R. 2 10

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
Æ. 2. C. 71 N. 6.

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM

In Sacro Sabaudiæ Senatu tractatarum,

LIBER QVINTVS.

del Colegio Rl. Univ. de Granada

TIT. I.

De donat. ante nupt.

DEFINITIO I.

Donatio certæ quantitatis restringenda sub condicione interim tenet quousque probetur condicionem restrictionis extitisse.

AMPLISSIMIS donationibus inter coniuges fauore matrimonij factis in eius vtilitatem qui superesset, (quas *de superuita* vulgo vocant,[1]) subiecta bonorum omnium obligatione cum clausula cõstituti, eodem instrumento conuenerat vt quoniam mariti facultates vxoris facultatibus non respondebant, liberalitas mulieris ad eã quantitatẽ restringeretur quę ex mariti bonis in contrariũ euentũ redigi posset. Plerique putabãt vxore prę mortua non priùs maritũ in possessione bonorum dotalium ex eiusmodi donationis causa retinendũ, quàm ostendisset quid ille in bonis habuisset contractus tempore, haberétve hodie si auctæ non imminutæ ipsius facultates proponerentur: Vt ex eo sciri posset quantum vicissim ex donatione sibi ab vxore facta consequi deberet.[2] Videbatur enim sub condicione factam donationem,[3] Ideóque nec cõstituti clausulam ei prodesse posse ad retinendam possessionem,[4] Non solùm quòd in contractu condicionali apposita vires nullas habere possit antè euentum condicionis,[5] Sed etiam quod neque incerta pars bonorum tradi & possideri queat,[6] neque certorum bonorum hypotheca purè contrahi ad concurrentem vsque incerti debiti quantitatem.[7] Sed propiùs intuentibus posteà visum est vtramque illam & mutuam inter coniuges donationem pro pura habendam, restringendam tamen sub condicione si ex postfacto appareret tanti non esse mariti facultates.[8] Proinde incerto eo tuendum maritum in possessione bonorum mulieris ad concurrentem vsque summam integram quæ expressa esset, saltem præstita cautione, Si quid ampliùs quàm per conuentiones liceret, accepisset id se restituturum.[9] Cui consequens fuit vt mulieris heredibus incumberet onus probandi, quod in mariti facultatibus minùs esset, quàm vt tantam donationem mereretur, qui tantam de suo præstare non posset.[10] *Ita Senatus* in causa illustris D. Christophori Dursé & Dominorum fratrum de la Chambre 6. Non. Mart. 1594.

1. Cuiusmodi donationum vix est vt mentio vlla reperiatur in libris nostris. Nam *lex si inter 8. D. de reb. dub.* loquitur de donatione facta inter coniuges constante matrimonio & quæ ab initio non valeat, sed tantùm donatoris morte confirmetur. De qua & *in tot. tit. De donat. int. vir. & vxor.* D. & C. Vide Guid. Pap. *quæst.* 565.
2. Ex natura scilicet correlatiuorum quæ illa est vt vnum ab alio declaretur & reguletur *l. vtrum 7. §. vlt.* vbi Cuman. *de reb. dub.*
3. Sub illa nimirum, si tantundem in bonis haberet maritus.
4. Prius enim est vt possessio acquisita sit, quàm vt possit retineri.
5. Condicio enim quandiu non est impleta suspendit actum, nec nimis circa accessoria, quàm circa principale *l. cedere diem 213. de verb. signif. & tot. tit. De condic. & demonstr.*
6. *l. locus 26. vers. incerta D. de acquir. poss.* iunct. *l. 3. §. incertum eod. l. si furt. 32. §. 1. de vsucap.*
7. Debet enim certa esse summa pro qua pignus datur vt lui possit *tot. tit. C. de luit. pignor.*
8. Est enim longè aliud fieri contractum sub condicione. Et restringi aut resolui sub condicione *l. 1. de leg. commiss. l. 2. D. de in diem addict.*
9. *Arg. l. 1. & tot. tit. D. si cui plus quàm per leg. falcid.*
10. Semper enim probandi onus incumbit ei qui dicit & debet quisque probare id quod est fundamẽtum suæ intentionis *l. 2. l. in exceptionibus 19. & pass. D. de probat.* Facit *l. 3. C. hoc tit.*

AA

R. 210

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
Æ. 2. C. 71 N. 6.

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM
In Sacro Sabaudiæ Senatu tractatarum,

LIBER QVINTVS.

del Colegio Rl. Univ. de Granada

TIT. I.
De donat. ante nupt.

DEFINITIO I.

Donatio certæ quantitatis restringenda sub condicione interim tenet quousque probetur condicionem restrictionis extitisse.

AMPLISSIMIS donationibus inter coniuges fauore matrimonij factis in eius vtilitatem qui superesset, (quas *de superuita* vulgo vocant,[1]) subiecta bonorum omnium obligatione cum clausula cõstituti, eodem instrumento conuenerat vt quoniam mariti facultates vxoris facultatibus non respondebant, liberalitas mulieris ad eã quantitatẽ restringeretur quę ex mariti bonis in contrariũ euentũ redigi posset. Plerique putabãt vxore prę mortua non priùs maritũ in possessione bonorum dotalium ex eiusmodi donationis causa retinendũ, quàm ostendisset quid ille in bonis habuisset contractus tempore, haberétve hodie si auctæ non imminutæ ipsius facultates proponerentur: Vt ex eo sciri posset quantum vicissim ex donatione sibi ab vxore facta consequi deberet.[2] Videbatur enim sub condicione factam donationem,[3] Ideóque nec cõstituti clausulam ei prodesse posse ad retinendam possessionem,[4] Non solùm quòd in contractu condicionali apposita vires nullas habere possit antè euentum condicionis,[5] Sed etiam quod neque incerta pars bonorum tradi & possideri queat,[6] neque certorum bonorum hypotheca purè contrahi ad concurrentem vsque incerti debiti quantitatem.[7] Sed propiùs intuentibus posteà visum est vtramque illam & mutuam inter coniuges donationem pro pura habendam, restringendam tamen sub condicione si ex postfacto appareret tanti non esse mariti facultates.[8] Proinde incerto eo tuendum maritum in possessione bonorum mulieris ad concurrentem vsque summam integram quæ expressa esset, saltem præstita cautione, Si quid ampliùs quàm per conuentiones liceret, accepisset id se restituturum.[9] Cui consequens fuit vt mulieris heredibus incumberet onus probandi, quod in mariti facultatibus minùs esset, quàm vt tantam donationem mereretur, qui tantam de suo præstare non posset.[10] *Ita Senatus* in causa illustris D. Christophori Dursé & Dominorum fratrum de la Chambre 6. Non. Mart. 1594.

1. Cuiusmodi donationum vix est vt mentio vlla reperiatur in libris nostris. Nam *lex si inter 8. D. de reb. dub.* loquitur de donatione facta inter coniuges constante matrimonio & quæ ab initio non valeat, sed tantùm donatoris morte confirmetur. De qua & *in tot. tit. De donat. int. vir. & vxor.* D. & C. Vide Guid. Pap. *quæst. 565.*
2. Ex natura scilicet correlatiuorum quæ illa est vt vnum ab alio declaretur & reguletur *l. vtrum 7. §. vlt.* vbi Cuman. *de reb. dub.*
3. Sub illa nimirum, si tantundem in bonis haberet maritus.
4. Priùs enim est vt possessio acquisita sit, quàm vt possit retineri.
5. Condicio enim quandiu non est impleta suspendit actum, nec nimis circa accessoria, quàm circa principale *l. cedere diem 213. de verb. signif. & tot. tit. De condic. & demonstr.*
6. *l. locus 26. vers. incerta D. de acquir. poss.* iunct. *l. 3. §. incertam eod. l. si furt. 32. §. 1. de vsucap.*
7. Debet enim certa esse summa pro qua pignus datur vt lui possit *tot. tit. C. de luit. pignor.*
8. Est enim longè aliud fieri contractum sub condicione. Et restringi aut resolui sub condicione *l. 1. de leg. commiss. l. 2. D. de in diem addict.*
9. *Arg. l. 1. & tot. tit. D. si cui plus quàm per leg. falcid.*
10. Semper enim probandi onus incumbit ei qui dicit & debet quisque probare id quod est fundamẽtum suæ intentionis *l. 2. l. in exceptionibus 19. & pass. D. de probat.* Facit *l. 3. C. hoc tit.*

AA

DEFINITIO II.

Vestes uxori tradita à marito siue nuptiarum tempore siue constante matrimonio quando reddenda sint marito aut eius heredi.

VEstes preciosæ, quas maritus cùm nuptias contraheret, vxori dedit, postèa soluto matrimonio restituendæ sunt marito eiúsve heredibus,[1] non etiam quæ mulieri datæ sunt ad vsus quotidianos.[2] Quæ datæ sunt ante nuptias benevolentiæ tantùm promerendæ aut testificandæ gratia, eæ nunquam restituuntur, nec si preciosæ sint, quia purè & simpliciter donatæ intelliguntur:[3] In qua causâ id etiam est quod ipso nuptiarum die extra dotales tabulas datum sit.[4] Quòd si sint æstimatæ vestes, ita vt tam pro dote quàm pro vestibus nuptialibus, quod plerumque fit, certa quantitas à marito promissa datáve sit, omnes omnino erunt restituendæ, quas postèa maritus in vxorem contulerit, ne duplici vestium præstatione maritus eiúsve heres oneretur.[5] Sed tales restituentur quales erunt matrimonij soluti tempore, nec imputabitur mulieri, cur eas vtendo adtriuerit.[6] Quod tamen non nisi de iis vestibus accipiendum est, quæ ipso nuptiarum tempore datæ sint vxori. Nam quæ constante iam matrimonio datæ probabuntur, eæ si ad quotidianos vsus id est non preciosæ[7] fuerunt, nullomodo restituuntur.[8] Porrò facta æstimatione, non distinguimus an talis tantáque sit æstimatio vt appareat preciosas vestes æstimatas, an minùs preciosas. Cùm enim æstimatio faciat emptionem,[9] videtur maritus tanti nuptiales vestes æstimasse, eáque pecunia non tam vice vestium, quàm pro earum precio ad mulierẽ peruenisse.[10] Aliud nuptialis alia ratio est. Is enim quanticumque sit precij numquam restituitur. Nimirum quia dubitari non potest, quin is mulieri donatus sit non solùm vt cætera quæ vocantiocalia, quæ ideo nec ipsa soluto matrimonio restituuntur,[11] sed specialiore quadam ratione in signum & testimonium contracti matrimonij,[12] quod licèt postèa solutum sit, non eo minùs tamen verum est aliquando contractum fuisse.[13] Quæ ratio facit vt si talis eueniat casus in quo sponsalia omnia restitui oporteat, Vt puta transeunte muliere ad secunda vota, túmque decedente superstitibus ex priore matrimonio liberis,[14] annulum tamen nuptialem nullo casu restitui debere placeat, nec si sit preciosissimus.[15] *Ita Senatus* in causa N. Catharinæ De lallee viduæ D. Senatoris de Beausuiour & D. de la fontaine soceri 6. Id. Martij 1594. Iunge Defin. 13. sup. De secund. nupt.

1. Quasi datæ ad decorem, & ostentationem potiùs quàm donatæ: Non enim facilis est præsumptio donationis rei preciosæ *vulg. l. cùm de imebito* 25. D. *de probat.*
2. Nam quæ data sunt ad vsus quotidianos si talia sint quæ vsu consumantur, non possunt videri dari animo repetendi, præsertim cùm ista contineantur etiam alimentorum nomine quæ vxori exhibere maritus debet *l. legatis* 6. D. *de alim. legat.*
3. *l. quod sponsæ* 4. *l. cùm veterum* 15. *& seq. C. hoc tit.*
4. Ad quarum scilicet acquisitionem vel osculum sufficeret *l. si à sponso* 16. *eod.*
5. Contra id quod verisimile est actum esse *arg. l. Titia* 34. §. *qui inuita vers. non est enim verisimile De legat.* 2.
6. Debuit enim maritus prospicere ita euenturum vt huiusmodi vestes vsu adeóque solo tempore fierent deteriores *arg. l. si quis domum* 9. §. 1. *vers. quia hoc euenire D. locat.*
7. Non enim dari solent ad vsus quotidianos vestes preciosæ sed ad ornatum *l. quamuis* 26. *l. cùm in testamento* 28. *l. si vxori* 39. *in princip. D. de aur. arg. mund.*
8. Quia hæ alimentorum nomine continentur, non etiam nuptiales *d. l. legatis.*
9. *l. 1. & 3. D. pro empt. vers. l. 1. D. de æstimat. act. l. sed est* 7. §. 1. *D. de publician.*
10. Quia æstimatio venditio est *l. plerumque* 10. §. *pen. D. de iur. dot.* excipe casum *l. æstimatis* 50. *D. solut. matr. l.* 8. *inter* 21. *C. de iur. dot.*
11. Nisi in casu cùm mulier transit ad secunda vota vt sequitur in Definitione.
12. Solet enim talis annulus dari cùm sponsalia contrahuntur per verba de præsenti aut in ipsa nuptiarum apud ecclesiam sollennitate.
13. Cùm neque solui possit matrimonium nisi quod contractum fuit *l. si in diem* 46. *l. Titio vsusfructus* 96. *de condit. eiusdem l. non potest videri* 208. *de reg. iur.*
14. *l. fœminæ* 3. *C. de sec. nupt.*
15. Vt sit in memoriam bene transacti matrimonij *l. vnum* 67. §. *vlt. de leg.* 2.

DEFINITIO III.

Dotis augmentum consuetudinarium non semper debetur ex dotis comparatione. Imò aliquando nullum debetur.

AVgmenti dotalis quod Sabaudiæ moribus frequentatur, tantus fauor est vt non solùm citra conuentionem & ipso iure debeatur,[1] sed etiam ita ne vlla conuentione deterior eius condicio fieri possit,[2] sicut nec dotis.[3] Debetur autem ad concurrentem vsque dotis dimidiatæ quantitatem.[4] Quid ergo si dos bonorum vniuersorum constituta fuerit, quæ & incertæ & ampliſſimæ sint æstimationis?[5] An non iniquum sit tantum támque incertum onus maritum subire cuius integræ facultates eiusmodi augmento præstando fortasse non sint suffecturæ? Ita sanè est.[6] Ideóque solet hoc casu certa quantitas augmenti nomine promitti. Vel ob id saltem ne dotis æstimandæ necessitas quandoque occurrat quæ & sumptuum & litium materiam ingentem præbeat.[7] Itaque cùm tali facta dotis constitutione augmentum certæ quantitatis promissum diceretur nec tamen probaretur, tametsi probata esset dotis vniuersorum bonorum constitutio, Senatus noster nihil augmenti nomine deberi pronunciauit.[8] *In ea causa* de qua in Defin. 16. infr. Qui potior. in pign. hab.

1. Non tamen cuilibet mulieri nubenti, sed virgini duntaxat in præmium virginitatis *Defin. 1. inf. De iur. dot.* vbi vide *num.* 9. Est autem longè diuersa ratio huius augmenti & illius sponsalitiæ largitatis de qua *in Nouell. 119. vt sponsal. largit. special. sit contr.*
2. Est enim veluti pars dotis *l. inter socerum* 26. §. 1. *D. de pact. dotal. l. etiamsi* 8. *C. de iur. dot.*

3. *Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*
4. Iure ita moribus nostris recepto.
5. Nihil enim vetat mulierem dare in dotem bona sua omnia *l. 4. C. de iur. dot.* nisi ita faciat vel fraudata ipsa vel fraudans, vt ibidem nostri notant. Iunge *l. mulier bona* 72. *D. eod. tit.*
6. Nunquam enim credendus quis est velle immodice obligari *l. si libertus ita* 30. *D. de oper. libert.* nec beneficio decipi quemquam oportet sed iuuari *l. in commodato* 17. §. 1. *D. commod.*
7. Interest enim etiam mulieris neque limbus neque sumptibus vexari *l. minoribus* 6. *D. de minor. l.* 1. *C. de admin. tut. l. vlt. D. de prætor. stipulat.*
8. Promissio enim augmenti certæ quantitatis est facti *l. consilio* 3. §. *vlt. de curat. fur.* facta autem probanda sunt, Alioqui non deficit quidem ius, sed probatio *l. duo sunt Titij* 30. *D. de testam. tutel.*

DEFINITIO IV.

Augmentum dotis consuetudinarium etiam certa dote constituta aliquando incertum est & pro arbitrio boni viri statuendum.

COnsuetudinarium illud augmentum de quo proximè diximus tum deberi intelligitur, cùm apparet de dote quæ constituta sit, & quidem in pecunia. Nam si nulla proferatur dotis constitutio sicuti nulla dos est,[1] ita neque dotis augmentum vllum intelligi potest.[2] Sed & cùm dos in bonis immobilibus consistit æquum non est ad ratam æstimationis bonorum augmentũ constitui, quia non eandem vtilitatem marito adfert vsus bonorum immobilium, quam pecuniæ numeratæ.[3] Idémque est si bona mulieris mobilia proponantur.[4] Sed & quoniam bona non intelliguntur nisi deducto ære alieno,[5] difficile est vt sciatur quid reuera in bonis sit,[6] quod tamen sciri necesse esset ad augmenti quantitatem constituendam quæ semper certa esse debet, præberétque ea res ingentem litis materiam.[7] An igitur nullo ex eo casu augmentum debebitur in præmium virginitatis? Imò debebitur, sed quod boni viri arbitrio ex personarum qualitate potiùs, quàm ex dotis comparatione constitui oporteat.[8] Nec aliud erit si pomas data in dotem bona omnia filiæ quæ vniuersam patris hereditatem acceperit, tametsi nihil in hereditate sit præter pecuniam numeratam. Nam vt taceam quòd hoc casu idem contingat, vt non facilè sciri possit quid sit in hereditate, quándoquidem hereditas est nomen iuris, habérque commoda & incommoda,[9] Illa etiam ratio facit ne ex dotis proportione augmentum possit constitui, quòd alioqui facilè eueniret vt maritus onerarétur supra modum si poneres in ea hereditate ampliſſimas in pecunia fuisse facultates quæ deducto omni ære alieno superessent.[10] *Ita tractatum est* in ea causa de qua in Defin. 18. & 19. infr. De testam.

1. Nimirum iis casibus in quibus non præsumitur mulier bona sua omnia dedisse in dotem, de quibus vide Bart. *in quæst. incip. mulier habens amplum patrimonium.* Potest enim matrimonium sine dote, quamuis non æque possit dos esse sine matrimonio *l.* 3. *D. de iur. dot.*
2. Sunt enim ista correlatiua quorum alterum sine altero esse non potest *l. 3. C. de express. lib. vt. tit. vlt.*
3. Itaque minùs commodam licèt magis tutam dotem habere creditur qui eam habet in bonis immobilibus quàm qui in pecunia, propter facultatem & vtilitatem negotiationis.
4. Quorum scilicet vsus tantùm aliquis est, at fructus nullus. *l. 1. & pass. de vsufr. ear. rer. qua vsu consum.*
5. *l. Subsignatum* 39. §. 1. *de verb. signific. cum similib.*
6. *l. vlt. D. de vsufr. legat. l. si quis seruum* 8. §. *vlt. cum l. seq. De leg.* 2.
7. Vt cætera omnia quæ incertitudinem aliquam admixtam habent *l. vlt. de prætor. stipulat.* quia non potest ferri vtiliter sententia quæ sit incerta *l. pen. & vlt. C. de sent. quæ sin. cert. quant. profer*
8. Quomodo & dos ipsa aliquando constituitur arbitrio boni viri vt *in l. cùm post* 69. §. *gener. D. de iur. dot.*
9. *l. hereditas* 50. *de petit. hered. l.* 1. *& 2. D. de bonor. possess. l.* 4. *D. ad SC. Trebell.*
10. Vt diximus *Defin. præced.* in cuius tamen specie illud amplius est quod nullum dotis augmentum debetur, quia ex facto propositum erat nec tamen probatum certæ quantitatis augmentum promissum fuisse. Prouisio enim hominis etiam ab eo allegata qui probare ipsam non possit tollit prouisionem legis siue scriptæ siue non scriptæ. *vulg. l. vlt. C. de pact. convent. tam sup. dot. l. maritus* 21. *C. de procurat.*

DEFINITIO V.

Consuetudo prouinciæ Bugiensis circa dotis augmentum consuetudinarium & conuentionale.

SAtis relatum est, In prouincia Bugiensi consuetudinem inueteratam obtinuisse vt defuncta sine liberis muliere cui dotis augmentum siue in contractu matrimonij donatum,[1] siue ex more regionis acquisitum fuerat reuertatur augmentum ad mariti heredes quoscunque etiam extraneos. Idque aliàs & probatum & pronunciatum in causa quadam viri clarissimi Claudij Guichardi Serenissimi Sabaudiæ Ducis Consiliarij & supplicum libellorum magistri eruditissimi adfinis mei. *Sine die.*

1. Quo tamen casu difficilius videtur vt stipulatio & conuentio pura tacitam habeat condicionem sub qua dos ad maritum reuertatur, quamquam nec hoc in dote nouum est *l. dos à patre* 4. *C. solut. matrim. l. stipulationem* 21. *D. de iur. dot.*

DEFINITIO VI.

Augmentum dotale consuetudinarium non transmittitur ad extraneos heredes mulieris prædefunctæ nisi expressè dictum sit.

AVgmentum dotale consuetudinarium, quod in Sabaudia frequentatur, eam conditionem tacitam habet, vt si mulier sine liberis ante maritum decesserit, remaneat penes maritum, nec ad alios quoscunque mulieris heredes transmittatur.[1] Nisi vno illo casu, quo viuenti mulieri pleno iure fuerit quæsitũ, quòd euenit cùm mulier superstes fuit.[2] At finge tabulis dotalibus conuenisse vt maritus, eiúsve heres &

dotẽ,& augmentũ mulieri eiúſve heredibus reſtitueret eueniente caſu reſtitutionis. An præ mortua vxore ſine liberis augmentũ conuentione ſequetur naturã dotis, vt mulieris heredibus etiam extraneis teſtituatur?[3] ſi Dubitationẽ facit, quòd quãuis non valeant pactiones per quas fit deterior conditio augmenti dotalis, ſicut nec per quas dotis,[4] valeat tamen per quas fit melior, cuiuſmodi hæc eſt: Sed placuit cõtraria ſententia, quia hæc conuentio interpretationem accipere debeat ex conſuetudine,[6] quæ non vult augmenti dotalis reſtitutioni aliter locum eſſe, quàm ſi aut mulier ſuperuixerit, aut ſuperſtitibus liberis prædeceſſerit. Idque ſonant verba illa conuentionis,[7] *Eueniente caſu reſtitutionis*. Nam quo tempore caſus ille eſſet euenturus, non fuerat expreſſum conuentione, Proinde remanebat id in diſpoſitione iuris conſuetudinarii:[8] Nec aliud eſſet, tametſi verba illa non fuiſſent addita, quia pro expreſſis haberi deberent.[9] Neque ad rem pertinebat, quod eadem clauſula conuentum fuerat de dotis, & augmenti reſtitutione.[10] Non enim iccirco fieri poterat, vt idem caſus eſſet reſtitutionis augmenti & dotis, cùm diuerſa ſit ratio.[11] Dos enim à muliere proficiſcitur, augmentum verò à liberalitate mariti, & licèt propter defloration em detur, non tamen vſque adeò abſolutè datur mulieri liberos ex eo matrimonio non ſuſcipienti, vt ſi præmoriatur tranſmittere poſſit ad extraneos quomodo tranſmittit dotem.[12] Sanè quin expreſſa conuentione huic conſuetudini derogari poſſit fauore augmenti, dubitari non oportet.[13] *Ita Senatus* in cauſa Hyppoliti Fillion, & Antoniæ Du prà. *Sine die.*

1. Quia perſona mulieris eſt quæ tunc fauorem meretur propter defloration em. Et ideò non tranſit hoc ius ad mulieris heredes *l. quia tale* 14. *D. ſolut. matrim. l. ex pluribus* 42. *D. de admin. tutor. l. priuilegia* 196. *De reg. iur.* Adde *not. in l.* 1. *C. de priuileg dor. l. aſſiduis* 2. *C. qui potior. in pign. hab.*
2. Eo namque caſu mutatur qualitas & condicio augmenti, & quod priùs fuit augmentum dotis fit proprium patrimonium mulieris *arg. l. per curatorem* 9. §. 1. *de acquir. haered. l. vlt. C. de inoff. teſtam. l.* 1. §. *veteres vbi not. D. de acquir. poſſeſſ.*
3. Mulier enim tranſmittit dotem ad quoſcunque heredes etiam extraneos *d. l. aſſiduis & d. l.* 1. *C. de priuileg. dor.*
4. *l. Attilicinus* 17. iunct. *l. inter ſocerum* 26 §. *cùm inter D. de pact. dotal. l. etiamſi* 8. *C. de iur. dot.*
5. *d. l. Attilicinus.*
6. Optima enim ſicut legum ita & contractuum interpres eſt conſuetudo *l. ſi de interpretatione* 37. *D. de legib.* iunct. *l. quòd ſi nolit* 31. §. *quia aſſidua D. de ædilit. edict.*
7. Quæ in omnibus conuentionibus maximè verò in ſtipulationibus ſunt præcipuè attendenda *l. quicquid adſtringenda* 99. *D. de verb. obligat.*
8. Nam caſus omiſſus remanet in diſpoſitione iuris aut communis aut conſuetudinarij *vulg. l. commodiſſimè* 10. *de liber. & poſthum. l. ſi cùm dotem* 22. *in princip. D. ſolut. matr.*
9. Par autem eſt virtus taciti & expreſſi *l. cùm quid* 3. *D. de reb. credit.*
10. Propter quod videbatur fieri debere æqualis determinatio *l. iam hoc iure* 4. *D. de vulg. & pupill. ſubſti. l.* 4. *C. de impub. & aliis ſubſtit.*
11. Vbi enim diuerſitatis ratio aliqua reddi poteſt, diuerſum quoque ius ſtatuendum eſt *l.* 3. §. *vnde etiam D. de iniuſt. rupt. l. illud* 32. *ad leg. Aquil.*
12. Itaque in augmento certat mulier de lucro captando, in dote verò de damno vitando, inter quæ multum intereſt *l. quod autem* 6. § *ſimili modo diximus l. vlt.* §. 1. *D. quæ in fraud. cred.*
13. Ne alioqui quod fauore dotalis augmenti conſtitutum eſt in eius odium retorqueatur contra *l. nulla* 25. *D. de legib. l. quod fauore* 6. *C. eod.*

DEFINITIO VII.

Nulla præcedente dotis conſtitutione aut expreſſa aut tacita, nullum dotis augmentum deberi poteſt.

LIcèt maritus omnia vxoris bona conſtante matrimonio poſſediſſe & adminiſtraſſe probetur, Si tamen nulla dotis conſtitutio præceſſerit, neque aliqua ex iis circumſtantiis, quæ facere poſſunt vt dos etiam, quæ conſtituta non eſt pro conſtituta habeatur,[1] Non poteſt mulieri deberi dotis augmentum, quod pro dote conſtituta deberetur, Quia non poteſt augmentum dotis eſſe ſine dote.[2] *Ita Senatus* in cauſa Peronetæ Coruat & Henrici & Marini Pic fratrum 29. Mart. 1597.

1. De quibus circumſtantiis & caſibus vide Bart. *in quæſt.* quæ incipit *Mulier habens amplum patrimonium.*
2. Non magis quàm vllum eſſe acceſſorium ſine principali. vulg. *l. cùm principalis & ibi not. De reg. iur.* Vide *l. inter ſocerum* 26. §. 1. *de pact. dotal.*

TIT. II.

De nuptiis.

DEFINITIO I.

De differentia matrimonij carnalis & ſpiritualis.

ETſi in pleriſque matrimonij carnalis & ſpiritualis eadem ratio eſſe creditur vt ab vno ad aliud argumentum trahatur,[1] In multis tamen differunt.[2] Inter cætera autem in eo quod matrimonium carnale ſolo conſenſu qualitercumque declarato etiam ſine verbis contrahitur.[3] Spirituale verò non aliter quàm ſi verba eáque apta & idonea probentur interueniſſe.[4] *Sine die.*

1. *cap. inter corporalia de tranſact. prælat.*
2. Differentias vide apud Ioan. Andr. & Imol. *in cap. ſua de ſponſal.*

3. *d. cap.*

3. *d. cap. tua vbi Canon l. nuptias conſenſus facit de regul. iur.*
4. *cap. quia propter de elect. cap. ſi quis iuſto* §. *fin. eod. in* 6. Boer. *quæſt.* 1. *num. vlt.*

DEFINITIO II.

Valent nuptiæ etiamſi filiusfamilias ſine patris conſenſu vxorem duxerit & an ex ea cauſa poſſit filius per patrem exheredari.

QVod quæri ſolet inter iuris interpretes, An valeant nuptiæ quas filiusfamilias ſine conſenſu patris contraxerit, ſicuti nullam iure ciuili habet dubitationem, quia eorum in quorum poteſtate ſunt coniuges non minùs requiritur conſenſus ad validitatem nuptiarum, quàm ipſorum nuptias contrahentium,[1] Ita poſt ſacroſanctum Concilium Tridentinum quo in cauſis matrimonialibus vtimur, vt & in cæteris quæ ad animam & ad ſacroſancta Eccleſiæ ſacramenta pertinent, dubitationem habere deſiit. Conſtitutum enim eſt vt non eo minùs valeat matrimonium quòd patris conſenſus non interuenerit, ſi modò nihil deſit ex ſolennitatibus requiſitis.[2] Plane ex ea cauſa poterit pater filium exheredare, ſed ita demùm ſi eam vxorem filius duxerit, quæ ſit ignominioſa & dedecori futura patri: non aliter.[4] *Ita Senatus* ſæpiùs.

1. *l. 2. l. filius* 25. & ibi Gotthofr. *D. de rit. nupt.*
2. Vide Concil. Trident. *Seſſ. De matrim.*
3. *l. 3. ſi emancipatus filius vxore D. de bonor. poſſ. contr. tabul.* Potéſtque hæc ingratitudinis cauſa contineri ſub verbis generalibus quæ extant *in Nouell. 115. vt cùm de appell. cognoſc.* §. *aliud quoque capitulum verſ. ſi grauem & inhoneſtam iniuriam eis intulerit.*
4. Neque enim habet hoc quicquam commune cum iis cauſis ingratitudinis quas Iuſtiniani conſtitutio expreſſit *d. Nouell. 115. Vt cùm de appellat. cognoſc.* §. *aliud quoque capitulum.* Et ita pronunciatum fuiſſe à Senatu inter Nobiles Claudium & Philibertum Macheros fratres Necienſes anno 1585.

TIT. III.

De inceſt. & inutil. nupt.

DEFINITIO I.

Pœna inceſti confiſcatio eſt omnium bonorum non mors ſi aliud crimen admixtum nullum ſit.

INceſtas nuptias ſcienter contrahens etiamnum publicationis bonorum omnium pœnam patitur,[1] quam vſque adeò ipſo iure aut potius facto ipſo incurrit,[2] vt quamuis ante condemnationem deceſſerit, non eò minùs memoriam eius damnari, bonáque vniuerſa tanquam amiſſa iam & publicata illi qui heredem ſe putabat adimi oporteat:[3] Haud fere ſecus acſi læſæ maieſtatis crimen admiſſum proponeretur.[4] Summum tamen capitis ſupplicium non irrogabitur, ſi non adulterium quoque aliúdve graue crimen coniunctum ſit.[5] *Ita in Senatu tractatum eſt* contra Claudium le Noir, Senatu extra ordinem habito Prid. Non. Januar. 1590.

1. *Ex Auth. inceſtus C. hoc tit.* quam non eſſe correctam *per Auth. bona damnatorum C. de bon. proſcript.* quæ confiſcationis pœnam extra certos caſus ſuſtulit. tenet Boer. *quæſt.* 264. *num.* 15. *circ. fin.*
2. Quoties nimirum inceſtui aliud nullum crimen admixtum eſt, licet non agatur de inceſtu ratione ſanguinis. Iul. Clar. *lib. 5. ſentent. in* §. *inceſtus.* Nam ſi aliud crimen admixtum ſit pœna mortis eſt, vt ibi Clarus tractat & ſequitur *in Defi. An & confiſcatio* vide *Def. 3. infr.*
3. *Clar. ind.* §. *inceſtus num.* 1. Vide Ioann. Papon. *in ſyntagm. tit. de adult. areſt.* 7. Boer. *quæſt.* 318. Didac. Couarr. *in libris pract. quæſt. cap. De inceſt. nupt. num.* 6.
4. *d. Auth. bona damnatorum. C. de bon. proſcript.*
5. Iulius Clarus vbi ſuprà. Iunge *Defin. 3. infr. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Inceſtus quid ſit & an ex qualibet illicita coniunctione contrahatur.

INceſtus etſi propriè contrahitur ratione conſanguinitatis,[1] interdum tamen etiam inter eos eſt qui adfinitatis tantùm non etiam conſanguinitatis vinculo tenentur.[2] Propriè autem inceſtum committere dicitur is qui cum perſonis ſiue conſanguinitatis ſiue adfinitatis veneratione prohibitis nuptias contrahit.[3] Inceſtus enim eſſe non poteſt vbi nec ceſtus eſt. Ceſtum autem conſtat fuiſſe olim quoddam nuptiarum σύνεδλον & argumentum. Non contractis nuptiis illicita quidem coniunctio eſt ſed non propriè inceſtus quamuis & eo nomine interdum vocetur,[4] & eaſdem pœnas patiatur:[5] quas & tanto grauiores pati deberet quanto facilius ei ſuccurrendum eſt qui matrimoniũ licet illicitum contraxit.[6] Ideò fortaſſe quòd palam is peccet, & conſequenter vt credibile eſt per iuris aut facti ignorantiam, vel per amentiam:[7] quorum vtrumque ſi non excuſatione ſaltem commiſeratione aliqua dignum eſt.[8] Sunt tamen qui putent probabilius cum quibus & ego ſentio, Inceſtum ſic à matrimonio appellatum, non quòd inter eos duntaxat contrahatur, qui per matrimonium coniuncti ſunt, ſed potiùs quòd inter eos omnes qui matrimonium contrahere prohibentur. Coniunctio enim illicita ipſa eſt quæ inceſtum facit, non figura coniunctionis.[9] Sanè ſi quæratur an ex illicita coniunctione adfinitas contrahatur vt ſciri poſſit an inceſtus interceſſerit diſtinguendum eſt inter coniunctionem quæ per nuptias, & eam quæ ex-

tra nuptias ex fornicario, vt loquuntur, coitu facta est. Nuptiis enim accedentibus proculdubio contrahitur adfinitas, & per consequentias incestus, Vt puta si sororem eius cum qua rem habuisti vxorem duxeris. Sed si nuptiæ nullæ sint, separandum est ius canonicum à ciuili. Iure canonico contrahitur adfinitas etiam ex coitu fornicario, ita vt sororem eius cum qua rem habuisti perinde vxorem ducere prohibearis, acsi iam anteà eius sororem tibi per matrimonium iunxisses.[10] Iure autem ciuili adfinitas non nisi per nuptias contrahi potest,[11] & quidem iustas, adeò vt si qua de causa iure ciuili interdictæ sint, adfinitas nulla concilietur.[12] *Ita Senatus* contra Amedeum Mantellum 7. Cal. Aug. 1591.

1. *l. vlt.* §. 1. D. *de condict. sin. caus. l. vlt.* D. *de rit. nupt.*
2. *l. si qua mihi* 12. *l. adoptiuus* 14. *cum seq. l. sororis* 39. §. 1. *l. incesta* 52. *& seq q. d. l. vlt.* De *rit. nupt.* Vnde est quod incestum nostri diffiniunt, consanguineorum vel adfinium abusum Boer. *quæst.* 264. *num.* 13.
3. *d. l. sororis* §. 1.
4. *l. etiam* 56. *eod. tit.*
5. *l. si quis viduam* 5. D. *de quæst.*
6. *l. si adulterium* 38. §. *nonnunquam* D. *ad leg. Iul. de adult.*
7. *arg. d. l. vlt.* D. *de rit. nupt.* Vide Iacob. Cuiac. *ad Nouell.* 12. *de incest. nupt.*
8. *l. vnic. C. si quis Imper. maledix.*
9. Vnde est quod ea demum & sola iuris naturalis coniunctio esse dicitur quam nos matrimonium appellamus *l.* 1. §. 1. D. *de iustit. & iur.*
10. *Cap. discretionem & cap. fraternitatis Extr. de eo qui cogn. consang. vxor. sua.*
11. *l. non facilè* 4. §. *adfines* D. *de gradib. & adfin.*
12. §. *sciendum end. leg.* Anchar. late & eleganter. *cons.* 391.

DEFINITIO III.

Quæ sit pœna incesti.

QVid ergo si de incesto puniendo tractetur? Distinguendum est, An incestum cum adulterio, an simpliciter admissum sit. Et cùm simpliciter, an in figura matrimonij, an extra. Si incestum cum alio crimine, veluti adulterio aut stupro connexum sit pœnam habet mortis.[1] An & confiscationis bonorum maior dubitatio est. Nam Iustiniani constitutio,[2] quæ nouum hoc ius induxit non videtur ad hunc casum pertinere, sed ad illum duntaxat de quo suprà scripsimus, cùm quis incestas contraxit nuptias: Siue quòd cùm non nisi exilij pœnam infligat quæ leuior est, faciliùs admitti potest vt bonorum amissione mulctetur is cui mortis pœna remittitur.[4] Siue quòd ea constitutio cùm sit pœnalis, & à iuris tam veteris quàm noui ratione omnino aliena,[5] non facilè extra fines suos sit extendenda.[6] Verius tamen est irrogandam hoc etiam casu pœnam confiscationis propter delicti atrocitatem:[7] quæ & aliàs plerumque facit vt etiam in casibus non exceptis possit locus esse confiscationi arbitrio iudicantis siue supremus ille iudex sit siue ex inferioribus qui modò confiscandi ius habeat.[8] Neq; enim omnes habent.[9] *Ita Senatus* in iis causis de quibus scripsimus in superioribus.

1. *l. si adulterium cum incesto* 38. *vbi glos. commun. adprobata* D. *ad leg. Iul. de adulter.* iunct. *l. quamuis adulterij* 32. *in fin.* C. *eod.* Didac. late super 4. *Decret. part.* 2. *cap.* 6. §. 8. *& cap.* 7. §. 7. *num.* 16. *& seq.* Papon. *in syntagm. lib.* 22. *tit.* 9. *de adulter. arrest.* 7.
2. *in Auth. incestas* C. *hoc tit.*
3. *Defin.* 1. *hoc tit.*
4. Quasi cum eo transactum sit de maiore pœna per pecuniariam *arg. l. qui id ergo* 13. §. *pœna grauior* D. *de his qui not. infam.*
5. Vt constat *ex Authent. bona damnatorum.* C. *de bon. proscript.*
6. *l. penult.* D. *de pœn.*
7. Ne minorem quis pœnam patiatur hoc ipso quod maiorem meruit *arg. l. cui pacto* 5. D. *de ser. export.*
8. Vt tractat Boer. *quæst.* 264. *num.* 15. *circ. fin.*
9. *l. vnic. C. ne fin. iust. Princip. liceat cert. iudic. confisc.*

DEFINITIO IV.

SAnè cùm paupertas condemnati ea esset vt subductis impensis litis, mulctisque pecuniariis quarum causam præcedere oportebat nihil superfuturum esset, quod confiscari posset,[1] *Senatus* in causa illa quam contra Amedeum Mantel tractatam diximus,[2] nihil de confiscatione pronunciauit.[3] Quamquam illud quoque accedebat quod in ea specie nec petita confiscatio fuerat:[4] Ideò fortasse, quòd hoc casu bona confiscari aut confiscata pronunciari nil necesse est, cùm ipso iure ipsóque facto confiscationis pœna infligatur.[5]

1. Non enim possunt alia bona ad fiscum pertinere quàm quæ sunt superfutura dimissis creditoribus cùm id bonorum cuiusque esse intelligatur quod æri alieno superest *l. non possunt* 11. D. *de iur. fisc.*
2. *Defin.* 2. *supr.*
3. Inanis enim esset pronunciatio & confiscatio ex qua nihil commodi posset ad fiscum peruenire *l.* 1. §. *an bona* D. *eod. tit. de iur. fisc.*
4. Non solet autem iudex quisquam nec debet iudicare vltra petita *l. vlt.* C. *de fideic. libert.*
5. Vt scripsimus *Defin.* 1. *supr.* Didac. *d. cap.* 6. §. 8. *num.* 6. post Boer. *dict. quæst.* 264. *num.* 12.

DEFINITIO V.

Incestum iure gentium admissum etiam per figuram matrimonij punitur morte, non etiam quod iure tantum ciuili.

AT si incestum simpliciter admissum sit siquidem per figuram matrimonij locus est iis pœnis quas Iustiniani constitutio,[1] præscripsit, Nimirum si de eo incesto agatur quod non nisi iure ciuili talis sit, id est cùm personæ ex latere aut aliæ moribus prohibitæ inter se coëunt.[2] Nam aliud incesti genus quod committitur iure gentium quoties ascendens descendenti coniungitur,[3] sicuti longè grauius est, nullámque omnino admittit excusationem ne in mulieribus quidem aut minoribus,[4] Ita seuerius & supremo capitis supplicio puniendum est, siue matrimonium interuenerit, siue non.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *In dict. Auth. incestas C. hoc tit. sumpta ex cap.* 1. *Nouell.* 12. *de incest. & nefar. nupt.*
2. *l. libertinus* 8. *l. sororis* 39. §. 1. *& l. vlt.* D. *de rit. nupt.*
3. *d. l. vlt. & l. nuptia* 53. *eod. l. vlt.* D. *de condict. sin. caus.*
4. *l. si adulterium* 38. §. 1. *de adulter. l. auxilium* 37. §. 1. vbi & Iacob. Cuiac. D. *de minor.*
5. *l. nemini* 7. C. *de nupt. & l. adulterium* 38. §. 1. *de adulter.*

DEFINITIO VI.

Pœna incestarum nuptiarum iure ciuili constituta locum habet etiam in iis quæ non nisi iure canonico sunt incesta.

SEd & Iustinianeæ constitutioni, pœnisque per eam præscriptis[1] locus est, non solùm si nuptiæ iure ciuili incestæ proponantur, verùm etiam si secundum dispositionem iuris canonici ad quam proculdubio ciuiles constitutiones hac parte accommodandæ sunt.[2] Quoties enim de nuptiis apud nos tractatur, sequimur ius canonicum, quandoquidem ea res ad religionis & sacramenti causam pertinet.[3] *Ita tractatum est* in iisdem causis.

1. *in dict. Auth. incestas C. hoc tit. & in corpore vnde sumitur.*
2. Hanc enim magis communem & veriorem esse nostrorum sententiam scribit Didac. *super* 4. *Decret. part.* 2. *cap.* 6. §. 8. *num* 18. licet repugnet Iul. Clar. *in d.* §. *incestus num.* 3.
3. Notant nostri ad *tit.* De *nupt. Instit.*

DEFINITIO VII.

De incesto simplici & iuris positiui extra figuram matrimonij contracto.

QVòd si incestum extra matrimonij figuram quis contraxerit non contra ius gentium, sed contra ius positiuum, siue ciuile illud sit, siue canonicum, neque aliud crimen adnexum sit pœna capitis irroganda non est,[1] licet non desint qui irrogandam existiment.[2] Planè & exilij & confiscationis irrogabitur, ne meliore condicione sit qui clam deliquit, quàm si palàm contractis nuptiis per nimiam aut amentiam aut iuris imperitiam deliquisset.[3] Accedente alio crimine pœnam capitis, vt diximus,[4] infligenda est. Nisi aliquid sit quod molliendam pœnam suadeat, vt in perpetuas triremes supplicium capitis commutetur: *Ita Senatus* in ea causa de qua supra Defin. 1. Nam cùm aduersus Claudium le Noir iam ægrotum & moribundum instituta iussu Principis peractáque fuisset accusatio, Visum est vel hac sola miserationis ratione, quodque sanus potuisset innocentiæ aut defensionis suæ probationes melius fortassis instruere, mitiùs cum eo agendum esse.

1. Sed tantùm confiscationis bonorum *ex d. Auth. incestas.*
2. Didac. Couarr. *d. cap.* 6. § 8. *num.* 1. post Grilland. *in tract. De pœn. omnis far. coit. quæst.* 4. *num.* 4. *ex can. de incestu & can. nec eam* 35. *quæst.* 3. iunct. *glos. ibid. in verb. concubitu.* Refert Boer. *quæst.* 318. *num. vlt.* paulo ante fin.
3. *l. vlt.* D. *de vit. nupt. l. si adulterium* 38. §. 1. D. *de adult.* quicquid in contrarium scripserit Anchar. *cons.* 391.
4. *Defin.* 3. *supr.*
5. Nam nec alia incesti pœna fuit hoc casu quàm deportationis *l. si quis viduam* 5. D. *de quæstion.*

DEFINITIO VIII.

Non punitur incestum ab ignorante admissum.

SOrores duas cum eodem amasio rem habentes, atque ita incestum committentes etiam extra figuram matrimonij virgis cædendas esse placuit, Si modò altera alterius crimen sciuisse probarentur. Scientia enim necessaria est non vt incestum contrahatur, sed vt pœna committatur.[1] *Ita Senatus* in causa illa de qua in Defin. 1. Non item in ea quæ contra Amedeum Mantel:[2] In qua mouit Senatum, quod à sententia prioris iudicis, quæ pecuniariam duntaxat mulctam inflixerat, non fuerat tanquàm à minima condemnatione prouocatum.[3]

1. Iul. Clar. *in* §. *incestus num.* 8. post Bart. *ad l. si adulterium cum incestu* 38. *in.* XI. D. *ad leg. Iul. de adult.*
2. De qua diximus *in Defin.* 2. *supr.*
3. Nec enim potest sententia rescindi quæ transiit in rem iudicatam *tot. tit.* C. *sentent. rescind. non poss.* in eámque rem necessaria est aut appellatio aut in integrum restitutio *l. præfecti* 17. D. *de minor.*

DEFINITIO IX.

Confessio facta in fauorem vxoris antea cognita per adulterium præsumitur simulata.

CVm quis vxorem eam duxit quam priùs polluerat per adulterium, cùm aliàm haberet vxorem,[1] facilè præsumptio sumitur si quam ab ea dotem se habuisse fateatur, quòd cõfessio illa sit simulata & in fraudem liberorum prioris matrimonij si qui supersint,[2] Maximè verò si alterutrum concurrat eorum de quibus alibi scripsimus,[3] Id est si machinata probetur adultera in necem legitimæ vxoris, aut datâ ei fides sit de ipsa post mortem prioris ducenda.[4] Quid non enim machinentur in fraudem liberorum prioris matrimoniij qui machinantur in necem ipsam legitimæ vxoris?[5] Itaque si alioqui dubiæ sint simulationis probationes quod plerumque euenit propter probationum difficultatem,[6] oneranda erit probatione mulier, quæ se vxorem secundam dicit, Vt nisi apertè probet veram esse confessionem hoc ipso probetur simulata.[7] Neque verò duobus illis casibus potest res habere dubitationem, cùm nec matrimonium subsistat, nec lucrorum nuptialium inter ipsos coniuges fauor vllus sit, nec ius vllum liberorum in causa legitimæ successionis.[8] *Ita Senatus* in eadem causa de qua iis locis.

1. Hoc enim matrimonium licitum est dummodò peracta priùs pœnitentia *can.illud.31.quæst.1.& ea.super hoc. Extr. de eo qui duxit in matrim.quam poll.per adult.*
2. Cur enim bene præsumamus de iis qui malè facere voluerunt? *arg.l.pen.*D.*ad SC.Treb.l.vlt.D.de vit.nupt.*
3. *Defin.*10.& 11.*infr.De legit.hered.*
4. Quibus casibus matrimonium illicitum est,etiam pœnitentia peracta *cap.1. vers.licèt Extr. de eo qui duxit in matrim quam poll.per adult.*
5. Nam cui inuisa est vxor,sunt etiam inuisi omnes ex ea suscepti liberi.Propter quam causam fiebat olim vt odio vxoris etiam posthumus quantumlibet innocens posset exheredari *l.3.& pass.de liber.& posthum.l.si quis suo 33.§.1. C.de inoff. test.l.3.§.si emancipatus de bonor.poss.contr.tab.*
6. Est enim simulatio difficilis probationis quia in animo consistit sicut & dolus ideóque probatur etiam per indicia *l.dolum* 6.C.*de dolo l.non omnes* 5.§.*à barbaro D.de re milit.*
7. Sic enim fit quoties actus est suspectus *l.qui testamentum* 27.D.*de probat.Auth.sed iam necesse.* vbi DD.C. *de donat. ant.nupt.*
8. Scripsi *dict.Def.*9.& 11.*inf.De legit.hered.*

DEFINITIO X.

Simulata dos non est dos nec potest confiscari.

AT non videtur,inquies,proximæ quæstioni locus esse posse,An dos vera fuerit an simulata, si verum est quod vulgo creditur [1] superioribus duobus casibus locum esse ciuili cõstitutioni quæ nõ tantùm lucra nuptialia sed etiam dotem ipsam mulieris quæ vetitas nuptias contraxit, fisco vult applicari.[2] Respondeo imò posse locum esse,in fauorem liberorum prioris matrimonij si qui supersint, siue aduersus fiscum contendant qui dotem illam petat quali sibi quæsitam,quoniam dos confiscari non potest quæ nulla est,[3] nulla autem est,quæ est simulata,[4] Siue tacente fisco ea dos petatur per liberos ex vetito matrimonio susceptos. Neque enim dubium est quin si fiscus taceat [5] ius sit heredibus matris siue liberi illi sint siue alij,dotem à matre datam repetere:[6] nec liberorum prioris matrimonij lucro cedere debere,quando id nulla lege cautum est. Accedit quòd non omnia mulieris bona hoc casu confiscantur, sed tantùm id quod illa vel dotis titulo vel ex marti liberalitate habuerit. [7] Igitur semper interest sciri an habitę dotis confessio vera sit,an simulata. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. De quo scripsi *dict.Defin.*11.*De legit.hered.infr.*
2. *l.4.l si quis incest.*6.C.*hoc tit.*
3. Cùm non entis nullę sint qualitates *vulgat.l.eius qui in prouincia* 41.D.*de reb.& d.l.ex facto* 19.D.*de hered.instit.*
4. Simulata enim pro infectis haberi debent *l.si ex precio* 8.C.*si cert.pet.l.simulata nuptiæ* 30. C.*de vit.nupt. Not.ad l.1. & 3.C.plus valer.quod agit,quàm quod simul concip.*
5. Cùm non magis fiscus quàm alius quilibet cogendus sit vti iure suo præsertim si aliqua sit iusta causa,vt *in l.1.§.ea bona D.de iur.fisc.*
6. Nam & vulgo quæsiti succedunt matri *l.2.§.sed & vulgo quæsiti D.ad SC. Tertyll.l.2.l.4.D.vulg.cognat.*
7. *d.l.4.& 6.C.hoc tit.l.incestæ* 51.*l.dote* 61.*De vit.nupt.*

DEFINITIO XI.

Matrimonium etiam ignoranter contractum ab ea quæ alium virum viuentem habuit non valet, Et dos eo nomine data condicitur. Augmentum verò dotis etiam promissum non debetur.

MVlier,quæ cùm superstitem virum haberet mentita erat se viduam, iterum nupserat. Siue scienti siue ignoranti nupserit, & quantocumque annorum numero ac interuallo absens prior maritus fuerit,matrimonium iure pontificio non valet, [1] quantumlibet probabili errore ducta sit vt existimaret ex communi hominum voce & fama quod prior maritus defunctus esset. [2] Itaque donationes propter nuptias inuicem factæ quasi sine causa factæ non valebunt. [3] At nec augmentum dotis vllum debebitur, quia sicuti dos esse non potest vbi nullum est matrimonium.[4] Ita neque dotis augmentum vbi dos nulla est.[5] Quod tamen dotis nomine datum fuit quasi sine causa datum condicetur. [6] Nimirum si eius publicandæ ratio nulla sit,id est si iustam & probabilem habuerit mulier ignorantiam.[7] Alioqui contracto tam illicito matrimonio & contra legum prohibitionem,dos etiam ex ciuilibus constitutionibus publicanda est,[8] Nec tantùm dos,sed etiam donatio propter eiusmodi nuptias facta.[9] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.2.infr.De repud.& iudic.de morib.sublat.Iunge Defi.2.sup.De condict.ob turp.causs.

1. Quia sacramentum matrimonij non nisi per mortem est dissolubile,nec potest quis eodem tempore duas vxores aut vna mulier duos viros habere §.*administratis & seq.Inst.de nupt.*
2. Quæ tamen distinctio iure ciuili adhibetur *l.qui in prouincia* 57.§.1.D.*de rit.nupt.l.4.vers.exceptis* C.*hoc tit.*
3. *l.vlt.D.de condict.sin.caus.*
4. *l.3.D.de iur.dot.*
5. *l.inter socerum* 26.§.*cùm inter D.de pact.dotal.*
6. *l.1.C.de condict.ob caus.dator.*
7. Hic enim casus excipitur *in l.qui contra 4.dict.vers.exceptis* C. *hoc tit.*
8. *l.incestæ* 51.*l.dote* 61.D.*de rit.nupt.& d.l.qui contra.*
9. *l.cùm hic status* 31.§.*vlt.D.de donat.ant.vir.& vxor.*

DEFINITIO XII.

An possit curator prohibere ne se inscio nuptias minor contrahat.

EDicto Diui Emanuelis Philiberti prohibitum est,ne curator patiatur minorem,cuius curã gerit nuptias contrahere sine consensu agnatorum & cognatorũ.Sed an ideò fiet,vt curator prohibere possit & interdicere minori,ne se inscio nuptias contrahat? Consequens id videtur. [1] Sed tamen cùm edicta omnia strictam recipiant interpretationem,[2] magis est vt non habeat curator ius prohibendi ne minor vxorem

vxorem ducat,quam velit,dũ nequid fiat insciis aut inuitis agnatis cognatisque proximis. [3] *Ita tractatum est* in causa N.Claudij de Villa,& D.de Challod 15.Decemb.1595.Nondum tamen decisum est.

1. Nam qui iubetur aliorum præsentiam adhibere multò magis eius præsentia videtur esse necessaria.
2. Sunt enim omnia stricti iuris vt tractant nostri ad *l.1.C.de summ.Trinit.& fid.Cathol.& ad l.omnes populi* D.*de iustit.& iur.*
3. Sufficit enim vt satisfactum sit sollennitati quam lex aut edictum requirit vt nihil contra factum dici possit præsertim cùm edictum est pœnale & ad pœnam euitandam,quæ alioqui ipsa per se odiosa est *l.pen.* vbi *not.*D.*de pœn.* Est enim tritum & perpetuum,In pœnalibus & odiosis nunquam faciendam esse extensionem *vulg.l.cùm quidam* 19. D. *de liber.& posthum.*Iunct.*l.hoc modo* 64.*in fin.de condic.& demonstr.cap.odia De reg.iur.in* 6.

TIT. IV.

Si ex rescript.nupt.petant.

DEFINITIO I.

Potest ex rescripto Principis permitti mulieri vt nubat ante petitum tutorem & ante redditas filio impuberi rationes tutelæ.

MAter equidem quæ maior viginti quinque annis, [1] non petito tutore impuberi filio,vel post susceptam tutelam & ante redditas administrationis suæ rationes ad secunda vota conuolauit,eam festinationis & impatientiæ suę pœnam patitur, vt impuberis defuncti hereditatem siue testamentariam ex pupillari substitutione,siue legitimam vindicare prohibeatur,[2] eique omnis successio,salua tamen in omnem casum legitima portione [3] denegetur. Sed potest illa sibi consulere, legúmque pœnam euitare,si festinandarum nuptiarum licentiam impetret ex rescripto,quam vtique à Principe concedi posse non ambigitur.[4] Is enim sicuti supra leges constitutus,ideóque legibus solutus est.[5] Ita & ea omnia quæ iure ciuili sancita sunt,dummodò nec æquitas naturalis quæ à iure ipso naturali parũ distat,nec ius gentium violetur,pro arbitrio corrigere ac emendare,In totum etiam si velit tollere haud dubiè potest,[6] quamuis ea res in proximorum impuberis agnatorum vergat dispendium ad quos alioquin legitima filij hereditas peruentura esset.[7] Nec idcirco ipsorum consensum interuenire aut exquiri necesse erit,qui esset necessarius si post iam contractas nuptias defunctúmque impuberem,vellet mater eius pœnæ quam incurrisset veniam, & remissionem à Principe impetrare.[8] Multo enim facilius est vt quærendo iuri quàm vt quæsito, per principem derogetur.[9] Ergo & post contractas per festinationem nuptias,si tamen nondum filius impubes decesserit,saluum matri ius erit adeundi Principis, & veniæ impetrandæ, Quando nullum ius interim agnatis quæsitum dici potest in viuentis pupilli hereditate,[10] Quem si impubertatis annos viuere, in eáque demum ætate mori contingeret,impunitum foret factum matris,Nec eo magis illa defuncto filio succedere prohiberetur.[11] Quasi remissa per filium pœna hoc ipso,quod cùm posset illatam sibi à matre iniuriã vindicare alio herede instituto,intestatus tamen mori,atque ita matrem quam sciebat ab intestato successuram,tacito iudicio instituere, [12] agnatisque omnibus nisi si quos fratres ex vtroque latere coniunctos habuerat,[13] præferre maluisset. Illud tamen sciendum est,cùm ex rescripto nuptiæ petuntur,non ad paruam sed ad magnam, vt loquuntur, Cancellariam, & ad viuæ vocis oraculum, sicut & quoties vis aliqua legibus facienda est, recurri oportere. [14] *Ita tractatum est* in relationibus libellorum & rescriptorum 4. Non.August. 1593. in causa cuiusdam nobilissimæ fœminæ, cuius nomini parcendum esse existimamus.

1. Nam in minoribus aliud est,nec ad eas legis potestas & asperitas pertinet *l.2.C.si aduers.delict.*
2. *d.l.2.l.2.§.si mater.non petierit & seq. D. ad SC. Tertyll. l.matres* 3. *l. omnem* 6. *C. eod.l.2.§.1.& seq.l. vlt. D. qui pet. tutor.*
3. Matrem enim non esse hoc casu priuandam legitima portione vt dicam *Defi.1.inf.ad SC.Tertyll.*
4. Nec enim ad hunc casum pertinent eæ prohibitiones de quibus *in l.1.& 2.C.hoc tit.*
5. *l.Princeps* 31.D *de legib.l.1.l.digna vox* 4.*C.eod.*
6. *Ex notat.per* DD.*in l.vlt.C.si contr.ius vel vtil.public.*
7. *Auth.cessante C.de legit.hered.*
8. *Arg.l.non aliter* 18.*& l.nam ita* 39.D.*de adopt.*
9. Iuri enim iam quæsito derogare Princeps non tam facilè potest nec velle creditur *l.2.§.merito & si quis à Principe* D.*ne quid in loc.public.*
10. *l.4.C.de emancip.liber.*quamuis placeat posse illum derogare etiam iuri iam quęsito per actus ciuiles vt notant nostri *ad d.l.vlt.C.si contr.ius vel vtil.public.*
11. *l.2.§.interdum* D.*de vulgar.& pupill. substit.l* 1.§.*si impubere* D.*de collat.*
12. *d.l.matres* 3.C.*ad* SC. *Tertyll.*
13. *l conficiuntur* 8.§.1.*& l.3.in princip.D.de iur.codicill.l.ab exheredati* 126.*de reg.*I.
14. Nec enim Cancellarius Principis est supra leges vt iis pro arbitrio possit derogare, sed è contrario est custos legum.Dixi *Defin.2.supr.De tempor.præscrip.in integr.restit.*

TIT. V.

De secund.nupt.

DEFINITIO I.

Iure Canonico sublatæ sunt pœnæ festinatarum nuptiarum at non secundarum.

QVÆ pœnæ mulieribus intrà luctus annum secundò nubẽtibus iure ciuili infligun tur [1] eæ omnes iuris Pontificij constitutionibus [2] remissæ sunt, nec illæ tantùm quæ merè pœnales sunt qualis illa est vt mulier infamis fiat,[3] sed etiam quæ liberorum prioris matrimonij fauorem & vtilitatem respiciunt:[4] Remanent verò eę solæ, quæ post luctus annum nubentibus, non tam secundarum nuptiarum odio quàm fauore liberorum irrogãtur :[5] Neque enim religionis nostræ sanctitas admittit vt quæ prioris viri lege soluta est prohibeatur in Domino nubere quãdocunque.[6] Ergo ante nuptialis quoque donationis vsumfructum retinebit mulier intrà luctus annum nubens,[7] quoniam & si post annum nuberet, haud dubiè retineret.[8] *Ita tractatum est* in Senatu 6.Cal.Sept.1588.

1. De quibus *in l.1. & Auth.eisdem pœnis C.hoc tit.*
2. *Cap.penult. & vlt.Extr.eod.*
3. Quæ fuit olim sententia Petri de Bella Pertic.vt refert Bald.*in d.l.1.col.3.*
4. Contrà quàm credidit Innocent.à Baldo vbi suprà relatus.
5. Itaque non est deterior condicio viduæ intra annum, quàm post annum nubentis, quamuis Bald. supradicto loco absurdum hoc esse putet.
6. Iuxta dictum Apostoli *d.cap pen. & vlt.*
7. Contrà quàm constitutum sit in *dict.Auth.eisdem pœnis.*
8. *l.fœmina 3. & l.generaliter 5.C.hoc tit.* Baldus tamen *in d.l.1.in glos.* super verb. *his etiam*, putat etiam vsumfructum antenuptialis donationis amittere illam quæ nubit intra annum luctus.

DEFINITIO II.

Mulier secundò nubens non amittit ea quæ ipsi data sunt contemplatione prioris mariti.

CONstitutiones in odium mulierum secundò nubentium latæ, licet optima & æquissima ratione nitantur,[1] hoc ipso tamen odiosæ sunt, quò pœnales:[2] ideóque nec in aliis lucris nuptialibus locũ habent, quàm in dote & donatione propter nuptias, de quibus nominatim constitutiones loquuntur.[3] Ergo multò minùs locum habebunt in iis bonis quę mulieri secundò nubenti relicta fuerint, prioris mariti contemplatione.[4] *Sine die.*

1. De qua *in l.fœmina 3. & in l.generaliter 5.C.hoc tit.*
2. Omnes enim pœnæ quantumuis iusta ratione constitutę sint, odiosæ tamen existimantur *l pen.D.de pœn.*
3. Quia constitutiones odiosæ sunt potiùs restringendæ, vt è contrario fauorabiles ampliandæ *d.l.penult.l.cùm quidã 19.de liber. & posthum.l.hoc modo 64.in fin.de condic.& demonstr.*
4. Roman.cons.405.*per tot.* quamuis dici soleat parum referre an ab aliquo profectum quid sit an ab alio huius contemplatione *l.sed si plures 10.§.in adrogato De vulg.& pupill substit.l.sed etsi quid 22.D.de vsufr.*

DEFINITIO III.

Quod coniugi datur plus quàm vni ex liberis prioris matrimonij restringitur indistinctè ad legitimam portionem.

ETsi constat parentem cuiuscunque sexus ad secundas venientem nuptias non plus coniugi posse relinquere quàm ei ex liberis primi matrimonij, cui minus relinquit,[1] si tamen alicui liberorum minus legitima reliquerit, non idcirco coniugis portio ad eam quantitatem reducetur, nec minor erit quàm sit filij legitima,[2] quia nec ipsa filij portio minor esse potest.[3] Nec distinguimus, quomodo nonnulli distinguendum putant:[4] An relictum sit minus legitima cum dictione taxatiua *tantum* an simpliciter, Vt sciatur an legitimæ supplementum petatur ex voluntate an contra voluntatem parentis. Nã quid interest an taxatiua dictio adiecta sit nécne ?[5] Cùm eo quoque casu quo adiecta est pro non scripta habeatur.[6] Vnde illud quoque fit vt non eò minùs supplementum legitimæ ex testamento, & consequenter ex testatoris iudicio debeatur.[7] *Ita tractatum est* in causa fratrum Ballin contra fratres Bolliet 4.Non. Decembr.1590.

1. *l.hac edictali 6.C.hoc tit.*
2. Hic enim sensus esse creditur *dict. l.edictali vers.ita tamen vt quarta pars.*
3. *l.cùm quæritur 6.l.parentibus 8. & pass.C.de inoff. testam.*
4. Steph.Berter.*ad d.l.1.hac edictali in dict.vers.ita tamen.*
5. Quamuis plerumque expressa noceant quæ non nocerent *vulg. l. nonnumquam 52.de cond. & demonstr. l. expressa 195.de reg.iur.*
6. *l.quoniam in prioribus 32.C.de inoff.testam.*
7. *l.omnimodo 30. eod.tit.*

DEFI-

DEFINITIO IV.

Per sponsalia contracta verbis de præsenti incurritur in pœnas secundarum nuptiarum.

AMittitur proprietas lucrorum nuptialium per solum contractum secundi matrimonij conceptum per verba quæ vocant de præsenti [1] licet nullus sit secutus concubitus.[2] Nuptias enim consensus non concubitus facit.[3] Sed hoc ita tamen si matrimonium valuerit. Nam si qua ex causa inutiliter contractum sit, sicuti alium effectum habere nullum potest, ita ne hunc quidem.[4] *Ita tractatum est* 14. Cal.Febr.1591.

1. Nam per verba de præsenti contrahitur matrimonium tanquam solo consensu egens ante concilium Tridentinum Nec ad rem pertinet si quis obiciat Appellatione vxoris contineri sponsam de præsenti in fauorabilibus duntaxat non etiam in odiosis vt Boer.tractat *quæst.22.num.38.* ex Bald.*cons.384.vol.1.* Nam exclusio mulieris ad secundas nuptias transeunti non est odiosa, imò fauorabilis respectu liberorum, & prioris mariti, licet constitutiones in hanc rem latæ extra suos casus non sint extendendæ vt dixi *Defin.2.sup.*
2. Multò magis si secutus sit concubitus licet non fuerit mulier cognita, quid ex solo concubitu bene probatur consummatio matrimonij *l.mulierem cum duab.seq. de rit.nupt.* Boer.*quæst.22. num. 36.* vbi rationem reddit quia per mulierem hoc casu non stetit.
3. *l.nuptias* vbi Dec.*de regul.iur.l.cui fuerit.* vbi Socin.*de condic. & demonstr.* Boer.*d.q.22.num.33.*
4. Ne matrimonium alioqui per omnia irritum prosit ad solam pœnam *arg.l.filium 20.vers.ne testamentum & l.vlt. D.de conditi.sin.caus.*

DEFINITIO V.

Nullas pœnas merentur secundæ nuptiæ quæ consensum habent siue expressum siue tacitum aut prædefuncti coniugis aut superstitum liberorum.

NVllas pœnas patitur parens qui ad secunda vota conuolauit, si ex consensu vel prædefuncti coniugis vel liberorum omnium ex priore matrimonio superstitum ita fecerit.[1] Tractari tamẽ solet an expressus consensus requiratur, an tacitus sufficiat. Et quidem prædefuncti coniugis tacitum sufficere verius est.[2] Sed si neque expressus neque tacitus interuenerit ex parte coniugis, difficilius videtur vt ex parte liberorum idem admitti debeat,[3] Præsertim si ponas agi de patre qui liberis prioris thori nouercam induxerit. Quis enim credat consensum illum tacitum liberorum non extortum nimio metu reuerentiali potiùs quàm ex libera voluntate profectum?[4] Sed tamen magis receptum est vt hac etiam parte consensus tacitus sufficiat, dũ ne ex eo solo inducatur quòd liberi passi sint patrẽ ad secũdas venire nuptias, quas nec si voluerint impedire potuerunt.[5] Nititúrque hæc sententia duplici ratione, fauore matrimoniorum quę libera esse debent,[6] & odio pœnarum quas licet iustissimas restringi tamen quantum fieri potest oportet.[7] *Ita Senatus* ex tempore 5.Cal.Iun.1591.

1. Nam cùm pœnæ istæ constitutę sint, fauore siue premortui coniugis siue superstitum liberorum *Nouell.22. de nupt.* certum est posse quemlibet iuri pro se introducto renunciare *l.si iudex 28.D.de minor.l.pen.C.de pact.* nec volenti vllam fieri iniuriam *l.in diem 9.§.1.D.de aqua & aquæ pluu.arcend.*
2. Late Philipp.Dec.*cons.206.*
3. Ne alioqui nimis facilè fraus fiat legi, cùm sit facilius vt hic tacitus consensus extorqueatur, quàm vt expressus, quia tacita voluntas coniecturis contenta est, non etiam expressa *l.cùm proponebatur 64.de legat.2.*
4. *Arg.l.1.§.quæ onerandæ D.quæ.rer.act.non det.l.penul.D.de furt.*
5. Nihil enim potest imputari ei qui scit sed prohibere non potest *l.Caius Seius 59.* vbi *not.D.de pignor. act.l.culpa caret 50.de regul.iur.l.nullum crimen 109.eod.*
6. *l.si cogente 22.de rit.nupt.l.hoc modo 64.de cond.& demonstr.& tot.tit.C.de indict.viduit.toll.*
7. *l.pen.D.de pœn.* Dixi *Defin.2.supr.*

DEFINITIO VI.

Detrahitur legitima ante diuisionem faciendam ex l.hac edictali, si contra eam legem peccatum sit, Alioqui non detrahitur.

SI mulier binuba plus contulerit in secundũ virum, quàm in eum ex liberis primi matrimonij cui minus reliquit, eo iure vtimur vt filij legitimam portionem primùm detrahi, tum quod reliquum est inter vitricum & filium diuidi oporteat.[1] Sed si ex æquis portionibus instituti sint, ita vt nec plus honoris nec minus oneris vitrico quàm filio relictum sit, aliud iuris est.[2] Cessante enim querela inofficiosi testamenti, itémque inofficiosæ donationis, adeóque actione ad supplementum,[3] neque de legitima quæri potest, neque de condictione ex Iustiniani lege 4 aduersus quam nihil factum est. *Ita Senatus* pro fratribus Ballin contra fratres Bolliet 4.Id.Aug.1592. Et rursum in causa illustris Dide Chalant D.de Chastillion & D.de Breissieu 14.Cal.Mart.1594.

1. Francisc.Rip.*con.190.in fin.*
2. Vt scilicet non priùs legitima detrahatur. Steph.Bert.*ad l.hac edictali 6.vers.ita tamẽ num.13. C.hoc tit. ex §. optime Nouell.22.de nupt.*
3. Cùm ponamus relictum esse filio suprà legitimam *l.cùm quæritur 6. & l.omnimodo 30.C.de inoff.testam.*
4. *in d.l.hac edictali* quæ prohibet ne superstes coniux possit nouo coniugi plus reliquere quàm ei ex liberis prioris matrimonij cui minus reliquit.

DEFINITIO VII.

Auth. nunc autem C. hoc tit. habet locum etiam in parente conuolante ad secunda vota ex consensu prædefuncti coniugis non tamen in legato.

NOuella Iustiniani constitutio quæ induxit vt parẽtes videantur conseruasse liberis suis lucra nuptialia, licet alios heredes scripserint, si non expressim de ipsis quoque lucris in heredum fauorem disposuerint,[1] Non illo tantùm casu locum habet quo parens qui testatur ad secunda vota non conuolauerit, sed illo etiam quo ex prioris coniugis voluntate secundas nuptias contraxerit. Parum namque inter hæc distat.[2] Vtroque autem casu sic interpretanda est vt non nisi in dote, & donatione propter nuptias obseruanda sit, itémque in iocalibus vt vocant, quę donationibus etiam adscribuntur. At in legato non item:[3] Neque enim ad fauorem liberorum respicere videtur, qui legat vni ex coniugibus,[4] quomodo respicit proculdubio qui dotem dat aut propter nuptias donat,[5] tametsi nihil aliud sit legatum quàm donatio.[6] *Ita Senatus* in ead. causa.

1. *in Auth. nunc autem C. hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.
2. Cùm nullam pœnam mereantur secundæ nuptiæ si accedat consensus prædefuncti coniugis vt dixi *Defin. 5.*
3. *Ex glos. ad dict. Auth.* nunc autem probatam per Cin. Salicet & alios *ibid.*
4. Quia legatum non solet aliam causam habere quàm meritum personę cui relinquitur *l. nec adiecit. 9. D. pro socio.*
5. Cùm tam dos quàm donatio propter nuptias detur contemplatione matrimonij ex quo liberi sperantur *l. 1. D. soluto matrim.*
6. *l. legatum 36. de leg. 3.*

DEFINITIO VIII.

Mulier cui legatum aliquid est etiam in casum secundarum nuptiarum nihil amittit ex ceteris liberalitatibus mariti.

CVm is qui ex coniugibus ad secunda vota conuolat ex præmortui permissu & voluntate, non patiatur pœnas secundarum nuptiarum vt iam supra diximus,[1] non immeritò illud etiam placuit, vt si quis vxori quingenta legauerit siue vidua maneret siue iterùm nuberet, & illa iterùm nubat, non solùm quingenta ipsi salua sint, sed etiã cætera omnia quæ ex prioris viri liberalitate ad ipsam quocunque titulo peruenerant.[2] Secundarum enim nuptiarum licentiam vel in vnius nummi legato datam esse satis est: si non disertis verbis ad eius legati commodum restricta sit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Defin. 5. supr hoc tit.* ex Decio *cons. 206. &* Francisc. post Bald. *sing. 75.*
2. Cui enim maritus in casum secundarum nuptiarum etiam legatum dedit multò minùs credendus ille est cæteras quæ iam dederat aufferre voluisse. Siquidem plus est dare quàm non adimere, Sicut & plus est adimere quàm non dare *vulg. iterib.*
3. Alioqui limitata causa limitatum produceret effectum *vulg. l. in agris 33. de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO IX.

Quod mulier binuba disponit circa personam secundi mariti si possit recipere interpretationem ex arbitrio boni viri, non debet videri factum in fraudem legis.

VXor præmoriens maritum cum liberis primi & secundi matrimonij ex equis partibus heredem instituerat, & impensarum sui funeris modum ex mariti arbitrio cõstitui præceperat, Hoc etiam addito, vt de earũ quantitate iuranti ipsi crederetur. Non propterea permittendum erit marito, vt plus impendat, quàm boni viri arbitrio impendi oporteat,[1] habita ratione dignitatis, facultatúmque mulieris & liberorum, itémque secundi coniugis.[2] Nec si plus à se impensum maritus iuret, habebitur ei fides, aut restituetur quod plus debito re vera impẽderit:[3] Ne alioqui facile sit mulieri hoc colore quæsito fraudem legi facere, & amplius marito relinquere, quàm liberis ex priore matrimonio susceptis.[4] Est enim voluntas illa vxoris iubentis stari sacramento viri, valde suspecta,[5] propter prohibitam inter eas personas donationem,[6] tametsi inter alios seruanda esset.[7] Neque tamen faciet ea res vt liberis primi matrimonij liceat primùm legitimam detrahere ad minuendam secundi mariti portionem, quod contingeret si vel in vno numo vitrici institutio priuignorum institutionem superaret,[8] Non enim cõtra leges factum videri potest, quod iustã & commodam ex boni viri arbitrio interpretationem admittit,[9] nisi constaret fraudandæ legis animum habuisse mulierem quæ secũdo viro de sumptuum à se factorum quantitate iuranti fidem adhiberi voluisset.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. His enim verbis arbitrium boni viri inesse credendum est *Arg. l. Titius 54. ad SC. Trebell.*
2. Contumelia enim est si quis locupletem hominem modico sumptu funeret *l. etsi quis 14. §. iudicem D. de relig. & sumptib. funer.*
3. In eo namque quod plus impẽdit quàm debuit potest ei imputari *arg. l. sine generalis 61. D. de iur. dot. l. cùm post mortem 43. §. 1. vers. curator D. de administr. tutor.*
4. Omnis enim color & prætextus fraudis prohibendus est quantum fieri potest, ne quod directum fieri nequit per indirectum concedatur *l. scire 21. §. 1. de tutor. & curat. dat. l. 5. §. si pupillus de reb. eor. qui sub tutel.*
5. Quia iuramentum species est probationis *l. eum qui 30. in princ. D. de iureiur. l. si quis iusiurandum 11. C. de veb. credit. & iureiur.*
6. *l. hac edictali 6. C. hoc tit* Nam *tit. de donat. int. vir. & vxor.* ad hunc casum non pertinet.
7. Sic *in l. qui testamentum 27. C. de probat.*
8. Iuxta eam sententiam quam à Senatu nostro probatam diximus *Defin. 6. supr.*
9. *Arg. l. cùm post 69. §. gener. D. de iur. dot.*
10. Qui tamen animus fraudandi numquam præsumendus est quoties alia interpretatio capi potest *vulg. l. merito 51. D. pro socio, l. quoties 19. §. qui dolo D. de probat.*

DEFI-

DEFINITIO X.

Qui dicit immoderatam esse liberalitatem probare debet.

QVoties quæritur de liberalitate binubi coniugis ad legitimum modum reducenda,[1] incumbit onus filio primi matrimonij qui immoderatam dicit vt id probet.[2] Neque enim fundatam, vt aiunt, habet intentionem, in eóque actor est quod contra legem donatum fuisse contendit.[3] *Ita Senatus* in causa N. Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis Sabaudiæ & N. Callet 8. Id. Iulij 1593.

1. *Iuxta l. hac edictali 6. C. hoc tit.*
2. *l. cùm donationibus 6. cum duab. sequent. C. de inoff. donat.*
3. Debet enim quisque probare id quod est fundamentum suæ intentionis *l. 4. & vlt. C. de vbend. l. 2. D. de probat.*

DEFINITIO XI.

Inspicitur tempus mortis in æstimando eo quod coniux plus donatum est. Et quod excedit applicatur liberis.

QVod secundo coniugi donatum est à coniuge licèt donationis tempore inspecto non excedat modum lege præstitutum, non eo minùs tamen reuocandum est si mortis tempore plus secundo coniugi quàm vni ex liberis prioris matrimonij donatum appareat,[1] ob æs alienum posteà contractum, aut alio casu diminutas mariti facultates. Mortis enim tẽpus inspiciẽdum esse constat.[2] Sed de illo magis dubitari potest, an eo casu quo donator non soluendo factus sit, quod immoderatè donatũ reperiatur posterioribus creditoribus proficere debeat, an solis liberis primi matrimonij acquiri, an denique inter ipsos & personã cui donatũ est diuidi. Et quidẽ posteriores creditores illud repellit, quòd si liberorum fauor non obstaret totius donationis emolumẽtum donatarius retineret, Vt proinde nihil eorum interesse videatur.[3] Quid enim si iure suo vti nollent?[4] Ergo solis liberis totum id quod excedit, attribui debere verius est & conuenientius verbis Iustinianeæ constitutionis,[5] licèt interpretes plerique refragentur. *Ita tractatum* necdum tamen decisum est. Prid. Cal. Aug. 1593.

1. *Ex l. hac edictali C. hoc tit.*
2. Sicut & aliàs quoties de legitima quæritur *l. cùm quæritur 6. C. de inoff. testam.* cùm liberalitas mariti in secundam vxorem æstimanda sit ex comparatione legitimæ *d. l. hac edictali versita tamen.* Vide Steph. Bertrand. ad illam legem.
3. Quomodo in specie quamuis dissimili argumentatur Iauolenus *in l. paterfamilias 28. versic. eorúmque nihil interfuit D. de reb. auctor. iudic. possid.*
4. Nec enim coguntur *l pen. C. de pact. l. pactum 46. D. eod.*
5. *d. l. hac edictali ad fin. principij.* Quamuis *glos. ibid.* in verb. *diuidi.* aliter sentire videatur.

DEFINITIO XII.

Inæqualitas inducitur inter vitricum & filium institutos ex æquis portionibus si aris alieni partes habeant inæquales.

MAter filium prioris matrimonij & vitricum testamento ex æquis partibus heredes instituerat: Sed hoc tamen addito, vt quod vitrico ipsa debebat totum ex filij portione solueretur, nec quicquam vitricus cum sua portione compensandum haberet. Visum est apertè inæqualiter, & ex minore parte institutum filium,[1] cuius portio non nisi pro rata per æs alienũ imminui debuerat.[2] Non enim ex sola portionis denominatione æstimandã æqualitatem, sed præcipuè ex portionum emolumento.[3] Hic autem euidenter plus emolumenti peruenerat ad vitricum, cuius videlicet semis nulla æris alieni contributione minuatur: cùm tamẽ obligatio vitrico quæsita confusione extingui pro parte hereditaria debuisset.[4] Nec obstat si quis obiiciat, extra testantis matris hereditatem constitutum videri quod ipsa secundo suo coniugi debeat,[5] ob idque nõ eo minùs æqualem esse bonorum maternorum diuisionem inter filium & vitricum, quòd solus filius æris alieni vitrico debiti onus subire iussus sit. Nam imò verò inæqualitatẽ manifestam ex eo induci necesse est quod soluto eiusmodi ære alieno per filium solum necessariò consequẽs futurum sit vt multò minus is habeat à matre, quàm vitricus qui non modò suum habiturus sit, sed etiam ex bonis defunctæ coniugis semissem illibatum. Neque aliud concludit supradicta obiectio, nisi quod nihil prohibet vitricum plus habere quàm filium si ad id quod ille habet ex bonis vxoris, iungas eam pecuniam quæ ab vxore debebatur. Sed ex bonis vxoris plus habere illum quàm filium, quod haud dubiè hoccasu eueniret, nunquam permittendum est.[6] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Breissieu & de Chalant 14. Cal. Mart. 1594.

1. Ac proinde locum esse reductioni *ex l. hac edictali 6. C. hoc tit.* secundum ea quæ scripsimus *Defin. 6. supr. hoc tit.*
2. *Ex l. 1. C. si cert. pet. l. 1. &* 2. *C. si vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*
3. Ne alioqui facile fraus fieret legi si institutus ex maiore portione, pro ea tamen minimo contentus esse iuberetur.
4. *l. debitori 50. D. de fideiussor. l. debitori 7. C. de pact.*
5. Ideo namque dicitur æs alienum quod alij debetur *l. cedere diem 213. §. as alienum. De verb. signific.*
6. Id enim districtè prohibet Iustiniani constitutio *in d. l. hac edictali.*

DEFINITIO XIII.

De differentia augmenti dotalis, iocalium & donationis de superuita.

ALia dotalis augmenti seu donationis propter nuptias quã Sabaudi augmentũ dotis vocãt, alia iocaliũ ratio est. Augmẽtũ enim ad cõmunes liberos omnimodo redit matre mortua, tametsi à secũdis

nuptiis abstinuerit.[1] Iocalia non nisi vno illo casu quo mater ad secunda transierit vota.[2] Itaque si abstinuerit perinde teltari potest de iocalibus atque de dote ipsa, dum liberis saluam legitimã relinquat.[3] Apud Sebusianos meos diuersa ratio est eius donationis quæ inter coniuges non nisi sub condicione & in casum, vt loquuntur, superuitæ[4] contrahitur. Hæc enim existente quandocũque condicione sic acquiritur superstiti vt communibus liberis seruanda non sit nisi eo casu quo per subsequentes secũdas nuptias eius proprietas amittatur.[5] Proinde quamuis nec augmẽti dotalis apud Sabaudos, nec eiusmodi donationis apud Sebusianos petitio vlla mulieri competat nisi prestita priùs satisdatione.[6] Illa tamen differentia est, quòd aliter atque aliter concipi satisdationis verba necesse est. Nã de restituendo liberis augmẽto satisdatur in id tẽpus quo mulier morietur, nulla adiecta condicione. De restituẽda verò propter nuptias donatione, & in tẽpus mulieris morituræ, & sub ea cõdicione si ad secundas nuptias cõuolabit.[8] Quo fit, vt melior sit causa eius qui pro donatione quàm illius qui pro augmento sideiubet. Hic enim fieri nõ potest vt nõ aliquãdo debeat, cũ solo die petitio suspẽdatur[9] nisi proponas filiũ ad quẽ redire augmentũ debuit, ante matrẽ decessisse.[10] Ille verò fieri potest vt nũquã debeat superstite licèt filio. Nimirũ si cõdicio restitutionis defecerit, nullis secutis nuptiis.[11] *Ita Senatus* in ea causa de qua Def.2.inf. De donat.ant.nupt.

1. Ita scilicet ferente consuetudine quæ augmentum induxit. *Auth.lucrum C.hoc tit.*
2. In iis enim non sequimur rationem iuris communis, quæ scilicet nulla ex iure communi deberentur *l. in his.15. D de legib.*
3. Semper enim & de bonis omnibus quæ pareus habuit mortis tempore legitima liberis debetur *l.cùm quæritur 6. C.de inoff.testam.*
4. Quam ideo donationem de superuita vocat Guid.Pap. *quæst.565.*
5. *l.fœmina 3.& l.generaliter 5.C.hoc tit.*
6. De reddenda liberis communibus donatione si casus restitutionis eueniet.
7. Itaque stipulatio concipitur tantum in diem, qui tamen dies incertus est, & ideò pro condicione habetur *l.dies incertus 71.de condic.& demonstr.* cùm possint liberi ante patrem mori *l.Statius Florus 48.§.Cornelio Felici D.de iur.fisc.*
8. Vtroque tamen casu illa etiam condicio tacita subintelligitur si ex liberis communibus aliquis superstes erit.
9. Quia diem mortis venturum esse certum est.
10. Quo casu remanet augmentum penes matrem, & sine onere vllo restitutionis, ac proinde transmissibile ad quemcumque matris heredem etiam extraneum.
11. Quia deficiente condicione stipulationis condicionalis habetur stipulatio pro nunquam interposita *vulg.iurib.*

DEFINITIO XIV.

COnuolans ad secunda vota mulier non tenetur satisdare pro augmenti dotalis restitutione si nihil aliud petat nisi vt mittatur in possessionem bonorũ obligatorum, in id vsque tempus quo sibi satisfiat, Bonorũ scilicet immobilium.[1] Planè iam inde ab initio promittere eam oportebit satis se daturã quotiescumque pignoris luendi gratia pecuniam numeratam heredes mariti offerent.[2] *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de la Foreſt, & D. de Montiernoz 7. Id. Iun. 1594.

1. Nec enim facilis est amissio aut dilapidatio bonorum immobilium, Adeò vt nec satisdare cogatur quisquis immobilia possidet *l.sciendum 15. D.qui satisd.cogant.*
2. Tùm enim fieri incipit locus periculo amittendæ pecuniæ quæ tamen in eo sit vt restitui aliquo casu debeat. Frigilis enim est pecunia *l.si chorus 79.§.1. de legat.3.*

DEFINITIO XV.

De natura augmenti dotalis consuetudinarij & de renunciatione filiæ non extendenda ad id quod lucrata est ex culpa bimubi parentis.

AVgmentum illud dotale quod ex receptissima consuetudine in Sabaudia frequentatur nõ est simile sponsalitiæ illi largitati de qua Iustiniani nouellæ constitutiones loquuntur,[1] sed propriũ ius habet, & consuetudinariũ, quod pro diuersitate locorum alias & alias leges admittit. Nam sponsalitiæ largitatis lucrũ non acquiritur mulieri superstiti quod ad dominiũ & proprietatẽ attinet, sed tantùm quod ad vsum.[2] At dotis augmentũ apud nos acquiritur mulieri etiãsi supersint cõmunes liberi & defuncta ea recurrit ad communes liberos siue secundò nupserit, siue non.[3] Apud Bugienses contrà. Redit enim ad viri heredes quoscũq; etiã extraneos, nec existẽtibus quoque legitimis liberis cõmunibus. Apud Sebusianos meos nullus augmenti vsus est, sed tantùm donationis propter nuptias, quæ non aliter ad communes liberos recurrit, quàm si ad secundas mater conuolet nuptias.[4] Planè cùm mulier transit ad secũda vota, certũ est priuari eam proprietate, si secũdarum nuptiarum tempore supersint communes liberi, solúmque vsumfructum ei saluũ esse.[5] In eámq; rem non est quòd iure consuetudinario vtamur, cùm sufficiat commune.[6] Hinc fit vt si post transitũ matris ad secũdas nuptias filia renũciauerit bonis omnibus paternis maternisque, non ideò tamen videri debeat renunciasse dominio sibi quæsito in bonis quorũ proprietatẽ iã amiserit mater, quoniã ea bona reuera neque paterna sunt neque materna, sed ipsius filiæ propria.[7] Constat autẽ renũciationes huiusmodi & odiosas esse & stricti iuris,[8] nec in eas venire nisi quatenus verbis expressũ est.[9] Quòd si ante secũdas nuptias matris renunciatio talis facta sit, cessat quidẽ hæc ratio, sed alia tamẽ supereſt quæ impedit ne ad ea bona ex postfacto extendi renunciatio possit. Illa nimirũ, quòd non sit verisimile cogitasse filiam de iure quod nondum sibi tunc quæsitum esset, quódque posteà ex culpa & quasi delicto matris, soláque legis dispositione ipsi filiæ præter votum, & expectationẽ accesserit.[10] Vno tamen casu fieri queat vt generali renunciatione huius generis bona comprehendantur. Nimirum si non bonis omnibus paternis maternisq; sed iuribus omnibus ad paterna maternáque bona cõpetentibus renunciatũ sit post ius iam quæsitũ. Nam quod ex secundis partẽtis nuptiis filiæ quæsitũ est licèt neq; paternũ sit neq; maternũ, vt diximus, Ius tamẽ est ad paterna bona ex quib⁹ vtriq; augmẽtũ solui debet.[11] Planè ad hũc etiã casũ subiiciẽda exceptio est nisi renũciatio talis sit, quę huiusmodi interpretationẽ nõ patiatur. Vt puta si quod à matre accepit filia vt renũciaret iurib⁹ omnib⁹ pro futura legitima & alia quauis ratione

ratione sibi in bona maternáque competentibus aut competituris, tam exiguum sit vt vel solã æquet legitimã, vel eam duntaxat quantitatem, quæ pro augmento iã quæsito debeatur. Tunc enim longè æquior interpretatio illa est, vt de solis iuribus hereditariis transactum & cogitatum videatur. Ne alioqui facta inueniatur renunciatio sine causa, & nullo accepto,[12] Quæ res aut pareret exceptionem doli aduersus eũ qui renunciatione niteretur,[13] Aut in integrum restitutionis beneficium induceret ex æquitate:[14] Cur nõ igitur tantundem proderit æquitas ad inducendam iustam interpretationem, quæ faciat ne sit necessaria restitutio, quantùm ipsa restitutio prodesset?[15] Præsertim cùm apud Senatũ res agitur, Ad cuius sanè officiũ pertinet, vbi manifesta vrget æquitas, ius dicere sola facti veritate inspecta, & litium anfractus quantùm fieri potest excludere.[16] Illud sanè non placebat quod quidã dicebant, In proposita specie renunciationem quantumuis generalem non facilè extẽdi debere ad iura quæ ex postfacto cõpetere cœpissent.[17] Neque enim negari poterat augmentũ illud de quo tractabatur iã tùm filiæ quęsitũ fuisse cùm renunciabat, quãuis viuæ matri vsusfructus eripi nõ deberet.[18] Accedebat quòd legitimæ quoque renunciatũ proponebatur, quæ tamen necdũ debebatur, nec nisi mortua demùm matre deberi poterat,[19] Vt proinde dubitari non posset quin de iuribus quoque in futurum cõpetituris remittẽdis actũ esset.[20] Illa igitur ratio sola mouere Senatũ & potuit & debuit, quod liberalitatem filiæ captiosam interpretatione prudentũ frangi æquissimum videretur.[21] *Senatus* in causa N. Amblardi de Pilla D. de la Perriere contra N. Ioannem de la Foreſt D. de la Barre 7. Non. Iun. & Prid. Cal. Iul. 1594.

1. *Nouell.119.1.* [2] *sponsalit.largit.& Nouell.98. Neque virum quod ex dot.*
2. *dict.Nouell.98.*
3. Vt dixi *Defin.13.sup.*
4. Dixi *in dict.Defin.13.supr.eod.*
5. *ex l.fœmina 3.C.hoc tit.*
6. *Arg l.imperatores 30.de reb.autor.iudic.possid.*
7. Potestate scilicet, & applicatione legis: lex enim est vnus ex modis acquirendi iure Quiritium dominij vt scribit Vlp. *in fragment tit.19. De acquisit.rer.*
8. Tanquam quæ sint contra ius publicum *l.vlt.D.de suis & legit.* nec nisi iurisiurandi autoritate confirmentur *cap. 2.de pact.in 6.*
9. *l.quicquid astringenda 99.de verb.oblig.*
10. Renunciatio enim quantumlibet generalis nunquam refertur ad incogitata *l.5.l.qui cum tutoribus 9. D. de transact.* Guid.Pap. *quæst.228.*
11. Et ita accipiendum est quod scribit Gabriel *in commun.opin.lib.3.concl.1. De secund.nupt.*
12. Quo casu non valeret renunciatio nec quicquam operaretur iusiurandũ tanquam quod esset vinculum iniquitatis *d.cap.2.vbi not.de pact.in 6.*
13. *l.2.§.circa D.de doli mal.except.*
14. Omnes enim restitutiones ex æquitate dantur iis quoquomodo læsi & circumuenti sunt *l.1.D.in integr.restit.*
15. Melius enim est iura intacta seruari, quàm post vulneratam causam remedium quæri *l. vlt. C.in quib. caus. non est necess.in integr.restit.*
16. Vt tractat Antonin. Tessaur. *in præfat. Decis. Pedemont.*
17. *Ex not.* per Bart. & alios *in §.duo fratres l.qui roma de verb.oblig.*
18. *d.l.fœmina & Auth.ex testamento C.hoc tit.*
19. *l.1.§.si impubere D.de collat.bonor.*
20. *Arg.l.vlt.in fin.De tritic.vin.& oleo leg.*
21. *Vt in l.cùm Aquiliana 5.D.de transact.*

DEFINITIO XVI.

Parentes qui per secundas nuptias amiserunt proprietatem, eam recuperant si poſtea omnes liberi præmoriantur.

DOminium quod ex vnius cõiugum liberalitate in coniugem translatum ad communes liberos rediit per transitũ ad secundas nuptias solo vsufructu parenti relicto,[1] nõ omnimodo[2] acquiritur cõmunibus liberis, sed ita demũ si superuiuãt. Alioqui recurrit ad parentẽ superstitẽ, cuius nuptiis quęsitũ fuerat.[3] Proinde si ponas decessisse filiũ viua matre secũdis iã nuptiis funestata, nõ poterit filius de iis bonis pro arbitrio aut qua alia vlla ratione disponere.[4] An ergo dicemus dominium quod ad communes liberos redit non nisi ad tẽpus iis acquiri? Id verò iuris ratio non patitur, quia dominij translatio præsertim quæ fit sola legis potestate, neque ad tẽpus, neque in diẽ fieri potest.[5] Quid igitur? Dominiũ cõmunibus liberis pure quæritur sed non irreuocabiliter,[6] Sicut nec parenti secundas postea nuptias ineunti fuerat irreuocabiliter quæsitum:[7] Et quæ legis potestas parenti dominium abstulerat fauore communium liberorum, Eadem prædefunctis liberis communibus in solatium,[8] & quasi finita causa idem dominium superstiti parenti restituit.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.fœmina 3.& l.generaliter 5.C.hoc tit.*
2. Id est irreuocabiliter.
3. Ad quid enim bonũ esset fauere liberis qui succedere ipsi non possint quia præmortui fuerint, vt in simili argumẽtatur IC. *in l.si post mortem 10.§.vlt.D.de bonor.poss.contr.tab.*
4. Cùm eo tempore quo moritur superstite adhuc matre incipiat dominium ab eo discedere *arg.l.Titio cùm morietur 51.D.de vsufr.*
5. Debet enim transferendi dominij causa esse perpetua *l.1.* vbi & Cuiacius notat D. *de iur.dot.*
6. Aliud enim est acquiri dominium purè, Aliud verò acquiri irreuocabiliter *l.2.l.4. aliàs l.si ex duobus §.sed & Marcellus D.de in diem addict.l.1.D.de leg.commiss.*
7. Sed cum periculo amittendi scilicet si ad secunda vota superstite aliquo ex liberis communibus quandoque conuolaret.
8. *Arg.l.iure succursum 6.D.de iur.dot.l.scripto 7.§.vlt.D.vsucap.liber.l.vlt.C.de instit.& substit.*
9. Non tam enim odio parentum ad secundas nuptias conuolantium, quàm fauore communium liberorum huiusmodi pœnæ inductæ sunt, ideóque nec iure pontificio sublatæ sunt. *cap.vlt.Extr.hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Parens Atei connolat ad secunda vota sicut non amittit vsumfructum ita neque possessionem.

AMissa per secundas nuptias bonorum à prænomtuo coniuge acceptorum proprietate sicuti non perditur vsu fructus,[1] ita nec possessio quam saltem vtendi fruendi gratia remanere necesse est.[2] Itaque si liberi ex priore matrimonio suscepti eam possessionem propria autoritate occupauerint, tenebuntur interdicto recuperandæ possessionis,[3] itémque condictione ex canone pontificio in eam rem cõparato.[4] Nullo ipsis ex ea re præiudicio in proprietate generãdo.[5] *Ita Senatus* in causa de Marignaz cõtra D. de Montiernoz anno 1593. Relatũ est in causa D. de Gimilieu contra D. de Mirignaz 4. Non. Aug. 1595.

1. *L. fœminæ 3. l. generaliter 5. & Auth. ex testamento & pass. C. hoc tit.*
2. Naturaliter enim possidet fructuarius *l. naturaliter 12. D. de acquir. poss.* Nec quicquam commune habet iactura proprietatis cum iactura possessionis, sicut nec ipsa proprietas cum possessione *d. l. naturaliter §. nihil commune.*
3. Quia non est iis permittendum vt sibi ius dicant *l. 1. D. quod legator l. dotis actione 9. C. solut. matrim.*
4. *Can. redintegranda 3. quæst. 1.*
5. Quamuis videantur priuandi iure suo ob vim factam in eo quod sibi ius dixerunt *Ex l. extat 13. D. quod met. caus.* sed alio iure vtimur nisi vim publicam admiserint. Contra *l. si quis in tantam C. unde vi.*

TIT. VI.

De dot. promiss.

DEFINITIO I.

Dos per matrem & fratrem defuncto patre constituta ex maternis fraternisque bonis in parte constituta inte legitur.

SI mater filiæ, eidémque sorori frater dotem constituerint, non minùs de maternis, quàm de fraternis bonis constituta intelligetur.[1] Nam Iustiniani cõstitutio[2] quæ matri personam pro adiecta tantùm haberi vult, dotémque ex paternis dũtaxat bonis constitutã intelligi, ad eum casum pertinet quo pater & mater simul dotem constituerint:[3] Optimámque habet rationem, quòd officium paternum vt dotet filiam,[4] quandiu paternæ facultates sufficere possunt,[5] licet maternarum quoque mentio facta sit. At patre mortuo, paterni illius officij ratio vlla haberi amplius non potest, cúmque dotãda sit filia ex proprijs bonis quæ à patre habuit, nihil causæ est cur non vtiliter obligata mater videri debeat, quæ dotem vltrò promisit, in eámque rem bona sua obligauit.[6] Patris enim officium non transit in fratrem,[7] licet patris heredem, nisi hactenus vt eam hereditatis vel bonorum partem sorori præstet quam ex paternis facultatibus habere illa debeat.[8] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iulij 1590.

1. *Arg. l. reos 12. §. cùm tabulis D. de duob. reis.*
2. *in l. vlt. C. hoc tit.*
3. Itémque ad illum casum quo solus pater dotem constituerit ex rebus tam suis quàm maternis vel aliis ad filiam pertinentibus vt constat *ex vers. vbi autem.*
4. Ratio hæc posita est *in d. l. vlt. versic. neque enim.* Iunge *l. capite 19. D. de rit. nupt. l. si socius pro filia 81. D. pro socio.*
5. Nam ex magna & probabili causa etiam mater cogitur dotare *l. neque mater 14. C. de iur. dot.* id est si patris bona nõ sufficiant neque aliunde habeat filia.
6. Adeò vt neque e[x] hac causa possit mater se iuuare Velleiano *l. si dotare 12. l. vlt. C. ad SC. Velleian.*
7. Neque enim frater cogitur dotare sororem nisi consanguineam & in subsidium si aliter nubere honestè non possit *l. cùm plures 12. §. cùm tutor. D. de admin. tutor.*
8. Pro legitima portione quam filia omnimodo habere debet *l. parentibus 8. C. de inoff. testam.*

DEFINITIO II.

Dotis promissio incerta nunquam valet nec si facta sit à patre.

DOtis promissio incerta valere non potest etiamsi à patre facta sit:[1] nec hac parte si iuris rationem potiùs, quàm interpretum traditiones inspicias,[2] quicquã referre potest an à patre an ab extraneo aut ab ipsa muliere dos marito promissa sit. Est enim in causis & personis omnibus perpetuò versũ promissionem incertam non valere:[3] nec fauor dotis contrarium ius elicere vllomodo potest.[4] Hoc sanè interest an pater, an extraneus aut mulier ipsa dotem promiserit, quòd cùm extraneus aut mulier promisit nihil est quod ab iis exigi possit, quia vel minimum quid pro dote dando liberarentur, cùm nec dotem[5] vllam dare teneantur:[5] At pater congruam dare compellitur,[6] non quia dotẽ incertam promiserit, sed quia etiamsi dotem quod ideen est nullam promisisset, filiam tamen ex paterno officio dotare teneretur.[7] *Ita tractatum est* in causa Ioannis Bouier & Petri Quimier Aduocati 10. Cal. Decemb. 1590.

1. *l. 1. C. hoc tit.*
2. Solent enim interpretes distinguere an dos promissa sit ab extraneo an à patre ex *l. cùm post 69. §. gener. D. de iur. dot.*
3. Quemadmodum & incertitudo solet vitiare legatum, & stipulationem *d. §. gener.*
4. Vt con-

4. Vt constat *ex d. l. 1. C. hoc tit.* quæ & de dote loquitur, & solam hanc rationem habet, non illam quam interpretes ibi adferunt quod duo specialia circa idem concurrere non possint. Est enim falsa illa propositio vt alibi docuimus.
5. Bald *ad d. l. 1. C. hoc tit.* Harmenop. *lib. 4. cap. 8.* Papon. *lib. 1. notar. cap. 4. Du contract de mariage.*
6. *l. capite 19. D. de rit. nupt.*
7. *l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO III.

PLanè non incerta dos promissa videbitur, siue ab extraneo aut à muliere, siue à socero ipso arbitratu soceri promissa sit:[1] Non tam enim soceri quàm boni viri arbitrium demonstratum intelligitur.[2] Idcóque nullo etiam secuto ante soceri mortẽ arbitrio,[3] non minùs valebit promissio quia mortuo quoque socero sequi potest arbitrium boni viri ex paternis facultatibus maritique dignitate certam dotem constituturi.[4] Nec est contrariũ quod si arbitratu Lucij Titij rem aliquam mihi restitui stipulatus sim, alius quam ipse Titius arbitrari nõ potest. Id enim sit non quòd vt quidam putant aliud in stipulatione receptũm sit quam in bonæ fidei cõtractibus,[5] sed quia multùm interfit an in tertij cuiuspiã, an in alterutri[s] ex cõtrahentibus arbitriũ stipulationis eõdicio conferatur,[7] Sicut, &, an ex boni viri arbitratu, an ex simplici absolutáque promissoris voluntate obligatio constituatur.[8] Illud sanè exploratũ est non posse videri incertam dotis promissionem si pater congruam dotem nulla etiam quantitate expressa daturum se promiserit, Cùm ex mariti dignitate, patrisque facultatibus certa fieri possit.[9] Idémque est si pater, cùm minorem, quàm par fuisset quantitatem dotis nomine promisisset, posteà eam se dotem congruenter aucturum nulla demonstrata quantitate promiserit.[10] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Vt in l. cùm post 69. §. gener. D. de iur. dot.*
2. Vt ibidem Papin. ait. Iunge *l. 3. C. hoc tit.*
3. Qui sensus est eorum verborum *detracto quoque arbitrio in d. §. gener.*
4. *d. §. gener. & d. l. 3. C. hoc. tit.* iunge *l. siue generalis 61. D. de iur. dot.*
5. *l. si quis arbitratu 43. & seq. D. de verb. obligat.*
6. Eadem enim omnium contractuum hac parte ratio est *l. si merces 25. D. locat. l. si coita 75. D. pro socio l. vlt. C. de contr. empt.*
7. *d. l. 3. C. hoc tit. l. in personam 22. §. 1. de regul. iur. l. si societatem 6. l. societatem 76. D. pro socio. l. hac venditio 7. D. de contr. empt. l. si in lege 24. D. locat. l. si sic legatum 75. de leg. 1.*
8. Hoc enim posterius fieri non posset *l. sub hac conditione 8. D. de obligat. & act. l. stipulatio non valet 17. de verb. obligat.*
9. *d. §. gener. & d. l. siue generalis 61. de iur. dot.* Iunge *l. certum 6. D. de reb. cred.*
10. *l. si filia pater 43. de legat. 3.* Quid enim interest hac parte inter dotem, & dotis augmentum? *l. inter socerum 26. §. cum inter D. de pact. dotal. l. etiamsi 8. C. de iur. dot.*

DEFINITIO IV.

PAter iam octogenarius tres habens filias, cùm duabus prioribus nuptis dotem quadringentorum aureorum singulis dedisset, ac tertiam Sempronio nobiliori viro collocare vellet, qui eam quantitatem dignitati suæ minùs congruam existimabat,[1] ampliorem quidem se dotem daturum promiserat, sed idipsum in tabulas dotales referri volebat, causatus vereri se ne cæteris filiabus generisque discordiæ & odij materiam ea res daret. Posteà condito in scriptis testamento ne suprema voluntas alijs innotesceret, quam soli Sempronio insinuauerat, filiam hanc heredem solam scripserat, reliquis non nisi legata reliquerat, Sempronio ne diffidere posset tabulas ipsas quasi pignoris loco custodiendas tradiderat. Post paucos menses defuncta vxore ex qua nulli per ætatem liberi sperabantur, puellam duxerat, Qua subinde prægnante facta Sempronius nihil amplius vxori suæ fuisque in soceri successione sperandum ratus, cùm in eo rem esse videret, vt testamentum agnatione posthumi aut quasi posthumi ruptum iretur, socerum vrgebat lite in eam rem instituta vt promissa impleret, dotémque ampliorem filiæ constitueret. Socer negabat se teneri, propterea quòd promissio de donando multùm differret à donatione,[2] locúmque admitteret pœnitentiæ.[3] Deinde quòd se viuo præmatura & importuna esset petitio, cùm nullo præfinito tempore sufficeret augeri dotem quandocunque.[4] Proinde expectandum tempus quo moreretur: quo tempore filiam quæ non renunciauerat, habituram esse constabat aut partem hereditatis si intestatus ipse decederet,[5] aut saltem legitimam portionem si alius heres scriberetur.[6] Qua ratione promissioni commodè satisfieret, quando non aliam ob causam dos data in proposito casu minùs congrua dicebatur, quàm quòd legitimam non adæquaret.[7] Quid enim aliud posset illa petere? An vt prohiberetur pater intestatò decedere, aut si testaretur, reliquas filias ex æquis partibus heredes scribere? Atqui nec si expressè ita conuenisset, pactio tamen valeret. Vtpote quæ iuri publico derogaret,[8] ex quo liberum cuique est supremi iudicij arbitrium,[9] cuius causam fauorabiliorem quàm dotis esse debere nemo ambigit.[10] Adde quod ex eiusmodi pactione pater ad inducendam inter liberos inæqualitatem inuitaretur, aut potiùs obstringeretur.[11] An vt viuus pater legitimam filiæ repræsentaret?[12] At iã diximus, expressum nõ fuisse viuóne an mortuo socero dotẽ augeri oporteret, Ob idque magis esse vt ea interpretatio accipi deberet quæ socero faueret, vt nihil ab eo quandiu viueret exigeretur.[13] Nam & conuentione id fieri posse certum est.[14] Illámque non modò soceri sed etiam generi voluntatem fuisse ex eo apparebat quòd socer voluntatem suam testamento declarauerat,[15] Gener autem nuda tabularum traditione sibi satisfactum crediderat.[16] Sed & ea sola ratio afferebatur ex parte generi, cur dotis augendæ promissio scripta non fuisset, quòd vereretur socer ne viuo se conflaretur ex liberalitate inuidia, si ampliorem huic filiæ quàm reliquis dotem daret.[17] Accedebat quod legitimæ portionis æstimationem iniri oportet inspecto mortis tempore:[18] Vnde fit vt nec vllo casu à viuente debeatur:[19] Cúmque non nisi deducto ære alieno & funeris impensa legitimæ ratio poni possit,[20] An non fuerit

impium & inhumanum de ſoceri viuentis funere quæri,[21] eiúſque facultates non ſolùm explorari, ſed etiam detegi,[22] antequàm moreretur. [23] Pro Sempronio illud tantùm faciebat, quod ſub ſpecie amplioris dotis promiſſæ decipi non debuiſſet qui aliter vxorem non duxiſſet. [24] Quidam putabant remedij loco inducendum vt legitima quidem etiam viuo patre huic filiæ propter conuentionem m adiudicaretur, ad augendam dotem: ſed eius æſtimatio in id tempus differretur, quo pater eſſet mortuus, vt vtrique citra alterutrius iniuriam conſuleretur.[25] Sed diſplicuit ſententia, quia fieri poterat vt auctо interea liberorum numero, diminutiſque facultatibus paternis legitima eo tempore minor eſſet quàm dos data, quo caſu inutilis Sempronio futura eſſet pactio, & inutile remedium.[26] Deinde quia nuſquam ſcriptum eſt congruam dotem ex legitimæ comparatione accipiendam eſſe: Poteſt enim congrua eſſe tametſi legitimæ æſtimationem ſuperet. Poteſt & interdum etiamſi ad legitimam non accedat, nempe pro temporum, rerum & perſonarum varietate.[27] Itaque placuit condemnandum ſocerum vt ſtatim dotem augeret hactenus, vt congruam faceret, & competentem:[28] congruam autem intelligendam non habito reſpectu ad legitimæ quantitatem, quæ futura eſſet cùm ipſe moreretur aut quæ fuiſſet ſi promiſſionis tempore deceſſiſſet, ſed arbitrio boni viri: non æſtimatis ad amuſſim paternis facultatibus exploratiſque creditoribus, ſed largiùs ex communi viciniorum de patris patrimonio exiſtimatione. [29] Ita tamen vt eius quantitatis quæ dotem augeret exactio in tempus mortis paternæ differretur, [30] nec amplioris legitimæ petitioni præiudicium fieret, ſi patrem facultatibus augeri contingeret, [31] quamuis ſi pauperior fieret non idcirco minui dos deberet, quæ ſemel certa conſtituta & debita, licet nondum ſoluta fuiſſet. [32] Non enim hoc caſu locum habere poteſt quod dici ſolet, Eandem dubij euentus rationem in vtrumque caſum eſſe debere:[33] cùm augendæ dotis iuſta cauſa ſit propter conuentionem, diminuendæ nulla.[34] Cùm tamen ex teſtationibus conſtaret ſocerum de augenda dote tractantem quadringentorum aureorum ſummam ſæpiùs expreſſiſſe, Idipſum Senatus ſecutus eſt, Non quòd boni viri arbitrium tale omnimodo eſſe deberet vt duplari dotem oporteret, [35] ſed quia deficientibus aliis probationibus omnibus nihil cauſæ erat cur à patris tanquam boni viri arbitrio recedendum eſſet. [36] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Nam pro maiore dignitate mariti, maiorem quoque dotis conſtitutionem fieri æquum eſt *l. cùm poſt 69. §. genet. D. de iur. dot. l. quæro 60. eod.*
2. Nicol. Boer. *dec. iſ. 48.*
3. Bart. *in l. vlt. num. 8. D. de condict. cauſ. dat.*
4. Quod enim nullo tempore adiecto promiſſum eſt quandocumque ſolui poteſt ſicut & vbique quod debetur ſine vllius loci adiectione *l. continuus 137. §. cùm ita D. de verb. oblig.* Nec facile ferendum eſt v. præcipitetur pater ad ſolutionem *l. ſi extraneus 33. D. de iur. dot.* Oſerua tamen id quod ſine die debetur, ſicut quandocunque ſolui poteſt, ita quandocunque peti poſſe, & præſenti die *l. cedere diem 213. de verb. ſignific.*
5. *l. maximum vitium 4. C. de liber. præter.*
6. *l. parentibus 8. l. omnimodo 30. l. quoniam in prioribus 32. & paſſ. C. de inoff. teſtam.*
7. Cum poſſit congrua eſſe dos etiam quæ minor ſit legitima Bald. *in auth. res quæ num. 16. C. commun. de legat.* Dec. *conſ. 177. col. pen. verſ. & iſta concluſio & conſ. 505. num. 4.* Grammat. *quæſt. 10. num. 47 & 72.*
8. *l. poſth. in fi. verſ. quid ergo D. de in ius vocan. l. vlt. De ſuis & legit. l. ius publicum 38. D. de pact.*
9. *l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. l. ſtipulatio hoc modo concepta 68. de verb. oblig. l. 4. C. de inutil. ſtip. l. cùm duobus 52. alias l. ſi ſtyres §. idem reſpondit ſocietatem D. pro ſocio.*
10. *l. vel negare 6. D. teſtam. quem. aper.* iunct. *l. mulier 22. §. cùm proponeretur ad SC. Trebell. l. pactum 15.* vbi Dec. *C. de pact.*
11. Cùm tamen è contrario nihil ſit æquius, quàm vt inter liberos æqualitas ſeruetur *l. vt liberis 17. l. pen. §. 1. C. de rect. hæt. §. illud Noſell. 22. de nupt.*
12. Atqui impoſſibile eſt legitimam à viuo patre deberi aut ſolui, cùm nihil aliud ſit quàm portio portionis ab inteſtato contingentis *l. 1. § ſi impubere D. de collat. bonor. l. quæ nuper 31. C. de inoff. teſtam.*
13. *arg. d. l. ſi extraneus 33. D. de iur. dot.*
14. *l. cùm pater 11. D. de pact. dotal & l. præc. l. Babius 30. eod.*
15. Teſtamenti autem effectus nullus eſt niſi poſt mortem teſtatoris *l. 1. D. qui teſtam. fac. poſſ.*
16. *arg. l. cùm pater 77. §. donationis & § pater pluribus de leg. 2.* quid autem intereſt an verbo an facto quis declaret ſuã voluntatem *l. non tantùm 5. D. rat. rem haber.*
17. Ex ratione autem diſpoſitionis interpretanda & regulanda eſt diſpoſitio *l. vlt. D. de hered. inſtit. d. l. cùm pater 77. §. duleiſſimis de leg. 2.*
18. *l. cùm quæritur 6. & paſſ. C. de inoff. teſtam. l. Papinianus 8. §. quarta autem D. eod.*
19. *d. l. 1 §. ſi impubere D. de collat. bonor.*
20. *d. §. quarta autem.*
21. Eſt enim hoc plenum triſtis & periculoſi euentus *l. vlt. C. de pact.*
22. Intereſt enim cuiuſque ne patrimonij ſecreta pandantur. *l. 2. C. de alim. pupill. præſt.*
23. Improbus enim eſt qui ſollicitus eſt de hereditate viuentis & contra ius gentium feſtinat *l. 2. §. interdum de vulg. & pup. ſubſt. l. donari 29. alias l. quidam §. donationem D. de donat.*
24. *l. pen. ibi quid enim D. de iur. dot. l. ſi donaturus 9. 1. D. de cond. cauſ. dat. l. vlt. §. 1. D. quæ in fraud. credit. l. 5. §. pen. D. de dol. except.* Parum autem intereſt an maritus nullam dotem habeat, an verò tam exiguam Auth. *præterea* vbi DD. *C. vnd. vir & vxor.* Natt. *conſ. 37 num. 4.* Teſſ. *deciſ. 191. num. 2. in fin.*
25. Nihil enim vetat condemnationem ſtatim fieri, condemnationis verò exactionem differri *l. in lege 40. D. ad leg. Aquil.*
26. Augetur enim vel minuitur legitima pro numero liberorum, & pro quantitate facultatum *Noſell. 36. de trient. & ſemiſſ. & l. cùm queritur 6. & paſſ. C. de inoff. teſtam.*
27. Gram. nat. *deciſ. 101. num. 65. 66. & ſeqq* Menoch. *de arbitr. iudic. lib. 2. caſu 149. num. 28.*
28. Nam quod multi putant congruam cenſeri dotem quæcumque à patre datur. Gramm. *d. deciſ. 101. num. 68. & ſeqq.* non pertinet ad hunc caſum in quo pater promiſerat ſe dotem auctурum, agnoſcens ſatis non eſſe congruam eam quam dederat.
29. Totum enim hoc arbitrio iudicis relinquendum eſt vt tractat Menoch. *dict. conſ. 149. num. 34.* poſt Barbat. *conſ. 80. in fin. lib. 3.* Affl. *in cap. 1. num. 21. ex quib. cauſ. feud. amitt.*
30. Ex ratione poſita *num. 15. & 16. ſolut.*
31. Ne facta ad augmentum inducerent diminutionem *l. quæſitum 12. §. pen. de inſtr. leg.*
32. *l. vero 12. §. pen. de ſolut.*
33. *l. de fideicommiſſo 31. C. de tranſact. l. ſi pater puellæ 12. C. de inoff. teſtam. l. pen. C. de ſolut.*

34. Nec enim poteſt dotis condicio deterior fieri ex poſtfacto ne quidem per pactum *l. cùm dos 7. & l. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.* Itaque non eſt hac parte eadem ratio augmenti & diminutionis, vt nec *in l. deducta 58. § pen. ad SC. Trebell.*
35. Nihil enim certi poteſt conſtitui in re incerta & ex facti circunſtantiis æſtimanda.
36. Semper enim creditur pater bonus vir & æquus arbiter in cauſa liberorum *l. nec in ea 22. in fin. D. ad leg. Iul. de adult. l. vl. C. de curat. furioſ.* Grammat. ſupra citatus *num. 28.* Niſi filia enormiter læſa ſit. Menoch. *dict. caſu 149. num. 15.* Curt. *ſen. conſ. 17. Iaſ. conſ. 133. lib. 4.*

DEFINITIO V.

Differentia quæ eſt in exactione dotis promiſſæ aut legatæ.

EX dotis ſiue præſtandæ ſiue augendæ promiſſione quam pater non filiæ ſed genero fecerit, gener àgere poteſt, filia non poteſt.[1] In legato ſecus eſt. Nam ſi genero dos legata ſit filiæ non generi actio eſt,[2] quia in legatis illud tantùm inſpicimus cuius intereſſit, vt ſciamus cuius contemplatione teſtator legauerit.[3] Mulieris autem maximè & præcipuè intereſt habere dotem.[4] At in ſtipulationibus quærendum eſt quis ſtipulatus, & cui promiſſum ſit.[5] Nec ad rem pertinet quod etiamſi promiſſio nulla interuenerit filia quæ minùs congruam dotem habuit interpellare patrem poteſt vt congruè dotetur. Id enim ſit implorato iudicis officio,[6] quemadmodum ſi nulla dos adhuc data, aut promiſſa eſſet.[7] Sed vt ex promiſſione alius agat quàm cui promiſſio facta eſt, vt fieri nullomodo poteſt.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *Iſi pater marito 5. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæſt. 145.* incip. *pater pro filiæ.*
2. *l. ſeruo legato 69. §. ſi teſtator de leg. 1.*
3. *l. fideicommiſſa 11. § plerumque & §. interdum de leg. 3.*
4. *d. §. ſi teſtator* cùm dos ſit proprium filiæ patrimonium *l. 3. §. ſed vtrum D. de minor. l. vlt. D. de collat. dot.*
5. Quia alteri ſtipulari nemo poteſt *l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri De verb. oblig.*
6. Non via actionis quia filia non poteſt agere contra patrem *l. 4. de iudic.* ne quidem ex cauſa dotis vt ſcripſi in Rationalibus meis ad *d. §. ſed vtrum* contra Cuiacium.
7. Quia paternum officium eſt dotare filiam *l. vlt. C. hoc tit. l. capite 19. D. de vit. nupt.*
8. *l. quæcunque 11. D. de oblig. & act.*

DEFINITIO VI.

Vſuræ dotis quæ promiſſa fuit à muliere debentur ex die nuptiarum non ex lapſu bienny. Secus ſi dos ab extraneo ſit promiſſa.

MElior interdum condicio eſt extranei qui dotem promiſit quàm mulieris. Extraneus enim ſi dotis ſoluendæ breuiorem diem non dixerit, non priùs vſuras debet quaſi ex mora quàm biennium præterierit quod Iuſtiniani conſtitutione in eam rem præfinitum eſt.[1] Mulier verò ex ipſo nuptiarũ die moram facere intelligitur,[2] féque per conſequentias ad præſtationem vſurarum obligat, tametſi non ſint deductæ in ſtipulatum, ſi modò cum viro habitet qui ferat onera matrimonii.[3] Ibi enim dotem aut ſaltem dotis fructum eſſe neceſſe eſt vbi ſunt onera matrimonij.[4] *Ita in Senatu tractatum* in ea cauſa de qua SC. 22. De iur. 16. Cal. Sept. 1592.

1. *l. vlt. §. præterea C. de iur. dot.*
2. Ideóque & de domo mariti poteſt expeti ob non ſolutam dotem. Boer. *quæſt. 22. num. 1. & 3.* Nec eſt neceſſaria hoc caſu mora. Illa legalis de qua *in d. §. præterea*, & de qua Ang. *in §. fuerat verſ. vnum tamen tene menti Inſt. de action.*
3. Debentur enim dotis fructus marito pro oneribus matrimonij *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.* Atque ita diſputat Bart. pro gloſſ. contra alios *in d. §. præterea* & ibid. poſt eum Salicet.

DEFINITIO VII.

Dotis promiſſio per patrem & matrem ſimul facta an & quando cenſeatur ex bonis etiam maternis facta eſſe.

NVbenti filiæ pater & mater ſimul vnam eandémque pecuniæ quantitatem dotis nomine promiſerant, adiecta etiam clauſula, vt eam ſinguli in ſolidum deberent, obligatis quoque in eam rem ſpecialiter bonis quibuſdam maternis. Tum ex ea cauſa ijſdem tabulis filia futuris parentum ſucceſſionibus renunciauerat.[1] Placuit ita interpretandam promiſſionem vt à ſolo patre dos conſtituta videatur; matris autem perſona adiecta vt acceſſionis potiùs & fideiuſſoris vice fungeretur;[2] quàm vt correa debendi conſtitueretur. Receptũ enim eſt vt quoties duo correi debendi fiunt pro negotio quod ad alterũ duntaxat pertinet, pro fideiuſſore habeatur is ad quem res non pertinet.[3] Dotandi autem onus patri incumbit, non matri,[4] niſi ex magna cauſa,[5] id eſt ſi pater adeò egenus ſit vt de ſuo dotare non poſſit. Vnde illud quoque fit quod Iuſtinianus cõſtituit,[6] vt ſi iam delata filiæ materna hereditate pater dotem ipſi conſtituerit hoc addito *tam ex paternis quàm ex maternis rebus* de paternis dũtaxat ſi ſufficiant dotaſſe videatur. Quum Iuſtiniani legem etſi Leo Imp. abrogauit,[7] ipſa tamen Leonis conſtitutio Iuſtinianeæ legis poteſtate victa numquam obtinuit.[8] Planè ſicut congruam dotem quam pater dare debet ex modo facultatum paternarum æſtimamus.[9] Ita quod excedit, ex aliis quàm paternis bonis promiſſum videri neceſſe eſt,[10] Sumpta videlicet ex comparatione dotis & paterni patrimonij coniectura voluntatis.[11] Sed etſi tantam dotem de ſuo aliis filiabus dare pater ſolitus probetur, nihil de modo facultatum ipſius vltra inquirendum erit, quippe quarum æſtimator alius magis idoneus non ſit quærendus,[12] Niſi medio tempore inopinatus aliquis fortunæ impetus ſuperuenerit, qui facultatibus patris cladem intulerit.[13] Conſequens igitur eſt vt quo caſu tota dos ex bonis paternis conſtituta intelligitur non ex maternis, renunciatio maternæ ſucceſſionis per filiam facta non valeat etiamſi iuriſiurandi vinculum accеſſerit quaſi ſine cauſa facta, nullóque æquitatis colore ſubnixa,[14] Nil obſtante, pontificia conſtitutione,[15] cui nimirum locus hoc caſu eſſe non poteſt.[16] Nam & cùm aliquid filiæ datum eſt vt renunciet futuræ

dotantis successioni si læsio enormis nedum enormissima intercesserit, cõstat posse illam impetrata absolutione restitui in integrum, Non solùm si minor fuerit, sed etiam si maior, nec iusiurandum quod æquitatis vinculo sustineri conuenit, iniquitati tuendæ deseruiat. [17] Ex quo apparet non esse perpetuò & indistinctè verum quod quibusdam placet, [18] Iustiniani legem quæ induxit vt dotis promissio facta ex bonis paternis & maternis, de solis paternis si sufficiant facta censeatur, [19] non procedere si maternæ quoque successioni renunciatum sit. Nihil enim prodesse patri aut nocere filiæ debet renunciatio maternæ successionis, nisi cùm ad eliciendam eam aliquid ex maternis bonis erogatum est : [20] potiúsque renunciatio ex promissione quàm promissio ex renunciatione æstimari debet. [21] Quod verò iidem addunt, [22] non esse etiam locum constitutioni si ea persona ad quam spectant bona ex quibus dotem se promittere pater dixit, consentiat, In extraneo quidem cui libera contradicendi potestas esset, admitti fortasse potest, [23] At persona vxoris aut filiæ non est probabile quas pudor impedit paternáque aut maritalis verecundia ne resistere & contradicere possint. [24] *Ita Senatus* pro illustri D. Ludouica de la Chambre vxore D. Comitis de Monreal contra Dominos Marchionem Comitem, & Vicecomitem de la Chambre fratres 4. Id. Iunij 1593.

1. Quoniam hodie valent huiusmodi renunciationes si sint iuratæ *Ex cap. quamuis pactum de pact. in 6.*
2. Bald. Nouell. *in tract. De dot. part. 6. priuileg. 3. num. 3.*
3. Bart. *in l. reos* 12. D. *de duob. reis & ad Auth. hoc ita* C. *eod. ex l. vir vxori* 17. §. *vlt.* vbi Castr. D. *ad SC. Vell.* Cornelius *cons.* 124. *num.* 4. & 5. *vol.* 1. & *cons.* 316. *num* 3. & 4. *vol.* 4. vide tamen quæ contra scripsi *lib.* XI. *Coniect. cap.* 1.
4. *l. capite* 19. *alias l. qui liberos* D. *de rit. nupt. l. cognouimus.* 19. C. *de haret.*
5. *l. neque mater* 14. C. *de iur. dot.*
6. *in l. vlt.* C. *hoc tit.*
7. *Nouell.* 21.
8. Vtimur enim eo iure quod Iustinianus constituit *in d. l. vlt.* C. *hoc tit.*
9. *l. quæro* 60. *l. cùm post* 69. § *gener.* & §. *nuptiis.* D. *de iur. dot.*
10. *arg. l.* & *ideo* 7. §. *vlt.* D. *de in rem vers.*
11. *arg. l. quidam* 30. *de legat. 2.*
12. Solent enim patresfamilias frugi facere patrimonij sui æstimationem *l. cùm pater* 77. §. *pater qui filio de leg. 2.*
13. Id enim euenit plerunque *Auth. sed quamuis* C. *de rei vxor. act. l.* 4. D. *vt in poss. legat.*
14. Nam contra eum qui agit ex stipulatione interposita sine causa semper datur doli exceptio *l. 2.* §. *circa* D. *de dol. mal. except.*
15. *in cap. quamuis pactum de pact. in 6.*
16. *arg.* sumpto ex illis verbis *accepta dote à contr. sens.* Anchar. ad eum locum *not. 2.* & *cons. 39. in prine.* Salic. *in l. pactum dotali* 3 C. *de collat.* & ibidem post eum Dec. *num.* 7.
17. Decius *cons.* 551. *num.* 2. Didac. Couarr. post Decium & alios innumeros *ad dict. cap. quamuis.*
18. Cravet. *cons.* 84 *vol.* 1. *num.* 4.
19. *in d. l. vlt.* C. *hoc tit.*
20. Vide Ias. *ad l.* 1. *num.* 22. D. *solut. matrim.*
21. *d. cap. quamuis pactum.*
22. Idem Cravet. *dict. cons.* 84. *num.* 6. *vol.* 1.
23. Sibi namque imputet qui non contradixerit cùm posset *arg. l. qui patitur* 18. D. *mandat. l. fideiussor* 26. §. 1. D. *de pignor. Not. ad l. Caius* 39 D. *de pign. act.*
24. *Arg. l.* 2. §. *quæ onerandæ* D. *quar. rer. act. non det. l. pen.* D. *de furt.*

DEFINITIO VIII.

Dos quamuis ab vtroque parente in solidum promissa soli tamen patri imputatur si paternarum facultatum modo respondeat.

DOs ab vtroque parente communi obligationis vinculo promissa si non excedat eam quantitatem cui paternarum facultatum modus respondeat, non eò minùs ex solius patris bonis promissa videtur, [1] quod aduersus matrem filia vel eius maritus de dote egerit, & ex actione condemnationem, ex condemnatione exactionem retulerit. Quandoquidem fideiussionis nomine mater conueniri potuit, [2] & quidem perinde vtiliter & efficaciter, acsi dotandi munus vel inuita subire debuisset, quia ad eam mulieris intercessionem quæ pro dote facta est, Senatusconsulti Velleiani potestas non extenditur, [3] sicut nec Nouella Iustiniani constitutio in fauorem mulierum lata. [4] Nec mutabit quod agens filia vel eius nomine gener dixerit in iudicio vniuersam dotem ex maternis bonis deberi. Quasi non sit ei permittendum variare, [5] si posteà totam dotem patri ex contrario imputare velit. Nihil enim prohibet quominùs & ex bonis matris tota debeatur, & soli patri imputetur, Matre scilicet non nisi fideiussorio nomine obligata. [6] Quod apparebit euidentiùs si ponas eodem Senatusconsulto, quo mater condemnata est relictam ei regressum aduersus maritum aut mariti heredes. Solet enim regressus hic fideiussoribus dari, [7] non correis debendi, nisi quatenus vice mutua videntur fideiussisse. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Secundum ea quæ diximus Defin. præcedente.
2. Nec enim nouum est vt etiam ex pluribus correis debendi alter fideiussoris loco habeatur maximè si id actum sit *l. reos* 12. *in princ. vbi not.* D. *de duob. reis.*
3. *l. si dotare* 12. *l. vlt.* C. *ad SC. Velleian.*
4. *Nouell.* 134. *cap.* 8. vnde sumpta est *Auth. si qua mulier* C. *eod. tit. ad Velleian.*
5. Cùm in iudiciis quasi contrahatur *vulg. l.* 3. §. *idem scribit* D. *de pecul.*
6. Quod enim fideiussor debet solvit quidem de suo, sed tanquam postea repetitur us.
7. Per actionem mandati *l. ex mandato* 20. §. 1. & *pass.* D. *mandat. l. cùm lex* 46. & *pass.* D. *de fideiuss.*
8. *l. 1. alias l.* 2. & ibi Bart. & cæteri C. *de duob. reis.* Vide quæ scripsi latissimè *libr.* 1. *Coniectur. iur. ciuil.*

DEFI-

DEFINITIO IX.

De dote aucta constante matrimonio inscio socero qui bona sua pro dote dotisque augmento obligauerat, An etiam pro dotis auctæ incremento socer eiusque bona teneantur.

PAter filiæ vxorem ducenti dotémque accipienti consenserat, déque suis bonis augmentum dotis constituerat, & in eam rem, vt fieri solet, bona sua omnia obligauerat. [1] Constante matrimonio filiæ pater dotem auxerat, [2] eique testamento certam pecuniæ quantitatem legauerat soluendam genero vt in dotem conuerteretur. Eam gener acceperat dotisque esse voluerat inscio patre suo. Nõ erat dubitationi locus quin pro portione auctæ dotis ipsum quoque augmentum de quo in tabulis dotalibus conuenerat, augeri oporteret. [3] Est enim consuetudinarium, debetúrque non solùm citra vllam conuentionem, sed ita etiam vt nulla conuentione fieri possit ne debeatur. [4] Sed de illo non inelegantèr quærebatur, An maritl pater eo nomine conueniri posset. Quidã putabant non posse, propterea quòd eo inscio dos aucta esset, iniquúmque videretur ignorantis aut inuiti patris duriorem fieri condicionem, [5] qui certis legibus nec nisi ad certam vsque quantitatem filij nomine obligari ab initio voluisset. [6] Alioqui quid dicemus si dos adeò in immensum excreuerit ob liberalitatem ab aliquo in mulierem collatam aut ex causa fortassis opulentissimæ hereditatis ad mulierem deuolutæ vt augmento præstando soceri facultates sufficere non possint? [7] An cogemus patrem amisso iam filio totius prætereà patrimonij sui iacturam facere, & ob præstitum à se ex bona fide paternæ pietatis officium perpetua egestate laborare? [8] Alij contra dicebant obligationem illam quæ pro dotis augmento contrahatur esse accessoriam, [9] & consequentem obligationi quam pater filij nomine dotem accipiendo vltrò susceperat. Nec posse mariti patrem recusare posteaquam matrimonio consenserat vt eas omnes obligationes in se susciperet, quæ ex causa matrimonii pendérent. [10] Proinde quemadmodum prohibere non potuisset quominùs etiam constante matrimonio dos augeretur, [11] ita neque posse illum aucta dote recusare, quominùs pro eius dotis auctæ portione præstet augmentum de suo si aliæ bona filiusfamilias non habeat ex quibus sumi possit. [12] Nam si haberet dubitandum non esset quin ex iis priùs satisfieri mulieri oporteret, in eóque saltem patri subueniri vt non nisi in subsidium teneretur. [13] Itaque parum referre videbatur an sciente vel ignorante patre maritus dotem augeri constante matrimonio voluisset. Cur non enim ignorãte patre fieri potuit, quod eo quoq; inuito fieri potuisset? [14] Alioqui videretur decepta mulier, quã credibile est non aliter filiofamilias nupturam fuisse, quàm si soceri potiùs quàm mariti facultates & patrimonium intuita esset. [15] Nisi quis dicat non potuisse cogi maritum vt dotem constante matrimonio augeri pateretur. [16] Ideóque nec ei permittendũ fuisse vt augeri patiendo deteriorẽ faceret condicionẽ patris ignorantis. Non magis quàm si nouum illud incrementum quod pro aucta dote petitur, ex conuẽtione duntaxat non etiam ex consuetudine deberetur. Quo casu certũ esset nullã mulieri ex conuentione cum marito facta aduersus socerum actionem quæri posse. [17] At hoc minus durum est. Quid enim si quod mulieri constante matrimonio obuenit, ea lege datum ei fuit vt doti cederet. [18] An non iniquum esset priuari eam commodo relicti, itémque maritum fructu amplioris dotis ob id solum quod pater dotem augeri nollet ne ad maioris quantitatis augmentum se obstringeret. [19] Quid item si filiæ pater sibi conscius minorem à se dotem filiæ constitutam quàm quanti esse legitima deberet, testamento legauerit filiæ, quantum ad supplendam legitimã deesse videbatur, & ea lege vt quantitate illa dos augeretur, quasi quæ anteà minùs congrua fuisset. [20] Quidni liceat filiæ & marito legatum agnoscere vel inuito socero? [21] Aut quis socerum propitiis auribus audiat nolentem pati vt filij sui vxor eam dotem habeat quam ipse vxoris pater congruam esse putauit? [22] Denique quis credat in fraudem soceri relictum esse mulieri dotis nomine quod ipsi constante matrimonio obuenerit; vel auctam ab eo dotem, vt eò magis socer læderetur. [23] Fraude verò interueniente cur permittamus socero vt de dote bona fide aucta cõqueratur. [24] Itaque in hanc sententiã procliuior erat Senatus noster, dũ ne vsque adeò immoderata dos proponeretur vt ex æquitate aliud constitui oporteret. [25] Nihildum tamen decisum fuit. *Ita tractatum est* pro N. Catharina De lallee vidua D. Senatoris de Beausulour contra D. de la Fontaine magistrum computorum 6. Id. Mart. 1594.

1. Quæ etiam tacitè obligata intelliguntur hoc ipso quod pater nuptiis filij consentit *l. si cùm dotem* 12. §. *transgredi admer* & ibi DD. *solut. matrim. l.* 1. C. *de filiofam. & quemadm. pro iis pat. tenent. lib.* 10. *tit.* 60.
2. Nam & constante matrimonio dotem augeri posse constat *l. vlt.* C. *de donat. ant. nupt.*
3. Tanquam quod sit pars & quota dotis.
4. Exemplo scilicet dotis, de qua *in l. Attilicinus* 17. D. *de pact. dotal.* intuct. *l. inter socerum* 26. §. *cùm inter* D. *de pact. dotal. l. etiamsi* 8. C. *de iur. dot.*
5. *arg. l.* 2. D. *quod vi aut clam. l. non debet alteri* 74. *de reg. iur. cùm similib.*
6. *arg. l. vero procuratori* 12. § *penult.* D. *de solut.*
7. Nemo enim credendus est voluisse obligari in immensum & ad immodicam quantitatem *l. si libertus ita iurauerit* 30. D. *de oper. libert.*
8. *Contra Liure succursum* 6. D. *de iur. dot.*
9. Pendet enim ex constitutione & proportione dotis quæ si nulla esset, néque augmentum vllum esse posset.
10. Nimirum ex vulgari iuris brocardico quod habet, cùm qui vult antecedens, velle etiam videri quicquid est consequens necessariò *dict. l.* 1. C. *de filiofam. & quem. pro iis pat. ten. & dict.* §. *transgrediamur.*
11. *d. l. vlt.* C. *de donat. ant. nupt.*
12. Cùm sciuerit pater aut scire debuerit non posse augeri dotem quin ipsum quoque dotis augmentum hoc ipso augeatur. Itaque debuit cautius negotiari & saltem pacisci ne pro dotis augmento supra certam quantitatem teneretur: quanquam eo quoque casu de pacti viribus dubitari posset *arg. d. l.* Attilicinus, & eius quod dictum est *num.* 4. *supr.*
13. Obligatio enim patris subsidiaria est & quasi fideiussoria *d.* §. *transgrediamur.*
14. *l. qui potest* 26. *de reg. iur.*
15. *d.* §. *transgrediamur & arg. l. hinc quæritur* 19. §. 1. & *l.* & *ancillarum* 17. §. *vlt.* D. *de pecul.*
16. cùm inuito beneficium non detur nec beneficio decipi aut onerari quem oporteat, sed additari *l. in emendatis* 19. §. *sicut.* D. *commod. l. hoc iure* 19. §. *non potest.* D. *de donat. inter vir. & vxor.* 69. *de reg. iur.*

17. Est enim regula generalis conuentiones inter alios factas aliis nec prodesse nec obesse *l si vnus 27.§.pacta vers.ante omnia D.de pact.*
18. *Vt in l.seruo legato 69.§ si testator de leg.1.l.Titio centum 71.§.Titio genero de condic. & demonstr.*
19. Esset enim hoc propemodum mutare consilium in alterius iniuriam quod fieri nunquam potest *l. nemo potest mutare 75.de reg. iur.*
20. Scilicet ad impediendum ne filia ageret ad supplementum vel dotis vel legitimæ quod alioqui facere posset *l. quoniam nouella 29.vbi DD.C.de inoffic.testam.*
21. Nam nec possunt vltimæ voluntates pendére ex tertij voluntate *l.illa institutio 32.D.de hered.instit.*
22. Nec enim prohibendus est pater bonum consilium capere pro filia. Et satis facere officio paterno ac legibus, quod vtique non aliter ab eo factum videri potest quàm si congruam dotem filiæ dederit *l.19. D. de rit.nupt.*
23. Ex eo siquidem quod sit secundum leges & ex officio pietatis paternæ, nemo nisi malignè ac improbè fraudis suspicionem & coniecturam capere possit. *arg.l.si extraneus 33.de iur.dot.*
24. Nam & quæcunque bona fide gesta probantur tum quoque rata haberi debent cùm iuris ratio repugnat, tametsi ex eo fiat vt alius quoque lædatur *arg.l.quoties 44.D.de acquir.hered.l.vlt.§.vlt.de leg.2.*
25. *arg.d.l.si libertus ita iurauerit 30.D.de oper.libert.*

DEFINITIO X.

Dos à solamatre promissa pro bonis paternis & maternis neque ex solis paternis promissa intelligitur neque ex solis maternis, sed ex vtrisque simul.

QVod Iustinianus constituit vt pater qui dotem filiæ dedit siue simpliciter dare se dixerit, siue hoc etiam addito *pro bonis paternis maternisque* non nisi de bonis suis dotasse videatur, si substantiam in id idoneam habeat,[1] non similiter locum habet in matre. Legis enim ratio est quòd paternum officium sit vt filiam dotet:[2] Quæ ratio tantum abest vt matri conueniat, vt ex contrario matrem excludat apertissimè.[3] Igitur si mater filiæ nubenti dotem promiserit, aut dederit pro iuribus omnibus quæ filia super bonis paternis maternisque habere poterat, non ideò tamen de solis maternis constituta dos videbitur.[4] Quamuis tantundem ex maternis solis debeatur, quantum dotis nomine promissum aut datum est,[5] neque rursum ex solis paternis,[6] sed ex vtrisque simul.[7] *Ita Senatus* in eadem causa de qua SC.15.& 16.Sup. De secund. nupt.

1. *l.vlt.C.hoc tit.*
2. *l.capite 19.alias l.qui liberos D.de rit.nupt.*
3. Neque enim hoc officium ad matrem vllomodo pertinet nisi ex magna causa vt diximus *Defin.7.num 4.& 5.supr. eo d.*
4. Quomodo de solis paternis constituta videretur si talis constitutio à patre facta esset *d.l.vlt.C.hoc tit.*
5. Superest enim actio ad supplementum non dotis sed legitimæ si plus ex maternis bonis filiæ debeatur.
6. Cùm dos constituta sit ab ipsa matre nec minùs pro maternis bonis quàm pro paternis.
7. *arg.l.vcos 12.§. cùm tabulis D.de duob.reis l.sed etsi 25.§.adeò autem vers.tertiæ vtrique D.de petit.hered.* Nec simile est quod Paulus tractat *in l.Nesennius 34.in fin.D.de neg.gest.*

DEFINITIO XI.

Dos promissa filio soluenda est patri si cum eo filius habitet, sin secus, ipsi filio, quamuis in potestate constituto.

CVm quæritur an dos filiofamilias promissa ipsi soluenda sit an patri, sequimur distinctionem illam quæ & interpretibus magis communiter probata est, An filius vnà cum patre habitet an separatim. Vtsi cum patre, soluenda sit patri, sin minus ipsi filio:[1] Perpetuum enim est vt ibi dos esse debeat vbi sunt onera matrimonij:[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.7.sup. Ne filius pro patre aut pater pro filio.

1. Ferrariensis post Bart.& alios *in form.libell.quo vxor agit ad dot.* in verb. *vxor.num.6.*
2. *l l.si is qui 56.§.ibi dos D.de iur.dot.l.si cum dotem 22.§.transgrediamur solut.matrim.*

DEFINITIO XII.

Dos promissa necdum soluta quando & quatenus habeatur pro soluta.

FAcilius est vt dos promissa pro soluta habeatur, quam vt ea quæ nec data nec promissa est, intelligatur promissa.[1] Scilicet in vtilitatem mariti cui solui debuit,[2] non etiam mulieris quæ fuit in mora soluendi.[3] Itaque eam dotis partem quam ex statuto vel consuetudine lucrari maritus debet, perinde lucrabitur si dos sibi tantum promissa sit acsi iam soluta fuisset:[4] At non æquè mulier donationem propter nuptias lucrari debebit ob solam promissionē dotis si per eam steterit quominùs dos marito solueretur.[5] Sed tamen quod ad consuetudinarium illud dotis augmentum apud nos receptissimum, alio iure vtimur vt siue promissa tantùm siue soluta dos fuerit, siue à muliere siue à patre aut donatore, aut etiam à mulieris debitore, augmentum illud mulieri omnimodo debeatur.[6] *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Boer.*quæst.22.num.7.* post innumeros alios ibidem citatos.
2. Idem Boer.*ibid.num.12.* post Ioannem Campesium *in tract.de dot.5.part.quæst.14.* Intellige tamen nisi statutum loquatur nominatim de dote soluta, vt in casu quem ibidem tractat Boer.*num.8.* Bart.*in l.iubemus §. sanè C. de sacrosanct. eccles.*
3. *§ penult.Auth.de non alg.secund.nub.l.pollicitationem C.de donat.ant.nupt.* Boer.*vbi supr.num.16.* post Guid. Pap. *cons.19.*
4. Boer.*dict. num.12.*
5. Cuman.& Socin.*in l.de diuisione* & Castr.*in l.si marito §.1.solut.matr.* Boer.*d.n.16.* vbi rationem reddit, vt inter coniuges seruetur æqualitas.
6. Vide Defin.1.*infr.sis prox.* & Boer.*vbi sup.num.19.20.21.*

DEFI-

DEFINITIO XIII.

Pater non tantum semel sed iterum quoque tenetur dotare filiam quæ sine culpa sua dotem amisit.

PAter tenetur dotare filiam quæ semel dotata licèt congruè, dotem amisit sine culpa sua.[1] Non idem est in patrono Ecclesiæ, qui eam semel dotauerit, Neque enim iterum dotare illam cogitur, quia dotandi officium vltrò susceperat ab initio.[2] Pater verò dotandi necessitatem habet.[3] *Ita tractatum est. Sine die.*

1. *Notat ad l.vlt.C.hoc tit.& ad Auth.sed quamuis C.de rei vxor.act.*
2. Cùm ecclesiam aliquam dotare nemo cogatur & sit hoc ex mera dotātis liberalitate, vnde inductum est ius patronatus, vt eo veluti præmio inuitentur homines etiam laici ad ecclesias dotandas *tot.tit.Extr.de iur.patron.*
3. *l. capite quinto 19.D.de rit.nupt.d.l.vlt.hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Delegatus à muliere cui nihil ille aut minus debebat, nullam ideò exceptionem vel actionem habere contra mulierem potest.

QVi cùm mulieri nubenti aut nihil, aut minus deberet, passus tamen est se ab ea delegari marito, eique caueret se soluturum, Si posteà ex huiusmodi promissione conueniatur, non est audiendus si velit computare:[1] Sed si quid indebitum vel promiserit vel soluerit aduersus mulierem agere debet, quæ delegauit, non aduersus maritum, qui suum recepit.[2] *Sine die.*

1. Hoc est allegare se vel nihil vel minus debuisse. Qui enim patitur se delegari, videtur remittere omnes exceptiones quas habuit aduersus delegantem *l.si quis delegauerit 18.D.de nouat.*
2. Quique non est decipiendus cùm non fuerit ducturus vxorem indotatam *l.si donaturus 9.§.1.D. de condict. caus. dat. l.purè 5.§.vlt.D.de doli mal.except.l.Titia 62.D.de iur.dot.*

TIT. VII.

De iur.dot.

DEFINITIO I.

Potest peti augmentum dotis etiam non solutæ, adeóque tota dos restituenda est à marito etiam non soluta si modò maritus de ea fidem habuerit.

DOTEM quam pater patruúsque tauquam correi debendi nubentis nomine diuisis præstationibus soluendam promiserant, nec integram soluerant, mulier ab heredibus mariti integram, totiúsque dotis promissum augmentum reposcebat, Eo prætextu quòd de tota dote fidem habuisse maritus videretur,[1] qui dotem exigere suo tempore noluisset:[2] neque recusabat quominùs iis actionibus quas aduersus patrē patruúmq; habebat cedere iuberetur,[3] Heredes cōtradicebāt, propterea quòd parcendum esset marito qui neque socerum egenū adfinitatis veneratione parentis loco habendum,[4] neque patruum ex liberalitate sua conueniendum,[5] præcipitasset ad solutionem.[6] *Senatus* placuit nihil ab heredibus mariti nisi quod ipse viuus exegisset restitui debere,[7] sed tamen non eò minùs integrum totius dotis augmentum iudicio de dote mulieri soluendum esse.[8] quod non tam propter dotem (licet ex dotis comparatione) quàm propter defloratione vt aiunt, & in virginitatis præmium,[9] moribus nostris etiam non promissum nubenti deberetur. *Ita Senatus* 16. Iulij 88. Iunge SC. 15.16.17.infr.

1. Dos enim de qua fides habita est pro soluta habetur *arg.l.quod vendidi 19.De contr.empt.l fundi partem eod.* Guid. Pap. *quæst.565.*
2. Boer.*quæst.22.num.15.* post Bart.*cons.133.Ex §.fin.* Nouell.*vt exact.inst.dot.* Idem Boer.*num.5.ex l dece ancillam 6. C. de rei vindic.*
3. Neque enim denegare potest cessionem quæ sine dispendio ipsius futura est *l.in creditore 38.D.de eui?.*
4. *l.quia parentis 16.D.solut.matr.*
5. *l. Nesennius 41.§.vlt.D.de re iudic.*
6. *l.si extraneus.33.D.hoc tit.* quæ tùm habet locum cùm promissor dotis lapsus est facultatibus.
7. *ex d.l.si extraneus.* quæ ostendit aliud dici debuisse si dos à necessario mulieris debitore promissa fuisset.
8. Facit quod notat Salycet.*in l.si constante C.de donat.ant.nupt.* Guid.Pap *d.q.565.* Boer.vbi sup.*num.7.& 9.& 19.20 & 38.* vbi hoc refert ad consuetudinem potiùs quàm ad iuris rationem. Guid. Pap. *quæst.430.*
9. Sufficiet tamen contractum esse matrimonium per verba de præsenti licet nulla sit subsecuta copula *l. cui fuerit* vbi Socin.*de condic.& demonstr.l.nuptiæ* vbi Dectus *de regul iur.* Boer. post alios multos *d.quæst.22.num.33. & 3.* vbi tamen requirit quod mulier fuerit traducta ad domum mariti, & quòd vir cum ea cubuerit ex Dec. *cons.260.* Nisi consuetudo sit in contrarium, inquit idem Boer.*d.quæst.num.34.* vide *l.cùm hic status 32.§.si quis sponsam de don.int.vir.& vxor. l.cùm te C.de donat.ant.nupt.* Iunge *Defin.16.infr.* & *Defin.8.infr.* De *dot.taxat.non mutuo.*

DEFINITIO II.

Quantùm interſit inter reſtitutionem & aſſecurationem dotis.

INter dotis reſtitutionem & indemnitatem quam aſſecurationem vocant, hoc intereſt, quòd mulier vergente ad inopiam marito petens indemnitati dotis conſuli, cogitur ex mariti bonis tantùm accipere quantum boni viri arbitratu ad concurrentem vſque dotis quantitatem largiore tamen facta æſtimatione,[1] ſufficere videbitur:[2] nec præterea petere quicquam poteſt.[3] At quæ ſoluto iam matrimonio petit reſtitutionem eóque nomine pignora longè precioſiora, aut etiam ſi voles bona mariti omnia ſiue tacitè duntaxat ſiue etiam expreſſè obligata ſequatur, non niſi oblata ſibi ſolutáque dote integra repellitur.[4] Cuius diſſimilitudinis ratio illa eſt, quòd mulieri conſtante matrimonio agenti dos ſolui nequeat, etiamſi maximè velit, maritúſque & creditores conſentiant,[5] ne dotalis pecuniæ poſtmodùm amittendæ periculum incurrat quæ id agit vt dotem in tuto collocet,[6] quódque non tantùm vxori, ſed etiam communibus ex eo matrimonio liberis eodem remedio cauendum ſit, quos ex pignorum fructibus ali oportet:[7] quam ob cauſam nec in bonis mobilibus, nec in iis immobilibus quorum nullus aut pereximius fructus ſit mulieri conſuli debet, vt nec in precio fioribus ſed in mediocribus.[8] Itaque æquũ eſt ſuccurri per legem creditoribus qui per ius offerendi ſibi ipſis ſuccurrere non poſſint.[9] Poſtquam verò ſolutum matrimonium eſt, reſtitui dos & poteſt & debet.[10] Ideóque ſicut communi cæterorum creditorum iure mulier vtitur, ita imputare ſibi debet is à quo pignora euincuntur, ſiue poſterior creditor ille ſit,[11] ſiue nudus poſſeſſor,[12] cur oblata dote pignorum dotalium vinculum non diſſoluat. Donationis propter nuptias augmentique dotalis quo vtimur eadem quæ dotis hac parte cauſa eſt.[13] *Ita Senatus* 4. Id. Auguſt. & 6. Cal. Sept. 1588.

1. Id enim eſt quod ait ſtatutum Sabaudiæ *ad largam æſtimationem.*
2. *l. vbi adhuc* 29. C. *hoc tit. l. ſi conſtante* 24. D. *ſolut. matrim.*
3. Id eſt nihil cæterorum bonorum quæ dotis quantitatem valore excedunt.
4. Scilicet iure communi quo vtuntur creditores omnes hypothecarij *l. quandiu* 6. C. *de diſtr. pign. l. hereditoris* 8. D. *ſed. l.* 2. C. *debit. vend. pign. imp. non poſſ.*
5. Niſi ex certis cauſis de quibus *in l. quamuis* 20. D. *ſolut. matrim. & in l. vnic. l. vnic C. ſi dos conſt. matr. ſolut. fuer.*
6. Fragilis enim & lubrica res eſt pecunia quæ facile perire poteſt *l. ſi chorus* 79. §. 1. *de legat. 3. l. lex quæ* 22. *ad fin. C. de admin. tutor.* Alia tamen ratio adfertur *in d. l. vnic. C. ſi dos conſt. matr. ſolut. fuer.* quòd dotis reſtitutio facta conſtante matrimonio habeat inſtar donationis quæ prohibita eſt inter coniuges. Eadem ratio ponitur *in Nouell.* 22. *de nupt. cap.* 39. incip. *dotes autem.*
7. *d. l. vbi adhuc.* 25. *C. hoc tit.* Itaque hæc hypotheca non habet illam condicionem quam habent cæteræ ſi debitum non ſoluatur *l. grege* 13. §. *etiam D. de pignor. l. Paulus* 16. §. 1. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*
8. *not. ad d. l. vbi adhuc & ad d. l. ſi conſtante* 24. D. *ſolut. matr.*
9. Quomodo poſſent ex ratione iuris communis ſi lex non reſiſteret *dict. §. etiam, & d. l.* 16. §. 1.
10. *tot tit. D. & C. ſolut. matrim.*
11. Nam & poſterior creditor cogitur offerre vt ſui pignoris ius confirmet *l. 1. l. prior* 5. C. *qui potior in pign. hab.*
12. Non enim quærendum eſt de iure poſſeſſoris cùm tollatur ius creditoris ſoluto pignore *d. l.* 16. §. 1. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*
13. Nam & in cæteris eadem ratio eſt dotis & augmenti *l. inter ſocerum* 26. §. *cùm inter de pact. dotal. l. etiamſi* 8. C. *hoc tit.*

DEFINITIO III.

Aſſecuratio dotis facienda eſt non tantùm pro ſumma dotali, ſed etiam pro ſumptibus in litem à muliere factis, nec interim quicquam præſtandum poſterioribus creditoribus.

SVperioribus conſequens eſt vt ſiue mulieris procurator ſiue mulier ipſa conſenſerit vt conſtante matrimonio dos in pecunia reddatur, non debeat ea res nocere mulieri,[1] at potiùs iuſtam præbeat cauſam reſtitutionis in integrum ſi à muliere petatur reſtitutio, quæ tamen nec neceſſaria eſt.[2] Sed & idem admittendum eſt in ſumptibus litis, quos propter inopiam mariti pro dote conſeruanda mulierem aduerſus creditores prorogare oportuit. Nam eorum quoque nomine ex mariti bonis, non in pecunia ſatisfieri mulieri æquum eſt, ne alioqui dos minuatur.[3] Itaque cùm Senatuſconſulto ſic decretum fuiſſet, mulier autem eiúſve procurator in executione iudicati conſenſiſſet, vt eos litis ſumptus condemnatus creditor ſolueret in pecunia numerata, mulieri poſteà ſuccurſum fuit ne pecuniam pro pignore accipere cogeretur,[4] Non enim habet hæc hypothecaria conditionem illam quam habent cæteræ. Si pecunia non ſoluatur,[5] Cúmque rurſus is qui iudicato exequendo datus fuerat, poſterioribus mariti creditoribus bona quædam addixiſſet, licèt addito eo vt nullum ex eiuſmodi addictione præiudicium fieret mulieri quod ad monetæ augmentum litiſque ſumptus pertineret,[6] Appellantem ab executore mulierem Senatus audiendam putauit, quod ei omnino & ad quadrantem vſque ſatisfieri neceſſe eſſet priuſquàm vlli ex poſterioribus creditoribus locus daretur.[7] Neque enim parum intereſt mulieris, bona ſibi obligata interim non alienari, quòd alienatione facta difficilior ei multóque diſpendioſior futura ſit pignoris perſecutio.[8] *Ita Senatus* 14. Cal. Decemb. 1588. & 17. Cal. Aug. 1591.

1. Ipſo enim iure nullus eſt conſenſus per quem fieret deterior dotis condicio, tanquam qui præſtitus ſit contra leges *l. Attilicinus* 17. D. *de pact. dot.* & poteſt quis etiam contra proprium factum venire, cùm factum eſt ipſo iure nullum & contra leges Not. *in l. eum à matre C. de rei vindic.*
2. Non enim poteſt neceſſaria eſſe reſtitutio aduerſus id quod ipſo iure non tenet *l. 2. l. ſiquidem* 11. *C. de præd. minor. l. in cauſa* 16. *D. de minor.*
3. Amiſſa ſcilicet pecunia quam mulier ob eam cauſam recepiſſet, vt dixi *Defin. præced. num.* 6.
4. Plus enim cautionis eſt in rem quàm in perſonam *l. plus cautionis* 25. *de reg. iur.* quamuis poſſit dos quæ conſiſtit in corporibus conuerti in pecuniam cùm id mulieri vtile eſt. *l. ita conſtante* 26. *& ſeq. l. ſiue generalis* 61. §. 1. *D. hoc tit.*
5. *l. grege* 13. §. *etiam D. de pignor. l. debita* 59. *D. ad SC. Trebell. l. ſi rem* 9. §. *omnis* 2. *de pign. act. l. pen.* §. 1. *de except. rei iud.*

6. Quæ adiectio videbatur illæſum mulieris ius conſeruare *l. Babius* 30. *in fin.* D. *pact. dotal.*
7. *l. quandiu* 6. C. *de diſtract. pignor. l.* 2. C. *debit. vend. pign. non poſſ.*
8. Cùm in multis fauorabilior ſit condicio poſſeſſoris tertij, quàm debitoris pignus tenentis *Auth. hoc ſi debitor* C. *de pignor.* quia & contra debitorem poteſt cumulari perſonalis cum hypothecaria non contra tertium poſſeſſorem in quem ſcilicet non tranſit actio perſonalis *l. vlt. in fin. D. de contr. empt. l. 1. §. ſi heres D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO IV.

Marito etiam qui non ſit ſoluendo debitor dotalis ſoluere & poteſt & debet & quo remedio mulieri ſuccurratur.

NOn ſemper eadẽ eſt ratio pecuniariæ dotis exactæ & exigendæ. Aliter enim atque aliter mulieri ſuccurritur vergente marito ad inopiam. Si dotem vir iã exegerit, ſeruanda ſunt ea quæ in ſuperioribus diximus.[1] Sin iam factus pauper dotem exigat, ad aliud non tenetur quã vt ſatisdationem offerat qualem præſtare poteſt: Quæ ſi non ſufficiat, mercatori dos tradenda eſt vt ex honeſto lucro ſe & mulierem ſuóſque maritus alat.[2] Si tamen mulieris debitor inopi viro dotem ſoluat, adeóque ante quàm ſolutionis dies venerit,[3] placet liberationem contingere,[4] etiamſi ſciat debitor maritum ſoluendo non eſſe.[5] Non enim poteſt mulier imputare debitori cur ei ſoluerit, cui non ſolùm dotem illa dederit, ſed ſeipſam quoque crediderit.[6] Imò verò ſi dotis debitor petenti marito deneget ſolutionem, quod dicat non eſſe illum ſoluendo, condemnabitur, quia eius non intereſt,[7] cùm dos etiam inuita muliere rectè ſoluatur viro,[8] ſibíque potiùs imputare mulier debet, quòd non fuerit diligentior in agendo, petendóque vt dos in tuto collocaretur.[9] Planè ſi colludens cum marito debitor ſolutionem ſimulatè & dicis cauſa[10] fecerit, non eò minùs mulieri ipſum teneri æquum erit.[11] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Andreæ contra Claudiam Andreæ Cal. Jul. 1591. Iunge Deſin. 19. & 30. infr.

1. *Deſin.* 2. *& 3. ex l. vbi adhuc* 29. C. *hoc tit. l. ſi conſtante* 24. D. *ſolut. matrim.*
2. Textus eſt *in cap. per veſtras Extr. de donat. int. vir. & vxor.*
3. Nam & quod in diem debetur ante diem ſolui poteſt, cùm plus præſtet qui ante diem ſoluit *l. Iauolenus* 15. *alias l. cum qui de adm. legat. l. quod certa die* 70. D. *de ſolut.*
4. Solutio enim eſt naturalis & legitimus modus tollendæ obligationis *l. pen.* D. *de ſolut.*
5. Non enim minus iuris in agendo creditor habet ob id, quod non ſit ſoluendo *l. quod autem* 6. §. *apud Labeonem* D. *quæ in fraud. credit.*
6. *l. 1 & 2. C. ne fideiuſſ. dot. dent.* & iniquum eſt non poſſe impunè ſoluere illum qui ad ſolutionem cogi per prætorem poſſit *d. §. apud Labeonem.*
7. Nemo enim aut agendo aut excipiendo auditur, ſi non eius interſit *l. ille à quo* 13. §. 1. vbi Alex. D. *ad SC. Trebell. l.* 5. §. 2. *de verb. oblig.*
8. *l. doce* 9. C. *de rei vindic.*
9. Implorato ſcilicet remedio vel iuris ciuilis *d. l. vbi adhuc*, vel iuris pontificij *d. cap. per veſtras.*
10. *Vtem l.* 4. D. *commod.*
11. Plus enim valere debet quod agitur, quàm quod ſimulatè concipitur *l. 1. & tot. tit.* C. *plus valer.* quod agit & ſimulata pro infectis ſemper habẽda ſunt *l. ſi ex precio* 8. C. *ſi cert. per.* Denique marito permiſſum eſt ſolutionem dotis accipere non remittere vt de tutore & curatore ſcriptum eſt *in l. pactum curatoris* 22. C. *de pact.*

DEFINITIO V.

De æſtimatione iocalium à parte mariti ex cauſa dotis debitorum.

ANnuli dotales cæteráque ad mundum muliebrem pertinentia quæ vulgò iocalia vocant ſi certam ex conuentione legem non acceperint, boni viri arbitrio ſic æſtimari debent pro perſonarum qualitate & condicione vt ſi inter plebeios agatur viceſimæ dotis parti reſpondeant, Si inter nobiles, decimæ, Sin inter illuſtres, quintæ.[1] *Ita Senatus* 14. Cal. Decemb. 1588. & rurſum in cauſa diſcuſſionis bonorum D. Barbaræ d'Amboiſe 4. Id. April. 1593.

1. Hoc enim iure vtimur, nec alia certior ratio reddi poteſt.

DEFINITIO VI.

Pro debito vxoris an & quando fieri poſſit executio in bonis dotalibus conſtante matrimonio.

NOn poteſt executio fieri per creditorem in bonis dotalibus pro debito vxoris quandiu conſtat matrimonium,[1] niſi debitum præcedat dotis conſtitutionem.[2] Nam ſi præcedat, ratio iuris facit vt potior creditoris cauſa eſſe debeat, cuius condicio per dotem deterior fieri non potuit.[3] *Ita Senatus* 16. Cal. Ianuar. 1589.

1. Guid. Pap. *queſt.* 447. incip. *Pone vxor conuenitur.* Capyc. *deciſ.* 128. Petr. Rauen. *ſing.* 103.
2. Adde aliam limitationem, Niſi pro expenſis litis quam vxor conſentiente & autoritatem præſtante marito exercuerit arg. eorum quæ de patre autoritatem filio præſtante tractat Boer. *queſt.* 7. *num.* 17. ex Bald. *in l. fin. col.* 2. *C. de vſur. rei iudic.*
3. *l. debitorem* 15. C. *de pignor.* Intellige autem de creditore hypothecario qui ſicut prior tempore ita potior ſit iure *l. 1. l. prior* 5. C. *qui potior in pign. habeant.*

DEFINIT. VII.

Vidua luxuriosè viuens etiam intra annum luctus non amittit dotem ſed liberalitates quas à viro habuit, amittit.

QVæſtionis eſt non inelegantis, An vidua luxurioſè viuens dotem amittat quam amittit mulier quæ luxurioſè viuit conſtante matrimonio,[1] Extántque hac de re interpretum noſtrorum planè di-

ſcrepantes ſentẽtiæ.[2] *Senatus* corũ ſententiam ſequitur vt humaniorem qui dotem ex hac cauſa admitti negant,[3] Reiecta etiam diſtinctione illa quæ nonnullis placuit,[4] An intrà annum luctus luxuriata ſit nẽne. *Ita Senatus* pro vidua quadam cuius nomen conſultò tacemus 7.Cal.Mart.1589. Sed de dotis augmento aliiſque liberalitatibus à marito in vxorem collatis,an idem dici debeat,maior dubitatio eſt. Et ſi enim non ignoro ſublatas eſſe Pontificio iure pœnas omnes feſtinatarum nuptiarum,[5] nõ tamen æquum eſt fornicationem quæ intrà luctus annum fiat gaudere priuilegio nuptiarum quæ licet feſtinatæ, ſanctæ tamen ſunt & in Domino.[6] Proinde nihil cauſæ eſſe videtur quamobrem ciuili conſtitutioni hac parte locus non ſit.[7] Quamquam non deerant qui dicerent iam pridem à Senatu idem in mariti liberalitatibus quod in dote pronunciatum fuiſſe. De quo tamen, quia Senatuſconſultum videre aut ſcire non potui,nihil auſim affirmare.

1. Videtur enim mulier perſeuerare in eodem matrimonio quandiu vidua manet.§.*deinceps* ibi & in prioribus ſtetere nuptiis *Nouell.22.de nupt.* Iunge *Auth.ſed hodie & ſeq.C.de adult.& in corp.vnde ſumitur.*
2. Plerique enim putant dotem hoc caſu amitti.Paul.Caſtr.*ad l.ſororem C.de his quib.vt indign.* Vide Boer.*deciſ.* 338. Papon.*libr.22.tit.Des adulteres.Aroſt.16.*
3. Quæ primùm fuit ſententia Alex.*in d.l.ſororem.*
4. Hypol.de Marſil.*ſingul.*416.Petr.Girard.de Petraſancta *ſing.* 48.*& ibi addit.*quam omnino vide.
5. *Cap.pen.& vlt.Extr.de ſecund.nupt.* Dixi *Defin.*1.*ſupr.eod.ill.tit.*
6. Deterioris enim condicionis eſſe debent ſtulti quàm prudentes *l.regula* 9.§.*vlt.*D.*de iur.& fact.ignor.l.*4. D. *quod vi aut clam & qui peccant quàm qui non peccant vulg.l.Gracchus* 4.C.*ad leg.Iul.de adult.*
7. *in l.*1.§.*vlt.C.de ſecund.nupt.* Ita Modern.*in tit.*De *matieres feodales* §.30.*num.*142.*& ſeq.in conſuet.Pariſ.* Vide Cranet.*conſ.*205.

DEFINITIO VIII.

Precium venditionis quod marito & vxori ſimul ſolutum fuit præſumitur totum ad maritum peruenisſe ſiue bona fuerint dotalia ſiue paraphernalia.

TRactatum eſt, bonorum dotalium & eorum quæ mulieri conſtante matrimonio obuenerunt longè diſparem rationẽ eſſe,non in eo ſolùm quod dotalium alienatio marito prohibita eſt tametſi mulier conſentiat,[1] aduentitiorum verò non item ſicuti nec parafernalium,[2] Sed in illo etiam quòd bonis dotalibus per maritum & vxorem ſimul venditis, quamuis vtrique ſolutum precium probetur, tamen tota pecunia præſumitur ad maritum ſolum peruenisſe,[3] Nimirum fauore dotis quæ alioqui facilè mulieri periret.[4] Quæ ratio facit, vt nec aliud dicendum ſit, ſi vendita ſint bona non dotalia, ſed pro dote duntaxat obligata.[5] At rebus mulieris quæ extra dotis cauſam ſint ab vtroque coniuge venditis,ceſſat ea præſumptio,nec minùs ad mulierem quàm ad maritum peruenisſe intelligetur,precium quod vtri que ſolutum probatur.[6] Ideò fortaſſe, quòd hac parte non poſſit dici maritus potentior qui nullum in iis bonis ne adminiſtrationis quidem ius habeat niſi volente muliere & permittente: [7] Cuius conſenſu interueniente, eſt ſanè quod ſibi imputet cur cum marito vendiderit eúmque ad precij participationem admiſerit. Hactenus ſaltem vt ſi totam pecuniam ad maritum peruenisſe contendat idipſum probare debeat, nec ſe iuris præſumptione ſola tueatur. Sed poſtea tamen contra concluſum eſt me referente nihil hac parte bona dotalia à paraphernalibus differre.[8] Pro Peroneta Coruat contra fratres Pic.

1. *l.vnic.*§.*& cùm lex Iulia C.de reiuxor.action.*
2. *l.has lege* 8.C.*de pact.conuent.tam ſup.dot.*
3. Tanquam ad potentiorem *l.ſi cùm dotem* 22.§.*tranſgrediamur D.ſolut.matrim.* vbi Bart.& alij.
4. Vide quæ dixi *Defin.*2.*num.*6.*ſupr.*
5. Id enim ſemper agendum eſt quantum fieri poteſt vt dos ſalua ſit *l.iubemus* 21.*C.ad SC.Velleian.l.aſſiduus* 12.C.*qui potior in pign.hab.*
6. Contra Bart.*conſ.*124.& alios quos refert Boer.*queſt.*23.*n.*1. Ex Bald.*in auth.ſi qua mulier* C.*ad Velleian.per text.illum,& in l.cùm quis decedens* §.*Titia* vbi Bart.*de leg* 3.*& in cap.peruenit de empt.& vendit.* Idem Boer.*ibid.num.*6.*&* 7. vbi citat *l.vir vxori* §.*vlt.ad SC.Vell.& l.ſi fœnebris C eod.* Subdit tamen huiuſmodi confeſſionem nocere mulieri quod ad emptorem ſi mulier iurauerit quod & defendit Afflicti *deciſ.*209.Sed alio iure Senatus noſter vtitur. Sanè inducit ea venditio tacitam pignoris remiſſionem.Boer.*ibid.num.*9.
7. *d.l.hac lege & l.maritus* 21.C.*de procurat.*
8. Ex Bartolo,Baldo & Boerio in locis ſuprà citatis *num.*6.qui defendunt totum precium vtroque caſu præſumendum peruenisſe ad maritum,ſcilicet tanquam ad eum qui omni caſu ſit potentior & cui mulier non auſit contradicere *l.pen.de furt.l.*1.§.*quæ oneranda D.quar.rer.act.non det.*

DEFINITIO IX.

Tenetur omnimodo maritus reddere vxori dotem promiſſam à fratre,tametſi eam frater non ſoluerit, quamuis adhuc ſoluendo ſit.

DOtẽ frater ſororis nomine marito promiſerat,nec eã maritus ad dictã diem exegerat. Poterit ille à mulieris heredibus,aut eius heredes à muliere conueniri pro ea quoque dotis parte, quam non exegit cũ imputandũ ei ſit cur non exegerit.[1] Nec id tantùm ſi frater defectus ſit facultatibus, qui caſus minorem aut potiùs nullam habet dubitationẽ,[2] ſed & ſi adhuc ſoluendo ſit, Quia nimirum pro exacta habetur dos, quæ ne exacta ſit, per maritũ ipſum ſtetit.[3] At quid ſi ſit ille paratus actionibus ſuis aduerſus debitorem cedere? Si ideò duntaxat mulieri aut eius heredibus teneretur quod actionem contra fratrem

trem haberet vtique liberaretur præſtando actiones, ex eleganti nec ignota iuris regula.[4] Verùm quia non ob id tenetur quòd actionem habeat, ſed potiùs quòd dotem non exegerit quam exigere debuit, magis eſt vt ſola actionis ceſſione non liberetur.[5] *Ita Senatus* 13. Cal. Iul. 1590.

1. *l.ſi extraneus* 31.D.*hoc tit.* Non enim idem eſt fauor fratris qui patris aut extranei donatoris, niſi ponas etiam fratrem donaſſe dotem ſorori vt *in l.cùm plures* 12.§.*penult.D.de admin.tutor.*
2. Quia hoc caſu procedit indubitate quod ſcriptum eſt *in d.l.ſi extraneus.*
3. In omnibus enim cauſis pro facto accipitur id in quo per alium mora fit quominus fiat *l.in omnibus cauſis* 39. *de regul.iur.*
4. Quæ habet,In omnibus qui ideò tenentur,quod actionem habeant delegationem pro iuſta præſtatione eſſe *l. quod debetur* 51.*in fin.*D.*de pecul.l.quod ſi in diem* 16.§.*vlt.l.item veniunt* 20.§.*ait Senatus* 17.*D.de petit.hered.l.*2.§.*peruenisſe de hered.vend.l.ſi ſocer* 44.§.*Lucius D.ſolut.matr.*
5. Tanquam qui ex propria culpa ſua & negligentia conueniatur *arg.l.ſi plures* 38.*in fin.*D.*de admin.tutor.*

DEFINITIO X.

Mulier poteſt petere aſſecurationem dotis probata viri paupertate per viam exceptionis etiam citra declaratoriam.

VErgente ad inopiam marito poteſt mulier petere dotis indemnitatem, non tantùm propoſita in eam rem actione,ſed etiam oppoſita exceptione ſi fortè creditores mariti poſteriores pignora ſua perſequantur.[1] Vtroque autem caſu ſufficit vt pendente lite probetur paupertas mariti, nec eorum ſententiam ſequimur qui volunt præcedere de ea re ſententiam vt vocant declaratoriam: [2] Maximè verò ſi mulier non agendo,ſed excipiendo dotem ſuam tueatur.Neque enim in mulieris poteſtate eſt quo tempore conueniatur & excipiat.[3] Nec rurſus ei nocere debet quod in eius poteſtate ſit quo tempore agat ex quo maritus ad inopiam vergere id eſt ferendis matrimonij oneribus impar eſſe incipit.[4] Cur enim cogatur inopiam mariti patefacere, quandiu cæteri creditores conquieſcunt, nec mariti bonis,aut doti perniciem minantur? *Ita Senatus* ex tempore 6. Non. Mart.1591.

1. Nam cui damus actionem eidem multò magis exceptionem competere fatendum eſt *l.*1.§.*is autem* D. *de ſuperfic. l.inuitus* 156.§.*cui damus de reg.iur.* Atqui certum eſt hoc caſu competere mulieri actionem *ex l.vbi adhuc* 29. *&* *l.ſeq.* C.*hoc tit.*
2. Vide Caſtrenſ.*ad d.l.vbi adhuc.*
3. Ex quo fit generaliter vt melior condicio eſſe ſoleat reorum,quàm actorum *l.petenda* 6.*C.de tempor.in integr. reſtit. l.pure* 5.§.*vlt.D.de doli mal.except.*
4. Sic enim noſtri *ad d.l.ſi conſtante* 24.*D.ſolut.matrim.*
5. Satis enim eam curaſſe quod ſciuit ius ſuum durare *arg. l.ſicut* 8.§.*non videtur* D. *quib. mod.pign. vel hypoth. ſoluit.*

DEFINITIO XI.

Mulieri poſſidenti bona mariti totum debitum ante omnia offerendum eſt. Alioqui ſi ſpoliata ſit reſtituenda ei erit poſſeſſio nec debiti oblatio ſufficiet.

IVs dotis eſt inter cætera vt eo nomine poſſit mulier bona mariti retinere, in quorum poſſeſſione reperitur eo tempore quo maritus moritur, cùm habeat illa iure pignoris obligata,[1] licet non ſit inſerta dotalibus tabulis clauſula conſtituti.[2] Inde fit vt ſi de mariti defuncti ſtatu controuerſiã facturus Sẽpronius,quaſi fuerit maritus dedititiæ condicionis poſſeſſionem bonorum inuaſerit, & propria autoritate occupauerit,[3] liceat mulieri dicere ſe ſpoliatam, ac petere vt ante omnia ſibi poſſeſſio pleniſſimè hoc eſt cum fructibus omnibus reſtituatur.[4] Sed quid ſi mulieri dotem Sẽpronius offerat cum acceſſionibus? An non cogenda erit lite cedere?[5] Minimè, quoniam vicium intruſionis & ſpoliationis priùs purgandum eſt,[6] quam in rem omnino neceſſaria eſt poſſeſſionis reſtitutio,nec debiti oblatio ſufficit.[7] Nec ad rem pertinuit quòd mulieris nihil videretur intereſſe, cùm non ipſi ſed mariti agnatis delata eſſet ab inteſtato hereditas.[8] Nam imò verò ipſius non parùm intererat ſciri, maritum non fuiſſe ſeruilis aut quod propomedum idem eſt dedititiæ condicionis, quando ex mariti ſtatu mulieris quoque condicio pendet,ſaltem quandiu vidua manet.[9] Item quòd defuncti fratribus cæteriſque agnatis & cognatis repudiantibus erat illa ſucceſſionis capax ex ea parte edicti. Vnde vir & vxor vocantur.[10] Denique quod ſicuti excipiendo non auditur niſi cuius intereſt,ita nec agendo.[11] Proinde ſi neq; actoris neque mulieris in propoſita ſpecie quicquam intereſſe videbatur, tamen in pari cauſa æquum erat faueri magis mulieri, vel hoc ipſo quòd cùm & rea eſſet & poſſideret,ipſius ſanè intererat poſſeſſionem retinere, quandiu ſaltem de iure ſuo actor non doceret.[12] Non enim offerendi ius alij competere poteſt, quàm qui vel creditor ipſe ſit, vel poſſideat.[13] Itaque placuit redintegrandam mulieri poſſeſſionem,tùm eo facto ſtatus quæſtionem diligentiùs examinandam.[14] *Ita Senatus* ex tempore 15. Cal.Iunij 1591. Iunge Defin. 2. infr.vnde vi.

1. Si non ſemper expreſſe ſaltem tacitè *l.vnic.*§.1.*C.de rei vxor. act.l.aſſiduus* 12.C.*qui potior in pign.hab.* Nam & ob chirographariam quoque pecuniam pignus retineri poteſt *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pec.pign.retin.poſſ.*
2. Inſerta enim hæc clauſula facit vt res minorem habeat dubitationem cùm per eam poſſeſſio mulieri acquiratur *l quod meo* 18.D *de acquir.poſſ.l.quadam mulier* 77.D.*de rei vindic.*
3. Quod citra vim fieri vix vnquam poteſt *l.extat* 13.D.*quod met.cauſſ.l pen.& vlt.*D.*ad leg.Iul.de vi priuat.*
4. Ex pleniſſimo remedio C*an.redintegranda* 3.*queſt.*1.

5 Ratio dubitandi est quia iam exinde videtur nihil eius interesse. Quid enim attinet quærere de iure dominij cùm extinguatur ius mulieris soluto pignore *l. Paulus* 12. §. 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. secundùq; creditor* 22. C. *de pign. l. cùm tibi* 10. C. *qui potior in pign. hab.*

6 Cùm etiam prædo ante omnia sit restituendus *cap. in literis & pass. Ext. de restit. spoliat.*

7. Nam sicut vicium furti non purgatur nisi res furtiua redierit in potestatem domini *l.* 4. §. *quod autem & l. si rem subreptam* 4. D. *de vsucap.* ita nec vicium spoliationis aliter purgari potest quàm si res redierit in potestatem possessoris *dict. can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.

8. Agnati enim cognatique mariti præferuntur vxori tanquam extraneæ *l.* 1. C. *vnd. vir. & vxor. l. vlt. C. quor. bonor.*

9. *l. filij* 22. § *vidua & l. vlt.* § *item rescripserunt D. ad municip. l. mulieres* 13. C. *de dignit. lib.* 12. *l. vnic. vbi not.* C. *de mulier. & in quo loco. lib.* 10. *tit.* 62.

10. *d. l.* 1. C. *vnd. vir. & vxor.*

11. *l.* 3. §. 1. *de verb. oblig. l. ille à quo* 13. §. *si de testamento D. ad SC. Trebell.*

12. Nam aduersus extraneos id est qui de nullo iure docent, etiam vitiosa possessio prodest *l. vlt. D. de acquir poss. l.* 2. *D. vti possid.*

13. *d. l. secundus creditor* 22. C. *de pignor. d. l. Paulus* 12. § 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

14. Præsertim cùm requireret ea quæstio aliorem indaginem *arg. d.* §. *si de testamento* C. 1. *l.* 3. *in princip. D. vt in poss. legat.*

DEFINITIO XII.

Sola paupertas non absentia mariti facit locum assecurationi dotis.

SOla mariti absentia non dat mulieri actionem pro dote in tuto collocanda, quamuis longi temporis absentia probetur, si non facultates quoque mariti labare proponantur probentúrque.[1] Inopiam verò & allegare & probare mulier poterit non solùm si agat, sed etiam si à mariti creditoribus pignora sua persequentibus inquietetur.[2] *Ita Senatus* ex tempore Cal. Iunijs 1591.

1. Quid enim vetat etiam absentem multas relinquere domi facultates? Not. *in l. si constante* 24. *D. solut. matr. & in l. vbi adhuc* 29. C. *hoc tit.*

2. Scripsi *Defin.* 10. *supr.* vbi vide.

DEFINITIO XIII.

Mulier habet privilegium dotis etiam pro expensis quas fecit in malam litem & iniustam pro dote tuenda, dummodo careat dolo.

CVm mariti creditores bona ipsius iure pignoris persequerentur, vxor sine causa intercesserat,[1] ob quámque causam intercessionis repulsam passa in expensas quoque litis condemnata fuerat,[2] Salua nihilominùs ei suo tempore dotis repetitione,[3] Si posteà defuncto marito aut ad inopiam vergente appareat mulierem in dote anteriorem fuisse cæteris creditoribus omnibus, Placuit præferri eam debere in pignore,[4] non solùm quod ad dotem ipsam pertineret, sed etiam quod ad eas expensas in quas condemnata fuerat, vt omnimodo seruaretur indemnis, nec dotis detrimentum vllum sentiret,[5] etiamsi quod ex bonis mariti supererat, non satis futurum esset ad dimittendos creditores.[6] Quod plerisque sanè mirum, ne dicam minùs probabile videbatur. Ita namque fit vt creditoribus inutilis & infructuosa fiat expensarum victoria, cùm quantum illi à muliere consecuti sunt, eo nomine, tantò minùs postea ex principali debito sint consecuturi.[7] Illud sanè constabat, si expensarum condemnationi causam dedisset dolus aut contumacia mulieris, nullam earum repetitionem siue aduersus maritum siue aduersus creditores superesse. Suam enim fruſtrationem & contumaciam mulieri non aliis nocere æquum est,[8] vt huc saltem pertineat quod dici solet pœnas dependis repeti non solere.[9] Nam nec causa vlla est propter quam dolosæ aut contumaci mulieri fauere debeamus,[10] longéque minùs odiosa illa est, quæ solo metu amittendæ dotis perculsa nimis temerè & inconsultò litigauit.[11] *Ita Senatus* in causa Lamberti de Rouere & Christophori Poche contra Dominicam Dalfin 7. Id. Iun. 1591. & 14. Cal. Sept. 1592.

1. Non enim satis est mulieri ad victoriam quod habeat mariti bona obligata nisi præterea locus sit vel restitutioni vel assecurationi dotis. *l. vbi adhuc* 29. *& seqq. C. hoc tit.*

2. Vt solent & debent condemnari qui non habent iustam litigandi causam *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic. l. qui solidum* 78. § *etiam de legat.* 2.

3. Id est salua ei pignoris sui causa, *vt in l.* 4. § 1. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

4. Non ex priuilegio de quo *in l. assiduis* 12 *C. qui potior. in pign. hab.* Sed ex iure communi quo qui prior est tempore potior est iure *l.* 2. 5. *& pass. C. qui potior. in pign. hab.*

5. Quoniam idem est ius & ordo hypothecæ quantum ad accessoria & quantum ad debitum principale *l. Iustus* 18. *D. qui potior. in pignor. ha b.*

6. Alioqui parum refert scire cui priùs soluatur cùm satis est in bonis vnde omnibus solui possit.

7. Ex quo sequitur vt remaneant in damno sumptuum quos pro bona & necessaria lite fecerunt, quod videtur iniquum *tot. tit. de pœn. tem litig.*

8 *l. hominem* 37. *D. mandat. l. si plures* 38. *in fin. D. de nutor. tutor.*

9. *l. pœne* 42. D. *de condict. indeb. l. si pignore* 22. *de pign. act. l. quod à quoquo* 46. *de reg. iur.*

10. *l.* 2. §. *sed ita demum D. ad SC. Velleian.*

11 Quo casu certè fragilitas sexus iuncto fauore dotis auxilium aliquod meretur, cùm & huic sexui ius ignorare permittatur *l. regula* 9. *D. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XIV.

Restituendæ sunt mulieri impensæ omnes quibus non restitutis dos minuitur.

ERgo si neque dolus neque contumacia mulieris interueneri-, non aliter audiendus creditor mulieri soluto matrimonio dotem offerens pignoris sui confirmandi gratia,[1] quàm si eas quoque impensas offerat

offerat quas pro tuenda dote mulier fecerit, Ne alioquin eueniat vt dos ex parte minuatur,[2] quam mulieri saluam integrámque seruari non tantùm mulieris sed ipsius quoque reipublicæ interest.[3] Nam & in cæteris causis ex quibus debetur sub pignore generale est vt priuilegium temporis non tantùm ad principale debitum sed etiam ad accessiones omnes,[4] multóque magis ad impensas tuendi pignoris gratia factas[5] referatur, siue expressim, siue tacitè pignus contractum sit. *Ita Senatus* in causa Michaelis Du Mont 5. Non. Iul. 1591.

1. *Iuxta l. secundus creditor* 22. C. *de pignor. & l.* 1. *& pass. C. qui potior. in pign. hab.*

2. Quia tanti vnaquæque res esse intelligitur, quanti æstimari potest deductis sumptibus in eam factis *l. f. D. de impens. in reb. dot. fact. l. si à domino* 56. §. *vlt. D. de hered. petit.*

3. *l.* 2. *D. solut. matr. l. interest* 18. *de reb. auctor. iudic. possid.*

4. *l. Lucius* 18. D. *qui potior. in pign. hab.*

5. Hæ siquidem impensæ saluam faciunt totius pignoris causam *l. interdum* 5. *& seq. D. eod. tit.*

DEFINITIO XV.

Quando teneatur maritus ad restitutionem dotis & solutionem augmenti etiamsi dos non probetur soluta.

PArum interest an maritus dotem re vera acceperit an de ea fidē habuerit, si modò effluxa sint tempora opponēdæ exceptionis quæ competit De dote cauta non numerata. Vtroque enim casu obligatur mulieri ad dotis restitutionem, itéumque ad præstandum augmentum dotis,[1] vel donationem illam quæ inter coniuges à prædefuncto superstiti fieri solet, quam pragmatici *De superuita* vocant.[2] Nec distinguimus hoc casu an dos promissa sit ab extraneo debitore an à donatore, imò nec an à patre, quomodo distinguendum est cùm de dote fides habita non fuit.[3] Sibi enim imputet qui dotē habuit pro soluta.[4] Siquidem habere fidem de dote non illud est, Stipulari dotem, sed fateri datā, séque obligare ad eius restitutionem quasi solutæ.[5] Proinde dubitari non potest quin à tempore constitutæ & promissæ dotis bona mariti omnia sint mulieri obligata[6] etiam in præiudicium anteriorum creditorum:[7] quibus nimirum deneganda quoque est exceptio dotis non numeratæ, quàm non nisi ex persona mariti habere possunt.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro vidua N. Chabot contra D. Amedeum Michal magistrum Computorum 7. Id. Iul. 1591.

1. Guid. Pap. *quæst.* 274. & 430.

2. De qua idem Guid. Pap. *quæst.* 565. incip. *in contractu.*

3. Secundum ea quæ scripsimus *Defin.* 1. *sup. hoc tit.*

4. *l. vlt.* iunct. *Auth. quod locum C. de dot. caut. non numer.*

5. *l. quod vendidi* 19. D. *de contr. empt.* iunct. *d. d. vlt.*

6. *l.* 1. D. *qui potior in pignor. hab.*

7. Scilicet si chirographarij tantùm sint non etiam si hypothecarij *Not. in l. assiduis* 12. *C. eod. ill. tit. qui potior in pignor. hab.*

8. Crauet. *cons.* 40. *num.* 6. Dicam *in Defin.* 2. & 8. *de dot. caut. non numer.*

DEFINITIO XVI.

Facilius est vt mulieri debeatur augmentum dotis non solutæ quàm dos ipsa non soluta.

IN eo sanè dispar est condicio dotis & augmenti dotalis, quod etiam cùm fides de dote habita non est, augmentum tamen perinde debetur, & quidem totum, acsi tota dos soluta esset,[1] Ipsa verò dos non debetur si aut à patre aut à muliere, aut ab extraneo donatore promissa sit, sed tum demùm cùm ab extraneo debitore quem honestè potuerit maritus, & debuerit vrgere ad solutionem.[2] *Ita* in eadem causa.

1. Dixi *Defin.* 1. *sup.* Intellige etiam si maritus decesserit ante elapsa tempora soluendæ dotis præstituta. In quo melior est condicio mulieris quàm mariti. Nam si vxor intra ea tempora decesserit maritus non lucratur eam partem dotis quam defuncta tardiùs vxore lucraturus erat. Angel. *cons.* 158. quem refert & sequitur Boer. *quæst.* 22. *num.* 40. & 41. vbi addit *Auth. qualitas C. de pact. conuent.* quæ contra facere videtur generali fere locorum omnium consuetudine abrogatam esse.

2. *l. si extraneus* 33. *De iur. dot.* Dixi *Defin.* 1. *sup.* & latiùs *Defin.* 8. *infr. de dot. caut. non numer.* vbi vide.

DEFINITIO XVII.

ILla quoque distinctio necessaria est, cùm fides habita fuit de dote, an effluxa sint tempora intra quæ exceptio dotis non numeratæ potest obiici,[1] nécne: Nam quandiu exceptioni locus est, non potest efficax esse de dote actio:[2] Nec eo minùs exceptio locum habet quòd fides habita sit, cùm vel vno illo maximè casu necessariò recurrendum sit ad æquitatem exceptionis.[3] *Ita Senatus* in eadem causa. Quid si maritus ei exceptioni renunciauerit? Si aliud nihil impediat, id est si non præter instrumentū dotale apocham quoque maritus conscripserit de dote soluta. Hoc enim casu locum esse exceptioni Iustinianus voluit, licèt tempora largiantur.[4] Alia quæstio est de qua dicemus sub tit. De dot. caut. non numer.

1. De quibus in Nouell. 110. vnde sumpta est *Auth. quod locum C. de dot. caut. non numer.*

2. *l. nihil interest* 112. *de reg. iur.*

3. *l. vlt. & d. auth. quod locum C. de dot. caut. non numer.*

4. *l. in contractibus* 14. §. 1. *C. de non numer. pecun.* Cuiacius *ad dict. Nouell.* 109. *in fin.*

DEFINITIO XVIII.

Bona mulieris quando præsumantur dotalia citra constitutionem expressam.

BOna mulieris non præsumuntur dotalia si dotis constitutio nulla præcesserit.[1] Cùm enim facti sit,[2] præsumi nulla ratione potest.[3] Nec sufficiet quòd sciente & patiente vxore maritus administrationem eorum habuerit, fructúsque oneribus matrimonij ferendis impenderit.[4] Sed tamen si vel minima constitutionis præcedentis coniectura emergat, aliud erit, Vt puta si ex parte mulieris traditio vera intercesserit:[5] Aut si ea bona idcirco mulieri donata, aut legata fuerunt vt essent ei in dotem vel ipsi solu erentur cùm nuberet.[6] Quasi nuptiarum sola mentio faciliùs inducat vt qui mulieri donauit, vel legauit de dote constituenda cogitasse videatur.[7] Sed & illa coniectura potest sufficere, Si mulier ipsa dixerit etiam inter alias partes bona illa esse dotalia. Vtcunque enim dotis constituendæ animus quæratur coniectura potest admitti,[8] (scilicet in præiudicium mariti non tertij qui anteà fortasse fundum tanquam non dotalem à marito comparauerit,[9]) Præsertim cùm dotatam esse mulierem non modò interfit viri,[10] sed etiam mulieris vt & faciliorem maritum experiatur, & difficiliorem faciat bonorum suorum venditionem.[11] Planè in ea muliere quæ secundas contrahit nuptias longè minor dubitatio est, quoniam ex prioris matrimonii tabulis siue dotem marito constituerit siue non facillimè capi coniectura potest, An secundo viro dotem quoque constitutam voluerit, necne: Nam quæ dos in priore matrimonio data fuit, eadem quoque in secundo, si aliud nihil obstet, repetita intelligitur.[12] *Ita Senatus* in causa Franciscæ Fabri & Claudii de S. Real 15. Cal. Aug. 1592.

1. Latè Bart. *in quæst.* incip. *mulier habens amplum patrimonium.*
2. Vt & cæteri contractus, & traditio quælibet *l. consilio* 7. §. *vlt. de cur. fur.* iunct. *l.* 1. C. *de dot. caut.*
3. *l.* 2. *& pass. D. de probat.*
4. *l. pen. D. ad leg. falcid.* iunct. *l. de his* 17. C. *de don. int. vir.*
5. Quanquam etiam *παράσημα* tradi possunt nec ideo fiunt dotalia *l. si ego* 9. §. *vlt. D. hoc tit.*
6. Vt in *l. Titio centum* 71. §. *Titio genero de condit. & demonstr. l. Theopompus* 14. *de dot. releg.*
7. Ferè enim est vt dotis datio sit de sollennitate matrimonij *l. fin. C. de donat. ant. nupt. & ibi quæst.* 22. *num.* 2. licet nihil prohibeat matrimonium esse sine dote *l.* 3. D. *hoc tit.* Vide *d. l. Theopompus l. sanctimus* 24. *C. de nupt.*
8. *arg. d. l. si ego* 9. §. *vlt. D. hoc tit.* Iunge *l. dotem* 30. *eod.*
9. Nam inquam enim potest fieri ista retroactio in præiudicium tertij cui medio tempore ius fuit quæsitum *arg. l. posse* 11. D. *qui pot. in pign. hab. l. pen.* D. *rat. rem haber.*
10. Vt ex fructibus dotis ferat onera matrimonij *l. pro oneribus* 20. *C. hoc tit.*
11. Secundum ea quæ diximus *Defin.* 8. *supr.*
12. *ex l. dotem* 30. D. *hoc tit.* quæ tamen videtur loqui de secundo matrimonio inter easdem personas contracto vt apparet *ex l. seq.*

DEFINITIO XIX.

Soluens marito contra legem in dote danda dictam liberatur.

VErum quidem est quod iam supra scripsimus.[1] Marito quamuis inopi rectè solui dotem etiam muliere inuita, si non illa sibi consulat implorato iuris auxilio vt dos in tuto collocetur.[2] Sed tamen cùm dotalibus tabulis conuenisset, vt maritus dotem pecuniariam in corpora conuertere aut idoneis pignoribus doti consulere teneretur.[3] Visum est eo non secuto liberationem ex solutione viro facta non magis debitoribus dotis potuisse contingere, quàm si pecunia soli mulieri debita, nec in dotem data viro soluta esset.[4] Qui enim mulieris dotisque debitor est si tuò velit soluere vt liberatur, non solùm curiosus esse debet vt sciat an in dotem data sit pecunia, sed etiam qua lege & condicione data sit, Ne alioqui marito malè soluat si aut nulla dos aut certis condicionibus data sit, quibus non satisfiat.[5] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod contra viduam illustris Ludouici de Gorreuod Vicecomitis de Salins 12. Cal. Aug. 1592. Iunge SC. 4. sup. & 30. infr.

1. *Defin.* 4. *supr.*
2. *Ex l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit.*
3. Vt esset dos tutiore loco quia plus cautionis est in rem quàm in personam *l. plus cautionis* 25. *de reg. iur.* & facilius perit pecunia quàm corpora *l. lex quæ tutores* 22. *ad fin. C. de admin. tutor.*
4. Quo casu non potuisset maritus sine mandato accipere solutionem *l. hac lege* 8. *C. de pact. conuent. tam sup. dot. l. mæritus* 21. *C. de procur.* licet aliis locis non tam videatur requiri vt mandatum aliquod habeat maritus, quàm vt non sit prohibitus se in paraphernis immiscere.
5. Immutari enim ex postfacto & inuita muliere non potest stipulatio præsertim dotis quæ ab initio certam legem habuit *l. verò* 12. §. *pen. D. de solut.* iunct. *l. cùm dos* 7. D. *de pact. dotal.*

DEFINITIO XX.

Fructus bonorum dotalium si sint & ipsi dotales ad mulierem non ad maritum maritive heredes pertinent.

FIliæ naturali pater quingêta pro dote legauerat, in eâque causam certa prædia pignori & in antichresim obligauerat, quorũ fructus in diem vsque soluti si legati ad filiã pertinerent.[1] Illa cùm nuberet necdum solutum legatum esset bona sua iuráque omnia in dotem dederat. Soluto post multos annos morte viri matrimonio quærebatur, An pignorũ fructus quos neque mulier neque maritus perceperat, aut in vicem fructuũ vsuræ legati mulieri deberentur, an potiùs mariti heredibus pro toto eo tẽpore quo matrimonium stetisset.[2] Nam cùm mulier bona sua omnia in dotem dedisset, dotis autem fructus ad maritum pro ferendis matrimonij oneribus pertineant,[3] videbatur mariti aut heredum vel creditorum ipsius

ipsius non mulieris actionẽ esse,[4] nec quioquam iuris in iis fructibus petendis mulierem habere. Sed placuit contraria sententia, quia non quingenta duntaxat, sed iura sua omnia generaliter in dotem mulier dederat, & consequenter fructus quoque ipsos pignorum, cùm inter cætera iura, illud etiam mulieri competeret percipiendorum ex pignoribus fructuum, quandiu quingenta illa soluta non fuissent.[5] Proinde fructus illi dotales potiùs quàm dotis fructus videbantur atque ita mulieri non marito debiti,[6] Cùm si eos vir percepisset nunc ab eius heredibus iudicio de dote restituendi essent.[7] Erant namque in legato, & ex testatoris iudicio debiti non propter moram.[8] Itaque pronunciauit Senatus fructus omnes bonorum obligatorum à die mortis testatoris mulieri præstandos. Computato tamen detractóque si quid heredes patris medio tempore pro alimentis filiæ erogasse probarentur.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Hæc enim est vera antichresis de qua *in l. si ie qui* 11. §. 1. D. *de pignor. & in l. si pecuniam* 33. D. *de pignorat. act.* cùm creditor fruitur pignore in vicem vsurarum.
2. Ius enim fructuum qui ad maritum pertinuerunt ad ipsius heredes transmittitur vt & cætera iura omnia defuncti *vulg. iurib.*
3. *vulg. l. pro oneribus* 20. *C. hoc tit.*
4. *l. doce* 9. *C. de rei vindic.*
5. Nam nec quicquam vetat bona futura & fructus nondum perceptos dari in dotem sicut & pignori dari possunt *l. vlt. C. quæ res pignori l. si conuenerit* 4. D. *de pact. dotal.*
6. Aliud enim est fructus esse dotales, aliud verò esse rerum dotalium *d. l.* 4. quomodo dicimus aliud esse de vsuris legatorum vel fideicommissorum tractare, aliud verò de vsuris legatis vel fideicommissis *l. cùm vnus* 10. §. *verbis fideicommissi D. de alim. vel cibar. legat.*
7. *tot. tit. solut. matrim.* D. & C. *l. in rebus* 30. *C. hoc tit.*
8. *Vt in d. §. verbis.*
9. Nec enim poterat mulier habere & alimenta & dotem præcipuam cùm dos cedat loco alimentorum. *l. qui filium* 4. D. *vbi pupill. educ. deb. l. capite* 19. *vbi not. D. de ritu nupt.*

DEFINITIO XXI.

Mulier agens siue ad restitutionem siue ad assecurationem dotis cogitur primùm imputare quæ penes se habet, deinde excutere bona mariti, postea agere contra tertios possessores.

SI mulier quæ constante matrimonio de dote in tutò collocanda experitur, vergente scilicet marito ad inopiam,[1] bona quædam mariti alienasse aut penes se habere probetur, non eò minùs audienda est, Sed ita tamen vt ea omnia sibi primùm imputet,[2] Deinde si quæ sint bona vacantia hoc est nondum alienata, & quæ sine controuersia possideri possint,[3] ea quoque persequatur. Neque enim minùs repellitur mulier exceptione non factæ excussionis siue constante siue soluto matrimonio agat quàm cæteri creditores.[4] Nisi pro se habeat clausulam constituti quæ cæteris quoque creditoribus perinde prodesset.[5] Excussis verò mariti bonis omnibus quæ excuti potuerũt, & debuerunt, si ad tertios veniat possessores quos auctoritas iudicis in pignorum possessionem miserit quamuis vocata ea & condemnata[6] (priusquam tamen dotis conseruandæ remedium imploraſſet) non repelletur exceptione rei iudicatæ. Alia enim nunc causa est, aliúdque ius quàm de quo fuerat pronunciatum.[7] *Ita Senatus* in causa Dominicæ Dalfin & Christophori Poche 14. Cal. Sept. 1592.

1. *Ex l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit. & l. si constante* 24. *D. solut. matrim.*
2. Nam quod creditor quilibet penes se habet sine causa ex bonis debitoris sui, vel reddere debet vel imputare *l. filiũ quem* 24. *C. famil. ercisc.* Est autem expeditior soluendi modus imputatio ad circuitum vitandum *l. in quartam* 91. D. *ad leg. falcid. l. in fideicommissaria* 18. *vers. planè* D. *ad SC. Trebell.*
3. Nam quæ sine controuersia possideri non possunt ea nec possideri posse creduntur *l. quamuis* 13. D. *de reb. autor. iudic. possid.*
4. Iure scilicet communi quod induxit Iustin. *Nouell.* 4. *de fideiuss.* vnde sumpta est *Auth. hoc si debitor* C. *de pignor.* Nullum enim hac parte priuilegium dotis est.
5. Quoniam clausula constituti facit possessorem constitutarium *l. quod meo* D. *de acquir. possess.* Exceptio autem excussionis competit possessori non contra possessorem *d. Nouell.* 4.
6. Nec enim mulier habet ius intercedendi pro dote nisi in casum restitutionis vel assecurationis, vt dixi *Defin.* 13. *num.* 1. *supr.*
7. Et consequenter non obstat exceptio rei iudicatæ *l. cùm quæritur* 12. *cum sequent.* 2. *de except. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Dotis vsuræ non promissæ quibus casibus marito ante biennium debeantur.

MOra illa legalis,[1] quæ non nisi lapsu biennij contrahitur,[2] vt exinde vsuræ debeantur, cùm extraneus dotem promisit,[3] non est necessaria cùm vxor ipsa dotem constituit & in mariti domo habitat. Tum enim sicuti vir fert onera matrimonii, Ita æquum est vicissim vsuras dotis eum consequi ab vxore.[5] Idémque est si extraneus doti soluendæ diem præfixerit biennio breuiorem: Nam eo casu non expectabimus biennium, sed ex solo lapsu temporis constituitur extraneus in mora,[6] vt ab eo die vsuras promissæ dotis debeat, etiam quas vir non deduxerit in stipulatum.[7] *Ita tractatum est* 15. Cal. Sept. 1592.

1. Sic enim appellant nostri de qua Angel. *in §. fuerat vers. verum tamen tene menti Inst. de action.*
2. *Ex l. vlt. § prætẽ ea C. hoc tit.*
3. Hic enim est casus constitutionis Iustinianeæ de qua *in d. §. prætereà.*
4. Dixi *Defin.* 6 *supr. tit. prox.*
5. Vt ibi dos sit vbi sunt onera matrimonij *l. si ie qui* 56. §. *ibi dos D. hoc tit. l. pro oneribus* 20. *C. eod. cap. salubriter extra. de vsur.*
6. Vt prouisio hominis faciat hoc casu cessare prouisionem legis vt *in l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

7. Quod enim Iustinianus constituit in fauorem dotis non impedit quominùs possit melior esse condicio dotis propter pactum *arg.l.Attilicinus 17.D.de pact.dotal.* Alioqui nō debebantur olim vsuræ dotis nisi in stipulatum deductę *l.vir vsuras 54.D.de donat.int.vir.& uxor.* aut nisi ex mora vt in cæteris bonæ fidei iudiciis *l.mora 32.§.in bonæ fidei de vsur.*

DEFINITIO XXIII.

Augmentum dotis debetur pro nominibus in dotem datis siue ab initio fuerint, siue ex postfacto facta sint idonea. siue maritus ea pro bonis habuerit.

AVgmentum dotis de quo suprà scripsimus [1] licèt mulieri debeatur etiã dote non soluta, adeóque quamuis pactio in contrarium facta sit,[2] non tamen debetur si forte nomina minùs idonea in dotem data sint, quæ maritus exigere numquam potuerit? Nisi ea nomina vt bona vltrò secutus sit, déque iis fidem habuerit,[4] quod ipsum tamen in dubio facilè præsumendum non est. [5] Itaque probare mulier debebit, nec solùm legitima nomina fuisse, quę in dotem dedit, sed etiam, vt ita dicam, exigibilia,[6] eo nimirùm tempore inspecto quo in dotem data sunt.[7] Neque enim legitima fuisse sufficeret si aut propter debitorum inopiam aut ob persecutionis difficultatem exigi vtiliter non potuerunt.[8] Si tamen ex postfacto fiant idonea, quæ constitutæ dotis tempore nimùs idonea putabantur, eorum quoque nomine augmentum debebitur, quandoquidem exactionis difficultas quæ initiò fuit non facit quominùs aut in dotem data, aut eadem nomina esse videantur.[9] *Ita Senatus* in causâ N. de la Verriere viduæ Bartholomæi Fosse contra heredes & creditores mariti 12.Cal.Sept.1592.

1. *Defin.15.supr.hoc tit.*
2. Dixi *Defin.3.supr.* De *donat.ant.nupt.*
3. Nullam enim actionem habere videtur is qui eam habet quam debitoris excludit inopia *l.nam is 6.D.de dolo.*
4. Bonum enim nomē facit quisquis admittit debitorem *l.inter causas 26.§.abesse D.mandat.l.1.§.illud scientium 10. D.de separat.*
5. Non enim facilè prudens quisquam paterfamilias debitoris nomen admittit periculo suo *l.si mandatu 45.§.pen.D. mandat.*
6. Aliud enim est nomen esse, aliud verò esse exigibile *l.si nomen 4.D.de hered.vel act. vendit.l.si plus 74.§. ultim. D. de evict.*
7. Hoc enim tempus inspiciendum est *l.Titia 61.in fin.D.hoc tit.*
8. Quia tunc prò nullis habentur vt dixi *num.3.ex l.nam is 6.D.de dolo.*
9. *l.1.pen.vlt.& pass.C.qui bon.ceder.poss.§.vlt.Inst.de replicat.*

DEFINITIO XXIV.

Dotis augmentum debetur ex comparatione æstimationis rerum dotalium quæ fuit constitutionis tempore, nisi fuerint illæ æstimatæ, quo casu æstimationis tempus spectatur.

NOn idem erit si species in dotem datę vel preciosiores vel deteriores constante matrimonio factæ proponantur. Quanti enim constitutæ dotis tempore fuerint inspiciemus, vt sciatur quantum vir vxori pro dotis augmento præstare debeat:[1] Nec si casu [2] aucta sit dos vel imminuta, augeri quoque conueniens est, vel minui eam portionem quæ pro dotis incremento datur.[3] Si tamen ab initio conuenerit vt res dotales æstimentur, siue adiectum sit vt ad ratam æstimationis augmentum debeatur, siue nihil de eo dictum fuerit, non constitutæ dotis, sed factæ æstimationis tempus spectabimus, [4] Nisi alterutrius coniugum dolo culpáve dilata æstimatio proponatur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Augmentum enim debetur ex comparatione dotis, dos autem æstimatur ex eo tempore quo data est *l.Titia 64.in fin.D.hoc tit.l.Rutilia Polla 69.D.de contr.empt.*
2. Aliud enim est si ex conuentione *Auth.sed iam necesse C.de donat.ant.nupt.*
3. Obligatio enim quæ ab initio certam legem & quantitatem habuit non potest ex postfacto vel minui vel augeri citra nouam conuentionem. *Arg.l.verò 12.§.pen.D.de solut.l.centum Capuæ 8.vbi not.D.de eo quod cert.loc.*
4. Æstimatio enim facit hoc casu emptionem & nouum contractum *l.plerumque 10.D.hoc tit.*
5. Semper enim pro facto habetur id quod ne factum sit alius in mora fuit *l.in omnibus causis 39.de reg.iur.l.quod sæpe 35.§.in his de contr.empt.*

DEFINITIO XXV.

Excussionem bonorum mariti facere mulier cogitur siue constante siue soluto matrimonio pro dote agat, & quid si habeat clausulam constituti.

MVlier pro indemnitate, & vt loquuntur assecuratione dotis agens constante matrimonio, vergente scilicet marito ad inopiam [1] si tertios inquietet possessores, ita demùm audienda est si cætera mariti bona doti non sufficiant. Nam si sufficiant, cur nō in eorum possessionē mittatur potiùs, quàm vt ei liceat bonæ fidei possessorē turbare?[3] Nec aliud respondendum erit etiam si dotalibus tabulis clausula cō stituti inserta proponatur. Etsi enim possessio quæsita per eam clausulam [3] & amissa per secutam alienationem reuocari potest per condictionem ex Iustiniani lege, [4] Non idcirco tamen melior esse potest condicio mulieris, vt pleniorem de possessione, quàm de iure pignoris actionem habeat constante matrimonio. Neutram enim exercere eo tempore potest, nisi quatenus necesse est vt dos salua fiat.[5] Nil autem necesse est, quandiu ex bonis nondum alienatis indemnitati dotis consultum esse possit, [6] Neque verò deerant, qui putarent nullam clausulæ constituti vim esse, quoties de assecuratione tantùm, non etiam de restitutione dotis ageretur: propterea quòd multùm differat actio hæc ab hypothecaria, nec videatur clausula constituti in pignoris conuentione adposita, prodesse debere, nisi cùm de pignore conuentionali disputatur. [8] Sed impugnat hæc sententia vtilitatem mulieris, cui æquum est prospici vt saluam habeat dotem in omnē casum, [9] id est siue constante siue soluto matrimonio, & constante multò magis quàm soluto, siue expresse siue tacitè bona mariti obligata proponantur.[10] Nec quod in casum duntaxat soluti matrimonij, & dotis restituendæ concepta stipulatio fuit ad rem facit, quando id ratione illa factum videri potest quod non sine malo omine fieri poterat vt futuram mariti inopiã mulier præuideret, in eúmque casum sibi prospiceret.[11] Proderit igitur mulieri clausula constituti ad seruandam dotem etiam constante matrimonio, vt paratiorem habeat actionem, sed non etiam vt pleniorem quàm si ageret hypothecaria,[12] Quomodo plenior esset si soluto matrimonio exerceretur, Vel hoc ipso quod excussionis non factæ exceptionem non timeret,[13] quam timet hypothecaria.[14] Ideò fortasse, quòd actio quælibet mulieri competens dotis nomine constante matrimonio, eam omnino condicionem habeat si dos in tuto nō sit: quæ condicio deficit quandiu superstant marito bona ex quibus dos salua fieri possit. [16] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Genier & Dionisiæ Plancheuille 18.Cal.Decemb.1592.

1. *Ex l.vbi adhuc 29.C.hoc tit.*
2. In dubio enim parcendum est & fauendum emptori cui nihil potest imputari *l.1.§.si quis in fraudem D.si quid in fraud.patr.l.planè 14.D.de minor.*
3. *l.quod meo 18.D.de acq.poss.*
4. Implorato beneficio *l.vlt.C.de acq.poss.*
5. Est enim subsidiarium hoc remedium quod inductum est per *l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.l si constante 24. D. solut. matr.*
6. *Arg.Auth.hoc si debitor C.de pignor.l.decem 116.de verb.oblig.l.Moschis 47.de iur.fisc.*
7. Vt ex eo apparet quod mulieri isto remedio agenti non potest dos offerri vt dixi *Defin.2.supr.*
8. Ne clausula adposita ad vnum finem ad alium operetur contra *l.in ratione 30.§.tametsi D.ad leg.fac.*
9. *l.1.D.solut.matr.l.interest 18.D.de reb.autor.iudic.possid.l.Titio centum 71.§.Titio genero vers.constante D.de condic.& demonstr.*
10. Nam & iure vetere idem erat vt constat ex *d. l. interest* & aliis innumeris cùm tamen eo iure dos nullum haberet priuilegium tacitæ hypothecæ ante *l.vnic.C.de rei uxor.act.*
11. Casum enim aduersámque fortunam hominis spectari & expectari neque ciuile neq; naturale est *l.inter stipulantē 38.§.sacram verse.homo liber.D.de verb.oblig.l.cùm tale 72.in princip.* De *condic.& demonstr.* Iunge *l.mulier 22.circ.princip. vers.Brasidas D.ad SC. Trebell.*
12. Absurdum enim esset plus iuris habere mulierem prodote constante matrimonio quàm eo soluto *l. in rebus 30. C.hoc tit.*
13. Nunquam enim nocet exceptio non factæ excussionis ei qui implorat beneficium clausulæ constituti & *l.vlt. C de acq.poss.*
14. *Auth.hoc si debitor C.de pignor.*
15. Cùm nec ob aliam causam sit introducta quàm vt dos in tuto collocetur *l.l.vbi adhuc 29.C.hoc tit.*
16. *l.decem.116.D.de verb.oblig.*

DEFINITIO XXVI.

Mulier repulsam passa eo tempore quo maritus erat soluendo posteà factis per maritum alienationibus debet agere prius in res alienatas.

QVid verò si ex iis bonis quę maritus adhuc habebat iudicati tēpore, quędā postmodū ab eo alienata sint, vt iã impar sit reddēdæ doti, qui cùm actionis repulsã passa est, & dotis restitutioni & ferendis matrimonij oneribus sufficiebat. [2] Non idcirco plus iuris habebit mulier in absolutos victorésque tertios possessores:[2] cùm paratam habeat actionem in res alienatas,[3] Siue fortenitam emptor sciuerit siue ignorauerit.[4] Nam & cæteris paribus, priùs inquietari vltimos emptores æquum est. [5] *Ita tractatum* & pronunciatum est in eadem causa.

1. Alioqui non nisi periniquè repulsam pati mulier potuisset *d.l.vbi adhuc.*
2. Quamuis res iudicata perpetuam illam condicionem habeat si res in eadem causa manserit. Nō enim noc et exceptio rei iudicatæ cùm alia causa est *l.si mater 11.§.eandem causam l.& an eadem 14.D.de except.rei iudic.*
3. Nec enim per alienationem fieri deterior potuit condicio mulieris *l.1.de alien.iudic.mut. caus. fact. l. debitorem 15. C. de pignor.*
4. Ne melioris condicionis sit emptor quàm venditor quod esset absurdum *l.vlt.§.1.D.ad SC. Velleian.*
5. Ne fiant de lite lites si priore loco conueniantur priores qui postea regressum habituri sint contra posteriores *arg.l.si quis habens 24.D.qui & à quib.manum.* quamuis nō sit hoc perpetuũ vt alibi scripsi ex *l.Moschis 47.D.de iur.fisc.*

DEFINITIO XXVII.

Casus in quo mulieri offerri potest etiam constante matrimonio.

QVod vulgo & summa cum ratione receptum est vt mulieri de dote in tuto collocanda constante matrimonio agenti dotem ipsam in pecunia numerata offerre mariti creditor nequeat [1] quasi non possit in tuto esse dos quæ consistat in pecunia numerata,[2] non potest esse perpetuum. Quid enim si in bonis mariti nihil sit præter domum quæ commodam diuisionem non patiatur, [3] sed quæ tamen longè maioris sit æstimationis quàm dos ipsa, vt ex eius precio non minùs cæteris mariti creditoribus quàm mulieri satisfieri possit?[4] An non iniquum sit prætextu dotis quæ non periclitetur in damno morari creditores?[5] Atqui alio remedio creditoribus consultum esse non potest, quàm vt ad totius domus licitationem deueniatur:[6] Hactenus igitur mulieri consulendum erit vt redactum ex licitatione precium quantum ad dotis & augmenti exsolutionem satis erit penes idoneum mercatorem deponatur, per cuius manus vsuras legitimas mulier percipiat vt se fuósque alat. [6] Nam & idem obseruatur si dotem nondum solutam vir petat cuius facultates iam tùm restituendæ doti sint impares. [7] Ideò fortasse, quòd pecunia si

depoſita cùm perire nequeat 9 maioréſque fructus ferat, quàm ſi in immobilibus conſiſteret non malè immobilis rei fundique iure cenſeatur. 10 *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Durand & Peronetæ Talon 8 Cal. Decemb. 1592. Et iterùm pro Sp. Gabriele Damodry Aduocato contra N. Buiſſon 4. Cal. Decemb eod. anno.

1. Dixi *Defin. 2. ſupr. hoc tit.*
2. Quia pecunia res fragilis & lubrica eſt *l. ſi chorus 79. §. 1. de legat. 3. l. lex quæ tutores 22. ad fin. C. de admin. tutor. l. Iulianus 30. D. de hered. petit.*
3. Vt *in l. 3. C. commun. diuid. & l. 1. eod.*
4. Vt *in l. pro debito 6. in fin. C. de reb. auctor. iudic. poſſid. l. quod autem 6. § fciendum D. quæ in fraud. credit.*
5. Semper enim id agendum eſt quantum fieri poteſt vt nemo fraudetur *l. ex his 8. eod. tit. quæ in fraud. credit.*
6. Cùm pecunia ſemper recipiat commodam diuiſionem *l. ſtipulationes non diuiduntur 72. D. de verb. oblig.*
7. *Cap. per veſtras Extr. de donat. int. vir. & vxor.*
8. Vt dixi *Defin. 4. ſupr. ex dict. cap. per veſtras.*
9. Quia pecunia debita per modum generis perire non poteſt *l. incendium 11. C. ſi cert. pet.*
10. *Arg. l. 3. vbi not. C. arbitr. tutel.*

DEFINITIO XXVIII.

Mulier neque in reſtitutione neque in aſſecuratione dotis præfertur creditoribus anterioribus expreſſam hypothecam habentibus.

QVemadmodum ſoluto matrimonio cùm de reſtituēda dote agitur, creditores anteriores hypothecam expreſſam habentes mulieri præferuntur, ſecundum eam noſtrorum ſententiam qua vtimur,[1] Ita ſi conſtante matrimonio de dote in tuto collocanda tractetur,[2] aduerſus eos duntaxat creditores mulieri ſuccurrendum erit qui poſteriores reperientur, non etiam aduerſus illos qui ſunt anteriores ſi nō tacitam duntaxat ſed expreſſam hypothecam habuerunt.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Sic enim vulgo noſtri ad *l. aſſiduis 12. C. qui potior. in pign. hab.* contra quos tamen ſcripſi in libris Coniecturarum.
2. Ex remedio *l. adhuc. 29. C. hoc tit.*
3. Ne plus iuris habeat mulier pro dote conſtante quàm ſoluto matrimonio contra *l. in rebus 30. C. hoc tit.*
4. Certum enim eſt mulierem etiamſi nullam haberet expreſſam hypothecam, præferri tamē debere omnibus etiam anterioribus non niſi tacitam habentibus *dict. l. aſſiduis.*

DEFINITIO XXIX.

Qui filiæ dotem certæ quantitatis dedit vltra legitimam portionem, non ideò legitimam in dotem dediſſe videtur.

PAter filiæ nomine dotem dederat certæ quantitatis, & adiecerat *vltra legitimam portionem quæ ſe defuncto filiæ deberetur.* Quærebatur an legitima quoque portio mortuo quandoque patre in dotem data intelligeretur. Dubitationē faciebat quòd huiuſmodi dictiones *præter, vltra, hoc amplius* & aliæ ſi quæ ſunt ſimiles, habent vim, vt noſtri loquuntur, repetitiuā, ſdque cū ſuis omnibus qualitatibus,[1] Præſertim verò vt vtrūque determinabile in eadē clauſula poſitum, & ad idem *conſtituendi* verbum relatum æqualiter & vniformiter per eiuſmodi verbum determinetur.[2] At in contrarium illud mouet, quod ea verba *vltrà legitimam portionem* non tam in diſpoſitione addita videantur, quàm exceptionis gratia acſi ſcriptū eſſet *extra legitimam portionem* ne legitima portio quandocumque obueniens confunderetur cum dote pecuniaria, aut per eam minueretur.[3] Itaque multùm intereſſe videtur an ita ſcribas *Erunt in dotem ducenta vltra fundum Cornelianum*, an ita *vltra legitimam aut hereditariam portionem*. Nam ſuperiore caſu ſi fundus Cornelianus in diſpoſitione, & in cauſa dotis non eſſet, nihil ſupradicta verba operarentur, ſi ponas filiam nihil iuris alioqui in eo fundo habere potuiſſe.[4] Porrò in diſpoſitione includi non poteſt quin datus quoque in dotem videatur.[5] At legitima aut hereditaria portio non eo minùs ad filiam perueniret quòd adiecta nō eſſent verba illa *vltra legitimam portionem*.[6] Planè in eam legitimam portionem ſi adiecta non eſſent pecuniaria dos imputaretur.[7] Satis igitur eſſe debet, quod faciunt ne imputetur, nec illud prætereà inducere debent vt legitima ipſa portio in dotem data videatur.[8] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in Defin. 2. & 3. infr. De collat.

1. *l. qui ita 3.* vbi Bart. *de dot. releg. l. Seio 10. §. vxori de ann. legat. l. ſi purè 54.* vbi etiam latè Bart. *de leg. 3.*
2. *Vulg. l. iam hoc iure 4. de vulg. & pupill. ſubſt. l. 4. C. de impub. & aliis ſubſtit.*
3. Si quidem certum eſt dotem imputari in legitimam *l. quoniam nouella 29. C. de inoff. teſtam.*
4. Verba enim omnia potiùs ſunt impropriāda quàm vt nihil operentur *vulg. l. ſi quando 109. de legat. 1. cum ſimilibus.*
5. *d. l. 3. de dot. releg. d. l. ſi purè 54. de leg. 3.*
6. Quia non poteſt filiæ fraus fieri in legitima *l. parentibus 8. l. quoniam in prioribus 32. C. de inoff. teſtam.*
7. *d. l. quoniam nouella 29. eod. tit.*
8. *Arg. l. eum qui 30. D. de iureiur.*

DEFINITIO XXX.

Dotis debitor qui iterum dotare non tenetur ſolutionem prætextu inopiæ mariti recuſare non poteſt, maximè ita iubente iudice qui tamen melius iuſſerit dotem dēponi.

DEbitor dotis ſi à marito vrgeatur ad ſolutionem, nullam ex inopia mariti exceptionem habere poteſt, ſiue maritum inopia laborare dicat, ſiue malè vti eum ſubſtantia ſua, & à tempore dotis conſtitutæ

tutæ factum eſſe pauperiorem. Etſi enim ex eiuſmodi cauſis petere mulier poteſt vt dos in tuto collocetur,[1] ea tamē defenſio non cuicumque dotis debitori competit, ſed vel ipſi mulieri, vel alteri qui in ea cō dicione ſit vt ipſam ſi dos amitteretur, iterùm dotare teneretur,[2] Vt puta patri vel alteri ex aſcendentibus,[3] Non etiam fratri[4] aut extraneo, qui ſi marito quantumuis inopi dotem ſoluat etiam inſcia dummodò non prohibente muliere,[5] ſatis tutus eſt,[6] ac multò magis ſi ſoluat mandante iudice etiam inferiore,[7] & à quo appellari poſſit, adeò vt nec illi neceſſarium ſit auxilium appellationis,[8] neque verò audiendus ſit appellare volens, quippe cuius nihil intereſſit.[9] Quamquam ne colluſiſſe dicatur, aut aliquid ſit quod ei imputetur, meliùs fecerit ſi rem denunciet mulieri quò poſſit illa ſibi conſulere ſi volet.[10] Verūm in propoſita ſpecie mihi ad Senatus officium & æquitatem pertinere videbatur prouideri vt dos in tuto collocaretur, non ſolùm ignoratute muliere ſed ea quoque inuita[11] propter coniunctum ius reipublicæ publicæque vtilitatis cum mulieris dote,[12] Non quidem iniuncta marito ſatisfandi neceſſitate, cui n fideiuſſores dotium dari n on poſſint,[13] ſed depoſita dote pecuniaria penes virum probū per cuius manus vir legitimas vſuras accipiat ad onera matrimonij ferēda.[14] Quod temperamentum licet tùm Senatus noſter ſecutus non ſit, poſteà tamen probauit. *Ita Senatus* prid. Cal. Febr. 1593. pro Claudio Brun contra Petrum Chapelle. Iunge Defin. 4. & 19. ſupr.

1. *Ex l. vbi adhuc 19. C. hoc tit. l. ſi conſtante 24. D. ſolut. matrim.* Intellige tamē ſi mulier ignorauit maritum fuiſſe inopem tam ipſo tempore nuptiarum alioqui iuxta Cyni ſententiam à Senatu noſtro probatam licet à Bart. improbatam *in d. l. ſi conſtante.*
2. Quo caſu intereſt ſinè illius qui dotare iterum teneretur, vt dos ſit in tuto *l. pater filiæ 71. D. de euict. Auth. ſed quamuis C. de rei vxor. act.*
3. Quorum ſcilicet officium eſt filiam neptémve dotare. Nēpe ſi ſint aſcendētes ex linea paterna *l. vlt. C. de dot. promiſſ. l. capite 15. D. de rit. nupt.* nam nec mater nec aſcendentes materni tenentur niſi in ſubſidium *l. neque mater 14. C. de iur. dot. l. penult. D. de agnoſc. & alend. liber.*
4. Præterquàm conſanguineo ſi ſoror conſanguinea honeſtè aliter nubere non poſſit *l. cùm plures 12. §. pen. D. de admin. tutor.*
5. Poſſet namqueimputari ei qui poſt denunciationem ſoluiſſet *arg. l. 3. C. de nouat. l. 4. C. quæ res pign. oblig. poſſ.* nimirū ſi non multò poſt imploret mulier auxilium iuris ad dotem in tuto collocandam, alioqui denunciatio illa & prohibitio mulieris eſſet inanis, vt ſcripſi *Defin. 19. ſupr.*
6. Dixi latiùs *Defin. 4. ſupr.*
7. *l. quod autem 6. §. apud Labeonem D. quæ in fraud. credit.*
8. *l. ait prætor 7. §. 1. verſ. quid tamen D. de minor.*
9. *l. 1. D. de appell. recip.*
10. Quo non facto poſtea non niſi de ſeipſa conqueri mulier poſſit & debeat *arg. l. nam ſi actor 26. D. de rei vindic.*
11. Cum huius ſexus conſilium laboret plerumque contra propria commoda *l. ſi pater 4. in fin. C. de ſponſal.*
12. *l. 1. D. ſolut. matr. l. intereſt 18. D. de reb. auctor. iud. poſſid.*
13. *Tot. tit. C. ne fideiuſſ. dot. dent.*
14. *Ex cap per veſtras Extr. de donat. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO XXXI.

Maritus etiam ſolus poteſt totam dotem exigere etiam quæ ipſi & vxori ſimul ſit promiſſa.

NOn eo minùs dotem conſtante matrimonio petere maritus ſolus poteſt, quòd ipſi & vxori eius coniunctim promiſſa & conſtituta ſit.[1] Nam etſi ſoli mulieri promiſſa eſſet vel ipſa dotis appellatio faceret vt eius exigendæ actio conſtante matrimonio ſoli marito competere deberet.[2] Ibi enim dos eſſe debet vbi ſunt onera matrimonij.[3] Idque multò magis admittendum eſt ſi ponas tabulis dotalibus obligatum maritum, quod paſſim fit, vt dotem reſtituat. Priuſquam enim reddere teneatur antecedens eſt vt habere & exigere eam poſſit.[6] Obtinuit tamen vt frequentius tam vxori quàm viro dos promittatur, Nempe quoniam vtriuſque intereſt. Nam quamuis dos ſit in bonis mariti, eſt tamen mulieris.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Ratio dubitandi *ex l. reos 11. §. cùm tabulis D. de duob. reis.*
2. *l. duce 9. C. de rei vindic.*
3. *l. ſi is qui 50. §. ibi dos D. hoc tit. l. pro oneribus 20. C. eod.*
4. Qui enim vult conſequens, vult etiam neceſſarium antecedens *vulg. l. ad rem mobilem 56. & l. ad legatum 62. D. de procurat.*
5. *l. quamuis 75. l. Titia 62. D. hoc tit. l. in rebus 30. C. eod.* Ergo hoc caſu maritus neque mandatum vxoris proferre cogetur, neque de rato cauere.

DEFINITIO XXXII.

Mulier quæ ex bonis mariti pro dote poſſidet ad largam æſtimationem non eſt inquietanda ab aliis creditoribus quandiu alia ſunt mariti bona ex quibus ſatisfieri eis poſſit.

SI marito ad inopiam vergente cautum ſit mulieri datis ei pignoris nomine bonis immobilibus æſtimatis largiorē vt fit æſtimatione ad concurrentem vſque dotis, & donationis antenuptialis quantitatem,[1] non eſt audiendus alius mariti creditor ſi mulierem inquietare velit eo prætextu quod longè plu ris ſint bona quæ ipſa poſſidet quàm ei debeatur, Niſi priùs probet non alia marito ſupereſſe ex quibus poſſit ſibi ſatisfieri.[2] Hoc enim caſu cùm maritus pignorum dominus maneat,[3] ſufficiátque indemnem ſeruari mulierem,[4] non erit prohibendus creditor quominus hypocōcham[5] pignorum pro ſuo iure perſequatur. *Ita tractatum eſt* in publico auditorio 10. Cal. Mart. 1593.

1. Secundum ea quæ diximus *Defin.1.supr.hoc tit.*
2. Quandiu enim alia bona supersunt ex quibus possit satisfieri posteriori creditori nihil eius interesse potest *arg.l. decem 116.de verb.obligat.*
3. Adeò vt nec mulieri liceat quicquam ex iis alienare constante matrimonio *l.vbi adhuc 29.C.hoc tit.*
4. Id enim duntaxat lex agit vt dos sit in tuto.
5. Vulgò pluris valentiam vocant de qua *in l.& quæ nondum 15.in fin.D.de pign.l.quærebatur 20.D. qui potior.in pignor. hab.*
6. Ita enim fiet vt nemo fraudetur *l.ex his 8.in fin.D.quæ in fraud.credit.* Nec enim beneficium quod mulieri conceditur debet aliis esse captiosum *l.Paulus 8.de prætor.stipul.*

DEFINITIO XXXIII.

MVlier quæ societate bonorum & quæstuum cum marito in tabulis dotalibus contracta [1] cœpit ob eam causam obligata esse ad exsolutionem æris alieni pro rata portione ex consuetudine regionis in qua matrimonium initum est, non idcirco prohibetur totam dotem soluto matrimonio exigere.[2] Absurdum enim esset adeóque iniquum huiusmodi confusione perire mulieri partẽ dotis [3] cuius fauore societas illa consuetudinaria introducta sit.[4] Possunt sanè coniuges in vltima voluntate liberationem sibi inuicem,si velint relinquere ab ea debitorum communione. [5] *Ita Senatus* in causa disscussionis bonorum illustris D.Barbaræ d'Amboise viduæ illustris D.Ioannis Comitis de la Chambre 4.Id.April. 1593.

1. De hoc societatis genere vide *cap.significauit de donat.int.vir.& vxor. & in l.si rerum C.de re iudic.* Boer.*quæst.22. num.27.* Vide *l.alimenta 16.§.vlt.de alim.legat.*
2. Contra Boer.*d.q.32.n.29.* non posse mulierem esse communem in bonis & habere dotem præcipuam,sed cogendã esse vt pro parte cedat actionem heredibus viri aduersus promissorem dotis vel heredes eius. Plane constat non eo minùs societati huic locum fore quòd nulla dos marito soluta nec promissa sit. Imputare namque sibi maritus debet cur vxorem acceperit sine dote. Boer.*ibid.num.31.*
3. Intellige ita tamen nisi mulier abstineat à petitione partis bonorum mariti,& malit contenta esse sua dote. Nam & totam dotem & simul partem in bonis mariti habere non potest. Et ita fortasse intelligi Boerius debet.
4. Potest enim per consuetudinem sicut per pactum fieri melior condicio dotis,sed deterior non potest *l.Attilicinus 17.D.de pact.dotal.*
5. Vt valeat ea remissio iure donationis & legati *arg.l.3.§ Iulianus alias l.quidam decedens de admin.tutor.* Intellige tamen vt valeat ea liberatio inter coniuges,non etiam in præiudicium creditorum si aliquod ius iis quæsitum sit ex consuetudine contra mulierem propter eiusmodi societatem *arg.l.filiusfamilias 114.§.Diui 2.in fin.de leg.1.iunct.l.cum heredi tate 55.de acquir.hered.*

DEFINITIO XXXIV.

Cùm dotis debitor aliquid in solutum dedit marito stipulanti cum notario pro se & vxore quæ postea heres exiterit cum beneficio inuentary quænam & contra quem actio mulieri competat.

MAritus à dotis debitoribus in solutum acceperat cõstitutionem annui cuiusdam reditus tam suo quàm vxoris absentis nomine, Ea tamen lege vt si sua die reditus ille non solueretur, pristina dotis petitio superesset, cessantibus in solutione debitoribus,non priùs ipso iure resolutus contractus vi debitur, quàm voluntatem suam coniuges declarauerint vtrum contractus legem quæ pro ipsis apposita est exercere velint.[1] Tam vxori autem quàm marito pro virilibus ille annuus reditus acquisitus intelligetur si modò mulier ratam habeat mariti ac notarij stipulationem. [2] Porrò ratam habuisse videbitur non solùm si ex contractu egerit,sed etiamsi de illo reditu quasi suo testata sit.[3] Quid si marito heres ipsa exiterit cum beneficio legis & inuentarij ? Poterit vti beneficio contractus in totum si velit, hoc est vel totam dotem habere pro soluta,sibique reddita (quo casu non tantùm dotis debitoribus plena contiget liberatio sed ipsi quoque hereditati mariti 4) vel à datione in solutum prorsus discedere,& dotem petere,nõ à mariti hereditate (ponimus enim ratam eam habuisse quod à marito gestum esset 5) sed à debitoribus quasi nondum liberatis.[6] Potest etiam si velit ratam habere mariti stipulationem pro sua duntaxat parte,pro parte verò mariti aduersus curatorem hereditati datum agere.[7] Quasi pro ea parte soluta marito dote,nec ipsi mulieri reddita.[8] Nec illi obiici poterit à curatore aut creditoribus hereditariis,quòd dotis debitores in annui reditus solutione cessauerint. Sufficit enim maritũ habuisse fidem de dote.[9] Salua curatori hereditatis actione aduersus eos, qui reditum annuum dederunt in solutum : itémque electione resiliendi à datione in solutum si malint illi legem contractus exercere.[10] Quòd si mulier priùs decesserit quàm contractum ratum habuerit,certum est integram heredibus eius actionem superesse aduersus maritũ,aut mariti hereditatem pro totius dotis restitutione :[11] Aduersus debitores autẽ dotis nullam,[12] nisi quatenus malint heredes mulieris ratum habere contractum & legem in eo appositã exequi,Postquã placuit contractum qui absentis nomine gestus est ab ipsius quoque herede ratum haberi posse.[13] Nam etsi vina mulier ratũ habuisset,nec tamen voluntatem suam declarasset,perinde liberum exercendæ conuentionis arbitrium quod illa habuerat in eius heredes translatum intelligeretur, [14] Pro ea scilicet parte quæ mulieri ex stipulatione notarij quæsita fuisset.[15] *Ita Senatus* in causa Dominorũ de Montou,& Ioannis Blanchard & Claudij Geneuois 6.Id.April.1593.

1. Nam legem quam ipsi pro se dixerunt exercere non coguntur si nolint *arg.l.3.* D.*de leg.commiss.*
2. *Ex l.reos 11.§.cùm tabulis* D.*de duob.reis.*
3. *Arg.l.si auia 6.C.de iur.delib.* nemo enim præsumitur de alienis rebus velle testari quia nec potest *l. consciuntur 8. §.si post factum D de iur.codicill.* iunct.*l.verbis legis 120 de verb.signific.*
4. Quę hereditas alioquin duplici prestatione dotis oneraretur *l.vlt.D.hoc tit.l.vlt.D.de pact.dotal.*
5. *d.l.vlt.de pact.dotal.* in illis verbis *quoniam voluntate mulieris.*
6. Propter legem dationi in solutum dictam quam diximus posse mulierem exercere si velit *d.l.3.de leg.commiss.*

7. Post

7. Postquàm placuit hereditati quæ agnita sit cum beneficio legis & inuentarij dandum esse curatorem tanquam ignoranti de quo scripsi in priore parte *Hemisphil.de error.pragmat.*
8. Non enim potest inuitæ mulieri aliud pro alio solui vt nec aliis creditoribus *d. l.vlt.D.de pact.dotal. l. 2. §. mutuã* D.*de reb.cred.*
9. Cùm paria sint solutionem accipere & fidem habere de solutione *l.quod vendidi 19.D.de contr.empt.l.satisfactio 52. D.de solut.*
10. Quidni enim habeant electionem quam defunctus habuit mortis tempore? Siquidem electio quæ aut ex contractu competit,aut ex iuris beneficio vt hæc transmittitur ad heredem sicut cætera iura omnia defuncti *vulg.iurib.*
11. Quia non potuit dotis condicio ignorante muliere per maritum immutari *d.l.vlt.D.de pact.dotal. l.si extraneus 33.D.hoc tit.*
12. Quia actio quæ contra eos cœpit competere marito non potest redire ad vxorem aut eius heredes sine cessione.
13. Antonin.Thesaur.*deris.70.*
14. Tanquam in successores vniuersi iuris quod habuit defunctus *l.hereditas 62.de reg.iur.*
15. Nam pro alia parte mariti actio est *d.§.cum tabulis l.reos 11.D.de diuob.reis.*

DEFINITIO XXXV.

Mulier quæ constante matrimonio idonea pignora accepit pro dote in tuto collocanda non potest reliquorum bonorum possessores tertios inquietare soluto matrimonio.

QVæ marito ad inopiam vergente vt sibi pro dote cautum esset egerat,& partem bonorum mariti à tertiis possessoribus ex ea causa vindicauerat,[1] Mortuo inter iudicij moras viro ad dotis restitutionem agere cœperat [2] aduersus alium tertium possessorem qui priore quoque iudicio cum cæteris conuentus,necdum tamen condemnatus fuerat. Cùm ille obiiceret satis supérque mulieri satisfactum esse iis bonis quæ iam illa ab aliis vindicauerat quòd in eorum æstimatione longè plus esset quàm in dote,[3] Illa verò diceret,pignorũ suorum ius indiuiduum esse, [4] nec proinde aliter à possessore inhiberi posse, quàm si is totum debitum offerret,[5] Placuit ex æquitate sic rem temperari vt quæ illa iã possidebat publicæ auctioni subiicerentur ex quorum precio ipsi satisfieret non tantùm dotis nomine,sed etiam vsurarum quincuncium [6] à die finiti luctus,expensarúmque litis omniũ.[7] Si sufficere precium non posset, tùm demùm is fundus quem tertius hic possessor tenebat venderetur. Quod Senatusconsultũ licet si iuris rationem inspicias quæ pignoris ius indiuiduum esse vult saluo possessori cuilibet iure offerendi [8] diu riusculũ videatur,æquissimũ tamẽ est propterea quòd & mulieris & tertij possessoris ius tueatur; [9] Quid enim mulieris interest,si ex iis pignoribus quæ possidet consequi suum possit ? [10] Aut cur ægrè ferat distractionem pignorum, quorũ possessionẽ si diutiùs retineret,futurũ esset vt quos perciperet fructus in diminutionem sortis & vsurarum imputare cogeretur.[11] Maximè verò,postquam aduersus meram iuris rationem ex æquitate hoc iure vti cœptũ est vt etiam posterior creditor agens aduersus anteriorem eũ démque possessorem petere possit distractionem pignorum nec debitum offerre compellatur.[12] Neque enim melior condicio esse potest creditoris agentis quã possidentis, [13] Siquidem imputari ei potest cur agat si ea pignora quæ iam possidet exsoluendo debito sufficiant, Non etiam cur amplissima pignora possideat,quæ vt sibi magis caueret ex debitoris voluntate aut magistratus imperio acceperit [14]. *Ita Senatus* ex tempore in causa Claud.Thorombert.5.Cal.Sept.1593.

1. Competit enim hoc remedium etiam contra tertios possessores *l.vbi adhuc 29.C. hoc tit.*
2. Mutata quod plerumque ht qualitate iudicij & actionis,id est mutata assecuratione in restitutionem.
3. Nam cùm agitur de dote in tuto collocanda non datur mulieri ex bonis mariti nisi quantum satis est ad largam tamen æstimationem,vt dixi *Defin.2 supr.*
4. *l.rem hereditariam 65.*D.*de euiction.*
5. *l.quamuis 6.*C.*de distr.pignor.l.2. C.debit.vendit.pign.imped.non poss.*
6. Quamuis lex hoc casu non videatur infligere vsuras grauiores trientibus scilicet ad tertiam vsque partem centesimæ *l.vnic.§.exactio versi sin autem supersederit C.de rei vxor.act.* sed hoc ideò quia vsuræ quincunces apud nos frequentantur tanquam minimæ nec æquum est minores vsuras præstari pro dote quàm pro cæteris debitis.
7. Nam & hæ habent eandem ordinem hypothecæ, tanquam accessiones necessariæ per quas dotem minui non oportet *l. Lucius 18.D.qui potior.in pign.hab.*
8. *l.1.l.prior 5.C.qui potior.in pign.hab.*
9. Semper enim ea ratio sequenda est quantum fieri potest per quam nemo fraudetur *l.ex his 8.*D.*quæ in fraud.credit.*
10. *Arg.l.2.C de pignor.*
11. *l.1.2.3.& pass.C de pignorat.act.*
12. Vt diximus *ad tit.De pignor.iuss.*
13. *Tit.*C.*etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.l.1.*D.*de pignor.*
14. *d.l.2.C.de pignor.67.*

DEFINITIO XXXVI.

Mulieris pignora possidentis condicio non sit deterior ob beneficium legis & inuentarij à mariti herede imploratum.

MVlier habens clausulam constituti vel aliam per quam nacta sit possessionem bonorum mariti pro dote lucrisque nuptialibus obligatorum,[1] habet ius retentionis etiam aduersus heredem cum beneficio legis,& inuentarij periade ac contra heredem purũ,[2] quia ex beneficio legis ius mulieri aliisve creditoribus quæsitum adimi nec potest nec debet.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa viduæ N.De Miege & N.Thorombert.13.Cal.Ianuar.1593.

1. *Iuxta l.quod meo 18 de acquir.possess.*
2. Natta *cons.453.lib.2.* Decius *cons.232.* Alex.*cons.181.lib.6.* Grammat.*decis.58.& 92.*
3. *l.vlt.*D.*de pact.l.*Paulus *notat* 8.D.*de prat.stipulat.*

DEFINITIO XXXVII.

Vidua secundò nubens præsumitur eandem dotem secundo viro dedisse.

QVod quæri solet An mulier quæ nubendo nullam dotem constituit,censeatur bona omnia in dotẽ constituisse,[1] ad eam mulierem non pertinet quæ secundò nupsit. Certum enim est eandem dotẽ ab hac constitutam videri secundo viro , quam constituerat priori , [2] coniectura voluntatis ex præcedentibus vt aliàs plerumque fit in sequentes actus capienda.[3] *Ita Senatus* ex tempore, 15. Cal. Februar. 1594.

1. De quo vide amplissimum tractatum apud Bart. *in quæst.* incip. *mulier habens amplum patrimonium.*
2. Bart. *ibid.* Tractant nostri *ad l.1.D. solut. matrim.*
3. *l. dotem.30.D. hoc tit.* Iunge *Defin.18. supr. eod.*

DEFINITIO XXXVIII.

Creditores mariti an & quando possint agere super fructibus bonorum dotalium.

FRuctus bonorum dotaliũ ita demùm ad maritũ pertinent pleno iure dominij si ab eo sint percepti aut à solo separati.[1] Quandiu enim sunt pendentes creduntur esse pars fundi eiúsq; dominiũ & condi cionem sequuntur.[2] Itaque tandiu dotales sunt,& consequenter eodẽ iure ad mulierẽ spectant quo dos ipsa.[3] Inde fit vt quãuis dotis,vt loquũtur , assecuratio in bonis immobilibus fieri debeat,non in mobilibus aut fructibus,quippe quorũ ratione vix mulieri satis cautum esse posset, [4] Si tamen alius mariti creditor fructus pendentes in fundis dotalibus iure pignoris persequatur,audienda sit mulier si pignoris inhi beat vel capionem,vel persecutionem,[5] Vergente scilicet ad inopiã marito , [6] siue sententia super dotis assecuratione iã reddita sit siue non,Postquàm placuit mariti inopiã per mulierẽ etiã exceptionis iure & nulla præcedente declaratoria contra agentes creditores obiici posse. 7 Nã etsi fructus iam percepti essent à marito necdũ consumpti,quo casu haud dubiè mariti creditoribus in eos actio competeret,[8] ius tamen esset mulieri intercedendi ne à creditoribus caperentur,quia licet ad maritum pertineant,ea tamen lege pertinent vt ex iis si aliunde non possit,& mulierem & communes liberos alat , non vt creditores suos dimittat,vxore liberísque fame pereuntibus.[9] Hoc tantùm interest an percepti sint an pendentes, quòd in perceptis nihil prorsus iuris habet mulier siue agere siue excipere velit , quandiu ex aliis bonis siue mobilibus siue immobilibus ei cautũ esse potest.[10] In pendentib us verò tantundem iuris habet,quãtum in bonis ipsis immobilibus [11] præterquam eius portionis ratione quæ ob impensas in ipsos fructus factas ad maritum quasi colonum partiarium pertinet. [12] In qua sanè non plus iuris habere mulier potest quàm si alterius coloni diligentia sumptibúsque dotalis fundus excultus esset. Ideóque in eam fructuum partem salua certáque semper est mariti creditoribus actio siue pendentes sint siue iam percepti,dum ne consumpti.[13] *Ita Senatus* in causa N.Morel Presbyteri , & Leonardæ Simon 13. Cal. Mart. 1594.

1. Vt saltem tantundem iuris habeat,quantum cæteri bonæ fidei possessores *l.si fructuarius messem* 13.D. *quib.mod.vsusf.amitt.*
2. *l. fructus pendentes* 44.D. *de rei vindicat. l.vlt.§. fructus D. quæ in fraud. credit.*
3. Est enim dos mulieris *l.in rebus* 30.C. *hoc tit.* quamuis sit etiam in bonis mariti *l.quamuis* 75. D. *eod. l.doce* 9. C. *de rei vindicat.*
4. *l. vbi adhuc* 29 C. *hoc tit.* Iunge quæ dixi *Defi.2. num.6. supr.*
5. Tanquam eius rei quæ sit ita nec vnquam fuerit mariti.
6. Alioquin nihil iuris habet mulier in dotis fructibus constante matrimonio *l.pro oneribus* 20.C. *hoc tit.*
7. Dixi *Defin.10. supr.*
8. Tanquam in bona debitoris sibi obligata.
9. *d.l.pro oneribus l. vbi adhuc* 29. *eod. l.si is qui* 56.§. *mortem* D. *eod.*
10. Pertinent enim ad maritum pleno iure & dominij,& possessionis.
11. Vt dixi *num.3. supr.*
12. Quæ pars apud nos dimidia esse solet.Nam nec vlli fructus esse intelliguntur nisi qui deductis sumptibus superfunt *l.si à domino* 36.§ *vlt.* D *de hered. petit.*
13. Consumptione siquidem & dominium & pignus extinguitur cùm non entis nullæ possint esse qualitates *vulg. iurib.*

DEFINITIO XXXIX.

Fructus bonorum dotalium aut pro dote obligatorum conseruandi sunt mulieri non vt dos in tuto collocetur , sed vt in communes vsus consumantur.

SAnè quod dicimus Posse mulierem intercedere ne bonorum dotalium fructus pendentes à maritĩ creditoribus distrahantur,tametsi ex aliis mariti bonis cautum satis esse possit, [1] Ita accipiendum est vt non ideò tamen dotis cautio in ipsis fructibus constituatur (alioqui eueniret vt consumptis fructibus tantundem de dote diminutum intelligeretur) sed in communes vsus matrimonij fructus illi consumantur.[3] Nam & ob eam causam comparatum est vt in bonis immobilibus dotis nomine caueatur,Non solùm quòd minùs facilè perire possint, [4] sed etiam quòd ex ipsis percipiantur fructus per quos matrimonij oneribus succurratur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nisi ex aliorum etiam bonorum fructibus mulier consultum esse possit vt habeat vnde se alat.
2. Id autem agendum est vt dos in tuto collocetur non vt periclitetur *l. vbi adhuc* 29.C. *hoc tit.*
3. *d.l. vbi adhuc.*
4. *d.l. lex quæ tutores* 22. *in fin.* C. *de admin. tutor.*

5. Non

5. Non tam enim valor rerum inspiciendus est quàm fructuum quoties alicui succurrendum est ne egeat *l. qui bonis* 6. vbi Bart. D. *de cess. bonor.* Boer. *quæst.* 19. *num.* 7. Vnde illud est quod si cui relicta sint alimenta sunt ei præstanda secundum patrimonij reditum,non secundum proprietatem fundorum. Boer. *ibid. nu.8.* & 9. vbi caeat *l. fundi Trebatiani de vsufr. leg. l.2. C. de prad. rustic. lib.11.*

DEFINITIO XL.

Mulier habens specialem hypothecam quando impedire possit cæterorum creditorum super ea speciali hypotheca persecutionem.

AD inopiam vergẽte marito,qui vxoriæ dotis nomine bona quædam specialiter mulieri obligauerat cùm agente vxore bona alia haberet,quæ sine controuersia poterant possideri,Dubitatum est an ius esset mulieri prohibendi ne in specialem hypothecam agerent cæteri creditores quibus aliunde consultum esse posset,An potiùs repelli mulier deberet , quæ eo tempore quo nondum de dotis restitutione tractari poterat,creditores mariti prohibere volebat ne pignora vindicarent , cùm aliunde salua fieri posset dotis causa:quasi nihil eius interesse videretur.[1] Mouebat pro muliere quòd imò verò ipsius interesse posset ea potiùs habere pignora de quibus ab initio speciali conuentione sibi prospexerit:[2] Contrà; nihil interfit creditoris verum hæc an illa pignora persequatur ac distrahat , [3] præsertim si sit tẽpore posterior vt mulieri priùs consuli æquũ sit. [4] Mihi distinctio illa extempore probabatur,An mulier de dote in tuto collocanda certaret agendo an excipiendo , vt si agendo non audiretur aduersus creditorẽ sine cuius dispendio posset ex aliis bonis cõsequi indemnitatẽ. [5] Sin excipiendo melior esset ipsius causa quàm creditoris.[6] Ita tamẽ si tẽpore anterior mulier proponeretur.Nã cùm posterior est,licet bona mariti dimittendis creditoribus omnibus sufficiant,dici nõ potest cur faueri mulier debeat potiùs quàm creditori.[7] Cùm si bona exsoluendo æri alieno non sufficerẽt mulieris periculũ damnúmque esse oporteret non creditoris.[8] *Senatus* tamen cùm in publico auditorio causa perorata esset , dignã rẽ putauit de qua ampliùs deliberaretur.In causa D. de Rossilliõ & Hyppolitæ Cõstantin 6. Cal. Sept. 1594.

1. Si quidem nunquam auditur is cuius nihil interest siue agat,siue conueniatur *l.3.§.1. D. de verb. oblig. l.ille à quo* 13.§. *si de testamento* vbi Alex. D. *ad SC. Trebell.*
2. Solet enim specialis hypotheca constitui in iis bonis quæ commodiora videantur,& ideò quæ specialiter sunt obligata priùs discuti debent *l.2. C. de pignor.*
3. Dummodò sint idonea *d.l.2.*
4. Nam mulier quæ prior est tempore potior est iure,Imò etiamsi sit posterior , si sequimur quod voluit Iustinianus *in l. assiduis* 12. *C. qui potior. in pignor. hab.*
5. Quia hoc casu verum esset dicere nihil mulieris interesse.
6. Est enim semper fauorabilior condicio excipientis quàm agentis *l.1. D. de pignor.*
7. Sic enim vulgo à nostris accipitur Iustiniani constitutio in *d.l. assiduis* vt non faueat mulieri contra creditores anteriores expressam hypothecam habentes.
8. Cùm iure communi quisquis prior est tempore sit etiam potior iure *l.2,* & *4. C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XLI.

Mulier potest detrudi in carceres non pro ciuili debito sed tamen pro sumptibus ex causa delicti descendentibus.

MVlier quæ sit vilis persona in carceres detrudi potest pro sumptibus ex causa delicti descendẽtibus,[1] Nec prohibendi ius habet maritus cui ipsa in dotem omnia bona sua dederit,Cùm in eius potestate sit vxorem habere adeoq; ex ipsa dote soluere,quã hoc casu vt & aliis plerísque etiã cõstante matrimonio manui posse constat.[2] Neque ad rem pertinet quod vulgo iactari solet,Pro ciuili debito mulierẽ incarcerari non debere.[3] Quãquam enim alia solet esse ratio mulctæ quæ pro crimine irrogatur,alia sumptuũ in criminalẽ causam factorum,[4] vt ex eo cõstat quod bonorũ cessio admittitur pro sumptibus quæ pro mulcta pecuniaria non admitteretur, [5] Non ideò tamẽ consequens est vt prorsus ciuile debitum dici debeat,quod descendit ex delicto,& criminali condemnatione.[6] Sanè in muliere honesta,si non atrocitas delicti valde vrgeat,vix est vt hæc sententia admittenda videatur.[7] *Ita Senatus* in causa N. Alterier Necien sis 11. Cal. Sept. 1594.

1. Aliter enim cum tenuioribus personis agitur,aliter cum honestioribus ex causa delicti *l. capitalium* 28.§. *non omnes* D *de pœn. cum similib.*
2. Ne alioqui prætextus dotis adferat mulieri impunitatem sitque impunitus eius dolus quod esset iniquum *l.* 4. §. *cùm dominus D. de nox. ad. action.*
3. At ne quidem in causa criminali. Sic enim Iustin. constituit *Nouell.* 134. *vt null. iudic. cap.9.§. necessarium,* quæ tamẽ constitutio in causa quidem ciuili obseruatur,sed in criminali non item.
4. Quia sumptus isti non pro delicto irrogantur sed in pœnam temerè litigantis *tot. tit. Inst. de pœn. temer. litig. l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic.*
5. Dicam ad *tit. Qui bon. ceder. poss.*
6. Qualis enim actio est,talis & condemnatio expensarum quę sunt accessoriæ.
7. Ex ratione quam supra dixi *num* 1.

DEFINITIO XLII.

Vsuræ dotis non debentur marito si neque mora neque conuentio vlla præcesserit.

VSuræ dotis quæ nulla die solutioni dicta non priùs soluenda fuit quàm per maritum peteretur, nõ ob id magis debentur,quòd permultos annos maritus vxorem exhibuerit cæteráque matrimonij onera sustulerit,sed ab eo demùm tẽpore quo mora cõtracta erit,id est quo petita nec soluta dos fuerit.[1] Neque enim tam fauorabilis est causa dotis præsertim pro marito,vt vsurarum additamentum recipiat, si neque mora neque conuentio in eam rem vlla præcedat.[2] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa Pantaleonis Guilli & Augustani 5. Non. Decemb. 1594.

1. Nam & dotem ipsam potuit maritus remittere. Roman. *sing.* 601. quem refert Boer. *quæst.* 22. *num.* 24. *post glos.* Cyn. Bald. & Salyc. *in l. si constante* in verb *forma C. de donat. ant. nupt.* Iunge *l. vir. vsuras* 54. D. *de donat. int. vir. & vxor.*
2. *d. l. vir vsuras.* Vsuræ enim aut ex mora aut ex conuentione necessariò debentur, etsi mora interdum re ipsa quoque fieri intelligitur vt *in l. Titia* 87. §. *vsuras de leg. 2. l. curabit. 5. C. de action empt.*

DEFINITIO XLIII.

In fundum etiam æstimatum habet mulier regressum si maritus non sit soluendo.

SI mulier in dotem dederit fundum æstimatum, fundi quidem dominium ad maritum pertinet solâque æstimatio in dote esse intelligitur.[1] Sed si maritus fiat non soluendo, damus mulieri regressum in fundum ipsum vtilémque vindicationem acsi fundus fuisset alienatus.[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 1. infr. De remiss. pignor.

1. Quoniam æstimario facit emptionem *l. plerumque* 10. §. *si antè & seq. l. quoties* 16. D. *hoc tit. l. vnic. 6. cúmque ex stipulatu vers. æstimatarum C. de rei vxor. action.*
2. *Arg. l. vxor marito* 55. *in fin. D. de donat. int. vir. & vxor.* Ne alioqui mulier damnum dotis incurrat.

DEFINITIO XLIV.

Expensa facta à marito pro dote æstimata non sunt ei restituendæ nisi cùm res ipsæ æstimatæ muliери restituantur.

MAritus vxorem ducturus quæ vniuersorum bonorum controuersiam patiebatur, cùm vniuersa mulieris bona in dotem accipere vellet, cauerat acceptos à se mille aureos restituêdos soluto quâ docúque matrimonio. Iisdem dotalibus tabulis mulier procuratorem eum constituerat in rem suam ad litem de bonis omnibus tractandam & peragendam. Cùm maritus vicisset, ac bona multò maioris precij obtinuisset, tum soluto matrimonio dos ab ipsius heredibus restituenda esset, Placuit nulla impensarum facta deductione restituendam integram pecuniam, quam maritus sibi solutam professus erat quasi dotem ille tanti vltrò æstimasset.[1] Nam & constat procuratorem in rem suam constitutũ expensas quas eo nomine fecerit repetere non posse.[2] Planè si mulier fundos habere mallet & maritus consentiret (neque enim inuito marito posset mulier æstimatas res dotales repetere nisi in subsidium[3] aut eo casu quo conuenisset vt nil obstante æstimatione eædem species redderentur[4]) vtique impensas dotis causa factas marito reddi oporteret.[5] *Ita tractatum est* in causa de qua in Defin. 18. & 19. infr. De test.

1. Quia poterat dos in esse & an vel pluris esse vel minoris *arg. l. imperat.* 70. §. *si centum de legat.* 2. Potiúsque dubitari posset, An quod plus in bonis, esset restituere maritus deberet quia non simplex venditio facta esset, sed dotis causa? *l. quotte* 16. *in fin. D. hoc tit.*
2. Quia licet ex alterius persona agat, tamen ad suum commodum agit non ad alienũ *l. qui stipendia* 9. C. *de procurat.*
3. Vt in specie *Defin. præced.*
4. *Vt in l. æstimatis* 50. D. *solut. matrim. l. si inter* 21. C. *hoc tit.*
5. Tanquam quæ minuant dotem vel ipso iure si sint necessariæ, vel saltem per deductionem & retentionem si sint vtiles *l.* 5. D. *de impens. in reb. dotal. fact. l. si is qui* 56. *quod dicitur D. hoc tit.*

DEFINITIO XLV.

Mulieri quæ perperam & temerè litigauit præsertim contra liberos non sunt restituendi sumptus litis quamuis futurum sit vt dos minuatur.

QVod dicimus Dotẽ non debere minui per expensas litis, nec per tributum illud quod pro iudicato pendi solet, vulgo emolumẽtum vocant, non est perpetuũ. Quid enim si ritè oblatam dotẽ mulier accipere recusauerit,[1] litémq; de ea re instituere perperã, aut institutã malè prosequi maluerit? Præsertim aduersus proprios liberos, quibus parcere potiùs debuisset? Proximitatis ratio fortasse faciet vt matri parcendũ sit hactenus saltẽ vt expensarũ compensatio inducatur,[3] sed non vt liberi quibus nihil imputari potest condemnandi sint ad sumptus quibus sola matris culpa causam dederit.[4] At neque vt emolumentũ integrum à liberis præstetur aut sportulæ quæ iudici ob sententiam ex scripto latam debentur.[5] Quid ergo? Sumptus omnes erunt compensandi, & consequenter ab vtraque parte pro virili sua exsoluendi.[6] *Ita Senatus* pro N. de Crescherel de Nicolle contra vxorem N. Petri Ludouici De Lescheraine 11. Cal. Maij 1595.

1. Ratio est quia mulieri integram dotem saluam conseruari non tantùm mulieris, sed etiam reipublicæ interest *l. 1. D. solut. matrim. l. interest* 18. D. *de reb. autor. iudic. possid.*
2. Atque ita fuerit mulier ipsa in mora *l. qui decem* 72. *in princ. & §. 1. D. de solut.*
3. Matrem enim condemnari liberis suis ad sumptus litis, aut liberos matri durum sanè est propter adfectionem personarum quæ facit plerumque vt iuris regulæ negligantur *l. Caius* 45. *in fin. D. solut. matrim.*
4. Suam enim cuique culpam nocere oportet non alteri, nec sumptus litis præstantur ob debitum sed ob litem temerè susceptam *l. eum quem temerè* 79. D. *de iudic. l. properandum* 13. C. *eod.*
5. *Tot. tit. C. de sportul. l. & tot. tit. C. de fructib. & lit. expens.*
6. Vt ita leuius fiat incommodum quod inter litigatores ex æquo diuiditur.

DEFINITIO XLVI.

Non potest mulier quæ tutrix fuit agere de dote ante redditas tutelæ rationes, sed si possideat non eo minùs habet ius retentionis aduersus alios posteriores creditores.

MVlier quæ impuberis filij tutrix fuit licet exceptione non redditæ rationis repelli possit si dotem exigat, non solùm si aduersus filiũ agat, sed etsi aduersus cũ qui à filio ius habeat dotisque pignora possideat,[1] Tamẽ si cũ filij bona iure pignoris possidẽs cõueniatur ab alijs creditoribus per hypothecariã, & dotis retentionẽ obiiciat, nõ est dãda creditori replicatio ad elidendã exceptionẽ ob nõ redditas rationes,

rationes. Est enim fauorabilior & maiore priuilegio digna mulier quæ possessionem suam tuetur, quàm quæ agit.[2] *Ita Senatus* pro Angela Morisset contra Ioannem Rosset 8. Id. Maij 1595.

1. Quia dos ipsa filio est obligata pro tutelæ rationibus reddendis, *l. pro officio* 20. *C. de admin. tutor.* ideóque retineri potest *l. vnic. C. etiam ob chirogr. aph. pecun. pign. rerum pass.* Barthol. Socin. *cons.* 180. *lib.* 2.
2. *l. a. D. de pignor. & d. l. vnic. C. etiam & chirogr. pecun.*

DEFINITIO XLVII.

Mulier petens assecurationem dotis non habet fundatam intentionem, quæ tamen probata potest retinere non tantum bona immobilia mariti sed etiam fructus ex iis iam perceptos.

VErgente quidem viro ad inopiã succurrendum est mulieri aduersus creditores posteriores hypothecariam exercentes, etiamsi declaratoria nulla præcesserit.[1] Sed tamẽ pendente lite, ac quousque puppertatem probauerit, non habet fundatam intentionem, potiúsque pro creditore iudicandum est,[2] quoniam in dubio præsumptio est contra mulierem quæ regulariter nihil iuris in dote habet constante matrimonio.[3] Sanè probato casu assecurationis, habet mulier ius retinendorum non modò bonorum immobiliam mariti, sed etiam fructuum ex iis iam perceptorũ vt se suósque liberos alat,[4] licet dotis cautio non in fructibus etiamsi maximè mulier velit, sed in bonis immobilibus ei omnimodo præstanda sit.[5] *Ita tractatum est* in publico auditorio 4. Id. Iun. 1595.

1. Vt dixi *Defin. 10 supr.*
2. Debet enim quisque probare id quod est fundamentum suæ intentionis siue agendo siue excipiendo *l. 2. l. in exceptionibus* 19. *& pass. D. de probat. l. 4. & vlt. C. de edend.*
3. *l. si constante* 24. *& tot. tit. D. solut. matrim.*
4. *l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit.*
5. Dixi *Defin. 33. supr. eod.*

DEFINITIO XLVIII.

Mulieri acquisita bona inter primum & secundum matrimonium non censentur in secundum constituta.

BOna, quæ mulieri obuenerunt inter primum & secundum matrimonium, non censentur constituta in secundam dotem,[1] Nec si in priore matrimonio bona omnia mulieris doti data proponantur.[2] Nisi expressim data sint etiam futura.[3] *Ita tractatum est* in publico auditorio Cal. Iul. 1595.

1. Nam ea ipsa dos quæ priori viro constituta fuerat, secundo quoque data intelligitur, vt dixi *Defin. 37. sup.*
2. Quoniam ea constitutio restringi debet ad bona præsentia *l. si ita esset* 7. D. *de aur. & argent. leg.*
3. In solo namque pignore ita est constitutum vt qui bona sua omnia generaliter & simpliciter obligauit censeatur etiam futura obligasse *l. vlt. C. quæ res pignor. oblig. poss.*

DEFINITIO XLIX.

Non est retinenda mulier in possessione bonorum mariti pro dote in tuto collocanda nisi ad concurrentem vsque dotis solutæ quantitatem licèt non possint ea bona sufficere ad onera matrimonij.

COnstante matrimonio agens mulier ad dotis, vt vocant, assecurationem marito vergente ad inopiam licet omnium mariti bonorum eo nomine expressim obligatorum possessionem sibi quæsierit per clausulam constituti,[1] non tamen potest hoc prætextu bona mariti omnia retinere, si alij sint vel creditores vel emptores alitérve possessores à quibus velit illa propriam possessionem condictione ex lege Iustiniani auocare.[2] Sed eatenus duntaxat quatenus solutæ dotis quantitas exigit,[3] licèt ita futurum sit vt non habeat illa sufficienter vnde se suósque alat, si fortè tam exigua sit dos vt matrimonii oneribus ferendis impar sit. Nam quod dici solet pignoris causam esse indiuiduam: quantulumcumque illud sit quod debetur,[4] ad hunc casum non pertinet, in quo non licet aliis mariti creditoribus aut pignorum possessoribus sibi consulere per ius offerendi.[5] Quos tamen interea & quandiu durat matrimonium in damno morari non oportet: sed tantò magis consulendum iis est, quod sibi ipsi consulere non possunt.[6] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Molard & Mauricij Veyrat Prid. Non. Iulij 1595.

1. *Ex l. qui od meo* 18. D. *de acquir. poss.*
2. *Ex l. vlt. C. eod. tit. de acquir. poss.* Cuius beneficium necessariò implorandum est quoties auocatur possessio à tertio possessore.
3. Quia remedium hoc introductum est non vt dos augeatur, sed ne quid ex ea pereat *l. si constante* 24. D. *solut. matr. l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit.*
4. *l. rem hereditariam* 65. D. *de euict. l. quandiu* 6. C. *de distract. pignor. l. 2. C. debit. vendit. pign. imped. non poss.*
5. Dixi *Defin. 2. supr.*
6. *l. Diuus Marcus* 14. D. *de offic. præsid. l. in minorum* 3. C. *de in integr. restit. minor.*

DEFINITIO L.

Cùm agitur de assecuranda dote quæ tota non sit soluta eadem adhibenda est distinctio, quæ si ageretur de dote restituenda.

SI non integram dotem maritus à socero aut ab ipsa muliere exegerit, sed dotis partem duntaxat, tùm vergere cœperit ad inopiã, Non potest mulier petere dotis totius assecurationẽ, sed pro ea duntaxat parte, quæ soluta reperitur, cùm nihil sit quod imputari possit marito,[1] qui aut socerũ aut mulierẽ ipsam non præcipitauit ad solutionem.[2] Diuersum est si extraneus id est alius quàm qui ex officio dotem dare

debuit dotem promiserit ex necessitate id est non animo donandi. Nihil enim hac parte refert an constante matrimonio agatur ad dotem in tuto collocandam, an soluto matrimonio ad restitutionem.[5] Sanè vtroque casu integri augmenti rationem haberi placuit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Boer. *quæst.* 22. *num.* 18. contra Bart. & alios multos ibi citatos.
2. *l. si extraneus* 33. *D. de iur. dot.* Obserua tamen non posse mulierem expelli de domo mariti ob non solutam dotem quæ promissa fuerit ab extraneo, aut à patre mulieris Boer. *quæst.* 22. *num.* 4. post Soci. *reg.* 258. *fall.* 2. Sed ita demù si ab ipsa muliere dos promissa fuit. Idem Boer. *num.* 1. 2. 3. & 16. *ad fin. C. ad SC. Velleian.* Bald. *ad auth. res quæ. C. commun. de legat.*
3. Quamuis aliàs soleat multum interesse vt ex iis apparet quæ diximus *Defin.* 2. *supr.*
4. Dixi *Defin.* 15. *supr.*

DEFINITIO LI.

Non liberatur debitor dotis soluens dotem constante matrimonio si soluat contra formam à iudice præscriptam.

MVlieris debitor constante matrimonio à muliere conuentus vt soluceret, si ob allegatã mariti inopiam iussus sit pecuniã idoneo mercatori collocare,[1] aut si de mercatore cõueniri nõ posset apud actuarium obsignare,[2] Non aliter liberari potest quàm si pareat iudicato.[3] Itaque si marito soluerit, qui iam tum fuerit non soluendo, perinde remanet in obligatione licet pecunia dotalis proponatur. [4] Nec ad rem pertinet quod marito quantumuis inopi dos rectè soluitur, cùm imputare sibi potiùs mulier debeat cur vergente marito ad inopiam non petierit dotem in tuto collocari.[5] Nam in proposita specie ea ratio locum non habet cùm assecurationis, vt loquũtur, vice sit cautio quam iudex induxit vt pecunia vel mercatori vel actuario non etiã marito solueretur. [6] Quid si nõ marito, sed ipsi mulieri soluta sit? Ne hoc quidẽ sufficiet,[7] quoniã magna præsumptio est mulierẽ marito nomen accõmodasse,[8] & pecuniam præsertim quæ dotalis fuerit ad maritum potiùs quàm ad mulierẽ peruenisse.[9] Itaque mulieri facilè aduersus debitorem succurremus, si pergat illam pecuniam petere, tanquam non sibi solutam, maximè si contra propriam confessionem imploret in integrum restitutionem.[10] Nam sicuti non liberatur is, qui dotem mulieri reddit aut soluit constante matrimonio licet mulier consentiat quia omnimodo dos in tuto collocanda est,[11] Ita nec is qui aliter soluit quàm quomodo solui iudex iussit, qui doti & mulieris indemnitati prudenter consulere voluit. Ergo si vel idem iudex vel alius superior ex appellatione cognoscens iusserit pecuniam mulieri solui nihil erit quod imputetur debitori qui ex præscripto iudicis & metu fortasse carceris mulieri soluerit.[12] Proinde nec erit audienda mulier si eam pecuniam ab eodem debitore quasi non liberato velit petere, & probare perditam illam & à marito profligatam. *Ita Senatus* ex tempore in causa Bernardæ Fanier & Claudii Du Chesne 5. Id. Sept. 1595.

1. *Ex cap. per vestras Extr. de donat. int. vir. & vxor.*
2. *l. acceptam* 19. *C. de vsur.*
3. Propter rerum iudicatarum autoritatem *l. seruo* 65. *cùm prætor D. ad SC. Trebell. l. si fundus* 16. *§. si pluris D. de pignor.*
4. Alij enim soluit quàm cui debuit soluere. Præceptum enim iudicis sequendum est *l. ait prætor* 7. *§.* 1. *vers. quid tamen D. de minor.*
5. Dixi *Defin.* 30. *supr.*
6. iuxta *dictum cap. per vestras.*
7. Nam neque mulieri dos solui potest constante matrimonio nisi in casibus de quibus *in l. quamuis* 20. *D. solut. matrim. l. vnic. C. si const. matr. dos solut. fuer.*
8. *l. cùm proponas* 5. *& seq. C. si quis alter. vel sib.*
9. *l. si cùm dotem* 22. *§. transgrediamur D. solut. matrim.*
10. Quia qua facilitate decipitur, eadem confitetur.
11. Dixi *Defin.* 2. *supr.*
12. *d. l.* 7. *§.* 1. *vers. quid tamen de minor. l.* 6. *§. apud Labeonem D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO LII.

Qui nomina accepit in dotem pecuniam ex iis redactam cogitur iudicio de dote restituere sed deductis expensis.

CVm nomina in dotem data vir exegit condemnandus quidem est vt pecuniam ex iis redactam restituat,[1] sed ita tamen vt sumptuum ad exactionem factorum ratio habeatur,[2] quatenus necessarii fuerunt.[3] Constat enim per impensas necessarias minui dotem ipso iure,[3] adeóque ipsa in re cùm dos consistit in pecunia numerata.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 9. infr. Solut. matrim.

1. Quæ enim dat in dotem nomina censetur date pecuniam ex ipsis nominibus redigendam *arg. l. si conuenerit* 18. *D. de pignor. act.*
2. Obserua tamen quod tractat Boer. *quæst.* 22. *num.* 23. heredes mariti non posse deducere expensas per virum in exactione dotis factas ex Specul. *tit. de donat. int. vir. & vxor. §. si. vers. illud etiam quæritur* & ibi Io. Andr. Masuer. *tit. De dot. vers. item si mulier.* Sed hoc videtur accipiendum de expensis factis contra promissorem aut debitorem dotis, non de iis quas fieri oportuit contra tertium vt seruetur quid esset in dote, quam ipla mulier constituisset.
3. *l.* 5. *de impens. in reb. dot. fact.*
4. Scripsi *lib.* 1. *Coniect. cap.* 2.

DEFINITIO LIII.

Cùm restitutio dotis cuadit in assecurationem, non potest offerri mulieri.

ALiquando euenit, vt restitutio dotis cuadat in assecurationem, iisdémque vtatur priuilegiis,[1] Vt putà si mulier quæ matri suæ heres extitit, dederit in dotem bona sua omnia præsentia, & futura,[2] Non enim dos matris offerri poterit à posteriore creditore quasi cuius restituendæ dies iam venerit. Incipit enim esse dos filiæ, quæ fuit antea dos matris.[3] *Ita Senatus* 30. Ianuar. 1596. ex tempore.

1. Inter

1. Inter quæ illud est vt non possit offerri mulieri, vt dixi *Defin.* 2 *supr.*
2. Quæ enim prius fuit dos matris fit ea defuncta, patrimonium filiæ, & consequenter conuertitur *in dotem l. nulla C. de iur. dot.*
3. Dos autem filiæ ei offerri non potest, sicut non potuit offerri matri *l. vbi adhuc* 29. *vbi not. C. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Actio mulieris pro dote in tuto collocanda non patitur exceptionem specialis hypothecæ non excussæ quam actio dotis restituendæ pateretur.

MVlier petens assecurationem dotis potest incumbere hypothecæ generali æquè ac speciali, licèt specialis idonea proponatur,[1] siue ipsa, siue maritus possideat.[2] Itaque tam ex iis bonis, quæ generaliter obligata sunt, quàm ex iis, quæ specialiter dandum ei est ex quo se alat fuósque,[3] arbitrio boni viri & prout æquius melius videbitur.[4] *Ita Senatus* extempore in secreto auditorio 3. April. 1596.

1. Quod non similiter obtinet cùm agitur de restitutione dotis quia tunc facienda est excussio specialis hypothecæ priusquam ad generalem deueniatur *l. 2. C. de pignor.*
2. Alia scilicet bona quàm quæ sunt hypothecæ specialis. Alioqui si vel maritus vel mulier possideat hypothecam specialem quæ sit idonea non est ei permittendum vt agat contra tertios pignorum generalium possessores cum nihil eius interfit *arg. d. l.* 2.
3. Iuxta *l. vbi adhuc* 12. *C. hoc tit. l. si constante* 24. *D. solut. matrim.*
4. Ad largam scilicet æstimationem vt habent verba Statuti nostri.

DEFINITIO LV.

Dotis vsuræ à marito quandiu vixit non petitæ ab herede ipsius exigi non possunt, tanquam donatæ.

DOtis vsuras, quæ marito solui debuerunt, si earum petitio nulla facta sit, nec aliquo voluntatis indicio retenta, mariti heres, quasi tacitè remissas, donatásque petere nullomodo potest.[1] *Ita tractatum est* in causa Dominæ Ludouicæ de la Chambre viduæ D. Comitis de Monreal & D. Marchionis de la Chambre mense Febr. 1597.

1. *l. vir vsuras* 54. *D. de donat. int. vir. & vxor. l. cùm quidam* 17. *§. Diuus Pius D. de vsur.*

TIT. VIII.

De rei vxor. action.

DEFINITIO I.

Casus in quo debentur vsuræ dotis pecuniariæ etiam ante annum & ex die soluti matrimonij.

MAritvs ab vxore coheres ex semisse institutus si familiæ erciscundæ iudicio conueniatur à coherede pro parte dotis in pecunia numerata constitutæ, condemnandus est ad vsuras, non à die tantùm finiti anni post quem ex Iustiniani constitutione reddi dos debuit,[1] sed ab ipso mortis tempore.[2] Nam in iudicio vniuersali quale est familiæ erciscundæ,[3] constat venire fructus & vsuras à tempore mortis.[4] Tametsi enim pro ea coheredis parte maritus nõ quasi heres conueniatur, sed tanquam maritus & debitor.[5] Tamen aperta est voluntas testatricis quæ duos ex æquis partibus heredes instituit, ne quicquam ex dote vt nec ex reliqua hereditate maritus amplius quàm coheres consequeretur,[6] quòd eueniret si interusurium mediij temporis in lucro haberet.[7] Proinde vsuræ huiusmodi debebuntur tanquam accessiones pecuniæ non dotalis sed hereditariæ.[8] Aliud igitur erit si maritus non familiæ erciscundæ iudicio, sed rei vxoriæ actione ad dotis restitutionem conueniatur. Nam sicuti ante annum peti dos non potest quæ consistit in pecunia numerata,[9] Ita totius eius temporis moram inculpatam esse conuenit.[10] Quamuis nec defuerint qui putare eo quoque casu maritum medii temporis interusurium lucrari non debere:[11] Quorum sententia meritò explosa est, Vel hac vna ratione, quod alioqui futurum sit vt iuris beneficium marito eiúsve heredi penè inutile & illusorium reddatur.[12] Vt taceam quod soluto per mariti mortem matrimonio mulierem toto eo anno exhibere heredes debent in vicem legitimarum vsurarum.[13] *Ita Senatus* nonnullis licèt dissentientibus pro R^mo. D. Martello Episcopo Nicensi designato, contra N. De Lambert 17. April. 1589.

1. *Ex l. vnic. §. exactio C. hoc tit.*
2. Ex sententia Cyni *in dict. §. exactio.*
3. Non quod admixtam habeat petitionem hereditatis cùm non detur hoc iudicium nisi inter veros coheredes *l. cùm putarem* 36. *D. famil. erciscund.* sed quia in hoc iudicium venit quicquid est hereditatis si commodum recipiat diuisionem. Denique per hoc iudicium diuiditur hereditas *l. 2. & pass. D. famil. erciscund.*
4. Cùm fructus augeant hereditatem *l. sed vsq; lege* 25. *§. vlt. cum legib. seqq. D. de hered. petit. l. non est ambiguum* 9. *& l. coheredibus* 17. *C. famil. erciscund.*

5. Non enim potest conueniri tanquam heres nisi pro qua parte heres est cùm hereditas eum obliget *l. siue à certis* 17. D. *de duob. reis. l.* 1. *C. si cert. pet. l.* 2. *C. de hered. action.*

6. Non enim essent heredes ex æquis partibus si plus ad vnum quàm ad alium ex causa hereditatis perueniret, aut etiam occasione hereditatis vt Paulus loquitur *in l. debitor* 59. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*

7. Nihil siquidem esset quod in vicem eius interusurij coheres vicissim perciperet. De interusurio vide *l. debitor* 82. *de leg.* 2.

8. Censetur enim hæc pecunia duplici iure & tanquam dotalis, & tanquam hereditaria.

9. *d. l. vnic. §. exactio C. hoc tit.*

10. Cùm vsuræ non propter lucrum petentium sed propter moram non soluentium infliguntur *l. eâm quidam* 17. *§. si pupillo D. de vsur.*

11. Vide Zasium *ad l. vnic. C. hoc tit.*

12. Non enim magnum beneficium est si quis habeat dilationem annalem ad soluendum, & pro eo tamen tempore soluat vsuras *l. vlt. C. de exec. rei iudic.* nisi cùm præcessit prisisque nata fuit obligatio vsurarum *vt in l.* 3. *D. de vsur. d. §. exactio vers. sin autem superjederit.*

13. Notat *ad d. §. exactio.* Alioqui fame periret mulier quæ nec dotem nec alimenta haberet, nec rursus honestè posset nubere intra annum luctus *l.* 1. *C. de secund. nupt.*

DEFINITIO II.

Exceptio non factæ excussionis nocet mulieri agenti hypothecaria sicut & cæteris creditoribus.

REi vxoriæ actio priuilegium non habet aduersus tertios possessores, quominùs possint illi dotem per hypothecariam repetenti mulieri sicut & alij cuilibet creditori exceptionem obiicere non factæ excussionis.[1] Ita *Senatus* in causa Michaelis Du Mont 5. Non. Iul. 1591. Iunge Defin. 1. & 2. infr. de priuileg. dot.

1. Est enim generalis determinatio constitutionis Iustinianeæ *in Nouell. 4. de fideiuss.* vnde sumpta est *auth. hoc si debitor C. de pignor.* iunct. *l. in fraudem* 15. *§. vlt. D. de testam. milit.* Nec reperitur hoc priuilegium inter cætera priuilegia dotis.

DEFINITIO III.

Specialis hypotheca hominis non tollit generalem legis, nisi id expressè dictum sit.

MVlier quæ mariti testamentum agnouit in quo maritus specialem illi hypothecam pro dote constituit, non idcirco prohibetur generalis siue expressæ siue tacitæ legalisque hypothecæ beneficium implorare si id sibi commodiùs esse videatur. Neque enim aliam mariti voluntatem fuisse credendum est, si non specialiter expresserit.[1] Sed nec sufficiet expressisse nisi præter dotem quid ampliùs vxori legauerit, propter quod valere legatum possit.[2] Quo demùm casu sanè voluntas defuncti seruanda erit, etiamsi dotis exactio in longiorem diem dilata sit si legatum mulier acceperit.[3] Ita in publico auditorio *tractatum est* 10. Cal. Mart. 1593. In causa Aduocati Depradel, & Procuratoris Martinel.

1. Quis enim credat maritum cogitasse de adimenda generali hypotheca ei cui dedit præterea specialem? *arg. l. legata inutiliter* 14. *D. de adim. legat. l.* 3. *§. si emancipatus de bonor. poss. contr. tab.*

2. Non enim valet legatum factum creditori si nullam secum adferat vtilitatem *l. sin autem* 29. iunct. *l. præced. de leg.* 1. *l. debitor* 82. *de leg.* 2.

3. Sibi enim debet imputare quod legatum agnouerit tantique æstimauerit commodum legati *l. Imperator* 70. *§. si centum l. cùm pater* 77. *§. qui dotale de leg.* 2. Nec enim verisimile est maritum voluisse heredem suum grauare duplici præstatione dotis *l. Titia* 34. *§. qui inuitus eod. l. si cùm dotem* 22. *§. si pater filiæ D. solut. matrim.*

DEFINITIO IV.

Actioni de dote potest obyci retentio ob rationes tutelæ aut protutelæ nondum redditas.

NOn est perpetuum quod vulgo iactatur, actioni de dote nullam obiici posse repetitionem.[1] Eas namque retentiones duntaxat sublatas esse Iustinianus voluit quæ olim fiebant ob liberos, ob res amotas, ob mores, aut ob expensas vtiles in dotem factas.[2] Cæterùm si mater filij impuberis aut minoris bona administrauerit, siue tutrix fuit siue pro tutrice se gessit, cùm bona eius omnia pro reddendis rationibus sint tacitè obligata,[3] & consequenter ipsa quoque dos eodem pignoris iure teneatur,[4] Placet posse dotem à filio eiúsve herede retineri in id vsque tempus quo tutelæ aut curæ ratio sit reddita: [5] Nec solùm si mulieris heres agat, sed etiamsi mulier ipsa, siue iam secundò nupta, siue interùm nuptura (cuius ideò causa plerumque fauorabili or est, [6]) de dote experiatur.[7] Ita *Senatus* sæpius, vt relatum est in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise 4. Id. April. 1593.

1. *l. vnic. §. taceat C. hoc tit.*
2. Vt apparet ex *d. l. vnic.* quæ de his tantùm retentionibus specialiter loquitur.
3. *l. pro officio* 20. iunct. *gloss. C. de admin. tutor. l. vnic. §. 1. C. hoc tit.*
4. Nam in vniuersitate bonorum mulieris venit etiam dos cùm sit mulieris & proprium ipsius patrimonium *l. quamuis* 75. D. *de iur. dot. l. in rebus* 30. *C. eod. l.* 3. *§. sed vtrum* D. *de minor.*
5. Socin *cons.* 180. *vol.* 1.
6. *l. interest* 18. *D. de reb. autor. iudic. possid. Auth. sed quamuis C. de rei vxor. act.*
7. Facilius enim est vt possidenti detur retentio, quàm vt non possidenti persecutio pignoris *l.* 1. D. *de pignor.*

DEFINITIO V.

Vsuras dotis debet maritus qui moram contrahit in ea restituenda.

VSuras dotis in pecunia numerata consistentis quæ post annum à die soluti matrimonii reddita non sit, aut mulieri, si vir prædecesserit, aut si superuixerit, heredibus mulieris præstandas esse ad tertiam vsque partem centesimæ, placuit Iustinianos:[1] Nec tantùm si in pecunia numerata dos consistat, sed etsi

etsi in bonis mobilibus aut se mouentibus, quorũ idcirco facienda æstimatio est.[2] Eóque iure vtimur, quãuis contraria sententia frequentiore interpretũ calculo recepta videatur, vt vsuræ illæ 1.6 debeãtur, nec si expressa conuentione promissæ sint propter iuris canonici prohibitionem.[3] Non enim æquum est impunitam esse moram viri ciúsve heredis dotem sua die non restituentis,[4] Aut meliorem esse condicionem mariti in dote restituenda, quàm sit mulieris in exsoluenda.[5] Nam si etiam iure pontificio permittitur marito exactio vsurarum dotis tardiùs solutæ, eo prætextu quòd matrimonij onera ferre illum necesse sit, [6] Quidni mortuo viro mulier vsuras dotis consequatur quandiu caret dote, cùm eadem onera ad mulierem recurrant, & illud præcipuè quòd seipsam alere cogitur.[7] Ita *Senatus* in ea causa de qua in Defin. 4. & 5. infr. Solut. matrim.

1. *In l. vnic. §. exactio C. hoc tit.*
2. Vsura enim pecuniæ est non rei mobilis aut immobilis.
3. Alex. *cons.* 200 *vol.* 6. & Grauet. *cons.* 89. & quamplurimi alij ab Antonino Tessauro relati *Decis. Pedemont.* 43. inter quos Baldus *cons.* 166. *vol.* 1.
4. *l.* 1. *in princip. l. cùm quidam* 17. *§. si pupillo D. de vsur.*
5. *l. Attilicinus* 17. D. *de pact dotal.*
6. *Cap. salubriter Extr. de vsur.*
7. Finitur siquidem ius & onus mariti finito matrimonio *l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*

DEFINITIO VI.

Pro anno luctus nullæ vsuræ dotis restituendæ mulieri debentur, sed interim alimenta ei præstanda sunt.

PLanè quandiu peti dos non potest, id est intra annum luctus[1] vsuras præstari non oportet, quippè quæ non propter lucrum petentium, sed propter moram non soluentium infliguntur: mora autem esse non potest vbi nulla petitio est.[2] Sed ideo nimirum constitutum fuit vt toto eo anno viduam alere mariti heredes debeant, eique vestes lugubres, aliáque id genus ad victũ & vestitum necessaria præbere.[4] Quamuis si alimenta illa intra annum non petierit, post annum petens audienda non sit, nisi in eã causam æs alienum contraxerit. [6] Porrò quæ de dote dotísque vsuris dicimus, eadem de dotis incremento, & incrementi vsuris dicta intelligi debent.[6] Ita *Senatus* in eadem causa.

1. Nec enim ius exactionis incipit nisi post annum *l. vnic. §. exactio C. hoc tit.*
2. *l. Cùm quidam* 17. *§. si pupillo D. de vsur.*
3. *l. nulla* 88. *de regul. iur. l. si pupillus* 127. *D. de verb. oblig.* Non tamen desunt qui defendant nec mœdii temporis interusurium mariti lucro cedere debere e. Zasio *ad d. §. exactio.*
4. Bart. *ad l. fructus* 7. *§. Papinianus alias l. diuortio D. solut. matrim.* Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 43.
5. Idem Tessaur. *decis.* 44.
6. Idem Tessaur. *decis.* 45.

DEFINITIO VII.

Dos pecuniaria conuersa in corpora statim requirenda est. Itémque cùm pignus quod mulier habuit marito in dotem datum est.

DOtem quæ in pecunia numerata data est si constante matrimonio conuersa sit, & permutata in corpora, quod vtique fieri potest quoties mulieri expedit,[1] non post annum à die soluti matrimonij, sed statim restituendam esse constat, vt restitutionis potiùs quàm constitutionis tempus spectemus cùm quærimus an in pecunia an in corporibus dos consistere videatur.[2] Sed si mulier cui pecunia debebatur sub pignore, pignus ipsum in dotem dederit, dubitatio maior esse potest, Obligata pignoris nomine re immobili an corporum an potiùs pecuniæ dos censeri debeat, vt vel statim vel non nisi post annum restituatur.[3] Mouet ex vna parte quod ius pignoris solui potest oblato quandocunque debito; [4] Vt proinde cui pignus datum est, ei solutionis quoque accipiendæ facultas data intelligatur.[5] Quod si ita est, pecuniam quæ debetur in dotem datam fuisse magis dicendum est.[6] Ex altera verò quòd quandiu solutum non est debitum, negari non possit quin hypotheca subsistat, & quidem in re immobili,[7] Acconsequenter quod ad maritum attinet in dotem ei datam videri rem immobilem, ideóque præsenti restitutioni locum esse. [8] Nam etsi ius aliquod in dotem datum fuerit cuius parata sit restitutio, non dubitatur quin soluto matrimonio perinde ac res immobilis restitui statim debeat. Eáque sententia probabilior sanè videbatur, [9] Maximè in ea specie, quæ ex facto tractabatur, Cùm tabulis dotalibus conuenisse proponeretur vt si pignus luere vellent prioris mariti heredes, secundus maritus non aliter accipere posset quàm si in prædiorum emptionem continuò eam collocaret.[10] Ex eo namque apparebat non pecuniæ, sed tantùm pignerati fundi nomine mulierem mariti fidem secutam fuisse, cuius nimirum facultates suspectas habuisset. [11] Ita *in Senatu tractatum est* in causa illustris D. Christophori d'Vrse D. de Bussy, & Dominorum fratrum de la Chambre in publico auditorio perorata Prid. Cal. Aug. 1593.

1. *Ita constante* 26. *cum l. seq.* D. *de iur dot.*
2. *l. cùm in fundo* 78. *§. si nudus* vbi est text. elegans *eod. tit.*
3. Siquidem dos pecuniaria statim restituenda est, quæ verò consistit in bonis immobilibus non nisi post annum *l. vnic. §. exactio C. hoc tit.*
4. *§. omnis & 6. vlt. d. si rem* 9. *D. de pign. act. l. Paulus* 12. *& 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
5. Nam & vellem actionem suo nomine posset exercere post rescriptum Diui Pij *Inomen* 4. *C. quæ res pignor. oblig. poss.*
6. *arg. l. si conuenerit* 18. D *de pignor. act.*
7. Adeóque etiam post extinctam tempore vel confusione personalem obligationem *l. 2. C. de luit. pignor. l. debitor* 59. *D. ad Trebell. l. pen. §. 1. D. de except. rei iudic. l. cùm notissimi* 7. *§. 1. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*
8. *d. §. exactio.*

9. Differtur enim exactio dotis non vt noceatur mulieri, sed vt consulatur marito, propter difficultatem explicandæ tam citò pecuniæ *l.cùm militi* 16.§.1.*D.de compensat.*

10. Pecunia namque destinata in prædiorum emptionem censetur quid immobile *arg.l.*3.*C arbitr.tutel.*

11 Facilius siquidem perit pecunia quàm prædium *l.lex quæ tutores* 22.*ad fin.C.de admin.tutor.l.si chorus* 79.§.1. *De leg.*3.

DEFINITIO VIII.

De actione assecuranda vt loquuntur dotis mutata in actionem quæ pro dote restituenda exerceatur, & de differentia fructuum, & vsurarum.

ALia quidem actio est, quæ mulieri competit constante matrimonio ad dotem in tuto collocandam, cùm maritus vergit ad inopiam,[1] Alia quæ soluto matrimonio competit ad dotis restitutionem.[2] Sed si cùm prior in iudicium deducta esset, maritus ante sententiam super ea latam decesserit, ac proinde actione illa extincta alteri locus esse cœperit, non idcirco quod mutata actio sit, in prioris litis expensas mulier condemnabitur,[3] quòd ea mutatio necessaria sit, hoc est quæ ex iuris ratione, & casus necessitate potiùs quàm ex mulieris voluntate aut temeritate causam habeat.[4] Cæterùm non quemadmodum fructus bonorum mariti in quorum possessionem mulier dotis nomine mitti debuerat ei restitui debuissent, à die litis contestatæ,[5] Ita vsuræ dotis in pecunia consistentis ex posteriore iudicio ab eodem tempore debebuntur. Alia enim fructuum, alia vsurarum condemnatio est.[6] Fructus accessiones sunt bonorum per hypothecariam actionem vindicatorum,[7] Vsuræ verò accessiones ipsius dotis pecuniariæ, quam soluto demùm matrimonio reddi oportet.[8] Itaque nec vsuræ deberi possunt pro eo tempore quo non dos sed bonorum possessio petebatur, Nec similiter fructus in eam actionem venire per quam non bona mariti sed sola dos petatur.[9] Sed neque fieri potest vt extincta cum marito pristina actione, quæ ad dotem in tuto collocandam competebat, supersit ratio aliqua condemnandi possessoris ad restitutionem fructuum, qui non obligationis iure, sed tantùm officio iudicis debebantur.[10] Illud igitur restat vt vsuras duntaxat à die finiti anni luctus petere mulier possit, aut à die ipso mortis mariti si per totum annum luctus neque ab heredibus neque ex bonis viri cibaria & vestiaria perceperit.[11] Ita fit vt tertio possessorij prosit ad lucrandos fructus, quòd improbus fuerit litigator.[12] Sed hoc ita, Si quo tempore agitur ad dotis restitutionem supersint bona marito, quantum ad mulieris indemnitatem satis est,[13] nec mulieri quicquam absit ob præteriti temporis alimenta, quæ ex mariti bonis præstari debuerunt.[14] Alioqui mulierem in damno morari non oportet, potiúsque admittendum est vt fructus quos tertius possessor post litem contestatam perceperit tanquam indebitè & à malæ fidei possessore percepti ab eo restituantur.[15] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 35. sup. de iur. dot.

1. *ex l.si constante* 24.*D.solut.matr. & l.vbi adhuc* 29.*C.de iur.dot.*
2. De qua *in tit solut.matrim.D. & C.*
3. Quomodo condemnari solet, quisquis post litem contestatam murat actionem *l.edita* 3.*vbi not.C.de edend.*
4. Semper enim habenda est ratio necessitatis *l.alienationes* 13.*D.famil.erciscund.l.*2.*in fin.*D.*de distr.pign.l.si fideiussor* 7.§. *si necessaria qui satisd.cogant.*
5. Quia exinde possessores omnes sunt pares id est malæ fidei possessores *l.sed etsi* 25.§.*si ante* D.*de petit.hered.*
6. Quamuis dici soleat vsuras vicem fructuum obtinere *l.vsuræ* 34.*D.de vsur.*
7. *l.si fundus* 16.§.*interdum D.de pignor.*
8. Et quidem non nisi post annum luctus præteritum *l.vnic.*§.*exactio C.hoc tit.*
9. Etsi enim tam fructus quàm vsuræ sunt accessiones, in eo tamen differunt quod fructus accessiones sunt bonorũ immobilium, vsura verò est accessio pecuniæ. Fructus sunt accessiones naturales, vsura verò iure magis & negotiatione quàm natura percipitur *l.si nauis* 62.*D.de rei vindic l.indebiti* 15.*D.de cond.indeb.*
10. Sublata enim actione nullum potest officium iudicis superesse *l.qui per collusionem* 49.§.1.*D.de action.empt.l.quaro* 54.D.*locat.*
11. Secundum ea quæ dixi *Defin.*6.*supr.*
12. Cùm si bonam fidem agnouisset ita tamque lite cessisset vtique eos fructus non percepisset. Atque ita notandus valde est hic casus tanquam singularis.
13. *arg.l.iubemus* 21.*C.ad SC.Velleian.*
14. Quid enim si ob eam causam contraxerit æs alienum, vt dixi *Defin.*6.*supr.*
15. Siue extent, siue non extent si modò res non sufficit *arg.d.l.si fundus* 16.§.*interdum D.de pignor.* vbi quod requiritur vt fructus extent ad eos fructus pertinet, qui neque debitoris vnquam fuerunt neque vnquam debiti creditori de quibus & *in l.*1.§.*clem prædium in fin.eod.* Hi verò fuerunt aliquando debiti saltem officio iudicis & etiamnum, essent adiudicandi si prima actio de dote in tuto collocanda superesset.

DEFINITIO IX.

Augmentum pro deterioratione monetæ debetur etiam ad causam vestium nuptialium ab initio æstimatarum.

VEstibus nuptialibus ab initio æstimatis augmentum illud quod ex subsecuta monetæ deterioratione inducitur,[1] eo quoque nomine debetur, & eadem rei vxoriæ actione qua dos ipsa peti potest.[2] Etsi enim vestes neque vtendo, neque non vtendo meliores factæ fuissent sed potiùs deteriores,[3] precium tamen earum æstimandarum gratia conuentum, quódque certam ab initio legem accepit, non idcirco minui oportet:[4] quomodo sanè minuerétur si imminutæ bonitatis intrinsecæ monetæ ratio nulla haberetur.[5] Idémque de iocalibus, & de dotis augmento vel donatione propter nuptias iuris est:[6] quia quoties quæritur, quantum sit in obligatione, semper contractus tempus inspiciendum est, non solutionis.[7] *Ita Senatus* pro N. Catharina De Lallee vidua D. de Beausuiour contra D. de la Fontaine magistrum computorum 6. Id. Mart. 1594.

1. De quo nostri post Bart. *ad l.Paulus* 99.*aliàs l.debitorem de solut.* & neclatissim è in tractatu quem edidimus de variis numariorum debitorum solutionibus.
2. Est enim veluti portio quædam & pars debiti principalis *l.eum quid* 3.*D.de reb.credit.*
3. Sunt

3. Sunt enim ex earum rerum genere quæ nec vtendo nec seruando seruari possunt *l.lex quæ tutores* 22.*C. de admin. tutor.*
4. Cùm non aliam ob causam earum æstimatio facta videri possit *l.si inter* 21.*in fin.C.de iur.dot.* Nisi intercesserit pactum de quo *in l.æstimatis* 50.*D.solut.matrim.* iunge *l.plerumque* 16.*de iur.dot.*
5. Minùs enim soluitur, quod in deteriore moneta soluitur *d.l.*99.*de solut.*
6. Eadem enim solet ratio esse augmenti dotalis quæ dotis *l.inter socerum* 26.§.*cùm inter* D.*de pact.dotal. l. etiamsi* 8. *in fin.C.de iur.dot.*

DEFINITIO X.

Mulier non potest propria autoritate occupare possessionem rerum dotalium aut pro dote obligatarum, Et quid si maritus fuit talliabilis.

MVlier quidem quæ nec habet clausulam constituti, nec est in corporali possessione bonorum mariti pro dotis restitutione siue expresse siue tacitè siue generaliter siue specialiter obligatorum possessionem propria autoritate & sine heredum licentia ingredi & occupare non potest,[1] quia nec posset bonorum dotalium,[2] in quibus tamen plus iuris habet.[3] Sed si maritus sine herede decesserit, aut herede relicto eo, qui propter absentiam aliámve causam non facilè conueniri possit,[4] non est ferendum vt restitutioni dotis mora fiat, & interea careat mulier pignorũ possessione.[5] Sed & si mulier in possessione reperiatur sine vitio habere debet ius retentionis.[6] Quid autem si maritus dedititiæ, & vt loquuntur talliabilis condicionis fuisse proponatur? An domini directi consensus erit mulieri necessarius, tanquam eius qui sit heredis loco? Siquidem occupat bona omnia licèt iure peculij potiùs quàm hereditatis,[7] ob idque æris alieni solutionem, & detractionem pati cogitur.[8] Atqui verum est non esse illum heredem, cùm ex contrario impediat ne defuncti heredem habere possit.[9] Quod si heres non est neque possessor dici potest ex edicto illo quo apud nos obtinet vt mortuus viuum faciat possessorem. Eius namque edicti beneficium ad solos heredes pertinet aut testamentarios aut legitimos, non etiam ad anormalos successores,[10] qualis esse dicitur dominus directus. Multò minùs possit ille possessorem se dicere iure directi dominij. Constat enim eóque iure vtimur directum dominum nullam prorsus habere possessionem, quousque illam adprehenderit,[11] Ideóque nec interdicto retinendæ,[12] aut recuperandæ possessionis,[13] agere posse, sed tantùm adipiscendæ. Quod adeò verum est vt idem quoque obtineat si iudice autore missus sit in possessionem, nec ea missio denunciata sit aduersario, qui si scuisset intercedere potuisset.[14] Igitur cùm dominus directus suo iure possessor non sit, nihil eausæ est cur eius consensum exquirere mulier debeat ad occupandã hypothecarum dotalium possessionem. *Ita Senatus* in causa R.D. Alfonsi d'Elbene Episcopi Albiensis & Abbatis Altacombani & Claudij Gaillard, & Cl. Thorombert 10. Cal. Maij 1594.

1. Ita vt si occupet, vim facere dicatur, quia sibi ius dicere non debuit *arg.l.exiat* 13.*D.quod met. caus.l.*1.*D.quod legat. l.*3.*C.de pignor* vbi Bart. & alij.
2. *l.dotis actione* 9.*C solut.matrim.*
3. Est enim longè dignius & potentius ius dominij quàm pignoris, Vnde fit vt pignus extinguatur per acquisitionem dominij non contrà *l.pen* §.1.*ad fin.D.de except.rei iudic.* iunct. *l.neque pignus* 45.*de reg.iur.*
4. Parum enim refert an heres nullus sit an verò absit ita vt conueniri non possit *arg.l.vlt.* §. *vbi autem* C. *de bon. quæ liber.*
5. Ideóque mulieri succurrendum est cuius interim certum ius est vt scilicet in possessionẽ mittatur si nemo sit qui hereditatem vel heredem velit defendere *tot.tit.D. quib.ex causis in poss. eat.* Bald. *in l.pen.C.de non num.pec. & in l.*1, C. *de serv.pign.dat.man.*
6. *arg.l.*1.D.*de pignor.l.vnic.*C.*etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.l.filiam fratribus* 56.vbi Bart.D.*ad SC.Trebell.*Dec. *cons.*232.*&* 671.
7. Exemplo eius quod scriptum est *in l.*2.D.*de Castr.pecul.*
8. Non vt à creditoribus possit ipse conueniri aliqua personali actione, sed quia bona dici non possunt nisi quæ deducto ære alieno supersunt *l.non possunt* 11.*D.de iur.fisc.l.mulier bona* 72.*de iur.dot.*
9. Nullum siquidem heredem habere is potest qui bona nulla in ciuitate reliquit, neque relinquere potuit *l.lex Cornelia* 28.*ad fin* D.*de vulg. & pupill.substit.*
10. Edictum enim loquitur de successore vniuersali qui in omne ius defuncti successerit ac proinde titulo hereditario.
11. Sic Baldus noster sæpè vocat eos qui iure communi nec heredes sunt, nec in omnibus heredis loco.
12. Transfertur siquidem possessio cum dominio vtili in emphyteutam *l.*1.*& vlt.C.de iur.emphyt.*
13. Quod non datur nisi ei qui possidet *l.*1.*& tot.tit.*D.*vti possid.*
14. Quia licet aliàs possederit, tamen facto suo cecidit possessione, nec proinde potest dicere se spoliatum. *Not. in can.redintegranda* 2.*quæst.*1.
15. Videtur enim hoc clam factum esse *l.clam possidere* D.*de acq.poss.l.*3.§.*vlt.quod vi aut clam.*

DEFINITIO XI.

Dotis suæ die non restitutæ debentur vsuræ mulieri viduæ siue diuiti siue inopi.

MAxima quidem inter nostros dubitatio est, An restituendæ dotis vsuræ mulieri eiúsve heredibus debeantur. Et magis communiter placuit non deberi propter iuris canonici prohibitionem, etiamsi cum iuramento sint promissæ. Adeò vt nec statuto nec consuetudine contrarium induci posse putent. Sed tamen Senatus noster contrario iure vtitur, & cùm tractatur de dote restituenda perinde ac cùm de soluendã, vsuras omnimodo deberi pronunciat,[1] siue diuiti siue inopi mulieri dos restituenda proponatur.[2] *Ita Senatus* in causa Dominorum de la Perriere & de la Barre prid. Cal. Iul. 1594.

1. Dixi *Defin.*5.*supr.* vbi vide.
2. Quanquam maior ratio est, vt inopi succurratur *arg.l.in fundo* 38.*D.de rei vindic.*

DEFINITIO XII.

Mulier quæ tutelæ rationes non reddidit petitionem dotis interim non habet, sed retentionem habet.

MVlieri dotem repetenti siue per actionem rei vxoriæ siue per hypothecariam obstat quidem exceptio non redditarum rationum si filij tutrix fuit aut pro tutrice gessit. Sed si ipsa possideat & agenti creditori hypothecario obiiciat ius retentionis, non est ex ea causa creditori danda replicatio ad elidendam exceptionem, quia fauorabilior est mulier quæ possidet, quàm quæ agit.[1] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Def. 46. sup. de iur.

1. Dixi *Defin. 46. supr. de iur. dot.* vbi vide & Socin. *cons.* 180. *lib.* 2.

DEFINIT. XIII.

SEd nec mulieris creditoribus nocet, quod mulier quæ tutrix aut curatrix fuit aut pro tali se gessit,[1] rationes non reddiderit, siue in persona filij,[2] aut in bona eius pro dote obligata,[3] experiri velint, licèt sint tempore posteriores, quia neque onus reddendarum rationum ad eos pertinet, tametsi agant ex iure & persona eius quæ reddere deberet.[4] Imputet enim sibi filius cur rationes nõ exegerit, cùm fieri possit vt iis redditis debitor is ipse reperiatur.[5] Quod & in dubio præsumendum est aduersus eum qui in illis exigendis præbet se negligentem.[6] Planè si protestari velit, vt saluum sibi sit ius pignoris si quando ex rationum redditione aliquid debitum apparebit, non est id ei denegandum.[7] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Poypon D. Du Chaney contra N. Iacobum Dalliex D. du Rosey 5. Id. Iun. 1595.

1. Nam & pro tutelæ actio habet priuilegium tacitæ hypothecæ *Glos. in l. pro officio* 20. *C. de admin. tut.*
2. Mandatis scilicet in eum à muliere actionibus, alioqui non possent agere in personam cum qua nunquam contraxissent.
3. Cùm etiam pignus pignori dari possit ex æquitate *l. vnic. C. si pignus pignor. dat. sit.*
4. Non enim adeò repræsentant personam mulieris debitricis, vt eius factum in omnibus præstare debeant.
5. Quid enim vetat creditorem esse eum qui rationes debeat reddere *l. 3. in princip. D. de constr. iudic. tutel.*
6. *l* 1. *§. vlt. eod. tit.*
7. Talis enim protestatio nemini nocet, sed tantùm ius protestantis conseruat *l. si debitor* 4. *§.* 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO XIV.

Pro rationibus tutelæ retineri dos mulieris potest quandiu rationes ritè redditæ non sunt, secus si reddita sint ritè quamuis non rectè dummodò absit dolus.

VErum quidem est quod diximus,[1] matris dotem à filio retineri posse, aut à filij heredibus pro administratione quam mater habuit siue tutrix illa fuit, siue protutrix quousque administrationis suæ rationem illa reddiderit. Nam sicut aliorum tutorum ita & matris bona omnia tacitè sunt obligata,[2] & consequenter dos ipsa.[3] Ex quo pignoris iure nascitur proculdubio ius retentionis etiam ob chirographariam pecuniam,[4] sed quid si mater aut alius contutor matris nomine rationes quidem reddiderit at minus ritè, Vtputà in folle,[5] aut nullo præstito iureiurando quòd fides rationibus constet:[6] Non videbuntur redditæ.[7] Paria enim sunt factum quid non esse, aut minùs ritè factum esse.[8] Quid si ritè quidem redditæ sint, sed non rectè,[9] putà additis vel omissis quę vel addi vel omitti non debuerunt? Iterùm quidem erunt reddendæ rationes. Sed si nihil dolo malo factum sit, non erit interea locus retentioni. Semel enim satisfecit mulier quæ rationes ritè reddidit, & reliqua si qua fuerunt persoluit, Vt non possit debitricem adhuc eam esse rationum reddendarum, quas iam reddiderit.[10] Fieri sanè potest vt futura sit debitrix maioris quantitatis cùm fuerint iterùm redditæ. Sed eo pendente, & incerto dotem ipsius retineri aut quid aliud etiam extra dotem inciuile esset, cùm fieri ex contrario possit vt iterum redditis rationibus ipsi debeatur.[11] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet Non. Septemb. 1595.

1. *Defin. 12. supr. hoc tit.*
2. Pro administratione tutelæ *l. pro officio* 20. *C. de adm. tutor.*
3. Cùm sit patrimonium mulieris *l. 3. §. sed vtrum D. de minor.* præsertim soluto matrimonio *l. in rebus* 30. *C. hoc tit.*
4. *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*
5. Contrà quàm fieri oporteat *l. cùm seruus* 82. *D. de cond. & demonst.*
6. Est enim hoc iuramentum purgationis quod hodie in qualibet rationum redditione pro sollennitate adhibetur, quamuis non sit necessarium iure ciuili.
7. *d. l. cùm seruus l. non solum* 2. *§. is qui reddere D. de liber. legat.*
8. *l. quoties* 6. *D. qui satisd. cog. l.* 2. *D. de autor. tutor.*
9. Sunt enim ista differentia quia prius respicit formam & sollennitatem actus, Posterius verò rem ipsam & materiam negotij *l. non putauit* 8. *§. non quæuis D. de bon. poss. contr. tab.*
10. *d. l. cùm seruus & d. l. non solum §. is qui de liber. leg.*
11. Quod enim pendet non pro eo est quasi sit *l. is damnum dat* 169. *§.* 1. *de regul. iur.*

DEFINITIO XV.

Clausula constituti apposita in contractu dotali in casum dotis restituendæ non impedit retentionem bonorum obligatorum contra matrem quæ dotem repetat non redditis rationibus.

AT quid si mater pro dotis restitutione non solùm obligata habuit mariti bona omnia, sed etiam vt plerumque fit cum clausula constituti,[1] Dubitatio ex eo nascitur quòd filio non aliam ob causam damus retentionem quàm quia possidet. Nam qui non possidet is nec retinere potest.[2] In proposito autem possessio bonorum mariti per clausulam constituti in mulierem ipsam translata intelligitur,[3] existente quandocunque condicione dotis restituendæ.[4] Sed cùm bona omnia matris obligata sint, vt diximus, &

mus, & ipsa quoque possessio quæ per clausulam constituti quæsita fuit, in bonis ipsius sit,[5] Magis est vt hoc quoque casu perinde filio comperat ius retentionis. Sufficit enim est vt habeat asininam possessionem id est detentationem,[6] quæ cùm sit meri facti[7] proculdubio non transfertur per eam clausulam,[8] tametsi & vera & naturalis possessio transferatur.[9] Eámque sententiam magis probauit *Senatus* noster in supradicta causa.

1. Per quam possessio pignoris transferatur *l. quod meo* 18. *D. de acquir. poss.* iunct. *l. eium & sortis* 35. *in fin. D. de pignor. act.*
2. *l.* 1. *D. de pignor.*
3. *d. l. quod meo.*
4. Nam & possessio transferri potest sub condicione *l. qui absenti* 38. *§.* 1. *D. de acq. poss.*
5. *l. rem in bonis* 52. *D. de acq. rer. dom. §. commodum. Inst. de interd.*
6. Siquidem retentio non est dominij sed possessionis.
7. *l. si quis autem* 10. *§. D. de acquir. poss. l. stipulatio ista* 78. *§. hæc quoque stipulatio & seq. D. de verb. obligat.*
8. Quia fictio iuris non potest ad ea pertingere quæ sunt facti *l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior.*
9. Affli. *dec. 139. ante fin.* Notant omnes *ad d. l. quod meo.*

DEFINITIO XVI.

Etiam contra mulierem cui rationum redditio remissa est à marito competit retentio dotis, ob nullas redditas rationes.

QVid rursum si matri remissa sit per patrem redditio rationum? Non impediet ea res dotis retentionem, quousque redditæ sint rationes,[1] quia nec prodest matri ea remissio nisi, quod attinet ad scrupulosam nimisque exactam redditionem.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ex iis quæ diximus in præcedentibus.
2. *l. 5. §. Iulianus alias l. quidam vbi not. D. de admin. tutor l. si seruus vetitus* 119. *de leg.* 1.

DEFINITIO XVII.

An & quandiu permittendum sit filiæfamilias vt agat de dote siue profectitia siue aduentitia sine consensu patris.

ETsi ratio iuris non patitur, vt filiafamilias siue vidua sit, siue secundò nupta de prioris matrimonij dote agat sine patris consensu,[1] præterquam vno illo casu quem Nouella Iustiniani constitutio induxit, si maior sit dos quàm futura speretur portio quæ in bonis patris filiæ deberi quandoque potest, vt in damno moratura esset, etiamsi nudæ actionis collatione liberaretur:[2] Prævaluit tamen in foro error vulgaris interpretum nostrorum existimantium etiamfiliæfamilias non minus quàm emancipatæ permittendum vt agat de dote siue profectitia siue aduentitia etiam inuito patre adeóque contra patrem. De aduentitia quidem omnimodo,[3] de profectitia verò saltẽ eo casu, quo pater passus sit filiam sibi dotem profectitiam stipulari, aut etiam quo ipse pro filia stipulatus sit nominatim, aut simpliciter, qua in specie placet filiæ potiùs quàm suo nomine stipulatum eum videri.[4] Item cùm dos magna est, qualem esse interpretantur eam quæ 100. librarum auri summam excedat. Abutentes in hanc rem Iustiniani constitutione,[5] quæ sicut longè alium sensum habet: ita nec vno illo casu, quo permittit filiæ vt agat inuito patre permissum tamen ei vult, vt possit agere ignorante patre, & non priùs requisito eius consensu, quòd Interpretes permittunt.[6] *Sine die.*

1. *l.* 2. *§.* 1. in illis verbis *quandoque sui iuris filia fuerit facta D. solut. matrim.* Facit *l. si pater* 4. in illis verbis *& mortuo patre filia cum priore viro ageret eod. tit.*
2. *Nouell.* 97. *de aqual. dot.* Vnde sumpta est *Auth. quod locum C. de Collat.*
3. Bart. vulgo adprobatus *in d. l.* 2. *§. quod si in patris & in l. post dotem* 40. *num.* 25. *D. solut. matrim.* post Accurs. *in dict. Auth. quod locum & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*
4. Ex not. per Bart. & alios *ad d. l. post dotem.*
5. Quæ extat *in dict. Nouel.* 97. *De aqual. & dict. Auth. quod locum.*
6. De quo vide quæ scripsi pluribus *lib.* 13. *Coniectur. cap.* 6. *&* 7.

DEFINITIO XVIII.

De profectitia dotis solutione facta patri habenti penes se instrumentum dotis siue dos illa fuerit communis patris, & filiæ siue propria filiæ ex eius stipulatione.

DOtis quidem actio communis est patris & filiæ,[1] ita vt quamuis patri soli exercitiũ actionis competat, non aliter tamen aut agere, aut solutionem accipere pater possit quàm si filia sciens non contradicat:[2] nec causam contradicendi vllam habeat, quo casu consentire vtique intelligitur hoc ipso quod non dissentit.[3] Sed si pater filiam sibi stipulari passus est siue ab initio, siue post solutum matrimonium, non sufficiet filiam non dissentire, si interpretibus nostris credimus, nisi etiam consentiat,[4] quòd hoc casu dos proprium filiæ patrimonium esse intelligatur,[5] in qua proinde minus iuris habere patrem æquum sit, quàm esset in dote communi habiturus:[6] Poterit tamen etiam tacitus consensus sufficere qui fortè ex chirographi & instrumenti obligatorij traditione inducatur, ex qua scilicet non leuis

mandati præsumptio capi solet. 7 Præsertim si illud etiam concurrat quod alioqui per se non sufficeret, vt filia sciens dotem à patre exigi, tacuerit nec contradixerit, quia nec iustam contradicendi causam vllam habuerit,[8] & ita pronunciatum est: Mihi verò de iuris ratione asserenda magis quàm de interpretum erroribus tuendis laboranti probabilius videbatur liberari filiæ debitorem, si patri soluerit: Non solùm si tanquam procuratori & instrumentum ipsum pro mandato habenti:[9] Sed etsi tanquam legitimo administratori filiæ,[10] dummodo eius vitæ sit, & honestatis, vt de legitima eius potestate non debuerit dubitare is, qui bona fide soluebat. [11] Nam & quo casu filia ipsa siue consentiente patre, siue ignorante, aut etiam inuito dotem exegisset, emolumentum tamen & proprietatem solutæ pecuniæ patri etiam ignoranti acquisiuisset, si dos non aduentitia, sed profectitia proponeretur: Nec enim quicquam in profectitiis innouauit Iustinianus.[13] Sed in aduentitiis tantùm, quorum capaces fecit filiosfamilias, qui antèà non aliter capaces erant, quàm si pater sibi per filium acquiri nollet.[14] *Ita tractatum est* Cal. Iul. 1594.

1. *l.2.§.1.& l.3. D. solut.matrim.*
2. *d.l.2.§. vlt.*
3. *l.si cùm dotem 22.§. necnon illud l. dotem 37. D. eod. tit. solut. matrim.*
4. *l. post dotem 40.* vbi Bart. & alij *D. eod.tit.*
5. *l.3.§.sed vtrum D. de minor. l. vlt. D de dot.collat.*
6. Quod enim commune est, vtriusque quodammodo est, non etiam quod omnino alterius est *l. illud 46. D. de rit. nupt. l. Sabinus 28. D. commun.diuid.l. 5.§. vlt.de leg.1.*
7. *Vulg. l. 1. C de donat.*
8. Quo nimirum casu habenda etiam est pro consentiente *d.l.2.§. vlt. & d. l. dotem 37. D. solut.matrim.* Vide Bart. ad *d. l.si cùm dotem §.eo autem tempore.*
9. Solutio enim vero procuratori facta liberat debitorem *l. vero procuratori 12. D. solut.*
10. *Ex l. cùm oportet 6. & l.vlt. C. de bon.quæ liber.*
11. Si enim talis vitæ sit pater vt meritò debeat ei suis quoque bonis interdici, aufferenda ei est bonorum filii administratio, quo facto si ei soluatur quod filio debeatur non potest contingere liberatio *l Imperator 50. cum ibi not. D. ad SC.Trebell.*
12. Quia quicquid per liberos quos in potestate habemus, nobis acquiritur, vt ne momento quidem temporis acquisitio consistat in eorum persona *l. placet 79. D. de acquir. hered. l. 1. in princip. D. si à parent. quis manum. sit.*
13. *in l. cùm oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*
14. *l.1. C. qui ad mitt. ad bon. possess. poss. l. 4. §. sed & filiusfamilias D. de edend. l. is qui heres 13.§. vlt. l. cùm heres 52. D. de acquir. hered. l. in suis 11. D. de liber. & posthum. l. cogi 16.§. si pater & d.l. imperator D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XIX.

An filia possit viuo patre dotem repetere ab herede prioris mariti qui eam soluit patri sine filiæ consensu, cùm filia eam dotem sibi stipulata esset patre consentiente. Et quid si eam dotem pater secundo viro dederit.

ILlud sanè nec interpretes nostri diffitentur, eo casu quo patri & filiæ communis dos sit, si pater solus, & sine filiæ voluntate de dote egerit, vel exegerit, filiæ nocere patris factum, quandiu pater viuit, filiámque retinet in potestate sua, vt interim iteratam solutionem ab eo qui patri soluit vrgere non possit:[1] Non nocere postquam morte, vel emancipatione vel quo alio modo filia facta fuerit sui iuris.[2] Visum tamen est siue dos communis fuerit patris & filiæ siue propria solius filiæ, semper eum casum excipiendum esse, quo pater eidem filiæ postea nubenti nouam dotem constituerit siue maiorem priore, siue parem, qui casus nullam penitus recipiunt dubitationem,[3] siue denique etiam minorem, quàm pro omni iure, quod illa in bonis patris prætendere potuisset, cùm hoc etiam casu indemnitatem à patre consecuta sit filia, nimirum ad eam vsque quantitatem quæ in causam posterioris dotis data fuerit:[5] Cùm nihil possit filiæ abesse videri pro ea quantitate cuius nouum debitorem habet maritum posteriorem,[6] licèt non eò magis liberetur pater, quominus tantam dotem filiæ in secundo matrimonio constituere debeat, quantam constituerat in primo, si non fortuita clade facultatibus suis lapsus probetur, quas prioris matrimonii tempore habuerat.[6] In eo igitur quod posterioris, eiusdémque minoris dotis quantitatem excedit salua erit filiæ actio aduersus veterem debitorem, tanquam qui ex solutione patri perperam facta non fuerit liberatus.[7] Nam nec superiore casu tam eum liberat solutio facta patri, quàm quæ à patre, qui nouam dotem constituendo filiæ, tantumdem videtur ei reddere & soluere ex priore,[8] cuius indebita perceptione fecerat se filiæ suæ debitorem,[9] ne alioqui contra patris voluntatem filia duplicem à patre dotem habuisse videatur, quam ei pater non nisi vnicam dare voluit. [10] Quare nec aliud erit etiamsi patri nihil fuerit solutum ex ea dote, quam filia sibi fuerat stipulata ab herede prioris viri. Neque enim ei permittendum erit vt contra promissorem agat pro ea quantitate quam ei pater in secundæ dotis causam dederit.[11] Sed è contrario licebit patri tantumdem à debitore repetere saltem officio iudicis implorato etiam nullis à filia cessis actionibus.[12] Cur enim patri inuideamus ius potestatis,[13] in ea præsertim re in qua filiæ captio nec vlla sit, nec esse possit.[14] Quamquam si eas actiones præstari sibi per filiam pater velit non erit ei denegandum, cùm nihil filiæ intersit, [15] & ne alioqui filia ex patris iactura locupletetur.[16] *Sic tractatum est* in eadem causa.

1. *l.2.§.1. D. solut.matrim.* in illis verbis *ceterùm si pater solus iussit dotis actio filiæ non erit adempta quandocunque sui iuris filia fuerit facta.* Bart. in terminis *ad d.§.1. num.6.* vbi ait interim quandiu filia non est sui iuris factum patris ei nocere. Adde tamen eundem Bart. *ad l.si constante num.47. & seqq. eod.*
2. Quia non potuit pater in dote cuius actio communis fuit deteriorem facere filiæ condicionem *d.l.2.§.1. & vlt. & l.3. eod.tit. solut.matrim.*
3. *l.dotem 37. in fin. D. eod.tit.*
4. Nam vsque ad eam quantitatem verum est eandem dotem quæ data fuerat priori marito posteriori quoque datam esse vt eadem sit ratio partis, quod ad partem, quæ totius quod ad totum *l.1.§. quæ in rem 76 D. de rei vindic.*

5. Est

5. Est enim tanto locupletior quę habet dotem, & quæ ad eam repetendam habitura est actionem soluto quandocunque matrimonio *Ex reg l. qui actionem 15. De regul. iur.*
6. *Auth. sed quamuis C hoc tit. & in corpor. vnd. sumit.*
7. *d.l.2.§.1. & l.3. D. solut. matrim. l. qui hominem 34.§. si genet D. de solut.*
8. Textus est expressus *in l. si pater 4. eod. tit.* quę licet loquatur de dote communi patris & filiæ, quia nullo casu admisissent veteres prudentes dotem profectitiam posse filiæ propriam esse, habet tamen rationem generalem Ne filia quæ pater vnius dote contentum esse & voluit & velle potuit, duplicem dotem in onus & dispendium patris habere videatur quod esset iniquum *l. Titia cùm testamento 34.§. qui minus de legat. 2.* vt sequitur in Defin. Idem est siue filia patri hęres extiterit siue ab eo tantum acceperit, legati nomine quantum in dote sua *l. si cùm dotem 22.§. si pater D. solut. matr.* De cuius tamen sententia & emendatione vide quæ scripsi *lib. 4. Coniect. iur. ciuil. cap. 9.*
9. Etsi non tam contra patrem aut eius heredem filia hoc casu actionem habet, quàm contra prioris mariti heredem tamquam non liberatum *d.l.4. & l. si cùm dotem 5. si pater D. solut. matrim.*
10. Pater enim cogitur quidem dotare filiam *l. vlt. C. de dot. promiss.* sed non iterum dotare nisi cùm sine culpa filiæ dos amissa est, vt ibid. notat. & *in l. aptè quinto 19. D. de rit. nupt.*
11. *d.l.4. & d.l.22.§ si pater D. solut. matrim.*
12. Nimirum ex æquitate *arg. l. si res obligata 57. in fin. D. de legat. 1.*
13. Ex quo fit vt omnia iura filiæ ipso iure acquirantur patri *l. placet 79 de acq. hered. l. 1. in princip. D. si à parent. quis manum. sit.*
14. *arg. l. vlt. D. de iur. dot.*
15. *arg. l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*
16. Contra *l. iure naturæ 206. de reg. iur.*

DEFINITIO XX.

Dote quam priori viro pater dederat soluta patri sine consensu filiæ & postmodum secundo eiusdem filiæ viro ab eodem patre data, quomodo consulendum sit mulieri si pater aut maritus incipiat labi facultatibus.

QVid ergo si posterioris dotis restituendæ tempore nec secundus maritus soluendo sit, nec pater?[1] An æquum erit filiam facere damnum dotis quam prioris mariti heres, idémque debitor idoneus soluerit patri ipsa ignorante, cùm filiæ non patri dos deberetur? [2] Nec enim actionem vllam habere credenda est filia, quæ ob inopiam debitoris nihil ex ea actione possit consequi: [3] Nam hoc rursum imputari potest heredi prioris mariti, eidémque debitori, cur alij soluerit, quàm cui debebat, nec explorata prius creditricis suæ voluntate.[4] Sic igitur temperanda res erit, vt non aliter prioris dotis debitor eiusmodi solutione liberationem nactus videri debeat, quàm si sub omnium bonorum suorum obligatione caueat mulieri de indemnitate in eum casum, quo dotis restituendæ plena exactio, neque ex patris, neque ex mariti posterioris facultatibus fieri possit.[5] Sed ex eo tempore facultates æstimandæ erunt quo posterior dos data fuit, cùm si exinde dotaxat fuerit diminutū patrimonium possit imputari mulieri si implorato remedio constitutionis Iustinianeæ nō egerit etiam constante matrimonio vt dos in tuto collocaretur.[6] Nempe si minores fuerint eo tempore posterioris dotis constitutæ, quàm tempore dotis restituendæ: Nam si ex postfacto creuerint, non debet ei nocere, qui patri citra, vel contra filiæ voluntatem soluit, quod antea fuerint non soluendo ij qui in ipso solutionis momento idonei reperiuntur.[7] *Sic tractatum est* in eadem causa.

1. Potest enim fieri vt eo tempore quo agitur incipiat vterque labi facultatibus. Alioqui durum esset expectare aduersam aut patris aut mariti fortunam *l. inter stipulantem 83.§. sacram de verb. obligat.*
2. Hoc verò aperte iniquum esset *l.2.§.1. & vlt. l.3. D. solut. matr.*
3. *l. nam is 6. D. de dolo. l. si quis iniuriam 15. D. de iniur.*
4. Solutio enim non est naturalis & legitimus modus tollendæ obligationis nisi cùm sit vero creditori aut eius procuratori aut saltem ex ipsius voluntate *l. vero procuratori 12. in princ. D. de solut. & pass. ill. tit. l. quamuis 40.§. vlt. & legib. seq. D. ad SC. Trebell.* Textus est *in l. qui hominem 34.§. si genet D. de solut.*
5. Inspiciendū enim est tempus restituendæ dotis, quoties quæritur an maritus aut alius qui dotem reddere debet sit soluendo. Afflict. *decis. Neapol.*
6. *Ex l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot. l. si constante 24. D. solut. matrim.*
7. Nihil enim mulieris interest cùm tempore dotis restituendæ illi qui dotem debent sint soluendo. Quid enim prodest aut nocet, fuisse antea ditiorem vel pauperiorem? *l. quæsitum est 30. D. de pecul. l. quòd si in diem 16. D. de hered. petit. l. sin autem 27.§.1. D. de rei vindic.*

DEFINITIO XXI.

Filiæ præsentia non est necessaria vt ei dos acquiratur ex constitutione facta marito, sed est necessaria vt futuræ successioni renuncietur.

NEc distinguemus an posterioris constitutionis tēpore filia præsens fuerit necne: Non enim ipsius præsentia necessaria est, vt ei dos constituatur, quam ex ratione iuris non filiæ sed genero nomine filiæ constitui oporteret: [1] cùm inter patrem & filiamfamilias obligationes contrahi non possint sine patria potestate:[2] Nec eo minus verum est dotatam à patre filiam quod absente filia dos genero promissa vel data probetur.[3] Planè si non tantùm dotare filiam pater velit: sed etiam quod plerumque fit renuntiationem futuræ successionis ab ea extorquere,[4] aut pacisci de non petendo quidquam amplius siue dotis congruæ nomine, siue pro legitima, filiæ præsentia omninodo necessaria est,[5] quam & iurare oportet non quidem si amplioris tantùm dotis petitioni renuntiet: [6] Sed si futuræ successioni cui nec cum iureiurando Prudentes nostri,[7] nec sine iureiurando Sacrosancti Pontifices renunciari posse voluerunt.[8] *Sic tractatum est* in eadem causa.

1. *l. Pomponius Pisa. Delphus 35. D. famil. erciscund.* de cuius sententia & interpretatione vide quæ scripsi *lib. 7. Coniect. cap. cap. 12. l. cum dos 7. De pact. dot.*
2. *l. imperator 50. D. ad SC. Trebell. l. ne cum filiofamilias 16. D. de fiurt.*
3. *d.l. cum dos.*

4. Ita demum enim ratæ sunt huiusmodi renunciationes si fiant accepta dote *cap.quamuis pactum* 2. & ibi Didac. Couarr. *de pact.in* 6. Vide Crauet. *cons.* 84. *num.* 4.

5. Secundum ea quæ scripsi *Desin.* 25. *supr. De pact.*

6. Valeret enim huiusmodi renunciatio etiam simplex & non iurata quia & citra renunciationem non potest filia dotem vllam petere si iam sit congruè dotata. *Not. ad l. vlt.* C. *de dot. promiss. l. quæro* 60. *& seq. l. cùm post* 89. §. *gener.* D. *de iur. dot.*

7. *l. vlt.* D. *de suis & legit. l.* 3. C. *de collat.* Iunct. *l. non dubium* 5. *in fin.* C. *de legib. l. iuris gentium* 7. §. *& generaliter* D. *de pact. l. si quis inquilinos* 112. §. *vlt. de legat.* 1.

8. *d. cap. quamuis pactum de pact. in* 6. quæ constitutio nititur sola potestate iurisiurandi quod omnimodo seruandum est quoties seruari potest citra dispendium salutis æternæ *cap. debitores & cap. cùm contingat & pass. Extr. de iureiur.*

DEFINITIO XXII.

Dos etiam propria filiæ ex stipulatione dotali potest tamen solui patri qui habuit penes se instrumentum dotale, Et quid si postea tota dos ex eo instrumento petatur per filiam aut alium cuius pater post eas solutiones acceptas instrumentum tradiderit.

PAter qui accepto à filia vidua instrumẽto, quo Titius cauerat se filiæ magnam ex causa prioris dotis debere pecuniæ quantitatẽ, varias à Titio solutiones acceperat, Cũ minima debiti portio soluenda superesset, quã idem pater dum filiæ nomine dotẽ constitueret genero promitti curauerat per Titiũ in eã causam delegatũ, postea non satisfaciente Titio instrumentũ eidem genero tradiderat, vt ex eo si posset solutionem extorqueret, gener verò quasi tota summa deberetur, quæ instrumento cauta erat, excepto eo quod per apochas ad instrumenti marginem adscriptas solutum probabatur, quia tamen totum ipse petere non poterat passus erat vxorem agere, & impetratis præcisis, vt vocant, literis ex ea causa miserum debitorem in carceres quasi totius summæ debitorem detrudere, qui solutiones à se patri factas, indemnitatémque filiæ iam à patre præstitam allegabat, secunda dote per patrem eiusdem filiæ nomine pro iuribus omnibus genero constituta.[1] At filia negabat solutiones ritè factas, quasi non patri cui nihil debebatur: sed ipsi filiæ quam patre præsente & consentiente soli sibi stipulatam constabat,[2] solutio fieri debuisset.[3] Placuit non eo minùs iniuriosam fuisse executionem,[4] cùm neque in eam rem, aut pro tanta quantitate exigenda: sed pro eo tantùm quod soluendum supererat non filiæ sed genero pater instrumentum tradidisset,[5] qui si penes se id retinere maluisset vtique conuentus eo nomine siue à filia, siue à genero compensationem quantitatis in posteriorem dotem conuersæ, cum eo quod ex priore, quantumuis indebitè perceperat obiicere, atque ita & Titio securitatem & sibi liberationem acquirere potuisset.[6] *Sic tractatum est* in eadem causa.

1. Secundum ea quæ scripsimus *Desin.* 19. *supr. ex l. si pater* 4. *l. si dotem* 37. D. *solut. matrim.*
2. Soli enim filiæ actio competit quoties pater passus est solam filiam sibi fuisque heredibus stipulari secundum doctrinam Bart communiter adprobatam *in l. post dotem* 40. *quæst.* 4. *num.* 27. D. *solut. matrim.* Adeo vt non desint qui dicãt etiam à patre profectam dotem censeri debere aduentitiam filiæ si pro ea dote pater filiam adegerit ad renunciandũ successioni paternæ quod plerumque fit, quasi hoc casu videatur filia renunciationis precio stipulationem dotis sibi comparasse. Crauet. *consil.* 84. *num.* 4.
3. *l. qui hominem* 34. §. *si gener.* D. *de solut. l.* 2. §. 1. *& vlt. & l.* 3. D. *solut. matrim.*
4. Scilicet tanquam factam pro indebito *arg. l. iniuriarum* 13. §. *si quis per iniuriam l. si creditor* 19 D. *de iniur.*
5. Omne siquidem mandatum siue expressum, siue tacitum, habet tacitam condicionem ne quid fiat nisi ex bona fide *l. creditor* 60. §. *vlt.* D. *mandat.*
6. *l. si pater* 4. *l. si cùm dotem* 22. §. *eo autem tempore* D. *solut. matr.*

DEFINITIO XXIII.

Conuentio expressa specialis hypothecæ pro dote non tollit priuilegium tacitæ quam dos habet à lege.

MVlier quæ pro dote certa mariti bona pignori accepit, non eò minùs cætera omnia generaliter obligata ex Iustiniani constitutione,[1] habere credenda est iure tacitæ hypothecæ. Ne alioqui specialis conuentio pignoris fecerit deteriorem dotis condicionem,[2] quam debuit facere meliorem.[3] Nam & contrahentium voluntas vtique illa fuit, vt doti melius cautum esset per specialem hypothecam,[4] non vt magis dos periclitaretur, cui semel acquisitum ius & priuilegium tacitæ hypothecæ postmodum nulla conuentione, nec si expressa voluntas adfuisset, lædi potuit.[5] Alia ratio est tacitæ hypothecæ quam idem Iustinianus datam voluit mulieribus in bonis mariti pro bonorum paraphernalium administratione.[6] Non enim dedit nisi sub ea veluti exceptione, Si non expressim mulier sibi de pignore cauisset.[7] Quod in tacita hypotheca pro dotibus inducenda non similiter obseruauit.[8] Quare nec ad hunc casum protrahi debebit quod ex alia Iustiniani lege Interpretes solent inferre. Hominis prouisionem facere vt cesset prouisio legis:[9] Nempe interest Reip. dotes mulieribus saluas esse[10] quod de bonis paraphernalibus nusquam scriptum inuenitur. *Sine die.*

1. *in l. vnic. C. hoc tit.*
2. Nec enim conuentione vlla potest fieri deterior condicio dotis *vulgat. l. Atilicinus* 17. *D. de pact. dotal.* Boer. *decis.* 312. c
3. Ne enim quod in fauorem alicuius personæ factum est, debet in eius odium retorqueri *l. nulla* 25. D. *de legib. l. quod fauore* 6. *C. eod. l. pen.* D. *ad SC. Trebell.*
4. Ex vulgari errore imperitorum, cùm tamen generalis hypotheca sit securior vel ob hoc ipsum ne creditori possit obiici exceptio non excussæ specialis hypothecæ, quæ excutienda necessariò est *ex l.* 2. *C. de pignor.* Nisi cùm adiecta est vulgaris clausula vt generalitati non deroget specialitas nec contra, quomodo notarij loquuntur, Commodum enim specialis hypothecæ nullum est nisi cùm antichresis contrahitur, quia esset absurdum & iniquum vniuersa debitoris bona per antichresim à creditore possideri, non minùs quàm si ea dominij iure omnia possidere vellet *l. 1. C. de iur. dom. impetr.*
5. *d. l. Atilicinus* 17. D. *de pact. dot. al.*
6. *in l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
7. Ita enim expresse habent verba constitutionis,

8. Dedit

8. Dedit enim dotibus priuilegium tacitæ hypothecæ adeóque tacitæ stipulationis purè ac simpliciter & sine vlla condicione *in d. l. vnic. C. hoc tit.*
9. Sic enim nostri ex *d. l. vlt. C. de pact. conuent. & l. maritus* 21. *C. de procurat.*
10. *l. 1. D. solut. matr. l. interest* 18. *D. de reb. auctor. iudic. possid.*

DEFINITIO XXIV.

Vidua censetur eandem dotem dare posteriori marito tacita constitutione, sed non aquè dotis augmentum quod à priore viro habuit.

QVod sæpius quæri solet, An mulier quæ nullam dotem constituit, hoc ipso censeatur bona sua omnia in dotem constituisse,[1] ad viduam secundò nubentem non pertinet, quæ scilicet eam ipsam dotem priori marito dedisse intelligitur, quam priori dedisse probatur.[2] Sed an dotis augmentum, quod à priore marito vicissim habuit posteriori quoque simul cum priore dote in dotem dedisse videatur, quæstionis est.[3] Non enim solet in cæteris alia causa esse incrementi, & additamenti dotalis, quàm ipsius dotis, siue de priuilegio tractetur, siue de pactis dotalibus citra dotem,[3] In proposito tamen probabilius visum est non ampliorem dotem posteriori marito, quàm priori datam videri, cùm hoc etiam admisso melior condicio futura sit posterioris, quàm fuerit prioris in eo quod augmentum dotis nullum præstare cogitur, quod prior maritus præstare habuit necesse.[4] *Sine die.*

1. De quo latè Bart. *in quæst.* incip. *mulier habens amplum patrimonium* vbi vide.
2. *l. dotem* 30. *de iur. dot.*
3. *l. inter socerum* 26. §. 2. *De pact. dotal. l. de his C. de iur. dot.*
4. Moribus enim nostris augmentum dotis virgini tantùm debetur non viduæ: tanquam quod ex consuetudine quidem sed tamen non nisi propter defloration em debeatur. vt scripsi *Desin.* 1. *supr. de iur. dot.*

DEFINITIO XXV.

Patris bona sunt tacitè obligata pro dote quam pater simul cum filio accepit aut stipulatus est adeóque si modò filio se obliganti pater consenserit.

VErgente ad inopiam marito, qui acceptæ, aut promissæ dotis tempore in patris erat potestate non tantùm filij bona capi possunt pro dote in tuto collocanda:[1] Sed etiam bona patris, siue à patre ipso fuerint expressè obligata,[2] siue à lege, quod fit patre dotem simul cum filio aut accipiente aut stipulante.[4] Itaque si defuncti patris heredes postea velint agere contra mulierem directa rei vindicatione tanquam domini,[5] non sunt audiendi.[6] Sed retinenda in possessione mulier veluti pignoris & custodiæ loco.[7] Hoc ita tamen vt non eo minùs fuos fructus faciat, nec eos in sortem imputare cogatur.[8] Sed tantùm in mariti & communium liberorum alimenta expendere, cæteráque matrimonii onera perferre.[9] *Sine die.*

1. *l. si constante* 24. *sol. matr. l. vbi adhuc* 29. C. *hoc tit.*
2. Vt in casu de quo Afflict. *decis.* 9.
3. *Ex l. vnic.* §. 1. C. *de rei vxor. act.*
4. *l. si cùm dotem* 22. §. *transgrediamur* D. *solut. matrim.* & ibi Bart. *num.* 7.
5. Non enim dominium acquiritur mulieri ex causa assecurationis Bart. *in d. l. si constante verse. secundò quæro.* Affli. *d. decis.* 9. *num.* 2.
6. Quanuis soleat vincere in vindicatione quisquis est dominus *l. in rem* 23. *D. de rei vindic.*
7. *d. l. vbi adhuc.*
8. *Not. in cap. salubriter de vsur.*
9. *d. l. vbi adhuc.*

DEFINITIO XXVI.

Alimenta vxori à marito debentur, itémque sumptus litis si vxor cum viro litiget. sintque in eam rem mariti bona mulieri obligata.

NOn tenetur quidem maritus alimenta præstare vxori, quæ seorsim habitat, nec vllas ei operas præstat,[1] Si vel promissam dotem non solucrit,[2] vel solutam receperit.[3] Sed si de hoc ipso dubitetur An dos vel marito soluta sit, vel mulieri restituta, æquissimum est pendente facti quæstione condemnari maritum ad alimenta vxori præstanda,[4] adeóque quod magis est, etiamsi aliunde mulier habeat vnde possit viuere,[5] quasi non tantùm officio iudicis: sed etiam iure actionis alimenta huiusmodi debeantur,[6] pro quibus etiam bona mariti tacitè obligata esse placuit,[7] Nec tantùm alimenta: Sed etiam sumptus litis vxori esse præstandos visum est, sicut fieri solet litigante monacho cum Abbate,[8] aut cùm de vniuersitate bonorũ agit is qui nihil possidet,[9] siue prima, siue appellationis instantia proponatur.[10] Nam extra has causas sumptus litis aduersario petere inciuile est.[11] *Sine die.*

1. Nisi per culpam mariti factum sit, vt mulier discesserit à viro Iac. de Aret. Cin. & Bald. *ad l. quod in vxorem C. de negot. gest.* Afflict. *decis.* 10. *num.* 1.
2. Quo casu potest etiam expelli à viro. Guid. Pap. *quæst.*
3. Obligatio enim præstandorum mulieri alimentorum à dote proficiscitur. Dos enim datur marito vt vxorem & liberos alat *l. si is qui* 56. §. *ibi dos* D. *de iur. dot. l. pro oneribus* 20. *C. eod.* Ergo si mulier ipsa dotem receperit, non est aliendа à viro: Sed virum ipsum potius, communésque liberos alere debet si vir laboret inopia *l. vbi adhuc* 20. *eod.*
4. Afflict. *d. decis.* 10.
5. Bald. *in l. de alimentis C. de transact.*
6. Aliud enim esset si officio tantùm iudicis deberentur, cuiusmodi sunt alimenta, quæ filio debentur à patre, & patri à filio, de quibus nulla competit actio pro tempore præterito. Bart. *in l.* 1. C. *de mendicant. valid. lib.* 10. *& in l. si quis à liberis* 5. §. *Sed si filius D. de liber. agnosc.* Nisi filius aut pater fecisset se debitore pro alimentis præteritis, quia tunc teneretur debitum soluere is qui alimenta debuisset *Notat. in l. liberis quos* §. 1. D. *de alim. legat.* Affl. *d. decis.* 10. *num.* 4.

7. Bart.*in l.si cùm dotem* 22.§.*sin autem in fauissimo* D.*solut.matrim.*Specul.*in tit.de donat.int.vir. & vxor,*§.*fin. vers. sed nunquid bona.*Affl.*thid.num.*3.
8. *Not.in cap.ex parte de accusat.*
9. *l.si institutus* §.*de inofficioso D.de inof.test.l.fin.vbi glos.C.de ord.cognit.Not.in cap.si fortè de elect.lib.6.*
10. Eadem enim est ratio æquitatis vtroque casu.Affl.*decis.*11.
11. *l.imperatores* 17.*D.de iurei.& rat.distrah.*

TIT. IX.

De pact.conuent.tam sup.dot.

DEFINITIO I.

Augmentum dotis debetur etiam dote non soluta,adeòque licèt solutionis dies nondum venerit,nec valent pacta in contrarium facta,sed seruanda est consuetudo.

SOLVTO matrimonio nõ tantùm dos mulieri restituenda est,[1] quæ soluta fuit aut tam benè cauta vt exceptioni non numeratę dotis locus esse non possit,[2] sed etiam ea pecunia, quæ augendæ dotis gratia debetur,[3] siue dos ipsa soluta fuerit siue non, Reiecta etiam distinctione illa, An soluendæ dotis dies iam venerit, necne.[4] Adeóque licèt speciali conuentione actum proponatur vt non nisi pro portione dotis solutæ augmentum illud præstetur.Nam cùm sit portio quædam dotis,[5] bonique publici fauorem admixtum habeat,[6] eodem quoque iure censeri par est, iisdémque prorsus priuilegiis gaudere : [7] Et consequenter non magis valere pacta quæ deteriorem faciunt augmenti condicionem quàm quæ dotis.[8] Deteriorem verò augmenti condicionem facere illa videntur, quæ iuri consuetudinario quod in quaque prouincia aliud & aliud est derogant in mulieris dispendium & detrimentum.[9] Ergo loci cuiusque consuetudo districtè hac parte seruanda est.[10] *Ita Senatus* pro Philippa De Chauanes contra heredes Alexandri Mugnier 7.Cal. Febr.1589.

1. *L1.& tot.tit.solut.matrim.D.& C.*
2. Nam intra certa tempora locus est exceptioni dotis non numeratæ,de qua *in Auth.quod locum & tot.tit. C. de dot. caut.non numer.*
3. Nam & augmentum dotis non alio iudicio petitur,quàm de dote *l.si marito* 31.§.*vlt.D.solut.matr.*
4. Vide Guid.Pap.*quæst.*274.430.*&* 565.Boer.*quæst.*22.licèt contrà teneat Afflict.*decis.*242.
5. *l.inter socerum* 26.§.*cùm inter D.de pact.dotal.l.etiamsi* 8. C.*de iur.dot.*
6. *l.*1.D.*solut.matrim.l.interest* 18.D.*de reb.autor.iudic.possid.*
7. Vt eadem sit ratio partis quæ totius *vulg.l.quæ de tota* 76.D.*de rei vindic.l.si duo* 51.*in fin.*D.*de admin.tutor.*
8. *l.Attilicinus* 17.D.*de pact.dotal.*
9. Cùm consuetudo sit ius non scriptum nec minorem autoritatem habeat quàm lex scripta *l.de quibus* 32. iuncta *l. sed & ea* 35.*& seq.*D.*de legib.*
10. *d.l.de quibus l.vendisor* 13.§.*si constat D.commun.prad.l.imperatores* 13.*in fin.D.de pollicit.*

DEFINITIO II.

Potest maritus facere deteriorem dotis condicionem quantum ad fructus & vsuras pertinet & pro tempore constantis matrimonij,sed non quantum ad dotem ipsam.

SI maritus qui ex soceri voluntate dotem in numerato accipere debuerat conuenerit vt certis diebus diuisisque pensionibus dos soluatur, non potest vxor viuo marito licèt consentiente petere vt sibi dos soluatur purè, Hoc solo prætextu quòd dotis condicionem deteriorem facere maritus non potuerit.[1] Non enim quod tempore minus soluitur,[2] propter solutionis diem prorogatum ad dotem pertinet, eiúsque diminutionem, sed ad dotis fructus,[3] de quibus potest vtique maritus liberè & pro arbitrio disponere quoniam ad eum spectant non ad mulierem. [4] Itaque si conuentioni vxor consenserit,licèt minor annis vigintiquinque multò minùs audienda erit si petat in integrum restitutionem.[5] Planè si antequam solutionum tempora venerint maritus decesserit, omnimodo mulieri ius competet repetendæ dotis acsi pactum nullum interuenisset,[6] quia verum est non potuisse vllo pacto deteriorem fieri dotis condictionem.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio Prid.Non Febr.1589.Et rursum pro liberis D.Isaaci Chanal contra Annam Chanal cognatam meam 8. Id. Iun.1590.

1. Siquidem deterior est condicio debiti quod soluitur per partes,quia eiusmodi solutio habet magna incommoda *l.*3.D *famil.erciscu.*
2. §.*si minus* iunct.§.*plus autem Instit.de action.l.*1.§.*editiones* D.*de edend.*
3. Id est vsuras *l.vir vsuras* 54.*D.de donat.int.vir.& vxor.*vsuræ namque vicem fructuum obtinent *l.vsuræ* 34. D.*de vsur.*
4. *d.l.vir vsuras l.pro oneribus* 20.*C.de iur.dot.l.si fructus* 8.*C.de donat.int.vir.& vxor.*
5. Non enim potest restitui minor citra læsionem *l.non omnia* 44.*& pass.*D.*de minor.l.nam posteaquàm* 9.§.*si minor.* D.*de iureiur.*
6. Cùm ex die finiti matrimonij dos pleno iure pertineat ad mulierem *l.in rebus* 30.*C.de iur.dot.*
7. *d.l.Attilicinus* 17.D.*hoc tit.de pact.dotal.*

DEFI-

DEFINITIO III.

Dotis constitutio non inducitur ex eo solo quod mulier passa sit maritum agere de re sua.

MVlier quæ nupta sine dote postèà constante matrimonio passa est vt de re vxoria maritus paciscereturnon ideirco dotem ei constituisse intelligitur. Dotis enim constitutionem cùm meri facti sit non iuris,expressim factam esse necesse est vt pro facta habeatur.[1] Nam & si fœneratitias cautiones mulier marito tradiderit non ideò cautiones fiunt dotales,[2] Imò verò penes vxorem remanent actiones, nec quicquam præter agendi sine mandato licentiam in virum translatum intelligitur.[3] *Ita Senatus* in eodem auditorio.

1. Nisi in casu *l.dotem* 30.*& seq.D.de iur.dot.*
2. *l.vlt.C.hoc tit.l.*1.*C.de donat.* Vide Guid.Pap.*quæst.*499.*num.*2.

DEFINITIO IV.

Non potest dos augeri supra modum vt immodico augmento maritus oneretur.

CVm pater minus congruam dotem daret genero filiæ nomine, promiserat extra dotales tabulas, auctarum se ad eam vique quantitatem quæ congrua & competens videretur, nec tamen de eo dotis incremento quod ex parte mariti ad mulierem ex inueterata consuetudine peruenire debebat, quicquam conuenerat. Placuit auctа postèà quandocunque dote siue per patrem, siue eo reluctante,arbitrio boni viri,[1] condemnandum quoque maritum vt pro rata additæ portionis dotem ipse augeat, siue pater ab initio certam quantitatem, siue nullam demonstrasset,[2] dum ne quid ex immoderata patris liberalitate dispendij genero accideret.[3] Nam cùm id tantùm gener egerit vt congruam dotem haberet, eóque intuitu se quali ex tacito pacto ad consuetudinarii augmenti præstationem obligauerit,non debet onerari, si fortè in eius fraudem socer dotem ampliorem velit filiæ constituere,quàm necesse sit vt congrua videatur.[4] *Ita Senatus* in causa Petri Quinsier Aduocati & Ioannis Boulier 10. Cal. Decemb.1590. De qua scripsimus in Defin.2.3. 4.& 5.De dot.promiss.

1. Secundum ea quæ scripsi *Defin.*4.*sup.de dot.promiss.ex l.cùm pos* 69.§.*gener.*D.*de iur.dot.*
2. Sufficit enim quod possit fieri certa quantitas augmenti ex comparatione certæ dotis *d.*§.*gener.l.certum* 6. D.*de reb.credit.*
3. Iuuari quippe maritum beneficio auctæ dotis,non decipi oportet *l.in commodato* 17.§.*ficus* D. *commod.* Nemo enim creditur velle immodice obligari *l.si libertus ita* 30.D.*de oper.libert.*
4. Hactenus enim consentire gener cogitur,vt tamen nulla eius captio sit *l.vlt.D.de iur.dot.*

DEFINITIO V.

Filia quæ non renunciauit accipiendo minùs congruam dotem à patre non ob id postèà renunciare cogitur,quòd eam dotem pater auxerit & congruam fecerit.

IN eadem facti specie quæsitum est,An filia quæ tabulis dotalibus cùm dotem à patre minùs congruã acciperet paternæ successioni non renunciauerat,si postmodũ aucta dote congruam& competentem portionem habeat cogi possit vt renunciet.[1] Et visum est, non posse:Non illa solùm ratione, quia pater ex propria promissione conuentus non ideirco quod satisfacit, deteriorè facere debeat condicionem filiæ,[2] Sed etiam quia huiusmodi renunciationes adeò sunt odiosæ,iurisque ciuilis rationi contrariæ,[3] vt non aliter valeant quàm si iureiurando confirmentur:[4] Quis autem admittat vt ad iusiurandum quod ex mera liberáque iurantis voluntate vires accipit adigi filia possit si iurare nolit? Neque verò damnum in eo magnum est aut patris, aut aliorum liberorum, cùm moriente quandocunque patre futurum sit vt ea portio doti addita perinde ac dos ipsa quæ primùm data est,in legitimam imputetur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ratio dubitandi illa erat quòd solent filiæ accepta dote congrua renunciare legitimæ parentum successioni *ex cap.quamuis pactum de pact.in* 6.
2. Nemo enim se liberando alium obligat.
3. *l.vlt.D.de suis & legit.l.*2.*C.de collat.*
4. *d.cap quamuis pactum de pact.in* 6.
5. *l.adigere* 6.D.*de iur.patron.*
6. *l.quoniam nouel.*22.C.*de inoff.testam.*

DEFINITIO VI.

Valet pactum præsertim iuratum quo datur hereditas,in contractu matrimonij,idque ex consuetudine.

HEreditas quidem pacto dari non potest,[1] Nec si in dotalibus tabulis pactum conscriptum sit,[2] Solis militibus exceptis de bonis suis in expeditione aut in procinctu ad expeditionem inuicem disponentibus.[3] Contrariã tamen consuetudine ferè vbique gentium receptum est vt huiusmodi conuentiones valeant in contractu matrimonij,[4] Nec solùm inter nobiles,in quorũ personis admitti potuit,[5] sed etiam inter alios quoscunque nullum licet iusiurandum interuenerit: multò magis si interuenit: [6] Præsertim verò si eiusmodi pactiones sint vt per eas legitima successio conseruetur.[7] Neque verò videri possunt abhorrere à bonis moribus naturalibus,[8] & quod si esset, ne iureiurando quidem confirmarentur,[9] quamuis negari non possit quin aufferant liberam testandi facultatem.[10] *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat & Claudij Brunet 5.Id.Febr.1593.

1. *l.hereditas* 5.*C.hoc tit.*
2. *l.pactum qu.d.d.tali* 15.*C.de pact.*

3. *l.licèt 19.eod.tit.* Adeò vt nec iuramento confirmetur pactum huiusmodi,secundum Bart.Paul.Alex.& Ias.*in d.l.pactum* Tiraq.latè *de iur.primigen.quæst.6.nu.17.& 18.*

4. Bald.*in § filij nati cap.1.ſi de feud.fuer.contr.* Rip.*reſp.1.de pact.* Maſuer. *in praxi tit.de societ. verſ. item licèt inſtitutio teſtamentaria* Guill.Bened.*in verb.duas habens filias num.2.3.& ſeq.* Moder.Pariſ.*conſ.36.num.5.6.& 7.* Ioann.Pap.*lib.20. Syntagm.tit.2.§.1.* Hotom.*conſ.1.*

5. Propter dignitatem & amplificationem familiarum Papon. & Hotom.*ſupra dictis locis.*

6. Oldrad.*conſ.132.num.2.* Alex.*conſ.128.incip.ponderatis vol.3.* Bald.*in dict.l.licet & in l.fin.* C.*de pact.* De *conſ.516.num. 5.& 6.& in dict.l.pactum nu.4.* Aufrer.*ad decis.Capell.Tholoſ.452.in 2.addit.*

7. Bart.*in l.ſtipulatio hoc modo concepta 61.de verb.oblig.& in d.l.fin.C.de pact.* Alex.*conſ.59.incip.ſuper primo col.1.lib.1.* Guid.Pap.*conſ.23.nu.4.* Chaſſan.*conſ.139.num.13.* Matc.Anton.Natt.*conſ.474.num.8.vol.2.*

8. Didac.Couarr.*in repetit.dict.cap.quamuis pactum init.3.part.num.2.*

9. *Ex reg.cap.non eſt obligatorium. Extr.de regul.iur.*

10. *d.l.pactum quod dotali.* Vnde & dicuntur eſſe contra bonos mores ſcilicet ciuiles *dict.l.ſtipulatio hoc modo concepta & l.ex eo 4.* C.*de inutil.ſtip.*

DEFINITIO VII.

Pactum quo datur hereditas in contractu matrimonij non poteſt reuocari per pœnitentiam.

SAnè cùm in contractu matrimonij adiicitur talis pactio,non tam vltimæ voluntatis iure cenſeri debet quàm pacti & donationis ob cauſam,Videlicet vt ſequatur matrimonium quod fortaſſis & veriſimiliter alioqui non ſequeretur.[1] Ideóque nec ſeptem teſtium numerum requirit,nec alias teſtamentorum ſollennitates,nec proinde reuocari ex pœnitentia poteſt.[2] Dotis enim aut donationis propter nuptias ſemel conſtitutæ nequit pater ex poſtfacto deteriorem facere condicionem.[3] Idque adeò verum eſt, vt vel ſola promiſſio à patre facta intuitu futuri matrimonij de filio ex æqua portione inſtituendo patrem obliget, détque filio actionem aduerſus fratrem ex aſſe inſtitutum ſi matrimonium poſteà ſecutum ſit,licet eiuſmodi promiſſio nec ſcripta fuerit,nec iurata.[4] *Sic tractatum eſt* in eadem cauſa, relatúmque alias ita pronunciatum fuiſſe pro N.D.Dauſſans Aduocato Necienſi.*Sine die.*

1. Hæc enim ratio eſt quę hoc ius primum induxit fauore matrimoniorum,ad quæ multi inuitantur huiuſmodi pactionibus.

2. Rip.*reſp.1.de pact.num.4.& 5.arg.l.ſi extraneus 6.D.de condict.cauſ.dat.* Iunge *l.ſi donaturus 9.§.1.eod. l.5.§.pen. D. de dol.mal.except.*

3. *l.cùm à ſocero 7.C.de iur.dot.l.cùm dos 7.D.hoc tit.de pact.dotal.*

4. *Ex Nouell.Leonis 19.De pact.patern.ex æquo hered.futur.fil.*

DEFINITIO VIII.

Donatio ſiue vniuerſitatis ſiue quotæ bonorum facta in contractu matrimonij valet.Et quid ſi facta ſit per verba importantia inſtitutionem.

IDem dotium & matrimonij fauor efficit vt quamuis donatio bonorum omnium præſentium & futurorum nec per ſe valeat,nec iuramento confirmetur,[1] valere tamen debeat ſi facta ſit ex cauſa dotis.[2] Quòd ſi donatio ſiue promiſſio quotæ bonorum in contractu matrimonij à patre facta fuerit, dubitari non poteſt quin valeat,nec trahetur ad quotam hereditatis vt minor ſit quęſtioni locus.[3] Sed & ſi ponas, in contractu matrimonij inſtitutam à patre filiam in quota bonorum, atque ita factam ei donationem verbis importantibus inſtitutionem,[4] vt noſtri loquũtur,& redolentibus vltimam voluntatem, nihilominùs valebit etiam, & irreuocabilis erit conuentio.[5] Nam & illud receptum eſt, Conuentionem vel promiſſionem ex cauſa honeſta factam poſſe induci per verba inſtitutionem importantia, nec ideò videri factam vltimam voluntatem,ſed contractam ab initio vtilem obligationem dilata tantùm exactione in tempus mortis patris.[6] Cui conſequens eſt vt à tempore talis donationis celebratæ nec alienare quicquam in præiudicium donatarij filij pater poſſit,[7] nec nouum æs alienum contrahere, quominùs integram quotam filius poſt patris mortem conſequatur,[8] Ex ijs ſaltem bonis, quæ patri tùm ſupererũt, conficiendam.[9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa 5.Id.Febr.1593.

1. Notant noſtri *ad l.vlt.C.de pact.& ad l.ſtipulatio hoc modo concepta 61.D.de verb.oblig.*

2. Latè poſt alios Petr.Duen.*reg.2.19.incip.donatio omnium bonorum col.7.verſ.limita primò.*

3. Modern.Pariſ.*conſ.36.num.6.& 7.* Chaſſan.*conſ.39.num.15.*

4. Vnde eſt quod eum heredem contractualem Galli vocant.

5. Secundum id quod diximus *Defin.6.ſupr.*

6. Oldrad.*conſ.139.incip.ad habendam,* quem refert & ſequitur Chaſſan.*dict.conſ.39.num.17.* & Pariſ.*dict.conſ.36.num. 5.& 6.& 14.*

7. Si quidem perfecta donatio pœnitentiam non admittit,*l.3.4.5.& 6.C.de reuoc.don.* multò minùs ea quæ facta ſit in contractu matrimonij,vt dixi *Defin.7.ſupr.*

8. Nam nec æris alieni etiam anterioris onus ſolet ſequi donatarium *l.æris alieni 15.C.de donat.*

9. Neque enim is qui partem bonorum ſuorum donauit prohibetur aliquas res etiam in ſolidum alienare dummodo ſuperſit quantum ſatis eſt ad implendam donationem. Guid.Pap.*quæſt.*

DEFINITIO IX.

Valde intereſt an filia ſit inſtituta in quota hereditatis an in quota bonorum.

AN igitur idem erit ſi dotalibus tabulis pater filium aut filiam cum cæteris liberis ex æqua portione heredem inſtituerit? Minimè.Eſt enim hoc caſu filia inſtituta non in quota bonorum,ſed in quota hereditatis

hereditatis,[1] ac proinde in ea re quæ viuo patre nulla eſt,cùm viuentis non ſit hereditas:[2] & cõſequenter liberum eſſe debet patri quãdiu viuet,vt de ſuo patrimonio dummodò inter viuos & citra fraudandi cõ filium pro arbitrio diſponat.[3] Nec dotium aut matrimonij fauor efficere poteſt,vt qui filium aut filiam in quota hereditatis inſtituit,eidem quotam bonorum donaſſe videatur, id prohibente ſcilicet verbo non *inſtitutionis*[4] ſed *hereditatis.*[5] Nam non quemadmodum fauore nuptiarum nihil intereſt quibus verbis pater aliquid dederit, ita etiam dici poteſt nihil referre quid dederit. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. Aliud enim eſt dicere quotam bonorum,aliud verò quotam hereditatis *l.Papini anus 8.ſi quarta autem D.de inoff. teſtam. l.cùm quaritur 6.*vbi Iaſ.& alij & ad Auth.*vnde & ſi parens C.eod.l.3.§.vlt.& l.ſeq.de leg.2.*

2. *l.1.D.de hered.vel act.vendit.l.1.D.pro hered.*

3. *l.2.D.ſi à parent.quis manum ſit.* iunct.*l.viuus libertus 9.D.ſi quid in fraud.patr.* Scripſi *Def.27.& 28.ſupr. de inoff. teſtam.*

4. Ex iis quæ dixi *Defin.prox.num.4.ſupr.*

5. Hereditas enim eſt nomen iuris *l.hereditas 50.De petit.hered.* nec incipit niſi ex inſtanti mortis.Bonorum autem appellatio vt plurimùm naturalis eſt *l.proprię 83.* iunct.*l.bonorum 49.de verb.ſignific.*

DEFINITIO X.

Generalis renunciatio futurarum ſucceſſionum in tabulis dotalibus facta non valet,multò minùs extenditur ad maternam ſucceſſionem etiamſi mater præſens fuerit.

REnunciatio futurarum ſucceſſionum ſimpliciter & indiſtinctè facta per filiam,cui nubenti dos à patre data vel promiſſa fuerat ,extendẽda nõ eſt ad matris hereditatem,licèt matre præſente & conſentiente ſcriptum ſit tam ex maternis quàm ex paternis rebus promiſſam eſſe dotem,ſi modò ea interpretatio capi poſſit vt de ſolius patris facultatibus dos data vel promiſſa videatur.[1] Quoties enim ſiue per renunciationem ſiue per ſtatutum filia excluditur,non niſi à dotantis hereditate excluſa videri debet.[2] Sed etſi à matre partem dotis filiã accepiſſet,magis eſt vt generalis illa futurarum ſucceſſionum renunciatio non valeat,ſed ſpeciali opus ſit,[3] quoniam odioſa & contra iuris communes regulas eſt huiuſmodi pactio,[4] nec niſi iuriſiurandi religione defenditur.[5] Quid ſi expreſſa quidem maternæ ſucceſſionis renunciatio facta ſit,ſed poſteà mater aduerſus eam dotis conſtitutionem cuius intuitu renunciatio facta eſt reſtitui in integrum voluerit , & ſuccubuerit? Nam ſi obtinuerit conſtat ex vtraque parte reſcindi contractum iuxta naturam reſtitutionis.[6] Placet renunciationis vim diſſolui hoc ipſo quo mater de cuius hereditate pactio facta fuerat , in eadem voluntate non perſeuerauit :[7] Nec ſemel extinctam reſuſcitari ob hoc ſolùm quòd fauore dotis & propter filiæ contradictionem denegata ſit matri reſtitutio,ſi noua eiuſdem voluntatis declaratio non interuenerit,& voluntas,quæ defecerat , iudicio recenti non redierit.[8] Cùm enim & iudicium & ſententia reddatur in inuitum ,[9] nemo dixerit condemnatione ſecuta rediiſſe voluntatem ipſo iure,quæ non iuris ſed facti eſt.[10] Quod eò certiùs erit ſi proponas matrem non proprio ſed ſi.leiuſſorio nomine condemnatam,quia nec renunciationis iuſta cauſa vlla eſt in ſanorem eius perſonæ quæ nihil de ſuo dederit.[11] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC.7.& 8. de Dot. promiſſ.

1. Quod in dubio præſumendum eſt *l.vlt.C.de dot.promiſſ.*

2. Latè Antonin.Theſſaur.*deciſ.Pedem.62.* poſt Bald.*in l.1.C.de legit.hered.*

3. Vt renunciationem quæ alioqui futura ſit captioſa interpretatio prudentum frangat *Arg.l.cùm Aquilianæ 5.D. de tranſact.*

4. *l.3.C.de collat.l.vlt.D.de ſuis & legit.*

5. Ex conſtitutione Bonifacij in *Cap.quamuis pactum de pact.in* 6.Dec.*conſ.551.num.1.*

6. *l.quòd ſi minor 24 §.reſtitutio D.de minor.l.Titia 62.D.de iur.dot.*

7. Requiritur enim perſeuerantia continua *l.vlt.C.de pact.*

8. Vt loquitur Papinianus in *l qui ex liberis 11.§.teſtamento D.de bon.poſſ.ſecund.tab.*

9. *l.inter ſtipulantem 83 §.1.D.de verb.obligat.*

10. *l.voluntatis 7.C.de fideic.* iunct.*l.ordine 15.D.ad municip.*

11. *d.cap.2.* ibi *accepta dote Extr.de pact.* Iunge *Def.7.ſupr.de pact.*

DEFINITIO XI.

Augmentum non debetur filiæ ad ratam dotis conuentæ per ſcripturam in fraudem patris mariti,ſed ad ratam dotis reuera conſtitutæ ſi modò filia ſcuit.

PAter cùm nupturæ filiæ dotẽ conſtituere vellet ſeptingentorum duntaxat aureorum,futuri verò generi pater non aliter nuptiis cõſentiret quàm ſi mille darentur,Conuenerat cum genero & filia pridie quàm nuptiæ fierent vt ſeptingentorum tantùm dos eſſet , Et conſequenter vt quamuis patri ſponſi mille numerarentur,ſponſus tamen trecentos reddere teneretur,atque intereà ſemiſſes vſuras præſtaret: Poſtero die contracto matrimonio dos mille aureorum patri ſponſi numerata fuerat,qui conuentionum ignarus totidem ſe ſoluto matrimonio reſtituturum promiſerat,ac quod erat conſentaneum quingentos præterea aureos pro augmento conſuetudinario , Centum denique pro iocalibus & mundo muliebri.Mortuo ſubinde poſt ſocerum ſponſo ,patre ſuperſtite mulier integram ſummam à ſocero repoſcebat.Cúmque pluresaliæ fierent mutuæ petitiones,conuenerat per arbitros,vt compenſatis omnibus mille & ſexcenti aurei pro omni iure mulieri redderentur. Ab eo tempore ſocer factus certior de iis quę

ante nuptias inter mulieris patrem sponsúmque tractata fuerant, quæ & cùm matrimonium fieret, & cùm transigeret ignorauerat, Negabat se tenerι ad præstandum dotis augmentum mundúmque mulierem, nisi ad ratam septingentorum aureorum, Quæ quantitas erat reuera constituтæ dotis. Quærebatur in publico auditorio, quid iuris esse deberet. Dicebam si priores conuentiones insciа filia factæ fuissent, non debere nocere filiæ susceptíque ex eo matrimonio liberis quod gener cum socero de minore dote transegisset,[1] Cùm generi pater mille aureos dotis nomine reuera accepisset:[2] Neque recusare eum posse quominùs dotis quoque augmentum, & iocalia integra præstaret,[3] salua ei in bona filij si quę reliquisset[4] aut aduersus heredes dotantis à quo deceptus fuisset indemnitatis actione.[5] Sed cùm filia non tantùm præsens sed & consentiens fuisse proponeretur,[6] plus valere debere, quod reuera gestũ quàm quod simulatè conceptum esset.[7] Non quòd inter patrem & filiamfamilias vtiliter ex hac causa contrahi potuisset,[8] Sed quoniam in constituenda dotis quantitate solius patris non etiam filiæ voluntas exquireretur,[9] satisque esset eam patris volũtatem filiæ innotuisse,[10] Vt mala fide facere videretur si à genero maiorem dotem exigeret, quam reuera minorem constitutam esse sciret,[11] Nec habere quod conquereretur dummodo congrua dos esset.[12] Neque verò hìc locum habere poterat quod dici solet dotis conditionem deteriorẽ fieri non posse, nec si filia cõsentiat.[13] Non enim dos vlla est priusquàm sit cõstituta,[14] priúsque est vt certa sit & vera dotis quantitas quàm vt quæratur, An pacto diminui dos possit.[15] Denique dos constituta in nullius arbitrio est, ne quidẽ filiæ cui omnimodo salua & integra manere debet.[16] Constituenda verò in solius patris arbitrio est, nisi hactenus quod congruam dare cogitur.[17] Cæterùm nec simulatæ dotis fauor vllus est,[18] sed eius tantùm quæ verè non simulatè sit constituta.[19] *Ita tractatum est* in causa N. Philibertæ Battandier & N. Amedei Ogier 4. & 5. Cal. Iul. 1595.

1. Est enim generale, vt ignorantis conditio deterior fieri nunquam possit *l. ignorantis 49. D. de procur. l. non debet alteri 74. de reg. iur.* maximè in dote *l. cùm dos 7. D. de pact. dotal.*
2. Dotem enim numeratio facit, maximè verò si scriptura numerationi consentiat *l. 1. C. de dot. caut. non numer.*
3. Eadem enim semper est ratio augmenti dotalis, & dotis *inter socerum 26. §. cùm inter versic. nec separabitur D. hoc tit. de pact. dotal. l. etiamsi 8. C. de iur. dot.*
4. Postquam placuit Iustiniano, vt hodie etiam filiusfamilias possit habere heredem ab intestat. *Nouell. 118. De hered. ab intest. venientib.*
5. Nunquam enim ferendum est, vt quis ex dolo suo lucretur *l. ne ex dolo 12. D. de dol. mal.*
6. *Vt in d. l. cùm dos 7. de pact. dotal.*
7. *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. quàm quod simul concip.*
8. Hoc enim fieri potest salua patria potestate *l. imperator 50. D. ad SC. Trebell. l. 2. C. de inoff. donat l. siue emancipatis 17. C. de donat.*
9. *d. l. cùm dos.* Paternum enim officium est dotare filiam *l. capite 19. D. de vit. mupt. l. vlt. C. de dot. promiss.* & bonum consilium capere pro filia *l. vlt. C. de curat. furios.*
10. Nam qui scit certiorari non debet *l. 1. §. vlt. D. de act. empt.* cùm non ab alio decipiatur sed à seipso *l. nam si scit 26. D. de rei vindicat.*
11. Cùm dotem sola numeratio faciat non scriptura *l. 1. C. de dot. caut. non numer.*
12. Congrua verò dos esse intelligitur ita demum si respondeat legitimæ portioni, quamuis non putent plerique hoc locum habere in ea dote quæ sit per patrem constituta. *Not. in l. quoniam Nouella 29. C. de inoff. testam.*
13. *l. Attilicinus 17. D. hoc tit.*
14. *D. l. 1. C. de dot. caut. non numer.*
15. Quia non entis nullæ sunt qualitates *vulg. l. eius qui in prouincia 41. D. de reb. credit.*
16. Propter admixtum publicæ vtilitatis fauorem *D. l. Attilicinus l. 1. D. solut. matr. l. interest 18. D. de reb. autor. iudic. possid.*
17. Habita scilicet ratione dignitatis & facultatum patris & mariti *l. siue generalis 60. l. cùm post 69. §. si gener. D. de iur. dot.* Vide quæ scripsi *in Error. 2. Decad. 12. De error. pragmat.*
18. *D. l. 1. & 2. C. de dot. caut. non numer.*
19. Simulata enim pro infectis haberi semper debent *l. si ex precio 8. C. si cert. pe.* Aliud est in dote quã nostri putatiuam vocant. Illa enim licet vera dos non sit, tamen nec simulata est, ideóque veræ dotis priuilegia plerumque habet *l. quæsitum 17. §. vlt. D. de reb. autor. iudic. possid.* Notant nostri *ad l. 1. D. solut. matr.*

DEFINITIO XII.

Renunciatio facta in fauorem masculorum, extinctis masculis euanescit.

RE Nunciatio per filiam cùm nuptui collocaretur facta patri, masculũ & alias filias habenti solius masculi fauore facta intelligitur, præsertim inter nobiles, quibus magis familiare est ad conseruãdã, augendámque familię dignitatem, masculos ex asse heredes scribere, filias verò pro certa quantitate siue dotis, siue legati titulo excludere.[1] Idque apparet euidentiùs si ponas hunc ipsum patrem cùm suprema ordinaret, solum masculum heredem scripsisse, filiam verò, quæ necdum nupta erat, nec renuntiauerat non ex ampliore summa, quàm quanta cæteris filiabus cùm nuberẽt data esset.[2] Cui consequens est vt defuncto postea sine liberis masculo intestato, perinde ad successiõnem admitti debeat filia, quæ renunciauit, atque illa quæ non renunciauit. Quasi extincta vi, & potestate renunciationis hoc ipso, quòd è medio sublata est persona cuius fauore facta fuerat renũciatio.[3] Idque indubitatũ est si filia quę renuntiauit nõ nisi paternis bonis renũtiauerit. Ex quo enim filius institutus heres extitit patri, facta sunt fraterna bona, quę fuerant paterna.[4] Idcóque licet profecta sint à patre,[5] tamen non cõtinentur renunciãtione, quæ stricti iuris est, strictéque interpretanda,[6] Vtpote, quæ sit odiosa propterea quòd impediat ius legitimæ successionis.[7] Sed etsi fraternis bonis quoque renunciatum sit, siue præsente, siue absente fratre, idem est, Nõ quòd renuntiatio non valeat,[8] Sed quia pro non facta habeatur, quando non supereſt persona cuius intuitu facta dici possit renuntiatio.[9] Non est autem verisimile curasse patrem, vt filia quæ nubebat, renuntiaret bonis fraternis in fauorem alterius sororis, quæ si non renuntiauit factum id videri debet, potiùs quòd nondum nupserit, quàm quòd eam renunciare pater noluerit: quàm haud dubiè aliarum exemplo ad renunciandum adegisset, si viuus eam marito collocasset.[10] An igitur inutilis erit renuntiatio facta de fraterna

successione? Vtique si nullus fratri frater superstes fuit, Cùm verum sit quod diximus non nisi masculorum fauore factam videri renuntiationem tam fraternorum, quàm paternorum bonorum: Ponimus enim patrem sibi fuisse non filio stipulatum renuntiationem fraternorum.[11] Itaque masculo vno tantùm superstite & herede existente, exerit vires suas renuntiatio. Eo verò postea sine masculis descendentibus, aut consanguineis defuncto non supereſt persona, cui renuntiatio prodesse queat.[12] *Ita Senatus* in causa filiarum D. de Bellegarde de S. Ciergue 29. Decemb. 1595.

1. Secundum ea quæ scripsi *Desin. 7. supr. de pact. num. 10.*
2. Quo casu euidens patris voluntas est vt par & æqualis condicio sit omnium filiarum, perinde acsi filiam istam ad renunciandum adegisset secundum ea quæ scripsi ad *Desin. 12. supr. de pact. arg. l. Paulæ Callinico 27. §. Pompeius de legat. 3.*
3. De quo vide quæ scripsi pluribus *Decad. 27. & 28. De error. pragmat.* contra Bart. & alios *ad l. 2. §. vlt. D. ad SC. Tertyll.*
4. Cùm ex mutatione personæ mutetur qualitas & condicio bonorum *l. per curatorem 90. §. 1. D. de acquir. hered. l. vlt. de inoffic. testam.* Not. *ad l. 1. §. veteres D. de acquir. possess.*
5. Et ita origine sint paterna quæ origo inspicienda est aliquando vt *in Auth. ex testamento C. de secund. nupt.*
6. Vt & omnes stipulationes vulgat. *l. quicquid adstringenda 99. D. de verb. obligat.*
7. *l. vlt. D. de suis & legit. l. pactum dotali 3. C. de collat.*
8. Valet enim cùm facta est stipulante patre vt scripsi *Desin. 7. supr. De pact.*
9. Est enim generale & perpetuum vt cessante causa finali cuiuscumque dispositionis cesset dispositio *l. vlt. vbi not. D. de hered.* Tiraq. *in tract. cessante causa pass.*
10. Nec enim in dubio credendus est pater vnam ex filiabus magis quàm cæteras, & æqua cum masculis adfectione dilexisse.
11. Nam si filio stipulatus esset non sibi res haberet minorem dubitationem vt mortuo filio nulla renunciationis pẽ testas superesset.
12. Ac proinde deficiente causa finali deficit etiam dispositio vt dixi *num. 9.*

DEFINITIO XIII.

Mulieris bona non dotalia, si nulla dos constituta fuit non habent priuilegium tacitæ hypothecæ.

BOna propria mulieris nuptæ quæ nullam dotem viro constituit non habent priuilegium tacitæ hypothecæ, quod habent ex Iustiniani constitutione bona paraphernalia,[1] quia nec videri paraphernalia possunt: id est extra dotem; cùm dos nulla constituta est.[2] Itaque si in ea bona quidam agant ex mariti creditoribus non potest mulier hypothecariam inhibere: sed tantùm iuuari exceptione non factæ discussionis si iustè possideat.[3] *Ita tractatum est* in eodem Auditorio.

1. *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
2. Qui enim dicit aliqua bona extra dotem esse necessaria præsupponit dotem. Nam & constitutio Iustiniani requirit vt bona paraphernalia tradita sint marito in dotali instrumento, quamuis Accurs. ad eum locum notet sufficere vt de traditione constet etiam aliunde quàm ex tabulis dotalibus.
3. Exemplo scilicet alterius cuiuslibet possessoris iusti *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

TIT. X.

De dot. caut. non numer.

DEFINITIO I.

Mariti confessio de dote recepta si causam habeat non præsumitur simulata, nisi talis à creditoribus probetur.

TSI verum est mariti confessionem de dote recepta constante matrimonio facta si neque numeratio interuenerit neque dotis constitutio præcesserit suspectissimam esse, nec creditoribus etiam posterioribus nocere,[1] nõ tamen est id perpetuum. Nam si confessio probabilem causam habeat, asserente marito redactam pecuniam ex venditione rei ad vxorem pertinentis, rémque ipsam & venditionis diem, adeóque notarij qui instrumentum conscripserit personam designante, vix vlla fraudis suspicio subesse potest,[2] cùm ex notarij protocollis explorari possit an vera causa fuerit an simulata: Sumptibus tamen & opera eius, qui confessionem impugnare volet.[3] Tum enim fraudis præsumptio mulieri nocet, cùm eius probandæ facultas creditoribus, aliisque quorum interest nulla relinquitur.[4] Quòd si protocollum fortè deperditum sit, quærendum erit an iam tùm esset deperditum quo facta fuit confessio, necne: Vt priore casu nulla confessioni fides adhibeatur,[5] Posteriore contrà, vel eò magis quod in proposita specie, non nisi cùm posterioribus viri creditoribus mulieri res esse potest.[6] *Ita Senatus 4. Id. Aug. 1588.*

1. Bartol.& cæteri Doctores vulgo *ad Auth.sed iam necesse. C.de donat.ant.nupt.*Quia inter personas suspectas & prohibitas facilè præsumitur simulatio & consilium fraudis *l.qui testamentum* 27.D.*de probat.l.cùm quis decedens* 37.§. *pen. de legat.*3.Vide Castrens.*cons.*373.incip.*circa primum lib.*2.Bald.*in rubr.qua in fraud.cred.*Rub.*cons.*119.Socin.post alios *ad l.*1.D.*solut.matrim.*
2. Cravet.*cons.*40.& *cons.*44.Alex.*cons.*142.*lib.*5.& *cons.*45.*lib.*1.
3. In dubio enim standum est instrumento *Not.in l.vlt.C.de fid.instrum.*
4. Scilicet quia fraudis & simulationis probatio perdifficilis est cùm in animo constitutini quum autem esset onerari creditores tam difficili adeóque penè impossibili probatione *arg.l.actor* 23.*C. de probat. l. adseueratio* 10. *C. de non numer.pecun.*
5. Quasi exquisito in fraudem colore iam deperditi protocolli,ne per eius exhibitionem fides veri constare vlla posset.
6. Nam cùm neque numeratio neque dotis constitutio vlla præcesserit,non potest mulier ius vllum habere nisi ex die confessionis quod diuersum est si vel numeratio vel constitutio aliqua præcesserit *l.*1.*D. qui potior,in pign.hab.* Cæterùm facilius est vt mariti confessio noceat posterioribus creditoribus quàm vt anterioribus.Not.*in dict. Auth.sed iam necesse.*

DEFINITIO II.

Exceptio non solutæ dotis non potest obyci à creditoribus mariti post elapsa tempora intra quæ opponi à marito potuit.

LApsus temporis intrà quod ex Iustiniani constitutione[1] maritus exceptionem non numeratæ dotis obiicere potuit,non tantùm marito nocet sed etiam mariti creditoribus,[2] quippe qui licet propriâ rem persequantur,tamen non nisi ex persona mariti qui dotem sibi solutam cauit,eam exceptionem habere possunt:[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Nouell.*100.*de tempor.non solut.pecun.sup.dot.*vnde sumpta est *Auth.quod locum C.hoc tit.*
2. Cravet.*cons.*40.*num.*6.
3. Ne alioqui plus iuris habeant ex persona mariti quàm maritus ipse *contra l.vlt.*§.1.D.*ad SC.Velleian.l.si rem legatam* 6.D.*de except.*

DEFINITIO III.

Exceptio non numeratæ dotis locum non habet aduersus confessionem factam ex causa precedentis constitutionis.

SI maritus cui nuptias ineunti dos promissa fuerat,post contractum matrimonium confessus sit solutam sibi dotem, & exceptioni non numeratæ dotis renunciauerit nihil causæ est cur suspecta videri debeat ea confessio,& renunciatio, cùm multo verisimilius sit interuenisse numerationem ex consequentia precedentis promissionis:[1] Ideóque nec marito nec mariti creditoribus posterioribus competet exceptio dotis non numeratæ,quæ proculdubio cõpeteret, nil obstante renunciatione facta constante matrimonio,si dotis numerandæ obligatio nulla præcessisset,[2] dummodò tempora obiiciendæ exceptioni præstituta largirentur:[3] Si nõ contrariis & vrgentissimis coniecturis illa iuris præsumptio elideretur.[4] Donãdi enim animo videretur facta confessio:[5] Donatio autem quæ fit inter coniuges cùm non statim valeat,sed morte tantùm confirmetur,[6] reuocari quandocumque ab ipso donante potest,[7] & morte cõ firmata quoniam exinde tantùm valet,[8] fieri nequit vt creditorum ius lædat,qui eum viuo donatore contraxerunt. At si ante contractum matrimonium aut in ipso contractu,quo tempore permissæ sunt inter virum & vxorem donationes,[9] ea confessio solutæ dotis & exceptionis renunciatio facta sit,valebit vtique donationis iure,& cõsequenter futuris creditoribus nocebit siue hypothecariis,siue chirographarijs, sed & antiquioribus si nõ hypothecarij fuerunt.[10] *Ita tralatũ est* in ea caus.de qua SC.15.Sup.De iur.dot.

1. *Arg.l.*1.D.*qui potior.in pignor.hab.Auth.sed iam necesse* vbi Bart.& alij C.*de donat.ant.nupt.*
2. Vt dixi *Defin.*1.*supr.hoc tit.*
3. De quibus *in Auth.quod locum C hoc tit.*& in corpore vnde sumitur.
4. Semper enim præsumptio cedit probationi,suspicio veritati *l.si chirographum* 24.*& seq.l.imperatores* 29.*in fin. D. de probat.*
5. Donandi enim animus in fraudem legum facilè præsumitur inter suspectas personas & prohibitas *l.qui testamentum* 27.D.*de prob.l.vir vxoras* 14.*de donat.int.vir.& vxor.*
6. *l.cùm hic statu* 32.*& pass eod.tit.*
7. *d.l.cùm hic statu* §.*pœnitentiam.*
8. Quoniam quod placuit Iustiniano vt retrotrahatur *l donationes quas parentes* 25.*C.de donat int.vir.& vxor.*verum est in præiudicium donantis,at non in præiudicium tertij cui medio tempore ius fuit quæsitum *arg.l.potior* 11. D. *qui potior.in pignor.hab.l.pen. D.rat.rem haber.*
9. *l.*1.*C de donat.ant nupt.*
10. Nam inter hypothecarios qui prior est tempore potior est iure *l.*1.*l.prior* 5.*& pass.C.qui potior.* Intellige tamen ni si fraudati sint creditores tempore donationis inspecto ex *l.quod autem* 6.§.*simili modo dicimus* D.*qua in fraud.cred.*

DEFINITIO IIII.

Aduersus apocham acceptæ dotis factam spe futuræ numerationis admittitur probatio intra annum 30.Interea tamen standum est apochæ.

EXceptioni non numeratæ dotis noluit Iustinianus locum esse si præter instrumentum dotale maritus apocham quoque conscripserit,sibique solutam dotem professus sit:[1] Sed non faciet ea res quominùs in mariti potestate sit probare quandocunque(dummodo intra trigesimum annum [2]) conscriptã apocham spe futuræ numerationis aut dolo malo extortam,Eóque probato condicere liberationem,Si cut etsi ob eam causam exceptio denegaretur,quòd eius obiiciendæ tempora effluxissent.[3] Lapsus enim temporis intra quod exceptio non numeratæ dotis opponi potuit & debuit, hactenus tantùm prodest creditori

creditori vt non sit onerandus probatione quæ oneraretur si exceptioni locus esset.[4] Cæterùm veritati præiudicium ex eo fieri non potest si debitor in se transferat onus probandi. Intereà tamen standum erit apochæ,cui vtique non staretur,si locum exceptio habere posset. [5] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin.3.sup.de non numer.pecun.

1. *Lin contractibus* 14.§.1. *versillis etiam securitatibus C.de non numer.pecun.* Cuiac.*ad Nouell.*100.*in fin.*
2. Quo saltem tempore actiones omnes finiuntur *l.*3.*C.de præscr.*30.*vel* 40.*annor.*
3. Paul.Castr.*ad l.si ex cautione* 3.*num.* 6.*& ad l.si quasi* 7.*in fin.& ad l. adseueratio* 10. *C.de non numer. pecun.*
4. *l.*1.*d.l.si ex cautione* 3.*eod.tit.*
5. *d.l.*1.*& tot.tit.eod.tit.*

DEFINITIO V.

Mariti confessio de dote recepta per verba enunciatiua in contractu donationis apposita non probant ad liberandum debitorem dotis absentem.

QVi soluendo non erat seréque omnium bonorum suorum venditionem publicam vrgentibus creditoribus iam passus fuerat,cùm in fraudem creditorum vxori donare quod reliquum habebat vellet,ne fraudandi consilium habuisse videretur, eam se donandi causam habere donando dixerat, quòd se innumeris beneficijs vxor prosecuta esset, sibíque dotem ampliſſimam dedisset, quàm à mulieris debitoribus numeratam sibi solutámque profitebatur : Vxore quidem præsente & stipulante, sed ijs tamen absentibus, qui dotis debitores erant. Quæsitum est an ea confessio debitoribus prodesse deberet vt liberati viderentur, ne soluto posteà matrimonio à muliere conuenirí possent. Et placuit prodesse non debere. Etsi enim ita ius comparatum est vt solutæ dotis cautio licet constante matrimonio facta si constitutio præcesserit,neque simulationis neque non numeratæ pecuniæ exceptionem patiatur,[1] Maximè si maritus vxori per aliquot annos alimenta præstiterit nec de dote non soluta vnquam conquestus sit,[2] Id tamen eò pertinet,vt ex eiusmodi confessione parata esse possit mulieri actio aduersus virum aut viri heredes,ad dotem repetendam,[3] Non etiam vt debitores qui non soluerũt liberati intelligãtur,[4] si propter mariti inopiam inanis aduersus eum futura sit de dote actio.[5] Nam præter id quod verba enunciatiua prolata incidenter vt nostri loquuntur,& ad alios fines non solent inducere dispositionem aut probationem,ne ad liberandum quidem,[6] præsertim fauore absentis 7 & cùm prolata sunt inter personas suspectas,[8] Illud etiam constat confessionem adpositam in contractu fraudulento & simulato simulatam quoque intelligi,[9] atque ideò nec nocere cuiquam debere nisi cõfitenti,[10] qui si turpitudinem propriam allegare vellet non audiretur.[10] Mulieri verò multò minùs nocere illam æquum esset,quando ita fieret vt indotata constitueretur;[11] cuius nimirum actionem inopia mariti ex vna parte,ex altera verò simulationis exceptio eluderet,[12] si fortè aduersus pignorum dotalium possessores agere vellet.Neque verò quòd mulier fraudem participasse cum marito videbatur,vsque adeò ei nocere conueniens erat vt dotis iacturam pati deberet[13] commodo debitorum in quorum fraudem nihil gestum proponebatur:[14] Nam nec potuerat donãti atque ita pro arbitrio loquenti marito non consentire.[15] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod contra Dominam de Malin viduam illustris Ludouici de Gorreuod 12.Cal.Aug.1592.

1. Socin.post alios *ad l.*1. D.*solut.matrim.l.in contractibus* 14.§.1.*C.de non numer.pecun.*
2. Bald.*in l.*1.C.*de priuil.dot.*Socin.*cons.*82.Cravet.*cons.*40.Afflict.*decis.* 402. quia donationis præsumptio nulla est quoties alia coniectura capi potest *l.si cùm aurum.*50.*D.de solut.l.Campanus* 47.*D.de oper.libert.*
3. Dixi *Defin.*1.*supr.*
4. Non enim confessio inter alios facta potest parere debitori liberationem.
5. *Ex l.nam is* 6.*D.de dolo.*
6. Bart.*in l.ex hac scriptura num.*16.D.*de donat.*
7. *l.iubemus* 41.*C.de liber.caus.*Bart.*cons.*114.*& in l.certum* 6.§.*si quis absente D.de confess.*Glos.& Bald.*in l.*1.C.*eod.* Idem Bart.*in l.non solum* 8.§.*si liberationis D.de liber.leg.& in l.cùm quis* 37.§.*codicillis de leg.*3.
8. Bald.*in l.optimam C.de contr.& committ.stipulat.*Bart.*in l.si forte de castr.pecul.* Alex.*in l.si donatione* 13.*C. de collat.* Idem Bart.*in* §.*Titia l.cùm quis* 37.*de leg.*3.
9. Aufrer *in decis.Capell.Tholos.*340.Cravet.*cons.*40.
10. *I mercatorem* 5.*C.de condict.ob turp.caus.l.rem alienam* 41.*in fin.D.de pignorat.act.*
11. Quod esse non debet *l.*1.vbi not.*D.solut.matrim.*
12. *Inihil interest* 112.*de reg.iur.*
13. Non enim vsque adeo solet fraus nocere quamuis nunquam debeat prodesse.
14. Ne alioqui latius pateat effectus quidm causa contra *l.reseruptum* 6.*D.de his quæ vt indign.l.Paulus* 24.*alias l.falcidia D.ad leg.falcid.*
15. Non potest autem quis damnum pati ex eo quod consenserit cùm non potuit contradicere *l. Caius* 39.*D.de pign. act.*Donator enim potest quam vult legem suæ liberalitati dicere *l.perfecta* 4.*vbi not.C.de donat.quæ sub mod.*

DEFINITIO VI.

Mariti confessio simulata de dote recepta à debitoribus dotis nocet marito eiúsque heredibus sed nihilomagis dotis debitoribus prodest.

QVid ergo si maritus soluendo fuisset? Noceret vtique ea confessio quantumuis simulata mariti heredibus,hactenus saltem vt & iure donationis defenderetur,& morte confirmata videretur.[1] Sed nõ idcirco fieret cõsequens vt contra dotis debitores agere mulier si mallet,minùs posset,Siquidem per cõfessionẽ quã maritus animo donandi vxori fecisset,nõ essent illi liberati.[2] Fateor probationẽ induci posse ex cõfessione facta in cõtractu etiã inutili,[3] Et ex cõtractu inter alios inito posse ius quæri absẽti si actus talis sit qui ab vnius volũtate pẽdeat,[4] Sed id ita accipi debet vt soli consitẽti eíve qui cõtraxit ea res noceat,nõ etiã aliis quorũ potest interesse.[5] Quemadmodũ & si quis dicat Verba enũciatiua facere plenam

probationem in causa dotis etiam pro absente.[6] In promptu responsio est id fauore dotium introductũ esse vt & alia pleraque iure quodam singulari. Non debere igitur in odium mulieris retorqueri vt indotata constituatur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.2.C.hoc tit.l.antep.C.de donat.caus.mort.* Bart. *in l.cùm quis* 37.*§.Titia de leg.*3. Bald. *in l.1.C.de donat.ant.nupt.* Alex. *cons.*26.*vol.*2.
2. Vt dixi *Defin.prox.num.*4.*supr.*
3. *L.si ita stipulatus* 126.§ Chrysogonus *de verb.oblig.* & ibi Bart. *num.*3.*& in l.*1.*C.de præscr.*30.*annor.* Ias. & Rom. *in l. certi condictio* 9.*§.nummos* D.*de reb.credit.*
4. Cyn. *in l.si in fraudem C.si quid in fraud patr.* Bart. *in d.§.Titia & in l.Pomponius de negot. gest. & in l.quo enim* 12.*§. rem habere D.rat.rem haber.* Alex. *cons.*126.*in fin.vol.*5. Crauet. *de antiq.temp part.*1.*num.*23.*in verb.absens.*
5. *l.vlt.*D.*de interrog.in iur fac.tot.tit.int.alios act.*
6. Bart. *cons.*121.*post glos.in l.*2.*C.de dot.promiss.*
7. *l.quod fauore* 6.*C.de legib.l.nulla* 25.*D.eod.*

DEFINITIO VII.

Quod mulier consecuta est ex instrumento quo continetur simulata dotis recepta confessio non exonerat debitores.

AT quid si mulier ex ea donatione in fraudẽ creditorũ facta lucrũ aliquod siue viuo siue mortuo marito perceperit? An non ad eam saltem vsque quantitatem liberati debitores videbuntur,[2] vt confessio in donationis instrumento adscripta eatenus mulieri noceat quatenus ei donatio profuit. [1] Minimè. Quid enim commune habet emolumentum donationis cum dote mulieris? [2] Aut cur id quod mulier exegit à mariti heredibus, ex iure sibi per donationem quæsito, proderit debitoribus dotis ad liberationem, cùm neque ex eorum pecunia, neque ipsorum nomine, neque ab ipsis solutum sit? [3] Illud sanè potius admittendum est, Conquerentibus mariti creditoribus in quorum fraudem facta fuit donatio imputare mulierem sibi in solutum debere quicquid ex eiusmodi donatione consecuta est si quid ei fortè extra causam dotis anteriore quàm cæteris creditoribꝰ iure à marito debebatur. Nã si posterior creditrix fuit, vtique cessabit quidem condictio, sed renocatoria actione tenebitur si fraudem participauit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ratio dubitandi est quoniam hoc casu nihil videtur mulieris interesse.
2. Hoc enim est quod dici solet, Ex diuersis non inferri, sicque argumentatur Vlp. contra Papinianum *in l.Papinianus* 20.*D.de minor.*
3. Quod enim quis suo nomine soluit & propter factum vel suum vel sui autoris nunquam liberat debitorem *l.si quid possessor* 31.D.*de petit.hered.l.Papinianus* 28.D.*mandat.*
4. *Ex l.*1.*& tot.tit.quæ in fraud.credit.* Quod si mulier non fuit ex alia causa creditrix mariti, omnimodo tenebitur renocatoria etiamsi fraudem non participauerit *l.quod autem* 6.*§.simili modo dicimus eod.tit.*

DEFINITIO VIII.

Creditorum mariti ius idem est quod ipsius mariti in exceptione dotis non solutæ. Et quando ea exceptio competat.

NOn magis creditor mariti excipere potest de dote non soluta quàm maritus herésve eius si constet maritum fidem habuisse de dote, nec fraudandorum creditorum consilium interuenisse. [1] Proinde enim actionem de dote habet mulier adcóque de dotis augmento, itémque heres quilibet mulieris, acsi verè dos soluta esset.[2] Salua marito aut eius heredibus vel creditoribus actione in eum, qui dotem soluere debuit. [3] Hoc ita si lapsa sint tempora opponendę exceptionis De dote non numerata: Alioqui factus ille fuerit non soluendo, & talis persona proponatur quam ad solutionem vrgere maritus non debuerit, puta, mulieris pater aut donator qui ex propria liberalitate conueniendus fuit aliud probandum erit.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 3.Id.Mart.1593. & in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise 4.Id.April.1593.

1. Cùm hac parte nullum ius possint habere mariti creditores nisi ex persona ip sius mariti, vt dixi *Defin.*2.*supr.*
2. Dixi *Defin.*15.*&* 16.*supr.De iur.dot.*
3. Nec enim idcirco liberatur ille qui soluere debuit, neque soluit *arg.l.si quid possessor.*31. *D.de pet. hered. l. Papinianus* 28.D. *mandat.*
4. Cùm hoc casu non possit mulier imputare marito cur socerum aut donatorem non magis quàm cur mulierem ipsam non præcipitauerit ad solutionem *l.si extraneus* 33.*D.de iur.dot.* Obserua tamen non minùs hoc casu teneri maritum eiúsve heredes ad totum dotis augmentum quamuis ad ipsius dotis restitutionem non teneatur, vt dixi *Defin.*15.*in fin.supr.De iur.dot.* Sanè si fides habita fit de dote quam maritus confessus sit accepisse ab alio quàm ab ipsa muliere aut ab eius patre, id est à tertio, certum est non esse distinguendum an elapsa sint tempora opponendæ exceptionis De dote cauta, & non numerata, quia nec opponi vlla hoc casu potest Ias. *ad §.fuerat col.*23.*Inst.de action.* Salicet. *ad Auth sed iam necesse C.de donat.int.nupt.* Ergo in tota hac quæstione duplex distinctio adhibenda est. Prior illa An fides habita sit de dote an non. Si habita non sit subdistinguendum est, an mulier ipsa vel pater eius vel donator aliquis dotem promiserit, an verò aliquis extraneus debitor non donator. Priore casu rursus subdistinguendum est an is qui dotem promisit soluendo sit necne. Si soluendo sit non habet maritus quod conqueratur etiamsi vrgeatur ad totius dotis restitutionem, cùm sit habiturus vtilem regressum. Nec enim hoc casu procedit *l.si extraneus* 33.D.*de iur.dot.* Planè si mulier ipsa sit quæ dotem promisit frustra & inuerecunde postulatura sit restitutionem dotis quam ipsa non soluerit & ad cuius solutionem adhuc teneatur possitque efficaciter cõueniri. Eique proculdubio obstabit regula *l.dolo facit* 8.D.*de doli mal.except.* Si verò is qui dotẽ promisit soluẽdo nõ sit & pater sit aut donator, periculũ dotis ad mulierẽ nõ ad maritũ pertinet, ac multò magis si mulier ipsa promiserit *d.l.si extraneus.* Neque in casu vllo huius subdistinctionis quærendum est de exceptione doris cautæ nõ numerate quia nõ cõperit. Quòd si extraneus debitor dote promiserit omnimodo tenetur maritꝰ. Neq; hoc casu locũ habet exceptio quæ fumi solet *ex d.l.si extraneꝰ*, vt neq; exceptio dotis nõ numeratę, vt diximus ex Ias. & Salicet. At si fides habita sit de dote æquè sed aliter subdistinguẽdum est, nimirũ an lapsa sint tẽpora opponẽdæ exceptionis quę hoc casu

casu cõpetit, an nõ. Priore casu maritus aut mariti heres omnimodo tenetur mulieri aut eius heredibus, siue pater mulieris siue mulier ipsa siue etiã donator doté promiserit *l.vlt.*iũct. *Auth.quod locum C.de dot.caut.* Dixi *Defi.*15.*sup.de iur.dot.* nec distinguitur hoc casu an is qui dotem promisit, soluendo sit necne. Posteriore verò casu, adhibenda est distinctio quæ ponitur *in d.l.si extraneus*, vt scriptum est in hac Definitione. Nimirum cùm is qui dotem promisit factus est non soluendo. Si enim soluendo sit, aliud est, nec vlla sit iniuria marito vt in alio membro distinctionis suprà dictum est.

DEFINITIO IX.

Promissio dotis quæ dicitur præcessisse solutionem probanda est aliter quàm per partium confessionem.

ETsi ius hypothecæ dotalis non ex die numeratæ dotis incipit sed ex quo promissa est. [1] Si tamen præcedens illa promissio non nisi per coniugum confessionem probetur, non nocet ea res creditoribus qui medio tempore interuenerunt, sed tantùm posterioribus propter maximam inter personas suspectas, fraudis suspicionem. [2] Quæ ex eo etiam non parùm augebitur, si post elapsum decennium ea confessio facta proponatur.[3] Itaque per testes promissio illa probanda erit. Et quidem per eos qui sint omni exceptione maiores, [4] ne alioqui in tanta præsertim quanta nunc est & temporum & hominum licentia facile sit legitimi creditoris qui medio tempore bona fide contraxerit, ius interuertere.[5] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de S. Real, & Claudiæ Chambet Ant. Cal. Ianuar. 1594.

1. *l.*1.*D.qui potior in pign.hab.*
2. Alioqui erit inuenta via fraudandorum creditorum, cùm tam facile sit fateri promissionem præcedentem quàm fraudare velle *Arg.l.*5.*§.si pupillus* D.*de reb.eor.qui sub tutel.l.scire* 21.*§.*1.*de legir. tutor.* Iunge *l.cùm quis decedens* 37. *§ pen. de leg.*3.*l.qui testamentum* 27.D.*de probat.*
3. Cùm vix credibile sit tantum temporis interuallum inter promissionem & solutionem intercessisse. Est enim longum hoc tempus decennij *l.*1.*& tot tit.C de præscr.long.tempor.l.si cùm fideicommissa* 16.*§.Ariston D.qui & à quib. manum.*
4. Quoniam quanto suspectior res est tantò certiores exiguntur probationes.
5. *Arg.l.testium facilitatem* 18.C.*de testib.l. Diuus* 24.*vers.alioqui non difficulter D.de testam.milit.*

TIT. XI.

De donat. int. vir. & vxor.

DEFINITIO I.

Donatio per virum facta vxori etiam absenti patre stipulante cumulatiuo confirmatur iuramento irreuocabiliter etiam vxore prædefuncta.

IN vxori absenti, liberisque ex communi matrimonio nascituris bona quædam constante iam matrimonio donauerat, stipulante vxoris patre [1] ac notario.[2] Cum iusiurandum donatoris interuenisset,[3] addito etiam pacto de fructuum retentione [4] clausuláque constituti ad transferendam donatarum rerum possessionem,[5] Pronunciauit *Senatus* non eò minùs vtilem fuisse donationem quòd & à coniuge facta esset, & vxor ante virum decessisset.[6] Valuerat namque statim ab initio,[7] nec inutiliter pro filia nepotibúsque nascituris pater fuerat stipulatus [8]. Non. Febr. 1588.

1. Nec enim nouum est vt pater filiæ stipuletur, ex eáque stipulatione actio filiæ acquiratur saltem vtilis ex communi nostrorum opinione propter adfectionẽ personarum *l.Caius* 45.*solut.matr.l.si ita conueniat* 9.*D.de pact.dotal.l.quod cumque* 44.*§ si quis ita* D.*de verb.oblig.l.pater* 7.*C.de pact.conuent.* Vide tamen quæ contra scripsi *lib.*1.*Coniect.cap.*4.*&* fusius *libr.*19.*cap.*17.*& sequent.*
2. Postquam placuit generali ferè omnium locorum consuetudine notarium quasi seruum publicum cuilibet quamuis absenti posse stipulari *ex l.non aliter* 18.D.*de adopt.l.*2.*C.eod l.*2.D.*rem pupill.salu.for.* Tessaur. *decis.*70.
3. Quo iureiurando solent confirmari donationes etiam illæ quæ alioqui non valerent. Guid. Pap. *quæst.*146.
4. Per quam fructuum retentionem solet transferri possessio & cum possessione dominium *l.quisquis* 28. C. *de donat.*
5. *Ex vulg.l.quod meo* 18.D.*de acquir poss.*
6. Quamuis non valeant donationes inter virum & vxorem nisi donatore in eadem voluntate prædefuncto *l.cùm hic status* 32.*& pass.D.hoc tit.*
7. Propter iusiurandum, quod confirmat eam irreuocabiliter quamuis donatarius prædecedat. Crauet. *cons.*102. quẽ refert & sequitur Antonin. Gabriel. *lib.*3.*commun.opin.tit.De donat.conclus.*3. contra Decium *cons.*40.*&* 536.
8. Ex legib. citatis *num.*1.

DEFINITIO II.

Donationes inter coniuges iuramento confirmantur etiamsi donatarius prædecedat.

DOnationes inter virum & vxorem licet moribus improbatæ sint,[1] non tamen bonis moribus repugnant,[2] ob idque iureiurando vtiliter confirmantur:[3] Nec quod eam personam cui donatum fuerat ante donantem decedere posteà contigerit, facere potest vt inutilis fiat donatio quæ ab initio constitit.[4] *Ita Senatus* ibidem.

1. Scilicet ciuilibus,& constituentibus ius ciuile non scriptum ob rationes po sitas *in l.1.& 2.D.hoc tit.*
2. Intellige naturalibus,de quibus accipiendum est quicquid scribitur de bonis moribus.
3. Quo tamen confirmari non potest,quicquid est contra bonos mores naturales *cap.* non est obligatorium *de reg. iur.in 6.*
4. *Ex not.Defin praced.num.7.*Iunge *l.verbis 5.in fin.*D.*ad leg.falcid.*

DEFINITIO III.

Donationes inter coniuges etiam iuratæ sunt insinuandæ nisi confirmentur morte.

SEd hoc ita si ea donatio fuerit insinuata.[1] Iusiurandum enim ioris quidem impedimentum tollit,sed non supplet defectum sollennitatis quam lex municipalis requirit in donationibus omnibus & consequenter etiam in iuratis.[2]Cęterùm neque iurisiurãdi neque insinuationis ea vis esse poterit vt excludat beneficium restitutionis in integrũ si mulier fortè quæ donauit postmodùm reuocare donationem velit siue viuo siue mortuo marito,[3] tanquam metu extortam maritali & vt interpretes loquuntur,reuerentiali.[4] Quod si antè maritum decesserit,non aliter transmittet in heredem ius petendæ restitutionis quàm si eam præparauerit,declarata voluntate quòd donationem voluerit reuocatam.[5]Alioqui morte confirmatur donatio,quoniam etsi neque iusiurandum neque insinuatio intercessisset morte confirmaretur:[6]nec deterioris condicionis esse debet donatio quæ ab initio valuit,licet per restitutionem in integrum ex capite doli vel metus rescindi potuerit,quàm si nunquam valuisset.[7] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 5.Cal.Iulij 1591.

1. Cuiuscunque sit quantitatis quia ius nostrum municipale non distinguit,quamuis lex ciuilis distinguat *in l.donationes quas parentes 25.C.hoc tit.* Ita contra Decium disputat Crauet.*consil.* 102.
2. Sic Rebuff.*in ordin.reg.De insin.donat.*
3. Nihil enim aliud facit iusiurandum nec insinuatio nisi vt valeat donatio,non etiam vt non possit rescindi.
4. *Ex l.1.§.quæ onerandæ* vbi Bart.*D.quar.rer.act.non det.*
5. *Arg.l.vlt.*C.*de revoc.donat.*
6. Intellige tamen secundam distinctionem *d.l.donationes quas parentes.*
7. *l.verbis 5.in fin.D.Ad leg.falcid.*

DEFINITIO IV.

Vsuræ dotis etiam in stipulatum deductæ facilè censentur à viro donatæ si eas vinus non petierit, Aliàs præsertim comecturis concurrentibus.

VSuræ dotis etiam in stipulatum deductæ,censentur donationis titulo remissæ si vir per totum matrimonij tempus vxorem exhibuerit,nec tamen vsuras vnquam petierit.[1]Nec aliud erit si dos pro parte soluta proponatur:Tantò enim maior præsumptio est remissarum vsurarum si nulla de iis protestatio facta sit.[2] Præsertim verò si longum tempus intercesserit:Ex cuius solo lapsu vel inter extraneas personas præsumitur creditor vsuras remittere voluisse vt gratior esset debitori,[3] siue de iis vsuris agatur quæ odiosæ sunt id est pecuniæ creditæ,siue de iis quæ causam fauorabiliorem habent,vt puta dotis & alimentorum.[4] Multò autem magis hoc admittendum est si ad taciturnitatem longi temporis accedat consanguinitas proxima cum actu aliquo tacitæ remissionis.His enim concurrentibus etiam fideicommissum quantumlibet magnæ quantitatis remissum intelligeretur.[5] Atqui maritus licet non sit consanguineus, ve liberis quidem primi tori,[6]comparatur tamen consanguineo non malè,quia caput & principium est adfinitatis.[7] Actus porro tacitæ remissionis in proposita specie multi concurrebant. Et ille primùm quòd cùm vitricus tanquam tutoris procurator res priuignorumper multos annos administrasset, nullã tamen cùm rationes redderet[8] vsurarum mentionem fecerat,quas vtique sibi soluere potuisset, ac pro solutis computare si voluisset.[9] Item quod solutam à priuignis pecuniam non in debitum vsurarum aut dotis & vsurarum simul,sed in dotis duntaxat diminutionem imputauerat.[10] Denique vsurarum tacita remissio eò facilius præsumenda videbatur,quòd cùm inter virum & vxorem cæteræ donationes prohibitæ sint,fructus tamen & vsuræ licitam habent donationem.[11] *Ita Senatus* pro fratribus Ballin contra fratres Belliet 4.Id. Aug.1592.

1. *l.vir vsuras 54.D.hoc tit.*Francisc.Cremens.*sing.5.*Boer.*decis.196.num.4.*
2. Quamuis sola debiti solutio non sufficeret ad tollendum debitum vsurarum quæ in stipulatum deductæ essent. Secus tamen esset si tantum officio iudicis deberentur *l.centumCapuæ 8.& l.vlt.de eo quod cert.loc.l.qui per collusionem 49.§.1.de act.empt.*
3. *l.cùm quidam 17.§.Diuus Pius* D.*de vsur.*
4. Ita post Baldum quem citat Petr.de Rauen.*singul.*202.quamuis contrà sentiat Angel. qui in hac opinione solus est,*ad §.fuerat vers.verum tamen tene menti Inst.de action.*
5. *l.Proculæ 26.*D.*de probat.*
6. Quia nec vxori consanguineus est *l.vlt.*C.*quor.bonor.*
7. *l.maritus 21.*C.*de procur.* vbi Castrens.
8. Qui casus est *dictæ* l.*Procula 26.de probat.*
9. *l.quoties 9.§.sicut autem D.de admin.tutor.l.3.§.vsuras vers.si tamen de contr.tutel.& vtil.action.*
10. *l.5.§.imperator D.de solut.l.1.*C.*eod.*
11. *l.de fructibus 17.*D.*de don.int.vir.& vxor.*Vide Osasc.*decis.132.*

TIT.

TIT. XII.

De repud.& iudic.de morib.sublat.

DEFINITIO I.

Mulieri à marito expulsæ ministrandi sunt sumptus ad litem & alimenta sed ex dote ipsa si quam habeat priusquàm de bonis mariti.

MVLIEREM à marito propter suspicionem adulterij domo expulsam inuicémque mariti mores accusantem,[1] mariti sumptibus interim exhibendam esse placuit,[2] adeóque cogendum maritum si nullam illa dotem haberet expensas illi in litem de suo subministrare: [3] Ne alioqui facile esset viro improbo per calumniam insimulare & domo eiicere eam quæ indiuidua diuini humanique iuris societate gaudere debeat. [4] Quod si dotem mulier habeat, æquum sanè est sumptus illos omnes ex dote deduci,eáque deductione dotẽ imminui, [5] si modò ex litis euentu appareat iustam querelæ causam maritum habuisse. [6] Sin minus,iniquissimum certè fuerit ex culpa & calumnia mariti dotis fieri diminutionem. [7] Quid verò si alia bona sint,de quorum dominio dubitetur,an ad maritum,an ad vxorem pertineãt?Finge reperiri penes mulierem nomina debitorum quæ in suam ipsa vtilitatem contraxerit, Maritum verò contendere contracta fuisse ex pecunia sua per vxorem subrepta.[8] In dubio præsumemus pro marito ad euitãdam turpis questus suspicionem,in ea præsertim quæ se negat adulteram.[9] Ideóque de dote potiùs quàm de huiusmodi bonis deducendum erit quod interea mulieri præstabitur.*Ita Senatus* in causa Ioannis Du Chesne & N. Du Clouz 12.Cal.Mart.1593.

1. *l.viro 39.l.cùm mulier 47.*D.*solut.matrim.*
2. Est enim hoc præcipuum onus matrimonij *l.si is qui 56.§.post mortem* D.*de iur.dot.*
3. *Arg.l.si institutæ 27.§.de inofficioso penult.*D.*de inoff.testam.l.vlt.*C.*de ordin.cognit.*
4. *l.1.*D.*de rit.nupt.*
5. *d.l.si is qui §.quod dicitur* D.*de iur.dot.l.5.*D.*de impens.in reb.dotal.fact.*
6. Vt damno expensarum litis coerceatur ea persona quæ temerè litigauit *l.eum quem temerè 79.*D.*de iudic.l. quã solidum 78.de leg.2.*
7. Ne delictum vnius sit pœna alterius cùm debeat pœna sequi suos autores *l.sancimus 22.C.de pœn.*
8. Quo casu licèt nomina ipsa non sint furtiua,nullum tamen damnum ex furto mulieris pati maritus debet.
9. *Ex l.Quintus 51.D.de donat.int.vir.& vxor.*

DEFINITIO II.

Matrimonium non dissoluitur per lepram,nec ideo dos restituenda est sed tantum leprosæ mulieri subueniendum ex fructibus, & si non sufficiant ex dote ipsa.

LEgitimè contractum matrimonium sicuti per adulterium non dissoluitur,[1] ita nec per lepram siue iam tum inerat siue ex postfacto superuenit, sed tantùm inducitur separatio thori. [2] Nec dotis restitutio facienda est, [3] nisi inquantum necesse est vt leprosæ mulieri ex dote dotísve fructibus potiùs quàm vt ex publico subueniatur.[4] Multò minus ferendum est vt dos adiudicetur Syndicis municipii, eo prętextu quòd alẽdæ mulieris onus ad eos pertineat.[5] Sufficit enim dotis fructus sequestrari & obligatos manere in illam causam & ad eam vsque quantitatem quæ alimentis exhibendis necessaria videbitur, [6] nimirum si possint fructus illi sufficere, alioqui ex dote ipsa capiendum erit vt quod deerit suppleatur.[7] *Ita Senatus* in causa Iacobi Lombard de Tremessin Ant. Cal. Decemb.1595.

1. Sacramenti enim vis durat & perpetua est,vt contra miseros seculi nostri nouatores sacrosancta synodus Tridentina sanxit.
2. *Cap.1.& 2 Extr.de coniug. leprosor.* Aliud est si sponsalia tantùm fuerint contracta & lepra superuenerit ante matrimonium *cap.vlt.eod.*
3. Cuius scilicet restitutioni locus nullus est nisi soluto demum matrimonio *tot.tit.solut.matr.quemadm.dos pet.*præterquàm in casibus de quibus *in l.quamuis 29.eod.l.vnic.*C.*si const.matr.dos fuer.solut.*
4. *l.si cùm dotem 22.§.si maritus* D.*solut.matr.*
5. Dos autem ibi esse debeat vbi sunt onera matrimonij *l.si is qui 56.§.*ibi dos D.*de iur.dot.*
6. Nam ad onera matrimonij ferenda fructus dotis destinati sunt,non dos ipsa.*l.pro oneribus 20.C.de iur. dot.*
7. *d.§.si marinus.*

DEFINITIO III.

Si sponsa monasterium ingrediatur salua remanent viro iura & pacta dotalia.

MVlierem quæ post cõtracta sponsalia monasterium ingredi quàm viri amplexus experiri malaerat piè quidem & licitè fecisse constabat. [1] Sed tamen non debere eam rem viro nocere quod ad do-

talia pacta pertineret, [2] si nulla ipsius culpa sed muleris tantùm voluntas interueniſſet. [3] *Sine die.*

1. *l.Deo nobis C.de epiſc.& cler.cap.commiſſum de ſponſal.cap.ex parte de conuerſ.coniug.*
2. Bald.*conſ.276.vol.2.*Boer.*quæſt.22.num.39.*
3. Nam ſi per virum aut per eius culpam ſteterit aliud eſt, inquit Boer. *d.num.39.arg.l. quaro §.inter locatorem* D. *locat.*

TIT. XIII.

Solut.matrim.quemadm.dos petat.

DEFINITIO I.

Mulier vſufructuaria omnium bonorum mariti poteſt nihilominùs petere dotem ſoluendam tamen ex rebus hereditariis.

SÆPIVS pronũciatum eſt, Mulierem, cui maritus bonorum ſuorum omnium aut hereditatis vſumfructum legauerit, [1] non poſſe dotem petere cum legato, [2] ſed deliberare debere dotémne,an vſumfructum habere malit:Ne alioqui nimis oneretur heres ſi de ſuo dotem ſoluere compellatur integri vſusfructus mulieri conſeruandi gratia: quod ſanè iniquum eſſet,[3]tametſi legis & inuentarii beneficium ab herede non imploratum proponeretur. [4] Sed id tum demùm obtinet cùm & integrum vſumfructum mulier retinere vult, & nihilominùs dotem exigere. Nam ſi ex rerum hereditariarum diſtractione dotem ſibi ſolui, ſuúmque vſumfructum eatenus diminui conſentiat,quidni audiatur? [5] Aut cur pro vſufructu legato dotis iacturam facere vel pro conſequenda dote legatum amittere cogatur?Siquidem habere vtrumque commodè & citrà heredis iniuriam eo caſu poteſt. [6] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa de qua ſuprà SC. 1. De vſufr.

1. Multum tamen intereſt inter legatum vſumfructum bonorum & hereditatis *l.ſi quis ſeruum* 8.*§.vlt. & l. ſeq.* De *legat.2.l.vlt.*D.*de vſufr.legat.*
2. Quamuis hodie ſublatum ſit edictum de alterutro per Iuſtinianum *in l.vnic.*C.*de rei vxor.act.*
3. Cùm debita hereditaria non alia ex re ſolui meliùs aut commodiùs poſſint quàm ex bonis quæ fuerunt defuncti *l.in ratione* 11.*§.quod vulgo* D.*ad leg.falcid.l.1.& tot.tit.*D.*de ſeparat.*
4. Nam cùm hoc beneficium imploratum eſt minorem dubitationem res habet cùm non poſſit hoc caſu heres teneri vltra vires hereditarias *l.vlt.C.de iur.delib.*
5. *d.l.vlt.de vſufr.leg.l.vſufructu* 69.*ad leg.falcid.*Caſtr.*in l.fin.§.ſin autem* C.*de bon.quæ liber.conſ.*294.*&* 460. *lib.* 2. Alex.*in d.l.vſufructu & in l.ſi filio §.ſi vir col.*3.D.*hoc tit.*Dec.*conſ.*485.586.*num.*13.*&* 590.Crauet.*conſ.* 187. Gualdenſ.*de art.reſt.tit.de legat.cautel.*62. Vide Didac.Couarr.*lib.*2.*var.reſol.cap.*2.*concluſ.*2.*&* 4.*num.*1.4.5.*&* 6.
6. Siquidem ſublatum hodie eſt edictum de alterutro vt dixi *num.*2.

DEFINITIO II.

Qui per errorem facti promiſit dotis reſtitutionem, poteſt in integrum reſtitui,non qui promiſit marito niſi minor.

SI quis à muliere perſuaſus ſoluto iam matrimonio dotis reſtitutionem promiſerit, non animo donandi, ſed tanquam debitor dotis reſtituendæ,cùm tamen re vera debitor non eſſet, [1] Placet poſſe eũ reſtitui in integrũ,adeóque impetrata abſolutione citrà reſtitutionis auxiliũ condicere vt indebitã promiſſionem: [2] quamquã Principis beneficium in eam rem implorari tutius eſt: [3] Nimirum quia dotis fauor hic nullus eſt vt in vtilitatem mulieris æquũ ſit decipi cum qui falsò putauit ſe debitorem: [4] Quando nec quicquam ex ea cauſa perit mulieri, cui aduerſus verum debitorem ſalua actio eſt: [5] Diuerſum ſanè erit, ſi quis iuſſu mulieris ſicet per errorem marito dotem promiſerit. Multò minùs enim æquum ſit decipi maritum & vxorem habere indotatam. [6] Conſtante ſiquidem matrimonio duplex fauor concurrit dotis ſcilicet, & mariti. [7] Quæ res facit, vt fauorabilior videri debeat cauſa dotis marito ſoluendæ,quàm mulieri reſtituẽdæ,[8] cùm nec imputari marito quicquam poſſit cur non fuerit curioſior ad inquirendum an mulieris debitor eſſet necne,qui marito dotem promittebat. [9] Etſi nec nouum illud eſt vt aduerſus dotem quoque marito promiſſam detur in integrum reſtitutio ſi fortè & minor & læſus fuerit qui promiſit, quoniam imputari marito poteſt non minùs quàm cæteris,quòd cum minore contraxerit. [10] Quidni verò cùm & mulieri ipſi quæ dotem circumuenta conſtituit, & eius heredibus contra maritum ipſum reſtitutio concedatur? [11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum Prid. Non. Iunij 1590.

1. Ac proinde per errorem *l.cuius per errorem* 53.*de regul.iur.*
2. *Ex tot.tit.de condict.indeb.*D.& C.Aliud eſt ſi ſoluerit,& poſtea velit condicere *l.cùm is.*32.*§.mulier.*D.*eod.*
3. Vt quod de facto proceſſit ſaltem de facto reſcindatur quomodo loquuntur pragmatici.
4. Error ſiquidem in facto ſemper tolerabilis eſt & facilè parit condictionem *l.error* 7.*&* *l.cùm quis* 10.C. *de iur. & fact.ignor.*
5. Verus enim debitor ſemper manet obligatus quouſque ſublata ſit obligatio aliquo ex legitimis modis,de quibus *in l pen.*D.*de ſolut.*
6. *l.ſi donaturus* 9.*§.1.de condict.cauſ.dat.l.*purè 5.*§.pen.de doli mal.except.*

7. Quia dos quamuis ſit mulieris tamen eſt in bonis mariti *l. quamuis* 75.*D.de iur.dot.l.Titia* 62.*eod.*
8. Quia in dote reſtituenda ſolius mulieris fauor verſatur *l.in rebus* 30.*C.de iur.dot.*
9. *arg.l.doli* 19.*§.diuerſum* D.*de nouat.*
10. *l.ait prator* 7.*in princip.*D.*de minor.*
11. *l.vnic.C.ſi aduerſ.dot.*

DEFINITIO III.

Veſtes dotales cuius periculo deteriores fiant.

VEſtes quas vxori curare vir promiſit cui in eam rem certa pecuniæ quantitas data eſt,debentur mulieri in æſtimatione conuenta ſoluto quandocunque matrimonio,ſi eas vir non præſtiterit. [1] Si præſtitit diſtinguendum eſt,an illas mulier in matrimonio attriuerit necne.Si attriuerit dum marito ſubſeruit, non eò minùs æſtimationem earum reddere mariti heredes debebunt: [2] tametſi alias veſtes quotidianas maritus ipſi vtendas dederit.Has enim [3] mulieris lucro cedere æquum eſt.Secus ſi precioſas,quòd hæ in conſumptarũ locum ſubſtitutæ videri debeant potiùs quàm donatæ. [4] Si non conſumpſerit,veſtes retinere mulier non æſtimationem petere debebit. [5] Quid ſi ad alium virum tranſierit, & ea poſt multùm temporis defuncta quæratur de veſtibus, nec conſtet [6] apud quem ex viris conſumptæ ſint? Placet nec prioris nec poſterioris viri heredibus, præſertim ſi fratres vterini ſint, mutuam eo nomine petitionem vllam ſupereſſe. Quaſi coniectura capienda, quod æquè apud vtrumque.virum conſumptæ ſint. [7] In dubio autem vix audiendi erunt poſterioris mariti heredes, ſi poſt longiſſimum tempus præſtitarum veſtium probationem à prioris viri liberis aut heredibus exigant, Cùm neque probabile ſit contractas ſine nuptialibus veſtibus nuptias, neque obſeruari ſoleat vt de huiuſmodi rebus apocha conſcribatur. [8] *Ita Senatus* pro fratribus Ballin contra fratres Bolliet 4.Id. Aug.1592.

1. *arg.l.æſtimatis* 50.*D.hoc tit.l.ſi inter* 21.*C.de iur.dot.*
2. Quaſi adtritæ ſint in rem & ob vtilitatem mariti,cui ſicut operas vxor debet,ita & maritus vxori victum & veſtitum,vt ſit melioris condicionis vxor libera quàm liberta,de qua *in l.ſuo victu* 18.D.*de oper.libert.*
3. Scilicet veſtes nuptiales.Neque enim ideo dantur mulieri vt eius periculo atterantur conſtante matrimonio ſed vt eo ſoluto ſimul cum dote reddantur,quaſi faciant partem dotis.
4. Nemo enim præſumitur liberalis in neceſſitatibus *l.rem legatam* 18.*de adim.legat.*Eſt autem in neceſſitate ſoluendi quiſquis eſt obligatus *Inſt.de oblig.in princip.*Vide Bart.*in l.Titia* 34.*§.qui inuita de leg.*2.
5. Quaſi iam fuerit ei ſatisfactum in ſpeciebus ipſis quæ debebantur *d.l.ſi inter.*
6. Nam ſi conſtaret de veritate nullus præſumptioni locus relinqueretur *l.ſi chirographum* 24.*&* *ſeq.*D.*de probat.*
7. Nihil enim eſt quod in propoſito melius dici poſſit.
8. In omnibus autem præſertim bonæ fidei iudiciis ea maximè obſeruanda ſunt quæ moris ſunt & conſuetudinis *l. quòd ſi nolit* 31.*§.quia aſſiduæ D.de ædilit.edict.*Facit melius *l.vlt.C.de fideiuſſor.*

DEFINITIO IV.

Poſſeſſionem bonorum dotalium propria autoritate adprehendere etiam ſoluto matrimonio nec mulier poteſt,nec eius heres niſi poſſeſſio fuerit quæſita per clauſulam conſtituti.

QVod moribus noſtris & generali ferè omnium gentium conſuetudine receptum eſt vt defuncti poſſeſſio non ſecus ac rerum hereditariarum dominium in heredis perſona continuetur, [1] facere non poteſt vt ſoluto per mulieris mortem matrimonio heredes eius rerum dotalium poſſeſſionem propria autoritate, & ſine mariti conſenſu ingredi poſſint. [2] Nam nec ipſi mulieri id permitteretur ſi morte mariti ſoluto matrimonio heredibus non conſentientibus rerum dotalium poſſeſſionem ſuo iure repetere vellet. [3] Sed hoc ita ſi non in tabulis dotalibus, & in ipſa reſtituendæ dotis obligatione interuenerit ex parte viri clauſula conſtituti, per quam poſſeſſio bonorum dotalium non minùs quàm cæterorum pro dote obligatorum tranſlata in mulierem ciúſve heredes intelligatur. [4] Tum enim conſenſus marti ciúſve heredum non erit neceſſarius ad retinendam poſſeſſionem, quæ iam quæſita ſit. [5] Quod ſi maritus heréſve illius contradicat, de poſſeſſione contendendum erit apud iudicem. [6] In qua contentione potiores vtique erunt partes mulieris heredúmve eius quàm mariti, [7] Nimirum quod ad bona immobilia pertinet,quæ cùm ex Iuſtiniani lege ſtatim ſint reſtituenda, [8] nulla in eo fit iniuria marito ſi pro reſtitutis habeantur, vitetúrque circuitus qui non tantùm mulieri ſed etiam ipſi mariti corúmve heredibus incommodus eſſet ac diſpendioſus. [9] Cæterùm ſi vel clauſula conſtituti nulla interuenerit, vel quæ interuenit ſic concepta ſit vt ad bona dotalia referri nequeat, ſed ad ea tantùm, vt fieri ſolet,quæ maritus pro ipſa dotalium reſtitutione obligata eſſe voluit, [10] non aliter quàm per mariti ciúſve heredum manus poſſeſſionem nanciſci mulier aut ipſius heres poterit, [11] quia cùm poſſeſſio ſit factí, [12] fieri numquam poteſt vt habeatur pro reſtituta ex ſola iuris fictione. [13] *Ita Senatus* in cauſa illuſtris D.Chriſtophori Durfé D. de Buſſy & Dominorum Marchionis Comitis & Vicecomitis de la Chambre 6.Non.Mart. 1594.

1. Contra ſcripti iuris rationem *l.cùm heredes* 22.D.*acq poſſ.*
2. Hereditas enim non poteſt transferre in heredem niſi quod fuit defuncti.Poſſeſſio autem dotis non fuit penes mulierem ſed penes maritum *l.quamuis* 75.*de iur.dot.*
3. *l.dotis actione* 9.*C.hoc tit.*
4. *Ex vulg.l.quod meo* 18.D.*de acquir.poſſ.*
5. Facilior enim ſemper eſt & fauorabilior retentio,quàm acquiſitio *l.*1.D.*de pignor.*præſertim poſſeſſionis *l. peregrè* 44.*&* *l.quamuis* 46 D.*de acq poſſ.*
6. Non enim ferendum eſt vt ſibi quiſquam ius dicat præſertim in cauſa poſſeſſionis ne occaſio rixarum & tumultus detur *l.non eſt ſingulis* 176.*de reg.iur.*
7. Propter clauſulam conſtituti quæ ſicut poſſeſſionem, ita & victoriæ ius transfert in conſtitutarium *l.*1.*§.vlt. & l.*2.D.*vti poſſid.*
8. *l.vnic.*5.*exactio C.de rei vxor.act.*

9. *arg.l.dominus 53.de condict.indeb.l.5.§.pen.de donat.int.vir.& vxor.*
10. Est enim longe diuersa ratio bonorum dotalium & eorum quæ pro dote tantùm sunt obligata *l.in rebus 30.C. de iur.dot.*
11. *d.l.dotis actione 9.C.hoc tit.*iunct. *l.1.D.quod legat.*
12. *l.denique 19.D.ex quib.caus.maior.l.1.§.si vir vxori D.de acquir.poss.*
13. Quoniam ad ea vsque quæ sunt facti fictio iuris non potest pertingere *d.l.denique l.in bello 12.§.facti D.de capt.& postlim.*

DEFINITIO V.

Bona dotalia mobilia vel se mouentia etiamsi extent non statim restituenda sunt soluto matrimonio sed post annum.

DE mobilibus bonis dotalibus aut se mouentibus quæ extant, statímque restitui possunt, dubitatio maior est, quòd exemplo dotalis pecuniæ non nisi post annum ea restitui Iustinianus voluerit.[1] Non enim desunt qui putent sicà Iustiniano constitutum ob eam duntaxat causam ne tam citò vrgeatur maritus ad restitutionem earum rerum, quas in promptu non habeat [2], cùm vix sit vt huiusmodi rebus vtatur maritus constante matrimonio, quin vsu ipso consumantur.[3] Aliud ergo admittendum esse, si in promptu restitui possint, [4] puta si tam breui tempore matrimonium constiterit vt eadem mobilia bona aut se mouentia extent, quæ in dotē data fuerāt, einsdémque bonitatis & æstimationis:[5] Aut si ponas maritum esse ditissimum fœneratorem cui ad explicandam dotis pecuniariæ quantitatem ne horæ quidem spatium indulgeri sit necesse.[6] Nam & tempus quod iudicatis ad soluendum datur non esse dandum ei qui tam diues sit vt statim possit soluere, plerisque visum est. [7] Nec malè pro hac sententia facere videtur, quòd si bona hæc post annum non restituantur, ex eo tempore anni præteriti, etiam vsuras æstimationis omnium rerum quæ extra immobiles sint, vsque ad tertiam partem centesimæ præstari Iustinianus voluit. [8] Ita innuens vt videtur, anni spacium ad restitutionem eo demùm casu dari quo de æstimatione præstanda tractari oporteat, quod porrò non euenit, cùm bona ipsa extant & restitui possunt. [9] Aliud tamen Senatus nostri iudicium est: Nec aliam quærendam esse rationem propter quam Iustinianus bonorum mobilium restitutionem in annum differri voluerit, quàm quia sic voluit:[10] Nec proinde priuandum esse maritum heredémve eius beneficio legis,[11] vt statim restituere compellatur, ob hoc solùm quod restituendi habeat facultatem. Et sanè mariti potest interesse vt non tam citò restituat, & eorum vsum fructúmque qualem ex iis redigere possit consequatur. [12] Quid enim si pecuniam mutuam conquirat, nec sine pignore inueniat, post paucos fortasse dies habiturus vnde possit acceptam reddere? Fructus mobilium erit, intereà pignori dare licere: [13] Quid si iis mobilibus redditis futurum sit vt domum vacuam, nulláque suppellectile instructam habeat, quàm commodè ac minore sumptu sit instructurus si intereà, & per annum integrum bona vxoris mobilia liceat sibi retinere? [14] Quod verò Iustinianus de mobilium æstimatione loquitur eam rationem habet, quia de vsuris bonorum mobilium post mariti moram præstandis non aliter agi possit quàm si mobilium quamuis extantium æstimatio fiat,[15] non vt soluatur sed vt ex eius cōparatione sciatur, quāta vsurarū nomine pecunia vel mulieri vel heredibus ipsius debeatur.[16] Ex quo inferri potiùs potest Iustiniani mētē illā fuisse vt nullo casu mobilia intra annū restituantur: ne tùm quidē cùm extāt.[17] *Ita Senatus* in eadem causa 5. Non. Iul. 1593. Hoc tamen addito temperamento, vt quia superstes maritus nulla bona habebat in prouincia defunctæ vxoris mobilia in tuto loco & penes virum probum deponerentur ad saluum ius habentis, [18] Tanto magis quòd aliequi verendum erat ne ad rixas & arma litigatores decurrerent,[19] quo casu inter cæteros sequestratio permissa est. [20] Item quòd cùm in dotali instrumento conueniset vt bona mobilia quæ mulier in dotem dabat æstimarentur, ac describerentur,[21] necdum appareret an id factū fuisset necne, [22] In dubio adhuc positum esse videbatur an essent dotalia, quasi necdum tradita.[23] Huc enim pertinet quod dici solet nihil actum videri quandiu agendum aliquid supereſt,[24] Nisi per mulierem stetisset, quominus æstimatio & descriptio illa esset.[25]

1. *In l.vnic.§.exactio C.de rei vxor.action.*
2. Nec enim pecuniæ numeratio semper est in expedito *l.si dubitet 10.D.de fideiuss.*
3. *l.1.& tot.tit.*D.*de vsufru.ear.rer.quæ vsu consum.*
4. Cùm id sine incommodo heredum mariti futurum sit *arg.l.in creditore 38.D.de euict.*
5. Non enim fiunt deterio raper se sed tantùm vel per vsum vel per moram longiorem. facit *l.si inter 21. C. de iur. dot.*
6. Non enim indulgendum est malitiæ illius quem constat posse in promptu soluere si velit. *arg.l.si reus 73. D. de procurat.*ibi *quid si tunc facultatem pecuniæ non habuit.*
7. Quia non nisi humanitatis gratia tempus hoc solutionis indulgetur.*l.cùm milite 16.§.1.D.de compens.* ne condemnatus statim præcipitetur ad solutionem *l.si debitori 21.D.de iudic.*non etiam vt ex ea dilatione lucrum sentiat *l.3.in prin. D.de vsur.*
8. *in d.§.exactio.*
9. Siquidem hoc casu debentur res ipsæ non earum æstimatio *d.l.si inter.*
10. Lex enim scripta seruanda est omnimodo quantumuis dura *l.prospexit 12.D.qui & à quib.manum.l.in fraudem 15.§.1.D.de testam.milit.l.de precio 7.D.de publician.*
11. Quòd enim beneficium à lege quis habet non facilè aufferendum ei est *l.3.de interd.& releg.*
12. Minùs enim soluit qui tardiùs sicut & plus qui ante diem *l.eum qui 15.aliàs l.Iauolenus de ann.legat.§. plus autem Inst.de action.* Dies námque non minùs quàm summa pars est obligationis *l.1.§.editiones* D.*de edend.*
13. *l.vlt.D.de vsur.*
14. *arg.l.in fundo 38.D.de rei vindicat.*
15. Vsura enim pecuniæ est non corporum vt copiosè ac subtiliter disputat Arist.*lib.1.politic.*
16. Debetur siquidem vsura ad ratam æstimationis: cùm sit accessio non corporis sed pecuniæ.
17. Quid enim vetabat Iustinianum hoc exprimere si sic sentiebat, vt ille ipse argumentatur *in l.vnic. §. vbi autem vers.sin autem ad desicientis C. de caduc.tollend.*

18. Id

18. Id enim semper agendum est quantum fieri potest vt res in tuto collocetur *l.quoties 12.D.de reb.dub.* ne post vuneratam causam necesse sit remedium quærere *l.vlt.C.in quib.caus. non est necess.in integr.rest.*
19. Quod etiam cauere bonus magistratus debet quantum facere potest *d.si cuius 13.§.sed si aliàs l. aquissimum D. de vsufr.*
20. Quæ alioqui regulariter prohibetur *l.vnic.vbi not.C.de prohib.sequestr.pecun.l.5.§.1.in fin.D. vt legat. seu fideic. caus.caueat.*
21. *Vsus d.l.si inter.*iunct.*l.æstimatis 50.D.hoc tit.*
22. Non enim ad rem, & non apparentium idem iudicium esse solet *§.si aduersus Inst.de nupt.l.duo sunt Titij 30. de testam.tutel.*
23. Quia dotem traditio facit & quidem ea quæ sit pura *l.1.C.de dot.caut.non numer.*
24. *l.pen.C.de his quæ vt indign.*iunct.*l.quod sapè 35.§.in his D.de contr.empt.*
25. *l.4.& 5.l.necessariò 8.l.lectos 12.& pass.D.de peric.& commod.rei vendit.*

DEFINITIO VI.

Exactio dotis etiam quæ marito promissa sit competit soli mulieri soluto matrimonio, nisi malit illā agere contra maritum, aut mariti heredes.

DOs siue marito soli vxoris nomine, siue vt plerumque sit, marito & vxori simul promissa nec constante matrimonio soluta, post solutum matrimonium exigi potest per mulierem aut eius heredes ab eo qui promisit vel ab ipsius heredibus ex tacita stipulatione quam fauore dotium Iustinianus induxit,[1] tametsi nullā maritus maritive heres cesserit actionē.[2] Nam quod rescripti m est, Si pater stipulanti marito promiserit dotē, non mulieri sed marito aduersus heredes soceri cōpetere actionem,[3] tum obtinet cùm viuo marito & constante matrimonio dotem petere vult, non item si matrimonio iam soluto.[4] Probabilius quis fortasse moueretur in contrariū ex iuris veteris ratione,[5] si non hac parte immutata esset per fictionem illam à Iustiniano inductā tacitæ stipulationis.[6] Nec distinguimus an soli marito dos promissa sit, an marito & vxori simul. Nā vtroque casu soli marito cōpetit exactio constante matrimonio, mulieris autem persona idcirco adiecta videtur, vt appareat mulieris nomine & ad eius commodum promissam dotem, vt & constante matrimonio dotem habeat penes maritum,[7] & eo soluto actionē ad eam dotem exigendam sibíque habendam.[8] Idque ex eo apparet euidenter quòd in iis quoque instrumentis, quibus dos vtrique promissa proponitur, maritus semper ad totius dotis restitutionem se suáque bona omniaobligat, quod minimè æquum esset si non ei totius quoque dotis exactio competeret.[9] Siquidem restitutio præsupponit exactionem præcedentem. [10] Neque rursum interest quicquam vtrum maritus de dote fidem habuerit, necne: Cùm enim fidem habuit perinde quidem tenetur ad restitutionem acti exegisset si modò imputari ei possit cur non exegerit, ab alio puta quàm à patre vel donatore, secundum distinctionem ab ipsis quoque prudentibus introductam. [11] Sed non adimit ea res actionem mulieri, si malit aduersus dotis promissorem rectà agere aut aduersus heredes promissoris. [12] Habet igitur electionem. *Ita Senatus* in causa Dominæ de Charrin & Dominæ de la Cuille Prid. Non. Iul. 1593.

1. *In l.vnic.§.1.C de rei vxor.action.*
2. Cùm mulier suo iure habeat hypothecam etiam in bona omnia mariti *d.l.vnic.*iunct.*l.si res 59.in fin.D.de euict.*
3. *l.si pater 5.alias l.si pro te pater C.de dot.promiss.*
4. Ita ex communi nostrorum sententia concludit Guid.Pap.*quæst.*375.
5. *In l.si socer 44.§.Lucius D.hoc tit.*
6. *In d.l.vnic.§.videamus & §.accedit.*
7. Mulieris namque interest vt dotem habeat etiam constante matrimonio *l.seruo legato 69.§ si testator de leg.*1
8. *l.in rebus 30.C.de iur.dot.*
9. Nam & dotis actio solius mariti est quandiu constat matrimonium *l.doce 9.C.de rei vindic.l. quamuis 75. D. de iur.dot.*
10. *l.cùm ei 42.de legat.2.*
11. *In l.si extraneus 33. D.de iur.dot.*Guid.Pap.*quæst.*565.
12. Ne noceat ei quòd ipsius fauore inductum fuit *vulg.l.nulla 25.D.de legib.l.quod fuitore 26.C.eod.*

DEFINITIO VII.

Dos etiam soli filio soluta dummodo sciente & consentiente patre, ab ipso patre restituenda est ad quem creditur peruenisse.

SIue dos filiofamilias dicta patri numerata sit, siue ipsi filio soluta aut iussu patris aut præsente eo & consentiente atque autoritatem præstante, dotis actio post dissolutum matrimonium aduersus patrem rectà competit,[1] licèt filius bona vacantia aut heredes liberos reliquerit,[2] quia non videtur tanquam fideiussor conueniri is ad quem dotis pecunia peruenit, aut, quod in dubio idem est, præsumptione iuris peruenisse intelligitur.[3] Adeò vt nec aduersus maritum ipsum aut eius heredes nisi is patri heres extiterit actio de dote exerceri possit.[4] Proinde ridiculus fuerit socer si non factæ excussionis bonorum filij exceptionem obiiciat.[5] Certè non nisi in quantum facere potest ob priuilegium condemnandus est.[6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro vidua Ioannis Montagny contra Antonium Montagny 4. Non. Aug. 1593.

1. *l.si cùm dotem 22.§.transgrediamur* D.*hoc tit.*
2. Postquam placuit Iustiniano *in Nouell.118.de hered.ab intest.venient.* vt filiusfamilias non tantùm bona aliqua relinquere hodie possit, sed etiam heredi cateteue & heredem.
3. In dubio enim præsumitur pecunia peruenisse ad potentiorem ac proinde ad patrem, cum quoque cùm dos filio data est non iussu patris *d.§.transgrediamur.*
4. *d.§.transgrediamur in fin.*
5. Quæ exceptio competit hodie cuilibet fideiussori. *Ex Nouell.4.de fideiuss.*vnde sumpta est *Auth.præsente C.eod.*
6. *l.sicut autem 21.D.de re iudic.*

DEFINITIO VIII.

Non potest mulier ex stipulatione mariti citra cessionem agere licèt stipulatio facta sit ex pecunia dotali, nisi maritus aliam stipulationi legem dixerit. Tenetur ergo maritus eiúsque periculum est.

OBligationis ex pecunia dotali constante matrimonio contractę exactio si aliud nihil dictum sit ad maritum maritive heredes soluto matrimonio pertinet à quibus nimirum dos restituenda est, Ita vt ante eam restitutionem nihil iuris in re dotali mulier eiúsve heres videatur.[2] Sed si maritus consenserit vt debitor se obligaret ad eam pecuniam mulieri ipsiúsve heredi soluendam, non alij quàm mulieri heredive eius actio ad exactionem competet,[3] Quasi iam quod ad hanc rem attinet restituta dote aut habenda pro restituta. Quòd si præterea tota dos repetatur, eæ iudicis partes esse debebunt vt quod mulier eiúsve heres ab hoc debitore consequi poterit, ex iudicio de dote detrahatur.[4] Erit igitur in mulieris electione vtrum aduersus debitorem agere velit, an contra maritum aut mariti heredes. At quid si constante matrimonio debitor factus sit non soluendo? Mariti periculum erit, qui pati non debuit vt dotalis pecunia malè collocaretur.[5] Nam nec in eius potestate fuit dotem contestante matrimonio restituere sine causa.[6] Ita ex tempore tractatum est contra Hypolitum Fillion 12. Cal. Maii 1595.

1. Nec enim obligatio contracta ex re mea est mea, sed eius qui sibi fuit stipulatus, nisi in casu *l.2. D. quand. ex fact. tutor.* & aliis si qui sunt similes.
2. Quamuis dici soleat res ex dotali pecunia comparatas dotales videri *l. res quæ* 54. D. *de iur. dot.*
3. Nam & quod vni debetur alteri potest restitui ex veri creditoris voluntate *l. vero* 12. D. *de sol. l. mulier* 41. *& seq. ad SC. Trebell.*
4. Ne alioqui contra bonam fidem bis idem exigatur *l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iudic. l. bona fides* 57. *De reg. iur.*
5. Boer. *quæst.* 22. *num.* 18. ex Bart. & aliis *in l. nupta* §. 1. *& l. si marito* §. 1. *hoc. tit.* vbi tamen quod magis mirum est loquitur de dote per patrem promissa, In eóque casu dissentit à Bart. nec malè meo iudicio.
6. *l. quamuis* 20. *D. hoc tit. l. vnic. C. si constant. matrim. dos solut. fuer.*

DEFINITIO IX.

De dote data prodigo cui bonis fuerat interdictum & ab eo consumpta si curatoris autoritas non interuenerit.

SI is cui quasi minùs sanis moribus præditus esset curator datus fuerat,[1] inscio curatore nuptias contraxerit, non eo minùs matrimonium valet quod curatoris autoritas non interuenerit,[2] Et consequenter si dotem acceperit obligabitur ad eam restituendam:[3] Quod si etiam bona sua expressim obligauerit, valebit obligatio tanquam facta ex causa & honesta & necessaria,[4] cùm etiamsi de pignore nihil conuenisset, sola tamen legis potestate inducta fuisset hypotheca.[5] Sed tamen si mulier marito dederit in dotem nomina, quæ ob non factam exactionem constante matrimonio facta sint minùs idonea, imputabitur potiùs mulieri cur cum tali viro sine ipsius curatore contraxerit quàm marito cur non exegerit.[6] Planè nomina ipsa & instrumenta reddere maritus cõpelletur.[7] Quid si exegerit sed pecuniam malè perdiderit, puta quam acceperit & consumpserit sine curatore?[8] Non erit cogendus vt restituat quod non habeat.[9] An ergo dotis iacturam mulier patietur?[10] An potiùs imputabitur debitoribus cur ei facto in rem suam procuratori sine curatore soluerint?[11] Quid verò si nuptialibus sollennibus curator adfuit, atque ita nuptias, & sciuit & tacito saltè consensu adprobauit?[12] Sed non eò minus imputandum erit debitoribus cur huic soluerint sine curatoris autoritate. Nimirum si generali & publico programmate interdictum fuerit ne quis cũ eo contraheret, aut ei solueret,[13] Alioqui non nocebit ignorantibus aut probabilem ignorantiam prætexentibus quòd hic maritus reuera curatorem habuerit quód que ei specialiter inhibitum fuerit ne sine curatore contraheret.[14] Aliter enim posito iure deceptio illa dicenda esset potiùs, quàm cautio aduersus deceptiones futuras.[15] In eóque melior condicio est illorum qui cum huiusmodi personis curatores habentibus contrahunt, quàm eorum qui cum minoribus, quia interdictionem à iudice factam quandiu publicata non est, ignorare probabiliter quiuis potest.[16] Non item eam quæ fit à iure.[17] Quamquam nec omnimodo interdictum est cum minoribus commercium, sed hactenus duntaxat si vel distrahant res alienari prohibitas, vel lædantur.[18] Porrò interdictio illa quæ fit à iudice non per testes probanda est, sed omnimodo per scripturam,[19] nisi scriptura deperdita probetur.[20] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. Sup. De repud. & iudic. de morib. sublat.

1. *Ex t. t. de curat. furios. & aliis extr. minor. dand.*
2. Quamuis dici soleat prodigum nihil posse agere sine curatore *l. 3. C. de in integr. restit. minor. l. 1. de curat. furios.*
3. Dotis enim restituendæ obligatio nascitur ex reipsa adeóque habet priuilegium tum quoque cum ipso iure matrimonium non valet *l. quæsitum* 17. §. *vlt. de reb. autor. iudic. possid. alias l. 2. de priuil. credit.*
4. Nam nec alienatio ipsa vnquam prohibita intelligitur cùm habet causam necessariam *l. alienationes* 13. *D. famil. erciscund. l. 1. D. de fund. dotal.*
5. *l. vnic.* § 1. *C. de rei vxor. act.* Cur ergo credatur malè contraxisse is qui iure communi vsus est *l. vsi. C. de in integr. restit. minor.*
6. Hoc enim ad bonorum administrationem pertinet non etiam vt matrimonium contrahatur & dos accipiatur. In iis autem quæ ad bonorum administrationem spectant necessaria est autoritas curatoris *d. l.* 3. *C. de in integr. restit. minor. l. seruus* 13. *D. de manumiss.* iunct. *l. vlt. D. de curat. furios.*
7. Nempe si probentur esse adhuc penes maritum prodigum, sine cuius dispendio futurum est vt id saltem reddat, quod habet *arg. l. in creditore* 38. *in fin. D. de euict.*
8. Id enim demum est vere prodigum esse, neque modum neque finem expensarum habere, nec minùs aliena quàm sua dilacerando & dissipando profundere *d. l. 1. D. de curat. furios.*
9. Imputari enim magis potest mulieri cur cum eo sine curatoris autoritate quàm prodigo cur cum muliere contraxerit vt proximè dictum est in Definitione.

10. Hoc

10. Hoc verò sanè durum est nec vnquam ferendum si quo remedio dos salua esse possit *l. 1. D. hoc tit. l. assiduis* 12. *C. qui potior. in pign. hab.*
11. Videntur enim isti soluisse perdituro quod si absque curatore non tamen absque iudice facere debuerunt. *arg. l. ait prætor* 7. §. 2. *vers. quid tamen l. quod si minor* 24. §. *restitutio l. minor* 32. *D. de minor.*
12. Solet enim ratum quid haberi non minùs factis quàm verbis & tacito consensu non minùs quàm expresso *l. non tantùm* 5. *D. rat. rem haber. l. 2. & 3. D. de pact.* Et solet dici eum qui vult antecedens velle etiam consequens *vulg. iurib.*
13. Nemo enim potest publici programmatis ignorationem iustam obtendere qui modò præsens fuerit *l. si eo tempore* 6. *C. de remiss. pignor.*
14. Est enim semper probabilis ignorantia facti alieni *l. vlt. D. pro suo.* Nec facilè imputandum quicquam est ei qui vero suo creditori soluit *l. vlt. D. de iur. dot. & l. quòd si minor* 24. §. *restitutio D. de minor.*
15. Nemini enim beneficium prætoris aut legis debet esse captiosum *l. Paulus* 8. *D. de prator. stipulat.*
16. Hoc enim est quod vulgo dici solet vocem præconis paucis innotescere.
17. Iuris enim ignorantia neminem excusat exceptis certis personis *l. regula* 9. *& pass. D. de iur. & fact. ignor.*
18. *d. l. quod si minor* §. *non semper l. non omnia* 44. *D. de minor.*
19. Vt & acta omnia iudicialia, de quibus Guid. Pap. *quæst.*
20. *l. testium facilitatem* 17. *in fin.* & ibi Bald. & cæteri *C. de testib.*

DEFINITIO X.

Mulier an & quando possit propria autoritate ingredi possessionem bonorum & pignorum dotalium, Et an sufficiat consensus liberorum qui se paternis bonis abstineant siue ante siue postea.

ILlud quidem constat mulierẽ quæ soluto matrimonio dotem repetit dotis actione successores mariti conuenire debere, nec ingrediendi possessionem rerum dotalium heredibus mariti non consentientibus sine autoritate iudicis vllam habere facultatem.[1] Idémque multò magis obseruandum si de pignorum dotalium possessione quæratur.[2] Nec posse mulierẽ postulare, vt ex dotali instrumẽto retineatur in possessione, quàm cum vitio acquisiuerit.[3] Nisi per clausulã constituti in tabulis dotalibus appositã, sibi plenam acquisiuerit à marito in casum restitutionis possessionem.[4] Cur enim cogatur exquirere voluntatem heredum mariti ad ingrediendum possessionem mulier, quæ ipsius mariti consensum iam habuit, & ex eo consensu possessionem iam acquisiuit?[6] Quid ergo, si neque adsit clausula constituti nec vlli sint mariti heredes? Vtique liberũ erit mulieri possessionem capere propria autoritate quasi vacantem: cùm nemini faciat iniuriã si nemo possideat.[7] Si quis enim ex creditoribus aut alius possideret nihil eo inaudito facere mulier deberet.[8] Nec est quòd quis obiiciat iacenti hereditati, curatorẽ ex inueterato pragmaticorum errore dari solere, qui hereditatis, & heredis vicem sustineat;[9] & cuius proinde non minùs quàm heredum voluntatem exquiri oporteat. Nam & admisso eo errore, nihilomagis tamen voluntas curatoris exploranda esset in acquirenda possessione, quippe qui non heredis sed hereditatis vices gerat,[10] quæ ipsa possessionem nec habet vllam nec habere potest.[11] At quid rursum si maritus suos heredes reliquerit, qui matri bona siue dotalia, siue pro dote obligata occupanti consenserint, & tamen patris hereditate postea se abstinuerint? sufficiet liberorum consensus, vt nihil à muliere vitiosè factum videatur,[12] cùm sint illi ipso iure heredes,[13] & consequenter ex generali huius prouinciæ consuetudine, ac locorum ferè omnium etiam possessores; quandoquidem ex edicto quod dicimus *le mort saisit le vif*, possessio rerum hereditariarum cum dominio & proprietate hereditatis hodie cuilibet heredi acquiritur.[14] Nec quod se abstinere possunt quidquam facit:[15] Satis enim est occupatã à muliere sine vitio possessionem:[16] neque superueniens abstentio vitiosam facere potest ad prehensionem possessionis:[17] quam subinde suo iure, iustóque titulo tueri mulier potest:[18] Sed & cùm non sit sine herede, qui suum heredem habet quamuis se abstinentem,[19] parum refert an adprehensionem possessionis abstentio secuta sit an præcesserit: quando; nec beneficium abstentionis alium effectum habet, quàm vti ne filius qui se abstinuit, conueniri à creditoribus possit, aut ne alio vllo incommodo propter hereditatem adficiatur,[20] non etiam, vt in cæteris omnibus, quæ vel ad commodum, vel saltem non incommodum ipsius spectant, pro non herede etiam quod ad Prætorem habeatur.[21] *Sinè die.*

1. *l. dotis actione* 9. C. *hoc tit.*
2. Minùs enim iuris habet mulier in pignoribus dotis quàm in rebus ipsis dotalibus quarum scilicet proprietas ad eam pertinet *l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*
3. Numquam enim viciosa possessio prodesse potest aduersus eum qui non sit omnino extraneus, id est qui aliquod ius in re aut ad rem habeat *l. vlt. D. de acquir. poss. l. filiam fratribus* 56. & ibi Bart. *D. ad SC. Trebell.*
5. *Ex l. quod meo* 18. *D. de acq. poss.* Nam & sub condicione potest transferri possessio *l. qui absenti* 38. *eod. tit.*
6. Nec enim possunt heredes venire contra factum defuncti non magis quàm contra proprium *vulg. l. cùm à matre* 14. *C. de rei vindic. l. ex qua persona* 149. *de reg. iur.*
7. Quid enim obstet quominus possit eam possessionem propria autoritate capere si nemo sit qui prohibeat aut prohibere possit? Nec enim hoc casu verendum est ne qua tumultus detur occasio, quæ sola ratio facit ne cui licere debeat sibi ius dicere *l. non est singulis* 186. *de reg. iur. l. extat. l.* 13. *D. quod met. causs.*
8. *d. l. non est singulis d. l. extat l.* 1. D. *quod legat.*
9. De quo vide quæ scripsi *in Error.* 3. *Decad.* 3. *De error. pragmat.*
10. Quamuis & heres & hereditas eandem personam scilicet defuncti repræsentet *l. heres & hereditas* 22. *D. de vsucap.*
11. Cùm possessio sit facti, hereditas autem sit nomen iuris *l. 1. §. Scæuola D. si is qui testam. lib. ess. iuss.*
12. *d. l. dotis actione* 9. ibi *heredibus mariti non consentientibus C. hoc tit.*
13. *l. in suis* 14. *D. de suis & legit. l. necessariis* 57. *D. de acquir. hered. l. 1. §. qui sunt in potestate D. si quis omiss. caus. test. l. cùm quasi* 30. § *sed etsi suus D. de fideic. libert.*
14. Quod ex iuris ratione secus est *l. cùm heredes* 23. *D. de acquir. poss.*
15. *d. l. 1. §. qui sunt in potestate si quis omiss. caus. testam.*
16. *d. l. filiam fratribus* 56. vbi Bart. *ad SC. Trebell. d. l. dotis actione.*
17. Vt nec quioquam cæterorum corrumpere quæ per liberos bona fide gesta sunt ante abstentionem *l. quoties* 44. *D. de acquir. hered.*
18. Facilius enim est vt detur possidenti retentio *l. 1. D. de pignor. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. retin. pos.*

19. *l. cùm quæſ* 30. §. *ſed etſi ſuus* D. *de fideic. libert. l. neceſſarijs* 57. D. *de acquir. hered. l. ita tamen* 27. §. *ſi pater filium* D. *ad SC. Trebell.*
20. *d. l. neceſſarijs*, quia prætor hunc qui abſtinuit non habet heredis loco *l. ſi filius* 12. D. *de interrog. in iur. fac.*
21. *d. l. ita tamen* 27. §. *ſi pater filium* D. *ad SC. Trebell. l. paterfamilias* 28. D. *de reb. autor. iudic. poſſid. alias* t. 13. *d. priuil. cred.* Scripſi *in Error.* 1. *Decad.* 32. *De error. pragmat.*

DEFINITIO XI.

Dos quidem reſtitui mulieri conſtante matrimonio niſi certis ex cauſis non poteſt: Sed ſi mulier ex ea reſtitutione locupletior inueniatur ſoluto matrimonio reſtitutio conualeſcit.

NOn poteſt maritus dotem reſtituere conſtante matrimonio, nec ſi mulier velit, & conſentiat,[1] Ne dos periclitetur, quam verisimile ſit recaſuram in poteſtatem mariti, [2] atque ita damno mulieris ceſſurum, vt facilè indotata conſtituatur, ſi ex eiuſmodi reſtitutione maritus liberetur.[3] Neque verò maritus in diem tantùm debitor eſt dotis, ſed etiam ſub condicione, ſi matrimonium ſoluatur. Itaque priuſquam conditio euenerit nullomodo debitor eſſe intelligitur, [5] nec proinde poteſt ab eo facta ſolutio parere liberationem. Prius enim eſt, vt quis debitor ſit quàm vt liberetur,[6] potiúſque donationis iure cenſenda eſt præmatura illa dotis reſtitutio, [7] quæ donatio licet ab initio non valeat, inter coniuges poteſt tamen confirmari morte.[8] Porrò donationis iure cenſeri non poſſet, ſi ex ea reſtitutione marito acquireretur liberatio: [9] Si tamen probetur ex ea reſtitutione, quæ conſtante matrimonio facta eſt mulierem effectam eſſe locupletiorem, & quidem ita vt ſoluti matrimonij tempore duret locupletior, verius & æquius eſt liberationem conualeſcere. [10] Sed probandi onus incumbet marito, eiúſve heredibus aut alijs, qui pro marito dotem reſtituerint,[11] Nec ſufficiet ab initio meliorem factam fuiſſe dotis conditionem, aut æquè tutam, & bonam niſi talis duret:[12] quia liberatio, quæ in ipſo inſtanti ſolutionis fieri non poteſt, pendet neceſſariò ex futuro euentu. [13] Diuerſum eſt ſi reſtitutio dotis fiat conſtante matrimonio, ex cauſa neceſſaria, [14] Tunc enim liberatur maritus ſi caſu fortuito dos penes mulierem perierit, quamuis non item ſi maritus reſtituerit perdituræ.[15] *Ita tractatum & concluſum eſt*, licet non pronunciatum in cauſa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret 12. Cal. April. 1596.

1. Niſi ex certis cauſis de quibus *in l. quamuis* 20. D. *ſolut. matrim.*
2. ex præſumptione *l. ſi cùm dotem* 22. §. *tranſgrediamur eod. tit.*
3. *l. vnic. C. hoc tit.*
4. Licet contra crediderit Aret. *ad l. quod certa die* 70. *de ſolut.*
5. *l. cedere diem* 213. *de verb. ſignific.*
6. *l. ſtipulatio iſta* 38. § *inter de verb. oblig.*
7. *ex reg. l. donari* 82. *de regul. iur. l. donari* 29. *de donat.*
8. *l. cùm hic ſtatus* 32. *in princip. & §. ſiue autem & paſſ.* D. *de donat. int. vir. & vxor.*
9. Cùm donare ſit perdere *l. filius familias* 7. D. *de donat.* liberati verò ſit acquirere *l. ſi pupilli* 66. *in fin. D. de ſolut.* *l. ſpecies* 11. D. *de acceptilat.*
10. Ex traditis per Bart. & alios poſt *gloſ. ad l.* 2. D. *ſolut. matrim. l. Titia* 48. C. *de ſolut.*
11. Cùm ſit hoc fundamentum exceptionis mariti aut heredum ipſius *arg. l. prædiorum* 10. *cum ibi. not.* C. *de præd. minor.*
12. Quia nec videtur factum quod non durat factum vulg. *l. ſi pro patre* 10. §. *verſum* D. *de in rem verſ.*
13. *l. qui res* 98. §. *rem autem & §. aream* D. *de ſolut.*
14. Vt in caſibus de quibus *in d. l. quamuis.*
15. Ioan. Campeg. *in tract. de dote quæſt.* 13. *per tot.* poſt gloſ. & Bart. *in d. l. ſi cum dotem* 22. §. 1. D. *ſolut. matrim.*

DEFINITIO XII.

Dotis ſolutio facta conſtante matrimonio mulieri quæ vidua vulgo credebatur liberat ſoluentem.

QVid tamen ſi mulier tanquam vidua dotem repetat à proximis agnatis mariti, quaſi pro heredibus, Aut à mariti debitoribus penes quos dotalis pecunia fuit, & ad quos dotis pro marito reſtituendæ onus pertinuit? Rectè facta ſolutio, dotiſque reſtitutio videbitur, Nec ſi ex poſtfacto appareat eo adhuc tempore maritum in humanis fuiſſe, reſtituetur obligatio, quæ ſemel fuit extincta, [2] ſufficit enim nihil poſſe imputari ei, qui ſoluit, [3] ſiue dolo malo, ſiue per facti errorem probabilē,[4] mulier dotē petens mariti mortem mentita proponatur. Quanquam dolo interueniente apertius eſt mulieri ſuccurri non oportere.[5] Præſertim cùm abſente marito qui mortuus putabatur exacta dos non poſſit videri recidiſſe in poteſtatem mariti, qua potiſſimum ratione placuit non poſſe dotem conſtante matrimonio reſtitui mulieri, quæ ita facilè fieret indotata.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Vt hoc caſu tantùm proſit bona fides quantùm veritas ipſa quia lex non eſt impedimento *arg. l. bonæ fides* 136. *de regul. iur.* Iunct. *l.* 3. §. 1. *ad SC. Macedon.*
2. Semel enim extincta in totum obligatio nunquam reuiuiſcit.
3. Et quem prætor ipſe eodem errore deceptus potuit cogere ad ſolutionem *l. quod autem* 6. §. *apud Labeonem* D. *quæ in fraud. credit.* Iuncta *l.* 7. §. 1. D. *de minor.*
4. *Vt in l. cùm mater* 28. D. *de inoffic. teſtam. l. vlt.* D. *de hered. inſtit.*
5. Cùm deceptis mulieribus ſuccurri oporteat non autem decipientibus *l.* 2. §. *ſed ita demùm l. ſi decipiendi* 30. D. *ad SC. Velleian.*

DEFINITIO XIII.

Dotis debitor qui mulieri dotem ſoluit conſtante matrimonio iubente iudice ſecurus eſt licet mulier dotem perdiderit, nec maritus ſit ſoluendo.

IVdex à nupta muliere aditus vt dos ſibi cōſtante matrimonio per debitorem ſolueretur,[1] pro muliere pronunciauerat, quamuis debitor dotis mariti iam tum ſuſpecti paupertatem allegaret. Mulier acceptam

acceptam dotem malè conſumpſerat & ita cœperat eſſe indotata. Si poſteà ſoluto matrimonio velit in integrum reſtitui ad appellandum, non eſt audienda, cùm de alio quàm de ſe conqueri non poſſit,[2] Nec cauſa vlla eſt propter quam imputare debeamus ei qui dotem coactus & bona fide ſoluit, [3] cui non aduerſus imperitiam aut iniuriam iudicis ſibi proſpexerit per appellationem, cùm ſoluens auctore iudice liberationem ſibi acquirere potuerit, qui parēre habuit neceſſe. [4] In eóque melior illius condicio eſt quàm eius qui conſtante matrimonio emerit pignus dotale. Ille enim non habuit neceſſe emere, huic verò neceſſe fuit ſoluere iudice ſic iubente. [5] Quid tamen ſi probet mulier adactam ſe verberibus aut minis mariti, vt dotē peteret conſtante matrimonio, & maritus non ſit ſoluendo? Adhuc dicendum eſt non debere id nocere tertio probabiliter ignoranti ea quæ inter virum & vxorem domi gerebantur.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. Nullo enim colore peteretur & dotis reſtitutio contra maritum conſtante matrimonio *l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*
2. Non enim per omnia ſimilis eſt mulier minori *l. vlt. in princip. D. ad SC. Velleian.* Nam minori ſufficit vt læſus ſit à ſe ipſo & ſua facilitate *l. præfecti* 17. *& paſſ. D. de minor.*
3. *l. quod autem* 6. §. *apud Labeonem* D. *quæ in fraud. credit.*
4. *l. non videntur* 167. §. *qui iuſſu de regul. iur.* Text. eſt elegans *in l. ait prætor* 6. §. *permittitur D. de minor. l. ſi ſtipulatus* 81. §. 1. *de ſolut.*
5. *l. quod ſi minor* 24. §. *reſtitutio eod. tit.*
6. *l. ſed ſi ego* 4. *l. bona fide* 27. D. *ad SC. Velleian.*

DEFINITIO XIV.

Si ſoluto matrimonio mulier reliquam dotem petat videtur adprobare alias ſolutiones conſtante matrimonio malè factas, Nec poteſt in integrum reſtitui, multò minùs heres eius.

MVlier cui pars dotis malè ſoluta fuerat conſtante matrimonio,[1] ſi reliquam dotem petat matrimonio iam ſoluto, videtur adprobare præcedētes ſolutiones,[2] nec amplius petere poteſt eam dotis partem quaſi malè ſolutam.[3] Adeò vt nec audienda ſit, ſi tanquā læſa in integrum reſtitui velit, [4] Liberum enim illi fuit dotis ſuæ condicionem ſoluto matrimonio facere deteriorem. [5] Igitur heredi eius multò minùs competet reſtitutio, Quia licèt heredis & defuncti eadem ratio cōſtitui ſolcat, [6] hac tamen parte longè fauorabilior eſt perſona mulieris propter quam tot priuilegia doti conceſſa ſunt, [7] ne mulier maneat indotata, quæ res publicam offenderet vtilitatem:[8] Quàm heredis in cuius perſona nec dos vlla eſſe intelligitur. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. Nec enim poteſt regulariter dos ſolui & reſtitui conſtante matrimonio *l. vnic. C. hoc tit.*
2. Num qui petit aut accipit aliquid pro reſta vt loquuntur, intelligitur generaliter debitum remittere integrum, & paciſci de non petendo Caſtrenſ. *ad l. ſi ex pluribus* vbi gloſ. D. *de ſolut.*
3. Quia ſolutio etiam male facta conualeſcit per ratihabitionem *l. ſolutam* 49. *verſ. ratam* D. *eod.*
4. Vt dixi *Deſin. præced. num.* 2.
5. Non tamen antea *l. Attilicinus* 17. D. *de pact. dotal.* iunct. *l. ſi quando* 35. §. *& generaliter C. de inoffic. teſtam.*
6. Maximè verò in iure petendæ reſtitutionis in integrum *l. non ſolum* 6. D. *de in integr. reſtit. l. Pannonius* 86. D. *de acquir. hered.*
7. Notat *in l.* 1. C. *de priuileg. dot. l. aſſiduis* 12. *C. qui potior. in pignor. hab.*
8. *l.* 1. *vbi not.* D. *ſolut. matrim. l. intereſt.* 18. D. *de reb. autor. iudic. poſſid.*
9. Quia non poteſt dos eſſe ſine matrimonio *l.* 3. D. *de iur. dot.*

TIT. XIV.

Ne fideiuſſ. dot. dentur.

DEFINITIO I.

Datio fideiuſſoris pro dote non valet, neque confirmatur iuramento.

IDEIVSSOREM pro dote ſiue conſeruanda ſiue reſtituenda vxori à marito patréve eius dari optima ratione prohibitum eſt, Ne cui credendam ſeſe mulier exiſtimauit, eius fidem dotis nomine ſuſpectam habere videatur,[1] néve faciliùs perfidiæ occaſio inter coniuges generetur, quorum concordia dotis potius vinculo retineri debeat.[2] Ergo ſi fideiuſſor ex hac cauſa datus ſit, iuriſiurandi quidem quod citra diſpendium ſalutis æternæ ſeruari poteſt, impetranda erit venia, [3] Sed in integrum reſtitutio quaſi firmato per iuſiurandum contractu [4] non erit neceſſaria, cùm aduerſus iuſtam legis prohibitionem non niſi perperàm contrahi potuerit,[5] ne alioqui eueniat vt priuatorum pactionibus iuri publico derogetur. [6] Non enim huiuſmodi fideiuſſiones ideò prohibitæ ſunt quòd anteà præſtari eas neceſſe eſſet,[7] Sed vt quæ olim à volentibus præſtabantur hodie nec ab eo qui velit, præſtari poſſint.[8] *Sine die.*

1. *l.* 1. *& 2. C. hoc tit.*
2. Quæ concordia maximè inter coniuges ſeruanda eſt adeò vt etiam potior eius ratio haberi debeat quàm patriæ poteſtatis *l.* 1. §. *vlt. de liber. exhib.*

3. Alioqui inuiolabiliter seruari debet ne periurium incurratur *cap. cùm contingat & cap. de bitores Extr. de iureiur. Auth sacramenta puberum C. si aduers. vendit.*

4. Aliquando enim iusiurandum prodest ad firmandum contractum qui alioquin non valeret & eo casu necessaria est restitutio, Aliquando autem prodest duntaxat ad inducendam exceptionem periurij & tunc sufficit impetrare absolutionem *Not. in cap. quamuis pactum de pact. in 6. & ad d. Auth sacramenta.* Bart. *in l. si quis pro eo de fideiuss.*

5. *l. non dubium 5. in fin. C. de legib. l. si quis inquilinos 112. §. vlt. de legat. 1. l. 7. §. & generaliter D. de pact.*

6. Quod fieri nunquam potest *l. ius publicum 38. eod. tit. de pact. l. vlt. D. de suis & legit.* Bartol. *ad d. l. 1. & 2. C. hoc tit.* quamuis contrà sentiat Didac. *in d. cap. quamuis pactum in secund. part. select. §. 2. num. 9.* vbi dicit communem.

7. Nulla enim iuris parte ita cautum reperitur vt fideiussores dotium dari olim deberent quod nec fieri potuisset quin libertas matrimoniorum valde constringeretur, quia multis facilius esset vxorem nolle ducere, quàm aut ducere sine dote aut dotis fideiussorem inuenire *l. 2. § sed si dubitetur D. de iudic.*

8. Et ideo conceptus est titulus negatiuè & prohibitiue vt appareat legis prohibitionem hoc casu resistere contractui quo casu contractus non potest firmari iuramento.

DEFINITIO II.

Maritus potest & debet dare fideiussorem pro pecunia non dotali si eam exigat etiam muliere consentiente.

FIliusfamilias consentientis vxoris nomine conueniebat debitores eius pecuniæ quæ mulieri constante matrimonio extra dotis causam obuenerat. Cùm illi solutionem recusarent nisi maritus satisdaret rem mulieri saluam fore. Maritus autem diceret nihil eorum interesse, cùm soluentes mulieri creditrici aut cui ipsa vellet liberationem omnimodo essent consecuturi. [1] Senatus æquissimè putauit faciendum vt mulieri cautum esset eius pecuniæ nomine, nec prius ad solutionem vrgeri debitores possent, quàm ipsa ostenderet, qua ratione in rem suâ vtiliter impêdi pecunia posset, vel mariti pater aut alius idoneus fideiussor se in eam rem pro marito obligasset: [2] Id si fieri non posset deponendam pecuniã penes sequestrem virum probũ, per cuius manus, eius pecuniæ vsuras mulier perciperet, sicut & in dote fieri solet, cùm priusquàm soluatur inopia mariti superuenit. Nec quod fideiussores dotium dari prohibitum est, ad rem pertinet. Est enim hac parte diuersa causa dotis & rerum, quæ dotales non sunt, quippe in quibus nihil omnino iuris maritus habeat, [4] & quas mulieri saluas conseruari potissimùm publicè interfit, adeoque debitorum qui male perdita pecunia soluto quandocunque matrimonio iterum à muliere conuenirí possent, si mulieris consensum occulto mariti dolo impetrasse extortum postea appareret. [5] Plus enim iuris habet maritus ad exigendam pecuniam dotalem etiam multa muliere quæ dotẽ dando semel consentiit, quàm ad accipiendã solutionẽ pecuniæ paraphernalis, mulliere licèt cõsentiente: quia consensus qui ex parte mulieris interuenit cùm dat dotem, non æque suspectus est atque is qui constante matrimonio præstatur. [7] Mihi tamen videbatur senatusconsultum hoc magis æquitati, quàm iuris ratiõni conuenire, nisi persona mariti suspecta esse proponatur. [8] *Ita Senatus* in causa Filliard & Francisci Pellin procuratoris contra N. Trolliet 13. Cal. Ianuar. 1594.

1. *l. vlt. D. de iur. dot. l. vero procuratori* 12. D. *de solut.*
2. Nam & ad mariti patrem qui filium in potestate habeat præsumitur pecunia perueniss *l. si cùm dotem 22. §. transgrediamur D. solut. matrim.* ideóque cogitur pater ie suáque obligare pro dote filu Bart. *ad l. lis nulla de iudic.* at non equè tamen pro pecunia paraphernali aut aduentitia.
3. *cap. per vestras Extr. de donat. int. vir. & vxor.*
4. Nempe suo iure. Nam consentiente muliere habet *l. hac lege 8. C. de pact. conuent.*
5. *Ex not. in l. 1. §. quæ onerandæ D. quar. rer. act. non det.*
6. *l. doce 9. C. de rei vindic.*
7. *d. §. quæ onerandæ l. pen. de furt.*
8. Et hoc iure passim vtuntur in Gallia vt mulier quæ constante matrimonio consentiit, nunquam restituatur.

DEFINITIO III.

Non tenetur maritus cauere debitori dotis cui potest imputari cur dotem sine cautione marito suspecto promiserit.

MVlieris debitor qui eius nubentis nomine dotem promisit viro iam tum facultatibus suspecto, petere non potest vt dotis gratia melius caueatur, siue datis in rem fideiussoribus, siue pignoribus melioribus. [1] Nam præter id quod fideiussorem ex hac causa dari nominatim lege prohibitum est, [2] quamuis non etiam pignora. [3] Illud tamen in proposito dandis quoque pignoribus obstat quod non dotis aut mulieris sed ipsius debitoris periculo futurum sit, si maritus minus idoneus reperiatur. [4] Imputare namque sibi debet quòd tali viro promiserit, nec sibi melius cauerit, si non ipsa mulier sibi virum elegit, [5] quo sanè casu securus est debitor, qui non nisi mandante muliere & ex necessitate dotem promisit. [6] Solúque illa superesse potest quæstio, An mulier agere possit ad dotem in tuto collocandam cùm ei nupsit, qui iam inde ab ipso contracti matrimonij tempore fuit non soluendo. [7] *Ita Senatus* ex tempore contra procuratorem Ioannem Treyuet 3. Cal. Maij 1595.

1. Qui duo sunt modi idonee cauendi *l. si mandatu 9. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. addici. D. de fideic. libert.*
2. *l. 1. & 2. C. hoc tit.*
3. Minus tamen est dare pignora quàm fideiussorem ideóque dicitur satisdare, qui dat fideiussorem, non etiam is qui dat pignus *l. 1.* vbi scripsi in Rationalibus D. *qui satisd. cogant.*
4. Nisi proponas promissam fuisse marito dotem per delegationem, Nam qui delegatur is omnimodò à priore creditore liberatur *l. 1. doli & pact. D. de nouat. & deleg.*
5. *arg. l. 1. §. illud sciendum & seq. D. de separat.*
6. Cùm etiam inuitus debitor cedi & in dotem dari possit *l. 1. C. de nouat. l. si debitor 80. & 83. D. de iur. dot.*
7. De qua quæstione vide Bart. *ad l. si constante 24. D. solut. matrim.*

DEFI-

DEFINITIO IV.

Licèt dotium fideiussores dari non possint, dos tamen quantum fieri potest in tuto collocanda est.

DOtium fideiussores dari lege prohibitum est, ne perfidiæ suspicionis inter coniuges nascatur occasio, [1] Adeò vt nec desint qui putent fideiussorem dotis nomine acceptum ne ex iureiurando quidem suo obligari quasi præstito contra leges: [2] Sed tamen receptus est, vt iurata fideiussio obliget fideiussorem: [3] Neque tamen ideò consequens est, vt dotis fideiussor à muliere peti possit, si non vltro offeratur, inspecta scilicet iuris ciuilis ratione: [4] sed tamen cùm vsu quotidiano compertum sit dotes plerasque ex maritorum siue præsenti, siue superueniente inopia periclitari, [5] Senatus noster putauit ad publicam vtilitatem, iudicumque omnium officium maximè pertinere, vt quoties de dote agitur quantum fieri potest in tuto res collocetur, [6] cóque nomine idonea cautio præstetur, [7] nimirum si cautionem petat is qui ex necessitate dotem soluere debeat, Vtputa pater patruus ve heres, aut debitor quisquis ille sit: [8] Ipsa enim mulier sanè cautionem petere non potest, quæ seipsam viro credidit, [9] licèt quàm maximè ipsius interfit dotem saluam esse. [10] Itaque plus iuris habet hoc casu alius ex persona mulieris, quàm ipsa mulier: [11] An quia futurum sit, vt dotem semel solutam iterum soluere cogatur is, qui semel bene soluit, licet inopi marito? Minimè. [12] Nec enim semel quæsita liberatio ex postfacto tolli potest: [13] Neque est quod quicquam imputetur ei qui soluit marito ius habenti dotis exigendæ, [14] Nisi proponas patrem, ad cuius sanè officium pertinet, vt sicut dotare filiam cogitur, [15] ita & locupletem, idoneúmque maritum ei quærere teneatur. [16] Cæterum patris heres aut debitor, siue frater mulieris ille sit, siue extraneus, tutus est, si marito soluerit, quamuis iam egeno, cùm nec administrator sit mulieris, [17] nec eius procurator, [18] vt cogatur petere assecurationem, quam mulier ipsa petere marito vergente ad inopiam, & potest, & debet, [19] sed quia, vt dixi, publicè interest dotes mulieribus saluas esse. [20] Honestius tamen, sicut & tutius videtur pignoribus, quàm fideiussoribus in eam rem caueri, [21] cùm dici soleat plus cautionis esse in re, quàm in persona. [22] Cui consequens est, vt neque fideiussorem dare teneatur maritus, qui eo tempore, quo dotem accipit, idoneas habet facultates ex quibus mulieri satis cautum esse possit, [23] licet fieri queat, vt fiat pauperior. [24] Non idem est si maritus contracti matrimonii tempore dives fuisse proponatur, Ex postfacto autem lapsus facultatibus ante acceptam dotem. Etsi enim secuta quandocunque dotis numeratione ius pignoris mulieri quæsitum intelligi debet à die promissionis: [25] Tamen vbi euidens, iámque emergens amittendæ dotis periculum est, ex præsenti egestate mariti, æquius est mulieri consuli per dotis retentionem, [26] quàm pati, vt dotis retentio cum hypothecaria actione commutetur, [27] Maximè cùm mariti commodo aliter consuli possit: [28] Sequestrata scilicet dote penes probum mercatorem, qui dotis vsuras marito præstet adferenda matrimonij onera. [29] *Ita Senatus* in causa Nicolai Brondel Chirurgi, & Ioannis Pauy 4. Cal. April. 1597.

1. Verba sunt *legis 2. C. hoc tit.*
2. Bart. *ad l. si quis pro eo 56. D. de fideiussor. ex l. non dubium 5. C. de legib. l. si quis inquilinos 112. §. vlt. de legat. 1.*
3. Seraphinus de Seraph. ex communi nostrorum sententia *priuileg. 69. De priuileg. iurarn.*
4. *l. 1. & 2. C. hoc tit.*
5. Fiunt quotidie lites de dote in tuto collocanda, & vt loquuntur assecuranda *ex l. si constante 24. D. solu. matr. l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*
6. *ex not. in l. 1. D. solut. matr. l. interest 18. D. de reb. autor. iudic. possid.*
7. Melius enim est intacta dotis iura ab initio seruare quàm post vulneratam dotis causam remedium quærere *arg. l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*
8. Illi enim ex necessitate dotem soluere debent *l. si extraneus 33. D. de iur. dot.*
9. *Ratio est d. l. 2. C. hoc tit.*
10. Vt facilius & commodius possit nubere *Auth. sed quamuis vbi not. C. de rei vxor. action.*
11. Quod sanè mirum est, quamuis non sit nouum vt ex alterius persona quis consequatur quod ex sua non posset *l. 3. in fin. D. quæ res pignor. l. si is qui duos 29. de liberat. legat. l. cùm hereditate 55. D. de acquir. hered.*
12. Liberatur enim quisquis soluit vero creditori *l. solitam 49. D. de solut.* Maritus autem est verus creditor dotis *l. doce 9. C. de rei vindic.*
13. *l. qui res 98. §. aream de solut.*
14. Habet enim plus quàm mandatum ad dotem exigendam cùm sit dominus dotis *d. l. doce*, eámque habeat in bonis *l. quamuis 75. D. de iur. dot.* iunct. *l. rem in bonis D. de acquir. rer. domin.*
15. *l. capite 19 De rit. nupt. l. vlt. C. de dot. promiss.*
16. Alioqui tenebitur filiam iterum dotare vt notatur supradictis locis. *& in Auth. quod locum C. de collat.*
17. Vt ei prospicere debeat, quomodo deberet si esset mulieris curator vt *in l. sine generalis 61. D. de iur. dot. l. cùm post mortem 43. §. 1. D. de admin. tutor.*
18. Similis ratio est *in l. postulante 44. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*
19. *Ex l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*
20. *d. l. 1. solut. matrim. d. l. interest 18. De reb. aut. iudic. possid.*
21. Veroque enim modo rectè ac vtiliter cauetur *l. si mandatu 59. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. Addici 8. D. de fideic. libert.*
22. *l. plus cautionis 25. De reg. iur.* de cuius tamen sententia vide quæ alio loco scripsi.
23. *arg. l. sciendum 15. D. qui satisd. cogant.*
24. Esset enim mali ominis expectare casum & aduersam fortunam mariti. *l. inter stipulantem 83. §. sacram D. de verb. oblig. l. cum tale 72. De condic. & demonstr.*
25. *Ex l. 1.* vbi notat. D *qui potior. in pignor. hab.*
26. *arg. l. si post perfectam 24. C. de euict. l. 1. D. de pignor.*
27. Est enim longe melius & commodius retinere quàm petere *l. is qui destimauit 24. D. de rei vindic. l. 3. D. de compensat. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*
28. Ad quem scilicet fructus dotis pertinere debent pro oneribus matrimonij *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot. l. si is qui 56. §. ibi dos D. eod.*
29. *Iuxta cap. per vestras De donat. int. vir. & vxor.*

TIT. XV.

De fund. dotal.

DEFINITIO I.

De alienatione iurata bonorum dotalium facta per mulierem. An & quando rescindi possit per restitutionem constante matrimonio.

BONORVM dotalium alienatio licet iure ciuili prohibita sit,[1] iuramento tamen confirmatur:[2] sed facilis in integrum restitutio est impetrata absolutione [3] si cum maritali reuerentia, quæ metus præsumptionem inducit qualiscunque læsio concurrat, etiam intra dimidiã iusti precij. [4] Neque enim hoc solo læsa mulier videtur,si minore precio vendiderit, [5] sed & si in rem eius non sit versum precium puta si pro mariti debito venditio facta sit. [6] Nam licet hoc casu non sit locus Velleiano, quia Senatusconsultum succurrit tantùm mulieri quæ pro alio se obligat,non item ei quæ pro alieno debito res suas distrahit,[7] apertè tamẽ lædituꝛ quæ pro re ad se nil pertinẽte sit pauperior,[8] Nec aliud erit si venditio permittẽte iudice facta fuerit,[9] præsertim si marito postulante,aut postulationi vxoris subscribente ea permissio impetrata sit,[10] nisi causæ cognitio saltem summaria interuenerit,[11] in qua hoc potissimum versabitur, An necessaria aliqua causa,sit quæ fundi dotalis suadeat distractionem. Nam ex necessaria causa talis alienatio & olim valuit, & hodie valet.[12] Vtputa si nec maritus nec mulier quicquam aliud habeant vnde se suósque alant. [13] Cæterùm bonis dotalibus malè distractis non eò minùs poterit mulier ius suum persequi,siue iure communi,[14] siue petita in integrum restitutione, quòd matrimonium adhuc duret. Ipsius enim interest dotem habere,[15] licèt fundi vindicatio non mulieri,[16] sed marito cõperat. [17] Vtique enim maritus ipse qui vendidit adeóque de euictione se obligauit agere non potest,[18] nec restitutionẽ ex alia causa implorare quàm si læsio immodica & vltra dimidiam iusti precij interuenisse probetur.[19] Mulieri autem facilius restitutio cõceditur, & quia prohibitione legis nititur, [20] & quòd maritali reuerentia vendere coacta videatur.[21] Si tamen maritus sit locuples qui aliunde onera matrimonij ferre commodè possit,[22] difficilius est vt constante matrimonio fundus emptori aufferatur, magisque est vt tamdiu penes eum remanere debeat, quandiu penes maritum fuisset si ipse non vendidisset:[23] Quamuis interim causa restitutionis exerceri non malè possit.[24] Non idem est si maritus laboret inopia,siue à tempore contracti matrimonii ea inopia superuenerit, siue ab initio iam ille inops fuerit. Datur enim vtroque casu mulieri vindicatio etiam durante matrimonio si ipsa non vendiderit. [25] Eadem igitur ratione & restitutio in integrum si malè ipsa vendiderit, vt habeat ex quo se & suos alat.[26] Nam & hoc casu restitui posset si marito res proprias & pro dote obligatas vendenti consensisset. [27] Ideóque & ex hac causa condemnari debet emptor vt fructus quos post litem contestatam percepit ex re dotali, ipsi etiam mulieri restituat,constante licet matrimonio.[28] *Ita Senatus* pro Ioanna Ioly vxore Iani Mignon contra heredes Petri Gleyron 12. Cal. Mart. 1593.

1. *l.vnic.§.& cùm lex Iulia C.de rei vxor.act.l.1.& pass.*D.*& C.hoc tit.*
2. *Cap.cùm contingat Extr.de iureiur.*
3. Quæ tamẽ omnimodo necessaria est cùm possit iusiurandum seruari citra dispendium salutis æternæ *d. cap. cùm contingat & pass.eod.tit.de iureiur.*Datur autem apud nos hæc restitutio quia mulier eadem facilitate iurare intelligitur, qua & contrahit.Vnde est quod iure ciuili tale iuramentum nullius esset momenti hoc casu *l.5.in fin.C. de legib. l.si quis inquilinos* 12.§.*vlt.de leg.1.*
4. *arg.l.1.§.quæ onerandæ* vbi DD *quar.rer.act.non det.l.pen.de furt.*
5. *l.si res* 12 §.1.D.*de iur.dot.*
6. *Tot.tit.C.ne vxor pro marit.*
7. *l.nec interest* 5.iunct.*l.præc.*D.*ad* SC.*Velleian.*
8. *arg.l.vir vxori* 17.§.*vlt.eod.tit.*
9. Nam nec iudici liberum est permittere distractionem bonorum dotalium sine causa vt nec bonorum minoris *l.5.§.si ea alienum* D.*de reb.eor.qui sub tutel.*
10. Quasi voluntate mulieris per maritum in fraudem ipsius mulieris cõquisita *vt in l.2.C.de reb.alien. non alienand.*
11. Ita vt non possit dici obreptum aut subreptum iudici, alioqui non valet quod actum est *d.l.5.§.pen.de reb.eor.*
12. *l.1.D.hoc tit.l.alienationes* 13 D *famil.erciscæ.*
13. *l.si cùm dotem* 22.§.*si maritus ad fin.*D.*solut.matrim.l.quamuis* 20 *eod.tit.*
14. Si iusiurandum mulieris non interuenerit,quo casu venditio fundi dotalis ipso iure non valet vt dixi *num.*1.
15. *l.seruo legato* 69.§ *si testator de leg.1.l.pater filiæ* 71.*D.de euict.*
16. Nisi soluto demum matrimonio *l.in rebus* 30.*C.de iur.dot.*
17. *l.doce 9.C.de rei vindic.*
18. Quia quem de euictione tenet actio eundem agentem repellit exceptio *vulg.l.vindicantem* 17.D.*de euict.l. venditrici* 31.C.*de reb.alien.non alienand.*
19. Condictione *ex l.1.C.de rescind.vendit.*
20. *d.§.& cùm lex Iulia* iunct.*l.vlt.C.de reb.alien.non alien.l.1.& tot.hoc tit.*D.*&* C.
21. *d.l.1.§.quæ onerandæ D.quar.rer.act.non det.*
22. Quo casu non est locus remedio *l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.*
23. *arg d.l in rebus & l.peto* 69.§.*prædium De leg.2.*
24. Dilata tantùm executione iudicati in tempus soluti matrimonij *arg.l.in lege Aquilia* 40.*in fin.D.ad leg.Aquil.*
25. *d.l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.*
26. Nec enim nouum est vt mulieri etiam pro re dotali detur restitutio in integrum constante quoq; matrimonio dum id fine mariti iniuria fiat *l.Titia* 62 *de iur.dot.*
27. Si modo non supereſſet in bonis mariti vnde satisfieri pro dote posset *l.iubemus* 21.*C.ad* SC.*Velleian.*
28. Quia fructus dotis hoc casu non ad maritum pertinent sed ad mulierem,ad se suámq; familiam alendam *l. vbi adhuc.*

DEFI-

DEFINITIO II.

De alienatione bonorum paraphernalium in qua læsio interuenit.

QVòd si bonorum paraphernalium aut aduentitiorum facta venditio sit, est quidem illa validior, quia & citra iusiurandum valet, [1] cùm nulla lege prohibita sit, [2] sed tamen si læsio interueniat enormis,vt vocant,& immodica,[3] perinde mulier in integrum restituetur ad venditionem omninò rescindendam, Ita vt nec supplendi iusti precij electio emptori detur, [4] propter concurrentem metum reuerentialem,qui hactenus saltem prodesse mulieri debet quamuis nec mariti minas probet nec verbera.[5] Nam si quid horum præterea interuenerit, locus est restitutioni ex edicto De eo quod vi metúsve causa, [7] licet nec læsio vlla adiit in precio, nec dolum qui ex vi facta metúve illato colligitur, emptor vllomodo participauerit.[8] Imò nec emptori proderit si probet solicitatum se à muliere etiam absente marito vt ab ea emeret,[9] si modò probet illa se vapulasse vt emptorem solicitaret, quoniam quicquid per vim aut metum gestum est totum id irritum haberi debet. [10] Denique sufficit in eo læsam esse mulierem,quod inuita vendidit, [11] licet nec in precio decepta sit nec malè consumpta, aut in inopis mariti rem versa fuerit pecunia.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Habet enim mulier liberam istiusmodi bonorum administrationem, at non etiam maritus nisi muliere consentiente *l.hac lege* 8.*C.de pact.conuent.tam sup.dot.l.maritus* 21.*C.de procurat.*
2. Lex enim Iulia itémque Iustiniani *in l.vnic.C.de rei vxor.act.*de solo dotali fundo locuta est.
3. Id est vltra dimidiam iusti precij *vt in l.2.l.si voluntate* 8.*C.de rescind.vendit.*
4. Quæ alioqui danda esset *ex d.l.2.& d.l.si voluntate.*
5. *arg.l.1.§ quæ onerandæ* vbi notat.D.*quar.rer.act.non det.l.pen.*D.*de furt.*
6. Quæ tamen probari oporteret si enormis & immodica læsio non interueniret. Nunquam enim solus reuerentialis metus sufficit,nec si læsio modica concurrat *l.ad inuidiam* 6.vbi Bart.*C.de his quæ vi metúsve caus.*
7. Qua quod vi metúsve causa gestum est nunquam ratum habet prætor *l.si mulier* 21.§.1.*&* pass.D.*ill.tit.*
8. Verba namque edicti concepta sunt in rem non in personam *l.metum* 9.§.*animaduertendum l.item si cum* 14. §.*in hac actione eod.tit.*
9. Quamuis dici soleat deceptis non decipientibus mulieribus subueniri oportere *l.2.§.sed ita demum l.bona fide* 27. *l.si decipiendi* 30.D.*ad SC.Velleian.*
10. *d.l.si mulier* 21.§.1.
11. Nemo enim rem suam inuitus vendere cogendus est *l.fundum* 30 D.*famil.erciscæ.l.non enim* 9.D.*rer.amot.* vt nec emere alienam *l.nec emere* 16.C *de iur.delib.*Iunge *l.si res* 12.§.1.D.*de iur.dot.l.&* eleganter 7.*in princ.de dolo.*
12. Quibus tamen casibus maior subesset æquitas restitutionis,vt dixi *Desin.præcid.num.*5.6.7.8.

DEFINITIO III.

Mulier non potest restitui aduersus venditionem fundi dotalis factam autoritate iudicis pro alimentis præstitis marito in carceres ea postulante detruso.

MVlier quæ ad improbos supra modum sæuientis mariti mores coercendos à iudice impetrauit,vt ictruderetur ille in carceres,[1] ex eáque causa cùm soluendo ipse non esset alimentorum sumptus ab eo factos de suo soluere condemnata est, si fundi dotalis venditionem ob id pati coacta sit,frustra postea siue constante siue soluto matrimonio petet in integrum restitutionem: [2] Eo solo prætextu quod ita fiat indotata,[3] nec in eius rem versum videatur,quod prauo rixoſóque marito exhibendo sit male impensum:[4] Sibi enim imputet, suámve aut stultitiam aut infelicitatem accuset, quòd ei nupserit, cuius mores ferre aut noluerit vel non potuerit. [5] Nam ipsi emptori qui bona fide accessit ad publicam venditionem autoritate iudicis permissam, quid obsecro imputari potest vt ob istorum coniugum rixas modo réſque pauperior fieri debeat?[6] Aut cur mulieri permittamus factam venditionem rescindere, quam, ne fieret, non potuit impedire? [7] Idem multò magis admittendum est si mariti bona quæ pro mulieris dote obligata erant distracta proponantur: Facilius enim est vt dotalem hypothecam perdat mulier, quàm proprietatem ipsam bonorum dotalium.[8] Idque procedit indubitatiùs, si proponas mulierem ipsum cùm bona obligata non inuenirent emptorem, ac ne viliore precio distraherentur, sibi amicóque vt iit e ligendo comparasse, [9] posteáque extraneum in suum locum eodem precio substituisse. Nam licet dici soleat emptoris & eius quem emptor intra tempus constitutum in amicum elegerit, personam eandem intelligi, eodémque iure censeri electum acsi primùm & solus emisset. [10] Negari tamen non potest quin quo instanti mulier emit,sibique dotalium pignorum dominium acquisiit,pignoris ius amiserit,quia rẽ factã suam retinere sibi obligatã non potuit.[11] Nec quòd posteà dominium illud à se abdicauit facere potest vt semel extincta pignoris obligatio reuiuiscat,cùm ea alienatio nõ anteriorẽ & necessariã causam habeat [12] sed planè liberã & voluntariam. [13] Ideò autẽ agimus de re dotis nomine obligata,quia rem ipsam dotalem quæ reuera est mulieris, licèt in mariti bonis esse dicatur [14] mulier ipsa emere non potest,[15] nisi vno illo casu quo suam habere desierit, Vtputà si cùm res illa vilissimo priùs precio distracta esset, mulier à iudice impetrauerit ex iusta aliqua causa vt iterũ distraheretur.[16] Dominium enim quod per primam venditionem à muliere abscesserat, nihil prohibet ad eam recurrere, ex noua emptione.[17] Quo casu tantò minùs actio mulieri superesse debet in eum quem subinde in locum suum substituerit,[18] cùm de se ipsa conqueri potiùs debeat, nec possit dicere factam à se venditionem bonorum dotalium,quando sublata per priorem venditionem dotis causa, desierint esse dotalia, [19] tametsi tum adhuc matrimonium constaret.[20] *Ita Senatus* pro Claudio Goteland contra Gabrielam Sermier 7.Id.Decemb.1593.

1. Non enim ferendum est vt supra modum maritus in vxorem sæuiat cui nec in seruos dotales sæuire licèt *l. si constante* 24.§.*si maritus D.solut.matrim.*

2. Non enim læditur qui iure communi vtitur *l.vlt.C.de in integr.rest.minor.* nec alienationis prohibitio includit necessariam alienationem, quæ fiat ex iudicati auctoritate *l.alienationes* 13.*D.famil.ercisc.l.*3.§.1.*& seq.D. de reb. eor. qui sub tutel.*

3. Nam nec nouum est dotem minui ipso iure per impensas necessarias *l.*5.*D.de impens.in res dot.fact.*

4. Hæc tamen allegatio falsa est cùm teneatur mulier alere maritum aliunde non habentem *l.vbi adhuc* 29. *C. de inr.dot.* Iunct.*l.*3.§ *proinde* D.*de in rem verſ.*

5. Hoc enim maluisse videtur & se in hanc necessitatem coniecisse *arg. l.si patre* 22. *de rit.nupt. l.* 7. §.1. *qui satisd. cogant.*

6. *l.ait prætor* 7.*aliàs l. etsi sine* §.*quæsitum* D.*de minor.*

7. *d.l.*3.§.1.*de reb.eor.qui sub tutel.& d.*§.*quæsitum.*

8. *l.iubemus* 21.*C.ad Velleian.* iunct.*l.in rebus* 30.*C.de iur.dot.*

9. Potest enim etiam creditor & debet emere pignora quæ distrahuntur in executione iudicati si non inueniant emptorem *l.*1.*&* 2.*C.si in causs iudic pign.capt.sit.*

10. De quo vide quæ scripsimus *ad tit.si quis alter.vel sib supr.*

11. *l.pen.*§ 1.*de except.rei iudic.l.neque pignus* 45.*de reg.iur.*

12. *Vt in d.*§.*pen.& l.debitor* 59.*ad SC.Trebell.*

13. Obligatio enim semel extincta non potest reuiuiscere *l.qui res* 98.§.*aream de solut.*

14. *l.quamuis* 75.*D.de iur.dot.d.l.in rebus* 30.*C.eod.*

15. *l.sua rei* 16.*D.de contr.empt.*

16. Vt in casu *l.si quos per C.de rescind.vendit.*

17. *l.*2.*l.si à te* 7.*C.de pact.int.empt.& vendit.*

18. Contra quem non magis potest agere quàm contra seipsum *l.ne cum filiofamilias* 16.*D.de furt.*

19. Quod enim desiit esse in bonis mariti & in dominio mulieris non potest esse dotale *l.dotale* 13.§. *dotale* D.*hoc tit.*

20. Non enim matrimonium solum potest facere bona dotalia, sicut nec facit dotem cùm possit matrimonium esse sine dote quamuis non dos sine matrimonio *l.*3.*D.de iur.dot.*

DEFINITIO IV.

Mulier restituta in integrum aduersus venditionem fundi dotalis non cogitur reddere quod non ipsa sed maritus accepit vice fructuum dummodò nec ipsa fructus petat. At nec maritus tenetur.

QVæ constante matrimonio fundum sibi vendiderat consentiente, aut potiùs cogente marito,[1] Ea lege vt annuam frumenti & vini quantitatem præstare quoadusque precium solutum esset, Si postea in integrum restituatur, & fundum sine fructibus recipere parata sit:[2] non est cogenda annuas illas pensitationes reddere, præsertim quas non ipsa sed eius maritus perceperit. Nec mutabit quod cæ pensitationes longè pluris sint quàm fructus ex fundo percepti quos tu restituere sis paratus. Nam quemadmodum eo iure vtimur,[3] vt impetrata per venditorem etiam minorem annis restitutio non auferat emptori fructus quos ex contractu bona fide inito, & ante litem contestatam perceperit, ita nec in potestate emptoris esse debet vt fructuum oblatione auferat venditori ea quæ ex eodem contractu in vicem fructuum aut vsurarum precij præstiterit.[5] Quasi vtrisque præstationibus hinc inde legitimè debitis quandiu mutuus contractus subsistit.[6] Præsertim cùm in proposito videaris tu eam legem tibi dixisse, Tanti scilicet æstimans tua interesse ne ad precij solutionem statim conuenireris,[7] siue quod ad manum pecuniam non haberes,[8] siue quòd suspectas haberes mariti facultates, cui non satis tutò posse te soluere crederes, nec proinde vxori eius constante matrimonio.[9] De illo fortasse probabilius dubitari possit, An eas pensitationes reddere maritus ipse cogi possit, contentúsque esse legitimis vsuris precij si fundus fuerat dotalis. Sed magis est ne debeat cùm illas iure suo perceperit.[10] Planè quæ post litem de restitutione contestatam solutæ probabuntur, siue viro siue vxori restituendæ erunt per mulierē,[11] nec cum fructibus à te perceptis cōpensari poterunt, te inuito, tametsi id mulier maximè velit,[12] quia non debet esse in potestate petentis restitutionē pro qua contractus aut bonorum parte rescindi contractum aut restitui in integrum velit.[13] Et quemadmodū inuitus emptor venditori condemnandus est ad restitutionem fructuum post litem contestatam perceptorum,[14] Ita vicissim condemnandus est venditor vt emptori restituat quicquid ab eo post litem contestatam perceperit.[15] Maximè cùm id tale est quod excedat iustam fructuum æstimationem,[16] Ne restitutio claudicet quæ mutuas & æquales vtrinque habere debet præstationes.[17] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa Guillielmæ Dupelier 4.Id. Mart.1594.

1. Compertum enim est huiusmod consensum à mulieribus præstitum ab inuitis plerumque extorqueri per maritos abutentes facilitate & infirmitate sexus.

2. Alioqui fructus venirent in restitutionem saltem qui essent percepti à die litis contestatæ tanquam ex eo die constituto possessore in mala fide *l sed etsi lege* 25.§.*si ante* D. *de petit.hered.l.vnic.C.de reput.quæ fiunt in iudic. in integr. restit.*

3. Ad maritum enim pertinent ad quem fructus pertinerent quorum loco sunt *l pro oneribus* 20.*C.de iur.dot.*

4. Inuita tamen iuris ratione ex qua fi ne fructus omnes etiam ante litem contestatam percepti veniunt in iudicium restitutionis *d l.vnic.C de reput quæ fiunt l patri* 27.§ *si pecuniam* iunct.*l.quòd si minor* 24.§.*restitutio D. de minor.* Scripsi *in Error.*6.*&* 7.*Decad.*7.*De error p æmat.*

5. Nihil enim prodest oblatio ad rescindendum contractum *l.non est probabilis* 6.*C.de rescind.vendit.* iunct.*l sicut* 5.*C. de oblig.& action.*

6. Tandiu verò subsistit quandiu non est rescissus per in integrum restitutionem, quia non posset rescindi contractus qui non teneret *l.pen.C si aduers.rem iudic.l* 3.*C.si aduers.libert.*

7. Potuisses enim conuenīri ftatim actione ex vendito *l.ex empto* 11.*D.de act.empt.*

8. Nec enim debiti solutio semper est in expedito *l.si dubitet* 10.*D.de fideiuss.*

9. Solet enim postea dubitari an debitor mulieris qui soluit inopi marito sit liberatus.

10. Vice fructuum fundi dotalis vt dixi *num.*3. Iunge *l.Pomponius* 29.*D.quib.mod.vsusfr. amitt.l.Titia* 62.*de iur.dot.*

11. Tanquam perceptæ mala fide quæ inde scitur ex contestatione vt dixi *num.*2.

12. *d.l quòd si minor* 24.§.*restitutio l.patri* 27.§.*si pecuniam* D.*de min.* Interdum tamen fit compensatio vsurarum & fructuum vt *in l.minor* 40.*in fin.eod.* sicut fructuum & sumptuum in rem factorum *in l.sumptus* 48.*D.de rei vindic.*

13. *l.tutor*

13. *l.tutor* 47.§.1.*D.de minor.l.cùm quæritur* 16.*de adm.tutor.l.nam absurdum* 7.*de bon. libert. l.si ita* 39. *in fin. de oper. libert.*

14. *d.l.sed si lege* 25.§.*si antè D.de petit.hered.*

15. Vt eadem sit ratio distrahendi negotij quæ contrahendi *l.* 5. §.*in quoque D. de oblig. & act.l. ab emptione* 58.*de pact.*

16. Compensatio enim tùm quoque cùm fit non potest fieri nisi ad concurrentem vsque quantitatem *l.cùm aliter* 11. *& seq.*D.*de compens.*nec rursus potest fieri compensatio quantitatis ad speciem *l.si constat* 4.*& l.vlt.vbi not.C.eod.*

17. *d.l.quod si minor* 24.§.*restitutio D.de minor.d.l.vnic.C.de reput.quæ fiunt in iudic.in integr.restit.*

DEFINITIO V.

Mulieri petenti restitutionem aduersus venditionem fundi dotalis non nocet quod precium exegerit soluto matrimonio.

SI mulier quæ vrgente metu & reuerentia maritali fundum dotalem vendidit in integrum postea restitui velit aduersus venditionem,[1] non eò minùs audienda est, quòd post mariti mortem precium exegerit aut vsuras precij aut quid aliud annuum quod in vicem vsurarum esset.[2] Id enim in consequentiam malè gesti negotij factum videri potest potiùs quàm vt negotium ratum haberetur: Initio scilicet inspecto.[3] Nam & post petitam restitutionem posset adhuc ex contractu precium aut precii vsuras petere is qui restitutionem postulasset, neque idcirco restitutionis auxilium abiecisse videretur. Nimirum quia quandiu contractus rescissus non est planè tenere eum necesse est, & in eo statu manere omnia acti petita restitutio non esset.[4] Nec simile est quod dicimus, Eum qui vltrò soluit non esse audiendum si dicat coactum se per vim vt promitteret ni in soluendo quoque sibi vim factam probet.[5] Plus enim sibi præiudicat qui vltrò soluit quàm qui solutionem accipit.[6] Licet multò tutius fuerit vt solutionem accipiens protestetur nolle se beneficio restitutionis sibi competentis damnum adferre.[7] Sed & longè facilius est, vt spontanea solutio tollat allegationem metus præcedentis quàm cæteras restitutionis causas ex immodica læsione, aut minoris ætatis lubrico, aut legis prohibitione descendentes, quia facillimè purgatur metus.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Secundum ea quæ diximus *Desin.*1.*& 2.supr.eod.ex l.*1.§.*qua onerandæ* vbi Bart. & alij *D.quar.rer.act.non det.*

2. Quamuis hoc casu possit videri purgatus metus reuerentialis per ratihabitionem secutam tempore non suspecto *arg.l.*2.*C.de eo quod met.caus.*

3. *Vt in l.*3.§.*scio* D.*de minor.*

4. Eo namque iure vtimur vt pendente iudicio restitutionis contractus teneat propter iusiurandum, nec habeat restitutio vim suspensiuam quomodo habet sanè ex iuris ratione *tot.tit.C.restit.in integr.postul.ne quid noui fiat l.si causa cognita* 32.*C.de transact.*

5. *d.l.*2.*C.de eo quod met.caus.*

6. Quoniam qui solutionem accipit fit locupletior, qui verò soluit alienat; quamuis & hic locupletior fieri dicatur, quatenus se liberat ab obligatione *l.si pupilli* 56.*in fin.de solut.l ipecies* 11.*D.de acceptil.*

7. Protestatio enim conseruat ius protestantis & prodest ad tollendam omnem dubitationem *l.pro herede* 20. *D. de acq.hered.l.etsi quis* 14.§ *plerique D.de relig.& sumpt.funer.*

8. Tanquam qui constitat in animo patientis metum magis quàm in re ipsa licèt non sufficiat quantum ad causam edicti vt metum quis sibi inferat *l.si mulier* 21.*in princip.Et pass.*D.*quod met.caus.*

DEFINITIO VI.

Casus in quo maritus potest transigere de fundo dotali, non solùm retinendo sed etiam alienando.

MAritus potest transigere de re dotali retinendo non alienando, Exemplo tutoris, curatoris, & aliorum huiusmodi administratorum.[1] Dummodo nihil per sordes neque per gratiam factum sit.[2] Quid ergo si pecunia ad retinendum sit promissa, Adiecta hac conuentione, vt in casum non solutionis fundus alienetur? Valet conuentio,[3] Valebit etiam in suo casu alienatio tanquam facta in necessariam consequentiam.[4] *Ita Senatus* in causa N.Francisci de Bellegarde contra D.de Cardé 12.Decemb. 1596.

1. *l.si pro fundo* 33.*vbi not.* C.*de transact.*

2. Neque enim sordes aut gratiam vnius alteri nocere oportet *l.si per imprudentiam* 51. *D. de euict. l.* 2. *C.si vend. pign.agat.*

3. Quia imputare sibi debet qui solutionem intra certum tempus promisit cur non satisfecerit.

4. *l.magis puto* 5.§.*sed si puter & seq.D.de reb.eor.qui sub tutel.*

TIT. XVI.

De natural. liber. & spur.

DEFINITIO I.

Bastardis sine testamento & sine prole decedentibus etiamsi susceptisint à patre talliabili, Princeps succedit, nisi priuilegium alicuius obstet aut inueterata consuetudo.

EO iure vtimur & inueterata longóque vsu recepta consuetudine potiùs quàm ex scripti iuris ratione,[1] vt spuriis omnibus quos vulgò bastardos vocant, si & intestati,[2] & sine prole decesserint,[3] Princeps succedat, ex quocunque patre sint illi susceptis, cùm anteà obtineret vt nō nisi liberis præsbyterorū succedere Princeps posset.[4] Sed hoc ita si non id ius occupauerit dominus territorij siue ex priuilegio,[5] siue ex ea consuetudine cuius initij memoria non extet.[6] Qualis cōsuetudo illa est quæ apud Sebusianos meos, vt audio, huiusmodi successionis iura Comitibus omnibus tribuit.[7] Cæterùm si bastardus aut prolē naturalē & legitimam reliquerit, aut testamentum fecerit, de Principis iure quærendum nil erit.[8] Quid verò si ex homine talliabili, vt loquuntur, & dediticiæ condicionis bastardus susceptus sit qui & intestatus & sine liberis decesserit? An feudi dominus in ea successione Principi præferetur? Minimè, quia bastardorum ea ratio est vt matris condicionem sequātur non patris.[9] Vnde fit vt nec bastardi filius succedat intestato auo paterno, tametsi ab eo institui possit.[10] Ita sæpiùs in Senatu tractatum & relatum est, maximè verò in causa Guillielmi le Marquis Castellani de Miribel mens. Decembr. 1593.

1. Nihil enim vspiam tale scriptum reperimus. Vide Chass. *rubr. 8. Des successions des bastards §. 1. & 3. num. 5.*
2. Nec enim dubitatur quin hodie testamentum facere possint, quamuis lex duodecim tabularum de iis locuta non sit cùm testamenti factionem & actiuam & passiuam introduxit, quia non sunt isti ciues romani sed alienigeni & peregrini, ideóque manserunt incogniti vsque ad tempora Constantini, vt refert Iustin. *Nouell. 89. quib. mod. natur. effic. sui in princip.* Etsi locus ille de naturalibus loquitur, nos verò de bastardis ex quocunque patre susceptis.
3. Nam nec olim fiscus succedebat in præiudicium liberorum *l. vnic. C. de caduc. tollend.* Bastardi tamen filius non succedit auo intestato vt sequitur in Definitione.
4. Horum enim causa semper visa est odiosior tanquam ex damnatissimo & sacrilego coitu susceptorum *tot. tit. extr. de filiis presbyter.* & ideo quamuis & ab extraneo capere possint & extraneum instituere secundum nostros *ad l. vlt. C. hoc tit.* non possunt tamen à patre institui nec patrem instituere *Auth. licèt in fin. eod. Auth. ex complexu C. de incest. & inutil. nupt.*
5. Quod scilicet habeat à Principe.
6. Hæc enim habet vim tituli *l. 1. §. vlt. & l. fin. de aqua & aquæ pluu. arcend. l. 3. §. ductus aquæ D. de aqua quotid. & æstiu.*
7. Vt hoc ipso quod quis probauit se Comitem, intelligatur etiam probasse habere se ius succedendi bastardis.
8. Quia non possunt videri hoc casu bona vacantia quæ dominum habent, & legitimum successorem.
9. Cuius enim alterius quàm matris condicionem sequerentur cùm patrem nullum habere intelligantur vt ratiocinatur *Vlp. in l. 1. §. vlt. D. ad municip. l. lex natura 26. de stat. homin.* Nam & ideo ἀπάτορες appellantur *in §. si aduersus Inst. de nupt.*
10. Andr. Gayll. *lib. 2. pract. obser. cap. 115.* Modern. ad Alex. *cons. 74. vol. 2.* Boet. *decis. 107. num. 16.* Bald. *ad l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *Desin. seq.*

DEFINITIO II.

Fratres naturales non suscepti ex damnato coitu sibi inuicem succedunt etiam ab intestato sicut & parentibus suis. At non item suscepti ex coitu damnato.

FRatres naturales succedunt sibi inuicem ab intestato sicut & parentibus suis,[1] nisi ex damnato & per leges ciuiles punibili coitu concepti proponantur.[2] Isti enim ex contrario sicuti parentibus, ita & inuicem sibi succedere tam ex testamento quàm ab intestato prohibentur, ne præcipuo hoc naturæ & legis beneficio fruantur,[3] quos neque lex agnoscit, nec ipsa quoque natura.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 4. infr. de legit. hered.

1. *l. 2. 4. & 5.* vbi Bald. *D. vnd. cognat.* Et ipsis vicissim parentes. Bart. *in l. fin. D. de his quib. vt indign.*
2. Glossi. *in l. vlt. C. hoc t. 1.* Auth. *ex complexu C. de incest. & inutil. nupt.*
3. Cùm ius succedendi siue ex testamento siue ab intestato sit ex legibus *l. verbis 120. l. lege obuenire 130. de verb. signif.* Vnde & iuris publici esse dicitur. *in l. 3. D. qui test facer. poss.*
4. Nisi hactenus vt alimenta iis debeātur ex æquitate canonica *cap. cùm haberet Extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adult.* Nam quod ad causam successionis attinet nihil hac parte iure pontificio innouatum est.

DEFINITIO III.

Filius naturalis non legitimatus non potest impugnare testamentum patris, ne quidem eo casu quo posset ipse ab intestato succedere in aliqua portione.

FIlius naturalis tantùm non etiam legitimus sicut non habet bonorum possessionem contra tabulas, aut ius dicendi testamentum nullum, cùm est præteritus, ita nec querelam inofficiosi testamenti si sit exheredatus, nec quæ in eius locum substituta est actionem ad supplementum,[1] si quid ei relictum est non

non æquet portionem aut trientem portionis quam ab intestato esset habiturus:[2] nec si liberi legitimi nulli supersint nec vxor.[3] Quia cùm non sit legitimus, æqui bonique consulere debet, quòd non nisi ab intestato nullisque legitimis superstitibus, legi sit cognitus. Itaque paterno iudicio qualecunque tandem illud sit omnimodo contentus esse debet.[4] Hoc ita si non sit legitimatus.[5] Hic enim parum abest quin legitimus iuré in omnibus censeatur.[6] *Ita Senatus* noster in causa Franciscæ Fabri & Claudij de S. Real. 25. Cal. Aug. 1592. Et iam anteà in causa discussionis bonorum D. de Chasteaufort. Cal. Decemb. 1586.

1. *Ex l. omnimodo 30. C. de inoff. testam.*
2. *Ex Auth. licet C. hoc tit.*
3. Nam cùm liberi legitimi supersunt vel vxor nihil habere debet filius naturalis ab intestato nec ex testamento *d. Auth. licet & l. vlt. C. eod.*
4. Sic Alex. post glos. & Bart. *ad l. 1. D. de bonor. poss. contr. tab.* Idem Alex. *cons. 74. incip. viso processu in fin. vol. 2.* Simile quiddam est de filio adoptato ab extraneo *in l. pen. §. sed ne articulum C. de adopt.*
5. *Roman. cons. 14.*
6. Nouell. *89. quib. mod. natur. effic. sui & Nouell. quib. mod. natur. effic. legit.*

DEFINITIO IV.

Filius naturalis non magis cogitur satisdare quàm legitimus pro ea quantitate quæ ipsi prorogetur in causam sumptuum litis vel alimentorum.

INeo tamen idem fauor est liberorum naturalium qui legitimorum, quòd si quid pendente litè petant in causam sumptuum litis & alimentorum[1] non magis illi, quàm hi satisdare cogantur:[2] quamquam tanto minor quantitas filio naturali adiudicanda est quanto minor est ea portio quæ filio naturali ab intestato, quàm quæ naturali & legitimo pro legitima debetur.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 7. sup. De satisdand.

1. Quo nomine certum est debere aliquid filio prorogari lite pendente *l. si instituta 27. §. pen. D. de inoff. test. l. pen. vt in poss. legat. l. vlt. C. de ord. cogn. l. filius 9. de iur. delib.*
2. Dixi *Defin. 3. supr. de satisd.*
3. Legitima enim quæ filio naturali & legitimo debetur est trieus vel semis pro numero liberorum *l. cùm quæritur 6. iunct. Auth. nouissima C. de inoff. test.* legitima verò filij naturalis nulla est, ab intestato autem sextans duntaxat ei debetur. *Auth. licet C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Natus ex damnato coitu non potest legitimari nec per subsequens matrimonium, nec per rescriptum Principis, maxime verò in fraudem eorum quorum interest si non & ipsi consentiant.

SPurium adulterinum aut ex alio damnato coitu susceptum legitimari ex rescripto Principis mali profectò exempli est, & contra bonos mores.[1] Cùm neque ex iis sit, qui per subsequēs matrimonium cui ius præcipua est ad legitimandum autoritas[2] legitimari possint.[3] Itaque si tale rescriptum à Principe pater impetrauerit, non debet Senatus, ad cuius potiùs quàm ad Rationalium cognitionem ea res pertinet, voluntatem sequi Principis[4] nisi tot iussionibus, & comminationibus vrgeatur vt vel inuitus parēre habeat necesse.[5] Sed & si quando huiusmodi legitimationes fiant & à supremis curiis admittantur; consensus exquirendus est eorum omnium, quorum præcipuè ac principaliter interest, puta eius qui patri alioquin successurus erat siue ex substitutione, siue alio, fortassè directi dominij iure, siue in bonis omnibus, siue in bonorum parte, Si is sine liberis naturalibus, & legitimis moreretur.[6] Alioqui valebit quidem legitimatio, autoritate eius facta qui legitimandi ius habuit, sed ita tamen vt salium sit ius eorum quorum interesse potest, ni auditis, & consentientibus iis facta sit.[7] *Ita tractatum est* in causa Franciscī le Maistre & Dominorum Comitum de Monmayeur 5. Id. Aug. 1593.

1. Sic enim fieret vt multi spe obtinendæ aliquando talis legitimationis, inuitarentur interim ad delinquendum *arg. l. 1. C. hoc tit.*
2. *Cap. tanta Extr. qui filij sint legit.*
3. Quia non alij legitimari possunt per subsequens matrimonium quàm qui fingi possunt in matrimonio suscepti quod de natis ex damnato coitu dici non potest cùm matrimonij coitus è contrario sit licitus *d. cap. tanta* vbi Canonist.
4. *d. l. 1. C. hoc tit.* Præsumitur enim exortum à Principe per obreptionem aut importunitatem quicquid est contra ius *l. vlt. & tot. tit. C. si contr. ius vel vtil. publ.* multò magis quicquid est contra bonos mores.
5. Si enim velit Princeps violare ius & leges potestate vt vocant absoluta potest id facere cùm sit supra leges *l. Principes 31. D. de legib.* Vide Arestum Parisiense siue de re à Ioanne Paponio relatum *tit. De bastards.* Guid. Pap. *quæst. 280. num. 3.*
6. Ne huiusmodi legitimationis commento fraus aliis fiat *l. si ita quis 51. §. 1. de leg. 2. l. fideicommissum 76. De condit. & demonstr.*
7. *Arg. l. 2. 4. & 5. D. de natal. restit. l. in concedendo 8. D. de aqua & aquæ pluu. arcend. nam ita 39. D. de adopt.*

DEFINITIO VI.

Nati ex matrimonio contracto cum ea quæ prius polluta fuerat per adulterium an & quibus casibus succedere parentibus possint.

NEque nomine neque iure naturalitū liberorū cēsentur ij qui susceptisunt ex matrimonio quod quis contraxerit cum ea quam priùs polluerat per adulterium, si machinata probetur adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides sit de ipsa post mortem prioris ducenda. Est enim id matrimonium nō

solum iuris pontificii autoritate prohibitum [1], sed etiam ratione non minùs naturali quàm ciuili, propter præcedens votum alienæ mortis captandæ omni omnino iure improbatum. [2] Itaque eadem pœnas pati debet quas incestis & prohibitis nuptiis ciuiles constitutiones inflixerunt, [3] Quod ad hoc præsertim vt si quid sibi inuicem tales coniuges fauore matrimonij donauerint, ratum id haberi nõ debeat, ne quidem in vtilitatem liberorum ex eo coitu susceptorum, sed omnimodo applicãdum sit fisco. [4] Cui consequenter dicendum est non posse huiusmodi liberos parentibus succedere siue de testamẽtaria siue de intestati successione agatur. Secundum receptiorem nostrorum sententiam, quæ habet, susceptos ex damnato coitu ita demùm successionis incapaces esse si coitus ille, vt loquuntur, accusabilis fit & punibilis secundum leges ciuiles & temporales. [5] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 8.9.10.& 11. infr. De incest.& inutil.nupt.

1. *Can.illud* 31.*quæst.*1.*cap.*1.*& cap.super hoc Extr.de eo qui dux. in matr.quam poll.per adulter.*
2. *l.vlt.C.de pact.l.donari* 29.*alias l.quidam* §.*donationem* D.*de donat.* vbi dicitur festinare cõtra ius gentium, quisquis solicitus est de viuentis hereditate *l.*4 *C.de inutil.stipul.l.*2.§.*interdum D de vulg & pup.substit.*
3. *De quibus in l.*4.*l.si quis incest.* 6.*C.de incest.& inutil.nupt.*
4. Dignum enim crimen est quod in liberorum quoque persona vindicetur qui nec liberorum nomen merentur §. *si aduersus Inst.de nupt.& d.l.si quis.* Sic & *in l.quisquis C.ad leg.Iul.maiest.*
5. Ita vulgo nostri post glos. *in Auth. ex complexu C.de incest.& inutil.nupt.* Socin. latè *cons.*148.*libr.*1. Guid.Pap *decis.* 280. Afflict.*decis.*96. Chassan.*in Consuet.*Burg.*Rubr.*8.*De succes.des bastards* §.3.*num.*10. post Guill.Bened.in verb. & *uxorem nomine Adelasiam n.*num.*676.*vsque ad num.*726. Maximè *num.*691.

DEFINITIO VII.

Spurio etiam ex damnato & punibili coitu suscepto debentur alimenta ex æquitate canonica si aliunde non habeat vnde se honestè alat.

SPurio siue ex licito siue ex dãnato coitu susceptus sit alimenta ex æquitate canonica deberi constat. [2] Sed hoc tamen ita accipiendum est si aliunde non habeat ille vnde se alat. Nam habenti etiam legitimo nihil pater debet. [2] Enimuerò si proponas filium naturalem viri nobilis quem non deceat mechanicas artes exercere, nihil causæ est cur ei alimenta denegari oporteat. [3] Debentur enim & pro modo patrimonij & pro qualitate personarum, patrísque dignitate. [4] *Ita tractatum est* ex tempore in secreto auditorio in causa Noe De Mouxi & filiam D. Comitis de Monreal 15. Cal. Sept. 1595.

1. *Cap.cùm haberet Extr.de eo qui dux.in matrim.quam poll.per adulter.*
2. Bart.*in l.si quis à liberis* 5.*D.de agnosc.& alend.liber.*
3. Nec enim creditur quisquam posse facere nisi quod honestè facere potest *l.filius* 15.*D.de condic.instit.l.nec non* 28. §. 3.*D.ex quib.caus.maior.*
4. *d.l.si quis à liberis* vbi notat.*de agnosc.& alend.liber.*

DEFINITIO VIII.

Legatum valet factum pro alimentis spurio suscepto etiam ex damnato coitu, dummodò non punibili secundum leges ciuiles.

LEgatum à patre factum filio licet spurio & suscepto ex damnato coitu dummodò non punibili secũdũ leges ciuiles [1] qualis ille est qui nascitur ex vxorato & soluta [2] valet, etiamsi supersint filij legitimi præsertim cùm pro alimentis factum est. [3] Nec ad rem pertinet quod ab intestato nulla ei portio deberetur. [4] Aliud enim est de portione bonorum aliud de alimentis quærere. [5] Sicut & aliud de causa testati, aliud de causa intestati. [6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.13.& seqq.infr. De condic.insert.

1. Nam si coitus esset punibilis secundum leges ciuiles & temporales aliud probari oporteret secundum ea quæ dixi mus *Defin.*2.*& 6.in fin.supr.*
2. Namque adulterium quidem hoc quoque casu committitur, sed non accusabile nec punibile secundum leges ciuiles & temporales quia thorus viri est non vxoris, quamuis iure diuino & canonico non minorem pœnam mereatur. Vnde verbum illud D. Hieronymi, Aliud Christus, aliud Papinianus.
3. Quæ scilicet omnimodo & omni casu debentur ex æquitate canonica vt dixi *Defin. prox. supr. ex cap. cùm haberet Extr.de eo qui dux.in matr.* non etiam ex iure ciuili *dict. Auth. ex complexu C.de incest.& inutil. nupt.* Chassan.*in consuet.Burgund.rubr.*8.§.3.*num.*11.*vers.ampliat* 2.
4. Dici autem solet alimenta succedere loco portionis legitimæ & vicissim legitimam loco alimentorum, Vnde est quod creditur legitima deberi iure naturali Notat.*in l.vlt.*D.*de bon.damnat.*
5. Siquidem facilius est vt alimenta debeantur, quàm vt portio legitima, Nec valet argumentum ab alimentis ad legitimam affirmatiuè, sed tantùm negatiuè, & è contrario à legitima ad alimenta valet affirmatiuè tantùm non etiam negatiuè, quia se habent tanquam excedens & excessum.
6. Est enim semper fauorabilior causa testati *l.*1.C *de sacrosanct eccles.l.vel negare* 6.D.*testam.quemadm.aper.* Vtroque tamen casu id est siue testatus siue intestatus decesserit is qui spurium ex damnato, nec tamen punibili coitu susceptum reliquit distinguendum est an legitimam aliquam sobolem reliquerit necne. Nam legitima prole subsistente nihil nisi va ciam etiam testamento spuriis dare potest *l* 2.C.*hoc tit.* si modò sufficiat ea vncia ad alimenta. Ab intestato autem nihil penitus hoc casu spuriis debetur *dict. Auth.licet vers.ab intestato eod.*

DEFINITIO IX.

Filiæ spuriæ etiam ex damnato coitu suscepta debet pater alimenta dare vel dotem. Sed præstita cautione iuratoria De dote postea soluto matrimonio restituenda.

QVemadmodum filiæ spurię pater alimenta præstare cogitur ex æquitate canonica, licet ex damnato coitu suscepta sit, [1] Ita & nubenti ei dotem dare congruam, quæ loco alimẽtorum esse possit. Cæterùm

Cæterùm sicuti non transmittit illa commodum alimentorum in heredem, ne quidem præteritorum, [3] Ita nec in dote quantumuis exigua ei data succedent heredes ipsius, nec si liberos habuerit, quia dos illa eodem alimentorum iure censeri debet. [4] Proinde dotem petens cogenda erit cauere saltem iuratoriè si aliter non possit [5] de dote soluto matrimonio patri aut patris heredibus restituenda. [6] Atque ita priẽdem à Senatu nostro iudicatum esse pro fratre Domini du Coudray aliquando relatum memini. *Sine die.*

1. *Cap.cùm haberet Extr.de eo qui dux.in matr.quam poll.per adult.*
2. Est enim dos loco alimẽtorum cùm filiam congruè dotatam alere pater non teneatur *l.vlt.C.de dot.promiss.* vbi nõtat.& *in l.capite* 19.*D.de rit.nupt.* Vide Bart.*ad Auth.ex complexu C.de incest.& inutil.nupt.* Roman.*cons.*44.*dub.*2. Chassan. *in consuet.Burgund.Rubr.*8.*De succes.de bastards* §.3.*num.*11.*vers.ampliat secundo & num.*12.*vers.& aduerte.*
3. Quamuis etiam prætenta alimenta possint peti si modo actionis iure non officio tantùm iudicis debebantur.
4. Vt subrogatum sapiat naturam eius in cuius locum subrogatur *vulg.l.si quis* 10.§.*qui iniuriarum D.si quis caution.*
5. Est enim difficile vt fideiussorem inueniat is qui bona nulla habet *l.*2.§.*pen.D.de iudic.*
6. Vide longam & elegantem *addit.ad Matth. Mathesil.sing.*146. Chassan. *dict.rubr.*8.§.3.*num.*13.*vers.sed iuxta post* Bart.*cons.*119.*& ad l.fin.*§.*si à socero D.de his quæ in fr aud.credit.*

DEFINITIO X.

Filius spurius de cuius patre dubitatur, An & quando interim alimenta habere debeat aut pecuniam ad sumptus litis.

FIlium se dicẽs naturalem, licet ex illegitimo, adcóque damnato coitu susceptum, nec dum tamen probans si quas pro se habeat præsumptiones siue ex oris aspectu, [1] siue ex parentis, [2] aut agnatorum confessione interim & pendente lite alendus est. [3] In eámque rem & ad ferendos litis sumptus certa quantitas pro modo patrimonij defuncti, & quantitate personarum citra onus satisdationis fauorabiliter ei ad iudicanda est. [4] Quod si ex euentu litis filius probetur, annuum quid ei præstari oportebit: [5] Sed in pecunia non in corporibus bonorum, [6] nisi ab heredibus patris condicio deferatur. [7] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio pro Noë de Mouxi contra filiam D. Comitis de Monreal Non. Decemb. 1595.

1. Iuxta illud Virgilianum *si quis mihi paruulus aula Ludaret Aeneas, qui te tantùm ore referret.*
2. Grande enim præiudicium adfert pro filio confessio patris *l.*1.§.*Iulianus in fin.D.de agnosc.& alend.liber.*
3. Tantundem enim iuris habet filius illegitimus quantum legitimus quod pertinet ad alimenta. Non quidem ex iure ciuili *Auth.ex complexu C.de incest.& inutil.nupt.sed ex æquitate canonica Cap.cùm haberet Extr. de eo qui dux.in matr. quam poll.per adult.*
4. *Arg.l.si instituta* 27.§.*de inofficioso D.de inoff.testam.l.vlt.C.de ordin.cognit.*
5. In causam scilicet alimentorum.
6. Ne quid ex corpore patrimonij propter spurium diminuatur. In eóque minus iuris habet spurius, quàm filius legitimus cui debetur pecunia in corporibus bonorum *l.scimus* 36.§.*repletionem cum ibi not.C.de inoff.testam.*
7. Nam si malint pro alimentis dare fundum hereditarium spurio consentienti, vtique non sunt prohibendi.

DEFINITIO XI.

Nobilium bastardi an & quando nobilitatem generis retineant.

BAstardi & naturales non etiam legitimi liberi dum ne ex adulterio, damnatóque coitu susceptí, [1] licèt ex iuris ratione nobilitatem generis non retineant, [2] De consuetudine tamen pro nobilibus habentur, dummodo viuant nobiliter, & ab eo agniti sint qui totius familiæ caput est. [3] Hoc enim statuto nostro requiritur. [4] Et secundum eam consuetudinem pronunciauit *Senatus* pro Claudio Puenset contra Syndicos de Iylly 12. Cal. April. 1597.

1. Hoc enim æquum est deterioris esse condicionis in hoc vt nihil prorsus ex generis nobilitate retineant *Auth.ex complexu C.de incest.& inutil.nupt.* Neque verò ad hoc quoque potest extendi æquitas illa canonica quæ spurios istos cæteris illegitimis æquat quod pertinet ad alimenta, Ne scilicet fame pereant *cap.cùm haberet Extr.de eo qui dux. in matrim: quam poll.per adulter.*
2. Quia nec patrem, nec proinde paternum genus vllum habere intelliguntur §.*si aduersus Inst.de nupt.*
3. Guid.Pap *quæst.*580. Boer.*quæst.*127. qui de supradicta consuetudine attestantur.
4. *Libr.*3.*statut.cap.*3.

DEFINITIO XII.

Vitricus si modò non sit pater potest tanquam extraneus quilibet legare spurio quantum velit vltra modum alimentorum.

SPurio quem mulier binuba constante priore matrimonio ex illicito, damnatóque coitu susceperat, secundus vir si non & idem pater sit legare etiam supra modum alimentorum tanquam extraneus quilibet potest: [1] Alioqui non posset nisi ad alimenta vsque & ex æquitate iuris Pontificij [2] potius quàm ciuili vlla ratione. [3] *Ita Senatus* 3. Cal. Mart. 1597.

1. Sic enim vulgo creditur soli patri prohibitum esse ne filio spurio quantum velit relinquat. Cæteris verò præsertim extraneis prohibitum non esse *ex l.vlt.C.de natur.liber.* Iacob Cuiac.*ad Nouell.* 22.*De nupt.& Nouell.* 89.*quib.mod.natur.effic.sui.* Ego verò longè aliter vt ex iis apparebit quæ scripturi sumus *ad d.l.vlt.C.de natur. liber.* in nostra Iurisprudentiæ scientia si quando eam in publicum exire patiemur, quod fortassè breui fiet si Deus volet.
2. *In cap.cùm haberet Extr.de eo qui dux.in matr.quam poll.per adult.*
3. Cùm iure ciuili nulla huic spuriorum generi alimenta debeantur *Auth.ex complexu C.de incest.& inutil.nupt.*

TIT. XVII.

De legit.tutel.

DEFINITIO I.

Nepoti ex filio prædefuncto an mater tutrix dari possit superstite auo paterno, ita vt in administratione auo præferatur.

AMETSI nepos ex filio prædefuncto in aui paterni sit potestate,[1] obtinuit tamē eorum sententia qui in tutela matrem auo paterno præferendam esse censuerūt,[2] Ratione illa quòd & in successione præferretur,[3] eadem verò causa esse solcat tutelæ quæ successionis.[4] Mihi tamen neque sententia neque ratio illa probari vnquam potuit. Toties enim de legitima tutela quærendum est, quoties persona est quæ tutorem habere possit.[5] At tutorem habere nec potest nec debet qui in aliena est potestate[6] quique auum habet legitimum administratorem.[7] *Ita tractatum est* in Senatu 12. Cal. Decemb. 1589. Iunge tamē Def. 3. infr. De patr. potest.

1. *l. 2. vers. nepotibus D. de vulg. & pupill. substit. l. penult. D. de agnosc. & alend liber.*
2. Bart. *contra glos. in Auth. matri & auiæ C. quand. mul. tutel. offic. fung. poss.* Vide Dec. *cons.* 245.
3. Propter gradus prærogatiuam, quia mater est in primo ascendentium gradu, auus verò siue paternus siue maternus in secundo *Nouell.* 118. *de hered. ab intest. venient. cap.* 1.
4. *Institit. de legit. patron. tutel. & l. quo tutela* 73. *de reg iur.*
5. Semper enim supponendi sunt termini habiles vt loquuntur *l. adigere 6. §. quamuis D. de iur. patron. cum similib.*
6. Quia non potest fieri vt quis sit in duorum simul potestate patria scilicet ac tutoria, cùm potestas tutoria sit imago quædam patriæ potestatis *l. 1. princip. de tutel. l. vlt. vers. quibus si damnato C. de sentent. pass. & restit.* Ne alioquin imagine veritas naturæ adumbretur, vt eleganter Papinianus noster in *l. filio* 23. *D. de liber. & post* Vide quæ contra supradictam Bartoli opinionē scripsi *in Error.* 7. *Decad.* 6. *De error. pragmat.* Poterit sanè Bartoli opinio procedere in nepote ex prædefuncto filio emancipato: quia potest ille habere tutorem cùm post mortē patris in nullius potestate reperiatur. Cum Bartolo tamen sentit Afflict. *decis.* 181. *num.* 3. Capyc. *decis.* 56. *num.* 5.
7. Nam quem quis habēt in sua potestate eius semper legitimus administrator est *l. cùm oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

TIT. XVIII.

Qui petant tutor.

DEFINITIO I.

Qui cogitur petere tutorem non priùs officio suo satisfeciſſe intelligitur, quàm eum tutorem dari curauerit qui tutelam gerere & velit, & possit.

IS cuius cura & expensis tutor dari debuit,[1] si curauerit vt ex consanguineorum & affinium votis absens quispiam tutor eligeretur,[2] nondum satisfeciſſe videbitur, cùm nouus is tutor saluas habeat excusationis causas,[3] quas si tales adferat vt admittendæ videantur, alius tutor perinde dandus erit ac si nullus dum datus esset.[4] Non idem erit si præsens & consentiens quis electus sit, quamuis necdum satisde derit aut iurauerit, quia cùm resilire illi non liceat[5] cogi potest vt iuret, satisdet, ac omnia cætera faciat quæ tutoris officio incumbunt.[6] Planè si talis sit qui nec satisdare possit propter egestatem aut suspectas ex alia causa facultates,[7] nec sine satisdatione admitti debeat[8] ferè est vt quasi sub impossibili condicione datus pro non dato habeatur,[9] Nec proinde videatur adhuc liberatio contigisse illi cuius cura & expensis tutor dari debuit.[10] *Ita Senatus* in iis causis de quibus in Defin. 1. Sup: si minor se maior. dixer.

1. Sunt enim quædam personæ ad quarum curam hoc pertinet de quibus *in tit. Qui pet. tutor. vel curat. D. & C.*
2. Potest siquidem etiam absens eligi & inuitus dummodo fuerit citatus ad excusationis causas si quas habuit proferendas *l. illud semper 5. D. de tutor. & cur. dat.* Aliud est in curatore de quo *in l. 3. §. si pupillus D. de tutel.*
3. *Tot. tit. De excus. tutor. D. & C.*
4. Itaque hoc casu id obtinet quod vulgo dici solet nihil actum videri quandiu aliquid restat agendum *l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.*
5. Quod enim semel placuit displicere postea non potest *cap. quod semel de reg. iur. in 6.*
6. *l. 1. C. de*

tutor. vel curat. qui satis non dod. Alioqui remouendus est à tutela, interdum etiam cum infamia secundum distinctionem *l. 2. eod.*
7. Non enim semper facile est inuenire fideiussorem *l. 2. §. pen. D. de iudic.*
8. Soli enim tutores testamentarij aut ex inquisitione dati admittuntur sine satisdatione *Institit. de satisd. tutor.*
9. Etsi verba ista in dando tutore vsurpata *si satisdederit* non tam condicionem in se habere dicuntur (quam scilicet actus legitimus qualis est tutoris datio non admitteret *l. actus legitimi* 77. *de reg. iur.*) quam admonitionem per quam tutor intelligat non aliter ei tutelam committi quàm si satisfecerit *l. muto* 6. §. 1. *D. de tutel.*
10. *Arg. d. l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.*

DEFINITIO II.

Mater conuenta vt tutrix si se negat tutricem non priùs tamen absoluenda est quàm tutorem aliquem dari curauerit intra tempus ei à iudice in hanc rem præstituendum.

MAter filij pupilli nomine conuenta ab hereditario creditore neget se tutricem,[1] condemnanda est vt intra breue tempus arbitrio iudicis statuendum petat ipsa pupillo tutorem,[2] Quoniam & si nulla lis esset, incumberet ea res matris officio & pietati. Cùm alioqui non petito tutore futurum esset vt si interea pupillus decederet, ipsius hereditate mater in negligentiæ suæ pœnam priuaretur.[3] *Ita Senatus* contra illustrem Dominam Ludouicam de la Chambre pro Noë de Mouxi in secreto auditorio 15. Cal. Sept. 1595.

1. Nec enim mater tutrix est ipso iure aut legitima administratrix vt mater sed ita demum si tutrix facta sit, fieri autem non potest nisi velit & consentiat vt nec auia, in quo differunt ab aliis tutoribus *Auth. matri & auiæ C. quand. mul. tutel. offic. fung. potest.*
2. Necessitas enim petendi tutores filijs pupillis imposita est matribus non tamen petendi curatores minoribus propter rationem diuersitatis positam *in l. matris pietas 6. C. hoc tit. l. 2. §. si mater D. Ad SC. Tertyll.*
3. *d. §. si mater & sequentib. l. matres 3. l. omnem 6. C. eod. ill. tit.*

TIT. XIX.

Vbi petant. tutor. vel curat.

DEFINITIO I.

Tutorem dare potest iudex domicilij pupillaris, multò magis iudex originis. Potest etiam iudex loci in quo sita sunt bona.

VTOR cùm personæ pupilli principaliter, non etiam bonis nisi per consequentias detur,[1] ab eo iudice dandus est qui ordinariam exercet iurisdictionem in eo territorio in quo habet pupillus domicilium habitationis.[2] Nec eo minùs tamē ius dandi tutoris habebit is qui iudex est domicilij originis.[3] Ita fiet vt in vtriusque pari iure potior causa sit eius, qui præuenerit.[4] Nec tamen ea res faciet quin si pupilli bona vel vniuersa, vel maiore ex parte in alia sint prouincia possit etiā iudex illius prouinciæ tutorem alium pro suo iure constituere, ad quem eorum saltem bonorum quæ in illa prouincia sunt, cura & tuitio pertineat,[5] si modò id commodius pupillo fore videatur. Quæcunque enim de pupilli siue persona siue patrimonio constitui necesse est, ea omnia ex pupilli commodis & vtilitatibus æstimari debent.[6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. infr. tit. prox.

1. *l. quia personæ 14. cum præced. D. de testam. tutel.*
2. Cynus omnino videndus *in l. 1. C. hoc tit.* Bart. *in l. pupillo* 27. *D. de tutor. & curat. dat. ex l. magis puto 5. §. illud D. de reb. eor.*
3. *d. l. 1. C. hoc tit.* Et hic in dubio præferendus est *d. l. 1. & arg. l. libertus* 17. *§. præscriptio in fin. D. ad municip.*
4. Papiensis *in form. libell. ad redd. ration. tutel. in versic. eidem Iacobo num.* 3. & 4.
5. *d. l. vnic. C. hoc tit. l. propter litem* 21. *§. licèt D. de excus. tutor.* Potest etiam vtriusque iudicis autoritate idem iudex in diuersis locis constitui, sic tamen vt non nisi vna sit tutela *l. iurisperitos* 30. *§.* 1. *eod.*
6. *l. pen. de confirm. tutor.* Requiritur tamen vt etiam is qui tutor datur sit etiam de iurisdictione dantis, vt tractat Papiensis supradicto loco *ex l. 1. in fin. & l. ius dandi* 6. *D. de tutor. & curat. dat. & per glos. in l. etiam D. de tutel.*

TIT. XX.

Qui tutor. aut curat. dare darive poss.

DEFINITIO I.

Minoris debitor testamento tutor dari potest à testatore qui debitorem esse non ignorauit.

QVOD Iustiniani constitutio introduxit [1] vt minoris debitor neque tutor neque curator dari possit, ad tutorem aut curatorem testamentarium non pertinet quem defunctus sciuit debitorem.[2] Sed si ignorauerit, non eò minùs erit locus constitutioni quod personæ fidem testator secutus videatur,[3] quam fortassis suspectam habuisset si sciuisset debere. [4] *Sine die.*

1. *In Auth. minoris debitor C. hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.
2. Guid. Pap. *quæst.* 144. & ibi apostill.
3. Quæ ratio solet facere vt multa priuilegia habeant tutores testamentarij, quæ tutores cæteri non habent quale illud est inter cætera quod non coguntur satisdare, quippe quorum fides à testatore electa fuerit ei satis explorata *tot tit. Inst. de satisdat. tutor. l. testamento 17. D. de test. tutel.*
4. Nimirum ob eas ipsas rationes quæ Iustiniani nouellæ constitutioni causam dederunt, quod verisimile sit debitorem aut creditorem pupilli vtilitates suas pupillaribus præpositurum.

DEFINITIO II.

Minor qui se iurauit maiorem non eo magis potest esse tutor, sed eius cura & sumptibus alius dari debet.

MInor qui apud iudicem se maiorem dixit & iurauit, siue dolo malo siue per imprudentiam non eò magis tutor esse potest,[1] probata postmodum minori ætate:[2] quæ ipsa curatoris consilio regi adhuc debeat.[3] Sed etsi à iudice circumuento per obreptionem tutor datus sit, non potest valere datio,[4] aliúsque tutor dandus est, sed tamen eius sumptibus & diligentia, vt hactenus saltem dolus culpáve eius coerceatur. [5] *Ita Senatus* in ea causa de qua supr. sub tit. Si minor se maior dixer. Defin. 1.

1. Quamuis dici soleat in hoc casu minorem habendum esse pro maiore, non solùm propter mendacium sed etiam & maxime propter iusiurandum *l. 2. in fin. & tot. tit. C. si min. se maior. dixer.* Quasi iusiurandum repræsentet eum maiorem *arg. Auth. sacramenta puberum vbi not. C. si aduers. vendit.*
2. Plus enim hoc casu in rei veritate est quàm in opinione: Et semper verũ est eius ætatis quæ reuera minor sit, non satis firmum esse consilium nec ob id prudentiorem quem esse quod iurauerit: cùm quo quis prudentior est eo minùs facilis sit ad iurandum *l. illud aut illud 25. §. 1. D. de pecun. constit. l. quæ sub condicione 8. D. de condic. instit.*
3. Fœda enim & nominum & rerum confusio ista est si tutor vel curator fiat is qui tutore ipse indiget, vel curatore *l. vlt. C. de legit. tutel.*
4. Vt nec aliud quicquam factum per obreptionem *l. magis puto 5. §. manet actio D. de reb. cor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit 29. D. ad leg. Cornel. de falsis.*
5. Ne alioqui impunè prætori obrepsisse ac illusisse videatur. Si enim de solius eius commodo ageretur, posset haberi pro maiore *d. l. 2. in fin. C. si min. se maior. dixer.* At hic vertitur incommodum & periculum pupilli cuius interest vt minorem & fortassis etiam periurum non habeat tutorem *arg. l. ad rempublicam 8. in fin. ad municip.*

DEFINITIO III.

Quis tutorem dare debeat an iudex loci originis an domicilij, an prouinciæ vbi sita sunt bona.

IVdex prouinciæ in qua sita sunt pupilli bona tutorem dare nõ potest pupillo, qui neque ex ea prouincia originem trahat, neque in ea domicilium habeat: Curatorem verò bonis ipsius, multò minùs, nisi priùs constet iudicem loci originis aut habitationis tutorem dare vel nolle, vel non posse, Aut tutorem ab eo datum nolle aut non posse administrare bona, quæ sint extra prouinciam. His enim demùm casibus potest iudex loci in quo bona sunt, tutorem dare vel curatorem. [1] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Beaumont & de Coindié contra liberos D. de la Croix de la Rauoire de Charansoney 4. Non. Iunij 1593. Iunge Defin. 3. infr. De in lit. dand. tutor.

1. Cinus omnino videndus *in l. 1. C. vbi pet. tutor.* cuius sententiam Ferrariensis quoque probat *in libell. ad redd. rat. tutel. versic. eidem Iacobo num. 3. &* 4. vbi etiam Masuer. *in addit.*

DEFINITIO IV.

Curator quando & quis possit dari & inuitus & inuito.

CVrator sicut minori petenti duntaxat & volenti, [1] ita non nisi volens datur. [2] Præterquàm cùm ex agnatis, cognatis & affinibus omnibus aliquis necessariò eligendus est qui eas partes exercat.[3]

Tunc enim si non is nominatim à minore petatur qui consentiat eadem prorsus seruanda sunt in curatore quæ in tutore eligendo aut excusando. [4] Sanè ad litem datur inuito, [5] sed non inuitus, nisi qui publico procuratoris officio fungatur. [6] Parum enim aut nihil distat inter procuratorem & curatorem ad lites. [7] Nec alia vlla ratio excusare procuratorem potest quominùs curationem suscipere cogatur, quàm quæ excusaret, ne procuratoris officium pro eodem suscipere compelleretur: fortè quòd iam alterius collitigatoris in eadem causa procurator esset: si tamen alius ille litigator aduersarius fuit. [8] Alioqui nihil prohibet quin eadem in causa idem sit plurium procurator, qui communem parémve causam habeãt. [9] Planè si absentis bonis curator dandus sit, [10] nulla ratio est vt id muneris inuito procuratori mandetur, quod & præstandæ satisdationis & reddendæ rationis necessitatem secum adferat. [11] Itaque solet ea cura illis deferri, qui ad succedendum sunt proximiores, & quibus absentis mortui successio deferretur, vt tanto diligentius bona administrent tanquam quæ sint & iam sua & adhuc aliena. [12] *Ita Senatus* in secreto auditorio ex tempore in causa N. Polixenæ Veillet vxoris D. de la Vulpilliere & procuratoris Grilliet 6. Non. Mart. 1594.

1. *§. Item inuiti Instit. de curator. l. 3. §. si pupillus D. de tutel.*
2. Intellige cùm curator datur ad aliquem actum specialiter.
3. quod euenit cùm generalis datur curator qui omnium bonorum minoris legitimam administrationem habeat de quo *in tit. De tutor. & curat. dat. & in tit. de administr. tutor. & curat. & in l. sine generalis* 61. *D. de iur. dot.*
4. Parum enim distat huiusmodi curator à tutore cùm vtérque & generalem, & legitimam habeat administrationẽ nisi quod curator bonis tantùm, tutor vero etiam personæ datur *l. quia persona 14. D. de testam. tutel. l. cùm in vna 17. §. 1. D. de appellat.*
5. *d. §. inuiti Inst. de curat. l. 1. & vlt. C. de in lit. dand. tutor. vel curat.*
6. Procuratorum enim ad lites tractandas publice constitutorum officium hodiè publicum est, & necessarium non voluntarium.
7. Intellige de procuratore ad lites dato. Nam & huius procuratoris est litem curare, & curatoris procurare.
8. Quo casu non posset quis esse plurium aduocatus aut procurator citra præuaricationem *l. 3. §. quod si aduocato D. de præuaric. l. vlt. vbi not. D. de postul.*
9. Imò coguntur interdum plures vnum eundémque procuratorem constituere *l. 5. §. pen. D. iudic. solu.*
10. *Ex tit. De curat. bon. dan. l. muto 6. in fin. D. de tutel.*
11. Omnes enim qui bonorum administrationem habent coguntur rationem reddere in eámque rem satisdare nisi cùm satisdatio eis remittitur *l. testamento 17. D. de test. tutel. l. si impuberi 13. in fin. de tutor. & curat. dat.*
12. Quasi hæc curatio nihil aliud sit quàm præoccupatio quædam futuræ successionis. Facit *l. quòd tutela 73. vbi not. De regul. iur.* Ideóque etiam infantes & fœminæ si sint ad succedendum proximiores ad hoc curationis genus admittuntur. Eóque passim iure vtimur.

TIT. XXI.

Quand. mul. tutel. offic. fung. pot.

DEFINITIO I.

Mater tutelam liberorum nec suscipere cogitur nec retinere. Vtrumque tamen facere potest si velit.

MAter quæ filij impuberis tutelam siue à marito siue à iudice delatam agnouit, [1] liberam abiiciendæ eius potestatem habet, nec aut causam aliquam probare cogitur at ne allegare quidem, [2] aut in integrum restitutionis auxilium implorare, si fortè susceptæ tutelæ tempore minor fuerit annis vigintiquinque. [3] Nam quẽadmodum inuita tutrix fieri non potuit, [4] ita nec tutelam retinere cogenda est. [5] Neque hoc casu locum habet quod dici solet, Ea quę ab initio sunt voluntatis, ex post facto esse necessitatis. [6] Quod enim matri defertur tutela filij non tam iure sit quàm intuitu pietatis, cùm alioqui tutela virile sit officium, cuius incapax perinde mater est atque alia mulier quælibet. [7] Idem in auia iuris est. [8] Proinde nec est distinctioni locus an minor annis mulier esset cùm tutelam susciperet an maior: cùm sola eius voluntas hac parte ius faciat. [9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum Prid. Cal. Ianuar. 1590.

1. Postquam placuit Iustiniano vt mater & auia tutrix esse possit si velit *Auth. matr. & auia C. hoc tit.* nec egeat in eã rem rescripto Principis quo antea indigebat *l. vlt. D. de tutel.*
2. Est enim causæ allegatio necessaria iis demum casibus qui non pendent à voluntate nuda facientis, & quibus causam aliquam subesse necesse est, denique circa eas res quæ in causæ cognitione versantur vt *in l. post litem 17. §. vlt. l. mutus 43. §. vlt. & seqq. D. de procurat. l. pater 4. vers. nisi si causa D. de testam. tutel.*
3. Frustra enim restitutionem implorat is qui ipso iure munitus est *l. in causa 16. in princ. D. de minor. l. 3. C. si aduers. libert. l. 2. C. præd. minor.*
4. Permisit enim tantùm Iustinianus vt possit mater esse tutrix si velit, non autem vt constituit vt cogatur esse tametsi nolit *d. Auth. matri & auiæ*, & in corpore vnde sumitur.
5. Alioqui ex ratione matrimonium matris impediretur cùm non liceat matri quæ alium virum quæsiit, tutelam liberorum ex priore viro susceptorum retinere *d. Auth. matri & auiæ* iunct. *auth. sacramentum eod.*
6. *Vt in l. sicut 5. C. de oblig. & action. l. in commodato 17. §. sicut D. commod.*
7. Ideóque nimirum egebat olim rescripto Principis *l. vlt. D. de tutel.*

8. Hoc enim nouum ius induxit Iustin.in matre & auia simul,vt scilicet possit matrem auia tutrix esse possit *d.Auth.* matri & auiæ & *Nouell.*118. *De hered ab intest.venient.cap.*5.*§.ex his autem.*

9. Etsi in aliis quibusdam melior est condicio matris quæ minor annis sit quàm eius quæ maior vt in specie *l.*2.C. *si aduers.dolist.*

DEFINITIO II.

Mater quæ conuolauit ad secunda vota,neque fieri neque remanere tutrix potest, etiamsi agnati consentiant.

QVæ ad secundas transiit nuptias non potest tutrix esse liberorum prioris matrimonij tametsi maximè velit,& agnati cognatique omnes consentiant.[1] Quare nec si iudex eam tutricem dederit ex inquisitione dario tenebit,quamuis nemo sit qui ab ea datione prouocauerit,[2] Legibus nimirùm repugnã tibus quæ non patiuntur vt mulier maternæ pietatis oblita & in alienam familiã translata liberos in potestate sua retineat.[3] Quanquam enim nupta mulier non est in mariti potestate si ius Romanorum inspicias quo nos vtimur.[4] Nemo tamen est qui nesciat non superesse ei liberum de suis rebus nedum de alienis disponendi arbitrium,quæ voluntates suas ad mariti nutum accommodare cogatur.[5] Satisque iam indultum matri viduæ Iustinianus voluit vt quamuis mulier sit,virili tamen officio fungi possit. [6] Nec causa vlla est cur matri binubæ idem priuilegium concedatur. Nam & ipsa Iustiniani constitutione cautum erat vt ad tutelam accedens mater,secundis nuptiis adhibito etiam iureiurando renunciaret.[7] Quod quamuis moribus nostris improbatum sit,[8] quia libera debent esse matrimonia,[9] Illud tamen retentum est vt nec manere nec fieri tutrix possit mater quæ ad secunda vota conuolauit. [10] Alium ergo tutorem dari pupillo oportebit in eámque rem pupilli agnatos & cognatos vocari,Et quidem sumptibus & diligentia matris,tum quòd tutelam ipsa suscipere perperam & contra leges non debuerit,[11] tum quia ad ipsius officium & pietatem spectet vt liberis suis impuberibus tutorem petat. [12] Quamuis si prior ratio nõ concurreret,sola posterior non faceret vt matris sumptibus dari tutor deberet. [13] *Ita Senatus* in causa N. de Sion vxoris N.Bachellard de S.Germanio d'Auberieu.Ex tempore 8.Id.Mart.1594.

1. *Auth.sacramentũ.C.hoc tit.*Non enim potest mater tutrix esse nisi quo casu permissum ei est à Iustiniano:Atqui hoc casu non modò permissum ei non est sed etiam nominatim constitutum,vt hoc casu omnimodo expellenda sit mater à tutela *dict. Auth sacramentum.*
2. Esset enim hæc sententia ex numero earum quæ sine appellatione rescinduntur de quibus *in tit.*D.*quæ sent.sin.appell.rescind.l.si expressim* 19. D.*de appellat.*Denique auctoritas iuris non est in arbitrio iudicantis *l.*15.*ad municip.*
3. Est tamen hæc ratio indignitatis potius quàm incapacitatis quam attulimus *num.*1.fortior est,quia semper supponendi sunt termini habiles *vulg.l.adi.ve* 6.*§.quamuis de iur.patron.*
4. *l.*1.*§.vlt.*vbi est text.elegans *C de libev.exhib.*
5. Meta scilicet reuerentialis,de quo nostri *ad l.*1.*§.quæ onerandæ* D.*quar.rer.act.non det.l.pen.D.de furt.*
6. *Dict..Auth.matri & auiæ.*
7. *Ibid.*& in corpore vnde sumitur *l.*2.*eod.*
8. Et à Iustiniano ipso *in dict. Auth sacramentum.*
9. *l.si patre cogente* 22.*D.de rit.nupt.*
10. Quia non fuit hoc casu permissum.
11. Hoc enim est illudere legibus.
12. Dixi *Defin.*1.*&* 2.*supr.qui pet.tutor.*
13. Aliud enim est sumptus debere aliud diligentiam *l.*1.*§.illud tenendum de muner.& honor.*

DEFINITIO III.

Mater minor annis 25.non debet admitti ad tutelam liberorum suorum nisi testamentariam, idque cum satisdatione.

POtest mater etiam minor annis vigintiquinque liberorum suorum tutrix esse, non tamen legitima sed testamentaria,[1] Adeò vt nec vlla satisdatione sit oneranda quòd imputare sue facilitati aut potiùs fatuitati debeat pater qui eam tutricem dedit. [2] Nec eo minùs tamen rectè fecerit iudex si non aliter eam confirmare velit quàm si satisdet [3] licet tutoribus testamentariis satisdandi necessitas soleat remitti.[4] Multo magis id admittendum sit si filiamilias proponatur.[5] Nisi pater idoneus confirmationi expressim consentiat:[6] qui consensus cùm patrem obliget,satisdationis loco est.[7] *Ita tractatum est* in ea causa de qua in Defin.20.& 21.Infr.De impub.& aliis subsit.

1. *l.*2.*vers.his illud C.hoc tit.*
2. Ita Nicolaus Boer.*quæst.*141.
3. *Arg.l.Lucius* 46.*§.penult.*D.*de admin.tutor.*
4. *l.testamento* 17.D.*de testam.tutel.*
5. Nec enim fieri tam facilè potest vt filiafamilias sit soluendo,
6. *l.si filiusfamilias* 7.D.*de tutel.*
7. *l.*1.C.*de filiusfam.& quand.pro ijs pat.teneat.libr.*10.*tit.*60.

TIT.

TIT. XXII.

In quib.casib.tutor.habent.

DEFINITIO I.

Curator datus minori quamuis petenti non tamen remouendus est ad nutum & libitum minoris sed tantùm causa cognita.

VRATOR quidem non datur minori nisi petenti præterquàm ad lites:[1] Sed si datus sit petenti, non est ad nutum minoris nec nisi causa cognita remouendus, Adeóque nec alius curator nisi causa similiter cognita ei adiungendus. [2] Onerat enim ea res existimationem curatoris. Et ideò etiamsi causa aliqua sit propter quam alius curator dari debeat,quæ non infamet,idipsum decreto iudicis cõprehendi oportet,ne dubitare quis possit factum id esse salua curatoris fama & existimatione.[3] Id ni factum ita sit,iustam appellandi causam curator habet: [4] Cùm suspecti causa quæ publicæ accusationis fauorem meruit, [5] non minùs curatores afficiat quàm tutores. [6] *Ita tractatum est* in causa D. Caroli Francisci Ruffini Domini de Vens Aduocati clarissimi & Referendarij Serenissim. Ducissæ & N. Claudij de Buttet in secreto auditorio Nonis Maij 1597.

1. *§ inuiti.Instit.de curator.*
2. Ita enim accipi debet quod scriptum est *in l.ventri* 20.*§.curatorem* D.*de tutor.& curat.dat.*vbi Accurs.
3. *l.*3.*§.vlt.& l.*4.*§.*1.*D.de suspect.tutor.*
4. Tanquam ab iniuria iudicis qui existimationem eius læsit saltem apud bonos & graues viros quod ferre nemo debet *l.*4.*§.aduersus* D.*de doli mal.except. l.licet famosa vers.nec exceptiones & seq.*D.*de obseq.par ent.& patron.præs.*
5. *l.*1.*§.suspecti* vbi not.D.*ad SC.Turpill.l.*1.*§.consequens est* D.*de suspect.tutor.*
6. *l.*3.*§.non tantùm & §.vlt.l.impuberibus* 7.D.*eod.tit.De suspect.tutor.& curator.l.*2.C.*eod.*

TIT. XXIII.

De admin.tutor.

DEFINITIO I.

Condemnatio irrogata pupillo ex dolo tutoris vel negligentia ipsius tutoris non pupilli damno cedere debet.

PVPILLO condemnato si tutor pupilli nomine prouocauerit nec appellationem intrà statuta tempora prosecutus sit,[1] quam idcirco superior iudex desertam pronunciauerit,non tantùm in expensas litis,sed in eam quoque mulctam quæ appellantibus ob desertam appellationem iure nostro infligitur, proprio nomine quasi ex delicto suo [2] condemnandus est,siue iusta siue iniusta fuit appellatio,ne alienæ negligentiæ pœnas pupillus luat.[3] Idémque est si per crassam iuris ignorantiam ob non consultos peritiores,[4] aut dolo malo & per calumniam frustrandi iudicati gratia [5] tutor prouocauerit,& quod consequens est succubuerit. Neque enim est quod queratur ita fieri vt damnosum sibi sit officium suum ,[6] cùm non tam officij necessitas quàm mala administratio causam det condemnationi:[7] Multóque esset iniquius ex dolo culpáve tutoris pupillo damnum inferri,cui nihil imputari potest.[8] *Ita Senatus* ex tempore 9.April.1588.& rursum in causa R.Patr.Greffij Franciscani mense August.88.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *releuer & intimer l'appellation.*
2. Desertio namque appellationis delicti quædam species est quasi ex desertione appareat non fuisse interpositam appellationem nisi frustrandi gratia,& vt tam superiori quàm inferiori iudici illuderetur *Arg.l. tutor* 41.*in princip. D.de vsur.*
3. *l.non est ignotum* 6.C.*hoc tit.*
4. Stultus enim dicitur qui errat in iure cùm potuit consulere peritiores *l. regula* 9. *§. vltim. D. de iur. & fact. ignor.*
5. *V t in d.l.tutor* 41.D.*de vsur.*quibus opponitur tutor qui bona fide appellauit,id est vt ius quod pupillo suo competere putabat tueretur,de quo *in l.negotiorum* 24.*D.de appellat.*

6. Quod nunquam ferendum est *l. videlicet 29. D. ex quib. caus. maior l. sed si quis ex fiduciariis 7. D. testam. quem. aper.*

7. Nec enim tutori parcendum est quoties, non solùm malè sed quod grauius est mala fide administrat *d. l. non est ignotum l. qui fundum 7. §. si tutor D. pro emptor.*

8. Ex generali regula *l. non debet alteri 74. de reg. iur. l. 2. D. quod vi aut clam.* Nec enim administrátur tutelæ ad hoc vt mergantur pupilli sed vt iis prospiciatur *l. 3. in princip. de contr. tutel. & vtil. act. d. §. si tutor.*

DEFINITIO II.

Potest tutor ex bona fide plus impendere in pupillum, quàm sitin eius reditu, Vrgere tamen minorem debet curator vt quæstum aliquem faciat si possit.

NOn potest tutor in pupillum plus impendere quàm sit in facultatibus nisi fortè pupillo expediat. Non enim in hoc administrantur tutelæ, vt pupilli mergantur.[1] Neque tamen prohibebitur tutor in pupilli alimenta plus impendere quàm sit in reditu facultatum si reditus ille honestis & congruentibus alimentis non sufficiat;[2] Sicut enim cogendus non est tutor vt de suo pupillum alat,[3] Ita nec vt eum in mendicandi necessitatem coniiciat. 4 Idem in minoris curatore tractari potest. 5 Sanè à quo tempore quæstum ex industria sua facere minor potuit, imputandum est curatori quanto pluris ob id expensum est quod per eius negligentiam minor quæstum nullum fecerit. 6 *Ita Senatus* ex tempore 7. Id. Feb. 1589. & rursus in causa Raymundi Perard & Claudiæ Perard 8. Id. Iul. 1591.

1. *l. 3. in princip.* D. *de contrar. tutel. & vtil. action.*
2. Scilicet pro facultate patrimonij & pro dignitate natalium pupilli vt loquitur Paulus *in l. cùm plures* 12. 5. *cùm tutor D. hoc tit.*
3. *l. 1. §. vlt.* D. *de contr. tutel. & vtil. action.* dummodo nihil impenderit tutor nisi ex bona fide *d. l. 3. §. pen. eod.* Textus est elegans *in l. 2. C. de alim. pupill. præst.*
4. *d. l. 3. in princip.* iunct. *l. in fundo* 38. D. *de rei vindic. l. fiseruos* 25. D. *de pignor. action.*
5. Non enim plus iuris habet curator in bona minoris, quàm tutor in bona pupilli. Imò tantò minùs quòd non personæ quoque datur vt tutor sed bonis tantum *l.* 14. *D. de test tutel.* iunct. *l. cùm in vna* 17. *in fin. de appell.*
6. Debuit enim minor à curatore admoneri vt quæstum faceret suámque in re aliqua honestá industriá exerceret. Hoc verò nec in pupillum nec in furorem cadere facilè potest.

DEFINITIO III.

Tutor non cogitur pati vt in pupillari inuentario describantur res quas intendit suas esse, licèt mater aut agnati pupilli contendant esse pupillares.

SI tutor inuentarium eorum pupillarium conficiens vrgeatur à matre aliisve consanguineis pupilli vt ea bona describi patiatur quæ proprio sibi nomine quæsiit ex pecunia quæ inter eum & patrem impuberis communis fuisse dicitur,[1] non est cogendus,[2] Nec proinde dolo malo quicquam fecisse dicendus si nemine vrgente non curauerit ipse vt describerentur.[3] Quoniam etsi favor pupilli ius illud elicuit, vt res à tutore empta ex pecunia pupilli sit pupilli,[4] & consequèter vt res empta ex pecunia quæ tutori cum pupillo cõmunis fuit, sit pupillo cõmunis,[5] prius tamen est vt probetur pecuniam esse cõmunem: [6] alioqui præsumitur tutoris fuisse qui comparauit,[7] neque tam supinus debet esse tutor vt res suas in repertorio bonorum pupillarium describi patiatur. [8] Nec est, quod quis obiiciat potuisse tutorem pro iure suo conseruando protestari, & interea pati vt ea descriptio fieret, [9] Ne alioqui nulla pupillo superesset ratio probandi quandocunque ius quod in iis bonis aut in ea pecunia habuisset. [10] Neque enim tutor magis quàm alius quilibet scipsum prodere cogitur, vt de eius domo suas probationes pupillus extrahat, [11] cui nimirum satis esse debet quod quandoque probans fuisse sibi pecuniam illam cum tutore communem habebit electionem an ad pecuniam an potiùs vtili vindicatione in rem ipsam agere malit.[12] Interea igitur ne pupilli ius si quod est intercidat, ad matrem aliósve pupilli rem agentes pertinebit, vt de pupilli iure protestentur: eáque protestatio inuentario inseratur. *Ita Senatus* in causa Petri Mermier & N. Porterat 4. Cal. Iul. 1591. de qua SC. 3. & seqq. sup. pro socio.

1. Quo casu licèt pecunia fuerit communis, bona tamen quæ ex ea dicuntur acquisita non sunt communia sed eius qui sibi acquisiuit & cui suo nomine traditio facta est *l. si patruus 4. C. commun. vtr. iudic. l. 2. C. pro socio. l. qui absens 2. & pass. C. si quis alter. vel sib.*
2. *arg. l. vlt. C. arbitr. tutel.*
3. Dolo siquidem facere non dicitur qui iure suo vtitur *l. nullus videtur 55. de reg. iur.*
4. Scilicet si pupillus id eligat *l. 3. C. arbitr. tutel. l. 2. D. quand. ex fact. tutor. l. si vt proponis 8. C. de rei vindic.*
5. Eadem enim ratio & potestas esse debet pecuniæ communis ad faciendam rem communem, quæ est pecuniæ propriæ ad faciendam rem propriam. Vide tamen quæ scripsi *libr. 5. Coniect. cap. 9.*
6. Quoniam ex facto ius oritur *vulg. l. si ex plagis 52. §. in eius D. ad leg. Aquil.*
7. Semper enim pecunia præsumitur esse soluentis *l. si defunctus 10. C. arbitr. tutel.* præterquàm in filiofamilias *l. cùm oportet 6. vbi glos. C. de bon. quæ liber. in vxore l. Quintus 51. D. de donat. inst. vir. & vxor.* & in prælato *Auth. iscentia C. de episc. & cleric.* Vide Bart. *in l. Titium & Meuium §. altero* D. *de admin. tutor.*
8. *d. l. vlt. C. arbitr. tutel.*
9. Protestatio siquidem solet illæsum conseruare ius protestantis *l. etsi quis 14. §. plerique de relig. l. pro herede 20. D. de acquir. hered.*
10. Præcipua namque probatio pro pupillo illa est quæ ex inuentario pupillari sumitur *d. l. vlt. l. tutor 7. l. chirographis 57. D. hoc tit.*
11. *l. nimis graue 7. C. de testib. l. vlt. C. de edend.*
12. *d. l. 3. C. arbitr. tutel.* Vide Bart. *ad l. 2. C. quand. ex fact. tut.*

DEFI-

DEFINITIO IV.

Tutor non nisi probato errore potest restitui aduersus factam à se confessionem debiti pupillaris, regulariter.

ETsi tutor nec indebitũ soluere potest, nec debitum vltro remittere,[2] attamen bonam fidem agnoscere non prohibetur. 3 Itaque si post agnitam bonam fidem in proficienda quantitate quam sciuit à defuncto debitam Titio fuisse, velit restitui aduersus propriam confessionem, quasi nihil Titio debeatur, non magis audiendus est quàm si solutum vellet condicere,[4] Nisi talis persona proponatur cui liceat à propria confessione, etiam nullo errore probato resilire.[5] Finge mulierem esse, aut militem; aut agricultorem. Hoc sanè casu probationẽ à Titio exigemus vt doceat sibi debitũ fuisse quod solutũ est[6]: non solùm si pup illus ipse pubes factus agat, sed etiamsi tutor idẽ ipsius nomine. Nihil enim hac parte refert, an Titio res sit cum persona pupilli, an cum tutore.[7] Proinde quod tutor vt bonã fidem agnoscens pro pupillo soluit, in reddendis rationibus etiã reputare poterit, licet aliunde nõ probetur debitum fuisse.[8] Etsi enim periculosum videtur debiti pupillaris probationem solius tutoris arbitrio committere. Si tamen tam spectatæ certæque fidei sit, vt suspicari non liceat, quòd cùm pupillari creditore in pupilli necem voluerit colludere, nulla ratio est cur proprij patrimonii periculo bonam fidem pupilli nomine agnoscere compellatur.[9] *Ita Senatus* in causa Claudiæ Tauan & Amedei du Sollier 7. Cal. Sept. 1593.

1. Quia indebitum vltro soluere donare est *l. cuius per errorem 53. de reg. iur.* donare verò est perdere *l. filiusfamilias 7. D. de donat.* Atqui tutor non ideo datur vt perdat vel diminuat res pupillares sed vt administret *l. qui funuum 7. §. si tutor. D. pro empt. l. Lucius 46. §. vlt. D. hoc tit.* quomodo diligens paterfamilias solet *l. à tutoribus 33. eod.* non est autem diligentis patrisfamilias soluere indebitum *l. cùm de indebito 25. D. de probat.* Vide *l. cùm indebitum 57. D. de condict. indeb.*
2. *l. pactum curatoris 22. C. de pact. d. l. Lucius 46. §. vlt. D. hoc tit.*
3. *l. quoties 9 §. nec vtique eod.*
4. Nisi paratus sit probare errorem id est nihil Titio deberi.
5. Nec enim hoc omnibus licet *l. generaliter 13. C. de non numer. pecun. d. l. cùm de indebito.*
6. *d. l. cùm de indebito versic. sin autem is.*
7. *l. 2. §. sufficit & seq. D. hoc tit.*
8. *d. l. quoties 9 §. nec vtique eod. tit.*
9. Ne alioqui suum ei officium sit damnosum quod esse nunquam debet *vulg. l. videlicet 29. ex quib. caus. maior. l. cum te 22. D. de his quæ vt indign. l. cùm quidam 26. in fin. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Tutor qui se non nisi tutorio nomine obligauit non cogitur pati executionem nec in propriã personam nec in bonis suis.

TItius & Sempronius quasi duo correi debendi sed hic proprio nomine, ille tanquam tutor Mæuii centum tibi promiserant adiecta clausula *quilibet in solidum*, subiectáque non tantùm bonorum sed etiã personarũ obligatione his verbis *obligeant pour ce leurs personnes & biens auec la clause de cõstitut.* Cùm ad diem non solueretur, petieras per iudicem vt Titius tutorio nomine soluere iuberetur. Eo cessante curaueras vt ex personali obligatione in carceres detruderetur,[1] eiúsque propria bona tanquam pignori obligata caperentur. Placuit perperam videri factam executionem; quòd cùm is non nisi tanquam tutor obligatus esset, in bona pupilli non in ipsius tutoris personam aut patrimonium fieri executio debuisset,[2] siue iam finita esset tutela, siue non. [3] Neque enim hic Titius pupillari obligationi subscripserat tanquam fideiussor, [4] sed tanquam tutor. Cui consequens videbatur vt subiecta bonorum & personarum obligatio ad Sempronii personam, & tam Sempronii quàm pupilli bona referri potiùs deberet. 5 Nec omnino abhorrenter à proprietate verborum. [6] Nam & bonorum pupillarium quodammodo dominus tutor est; [7] saltem quandiu benè & ex pupilli vtilitate administrat. [8] Illud sanè omnino pro tutore faciebat, quòd cùm in ipsius persona nulla contracta esset obligatio; neque proprio nomine, neque fideiussorio, non potuerat ille bona sua personámve vtiliter obligare; 9 Quin saltem illud expressisset; Pro alieno & pupillari debito id se proprio nomine facere; Quæ res constitueret eum fideiussorem.[10] Atqui de fideiussione nihil expressum fuerat; sed ex contrario bis repetitum cautúmque, vt non nisi tutorio nomine obligaretur. [11] Nam sicuti nulla præcedente obligatione personali pignus dari non potest,[12] Quamuis pro alieno debito pignus dare possit is quoque qui non est obligatus,[13] Ita in dubio subiecta pignoris obligatio interpretationem accipere debet ex principali obligatione.[14] Præsertim cùm appareret per imperitiam notarij malè conceptam pignoris conuentionem.[15] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa Ioannis & Claudii Deplantes 13. Cal. Iunij 1595.

1. Posteaquàm placuit inuita iuris ratione vt homo qui non est dominus membrorum suorum, suum tamen cõrpus pignori dare possit *l. liber homo 13. D. ad leg. Aquil.* De quo scripsi alibi.
2. Nam nec tutor iudicati executionem pati cogitur proprio nomine *l. 4. §. 1. D. de re iudic. l. 2. D. hoc tit.* nisi cùm calumniosè litigauit *l. non est ignorum 6. C. eod.* Ne alioqui ex officio suo periclitetur *l. cùm quadam 26. C. eod. tit.*
3. Quamuis post finitam tutelam res sit apertior quia tunc actiones omnes quæ antea competebant in tutorem, transferuntur in pupillum *dict. l. cùm quadam.*
4. Quo casu sine dubio teneretur proprio nomine *l. si non subscripsisti 15. à contr. sensu C. hoc tit.*
5. Clausulæ siquidem accessoriæ & executiuæ interpretationem recipere debent à principali, nec ampliant dispositionem *l. vlt. §. pen. D. de condict. indeb.*
6. Sufficit enim vt non omnino verba repugnent *arg. l. talem 51. in fin. D. de hered. instit.*
7. *l. interdum 56 §. qui tutelam D. de furt. l. tutor qui tutelam 27. D. hoc tit. l. in pupillum 12. §. an ignoscitur D. quod vi aut clam.*
8. *l. qui fundum 7. §. si tutor D. pro emptor. d. l. tutor 27. D. hoc tit.*
9. Est enim pignoris obligatio accessoria, quæ proinde sine principali non potest contrahi, quamuis contracta possit

durare interdum *l.2.C.de luit.pignor.l.cùm notissimi C.de præscr.30.vel 40.annor.l.pen.§.1.de except.rei iudic.*iunct. *vulg. l. cùm principalis* 178.*de reg.iur.*

10. Itaque poterat imputari creditori cur non curasset contractus legem conscribi apertiùs *ex reg.l.veteribus* 39.D. *de pact.l Labeo* 11.*D.de contr.empt.*

11. Ad quid enim ita scriptum bis fuisset nisi vt appareret nolle tutorem proprio nomine obligari? quod & in dubio sanè præsumendum est *l.vlt.*vbi Bart. & alij D.*quand.ex fact.tutor.*

12. Vt neque fideiussor quoniam vtraque obligatio est accessoria *l.1.2.& 5.D.de fideiuss.l.5.in princip.& §. vlt.* D. *de pignor.l.Paulus* 12.§.1.*quib.mod pign.vel hypoth.solutt.*

13. *d.l.5.§.vlt.D.de pignor.*

14. Quoniam in accessoriis omnibus hoc generale est vt sequi debeant naturam sui principalis *d.l.cùm principalis l. in rem* 23.§.*item quæcunque* D.*de rei vindic.cum similib.*

15. Nec enim notarij error prætualere debet voluntati contrahentium *l.si in nomine* 4.*& l.errore* 7.*vbi not. C. de testam.l.illicitas* 6 § *veritas* D.*de offic.præsid.*

TIT. XXIV.

De peric.tutor.& curat.

DEFINITIO I.

Tutor qui tanquam tutor vendidit non potest proprio nomine conueniri nec de euictione nec de precio, nisi quatenus in rem pupilli pecunia versa non est.

TVTOR qui pupilli nomine rem vendidit nec nisi ipsius pupilli bona obligauit, non potest proprio nomine de euictione conueniri.[1] Sed neque pro precio si probet pecuniam ad pupillum peruenisse, & in rem eius versam fuisse.[2] In rem versa autem videtur si pupilli rationibus accepto lata fuit.[3] Nam etsi pupilli rem mala fide & contra leges vendidisset tutor, quamuis alienatio non valeret, [4] catenus tamen pupillus maior factus videretur adprobare venditionem quatenus precium tutori suo imputaret.[5] Pro residuo sanè precij fieri nequit vt alius conueniatur quàm tutor ipse qui accepit. [6] Quòd si fortè soluendo non sit, bona tamen fide negotium gesserit siue pupillarem siue alienam rem vendiderit. Vtilis in ipsum pupillum de euictione actio danda est, quia non malè contrahitur cum tutoribus.[7] *Ita in Senatu tractatum est* ex tempore in publico auditorio 10.Cal. Febr.1593.

1. Notant nostri *ad l.2.C.ne vxor pro marit.*licet aliter videatur sentire glossa quam vide *in l.mutuus* 43.§.*is qui*,in verb. *satisfiare* vbi etiam Bald.D.*de procurat.*
2. *l.tutor vrgentibus* 47.*in fin.D.de minor.l.illud quæritur* 4.§.*vlt.de euict.*
3. *d.§.vlt.l.4.de euiction.*
4. *l.cùm plures* 12.§.1.D.*hoc tit.*De *admin.& peric.tutor.l.1.& 101.tit.D.de reb.eor.qui sub tutel.l.lex quæ tutores* 22. C. *de admin.tutor.*
5. Felin.Sandeus *conf.*16.*num.*3.
6. *l.bis solis* 49.*D.de condict.indeb.*
7. *d.l.4.§.vlt.de euict.d.l.cùm plures* 12.§.1.*D.de admin.tutor.l.4.§.illa etiam quæstio* D.*de dol.except.*

DEFINITIO II.

Ratihabitio litis improbæ quam tutor exercuit an & quando liberet tutorem ne ad expensas litis proprio nomine conuenirì possit.

NOn est condemnandus tutor in expensas litis improbæ quam pupilli nomine & quasi tutor exercuit,[1] si pupillus pubes factus ab eo gesta rata habuerit, [2] Siue cum curatoris autoritate,[3] siue interposito iureiurādo, quod curatoris autoritatē vt & cæteras solennitates supplere solet.[4] Sibi enim imputet qui ratum habuit quod malè gestum fuerat.[5] Idémque erit tametsi pubes hic non soluendo esse proponatur. [6] Sufficit namque per huiusmodi ratihabitionem sublatam esse rationem illam quæ faciebat vt tutoris culpa pupillo nocere, aut imputari non deberet.[7] Nisi dolo malo tutoris extortam ab inope minore ratihabitionem constet vt expensarum condemnationem, quam sibi impendēre videbat, effugeret, eámque substituti inopis aduersarij egestate eluderet. [8] Planè si posteà minor aduersus eum ratihabitionem ætatis fauore restituatur, [9] pristinam victori aduersus eum qui tutor fuit expensarum ratione actionem quoque restitui oportebit.[10] *Ita Senatus* in causa Marci de la Mousſiere & Petri Gacon 6. Non. Aug.1593.

1. Ad quas alioqui condemnandus esset *l.non est ignotum* 6.*C.de admin.tutor.*Nempe quia non censetur habere mandatum siue à pupillo siue à magistratu vt quicquam faciat mala fide,aut vt litem improbam vel instituat vel suscipiat *l. quoties* 9.§.*nec vtique* D.*de admin.tutor.l.à tutoribus* 33.*eo.*quia & omne mandatum bonæ fidei clausulam habere intelligitur *l.creditor* 60.§.*vlt.D.mandat.*
2. Ratihabitio enim æquiparatur mandato etiam in delictis *l.1.§.sed etsi quod alius D.vnde vi.l.3. §. cùm procurator-eod.l.vlt.*C.*ad SC. Maced.*
3. Scilicet si minor curatorem habet:*l.3.*C.*de in integr.rest.minor.*alioqui rectè obligatur minor solus. Imò etiam sine curatore suo,vt pluribus locis docui contra interpretes *ex l.puberes* 101.*de verb.oblig.*vbi Cuiacius.
4. Notant nostri *ad Auth.sacramenta puberum C.si aduers.vendit.*
5. Quia non potest reprobare quod semel probauit *l.Pomponius* 9.*D.de negot.gest.*

6. Quamuis

6. Quamuis dici soleat inanem esse actionem quam debitoris inopia excludit *l.nam in* 6.*D.de dolo.*
7. *d.l.non est ignotum l.3.& 4.D.quand.ex fact.tutor.*
8. *arg.l.3.§.1.vers. sed totum hoc structum D.de minor.l.quòd si cùm sciret* 8.*D.de dolo.*
9. Tanquam læsus quòd tutoris in lite improba perseuerantiam ratam habuerit quam improbare potiùs debuerat *l.desistisse* 10.*D.de iudic.*
10. Quæ per ratihabitionem intercidisse videbatur *arg.l.si mulier* 14.iunct.*l.sed si* 9.*D.ad SC.Velleian.*

DEFINITIO III.

Tutor tenetur ad expensas litis mala fide institutæ aut susceptæ licèt aduersarius non vincat nisi per iusturandum suppletium.

COndemnandus est tutor proprio nomine in expensas litis quam pro pupillo instituit ad consequendum debitum, quod ipse sciebat esse solutum, licet neque solutionem ipse acceperit, [1] neque debitor apocham vllam exhibeat.[2] Neque enim bonam fidem agnoscere tutor prohibetur. [3] Nec aliud erit tametsi solutionis probatio semiplena tantùm fuerit, & consequenter debitoris iureiurando, vt vocant, suppletorio implenda impletáque. [4] Quandoquidem quòd plenior, aut minùs plena sit probatio solutionis, non facit vt solutionem factam esse plus minúsve tutor sciuerit. [5] Sanè non ex eo solo quòd probatur tutor confessus scire se solutionem præiudicium fieri pupillo debet cui verius est non nocere tutoris confessionem, præsertim quæ extra iudicium, & sine causa facta sit. [6] Quòd si non nocet ea confessio pupillo, nec igitur facere poterit quominùs ille ipse tutor pupilli nomine actionem instituere possit,[7] neque propriæ scientiæ exceptione alienum agens negotium repelli debebit.[8] *Ita Senatus* in causa Gaspardi Bichon & Ioannis Pichod 4. Id.Nouemb.1594.

1. Quo casu esset quidem in tutore vt in cæteris probabilis ignorantia facti alieni *l.vlt.D.pro suo.* Sed nullus est huic præsumptioni aut excusationi locus cùm ponamus tutorem sciuisse factam solutionem.
2. Apocha enim non est modus tollendæ obligationis sed probandi sublatam cùm sit solutæ pecuniæ professio *l.pecuniæ* 14.C.*de solut.*
3. *l.quoties* 9.§.*nec vtique* D.*de admin.tutor.*
4. Iuxta eam nostrorum sententiam quæ obtinet ex *l.admonendi* 31.D.*de iureiur.l.in bonæ fidei* 3.C. *de reb. credit. & iureiur.*
5. Nam & euenit quotidie vt quis sciat quod alius probare non possit, quia probationis facilitas nihil habet commune cum rei veritate *l.duo sunt Titij* 30.*de test.tutel.*
6. *l.certum* 6.§.*sed an & ipsos* iunct.§.*præced.*D.*de confess.*
7. Quicquid enim pupillus facere posset id & tutor pupilli nomine potest facere quamuis ex propria non posset *l. tutorem* 22. *D.de his quib.vt indign.l.aduersus* 30.§.1.*D.de inoff.testam.*
8. Quia non agit tanquam Titius sed tanquam alius tutor quilibet *arg. l. si paterfamilias* 15. *de adopt.l.item eorum* 6. *in princip.*D. *quod cuiusque vniuers.*Interdum tamen etiam tutoris scientia nocet pupillo.*l.2.§.pen.& vlt.*D.*de tribut. act.* Sic dicimus posse quem agere non modò contra propriam scientiam sed etiam contra proprium factum si modò agat ad alterius commodum Castr.*ad l.si non sortem* 26.§. *libertus D.de condict.indeb.*Textus est elegans *in l.vlt.D. de postul.*

DEFINITIO IV.

Tutor condemnatus in principali negotio tanquam tutor, non intelligitur condemnatus ad expensas nisi tutorio nomine, nec si potuerit & debuerit ex iusta causa proprio nomine condemnari.

TItius cùm Sempronij impuberis tutor esset litíque malè institutæ non adfuisset, [1] condemnatus fuerat tutorio nomine ad præstandam rem de qua agebatur, Ad expensas verò litis simpliciter, non expresso eo an proprio nomine an tutorio. Quærebatur an quasi tutor videretur condemnatus. Dubitationem faciebat quod licèt dici soleat condemnationis principalis qualitatem in accessoriis repetitam intelligi.[2] In proposito tamen dissimilis in eo erat ratio quod principaliter condemnari tutor non poterat ad rem præstandam nisi quatenus tutor, cùm nec aliter rem præstare posset: [3] Ad expensas verò condemnari debuit proprio nomine propter contumaciam quæ ipsius propria fuit non pupilli. [4] Contumacia enim quasi delictum est. [5] Ex delicto autem tutoris nemo dixerit condemnari impuberem debere. [6] Sed tamen placuit nunquam videri condemnatum tutorem aliúmve administratorem proprio nomine nisi cùm idipsum diserte expressum est,[7] Licet condemnandi ipsius causa iustissima fuerit. Nimirum quia post sententiam non tam quærendum est quid iudicari debuerit, quàm quid iudicatum sit.[8] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin.29. 30.31. infr. De luit. pignor.

1. Nimirum per cōtumaciam vt sequentia ostendunt.Nā si ideò non adfuisset quod in lite improbā perseuerare nō iussset laudari potius eo nomine quàm puniri deberet *l. desistisse* 10. *D. de iudic. l.* 4. §. 1. *de alien. iudic. mut. caus. fact.*
2. Quoniam quæ in præfationibus continentur plerumque in sequentibus repetita intelliguntur, nisi cùm ea repetitio actum vitiaret *l. Titia* 134.§.1. *de verb. oblig.l. vlt.D. de fideic.libert.*
3. Is enim tantùm condemnari potest ad rem restituendam qui eius restituendæ facultatem habet *l. officium* 9. *D. de rei vindic.*nisi dolo desierit habere *l.qui restituere* 68 *eod.*
4. Dixi *Defin.1. supr. tit.prox ex l. non est ignotum* 6.*C.de admin.tutor.*
5. Siquidem quisquis contumax est contemnit iurisdictionem eius cui obtemperare deberet *l.*5.D.*de iudic.l. contumacia* 53.*de re iudi .l.vnic.si quis ius dicent.non obtemp.*
6. Quia generalis regula est dolum tutoris pupillo non magis nocere debere quàm prodesse *l.*3.*&* 4.D. *quand. ex fact.tutor.l.si qui* 11.§.*si tutoris D quod vi aut clam.*
7. Nempe si negotium spectet ad solum pupillum.Nam & si commune fuerit tutori & pupillo, non tenetur tutor pro parte pupilli nisi nomine tutorio *l.vlt.*iunct.*l.post mortem* 5.*in princ.&* §.1.*D.quand. ex fact.tutor.*
8. Quia per iudicatum fit nouatio *l.vlt.*§.*si enim C.de vsur.rei iudic.& exinde incipit deberi l.si fundus* 16. §. *pluris D. de pignor.*

DEFINITIO V.

Curator etiam ad actum datus debet actus sui rationem reddere & probare pecuniam versam esse in rem minoris si datus fuerit curator ad vendendum.

CVrator ad actum datus, licet bonorum minoris administrationem nullam habeat,[1] eius tamen actus ad quem datus est rationem reddere cogitur. Ne alioqui frustra & sine causa datus videatur.[2] Itaque si quis minori ad vendendum, precióque accipiendum autoritatem præstiterit, curare debet vt non aliter id faciat quàm si videat minori expedire vt vendat.[3] Itémque, quod ĵest consequens, vt ea pecunia in rem & vtilitatem minoris impendatur.[4] Alioqui se obligat minori, electionem quandocunque habituro pecuniâ deperditâ, an contra ipsum agere volet, an contra emptorem.[5] Sed ita tamen vt melior emptoris quàm curatoris condicio futura sit. Nam aduersus emptorem agens non aliter audiendus est, quàm si probet deperditã pecuniã cùm præsumptio sit pro emptore qui soluit minori autore curatore.[6] At contra curatorẽ agens nihil aliud probare cogitur,[7] nisi quòd is ad actum illũ curator datus fuerit, & autoritatem præstiterit. Hoc ipso enim transfert in curatorem onus probandi quam ob causam præstiterit autoritatem, & quam in causam precium rei conuersum sit.[8] Illud sanè constat nullum minori ex electione præiudicium generari.[8] Id est siue aduersus curatorem primùm egerit siue aduersus emptorem, non prohiberi eum aduersus alium agere nulla etiam restitutione impetrata.[9] Proinde si emptorem elegerit, & ob id succubuerit, quòd probare non potuit deperditam pecuniam, tum aduersus curatorem agens assecutus sit vt siue ex curatoris confessione siue qua alia ratione apparuerit perditam pecuniam, nec versam in vtilitatem minoris,[10] rursus contra emptorem regredi poterit si rem suam habere malit, quàm precium consequi à curatore.[11] Sed an curator emptori eo nomine obligatus erit, vt saltem precium restituat? Minimè, Neque enim vllo id iuris loco proditum est:[12] Debétque sibi emptor imputare, cur non fuerit curiosior & diligentior cùm minori solueret, præsente licèt ac autoritatem præstante curatore,[14] vt sciret quam in rẽ pecunia verteretur.[15] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 13. Sup. De in integr. restit. minor.

1. Opponitur enim curator ad actum datus, ei qui sit datus in omnem rem de quo *in l. omnem rem* 15. D. *de tutor. & curat. dat.*
2. Ideo enim datur curator ad actum vt rationem reddat eius actus *arg. l. eum actum* 17. D. *de negot. gest.*
3. Interdum enim expedit vt in specie *l. 5. §. 1. & l. 6. D. de iur. delib. l. Diuus* 5. *D. de petit. hered. l. verum* 11. *§. si locupl.*; D. *de minor.*
4. *l. 5. §. ne tamen* D. *de reb. eor.*
5. *l. vlt. C. si tut. vel cur. interuen.*
6. *l. ait prator* 7. *§.* 1. *D. de minor.* iunct. *l. quod si minor* 24. *§. restitutio l. patri* 27. *§.* 1. *vers. prædium eod.* Valde tamen obstat *l. sine herede* 22. *§. interposito* D. *de admin. tutor. & l. prædiorum* 10. *C. de præd. minor.* Scripsi in Rationalibus *ad d. §. restitutio.*
7. Adde aliam differentiam quod contra emptorem non potest agere sine restitutione, Contra curatorem verò potest agere iure communi, nec vlla opus est restitutione.
8. Hæc enim omnia ad curatoris officium pertinent cuius debet ille rationem reddere.
9. *d. l. vlt. & l. etiam* 3. *C. si tut. vel curat. interuen.*
10. Intellige nisi emptor paratus sit probare, pecuniam in rem minoris versam fuisse. Nam se onerans probatione audiendus esset etiam contra confessionem à curatore factam, aut aduersus probationes se non vocato contra curatorem factas *tot. tit. C. res int. alios act.*
11. Plerumque enim minoris interest vt rem suam habeat potiùs quàm eius æstimationem *l. in causa* 13. *§. interdum l. si is emptionem* 35. D. *de minor. l. lex quæ tutores* 22. *C. de admin. tutor.*
12. Cùm non curator, sed minor ipse vendiderit, Curator verò nihil nisi autoritatem præstiterit. Hoc enim est quod dicere nostri solent, Qui alium autorisat non se obligat. Aliud est in tutore qui ipse pupilli nomine vendidit *l.* 4. *§. vlt.* D. *de euict.*
13. Debet enim curiosus esse quisquis contrahit cum persona suspecta *l. vir vxori* 17. *§. mulier & Titius in fin.* D. *ad SC. Velleian. l. vlt.* D. *de exercit. act.* Secus est in aliis *l. doli* 19. *in fin.* D. *de nouat.*
14. Non quasi malè soluatur curatori aut etiam ipsi minori curatore autore *d. l.* 7. *§.* 1. D. *de minor.* sed quia aliud est quærere, an is qui sic soluit liberatus sit, An verò ius habeat repetendæ contra minorem pecuniæ cùm minor aduersus totum contractum impetrauit restitutionem vt Scripsi in Rationalibus *ad d. l. quòd si minor* 24. *§. restitutio* eo. *tit. De min.* vbi vide.
15. Præuidere enim potuit & debuit periculum & incertum restitutionis vt loquitur Papinianus *in l. si Titius* 48. D. *de fideiuss.*

DEFINITIO VI.

Minor potest tutorem vel curatorem quendam suum liberare sine vllis sollennitatibus dummodò maior factus.

STatutum de liberationibus tutorum vel curatorum, quo tam multæ solemnitates introductæ sunt ad hoc vt ĵ valeat liberatio quam tutori quondã suo adultus etiam iuratus concesserit, ad eos tantùm pertinet, qui liberationis tempore minores reperiuntur non etiam ad illos, qui annum ætatis 25. iam excesserunt,[1] quibus vtique liberum est de re sua pro arbitrio disponere nullo etiam iudice, aut cognato, nulla rationum redditione interueniente.[2] *Sine die.*

1. Anton. Sola in comment. *ad statut.* incipiens *Quittationem.* vbi vide.
2. *Vulg. l. iu re mandata* 21. *C. mandat. l.* 2. *D. si à parent. quis manumiss. sit.*

TIT.

TIT. XXV.

De tutor. vel curat. qui sat. non ded.

DEFINITIO I.

Tutor cogitur satisdare nisi in casibus certis itémque inuentarium conficere, nec priùs quicquam gerere potest regulariter.

CErti iuris est debere tutorem satisdare[1] nisi vel testamentarius sit,[2] vel confirmatus,[3] vel ex inquisitione datus,[4] sicut & inuentariũ facere cogitur, adèò vt nec priùs quàm fecerit attingere debeat administrationem.[5] Præterquam in iis quæ dilationem non recipiunt,[6] aut quæ fieri necesse est priusquàm inuentarium conscribatur,[7] aut propter quæ nullum pupillo damnum immineat.[8] An igitur iudicium consistet quod tutor antè præstitam satisdationem aut susceperit aut agendo exercuerit? Sunt qui putent consistere sed ex eo tutorẽ tanquam suspectum remoueri posse.[9] Et certè fatendum est tutorem & esse & manere priusquàm vel satisdet vel inuentarium conficiat,[10] ideóque remouendum esse.[11] Sed tamen magis est vt nec administrare interim possit nec pupilli nomine experiri,[12] nisi fortè proponas eum litis statum esse vt nec pupilli nec aduersarij quicquam intersit. Puta si ad hoc tantùm tutor agat vt litis, quæ cum viuo pupilli patre ad coronidem perducta fuerat, instrumento omnia iudici ad ferendam sententiam exhibeantur.[13] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 14. Cal. Sept. 1588.

1. *Tot. tit. Instit. de satisdat. tutor.*
2. *l. testamento* 17. *D. de testam. tutel.*
3. Quia non alius confirmari potest quàm qui habet etiam pro se defuncti voluntatem *l.* 1. *& tot. tit. De confirm. tut.* D. *&* C. Vide *l. pen. C. hoc tit.*
4. Quia fides inquisitionis, pro vinculo cedit cautionis *l. si impuberi* 13. *in fin.* D. *de tutor. & curat. dat.*
5. *l. tutor qui repertorium* 7. *D. de admin. tutor.* Vbi obserua non sic loqui Vlpianum vt dicat, nihil posse interim tutorem gerere, ante factum inuentarium, sed nihil eum gerere oportere. Vide tamen *l.* 1. *& vlt. C. hoc tit. &* Defin. 1. *sup. Qui legit. person.* Afflict. *decis.* 285. *num.* 22. Capyc. 50. vbi tradit nouem requisita antequàm tutor possit attingere tutelam. Sed intellige Antequàm possit attingere impunè.
6. Quæ enim sunt huiusmodi, fere semper habent priuilegium vt interea fieri possint *d. l. tutor in fine princip. l. vlt. C. hoc tit. l. Aristo* 5. *§.* 1. *l. ait prator* 7 *§. vlt. D. de iur. deliber. l. Diuus* 5. *D. de hered. petit. l. vlt.* D. *de appell. recip.*
7. Puta dum deliberat tutor, an pupillo expediat adire delatam sibi hereditatem *arg. l. Aristo* 28. *D. de acquir. hered.*
8. Glos. *in l. fin. C. hoc tit.* Bart. *in dict. l. tutor* 7. *D. de admin. tutor.* Cin. *in l. vlt. C. eod.*
9. Bart. *in d. l. tutor ex l.* 2 *C. hoc tit.*
10. Nec enim alius vel satisdare debet, vel inuentarium facere quàm qui iam sit tutor.
11. *d. l.* 2. *C. hoc tit.* Quomodo autem posset remoueri à tutela is qui tutor nondum esset *arg. l. Titio vsusfructus* 96. D. *de condic. & demonstr. l. non potest videri* 208. *de reg. iur.*
12. *l.* 3. 4. *& vlt. C. hoc tit.* iunct. *l.* 1. *eod.*
13. Capell. Tholos. *decis.* 288. & ibi Aufrer.

DEFINITIO II.

Tutor qui nec satisfecit nec satisdare iussus est non eo minùs & agere & administrare tanquam tutor potest.

QVi ad tutelam admissus est à iudice nulla præstandæ satisdationis necessitate obstrictus,[1] si tamen tutor agat non potest ea exceptione repelli quòd non satisfecerit, quasi ob eam causam nec tutor sit. Perinde namque legitimus tutor est acsi satisfecisset,[2] siue vltrò siue per imperitiam iudex necessitatem satisdandi ei remiserit: præsertim cùm iudex ipse eo nomine in subsidium obligetur, & quasi pro fideiussore habendus sit.[3] Habétque ea res minùs dubitationis, siue tutorem proponas cui non fuerit necesse satisdare, cuiusmodi est testamentarius vel ex inquisitione datus.[4] Cæterùm si tutori cùm tutor daretur aut confirmaretur satisdationis onus vt sæpe fit, iniunctum fuerit, nec satisfecerit administrationem nullam habebit, at ne tutor quidem esse intelligetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Febr. 1590. Vide tit. De eo qui pro tutor. negot. gest. Defin. 1.

1. Qua tamen obstringi omnimodo debuit extra eos casus de quibus *in* Defin *proxi.*
2. Non enim satisdatio facit tutorem, sed ei qui iam tutor sit satisdandi necessitas iniungitur, vt dixi *Defin. proxi. num.* 10.
3. *l.* 1. *& tot. tit. De magistr. conuen.* D. *&* C.
4. *l. pen. C. hoc tit.*
5. Nimirum quantum ad causam administrationis *l.* 1. 2. *& 3. & pass. C. eod.* Non quasi tutor hoc casu sub conditione datus intelligatur quod fieri nullomodo potest cùm tutelæ datio sit actus legitimus *l. actus legitimi* 77. *de reg. iur.* sed tanquam à iudice admonitus, non aliter ei tutelam committi quàm si satisfecerit *l. muto* 6. *§.* 1. D. *de tutel.*

TIT. XXVI.

De suspect.tutor.vel curat.

DEFINITIO I.

Pacisentes de hereditate pupilli per occasionem tutelæ indigni sunt & tutela & hereditate. Quid si de fructibus diuidendis bonorum pupilli.

SI proximiores agnati de tutelæ aut curationis munere assequendo collitigantes pacti sint de pupilli aut minoris hereditate inter se diuidenda quandocúque mori eũcontingeret,[1] hoc ipso suspecti sunt,& indigni qui ad munus hoc publicũ admittantur: quòd ita paciscendo perfidè & pernicioſè agere videantur,[2] adeóque insidiosè in re pupilli, vel minoris de cuius morte contra ius gentium festinantes tã citò cogitent.[3] Non idẽ est si proponas ex Augustanæ vallis prouincia plures inuicem transegisse de fructibus bonorum pupillarium diuidendis, Postquam placuit iure consuetudinario totius prouinciæ induci, vt non cogantur tutores rationem reddere, nisi administratæ proprietatis, fructus autem suos omnes faciant quicunque deductis pupillaribus impensis supersunt. 4 Quamquam nec eò minus suspecta malíque exempli conuẽtio illa esse mihi videbatur, cùm tutelæ ambitum præ se ferat, qui ad remouendum à tutela quantumuis proximum agnatum sufficere deberet.[5] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Mart. 1589.

1. Nimirum eo fortassis prætextu quòd ad quos tutela redit ad eos peruenire hereditas debeat *vulg. l. quò tutela 73. de regul. iur.*
2. Est enim huiusmodi pactio plena tristis & periculosi euentus *l. vlt. C. de pact.* adeóque improbus est qui sollicitus est de viuentis præsertim impuberis hereditate *l. 2. §. interdum D. de vul. & pupill. substit. l. 2. §. vlt. D. de his quæ vt indign.*
3. *l. donari 29. alias l. quidam §. donationem* D. *de donat. l. 1. §. si impubere D. de collat. bonor.* Hoc verò maximè obtinet cùm tractatur de pupillo, cuius vita insidiis agnatorum aut substitutorum maximè exposita esse creditur, propter quod fuit necesse induci non tantùm substitutionem pupillarem sed etiam vt pupillares tabulæ quandiu pupillus viueret clausæ remanerent *§. sin autem quis Inst. de pupill. substit.* iunct. *l. Iulianus 42. alias l. si pupillus D. de acquir. hered.* Vide *l. 3. §. nunc videamus* D. *hoc tit.*
4. Ita enim fert consuetudo vallis Augustanæ, mirabilis sanè, & à iure nostro pupillorúmque vtilitate valde aliena, sed quam tamen abrogari nunquam fuit possibile.
5. *l. scire oportet 21. §. vlt. D. de tutor. & curat. dat. l. ex sententia 29. D. de testam. tutel. l. quæ omnia 25. vers. nec ferendus est D. de procurat.*

DEFINITIO II.

Pendente suspecti cognitione an & quando remouendus sit tutor aut curator ab administratione.

PEndente cognitione suspecti, constat quidem remouendum esse tutorem aut curatorem ab administratione: [1] Sed hoc ita accipiendum est si contra tutorem suspicionis indicia aliqua proponantur: [2] alioqui sola accusatoris allegatio non sufficit, ne calumniæ occasio detur. 3 Itaque litem super allegatis suspicionis causis contestatam esse necesse est priusquàm remoueatur. 4 Porrò quemadmodum suspectus ille est qui in re pupilli aut minoris malè versatur, 5 ita malè versari credendus est quisquis contra Senatusconsultum quod ad Diui Seueri orationem factum est rem immobilem sine decreto alienat.[6] Nemo enim dubitat quin malè fiat quicquid fit contra leges. 7 *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. Iunij 1590. Et rursum in relationibus libellorum pro tutore liberorum N. Neyton 18. Cal. Decemb. 1590.

1. *l. eum quem 7. C. hoc tit.*
2. Imò non esse tutorem remouendum propter solam suspicionem ante litem contestatam, tenet Afflict. *decis. 357. num. 5. & 6.* post Angel. *in l. quod si forte 14. §. sunt quidam* D. *de solut.*
3. Nam vt ille Imperatori obiiciebat Quis innocens erit si sufficit accusare? Quanquam nec insulsè Imperator, Quis verò nocens si sufficit negare?
4. Ex sententia Afflicti & Angeli quam retulimus *num. 2.* quæ magna sanè limitatio est *ad l. eum quem.*
5. *l. 3 §. nunc videamus & pass.* D. *hoc tit.*
6. Idem est si tutor alienet sine decreto aliquam rem ex iis quarum alienatio hodie prohibita est post *l. lex quæ tutores 22. C. de admin. tutor.* quamuis ad Diui Seueri orationem ea res antea non pertineret.
7. *l. non dubium 5. C. de legib.* Indignus enim est legum auxilio quisquis in eas committit *l. auxilium 37. in fin. D. de minor.* Si tamen nihil aliud contra tutorem hunc allegaretur, putarem æquius vt salua existimatione prohiberetur quicquam amplius gerere, quàm vt quasi suspectus remoueretur *arg. l. 3. §. vlt. & l. seq.* D. *hoc tit.* quia solus infamiæ pœnam meretur *l. vlt. C. eod.*

TIT.

TIT. XXVII.

De in lit.dand.tutor.

DEFINITIO I.

Pœna minoris contumacis citati ad petendum curatorem in litem non alia est quàm vt ei licèt absenti curator detur.

AD iudicem venire iussus minor, vt sibi curatorem in litem peteret, cum quo agere creditor posset, non paruit. Contumaciæ pœna non illa erit irroganda, vt pro maiore habeatur, quem minorem esse constat, [2] quique tanquam minor conuenitur. Ne contra quàm vulgo iactari solet, plus operetur fictio in casu ficto quàm veritas in casu vero. 3 Sed vt ex iudicis officio absenti curator detur, qui alioquin etsi inuito, non tamen nisi præsenti, & qui ab ipso minore nominatus esset, dari debuisset.[4] *Ita Senatus* in causa Dominæ Bonauenturæ Beisse & N. Antonij Fraret de Combaucieron 17. Cal. Aug. 1595.

1. Siquidem ex hac causa etiam inuito curator dari potest, & debet qui aliàs non datur nisi petenti *§. item inuiti Inst. de curat. l. 1. & pass. C. hoc tit.*
2. Etsi non vno casu placet nostris minorem haberi pro maiore, puta inquiunt si cum iuramento contraxerit *Auth. sacramenta C. si aduers. vendit.* aut si maiorem se dixerit *ex tit. C. si min. se maior dixer.* De quo scripsimus ad eos titulos.
3. Contra *l. adoptio 16.* iunct. *§. vlt. l. præced. D. de adopt. l. filio 23. D. de liber. & post.*
4. *3. §. si pupillus D. de tutel.* Contumacia enim fictam præsentiam induxit cùm pro præsentia habeatur *Auth. qua in prouincia vers. sed si nec ipse C. vbi de crim. agi oport.* & in corpore vnde sumitur.

DEFINITIO II.

Curator ad litem aut ad actum quis inuitus dari possit.

CVrator ad litem aut ad alium actum in quo curatoris autoritas necessaria sit inuito quidem datur, [1] sed non inuitus: [2] Nisi proponas procuratorem publico munere fungentẽ qui ex ea causa cogi possit vt pro alio procurationem suscipiat. 3 Itaque quoties non reperitur ex agnatis aut cognatis aut adfinibus qui curator esse velit ad litem, siue minori, siue iacenti hereditati, [4] dandus sit, Senatus iubere solet vt ex procuratoribus aliquis nominetur, cui eius muneris executio mandari possit salario iusto interueniente, & ita vt nec de suo quicquam præstare compellatur, [5] nec vllis rationibus reddendis aut litis periculo fiat obnoxius, sed tantùm instruendæ liti officium boni viri & diligentis procuratoris exhibeat. Vnde illud quoque fit, vt ita datus curator alium procuratorem constituere non debeat quoniam idem ipse & curator & procurator est. [6] *Ita Senatus* in causa N. Polixenæ Veiller contra N. Bay 8. Cal. Sept. 1593.

1. *§. item inuiti Inst. de curat.*
2. Potest enim recusare, multò magis se excusare *l. 3. §. si pupillus eo* ibi Bald. *D. de tutel. l. 2. §. quæritur de curat. bon. dãd.*
3. Parum enim distat inter procuratorem & curatorem ad lites. Dixi *Desin. 4. num. 6. & 7 supr. Qui tutor aut curat. dare darive poss.*
4. Nam eo iure vtimur vt etiam iacenti hereditati curator detur, Contra quem errorem vide quæ scripsi *Decad. 3. De err. pragm. Error. 3.*
5. Nemo enim cogendus est vt pro alio quicquam inuitus soluat, nec debet vlli officium suum esse damnosum *l. cùm quædam 26. C. de admin. tutor.* damnum autem aliquod est si quis de suo pecuniam pro alio explicare & prorogare compellatur *l. 3. §. vlt. vbi pup. educ. deb.*
6. Ne frustra fiat per plures quod æquè commodè imò commodiùs per vnum expediri potest.

DEFINITIO III.

Prius est vt pupillus tutorem habeat quàm vt de curatore ad litem aliúmve actum ei dando tractari possit, & vbi petuntur tutores.

PVpillo nondum habenti tutorem curator ad litem aliúmve actum dari non potest, nec si aduersarius petat qui litem cum defuncto impuberis patre inchoatam aduersus pupillum persequi & exercere velit, [1] Sed omnimodo tutor dandus est qui pupillum defendat, & ad lites procuratorem constituat. [2] Alioqui enim quid obsecro præstare aut quas defensiones adferre curator potest, qui de pupilli rebus & negotiis non sit instructus, quíque instrumentorum pupillarium copiam habere nequeat, nullodum confecto eorum inuentario. 3 Nam nec priùs confici inuentarium potest quàm tutor aliquis datus sit, ad cuius quippe curam ea res pertinet. 4 Nec aliud erit etiamsi iam in causa conclusum sit, iisque ad coronidem perducta videatur. 5 Pleraque enim possunt interuenire propter quæ iudicatum iudiciúmve differri debeat: [6] Impetrata fortassis restitutione in integrum si qua defensio aut allegatio sit omissa quæ pupilli ius tueri possit. 7 Quorum tamen ratio excogitari non potest nisi per eos qui pupillarium negotiorum plenam notitiam habeant, ex pupillaribus instrumentis & facultatibus perspectam. [8] Nec obstitit quod cum ea facti species proponeretur vt agnati proximi ex quibus eligi tutor poterat Pedemontani essent, & in Pedemontium prouincia degerent, difficile erat Sabaudo homini procurare, vt ex iis decerneretur. 9 Facilius enim id illi oneris irrogandum esse visum est quàm permittendum vt indefensi pupilli causa læderetur. [10] Quam & illud dici poterat non esse cogendum illum ire ad Pedemontanos vt peteret tutorem, Cùm haud dubiè pro bonis & negotiis Sabaudicis tutorem dari Senatus noster iubere poterat. [11] Nimirum ex proximioribus agnatis cognatiſ-

M

ve aut vicinis quos defunctus in Sabaudia reliquisset,[12] etiam non vocatis iis qui essent apud Pedemontanos, licèt maior pars hereditatis in eadem Pedemontanorum prouincia esse proponeretur, Quandoquidem æquè suo iure Senatus Pedemontanus pro ea bonorum parte alium tutorem dare poterat,[13] vt expeditior esset minúsque pupillo dispendiosa ratio tutelæ gerendæ, bonorúmque in tam diffitis locis administrandorum.[14] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 3. sup. Qui tutor dare darive possi. 7. Id. Decemb. 1593.

1. Nuaquam enim curator in litem aut ad actum aliquem specialem dandus est cùm in omnem rem administrator aliquis siue tutor siue curator ille sit dari potest *l. in omnem rem 15. D. de tutor. & cur. dat.* nimirum vt siue pupillo siue minori quàm plenissimè fieri potest prouideatur.
2. Omnia enim facere tutor potest quippe qui sicut personæ, ita & vniuerso patrimonio datus intelligitur *l. certarii 12. & seqq. D. de testam. tutel.*
3. Parum autem est quod pupillus habeat curatorem nisi talem habeat per quem defendi possit. Ideò namque dantur pupillis & minoribus tutores & curatores ne sint indefensi.
4. *l. tutor qui repertorium 7. D. de adm. tutor. l. vlt. C. arbitr. tutel.*
5. Quamuis soleant pragmatici dicere processum hoc casu haberi pro iam iudicato.
6. Similis ratio est *in §. illud Inst. de rer. diuis. ex l. 5. §. 1. de acquir. rer. domin.*
7. Siquidem ex hac causa pupillum & minorem in integrum restitui posse constat *l. minor. 36. D. de admin. tutor.*
8. Alioqui vnde possent diuinare aut probationes sumere? *arg. d. l. tutor. l. chirographi 57. D. de admin. tutor.*
9. Cauere enim bonus iudex debet quantum potest ne quis officij sui gratiâ per longum iter nec sine magna captione à rebus suis auocetur & extra prouinciam suam ire cogatur, quia id est minus onerosum *l. sed si quis 7. D. testam. quemadm. aper. l. 3. §. vlt. D. de testib.*
10. Quia quoties nihil sine captione inuestigari potest eligendum est quod minimum habeat iniquitatis *l. quoties 200. De reg. iur.*
11. *l. vnic. C. vbi pet. tutor. vel curat. l. pupillo 27. D. de tutor. & curat. dat.* vbi Bart. *l. propter litem 21. §. licèt & §. vlt. D. de excus. tutor.*
12. *l. 3. D. de tutor. & curat. dat.*
13. Ex iis ipsis legibus quas citauimus *num. 11.* Iunge *l. 5. §. illud quari 12. D. de reb. eor. qui sub. tutel.*
14. Esset enim ea ratio tutelæ in tam diffitis prouinciis gerendæ per vnum eundémque tutorem valde dispendiosa pupillo qui viatica & sumptus omnes pro tutela factos tutori suo debet reddere *l. 2. D. vbi pupill. educ. deb. l. 1. §. praterea & l. 3. §. contrarium D. de contr. tutel & vtil. action.* Vide omnino Papiensem *in for. m. libell. ad redd. ration. tutel. in versic. eidem Iacobo num. 3. & 4.* & ibi Masuer. *in addit.* post Crauet. *cons. 30.* Roman. *cons. 150. & cons. 19. col. 2.* Alex. *cons. 44. col. 4. circ. med. libr. 5.* Ias. *in l. cunctos populos in 2. lectur. in fin. C. de summ. Trinit. & fid. Catholic.* Castrens. *in l. 1. C. de contr. empt.*

TIT. XXVIII.

De eo qui pro tutor. negot. gess.

DEFINITIO I.

Protutor potest stipulari pro pupillo sed non potest exigere solutionem si tutor negetur. Alia ratio est veri tutoris qui non satisfecit.

Vi stipulanti promisit quasi tutori, cùm tamen reuera tutor non esset, si ab eo tanquam tutore conueniatur vt soluat, obiicere potest tutorem eum non esse.[1] Nec ei nocebit quod tanquam tutori promiserit.[2] Parum enim ipsius tùm interfuit, an tutor esset, qui pupilli nomine stipulabatur pecuniam, quam etiamnum pupillo se debere fateatur.[3] At nunc ciusdem interest ne alteri soluat quàm qui reuera tutor sit, vt liberationem à pupillo consequi possit quam vtique non consequeretur si ei solueret quem tutorem non esse sciret.[4] Si tamen nihil aliud habeat quod tutori obiiciat quàm quòd pro tutela non satisfecerit, cùm à iudice citra onus satisdationis ad tutelam admissus fuisset, audiri non debebit.[5] Neque enim minùs legitimè tutor est qui non satisfecit si ei iudex siue vltrò siue per imperitiam, satisdandi necessitatem remiserit: præsertim cùm iudex ipse eo nomine in subsidium obligetur & fideiussoris ferè loco habeatur.[6] Quod multò magis obtinet si talem tutorem proponas qui satisdare non debuerit, qualis est testamentarius vel ex inquisitione datus.[7] Diuersum sanè est si tutori, quod plerumque fit, satisdationis onus iniunctum fuerit cùm tutor daretur aut confirmaretur. Hic enim tutor quidem esse intelligitur, sed administrationem nullam habet priusquam satisfecerit.[8] *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Feb. 1590.

1. Regula enim generalis est, Quisquis agit tanquam talis eum debere probare se esse talem. *l. si filius 8. l. circa 14. D. de probat. l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.*
2. Quamuis dici soleat eum qui cum alio contrahit, non debere ignarum esse condicionis eius cum quo contrahit *l. qui cum alio 19. D. de reg. iur.*
3. Nam etsi nulla stipulatio intercessisset, perinde tamen pecunia pupillo deberetur ex ea causa quæ materiam dedisset stipulationi cùm stipulationes omnes pendeant ex negotio contracto *l. 5. §. conuentionales D. de verb. obligat. l. si ita 6. §. vlt. & l. seq. D. de nouat.*
4. Aliud esset si soluisset bona fide id est ei quem tutorem esse putabat. Nam quamuis debitor pupillaris soluendo ei, qui pro tutore negotia gerit non aliter liberetur, quàm si pecunia in rem pupilli peruenerit *l. debitores 28. D. de solut.* id tamen non habet locum in eo debito quod in fauorem pupilli contractum sit per illum ipsum qui quasi tutor negotia gessit *l. filiæ 88.* vbi est text. elegans. *eod. tit.*
5. Dixi *Defin. 2. supr. de tutor. vel curat. qui sat. non det.*
6. *tot. tit. de magistr. conuen. D. & C.*
7. *l. testamento 17. D. de test. tutel. l. pen. C. de tutor. vel curat. qui sat. non det.*
8. *l. 1. & vlt. eod. l. munus 6. §. 1. D. de tutel.*

TIT. XXIX.

Vt caus. post pubert. adsit tutor.

DEFINITIO I.

Tutor pupilli succedentis in hereditate prioris tutoris litem à priore tutore cœptam peragere cogitur si nondum sit reddita ratio prioris tutelæ.

Vtor pupilli nomine instituta lite necdum peracta ea decesserat, filio impubere herede relicto. Datus huic impuberi tutor licet prioris pupilli tutor non sit,[1] nec tutelæ quam defunctus gesserat successor, successoríve tutor,[2] eandem tamen litem si alius tutor nullus sit persequi poterit,[3] Quippe quòd ea res ad onus prioris tutelæ pertineat vt cœptam litem peragat is qui defuncti nomine cogitur reddere rationes.[4] *Ita Senatus* in causa Michaelis Brunier, & Enemundi de la Chinal 3. Non. Mart. 1594.

1. Nulla enim tutela hereditario iure transit ad alium *l. tutela 16. §. 1. D. de tutel.*
2. Est tamen tutor eius qui successit in onus rationum reddendarum prioris tutelæ nomine.
3. Quemadmodum tutor ipse posset si adhuc viueret, tutelâque per pubertatem finita esset, aut alio quouis modo *l. vnic. C. hoc tit.*
4. Nam etiam post finitam tutelam officium tamen tutelæ durat quantum ad ea quæ sunt connexa priori tutelæ *l. 5. §. si tutor D. de admin. & peric. tutor. l. tutor post puberem 11. C. arbitr. tutel. l. si tutor post pubertatem 23. D. de tutel. & ration. distr.*

DEFINITIO II.

Tutela quidem finitur pubertate sed officium tutelæ non finitur, nisi redditis rationibus, vel accepto saltem curatore.

CVm tutor qui nondum administrationem ad curatorem transtulit defensioni causæ pupillaris adesse debeat,[1] multò minus audiri is debebit qui nullo adhuc dato curatore ob eam solam causam liti adesse recusat, quòd pupillus annos pupillares excesserit, atque ita finita tutela sit. Nam finita tutela potest tamen fieri vt administratio duret: Nempe quandiu non sunt redditæ rationes.[2] Sanè si & curator puberi datus sit, & in eum translata administratio, tutorem pro causa pupillari litis incommoda subire cogi non oportet.[3] *Ita Senatus* in causa Marci de la Mousliere & D. de Montiernoz 6. Non. Aug. 1595.

1. *l. 1. C. hoc tit.*
2. Aut saltem quandiu curator nullus datus est *l. à tutoribus 33. §. 1. D. de admin. tutor.* Iunge *l. 5. §. post completum eod.*
3. Nam omnia negotia quæ per tutorem inita sunt ad fidem curatorum exinde pertinent *d. §. 1.* Nimirum si etiam instrumenta iis reddita sint sine quibus lis instrui & peragi non potest *dict. §. post completum.* Vide Andr. Gayll. *lib. 2. practic. obseruat. cap. 96.* vbi ais ex generali totius Germaniæ consuetudine receptum esse vt tutela non finiatur pubertate quandiu non sunt redditæ rationes tutelæ. Eademque consuetudo etiam apud Gallos vt à grauissimis plerisque viris audiui, iam inualuit.

DEFINITIO III.

Valent quæ tutor post finitum officium gerit ex necessitate vel vtilitate officij præcedentis quandiu alius tutor nullus est.

QVæ à tutore vel Syndico, alióve administratore post finitum officium gesta sunt, non eò minùs rata haberi debent, si modò ex necessitate, aut vtilitate præcedentis officij ab iis facta sunt, necdum alius eo tempore tutor, aut Syndicus aut administrator fuit.[1] Tandiu enim is manet qui anteà fuit:[2] Ne alioqui summo incommodo afficiatur pupillus aut vniuersitas, nemine administrationem habente.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis ordinis Nobilium Maurianæ 4. Id. Febr. 1596.

1. *arg. l. ita autem 5. §. si tutor l. à tutoribus 13. §. officium D. de admin. tutor.*
2. Saltem ex generali illa consuetudine de qua diximus *Defin. præced. ex* Andr. Gayll. *libr. 2. practic. obseruat. cap. 96.* Quamuis ratio iuris repugnare videatur cùm tutela finiatur pubertate *l. 1. & 2. C. quand. tutor. & curat. esse. defin.*
3. Melius enim est rem pupilli vel vniuersitatis bene geri per eum qui tutor vel Syndicus antea fuit, licèt esse desierit, quàm per neminem. Idque non abhorret à iuris ratione cùm ea quæ post officium gesta sunt, connexa sunt iis quæ durante officio gesta fuerunt aut geri debuerunt. *l. 1. C. hoc tit.*

TIT. XXX.

Vbi pupill.educar.deb.

DEFINITIO I.

Vitricus potest quidem esse tutor priuigni sui, sed non facilè, difficilius verò educator.

ETsi non facilè vitricus tutor dandus est, nec apud eum educandus pupillus,[1] facilius tamen est vt tutor detur, quàm vt apud ipsum pupillus educetur,[2] ne salus eius periclitetur cui mortuo mater sit successura, tum vitrico aut liberis ex vitrico susceptis vel suscipiendis commodum successionis paratura:[3] Sed tamen si agnatis cognatísque ita videatur, nec quicquam causæ sit cur eorum voluntatem iudex sequi non debeat, poterit iudex & vitricum tutorem dare,[4] & decernere vt apud eum pupillus educetur.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. sup. Quand. mul. tutel. offic. fung. potest.

1. Propter periculum quod subest ne vitricus vitæ pupilli insidietur, Adeò vt nec matri quæ vitricum induxit educatio pupilli permittenda sit. *l. 1. C. hoc tit.*
2. Periculum enim educationis imminet vitæ pupilli, periculum verò tutelæ non nisi facultatibus. Et quæ ratio vocat ad tutelam nempe spes futuræ successionis *l. quò tutela 73. de reg. iur. & iit. de legit. patron. tutel. Instit.* eadem arcet ab educatione, ita vt nec apud substitutum pupillarem ali pupillus facile debeat *l. 1. D. hoc tit.*
3. Creditur enim mater quæ transit ad secunda vota minùs diligere liberos prioris matrimonij *l. fœminæ 3. l. generaliter 6. C. de secund. nupt. & pass.*
4. *l. vlt. C. de contr. iudic. tutel. l. nonnunquam 32. §. 1. D. de adopt.*
5. Hoc enim causa cognita auditísque agnatis & cognatis decerni potest *d. l. 1. C. hoc tit. l. 1. D. eod.*

TIT. XXXI.

Arbitr. tutel.

DEFINITIO I.

Rationes tutelæ ritè pupillo aut alij cui oportuit redditæ non possunt retractari postulante tertio nisi eius sumptibus.

RAtionibus pupillaribus cum eo ipso qui pupillus fuit alióve[1] sollenniter redditis,[2] si tertius fortè possessor pignorum pro reliquis obligatorum redditionem improbare velit, nouámque postulare,[3] audiendus quidem est cùm eius interfit,[4] sed ita tamen vt ipsius sumptibus iterata illa redditio fiat.[5] Nam quod dici solet arbitrium tutelæ tale esse debere vt rationes expensis pupilli reddantur (quod & in cæterorum omnium personis obseruatur quibus rationes reddendæ sunt,[6]) ad cum casum pertinet quo reddantur postulante eo cui reddi debeant, & nunc primùm.[7] Nam postulante alio & ad proprium sui ipsius commodum, non est æquum iis sumptibus onerari pupillum, aut eum qui rationes iam semel & ex bona fide reddiderit.[8] Neque enim illi imputari potest cur tertium hunc possessorem non interpellauerit vt si sua interesse putaret adesset tũ cùm rationes primum redderentur. Cùm neque huic obligatus esset, neque, sciret futurũ vt eius quicquam interesset.[9] Præsertim verò quòd neque principaliter quicquam eius interest, sed tantùm per quasdam consequentias. Cuius interesse, vt ita dicam, consequentis ratio vt plurimùm haberi nulla solet.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Gaspardo Tauel contra Mammertum Cusini 7. Cal. Febr. 1593.

1. Puta curatore aut ipsius pupilli herede.
2. Id est obseruatis solennitatibus quas & iuris ratio & statutum Sabaudiæ introduxit *in cap. quittationes libr. 2. statut.*
3. Vt probet indebitam esse pecuniam quæ petitur, quasi debita per tutorem.
4. Ne alioqui factum aut dolus aliorum alij noceat contra *l. 2. D. quòd vi aut clam. l. non debet alteri 74. de regul. iur.*
5. Qui enim allegat malè quid & perperam factum esse idipsum suis sumptibus probare debet *l. ab ea parte 5. §. 1. de probat.* maximè verò si alleget etiam dolum quippe cuius præsumptio semper odiosa & improbabilis est *l. quoties 18. §. qui dolo eod. tit. l. dolum 6. C. de dolo.*
6. *l. 1. §. officio D. hoc tit.* De *tutel. & ration. distr.*
7. Ne alioqui officium tutoris aut alterius cuiuslibet administratoris sit ei damnosum si suo sumptu rationes reddere aut in eam rem sumptum prorogare compellatur. Interest enim nostra non soluere potiùs quàm solutum repetere *l. 3 D de compensat.*
8. Nam neque lex aut præteractum agi vnquam patitur, nisi ex magna causa *l. si quis ex argentarijs 6. §. vlt. & l. fin. D. de edend. l. oratione 7. D. de feriis.*
9. Vnde enim potuisset diuinare? *arg. l. si putator 31. in fin. D. ad leg. Aquil. l. si fideiussor 29. §. si eum debitor D. mandat. l. 4. §. illa etiam quæstio de doli mal. except.*
10. *l. 1. l. quod dicitur 7. D. de autor. tutor.*

DEFI-

DEFINITIO II.

Ob rationes reddendas quando conueniendum sit de arbitris rationalibus quos auditores appellamus, & quomodo facienda sit actio.

CVm de reddendis rationibus agitur prius est vt rationes edantur,[1] itémque instrumenta omnia ad rationes pertinentia,[2] quàm vt de arbitris, & vt vocant, auditoribus conuenire oporteat apud quos de rationum fide disceptetur.[3] Fieri siquidem potest vt tam benè ac fideliter rationes reddi appareat, vt controuersia nulla futura sit propter quam ad arbitros recurri sit necesse. Eam verò editionem non apud facta fieri oportet,[4] sed breui manu vt citiùs & minore sumptu instrui possit is cui rationes redduntur quid admittere debeat, aut de qua re contendere.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro D. Antonio de Lescheraine Iuridico maiore de Gex contra N. Gaspardam de Liuron 8. Cal. Febr. 1594.

1. Rationum enim redditio incipit ab earum editione, finitur autem reliquorum solutione *l. non solùm 8. §. is qui* D. *de lib ert. legat. l. cùm seruus 82. D. de condic. & demonstr.*
2. Quas pragmatici nostri vocant chartas iustificatiuas. Non enim videtur facta editio si non edita sint omnia quæ sunt necessaria ad instruendum eum cui fit editio *l. 1. §. editiones & seq. D. de edend. l. 3. eod.*
3. Frustra enim ad arbitros aut iudices recurritur quandiu res in eo est vt sine iis experiri possit.
4. Quomodo fit pendente iam lite, quam pragmatici nostri communicationem iudicialem vocant.
5. Quæ finit iam olim ratio inducendæ illius editionis quam antè vocationem in ius fieri necesse erat vt sciret reus an contendere deberet an cedere *d. l. 1. in princip. D. de edend.*

DEFINITIO III.

Non sufficit rationes reddidisse ne quidem iudicialiter si non etiam reddita sint instrumenta omnia ad rationes pertinentia. In dubio tamen reddita præsumuntur.

QVamquã redditis rationibus alióque tutore aut curatore dato non facilè permittendũ est vt qui rationes reddidit inquietetur, præsertim si generalis et liberatio facta sit præsente & autoritatẽ præstante iudice,[2] Nisi tamen probet rationum instrumenta per se reddita, cogendus est vt petenti quandocunque pupillo exhibeat, Cuius scilicet interest ea habere,[3] vel ob hoc ipsum vt sciatur an bona fide rationes redditæ sint necne.[4] Sed ita tamen vt ipsius pupilli sumptibus vocetur priùs in ius tutor nouus, dicturus apud iudicem an ea rationum instrumenta à priore tutore acceperit. Alioqui pro tutore qui liberatus est præsumendum videtur vt qui rationes reddidit omnia quoque ad eam rem pertinentia & exhibuisse & reddidisse existimetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore Non. Febr. 1594.

1. Secundum ea quæ diximus *Defin. 1. supr.*
2. Nulla enim aut tutior aut vtilior liberatio esse potest quàm quæ & generalis est & iudicialis *l. ait prætor 7. §. 1. D. de minor. l. sancimus 25. C. de admin. tutor.* Idque etiam cauetur vetere nostro statuto Sabaudiæ incip. *Quittationes libr. 2.* de quo dixi *Def. 1. num. 2. supr.*
3. Ad exhibendum enim agere possunt omnes quorum interest *l. 3. §. sciendum* & pass. *D. ad exhib.*
4. Nec enim id explorari aliter quàm ex instrumentorum lectione *d. l. cùm seruus 82. a fin. D. de condic. & demonstr.* Iunge *l. instrumenta 24. C. de fideic.*
5. Præsumendum enim est factum esse quod regulariter & communiter fieri solet, Communiter autem ita obseruatur vt cui rationes redduntur etiam instrumenta reddantur, quia nec alioquin viderentur reddi eæ rationes *l. 5. §. post completum D. de admin. tutor. l. vnic. C. vt caut. post pubert. adst. tut.* Adde quod in dubio proniores esse debemus ad liberationem quàm ad obligationem *vulg. l. Arrianus 4. D. de oblig. & action.*

DEFINITIO IV.

Potest mater etiam quæ tutrix fuit necdum rationes reddidit agere contra posteriorem tutorem nomine pupilli vt rationes pupillo reddat: sed ipsa quoque tamen simul condemnanda est.

MAter quæ prior tutrix fuerat, cùm pupilli nomine posteriorem tutorem vrgeret,[1] vt rationes redderet, patiebatur exceptionem, quasi non prius in id agere posset, quàm ipsa sequenti tutori administrationis suæ rationes reddidisset.[2] Visum est cogendam quidem eam rationem reddere: Sed non eò minus, aut tardiùs condemnandum posteriorem, vt ipse redderet, quando ei posset imputari, cur non in exigendis à matre rationibus diligentior fuisset.[3] Neque verò æquum erat nocere pupillo, aut matri impuberis nomine agenti, si quid ipsa sequenti tutori proprio nomine propter administratam tutelam debuisset. Agenti enim alieno nomine, & ad alienum commodum, nihil vnquam obiici potest ex propria persona:[4] Sic tamen temperari rem placuit, vt vterque condemnaretur ad reddendas rationes: sed secundus tutor pupillo: mater verò quæ & ipsa tutrix fuerat sequenti tutori.[5] *Ita Senatus* in causa Annæ Ludouicæ de Cruci contra Ioannem Iuge Cal. Decemb. 1595.

1. Scilicet tanquam mater & coniuncta persona *l. Sed & hæ 35. D. de procurat.*
2. Cùm is qui prior ex parte sua facere debuit non possit alteri imputare cur non fecerit *vulg. l. Iulianus 13. §. offerri D. de action. empt.*
3. Pertinet enim ad posterioris tutoris curam vt à priore rationes exigat *l. tutores 39. §. adolescens l. quinoninibus 44. D. de admin. & peric. tut.*
4. Cùm placeat posse quem etiam contra proprium factum venire si modò veniat ad alienum commodum *l. si non sortem 26. §. si filius D. de condict. indeb.* Bald. *ad l. vlt. §. in computatione C. de iur. delib.*
5. Vt ita per vtramque condemnationem & litigatoris vtriusque desiderio satisfieret, & vtilitatibus pupilli cuius potissimum rationem haberi oportebat.

DEFINITIO V.

Casus in quo potest locus esse prouisionali condemnationi contra tutorem, etiam si nihil dum ab eo deberi constet, nec quicquam possit ei imputari.

NOn solet quidem locus vllus esse prouisionali condemnationi aduersus tutorem paratum rationes reddere, quandiu ignoratur an ex rationum redditione debitor, creditórve pupilli futurus sit.[1]

Sed tamen si pupilli bona omnia teneat, quæ nec volens ei tam facilè restituere possit.[2] Vt puta si frater, aut patruus sit, qui bona sua cum pupillo communia habeat, quorum diuisio non tam citò expediri queat,[3] non est æquum interea pupillum laborare inopia. Sed pro modo patrimonij, & qualitate personarum certa summa pupillo adiudicanda est,[4] imputanda postea, in eam summam quam tutor debebit, si reperietur debitor, sin minus in eam bonorum partem, quæ ex diuisione ad pupillum peruentura sit.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm possit fieri vt sit ipse creditor non debitor *l.1.§.vlt.D.de contrar.tutel.& vtili actione l.3.C. eod. l. imperatores 17.D.de tutel.& rat.distr.*
2. Multò magis idem dicendum est si restituere nolit cùm possit, nec tamen habeat iustam causam denegandæ restitutionis. Nec enim semper tam citò condemnari potest cùm iudicia omnia suas habeant moras *l.etiam de præsenti 15. in princip.D.vt legat.seu fideic.seruand.cauſ.caueat.*
3. Nec enim bonorum diuisio semper facilis est & in expedito, ideóque interdum etiam ad licitationem veniendum est *l.3.C.commun.diuid.*
4. Ad causam alimentorum & sumptuum litis *arg.l.si instituta 27.§.de inofficioso D.de inoff.testam. l. vlt. C. de ordin. cognit.* Quod tamen regulariter non ita est *dict. l.Imperatores 17.D.hoc tit.De tutel.& ration.distr.* vbi diuiditur actio inter pupillum & creditores patris sine vlla cessione, aut curatoris datione.
5. Vt eam pecuniæ quantitatem pupillus quodammodo reddat minus ex communi capiendo. Quomodo interdum fit etiam collatio *l.1.§.sed etsi tantum D.de collat.bonor.*

DEFINITIO VI.

Pro rationibus prioris tutelæ potest pupillus agere & contra priorem tutorem & contra posteriorem.

POtest quidem tutor secundus conueniri pro primi administratione cuius vtique ex officio suo rationem exigere debuit, quam postea pupillo redderet.[1] Sed tamen non liberat ea res tutorem à pupillo si malit pupillus contra eum agere quàm contra secundum tutorem.[2] *Ita Senatus* pro D.de Chreschérel de Nicole 11. Cal.Mart.1595.

1. *l.1.C.de admin.tutor.l.tutores 39.§.adolescens l.qui nominibus 44.D.eod.* Dixi *Defin.4.sup.eod.*
2. Textus est perelegans *in d.§.adolescens*, vbi ratio redditur, quia non videtur iudicio tutelæ consumptum, quod alterius quoque officij querelam habuit.

DEFINITIO VII.

An & quomodo possint creditores agere contra tutorem qui administrauit bona patris quibus postea pupillus se abstinuit.

FIlius qui paterna hereditate se abstinuit, licèt paternæ hereditatis creditor sit tanquam heres matris,[1] aut quòd in aliorum creditorum iura successerit,[2] non idcirco tamen agere potest aduersus eum, qui defuncti patris bona, quasi tutor administrauit.[3] Actio enim tutelæ non alij competere potest, quàm ei cuius bona sunt, quæ fuerunt administrata, aut eius heredi.[4] Arqui bona paterna nunquam fuisse videntur filii qui abstinuit patris hereditate.[5] Nec quod ipsius interest, quidquam facit: Nam non solùm si creditor sit: sed etsi pignoratitius,[6] non potest tamen ea res dare illi actionē contra tutorem, tutorisve heredem de reddendis rationibus:[7] sed hactenus tantùm ei prodesse, vt possit petere curatorē dari bonis paternis, aduersus quem postmodum de iure suo experiri possit,[8] & eo condemnato imperare in executione iudicati,[9] vt cedatur sibi actio, quæ curatori competit aduersus tutorem eiúsve heredem ad reddendas rationes.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro Margarita Fratenat Non. Maij 1597. in publico auditorio.

1. Potest enim filius heres esse matris & tamen abstinere bonis paternis *l.eum qui bonis 87.D.de acquir.hered.*
2. *Ex tit.C.de his qui in prior.creditz.loc.succed.*
3. Quamuis debeant haberi rata quæcunque tutor bona fide gessit in bonis patris ante immissionem *l.quoties 44.D. de acquir.hered.*
4. *l.1.& tot.tit.D.de tutel.& ration.distr.*
5. Quia quamuis iure ciuili remaneat heres *l.cùm quasi 30.§.sed etsi suus D.de fideic.libert.* non tamen habetur heredis loco à prætore post abstentionem *l.necessariis 57.D.de acquir.hered.l.si filius 12.D.de interrog.in iur.fac.*
6. Quo casu plus vtique iuris habet quàm si esset tantùm chirographarius *l.eos qui 9.C.qui potior.in pign.hab.*
7. Cùm enim actio vlla sit personalis non potest transire in creditores hereditarios sine cessione *l.vlt. C. de hered. action.* *l.1.C.si cert.petat.* Quod secus est in actionibus realibus *l.si tertius 6.§.si quis prius D.de aqua & aquæ pluu.arcend.* & ibi Bart. Vide tamen elegantem textum Papiniani *in l.cùm tutor 18.D.hoc tit.De tutel.& ration.distr.* vbi diuiditur actio inter pupillum & creditores patris sine vlla cessione, aut curatoris datione.
8. Nam curator bonis datus & agere & conueniri potest *l.2.§.1.D.de curat.bon.dand.*
9. Nam in iudicati executione etiam iura pignori capi possunt *l.à Diuo Pio 15.§.in venditione & §. sic quoque iudices D.de re iudic.*
10. Curatori enim haud dubiè competit illa actio quia personam defuncti repræsentare creditur, Secundum ea quæ scripsi *in Error. 3. Decad.3 De error.pragmat.* Opinionem verò nostram confirmat mirificè responsum illud Papiniani *in d.l.cùm tutor.* Esset enim hoc casu si quo vllo vnquam alio necessarius interuentus curatoris dandi paternæ hereditati, quem tamen Papinianus nullomodo requirit.

TIT.

TIT. XXXII.

De in lit.iurand.

DEFINITIO I.

Potest & debet iudex taxare quantitatem ad quam vsque iuretur in litem, secundum id quod ex actis & instrumentis litis verisimilius esse putat.

POstulato in litem iureiurando aduersus eum qui dolo malo,[1] ex hereditate réue ad alium pertinente subtraxisse[2] quid probatur, bonus iudex certam quantitatem taxare debet ad quam vsque iuretur[3] ne in arbitrio sit eius qui iurare debet vt affectioni suæ in infinitum indulgeat.[4] Sed in ea quantitate taxanda obseruare iudicem oportet vt eum seruet modum qui ex litis instrumentis, allatísque probationibus, verisimiliter colligatur.[5] *Ita Senatus* 16. Cal. Decembr. 1588.

1. Non enim defertur hoc iusiurandum nisi aduersus eum qui probatur esse in dolo non etiam si in culpa *l. in actionibus 5.§.sed in his omnibus D.hoc tit.& §.vlt.l.præced.eod.*
2. Ex qua causa furti certum est posse iurari in litem *l.cùm furti 9.eod.* Introductum enim est hoc iusiurandum, ne quis rem suam iusto precio cogatur alioqui vendere iniusto possessori *l.non enim 9. D. rer.amot.l.nec quasi 70. D.de rei vindic.*
3. *l.4.§.iurare D.hoc tit.*
4. Interdum tamen permittitur in litem iurare sine vlla taxatione *l.qui restituere 68.D.de rei vindic.* Vide quæ scripsi *in Error.9.Decad.18.De error.pragmat.*
5. Quia postquam iuratum est, non facilè de periurio queri solet *l.vlt.D.hoc tit.*

DEFINITIO II.

Ratione auri vel argenti siue facti sine infecti nunquam iuratur in litem.

COndemnatus restituere vas argenteum certi ponderis quod à me pignori habueras, non paruisti, Eo prætextu quòd sine dolo habere desiisses, & mora per me in soluendo facta vendidisses. Cùm vrgente me iterùm condemnatus esses, vt vel illud ipsum vas argēteum redderes, vel aliud quod esset eiusdem materiæ & formæ, nec tamen arbitrio boni viri æstimari posset cuius bonitatis & qualitatis illud esse deberet alio non ampliùs extante.[1] Dixisti paratum te soluere quanti re vera illud esset quod petebatur.[2] Ego verò postulabam vt liceret mihi iurare in litem,[3] quòd aliter non posset vllomodo æstimari res quæ non extaret,[4] præsertim cùm dici soleat iurari in litem aduersus non exhibentem dolo malo,[5] siue exhibendæ rei potestatē habeat, siue dolo fecerit ne habere posset.[6] De dolo autem tuo ex litis instrumentis apertissimè constabat. Accedebat quod vas illud sibi datum pignori, habebam quoque pignoris nomine ab alio debitore meo, qui non aliter mihi condemnari poterat, at ne quidem à me conueniri, quàm si paratus essem pignus ei reddere,[7] tametsi longè plus esset in debito quàm in pignoris æstimatione.[8] Quid enim si debitor meus dicat vas illud hereditarium sibi fuisse, & insculptis maiorum imaginibus insigne, nec velle se auita supellectile carere, quantumcunque precium offeratur? Iusta vtique affectio est, & cuius rationem aliquam haberi oportet,[9] Nemini enim res suas inuito auferenda est,[10] sicut nec quisquam iusto precio res suas vendere cogitur,[11] Idque nimirum est quod iurisiurandi in litem præstandi necessitatem inducit.[12] Itaque tanti mea interesse videbatur quanti eius interesset quem à me indemnem præstari oporteret.[13] Contrà tamen Senatui visum est, Neque liberandum te oblata vera æstimatione, cùm non ad æstimationem, sed ad rem ipsam aliámve eiusdem materiæ & formæ restituendam condemnatus fueris.[14] Neque permittendum mihi iurare in litem cùm res debita talis sit quæ recipiat functionem in suo genere, quæque certam & perpetuam habeat æstimationem.[15] Nam & ob eam causam rectissimè constitutum est, Nunquam ratione nummorum iurari in litem, nisi adiectio loci aut temporis faciat vt interfit creditoris.[16] Quid verò refert an agatur de auro vel argento facto an de infecto? Vtrique siquidem commune illud est vt in suo genere admittat functionem.[17] Quid ergo? Condemnandus es vt vas argenteum reddas,[18] quod constet ex eodem pondere, & ex materia optima[19] (cū argento bono melius inueniatur,[20]) quódque eam formam habeat quam ego restituendo vasi inditam fuisse iurauero,[21] vocato etiam in eam rem debitore meo, vt eiusdem formæ præstatione vtrique satisfiat.[22] Ita enim eueniet, vt neque mea neque debitoris mei quicquam interesse possit, nec tamen iurisiurandi periculo res cōmittatur.[23] Quòd si ponderis quoque incertum sit, de eo æquè iurare me oportebit.[24] *Ita Senatus* in causa Iacobi Pic & Ioannæ Rippet 5. Cal. Iulij 1592.

1. Nam ex comparatione & proportione eius quod non est, nihil statui potest cùm non entis nullæ sint qualitates *vulg.iurib.*
2. Quibus verbis vera æstimatio continetur non præterea quanti interest actoris *l.inter hæc verba 179.l. hæc verba 193.de verb.signific.*
3. Quomodò iurari solet in bonæ fidei iudiciis *l.in actionibus 5.D.hoc tit.*
4. Propter quam causam necessitas facit vt etiam in actionibus strictis interdum contra iuris regulas in litem iuretur *d.l.in actionibus 4.vlt.& l.seq.eod.*
5. *l.penult.D.eod.tit.l.1.§.præterea D.ad exhib.& d.l.in actionibus in princip.*
6. Pariq enim sunt posse restituere & fecisse dolo malo ne possis restituere *l.qui restituere 68.D.de rei vindic.* quib. dolus pro possessione est *l.qui dolo 131.de reg.iur.*
7. *l.debitor 40.§.vlt.D.de pignor.act.l.item liberatur 6.D.quib.mod.pign.vel hypoth.solu.*

8. Alioqui debitor qui non nisi pecuniam debet, aliud pro alio soluere compelleretur si eo inuito pignus cederet creditori in solutum *l.eum à quo* 16. *& seq.* C. *de solut.*

9. *l.si in emptionem* 34. D. *de minor. l.in fundo* 38. D. *de rei vindic. l.si seruos* 25. D. *de pign. act. l.lex quæ tutores* 22. C. *de admin. tutor.*

10. *vulg. l.id quod nostrum* 11. *de reg. iur.*

11. *l.non enim* 9. D. *rer. amot. l.nec quasi* 70. D. *de rei vindic.*

12. Vt apparet *ex d.l.non enim* iunct. *l.præced. l.1. l.tutor* 8. D. *hoc tit.*

13. *l.creditoris* 15. *in princip l.creditori* 85. D. *de furt.*

14. Est enim satisfaciendum præcisè iudicato, cùm exinde incipiat deberi *l.si fundus* 16. *§. si pluris* D. *de pignor.* Vnde est quod nostri iactitant actionem ex iudicato, & vt loquuntur, sententiam ipsam esse stricti iuris.

15. In quo rerum genere fieri numquam potest vt non possit satisfieri actori citra iusiurandum, quia non idem ei præstandum est sed tantundem. *l.2. §. mutui l.3. D. de reb. cred.*

16. *l.3. D. hoc tit.*

17. Siue in numero consistat vt pecunia numerata, siue in pondere, vt argentum infectum *d. §. mutui.*

18. *arg. l.vlt.* C. *de fideic. libert.* Aliud enim res est, aliud æstimatio *l.si alij* 42. *§.1. D. de vsufr.*

19. Id enim addendum necessariò est vt condemnatio sit certa *l.si quid venditor* 18 §.1. D. *de ædilit. edict.*

20. *l.vbi autem* 75. *§. vsque adeò D. de verb. oblig.*

21. Adfirmationi enim meæ iuratæ hoc casu necessariò standum est si modò talis sim, cuius fidei credi oporteat *arg. l.non omnes* 5. *§. à barbaris* D. *de re milit.* iunct. *d.l. in actionibus* 5. *§. vlt. D. hoc tit.*

22. Cùm idem sit vas quod ab vtroque creditore pignori datum fuit.

23. Magnum enim periculum est periurij in iureiurando, tantóque maius, quanto difficilius est vt posteaquàm iuratum fuit de periurio quæratur *l.vlt.* D. *hoc tit.* Iunge *l.qua sub condicione* 8. D. *de condic. insist. l.illud aut illud* 25. *§.1. D. de pecun. const.*

24. Alioqui certum pondus statui impossibile est, quo porrò non stante, liberaretur dolosus creditor restituendo vas cuiuscunque vel modici ponderis *d.l.si quid venditor* 18. *§. pen. & vlt. D. de ædilit. edict.*

DEFINITIO III.

Quantitatis de qua iuratum est in litem vsuræ nunquam debentur, sed tanto maior quantitas taxanda est intra quam iuretur.

DElato vsque ad certam pecuniæ quantitatem iureiurando in litem ad æstimandum, id quod interest actoris,[1] nihil caulæ superest cur in eius quantitatis vsuras debitor condemnetur, quando nec victoris quicquam eo nomine interfit,[2] nec vsurarum condemnatio vnquam ex mero iudicis officio fieri debeat, nisi cùm in vicem eius quod interest succedunt,[4] vt in omnibus bonæ fidei iudicijs.[5] Quid ergo? Tanto maior quantitas taxanda est, ad quam vsque iuretur, quòd tanto pluris interfit creditoris, qui tamdiu caruerit re sua.[6] *Ita Senatus* in causa Iacobi Treynon procuratoris Tononensis, & Petri Mestral Prid. Id. Febr. 1594.

1. Postquàm placuit Triboniano inuita iurisprudentia vt à iudice taxari oporteat quantitatem ad quam vsque iuretur *l.4. §. iuxta D. hoc tit. l.7. §. præterà D. ad exhib.* Dixi *Defin.1. supr.*

2. Quamuis dici soleat vsuras non propter lucrum petentium infligi, sed propter moram non soluentium *l.cùm quidam* 17. *§. si pupillo D. de vsur.*

3. Aliud enim est in vsuris debitis ex stipulatione quia tunc nihil aliud quærendum est nisi quænam lex & condicio fuerit stipulationis *l.qui roma* 122. *in princip.* iunct. *l.stipulatio ista* 38. *§. alteri D. de verb. oblig.*

4. *vt in l.curabit* 5. C. *de action. empt.*

5. *l.qui per collusionem* 49. *§.1. D. de action. empt. l. quæro* 54. D. *locat. l.* 4. C. *depos.*

6. Itaque quicquid potest venire in taxationem & condemnationem eius quod interest venit etiam in hoc iusiurandum cuius ea vis præcipua est vt releuet ab onere probandi, vt & aliud iusiurandum quodlibet *l.eum qui* 30. D. *de iureiur.*

TIT. XXXIII.

De fideiuss. tutor. vel curat.

DEFINITIO I.

Matri aliisve pupilli agnatis aut cognatis dilationem petentibus ad inquirendum de fide & facultatibus fideiussorum tutelæ dilatio danda est.

TVTORVM fideiussores idoneos dari non tantũ pupilli[1] sed etiã publicè interest,[2] præcipuè verò matris,[3] si tum superfit, & eorum omnium qui agnationis aut cognationis ratione in eo sunt vt pupillo succedere quandoque possint. 4 Itaque si matri petenti dilationem intra quam de eorum fide & facultatibus inquireret, iudex denegauerit, eo prætextu quòd idoneos esse sciret, & tanquam idoneos procurator fisci ad quem etiam tuitio pupillorum maximè pertinet, adprobasset, iustam appellandi causam mater habebit, quasi nimis præcipiti festinatione admissis fideiussoribus. 6 Nec ad rem facit quod si non essent idonei, iudex qui eos vt idoneos admisisset ad indemnitatem pupillo præstandam eo nomine teneretur. 7 Non enim nisi in subsidium ea actio contra magistratum datur. 8 Pupilli autem interest vt tutoris sui fideiussorem talem habeat, quem & vtiliter conuenire possit, & faciliùs quàm magistratum. 9 Præsertim cùm contingat plerumque vt nec magistratus ipse satis idoneus posteà reperiatur. *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Ianuar. 1589.

1, Cui

1. Cui expedit saltem habere tabulas cautionis Rem saluam fore *l.suspectus* 5. D. *de suspect. tutor. l.1. & tot. tit. D. rem pupill. salu. for.*

2. Propter iunctum fauorem pupilli cum fauore & vtilitate reipublicæ *arg. l. dabimus* 16. *§.1.* iunct. *l.præced. D. de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l.4. de priuileg. credit.*

3. Tanquam quæ primum gradum teneat in causa succedendi *Nouell.* 118. *de heredib. ab intest. venient. Authent. defuncto* & pass. *C. ad SC. Tertyll.*

4. Etsi parum probabilis imò præmatura videtur hæc spes de futura hereditate hominis viuentis *l. donari* 29. *aliàs l. quidam §. donationem D. de donat. l.1. §. si impubere D. de collat. bonor.*

5. *l.vnic. vbi not. C. quand. Imper. int. pupill. & vid. cognosc.*

6. Quodnam enim damnum esse poterat in mora modici temporis? *l.si debitori* 21. D. *de iudic. l. etsi post tres* 8. D. *si quis caution.* E contrario dicimus & verissimum est præcipitationem esse nouercam iustitiæ, Vnde est quod nec nisi sedens prò tribunali iudex debet.

7. *Ex tit. de magistr. conuen. D. & C.*

8. *l.1. in prin. &* 2. *D. eod. l. Lucius.* 46. *§. Sempronij* D. *de admin. tutor.*

9. Idoneus autem & locuplex quis existimatur maxime ex conueniendi facilitate *l.2. in princ. D. qui satisd. cogant.* Magistratus autem fere omnes difficilis potè cõuentionis *arg. l.2. de in ius voc.* præsertim perpetui quales hodie sunt omnes apud nos. Denique nemo ideo obligatur ad quid faciendum vel patiendum quod ab alio postea id repetiturus sit *l. nemo ideo* 171. *De regul. iur.*

DEFINITIO II.

Fideiussor tutelæ non potest conueniri vt rationes reddat. sed tantùm vt reliqua soluat post redditas à tutore rationes, etiamsi exceptioni ordinis renunciaueris.

FIdeiussor datus tutelæ aut curationis nomine licet exceptioni, ordinis fideiussorum more expressim renunciauerit,[1] si tamen tutelam curámve gessisse non probetur, ad rationes reddendas conueniri primo loco non potest.[2] Quid ergo est? Tutor aut curator qui gessit eiúsve heres primus conueniendus erit, si deiussor verò iubendus vt si velit suáque interesse existimet, adsit redditioni, ne inter tutorem aut curatorem & pupillum minorémve fortasse in necem suam collusum postea conqueratur. 4 Priùs enim sciendum est quid & quantum ex tutelæ causa debeatur, cùm fieri possit vt tutori vel curatori quòd plus impenderit pupillus ipse debeat. 5 Et sanè iniquissimum fuerit exigi rationum redditionem ab eo qui neque ipse administrauit neque administrare debuit;[6] Satisque consultum est siue impuberi siue minori quod posteaquam tutorem aut curatorem constituerit debitorem, obligatum habebit fideiussorem indemnitatis nomine id est ad hoc vt præstet reliqua, & quidem primo loco si renunciauerit ordinis exceptioni. 7 At quid si defuncti tutoris vel curatoris heres nullus sit? Ne tum quidẽ parata erit aduersus fideiussorem actio vt rationem reddere cogatur alienæ administrationis, sed iacenti hereditati curator dandus erit[8] qui defuncti personam repræsentet eiúsque nomine ex hereditariis instrumentis rationes reddat. Planè rationibus redditis si de reliquorum duntaxat præstatione agatur, non malè fideiussor vt prior soluat, vrgebitur.[9] *Ita Senatus* contra N. Antonium de Prouence pro N. Bertrando d'Abondance ex tempore 9. Cal. April. 1590. Et iterum ex tempore in publico auditorio pro N. Claudio Collat contra N. Abellum Bessonnet 7. Cal. Iul. 1594.

1. Vt possit primus conueniri, Alioquin haberet exceptionem ordinis vt & alius fideiussor quilibet ex *Nouell.* 4. *de fideiuss. Authent. præsente C. eod.*

2. Quomodo enim posset rationes reddere is qui nihil administrauit? Nam & inde est quod ex pluribus tutoribus quamuis in solidum obligatis primus ille conueniendus est qui gessit *l.tres tutores* 55. D. *de admin. tutor. l.vlt. D. de diuid. tutel. l.vlt. C. si tut. non gesser.*

3. *dict. tegib. proximè citatis.*

4. *Arg. l.si suspecta* 29 D. *de inoff. testam. l.si perlusorio* 14. D. *de appellat.*

5. *l.1. §. vlt.* D. *de contr. tutel. & vtil. act.*

6. Non enim fideiussor tutelæ ideo accipitur, vt administret aut vt rationes reddat, sed vt reliqua soluat.

7. *d. Nouell. 4. de fideiuss.*

8. Ex errore illo pragmaticorum, quem nos refutauimus in *Error.* 3. *Decad.* 3. D. *de error. pragmat.*

9. Vide tamen in hanc rem textum elegantem *in l.qui roma* 122. *§. Agerius* D. *de verb. oblig.*

DEFINITIO III.

Fideiussor tutelæ non tenetur ad damna quæ pupillo ob inimicitias cum tutorẽ gestas contigerunt.

QVi actionis tutelæ fideiussor est, nõ cogitur præstare damnũ quod pupillo accidit ob inimicitias cũ tutore gestas,[1] licèt ex ea causa tutor ipse non malè & quidem tutelæ iudicio conueniatur,[2] Quoniam de eo debito quod non tam ex administratione, quàm ex persona debitoris proficisceretur, fideiussor cùm se obligauit cogitasse non intelligitur.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa N. Claudij Collat contra N. Abellum Bessonnet.

1. Intellige quamuis in omnem tutelæ causam fideiusserit quomodo solet fideiuberi, vt *in l.quæro* 54. D. *locat.*

2. Quia is damnum dare videtur qui damni occasionem præstat *l.videamus* 11. *§. vlt. l.si merces* 25. *§. conductor D. locat. l.si is cum quo* 10. D. *comm. diuid. l.vlt. in princip D. solut. matr.*

3. Nunquam enim obligatio & promissio quantumlibet generalis extenditur ad incogitata *l.5. l. qui cum tutoribus* 9. *§. vlt. D. de transact.* Ne alioqui facilè fiat vt in immensum & immodicè quis obligetur quod nunquam ferendum est; nec si promissio sit iurata *l.si libertus ita iurauerit* 30. D. *de oper. libert.*

DEFINITIO IV.

Tutoris fideiussor tenetur ob ea quæ tutor gessit post pubertatem si in connexa tutelæ administratione perseueravit aut perseverare debuit non aliter.

TVtoris fideiussores non tenentur ob administrationem à tutore factam post pubertatem ex voluntate magis, quàm ex necessitate,[1] quia neque ex ea causa tutor ipse tenetur actione tutelæ: sed potiùs negotiorum gestorum,[2] quæ cùm alia planéque diuersa actio sit ab actione tutelæ[3] pro qua fideiussor interuenit, vtique fieri non potest, vt fideiussor in vnâ causam datus in aliam datus videatur.[4] Est enim fideiussio stricti iuris cùm fiat per stipulationem.[5] Si tamen is qui tutor fuit pupillum iam factum puberem non monuerit, vt sibi peteret curatorem (neque enim petere ipse cogitur) tenetur eo nomine iudicio tutelæ, quia id connexum est officio tutelæ, cùm sacris constitutionibus iubeatur tutor monere pubem, vt sibi petat curatorem.[6] Ideóque fideiussorem quoque ex ea causa teneri dicendum est,[7] nec solùm de administratis: sed etiam de neglectis,[8] quia in id vsque tempus habuit tutor administrandi necessitatem.[9] *Ita Senatus* pro N. Johanna de la Croix & D. de la Barre 20. Decemb. 1595.

1. *l Lucius 46. §. Paulus respondit D. de admin. peric. tutor.*
2. *l. si tutor 13. & seq. D. de tutel. & ration. distr.*
3. *l. 4. §. vlt. eod. tit. & d. l. si tutor.*
4. *l. quoties 9. §. 1. versic. nec quisquam D. de admin. & peric. tutor. l. 4. §. sed enim D. rem pupill. salu. for.*
5. *l. blanditus 12. C. de fideiuss. iunct. l. quicquid adstringendæ D. de verb. oblig.*
6. *l. ita autem 5. §. si tutor D. de admin. & peric. tut.*
7. *d. l. quoties §. 1. vers. nec quisquam.*
8. *l. pro officio 20. C. eod. l. 1. & 2. C. si tut. vel curat. non gesser. l. tutores 39. §. qui se negotijs D. de admin. tutor.*
9. Cùm perseuerauerit in connexa administratione tutelæ *l. tutor post puberem 11. C. arbitr. tutel.* Aliud ergo est si tutor post pubertatem aliquo tempore licèt breuissimo intermiserit administrationem *l. si post pubertatem 14. D. eod. De tutel. & Ration. distr.*

DEFINITIO V.

Fideiussor tutelæ non est cogendus rationes reddere sed tantùm reliqua soluere postquàm tutor aut eius heres rationes reddiderit nisi aliud conuenerit.

QVi pro tutore simpliciter fideiussit, non tam de rationibus reddendis, quàm de reliquis præstandis fideiussisse intelligitur,[1] quia durũ est & pene absurdum rationes administrationis reddere eũ qui non administrauit, sufficitque indemnem pupillum seruari.[2] Quare nec aliud est tametsi fideiussor exceptioni ordinis renunciauerit.[3] Quin & mortuo ante redditas rationes tutore conueniendus erit tutoris heres primo loco, quia ea obligatio trãsit in heredem.[4] Sed quid si promiserit fideiussor tutoris se rationes redditurum? Valebit promissio:[5] Sed proderit ei exceptio ordinis,[6] si non ei expressim renuntiauerit.[7] Illud difficilius est, si ante renuntiationem obligauerit se ad rationes reddendas hac tamen subiecta clausula *à faute d'estre le compte rendu par ledit tuteur.* An primo loco conueniri possit. Videtur enim clausula illa pugnare cum renuntiatione exceptionis.[8] Sed verius est eam capiendam interpretationem, vt quod ad rationes reddendas attinet non nisi post tutorem conueniatur, Ad reliqua verò præstanda etiam ante tutorem dummodo post redditas à tutore rationes,[9] vt insolita pactio ad solitam reducatur.[10] At finge in ea specie tutorem ante redditas rationes decessisse. An extitisse condicio videbitur, vt recta conueniri possit fideiussor ad reddẽdas rationes? Ita videtur, quia verum est non fuisse per tutorem redditas rationes, neque reddi amplius posse,[11] præsertim si tutor post pubertatem decesserit, Vt proinde imputari quodammodo possit fideiussori cur non curauerit, vt à viuo tutore rationes redderentur. Sunt enim huiusmodi cõditiones personales, & implendæ, vt loquuntur, in forma specifica:[12] Potest enim interesse pupilli rationes reddi per tutorem potiùs quàm per eius heredem.[13] Nec quod ab heredibus tutorum solent etiam reposci rationes tutelæ[14] ad rem facit: Id enim fit quia mortuo tutore nihil est quod melius dici possit.[15] Quod non similiter euenit cùm non solùm adhibitus est fideiussor: sed etiam promissum est nominatim à fideiussore, vt pro tutore rationes redderet.[16] Sicut nec ad rẽ faciet, quod in stipulationibus de heredibus quoque actum intelligatur, licèt heredum mentio facta non sit.[17] Nam id obtinet quod ad obligationes, quæ ex stipulationibus nascuntur, quia non tantùm nobis: sed etiam heredibus nostris prouidere velle intelligimur.[18] At non item quod ad cõditiones stipulationum.[19] Et verò finge tutorem sine herede decessisse, licèt non sine hereditare, An adigemus pupillũ, vt agat de rationibus reddendis aduersus hereditatem, in eámque rem petat dari curatorẽ iacenti hereditati?[20] Nemo vtique hoc dixerit, cùm hoc saltem casu eius interfit agere potiùs contra fideiussorem aduersus quem paratiorem habeat actionem:[21] Sed quamquam hæc ita sunt, si tamen tutoris heres, aut hereditati iacenti datus curator[22] offerat in promptu rationes reddere, nihil causæ est cur non audiri debeat fideiussor petens vt ea redditio admittatur, quia nec pupilli quidquam interest,[23] Cum hoc tamen temperamento, vt redditioni adsit fideiussor, qui rationibus pro arbitrio addat, vel detrahat quæ velit, perinde ac si ipse non tutoris heres, aut hereditas rationes redderet,[24] ne post redditas ab herede, aut hereditatis curatore rationes agẽdum quicquam supersit cum fideiussore:[25] Sed parata sit in eum actio, pro reliquorum exactione si qua reliqua fuerint.[26] Igitur & rationum auditores perinde à fideiussore atque à tutoris herede nominandi erunt.[27] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam & hic præcipuus est effectus redditionis rationum vt reliqua soluãtur *l. non solùm 8. §. ie qui reddere D. de liber. legat.* Incipit enim res quidem à facto, sed desinit in pecuniam *l. cùm seruus 82. D. de condic. & demonstr.*
2. Quæ sola causa est dandi fideiussoris *l. 1. D. qui satisd. cogant.*

3. Quo-

3. Quomodo passim hodie renunciari solet ne creditori obsit *Auth. præsente C. de fideiuss.*
4. *l. 1. §. hanc actionem l. conuento 23. D. hoc tit. l. 2. 3. & 4. C. de hered tutor. vel curat.*
5. Cùm sibi debeat imputare qui ad id se obligauerit. Nec enim talis obligatio prohibita est.
6. Vt qui tutor fuit & administrauit aut administrare debuit prior conueniatur *Auth. præsente C. de fideiuss.* Nam & inter plures tutores is qui gessit prior conuenitur *l. tres tutores 55. D. de admin. tutor. l. fin. C. de diuid. tutel. l. 1. §. nunc tractemus De tutel. & rat. distr.*
7. Posse enim renunciari non ambigitur *Nouell. 4. De fideiuss.* Vnde sumpta est *dict. Auth. præsente* vbi DD.
8. *Arg. l. decem stipulatus 116. D. de verb. oblig.*
9. Ita enim fit vt vtraque clausula vim suam habeat, & aliquid operetur, quod vt fiat semper curandum est quantum fieri potest *l. si quando 109. De legat. 1. l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus De verb. oblig.*
10. *Arg. l. vlt. C. de fideiuss. & mandator.*
11. *Arg. l. Gallus 29. §. videndum De liber. & posthum.*
12. *Arg. l. qui rome 122. §. Agerius De verb. oblig. l. qui heredi 44. l. Mæuius 35. D. de condic. & demonstr.*
13. Cùm heres tutoris vt plurimum futurus sit minùs instructus & ita vix possit euenire vt non maioris quantitatis debitor reperiatur, quàm cuius fortasse debitor fuisset tutor si rationes reddidisset.
14. *d. l. 1. §. hanc actionem & d. l. conuento 23. D. de tutel. & ration. distr.*
15. Ne alioqui morte tutoris actio tutelæ intercidat, quod esset iniquum *l. 4. l. sed non dantur 10. D. de tutel. & ration. distr.*
16. Nihil enim vetat vnum pro alio exigi si ad id se obligauit *l. 1. & 2. C. si tut. vel curat. non gesser. l. vltim. C. de diuid. tutel.*
17. *l. si pactum 9. D. de probat.*
18. Ratio est quã Iurisconsultus adfert *in d. l. si pactum.* Facit *l. tale pactum 40. §. vlt. D. de pact. l. pater 23. D. de pact. dotal.*
19. Quia condiciones omnes cùm sint facti sunt meræ personales nec transeunt ad heredem *d. l. qui heredi l. à testatore 109. de condic. & demonstr. d. l. qui rome 122. §. Agerius de verb. oblig.*
20. Ex eo pragmaticorum errore qui inualuit & quem nos refutauimus *in Error. 3. Decad. 3. De error. pragmat.*
21. Cùm sit obligatus ex proprio contractu.
22. Qui personam defuncti non minùs quàm heres ipse repræsentare creditur, eo iure quo vtimur, & de quo scripsi *in Error. 3. Decad. 3. De error. pragmat.*
23. Dummodò ei rationes ex fide reddantur. Quis verò æquum non putet hoc saltem fideiussori indulgeri quòd sine pupilli dispendio fit futurum *l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*
24. Cùm in effectu videatur ille demum rationes reddere, qui reliqua soluere cogetur *d. l. non solùm 8. §. ie qui reddere D. de liberat. legat. l. cùm seruus 82. de condic. & demonstr.*
25. Qui alioqui posset dicere colusum fuisse cum curatore *Arg. l. si suspecta 29. D. de inoffic. testam. l. si perluserio 14. D. de appellat.*
26. Et quidem sine vllo nouo processu vt pragmatici loquuntur.
27. Cùm fideiussoris præcipuè interfit *arg. l. de vnoquoque 42. D. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt. cum similib.*

TIT. XXXIV.

De contrar. iudic. tutel.

DEFINITIO I.

Tutor neque hypothecam habet neque ius retentionis in bona pupilli pro eo quod sibi debetur contrario iudicio tutelæ.

NOn potest quidem tutor prætextu eius quantitatis quæ sibi ex causa administratæ tutelæ debetur, pupillares res retinere,[1] quia nec hypothecæ ius vllum habet in bonis pupilli,[2] Cùm ex contrario pupillus iure tacitæ hypothecæ quam ei lex in tutoris bonis indulsit, bona tutoris sui tanquã obligata retinere possit,[3] adeóque dotẽ matris quæ tutrix fuit[4] si aut in rationibus reddendis, aut quod ad rationes reddendas maximè pertinet,[5] in reliquis præstandis moram fecerit. Sed si quid à pupillo legatum sit tutori, nihil vetat tutorem qui non sit in mora reddendarum rationum sibi consulere per retentionem ad concurrentem vsque legati quantitatem, quoniam eatenùs hypothecam habet, tanquam legatarius.[6] Neque enim ob id minùs iuris habere debet pro legato, quòd sit etiam tutor.[7] Sed & tutori cuilibet permissum est vt sibi soluat.[8] Nec est contrarium quod non potest sibi soluere de re immobili, imò nec de pecunia deposita aut recõdita ad prædiorum comparationem.[9] Nam præter id quod vix est vt admittendum illud sit cùm agitur de modica quantitate & re immobili, quæ sit modici præiudicij;[10] Debet hoc ita intelligi vt rem immobilem sibi dare in solutum tutor non possit ad eam iure dominij perpetuò retinendam.[11] Cæterùm vt eam pignoris nomine retineat cùm est obligata, non prohibetur,[12] dummodò, vt dictum est, non sit ille in mora, stétque potiùs per pupillum, quominùs rationes reddantur.[13] *Ita Senatus* in causa R. Bonauenturæ Martin Franciscani & Matthæi Martin 8. Id. Febr. 1593.

1. Esset enim id alienum à bona fide quam in omnibus negotiis ad tutelam pertinentibus præstare tutor debet, maximè verò in restituendis pupillo rebus pupillaribus. Nam & qui ob rationes ritè rectéque redditas plenissimam liberationem consecutus est, non eo minùs tamen debet reddere res quas penes se habet ex administratione *l. Aurelio 20. §. vlt. D. de liber. leg.*
2. Non enim contrahitur ius tacitæ hypothecæ nisi in quibusdam causis vt constat ex *tit. D. & C. in quib. caus. pign. vel hyp. tacit. contr.* inter quas causas hæc non est. Non tamen videtur bona consecutus; vt qui non habet ius tacitæ hy-

pothecæ nec ius retentionis habere debeat,cùm latiùs pateat ius retentionis & competat plerisque casibus etiam quibus hypotheca nec expressa nec tacita vlla est *vt in l.si in area 33.l.ex quibus 51.D.de condict.indeb.l. heres 21. D. ad SC. Trebell.*

3. *l.pro officio 20.C.de admin.tutor.* nec solùm tutoris sed & protutoris bona pupillo tacitè sunt obligata vt ibid. glos. notat.Iunge *l. vnic.§.1.C.de rei vxor. act.*

4. Socin.laʒe *cons.*180.*vol.*1.

5. Rationes enim reddere non hoc tantùm est eas edere sed etiam & maximè reliqua soluere *l.non solùm* 8.§.*is qui* D. *de liberat.leg.1.cùm seruus* 82.*de condic.& demonstr.*

6. *l.*1.C.*commun.de legat.*

7. *Arg.l.*1.§ *vlt.*D.*si quis à parent.manum.*Imò tantò fauorabilior tutoris causa videri debet,ne alioqui officium suũ sit ei damnosum,contra *l.cùm quidam* 26.C. *de admin. tutor.* indéque fiat vt à tutelis suscipiendis plerique reuocentur, quos prouocare maluit prætor,proposita ista contraria tutelæ actione *l.*1.D.*hoc tit.*

8. *l quoties* 9.§.*sicut autem D.de admin.tutor.*

9. *l.*3.§.*quid ergo D.hoc tit.*Roman.*singul.*104.Iunge *l.*3.C. *arbitr.tutel.*

10. Notatur in apostil.ad Roman.*dict.sing.*104.id enim est quod dici solet prætorem de minimis non curare *l scio* 4.D. *de in integr.restit.*

11. Quia datio in solutum vẽditionis instar obtinet ad dominium rei in perpetuum transferendum *l.si non sortem* 26. §.*si centum D.de condict.indeb.l.si quis aliam* 46.D.*de solut.*

12. Nam & retentionis ius habere interdum potest tum quoque cùm datio in solutum non valuit,vt in specie *d.* §. *si centum in fin.*quamuis nulla ibi esset hypotheca,neque expressa neque tacita.

13. *Vt in l.*1.§.*vlt.D.hoc tit.*

TIT. XXXV.

De autor.præstand.

DEFINITIO I.

Curator minori datus ad diuidendum potest etiam autor esse ad vendendum si aliter expediri commodè diuisio non possit.

CVRATOR à iudice minori datus in causam diuidendæ hereditatis,[1] cùm bona hereditaria commodè diuidi non possent consenserat venditioni per coheredes factę,[2] in eam que rem minori & vendenti,& precij solutionẽ accipienti autoritatẽ præstiterat.[3] Quærebatur an autoritas valeret.In aliã enim causam datus videbatur,id est ad diuidendũ nõ ad vendendũ.[4] Sed placuit valere,quoniã datus ad diuidẽdũ,ad ea quoque omnia datus existimãdus est sine quibus cõmodè peragi diuisio nõ potest.[5] Itaque rebus ipsis cõmodã diuisionẽ nõ admittẽtibus,necesse est pecuniæ & precij fieri diuisionẽ,[6] & consequenter accedi ad venditionẽ,per quam fiat vt ex bonis pecunia redigatur.[7] Nisi fortè quis dicat debuisse curatorem hunc curare vt bona publicè & per licitationem potiùs venderentur.[8] Sed tamen quid si vidit ille minori suo vtiliorem vt plerumque fit,priuatam venditionem?[9] Præsertim aliis quoque coheredibus in idem conspirantibus.[10] Denique si qua in eo culpa curatoris fuit,non tamen consequens est vt non potuerit priuatæ venditioni autoritatem præstare,qui publicæ licitationi potuit consentire.[11] *Ita Senatus* in causa Claudij Vvillierme & Dominorum de la Biguerne Idib.Sept.1595.

1. Quia cùm diuisio sit alienatio quamuis necessaria,non potest fieri sine decreto nec sine curatore nisi maiore aliquo prouocante *l.*1.*vers.si communis l.si pupillorum 9.in princip.D.de reb.eor.qui sub tutel.*

2. Vt solent communi cohoredum consensu vendi res communes quæ non recipiunt commodam diuisionem:nisi alios modos eligant de quibus *in l.*3.C.*commun.diuid.*

3. Vt valida esset venditio & solutio precij,quia minor curatorem habens,& pupillo,& prodigo æquiparatur *l.*3. C. *de in integr.restit.minor.*& semper periculosa est solutio quæ fit minori sine curatoris autoritate nisi cùm iudicis iussus & autoritas interuenit *l.ait prætor* 7.§.1.*D.de minor.l.sanctimus* 25.C.*de adm.tut.*

4. Siquidem aliud est vendere,aliud diuidere,quia diuisio emptionis potiùs quàm venditionis vicem obtinet *l.* 1. C. *commun.vtr.iudic.*& quamuis continneat alienationem,ea tamen alienatio necessaria est ob idque nec laudimia vlla ex ea debentur vt scripsimus *ad tit.*De *iur.emphyt.*Porrò certum est curatorem in vnam rem datum non posse officium suum egredi,& cùm egreditur,ipso iure nullum & irritum esse quod fit eo autore *l.cùm post mortem* 43.§.1. *vers. curator D.de admin.tutor.l.siue generalis* 61.D.*de iur.dot.*Iunge *l.*1.D.*hoc tit.*

5. *Arg.l.*2.De *iurisdict.l.ad rem mobilem* 56.*l.ad legatum* 62.D.*de procurat.*

6. Nisi cùm res expediri potest commodiùs per mutuas adiudicationes *d.l.*3.C.*commun.diuid.l.communi* 7.*in princip. D.eod.*

7. Nam sine venditione non posset ex re pecunia redigi cùm precium non ex re sed ex negotiatione percipiatur *l. vt editor* 21.D.*de hered.vel act.vend.*

8. Solent enim vtiliores esse minusque suspectæ publicæ venditiones quàm priuatæ *d.l.*3.C.*commun.diuid.l si eo tempore 6.l.si hypothecas* 8 C. *de remiss.pign.lisi quos* 16.C.*de rescind.vendit.*

9. Ea enim ratio semper sequenda est quæ minori vtilior futura sit,ne quod in eius fauorem inductum est,in eius odium alioqui retorqueatur *l.pen.in princ.C.ad Trebell.*Vnde est quod nostri volunt etiam sine decreto iudicis valere factam diuisionem bonorum minoris si expediat minori vt prouocet ad diuisionem ex Bart.*in l.iubemus* 14. C. *de sacrosanct. eccles.*

10. Nã & alias sæpe accidit vt quod quis ex sua persona nõ potest propter alium possit *l.*3.*in fin.D.qua res pign. l.cùm hereditate* 55.*de acquir.hered.l.si is qui duos* 29 D.*de liber.leg.* Vide *l.fundus* 30.*famil.ercisc.*

11. Vtraque enim venditio est,parúmque refert an per publicam an per priuatam venditionem ad id quod minori vtilius est,perueniatur dum ne quid factum sit dolo malo *arg.d l.pen.C.ad SC.Trebell.*

DEFI-

DEFINITIO II.

Tutor potest emere rem pupilli non ab ipso pupillo sed à contutore aut à iudice per publicam auctionem.Interdum etiam sine contutore & sine iudice.

QVod dicimus tutorem non posse emere rem pupilli,[1] sic accipiendum est vt ab ipso pupillo emere non possit,quia nec pupillo in rem suam autor esse potest.[2] Cæterùm si contutorem habeat qui autoritatem præstare queat & velit,nec aliud impediat emptionem, poterit emere.[3] sicut & palam publicéque facta rei pupillaris auctione.[4] Etsi enim publica venditio quæ fit iussu iudicis pro eo habetur acsi à pupillo ipso facta esset,[5] tamen autoritas magistratus interueniens facit ne tutoris autoritas necessaria videri possit.[6] Sed & fieri potest vt pupilli rem benè tutor emat, licèt neque contutoris vllius neque iudicis accedat autoritas. Finge plures vnius hominis coheredes rem aliquam hereditariam vendidisse cum pacto de retrouendendo & saluo redimendi iure. Tum ex iis aliquem decessisse impubere filio relicto cuius tutor sit alius coheres.Poterit tutor suo nomine sibique soli fundum redimere,[7] nec idcò dete iorem pupilli sui condicionem fecisse videbitur,cùm si non redemisset,ac redimendi tempora labi passus esset,pupillo æquè ac aliis coheredibus res periisset.[8] Sanè rem ita redemptam cogetur tutor & pupillo & aliis coheredibus,si quos habeat communicare,non tutelæ sed familiæ ercisc undæ iudicio,dum ei precium quod soluit restituatur.[9] *Ita Senatus* pro Dominis de la Tornette contra Philibertam Gay 7.Cal.Febr.1595.

1. *l.si in emptione* 34.§.*vlt.l.non licet* 46.D.*de contr.empt.*
2. *l.*1 *l quod dicitur* 7.*D. hoc tit.de autor.tutor.*
3. *l.pupillus* 5.*in princip.eod.*
4. *d.l.pupillus* §.*item tutor ipse.*
5. Quia factum iudicis censetur factum partis *l.si ob causam* 13.*C.de evict.l.*1.*C.si in caus.iudic.pign.capt.fit.*
6. *Arg.l.sanctimus* 25.*C.de admin.tutor.*
7. Quia ius redimendi indiuiduum est competítque singulis heredibus in solidum,cùm non possit cogi emptor partem reuendere qui non fuerat partem empturus *l.si quis aliam* 46.*D.de solut.l.tutor* 47.*De minor.*alioqui incideret iniustus in conuentionem contra *l. si non sortem* 26.§.*si centum de cond.indeb.*
8. Quia præscriptio conuentionalis cœpta cum maiore currit etiam contra minorem sine spe restitutionis *l. Aemilius* 48.*D.de minor.*Iniquum enim esset eum qui cum pupillo non contraxerit expectare pupilli pubertatem *l.apud Iulianum* 3.*vers.Marcellus D.quib.ex caus.in poss.eat.*Aut ignorantiam pupilli quæ per ætatem contingit captiosam esse empto ri cui nihil imputari potest *l.quod autem* 6.§ *si quid cum pupillo D.quæ in fraud.credit.*
9. *l.heredes* 25.§.*an ea stipulatio & seqq.*&§.*si vnus ex coheredibus vers.*& *omnino* D.*famil.ercisc.*

TIT. XXXVI.

De excusat.tutor.

DEFINITIO I.

Tutori qui alioquin iustam haberet excusationem potest salarium constitui à iudice, sed non ab agnatis qui tutorem nominauerunt.

VTOR nominatus si res pupillares non sine rei suæ familiaris detrimento administrare possit,iustam habet excusationem,[1] Nec aliter tutelam suscipere cogendus est quàm si quid eo nomine accipiat,non tam in præmium laboris,qui gratuitus esse debet,[2] quàm vt indemnis seruetur.[3] Sed tamen iudicis autoritatem in eam rẽ interuenire necesse est,nec sufficeret consensus agnatorũ qui tutorẽ nominauerunt,Ne alioqui facilè eueniret vt exonerandi sui gratia pupillum onerarent,nihil non vltrò & liberaliter concedentes tutori vt ad suscipiendam tutelam se faciliorem præberet.[4] *Ita Senatus* contra Franciscum Grilliet procuratorem pro D. Comite De la Foreſt 6.Id.Maij 1596.

1. Puta si habeat domicilium in vna prouincia & tutor in alia *l.idem Vlpianus* 12.§.1.*l.illud* 19.*l. propter litem* 21.§.*licet D.hoc tit.*
2. Et ideo nihil nisi sumptus litis pupillaris & viatica pupillo reputare tutor potest *l.*1.§.*item sumptus litis D.de tutel. & rat.distr.*
3. Qua ratione potest iudex tutori salarium ex certa causa constituere *l.à tutoribus* 33.§.*vlt.* D.*de admin.tutor.* Iunge *l.idémque* 10.§.*idem Labeo ait D.mandat.*
4. Sunt enim ista omnia æstimanda ex vtilitate pupilli non ex arbitrio agnatorum.

TIT. XXXVII.

De præd.minor.& alijs reb.ſin decret.

DEFINITIO I.

Tutor poteſt bona fide tranſigere de re pupillari, ſed ita vt neque dominium eius alienet neque poſſeſſionem.

ETs I de lite pupillari bona fide tranſigere non eſt tutori prohibitum,[1] tamen alienare rem pupilli non magis per tranſactionem quàm alio modo poteſt,[2] Ac ne quidem poſſeſſionem eius rei quam pupilli nomine tenebat tempore tranſactionis,[3] licèt is qui cum tutore contraxit paratus ſit docere,eius rei dominium ad pupillum non pertinuiſſe.[4]Semper enim pupillo conſulendum eſt,vt indemnis ſeruetur aduerſus alienationem à tutore factam.[5] Ideóque reſtitui ei debet commodum poſſeſſionis vt hoc ipſum ,An dominus ſit necne,cum eo poſſeſſore facto diſputetur.[6]*Ita Senatus* in cauſa N.Claudij Platiere contra liberos & here des N.Ioannis de Geneuois 7.Cal.Iunij 1594.

1. *L.ſi pignore 34.§.vlt.l.interdum 56.§.qui tutelam* D.*de furt.*ſicut & nouare tutor poteſt,nimirum ad ipſius pupilli vtilitatem *l.tutor ad vtilitatem 22.*D.*de admin.tut.*

2. Quia tranſigere diminuendi cauſa non poteſt *l Lucius 46.§.vlt.*D.*eod.ill.tit.l.non ſolum 4.*C *hoc tit.* Diminuit autẽ quiſquis alienat *l.1.*C.*de fund.dot.l.alienationis 28.de verb.ſignific.l.quod autem 6.*D.*qua in fraud.credit.*Iunge *l.pactum ea ratoria,22.C.de pact.*

3. Quamuis verum ſit non alienare illum qui duntaxat omittit poſſeſſionem *l.4.§.1.de alien.iudic.mut.cauſ facti.*Vide *l.ſi profundo 33.in fin.C.de tranſact.*

4. Quo tamen caſu non poterit videri facta alienatio cùm alienatio ſit ille demum actus per quem dominium tranſfertur *d.l.1.C.de fund.dotal.*

5. Nec enim tutor domini loco habetur cùm pupillum ſpoliat,ſed tantùm cùm bene & ex bona fide adminiſtrat *l. qui fundum 7.§.ſi tutor* D.*pro emptor.l.cùm plures 2.§.1. D.de admin. tutor.d.l.pactum 22.C.de pact.*

6. Eſt enim magnum commodum poſſeſſionis ſiue agat quis ſiue conueniatur *5.commodum Inſtit. de interd.* quia etiamſi poſſeſſor nihil iuris habeat vincit tamen hoc ipſo quod poſſeſſor eſt niſi actor ſuam intẽtionem plenè probet *l.vlt.* D.*de acquir.poſſ.l.vlt.C.de rei vindic.l.2.*D.*vti poſſid.*

DEFINITIO II.

Qui emit rem pupillarem prætextu aris alieni,probare debet as alienum fuiſſe quod ex venditionis precio fuerit ſolutum.

SI obtentu æris alieni vendita ſit res pupilli aut minoris,[1] non ſufficit ad ſecuritatem emptoris aduerſus quem imploratur in integrum reſtitutio,quaſi facta venditione ſine cauſa,[2] vt probet ſolutum ſuiſſe ei qui dicebat ſe creditorem,quíque tanquam creditor venditionem publicam & ſub haſta fieri curauerat,Sed omnimodo probandum eſt debitum fuiſſe [3] aut per teſtes,aut per inſtrumenta,Ne alioqui facile ſit colludenti tutori vel curatori iniuriam pupillo facere vel minori.[4]*Ita Senatus* in cauſa Claudij Vuillierme,& Dominorum De la Biguerne Idib.Sept.1595.

1. Quia nec alio obtentu vendi poſſunt res pupillorum aut minorum,nec ſi interueniat iudicis decretum *l.magis puto 5.§.non paſſim & §.ſi as alienum* D.*de reb.eor.qui ſub tutel.*

2. Eo ſiquidem iure hodie vtimur,vt minor impetret reſtitutionem in integrum aduerſus venditionem rei ſuæ quomodo factam *ex tit.*C.*ſi aduerſ.vendit.*etiam eo caſu quo non erat olim neceſſaria reſtitutio id eſt quamuis contractus talis proponatur qui nullus ſit ipſo iure *vt in l.2.*C.*hoc tit.l.4.*C.*ſi aduerſ.rem iudic.l.3.*C.*ſi aduerſ.libert.*

3. Alioqui non poteſt videri pecunia verſa in rẽ minoris niſi probetur verus creditor fuiſſe is cui ſoluta fuit tanquã vero creditori *l.ſi fundus 13.§.1.D.de reb.eor.qui ſub tutel.l.cùm de indebito 25.§.ſin autem is qui* D.*de probat.* Denique quotieſcunque ſolutio fit vel perſonæ ſuſpectæ vel pro perſona ſuſpecta,curioſus debet eſſe is qui ſoluit & diligens in quam rem pecunia impendatur *l.vir uxori 17.§.vlt.in fin.*D.*ad SC.Velleian.l.1.*C.*ſi aduerſ.credit.l.3.§.ſed ſi ſic accepit* D.*de in rẽ verſ. l.vlt.*D.*de exercit.action.*

4. Si tamen decretum iudicis interuenit,parcendum eſt emptori qui credidit decreto *l. minor 32. in fin. D. de minor.* & ipſi minori hoc caſu incumbet onus probandi qui dicit obreptum fuiſſe prætori *d. l. magis puto 5. §. pen.* D. *hoc tit. De reb.eor.qui ſub tutel.*

TIT.

TIT. XXXVIII.

Si quis ignor.rem minor.eſſe ſin.decret. compar.

DEFINITIO I.

Qui cum prodigo alterius prouinciæ contrahit poſt interdictionem quam ignorauit,tutò contrahit niſi is qui prodigus eſt idem ſit etiam minor.

SIis qui in alia prouincia habitabat cum eo contraxerit cui bonis interdictum erat à iudice,non ideò ſola interdictionis poteſtate contractus nullus videbitur.[1] Eſt enim veriſimilis hæc ignorantia prohibitionis,& interdictionis.[2] Itaque ſi quid fortè prodigus vendiderit vel emerit quod pro ſui commodi ratione vendere vel emere debuerit,non ſolùm contractus ipſo iure ſubliſtet,[3] ſed etiam reſtitutionis auxilium ei denegabitur:non ſecus acſi nulla interdictio præceſſiſſet.[4] Contractum enim cum prodigo bona fide & ex ipſius vtilitate geſtum nihil eſt quod poſſit reſcindere præterquàm autoritas interdictionis.[5] Niſi proponas cũ prodigalitatis vicio concurrere minorem ætatem.Nam qui tanquam prodigus iuuari non poſſet, tanquam minor iuuabitur.[6] Eritque tantò fauorabilior non ſolùm ad impetrandam faciliùs reſtitutionẽ,[7] ſed etiam vt ſi quæratur an ex vtilitate ſua negotium geſſerit necne,probandi onus in aduerſarium transferatur. Sanè læſionem interueniſſe oportebit,[9] de qua tamen nihil quærendum eſſet ſi cum eo contractum proponeretur,qui interdictionem ſciuiſſet,aut ſcire debuiſſet.[10] Omnia enim nulla & irrita ſunt quæcumque ſine curatoris autoritate cum prodigo geruntur poſt interdictionem.[11] *Ita Senatus* ex tempore Prid.Non.Febr.1589.

1. Quamuis regulare ſit vt ipſo iure non valeãt quæcunque geruntur cum prodigo cui bonis interdictum eſt ſi curatoris autoritas non interuenerit *l.is cui bonis 6.*vbi Bart.& alij D.*de verb.oblig.*

2. Non ſolùm quòd ſit ignorantia facti alieni *l.vlt.*D.*pro ſuo*:ſed etiam difficile ſit cuilibet ſcire ea quæ extra ſuam prouinciam geruntur,Præter id quod dici ſolet ac verum eſt,Vocem præconis paucis innoteſcere.

3. Ponimus enim maiorem eum eſſe annis 25.vt nihil ſit quod venditionem impedire poſſit præter interdictionem vt ſequitur in Definitione.

4. Numquam enim datur reſtitutio niſi læſo *l.1.*D.*de in integr.reſtit.*læſus autem videri non poteſt qui negotium ſuũ geſſit vtiliter,id faciendo quod alius quilibet diligens paterfamilias feciſſet *l. verum 11.§.item non reſtituetur & ſeq. l. minor 48 §.1.*D.*de minor.*

5. Et quidem eius quæ non tam à lege facta ſit de qua *in l.1.*D.*de curat.furioſ.& aliis extr.minor.dand.* quàm à prætore & magiſtratu,de qua *in l.Iulianus 10.eod.*Iunge *l.pignus 11.l.vlt.in fin.eod.tit.*vbi nihil inſpicitur niſi vtilitas prodigi.

6. Siquidem cùm quis & minor & prodigus aut furioſus reperitur,vitium ætatis potiùs quàm animi eſſe intelligitur *l.3.in princip.&* §.1.D.*de tutel.*

7. Quò plures enim concurrunt cauſæ reſtitutionis in integrum,eo fauorabilior reſtitutio eſt.

8. Non enim paruum commodum eſt in eo vt quis non oneretur probatione,nec fungatur partibus *l.ſi priuſquàm in fin.*D.*de oper.noui nunciat.*Regulariter autem qui dicit negotium ex vtilitate minoris geſtum eſſe probare idipſum debet *l.1.*C.*ſi aduerſ.credit.l.prædiorum 10.*C.*de præd.minor.*

9. Numquam enim minor reſtituitur ob id ſolùm quod minor ſit niſi etiam probet ſe læſum *d.l.verum 11.§.ſciendum l.quòd ſi minor 24.§.non ſemper l.non omnia 44.*D.*de minor.l.nam poſſeaquam 9.§.ſi minor.*D.*de iureiur.*

10. Alioqui ſi quis neſcit interdictionem nihil ei nocet quod ſciat venditorem ſtatim pecuniam conſumpturum *l.ſi quis cùm ſciret 8.*D.*pro emptor.*Niſi cùm emit à minore *d.l.quod ſi minor §.reſtitutio D.de minor.*

11. *d.l.is cui bonis 6.D.de verb.oblig.l.Iulianus* 10.D.*de curat.furioſ.*

TIT. XXXIX.

Si maior fact.alien.fact.ſin.decr.rat.hab.

DEFINITIO I.

Quod ſit in maiori ætate in conſequentiam negotij perfecti in minore non tollit auxilium reſtitutionis.

VENDITIONEM rei immobilis à minore ſine decreto factam non idcirco per ratihabitionem[1] confirmatam eſſe dici poteſt,quòd is maior factus precij ſolutionem petierit.[2] Fit enim id in conſequentiam,& executionem prioris contractus potiùs quàm ad eius confirmationem.[3] Sed & cùm minor,qui competente aduerſus eiuſmodi venditionem reſtitutione alteri ceſſerat [4] litem pro ceſſionario contra priorem emptorem victor peregiſſet,[5] mox aduerſus ceſſionarium quoque in integrum reſtitui vellet ex cauſa læſionis,[6] Placuit audiri eum debere,nec illi nocere quod ab eo in executionem prioris contractus factum eſſet.Quia quod ex præcedẽtis obligationis neceſſitate fieri oportuerat,neque nouam obligationem parere,nec proinde reſtitutionis beneficium excludere potuerat.[7] *Ita Senatus* ex tempore 12.Cal.Mart.1589.

1. Quæ quoties interuenit ſolet impedire in integrum reſtitutionem *l.1.& tot.hoc tit.*C.*l.1.& tot. tit.* C.*ſi maior factꝰ rat.hab.*

2. Quamuis dici ſoleat eũ qui petit precium hoc ipſo videri approbare venditionem *l quidam 12.*D.*de euict.*

3. Itaque locus eſt reſtitutioni initio inſpecto *l.3.§.ſecũ* D.*de minor.*Nempe cùm negotium ab initio perfectum fuit. Alioqui finis negotij non initium inſpici deberet vt ſcripſi *ad dict.§.ſecũ in Rationalibus.*

4. Nam & beneficium restitutionis cedi potest *l.vnic.C.etiam per procur.caus. in integr.restit.agi poss.l.illud nullam* 25.§. 1.*& l.seq.D.de minor.l.si minoris* 25.*D.de admin.tutor.*

5. Vi scilicet actionum directarum quæ remanent semper penes cedentem *Not.in l.*3.*&* 4.*C.de nouat.l.si res* 70.*D.ad SC.Trebell.*

6. Potest enim minor aduersus vtrumque contractum restitui si etiam in secundo læsio interuenit *l.doli* 19.§. *diuersum* D.*de nouat.*

7. *d.l.*3.§. *scio* D.*de minor.*Iunge *l.qui agnitis* 11.*D.de except.*Sic dicimus cùm solutio fit in consequentiam præcedentis obligationis incipere hypothecam à die obligationis non à die solutionis *l.*1.*D.qui potior.in pignor.hab.*

DEFINITIO II.

Alienatio iniusta bonorum minoris per tutorem aut curatorem facta confirmatur lapsu quinquennij transcursi post maiorem ætatem, ex quo tamen minor scivit sed restitui minor potest.

QVod constitutum est, vt alienatio prædiorum minoris sine decreto contrà Senatusconsultum facta solo silentio confirmetur si minor maior factus per quinquennium tacuerit,[1] non ad eam duntaxat alienationem pertinet quæ à minore facta sit, sed & ad eam quæ ab ipso tutore aut curatore,[2] dummodò eam minor iam tùm sciuerit cùm maior factus est: Alioqui non, nisi à die scientiæ quinquennium illud computabitur.[3] Neque enim æquum est vt currat ignoranti, licet voluerit Iustinianus currere etiam absenti.[4] Hactenùs verò alienationem huiusmodi silentio confirmatam esse proderit, vt autoritas Senatusconsulti obstare non possit ne valeat alienatio.[5] Sed non excludet ea res beneficium restitutionis si minor in alienatione læsus proponatur. Nam & eo casu quo iuris autoritas non resistit alienationi, æquè tamen minori si læsus sit, per in integrum restitutionem succurritur.[6] *Ita tractatum est* in causa D. Adnocati Bollieti 3. Non. Decembr. 1589.

1. *In l.vlt.C.hoc tit.*
2. *l.*2. vbi Dionys. Gothofr. in verb. *statuti temporis eod.* Iacob. Menoch. *in remed.*15.*recup.poss.quæst.*15.
3. Quia nec tacitè consentire videri potest qui ignorat, quando neque videtur habere experiendi facultatem *l. cùm sex* 55.*D.de ædilit.edict.*
4. Absens enim non tantùm protestari potest sed etiam agere per procuratorem *l.*1.*& pass. D.de procur.*
5. Propter defectum decreti ex oratione Seueri de qua *in l.*1.*D.de reb.eor.qui sub tutel.* & lege Constantini de qua *in l.lex quæ tutores* 22.*C.de admin.tutor.*
6. Tametsi & decretum iudicis, & autoritas curatoris interuenerit *l.*2.*si quidem* 11.*C.de prad.min.l.vlt. & tot.tit.C.si aut.vel curat.interuen. l.vlt.C.si aduersus iudic.*Iunge *l.vlt.C.hoc tit.*& pondera verba illa *minimè posse tractari eam occasione prætermissionis decreti sed sic tenere &c.*

DEFINITIO III.

Expressa adprobatio est quoties maior factus aliquid facit vltrò quod priorem contractum valere præsupponat, nisi faciat ex necessitate prioris contractus.

ALienatio rei immobilis ad minorē spectātis in minori ætate facta sine decreto si à minore maiore facto expressim nec tātùm silētio [1]cōfirmata sit, restitutionis beneficio rescindi posteà nō potest.[2] Proinde cùm minor quidā vendidisset sub pacto De retrouendendo intra certū tēpus, Ea lege addita vt si intra id tempus redimere non posset, in triennium vsque redimendi facultas sibi per emptorem prorogaretur. Posteà verò iam maior factus quamuis nondū effluxo priore tempore ad redimendū dato eā prorogationem ab emptore petiisset, interpellatione etiā de ea re testatò facta,[3] Non dubitauit Senatus quin venditionem expressim cōprobasse & ratam habuisse videretur. Nouus enim ille contractus erat,[4] quique licet ex vi & potestate prioris fieri deberet, non tamen in prioris consequentiam vel implemen tū.[5] Prior enim venditio omnimodo impleta fuerat cùm ex vna parte res tradita, ex altera precium solutum esset.[6] Nec ad rem pertinuit quòd nouus ille prorogationis contractus secutus non fuerat. Sola nāque interpellatio sufficiebat in eam rem quæ ex sola interpellantis voluntate pendebat, id est ad confirmandam venditionem.[7] *Ita Senatus* pro Nicolao Despatrons contra Petrum Cochet Idib. April. 1595. Iunge Defin.4.Supr.Si aduersus vendit.

1. Nam si solo silentio confirmata sit restitutio potest locum habere vt dixi *Defin.praced.num.*6.
2. *Tot.tit.C.si maior fact.rat.habuer.*
3. Vt dubitari non posset de animo deliberato petendæ ac obtinendæ prorogationis, vt in *l.qui romæ* 122.*in princip.&* §.*coheredes* D.*de verb.oblig.*
4. Quamuis dici soleat prorogationem non facere nouum contractum sed eum proferre in tempus longius *l.sed si manente* 5.*D.de precar.*
5. Alioqui non amitteretur ex hac causa beneficium restitutionis, secundum ea quæ diximus *Defin.*1.*supr.*
6. Quæ duo sunt quibus empti & venditi actiones continentur *l.ex empto* 11.*D.de action.empt.*
7. In iis enim quæ à sola vtilitate pendent sufficit nuda testatio voluntatis etiam cùm mutatur voluntas. *l.si filiusfamilias* 16.*D.de SC.Macedon.*Multò magis si in eadem voluntate perseueretur. Denique etiam ex actu nullo declaratur voluntas *l.vlt.D.de reb.eor.l.licèt transferam* 20.*D.de adim.legat.l.aura* 77.§.*vlt.de condic.& demonstr.l.qui ex liberis* 11.§. *vlt.De bonor.poss.secund.tabul.*

TIT.

TIT. XL.

De curat.furios.prodig.absent.

DEFINITIO I.

Curator bonis datur proximior ad succedendum cuiuscumque sit iudicij sexus, & ætatis. Datum tamen esse necesse est.

CVm de curatore absentis bonis dando agitur,[1] parùm refert quòd is qui curator datur infirmi iudicij esse dicatur, dummodo sit proximior agnatus cognatúsve & ab intestato successurus. Ea enim cura nihil nisi custodia est,[2] & quasi successionis intestati præmatura[3] quamuis licita[4] occupatio. Quare ad eam mulieres quoque & infantes admittimus,[5] Quandoquidem per easdem personas regi possunt bona quorum isti curam suscipiunt, per quas propria ipsorum bona regantur. Nihil enim vetat ei qui bonis curator datus sit alium curatorem tutorémve dari.[6] Nec tamen consequens est vt si plures sint agnati in eodem succedendi gradu positi, & ex æquis partibus ab intestato si casus contingeret successuri, omnes pro curatoribus haberi debeant.[7] Curator enim solus ille erit qui à iudice datus fuerit, quamquam dari omnes debent si petant, & aliud nihil impediat.[8] Cæterùm si ex iis quidam absint, absurdum sanè fuerit aut dari eos curatores[9] aut idcirco pro datis haberi, quòd sint proximiores: quia nec ab intestato heredes videri possent, quā diu voluntatem suam non declarassent.[10] Proinde si curator absentis bonis datus eo nomine agat, vtique competentes absenti actiones in solidū exercere poterit, nec pro partibus ad alios ab intestato successuros deuoluendis exceptione deficientis iuris repelletur.[11] *Ita Senatus* in causa Guidonis Thomasset, & Ioannis Bochut contra Guidonem de petit-Pierre Augustanum prid. Non. Iunij 1593.

1. De quo *in l.idem priuilegium* 22.§.1.*D.de reb.autor.iudic.poss.alias l.*7.*de priuileg.credit.l.si diu* 8.*l.in possessionem* 6.*in fin.D.quib.ex caus.in poss.ear.l.ab hostibus* 15.*D.ex quib.caus.maior.l.muto* 6.§.*vlt.D.de tutel.*
2. Quamuis etiam administrationem bonorum curator hic habeat, & actiones possit exercere quæ sunt tempore peraturæ *l.creditore* 14.*D.de reb.autor.iudic.possid.*facit *l.inter bonorum* 48.*D.de admin.tutor.*
3. Viuentis enim nec hereditas nec successio est *l.*1.*D.de hered.vel act.vendit.l.*1.*D.pro hered.l.*1.*si quis impubere* D.*de collat.bonor.l.donari* 29.*alias l.quidam* §.*donationem* D.*de donat.*
4. Quia autorem magistratum habet & coniunctum fauorē absentis *l.qui autore* 137.*de reg.iur.*Nam & absentium bona conseruari publicè interest *l.seruum* 33.§.*publicè* D.*de procur.*
5. Sicut & admittuntur ad successionem. Quasi non sit hæc cura virile officium est vt tutela *l.vlt.D.de tutel.* contrà tamen scribit Dec.*ad l.*2.*de reg.iur.*Et melius si inspicias iuris rationem.
6. Quomodo eueniebat olim cùm legitimavnius pupilli tutela alteri pupillo tanquam proximo agnato deferebatur, quod ius mansit vsque ad *l.vlt.C.de legit.tutel.*
7. Sola enim spes successionis non facit curatorem, vt nec sola coniunctio personarum facit coniunctum procuratorem *l.*3.§.*sed etsi fortè* D.*iudicat.solui.*
8. Nam cùm deferatur hæc cura ex sola ratione successionis ad eam admitti debent quotquot sperantur successuri *arg.l.quò tutela* 37.*de reg.iur.*
9. Curator enim neque absens neque inuitus bonis datur *l.*2.§ *quæritur D.de cur.bon.dand.l.*3.§.*si pupillus* D.*de tutel.*
10. Nemo enim aut inuitus aut ignorans fit heres extra causam necessariorum heredum *l.qui in aliena* 6.*D.de acq.her. l.nec emere* 16.*C.de iur.delib.*
11. Nam etsi plures constituti essent curatores, in solidum tamen & agere singuli & conueniri possent nisi per regiones constituti essent *d.l.*2.§.*si plures de curat.bon.dand.*

DEFINITIO II.

Absentis talliabilis bonis & quando curator dari possit dominus feudi, quem directum vocant.

SVperioribus cōsequens est vt si is qui absens est dedititię, & vt loquuntur[1] talliabilis condicionis esse, nec liberos vilos habere probetur, possit dominus petere curatorem sc absentis bonis dari.[1] Non idē erit si talis homo sit cui dominus non in vniuersum successurus sit, sed tantùm in bonis mobilibus[2] vel in certa bonorum portione. Tunc enim curatio agnato proximo deferenda est.[3] Hoc namque casu non impedit dominus causam successionis intestati,[4] quæ priore casu nulla esse potest.[5] *Ita Senatus* in causa D.de Villette, & Ioannæ Brunier 15.Cal.Decemb.1593.

1. Quia defuncti talliabilis bona ad eum pertinerent non tanquam ad heredem sed ex stipulatione, & tanquam ad anormalum successorem, vt loqui solet Baldus.
2. Quales sunt homines ligij apud Centrones nostros quos nunc Tarentasienses appellamus.
3. Secundum ea quæ diximus *Defin.prox.supr.*
4. Cùm possit hoc casu talliabilis relinquere hereditatem qui relinquit bona.
5. Non quasi duo in solidum heredes esse non possint, (nec enim dominus heres est vt dixi) sed quia dominus præoccupando bona vniuersa ex stipulatione cuius condicio existit eo ipso instanti quo talliabilis moritur, impedit ne quæ possit esse hereditas illius qui nulla bona reliquit *l.lex Cornelia* 28.*ad fin.*De *vulg.& pup.substit.l.*2.*D.de castr.pecul.*

DEFINITIO III.

Etiam post tempus quod lege municipali præfinitum est vt absens pro mortuo habeatur possunt cognati petere curam si malint esse curatores quàm heredes.

ETsi scriptis Augustanorum moribus cautum est vt qui per quindecim annos absuit, ita vt vbi sit & an viuat ignoretur, pro mortuo haberi debeat,[1] perindèque bona eius inter proximiores agnatos diuidi possint acsi mortuum eum constaret, si tamen agnatus proximus absentis bonis curator datus, siue ante siue post impletũ decimũ quintum annum tanquam curator agat post annum quintumdecimum, non poterit repelli exceptione illa quasi malè curator datus sit & bonis mortui,[2] Aut ab initio rectè datus posteà absentis morte curator esse desierit.[3] Quod enim agnatorum fauore constitutum est vt post id tempus absens pro mortuo habeatur, non potest agnatis nocere si eum pro viuo habere, & curatores malint esse quàm heredes.[4] Quid enim si viuum esse sciant, nec tamen vitæ probationes vllas habeant?[5] Denique non coguntur vti eo iure quod pro ipsis introductum est :[6] Nisi fortè proponas alios esse agnatos æquè proximos qui non sint curatores. Neque enim iuri suo renunciare quis potest in alterius fraudem, & iniuriam.[7] Sed hoc ita si agnati illi adsint, & prouincialis legis beneficium imploret. Alioqui non debet extraneis possessoribus à curatore conuentis prodesse quod alij agnati sint, quorum interfit haberi absentem pro mortuo,[8] Nec si proponas possessores ab iis agnatis emisse, & quos si tanquam absentis heredes vellent ex nouo iure bona à se vendita vendicare, possent repellere vulgari illa exceptione, *Ni vos ipsi de euictione teneamini.*[9] Est enim exceptio hæc de iure tertij, & exclusiua quidem iuris agentis, sed non aliter ei tertio competens quàm si is velit.[10] In quo exceptionum genere regula est non esse illas admittendas.[11] Fieri namque potest vt agnatus ille proximus heres esse nolit. Et vt maximè velit, eam voluntatem declarari necesse est priusquàm hereditas ipsi quæsita intelligatur.[12] Solis enim suis heredibus concessum est vt statim heredes sint :[13] Nos verò de agnatis loquimur.[14] *Ita Senatus* in ea causa de qua suprà Defin. 1.

1. Contra præsumptionem *l. si vsusfructus 8. de vsufr. leg. l. computationi 68. ad leg. falcid.*
2. Nam sicut viuens non potest habere heredem *l. 1. D. pro hered.* ita nec mortuus curatorem.
3. Etsi enim cura hæc bonorum est, finitur tamen morte personæ vt & omnes cæteræ.
4. Ne alioqui eueniret vt quod in agnatorum fauorem constitutum est in eorum odium retorqueretur contra *l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*
5. Potest enim facile fieri vt non veritas deficiat sed probatio *l. duo sunt Titij 30. de test. tutel.*
6. *l. pen. C. de pact. l. si iudex circumuento 41. D. de minor. l. pactum 46. in fin. D. de pact.*
7. Nisi cùm alter ille ius nullum habet nisi per coniecturam *vulg. l. id quod nostrum 11. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*
8. Esset enim exceptio illa de iure tertij nec exclusiua iuris agentis nisi sub illa condicione si tertius vellet: quod genus exceptionum admitti non debere certum est Bart. *in l. 2. de excep. rei iudic. l. loci 4. §. competit. D. si seruit. vindic.* Id. que sequitur in Definitione.
9. *Ex l. vindicantem 17. l. Seia 73. D. de euict. l. venditrici 3. C. de reb. alien. non alien.*
10. Cùm inuitus heres nemo fiat *l. nec emere 16. C. de iur. delib.*
11. Dixi *num. 18.*
12. Est enim acquisitio hereditatis & facti & animi *l. pro herede 20. l. gerit 88. D. de acquir. hered.*
13. *l. in suis 14. D. de suis & legit. l. in suis 11. de liber. & posthum.*
14. Qui nunquam sunt sui heredes neque necessarij.

DEFINITIO IV.

Cura bonorum absentis non finitur nisi ex quo absens annum ætatis suæ centesimum complesse creditur.

SVnt qui putent curationem bonis absentis datam finiri anno trigesimo sexto,[1] Alii absentem pro mortuo habendum post annum septuagesimum.[2] Receptior sententia est expectandum centesimum.[3] Cæterùm vtcunque sit non à tempore absentiæ sed tantùm à peracto tempore ex quo mors præsumitur, pro mortuo habendus erit.[4] Neque enim hîc locum habet fictio legis Corneliæ nec si proponas, ideò absentem fuisse quòd ab hostibus captus esset, quia non habet locum ea fictio nisi post mortem naturalem.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Pro qua sententia dicitur Alexander consuluisse.
2. *Arg. l. computationi 68. D. ad leg. falcid.* secundum quam tamen debuerat potiùs constitui annus sexagesimus quintus vt constat *ex vers. ab annis sexagenta.*
3. Qui finis esse creditur vitæ longæui hominis *l. an vsusfructus 56. D. de vsufr. l. si vsusfructus 8. de vsufr. legat.* ex quo solent nostri inferre vnumquemque præsumi viuere centum annos, quod tamen ridiculum est dicere & contra *d. l. computationi, aliàs l. hereditatum ad leg. falcid.*
4. Quia non sicut is qui semel fuit viuus potest haberi pro mortuo, ita & is qui semel habitus fuisset pro mortuo posset haberi postea pro viuo.
5. Quia quandiu captiuus viuit naturaliter apud hostes, potest fictio postliminij locum habere quæ ideò inter omnia retinet in suspenso *l. pen. de suis & leg. l. postliminium 19. & tot. tit. De capt. & postlim. l. illa institutio 32. §. 1. de hered. instit.*

DEFINITIO V.

Quæ exclusa est à Spe successionis intestati, hoc ipso excluditur etiam à cura & custodia bonorum absentis. Nec aliud est etiamsi petierit restitutionem nisi etiam obtinuerit.

EA quæ dote à patre accepta bonis paternis fraterniſq; renũciauerat sicut à fratrũ successione legitima per renunciationẽ iureiurãdo firmatã exclusa est.[1] Ita nec ad vnius ex fratribus bonorũ custodiam

diam, & curationem admitti debet, cùm nihil eius intersit.[2] Nec mutabit, quod aduersus eam renunciationem implorauerit auxilium restitutionis propter immodicam læsionem.[3] Quandiu enim de restitutionis iure & æquitate pronunciatum non est perinde stari debet renunciationi acsi impetratum rescriptum nullum esset.[4] Itaque sicut interea nullus sorori ad fraternam successionem aditus patet, ita neque ad eiusmodi curationem obtinendam. Sequitur enim illa ius legitimæ successionis.[6] Planè si paternis tantùm bonis filia renunciauerit, aliud erit quia licet non alia bona absens habeat quàm quæ à patre profecta sint,[6] tamen ex quo frater patri heres extitit cœperunt esse fraterna, quæ ante paterna fuerant,[7] ob idque quasi alia sint, propter mutatam qualitatem & condicionem;[8] renunciatio paternorum quæ tanquam odiosa strictè interpretanda est[9] ad ea non extenditur.[10] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 9. supr. de pact.

1. Propter autoritatem iurisiurandi & pontificiæ constitutionis *in cap. quamuis pactum de pact. in 6.* vbi Canonistæ.
2. Interest enim illorum duntaxat qui possunt succedere ab intestato.
3. Potest enim ex hac causa concedi restitutio, priùs tamen impetrata absolutione iuramenti. *Not. in dict. cap. quamuis.*
4. Quia interim & in dubio præsumendum est pro contractu *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falsi. l. meminerit 4. C. si seruus exporti non.* & pro patre quod bonum consilium pro filia acceperit *l. vlt. C. hoc tit.*
5. Dixi *Defin. 1. & seq. supr.*
6. Quæ proinde inspecta origine sunt paterna *Auth. ex testamento C. de secund. nupt.*
7. Nam mutata condicione personarum mutatur etiam condicio bonorum *l. per curatorem 90 §. 1. D. de acq. hered. l. vlt. C. de inoff. testam.* Notant nostri latè *ad l. 1. §. veteres D. de acquir. poss.*
8. Alia enim qualitas & condicio aliam rem facit, quamuis eadem substantia maneat *l. seruus 27. in fin. D. de Adim. legat. l. quæres 98. §. aream de solut.*
9. Abhorret enim à regulis iuris ciuilis *l. 3. C. de collat. l. vlt. D. de suis & legit.*
10. Siquidem odiosa omnia sunt restringenda non ampliandapet interpretationem *vulg. l. cùm quidam 19. D. de liber & posth. l. hoc modo 64. in fin. De condic. & demonstr.*

DEFINITIO VI.

Inuitus curator nemo datur bonis absentis, ne quidem is qui inuitus posset dari procurator ad litem.

QVi publico in tribunalibus officio procuratoris fungitur, etiam inuitus dari curator minori ad litem potest,[1] bonis absentis nõ potest si neque ex agnatis aut cognatis sit neque ex adfinibus aut vicinis, quia curatio hæc non item illa necessitatem adfert præstandæ satisdationis,[2] rationúmque reddendarum.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 4. sup. Qui tutor. aut curat. dare darive poss.

1. Quia publico & necessario munere fungitur, vt scripsi *Defin. 2. supr. de in lit. dand. tutor.*
2. Qua tamen onerari quem inuitum pro alio inciuile est *l. hæc stipulatio 14. in fin. D. vt legat. nom. cauent.* Nam nec semper facile est inuenire fideiussorem *l. 2. §. pen. D. de iudic.*
3. Cùm habeat administrationem aliquam adnexam licet potissimum detur pro custodia, vt dixi *Defin. num. 2. supr. ex l. inter bonorum 48. D. de admin tutor.*

DEFINITIO VII.

Interdicto bonorum facta prodigo sine causæ cognitione non valet, nec nocet nisi notoria sit prodigalitas.

NOn valet interdictio bonorum facta prodigo sine causæ cognitione,[1] Nec si generali publicóque vt fit programmate prohibitum sit voce præconis & iubente iudice ne cum eo contraheretur, nocebit ea res illis qui bona fide posteà cum illo contraxerunt.[2] Nisi probetur ille notoriè prodigus, id est qui neque modum neque finem vllum habeat expensarum.[3] Quo casu etiam nulla præcedente interdictione, nedum causæ cognitione,[4] æquissimum est nocere dolum suum ei qui contraxit cum perdituro. Sed & cũ ei qui reuera prodigus est bonis interdicitur causa cognita, id est ipso citato; itémque agnatis, cognatis adfinibus & vicinis,[6] curator ei dandus est & quidem tanquam prodigo, ne alioqui magno damno afficiatur, si cum eo contrahi non possit.[7] Sed tamen si curator datus non sit, non eo minùs irritum erit quod cum illo contractum fuerit,[8] Neque prætextu ignorantiæ excusabitur qui condicionem illius cum quo contraxit, non debuit ignorare.[9] *Ita Senatus* in causa Ioannis Guers & Claudij Voutier 6. Non. Decemb. 1594.

1. Bart. & alij *ad l. i. cui bonis 6. D. de verb. obligat.*
2. Id est ignorantes prodigalitatem & interdictionem. Nihil enim refert an interdictio nulla præcesserit an perpetram & sine causæ cognitione *arg. d. l. 2. D. de autor. tutor.* iunct. *l. 1. D. hoc tit.* in illis verbis *si talem hominem inuenerint. l. observare 6. eod.*
3. Quæ prodigi definitio est *d. l. 1. D. hoc tit.*
4. Nam quæ notoriè vera sunt, nec causæ cognitione indigent nec probatione, neque rursum vllam ignorantiæ excusationem admittunt *l. cùm sex 55. de adilit. edict. l. regula 9. §. sed facti D. de iur. & fact. ignor. l. sed si pupillus 12. §. proscribere D. de institor. act.*
5. Quamuis non eo minùs sit bonæ fidei emptor, qui scilicet emit à vero domino *l. si quis cum sciret 8. D. pro emptor.* Aufrer. *ad Capell Tholos. quæst. 52.*
6. In iis enim quæ causæ cognitionem requirunt semper sunt citandi omnes quorum interest *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. etiam 29. §. vlt. De minor.*
7. *arg. l. quod si minor 24. §. non semper eod.* Nam cum prodigi curatore contrahi potest damnũ eò ad ipsius prodigi vtilitatem *l. pignus 11. & seq. l. vlt. D. hoc tit.*
8. *l. Iulianus 10. in princip. eod.*
9. *l. qui cum alio 19. de regul. iur.* Bart. & alij *ad d. l. in cui 6. de verb. oblig.* Excipe tamen casum de quo *in Defin. 1. supr. si quis ignorans minor est.*

DEFINITIO VIII.

Minori prodigo curator datur etiam inuito, sed tamen quasi minori non quasi prodigo. Et quid inter virumque curatorem intersit.

MInori qui idem sit prodigus curator dandus est etiam non petenti adeóque inuito,[1] sed tamen vt minori non vt prodigo quoniam quousque quintum & vicesimum annum impleuerit ætatis victum esse intelligitur, non animi, ob idque ætati tantisper consulendum est.[2] Nec aliud erit tametsi pater mores filij suspectos habuerit, eúmque testamento exheredauerit aut in legitima tantùm instituerit, nepotibus ex eo heredibus in reliquum assem scriptis.[3] Proinde finita minori ætate curatio quoque finita videbitur, quamuis prodigus duret.[4] Idémque obseruabitur etiamsi curator constante officio dederit operam vt huic minori non secus ac prodigo bonis interdiceretur.[5] Non enim mutat ea res curationis causam cùm vt dixi nec tanquam prodigo dari debuerit aut potuerit, quandiu minor fuit.[6] Cui consequens est vt si agente creditore qui post interdictionem contraxerat, curator ex officij sui ratione velit intercedere[7] nō sit audiendus, quia minoris curator nec excipere nec experiri potest minoris nomine, sed minor ipse autore curatore.[8] In quo curator minoris differt à curatore prodigi. Huic enim prodigi nomine, non etiam ipsi prodigo & agendi ius competit & excipiendi, quia non sicut minoris ita prodigi voluntas vlla esse intelligitur.[10] Vnde illud quoque fit vt aduersus contractum, à prodigo perperam celebratum nulla sit opus restitutione in integrum,[11] adeóque nec iurisiurandi absolutione, quia prodigus ex iuramento non obligatur.[12] In minore contrà restitutio necessaria est nisi contraxerit sine autoritate curatoris quem iam tum habebat.[13] Quo casu cùm ex nostrorum traditione pro pupillo habeatur[14] non magis obligari ex iureiurando potuit, quàm si impubes fuisset,[15] Sed non faciet ea res vt eo magis liceat curatori ius creditoris prohibere, vt pote cùm nihil ipsius interest.[16] Maximè verò si minor id quod gessit ratum habere malit.[17] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quod in aliis minoribus non ita est. Nec enim datur iis curator nisi petentibus §. *item inuiti Inst. de curat. l. 3. § si pupillus* D. *de tutel.*
2. *d. l. 3. in princip. de tutel.*
3. Vt in specie *l. penult. §. potuit* D. *hoc tit.*
4. Itaque ex eo tempore curator dandus erit siue idem siue alius, sed tanquam prodigo, quousque sanos mores receperit *l. 1.* D. *hoc tit.*
5. Nam & minor curatorem habens solet æquiparari prodigo, hactenus nimirum vt nihil per se administrare aut alienare possit *l. 3.* C. *de in integr. restit. minor.*
6. *d. l. 3. in princip.* D. *de tutel.*
7. Tanquam si esset curator datus prodigo, quo casu intercedere ipse & posset & deberet *arg. l. cuius bonis* 9. D. *hoc tit.*
9. Nam quòd minor curatorem habet non facit vt iudicio careat, aut consilio, ideóque etiam sine curatore suo vtiliter obligari potest *l. pubères* 101. *de verb. oblig.*
10. Quomodo de furioso & furiosi curatore scriptum est *in l. in negotiis* 5. *de regul. iur.* Solent enim furiosus & prodigus, ac ipsorum curatores eodem iure censeri *l. 1. & pass.* D. *hoc tit.* quia prodigi homines furiosorum exitum faciunt *l. hic qui* 12. *in fin.* D. *de tutor. & curat. dat.*
11. Quoniam contractus ipso iure non tenet *l. Iulianus* 10. D. *hoc tit. d. l. is cui* 6. *de verb. oblig. d. l.* 9. C. *de in integr. rest. minor.*
12. Bart. & alij *ad d. l. is cui & ad l. si quis pro eo* 56. D. *de fidciuss.* Omne namque iusiurandum tres comites habere debet, iudicium, veritatem, & æquitatem *cap. quanto & pass. Extr. de iureiur.* Prodigi autem iudicium nullum est. Iunge *cap. non est obligatorium de reg. iur. in* 6.
13. Intellige si contraxerit, non simpliciter se obligando sed administrando & alienando, ne obstet *d. l. pubères* 101. vbi Cuiac. *de verb. oblig.*
14. In iis scilicet quæ pertinent ad administrationem *d. l. 3.* C. *de in integr. restit. minor.*
15. Sacramenta enim puberum duntaxat custodienda sunt *Aisth. sacramenta* C. *si aduers. vendit.*
16. Quippe qui nec minoris nec prodigi curator sit.
17. Rati enim habitio facta post maiorem ætatem excludit beneficium restitutionis *l. 1. & tot. tit.* C. *si maior fact. rat. hab.*

DEFINITIO IX.

Bonis absentis qui procuratorem in prouincia reliquit, curator dari non potest.

EIus bonis qui priusquàm abesset à prouincia procuratorem constituerat qui res suas omnes gereret, curator propter absentiam dandus non est, cùm nec abesse videatur qui procuratorem habet in prouincia,[1] quandiu procurator rem ex bona fide administrat. Curatoris enim dādi necessitas nulla est, alio rem curante cuius fides ab eo ipso electa sit de cuius bonis agitur.[2] Cæterùm non faciet ea res vt per absentiā mandantis licere debeat procuratori in re absentis impunè grassari.[3] Sed si malè administret, curator bonis dandus erit.[4] Is nimirum qui proximior sit ad succedendum,[5] & cuius interest rem absentis saluam esse, adeóque malè gestæ administrationis rationem statim reddere eum qui procurator fuit.[6] *Ita tractatum est* ex tempore in secreto auditorio 13. Cal. Mart. 1595. pro Maximino Dunant Tarentasiensi.

1. *l. Papinianus* 20. D. *de procur.* adeò vt non possit hic restitui tanquam absens, si procuratorem reliquerit *l. is qui reipublicæ* 39. D. *ex quib. caus. maior.* imò & si relinquere potuit *l. sed etsi* 26. *§. 1. eod.*
2. Nunquam enim curator bonis datur nisi ex necessitate, vt constat ex legibus citatis *Defin. 1. num. 1. supr.* quæ porrò necessitas nulla subest cùm adest procurator, quippe cuius plenior est potestas. Ille enim actiones omnes exercere potest etiam tempore non perituras *l. 1. §. pen. & pass. de procur.* curator verò bonis datus non item *l. creditore* 14. *de reb. aut. iud. possid.*
3. Quia mandato semper inest clausula bonæ fidei *l. creditor* 60. *§. vlt.* D. *mandat. l. si pater* 12. D. *qua in fraud. credit.* Nec quod futurum sit vt à procuratore possit seruari indemnitas actione mandati ad rem, facit *l. quia satisdatio* 6. D. *de suspect. tutor.*

4. *arg.*

4. *arg. l. sed si vnius* 27. *§. procuratorem* D. *de iniur.*
5. Secundum ea quæ dixi *Defin. 1. supr.*
6. Cùm hodie omnes actiones pereant spatio saltem 30. aut 40. annor. *l. sicut* 3. *& Lomnes* C. *de præscr. 30. vel 40. ann.*

DEFINITIO X.

Curator bonis datus satisdare debet.

CVratori qui bonis datur non facilè iniungendam esse necessitatem plerique putant præstandæ satisdationis,[1] quia non alii ea cura dari solet quàm qui in iis bonis iam quodammodò aliquod ius habeat aut aliquando sit habiturus.[2] Id est proximiori successuro ab intestato. Propter quam causam & fœminas & infantes ad huiusmodi curationem suscipiendam admittimus. Quasi quod dici solet curatoris officium esse virile ad hoc curatorum genus nullomodo pertineat.[3] Tutius tamen est vt hic quoque curator satisdare debeat:[4] Eóque iure passim vtimur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Puta si sit euidenter idoneus nec aut moribus aut facultatibus suspectus.
2. Ac proinde qui pene ad propria bona veniat, quomodo loquitur Vlp. *in l. 1. §. largius de succes. edict.* licèt ibi loquatur de liberis non de agnatis. Adde meliorem rationem quia hic curator custodiam tantùm habet potiùs quàm liberam administrationem *l. inter bonorum* 48. *de admin. tutor.*
3. Dixi *Defin. 1. num. 5. supr.*
4. Nam & remoueri potest tanquam suspectus *l. 3. §. sed & si quis curam* D. *de suspect. tutor. & §. si curator ibid.* Vide Iacob. Menoch. *De arbitr. iudic.*

DEFINITIO XI.

Plus iuris habet curator datus iacenti hereditati, quàm datus bonis absentis, & in quo.

CVrator hereditati iacenti datus in hoc plus iuris habet quàm qui bonis datus est, quòd actiones omnes hereditarias exercere potest, etiam eas quæ tempore periturę non sunt,[2] adeóque restitutionem in integrum, quam defunctus si viueret posset exercere:[3] quoniam agit nomine hereditatis, quæ ipsa defuncti personam in omnibus repræsentat:[4] Curator autem bonis datus non item,[5] quia non in id datur vt absentis personam repræsentet, eiúsve patrimonium augeat, sed in id tantùm vt caueat curétque ne patrimonium diminuatur.[6] Ideóque cùm non plus iuris habeat quàm si esset ab ipso absente procurator generalis constitutus,[7] (nam & procuratoris constitutio si qua esset, faceret cessare curatoris dationem,[8]) non potest petere restitutionem in integrum aut transigere aut quid aliud facere ex iis quæ speciale mandatum requirunt.[9] Illud sanè constat, si actio quæ per curatorem exercetur talis sit quam defunctus exercere quidem potuerit sed noluerit, non esse illum audiendum. Vt putà si ex causa immodicæ læsionis potuerit agere ad rescindendam venditionem, & de eo rogatus ab amicis aut aliis qui beneficium illud sibi cedi vellent, maluerit ratam manere venditionem.[10] Nam & ea res noceret heredi, si quis esset,[11] qui vtique non minùs iuris habere potest quàm curator hereditati datus.[12] Diuersum esset si proponeretur ideò noluisse defunctum petere restitutionem quod alio iure commodius sibi consulere posset. Vtputa quòd redimendæ rei ex pacto de retrouendendo ius haberet.[13] Non enim ideò prohibebitur heres aut curator hereditati datus implorare auxilium restitutionis, siue ante siue post elapsa tempora redimendi, quia is qui cùm plures actiones haberet maluit apud se decernere vt vna vteretur, non idcirco alias abiecisse videri potest.[14] *Ita Senatus* pro Ludouico Velat contra Bartholomeum Truchet 3. Cal. Decemb. 1595. Iunge Defin. 16. infr. De repud. vel abst. hered.

1. Postquàm ita inualuit vt hereditati quoque iacenti curator detur contra quem pragmaticorum errorem vide quę scripsi *in Error.* 2. *Decad.* 3. *De error. pragmat.*
2. Omnes enim æquè sunt hereditariæ nec minùs perpetuæ quàm temporales. *tot. tit.* C. *de hered. action.*
3. Siquidem ius petendæ restitutionis transit ad heredes *l. non solum* 6. D. *de in integr. restit.* Tantundem verò iuris habet hereditas quantum heres, quia nihil iuris transit à defuncto in heredem nisi per mediam hereditatem *l. 14. §.* Scæuola D. *si is qui testam. lib. esse iuss.*
4. *l. non minùs* 51. *in fin. de hered. instit. l. hereditas enim* 34. D. *de acquir. rer. domin. l. heres* 22. D. *de usucap.*
5. *l. creditore* 14. D. *de reb. autor. iud. possid.* Hodie igitur etiam curator bonis datus exercere poterit omnes actiones quia sunt omnes tempore periturę post *l. 3. & 4.* C. *de præscr. 30. vel 40. ann.* vt dixi *ad Defin. 9. num. 6. supr.*
6. *l. inter bonorum* 48. D. *de admin. tutor.*
7. Imò minùs, quia non habet absentis voluntatem expressam quam habet procurator:
8. Vt diximus *Defin. 9. supr.*
9. Cuiusmodi sunt ista Restitutionem petere & transigere *l. mandato* 60. D. *de procur. l. illud* 25. D. *de minor. l. vnic. vbi not.* C. *etiam per procur. caus. in integr. rest. agi poss.* Nec obstat si quis abiiciat curatorem etiam bonis absentis datum posse exercere actiones omnes tempore perituras *l. creditore* 14. D. *de reb. autor. iudic. possid.* Id enim debet intelligi De actionibus quæ absenti competunt ipso iure. Restitutiones autem nunquam competunt ipso iure sed tantùm dantur à prætore causa cognita *l.* 3. D. *de in integr. restit.* ac proinde ita demum si petantur, *l. 4. §. hoc autem iudicium* D. *de damn. infect.* Quid enim si absens malit contractum tenere? quod vtique in dubio præsumendum est.
10. Nemo enim iure sibi competente vti cogitur. *l. pactum* 46. D. *de pact. l. pen.* C. *eod. l. si iudex* 41. D. *de minor.*
11. *Arg. l. vir vsuras* 54. *de donat. int. vir. & vxor.*
12. Cùm in eum transfundatur per additionem quicquid fuit hereditatis *d. l. 1. §.* Scæuola D. *si quis testam. lib. est iuss.*
13. Quia fauorabilior esse solet qui agit ex iure communi & ordinario, quàm qui ex speciali & extraordinario *l. in causa* 16. D. *de minor.*
14. *Arg. l. mater decedens* 19. D. *de inoff. testam. l. legitimam* 8. D. *de hered. petit.* Aliud tamen olim fuit si quis plures habens de eadem re actiones vnam elegisset, eáque vsus fuisset. Cæteras enim hoc ipso amittebat *l. cùm filius* 76. *§. varius de leg.* 2. Sed aliud semper fuit vti vna actione quam elegeris, aliud verò decernere vti, necdum tamen vti:

TIT. XLI.

De magistr. conuen.

DEFINITIO I.

Iudex qui tutorem dedit sine satisdatione non potest eam postea ex interuallo iniungere.

IVDEX qui per iuris aut facti ignorantiam tutorem dedit non iniuncta satisdandi necessitate quam ex officij sui ratione iniungere debuerat, quò magis pupillo consultum esset,[1] nō nisi ex noua causa iniungere ex interuallo eam potest.[2] Non enim permittendum illi est vt tutorem oneret ob id solùm vt seipsum exoneret, [3] posteaquàm semel fideiussoris loco esse cœpit. [4] Nam & si non sit idoneus, ad pupillum ipsum eiúsve agnatos pertinet, non ad magistratum, vt alius fideiussor qui idoneus sit adiiciatur.[5] *Ita tractatum est* ex tempore in publico auditorio 6. Cal. Febr. 1590.

1. Scilicet cùm tutor neque testamentarius esset neque confirmatus, neque ex inquisitione datus. Hi enim tres casus sunt in quibus non tenetur tutor satisdare *l. pen. C. de tutor. vel curat. qui sat. non ded.* Iunge *l. 3. §. 1. & seq. D. de curat. furios.*
2. Quasi qui officio suo semel iam functus sit siue benè siue malè posteaquàm tutorem dedit sine onere satisdationis *arg. l. iudex posteaquàm 55. D. de rei iudic.*
3. Nisi deferatur ei condicio ab iis erga quos est ille oneratus *arg. l. cùm hereditate 55. D. de acquir. hered.* Nec enim potest quisquam mutare consilium in alterius iniuriam *l. nemo potest 75. de reg. iur.*
4. Qui enim semel fuit obligatus nunquam potest facto suo tollere obligationem nisi aliquo ex legitimis modis *l. si seruum 91. §. nunc videamus D. de verb. obligat.* Iunge *l. quod ad heredem 6. D. hoc tit.*
5. Quia pupillo expedit habere saltem tabulas cautionis Rem saluam fore *l. suspectus 5. D. de suspect. tutor.*

COD.

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM

In Sacro Sabaudiæ Senatu tractatarum,

LIBER SEXTVS.

TIT. I.

De iur. patron.

DEFINITIO I.

Ecclesia habens dignitatem aut prælaturam præsumitur esse de iure patronatus Principis.

PRINCEPS in dubio censetur patronus ecclesiæ habentis dignitatem aut prælaturam, ad eúmque proinde ius præsentandi pertinet.[1] Multò magis fatendum est assensum ipsius requiri quotiescunque prælatus aut præfectus monasterio eligendus confirmandúsque est. Adeò vt si assensus ille non interuenerit, nulla eiusmodi electionis ratio habenda sit.[2] Nam & generale est vt quæcunque spreto patrono facta collatio aut electio est aut nullius omnino sit momenti, aut ad irritum saltem deduci debeat.[3] *Ita Senatus* in causa Illustriss. D. Vincentij Laurei Cardinalis Du Montdeuis & Reuer. Petri Goyet de Prioratu Nantuaci contendentium 7. Cal. Mart. 1589.

1. *Can. Reatinæ cum seq. & can. lectis* vbi Archid. 63. *distinct. can. imperium dist.* 10.
2. Roch. de Curt. *in tract. de iur. patron.* in verb. *in ecclesia num. 2. & 7.* Bald. *in cap. quanto de iudic.* Ruseus *in tract. De iurib. regul. in 11. priuileg. num. 6. ex cap. sacrosancta de elect. cap. nobis Extr. hoc tit.*
3. *Can. decernimus 16. quæst. 7.* & aliis proximè citatis.

DEFINITIO II.

Collatio patronati beneficij facta spreto patrono non valet si sit voluntaria, secus si sit necessaria.

QVod proximè diximus collationem patronati, vt vocant, beneficij spreto patrono factam nullius esse momenti, aut saltem ad irritum deduci debere,[1] distinctionem recipit, vt in voluntaria duntaxat collatione id locum habeat, non in necessaria: qualem plerique esse putant eam quæ fit ex causa permutationis:[2] Quibus ita demùm assentiendum est si necessariam & ecclesiæ vtilem causam habuit permutatio, non si vt ferè fit solo personarum fauore & intuitu facta sit.[3] Ne alioqui eue niat vt sit in permutantis potestate patroni ius lædere.[4] *Ita tractatum est* in causa Ioannis de Seruete & N. Ludouici de la Pallud 17. Cal. Iunij 1591.

1. *Ex d. can. decernimus 16. quæst. 7.*
2. Guid. Pap. *quæst. 374.*
3. Hæc enim magis voluntaria quàm necessaria dici debet, initio scilicet inspecto.
4. Contra *l. 2. in fine l. pen. & vlt. D. de natal. restit. l. 2. D. quod vi aut clam. l. non debet alieni 74. de reg. iur.*

DEFINITIO III.

Negligentia patroni deuoluit ius ipsius ad prælatum, Prælati verò negligentia deuoluit ius non patroni sed prælati ad summum Pontificem. Et quando currat tempus.

PAtroni ius ita demum saluum & illæsum esse oportet si non fuerit ille negligens in præsentando, vt nostri loquuntur, hoc est si præsentauerit idoneum clericum intra tempus quod in eâ rem iure pontificio præfinitū est, nēpe quatuor mensiū si patronus fuit laicus, sex mensiū si fuit clericus:[1] Sola namque negligentia locum facit deuolutioni,[2] Nimirum vt propter negligentiam priuetur patronus iure præsentandi pro ea vice, liberáque beneficij collatio perinde acsi beneficium liberum non patronatum esset, spectet ad collatorem.[3] Quòd si ipse quoque collator ordinarius negligens fuerit, nec beneficium intra semestre contulerit nulla interueniente iusta impedimenti causa,[4] ex quo nimirum tempore sciuit aut scire debuit beneficium vacare.[5] Non nocet ea res patrono cui nihil imputari potest, sed nocet ordinario vt ad summum Pontificem totum ius prouidendi & conferendi pro ea vice deuoluatur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *cap.1.vbi not.de iur.patron.in 6.*
2. Rebuff.*in praxi beneficiorum tit.De deuolut.num.1.& 2.& sequent.*
3. Panorm.*in cap.cùm vos Extr.de offic.ordin.*Text.*in cap.vnic.§.verum de iur.patron.in 6.*Canon.*in cap. cùm dilectus Ext.hoc tit.*
4. Nam si iustum fuerit impedimentum puta propter pestem cessat ius deuoluti.Rebuff.*in dict.tract. De deuol.num.* 13.Alex.*cons.*58.*vol.*5.Rip.*in tract.De peste Tit.de priuileg.& iudicij causa pestis.*
5. Non.n.potuit prouidere nisi à die scientiæ vacationis *cap.quia diuersitatem in fi.*& ibi Canon.*de consuet.prab.*Glos. *in cap.licèt per ill.text.in verb.à notitia de suppl.negl prælat.*Glos.*in cap.2.in verb infra sex menses de concess.præb.* Feder.*de sen.cons.*129.Panorm.*in cap.cùm propter post prine.de iur.patr.*Rebuff.*vbi supr.num.*10.Roch.de Curt.*in tract.de iur.patron.* in verb.*honorificum quæst.*27.Glos.*in cap.statutum* 3.*de prab.in* 6.
6. *dict.cap.2.de concess prab.*

DEFINITIO IV.

Beneficia quæ nec dignitatem nec prælaturam habent, regulariter præsumuntur libera.

BEneficia omnia quæ nec dignitatem aut prælaturam habent, nec patronata vt ita dicam probantur, libera præsumuntur,[1] vt & cæteræ res omnes,[2] Libertatem enim rebus omnibus natura indidit, seruitutem cæca hominum auiditas induxit.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Mandos.*in reg.19.quæst.15.num.*13.post Cassad.*decis.*1.*in fin.sub tit.de dilat.*
2. *l.alsius* 8.C.*de seruit.& aqua.l.cum eo* 9.*D.vrban.prad.*
3. *l.*4.*D.de iustit.& iur.*Vide quæ scripsi *in Rationalibus ad eum locum & ad l.*5.*eod.tit.*

DEFINITIO V.

Sufficit præsentatum esse ab eo qui sit in quasi possessione præsentandi, aut de cuius iure constet per verba enunciatiua Papæ.

VT beneficii collatio valeat, nec spreto patrono facta videatur, sufficit factam ab eo præsentationem qui in vltimo actu pro patrono se gesserit, si modò præsentatio ab ipso facta effectum habuit, secuta collatione.[1] Nec quod allegetur & probetur ius patronatus ad alium pertinere, irritam faciet collationem secutam ad præsentationem eius qui in quasi possessione est præsentandi.[2] Nam cùm in beneficialibus causis omnibus, tum maximè cùm de iure patronatus agitur nouissimus status attenditur, cuius probatio inducitur per nouissimos actus,[3] præsertim verò coram iudice laico apud quem non de proprietate sed de sola possessione beneficij disceptari potest. Sed & cùm quis spreto patrono quasi iure deuoluto beneficium impetrasset, his verbis impetrationi insertis *ob negligentiam Tity ad quem præsentatio beneficij pro tempore vacantis asseritur pertinere*, Visum est ea verba sufficere ad probandum quòd Titius in præsentandi quasi possessione sit, nec ampliores in possessorio requiri probationes, si alius nullus sit, qui de iure illo patronatus moueat Titio controuersiam.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Cap.querelam de elect.cap.cùm olim de caus.poss.& propr.cap.consultationibus* vbi glos.*de iur.patron.* Oldr.*cons.*312. Feder.de Sen.*cons.*234.
2. Est enim probabilis & tolerabilis error illius qui id facit quod videt fieri solitum esse *l.imperatores* 13.D.*de pollicit.* Hoc verò maximè obtinet cùm de beneficio agitur non in petitorio sed in possessorio.
3. Ne alioquin euenire necesse sit vt dum altercatio sit de iure patronatus beneficium interim vacare necesse sit. Similis ratio est *in* §.*vlt.Inst.de except.*
4. Guid.Pap.*quæst.*1.
5. Sic enim assertiones omnes iuris patronatus concipi moris est, nisi adsit dictio aliqua quæ dubitationem faciat puta si scripsum sit *fortassis pertinere* etsi verbum illud *asseritur* non tam impetrantis assertionem significare videtur quàm concedentis, licèt dubitantis vt tenet Bisignet.*in Decis.Rot.6.de prab.in antiq.num.*2.incip.*Papa conferr. per text.in Auth.si quando C.de const.pecun.*Cassad.*decis.*4.incip.*hactenus obseruatum fuit de probat.*Rot.*decis.*60.*de rescript.in antiq.*

DEFINITIO VI.

Papa in generali reseruatione beneficiorum non censetur ea comprehendere quæ sunt de iure patronatus laicorum, cui nunquam derogat nisi cùm est litigiosum.

ETsi in beneficiis omnibus cōferendis plenissimā summus Pontifex habet potestatē,[1] non facilè tamē confert beneficia patronata spretis patronis siue laici ij sint siue clerici, sed si laici multò parciùs, ne alioqui eueniat vt laici à fundādis dotādisque ecclesiis reuocentur.[2] Inde fit vt constitutio pontificia

pontificia De reseruatione mensium licet generalissimis verbis concepta non comprehendat beneficia quæ sunt de iure patronatus laicorū siue ex fundatione, siue ex dotatione.[3] Cui consequens est vt nec liget manus ordinarij, quominùs possit ille de beneficio eiusmodi ad patroni laici præsentationem quocunque mense prouidere.[4] Non idem est si de iure patronatus clericorum agatur.[5] Facilius enim summi Pontificis constitutiones clericos afficiunt, quàm laicos.[6] Quæ res facit vt quoniam iuri patronatus clericorum pro arbitrio derogare in totum potest, derogasse quoque videatur, etiamsi non expresserit, Iuri autem patronatus laicorum non item, quia nec expressim solet vnquam ei derogare in totum nisi cùm litigiosum existit, ne interim beneficium diutiùs iaceat. Planè ad dimidiam vsque partem derogare & potest, & solet, sed expressis in eam rem verbis opus est.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Tanquam qui sit ordinarius ordinariorum *cap. licet ecclesiarum de prab.in 6.*
2. Glos.*in d.cap. licet* in verb. *collatio* & ibi apostill. post Gemin.*ibid.*Felin.*in tract. quand. liter. apost. præiud. patron.in princ.& col.*7. *limit.*2. Lap. *alleg.*96. Mart.à Paco *in tract. De mand. apost. part.* 5. Ioan. Nicol.*in tract. De iur. patr. lib.*2. *in fin.vers. vlt.*
3. Vide Roch.de Curt.*in tract.de iur.patr.in vers.competens.num.*56.
4. Nam & odiosa esse creditur ista generalis reseruatio beneficiorum quatenus per eam Papa derogat ordinariæ potestati & iurisdictioni ordinariorum quæ fauorabilis est, ideóque recipit interpretationem saltem passiuam à iure communi vt illud quàm minimùm fieri potest lædat. *vulg.iurib.*
5. Eadem glos.*in d.cap.licèt.in verb.collatio*, quicquid ibi dicat apostill. Vide Benintend.*in de cis.Rota Bonon* 23.
6. Quia clerici ad pontificium forum pertinent non laici *cap.si diligenti & pass.de for.compet.*
7. Publicè namque interest non iacere diu beneficia, quomodo & de bonis profanis scriptum est *in l.*1. *D. de succes. edict.*
8. Roch.de Curt.*in dict.tract.*De *iur. patron.dict.vers.competens num.*56.

DEFINITIO VII.

Cùm Papa derogat iuri patronatus laicorum pro medietate quid faciendum sit.

ID verò cùm euenit vt iuri patronatus laicorum summus Pontifex deroget pro medietate vt in litteris apostolicis scribi moris est, cogitur impetrans alterius partis patronum adire, ipsiúsque consensum & voluntatem exquirere: alioqui perinde nulla aut annullanda erit collatio aut institutio tanquam spreto patrono contra mentem summi Pontificis facta acsi nulla ex parte summus Pontifex iuri patronatus derogasset.[1] Sanè si impetrans patronum adierit, is verò requisitus abnuerit, Nihil erit quod impetranti possit obiici quominus voluntati summi Pontificis satisfeciisse videatur. Itaque non minus beneficium obtinebit, quàm si à patrono admissus esset quia non potest spretum se conqueri patronus qui & aditus fuit & rogatus:[2] Non quòd in cæteris rogatum sufficiat patronum vt eo inuito beneficium obtineatur, si modò alium eúmque idoneum intra statutum tempus præsentauerit, sed quoniam in proposita specie cùm derogatio ex dimidia parte facta per summum Pontificem iuri patronatus laicorum tantundem iuris impetranti tribuat, quantum ei denegat pertinacia patroni recusantis, æquissimum & rationi consentaneum est in pari iure prætualere summi Pontificis voluntatem,[4] quando aliud nihil sit quod meliùs & æquiùs constitui possit.[5] Nam & cùm vnus tantùm patronus ísque laicus est potest summus Pontifex si velit derogare iuri patronatus pro illa vice in totum.[6] Quamquam vt in superioribus dictum est numquam credendus est in totum voluisse derogasse si non distertis verbis idipsum expresserit.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *can.decernimus* 16.*quæst.*7. Abb.*in cap.illud circ.princip.& circ.fin.de iur.patron.& in cap.ex institutione notab.*2.*eod. tit.*Idem Abb.& Felin.*in cap.cùm Bertoldus col.*5.*de re iudic.*Roch. Curtius *de iur.patron.* in verb. *honorificum num.*2.
2. *arg.l.si quis ex aliena* 5.*D.de iudic.*
3. Quia non tantùm rogari, sed etiam consentire patronum oportet si eius iuri nullomodo fuerit derogatum *.tot.tit. De iur.patron.*
4. Simile quiddam est *in l.*1.§.1.*&* 2.*C.de commun. seru.manum.*Et de priuilegio fisci vendentis rem communem in solidum socio inuito *l.*2.C.*de commun.rer.alien.l.vnic.*C.*de vendit.rer.fiscal.*
5. Nam quoties nihil sine captione inuestigari potest, eligendum est id quod minimum habeat iniquitatis *l. quoties* 200.*De reg.iur.*
6. Adduntur enim hoc casu ea verba *pro illa vice* vt appareat nolle summum Pontificem quicquam facere quod trahi possit ad consequentias in futurum tanquam quod faciat ex causa aliqua singulari & contra iuris rationem *l.quod contra* 141.*de reg.iur.cap.cùm dilectus* 28.vbi Abb.*&* in *cap.*3.*Extr.de iur.patron.*Ioann.Papon.*in* 3.*Notar.lib.*2.*tit.de deuolut. pag.*107.*in fin.&* 108.
7. Dixi *Defin.prox.praced.num.vlt.*

DEFINITIO VIII.

Vnio beneficij quod sit de iure patronatus laicorum nunquam potest fieri per Papam inuito patrono laico.

QVod in superioribus diximus,[1] summum Pontificem posse pro medietate derogare iuri patronatus clericorum pro ea vice vt pragmatici loquuntur, locum non habet cùm agitur de beneficiorum vnione: Sicut enim vnio semel facta semper durat,[2] Ita quæ ex eiusmodi vnione fieret iniuria patrono laico perpetuò duraret,[3] indéque fieret vt laici à dotandis beneficiis deterrerentur.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 48.& 49. De sacros. eccles.

1. Defin *prox.praced.num.*6.
2. Quia non fit nisi ex magna aliqua & necessaria causa, & adhibita plenissima causæ cognitione vocatis in eam rem omnibus quorum interest. De quo vide Guid.Pap.*quæst.*101.
3. Quia beneficium vnitum nunquam potest vacare nisi vacante eo cui vnitum fuit Rebuff.*de vnion.benefic.*
4. Quæ ratio sola fuit constituendi ne beneficia patronata conferri possent sine consensu patronorum præsertim laicorum *can.decernimus* 16.*quæst.*7.

DEFINITIO IX.

Ius patronatus per solam famam probatur, itémque per solam quasi possessionem præsentandi secuta tamen collatione.

IVs patronatus probari potest per solam famam,[1] eáque probatio sufficit ad obtinendum etiam in petitorio, multò igitur magis in possessorio.[2] Sed & probatur benè ex sola quasi possessione iuris prætentandi quæ etiam ex vnico actu inducitur.[3] Sed non benè probatur ea quasi possessio iuris præsentandi ex sola præsentatione. At illud potissimùm requiritur vt probetur præsentationem habuisse effectum, id est vt institutio facta ad præsentationem, adeóque institutionis effectus secutus sit.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 70. Sup. De sacrof. eccles.

1. Dummodò fama illa sit benè probata & iis modis quibus placuit famam probari posse & debere, nec vlla ratio in contrarium adferatur. Vide Bart. *ad l. admonendi D. de iureiur.*
2. In quo scilicet leuiores probationes requiruntur, tanquam quod sit minoris momenti. Nec enim afficit beneficiũ nec facit litigiosum Ioann. Andr. & Abb. *in cap. ecclesia sanctæ Mariæ & in cap. fin. Extr. vt lit. pend.*
3. *Text. in cap. cùm de beneficio de præb. in 6. l. Mela § sed si alimenta de alim. & cibar. legat.* Dec. *in l. si emancipati C. de collat. & conf. 117. col. 2.* Alex. *conf. 74. n. 16. vol. 4.* Rom. *conf. 311.*
4. Dec. *conf. 129. &* 149. Panorm. *in cap. 2. de restit. spoliat. in fin.* Adde Corn. *conf. 47. lib. 3.* Roch. de Curt. *in tract. de iur. patron. vers. competens num. 34.* Oldr. *conf. 213.* Feder. de Sen. *conf. 234.* Cald. *conf. 23. de præb. & conf. vlt. de iur. patron. & conf. 12. & 15. eod. tit.* Abb. *conf. 54. incip. videtur lib. 1.* Not. *in cap. cùm ecclesia Sutrina de caus. poss. & propr.*

DEFINITIO X.

Quantum intersit inter ius præsentandi & conferendi.

INter ius præsentandi & conferendi beneficii, hoc interest quòd si collator ritè & ab eo cui conferre potuit requisitus, conferre noluerit, hoc ipso facit vt conferendi pro illa vice ius ad superiorem deuoluatur.[1] Patronus verò si requisitus præsentare noluerit quantumcunque capacem non ob id amittit ius præsentandi, dũmodo intra statuta pro personarum varietate tempora,[2] sed facit tantùm vt si alium legi timè non præsentauerit, valeat collatio huic facta qui patroni beneficium implorauit, quæ alioqui non valeret, certè annullanda esset tanquam spreto patrono facta si requisitus ille non fuisset.[3] Aliter namque posito iure eueniret, vt vel inuitus patronus obuium quemlibet præsentare,[4] vel à iure suo pro illa vice cadere cogeretur,[5] quod vtrumque absurdum esset. *Ita Senatus* in causa Guillielmi Sondaz 13. Cal. Maij 1595.

1. Non enim conferendi ius datum est ordinario aut eius vicario vt liberum habeat arbitrium recusandi collationem, sed vt cogatur conferre primo petenti dummodò digno & capaci *cap. ad decorem. Extr. de institut.* adeò vt eum quoque qui prior præsentatus est à patrono dummodò ecclesiastico cogatur episcopus instituere *cap. cùm autem Extr. de iur. patron.* Quòd si laicus patronus duos successiuè præsentet, valet quidem institutio de secundo, sed episcopus qui malitiosè aut sine causa primum repulit eidem in competenti beneficio cogitur prouidere tanquam qui in hoc ipso deliquerit *cap. pastoralis 29. in fin. eod.*
2. Alia enim sunt tempora quæ ad præsentandum dantur laicis alia quæ clericis. Habent siquidem clerici sex menses, laici verò quatuor duntaxat *cap. quoniam & cap. cùm propter Extr. de iur. patron.* Notat. *in cap. eam te eod.*
3. Non enim potest dici spretus qui fuit rogatus vt dixi *Defin. 7. num. 2. supr. eod.* Iunge *cap. illud 8. in fin. Extr. de iur. patron.*
4. Atqui potest patronus laicus etiam qui aliquem & quidem idoneum iam præsentauit, alium postea præsentare dummodò æquè idoneum, & eo casu episcopo datur gratificatio *d. cap. cùm autem 24. eod. tit. De iur. patron.*
5. Nam nec à iure suo cadit patronus qui ecclesiam ipse contulit, sed si pœnitentia ductus alium præsentare velit, potest id facere, & talis præsentati institutio stare debet *cap. cùm laici 10. Extr. eod. de iur. patron.*

TIT. II.

De furt.

DEFINITIO I.

Varia indicia ex quibus furti reus torqueri & potest & debet.

CVm Titio pecunia subtracta esset & probaretur Sempronium inopem pecunias quasdam habuisse quas vnde habuisset indicare non potuerat,[1] & viso Titio furem conquirente auffugisse,[2] adeóque illum qui subreptas pecunias persequenti indicauerat occidere voluisse[3] Visum est, concurrente præsertim mala fama,[4] posse ea indicia sufficere vt de Sempronio quæstio haberetur,[5] & consequenter vt si fateretur crimen, condemnaretur, si modò priùs constaret de subtractis nummorum corporibus.[6] Itaque iudicem inferiorem qui reum hunc carceribus eximendum, nulláque de eo habita quæstione amplius de crimine inquirendum pronunciauerat, perperam iudicasse placuit.[7] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine 6. Id. Iun. 1590.

1. Ex quo mala criminis præsumptio sumebatur *l. 2. & l. ciuile 5. C. hoc tit.* Nisi proponas emisse quem bona fide in taberna publica vel in foro vbi eiusmodi res vendi solent quales subtractæ dicuntur. Notat Gothofr. *ad d. l. 2.* Sed hoc in pecuniam non cadit quæ non venditur, sed ad emendas res omnes subseruit *l. 1. D. de contr. empt. l. 1. de rer. permut. l. si ita 42. D. de fideiuss.*
2. Est enim fuga indicium criminis *Not. in l. de minore §. tormenta D. de quæstion.* Bald. *ad l. 1. C. de for. fugit. l. 2. C. de reuquir. reis.*

3. Hinc

3. Hinc quoque alia præsumptio. Quid enim interest eius qui furtum non fecit quod res subrepta, indicetur ab alio? *arg. §. est etiam prohibiti Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc. l. 1. §. hoc autem D. de fugit.*
4. Quæ & ipsa magnum indicium est ad torturam si aliud vel minimum concurrat *Not. ad d. §. tormenta.* Dicam *ad tit. De quæst. infr.*
5. Sufficiunt namque indicia ad torturam quamuis non quælibet sed grauia tantum aut leuiora quidem sed plura simul innota. *Not. in d. §. tormenta.*
6. Semper enim prius est vt constare debeat de corpore *l. 4. & vlt. D. de confess.* Alioqui enim confessiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet *l. 1. §. Diuus Seuerus D. de quæstion.*
7. Magnum enim momentum in quæstione positum est ad eruendam veritatem quam semper inuestigare & quibus modis facere potest iudex debet *d. l. 1. in princip. & pass. D. de quæst.*

DEFINITIO II.

Prius debet constare de corpore subrepto quàm vt quis possit ex confessione sua furti condemnari.

QVi confessus est subreptam à se rem Titij, non potest ex ea sola confessione condemnari,[1] si non aliunde constet de corpore subrepto:[2] De quo rursum non ex eo solo constare videbitur quòd ipse reus qui crimen detulit fateatur sibi rem redditam. Priùs enim & aliunde probandum est si breptam esse, vt redditam credi possit: Alioqui absoluendus est reus: Nec audiendus si perire velit.[4] *Ita Senatus* pro Stephano Gay contra Ioannem de Constance 9. Cal. Decemb. 1590.

1. Quia confessiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet, vt dixi *Defin. præc. l. num. 6. ex l. 1. §. Diuus Seuerus D. de quæst.*
2. *l. 4. & vlt. D. de confess.*
3. Iniquum enim esset probationem criminis sumi ex confessione accusatoris, vt neque sumi debet ex domo rei *l. de minore 10. §. tormenta D. de quæst.*
4. Nemo enim auditur perire volens *l. non tantùm 6. in fin. D. de appellat.*

DEFINITIO III.

Quæ sit pœna latronis famosi & quæ famosi furis.

INter famosum latronem & famosum furẽ sicut in criminis qualitate multùm interest, ita & in pœna.[1] Latrones grassatoribus proximos, si sint famosi furca suspendendos esse constat,[2] At fures quantumuis famosos, furtisque dummodò citra latrocinium factis insignes fustibus cædi & ad perpetuas triremes damnari placuit,[3] si non aliud ferat loci consuetudo,[4] aut criminis atrocitas ex aliqua facti circunstantia augeatur. Quid enim si ad furtum accedat quòd nocturni quoque fuerint effractores? *Ita Senatus* in causa Alexandri le vieux. 5. Cal. Febr. 1591.

1. Contrà quàm sensurit Accursius qui famosos latrones pro famosis furibus accepit *in l. capitalium 28. § famosos D. de pœn.*
2. *d. §. famosos.* Et hi sunt quos Gallicè dicimus *voleurs.*
3. Iul. Clar. *in §. furtum num. 7. &* 8. Et hi sunt quos Gallicè vocamus *larrons.* Vide Guid. Pap. *quæst. 589.*
4. Hæc enim seruanda est vt Clarus concludit supradicto loco.
5. Hoc enim capite puniendos esse placuit coniunctis coniunctorum criminum pœnis vt atrocitati delicti etiam atrocitas pœnæ respondeat *l. vlt. D. de effractor. l. si adulterium 38. §. 1. ibi quia hic duplex admissum est D. ad leg. Iul. de adult. l. aut facta 16. D. de pœn.*

DEFINITIO IV.

Non probatur quis fur ex eo solo quod rem furtiuam habeat in domo sua.

NOn probatur quis fur ex eo solo quòd res furtiua in eius domo reperta sit, si neque subripiendi neque celandi animus probetur,[1] qui nec præsumendus est[2] in eo præsertim qui rei subtractæ faciem paratámque offerat restitutionem.[3] Quid enim facilius, quàm vt per aliquem ex domesticis aut etiam fortasse per calliditatem aduersarij calumniatoris res quæ furto subtracta dicitur in ignorantis & innoxii viri domum inferatur? Aliis igitur probationibus opus est.[4] *Ita Senatus* 6. Id. Decemb. 1592.

1. Nec enim furtum sit sine animo furandi *§ placuit Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc.*
2. Vt nec aliud quodlibet delictum *l. meritò 51. D. pro socio.*
3. *arg. l. 2. C. hoc tit.*
4. Quia in criminalibus probationes debent esse luce meridiana clariores, nec quisquam ex præsumptione sola condemnatur, neque ex indiciis nisi & plura sint, & indubitata *l. vlt. C. de probat.* Sed & in ciuilibus nõ probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse *l. neque natales 10. & pass. eod. tit.*

DEFINITIO V.

Furtum potest probari in genere quamuis non sit probatum in specie & quomodo puniri eo casu debeat.

ETsi furtum huic aut illi à Sempronio factum esse probari non potest per testes singulares,[1] Si tamen ex plurium testationibus appareat de diuersis furtis ab eo admissis, non eò minùs probatum erit furtum in genere vt concludi possit Sempronium furem esse.[2] Cuius rei effectus ille erit vt Sempronius tanquam fur condemnari debeat ad pœnam, non tamen, quod mirum est, ad rerum, quæ furto subtractæ dicuntur restitutionem.[3] *Ita tractatum est* 6. Non. Aug. 1595.

1. Nec enim testes singulares probant regulariter nisi in certis casibus *l. iurisiurandi 9. vbi not. C. de testib.*
2. Nihil enim vetat probari furtum in genere, quamuis in specie probari non possit, Nimirum cùm testes singulares tendunt ad eundem finem, & loquuntur de actu reiterabili *Notæ. ad d. l. iurisiurandi.*
3. Qualiter enim probatum crimen est taliter puniri debet vt probationibus pœna & condemnatio respondeat. Facilius autem est vt probetur quid in genere quàm vt probetur in specie. Cæterùm de triplici testium singularitate obstatina, cumulatiua seu adminiculatiua & diuersificatiua & an & quando tales testes possint coniungi, vt fidem faciant. Vide elegantem tractatum Aymon. Crauet. *De antiq. temp. part. 4. cap. sed enim per tot.*

TIT. III.

Quand.non petent.part. petent.accresc.

DEFINITIO I.

De iure adcrescendi inter heredem vniuersalem, aut particularem & institutum ex re certa.

HABENTI partem hereditatis non petentium partes etiam inuito accrescunt,[1] quoniam vna tantùm hereditas est,[2] quæ semel acquisita repudiari postea nō potest,[3] Sed ei qui partem non habet fieri certè nequit, vt alio rum partes accrescant tametsi maximè velit,[4] quia ius accrescendi simile est alluuioni, hactenus nempe vt deficiens portio non personæ accrescat, sed portioni.[5] Inde fit vt inter heredem & legatarium non possit locus esse iuri accrescendi quoniam diuerso iure succedunt, ille in hereditate hic in legato.[6] Nec aliud erit si cui pars hereditatis legata proponatur.[7] Non tàm enim hereditas, quàm hereditarij iuris ratio inducit ius accrescendi.[8] Proinde si ex contrario vnus ex asse, aut ex assis parte qualibet institutus, alius ex fundo Corneliano heres scriptus sit, non habebit hic iùs accrescendi vt repudiante herede possit heres fieri ex asse, cùm legatarii loco habeatur.[9] Quid ergo? Institutio illa ex re certa intercidet sicut & legata omnia eo testamento relicta, non adita ex testamento hereditate.[10] Aliud iuris est si nullo alio scripto herede testator Titium instituerit ex fundo Corneliano Sempronium ex Liboniano. Nam quemadmodum qui solus ex fundo scriptus est in toto asse institutus intelligitur detracta fundi mentione,[11] Ita in proposito videatur Titius & Sempronius sine partibus instituti, & consequenter heredes ex semissibus, acsi nec fundi Corneliani nec Liboniani testator meminisset,[12] Nisi quod ad officium arbitrorum familiæ erciscundæ pertinet vt in diuidenda hereditate perinde sequantur voluntatem testatoris acsi hereditas in semisses non diuideretur, Id est vt Titio fundum Cornelianum adiudicent, Sempronio Libonianum, licèt Corneliani æstimatio dodrantem hereditatis efficiat, Liboniani verò non nisi quadrantem.[13] Nam &, si proponas institutum Titium ex parte tertia fundi Corneliani, Sempronium ex besse eiusdem fundi, nullo alio herede aut coherede addito qui aut ex parte hereditatis aut ex asse aut sine parte scriptus sit, habebuntur pro heredibus ex semisse acsi sine partibus scripti essent nisi contraria probetur voluntas testatoris.[14] Etsi enim ex quibus fundi partibus scripti fuerunt, ex iisdem videri possunt in hereditate instituti,[15] negant tamen prudentes eam in dubio capiendam interpretationem, sed potius credendum testatorem singulos instituisse ex asse,[16] ac proinde ex semisse, reuocato ad assem dupondio.[17] Atque hæc quidem rectissimè ex iuris ratione disputantur. At inualuit ex interpretum errore vt institutus ex re certa alio quoque herede ex asse scripto habeat ius accrescendi, possitque repudiante vniuersali herede totam hereditatem sibi acquirere:[18] Sicut & illud magis obtinuit vt inter coheredes testator iùs accrescendi prohibere possit si velit,[19] Quod nos refutauimus Defin.2. infr. de hered.instit.[20] *Ita tractatum est* in ea causa de qua ibid.

1. *l. qui ex duabus* 53.§.1. *D. de acquir.hered. l. vnic. C. hoc tit.*
2. Eáque individua *l. Pomponius* 8. *in fin. D. de vsi vindic.* Quia persona defuncti quæ individua est repræsentat. *l. hereditas enim* 34. *D. de acquir. rer. domin.*
3. *l. sicut* 4. *C. de r. pud. vel alßin. hered.* Qui enim semel heres fuit semper heres manet *l. ait prætor* 7. *§. sed quod Papinianus de minor. l. ei qui soluendo* 88. *de hered. inst.*
4. *l. si totam* 83. *D. de acquir. hered.*
5. *l. si Titio fructus* 33.§.1. *D. de vsufr.*
6. *l. sed cum patrono* 6. *& ibi not. D. de bonor. possess. l. si sub condicione* 16. *D. quib. mod. vsusfr. amitt.*
7. Nam & partem hereditatis legari posse constat *l. si quis seruum* 8. *§. vlt. de leg.* 2. *l. vlt. De vsufr. legat.*
8. Nam legatarius hereditatis non magis est successor iuris quàm legatarius rei singularis vt scripsi *ad d. l.* 8.*§. vlt. de legat.* 2. *libr.* 18. *Coniect.*
9. *l. quoties* 13. *C. de hered. instit.* & ibi Bald. *arg. §. posteriore Inst. quib. mod. testam. infirm.* Reprehensus tamen à Castr. qui contra tenet institutum ex re certa habere ius adcrescendi, fierique heredem ex asse si vniuersalis aut particularis heres repudiet quod & Bart. defendit *ad d. l. quoties & ad l. ex facto* 35. *D. eod.* Idem Bald. sibi contrarius *in Auth. nouissima C. de inoff. testam.* Vide Iulium Clar. *in §. testamentum quæst.* 53. & quæ scripsi *in Err.* 5. *Decad.* 15. *De error. pragm.* Adde Rom. *cons.* 81.
10. *l. si nemo* 9. *D. de testim. tutel. l. ea quam* 16. *C. de fideic.*
11. *l.* 1.*§. si ex fundo D. de hered. instit.*
12. *l. si alterius* 10. *eod. tit.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib.* 17. *Coniect. cap.* 16.
13. *d. l. ex facto* 35. *eod. tit.*
14. *l. quoties* 9.*§. si duo eod. tit.*
15. Vt eadem proportio seruetur in distribuenda hereditate quam seruauit testator in distribuendo fundo.
16. *d. §. si duo & §. si ex fundo & d. l. si alterius.*
17. Quod necessariò faciendum est *l. item quod Sabinus* 17. *§. sed si asse expleto & seqq. cum l. seq. eod. tit.*
18. Ex Bartolo & aliis supra citatis *num.* 9.
19. Ex eodem Bart. *in d. §. si duo.*
20. Et fusiùs *in dict. Err.* 5. *Decad.* 15. *De error. pragmat.*

DEFI.

DEFINITIO II.

Inter fideicommissarios siue vniuersales siue singulares an & quando locus sit iuri adcrescendi.

FIdeicommissarios vniuersales heredum loco esse nemo ambigit:[1] Sed non [illegible]rò tamen in omnibus bene heredibus comparantur, maximè verò quod ad ius accrescendi.[2] Nam [illegible]redi etiam inuito deficiens coheredis portio accrescat,[3] inter fideicommissarios tamen vniuersales non aliter iuri accrescendi locus est quàm si & re & verbis, aut saltem re coniuncti sint.[4] Vt euenit in fideicommissariis singularibus, & legatariis.[5] Eiúsque dissimilitudinis ratio aperta illa est, quòd deficiens fideicommissi portio numquam vacat, sed aut ad sequentem fideicommissarium si quis sit deuolutur, aut remanet penes heredem:[6] à quo nimirum aditam fuisse hereditatem necessariò ponendum est vt fideicommissum valere possit,[7] Nisi ad nouellam Iustiniani constitutionem respicias qua inductum fuit contra iuris veteris rationem, vt recusante scripto herede adire hereditatem, liceat fideicommissarijs vniuersalibus idipsum facere, atque ita sibi hereditatem acquirere:[8] Sed cùm id fit, heredes ipsi fiunt, & consequenter fideicommissarij esse desinunt,[9] Vt proinde nec mirum sit inter eos vel inuitos locum eo casu habere ius accrescendi.[10] *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & Franciscæ Lose 8. Id. Mart. 1591.

1. §. *restituta Inst. de fideic. hered. l.* 2. *& pass. D. ad SC. Trebell.*
2. Nam cùm is qui hereditatem restituit nihilominus heres maneat *d. §. restituta*, nec possint vni homini duo esse heredes in solidum *l. quod contra* 141.*§. 1. de reg. iur.* non potest fideicommissarius heres esse, nec proindè absolutè censeri iure heredis in omnibus.
3. *l. Qui ex duabus* 53. §. 1. *D. de acquir. hered. l. si ex pluribus* 9. *D. de suis & legit.*
4. *l. Lucius* 78.*§. quæ habebat.* vbi Bart. *D. ad SC. Trebell.*
5. Quia nisi re & verbis coniuncti sint, semper habent partes id est etiam ab initio ideóque non possunt habere ius adcrescendi *l. planè* 34.*§. si coniunctim de leg.* 1. *l. re coniuncti* 89. *de legat.* 3. Bart. *cons.* 53. *incip.* Picaredus Rip. *ad l.* 1.§. *sed & quoties D. ad SC. Treb. ex l. vnic. §. sin autem sub condicione* iunct. §. *pen. C. de caduc. toll. & l. filius familias* 114. §. *Diui de leg.* 1. Distinguere tamen oportet inspecto iure vetere an legatum sit per vindicationem an per damnationem. Videndáque sunt omnino ad totum hunc tractatum intelligendum, quæ scripsi *Decad.* 49. *&* 50. *De error. pragmat.*
6. *l. vnic §. vbi autem legatarij C. de caduc. tollend. l. Iulianus* 60. *de leg.* 2.
7. *d. l. ea quam* 16. *C. de fideic. l. si nemo* 9. *D. de testam. tutel.*
8. *Nouell* 1. *de hered. & falcid.*
9. Nec enim potest idem heres esse & fideicommissarius *l.* 1. 2. *& pass. D. ad SC. Treb. d. §. restituta Inst. de fideic. hered.*
10. Quippe quod locum semper habeat inter heredes etiam inuitos vt dixi *num.* 3. *supr.* Vide in hanc Definitionem, quod tractat Ferrariensis *in form. libell.* quo agit *ex subst. §. fin.* vbi defendit inter fideicommissarios non esse locum iuri adcrescendi *ex l ex asse* 28.*§ penult. l cogi* 16.*§. si quis heres* 4. *&* §. *idem Marcianus* 9. iunct. *d. §. sed & quoties l.* 1. *ad SC. Trebell.* Quæ sententia in fideicommissariis disiunctis vera sanè est & indubitata *dict. §. quæ habebat l. Lucius* 78. *eod.* Sed in coniunctis falsa est.

TIT. IV.

De collationib.

DEFINITIO I.

Collatio quidem non habet locum in successione collateralium sed officium arbitri familiæ erciscundæ aliquando inducendum est vice collationis.

IN collateralium quidē successione cessat ius collationis,[1] quia quod frater à fratre aut agnatus ab agnato inter viuos habuit, non potest videri datum animo dimittendæ portionis hereditariæ postmodùm obtingentis, quæ tum nec debebatur,[2] nec in eo erat vt vel ex voto,[3] vel miserationis intuitu[4] deberi vnquam posset: Quod in ascendentium successione secus est.[5] Sed si tamen æquitas rei potestatem collationis inducere debeat,[6] deficiente iuris remedio succedet officium arbitri familiæ erciscundæ, vti ne quisquam ex coheredibus præcipuum id habeat quod citra cæterorum iniuriam retinere non possit.[7] Exemplum esto in ea specie quam tractauimus sub tit. De pact. Defin. 2. in qua hoc ipsum à Senatu nostro tractatum & decisum est.

1. Quod à prætoribus primùm fuit introductum contra emancipatos, vt sua conferrent qui appeterent aliena *l.* 1. *& pass. D. hoc tit.* Emancipatur autem nemo nisi qui sit in potestate, nec in potestate quisquam est nisi ascendentium. Denique collatio non fit nisi inter liberos *l. vt liberis* 17. *& pass. C. hoc tit.*
2. Quia viuentis neque hereditas neque heres esse potest. *l.* 1. *de hered. vend. l.* 1. *D. pro hered.*
3. Quomodo ascendentium hereditates dicuntur debitæ descendentibus *l. nam etsi in. in princ. D. de inoff. testam.* Vnde est quod liberi parentibus succedentes dicuntur venire penè ad propria bona *l.* 1.*§. largius D. de succeff. edict. l. in suis D. de liber. & post.*
4. Quomodo descendentium hereditates ascendentibus deferuntur *l. scripto* 7.*§. vlt. D. vnd. liber. l. iure successum* 6. *De iur. dot.*
5. *d. l. nam etsi & d. l. scripto §. vlt.*
6. Est enim totum ius De collationibus inductum ex summa æquitate contra rigorem iuris à prætore *d. l.* 1. *D. de collat bonor.* postea verò auctum ab Imperatoribus maximè ad æqualitatem inter liberos seruandam *d. l. vt liberis l. illam* 19. *& l. illud* 20. *C. hoc tit.*
7. Officium enim arbitri adminiculum est & auxilium subsidiarium cui plerumque locus est ex æquitate cùm ratio iuris deficit *vt in l.* 2. *C. de inoff. donat. l. fil.* 16. *l. vlt. & pass. C. famil. ercisc.* Iunge *l. quia tantundem* 7. *D. de negot. gest.*

DEFINITIO II.

Datum vltra portionem hereditariam non est conferendum.

DOtem pater filiæ suæ nomine dederat aureorum ducentorum his verbis additis, *Idque vltra eam portionem quæ in bonis paternis defuncto pat. e habitura est.* Defuncto patre intestato, quærebatur an ea dos conferri deberet fororibus cum filia dotata succedentibus. Placebat, quod ad maritum primùm pertineret licèt vxoris nomine ac voluntate tertiam hereditatis partem teneret, iniquè tamen aduersus eum collationem postulari qui dotem suo iure haberet.[1] Cùm sola igitur muliere de collationis iure quærendum esse, vt si collationi locus esset, tanto minus ferret illi ex reliqua patris hereditate:[2] In proposito autem nec mulier ipsa collationi obstricta videbatur, quia præter & vltra portionem hereditariam ea dos filiæ fuerat constituta. Quibus verbis expressa videbatur voluntas patris collationem prohibentis:[3] cùm alioqui non haberet filia dotem præcipuam si eam conferre cogeretur.[4] Nemo autem dubitat quin cesset collatio ex voluntate parentis non solùm si voluntas illa expressa sit, sed etiam si tacita.[5] *Ita Senatus* in causa vxorum Amedei Pugeat & Claudii Brunet. 5. Id. Febr. 1593.

1. *l. Titia* 62. D. *de iur. dot. l. si donaturus* 9. §. 1. D *de condict. caus. dat.*
2. *l. dotis quidem portio* 5. *C. hoc tit.* Sic enim plerumque collatio fit non vt aliquid detur, sed vt minus accipiatur *l.* 1. §. *sed etsi tantum* D. *hoc tit.*
3. Ioann. Papon. *in syntagmate Arestorum tit. De rapport.*
4. Sunt enim ista contraria venire quid in collationem & retineri præcipuum ac vltra portionem hereditariam *l. filia cuius* 18. *C familiercisc. l. si dona. ione* 13. *C. hoc tit.*
5. Bald. *cons.* 210 incip. *sciendum est col.* 1. *lib.* 4. Socin. *cons.* 127. *col.* 8 *lib.* 3. Cravet. *cons.* 85. *num.* 18.

DEFINITIO III.

Casus in quo maritus teneri potest ad dotis collationem.

QVid autem si collationi locus esset ac marito dotem pecuniariam petenti obiiceretur, Possideri ab eo vxoris nomine tertiam partis hereditatis: An repelli posset exceptione, quasi qui pecuniã dotis ea portione vxoris suæ conficere sibi deberet,[1] aut saltè vxoris nomine collationis onus, & iudicium subire?[2] Et siquidem pars quoque hereditaria in dotem data esset, vtique cogendus esset maritus etiam constante matrimonio dotem conferre,[3] aduersus receptas iuris regulas:[4] Estque casus is singularis, rationem illam habens quod nec aliud videretur sub nomine portionis hereditariæ in dotem datum, quàm quod facta collatione in portione hereditaria inueniretur.[5] Prius namque esset ordine intellectus & naturæ, vt vxori competeret portio hereditaria, quàm vt in ea quicquam iuris maritus dotis nomine habere posset.[6] Neque verò mariti interesset an ducenta illa, quæ viuus pater debuisset, conferrentur, an tantò minus vxor ex paterna hereditate perciperet,[7] Quando vtroque casu & dotis diminutionem pati propter necessitatẽ collationis cogeretur, & quod facta collatione supereret, perinde in dote haberet.[8] Quod non similiter contingit solis ducentis in dotem datis. Illo siquidem casu mariti ius in dote diminui æquum non est, cùm salua dote satisfieri possit æquitati collationis:[9] Ita nimirum vt ex cæteris bonis non dotalibus tantò minùs vxor percipiat.[10] At in proposita specie non poterat dici portionem hereditariam quæ ad mulierẽ defuncto patre ab intestato peruenisset, in dotem datam v. deri, cùm sola ducenta data proponerẽtur.[11] Proinde si collationi locus fuisset, id est, si non fuissent ducenta illa in dotem data vltra portionem hereditariam,[12] sed simpliciter, non esset repellendus maritus exceptione doli, tametsi collationem recusaret,[13] nec cogendus suscipere iudicium pro vxore,[14] sed omnimodo aduersus vxorem ipsam agi oporteret, vt fororibus iisdémque coheredibus iudicio familiæ erciscundæ collationis emolumentum præstaretur.[15] Idcò autem non videbatur in dotem data portio futura hereditaria, non quod bona futura in dotem dari minimè possent,[16] (quidni enim possint sicut & pignori dari?[17]) sed quia post pecuniariam dotem constitutam ita scriptum fuerat in alia & separata clausula, *Et ce outre sa part & portion hereditaire*, vt facilè appareret, non addita ea verba augendæ dotis animo,[18] sed potiùs fauore filiæ, ne quandoque mortuo patre pecuniam illam quæ dotis nomine data fuerat conferre aut imputare cogeretur.[19] Idque apparebat euidentius ex eo, quod cùm in ea regione in qua contractus initus fuerat, vigeret consuetudo vt ad proportionem dotis augmentum quod vocant à marito constitui oporteret dimidia tantùm parte minus dote, nihil tamen maritus promiserat supra dimidiam dotis pecuniariæ.[20] *Ita Senatus* in eadẽ causa. An igitur aliud Senatus existimasset si in eadem clausula pater filiæ nomine dotem pecuniariam constituisset vltrà portionem hereditariam quæ ab intestato esset obnenturaꝰ Dixi Defin. 29. supr. De iur. dot.

1. Pecunia siquidem, ex quacunque re confici potest *l. cùm pater* 77. *in princip. de legat.* 2. *l. deducta* 58. §. *accepto D. ad SC. Trebell.*
2. Nec enim ferendum est vt prætextu mariti vxor faciat iniuriam coheredibus, sufficitque maritum indemnem præstari *l. Titia* 62. *D. de iur. dot.*
3. Quasi collatio sit onus non tam personæ quàm portionis hereditariæ quæ nisi certa lege obtineri non potest.
4. Non enim alius tenetur conferre quàm qui succedit *l. 1. & pass. hoc tit. D. & C.* Non autem succedit maritus sed vxor quamuis dos sit in bonis mariti constante matrimonio *l. Lucius* 21. §. *idem respondit constante D. ad municip.*
5. *arg. l. mulier bona* 72 vbi tale quid extat *D. de iur. dot.* Hereditatis enim partes sunt homogeneæ. At hereditas ipsa constitit in iure *l. hereditas* 50. *D. de petit. hered.* ideóque recipit & incrementum & diminutionem *l. item veniam* 20. §. *item non solùm eod. tit.* Ergo & portio hereditaria. Iunge quæ dicam *num.* 11. *infr.*
6. Prius enim de re aut de persona, quàm de iure quærendum est *l. quidam reforunt* 14. *D. de iur. codicill.*
7. Vt nec alterius cuiusuis interest an collatio fiat dando, an minùs percipiendo *l. 1. §. sed & si tantum D. hoc tit. & l. dotis quidem portio* 5. *C. e. d.*
8. Quomodo dici etiam soleat de doris diminutione quæ fit per impensas necessarias, de qua *in l.* 5. *D. de impens. in reb. dotal. fact. l. si is qui* 56. §. *vlt. D. de iur. dot. l. Mæuio* 41. §. 1. *de leg.* 2.

9. Quo-

9. Quomodo & salua dote satisfit æquitati restitutionis in integrum in specie *d. l. Titia* 62. *D. de iur. dot.*
10. *d. l. dotis quidem* 5. *C. hoc tit.*
11. Nec enim hereditas aut portio hereditaria in re aliqua certa vel in quantitate consistere intelligitur cùm è contrario consistat in iure *l. quamuis* 14. *D. si quis omiss. caus. testam.* §. *si quis vna Inst. de fideic. hered. l. cogi* 16. §. *inde quæritur D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. hereditas* 50. *D. de hered. petit.*
12. Venit enim hodie in collationem quicquid non est prohibitum ne veniat *Auth. ex testamento l. vt liberis* 17. *l. illud* 19. *C. hoc tit.* ad seruandam fcilicet inter liberos æqualitatem.
13. *arg. d. l. Titia* 62. *de iur. dot.*
14. *d. l. dotis quidem* 5. *C. hoc tit.*
15. *Ead. l. dotis, & d. l.* 1. §. *sed & si tantum D. eod.*
16. Nulla enim lege prohibitum est bona vniuersa etiam futura in dotem dare *l. nulla* 4. vbi Bald. *C. de iur. dot.*
17. *l.* 1. *D. de pignor. l. vlt. C. quæ res pignor. oblig. poss.*
18. Quamuis dici soleat huiusmodi dictiones *vltra, præter, hoc amplius*, & alias si quæ sunt similes habere vim vt nostri loquuntur repetitionem, idque cum suis omnibus qualitatibus *l. qui ita* 13. vbi Bart. *de dot. releg. l. Seio* 10. §. *vxori de ann. legat. l. si purè* 54. vbi etiam latè Bart. *de legat.* 3.
19. Acsi scriptum esset *extra partem & portionem hereditariam* quasi ea verba non tam dispositiuè quàm per modum exceptionis addita videantur. Alioqui hæc verba addita fauore filiæ in odium eius retorquerentur, quippe cuius interest bona aliqua habere extra dotem, nec omnia in dotem dedisse videri *l. vnic. C. si aduers. dot. l. hac lege* 8. *C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
20. Correlatiuorum enim eadem ratio esse solet & debet *l.* 1. C. *de cupress. libr.* 11. *cap. vlt.* ita vt ex vno ipsorum aliud declaretur. Text. elegans *in l. verum* 7. §. *vlt.* vbi Cumanus D. *de reb. dub.* Sunt autem ista correlatiua Dos, & Augmentum dotale, saltem ex parte augmenti dotalis quod ipsum nomen habet à dote, dicitúrque additamentum *in l. inter socerum* 26. *cùm inter* D. *de pact. dotal. l. etiamsi* 8. C. *de iur. dot.*

TIT. V.

De testament.

DEFINITIO I.

Scriptura quam notarius imperitus donauit nomine codicillorum non eo minus valet iure testamenti si habeat omnes sollennitates testamentorum, Et de clausula codicillari, Et an ei qui egit quasi ex codicillis liceat variare.

RVSTICVS cùm testamento per nuncupationem condito fratris præmortui filium instituisset, posteriore scriptura quam passim codiciliorum nomine donauerat, priùs testamentum reuocauerat,[1] heredi scripto tanquam ingrato hereditatem ademerat,[2] vxorem suam ex asse heredem scripserat,[3] ab eáque legata omnia priore testamento relicta solui præceperat.[4] In ea scriptura septem testes adfuerant masculi, puberes, cogniti, & rogati:[5] omnia denique testamenti solennia interuenerant, vt nihil nisi nomẽ ipsum deesse videretur.[6] Cùm de scripturæ viribus dubitaretur an testamenti codicillorum iure censenda esset,[7] Placuit eam accipiendam interpretationem quæ rectam sani hominis voluntatem tueretur:[8] Ideóque cùm codicillis hereditas non magis adimi possit quàm dari,[9] pro testamento habendam,[10] Non quod hac parte rusticitati quicquam indulgendum esset,[11] sed quia in nomine potiùs quàm in ipsa actus substantia,[12] & quidem per notarij inscitiam,[13] quam & alia multa prodebant, errorem iuris interuenisse appareret.[14] Item quæsitum est, Cùm posteriore scripturæ parte cautum esset, vt si codicillorum iure non valeret, iure donationis causa mortis defenderetur, omnique alio iure quo melius valere posset, An si testamenti iure valere non potuisset, quasi ex fideicommisso hereditas mulieri ab herede instituto deberetur.[15] Placuit fideicommissi petitionem competitura ni, quòd ea clausula omnem voluntatis dum ne solennioris,[16] speciem complecteretur.[17] Rursus dubitatum est, si mulier hereditatem primùm ex testamento petisset, posteà testamenti diffidens viribus ex fideicommisso agere instituisset, An ei liceret variare. Visum est permittendum,[18] propter incerti iuris periculum,[19] cùm dubitari probabiliter posset an ea scriptura quam testator codicillorum nomine passim donauerat, testamenti iure subsisteret. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 29. Martij 88.

1. Cùm tamen per codicillos neque reuocari neque confirmari testamentum possit *l. quod per manus* 10. *D. de iur. codicill.*
2. Quod tamen per codicillos fieri non potuerat *l pen.* §. 1. D. *de condic. instit.*
3. Cùm neque dari per codicillos hereditas possit *l.* 2. §. *vlt. d. l. quod per manus* 10. *l. Diui* 6. *D. de iur. codic. l.* 2. *C. eod. l. hereditas* 5. *C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
4. Hoc quoque in codicillis fieri non potest nisi qui ex testamento valere possent *l. illud* 13. *tractari l. vlt. D. de iur. codic.*
5. Quæ sollennitas in testamentis quidem necessaria est *tit. de testam. ordin. Inst. sed non in codicillis. l. vlt. in fin. C. de codic.* quamuis nihil veter in codicillis quoque eam interuenire quoniam quæ abundant non solent vitiare *vulg. iurib.*
6. Aliud enim est nomen testamenti aliud codicillorum sicut & eorum diuersa sunt iura *l. si idem* 7. *C. eod. tit. De codicill.*
7. *Vt & in d. l. illud* §. *tractari & d. l. vlt.* D. *de iur. codicill. l. non codicillum* 14. *C. hoc tit.*
8. Maligna enim est interpretatio per quam fit vt actus pereat, potiùs quàm vt valeat *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus de verb. oblig. l. quoties* 12. *D. de reb. dub.*
9. *d. l. pen.* §. 1. *D. de condic. instit.*
10. *d. l. non codicillum d.* §. *tractari & d. l. vlt. Iaf. in d. l. non codicillum* Bald. *in l fin. col. vlt. vers. extra quæro C. de codicill. & in l. quærebatur D. de testam. mi. it.* Marc. de Mant. *sing.* 548. vbi citat glos. & Bald. *in l. gloriet. col.* 2. *C. famil. ercisc.* Bart. *in Instituario in princip. de hered. inst.* Dyn. *in l. cogi* 16. §. *& generaliter D. ad SC. Trebell.*

11. Quamuis ei soleat indulgeri quantum ad sollennitates testamentorum *l.vlt.C.hoc tit.*

12. Qui error in nomine non debet nocere quoties constat de voluntate nisi cùm erratum etiam est in corpore *l.quoties 9.in princ.D.de hered.inst.* iunct. *l.si quis in fundi 4.de leg.1.*

13. Quam testatori nocere non oportet *l.errore 7.C.hoc tit.l si librarium 92.de reg.iur.* præsertim cùm error esset tantùm in nomine *l.testamentum 179.hoc tit.*

14. Qui error voluntatem non habet *l.si per errorem 15.D.de iurisd.* voluntas autem semper potior est voce dicentis nedum scriptura scribentis *l. Labeo 7.ad fin. De supell.legat.* Et præterea error iuris excusabilis est in rustico *d.l.vlt.C.hoc tit.l regula 9.*D.*de iur.& fact.ignor.* Valde tamen obstat quod dici solet si non valet quod ago vt ago nec valere vt valere potest cùm sit transitus à specie in speciem Bart.*in l.1.de iur.codicill.* Ias. post alios *in l.1.§.si quis ita de verb.oblig.*

15. Vt dici solet quoties clausula codicillaris adhibetur in testamento nullo *l.quarebatur 19.§.1.D.de test.milit. l.Lucius 88.§.vlt.de leg.2.l.generaliter 24.§.ex testamento D.de fideic.libert.l.1.C.eod.*

16. Non enim posset ea clausula comprehendere testamentum ipsum tanquã quod sit perfectius & sollennius Bart. *in d.l.1.num.22.* D.*de iur.codicill.*

17. *l.cùm pater 77.§.filius matrem de leg.2.* & aliis citatis *num.15.quibus adde l.vlt.C.de codicill.l.2.vbi glos.*in verb.*verbis tamen,eod.l.Scaevola 76.*vbi Bart.& alii ad Trebell.*per l.ex facto 17.in princip.eod.l. filiusfamilias 114.§. at quis heredem de leg.1.*

18. Contra quàm regulariter obtineat *d.l.vlt.C.de codicill.*

19. Nam nec locus est *d.l.vlt.*cùm successor est incertus Bart.*ad l.controversia num.6.D.de transact.*

DEFINITIO II.

Testamentum factum adhibito minore quàm quinque testium numero etiam ab eo qui vel parochum vel notarium pluréve testes adhibere voluit nec potuit,nullius est momenti.

DEtrusus in carceres iniquiores ob falsam accusationem,cùm grauissimo morbo laboraret,& ad cõfitenda peccata parochum,ad suprema verò ordinanda notarium testésque conuocari flagitaret, vtriusque petitionis repulsam inhumaniter passus à Commentariensi,[1] quòd is nonnullorum magistratuum imperio prohiberi se diceret ne quemquam omnino nisi impetrata priùs venia accedere pateretur,palàm heredem nuncupauerat [2] vxorem suam charissimam, Commentariense ipso præsente cum vxore fratréque.Scripturam de ea re Commentariensis mandante testatore confecerat,quam subinde testator propria subscriptione firmauerat.[3] Quærebatur an valeret testamentum,cùm de testatoris voluntate tam per scripturam quàm per tres illos testes constaret,nec difficile tantùm,sed etiã prorsus ἀδύνατον fuisset vt aliorum pluriúmve testium copia haberetur.[4] Cur non enim hoc saltem casu locus sit constitutioni Leonis, [5] quę iubet,vt si in itineribus vel agris alissque inhabitatis locis testamentũ fiat,trium testium confirmatio susciptatur.[6]Sic iis qui in expeditione bellica aut grassante peste testantur vulgares testamentorum solennitates remittimus,[6] fauore vltimæ voluntatis conseruandæ. [7] Nec quicquam videtur æquius,quàm vt si de præcisa,vt ita dicam impossibilitate habendorum testium appareat, satis sit eas adhibitas solennitates quas ius gentium requirit:[8] Duos scilicet testes adfuisse,[9] Aut quæ iure Pontificio sufficerent,nihil nisi parochi duorúmque prætereà testium præsentiam requirente. [10] Atqui parochum habere hic testator voluerat nec potuerat. [11] Sed & cùm pro parocho duos testes adhiberi posse placeat,[12] Quidni testatoris subscriptio vnius saltem testis fidem suppleret ? [13] *Senatus* tamen pronunciauit nullius momenti esse testamentum quod minore quàm quinque testium numero probaretur. [14] Nam nec pestis quantumcunque sæuientis tempore [15],nec si in Tyranni castello ad quod liber non pateret accessus,[16] testamentum factum proponeretur,pauciores tamen quàm quinque testes vnquam sufficient.[17] Neque verò aut nouum aut iniquum est vt intestatus moriatur etiam is qui testari maximè voluit si testium copiam habere non potuerit. [18] Ob idque nimirum solent prudentes viri ne id periculum incurrant,eo tempore testari quo nec testium numerus nec aliud quicquam desit ex solennibus. [19] Digna tamen res visa est cuius asperitatem Princeps ab herede instituta aditus pro sua æquitate corrigere deberet [20],non vt legibus vim faceret ablata legitimis successoribus hereditate,[21] sed vt saluo eorum iure mulieris indemnitati ex ærario aliquatenus prospiceret,ne defuncti innocẽtis voluntas vi maiore quàm obtentus maiestatis licet inscio pientissimo Principe pepererat,prorsus intercidisse videretur.[22] *Ita Senatus* 4.Id.Iulij 1588.

1. Sic enim appellamus eum,qui carceris custodiam habet,quòd in commentarium custodias referat *l.* 4. C. *de custod.reor.*

2. Quasi facturus testamentum saltem nuncupatiuum quod multò pauciores ac leuiores exigit sollennitates *l.in testamentis 26.C.hoc tit.*

3. Atque ita adhibuerat testator omnes sollennitates quas in tanta angustia possibile fuerat adhiberi,vt nihil prorsus ei posset imputari.

4. Nemo enim arctandus est ad impossibile *vulg.l.impossibilium* 185. vbi not. *De reg.iur.l.filius* 15. D. *de condic.instit.* multúmque refert an difficile quid sit an prorsus impossibile,quia impossibilitas habet impedimentum naturale *l. seruinnus* 137.§.*illud de verb.oblig.*

5. Nouell. 41. cui titulus est *Vt in ciuitat. quinque* in itineribus verò & in agris tres testes ad testamentorum fidem sufficiant.

6. *l.casus* 8.C.*hoc tit.l.sed & si quis* §.*quæsitum* D.*si quis caution.* Paris.*cons.*46.*num.*24.*vol.*3.Decius *cons.*284.*qu.*1.DD. *in l.vlt C.hoc tit.* Facit *l.*1.vbi Bart.*de bon.poss.& test.mil.l.Lucius* 40.*& l.vlt.* D.*de testam.milit.*

7. Quam scilicet publice expedit exitum habere *l.vel negare* 6.D.*test.quem.aper.l.*1.C.*de sacrosanct.eccles.*

8. Fernand.Vasq.*De succession.creat.progr.& resolut.part.*1.*lib.*2.§.13.*num.*18.*&* §.*xi.num.*53.

9. Iuxta illud ϛuangelij In ore duorum vel trium stet omne verbum.Vide tamen quæ scripsi *in Err.*2. D*ecad.*36, *De error.pragmat.* vbi probaui nullas esse testamentorum sollennitates quæ possint dici iuris gentium.

10. *Cap.cùm esses,* vbi Abb.Sicul.& Barbat.*Extr.de testam.*Boer.*dec.*218.*num.xi.circ.fin.*Gaill.*pract.obser.lib.*2.*cap.*118, *num.*18.Minsing.*cent.*1.*obser.*96.Guid.Pap.*quæst.*543.*in fin.*

11. Itaque cum per eum non stetisset videbatur parochus habendus pro adhibito *argum. l. in omnibus causis* 39. *De reg.iur.*

12. Specul.*in tit.de instr.edit.*§.*compendiosè num.*12.

13. *Arg.Auth.si modo C.famil.ercisc.*

14. *Per text.in l.vlt.vers.sin autem in illo loco C.hoc tit.l.vlt.C.de codic.l.conficiuntur* 8.§. *codicilli vers. quid enim* D. *de iur.codicill.*

15. Rip.*in tract.De priuil.vlt.vol.caus.pest.num.*15.

16. Bald.& Salic.*in d.l.vlt.C.hoc tit.*& alij quos citat Guill.Bened.*in repet.cap.Raynutius in verb.testamentum* 1.*num.*13.Sequitur Rip.*vbi supr.num.*10.& reprehendit eundem Baldum consentientem *cons.*285.incip.*si quis iuris ciuilis lib.*3.Vide Socin.*cons.*85.*vol.*4.incip.*circa articulum per tot.*

17. Cùm in qualibet vltima voluntate quinque testes ad minus requirantur *d.l.vlt.*§.*vlt.* C.*de codic.l.vlt.* C. *de mort. caus.donat.*

18. *l.*2.D.*si quis aliq.testar.prohib.vel coeger.*

19. Itaque in proposita specie hoc ipsum poterat imputari testatori cur in id vsque tempus distulisset testamentum quod multo ante tempore facere potuerat si voluisset.Sic enim seipsum arctauerat ideóque indignus auxilio videbatur *l.*2.§.*si quis tamen* D.*si quis caution.*

20. *Arg.l.*1.C.*de legib.*iunct.*l.vlt.*§.*pen.& vlt.*D.*quod met.caus.*

21. Numquam enim debet Princeps lædere ius tertio iam quæsitum *l.* 2.§.*meritò &* §.*si quis à Principe* D. *ne quid in loc. public. l.*4. C. *de emancip.liber.*nec beneficia Principis debent cuiquam esse captiosa *l. Paulus notat.*8.D.*de prat. stipulat.*

22. Ad inuidiam enim Principis maximè id pertinere videbatur, quod vidua conquereretur inde nasci occasionem iniurię vnde iura nascuntur *l.meminerint* 6.C.*vnde vi.* Facit *l.imperatorem* 91.& quod ibi notat Bald.D.*de hered. inst.l.*ex *imperfecto* 23.D.*de legat.*3.

DEFINITIO III.

Clausula codicillaris adhibita in testamento in quo pauciores quàm quinque testes adfuerunt, nihil operatur.

QVoties testamentum idcirco nullius momenti est quòd in eo pauciores quàm quinque testes adfuerint,non potest codicillaris clausula adscripta facere,vt codicillorum aut alterius cuiuslibet vltimę voluntatis iure suprema defuncti iudicia defendantur.[1] Est enim perpetua iuris nostri regula,Neque codicillos neque aliam vllam voluntatis vltimæ speciem aliter valere posse quàm si quinque testes interuenerint.[2] Cui non eò minùs locus est,quòd casum talem proponas in quo ex iustâ causâ testamento quoque faciendo quinque testes sufficere potuerint.[3] An igitur nihil eo casu interierit vtrũ testamentum testator fecerit an codicillos? Imò verò maximè intererit propter alias differentias quæ inter testamentum & codicillos sunt quamplures.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quamuis aliàs soleat hæc clausula operari ab intestato quoties testamentum ipso iure nullum est secundum ea quæ dixi ad *Defin.*1.*num.*15.*supr.hoc tit.*

2. Dixi proxima *Defin.ex l.vlt.C.hoc tit.l.vlt.* C.*de codicill.l.vlt.C.de mort.caus.donat.*

3. Bart.*in l.*2.*in fin.de leg.*1.quem refert & sequitur Socin.*cons.*85.incip. *circa articulum vol.*4.Didac.Couarr.*in rubr.*De *testam.part.*3.*num.*21.*in fin.*

4. Testamenta enim quàm plurimas alias sollennitates requirunt,codicilli verò nullam prorsus *d. l. vlt.in fin.* C. *de codicill.* Maximè autem in eo differunt quod testamentarios testes semper rogatos esse oportet, nec ea sollennitas vnquam remittitur,si Ripæ credimus *in tract.*D.*de priuil.vlt.volunt.caus.pest.num.*42.In codicillis autem etiam fortuiti testes sufficiunt *d.*§.*vlt.& Inst.eod.in fin.* Denique numquam confundi debent iura testamentorum,& codicillorum *l. si idem* 7.C.*de codic.l.non codicillum* 14.C.*hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Testamentum factum per nuncupationem,heredе non nuncupato,non potest valere iure testamenti in scriptis licet habeat sollennitates requisitas,Nec si adsit clausula Omni meliori modo.

TEstamento propria manu scripto, subscriptóque,à testibus etiam subsignato testator declarauerat velle se eam scripturam valere iure testamenti nuncupatiui,quod voluntatem suam non nisi ad futuram hominum reíque memoriam scripto mandasset,[1] neque tamen heredem palàm nuncupauerat.Placuit neque iure testamenti in scriptis valere posse;cùm id noluisset,[2] neque iure nuncupatiui,quòd heres palàm nuncupatus non esset. [3] Nec obstabat, quòd eãdem scriptura testator præceperat, vt si eo iure testamentum non valeret, omni alio meliori iure quo valere posset; defenderetur : Quandoquidem ea clausula nec suprà quàm testator voluerit operari potest, [4] nec eam interpretationem admittere vt ad solenniorem voluntatis speciem referatur. [5] *Ità Senatus* in ea causa de qua Defin. 6. infr. De codicill.

1. Nam huius rei gratia solent plerunque confici scripturæ tam de vltimis voluntatibus quàm de contractibus *l.*4. D.*de pignor.l.*4.*D.de fid.instrum.l.iubemus* 29.*vers.sed ne aliqua C.hoc tit.*

2. Neque enim actus agentium operantur vnquam vltra eorum intentionem *vulg.l.non omnis* 19.*D.de reb.cred.l.quoties* 9.D.*de hered.inst.l.multum interest* 6.C.*si quis alter.vel sib.l.siue emancipatis* 17.C.*de donat.*

3. *l.heredes palam* 21.D.*qui testam fac.poss.*

4. Clausula enim codicillaris numquam supplet defectum voluntatis sed tantùm sollennitatis Dec. *cons.* 205: *in fin.*

5. Ita Bart.*ad l.*1.*num.*22.D.*de iur.codicill.* Dixi *ad Defin.*1.*num.*16.*supr.* Illa fortior obiectio est si quis dicat neminem videri id, testandi genus eligere per quod sua iudicia impugnentur *l.*3.*D.de testam.milit.* Sed id in dubio obtinet.In proposito autem aperta erat voluntas testatoris qui non nisi per nuncupationem testari voluerat aut ab intestato facere ea dicillos,numquam verò cogitauerat de faciendo solenni testamento in scriptis;

DEFINITIO V.

Testamentum tempore pestis non pauciores quàm quinque testes requirit nisi factum sit à Syndico aut alio publicum officium gerente, Testes tamen semper rogatos esse oportet.

TEstamentum tempore pestis conditum non eo minus requirit sollenem numerum septem testiũ,[1] nisi probetur tam grauem fœuámque fuisse pestem vt copia testium haberi non potuerit: quo casu humanius visum est quinque testes sufficere, Certè non pauciores.[2] Præterquàm si agatur de testamento Syndici aut magistratus alteriúsve cuiuslibet publicum officium gerentis. Hos enim si dum pro republica laborant morbo correpti sint, visum est dignos esse qui militum priuilegio gaudeant,[3] vt quoquomodo testari possint & velint rata sit eorum voluntas nec iuris communis sollennitates requirat.[4] Neque tamen huic consequens erit, vt valeant eorum testamenta si testes qui adfuerunt minimè rogati proponantur. Nam neque militibus hæc solennitas vnquam remittitur[5] quia nec necesse est, cùm quisquis loqui potest æquè facilè testes etiam rogare possit.[6] *Ita Senatus* in causa Ioannis Perrot & Dominorum Senatorum Danise & de Beausuiour Cal. Iul. 1589. & rursum in causa Petri & Humberti Roux contra Claudiam Violat 8. Id. Mart. 1591.

1. *l casus 8. C. hoc tit.* & ibi DD.
2. Boer. latè *quæst. 228.* Rip. *in tract. De priuileg. vlt. volunt. caus. pest. nu. 11.* Vide Paris. *cons. 46. num. 24. vol. 3.* Dec. *cons. 284.* DD. *in l. vlt. C. hoc tit. l. 1.* vbi Bart. *de bonor. poss. ex test. milit.*
3. Istorum enim periculum non leuius est quàm militum, & bellum eo tempore videtur esse inter Deum & homines, inquit Bart. *l. naturaliter 5. col. pen. de vsucap.* Dec. *d. cons. 284.* Rip. *vbi supr. ex not.* per Bart. *in d. l. 1. de bon. poss. ex test. milit.*
4. *d. l. 1. in princ. l. Lucius 40. l. vlt.* iun. & *l. Diuus 24. & pass.* D. *de testam. milit.*
5. *d. l. Diuus* ibi *conuocatis ad hoc hominibus.*
6. Rip. *vbi supr. num. 42.*

DEFINITIO VI.

In testamento facto tempore pestis debent testes esse puberes & masculi non fœminæ si masculi inueniri possint. Et in eo quoque debet relinqui legitima titulo institutionis.

SEd & puberes esse oportet eos testes qui testamento pestis tempore condito adhibentur.[1] An & masculos? Vtique si haberi potuerunt. Nam si probetur masculos eo tempore reperiri non potuisse fœminæ in subsidium admittentur.[2] Ex cæteris testamentorum sollennitatibus nulla est quam remitti oporteat.[3] Finge præteritam à testatore matrem cui legitima relinqui debuerat, aut relictam ei legitimam titulo legati cùm iure institutionis relinqui debuisset.[4] Non valebit testamentum, præsertim matre conquerente,[5] Nec si heredes instituti legitimam offerant: In heredis namque potestate numquam est facere vt testamentum quod ab initio non valuit conualescat.[6] *Ita Senatus* in causa supradicta fratrum Roux & Claudiæ Violat.

1. Pupillus enim ea etiam quæ videt ignorat *l. 1. C. de fals. monet.* & absentis loco esse intelligitur sicut & furiosus *l. Fud ciuius 7. §. planè interdum D. ex quib. caus. in poss ear.* iunct. *l. vbi non voce 124. §. 1. de reg iur.*
2. Ias. *in l. fin. num. 19. C. de testam.* Alex. *cons. 24. num. 11. vol. 2.* Steph. Bertr. *cons. 212. num. 6. lib. 1. in secunda edit.*
3. Nisi quod testes huiusmodi morbo oppressos eo tempore iungi atque sociari remissum est *l. casus 8. C. hoc tit.* Vide Ias. *in d. l. vlt. num. 7.* Alex. *in l. scriniarios C. hoc tit.* Bart. *in d. l. naturaliter 5. de vsucap.* Alex. *cons. 30.* incip. *ponderatis col. 2. lib. 5.* Panorm. *cons. 3. quæst. 18. lib. 2.* Rip. *in tract. De pest. in pralud. num. 9.*
4. Secundum communem nostrorum sententiam *ad Nouell. 115. vt cùm de appel. cognosc. §. aliud quoque capitulum* quicquid dicat Bart. *in Auth. nouissima C. de inoff. test. num. 4. & in l sine libertus §. excluditur de iur. patron.* Gloss. *in §. sine igitur omnes in verb. nullum d. Nouell. 115. vt cùm de appell. cognosc.*
5. Si enim adprobaret iudicia filij, aliud esset ex æquitate de qua *in l. filio 17. D. de iniust. rupt.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi *in Coniecturis & in Decadib. De error. pragmat.*
6. Debet enim testamentum propriis viribus subsistere non ab alterius voluntate pendère *l. illa institutio 31. de hered. inst.* multò minùs à voluntate heredis *l. Senatus 43 §. pen. de leg. 1. l fideicommissa 11. §. quamquam de leg. 3.* priusque est vt testamentum valeat quàm vt heres quisquam ex eo esse possit *l si filius 7. & l. si filius 16. de liber. & post.*

DEFINITIO VII.

Nec clausula codicillaris, neque illa Omni meliori modo *subintelligitur in testamento facto tempore pestis, vt neque in testamento militaris sed tantùm in testamento inter liberos, & ad pias causas.*

AT neque verum est quod quibusdam placuit, In eo testamento quod pestis tempore conditum sit subintelligi clausulam codicillarem, aut eam quæ paris est potestatis, qua iubetur testamẽtum valere omni meliori modo,[1] nimirùm vt non valẽte propter omissas sollennitates testamento institutio flectatur in fideicommissum, & quæcumque eo testamento legati vel fideicommissi iure relicta sunt, ab intestato repetita intelligantur.[2] Numquam enim credendus est codicillos feciſse qui testari voluit si non diserte id expresserit,[3] Præterquam si inter liberos aut ad pias causas testatus quis proponatur: Quo casu singulari quodam iure receptum illud est fauore & priuilegio liberorum & piæ causæ, ex interpretum traditionibus potiùs quàm ex iuris ratione.[4] Quod verò addunt *Exemplo testamenti militaris* prorsus alienum est. Nam præter id quod minùs recta est comparatio militis & hominis peste laborantis nisi Syndicus sit aut alia persona publica,[5] constat testamentum militis cùm iure militari factum est iure directo valere, ac tanquam testamentum, non autem iure codicillorum ab intestato.[6] Illud sanè verum est testamentum à milite iure communi factum non eò minùs valere iure militari si communi defendi non possit, quia non est credendus miles id genus testamenti elegisse per quod iudicia sua impugnaret.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. De qua *in l. cùm pater 77. §. filius matrem de leg. 2.*
2. *Arg. l. penult. §. vlt. eod. l. generaliter 24. §. ex testamento de fid. libert.*
3. *l. 1. D. de iur. codicill. l. vlt. C. eod. d. l. pen. §. vlt. de leg. 2. l. 3. D. de test. milit. l. coheredi. 41. §. cùm filia de vulg. & pupill. substit.*
4. Iul. Clar. *in §. testamentum quæst. 8. num. 7.* post Iason. *ad d. §. cùm filia in fin.* vbi dicit communem. Boer. *qua. 7. 40.* Vide tamen quæ contra hanc opinionem scripsi *in Error. 1. Decad. 36. De error. pragm.*
5. Vt dixi *Defin. 5 supr.* quia cæteri hoc morbo oppressi non laborant pro republica.
6. Nisi cùm miles expressim cauit vt testamentum suum valeat per fideicommissum, vt *in l. quærebatur 19. D. de testam. milit.*
7. *l. 3.* vbi est textus elegans *eod. tit.*

DEFINITIO VIII.

Qui allegat testamentum nuncupatiuum non scriptum debet exprimere annum, mensem, diem, & locum, sed non testes.

AGnatus proximus ab eo conuentus qui se testamento nuncupatiuo nec in scripturam redacto dicit institutum, non priùs vrgendus est vt defensiones vllas proferat, quàm actor non annum duntaxat & mensem, sed etiam diem ediderit & locum in quo testamentum conditum dicitur,[1] Propterea quod aliter sciri possit an testamentum illud valeat, hoc est an posterior alia vlla voluntas contraria secuta sit,[2] aut an falsi testes sint qui adserant interfuisse testamẽto, aut an alibi testator fuerit eo ipso die.[3] Denique quoties ad validitatẽ actus quo de agitur præcisa diei adiectio necessaria est, puta si de iure pignoris disputetur,[4] diei editionem ab actore fieri necesse est, vt scire reus possit an contendere debeat an cedere.[5] An & testium qui nuncupationi interfuisse dicuntur nomina edi oportebit? Minimè propter metum corruptionis, & vt loquuntur, subornationis.[6] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Damas & de Lentilly 16. Cal. Iulij 1593.

1. Prius enim est vt actor fundet suam intentionem quàm vt de iure & exceptionibus rei quæri oporteat, cùm actore non probante reus absoluendus sit etiamsi nihil ipse præstiterit *l. qui accusare 4. C. de edend.*
2. Quia posteriore testamento prius vtique rumperetur *§. posteriore Instit. quib. mod. testam. infirm.*
3. Nihil enim celandum est ex iis quæ reo iustam defensionis materiam præbere possunt *arg. d. l. 3. D. de accus. l. pen. C. eod.* Iul. Clar. *lib. 5 sentent. §. vltim. quæst. 12.* Ferrar. *in tit. De form. in quis.* in verb. *qui cohaeret num. 18. & 19.* & in verb. *anno presenti num. 17.*
4. Quoniam qui prior est tempore, is regulariter potior est iure *l. 2. 4. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*
5. *l. 1. §. editiones* vbi Castr. *num. 4. D. de edend.*
6. Numquam enim edendum est reo id quod materiam falsi comminiscendi ei præbere possit *d. §. editiones.*

DEFINITIO IX.

Clausula derogatoria impedit validitatem posterioris testamenti nisi specialiter eius clausulæ mentio facta sit in posteriore.

COnstat prius testamentum quod habet clausulam derogatoriam non aliter reuocari posse per posterius, quàm si specialis mentio fiat eius clausulæ,[1] nec generalem sufficere reuocationem, non solùm si plura testamenta præcesserint, in quo omnes consentiunt,[2] sed etsi vnum duntaxat.[3] Porro specialis reuocatio prioris testamenti non ex eo solo facta videtur, quod testator in secundo testamento dixerit *non obstante alio testamento per me condito in quo instituit Sempronium, vel de quo fuit rogatus Mœnius notarius.* Sed requiritur omnino vt facta sit mentio clausulæ derogatoriæ priori testamento insertæ,[4] Secundum receptiorem nostrorum sententiam, quæ licet dura sit, víxque admittenda si clausula derogatoria primo testamento inserta simpliciter concepta erat puta *si fecero aliud testamentum nolo illud valere.*[5] tamen recipienda est si clausula derogatoria habebat insertam aliquam specialem formam.[6] Sed neque derogatoriæ clausulæ mentionem in genere factam esse sufficit, sed in specie fieri necesse est, quamuis non etiam in individuo.[7] Maximè verò si tam breue temporis internallum puta septem aut ad summum decem dierum inter vtrumque testamentum intercesserit vt non sit credibile tam exiguo temporis spatio fuisse oblitum verborum quibus clausulam derogatoriam conceperat. Præsertim si neque implicita neque insolita fuerunt, quo solo casu admittenda est præsumptio obliuionis in facto proprio de recenti.[8] *Ita Senatus* in causa quadam graui 14. Cal. Aug. 1593.

1. Quasi alioquin secundum testamentum non habeat testatoris sui voluntatem *ex l. si quis in principio 22. de leg. 3.* vbi DD. Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *in Err. 7. Decad. 37. & seq. De error. pragmat.*
2. Quia minor est hoc casu difficultas, cùm posset generalis reuocatio referri ad alia testamenta quæ specialem clausulam derogatoriam non haberent.
3. Iulius Clarus ex communi & post multos quos refert *in §. testamentum quæst. 99. num. 3.*
4. Bart. *in d. l. si quis in principio num. 8.* cuius opinionem communem esse scribit Socin. *cons. 163.* post *num. 7. vers. secundo præmitto* & post *num. 14. lib. 2.* aliique multi quos refert Clarus *dict. quæst. 99. num. 5.*
5. Vt per Clarum loco proximè citato.
6. Quomodo vt plurimùm habere solet.
7. Idem Iul. Clar. vbi suprà *num. 7.* post alios ibi relatos, & dicit communem.
8. Ex not. per Bart. *in l. si res de legat. 1.* quem refert Guid. Pap. *quæst. 127. num. 4.*

DEFINITIO X.

QVid si testator posteriore testamento adfirmauerit non recordari se verborum clausulæ derogatoriæ,in eámque rem iurisiurandi quoque religionem adhibuerit?Placet credendum esse testatori,etiam non iurato,[1] Multò igitur magis si iurauerit.[2] Sed id tùm obtinet cùm testamentum ab eo factum est qui tùm ex extremis erat cõstitutus,[3] Aut cùm clausulę derogatorię verba sunt implicita & intricata:[4] Aut denique cùm ex medii temporis interuallo iusta obliuionis præsumptio induci potest, quod euenit non solùm si decenniũ intercesserit, [5] sed etsi multò breuius temporis spacium pro personarum, & temporum,& clausularum varietate æstimandum.[6] Sanè quoties à notario scriptum est iurasse testatorẽ omnimodo credendum est scripturæ,Nisi paratus sit qui negat de crimine falsi instituere accusationẽ.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ex doctrina Saliceti *in l.sancimus C.hoc tit.*
2. *l.cùm quis decedens 37.§.codicillis* ibi *Scilicet cùm iusiurandum super hoc dedisse testator adfirmauit de legat. 3.l. non omnes 5.§.à barbaris D.de re milit.*
3. Et ita videtur sensisse Salic.*in d.l.sancimus* vbi allegat *text.l hac consultissima §.at cùm humana fragilitas C.qui test. fac.poss.*Debet enim Doctor quilibet intelligi secundum leges quas allegat.
4. Vt in eo casu de quo tractat Guid.Pap.*dict.quæst.*127.
5. Nam ex decennio placet induci præsumptionem obliuionis *dict.l.sancimus vbi not.*C.*hoc tit.*Bart.*in l.si id quod & in l.si de eo §.si forte num.4.D.de acq.poss.*
6. Nam ex quanti temporis cursu præsumenda sit obliuio est in arbitrio iudicis.Idem Bart.*ad l.furtum 37.§.fundi de vsucap.*
7. Credendum enim omnimodo est notario in iis quæ atteſtatur coram se gesta esse Bart.*ad Auth.si quis num.* 8.C. *de edend.ex §.nos autem Nouell.de tabell.*

DEFINITIO XI.

De testamento vt vocant iurato, Et quid si etiam posterius sit iuratum.

SEd & si prius testamentum iuratum proponatur id est tale quod testator iurauerit velle se supremum esse,Receptum est eam esse vim iurisiurandi vt impediat ne per subsequens testamentum tollatur primum si non in secundo specialis reuocatio facta sit iuramenti,[1] quippe quod vim habeat clausulæ derogatorię.[2] Sicut ex contrario si in primo testamento adiecta esset clausula derogatoria sine iuramento,posterius autem iuratum esset,præualeret posterius ,etiam in quo nulla mentio facta esset clausulæ,[3] quia iuramentum habet vim specialis expressionis. [4] Quid ergo si vtrũque fuerit iuratũ?Præualebit priùs.Iuramentum namque in posteriori appositum prodesse tantùm potest ad supplendum defectum non expressę clausulę derogatorię,Sed nõ ad hoc vt iuramentũ illud in priore testamẽto adhibitũ,habeatur pro expresso & reuocato in posteriore,[5] Alioqui prorsus inanis & nullius momenti aut effectus esset iurisiurandi prioris interpositio. [6] Apparet autem ex superioribus multum interesse an posteriore testamento in id adhibitum sit iusiurandum , vt testator affirmet illam esse vltimam suam voluntatem,[7] an verò vt persuadeat oblitum se clausulæ derogatoriæ quam priore testamento adscripserat. [8] Non enim consequens est,vt hoc posteriore casu oblitus etiam videri debeat prioris iurisiurandi,[9] Quia sicut aliud est iusiurandum,aliud clausula derogatoria [10] licet iusiurandum quoque habeat vim clausulæ derogatoriæ,sic aliud est non meminisse iuramenti,aliud non meminisse clausulæ,[11] Et longè facilior præsumptio obliuionis huius,quàm illius,quoniam formula certis & præscriptis verbis concepta est,quorum memoria facillimè excidere potest.[12] Iuramentum verò non item,[13] Vt proinde videatur omissio illa prioris iurisiurandi facta defectu non tam memoriæ,quàm voluntatis.[14] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Iul.Clar.*dict.quæst.99.num.7.in fin.& quæst.94.num.* 5.post Bart.*in l.si quis 22,num.15.de leg.3.*
2. Clar.& Bart.*ibid.*
3. Idem Clar.*d.q.99.num.*10.post Bald.*in l.sancimus post n.7.C.hoc tit.*
4. *Glos.in l.cùm pater 77.§.filius matrem per ill. text.de leg.2.*Bald.*in l.1.col.pen.*C.*commod.*Boer.*quæst.3.num.4.&*8.vbi notat hoc locum non habere si sit defectus substantiæ & consensus , sed tantùm si defectus sit sollennitatis omissæ ex Bart.*in l.si quis pro eo de fideiuss.*
5. Ne alioqui eueniat vt plura singularia concurrant circa idem,contra vulgare nostrorum brocardicum *ex l.1. C.de dot.promiss.l.eum qui* 30.D.*de iureiur.*
6. Quod esset absurdum cùm duo vincula sint fortiora vno *vulg.l.pen. C.de adopt.*
7. Quomodo fit in omnibus testamentis quæ ideo pragmatici vulgo iurata appellant.
8. Vt in specie *Defin.præced.*
9. Probatio enim debet esse concludens,nec probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse *vulg. l. neque natales C. de probat.l.non hoc C.vnd.legit.*
10. Neque enim conueruntur,quia iusiurandum quidem habet vim clausulæ derogatoriæ , sed non æquè clausula derogatoria vim iurisiurandi.
11. Vulgatum porrò est ex diuersis non inferri *vulg.l.Papinianus 20.D.de minor.*
12. Est namque difficilior memoria verborum quàm rerum,quomodo & rerum mobilium difficilior est , quàm immobilium *l.peregrè 44.l.si rem mobilem* 47.D.*de acquir.poss.*
13. Quia cùm is qui facit contra proprium iusiurandum sit periurus tam difficile videtur vt quis sit immemor proprij iurisiurandi quàm vt sit immemor suæ salutis,quod tamen non facilè de quoquam præsumitur *l. fin. C. ad leg.Iul. repet.*
14. Nisi testator adfirmauerit non recordari se an iurauerit quo casu ei credendum esset etiam non iurato vt dixi *in princip.Definit.præced.*Cæterùm de his omnibus vide quæ scripsi *in Err.23.&* 4.*Decad.39.De error.pragmat.*

DEFINITIO XII.

Testator qui contrà quàm iurauerat facit aliud testamentum periurus est si non impetret absolutionem.

OBseruandum tamen est quoties priùs testamentum iuratum proponitur,testatorem si aliud subinde testamentum faciat,licet iusiurandum à se priùs præstitum exprimat,& reuocet,periurũ tamẽ esse ideóque

ideóque necessariam esse absolutionem.[1] Ergo vt periurij crimen euitetur præsertim in testatore moribundo , nec vt credibile est immemore salutis æternæ ,[2] quique absolutionem numquam petierit ,[3] præsumendum est defectu voluntatis potiùs quàm per obliuionem omissam esse in posteriore testamento expressionem indiuiduam clausulæ derogatoriæ & iuramẽti.Alioqui non ex eo solo euitaretur crimẽ periurij,quod testator oblitus esset præstiti à se iuramenti,[4] multò minùs ex eo solo quod oblitum se diceret,[5] præsertim si eo tempore testaretur quo prorsus improbabilis esset obliuionis præsumptio,vt puta sex aut ad summum decem tantùm diebus à præstito iureiurando elapsis. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Vt contra Bartolum magis communiter receptum esse ait Iulius Clarus *in §.testamentum quæst.94.num* 4.post Alex.*cons.18.num.2.lib.2.*
2. *l.vlt.C.ad leg.Iul.repet.*
3. Quæ petendi certè est quoties iusiurandum seruari potest citra dispendium salutis æternæ *cap. debitores cap. cùm contingat & pass.Exer.de iureiur.*
4. In re liquidem tanti momenti vix est vt infirmitas memoriæ possit excusare , Et omnino periurium incurritur quoties iusiurandum violatur ,siue ante siue post obliuionem iurisiurandi id contingat.
5. Alioqui erit in potestate iurantis vt non peteret tametsi sciens & prudens faciat cõtra id quod iurauit,quod sanè absurdum esset *arg.l.inter 81.§.2.D.de verb.oblig.*
6. Non enim verisimilis est obliuio facti proprij tam recentis *l.quanquam 7.D.ad SC.Velleian.*

DEFINITIO XIII.

Testamentum posterius factum in fauorem eius cuius odio fuerat in priore inserta clausula derogatoria non potest valere maximè factum in domo ipsius instituti.

CVm in priore testamento adposita esset clausula derogatoria non tantùm vt prius testamentum omnimodo valeret,sed in eam quoque nominatim causam vt ubi testator prospiceret aduersus periculum quod videbat imminens futuræ abductionis in domum Sempronij , præuidens fore vt in domũ Sempronij transiatus aliud testamentum in fauorem Sempronij facere cogeretur,[1] Secuta verò post tres aut quatuor dies abductione aliud testamentum condidisset quo Sẽpronius ipse institutus erat,[2] Nõ dubitabatur quin testamentũ illud posterius nõ aliter defendi posset quàm si apertissimæ extarẽt probationes mutatæ tã citò & sine causa prioris in priorẽ institutũ voluntatis.[3] Minùs enim fauorabile esse decet causam huius,quẽ testator heredẽ habere noluerat,& cuius solius odio clausulam derogatoriam in priore testamento adiecerat,[4] quàm alterius cuiuscumque de quo tùm non cogitasset.[5] Nam si quoties clausula derogatoria quælibet in priore testamento adiecta est,præsumptio iuris nascitur,quòd secundũ testamentum in quo non sit illi clausulæ sufficienter derogatum,ad suggestionem importunam alterius cõfectum fuerit potiùs quàm ex voluntate testatoris,[6] Quanto magis capienda erit illa præsumptio in odium Sempronij quẽ testator paullo antè sollenniter dixerit,nolle sibi vnquã heredẽ esse?[7] Præsertim habita etiam,vt plerũque habenda est,[8] ratione loci in quo testamentũ conditũ proponebatur. Nam quẽadmodum si testator posterius testamentum fecerit apud acta,dicimus potiorem eius causam esse quàm primi licet habentis clausulam derogatoriã,idque propter vim & autoritatem actorum quòd credendũ non sit voluisse testatorẽ corã personis publicis actũ vt aiunt eluforiũ facere.[9] Ita ex contrario non potest suspectissimũ esse testamentum posterius factum in domo instituti [10] quem heredem habere paullo ante testator oluerat,& à quo futuram coactionem verebatur. [11] Finge illud etiam accedere quod posterius testamentum iis præsentibus & adhibitis testibus factum sit qui abductionem interminati fuerant, & quos idem testator cùm prius testamentum conderet,molestos sibi atque importunos iam fuisse dixerat.[12] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Hæc verò prima & vera causa fuit quæ induxit vsum istius clausulæ derogatoriæ.
2. In cuius nominatim odium clausula derogatoria fuerat adiecta in priore testamento.
3. Probatio enim mutatæ voluntatis semper incumbit ei qui dicit mutatam *l.eum qui voluntatem* 22.iunct.*l.3.D.de probat.l.non ad ea* 89.vbi Doctores *D.de condic.& demonstr.*
4. Vt & in specie *l.si mihi & tibi* 12.§.*vlt.de leg.*1.
5. Hoc enim casu potest locum habere iuris regula.Expressa nocent:non expressa non nocent,siquidem nemo credendus est eos vocare aut excludere voluisse de quibus non cogitauit cùm generales clausulæ numquam extendantur ad incogitata *vulg.l.cùm Aquiliana 5. l.qui cum tutoribus 9.§.vlt.D.de transact.*Etsi non potest negari quin is qui priore testamento derogat posteriori per clausulam derogatoriam hoc ipso cogitet saltem in genere de iis omnibus quos instituturus est in posteriore Sed tamen illud semper verum est cogitationem illam generalem minùs efficacem esse quàm specialem,quia specialia magis afficiunt quàm generalia.
6. Vt loquitur Iul.Clar.*dict.quæst 99.num.4.in fin.*
7. Nam quo quis suspectior testatori fuit,eo & odiosior iudici esse debet.
8. Multum siquidem interest quid,quo tempore,& quo loco fiat,in eóque potissimum æstimando boni iudicis officium & prudentia versatur.
9. Ita Clar.*dict.quæst 99.num.*11.post Baldum *in l.sancimus num.6.C.hoc tit.*
10. *Arg.*eorum quæ notantur per Alex.*cons.156.vol.*2 .
11. Nam & timor ipse coactionis pene coactio est *l.nouissimè 7.§.1.*vbi Bald.D.*quod fals.tutor.auctor.*
12. Hæc verò facti circumstantia magnam coniecturam præbebat secutæ coactionis & violentiæ. Qui enim minatus fuisse probatur,quidni minas quoque executus esse facilè præsumatur?

mutasse voluntatem,[1] ac multò magis si eius mutandæ causa superuenerit siue ex verbis in secundo testamento appositis, siue per testes, aut ex qua alia scriptura probetur mutatio voluntatis. [2] Pone testatorem cùm posterius testamentum dictaret palam declarasse, quod pœniteret se prioris testamenti,[3] Eámque pœnitentiæ suę rationem expressisse, quòd in eo scriptus heres ab illo tempore minùs se obseruantem & officiosũ erga testatorem præbuisset. [4] Sine dubio posteriore testamento scriptus præferetur. [5] Sed si quis in vtramque partem probationum conflictus esset, ex quo ambiguitas aliqua emergeret non tantùm iuris sed etiam voluntatis defuncti, vtique præferri deberet qui priore scriptus esset. [6] Nam quæcunque nostri tractant de posteriore testamento defendendo quod sit reuocatorium primi habentis clausulam derogatoriam, haud dubiè tùm obtinent cùm nulla suggestionis aut coactionis suspicio probabilis subest, cuius probatio aut coniectura aliunde capi possit quàm ex clausula derogatoria. Suspicionem enim quantulamcunque à posteriore testamento prorsus abesse necesse est, [7] Ea maximè facti circunstantia concurrente de qua diximus vt posterioribus tabulis institutus is reperiatur, cuius odio ne institui posteà vtiliter posset, adiecerat testator clausulam derogatoriam in prioribus. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ita ex communi nostrorum sententia concludit Iulius Clarus *dict. §. testamentum quæst. 99. num. 8.* post multos quos ibi citat.
2. Potest enim quocumque probationis genere probari mutatio voluntatis etiam per coniecturas & indicia *l. 3. §. vlt. D. de adim. legat. l. quiex liberis* 11. *§. testamento D. de bonor. poss. secund. tabul.*
3. *Arg. l. si quis in principio* 22. D. *de legat. 3.*
4. Quidni enim possit reuocari testamentum ex causa ingratitudinis ex qua etiam donatio inter viuos perfecta reuocari posset *l. vlt. C. de reuoc. donat.*
5. Vt non tantùm posterior scriptura sed etiam posterior voluntas præualeat *d. l. si quis in principio.* Voluntas enim illa est, quæ totum facit *d. l. si mihi* 12. *§. vlt. de legat.* 1.
6. Tanquam qui supremam haberet pro lẽ voluntatem *d. §. vlt. & dict. l. si quis.*
7. Ex notat. *in d. l. si quis in principio* & per Clar. *dict. quæst. 99. per tot.*
8. Ex iis quæ dixi *Defin. præced. num. 2. 3. & 4.* Difficile enim est vt ad hereditatem ex testamento is admitti debeat, de quo nominatim excludendo testator cogitauit *l. 2. §. si consulto l. si ita* 8. *§. is autem l. qui ex liberis* 11. *§. vlt. D. de bonor. poss. secund. tabul.*

DEFINITIO XV.

Clausula derogatoria quæ respicit & facultatem testandi & voluntatem, inutilis est quantum ad facultatem, valet tamen quatenus respicit voluntatem.

IN eadem facti specie quærebatur, An valeret clausula derogatoria adiecta in priore testamento, qua testator dixerat, velle se prius testamentum adeò valere vt quamuis testamentum aliud posteà faceret in quo expressa essent verba illa *Te Deum laudamus, te dominum confitemur* (quibus verbis clausulam derogatoriam eodem testamento coneeperat) Imò etsi voluntatem quoque mutaret, nihilominùs prius testamentum ratum esset.[1] Non deerant qui putarent ob eam clausulam qua testator omnem sibi facultatem mutandi testamenti præripuisset totam clausulam derogatoriam,[2] & iusiurandum in eandem causam adhibitum [3] reiici debere nullámque prorsus habendam eius rationem, [4] Ideóque omnimodo succedere iuris regulam quæ vult prius testamentum rumpi per posterius ipso iure. [5] Iidémque ex clausula illa insolita & reprobata inferebant prius testamentum ex heredis in eo scripti, potiùs quàm ex testatoris arbitrio conscriptum fuisse, cùm testator adolescens penitúsque iuris ignarus tot clausulas insolitas verisimiliter de suo ingenio exquisiturus non fuisset.[6] Contrà respondebatur, vel ex ea maximè clausula quæ à iure improbata esset, conici posse non ex consilio iurisperiti alicuius, sed suo marte testatum fuisse testatorem,[7] Nec ex iurisiurandi interpositione contrarium suaderi, quia nemo sit tam rudis & imperitus qui nesciat magnam vim esse iurisiurandi ad confirmandum testamentum, [8] Quinimò inueteratus vulgi & imperitorum error est, testamentum iuratum nullomodo reuocari posse, quæ etiam multorum interpretum sententia fuit,[9] frequentiore licèt aliorum calculo improbata. [10] Sed clausula illa, quæ in posteriore testamento adposita fuerat, qua testator declarauerat non recordari se quibus verbis derogatoriam coneepisset, adhibito quoque in eam rem iureiurando, ea verò insolita erat, & quæ à Iureconsulto potiùs quàm à testatore dictata videbatur. [11] *Placuit* clausulam derogatoriam quæ duobus modis concipi possit, vno ita vt respiciat voluntatem, altero vt respiciat potentiam testandi, si vtróque modo concepta sit, nihil quidem operari & pro non adposita haberi quod ad testandi potentiam pertinet, [12] sed valere tamen, quatenus respicit tantùm voluntatem. [13] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sic enim testator in priore testamento scripsisse, atque expressim cauisse proponebatur.
2. Certũ enim est neminẽ posse sibi eam legẽ dicere vt non possit recedere à priore volũtate *l. si quis in principio* 22. *de leg.* 1. non magis quàm vti ne leges in suo testamento locum habeant *l. nemo potest* 55. *de legat.* 1. Nam neque per contractũ posset quis præripere sibi facultatem testandi *l. pactum quod dotali* 15. *C. de pact. l. ex eo* 4. *C. de inutil. stipul. l. cùm duobus* 52. *aliàs l. si fratres §. idem respondit societatem D. pro socio.*
3. Non est enim obligatorium contra bonos mores præstitum iusiurandum *cap. non est obligatorium de reg. iur. in 6.* est autem contra bonos mores huiusmodi iusiurandum per quod auffertur libera testandi facultas *d. l. 4. C. de inutil. stipul. l. stipulatio hoc modo concepta* 61. *de verb. oblig.* In eóque sunt odiosiores pactiones de succedendo quàm de non succedẽdo quæ confirmantur iuramento *cap. 2. de pact. in 6.*
4. *l. non dubium 5. in fin. C. de legib. l. si quis inquilinos* 12. *§. vlt. de legat. 1.*
5. *§ posteriora Instit. quib. mod. testam. infirm. l. sancimus* 27. *C. hoc tit. l. si quis in priore* 29. D. *ad SC. Trebell.*
6. Qui enim faciunt testamentum sine iurisperito, non solent tam insolitas & exquisitas clausulas congerere, Ex quibus etiam dolus & simulatio solet præsumi.

7. Existi

7. Existimantem fortasse idem quod Lucius, ille Titius de quo *in l. pen. §. vlt. de leg.* 2 pro iure legitimo haberi debere quamlibet sani hominis voluntatem quod tamen non ita est. Quamquam nec valde sanus videri potest qui ex legibus contra leges testatur *arg. l. auxilium* 37. *D. de minor.* Videtur enim ludibrio habere leges vt loquitur Iustin. *in l. vlt. §. vlt. C. de bon. quæ liber.*
8. Vt & ad confirmanda cætera etiam quæ ipso iure non valent *Auth. sacramenta vbi nor. C. si aduers. vendit. cap. 2. & extr. de pact. in 6.*
9. Nempe Alexici & Canonistarum vt refert Iul. Clar. *in d. §. testamentum quæst. 94. num. 3.*
10. Vt refert & attestatur Clar. *ibid.*
11. Cùm ut illa magna & præcipua cautio ad impediendam clausulæ derogatoriæ vim & potestatem vt diximus *Def. 10. & 11. sup.*
12. *d. l. si quis in principio de leg. 3.* & aliis suprà citatis.
13. Vt velle per inuitetur quando alterum ab altero separari potest *vulg. l. placuit* 19. *D. de vsur.* iunct. *l. vsurarum* 20. *eod. tit.* Adde tradita per Iul. Clarum *dict. quæst. 99. num. 2.*

DEFINITIO XVI.

Valet reuocatio prioris testamenti in quo plures fuerant heredes instituti, etiamsi in posteriore non nisi vnius heredis mentio facta sit.

ALia fuit quæstio, Cùm in priore testamento plures instituti essent, & in clausula quam testator in posteriore adiecerat prioris reuocandi causa, vnius duntaxat ex institutis mentio facta esset, an sufficiẽs reuocatio videretur.[1] Erant enim qui negarent propterea quod sicut institutio nominatim facta fuerat, ita reuocationem nominatim quoque fieri oporteret, vt diluueretur vis testamenti eo prorsus modo quo fuerat colligata.[2] Item quòd vnius tantùm heredis institutione reuocata, si valeret reuocatio consequens esset testatorem aut cum duobus testamentis decessisse [3] aut pro parte testatum pro parte intestatum.[4] Sed tamen verius visum est valere reuocationem, si modò constet de quo testamento reuocando testator senserit, quod ipsum constat satis, quoties vnum duntaxat testamentum præcessit,[5] & quæ in eo apposita fuerat clausula derogatoria, in posteriore expressa est aut quid aliud quod facere possit, vt liberi debeat pro expressa. Reuocato namque testamento cuius vis naturáque indiuidua est, [6] fieri sanè nequeat vt vllius ex heredibus in eo scriptis institutio defendatur. Nam & ex contrario valeret reuocatio prioris testamenti in quo Mœuius solus scriptus esset, quamuis testator in posterioribus tabulis scripsisset reuocare se testamentum in quo Mœuium & Caium heredes scripserat, dum ne aliud testamentum extaret in quo ambo scripti essent. Potius enim ex eo testatoris errore præsumenda esset obliuio eorum, quæ in priore testamento continerentur.[7] In proposita autem specie tanto minorem res habebat dubitationem, quod testator non tantùm Mœuij sed & aliorum quorumcunque institutionem priore testamento comprehensam reuocauerat.[8] Neque verò exheredationi quam nominatim fieri debere constat, [9] similis est reuocatio institutionis collatæ in extraneum, quia reuocato testamẽto tota defuncti voluntas, quæ in eo scripta fuerat, irrita constituitur.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quasi reuocatio quantum ad vnum ex institutis includeret confirmationem quantum ad cæteros *Arg. l. cùm prætor* 12. *D. de iudic. l. ex eo* 18. *D. de testib.*
2. *Arg. Auth. è contrà C. de repud. l. nihil tam naturale* 24. *de reg. iur. l. prout* 80. *de solut.*
3. Quod solis militibus concessum est ex priuilegio *l. quærebatur* 19. D. *de test. milit.*
4. Quod similiter paganis omnibus interdictum est *l. ius nostrum* 7. *de reg. iur. & d. l. quærebatur l. miles* 41. *eod. tit.*
5. Cùm non possit dubitari hoc casu de quo testamento testator senserit.
6. Nec enim poterit pro parte valere & pro parte non valere testamentũ *l. 2. §. priùs autem* D. *de vulg. & pupill. substit.* imò neque vnquam induci debet diuisio voluntatis *l. eum qui* 18. *in fin. D. de his quæ vt indign.* Aliud iuris est cùm testator vnius ex heredibus nomen induxit. Nam si illum tantùm fraudare voluit, quod in dubio præsumendum est, ea inductio cæteris coheredibus non nocet neque infirmatur totum testamentum *l. 2. in fin. D. de his quæ in test. delent.*
7. Sic enim disputat Guid. Pap. *quæst.* 127. *in fin.* Facit textus elegans *in l. Seia* 20. *in princip.* in illis verbis *quos sanè post obliuionem testamentaria scriptura fecisset D. de instruct. & instrum. legat.*
8. Ex quo apparebat voluisse illum haud dubie totum testamentum infirmare *d. l. 2. D. de his quæ in testam. delent.*
9. *l. 1 2. 3. & pass. D. de liber. & posthum.*
10. *§ posteriore Inst. quib. mod. testam. infirm. l. si quis priore* 29. D. *ad SC. Trebell.* Sic è contrario dicimus semel adita hereditate omnem defuncti voluntatem ratam constitui *l. si patroni* 55. *§. qui fideicommissam D. ad SC. Trebell.* Denique quamuis dici soleat etiam ex actu nullo colligi voluntatem *l. vlt. D. de reb. eor. qui sub tutel.* non tamen perinde possis dicere colligi voluntatem testatoris ex testamento reuocato, vt scripsi in *Decadib. de error. pragmat.*

DEFINITIO XVII.

Confessio fideicommissi facta in priore testamento habente clausulam derogatoriam, sit inutilis per reuocationem prioris testamenti posteà rite subsecutam.

TItius cùm priore testamẽto Mœuium heredem scriberet eam se ipsius instituendi causam præter cæteras habere dixerat, quòd à matre ita facere rogatus, bonúsque in omnibus quæ sibi mater moriens relinqueret Mœuiũ instituere iussus esset. Eo testamẽto postea reuocato per posterius, in quo Titius erat institutus, Quærebatur an peti adhuc possent ex causa fideicommissi, vel donationis bona illa materna, Aut potius an fideicommissum ex prioribus tabulis probatum,[1] & pro restituto habẽdum esset,[2] tametsi per posteriores reuocatæ proponerentur. Præsertim cùm medio tempore clauium traditio interuenisset per quam & dominij & possessionis translatio facta videretur.[3] Quidam putabant posse defendi eam voluntatem iure donationis remuneratoriæ & irreuocabilis, cùm pleraque ab herede in testatorem matrẽm que eius beneficia profecta esse constaret,[4] Adeò vt debitum exsoluisse, aut quasi permutasse, potiùs quàm donasse testator credendus esset. [5] Sed quia insinuationis statutariæ sollennitas deficiebat quam cõstabat in remuneratorijs quoque perinde ac in cæteris donationibus necessariã esse,[6] magis probabant, vt fideicõmissi saltem iure defenderetur:[7] Quasi sufficiente in eam rem sola filij confessione

de matris voluntate,[8] Maximè quòd ea cõfessio suspicione fraudis carere ct.[9] Quęnã enim suspicio fraudis subesse potest cùm is qui confitetur iniunctum sibi à matre aut ab alio fideicommissi onus liberũ de iis bonis disponẽdi ius & arbitriũ habet.[10] Nã & illud regulare est vt cõfessio testatoris in tabulis supremæ voluntatis probet, si nihil probetur in contrarium:[11] Adeò vt & irreuocabilis censeatur si sit acceptata,[12] & acceptatio etiam tacita sufficiat quæ vel ex sola scientia coniici possit,[13] vel ex subsecutis & gestis per eum in cuius fauorem facta fuit confessio.[14] Eáque sententia[15] mihi non improbabilis videbatur. Etli enim vt heredem quis sibi hunc vel illum instituat iuberi nemo potest, Senatusconsulto tamen iam olim inductum fuit vt ea verba pro fideicommisso accipi debeant, acsi qui ita locutus est, de restituenda sua hereditate rogasset heredem.[16] Cúmque ius fideicommissi à matre imperati nihil commune haberet cũ filij testamento (siquidem à legitimis æquè ac à testamentariis filij heredibus præstandum esset[17]) consequens videbatur, vt non eo minùs ex eiusmodi confessione actio fideicommissi competeret, quòd priùs testamentum reuocatum esset.[18] Neque verò nouum videri poterat vt ex testamento etiam nullo voluntas declararetur.[19] Etsi autem longè facilius est, quod pauci aduertunt, vt ex testamento nullo, quàm vt ex reuocato voluntas declaretur, quia quod reuocatur ex ipsa testatoris voluntate fit irritum, nõ sicut quod nullum est, ex sola iuris potestate,[20] Ea tamen reuocatio non potest afficere, nisi ea quæ ex reuocantis voluntate pendebant,[21] In quorum numero vtique non est fideicommissum quod filio eidémque testatori à matre iniunctum sit. Onus enim est, ab inuito quoque præstandum,[22] tametsi relicti fideicommissi quod ignorabatur confessionem & probationem ab inuito extorquere fideicommissarius non potuisset.[23] Itaque nihil causæ erat cur per mitteretur ei qui vltro & fidei ac conscientiæ suæ exonerandæ gratia professus esset fideicommissum se debere, vt à tali confessione vltrò etiam, & sine causa resiliret.[24] Maximè verò secuta ipsa quoque fideicõmissi restitutione,[25] vt in proposito per clausum traditionẽ:[26] cùm & solo verbo restitui possit hereditas.[27] *Senatus* tamen contrà putauit, & vniuersam hereditatem sine vlla fideicommissi detractione ad illum qui posterioribus tabulis scriptus erat pertinere pronunciauit, Hac vna ratione motus, quòd reuocato per posterius priore testamento testator à tota voluntate recessisset, cuius etiam dixerat se pœnitere.[28] Sanè quod pro Mæuio afferebatur, Variis heredibus scriptis in diuersis tabulis potiorem esse debere causam eius cui testator res suas tradi disset exemplo eius quod de pluribus emptoribus cautum est,[29] omnino absurdum & alienum erat. Nam cùm testamentum ideò fiat vt heredi scripto hereditas deferatur, apparet non posse tradi hereditatem ab ipso testatore,[30] cuius nec vlla esse intelligitur quandiu ille viuit.[31] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Vt in l. cùm quis decedens* 37. §. *codicillis* De *legat.* 3. *l. Publia* 26 §. *vlt.* D. *depositi.*
2. Saltem ex æquitate illa canonica de qua Baldus *in cap. in præsentia Extr. de probat.*
3. *Arg. l. clauibus* 74. *D. de contr. empt. l.* 1. *C. de crimin. expil. hered. l. cùm pater* 77. § *pater pluribus de leg.* 2. Oldrad. *cons.* 208. Innoc. *in cap.* 2. *de fid. instrum.*
4. *Arg. l. Aquilius Regulus* 27. *D. de donat. l. si pater* 34. §. 1. *eod.*
5. *l. Sed etsi lege* 25. §. *consuluit* D. *de petit. hered.* Ita vt neque ex causa ingratitudinis reuocari possit huiusmodi remuneratoria donatio *l. si pater* 34. §. 1. *vbi not. D. de donat.* Alex. *cons.* 42. *lib.* 4. *& cons.* 55. *vol.* 1.
6. Quia lex municipalis generaliter loquitur de donationibus omnibus insinuandis, & consequenter etiam de remuneratoriis ac de iuratis. Quamuis ex iuris ratione aliud sit *d. l. Aquilius*, vbi not. Andr. Tiraq. latè *ad l. si vnquam, in verb. donatione largitus C. de reuoc. donat.*
7. *Arg. l. Aurelius* 28. §. *vlt. in fin.* D. *de liber. legat.*
8. *Arg. d. l. cùm quis decedens* 37. §. *codicillis de legat.* 3. *& d. l. Publia* 26. §. *vlt. D. depos.*
9. Aliud enim esset si confessio facta fuisset à persona suspecta & prohibita vt *in l. qui testamentum* 27. *D. de probat. Auth. sed iam necesse* vbi not. *C. de donat. ant. nupt.* Facit *l.* 3. § *tacita & ibi glos.* Bart. & additio ad Bart. *D. de iur. fisc.*
10. Notat Bart. *in l. Lucius* 88. §. *quisquis de leg.* 2. Alex. *cons.* 152. *videtur prius col. fin. lib.* 2. Dec. *cons.* 184. & pro tenui *sub num.* 11. *in* 2. *casu, & in l seniun num.* 41. *C. qui test. fac. poss.*
11. Bald. *in l.* 1. *col. pen. vers. quæro testator dixit C. de fals. causs. adiect. legat.*
12. Anchar. iunior *quæst.* 58. *nu.* 2. *part.* 1.
13. Bart. *in l. quo enim D. rat. rem haber.* Dec. *cons.* 18. Crauet. *cons.* 261. *num.* 5.
14. Felin. *in cap. olim num.* 8. *Extr. de rescript.* Curt. iun. *cons.* 10. *num.* 9.
15. Vt nimirum ex priore illo testamento etiam reuocato inducereturprobatio fideicommissi vniuersalis per confessionem heredis grauati.
16. *l. filiusfamilias* 114 § *vt quis heredem de leg.* 1. *l. ex facto* 17. *in princip. D. ad SC. Trebell.*
17. Tanquam quod fuisset quodammodo æs alienum defuncti aut saltem æris alieni loco *l. irritum* 8. *C. ad leg. falcid. l. cùm pater* 77. *antep. de leg.* 2.
18. Non enim pendebat huiusmodi fideicommissum à voluntate testatoris vt legata & fideicommissa cætera in eo testamento relicta sed à voluntate matris quæ hunc testatorem eundémque filium grauare voluerit in suis bonis.
19. *l. vlt.* D. *de reb. eor. qui sub tutel. vel cur. sunt l. licèt transferam* 17. *D. de adim. leg.*
20. Dixi *Defin. praced. num. vlt.*
21. In iis enim quæ à reuocantis libera voluntate non pendent reuocatio nihil operatur *l.* 3. 4. 5. 6. *& pass. C. de reuoc. donat.*
22. Postquàm placuit vt fideicommissa quoque vinculum iuris haberent, vt scribit Iustin. initio *tit. De codicill. Instit.*
23. Vt nec in specie *d. l. cùm qui decedens* 37. §. *codicillis de leg.* 3. *l. Publia* 26. §. *vlt.* D. *de pos. l.* 3. §. *tacita de iur. fisc.*
24. *l. fideicommissum* 62. D. *de condict. indeb. l.* 1. *C. de fideic. l. si sponsus* 5. §. *penult.* D. *de donat. int. vir. & uxor. l.* 1. *l. error.* 9. *C. ad leg. falcid.* Sublata enim causa testamenti, superest causa pietatis & fideicommissi, quæ omnem impedit reuocationẽ *arg. l. cùm is* 32. §. *mulier* D. *de cond. indeb.* Nam etsi indebitum sciens fideicommissum solui sset, nullam tamen repetitionẽ haberet *l. eum qui* 21. §. 1. D. *de inoff. testam.*
25. *Vt in d. l. fideicommissum & dict. l. eum qui* §. 1.
26. Ex notatis *num* 3. *supr.*
27. *l. restituta* 37. D. *ad SC. Trebell.*
28. Vt in *l. si quis in principio* 22. *de legat.* 3. Quasi confessio illa fideicommissi magis donandi animo & ad cautelam impediendi posterioris testamenti in fraudem legum quàm gratia explendæ fidei facta videretur. Sunt enim semper suspectæ huiusmodi confessiones quoties fiunt ad cautionem, siue fiant in actu suspecto, siue ad impediendum aliquem actum suspectum *d. l. qui testamentum* 27. *D. de probat. d. Auth. sed iam necesse C. de don. int. nupt. Not. in dict. §. codicillas.*
29. *In l. quoties* 15. *C. de rei vindicat.*

30. Esse

30. Esse enim hereditatem aliquam oportet priusquàm restitui possit, nisi in casu singulari & eleganti *l. filiusfamilias* 18. *D. ad leg. falcid.*
31. *l.* 1. *D. de hered. vel act. vend. l.* 1. *D. pro herede.*

DEFINITIO XVIII.

Coniugibus simul testantibus & superstite suum testamentum reuocante an prædefuncti testamentum reuocetur & quomodo liberis qui in priore fuerant instituti prouideatur.

PRoponebatur coniuges vnis eisdémque tabulis ita testatos vt ex liberis cõmunibus quidã in bonis paternis omnibus soli essent instituti, alij non nisi in maternis, Maritus prior decesserat, Postmodum vxor ad secunda vota conuolauerat, & priore testamento reuocato aliud fecerat in quo tamen nepotes ex filio iam tum præmortuo præterierat, sed codicillarem clausulam adscripserat vt si iure testamenti posterius illud testamentum non valeret, saltem codicillorum iure defenderetur. Quærebatur de viribus testamentorum, Ac quod ad mariti testamentum attinebat, quidam putabant nec insubtiliter, non eo minùs valere, quòd vxor suum reuocasset.[1] Quasi duo essent testamenta,[2] sicque interpretanda vt illi etiam ex liberis qui non nisi in bonis maternis scripti fuerant, ab ipso quoque patre instituti viderentur, bonáque illa materna ex parte profectitia censerentur, quòd à matre data essent contemplatione patris,[3] qui vicissim eo intuitu bona sua omnia iis reliquerat quibus nihil datum erat à matre, vt quod ex solis patris facultatibus haberent, à matre quoque habere existimarentur.[4] Proinde reuocato per matrem testamento (nam si reuocatio nulla fuisset, nec dubitationi locus vllus superesset)[5] dicebant ita succurrendum esse liberis qui nihil ex paternis bonis accepissent, vt quantum illi ex materno testamento erant accepturi, tantundem à fratribus consequerentur, ad quos bona patris omnia peruenerant,[6] sicque inter eos omnia agerentur acsi essent instituti ex fundo Corneliano, qui postmodum cuiquis fuisset.[7] Non ita tamen vt maternorum bonorum fieret æstimatio. Quid enim si pluris essent bona materna quàm paterna? Quis æquum putaret nihil ex paternis bonis remanere penes alios, quibus paterna omnia fuerant relicta?[8] Sed ita vt comparatione facta paternorum & maternorum acsi vna esset hereditas similis distributio fieret paterni patrimonij inter communes liberos quæ & paterni, & materni facta fuisset si nulla reuocatio secuta esset: Vt si paterna bona bessem efficerent materna trientem, ex paternis bes institutis à patre, triens institutis à matre deberetur.[9] Alijs placebat nihil ex bonis paternis aufferendum iis quibus pater omnia sua reliquerat, nisi quantum ad aliorum legitimam necesse esset.[10] Quæ sententia aperte iniqua erat, cùm fieri posset vt pater eos magis dilexisset, qui ex maternis tantùm bonis scripti essent. Quid enim si nihil iis reliquerat, ob hoc solùm quòd sciret materna bona longè pluris esse quàm sua? Plus vtique iis relicturus quàm aliis si solus testatus fuisset?[11] Dicebam non vnum quidem testamentum videri debere, sed duplex, cùm & duorum hominum testamenta essent, & duarum hereditatum:[12] Sed tamen negari non posse quin alterum alterius contemplatione factum fuisset, &, vt nostri loquuntur quin essent correspectiua. Siquidem apertum est neutrũ ex coniugibus ita testaturum fuisse si de bonis suis solus testatus fuisset, vt quibusdam ex liberis totum patrimonium, aliis verò quos non exheredabat nihil relinqueret.[13] Cui cõsequens esse dicebam vt reuocato per alterutrum ex coniugibus testamento aliud quoque omnimodo reuocatum videri deberet, Vt contingit in actibus omnibus correspectiuis destructo vno alterum quoque destrui.[14] An ergo fatendum erit licere superstiti coniugi voluntatem prærmortui coniugis circumuenire reuocato testamento eo tempore quo suum reuocare nequeat is qui iam est defunctus? Vtique. Id enim tolerabilius est,[15] quàm vt adimatur superstiti libera testandi facultas,[16] quam sibi adimere nemo potest.[17] At potiùs imputandum est prærmortuo cur id testamenti genus elegerit quod tam facilè & in necessariam alienæ voluntatis consequentiam euerti posset.[18] Quam ob causam si subtiliùs intueare vix est vt huiusmodi testamenta valere debeant, quippe quorum validitas non solùm ex alieno arbitrio pendeat,[19] sed etiam ex morte alterius quã testantis. Cùm enim cæterorũ testamentorum cõmune ius illud sit, vt testatoris morte confirmentur,[20] hæc contrà non nisi vtriusque coniugum morte confirmari possunt. Confirmatum enim testamentum dicitur quod rumpi vel irritum per se fieri amplius non potest.[21] Indéque fit fortasse vt in libris nostris nullum extet aut exemplum aut vestigium huiusmodi testamentorum, Quæ sanè alia etiam ratione videntur nullius esse momenti quòd sint captatoria.[22] Solent enim vt plurimum fieri, id agente vno ex coniugibus vt alterius coniugis captet voluntatem, multorúmque error ille est quod existimant hac ratione fieri posse vt superstitis coniugis testamentum sit prorsus irreuocabile altero coniuge prædefuncto: Cùm ex contrario fiat vt prærmortui coniugis testamentum hoc ipso reuocetur quod superstes coniunx suum reuocat. *Ita tractatum est* Ant. Cal. Febr. 1595.

1. Quod enim reuocatum non fuit cur stare prohibeatur? *arg. l. sancimus* 27. *C. de testam.*
2. Sicut & duæ sunt hereditates. Nec enim duarum personarum aut vna hereditas esse potest aut vnum testamentum nisi cùm tractatur de substitutione pupillari *l.* 2. § *prius autem D. de vulg. & pup. substit. l. paterfamilias* 28. *D. de reb. auctor. iudic. poss.* Etsi nec de hoc videtur satis inter veteres constitisse vt apparet *ex l.* 1. § 1. *D. si cui plus quàm per leg. falcid. & § igitur Inst. de pupill. substit.*
3. *arg. l. sed si ptures* 10. §. *in adrogato vbi not. D. de vulg. & pup. substit. l.* 5. §. *quod si quis patri & §. sed si pater in fin. D. de iur. dot.* Iunge *l. filiofamilias* 42. *de condic. & demonstr. l. dotem* 6. *D. de collat. bonor.*
4. Quasi compensatione inuicem facta *vt in l. cùm pater* 77. §. *Titio antep. de leg.* 2. *l. si debitor* 12. *D. ad leg. falcid.*
5. Quia vtrumque testamentum sine dubio valeret si aliud nihil obstaret.
6. Ita enim videbantur omnia suæ æquitati restitui seruata inter communes liberos eadem proportione quam testator seruari præceperat. Cùm enim voluntas testatoris præcise seruari non potest seruanda saltem est per proportionem quantum fieri potest vt à voluntate quàm minimùm recedatur *l. quoties* 9. §. *si duo & l. seq. D. de hered. instit.*
7. Quo casu eutictionem præstare deberent coheredes saltem per officium arbitri familiæ erciscundæ *l. cùm pater* 77. §. *eutictis vbi not. De legat.* 2. *l. heres* 72. *ad SC. Treb.*

8. *arg.l.ventre* 84.in illis verbis *nónne iniquum erit de acquir.hered.*facit *l.verbis 7.in fin.de vulgar.*
9. *arg.d.l.9.§.si duo & l.si alterius* 10.*D.de hered.instit.*Melior textus est *in l.si ita scriptum* 13.*D.de liber.& post.*
10. Vt dici soleat cùm agitur de reuocanda inofficiosa donatione collata in aliquem ex liberis secundum interpretum nostrorum distinctionem *ad l.si totas 5.& l.si liqueat* 8.*C.de inoff.donat.l.Titia Seio* 87.*§.imperator de leg.2.*
11. An non sit iniquum decipi patrem qui melius de matre præsumpserat: *arg.l.vnum ex familia* 67.*§.vlt.eod.l.Pamphi* o 39.*in princip.de leg.3.*
12. Secundum ea quæ dixi *num.2 supr.*
13. Cum parentibus ita liberum sit arbitrium diuidendæ inter liberos hereditatis vt tamen non minùs legitima portione habere debeat quisquis sui conscius est pietatis *l.parentibus* 8.*C.de in ffi..estam.*
14. Text.est elegans *in l.cum te* 6.*C.de pact.int.empt.& vendit.*Sic e contrario correlatiuorum posito vno aliud quoque ponitur *l.* 1. *C.de cupress.lib.*11.& vnum ex alio interpretationem capit *l.vtrum* 7.*§.vlt.de reb.dub.*
15. Quamuis negari non possit quin sit durum *arg d.l .vnum ex familia* 67.*§.vlt.ae leg.2.l.Pamphilo* 39. *in princ. de leg 3.l.si cui* 92.*vers.neque enim de condic.& demonstr.*
16. Nimirum *ex reg.l.quoties nihil sine captione* 200.*de reg.iur.*
17. *l si quis in principio* 23 *de leg.3.l.pactum quod dotalis* 15.*C.de pact.cum similib.*
18. Potuit enim & debuit prospicere posse hoc euenire *vt in l.si quis domum* 9.§.1.D.*locat.*
19. Contra *l.illa institu.io* 32.*de hered.instit.*
20. *l.1.l.lege Cornelia* 12.*D.qui test.facer.poss.l.lex Cornelia* 28.*De vulg.& pup subst.*
21. Sed tantùm destitui ob non aditam ex eo hereditatem *l.1.D.de iniust.rupt.*
22. *d.l.illa institutio l.captatorias* 70.*& seq.D.de hered.instit.*
23. Cùm vnum sine alio subsistere non possit.

DEFINITIO XIX.

Ex duobus testamentis correspectiuis si non valeat reuocatorium posterius,neutrum ex prioribus reuocatum intelligitur,Et quid si in posteriore sit clausula codicillaris.

QVemadmodum autem dicimus facto simul coniugum testamento si nulla reuocatio secuta sit verumque testamentum valere, [1] Ita in proposita specie si superstes coniunx testamentum suum reuocauerit, consequens est vt non aliter reuocatum intelligi debeat testamentum præmortui, quàm si reuocatorium valuerit.[2] Ita si quis exliberis in eo præteritus sit aut quid aliud desit ex sollennibus,fieri non potest vt priùs testamentum sollenne per posterius minùs sollenne reuocatum videatur. [3] Quid ergo si in illo testamento posteriore & reuocatorio, adiecta sit clausula codicillaris? Facier clausula si ius commune inspicias, vt institutio priore testamento scripta conuertatur in fideicommissum: [4] Sed in proposito non puto idem dici posse, quia licèt in potestate sit superstitis coniugis testamentum reuocare vt proximè diximus,[5] atque ita efficere vt prædefuncti quoque coniugis testamentum reuocetur, [6] Tamen codicillos facere per quos priori testamento aliquid addatur, vel detrahatur non potest: quoniam subsistente priore testamento vtriusque coniugis voluntas districte seruanda est, nec ab alterutro sine alterius consensu codicillos fieri posse æquum est.7 Proinde facilius conceditur superstiti coniugi vt aliud testamentum quàm vt codicillos faciat, [8] licet ordinarij iuris sit vt qui testamentum facere potest, multò magis possit & codicillos.[9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Sic enim diximus *Defin.praced.num.*5.neque hoc casu alia dubitandi ratio occurrit nisi quod huiusmodi genus testamentorum videtur captatorium vt scriptum est ad finem superioris Definitionis.Sed tamen hoc iure vtimur vt valeant huiusmodi testamenta si non sint reuocata.
2. Cùm non reuocetur testamentum præmortui nisi in consequentiam reuocationis factæ per superstitem testatorem.Denique testamentum quod non valet ad reuocandum prius multò minùs potest effectum habere alteni testamenti reuocandi *arg.l.si filius* 7.*D.de liber.& post l.2.De iniust.rupt.*
3. *d.l.si filius l.si quis eum* 16.*in fin.*De *vulg.& pupill. substit & tit.De exhered.liber.Instit.*
4. *l.3.l.quærebatur* 19.*D.de test.milit.l.*1.D.*de iur.codicill.l.vlt.C.eod.l.pen.§.vlt.de leg.2.cum similib.*
5. Quia mutandæ supremæ voluntatis facultatem sibi præripere nemo potest *l si quis in principio* 22.*de leg.3.*
6. In consequentiam scilicet correspectiuitatis actus vt ita dicam.
7. Ne alioqui voluntas prædefuncti circumueniatur.Potest enim imputari superstiti cur non faciat aliud testamentum cùm possit,cúrque coningis prædefuncti testamentum valere patiatur,quam in totum reuocari minùs iniuriosum est quàm ei manenti aliqua ex parte derogari.
8. Quamuis qui potest à priore voluntate,in totum recedere multò magis possit ex parte *arg.l.7.§.adeo vers.si igitur de pact.*
9. *l.Diui* 6.*§.pen.de iur.codicill.*

DEFINITIO XX.

Scriptura per testatorem subscripta & iure testamenti valere iussa non eo magis valet si neque manu testatoris heres scriptus sit,neque ejus lingua nuncupatus,vt nec iure codicillorum si clausula codicillaris desit.

SCriptura quæ aliena manu scripta tanquam testamentum, propria etiam testatoris manu subscripta, hoc addito quòd vellet eam vt testamentum valere, non potest defendi vt valeat iure testamenti siue in scriptis,[1] quia in eo testamenti genere nomen heredis ab ipso testatore qui literas scit scribi oportet,[2] Siue nuncupatiui, quia heredem hoc casu ab ipso quoque testatore viua voce, & palam nuncupari oportet. [3] Itaque consequens est vt nullius omnino momenti sit testamentum, [4] Nec valeat in vim codicillorum si non adiecta sit clausula codicillaris, quantuscunque testium numerus adfuerit. [5] *Ita Senatus* in ea causa de qua Definit.22.supr. 11.Cal.Iul.1595.

1. Diuersum est si testamentum manu sua scriptum licet nec à se nec à testibus subscriptum testator tabellioni tradiderit ad publicandum.Eanamque traditio habet vim duorum testium & publicationis,ideóque valebit tale testamentum inter liberos inter quos duo testes sufficiunt.Vt ex Baldo tractat Boer.*quæst.*14.*num.*11.
2. *l.hanc consultissima C.hoc tit.*

3. *l.here-*

3. *l.heredes palam* 21.*qui test.fac.poss.*
4. Sane si nomen heredis fuisset scriptum manu testatoris,valuisset testamentum licèt non lectum,si modò in præsentia testium declarasset testator suum id esse testamentum.Idque ex generali consuetudine de qua Boer *d quæst.* 16. & 20.vbi vide sollennitates hodie necessarias in testamento in scriptis.
5. *l.1.D.de iur.codicill.cùm similib.*Iunge *Defin.4.supr.eod.*

DEFINITIO XXI.

Testamentum factum à reo læsæ maiestatis qui neque viuus neque mortuus condemnatus fuit,valet.

IN reatu læsæ maiestatis constitutus, ita demum testamentum facere eo tempore prohibitus intelligitur, si postèà condemnatio sequatur, siue viuo illo, siue mortuo:Iis nimirú casibus quibus etiã contra mortuum ferri sententia potest, Quod tum demum contingit cùm perduellionis reus fuit,id est hostili animo aduersus Principem aut rempublicam animatus.[1] Cæterùm si aut nulla aut absolutoria feratur sententia nihil est quod testamenti factionem impedire debeat, cùm de fua condicione dubitare videri non possit qui nullius sibi criminis conscius innocentiam suam non ignorat.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Textus est *in l.vlt.*D. *ad leg.Iul.maiest.*
2. *I si quis post accusationem 9.l.qui à latronibus* 13.*§.vlt.D.qui testam.facer.poss* Nec obstat *l.donationes* 31 *§. vlt.* D. *de donat.*Ibi enim tractat Papinianus casum illum,quo crimen perduellionis reuera contractum est, & consequenter quo secuta tandem fuit de eo sententia. Alioqui nec vere sciri aut dici posset contractum fuisse. Nos eum casum tractamus quo non appareat contractum fuisse,id est quo nulla vnquam sententia secuta sit.

DEFINITIO XXII.

Princeps potest præscribere minùs sollennem formam testandi,sed non facere vt testamentum ab initio nullum convalescat post mortem testatoris in odium agnati cui iam fuit quæsitum ius successionis ab intestato.

QVi à Principe facultatem impetrauit testandi corã minus sollenni numero testium; si postèà ad eam formam testatus sit quæ à Principe præscripta fuit, vtiliter testatus intelligitur. [1] Etiam in præiudicium eius qui alioquin siue ex anteriore testamento siue ab intestato erat successurus, [2] quoniam licet nemo facere possit, quin leges in suo testamento locum habeant,[3] Princeps tamen potest quod ad sollennitates attinet,quippe quæ sint iuris positiui. [4] Sed si testamentum minùs sollenniter conditum sit; puta deficiente sollenni numero testium, non potest Princeps facere vt post mortem testatoris conualescat, Nec si maxima æquitas id suadere videatur.[5] Vt puta si per ipsius Principis aut magistratus prohibitionem factum sit ne plures testes haberi potuerint. Ius enim agnato proximo semel quæsitum ei inuito aufferri non potest.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Potest enim Princeps quam vult testandi formam & sollennitatem præscribere *l.omnium* 19.*C.hoc tit.*Cùm ius testandi sit ex legibus *l.verbis legis* 120.*l.lege obuenire* 130.D.*de verb.significs.*Princeps verò sit supra leges *vulg.l. Princeps* 31. *de legib.*quamuis non facile credendus sit Princeps tot legibus derogare voluisse *l.si quando* 35.*C.de inoff.test.*
2. Scilicet ante ius quæsitum alteri cui nec acquiri potest nisi post mortem testatoris cùm viuentis neque heres vllus sit neque hereditas *l.*1.D.*de heredit.vend.l.*1.D *pro herede.*
3. *l.nemo potest* 55.*de leg.*1.
4. *Not.in l.vlt.C.si contr.ius vel vtilit public.*Nam & illi ipsi qui vulgò putant testamenta esse iuris gentium quod ad originem,fatentur tamen esse iuris ciuilis quod ad sollennitatem.
5. Quamuis dici soleat inter ius & æquitatem positam interpretationem soli Principi licere inspicere *l.*1.*C.de legib.*
6. *Vulg.l.id quod nostrum* xx. *de reg.iur.l.*2.*§.meritò & §.si quis à Principe ne quid in loc. public. l.*4. *C. de emancip. liber*

DEFINITIO XXIII.

Testamentum factum apud acta coram duobus testibus valet,sed non quod factum est coram Commentariensi in carcere.

TEstamentum quidem quod apud acta factum est duobus testibus contentum esse creditur.[1] Sed non ei bene comparatur testamentum factum in carcere, coram Commentariensi, aut castris vt vocant, Capitaneo. Ideóque nec valebit si debitis sollennitatibus fuerit destitutum.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.omnium* 19.*C.hoc tit.*Iunct.*l.data* 27.*C.de donat.*
2. Quia nulla lege conditutum est vt huiusmodi testamentum valeat.

DEFINITIO XXIV.

De priuilegio testamenti paterni inter liberos.

A Patre inter liberos factum testamentum valet, licet non habeat patris subscriptionem si modò testator id à se manu sua scriptum dixerit,[1] duósque testes adhibuerit;[2] Postquam placuit non plures quàm duos testes in hoc testamentorum genere adhiberi oportere.[3] Quid si testator non dixerit sua manu scriptum esse testamentum, & de eo dubitetur? Sufficiet id probari per duos testes, [4] Quid rursum si duo testes adhibiti non fuerint,sed tamen pater testamentum sua manu scriptum tabellioni tradiderit ad publicandum? Potest ea traditio æquipollere sollennitati adhibendorum duorum testium? Ideóque & valebit inter liberos testamentum.[6] *Sine die.*

1. *l.cum antiquitus in fin.*vbi Bald.Salic.& Castr.*C.de test.& in l.fin.cum suis Anth.*vbi Lal.*C.famil.ercisc.*

2. Boer.*quæst.*14.*n.*13.
3. Boer.*ibid.num.*14.post gloss.*in auth.quod sine de testam.*
4. Bald.Fulgos.& alij *in d.Auth.quod sine* Boer.*ibid.num.*12.
5. Bald.*cons.*196.incip.*quòd scedula vol.*4 *per text.& glos.*§.*fin.Auth.de test.imperf.*
6. Boer.*dict.quæst.*14.*num.*11.& 12.Iunge *Defin.*27.*infr.*

DEFINITIO XXV.

Institutus in priore testamento habente clausulam derogatoriam quæ non fuerit reuocata in posteriore præferendus est ei qui in posteriore scriptus fuit.

SI duo testamenta proferantur,quorum prius sit derogatorium posterioris, nec in posteriore clausula illa sit, quæ priori deroget,[1] pro eo dicendæ sunt vindiciæ,qui in priore scriptus est, licet dici soleat potiorem esse causam heredis posteriore testamento instituti, [2] Quoniam clausula derogatoria quæ in priore continetur,efficit vt in posteriore voluntas testatoris deesse videatur.[3] *Ita Senatus* contra N.Franciscum Poysat procuratorem fiscalem Bugiensis prouinciæ 30. Maij 97.

1 Secundum ea quæ tractant nostri ad *l.si quis in principio* 22.*de leg.*3.
2. *posteriore Instit.quib.mod.testam.infirm.l si quis priore* 29.*C.ad SC.Trebell.*
3. *d.l.si quis in principio l.si mihi* 12.§.*vlt.de leg.*1.Vide tamen quæ contra hanc communem Doctorum traditionem De clausula derogatoria scripsi in Hemischiliade *De error.pragmat.*

DEFINITIO XXVI.

Testamentum non valet factum ruri coram quinque testibus nec in vrbe coram septem qui subscripserint,etiam quorum vnus sit notarius, nisi vel notarius stipulatus sit vel auditi fuerint testes.

TEstamentum ruri factum quinque duntaxat testibus adhibitis non valere certum est, si neque à rusticano, neque pestis tempore factum proponatur, [1] Nec tamen ruri factum dici potest, quod in suburbiis conditum fuit,[2] licet in plerisque ratio eadem constituti soleat prædiorum suburbanorum, & rusticorum, [3] Sed neque valet testamentum, quod à septem testibus subscriptum reperitur, si notarius inter eos aliquis fuerit, nisi vel stipulatus ille sit tanquam notarius,[4] vel per iudicem auditus fuerit tanquam testis,ac similiter cum eo testes cæteri, qui dicuntur adfuisse & subscripsisse.[5] *Sine die.*

1. Bart.*in l.conficiuntur* 8.*de iur.codicill.*Ang.& Paul.de Castr.*in l.fin.C.hoc tit.*licèt contrà sentiat Bald. *ibid.* Alex.*cons.* 70.*col.*6.*& cons.*176.*vol.*2.Vnde est quod ait Bart.*in l.*1.*de bon.possess.ex test.milit.* casum hunc egere decisione Cæsarea Afflict.*dec.*25.*num.*2.*&* 3.
2. Afflict.*ibid num.*3.
3. *Glos.in l si prædium C.de præd.minor.& in l.vrbana prædia* De *verb.signif.*Bart.*in l.conficiuntur* D.*de iur.codicil.*
4. Afflict.*d.dec.*25.*num.*4.Alex.*cons.*176.*col.*3.*vol.*2.
5. Afflict.*d.num.*4.post Ioan.de Imol.& communiter Doctores *in l.heredes palam* §.1.D.*de testam.*

DEFINITIO XXVII.

Testamentum patris imperfectum ratione voluntatis non sustinetur inter liberos:sustinetur tamen quantum ad legata relicta ad piam causam ex voto,vel in exonerationem conscientiæ.

PAter qui filiũ vnicũ, filias veò plures habebat testamentũ suũ propria manu scripserat, sed quasi adhibito & intercedente notario quãuis nullo in ea scriptura nominato,Annus quoque & dies conditi testamenti eiusdẽ scripturæ nullus scriptus & expressus fuerat.Sed neque vlli testes vlla testamẽti parte nominati proponebantur.In ea scriptura filiũ heredẽ ex asse pater instituerat, sed quasi proprio ipsius testatoris ore nuncupatũ, cui etiam curatores in annum vsque vicesimum nonũ cõstituerat, sed innominatos tamen, & quibus nominandis scribendísque spatium in charta reliquerat,filiabus verò legata dederat, Nonnulla etiam in piam causam legauerat partim ex voto quod à se in defuncti fratris memoriam factum esse fatebatur,maritandis sex virginibus pauperculis in vicem sumptuum funeris, partim vt à se datam prædefunctæ vxori fidem impleret, in certis bonis quæ à paupere vidua vterque coniugum ante multos annos ex donatione acceperat,eidem viduæ restituendis. Cùm de iure testamenti inter liberos magnis contentionibus certaretur, quasi valere deberet & inter liberos &'ad piam causam cùm de patris voluntate dubitari non posset, cuius manu totam eam scripturam exaratam fuisse constabat.[1] Postquam placuit in huiusmodi testamentis parentum inter liberos nullas requiri sollennitates,si modò constet de voluntate [2] cui parẽre pios liberos omninò necesse sit: [3] Hactenus saltem vt iure fideicommissi ea voluntas defendatur propter clausulam codicillarem,[4] quæ in huiusmodi parentum inter liberos testamentis tacitè interuenisse creditur.[5] *Senatus* tandem pronunciauit nullo iure testamentum valere neque tanquam in scriptis quod à testatore scriptum esset ea mente vt fieret nuncupatium, [6] Neque tanquam nuncupatium, quòd nuncupationem nullam nullósque testes habere proponebatur.[7] At neque iure intestati voluntatem illam defendi posse, [8] quod non tantùm scripturam sed etiam voluntatem ipsam imperfectam esse constaret,ac voluntatis destinationem quandam,potiùs quàm voluntatem absolutũ dici debere scripturam, quæ ad testamẽtum dictandum potiùs quàm scribendum parabantur:[9] vt proinde nec si expressim adiecta fuisset clausula codicillaris, operari tamen quicquam potuisset,[10] cuius scilicet ea vis & potestas est, vt sollennitatem tantùm suppleat non etiam voluntatem: [11] Præsertim cùm non subito & improuiso aliquo casu,sed longiore morbo ipsáque senectute oppressus pater decessisset, vt perficiendæ complendæque scripturæ ocium & facultatem fuisse negari non posset si voluntas non defuisset.[12] Itaque visum est paternã hereditatem inter liberos omnes ab intestato ex æquis partibus diuidi

diuidi oportere,[13] Nec eo minùs tamen salua esse legata quæ non modò in piam causam sed etiam ex voto & in exonerationem conscientiæ facta fuissent:quòd non esset credendus vir pius ab ea voluntate ynquã recessisse aut recessurus fuisse à qua sine manifesto animæ periculo recedere non potuisset.[14] *Ita Senatus* mense Decembr.1583.Extat Senatusconsultum apud nos percelebre, & clarissimorum Aduocatorum qui litem perorarunt, luculentæ actiones conscriptæ à Clariss. viro & IC. celebertimo.D. Guillielmo Onciaco tum Aduocato, nunc Præside meritiss.& integerrimo.

1. *ex l.vlt.*Iunct.*Auth.si modo C famil.ercisc.hinc con sultissima* §.*ex imperfecto C.hoc tit.*
2. Ex notat.per DD.in locis supradictis.
3. *l in testamento* 41.*D.de fideic libert.*
4. *Arg.l.Scæuola* 36.*ad SC.Trebell.l.quarebatur* D.*de testam.milit.*
5. Bart.& alij *ad l.*1.D.*de iur.codicill.*De quo tamen vide quæ scripsi *in Hemischiliad.De error.pragmat.*
6. Sunt enim hæc genera testandi in scriptis & per nuncupationem incompatibilia *l.heredes palam* 21. *cum ibi not. D.hoc tit.l.in testamentis* 26.*&l.iubemus eod.*
7. *d.l.heredes palam & d.l.in testamentis* Bart.& alij *in d* §.*ex imperfecto.*
8. Quomodo haud dubiè defenditur in specie *d.l.vlt.C.famil.ercisc.& d.l.hac consultissima* §.*vlt.C.hoc tit.*
9. *l.si is qui* 25.*l.ex scriptura* 29.D.*hoc tit.l.fideicommissa* 11.§.1.*de legat.*3.Iul.Clar.*in* §.*testamentum quæst.*7.9.& 14. Boer.*quæst.*240.*num.*4.*&* 5.
10. Vt probatur ex iisdem ipsis supradictis locis. Nec obstat *l.vlt.*§.1.*C.de codicill.* Debet enim intelligi de testamento quod non fuerit adimpletum in sollennitate,non de eo quod non fuerit adimpletum in voluntate. Alioqui locus ille pugnaret cum aliis supradictis.
11. Decius eleganter *cons*.205.*in fin.*
12. Nec enim velle quisquam creditur id facere quod potest facere nec facit *l.tractabatur* 14.D.*de testam milit.*iunct. *l.*3.*C.de inoff.testam.*
13. *l.maximum vicium* 4.*C.de liber.præter.*Nouell.118.*De hered.ab intest.venient.*
14. Vndè est quod irreuocabilia sunt huiusmodi relicta pro restitutione malè ablatorum si modò relicta sint certis & nominatis personis Guill.Bened.*in repet.cap.Raynutius.*Alioqui certum est non posse fauorabiliorem esse causam piæ causæ quàm liberorum adeóque nec tam fauoribilem vt ex iis constat quæ tractat Iul.Clar.*dict.quæst.*7.*&* 9.*in* §. *reja-uentum.*Iunge *Defin.*24.*supr.*

TIT. VI.

De hered.instit.

DEFINITIO I.

De iure adcrescendi in persona heredis instituti ex re certa.

VIDAM cognatis proximis ex certa re institutis eo adiecto vt à reliqua hereditate penitus excluſi remanerent, heredem ex asse instituerat masculum qui ex Sempronio primus nasceretur, cum onere deferendi nomen & insignia testatoris his verbis additis *faciendo tamen dictum Sempronium vsufructuarium duntaxat* : Eo tempore Sempronius nullos habebat, sed in illo tantùm erat vt habere posset: Posteà verò sacris addictus desierat habere vnquam posse. Cùm proximiores cognati hereditatem ab intestato peterent ; quasi nemo ex testamento heres esset, Sempronius verò diceret heredem se institutum ex vsufructu, ideóque perinde habendum acsi institutus esset ex re certa absque coherede. Certatum est magnis contentionibus, Vtrum testati causæ in Sempronii persona locus esset ; [1] an potiùs ab intestato cognati admitterentur. [2] Nam qui ex testamento admittendi non essent licèt ex re certa nominatim instituti proponerentur, eò minùs dubitabatur quod eos testator à reliqua hereditate expressim disertéque exclusserat.[3] Iampridẽ enim ex frequentiore interpretum sententia receptum est, vt ius accrescendi etiam in hereditate prohiberi possit à testatore,[4] ne contra expressam ipsius voluntatem admittatur ; [5] quod non nisi ex testantis iudicio per legem inducitur.[6] Dicebam non magis posse testatorem prohibere ius accrescendi,[7] quàm facere ne leges in suo testamento locum habeant, [8] cùm ius eiusmodi non solùm ex tacita hominis voluntate pendeat,[9] sed potissimum ex legis potestate,[10] ad quam,quisquis testatur, voluntatem suam accommodare & creditur & cogitur.[11] Non ratione illa quam stultè plerique adferunt ne alioqui pro parte testatus,pro parte intestatus decedere videatur,[12] (quid enim si testamentum nullũ factũ sit?[13]) sed quia ius habẽdi heredis omnimodo indiuisibile sit,sicut & repræsentatio illa personæ defuncti [14] quæ fit per hereditatem primùm, deinde per heredem.[15] Sed non tamen huic consequens esse, vt qui ex fundo institutus est aut ex alia re certa qualibet, alio herede ex asse scripto ius accrescendi habere debeat,cùm legatarii loco sit,[16] Inter legatarium autem & heredem tanquam ex diuerso iure succedentes iuri accrescendi locus esse non possit.[17] Nam quod dici solet heredem ex certa re scriptũ heredis vniuersalis iure censeri, eo demùm casu verum est quo coheres vel nullus datus sit,vel ex fundo dimidiaxat non in hereditate aut parte hereditatis.[18] Proinde cùm in proposita specie cognati proximi ex certa re, [19] instituti fuissent alio ex asse herede scripto, dubitari meo iudicio non poterat ; quin non nato eo qui heres scriptus erat institutio pro non scripta haberetur, [20] & consequenter institutio ex re certa tanquam legatum intercideret,[21] atque ita proximiores cognati excluderentur, non tam propter prohibitum à testatore ius accrescendi,quàm quòd incapaces ipso iure fuerint,quibus hereditas accrescere vnquam posset.[22] Qua ratione defendebam, nec Sempronio cui vsusfructus hereditatis relictus erat potuit

se hereditatem accrescere, non quod instituendi verbo testator vsus non fuisset, (iam enim sublata est illa scrupulosa verborum solennitas magisque obtinuit vt quibuscunque verbis dari hereditas possit.[23]) sed quia licèt in vsufructu institutus esset Sempronius, ea tamen institutio non maioris momenti esse posset quàm si ex certo fundo institutus proponeretur.[24] Imò minoris, propterea quòd verba illa *faciendo tamen Sempronium vsufructuarium* satis ostendebant non tam id egisse testatorem vt Sempronio daret vsumfructum, quem alioqui non erat habiturus, quàm vt eum quem patriæ potestatis iure habiturus erat filio quandocunque nato, & herede existente,[25] illi ademisse non videretur,[26] acsi scripsisset *permittendo tamen vt Sempronius maneat fructuarius bonorum filij*. Nam cùm Sempronii mores testatori suspectos fuisse ex eo appareret, quod is futuri posthumi incertam ignotámque personam cognito patri prætulerat,[27] multò probabilius erat relictum patri vsumfructum ipsi vtpote proprietatis datæ filio,[28] quàm institutum in hereditate filium contemplatione patris.[29] Igitur nullo filio nato qui heres esse posset, consequens erat vt vsus fructus patri relictus in consequentiâ proprietatis datæ filio perinde intercideret,[30] ac legata cætera eo testamento relicta,[31] Præsertim cùm testator addita dictione, vt vocat, taxat iua, vsumfructum duntaxat patri reliquisse proponeretur, nimirùm vt eum ab omni proprietatis spe, & lucro summoueret,[32] tametsi non ignorem ex sola eius dictionis adiectione non censeri prohibitum à testatore ius accrescendi.[33] Nec quod clausula codicillaris subiecta esset aut quæ codicillari æquipollet vulgaris illa *vt omni meliori modo testamentum valeret*,[34] aliud tamen probandum videbatur: quia neque per clausulam codicillarem fieri potest vt valeat legatum patri relictum ex persona filij qui nullus esset,[35] neque huiusmodi legatum ex eorum genere est quæ ab intestato videri debeant repetita.[36] Non solùm enim ea quæ relinquuntur personis iam mortuis aut quæ numquam fuerunt pro non scripris habentur.[37] Sed illa etiam quæ ab ipsis relinquuntur. Esse namque debet cui detur, & à quo detur.[38] Absurdum autem foret dicere cofirmari per clausulam codicillarem ea quæ pro non scriptis habentur vt valeant ab intestato. Alioqui non haberentur pro non scriptis si aliquomodo valerent.[39] *Senatus* noster nihildum decidit.

1. Quasi institutio facta in vsufructu, trahi deberet ad institutionem vniuersalem in tota hereditate *arg. l. 1. §. si ex fundo D. hoc tit.*
2. Deficiente scilicet causa testamenti quæ dicitur deficere ac testamentum ipsum destitui quoties nemo heres ex eo esse amplius potest *l. si filius 16. De liber. & post. l. vlt. D. de codic. instit.*
3. Quibus verbis videbatur testator prohibuisse ne reliqua hereditas adcresceret.
4. Quæ fuit sententia Bart. *ad l. quoties 9. §. si duo D. hoc tit. & in l. si quis priore 29. ad SC. Trebell. & conf. 156. incip. Titius fecit testamentum, & conf. 177.* incip. *Mathiolus Gracioli.* Corn. *in l. quoties 13. col. penult.* vbi dicit communem *C. hoc tit.* Ias. *conf. 8. coll. 9. vers. decimo istud*, vbi refert Baldum Castr. Angel. & Imolam, reprehenditque Alexandrum.
5. Absurdum enim est in vltimis voluntatibus interpretandis aliquid fieri contra voluntatem, siue plus siue minus detur quàm testator voluerit *l. verbis ciuilibus 7. in fin. De vulg. & pup. substit. l. facta 63. §. si sub condicione D. ad SC. Trebell.*
6. Tale verò est ius adcrescendi inter coheredes qui hac parte intelliguntur tacitè substituti *l. si Titio 61. §. Iulianus de leg. 2. l. non iniustam 4. C. ad SC. Trebell.*
7. Quæ fuit opinio Dyni *in d. l. 1. §. si ex fundo C. hoc tit. & in l. si ita quis 74. eod.* Imol. *in d. §. si ex fundo.* Alex. *in d. l. si quis priore 29.* post *num. 9. vers.* Dynus autem ad Treb. *& in l. quoties 13. C. hoc tit.* post Angel. Feder. de Sen. Salicet. & Rom. Sequitur & magis communem dicit Dec. *in rubr. C. quand. non pet. part. in 1. lect. num. 3.* Iulius Clarus, qui communem dicit *in §. testamentum quæst. 74.* vbi alios multos citat.
8. Quod vtique certum est à testatore fieri non posse *l. nemo potest 55. de legat. 1. l. vlt. de suis & legit.*
9. *d. l. si Titio 61. §. Iulianus de leg. 2.*
10. *l. si ex pluribus 9. D. de suis & legit.* Dixi *ad tit. Quand. non petent. part. supr.*
11. Nam & inde est quod testamentum diffinitur iusta cuiusque sententia in *l. 1. D. qui testam. facer. poss.*
12. *l. ius nostrum 7. vbi not. De reg. iur.*
13. Non enim potest quisquam hoc casu dici decedere testatus pro parte cùm nullomodo testatus fuit. Et tamen ius adcrescendi non eò minùs locum habet etiam inter inuitos *d. l. si ex pluribus.*
14. Nam & persona ipsa indiuidua est ideóque nec potest diuerso iure censeri *l. vlt. C. de sent. pass.*
15. Nam & heres & hereditas eandem personam repræsentant *l. heres 22. D. de vsucap.*
16. *dict. l. quoties 13. C hoc tit.*
17. Non enim potest ius adcrescendi habere locum inter eos qui ex diuerso iure succedunt *l. sed cum patrono 6. D. de bonor. poss. l. si sub condicione 16. D. quib. mod. vsufr. amitt.*
18. *d. l. 1. §. si ex fundo D. hoc tit. & l. quoties 13. C. eod.*
19. Non autem ex quota hereditatis. Nam neque hereditas neque quota vlla hereditatis in certa re & singulari potest consistere *l. quamuis 14. D. si quis omiss. caus. testam. §. si quis vna re Instit. de fideic. hered.*
20. Pro non scripto enim est quicquid relinquitur personæ nunquam natæ *l penul. De his quæ pro non script. hab. l. 2. l. Diui 6. §. vlt. l. quidam 14. D. de iur. codicill. l. si duobus 16. de leg. 1. l. ius cui 18. in fin. D. quand. dies leg. ced.*
21. Legata namque intercidunt non adita ex testamento hereditate *l. si nemo 9. D. de test. tutel. l. ea quam 14. C. de fideic.* Excipe casum *Auth. ex causa C. de lib. prater.*
22. Quia nihil habenti potest adcrescere *l. si totam 83. De acq. hered.*
23. *l. quoniam indignum 15. C. hoc tit.*
24. Vsusfructus enim licet in iure consistat non in corpore *l. Mauius 66. §. fundo de leg. 2.* Non magis tamen potest constituere partem hereditatis quàm fundus aut aliud corpus quodlibet, quamuis possit dari in vicem portionis hereditariæ vt in specie *l. generali 32. §. 1. de vsufr. legat.*
25. *Ex l. cùm oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*
26. Quomodo poterat adimere si voluisset *Nouell. 117. vt lic. matr. & nuia cap. 1.* vnde sumpta est *Auth. excipitur C. de bon. quæ liber.*
27. Prius enim alio qui est vt quis patrem vocet quàm vt eius liberos nondum natos *l. Lucius 85. D. hoc tit. l. dotem 6. D. de collat. bon.* Adeò vt nec posset olim relinqui quicquam incertæ personæ, quasi in quam iudicium certum conferri non posset *§. incertæ Inst. de legat.*
28. Vt id saltem haberet pater iure patriæ potestatis.
29. Qui testatori suspectus erat *arg. l. penult. §. 1. D. de curat. furios. l. quidam cùm filium familias 46. D. hoc tit. l. filiosfamilias 42. de cond & demonstr.*
30. Quamuis aliud esset si morte filij vsusfructus intercidisset *l. vlt. C. de vsufr.*
31. *d. l. si nemo 9. D. de testam. tutel. cum similib.*

32. Dicto

32. Dictio siquidem taxatiua excludit omnes alios casus præterquàm si qui sint persimiles *l. 1. §. hac actio vbi not. D. si mensor falsum. modum dixer.*
33. Alex. *conf. 162. num. 9. lib. 2.* post Angel. & Ioannem de Imol. quos citat.
34. *l. cum pater 77. §. filius matrem* vbi Bald. & Imol. *de leg. 2.*
35. *l. cùm filiofamilias 11. in fin. de legat. 1.*
36. Quia neque ab intestato potest quicquam relinqui ei qui nullus est nec eius patri *d. l. quidam referunt 14. De iur. codicill.*
37 Ex suprà citatis *num. 20.*
38. *d. l. quidam referunt.*
39. *l. vnic. §. in primo C. de cad. toll. l. 1. & pass. D. de his quæ pro non script.*

DEFINITIO II.

De spurio herede instituto cùm legitimabitur.

HEreditas quidem ex die aut condicione à pagano dari non potest.[1] Sed tamen in diem incertum & quod idem est,[2] sub condicione dari potest, Vt puta si spurius heres institutus sit, cùm legitimabitur.[3] Quo casu etsi heres esse non potest[4] ante legitimationē,[4] intereà tamen valet institutio,[5] bonisque dandus curator est vt legitimationis tempus expectetur.[6] Idem iuris est si quis vxori vsumfructum legauerit, & post vxoris mortem Titium instituerit. Etsi enim quandiu vxor viuit Titius heres esse non potest,[7] non eò minùs tamen legatum vsusfructus valebit, dato intereà bonis curatore,[8] qui heredis loco sit.[9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l. hereditas 34. D. hoc tit.*
2. Quia dies incertus pro condicione habetur, maximè in testamentis *l. dies incertus 75. D. de condic. & demonstr.*
3. Nam in tempus capiendæ hereditatis institui quem posse placuit licet ex beneuolentia potiùs quàm ex iuris ratione *l. in tempus 62. D. hoc tit.*
4. Quia condicionem ante omnia impleri necesse est *l. ei qui 13. & pass. D. de condic. instit. l. facta 63. §. si sub condicione D. ad SC. Trebell.*
5. Nam & prius est vt valeat institutio condicionalis quàm vt ex ea post impletam condicionem heres vllus esse possit *l. commodiss mè 10. de lib. & posthum.*
6. Alex. post Bald. *ad l. Gallus §. substituens eod. tit. de lib. & post.* Angel. *ad l. libertas testamento D. de manum. test.* Idem Bald. & Imol. *in l. si quis instituatur heres in diem D. hoc tit.*
7. Nec proinde potest cedere dies vsusfructus legati qui scilicet non cedit nisi ab adita hereditate *l. vnic. §. in nouissimo C. de cad. tollend. l. 1. §. 3. D. quand. dies vsusfr. leg. ced.* Hic autem nec Titius heres esse potest ante mortem vxoris quia potest interim ipse mori, atque ita deficere condicio institutionis *l. Statius 48. §. Cornelio D. de iur. fisc.*
8. *l. 1. D. de curat. bon. dand.* Notant DD. *ad l. hereditas ex die 34. D. hoc tit.*
9. Quantum scilicet ad curanda, adeóque distrahenda ea quæ alioqui perirent aut fierent deteriora *l. inter bonorum 48. D. de admin. tutor.* Et ad exercendas actiones tempore perituras *l. si diu 8. D. quib. ex caus. in poss. eat. l. creditore 14. l. idem priuilegium 22. de reb. autor. iud. poss. l. minor 6. in fin. D. de tutel.*

DEFINITIO III.

De institutione masculi qui primus ex Titio nascetur.

HErede instituto masculo qui primus ex Titio nascetur, quandiu Titius liberos suscipere potest, non defertur alteri siue ex testamento,[1] siue ab intestato,[2] hereditas. Itaque sicut interim iri suspenso est causa testati,[3] Ita & validitas legatorum ab instituto relictorum,[4] quamdiu heres testamentarius speratur. Atex quo tempore certum esse incipit Titium nullos posse liberos suscipere (finge presbyterum aut castratum, 5) fit locus successioni intestati,[6] & consequenter pro non scriptis habentur legata omnia quæcunque eo testamento relicta sunt.[7] Nec est quod curator bonis detur, cùm nullus amplius heres expectatur.[8] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Quandiu enim primus gradus admitti potest, sequentes non admittuntur *l. si posthumus 14. D. de liber. & post. l. 3. de acq. hered.*
2. Quandiu enim succedi ex testamento potest non defertur ab intestato hereditas *l. quandiu potest 39. eod. tit.* Nisi in singulari casu *l. si quis ita 82. D. hoc tit.*
3. Propter condicionem adiectam institutioni cùm verba illa *qui primus ex Titio nascetur* faciant condicionem *si nascetur* ex natura relatiui iuncti verbo futuri temporis *l. Stichum 6. de leg. 1. l. nuper 85. de leg. 3.*
4. Legata enim pendent ab institutione *§. ante heredis Inst. de legat. l. si nemo 9. D. de testam. tutel.*
5. Fruſtra enim expectaretur condicio cuius euentus nihil operaretur *l. si quis ita 33. D. hoc tit.*
6. *l. si filius 16. vers. tunc quia eo tempore D. de lib. & post. l. vlt. D. de condic. instit.*
7. Tanquam dependentia ab institutione quæ & ipsa habetur pro non scripta *d. l. si nemo 9. de test. tut. l. quidam referunt 14. D. de iur. codic. l. ea quam 14. C. de fideic.*
8. Tunc enim curator dari solet cùm bona iacent propter spem futuri heredis siue testamentarij siue legitimi, non cùm hereditas iam delata est ei qui possit & velit sibi eam acquirere *l. 1. D. de curat. bon. dand. l. si diu. 8. D. quib. ex caus. in poss. eat. l. creditore 14. l. idem priuilegium 22. de reb. autor. iud. poss. l. minor 6. in fin. D. de tutel.*

DEFINITIO IV.

Institutus ex re certa an & quando habeatur loco heredis aut loco legatarij.

INstitutus ex re certa non tam heredis quàm legatarii loco habetur alio herede ex asse scripto.[1] Ideóque nec accrescendi ius habere debet si prudentibus nostris & iuris rationi,[2] plus quàm interpretum autoritati[3] tribuatur, vt à nobis alibi traditum & probatum est,[4] Nec distinctio illa probabilis est quæ quibusdam placuit,[5] vt institutio ex re certa quod ad rē quidem ipsam pertinet legati naturam sapiat, ratione verò iuris quod heredi competit ob institutionem heres ex re certa habeatur pro herede: cùm in huiusmodi rebus personæ ius ex qualitate rei æstimetur. Heredem enim hereditas facit, legatum legatarium.[6] Itaque institutus ex re certa transmittit ad heredem commodum institutionis etiam non agnitæ, sicut & transmitteret legatum non agnitum,[7] Patitur falcidiam quam & cæteri legatarii patiuntur.[8]

Non tenetur creditoribus, sicut nec alii legatarii tenentur. 9 Non gaudet beneficio possessionis illius consuetudinariæ quæ à defuncto in heredem rectà continuatur, 10 quia heredum singulare ius & priuilegium illud est. Rupto ex causa præteritionis vel exheredationis aut irrito facto testamento, institutiones ex re certa non corruunt quoniá & legata conseruãtur. 11 In eo tantùm plus iuris habet qui ex re certa institutus est quàm cæteri legatarii, quod rei ex qua institutus est possessionem propria autoritate ingredi & occupare potest non expectata heredis voluntate si modò iam adita sit hereditas, adeóque vt no itris magis communiter placet etiam ante aditam hereditatem.12 Sed non idcirco heres dici potest, quia & is cui per vindicationem legatum est, aut per sinendi modum, idem ius habet nanscisc endæ propria autoritate possessionis legati. 13 Illud sanè verè dicitur licèt plerique dissentiant, 14 institutum ex re certa non posse implorare beneficium legis Iustinianeæ quæ de e licto Diui Hadriani tollendo facta est, 15 quia non legatariis, sed heredibus tantùm fauere Iustinianus & voluit, & debuit.16 *Ita tractatum est* 12. Cal. Iul. 1591.

1. *l. quoties* 13. *C. hoc tit.*
2. Quia inter succedentes ex diuerso iure numquam locus est iuri adcrescendi vt dixi *Defin. 1. num. 17 supr.*
3. Habet enim hic legatarius ius adcrescendi secundum Bart. & alios solo refragante Baldo *ad d. l. quoties.*
4. Vide *Defin. 1. supr. quand non pet part.*
5. Bart. *ad l. ex facto* 35. *num.* 3. *C. hoc tit.*
6. *l.* 1. & 2. D *de castr. pecul. l. si quis* 8. D. *si quis omiss. caus. test.*
7. Dummodo cesserit dies ante mortem *l.* 4. & 5. D. *quand. dies legat.* Bart. *dict. num.* 3.
8. Bart. *ibid.*
9 Quia est singularis successor qui non tenetur ad æs alienum *l. vlt. C. de hered. act.*
10. Ex edicto quod aiunt *le mort saisit le viff.* de qua scripsimus suo loco.
11. *Per Auth. ex causa C. de liber. prætor.* scilicet quod ad res ipsas pertinet, non tamen quod ad ius adcrescendi Iul. Clar. *in* § *testamentum quæst.* 57.
12. Bart. *ad d. l.* 35. *num.* 5. D. *hoc tit.*
13. Teste Caio *in Instit. tit.* Vide quæ scripsi *lib. 6. Coniect. iur. ciuil. cap. 1. & seq.*
14. Inter quos Bart. quamuis dubitans *ad d. l. ex facto* 35. D. *hoc tit.* contra glos. quam ibi refert.
15. *Glos. in d. l. ex facto.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 362. *circ med.*
16. *In l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. toll.* Est enim fauorabilior causa heredis qui vniuersalis successor est, quàm legatarij *l. Titia cùm testamento* 34 *§. qui inuita l. Sempronius* 47. *de leg.* 2 quamuis legatarius in re legata sit quodãmodo heres *l. id tempus* 14. *§.* 1. D. *de vsucap.* Nempe quia non sicut bona hereditaria iacent, ita & bona legata possunt iacere, quamuis legata iaceat, cùm interim maneant penes heredem *l. & post litem* 12. *§. res quæ D. famil. ercisc. cum similib.*

DEFINITIO V.

De muliere quæ testando in fauorem mariti exceperat partem bonorum de qua postmodum testari pro arbitrio posset.

VXor testamento heredem maritum ex asse scripserat, Exceptis tamen vniuersali institutione sexcentis aureis, 1 de quibus posset illa pro arbitrio disponere siue inter viuos siue in vltima voluntate: 2 Sed hoc addito, vt si de sexcentis illis aureis non aliter disponeret, ad eundem heredem pertinerent.3 Quærebatur an valeret institutio. Et magis placebat non valere, quasi sibi repugnans esset & implicans contradictionem. 4 Non enim suprema ordinasse videri poterat, quæ aliud testamentum facere iam tum destinauerat, 5 quæque de bonorum suorum parte disponendi facultatem sibi exceperat, quorum neutrum conuenit testamento. Nam quemadmodum ambulatoria est hominis voluntas, ad supremum vsque vitæ exitum,6 Ita non potest iure testamenti censeri ea voluntas, quam testatrix supremam esse noluerat:7 Ob idque captatoria potiùs videbatur, & à marito extorta in fraudem legis, vt qui ab vxore donationem exprimere non potuerat,8 sub prætextu, & nomine testamenti, mulierculam deciperet, idémque commodum & emolumentum sibi compararet.9 Solet enim supradicta exceptio inseri donationibus inter viuos factis vt valeant, quæ si vniuersorum bonorum omnium essent præsentium & futurorum, nullomodo valerent.10 Quæ ratio faciebat vt quamuis inter alias personas dici posset inutilem potiùs esse adiectionem, 11 quandoquidem testatrix nec pro parte testari poterat,12 nec facere quominùs leges in suo testamento locum haberent.13 In proposito tamen propter suspicionem fraudis exquisitæ ad donationem inter personas prohibitas concipiendam, aliud dicendum videretur,14 *Ita Senatus* tractabat in ea causa de qua Defin. 3. Supr. de natural. liber. Nihildum tamen de eo pronunciatum est.

1. Cuiusmodi exceptio in testamentis nullius est momenti *l. si ita quis heres* 74. D. *hoc tit.*
2. Quasi verò testamentum alioquin ablaturum ei fuisset facultatem vel donandi inter viuos, vel aliter testandi.
3. Hæc quoque additio & cautio erat superuacua. Ad quem enim alium quàm ad heredem potuisset pertinere id de quo testatrix non disposuisset? Est enim vniuersum heredis nisi quod ex hereditate delibatur *l. legatum* 116. *de leg.* 1.
4. *l. si Titius* 16. D. *de cond. insti. l. vbi pugnantia* 188. *de reg. iur.*
5. Suprema enim voluntas illa demum est, quam alia nulla sequitur *l. ex duobus* 34. *de vulg. substit. l. qui duos* 9. D. *de reb. dub.* & omne testamentum fieri debet eo animo & voto quasi futurum postremum.
6. *l.* 4. D. *de adim. leg. l. cùm hic status* 32. *§. pœnitentiam* D. *de donat. int. vir. & vxor.*
7. *arg. l.* 1. *& pass.* D. *qui testam. facer. poss.*
8. Quia donationes inter viuos & coniuges factæ non valent *l.* 1. *& tot. tit. de donat. inter vir. & vxor.* D. & C.
9. Plus autem valere debet quod agitur quàm quòd simulatè concipitur. *l* 1. *& tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. qui testamentum* 27. *de probat.* & simulata pro infectis haberi debent *l. si ex precio* 6. C. *si cert. pet.*
10. Tanquam quæ aufferrent liberã testandi facultatem *Ex not. in l. vlt. C. de pact. & in l. stipulatio hoc modo concepta* 61. *de verb. oblig.*
11. Quàm vt vtile per inutile vitiaretur contra *l. placuit* 29. *De vsur.*
12. *d. l. si ita quis heres* 74. *D. hoc tit. l. ius nostrum* 7. *de reg. iur.*
13. *l. nemo potest* 55. *de legat.* 1.
14. Facilius enim est suspicio fraudis inter personas prohibitas *d. l. qui testamentum* 27. *de prob. Auth. sed iam necesse* vbi DD. *C. de donat. ant. nupt. l. omnes* 17. *§. Lucius* D. *quæ in fraud. credit.*

DEFI-

DEFINITIO VI.

De institutione ex rebus certis reducenda ad portiones & quotas hereditarias, & quantum interfit an fideicommissum factum sit in hereditate an in rebus singulis.

NIhil interest an testator instituerit Titium ex fundo Corneliano Sempronium ex Liboniano simpliciter, & nullo alio adiecto, An verò adiecerit vt in reliqua hereditate sint heredes ex æquis partibus. Nisi quod priore casu instituti sunt sine partibus,1 Posteriore verò ex partibus & quidem æqualibus. 2 Cæterùm vtroque casu censentur instituti ex semissibus acsi nulla fundorum mentio facta esset, licèt multo pluris sit fundus Cornelianus quàm Libonianus, 3 Quamuis in diuidenda hereditate tale arbitri familiæ erciscundi iudicium esse debeat vt Titio fundum Cornelianum adiudicet, Sempronio Libonianum.4 Inde fit vt quamuis eiusmodi prælegatis totam hereditatem testator diuiserit, nihilque reliquum fuerit in quo videatur posse locum habere institutio quæ ex æquis partibus in reliquis bonis facta est, non eò minus tamen reuocentur prælegata ad semisses. 5 Quoniam nec alioqui valere posset institutio, 6 cùm hereditas in iure non in corporibus consistat. 7 Et consequenter sicut hereditas est etiam vbi nulla sunt corpora, Ita & vbi non alia sunt quàm quæ testator prælegando diuisit.8 Proinde si Titius & Sempronius rogati sint de restituenda inuicem hereditate, si sine liberis alteruter moreretur, non tam in prælegatis grauati videri debent, quàm in sua quisque portione hereditaria, 9 ita tamen vt in ea portione grauata computentur ea præcipuè bona, quæ fuerunt prælegata. 10 Cui consentaneum est vt si nouæ diuisioni coheredes consenserint, id est vt fundus Cornelianus eiúsve pars ad Sempronium, Libonianus contra ad Titium pertineret, 11 saluo in reliquis testamenti iure, 12 Mortuo deinde sine liberis alterutro æquè tota illius portio ad superstites ex fideicommisso peruenire debeat, acsi nullomodo recessum esset à voluntate testatoris.13 Quoniam in quota hereditatis portione, non in hoc aut illo fundo fideicommissum factum intelligitur, Eadem verò quota portio hereditaria etiam post nouam diuisionem mansit.14 Nam & in dubio credendus est heres de portione sua hereditaria restituenda rogatus potiùs quàm de rebus singulis.15 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 41. infr. de fideic.

1. *Heredes sine partibus* 63. D. *hoc tit.*
2. Quæ tamen possent esse inæquales si testator voluisset *l. si quis* 14. *& l. seq.* §. 1. *& pass. eod. tit.*
3. *l. ex facto* 35. *eod. l. quoties* 9. §. *si duo l. si alterius* 10. *eod.*
4. *d. l. ex facto l. qui non militabat* 78. *eod. tit.*
5. Vt constat ex his ipsis legibus.
6. *d. l.* 1. §. *si ex fundo eod.*
7. *l. hereditas* 59. D. *de petit. hered.*
8. *d. l. ex facto & d. l. qui non militabat.*
9. Quia fideicommissum non in prælegatis factum est sed in hereditate.
10. Quamuis enim prælegata non contineantur appellatione hereditatis *l. si Titius* 96. *in fin. de leg.* 3. reperiuntur tamen in portione hereditaria illius cui data sunt *l.* 3. §. *quidam* D. *ad SC. Trebell.*
11. Non enim prohibentur coheredes recedere à iudicio testatoris dum id faciant mutuo consensu. *l. quædam mulier* 41. D. *famil. ercisc.*
12. Ex quibus verbis apparet nolle coheredes in totum recedere à testamento, sed saluum manere fideicommissum de quo alioqui posset dubitari an ei renunciatum fuisset *Ex not. in l. qui roma* 122. §. *duo fratres* D. *de verb. oblig.*
13. *arg. d.* §. *duo fratres*, in cuius specie malè pronunciatum fuisse vulgo creditur.
14. Quia diuisio nihil noui induxit quantum ad quotam hereditatis sed duntaxat quantum ad corpora bonorum.
15. Nempe quoties futurum ex eo est, ne intercidat fideicommissum *l. cogi* 16. *in princip. versic. in ambiguo tamen* D. *ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Diuisio facta inter heredes institutos ex certis rebus & grauatos fideicommisso, non mutat causam fideicommissi in præiudicium substitutorum.

AT pone Retenta eadem facti specie, Si vterque heredum sine liberis moreretur substitutum Titio nominatim in fundo Corneliano Caium, Sempronio Mæuium in Liboniano, tum facta ea diuisione noua quam proximè diximus, vtrumque sine liberis decessisse. Quæro an quemadmodũ bona, quæ ex cõuentionali illa diuisione ad coheredes peruenerunt, eodem fideicommissi onere inter eos obstricta manere diximus. 1 Ita & in substitutorum personis seruetur, vt Mæuius fundum Cornelianum habere debeat, Caius Libonianum. Minimè. Non illa solùm ratione quòd fideicommissum hoc posterius in rebus singulis nõn in portionibus hereditariis factum proponatur, 2 sed etiam quia noua diuisio inter coheredes facta, per quam sibi nocuit is, qui ex precioſiore fundo fuerat institutus, non debet nocere substituto, 3 qui ex proprio iure & capite ad fideicommissi petitionem admittitur. Quare etsi singulis separatim substitutus datus esset separata etiam in singulorum personis condicione, 5 dubitandum non esset quin is qui prior ex substitutis ad fideicommissum inuitaretur, eum fundum ex substitutione petere posset in quo esset substitutus, Licet ad eum ex coheredibus peruenisset qui adhuc viueret, 6 nisi mallet substitutus eo fundo contentus esse qui in locum onerati per diuisionem inter coheredes factam subrogatus fuisset.7 Neque enim inuitus fideicommissarius vnquam cogitur admittere subrogationem vnius rei in locum alterius quandiu ea ipsa res extat quæ nominatim per fideicommissum relicta est.8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Defin. prox. præced.*
2. Ac proinde cessat hoc casu ratio illa quam attulimus in specie Definitionis præcedentis.
3. *Ex regula l. id quod nostrum* 11. *& l. non debet alteri* 74. *de regul. iur. l.* 2. D. *quod vi aut clam.*
4. *arg. l. Babius* 30. *versf. sed in specie* D. *de pact. dotal.*
5. Nam & vni homini in singulas causas alium & alium heredem substituere possumus etiam directò & pupillariter. *l. cùm ex filio* 39. §. 1 D. *de vulg. & pupill. substit.* multò magis pluribus substituere possumus per fideicommissum singulis in causas singulas.

6. Condicio enim ad certam personam à testatore relata, nunquam ad aliam personam referenda est *l. cùm pater 77. §. ab instituto de legat. 2.*

7. Quo vtique casu fundus permutatus veniret in restitutionem *arg. l. sed quod inde 71. de leg. 2.* Hoc enim est quod dici solet, subrogatum sapere & retinere naturam eius in cuius locum subrogatur *vulg. l. si quis eum 10. §. qui iniuriarum D. si quis caution. l. Titia 62. D. de iur. dot.*

8. Ne alioqui sit in potestate heredis grauati vt inuertat fideicommissum contra voluntatem testatoris quod absurdum esset *l. vxorem 41. §. Seium maritum ne l. gat. 3.* Hoc verò hodie maximè obtinet postquàm Iustiniano placuit vt pro omnibus fideicommissis etiam hypothecaria competat *l. 1. C. commun. de legat. l. vlt. §. vlt. eod.*

DEFINITIO VIII.

De patre compensante quod sibi à filio debetur cum legitima filij portione.

PAter cuius contemplatione filius à Sempronio institutus fuerat,[1] cùm inter liberos suprema ordinaret, hunc ipsum filium heredē scripserat ex numo pro iuribus omnibus quæ in paterna hereditate pro legitima aut legitimæ supplemento aliáve qualibet causa posset obtendere, Suæque voluntatis rationem illam addiderat, quòd ad eam Sempronij hereditatem filio conciliandam, acquirendam & conseruandam, plus quàm quingentos aureos expendisset. Placebat filium si paternam voluntatem repudiaret, non eò minùs posse legitimam integram petere,[2] salua imputatione earum duntaxat rerum & pecuniarum, quas aliunde quàm ex patris testatione appareret fuisse à patre impensas vt ea Sempronij hereditas filio obtingeret.[3] Neque enim filio patris testamentum non agnoscenti nocere testatio patris potest.[4] Sed si filius patris iudicio stare velit, nec amplius quicquam in patris hereditate petere vt compensationem approbet quam pater induxit,[5] Quæri potest, An si quid ex hereditate Sempronij malè ac sine causa distractum sit à patre tanquam legitimo filii administratore, vllam actionem filius eo nomine habeat in heredes patris. Videtur enim id quoque ius compensasse pater cum expensis ad acquirendam hereditatem factis:[6] Sed tamen magis est vt salua sint filio iura omnia quæ is in bona paterna habere potuit tanquam heres Sempronij,[7] Nec alia cum expensis à patre factis compensata videri, quàm quæ is quasi filius erat habiturus,[8] quantūcumque generalis clausula sit exclusionis.[9] Nam cùm ea excludendi filij ratio patri fuerit, quod facto & impensa patris saluam Sempronij hereditatem habcret, ex eo apparet tanto magis,[10] filium integram Sempronij hereditatem habere debere, & illibatam, Ne duplici iactura afficiatur, si & minus ex hereditate Semproniana, & nihil ex paterna consequatur.[11] Itaque quod ex bonis Sempronij pater sine causa & contra legis prohibitionem distraxerit, cogendus erit sarcire ex propriis.[12] In cámque rem actio competet filio, non quidem in vium patrem, quippe qui administrationis suæ rationem filio reddere non cogitur,[13] sed patre defuncto in heredem ipsius, At personalis tantùm. non etiam hypothecaria cum ius tacitæ hypothecæ ex hac causa in bonis patris nullum sit per Iustiniani constitutionem introductum.[14] Non tantùm autem alienationis precium in eam actionem veniet, sed etiam precij vsuræ. Quandoquidem ea hereditas loco legitimæ est, quam alioqui filius in bonis patris cum fructibus erat habiturus.[15] Cui cōsequens fit vt vsuræ illæ quasi loco fructuum debeantur[16] filio non à die alienationis, (nam cùm pater sit legitimus administrator nec rationes cogatur reddere, nullas sanè vsuras debet quandiu viuit,[17]) sed à die mortis patris.[18] Planè nec ab eo die vsuræ deberentur, sed tantùm à die litis contestatæ, si aliunde portionem hereditariam aut saltem legitimam haberet filius in patris hereditate[19]. *Ita Senatus* in causa Ioannis Paquier & Henrici Capitan 12. Cal. Sept. 1595.

1. Sic enim plerumque fit vt *in l. filiofamilias 42. de condic. & demonstr.* vbi dicitur videri hoc casu relictum patri quod filio relictum est propter patrem. Iunge *l. sed si plures 10. §. in adrogato D. de vulg & pup. substit.* Aliquandò tamen filius propter seipsum instituitur, idque hodie præsumendum est, cùm filius sit capax acquisitionis etiam inuito patre *l. cùm oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.* Olim aliud erat si non esset relictum filio in eum casum quo foret sui iuris vt *in l. mulier 22. D. ad SC. Trebell. l. quidam cùm filiumfamilias 46 D de hered. instit.*

2. Quam scilicet nullo consilio et aufferre pater potuit, nisi per exheredationem eámque iusta ex causa factam *l. parentibus 8. & pass. C. de inoff. testam.*

3. *Arg. l. omnimodo 30. §. imputari eod. tit. l. 1. §. nec castrense D. de collat.*

4. Tanquam suspecta & quæ in fraudem legitimæ facta videatur *arg. l. qui testamentum 27. D. de probat. l. quidam 29. §. vlt. D. ad SC. Velleian.* Nemini enim creditur aliquid afferenti vt se exoneret tanquam testi in re propria contra *l. omnibus 10. C. de testib.*

5. *Vt in l. cùm pater 77. §. Titio fratri antepen de leg. 2. l. si compensandi 6. C. de hered. instit.*

6. Quo casu standum esset compensationi factæ per patrem etiamsi filius ex ea compensatione damnum passurus esset quia sibi deberet imputare qui patris iudicium adprobasset, quod potuerat improbare *d. §. Titio.*

7. *Arg. l. Babius 30. in fin. D. de pact. dotal.*

8. Cùm nec sit exclusus nec fuerit excludendus nisi tanquam filius non tanquam extraneus *l. quidam cum filium 132. de verb. oblig.*

9. Non solum quod generalis clausula nunquam referatur ad incogitata *l. cùm Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. D. de transact.* sed etiam quia huiusmodi exclusiones & compensationes sunt odiosæ, ideóque restringendæ *l. qua pater 50. famil. erciscund. l. creditorem 85. de leg. 2.* iunct *l. cùm quidam 19. D de lib. & post.*

10. Nam ex causa quam sui iudicij pater reddidit coniectura voluntatis capienda est *l. pen. §. vlt. de curat. furios. l. si posthumus 14. §. vlt. de liber & post.*

11. *arg. l iure succursum 6. D. de iur. dot. l. dotem 6. D. de coll. bonor.*

12. Est enim hîc parer parum dignus cui faueatur *arg. l. imperator 50. l. pen. ad SC. Trebell.*

13. *d. l. cùm oportet 6. §. non autem C. de bon. quæ liber.*

14. Imò interdictum ne hypothecam vllam sperare audeat in res patris siue viuentis adhuc siue iam mortui *d. §. non autem.* Habet autem filius hoc casu personalem actionem contra heredem patris non ob malam administrationem : sed tanquam idipsum habens à patre in vicem hereditariæ & paternæ portionis, aut saltem legitimæ, fructus siquidem augent legitimam sicut & hereditatem. *l. Papinianus 8. §. vnde si quis D. de inoff. testam.*

16. Vsuræ enim vicem fructuum obtinent *l. vsuræ 34. D. de vsur.*

17. Quæ scilicet non debentur nisi vel ex mora vel ex conuentione *l. cùm quidam 17. §. si pupillo eod. l. qui roma 122. in princip. de verb. oblig.*

18. A quo nimirum die legitima debetur *l. cùm quæritur 6. C. de inoff. test.*

19. Quia tunc cessaret ratio suprædicta.

DEFI-

DEFINITIO IX.

Quandiu expectatur persona heredis instituti potest curator bonis dari, Et interim admittitur fructuarius cauendo heredi siue testamentario si quis speretur siue legitimo.

QVidam instituerat filium ex Sempronia nasciturum, manente Sempronia ipsa vsufructuaria, Et si nullus nasceretur, substituerat Mæuium, & Mæuij liberos, Adiectis etiam aliis nondum natis substitutis.[1] Nullo nato filio dicebam valere testamentum,[2] Sed interea curatorem bonis dandum,[3] & vsumfructum ad Semproniam pertinere, proprietatem verò ad substitutos, qui si tum nulli reperiantur, fortassis defuncto interim sine liberis Mæuio, non valiturum testamentum ex eo quo scilicet nullus heres erit, nec adita hereditas.[4] Intereà igitur & curator bonis dandus erit, qui hereditarias actiones & exerceat, & suscipiat,[5] & cauere vsufructuaria debebit,[6] in vtilitatem futuri heredis, siue testamentarius, siue legitimus heres futurus ille sit. At quo postulante? Substituto, si quis speretur, 7 sin minus, legitimo, vt arbitror, heredi.[8] *Ita tractatum est* in causa N. Franciſci de Bellegarde & D. de Cardé 12. Decemb. 1596. *Senatus* nihil dum pronunciauit.

1. Placet enim posse per fideicommissum substitui personas nondum natas si modò reperiantur in rerum natura tempore condicionis existentis *l. si in personam 21. C. de fideic.*

2. Quia poterat incipere à substitutis cùm si plures heredum gradus facti sint deficiente primo gradu testamentum incipiat à secundo *l. 1. & tot. tit. De vulg. & pupill. substit.*

3. *l. 1. D. de curat. bon. dand. l. si diu 8. D. ex quib. caus. in poss. eat.*

4. *l. si nemo 9. D. de testam. tutel.*

5. *l. 2. §. 1. de curat. bon. dand.*

6. *ex l. 1. C. de vsufr. & tot. tit. D. vsufr. quem. cauere at.*

7. Prior enim causa est substituti *l. inter omnes 12. D. qui satisd. cogant. l. Paulus notat 8. D. de prætor stipulat.*

8. Ad quem scilicet hereditas peruentura speratur.

DEFINITIO X.

Fructuarius nunquam est legitimus contradictor nec potest transigere de re hereditaria ne quidem iacente hereditate.

NVllo existente proprietario, quia nondum sit natus heres institutus,[1] si interea fructuarius aliquis sit,[2] non idcirco legitimus contradictor est,[3] aut de lite hereditaria transigere potest.[4] *In eadem causa.*

1. Neque enim alius potest esse dominus & proprietarius hereditatis quàm qui heres est, cùm heredis appellatio nihil nisi dominum significet *§. vlt. Instit. de hered. qualit. & differ. l. his verbis 48. D. hoc tit.*

2. Secundum ea quæ diximus *Defin. præced. & Defin. 1. supr. eod.* Etsi videtur hoc alienum à iuris regula quæ non patitur vt legati vsusfructus dies cedat nisi ab adita hereditate *l. vnic. D. quand. dies vsufr. legat. ced. l. 2. & 3. D. quand. dies legat. ced.*

3. Cùm nihil iuris in hereditate habeat, diuersum est in eo cui data esset proprietas cum onere fideicommissi etiam additis his verbis *quarum rerum vsusfructus dum viues tibi sufficiet vt in l. species 15. D. de aur. & arg. legat.*

4. Is enim solus transigere potest qui vel rei dominus absolutè est, vel speciale à domino mandatum in eam rem habet *l. mandato generali 60. D. de procur. l. Lucius 46. §. vlt. D. de admin. tutor. l. non solum 4. C. de præd. minor.*

DEFINITIO XI.

Captatoriæ voluntates quænam sint & quando & qua ratione improbatæ.

DE captatoriis voluntatibus longè aliter sentiunt interpretes quàm senserint olim prudentes. Captatoriam enim voluntatem esse volunt non eam tantùm cuius condicio collata sit in secretum alienæ voluntatis, quomodo captatoriam institutionem Papinianus olim diffiniuit,[1] sed omnem omnino quam ex alieno arbitrio pendēre testator voluerit.[2] Ex quo inferunt, Non solùm in institutionibus & legatis eiusmodi voluntates improbatas esse de quibus tamen solis prudentes veteres locuti sunt,[3] sed etiam in fideicommissis,[4] quæ certum est ex alieno arbitrio non magis pendēre posse quàm legata, vel institutiones siue in heredis siue in alterius tertii arbitrium dispositio conferatur.[5] At prudentes longè aliter, Captatorias voluntates non eas esse quæ alieno arbitrio permissæ sunt, quas sola iuris ratio pro viciosis ideò habet, quod testamentorum iura ipsa per se firma esse non ex alieno arbitrio pendēre oporteat,[6] Sed illas demum quarum non tam dispositio quàm condicio conferatur in secretum alieni testamenti,[7] vt videre est in eo exemplo quod adferre prudentes nostri passim solent, *Qua ex parte Titius me heredē instituet, ex ea parte heres esto.*[8] In qua specie nemo dixerit, institutionē Titii ex eius arbitrio pendēre cū à testatore fuerit institutus. Sed tamen illud quoque verū est, Nesciri posse ex qua parte institutus sit Titius antequàm ex eius testamento appareat quanta ex parte vicissim voluerit ille testatorem à se institutum. Nec aliud erit si testator ita scripserit *Quanta ex parte Titius me heredem instituet tanta ex parte Mæuius heres esto.*[9] Nam & hæc voluntas captatoria est, Sic dicta non quasi sit decepctoria vt vulgo creditur,[10] sed quia per eam captatur persona, à qua hereditas vel legatum speratur, Non tam enim hereditas aut legatum captatur, quàm persona propter hereditatem aut legatum: Vt constat ex elegāti illo Petronij Arbitri loco, *Aut captans,*[11] *aut captantur.* Ergo quotquot sunt captatoriæ voluntates eas condicionales esse necesse est.[12] At non statim consequens est, vt condicionales omnes voluntates etiam collatæ in secretū alienæ voluntatis ad captandam personam sint inutiles & improbatæ.[13] Quid enim si testator ita scripserit? *Titius si me heredem instituet heres esto.* Erit quidem institutio & condicionalis & captatoria: Sed cùm habeat condicionem distinctā à dispositione, expressámque verbis illis *si me heredem instituet* dubitandum non est quin condicio reiicienda sit habendáque pro impossibili tanquam quæ sit à Senatu improbata.[14] Quis enim neget Senatum qui captatoriam institutionem non nisi condicionis suæ odio improbauerit multò magis condicionem ipsam improbasse?[15] Porrò condiciones omnes à Senatu improbatas impossibilium iure censendas esse nemo ambigit.[16] Proinde sublata condicione illa *si me heredem instituet* quod ex supradicta formula supereſt *Titius heres esto* quidni valida faciet institutionem?[17] Eas igitur solas institutiones Senatus improbauit quæ non modò condicionem habent captatoriam, sed ita implicitam vt ab ipsa institutione separari nullomodo possit. Qua-

lis illa est cuius exēplū ex prudentibus nostris iā attulimus *quanta ex parte Titius me heredem instituet, ex tanta heres esto.* Nam sublato ex hac institutione eo quod captatorium est,id quod supereſt facere nequit vt appareat in qua hereditatis parte Titius fuerit institutus.[18] Ideóque nec potest institutionis fauor efficere vt non tota ipsa institutio improbetur, Non quidem ex mera iuris ratione,[19] sed ex senatusconsulto quod in eam rē nominatim factū est,quódque licèt de institutionibus solis locutum fuerit;[20] tamen per interpretationem prudentum ad legata quoque protractum est,[21] quorū scilicet eadem vis & potestas est quæ institutionis ex verbis legis duodecim tabularum.[22] An ergo æquè ad fideicommissa protrahi poterit?Minimè verò. Cùm fideicommissa ex fide heredum pendeant,[23] heredis autem futuri persona quæ semper incerta est [24] captari non possit.Neque sanè quid captare sit, intelligeret qui sic scriberet *Titius heres esto. Rogo te Titi, vt qua ex parte Mæuius heredem me instituet, aut quantam hereditatis suæ partem mihi legauerit tantam hereditatis meæ partem ei restituas.* Pleniore siquidem & honore & iure relinquuntur hereditates itémque legata, quàm fideicommissaria.[25] Qui verò captat id agere debet vt specie amplioris liberalitatis parem aut minorem non etiam vt maiorem extorqueat.[26] Quid autem si testator in alterius & tertij personam captationem direxerit?Æquè distinguendum erit an captationis vicium tolli possit salua institutione necne,Vt priore casu improbata condicione supersit institutio. Posteriore verò vtraque corruat.[27] Illud sanè constat non esse captatoriam institutionem cuius condicio in præteritum tempus conferatur,[28]quia nec condicio est,[29]quamuis nō eo minùs inanis fiat institutio ex defectu condicionis si nulla institutio in præteritum tempus facta inueniatur.[30] *Ita tractabam* cùm quæstio aliquando ex facto incidisset. *Sine die.*

1. *In l. captatorias* 70.D.*hoc tit.*
2. Cuiusmodi illa est de qua *in l.illa institutio* 32. *eod.*
3. *In d.l. captatorias & l.captatoria* 64.*de leg.*1.
4. Sic enim omnes adeóque Cuiac.*ad l.captatorias ad Papinianum.*
5. *l.vtrum* 7.§.1.D.*de reb.dub.*præterquàm fauore libertatis *ex l.fideicommissa* 46.D.*de fideic.libert.*
6. Vt tractat I.C. *in d.l.illa institutio.*
7. Hoc enim significant verba illa Papiniani *in secretum alienæ voluntatis d.l.captatorias.*
8. *l.*1.*in fin.*D.*de his quæ pro non script. hab.l.illa autem* 71.*in princip.l.hoc articulo* 29.*l.Clemens Patronus* 83.§.1.D.*hoc tit.*
9. Aut si ita *Quanta ex parte Titius Mæuium heredem instituet,tanta ex parte Titius heres esto* quo casu captatio conferetur in personam tertij *d.l.illa autem* 71.§.1.
10. Sic enim DD.*ad d.l.captatorias.*
11. Nec enim hereditas esse potest quæ captat sed persona. Ergo & persona est quæ captatur non hereditas aut legatum.
12. *d.l.captatorias*,in illis verbis *quarum condicio.*
13. Et hoc etiam est in quo nostri omnes interpretes falluntur.
14. *l.filius* 15.D.*de condic.instit.*
15. Ex axiomate philosophorum *Propter quod vnumquodque tale & illud magis.*
16. *d.l.filius.*
17. Impossibilis enim condicio non viciat invltimis voluntatibus sed vitiatur *l.*1.*eod.l.*3.*De condic.& demonstr.*
18. Quia condicio non absolutè expressa est nec per figuram condicionis, sed per relationem ad alienum testamentum.
19. Nam ante senatusconsultum permissæ erant huiusmodi institutiones non etiam illæ de quibus *in d.l.illa institutio* 32.*hoc tit.*
20. *d.l.captatorias l.captatorias* 11.*C.de testam.milit.*
21. *d.l.captatoriæ* 64.vbi Castr.*de leg.*1.
22. *l.verbis legis* 120.*de verb.sign.*iunct.*l.legatum* 80.*de leg.*2.
23. Nec legibus sint cognita *Inst.de codicill.in princ.*iunct.*l.*3.*D.si vsusfr.pet.*vt proinde non nisi absurdè potuerit Senatus de iis improbandis cogitare.
24. *l.sciendum* 70.*de verb.signific.*
25. *l.*5 §.*sed etsi portio de leg.præst.d.l.*3.*D.si vsusfr.pet.*
26. Non enim solent homines minoribus beneficiis inuitari ad maiora conferenda.
27. Eadem enim vtriusque casus ratio est *d.l.illa autem* §.1.vbi quo ponitur exemplum in contrarium, non dubito quin sit imperiti interpretis aut etiam Triboniani non satis bene hanc materiam intelligentis.nam & exempli illius verba sonant in tempus præteritum non in futurum,Imò totus ille §.mihi suspectus est vt scribam *in* 3.*part.Chiliad. De error.pragmat.*
28. *d.l.illa autem in princip.& d.l.hoc articulo.*
29. *l.cùm ad præsens* 37.*& duab seqq.*D.*de reb.credit.*
30. *d.l.Clemens* 83.*in fin.*Ex quo loco apparet, quoties quærimus de captatoria voluntate an valeat ponendum esse quod heres institutus suum instituerit testatorem,Alioqui nulla esset institutio propter condicionis defectum etiam vicio captationis sublato.

TIT. VII.

De institut.

DEFINITIO I.

Extensio in vltimis voluntatibus fit aliquando à casu ad casum sed nunquam à persona ad personam præsertim si in dispositione facta sit expressio nominis proprij.

PAter cùm inter liberos testaretur filium suum primogenitum ex asse heredem scripserat, Claudium secundò genitum sub Vicecomitis appellatione in certis bonis pro legitima portione instituerat, Petrum tertiogenitum in pensione annua quingentorum florenorum. Si secundus quandocúque sine liberis moreretur primogenitum substituerat. Viuo patre Claudius decesserat, postmodum pater eodem testamento relicto. Petrus contendebat pertingere ad se bona in quibus Claudius frater fuerat institutus, Eo colore quòd in Secundi ante patrē defuncti locū viuo patre subintrasset,[1]adeóq; post eius mortē sæpiùs à patre eodem illo Vicecomitis nomine nuncupatus fuisset.[2] Quasi locus hîc esset nostrorum traditioni quæ habet, Extensionem de persona ad personam fieri posse quoties persona ad quam fit extensio comprehendi aliquomodo potest sub verbis & mente,vt aiunt, disponentis propter qualitatem aliquam ei inhærentem licet de persona illa in individuo facta mentio non sit.[3] Placuit extensionem de casu quidem ad casum aliquando admitti posse,[4] licèt non nisi parcissimè & vrgente maxima voluntatis coniectura:[5] Sed de persona ad personam numquam ne quidem ex rationis,vt nostri loquuntur,identitate,nec rursus etiamsi de verisimili testantis voluntate appareat: [6] multò minùs si extensionem quis inducere velit, vt in proposita specie,[7] de persona magis dilecta ad minùs dilectam & in detrimentum alterius magis dilectæ.[8] Accedebat quod nō sub nomine illo appellatiuo duntaxat *Vicecomitis* Claudio data fuerant bona de quibus agebatur, sed adiecto etiā nomine *Claudij*, quæ specialis expressio proprij nominis non magis pati poterat vt extensio fieret de persona Claudij ad personam Petri, quàm vt qui primum erat Petrus, factus subinde Claudius videretur.[9] Denique quod Claudio relictum fuerat cùm is ante patrem defunctus esset in causam caduci deuenerat,ob idque penes vniuersalem heredem remanere debuerat,[10] tametsi substitutio nulla facta proponeretur in eius commodum: quæ tamen verborum compendio sic concepta erat vt vulgarem casum qui euenerat proculdubio contineret, [11] atque ita extensionis admittendæ rationem omnem excluderet.[12] *Itaque Senatus* pro herede vniuersali contra Petrum pronunciauit.[a] Cal.Sept.1588.

1. *Vt in specie l.Gallus in princip.& pass.de liber.& post.*
2. Ex quo potérat sumi coniectura voluntatis quod Petrum vellet substitutum in locum Claudij, vt cui voluit conuenire eandem qualitatem,voluerit etiam conuenire eandem dispositionem.
3. Ex singulari doctrina Aretini *in d.l.Gallus* §.*& quid si tantum col.*3.*in fin.vers.secundo fallit*, dicēs ita loqui textum *in l.tale pactum* 40.§.*vlt.de pact.*Curt.iun.*cons.*121.*num.*14.quod & in fideicommissis locum habere ait Gozadin. *cons.*39.*num.*22.iunct.*num.*4.Sequitur Socin.iun.*cons.*129.*num.*35.*vol.*3.quem refert Francisc. Mantic.*lib.*3.*De coniect. vltim. voluntat.tit.*19.*num.*8.*ad fin.*Maximè ex identitate rationis *arg.l.illud* 32.*ad leg.Aquil.*
4. *Ex notat.in d.*§ *& quid si tantum l.mulier* 22.*ad SC.Trebell.*
5. *l.commodissimè* 10.D.*de liber.& posthum.cum similib.*
6. *L.si quis ita* 16.§.*pen.*D.*de testam.tutel.*Idque pluribus probat idem Mantic.*dict.num.*8.*in princip.*vbi ostendit longè aliam esse speciem *d.l.tale pactum* §.*vlt.*vbi agitur de conuentione facta inter viuos, & ad expressam vtilitatem heredis cui semper pacisci præsumimus *vulg.l.si pactum* 9.*D.de probat.*
7. Qui enim priores geniti sunt prædilecti præsumuntur,tanquam priores & cogniti & dilecti. Sicut & qui priores nominati fuerunt *l.omnia* 32.*aliàs l.cum ita* §.*in fideicommisso de legat.*2.*l.heredes mei* 57.§.*vlt.D.ad* SC.*Trebell.*
8. Quod non ita est in specie *dict.l.tale pactum* §.*vlt.*vbi extensio fit à persona fratris ad personam filij:ac proinde ad personam magis dilectam,idque vt noceatur genero cuius persona longè minùs dilecta est.
9. Itaque persona ad quam fiebat hoc casu extensio non poterat comprehendi sub verbis & mente disponentis. Atque ita cessabat hîc doctrina illa Aret.quam retulimus *num.*3.Sic & aliàs multum refert an testator quid disposuerit expressis nominibus propriis an appellatiuis *l.si heredes* 124.*de leg.*1.*l.nonnunquam* 24.*ad SC.Treb.*
10. *l.vnic.*§ *pro secundo C.de caduc.tollend.*
11. Huiusmodi enim substitutio est compendiosa quæ proinde vulgarem continet si is cui facta est heres non sit. Guill.Bened.*in repet.cap.Raynutius in verb.si absque liberis* 2.*in tract.de compend.subst.num.*5.post Bart.*ad l. Centurio col.* 4.*de vulg.& pup.subst.*
12. Semper enim potior est causa substituti tanquam qui veniat ex voluntate expressa testatoris *d.* §. *pro secundo & pass.l.vnic.C.de caduc.tollend.*

DEFINITIO II.

Testes qui deponunt de institutione facta per nuncupationem debent esse contestes etiam in figura & cortice verborum.

CVm de nuncupatiua institutione per testes probanda agitur, quod euenit quoties nuncupatiuum testamentum sine scriptura factum proponitur,[1] Ii soli testes fidem faciunt qui de verbis institutionis sic testantur vt non tantùm in substantia voluntatis,sed etiam in verborum figura & cortice consentiant:[2] Alioqui non possunt videri contestes,& de vna tantùm institutione sensisse, [3] quandoquidem si scriptū testamentum fuisset vna tantùm institutionis formula reperiretur.[4] *Ita Senatus* in causa Petri & Humberti Roux contra Claudiam Violat 8. Id.Mart. 1591.Et in alia causa de qua Defin. 15.infr.de fideic.

1. Fiunt enim plerumque testamenta etiam nuncupatiua per scripturam ad futuram rei memoriam *l.*4. *D. de pignor. l.*4.*D.de fid.instrum.l.iubemus* 29 *C.de testam.*
2. Quamuis non figura literarum sed oratio quam exprimunt literæ illa sit quæ totum facit *l.non figura* 38. *de oblig. & act.*Vide *l.quoniam indignum* 15.*C.de testam.*
3. *Arg.l.*Diuus 24.*D.de testam.milit.*
4. Quæ etsi possit hodie concipi quibuscunque verbis, post *d. l. quoniam indignum* 15.*C.de testam.* certis tamen & præcisis verbis concipi eam necesse est,vt sciri possit quid testator dixerit & senserit siue per scripturam testatus sit siue per nuncupationem.

DEFINITIO III.

Clausula & condicio apposita in institutione an & quando censeatur repetita in substitutione.

ET clausula, & condicio quæ in institutione apposita est,plerumque in substitutione repetita intelligitur.[1]Sed hoc ita si eadem aut par sit vtrobique ratio.[2] Nam quod quidam putant,[3] illud etiā requiri,vt iidem sint instituti & substituti,nimis fortasse durum est.Itaque si ponas institutos fuisse posthumos filios testatoris, inuicémque primo gradu substitutos,In secundo autē gradu substitutum extraneum,aut cognatum qui hac parte non est fauorabilior extraneo, non semper eadem substitutionis quæ institutionis ratio constituetur.[4] *Ita tractatum est* in causa Remigii & Claudii de Vullien & Marsini Sigrand Prid. Id.Iunii 1593.

1. *arg.l.1.C.de impub.& aliis substit.l.qui filiabus 14.de leg.1.cum similib.l.si plures 24.de vulg.& pupill.substit.* Intellige nisi condicio talis sit quæ repetita vitiaret vt *in l.seruo alieno 113.§.si ab impubere de leg.1.*
2. Paul.Castr.*ad l.1.C.de liber.prater.* post Bald.*ad l.licet l.imperator 74.de leg.1.ex l.quisquis 95.de legat.3.*
3. Fulgos.*ad d.l.1.C.de liber.prater.*
4. Quia pro personarum diuersitate aliter atque aliter testator sensisse ac disposuisse credendus est, ne c vale vnquã argumentum à persona magis dilecta ad minùs dilectam vt videatur testator id voluisse quod non dixit *arg.l. vnic.§. vbi autem versus in autem ad deficientis C.de caduc.tollend.*

TIT. VIII.

De impub.& aliis substitut.

DEFINITIO I.

Tacita pupillaris regulariter contra matrem non admittitur.

VAMQVAM pupillaris substitutionis fauor ille est vt pupilli matrem excludat etiam à petitione legitimæ, nec inofficiosi testamenti querelam pertimescat, quia licet pupilli testamentum sit à patre tamen factum est, vt eleganter Papinianus dicebat,[1] Communi tamen & inueterato nostrorum interpretum errore iampridem receptum est vt si ex pupillari vt vocant tacita, succedatur, id est ex ea quæ in vulgari expressa per Diui Marci constitutionem intelligitur,[2] mater non solùm à legitima non excludatur, sed ne ab ipsa quidem successione:[3] Quasi nec patris voluntas illafuisse credenda sit vt vllomodo excluderetur mater ab eo quem non expressim pupillariter substituerit.[4] Nec iniqua sanè est sententia,[5] in hac parte necessariam iuris rationem ab æquitate secernere liceret. Sed cùm nõ eò minùs verùm sit ex pupillari substitutione succedi quod vulgaris tantùm casus expressus fuerit,[6] dici vix potest quo iure successionem aut legitimã habere mater debeat quæ nec testamento nominata est nec ad inofficiosi testamẽti querelã admittenda.[7] Placet tamen Senatui nostro quod interpretibus ferè omnibus, vt matri hoc casu salua sit intestati successio, nisi contraria patris voluntas ex coniecturis nõ obscuris nec improbabilibus colligatur.[8] Id enim est quod vulgo nostri iactitant, Tacitam pupillarem non admitti contra matrem.[9] *Ita Senatus* noster sæpiùs, & maximè in causa quadam tractata in publico auditorio 8. Cal. Sept.1588.

1. Quem Vlpianus refert & probat *in l.Papinianus 8.§.sed nec impuberis D.de inoff.testam.* Qui enim agit de inofficioso testamento is duo impugnat & testamentum eius quem ait insanum fuisse testatúmque contra officium pietatis.
2. *l.iam hoc iure 4.D.de vulgar.& pupill.substit.l.quamuis 4.C.hoc tit.*
3. Vt scilicet filio mater succedat ab intestato *ex SC.Tertyll.* ac si nulla substitutio pupillo facta esset, vt *in l. vlt. C.de instit.& substit.*
4. Poterat enim pater expressim filio impuberi substituere pupillariter si voluisset *arg.l.vnic.§.vbi autem ad fin.C. de cad.tollend.*
5. Est enim semper fauorabilis causa matris venientis ad luctuosam filij hereditatem *d.l.vlt. C. de inst.& substit. l.precibus 8.C. hoc tit. Iure succursum 6. D. de iur. dot. l. scripto 7.§. vlt. vnd. liber.* Vide text. elegantem *in Nouell. 162. sacra form. transmiss.* Domin.*cap.vlt.in fin.*
6. Nimirum quoties potest locus esse constitutioni Diui Marci de qua *num.2.supr.* nec enim semper ei locus est, *d.l. l.Lucius 45.De vulg.& pupill.substit.*
7. Non enim potest deferri ab intestato hereditas quandiu ex testamento heres aliquis esse potest *l. quandiu 39.de acq.hered.* pupillaris autẽ substitutio siue expressa siue tacita testamentũ filij est *l.2.& pass.D.de vulgar.& pup.substit.* Sed & interest pupilli testamentarium heredem habere potiùs quàm legitimum *l.Iulianus 42. alias l.si pupillus de acquir.hered.* Nec rursus potest fieri saluo testamento vt legitimam possit petere citra querelam inofficiosi is cui nihil penitus relictum fuit *l. omnimodo 30.C.de inoff.testam.*
8. Sunt enim variæ coniecturæ quæ facere possint pro matre, multæ quæ contra matrem. De quibus tractant *ad d.l. vlt.C. de instit.& substit.& ad l.precibus 8.in fin.C. hoc tit.* Dicam *Defin.3.infr.*
9. Contra quam sententiam vide quæ scripsi *in libros Coniecturarum, & in Hemischiliade De error.pragmat.*

DEFINITIO II.

Substitutio pupillaris quæ continetur in compendiosa excludit matrem ab intestati successione non à legitima.

SVperiori nostrorum interpretum errori alius quoque consequens est. Nam si pater cùm impuberi filio substitueret, eam formulam vsurpauerit, quæ verborum compendio omnes substitutionum species pro casuum varietate complectitur, (quam nostri quasi sit ipsa quoque distincta species substitutionis compendiosam substitutionem appellant[1]) quæri solet, an matre in medio existente pupillaris substitutio credenda sit, an fideicommissaria. Quæstioni causam illud dat, quòd pupillaris, quæ in compendiosa continetur, specialiter expressa non sit:[2] Quæstionis autem effectus ille est, quòd si pupillaris dici debeat matrem omnino excludet,[3] quia non potest verè tacita dici quæ sub verborum compendio continetur:[4] Sin verò etiam intrà pupillares annos fideicommissaria dicatur, non impediet quominùs ab intestato succedat mater,[5] cùm onere restituendi fideicommissi salua legitimæ & Trebellianicæ id est integri semissis detractione.[6] Non desunt qui defuncto impubere filio pupillarem censendam putent.[7] Alij malunt esse omni tempore fideicommissariam, vt in dubio ea sumatur interpretatio quæ faueat matri luctuosam filij hereditatem vindicanti.[8] *Senatus* noster mediam quandam sententiam probat vt intra pupillares annos pupillaris quidem substitutio sit, ideóque Trebellianicæ detra-

detractione non admittat,[9] sed tamen non eò magis excludat matrem à legitima;[10] quia non sit expressa nisi verbis generalibus quorum plerumque non tanta vis esse solet quanta si essent specialia.[11] Planè quin post pupillares annos sit fideicommissaria, nemo dubitat.[12] Æquissimum sanè temperamentum; sed à vera rectáque iuris ratione alienum. Quoties enim substitutio pupillaris est, testamentum filij est:[13] facto autem saluóque testamento fieri non potest, vt legitima quæ relicta non fuit vlla debeatur:[14] *Ita tractatum est* in publico auditorio 8. Cal. Sept.1588. postea verò decisum 17. Cal. Iul.1599.

1. De qua tractant nostri *ad l precibus 8.C.hoc tit.& ad l.centurio 15.D.eod.tit.De vulg.& pup.substit.*
2. Specialiter enim expressa illa dicitur quæ facta est his verbis *si filius meus heres erit & in pupillari ætate decesserit Sempronius heres esto l.1.D.eod.* & apud Iustin. *Institut.tit.De pupill.substitut.*
3. *l.Papinianus 8.§.sed nec impuberis D.de inoff.testam.*
4. Imò potiùs debet dici expressa saltem verbis generalibus quia semper specialia generalibus insunt *l.semper 147.de reg.iur.*
5. Quia non sicut pupillaris substitutio testamentum est filij, sic & fideicommissaria substitutio potest dici testamentum grauati, vt impediat legitimam eius successionem *l.Scaeuola 76.D.ad SC.Treb.*
6. Postquàm placuit duplicis quartæ detractionem permittendam esse *ex cap.Raynutius & cap.Raynaldus Extr. de testam.* Nam inspecto iure ciuili solius falcidiæ deductio fit per eum qui restituit fideicommissum ab intestato *l.2.§.vlt.D. de iur.codicill.*
7. Et hæc verior sententia est quam nos pluribus probauimus in libris Coniecturarum *ad l.precibus 8.C.hoc tit.* vbi vide. Adde Guill.Bened *in tract.De compend.subst.num.45.* Crauet.*cons.198.num.10.*
8. *arg.l.vlt.C.de instit.l precibus 8.* vbi Bart.& post eum vulgo cæteri C.*hoc tit.d l.Scaeuola 76.D.ad SC.Trebell.* Addè exceptionem nisi substitutus sit ex liberis testatoris. Crauet *cons.141.num.6.& 7.* post glos. magnam Bart.& alios ad *d.l. precibus.* Afflict.*decis.367.* vbi dicit communem.
9. Non enim Trebellianica deducitur ex pupillari substitutione sed ex fideicommisso quoties quis rogatus est de restituenda hereditate & quidem tanquàm heres *l.mulier 22.§.vlt.D.ad SC.Trebell.*
10. Quæ fuit primùm sententia Decij *ad d.l.precibus num.26.C.hoc tit.*
11. Generalia enim facilè possunt recipere interpretationem restrictiuam quam specialia vix patiuntur. *l.adigere 6.§. quamuis de iur.patron.l.prosbexit 12.D.qui & à quib.manum.*
12. Non enim potest esse pupillaris post pubertatem *l.in pupillari 14.D.de vulg.& pupill.subst.*
13. Siue pupillaris substitutio sit expressa siue tacita *l.4.C.hoc tit.*
14. Quamuis possit ex testamento agi ad supplementum legitimæ cùm aliquid etiam minus legitima in eo testamento relictum est *l.omnimodo 30.C.de inoff testam.* Vide Philipp.Corneum *cons.28.lib.4.*

DEFINITIO III.

In pupillari merè tacita & in ea quæ continetur in compendiosa eadem ratio est auiæ quæ matris.

QVi matris fauor est ex recepta interpretum nostrorum traditione, vt neque per pupillarem omnino tacitam excludatur à legitima impuberis filij successione,[1] neque per eam quæ in compendiosa verbis generalibus expressa est à legitimæ petitione.[2] Idem auiæ siue paternæ siue maternæ debetur si mater ante filium impuberem decesserit,[3] quoniam prædefuncta matre, intestati nepotis successio ex qua legitimæ portionis debitum proficiscitur,[4] ad auiam deuolueretur:[5] cui non minùs consului æquum est, ne præter iacturam amissi nepotis totius quoque patrimonii quod in luctuosa hereditate est, damnum sentiat.[6] *Ita Senatus* eodem placito. Quid si vtraque auia eo tempore superstes fuit? Inter eas triens ille legitimarius pro virilibus diuidetur,[7] quia & ad intestati nepotis successionem simul admitterentur.[8]

1. Quia non patiuntur interprètes tacitam pupillarem admitti contra matrem vt dixi *Defin.1.num.9.supr.*
2. Vt dixi *Defin.prox.praced.*
3. Crauet.*cons.141.num.6.* Bart.*ad l.2.de vulg.& pup.subst.*
4. Cùm legitima nihil aliud sit quàm portio portionis ab intestato contingentis *l. quæ nuper 31. C. de inoff.testam.*
5. *Nouell.118.de hered.ab intest.venient.* Vide tamen initium *tit.ad Tertyll.Inst.*
6. *Arg.a.l.vlt.C.de instit.& subst.l.iure succursum 6.D.de iur.dot.l.scripto 7.§.vlt.vnd.liber.*
7. *l.Papinianus 8.§.quoniam autem quarta D.de inoff.testam.*
8. Vt dicam *Defin.2.infr. De legit.hered.*

DEFINITIO IV.

Cùm apparet de testatoris voluntate mater & auia excluditur etiam à legitima per tacitam pupillarem.

QVod diximus in superioribus neque matrem neque auiam excludi à petitione successionis per substitutionem pupillarẽ si tacita illa sit & à lege subintellecta,[1] neque à petitione legitimæ portionis si generalibus tantùm verbis sit expressa,[2] tunc verum est cùm de contraria patris voluntate aut ex testamenti verbis aut ex probabilibus coniecturis non apparet.[3] Nam si quid fortè matri legatum à filio sit, eo adiecto, vt legato contenta esse cogeretur, nec quicquam amplius ex bonis testatoris petere posset, nõ leuis præsumptio est voluisse testatorem vt à legitima quoque excluderetur.[4] Alioqui nihil illa enixæ voluntatis verba operarentur,[5] cùm neque in mariti successione ius vllum vxor habeat,[6] neque in hereditate filij cui pupillaris substitutus datus est: Idémque multò magis obtinet si non à filio sed à pupillari substituto legatum matri fuerit;[8] Sed etsi substitutus sit ex liberis testatoris, siue ex vno tantùm latere, siue ex vtroque coniunctus fratri impuberi, nemo crediderit plus fauere testatorem vxori, quàm filio voluisse.[9] Itaque his casibus legitimæ petitionem mater non habebit; quam haberet vtique si testatoris frater substitutus proponeretur.[10] Quid si testator digressus sit, ad plures gradus substitutionum? Sunt qui putent hanc quoque vnam esse ex iis coniecturis propter quas etiam à legitima excludi mater debeat. Sed non placet Senatui nostro hæc sententia si alia voluntatis coniectura nulla sit.[11] *Ita Senatus* in eadem causa & rursus 17. Cal. Iul.1590. Et rursum Idib. Iun.1591.

1. Quamodo Antonius Goueanus *ad l.2.* & alibi pass. *De vulg. & pupill. substit.* eam vocare solet quam nostri vulgo mâle tacitam appellant.
2. Dixi *Defin.1. & 2 supr.*
3. Semper enim exceptio ista adhibenda est in quæstionibus vltimarum voluntatum *l.4.D. de vulg. & pup. subst. l. non aliter 69. de leg.3.*
4. *Arg. l. quæsitum 78. §.1. de leg.3.*
5. Quod tamen absurdum esset *l. cùm pater 77. §. filius matrem de leg.2.*
6. *l. vlt. C. quor. bonor.* Existentibus scilicet agnatis. Alioqui secus est *l. vnic. C. vnd. vir & vxor.*
7. *l. Papinianus 8. §. sed nec impuberis D. de inoff. testam.*
8. Ita vulgo nostri *ex l. Paula Callinico 27. §. Pompeius de legat.3.* Vide Paris. *cons. 73. vol.2.*
9. Glos. magna & communiter adprobata *in l. precibus 8. C. hoc tit.* Cravet. *cons. 141. num. 6. & 7.*
10. Glos. ibid. Est enim minùs fauorabilis causa fratris quàm testatoris.
11. Plures enim substitutiones compendiosæ eandem interpretationem recipere & possunt & debent quam vna reciperet nec multiplicatio substitutionum rationem iuris immutare potest. Vide Corneum *cons. 28. lib. 4.*

DEFINITIO V.

Compendiosa restricta ad bona testatoris semper est fideicommissaria.

COmpendiosæ vt vocant, substitutionis formula licet pupillarem quoque substitutionem contineat si impuberem contingat in pupillari ætate decedere,[1] cùm tamen ad bona testatoris restricta est fideicommissariam duntaxat inducit:[2] quia per pupillarem non patri sed pupillo succeditur:[3] Quamquam si pupillaris casus expressus sit non eò minùs pupillaris erit substitutio quod pater adiecerit, *Titius mihi heres esto.*[4] Nam & patri heres est, qui filio patris heredi ex pupillari substitutione fit heres.[5] *Ita Senatus* eodem placito. Postea tamen contra pronunciatum fuit mense Decembri 1602. in causa procur. Tardy Necienſis vt audio.

1. *l. precibus 8. C. hoc tit. l. centurio 15.* vbi Bart. & cæteri *D. eod. tit.* De *vulg. & pupill. substit.*
2. Cravet. *cons. 98. num. 10.* vbi alios multos citat. Rip. *ad d. l. centurio num. 100.* Secus est si sit restricta ad certa bona impuberis in quibus tamen totum ipsius patrimonium consistat. Hoc enim casu perinde est acsi substitutio facta esset in tota hereditate cùm pars vna bonorum ad se trahat alterum iure adcrescendi, præsertim nemine in reliquis bonis si qua sint instituto *l. 1. §. si ex fundo D. de hered. instit.* Et in hanc rem textus est expressus *in cap. si pater de testam. in 6.* cuius ratio ostendit nihil referre an substitutio facta sit per verbum commune an per directum ciuile aut non ciuile. Nec rursus an sit substituta pia causa an alius.
3. *l. sed si plures 10. §. ad substitutos* De *vulg. & pupill. substit.*
4. *l. si ita scriptum 8. § 1. D. de bonor. poss. secund. tabul.*
5. *l. paterfamilias 28. de reb. autor. iudic. possid. alias l. 13. de priuil. credit. l. sed si plures 10. §. filio impuberi.* De *vulg. & pupill. substit.*

DEFINITIO VI.

Substitutio breuiloqua sui natura est vulgaris sed continet etiam fideicommissariam si fiat per verba habentia tractum temporis.

TEstator ita scripserat *Instituo Claudium & Ioannem Patry fratres meos, & eorum descendentes per rectã lineam legitimè, singulos in virilem, Eos substituendo de vno ad alium.* Mortuo altero post aditam hereditatem, quærebatur an superstes per fideicommissum substitutus videretur. Mouebat quod verbum *substituo* si propriè & ex Iureconsultorum loquendi more accipiatur, ad vulgarem duntaxat & pupillarem substitutionem commune est,[1] non item ad fideicommissariam quæ nec vnquam substitutio simpliciter appellatur.[2] Sin autem ex communi interpretum nostrorum adeóque testatorum vsu intelligatur, licet non minùs ad fideicommissum quàm ad veras substitutionum species accommodetur,[3] priùs tamen directæ quàm fideicommissariæ substitutionis interpretationem admittit. Id enim est quod dici solet, In ambigua testatoris voluntate directam potiùs interpretandam substitutionem quàm fideicommissariã.[4] His verò verbis *Eos substituendo de vno ad alium* cùm breuiloqua & quæ eadem est reciproca substitutio contineretur, vulgarem substitutionem factam esse constabat.[5] Sed tamen cùm præcedentia illa *& eorũ descendentes per rectam lineam legitimè* tractum temporis haberent, vt nostri loquuntur, placuit fideicommissi casu eueniente censendam substitutionem fideicommissariam. Nam & breuiloqua fideicommissaria est quoties tractum temporis habet, vt & cùm ex præcedentibus vel sequentibus apparet de fideicõmisso cogitasse testatorem.[6] Propter quam causam si testator substituerit *de herede in heredem* nemo negauerit fideicommissariam substitutionem esse[7] quoniam cùm viuentis heres nullus sit,[8] dubitari non potest, quin futurum mortis tempus iis verbis demonstratum videatur.[9] Aliter atque si solo *descendentium* vocabulo testator in substituendo vsus sit. Neque enim id ad fideicommissum inducendum sufficeret.[10] In proposito autem tractus temporis ex iis potissimùm verbis *per rectam lineam* colligebatur, quæ cùm essent apposita ad exclusionem descendentium collateralium,[11] vires suas exerere non poterãt in fratris liberis primi gradus, sed tantùm in nepotibus, vt patruum qui ex descendentibus quidem esset testatoris, sed non in recta defuncti linea, excluderent.[12] Nec ad rem pertinebat quod ea verba in institutione apposita essent non in substitutione. Nã & in substitutione compendio verborũ repetita videri poterant cùm generaliter scriptum esse *eos substituendo de vno ad alium*:[13] Neque nouum erat vt verba institutionis tractum temporis habentia, ad substitutionem etiam fideicommissariam ex voluntatis coniectura traherentur.[14] Sed & Gallica illa locutio in substitutione vsurpata *de l'vn à l'autre* non tam breuiloquæ substitutioni[15] quàm fideicommissariæ conuenire videbatur, acsi latinè diceres *ab vno ad alium*[16] quibus apparet significari tractum & successionem temporis[17] potiùs quàm si simpliciter inuicem,[18] aut quod idem esset alius alij foret substitutus. Itaque pronunciatum est conuocatis classibus fideicommissariam

missariam esse substitutionem non directam, tametsi vulgaris substitutionis casu contingente directa quoque esse potuisset.[19] *Ita Senatus* 15. Cal. Decembr. 1588.

1. Et ita appellatur *in l. iam hoc iure 4. de vulg. & pupill. subst.* Est enim verbum mere directum, adeóque magis quàm verbum *instituo* vt scripsi *in Hem. schiliade De error. pragmat.*
2. Vide textum elegantem *in l. tutores 39. §. heres institutus de admin. tutor.* vbi dicitur nullum habere substitutum qui habet fideicommissarium. Facit *l. uxorem 41. §. Seium maritum de leg.3.*
3. Placet namque interpretibus verba quædam esse communia id est quæ & directa sint & precaria, inter quæ ponunt verbum *substituo* post Bart. *ad d. l. Centurio*. Contra quem errorem scripsimus & in libris Coniecturarum & *in Hemischiliade De error. pragmat.*
4. *Cap. si pater de testam. in 6.*
5. Omnis enim substitutio breuiloqua sui natura est directa & vulgaris *d. l. iam hoc iure Not. ad l. Lucius eod.*
6. Sic Franciscus Ripa qui hanc communem dicit *ad l. Lucius num. 43.* & sequentib. *eod tit. de vul. & pupill. substit.* Bened. Capr. *cons. 7. col. fin.* Ias. *cons. 134. vol. 1.*
7. Paris. *cons. 41. vol. 2.* post Decium *cons. 38.* Mantic. *de coniect. vltim. volunt. lib. 8. tit. 18. num. 6. & præced. in fin.* Vide Bart. Ias. & alios ad *l. centurio*. Socin. *cons. 290. incip. quoniam præsens & cons. 113. supra scripto.* Dec. *cons. 205.*
8. *l. 1. D. de hered. vel act. vendit. l. 1. D. pro herede.*
9. *l. filius familias 114. 6. vt quis heredem de leg. 1. l. ex facto 17. in princip.* D. *ad SC. Trebell.*
10. Cùm possit ea dictio verificari in descendentibus qui nati fuerint viuo testatore, & accipi demonstratiuè potiùs quàm ad exprimendum futuri temporis tractum. De verbis habentibus tractum temporis & extensius, vide *l. 1. §. si quis adita & l. filij 6. §. 1. D. ad SC. Tertyll.*
11. Incluso enim vnius est exclusio alterius *vulg. l. cùm prator 12. in princip. de iudic. l. ex eo 18.* De *testib.*
12. Solent enim descendentes quamuis remotiores prædilecti esse in portione patris aut alterius ascendentis *l. cùm auus 102. de condic. & demonstr.*
13. Ea namque dictio *eos* omnes de quibus antea dictum fuerat complectitur *l. vlt.* D. *ad SC. Tvebell.* Nihil enim refert an quis suo nomine, an certa demonstratione exprimatur *l. certum 6.* D. *de reb. credit.*
14. *Ex notat. in d. l. precibus & in d. l. centurio*: Voluntas enim illa est quæ in dispositionibus testamentariis totum facit *l. si mihi 12. in fin. de leg. 1.* maximè in fideicommissis *l. antep. eod. cum similib.*
15. Per quam scilicet non de vno ad alium sed vnus alij substituitur *l. 4. D. de vulg. & pupill. substit.*
16. Castr. *ad l. omnia 32. aliàs l. cùm ita §. in fideicommisso de legat. 2. & cons. 272. part. 2. vol. 2.* Glos. *in l. ex testamento C. de test. milit.* Ias. *consil. 32. num. 2. lib. 1* Glos. *in l. si is qui 66 §. vlt. de furt.*
17. Contra tamen sentit Steph. Bertr. *cons. 222. vol. 2. part. 1.* vbi vult sola hæc verba *de vno ad alium* non habere tractum temporis si non adsint alia nec ideò minùs substitutionem breuiloquam censeri.
18. Quod ideo commune verbum appellatur *in d. l. 4. de vulg. & pup. substit.*
19. Ex natura scilicet compendiosæ substitutionis quæ sui natura & vulgarem & fideicommissariam & cæteras omnes pro casuum, personarum & temporum varietate continet *Not. ad d. l. centurio & ad d. l. precibus.*

DEFINITIO VII.

Liberi cum parentibus vocati per copulam an & quando succedant simul, an ordine successiuo.

CVm de collateralium & vt vocant transuersalium successione agitur, verius est liberos cum parentibus sub nomine collectiuo, copulatiuè tamen vocatos, non ordine successiuo vt quidam putant,[1] sed simul eodémque tempore propter vim copulæ vocatos intelligi, & quidem ex æquis partibus, tanquam simul instítutos,[2] Nimirum vt virilem vnam pater habeat, liberi verò aliam cuiuscumque sint numeri.[3] Nec distinguemus an testator instituerit fratrem & eius liberos, an vt fieri solet *fratrem & suos*: Nam & *suorum* appellatione per priùs liberi intelliguntur.[4] Neque rursus probabilis est quorundam illa distinctio An collateralium personæ tales sint inter quas cadat ordo quidam charitatis & affectionis, necne. Quasi priore casu, vt puta instituto fratre eiúsque liberis, non nisi post patrem & ordine successiuo liberi vocati videantur.[5] Indistinctè enim simul vocatos videri placet,[6] si non voluntas testatoris refragetur.[7] Sanè institutis aut substitutis descendentibus non immeritò aliud probatũ est,[8] propterea quòd ex pietatis potissimùm ratione voluntates ascendentium æstimandæ sint,[9] Pietatis autem ordo postulet vt liberis primùm, deinde post liberos nepotibus hereditas relinquatur:[10] præsertim cùm aui officium erga nepotes ex parentis in liberos officio proficiscatur.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cravet. *cons. 22.* post Decium *cons. 205. paullo post princip. & cons. 662.*
2. Quæ fuit sententia eiusdem Decij *cons. 253.* Vide text. *in l. si ego 26.* D. *de acquir. hered.*
3. Tanquam qui omnes vocati sint sub vno eodémque nomine collectiuo vt *in l. omnia 32. aliàs l. cùm ita §. in fideicommisso vbi not. de leg. 2.* Aliud est *in l. vlt. C. hoc tit.*
4. Idem Dec. *d. cons. 253.* quod nec Cravet a negat *dict. cons. 22.*
5. Quæ Bartoli opinio est & multorum *ad l. Gallus 29. §. quidam rectè de liber. & posthum.*
6. Decius *dict. cons. 253.*
7. Vt in casu de quo idem Decius respondit *cons. 291.*
8. In eóque conuenit Decio & cæteris omnibus cum Bart. *ad d. §. quidam rectè.* Iunge quæ dicam *Defin. 2. & 12. infrà.*
9. *l. cùm auus 102. vbi not.* D. *de condic. & demonstr. l. cùm acutissimi 30. C. de fideic.*
10. Nouell. 118 *de hered. ab intest. venient.* Qui enim proximior est in gradu dilectior quoque fuisse præsumitur *d. §. in fideicommisso l. heredes mei 57. §. vlt. ad SC. Trebell. l. vlt. vbi not. C. de verb. signific.*
11. *l. dotem 6.* D. *de collat. bonor. l. generaliter 6. §. 1. C. de instit. & substit.*

DEFINITIO VIII.

Vocati post parentes liberi ordine successiuo censentur in dubio vocati tantum in casum vulgarem non in fideicommissariam nisi ex coniecturis.

AT quibus casibus liberi post patrẽ ordine successiuo vocati intelligũtur, dubitari solet an in vulgarem duntaxat casum vocentur, Si pater heres aut legatarius aut fideicommissarius esse vel non

vel non poterit,[1] an etiam in casum fideicommissi vt à parente acceptam liberalitatem filius liberis suis restituere compellatur,[2] Sunt enim qui putent adiuuandum interpretatione fauorem voluntatis, vt in eũ casum qui euenit quisquis ille sit, quando verba patiuntur, effectum fortiri possit. [3] Probabilius tamen creditur in vulgarem duntaxat casum vocandos liberos:[4] Ideóque fortasse, quòd nimis dura videri possit ea interpretatio per quam vllo erga proprios liberos fideicommisso pater obstringatur. [5] Nã præter id quod fideicommissa ferè omnia creduntur odiosa, quia sunt onerosa, [6] verendum etiam est ne quid de ea decedat obseruantia quam filius patri debet, si ex fideicommissi causa relinquendæ successionis necessitatem patri irrogatam esse filius intelligat: [7] cùm pleríque liberi solo exheredationis metu potius quàm debitæ pietatis ratione in officio retineantur.[8] Sed hoc ita est accipiendum si nihil sit ex quo contraria testatoris voluntas elici possit. Quid enim si substitutio talis sit quæ iure directo valere non possit?[9] Quid item si iis verbis concepta quæ tractum temporis habeant?[10] Vtique dummodò non ad primi tantùm substituti personam sed ad sequentes quoque directa sint? [11] Quid denique si alij remotiores & quod est consequens minùs dilecti etiam per fideicommissum substituti sint? His certè casibus & aliis si qui sunt similes fideicommissi quoque casum substitutione contineri fatendum est.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sunt enim isti duo casus qui ad vulgarem substitutionem pertinent, Voluntatis scilicet ac impotentiæ *l. cùm ex filio 39. §. vlt.* iunct. *l. quidam 30. & pass. D. de vulg. & pupill. substit.*
2. Nec enim fideicommissaria expirat per agnitionem vt vulgaris *l. post aditam 5. C. hoc tit.* sed confirmatur quæ alioqui interciderat *l. ille à quo 10. §. 1. l. si patroni 55. §. qui fideicommissam & pass. D. ad SC. Trebell.*
3. Paul. Castrens. *ad l. Gallus 29. §. quidam rectè* De *liber. & posthum. ex l. si quis operas 5. D. de oper. libert.* quæ planè ad rẽ non pertinet, loquitur enim in stipulatione non in institutione aut substitutione.
4. Quod pluribus defendit Decius *cons.* 205. 248. 253. 291.
5. Vt à nobis fusiùs disputatum est in quæstione illa De liberis in condicione positis *Decad.* 26. *De error pragmat.*
6. *l. si adrogator 22. §. 1. vbi notat. D. de adopt.*
7. Textus est elegans *in l. nec ei 17. §. præterea eod. tit.*
8. *Nouell.* 115. *vt cùm de appellat. cognosc. § aliud quoque capitulum & l. 3. § si emancipatus* D. *de bonor. possess. contr. tabul.*
9. Nam si iure directo valere numquam potuit, omnimodo sic interpretanda est benigna interpretatione vt iure fideicommissi conseruetur *arg. l. Scæuola 76. vbi not. D. ad SC. Trebell.* Decius *dict. cons.* 253.
10. Nam & hoc casu continetur substitutio fideicommissaria, vt ex communi Doctorum sententia refert Crauet. *cons.* 22. *num.* 7. *& cons.* 131.
11. Alioqui si ad primum substitutum directa sint licet habeant tractum temporis non ideò tamen ad alias personas extenduntur. Idem Crauet. *dict. cons.* 131. *num.* 3. & 4.
12. Ne alioqui melioris condicionis sit persona quæ minùs dilecta fuit, quàm quæ magis dilecta, quod in fideicommissis & substitutionibus numquam ferendum est *l. Publius 36. §. 1. D. de condic. & demonstr.*

DEFINITIO IX.

Liberi etiam cum parentibus vocati, aliquando censentur vocati tantùm ordine successiuo & in casum tantùm fideicommissi.

EX contrario quod suprà diximus collaterales cum liberis suis copulatiuè vocatos, propter vim copulæ simul vocatos intelligi:[1] eam necessariò admittit interpretationem si personarum condicio patiatur.[2] Nam si ponas fratrem institutum aut cui legatum vel fideicommissum relictum sit nullosdum eo tempore liberos habuisse, necesse est vt ordine successiuo vocati videri debeãt, qui simul vocari non potuerunt.[3] Adeóque quod magis mirum est in casum[4] fideicommissi non in vulgarem, quia casus vulgaris etiam cùm expressus est pro non scripto haberi debet, si vulgariter substitutus nõdum in rerum natura sit tempore delatæ hereditatis. [4] Cæterùm nec si in id vsque tempus dilata sit agnitio aut repudiatio quo liberi extare cœperint, perinde tamen erit acsi iam ipso testamenti tempore in rebus humanis fuissent. [5] Itaque non nisi in fideicommissarium casum vocati videbuntur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Defin. 7. supr.*
2. Est enim semper iusta illa interpretatio per quam habetur ratio personarum *l. adigere 6. §. quamuis de iur. patron.*
3. Vt in eum casum valeat dispositio quo valere potest, & quo saltẽ ex verbis concipi possit *arg. l. Gallus 19. §. quidam rectè de lib. & post. l. talem 51. in fin. D. de hered. instit.*
4. Quia non potest substitutio vulgaris fieri quin testator sermonem suum conferat ad substitutum, Quoties autem is ad quem testator sermonem suum confert in rerum natura non est, nullius momenti est dispositio *l. quidam referunt 14. versus. quia heres D. de iur. codic. l. 4. D. de his quæ pro non script. hab.* Idem est in legitima hereditate *l. Titius 6. & seq. D. de suis & legit.*
5. Institutio enim quæ ab initio pro non scripta, tractu temporis conualescere non potest *l. pen. de reg. iur.*
6. Quia fideicommissum potest relinqui personæ etiam quæ nondum sit in rerum natura si modò extet tempore cõdicionis existentis *l. si in personam 21. C. de fideic.* Vide Dec. *cons. 253. in fin.* Bald. *cons. 305. incip. non est dubium vol. 3.* Iunge *Defin. 12. infr.*

DEFINITIO X.

Vulgaris substitutio expressa nunquam trahitur ad fideicommissariam, Breuiloqua non nisi interdum, Compendiosa ferè semper.

VVlgaris substitutio, si suo casu expresso certa sit & expressa numquam trahi potest ad fideicommissariam,[1] à qua scilicet non specie tantùm differat, sed toto etiam ferè genere.[2] At si vulgaris casus expressus non sit, vt contingit breuiloqua facta substitutione,[3] minùs difficile est vt ex coniecturis probabilibus trahatur aut potius flectatur directa substitutio ad fideicommissum.[4] Illa verò coniectura sufficere creditur quæ ex clausulæ codicillaris adiectione colligatur, si modò ea clausula illa concepta sit per verba futurum tempus demonstrantia,[5] quòd eo casu dubitari non possit, quin ipsius quoque substitutionis

tionis verba temporis tractum habere videantur:[6] quòd cùm euenit iam suprà diximus,[7] in breuiloqua substitutione fideicommissariam quoque contineri. Quamquam si rationem iuris spectes, prorsus improbabilis est hæc sententia, quandoquidem constat clausulam codicillarem quibuscumque tandem verbis concepta sit[8] solennitatis duntaxat defectum supplere, non etiam voluntatis.[9] Sanè in compendiosa substitutione faciliùs hoc admittere quis possit, quoniam id substitutionis genus sui natura aptum est comprehendere omnes substitutionum species.[10] nisi verba repugnent,[11] Tum demùm autem repugnare videntur cùm sunt merè directa [12] non cùm, vt nostri vocant, communia.[13] Porrò clausula codicillaris facit vt quæ in testamento directis verbis relicta sunt valeant in vim fideicommissi, si valere directò non possint.[14] Atque ita vulgò nostri ratiocinantur.[15] Sed tamen non videtur ea ratio benè accommodari ad eam substitutionem quæ verbis directis concepta, aut quæ directa sui natura, iure vulgaris valere potuit, si casus non aditæ hereditatis aut non agniti legati vel fideicõmissi contigisset.[16] Quid enim necesse est, vt quæ iure directo valere potuit in suo casu, ob id solùm flectatur in fideicommissariam ex vi codicillaris clausulę, quòd fideicommissi casus euenerit?[17] Illud certè aliquando æquum est obliquari directam substitutionem in codicillis factam, quia nullo casu fieri queat vt tanquam directa valeat quæ in codicillis facta est quibus non magis hereditas dari potest quàm adimi.[18] Sed id non nisi perrarò & summa suadente vtilitate si iuris autoribus credimus admittendum est. Vno nimirum illo casu, ac fortassis præterea nullo, quo impuberi filio substitutus pupillaris codicillis datus proponatur.[19] *Senatus* tamen noster iuxtà cõmunem interpretum sententiam pronunciauit in causa suprascripta.

1. Expressio enim specialis omnem impedit extensionem *l. commodissimè 10. D. de liber. & post. l. si cùm dotem 22. in prin cip. D. solut. matrim. l. 4. De vulg. & pupill. substit.*
2. Vulgaris siquidem substitutio verè ac propriè substitutio est non etiam fideicommissaria *l. tutores 39. §. heres D. de admin. tutor.*
3. Quamuis etiam breuiloqua sui natura sit vulgaris, vt dixi *Defin. 6. num. 5. supr.*
4. Vt puta si breuiloqua facta sit per verba importantia tractum temporis Guill. Bened. *in verb. si absque liberis in tract. De substit. breuiloq. num. 17. & sequentib.* Crauet. *cons. 22. & 210. num. 4. & cons. 305.*
5. Francisc. Rip. *ad l. Lucius 45. num. 44. & seq.* contra Decium *cons 205. ad fin & cons. 291. & ad l. precibus C. hoc tit.* Adde cum Ripa Crauet. locis supradictis & Francisc. Mantic. *lib. 7. tit. 4. De coniect. vltim. voluntat.* vbi dicit communem esse contra Decium. Iunge Bald. *cons. 92. lib. 2.* Socin. *cons. 6. vol. 2. vol. 3.* Curt. *cons. 139. num. 27.* Grat. *cons 8. vol. 2.* Dec. *cons. 431. vol. 2.* Zanch. *ad l. heredes mei 57. §. cùm ita D. ad SC. Treb. num. 19.* vbi contrariam Alciati opinionem refert ac refellit. Raph. Fulgos. Paul. Castrens. & Corn. *in l. si frater C. de fideic.* Capr. *cons. 7.* Andr. Gayll. *lib. 2. pract obser. cap. 114. num. 3.*
6. Habent enim tractum temporis ea verba quæ concipiuntur in futurum *l. 1. §. si quis adita l. filij 6. §. 1. D. ad SC. Tertyll.*
7. *Defin. 6. supr. eod.* vbi vide.
8. Distinctionem enim illam vtrum per verba præsentis temporis concepta sit an per verba futuri, refutauimus in prima parte Chiliadis nostræ *De error. pragmat.*
9. Quæ vera & elegans ratio est Decij *dict. cons. 205. ad fin.* & alijs locis supradictis.
10. *Not. ad l. centurio* De *vulg. & pup. subst. & ad d. l. precibus C. hoc tit.*
11. Nihil enim statuendum vnquam est verbis repugnantibus *l. talem 51. in fin. D. de hered. instit.*
12. *l. verbis ciuilibus 7. vbi not. D. de vulg. & pupill. subst.*
13. De quibus tractant nostri post Bart. *ad l. centurio.*
14. *l. 1. l. 3 in princip. de iur. codic. l. generaliter 24. §. ex testamento D. de fideic. libert. l. 1. C. eod. l. pen. §. vlt. de leg. 2.*
15. *ad l. Scæuola 76. per ill. text. D. ad SC. Trebell.*
16. Ita nostri notant *ad d. l. Scæuola.*
17. Siquidem satis est vt aliquem casum vtilem habuerit *arg. l. Stichus 39. in fin. D. de manum. testam. l. heres 21. §. penũ D. de fideiuss.*
18. Qui casus est *d. l. Scæuola.*
19. Vt scripsi pluribus *ad d. l. Scæuola lib. 15. Coniect.*

DEFINITIO XI.

Etiam institutio facta per verba importantia tractum temporis trahitur ad fideicommissum.

CVm Titius Sempronium heredem instituisset, eiúsque liberos & heredes his verbis *& ses hoirs* dubitabatur an vulgaris substitutio facta esset, an fideicommissum potius Sempronio iniunctum vt Titianam hereditatem liberis suis iisdémque heredibus restitueret. Nam si ea in dubio accipienda est interpretatio quæ directam potiùs quàm quæ fideicommissariam faciat substitutionem,[1] nihil vetabat sic institutionem intelligi vt si Sempronius hereditatem Titij adire aut nollet aut non posset; post eius demùm mortem, ipsius liberi iidémque heredes per vulgarem admitterentur.[2] Eáque interpretatio verbis quoque cõuenientior videbatur cùm *instituendi* nõ *substituendi* verbo testator vsus esset.[3] Vulgaris enim non item fideicommissaria substitutio est.[4] Et verò quomodo fieri obsecro potest vt quis heredi suo tã quam heredi quid restituere rogetur?[5] Cùm non magis heredi suo obstringi quis possit quàm sibi ipsi,[6] quandoquidem eadem defuncti & heredis persona esse intelligitur.[7] Pronunciatum tamen est fideicommissum à Sempronio relictum videri propter verba illa *& ses hoirs* quæ tractum temporis habebant; in eum scilicet vsque diem quo Sempronius decessisset,[8] cuius viuentis sieuti nulla hereditas ita nec heres quisquam esse poterat.[9] Nec credibile erat testatorem qui opulentam hereditatem relinqueret,[10] de Sępronij liberis in eum duntaxat casum cogitasse, quo hereditas aut à Sempronio repudiata fuisset,[11] támque longo tempore vacasset:[12] Præsertim si testamenti tempore nullosdum liberos Sempronius habuisse proponeretur, Qui enim nondum nati sunt aut concepti non magis vulgariter substitui quàm instituti possunt.[13] Fideicommissi verò vtilitas in eo erit, vt patris Sempronij hereditatem liberi iidémque testamentarij aut legitimi heredes agnouerint cum beneficio legis & inuentarij;[14] Titianæ hereditatis fideicommissum tanquam æs alienum possint deducere aduersus quoscunque Sempronianæ hereditatis

creditores & legatarios:[15] quamuis aditione hereditatis hactenus confusa sit fideicommissi actio vti ne fideicommissum peti possit:[16] Nimirum quoniam ad huiusmodi fideicommissum non heredes quilibet, sed soli liberi, ita tamen si iidem quoque heredes essent, inuitati viderentur.[17] Nam si dictio illa Gallica *hoirs* nihil nisi heredes ac non etiam per prius vt aiunt liberos significaret, vix sanè esset vt fideicommissum etiam quòd distertis verbis expressum fuisset, valere posset, quo quis erga proprium heredem suum oneraretur.[18] *Ita Senatus* in causa Ioannis Berguera. *Sine die.*

1. *Cap. si pater de testam. in 6.*
2. Atque ita in terminis respondit Cravet. *cons. 151. num. 5. & 6.*
3. Institutionis enim verbum speciale est, substitutionis verò generale.
4. Cùm nihil aliud sit vulgaris substitutio quàm secunda aut heredis secundi institutio vt Caius definit in Instit.
5. Quomodo Cravet. disputat *dict. cons. 131. num. 6.*
6. *l. heres à debitore 21. §. quod si stipulator D. de fideiuss. l. debitori 50. eod. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. aditio de solut.*
7. *l. heres & hereditas 22. D. de vsucap. & §. quod si stipulator.*
8. Non enim possunt verificari, vt nostri loquuntur nisi post mortem Sempronij Bart. *ad l. Gallus §. quidam recte D. de liber. & post. num. 7.*
9. *l. qui superstitis 94. de acq. her. l. 1. de hered. vel act. vendit. l. 1. D. pro herede.*
10. Etsi nihil verat opulentam quoque hereditatem repudiari, nec heres cogendus est rationem adferre cur repudiet *l. 4. ad SC. Trebell. l. si in testamento 22. in fin. D. si quis omiss. caus. testam.*
11. Est enim casus ille abominabilis per quem scilicet fit vt testator eum heredem non habeat quem destinauit *l. Lucius 85. & l. vlt. D. de hered. instit.*
12. Interest enim testatoris & reipub. non tandiu vacare & iacere hereditatem *l. 1. D. de succes. edict.* Vnde & solebant olim testatores heredem instituere sub ea condicione si intra certum dies hereditatem adiret, cernerétque vt scribit Vlp. *tit. 22. qui hered. inst. poss.* quod & prætor solet seruare in præstituendo tempore ad deliberandum *l. 1. D. de iur. delib.*
13. Vt scripsi *Defin. 9. supr. eod.*
14. *Ex l. vlt. C. de iur. delib.*
15. *l. in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. falcid.*
16. Aditio enim confundit obligationem ad impediendam petitionem non etiam ad impediendam retentionem *d. l. irritum l. debitor 59. D. ad SC. Trebell. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. aditio De solut.*
17. *Arg. l. ex facto 17. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*
18. *Ex notat. num. 6. & 7. supr.*

DEFINITIO XII.

Substitutio facta in fauorem personarum nondum conceptarum facilè creditur fideicommissaria.

NOn est dissimile quod pronunciatum memini, Cùm quidam fratrem suum filio substituisset, fratris que liberos nondum tùm conceptos cùm testator decederet,[1] vocatos videri fratris filios post patrem & ordine, vt aiunt, successiuo,[2] in casum verò non vulgarem, sed fideicommissarium. Casus enim vulgaris non aliter locum habere potest, quàm si purificabilis sit quomodo nostri loquuntur, eo tempore quo defertur hereditas:[3] Deferri autem hereditas non potest ei qui moriente testatore nondum conceptus sit.[4] At fideicommissi longè alia ratio est, quippe quod in tempus multò longius quàm vulgaris substitutio extendatur.[5] Possunt enim per condicionale fideicommissum vocari etiam qui post centum annos nascuntur si modò iam sint concepti euenientis condicionis tempore, talisque condicio sit quæ in id vsque tempus differri queat.[6] *Ita Senatus* Cal. Decembr. 1588. Iunge Defin. 9. supr.

1. Nam si iam tùm concepti fuissent, censerentur vocati coniunctim cũ patre vt dixi *Defin. 7. supr.* ex Decio *cons. 205. & 253.* Aret. Alex. & cæt. *ad l. Gallus §. quidam recte* vbi contrariam Bartoli sententiam reprobant, *De liber. & post.* Idque propter vim & naturam copulæ *l. vnic. §. his ita C. de caduc. toll. l. reos 11. §. cùm tabulis de duob. reis l. si duobus 16. de leg. 1.* Textus est *in l. penult. §. instituto de leg. 2. l. Titia cùm testamento 34. §. vlt. l. vlt. §. Lucius eod. l. Lucius 78. in princip. ad SC. Trebell. cap. Raynutius & cap. Raynaldus Extr. de testam.*
2. Decius *dict. cons. 253. in fin.* Bald. *cons. 305.* incip. *non est dubium vol. 3.*
3. Alioqui habetur substitutio pro non scripta vt dixi *Defin. 9. supr.*
4. Siue testamentaria hereditas sit, siue legitima, Nisi aliquid sit quod suspendat delationem hereditatis vt in specie *l. 1. §. sciendum l. 2. §. penult. D. de suis & legit. l. scripto 7. in princip. vnd. liber. l. si quis filio 6. de inoff. test.*
5. Vt notabiliter docet Decius loco supra citato.
6. *l. si in persona 21. C. de fideic.*

DEFINITIO XIII.

Graduum interruptio neque vulgarem neque fideicommissariam substitutionem perimit.

SOla graduum interruptio sicut vulgarem substitutionem non perimit,[1] ita neque fideicommissariã:[2] Siue quia fideicommissum quod est in causa caduci remanere debeat penes grauatum cum suo onere,[3] Siue, quòd ita postulet voluntas testatoris, quæ facilè ac ferè semper euanesceret si graduum interruptio substitutionem fidei commissariam vitiaret.[4] Quis enim tam stupidus sit, vt plures fideicommissarios ex ordine in infinitum fortasse vt plerumque fit vocatos speret morituros eo ipso ordine quem prescribit?[5] *Ita Senatus* in causa D. Iacobi de Myolans D. de Cheurieres contra D. Henricum à Salluciis D. de Cardé 9. Cal. April. 1589.

1. *l. coheredi 41. in princip. D. de vulg. & pupill. substit.* quia vtrique substitutus videtur secundus, qui priori substituto fuit substitutus *l. si Titius 27. eod.*
2. Guid. Pap. *quæst. 550.* incip. *Testator* post Bart. *ad l. quandiu 3. D. de acq. hered.* Facit *l. si eius 34. l. si patroni 55. §. qui fideicommissam D. ad SC. Trebell.*
3. *l. vnic. §. pro secundo C. de caduc. toll. l. si ab eo 9. D. de vsufr. legat.* Idem est de his quæ sunt pro non scriptis *dict. l. vnic. §. in primo l. vlt. D. de his quæ pro non script.*
4. *l. heredes mei 57. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*
5. Cùm ipse etiam ordo mortalitatis quem natura præscripsit plerumque turbetur ipsis quoque liberis morientibus ante parentes *l. nam etsi 15. D. de inoff. test. l. scripto 7. §. vlt. D. vnd. liber.* Substitutionis pupillaris alia ratio est. Ea namque per graduũ interruptionẽ vitiatur *l. qui habebat 47. de vulg. & pup. subst.* de cuius sententia & lectione alibi scripsimus.

DEFI.

DEFINITIO XIV.

Vary casus in quibus & vulgaris & fideicommissaria substitutio ex graduum interruptione vitiatur.

SEd hoc ita accipiendum est si substitutio aut vulgaris vtraque fuit aut vtraque fideicommissaria, & quidem concepta sub eadem condicione.[1] Nam si primo heredi vulgariter substitutus esset Titius, tum Titio per fideicõmissum Sempronius si Titius sine liberis moreretur, mortuo ante heredẽ vulgari substituto non fieret locus fideicommissariæ substitutioni, quãuis Titius sine liberis decessisset. Fieret enim contra testantis voluntatem si fideicommisso grauaretur is, cui non nisi vulgaris substitutus datus est,[2] cùm vulgaris & fideicommissaria toto genere differant prorsúsque disparatas habeant cõdiciones:[3] ex quo illud fit vt vulgaris substitutio expiret per aditionem,[4] per quam fideicommissaria confirmatur.[5] Quid verò si plurium substitutionum fideicommissariarum diuersæ sint condiciones? Finge rogatum Titiũ vt si sine liberis moreretur hereditatẽ restitueret Sẽpronio, Sẽproniũ quoque si nauis ex Asia veniret, Mæuio. Propriam cuiusque fideicommissi condicionem in propria cuiusque persona impleri omni modo necesse est.[6] Alioqui si alterutrius substitutionis condicio defecerit, nihil proderit vltimo fideicommissario alterius condicionem extitisse.[7] Id enim est quod dici solet Deficiente prima substitutione omnes etiam subsequentes deficere quæ ab ea pendebant.[8] At si vtriusque substitutionis condicio impleta sit, non eò minùs admittetur Mæuius quòd Sempronius antè Titium decesserit.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Vt in specie d. l. coheredi 41. & d. l. si Titius 27. de vulg. & pupill. subst. d. l. si eius 34. l. si patrem 55. §. qui fidei commissam ad SC. Trebell.*
2. Sicut è contrario qui per fideicommissum substitutus est, numquam potest euadere in vulgarem substitutum *l. ille à quo 13. §. 1. eod. tit. ad SC. Trebell.*
3. Vulgaris enim sit in casum hereditatis non aditæ *l. post aditam 5. C. hoc tit.* fideicommissaria verò non nisi in casum hereditatis aditæ *d. l. ille à quo §. 1. & d. §. qui fideicommissam & pass. ad SC. Trebell.*
4. *d. l. post aditam.*
5. *d. §. qui fideicommissam.*
6. Cond ciones enim adscriptæ personis cùm sint personales non facilè extenduntur ad alias personas *l. qui heredi 44. l. Mæuius 55. de condic. & demonstr. l. Stichum 95. §. vsumfructum l. seruus decem 68. De solut.*
7. *Arg. l. cum pater 77. §. abinstituto de legat. 2. l. qui habebat 47. De vulg. & pupill. subst.*
8. *l. heredibus 77. in princip D. ad SC. Treb. d. l. qui habebat 47. de vulg. & pup. subst.* Oldrad. *cons. 12.* incip. *Thema tale est.*
9. Nam & hoc casu verum est in singulorum personis singulas condiciones extitisse quod sufficit. Nec enim refert vtra extiterit prior *d. l. coheredi 41. de vulg. & pup. subst. d. l. si eius 34. ad SC. Trebell.* Iunct. *l. heredes mei 57. §. cùm ita eod.*

DEFINITIO XV.

Etiam tertius possessor potest excipere de iure matris contra substitutum venientem ex compendiosa substitutione.

ADeo verum creditur, quod iam suprà diximus[1] ex interpretum magis quàm ex prudentum sententia pupillarem substitutionem, quæ verbis generalibus in compendiosa continetur non omnino matrem excludere,[2] vt si tertius possessor à substituto pupillari conuentus idipsum obiiciat, etiamsi mater non conqueratur, audiri tamen debeat,[3] Hactenus nimirùm vt in ius vocanda sit mater ante omnia, ne quicquam inaudita ea decernatur.[4] néve substitutus, quasi nullum fideicommissum sit, in hereditatis possessione citra restitutionem esse possit.[5] Nec ad rem pertinere visum est quòd cùm hoc casu nihil nisi legitimam interpretes matri dent, non facit ea res quominùs substitutio pupillaris directáque existimetur.[6] Nam imò verò fieri potest ex coniecturis voluntatis vt omni tempore fideicommissaria videri debeat fauore matris,[7] quemadmodum ex contrario interdum euenit vt in hoc substitutionis genere mater etiam à legitima per coniecturas excludatur.[8] Proinde vt sciri possit & constitui quid iuris sit, matrem audiri necesse est, & consequenter tertium qui de matris iure excipit. Est enim exceptio hæc de iure quidem tertij sed ex earum numero quæ ius agentis omnimodo excludunt.[9] id est etiamsi tertius ille suo iure vti nolit,[10] ideóque omnimodo admittenda est. Nam quo casu testator voluit fauore matris substitutionem omni tempore esse fideicommissariam non potest matris voluntas efficere vt intra pupillares annos conualescat in pupillarem:[11] Cùm delata matri successio intestati si ab ea repudietur, ad agnatũ proximum ipso iure deuoluatur.[12] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 11. Cal. Febr. 1591.

1. *Definit. 2. supr. hoc tit.*
2. Quia matri relinquitur legitima ex opinione Decij *ad l. precibus num. 26. C. hoc tit.*
3. Quia eius interest cùm sit tertius & iustus possessor. Si enim esset nudus detentor nõ idem probaretur *Ex. not. ad Auth. hoc si debitor C. de pignor.*
4. Nam & regulare est vt audiendi semper sint omnes quorum interest *l. de vnoquoque 47. de re iudic. l. nam ita 39. de adopt.*
5. Quoties enim substitutio fideicommissaria est non potest fideicommissarius ingredi possessionem rerum hereditariarum citra restitutionem *l. facta 63. ad Treb.* Nisi in casibus *l. pen. C. eod. & Nouella. De hered. & falcid.*
6. Alioqui danda esset matri non tantùm legitima sed etiam trebellianica *ex cap. Raynutius & cap Raynaldus Extr. de testam. l. 2. §. vlt. D. de iur. codicill.*
7. Afflict. *decis. 367.* Dixi *Defin. 2. supr.*
8. Puta si substitutus sit aliquis ex liberis testatoris vt dixi *dict. Defin. 2. num. 8.*
9. Cuiusmodi exceptiones admittendas esse certũ est *l. loci 4. §. competit.* vbi Bart. D. *si seruit. vind. l. vlt. C. de rei vind. l. vlt. D. de acquir ppss.*
10. Alioqui non esset admittenda si non excluderet ius tertij nisi si tertius ille vellet. Bart. latè *ad l. 2. De except. rei iudic.*
11. Nec enim testamentorum iura pendent ex voluntate viuentium, sed ex voluntate mortuorum *l. illa institasii 30. De hered. instit.*
12. *l. 1. 2. & tot. tit. D. ad SC. Tertyll. §. placebat. Inst. de legit. agnat. succes.*

DEFINITIO XVI.

Coniectura ex quibus potest tacita pupillaris admitti etiam contra matrem.

INter cæteras coniecturas quæ facere possunt vt per substitutionem tacitam pupillarem mater ab instituendi filij successione omnimodo excludatur, Vna illa est si quid matri relictum sit quod non à pupillo eiúsve tutore, sed à pupillari substituto præstari pater voluerit.[1] Tum enim apertissimum est eam fuisse testatoris voluntatem, vt matri substitutus præferretur.[2] Sed non faciet ea res vt mater à legitimæ petitione excludatur, quando nihil vetet admitti substitutum ex substitutione, nec tamen eo minùs saluam matri legitimam etiam cùm substitutio est compendiosa, quæ pupillarem quoque expressam continet, quamuis non nisi verbis generalibus. *Ita tractatum est* in causa Remigij & Claudij de Vullien, & Martini S. grand Prid. Id. Iunij 1593.

1. Paris. *cons. 73. vol. 2. ex l. Paula Callinico 27. §. Pompeius de legat. 3.* Mich. Craſſ. *in §. testamentum quæſt. 22.*
2. Cùm non potuerit grauari substitutus & onerari nisi primùm honoratur *vulg. l. ab eo 9. C. de fideic. l. sed etsi 6. in fin. de leg. 3.*
3. Secundum eam interpretum sententiam, quam receptiorem esse diximus *Desin. 2. supr.* Ergo omni casu legitimam habebit mater, nisi cùm pupillaris fuerit expressa. Proderit tamé substituto superior coniectura hactenus ne substituto possit fauore matris dici fideicommissaria. Iunge *Desin. seq.*

DEFINITIO XVII.

Si primus substitutus sit ex liberis prodest secundo substituto quamuis extraneo ad matrem in totum excludendam.

FOrtior illa coniectura est, de qua in superioribus diximus,[1] Si substitutus sit ex liberis testatoris. Hoc enim casu siue tacita pupillaris fuit substitutio, siue compendiosa id est talis quæ pupillarem verbis generalibus expressa contineat, mater in totũ excludetur, id est etiã à legitima:[2] Proinde si post filiũ primo gradu substitutũ extraneus quispiam secundo gradu sit substitutus, licèt non per pupillarẽ specialiter expressam, sed per cõpendiosam vel per tacitam, perinde manebit mater exclusa, quæ semel exclusa fuit.[3] Quam enim testator semel & in primo substitutionis gradu exclusam voluit, credibile nõ est vocatã denuò voluisse in præiudicium vltimi substituti, quantumuis extranei.[4] Itaque quod interpretibus placet nõ excludi matrem à legitima quando per compendiosam substitutionẽ est extraneus,[5] ita intelligendum est si non priùs substitutus sit vnus ex liberis, Tametsi ob eum præmortuum vel non natum hereditas ad sequentem substitutum extraneum deuoluta proponatur. Media namque filij persona transmittit ad substitutum huiusmodi coniecturam voluntatis.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Desin. 2. num. 8. supr.*
2. Secundum glos. magnam Bart. & alios *ad l. precibus 8. C. hoc tit.* & alios citatos *dict. num. 8.* Creditur enim testator filium eundémque expresse substitutum magis dilexisse quàm vxorem, præsertim si eam neque instituerit neque substituerit *arg. à contrario sensu. l. vlt. C. de inst. & subst.*
3. Id enim est quod nostri solent dicere personam semel exclusam manere in perpetuum exclusam *Not. ad l. vlt. §. quando autem in pendenti D. ad SC. Tertyll.*
4. Nec enim quisquam credendus est tam facilè se corrigere ac sententiam mutare voluisse *l. non ad ea 89. vbi not. De condic. & demonstr.*
5. Iuxta opinionem Decij *ad l. precibus num. 26. C. hoc tit.*
6. Nec enim nouum est vt per alterius personam quis habeat id quod ex sua persona habere non posset *l. 3. in fin. qua res pignor. l. cùm hereditate 55. de acq. hered. l. si is qui duos 29. de liber. legat.*

DEFINITIO XVIII.

Verba illa vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum apposita in institutione an prosint substituto ad excludendam matrem.

QVidam cùm haberet vxorem prægnantem instituerat ex asse posthumum, si vnus nascereturPosthumos verò si plures, Omnes in viriles, eorúmque liberos in recta linea vulgariter, pupillariter, & per fideicõmissum, Deinde si quis ex posthumis sine liberis decederet, substituerat superstites, Sin omnes, substituerat cognatũ. Nato posthumo tùm in pupillari ætate defuncto, matre superstite, Videbatur verba illa *vulgariter pupillariter & per fideicommissum* quæ per imperitiam notarij fuerant in institutione apposita,[1] ad substitutiones potiùs, earúmque gradus omnes referri debere.[2] Etsi enim iis verbis institutionis *eorúmque liberos in recta linea* substitutionẽ quoque contineri constabat vt post parẽtes posthumos eorũ quoque liberi succederent,[3] quandoquidẽ habent tractũ tẽporis ex quibus fideicõmissaria substitutio induci solet,[4] fieri tamen nõ poterat vt parẽtibus liberi pupillariter substituti essent, non magis quàm vt ex pupillis liberi nascerentur.[5] Ergo pupillarẽ illã substitutionẽ quã disertis verbis testator expresserat, ad eũ substitutionis gradũ referri necesse erat quo valere posset.[6] Gradus autẽ primus ille erat quo fratres fratribus erant substituti.[7] Quo admisso vt ex patris voluntate frater fratri esse debuerit heres testamentarius, illud etiam consequens erat, vno tantùm posthumo nato, eóque in pupillari ætate mortuo, substitutum secundo gradu quamuis extraneum perinde ex pupillari expressa successurũ, atque si ei soli qui natus esset non etiã aliis qui nati non essent fuisset substitutus.[8] Quamquam enim vulgo creditũ est pupillarẽ substitutionem vitiari ex graduũ interruptione,[9] in eóque differre à vulgari, & fideicommissaria,[10] Id tamen tùm obtinet cùm substitutus nominatim huic aut illi impuberi datus est[11] non cùm illi qui nouissimus morietur.[12] Nam & nouissimus moritur qui solus natus est, & post quem alius non moritur:[13] quia nec possunt hoc casu videri duo duorũ pupillorum testamenta.[14] Est igitur superioribus cõsequens vt extraneo quoque succedente ex pupillari substitutione quam expressam dicimus perinde mater pupilli excludatur in totum id est etiam à legitimæ petitione,[15] acsi substitutus hic esset de liberis testatoris:[16] tametsi nullæ aliæ voluntatis coniecturæ aduersus matrem pro substituto concurrerent.[17] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sunt

1. Sunt enim istæ qualitates substitutionis non institutionis *tot. tit. de vulg. & pup. subst.* & C. *hoc tit.*
2. Vt magis valeat quod actum quàm quod scriptum est, Ne alioqui noceat error notarij, quod esse non debet *l. errore 7. l. testamentum 17. C. de testam.*
3. Idque in triplicem illum casum, vulgarem, pupillarem & fideicommissarium.
4. Notant nostri *ad l. centurio 15. D. hoc tit. & ad l. precibus C. eod.*
5. Nec enim alij potest fieri substitutio pupillaris quàm pupillo & quidem in potestate constituto *l. 2. De vulg. & pupill. subst.*
6. Vt in eum casum substitutio valeat qui ex verbis concipi possit *arg. l. Gallus §. 2. de liber. & post.*
7. Potest enim frater fratri heres fieri per pupillarem substitutionem & quidem necessarius *l. sed si plures 10. §. 2. l. si filius 12. de vulg. & pup. l. Iulianus 42. aliàs l. si pupillus de acquir. hered.*
8. Non enim potest quis eo minùs videri vni substitutus quòd fuerit substitutus omnibus.
9. *Ex l. qui habebat 47. D. de vulg. & pupill. subst.*
10. Dixi *Desin. 13. & seq. supr.*
11. Vt in specie *d. l. qui habebat.*
12. *Vt in l. ex duobus 34. in princ. eod. tit. l. qui duos 9. D. de reb. dub.*
13. *d. l. ex duobus & d. l. qui duos.*
14. Cùm vnus tantùm fuerit pupillus.
15. *Ex l. Papinianus 8. §. sed nec impuberis D. de inoff. testam.*
16. Quo casu res nullam haberet dubitationem vt dixi *Desin. prox. præced.*
17. Nam & hæc coniectura omnium fortissima est vt dixi *dict. Desin. præced.*

DEFINITIO XIX.

Legatum quod datur matri pro omni iure legitima excludit matrem etiam à legitima in fauorem eius qui compendiosè substitutus fuit.

IN eadem facti specie mouit etiam Senatum vt matri omnimodo præferret substitutum,[1] quòd matri testator fundum leguerat pro omni legitimæ iure,[2] facta etiam futuri temporis quo legitima deberi quandoque posset, demonstratione.[3] Quænam enim matri legitima deberi poterat nisi eo casu quo filius decederet?[4] Nam in bonis mariti vtique certum est nullam vxori deberi.[5] Nec ad rem pertinuit, quod testator cùm legitimæ mentionem faceret non pupilli sed sua bona designauerat.[6] Licet enim per pupillarem siue expressam siue tacitam substitutionẽ succedatur pupillo, tamen cùm pupillus institutus est, fit necessariò vt per mediam pupilli personam patri quoque succedatur:[7] Patrisque hereditas non malè dicitur etiamsi iuncta esse cœperit cum pupilli hereditate.[8] Quod si obiicias non fuisse cur testator de legitima loqueretur, si id agebat vt filio posthumo pupillarem substitutum daret, cùm eo casu certum sit nullam matri in bonis filij legitimam deberi, 9Respondebitur fuisse illam adiectionem necessariam quia non solùm pupillariter expressè, & compendiosè fuerat substitutum, sed etiam per fideicommissum cuius condicione eueniente proculdubio de legitima detrahenda tractandum fuisset.[10]

1. Quamuis soleat passim Senatus noster in dubio pro matris legitima iudicare.
2. Quibus verbis videbatur omne ius matris comprehensum *Arg. l. Paula Callinico 27. §. 1. de legat. 3.*
3. Coniectura enim voluntatis magna sumi solet ex eo quod verba testamenti vel ad præsens vel ad futurum tempus relata fuerint *l. si ita 7. l. scribit 34. §. 1. de aur. & argent. leg. cum similib.*
4. Cùm non debeatur legitima nisi ex bonis quæ quis mortis tempore reliquerit *l. cùm quæritur 6. C. de inoff. testam. l. 1. §. si impubere de collat. bonor.*
5. *l. Papinianus 8. §. sed nec impuberis D. de inoff. testam. l. vlt. C. quor. bonor.*
6. Quibus verbis videbatur testator omnem interpretationem pupillaris substitutionis excluſisse cùm per pupillarem non patri sed pupillo succedatur *l. sed si plures 10. §. ad substitutos de vulg. & pup. subst.*
7. *l. paterfamilias 28. de reb. autor. iudic. possid.*
8. *d. l. sed si plures §. filio l. qui patri 59. de acq. her.*
9. *d. §. sed nec impuberis.*
10. *l. 2. §. vlt. D. de inr. codic.* adeóque trebellianica eo casu detrahi potuisset *ex cap. Raynutius & cap. Raynaldus Extr. de testam.*

DEFINITIO XX.

Substitutio compendiosa etiam facta sub condicione illa si sine liberis *est pupillaris intra pubertatem si modò mater non sit in medio.*

SVbstitutio compendiosa facta impuberi filio verbis communibus sub condicione *si sine liberis*,[1] pupillo postea intra pupillares annos defuncto pupillaris censenda est non fideicommissaria,[2] matre in medio non existente.[3] Nec id solùm fauore primi substituti, sed etiam fauore secundi qui post primũ vocatus sit ordine successiuo per verba tractum temporis habentia, & apta comprehendere fideicommissum,[4] Vtputa si testator fratrem suum substituerit filio, & post fratris mortem eius liberos. Neque enim eo minùs fratris filius directò substitutus dicendus est, quod post patris sui mortem vocatus sit, si modò viuo pupillo primus substitutus decesserit.[5] Illa namque verba *& post fratris mortem* casum quoque vulgarem continent, cùm primus substitutus pendente adhuc substitutionis condicione decessit:[6] Quemad modum casum contineret fideicommissarium si testatoris frater idémque prior impuberi substitutus superuixisset, ciúsque hereditatem adijsset,[7] vt nimirùm qui directò successisset impuberi ex pupillari substitutione, idem post mortem suam filio suo eandem hereditatem restituere rogatus intelligeretur.[8] Itaque non distinguemus an substitutio facta sit impuberi per verba directa, an per cõmunia. Semper enim ea in dubio accipienda est interpretatio, quæ directam substitutionem faciat non obliquam.[9] Maximè fauore pupillaris substitutionis, quæ scilicet pupillo & vtilis & honorifica esse creditur.[10] Neque hanc interpretationem excludit condicio illa *si sine liberis*.[11] Cùm & is quoque sine liberis moriatur quem impossibile est liberos habere vt verba illa abnegatiuè sumantur nõ priuatiuè quomodo nostri loquũtur.[12] Quamquam nec per rerum naturam impossibile est vt quis ante decimũ quartum annum liberos generet. Propter quam causam Proculiani ex corporis habitu, non ex certo vllo annorum numero pubertatem æstimabant.[13] *Ita Senatus* in causa Michaelis du Cuin 6. Id. Iun. 1594.

1. Quę vulgaris condicio & formula eſt compendioſæ ſubſtitutionis.
2. In dubio enim capienda eſt interpretatio vt cenſeatur ſubſtitutio directa potiùs quàm obliqua *cap. ſi pater de teſtam. in 6.*
3. Fauor enim matris contrariam interpretationem ſuadet ſecundum interpretes vt dixi *Deſin.2.3.& 4.ſupr.*
4. Qui caſus maiorem videtur habere dubitationem.
5. Quo caſu ſecundus ſubſtitutus ſubintrat locum primi ſi modò vulgaris ſubſtitutio facta ſit *l.cùm ex filio 39.§. vlt. de vulg.l.coheredi 41.in princip.eod.*
6. Bart.& alij *ad l.Gallus 29.§.quidam rectè de lib.& poſt.*
7. Subſtitutio enim compendioſa apta eſt ſui natura comprehendere omnes ſpecies ſubſtitutionis Bart. & alij *ad l. centurio de vulgar.*
8. Nam & huiuſmodi fideicommiſſum valet *l.ita tamen 27.§.à patre ad SC.Trebell.*
9. Etiam cùm facta eſt per verba communia *dict.cap.ſi pater de teſtam.in 6.*
10. *l.Iulianus 42.alias l.ſi pupillus De acquir.hered.*
11. Quæ videtur præſupponere non alij factam ſubſtitutionem quàm ei qui poſſit habere liberos cùm priuatio præſupponat habitum *vulg.l. 4.de inſtit.& iur.* Pupillus autem liberos ſuſcipere non poteſt vt neque nuptias contrahere *vulg.iurib.*
12. Sic enim Boerius non inſubtiliter *quæſt.vlt.*facit *l.Gallus 29.§.videndum in fin.* De *liber.& poſt l.adigere 6.§.quamuis de iur.patron.*
13. *tit.quib.mod.tutel.finit.Inſtit.*Non ideò tamen fiet conſequens vt pupillus poſſit vxorem liberos iuſtos habere cùm non poſſit iuſtas nuptias contrahere ſine quibus iuſti liberi non ſiunt niſi per adoptionem *l.1.de adopt.*Vide in hāc Deſin. Ripam *ad l.Centurio num.114.116.& ſeq.*Caccialup.*ad l.precibus num.43.*Bald.*ibid.num.35.Cagnol.num.111.*

DEFINITIO XXI.

Subſtitutio compendioſa an contineat pupillarem cùm mixta eſt reciproca inter liberos diſparis ætatis.

PAter inſtitutis exæquo ſex liberis quorum alij puberes erant,alij impuberes, ei qui ex ipſis quandocunque ſine liberis moreretur ſubſtituerat ſuperuiuentes eorúmque liberos æquis portionibus de vno ad alterum,ita vt ad nouiſſimũ qui ſupereſſet hereditas perueniret.Et,ſi omnes ſine liberis decederẽt ſubſtituerat præmortui fratris ſui liberos vulgariter,pupillariter & per fideicommiſſum. Defuncto paucis poſt patrem menſibus vno ex impuberibus matre ſuperſtite fratres totam ipſius portionem petebãt tanquam pupillariter ſubſtituti, Non ſolùm quòd in compendioſa ſubſtitutione pupillaris contineretur,[1] & quidem expreſſa ſaltem verbis generalibus,[2] quæ proinde matrem omnino excludere deberet ſubſtitutis ipſius teſtatoris liberis,[3] Sed etiam quia clauſula illa *vulgariter,pupillariter, & per fideicommiſſum* in poſteriore ſubſtitutione appoſita ad priorem quoque referri deberet,cùm vtraque ſubſtitutio cõtinuata orationis ſerie ſcripta eſſet. [4] Mater contra dicebat In propoſita ſpecie compendioſam ſubſtitutionem non poſſe continere pupillarem,propter miſtam reciprocam inter filios diſparis ætatis,adeóque inter liberorum etiam liberos factam.[5] Clauſulam verò illam quæ in vltima ſubſtitutione fuerat adpoſita referri ad priorẽ non poſſe,Non illa tantùm ratione quòd alius caſus eſſet,[6] Verùm etiã quia caſuum diuerſorum longè diuerſa eſſet ratio.[7] Nam in poſteriore ſubſtitutione quæ ſimplex erat non reciproca nihil impediebat quominùs vltimo ex liberis teſtatoris decedenti impuberi patrueles pupillariter ſubſtituerẽtur.[8] At in priore quæ vt diximus erat reciproca diſparitas ætatis obſtabat ne eadem interpretatio capi poſſet. [9] Non quòd ſi ea clauſula *vulgariter ,pupillariter , & per fideicommiſſum* in compendioſa ſubſtitutione eſſet addita,prodeſſe non deberet ad inducendam pupillarem defuncto vno ex impuberibus(neque enim videtur hoc caſu obſcura voluntas teſtatoris cùm verba omnia debeant aliquid operari [10]) Sed quia cùm non poſſit videri in cõpendioſa illa ſubſtitutione mentio facta pupillaris ætatis aut ſubſtitutionis,niſi per interpretationẽ & extenſionẽ clauſulæ in poſteriori ſubſtitutione appoſitæ,ſuccedit ratio illa quòd incongruum ſit facere per interpretationẽ vt in perſona quorundã ex reciprocè ſubſtitutis ſubſtitutio eſſet pupillaris at in aliorum perſona non eſſet : [11] quæ ratio faciebat vt nec inter ipſos impuberes ſubſtitutio reciproca ſubſiſtere poſſet, maximè cùm ſingulis omnes ſuperuiuentes ſubſtituti proponerentur. [12] Itaque magis placebat ſubſtitutionẽ illã reciprocam & cõpendioſam nullo modo cenſeri poſſe iure pupillaris ſubſtitutionis ſiue expreſſæ ſiue tacitæ,ſed ſolã continere fideicõmiſſariã,[13] quæ proinde matrẽ ſuperſtitẽ à luctuoſa filij hereditate excludere non poſſet,[14] vt licet fideicommiſſi onere grauata,legitimã tamen detraheret ac Trebellianicam.[15] Eáque res fauorabiliorem faciebat hanc ſententiam,quòd mater eſſet in medio,[16] quódque eodem teſtamento legatum ei maritus reliquiſſet [17] non addita clauſula illa vulgari vt nihil prætercà ex teſtatoris bonis conſequi poſſet.[18] Matri tamen obſtabat valde illa potiſſimùm voluntatis coniectura,quòd ſi filius hic impubes nouiſſimus & poſt fratres omnes deceſſiſſet,haud dubiè fratris filij vltimo loco ſubſtituti totam hereditatem haberent ex pupillari expreſſa ſubſtitutione,mater autẽ in totum excluderetur.[19] Cur non ergo dicamus voluiſſe teſtatorem excludere prorſus matrem fauore ſuperſtitum liberorum,quos vtique magis dilexerat, & tanquã liberos & tanquam inſtitutos [20] quàm fratris filios non niſi ſubſtitutos?[21] Sed reſpondebatur pro matre non poſſe ex ſola voluntatis coniectura induci pupillarem ſubſtitutionem [22] quomodo nonnumquam inducitur fideicommiſſaria:[23] ſed expreſſa diſpoſitione apertiſque verbis opus eſſe ſiue per ſcripturam probentur,ſiue per teſtes.[24] Cùm tamen dubitationis plena quæſtio videretur, & ad arbitros recurrere litigatores,quàm Senatus iudicium tentare maluiſſent,Placuit ex æquitate potiùs quàm ex mera iuris ratione ita rem temperandã,vt mater legitimam detraheret, Trebellianicam non item. [25] Quod temperamentum Senatus noſter tùm ſequi ſolet,cùm filio impuberi facta eſt compendioſa ſubſtitutio matre in medio exiſtente,& ſubſtituto extraneo,id eſt,qui non ſit ex liberis teſtatoris, ſi alia voluntatis coniectura nulla proponatur,quæ matrem in totum excludere debeat.[26] *Ita tractatum eſt* inter liberos Claudij Quimier 10.Cal.Ianuar.1594.

1. Quis

1. Quia compendioſa ſubſtitutio ſui natura apta eſt comprehendere pupillarem ſubſtitutionem ſicut & cæteras omnes ſubſtitutionis ſpecies ſi aliud nihil repugnet *Not.ad l.centurio 15.& ad l.verbis 7.de vul.& pup.ſubſt.ſcribentes ad l. precibus 8.C.hoc tit.*
2. Ita Decius communiter adprobatus *ad d.l.precibus num.26.*
3. Vt dixi *Deſin.17.ſupr.*vbi vide.
4. *Ex l.ſin.*vbi Bart.*de reb.dub.*Teſſaur.*deciſ.Pedem.*200.
5. *ex l.4.D.de vulg.& pup.ſubſt.l.in teſtamento 6.C.de teſtam.milit.*
6. Vt in ſimili reſpondit Roman.*conſ.503.num.2.*
7. Ex quarationis diuerſitate ſequitur neceſſariò etiam diuerſitas iuris *l. illud 32. ad leg. Aquil.l.3.§. vnde etiam de iniuſt.rupt.*
8. *l.vel ſingulis 37.de vulg.l.qui duos 9.de reb.dub.*
9. *d.l.4.de vulg.& d.l.in teſtamento.*Sicut & diſparitas condicionis *in l.Lucius 45.eod.tit.*De *vulg.& pup.ſubſt.*
10. Saltem ſingula ſingulis referendo vt tractat Guid.Pap.*deciſ.533.* licèt Ripa diſſentiat *ad d. l.Lucius num.* 18.nec proinde hoc caſu locus eſt rationi qua mouetur Modeſtinus *in d.l.4.de vulg.*
11. Ratio eſt Modeſtini *in d.l.4.de vulgar.*
12. Per dictionem collectiuam *omnes* quo caſu neceſſe eſt vt in omnium perſona locum habere poſſit diſpoſitio vt fiat omnium determinabilium par & æqualis determinatio *ex d.l.4.vbi not.*
13. *ex not.communiter ad dict.l.centurio & ad d.l.precibus arg.l.Scauola 76.ad* SC.*Trebell.*
14. *l.vlt.C.de inſtit.& ſubſt.*
15. *l.2.§.vlt.D.de iur.codicill.*iunct.*cap.Raynutius & cap.Raynaldus Extr.de teſtam.*
16. *ex not.in d.l.precibus & ad d.l.vlt.& d.l.Scauola.*
17. *arg.d.l.vlt.*vbi tamen mater erat heres inſtituta ex parte hereditatis non legataria.
18. Quæ clauſula ſolet facere vt per interpretationem reſtringatur voluntas teſtatoris erga vxorem *arg.l.Paula Cal linico 27.§.Pompeius de leg.3.*
19. Id eſt etiam à legitima *l.Papinianus 8.§.ſed nec impuberis D.de inoffic.teſtam.*
20. Præſumitur enim quiſque prolem ſuam magis dilexiſſe *l.cùm acutiſſimi 30.C.de fideic.l.cùm auus 102. de condic. & demonſtr.l.heredes mei 57.§.vlt.ad SC.Trebell.*
21. Semper enim præſumitur minùs dilectus qui poſterior vocatus fuit *l. Publius 36.§.1.de condic. & demonſtr.* vt è contrario poſterior vocatus is qui minùs dilectus fuit *l.omnia 32.alias l.cùm ita §.vlt.de leg.2.l.vlt.vbi not.C.de verb ſign.*
22. Vt necaliam vllam directam *l.iubemus 29.C.de teſtam.*
23. *l.cùm proponebatur 64.de legat.2.l.antep de leg.1.*
24. *d.l.iubemus.*
25. Iuxta opinionem Decij *in d.l.precibus num.26.*
26. Vt dixi *Deſin.2.3.& ſeq.ſupr.*vbi vide.Itémque *Deſin.16.& 17.*

DEFINITIO XXII.

Cum adeſt frater vtrumque coniunctus quota debeat eſſe legitima matris.

AT cùm impubes ille de cuius hereditate contendebatur ſuperſtitem reliquiſſet non tantùm matrem ſed etiam fratrem vtrimque coniunctum,[1] Viſum eſt eam legitimam ſoli matri quærendam, tertiámque partem eſſe debere bonorum omnium quæ filius habuerat,[2] quia licet frater vtrimque coniunctus concurrat cum matre in fratris inteſtati ſucceſſione, [3] non tamen concurrit nec facit partem in legitima,[4] quia non ſicut matri in bonis filij,[5] ſic etiam fratri in bonis fratris legitima vlla debetur. [5] Tertiam verò bonorum partem habere mater debet non eorum duntaxat quæ ad inteſtati heredem peruenìſſent ſi filius hic fideicommiſſo grauatus fuiſſet,[7] Sed omnium quæ à patre acceperat,[8] Ne prodeſſet ſubſtitutis qui ſummo iure etiam Trebellianicæ detractionem pati debebant, quaſi ex fideicommiſſo tantùm vocati, [9] quòd ex æquitate & pro bono pacis ſubſtitutio quaſi pupillaris iure cenſeretur.[10] Sanè ſuperſtiti fratri vtrimque coniuncto fuiſſet vtilius fideicommiſſariam cenſeri ſubſtitutionem, vt quod pro legitima & Trebellianica deductum eſſet [11] inter ſe & matrem diuideretur iure ſucceſſionis inteſtati.[12] Sed cæteris fratribus tanto durius id foret. [13] Itaque eorum fauore ſoli matri fauendum eſſe melius viſum eſt,[14] quamuis ita fieret vt melior eſſet condicio matris,quàm ſi ſubſtitutio prorſus fideicommiſſaria fuiſſet.[15] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. Qui proinde ex ratione iuris poterat ſimul cum matre ſuccedere fratri ab inteſtato *ex Nouell.118. de hered. ab inteſt.veniens. Auth.defuncto* C.*ad SC.Tertyll.*
2. Cùm hodie aucta ſit legitima etiam parentum vt ſit triens portionis ab inteſtato contingentis *Nouell.38.de trient. & ſemiſſ.*
3. Propter quam cauſam videbatur legitima portio matris minor eſſe debere quàm ſi frater nullus adfuiſſet.
4. Quia non poteſt facere partem qui nec admittitur,nec admitti ſperatur ad partem Ex not.per Bart.& alios *in l. planè 34.§.ſi coniunctim & §.ſi duobus per ill.text.de leg.1.*
5. *l.nam etſi 15.in princip.de inoff teſtam.*iunct.*l.ſcripto 7.§.vlt.*D.*vnd.liber.*
6. *l.fratris 21.l.fratres 27.C.de inoff.teſtam.*
7. Quod tamen regulariter ita ſeruatur cùm legitima nihil aliud ſit quàm portio portionis ab inteſtato contingentis *l.cùm quæritur 6.l.quæ nuper 31.C.eod.tit.de inoff.teſtam.*
8. Id eſt quæ fideicommiſſo continerentur ſi fideicommiſſaria ſubſtitutio fuiſſet.
9. *l.2.§.vlt.infr.de iur.codicill.*
10. *arg.l.eum qui 30.de iureiur.l.1.§.meritò.D.quand.act.de pecul.annal.eſt.*
11. Illo enim caſu duplex detractio locum habuiſſet *cap.Raynutius & cap.Raynaldus Extr.de teſtam.*
12. *Auth defuncto C.ad SC.Tertyll.*
13. Qui ſcilicet nullam ab inteſtato partem fuerant habituri.
14. Nam & plerumque euenit vt quis per alterius perſonam habeat,quod per ſuam habere non poſſet *l3. in fin.* D. *quæ res pignor.l.cùm hereditate 55.de acq.hered.§.præterunturInſt.de SC.Tertyll.*
15. Quo caſu non habuiſſet illa trientem hereditatis,ſed tantum quadrantem.

DEFINITIO XXIII.

Tacita pupillaris admittitur etiam contra matrem quæ non eſt coheres filio data,præſertim ſi conuolet ad ſecunda vota & in eum caſum ſit ademptum legatum quod fuerat ei datum.

PAter poſthumum ſi maſculus naſceretur heredem inſtituerat, ſi non naſceretur, fratres ſuos inſtituerat & ſubſtituerat excluſis ab hereditate filiabus dato eis legato. Vxori prægnanti certam pecu-

niæ quantitatem legauerat hoc adiecto vti ne ad secunda vota conuolaret. Si secus faceret legatum ei ademerat. Nato posthumo mater secundò nupserat. Posthumus deinde impubes decesserat superstite matre cum sororibus & patruis substitutis. Postmodum mater ante factam de filij hereditate controuersiam diem suum obierat, relictis filiabus iisdémque legitimis heredibus. Quæ cùm subinde fratris sui hereditatem tam ex proprio quàm ex defunctæ matris capite peterent, subtituti pupillares iisque iam facti possessores contradicebant, suámque esse hereditatem contendebant ex pupillari substitutione. Prior iudex pronunciauerat pro sororibus. Appellatione ad Senatum facta disceptatum est in publico auditorio an bene iudicatum esset. Quidam ita putabant, propterea quod casus ille in quem facta erat pupillaris substitutio si posthumus non nasceretur nato posthumo defecisset.[1] Casum enim omissum pro omisso haberi debere:[2] Neque hoc casu locum esse constitutioni Diui Marci qua inductum est vt expressus casus vulgaris trahatur ad pupillarem non expressum,[3] & contrà.[4] Obstat enim lex Iustiniani quæ non patitur locum esse constitutioni matre in medio existente.[5] Neque rursum necessariam esse distinctionem illam, Vtrum mater data esset filio coheres,[6] necne, Cùm vtroque casu nimis durum & inhumanum sit auferri matri luctuosam filij hereditatem.[7] Dicebam Iustiniani lege casum specialem & omnino singularem contineri.[8] Nam repugnabat proculdubio Papiniani sententiæ constitutio Diui Marci, qua sola vt credibile est mouebatur Vlpianus,[9] nisi pro Papiniano faciset illa voluntatis coniectura quòd non erit verisimile testatorem qui vxorem ex parte heredem scripserat, ei luctuosam filij impuberis hereditatem ademptam voluisse: Cúmque constitutio Diui Marci sola voluntatis cõiectura niteretur,[10] (alioqui enim obstabat sanè iuris ratio quæ non patitur, vt casus expressus ad omissum trahatur,[11]) non abs re Papinianus existimabat suadente contraria & fortiore coniectura, posse turò recedi à iure nouæ constitutionis.[12] Cui consequens erat vt cùm in proposita specie mater pupillo coheres data non esset, substitutos pupillares excludere nullomodo posset.[13] Nil obstante celebri illa Diocletiani & Maximiani lege, ex qua in contrariam sententiam vulgo interpretes nostri mouentur.[14] In cuius nimirum specie nec poterat locus esse constitutioni Diui Marci, quoniam in ea quærebatur de testamento militis,[15] cuius singulare ius est vt casus à milite expressus nunquam trahatur ad omissum,[16] Propterea quòd in militis testamento non iusta vt in paganorum,[17] sed nuda simplexque voluntas spectatur. Accedebat quod in proposito non solùm ex nulla parte scripta mater fuerat, sed etiam legatum ei datum maritus ademerat si ad secundas nuptias transiret, Quæ condicio secutis secundis nuptiis extiterat.[19] Itaque à contrario sensu coniectura Papinianeæ non erat verisimile testatorem qui legatum vxori factum ademisset, saluam ei voluisse in illum ipsum casum successionem filij tanquam intestati, cui pupillarem dederat substitutum.[20] Quandoquidem ex supradicta Marci constitutione vulgariter pupillo substitutus habetur pro pupillari substituto eueniente casu pupillaris substitutionis.[21] Pupillaris autem substitutus cùm sit heres testamentarius,[22] ex vulgari iuris regula excludit intestati successorem.[23] Sed me illud omnium maximè mouebat, quod tametsi mater in specie coheres filio data fingeretur,[24] nullus tamen hodie Iustinianeæ constitutioni in huiusmodi facti exemplo relictus locus videbatur. Propterea quòd nouo iure non sola mater succedit filio intestato siue puberi, siue impuberi, sed cum fratribus & sororibus ex vtroque parente coniunctis.[25] Nec fieri vllo casu potest, vt superstite aliquo ex fratribus aut sororibus vtroque ex latere, sola mater succedat, quoniam ab intestato vnus tantùm casus est.[26] Atqui in ea specie quæ proponebatur filiæ testatoris cædémque sorores defuncti impuberis nominatim fuerant exheredatæ aut saltem à successione excluse accepto legato, licet institutionis iure, vt vulgo fit, relicto.[27] Proinde nulla ratio erat, cur credendus esset testator voluisse, vt potior esset filiarum exclusarum, quàm substitutorum pupillarium causa.[28] Ergo nec matris, quippe quæ vt diximus non aliter ab intestato admitti poterat quàm si sorores quoque admitterentur.[29] Denique illud etiam obseruandum videbatur quod testator auorum exempla secutus toto testamento masculos præculerat, & fœminas excluserat vt bona in familia conseruarẽtur.[30] Quo casu probabilius est nec Papiniani nec Iustiniani sententiam locum habere posse, cùm tota quæstio illa sit voluntatis vt & Papinianus & Vlpianus fatebantur.[31] *Ita tractatum est* ex tempore sed nihil adhuc pronunciatum inter filias & fratres N. De Montagnola 8. Id. Iun. 1595.

1. *l. vlt. C. de instit. & substit.*
2. *l. commodissimè 10. D. de liber. & posthum.*
3. *l. iam hoc iure 4. D. de vulg. & pupill. substit. l. 4. C. hoc tit.*
4. Sic enim nostri putant esse etiam aliquam tacitam vulgarem, Contra quos vide quæ scripsi in Hemischiliade *De error. pragmat.*
5. *d. l. vlt. C. de instit. & substit.*
6. *Vt in d. l. vlt.*
7. *arg. l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. scripto 7. §. vlt. D. vnd. liber. l. nam etsi 15. D. de inoff. testam.*
8. Quod probant verba illa constitutionis *in huiusmodi casu.*
9. Quia constitutio Diui Marci indistinctè fuerat locuta *arg. l. in fraudem 15. §. vlt. D. de testam. milit. l. de precio 8. D. de publician. in rem act.*
10. *d. l. iam hoc iure.*
11. *d. l. commodissimè l. si cùm dotem 22. in princip. D. solut. matrim.*
12. Ne fieret contra voluntatem quod ex voluntate proficiscebatur *d. l. 4. de vulg. & pupill. substit.*
13. In ea enim quæ & mater & heres est duplex fauor concurrit. Vnus autem tantùm in ea quæ mater duntaxat est. Iunge *l. Titia 34. §. qui inuitæ* illis verbis *filium eundémque heredem de leg. 2.* Dici namque solet duo vincula esse vno fortiora *vulg. l. pen. C. de adopt.*
14. *in l. precibus 8. C. hoc tit.*
15. Vt probant verba illa *maritus tuus miles defunctus.* Item sequentia *in patris militis posita potestate.*
16. *l. in testamento 6. C. de testam. milit.*
17. *l. 1. D. qui test. facer. poss.*
18. *l. 1. l. Diuus 24. l. eius militis 34. & seq. D. de test. mil. t.*
19. Vt proinde non posset causa matris esse fauorabilis hoc casu.

20. Ne videretur dedisse plus matri cui ademerat quod erat minus *arg. l. cui pacto 5. D. de fort. export.*
21. *d. l. 4. de vulg. d. l. 4. C. hoc tit. d. l. 6. C. de testam. milit.*
22. *l. Iulianus 42. aliàs l. si pupillus de acquir. hered. l. paterfamilias 28. de reb. auctor. iudic. possid.*
23. *l. quamdiu 39. de acq. hered.*
24. Vt iuuari posset beneficio *d. l. vlt. C. de instit. & substit.*
25. *Ex Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.* vnde sumpta est *Auth. defuncto C. ad Tertyll.*
26. *l. ab intestato 16. D. de iur. codicill.*
27. Quæ institutio ex re certa habetur pro legato non pro institutione cùm adest alius heres ex asse *l. quoties 13. C. de hered. instit.*
18. Præsumitur enim prædilexisse eos quos substituit non filias quas excludit *arg. l. omnia 32. aliàs l. cùm ita §. in fideicommisso de leg. 2. l. Publius 36. §. 1. de condic. & dem.*
29. *dict. Auth. defuncto C. ad SC. Tertyll.*
30. In qua non possunt conseruari per fœminas quia mulier suæ familiæ caput & finis est *l. pronunciatio 195. §. vlt. de verb. signific.*
31. Sic enim Iustin. refert *in d. l. vlt. C. de instit. & substit.*

DEFINITIO XXIV.

Substitutio facta posthumo in eum casum si non nascetur numquam potest habere vim pupillaris expresse posthumo nato, nec potest continere compendiosam.

SVbstitutio facta posthumo in eum casum, Si non nascetur, licet ad eum quoque trahatur ex Diui Marci constitutione,[1] Si posthumus natus fuerit, & impubes decesserit,[2] non tamen eodem modo pupillaris dici potest quo esset si pupillaris casus expressus fuisset.[3] Illa enim pupillaris expressa esset,[4] hæc verò non nisi tacita est, quoniam expressus ille casus si posthumus non nascetur, casus est vulgaris substitutionis,[5] non pupillaris.[6] Inde fit si nostris credimus,[7] vt substitutus pupillaris ad substitutionem admissus, quamuis matre in medio existente si quid fortè sit quod eam repellat,[8] Vt puta si non fuerit coheres impuberi filio data,[9] aut si eam omnino exclusam maritus voluerit,[10] non tamen eam excludat à petitione legitimæ,[11] quomodo excluderet haud dubiè si pupillariter expressim substitutus esset.[12] Porrò non eò minus tacita videri debet pupillaris substitutio, quod testator directo instituendi aut substituendi verbo vsus sit. Pertinet enim ea verborum obseruatio ad hoc vt substitutio directa censeatur potiùs quàm obliqua,[13] non vt expressa sit potiùs quàm tacita.[14] Expressam si quidem pupillarem facit expressio sola casus pupillaris.[15] Nec rursum ea distinctio locum habet nisi cùm tractatur de compendiosa substitutione, vt directam interpretemur; quæ alioqui obliqua potiùs dicenda esset:[16] Sed in proposita specie tractari de compendiosa substitutione, nihil potest, quia nec multa tempora sub verborum compendio potest complecti substitutio quæ facta est sub condicione illa negativa, Si posthumus non nascetur.[17] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. De qua *in l. 4. D. de vulg. & pup. substit. l. 4. C. hoc tit. l. in testamento 6. C. de testam. milit.*
2. Extra casum *l. vlt. C. de instit. & substit.*
3. Etsi namque dici solet parem esse vim taciti & expressi *l. 3. de reb. credit.* plerunque tamen plus potest expressum quàm tacitum siue ad iuuandum siue ad nocendum *d. l. 4. de vulg. l. expressa de reg. iur.*
4. *l. cùm ex filio 39. §. 1. de vulg. & pupill. substit.*
5. Quæ scilicet duplicem casum continet voluntatis & impotentiæ *d. l. cùm ex filio 39. §. vlt. & pass. tot. tit. de vulg. & pupill. substit.*
6. Quia substitutio pupillaris fit in casum acquisitæ hereditatis nisi cùm fit exheredato *l. 1. & 2. & pass. eod. tit.*
7. Præsertim Decio *in l. precibus 8. C. hoc tit.* cuius opinionem Senatus noster pass. sequitur, vt dixi *Defin. 2. & seqq. supr.*
8. Hoc ideo quoniam alioqui secundum nostros tacita pupillaris non admittitur contra matrem *ex d. l. precibus & l. vlt. C. de instit. & substit. l. Scauola 76. ad SC. Trebell.*
9. Quomodo data erat in specie *d. l. vlt. C. de instit. & substit.*
10. Vt in specie de qua diximus *Defin. praced.*
11. Quia non fit expressa nisi verbis generalibus, tacita verò verbis specialibus quæ Decij ratio est *ad. d. l. precibus tium. 26.*
12. *l. Papinianus 8. sed nec impuberis D. de inoff. testam.*
13. *Cap. si pater de testam. in 6. Notat. ad l. Centurio & ad l. verbis ciuilibus de vulg. & pupill. substit.*
14. Tam enim expressa quàm tacita pupillaris fit & fieri debet per verba directa, aut saltem, vt vocant, communia non per obliqua *d. l. 4. de vulg. & pupill. substit.*
15. *l. 1. d. l. 4. d. l. cùm ex filio 39. §. 1. de vulgar. & pupill. substit.*
16. *Vt in d. cap. si pater de testam. in 6.*
17. Est enim hic casus specialis & negatiuus qui alium nullum affirmatiuum potest comprehendere. Substitutio autem compendiosa ea dicitur quæ verborum compendio plures continet substitutiones, vt not. Bart. & post eum cæteri *ad d. l. Centurio.*

DEFINITIO XXV.

An fideicommissum conditionale transmittatur ad liberos masculorum substitutis expresse liberis fœminarum vocatarum post masculos.

PAter testamento heredes instituerat liberos masculos, Titium, Caium, & Sempronium, & si quis eorũ sine liberis decederet, substituerat superuiuentes, sin omnes substituerat filias adiecta hac clausula *Et les leurs.* Titius & Caius decesserant superstitibus liberis, superstite itẽ Sempronio, qui postmodum sine liberis decesserat. Quærebatur an ex prædefunctis filiis nepotes ad fideicommissum admitti deberent. Videbantur enim vocati ex generalibus illis verbis *Et les leurs*, quæ posita in fine clausulæ ad totam clausulam referenda dicebantur, ac proinde ad vtrãque substitutionẽ tam quæ in fauorẽ filiorũ, quàm quæ in fauorẽ filiarũ facta esset, cùm vtraque substitutio in eadem clausula, aut saltẽ in dua-

bus continuato sermone prolatis contineretur :[2] Sed etsi ex propria persona vocati non essent, videbatur tamen posse defendi ad eos pertinere iure transmissionis fideicommissum ad quod parentes eorum fuerant inuitati. Constat namque inter iuris interpretes fideicommissum condicionale, licèt regulariter non transmittatur,[3] transmitti tamen interdum ex præsumpta, & coniecturata, vt aiunt mente testatoris.[4] Inter coniecturas verò ea potissimum afferri solet, si alioqui futurum esset, vt minùs dilectus præferretur magis dilecto,[5] quod sanè in proposito contingeret, quia nepotes isti magis dilecti fuerunt, quàm sorores substitutæ, cùm fuerint positiui in conditione ad eas excludendas.[6] Item coniectura ex eo sumi potest, quod liberi filiarum sunt expressim substituti, qui tamen fuerunt minus dilecti.[7] Contrà respondebatur ea verba, *Et les leurs*, non nisi ad filiarum liberos pertinere. Nam si Latinè conditum esset testamentum ita proculdubio testator scripsisset, *Et earum liberos*, non *Eorum*, quibus verbis nemo diceret masculorum liberos contineri,[8] Transmissionem verò ex eo impediri, quod testator non tantùm liberos substituerat: sed etiam cum illa adiectione *superuiuentes*.[9] *Senatus* nihildum ex tempore decidit: Inclinabat tamen maior pars in eam partem, vt fideicommissum non deberetur.[10] In causa liberorum Laurentij Gay 11. Mart. 1597.

1. Secundum id quod interpretibus nostris placet clausulam positam in fine dispositionis referendam esse ad totam dispositionem *l. vlt.* vbi Bart. C. *de reb. dub.*
2. Nam in iis quæ continuato sermone & coniuncta oratione proferuntur nihil videtur posse dici prius, aut posterius *l. quidam testamento* 14. *D. de pecul. legat.*
3. Ne quidem ad descendentes vt nostri tractant *ad l. vnic. C. de his qui ant. apert. tab.* Reprobata glos. quæ contrariũ sensit *in l. is cui* 42. D. *de oblig. & action.* Vide *l. heredes mei* 57. *§. cùm ita* D. *ad SC. Trebell.*
4. Zanch. & alij communiter post Bart. *ad d. §. cùm ita.*
5. Quam nostri dicunt esse omnium fortissimam coniecturam quia semper absurdum est, & contra testatoris voluntatem vt melior sit condicio eius personæ quæ minùs dilecta fuit *l. Publius* 36. *§. 1. D. de condic. & demonstr. l. omnia* 32. *aliàs l. cùm ita §. in fideicommisso* vbi etiam DD. *de legat. 2. & in l. peto* 69. *§. frater eod.*
6. Sic enim nostri passim argumentãtur *ex l. Lucius* 85. *vbi glos. in verb. prætulit D. de hered. instit.* Contra quos tamen videnda sunt quæ latè disputauimus Decad. 2. *c.* 6. *&* 27. *De error. pragmat.*
7. Sic argumentatur Cruet. *in consil. suis.*
8. Nec enim fœminino vnquam concipit masculinum, quomodo contra masculinum regulariter concipit fœminino.
9. Quæ dictio solet excludere ius transmissionis, vt ex Cruet. Ruino & aliis concludit Mantic. *De coniect. vltim. voluntat. lib.* 11.
10. Nam & in dubio pronunciandum est contra fideicommissum tanquam quod sit odiosum, nisi cùm proponitur relictum familiæ ad conseruanda bona in agnatione & familia, De quo vide Manti. *lib. 8. de coniect. vlt. vol. tit.* 1.

TIT. IX.

De liber. præterit.

DEFINITIO I.

Auth. ex causa locum habet etiam in præteritione paterna secundum DD. si modò filius sit præteritus scienter non si ignoranter nisi adsit clausula codicillaris per verba futuri temporis.

EXcausa exheredationis vel præteritionis quæ pro exheredatione haberi debeat, qualis illa quæ à matre fit, , rupto vel irrito facto testamento, solam institutionem corruere Iustinianus voluit,[1] cætera verò omnia firma remanere, ita vt ex ipso etiam testamento acsi nec ruptum nec irritum factum esset, debeantur.[3] Quid ergo si præterito à patre filio quem habebat in potestate testamentum non ruptum aut irritum fuerit, sed ipso iure nullum & iniustum?[4] Ad hunc casum non pertinent verba constitutionis, sed tantũ ad causam rupti vel irriti facti testamenti.[5] Cuius hac parte in eo dissimilis ratio est, quod fauorabilius videri debeat testamentum ex postfacto ruptum vel irritum factum, quoniam aliquando valuit,[6] quàm quod ab initio nullum & iniustum fuit.[7] Ergo de paterna præteritione intelligi constitutio non potest, sed de materna tantùm quæ vt dixi pro exheredatione est.[8] Quod cùm ita sit, illud quoque consequens est vt non alio iure censeri debeat testamentũ, in quo posthumus, quàm in quo filius iam natus præteritus est. Etsi enim præteritus posthumus testamentum, cùm nascitur, non facit nullum aut iniustum, sed rumpit,[9] tamen rumpit ipso iure soláque legis potestate, & posteaquàm natus est eodem planè loco esse incipit, quo esset si iam ipso testamenti tempore superstes fuisset.[11] Verùm quamquam ex iuris ratione id verissimè dicitur, inualuit tamen inueterato nostrorum interpretum errore passimque in tribunalibus recepto, vt non minùs de paterna quàm de materna præteritione Iustinianus senserit,[12] Et consequenter vt posthumo quoque præterito legata & fideicommissa conseruentur,[13] Cùm hac tamen distinctione si scienter præteritus sit. Nam si ignoranter id est ab eo qui nec testamenti nec mortis tempore de posthumo cogitarat, rectissimè probatum est constitutioni locum nullum esse.[14] Quamuis adiecta codicilla-

codicillaris clausula præsertim si per expressa verba futuri temporis concepta sit, faciat vt hoc etiam casu legata & fideicommissa omnia ab intestato conseruentur.[15] *Ita bis Senatus* in ea causa de qua Defin. 6. infr. de codicill.

1. *§. vlt. Inst. de exhered. liber. l. filiam præteritam* 15. *C. de inoff. testam.*
2. *Nouell.* 115. *vt cùm de app. cognosc. §. aliud quoque capitulum*, vnde sumpta est *Auth. ex causa. C. hoc tit.*
3. Sic enim habent Nouellæ verba, Simile quiddam est *in l. vlt. D. de hered. instit.*
4. *l. 1. de iniust. rupt. l. si filius 7. l. inter cætera* 30. *de lib. & post.*
5. Vt probant priora ipsa verba *dict. Auth. ex causa.*
6. *Arg. l. posthumus* 12. *de iniust. rupt.*
7. *d. l. si filius 7. & l. seq. eod.*
8. *d. §. vlt. Instit. de exhær. liber.*
9. *d. l. 1. 3. & 5. d. l. posthumus* 12. *de iniust. rupt.*
10. *l. ventre præterito* 84. *D. de acquir. hered.*
11. *l. si primo* 8. *in fin. D. hoc tit. de liber. & post.*
12. Ex not. per Bart. & alios *ad dict. Auth. ex causa.*
13. Guill. Bened. in verb. *in eodem testamento* 1. *num.* 241.
14. Bart. & alij *ad l. 1. D. de iur. codicill. & ad d. Auth. ex causa.*
15. Oldrad. Cacher. *cons.* 11. *& cons.* 70. Anton. Tessaur. *dec. Pedem.* 141. vbi alios plerosque citant qui sic tenent contrà Bart. *ad d. l. de iur. codicill.* & Aret. *cons. vlt.* Dicam *in Defin.* 3. 4. *& seqq. infr. De codicill.*

DEFINITIO II.

Etiam fideicommissa vniuersalia conseruantur per Auth. ex causa.

COnseruantur verò ea Iustiniani constitutione non solùm legata, & quæ legatis per omnia sunt exæquata,[1] fideicommissa singularia, sed etiam fideicommissa vniuersalia, si fortè heres eo testamento institutus de restituenda vniuersa hereditate siue purè siue in diem aut sub condicione rogatus proponatur.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 1. de legat. 1. l. 1. C. commun. de legat.*
2. Iul. Clar. *in §. testamentum quæst.* 54. Andr. Gayll. *pract. observat. lib. 2. cap.* 113.

DEFINITIO III.

Ius eligendi conseruatur instituto per Auth. ex causa, etiam rupta institutione.

SEd & cùm heres eo testamento institutus iussus esset vnum ex familia eligere eique hereditatem post mortem suam restituere,[1] Visum est non eò minus saluam esse debere instituto eligendi facultatem, quam nec deportatione amitteret sublata per deportationem institutione.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *vt in l. vnum ex familia* 67. *de leg. 2.*
2. *l. cùm pater* 77. *§. hereditatem filius de leg. 2. l. ex facto* 17. *§. si quis rogatus 2. ad SC. Treb.*

DEFINITIO IV.

Institutiones ex re certa conseruantur per Auth. ex causa quatenus censentur iure legatorum non institutionum.

CONseruantur quoque eadem Iustiniani constitutione institutiones ex re certa factæ,[1] propterea quòd legatorum loco habeantur, eodémque iure censeantur.[2] Vnde fit vt qua ex parte à legatis differepant, vt puta quod ad ius accrescendi pertinet, secundum eorum sententiam qui putant institutum ex re certa ius accrescendi habere si heres ex asse scriptus adire vel nolit vel non possit,[3] non conseruentur huiusmodi institutiones, sed cum institutione vniuersali corruant, id est non impediant quominùs testamentum quod ad institutionem spectat rumpatur, vel irritum fiat.[4] *Ita tractatum est* 12. Cal. Iulij 1591.

1. Bart. contra glos. *ad l. ex facto* 35. *D. de hered. instit.* Iul. Clar. *in §. testamentum quæst.* 53.
2. Scilicet cùm alius vniuersalis aut particularis heres adest *l. quoties* 13. *C. de hered. instit.*
3. Idem Bart. & post eum cæteri solo refragante Baldo *ad d. l. quoties.*
4. Quia hoc casu & hac parte censentur iure institutionum, non legatorum.

DEFINITIO V.

Præteritio filij nullum tribuit ius tertio ad impugnandum testamentum nisi sit ille ex liberis.

FIlio in potestate præterito absente nec conquerente de patris iudicio quæri solet an alius quispiam siue agendo siue excipiendo nullitatem testamenti obiicere possit. Nam & heres ipse eo testamento scriptus si ab aliquo tanquam heres conueniatur, vtique exceptionem habet. Si non in ea causa sint tabulæ testamenti vt contra eas dari bonorum possessio possit.[1] Verius tamen est, quandiu filius præteritus non conqueritur, non esse alij permittendum, vt disputet de viribus testamenti, secundum eam nostrorum sententiam qua vtimur, existimantium filij præteriti silentium facere posse vt testamentum alioqui nullum & iniustum conualescat hactenus saltem vt iure prætorio defendatur.[2] Itaque esset ea exceptio de iure tertij, nec exclusiua iuris agentis,[3] Cuiusmodi quæ sunt proculdubio admitti non debet.[4] Hoc ita si is qui obiicit nullo iure factum esse testamentum non sit ex liberis, cuius interfit beneficio fratris præteriti patris iudicium euerti, licèt sit ipse institutus aut exheredatus.[5] Hic enim, ius quod ea persona fratris prætoriti habere cœpit succedendi ab intestato nõ idcirco admittere potest, quod frater

cui facta est iniuria nolit conqueri. [6] *Ita tractatum in Senatu* in causa liberorum Ludouici Machet Neciensis 13. Cal. Decemb. 1592.

1. *l.2. D. de except. rei iudic. l. qui cum herede 15. D. de oblig. & action.*
2. *Ex l. filio præterito 17. D. de iniust. rupt.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi *libr. 9. Coniect. & in Decadibus de error. pragmat.*
3. Nisi sub illa veluti condicione si tertius id est si filius velit.
4. Bart. late *ad d. l. 2. D. de except. rei iudic.*
5. *Vt in l. 4 qui 15. & seq. D. de legat. præst.*
6. *d. l. si qui l. si post mortem 10. §. vlt.* vbi Bart. *de bonor. poss. contr. tabul.*

DEFINITIO VI.

Filium consentientem potest pater & exheredare sine causa & præterire si liber consensus fuit, sed ita vt hoc quoque casu salua sit filio legitima.

ETsi non magis filius quàm pater ipse facere potest ne leges in patris testamento locum habeant, [1] magis tamen obtinuit vt consentientem filium possit pater non solùm exheredare sed etiam præterire, nulla præteritionis aut exheredationis inserta causa.[2] Quod ego quantum ad exheredationem attineret, non inuitus probarem.[3] Sed quantum ad paternam præteritionem non item,[4] quia siue causam aliquam insertam habeat, siue nullam, numquam illa pro exheredatione habetur, [5] Perpetuáque & inuiolabilis testamentorum sollennitas illa est vt filium in potestate suum heredem vel institui vel exheredari necesse sit, [6] adeò vt nec si post mortem patris filius præteritus iudicia patris adprobet, facere tamen possit vtile iustúmque testamentum quod ab initio iniustum & nullius momenti fuit. 7 Sicut nec conualuisse testamentum videri posset tametsi filius præteritus viuo patre decessisset. [8] Illud sanè constat filij consensum non aliter ei nocere debere siue præteritus siue nulla causa inserta exheredatus proponatur, quàm si liberè nullóque metu præstitus probetur, [9] quod tamen vix est vt esse possit, si eo testamento pater de bonis quoque filij, aut quæ alioquin omnimodo ad filium peruentura erant, testatus sit. [10] Cæterùm eo quoque casu filius testanti patri vtiliter consenserit, non vsque adeò consensus ille iniqua & odiosa interpretatione adiuuandus est vt à debito quoque bonorum subsidio filius sine causa excludi voluisse existimetur: [11] quando nec pacto expresso idipsum facere potuisset. [12] *Sine die.*

1. *l. nemo potest 55. de leg. 1.*
2. Bald. *in l. fin. col. 6. C. vnd. legit.* Salic. *in l. si quando §. & generaliter C. de inoff. testam.* & alij multi quos congerit, & sequitur Boer. *quæst. 14. num. 8. 9. & 10.* contra Bart. distinguentem an inserta sit causa præteritionis aut exheredationis necne.
3. *arg. l. non putauit 8. §. si quis manu sua de bonor. poss. contr. tab.*
4. *arg. l. Paulus 47. §. patroni filius de bon. libert.*
5. Est enim proprium ius præteritionis maternæ non paternæ vt pro exheredatione habeatur *§. vlt. Inst. de exhered. liber.*
6. *l. inter cætera 30. l. Gallus 29. & pass. de liber. & posthum.*
7. *l. filio præterito 17. de iniust. rupt. & irrit. fact. testam.* De cuius sententia contra omnes omnium interpretum opiniones scripsimus *lib. 9 Coniect.* Neque verò ad paternam præteritionem pertinet constitutio Iustiniani de qua *in Auth. ex causa C. hoc tit.* vt scripsi *supr. Defin. 1.*
8. *l. si filius 7. D. qui test. facer. poss.*
9. Non enim potest valere consensus metu præstitus Boer. *d. q. 14. num. 10.* post Cyn. & DD. *in d. §. & generaliter.*
10. Vt in ea specie quam tractat Boer. *dict. num. 10.*
11. Bald. *in d. §. & generaliter* quem sequitur Iul. *in l. 2. C. de bon. poss. contr. tab. ex d. l. si quando §. illud.* Boer. *d. quæst. 14. n. 8. & 9. in fin.*
12. *d. §. illud.*

TIT. X.

De posthum. hered. instit.

DEFINITIO I.

Institutio facta posthumi & posthumæ ex vxore nunc prægnante non porrigitur ad posthumum altero partu editum.

QVi vxorem prægnantẽ habebat, cùm suprema ordinaret, instituit iã natos liberos masculos, filiæ iam natæ trecenta institutionis titulo reliquit. De posthumo autẽ ita cauit, *Si ex vxore mea qua nunc prægnans est nascetur filia heredem eam instituo in trecentis, Sin filius nascetur, is vnà cum fratribus suis ex æqua portione heres esto.* Nata primùm fuerat filia, deinde anno sequenti ex eadem vxore filius, postea testator eodem testamento decesserat. Filia quæ testamenti tempore vt diximus iam nata fuerat, dicebat ruptum fuisse testamentum natiuitate posthumi præteriti,[1] & ideò virilem hereditatis portionem quasi ab intestato vindicabat.[2] Instituti liberi negabant ruptum esse, propterea quòd non solùm filia posthuma si qua nasceretur, sed etiam masculus posthumus fuisset institutus. [3] Etsi enim separatim fuerant instituti, & in casus distinctos, Receptum tamen est fauore testamentorum vt prouisio quemadmodum nostri loquuntur facta in casibus separatis porrigatur ad casus coniunctos. [4] Deinde quia institutio posthumi non solùm ad posthumum qui iam tum in vtero sit aut qui proximè nascetur referri debeat, sed ad omnes quandocunque nascituros eodem fauore conseruandi testamenti. [5] Postremò quia institutiones ex re certa sustinentur etiam rupto per præteritionem posthumi testamento; [6] saltem quatenus huiusmodi institutiones habent naturam legatorum. [7] Qualis hæc erat institutio quæ facta fuerat in trecentis; [8] cùm ea lex adiecta esset ne quid amplius ex hereditate filia petere posset. [9] At contrà pro filia faciebat quod agnatione posthumi siue scienter siue ignoranter præteriti testamentum proculdubio ruptum esset, [10] cùm non simpliciter & generaliter posthumus institutus reperiretur, sed de iis verbis, quæ proximum duntaxat partũ, iámque conceptũ posthumũ demõstrarent. [11] Nec esse in hac specie locus poterat ei quod diximus de casibus coniungendis. Solet enim hac parte multum interesse an eodẽ partu an diuersis plures posthumi nascantur. Posthumo nãque simpliciter instituto omnes quotquot nascentur simul instituti intelliguntur. [12] Sed non omnes qui eidẽ testatori ex diuersis partibus, si cum posthumũ instituerit, præsentis tantùm temporis rationem habuerit; [13] Nec ad rem pertinet quod institutiones ex re certa per Iustinianí constitutionem conseruantur. [14] Id enim ita verum est, si defendi eas velint illi qui ex re certa instituti sunt, non etiam si eorum interfit, vt in proposita specie, ab intestato succedere potiùs quàm ex testamento. [15] Itaque pro filia contra testamentũ pronunciandũ videbatur. Quoniam tamen clausula codicillaris testamento inserta proponebatur, & de illo quærendum erat; An operari deberet posthumo ignotanter præterito, (de quo alibi scripsimus) [16] nihil ex tempore pronunciatum est cùm in publico auditorio res tractaretur. 3. Cal. April. 1593.

1. *ex l. 1. C. hoc tit. l. 1. & pass. D. de iniust. rupt.*
2. *l. filio præterito 17. eod. tit.*
3. Itaque non debebat præteritionis pati pœnam pater qui neque filium neque filiam præterierat vt ait Iustin. *in l. vlt. C. hoc tit.*
4. Per textum singularem *in l. si ita scriptum 13. D. de liber. & post.*
5. *l. placet 4.* vbi glos. Bart. & cæteri *eod. tit.*
6. Ex doctrina Bart. *ad Auth. ex causa C. de liber. præter.*
7. Dixi *Defin. 4. supr. tit. prox.*
8. Nec enim trecenta faciunt partem hereditatis sed bonorum *l. quamuis 14. D. si quis omiss. cuiús. testám.*
9. Quibus verbis exheredatio potius expressa erat *l. cùm quidam 19. D. de liber. & posthum.*
10. *d. l. 1. C. hoc tit.*
11. Relata enim erant verba illa ad tempus præsens *quæ nunc prægnans est* quod maximè spectandum est *d. l. si ita §. 2. in fin. & arg. leg.*
12. *l. qui filiabus 27. §. 1. de leg. 1.*
13. Sic enim aperte sentit glos. communiter approbata *in l. ideòque 5. de libur.* & post Bart. Cassi. & latius Ias. post alios *in d. l. placet 4. eod. tit.* vbi etiam fuse apostill. ad Bart.
14. Vt diximus ex Bart. *num. 6.*
15. *l. non putauit 8. §. vlt. l. si post mortem 10. §. vlt. D. de bonor. poss. contr. tabul.*
16. *Defin. 4. & seqq. infr. De codicill.*

bus separatis porrigatur ad casus coniunctos. [4] Deinde quia institutio posthumi non solùm ad posthumum qui iam tum in vtero sit aut qui proximè nascetur referri debeat, sed ad omnes quandocunque nascituros eodem fauore conseruandi testamenti. [5] Postremò quia institutiones ex re certa sustinentur etiam rupto per præteritionem posthumi testamento; [6] saltem quatenus huiusmodi institutiones habent naturam legatorum. [7] Qualis hæc erat institutio quæ facta fuerat in trecentis; [8] cùm ea lex adiecta esset ne quid amplius ex hereditate filia petere posset. [9] At contrà pro filia faciebat quod agnatione posthumi siue scienter siue ignoranter præteriti testamentum proculdubio ruptum esset, [10] cùm non simpliciter & generaliter posthumus institutus reperiretur, sed de iis verbis, quæ proximum duntaxat partũ, iámque conceptũ posthumũ demõstrarent. [11] Nec esse in hac specie locus poterat ei quod diximus de casibus coniungendis. Solet enim hac parte multum interesse an eodẽ partu an diuersis plures posthumi nascantur. Posthumo nãque simpliciter instituto omnes quotquot nascentur simul instituti intelliguntur. [12] Sed non omnes qui eidẽ testatori ex diuersis partibus, si cum posthumũ instituerit, præsentis tantùm temporis rationem habuerit; [13] Nec ad rem pertinet quod institutiones ex re certa per Iustinianí constitutionem conseruantur. [14] Id enim ita verum est, si defendi eas velint illi qui ex re certa instituti sunt, non etiam si eorum interfit, vt in proposita specie, ab intestato succedere potiùs quàm ex testamento. [15] Itaque pro filia contra testamentũ pronunciandũ videbatur. Quoniam tamen clausula codicillaris testamento inserta proponebatur, & de illo quærendum erat; An operari deberet posthumo ignotanter præterito, (de quo alibi scripsimus) [16] nihil ex tempore pronunciatum est cùm in publico auditorio res tractaretur. 3. Cal. April. 1593.

1. *ex l. 1. C. hoc tit. l. 1. & pass. D. de iniust. rupt.*
2. *l. filio præterito 17. eod. tit.*
3. Itaque non debebat præteritionis pati pœnam pater qui neque filium neque filiam præterierat vt ait Iustin. *in l. vlt. C. hoc tit.*
4. Per textum singularem *in l. si ita scriptum 13. D. de liber. & post.*
5. *l. placet 4.* vbi glos. Bart. & cæteri *eod. tit.*
6. Ex doctrina Bart. *ad Auth. ex causa C. de liber. præter.*
7. Dixi *Defin. 4. supr. tit. prox.*
8. Nec enim trecenta faciunt partem hereditatis sed bonorum *l. quamuis 14. D. si quis omiss. cuiús. testám.*
9. Quibus verbis exheredatio potius expressa erat *l. cùm quidam 19. D. de liber. & posthum.*
10. *d. l. 1. C. hoc tit.*
11. Relata enim erant verba illa ad tempus præsens *quæ nunc prægnans est* quod maximè spectandum est *d. l. si ita §. 2. in fin. & arg. leg.*
12. *l. qui filiabus 27. §. 1. de leg. 1.*
13. Sic enim aperte sentit glos. communiter approbata *in l. ideòque 5. de libur.* & post Bart. Cassi. & latius Ias. post alios *in d. l. placet 4. eod. tit.* vbi etiam fuse apostill. ad Bart.
14. Vt diximus ex Bart. *num. 6.*
15. *l. non putauit 8. §. vlt. l. si post mortem 10. §. vlt. D. de bonor. poss. contr. tabul.*
16. *Defin. 4. & seqq. infr. De codicill.*

TIT. XI.

De iur. deliber.

DEFINITIO I.

Pendente quæstione fideicommissi & æris alieni filius interim legitimam habere debet ex bonis quæ pater mortis tempore possidebat.

QVi patris hereditatem cum beneficio legis & inuentarii agnouerat, cùm vniuersitatem bonorum sibi ex anteriore auitóque fideicommisso deberi contenderet, negabat teneri se interea fratribus legitimam portionem præstare, cùm vt pensionis annuæ quantitatem, quam communis pater singulis pro legitima reliquisset, quoniam neque legitimæ, [1] neque legati [2] ratio vlla deducto prius ære alieno haberi posset, æris autem alieni loco fideicommissum quoque deducendum constaret. [3] *Visum est* non priùs quidem diffiniendum quid & quantùm esset in legitima quàm de fideicommisso cognitum fuisset an deberetur, vt hoc ipsum sciretur quid in bonis defuncti superesset: [4] Sed tamen ob incerti fideicommissi quæstionem, quæ altiorem requireret indaginem, [5] nec legitimæ, nec legato pro legitima relicto, cuius tam certa & indubitata esset obligatio moram fieri debere, [6] neque satisdatione onerandos liberos, [7] qui ex patris voluntate debitam sibi iure naturæ pecuniam petentes eorum duntaxat bonorum distractionem persequerentur, quæ communis pater moriens tanquam suæ possedisset: [8] ne legis beneficium fauorabili ratione heredibus concessum iniqua interpretatione ad liberorũ iniuriam traheretur 9 si de inuentarii & heredis & cæterorum creditorum iure pendente controuersia, quæ iurgiores litium anfractus pati solet, haberent illi interea nihil. [10] Pro D. Marchione Aquensi contra D. Marchionem à Camera 9. April. 1588. Iunge Defin. 6. De inoff. testam.

1. *l.Papinianus* 8.§.*quarta autem* D.*de inoff.testam.*
2. *l.cùm ab vno* 53.§.*vlt.de legat.*2.*l.in legem* 8.*l.in ratione* 11.§.*quod vulgo & pass.ad leg.falcid.*
3. *l.cùm pater* 77.§.*Titio antepen.de legat.*2.*l.in imponenda* 6.*l.irritum* 8.C.*ad leg.falcid.*
4. *l.cùm quæritur* 6.C.*de inoff.testam.* Est enim legitima nihil aliud quàm portio portionis ab intestato contingentis *l.quæ nuper* 31.C.*eod.d.l.Papinianus* 5.*si quis mortis D.eod.*
5. *Vt in l.ille à quo* 13.6.*si de testamento ad SC.Treb.l.3.vt in poss.legat.*
6. *l.quoniam in prioribus* 32.*l scimus* 36.§.*cùm autem C.de inoffic.testam.*
7. Ne alioqui difficultas satisdationis actionem remoretur *l.*2.§.*sed si dubitetur de indic.*
8. Nam ex præsenti possessione præsumitur dominium *l.cùm res* 12.*l.siue possideris* 16.C.*de probat.*
9. Beneficium enim siue legis siue Principis numquam debet habere iniurium *l.*4.*C.de emancip.liber.l. Paulus notat* 3.*de præscr.stipul.l.ex facto* 43.*de vulg.& pup.substit.*
10. *l.ventre* 84.*de acquir.hered.l.*7.§.*vlt.l.filius* 9.D.*hoc tit.*

DEFINITIO II.

Creditor habens clausulam constituti potest retineri in possessione pignoris etiam non auditis cæteris creditoribus si discussionis instantia nondum sit inchoata.

HEres qui delatam sibi hereditatem non nisi cum beneficio inuentarii agnouit, etsi pendente lite quam discussionis instantiam pragmatici vocant, inquietandus non est à creditoribus hereditariis,[1] recusare tamen non potest quominùs creditor pignoratitius qui clausulâ constituti habet, in pignoris possessione interim retineatur: auditis tamen in eam rẽ cæteris creditoribus ne quid insciis illis fiat:[2] (quid enim si quis eorum sit anterior qui simili modo per clausulam constituti iam possessor factus fuerat? Non vtique alium possessorem facere posteà potuit qui posterioris constituti tempore non possidebat,[3] quamuis si nondum sit inchoata instantia, non sint expectandi. Nimirum, quoniam ea possessio creditori iam inde à contractus tempore quæsita, extra causam hereditatis reperitur eo tempore quo debitor moritur,[4] nec proinde in heredem ex edicti aut consuetudinariæ fictionis potestate transmissa videri potest.[5] Neque verò necesse est vt hoc casu imploret creditor beneficium Iustinianeæ Constitutionis. [6] Tunc enim necessaria est remedij æquitas, cùm debitor ignorantis creditoris possessionem interuertit, non cùm per debitorẽ creditor possessionem suam retinuit: Quæ sanè sola debitoris morte interuersa dici nequit,[7] quandoquidem & hereditas & heres personam debitoris sustinet,[8] qui se constituerat creditoris nomine possidere. [9] Planè de iure crediti & ordine creditoris perinde discetandum erit auditis cæteris creditoribus acsi possessio quoque nõ minùs quàm proprietas pignoris [10] in hereditate remansisset: [11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 15.Cal. Septembr.1588. Et rursum 3.Non.Decemb.1589. Et apertius pro Petro Iuge D.de Candie contra Iohannem Iuge in secreto auditorio 11. Cal.Maij 1595.

1. Intellige per viam præcisæ executionis, licèt lex non videatur priuilegium hoc heredi indulgere nisi quandiu est intra tempus conficiendi inuentarij *l.vlt.*§.*donec.C.hoc tit.*Boer.*quæst.*10. *num.*2.*in fin.*& 3.Vide *Def.*4.*infr.*
2. *arg.l.nam ita* 39.*de adopt.l.de vnoquoque* 47.*de re iudic.*
3. Clausula enim constituti non prodest nisi is qui constituit eo tempore possideat *l.quod meo* 18.*de acq.poss.*
4. Quam proinde habiturus fuerat etiam alio herede existente *l.sequens quæstio* 68.*de leg.*2.
5. *l.*1.§.*Scæuola* D.*si is qui testam.lib.ess.iuss.*
6. *In l.vlt.C.de acquir.poss.*
7. *l.si de eo* 40.§.1.D.*eod.*
8. *l.heres & hereditas* 22.D.*de usurp.& usucap.*
9. Nam nec possessio ipsa quæ fuit penes defunctum transit ad heredem sine apprehensione *l. cùm heredes* 23. *de acquir.possess.*
10. *l.cùm & sortis* 33 §.*vlt.*D.*de pignor.action.*
11. *l.vlt.*§.*etsi præfatam & sequentib.C.hoc tit.*

DEFINITIO III.

Edictum successorium an habeat locum in hereditatibus.

QVod successorio Prætoris edicto constitutum est, vt filius qui à petenda intestati parentis bonorum possessione ex capite Vnde liberi tempore exclusus est sibi ipsi succedat, possitque petere ex capite Vnde agnati, postremò ex capite quoque Vnde cognati,[1] inueterato interpretum errore ad ciuilis quoque successionis iura protractum est: Vt filius qui intra primos triginta annos hereditatem parentis agnoscere noluit tanquam filius, possit intra sequentes alios triginta annos adire vt agnatus, tum iis quoque elapsis intra totidem alios tanquam cognatus:[2] Siue de paterna siue de materna hereditate agatur,[3] si non in primi gradu aut qui in primi locum succedit, alia persona sit quæ impediat ne semel exclusus ex priore capite admitti possit ex sequenti.[4] Quod si ita est, illud quoque admittendũ sit, filium testamento heredem scriptum si intra trecennium hereditati ex testamento non immiscuerit,[5] centum & viginti annos ad acquirendam patris hereditatem habiturum, quòd ex vltimo demùm prioris illius trecennii die ius habere incipiat agnoscendæ ex capite Vnde liberi ab intestato hereditatis. [6] Quæ sententia certè à recta veráque iuris ratione prorsus aliena est,[7] non tantùm quòd abstentionis beneficium liberis in potestate positis per Prætorem concessum tanto tempore saluum esse nequeat,[8] Sed etiam quia eo quoque casu quo filius abstinere potest adeóque quo iam se abstinuit heres nihilominùs ipso iure intelligatur,[9] aut ex testamento si institutus sit,[10] aut ab intestato si intestatus pater decesserit.[11] Itaque qui iam heres est vt filius quomodo iterùm heres fieri poterit tanquam agnatus, aut cognatus?[12] Fateor non haberi eum post abstentionem heredis loco à Prætore.[13] Sed non aliter id verum est quàm si omnino & simpliciter abstinuerit. [14] Quo tamen casu fatentur nostri eandem vim esse abstentionis quæ est repudiationis absolutæ,[15] vt ad omnes succedendi gradus excludendos vna sufficiat.[16] Adde quòd edicti

dicti successorii æquitas ex eo potissimùm proficiscitur quod admittendæ bonorum possessionis tempora sint breuissima,[17] cùm ex contrario acquirendæ hereditatis sint longissima.[18] Vsque adeò tamen recepta est nostrorum illa traditio vt suprematum quoque Curiarum decretis innumeris sit comprobata. Præterquàm si vrgentibus creditoribus præstitutum sit heredi tempus ad deliberandum an hereditatem agnoscere velit, an derelinquere: quo vno remedio aduersus commentitij iuris iniquitatem creditoribus & legatariis consuli potest.[19] *Ita Senatus* pro Ioanne Musier contra Ioannem Monnier 6. Cal. Aug.1588.

1. *l.*1.§.*sed videndum & tot.tit.*D.*de success.edict.l.*4.§.*quis ord.in bonor.poss.seruat.*§.*placebat Inst.de legit. agnat.succes.*
2. Bald.& cæteri *ad l.licet* 8.C.*hoc tit.*
3. Late Guill.Bened.*in repet.cap.Raynutius* in verb.*mortuo itaque testatore* 2.*num.*155.& *seqq.extr.de testam.*
4. Ita Alex.in addit.ad Bald.*in d.l.licèt* post Bart.*in l.vnic.C.quand.non potent.part.* Vide Iason. *in l.si emancipatæ in fi. C.de iur.& fact.ignor.*
5. Nam & hoc ius adeundi ex tèstamento finitur hodie tricennio sicut cætera *l.sicut* 3.*C.de præscr.*30. *annor.* cùm olim esset perpetuum *d.l.licèt & seq.C.hoc tit.*
6. Quandiu enim ex testamento potest deferri hereditas non defertur ab intestato *l.quamdiu* 39.*de acquir.hered.*
7. Vt probauit pluribus *in* 1.*part.Chiliadis De error pragmat.*
8. Anno enim concluditur *d.l.*1.§.*largius de success.edict.d.l.*4.§.1.*quis ord.in bon.poss.seruet.*
9. *l.cùm quasi* 30.§.*sed est suus de fideic.libert.*
10. *l.*1.§.*qui sunt n potestate* D.*si quis omiss.caus.testam.*
11. *l.*2.*C.vnd.liber.l.in suis* 14.*D.de suis & legit.*
12. *d.l.*2.*C.vnd.liber.l.scripto* 7.*D.eod.*
13. *l.si filius* 12.*de interrog.in iur.faciend.*
14. *d.*§.*qui sunt in potestate l.*1.*si quis omiss.causs.testam.*
15. *l.pro herede* 20.§.*Papinianus* D.*de acquir.hered.*
16. *d.l.*1.§.*qui semel noluit de success.edict.d.l.*1.§.*planè si tempora D.vnd.liber.l.ii qui heres* 13.D.*de acq.hered.*
17. Ideo enim factum est edictum successorium ne bona diutius iaceant *l.*1.*de succes.edict.*
18. *l.hereditatis* 7.*C.de pet.hered.*
19. *l.*1.*& pass.D.hoc tit.l.vlt.*C.*eod.*

DEFINITIO IV.

Pendente discussionis instantia an & quando ferenda sit interim pro aliquo ex creditoribus provisionalis sententia.

PEndente instantia quam discussionis vocant inter creditores hereditarios & heredem cum beneficio legis & inuentarij, potest interdũ vnus ex creditoribus interlocutoriã, & vt loquimur, prouisionalem obtinere adiudicationem,[1] nimirum si talis sit cuius causa cæteris creditoribus fauorabilior videatur:[2] Vt puta si dos petatur,[3] aut alimenta,[4] aut quid aliud simile: aut si creditor valde inops proponatur,[5] heres contrà locuples.[6] Quæ omnia iudicantis arbitrio & religioni permittuntur.[7] Si tamen appareat per heredis moram aut cunctationem fieri ne ad coronidem instantia perducatur,[8] solet Senatus diem illi dicere intrà quam curet ferri diffinitiuam sententiam, quòd si non faciat, postmodùm, licet adhuc lite pendente, condemnetur. [9] Contrà verò si in eo sit instantia vt citò terminari posse videatur, æquius est & commodius vt in id vsque tempus diffinitiuæ sententiæ omnis adiudicatio differatur,[10] ne occupantibus nunc his nunc illis creditoribus & hereditatem per varias executiones lacerantibus, deterior condicio fiat aliorum creditorum siue priores illi futuri sint siue posteriores.[11] Sanè legatariis, quia non nisi de lucro certant, vix est vt antè diffinitiuam sententiam vllo casu succurratur.[12] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Chastillion & Mathei Brunax 3.Cal. Decemb.1588. & in causa N.Vrbani Dupont & N. de Micol in secreto auditorio Ante Id. Maii 1594.

1. Imò verò post elapsa conficiendi inuentarij tempora posset summo iure fieri executio præcisa ex instrumento authentico & garentigiato Boer.*quæst.*10.*n.*3.
2. Sunt enim quidam creditores priuilegiarij de quibus *in l.cùm bona* 16.*& seqq.de reb.autor.iudic.poss.aliàs l.*1. *& tot.tit.de priuileg.cred.*
6. Dotis enim causa semper & vbique præcipua est *l.*1 *solut.matrim.* quia interest reipublicæ *l.interest* 12.*de reb.autor. iudic.possid.*
4. Quæ non patiuntur dilationem *l.*7.§.*vlt.l.*9.*D.hoc tit.l.vlt.C.de ordin.cognit.*
5. *arg.d.l.vlt.C.de ordin.cognit.l.si institutæ* 27.§.*vlt.*D.*de inoff.testam.*
6. *arg.l.*1.2.*& 5.& pass.D.de agnosc.& alend.liber.*
7. Vt cætera quæ pendent ex circumstantiis facti & personarum.
8. In quo elucet insignis quædam mala fides & indigna viro bono *l.vlt.*D.*de procurat.*
9. Simile quiddam est *in l si debitori* 21.*D.de iudic.*
10. *arg.l.ille à quo* 13.§.1.*ad SC.Trebell.l.*3.*vt in poss.legat.*
11. Cùm bona semel alienata non possint reuocari nec nisi personalis actio competat anterioribus creditoribus contra posteriores vt reddant pecuniam, quam acceperunt *l.vlt.*§.*si verò creditores C.hoc tit.*
12. Priùs enim satisfaciendum est creditoribus qui certant de damno vitando *d.l.vlt.l.quod autem* 7.§.*simili modo D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO V.

Fideicommissi quæstio quod à defuncto debitum fuisse dicitur non est differenda prætextu instantiæ discussionis.

FIdeicõmissi ab eo debiti cuius hereditas non nisi cùm legis & inuentarii beneficio agnita sit, cognitio & adiudicatio differenda non est, in id vsque tẽpus quo de creditorum hereditariorum itémque legatariorum iure cognoscatur & pronuncietur: sed si in promptu constet debitum esse vel non esse, de illo statim ius reddi & pronunciari oportet.[1] Nihil enim commune habet ea persecutio cum actionibus hereditariis, cùm fideicommissum quo defunctus obstrictus fuit extra causam sit non modò bonorum vt æs alienum,[2] sed quod plus est, ipsius quoque hereditatis.[3] Adeò vt post restitutam nudo verbo hereditatem fideicommissariam, vindicatio singularum rerum eo nomine detur:[4] quæ non perinde daretur creditoribus, multò minùs verò legatariis nisi post dimissos omnes creditores:[5] nimirũ alienam rem &

hereditariam, magis quàm suam persequentibus. [6] *Ita Senatus* pro D. Iacobo de Myolans domino de Cheuriere contra D. Henricum de Saluces Dominum de Cardè 9. Cal. Mart. 1589. & iam anteà pro D. Francisco de Seyssel Barone d'Aix. *Sine die.*

1. *arg. l. ille à quo 13. §. si de testamento D. ad SC. Trebell. l. 3. vt in poss. legat.*
2. Cùm bona non dicantur nisi deducto ære alieno *l. mulier bona 72. de iur. dot. l. non possunt 11. de iur. fisc. l. subsignatum 39 §. bonorum de verb. signific.*
3. *l. sequens quæstio 68. l. cùm pater 77. Titio fratri antep. de leg. 2. l. irritum 8. C. ad leg. falcid.*
4. *l. facta 63. in princip. D. ad SC. Trebell.*
5. *l. vlt. §. etsi præfatam & seq. C. hoc tit.*
6. *l. creditores 3. C. de pignor. l. legatum est delibatio 116. de legat. 1.*

DEFINITIO VI.

De fideicommisso, quod à defuncto debitum fuisse dicitur litigandum est cum herede qui imploravit beneficium legis & inventarij: non etiam cum creditoribus & legatarijs.

His consequens est vt de fideicommisso per eum debito, qui heredem habet beneficio legis & inuentarii subnixũ, non cogatur fideicommissarius disputare cum creditoribus aut legatariis defuncti qui fuit oneratus, sed cum solo ipsius herede.[1] Neque enim creditores aut legatarij personam legitimam habent contradicendi si forte velint contendere fideicommissum non deberi:[2] Ergo si nec auditis nec vocatis iis pronunciatum sit inter fideicommissarium & heredem, fideicommissum deberi, non poterunt creditores & legatarii in iudicati executione intercedere, tanquam tertii, quorum res aliter salua esse non possit,[3] cùm iis nocere æquum sit sententiam quæ cum vero legitimóque contradictore lata est: [4] non vt repellantur exceptione rei inter alios iudicatæ,[5] sed vt rem benè, ritéque impugnare nullomodo possint. [6] Planè si dubitent ne inter heredem & fideicommissarium colludatur, non sit prohibendi quominus adsint liti si velint: 7 Aut si cùm insciis illis iam iudicatum esset, collusionem factam obiiciant, hactenus iis succurrimus vt possint à sententia contra heredem reddita prouocare.[8] Proinde si à supremo magistratu iudicatum sit à quo appellare non licet, quantumuis collusum probetur, necessaria erit ciuilis ad Principem supplicatio, quæ loco appellationis esse solet vt de causa ex integro cognoscatur. [9] Hæc omnia ideo, quòd solus heres ille est qui defuncti personam repræsentat, [10] nec minus qui cum beneficio legis & inuentarii quàm qui purè heres est. [11] Itaque sententiam contra heredem latam non minùs virium & autoritatis habere necesse est, vt legatariis & creditoribus noceat, quàm si contra defunctum lata esset. [12] *Ita Senatus* in dicta causa D. Baronis d'Aix contra D. Henricum Bay magistrum computorum.

1. Tanquam qui solus sit verus & legitimus contradictor *l. 1. 2. & pass. D. ad SC. Trebell.*
2. Quia scilicet non repræsentant personam defuncti sed solus heres *l. vlt. C. de hered. action. l. heres & hereditas 22. de vsucap.*
3. Quamuis dici soleat sententiam inter alios latam aliis non auditis nec vocatis non nocere *l. etiam 29. D. de minor. l. de vnoquoque 47. de re iudic.*
4. Ex cuius scilicet persona ius suum quodammodo metiuntur, cùm legatarius in re legata sit quasi heres *l. id autem 14. D. de vsucap.*
5. *l. 1. D. de except. rei iudic. & dict. l. de vnoquoque.*
6. Quoniam res iudicata contra heredem facit ius quod ad omnes qui ius aliquod habent in hereditatem aut bona defuncti, si modò heres contradixerit nec fuerit per contumaciam aut per collusionem condemnatus *l. qui repudiantis 17. §. vlt. D. de inoffic. testam.*
7. *l. si suspecta 29. eod. tit. l. à sententia 3. §. si heres D. de appell.*
8. *d. § si heres l. si. per lusorio 14. eod. tit. d. l. si suspecta.*
9. *Auth quæ supplicatio C. de precib. Imper. offer.*
10. *d. l. vl. C. de hered. action. l. heres 22. de vsucap.*
11. Beneficium enim inuentarij non impedit ne heres sit verè heres, sed tantùm facit ne teneatur supra vires hereditarias *l. vlt. C. hoc tit.*
12. *d. l. qui repudiantis §. vlt. & l. Papinianus 8. § pen. eod. tit. de inoff. testam.*

DEFINITIO VII.

Maior non potest restitui aduersus omissum beneficium inuentarij non magis quàm aduersus aditionem hereditatis.

Maior annis vigintiquinque si hereditatem sibi delatam purè & simpliciter adierit, petere non potest vt liceat sibi legis & inuentarij beneficium implorare,[1] non magis quàm vt ad hereditatem repudiandam admittatur,[2] ne quidem per in integrum restitutionem,[3] quantumuis damnosa sit hereditas, [4] quia soluendo esse intelligitur hoc ipso quod inuenit heredem.[5] Et verò vix est vt citra creditorum & legatariorum iniuriam [6] id fieri possit. Planè quandiu nihil heres attigit hereditarium, non currit ei tempus conficiendi inuentarii nisi ab adita hereditate: 7 aditio autem animi magis est quàm facti.[8] *Ita Senatus* contra D. de Rossillion in relationibus libellorum 6. Non. Decemb. 1589.

1. Scilicet postquàm passus est labi tempora intra quæ potuit & debuit inuentarium & inchoare & perficere *l. vlt. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & falcid.*
2. *l. sicut 4. C. de repud. vel abstin. hered.*
3. Nec enim remittentibus actiones suas vllus ad eas regressus dandus est *l. item quæritur 17. §. si venditor D. de ædilit. edict. l. is qui heres 13 in princ. D. de acq. vel omitt. hered.*
4. Sibi enim debet imputare qui damnosam hereditatem adiit, cùm non cogeretur *l. nec emere 16. C. hoc tit. l. 4. D. ad SC. Trebell. l. si hereditatem 32. D. mandat.*
5. *l. Libertus 36. de bon. libert. l. quæ dotis 33. D. solut. matrim.*
6. Semel enim per aditionem obligatus heres non potest exonerari nisi condicio ei deferatur *l. cùm hereditate 55. de acq. hered.*
7. *l. vlt. §. 1. C. hoc tit.*
8. *l. pro herede 20. D. de acquir. hered. & pass. ill. sit.*

DEFI.

DEFINITIO VIII.

Allegans inuentarium nec exhibens, interim condemnandus est quasi purè & absolutè heres.

Conuentus heres à creditoribus hereditariis si dicat se heredem cum beneficio legis & inuentarij, nec inuentarium exhibeat, potest lite pendente quasi purè & absolutè heres condemnari,[1] saluo inuentarij, si quod postèa exhibebitur iure, quoniam cùm tam heres sit qui inuentarium fecit quàm qui non fecit, consequens est vt neglecta qualitate de qua non apparet, [2] ea sola interim remaneat quæ in confesso est. [3] *Ita Senatus* ex tempore 3. Non. Decemb. 1589. Iunge Defin. 13.

1. Quoniam is qui se dicit heredem cum beneficio inuentarij vtique fatetur se heredem, nec diuiditur hoc casu confessio, quia & qui heres est cum beneficio potest tanquam heres condemnari.
2. Quia non entium & non apparentium idem iudicium est *§ si aduersus Inst. de nupt. l. duo sunt Titij 30. de testam. tut.*
3. *arg. l. vlt. de interrog. in iur. faciend. l. 1. & tot. tit. si cui plusquàm per leg. falcid.* Iunge *Defin. 13. infr.*

DEFINITIO IX.

Tempus inuentarij conficiendi currit ab adita tantùm hereditate nisi aditio dilata sit dolo malo heredis.

Tempus conficiendo inuentario præstitutũ constat non currere nisi ab adita hereditate.[1] Sed si dolo malo heredis appareat protractam aditionem cùm is citiùs adire potuisset, pro decurso habebitur tẽpus etiam quod aditionem præcessit. [2] Multò magis verò si dolo malo heres aditionem protraxerit in id vsque tempus quo inuentarium amplius confici ex bona fide non possit, [3] vt puta diminutis iam, & ex patre prosligatis rebus hereditariis. [4] Æquum enim est heredis dolum puniri [5] hactenus saltem vt hereditatem adiisse videatur iam inde ab eo tempore ex quo adire potuit: [6] hoc est eadem pœnas patiatur quas pateretur, si iam tum adiisset, neque inuentarium confecisset. *Ita Senatus* in causa Dominorum Danise & de Beausuiour Senatorum & N. Perrot 15. Cal. Iunij 1595.

1. *l. vlt. §. sin autem dubius* vbi glos. *C. hoc tit.* Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius in verb. mortuo itaque testatore Extr. de testam.*
2. *arg. l. scimus 36. §. vlt. C. de inoff. testam. & l. qui potest facere de regul. iur.*
3. Hic enim dolo malo desiit posse facere inuentarium & ideo videtur potuisse *arg. vulg. l. qui restituere 68. de rei vin. dic. l. qui dolo de dol. mal. except.*
4. *arg. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*
5. Nuquam enim dolus impunitus manere debet *D. de dol. mal. except. l. 3. § scio de minor.*
6. *ex reg. l. qui potest de regul. iur.* Vide addit. ad Bart. *in dict. §. sin autem dubius* vbi glos. in verb. *delatam.* Facit text. *in l. si in diem 46. de cond. & dem. & in l. 1. §. si heredi de staulib.* Vide Bart. *cons. 130.* & ibi addit. Bald. *in d. l. vlt. §. cùm igitur col. 2. notab. 3.* & ibid. Bart. *num. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Casus in quo tempus conficiendi inuentarij currit etiam ei qui neque ex testamento, neque ab intestato, aut adire, aut bonorum possessionem petere potuit.

Cùm non minùs bonorum possessori, quàm heredi competat beneficium inuentarii ne supra facultates hereditarias tenetur, [1] eo præsertim casu quo hereditatis adeundæ ius non sit, [2] consequens est vt tempus quod à lege conficiendo inuentario præfixum est ab eo saltem tempore currere incipiat quo bonorum possessio peti potuit. [3] Nam quemadmodum bonorum possessio hereditatis instar obtinet, ita & bonorũ possessionis agnitio instar aditionis, vt eodem ferè in omnibus iure censeatur. [4] Finge agnatum proximum cùm hereditatem iure legitimi heredis per aliquod tempus tenuisset, posteà conuentum à legatariis ex testamento, quod ille valere negabat, vtili tandem pronunciato testamento, legis & inuentarij beneficium imploraſſe, ne vltrà vires hereditatis obstringeretur ad legata, [5] quæ etiam repudiata ex testamento hereditate ab intestato vtique ex Prætoris edicto debuisset. [6] Non audietur: sed perinde acsi hereditatem ab initio adiisset, aut adire potuisset, velut purè & absolutè heres condemnabitur, quia licet antequàm de iure testamenti cognitum esset non poterat ille aut ex testamento heres esse aut ab intestato cùm ignoraretur vtro iure delata foret hereditas, [7] potuit tamen ex decreto bonorum possessionem accipere & quidem cum re futuram & postmodum euasuram in edictalem aut secundum tabulas si tabulæ valerent aut vnde agnati si non valerent. Quandoquidem in vtrumque euentum erat ille omnimodo rem habiturus, id est siue ex testamẽto siue ab intestato. [8] Itaque cùm heres esse voluerit & in rerum hereditariarum possessione manserit, licèt nullo iure, ob non petitam ex decreto bonorum possessionem, nihil causæ est cur melioris condicionis esse debeat quàm si petiisset, [9] sibíque potiùs imputare debet cur non petierit. [10] Planè si statim atque exhibitam vidit scripturam testamenti de cuius iure dubitari cœptum est iam acquisitam hereditatis possessionem omiserit, nec ab eo tempore quicquam attigerit hereditarium, nihil est quod ei possit imputari [11] quominus post sententiã de testamenti iure redditam optionem habere debeat, non quidẽ agnoscendæ aut repudiandæ hereditatis, [12] sed vel ex testamento vel si mallet ab intestato acquirendæ, adeóque cum beneficio inuentarij quantumcunque tandem tempus iam decursum proponeretur, [13] Scilicet propter legatarios, qui ex testamento emerserunt, [14] Cùm verisimile sit aut nullomodo aut non nisi cũ beneficio legis & inuentarij aditurũ fuisse hunc heredem si testamentũ sciuisset eo tempore quo hereditatẽ cœpit attingere. [15] Dixi propter legatarios. Nam quod ad creditores attinet etiamsi ex eodẽ testamento apparuerint, cùm anteà ignorarentur, aliud iuris est, [16] nec beneficium inuentarij vtiliter implorari potest quando eorum causa nihil cum testati vel intestati successione prorsus habeat commune. [17] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 6. & 7. De repud. vel abstin. hered.

1. Quia bonorum possessor in omnibus loco heredis est eodémque iure censetur *l.1.& 2.D. de bonor.possess.*
2. Id enim aliquando contingit vt non possit aditi hereditas iure ciuili, & necessaria sit bonorum possessio *vt in l. posthumus 12.de iniust.rupt.l.Paulus notat 8.de prætor.stipul.*
3. Eo nimirum casu quo curreret heredi ab eo tempore quo adire potuisset vt in specie *Defin.præced.* Alioqui sicut non curreret heredi nisi ab adita hereditate, vt ibi diximus, ita neque bonorum possessori nisi à petita bonorum possessione. Vide Ias *in d.l.vlt.C.hoc tit.*
4. *d.l.1.& 2.de bonor.possess.l.hereditatis de verb.signif.*
5 Nam hodie tenetur heres ob non confectum inuentarium ad solida legata *d.l.vlt.C. hoc tit.* cùm olim non teneretur vltra vires patrimonij *l.in ratione 11.§.quod vulgo* iunct. *l.1.& pass.D.ad leg.falcid.*
6. *l.1.& tot.tit.D.si quis omiss.caus.iejlam.D.& C.*
7. Qui enim dubitat de viribus testamenti is hereditatem nec adire nec repudiare potest *l.nec is 17.in pr. & l.seq. l.si is ad quem 22.vers. veluti agnatus proximus l.23. D.de acq.her.* Nullitatis tamen quæstio non impedit aditionem Bald. *in l. 3.per ill.text.C.eod.* Bart. *in l.gerit 88.n.19.& 31.D.eod.& in l.filio præterito n.24.de iniust.rupt.* Vide *l.2.C.de iur.& fact.ignor.*
8. Quæ Papiniani ratio est *in l.ventre 84.de acquir.hered.* & Pauli *in l.4.§.vlt.& l.5.D.de bonor.post.contr.tabul.*
9. Ne melioris condicionis sint stulti quàm periti *D.quod vi aut clam.*
10. Itaque nullum videtur sentire damnum cùm ex culpa sua sentiat *l.quod quis 203.de reg.iur.*
11. Est enim ignoscendum ei si non diuinauit testamentum postea repertum *arg.l.si putator 31.ad leg.Aquil.l.4.§.illa etiam quæstio de dol.except.*
12. Qui enim semel hereditatem adiit non potest exonerari nisi deferatur ei condicio *l.cùm hereditate 55. de acquir.hered.*
13. Vt improuisi oneris ratio habeatur, *arg.l.in venditione D.de action.empt.*
14. Cùm ea quæ de nouo emergunt nouo indigeant auxilio *l.de ætate 11.§.ex causa de interrog.in iur.faciend.*
15. Nemo enim damnosam hereditatem vltro aditurus fuisse creditur *l.nec emere 16.C.hoc tit. l.filium 20. de bonor. poss.contr.tab.*
16. Debet enim quisquis hereditatem adit suspectum habere periculum latentis æris alieni *l.4.C.ad SC.Treb.* Potest quidem æs alienum latere, sed legata cùm in testamento vel codicillis tantùm relinquantur, non possunt latere nisi quandiu testamentum & codicilli latent.
17. Quisquis enim heres est siue ex testamento siue ab intestato tenetur perinde creditoribus hereditariis, ideóque prætoris edictum *si quis omiss.caus.test.* non prospicit creditoribus qui nullo indigent auxilio, sed tantùm legatariis & fideicommissariis, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO XI.

Inuentarij beneficium repudiatum potest repeti ex causa supernenientis testamenti, in quo multa sint legata.

SVperioribus consequens est vt si heres qui metu æris alieni consilium ab initio ceperat conficiendi inuentarij, melius posteà exploratis creditoribus hereditariis purè heres esse maluerit,[1] perinde inuentarii beneficium repetere possit ob emergens testamentum quo institutus legatisque oneratus proponatur, acsi numquam id abiecisset.[1] Quæ enim de nouo emergunt, nouo indigent auxilio.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ad euitandos sumptus quos plerumque magnos fieri necesse est in conficiendo inuentario.
2. Etsi solet dici non esse quem admittendum ad beneficium quod semel abiecerit *l.1.§.qui semel voluit de success. edict.l.item quæritur 17.§.si venditor de adilit.edict.*
3. *l.de ætate 11.§.ex causa D.de interrog.in iur.fac.*

DEFINITIO XII.

Vindicia secundum legatarios fundorum dicenda sunt cum onere nudæ repromissionis, & sine alienandi licentia si heres dolosè versatus dicatur.

PEndente de eo quæstione, An beneficio legis & inuentarij heres gaudere debeat si dolosè & fraudulenter in hereditate versatus dicatur,[1] vindicias secundum legatarios dici placuit,[2] adeóque nullo satisdandi onere iniuncto, cùm legati fundi proponerentur. [3] Sanè repromittere iussi sunt, [4] legata se restituturos & in hereditatem relaturos si quando ita fieri debere pronunciaretur. Intereà tamen fundorum alienatio districtè iis interdicta est.[5] *In eadem causa.*

1. Dolus enim heredis eum ab hoc beneficio excludit *Nouel.1.De hered.& falcid.* Vide tamen quæ scripsi *in 1. part. Chiliad. De error pragmat.*
2. Intellige si aliquid imputari possit heredi cur non fecerit inuentarium vt in specie *Defin.10.supr.*
3. Nullum enim hoc casu periculum est ne damno heres afficiatur, Sic dicimus possessores immobilium non cogi satisdare *l.sciendum 15.in princ.D.qui satisd.cogant.*
4. Nullum enim damnum, aut incommodum est in nuda repromissione *l.2.§.sed si dubitetur de iudic.cum similib.*
5. Tanquam rei litigiosæ *l.vlt.& tot.tit.C.de litigios.* & ne durior fiat condicio heredis per alienationem *l.alienationes 13.famil.ercisc.*

DEFINITIO XIII.

Dicens se heredem cum beneficio legis remanet heres purè si non exhibeat inuentarium, & quid si negauerit se heredem esse nisi cum beneficio inuentarij.

QVi fatetur se heredem quidem esse, sed cum beneficio legis & inuentarii si de inuentario legitimè confecto non doceat, remanet heres purè.[1] Nec hoc casu locum habet quod dici solet, In ciuilibus causis non scindi confessionem. [2] Qui enim cum beneficio legis & inuentarii hereditatem agnouit, non minùs heres est quàm qui purè & simpliciter.[3] At quid si dixerit, Non esse se heredem nisi cum beneficio legis & inuentarii? Quidam putabant non esse hunc heredem, quoniam sublata illa adiectione De beneficio inuentarii, nihil supersit præter negatiuã illã propositionẽ *Non esse se heredem.* [4] Mihi contrà videbatur, quia qui negat se heredẽ esse nisi cum beneficio legis & inuẽtarii hoc ipso affirmat euidentissimè heredem se esse cum beneficio legis:[5] neque inter hæc nisi verborum sonus quicquam differt.[6] *Ita tractatum est* in causa Donatæ & Bertrandæ Morens 6. Id. Iun. 1590. Iungs Defin. 8. Supr.

1. Dixi

1. Dixi *Defin.8. supr.*
2. Debet enim tota confessio vel agnosci vel repudiari *arg.l. cùm quæritur 16. D. de admin.tutor. l. nam absurdum 7. de bon.libert. l. eum qui 18.§. vlt. de his quæ vt indign.* Secus est in criminalibus vt alibi dicam.
3. *l.vlt.C.hoc tit.*
4. Itaque hoc casu non habet locum ratio qua vsi sumus *Defin.8.supr.*
5. Negatiua enim facta in vnum casum includit affirmatiuam in casum contradictorium.
6. *Vt in l.5.D. de pignor.*

DEFINITIO XIIII.

De iure prælationis inter creditores chirographarios & pignoratitios.

SI duo sint creditores quorum debitorem quis se adscripserit propria adnotatione, & in suarum codicce rationum, Tum adita debitoris hereditate cum beneficio legis & inuentarii concurrentibus hereditariis creditoribus de iure prælationis inter eos contendatur, non præferetur qui neque hypothecam neque priuilegium aliud quàm temporis habet. Nam inter creditores chirographarios priuilegia non ex tempore æstimantur, sed ex causa,[1] vt is demùm præferri debeat, qui & potiore, & fauorabiliore causa nitatur,[2] sin omnes eiusdem tituli fuerunt, concurrunt licèt tẽporis diuersitas interuenerit.[3] Quod enim vulgo iactatur potiorem esse iure qui prior est tempore, [4] ad pignoratitios tantùm creditores, [5] non etiam ad chirographarios pertinet, cùm propria debitoris adnotatio nullum creditori ius tribuat nisi in personam debitoris. [6] Nec distinguunt pragmatici nostri an chirographo bona obligata sint necne, sed tantùm vtrius chirographi scriptura priùs recognita sit, quandoquidẽ in eo errore versantur vt existiment, conuentionem de pignore chirographo insertã nullius esse momenti, nisi à quo die recognita est scriptura: ab eo verò die nasci & hypothecã & hypothecariã licet in chirographo nihil de pignore conuenerit. Quod vtrumque tamen à nobis satis superque alibi refutatum est. [7] Illud sanè constat inter creditores chirographarios non esse quem ob id solùm præferendum, quòd maioris quantitatis creditor reperiatur.[8] Tum enim priuilegium habet is qui maioris quantitatis creditor est, cùm nullum ex ea re cæteris damnum infertur, vt euenit cùm bona debitoris distrahuntur, & par à pluribus creditoribus condicio offertur.[9] Nam in comparatione extranei & eius qui creditor cognatúsve est præfertur creditor cognatúsve, magis tamen creditor quàm cognatus, & inter creditores potior habetur is cui maior pecunia debetur.[10] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomei Fosse 6. Cal. Iulij 1591.

1. *l. priuilegia 42. de reb.auctor.iudic. possid.* aliàs *l.27. de priuileg. credit.* & ibi latè Ripa.
2. Sunt enim causæ quædam fauorabiliores vt puta dotis, alimentorum depositi & aliæ si quæ sunt similes. Dixi *Defin.4.supr.*
3. Vt scriptum est *in d.l.priuilegia.*
4. *l.2. & 5. C.qui potior.in pign.habeant. cum similib.*
5. Inter quos etiam tamen fallit interdum ea regula *l.interdum 5.D.eod. tit. & seqq.*
6. Non enim creditoribus omnibus datum est ius tacitæ hypothecæ, sed in quibusdam tantum causis de quibus *in tit. In quib.caus.pign. vel hypoth. tacit. contr.* Sc ripsi in *Err.1.Decad.1. De error.pragm.*
7. *In dict. Error.1.& 3.Decad.1. De error.pragmatic. & interpr.iur.*
8. Quid enim commune habet quantitas debiti cum causa?
9. Aut cùm creditores in aliquã rẽ consentire necesse est, nec tamen consentire volunt, vt *in l.maiorem 7.D. de pact.*
10. *l. cum bona 16.D. de reb.auctor. iudic. possid.* aliàs *l.1. de priuileg.credit.*

DEFINITIO XV.

Inter legatarios non est locus prælationi, præterquam si vnius legati fauorabilior causa sit quàm cæterorum.

SImile est quod sæpiùs constitutum & pronunciatum fuit. Inter legatarios eodem testamento honoratos nullum prælationis ordinem esse sed omnes concurrere,[1] idémque esse si vni testamento legatum sit, aliis codicillis siue anterioribus siue posterioribus,[2] nisi legati causa dispar, & vnius fauorabilior quàm alterius proponatur. [3] Neque enim casus hic ex iis est in quibus ordo scripturæ attenditur. [4] Voluntatis enim non scripturæ ratio legatum facit.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vide Paul. Castrens. *in l.contractus 17. num.7. C. de fid.instrum.*
2. Nam cùm factum est testamentum codicilli siue ante siue postea facti, quæcunque scripta sunt in codicillis sic habentur acsi in testamento scripta essent, *l.2.§. codicillorum D. de iur.codicill.*
3. Finge enim legatum fuisse in causam piam alimentorũ. Etsi hæc quoque pia est *l. 2. & 5. de agnosc. & alend.liber.*
4. *Vt in l.si Titio fructus 33. in princip. D. de vsufr.* & aliis ibi allegatis.
5. *l.si mihi 12.in fin.de leg. 1. l.cum pater 77. de leg. 2.*

DEFINITIO XVI.

Potest mandari executioni sententia contra defunctum lata etiam pendente instantia discussionis si doli suspicio aliqua sit contra heredem.

QVoties suspicio probabilis est in creditorum fraudem captatum esse ab herede beneficium legis & inuentarij,[1] forte quod hereditatem locupletissimã,[2] & soluendo esse constet, Aut quod post elapsa conficiendi inuentarii tempora nulla confecti aut incepti inuentarii probatio afferatur, [3] Aut denique quòd in peragenda hereditatis discussione negligentissimè versatum heredem appareat,[4] Æquissimum est creditori cuilibet, sed ei præsertim qui contra defunctum, dùm viueret sententiam obtinuerat, actionem exequendique potestatem dari in res ipsas hereditarias [5], nec tantùm pro debito, sed etiam pro expensis litis,[6] ne alioqui beneficium iuris optima ratione introductum, calumniosa vt passim hodie fit, subtilitate ad iniuriæ occasionẽ protrahatur,[7] Cũ eo tamen vt creditor caueat nuda repromissione, se facturũ vt si quando hereditatis excussio distractióque fiet, eæ ipsæ res in quas executio facta erit, inhereditate reponantur, aut earũ saltem precia, cum omni eo quod prætereà interierit hereditatis.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Vulliod contra D. de Lucey heredem N. Bonifacij de Richard D. de Banges 4. Id. Aug. 1592.

1. Quod passim hodie fieri quotidiana experientia compertum est.
2. Etsi non est nouum vt hereditatem locupletissimam sine dolo quis habere purè nolit, si fortè alia causa sit propter quam noluerit negotiis hereditariis implicari. *l. quia autem 6. §. si patronus in fin. l. si testamento 22. in fin. D. si quis omiss. causs. testam. l. 4. D. ad SC. Trebell.*
3. Intellige si nullam suæ cessationis probabilem causam heres adferat. Si enim nihil possit ei imputari aliud est vt in specie *Desin. 10. supr.*
4. Facit enim heres in hoc casu moram solutioni cùm facit moram liti *arg. l. si cui legatum 92. in fin. de condic. & demonst. l. si seruo 84. de leg. 2.*
5. Ne fatum & mors debitoris noceat creditori qui diligens fuerat in agendo *arg. l. 3. D. de separat. l. pupillus 24. in fin. D. quæ in fraud. credit.*
6. Harum enim eadem ratio esse solet quæ debiti principalis & idem fauor *l. Lucius 19. D. de vsur. l. petitor 30. D. de liber. legat.*
7. Contra *l. Paulus notat 8. de pact. stipul. l. 4. C. de emancip. liber. l. ex facto 43. de vulg. & pupill. substit.*
8. Vt hoc remedio & victori & hereditati omnibúsque quorum ratione hereditatis interest consulatur, nec quisquam fraudetur *l. is qui 8. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO XVII.

Inuentarium factum non vocatis quibusdam creditoribus valet quantum ad vocatos, & leuiorum sollennitatum omissione non vitiatur.

INuentarium quod sollenne vocant si ab herede beneficium legis implorante factum sit vocatis quibusdam creditoribus, aliis verò non vocatis, valere non potest quod ad eos qui vocati non sunt,[1] sed quod ad vocatos attinet nihilominùs valet.[2] Quid si sacrosanctæ crucis signũ omissum sit, aut bonorum æstimatores nulli intercesserint? Æquè valebit. Sunt enim hæ sollennitates ex leuioribus quarum omissionem iniquum esset ei nocere cuius dolus nullus argueretur. [2] Quinimò defendi potest æstimationem illam singularum rerum hereditariarum quæ per viros probos fieri solet quoties inuentarium conficitur non esse ex iis sollennitatibus quas Iustiniani lex requirit.[4] Quãuis enim cius vsus sit perutilis ob hoc ipsum, vt si res hereditariæ culpa heredis peribunt aut deteriores fient sciatur faciliùs quid ille ob eã causam præstare debeat,[5] Tamẽ etiã cùm æstimatio ritè facta est non idcirco prohibentur creditores maiorem probare æstimationem, vt ex contrario heres minorem. [6] Itaque cò tandem recidere rem oportet vt bona omnia sub hasta vendantur, tantique esse videantur quanti publicè videri possunt. [7] Neque enim prior illa æstimatio fit vt aliis plerisque casibus venditionis causa, [8] sed tantũ vt creditoribus, legatariis, & heredi interea æquè consulatur. [9] *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani & heredum Andreæ Galley 4. Non. Decemb. 1592. & iam anteà pro N. Francisco Crasso contra D. Aduocatum Gabrielem Damodry. 8. Cal. Sept. 1592.

1. Ne iis noceat res inter alios acta contra *l. etiam 29. §. vlt. de minor. l. de vnoquoque 47. de re iudic. l. nam in 39. D. de adopt.*
2. Ne vtile per inutile vitietur *l. placuit 29. D. de vsur.*
3. Bart. & cæteri *ad l. vlt. C. hoc tit. & ad Nouell. 1. De hered. & falcid.*
4. Nihil enim tale scriptum est *in d. l. vlt. & d. Nouell. 1.*
5. *Vt & in l. si inter 21. C. de iur. dot. l. æstimatis 10. D. solut. matrim.*
6. Quia æstimatio illa non probat verum valorem nec præiudicat veritati.
7. Quia tanti vnaquæque res est quanti vendi potest ex communi æstimatione *l. precia rerum 63. ad leg. falcid. l. si seruus 33. ad leg. Aquil.*
8. *Vt in l. quoties 16. D. de iur. dot.*
9. *Vt in d. l. si inter & dict. l. æstimatis.*

DEFINITIO XVIII.

Non datur restitutio maiori ad implorandum beneficium inuentarij post tractatas res hereditarias sed minori datur non doloso.

EI qui res hereditarias priùs attigit quàm inuentarium conficeret si post lapsa tempora imploret beneficium inuentarij, deneganda omnimodo est in integrum restitutio.[1] Nam & denegaretur etiamsi tempora largirentur, post tractatas pro arbitrio & dilapidatas res hereditarias. [2] Solus minor excipitur si per inconsultam facilitatem ætatisque lubricum damnosam hereditatem adierit, [3] non etiam si dolo, & vt ætatis prætextu in hereditate siue opulenta siue damnosa impunè grassaretur. [4] *Ita Senatus* pro N. Antonio de Brueil D. de la Bastie Prid. Id. Nouemb. 1592.

1. Nunquam enim æquum est dari restitutionem ei cui potest imputari cur non fecerit quod facere debuit *l. 1. & tot. tit. de in integr. rest. l. Papinianus 20. & pass. D. de minor.*
2. *Arg. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*
3. *l. 1. & tot. tit. C. si vt ab hered. se abstin.*
4. Nec enim vnquam restituitur minor vt nec maior aduersus proprium dolum, quia dolus semper restitutionem excludit. *vulg. iurib.*

DEFINITIO XIX.

Priuandus est beneficio inuentary heres qui illud non conficit intra tempus constitutum, quod plerumque trimestre est.

QVoties apparet eum qui hereditatem sibi delatam adiit cum beneficio legis & inuentarij consilium iure fraudandorum creditorum,[1] & vt longior iis mora fiat discussionis instantiam in longiora tempora protrahere, solet Senatus noster præfigere illi tempus intra quod curet terminari instantiam, [2] quo non facto si nullam excusationis causam probabilem adferat, [3] legis beneficio priuetur, quod in alterius iniuriam captauerat. [4] Tempus autem illud plerumque trimestre est. Interdum tamen longius, [5] vix vnquam breuius, propterea quòd eiusmodi litium explicatio ob numerum colligatorum

gatorum, & rerum de quibus agitur multiplicem varietatem, difficilior esse soleat. [6] *Ita Senatus* pro hæredibus Petri Gleyron 6. Non. Decembr. 1592.

1. Nam fraus sit creditoribus etiam in tempore cùm tempus non minùs quàm summa sit pars obligationis *l. 1. §. editiones D. de edend. §. plus autem Inst. de action.*
2. *arg. l. scimus 36. §. vlt. C. de inoff. testam.*
3. Non enim omnis cessatio moræ & culpæ adnumeratur, sed ea tantùm quæ excusationem nullam habet *l. sciendum 21. & seqq. D. de vsur.*
4. Abuti enim hoc esset non vti legis beneficio quod nemini captiosum & iniuriosum esse vnquam debet *l. 4. C. de emancip. liber. l. Paulus notat 8. de pact. stipulat.*
5. Scilicet pro arbitrio iudicis, nulla enim certa lege hoc definitum est.
6. Est enim vnico iudicio terminanda cùm sit vna lis tantùm *l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XX.

Beneficium inuentarij implorandum est antequam quid attingatur hereditarium, quamuis tempus non currat nisi ab adita hereditate.

IS cui ex testamento aut ab intestato delata est hereditas, si rem hereditariam vendiderit, nec in ipso negotio aut antè protestatus sit, [1] nolle se hereditatem agnoscere nisi cum beneficio legis & inuentarii, purè adiisse intelligitur, [2] nec beneficium hoc quod semel abiecisse videatur, implorare postmodùm potest. [3] Neque est contrarium quod tempus conficiendi inuentarii non incipit currere nisi à die aditæ hereditatis. [4] Id enim ita intelligi debet si eodem instanti quo hereditas adita est legis quoque beneficium agnitum sit. [5] Alioqui aperta esset fraudibus via si post agnitam purè hereditatem celatásque fortasse aut dilapidatas res hereditarias heres ad conficiendum inuentarium admitteretur. [6] Ac quamquam Iustiniani constitutio, [7] quæ prior beneficium hoc induxit, non priuat beneficio inuentarii heredem, qui ex hereditate aliquid celauerit aut subripuerit, sed tantùm condemnat in duplum, alio tamen iure vtimur ex Nouella eiusdem Iustiniani constitutione, [8] quæ optima profectò ratione indignum legis beneficio facit heredem qui in eo implorando malè doloséque versatur. [9] Itaque hoc vno casu non etiam si quid in sollennitatibus cæteris per incuriam fortasse aut imperitiam tabularii quem Commissarium vocant, peccatum sit citra heredis dolum; solet Senatus heredi adimere beneficium legis, [10] Cui consequens est vt si heres qui rem hereditariam vendidit ante imploratum id beneficium iustam habuerit causam existimandi rem illam ad se pertinere ex alio iure quàm hereditario, mereatur excusationem, [11] licèt non in facto tantùm, sed etiam in iure errauerit. Iuris enim ignorantia stultitiæ potiùs quàm dolo comparatur. [12] *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani & heredum Andreæ Galley 4. Non. Decemb. 1592.

1. Protestatio enim faceret vt rem hanc alienando, non tamen videretur hereditatem purè agnoscere *l. pro herede 20. D. de acq. hered. l. 14. §. plerique de religios. & sumpt. funer.*
2. Nemo enim heres est cum beneficio legis & inuentarii nisi qui beneficium illud diserte ac expresse implorauit *l. vlt. C. hoc tit.*
3. Ne videantur ei esse ludibrio leges *l. vlt. §. vlt. C. de bon. quæ liber. l. 17. §. si venditor de ædil. edict.*
4. Vt dixi *Desin. 9. supr.*
5. Est enim quid vnicum & indiuiduum nec duas habens partes, Heredem esse cum beneficio legis & inuentarii. Itaque talem ab initio fieri necesse est vel nunquam.
6. *Arg. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*
7. *In d. l. vlt. C. hoc tit.*
8. *Nouell. 1. de hered. & falcid.*
9. Committit enim contra legem cuius auxilium inuocat *l. auxilium 77. in fin. D. de minor.*
10. Ne factum alterius noceat heredi contra *l. factum cuique suum & l. non debet alteri 74. de reg. iur.* Præsertim cùm non possit imputari heredi qui Commissarium non elegit. Solet enim ille dari à iudice licet vt plurimum is detur quem heres nominat.
11. *l. cum bonis 86. de acq. hered.*
12. *l. sed etsi 25. §. scire de petit. hered. l. regula 9. §. vlt. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XXI.

Subrogari potest notarius in locum defuncti commissarij ad redigendum inuentarium in formam publicam.

TAbulario & vt vocant commissario qui ad sollenne inuentarium conficiendum datus fuerat, priùs defuncto, quàm impleti muneris scripturam in mundum redegisset, nihil prohibet, quinimò profusus necesse est, [1] ne rei gestæ veritas aut veritatis probatio intercidat, [2] alium nominari qui defuncti notas in congruam & ampliorem formam extendat, [3] ita tamen vt nihil ex iis quæ ad actus substantiam pertinent immutetur, [4] & à stylo prioris notarii quàm minimùm fieri poterit recedatur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, cùm de inuentario bonorum D. Marchionis d'Aix tractaretur defuncto Nicolao Vicaire 17. Cal. Iul. 1593.

1. Hic enim casus ex iis est in quibus necessaria est scriptura cùm non sufficiat factum esse inuentarium nisi etiam constet ritè factum esse. De quo tamen constare non potest quin forma inuentarii exhibeatur ex scripto *d. l. vlt. C. hoc tit.*
2. Fiunt enim & sunt necessariæ ob hanc potissimum causam scripturæ *l. 4. de fid. instrum. l. 4. D. de pignor.*
3. Vt sit etiam de cæteris omnibus quæ per notarii manum & stipulationem expediuntur.
4. Idem enim tenor actorum perseuerare debet *l. Paulus respondit 42. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXII.

Spoliatus restituendus est antequam conficiendi inuentarij tempus ei currat.

TEmpus conficiendi inuentarij non currit heredi spoliato, nisi à quo die in rerum omnium hereditariarum possessionem restitutus sit. [1] Præsertim si cum eo res sit qui dicitur spoliasse, [2] nisi forte

iam lapsa fuisse conficiendi inuentarij tempora ante spoliationem. 3 *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa N. Marij de Turretin & N. Iacobinæ de Ionty Dominæ de Saincte Croix 12. Cal. Mart. 1595.

1. Quomodo enim posset heres curare vt conscriberetur inuentarium earum rerum quas non possideret?
2. *Arg.l.1.§.vlt.D.vti possid.*
3. Superueniens enim spoliatio non potest restituere beneficium inuentarij quod iam lapsu temporis amissum fuerat. Nihil siquidem potest aut debet spoliator reddere nisi quod spoliatio abstulit.

DEFINITIO XXIII.

Filius qui inuentarium non confecit neque legitimam amittit neque trebellianicam, nec eo minus tamen tenetur satisfacere creditoribus ex legitima & trebellianica.

FIlius qui paternæ aut maternæ hereditatis inuentarium non confecit, neque legitimam amittit, neque trebellianicam ex receptiore nostrorum sententia, [1] quam Senatus noster vt veriorem & humaniorem plerisque placitis comprobauit.[2] Ergo neque legatariis neque fideicommissario vniuersali quicquã de suo præstare filius cogetur.[3] Id enim omnino consequens est, cùm ex legatis ipsis & ex fideicõmisso vniuersali quartam ipse sit detracturus. [4] Sed tamen non faciet ea res, quominus cæteris creditoribus qui non de lucro captando, sed de damno vitando certant, teneri debeat vt iis etiam ex Trebellianica satisfaciat: sunt enim illi fauorabiliores [5] quibus nimirũ etiam de legitima satisfaciẽdum est, cùm non nisi deducto ære alieno debeatur. [6] *Ita Senatus* in causa N. coniugum de Bienuenu & fratrum de Bellegarde 15. Cal. April. 1595.

1. Ex notat. *in l.vlt.C.hoc tit.& Nouell.1.de hered.& falcid.*
2. Scilicet in liberis primi gradus quorum & aliud priuilegium est *in l.iubemus 6.C.ad SC.Trebell.*
3. Quod ius olim omnium heredum commune fuit. Nemo enim ex testamento supra vires patrimonij quicquam præstare cogebatur *l.in ratione 11.§.quod vulgo* D.*ad leg.falcid.*
4. Quam placet etiam non posse prohiberi liberis primi gradus *Not.ad d.l.iubemus 6.C.ad SC.Trebell.*
5. *l.quod autem 6.§.simili modo* D.*quæ in fraud.cred.l.4.§.si cùm legitima & seq.*D.*de doli mal.except.*
6. *l.Papinianus 8.§.quarta autem* D.*de inoff.testam.*

DEFINITIO XXIV.

Fideicommissarius sine vniuersalis siue particularis debet conficere inuentarium, nec teneatur supra vires fideicommissi. Nec ei prodest inuentarium factum ab herede.

FIdeicõmissarius vniuersalis aut particularis, id est cui pars hereditatis restituenda est,[1] cùm heredis loco sit [2] perinde ac heres ipse inuentarium conficere & potest & debet, Alioqui tam legatariis & fidei cõmissariis singularibus quàm creditoribus satisfacere in solidũ cõpellitur. Sed an inuentariũ iam ab herede fortassis confectũ prodesse fideicõmissario poterit vt supra vires hereditatis non teneatur? Et verius est non prodesse,[4] Si non hoc quoque ius & beneficium inuentarij nominatim cessum in eumque translatum sit,[5] Quod vtique per heredem fieri si velit potest.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam is cui certa res præstatur non particularis sed singularis fideicommissarius dici debet vt docuimus *in Chiliade De error.pragmat.*
2. *l.2.& pass.*D.*ad SC.Treb.§.restituta Inst.de fideic.hered.*
3. Ita nostri communiter ad *d.l.vlt.C.hoc tit.& ad Nouell.1.de hered.& falcid.*
4. Cùm possit fieri vt nolit fideicommissarius vti beneficio legis quo scilicet vti nemo cogitur.
5. Non enim hoc ius fuit in hereditate, ideóque speciali cessione indiget *l.si heres* D.*ad Trebell.*
6. Non est enim beneficium hoc personale cùm transmittatur ad heredẽ heredis sicut cætera iura hereditaria, Quod autem transmissibile est, regulariter etiam est cessibile *l.ex pluribus 42.D.de admin.tutor.*

DEFINITIO XXV.

Inuentarium debet continere descriptionem specificam rerum omnium, aut genericam quæ pondere, numero & mensura sit distincta.

INuentarium præsertim sollenne cuius beneficio velit heres priuilegium habere ne teneatur vltra vires hereditatis,[1] non aliter valere potest, quàm si bonorum omnium mobilium & immobilium quæ in hereditate sunt descriptionem contineat [2] eámque clarè & distinctè definitam per pondus, numerum & mensuram, [3] qualitatem & quantitatem rerum hereditariarum ne fraus vlla fieri possit. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l.vlt.C.hoc tit.*
2. Nam & inter cæteras sollennitates hæc vna est quod heres cogitur iurare nihil à se dolo malo subtractum cessúmve fuisse.
3. Non enim aliter possunt bene describi ea quæ consistunt in pondere, numero & mensura *l.quod sæpe 35.§. in his de contr.empt.*

DEFI-

DEFINITIO XXVI.

Quando valeat inuentarium etiam in præiudicium eorum qui non sunt nominatim vocati.

QVod vulgo iactatur, Ad inuentarij sollennis confectionem vocari debere omnes quorumcumque interest,[1] nõ ita accipi debet vt singulos nominatim vocari necesse sit. Sufficit enim vocatos esse generaliter omnes voce præconis certámque iis in hanc rem diem & horam dici,[2] Idque indubitatè verum est, quod ad eos creditores attinet qui non sunt certi.[3] Sed etsi proponantur plures, inter quos idem crediti ius sit commune sufficiet vocari quosdam ex ipsis. Ratio enim connexitatis facit interdum vt res etiam inter alios acta aliis prosit & noceat. [4] Illud quoque obseruandum est non esse citandũ eum qui si adesset contradicere non posset, [5] Et hoc casu non procedere quod dici solet ad vnumquemque actum citari debere omnem quisquis ex eo actu lædi potest.[6] Nunquam enim audiendus est qui nihil aliud allegat nisi quod non fuerit citatus, si nihil adferat ad rem pertinens, quod dixisset, si fuisset citatus.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex reg.l.nam ita 39.de adopt.l.etiam 29.§.vlt.de minor.l.de vnoquoque 47.*D.*de re iudic.*
2. Ne alioqui ea sollennitas inducatur cui satisfieri fit impossibile *l.si programmate 7. C.de remiss.pignor.*
3. Qui enim certi sunt, ij nominatim vocari debent ex legib.citatis *num.*1. Ita nostri vulgo ad *l. vlt. C. hoc tit.* Iungé *Desi.37.infr.*
4. *l.vnic.C.de consort.lit.l.2.& 3.D.de duob.reis.*
5. *Ex reg.l.qui potest 126.de reg.iur.*
6. *d.l.nam ita 39.de adopt.& aliis supra citatis.*
7. Tanquam cuius nihil interfit. Nemo enim siue agendo siue excipiendo audiendus est sine interesse *l.ille à quo 13.§.si de testamento*, & ibi Alex. D.*ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XXVII.

Casus in quo potest quis integrum restitui ad implorandum beneficium inuentarij etiam post puram aditionem hereditatis.

QVemadmodum ex causa fieri potest, vt qui hereditatem iam agnouit, admitti debeat ad eam repudiandam etiam citra beneficium restitutionis, Vt puta si coheredem habuit, qui aut suo iure aut ex rescripto Principis ab hereditate postmodùm abstinuerit.[1] Ita interdum euenit vt aduersus puram hereditatis aditionem restitui quis possit ex iusta causa ad beneficium legis & inuentarij implorandum.[2] Minus enim est beneficium legis implorare quàm hereditatem omnino repudiare, cùm is qui ex legis & inuentarij beneficio heres est perinde reuera heres sit, & maneat acsi purè heres esset.[3] Iusta verò causa illa esse creditur, si fortè filius, qui se putabat patris heredem ab intestato pro quarta duntaxat parte quòd tres haberet fratres, postea reperto testamento se solum institutum repererit,[4] Facilius enim quis mouetur ad agnoscendam periculo suo portionem minimam hereditatis, quàm vt ex solo asse heres fieri & oneribus hereditariis implicari velit. [5] Aliud est si is qui se putabat heredem ex asse ab intestato quasi nullo facto testamento, postea institutus reperiatur siue ex asse siue ex parte: Hic enim non in animo acquirendæ hereditatis, sed tantùm in iure delationis errauit, nec causam vllam iustam habet petendæ restitutionis tanquam læsus,[6] Cùm quod pertinet ad onera hereditaria nihil interfit an quis heres sit ex testamento an ab intestato,[7] nisi ponas legatis oneratam hereditatem quę si testamentum factum non esset, nulla deberentur.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.cùm hereditate 55.l.si minor 61.D.de acquir.hered.*
2. Cui enim licet quod plus est non debet vtique quod minus est non licere *l.non debet cui 21.de reg.iur.*
3. Qui verò se abstinet post aditionem siue per restitutionem in integrum siue alio iure (qui enim semel heres fuit numquam repudiare dicitur, sed se abstinere *l.1.§.si quis adita* D.*ad SC.Tertyll.*) is heres quidem summo iure manet, sed heredis loco à prætore non habetur *d.l.si minor d.§.si quis adita.l.filius 6.§.1.de bon.libert.*
4. Non enim potest videri adisse ex testamento quod ignorauit *l.mater decedens 19.D.de inoff.testam.*
5. Quia magis damnosa est tota hereditas quàm possit esse pars hereditatis.
6. Omnimodo enim voluit heres esse in solidum.
7. Onera namque hereditaria sequuntur hereditatem siue testamentariam siue legitimam non quatenus testamentaria aut legitima, sed quatenus hereditas est.
8. Dixi *Desin.10.in fin.& 11.supr.eod.*

DEFINITIO XXVIII.

Sola inuentarij apertio non priuat heredem beneficio inuentarij si nihil fecerit dolo malo.

OBid solùm quod inuentarium sollenne ab herede inspectum lectúmque sit prius quàm iussu iudicis apertum esset, non est priuandus heres beneficio legis & inuentarij, præterquàm si dolo malo id factum probetur.[2] Quid enim creditorum interesse potest aut legatariorum exploratas esse heredi vires hereditarias posteaquàm inuentarium iam conscriptum est?[3] Si modò inuentarium non corrumpat, [4] Tunc enim dolo & quidem apertissimo facere videretur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam in pœnalibus non debet fieri extensio vt nec in cæteris odiosis *vulg.l.cùm quidam 19.de liber.& posthum.* Nulla autem talis pœna in heredem hoc casu constituta est.
2. Dolo enim heredis interueniente aliud est *Nouell.1.*& ibi not. *De hered.& falcid.*
3. Atqui nemo auditur siue agendo siue excipiendo sine interesse *l.ille à quo 13.§.1.ad SC.Trebell.l.3 §.1.de verb.oblig.*
4. Scilicet dolo malo.
5. *l.si quis id quod 9.*D.*de iurisdict.* Imo etiam de falso teneretur heres hoc casu. Falsum enim est quælibet veritatis immutatio facta dolo malo in alterius iniuriam, vt dicemus *ad tit.*D.*De falsis.*

DEFINITIO XXIX.

De curatore dando hereditati quæ habet heredem cum beneficio legis & inuentarij.

NOn eſt dandus curator hereditati quæ habet heredem licet non niſi cum beneficio legis & inuenta rij,[1] præterquàm ſi heres ipſe aliquas in hereditatem ipſam habeat actiones quas vtique cùm aduerſus creditores non magis,quàm contra ſeipſum [2] exercere poſſit quia defuncti perſonam non repræſentant,[3] conſequens eſt vt in hanc cauſam curator hereditati dari debeat qui hereditatem defendat.[4] Cæterùm ad creditorum actiones excipiendas heres qui beneficium legis implorauit idoneus contradictor eſt cùm perinde verus heres ſit atque is qui purè agnouit hereditatem.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum prid.Id.Mart.1595.& iterum in cauſa N.Petri Iuge contra Claudium Iuge,& in alia contra N.Chapelle 11.Cal.Maij 1595.in ſecreto auditorio.

1. Cùm non poſſit dici iacens huiuſmodi hereditas quæ habet heredem cum beneficio legis & inuentarij *l. vlt. C.hoc tit.*
2. *l.ne cum filiofamilias 16.D.de furt.*
3. *l.vlt.C.de hered.action.*
4. Ne alioqui videatur hoc caſu iudiciũ ſine reo conſiſtere *cap.forus de verb.ſignific.* Vide tamen quæ contra hanc ſententiam ſcripſi *in 1.part.Chiliad.De errorib.pragmat.*
5. Dixi *Defin.13.num.3.& Defin.27.num.3.ſupr.eod.*

DEFINITIO XXX.

Herede cum beneficio legis malè verſante in hereditate curator bonis dandus eſt niſi heres offerat ſatisdationem.

SI tamen appareat heredem hunc qui legis & inuentarij beneficium implorauit malè verſãri in poſſeſſione aut adminiſtratione rerum hereditariarum,æquum erit dari curatorem non hereditati quæ vt proximè diximus non iacet,[1] aut heredi licet minori,qui ſcilicet inuitus curatorem habere non cogitur,[2] ſed bonis hereditariis,[3] & quidem aut ſubſtitutum [4] aut vnum ex creditoribus in quem nimirum maior pars creditorum & legatariorum conſentiat.[5] Quaſi creditoribus & legatariis omnibus hoc caſu in rerũ hereditariarum poſſeſſionem miſſis cuſtodiæ cauſa,[6] niſi malit heres cauere ſatisdato legatorum fideicõmiſſorum totiuſque æris alieni nomine, hoc enim remedio ſatis ſupérque indemnitati omnium conſuli tur,[7] præterquàm quòd non eo minùs permittendũ eſt creditoribus & legatariis ſingulis vt adſint diſtractioni bonorum hereditariorum ,[8] non ſolùm vt videant ne quid per fraudem fiat aut per ſordes , aut per gratiam,[9] ſed etiam vt ſciant quid & quantum ex venditione redigatur , ne alioqui parum eis profit quod cautum habeant ſi ignorent quantitatem cuius nomine cautum videri debeat.[10] *Ita Senatus* in alia cauſa N.Petri Iuge & Franciſci Iuge procuratoris Idib.April.1595.

1. Eſi curatorem hereditati etiam non iacenti dandum eſſe ſcripſit Iuſtin.valde impropriè *in l.vlt.§.2.C.de bon.quæ lib.*hereditatem ſumens pro bonis & ſubſtantia.
2. *§.item inuitis Inſtit.de curator.*
3. *Extit.De curat.bon.dand.*
4. Cuius maximè intereſt *l.Paulus notat.8.de pract.ſtipul.l.inter omnes 12.D.qui ſatisd.cogant.*
5. *l.2.de curat.bon.dand.l.vnus ex creditoribus D.de reb.autor.iud.poſſid.*
6. *Vt in l.cùm legatorum 12.quib.ex cauſ.in poſſ.eat.l.ſicut in poſſ.legat.*
7. *l.1.D.qui ſatisfd.cog.l.in omnibus 41.D.de iudic.*
8. Cur non enim hoc quoque iis concedatur quod ſine incommodo & diſpendio heredis futurum ſit *l.in creditoris 38.D.de cuict.*
9. *Arg.l.ſi ſuſpecta 29.D de ineff.teſtam.l.Paulus reſpondit 69.D de procurat.*
10. Deficeret enim illo caſu non ius ſed probatio *vt in l.duo ſunt Titij 30.de teſtam.tutel.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti à talliabilis herede cum beneficio legis & inuentarij an & quando ſarciendi ſint à domino poſtea ſucceſſionem obtinente.

HEres inſtitutus ab eo qui poſt mortem ſuam deditiæ & vt loquuntur talliabilis condicionis fuiſſe dicitur,ſi pendente ſtatus quæſtione hereditatem non niſi cum legis & inuentarij beneficio velit agnoſcere,poteſt quidem etiam inuito eo qui ſe directum dominum dicit,inuentarij confectionem poſtulare.[1] Sed ea tamen condicione vt domino qui inuentarium confici noluit eos ſumptus imputare nequeat,ſi poſteà quandocunque dominum vincere contingat ,[2] nempe ſi dominus directus ipſo contradictionis tempore inſtrumenta ediderit,per quę intentionem ſuã abundè probauerit.Nam ex eo tẽpore vix eſt vt in bona fide heres eſſe videatur quo exinde ſcire potuit aliena eſſe bona quæ putabat hereditaria.[3] Alioqui ſola ſtatus controuerſia ab eo facta qui nullas in promptu probationes habeat ſicuti non conſtituit heredem in mala fide,[4] Ita nec impedire debet quominùs impenſas quas ille bona fide conſcribendo inuentario fecerit, vt non tantùm ſibi ſed etiam creditoribus & legatariis omnibus conſuleret,etiã victus repetere poſſit.[5] Atqui,dicat aliquis ſi quis ex creditoribus confectionẽ inuẽtarij prohibere vellet,eo prætextu,quòd hereditas vel tam locuples eſſet vt abſolutæ aditionis periculum timeri non oporteret ,aut tam onerata vt nouis ſumptibus grauari eã non expediret,non eſſet audiendus.[6] Fateor,mirum quia ſiue ſoluendo eſſet hereditas nihil intereſſet volentis prohibere ,[7] ſiue ſoluendo non eſſet, hoc ipſo neceſſitas induceret vt inuentarium confici oporteret,ne heres aut vltra vires hereditarias teneretur,[8] aut quod à defuncti exiſtimatione eſſet alienius,ab adeunda hereditate deterreretur.[9] Sed domini di-

mini directi alia,meliórque quàm cuiuſlibet creditoris condicio eſt,quippe qui ſit plus quàm creditor. Efficit enim vt defunctus neque heredem neque hereditatẽ relinquere potuerit[10] cùm bona omnia tanquam peculij iure occupet aut ſaltem ex contractu inter viuos.[11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 15.Cal.Maij 1595.pro D.Duce Namurcij contra viduam Ioannis de la Pallu.

1. Quia in dubio præſumitur pro libertate & ingenuitate ac pro iure communi *l.4.de inſtit.& iur.*
2. Fecit enim domino inuito.Ergo ſuo periculo non domini,cuius intereſt non diminui bona ex ſumptuum deductione.
3. Scientia enim rei alienæ malam fidem inducit *l.ſed & ſi lege 25.§.ſcire D.de petit.hered.*
4. Quia non entium & non apparentium idem iudicium eſt *§.ſi aduerſus Inſt.de nupt.l.duo ſunt Titij 30. de teſtam. tutel.*
5. Sola enim denunciatio & conteſtatio domini nolentis inuentarium fieri non debet ei nocere *C.de tranſact. l.tutor 47.§.1.D.de minor.*
6. Nemo enim poteſt heredi aufferre beneficium quod non ab homine habet ſed à lege *l.3.de interd.& releg.l ſi adrogator 22.D.de adopt.*
7. Nemo autem auditur ſine intereſſe *l.3.§.1.de verb.oblig.l.ille à quo 13.§.1.ad SC.Trebell.*
8. *l.vlt.C.hoc tit.l.quæ dotis 33.D.ſolut.matrim.*
9. Quo caſu neceſſe eſſet vendi bona ſub nomine ſolo defuncti *l.paterfamilias 29.de rub.autor.iudic.poſſ.& Inſtit.quib. manumitt.non licet,*in princip.
10. Quia non poteſt hereditatem aut heredem habere is qui nulla bona poſt mortem ſuam poteſt relinquere *l. lex Cornelia 28.verſ.quia non efficitur D.de vulg.& pupill.ſubſtit.*
11. *Vt in l.1.& 2.D.de caſtr pecul.*
12. Scilicet ex ſtipulatione ſiue tacita ſiue expreſſa quæ hac de re interponi ſolet.

DEFINITIO XXXII.

Agens tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij non eſt audiendus niſi exhibito prius inuentario.

ALiquando quæritur,An qui agat tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij repellendus ſit ſi inuentarium non exhibeat.Dubitationem facit,quod dici ſolet,cum qui agit tanquam talis,ante omnia debere talem ſe probare,[1] adeò vt nec aliter admittendus ſit,etiamſi aduerſarius non obiiciat.[2] Sed dici poteſt tum demùm locum habere,cùm ea qualitas eſt qua ceſſante nihil prorſus iuris ad agendum ſit actor habiturus,vt puta ſi quis agat tanquam tutor aut curator aut procurator aut tanquam heres.[3] At qui heredem ſe dicit cum beneficio legis & inuentarij licet talis non ſit aut ſe talem eſſe non doceat.Inuentario non exhibito ac nec fortaſſis confecto,remaneat tamen heres purè & abſolutè,[4] Et conſequenter tanto magis habet ius agendi,Cùm quæ actiones heredi beneficium legis imploranti competunt eædem ſimplici & abſoluto heredi multò magis competant.[5] Verum in promptu contradictio eſt, Poſſe rei intereſſe vt qui agit quaſi heres cum beneficio inuentarij repellatur omnimodo , niſi ſe talem probet.Quid enim ſi inuentarium nullum confectum ſit,& metu onerum hereditariorũ malit heres inſtitutam actionem omittere,quàm heredem ſe purum & ſimplicem profiteri?[6] Nec ad rẽ pertinet quod neceſſe eſt,vt vel inuitus heres purè maneat qui ſe heredem ſemel dicit cum beneficio legis & inuentarij ſi inuentarium nullum aut minùs ritè confectum ſit.[7] Nam fieri poteſt vt rei intereſit ne actor heredem ſe audeat dicere quamuis reuera heres ſit,[8] Nec tamen eius intereſt vt purè,& abſolutè heres pronuncietur , Vt puta ſi nullam ille actionem habeat ex cauſa hereditaria , [9] velit autem tanquam reus abſolui ab actione contra ſe inſtituta.[10] *Sic tractatum eſt* in cauſa fratrum Pic & N.Iacobi Telle 6.Id.Maij 1595.

1. *l.1.l.licet 23.C.de procurat.cum ſimilib.*
2. Quia hoc pertinet ad fundandam intentionem actoris,quæ ante omnia ſemper fundanda eſt *l.4. l.vlt.C.de edend.*
3. Nemo enim poteſt agere ſine actione *l.ſi pupilli 6.§.vlt.de negot.geſt.l.quoties 9.§.& generaliter D.de admin.tutor.*
4. Qualitas enim illa & adiectio *cum beneficio legis & inuentarij* non tollit ius & ſubſtantiam heredis veri , quomodo is qui diceret hominem pictum aut mortuum tolleret huiuſmodi adiectione ſubſtantiam hominis,quia verum eſt heredem cum beneficio inuentarij verè heredem eſſe *l.vlt.C.hoc tit.*& hoc caſu bona eſt conſecutio ab herede ſecundum quid ad heredem ſimpliciter hoc modo,Heres eſt cum beneficio legis & inuentarij,Ergo eſt heres.
5. *l.2.& tot.tit.D.de hered.action.*
6. Hoc enim poteſt contingere ex variis cauſis tùm quoque cùm opulenta eſt hereditas *l.4. D. ad SC. Trebell.l.ſi teſtamento 22.in fin.D.ſi quis omiſſ.cauſ.teſtam.*
7. *l.vlt.per tot.C.hoc tit.*
8. Quia vt poſſit quis agere tanquam heres non ſufficit vt verè ſit heres niſi etiam illud concurrat vt ſe dicat heredem:Sicut non ſufficeret vt ſe talem diceret ſi non etiam probaret vt dixi *num.1.2.& 3.ſupr.*
9. Illorum enim duntaxat intereſt vt heres purè & abſolutè heres ſit qui actionem aliquam hereditariam poſſunt exercere vt nimirum heres in ſolidum teneatur *d.l.vlt.*
10. Sufficit enim reo vt abſoluatur niſi propter condemnationem ſumptuum ad quos tamen æquè tenetur qui heres eſt cum beneficio legis & inuentarij atque is qui purè,quia propter temerariam litem irrogantur *l. eum quem 79. de iudic.*

DEFINITIO XXXIII.

Heres cum beneficio inuentarij non liberatur ſoluendo creditoribus anterioribus ſi prius conuentus fuerit à poſterioribus.

ETſi is qui cũ beneficio legis & inuentarij heres eſt creditoribus hereditariis etiam poſterioribus dũmodo diligentioribus bona fide ſoluere poteſt ſalua anterioribus condictione aduerſus poſteriores qui ſolutionem acceperunt,[1] Si tamen quidam occupauerint,non proderit heredi,quod aliis licet anterioribus ſoluerit,quoniam huic potiùs,à quo priùs fuerat conuentus ſoluere debuerat.[2] Sibi enim imputet cur illi ſoluere maluerit.[3] Multo minus liberatus videri debet ſi bona quædam mobilia hereditaria

exhibere iussus postulante vno ex posterioribus creditoribus, id agente, vt sibi ex precio satisfieret, eadé alijs fortè anterioribus dederit in solutum.[4] Nam & huic multò magis imputari potest cur non paruerit iudicato: [5] cùm ea ratione liberationem ab anterioribus quoque consequi potuisset. [6] Itaque si bona hereditaria non sufficiant, de suo præstare tamen cogetur,[7] licet non eo minus maneat heres cum beneficio legis & inuentarii.[8] Cuius effectus is esse solet, ne supra vires hereditatis quicquam præstare teneatur. [9] *Ita Senatus* in causa D. Ducis de Nemours contra D. de Cardé heredem Dominæ de Miolans 4. Cal. Mai 1595. de qua Defin. 36. infr. de execut.

1. *l. vlt. vers. & si præfatam & seq. C. hoc tit.*
2. Diligentioribus enim semper magis fauere legislator solet *l. nõ enim* 16. D. *ex quib. caus. maior l. pupillus* 24. *in fin. D. qua in fraud. credit.*
3. Cùm nihil eius interesset quando æquè liberatus in perpetuum fuisset soluendo posteriori *d. §. etsi præfatam.*
4. A quibus proinde non potest postea creditor posterior rem auocare. Potior enim causa est anterioris sicut in agẽdo, ita & multò magis in retinendo *l. 1. D. de pignor. l. 1. 2. & pass. C. qui potior. in pign. hab. l. 2. C. si antiq. credit. pign. vendid.*
5. E contrario nihil potest imputari ei qui paruit iudici *l. non videntur* 167. *De reg. iur.*
6. Non tantùm ex Iustiniani constitutione *in d. §. etsi præfatam*, sed etiam ob rei iudicatæ autoritatem *l. ait prætor* 7. *§. 1. vers. permittitur D. de minor. l. sancimus* 25. *C. de admin. tutor.*
7. Quia non videtur damnum sentire quod ex culpa sua sentit *l. quod quis* 203. *de reg. iur.*
8. Quia nemo priuatur hoc beneficio ob id solùm quòd alij soluerit, quàm cui soluere debuit.
9. *d. l. vlt. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & falcid.*

DEFINITIO XXXIV.

Debita hereditaria soluenda sunt heredi cum beneficio legis & inuentarij etiamsi datus sit curator hereditati.

HEres cum beneficio legis & inuentarij non eo minùs debitum hereditarium exigere potest, quod purè heres non sit,[1] aut quòd ad excipiendas actiones quæ heredi ipsi aduersus hereditatem competunt curator hereditati datus sit.[2] Non enim hoc casu curator datur hereditati tanquam iacenti vt sæpiùs monuimus, cùm iacens dici non possit quæ heredem habet, licèt non purè sed cum beneficio inuentarij.[3] Igitur heredi ipsi non etiam curatori debitores hereditarios soluere oportebit.[4] Nec iustam habebunt moræ excusationem si prætendant nescire se an heredi an curatori aut cuinam alij pendente discussionis instantia soluere debuerint.[5] *Ita Senatus* in causa Michaelis Sachet Idib. Iul. 1595.

1. Quia non eo minùs verè heres est, sed priuilegiatus *l. vlt. C. hoc tit.*
2. Secundum ea quæ diximus *Defin. 29. supr.*
3. Sicut nec iacent bona quæ habent possessorem *l. 1. D. de succes. edict.*
4. Ei namque soluendum est qui defuncti personam repræsentat. Is autem heres est *l. heres* 22. *de vsucap.* Curator enim non repræsentat nisi contra heredem ipsum.
5. Certum enim ius est solui heredi posse & debere quod defuncto fuit debitum, *vulg. iurib.*

DEFINITIO XXXV.

Intra tempora conficiendi inuentarij potest pignus lui ab hereditario debitore.

QVod Iustiniani lege cautum est vt quandiu currit adhuc tempus conficiendi inuentarij nulla creditoribus & legatarijs actio aduersus heredem detur,[1] ad pignoratitios debitores nõ pertinet pignus luere volentes.[2] Neque enim id isti agunt vt hereditas imminuatur, sed potiùs vt pecuniæ debitæ solutio ne augeatur, [3] nisi proponas de ipsius quoque pignoris iure disputari, Id est reuocari in dubium an res quæ obligata dicitur sit hereditaria, an propria debitoris.[4] Ea namque quæstio in tempus confecti inuentarij necessariò differenda est, Cùm nec certò scire heres antè possit quid sit hereditarium, vel non. [5] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa Antonij Iay & Francisci Truffon Idib. Iul. 1595.

1. Ita enim constitutum est *in l. vlt. C. hoc tit.*
2. Cùm debitori libera sit & esse debeat pignoris luitio quandocumque *l. si rem* 9. *§. omnia* D. *de pignor. act. l.* 1. *& tot. tit. C. de luit. pign. l. Paulus* 12. *§.* 1. *& pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
3. Melius enim est solutionem habere quàm obligationem *l. 6. §. 1. eod. d. l. si rem 5. vlt. & l. seq. de pign. act. l. minor* 41. *D. de minor.*
4. Nec enim potuisset dari pignori à debitore si fuisset defuncti *l. neque pignus* 45. *de reg. iur. l.* 1. *& tot. tit. C. si alien. res pignor. dat. sit.*
5. Id enim ex inuentario rerum hereditariarum explorandum est.

DEFINITIO XXXVI.

Potior est causa creditoris constitutarij quàm heredis cum beneficio legis & inuentarij obtendentis animum fideicommissum de quo in promptu non appareat.

OBtentu fideicommissi ex aliquis testamentis debiti non potest filius idémque heres patris licet cum beneficio legis & inuentarij impedire ne in pignoris possessione retineatur creditor, cuius nomine pater debitor constituerat se possidere.[1] Nec alios creditores expectari aut in ius vocari necesse est vt iis auditis momentaneum iudicium possessionis expediatur, si nulladum pendeat de discussione bonorum instantia. [4] *Ita Senatus* in causa fratrum Arbareste contra D. de la Serrà 7. Cal. Aug. 1595. in secreto auditorio.

1. Hoc

1. Hoc enim casu reperitur possessio defuncti extra causam hereditatis, ideóque non potest transmitti ad heredem ne quidem beneficio edicti, quo mortuus vt loquuntur, fit vivum *l. 1. §. Scaeuola D. si is qui testam. lib. ess. iuss.*
2. Cùm non sit illis obstatura res inter alios acta si quod ius habeant ad auocandam à constitutario possessionem *l. 1. de except. rei iudic. & tot. tit. C. inter alios act. vel iudic. aliis non nocer.* Aliud est si iam inchoata sit discussionis instantia, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO XXXVII.

Non sufficit vocatos esse creditores omnes generali programmate si creditor fuit certus, Etiam tutori pupilli salua tamen pupillo restitutione in subsidium si damnum alioqui passurus sit ex scientia tutoris.

CReditori qui cùm certus esset non est vocatus ad confectionem sollemnis inuentarij, non potest nocere beneficium legis ab herede imploratũ, quia nominatim vocari hic debuit, [1] Nec satis est quod creditores omnes vocati sint generali programmate.[2] At quid si pupillus heres proponatur, & tutori certus fuerit creditor? Nocebit tutoris scientia pupillo [3] si nõ aduersus eã tutoris negligentiã & culpã restituatur. Nec tamen aliter restitui poterit quàm si se læsum probet,[4] id est damnum se passurum si non aduersus hanc quoque creditorem legis & inuentarij beneficium saluũ habeat, puta quod ære alieno exhausta sit hereditas,[5] nec tutor sit soluendo.[6] Quid enim si ex contrario constet locupletissimam esse hereditatem, nec nisi malo more captatum beneficium inuentarij?[7] Cæterum non proderit ea res alijs creditoribus, qui eo, quo oportuit, modo ad inuentarij confectionem euocati sunt. [8] *Ita Senatus* in causa illustris D. Marchionis d'Aix 9. Cal. Decembr. 1595.

1. Vt dixi *Defin. 26. supr.* vbi vide.
2. Quia remedium ipublici programmatis subsidiarium est & inductum contra creditores qui non sunt certi *l. si programmate 7. C. de distract. pig.* Vox enim præconis paucis innotescit.
3. Quia quod tutor scit pupillus quoque scire præsumitur cùm tutor pro domino habeatur.
4. *l. verum* 11. *§. sciendum l. quòd si minor* 24. *§. non semper & pass. D. de minor. l. non posteaquam §. si minor* D. *de iureiur.*
5. Nam aduersus damnosam aditionem restitui minor potest *l. 1. & tot. tit. C. si vt min. ab hered. se abstin.*
6. Si enim tutor sit soluendo potest consuli indemnitati minoris licet non eo minùs soleat minor restitui quòd tutor vel curator interuenerit *l. vlt. & tot. tit. C. si tut. vel curat. interuen.*
7. Vt solet hodiè passim hoc beneficium implorari in fraudem creditorum vt dixi *Defin. 19. supr.*
8. Non enim nouum est vt quod factum fuit inter alios iis noceat inter quos factum fuit non etiam aliis *l. de vnoquoque* 47. *de re iudic.* nec enim vtile per inutile vitiari debet *l. placuit* 29. *D. de vsur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Beneficium inuentarij non impedit quominus heres inchoatas contra defunctum lites interim exipere cogatur.

HEres cum beneficio inuentarij non eo minùs prosequi tenetur litem cœptã cum defuncto,[1] etiãsi nondũ præterierit tempus quod datur ad cõficiendum inuentarium,[3] quia beneficium quod habet à lege, ne interea inquietari possit [3] ad nouas lites pertinet non ad inchoatas. [4] *Ita Senatus* in causa D. du Frency contra filiam Georgij Exerchei 20. Decemb. 1593.

1. Cùm habeat legitimam personam, & sit legitimus contradictor non minùs quàm si beneficium legis non imploraset. Verus enim heres est *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*
2. *De quo in d. l. vlt. § sin autem dubitas.*
3. *d. l. vlt. §. donec tamen.*
4. Nullum enim priuilegium potest habere heres in lite contra defunctum inchoata *l. si is qui Romæ* 34. D. *de iudic.*

DEFINITIO XXXIX.

An curator bonis absẽtis datus possit absentẽ immiscere bonis paternis cõueniẽdo eius nomine paternos debitores.

DVbitatum aliquando vidi An curator datus bonis absentis qui patri suo suus heres extiterit, & te declaratam siue immiscendi se siue abstinendi voluntatem abesse cœperat, possit absentis nomine conuenire debitores hereditarios, [1] quos vtique absens ipse si adesset conuenire iure posset. [2] Quidam putabant non esse hoc curatori denegandum, Ne alioqui magno incommodo absens afficiatur si bonæ iusteq; actionis iacturã post annos fortè triginta reuersus incurrisse se reperiat,[3] cùm vel ad hoc maximè curatores absentiũ bonis dari soleant vt eas saltem exerceãt actiones quæ sunt tẽpore periturę.[4] Nec ad rẽ pertinere quod dici solet, Nõ posse per curatorẽ acquiri hereditatẽ,[5] at neq; per tutorẽ, si nõ ipsius quoq; pupilli volũtas propria factúmq; interueniat.[6] Id enim ad eas hereditates spectat quæ siue minori siue impuberi, siue absenti delatæ tantùm sint, nõ etiã acquisitę.[7] Paterna autẽ hereditas suo heredi nõ tãtùm delata, sed etiã ab ipso delationis tẽpore acquisita intelligitur [8] citra aditionẽ, solãq; iuris potestate:[9] Nec quod se possit abstinere quicquã facit.[10] Adeò vt creditores fundatã habeãt intẽtionẽ aduersus filiũ tãquã heredẽ patris [11] siue cõtra ipsũ prẽsentẽ agere velint siue cõtra curatorẽ ipsius absentis bonis datũ, si abstẽtio nõ probetur.[12] Quidni ergo liceat curatori absentis nomine agere, cuius etiã nomine potest cõueniri:[13] At alij cõtra dicebãt, Nõ esse permittendũ curatori nõ nisi bonis absẽtis dato vt absentẽ immiscat conueniẽdo paternos debitores,[14] Ne per eiusmodi immixtionẽ aufferat ei beneficiũ abstẽtionis, quod certũ est filio qui semel se immiscuerit nullũ superesse si non fauor ætatis patrocinetur.[15] Nõ enim minùs iniquũ esset ignorãtẽ filiũ immiscẽri bonis paternis per curatorẽ, quàm alienæ hereditati obstringi per aditionẽ, si aditio per curatorẽ fieri posset cùm vtróq; casu idẽ accidat vt ignorãs per alĩũ eri alieno cũ effectu obstringatur.[16] Quid enim refert si effectũ rei inspicias, an filĩ[9] citra immixtionẽ nullomodo sit obligatus paternis creditoribus, An verò iis obligatus quidẽ sit ipso iure, sed ita tamẽ vt per abstinẽdi beneficiũ quãdiu saluũ ei est tãtundẽ cõsequatur quãtùm si nullomodo esset obligat[9?][17] Ex quo apparet quãtũ hac parte interfit vtrũ absẽtis nomine curator agat cõtra debitores hereditarios, an verò à creditorib[9] hereditariis cõueniatur. Neq; enim creditorũ actiones aufferũt absẽti beneficiũ abstinẽdi,[18] quod ei curator, ei[9] nomine, agẽdo, adimeret: Quãdo nõ potest imputari curatori cur se absẽtis nomine cõueniri patiatur,[19] quẽ nec si maximè vellet abstinere tamẽ posset.[20] Cũ in eo minùs iuris habeat quàm tutor qui pupillũ suũ vtro solúsq; abstinere potest etiã post mixtionẽ siue pupillus ipse tutore autore se immiscuerit, siue tutor pupillũ,[21] Nẽpe quia æquè potest tutor pupillũ suũ quẽ priùs abstinuit, aut cuivt se abstineret, autor fuit, iterũ immiscere, nullo ẽt restitutionis auxilio in eã rẽ implorato.[22] Mihitẽperamẽtũ

QQ

placebat,vt si paterna hereditas opulenta,nullóque modo suspecta proponeretur,licere deberet curatori cõpetentes absenti actiones hereditarias exercere,[23] quòd sicuti nulla immixtione suus heres indiget nõ magis quàm aditione:vt aduersus debitores hereditarios agendi facultatẽ sibi acquirat,[24] Ita verendũ nõ sit ne abstentionis beneficium ei eripiatur,cui abstinẽdi consiliũ neque necessariũ neque vtile videri possit.[25] Si verò ære alieno si non exhausta saltẽ gtauata aut quouis alio modo suspecta patris hereditas proberetur[26] (nec enim facile in dubio talis præsumptio in damnũ absentis filij capi debet[27])tũ demũ curator absentis bonis datus prohiberetur vllas mouere actiones per quas immixtio filij induci ,atque ita abstinendi beneficiũ ei auferri posset ,[28] nisi mallet legis atque inuentarij beneficiũ implorare:[29] quo remedio aduersus æris alieni latentis periculum satis supérque absenti posse consuli videbatur:[30] Soluo tamen absenti quandocunque postea reuerso iure immiscẽdi se purè paternis bonis,legisque beneficiũ se inscio postulatũ abiiciendi si opulentam hereditatẽ putaret quã curator aut damnosam aut saltẽ suspectã credidisset.[31] Quo vtique casu non posset curator sumptus à se in inuentarium factos absenti imputare,sed suæ potiùs vel facilitati vel timiditati.[32] Si non probaret iustissimis de causis se ad legis beneficiũ pro absente implorandum confugisse,idémque ab alio quolibet diligente patrefamilias fieri debuisse.[33] *Senatus* noster,nihildum,quod viderim,decidit.*Sine die.*

1. Potest enim talis curator & agere & conuenirl. *2.§.1.de curat.bon.dãnd.*
2. *l.necessarijs 57.de acq.hered.*
3. Cùm hodie actiones omnes 30. annis præscribantur *ex l.3.C.de præscr.30. annor.* & quidem sine spe restitutionis ex edicto Sereniss.Ducis nostri quod factum est anno 1598.
4. *l.creditore 14.D.de reb.autor.iudic.possid.*
5. *l.per curatorem 90.D.de acquir.hered.l.cum in vna 17.§.tutor.D.de appellat.*
6. *l.potuit 5.C.hoc tit.*
7. Quoniam aditio cum sit actus legitimus non potest fieri per aliũ *l.actus legitimi 77.*iun.*l.nemo alieno 123.de reg.iur.*
8. *l.in suis 11.D.de lib.& post.*
9. *l.in suis 14.D.de suis & legit.*
10. *l.1.§.qui sunt in potestate D si quis omiss.caus.testam.*
11. Vtà nobis probatum est pluribus in *Decadib.De error.pragm.*contra Batt.*ad l.1.C.si vt min.se ab hered.abstin.*
12. Secuta enim abstentione non habet prætor filium pro herede *d.l.necessarijs l.si filius 12.* D.*interrog.in iur.faciend.*
13. Non enim alterius est agere aut conueniri quàm eius qui sit heres aut heredis loco *l.vlt.C.de hered.action.l.1.* D.*ad SC.Trebell.*
14. Cùm non possit id fieri citra ius & nomẽn veri heredis *l.si quid possessor 31.§.pen.* D. *de pet. hered.l. pro herede 20.§.Papinianus* D.*de acq.hered.*iunct.*l.eum bonis 87.eod.*
15. *d.l.necessarijs & l.ei qui 12.eod.d.l.1.C.si vt min.se ab hered.abstin.*
16. Quod iniquum est *l.qui in aliena 6.in princ.l.si quis mihi 25.§.iussum D.de acquir.hered.*
17. *d.l.necessariis l.si filius 12.De vulg.& pupill.substit.l.paterfamilias 28.de reb.autor.iudic.possid.*
18. Quod scilicet et filius habet à prætore non à creditoribus,Nisi in casu *l.cum hereditate 55.de acquir.hered.*
19. Cùm creditores habeant fundatam intentionem vt dixi *num.10.*
20. Ex *l.is potest 18.de acq.hered.*iunct.*d.l.per curatorem eod.*
21. *l.pen.D.de autor.tutor.l.ex contractu 44.D.de re iudic.*
22. *d.l.necessariis.*In quo alia ratio est puberum alia impuberum *d.l.necessariis & l.impuberibus 11.eod.tit.*
23. Nec enim potest negari quin actiones illæ competant absenti filio & sint in eius bonis cùm sit verè heres ipso iure etiam post abstentionem *l.cum quasi 30.§.sed etsi suus de fidejc.libert.l.cogi 16.§.si pater D.ad SC.Trebell.*
24. *d.§.si pater* vbi est textus elegans.
25. *d.l.si filius 12.D.de vulg.& pupill.substit.*
26. Potest enim variis ex causis contingere vt sit suspecta *l.4.D.ad SC.Treb.l.si in testamento 22.§. vlt. D.si quis omiss.caus.testam.*
27. Ne quòd fauore sui heredis constitutum est conuertatur in eius odium *d.l si filius l.pen.C.ad.Treb.*
28. Vt melior condicio absentis fieri per curatorem possit deterior non possit *l.melior 133.de reg.iur.l.soluendo 39.de nego.gest.l.tutor 8.*D.*de bonor.poss.*
29. *Ex l.vlt.C.hoc tit.*
30. Cùm non possit hoc casu teneri heres vltra vires hereditarias *d.l.vlt.& Nouell.1.de hered.& falcid.*
31. Nec enim vlli facit iniuriam qui abiicit beneficium inuentarij vt sit heres purè.Imò prodest id creditoribus *d.l. vlt.& d.Nouell.1.*
32. Cùm non debuerit hereditatem opulentam minuere per sumptus inuentarij.
33. Inculpatus enim est quisquis id fecit,quod diligens paterfamilias facere debuit *l.à tutoribus 33.de adm.tut.*

DEFINITIO XL.

Pendente discussionis instantia non est audiendus creditor agens condicione ex l.vlt.C.de acquir. poss.nisi auditis cæteris creditoribus.

ACriter disceptatum est,An pendẽte discussionis instantia prouisionalis sententiaferri possit pro creditore,clausulã præsertim constituti habente:Constabat enim à Senatu nostro aliter atque aliter iudicatũ fuisse.Pro creditore facit,quòd cùm certet de damno vitando æquius sit ei consuli , quàm heredi non solùm certanti de lucro captãdo , [1]Sed etiã plerunque abutenti beneficio legis & inuentarij,& id agenti,vt creditores fraudẽtur,vel saltẽ,vt iis mora fiat.Sed & constat ex huiusmodi adiudicatione nullũ fieri præiudiciũ cæteris creditoribus,licèt inauditis qui si sunt posteriores non debẽt ægrè ferre,quòd anterioribus solutũ sit,[2] Sin anteriores,satis iis cautũ est hoc ipso quod aduersus posteriores quibus solutũ est habent condictionẽ.[4] Et verò si liberũ est heredi soluere creditoribus etiã posterioribus dummodo diligentioribus,[5] quidni liceat iudici condemnare heredem,vt faciat quod heres ipse si vellet sine iudice facere posset?[6] Aut cur necesse sit vocari alios creditores,qui nihil adhuc petant,& quorũ nihil interest?[7] Quòd si creditor hypothecarius habeat pro se clausulã constituti,& neque personali agat neque hypothecaria aduersus heredẽ sed condictione possessionis , [8] quænam obsecro dubitandi ratio esse potest cùm possessio viuo debitore translata in creditorem iam inde ab eo tempore censeatur esse extra causam hereditatis?[9] Inhibita tamen interea venditione. [10] Sed tamen in contrarium vtroque casu id est siue condictione possessionis,siue personali,aut hypothecaria agatur , facit pro herede,quòd si permittatur creditoribus singulis in heredem , aut res hereditarias agere antequam de omnium creditorum iure & ordine cognosci possit,facilè eueniet vt laceretur hereditas , crescátque materia litium [11] creditoribus non tantùm

tantùm aduersus heredem,sed etiam inuicem agentibus,Eo qui primùm obtinuerat mox condemnãdo si alius emergat creditor anterior.[12] Quid enim si ille anterior habeat pro se clausulam constituti,ex qua posterior obtinuerit?An non apparebit ex post facto transferri non potuisse possessionem in posteriorem ab eo,qui constituti tempore non amplius possidebat?[13] Quomodo igitur sciri potest An eius clausulæ effectus aliquis esse debeat,nisi auditis priùs,& vocatis creditoribus omnibus?[14] Nec verò quod creditor offerat satisdationem sufficere videtur,vt actionem faciliùs habere debeat.[15] Nam non faciet satisdatio,quin quò plures agitabuntur lites inter creditores,eò pluribus expensis oneretur hereditas,Quippe singulis creditoribus etiam qui perperam litigauerint idem temporis,& hypothecæ priuilegium prosumptibus seruandi pignoris causa factis in hereditatem postea sibi vindicaturis.[16] Itaque probabilius videbatur,vt differri prouisionalem adiudicationem oporteret in id vsque tempus , quo creditores omnes vocati essent,aut in vocandis iis mora per heredem facta fuisset.[17] *Ita tractatum est* prid.Cal.August.1595.

1. *l.vlt.§.sin verò creditores C.hoc tit.l.quod autem 6.§.simili modo dicimus* D.*qua in fraud.credit.*
2. Quotidianis enim rerum experimentis compertum est implorari vt plurimùm hodie beneficium inuentarij vt vel fraus vel mora fiat creditoribus,tùm quoque cùm opulentissima est hereditas.Quę res dedit causam nouo edicto quo constitutum est vt non possit is qui hoc beneficium implorat quicquam attingere hereditarium ante confectum inuentarium,sed œconomus & sequester constituatur,Inuentario autẽ confecto & adprehensã per heredem possessione rerum hereditariarum cogatur intra annum aut ad summum ex magna causa intra biennium curare vt discussionis instantia terminetur , alioqui heres pro puro & simplici herede habeatur.
3. Qui enim posteriores sunt tempore eos quoque postponi in pignore æquum est *l. 2. & 4. C. qui potior. in pign. hab.*
4. *d.l.vlt.§ sin verò creditores C.hoc tit.*
5. Hoc enim expresse Iustinianus constituit *in d.l.vlt.§.& si prefatam.*
6. Quod enim potest quis per se facere propria autoritate multò magis potest facere autore iudice *l. sit prator 7. §.1.vers.permittitur D.de minor.l.sancimus 25 C.de admin.tutor.*
7. *Arg.l.paterfamilias 28.de reb.autor.iudic.possid.aliàs l.13.de priuileg.cred.*
8. Ex Iustiniani *l.vlt.C.de acquir.poss.*
9. Nec enim potest hereditas transferre in heredem nisi quod fuit hereditatis,Cuiusmodi non est possessio *l.1.§.Scæuola D.si is qui testam.lib.esse.iuss.*
10. Cùm alienatio dicatur actus per quem dominium transfertur *l.1.C. de fund.dotal.* Nec enim alienat qui omittit aut transfert duntaxat possessionem *vulg.l.non alienat.de reg.iur.*
11. Quod ne eueniat cauendum est quantum fieri potest *l.singulis 6.D.de except.rei iudic.*
12. Cùm tandem necesse sit eum vincere qui anterior reperietur in tempore si pignoratitius fuit creditor *d.l.vlt.§. sin verò creditores C.hoc tit.*aut in causa si fuit chirographarius *ex l.priuilegia 42.de reb. autor.iud.poss.*
13. Nec enim is qui non possidet transferre potest possessionem siue per clausulam constituti , siue quo alio modo *l. quod meo 18.vbi not.D.de acquir.poss.*
14. *Ex reg.l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.l.etiam 29.§.vlt.D.de minor.*
15. *Arg.l.testamento 17.§.non omnimodo* D.*de testam.tutel.l.quia satisdatio 6.D.de suspect.tutor.*
16. *Ex l.Lucius* 18.vbi DD.*qui protior in pignor.hab.*
17. Quo casu in pœnam morosi heredis audiendus esset creditor & retinendus in sua possessione,cum illa tamen clausula,Ne quod præiudicium ex eo fieret cæteris creditoribus non auditis.

DEFINITIO XLI.

Non amittit rei legatæ dominium legatarius qui patitur rem legatam describi in sollenni inuentario bonorum hereditariorum.

LEgatarius qui agnito legato passus est rem legatam describi in solenni inuentario & æstimari non adeò sibi præiudicat,vt legati quod iam acquisiit iacturam faciat,[1] Nec si nullam adhibeat protestationem,[2] multò magis si de iure suo sit protestatus.[3] *Ita Senatus* in causa N.Iuliani De Pradel & N. Anthenoris de Veygié 24.Iulij 1595.

1. Id enim specialiter constitutum est in tutore qui patitur rem suam describi in inuentario pupilli *l. vlt.* C. *arbitr. tutel.*Non enim hic est vnus ex modis acquirendi , aut amittendi dominij. Præsumptio sanè est contra ipsum , Et ideò tenetur ille probare suum dominium.
2. Protestatio enim,tum mximè necessaria est cùm agitur de ea re quæ nuda voluntate amitti posset quale est ius pignoris *Litem liberatur 6.l.sicut 8.§.non videtur l.voluntate* 10.D.*quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*Alia dominij ratio est *l.differentia 17.§.1.D.de acquir.poss.*
3. Protestatio enim conseruat ius protestantis *l.4.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.l.item si 14.§. plerique de relig. & sumpt.funer.l.pro herede 20.de acq.rer.domin.*

DEFINITIO XLII.

Mulier substituta posthumo instituto non potest hereditatem acquirere ,neque suo,neque posthumi sui nomine quousque sciatur an sit prægnans nec proinde beneficium inuentarij implorare.

CVm quis posthumum heredem scripsisset si vxorem grauidam esse contingeret , sin prægnans non esset vxorem ipsam instituisset,petebat mulier vt sibi liceret sollenne inuentarium conficere tanquam heredi aut ex propria persona si prægnans non esset,aut nomine posthumi si prægnans reperiretur,Placuit non posse eam sub huiusmodi alternatione adire hereditatem,[1] nec proinde inuentarij beneficium,quod non nisi heredibus cõpetit [2] implorare:Sed ante omnia declarare eã debere vtrum prægnãs sit,necne:[3]Nã si nec is qui heres scriptus est proximus agnatus est nõ prius adire potest hereditatẽ siue ex testamẽto,siue ab intestato,quã de iure suo certus sit [4] quãtò minùs poterit quis aut suo,aut pupilli nomine hereditatẽ acquirere,quã scierit an sibi an pupillo delata sit hereditas:[5] Nã etsi reuera mulier prægnãs sit,dãdus est curator vẽtri,[6] præsertim petente eo,qui se dicit fideicõmissariũ,ne subiiciatur partu.[7] Itaq;

vt hoc ipsum sciatur an prægnans sit necne si dicat se dubitare, inspiciendus venter est, eáque res obstetricibus committenda,[8] Nimirum si triginta dies præterierint, qui edicto prætoris in eam rem præstituti sunt.[9] Quid igitur si nondum illi triginta dies præterierint, An cogenda erit vidua dicere an prægnans sit necne, an dubitet? Minimè.[10] An interim igitur poterit vrgere confectionem inuentarij? Multò minùs.[11] Sed expectandum omnimodo erit vt sciatur an prægnans sit necne.[12] In eo námque differt inuentarium sollenne ab eo quod plerumque fieri solet ad saluum ius habentis. Sollenne enim non fit ad saluum ius habentis, sed heredis quo postulante fit,[13] aditámque hereditatem esse necesse est, priusquam confici possit. Itaque hoc ipso quo quis admittitur ad confectionem eiusmodi sollennis inuentarij, habetur pro herede.[14] *Ita Senatus* 24. Febr. 1596.

1. Nam cùm hereditatis aditio sit actus legitimus non recipit condicionem *l. actus legitimi 77. de reg. iur.*
2. *l. vlt. C. hoc tit.*
3. *l. 1. cùm ibi nor.* D. *de ventr. in poss. mittend.*
4. *l. nec is 13. §. 1. l. si is ad quem 22. l. heres institutus l. illud 77. D. de acq. hered.*
5. Debet enim quisquis adit certus esse de iure suo *l. is qui putat 15. cum duab. segq: l. cùm falsum 46. & pass. D. eod. tit.*
6. *l. 1. § quoties autem venter D. de ventr. in poss. mitt.*
7. *l. vlt. D. de ventr. inspic.*
8. *l. 1. & tot. ill. eod. tit.*
9. *d. l. 1. §. meminisse.*
10. Nec enim aufferendum ei est priuilegium temporis quod habet ex edicto prætoris.
11. Cùm non possit fieri inuentarium ex beneficio *l. vlt. C. hoc tit.* nisi post acquisitam demum hereditatem, cùm nec tempus conficiendi inuentarij currere incipiat nisi ab adita demum hereditate, Glos. Bart. & alij *ad d. l. vltim. per ill. text.*
12. Quasi sit hoc necessarium anteeedens.
13. Licet fiat etiam in vtilitatem omnium creditorum & legatariorum & cæterorum, si qui sint qui prætendant ius & interesse in hereditate.
14. Cùm id beneficium non competat nisi heredi vt diximus.

DEFINITIO XLIII.

Confectionem inuentarij prohibere quis potest tutori sed non heredi, nisi instituendo eum, aut substituendo ei per fideicommissum sub illa conditione si inuentarium non confecerit.

TEstator etsi potest prohibere confectionem inuentarij pupillaris,[1] beneficium tamen quod Iustinianus dedit heredibus vt ex inuentario hereditatem adire possint, nō magis prohibere potest[2] quàm facere ne leges locum habeát in suo testamento.[3] Heredi tamen substitutum dare nō vulgarem,[4] sed fideicommissarium potest sub ea condicione, Si inuentarium conficere volet, perinde ac sub illa si nauis ex Asia veniet: An & heredi suo eam conditionem adscribere, si inuentarium non fecerit? Quidni verò? perinde ac illam, Si in capitolium non ascenderit.[5] Igitur Muciana cautio vtilis erit,[6] stipulatione ab eo interponenda, cui in defectum condicionis acquiri hereditas possit siue ex eodem testamento, siue ab intestato.[7] *Ita tractatum est* in secreto Auditorio in causa Spect. Dominorum D. de Coudray & D. de Bauo tunc Aduocati generalis, nunc in Senatu nostro Præsidis clarissimi: 21. Febr. 1596.

1. *l. vlt. C. arbitr. tutel.* Bart. *in l nemo potest. num 12. de leg. 1.* Iul. Clar. *in §. testamentum quæst. 66. num. 4.* vbi rationem adfert quod præsumendum sit patrem ita fecisse in fauorem pupilli cuius potest interesse non pandi secreta patrimonij, Addens *num. 5. & 6.* idem esse etiamsi testator simpliciter remiserit tutori confectionem inuentarij, sed tamen posse nihilominùs iudicem cogere tutorem inuentarium conficere, Nempe si iudex videat id expedire pupillo. Ex Bart. *in d. l. nemo potest num. 12.*
2. Intellige quominùs possit heres etiam inuito testatore beneficium legis & inuentarij implorare. Nam beneficium legis nemini est auferendum *l. 3. de interd. & releg.* Alia quæstio est, An inuentarij confectio possit remitti heredi. Quam tractat Clar. *dict. quæst. 66.* vbi concludit posse remitti in præiudicium legatariorum, & fideicommissariorum, sed non creditorum. Sanè vsufructuario remitti necessitas conficiendi inuentarij non potest non magis quàm cautio de bene vtendo fruendo Iul. Clar. *ibid. num. 3.* post Socin. iun. *cons. 159. n. 38. lib. 1.*
3. *l. nemo potest 55. de leg. 1.*
4. Quia vulgaris substitutio expirat adita hereditate *l. post aditam 5. C. de impub. & aliis substit.* non potest autem inuentarium confici nisi ab eo qui iam agnouerit hereditatem vt dixi *Defin. praced.* qui autem semel heres fuit non potest postea desinere *l. ei qui soluendo 88. de hered. instit.*
5. Potest enim testator quam velit condicionem institutioni adscribere dum ne sit condicio illa legibus aut bonis moribus improbata *l. filius 15. & pass. D. de condic. instit. & tit. C. de condic. insert.*
6. Cuius solet vsus esse necessarius in omnibus condicionibus non faciendi *l. Muciana 7. vbi not.* D. *de condic. & demonstr.* Solet quidem addi *& quæ alterius morte impleri non possunt l. cùm tale 72. in princ. & §. 1. eod.* Hæc autem potest impleri viuo herede scilicet si intra tempus præstitutum non fecerit inuentarium. Sed tamen quia non potest impleri ante aditam hereditatem nec hereditas adiri ante impletam condicionem, necesse omnino est alterutrum dicere vel cautioni Mucianæ locum esse vel sub impossibili condicione institutum heredē videri vt *in l. 4. §. vlt.* D. *de condic. instit.* ac proinde institutionem pro pura habendam *ex l. 1. eod. tit. l. 3. De condic. & demonstr.* Idque ego sanè magis probabam per *text. in d. l. 4. §. vlt.* Eo nimirum casu quo quis sub ea condicione institutus esset ex asse non etiam si haberet coheredem. Adde *d. l. Muciana 7. §. 1. de condic. & demonstr.*
7. *Ex reg. l. is cui sub condicione 18. eod. tit. De condic. & demonstr.*

DEFINITIO XLIV.

Heres purè non eo minùs potest deducere res sibi donatas siue inter viuos, siue mortis causa.

DOnatarius, idémque à donatore heres institutus, & de restituenda hereditate rogatus, licèt hereditatem purè agnouerit non implorato beneficio legis, & inuentarij, non ideo tamen cadit à iure sibi per donationem quæsito, quia confusio, quæ fit per aditionem non impedit quominùs heres sibi consulere possit per deductionem, & retentionem,[2] Nisi proponas ipsas quoque res donatas nominatim

minatim per fideicommissum relictas fuisse.[3] Postquàm placuit res quoque heredis legari posse & fideicommitti.[4] Nec distinguendum est an donatio inter viuos facta fuerit, an mortis causa,[5] Nec proinde an inter viuos purè facta sit, an sub conditione.[6] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Lorme & Syndicorum de Montmilian 6. April. 1596.

1. Per quod beneficium si id imploraſſet poterat impedire ne actiones confunderentur *l. vltim. §. in computatione C. hoc tit.*
2. *l. in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. falcid.*
3. *l. sequens quæstio 68. in fin. de legat. 2.* Alioqui non videtur testator heredem grauasse vt res sibi donatas restitueret, cùm sint extra causam bonorum defuncti *d. l. sequens quæstio, & l. coheredi 4. §. cum filiæ de vulg. & pupill. substit.*
4. *§. non solùm Inst. de legat. l. vnum ex familia 67. §. si rem de legat. 2.*
5. Quia nec donatio mortis causa venit in fideicommissum præsertim si facta sit extra testamentum, quia licèt in plerisque habeat naturam vltimæ voluntatis, tamen in quibusdam accedit ad contractus *§. 1. vbi not. Inst. de donat. l. vlt. C. de mort. caus. donat.*
6. Nam inter viuos potest fieri donatio etiam sub condicione *l. 1. C. de donat. quæ sub mod. vel condic.* adeóque ita vt non incipiat obligatio nisi post mortem donatoris. *Not. in l. vnic. C. vt act. ab hered. & contr. hered. incip.*

DEFINITIO XLV.

Heres qui purè adijt damnosam hereditatem nec falcidiam deducere potest nec recusare quominus res suas aly legatas præstet. In eóque deterioris condicionis est quàm extraneus qui rem suam legari passus est.

QVi ex hereditate restituenda fideicommissum antiquius æris alieni loco deducere potuit, si eam hereditatem purè adierit non implorato beneficio legis & inuentarij perinde quidem habet ius deductionis,[1] sed tamen si ab eo legata relicta sint, neque falcidiam deducere potest,[2] neque recusare quominus de suo præstare debeat integra legata etiāsi hereditas non sit soluendo, Idque noua Iustiniani constitutione factum est[3] abrogato hac parte iure vetere.[4] Quid verò si testator, heredis proprias res nominatim legauerit? (Dico nominatim, quia in dubio credendus non est heredem suum in rebus propriis onerasse 5.) heres adeundo hereditatem purè, videtur vtique consentire legato,[5] & obligatur omnimodo vt legatum præstet.[6] Non idem est si alius quàm heres consenserit, vt res sua ab altero alteri legaretur. Is enim consensus nocet tantùm consentienti, vt possessionem quam legatarius iam nactus sit, ab eo auocare non possit:[7] Sed non dabit ea res actionem legatario aduersus dominum, qui legato consentiit,[8] quòniam qui consentit leganti non contrahit,[9] sed tantùm patitur.[10] Quid ergo si proponas legatam rem eius, qui heres quidem institutus sit, sed ex certa re?[11] Idem iuris constituendum videtur quod constitueretur si non heres sed legatarius proponeretur: Heres enim ex certa re scriptus alio herede instituto non nisi legatarij loco habetur.[12] *Ita tractatum est* Prid. Cal. Auguſt. 1596.

1. Secundum ea quæ diximus *Defin. prox. praced. ex l. in imponenda 6. & l. irritum* 8. C. *ad leg. falcid.*
2. Cuius scilicet deducendæ ius hodie soli ei competit qui beneficium legis & inuentarij implorauit *l. vlt. §. penult. C. hoc tit. & Nouell. 1. De hered. & falcid.*
3. *d. l. vlt. ante fin. C. hoc tit. & dict. Nouell. 1. de hered. & falcid.*
4. Nec enim poterat quis grauari legatis & fideicommissis supra eam quantitatem quæ esset in patrimonio *l. in ratione 11. §. quod vulgo* D. *ad leg. falcid.*
5. *l. sequens quæstio 68. de legat. 2.* licet cùm quis legauit rem sui heredis non sit distinguendum quomodo aliàs distingui solet, an sciuerit heredis sui esse an ignorauerit *l. vnum ex familia 67. §. si rem eod. tit.*
6. Intellige si adeat ex testamento. Secus enim est si adeat ab intestato quòties id facere potest impune ad excludendam fraudem quam alioqui pateretur *l. cùm pater 77. §. Titio fratri antepen. eod. tit. de legat. 2.*
7. Quoniam qui consentiit si agat & rem suam vindicet potest repelli per doli mali exceptionem *l. apud Celsum 4. §. quæsitum est si cùm* D. *de doli mal. except.*
8. Neque enim sola voluntate quisquam amittit dominium rei suæ *l. differentia 17. §. 1.* D. *de acquir. poss. l. traditionibus 20. C. de pact.*
9. Vnde etiam est quod dicimus, Aliud esse vendere, aliud vendenti consentire *l. aliud est vendere 160. de reg. iur.* Estque longe difficilius vt non possidenti detur actio quàm vt possidenti detur retentio *l. 1.* D. *de pignor.*
10. Patientia verò sola nunquam contractus est nisi in iis contractibus qui sola voluntate perficiuntur vt *in l. qui patitur 18.* D. *mandat.*
11. Quem constat haberi loco legatarij quoties aliquis alius aut ex asse institutus est, aut ex parte aliqua hereditatis *l. quoties 13. C. de hered. instit.* vt sequitur *in Definit.*
12. *d. l. quoties*, quamuis etiam heredis loco in plerisque habendum eum esse tradat Bart. *ad d. l. quoties & ad l. ex facto 35.* D. *de hered. instit.*

TIT. XII.

De repud. vel abstin. hered.

DEFINITIO I.

Qui bona hereditaria possidet si sit habilis ad succedendum præsumitur in dubio ea iure hereditario possidere.

BONORVM possessor hereditariorum, si alium possessionis suæ titulum non proferat,[1] iure hereditario possidere credendus est,[2] si aut institutus heres sit, aut legitimus. Præsumitur enim quilibet eo titulo possidere quo potest, & de quo constat.[3] Itaque aditæ hereditatis probatio non malè ex eo inducetur.[4] *Ita Senatus* in causa Roletæ de Gorreuodo contra Viccomitissam de Salins 12. Cal. Aug. 1592.

1 Nam si constet de vero titulo, nullus præsumptioni locus relinquitur; & ex illo titulo qui probatur, possessio æstimanda est.

2. Ponimus enim talem esse possessorem cui delata sit hereditas, & qui nulla re prohibeatur quominùs heres esse possit *l. delata 151. de verb. significe.*

3. *l. quadam mulier 77. D. de rei vindicat. l. merito 51. D. pro socio.*

4. *l. gerit 88. iun. & l. præced. & l. pro herede 20. D. de acq. hered.* Iunge *l. si quis extraneus eod. l. 1. & 2.* vbi Castr. & Corn. *C. eod. tit. de repud. vel abst. hered. l. 3. vers. & quod de subeunda C. de natur. liber. §. fin. Inst. de hered. qual. & differ.* Bald. *cons. 52. vol. 1. Socin. cons. 8. num. 1.*

DEFINITIO II.

Possunt liberi quos nondum constet abstinuisse, conueniri tanquam heredes, nec si dicant se abstinere prius sunt absoluendi quàm curator datus sit hereditati, secus in extraneis.

ITem aduersus eum institutam qui decessit superstitibus liberis prosequi actor potest contra liberos tanquam heredes,[1] in eámque rem petere vt ad iudicem euocentur: nec periculum expensarum vereri debet,[2] si forte abstinuisse paterna hereditate postea probentur. Iusta enim præsumptio est Patris heredem esse eum qui sit filius licet possit abstinere, nisi à quo tempore certum esse incipit abstinuisse.[4] Quid igitur si pendente lite dicat filius se abstinere, nec probari possit immixtio?[5] Nullam eo nomine expensarum condemnationem pati actor debet.[6] At neque absoluendus est filius ab obseruatione iudicij, priusquam hereditati iacenti curator datus sit.[7] Quid enim si curator datus docere velit præcessisse immixtionẽ,[8] aut, quod in filio idẽ est, amotas ab eo ante abstentionẽ res hereditarias?[9] Condemnandus adhuc erit filius tanquam heres.[10] Nam & ad eius qui hereditati curator datur, officium pertinet vt si fieri possit agnitam probet hereditatem, cùm ea ratione futurum sit vt idonea & soluendo fiat hereditas quæ alioqui soluendo nõ esset.[11] Siquidem, verum est quod vulgo dici solet soluendo esse hereditatem quæ habet heredem nullo legis & inuentarii aut in integrum restitutionis beneficio adiuuandũ.[12] In extraneo herede secus est. Neque enim tanquam heres conueniri potest, quin heres probetur,[13] & deficientibus actori probationibus aditæ hereditatis, expensarum condemnatio actori qui malè egit remitti non potest,[14] si non probabilis fuerit causa litigandi.[15] *Ita Senatus* ex tẽpore 5. Cal. Feb. 1589.

1. Quisquis enim filius est hoc ipso probatur suus heres *l. in suis 11. D. de liber. & post. l. in suis 14. D. de suis & legit.*
2. Quod vtique incurreret si in ius vocarer aliquem tanquam heredem qui tamen heres non inueniretur.
3. *l. 1. §. qui sunt in potestate D. si quis omiss. caus. testam.* Imò & filius postquàm se abstinuit adhuc heres est *l. cùm quæs. 30. §. sed etsi suus D. de fideic. libert.*
4. Non quasi per abstentionem desinat heres esse, *d. §. sed etsi suus*, sed quia post abstentionem non habetur heredis loco *l. si filius 12. de interrog. in iur. faciend. l. necessarijs 57. D. de acquir. hered.*
5. Quæ tamen cùm sit facti probari debet *l. 1. C. si min. ab hered. se abstin.*
6. Quia non requiritur immixtio vt filius sit heres sed vt non possit se abstinere *d. l. necessariis.*
7. Eo siquidem iure vtimur vt hereditati etiam quæ habet suum heredem tanquam iacenti curator detur, vt scripsi *in 1. part. Chiliad. De error. pragmat.*
8. Interest namque hereditatis vt habeat suum heredem non tantùm nomine sed etiam effectu vt videatur soluendo *l. 2. §. adoptiui ad SC. Tertyll. l. libertus 36. de bon. libert.*
9. Si enim post abstentionem amouerit ea res non inducit immixtionem *l. si quis seruum §. vl. D. de acq. hered.*
10. Non tantùm ciuili iure quod non sufficeret sed etiam prætorio, quia actiones à prætore dantur *d. l. necessariis.*
11. *l. quæ dotis 33. D. solut. matrim.*
12. *d. l. libertus 36. de bon. libert. l. 3. D. ad leg. falcid.*
13. Quia in extraneis nemo heres esse præsumitur *l. quia difficiles D. de interrog. in iur. fac. l. 2. C. de iur. delib. l. pro herede 20. de acq. hered.*
14. *Ex reg. l. eum quem temerè 79. de iudic.*
15. *l. qui solidum 78. §. etiam de legat. 2.*

DEFINITIO III.

Sui heredes præsumuntur se immiscuisse, nisi cùm hereditas damnosa est aut onerosa.

LIberi qui in potestate defuncti sunt mortis tempore statim & ipso iure heredes sunt siue ex testamento si instituti proponantur, siue ab intestato si intestatus pater decesserit. Nec quod se possunt abstinere quicquam facit.[2] Si tamen dubitetur an se immiscuerint an abstinuerint, ea præsumptio capienda est

da est quæ fauorabilior videatur, vt se immiscuisse credantur si lucrosa & compendiosa sit hereditas; abstinuisse verò si aut damnosa sit aut onerosa.[3] *Ita Senatus* in causa Goninæ Iarrin & Claudij Petit seu. Idib. Iulij 1592.

1. *l. in suis 14. D. de lib. & posthum. l. necessariis 57. D. hoc tit.*
2. *l. 1. §. qui sunt in potestate D. si quis omiss. caus. testam.*
3. *l. 1.* vbi Bart. & cæteri *C. si vt min. se ab hered. abstin.*

DEFINITIO IV.

Aduersus omissum inuentarij beneficium restitui maior non potest.

MAior ânnis vigintiquinque si delatam sibi hereditatem purè & simpliciter adierit petere postea non potest vt liceat sibi legis & inuentarii beneficium implorare non magis quàm vt ad hereditatem repudiandam admittatur.[1]

1. Dixi *Defin. 7. supr. de iur. deliber.* vbi vide.

DEFINITIO V.

Casus in quo is qui hereditatem possedit tanquam ab intestato potest admitti ad successionem testatu adeóque cum beneficio inuentarij etiam citra restitutionem.

QVi tanquam agnatus proximus hereditatem ab intestato possidebat ignorans testamentum quod vtiliter factũ postea apparuit, si eo testamento idem ipse scriptus reperiatur, heres quidẽ manet,[1] cũ superueniens testamẽti causa faciat quò magis nõ quominùs heres esse debeat, qui semel esse voluit:[2] Sed tamen optio ei relinquitur, an ex testamento an ab intestato heres esse malit,[3] quãuis vtroque casu perinde creditoribus ex ratione iuris & legatarijs ex edicto teneatur.[4] Quæ res facit vt legis & inuentarij beneficium quod ab initio non implorauit saluum quidem ei esse debeat,[5] sed tantùm propter legatarios tantùm de quibus antè exhibitum testamentum nihil suspicari poterat,[6] non etiam propter hereditarios creditores, quippe quorum ius ex testamento non pendeat,[7] tametsi proponas testamento declaratos creditores plerosque qui anteà ignorabantur. Cùm in eam nimirum rem comparatum sit beneficium inuentarii vt aduersus latens incertúmque alieni æris periculum sibi prospicere heres possit.[8] Itaque, quod nouum magis quàm mirum est, alio iure hic heres quod ad legatarios, alio quod ad creditores censebitur.[9] Nam & si beneficium inuentarii non indutisset, deferri ei condicionem oportet num hereditatem mallet omittere ne alioqui testamentarijs oneribus inuitus obligaretur, qui se ab intestato heredem putabat.[12] Neque stricta iuris ratio refragari videretur, quæ hereditatem semel quæsitam repudiari posse non patitur.[11] Nec enim quæri potuit hereditas ab intestato priusquam ex testamento repudiata esset,[12] neque rursus ex testamento repudiari ab illo qui sibi eo iure delatam ignoraret.[13] *Ita Senatus* pro Perroto contra Dominos Senatores Danise & de Beausuiour 15. Cal. Iunij 1590.

1. Nam ex communi ratione iuris qui semel heres fuit siue ex testamento siue ab intestato semper heres perseuerat *l. ait prætor 7. aliàs l. etsi sine §. sed quod Papinianus de minor. l. ei qui soluendo 88. de hered. instit.*
2. Tanquam cui delata fuerit hereditas duplici iure ex testamento scilicet & ab intestato *l. 1. D. de hered. petit. l. 2. famil. ercisc.*
3. Quia neque potuit adire ab intestato nisi repudiata priùs successione testamentaria nec rursus repudiare testamentariam priusquàm sciret sibi delatam vt scriptum est in fine huius Definitionis.
4. *l. 1. & tot. tit. si quis omiss. causs. testam. D. & C.*
5. Tamdiu enim competit quamdiu ab eo exclusus non est heres aut repudiatione aut tempore quorum neutrum hic dici potest. *l. vlt. C. de iur. delib.*
6. Vt scilicet improuisi oneris ratio habeatur. Nam quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio *l. de ætate 11. §. ex causa D. de interrog. in iur. faciend.*
7. Borum enim nihil interest an adeatur necne hereditas cùm æquè possint suum consequi ex distractione bonorum hereditariorum *l. paterfamilias 28 de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l. 13. de priuileg. credit.*
8. *l. vlt. C. de iur. delib. l. 4. D. ad SC. Trebell.*
9. Nam & olim creditoribus tenebatur heres in solidum etiamsi soluendo non esset hereditas *l. quæ dotis 33. solut. matr.* legatarijs verò non item *l. in ratione 11. §. quod vulgo ad leg. falcid.*
10. Nec enim ab intestato legata vlla deberi possunt adeóque nec relinqui si inspicias iuris veteris rationem *l. illud 13. §. 1. l. vlt. D. de iur. codicill.*
11. *l. sicut 4. C. hoc tit. cum similib.*
12. *l. illud 77. D. hoc tit.*
13. Ignorantia enim & acquisitionem impedit & repudiationem *l. nec is 17. §. 1. & seqq. D. hoc tit.* Vide tamen Cradet. *cons. 124. num. 1.* Vbi defendit heredem statim atque adit hereditatem siue ex testamento siue ab intestato debere inuentarium conficere cùm certum sit eum omnimodo futurum heredem maximè si nemo inuentarij confectionem impediat.

DEFINITIO VI.

Qui disputat de viribus testamenti hoc ipso fit heres ab intestato si heres esse velit & testamentum tandem probetur non valere.

ALia causa est eius, qui testamentum in quo alius heres scriptus erat, impugnauit; vt se ab intestato heredem faceret, siue nullum, siue falsum testamentum dixerit. Hic enim etsi ob litem in dubio constitutus videtur, vt hereditatem adire nequeat, vtpote de testamenti viribus dubitans,[1] hoc ipso tamen, quod impugnat, testamentum cùm sit capax hereditatis ab intestato acquirendæ fit heres ab intestato si testamentum non valeat. Quæstio enim de iure testamenti facit duntaxat ne ex testamento

quisquam interea heres esse possit licet testamentum valeat,non autem ne ab intestato heres sit qui proximior est, si testamentum non subsistat.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.nec is 17.in princip.*iunct.*l.seq.l.si is ad quem 22.vers.*veluti agnatus proximus *l.23.l.cùm falsum 46.l.eum qui 51.l.in plurium 70.l.pater 93.l.Clodius 97.vers.dicebam D.hoc tit.* Guill.Bened.in verb.*mortuo itaque testatore 1.num.* 356. Iunge textum elegantem *in l.scriptus 12.de Carbon.edict.*

2. Vt enim quis heres sit ab intestato sufficit vt nihil sit quod impediat delationem successionis ab intestato, quam vtique nihil impedit cùm certum est testamentum non valere,itaque facilius est vt impediatur acquisitio hereditatis testamentari q.Nullitatis tamen quæstionem non impedire additionem ex testamento ait Bald.*in l.3.per ill.text.C.hoc tit.in 3. notab.* vide Bart.*in l.gerit num.19.& 31.D.eod.& in l.filio preterito num.24.de iniust.rupt.* Vide *l.2.C .de iur.& fact. ignor.* Certè ignorantiam heredis non impedire successionem intestati apparet ex *l.si filius 16.de liber.& posthum l. vlt. D. de condic.insitit.*

DEFINITIO VII.

Ex sola aduersarij confessione heres nemo fit, & probetur erronea confessio hoc ipso quod quis se talem dixit non probat.

NEmo ex sola aduersarii confessione fit heres,tametsi ex testamento aut ab intestato delata ei sit hereditas. Heredem enim non delatio facit sed acquisitio hereditatis,[1] quæ non nisi per additionem fit in extraneis heredibus.[2] Ergo multò minùs proderit aduersarij confessio ei qui probare non possit delatam sibi hereditatem siue ex testamento, siue ab intestato.[3] Hoc ipso enim probatur confessio erronea, quod qui heredem se dicit, se talem non probat.[4] Itaque si conuentus ego à te tanquam herede Titij procuratorem in iure constitutum & in ipso actu constitutionis Titij heredem te nominauerim,nocere mihi nominatio non debebit,quæ minùs vtique quàm confessio est.[5] Nam etsi partem debiti tibi vt heredi soluissem,non idcirco reliquam partem soluere cogendus essem. Quinimò solutam indebitam repetere possem te nihil probante.[6] Denique quandiu non apparet an heres sis necne, nulla ratio est vt condemnari debeam siue per diffinitiuam siue per interlocutoriam iudicis sententiam, quia de personis ante omnia quærendum & cognoscendum est,[7] nec si satisdationem offeras vt interlocutoriam feras condemnationem prodesse tibi ea res debebit,[8] vt legitimam ad agendum personam habere videaris, quam reuera non habes[9]. *Ita Senatus* ex tempore Non. Iuniis 1590.

1. *l.delata 151.de verb.signific.l nec emere 16.C.de iur.delib.*
2. Aut gerendo pro herede *l.pro herede 20.l.gerit 88.& pass.D.hoc tit.l.in suis 14.de suis & legit.*
3. Prius enim est vt delata sit hereditas quàm vt heres quis esse possit.*l.nec is 17.§.1.l.si is ad quem 22.l.illud 77.* D.*hoc tit.l.1.2.& 3.D.de petit.hered.*
4. Quamuis difficilis sit probatio aditæ hereditatis *l.3.de interrog.in iur.fac.*
5. Verba enim enunciatiua non probant adeo plenè quin admittatur probatio in contrarium *Not in l. optimam* C. *de contr.stipul.*
6. *tot.tit.*De *condict.indeb.*
7. Vt non priùs iuris ratio quàm persona quæratur *l.quidam referunt* 14.D.*de iur.codicill.*
8. *arg.l.2.D.vt legat.seu fideic.seruand .caut.caueat.& arg.l.testamento 17.§.non omnimodo* D.*de test.tutel.*
9. Satisdatio enim non prodest ad agendum nisi vt caueatur de rato,si dubitetur de mandato *l.1.C.de procurat.*

DEFINITIO VIII.

Filio qui paterna bona malo more attigit non superest beneficium abstentionis.

SVum heredem qui per suppositam matris personam prætextu dotis paternas res diu possederat, omniáque gesserat,quæ post immixtionem gerere potuisset, abstinendi beneficium amisisse constabat,[1] quamuis in extraneo herede non idem fortasse responderetur. Etsi enim verissimum est quod prudentibus placuit Bonis se patris miscere videri eum qui remoto familiæ vinculo pro herede gerere videretur,[2] facilius tamen filius quàm extraneus hereditari obligatur,[3] quippe qui iam ipso iure sit obligatus,[4] Adeò vt dici possit non esse sine herede eum qui suum heredem habet,quamuis se abstinentem,[5] licet non habeatur à Prætore heredis loco[6]. Indéque nimirum euenit, vt suus heres qui celandi & subripiendi animo paternas res amouit,prætoris beneficium frustrà postmodùm imploret,[7] Neque tamen similiter extraneus pro herede gessisse dicatur, ob id solùm quod rem hereditariam subripuerit aut celauerit. Nam imò verò admissum hoc contrariam prorsus voluntatem declarat. Cur enim expilaret aut celaret si heres esse vellet? [8]Nec filio prodesse potuit quòd cùm patri iusta faceret, protestatus fuerat non immiscendi se animo id facere sed solo intuitu pietatis.[9] Ea siquidem protestatio hactenùs ei prodesse debuit ne ex eo actu obligaretur,[10] at non vt hac indemnitatis fiducia grassandi liberiùs in paterna hereditate facultatem nanciscoretur.[11] Alioqui facilè esset eo remedio fraudem comminisci prætorisque beneficium ad iniuriam passim traheretur, quod vtique non est permittendum.[12] Vnde illud etiam est quòd si quis suus dicat hereditatem se retinere nolle, aliquid autem ex hereditate amouerit abstinendi beneficium non habet.[13] Sanè si antè immixtionem abstinere se dixisset, facilius admitteretur vt ob res post abstentionem amotas furti actione creditoribus teneretur,quàm vt qui semel abstinuisset ex post delicto obligaretur.[14] *Ita Senatus* pro Barandier contra viduam Ioannis Perier mense Iul.1592.

1. *l.si is qui bonis 91.D.hoc tit.*
2. *l.eum bonis 84 eod.*
3. *Arg.l.2.C .de iur.delib.*
4. *l.in suis 14.de suis & legit.l.necessariis 57.*D.*hoc tit.*[21.5.*qui sunt in potestate D.si quis omiss.causs.testam.*
5. *l.cùm quasi 30.§.sed etsi suus de fideic.libert.*
6. *l.si filius 12 de interrog.in iur.faciend,d.l.necessariis.*
7. *l.si seruum 71.§.prator ait* D.*hoc tit.*
8. *l.si quis extraneus 21.eod.*

9. Ex

9. Ex consilio Vlpiani *in l. pro herede 20.§.1. eod.tit. & in l. etsi quis 14.§. plerique de religion & sumpt.funer.*
10. *d.§.plerique.*
11. *Arg.l. quia satisdatio 6. de suspect. tutor. l.duo fratres 78.* D.*hoc tit.*
12. *l Paulus notat 8. de pact. stipulat. l.si emancipato 17.* D. *de legat. præst.*
13. *d.l.si seruum 71.§.si quis suus D. hoc tit.*
14. *Ead.l.si seruum §.vlt.*

DEFINITIO IX.

Filius qui possedit bona paterna pro dote matris iam viuo adhuc patre non videtur se immiscuisse.

NOn idem erit si filius post mortem patris retinuerit sine protestatione possessionem bonorum paternorum, quam viuo adhuc patre occupauerat,[1] pro dote matris ante patrem defunctæ.[2] Id enim vtique suo iure facere potuit, & citra ius ac nomen heredis,[3] cùm idem ius retentionis habeat pro dote materna in bonis paternis, quod haberet mater ipsa si viueret.[4] *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1593.

1. Scilicet tanquam heres matris *ex l. 1.C.de bon.matern.*
2. Pro qua dote certum est habuisse filium obligata omnia bona patris ex *l. vnic.C. de rei vxor. action.*
3. *l.pro herede 20.§. Papinianus* D.*hoc tit.*
4. *l. vbi adhuc 29. C.de iur.dot.* Nam cui damus actionem de pignore multò facilius damus retentionem pignoris *l. 1. D.de pignor.*

DEFINITIO X.

Filius qui semel se immiscuit non potest se exonerare,neque negando se heredem neque abstinendo.

FIlio qui paternis bonis se abstinere vult, prodesse non potest quod post immixtionem ab vno ex creditoribus hereditariis in iure interrogatus an heres esset palam negauerat,[1] Etenim præter id quod eo iure vtimur vt huiusmodi responsiones ad interrogationem vnius ex creditoribus factæ aliis qui non interrogauerunt nec prosint nec noceant,[2] Illud etiam constat eum qui semel se immiscuerit abstinere posteà non posse, nisi minor ætas inducat beneficium & auxilium restitutionis.[3] Adde quod nemo condicionem suam meliorem facere respondendo potest, deteriorem potest.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua suprà SC.9.

1. Alioqui expediet ei negare etiam per mendacium *l. illud 7.§. pen.de tribut. act.*
2. *Ex l.vlt.de interrog.in iur.fac.*
3. *l.necessarius* 57. D.*hoc tit.* vbi tamen excipitur pupillus.
4. *l.& quia 6.§. de interrog.in iur. faciend.*

DEFINITIO XI.

Neque tutor neque curator aut adire,aut repudiare hereditatem potest,adeóque nec pater adire cum filio nec repudiare sine filio.

CVrator hereditatem minori delatam repudiare minoris nomine non potest, quia nec adire posset,[1] adeóque nec autoritatem minori ad adeundum præstare.[2] Tutor autem etsi hoc plus iuris habet quàm curator ad adeundam vel repudiandam hereditatem accommodare pupillo autoritatem potest,[3] quia personæ magis quàm rebus datur,[4] ideóque supplet facilius ex suo quod iudicio pupilli deest,[5] Ipse tamen nec adire potest, nec repudiare.[6] Quin etsi bonorum possessionem petere potest pupilli nomine,[7] quoniam in petenda possessione minùs iuris animíque versatur quàm in adeunda hereditate,[8] repudiare tamen eam nequit, quia repudiatio illa esset alienatio quæ tutori interdicta est.[9] At nec pater sine filio repudiare potest delatam filio hereditatem,[10] quia licet per filium adeuntem possit acquiri hereditas patri volenti & adire iubenti,[11] per eum tamen repudiatio facienda est qui ipse adire potest,[12] nec tam cui acquiri possit commodum hereditatis, quàm quis heres institutus sit, inspiciendum est.[13] Præsertim cùm nolente patre hereditatem sibi per filium acquiri futurum sit vt filius sibi acquirere si velit possit:[14] quippe qui eo casu capax sit acquisitionis.[15] *Ita in Senatu tractatum est* in ea causa de qua Defin.22.infr. De except.

1. *l. per curatorem 90. D.hoc tit.*etsi vulgo ibi legitur *per procuratorem* & malè vt alibi scripsi.
2. *l.cùm in vna 17.§.tutor.* D. *de appellat.*
3. *l.Move 8.& seq. D. hoc tit.*
4. *l.Quia personæ 14.* D.*de testam. tutel.*
5. *l. in negotiis 5.de reg.iur.*
6. Quia eius est adire vel repudiare cui lex detulit hereditatem *l. nec is 17.§.1.& l.seq. D. hoc tit.* lex autem defert hereditatem pupillo non tutori *d. l. pupillus 9. D. hoc tit. l. 5. C. de iur. delib.*
7. *l. tutor.8. D. de bonor poss.l.1.§.1. & §. tutor impuberis* D.*de succes. edict.*
8. Vnde est quod etiam seruus potest bonorum possessionem pro alio admittere *l. seruus 7. in princip. de bonor. poss.*
9. *d.l. tutor 8.eod. & d.l.1.§. tutor impuberis de succes.edict.*
10. *l.is qui heres 13.§. vlt D.hoc tit.de succes. edict.*
11. *l.qui in aliena 6. l.si quis mihi 25.§.sufficit eod.tit.l.1.* vbi not.*C. qui admitt. ad bonor.poss.*
12. *l.is potest 18.*D.*hoc tit.*
13. Institutum enim esse facti est non iuris. Quæ autem facti sunt non transeunt ad patrem vt nec ad dominum *l. qui heredi 44. De condic.& demonstr.*
14. Quæ ratio & sententia est *d.l. is qui heres 13.§. vlt.* D.*hoc tit.*
15. *l.cogi 16.§.si pater l. imperator 59. D.ad* SC.*Trebell.d.l.1. C. qui admitt.l.4.§. sed & filius familias* D. *de edend.*

DEFINITIO XII.

Is cui delata est hereditas si interrogante vno ex creditoribus respondeat se heredem conueniri potest tanquam heres à cæteris omnibus creditoribus.

QVi apud iudicem interrogatus an filij heres esset in bonis aduentitiis, responderat se heredem esse,[1] cùm in ea lite tanquam heres egisset aut excepisset, tum succubuisset, implorabat auxilium restitutionis in integrum vt filij hereditatem repudiare posset,[2] in præiudicium aliorum creditorum, à quibus tanquam heres vrgebatur. Quidam putabant audiendum esse, si aliud nihil fecisset per quod pro herede gestisse diceretur:[3] Moti ex eo quod à prudentibus responsum est, Confessionem & responsionem eius qui alio interrogante dixerit se heredem, non nisi ei qui interrogauit prodesse debere.[4] Dicebam eum cui delata est siue ex testamento siue ab intestato hereditas si dicat se heredem esse velle siue in iudicio siue extra iudicium id profiteatur hoc ipso gerere pro herede.[5] Quis enim obsecro apertior aut certior animus amplectendæ hereditatis? Adeò vt etiam filius qui patris hereditate se abstinuit si post abstentionem responderit se heredem perinde obligetur hereditati acsi non abstinuisset.[6] Nimirum quoniam qui se abstinuit quamuis à Prætore heredis loco non habeatur,[7] re vera tamen suus heres manet,[8] ideóque nil obstante abstentione pro herede gerere quandocunque potest.[9] Atqui constat eum qui semel heres factus sit semper heredem manere:[10] neque fieri posse vt pro parte quis heres sit reuera quin sit in solidum quia non potest hereditas pro parte deferri vel acquiri.[11] Longéque aliam sententiam habet responsum illud quo nostri in contrarium abutuntur.[12] Est enim non de illo qui cùm heres esse posset dixerat se heredem esse, sed de filio qui neque heres erat, neque bonorum possessionem acceperat, id est qui heres esse tametsi maximè vellet non poterat.[13] Nam quisquis filius est is si neque exheredatus sit neque emancipatus haud dubiè heres patri est, & quidem necessarius,[14] siue ex testamento siue ab intestato.[15] Nec quod potest se abstinere quicquam facit:[16] Exheredatus autem nec si velit heres tamen esse potest iure ciuili,[17] aut bonorum possessor iure prætorio, nisi priùs rescisso per inofficiosi querelam testamento.[18] Emancipatus quoque, cùm sit iuri ciuili incognitus, ac pro extraneo habendus,[19] non potest heres esse nisi cùm est institutus, sicut nec extraneus quilibet,[20] sed tantùm fieri bonorum possessor iure prætorio ex capite Vnde liberi.[21] Porro nemo dixerit sic agnosci posse bonorum possessionem, vt quis in iure respondeat se heredem esse:[22] cùm neque agnita bonorum possessione heres fiat is qui agnouit sed bonorum possessor.[23] Itaque mirum non est filium, qui neque patris heres sit, neque esse possit, ex eo solo quod se heredem esse falsò responderit, non obligari hereditati.[24] Nempe quia prius est vt heres aliquis esse possit, quàm vt ei ex confessione sua acquiratur hereditas.[25] Et tamen non eò minùs æquum est perinde conueniri eum posse ex confessione & responsione sua acsi reuera heres esset.[26] Non quòd eũ confessio sola heredẽ facere potuerit sed vt ipsi contra se credatur, & propter mendacium.[27] At quoniã id ius non nisi ex interrogatione oritur,[28] illud etiam æquum est ei soli prodesse responsionem qui interrogauit, non item cæteris creditoribus,[29] ne alioqui ex alterius facto alteri quæratur actio contra iuris regulam.[30] *Ita tractatum est* in causa Ludouici Costerg in relationibus libellorum 5. Cal. Febr. 1594.

1. Habet enim filiusfamilias hodie in aduentitiis heredem *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.*
2. Tanquam nondum à se aditam & acquisitam *ex l. nec emere 16. C. de iur. delib.*
3. Geritio enim pro herede & facti est & animi *l. pro herede 26. in princ. & §. Papinianus l. geris 88. D. hoc tit.*
4. *l. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*
5. *§. vlt. Inst. de hered. qualit. & differ.*
6. *l. si filius 12. de interrog. in iur. faciend.*
7. Quod ad hoc scilicet vt paternis creditoribus teneatur *l. necessariis 57. D. hoc tit.*
8. *l. cùm quasi 30. §. sed etsi suus de fideic. libert.*
9. Quamuis non similiter possit è contrario se abstinere vbi semel se immiscuit, Nisi pupillus sit aut minor *d. l. necessariis.*
10. *l. ait prætor 7. aliàs l. etsi sine §. sed quod Papinianus D. de minor. l. ei qui soluendo 28. de hered. instit.*
11. *l. 1. & 2. D. hoc tit. l. si ex pluribus 9. D. de suis & legit.*
12. *In dict. l. vlt. D. de interrog. in iur. faciend.*
13. Non enim potest nuda voluntas heredem facere nisi cui lex priùs detulerit hereditatem *l. nec is 17. §. 1. l. si is ad quem 22. l. illud 77. & pass. D. hoc tit.*
14. *d. l. necessariis l. in suis 11. de liber. & post. l. in suis 14. de suis & legit.*
15. *l. apud hostes 9. C. eod. tit. de suis & legit.*
16. *l. 1. §. qui sui in potestate D. si quis omiss. cau. test.*
17. *d. l. in suis 11. in fin. & tot. tit. de liber. & posthum.*
18. *l. non putauit 8. de bon. poss. contr. tab.*
19. *l. quin etiam 55. in fin. de rit. nupt.*
20. *l. hereditas 5. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
21. Nullo scilicet facto testamento. Alioqui debet venire per contra tabulas *l. 2. D. si tab. testam. null. exstab.*
22. Quamuis qui petit bonorum possessionem cùm ei delata esset iure ciuili hereditas hoc ipso fiat heres quasi per veritionem pro herede *l. puberem 12. C. de iur. delib.*
23. Nec enim potuit prætor facere heredem *§. quos autem Inst. de bonor. poss.*
24. Semper enim supponendi sunt termini habiles *vulg. l. adigere 6 §. quamuis de iur. patron.*
25. Confessiones enim falsæ ita ratæ sunt si id quod in confessionem venit, & ius & naturam recipere possit *l. confessionibus 13. in princip. & l. seq. §. vlt. de interrog. in iur. faciend.*
26. Non tanquam heres sed actione interrogatoria ex edicto prætoris *d. l. vlt. eod. tit.*
27. *l. & quia 6. §. 1. l. de etate 11. §. 1. & 5. qui interrogatus & pass. eod. tit.*
28. Vnde & interrogatoriæ cautiones dicuntur de quibus in *eodillo tit.*
29. Quæ sententia & ratio est *d. l. vlt.*
30. *l. stipulatio ista 38. §. alteri de verb. oblig. l. 1. C. per quas person. nob. acquir. l. cùm vnus 12. de reb. auctor. iudic. possid.*

DEFI-

DEFINITIO XIII.

Aduersus aditam ab herede hereditatem restitui heres heredis non potest.

HEres Titij non est audiendus si in integrum restitui velit, aduersus aditionem à Titio factam hereditatis Sepronianæ,[1] si quid à Titio factũ sit quod nesciatur an adeundi animo fecerit necne. Defuncti nãque animus per heredem explicari nequit. Et in dubio credendus est defunctus fecisse animo adeundæ hereditatis quod alio iure facere non potuit.[4] *Ita Senatus* prid. Id. Mart. 1595. in relationibus libellorum contra D. de Marcosey.

1. Quisquis enim voluntarius heres est heredis, necessariò est illius heres cui heres ipse successerat *l. si quis filiumfamilias 7. §. 1. D. hoc tit. l. vlt. C. de hered. inst.*
2. Aditio siquidem non tantùm facti est sed etiam animi *l. pro herede 20. l. gerit 28. & pass. D. hoc tit.*
3. *l. si ita legatum 65. §. 1. de leg. 1.*
4. *d. l. pro herede 20. §. Papinianus D. hoc tit.*

DEFINITIO XIIII.

Querela de expilatione hereditatis in testamento facta non probat aditam fuisse à defuncto hereditatem.

QVi testamento conquestus est expilatam à fratre aut alio hereditatem quæ sibi fuerat delata, non satis voluntatem suam declarasse videtur an heres esse vellet.[1] Fieri namque potest vt adeò expilatam sciuerit hereditatem, vti ne vnquam fuerit illam aduturus; Vtpote factã ex expilatione minùs idoneam.[2] Ideóque nec hereditatem quasi aditam ad heredem suum transmittet.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 3. Id. Maij 1595.

1. Aliud esset si de illa hereditate tanquam sua in testamento suo dispositum fuisset *l. si quis à 6. C. de iur. delib.*
2. Nec enim facilè quisquam credendus est aduturus fuisse damnosam aut suspectam hereditatem *l. 4. D. Ad SC. Treb. l. filium 20. de bon. poss. contr. tab. l. nec emere 6. C. de iur. delib.*
3. *l. vnic. §. in nouissimo C. de cadue. tollend.*

DEFINITIO XV.

Extantibus suis heredibus quamuis se abstinentibus heredibus neque iacet, neque vacat, & ideò non hereditati dandus est curator sed bonis, ni si agnatus vel cognatus aliquis velit succedere.

SI patri defuncto superstites sint liberi, qui in morientis fuerint potestate, quantumuis à paterna hereditate abstinuerint, non potest curator hereditati tanquam iacenti dari.[1] Neque enim vlla vnquam est in suis heredibus iacens hereditas,[2] Imò ne vlla hereditas quidem, cùm ipso iure sint heredes,[3] eáque continuatio quædam dominij potiùs quàm hereditas censeatur.[4] Ideóque dicimus non esse sine herede eum, qui suum heredem habet quamuis se abstinentem.[5] Quid ergo? Curator dandus est bonis tanquam vacantibus, si id creditores petant,[6] vt habeant cum quo de suis iuribus experiri possint,[7] Nimirum si nec agnati aut cognati proximiores velint succedere.[8] Nam cùm filius qui se abstinuit non habeatur à Prætore heredis loco, apparet non posse personam eius impedire quominùs admittatur agnatus proximus non ad adeundam iure ciuili hereditatem;[10] (cùm iuris ciuilis ratio non patiatur plures eodem tempore præsertim suis heredibus existentibus in solidum heredes esse,[11]) sed ad petendam bonorũ possessionẽ,[12] quæ sanè hoc casu si quo alio, etiam hodie necessaria est post abrogata tot Iustiniani constitutionibus veterã omnia De bonorum possessionibus iura.[13] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 11. Sup. De curat. furios. & aliis extra minor. dand.

1. Tunc enim curator dandus est cùm bona iacent & quidem per longum tempus; puta si heres sub condicione scriptus sit aut si deliberet de adeunda hereditate *l. 1. de curat. bon. dand. l. si diu 8. de D. quib. ex caus. in poss. eat.*
2. Iacens enim dicitur hereditas quæ nondum habeat sed habere sperat, Vacans verò quæ nec habet nec habere sperat. *l. 1. de success. edict. l. nec vllam 13. §. item si quis de petit. hered.*
3. Id est citra vllam aditionem *l. in suis 14. de suis & legit.*
4. *l. in suis 11. de liber. & post.*
5. *l. cùm quasi 30. §. sed etsi suus de fideic. libert.*
6. *d. l. 1. & tot. tit. de curat. bon. dand.*
7. Cùm filius qui se abstinuit, non cogatur excipere actiones *l. necessariis 57. D. hoc tit.* non possit autem iudicium esse sine reo, non magis quàm sine actore *cap. forus de verb. signif.*
8. *d. l. 1. & tot. tit. De success. edict.*
9. *l. si filius 12. de interrog. in iur. faciend.*
10. *l. 2. C. vnd. liber. l. 2. C. pro hered.*
11. *l. quod contra 141. §. vni duo de regul. iur.*
12. *l. defunctis 6. C. de legit. hered. §. placebat Inst. de legit. agnat. success.*
13. Præsertim post *Nouell. Iust. 118. de hered. ab intest. ven.* quæ sustulit veteres illas differentias fuitatis, & eminclipationis itémque agnationis & cognationis quantum ad ius succedendi, Iunge *l. vlt. C. qui admitt. ad bonor. possess. poss.*

DEFINITIO XVI.

Aliud est negare se heredem, aliud repudiare.

QVi in iure interrogatus an heres esset illius à quo fuerat institutus, aut cuius erat agnatus cognatúsve proximus, negauit se heredem, non idcirco repudiasse intelligitur,[1] Quia quandiu non adiit hereditatem verum est heredem eum non esse, licet nec repudiauerit.[2] Itaque saluum illi erit ius adeundi quandocunque,[3] dummodo intra annum trigesimum:[4] Et ob id nimirum arctandus

est,vt disertis verbis declaret, an repudiet, necne, Vt si repudiare se dicat numquam possit admitti ad eam adeundam.[4] Interim igitur dari non poterit curator hereditati tanquam iacenti,[5] multò minùs bonis tanquam vacantibus, [6] nisi si heres institutus, aut cui ab intestato delata est hereditas, petierit tempus ad deliberandum,atque intereà curatorem bonis dari creditores velint.[7] Quid tamen si per imperitiam iudicis curator hereditati iacenti datus sit ante repudiationem,tum verò secuta sit repudiatio?[8] Non conualescet curatoris datio quæ ab initio inutilis fuit,[9] Ac multò minùs si ex iis quibus coniunctim erat delata hereditas, quidam duntaxat repudiauerint. Aliis enim qui nec decessisse nec repudiasse probabuntur,accrescent repudiantium portiones, [10] Nec proinde vlla pars hereditatis aut iacere aut vacare videbitur. [11] Sed obtinent quidem hæc quæ diximus in extraneis heredibus, at non in suis. Nam si suus heres interrogatus in iure negauerit se heredem,hoc ipso abstinuisse credendus est,[12] Cùm alioqui si responsionem referas ad iuris ciuilis rationem, fieri nequeat vt heres non sit, qui & suus & necessarius est.[13] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Erat enim repudiatio actus sollennis & legitimus,sicut aditio, fiebátque in iure *l. 4. C de repud.vel abstin. hered.* iunct. *l.actus legitimi 77.de regul.iur.*
2. Est enim hoc medium inter Heredem esse & Hereditatem repudiasse, heredem scilicet non esse *l.si curatoris 9. C. de iur.delib.*
3. Ius enim adeundi præscribitur hodie spatio tri ginta annorum,vt & cætera iura perpetua *l.3.C.de præsc.30.vel 40. annorum l. hereditatis 7.C.de hered.petit.*
4. *l.sicut 4.C.hoc tit.*
5. vt dixi *Desin praced.num.1.*
6. Non enim vacant bona quandiu heres speratur aut bonorum possessor *l.vlt.de success.edict.*
7. *l.1.de curat.bon.dand.l si dius 8.quib.ex caus.in poss.eat.*
8. Ratio dubitandi est,quia res hac in specie peruenit ad eum casum à quo incipere patuit.
9. *Ex reg.l.quod ab initio 29.de reg.iur.*
10. *l.vnic.C.quand.non petent.l.qui ex duabus 53.§.1.D.hoc tit.*
11. Quia is cui adcrescit portio coheredis iam ab initio eam adiisse intelligitur *l.si quis heres 35. l si duo 38. & pass. eod.tit.*
12. Quoniam is qui abstinet quamuis reuera sit heres non tamen habetur pro herede *l.si filius 12.de interrog. in iur. fac.l.necessariis 57.hoc tit.*
13. *d. l.necessariis l.cùm quasi 30.§.sed etsi suus de fideic.libert.*

DEFINITIO XVII.

Curator hereditati iacenti dandus non est,nisi auditis priùs iis omnibus qui quoquo iure possunt succedere.

ETiamsi per contractum aut extra iudicium heredes instituti, aut legitimi repudiauerint hereditatem sibi delatam,[1] Non ideò tamen statim hereditati tanquam iacenti,curator dandus est,iis inauditis,licèt hereditarii creditores id postulent.[2] Quid enim si in ea fortè sint ætate vt per restitutionem in integrum iis succurri oporteat vt adire possint?[3] Quid si mutata voluntate dicant nunc velle heredes esse, nec creditores causam habeant propter quam impedire debeant?[4] Quid si eam repudiationem,qua creditores nituntur,per vim aut dolum aut metum extortam esse dicant? [5] Igitur vocari eos oportebit, nec prius dari à iudice curatorem hereditati quasi iacenti, quàm in iudicio dixerint omnes qui heredes esse possunt,nolle se heredes esse aut tempus petierint ad deliberandum.[6] Intellige si alii sint agnati, cognatiue,qui primis heredibus exclusis possint adire.[7] Nam si nulli supersint præter fiscum, desinit esse hereditas, incipítque nomen habere bonorum vacantium.[8] Quorum alia ratio est quàm hereditatis, vel in eo maximè quod non inducunt successionem in vniuersum ius.[9] Ideóque nec tenetur vltra vires bonorum vacantium,qui succedit in bonis vacantibus, [10] quomodo tenetur vltra vires hereditatis, qui succedit in hereditate.[11] *Ita Senatus* in causa Ludouici Velat,& Bartholomæi Truchet 3.Cal.Decemb.1595.

1 Nec enim repudiatio hereditatis est hodie actus sollénis vt olim sed potest fieri quocunque loco & quacunque testatione voluntatis §.*vlt.Inst.de hered.qualit.& differ.* Iunct.*l.4.C.hoc tit.*
2. Quamuis ad eorum postulationem soleat curator dari bonis *l.2.D.de curat.bon.dand.l. Aristo 5.D.de iur.delib.*
3. *Ex l.1. & tot.tit.C.si vt omiss.hered.*
4. Interest enim creditorum vt sit aliquis heres potiùs quàm vt nullus,& vt bona dominum habeant potiùs quàm vt iaceant *l.1.D.de success.edict.*
5. Nec enim quod factum est per vim vel dolum,ratum à prætore haberi debet *l.si mulier 21.§.1.D.quod met.caus.*
6. Quo etiam casu curator bonis dandus est *l.idem priuilegium 22.§.1.de reb.autor.iud.poss.* non autem hereditati vt pragmatici loquuntur iacenti.
7. Placuit enim Iustiniano vt hodie in agnatis quoque sit successio §.*placebat Inst.de legit.agnat.success.*
8. Fiunt enim vacantia hoc ipso quod nullus amplius successor speratur *l. vlt.*D.*de success. edict. l. habere licere 57. de euict.*
9. Alia enim ratio est bonorum,alia hereditatis cùm bona non dicantur nisi deducto ære alieno, quod in hereditate diuersum est *l.subsignatum 39.§.bona l.hereditatis 119.de verb.signif.*
10. Id est fiscus *l.1.§.an bona D.de iur.fisc.d.l.habere licere.*
11. *l.quæ dotis 33.D.solut.matrim.*quia soluendo est hereditas quæ inuenit heredem *l.libertus 36.*D.*de bon. libert.* Nisi adita sit hereditas cum beneficio legis & inuentarij *l.vlt.C.de iur.delib.& Nouell.1.De hered.& falcid.*

DEFINITIO XVIII.

Abstentio non fit nec inducitur nisi ex verbis disertis & expressis.

FIlius à paterno creditore conuentus vt heres patris dixerat paratum se pati, vt executio fieret in bonis paternis,saluis tamen iuribus maternis, [1] Non ideo satis declarasse videtur, an paterna hereditate abstinuerit. [2] Itaque non eo minùs condemnandus est tanquam heres patris nisi expressim abstineat,[3] quia ipso iure heres est, [4] Nec prius habetur non heredis loco, quam disertis verbis abstinere se dixerit.[5] *Ita Senatus* contra Vincentium Petel Maurianensem 10. Maij 1596. in secreto auditorio.

1 Quo-

1. Quomodo solent plerique & possunt salua pignoris sui causa etiam alienationi consentire *l.4.§.1.D.quib. mod pign. vel hypoth.soluit.*
2. Aliud enim est se abstinere, aliud verò neque immiscere se,neque abstinere *l.1.vbi not.C.si min.ab hered.se abstin.*
3. Eum siquidem solum qui se abstinuit prætor non habet heredis loco *l.si filium 12.D.de interrog.in iur fac.*
4. Nec quòd se potest abstinere quicquam facit *l.1.§.qui sunt in potestate D.si quis omiss.caus.testam.* Adeò vt nō sit sine herede qui suum heredem habet,quamuis se abstinentem *l.cùm quasi 30.§.sed etsi suus* D.*de fideic.libert.*
5. Abstentio enim facti est,fuitque olim actus sollennis quem necesse erat fieri in iure exemplo repudiationis *l. pen. D.de autor.tutor.l.sicut 4.C.hoc tit.*

DEFINITIO XIX.

Heres institutus in priore testamento habente clausulam derogatoriam non eo minùs prohibetur succedere ab intestato quod hereditatem ex priore testamento repudiauerit,quamuis alius sit institutus in posteriore.

QVod dici solet agnatum proximum si idem testamento heres scriptus sit, & legitimam hereditatem petierit hoc ipso testamentariam repudiasse videri[1] semper obtinet. [2] At tunc duobus conditis testamentis posteriori derogatum esse per clausulam appositam in priore, [3] agnatum verò, qui in priore fuerat institutus, scientem & vltrò petiisse legitimam hereditatem, An ideo excludetur ab intestati successione quia destituto priore testmento supersit posterius,quod impediat ne ab intestato succedi possit? Videtur id consequens iuris regulæ,quæ legitimæ successioni locū nullū dat,quandiu ex testamento succedi potest. [4] Sed non ita est, quia licet destituatur prius testamentum ex quo repudiatur hereditas,[5] non ideò tamen conualescit posterius quod nunquam voluntatem testatoris habuisse intelligitur.[6] *Ita Senatus* in causa N.Francisci Poysat procuratoris fiscalis Bugiensis prouinciæ 30. Maii 97.

1. Scilicet in necessarium antecedens quia nec priùs competit legitima hereditas quàm testamentaria sit repudiata *l.illud dubitari 77.D.hoc tit.*
2. Nimirum ex regula quæ habet Eum qui vult consequens, etiam velle hoc ipso necessarium antecedens *l. 2.D. de iurisdict. l.ad rem mobilem 56.l.ad legatum 62.D.de procurat.*
3. Quam vocant clausulam derogatoriam de qua tam multa scripsimus *Desin. 9.& seqq.supr.de testam.* & in posteriore parte *Hemischiliad.De error.pragmat.*
4. *l.quandiu 39.D.hoc tit.l.quandiu 89.de reg.iur.* nisi in casu valde singulari *l.si quis ita 82.* D.*de hered.instit.*
5. *l.si nemo 9.D.de testam.tutel.l.1.*D.*de iniust.rupt.*
6. Testamentum enim sine testatoris voluntate nullum esse potest *l.1.D qui testam.facer.poss.l.si mihi 12.§.1.de leg.1.l. si quis in principio 22.de legat.3.*

DEFINITIO XX.

Qui hereditatem aut portionem hereditariam alteri cessit certo precio vel certo pacto quod si loco precij potest à creditoribus hereditariis tanquam heres conueniri.

LOngè alia ratio est prætermittētis hereditatem etiam accepto pretio,vt substituto vel sequentis gradus agnato locum faciat,[1] alia verò eius, qui portionem hereditariam sibi competentem coheredibus cessam voluit ea lege, vt ab ea quoque æris alieni portione, quæ ipsum contingebat immunis esset. [2] Quod enim dici solet nolle heredem esse illum qui ad alium transferre voluit hereditatem [3] ad hunc nō pertinet, qui hoc ipso quòd cessit ius omne quod in illa hereditate habuit heredem se præstare cogitur si modò aliqua hereditas sit,quæ ad eū pertinere potuerit, [4] idque multò magis dicendum est,si hereditariam portionem ad se tanquam ad vnum ex proximis agnatis pertinentem, in alium transtulerit: Pertinere namque ad nos dicitur ea hereditas,quę non solùm nobis delata est, sed etiam acquisita, nec id iuris tantùm potestate sed etiam effectu per subsecutam voluntariam immixtionem. [5] *Sine die.*

1. De quo *in l.1.§.vlt.l.2.3.4. & passim* D.*si quis omiss.causs.testam.*
2. Ex hac enim conuentione apparet animus adeundæ hereditatis,cùm non alius quàm qui heres est teneatur ad æs alienum *l.vlt.C.de hered.act.*nec proinde indigeat,vt exoneretur.Exoneratio siquidem præsupponit onus, sicut priuatio quælibet habitum *l.4.de iust.& iur.l.decem 110.de verb.oblig.*
3. *l.non vult 6.de reg.iur.*
4. Adeò vt teneatur de dolo,si sic contraxerit sciens nullam ad se hereditatem pertinere *l.quod si sit 13.* iunct. *l. præced.*D.*de hered.vel act.vend.*
5. Textus est elegans *in l.2.§.sed si sine sui* iunct.*l.1.§.si quis adita D.ad SC.Tertyll.*

DEFINITIO XXI.

Curator absentis bonis datus an possit absentem immiscere bonis patris aut extranei agendo ipsius nomine contra tertios bonorum possessores.

CVm pater liberis quatuor heredibus institutis, & superstitibus relictis decessisset,móxque vnus ex iis non declarata voluntate an se immiscere vellet an abstinere in longinquā prouinciam abiisset,ac post aliquot annos defunctis cæteris, quorum vnus relicto filio,alii sine liberis decesserant, curator bonis eius datus fuisset filius fratris tanquam proximior in gradu succedendi,petebat ille absentis nomine redintegrari se in possessionem quartæ partis bonorum, quæ à patre relicta ab vno ex fratribus alienata reperiebantur.Possessor contradicebat,sueque possessionis titulum proferebat vt non spoliator sed bonę fidei,iustúmque possessorem se probaret. Ac prætereà negabat posse absentis nomine possessoriam vllā actionem exerceri,quod nihil vnquam ex bonis paternis absentem possedisse,nunquā eum paternis bonis se immiscuisse appareret. Respondebat curator paternā hereditatem acquiri suo heredi iure ipso & consequenter etiā possessionē ex beneficio edicti,quo vt barbarè nostri loquuntur *Mortuus saisit vivum.*[2] Neque in eam rem vlla esse opus aut aditione,aut immixtione vt filius heres inueniatur,[3] nō tantùm nudo nomine: sed etiam in effectu præsertim quantum ad ea, quæ ad ipsius vtilitatem pertinerent. [4] In quo numero etiam illud est, vt eius nomine possit condictio ex Canone Pontificio,[5] instituti

ad auocandam possessionem, cuius quàm multa sint commoda nemo nescit.[6] Neque minùs in ea re iuris habere videbatur curator absentis bonis datus, quàm habiturus, esset absens ipse si adesset, cùm actio ista esset tempore peritura[7] quippe quâ trigesimo anno concludi certum est,[8] vt & cæteras ferè omnes personales actiones. [9] Placuit malè agere curatorem, Non quia bonæ fidei possessor esset is, qui conueniebatur, posteaquàm placuit etiam bonæ fidei possessorem huiusmodi conditione teneri.[10] Sed quoniam non sicut suus heres ipso iure adeóque inuitus & necessarius heres est, ita etiam possessor necessarius dici potest,[11] cùm non magis in suos, quàm in extraneos heredes aliter possessio transferatur, quàm declarauerint velle se heredes esse,[12] Ne alioquin eueniat, vt non tantùm possessio, quæ nunquam sine animo acquiritur,[13] sed etiam hereditas & ignoranti & inuito acquiratur, eúmque obliget æri alieno,[14] Atque ita & suo heredi beneficium abstinendi aufferat, & extraneo facultatem repudiandi.[15] Nec enim is qui aliquid ex hereditate possidere cœpit abstinere amplius potest, aut repudiare, tanquam qui non tantùm iuris potestate, sed sua etiam voluntate voluerit hereditatem sibi acquisitam. [16] Proinde non poterat curator dicere spoliatum absentem, qui nunquam possedisse probabatur,[17] nec rursus eum ignorantem immiscere, vt faceret possessorem, non magis, quàm eius nomine hereditatem adire,[18] cum ea ratione fieret, vt reuersus quandoque filius abstinere se non posset à bonis patris, quibus se sui curatoris facto immixtum reperiret.[19] Soli enim pupillo concessum illud est, vt etiam post immixtionem abstinere se possit. [20] Idque adeò verum est, vt nec curatori furiosi, qui multò plus iuris habet, quia personæ datur,[21] permissum voluerit Iustinianus vt delatam furioso hereditatem adire possit: sed tantùm vt eius nomine decretalem bonorum possessionem agnoscere.[22] Ne fortè resipiscenti quandoque furioso repudiandæ hereditatis aufferret potestatem.[23] Planè si defuncti patris hereditas furioso delata sit, & ipso iure acquisita, non est dubitandum, quin curatori liceat actiones omnes hereditarias furiosi nomine exercere, atque ita furiosum immiscere, nempe quia sic à Iustiniano diserte cautum est, vt resipiscente furioso perinde habeatur, ac si nec delata vnquam hereditas fuisset. At in curatore data bonis absentis nihil tale cautum est,[24] Nec datur ille bonis, vt absentem faciat locupletiorem: sed tantùm vt eius bona tueatur.[25] Si tamen proponeres euidenter opulentam esse patris hereditatem, facilè recederem ab hoc tractatu:[26] Ne nimis magno damno afficeretur absens si pro absente vel deliberante haberetur potiùs quàm pro immixto in ea hereditate à qua etiamsi præsens esset, non nisi malo consilio abstinere deberet.[27] Sed tamen in dubio probationem opulentæ hereditatis exigerem à curatore,[28] tantò magis quod ipso rerum vsu compertum est curationes istas bonorum absentis affectari passim, non vt absentibus consulatur, sed vt eo colore noua litium materia quæratur contra tertios bonæ fidei vt plurimum possessores.[29] Planè si de extranei hereditate absenti delata necdum ab eo agnita tractaretur, numquam probarem vt absentis nomine vllam de hereditate aut de singulis rebus hereditariis controuersiam mouere liceret curatori cui nec vllo casu licere debeat hereditatem absenti delatam adire.[30] *Ita tractatum est*, necdum tamen, quod sciam definitum 4. Cal. Aug. 1596.

1. *l.in suis* 11. *de lib. & posth. l.ij qui sunt in potestate si quis omiss. caus. test.*
2. In quo derogatum est *l. cùm heredes* 23. *de acq. posses.*
3. *l.in suis* 14. *de suis & legit.*
4. Ita Bart. *ad l.* 1. *C. si min. se ab hered. abst.*
5. *in Can. redintegrandam quæst.* 1.
6. §. *Commodum Inst. de interd.*
7. *l. creditore* 14. *de bon. auth. iudic. possid.*
8. *Not. in dict. Can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.
9. *l.* 3. & 4. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *anno.*
10. *Not. ad dict. can. redintegranda.* De quo tamen vide Menoch. *in remed.* 15. *recup. possess. quæst.* 13.
11. *l. air prator* 7. §. *sed quod Papinianus* D. *de minor.*
12. Tiraquel. *in tract. le mort saisit le vif. part.* 7. *decl.* 2. *num.* 2.
13. *l. quemadmodum* 8. D. *de acq. poss.*
14. Quod esset absurdum *l. si filius* 12. *de vulg. & pupil. substit. l. qui in aliena* 6. *de acq. hered.*
15. *Contra l. potuit* 5. C. *de iur. deliber.*
16. *l. necessarius* 57. *eod. l.* 4. C. *eod. l. paterfamilias* 28. *vers. at cum substitutus* D. *de reb. autor. iudic. possid. aliàs l.* 13. *de priuil. credit.*
17. Spoliatio námque in necessarium antecedens præsupponit possessionem *Not. ad d. can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.
18. Quod nec curatori, nec procuratori liceret *l. per curatorem* 90. D. *eod. l. cùm in una* 17. §. *tutor. de appell.*
19. Acquiri enim possessio rei hereditariæ nunquam potest citra immixtionem.
20. *d. l. necessariis l. ex contractu* 44. *de re iudic. l. penult. de autor. tutor. l. impuberibus* D. *hoc tit.*
21. *l. quia personæ* 14. D. *de testam. tutel.*
22. *in l. vlt. C. de curat. furios.*
23. Eadem ratio facit vt nec filius furiosi possit delatam sibi hereditatem sic adire vt eam patri acquirat, sed tantùm vt sibi *l. cùm heres* 52. iunct. *l. qui in aliena* 6. D. *hoc tit.*
24. Bald. *ad d. l. final.* §. *sin autem ex alia* C. *de cur. furios.*
25. *l. creditore* 14. *l. idem priuilegium* 22. §. 1. D. *de reb. autor. iudic. possid. l.* 1. & 2. *de curat. bon. dand.* Nam cùm persona curatoris sit libera non potest per eam acquiri quicquam absenti §. *si quis alij Inst. de inutil. stipul.* Nec obstat quod excipi solet causa possessionis *l.* 1. C. *per quas pers. nob. acquir.* quam placet acquiri posse per procuratorem, tutorem & curatorē *d. l.* 1. & *l. solutum* 11. §. *per liberam de pign. act. l.* 1. 6. *per procuratorem* D. *de acq. poss.* Id enim ad eos curatores pertinet in quorum cura sunt personæ puta furiosi, prodigi adeóque minoris. Nam & furioso & prodigo & minori dantur curatores qui plus iuris habent quàm procuratores. At absenti non datur curator sed bonis tantùm ideóque minùs iuris habet quàm procurator, vt ex eo constat quod non datur curator bonis absentis qui procuratorem in prouincia reliquit *l. Papinianus* 20. D. *de minor.*
26. Ne nimia subtilitate in perniciem absentis abuteremur *vt in l. pen. C. ad SC. Trebell.*
27. Nemo enim facilè credendus est velle opulentam hereditatem derelinquere, etsi aliæ pleræque causæ iustæ possunt esse propter quas hereditas etiam opulenta debeat recusari *l.* 4. D. *ad SC. Treb. l. si in testamento* 22. *in fi. D. si quis omiss. caus. test.*
28. Hereditas enim suspecta est in dubio cùm habeat cómoda & incómoda *l.* 3. *de bon. poss. l. hereditatis* 119. *de verb. sign.*
29. Sunt enim isti vt plurimùm honesti litium sine precio redemptores.
30. *l. per curatorem* 90. *de acquir. hered.* Nam nec tutor potest adire nomine pupilli *l. potuit* 5. C. *de iur. delib.*

DEFI.

TIT. XIII.

De edict. Diui Hadr. tollend.

DEFINITIO I.

Cùm ius pupillaris substituti subobscurum est interim mitti debet in possessionem heres legitimus etiam non obstante appellatione & salua quæstione De proprietate.

MOta de pupilli hereditate controuersia inter auiam, & eum qui se pupillariter substitutum contendebat,[1] cùm implicita esset facti quæstio propterea quòd reciproca substitutio proponebatur inter eos facta quorum alius pubes, alius impubes dicebatur,[2] Iudex pro auia vindicias dixerat, eámque interea tantisper dum facti veritas in obscuro esset, in momentaneam hereditatis possessionem mitti præceperat. Substitutus appellauerat, quasi auiæ ab intestato venienti locus nullus esse deberet quandiu in eo res esset, vt ex testamento pupillarique substitutione adiri posset hereditas. [3] *Senatui* non malè interlocutum videbatur, quia pendente lite de hereditate, certus possessor constitui debuisset,[4] qui porrò alius esse non potuit, quàm cuius ab intestato certum ius erat & exploratum, quoadúsque de iuribus substitutionis cognitum fuisset: [5] salua scilicet proprietatis quæstione.[6] Quis enim magis legitimus contradictor videri debeat ad impediendum ne actor in possessionem ex testamento mittatur, quàm qui cessante causa testati rem ab intestato sit habiturus? [7] At quia nil obstante appellatione auia, iubente vt æquum fuit, iudice possessionem hereditatis iam acceperat,[8] Visum est differendam de appellationis iure pronunciationem in id vsque tempus quo constitissetan filii inuicem à patre substituti ambo impuberes fuissent, [9] Vt posteà eodem iudicio tota de possessione & proprietate quæstio cum appellationis causa finiretur.[10] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 3. Cal. Aug. 1588.

1. Auia scilicet contendente se legitimam heredem, substituto autem pupillari dicente se heredem pupilli ex testamento.
2. Quo casu substitutio non censetur facta nisi in eum qui conueniat personis omnibus inter quas facta est substitutio *l.* 4. *l. Lucius* 45. *de vulg. & pupill. substit. l. in testamento* 6. C. *de testam. milit.*
3. *l. quandiu* 39. *de acquir. hered.* Substitutio enim pupillaris testamentum pupilli est *l.* 2. *l. ex pupillari* 44. *de vulg. & pupill. substit.*
4. Vt euenit in qualibet actione in rem quæ scilicet non potest exerceri nisi contra possessorem *l. is qui destinauit* 24. *l. qui petitorio* 36. *l. vlt. & pass. de rei vindicat.*
5. Est enim ius legitimi heredis apertius quàm testamentarij, quia in dubio creditur quilibet intestatus potiùs quàm testatus decessisse, cùm aliquo facto sit opus vt moriatur quis testatus, nullo autem vt moriatur intestatus.
6. Ita enim faciendum est quoties alia quæstio supereest de qua iudicandum sit & de qua nondum liquet *l. ille à quo* 13. §. 1. *ad SC. Trebell. l. Babius* 30. *in fin. D. de pact. dotal.*
7. *l. vlt.* vbi omnes notant *C. hoc tit.*
8. Siquidem sententia lata super possessorio in huiusmodi casu non potest suspendi per appellationem *l.* 1. C. *si de moment. possess. fuer. appell. l. vlt.* D. *de appell. recip. vel non.*
9. Quo casu certum esset substitutionem fore pupillarem in persona vtriusque ex legibus suprà citatis *num.* 1.
10. *arg. l. nulli* 10. C. *de iudic.*

DEFINITIO II.

Fideicommissarius non est legitimus contradictor in casu l. vlt. C. hoc tit. si non reperiatur in possessione sine vicio.

IS cui ex causa fideicommissi restituenda est hereditas licet rerum hereditariarum possessionem autoritate propria & antè restitutionem ab herede factam nancisci non possit,[1] si tamen in possessione sine vicio reperiatur, ac de iure suo in prōptu docere paratus sit,[2] non est possessione sua priuandus vt eam postmodum per manus heredis recipiat. [3] Quinimò pro legitimo contradictore hoc casu haberi debet si cōtra eum heres in possessionem rerum fideicommissarum mitti velit, siue ex testamento siue ab intestato. [4] Non idem est si fideicōmissi quæstio obscurior sit: & altiorem requirat indaginē.[5] Potior enim heredis quàm fideicommissarii causa esse debet,[6] Nec iuris cānonici æquitate illa vtimur ex qua nonnullis placet fideicommissum restituendū haberi pro restituto? si non saltem verbo facta sit restitutio,[8] aut nisi heres vel expresse vel tacitè consentiat vt pro restituto habeatur. [9] *Ita Senatus* prid. Id. Nouemb. 1588. & iterum in ea causa de qua infrà prox. Definit.

1. *l. facta* 63. D. *ad SC. Trebell.*
2. Bart. *in l. filiam fratribus* 56. *eod.* iunct. *l.* 3. *vt in possess. legat.*
3. Dolo enim facit qui petit quod statim est restituturus *l. dolo facit* 8. D. *de doli mal. except.*
4. Bart. *in d. l. filiam, Notat. in l. vlt. C. hoc tit.*
5. *Vt in l. ille à quo* 13. §. *si de testamento* D. *ad SC. Trebell.*
6. *d. l. vlt. C. hoc tit. l. vlt.* D. *de appell. recip.*
7. Bald. *in cap. in præsentia per ill. text. Extr. de probat.*
8. Nam & verbo restitui potest hereditas *l. restituta* 37. D. *ad SC. Trebell.*
9. Interest enim heredis saltem ob detractiones quas ex fideicommisso facere potest *l.* 3. §. *res quæ l. vbi purè* 19. §. *vlt. eod.* Excipe casus in quibus fideicommissum habetur ipso iure pro restituto *in l. pennis. C. eod.*

DEFINITIO I II.

Fiduciaria hereditatis possessio danda est heredi scripto potius quàm legitimo si modò scriptus tabulas proferat nec rasas nec cancellatas.

CVm causa testati excludat causam intestati, non abs re pronunciatum est, malè & perperam iudicatum ab eo qui sororì tanquam heredi legitimæ fiduciariam bo norum fratris ab intestato possessionem concesserat, vxorémque defuncti, quæ testamentum exhibebat, ab eo beneficio repulerat.[2] Nec ad rem pertinebat, quod soror negaret vxorem fratris fuisse eam quæ testamenti tabulis nitebatur. Neque enim personarum diuersitas aut pluralitas facilè præsumenda est, [3] ad onerandam probatione eam quæ tabulas exhibet, ac penes quam iudicii accepti tempore tabulæ reperiuntur.[4] Quas proinde satis erat exhiberi nec rasas nec cancellatas vt in bonorum & totius hereditatis possessionem heres instituta mitteretur.[5] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Decembr. 1588.

1. *l. quandiu 39. de acquir. hered. l. quandiu 89. de regul. iur.* Excipe casum *l. si quis ita 82. de hered. instit.*
2. Debet enim scriptus heres in dubio mitti in possessionem *ex l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. D. de appellat. recip.*
3. Cravet. *cons. 269. num. 3.* post Bart. *in l. si quis seruum §. si inter duos de leg. 1. Ias. cons. 114. col. 5. circ. med. vol. 1. ex l. ita fidei 40. D. de iur. fisc.*
4. Semper enim magna præsumptio est pro eo qui habet penes se instrumentum *l. 1. C. de donat. l. cùm pater 77. §. donationis de legat. 2.*
5. *l. 2. l. vlt. & pass. C. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Si testamentum nuncupatiuum probandum sit per testes necdum apertæ sint testationes, mittendi sunt interim legitimi heredes in possessionem.

DEfuncto eo qui testamentum nuncupatiuum sine scriptura fecisse dicitur, si de hereditate controuersia sit inter agnatum proximum eundémque possessorem, & eum qui se institutum contendit. Certum est nullam heredis testamentarij rationem habendam esse priusquàm testium qui testamento interfuerint, testationes proferantur, quæ porrò fieri non possunt nisi legitimo herede vocato.[2] Sed si testationes prolatæ sint, de quarum tamen fide nondum cognitum sit, & quarum impugnandarum ius agnato proximo superest, tam quod ad intrinsecam formam, vt nostri loquuntur, quàm quod ad extrinsecam,[3] dubitatio est non inelegans, Vtrius causa interim potior esse debeat in possessione hereditatis.[4] Finge agnatum illum proximum nulla bona habere in ea prouincia in qua sitæ sint res omnes hereditariæ. An non sit æquissimum cogi eum cauere, adeóque satisdare fructuum nomine, aut si satisdare nequeat, hereditatis possessionem sequestrari, vt si posteà quandoque pro testamento pronuncietur salua sit victori fructuum restitutio? Minimè. Nam iniquum est onerari quem satisdatione ob hoc solùm quod ex aliena sit prouincia, tametsi agendo velit ius suum persequi,[6] Multò igitur magis, si suam possessionem duntaxat tueatur.[7] Sed me in proposita specie illud magis mouebat, quod intestati successor nihil prorsus iuris in hereditate habeat quandiu dubitatur an testamentariæ successioni locus esse possit.[8] Etsi enim de testamenti iuribus nondum cognitum erat, sufficiebat tamen quòd certũ non esset, testamentũ nullũ esse aut non valere ad hoc vt interim adiri hereditas ab intestato non posset.[9] Proinde nec iuuari poterat agnatus proximo beneficio edicti,[10] *le mort saisit le vif*, quia non potest ex illo edicto transferri possessio in eum qui necdum heres sit,[11] nec si velit heres esse possit.[12] An igitur testamentarius heres in possessionem hereditatis interea mittendus erit?[13] Constat enim beneficium legis Iustinianeæ prodesse etiam heredi qui in testamento nuncupatiuo sine scriptura condito institutus sit, dũmodò de voluntate defuncti per testationes posteà scriptas & publicatas appareat:[14] In eóque meliorem esse condicionem heredis cuiuscunque testamentarii, quàm legitimi cui nullo casu beneficium il lius legis competere placuit.[15] Atqui nec publicatæ fuerant testationes nec publicari poterant priusquàm suas in contrarium probationes agnatus proximus protulisset, Ne alioqui post didiscita testificata o mnis ei probationum via præclusa reperiretur.[16] Nula igitur testationum ratio haberi poterat, nisi hactenus vt propter litem incertúmque iudicii euentum heres legitimus in dubio constitueretur, atque adire ipse impediretur.[17] Putabam posse Senatum ex officio secreta testationum inspicere, nulla quòd ad collitigantes attineret, earum publicatione facta, Et si probatam videret defuncti voluntatem, vindicias dicere pro herede testamentario si eas ipse peteret saluis heredi legitimo in proprietatis causa defensionibus.[18] Nam ad impetrandum beneficiũ missionis sufficit compertam esse iudici voluntatem defuncti, nec in promptu esse contradictoris probationes.[19] Nec rursum deerant qui existimarent pendente lite adeóque etiam ante publicatas testationes sequestrandam esse hereditatis possessionem,[20] quasi nec fundatam intentionem habere posset agnatus proximus, nec vllam iuris præsumptionem pro se, quandiu de testamento dubitaretur.[21] Sed tamen placuit potiorem agnati proximi causam in possessionis controuersia esse debere, propterea quod hereditatem adiisset, priusquàm de testamento quicquam proponeretur.[22] Quod enim post aditionem dubius heres esse incipit an aut quo iure sibi delata sit hereditas, non facit irritam aditionem licet faciendam impediret.[23] Ne alioqui euenìat facilè vt ex sola testamenti allegatione sequestranda sit hereditas, priuandúsque heres legitimus sua possessione: quod sanè absurdum esset.[24] præsertim cùm eam possessionem sine vitio nactus est.[25] Nec putauit Senatus aperiendas testationes quod nulla iis apertis fides adhiberi iustè posset,[26] antequàm ad impugnandas eas legiti-

legitimi heredes admissi essent,[27] Maximè cùm & is qui testes audierat suspectus, & testes ipsi precio redempti dicerentur.[28] Tum demùm igitur sequestrationi locus esse potuit, si ante aditam ab agnato proximo hereditatem is qui se dicebat institutum, testamenti scrupulum iniecisset.[29] Quid ergo si posteà ritè factum testamentum appareat? Euincetur hereditas petitione hereditatis[30] in quam & fructus omnes venient,[31] atque ita potestas euictionis tollet intellectum aditionis.[32] *Sic Senatus* in causa Dominorum de Lentigny & de la Roche & Dominorum de Damas, Prid. Cal. April. 1593.

1. Testamentum enim cùm sit facti semper probandum est, numquam verò præsumendum etiam in milite *l. Diuus Traianus 24. D. de testam. milit.*
2. Vt post glos. tractat Bart. *in d. l. vlt. C. hoc tit. num. 17.* vbi etiam Bald. & Castrens.
3. Duplex enim forma est cuiusque rei, vna intrinseca, altera extrinseca *Notar. in l. sciendum de verb. oblig. & in l. 1. de bon. poss. sec. tab.*
4. An testamentarij ex iis quæ diximus *Defin. prox. supr.* an legitimi secundum id quod scripsimus *Defin. 1.*
5. *Arg. l. posteaquàm 5. §. 1. in fin. D. vt legat. seu fideic. nomin. caueat.*
6. Ne alioqui facilè accidat vt à rei suæ persecutione prohibea tur, cùm sit plerumque difficile fideiussorem inuenire *l. 2. §. penult. D. de iudic.*
9. Inhumanum enim est admitti quem non posse ad possessionis suæ defensionem sine satisdatione. Atque ita innumeris Senatus nostri decretis constitutum est.
8. *l. quandiu 39. de acq. hered. l. quandiu 89. de acquir. hered.*
9. *l. si filius 16. de liber. & posthum. l. fin. D. de condic. instit. l. is potest 18.* vbi Bart. & Castrens. *l. si is ad quem 22. de acquir. hered. l. scriptus 12. de Carbon. edict. l. 3. vnd. liber.*
10. Aut potiùs consuetudinis. Est enim hoc receptum ex consuetudine ferè generali gentium omnium quæ à Mediolanensibus originem traxit. De qua vide Andr. Tiraquelli tractatum copiosissimum.
11. Consuetudo enim ista non facit heredem, sed eum qui heres esse vult & potest, facit possessorem etiam sine vlla possessionis apprehensione contra *l. cùm heredes 23. de acquir. poss.*
12. Prius enim est vt quis heres sit, quàm vt sit possessor quasi heres.
13. Ex beneficio constitutionis Iustinianeæ *in l. vlt. C. hoc tit.*
14. Bart. Bald. Castr. & alij post glos. *ibid.*
15. Sic enim vulgo nostri post Cinum *ad d. l. vlt.*
16. Quia scilicet post didicita testificata non solent admitti noui testes propter metum subornationis. *cap. fraternitatis & cap. series vbi not. Extr. de testib.*
17. Nam qui dubitat de iure suo interim adire non potest *l. qui hereditatem 19. l. si is ad quem 25. l. sed si de sua 34. D. de acquir. hered. l. scriptus 12. de Carb. edict.*
18. Et hæc videtur fuisse Castrensis sententia *ad d. l. vlt. C. hoc tit.*
19. Per text. *in d. l. vlt.* iunct. *l. ille à quo 13. §. 1. ad SC. Trebell.*
20. *arg. d. l. posteaquàm §. 1. vt legat. seu fideic. nom. caueat.*
21. *arg. l. iure nostro 26. §. vlt. & l. seq. de testam. tutel.* Atque ita sæpius à Senatu Parisiensi iudicatum testatur Andr. Tiraq. *in tract. Le mort saisit le vif part. 6. declar. 9.*
22. Ita vt aditionis tempore nihil impediret quominùs hereditas ab intestato acquireretur.
23. Bart. *in d. l. is potest 18. num. 10.* vbi apostill. *& in l. cùm falsum 46. D. de acquir. hered.* Huc pertinet quod vulgò iactari solet, Multa facta tenere quæ fieri prohibentur *vulg. l. patre furioso 8. de his qui sui vel alien. iur. sunt.*
24. Alioqui expediret allegare testamentum etiam falsò & per mendacium *l. illud 7. §. penult. de tribut. action.*
25. Nam in qua possessione sine vicio quis reperitur in ea facilè tuendus est *l. filiam fratribus 56.* vbi Bart. ad SC. Trebell. *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti possid.*
26. Numquam enim faciendum est id quod factum non releuaret, vt loquuntur pragmatici.
27. Prius enim est vt impugnentur quàm vt sciri possit vtrum fidem facere debeant necne. Ita demum enim fidem faciunt si nulla obiectione debiliten tur.
28. *arg. l. Aemilius 38. vers. mouit etiam* D. *de minor.*
29. Quia eo casu non potuisset adiri hereditas ex testamento *d. l. cùm falsum 46. de acquir. hered.* & aliis suprà citatis *num. 17.*
30. *l. regulariter 9. & pass. D. de hered. petit.*
31. *l. item venient 20. §. item non solùm vers. fructus eod.*
32. *arg. l. si patroni 55. §. vlt. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO V.

Cùm adest clausula derogatoria in priore testamento vtrius heredis causa potior esse debeat in missione in possessionem an eius qui in priore an eius qui in posteriore testamento scriptus est.

SI duo testamenta diuersis temporibus condita proferantur, quorum prius habeat clausulam derogatoriam,[1] iurisiurandi quoque vinculo corroboratam,[2] Posterius autem expressam eius clausulæ reuocationem, non quidem in indiuiduo (qui casus nullam haberet dubitationem,[3]) sed in specie quæ tamen, per vim & suggestionem extorta dicatur, necdum probetur, Quæri eleganter potest Vtrius heredis potior causa esse debeat, vt mittatur in possessionem bonorum defuncti:[4] Dubitationem facit, quod quamuis ex iuris regula posterius testamentum præualeat, & pro eo præsumendum in dubio ac iudicandum sit,[5] Cùm tamen in priore adiecta est clausula derogatoria, & protestatio testatoris præmonentis fore, vt si aliter testetur, inuitus & per impressionem id faciat, Præsumptio est confectum fuisse posterius ad importunam suggestionem alterius potiùs quàm ex voluntate testatoris.[6] Maximè si in posteriore testamento non instituti sint proximiores ab intestato successuri, quorum fauor hac parte maior esse solet.[7] Nam vt vulgare fert nostrorum brocardicum, protestatio ante actum in ea re, quæ pendeat ex mera voluntate protestantis demonstrat abesse voluntatem ab eo actu quandocunque secuto.[8] Quod tum maximè obtinet cùm fuit iusta causa protestandi puta metus ex minis præcedentibus de abducendo testatore vel inuito, secuta postmodum abductione.[10] Itaque ad eam suggestionis aut coactionis suspicionem purgandam apertissimas & nullatenus suspectas mutatæ voluntatis probationes afferre debet is qui in posteriore testamento scriptus est.[11] Interea igitur, & quandiu id factũ non est, pro prio

re testamento habente clausulam derogatoriam, etiamsi iuratum non sit, ac multò magis si iuratum sit, præsumi & pronunciari debet,[12] Nimirum si priùs omni careat suspicione.[13] Finge illud etiam accedere : t posterius paucissimis post primum diebus factum sit. Cur credamus prudentem testatorem tam citò & sine causa voluntatem mutasse,[14] aut tam facilè oblitum clausulæ derogatoriæ apertis verbis nec implicitis conceptæ? [15] Finge factũ posterius testamentum in ædibus & inter domesticos heredis in eo scripti licèt tũ ablentis.[16] Itémque clausulas habere insolitas, & quarum conceptio difficilior sit quàm vt à testatore literarum rudi & imperito excogitata videri possit.[17] His sanè omnibus in proposita facti specie concurrentibus, vindicias pro eo qui in prioribus tabulis scriptus fuerat, dicendas esse videbatur: Nil obstante eo quod in posterioribus scriptum erat reuocatas priores ex mera & spontanea testatoris voluntate. Nam quæ coniecturę faciebant vt suspectum videri deberet posterius testamentum, faciebant etiam vt perinde suspectę essent clausulæ omnes in eodem adscriptæ testamento.[18] Denique ad prioris testamenti validitatem saltem præsumendam ac lite pendente defendendam, sufficere videbatur, vt posterius aliqua ratione suspectum esset.[19] Planè si contra secundum testamentum nulla alia præsumptio vrgeret, nisi quæ ex clausula derogatoria in priore testamento conuenta colligeretur eáque clausula derogatoria per contrariam derogatoriam in secundo testamento adiectam sufficienter reuocata esset, non dubitaremus quin pro posterioribus tabulis præsumi & pronunciari oporteret. Cæteris enim paribus eas præualere rationis est.[20] In proposita tamen specie quoniam nec suspicione priores carebant, necdum quicquam ab eo qui in posterioribus scriptus fuerat per vim dolúmve factum probabatur. *Senatus* noster secundum eum vindicias dixit 3. Cal. Febr. 1588. in ea causa de qua Defin. 9. Sup. De testam.

1. De qua *in l. si quis in principio 22. de leg. 3.*
2. Nec enim parua vis est iurisiurandi etiam in vltimis voluntatibus *l. cùm pater 77. §. filius matrem de leg. 2.*
3. Secundum ea quæ tradunt nostri post Bart. *ad d. l. si quis in principio.*
4. *Ex l. vlt. C. hoc tit.*
5. *§. posteriore Inst. quib. mod. testam. infirm. l. 1. & 2. de incest. rupt. l. si quis priore 29. D. ad SC. Trebell.*
6. Ita Iul. Clar. ex communi opinione *in §. testamentum quæst. 99. nu. 3. in fin.* post Socin. *ad l. si mihi 12. in legatis num. 6. de leg. 1.*
7. *d. l. 2. de iniust. rupt. l. hæc consultissima 21. §. vlt.* vbi DD. C. *de testam.*
8. *l. qui in alienâ 6. §. Celsus* vbi Bart. & alij post glos. in verb. *fallens de acq. hered. & in l. Nesennius de neg. gest.* Bald. *in l. vt debitum opp. 1. C. de hered. act. & in l. duri* C. *de fideic.* Adde textum *in l. 1. § fin. vbi glos. de autor. tutor.*
9. *cap. Cumana* & ibi Innoc. & Panor. *de elect. & in cap. cùm M. de constit. & cap. pertinam quod met. caus.* Corn. *cons.* 361. incip. *subtilis in lit. P. vol. 4.*
10. Bald. *in tit. De pac. iuram. firmand. §. item sacramenta.*
11. *l. eum qui mutatam 22. D. de probat.*
12. Voluntas enim illa est in testamentis quæ totum facit *d. l. si mihi 12. in fin. de leg. 1.*
13. Nam ex actu suspecto non potest sumi probatio concludens *l. qui testamentum 27. D. de probat.*
14. *arg. l. non ad ea 89. de condic. & demonstr.*
15. Nam cùm verba sunt implicita & intricata aliud est vt apud Guid. Pap. *quæst. 127. num. vlt.*
16. Quo casu præsumptio maior est violentiæ aut metus illati testatori Ex not. per Alex. *cons. 156. part. 2.*
17. Nam ex clausulis insolitis arguitur potiùs dolus Glos. Bal. Arg. & alij *in l. si quis sub condicione de condic. insti.* Cepoll. *de simul. contr. num. 48.*
18. *Arg. notatorum* per Bart. *in l. fin. § idem quæsit de condict. indeb. l. doli 19. §. diuersum de nouat. l. fin. C. ad Velleian.*
19. *arg. l. qui testamentum 27. de probat.*
20. Ita Iul. Clar. *ex communi in §. testamentum quæst. 99. num. 8.*

DEFINITIO VI.

Substitutus pupillaris sit ex consuetudine possessor ipso iure bonorum pupillarium, ac multò magis eorum possessionem occupare propria autoritate potest.

PVpillaris substitutus non secus, atque alius heres quilibet primo loco institutus habet beneficium possessionis illius consuetudinariæ,[1] quæ à defuncto in heredem continuatur ipso iure, aut potiùs ipso facto.[2] Neque enim secundus heres est, sed primus & proximus, quod pertinet ad hereditatem pupilli,[3] cùm pupillaris substitutio non patris sed ipsius filii impuberis testamentum sit.[4] Nec distinguemus, an substitutus pupillaris facto ipso possideat, necne.[5] Etsi enim difficilius est vt substituto pupillari aufferatur pupillaris hereditatis possessio, quam sine vicio nactus sit.[6] Idem tamen ius habet nanciscendæ eius propria autoritate,[7] vt in hoc saltem melioris condicionis sit quàm fideicommissarius, quem supra diximus,[8] licèt per manus heredis possessionem nanciscì debeat non esse tamen priuandum sua possessione quam citra voluntatem heredis sine vicio acquisuerit.[9] *Ita Senatus* in causa Michaelis du Cuin 6. Id. Iun. 1594.

1. De qua diximus *Defin. 4. supr. eod.*
2. Iuris enim communis ratio repugnat, vt apparet *ex l. cùm heredes 23. de acquir. poss.* Nam hereditas non potest trãsferre in heredem possessionem quam ipsa non habet *l. 1. §. Scæuola si is qui test. lib. esse. iuss.*
3. Et quidem tanquam à pupillo pure institutus si alia condicio nulla sit adscripta *l. qui liberis 8. de vulg. & pup. substit.*
4. *l. 2. l. sed si plures 10. filio & §. ad substitutos eod. tit.*
5. Tantùm enim potest hoc casu ficta possessio quantùm vera, etiam quod ad interdicta: quia per huiusmodi consuetudinem realis quoque & actualis possessio translata intelligitur, etiam in ignorantem.
6. Facilè enim retinetur quis in possessione quam sine vicio nactus est *l. 1. §. vlt. l. 2. vti possid. l. 1. quod legat.* Bart. *in l. filiam fratribus 56. ad SC. Trebell.*
7. Tanquam succedens directò non per obliquum *l. verbis 7. de vulg. & pup. substit.*
8. *Defin. 2. supr. eod.*
9. Ex Bart. *in l. filiam fratribus 56. ad SC. Trebell.* Vide Andr. Tiraq. qui in huius Definitionis quæstione deceptus videtur in tract. *Le mort saisit le vif. part. 2. declar. 9.* vbi multis in vtramque partem fusissimè disputatis, in eam tandem magis inclinare videtur sententiã, vt non eadem sit condicio substituti pupillaris quæ primi heredis quasi non sit ille primus heres. Supradicta verò distinctio quam refutamus, An substitutus pupillaris facto ipso possideat necne, fuit Chassanei quem supradicto loco Tiraq. refert.

DEFI-

DEFINITIO VII.

Filius tutoris si pupillariter substitutus sit potest remanere in possessione bonorum pupillarium.

TVtoris filius idémque impuberi pupillariter substitutus, possessionem, quam pater viuus tutelæ iure tenuit si tanquam pupillaris substitutus retinere velit, nec iniustè facere videtur, nec mutare sibi causam possessionis,[1] Quia licet tutela non transmittatur in heredem tutoris siue filius ille sit siue extraneus,[2] quandiu tamen non est reddita ratio, nihil imputari tutoris filio potest cur possessionem non restituerit;[3] Præsertim cùm nemo fuerit, qui eam sibi restitui petierit, aut iure petere potuerit post impuberis mortem, cuius non alius heres sit quàm ipse substitutus;[4] nec videri potest mutasse sibi causam possessionis qui à iure ipso non tantùm dominij sed etiam possessionis nouam causam vel ignorans habuit.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *arg. l. non solum 31. §. quod vulgo D. de vsucap.*
2. Nulla enim tutela hereditario iure ad alium transit *l. tutela 16. §. 1. D. de tutel.*
3. Tunc enim restituere possessionem bonorum pupillarium tutor aut eius heres debet cùm rationes tutelæ reddit *l. 1. & tot. tit. De tutel. & ration. distr.*
4. Nam cùm substitutus pupillaris sit heres pupilli testamentarius nemo alius succedere interim pupillo potest *l. quandiu 39. de acq. hered. l. quandiu 89. de reg. iur.*
5. *d. §. quod vulgo l. non solum 31. de vsucap. l. 2. in fin. pro emptor.*

DEFINITIO VIII.

Agenti ex beneficio l. vlt. C. hoc tit. non restituuntur fructus nisi à die litis contestatæ, secus in petitione hereditatis.

MIssio in possessionem quæ fit ex beneficio constitutionis Iustinianeæ,[1] de edicto Diui Hadriani tollendo, in hoc distat à petitione hereditatis, quòd si de testamenti iure quærendũ sit interea nõ impeditur missio.[2] Cùm tamen petenti hereditatem ex testamẽto incumbat onus probandi testamentũ valere,[3] quia hereditatis petitio dominiũ vindicat non possessionem.[4] Item in eo quòd in petitione hereditatis veniunt fructus quoniam augent hereditatem; & quidem omnes quotquot percepti sunt.[5] Nulla hac parte adhibenda distinctione inter bonæ fidei possessorem & prædonem; nisi quod ad eos fructus attinet qui percipi potuerunt, aut qui sic consumpti sunt, vt possessor non sit factus locupletior:[6] At petita missione in possessionem si possessor contradixerit non aliorum fructuum condemnatio fieri debet; quàm qui percepti sint percipíque potuerint à tempore litis contestatæ.[7] *Ita Senatus* in causa Dominæ d'Amblise. & D. Comitis de S. Amour Cal. Febr. 1595.

1. *in l. vlt. C. hoc tit.*
2. *d. l. vlt. l. vlt. D. de appell. recip.* Interest enim publicè, ab aliquo possideri hereditatem qui & res hereditarias curet & negotia hereditaria gerat, ne diutiùs iaceat hereditas *l. 1. D. de iurisd. iudic.*
3. Nec enim testamento inualido potest hereditas ad quem quam pertinere *l. 12. & 3. D. de perit. hered. l. 1. & tot. tit. de iniust. rupt.*
4. Id est qui agit petitione hereditatis dicit se dominum non possessorem. Est enim actio in rem *l. sed est 25. §. pen. de hered. petit. l. hereditatis 7. C. eod.*
5. *Item veniunt 20 §. item non solùm vers. fructus & pass. D. eod. l. 1. & 2. C. eod.*
6. *d. l. 1. & d. l. sed est 25. §. consuluit & pass. D. eod.*
7. Vt in speciali actione in rem qualibet *l. certum 22. C. de rei vindic.*

TIT. XIV.

Si quis aliq. testar. prohib. vel coeger.

DEFINITIO I.

Clausula derogatoria apposita in priore testamento facit vt potior debeat esse causa heredis in eo scripti quam fisci cùm posteriùs testamentum per vim factum est.

SI duobus factis testamentis quorum prius clausulam habuit derogatoriam;[1] probetur extortum posterius per vim aut metum; hereditas non fisco applicanda, sed ei qui in priore institutus reperitur adiudicanda est. Quamquã enim quoties alium quis testari prohibuit vel coegit atque ita eius hereditatem malis artibus sibi quæsiit hereditas tanquam ab indigno auferri & fisco applicari debet;[2] fieri tamen nequit vt ex posteriore testamento quod nullum est prius rumpatur;[3] Proinde nec vllus sit locus fisco quandiu alius ex priore & iusto testamento heres esse potest.[4] Quid verò, si posterius testamentum valeret quidem sed irritãdum tamen esset ex iusta aliqua causa?[5] Adhuc possit quis dicere non idcirco admittendũ fiscum quia irrito facto testamento posteriore superfit prius; Exemplo eius quod dici solet Excluso instituto non ob id fiscum admitti si alius adsit proximior agnatus aut in eodem gradu qui ab intestato succedere possit.[6] Sed non ita est; nam si ponas posterius testamentum valere lateri necesse est prius ruptum esse ipso iure:[7] Quo admisso sanè non potest conualescere ex eo solo quod posterius quoque irritum postea factum sit:[8] Ex igitur sola ratione fisci exclusio inducenda est, quod posterius testamentum per vim aut metum aut suggestionem extortum nullius sit momenti; quando in præcedente adest clausula derogatoria quæ faciat vt in secundo deesse voluntas testatoris videatur.[9] *Ita tractatum est* in ea causa de qua suprà SC. 9. supr. De testam.

1. De qua scripsimus *Defin.5.supr.tit.prox.*
2. *l.1.l.2.§.vlt.l.3.D.hoc tit.*
3. *l.2.de iniu.rup.l.si filius 7.D.de liber.& post.*
4. Nullum enim tus est fisci,nisi bona sint vel vacantia,cuiusmodi non sunt illa quæ habent heredem *l.nec vllam 13.§.item si quis de hered petit.*vel irrenouabiliter acquisita ei qui postmodum indignus reperiatur *tot.tit.De his quæ vt indig. D.& C.l.ex facto 43.§.vlt.de vulg.& pupill.substit.*
5. Puta de inofficioso,vt *in Auth.ex causa C.de liber.prater.*
6. Vt ex communi Doctorum opinione tradit Iulius Clarus *libr.5.sentent.§.fin.quæst.79.num.9.*Iaſ.*ad hunc tit.num.3.*
7. *l.1.& 2.de iniust.rupt.§ posteriore Inst.quib.mod.testam.infirm.l.si quis priore 29.D.ad SC.Trebell.*
8. Vt Caius scribit *lib.2.Instit.tit.3.§ posteriore l.militis 36.§.vlt.De milit.testam.*
9. *l.si quis in principio 22.de legat.3.l.si mihi 12.§.in legatis de leg.1.*

DEFINITIO II.

Metus illatus à domesticis nocet domino qui quod in domo sua factum est verisimiliter non ignorauit.

CVm à Sempronij præpotentis viri famulis Titio vis facta diceretur,vt in Sempronij domum translatus heredem eum scriberet , quærebatur an nocere id Sempronio deberet vt ab eo tanquam indigno hereditas aufferretur. Iniquum enim videbatur ex familiæ facto duriorem fieri condicionem domini fortasse ignorantis.[1] Sed tamen contrà visum est,præsumi factum sciente & consentiente domino, quod in ipsius domo præsertim à domesticis factum esset,[2] Adeò vt nec si iureiurando probare ignorantiam suam vellet,audiri tamen deberet,quia non esset verisimilis.[3] Finge pestis tempore factum esse testamentum.Sicuti diligentior tùm requiritur inquisitio eorum quæ domi geruntur,ita minùs credibile est ignorasse Sempronium quæ ibi tùm gerebantur.[4] Sed & traditum est præsumi factum sciente domino quod à familiaribus , & domesticis factum est,quando ex eorum facto res ad dominum immediatè peruenit.[5] Et verò quidni noceat illi factum familiarium,quandò & metus per alium quemcunque illatus ei noceret?[6] Quid si litteræ domini extent quæ testatorem compellarent vt se ad ipsius ædes traduci pateretur?Etsi enim vltimam alterius erga se voluntatem blando sermone prouocare non est prohibitum,[7] parùm tamen interest inter blanditias præpotentis viri & minas.[8] Minis autem probatis eius qui nocere posset,nemo negaret probatum causatumque videri metum , [9] Nam & iustus metus dicitur vbi adest iusta suspicio:[10] Nec quod absente eo cui reuerentia debebatur testamentum factum sit,statim consequens est,metu extortum non fuisse.[11] *Ita Senatus* 14.Cal.Aug.1593.

1. *Ex l.regula l.non debet alteri 74.l.melior 133.de regul.iur.l.soluendo 39.de negot.gest.*
2. Bald.*in l.quicunque col.1.C.de seru fugit.*Glos.*in l.si tutor de peric.tutor.& curat.& in cap.4.de præsumpt.* Socin.*reg. 176.& seq.*saltem ad transferendum in eum onus probandi Cardin.*elem.1.quæst.4.de for.compet.*
3. *Cap.vt circa & ibi not.& in cap.nulli de elect.in 6.*Glos.& Bart.*in l.arqui §.cum absente de negot.gest.*
4. Bald.*in l.1.C.ad Maced.*Glos.*in cap.innotuit.de elect.in 6.*
5. Anchar.*in cap.cum ad sedem col.vlt.vers.quintò oppono de restit.spoliat.*
6. Iaſ.ad hunc *tit.num.3.*
7. *l.vlt.*D.*hoc tit.*
8. Glos.*in l.vnic.in verb pignora C. si rect.prouinc.& in can.si sincerè 45.distinct.*DD.*in l.1.C.hoc tit. vbi addit. ad Castrens.*
9. Bart.*in l.famosi §.1.D.ad leg.Iul.maiest.* Glos.*in l.interpositas C.de transact.*
10. Bald.*in l.vlt.C.de iur.delib.per l.nouissimè 7.§.1.quod fals.tutor.aut.* Bart.*in l.de pupillo §.si quis ipsi de oper.noui nunciat.& in l.1.§.quæ oneranda D.quar.rer.act.non det.*Idem Bald.*in §.sacramenta de pac.iuram.firmand.*Corn.*cons.41.part.2.*Innocent.*in cap.prolatum quod met.caus.*Alex.*cons.44.& 45.vol.4.*Simon de Pratis *De interpr.vltim.volunt.lib.4.dub.2.per totum,*maximè *num.49.& seqq.*
11. Alex.*in l.si cum dotem 22.§.eo autem tempore D.solut.matr.*

TIT. XV.

De iis quib.vt indign.auf.her.& ad SC.Sillan.

DEFINITIO I.

Iniuriam & mulctam pupillo debitam gratis remittere tutor non potest,pater potest.

INDICTAM necis defuncti remittere quidem tutor pupilli nomine potest [1] eo casu quo pupillus ipse posset , sed gratis & nullo accepto nō potest,ne præter iacturā amissi patris,mulctę quoque pecuniariæ quā iudex adiudicaturus erat damnum filius sentiat. [2] Nam & iniuriam & mulctam remittere donationis instar obtinet [3] quæ tutori nullo casu permissa est.[4] Plus iuris habet pater in personam filij.Nam filio factam iniuriam,& mulctam quam ex futura condemnatione spe rare filius potuit pater vltro & gratis etiam inuito filio remittere potest, [5] nisi proponas patris personam adeò vilem & abiectam vt ei de honore filij nullomodo confidendum esse videatur.[6] *Ita Senatus* in causa Claudij De Cruës 4.Non.Mart.1594.

1. Ita ex

1. Ita ex communi opinione tractat Franciscus Viuius *libr.2.commun. opinionum Opinione* 203. post nostros *ad l.pactum curatoris C.de transact.*
2. *Arg.*eius quod scriptum est *in l.iure succursum 6.D.de iur.dot.l.vlt.C.de instit.& substit.*
3. *l.donari videtur 29.de donat.l.donari 81.de reg.iur.*
4. *d.l.pactum curatoris l.Lucius 46.§.vlt.D.de admin.tutor.*Iunct.*l.cùm plures 12.§.penult.eod.*
5. *Glos.in l.in personam 31.in princip.D.de pact.*
6. *Not.ibid.per text.in l.sed si vnius 17.§.interdum tamen D.de iniur.*

DEFINITIO II.

Legatum à milite relictum adulteræ valet sed auffertur ei à fisco tanquam indignæ,nisi donatum sit in piam causam,& in remunerationem.

QVod adulter legauit adulteræ debetur , præterquàm si testator miles proponatur siue cœlestis siue terrestris,vt loquuntur,militiæ,[1] Nam si fuerit miles aut clericus aut aduocatus quod adulteræ relictum est auffertur tanquam indignæ,& fisco applicatur.[2] An igitur mulieri tale legatum petenti militis heres obiicere poterit de iure fisci? Minimè quia exceptio illa est de iure tertij , nec exclusiua iuris agentis ,[3] quia quod ab indigno auffert fiscus,id heredem prius ipsi indigno præstare necesse est,Alioquin ab eo aufferri non posset quòd is numquam habuisset.[4] Adde quòd nec heredi licere debet allegare defuncti turpitudinem,cuius ipse personam repræsentat,& à quo lucratiuam causam habet.[5] Neque verò satis iustam causam habere heres vllam potest,quominùs præstet omnia quæcunque testamēto relicta sunt.[6] Quid enim si ius suum persequi fiscus nolit?Cur dicamus penes heredem remanere quod à legatario tāquam ab indigno aufferre fiscus potuisset?[7] Denique vno tantùm casu penes heredem remanere potest quod illicitè relictum est ,nempe cùm id ipsum ex causa aliqua vindicare fiscus non potest.[8] Ergo quoties fisco locus esse potest,non debet quod illicitè relictum est penes heredem remanere. Nec nisi inter eam personam cui illicitè relictum fuit,& fiscum superesse quæstio potest an quasi ab indigno auferendum est.Planè quod adulteræ donatum est etiam à milite in piam causam aut in remunerationem meritorum,de quibus aliter quàm ex sola militis confessione appareat,haud dubiè debebitur,nec tanquam ab indigna auferetur.[9] Finge nobilem virginem à milite malis vt fit artibus corruptam , neque dotatam esse ac per multos annos domesticis obsequiis præstandis continuam ei operam dedisse pro quibus etiā salarium meruisset.Cur non permittatur militi vel conscientię saltem exonerandæ gratia legatum ei relinquere ex quo sibi aut alimenta aut maritum parare possit:[10] Id ergo arbitrio iudicis relinquendum erit & ex personarum rerúmque qualitate ac legati modo æstimādum. *Ita in Senatu* pro Romana Pequellier tractatum est 17.Cal.April.1594.

1. Capell.Tholos.*quæst.141.*& ibi Auffrer.post Bart.*ad l.miles 41.§.mulier D.de testam.milit.per ill.text.*Iunct.*l.2.* C.*de donat.int.vir.& vxor.l.mulierem* 14. vbi idem Bart. *De his quæ vt indign.l.adfectionis 5. D.de donat.l.miles 6.D.de re iudic.*
2. *d.l.mulierem in fin.*
3. Et consequenter non admittenda *l.loci 4.§.competit.*vbi Bart. D. *si seruit.vindic.* Idem Bartol. *ad l.2.de except.rei iudic.*
4. *l.1.& tot.hoc tit.D.& C.l.aufertur 46.& pass.de iur.fisc.l.ex facto 43.§.vlt.*D.*de vulg.& pupill.substit.l.non videtur rem amittere 83.l.non potest videri 208.de reg.iur.*
5. Censetur enim heres eadem persona cum defuncto *Nouell de iureiur.à morient. præst.* §. 1. nemo autem propriam turpitudinem allegare potest *l.mercalem 5.C.de condict.ob turp.caus.*Bart.*ad l.iusiurandum quod ex conuentione 17.§. procurator* per textum illum,iunct.*l.seq.*D.*de iureiur.*
6. *Auth.hoc amplius C.de fideic.*
7. Nemo enim agere aut iure suo vti cogitur *l.vnic.C.vt nem.inuit.ager.cog.l.pactum 46.D.de pact.l.pen.C.eod.*
8. *l.in fraudem 10.§.1.l.fin.D.hoc tit.*
9. Guill.Bened.in verb.*& vxorem decis.5.num.161.in nouis* post Anchar.*in consiliis.*
10. *Arg.l.Aquilius 27.D.de donat.l.sed etsi 25.§.consuluit de pet.hered.*

DEFINITIO III.

De milite qui adulteræ aut focariæ suæ legauit,defuncto post annum militiæ.

ILlud etiam quæri potest,Si is qui testamenti tempore miles erat decesserit solutus sacramento,An legatum quod ab initio non valuit conualescat.Etsi quidem intra missionis annum decesserit,Papinianus scripsit [1] perinde indignam esse mulierē acsi testator in militia decessisset.Ergo si post annum , secura erit mulier.[2] Ideò fortasse , quòd post annum missionis non possit iure militari valere testamentum licet à milite in militia factum. [3] Quod si ita est non malè quis ex eo inferat , quod aliis locis proditum est , [4] nihil ex testamento militis capere posse mulierem in quam cadere turpis suspicio potest , ita accipiendum esse,si militiæ iure miles testatus sit , non item si iure communi. [5] Et ratio diuersitatis esse potest,quòd neque priuilegium vllum mereatur mulier in quam turpis suspicio cadit , vt quicquam consequatur ex testamento quod iure communi non valet , [6] Neque ex contrario deterioris condicionis esse debeat miles qui iure communi testatur,quàm paganus quilibet,quominùs etiam meretrici & adulteræ legare possit , cui paganus legare non prohiberetur. [7] Nec obstat quod neque donare focariæ suæ miles potest.[8] Id enim idcirco cōstitutum videtur,ne eiusmodi donationibus fictisque adulationibus vt lex ait milites spolientur,[9] indéque fiat ne tam strenuam posteà operam reipublicæ nauare possint:[10] Quod in causa testamenti secus est,cùm per liberalitatem testamento factam non fiat testator pauperior,Collato scilicet effectu liberalitatis in id tempus quo testator erit mortuus.[11] Itaque alia testamenti,alia donationis hac parte ratio constituenda est , quod tamen nescio an ab vllo ex interpretibus sit animaduersum. Proinde si iure communi factum sit testamentum nihil causæ est cur separemus mulierem à pagano &

tiamsi in militia decesserit.[12] Multo minùs si militiæ sacramento iam sit solutus. [13] Neque rursum refert an intra an post annum missionis diem suum testator obierit,quia distinctioni huic locus non est cùm testamentum iure communi factum fuit.[14] Quid si miles iure militari testatus focariæ suæ & concubinæ,aliquid reliquerit? Puto valiturum legatum,quia non cuilibet mulieri legare miles prohibetur,sed ei dum taxat in quam turpis suspicio cadere possit [15] quod non euenit in concubina. Honesta enim adfectio est erga concubinam. [16] Si ex ciuilibus legibus potiùs [17] quàm ex Christianis moribus [18] æstimes adfectionẽ. Atqui,inquies,donatio focariæ facta nõ valeret.[19] Ergo,inquam,vel ex eo magis intelligimus differre hac in re donationem à testamento. [20] Quid rursus si miles iure militiæ testatus aliquid reliquerit ei mulieri quæ testamenti quidem tempore adultera fuit,at mortis tempore non fuit,soluto quippe iam matrimonio,tum miles hic aut in militia aut intra missionis annum decesserit? Et magis est vt legatum quod ab initio fuit illicitum ex postfacto non confirmetur.[21] *Ita tractabam* in eadem causa. *Senatus* nihildum decidit.

1. *In l.mulierem* 14.*D.hoc tit.*
2. Per argumentum à contrario sensu quo tanquam fortissimo vti Papinianus solet *l.* 1. *§. huius rei* D. *de offic. eius cui mandat.est iurisd.*
3. *l.quod constitutum* 21.*& pass.*D.*de testam.milit.*Nec etiam Papin.*in d.l.mulierem,l.quod dicitur* 38. de alio testamento loquitur quàm quod iure militiæ factum sit vt constat ex illis verbis *non admitti ad testamentum iure militia factum,*
4. *In l.miles* 41.*§.mulier.D.de testam.milit.*
5. Nam & totus ille titulus est de testamento militari, nisi cùm exprimitur factum esse testamentum iure communi.
6. *l.cùm tabulis* 16.*§.*1.*D.hoc tit.*iunct.*l.*4.*§.sed quod meretrici D.de condict.ob turp.vel iniust.caus.*
7. Non enim auffertur ius commune ei cui etiam priuilegium datur *l.*3.D.*de testam.milit.*
8. *l.*2.*C.de donat.int.vir.&* vxor.
9. *Arg.l.*1.D.*eod.*
10. Magnum enim est impedimentum paupertas,ei qui ad magna velit contendere.
11. *l.*1.D.*qui testam.facer poss.l.*4.D.*de admin.legat.*
12. Cùm nihil prohibeat etiam militem iure paganorum testari *d.l.*3.*& pass.D.de testam.milit.*
13. Quo tempore non nisi iure communi testari amplius potest.
14. *d.l.quod constitutum* 21.*l.quod dicitur* 38.*& pass.eod.tit.*
15. *d.l.miles* 41.*§.mulier eod.*
16. *l.adfectionis* 5.D.*de donat.l.qui concubinam* 29.*de leg.*3.
17. Concubinatus enim cùm per leges nomen assumpserit,extra legis pœnam est *l.*3.*§.vlt.& tot.tit.D.de concub.*
18. Secundum quos omnis concubitus & coitus extra matrimonium illicitus est.
19. *d.l.*2.*C.de donat.int.vir.&* vxor.
20. Neque ex diuersis bene inferri quicquam potest *vulg.l.Papinianus exuli* 20.D.*de minor.*
21. *Arg.d.l.in fraudem* 10.*§.*1.*& l.vlt.*D.*hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Titulus De his quæ vt indignis non est apud nos abrogatus.

APud nos in vsu sunt leges omnes quæ quod indigno aufferunt applicant fisco,[1] licet apud Gallos sint abrogatæ vt ij testantur qui de legibus & moribus Gallicis scripserunt.[2] *Ita tractatum est* in relationibus libellorum 6.Id.Iun.1591.

1. *Ex tit.De his quæ vt indign.*D.*&* C.
2. Bugnonius *in tract.at.De legib.abrog.*

DEFINITIO V.

Non auffertur hereditas tam quam indigno qui testamentum defuncti impugnauit quasi nullum quòd factum esset à reo læsæ maiestatis.

LEgitimus intestati heres cùm hereditatis controuersiam ab eo pateretur,quem reus læsæ maiestatis, heredem scripserat,pendente accusatione obiecerat inter cætera fieri non posse vt valeret testamentum quod factum esset à reo maiestatis.[1] Placuit si qua alia ratione testamentum nullius esset momenti, fortè quòd necessariis sollennitatibus destitutum proponeretur,[2] Non eo minùs legitimũ heredem suo iure ab intestato successurum,Nec aufferendam ei tanquam indigno hereditatẽ, quasi defuncti famam improbè onerasset. [3] Credendus enim est per iuris imperitiam id feciſſe, hoc est quod existimaret factionem testamenti non habere illum qui reus maiestatis,licet falsò & per calumniam factus esset,[4] Potiùs quàm vt agnati cognatiue amicissimi pudorem læderet.[5] Nec ei benè comparabitur, qui defuncti memoriam detulisset,[6] Vt ex eo apparet,quòd hereditatem quasi ab intestato sibi delatam hic vindicat, quam fisco applicandam esse fateretur,si à defuncto crimen læsæ maiestatis admissum esse contenderet.[7] Idque in proposita specie tanto magis obtinebat quòd legitimus hic heres eodem tempore eiusdem criminis reus fuerat cuius & defunctus agnatus,tandemque innocentes ambos fuisse ex iudicij euentu apparuerat.[8] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.21.sup.De testam.

1. Et in hoc nimirum errauerat in iure quia reus maiestatis non prohibetur facere testamentum si memoria eius tandem innocens pronuncietur *l.si quis post accusationem.*9. vbi Bart.contrà glos.*l.qui à latronibus* 13.*§.vltim.D.qui testam.fac.poss.*
2. *l.*1.*de iniust.rupt.&irrit.fact.testam.*
3. De iure enim non de iudicio defuncti disputauit *l.post legatum* 5.*§.*1.*l.si testamentum* 24.D.*hoc tit.*
4. Quod tamen non nisi periniquè posset ita constitui.Quis enim esset innocens si sufficeret accusare?
5. Nemo enim credendus est cognati sui pudorem & existimationem vltrò lædere voluisse.

6. Huic

6. Huic enim tanquam indigno hereditatem aufferẽdam esse certum est *l.si inimicitia* 9.*§. pen.& vlt.*D.*hoc tit.*iunct. *l.*1.*in fin.de bon.libert.§.item is qui status Inst.de exhæd.tutor.*
7. *l.quisquis* 5.*C.ad leg.Iul.maiest.*
8. Accusatio enim huius criminis non fruitur morte & post mortem quoque peragi potest *l. ex indiciorum* 20. *D. de accusat.*

TIT. XVI.

De codicill.

DEFINITIO I.

Clausula codicillaris apposita in testamento inutili tantùm prodest ad conseruanda legata & fideicommissa ab intestato atque codicilli ab intestato facti.

NIHIL interest,quod ad legata & fideicommissa pertinet,an quis codicillos ab illo testato fecerit,[1] an inutili testamento vulgarem clausulam codicillarem adscripserit.[2] Vtroque enim casu sicuti ab intestato succeditur, ita eadem codicillorũ vis & potestas est vt quemlibet intestati successorem obligent,[3] & consequenter posthumum quoque,[4] licèt ignoranter præteritum,siue simpliciter aut per verba præsentis tantùm temporis clausula illa concepta sit,siue per ea,quæ futurum quoque tempus demonstrent.[5] Nam ab intestato factis codicillis vnus tantùm casus est:[6] nec proinde distinctioni locus relinquitur,A quo,aut qualia,quantáque legata vel fideicommissa defunctus dederit,præterquàm si ad certam personam codicilli scripti proponatur,quam defunctus eo tempore sibi solam successuram sperabat.[7] Tum enim dici non potest eam fuisse scribentis voluntatem,vt posthumum filium,de quo præsertim non cogitabat,quémque nullomodo sperabat,eisdem legatis & fideicommissis oneraret.[8]

1. Nam & ab intestato codicilli fieri possunt *l.ab intestato* 16.*D.hoc tit.*
2. *Vt in l.*1.*eod.l.*1.*C.de fideic.libert.l.generaliter* 24.*§.ex testamento* D.*eod.l.penult.§.vlt.de legat.*2.*l.si iure* 11.*C.de testam. manum.*
3. *d.l.ab intestato l.si cùm* 3.*l.conficiuntur* 8.*§.si post factum l.qui grauiori* 12.*l.pen.*D.*de inr.codicill.*
4. *d.l.generaliter* 24.*§.ex testamento D.de fideic.libert.l.ex testamento* 29.*C.de fideic.l.posthumus* 12.*§.*1.*de iniust.rupt.*Iunge *l.quærebatur* 19.D.*de testam.milit.*
5. Quæ tamen distinctio adhiberi à nostris solet *ad l.*1.D.*hoc tit.& ad Auth.ex causa C.de liber.prater.*
6. *d.l.ab intestato in fin.*
7. Vt in specie *l.cùm pater* 77.*§.cùm existimaret de leg.*2.*l.pen.*D.*hoc tit.*
8. *l.sicut certi* 9.*& l.seq.C.de testam.milit.l.militis* 36.*§.miles* D. *eod.l.si quis ita* 14.*§.si quis cùm ignoraret* D.*de testam. tutel.*

DEFINITIO II.

Clausula codicillaris non conseruat dationem hereditatis in præiudicium posthumi ignoranter præteriti.

SEd quod ad ipsam hereditatis dationem attinet,non similiter dici potest nihil referre an quis intestatus decedere volens, codicillos fecerit,an inutili facto aut quandocunque rupto testamẽto clausulam codicillarem inseruerit.Nam qui intestatò moriturus codicillos fecit,nõ ad hunc aut illum scriptos (hic enim casus semper excipiendus est [1]) sed quibus generaliter & indistinctè rogauerit successuros ab intestato vt hereditatem Sempronio restituerent,[2] Vtique posthumum quoque siue viuo se siue mortuo nasciturum rogasse,eodémque fideicommisso obstrinxisse intelligitur,tametsi eo tẽpore quo dictabat codicillos nihil minùs quàm de posthumo cogitaret. [3] At condito testamento quod vel ab initio inutile vel quandocunque posthumi agnatione ruptum fuerit,dici non potest eam subiectæ clausulæ codicillaris vim esse debere vt posthumus ignoranter præteritus æquè rogatus videatur de hereditate scriptis heredibus siue suis siue extraneis restituenda,de quo scilicet nullomodo,ac ne per suspicionem quidem fuerit cogitatum.[4] Quare nec distinguemus quibus verbis clausula illa codicillaris concepta sit,id est an iis quæ ad præsens tantùm,an quæ ad futurum quoque tempus referantur. [5] Nam siue præsens tempus expressim demonstratum sit siue simpliciter & indefinitè testator dixerit *Velle se testamentum valere & falcetti iure codicillorum*,.[6] futurum quoque tempus satis demonstratum intelligitur,hoc ipso quod de testamenti validitate actum est,cùm non minùs mortis,& delatæ successionis tempus inspiciendum sit,quàm cõditi testamenti,quoties quæritur an valeat testamentum,[7] quia nec anteà effectum habere potest.[8] Addes,quòd vt possis euincere testatorem qui clausulam codicillarem adscripsit de omni casu cogitasse quo testamentum ruptum aut irritum fieri posset,& consequenter de illo etiam quo posthumus nasceretur,nascendóque rumperet,Prius necessariò est vt probes testatorem eo tempore de posthumis cogitasse:[9] Atqui nos eam speciem tractamus,in qua posthumus ignoranter præteritus sit,id est ab eo à quo fuisse de posthumo cogitatum dici non possit.[10] Inde namque illud etiam est,quòd si testator filiis suis tutores

dederit, licet tutoris datio fauorabilissima sit, posthumis tamen dedisse non videtur,[21] quia nimirùm prius est vt de posthumis cogitauerit quàm vt iis tutorem dedisse videatur, tametsi filiorum appellatione contineantur.[22] Inde illud denique, quod nec militis testamentum valet in quo ignoranter præteritus est filius siue iam natus, siue posthumus.[23] An propter omissam iuris sollennitatem? Minimè. Nam in militari testamento nudam militis non iustam voluntatem intuemur:[24] Sed propter defectum voluntatis: quia quod alias cuenit vt filius in potestate à patre milite præteritus pro exheredato habeatur,[25] ad hunc non pertinet de quo pater non cogitauit.[26] Atqui tritum est codicillarem clausulam licet ab intestato suppleat defectum sollennitatum testamenti,[27] nunquam tamen supplere defectum voluntatis,[28] cùm è contrario potius ex voluntate ipsa recipere debeat interpretationem:[29] Prorsúsque absurdum fuerit dicere clausulam codicillarem facere debere, vt voluntas testatoris ab intestato locum habeat, illo etiam casu quo ex testamento non seruaretur, quamuis alioquin testamentum valeret.[30] Hæc autem idcirco tã variè, quia factis ab intestato codicillis aperta est voluntas patrisfamilias ad successionem suam inuitantis, & quasi tacita institutione vocantis eos qui deferendæ per legem hereditatis tempore proximiores reperiantur:[31] In quorum numero negari non potest quin posthumi quoque contineantur etiam de quibus codicillorum tempore non cogitarat, cùm dubitandum non sit quin si de iis pater cogitasset, multò magis legitimam iis hereditatem relicturus fuisset.[32] Consequens igitur est vt restituendæ hereditatis fideicommissum iis codicillis relictum, perinde posthumum hunc quandocunque natum & ab intestato succedentem obliget ac cæteros quoslibet intestati successores.[33] Palam enim est eos ipsos fideicõmisso vniuersali grauatos, qui fuerunt ad legitimam hereditatem inuitati.[34] Ergo & filium hunc posthumum, Præterquam si vt initio diximus ad certam personam codicillos pater scripserit. Tunc enim voluntatis ratio non patitur, vt æquè posthumum de quo nihil sperabat oneratum credendus sit, licet persona onerata non minùs dilecta fuerit.[35] At cùm testamentum factum est in fauorem extranei in eóque adiecta clausula codicillaris, manifestum est id vnum testatorem agere, vt quantum in se est excludat eos qui ab intestato essent successuri:[36] In qua exclusione inhumanum sit & improbabile suspicari eum fuisse comprehensurum personam posthumi si de posthumo quoque cogitasset.[37] Semper enim de parentum voluntate erga liberos præsertim posthumos nullius culpæ capaces piè & humaniter quoad eius fieri potest suspicandum est.[38] Hinc euenit quemadmodum posthumus hic ignoranter præteritus non ideò exclusus videri potest, nec si tale testamentum sit in quo habeatur præteritio pro exheredatione, quale militis testamentum est,[39] Ita neque per clausulam codicillarem rogatus credi debeat vt ab intestato succedendo restituat scriptis heredibus hereditatem.[40] Eos namque solos fideicommisso restituendæ hereditatis obstringere clausula potest, quos institutio à testati successione excluserit.[41] Denique vt dicam breuiùs, nullo facto testamento sed codicillis tantùm ab intestato scriptis, non potest tractari de posthumo ignoranter præterito, qui potiùs pro tacitè instituto habendus est licet de illo non fuerit cogitatum,[42] Si verum est, vt est, patremfamilias qui testamentum facere cùm posset noluit, hoc ipso tacitè suam legitimis futuris heredibus successionem relinquere voluisse, & consequenter eos instituisse videri.[43] Facto autem testamento, atque ita scriptis aliis heredibus, apparet posthumum hunc, qui neque institutus sit, neque vllo casu pro exheredato habendus,[44] omnino præteritum esse & quidem ab eo qui verisimiliter non erat præteriturus si de eo cogitasset. Igitur neque per clausulam codicillarem rogatus videri debet de restituenda scriptis heredibus hereditate, quam non solùm à lege & suo iure,[45] sed etiam ex probabili patris voluntate sibi habere debeat, vtpote à qua numquam eum pater fauore institutorum excluserit.[46]

1. *Vt in l.pen.& l.qui grauí* 11.D.*hoc tit.*
2. *Vt in l.ab intestato* 16.*eod.l.ex testamento* 29.*C.de fideic.l.generaliter* 24.§.*ex testamento D.de fideic.libert.l.*1.*C.eod.l.ex ea scriptura* 29.§.1.*qui testam.facer.poss.*
3. *l.si quis cùm* 3.*vers.sed etsi post codicillos l.conficiuntur* 8.§.*si post factum in fin.*
4. *d.l.qui grauí & d.l penult.hoc tit.l.cùm pater* 77.§.*cùm existimaret de legat.*2.
5. Quomodo tamen Bart.& post eum cæteri distinguere solent *ad l.*1.*D.hoc tit.*
6. Quo tamen casu verbum infinitiuum trahitur etiam ad futurum tempus vt tractat Bart.*ad d.l.post glos. in l.stipulationum* §.*stipulatio* in verb.*daturum de verb.oblig.*quam ad hoc laudat Alex.*cons.*31.*col.*3.*vers.*nec *ad hoc vol.*2. Salicet.*in l.si vt proponis C.de condict.ob caus.* Afflict.*decis.*61.*num.*1.
7. Quia eo demum tempore quo testator moritur testamentum confirmatur *l.si alienum* 49.§.1.*D.de hered.instit.*
8. *l.*1.*D.qui testam.facer.poss.*
9. Quia de quo nascituro testator nullomodo cogitauit impossibile est vt cogitauerit de eo rupturo, cùm non entis nullæ prorsus sint nec possint esse qualitates.
10. Alioqui non esset ignoranter præteritus si de eo vel tantillum ac per solam suspicionem cogitatum fuisset.
11. *l.si quis ita* 14.§.*si quis cùm ignoraret D.de testam.tutel.*
12. Etiam in legato filiis aut filiabus relicto si modò testator de posthumo cogitauerit *l.qui filiabus* 17.*in princ.de leg.*1.*l.nomen filiarum* 164.*de verb.signific.*
13. *l.sicut certi* 9.*cum l.seq.C.de testam.milit.*
14. *l.*1.*l.Diuus* 24.*l.ius militis* 34.§.*vlt.& l.seq.*D.*eod.l.in testamento* 6.*C.eod.l.precibus* 8. *C. de impub. & aliis substit.* In eóque maximè differt testamentum militis à testamento pagani quod diffinitur *in l.*1.D.*qui testam.facer.poss.*
15. Nam & solo silentio milites exheredant filios *l.si patronus* 12. *in princip. l. Paulus respondit* 47. §.*vlt. D. de bon liber.*
16. *d.l.sicut certi* 9.*& l.seq.C.de testam milit.*
17. *l.pen.*§.*vlt de legat.*2 *l.generaliter* 24.§.*ex testamento* D.*de fideic.libert.*
18. Eleganter Decius *cons.*205.*in fin.*
19. Nam in quæstionibus vltimarum voluntatum, voluntas illa est quæ totum facit *l.si mihi* 12.*in fin.de leg.*1.*l.in conditionibus* 19.*de cond.& demonstr.*
20. Alioqui plus posset codicillaris clausula quàm totum ipsum testamentum quamuis validum quod esset absurdũ *arg.l.quod per manus* 10.*D hoc tit.*
21. *l.*3.*in princip.d.l.conficiuntur* 8.*vers.sed ideo* D.*hoc tit.l.ab exheredati* 126.*de leg.*1.
22. *Arg.l.cùm auus* 102.*de condic.& dem.l.cùm acutissimi* 30.*C.de fideic.*

23. Ex le-

23. Ex legib. suprà citatis *num.*3.
24. Quia nec alij onerari possunt quàm qui sunt honorati *vulg.l.ab eo* 9.*C.de fideic.*& ex onere plerumque etiam honor declaratur & contra *l.alumnæ* 30.§.*ab heredibus de admin.leg l.virum* 7.§.*vlt.de reb. dub.*
25. *Vt in d.l.qui grauí* 11.*l.pen.*D.*hoc tit.l.cùm pater* 72.§.*cùm existimaret de leg.*2.
26. Semper enim prior & potior est causa testati quàm intestati *l.quandiu* 39.*de acquir.hered.l.quandiu* 89. *de reg. iur. excepto casu l.si quis ita* 81.*de hered.instit.*
27. Quomodo enim possit ingratus existimari posthumus nondum natus? *l.si quis suo* 33.*in fin.C.de inoff.testam.*
28. *l.vlt.C.de curat furios.* Nemo enim creditur alienã sobolem velle suæ anteponere *d.l.cùm acutissimi* 30.*C.de fideic.*
29. *d.l.sicut certi* 9.*& l.seq.C.de testam.milit.*
30. Parum enim refert in effectu an hereditas alicui aufferatur per exheredationem an bona per inuunctum onus fidecommissi, Sicuti è contrario parum refert in effectu an per institutionem vocetur quis ad bona patris an per fideicom missum, tametsi fuerit exheredatus, quia huiusmodi exheredatio non nisi bona mente facta videri potest *l.multi* 19. *de liber.& posth l.multi* 19.*de liber.& post.l.*3.§.*cùm Pollidius de vsur.*
31. Vtrumque enim id est & testamentum & clausula codicillaris in eorũ odium fit qui ab intestato essent successuri.
32. Quia credendus est pater illum fuisse instituturus si de ipso cogitasset, quod de nullo agnato proximo æque dici potest.
33. *d.l.*3.*ad l.conficiuntur* 8.*D.hoc tit.d.l.ab exheredati* 126.*de leg.*1.
34. *d.l.sicut* 9.*& seq.C.de testam.milit.*
35. Tanquam suus heres *d.l.*3.§.1.*D.hoc tit.l.in suis* 11.*de liber.& post.*licèt nõ propriè posthumus dici possit suus heres quia non fuit in patris morientis potestate *l.vlt.D.de collat.bonor.*
36. Quia neque excludendi eius vllam habuit voluntatem *arg.l.vlt.*D.*de hered.instit.l.cùm mater* 28.D.*de inoff.testam.*

DEFINITIO III.

Codicillaris clausula inducit tacitam repetitionem legatorum & fideicommissorum ab intestato etiam in præiudicium posthumi ignoranter præteriti.

EX quo apparet, quam ratione habeat quod in superioribus cõtrà scripsimus de vi & potestate clausulæ codicillaris cùm de legatorum duntaxat vel fideicommissorum conseruatione agitur. Diximus enim[1] quod ad legata & fideicommissa spectat, nihil interesse an quis codicillos ab intestato fecerit, an testamento quod posteà per agnationem posthumi ruptum sit clausulam illam adiecerit. Vtroque videlicet casu legata conseruari, deberique à posthumo quamuis ignoranter præterito,[2] nimirùm quia hac parte dici non potest adiectam eam clausulam ad exclusionem legitimorum heredum: Quinimò ad conseruationem duntaxat legatorum & fideicommissorum,[3] Vt non eò minùs debeantur à legitimis heredibus cùm ab institutis relicta sint, quos à testatore magis dilectos fuisse certum est.[4] Quidni ergo debebũtur à posthumo licet ignoranter præterito? Nam si testator de eo cogitasset quid aliud fecisset, nisi quod eum heredem instituisset? Atqui etiam ab institutis legata & fideicommissa reliquit. Ergo & à posthumo præstanda sunt.[5] Dices non esse rectam consecutionem quia fieri potest vt non fuerit æquè pater posthumum oneraturus si de eo cogitasset. Finge institutam personam minùs dilectam puta extraneam.[6] Respondeo, eam quidem solam rationem, quod heres institutus legata & fideicommissa testamẽto relicta debuisset, non sufficere vt eorum præstationi posthumus quoque obstringatur, de quo pater nõ cogitauit,[7] quique suo iure succedit ab intestato.[8] Sed ad eam rationẽ illam quoque accedere quòd subiecta codicillaris clausula tacitam inducat repetitionem legatorum & fideicommissorum ab intestato: faciátque vt perinde debeantur à quocunque intestati successore, acsi nullo condito testamento codicilli ab intestato facti essent:[9] quo casu si modò ad certæ personæ onus directi non sint, nemo dubitat quin ex iis posthumus etiam de quo non fuit cogitatum æquè ac alius quilibet obligetur.[10]

1. *Defin.*1.*supr.eod.*
2. *Ex l.*3.§.1.*l.conficiuntur* 8.§.*si post factum in fin.D.hoc tit.l.ex testamento* 29.*C.de fideic.l. generaliter* 24.§.*testamento D.de fideic.libert.l.*1.*C.eod.*
3. Quæ scilicet non poterant iure vetere aliter conseruari quàm si à legitimis heredibus essent repetita *l.*1.*D.hoc tit. l.vlt.C.eod.l.Titia* 13.*D.de inoff.testam.*& aliis suprà proximè citatis.
4. Magis enim dilecti intelliguntur qui priores sunt vocati *l.Publius* 36.§.1.*de condic.& demonstr.l.omnia* 32. *aliàs l. cùm ita* §.*in fideicommisso de legat.*2.*l.cùm pater* 77.§.*pen.eod.l.heredes mei* 57.§.*vlt.D.ad SC,Trebell.*
5. *Arg.l.vlt.*D.*de hered.instit.l.cùm mater* 28.D.*de inoff.testam.*
6. Faciliores enim sunt testatorum voluntates ad onerandos extraneos quàm ad onerandos liberos, quia & extranei minùs sunt dilecti *d.l.cùm acutissimi* 30.*& ibi not. C.de fideic.l.Titia* 34.§.*qui inuito vers.non est enim de leg.*2.
7. *d.l.penult.& l.qui grauí* 11.D.*hoc tit d.l.cùm pater* 77.§.*cùm existimaret de leg.*2.
8. *l.is qui in potestate* 15.*vers.& absurdum est de præst.legat.*
9. *d.l.pen.*§.*vlt.de leg.*2.*dict.l.Titia* 13.D.*de inoff.testam.l.nec fideicommissa* 36.*de leg.*3.
10. *Legib.*suprà citatis *num.*2.*&* 7.

DEFINITIO IV.

De interpretum distinctione circa clausulam codicillarem cùm posthumus ignoranter fuit præteritus.

SEd quamquam supradicta omnia ex certissima iuris ratione verissimè disputantur,[1] inualuit tamen crebriore interpretum calculo illa distinctio[2] quam & Senatus noster probare solet, An clausula codicillaris concepta sit per verba tantùm præsentis tẽporis,[3] an per ea quæ futurum quoque designent expressim.[4] Vt priore casu nihil operetur rupto subinde testamento per agnationẽ posthumi siue scienter siue ignoranter preteriti, quia verũ est testamentũ eo tẽpore valuisse quo factũ fuit:[5] Posteriore verò operetur ad inducendam ab intestato restitutionẽ hereditatis ex fideicommisso, itémque legatorũ & fideicõmissorũ tacitã repetitionẽ, si scienter posthumus præteritus sit qui posteà natus est,[6] Secus si ignoranter, instituto nimirũ extraneo,[7] qualis esse creditur quisquis nõ est ex liberis.[8] Nisi ponas aut posthumũ vivo patre decessisse (quo casu ex æquitate quã Hadriani cõstitutio[9] admisit pro eo habetur acsi natus nũquã fuisset) aut testatorẽ post ruptũ agnatione posthumi testamẽtũ superstitẽ per aliquod tẽpus fuisse, & cùm testamentũ mutare posset non mutasse, vel quod in dubio idem est, mutare noluisse.[10] Cuius sententiæ

ratio illa afferri solet, quòd non sit verisimile patrem fuisse instituturũ personam extraneam si de filio cogitasset. [21] Quam rationem apertum est cessare in filio siue iam nato siue posthumo scienter præterito, siue iam tùm instituti potuerit, siue ex quo natus fuit. [12] *Senatus* noster supra scriptam distinctionem quæ Bartoli primùm fuit secutus est in causa Francisçe de Prouane & D. Alberti 10. Cal. Mart. 1591. & iterum in eadem causa SC. 5. Cal. Aug. 1592.

1. Et à nobis disputata sunt pluribus *in Chiliade De error. pragmat. & interpr. iur.*
2. De qua vide totam rem fusissimè ex Doctorum opinione tractatam apud Ossc. Cacher. *cons.* 11. & 70. & Anton. Tessaur. *decis Pedem.* 141. vbi alios innumeros citant.
3. Id est per hæc verba *ſi hoc meum testamentum non valet.*
4. Quod est cùm superioribus verbis adduntur illa *nec valebit.*
5. Atque ita condicionem clausulæ codicillaris defecisse. Tritum enim est deficiente condicione deficere dispositionem condicionalem *tot. tit. De condic. inſtit. & tit. De condic. & demonſtr.* Item posthumi præteritionem ab initio non facere quin valeat testamentum, sed tantum vt sui heredis agnatione rumpatur *l. 1. l. posthumus* 12. *& paſſ. de iniuſt. rupt. l. 1. C. de poſthum. hered. inſtit.*
6. Et hic casus nullam penitus neque apud interpretes neque apud nos recipit dubitationẽ: cùm etiam à fratris posthumo fideicommissum dari possit *l. pen. de leg. 1. d. l. generaliter* 24. *§. ex teſtamento D. de fideic. libert.*
7. Nam cùm institutus est filius testatoris communem opinionem esse contra Bart. & contra posthumum scribit, Tessaur. *dict. decis.* 141. Iunge *Deſin. ſeq.*
8. *Vt in l. quinetiam* 55. *in fin. D. de rit. nupt.* Aliàs extraneus dicitur extra parentes & liberos *vt in l. 1. l. 5. §. vlt. & tot. tit. De legat. præſt.* Aliquando omnes citra patrem vt *in l. vnic. §. accedit. verſ. extraneum C. de rei vxor. action.*
9. De qua in *d. l. poſthumus* 12. *D. de iniuſt. rupt.* Tessaur. *dict. quæſt.* 141. *num.* 16.
10. Tessaur. *dict. quæſt.* 141.
11. *l. cùm acutiſſimi* 30. *C. de fideic.*
12. *l. ſicut certi* 9. *& l. ſeq. C. de teſtam. milit.*

DEFINITIO V.

Clausula codicillaris nocet posthumo ignoranter præterito etiam quod ad dationem hereditatis in tribus casibus.

SVpradictæ distinctioni consequens est, vt clausula codicillaris noceat posthumo licet ignoranter præterito si non extraneus sed filius testatoris institutus sit, [1] aut si qua alia sit coniectura voluntatis ad exclusionem posthumi vt non prorsus ignoranter præteritus dici possit, qualis illa est, quam proximè diximus si testator superuixerit, & testamentum mutare cùm posset noluerit. [2] Idem est si posthumus præteritus viuo adhuc patre decesserit. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Anton. Tessaur. *decis.* 141. Cessante enim ratione legis ipsa quoque lex cessat *l. adigere* 6. *§. quamuis de iur. patron.*
2. Idem Tessaur. ex communi aliorum opinione *dict. decis.* 141. *num.* 16.
3. *Vt in l. posthumus* 12. De *iniuſt. rupt.* Dixi *in Deſin. præced.*

DEFINITIO VI.

Clausula codicillaris quæ non potuit nocere posthumo ignoranter præterito nec ipsius heredi nocet quamuis extraneo.

CLausula codicillaris quæ posthumo ignoranter præterito nocere quandiu vixit non potuit, [1] eo quãdocunque defuncto non proderit heredibus institutis, vt posthumi successores siue testamentarij siue legitimi de restituenda iis hereditate rogati videãtur, quã à posthumo sine fideicõmissi onere accepe rũt. Etsi enim fauore potissimùm posthumi inductũ est vt si ignoranter præteritus fuit, de eo grauãdo pater sensisse non videatur, [2] in eóque dispar sit ratio posthumi, & heredum præsertim extraneorum quos is moriens reliquerit, [3] Ius tamen semel ei quæsitæ hereditatis non magis heredibus eius adimi potest quàm illi ipsi, [4] Neque distinguendum est an liberos an extraneos heredes reliquerit postquàm semel habuit actionem. [5] In eóque idem etiam fauor posthumi manet, cuius proculdubio interest locupletiorem habere hereditatem, vt faciliùs habere possit heredem. [6] Nec simile est quod prudentibus placuit delatã liberis bonorum possessionem contra tabulas nõ facere quin si tẽpus finitũ fuerit, vel antè decesserint, vel repudiauerint, vel ius petendę bonorum possessionis amiserint, reuertatur tandem bonorum possessio ad scriptos heredes. [7] Longè nánque diuersa ratio est bonorum possessionis delatæ, alia acquisitæ. [8] Delationem enim in suspenso esse, [9] & recurrere aut reuerti ad eos à quibus numquã plenè absceſſerit, nihil prohibet. [10] Acquisitam verò purè & citrà onus fideicommissi, postmodùm ex fideicommisso euinci nullo iuris loco proditum est: [11] Obstátque omnino iuris ratio quæ facit vt quo casu clausula codicillaris vires habet flectendæ vniuersalis institutionis in fideicommissariam substitutionem, fideicommissum ex ea purum non in diem aut sub condicione inducatur. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Secundum ea quæ scripsimus *Deſin. 4. ſupr.*
2. Propterea quòd non sit credendus pater alienam sobolem propriæ anteponere voluisse *l. cùm acutiſſimi* 30. *C. de fideic.* vbi not. *& in l. cùm auus* 102. *de condic. & demonſtr. l.* 6. *§. cùm autem C. de inſtit. & ſubſt.*
3. Quia faciliùs præsumitur quisque velle onerare extraneum heredem quàm filium vt diximus in præcedentibus ex *l. Titia cùm teſtamento* 34. *§. qui invita verſ. non eſt enim veriſimile de leg.* 2.
4. Iuncta enim hereditas cœpit esse vt in simili argumentatur Iureconſ. *in l. ſed ſi plures* 10. *§. filio impuberi de vulg. & pup. ſubſt. l. pater familias* 28. *de reb. autor. iud. poſſid. aliàs l.* 13. *de priuileg. credit. l. ſi quis filium familias* 7. *§.* 1. *de acquir. hered.*
5. *l. qui ſolidum* 78. *§. prædium de legat.* 2. *l.* 2. *C. quand. dies legat. ced. l. apud* 8. *C. de ſuis & legit.*
6. *Arg. l. Iulianus* 42. *aliàs l. ſi pupillus D de acquir. hered. l.* 4. D. *ad SC. Trebell.*
7. *Ex l. aquiſtimum* 2. *in princip.* D. *de bonor. poſſ. ſecund. tab.* quo loco abutitur Tessaur. *decis.* 141. vt contra nos sentiat.
8. *Vt in l.* 2. *§. decretalis* D. *de ſucceſſ. edict.*
9. *Vt in l. qui in vtero* 27. D. *de ſtat. hom. l. ſi quis filio* 6. *de iniuſt. rupt. l. Scripto* 7. D. *vnd. liber. l.* 1. *§. ſciendum D. de ſuis & legit.*
10. Etiam iure ciuili & in hereditate *vt in l. ſi quis ita* 82. *D. de hered. inſtit.*

11. Onus

11. Onus enim fideicommissi non potest sequi acquisitionem nisi cùm bona fuerunt antè affecta, quia acquiruntur fideicommissario vel cum suo onere vel sine onere *l. 1. §. vlt. de ſuis & legit. l. 1. §. per. de legat.* 3.
12. *l. 2. §. vlt. D. hoc tit.* Guid. Pap. *quæſt.* 53. Iunge *Deſin. ſeq.*

DEFINITIO VII.

Cùm clausula codicillaris inflectit institutionem heredis in purum fideicommissum, vna tantùm quarta detrahitur, sed est legitima quæ tamen hodie non quarta est sed triens.

QVod autem proximè diximus purum esse fideicommissum quoties per clausulam codicillarem vis testamenti in causam fideicommissi, & codicillorum cõuertitur, [1] Efficit vt eo casu, non duplex sed vna tantùm detractio fiat. [2] Nam quod contra iuris ciuilis rationem [3] ex interpretum errore Pontificio iure constitutum est, vt filius de restituenda hereditate grauatus & legitimam detrahere possit & Trebellianicam, [4] ad fideicommissa in diem vel sub condicione relicta coarctatum est ab iisdem interpretibus, vt ad ea non pertineat quæ neque diem, neque condicionem habuerunt. [5] Nec, quod difficilior quæstio videtur, inducere debet duplicis detractionis iniquitatẽ, [6] quã nec vllo casu vera iuris ratio admittit. [7] Inducet tamen vt contra solitam iuris obseruationem nulla fructuum condemnatio fiat ne quidem à die litis contestatæ [8], qui alioquin, cùm legitimam augeant à die mortis præstandi essent. [9] *Ita Senatus* in ea causa, Et iam pridem in alia Ioannis de Cuyne Domini de Rubaud 4. Id. Nouembr. 1581.

1. Ex *l. 2. §. vlt. D. hoc tit. l. quærebatur* 19. D. *de teſtam. milit.*
2. Guid. Pap. *quæſt.* 53. *in fin.* Crauet. *conſ.* 295. *num.* 2. *in* 3. *dub.* Aufrer. *ad Capell. Tholoſ. deciſ.* 455. Decius *conſ.* 320. *num.* 4. & 5.
3. Vt probaui pluribus in priore parte Hemischiliadis De *error. pragmat.*
4. *Cap. Raynutius & cap. Raynaldus Extr. de teſtam.*
5. Ratione illa, quòd cùm fideicommissum purum est vna deductio impediat aliam nec dici possit vtra quarta debeat prior deduci.
6. Contra quàm senserit Tessaur. *deciſ.* 141. post Ang. Dec. & alios. Castr. *in Auth. ex cauſa num.* 15. *C. de liber. præter.*
7. Cùm falcidia seu trebellianica in legitimam imputetur *l. Papinianus* 8. *§. quarta autem. D. de inoff. teſt.*
8. A quo saltem tempore fructus restitui solent & debent *l. ſed eſſi* 25. *§. ſi ante de petit. hered. l. videamus* 38. *§. ſi actionẽ de uſur.*
9. *l. item veniunt* 20. *§. item non ſolum D. de petit. hered.*

DEFINITIO VIII.

Casus in quo clausula codicillaris quæ non nocuit posthumo ignoranter præterito, nocet extraneo eius heredi.

INterdum tamen euenit, vt ea clausula codicillaris, quæ viuo posthumo ignoranter præterito nullas vires habere potuit, [1] incipiat habere, cùm posthumus sine liberis moritur sola matre superstite, aut alia persona quæ non sit ex familia testatoris. [2] Finge testatorem conseruandæ agnationis & familiæ fortasse nobilissimæ & antiquissimæ rationẽ antè oculos habuisse, ob eámque causam prohibuisse alienationẽ, [1] causa addita, quòd vellet bona sua omnia in familia remanere: [3] Nemo dubitat quin honestum sit tale testantis desiderium, [4] nec eò minùs ei satisfaciendum quod præter spem successerit posthumus de quo pater non cogitarat. [5] Nam & si de eo cogitasset, causæ nihil erat, cur non eodem quoque fideicommisso filium obstricturus fuerit, cuius etiam intererat bona omnia in familia quàm diutissimè conseruari. [6] Igitur quamuis posthumus quandiu viuit cogendus non sit hereditatem scriptis heredibus restituere, quia cùm sit ex familia nihil in eo sit contra voluntatem testatoris, Eo tamẽ sine liberis defuncto matre siue ex testamento siue ab intestato herede relicta, aut alia qualibet extranea persona, fieret contra voluntatẽ si posthumi hereditas ad matrẽ aut extraneũ sine fideicommissi onere perueniret, aliis agnatis ex testatoris familia superstitibus. [7] Hoc enim casu fideicommissum reale vt vocant constitutum intelligitur, cùm testator ad defectum masculorum & familiæ respexerit: [8] quæ res purum & absolutum magis quàm condicionale fideicommissum solet inducere, cùm faciat ne quærendum sit à quo aut cui relictum sit, sed de eo tantùm An de familia sit is qui fideicommissum petit, licèt non nisi post mortem eius qui prior ex familia vocatus fuit, fideicommissum debeatur. [9] Neque tamen hoc casu institutio flectitur in fideicommissum, sed fideicommissum vniuersale familiæ relictum conseruatur tanquam ab intestato per clausulam codicillarem repetitum. [10] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1. Secundum distinctionem à nobis propositam *Deſin. 4. ſupr.*
2. Id est ex nomine & agnatione, Legislator enim ciuilis æstimat familias ex agnatione potiùs quàm ex sanguine *l. pronunciatio* 196. *§. familiæ de verb. ſignific.*
3. *Vt in l. filiusfamilias* 114. *§.* Diui *& ibi not.* De *legat.* 1. *l. peto* 69. *§. fratre* iunct. *l. omnia* 32. *aliàs l. cùm ita §. in fideicommiſſo de leg.* 2. *l. pater* 38. *§. duobus & ſeqq. de legat.* 3.
4. Est enim commune hominum omnium votum vt nominis sui memoriam quisque in perpetuum conseruare ac extendere velit *l. liberorum* 220. *§. vlt. de verb. ſignific.*
5. Improuisus enim & inopinatus casus nouo indiget auxilio *l.* 3. *C. de inoffic. teſtam. l. de aſtate* 11. *§. ex cauſa de interrog. in iur. faciend.*
6. Ideóque nimirum censentur hæc fideicommissa fauorabilia tanquam quæ iis quoque quibus iniuncta sunt, honori sint potiùs quàm oneri. Simile quiddam est *in l.* Diuus 24. *D. de teſtam. milit. l. ratas* 7. *C. de reſcind. vendit.*
7. Obstare tamen huic sententiæ valdè videtur, quod Papin. respondit *in l. cùm pater* 77. *§. cùm inter* 28. *de legat.* 2. vbi fideicommissum relictum familiæ & acquisitum filiæ quæ fuit de nomine & familia non auffertur eius filio licèt sit ex aliena familia.
8. Crauet. *conſ. vlt.* 2. *part. num.* 16. post Alex. *conſ.* 43. *col.* 3. *verſ. præterea poſito lib.* 3. *& conſ.* 101. *dub.* 3. *lib.* 7. Socin. *in l. ſolemus in fin. de cond. & demonſtr.* Dec. *conſ.* 480. *col.* 3. *conſ.* 185. *&* 294. *col.* 3. *&* 4. *& conſ.* 236. *col.* 2.
9. Acsi fideicommissum familię esset relictum *l. omnia* 32. *aliàs l. cùm ita* 9. *in fideicommiſſo l. peto* 69. *§. fratre de legat.* 2. *l. vlt. C. de verb. ſignific.*
10. *Vt in l. pen. §. filiã & §. vlt. de leg.* 2. *l. generaliter* 24. *§. ex teſtamẽto de fideic. liber l.* 1. *C. eod. l. ex teſtamẽto* 29. *D. de fideic.*

1. Nec enim bona fides pati videbatur vt bis idem solueretur *vulg. l. bona fides non patitur 57. de reg. iur.*
2. *l. 1. de dot. rel. eg. l. si creditori 28. & seq. de leg. 1. l. Aurelius 28. §. vlt. D. de liberat. legat. cum similib.*
3. *l. Titia cum testamento 34. §. qui inuita l. Sempronius 47. de legat. 2.*
4. Sunt enim vestimenta ex earum rerum genere quæ & vtendo consumuntur, & seruanda seruari non possunt *l. lex quæ tutores 22. in fin. C. de admin. tutor. l. vlt. C. quand. decret. opus non est.*
5. Ne alioqui filiæ perirent, cùm is nullam videatur habere actionem qui habet egenum debitorem *l. nam is 6. D. de dolo l. si extraneus 33. de iur. dot.*
6. *l. ille aut ille 25. §. 1. de legat. 3. l. continuus 137. §. cùm ita de verb. oblig.*

DEFINITIO II.

Enumeratio specierum siue per imperitiam siue interpretandi potiùs quàm restringendi animo facta non restringit legatum generale factum vxori.

TEstator herede instituto filio legauerat vxori vsumfructum domus Titianæ, & mobilium omnium quæ ibi essent, & quibus ad vsus suos indigeret, Item bonorum quorundam immobilium, postea subiecerat in hæc verba *& des fruits & vsufruicts de la moitié de tous mes autres biens en quel lieu qu'ils soyent, soit prés, terres, maisons, vignes, pressoir, ou de quelque autre espece quelle qu'elle soit.* Quæsitum est, An nummi quos testator in arca repositos habebat, itémque nomina debitorum, quod ad causam vsusfructus legato continerentur. Quidam putabant non contineri non solùm quòd regulariter generali legato rerum omnium quæ alicubi sunt non comprehendantur,[1] Sed etiam quòd priora illa legati verba generalia per subsequentem specierum enumerationem restricta viderentur. [2] Id enim est quod dici solet, in toto iure generi per speciem derogari: [3] Illa etiam ratio afferebatur quòd postrema legati verba quæ generalia quoque videbantur non nisi de similibus speciebus accipi deberent, [4] præsertim vt ea sumeretur interpretatio quæ filio eidémque heredi fauorabilior esset. [5] Contrà tamen visum est, bonorum vsumfructum charissimæ vxori quàm tot legatis maritus honorasset legatum videri.[6] Quasi species aut per imperitiam, [7] aut interpretandi potiùs quàm restringendi animo enumeratæ viderentur: [8] quòd in dubio præsumendum fuit.[9] *Ita Senatus* pro vidua N. Puthodi contra Ioannem Puthod Aduocatum filium. 14. Cal. Mart. 1590.

1. *Ex l. quasi tum 78. §. 1. & l. seq. §. 1. de legat. 3. l. Caius Seius 86. de legat. 2.* Iunge *l. si ita legatum 86. de legat. 3.*
2. *l. legata 9. in princip. de supell. legat. in secundo responso.*
3. *l. in toto iure 80. de regul. iur. cap. generi de reg. iur. in 6.*
4. *arg. l. vlt. §. vlt. de vin. critic. & oleo legat.*
5. *l. Sempronius 47.* iunct. *l. Titia cùm testamento 34. §. qui inuita versic. non est enim verisimile de legat. 2.*
6. *l. vxori meæ 37. de vsufr. leg.*
7. *Vt in l. legata 9. in princip. de supell. legat.*
8. *Vt in l. quæsitum 12. §. penult. D. de instruct. & instrum. legat.* Alex. *cons. 56. lib. 1.* Paul. Castrens. *cons. 223. lib. 2. col. 2.* Iunge *l. si proprietas 9. de vsufr. adcresc.*
9. Bart. *in d. §. pen.* post Dynum *in d. cap. generi.* Dec. *in cap. sedes ad fin. de rescript.* Afflict. *decis. 106.* Steph. Bertr. *consil. 90. vol. 2.*

DEFINITIO III.

Communicantur fructus inter legatarium vsusfructus, & legatarium proprietatis.

QVi vxori bonorum suorum omniũ vsumfructum legauerat exceptis rebus quibusdã Titio legatis, eodẽ testamento legauerat Sempronio fundũ, nõ adiecta clausula *detracto vsufructu.* [1] Erant qui putarent vsufructuariũ bonorũ omniũ fundi Sempronio legati vsumfructum integrum habere debere. [2] Alii contrà plenam proprietatem nullóque vsufructu imminutam ad Sempronium spectare: [3] Quasi hoc casu vt & aliis plerisque generi per speciem derogetur. [4] Media sententia placuit Senatui, vt vxor fructuaria cum proprietatis legatario in fundi vsufructu concurrat. [5] Vsusfructus namque cæsi in iure non in portione consistit, tamen rei emolumentum habet, & portionis locum obtinet. [6] Non idem Senatus censuit cùm testator vxori suæ non simpliciter bonorum suorum omnium fructus, sed omnes & integros fructus etiam legatarum rerum legasset. Aperta enim hoc casu est voluntas testatoris nolentis legatarium cum vxore fructuaria in vsufructu concurrere. [7] Quamquam in proposita specie illa etiam ratio legatarij concursum impediebat, quòd mulieri dos debebatur, cuius restituendæ nomine dotalibus tabulis maritus bona sua omnia expressim obligauerat in antichresim, [8] id est adiecta fructuum omnium donatione, [9] Vt proinde donec soluta dote integra nihil iuris Sempronius in vsufructu ex causa legati habere posset. [10] *Ita Senatus* pro vidua procuratoris Alberti contra Dominos Senatores Dauisc & de Beausuiour 15. Cal. Iunij 1590.

1. Quæ clausula solet & debet adiici cùm id agit testator, vt proprietarius non concurrat in vsufructu *l. si alij 19. D. de vsufr. legat.*
2. Ex sententia Bartolom. Socin. *consil. 1. col pen. libr. 4.*
3. Bald. *in l. quoties ad fin. C. famil. ercisc.* Ias. *in l. cùm quæstio col. 2. C. de legat.* Aret. *cons. 74. in fin.* Salicet. *in dict. l. quoties.* Ang. Aret. *in §. 1. Inst. de vsufr.* Paulus à Monte Pico *in l. Titia cùm testamento 34. §. Titia cùm nuberet de leg. 2. col. 19.* Facit pro hac opinione *text. in l. vxorem 41. §. Felicissimo de legat. 3. l. alimenta 16. §. Basilica de alim. & cibar. legat.*
4. *l. in toto iure 80. de regul. iur. cap. generi eod. tit. in 6.*
5. Ita Didac. Couarr. *libr. 2. var. resolut. cap. 2. num. 7.* Stephan. Bertr. *cons. 152.* incip. *viso processu nu. 2. & 3. part. 2.* Guill. Bened. in verb. *cætera bona num. 24.* Marc. de Mant *sing. 398. ex l. si alij fundum 19. l. Sempronius Attalus 26. l. Sempronio 33. in princip. de vsufr. legat.* & ibi Bart. *& in l. si quis seruum 8. §. vlt. num. 6. de leg. 2.* Roman *sing. 580.* Ias. *in l. re coniuncti num. 70. de leg. 3.* & ibi Ioann Crott. *quæst. 4. fol. 2. ad fin.* Bart. *in l. quæsitum 12. §. penult. de instruct. & instr um. leg.* Alex. *cons. 56. lib. 1.* Paul. Castrens. *cons. 223. lib. 2. col. 2.* Iunge *l. si proprietas 9. de vsufr. adcresc.*
6. *l. Mæuius 60. §. fundo de legat. 2.* iunct. *l. cùm filius 76. §. dominus eod.*
7. Nam cùm in verbis ambiguitas nulla est, non debet admitti quæstio voluntatis *l. ille aut ille 25. §. 1. de legat. 3.*
8. De qua *in l. si is qui 11. §. 1. D. de pignor. l. si pecuniam 33. D. de pignor. action.*
9. In vicem scilicet vsurarum quæ mulieri ob tardiùs solutam dotem deberentur *cap. salubriter vbi not. Extr. de vsur.* licèt aliter sentiat Afflict. post Alex. *decis. Neap. 285.*
10. Non

10. Non enim verisimile erat legasse testatorem plus iuris quàm quod in ea re haberet *vulg. l. vxor patrui 20. cum ibi not. C. hoc tit. l. si domus 71. §. vlt. de leg. 1. l. qui tabernas 32. de contr. empt.*

DEFINITIO IV.

Alimenta legata non minuuntur ex imminutione fructuum fundi pro iis obligati, Nisi relicta sint ex fructibus eius fundi.

TIbi alimenta testator legauerat, in eáque rẽ certi fundi reditus fructúsque specialiter obligauerat. Si ex iis reditibus fructibúsque tantũ hodie redigi non posset quantũ necesse est ad alimenta, licèt testamenti mortísve tempore redigi potuerit, integra nihilominùs alimenta tibi debebuntur. [1] Quod enim testator vt tibi magis consuleret certi fundi reditus in eam rem obligauit, nocere tibi non debet vt legatum alimentorum restrinxisse, [2] aut ius hypothecæ generalis quæ pro legatis ex Iustiniani lege [3] competit diminuisse, aut actionem in personam sustulisse, [4] videri possit. Nam nec tuo sed heredis lucro cederet si pluris essent ij reditus quàm ad alimentorum erogationem necesse esset, [5] cùm non fundus aut fundi reditus tibi legatus sit, sed alimenta. [6] Diuersum esset si legatum ita relictum proponeretur vt ex fundi reditibus alimenta tibi præstarentur. Imminutis enim fructibus alimenta quoque minui eo casu necesse est. [7] Eadem adhibetur distinctio si non ex causa legati sed ex alia qualibet alimenta debeantur. [8] *Ita Senatus* sæpiùs.

1. *l. Lucius Titius 12. de alim. & cibar. legat.* Cyn. *in l. si quis argentum C. de donat.* Guid. Pap. *quæst.*
2. *d. l. Lucius in fin.* Ne adiecta in augmentum operentur diminutionem contra *l. quod fauore 6. C. de legib. l. legata inutiliter 19. de leg. 1. l. legata 14. de adim. legat.*
3. *In l. 1. C. commun. de legat.*
4. Potest enim legatarius ex pluribus actionibus eligere quam velit *d. l. 1. l. cùm filius 76. §. variis de leg. 2.*
5. Nemo autem debet id petere cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum postulaturus *l. pen. C. de solut. l. si pater puellæ 12. C. de inoff. testam.*
6. Inspiciendum enim semper est quid sit in legato cùm quæritur quid & quantum debeatur *l. 1. de pen. leg. l. 1. §. item si ita ad leg. falcid. cum similib.*
7. *l. cùm certus 5. de tritic. vin. & oleo leg. l. legatum 17. §. 1. de ann. legat. l. si debitor 39. §. 1. de contr. empt.*
8. Eadem enim omnium ratio est, & consequenter idem ius statui debet *l. illud 32. ad l. Aquil.*

DEFINITIO V.

Heres non cogitur soluere legatam pecuniam quam testator voluit capi ab hereditario debitore.

TRecenta tibi à Titio legata sunt his verbis adiectis *à prendre & leuer sur le debte de mille escus à moy deus par R. & hypot hequés sur sa maison de Chambery.* Nulla tibi in heredem personalis actio competet ad hoc præcisè vt pecuniam soluat, nec si domus obligatæ possessionem teneat: Sed cogendus es legatum exigere eo ipso modo quo relictum est. [1] Cui consequens sit vt liberandus sit heres si paratus sit hypothecæ iure & possessione ad concurrentem vsque quantitatem tibi cedere. [2] Formam enim legato soluendo præscriptam à testatore non magis legatarius inuito herede quàm heres inuito legatario immutare potest. [3] Quod autem adiicimus *ad concurrentem vsque quantitatem* sic accipiendum est, vt si tibi trecenta soluta sint siue ab herede, siue à Titij testatoris debitore, sublatum intelligi debeat, quod ad te, [4] vinculum pignoris. [5] Cæterùm ad eam vsque quantitatem indiuiduo tibi cum herede pignoris iure domum habebis obligatam, [6] vt tametsi debitor tibi trecenta, aut heredi tantùm septingenta soluerit, in solidum tamen obligata maneat ei, cui non erit satisfactum. [7] Nam quod à Iustiniano constitutum est, [8] vt hypotheca, quam pro legatis induxit in eo differat à cæteris, quòd diuidua, non indiuidua est; ad eam hypothecam pertinet quæ pro legato, non ad eam quæ ex legato competit. [9] *Ita Senatus* ex tempore prid. Id. Febr. 1591.

1. Videtur enim legatum hoc casu relictum per sinendi modum potiùs quàm vt ab herede præstaretur. Sufficit ergò vt præ stet patientiam, & actionem.
2. *arg. l. si quis seruum 8. in princip. de leg. 2.* iunct. *l. si seruus 108. in princ. de leg. 1.*
3. *l. cùm res 47. per tot. eod. tit. de leg. 1. l. si fideicommissum 50. D. de iudic.*
4. Et consequenter quod ad tibi debitam quantitatem, cùm solutio tibi facta liberet debitorem ab herede saltem doli exceptionis post rescriptum Diui Pij *l. si pecunia 77. de leg. 1. l. cùm quis 37. §. pater in fin. de leg. 3.*
5. Tollitur enim soluto debito quandocunque & à quocunque *l. Paulus 12. §. 1. & tot. tit. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
6. Ius enim pignoris indiuiduum est *l. rem hereditariam 68. D. de euict. l. quandiu 6. C. de distract. pignor.*
7. Quia nisi vniuersum quod debetur oblatum & solutum sit potest creditor pignus vendere iure creditoris *l. heredes 25. §. idem obseruatur.* iunct. *§ præced. D. famil. ercisc.*
8. *in l. 1. C. commun. de legat.*
9. In proposito autem competit ex legato quoniam qui legat quod sibi debetur etiam hypothecam eo nomine competentem legare intelligitur *l. ex legato 18. cum ibi not. C. hoc tit. l. 4. C. quæ res pign.* iunct. *l. 2. C. per quas person. oblig. acquir.*

DEFINITIO VI.

Heres per delegationem liberatus non potest conueniri nec si delegatio rescindatur per in integrum restitutionem nisi heres consenserit restitutioni.

AT cùm in suprascripta specie heres de legato cum legatario transegisset, séque delegari passus fuisset, vt Sempronio tanquam creditori legatarii trecenta solueret; non dubitabatur quin heredi liberatio contigisset, cùm legatario satisfactum esset. [1] Nec si legatarius contra Sempronium in integrum restitueretur, quasi sine causa & pro indebito facta delegatione, nocere ea res heredi deberet, qui semel fuisset liberatus. [2] Quis enim legatarium patiatur nouam petere solutionem legati, quod iam pro soluto habeatur? [3] Itaque post solutionem Sempronio ab herede factam, nihil est quod ab herede

amplius petere possit. 4 Sin antè solutionem impetrata erit restitutio, ea ipsa in personam heredis actio competet legatario, quæ Sempronio competeret si delegatio revocata non fuisset. 5 Rescissa enim per restitutionem delegatione, superest vt obligatio quæ delegata fuerat, indebiti iure condicatur. 6 Planè si restitutioni in integrum à legatario aduersus Sempronium postulatæ heres consenserit, idem omnino seruandum erit quod seruaretur si nulla vnquam delegatio facta fuisset, rebus nimirum omnibus ex voluntate omnium quorum interfuit in pristinum statum restitutis. 7 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Satisfactio enim pro solutione est *l. satisfactio 52. D. de solut. l. si rem 9. §. omnia pecunia D. de pignor. l. item liberatur 6. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solui.*
2. In perpetuum enim sublata obligatio numquam reuiuiscit *l. qui res 98. §. aream D. de solut.*
3. Siquidem soluit is qui delegat debitorem & delegatio pro solutione est *l. quamuis 8. §. interdum D. ad SC. Velleian. l. inter causas 26. §. abesse & seq. D. mandat.*
4. Nulla enim superest actio, Nemo autem potest agere sine actione *l. si pupilli 6. §. vlt. de negot. gest. l. quoties 9. §. & generaliter D. de admin. tutor.*
5. Nihil enim heredis interest an soluat legatario, an Sempronio nomine legatarij.
6. *Arg. l. si quis 4. D. de condit. caus. dat.*
7. *Arg. l. voluntate 10. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. ab emptione 58. D. de pact.*

DEFINITIO VII.

Mulier cui vsusfructus tantùm legatus est alio post eius mortem herede instituto interim vsumfructum habet iure testamenti. sed curator bonis dandus est.

SI vsusfructus vxori, vt plerumque fit, legatus sit aut simpliciter relictus, nullo relicti titulo expresso, & post vxoris mortem institutus Titius, placet nostris valere relictum, etiamsi institutionis mentio facta nulla sit.[1] Non ita vt vniuersam hereditatem mulier habeat cùm alius ex asse scriptus proponatur,[2] sed vt vsumfructum habeat quandiu viuit, & quidem vsusfructus iure. Etsi enim dies legati vsusfructus numquam cedit ante aditam hereditatem,[3] propterea quòd personam proprietarij sciri oportet priusquam de vsufructuarij iure quæri possit, [4] Adire autem in proposita specie scriptus heres non potest quandiu vxor viuit,[5] Vt tamen valeat legatum non modò si suus heres institutus sit (quo casu sui heredis existentia tantùm operatur, quantum aditio,[6]) sed etsi extraneus,[7] ratio illa facit, quòd interea bonis curator dari potest.[8] Præsertim cùm nihil prohibeat quominus legatum consequatur legatarius ante aditam hereditatem dummodò posteà quandocunque adeatur.[9] Cui nec dissimile illud est quod nostris etiam placet, spurio herede instituto cùm legitimabitur, posse institutionem valere priùs etiam quàm legitimetur, nimirùm dato bonis interea curatore, vt legitimationis tempus expectari possit.[10] *Ita tractatum est* in ea causa de qua Defin. 2. Supr. de hered. instit.

1. Verbum enim *relinquo* trahi ad institutionem etiam in filiis quos necesse est institui voluerunt post Hostien. Card. & Panorm. *ad cap. Raynutius per ill. text. Extr. de testam.* Bald. post Aret. *in l. quoties C. de her. instit.* Socin. iun. *cons. 33. vol. 1.*
2. Aliud enim esset si ne mo esset ex asse institutus DD. communiter *in l. extraneum C. de hered. instit.* vbi Salic. *in fin.* Iaſ. *col. pen. vers. tertiò principaliter* post Bald. Ang. & Alex. in locis ab eo relatis.
3. *l. vnic. D. quand. dies vsusfr. leg. ced. l. vnic. §. libertatibus C. de caduc. tollend.*
4. Cùm vsusfructus sit seruitus personalis *d. l. vnic. quand. dies.*
5. Cùm possit ipse ante mori *l. Statius 48. §. 1. de iur. fisc.*
6. Alex. post alios *ad d. l. extraneum.*
7. Iaſ. post Bald. & Salic. ibid. Castr. *ad l. hereditas de her. inst.* Socin. *cons. 85. n. 13. 14. vol. 1.*
8. *l. 1. D. de curat. bor. dand. l. si diu 8. quib. ex caus. in poss. ear.* DD. *ad d. l. hereditas ex die D. de hered. inst.*
9. Latè Alex. *in addit.* ad Bart. *ad d. l. hereditas*, vbi loquitur in specie quando heres institutus nondum natus est.
10. Idem Alex. post Bald. *ad l. Gallus 29. §. instituens de liber. & post.* Ang. *ad l. libertas testamento D. de manum. testam.* Bald. & Imol. *in l. si quis instituatur 23. D. de hered. instit.*

DEFINITIO VIII.

Legatum non præsumitur in dubio relictum animo compensandi.

SI extraneus qui mihi vxoris meæ nomine dotem pecuniariam promiserat, eidem testamento certam pecuniæ quantitatem legauerit, non expresso eo an in causam dotis, necne, vtrumque peti poterit, neque compensandi animus in dubio præsumetur.[1] *Ita Senatus* pro N. Iarsu contra heredes D. de Seteney Prid. Id. Maij 1591.

1. *Ex l. creditorem 85. de legat. 2.* iunct. *l. cùm ab vno 53. eod. l. si compensando 6. C. de hered. instit.*

DEFINITIO IX.

Legata liberatione dolus præteritus aliquando remissus intelligitur futurus nunquam, nec rursus dominium quod potuit testator vindicare.

LIberatione legata ei qui tutor vel curator fuit, non videtur remissa petitio eorum quæ penes legatarium ex administratione reliqua sunt, aut quorum ille sit debitor ex causa doli.[1] Diuersum est si minor legauerit tutori vel curatori quicquid iuris in eum habuit ob tutelam vel curam malè administratam. Hoc enim legatum plenius est eáque omnia complectitur, quorum nomine actio aliqua minori competit: In quibus etiam reliqua continentur, & quicquid à tutore vel curatore ex qualibet administrationis causa debetur, licèt dolus interuenerit.[2] Nam & dolum præteritum remitti posse certum est,[3] Sanè remissum esse vix vnquam credibile est, nisi cùm verba sunt aut omnimo expressa, aut adeò generalia vt

ralia vt nullum dubitationi locum relinquant.[4] Cæterùm expressam omnimodo fieri mentionem doli non est necesse.[5] Planè si qua res minoris & ad eum iure dominij pertinens remanserit penes tutorem vel curatorem cuius vindicandæ ius minor habuerit, dicendum erit legato eam non contineri. [6] Eius namque rei nomine quæ mea est licet eam possideas nulla mihi actio, nullum ius in personam tuam, sed tantùm in rem ipsam competit. [7] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanne Francisco Claudio Masson. 5. Cal. Iunij 1591.

1. *l. Aurelio 20. §. Cains* vbi latè Bart. & cæteri *de liber. legat.*
2. *l. si quis rationes 9.* vbi *vel actionem ei remittere eod. tit. l. ita tamen 5. §. Iulianus alias l. quidam decedens*, in illis verbis *dammum verò quod ex tutelæ quis senserit & legari & per fideicommissum ei relinqui potest D. de admin. tutor.*
3. Quamuis futurus remitti non possit quia ea res inuitaret ad delinquendum *l. iuris gentium 7. §. illud nulla. D. de pact.*
4. Ita Bart. & alij ad supradictos locos.
5. Vt apparet *ex d. l. si quis rationes.*
6. *l. Aurelius 28. §. Mauia 1. De liber. legat.* Francisc. de Crema *inter. consil.* Alex. *cons. 62. vol. 4.*
7. Cùm actiones in rem dentur contra eum qui nullomodo est obligatus *§. 1. Inst. de action.* Vnde est quod dicimus neminem cogi inuitum suscipere actionem in rem *l. vlt. D. de rei vindic.*

DEFINITIO X.

Tutor qui liberationem ab vno ex impuberibus meruit non cogitur communes rationes reddere nisi sint omnino connexæ.

SI duorum pupillorum vnus tutor fuerit, & alter pubes factus legauerit tutori quicquid iuris in eum habuit, non est cogendus tutor communes vtriusque pupilli rationes reddere.[1] Nisi tale quid administratum fuerit, cuius ratio adeò sit indiuidua vt non aliter reddi possit quàm si communiter reddatur,[2] quo tamen casu legati vtilitas in eo erit vt communibus rationibus redditis quod defuncto puberi debitum fuisse apparebit, remissum intelligatur. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm in rationibus reddendis totius administrationis maior sumptus nexetur, grauiórque nexatio.
2. Connexitas enim causæ, & negotij hoc operatur, vt & alia pleraque *l. si tutor 13. D. de admin. tutor. l. tutor post pubertatem 11. C. arbitr. tutel.*
3. Pecunia enim recipit diuisionem tum quoque cùm rationum redditio indiuidua est. *l. in executione 85. de verbor. oblig.*

DEFINITIO XI.

Onus soluendi legata & partem æris alieni legatario iniunctum non dat in eum actionem creditoribus & legatariis, sed heredi.

EX eo quod alicui legatum aut quid aliud relictum sit ea lege vt legatorum & æris alieni partem exsolueret, nulla creditoribus aut legatariis in eum actio competit,[1] cùm nihil ipsorum interfit, sed heredi tãtùm ad cuius onus ea res pertinet, ac cuius solius ob eam causam interest, vt exoneretur. [2] Quare nec legatario grauato proderit vt onus ei ademptum videatur, quod testator alia parte testamenti legata vt fieri assolet ab herede solui præceperit. Vna enim pars testamenti per aliam interpretanda est, cùm vtraque recipit commodam interpretationem,[3] maximè quia non tam facilè credendus quisquam est à priore voluntate tam citò & sine causa recedere voluisse.[4] Illa igitur interpretatio capienda est vt voluerit testator legata ab herede solui. Heredem verò à legatario indemnem præstari. *Ita tractatum est* 12. Cal. Iul. 1591.

1. *l. vlt. C. de hered. action.*
2. *l. seruo legato 69. §. si testator de leg. 1.*
3. *l. Titia cùm testamento 34. §. Lucius Titius* vbi Bald. *de leg. 2.*
4. *l. non id ea 89. de cond. & demonstr.*

DEFINITIO XII.

Ei cui legatum est ius redimendi cedenda est actio ab herede & præstanda pecunia necessaria ad redemptionem.

FVndum Cornelianũ Titius sub pacto de retrouendẽdo vendiderat Mæuio & cùm suprema ordinaret eum mihi legauerat. Quærebatur quid in legatum veniret, An ius ipsum duntaxat redimendi, sed meis tamen pecuniis, an ipsa quoque pecunia quam pro fundi redemptione emptori restitui necesse erat. Et plerisque placebat solum ius redimendi legatum videri non etiam pretium quod in causam redẽptionis Mæuio præstari oporteret. Multũ enim referre an testator leget rẽ suam, alteri obligatam, an rem alienã in qua nihil prorsus iuris habeat, an denique rẽ alienã quidẽ, sed in qua tamẽ ius aliquod adferre sibi possit: Prioribus casibus distinguimus an obligatam aut alienam sciuerit, necne, Vt si obligatam vel alienam sciuerit, heres luere aut emere debeat, Sin ignorauerit, de suo legatarius vel luat vel emat.[1] Posteriore verò siue alienam defunctus sciuit siue ignorauit, nostrorum traditio est nihil aliud in legatum venire quàm ius ipsum quod in illa re defunctus habuit, tametsi morte ipsa testatoris fuerit perieturum.[3] Ego verò etiam salua nostrorum distinctione contrà putabam. Nam in re vendita sub pacto de retrouendendo, nihil prorsus iuris habet qui vendidit,[3] sed tantùm ad rem ipsam consequendam si intra tempus præstitutum pecuniam offerat, Quandoquidem pactum de retrouendendo si aliud nihil concurrat quod inducat simulationem, non impedit dominii translationem, soláque venditi actio supereſt venditori.[4] Porrò hæc ipsa ad rem consequendam actio quæ testatori competebat, non potest eo defuncto alii competere quàm heredi, nec si alteri disertis verbis legata proponeretur.[5] Cùm enim sit personalis, non minùs ex parte venditoris quàm emptoris, eam necesse est à testatore vel inuito transire in heredẽ, in quẽ cætera quoque iura omnia transeunt.[6] Sed tenetur heres legatario cedere vt testatoris volũtati pareatur.[7] Atqui cessio illa futura est inutilis legatario si non pecunia quoque ipsi præstetur quæ

ad redemptionem neceſſaria eſt,quia nec priùs actio vlla competit ad redimendum quàm pecunia ſoluta aut ſaltem oblata & recuſante emptore obſignata ſit.[8] Fatendum igitur eſt in neceſſarium antecedens heredem ad hoc obligatum intelligi vt eam quoque pecuniam præſtet. Vtique enim ea teſtatoris voluntas fuit vt eiuſmodi actionem cum effectu heres præſtet.[9] Licet non ignorem fuiſſe qui putarent hactenus parcendum heredi vt nuda actionis ceſſione liberetur,[10] quorum ſententia ſanè probabilis videri nullomodo poteſt.[11] *Ita tractatum eſt* ex tempore licet nihildum deciſum.8.Id. Febr. 1593.

1. *Ex l.ſi res obligata 57.de legat.1.l.cùm alienam* 10.*C.hoc tit.*
2. Sic enim noſtri vulgo ſentiunt *ad l.vxor patrui* 20.*C.hoc tit.per ill.text.& ex l.quod in rerum* 14.§.1.*de legat.1.l. Sticho* 36.*in fin.de vſufr.legat.*
3. Cùm per venditionem ſecuta traditione dominium in emptorem transferatur *l.ex empto* 11.§.1.*& paſſ.de act. empt.l.ab emptione* 58.D.*de pact.l.traditionibus* 20.*C.eod.*
4. *l.2.l.commiſſoria 4.l.ſi à te* 7.*C.de pact.int.empt.& vendit.l.ſi ſterilis* 21.§.*ſi tibi* D.*de action.empt.*
5. *l.ex legato* 18.*cum ibi not.C.hoc tit.*
6. Poteſtate ſcilicet legis duodecim tabularum *l.1.C.ſi cert.pet.l.1.&* 2.*C.ſi ex plurib.hered.debit.vel credit.l.vlt.C. de heredit.action.*
7. *Not.ad d.l.ex legato & ad l.nomen 4.C.quæ res pignor.oblig.poſſ.*
8. *d.l.2.d.l.ſi à te* 7.*C.de pact.int.empt.& vendit.*
9. Ita rectè ac ſubtiliter Bald. & Salicet. diſputant *ad l.cùm alienam* 10.*C.hoc tit.*
10. Caſtrenſ.ibid.*& ad l.id quod apud hoſtes 9.de legat.1.*
11. Verba enim cum effectu ſunt accipienda in omnibus diſpoſitionibus *l.1.§.vlt.quod quiſque iur.l.pen. §. docere ne quis eum qui in ius vocab.vi exim.*& in teſtamentis plenior interpretatio fieri debet *l.in teſtamentis* 12.*de regul.iur.*

DEFINITIO XIII.

Teſtator qui legauit rem in qua ſolum habet vſumfructum,non tantùm ius quod habet in re ſed rem ipſam legare intelligitur.

AT neque probare vnquã potui vulgarẽ illam noſtrorũ traditionẽ quæ induxit,vt legata re aliena in qua teſtator aliquod tãtum ius habuit, nihil niſi ius illud legatũ videatur,eo etiam caſu quo ipſius teſtatoris morte fuerit periturum: Vt puta ſi fundum legauerit cuius habebat vſumfructũ.[1] Nam reſcriptum Imperatorum quo in hanc rem noſtri vulgo abutuntur,[2] longè aliam habet ſententiam, illam nimirum vt legatum rei alienæ in qua ſolum vſumfructum vxor patrui eadémque teſtatrix habuerat, non valeat in præiudicium proprietarii, hoc eſt facere non poſſit vt ipſi proprietario res adimatur.[3] At non inde ſequitur quod illi inferunt, Nihil igitur legatario deberi. Nam imò verò perinde illi debetur æſtimatio acſi nihil iuris in ea re viuus teſtator habuiſſet,[4] Quando nihil interſit quod ad legatum pertinet,an nullum ius in illa re viuus teſtator habuerit,an tale quod cum ipſa perſona fuerit extinctum:[5] Cùm eo demum tempore legatum deberi incipiat, quo teſtator mortuus ſit.[6] Sanè ſi non fundus alienus in quo teſtator vſumfructum habuit, ſed vſusfructus ipſe legatus fuerit,aliud dicendum eſt.[7] Nam cum morte legantis finiatur,[8] abſurdum ſit quinimò ἀδύνατον poſt ipſius mortem æſtimari rem,quæ amplius non ſit in rerum natura.[9] Etſi namque quod in rerum natura adhuc non ſit legari poteſt ſi modo fore ſperetur,[10] id tamen quod in rerum natura amplius non ſit, licet fuerit, legari non poteſt.[11] Certè ſi is qui ſolum vſumfructum habebat cùm proprietatem plenam habere ſe exiſtimaret fundum legauerit, fauor heredis facit, vt id potius, quod habere ſe crederet, quàm quòd onerare heredem vellet legaſſe videatur, vt proprietatis æſtimatio legatario non debeatur.[12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. Itanamque communiter noſtri putant *ad l.vxor patrui* 20.*per ill.text.C.hoc tit.& ex l.quod in rerum* 24. §.1.*de leg.* 1.*l.Sticho* 36.*in fin.de vſufr.legat.*
2. *in d.l.vxor patrui.*
3. Ex vulgari regula *l.id quod noſtrum* 11.*l.non debet alteri* 74.*de reg.iur.*
4. Quia non poteſt fructuarius ignorare rem cuius habet vſumfructum ad alium pertinere *l.*1.D.*de vſuf.*
5. Quomodo vſusfructus finitur & extinguitur morte fructuarij *l.*3.§.*vlt.& paſſ.quib.mod.vſufr.amitt.*
6. *l.*1. D.*qui teſtam.facer.poſſ.l.legatum* 116.*de leg.*1.§.1.*Inſt.de legat.*
7. *d.l.quod in rerum* 24.§.1.*de leg.*1.
8. *l.*4.*D.quand.dies legat.ced.*
9. *l.in actionibus* 5.§.*vlt.D.de in lit.iur.*
10. *d.l.quod in rerum in princip.*
11. Et ita coniungendus eſt *dict.*§.*cum initio legi.*
12. Vt in illa eleganti ſpecie de qua *in d.l.Sticho* 36.*de vſufr.legat.*iunct.*l.Sempronius* 47.*de leg.*2.*& l.vnum ex familia* 67.§.*ſi rem eod.*

DEFINITIO XIV.

De legato matri vſufructu reſtringendo ad alimenta fauore liberorum.

MAter quæ filio à patre herede inſtituto facta eſt domina & vſufructuaria bonorũ omnium nihil niſi alimenta petere poteſt,ex conſuetudine quadã olim primum Bononiæ inducta in Curia Bulgari,poſteà ſicut ab interpretibus omnibus ita à Senatu noſtro plerique Senatuſconſultis adprobata.[1] Fauore nimirum liberorum quibus ea ratione potiùs conſulere voluiſſe pater credendus eſt, dando matri adminiſtrationem, vt vnà cum liberis moraretur.[2] Inde quæritur Si mater ad ſecunda vota conuolauerit vt iam cum liberis morari non poſſit, vtpote in nouam mariti familiam tranſlata,An eum vſumfructum retinere debeat. Et placet non debere, quaſi deficiente tacita condicione quæ huic legato ineſt.[3] Si tamen filio iam defuncto cum quo morari debuerat ad ſecundas venerit nuptias aliud eſt, quia poſt mortem filij deficere amplius condicio non poteſt;Cùm per rerum naturam non per matrem factum ſit

ctum ſit ne morari cum liberis poſſit 4. *Ita tractatum eſt* in cauſa Franciſci Perrin. 15. Cal. Aug. 1595.

1. Ex æquitate contra meram iuris rationem vt conſtat *ex l.vxori meæ* 37.*De vſuf.legat.*
2. Itaque aliud eſſe volunt in nouerca Cremenſ*ſingul.*8.poſt Bald.*ad l.vlt.C.de indict. viduit.tollend.*
3. Et quidem facto vxoris per quam ſtetit *l.*3.*C.de condic.inſert.*Aliud eſt in ſpecie *l.*1.*C.hoc tit.*
4. *d.l.1.C.hoc tit.Vide tamen l.*4.*C.de condic.inſert.*Quod ſi matri datus ſit vſusfructus cum tutela, magis eſt vt cum tutela alimenta quoque finiri debeant vt fiat æqualis determinatio *arg. l.*4. *de vulg. & pupill.ſubſtit.* Quid ſi pater habens filios impuberes ex duobus matrimoniis,tutelam omnium det vxori cum vſufructu? Inutilis quidem erit datio tutelæ,quod ad liberos prioris matrimonij,ſed non ideo melior erit condicio nouercæ quod ad vſumfructum cùm eam teſtator non pro nouerca ſed tanquam pro communi matre habuerit.

DEFINITIO XV.

Legatum vſusfructus reſtrictum ad alimenta fauore pupilli an ſimiliter reſtringatur fauore ſubſtituti vulgaris aut pupillaris.

AT finge in eadem ſpecie datum fuiſſe pupillo ſubſtitutum ſiue vulgarem ſiue pupillarem, An fauore ſubſtituti eadem fiet contra matrem interpretatio quæ fauore pupilli, vt legatum generalis vſusfructus matri relictum reſtringatur ad alimenta? Minimè, quia nemo non videt longè diuerſam eſſe filij & ſubſtituti rationem,[1] ſi ſubſtitutus non ex liberis, ſed extraneus fuit.[2] Idque in ſubſtituto vulgari omnes admittunt, quia cùm vulgaris ſubſtitutionis caſus euenit nulla perſonæ inſtituti ratio habetur.Quandoquidem teſtamentum tunc incipit à ſubſtituto euadente in inſtitutum,[3] & legata quæ ab inſtituto relicta fuerant, cenſeantur à ſubſtituto repetita, & quaſi ab eo primùm relicta.[4] Sed in ſubſtituto pupillari diſtinctio adhibenda eſt, An legatum vſusfructus ita matri relictum ſit vt vnum ſit legatum,an ita potiùs vt plura legata eſſe videantur, quod euenit ſi ponas vxori legatum vſumfructum his verbis adiectis *donec caſtè vixerit* aut etiam *quandiu viuet.* His enim verbis conſtat plura eſſe legata, tot nimirum quot ſunt anni, & primi quidem anni purum, ſequentium verò condicionalia.[5] Primo caſu legatum quod ſemel & ab initio certâ formâ accepit ex interpretatione fauore pupilli cõtra matrẽ facta, eandem formam perpetuò retinet.Neque enim ex perſona ſubſtituti pupillaris poteſt legati condicio immutari,[6] cùm pupillaris ſubſtitutus legata ab impubere relicta ſemper debeat non tanquam à ſe repetita ſed ex perſona pupilli & tanquam ipſius heres,[7] Nimirum ſi non ſolùm ex pupillari ſubſtitutione ſuccedat ſed etiam in pupillarem caſum non in vulgarem, Id eſt agnita per filium impuberem patris hereditate.[8] Poſteriore verò caſu quo tot legata ſunt,quot anni, conſequens eſt, vt eo primùm anno quo filius iam defunctus eſt, plenum vſumfructum habere mater debeat, acſi eo primùm die legatum illi eſſet cùm ſit nouum legatum.[9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. Nec enim nouum eſt,vt in quibuſdam melior ſit condicio pupilli quàm pupillaris ſubſtituti, in iis ſcilicet quæ pupillus habet tanquam filius,*vt in l.paterfamilias* 28.*de reb.autor.iudic.poſſid.alias l.*13.*de priuileg.credit.*
2. Nam cùm ſubſtitutus eſt ex liberis eadem ratio eſt ſubſtituti quæ inſtituti.Ergo idem ius in vtroque eſſe debet *arg.l.illud.*32.*ad leg.Aquil.*
3. *l.1.l.cùm ex filio* 39.§.*vlt.l.coheredi* 41.*in princip.*D.*de vulg.& pupill.ſubſtit.*
4. *l.licèt imperator* 74.*de legat.*1.
5. *l.ſi in ſingulos* 4.D.*de ann.legat.*iunct.*l.cùm in annos* 11.*eod.*
6. *arg.l.*2.§.*ex his* De *verb.oblig.*
7. *l.in ratione* 11.§.*quod vulgo* D.*ad leg.falcid.*
8. *Vt in d.*§.*quod vulgo* iunct.*l.qui fundum* 87.§.*qui filium eod.tit.*
9. *Arg.d l.cùm in annos* 11.*de ann.legat.*Alia ratio annuæ ſtipulationis eſt,quæ pro annis omnibus vna eſt & pura *l.*§.*ſi Stichum* 16.§.1.*de verb.obligat.*

DEFINITIO XVI.

Is qui vt miniſter pecuniam accepit credendam ſub fœnore in diem vſque nuptiarum puellæ ſi crediderit & ſubinde ante diem nuptiarum pecuniam illam à patre puellæ exigi permiſerit,non liberatur, Debitor tamen qui vero ſub creditori ſoluit,liberatur.

FRater ſorori vterinæ poteſtate patris conſtitutæ centum legauerat, cáque Titio ſtatim ſolui iuſſerat, ea lege vt crederentur ſub fœnore ad eam vſque ætatem & diem in qua ſoror nuberet, vt medij temporis interuſurio ſororis dos augeretur. Titius legato ab heredibus accepto pecuniam Sempronio crediderat ſub vſuris, cúmque poſt aliquod tempus filia quaſi mox nuptura præſente & autoritatem præſtante patre inſtrumentum nominis ab eo petiiſſet, ille tradiderat ſibíque tam à filia quàm à patre indemnitatem fuerat ſtipulatus.Nouatione deinde ſecuta idem debitor aucta iam ſorte per vſuras præteriti temporis,ad certam diem ſoluturum promiſerat, tùm ſoluerat, & filiæ ſimul & patri.Nuptiis tandem contractis, dotéque multò ampliore per patrem promiſſa, ita tamen vt in dotem ea quantitas imputaretur, quam ex filiæ legato acceperat,filia cùm ſibi dos non ſolueretur à patre iam tum in ſummam delapſo egeſtatem,petebat vt Titius ad ea centum quæ legata fuerant condemnaretur, quaſi per nominis ceſſionem ante diem nuptiarum factam liberatus non fuiſſet. Prior iudex pro ea pronunciauerat, & reſtitutionem in integrum ab illa ex Principis diplomate impetratam admiſerat. Appellatione per Titium interpoſita quærebatur quid iuris eſſet. Placuit benè iudicatum, propterea quòd teſtator prudens Titij fidem ſecutus videretur, ne lubrico paternæ adminiſtrationis quam propter patris mores ſuſpectam habebat,[1] ſororis pecuniam committeret.[2] Et verò cùm ob eam cauſam longiorem ſolutioni diem dixiſſet non vt Titio conſuleret qui nullum ex legato commodum ſperare poterat,[3] ſed fauore ſororis vt dotem ampliorem quandoque haberet,[4] imputari poterat Titio cur nullo iudicis cogente imperio ſolutionem repræſentaſſet,[5] aut quod idem erat exigendæ pecuniæ facultatem & patri

& filiæ arbitrio permisisset, tradito in eam rem nominis instrumento. [6] Quid enim debitor ipse faceret ex propria obligatione conuentus à filia, cui pater autoritatem accommodaret? [7] An ei imputabimus cur creditrici suæ soluerit ante diem nuptiarum quod ad aliam certámque diem, nulla nuptiarum mentione facta dare debuit? [8] Aut cur testatoris voluntatem secutus non sit, qui ad soluendum ex proprio contractu non ex testamento fuerat obligatus? [9] Quid verò condiciones testamento adscriptæ ad eum pertinent? Quod autem filia solutionis tempore & minor annis, & in patris potestate constituta proponebatur, Vtique facere nõ poterat quominus ei rectè solutũ esset, siue quis fateatur patrẽ in ea pecunia fuisse legitimum filiæ administratorem, [10] ponimus enim filiæ solutionẽ accipienti patrẽ consensisse, [11] sive dicas quod probabilius est, ideò non fuisse legitimũ administratorẽ, quòd ipsi pater prohibuerat vsumfructum. [12] Itaque vix dubitationi locus relictus videbatur, quin Sempronius debitor soluendo creditrici patre præsertim sciente, & consentiente plenissimam liberationem esset consecutus. [13] Soli Titio imputari poterat cur non saltem curasset caueri sibi à patre de pecunia filiæ eùm nuberet restituenda, [14] Nec ad rem faciebat quod nudum ille in ea re officium & ministerium testatoris voluntati præstitisset, ex quo periclitari eum, damnúmque sentire inciuile videbatur. [15] Nam cùm testatoris voluntatem in eo semel agnouisset, quod pecuniam legatam acceperat, consequens fuerat, vt susceptum officium non desereret, [16] nec ad se exonerandum soluerit ante diem, qui solutioni à testatore fuisset præstitutus. [17] Minùs verò mouebat, quòd pater nuptui collocans filiam abundè ipsius indemnitati consuluerat ampliore dote ob eam causam constituta, [18] Inanis enim erat actio ex illa dotis promissione, quam patris inopia excludebat. [19] Illud sanè probabilius videri poterat, imputandum heredibus, non quòd cautionem à Titio non exegisset, quam testator non iniunxerat, [20] sed quòd in legati solutione stipulationem non interposuissent, De pecunia mulieri quandocunque nuberet restituenda. [21] *Ita Senatus* in causa Stephani Escottier & Noellæ De Motz 4. Cal. Iunii 1591. & iam anteà prouisionali aresto inter easdem partes pronunciato. 4. Non. Iun. 1590.

1. *Vt in l. penult. §. potuit tamen pater D. de curat. furios.*
2. *arg. l. 3. §. cùm* Pollicitus *de vsur. l. Firmio 26. §. 1. quand. dies leg. ced.*
3. Cùm voluisset testator totius interusurij commodum ad sororem pertinere, & esse in legato *vt in l. debitor 82. de legat. 2.*
4. Interdum enim tempus solutioni adiicitur fauore creditoris non debitoris *l. si ita relictum 43. §. Pegasus de leg. 2. l. Iauolenus 15. aliàs l. eum qui de ann. legat.*
5. Nec enim poterat cogi vt repræsentaret solutionem: quia solutioni dictus erat à testatore dies nuptiarum, nec proinde poterat peti legatum ante festiuitatem ipsam nuptiarum *l. sancimus 24. C. de nupt. l. Stichum 39. §. 1. de statulib.* De quo vide Cranet. *consil. 101. num. 1.*
6. Siquidem qui tradit instrumentum mandare videtur, quia dat alij agendi facultatem *l. 1. C. de donat. l. vl. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
7. Non enim potest debitor recusare quominùs cogatur soluere quod debet si à vero creditore conueniatur *l. quod autem 6. §. apud Labeonem qua. in fraud. credit.*
8. Dies enim regulariter in stipulationibus adiicitur pro debitore, vt quamuis interim non possit conueniri, possit tamen interim soluere *l. quod certa 70. de solut.* Quanquam in specie proposita hoc amplius erat quod dies obligationis venerat, licèt nuptiarum dies non venisset.
9. Inspicienda enim est forma contractæ obligationis quæ mutari non potest *l. vero 12. §. pen. de procurat.*
10. *Ex l. cùm oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*
11. *l. 2. §. vlt. l. posse dotem 40.* & vtrobique Bart. *D. solut. matrim.*
12. Nam quarum rerum filij pater vsumfructum non habet, earum nec legitimam administrationem habet *Nouell. 117. vt lit matr. & auia cap. 1.*
13. Quamuis ea pecunia ad patrem peruenisse præsumeretur *ex not. in l. si cùm dotem 22. §. transgrediamur* D. *solut. matr.* Vide tamen Cranet. *cons. 91.*
14. *l. Titio centum 71. §. Titio genero vers. Sabinus de condic. & dem.* Bald. *in l. generaliter vers. modo circa prædicta C. de episc. & cleric.*
15. *l. si quis Titio 17. de leg. 2. l. Lucius 78. §. 1. ad SC. Trebell.* iunct. *l. sed si quis 7. testam. quem. aper.* cùm ex eo legato nullum commodum percipere Titius potuisset, quod secus est in specie *l. à filio 15. de alim. leg.* Adde *l. alimenta 16. §. Basilica eod.*
16. *arg. l. in commodato 17. §. sicut vers. suscepisset enim D. commod. l. si mandauero 22. §. vlt. D. mandat.*
17. Bonam enim fidem præstare debet quisquis mandatum suscipit maximè si à testatore, *arg. l. si à pluribus 107. de leg. 1.*
18. *arg. l. si pater 4. l. dotem 38. D. solut. matrim.*
19. *vulg. l. nam is 6. D. de dolo.*
20. *d. l. Firmio 26. §. 1. quand. dies legat. cod. l. liberto 21. §. Largius 4. De ann. legat. l. Diuus Pius 6. D. si cui plusquàm per leg. falcid.*
21. *d. l. Firmio §. 1.* ibi *fideicommissum ab heredibus petendum qui dari pecunia stipulari debuerunt.* Vide Bened. Capr. *in tract. De exec. vlt. vol. mem br. 6. num. 81.*

DEFINITIO XVII.

Iussus chirographum ducentorum reddere vel ducenta dare si chirographum nullum reperiatur ducenta dare tenetur.

QVidam testamento cauerat habere se patris chirographum, ex quo obstrictus ille erat vt Titio ducenta daret, heredíque præceperat vt chirographum Titio statim redderet vel ei ducenta solueret. Cùm inter cæteras chartas hereditarias chirographum illud repertum non esset, nec eò minùs tamen ad eius restitutionem aut quantitatis solutionem condemnatus fuisset heres, prouocauerat ad Senatum, Quasi id legatum videretur quod in rerum natura nõ esset, [1] frustráque condemnatio fieret exhibendę eius rei quæ nec anteà vllibi visa, nec vspiam hodie reperiretur. Pronunciatum est rectam iustámque fuisse condemnationem, propterea quòd certa quantitas expressa testamento fuerat, quæ si peti non poterat ex chirographo de quo minimè constabat, tantò magis legati iure debebatur. [3] Neque enim falsa demonstratio nocere legato solet, sicut nec falsa causa. [4] Neque simile videri potest quod si quis ita legauerit *decem quæ mihi Titius debet lego* cùm nihil Titius testatori deberet, inutile legatum est. [5] Multùm namque refert an legem quod mihi Titius debet an quod ego Titio debeo

Hoc

Hoc enim legatum valet etiamsi nihil Titio debeam: quod quam rationẽ habeat alibi explicauimus. [6] *Ita Senatus* ex tempore contra Ant. Lambertum Neciensem 12. Cal. Aug. 1592.

1. *Vt in l. quidam 7. §. 1. D. de tritic. vin. & oleo legat.* iunct. *l. quod in rerum 24. in princip. cum ibi not. de leg. 1.*
2. *l. officium 9. de rei vindic. l. in actionibus 5. §. vlt. de in lit. iur.*
3. *l. legani 25. §. vlt. l. Aurelius 28. §. vlt. De liber. legat.*
4. *l. demonstratio 17. l. falsa 33. de condic. & dem. l. 1. 2. & 3. C. de falsi. causa. adiect. legat. l. Lucius 88. §. quisquis de legat.*
5. *l. si sic legatum 75. §. 1. de leg. 1.*
6. *libr. 6. Coniect. cap. 2.* vbi vide.

DEFINITIO XVIII.

Legatum liberationis rationum reddendarum remittit duntaxat scrupulosam redditionem, nisi in casibus, nunquam dolum.

LIberatio, quæ testamento plerumque legari solet ab omni rationum redditione & à confectione inuentarij, hactenus valet vt scrupulosa tantùm redditio & confectio remissa videatur. [1] Sed hoc ità si non aut legatum sit quicquid ob eam causam debebitur, [2] aut pœna aliqua sit adiecta si aut rationum redditio petatur aut inuentarium fiat. [3] His enim casibus omnimodo & præcisè voluntas testatoris seruanda erit: [4] dum tamen meminerimus dolum semper & vbique exceptum intelligi oportere. [5] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ illustris D. Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593.

1. *l. si seruus vetitus 119. de leg. 1. l. si quis rationes 9. De liber. legat.*
2. *Vt in l. ita autem 5. §. Iuliamus aliàs l. quidam decedens D. de admin. tutor.*
3. Enixa enim testatoris voluntas probatur ex eiusmodi pœnæ adiectione.
4. Cùm in vltimis voluntatibus voluntas testatoris illa sit quæ totum facit *l. si mihi 12. in fin. de leg. 1. l. verbis legis 12. de verb. signific.*
5. *d. l. si quis rationes 9. l. Aurelio 20. in fin. de liber. leg. d. l. si seruus vetitus.*

DEFINITIO XIX.

In necessario debitore præsumitur animus compensandi at non in voluntario, nisi ex coniecturis.

QVamuis dici soleat non censeri debitorem creditori suo legare animo compensandi nisi animus illeprobetur, [1] non tamen in quolibet creditore id verum est, sed in voluntario duntaxat. Necessarius enim præsumitur cõpensandi causa legasse vt nostris placet. [2] Sed & in voluntario idem esse potest si adsint coniecturæ aliquæ voluntatis, [3] vtputa si prohibitus sit legatarius idémque creditor ne quid amplius peteret. [4] *Ita Senatus* in causa D. de la Perriere & D. de la Barre prid. Cal. Iul. 1594.

1. *l. creditorem 85. de legat. 2. l. si compensandi 6. C. de hered. instit.*
2. Ita nostri notant *ad Auth. præterea* per ill. text. *C. vnde vir & vxor.* Vide Bart. *ad l. Titia cùm testamento 34. §. qui inuita de legat. 2.*
3. Nam & manifestè probari dicitur in vltimis voluntatibus quod probatur ex coniecturis *l. cùm proponebatur 64. de legat. 2.*
4. *arg. l. quæstum 78. §. 1. de legat. 3.* iunct. *l. Paula 27. §. Pompeius eod.* Nam & ipsa prohibitio petendi sufficit ad inducendum liberationis legatum *l. si quis rationes 9. l. Aurelio 20. §. 1. de liber. legat.*

DEFINITIO XX.

Legato nomine habet legatarius vtilem actionem etiam hypothecariam sine cessione, sed non possessionem neque remedia possessoria.

EX legato nominis transferuntur in legatarium ipso iure vtiles actiones, quæ defuncto aduersus debitorem competebant, nec vlla in eam rem ab heredibus facienda cessione opus est, [1] Cui consequens fit vt iura quoque hypothecarum transferantur. [2] An & earum possessio? Minimè quia possessio facti est, [3] nec nisi in heredem vniuersalem continuari potest, & quidem recepto moribus nostris [4] potiùs quàm communi Romanorum iure. [5] Nec aliud erit quamuis testator qui pignus possidebat legatarij in ius & locum suum substituerit. Non enim in testatoris arbitrio positum est vt ius possessionis in legatarium transferatur, [6] sed tantùm vt propria si volet autoritate nanciscì eam legatarius possit. [7] Proinde si ante quàm iure suo vsus sit alius quispiam possessionem illam inuaserit, non competent legatario interdicta cæteráque remedia possessoria ad recuperandam possessionem comparata: [8] Sed tantùm ei permittendum erit vt agat aduersus heredem ad hoc vt quas habet aduersus nouum possessorem actiones cedat & præstet. [9] Planè si pignorum possessionem legatarius per heredis manus acceperit, nec dubitandum est quin remediis omnibus possessoriis vti legatarius possit. [10] *Ita Senatus* in causa illustris D. Ioannis Ludouici Marchionis de la Chambre & Sp. Caroli Franciſci Ruffin Aduocati clarissimi 12. Cal. Ianuar. 1594.

1. *l. ex legato 18. C. hoc tit.* Idémque est in omnibus aliis in quos nomen ex aliqua iusta causa translatum est, idque ex rescripto Diui Pij *l. si cum emptore 16. D. de pact. l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat. debit. sui debitor. conuen. possit. 2. C. de obligat. & action.*
2. *l. nomen 4. C. quæ res pignor.* iunct. *l. 1. C. commun. de legat.*
3. *l. denique 19. D. ex quib. caus. maior. l. 1. §. si vir vxori D. de acquir. poss. l. 1. §. Scæuola si is qui testam. lib. esse iuss. fuit.*
4. De quibus vide quæ scripsi *Defin. 4. sup. de edict. Diui Hadr. toll.*
5. Vt constat *ex l. cùm heredes 23. de acquir. poss.* iunct. *d. §. Scæuola.*
6. Quia possessio nuda voluntate non transfertur, sed opus est animo & corpore *l. 3. §. in amittenda l. quemadmodum 8. D. eod. tit. de acquir poss.*
7. *l. 1. D. quod legat.*
8. Nemo enim potest videri amisisse possessionem quam nunquam habuit *l. non videtur rem amittere 83. l. nemo potest videri 208. de regul. iur.*

9. Cur non enim teneatur heres saltem ad hoc præstandum quod sine ipsius dispendio futurum est *l. in creditore 38. in fin. D. de evict.*

10. Vt & alius quilibet tanquam qui in re legata sit loco heredis *l. id tempus 14. §. 1. de vsucap. l. Pomponius 13. §. sed & legatario de acquir. poss.*

DEFINITIO XXI.

Varij casus in quibus non valet legatum rei alienæ etiam in coniunctam personam collatum.

LEgatum rei alienæ quam testator suam esse putauit non valet, nisi verisimiliter fuisset legaturus etiamsi sciuisset.[1] Quod præsumendum est non solùm si legauit coniunctæ personæ:[2] Sed & si alicui extraneo propter bene merita.[3] Sed id non habet locum si hereditas sit exhausta vel grauata ære alieno. 4 Item si fuit quidem legaturus: sed non tantùm quantitatem,[5] Vt puta si legauit bona, quæ putabat sibi obuenisse ex hereditate Titij, quæ tamen nulla obuenerat. Solent enim testatores liberaliores esse in legandis iis rebus quas ex causa lucratiua fuerunt consecuti.[6] Idem est si testator errauerit in causa finali legandi. 7 *Ita Senatus* in causa fratrum Sirey & liberorum D. Senatoris de Coysiaz 20. Decemb. 96.

1. *l. cùm alienam* 10. *C. hoc tit.*
2. *Vt in d. l. cùm alienam.*
3. Intellige bene merita insignia. Illud enim legatis omnibus commune est vt ob aliquod præcedens bene meritum relinquantur *l. nec adierit 9. D. pro socio.*
4. Nemo enim præsumitur futurus liberalis in necessitatibus *l. rem legatam 18. D. de adim. legat.*
5. Nam & ex quantitate potest conijci an fuerit quis tam facilè legaturus necne.
6. Dum putant futurum vt non ex eo heres oneretur *l. vnum ex familia 67. § si rem de legat. 2.*
7. Cessante enim causa finali dispositionis semper cessat dispositio *vulg. l. fin. D. de hered. instit. l. 2. 5. vlt. D. de donat. l. si donaturus 9. §. 1.* vbi Ias. & alij notant. *D. decondict. caus. dat.*

TIT. XVIII.

De verbor. significat.

DEFINITIO I.

Nepos ex filia continetur appellatione masculorum si testator habuit rationem sanguinis non etiam si familiæ & agnationis.

MAGNA contentione certatum est inter nostros, An appellatione masculorum in substitutionibus comprehendantur masculi ex fœminis descendentes, [1] Illa distinctio Senatui nostro semper probabilior visa est, An testator in excludendis fœminis rationem habuerit conseruandæ familiæ, an non: Vt posteriore casu comprehendantur, priore non item,[2] quod eadem exclusionis ratio noceat liberis quæ matri:[3] Neque enim per masculos ex fœminis descendentes magis conseruari familia potest quàm per ipsas fœminas, quandoquidem patris sui non matris familiam sequuntur: 4 Idque est quod dici solet fœminam familiæ suæ caput, & finem esse.[5] *Ita Senatus* sæpiùs, vt Carolus Vellietus tùm Præses noster primarius referebat Prid. Cal. Sept. 1588.

1. De qua quæstione vide Bart. *in l. liberorum* & ibi addit De *verb. signi.* Bald. & Castr. *in l. sed si hanc §. liberos de in ius voc.* Bald. *in l. maximum vicium col. 2. vers. & idem dico si ex tali filia C. de liber. præter.* Socin. *cons. 5. vers. secundò probatur & cons. 31. col. 2. vers. tertiò probatur vol. 1.* Alex. *cons. 53. col. 2. vol. 4.* Bart. *in l. 2. §. videndum ad Tertyll.* Angel. *in §. neque Nonell. de trient. & semiss.* Qui omnes tenent contra nepotem quia procedit à radice infecta, Inquit Marant. *disp. 10. num. 18.* Adde Francisc. Mantic. latè *de coniect. vltim. volunt. lib. 8. tit. 18. per tot.* Crauet. *cons. 157. num. 4. & cons. 184. num. 2. & cons. 22. num. 10.* Dec. *cons. 85. & 311.* Paris. *cons. 41. vol. 3.* Chass. *cons. 53.* Steph. Bert. *cons. 1. num. 17. vol. 2. part. 1.*

2. Quæ distinctio est Guid. Pap. *quæst. 612. & quæst. 133.* Quamuis improbata à Math. Matheslano *sing. 129.* vbi dicit communem esse contra Guid. Pap. Vide Bald. *in Auth. si quas ruinas in fin. C. de sacros. eccles.* Mar. Socin. *cons. 2. vol. 3.*

3. *Vt in l. si viua matre 3. C. de bon. matern.*
4. *l. penult.* D. *de liber. agnosc.*
5. *l. pronunciatio 195. §. vlt. de verb. signific.*

DEFINITIO II.

Non decedit cum masculis ille quo viuo nepos ex filia nondum conceptus fuit.

QVod proximè diximus masculorum appellatione in substitutionibus venire masculos ex fœminis, si non de bonis in familia conseruandis testator cogitauerit,[1] ita verum est si natus iam sit vel conceptus nepos viuo eo qui grauatus fuerat sub ea condicione, Si sine liberis masculis moreretur,[2] alio qui constat pro nõ scripto haberi debere quod ei relinquitur qui delationis tempore necdum natus sit, nec pro nato habeatur.[3] *Ita tractatum est* in Senatu Cal. Decembr. 1588.

1. Quia

1. Quia non potest negari quin masculus ex filia sit ex descendentibus, adeò vt non aliud dicendũ sit etiãsi testator substituerit masculos ex proprio corpore natos, si Baldo credimus quẽ refert & tamen improbat Guid. Pap. *quæst. 133.* & 153.
2. Vide *l. 1. C. de condic. infert. l. iubemus 6. C. ad SC. Treb. l. non est sine liberis De verb. signific.*
3. Quia hic nullo sanguinis iure contingit defunctum *l. 1. §. si quis proximior vnd. cognat. l. Titius 6. D. de suis & legit.*

DEFINITIO III.

Suorum appellatione soli descendentes veniunt in vltimis voluntatibus. In contractibus verò, etiam extranei heredes.

SVorum appellatione si de fideicommisso aliáve vltima voluntate tractetur, soli descendentes veniunt, non etiam extranei heredes, licèt agnati sint aut cognati:[1] Heredum appellatione contrà omnes veniunt, præterquàm si de eo agatur quod ad quoscunque heredes non sit transmissibile,[2] nisi *heredum quorumcunque* expressio facta sit: 3 vt ea verborum interpretatio sumatur quæ subiectæ materiæ magis conueniat. 4 In contractibus aliud est in quibus non heredum solùm sed etiam suorum appellatio heredes quoscunque comprehendit.[5] Ideò fortasse quòd contrahentium omnium mens illa sit, vt perpetuò heredibus suis quibuscunque perinde ac sibi consulant,[6] si nihil in contrarium specialiter dictum actúmve proponatur.[7] *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Alex. & cæteri *in l. Gallus 5. etiam de liber. & post.* Castr. *cons. 374.* incip. *visis vers. item dicet aliquis, & cons. 404. vol. 2.* Dec. *cons. 217. 228. & 254.* maxime in materia fideicommissi Bart. *cons. 52.* Guid. Pap. *quæst. 306. & 457.* Bald. *cons. 80.* incip. *descendentibus vol. 4.* Alex. *cons. 32. in fin. vol. 6.*
2. Bart. *in d. l. Gallus §. etiamsi de liber. & posthum.* & ibi. Bald. Alex. Socin. Ias. idem Bald. *in l. etiam in fin. solut. matr.* Alex. *cons. 23. vol. 1.* Gabr. *commun. opin. tit. 6. tit. De verb. signif. concl. 2. limit. 2 num. 7.* Paris. *cons. 71. num. 40. vol. 3.*
3. Idem Gabriel. vbi *supr. num. 8. & concl. 4.* Vide Angel. *cons. 305. in fin.* Alex. *cons. 37. vol. 6.* Socin. *cons. 140. vol. 2.* Alciat. *in l. heredis appellatione de verb. signif.*
4. Verba enim semper sunt intelligenda secundum subiectã materiam adeóque interdum impropriandа *l. ex conducto 15. §. Papinianus* alias *l. si vno anno l. in lege 29. D. locat.*
5. Vt constat ex suprà citatis *num. 1. & 2.*
6. *l. si pactum 9. D. de probat. l. & heredi 21. D. de pact. l. pater 23. D. de pact. dotal.*
7. Semper enim in stipulationibus cæterisque contractibus sequimur id quod actum est *l. semper in stipulationibus 34. de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

Filiorum appellatione continentur liberi cuiuscunque gradus in materia fauorabili non etiam in odiosa.

LIberorum appellatio etiam in testamentis in quibus plenissima fieri solet interpretatio [1] latiùs patet quàm filiorum.[2] Nam & nepotes & vlteriorum graduum descendentes omnes in infinitum complectitur propria significationis suę potestate,[3] Filiorum verò appellatio non item, sed eos solos qui primo gradu sunt 4 si non de fauore & commodo eorum agatur, Vt puta si fideicommissum pluribus sub hoc *filiorum* nomine relictum sit.[5] Quo casu parùm refert an filiorum, an liberorum nomen vsurpatum proponatur:[6] siue de ascendentis, siue de agnati aut omnino extranei 7 testamento tractetur.[8] Ergo fideicõmissum filiis iniunctum non perinde nepotibus licet minùs dilectis iniunctum intelligetur, quia fideicommissum onus est 9 & consequenter odiosum.[10] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Du Bois & Francisci & Antonij Du Bois de S. Triuier 16. Cal. Iul. 1484.

1. *l. in testamentis 12. de reg. iur. cap. inter dilectos Extr. de donat.*
2. *l. quid si nepotes 6. de testam. tutel. l. sed & milites 8. §. hæc autem de filijs D. de excus. tutor.*
3. *l. liberorum 220. in princip. de verb. significa.*
4. *d. l. 6. de test. tutel. 8. §. hæc autem de filiis de excus. tutor.*
5. Fit autem hoc non ex proprietate dictionis sed iusta interpretatione *l. iusta 201. de verb. significa.* ob rationem positã *in d. l. liberorum in fin.* Et ita est accipienda *l. filij 84. eod. tit.*
6. Imola & cæteri *in l. Gallus §. instituens de liber. & post.* Alex. in addit. ad Bart. *in l. Lucius 85. de hered. inst. & cons. 9. vol. 1. cons. 5. & 26. vol. 3. cons. 37. vol. 6* Rom. *cons. 129.* Dec. *cons. 191.* Socin. iun. *cons. 114. num. 3. vol. 1.* Ias. *cons. 52. vol. 3.* Cephal. *cons. 107. & 194.* & fusè post omnes Hieron. Zanch. *in reper. l. heredes mei § cùm ita in 4. part. num. 197. ad SC Trebell.*
7. Idem Zanch. *vbi supr. num. 203.* post Alex. *cons. 5. vol. 3.* Aret. Socin. Dec. & alios ibi per eum relatos.
8. Adeóque tametsi superfit & concurrat patruus. Idem Zanch. vbi supra *num. 164.* Id verò apud nos maximè obtinet si testator vsus sit dictione illa *enfans* quæ collectiua est primi & vlteriorum graduum ex natura gallici idiomatis.
9. *l. coheredi 4. §. cùm filia vbi notat. De vulg. & pup. substit. l. si adrogator 21. C. de adopt. l. vnum ex familia 67. §. si rem de legat. 2.*
10. Quicquid enim onerat odiosum est, sicut è contrario quod liberat est fauorabile *l. Arrianus 41. de oblig. & act. l. Titia 34. §. qui inuita vers. nam est enim de leg. 2.*

DEFINITIO V.

Quem sensum habeant hæc verba si sine legitimo herede decesserit *tam in testamentis quàm in feudis.*

VErba illa *si sine legitimo herede decesserit* in testamento apposita non de legitimis quibuscunque heredibus intelligi debent, at nec de ascendentibus quidem, sed tãtùm de descendentibus ex verisimili voluntate testantis, communíque vsu loquendi,[1] qui multò apertiùs in hanc sonat interpretationem si Gallica lingua ita scriptum proponas *s'il vient à deceder sans hoirs legitimes.* [2] At quod magis est cùm de feudo agitur quod alicui & legitimis eius heredibus concessum sit, legitimos heredes nec

descendentes ipsos omnes intelligimus, sed tantùm masculos qui ex linea quoque masculini susceptí fuerint, [3] quoniam recti feudi propria natura & condicio illa est vt neque ad fœminas, neque ad masculos ex iisdescendentes peruenire vnquam possit.[4] *Ita Senatus* 17. Cal. Iulij 1590. Et rursum in causa D. Alfonsi d'Elbene Episcopi Albiensis & Abbatis Altacombani contra Ioannem Dardier 4. Cal. Aug. 1591.

1. Guid.Pap. *quæst.*357.
2. Eo namque verbo *hoirs* liberos solos intelligimus, & quidem ita si sint etiam heredes.
3. Idem Guid.Pap. *quæst.* 53. *num* 3. post Bald. *in cap. si clientulus de alien. feud.* Idem Guid.Pap. *quæst.*133.
4. *Cap.*1. *qui feud.dar.poss.*§. *hoc autem notandum lib.*1. *& cap.* 11. *versic. ad filias de succeff. fratr. vel grad. succed. in feud. lib.*2. *in vsib. feud.*

DEFINITIO VI.

Cùm proximiores vocati sunt, quinam intelligantur, An qui testatori proximiores sunt, an qui heredi.

QVi heredi instituto proximiores agnatos substituit siue vulgariter, siue per fideicommissum, de iis sensisse credendus est qui sibi sint proximiores,[1] non qui heredi. Aliud est si pupillariter substituerit. Nimirum quia per pupillarem succeditur pupillo. [2] Per vulgarem verò aut fideicommissaria, non nisi testatori. [3] *Ita tractatum est* in eadem causa 17. Cal. Iulij 1590.

1. *Lomnia* 32. *aliàs l. cùm ita* §. *in fideicommisso* & ibi DD. *de leg.*2. *l. vlt. C. hoc tit.* & ibi Castr. & cæteri.
2. *l.*2. *l. sed si plures* 10.§. *ad sibstitutos de vulg. & pupill. subst.* etiamsi testator substituendo pupillariter dixerit *heres mihi esto. l. si ita scriptum* 8.§. *qui filio de bo nor. poss. secund. tabul.*
3. *l.*1. *&* 2. *l. coheredi* 41. *in princ. &* §. *cùm filio & poss. de vulg. & pup. substitut. l. sequens quæstio* 67. *de leg.*2. *l.*1. *& tot. tit. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Iussus soluere legata, eas quoque pecunias soluere debet ex quibus liberi etiam pro legitima sunt instituti.

PAter vni ex liberis suis ampliora legata dederat ea lege vt cæterorum legatorum quæ eodem testamento reliquisset itémque æris alieni & sumptuum funeris partem tertiam exsolueret. Cùm singulis filiabus suis certam pecuniæ quantitatem iure institutionis & legari, vt notariorum mos est scribere,[1] reliquisset, pro legitima, Visum est eius quoque pecuniæ partem tertiam in heredis exonerationem à legatario præstari debere, Non illa ratione quam quidam probabant, quòd liberi in legitima parentum quodammodo creditores existimentur,[2] (neque enim legitima siue viuo siue mortuo patre in ære alieno esse potest,[3] cùm nõ nisi deducto ære alieno cõputetur.[4]) Sed quia institutio ex re certa pro legato habetur,[5] & ex testamenti verbis vtramque dictionẽ eodẽ sensu à testatore vsurpatã constabat.[6] Nec admissa est sententia existimantium diuersam hac parte rationẽ constituendã esse filii & extranei, quasi filius ex certa re pro legitima institutus non legatarii loco vt extraneus, sed heredis iure censeri debeat,[7] vtpote qui in legitima necessariò fuerit instituendus.[8] Nam quod dicimus filium in legitima aut in ea re quæ pro legitima relinquitur institui oportere, non facit filium vlla ex parte heredem,[9] sed tantùm vt pleniore honore legatum consequatur. Est enim longè honorabilior titulus institutionis.[10] Cæterùm vel in vno numo legi satisfactum esse sufficit, filiúmque institutum, vt reliqua legitima tota legati iure illi relinqui possit.[11] Proinde non potest institutio facere quominùs pro legatario habeatur,[12] Alioqui dicendum esset cogi eum respondere creditoribus:[13] quo admisso in eius odium retorqueretur quod fauore ipsius esset constitutum.[14] *Ita tractatum est* 12. Cal. Iulij 1591. Iunge SC. 5. Sup. de hered. instit.

1. Qui mos fluxit ex imperitia notariorum nescientium quid scribant vt loquitur Bald. *in l. quoties* 13. *C. de hered. inst.* cùm diuersi sint tituli & diuersa iura institutionis & legatorum.
2. Est enim speciale in legitima quæ debetur adrogato in bonis adrogatoris vt dicatur æs alienum patris *l. Papinianus* 8. *si quis impubes. D. de inoff. testam. l. si adrogator* 22. D. *de adopt.*
3. *l.*1.§. *si impubere* D. *de collat. bonor. l. cùm quæritur* 61. *C. de inoff. testam.*
4. *d. l. Papinianus* §. *quarta autem* D. *de inoff. testam.*
5. *d. l. quoties* 13. *C. de hered. instit.*
6. Vna enim pars testamenti per aliam declaratur. *vulg. l. qui filiabus de leg.*1. quamuis in dubio facienda sit restrictio vt censeatur quis quàm minimum fieri potest grauatus dummodo talis possit fieri interpretatio salua ratione recti sermonis Paul. Castr. *in l. Titia cùm testamento* 34.§. *Lucius Titius num.* 2. *per ill. text.* & §. *qui iniuita de legat.* 2.
7. Roman. *cons.* 179. *post. glos. in cap. si pater testam. in* 6.
8. *Nouell.*115. *vt cùm de appell. cognosc.*§. *aliud quoque capitulum.*
9. Vnde est quod scripsi in priore parte *Hemisphil. D. error. pragm.* cuiusmodi testamenta nouiter quæ ho die fiunt tanquam in quibus præteritus sit filius, tùm quoque cùm in legitima fuit institutus.
10. *l. filium* 5.§. *sed etsi portio de legat. præst.*
11. Bald. *ad Auth. nouissima in princip. C. de inoff. testam.* & post eum cæteri ibid.
12. Hoc enim est quod ait Bart. ad *l. ex facto* 35. *num.* 3. *D. de hered. instit.* quod ad rem ipsam pertinet institutionem ex re certa semper sapere naturam legati at non semper quod ad ius & personam filii ex re certa instituti.
13. Tanquam heredem *l.*1. *C. si cert. pet. l. vlt. C. de hered. act. l.* 1. & 2. *C. si ex plurib. hered. debit.*
14. Contrà *l. quod fauore* 6. *C. de legib. & nulla* 25. *D. eod. l. pen. C. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VIII.

Qui tenetur soluere legitimam in pecunia relictam, debet eandem soluere in corporibus bonorum.

QVid ergo si filiæ ex re certa institutæ patris voluntate neglecta mallent legitimam petere in corporibus bonorum? Id etiam eis vtique licet.[1] An legatarius qui legatorum partem tertiam soluere iussus est legati fui quod in fundis accepit diminutionem pati cogendus erit? Dubitationem facit quòd ita ius comparatum est vt siue quantitas siue corpora petantur pro legitima, priùs conueniendus sit heres

herès quàm legatarii,[2] tametsi legitima per legata non minuatur. [3] Sed tamen verius est & voluntati testantis conuenientius, vt qui tertiam partem pecuniæ pro legitima relictæ præstare debuit, tertiam quoque partem de suo legato præstet corporum quæ pro legitima debentur,[4] vt subrogatum inducat naturam eius, in cuius locum subrogatum est. [5] Nec sanè potest negari, quin is qui & legatorum & æris alieni & sumptuum funeris partem tertiam inferre iussus est, omnium onerum hereditariorum partem tertiam præstare iussus videatur,[6] nimirùm ad concurrentem vsque legati quantitatem.[7] In quorum numero legitimam liberorum portionem contineri certum est, siue in pecunia soluatur, siue in corporibus.[8] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Quia debetur legitima in corporibus bonorum non in pecunia *l scimus* 36. *vers. repletionem.* vbi DD. C. *de inoff. testam.*
2. Boer. *quæst.*145. *num.*1. 2. & 3. Guid.Pap. *quæst.*82. *in fin.*
3. *l. Papinianus* 8.§. *quarta autem* D. *de inoffi. testam.*
4. *Arg. l. cùm ab vno* 53. vbi est text. elegans *de legat.*2.
5. *vulg. l. si eum* 10.§. *qui iniuriarum* D. *si quis caution. cum similib.*
6. Quoniam his tribus vniuersa onera hereditaria concluduntur *d.*§. *quarta autem l. hereditariarum* 40. *de oblig. & action.*
7. *d. l. cùm ab vno.*
8. Cùm sit portio debita ex bonis defuncti, quamuis eius præstandæ obligatio incipiat ab herede sicut & legatorum *d. l. hereditariarum* iunct. *l. hereditarium* 7. D. *de reb. auctor. iudic. possid.*

DEFINITIO IX.

Suorum appellatione in testamentis an transuersales quoque contineantur & ad quem vsque gradum.

PAter institutis communibus liberis si ij posteà sine liberis morerentur substituerat vxorem & *suos* pro parte hereditatis, & ex agnatis quosdam pro alia parte, his similiter verbis additis *& les leurs.* Mater prædeceſſerat superstite fratre, itémque fratrum præmortuorum liberis. Quærebatur an ex iis verbis *& suos*, fratres fratrúmque liberi aut simul aut ex ordine ad fideicommissum vocati viderentur. Placebat quibusdam videri, propterea quod etiam in testamentis appellatione *suorum* transuersales quoque contineantur, saltem ad quartum vsque gradum si descendentes nulli sint, Inspecta scilicet loquendi consuetudine potiùs quàm verborũ proprietate.[1] Quæ interpretatio eo probabilior in proposito videbatur quòd testator communibus liberis institutis qui soli erant ex matris substitutæ descendentibus, non poterat videri de iisdem sensisse substituendo matri, quam ipsis ex contrario substituerat si illi ante matrem morerentur. [2] Contradicebatur *suorum* appellatione non alios propriè significari quàm qui sint in potestate,[3] Nec nisi in matre & auia benignè receptum esse vt quia liberos in potestate non habent,[4] liberi & nepotes cæteríque eorum descendentes demonstrari videantur,[5] præterquàm si dictio illa *suos* posita sit adiectiuè vtputà si quem testator instituerit aut substituerit *& suos heredes.* Quo casu licet non desint qui putent adhuc de solis descendentibus ea verba intelligi debere, adeóque idem dicendum esse si heredum duntaxat mentio facta sit,[6] Verius tamen est quoscunque heredes etiam extraneos intelligi vocatos,[7] non item descendentes nisi sint præterea heredes, [8] nihilque hac parte differre testamentum à contractu, quamuis differat si *suorum* nomen simpliciter scriptum fuerit, vt in superioribus diximus.[9] Accedebat in proposita facti specie coniectura voluntatis, vt *suorum* appellatione de solis descendentibus sensisse testator videretur, quod in alia testamenti parte substitutis pro bonorum parte agnatis *& suis* idipsum testator subinde sic declarauerat, vt quasi essent illa Synonima pro *suis* reponeret *eorum liberis.*[10] Nec mouebat quod suis ipsis descendentibus substituta mater videbatur. Eius siquidem ætatis proponebatur, quod obseruatione dignum erat, vt ex alio marito liberos habere posset.[11] Alioqui sanè difficile esset dicere quis eorum verborũ *& suos* vsus esse deberet si ad mulieris transuersales non accommodaretur.[12] Nemo autem negauerit eam accipiendam interpretationem, quæ faciat vt verba aliquid operentur, siue de contractu agatur, siue de vltima voluntate. [13] Neque obiicere matris fratres fratrúmve filij poterant, non esse verisimile testatorem de iis liberis sensisse quos vxor se mortuo ex alio marito suscepisset. [14] Cùm non minùs essent illi ipsi extranei testatori, quàm liberi quos viuo eo ex alio viro quæsiisset. Sitque ea interpretatio fauorabilior liberis testatoris vt tãtò minùs grauati videantur.[15] Siquidem facilius euenire poterat quod & euenerat, vt mater sine liberis ex alio matrimonio susceptis, quàm vt sine agnatis cognatísve moreretur.[16] Vnde fiebat vt fideicommissario nullo superstite fideicommissi onus incumberet, quod liberis communibus fuerat iniunctum.[17] *Ita ex tempore tractatum*, nihildum tamen decisum est in causa N. Milex & N. Morard Idib. Mart. 1594.

1. Ita enim plerisque locis respondit Iaſ. maximè *cons.*197.
2. Nam secunda substitutio præsupponit primam. Non potuerunt ergo in secunda substitui illi quibus ipsis in casum mortis per primam substitutum fuit.
3. *l. in suis* 11. *de liber. & posthum. l. scripto* 7. D. *vnd. liber.* Bart. *cons.*52. Dec. *cons.*217. 248. & 253.
4. *l. illud* 4.§. *ad testamenta de bonor. poss. contr. tabul. l. mulierem* 3. *C. de adopt.*
5. Vt pluribus tractat Guid.Pad. *quæst.*306. & 457.
6. *Arg. l. ex facto* 17.§. *vlt. ad SC. Trebell.* si eo loco pro *alieno* legas *absque* quomodo legendum esse docuimus *libr.* 7. *Coniect. cap.*5.
7. Acsi scriptum esset quodammodo ex grammaticæ regulis scribi oporteret *& ipsius heredes.*
8. Quia licet de descendentibus testator senserit, non tamen sensit de iis tanquam descendentibus, sed tanquam de heredibus *arg. tale pactum* 40.§. *vlt. D. de pact.*
9. *Defin.* 3. *supr.* vbi vide.
10. Vna enim testamenti pars per aliam declaratur *vulg. l. qui filiabus* 17. *de leg.*1. *l. quæsitum* 12. §. *Papinianus autem antepen. de instruct. & instrum. legat. l. verum* 23. *de petit. hered.*

11. Post mortem scilicet prioris mariti. De quibus liberis nihil vetat maritum cogitasse *arg. à contrar. sensu. l. cùm vir uxori 25. de condic. & demonst.*
12. Vt diximus *num 2. supr.*
13. *vulg. l. si quando 109. de legat. 1.* Et hæc est iuris illa dispositio quam solet Craueta nobilissimam dicere.
14. Ex not. *in d. l. cùm vir.*
15. Quæ præsumptio facilè capienda est in fauorem filiorum eorundémque heredum *l. Titia cum testamento 34. §. qui inuita & §. Lucius de leg. 2.*
16. Quæ ratio est *d. l. ex facto 17. §. vlt. ad SC. Trebell.* iuxta nostram emendationem supra relatam *num. 6.*
17. *l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici D. de iur. fisc.*

DEFINITIO X.

Vocati sub nomine collectiuo an habeantius repræsentationis.

ALia fuit quæstio, An si ex iuris ratione, aliquáve voluntatis coniectura *suorum* appellatio ad transuersales extendi posset, fratres superstites, fratrúmque præmortuorum liberi simul vocati intelligerentur, An verò nullus fratrum filiis locus esset superstite fratre tanquam proximiore.[1] Iudex enim à quo fuerat pronocatum omnes simul ad fideicommissi petitionem admiserat, neque tamen superstes frater de iudicati iniquitate conquerebatur. Putabam cùm fideicommissum condicionale fuisset neque transmissioni locum esse potuisse,[2] neque repræsentationi,[3] ex vulgaribus iuris regulis. Proinde solum fratrem qui supereſſet admitti debuisse exclusis fratrum filiis: Etsi enim sunt qui putent repræsentationi locum esse etiam in fideicommissis si sub nomine collectiuo relicta sint, frequentior tamen interpretum schola contrariam magis probat opinionem. 4 Sed tamen in proposito deduxit me in diuersam sententiam quod ius fideicommissi vnitum erat cum iure legitimæ successionis, déque fideicommisso inter eos contendebatur qui ex nouella Iustiniani constitutiones simul erant ab intestato mulieri grauatæ successuri. Quo casu magis probatum est, nec sine ratione, vt in fideicommisso quod sub nomine collectiuo relictum est ius repræsentationis locum habere possit. 6 Accedebat quod frater ipse superstes iudicato consenserat. Qua ratione tametsi alioquin solus admitti debuisset, ius tamen nepotum ex fratribus confirmasse videbatur,[7] cùm verbi collectiui quō testator vsus fuerat ratio pateretur, vt fratrum quoque filii viderentur inuitati.[8] Neque verò heredum quicquam interesse videbatur.[9] Cùm si fratrum filij excludendi essent, non eò minùs totam hereditatem ex fideicommisso petere frater posset, quòd ab initio non nisi partem petisset & obtinuisset.[10] *Ita tractatum* sed nihildum decisum est in eadem causa.

1. Quæstio in eo erat an in hac specie locus esset repræsentationi.
2. Quia fideicommissum condicionale numquam transmittitur siue sit vniuersale siue singulare, nisi dies eius cesserit viuo fideicommissario *l. si in personam 21. C. de fideic. l. vlt. C. quand dies legat. ced.*
3. Nemo enim ad fideicommissum admittitur nisi qui ipse fuerit vocatus *l. 1. l. Lucius 78. §. tres heredes* iunct. *l. heredes mei 57. §. cùm ita, & ibi not. ad SC. Trebell.*
4. *Ex l. cumpta 32. alias 1. cùm ita §. in fideicommisso de leg. 2.*
5. *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.* vnde sumpta est *Auth. cessante C. de legit. hered.*
6. Sic enim Castrens. & post eum vulgo cæteri *ad l. vlt. C. hoc tit.*
7. *arg. l. filio præterito 17. De inoff. rupt. l. pen. C. ae pact.*
8. Tanquam qui sub nomine illo collectiuo comprehenderentur *d. §. in fideicommisso & d. l. vlt.*
9. Nemo autem audiitur siue agendo siue excipiendo siue interesse *l. 3. §. 1. de verò oblig. l. ille à quo 13. §. si de testamento*, & ibi Alex. *ad SC. Trebell.*
10. Non enim condemnatur qui partem tantùm obtinet quam solam petiit. Nec rursus sententia quæ fratrum filios epellit, consequenter adiudicat reo portiones quas illi petebant. *l. si inter me 15. in fin. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XI.

Reditus fundiarij bonorum immobilium appellatione continentur non etiam cæteri non fundiarij.

REditus fundiarij & census annui, licet per actionem petantur, bonorum tamen immobilium potius quàm iurium & actionum appellatione continentur: quoniam debentur iure dominij directi.[1] Adeò vt ob moram in iis soluendis contractā liceat directo domino fundos ipsos vindicare & dominii vtilis cum directo vt loquuntur petere consolidationē.[2] Itaque quamuis in obligatione aut venditione aut donatione bonorum omnium mobilium, & immobilium iura & actiones non comprehendātur etiamsi adiectum sit *quorumcunque*,[3] reditus tamen isti fundiarij quos Galli vocant *rentes foncieres* continebūtur. 4 Aliud ergo erit in reditibus non fundiariis, Vulgo appellant *rentes volantes*. Iura enim sunt & actiones, 5 licèt fundi quoque ipsi eo nomine sint obligati. Nam & hypothecæ persecutio tota in iure & actione consistit, 6 tametsi obligata sint corpora nec cum dominij causa quicquam commune habet.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa fratrum Michal 7. Cal. Iul. 1594.

1. *l. 1. & vlt. cum ibi not. C. de iur. emphyt.*
2. *d. l. vlt.*
3. Quia scilicet iura & actiones constituunt tertiam speciem bonorum à bonis mobilibus & immobilibus differentem *l. quàm Taberonis 7. §. in peculio & ibi not. De pecul. l. à Diuo Pio 15. §. in venditione D. de re iudic.*
4. Nam & interdum iura & actiones censentur appellatione bonorum immobilium hoc ipso, quod dantur ad rem immobilem Bart. *ad l. si sic legatum 75. §. vlt. de leg. 1.*
5. *l. vlt. §. 1. de contr. empt.*
6. *l. pignoris 18. C. de pignor. l. pignoris 17. D. eod.*
7. *l. 1. §. cùm prædium D. eod. tit. de pignor.*

DEFI-

DEFINITIO XII.

Legatis simpliciter nummis aureis quales & cuius æstimationis aurei debeantur.

NVmis quidem simpliciter legatis exiguiores legati videntur,[1] vt ea sumatur interpretatio quæ fauore rabilior est heredi,[2] licèt dici soleat accipienda plerūque verba in potentiore & digniore significatione.[3] Sed tamen si ex aliis testamenti clausulis appareat de maioribus sensisse testatorem ea potius accipienda erit interpretatio quæ voluntati conuenientior videatur. 4 Finge testatorem qui legauit tibi centum aureos eodem testamento alteri legasse quingentos florenos. Aurei quidem æstimatio exiguior illa est quinque florenorum. Et apud nos vulgari sermone 5 aureum numum qui dicit, quinque florenos monetæ nostræ intelligit, licet aureus numus reuera nullus sit huius æstimationis. Sed tamen in proposito aliam interpretationem capiendam esse ex eo apparet, quod idem testator cùm subinde quingentos florenos legare voluit non aureos centum legauit, sed florenos quingentos. Non ergo aurei appellatione de quinque florenis sensisse videri potest. 6 Idem multò magis dicendum placuit cùm legatum in hæc verba scriptum esset *Lego Titio centum aureos pro conficiendo vase aureo.* Etsi enim æstimatis quoque in quinos florenos singulis aureis facilè fieri potest vt ex ea quantitate quingentorum florenorum redigantur aurei ex quibus postmodum corpus aureum conflatur,[7] credibilius tamen est testatorem de iis aureis sensisse ex quibus tale quid aureum conficeretur, quod ipsum esset centum aureorum. [8] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Domina Dhostel contra N. De Marcosey 15. Cal. April. 1595.

1. *l. si ita 14. in fin. l. cùm seruus 39. §. scio de legat. 1. l. nummos 75. de leg. 3. l. semper in obscuris 9. de regul. iur.*
2. *l. Sempronius 47. de leg. 2.*
3. *cap. si pater de testam. in 6. cum vulgar.*
4. Cùm vna pars testamenti recipiat ex alia interpretationem *l. qui filiabus 17. in princ. de leg. 1. l. quæsitum 12. §. Papinianus autem de instruct. & instr. legat.*
5. Secus enim est si in sententia fiat mentio scutorum vt loquimur, multò magis si adiectum sit aureorum quia nec aurei quinque florenorum appellantur simpliciter aurei sed cum hac adiectione *aurei camerales.*
6. Nec enim testator, diuersis nominibus eandem rem expressisset *l. si idem 7. C. de codicill.*
7. Nam æstimatio rerum omnium quæ mercis numero habentur in pecunia numerata fieri potest *l. si ita fideiussorem 42. D. de fideiuss.*
8. Alioqui vas illud aureum non tam ex centum aureis legatis quàm ex negotiatione conficeretur, *arg. l. venditor 2. de hered. vel act. vendit. l. quæsitum 78. §. illud fortasse de leg. 3.*

DEFINITIO XIII.

Quantum interſit inter electionem & votum.

LOngè alia electionis alia voti significatio est.[1] Electionem, nostri dicunt, certæ personæ ad prælationem vel fraternam societatem legitimè factam vocationem,[2] Votum verò animi deliberationem cum beneplacito determinantem se ad aliquid vt loquuntur.[3] Interdum tamen his verbis promiscuè vtimur, siue de ecclesiasticis, siue de profanis rebus agatur, etsi prudentibus nostris familiarius est vt votum pro desiderio dicant: 4 *Sine die.*

1. Boer. *quæst. 1. num. 1. & 2.*
2. Glos. *in cap. vnic.* in verb. *vera de postul. prælat. in 6.*
3. Bald. *in cap. quia propter. col. 5. in princip. de elect.*
4. *l. nam etsi 15. D. de inoff. testam. l. mulier 22. §. cùm proponeretur ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XIIII.

Non facit qui vult facere.

NOn eligit qui dicit se velle eligere,[1] quia infinitus modus nullam habet determinationem.[2] Idémque in cæteris cauſſis iuris est vt qui dicit se velle vendere vel donare, vel testari, aut quid aliud simile facere non ob id vendidisse aut donasse, aut testatus fuisse videatur.[3] *Sine die.*

1. Boer. *dict. quæst. 1. num. 2.*
2. *l. serui electione 6. de leg. 1.*
3. Bart. *in l. vlt. de cond. caus. dat. l. ex ea scriptura 29. qui test. facer. poss.*

DEFINITIO XV.

Voluntas concepta nihil potest, sed prolata potest interdum plus quàm scripta.

CVm voluntatis triplex differentia sit,[1] quædam enim concepta duntaxat, alia prolata, quam & enixam possis dicere,[2] tertia scripta, Primæ quidem ratio haberi nulla potest,[3] nec in iis quidem cauſſis quæ nuda voluntate nudóque consensu perficiuntur. 4 Sed tamen secundæ causa potior esse solet quoties nihil impedit quominùs plus dictum minùs scriptum esse videatur.[5] Quanquam non facilè credendus quisquam est dixisse quod non scripserat, sicut nec voluisse quod non dixerit. *Sine die.*

1. Boer. *dict. quæst. 1. num. 8.* post Bald. *in tract. De schismate ad tit. si quis alig. test. prohib.*
2. *l. Cùm pater 77. §. filius matrem de leg. 2.*
3. *l. Labeo 7. de supell. legat.*
4. Boer. *ibid. num 10. ex l. 1. §. conuentiones de pact. l. fideicommissa 11. §. 1. de leg. 3. l. si quis cuiùs testamentum 15. qui test. fac. poss.* Not. *in l. 1. C. fam. ercisc.*
5. *Vt in d. §. filius matrem & l. vnum ex familia 67. §. si omissa eod. l. cùm mens 102. de condic. & demonstr.*
6. *l. liberis §. pen. de ann. leg. l. 2. §. loquitur de magistr. conuen.* Bald. *in l. voluntas C. de fideic.* Boer. *quæst. 1. num. 14.*

DEFINITIO XVI.

A propria verborum significatione interdum receditur, vt actus sustineatur.

NOn est nouum vt à propria verborum significatione recedatur ad tuendum actum qui alioquin non valéret.[1] Nam & quod magis mirum est ob eam ipsam causam fit aliquando vt verba quoque sollennia dicta fingantur, quæ reuera nunquam dicta fuerunt.[2]

1. *l. pater Seuerinam* 101. *§. condicionum de condic. & demonstr.*
2. *l. manumissio* 23. *De manum. vindict.*

DEFINITIO XVII.

Ciuis quis dicatur.

CVm de statuti vel consuetudinis interpretatione agitur, quæ stricta semper fieri debet non alius appellatione ciuis cõprehenditur quàm quo originarius est, id est in eo ipso loco natus.[1] In ciuitate tamen natus intelligi debet is quoque qui in vico aut suburbio ciuitatis natus est.[2] *Sine die.*

1. *Defin. 1. sup. de legib.*
2. Glos. *volt. in l. 1. in fin. de tutor. & curat. d at. ab his quam sing.* dicit Bald. *in Auth sed omnino C. ne vxor pro marit.* Boer. *quæst. 13. num. 24.*
3. Boer. *ibid. num. 26.*

DEFINITIO XVIII.

De alienigenis & albinis.

ALienigenarum quos & Albinos quasi alibi natos Galli vocant,[1] ea incapacitas est vt nec ab intestato succedere possint nec heredem habere in ea prouincia quæ huiusmodi iure vtitur,[2] Nisi cùm priuilegio ciuitatis iure communi totius prouinciæ receſſum est.[3] Sufficiet tamen paternæ originis ratio ne quis albinus censeri possit licet alibi natus ipse proponatur:[4] Nec huic necessaria erit impetratio literarum, quas naturalitatis aut ciuilitatis vocant,[6] vt eodem in omnibus iure censeatur, quo si in prouincia natus esset.[6] *Sine die.*

1. Boer. *quæst. 13. num. 17.*
2. Idem Boer. *vbi sup. num. 18.*
3. Vt in iis locis Galliæ de quibus apud eundem Boer. *vbi sup. num. 19.*
4. Vide *Def. 24. infr. de numer. patr.*
5. Idem Boer. *vbi sup. num. 20.*
6. Hoc enim ius est eorum omnium qui ex priuilegio ciues effecti sunt, & literas naturalitatis impetrarunt. Bart. *in l. si is qui pro emptore quæst. 3. princip. de vsucap. & in l. si maritus §. Iulia de adult.* Vide *l. sed si accepto de iur. fisc.* Boer. *vbi sup. num. 21.*

DEFINITIO XIX.

Antecessores maiores & inferiores qui dicantur.

MAiores aut antecessores cùm dicimus eos intelligimus qui sunt supra tritauum, parentes verò inferiores omnes à tritauo & tritauum ipsum.[1] *Sine die.*

1. *l. Iurisconsultus §. parentes de gradib. consang. & affin. l. quicunque §. parentes de in ius voc.* Boer. *q. 13. n. 28. 29.*

DEFINITIO XX.

Natus in peregrinatione, itémque expositus ad publicum hospitale cuius originis & loci ciuis sit.

NOn benè à nonnullis peregrinatio captiuitati comparatur, nec is qui in peregrinatione conceptus & natus fuit, ei qui in captiuitate,[1] cùm is qui peregrinatur habeat animum reuertendi, ideóque nec ciuitatem amittat, libertatem verò multò minùs, nec proinde indiget postliminio,[2] quæ omnia in eo qui ab hostibus captus est, diuersa sunt.[3] Cui consequens est vt paternæ originis domicilium & ius sequatur is quem in peregrinatione nasci contigit.[4] Longéque alia ratio est infantis ad publicum hospitale expositi cuius parentes ignorantur. Hi enim ciuis eius loci est in quo expositus reperitur,[5] quia nihil aliud est quod melius & commodius dici possit. *Sine die.*

1. Contra Bald. *in cap. 2. de conuers. infid.* quem refert & probat Boer. *quæst. 13. num. 40.*
2. *l. postliminij 5. in fin. D. de capt. & postlim.*
3. *d. l. 3. l. in bello 12. & pass. eod. tit.*
4. Boer. *vbi suprà num. 42.*
5. Bart. *in l. 1. in fin. D. ad municip.* Boer. *vbi supr. num. 41.*

DEFINITIO XXI.

De differentia oblatorum monasterio, & conuersorum.

QVi monasterio oblati dicuntur in eo differunt ab aliis quos conuersos appellant, quod oblati illi sunt qui non mutata veste se & sua dicant monasterio,, Conuersi verò qui mutata veste religionem professi sunt, nec in alio distant à monachis nisi quòd clerici non sunt.[2] *Sine die.*

1. De quibus text. & DD. *in cap. consulti sumus de regul. & can. qui bona 17. quæst. 1.*
2. Boer. *quæst. 20. num. 5. &* 6. vbi addit aliquando fieri vt quis offerat bona sua sine se, aliquando se sine suis. Aliquando se & sua.

DEFI-

DEFINITIO XXII.

Debitorum omnium quæ maritus mortis tempore reliquerit appellatione an dos quæ mulieri aut eius heredibus restituenda est, contineatur.

QVidam heredibus scriptis fratre, & ex sorore præmortua nepote huic bona quædam prælegauerat, sed ea lege subiectóque onere, vt legata omnia solueret, itémque quicquid à testatore mortis tẽpore deberetur. Quærebatur an dos quæ soluto matrimonio mulieri restituenda erat, in eo debitorũ numero contineretur, vt ad solius nepotis onus ex lege prælegato dicta pertineret. Primus iudex pronunciauerat pertinere, Qui ex appellatione cognouerat, contrà. Cùm ex secũda appellatione in auditorio Senatus res tractaretur. Quidam putabant siue iuris rationem inspiceres, siue vulgarem loquendi rationem pro nepote pronunciandum esse. Nam cùm testator ea debita expressim demonstrasset, quæ mortis suæ tempore forent, id sanè tempus designauerat, quo & viueret, & matrimonium adhuc constaret. Initias enim illud mortis, vitæ non morti computandum esse certum est,[1] quia nec mortuus quisquam moritur sed viuus. Nemo autem dixerit maritum quandiu viuit & constat matrimonium, debitorem dotis esse. Siquidem eo animo dos marito datur, & eo voto, vt perpetuò sit penes eum,[2] Alioqui nec dominium dotis in maritum transferri posset, si transferendi causa temporalis tantùm esset, non perpetua.[3] Quam ob causam ita ius olim comparatum erat, vt si mulier prior decederet etiam superstitibus liberis, dos tamen penes virum remaneret[4] nisi indote danda aliud conuenisset,[5] Vnde illud induci etiam necesse fuit Iustiniani constitutione,[6] vt tacita stipulatio de dote restituenda semper intercessisse fingeretur.[7] Postquã constitutionẽ etsi verũ est etiam constante matrimonio aliquãdo[8], & eo soluto omnimodo futurũ, vt dos restituenda sit,[9] non ideo tamẽ maritus quandiu constat matrimonium, absolutè dotis debitor dici potest, qui ex contrario interea purè & absolutè dominus est,[10] Quid enim si mulier præmoriatur, herede, vt plerunque fit relicto viro? Nullum sanè instans vnquam fuerit, quo dici possit maritum dotis debitorem fuisse.[11] Idémque ferè tractari potest si mulier superstitibus liberis ante virum decesserit. Etsi enim liberi heredes sunt matris,[12] non tamen iis dotem restituere pater cogitur, quippe cuius vsum, fructũ habeat vt & bonorum omnium maternorum quandiu viuit.[13] Sed & tritum est eum, qui non nisi sub cõditione & in diem incertum debitor est minus propriè debitorem dici, quandoquidem obligationis substantia ex dandi potissimum necessitate æstimatur, debitórque is propriè dicitur, à quo inuito exigi potest.[14] Nec quod plerisque iuris locis debitor improprie appellatur,[15] aliã causam habet, quàm quod facere nõ possit ne debeat existente quãdóque cõditione.[16] Cæterum nihil verè deberi creditori cõditionali ex eo apparet, quod mirũ nõ potest in possessionẽ bonorũ debitoris ex edicto Prætoris quo succenſum est creditoribus, quamuis legatarius conditionalis mittatur, quia huic etiam pendente conditione aliquid debetur,[17] Creditori verò ne cautio quidem debetur.[18] Sed neque inspecta vulgari ratione loquẽdi debitorem dicere solemus maritum qui ab vxore dotem acceperit, nec dotem in ære alieno computamus.[19] Proinde ex testamenti verbis potiore iure niti nepos videbatur. Quæ verborum proprietas vsque adeò spectanda est, vt aliquando etiam voluntati præferatur.[20] Eóque magis in proposito id admittendum videbatur, quòd nepotem ex sorore prædilexisse testator videbatur, qui ei prælegauerat, tametsi eum onerasset. Cur enim prælegasset si onerare tantùm non etiam ipsi fauere voluisset.[21] Denique sæpius responsum est ab interpretibus sub appellatione creditorum etiam in legato[22] contineri, quod non nisi in diem debetur, aut sub conditione.[23] Senatus tamen noster frequentioribus votis in eam partem inclinabat, vt in proposita specie ex voluntate testatoris dos quoque contineretur.[24] Putauit tandem dignam esse rem de qua amplius deliberaretur in causa Iacobi Excoffier & Henrici Villar. 6. Febr. 1596.

1. *l. qui duos* 128. *§. 1. D. de testam. manum. l. vlt. D. de condic. instit.*
2. *l. 1. D. de iur. dot.*
3. Nec enim dominium transfertur ex causa temporali vt ad eum locum Cuiacius notat. Dotis porrò dominium in maritum transferri certum est *l. quamuis* 75. *D. eod. tit. De iur. dot. l. doce* 9. *C. de rei vindic.*
4. Scilicet si dos esset aduentitia. Nam profectitia ad patrem reuertebatur, quanquam hoc ipsum non tam iuris quàm miserationis ratione *l. iure succursum* 6. *D. de iur. dot.* De quo scripsi variis in locis Coniecturarum.
5. Scilicet de recipienda dote quæ dos ideò receptitia dicebatur vt refert Vlp. *in fragmentis Tit. De donib.*
6. *In l. vnic. C. de rei vxor. act.*
7. Nisi extraneus stipuletur sibi vel suis dotem reddi. Hoc enim Iustinianus excepit *in d. l. vnic. §. accedit.* Ne scilicet extranei à constituendis dotibus reuocarentur *l. vlt. C. de iur. dot.*
8. Iis scilicet casibus de quibus nostri tractant *ad l. vnic. C. si dos const. matrim. solut. sit & ad l. quamuis* 10. *D. solut. matrim.*
9. *Tot. tit. solut. matr. D. & C.*
10. *d. l. doce* 9. *C. de rei vindic. d. l. quamuis* 75. *D. de iur. dot. l. 1. D. de fund. dot. l. quædam* 62. *D. de acquir. rer. dom. §. 1. Instit. quib. alien. licet vel non l. si constante* 24. *§. si maritus D. solut. matrim.* Quanquam non sunt illa pugnantia vt quis eiusdẽ rei & dominus & debitor sit. Nam debitores semper domini sunt eorum quæ debeant *l. 1. in princip. D. de liberat. legat.*
11. Nec enim potuit mortua vxore fieri debitor sui ipsius *l. debitori* 7. *C. de pact. l. debitori* 50. *D. de fideiuss. l. Sichæum* 95. *§. adito D. de solut.*
12. Quamuis sint illi in patris potestate *l. sacratissimi* 9. *D. ad SC. Tertyll. & Nouell.* 118. *De hered. ab intest. veniens. cap. 1.*
13. *l. sub condicione* 16. *D. de condict. indeb. l. quod in diem* 7. *D. de compensat. l. stipulatio ista* 38. *§. huiusmodi. De verb. obligat. l. qui promisit* 48. *de condic. indeb.*
14. *Vt in l. is cui* 42. *D. de oblig. & action. l. creditores* 10. *& seqq. l. condicionales* 54. *& seq. D. de verb. signif.*
15. *l. qui balneum* 9. *D. qui potior. in pign. hab.*
16. *l. penult. in fin. D. quib. ex caus. in poss. eat.* Etsi pugnare videtur quod scriptum est *in l. in possessionem* 6. *eod.* De quorũ locorum conciliatione videnda sunt quæ scripsimus in libris Coniecturarum.
17. Nimirum cautio ex alia parte edicti *Vt legat. seu fideic. nom. caueat: d. l. pen. §. 1. quib. ex caus. in poss. eat.*
18. Quia imputari potest creditori qui contraxit cur non sibi melius & diligentius prospexerit contrahendo *l. 3. D. de separat.*

19. Nisi cùm maritus dotem alicui stipulanti promisit vt *in l.quæ dotis 33.D solut.matr.l.vlt.§.filiæ De legat.2.*
20. *l.ille aut ille 25.§ 1.l.non aliter 69.de leg.3.l.si alij 19. D.de vsufr.legat.*
21. Sic dicimus heredem etiam à quo legatum est fauorabiliorem esse legatario quamuis sit oneratus *l. Sempronius 47.de leg.2.l.Titia testamento 34.§.qui inuita de legat.2.*
22. Quod tamen largiorem solet recipere interpretationem *l.in testamentis 12.De reg.iur.*
13. *l.Paula Callinico 27.§.Pompeius* & ibi Bart.& post eum cæteri *de legat.3.*
24. Nam nec nouum est vt hereditarium æs alienum existimetur etiam de quo agi non potuit cum defuncto *l.hereditarium 7.D.de reb.auctor.iudic.possid.l.hereditariarum 40.D.de oblig.& action.*

DEFINITIO XXIII.

In iudiciis fit interpretatio pro eo qui ambigua intentione vsus est.In contractibus verò contra eum qui potuit apertiùs loqui.

CVm quis ambigua intentione vsus est,separanda sunt iudicia à contractibus. In iudiciis sequimur mentem eius qui ambiguam orationem protulit. [1] In contractibus contrà, fit interpretatio in odium illius,qui potuit legem apertiùs dicere. [2] *Ita Senatus* in causa Antonij Chardon & fratrum,contra Petrum Ludouicumde Lallee 19.Mart.1596.

1. *I.si quis intentione 66.*vbi scripsi in Rationalibus D.*de iudic.* Iunct.*l.solemne 61.eod.tit.Inter stipulantem 83.§.1.D. de verb.obligat.*
2. *Iuxta l.veteribus 39.D.de pact.l.Labeo scripsit 21.D.de contr.empt.*

TIT. XIX.

Si omiss.fit caus.testam.

DEFINITIO I.

Qui possedit hereditatem purè ab intestato ignorans testamentum,potest adire postea ex testamento,adeóque cum beneficio inuentarij.

QVi heredem se institutum ignorat, si tanquam ab intestato possideat hereditatem, non prohibetur heres esse ex testamento siue purè(neque enim successionem testamentariam repudiasse videri potest quam ignorauit sibi competere [1]) siue cum beneficio legis & inuentarij si id malit.[2] Nam quid si testamento legata multa relicta sint quæ ab intestato nulla debuisset?[3] Non potest videri in fraudem edicti prætoris quicquam fecisse,ideóque nec legis beneficio indignus est.[4] Sed ita tamen si intra legitima tempora à die quo testamenti notitiam habuit cõputanda inuentarium facere cœperit & perfecerit.[5] Atsi sciens testamentũ,heredem se dicat ab intestato,nec statim imploret beneficium legis,vix est vt id quandocumque posteà imploranti illi debeat indulgeri: quasi fraudandi animum habuisse videatur,qui hereditarias res per tam lõgum tempus retinuerit,ac pro arbitrio tractauerit.[6] Cauere namque debet qui beneficium legis sibi saluum esse vult vti ne quid attingat hereditarium priusquàm inuentarium confectum sit.[7] Itaque si contrà fecerit statim conueniri ex edicto potest à creditoribus,& legatariis,[8] Licèt in eo qui nihil hereditarium possidet,sola testamenti scientia adeóque subsecuta ex testamento aditio beneficium inuentarij nõ excludat,quandiu describendi eius facultatẽ tempora largiuntur. *Ita in Senatu* ex tempore tractatum pro vxore procuratoris Puppinel contra N.Ioannem de Fardel 11.Cal.Sept.1592.

1. *l.mater decedens 19.D.de inoff.testam.l.nec ii 17.§.1.l.illud 77.D.de acquir.hered.*
2. Nemo enim beneficio legis priuandus est sine causa *l.vlt.C.de iur.delib.*
3. Probabilis est hæc ignorantia & ideo digna cui succurratur,nam quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio *l. de ætate 11.§.ex causa de interrog.in iur.faciend.l.si quis mihi 25.§.quid si mandauit* D.*de acquir.hered.*
4. Quo alioqui indignus esset is qui contra legem ipsam committeret *l.auxilium 37.in fin.D.de minor.*Ne leges ludibrio esse videantur *l. vlt.ante fin.C.de bon.quæ liber.*
5. Nam ex eo tempore incipit posse ei imputari si beneficium legis non implorauerit,cùm tempus conficiendi inuentarij incipiat currere ab adita hereditate.
6. Inducit enim ea res puram aditionem quæ postea non potest admittere beneficium legis & inuentarij,nisi creditores & legatarij quibus cœpit esse in solidum obligatus deferant condicionem *l.cùm hereditate 55.de acquir.hered.*
7. *l.duo fratres 78.in fin.eod.tit.*Nam & heres purè fit etiam qui nihil attingit hereditarium si modò quid attingat quasi hereditarium *l.si quis extraneus 21.§.1.*iunct.*l.cum bonis 86.eod.tit.*
8. *l.1.& tot.tit.si quis omiss.caus.testam.D.& C.*

TIT.

TIT. XX.

De fideicommiss.

DEFINITIO I.

Liberi in condicione positi non censentur vocati nisi concurrant plures coniectura.

LIberos in condicione tantùm positos hoc ipso neque institutos,[1] neque directò substitutos [2] videri constat,quoniam vt dici solet condicio nihil disponit.[3] An ne que per fideicommissum inuitatos?Mouet quod præceptoribus nostris placet nudam voluntatis coniecturam quæ si iuris rationem inspicias ad obscuram duntaxat aperti fideicommissi interpretationem prodesse deberet [4] ad inducendũ quoque fideicommissum [5] proficere.[6] Crebrior tamen vt & verior nostrorum sententia est,ne per fideicommissum quidem vocatos intelligi,tametsi sint ex descendentibus,adeóque licèt testator aut ad plures substitutionum gradus digressus sit, aut masculos solos in condicione posuerit,aut bonorum suorum alienationem expressim prohibuerit.Sed si omnes eæ circunstantiæ aut ex omnibus plures in eam facti speciem concurrant,magis communiter probatum est [7] inuita iurisprudentia,[8] vt fideicommissum liberis descendentium in condicione positis ex tacita testatoris voluntate relictum videatur:In parentum scilicet portionibus,non in patruorum,[9] quorum ratione sicut nec liberi sunt,ita nec in condicione positi intelliguntur.[10] Nisi cùm reale & perpetuum, nec graduale tantùm,sed etiam reciprocum fideicommissum factum est,Vt puta si testator bona sua perpetuò in familia conseruari iusserit,[11] aut vltimo decedenti in tota hereditate substituerit.[12] Sed & fortissima voluntatis coniectura pro liberis in condicione positis illa esse creditur,si eius qui in defectum liberorum per fideicommissum vocatus est liberi ad idem fideicommissum post patrem siue in vulgarem siue in fideicommissi casum inuitati proponantur:ne alioqui eueniat vt deterioris condicionis sint liberi eius qui prædilectus fuit,& per quos ipsos fideicommissariũ quoque excludi testator voluerit.[13] Quæ tamen ratio mihi suspecta est. Nam quo dilectior fuit testatori qui priore loco vel institutus vel substitutus extitit,eò difficiliùs admittendum est vt duplici fideicommisso,[14] vno præsertim erga proprios liberos,quod multò durius est,[15] obstrictum eum interpretemur. Sanè conseruandæ voluntatis fauor facere interdum potest vt verbis licèt deficientibus fideicommissum pro liberis in condicione positis inducamus,Vno nimirùm illo casu quo defuncti voluntas exitum fortiri aliter non possit:[15] quod euenit quoties qui in condicione positi sunt substitutos tales excludunt quibus ab intestato tamen præferri nequeant.[16] Cùm enim testatoris voluntas haud dubiè illa sit vt liberi in condicione positi substituto præferantur,[17] prorsus consequens videtur, vt si ab intestato præferri non possint, ex fideicommisso præferendi sint. [18] *Ita Senatus* in causa D.de Chastillion & Dominarum de Bouuant & d'Aiguebelette Prid.Non.Iun.88.

1. *l.Gallus 29.§.in omnibus D.de liber.& post.l.si quis eum 16.§.vlt.*D.*de vulg.& pupill.substit.*
2. Quia directa substitutio sicut institutio requirit verba directa & expressa *l.iubemus 29.C.de testam. l.verbis ciuilibus 7.cum ibi not.De vulg.& pupill.*
3. *l.si quis sub condicione 8.*D.*si quis omiss.caus.testam.l.1.D.de pen.legat.l.1.§.item si ita* D.*ad leg.Falcid.l.cùm sine 19.l si pœnum 24.D.quand.dies legat.ced.*
4. *l.pen.de leg.1.l.fideicommissa 11.§.item si quis de leg.3.l.heredes mei 57.§.cùm ita ad SC.Trebell.*
5. Quod tamen nunquam potest induci sine verbis idoneis aut sine Imperatorum rescripto *l.vnum ex familia 67.§.si omissa & §.vlt.de leg.2.l.ex facto 17.in princ.l.qui filium 74.ad SC.Trebell.*
6. *Ex l.cùm proponebatur 64.de leg.2.*de cuius tamen sententia vide quæ scripsi *in Err.3.Decad.26.D.de error.pragmat.* Adde *l.quidam 46.D.de hered.instit.*
7. Rip.*ad l.Centurio num.162.& seq.de vulg.*Iul.Clar.*in §.testamentum quæst.78.& seqq.*Cravet.*cons.62.num.8.& 9.* Hieronym.Zanchus *in repetit.d.§.cùm ita pars.7.num.44.& seqq.*vsque ad 84.
8. Nam certè ratio iuris repugnat vt probaui pluribus *Decad.26.ferè per tot.ex l.heredes mei §.cùm ita ad SC. Trebell.* vbi erant positi in condicione liberi &testator digressus erat ad plures gradus substitutionum.Nec ideò tamen censentur vocati. Adde *l.1.C.de pact.l.ex facto 17.§.si quis rogatus ad SC.Treb.l.6.§.cùm autem C.de instit.& substit.l. filiusfamilias 114.§.cùm quis erit de leg.1.*
9. Paul.Castr.*in d.§.cùm quis* Socin.*in d.§.cùm ita.*Curt.iun.*cons.96.col.pen.& cons.135.*
10. Non enim sunt positi in condicione nisi sub nomine liberorum.Ergo non nisi tanquam liberi.Ergo ratione parentum duntaxat non patruorum:quomodo Ruin.& Cravet.argumentantur citati à supradictis. Iunge *Desin.23.num.7.Infr.*
11. Glos.*in l.pen.§.instituto* in verb.*filijs fratris de leg.2.*Late Socin.*cons.249.lib.2.* Ias.*cons.108.lib.4.* Intellige tamen vt hoc casu inducatur fideicommissum reciprocum in casum contrauentionis tantum nisi verba aliud suadeant. Idem Socin.*cons.227.lib.2.*Dec.*cons.377.*
12. Quo etiam casu inducitur fideicommissum reciprocum *l.Titia Seio 87.§. Seia libertis de leg. 2. Not.ad d.§.cùm ita.*
13. Causa enim proxima magis influit quàm remota & proximior censetur dilectior.*Not.in l.Publius 36.§.1. de cond. & demonstr.*Cravet.*cons.30.*
14. *Arg.l.Titia cum testamento 34.§.qui inuita de leg.2.*
15. Quia minuit obseruantiam parentibus per liberos debitam *l.nec ei 17.§.pen. de adopt.l.cùm oportet vers. etenim ibi, vel ad fratres suos.C. de bon.quæ liber.*
15. Voluntas enim testatoris semper adiuuanda est vt exitum sortiatur *l.si quando 109.de leg.1.*

16. Pura si testator alicui substituerit filias proprias si decedat sine masculis. Nam ab intestato masculi filiabus preferri non possent *l.4.C.de liber.prat.*
17. *l.cùm pater 27.§.volo de leg.2.l.ex facto 17.§.si quis rogatus 1.ad SC.Trebell.*
18. Alioqui condicio nihil operaretur.

DEFINITIO II.

Liberi etiam in duplici condicione positi & grauati non censentur vocati, nisi aliæ adsint coniecturæ, quamuis sint ex descendentibus.

SI testator ita scripserit *Filius meus heres esto, Si sine liberis decesserit aut eius liberi sine liberis, omnẽ hereditatẽ meã ad Sempronium peruenire volo:* difficilior quæstio est, An liberis & ex ordine nepotibus in cõdicione positis fideicommissum debeatur. Ferè enim est vt rogati & consequenter in necessarium antecedens vocati videantur.[1] Sed & verius & receptius est, sub duplici condicione fideicommissum Sempronio datum potius quàm filij instituti liberos, nepotésve rogatos vocatósque intelligi, siue à filio disertè & nominatim, siue simpliciter fideicommissum relictum sit.[2] Quin nec aliud erit rametsi nepotes ipsi nominatim grauati proponantur,[3] licèt sint etiam ex descendentibus: quando quidem & ab intestati quoque successoribus fideicommissum relinqui potest,[4] sicut & ab instituti extranei heredibus quibuscunque.[5] Si tamen aliquot adsint voluntatis coniecturæ ex iis quas proximo Senatusconsulto retulimus, Nostrorum errori consentaneum est vt multò faciliùs nepotes, saltem qui expressim rogati sunt, tacitè vocati intelligantur.[6] *Ita Senatus* in causa suprascripta.

1. Et ita Bart.sentit.*ad l.centurio, vers.quaro vlteriùs quid si testator De vulg.& pup.substit.ex l.Titia Seio 87.§.Seia Liberto de leg.2.l.denique.§. interdum de pecul.legat.* Imol.*in l.filiusf.familias §.cùm quis de leg.1.* vbi etiam Cuman.Petr. Anch.*in eap.si pater de testam.in 6.* Corn.*in l.ab eo 9.C.de fideic.* Bertr.*cons.23.col.2.lib.2.* Lancel.*ad d.l.centurio num.458.* Rip.*ibid.nu.* 166. Socin. qui communem dicit *cons.249.col.5.lib.2.* Cravet.*cons.130.num.3.&* 4.& latius *in l.cùm filiofamilias num.* 67.*de leg.1.* Guid.Pap.*quæst.39.* Boer.*quæst.355.part.1.*

2. Ita Iaſ.*in d.l.centurio num.56.& seq.* vbi respondet ad duo fundamenta Bartoli Rip.*ibid.num.168.& segq.* Maximè inquit, si dictio masculinitatis non sit reperita in condicione liberorũ. Et ita septies consuluisse Alex.& contrariam Bartoli opinionem damnatam esse in scholis, & reiectam à palatiis Dec.*cons* 187.*&* *cons* 422.*nu.2.* Paris.*cons.86.num.13.* Bald. & cæteri *ad d.l.ab eo.* Iul.Clar.post Didac.Couarr.*in §.testamentum quæst.78.* ibi *Sed quicquid dicant.*

3. Ex Iaſ.& aliis suprà citatis.

4. *l.consiciuntur 8.vers.sed ideo.* iunct.*l.3.D de iur.codicill.*

5. *l.si fuerit 5.§.1.& l.seq.de leg.3.l.si quis ita testamento 15.in fin De liber.legat.*

6. Et hoc demùm casu procedere potest opinio Iulij Clari *in dict.vers.sed quicquid dicant.* Vbi distinguit, An cùm liberi positi sint in duplici condicione fideicommissum relictum sit à primo instituto, an à nepotibus, an simpliciter, vt primo casu itémque tertio positi in condicione nullomodo sint in dispositione. Secundo verò secus si positi in condicione sint ex descendentibus. Maximè verò, inquit si vtera grauamen concurrat alia quoque quantumlibet leuis coniectura.

DEFINITIO III.

Superexistentia liberorum non extinguit fideicommissum reale cùm testator habuit respectum ad defectum masculorum & voluit bona sua conseruari in familia.

FIdeicommissi sub ea condicione relicti *si heres institutus sine liberis decesserit* deficit quidem condicio si heredi rogato superfuerint cuiuscunque gradus & sexus liberi,[1] etiã ex filia prædefuncta,[2] licèt parenti heredes non extiterint,[3] adeóque postmodùm sine liberis decesserint viuo adhuc eo, qui fuerat substitutus.[4] Sed id non est perpetuum. Quid enim si ex aliis testamenti partibus appareat, eã fuisse testatoris voluntatem vti ne bona sua ad extraneos heredes vnquam peruenirent?[5] Quidni post mortem liberorum omnium ad nitamus substitutum qui sit ex familia & agnatione?[6] Quid item si ex aliis testamenti partibus appareat, eã fuisse testatoris voluntatem vti ne bona sua ad extraneos heredes vnquam peruenirent?[5] Quidni post mortem liberorum omnium ad nitamus substitutum qui sit ex familia & agnatione?[6] Quid item si testator liberos in condicione posuerit, non tam vt iis existentibus substitutum excluderet, quod in dubio voluisse credendus est,[7] quàm vt iis deficientibus substitutum inuitaret? Placet videri extitisse condicionem fideicommissi morientibus quandocunque sine prole liberis quos in prima aut secunda condicione testator posuerat; quotiès habuit ille respectum quemodo nostri loquuntur ad defectum liberorum,[8] Quasi reali perpetuóque facto fideicommisso in id vsque tempus extendendo quo liberi ampliùs nulli supersint.[9] Quod tum maximè obtinet cùm testator bona sua in familia conseruari instit, ob eámque rem digressus est ad plures gradus substitutionũ,[10] &, quod est consequens, masculos semper quantumuis remotos fœminis etiam proximioribus prætulit.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.cùm pater 77.§.volo de leg.2.l.ex facto 17 §.si quis rogatus 1.ad SC.Trebell.l.non est sine liberis 148.de verb.significe.*
2. *l.1.C.de condic.insert.*
3. *l.filiusfamilias 114.§.cùm quis erit de legat.1.*
4. Quia vbi semel condicio defecit, non est curandum quid de liberis contingat. Oldrad. *cons* 21.incip.*Thema tale est.*
5. Paul.Castr.*cons.142.incip.quia ex allegationibus col.2.circ.med.lib.1.* Curt.sen.*cons.12.col.7.* Cravet.*cons.* 326.*num.16.*
6. Quasi videatur hoc casu fideicommissum familiæ relictum *arg.l.pen.§.matre de leg.2.l.pater 30.§.quindecim de leg.3.* vide tamen *l.cùm pater 77.§.cùm mater de leg.2.*
7. *d.§.volo d.§.cùm quis erit & similib.*
8. Alex *cons.41.col 3.vers.præterea posito lib.3.& cons.101.2.dub.libr.7.* Socin. *in l.solemnis in fin.d e condic.& demonstr.* Dec.480. *col.3 cons* 185.*&* 294.*col.1.& 4.cons.*336.*col.2.* Cravet.*cons.*326.*num.*16.
9. Possint enim fideicommissa extendi ex ratione iuris in infinitum, nisi quæ ex alienationis prohibitione inducuntur de quibus in *Novell.159.vt restit.fideic.vsque ad quart.grad.consist.*
10. Quo casu videntur omnes grauati successiuè. Socin.*cons.12.col.penult.cons.43.& 57.vol.3.* Dec.*cons.*38. Paris.*cons.1.num.25.28.& seq.& num.43.& seq.lib.3.*
11. Adeo vt hoc casu qualitas masculinitatis apposita in vna parte testamenti in aliis repetita censeatur Bart.*in l.Titia 34.§.vlt.de leg.2.* Bald.*in l.quemadmodum §.hæc verba D.ad leg.Aquil.* Idé Bald. *in l.in ciuile de legib.* quia familia nõ potest conseruari per fœminas *l.pronunciatio 195.§.fin.de ver.signif.* Guid.Pap.*quæst.488.& cons.87.vers.& hoc demonstrat.* Alex, *cons.*20.

col.2.lib.2.& cons.162.col.1.& 275.col.2.& fin.lib.4. Dec.*cons.15.& cons.270.col.2.vers.quinto ad idem & cons.370.vers.simile & cons.480.& cons.495.& 574.*

DEFINITIO IV.

Ex alienationis prohibitione inducitur fideicommissum fauore illorum qui sunt de familia, sed aliquando pauorum, aliquando condicionale.

PRohibitio alienationis extrà familiam vt bona perpetuò in familia conseruentur, fideicommissum inducere quidem solet sed non nisi condicionale si alienatio extrà familiam facta erit, & vt aiunt in casum contrauentionis.[1] Extitisse autem condicio videbitur si extraneus heres institutus sit,[2] non item si ex causa successionis intestati bona testatoris ad cognatum qui de familia non sit, peruenerint,[3] propterea quòd in institutionibus factum testantis, in intestati successione sola legis potestas versatur.[4] Cæterùm si ad certas personas certósve casus ea prohibitio restricta sit, cauendum erit ne per largiorem quàm par sit interpretationem condiciones suas egrediatur prohibitio,[5] non quòd odiosa videri debeat, quæ familiæ conseruandæ fauorem præsefert,[6] maximè si nobilem proponas familiam aut etiam illustrem cuius facultates integras conseruari publicè quoque interfit,[7] sed quia defunctorum voluntates quantũcumque fauorabiles ita adimmundæ sunt per interpretationem, vt tamen numquam suppleantur,[8] ne testatoris rem tractantes ipso liberaliores videamur.[9] At si quis bona sua perpetuò in familia conseruari disertis verbis iusserit, aut quod idem est extrà familiã alienari prohibuerit,[10] addita prohibitionis ratione conceptáque in hæc verba *quia volo bona mea perpetuò in familia remanere* magis est vt inter eos omnes qui sunt ex familia seruato proximitatis ordine gradúsque prærogatiua[11] fideicõmissum reale, & perpetuum, nec tantùm graduale sed etiam reciprocum relictum videatur:[12] cui locus fieri debeat, quoties alioqui cuenturum sit vt ad extraneum, licet non nisi per viam successionis legitimæ[13] bona deuoluantur.[14] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Socin.*cons.217.lib.2.* Dec.*cons.*377.
2. *l.pater 38.§.Iulius Agrippa & §.quindecim de leg.3.*
3. *l.cùm pater 77.§.cùm inter de leg.2.* Dec.*cons.*218.*num.14.& seq.& cons.*377.*num.4.* Alex.*in l.qui roma §. coheredes de verb.oblig.* Bart.*in d.l.pater §.filiam* DD.*in l.filiusfamilias §.Diui de legat.1.*
4. *l.verbis legis 120.l.lege obuenire 130.de verb.signifie.*
5. Decius eleganter *cons.*187. Nunquam enim debet fieri extensio à persona ad personam, à casu verò ad casum non nisi perrarò *Not.in l.Gallus 6.& quid si tantùm de lib.& post.l.si ita stipulatus 126.§.Chrysogonus in fin.de verb.oblig.*
6. Existimantur enim fauorabilia huiusmodi fideicommissa licet alia sint odiosa. Francisc.Mantic.*De coniect.vlt. vol.*
7. *4.1.§. sed etsi seruus De inspic.ventr.custod.part.*
8. Iurisconsultorum enim est interpretari non supplere *l.commodissimè 10.de liber.& posthum.* Et quoties suppletione aliqua opus est, necessarium est rescriptum Imperatoris vt *in l.4.D.de vulg.& pupill.substit. l. vlt. C. de posthum. hæred. instit.l.vnum ex familia 67.§.vlt.de leg.2.*
9. *l.debitor 59.in fine principij l.facta 61.§.si sub condicione ad SC.Treb.*
10. Dec.*cons.*287.*num.6.* post Bart.*in d.l.pater filium §.fundum de leg 3.* Ludouic.Roman.*cons.*457.
11. *l.omnia alias l.cùm ita §.in fideicommisso de leg.2 l.vlt.* vbi Castrens.& cæteri *C.de verb.signifie.*
12. Glos.*in l.pen.§.instituto de leg.2.* Socin.*cons.*249.*lib.2.* Iaſ.*cons.*105.*lib.4.* Dec.*cons.*377.
13. *d.l.pen §.matre de legat 2.*
14. *d.l.pater §.Iulius Agrippa & §.quindecim de leg.3.*

DEFINITIO V.

Vxor instituta ex usufructu cùm proprietas ex die mortis eius aliis legata sit, intelligitur scripta ex asse, & rogata de hereditate post mortem suam restituenda.

MAritus vxorem in vsufructu solo heredem instituerat nullo ei coherede dato: Proprietatem verò bonorum omnium ex eo tempore quo vxor defuncta esset agnatis proximis legauerat. Visum est vxorem ex toto asse institutam intelligi, non secus acsi ex fundo tantùm fuisset heres scripta sine cohere de.[1] Posteriorem verò scripturę partem etsi nulla fideicommissi verba præseferret, sed legati potiùs, pro fideicommisso tamen accipiendam,[2] quasi rogata muliere vt hereditatem ipsis cùm moreretur restitueret, cùm alia ratio nulla sit conseruandæ voluntatis.[3] Quo enim iure fieri queat vt à fructuario qui nihil prorsus iuris in proprietate habeat legetur proprietas?[4] Ex eo præsertim tempore quo vsusfructus fructuarij morte iam sit finitus?[5] Aut vt iacente proprietate nullóque herede id est domino existente vsusfructus nudus ad mulierem pertineat?[6] Aut denique vt illa vsumfructum habens iure hereditario nihil præterea ex hereditate obtineat?[7] Inde verò fieri necesse est vt in proposito mulier non cogatur cauere de benè vtendo fruendo: quoniam ea cautio non ab herede grauato præstari solet, sed tantùm à fructuario.[8] Planè cogetur cauere de soluendo fideicommisso cùm dies & condicio venerit,[9] nisi eam cautionẽ peti testator prohibuerit. Remitti enim non solùm expressa voluntate sed etiam quocumque voluntatis indicio potest.[10] *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1588.

1. *Arg.l.1.§.si ex fundo l.quoties 9.§.si duo l.si alterius 10.D.de hered.instit.*
2. *Arg.l.species 15 D.de aur.& arg.legat.*
3. Sunt enim potiùs improprianda verba quàm admittendum vt nihil operentur, aut vt voluntas destruatur *l.si quæ do 109.de leg.1. l.quoties 12. De reb.dub. l.ex facto 17.in princ.ad SC. Trebell. l. filiusfamilias 114.§. vt quis heredem de legat.1.*
4. *l.vxor patrui 20.C de legat.* Nemo enim dat quod non habet *l.si vniuersa 15.* vbi Bart.*eod.tit.*
5. *Arg.l.Titio cùm morietur 11.D.de vsufr.l.vsumfructum 5.De vsufr.legat.*
6. Nam si institutio facta in vsufructu haberetur hoc casu pro legato sicut haberi solet institutio ex re certa, non posset eius dies cedere nisi ab alita hereditate *l.vnic.D.quand.dies vsufr.leg.ced.l.2.& 3.quand.dies vsusfr.leg.ced.* quæ potè adiri numquam posset nullo herede instituto. Solus enim heres hereditatem adire potest.

7. Ita namque fieret vt testator decederet pro parte testatus,& pro parte intestatus,itémque vt scinderetur hereditas quorum neutrum ex iuris ratione fieri potest *l.ius nostrum 7.de reg.iur.l.1.D.de acquir.hered.*
8. *l.scire debetis 7.C.vt in possess.legat.*
9. *l.cùm Artemidorum eod.tit.l.1.& tot.tit.D.vt legat.seu fideic.nom.caueat.*
10. *l.licèt 12.eod.tit.l.auia 77.§.vlt.de condic.& demonstr.*

DEFINITIO VI.

Fideicommissum est ante pœnam læsæ maiestatis,sed non ideo restituitur ante mortem naturalem condemnati.

SI heres de restituenda post mortem suam hereditate rogatus ob crimen læsæ maiestatis condemnatus sit,irrogata præter pœnam capitis bonorum quoque omnium publicatione,[1] nullum ex ea condemnatione fit præiudicium fideicommissario,cuius vtique potior quàm fisci causa esse debet[2] vt & anteriorum omnium creditorum.[3] Si tamen per contumaciam absit is qui condemnatus est,non priùs fideicommissi petitio competet,quàm naturaliter mortuus probetur,non solùm propter spem restitutionis quæ antè mortem non extinguitur,[4] sed etiam quòd fieri possit vt antè diem fideicommissi cedentem moriatur fideicommissarius, atque ita fideicommissum intercidat.[5] *Ita Senatus* in causa Claudij Patry 15. Cal.Decembr.1588.

1. *Ex l.quisquis 5.& pass.C.ad leg.Iul.maiest.*
2. Quia fideicommissarius ante pœnam est,& ante fiscum *l.Statius Florus 48.§. Cornelio Felici D.de iur.fisc.l. ex facto 17.§.si quis rogatus 2.ad SC.Trebell.*
3. *l.vnic.C.pœn.fiscal.credit.præf.*
4. *l.intercidit 59.De condic.& demonstr.*
5. *d.§.Cornelio Felici l.vxorem 41.§.Seium maritum de legat.3.*

DEFINITIO VII.

Substitutis per fideicommissum superuiuentibus & eorum liberis etiam præmortuorum liberi ex coniectura voluntatis admittuntur.

QVidam fratres tres instituerat ex æquis portionibus,& , si quis eorum sine liberis decederet substituerat per fideicommissum *superuiuentes & eorum liberos*. Vnus ex fratribus sine liberis decesserat post agnitam hereditatem , alio fratre superstite , Itémque filio vno alterius fratris præmortui , & nepote ex alio filio præmortuo ;eiusdem fratris prædefuncti. Contendentibus illis de fideicommisso , pronunciauit Senatus fratris prædefuncti filium non eò minùs ad fideicommissi partem admittendum quòd non nisi superuiuentes eorúmque liberi substituti proponerentur.[1] Ex testantis nimirum voluntate cuius in fideicommissis interpretandis præcipua semper ratio haberi debet:[2] vt liberi substituti videantur non tam superuiuentium quàm fratrum [3] sub ea priùs condicione substitutorum si superuiuerent,[4] Acsi ita testator scripsisset *substituo fratres meos si tum erunt superstites , sin minus aut si fideicommissum petere nolent,eorum liberos qui tùm supererunt.*[5] Liberos enim per supradicta verba parentibus in vulgarem casum substitutos constabat ,[6] quo ille vnus vel maximè continetur , si antè diem fideicommissi cedentem parentes decesserint.[7] *Ita Senatus* pro Antonio Chardon contra Humbertum Chardon 10.Cal.Febr.1585.Iunge Defin. 24.infr.

1. Illa enim dubitandi ratio erat quod in proposita specie qui fideicommissum petebant , erant liberi prædefunctorum,cùm tamen non nisi superstitum liberi ex testamenti verbis vocati viderentur.Nec enim dictio *eorum* ad alios referri poterat quàm de quibus dictum fuerat in præcedentibus,*l.vlt.D.ad SC.Trebell.*Dictum autem fuerat de superstitibus non prædefunctis.
2. *Arg.l.heredes mei 57.§.cùm ita D.ad SC.Trebell.*iunct.*l.pen.de legat.1.l.fideicommissa 11.§.item si quis de leg. 3. l. cùm proponebatur 64.de legat.2.*
3. Sumpto scilicet *superuiuentium* nomine in concreto potiùs quàm in abstracto,aut quod idem est , materialiter vt loquuntur non formaliter.
4. Quæ tamen condicio cùm tacitè insit,non facit fideicommissum condicionale quantum ad fratres primo loco substitutos,cùm non possit post alterius mortem substitui nisi qui eo tempore superstes reperiatur *l. aliquando 107. de condic.& demonstr.*nec proinde est quod censeatur repetita in personis liberorum post parentes vocatorum.
5. Ita Philipp.Corneus *consil.37.vol.1.*
6. Not.*in l.Gallus 29.§.quidam rectè D.de liber.& posthum.l.vt heredibus 50.de leg.2.*
7. *l.Titio Seio 87.§.Seia libertis de leg.2.l.vxorem 41.§.Seium maritum de leg.3.l.Scæuola 76.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO VIII.

Ius repræsentationis non habet locum post fratrum liberos in fideicommissis relictis sub nomine collectiuo sicut nec ab intestato.

AT quod ad nepotem ex filio præmortuo eiusdem fratris prædefuncti pertineret,Placuit nullum ei ius fideicommissi competere non quòd ex substitutis non esset(liberorum enim nomen non ad nepotes solum sed etiam ad pronepotes & vlteriorum graduum descendentes omnes extenditur[1])sed quia in patrui magni successione de qua contendebatur nec ab intestato partem vllam haberet. Neque enim ius illud repræsentationis,quod fratrum filiis inuita vetere iurisprudentia [2] Iustinianus concessit,[3] ad vlterioris gradus personas porrigitur.[4] Celebris autem nec improbabilis nostrorum traditio est quoties sub nomine collectiuo quale est *liberorum* complures ad fideicommissum vocantur videri eos non simul vocatos,sed eo ipso ordine qui in successione intestati seruaretur:[5] quòd ea semper quantùm fieri potest accipienda sit interpretatio quæ faciat vt à iuris communis forma testantis voluntas minimè abhorreat.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.libe-*

1. *l.liberorum. 220.in princip.D.de verb.signific.*Dixi *Defin.4.supr. de verb.signific.*
2. Nam olim aliud erat,cùm esset incognitum ius repræsentationis *l.2.§.hæc hereditas D.de suis & legit.l.3.C.de legit. hered.l.9.auunculo 6.C.commun.de success.*
3. *Nouell.118.de hered.ab intestat.venient.*vnde sumpta est *Authent.cessante C.de legit.hered.*
4. *Auth.post fratres fratrúmque filios eod.tit & dict.Nouell.118.de hered.ab intest.venient.*
5. *l.vlt.*vbi Castr.& cæteri *C.de verb.signific.l.omnia 32.alias l.cùm ita §.in fideicommisso de leg.2.*
6. Hoc enim est quod nostri solent dicere testatorem intelligi se conformare cum iure communi *Notat.in d.l.vlt.C. de verb.signific.l.cùm pater 77.§.pen.de leg.2.l.heredes mei 57.§.vlt.ad SC.Treb.l.peto 69.§.fratre de leg.2.*Iunge *Defin.10.infr.*

DEFINITIO IX.

Si substituti sint superuenientes & eorum liberi non vocantur liberi etiam transuersalium nisi ordine successiuo post parentes & in casum vulgarem.

QVamuis placeat,si fratrem eiúsque filium quis instituerit aut substituerit siue vulgariter,siue per fideicommissum,vnà cum patre filium adsciti debere,[1] Aliud tamen visum est in suprascripta specie cum frater substituisset per fideicommissum *fratres superuiuentes & eorum liberos*.Nimirùm vt liberi non coniunctim cum parentibus,sed post eos ordine vt aiunt successiuo & quidem in vulgarem duntaxat casum substituti viderentur:[2] Ideò quod adiecta dictio illa *superuiuentes* faciat vt mentionem liberorũ fieri necesse fuerit, potius ad inuitandos liberos si parens præmoreretur aut alia ratione à fideicommisso excluderetur, quàm vt superstitis parentis ius concursu liberorum diminueretur , [3] aut vt pater nouo erga proprios liberos fideicommisso obstringeretur.[4] Atqui,inquies,etiamsi fratres simpliciter substituti fuissent non subiecta illa superuiuentium qualitate,non alij tamen substituti viderentur quàm qui die legati cedente superessent.[5] Ita est:Sed euenit hoc casu quod & aliis plerisque vt expressa noceant quæ non expressa non nocerent.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia hoc casu nullus est ordo necessitatis qui faciat vt debuerit frater institui ante filium vt euenit instituto filio & eius liberis secundum,ea quæ nostri tractant *ad l.Gallus §.quidam rectè de lib.& post.*Scripsi *in Err.8. Decad.33.de error. pragmat.*
2. Non etiam in casum fideicommissi *Ex not.in d.§.quidam rectè.*In dubio censenda est substitutio directa *cap.si pater de testam.in 6.*
3. Ne fiat contra voluntatem si frater interim non habeat totum cui pater totum dedit *l.verbis 7.de vulg.subst.*
4. Sunt enim fideicommissa ista odiosa quibus parentes erga proprios liberos obstringuntur vt dixi *Defin.1. num.15. supr.hoc tit.*
5. *l.cùm pater 77.§.hereditatem filius.*iunct.*l.cùm quidam 24.de leg.2.*
6. *l.nonnunquam 51.de condic.& demonstr.l.expressa de reg.iur.*Vide Dec. *cons.205.*

DEFINITIO X.

Ad fideicommissum relictum sub nomine collectiuo non admittuntur per ius repræsentationis illi qui ab intestato non possent admitti.

IN fideicõmisso quod pluribus sub nomine collectiuo relictum est,puta familię aut liberorum,non aliter locus est iuri repræsentationis per quod filius subintret locũ patris quàm si is fideicommissum petat qui eodem repræsentationis iure ab intestato succedere posset.[1] Itaque cùm de patrui magni successione fideicommissaria tractaretur inter fratris filium & alterius fratris nepotem solus fratris filius ad fideicommissi petitionem admissus est,excluso fratris nepote tãquam remotiore , cùm ad remotiores simul vocandos testator voluntatem suam apertè non extendisset,[2] quia nec ab intestato repræsentationis ius vltrà fratrum filios porrigitur.[3] *Ita Senatus* pro N.Ioanne du Bois de S.Triuier 16.Cal.Iul.1584.

1. Ex iis quæ notat Paul.Castrens.& post eum cæteri *ad l.vlt.C.de verb signific.* Alioqui vt proximior quisque est testatori ita videtur priore loco inuitatus *l.omnia 32.aliàs l.cùm ita §.in fideicommisso l.peto 69.§.fratre de leg.2.*
2. *Vn in d.§.in fideicommisso in fin.*
3. *Auth.post fratres fratrúmque filios C.de legit.hered.*& in corpore vnde sumitur *Nouell.118.de hered.ab intest.venient.* Iunge *Defin.8.supr.*Vide Dec.*cons.*1.& Didac.Couarr.*cap.*38.*pract.quæst.*

DEFINITIO XI.

Non succeditur ex fideicommisso in stirpes,sed in capita nisi cùm succeditur iure repræsentationis.

CVm nepotes ad fideicommissum inuitantur ex propria persona non iure repræsentationis , placet in capita eos admitti debere non in stirpes,[1] Qui si ex contrario non nisi repræsentationis iure admitterentur,non in capita vocandi essent sed in stirpes.[2] Ius enim repræsentationis illud est, quod primùm successionis in stirpes diuidendæ æquitatem induxit , ne plus habeant qui ex alterius capite succedunt, quàm habiturus esset is ipse cuius personam repræsentant.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa,Et rursum in alia inter eosdem collitigatores Idib.Decembr.1589.

1. Sicut euenit cùm succeditur ab intestato *l.2.§.hæc hereditas* D.*de suis & legit.*
2. *§.cùm filius Inst.de heredit.quæ ab intest.defer.*
3. *d.§.cùm filius Nouell.118.de hered.ab intest.veniens.l.si duobus 12.de bonor.poss.contr.tabul.l.Papinianus 8.§.quoniam autem quarta D.de inoff.testam.*

DEFINITIO XII.

In fideicommisso per quod substituti sunt qui ex Titio & Sempronia nascentur liberi, nepotes non continentur.

INuitatis ad fideicommissum liberis,qui ex Titio & Sempronia nascerentur soli primi gradus liberi , non etiam nepotes inuitati videntur , quia licèt liberorum appellatione contineantur [1] a-

deóque filiorum [2] cùm de fauore,& commodo ipsorum agitur, [3] illud tamen non minùs verum quàm tritum est articulo *ex* non nisi proximam & immediatam causam significari,[4] Vt perinde sit,acsi fideicommissum iis duntaxat relictum esset,qui ex Titij & Sẽproniæ corporibus nascerentur:quo casu apertius est vocatos eos videri non posse qui non ex Titio & Sempronia, sed ex eorum liberis susceptis essent.[5] *Ita Senatus* in eadem causa 16.Cal.Iul.1584.

1. *l.liberorum* 220.& ibi Bart.*de verb.significe.*
2. *d.l.liberorum in fin.l.filij* 84.*& l.iusta* 201.*eod.tit.*DD.post Imol.*in l.Gallus §.instituens de liber. & post.* & alij quos citauimus *Def.4.num.6.supr.de verb.significe.*
3. Vt cùm agitur de iis vocandis,Secus enim si de grauandis,cùm grauamen omne sit odiosum vt dixi *dict.Def.4.*
4. *l.eo tempore* 50.§.*vlt.*D.*de pecul.*
5. Alia enim sunt corpora Titij & Semproniæ,alia verò liberorum ex iis susceptorum.Nec enim naturæ veritas potest istas fictiones admittere,& condicionum verba naturaliter & verè non fictè ac ciuiliter sunt intelligenda *l.fideicommissum 76.l.qui heredi 44.d.Mauius 55.& pass.de condic.& demonstr.*Scripsi *in Err.9.Decad.28.de error.pragmat.*

DEFINITIO XIII.

Fideicommissum quod quis post mortem suam pluribus præstare iussus est repræsentare potest in sui præiudicium non in aliorum.

FIdeicommissum à se pluribus sub nomine collectiuo post mortem suam relictum non aliis restituere heres potest ex testatoris voluntate quàm quibus euenientis demùm condicionis tempore debeatur,id est qui moriente herede superstites reperiantur.[1] Itaque si partem quibusdam repræsentauerit qui postmodùm antè ipsum decesserint non erit ea res fraudi cæteris [2] quibus totum fideicommissum restituendum est non tam iure accrescendi cui regulariter inter fideicõmissarios locus non est,[3] quàm quòd soli illi sint,qui ad fideicõmissum admitti possint præmortuis iis qui si essent superstites simul admitterentur.[4] An ergo fideicommissum quod antè diem solutum fuerit tanquam indebitum condicetur?[5] Minimè.Sibi enim imputare debet qui vltrò restituit,plenius quàm debuisset obsequium exhibens voluntati testatoris:[6] Sed de fuo indemnes fideicommissarios præstare cogendus erit.[7] Ex ea nimirum portione quam de iisdem bonis siue falcidiæ siue proprij fideicommissi iure,siue qua alia ratione deducere potuisset.[8] Quod si facere non possit,fideicommissi persecutio aduersus præmortui heredes si bona fideicommissi possideant concedenda erit. [9] Salua iis actione propter euictionem contrà heredes illius qui fideicommissum repræsentauerat,si non liberaliter & donãdi animo [10] sed ex causa onerosa puta per transactionem quæ alioqui secuta non fuisset fideicommissi repræsentatio facta proponatur.[11] *Ità Senatus* in eadem causa.

1. Intelligi licet testamenti adeóque mortis tempore nõ fuerint concepti Boer.*quæst.12.num.4.*post Fulgos.& Corn. *ad l.quoties C.hoc tit.ex l.si in persona eod.*aliósque ibi citatis:quas vide *Desin.15.De pact.int.empt.& vendit.* Dubitandi tamen causa erat quia rogatus post mortem suam restituere potest adhuc viuus repræsentare restitutionem *l. post mortem 12.C.hoc tit.*Sed id debet ita intelligi vt ea restitutio fiat in præiudicium grauati non aliorum.
2. Textus est *in l.uxorem 41.§.Seium marit.am de legat.3.l.filius familias 11.§.Diui 1.de leg.1.*cum ibi not.Bart.*in d.l.post mortem.*
3. *l.Lucius 78.§.quæ habebat cum ibi not.*D.*ad SC.Trebell.*Scripsi *in Error.1 & 2.Decadis 50.De error.pragmat.*
4. *l.cùm pater 77.§.hereditatem filius de legat.2.*iunct.*l.cùm quidam 24.vers.planè si cæteri eod.*
5. Quomodo solent condici ea quæ sub condicione debita ante condicionis euentum soluta fuerunt *l.sub condicione 16.D.de condict.indeb.*Dies namque incertus pro condicione est *l.dies incertus 75.de condic.& demonstr.l.talis scriptura 30.§.sed etsi l.si cui 49.§.hoc autem legatum de leg.1.*
6. Ex qua causa non solet condicio competere *l.fideicommissum 61.de condict.indeb.l.eum qui 21.§.1. D.de inoff. testam. l.patrem 19.& seq.D.quæ in fraud.credit.l.5.§.penult.D.de donat.int.vir & vxor.*
7. Quia nimirum testator fideicommissum reliquerat de suo vt argumentatur Papin.*in l.ratione 11. §. quod vulgo D. ad leg.falcid.*
8. *d.§.quod vulgo,*ibi *de suo nimirum quadrante.*
9. Postquàm placuit Iustiniano vt etiam fideicommissorum nomine competat vindicatio aduersus quemlibet possessorem *l.1.l.vlt.§.penult.C.com mun.de legat.*iunct.*Auth.res quæ eod.tit.*Facit *l.peto 69.§.fratre versic.quòd si cautio de leg.2.*
10. Nec enim donator tenetur de euictione nisi sit in dolo *l. 1.C de iur.dot.* vt plurimum autem donatio facta videri debet si fideicommissum sit repræsentatum *arg.l.cuius per errorem 53.*iunct.*l.donari 82.de reg.iur.*
11. Non enim sine causa datur sed ob rem quod per transactionem datur,nisi per calumniam transactio facta sit *l. in summa 65.§.1.*iunct.*l.eleganter 23.in princ.& §.1.D.de condict.indeb.*

DEFINITIO XIV.

Fideicommissum condicionale non transmittitur nisi ex coniecturis,Puta si minùs dilectorum liberi aliqua testamenta parte sint vocati.

ETsi fideicommissum condicionale antè condicionis euentum transmitti non potest ne ad descendentes quidem,[1] adeóque si iuris rationi plus quàm magistris nostris tribuas,nec ex voluntate testatoris,quia quod condicionale est priusquàm condicio euenerit nihil est,[2] voluntas autem testatoris facere non potest,vt non entis vllæ sint qualitates,[3] Plerunque tamen euenit vt ex tacita mente testantis quæ ex coniecturis colligitur,plus dictum minùs scriptum inueniatur,[4] quasi omissa per errorem substitutione quam credibile non sit consultò fuisse prætermissam.[5] Quid enim si quis Titio & Sempronio filiis suis heredibus scriptis eos inuicem substituerit non adiecta clausula *& les leurs*,Ei autem qui ex ipsis vltimus sine liberis masculis moreretur substituerit filias,carúmq; liberos. Quis neget cã fuisse testatoris voluntatem vt suscepti ex prædefuncto Titio liberi masculi Sempronio posteà sine liberis morieti substituti intelligerẽtur?[6] Cùm ipsos quoque filiarũ liberos multò minùs dilectos in ambabus liberorũ portionibus expressim substitutos voluerit si ambo sine masculis morerentur? Vtique enim magis dilectos heredum liberos quod & ex dilectioribus personis susceptos, & in condicione positi & masculi fuerint, nemo dixerit deterioris condicionis esse debere,quàm qui minùs dilecti fuerunt,[7] licet dici soleat verũque sit fideicõmissum tanquã odiosum de persona ad personam extendi numquã debere.[8] Ergo hoc casu perinde erit acsi pater non tantùm filios suos inuicem, sed & eorum liberos superstites vltimo decedenti substituisset.[9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Not.*

1. *Not.in l.vnic.C.de his qui ant. apert.tab.hered.transmitt.*Reprobata glos.quæ aliter sensit *in l.is cui 42.D.de oblig.& action.*
2. Cùm omnis condicio suspendat actum *l.cedere diem 213.de verb.signific.& tot.tit.*De *condic.& demonstr.*
3. Quia implicat contradictionem *l.eum qui in prouincia penult.de reb. credit.* Non potest autem testator quicquam imperare quod sit impossibile aut per naturam,aut per leges *l.1.l.illies 15.de condic institu.l.nemo potest 55.de leg.1.*
4. *Vt in l.vnum ex familia 67.§.si omissa de leg.2.l.cùm auus 102.de condic.& demonstr.*
5. *Vt in l.cùm proponebatur 64.de leg.2.*
6. Clausula enim illa *& les leurs* posita in fine secundæ substitutionis videtur referenda esse ad omnia præcedentia continuato sermone prolata *l.fin.*vbi Bart.*D.de reb.dub.*
7. *Arg.l.Publius 36.§.1.D.de condic.& demonstr.*Cranet.latè *cons.130.*
8. Nam nec in cæteris vltimis voluntatibus etiam fauorabilibus extensio fit à persona in personam ne quidem ex identitate rationis quamuis fiat interdum de casu ad casum *Not.ad l.Gallus §.& quid si tantum D.de liber.& posthum.*
9. In fideicommissis enim generalis ac ferè perpetua regula est,Numquam debere meliorem esse condicionem eius personæ quæ minùs dilecta fuit *d.l.Publius 36.§.1.de condic.& demonstr.* Quænam autem coniecturæ sint ex quibus fideicommissum condicionale transmitti posse creditur,Dixi *in Error.4 Decad.31.De error.pragmat.*

DEFINITIO XV.

CVm ad probandum fideicommissum quod relictum negabatur,quinque testium testationes proferentur,[1] quorum vnus referebat patremfamilias in longinquam regionem profecturum in hæc verba cum auunculo locutum *si quid mihi humanum contigerit, heredem te facio.* Alius hoc modo *si quid mihi contigerit,tua sunt omnia;*Reliqui tres aliis vsum verbis *dono tibi mea omnia,*Visum est non satis idoneas & sufficientes esse fideicommissi probationes,propterea quòd licet fideicommissum etiam sine scriptura & solo nutu relinqui potuisset,[2] probari tamen defuncti voluntatem oporteret per quinque non modò testes sed etiam contestes:[3] quales esse non poterãt,nisi qui fideicommissum iisdem ipsissimis verbis relictum testarentur. [4] Minùs verò admitti illud poterat vt verba directa quibus vsum patremfamilias fuisse primus testis asserebat,ad fideicommissum traherentur.[5] Nec faciliùs ex iisdem testationibus donatio causa mortis quàm fideicommissum induci posse videbatur,cùm æquè illa per quinque contestes probanda sit,[6] nec contestes videri queant vbi nulla scriptura est,nisi qui verba ipsa, quibus donatio facta est,exactissima consensione referant.[7] Accedebat quòd morientem hunc interrogatum an condere testamentum vellet,constabat respondisse,malle se intestatum decedere, ne aut auunculum hunc qui fideicommissum petebat offenderet,si alios scriberet heredes,aut patruis pauperioribus iniuriam faceret si auunculum iis præferret,[8] quos successores solos habere mallet si testaretur.[9] Quibus verbis fideicommissum quoque si quod anteà relictum fuisset ademptum videbatur, [10] cùm quò facilius relinqui potest,eò etiam faciliùs possit adimi.[11] *Ita Senatus* pro N.Rolet contra Guil.Dalsin m ense Mart.1590.

1. Non enim minore quàm quinque testium numero vltima voluntas probari potest *l.vlt.in fin.C.de codicill.l.vlt.C. de donat.caus.mort.*
2. *l.& in epistola 22.C hoc tit.l.mutu 21.de leg.3.*
3. *heredes palam 21.in princip.D.qui test.facer poss.l.Diuus 24.de testam.milit.*
4. Etsi enim potest quis loqui sæpius etiam cùm semel tantùm legat,vel fideicommissum relinquit *l. Mæuius 66.§. eum qui de leg.2.d.si tibi homo 86.§.1.de leg.1.*eadem tamen verba per eosdem testes probanda sunt. Alioqui singularitas inducitur quæ habet admixtam repugnantiam,quia fieri nequit vt qui præcisè aliquibus verbis vsus est,alius vsus fuerit eodem instanti.
5. Numquam enim hoc fit nisi testator idipsum nominatim præceperit *l.1.*D.*de iur.codicill.l.non codicillum 14.C.de testam.*tut nisi ex benigna interpretatione quam ratio aliqua euincat vt in *l.Scæuola 76.* D. *ad SC. Trebell.* Obstare tamen videtur quod omnes verborum differentiæ hodie sublatæ sunt *l.2.C.commun.de legat.l.quoniam indignum 15. C.de testam.* Sed non ideo fit vt non oporteat probari per contestes quibus præcisè verbis testator vsus sit.
6. *l.vlt.C.de mort.caus.donat.*
7. Cùm hoc casu non tam de voluntatis,quàm de ipsorum verborum probatione agatur.
8. Ab intestato enim patrui & auunculi hodie simul succedunt si in eodem sint gradu *Nouell.118.de hered.ab intest.ve nient.*
9. Non ergo senserat testator de iis onerandis quos testando præferre potiùs voluisset.
10. Quamuis etiam ab intestato fideicommissa dari possint *l.3.in princ.l.conficiuntur 8.D.de iur.codicill.*
11. *l.3.§.vlt.& l.4.*D.*de admin.legat.*

DEFINITIO XVI.

Rupto testamento agnatione posthumi saluum est ius eligendi,& fideicommissum debet restitui electo.

TEstator qui liberos non habebat ita scripserat,*l'institue mes heritiers vniuersels N.Iean, Albert mon beau frere & George de Prouane ma sœur sa femme,lesquels ie prie de choisir & eslire tel de leurs enfans masles que bon leur semblera pour prendre & apprehender mon heritage, porter mon nom & mes armes, lequel à ces fins ie substitue & les siens masles suppliant treshumblement mesdits heritiers de se contenter des fruicts pour toute legitime Trebellianique,& autre detraction,laquelle ie leur prohibe entant que de droit, Mesmes qu'ils s'en peuuent passer & que le tout redonde à l'vtilité des leurs,Et ce affin que la proprieté demeure touiours en tiere,Et au deffaut dudit substitué & des siens masles,si par inaduertance aussi ils oublioyent de le nommer in substitue l'aisné apres celuy qui tiendra le trone des Alberts, & les siens masles degré par degré, Et en apres d'eux les autres freres degré par degré &c.* Constabat Ioannem & Georgiam priore loco vocatos non in vsufructu duntaxat sed in proprietate,& hereditate ipsa institutos videri addito onere fideicommissi, [1] nec fructuum mentionem alia de causa factam,nisi vt prohibendis ex fideicommisso detractionibus color iustus quæreretur.[2] Sed cùm testamentũ agnatione præteriti posthumi ruptũ esset,[3] fideicõmissa aut omnia tã vniuersalia quàm singularia firma remanerẽt siue ex Nouella Iustiniani lege 4 posthumo scienter præterito,siue ex clausulæ codicillaris potestate præterito eo,ignoranter quidem,sed ita tamen vt ap-

pareret non eò minùs voluisse testatorẽ vt hereditas ex fideicommisso substitutis restitueretur.[6] Dubitabatur non ineleganter, Cui hereditatem restituere posthumus eiúsve legitimus heres deberet, An institutis mox electuris vnum ex liberis, An potiùs substituto, id est ei qui ab institutis electus fuisset aut qui cessante electione secundum in Albertorum familia & ordine locum obtineret. Dubitationem faciebat, quòd non aliter videatur ex voluntate testantis fideicommissum posse restitui,[7] quàm si ad eos hereditas perueniat, qui substitutum eligere debuerunt,[8] præsertim cùm non nisi post mortem ipsorum hereditas restituenda esset.[9] Nam quo iure substitutum eligerent ij qui nihil iuris in bonis haberent?[10] Aut cur eorum mors expectaretur, qui etiam viuentes ab iis bonis excluſi essent?[11] Rursum quis admittat fideicõmissum purè à posthumo eiúsve herede restitui, id est antè mortẽ institutorum, quod nec testamẽto subsistente instituti ipsi nisi post mortem suam debuissent?[12] Aut cùm dies ille mortis incertus condicionẽ faciat,[13] aliúsque sit dies mortis posthumi, alius mortis institutorũ, & consequenter alia condicio, An non absurdum fuerit & contra testatoris voluntatẽ fideicommissum sub vna condicione datũ, quasi sub alia relictum præstari?[14] *Placuit* nihil commune habere ius eligendi cum iure fideicommissi.[15] Ideóque rapto etiam testamento saluam institutis eligendi facultatem esse debere quam nec deportatione amitterent,[16] sed tamen non alii hereditatem ex fideicommisso restitui oportere, quàm ei qui ab ipsis electus esset, aut qui cessante electione ab ipso testatore substitutus proponeretur.[17] Expectandum tamen tempus mortis heredum institutorum, vt sub ea ipsa condicione fideicommissum redderetur sub qua datum fuisset.[18] *Ita Senatus* in ea causa de qua supr. Defin. 6. de codicill.

1. *l. species 15. D. de aur. & argent legat.*
2. Nam & fructus solent imputari in Trebellianicâ *l. Papinianus 8. § quarta autem D. de inoffic. testam. l. in fideicommissaria 18. D. ad SC. Trebell.* præterquàm si percepti sint negligentia fideicommissarii non petentis fideicommissum *l. mulier 22. § si heres eod.* aut in liberis primi gradus *l. iubemus 6. C. eod.*
3. *l. 1. C. de posthum. hered instit. l. 1. & pass. D. de iniust. rupt.*
4. *Nouell. 125. vt cùm de appell. cognosc. § aliud quoque capitulum.* Vnde sumpta est *Auth. ex causa C. de liber. præter.* Scilicet secundum communem sententiam Doctorum qui volunt eam constitutionem procedere etiam in præteritione paterna vt dixi *Defin. 1. supr. De liber. præter.*
5. Nam illi ipsi qui volunt *Auth. ex causa* locum habere etiam in præteritione paterna fatentur tamen non habere locum posthumo ignoranter præterito Bart. Castr. & alii *in d. l. 1. C. de posth. hered. instit.*
6. Secundum eas distinctiones quas in hac quæstione attulimus *Defin. 1. 2. & seqq.* vsque ad 12. *supr de codicill.*
7. Atqui fideicommissum hereditatis necesse est restitui eo modo quo testator voluit, Alioqui actiones non transferuntur *l. 1. l. sed etsi 9. § vlt. & l. seq. l. facta 63. § si sub condicione D. ad SC. Trebell. l. si mulier 59. § ex asse D. de iur. dot.*
8. *Vt in l. vnum ex familia 67. in princip. de leg. 2.*
9. *Vt in l. cùm pater 77. § hereditatem filius eod. & l. post mortem 12. C. hoc tit.*
10. Nemo siquidem potest onerari per fideicommissum nisi de eo quod priùs ad ipsum peruenerit *l. ab eo 9. C. hoc tit. l. sed etsi 6. in fin. de legat. 3.*
11. Sic enim dicimus non expectari condicionem cuius euentus nihil operaretur *l. si quis ita scripserit 33. de hered. instit.*
12. Ita namque fieret vt magis essent onerati heredes legitimi quàm testamentarii quod absurdum esset, non enim alia fideicommissa videri possunt à legitimis successoribus repetita, quàm quæ ab institutis fuerant præstanda si testamentum valuisset, & ad eum ipsum modum. *l. ex ea scriptura 29. 6. 1. qui rest. fac. poss. l. pen. § vlt. de leg. 2.*
13. *l. talis scriptura 30. § sed etsi de leg. 1. l. dies incertus 75. de condic. & demonstr.*
14. Debent enim condiciones impleri in forma specifica *l. qui heredi 44. l. Mœuius 55. eod. tit.*
15. *d. § hereditatem filius l. cùm pater 77. de leg. 2. l. ex facto 17. § si quis rogatus 2. ad SC. Trebell.*
16. Vt apparet ex iis ipsis locis proximè citatis.
17. *l. cùm quidam 24. de legat. 1. & d. l. vnum ex familia § rogo eod.*
18. *d. § rogo in fin. & d. § hereditatem. l. Stasius Florus 48 § Cornelio Felici.*

DEFINITIO XVII.

Posthumus qui rumpendo successui non est cogendus præstare fideicommissum relictum post mortem institutorum etiamsi omnes instituti deceßerunt, nec eius liberi masculi si quos reliquerit.

QVid ergo, si posthumo adhuc viuo instituti morerẽtur? An diceremus obligatum posthumũ vtantè mortẽ suã ex fideicommisso hereditatem electo restituere?[1] Loquimur enim de posthumo ignorãter præterito, cùm si scienter esset præteritus, dubitari non oporteret quin purè obligatus esset ad heredi tatem scriptis heredibus restituendam.[2] At quoniam eo ignoranter præterito ac rumpente testamẽtum, institutio tota sic corruit vt neque in fideicommissi vim valere possit, nec si subiecta sit clausula codicillaris,[3] soláque fideicommissa, aliáque huiusmodi legata firma remanent,[4] vix est vt defendi possit posthumum filium qui viuis institutis hereditatem ex iure obtinuerit, eam cogendum post eorum mortem restituere ex causa fideicommissi, quod non alia ratione aut contemplatione factum sit quàm vt bona in testatoris familia diutissimè conseruarentur,[5] excluſis in eam rem perpetuò fœminis. An non enim multò melius magísque ex voto patris seruantur bona in familia quandiu posthumus viuit, de quo pater testamẽti tempore cùm fideicommitteret ne per somnium quidem cogitarat?[6] Quo argumẽto putabam nec fideicommisso huiusmodi locum esse posse, si posthumus hic quandocumque superstitibus liberis masculis deceßisset.[7] Planè mortuo posthumo sine masculis per quos satisfieri possit voluntati testatoris[8] conseruatione bonorum in familia, fideicommissum vtique electo præstandum erit, sed post obitum institutorum:[9] quibus nimirùm viuis nihil fit contra voluntatem, si posthumi heres quantumlibet extraneus tamdiu hereditatem retineat, quandiu instituti erant habituri si institutio valuisset[10] aut per clausulam codicillarem in fideicommissi vim conuerti potuisset.[11] *Ita tractatum* est in eadem causa.

1. Dubitationem faciebat, quod mortuis institutis fideicommissi dies & condicio extitisse videbatur: & consequenter factus esse locus petitioni fideicommissi.
2. *l. 2. § vlt. D. de iur. codicill.*
3. Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 3. 4. 5. & 6. supr. de codicill.*
4. *Ex Auth. ex causa C. de liber. præter.*
5. Ita enim fieret vt comparata ad vnum effectum, contrarium operarentur contra *l. legata inutiliter 14. de adim. legat. l. 3. § si emancipatus D. de bonor. poss. contr. tabul.*
6. *arg. l. tale pactum 40. § vlt. D. de pact. l. cùm annis 102. de condic. & demonstr. l. cùm acutissimi 30. C. de fideic. l. si vnquam 8. C. de reuoc. donat.*
7. Scilicet ex præsumpta & verisimili mente testantis *d. l. cùm annis l. cùm mater 28. D. de inoff. testam. l. sicut certi 8. & l. seq. C. de testam. milit. l. 3. C. de inoff. testam. l. vlt. D. de hered. instit.*
8. Quia neque per fœminas neque per extraneos possunt bona in familia conseruari *l. pronunciatio 195. § vlt. de verb. signific.* Guid. Pap. *quæst. 488.* Castr. *cons. 58. & 123. lib. 1.* Ias. *ad l. qui filiabus num. 3. de leg. 1. & cons. 140. col. 7. versic. octauo facie lib. 2.*
9. *arg. l. cùm pater 77. § ab institutis de legat. 2.*
10. *arg. l. cùm pater 77. § ab institutis de legat. 2.*
11. *arg. l. peto 69. § prædium eod. tit. & d. l. vnum ex familia § sed etsi fundum eod.*
12. *Vt in l. quærebatur 19. D. de testam. milit.*

DEFINITIO XVIII.

Qui electus est non ideò fideicommissum petere potest quandiu eligens mutandæ voluntatis arbitrium habet.

NAm & cùm vni ex familia eligendo fideicõmissum relinquitur, potestas eligenti data esse intelligitur, vt quandiu viuit liberum habeat mutandæ voluntatis arbitrium:[1] Ideóque nec priùs fideicommissum propter electionem petere potest is qui electus fuit, quàm decesserit is qui elegit, vt voluntatem ampliùs mutare non possit,[2] Absurdum autem fuerit ob hoc solùm plus iuris habere, cum, qui ab herede instituto electus est, quòd rupto per posthumi præteritionem testamento ipsa institutio corruerit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *d. l. vnum ex familia vers. an quandiu potest mutari voluntas de legat. 2.*
2. Cùm possit mutare quandiu viuit etiam post deportationem *d. l. cùm pater 77. § hereditatem filius eod. tit. l. ex facto 17. § si quis rogatus 2. ad SC. Trebell.*
3. Quod enim ruptum testamentum est facit vt eo minùs admitti debeat fideicommissarius *arg. l. 3. § si emancipatus de bonor. poss. contr. tab. l. 3. in princip. D. de vsur.*

DEFINITIO XIX.

Mortuo vno ex iis qui coniunctim eligere debuerunt superstes neque eligere neque electionem reuocare potest. Fideicommissum tamen non ideò debetur nisi mortuo vtroque.

AN autem vtrique ex coniugibus data eligendi facultas intercidere debeat, alterutro duntaxat defuncto, siue iam electio facta sit, siue non, dubitari probabiliter potest.[1] Sed verius est adeò intercidere vt si qua electio præcesserit, ea irreuocabiliter confirmetur,[2] quippe quæ non alterutri sed vtrique commissa fuerit[3], propter quam causam nec si electio semel facta esset, noceret electo quod alteruter mutaret voluntatem, ni alter quoque mutationi consentiret.[4] Neque tamen huic rei consequens erit vt alterutro statim fideicommissum restitui debeat, siue in solidum, siue pro parte,[5] cùm post vtriusque mortem relictum sit.[6] Igitur vtriusque mortem expectari oportebit.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Quæstio in eo est an pluralitas resoluatur in suas singularitates *vt in l. falsa 33. § vlt. de condic. & demonstr. l. Lucius 78. §. Caio Seio D. ad SC. Trebell.* an verò vtriusque voluntas in eligendo sit necessaria.
2. Tanquam quæ reuocari ampliùs non possit *l. vnum ex familia 67. in princip. de legat. 2.*
3. Per dictionem collectiuam quæ plus in hoc potest quàm pluralis, *l. heredes mei 57. § cùm ita ad SC. Trebell.*
4. Vt vnumquodque dissoluatur eo modo quo colligatum est *l. prout 20. D. de solut. l. nihil tam naturale 25. de regul. iur.*
5. Quia licèt non possit mutari electio, potest tamen electus mori ante grauatum *l. Statius 48. §. Cornelio Felici de iur. fis. l. cùm pater 77. § hereditatem filius de legat. 2.*
6. Ac proinde in diem incertum & sub condicione quæ non potest dici veniße ante mortem licèt possit restitui ante mortem *l. post mortem 12. C. hoc tit.*
7. Non vt confirmetur electio sed vt fideicom missum peti possit.

DEFINITIO XX.

DE vsufructu quem parentibus quandiu viuerent saluũ esse testator voluerat, quidã etiã dubitabant, an iis à posthumo, posthumíve legitimo herede deberetur, cùm hac parte meliorẽ ipsorũ priorémque quàm electi causam esse testator voluisset.[1] Verùm quod à nobis in superioribus dictum est non ideò factam à testatore in proposita specie fructuum mentionem vt vsumfructum parentibus daret,[2] sed vt iis heredibus instítutis detractionem ex fideicommisso quamlibet prohiberet,[3] ostendit satis nihil causæ esse cur rupta vel irrita facta institutione fructuum emolumentum habere parentes debeant, quod non nisi ob institutionẽ personámque filij acquirere potuerunt.[4] Neque verò nouum est vt hac parte melior sit condicio fideicommissarii vniuersalis quàm heredis instituti.[5] Nam & fieri potest, vt quo casu per codicillarem clausulã institutio ipsa in fideicõmissum flecteretur, tamen successor legitimus hereditatem iis restituere rectà debeat, quibus heres institutus valido manente testamento restituere debuisset, nimirùm si fideicommissum purum fuit non in diem aut sub condicione ab instituto relictum.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Nam si electo fideicommissum conseruatur qui minùs dilectus fuit, quidni eligentibus conseruabitur vsusfructus qui magis dilecti fuerunt?
2. Quo casu perinde conseruaretur huiusmodi relictum vsusfructus, atque conseruantur cætera legata & fideicommissa siue per clausulam codicillarem siue per *Auth. ex causa C. de liber. præter.*

3. Dixi *Defin.16.num.2.supr.*

4. Non enim potuit sentire testator de dando iis vsufructu, quos heredes instituerat in proprietate, cùm nemo possit re sua vti fruì *l.5.D.si vsusfr.per.* neque heredi à semetipso legati *l.& quidem tantum* 18. *l.legatum* 116.§.1.*de leg.*1.

5. Scilicet quia potest fieri vt fideicommissum vniuersale conseruetur per clausulam codicillarem vel per *Auth. ex causa*, non etiam institutio vniuersalis secundum ea quæ scripsimus *Defin.*3.4.*& seqq.supr.de codicill.*

6. *l.2.§.vlt.D.de iur.codicill.* Dixi *Defin.6.in fin.& supr.de codicill.*

DEFINITIO XXI.

Qui repudiat fideicommissum ex vno capite & ita sequentibus locum facit, potest iterum admitti ex alio capite sed post alios omnes.

AD fideicommissum vocatus ex duplici capite, vt puta tanquam Titius & tanquam vnus de familia, cum fortè testator fundum in familia remanere iussisset, ac extra familiam alienari prohibuisset,[1] ii fideicommisso quasi Titius renunciauerit in gratiam posterioris agnati,[2] qui postmodùm contra testatoris voluntatem eum fundum extra familiam alienauerit,[3] admittendus est ad persecutionem fideicõmissi, cuius condicio post renunciationem extiterit,[4] & ex nouo iure tanquam vnus de familia, sed tamen post omnes, id est omnibus aliis ex familia deficientibus.[5] Cui consequens est, vt multò minùs sequentibus personis ex graduali substitutione vocatis præiudicet quisquis fideicommisso sibi primùm delato siue per expressam conuentionem, siue tacitè per contrauentionem renunciat:[6] licèt eos ipsos relinquat heredes quos testator ad fideicommissum inuitauerat,[7] dummodò non quasi heredes petant, sed ex propria persona.[8] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 6.& 7. infr. De condic. insert.

1. Nam & cùm fideicommissum familiæ relinquitur, priores tamen admittuntur ij qui nominati sunt tanquam magis dilecti *l.omnia* 32. *aliàs l.cùm ita* §. *in fideicommisso de leg.*2.

2. Vocantur enim gradatim omnes qui ad huiusmodi fideicommissum admittuntur *l.vlt.C de verb.significat.* Quamuis enim non esset olim successio in agnatis quantum ad hereditates, erat tamen fuitque semper in fideicommissis familiæ relictis *d.§.in fideicommisso l.peto* 69.§.*fratre eod.tit.* iunct.§.*placebat Inst de legit.agnat.successi.*

3. Atque ita nouo fideicommissi condicionem impleuerit in fauorem sequentium *d.§.fratre l.cùm pater* 77.§.*libertus eod.tit.*

4. Sunt enim omnia huiusmodi fideicommissa condicionalia in casum contrauentionis *l.filiusfamilias* 114.§.*Diui & ibi not.de leg.*1.

5. Alex. *in l.stipulatio hoc modo concepta* 61.*num.*11.*de verb.obligat.& cons.*151.*vol.*7.Socin.*cons.*73.*vol.*3.Decius *in l.pactum dotali* 3.*limit.*6.C.*de collat.* Aliud fortassis esset si Titius ipse contra testatoris voluntatem alienasset. *d.l.cùm pater* §. *libertus de leg.*2.

6. Ne alioqui maior sit vis taciti quàm expressi. vide Paris. *consil.*69.*num.*14.*vol.*3.

7. *l.non vult heres esse* 6.*de regul.iur.l.*2.§.3.*si quis omiss.causs.test.*

8. Nemo enim eo id minùs iuris habet quòd duplex ius habeat *l.si paterfamilias* 15.§.1.*de adopt.l.*1.§.*vlt.* D. *si à parente quis manum.fuit.l.Clodius* 97.*de acquir.hered.l.Seia* 73.*in fin.de euict.* qui tamen locus ostendit in hac specie posse illos qui fideicommissum petunt ex propria persona, per doli exceptionem repelli aut reconueniri de euictione si sint heredes alienatoris.

DEFINITIO XXII.

Verba illa vsque ad infinitum *posita in substitutione inducunt fideicommissum sed graduale tantùmmodo descendentes non reciprocum.*

SVbstitutis Titio per fideicommissum liberis eius vsque ad infinitum dubitatum est an fideicommissum graduale duntaxat sit inter descendentes,[1] an etiam reciprocum quasi inuicem substituti videantur:[2] Sed verius est nullam ex iis verbis inter vocatos induci reciprocam substitutionem,[3] quæ nec vnquam tacitè inducitur, nisi cùm vltimo decedenti substitutus datus est in tota hereditate:[4] Adeò vt nec sufficiat post mortem omnium factam esse substitutionem licet in tota re, nisi variæ & probabiles adsint coniecturæ voluntatis:[5] In fideicommissis enim vtcunque precaria voluntas quæratur, coniectura potest admitti.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam de graduali non potest dubitari cùm adsunt verba illa *vsque ad infinitum l.*4.§.*parentem D.de in ius vocand. l.liberorum* 120.*de verb.signific.*

2. Vt euenit cùm fideicommissum reale est & habuit testator respectum ad defectum masculorum. De quo scripsi *Defin.*2.*supr.eod.*

3. Celsus Hugo *cons.*120.*num.*36. Vide Bald. *in cap.*1.*de nat.success.feud.* & Corn. *cons.*190. incip. *pluries col.*3.*vers. hoc præsupposito lib.*1.*&* cons. incip. *in hac consultatione col.*5.*vers. portio enim matris lib.*4. Quanquam *in d.cons.*190. tractat eam speciem cùm testator iussit bona sua ire de liberis ad liberos atque ita liberos inuicem substituit. Quo casu videtur quidem prætulisse descendentes in parentum portionibus, sed insdeficientibus transuersales substituisse.

4. *l.Titia Seio* 87.§.*Seia libertis de leg.*2.*eum ibi not.& in §.cùm ita l.heredes mei* 57.*ad SC.Trebell.*

5. Crauet. *cons.*130. Ofasch. Cacher. *decis.Pedem.*110.*num.*5. post alios *in d.§.heredes mei.*

6. *l.cùm proponebatur* 64.*de leg.*2.

DEFINITIO XXIII.

Liberis liberorum positis in condicione vsque in infinitum inducitur quidem fideicommissum graduale etiamsi vulgaris præcesserit, sed non reciprocum nisi testator habuerit respectum ad defectum liberorum.

SImile est quod magistris nostris placet liberis liberorum vsque ad infinitum in condicione positis, nullam inter eos induci ex eo solo reciprocam substitutionem, quamuis relictum esset fideicommissum ab vltimo decedente & in tota hereditate,[1] nisi proponas factam substitutionem de liberis in liberos: quo casu magis est vt liberis liberi substituti videantur non tantùm de gradu in gradum, sed etiam de linea in lineam vt deficientibus iis qui ex recta linea descendunt, admittantur transuersales: quasi inter se inuicem substituti.[2] Sed & fuerunt qui dicerent substitutionem ita vt diximus factam vsque ad infinitum

infinitum posse vulgarem censeri potiùs quàm fideicommissariam eo nimirum casu quo vulgaris alia præcesserit.[3] Verùm magis est vt contraria sententia obtineat,[4] & ex supradictis verbis *vsque ad infinitum* quæ proculdubio tractum temporis continent,[5] inducatur fideicommissaria substitutio extensiua vt nostri loquuntur de descendente in descendentẽ in infinitum ordine successiuo,[6] in portionibus parentum duntaxat non etiam patruorũ[7] aut patruelium, nisi ex aliis testamẽti verbis appareat habuisse testatorem respectum ad defectum liberorum, vt fideicõmissum quod reale vocant constitueret.[8] Fideicommissum enim reale dubitari non oportet quin non solùm graduale sit sed etiam reciprocum quandiu aliquis est ex iis qui inuitati sunt, ex quocunque tandem gradu & latere veniant.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Car. Ruin. *cons.*96. incip. *quia de substitutionibus vol.*2. Vide Curt. iun. *cons.*196. *col.*2. Bertr. *cons.*105.*vol.* 3. Rip. *in l. centurio num.*166. Ruin. *cons.*141.*vol.*3. Paris. *cons.*18.*num.*61.*vol.*2. Alex. *cons.*167.*col.pen.vol.*5. Zanch. *in d.§.cùm ita part.*7. *num.*85.*&* 86.

2. Vt consuluit Corn. *d.cons.*190. *lib.*3. post Bald. quæ ibi citat.

3. Car. Ruin. *cons.*102.*num.*11.*&* 12.*vol.*2.

4. Ex iis quæ idem Ruin. tradit *cons.*100.*&* *consil.*117.*nu.*19.*eod.vol.*1., Vide Paris. *cons.*41.*nu.*37.*vol.*2.*&* *cons.*63.*num.*13. 18.28.*&* 39.*&* *cons.*1.*num.*29.*&* *seq.lib.*3. Eundem Ruin. *cons.*158.*col pen.num.*15.*lib.*2.*&* *cons.*92.*num.*7.*lib.*3. Crotc. *in l.filiusfamilias* §. *Diui num.*164.*de leg.*1.

5. Cùm ea sit vis dictionis *vsque* vt statim atque finita est dispositio in vnius persona videatur repetita & reuocata in persona alterius Bart. *in l.si mihi & Titio num.*6.*de verb.oblig.ex l.sicut & l.repeti* 5.*quib.mod.vsusfr.amitt.*

6. *Ex citatis num.*1.*supr.*

7. Nam cùm sint vocati sub nomine liberorum, non possunt videri vocati nisi quatenus liberi: ergo respectu parentum duntaxat Ruin. *cons.*141.*&* 142.*&* 143.*vol.*3. Alex. *cons.*167.*col.pen.vol.*5. Zanch. *vbi suprà.*

8. Vt diximus *Defin.*2.*supr.eod.*

9. *l.omnia* 32.*aliàs l.cùm ita* §. *in fideicommisso l.peto* 69.§.*fratre & ibi not.de leg.*2.*l.vlt.* vbi Castr. & alij C. *de verb signific.*

DEFINITIO XXIV.

Qui succederent ab intestato iure repræsentationis non ideò possunt succedere iure fideicommissi nisi sint vocati.

QVi plures liberos habebat eos omnes ex æquis partibus instituerat, & inuicem substituerat, *si sine liberis moreretur.* Præmortuis quibusdam relicta prole, postea defuncto vno sine liberis, placuit ad fideicommissum admitti solum fratrem, qui eo tempore superesset, præmortuorum verò liberos penitus excludi.[1] Qui tamen haud dubiè admittendi essent si testator non tantùm superstites, sed etiam superstitum quoque liberos substituisset. Tum enim præmortuorum quoque liberi ex fideicommisso in vulgarem casum admitterentur.[2] Et hoc est quod dici solet ius repræsentationis quod locum habet si de patrui intestati hereditate fratres fratrúmque filios contendatur,[3] in causa fideicommissi locum non habere.[4] *Ita Senatus* 17. Cal. Iulij 1591.

1. Per text. *in l.heredes mei* 57.§.*cùm ita D.ad SC.Trebell.*

2. Quamuis non superstitum liberi essent sed præmortuorum, vt scripsi *Defin.*7.*supr.* ex Philipp. Corneo *cons.*37. *vol.*1.

3. *Ex Nouell.*118.*de hered.ab intest.venient.* vnde sumpta est *Auth. post fratres C.de legit.hered.*

4. Intellige nisi illi qui ad intestati successionem admitti possent iure repræsentationis, vocati etiam sint ad fideicommissum sub nomine collectiuo vt dixi *Def.*8.& 10.*supr.*

DEFINITIO XXV.

Fideicommissum relictum vt bona in familia conseruentur non admittit monachum neque monasterium.

FIdeicõmisso familiæ aut vni ex agnatis cognatisve masculis nominatim relicto, ea voluntatis ratione adiecta, & eo animo vt bona in familia conseruarentur, iniuncto in eam rem onere deferendi nomen & insignia testatoris,[1] nullus cognato locus est qui euenientis condicionis tempore monachus reperitur,[2] siue monasterium successionis capax siue incapax proponatur.[3] Nec enim voluntatem testantis habere videri potest is, per cuius personam fieri nequit vt bona in familia conseruentur.[4] Quare nec illud admittemus vt rerum fideicommissarum vsumfructum quandiu viuet habeat, eadem res post mortem suam ei qui ex familia proximus cùm erit, restituturus. Fieret enim contra voluntatem si non haberet interea plenam proprietatem is qui ex testamento ad fideicommissum admittendus est.[5] Neque ad rem pertinet quod edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri, quo ademptum est monachis ius omne legitimæ successionis, testamentariæ hereditates excipiuntur. Id enim supremarum voluntatum conseruandarum non euertendarum gratia constitutum est.[6] Proinde non excludit iustam interpretationem quæ ex voluntate testatoris facienda est ne ab eius iudicio recedatur.[7] Minùs verò mouet si quis obiiciat interpretationem illam esse contra bonos mores, vtpote per quam facilè futurum sit vt ab electione vitæ contemplatiuæ reuocetur qui videat ea ratione præclusum iri sibi viam petendi quandocunque fideicommissi.[8] Id enim non principaliter & directò fit sed tantùm per consequentias.[9] Honestissima namque voluntas est testatoris id vnum animo agitantis & quantum facere potest curantis vt bona sua in familia quàm diutissimè conseruentur:[10] nec quicquam causæ est cur fauore monasterij ab ea voluntate recedi oporteat.[11] Nam quod vulgo iactatur monasterium esse loco filij præterquam quod ridiculum est,[12] ad propositam speciem accommodari non potest, in qua non de implenda condicione liberorum agimus,[13] sed de conseruandis bonis in familia testatoris, ciusque nomine perpetuando: quorum neutrum palam est per monasterium impleri posse, sicut neque per monachum qui neque velle neque nolle, neque nomen quidem vllum habere creditur.[14] *Ita Senatus* ex tempore contra Andræam Arpeau monachum Cistercien sem 7. Cal. Iulij 1591.

1. In memoriam scilicet honorem & conseruationem nominis testatoris *l.sed sciendum 7.in fin.D.ad SC.Treb.l. cùm filius 76.§.pater cum filia de leg.2.*iunct.*l.1.§.pen.de ventr.inspic.*

2. Cùm ex eo tempore ex quo monasterium ingressus est,neque velle habeat,neque nolle *cap.non dicatis 12. quæst.1.*

3. Sunt enim monasteria quædam capacia acquisitionis de quibus *in Auth.ingressi C.de sacrosancte eccles.*alia verò prorsus incapacia vt Franciscanorum de quibus *in Clem.exiuit de verb.significe.*

4. Alex.*cons.18.vol.1.*Cravet.*cons.*152.

5. Quomodo in specie quamuis dissimili argumentatur Papin.*in l.verbis 7.de vulg.& pup.subst.*Vsusfructus enim etsi in iure consistit non in corpore,tamen emolumentum rei continet ac portionis instar obtinet *l.Mæuius 66. §.fundo l.cùm filius 76.§.dominus de leg.2.*

6. Vt apparet ex contextu edicti.

7. Ne quod vltimarum voluntatum fauore constitutum est in earum odium retorqueatur contra *l.quod fauore 6. C. de legib.l.nulla 25.D.eod.*

8. Bart.*in l.si ita quis §.is cui de leg.2.& cons.1.nu.2.*Alex.*cons.121.vol.2.*Dec.*cons.219.*incip.*visis his & cons.426.& 674. num.3.*Rip.*in l.si vnquam num.34.C.de reuoc.donat.*Alex.*cons.18.vol.1.*Didac.Couar.*lib.1.var.resol.cap.19.num.8.*Cravet.*cons.152.*Boer.*quæst.354.*

9. Ita respondet eleganter Decius omnino videndus *dict.cons.259.*

10. Ex voto à natura ipsa omnibus hominibus insito *l.liberorum 220.in fin.de verb.significe.*iunct. *d.l.1.§.pen. de inspic. ventr.*

11. Ne fiat contra voluntatem quod ex voluntate proficiscitur *l.facta 63.§.si sub condicione D.ad SC. Treb.l.* 1. C. *de sacrosanct.eccles.l.vel negare 6.D.test.quem.aper.*

12. Vt scripsi *Desin.42.supr.de sacrosanct.eccles.*

13. Quo casu pronunciandum esset pro monasterio ex *l.sancimus 51.§.item illud statuimus 1.C.de episc.& cleric.* Nouell.123.*de sanctiss.episc cap.*37.incip.*si quis sub condicione aliàs §.sed & hoc præsenti.*Vnde sumpta est *Auth.nisi rogati.* vbi DD.præsertim Paul.Castr.*C.ad SC.Trebell.cap.in præsentia* vbi glos.& Dec.*de probat.*Alex.*cons.121.vol.2.* quasi sit verisimile si de hoc casu testator cogitasset fuisse illum ita dispositurum vt non ideo duriorem faceret condicionem onerati vel honorati quòd is monasterium ingrederetur vt Castr.ratiocinatur *ad d.Auth.nisi rogati.*Vide Osasch.*decis.126.*

14. *dict.can.non dicatis 12.quæst.1.*

DEFINITIO XXVI.

Fideicommissum relictum nouicio non acquiritur monasterio,sed si relictum sit in professo,acquiritur vsusfructus iure ad vitam professi.

NEc aliud constituendum esse placuit,tametsi testamenti tempore monachus ille iam in monasterio & inter nouitios degeret, cùm religionis voto nondum se obstrinxisset.[1] Potuit enim testator sperare vt si ante votum emissum fideicommissi dies cederet, monasterium ille cum fideicommissi commodo permutaret,[2] Planè si proponeres eum nominatim vocatum ad fideicommissum qui iam ipso testamenti tempore cœlibem vitam professus esset, dubitari non posset quin ex eius persona monasterio acquisitionis capaci petitio fideicommissi competere deberet,[3] non ad retinenda in perpetuum bona quæ testator in familia sua conseruari voluit,[4] sed quasi vsusfructus iure tamdiu duraturi, quandiu is viueret, ex cuius capite fideicommissum peteretur.[5] Nam in centesimum vsque annum extendi vsumfructum,quomodo si ipsi monasterio relictus esset,[6] dici proculdubio non potest, ne illis iniuria fiat qui post huius mortem ex eodem testamento ad fideicommissum inuitati sunt, ad conseruationem nominis & bonorum in familia.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quamuis interdum etiam qui nondum professus est,habendus sit pro professo. Cravet. *cons.152. num.4.* Sed responderi potest id procedere in iis quæ gesta sunt per ipsum monachum,& quæ fauorem ipsius respiciunt, secundum distinctionem Feder. de Seuis *cons.32.in fin.*ibidem citat.

2. Nihil enim actum videtur quandiu mutari voluntas potest *l.vnum ex familia 67.in princip.de leg.2.l.pen. in fin.*C. *de his quib.vt indig.*

3. Tanquam domino cui acquiritur per monachum tanquam per seruum *Auth. ingressi C.de sacrosanct.eccles.*

4. Cùm monasterium non sit de familia testatoris,nec tamen possit vnquam mori.

5. *arg.l.peto 69.§.prædium & d.l.vnum ex familia 67.§.rogo in fin.de legat.2.*

7. Vt dixi *Desin.præced.num.5.*vbi vide.Adde rationem ne plus iuris habeat monasterium ex persona monachi quàm habiturus esset ipse monachus si per se posset admitti *d.§.prædium,* Vide Osasc.*decis.Pedem.126.*

DEFINITIO XXVII.

Casus in quo proximiores heredis præferuntur proximioribus testatoris.

FRanciscus de Costerg heredem testamento instituerat Peronetam sororem suam vxorem Claudij de Prouens,& post eius mortem substituerat per fideicõmissum Petrum de Prouens eius filium & suos. Et si contingeret Petrum decedere sine liberis substituerat proximiores his verbis *ses plus prockes parents,Ascauoir des Costergs.*Contendẽtibus de fideicommisso Petri sororibus & Michaele de Costerg quærebatur quis ad fideicommissum inuitatus videretur. Placebat quibusdam eos solos videri inuitatos qui essent ex genere Costergiorum,[1] In quorum numero sorores Petri non erant cùm paternam Prouenorum non maternam Costergiorum familiam sequerentur.[2] Alii contrà putabant proximiores Petri prioris fideicommissarii non testatoris cognatos vocatos esse, vt dictio illa reciproca *ses parents* ad Petrum de quo proximè testator locutus fuerat, non ad ipsum testatorem referrentur:[3] Vocatos tamen non Petri cognatos quoslibet,sed eos dũtaxat qui essent ex linea materna,ob idque addita verba illa *Ascauoir des Costergs*,[4] excludendorum scilicet agnatorum gratia qui aliam & familiam & originem habebant.[5] Poteratque non improbabilis coniectura voluntatis capi, ex eo, quòd testator non sic scripserat,*Ascauoir les Costergs,*sed ita,*Ascauoir des Costergs,* hoc est,vt illi interpretabantur,ex labore Costergiorum,[6] Item ex eo quòd non genus ipsum Costergiorum testator substituerat, vt bona sua conseruaret in familia, quo casu excluso proculdubio fuissent descendentes ex fœminis,[7] sed sororem sororisque filium ex alia susceptum familia, Nec masculos tantùm,sed etiam fœminas.[8] *Senatus* pro sororibus Petri pronunciauit.Relatum est visumque Senatusconsultum prid. Cal. Sempt.1592.

I. Propter

1. Propter illa verba *Ascauoir des Costergs* quæ sunt restrictiua & restricta ad proximiores qui essent de familia & genere Costergiorum de qua familia erat ipse testator,qui & in dubio de iis sensisse videri poterat non de proximioribus heredis,cùm ageretur de fideicommisso secundum ea quæ diximus *Desin.6.sup.de verb.significe.*

2. *l.pen.*D.*de agnosc.liber.*fœmina enim familiæ suæ caput & finis est *l.pr.nunciatio 195.§.vlt.de verb.significe.*

3. Relatio enim fieri solet & debet ad proximius,& ad id quod immediate præcedit.

4. Vt nimirum ea adiectio & restrictio aliquid operetur *l.si quando 109.de leg.1.*

5. Agnati enim sunt qui sunt ex nomine ac familia testatoris *l.2.de suis & legit.l.Iurisconsultus 10.§.cognati* D. *de gradib.& adfin.*

6. Illi porrò erant cognati per fœminam non per masculos,id est per matrem non per patrem.

7. Tanquam per quos non magis possunt conseruari bona in familia quàm per ipsas fœminas *l.1.in fin. D. de iur. in-mun.*

8. Ex quo apparebat nihil minùs eum cogitasse quàm de bonis suis in Costergiorum familia conseruandis.

DEFINITIO XXVIII.

Qui dotem constituit,non ideo censetur renunciare fideicommisso condicionali in ea dote constituto, si condicio fideicommissi nondum extiterat tempore dotis constitutæ.

LEgauerat Titia Mæuiæ, sorori mariti sui,centum soluenda quo die illa nuberet: eo tamen adiecto vt si sine liberis moreretur ea summa ad maritum eumdémque heredem institutum reuerteretur. Adita hereditate nubenti Mæuiæ frater trecenta in dotem dederat, & marito soluere promiserat, his verbis additis *cõprins en ladite somme les cent florins legués à sad. sœur espouse par feu Iane de Crans sa femme, Ainsi qu'il apert par le testament d'icelle de tel an & iour.* Iisdem tabulis dotalibus spoponderat maritus restituturum se dotem soluto matrimonio, non expressa persona cui restituere deberet, Nisi quod subinde cùm conueniret de pignore constituerat se bona sua omnia in casum restitutionis possidere vxoris nomine & suorũ:Sed & dotis augmentum consuetudinarium ad dimidiã vsque trecentorum constituerat. Defuncta postmodum sine liberis Mæuia superstite fratre, maritóque herede relicto, petebat maritus centum quasi ex dotis illa constitutione sibi debita, necdum soluta. Frater dicebat se liberatum propterea quòd per sororis obitum sine liberis casus euenisset, in quem sibi ea centum à marito nunc restituenda essent si trecenta integra soluta fuissent. Iure nimirum fideicommissi quòd Titia testatrix reliquerat.[1] Quærebatur an ex suprascripta dotis constitutione ius fideicommissi remissum videretur. Nam cùm ex causa dotis transferatur dominium,[2] absurdum videtur dicere,Ei ipsi qui rem suam vltro alienauit ius aliquod superesse ad rem illam vllo casu reuocandam.[3] Nam & si quis alienationi per alium factæ consentiat ius suum quodcunque in re habet, adeóque fideicommissum si quod competit aut competiturum est remittere intelligitur.[4] Accedebat quòd passus erat frater sororem sibi suisque stipulari dotem in omnẽ casum restitutionis.Ex quo videbatur omnem prorsus fideicommissi spem abscisse.[5] Præsertim cũ *suorum* appellatione in contractibus non tantùm descendentes,sed & heredes quilibet extranei cõprehendantur.[6] Mouebat etiam quòd ad ratam totius dotis maritus augmentum vxori dederat, quasi tota dos ex vxoris bonis constituta fuisset,[7] Vtproinde videatur deceptus esse,si quid iuris in ea dote fratri exceptum intelligatur.[8] Sed & cùm tota trecenta simul & eadem clausula in dotem data essent, consequens erat vt eadem & vniformi condicione data viderentur, & consequenter sine onere fideicommissi,[9] Neque obstabat quod in dotis constitutione verba illa adiecta essent, *ainsi qu'il est porté par le testament &c.* Nam licet dici soleat relatum esse in referente cum suis omnibus qualitatibus,[10] Videbantur tamen ea verba adiecta demonstratiuè potiùs vt nostri loquuntur, quàm limitatiuè & relatiuè, idque in dubio erat præsumendum.[11] Sed contraria sententia Senatui verior visa est, Non tam illa ratione quod supradictis verbis videretur exceptum fideicommissum quod testamento continebatur,[12] quàm quia fideicommissi condicio nondum eo tempore extitisset,[13] neque verò sine malo omine sperari poterat futurum vt vnquam existeret, Cùm non nisi spe prolis suscipiendæ matrimonia contrahantur,[14] & eo voto dos detur vt sit perpetuò penes maritum.[15] Quòd si ratio nulla erat propter quam dici posset cogitatum eo tempore fuisse de fideicommisso,[16] multò minùs admitti illud poterat,vt ei renunciatum intelligeretur. Prius enim est vt de aliquo iure cogitetur, quàm vt illi renuncietur.[17] Sed & constat generalem renunciationem numquam extendi ad fideicommissum cuius dies nondum cesserit, & speciali opus esse renunciatione,[18] nisi cùm fideicommissum sub condicione alienationis relictum est:quo casu sufficit eos qui ad fideicommissum inuitati sunt alienationi consentire quasi eo casu non tam ius quàm condicionem fideicommissi remisisse existimentur.[19] Alioqui non extingueretur fideicommissi petitio nisi hactenus vt si fundus erat in fideicommisso precium peti deberet nõ fundus ipse qui consentiente fideicommissario venditus fuisset.[20] Sanè si iam tum dies fideicommissi cessisset,aliud proculdubio Senatus censuisset.[21] *Ita Senatus* pro Ioanna d'Aranton vidua procuratoris Musiat contra Petrum Volat 16.Cal. Ianuar. 1592.

1. Hoc enim est quod dici soleat dolo eum facere qui petit quod statim eidem redditurus est *l.dolo facit 8. D. de dol. except.l.in condemnatione 173.de regul.iur.l.si socer 44.§.Lucius de solut.matrim.*

2. Et quidem eo animo & voto vt dos perpetuò remaneat penes maritum *l.1.D.de iur.dot.l.doce 9.C.de rei vindic.*

3. *l.etsi is* 10.D.*de distr.pignor.l.vindicantem 17. D.de euict.*Nemo enim contra factum suum venire potest ne quidem ex alterius persona si veniat ad proprium commodum *l.si non sortem 26.§.si centum.*& ibi Bart.Castr.& cæteri D.*de condict.indeb.*

4. *l.seruus communis 38.§.1.de donat.int.vir.& vxor.l.apud Celsum 4.§.quæsitum* D.*de dol.exc.l.4.§.1.l.sicut 8.§.non videtur* D.*quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.l.quoties ab omnibus 11.C.hoc tit.l.cùm pater 77.§. libertis de leg. 2.§. nihil proponi 120.§.1.de leg.1.*

5. *arg.l.cùm quis 37.§.nuptura de legat.3.l.cùm pater 77. §.Mœuio l.vlt.§.filia de leg.2.*

6. Vt dixi *Desin.3.sup.de verb.signific.*ex Guid.Pap.*quæst.306.*& 457.& aliis ibi citatis.

7. Constituitur enim & debetur augmentum ex comparatione dotis,quæ ita sit mulieris,vt præter coniuges alius nemo in ea iuris habeat.

8. Atqui decipi maritus non debet *l.pure 5.§.penult.D.de dolo mal.except.l. si donaturus 9.§. 1. de condict. ceuf.dat.l. Titia 62.D.de iur.dot.*

9. Vt fiat vniformis & par determinatio *l.4.de vulg.& pup.fubft.l.4.C.de impub & aliis fubft.* ne vna & eadem res diuerso iure censeatur *vulg.l.eum qui ades 23.D.de vſucap.l.vlt.C.de fentent paſſ.& reſtit.*

10. *Vulg.l.aſſe toto 77.D.de hered.inſtit.*

11. *l.legati 25.D.de liberat.legat.*

12. Constabat enim non fuisse exceptum.

13. Vt proinde fideicommissum eo tempore nec repudiari posset nec solui *l.si ita sit scriptum 45.§. si sub condicione de legat 2.iunct.l.stipulatio isa 38.§.inter D.de verb.oblig.*

14. *l.1.D.solet.matrim.*

15. *d.l.1.D.de iur.dot.*

16. *arg.l.cùm tale 72 in princip.de condic.& demonstr.*

17. Cum renunciatio & conuentio quantumlibet generalis non referatur ad inuogitata *l.4.& 5.l. qui cum tutoribus 9.D.de transact.l.emptor 47.§.1.D.de pact.*

18. Bart.& post eum cæteri *ad l.qui roma 122.§.duo fratres de verb oblig.* Fideicommissum tamen etiam condicionale ante condicionis euentum remitti potest *l.1.C.de pact.l.de fideicommisso 11.C.de transact.*

19. *l.quoties ab omnibus 11.C.hoc tit.d.l.nihil proponi 120.§.omnibus de leg.1.l.cùm pater 77.§.liberis de legat.2.*

20. *l.si fundum per fideicommissum 92.vbi latè Iaſ.& cæteri de leg.1.l.vlt.§.vlt.de leg.2.l.vlt.D.de pact.dotal.*

21. Ex rationibus hac ipsa Definitione in contrarium allegatis.

DEFINITIO XXIX.

Ex eo actu qui fit ex necessitate non potest sumi coniectura voluntatis. Et donatio non extenditur vltra id quod donatum est.

SEd & in proposita specie illud pro fratre vrgebat, quòd is iussus erat, vxoris suæ testamento centum illâ sorori in dotem dare. Non enim sumi poterat coniectura voluntatis ex eo actu qui necessariò fieri debuerat.[1] Potiúsque credendus erat frater centum illa promisisse vt obligationi satisfaceret quàm vt fideicommissi ius, si quod vnquam sibi cõpetiturum esset, remitteret. Est enim generale & perpetuum vt cesset præsumptio donationis quoties alia minùs odiosa capi potest.[2] Nec erat contrarium quod de suo frater ducenta pro dote dederat, cùm tamen dotare sororẽ non teneretur.[3] Quasi ex ea liberalitate præsumendum esset mulrò magis voluisse eum remittere ius futuri incertique fideicommissi.[4] Ex vulgari illo nostrorum brocardico, Vnam donationem facere vt facilè alia præsumatur.[5] Iniqua enim & captiosa videtur ea interpretatio, vt qui ducenta donauit trecenta quoque ideò donasse credendus sit.[6] Nam etsi donatio quatenus donatum est largissimam recipit interpretationem contra donatorem,[7] in cuius potestate fuit legem apertiùs dicere,[8] In eo tamen stricti iuris est vt non plus donatum intelligatur quàm verbis expressum sit.[9] Non obstabat quod passus esset frater sororem sibi suisque dotem stipulari.[10] Id enim ratione illa factum videri poterat, quòd ex eo matrimonio liberi sperarentur,[11] Item quòd etiamsi fideicommissum nominatim exceptum fuisset, per manus tamen heredum mulieris accipi deberet.[12] Itaque duplici opus erat restitutione, Vna dotis, altera fideicommissi, quod non est nouum.[13] Denique ad rem non pertinebat, quod ad ratam totius dotis augmentum à marito constitutum fuerat. Nihil enim commune habere poterat augmentum dotis cum fideicommissi iure:[14] nec eò minus debebatur quòd soluto matrimonio dos restituenda esset, siue ex stipulatione siue ex fideicommisso ea restitutio fieri deberet.[15] Quid enim si alium quàm maritum heredem reliquisset? An non ducenta quoque restitui oporteret?[16] Et tamen perinde augmentum deberetur, etiam citra conuentionem sola consuetudinis potestate.[17] Nihil ergo vetabat deberi, subsistente licèt fideicommisso. *In eadem causa.*

1. In consequentiam scilicet alterius actus præcedentis *l.3.§.scio D.de minor.* Semper enim attenditur actus præcedens *l.1.D.qui potior.in pignor.hab.*

2. *Vulg.l.cùm de indebito 25.l.Proculus 29.D.de probat.* quia scilicet donare est perdere *l.filiusfamilias 7.D.de donat.*

3. Nisi cùm soror consanguinea est & honestè nubere aliter non potest *l. cùm plures 12. §. cùm tutor D. de admin. tutor.*

4. Facilius enim est vt quis rem incertam remittat & donet quàm vt rem certam & indubitatam *l.11. C. de pact. l.si pater puellæ 12.C.de inoff.test.l.per diuersas 34.C.de mandat.*

5. *Ex l.si verò non remunerandi 12.§.inde Papinianus D.eod.tit.mandat.*

6. Cùm neque maior summa sit in minore *l.11.§ si stipulanti de verb.oblig.* neque à minore ad maiorem benè inferatur.

7. *Cap inter dilectos Extr.de donat.*

8. *Ex regul.l.veteribus 39.D.de pact.l.Labeo scripsit 21.D.de contr.empt.*

9. Cùm donatio fiat per stipulationem si iuris veteris rationem inspicias, stipulatione autem non contineatur nisi quod verbis expressum est *l quicquid 99.de verb.oblig.* Fiebat quidem olim etiam per traditionem donatio *l. Papinianus 20.de donat.inst.vir.& vxor.* Sed eo casu tanto apertius est non posse dici donatum nisi quod verè traditum fuit. Hodie verò fit etiam pacto nudo *l.si quis argentum 35.§ pen.C.de donat.* Sed verbis semper opus est.

10. Quo casu dos censetur fieri propria filiæ etiam si sit in potestate patris *l.post dotem 40.* vbi Bart. *quæst.4.sol. matr.*

11. Quibus nullis superuenientibus non ideo fideicommisso renunciatum videbatur *arg l.Paulus Callimco 27.§.Pomponius de legat.3.* Iunge *l.tale 40.§.vlt de pact.*

12. Fideicommissi enim restitutio semper necessaria est *l.1.l.restituta 37.l.facta 63.& pass.D.ad SC.Trebell.* nisi in casibus de quibus *in l pen C.eod.*

13. *Vt in l.Babitus 30.D.de pact.dotal.* iunct. *l.cùm maritus 29.§.fin.eod.tit.l pen de dot. releg.*

14. Cùm sint ista diuersa, ex diuersis autem non inferatur *vulg.l.Papinianus 20.D.de minor.*

15. Quia fideicommissum non faciebat quin dos & fuisse & præcessisse videretur *l.vlt.§.filiæ de leg.2.*

16. Vtique ex stipulatione nimirum expressa pro qua tamen poterat etiam tacita sufficere *ex l.vnic.C. de rei vxor. action.*

17. Vt dixi *ad tit. De donat.ant.nupt.sup* à vbi vide.

DEFI-

DEFINITIO XXX.

De reciproca substitutione fideicommissaria etiam ex coniecturis inducenda.

CVm reciproca substitutio fideicommissaria nulla est expressa, non facilè eò decurrendum est vt tacitè inducatur ex coniecturis,[1] maximè inter liberos, inter quos verisimile est patrem ius legitimarum hereditatum conseruare potiùs voluisse, quàm mutuo fideicommisso eos obstringere.[3] Itaque quamuis ad inducendum fideicommissum sola sufficiat coniectura voluntatis,[4] vix tamen vnquam reciprocum inducimus nisi cùm substitutio facta est vltimo decedenti,[5] licèt in tota hereditate adeóque post omnes facta sit.[6] Quid tamen si liberis aut cognatis proximis pluribus institutis, & extraneis substitutis testator iusserit vt bona sua *de vno institutorum & substitutorum in alium perueniant*? Aperta sunt verba mutuæ factæ substitutionis etiam inter fratres. Nam cùm inter substitutos, qui extranei proponuntur, non possit videri testator conseruasse ius legitimarum successionum,[7] nec proinde vlla esse vis eorũ verborũ, nisi admittas ex iis induci reciprocã inter eos substitutionẽ,[8] quidni eadẽ inter institutos quoque tametsi verba deficerent, fiat interpretatio fauore liberorum superstitum, vtpote magis dilectorum tanquam descendentium & institutorum?[9] Cùm verò testator de institutis & substitutis simul locutus esset, vtique nõ poterat videri fideicommissum induxisse reciprocum inter substitutos. Inter institutos verò legitimarum successionum ius conseruare voluisse. Cur enim tam variè?[10] Sed neque ex solo legitimarum successionum ordine videbatur satisfieri posse voluntati testatoris, qui iusserat vt non solùm ab vno ex institutis ad cæteros, sed etiam ab institutis ad substitutos hereditas sua deueniret? Quid enim si, vt euenerat, præmoriens quidam ex fratribus testatus esset, ac alios heredes scripsisset quàm qui ab intestato erant successuri? An non sublato per testamentum ordine legitimarum successionum ipsa quoque testatoris voluntas erit nisi inter fratres quoque admittamus reciprocam substitutionem?[11] Nec simile est cùm agitur de substitutione pluribus impuberibus aut nouissimo eorum facta, inter quos nimirùm tantùm potest ordo solus legitimæ successionis, quantùm pupillaris reciproca,[12] nisi ad hoc vt singuli testamentarium heredem habeant, cùm testamentum facere ipsi non possint, quomodo possunt qui pupillares annos excesserunt. Quamquam illud etiam accedit, quod multo faciliùs inducitur reciproca substitutio fideicommissaria quàm pupillaris, quæ quoniam directa est coniecturis contenta esse non potest.[13] *Ita Senatus* in causa N. Nicolai Dauisæ Senatoris & liberorum Claudij Dauisæ & de Curtilles Non. Iul. 1595.

1. Quamuis placeat posse illam quoque ex coniecturis induci *l.cùm proponebatur 64.de leg.2.*
2. *l.vel singulis 37. De vulg.& pupill.substit.*
3. Propter votum captandæ mortis quod mutua huiusmodi fideicommissa inducunt, ex quo etiam fit vt fraternam concordiam minuant *l.de fideicommisso 11.C.de transact.* iunct. *l.vlt.C.de pact.*
4. Si nostris credimus *ex l.pen.de leg.1.l.fideicommissa 11.§.item si quis de leg.3.l.heredes mei 57.§.cùm ita D.ad SC.Treb.*
5. Notant DD. *ad d.§.cùm ita & ad l.pen.C.de impub.& aliis substit.ex l.Titia Seio 87.§.Seia liberis de leg.2.*
6. Socin. latè *cons.113.vol.1.* Iaſ. post alios *in d.l.penult.C.de impub.& aliis substit.*
7. Nec enim extranei ius habent succedendi ab intestato, si neque agnati sint neque cognati *l.vlt.C.quor. bonor.*
8. Verba enim omnia testamenti sic semper accipi debent, vt aliquid operentur *l.si quando 109.de leg.1.*
9. *d.l.cùm proponebatur 64.* vbi est text. elegans nec ab hac specie alienus *de leg.3.*
10. Non enim facilè induci debet diuisio voluntatis *l.eum qui 18.in fin.D.de his quæ vt indign.* sed potiùs debet fieri par & vniformis determinatio *l.4.de vulg.*
11. *arg.d.§.Seia libertis & d.§.cùm ita.*
12. *d.l. vel singulis.*
13. *l.iubemus 29.* & ibi DD. *C.de test.* Vide Castr. *ad l.omnia 32. aliàs l.cùm ita §.in fideicommisso de legat.2.*

DEFINITIO XXXI.

Facilè inducitur reciproca in fauorem personæ magis dilectæ quæ verisimiliter debeat excludere substitutum.

SEd & receptissima nostrorum sententia est substitutionem factam post omnes in tota hereditate licet non vltimo decedenti facta sit censeri reciprocam fideicommissariam ex coniectura voluntatis,[1] quoties supereſt persona magis dilecta quæ ex eadem voluntate debeat excludere substitutum.[2] In proposita verò specie id euenerat vt supereſſet persona magis dilecta cùm supereſſent fratres defuncti, iidémque liberi testatoris, & instituti.[3] Nec obstitit quod ageretur de excludendis non substitutis ipsis, sed heredibus testamentariis.[4] Nam si ipsi quoque substituti excluduntur per magis dilectos vi substitutionis reciprocæ, quidni multò magis excludantur ij de quibus testator non cogitauit?[5] Aut quî fieri possit vt reciproca substitutio subesse intelligatur ad excludendos substitutos, quin subsit etiam ad excludendos alios quoscunque?[6] Alioqui eueniret absurdissimè, vt eadem voluntas diuerso iure censeretur.[7] Et sanè non id actum fuisse à testatore ius legitimarum hereditatum inter liberos conseruaret, ex illo apparebat, quòd masculos solos heredes scripserat, filias verò non tantùm ab institutione excluserat sed etiam à substitutione, iisque agnatos præcularet, quod tamen fieri non poterat saluo iure legitimæ successionis.[8] Mouit etiam Senatum quòd post omnes gradus testator ita scripserat, *Quibus liberis vt supra institutis, & successiuè substitutis relinquo omnia bona mea.* Etsi enim poterant commodè verba illa sic intelligi vt institutis primùm, deinde substitutis bona omnia relicta essent,[9] poterant tamen sic etiam accipi vt iidem liberi qui erant instituti, substituti intelligerentur:[10] Et hæc interpretatio conuenientior videbatur ad conseruandam defuncti voluntatem, ipsiúsque in familia successionem.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm etiam reciproca substitutio dummodò sit fideicommissaria possit probari ex coniecturis *d.l.cùm proponebatur 64.de leg.2.*
2. Ita ex communi Doctorum nostrorum sententia disputat & concludit Paulus Paris. *cons.44.* incip. D. *Ambrosius vol.1.* Zanchus latè *in repet.§.cùm ita l.heredes mei 57.ad SC.Trebell.* Iaſ. & alij *in l.pen.C.de impub.& aliis substit.*
3. Glos. magna *in l.precibus in princip.C.de impub.& aliis substit.*
4. Institutis scilicet à filio præmortuo.
5. Vtique enim minùs dilecti fuerunt ij de quibus non fuit cogitatum & heres heredis instituti non venit ex iudicio defuncti *l.qui liberis 8.in fin.D.de vulg.& pupill.substit.l.sciendum 70.de verb.significa.*

6. Nam & alij quicunque per substitutos excluderentur, si autem vinco vincentem te multò magis vinco te *l. de successionibus* 14. *De diuers. temp. præscript.*
7. Quod esset absurdum *l. eum qui* 18. *§. vlt. de his quæ vt indign.*
8. Cum ab intestato succedant omnes liberi sine vlla sexus distinctione *l.* 4. C. *de liber. præt. Nouell.* 118. *de hered. ab intest. veniens.*
9. Relatione facta ad diuersas personas institutorum & substitutorum.
10. Facilè enim est vt qui simul instituti sunt, iidem sint inuicem substituti *l.* 4. *de vulg. & pupill. subst.*
11. Cùm ea fuisset testatoris voluntas vt bona in familia conseruarentur, exclusis ob eam nimirum causam filiabus per quas id fieri non poterat *l. 1. in fin.* D. *de iur. immunit.*

DEFINITIO XXXII.

Fideicommissum potest excedere quartum gradum si modò non inducatur ex alienationis prohibitione.

COnstitutio Iustiniani quæ fideicommissa vltra quartum familiæ gradum extendi prohibet,[1] ad ea fideicommissa non pertinet quæ iis qui sunt de familia in infinitum aut vltra eum quartum gradū disertis verbis relinquūtur id est quæ & realia sunt, & perpetua.[2] Sicut nec ad illa quæ à liberis aut agnatis quarti gradus in quorum persona finiri debuerunt renouata sunt, & repetita:[3] sed ad illa duntaxat quæ ex sola alienationis extra familiam prohibitione inducūntur.[4] *Ita Senatus* in causa Dominorum fratrum de Chiuron & curatoris hereditatis iacentis Michaelis de Villette 10. Cal. Sept. 1593.

1. *Nouell. 159. vt restit. fideic. vsque ad quart. grad. consist.*
2. *l. omnia* 32. *aliàs l. cùm ita §. in fideicommisso de leg.* 2. *l. vlt.* C. *de verb. significa.* Michael Grassus *in §. testamentum* vbi ait huiusmodi fideicommissa porrigi ad decimum vsque gradum.
3. Repetitio enim facit rem nouam & nouum fideicommissum *l. repeti* 5. D. *quib. mod. vsusf. amitt. l. licèt Imperator* 74. *de legat.* 1.
4. Paul. Paris. post alios *consil.* 72. *num.* 82. *& seq. vol.* 4.

DEFINITIO XXXIII.

Equites Hierosolimitani & Maltenses non admittuntur ad fideicommissum familiæ relictum, ne quidem quantum ad vsumfructum.

FIdeicommisso perpetuo familiæ relicto si excepti sint exclusíque ecclesiastici, quod nobilium testamentis fieri plerúmque solet,[1] Placet Equites Hierosolimitanos quos nunc Maltenses vocant excluſos intelligi propter votum quod emittunt paupertatis vt & obedientiæ & castitatis[2], Ita vt nec quan diu viuunt, ad fideicommissum admitti debeant,[3] nec ad vsumfructum bonorum fideicommissorum.[4] *Sic Senatus* contra D. Abbatem de Vendosme, vt relatum est in ea causa de qua in Defin. 6. infr. Commun. de legat. & fideic. *Sine die.*

1. Quia scilicet per ecclesiasticos & religiosos qui vxorem ducere ac legitimos liberos suscipere non possunt familia noménque testatoris conseruari non potest *l. liberorum* 220. *in fin.* D. *de verb. significa.*
2. Ex quibus votis apparet equites istos non tantùm ecclesiasticos esse sed etiam religiosos quamuis non ideò sint monachi.
3. Tanquam qui non sint vocati, sed exclusi.
4. Nam qui non potest admitti ad proprietatem quæ per fideicommissum relicta fuit, multò minùs potest admitti ad vsumfructum qui non est in fideicommisso.

DEFINITIO XXXIV.

Potest quis legare rem fideicommissario si modò aliquid dederit fideicommissario compensandi animo, quod fideicommissarius agnouerit.

CVm filio cui Titianam hereditatem restituere rogatus erat pater, tam in tabulis dotalibus, quàm in testamento bona alia pleraque preciosiora compensandi animo donasset, cámque patris & viui & defuncti voluntatem filius agnouisset,[1] Placebat valere legatum Titiani fundi, quod in alium siue filium, siue extraneum pater contulisset:[2] quia de re filii, non secus ac de sua testari ei licuisset.[3] Certum enim est posse testatorem legare rem heredis vt suam, & valere legatum etiam cùm testator heredis rem fuisse ignorauit:[4] Multò igitur magis legando rem in qua heres ius aliquod habuit, censendus est legare voluisse etiam ius heredis.[5] Sed & constat animum compensandi ex eo probari quod testator aliquid pro omnibus iuribus reliquerit:[6] Adeò vt hoc casu sibi etiā præiudicet legatarius si pro ampliore iure exiguus legatum agnouerit cōpensandi animo relictum,[7] licèt alioquin dici soleat non in plus posse quem onerari quàm fuerit honoratus.[8] Neque enim qui prohibitus est quicquam amplius petere, scindere potest voluntatem testatoris, sed legatum cum suo onere cognoscere cogitur.[9] *Ita Senatus* in causa Dominæ d'Ambliſe & Comitis de S. Amour Cal. Febr. 1595.

1. *Vt in l. cùm pater* 77. *§. Titio antepen. de legat.* 2.
2. *l. vnum ex familia* 67. *§. sed si vno eod. tit.*
3. Cùm etiam res aliena legari & per fideicommissum relinqui possit *l. cùm alienam* 10. *C. de legat.*
4. *d. l. vnum ex familia* 67. *§. si rem tuam de leg.* 2.
5. Quia minus est habere ius in re quàm habere rem ipsam *l. si domus* 71. *§. vlt. de leg.* 1.
6. *l. Paula Callinico* 27. *§. Pompeius Hermippus de leg.* 3.
7. *l. cùm ab vno* 13. *& d. l.* 77. *§. Titio de legat.* 2. *l. qua dotis* 33. *solut. matrim.*
8. *l.* 1. *§. si is qui quadringenta ad SC. Trebell. §.* 1. *vers. hoc solum Inst. de singul. reb. per fideic. relict.*
9. *l.* 4. *& 5. de legat.* Tanti enim legatum æstimasse videtur *l. imperator* 70. *§. si centum eod. tit.*

DEFI-

DEFINITIO XXXV.

In dubio non præsumitur testator grauasse descendentes in infinitum, & finitur substitutio statim atque in primo gradu locum habuit.

NOn est in dubio credendus testator voluisse fideicommisso perpetuo, & in infinitū grauare descendentes ab herede,[1] Et substitutio facta in fauorem familiæ agnationis aut plurium person. rum. sub nomine collectiuo quale est liberorum sibi locum vindicat in priore gradu qui eo tempore superst, quo condicio exiſtit nec ad vlteriores gradus porrigitur, nisi expressim id testator voluerit.[2] Itaque substitutis liberis aut propinquioribus expirat substitutio simulatque in personis priore gradu positis locum habuit.[3] Hoc enim est quod dici solet substitutionem non egredi personam substituti.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Quia cùm fideicommissum sit onus, non potest esse odiosa præsumptio perpetui fideicommissi *Nouell. 159. vt restit. fideic. vsque ad quart. grad. consist.*
2. Et hic videtur esse sensus *l. omnia* 32. *aliàs l. cùm ita §. in fideicommisso de legat.* 2. ponderando verba illa *aut post omnes eos extinctos* quibus verbis significatur casus vulgaris non fideicommissi. Et ita quoque videtur accipienda *l. vlt.* C. *de verb. significa.* vt omnes qui sunt de familia gradatim admittantur & alij post alios, sed in casum vulgarem vt constat ex ver sic. *ita videlicet.* Aliud est si testator fundum in familia relinqui voluerit, aut de familia alienari prohibuerit *vt in l.* pe *to* 69. *§. fratre de leg.* 2.
3. *arg. l. boues* 89. *§ hoc sermone* & ibi Tiraq. *de verb. significa.*
4. *d. §. in fideicommisso in fin.*

DEFINITIO XXXVI.

Inducitur fideicommissum reale & consequenter purum nec tantùm graduale, sed etiam reciprocum quoties testator habuit respectum ad defectum liberorum.

INstitutis liberis masculis inuicémque per fideicommissum substitutis itémque liberis eorum & liberorum liberis, postèà filiabus & earum masculis cum onere ferendi nomen & arma testatoris vt bona conseruentur in familia & agnatione, Voluntatis coniectura capi potest factum à testatore fideicommissum reale, & consequenter quod non tantùm reciprocum sit inter collaterales, sed etiam graduale inter ascendentes & descendentes, vt quandiu supererit vnus ex familia, duret fideicommissum & omnes omnium portiones tandem ad vltimum morientem deuoluantur:[1] Itaque non habet hic locum quod dici solet, Grauatis liberis sub duplici condicione nō ideo vocatos intelligi nepotes.[2] Nam imò verò vocati intelliguntur non ob duplicem illam condicionem adscriptam, sed ob factum reale fideicommissum, cuius probatio cuidēs est cùm apparet testatorem habuisse respectum, vt loquūtur ad defectum masculorum vt bona omnia in familia conseruaret.[3] *Ita Senatus* in causa D. de Bordeaux & D. Bonæ de Coste vxoris D. Baronis de la Serra 15. Cal. Mart. 1595.

1. Dixi *Defin.* 3 *& 23. in fin. supr.*
2. Vt scripsi *Defin.* 2. *num.* 2. *supr.*
3. Ex Crauet. *cons.* 326. *num.* 16. & aliis suprà citatis *Def.* 3. *num.* 8.

DEFINITIO XXXVII.

Substituto per reciprocam superuiuente & eius liberis etiam superstites liberi ex præmortuo censentur vocati.

PAter institutis duobus liberis ita scripserat, *Et si contingat alterum ex ipsis ante alterum decedere vel suos sine liberis, substituo superuiuentē & eius liberos & liberorū liberos.* Præmortuo fratre vno superstitibus liberis, tum alio sine liberis defuncto, quærebatur an fideicommissi condicio exitiisset. Defecisse namque videbatur quod ad vtramque substitutionis partem, cùm præmortuus liberos reliquisset, Qui autem liberos nullos reliquerat fratri superstes fuisset. Non enim alius erat substitutus quàm qui superesset,[1] Ac consequenter non alii liberorum liberi, quàm qui ex superstite forent non qui ex præmortuo.[2] Placuit tamen in fideicōmissi interpretatione voluntatē testantis potiùs quā testamenti verba inspici debere:[3] In proposito autem manifestā videri mentē testatoris vt non tantùm fratrē fratri fratrisque liberis substitueret, sed etiā fratris liberos:[4] Fratrem quidē primo loco, & sub illa condicione expressa quæ tacitè inerat,[5] si superesset. Neque enim fideicommissum vtiliter post grauati mortem ei relinqui potest, qui antè heredem morietur:[6] Sed si frater substitutus per fideicommissum antè grauatum decederet, quòd facilè contingere posse prudens testator præuidere & potuerat & debuerat, idem fideicommissum in casum vulgarem,[7] ad præmortui liberos voluerat peruenire,[8] si quandocunque alius frater sine liberis moreretur ciúsve liberi sine liberis. Nam etsi frater qui liberos haberet, superstes fuisset, atque ita fideicommissum percepisset, suis tamen liberis ex nouo perpetuóque fideicommisso ad id fideicommissum reddendum obligatus esset. Substitutis nimirum liberis & liberorum liberis per verba tantùm temporis habentia, ac proinde in casum non tantùm vulgarem, sed etiam fideicommissi.[9] Et verò quis credat testatorem, qui tot substitutionum gradus fecisset, cogitasse de ea condicione adscribenda quæ faceret vt omnes illi gradus interciderent si contingeret præmori fratrem qui liberos suscepisset?[10] Imò nec fieri poterat, vt liberi liberorum, quos substitutos constabat succederēt primo grauato, si non aliter grauatus is erat quàm si fratrem superstitem relinqueret. Potiorem enim fratris causam esse oporteret tùm liberorum, priusquàm ad liberorum liberos peruenirētur.[11] Nisi fortè quis diceret vocatos liberorum liberos ad portiones ascendentium per fideicommissum graduale, non item ad portiones collateralium per fideicommissum reciprocum.[12] Sed non ita erat. Quamquam enim fixerant illi etiam ascendentibus substituti per fideicommissum graduale, fuerant tamen & priùs & apertiùs inuitati ad fideicommissum reciprocum & in casum vulgarē.[13] Cui porrò vix locus esse poterat, si in necessarium antecedens fratrem ex quo suscepti essent, fratri superstitem fuisse necesse esset.[14] Denique tametsi non tot substitutionum gradus facti essent, sed tantum substituisset pater filio sine liberis morienti fratrem superstitem eiúsque liberos, adhuc tamen dicendum esset substitutum *fratrem* superstitem in concreto, vt philosophi loquuntur, potiùs quàm in abstracto, id est non quatenus

superstitem,sed quatenus Antonium aut Ioannem,[15] quamuis sub ea condicione siue tacita siue expressa si fratri supereſſet, Post eum verò ſubſtitutos liberos ſimiliter non quatenus liberos ſuperſtitis, ſed quatenus liberos Claudij vel Ioannis in eum potiùs caſum, ſi Claudius ille vel Ioannes præmoreretur.[16] Is enim vnus eſt ex caſibus illis vulgaribus in quibus fideicommiſſum fauore liberorum habere locum poteſt. [17] Etſi nec negandum eſt ſubſtitutos liberos in eum quoque caſum quo pater ſupereſſet. [18] Imò verò hoc caſu ex verbis, & voluntate, priore verò ex ſola voluntate, verbis licet quodammodo repugnãtibus.[19] Atque ita *Senatus* in ſupradicta cauſa pronunciauit, Vel ob id magis, quòd ex aliis teſtamenti partibus apparebat cogitaſſe teſtatorem de inducendo reali fideicommiſſo vt bona perpetuò in familia conſeruarentur,[20] ſubſtitutis in eam rem poſt maſculorum liberos maſculos maſculis quoque filiarum ea lege vt nomen & arma geſtarent familiæ teſtatoris,[21] quemadmodum ſcripſimus Senatuſconſulto ſuperiore.

1. Textus eſt in hanc rem apertiſſimus *in l. heredes mei* 57.§. *cùm ita D. ad SC. Treb.*
2. Ex natura prononinis demonſtratiui *eius* quod non adalium referri poteſt quàm de quo actum eſt in præcedentibus *l. vlt. D. ad SC. Trebell.*
3. *d.§. cùm ita l. cùm proponebatur* 64. *de leg.* 2. *l. fideicommiſſa* 11.§. *item ſi quis de leg.* 3.
4. *Vt & in l. Lucius* 85. D. *de hered. inſtit.*
5. Non enim poteſt alius admitti ex fideicommiſſo quàm qui ſuperſit tempore exiſtentis condicionis *l. cùm quidam* 24. *l. cùm pater* 77.§. *hereditatem filius de leg.* 2.
6. *l. Statius Florus* 48.§. *Cornelio Felici D. de iur. fiſc. l. vnic.* §. *pro ſecundo C. de caduc. tollend.*
7. Quia caſus vulgaris ſubdiſtinguitur in duplicem caſum ſi nolet aut non poterit fideicommiſſarius admitti *l.* 3. *C. de hered. inſtit.*
8. Philipp. Corn. *conſil.* 37. *vol.* 1. Scripſi *Deſin.* 7. *ſupr. eod. &* Deſin. 24.
9. Scripſi *Deſin.* 6. *&* 8. *num.* 10. *&* Deſin. 11. *ſupr. de impub. & aliis ſubſtit.*
10. Ea nempe in dubio capienda eſt interpretatio quæ teſtatoris voluntatem diutiſſimè conſeruet cùm apparet teſtatoris eam fuiſſe voluntatem vt ſuam diſpoſitionem ad plures & vlteriores gradus expenderet *l. omnia* 32. *alias l. cùm ita* §. *in fideicommiſſo in fin. de leg.* 2. Obſerua tamen, Quoties fideicommiſſi vt & inſtitutionis plures gradus ſunt, rupto primo gradu rumpi etiam ſequentes omnes, qui ab eo dependentiam habebant, vt tradit Caſtr. *ad Auth. ex cauſa num.* 7. *ex l.* 5.§ *vlt. de inueſt. rupt.* Videntur enim omnes gradus fideicommiſſi habere eam condicionem ſi primus gradus valebit Alex. *conſ.* 1. *vol.* 1. Aliud ergo eſt ſi ſequens gradus non habeat dependentiã à primo *vt in d.§. cùm ita l.* 57. *ad SC. Treb.*
11. Vt inter vocatos ordo ſcripturæ ſeruaretur *l. cùm pater* 77.§. *pen. de legat.* 2. *d. l. heredes mei* §. *vlt. ad SC. Trebell.*
12. Vt in iis ſpeciebus de quibus *Deſin.* 1. *num.* 10. *&* Def. 23. *num.* 7. *ſupr.*
13. Per illa verba *ſubſtituo ſuperuiuentem & eius liberos.*
14. Quia eo caſu veriſimiliter ſuperſtes pater ex fideicommiſſo ſucceſſiſſet, quandoquidem ſuccedere potuiſſet. Non enim facile repudiatur fideicommiſſum ſiue ſingulare ſit quia vix poteſt eſſe damnoſum vt nec legatum *l. ſi hereditatem* 32. D. *mandat.* Siue vniuerſale quia licet obliget æri alieno fideicommiſſarium *l. non enim* 38. D. *ad SC. Trebell.* poteſt tamen agnoſci cum beneficio inuentarij *Not. in l. vlt. C. de iur. delib.*
15. Vt ſcripſi *Deſin.* 7. *&* 23. *ſup.* ex Philipp. Corneo *conſ.* 17. *vol.* 1.
16. Ita vt in effectu ſubſtitutis liberis ſuperſtitis, etiam liberi eius qui præmortuus eſt, ad fideicommiſſum vocentur. Quod ego non grauate admitto, ſi reciprocum fideicommiſſum factum ſit inter nominatos. Sed ſi ſimpliciter præmoriẽti ſubſtituatur ſuperſtes & eius liberi nulla ratio pati videtur vt ſuperſtiti etiam ſine liberis morienti ſubſtitutum videatur, quia euidenter verba repugnant, nec voluntas fauet *arg. l. ſi ancillas* 63. *de leg.* 1.
17. Quoniam qui præmortuus eſt, ſuccedere ex fideicommiſſo non poteſt *d. l. Statius* 48.§. *Cornelio D. de iur. fiſc.*
18. Scilicet ſi is ex fideicommiſſo ſuccedere vel nollet, vel non poſſet.
19. Sufficit enim vt non omnino repugnent *l. talem* 51. *in fin. D. de hered. inſt.* Potiórque cauſa eſt voluntatis *d.§. cũ ita.*
20. Vt dixi *Deſin. præced. num.* 3. ex Crauet. *conſ.* 326. *num.* 16.
21. Cùm aliter non poſſint bona conſeruari in familia per maſculos ex fœminis deſcendentes *l.* 1. *in fi. D. de iur. immu.*

DEFINITIO XXXVIII.

Fideicommiſſum condicionale non tranſmittitur ne quidem ad liberos niſi ex coniecturis quibus tamen locus nullus eſt ſi ſuperſtes ſubſtitutus ſit nulla liberorum facta mentione.

IVris regula eſt fideicommiſſum condicionale non eſſe tranſmiſſibile ſi ante condicionis euentum fideicommiſſarius deceſſerit, [1] ne ad liberos quidem, [2] ſed receptiſſima eſt noſtrorum ſententia fieri poſſe tranſmiſſibile ex voluntate teſtatoris, etiam de qua non niſi per coniecturas appareat. [3] Illa verò fortiſſima coniectura eſſe creditur ſi teſtator vni ex heredibus ſubſtituerit ſuperuiuentem, & eius liberos. Etſi enim iis verbis ad fideicommiſſum inuitati videntur liberi ſuperſtitis, ſi nudam verborum figuram & corticem inſpicias, Voluntas tamen teſtatoris ſuadet potiùs vt eam interpretationem accipiamus per quam in eum potiùs caſum vocati liberi videantur, quo pater præmoreretur. [4] Sanè ſi ſuperſtes tantùm ſubſtituatus eſſet id eſt nulla liberorum adiecta mentione faceret ea dictio vt omnimodo tranſmiſſio impediretur. [5] Illo enim caſu locum haberet quod dici ſolet, Expreſſa nocere quæ non expreſſa non nocerent,[6] nimirùm propter concurrentem iuris rationem quæ impedit tranſmiſſionem.[7] Illa etiam tranſmittendi fideicommiſſi probabilis coniectura eſſe creditur, ſi ad fideicommiſſum expreſſè inuitati ſint aliij minùs à teſtatore dilecti quàm ij fuerint, qui fideicommiſſum in ſe tranſmiſſum volunt.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *l.* 4. D. *quand. dies leg. ced. l. ſi cui legetur* 49.§. *hoc autem legatum de legat.* 1. *l. vnic.* §. *ſin autem aliquid ſub condicione C. de caduc. tollend.*
2. *l. heredes mei* 57.§ *cùm ita ad SC. Trebell. Not. in l. vnic. C. de his qui ant. apert. tab. contra gloſ. in l. is cui* 42. *de oblig. & action.*
3. Sic enim Zanch. & alij *in d.§. cùm ita.*
4. Vt dixi *Deſin. præced.* vbi vide præſertim *num.* 16.
5. Per text. expreſſum *in d.§. cùm ita.*
6. *Vulg. l. expreſſa* 195. *de regul. iur. l. nonnunquam* 5. *de condic. & demonſt.*
7. Fideicommiſſum enim condicionale ante condicionis euentum nihil eſt, *d. l. is cui*, quod autem nihil eſt, nõ poteſt eſſe tranſmiſſibile, cùm non entis nullæ ſint qualitates *vulg. iurib.* Scripſi *in Error.* 3. *Dec.* 31 *De error. pragmat.*
8. Zanch. & alij. *in dict. §. cùm ita.* Semper enim abſurdum eſt meliorem eſſe cõdicionem eius qui minùs dilectus fuit *l. Publius* 36. *l.* 1. *de condic. & demonſtr.*

DEFI-

DEFINITIO XXXIX.

Fideicommiſſum ſuo heredi iniunctum confirmatur per ſolam exiſtentiam ſui heredis, nec requirit probationem agnitæ hereditatis.

SI fideicommiſſum pater à filio reliquerit, deinde fideicommiſſi condicio extiterit, non eſt arctandus fideicommiſſarius vt probet agnitam à filio paternam hereditatem. Etſi enim nec fideicommiſſum nec quicquã aliud teſtamento relictũ aliter valere poteſt quã ſi agnitam conſtet hereditatẽ ex eo teſtamẽto, niſi fideicõmiſſa, cæteráque relicta etiam à venientibus ab inteſtato ſint repetita.[1] In iis tamen qui & ſui heredes ſunt & neceſſarij non eſt neceſſaria immiſtio ad hoc vt reſtituatur hereditas & transferantur actiones ex Trebelliano. [3] Qui enim ſunt in poteſtate ſtatim ſunt heredes ex teſtamento, Nec quod ſe poſſunt abſtinere quicquam facit. [4] In eóque diſpar condicio eſt liberorum qui ſui ſunt heredes & ſeruorum qui non ſunt niſi neceſſarij. Hi enim coguntur ſe immiſcere, [5] non vt eò magis transferant actiones, (ſufficit enim quod heredes ſint ipſo iure,[6]) ſed ob hoc ipſum ne vllo caſu data iis videatur facultas abſtinendi. [7] Etſi autem ius hoc erat olim ſingulare filiorumfamilias, quod eſſent ſui heredes,[8] Idem tamen nunc obtinet in quibuſcunque liberis, Poſtquam placuit vt in deſcendentes, quoſcunque hereditas aſcendentium quaſi ipſo iure quærita tranſmittatur. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *l. ea quam* 14. C. *hoc tit. l. ſi nemo* 9. D. *de teſtam. tutel.*
2. *l. generaliter* 24.§. *ex teſtamento* D. *de fideic. libert. l.* 1. C. *eod.*
3. Quoniam exiſtentia ſui heredis confirmat fideicommiſſum *l. ita tamen* 27.§. *ſi pater ad SC. Trebell.* cùm etiam tabulas pupillares confirmet quod multo plus eſt *l. ſi filius* 12. *de vulg. & pupill. ſubſt. l. Iulianus* 42. *alias l. ſi pupillus D. de acquir. hered.*
4. *l.* 1.§. *qui ſunt in poteſtate D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*
5. *l. recuſare* 6.§. *hoc Senatuſconſultum* D. *ad SC. Trebell.*
6. *l. neceſſarius* 57. *in fin. de acquir. hered.*
7. Habent enim duntaxat beneficium ſeparationis ſi non attigerint bona defuncti *l.* 1.§. *vlt. D. de ſeparat.*
8. *l. in ſuis* 11. *de liber. & poſt. l. in ſuis* 14. D. *de ſuis & legit.*
9. *l. vnic. C. de his qui ant. apert. tabul.*

DEFINITIO XL.

Pactio coheredum reciprocam inter ſe ſubſtitutionem remittentium non nocet fideicommiſſariis ex graduali & reciproco fideicommiſſo vocatis.

CVm eſſet fideicommiſſum perpetuum in familia relictum, nec tantùm reciprocum inter coheredes & coheredum deſcendentes, ſed etiam graduale vt parentes liberis ſuis reſtituere cogerentur,[1] mutua verò coheredum voluntate cùm hereditatem diuiderent remiſſum fuiſſet. [2] Placuit nullum ex ea re præiudicium fieri deſcendentibus, quominùs ius ſuum exequantur, cùm ex propria perſona ſint vocati. [3] Quare nec intererit an bonorum diuiſioni quàm teſtator inter coheredes inuicem ſubſtitutos. fecerat, coheredes ipſi conſenſerint, an aliter bona inter ſe diuiſerint. [4] Nam cùm duplex fideicommiſſum ſit, graduale & reciprocum, quod ex graduali debitum fuiſſet ab aſcendentibus ſi iudicio teſtatoris coheredes ſtetiſſent, petetur ex reciproco à collateralibus, mutata duntaxat rerum & perſonarum potiùs quàm fideicommiſſi cauſa.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa 13. Cal. Aug. 1595.

1. Quod euenit cùm teſtator iuſſit bona perpetuò in familia remanere *vt in l. peto* 69.§. *frater de legat.* 2. & habuit reſpectum ad defectum liberorum. Dixi *Deſin.* 3. 23. *&* 36. *ſupr.*
2. Remitti enim poteſt conuentione expreſſa *l.* 1. C. *de pact. l. de fideicommiſſo* 11. C. *de tranſact. Not. in l. qui roma* 122.§. *duo fratres de verb. oblig.*
3. Nec conſenſerint remiſſioni fideicommiſſi *l. nihil proponi* 120.§. *omnibus de leg.* 1. *l. quoties ab omnibus* 11. C. *hoc tit. l. cùm pater* 77.§. *libertis de leg.* 2.
4. Poſſunt enim coheredes communi conſenſu recedere ab ea diuiſione quam teſtator præſcripſerat, ſed non in præiudicium tertij.
5. *arg. l. imperator* 70.§. *vlt. & l. ſeq. De legat.* 2. Iunge *Def. ſeq.*

DEFINITIO XLI.

Bona coheredi à coherede per tranſactionem data in ſupplementum portionis hereditariæ veniunt in fideicommiſſum eiuſdem portionis etiamſi nunquam fuerint teſtatoris.

FRatres de reſtituenda inuicem hereditate rogati ſi quis eorum ſine liberis moreretur, cùm diuiſioni bonorum quam pater teſtamento fecerat, ſtare nollent, conquerente vno ex ipſis, quòd cùm ex ſemiſſe inſtitutus eſſet, tamen longè minorem portionem ex prælegato accepiſſet, tranſactione conuenerant, vt noua bonorum diuiſio fieret, per quam ad æqualitatem reducerentur. In eámque rem qui plus ex paterna ſubſtantia conſecutus dicebatur, conſenſerat vt de bonis propriis & à ſe poſt patris mortem quæſitis fratri ſarciretur. Defuncto poſteà ſine liberis fratre qui ea bona in portionem ſuam acceperat, quærebatur an ſuperſtes frater eiúſve liberi iidémque ſubſtituti ea ipſa bona conſequi ex ſubſtitutione deberent. [2] Et quidem quod ad eas res pertinebat, quas ipſe ex teſtamento & iudicio patris habuerat, minùs poterat dubitari, Tametſi à teſtamento fratres per nouam diuiſionem receſſiſſe viderentur. [3] Sed pro ea bonorum parte, quæ ex diuiſione amplior obtigerat, quàm teſtamento data fuiſſet, maioris res erat dubitationis, In eo ſaltem quod excedebat. [4] Nam quod dici ſolet in vniuerſalibus, [5] præſertim in fideicommiſſis facilè induci ſubrogationem vnius rei in locum alterius, non poteſt ad rem facere niſi quatenus ſubrogatio facta eſt, [7] & conſequenter quanti res fuit in cuius locum alia ſubrogata eſt. Cæterùm in eo quod excedit non poteſt videri res peruenisſe ad grauatum ex teſtamento. [8] At neque ex iudicio teſtatoris, quin potiùs ex mera voluntate & liberalitate

fratris, qui cùm nullo iure cogeretur plus fratri dare quàm pater testamento dedisset, maluit tamen erga fratrem agere liberaliter.9 Itaque pro eo excessu fideicommissum inducere absurdum videtur,& contra voluntatem testatoris. Nunquam enim fideicommissario plus tribuendum est, quàm ei tribui testator voluerit.10 In proposita tamen specie contraria sententia placuit Senatui. Ea potissimum ratione quòd cùm fideicommissaria substitutio non in re certa sed in quota hereditatis facta esset,11 id est in amborum semissibus, neque ea quota per diuisionem inter fratres factam immutata esset,12 sed tantùm aucta ex vna parte æstimatio vt portiones reducerentur ad æqualitatem ,13 consequens erat vt in bonis omnibus, quæ quisque pro sua portione hereditaria vel consecutus fuisset, vel retinuisset, idem ius fideicõmissi substitueret,14 Ne alioqui redactis per nouam diuisionem fratribus ad æqualitatem in honore & commodo portionum hereditariarum, hoc ipso impares fierent & inæquales in onere fideicõmissi,15 Manente onerata integra portione eius ex fratribus qui vltro & liberaliter fratris sui portionem auxisset. Atque ita ex eo quod factum esset ad inducenda in æqualitatem inæqualitas.16 Ex qua ratione apparebat, nihil interesse an de paternis bonis an de propriis frater fratris portionem auxisset. Cùm si de propriis non dedisset de hereditariis daturus fuerat vt fratris portio suppleretur. 10 Eo magis quòd eiusmodi diuisione conuenerat vt in cæteris omnibus saluum esset inter fratres ius testamenti. Quæ clausula sicut non ad aliud ius referri poterat, quàm ad ius fideicommissi inter fratres mutuò relicti, 18 Ita nec ad alia bona quàm quæ vtrique fratri ex diuisione, licèt longè aliter quàm ex testamento obuenissent.19 Igitur ea quoque bona quæ ex iudicio testatoris ad fratrem superstitem peruenerant, aut quæ is aliunde sibi quæsierat, non eo minùs ad ipsum ex fideicommisso reuerti debere visum est, quod in fratrem sine liberis præmortuum ex diuisione translata essent.20 *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 11. Sup. famil. ercis. & Defin. 7. & 8. Sup. De hered. instit.

1. Quanquam hæc ratio querelæ non erat iusta, cùm possit pater etiam æqualibus factis partibus in hereditate, inæqualem tamen facere bonorum diuisionem *l. ex facto* 35. *D. de hered. instit.*
2. Cùm scilicet substitutionis condicio euenisset præmortuo fratre sine liberis.
3. Secundum ea quæ scripsimus *Defin.* 11. *supr. famil. erciſc.* vbi vide.
4. Quasi id quod excedebat, fideicommisso non contineretur.
5. *l. si ex rem & precium* 21. vbi Bart. & alij *D. de hered. petit.*
6. *l. imperator* 70. *§. vlt. & l. seq. de legat.* 2.
7. Vt limitata causa limitatum pariat effectum *l. in agris* 16. *D. de acquir. rer. domin.*
8. Sed ex pacto *vt in l. debitor* 59. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*
9. *arg. l. 3. D. ad leg. falcid.*
10. *d. l. debitor in fine principij* in illis verbis *& cùm testator ei alterutrum dederit* & *l. facta* 63. *§. si sub condicione* D. *ad SC. Trebell.*
11. Nec enim pars hereditatis in vna re certa consistere intelligitur *l. quamuis* 14. *D. si quis omiſſ. cauſſ. teſtam.*
12. Conuenerat enim vt singuli heredes essent & manerent ex suo quisque semisse ex quo singuli fuerant instituti.
13. Nam cùm hereditatis partes sint homogeneæ & in iure consistant non in corpore *l. hereditas* 50. *D. de hered. pet.* facilè recipiunt & augmentum & diminutionem *l. item veniunt* 20. *§. item non solùm eod. tit.*
14. Quod enim non fuit mutatum cur stare prohibeatur? *l. sancimus* 27. *C. de testam.*
15. Cùm tamen ex qualitate & quantitate oneris regulanda etiam sit qualitas & quantitas honoris & contrà *l. alum-na* 30. *§. ab heredibus de rebus dim. legat. l. verum* 7. *§. vlt. de reb. dub.*
16. Quod esset absurdum *l. legata mutiliter* 14. *de adim. legat. l. legata* 19. *de leg.* 3.
17. Eiusdem enim naturæ & conditionis est supplementum ac incrementum, cuius & ipsum principale cui accedit *l. inter socerum* 26. *§. cùm inter de pact. dotal. l. etiamsi* 8. *C. de iur. dot. l. scimus* 36. *§. repletionem C. de inoffic. testam.*
18. Acsi conueniſſet vt derogatio nulla fieret iuri fideicommissi *vt in l. Babius* 30. *in fin. de pact. dotal.*
19. Obuenerant enim omnia iure hereditario, cùm ea frater habuisset non alio iure quàm quia fuerat heres ex semisse institutus.
20. Ne vna eadémque portio hereditaria diuerso iure censeretur contra *l. eum qui* 24. *D. de vſucap.* aut diuisio voluntatis induceretur contra *l. eum qui* 18. *in fin. D. de his quæ vt indign.*

DEFINITIO XLII.

Fideicommissum reale omnimodo locum habet quandiu supereſt aliqua perſona ex vocatis non inſpecto eo, An priorum fideicommiſſorum condicio extiterit an defecerit.

FIdeicommissum reale inducitur non solùm si prohibita sit alienatio adiecta illa ratione prohibitionis quòd testator velit bona conseruari in familia,1 Sed etiam si constet habitum ab eo respectum ad defectum liberorum,2 multò magis si ad defectum masculorum. 3 Hoc enim casu quandiu supereſt vnus ex liberis, aut ex masculis potest ille admitti ad fideicommissum : Nec inspicimus an condiciones extiterint necne sub quibus priores fuerant substituti.4 Sed illud tantũ, An aliquis supersit ex iis quibus extãtibus fideicõmissum quoque durare testator voluerit. Et cõsequenter an priores vocati decesserint, quocunque tandem modo & tẽpore decessisse proponantur: Reale siquidem fideicõmissum illud intelligimus, quod absolutum, continuum, purum & simplex est ad differentiam condicionalis, quod suas habet eásque præcisas & specificè implendas condiciones.5 Itaque hoc casu, is qui solus supereſt ex liberis, aut si ad masculorum defectum testator respexerit, ex masculis, non huius aut illius coheredis aut substituti portionem petit, sed omnia omnino bona quæ testatoris fuerunt, & ab eo primum onere fideicommissi supposita, Non inspecto eo, An ex huius vel ex illius persona fideicommissi condicio euenerit. Sufficit enim quod hodie alius nullus supersit ex iis qui ante actorem ad fideicommissi petitionem admitti potuerunt. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Est enim hoc fideicommissum efficacius & enixius, quàm si testator simpliciter bona sua extra familiam alienari prohibuisset quo casu fideicommissum non purum inducereturſed condicionale in casum contrauentionis. Notat *in l. filiusfamilias* 114. *§. Diui* 2. *de legat.* 1. Dixi *Def.* 4. *ſupr.*
2. Cravet. *conſ.* 326. *num* 16. post alios supra citatos *Defin.* 3. *num.* 8.
3. Qualitas enim masculinitatis multum facere solet ad inducendum fideicommissum, vt ex iis constat quæ tractat Iul. Clar. *in §. teſtamentum quæſt.* 78.

4. Quod

4. Quod tamen inspiciendum esset si ad certas personas certósve casus alienationis prohibitio restricta esset, vt dixi *dict. Def.* 4.
5. *Notat. in d. l. filiusfamilias* 114. *§. Diui* 2. *de legat.* 1.
6. *l. pero* 69. *§. fratre de leg.* 2. *Notat. in l. omnia* 32. *alias l. cùm ita §. in fideicommiſſo eod. & in l. vlt. C. de verb. ſignific.*

DEFINITIO XLIII.

Ex quibus coniecturis liberi positi in condicione censeantur vocati.

LIberi quidé positi in condicione etiã duplici, adeóque adiecta nota vt aiunt, masculinitatis nõ censentur ad fideicommissum inuitati.1 Sed tamen fallit ea traditio pluribusque casibus ex tacita & coniecturata mente testatoris.2 Inter cæteros autem casus ille vnus est, Si testator habuerit respectum ad defectũ liberorum, præsertim masculorum. 3 Itẽ ille, Si liberi isti in condicione positi, expressim patruo substituti proponantur. Multò enim magis credendi sunt substituti in portione parentum, cuius ratione positi etiam sunt in condicione. 4 Item si vltimo decedenti alius sit substitutus in tota hereditate.5 Neque enim fieri potest vt vltimus ille decedens totam hereditatem restituat quam non priùs totam percepcrit.6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt scripsi *Defin.* 1. *& 2. ſupr.*
2. Postquam placuit ex coniecturis fideicommissum induci posse *l. pen. de legat.* 1. *l. cùm præponebatur* 64. *de legat.* 2. *l. fideicommiſſa* 11. *§. item ſi quis de legat.* 3. *l. heredes mei* 57. *§. cùm ita D. ad SC. Trebell.*
3. Vt dixi *Defin. præced.* ex Cravet. *conſ.* 326. *num.* 16.
4. Quia maior ratio est vt patris portio perueniat ad liberos quàm vt portio patrui ad filium fratris *l. cùm auus* 101. *de condic. & demonſtr. l. cùm acutiſſimi* 30. *C. hoc tit.*
5. Zanch. & alij *ad d. §. cùm ita Not. ad l. penult. C. de impub. & aliis ſubſtit.*
6. Quæ ratio perpetua est interpretibus nostris ad inducendam reciprocam quoties facta est substitutio vltimo decedenti in tota hereditate *l. Titia Seio* 87. *§. Seia libertis de legat.* 2.

DEFINITIO XLIV.

Casus in quo legatarius tenetur alteri propter onus inſertum legato quod tamen ipſe nunquam habuerit.

CVm Sempronius Titij creditor fundum Cornelianum pignoris iure in antichresim 1 possideret, is fundus à testatore tibi legatus est, ea lege vt Sempronio debitum solueres,2 eóque fundo Mæuium quandiu viueret frui paterere. Si legatum petieris per iudicem & obtinueris , nec tamen Sempronio debitum solueris, teneris in id omne quod interest Mæuij, quia fruitus non sit.3 Non tamen à die agniti & petiti legati cuius controuersiam ab herede patiebaris,4 sed ab eo tempore quo pro te iudicatum est, cùm per te factum sit quominùs ex eo die frui Mæuius potuerit. 5 Ita fiet vt debitum soluas, nec tamen legati emolumentum vllũ, vtro Mæuio percipias. Nempe quoniam ea legati, quod tibi relictum est, condicio fuit, 6 nec ad rem pertinet quod si legatum repudiasses, non aliter vsumfructum in eo fundo Mæuius habere potuisset, quàm si debitum de suo soluisset. 6 Quo casu ad concurrentem vsque debiti quantitatem legatum vsusfructus vtique imminutum fuisset. 8 Neque enim fieri potest vt non plus commodi percipiat Mæuius ex legato sibi vsufructu ob id quod debitum soluere debueris ad legati tui proprietatem consequendam, quàm si oneri tuo ea res non esset.9 Nam etsi tibi fundus legatus non fuisset, at in hereditate mansisset, haud dubiè soluendi debiti onus non ad Mæuium fructuarium, sed ad heredem pertinuisset.10 *Ita Senatus* in causa Iacobinæ Aprin viduæ Procuratoris Alberti contra filium heredémque D. Senatoris de Beausiour 5. Cal. Sept. 1595.

1. Hoc est ea lege vt creditor suos fructus faceret in vicem vsurarum *l. ſi is qui* 11. *§. ſi antichreſis D. de pignor. l. ſi pecuniam* 33. *D. de pignor. action.*
2. Ne illa superesset quæstio, Ad quem luendi necessitas pertineret *l. ſi res obligata* 57. *de legat.* 1.
3. Non enim potuisti legatum tuum agnoscere sine onere quod fuit admixtum legato *l.* 4. *&* 5. *de leg.* 2.
4. Si tamen heres tibi condemnatus sit ad aliquid hoc nomine id quoque, te Mæuio præstare æquum erit aut saltem actione iudicati cedere cùm id fine dispendio tuo futurum sit *arg. l. in creditore* 38. *in fin. de euict.* Nec enim lucrum vllum ex eiusmodi legato penes te manere debet vino Mæuio.
5. Quia ex eo die potuisti pecuniam offerre Sempronio eique pignoris possessionem auferre.
6. *d. l. 5. de leg.* 2.
7. Nec enim heres grauatus erat vt lueret pignus in Mæuij commodum & fauorem.
8. *arg. eorum quæ non tantum in l. vlt. D. de vſuf. legat.*
9. Nec habes quòd conqueraris cùm legatum agnoueris quod potueras repudiare. Itaque non potest hoc casu obiici quod scriptum est *in l. paterfamilias* 28. *verſ. eorúmque* nihil interfuerit *D. de reb. auctor. iudic. poſſid. alias l.* 13. *de priuileg. credit.*
10. *d. l. ſi res obligata* 57. *de legat.* 1.

DEFINITIO XLV.

Iussus luere pignus ſiue ad certam ſummam quod pro maiore fuerat obligatum non cogitur maiorem præstare ſed incumbit eare is illi cuius lucro cesſura ſit luitio ſalua contra heredem repetitione.

QVid ergo si testator certam summam præscripserat quæ à te solui deberet, amplior autem Sempronio debeatur, siue sortis nomine siue vsurarum, aliarúmve accessionum? 1 Quid si præterea eidem creditori chirographaria pecunia debeatur, pro qua etiam pignus retineri possit? 2 An cogendus eris totum soluere, cùm nec aliter fieri possit vt vsumfructum in eo fundo Mæuius habeat? 3 Minimè verò. Sufficit enim vt eam quantitatem præstes quàm à te præstari testator voluit. 4 Reliquum igitur ab ipso Mæuio præstandum erit, salua ei aduersus heredes repetitione.5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam & vsurarum & aliarum accessionum ratione habet creditor idem ius pignoris & ab eodem tempore *l.Lucius* 18.D.*qui potior.in pign.hab.*
2. *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*
3. Nec enim quicquam prodest partem debiti soluere ad pignus liberandum *l.in executione* 85.§.*pen.de verb.oblig.*
4. Onus enim ad certam summam restrictum ampliari non debet.
5. Quoniam ea solutione liberatur heres ad quem pertinet onus æris alieni *l.vlt.C.de hered.act.*

DEFINITIO XLVI.

Vulgaris substitutio interdum flectitur in fideicommissariam si adsit prohibitio alienationis dummodò ad omnes substitutorum gradus pertineat.

QVamquam substitutio quæ *Titium & suos* ad hereditatem vocat, vulgaris esse creditur non fideicõmissaria,[1] nisi additum sit verbum aliquod habens tractum temporis,[2] Si tamen cãdem scriptura testator bonorum suorum alienationem prohibuerit, magis placet vt Titio liberos per fideicommissum substituisse existimetur,[3] Ne alioqui frustra prohibitio facta reperiretur, si ad eum duntaxat casum pertineret quo vulgaris substitutio locum sibi vindicaret.[4] Cùm neque alienare quicquam possit Titius nisi priùs heres factus, [5] neque posteaquam heres ex institutione factus est, possit vnquam vulgaris substitutionis condicio euenire quæ per aditionem hereditatis expirauit. [6] Enimuerò si pluribus Titio gradatim substitutis soli Titio interdicta sit alienatio, coniectura voluntatis ex ea prohibitione capi nulla poterit, vt per fideicommissum posteriores gradus vocare voluerit, ad quos prohibitionem ipsam non extendit. [7] Quæ res faciet vt nec illi quos primo gradu Titio substitutos voluit, possint dici per fideicommissum vocati ne vna eadémque substitutio iisdem planè verbis concepta, pro graduum & personarum diuersitate, diuerso iure censeatur. [8] Ita fiet vt inutilis futura sit prohibitio quæ non aliam, quàm ipsius prohibiti vtilitatem habeat pro causa.[9] Sed hæc quidem obtinent ex traditionibus interpretum, qui substitutiones omnes sic accipiendas esse volunt, vt pro directis potiùs quàm pro fideicommissariis habeantur.[10] Nam si testantium præsertim rusticorum voluntates, adeóque Notariorum sensum inuestigemus, vix credibile est de dictanda vel conscribenda vulgari substitutione illos cogitasse, qui nec an vulgaris substitutio aliqua esset, aut quid illa esset, sciuerint. [11] Lõgéque probabilius est de fideicõmisso inducendo sensisse quotquot substitutionis verbo vsi reperiuntur, cùm nemo sit tam imperitus hodie qui fideicommissorum vsum, & potestatem non intelligat. [12] Maximè verò postquàm ex vulgari eorundem interpretum nostrorum errore inductum est inuita iurisprudentia, vt verbum *substituo* quod sui natura merè directum est,[13] commune sit ad fideicommissi quoque causam expriméndam.[14] *Sine die.*

1. Ex traditis per DD.*in l.Gallus* §.*quidam rectè De liber.& post.*
2. Vt in specie de qua scripsimus *Defin.*11.*sup.De impub.& aliis subst.*
3. Andr.Tiraq.*libr.*1.*De retract.num.*112.
4. Frustra enim fit quod nullum habet casum vtilem *l.Stichus* 39.*D.de manum.testam.l.heres* 21.§.*pen.D.de fideiuss.*
5. Nec enim alienare potest qui non est dominus nisi in casu de quo in *Instit.tit.quib.alien.licet vel non.*
6. *l.posteaquam* 5.*C.de impub.& aliis substit.*
7. Ne scilicet alioqui latiùs pateat effectus, quàm causa *l.cùm pater* 77.§.*dulcissimis de leg.*2.
8. Debet enim fieri par & æqualis determinatio *l.iam hoc iure* 4.*De vulg.& pupill.substit.l.*4.*C.de impub.& aliis subst.*
9. *l.filiusfamilias* 114.§.*Diui* 2.*de leg.*1.*l.pater* 38.§.*Iulius Agrippa de leg.*3.
10. *Ex cap.si pater de testam.in* 6.
11. Nemo enim id loqui credendus est quod non senserit *l.Labeo* 7.§.*vlt.de supell. legat.* nec sensisse quod nescieris §.*Lucius l.Titius* 25.*de liber.& post l.tractabatur* 14.*D.de milit.testam.l.sicut* 9.*& seq.C.eod.l.pen.D.de iur.codicill.*
12. Nulla enim hodie vulgarior substitutio est quàm fideicommissaria.
13. Vt probant pluribus in libris Coniecturarum & in posteriore parte Hemischiliadis *De error.pragm.*
14. Ita enim nostri ad *l.Centurio* 15.*D.de vulg.& pupill.subst.ex l.iam hoc iure* 4.*eod.* vbi verbum *substituo* dicitur commune sed longè alio sensu vt scripsi locis supradictis.

DEFINITIO XLVII.

Qui per fideicommissum vocat Titium & liberorum eius liberos multò magis eiusdem liberos vocasse intelligitur.

CVm quidam testamento suo Titium & liberorum eius liberos per fideicõmissum inuitasset, Titio autem defuncto multis relictis creditoribus, liberi eius de quibus nihil dispositum fuerat [1] ex eo fideicommisso se quoque vocatos dicerent, Visum est pro iis pronunciandum ex apertissima coniectura voluntatis,[2] quæ non patiebatur, vt qui Titio, Titiúque nepotibus fideicommissum tam expressis & enixis verbis reliquerat medium gradum liberorum Titij consultò prætermississe crederetur.[3] Itaque si quo vnquam alio casu, in hoc sanè plus dictum à testatore, minus verò à notario per incuriam aut imperitiam scriptum videbatur.[4] *Sine die.*

1. Nam in hac specie non erant positi in dispositione, At neque in condicione expressa. Et hæc nimirum erat ratio dubitandi quia fideicommissum sine verbis non inducitur *l.quidam* 46.*D.de hered.inst.l.pater* 38.§.*mater.de leg.*3.*l.Lucius* 78.§.*tres heredes ad SC. Treb.*
2. Quæ in fideicommissis pro lege est *l.antep.de leg.*1.*l.fideicommissa* 11.§.*item si rem de leg.*3.iunct.*l. cùm proponebatur* 64.*de leg.*2. *l.heredes mei* 57.§.*cùm ita D.ad SC.Trebell.l.cùm auus* 102.*de condic.& demonstr.*
3. Qui enim minùs dilectos vocauit multò magis dilectiores vocasse credendus est *l.Publius* 36.§.1.*eod.* Dilectiores autem dicti creduntur qui sunt proximiores *l.peto* 69.§.*fratre de legat.*2.iunct.*l.omnia* 32.*aliàs l.cùm ita* §.*in fideicommisso eod.l.heredes mei* §.*vlt.*
4. *Vt in d.l.cùm auus & l.vnum ex familia* 67.§.*si omissa de leg.*2.

TIT.

TIT. XXI.

Commun.de legat.& fideic.

DEFINITIO I.

Hypotheca tacita pro legatis diuidua est, sed expressa indiuidua, ita vt nec locum habeat exceptio non discussi coheredis.

VOD in hypotheca tacita quæ pro legatis aut fideicommissis competit singulari quodam iure constitutum est, vt sit diuidua, adeóque inter plures testatoris heredes ipso iure diuisa,[1] non similiter obtinet in hypotheca expressa quam testator legati aut fideicommissi nomine constituerit. Hæc enim communi cæterarum omnium iure prorsus indiuidua est,[2] Ita vt vnus ex testatoris heredibus si rem obligatam in solidum possideat, conueniri etiam hypothecaria in solidum possit:[3] Adeò vt neque hoc casu locum habeat exceptio non excussi coheredis, sicut nec quoties vnus ex pluribus debitoris heredibus in solidum conuenitur. [4] Quamuis videatur dici posse aliam hac parte constituendam rationem heredum debitoris, aliam heredum testatoris, Nam hypotheca quæ viuo debitore fuit indiuidua non debet ex persona heredum immutari. [5] At quæ incipit à personis heredum testatoris licet à testatore constituta sit, iam inde tamen ab initio plures personas respicit ob idque facilius diuidi posse videtur. [6] Sed respondendum est, Ad constituendum ius hypothecæ indiuiduæ nihil referre an ab initio vnus tantùm fuerit debitor an plures, cùm rem ipsam obligatam afficiat non personas debitorum. [7] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod contra Dominam de Malin viduam Illustr. Ludouici de Gorreuod Vicecomitis de Salins 12.Cal.Aug.1592.

1. *Ex l.*1.*C.hoc tit.* vbi speciale hoc ius inducitur contra naturam actionis hypothecariæ quæ aliàs semper indiuidua est *l.rem hereditariam* 68.*D.de euict.l.in executione* 85.§.*pen.de verb.obligat.* Vide Negus.*in 4.membro* 2.*part. num.* 160. *De pignor.*
2. Quia credendus est in dubio testator se voluisse conformare cum iure communi vt nostri loquuntur *ad l.vlt. C. de verb.signific.l.*3.*D.de testam.milit.*
3. *l.*1.*&* 2.*C.si vnus ex plurib.hered.debit.vel credit.*
4. Iuxta glos.*in l mulier* 19.*D.qui potior.in pign.hab.*
5. *Arg.l.*2.§.*ex his D.de verb.obligat.*
6. Cùm incipiat ab heredibus vt & principalis ipsa obligatio legati *l.hereditariarum* 40.*D.de oblig.& action.*
7. *l.pignoris* 17.*D.de pignor.l.pignoris* 18.*C.eod.*

DEFINITIO II.

Expressa antichresis constituta pro legato non tollit legalem hypothecam generalem si specialis non sufficiat: Non tamen imputantur in sortem fructus quanticunque sint.

SI testator legati nomine certam rem ex bonis suis pignori obligauerit, vt eius rei fructibus in vicem vsurarum quasi in antichresim legatarius gauderet,[1] non eò minùs generalis tacitæque hypothecæ beneficium legatarius habebit, velut in subsidium [2] si qua ratione fiat ne specialis sufficere possit. [3] Non enim hoc casu locũ habet quod dici solet prouisionẽ hominis facere vt cesset prouisio legis:[4] quandoquidem id vnum vtraque prouisione agitur vt voluntas testatoris effectum fortiatur,[5] quem credibile non est cùm expresso pignore constituto voluit legatario consulere, id egisse vt generalis tacitæque hypothecæ commodum si quod esset, ipsi eriperet.[6] In eo sanè vtilitas est pignoris specialiter à testatore constituti, quod fructus ex eo perceptos legatarius non imputat in sortẽ cùm id testator vetuit,[7] quos alioqui imputaret, si tacitæ duntaxat hypothecæ priuilegio niteretur. Eo nimirum iure quod in pignoribus communiter obseruatur, [8] ni antichresis contracta fuerit.[9] Sed & antichresis à testatore constituta priuilegium illud habet, vt quærendum non sit an fructus excedant legitimũ modũ vsurarum necne.[10] Quanticunque enim sint cedunt lucro legatarij ex iudicio testatoris qui eos voluit esse in legato.[11] Quod non similiter euenit facta antichresi per contractum, propter suspicionem simulationis excogitatæ in fraudem vsurarum.[12] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin.4.& 5.infr.De vsur.& fructib.legat.

1. Nam testamento quoque pignus constitui potest *l.non est mirum* 26.*D.de pignor.action.l. Lucius* 12. *De alim.vel cibar.legat.*
2. Specialis enim hypothecæ discussio facienda est *l.*2.*C.de pignor.*
3. Forte quòd sine controuersia possideri non possit Hoc enim sufficit *l.quamuis* 13.*D.de reb.auctor.iudic.possid.*
4. *l.vlt.C.de pact.consent.tam sup.dot.l.maritus* 21.*C de procurat.l.cùm ex filio* 39.§.1.*de vulg.& pupill.substit.*
5. In id enim præstantur pignora specialia, vt magis sit cautum, non vt minus.*l.si mandatu* 59.§.*vlt.D.mandat.l.*4.§. *addici* D.*de fideic.libert.*
6. Ne inducta ad vnum effectum contrarium operentur *vulgat.l.legata* 14. *de admin. legat. l. legata* 19. *de leg.*1.*l.*3 §. *si emancipatus de bon.poss.contr.tab.*
7. Voluntas enim testatoris omnino seruanda est, qui antichresim constituere potest *d.l.Lucius* 12.*De alim.legat.*

8. Vt fructus imputari debeant in sortem *l.1.& pass.C.de pignorat.action.*
9. *l.si is qui* 11.§.1.*D.de pignor.l.cùm debitor* 8.*D.in quib.caus.pign.vel hyp.tacit.contr.*
10. De quo tamen quæri solet cùm tacita antichresis contracta est *d.l.cùm debitor*, itémque interdum cùm expressa *l.si ea pactione* 14.*C.de vsur.*
11. Aliud enim est de fructibus legatorum quærere, aliud verò de fructibus legatis *l. cùm vnus* 10.§.1. D. *de alim. legat.*
12. Quicquid enim potest videri excogitatum in fraudem legitimarum vsurarum pro nullo & irrito habendum est *l.pecunia* 9.*l.placuit* 29.*D.de vsur.d.l.si ea pactione* 14.*C.eod.*

DEFINITIO III.

Qui egit in specialem hypothecam pro legato vel fideicommisso potest persequi generalem, nec ob id tenetur ad vllam sumptuum refusionem quasi mutato libello.

NOn eo minùs permittenda est generalis tacitæque hypothecæ persecutio, quòd ab initio litis specialem tantùm hypothecam à testatore constitutam persecutus sit legatarius pro totius legati vsurarúmque eius solutione, si specialis illa hypotheca non sufficiat: [1] Neque ex ea causa impensarum condemnatio vlla fit, quasi mutato libello. [2] Est enim additio illa potiùs quàm mutatio libelli. [3] Et nemo dixerit ex hypothecæ persecutione fieri nouationem debiti, [4] vt quod plus est in debito, quàm in æstimatione pignoris remissum censeatur. [5] Pignoris siquidem datio aut persecutio non nisi quatenùs valet pignus pro solutione esse potest. [6] Nam & ex contrario si pluris condemnatus sit debitor quàm faciat computatio sortis & vsurarum, non impediet condemnatio quominùs soluto eo quod re vera debetur hypotheca liberetur. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Discutienda enim fuit specialis hypotheca priusquàm ad generalem perueniretur, vt diximus *Def.praced. num.2. ex l.2.C.de pignor.*
2. *Ex notat.in l.edita* 3.*C.de edend.*
3. Aliud verò longè est mutare libellum, aliud verò addere libello vt notatur *ad d.l.edita.*
4. Nemo enim pignus persequendo facit condicionem suam deteriorem sicut è contrario agendo personali non amittit pignus *l.quamuis personali* 8.*C.de pignor.*iunct.*l.aliam* 19.*D.de nouat.l.vlt.C.eod.*
5. *l.3.l.si residui* 5.*l.quæ specialiter* 9.*C.de distract.pignor.*
6. *l.quæsitum* 9.§.*Pomponius D.eod.l.creditor* 28.*D.de reb.cr edit.l.si pro mutua* 8.*C.si cert.petat.*
7. *l.si fundus* 16.§ *si pluris D.de pignor.*

DEFINITIO IV.

Bona fideicommisso subiecta possum hodie obligari & alienari pro dote & donatione ante nuptias tam constituenda quàm restituenda.

IVstiniani Nouella constitutio quæ dotis aut donationis propter nuptias potiorē quàm fideicōmissi causam esse voluit, [1] sic ab interpretibus ferè omnibus accepta est vt bona fideicōmisso subiecta possint ex ea causa non solùm obligari sed etiā quod est consequens alienari. [2] Adeóque totū fideicommissum in dotē dari si aliter fieri non possit vt persona grauata matrimonium æqualibus condicionibus ineat. [3] Itaque non distinguunt nostri, An de dote vel donatione propter nuptias conseruanda agatur an de restituenda. Nec rursum an ea persona cui fideicōmissum iniunctum est idipsum pro se velit diminuere an pro aliquo ex suis liberis, dummodo sint illi ex descendentibus testatoris qui fideicommissum iniunxit, [4] id est ex iis personis quibus testator ipse si viueret, dotem vel donationem propter nuptias ex officio constituere teneretur. [5] Quæ sententia, licet æquitatis & humanitatis colorē habere videatur, euidenter tamen iniqua est. Quid enim absurdius quàm in fraudem fideicommissi & ex alienis bonis sibi quem aut alteri dotem constituere vel donationem propter nuptias siue ab ascendente, siue ab extraneo, aut quod hac parte idem est à collaterali inductum proponatur? [6] Præsertim cùm alio inter pretum nostrorum errore illud quoque iam obtinuerit vt fideicommissum liberis iniunctum per duplicis quartæ & integrorum vtriusque fructuum detractionem minuatur: [7] scilicet in liberis primi gradus. [8] Sed & cùm sequentium gradu um liberi sunt, constat legitimam non solùm iis deberi, [9] sed ita deberi vt in ea grauari nullomodo possint, [10] quod vtique iure vetere diuersum erat. [11] Proinde quod olim prudentes responderant in filia quę totam hereditatem restituere rogata dotem ex fideicommisso dederat, Non videri in euersionem fideicommissi factum quod & mulieris pudicitiæ & patris voto congruebat, [12] hodie locum habere non potest, cùm legitima filiæ debeatur, & quidem immunis ab onere fideicommissi, [13] ex qua vtique dotem habere potest. [14] Nec quod ea legitima parui precii sit, si fortè tenuium facultatum pater fuit, [15] fideicommissario nocere debet, sed filiæ potiùs, quæ habuit vel inopem, vel minùs benevolum patrem. [16] Neque verò aliam Iustiniani mentem fuisse credendum est: [17] Cuius verba apertissima id tantum constitui præseferunt, vt si is qui coniugi donauit propter nuptias, post factam à se donationem grauatus sit fideicommisso à patre, non noceat ea res mulieri, quominùs etiam de bonis fideicommisso subiectis solui donatio debeat, itémque dos restitui quam aut maritus ille aut pater eius acceperat. Et vicissim, vt si mulier ipsa quæ dotē viro dedit rogata sit à patre hereditatē restituere, non solùm non censeatur rogata reddere dotem, quæ proprium ipsius patrimonium est, sed etiamsi expressim rogata sit, fideicōmissum quod ad hoc attinet non valeat, sed perinde acsi rogāta non esset possit maritus eā dotis partem lucrari quam in pactum deduxerat, dummodò in pactis nuptialibus honestus modus seruatus sit pro personarū qualitate & facultatibus. Itaque non de dote post iniunctū fideicōmissum constituē da [19] Iustinianus tractat, sed de eā quæ ante fideicōmissū inductū cōstituta sit, quā nec aliter de fideicōmisso detrahi posse vult quàm si honesta sint pacta & congrua. [20] Ex quo apparet nō tā ad id respexisse Iustinianū quo nostri potissimū mouētur ne propter fideicōmissū filia maneat indotata, (nō. n. indotata esse potest quæ vel inuito patre legitimam habere debet, [21] ex paternis facultatibus æstimandā [22] siue pauperiorem siue ditiorem aquam habuerit [23]) Quàm ad id potiùs, ne ex tali fideicommisso decipiatur maritus, [24]

tus, [24] qui vel ante fideicommissum contraxerat, [25] vel post iniunctum quidem fideicommissum sed eo tempore quo fideicommissum probabiliter ignorabat. [26] Sicut & quod in præiudicium fideicommissi marito iniuncti Iustinianus constituit, non ad mariti fauorem respicit, sed ad commodum mulieris, ne aut propria dote aut sibi facta per maritum donatione propter nuptias priuetur. [27] Dicat aliquis inutilē fore Iustiniani constitutionem si sic intelligatur vt potior sit causa dotis aut donationis propter nuptias ante fideicōmissum constitutæ, quàm sit ipsius fideicōmissi. Quis enim dubitet, Iura anteriora per subsequens fideicommissum extingui non posse? [28] sed respondendum est, iam olim ita ius fuisse & hodie esse vt dos vel donatio propter nuptias à patre profecta defunctis filio aut filia sine liberis ad patrem reuerteretur [29] (licèt quadam miserationis potiùs quàm iuris ratione [30]) siue in potestate retenti filius aut filia fuissent, siue emancipati. [31] Ideóque in patris potestate fuisse filiam in dote grauare, [32] itémque filium in donatione propter nuptias, non quidem constante matrimonio, [33] sed in eum casum quo matrimonium grauati morte solueretur. [34] Quod cùm eueniebat si qua forte pacta nuptialia inscio parente siue constante iam matrimonio siue sponsaliorum tempore filius aut filia præsertim emancipati contraxissent, ea fieri irrita necesse erat [35] ante Iustiniani constitutionem, atque ita decipi eum ex coniugibus non qui grauatus esset, sed qui ex bonis grauati tantam portionem sperabat quantam ipse de bonis propriis in contrarium euentum præstare grauato debuisset. [36] Id verò Iustinianus æquissimè correxit, constituens vt pater sicut grauare liberos in legitima non potest, [37] ita nec possit in ea portione, quæ præter legitimam necessaria est ad quantitatem dotis aut donationis propter nuptias, vt ea quantitas iuris interpretatione subducatur è fideicommisso si contraria non appareat voluntas patris, [38] aut si apertè parens contrà disposuerit, nulla eius voluntatis ratio habeatur, sed perinde acsi nullum fideicommissum esset, seruentur pacta nuptialia [39] si modò æqua sint & conuenientia honestati & dignitati personarum. [40] Et verò non cogitasse Iustinianum de subducendis ex fideicommisso dotibus post iniunctū fideicommissum constitutis, vel ex eo maximè apparet quòd suam legem habere locum prohibet iis casibus quibus dotes illæ aut nuptiales donationes augerentur quæ iam antea factæ essent: quasi augmentū illud in fraudem & euersionē fideicōmissi prætextu nouæ constitutionis captatū videretur. [41] Quod autē ad dotes restituendas pertinet de iis agit in prima cōstitutionis parte, sed ita vt alteram quandā constitutionem de ea re factam referat, quæ in libris nostris non extat. Cuius tamen illam innuit fuisse sententiā, vt mulieri quæ ignorans fideicommissum marito iniunctum dotem illi dedit, non noceat, quòd fideicōmissi onere sit posterior, sed perinde dotem illa suam recuperet, Nec aliter fideicommissarius ei præferatur quàm si probet scientem eam grauato viro dotem dedisse. [42] Quod si ita est, nec pro dote repetenda præferetur mulier in præiudicium fideicommissi, quod ipsa sciuerit. [43] Tantùm abest vt quæ fert fideicōmissum à se relictum, possit ex eo quicquam detrahere supra legitimam & trebellianicam ad dotem sibi ipsi constituendam. [44] At si dotem sibi ipsi ex fideicommisso constituere non potest, multò minùs alij quis constituere poterit, etiamsi persona talis sit quam ex officio dotare teneatur. Est enim longè fauorabilior dotis restitutio quàm constitutio, [45] & inter dotes constituendas, ea quam quis sibi constituit, [46] quàm quæ alij datur. [47] Sed quanquam hæc ita sunt, *Senatus* tamen noster sequitur communem interpretum sententiam, in omnibus iampridem tribunalibus receptissimam. Cui causam proculdubio dedit error Irnerij, [48] cui plus autoritatis tribuendum putarunt interpretes, quàm Iustinianeę constitutioni, [49] cuius ille mentem non benè perceperat: Quamquam nec Irnerij verba prorsus repugnant quominùs eandem admittant interpretationem, quam nos ad Iustinianum adhibuimus. *Ita Senatus* pro illustri Domina Beatrice de la Chambre Domima de la Gratuse contra D. Marchionem de la Chambre Prid. Cal. Sept. 1592. Hoc tamen addito temperamento vt nullum ex dotis adiudicatione præiudicium fieret instā tiæ discussionis, ad quam remissa est cognitio de fideicommissis quæ sibi ab auis relicta & à patre debita fuisse Marchio contendebat.

1. *Nouell.39.de restitut.& quæ parit vndec. mens.cap.*1. vnde sumpta est *Auth.res quæ C.hoc tit.*
2. Inutilis enim est obligatio per quam non possit ad alienationem peruenire *l.4.&* 5.*D.de pignor.act.l.mulier* 11.*C.de distr.act.pign.l.vlt.C.de reb.alien.non alienand.*
3. Bald.& cæteri *ad dict. Auth.res quæ per illa text.* & ex *l.mulier* 22.§.*cùm proponeretur D.ad SC. Trebell.*
4. Vt constat ex notat.per DD. *ad dict. Auth. res quæ.*
5. Quomodo tenetur pater *l.vlt.C.de dot.promiss.l.capite* 19.*D.de rit.nupt.* non etiam mater nisi ex causa *l. neque mater* 14.*C.de iur. dot.*
6. *l.ait prætor* 10.§.*si cùm vxor D.quæ in fraud.credit.* Idque Iustin. ipse fatetur *dict.Nouell.*39.§.*hæc igitur omnia vers. non enim.* Iunge *l.id quod nostrum* 13.*l.non debet alteri* 74.*de reg.iur.*
7. *Ex cap.Raynutius & cap.Raynaldus Extr.de testam.*
8. Quibus scilicet non potest prohiberi Trebellianica, nec præcipi vt imputent fructus in quartam *l. iubemus* 6.*C. ad SC.Trebell.*
9. Si modò alius eos non præcedat in causa succedendi *l.scripto* 7.*D.vnd.liber.l.si quis filio* 6.*de iniust.rupt.l.si quis filium* 34.*C.de inoff.test.*
10. *l.quoniam in prioribus* 32.*eod.tit.*
11. Poterant enim grauari sed habebant eo nomine querelam inofficiosi *l.Papin.*8.§.*si condicioni & seq.D.eod.tit.*
12. Vt scriptum est *in d.*§.*cùm proponeretur l.mulier.*22.*D.ad SC.Trebell.*
13. *d.l.quoniam in prioribus.*
14. Nam & dos congrua illa dici solet, quæ respondet legitimæ *l.quoniam nouella* 29.*vbi not.C.eod.tit.de inoff.testam.*
15. Æstimatur enim legitima ex comparatione patrimonij quod moriens paterfamilias reliquit *dict. l. Papinianus* §. *quarta autem D.eod.l.cùm quæritur* 6.*C.eod.*
16. Non enim ideò debet dos constitui in fraudem & euersionem fideicommissi *d. l. ait prætor* 10.§.*si cùm mulier D. quæ in fraud.credit.*
17. *In dict.Nouell.*39.*de restit.& ea quæ parit vndec.mens.*
18. Idque ita esse apparet ex verbis ipsis & contextu totius Nouellæ.
19. Vel constituta, Nec proinde generaliter de dote restituta nisi quæ constituenda fuerit ante iniunctum onus fideicommissi, vt sequitur in Definitione.
20. Non alia vtique ratione quàm ne ex dotis constitutione & restitutione nimium damnum fideicommissarius patiatur.

21. Et consequenter dotis iam constitutæ retentionem vsque ad concurrentẽm quantitatem legitimę cuius loco dos succedit si nostris credimus ex *d.l.quoniam nouella 29.C.de inoff.test.*

22. *l parentibus 8.& pass.eod.tit.*

23. Non enim deberur nepti ex filio aut ex filia in bonis aui vlla legitima nisi cùm pater vel mater prædecessit sicut nec ab intestato neptis succederet auo, sed filius ipse vel filia *l.si quis filio 6.de iniust.rupt.& irrit.* [scripto] *7.vnd.liber.*

24. Vt constat ex vers. *rursus autem alter supplex apparuit.*

25. Et cui proinde dos aufferenda non est *l.Titia 62.in fin.de iur.dot.l.si donaturus 9. ff.de cond.caus.dat.l.5.§.pen.de dol i except.*

26. *Arg.l.vlt.§.vlt.de leg.2.& l.quidam ita 15.§.si quis filium D.ad S C.Trebell.* Etsi potest dici nulla esse in tota constitutione verba quæ hunc casum comprehendant.

27. Vt constat ex vers. *moriente namque viro.*

28. Potior siquidem est causa anteriorum creditorum quàm si dei commissarij qui & ipso ad æris alieni solutionem tenetur *l.1.l nam enim 38.D.ad SC.Trebell.l.2.C. eod.*

29. *l.dos à patre 4.C.solut.matr.*

30. *l.iure succursum 6.D.de iur.dot.*

31. *l. 5.§. si pater pro filia eod. l.si filia 5.D.de diuort.l.si ab hostibus 10. l. filia mea 59.* D. *solut. matrim.l.2.C.de bon. quæ liber.*

32. Text. est *in l.vlt.§.filia de legat.2.* etsi fideicommisso generaliter à filia relicto dos non continebatur *l. à filia 62. ad SC.Treb.* non quasi non posset filia in dote grauari, sed quia non videbatur ea fuisse patris voluntas cùm dos sit veluti proprium filiæ patrimonium *l.3.§.scio D.de minor.l.pater filiam 14.D.ad leg.falid.*

33. Quo tempore dos est tota viri non mulieris *l.doce 6.C.de iur.dot.*

34. Quia eo casu dotis actio consolidabatur in persona filiæ *l.2.& ibi not.D.solut.matrim.*

35. Et ideo optimum erat generum pacta conuenta cum vtroque facere *l.cùm dos 7.D.de pact.dotal.*

36. Quod euidenter iniquum erat, cùm actuum correspectiuorum eadem ratio esse debeat *l. cùm te 6. C. de pact. int. empt.& vendit.*

37. *l.quoniam in prioribus 32.C.de inoff.test.*

38. Quasi ex tacita voluntate patris quod iam olim obtinebat *dict.l.à filia 62.ad SC.Trebell.*

39. Et hoc nimirum est in quo vno Iustianus fecit ius nouum.

40. Ergo si pacta excedant honestatem & dignitatem personarum, manebit incorrectum ius vetus, & potior erit causa fideicommissi quàm dotis aut ante nuptias donatio is.

41. Quæ suspicio & præsumptio non cadit in dotem vel donationem propter nuptias quæ fuerit constituta ante iunctum onus fideicommissi.

42. Refert enim Iustinianus duas à se factas constitutiones, quarum prior est illa quæ extat *in l. vlt. C. hoc tit.* Altera præsupponitur iis verbis *sed huic quidem data est negotio forma quam bene so habere putauimus.*

43. Vt hoc sit priuilegium non modò dotis sed etiam iustæ ignorantiæ vt *in d.l.vlt.§.vlt.de leg.2.*

44. Sibi enim debet imputare quæ sciens bona mariti subiecta fideicommisso dotem ei dedit, quod non similiter imputari potest ignoranti. Vide Tessaur. *decis.Pedem.151.*

45. Siquidem longè fauorabilior est causa dotis bona fide constitutæ & restituendæ quàm dotis nunc primum in fraudem fideicommissi constituendæ, vt sequitur *in Defin.*

46. Ne mulier & mariti, & dotis simul iacturam sentiat *arg.d.l.iure succursum.*

47. De qua *in d.l.mulier.§.cùm proponeretur ad SC.Treb.*

48. Minor enim necessitas est vt quis alij prosit & subueniat, quàm vt sibi ipsi.

49. In concipiendis verbis *dict.Auth.res quæ.*

50. Quod & Castr. ad *d.Auth.res quæ* profiteri apertè ausus est.

DEFINITIO V.

Fideicommisso subiecta bona possunt obligari & alienari etiamsi pro augmento dotis, dummodò sit congruum quale sit consuetudinarium.

POstquàm placuit pro dote aut donatione propter nuptias vni ex liberis & descendentibus constituenda obligari posse bona etiam quæ fideicommisso subiecta sint,[1] *Illud quoque in consequentiam* inductum est vt pro dotis augmento idem sit iuris.[2] Nam & in cæteris omnibus eadem passim ratio est augmenti dotalis quæ dotis ipsius, cuius & ipsum pars ac portio quædam est.[3] Sed dubitari eleganter potest, An in quolibet augmento id locum habeat, id est an in omni eo quod ex conuentione dictum fuit quantumcumque illud sit, An in eo tantùm quod sit consuetudinarium aut consuetudinario simile, hoc est quod ad dimidiam vsque dotis partem ascendat. Tale enim est quod moribus nostris in Sabaudia frequentatur.[4] Facit dubitationem quod admissa indistinctè sententia illa vt quantumcumque augmentum ex bonis fideicommissariis detrahatur, facilè fraus fiat fideicommisso quod tamen nec æquum fuerit,[5] nec ex mente Iustiniani, cuius nouella constitutio [6] malè ab interpretibus omnibus vt proximè ostendimus accepta, huic nouo & erroneo iuri causam sola dedit. Non enim cuilibet doti fauere Iustinianus voluit, sed ei duntaxat quæ sit congrua. [7] Quo exemplo congruum quoque esse augmentum oportet, vt idem priuilegium mereatur.[8] Quodnam verò magis congruum videri potest, quàm quod generali consuetudini pro tali habeatur?[9] Nisi fortè proponas ignobili viro nuptam fœminam nobilem, aut seni teneram. Ex his enim causis cõstat non aliter videri pacta congrua, quàm si luat maritus in ære quod non habet in corpore.[10] At ex alia parte mouet quòd augmento dotis in quantacumque pecunia constituto credendum sit non aliter nupturam fuisse mulierem, quàm si tale tantúmque dictum fuisset, Vt proinde re ampliùs non integra decipi eam iniquum videatur.[11] Aut matrimonium etiam contrahendum eo prætextu damni pecuniarij impediri,[12] cuius potissimùm fauore tanquam publico mouentur nostri vt fideicommissarij causam vtpote priuatam faciant duriorem.[13] Nisi quis dicat hoc ipsum imputari posse mulieri cur eum virum expetat cuius bona fideicõmisso sint obnoxia,[14] Neque ad publicam vtilitatem pertinere vt heres fiduciarius hanc vel illam vxorem ducat, si commodè & æquis pactis ducere nequeat,[15] sed sufficere vt ad habendam vxorem paris condicionis liceat augmentum dare ex bonis fideicommisso subiectis quod sit congruum, cuiusmodi est consuetudinarium. Idque mihi probabilius videbatur. *Ita tractatum est* sed nihil tamen decisum in causa viduæ N. de Miege & N. Thoromber. 13. Cal. Ianuar. 1593.

1. Secun-

1. Secundum ea quæ ex interpretum opinione scripsimus *in Defin.præced.*

2. *Not.ad Auth.res quæ C.hoc tit.*

3. *l.inter socerum 26.§.cùm inter C.de pact.dotal.l.etsi amisi 8.C.de iur.dot.*

4. Vt scripsimus *in tit. De don.ant.nupt.supr.*

5. Ne fraus & factum vnius alteri damnum adferat *l.quidam ita 25.§.si quis filium D. ad SC. Trebell.l.ait prætor 10. §.si cum mulier D.quæ in fraud.credit.*

6. *Nouell.39.De restit.& ea quæ par.vndèc.mens.* vnde sumpta est *Auth.res quæ.*

7. Vt apparet *ex §.quamobrem* in illis verbis *honestè & secundum personarum qualitatem & merita excipere etiam hos.*

8. Est enim minùs fauorabile dotis augmentum quàm dos ipsa cùm magis ex liberalitate proficiscatur in eo saltem quod excedit eius ex consuetudine præstandi necessitatem.

9. Nam & cuiusque loci consuetudo in his maximè rebus seruanda est. Sunt enim tolerabilia quæ vetus consuetudo comprobauit *l.imperatores 13.in fin.D.de pollicit.*

10. Vt damnum quod ex vna parte sentit mulier cum lucro ex alia parte compensetur. Tiraq. latè *in tract. De legib. connub. Not.in auth.aqualitas C.de pact.conuent.tam sup.dot.*

11. *Arg.l si donaturus 9.§.1.D.de condict.caus.dat.l.Titia 62.in fin.de iur.dot.l.purè 5.§.pen.D.de doli mal.except.*

12. *Arg.l cùm pater 77.§.cùm existimaret.de leg.2.*

13. *d.Nouell.39.§.quamobrem vers.ea enim quæ communiter.*

14. Sibi enim imputet quæ videtur hoc maluisse & tanti habuisse huic potiùs quàm alij viro nubere *arg.l.si patre cogente 22 in fin.D.de rit.nupt.l.imperator 70.§.si centum de leg.2.l.4.§.1.de alien.iudic.mut.caus.fact.*

15. *Arg l.non dubium 14.§.vlt.de legat.3.*

DEFINITIO VI.

Res vni legata, non est pro alterius legato obligata.

HYpotheca illa legalis & tacita quæ à Iustiniano introducta est pro legatis & fideicommissis constitutáque in rebus omnibus quæ fuerunt testatoris morientis [1], non habet locum in iis rebus quæ alij sint legatæ. Vnumquemque enim in ea re quæ sibi specialiter legata aut per fideicommissum relicta sit potiorem esse oportet.[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 9. sup. De reb. alien. non alien.

1. *In d.l.1. C.hoc tit.*

2. *l.si fideicommissorum 11.D.vt in possess.legat.*

DEFINITIO VII.

Hypotheca tacita legatorum semper diuidua est etiamsi facta sit diuisio inter creditores per mutuas adiudicationes.

DIffert verò hypotheca illa tacita quam Iustinianus legatorum nomine induxit,[1] à cæteris hypothecis omnibus quæ aut ex lege [2] aut ex conuentione constitutæ sunt, quod diuidua est vt non magis hypothecaria quàm personali actione vnus ex coheredibus conueniri possit supra portionem hereditariam.[3] Non si nondum diuisa sit hereditas inter coheredes (quo casu nec fieri potest vt hypotheca diuidatur[4]) sed si iam facta sit diuisio, vt aliquis possit esse effectus constitutionis, qui alioquin nullus esset. At cùm duobus modis fieri diuisio possit, Vno ita vt singulę res hereditariæ ex æquo diuidantur, quomodo solet obseruari inter rusticos, Altero ita vt quædam res vni ex heredibus in solidum, aliæ alteri adiudicentur,[5] quæri potest an vtroque casu locus sit constitutioni. Sunt enim qui posteriore casu negent, quasi ius quod semel quæsitum fuit legatario vt in totam rem vnam hereditariam posset agere quandiu indiuisa esset non potuerit ei adimi per factam inter coheredes diuisionem. [6] Sed contraria sententia magis placuit, Non ea solùm ratione, quòd secundum hanc distinctionem constitutio Iustiniani quæ generaliter, & indistinctè loquitur nimis restringeretur,[7] præsertim cùm vix fit vt inter coheredes sic fiat diuisio vt in singulis corporibus hereditariis suam singuli portionem habeant,[8] sed etiam quia quomodocũque diuisio fiat, nihil interest legatarij, cùm pro ea coheredis parte quam habebat obligatam in re quæ ad alium coheredem tota peruenit aliam rem integram habiturus sit, quæ ex diuisione ad hunc peruenerit, & quam pro reliqua parte legati persequi in solidum possit si velit. Id nimirum ferente natura generalis hypothecæ legalis, quæ cùm ab initio eam condicionem à lege acceperit,[9] eandem perpetuò retinere debet. In eóque aliud ius est hypothecæ non quæ specialiter sed quæ expressim fuerit constituta. Ius enim quod ex conuentione quæsitum est per subsecutam diuisionem tolli non potest siue specialis hypotheca fuerit siue generalis.[10] At quod sola legis potestate in hoc fundo quæsitum fuerat, facilè eiusdem legis potestate sic transferri potest vt in alio fundo qui in eius locum & vicem sit, constitutum & quæsitum videatur.[11] Cùm id tantùm lex agat vt legatario cautũ sit, quod æquè vno modo fiat atque altero.[12] Igitur omni casu hypothecam hanc diuidendam esse placuit. *Ita Senatus* pro Claudio Brunier contra Ioãnem Tardy 13. Cal. Aug. 1595.

1. *In d.l.1. C.hoc tit.*

2. Cuiusmodi illa est quæ pro tutela rationibus reddendis competit vel pro dote *l.vnic.C.de rei vxor.action.* Item cæteræ de quibus *in tit.In quib.caus.pign.vel hypoth.tacit.contr.D.& C.*

3. Ita enim diserte scriptum & constitutum est *in d.l.1.*

4. Quia quandiu hereditas indiuisa est nullius ex coheredibus interest quid ex hereditate in solidum iure hypothecæ capiatur.

5. Quod potissimum euenit cùm aliquæ res hereditariæ vel nullomodo vel non satis commodè recipiunt diuisionem *l.3.C.commun.diuid.*

6. *Arg.l.vlt.D.de pact.l.Granius 71.§.penult.D.de fideiuss.l.1.§.vlt.de reb.eor.qui sub tutel.l.si consensit 7.in fin.* D. *quib. quod.pign.hyp.soluit.*

7. Dispositio autem quæ generalis est generaliter debet intelligi quantum fieri potest *l.in fraudem 15. in fin. D. de test.milit.l.de precio* 8.*D.de public,in rem act.l.1.§.generaliter de leg.præst.*

8. Maximè verò ratione bonorum mobilium quæ scilicet numero magis quàm corporum diuisione possunt diuidi inter coheredes.

9. Vt scilicet in vnamquamque partem hereditatis pro diuiso competat.

10. *d.l.si consensit 7.§.vlt.D.quib.mod.pign.vel hypoth.sol.l.si quis putans 6.§.si fundus communis D.commun.diuid.*

11. Potest enim lex tam facilè hanc quàm illam rem,& hanc quàm illam eiusdem rei partem obligare cùm sit domina & regina rerum omnium quod in homine secus est *l.3.§.post diuisionem in fin.D.qui potior.in pign.hab.*

12. Parum siquidem refert quomodo cautum sit dummodo sit cautum *l.si mandatu 59.§.vlt. D.mandat.l.4. §. addici D.de fideic.libert.*

DEFINITIO VIII.

Hypotheca expressa specialis per testatorem pro legatis constituta est indiuidua,sitémque generalis,Tacita verò semper diuidua est etiamsi coheres sit non soluendo.

SI tamen testator non generaliter bona sua obligasset pro legato,sed fundum quendam specialiter,[1] & is fundus ex diuisione ad vnum ex coheredibus integer peruenisset, hypothecam eo casu diuidi non debere visum est,ne offenderetur voluntas testatoris.[2] Quid ergo si generaliter testator pro legato bona sua obligasset?[3] Sunt qui putent idem iuris hoc casu esse debere, atque si sola fuisset legalis hypotheca quia perinde verum sit hypothecam non incipere nisi ab herede,[4] Quę res faciet vt diuidua censeri deberet.[5] Sed tamen contraria sententia plerisque probabilior visa est, quoniam res expressim obligata si ex diuisione ad vnum ex coheredibus tota peruenit non potest non in solidum manere obligata,[6] Ne alioqui ex diuisione inter alios facta damnum legatario inferatur,[7] tametsi ex aliis rebus quæ ad heredem peruenerunt satis ei cautum sit.[8] An verò si coheres fiat non soluendo,eo magis hypothecaria in solidū competet aduersus alterum?[9] Minimè,quia cùm ab initio non nisi pro parte nata sit,ex postfacto aut ex euentu posteà augeri non potest.[10] Itaque stultè & ridiculè facit reus si in solidum conuentus per hypothecariam obiiciat exceptionem non factæ excussionis,cùm neque exceptioni locus vllus esse possit vbi non competit hypothecaria,[11] neque hypothecariæ vbi nulla est hypotheca. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Hoc enim aliquando fit vt *in l.Lucius 12.D.de rebus dub.vel cibar.legat.*
2. Cuius conseruandæ gratia Iustinianus hanc tacitam hypothecam induxit *in l.1.C.hoc tit.*
3. Tam enim facilè est testatori bona sua omnia generaliter obligare quàm aliqua specialiter *l.non est mirum 26. D.de pignor.act.*
4. A quo etiam legata incipiunt *l.hereditariarum 40.D.de oblig.& action.*
5. Quemadmodum si legalis & tacita tantùm esset,cùm ad tacitam nihil adiecerit expressa.
6. *l.si quis putans 6.§.si fundus communis D.commun.diuid.l.si consensit 7.in fin.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*
7. *Arg.l.1.in princ.de alienat.iudic.mut.caus.fact.l.quidam ita 25.§.si quis filium D.ad SC.Treb.*
8. Quia eius interest vt quibus velit pignoribus distractis possit ad commodum suum peruenire *l. creditoris 8. D. de distr.pignor.*
9. Quomodo solet competere contra quemlibet tertium possessorem rei obligatæ *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*
10. Habet enim hypothecaria iam inde ab initio certas suas leges,quæ posteà immutari non possunt *l.grege 13.§.etiam D.de pignor.*iunct.*l.vero 12.§.pen.D.de solut.*
11. Exceptio enim discussionis præsupponit hypothecariam,& hypothecaria hypothecam *d.Auth.hoc si debitor l.Mosehis 47.D. deiur.fisc.*

DEFINITIO IX.

Rei fideicommisso subiecta si alienata sit potest vindicari per fideicommissarium,nisi duobus casibus in quibus cogitur ille contentus esse æstimatione.

REi quæ legata aut per fideicommissum relicta est constat prohibitam esse alienationem,[1] adeò vt legatarius vel fideicommissarius quandocumque rem vindicans,dummodò intra triginta annos [2] ex eo die numerandos quo agere potuit,nulla exceptione repellatur.[4] Interdum tamen euenit vt non res ipsa in legatum aut fideicommissum veniat, sed sola rei æstimatio nimirum propter iustam & probabilem emptoris ignorantiam.[5] Sed non aliter id locum habet quàm si iusta quoque sit ignorantia & bona fides venditoris:adeóque cui testatoris ipsius factum causam dederit, Vt puta si legatum aut fideicommissum quis reliquerit in codicillis quos viuo herede aperiri vetuerit.[6] Alioqui non magis venditoris quàm emptoris ignorantiam quātumuis probabilem legatario aut fideicommissario nocere æquum erit,[7] Nisi proponas manumissum seruum qui legatus fuerat aut per fideicommissum relictus.Fauor enim libertatis elicit vt retractari eam non oporteat,nec nisi serui precium legatario aut fideicommissario debeatur.[8] *Ita Senatus* in causa N.Petri Ludouici de Lallee contra Anth.Chardon. *Sine die.*

1. *l.vlt.§.vlt.*iunct.*Auth.res quæ C.hoc tit l.vlt.De leg.2.*
2. Alioqui hæc actio sicut & cæteræ omnes perpetuæ triginta annis perimitur *l. sicut 3. C. de præscr. 30. vel 40. annorum.*
3. Quia non valenti agere non currit præscriptio *l.1.§.vlt.C.de annal.except.Auth.nisi tricennale C.de bon.matern.l.in rebus 30.C.de iur.dot.*
4. *d.l.vlt.§.vlt.C.hoc tit.*
5. *Vt in d.l.vlt.§.vlt.de legat.2.*vbi est in hanc rem textus elegans.
6. Quemadmodum in specie *d.§.vlt.*Bald.& post eum cæteri *ad Auth.res quæ.*
7. *l.iniquissimum 5.D.de iur & fact.ignor.l.quod autem 6.§.si quid cum pupillo D.quæ in fraud.credit.*
8. *l.quidam ita 25.§.si quis filium.D.ad SC.Trebell.*

DEFI-

DEFINITIO X.

Ex fideicommisso transuersali non potest dos deduci quomodo deduceretur ex fideicommisso relicta à descendente.

SÆpius iudicatum est,Non posse dotem deduci ex bonis fideicommissi transuersalis,licèt relicti sub ea conditione,si grauatus heres sine liberis decesserit.Præsertim contra viduam Illustris D.Caroli de Seyssello Baronis d'Aix.Quod tamen mihi semper valde durum visum est, nam qui heredem grauat si sine liberis,illud vtique velle intelligitur,vt possit ille sibi vxorem quærere,[2] ac proinde vt pro dote possit bona sua obligare,[3] cùm alioqui neque vxorem neque dotem facilè inuenturus sit.[4] Idémque plerisque ex Dominis videbatur. *Relatum est* in causa N.Francisci de Bellegarde & D.de Cardé 12.Decemb.1596.

1. Sic enim vulgo nostri *ad Auth.res quæ C.hoc tit.*quia scilicet transuersalibus nulla debetur legitima cuius loco dos esse creditur *ex l.quoniam nouella 29.C.de inoff.testam.*
2. In necessarium antecedens,cùm nuptiæ illæ sint per quas iusti liberi quærantur *l.1. D.solut. matr. l.hoc modo 84. in fi.de condic. & demonst.*Siquidem non alij possunt dici libert quàm qui patrem habent,nec rursum alius pater quàm quem nuptiæ demonstrant *l.quia semper 5.D.de in ius voc.aut.*§.*si aduersus Inst.de nupt.*Vnde est quod Iustin. *Nouell. 39. De restitut.*ita scribit *solis nuptiis homines facere valentibus.*
3. Est enim tacita hypotheca necessarium consequens dotis post *l.vnic.C.de rei vxor.action.*
4. Qui autem vult necessarium antecedens vult etiam necessariū consequēs ,Et contrà *vulg.l.2 D.de inofficiōs.l. ad rem mobilem 56 l.ad legatum 62.D.de procurat.*Facit textus *in l.mulier 22.§.cùm proponeretur ad SC.Trebell.* ponderando verba illa *& patris voto congruebat*,quorum vtique nō sensus ille est, quem putat Accursius quod paternum officium sit dotare filiam.Sed ille potius,vt quemadmodum patris votum fuit filiæ nasci liberos nec eam sine liberis decedere, quod apparebat ex condicione illa sub qua fideicommissum fuerat relictum *si ea sine liberis decederet.*Ita dubitari non possit quin ex voluntate testatoris potuerit filia dotē dare sine qua nec honestè nubere,nec rursū extra nuptias liberos honestè quærere potuisset.Id enim est quod significāt iuncta præcedētia *& mulieris pudicitiæ*,cùm in masculo aliud esset,in quo scilicet nō est nouūm vt fideicommissum ab eo relictum *si sine liberis* deficiat propter solos naturales quos nō ex iustis nuptiis procreauerit *l.ex facto 17.§.si quis rogatus D.eod.tit.*Porrò hæc ratio quæ sumitur ex voto & voluntate testatoris perinde locū habet si à transuersali relictum sit fideicommissum sub illa condicione *si sine liberis* atque si ab ascendente.

TIT. XXII.

De his quæ sub modo legat.vel fideic.relinq.

DEFINITIO I.

Qui agnouit legatum cum onere restituendus est aduersus agnitionem & legati & oneris si legatum ei euincatur.

VI testamento heredē instituerat ecclesiam,sibi legauerat fundum,ea lege adiecta vt fundi vsumfructum Sempronius haberet quandiu viueret,túque ipsi eo nomine caueres. Adita per ecclesiæ rectorem hereditate tu legatum agnouerās, & Sempronio non solùm caueras de præstando vsufructu,sed etiam euictionis nomine ex ea causa te obligaueras. Posteà cùm hereditatem soluendo non esse constitisset,& consequenter ecclesiā exemplo minoris aduersus additionem restituta,[1] distrahi bona hereditaria necesse fuisset vt creditoribus satisfieret,[2] euicto tibi ex ea causa fundo petebas vt aduersus agnitionē legati contractámque præstādi vsusfructus obligationem tibi succurreretur.Placuit iustam esse petitionem tuam. [3] Euicto enim à te fundo sine culpa tua,æquissimum est liberari te ab eo onere,quod fundi legato adscriptum fuerat. [4] Est enim generale vt onus quod alicuius emolumenti prætextu iniunctum est non debeatur quoties emolumentum illud non datur.[5] Eadémque ratio facit,vt si quando debitum fuit,deberi tamen desinat ex quo emolumentum illud adimitur.[6] Nā & cùm ex aliqua causa legatum remanet penes heredem dicimus fideicommissum quod à legatario relictum fuerat non ab ipso deberi sed ab herede.[7] Nec quod legatum agnoueris damnum te sentire æquum est, cùm non tam ex agnitione legati damnum illud sensuras sis quàm ex facto ecclesiæ agnitam à se hereditatem omittentis quod tibi nocere non debet. [8] Neque rursus augeri obligationem tuam oportet ob id solùm quod stipulanti Sempronio caueris vsusfructus nomine.Recipit enim ea stipulatio easdem condiciones,easdémque patitur exceptiones quæ actioni ex testamento inessent,[9] licèt actionem ex testamento nouet ac perimat. [10] Sed & condici ea promissio potest tanquam indebita posteaquàm legatum amissum est cuius contemplatione cautum fuerat Sempronio.[11] Id enim est quod dici solet,Causam causæ esse causam causati,& sublata causa, effectum quoque tolli. [12] *Ita tractatum est* licet nondum pronunciatum 13.Cal.Iulij 1591.

1. Potest enim ecclesia exemplo minoris restitui in integrum aduersus agnitionem hereditatis adeóque Hospitale tā quam quod sit pars quædam & membrum ecclesiæ Ludouic.Roman.*cons.*470.*num.*2.post Ioann. Andr. *in cap. 2. de restit. in integr.in 6.*Alex.*cons.9.in princ.lib.2.*
2. *Vt in l.paterfamilias 28.& tot.tit.De reb.autor.iudic possid.*
3. Cùm ea quæ de nouo emergunt nouo indigeant auxilio *l.de ætate 11.§.ex causa D.de interrog.in iur.faciend.*
4. *l.fideicommissum 78.de leg.1.l.imperator 70.in princip.de legat.2.l.si legatarius 8.in princ.de legat.3.*
5. *l.Titia cùm testamento 34.in princip.*vbi Bart.*de leg.2.l.pater 29.§.1.eod.*

6. *l.Modestinus aliàs l.si adimendo 19.D.de adim.legat.*
7. *l.si ab eo 9.De vsufr.legat.l.Titia 19.in princ.de ann.leg.l.Stichus 20.§.Titia de aliment.legat.*
8. *Arg.l.cùm hereditate 55.l.si minor 61.D.de acquir.hered.* Excipe casum *l.si mulier 31.D.de minor.*
9. *l.si serui 56.de leg.1.l.1.§.si quis sub condicione D.vt legat.nomin.cauent.* Vide Guid.Pap.*quæst.96.num.3.vers. & confirmatio.*
10. *l.cùm filius 76.§.heres meus de legat.2.l.1.de præstipulat.* Scripsi *lib.3.Coniect.cap.1.*
11. *l.1.de condict.sin.causa l.2.3.4.& 5.D.de condict.indeb.*
12. Andr.Tiraq.omnium fusissimè *in tract.Cessante causa.*

DEFINITIO II.

In contractibus multum differt modus à condicione, sed non in vltimis voluntatibus cùm modus est causa finalis dispositionis.

INter modum & condicionem ea præcipuè differentia est quod condicio actum suspendit, modus non suspendit.[1] Sed in contractibus potissimùm ea differentia locum habet.[2] Nam in vltimis voluntatibus parum differt modus à condicione, cùm modus causa finalis est dispositionis:[3] quod toties euenire intelligitur, quoties modus fauorem respicit testatoris aut alterius quàm eius cui onus iniunctum fuit.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin.25.& 26.De fideic.supr.

1. *Not.in rubr.C.de donat.quæ sub mod.vel condic.fiunt, & in l.cùm ab eo 41.D.de contr.empt.*
2. An scilicet onus iniunctum sit per formam modi an per formam condicionis Bart.*in l.quibus diebus 40.§.vlt.De condic. & demonstr.arg.d.l.cùm ab eo.*
3. Cravet.*cons.59.incip. Petrus Pollardi nu.4.* Vide Bald.*in l.generaliter col.5. vers.modò circa prædicta C.de episc.& cler.*
4. Idem Cravet.vbi suprà post alios multos quos citat.

DEFINITIO III.

Ex sola oneris iniuncti ratione non præsumitur quis vocatus, nisi antecedentis necessitas ita suadeat. Et quando ex coniecturis masculi onerati, vocati quoque censeantur.

SI instituta vel substituta sit filia ea lege vt qui primus ex ea nascetur masculus cogatur ferre nomen, & arma testatoris,[1] non idcirco primus masculus post matrem substitutus videtur, Sed matri potiùs, quæ instituta vel substituta fuit, iniunctum grauamen vt non aliter ipsa eiúsve heres quisquis ille sit hereditatem testatoris retinere possit quàm si primus masculus nomen & arma induat testatoris.[2] Non enim ex eo solo quod onus alicui iniunctum est, honoratus credi debet,[3] præsertim cùm onus tale est quod à bonorum causa & acquisitione sit separatum, nec in necessarium antecedens requirat vt bonorũ acquisitio præcesserit.[4] Quale illud certè est de quo tractamus. Quid enim commune habet nomen familiæ, cum bonis testatoris? An non vtrumque subsistere potest, vt & mater hereditatem ex testamento sine onere fideicommissi possideat, & eius filius nomen ferat testatoris?[5] Nec aliud erit tametsi testator iusserit vt defuncto priore masculo subsequens masculus eodem ferendi nominis onere adstringatur. Eamque substitutio in onere potiùs quàm in bonis facta videbitur,[6] Si aliud nihil sit, ex quo possit colligi voluntatem testatoris illam fuisse vt masculi ad fideicommissum vocarentur.[7] Potest autem non improbabilis videri coniectura illa voluntatis vt masculi quibus iniunctum est onus ferendi nomen & arma testatoris pro vocatis habeantur, si in eodem testamento positi sint in condicione, maximè verò si sub nomine masculorum.[8] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.10.De condic.insert.

1. Alioqui ferret nomen & arma patris sui non aui materni *l.pen.D.de agnosc.liber.l.1.in fin.D.de iur.immunit.*
2. Nihil enim vetat instituí quem vel substitui sub ea condicione quæ non sit in ipsius potestate & quæ ex alterius voluntate vel ex casu pendeat *l.4.& 5.D.de hered.instit.l.vlt.D.de condic.inst.& pass.ill.tit.Et tit.De condic.& demonstr.*
3. Alioqui numquam locum haberet quod dici solet, Ei qui non fuit honoratus nullum onus iniungi posse *l. ab eo 9.C.de fideic.l.si fuerit 6.§.1.de leg.3.* si quisquis oneratus esset hoc ipso vocatus & honoratus censeretur.
4. Aliud enim esset si onus in necessarium antecedens præsupponeret honorem vt *in l.denique 8.§.interdum D. de pecul.legat.l.Titia Seio 87.§.Seia libertis de leg.2.*
5. Potest si quidem talis esse testator cuius nomen ferre honor sit potiùs quàm onus *l.sed sciendum 7.* vbi glos. & alij D.*ad SC.Trebell.* Denique ex diuersis nihil inferri potest *vulg.l.Papinianus 20.D.de minor.*
6. In fauorem scilicet matris quæ fuit instituta vel substituta sub hac condicione, Vt ea per aliquem ex masculis impleta posset mater admitti ad institutionem vel substitutionem. Alioqui cùm condiciones implendæ sint in forma specifica nihil prodesset agnosci onus à secundo masculo, quod esset iniunctum primo *arg.l.qui heredi 44.l.Maurus 55.& pass. de condic.& demonstr.*
7. Cùm placeat etiam ex nudis coniecturis fideicommissum induci posse *l.pen.de leg.1.l.cùm proponeretur 64.de leg.2. l.fideicommissa 11.§.item si quis de leg.3.l.heredes mei 57.§.cùm ita D.ad SC.Trebell.*
8. Secundum ea quæ ex communi interpretum nostrorum opinione disputauimus *Defin.1.& 3.supr.De fideic.*

TIT.

TIT. XXIII.

De condic. insert.

DEFINITIO I.

Substitutis per fideicommissum masculis ex familia non presbyteris, non auffertur fideicommissum ei qui condicionis euenientis tempore non fuit presbyter, licèt postea factus sit.

PRater herede instituta sorore substituerat per fideicommissum post sororis mortem liberos masculos qui ex ea nascerentur, hac tamen adscripta condicione Vt si presbyteri essent succedere ex fideicommisso non possent. Quærebatur, An si quis ex iis liberis ad fideicommissum admissus postea presbyter factus esset fideicommissi commodo priuari deberet. Placuit non debere propterea quòd testamenti verba ad id tempus relata viderentur, quo fideicommissi casus & condicio euenisset.[1] Itaque causam illam finalem semel extitisse sufficiebat, vt in perpetuum actus subsisteret.[2] Quò pertinet quod vulgò nostri ex grammaticorum præceptis iactitant, Qualitatem verbi regulari secundum tempus verbi aut participij cui iungitur.[3] Alioqui dicendum esset eum qui agniti fideicommissi tempore presbyter non esset, non aliter admittendum fore quàm si caueret, quòd numquam presbyter fieret. Inducta in eam rem Muciana cautione quæ in condicionibus negatiuis locum habere solet:[4] Quod tamen pessimi sanè esset exempli & contra bonos mores.[5] Accedebat quod fideicommissum non sub ea condicione negatiua relictum proponebatur *si non erunt presbyteri* sed facta demonstratione præsentis temporis euenientis fideicommissi hoc modo *omnibus qui non sint presbyteri*, vt proinde nihil obstaret quominùs deberetur fideicommissum ei qui tunc presbyter non reperiretur.[6] Postmodum verò adimi propter adeptam sacerdotij dignitatem, non solùm iniuriosum esset,[7] verùm etiam præter mentem testatoris qui sicut sacerdotes ad fideicommissum vocatos esse noluerat, ita eos acquisitum fideicommissum non ademerat.[8] Aliud enim est, non dare, aliud adimere.[9] Quare ad rẽ non pertinebat quod contrà obiiciebatur Condicionis negatiuæ vim illam esse vt immutabiliter impleri debeat.[10] Id enim ad eas condiciones pertinet quę futurum tempus respiciunt non ad demonstrationes in præsens aliquod tempus relatas.[11] Quod autem habet antiqua iuris regula, Non valere actum qui ad eum casum peruenit à quo incipere non potuit,[12] toties verum non est quoties actus ille iam perfectus semel & absolutus fuit.[13] Denique condicionem alioquin odiosam & quæ non solùm libertatis ius quodammodo infringeret,[14] sed etiam religionis fauorem labefactaret[15] interpretatione temperandam potiùs quàm adiuuandam esse visum est.[16] *Ita Senatus* Cal.Decembr.1588.

1. Est enim generale vt in dispositionibus condicionalibus tempus euenientis condicionis spectari oporteat *l.interciditi 59.l.eum qui post apertum 104.De condic.& demonstr.*
2. Bald.*in l.si quis heredem 7.C.de instit.& substit.*
3. Bart.& Castr.*in l.substitutione 33.& l.ex facto 43.de vulg.& pupill.substit.* Vide text.elegantem *in l.cùm pater 77.§.cùm inter de leg.2.*
4. *l.Muciana 7.vbi not.D.de condic.& demonstr.*
5. Quia retraheret ab electione vitæ contemplatiuæ Bart.*in l.si ita quis 8.is cui de leg.2.& cons.1.incip. Parmensis quidam num.2.* Dec.*cons.259.* incip.*visis his* post Alexandr.*cons.18.vol.1.* Cravet.*cons.132.* Boer.*quæst.354.* Didac. Couarr. *lib.1. var.resolut.cap.19.num.8.* Itaque videtur hic casus esse ex eorum numero in quibus cautio Muciana hodie sublata est *l.2.* vbi DD.*C.de indict.viduit.tollend.*
6. Sufficit enim qualitatem adfuisse eo tempore quo adesse debuit, nec semper adesse illam necesse est. De quo vide Bald.*cons.57.vol.2.*
7. Tanquam quod esset in pœnam eius quod piè & honestè factum esset, An enim pœna an condicio, an translatio sit ex defuncti voluntate apparet *l.2.D.de his quæ pœn.caus.relinq.*
8. *Arg.d.l.cùm pater 77.§.cùm inter de legat.2.*
9. *l.1.§.penult.D. de his quæ in testam.dolent.* Adde quòd multa facta tenent quæ fieri prohibentur *l.patre furioso 8. De his qui sui vel alien iur.sunt.*
10. *l.quicquid 99.§.1. De verbor.obligat.*
11. Vide addit.ad Bart.*in d.l.2.C.de indict.viduit.tollend.*
12. *l.quia in eum casum 16.D.ad leg.Aquil.l.pro parte 11.D.de seruit.*
13. *l.penult.§.vlt.* vbi latè Bart.& post eum cæteri *D.de verb.oblig.l.in ambiguis 85.§.1.De regul.iur.*
14. Quod sanè odiosum est *l.Titio centum de condic.& demonstr.*
15. Summa enim est ratio quæ pro religione facit *l.sunt personæ 43.de relig.& sumpt.funer.*
16. *l.cùm quidam 19.de liber.& post.l.hoc modo 64.in fin.D.de condic.& demonstr.*

DEFINITIO II.

FIdeicommissum alicui iniunctum sub ea condicione *si sine liberis decesserit* per liberos naturales excluditur,[1] nisi legitimorum mentio adiecta sit,[2] si non ex testantis dignitate aliísve coniecturis probabilibus appareat de contraria eius voluntate.[3] Non idem est, si legitimos tantùm liberos grauatus heres reliquerit,[4] quia de iis sensisse testator non intelligitur:[5] De spuriis multò minùs ne alioqui heredem ad delinquendum inuitasse videatur.[6] Quòd si liberi sub legitimorum demõstratione in condicione positi sint, nihil causæ est cur non pro legitimis haberi debeant, qui ritè sunt legitimati.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l.ex facto* 17.§.*si quis rogatus* 1.D.*ad SC.Trebell.l.cùm pater* 77.§.*volo l.Lucius* 88.§.*Dama de leg.*2.*l generaliter* 6.§. *cùm autem* vbi Bart.C.*de instit.& substit.*

2. Quæ ideo nimirum solet adiici vt qui naturales tantùm erunt,non etiam legitimi excludantur,quia pluribus cõ dicionibus coniunctim adscriptis omnium concursus copulatiue requiritur *l.si heredi plures* 5.*D.hoc tit.De condic. instit. l.cùm pupillus* 78.§.*de condic.& demonstr.*

3. *d.*§ *si quis rogatus* 1.*& not.in d.*§.*cùm autem.* Præsertim verò per Bart.*in dict.*§.*si quis rogatus.*

4. *l.si ita quis* 51.§.*is cui in tempus de legat.*2.*l.fideicommissum* 76.*de condic.& demonst.*

5. Quia condicionum verba naturaliter & vere non ciuiliter & fictè sunt intelligenda *l.qui heredi* 44.*l. Mœuius* 55. *eod.tit.*In condicionibus autem voluntas testatoris maxime dominatur *l.in condicionibus* 19.*l.pater Seuerianam* 101. *in pr.* &§.1.*eod.*

6. Siquidem spurios eos appellare solemus qui nati sunt non ex concubina sed ex damnato coitu. Dixi *in tit. De natur.liber.supr.*

7. Omnes enim legitimati sunt legitimi licèt non omnes legitimi sint legitimati.Apostill.ad Bart.*in dict.*§.*cùm autem.*Guid.Pap.*decis.*482.Adde *l.vlt.*D.*de iur.delib.*

DEFINITIO III.

Liberi eius qui propter sacerdotium exclusus est à fideicommisso non eo minùs admittuntur si antè susceptí sint.Multo magis faciunt deficere condicionem fideicommissi.

EXclusis à fideicommissi iure per condicionis verba presbyteris, non ideò tamen excluſi videbuntur liberi ex eo susceptí,qui postèa presbyter factus sit.[1]Nam si presbyteratus dignitas superueniens,quæ iuris fideicommissi ius non adimit,[2] multò minùs nocere debet liberis iam antè susceptis.[3] Neque enim nouum est, vt plus iuris habeat filius quàm parens,[4] Nimirum si non eadem in vtroque ratio sit exclusionis.[5] Illud sanè facilius quis admittat, per liberos presbyteri antè sacerdotium susceptos excludi fideicommissarium, qui à patre presbytero facto non excluderetur,[6] Solam enim fideicommissi condicionem deficere satis est ad excludendum fideicommissarium, tametsi aliquid sit quod prohibeat ne is ipse per quem condicio deficit admitti possit. [7] Planè nulla condicione adscripta constat non tantùm per sacerdotium non extingui ius substitutionis,at neque per ingressum religionis, nisi vno illo casu quo appareat testatorem de bonis in agnatione & familia conseruandis cogitasse. [8] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Nec enim medium est inhabile cùm ponamus susceptos istos ex eo qui nondum eo tempore erat presbyter.
2. Vt diximus *Defin.*1.*supr.arg.l.cùm pater* 77.§.*cùm inter de leg.*2.
3. *arg.l.filiam* 9.*D.de Senator.l.*2.*C.de libert.& eor.liber.*
4. Quamuis regulariter aliud sit *l.si viua matre* 3.*& ibi not.C.de bon.matern.*
5. Marian.Socin.eleganter *cons.*2.*vol.*3.
6. Scilicet cùm presbyteri à fideicommisso excluſi sunt vt in proposita specie. Admittuntur enim hoc casu liberi nõ ex persona patris sed ex propria,& ab auo non à patre *l.*3.*D.de interd.& releg.*
7. *l.filiusfamilias* 114.§.*cùm quis erit de legat.*1.
8. Francisc.Mantic.*De coniect.vlt.voluntat.lib.*8.*ti.*12.*num.*25.post Crauet.*cons.*152.*num.*2.

DEFINITIO IV.

Qualitas masculinitatis posita in priore substitutione non censetur repetita in posteriore si sit diuersa qualitas substitutorum magis & minùs dilectorum.

QVod priore substitutionis parte masculi soli in condicione positi sint,facere non debet, vt in sequenti ea masculinitatis,vt aiunt qualitas repetita semper intelligatur, si non vrgeat probabilis & euidens coniectura voluntatis ad exclusionem fœminarum.[1] Itaque si cùm primo loco substituti essent quidam de familia, ob eámque causam de liberis masculis concepta condicio ne per fœminas deficeret,[2] posteriore loco substituti proponantur extranei sub ea condicione, Si persona grauata sine liberis moreretur, apparet ex diuersa substitutorum qualitate non posse videri masculos in condicione positos, quòd non sit verisimile voluisse testatorem prohibere ne filiæ ab intestato saltè præferrentur substituto extraneo,[3] tametsi fœminas prioribus ex familia substitutis præferri noluisset. [4] Eadem ferè ratio facit, vt si masculi soli sint substituti, non idcirco tamen condicio adscripta *si sine liberis* de solis masculis intelligi debeat,[5] quia fieri potest vt fœminas fideicommissum inuitare testator noluerit,at saluum voluerit iis esse ius legitimæ successionis ab intestato ad exclusionem fideicõmissarii.[6] *Ita Senatus* ibidem.

1. Maximè si excluſæ sint fœminæ non tantùm per adiectam mentionem masculorum,sed etiam per dictionem taxatiuam *duntaxat* positam in præcedenti substitutione Bart.*in l.Lucius col.pen.vers.sed quæro circa hoc de pulchra quæstione.*vbi latè Alex.& DD.*de vulg.& pupill.substit.* Alex.*in l.coheredi* 41.§.*qui discretas eod.& cons.*66.*lib.*2.Crauet.*cons.vlt. num.*5.*arg.l.qui filiabus* 17.*de leg.*1.Idem Bart.*in l.cùm ita de condic.& demonstr.*
2. Hoc enim casu fœminæ non excludunt fideicommissum.Socin.& alij *ad l.cùm auus* 202.*de condic.& demonstr.*
3. *Arg l.cùm acutissimi* 30.*C.de fideic.l.vel singulis* 37.*de vulg.& pupill.substit.l.Lucius* 85.vbi glos. communiter approbata in verb.*præsulit D.de hered.instit:*
4. Studio scilicet conseruandorum in familia bonorum quantum fieri posset,quia non possunt conseruari per fœminas aut per descendentes ex fœminis *l.*1.*in fin.de iur.immunit.l.pronunciatio* 195.§.*vlt.de ver signific.*
5. Nisi posterior clausula iuncta sit præcedenti in qua mentio facta fuerat masculinitatis per copulam *&* quæ dicitur repetitiua præcedentium omnium qualitatum Bart.*in l.Seie* 5.*Caio de instruct.& instrum.legat.l.in reperendis de legat.* 3. Aut nisi ex coniecturis appareat testatorem iis ipsis substituisse quos vocauerat vt relatio facta sit cum omnibus suis qualitatibus *vulg.l.esse toto* 77.*D de hered.inst.* Alex.*cons.*9.*num.*10.*vol.*1.Decius *cons.*291.incip.*visis & diligenter num.* 6. *vers his præmissis.*
6. *arg.d.l.vel singulis* 37.*de vulg.& pupill substit.Glos.in d.l.Lucius* 85.in verb.*præsulit.*De *hered.inst.*

DEFI-

DEFINITIO V.

Condicionis nomen quando sumatur pro modo,& quando modus pro condicione.

SI quid tibi testamento datum aut contractu promissum sit sub ea condicione, quomodo notarij plerumque loqui solent, vt hoc vel illud facias, non tam condicio inserta quàm onus iniunctum modúsque adiectus videbitur.[1] Non enim ex figura verborum æstimanda & discernenda condicio. est, sed ex eorum vi & potestate,[2] quam sola testatoris aut contrahentium voluntas inducit: [3] Quamquam si quis ad figuram verborum respicere volet,ea placet obseruatio quam nostri tradunt, Vt condicio per particulam *si* modus per *vt* concipiatur. [4]In testamentis tamen & vltimis voluntatibus minùs interest quàm in contractibus an condicio sit an modus. [5]*Ita Senatus* sæpiùs.

1. Bart.*in l.quibus diebus* 40.§.*vlt.num.*5.*de condic.& demonstr.ex l.*2.§.*vlt.de donat.l. Mœuia* 44.*de manum. testam.* Condicionem enim notarij in hac formula sumunt pro lege & pacto vt *in l.ea condicione* 14.C.*de rescind.vendit. & alibi pass.*
2. Multum tamen interdum refert an figura condicionis expressa sit an non *vt in l.in ratione* 30.§. *tametsi* D. *ad leg. falcid.*
3. *l.in condicionibus* 19.*in princip.&* §.1.*&* 2.*l.pater Seuerianam* 101.*in princip.&* §.1.D.*de condic.& dem.*
4. Ita enim vulgo nostri *ad l.cùm ab eo* 41.*per ill.text.de contr.empt.*
5. Grauet.*cons.*59.incip.*Petrus Pollardi num.*4.Dixi *Defin.*2.*sup.de his quæ sub mod.leg.vel fideic.relinq.*

DEFINITIO VI.

Qui controuersiam alicui mouere prohibitus est,nihil ab eo per transactionem accipere potest eo nomine,in dubio tamen credendus est accepisse pro aliis iuribus si quæ sint.

CVi legatum,aut quid aliud testamento relictum est sub ea condicione,Si heredi controuersiam non fecerit,[1] contrà voluntatem fecisse videtur si post agnitum quoque legatum ratúmque habitum iudicium defuncti, pecuniam ab herede litem metuente per speciem transactionis acceperit. [2] Quid enim refert an legatarius pro omni iure quod aduersus heredem habere poterat,aliquid consecutus sit,An verò iura sua, quæ habere poterat exegerit? [3] Nisi quòd priore casu minùs accipit, tanti nimirùm æstimans iura sua quæ pluris vtique esse potuerunt.[4] Aut quid interest, An ius habuerit necne mouendæ aduersus heredem controuersiæ?[5] Siquidem tritum illud est, Condicionis verba naturaliter intelligenda esse nec tam ad ius quàm ad factum referenda.[6] Neque dubitandum est, quin ea testatoris in proposita specie voluntas fuerit, vt heredem suum ab omni litis metu & incommodo liberaret.[7] Planè,si quid aliud fait quod legatarius pro suo iure aut ex eo ipso testamento aut qua alia ratione saluo testatoris iudicio petere potuerit idipsum transactione remissum aut potiùs accepta quantitate æstimatum perceptúmque intelligetur,vt in dubio ea capiatur interpretatio quæ fauorabilior est. [8] Non enim facilè quisquam credendus est impugnare velle defuncti iudicium quod semel agnouerit,[9] præsertim si ex eo maius damnum passurus sit.[10] Cæterùm si legatario per quem aliquid contra testatoris voluntatem factum est heres vltrò pepercerit pœnámque remiserit, impunitum erit factum legatarij,[11] si non interfit alterius,cui nocere facto suo heres non potuerit.[12] *Ita Senatus* in causa D.Ioannis Claudij de la Roche Senatoris,contra Franciscam Losam 8. Id.Mart.1591.

1. Quemadmodum etiam interdum heres damnatur ne controuersiam alij faciat *vt in l.pen.*D.*de liber.legat.*
2. Transactio enim præsupponit controuersiam vel motam,vel saltem mouendam *l.*2.*C.de transact.l.in summa* 65.§. 1.*D.de condict.indeb.*
3. Priore si quidem casu fit quædam veluti compensatio quæ pro solutione & petitione est *l.si debitor* 4.*D.qui potior. in pignor.hab.l.amplius non peti* 15.*D.rat.rem haber.*
4. *arg.l.*4.§.1.*de alien.iudic.mut.caus.fact.l.imperator* 70.§.*si centum de legat.*2.
5. *l.nuda* 5.*C.de contr.& committ.stipulat.l.pacto conuento* 15.D.*de transact.*Guid.Pap.*quæst.*377.*n.*2.
6. *l.qui heredi* 44.*l.Mœuius* 55.*de condic.& demonstr.*
7. Nam & metus litis hoc casu tantùm potest quantum lis ipsa *d.l.*2.*C.de transact.*
8. Ne scilicet pœna priuationis incurratur quæ semper odiosa est.
9. Quia nec potest id iure facere etiamsi maxime velit nec inducere diuisionem voluntatis *l.*4.5.*&* 6.*de legat.*2.
10. Nemo enim creditur velle damnum pati & iurium suorum iacturam incurrere *vulg.l.cùm de indebito* 25. D. *de probat.*
11. Pœnam siquidem remittere potest is cuius solius interest *l.vlt.de eo quod cert.loc.l.de lege* 6.§.*vlt.&* §.*seq.*D.*de legat. commiss.*
12. *l.*1.*de alien.iud.mut.*

DEFINITIO VII.

Factum decessoris nocet successoribus etiam ex propria persona venientibus, si ex eo facto defecit condicio sub qua successores fuerant vocati.

QVi centum tibi legauerat pro iuribus omnibus quæ aduersus heredem habere potuisses, idem te tuósque liberos scripto heredi substituerat,si is sine liberis moreretur:sed ea lege adiecta & condicione vt si qua per te controuersia heredi fieret, irritæ essent, & pro non scriptis substitutiones quas in tuam tuorúmque vtilitatem feciſſet.Placuit si quid contra voluntatem feceris nocere id debere non solùm tibi sed etiam tuis successoribus,[1] licèt ex propria persona fideicommissum persequentibus. [2] Nec magis absurdum hoc casu videri potest vt factum tuum liberis tuis noceat, quàm si fideicommissum iis datum aut ademptum esset sub ea condicione, Si tu heredi aliquid dedisses aut nõ dedisses.[3] Condicionẽ enim nihil prohibet in vnius persona concipi,vt in alterius commodum aut incommodum vel implea-

tur, vel deficiat, ſicut euenirent legatis tibi centum ſi Titius Capitolium aſcenderet.[4] Diuerſum eſſet ita concepta condicione, Si neque per te, neque per tuos liberos heredi controuerſia moueretur. Etſi enim vna condicio eſt pluribus perſonis impoſita, prodeſſe tamen eam implenti placuit, nocere non implenti.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Ita nimirum faciente voluntate teſtatoris qui ſubſtitutiones in tuorum fauorem factas voluit eſſe irritas ſi quid tu faceres contra voluntatem, quia nec eos ſubſtitui erat niſi tui contemplatione, *vtin l. filiofamilias 42. de cond. & demonſtr.*
2. Quamuis dici ſoleat ſucceſſoribus ex propria perſona fideicommiſſum petentibus non nocere factum deceſſoris, etiam cui extiterint heredes, neque hoc caſu locum eſſe legi *cùm à matre C. de rei vindicat.* Oſaſc. Cacher. *deciſ. Pedem.*
3. Quo caſu eſſet in tua poteſtate facere vt condicio deficeret *l. nonnumquam 52. de condic. & demonſtr.*
4. *l. ſi quis Sempronium 68.* vbi eſt textus elegans *D. de hered. inſtit.*
5. *l. ſi plures 6. C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Stipulatio legatorum & fideicommiſſorum nomine interpoſita eaſdem recipit condiciones quas actio ex teſtamento.

CVm ius legati aut fideicommiſſi ex teſtamento competentis in ſtipulationem transfuſum eſt, ſi diem aut condicionem teſtator adſcripſerat quæ in ſtipulatione omiſſa ſit, eaſdem tamen condiciones ſtipulationi ineſſe credendũ eſt quæ teſtamento inerant.[1] Eſt enim hæc ſtipulatio ex earũ numero quas cautionales vocant, quarum proprium & ſingulare ius illud eſt vt actionum quas nouant & perimunt naturam induant, vicémque repræſentent:[2] Propter quam cauſam inſtar actionum habere dicuntur.[3] Proinde ſi qua exceptio agenti ex teſtamento obiici potuiſſet, eadem agenti ex ſtipulatu rectè obiicietur.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *l. 1. §. ſi quis ſub condicione 14. D. vt legat. nom. cauent.*
2. *l. 1. §. cautionales D. de prætor ſtipulat.*
3. *l. actionis verbo 37. D. de oblig. & action. l. ſed & hæ 35. §. non ſolum D. de procurat.* Scripſi *lib. 3. Coniect. cap. 1.*
4. *d. §. ſi quis ſub condicione* Ergo & obiici poterit de non implemento modi quia in vltimis voluntatibus modus pro condicione habetur *l. 1. vbi gloſ. penult. C. de his quæ ſub mod.* Dixi *Def. 5. in fin. ſupr.*

DEFINITIO IX.

Legatum pro dote tacitam condicionem nuptiarum habet ſi factum ſit ab extraneo, Secus ſi ab aſcendente. Et ideo poſteriore caſu tranſmittitur, priore non item.

LEgatum dotis cauſa ab extraneo relictum tacitam condicionem [1] habere intelligitur ſi nuptiæ ſequentur,[2] cùm nec dos eſſe poſſit ante matrimonium,[3] Niſi dies nuptiarum non tam legato quàm legati ſolutioni dictus ſit.[4] Nihil enim commune habet tempus ſolutionis cum iure obligationis:[5] Quod ſi non ab extraneo ſed à patre legatum tale relictum proponatur, diuerſo vtique iure cenſebitur vt tacitam condicionem habere nullã videatur, quia nec expreſſam admitteret,[6] cùm legitimæ loco ſit.[7] Proinde filiâ ante nuptias defunctâ tranſmittetur legatum ad quoſcunque filiæ heredes, quod alioqui non tranſmitteretur: quia legitimæ petendæ ius in heredem tranſmittatur,[8] at legatum condicionale non item.[9] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 12. Sup. de legat.

1. *l. Titio 71. §. Titio genero de cond. & demon.*
2. Itaque non ſufficiet puella ad nubilem ætatem perueniſſe *l. ſancimus 24. C. de nupt.* ſicut nec ſufficeret eſſe illam traductam ad domum ſponſi, ibíque defunctam ſi ad nubiles annos nondum peruenilſet *l. pen. §. fin.* vbi Bald. *D. quod falſ. tutor. autor.* Boer. *queſt. 22. num. 37.*
3. *l. 3. D. de iur. dot.* Cranet. *conſ. 101. n. 1.*
4. *l. ex his verbis 5. C. quand. dies legat. ced.*
5. *arg. l. 1. D. qui potior. in pign. hab.*
6. Quod enim expreſſe fieri non poſſet cur tacitè factum credatur?
7. Imputatur enim dos in legitimam, & ſuccedit loco legitimæ ſecundum noſtros qui iſta confundunt ad *l. quoniam nouella 29. C. de inoff. teſt.* certum autem eſt legitimam neque diem recipere neque condicionem *l. quoniam in prioribus 32. eod. tit.*
8. Dummodo non ſit petenda per querelam inofficioſi non præparatam *l. ſi quis filium 34. eod.*
9. *l. 4. 5. & paſſ. D. quand. dies leg. ced. l. ſi cui legetur 49. §. hoc autem legatum de legat. 1.*

DEFINITIO X.

Si ſubſtitutionis verba ſint apta comprehendere filias non facilè capienda eſt interpretatio quæ illas excludat licèt in aliis partibus teſtamenti facta ſit mentio maſculorum.

COndicio illa ſi ſine liberis quæ in fideicommiſſis plerumque adiicitur deficit proculdubio ſi is qui rogatus eſt ſuperſtite filia deceſſerit.[1] Nam & ſufficeret ſupereſſe liberos ex filia, etiam prædefuncta.[2] Sed tamen aliquando accidit vt dubitationi locus eſſe poſſit, An qui liberos ſimpliciter in condicione poſuit, de maſculis tantùm ſenſiſſe videatur: Nimirum ſi ex aliis teſtamenti verbis ea capi poſſit coniectura voluntatis.[3] Quid enim ſi teſtator in inſtitutione proprias filias excluſerit, ſolóſque maſculos heredes inſtituerit? Cur non filiorum quoque filias quas haud dubiè tanquam remotiores minùs dilexit,[4] excludere voluiſſe credatur, in fauorem præſertim filij primi gradus & maſculi & ſuperſtitis?[5] Siquidem

quidem dici ſolet ſumendam ex inſtitutione interpretationem ſubſtitutionis, videríque teſtatorem eos in ſubſtitutione præcluſiſſe quos prætulit in inſtitutione ac eundem inter ſubſtitutos quem inter inſtitutos ordinem ſeruaſſe.[6] Sicut & illud verum eſt nunquam moliorem eſſe debere condicionem perſonæ quæ fuerit minùs dilecta.[7] Quid item ſi appareat teſtatorem habuiſſe rationem conſeruandi in familia patrimonij?[8] Finge in eum caſum quo ſcripti maſculi ſine liberis morerentur, ſubſtitutas quidem filias, ſed ea lege vt qui primus ex ipſis maſculus naſceretur, deinde ſecundus & ſic deinceps alius atque alius nomen & arma familiæ deferret?[9] Quid rurſum ſi ſubſtitutus nõ ſit extraneus, ſed ex liberis & deſcendentibus?[10] Nam extraneo ſubſtituto vtique difficilius eſt credere vt hereduni præſertim filiorum filiabus præferre illum teſtator voluerit.[11] Quod in ſubſtituto vno ex liberis aut nepotibus, maximè quem conſtet magis dilectum fuiſſe quàm liberos in condicione poſitos, minùs mirandum eſſet.[12] Nec ſanè deſunt qui hanc diſtinctionem probent.[13] Quid denique ſi ex contractibus ab eodem teſtatore inter vnos initis appareat ſic eum exiſtimaſſe vt ex maiorum ſuorum teſtamentis ſoli maſculi ad ea bona vocari deberent, quæ ipſe à maioribus accepiſſet?[14] Cur non ei interpretationi quam teſtator ipſe fecerit, ſtare heredes cogantur? Aut ſaltem pati, vt ex enunciatione illa, voluntatis coniectura capiatur?[15] *Senatus* tamen etiam omnibus ſupraſcriptis circumſtantiis concurrentibus pronunciauit. Defuncto filia ſuperſtite altero ex maſculis heredibus nullum fideicommiſſo locum eſſe. Nam cùm liberorũ appellatio filias æquè ac maſculos comprehendat, verba ſanè repugnabant, à quorũ propria ſignificatione non aliter recedi oportuit quàm ſi contraria euidenter eſſet voluntas teſtatoris.[16] Etſi autem conſtat in fideicommiſſis interpretandis habendam præcipuè rationem voluntatis,[17] Eam tamen voluntatem ex teſtamenti verbis colligi neceſſe eſt, & quidem ex iis quæ diſponant.[18] Nec facilè quiſquam credendus eſt voluiſſe quod non dixerit,[19] Ne aliter poſito iure vagentur omnia in incerto, ac cuique libertum ſit pro arbitrio ſuo defuncti hominis voluntatem eiuſmodi commentis in vltram velit patrem detorquere.[20] Neque rurſum probabile erat voluiſſe auum neptem ex filio poſtponi patruo in patris portione, Ne ipſi filio in ea portione inſtituto feciſſe videatur iniuriam ſi ita heredem eum ſcripſerit vt non poſſit filius in iis ipſis bonis quæ à patre habuit, filiam heredem relinquere. Hæc enim illa eſt pietatis cõiectura quæ Papinianũ mouebat vt condicionẽ hanc *ſi ſine liberis* etiam tacitam & ab auo prætermiſſam ſupplẽdam putaret.[21] Denique verba illa enunciatiua quibus teſtator extra teſtamentum & diſponendi voluntatem vſus proponebatur ad alium finem & vt ſibi ſuiſque heredibus prodeſſet potiùs quàm vt ſeipſum fideicommiſſo obſtringeret aut ſibi ſuiſve bonis vel heredibus legem diceret non poterant obligare heredes quominùs nullum in iis bonis fideicommiſſum relictum eſſe poſſent dicere.[22] Præſertim cùm idem ille qui eiuſmodi verba enunciatiua protulerat poſtea teſtatus inter liberos ita ſubſtitutionem concepiſſet, vt non minùs de filiabus quàm de maſculis ſenſiſſe videri deberet.[23] *Ita Senatus* in cauſa D. Guillielmi Onciaci D. de Cognac tunc Senatoris integerrimi & eruditiſſimi, nunc Præſidis meritiſſimi & D. de Maillac conſentientibus omnium votis 4. Cal. Febr. 1594.

1. *l. non eſt ſine liberis 148. de verb. ſignific.*
2. *l. 1. C. hoc tit.*
3. Cùm vna pars teſtamenti per aliam poſſit & debeat declarari *l. qui filiabus 17. l. ſi ſeruus plurium 50. §. vlt. de legat. 3. & quæſitum 12. §. Papinianus antepen. D. de inſtruct. vel inſtrum. legat. l. virum 23. D. de hered. pet.*
4. Nam quo quis remotior eſt à teſtatore, eò minùs dilectus fuiſſe præſumitur *l. omnia 32. aliàs l. cùm ita §. in fideicommiſſo de legat. 2. l. vlt. & ibi not. C. de verb. ſignific.*
5. Eiuſdémque heredis inſtituti, cuius cauſa omnium fauorabiliſſima eſſe ſolet *l. Titia cùm teſtamento 34. §. qui inuita de leg. 2.* iunct. *l. Sempronius 47. eod.*
6. *l. fin.* vbi Bart. *D. ad SC. Treb. l. 1. C. de impub. & aliis ſubſt.* Not. Socin. *in l. ſi is qui ducenta num. 4. de reb. dub.* Alex. *in l. coheredi 41. §. qui diſcretas de vulg. & pupill. ſubſt. & conſ. 63. lib. 2.* Paul. Caſtr. *in l. 1. C. hoc tit. & conſ. 409. lib. 2.* Barbat. *inter conſil.* Alex. *conſ. 52. lib. 4.* Corn. *conſ. 265. lib. 4.* Dec. *conſ. 270.*
7. Idem Bart. *in d. l. vlt. ad SC. Trebell.* Curt. ſen. *conſ. 151. col. 4. verſ. probantur prædicta.* Corn. *conſ. 146. col. 2. lib. 4.* Curt. iun. *conſ. 48. col. 8. verſ. accedit num. 6.* Text. *in l. Publius 36. §. 1. de cond. & demonſtr.*
8. Hoc enim caſu qualitatem maſculinitatis in vna parte teſtamenti appoſitam in aliis repetitam videri placet Bart. *in l. Titia §. vlt. de leg. 2.* Bald *in l. quemadmodum §. hæc verba ad leg. Aquil. & in l. inciuile D. de legib. Ex l. qui non militabat §. 1. de hered. inſt. l. 3. §. filius inter medias de liber. & poſt. l. legatorum 33. §. qui plures de leg. 2. l. quæſitum 78. §. 1. de leg. 3.*
9. Alioqui non poſſet nomen & familia conſeruari per deſcendentes ex fœminis *l. 1. in fin. D. de iur. immun. l. pronunciatio 195. §. vlt. de verb. ſign.*
10. Nam liberorum cauſa fauorabilior eſſe ſolet *l. cùm auus 102. vbi not. de condit. & demonſtr.*
11. *l. cùm acutiſſimi 30. C. de fideic.*
12. Qui enim ponitur in diſpoſitione magis diligitur quàm qui tantùm in condicione *l. heredes mei 57. §. cùm ita D. ad SC. Trebell.*
13. Carol. Ruin. *conſ. 140. vol. 2.*
14. Deſideria namque morientium ex arbitrio viuentium colligenda ſunt *l. quoniam 4. C. de natur. liber.*
15. *arg. l. vlt. D. de hered. inſtit.*
16. *l. non aliter 63. de leg. 1.*
17. *l. pen. de leg. 1. cum ſimilib.*
18. *l. Gallus §. 1. de lib. & poſt. l. quidam 46. de hered. inſt. l. Lucius 78. §. tres heredes in fin. ad SC. Treb. l. pater 38. §. pen. de leg. 3.*
19. *l. Labeo 7. De ſupell. leg.*
20. *l. ille aut ille 25. §. cùm in verbis de leg. 3.*
21. *l. cùm auus 102. ac cond. & dem.*
22. Verba enim enunciatiua incidenter & ad aliud prolata & extra teſtamentum non poſſunt probare *l. ex hac ſcriptura 16.* vbi Bart. *D. de donat. l. Diuus 24. De teſt. milit.*
23. Nam etiamſi verba enunciatiua inducerent fideicommiſſum, poſterior tamen voluntas prævalere deberet *l. 3. §. vlt. l. 4. de adim. legat.* Vide Franciſc. Mantic. *lib. 6. De coniect. vltim. volunt. tit. 15. num. 10. & tit. 13. num. 8.* Dec. *conſ. 480. num. 4. verſ. & concluſioni.*

DEFINITIO XI.

Condicio concepta per dictionem collectiuam omnes *debet in omnium personis purificari.*

SVbstitutio facta pluribus in tota hereditate sub ea condicione *si omnes sine liberis decedant* non vindicat sibi locum in portione eius qui solus sine liberis defunctus sit. Sed in omnium personas euenire condicionem necesse est, quæ omnium personas complexa est,[1] *Ita Senatus* in causa sororum Genier 5. Cal. Maij 1594.

1. Dictio enim *omnes* est collectiua, & omnium personas complectitur & ideo verificari debet in omnium personis, Præterquàm in casu *l. heredes mei* 57 *§. cùm ita* vbi omnes notant D. *ad SC. Trebell. & in l. penult.* vbi est text. *C. de impub. & aliis substit.*

DEFINITIO XII.

Fideicommissum relictum sub simplici condicione si sine liberis *deficit superstitibus liberis nec sub duplici condicione datum vnquam præsumitur.*

FIdeicõmisso sub ea condicione relicto, Si quis sine liberis decederet sufficit ad excludendũ fideicommissarium quod relictis liberis decesserit is cui adscripta fuerat condicio,[1] quicquid posteà de liberis contingat.[2] Id est siue liberi illi viuo fideicommissario, siue liberis decesserint siue non, & siue parentis hereditatem agnouerint siue repudiauerint.[3] Semel enim defecta fideicommissi condicio iterùm restitui vt quandocunque existat & impleatur, non potest.[4] Acsanè si condicio ita concepta *si Titius sine liberis decesserit* eam interpretationem admitteret vt illa quoque adiectio subintelligeretur *aut liberi eius sine liberis* non tam interpretatio illa dicenda esset, quàm mera extensio, Nec solùm de casu ad casum, quod in vltimis voluntatibus perrarò quidem sed tamen aliquando admittitur ex identitate vt loquuntur, aut maioritate rationis,[4] sed etiam de persona ad personam, quæ extensio multò difficilius inducitur.[6] Maximè in fideicommissis, quæ tam odiosa sunt vt ad inducendã illa non sufficiat testatorem voluisse, nisi etiam dixerit, & disposuerit.[7] Nec est contrarium quod dici solet in fideicõmissis præcipuè spectandam esse testantis voluntatem.[8] Id enim tunc locum habet cùm de interpretando fideicommisso agitur,[9] non etiam cùm de inducendo.[10] Nam & illud quoque verum est coniecturas voluntatis quæ ad fideicommissi interpretationem afferuntur, tales esse debere quæ ex ipsis testamenti verbis colligi possint:[11] Ne aliter posito iure fiat vt de hominis defuncti voluntate pro arbitrio quisque statuat quicquid velit.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. filiusfamilias* 114. *§. cùm quis erit rogatus de leg.* 1.
2. Oldrad. *cons.* 21. incip. *Thema tale est.*
3. *d. §. cùm quis erit.*
4. *l. heredibus* 77. *in princip.* D. *ad SC. Trebell.* Sicut è contrario semel impleta condicio, nunquàm potest deficere *l. si quis heredem* 7. *C. de instit. & substit.* Iunge *l. hoc condicio* 10. in fine principij, si cum Cuiacio legas quomodo legendum est *non defectam* D. *de condic. & demonstr.*
5. Notant nostri *ad l. Gallus §. & quid si tantum* De *liber. & posthum.*
6. DD. ibid. Nam nec vnquam persona extrinsecus subintelligitur *l. si ita stipulatus* 126. *§. Chrysogonus vbi etiam not.* D. *de verb. obligat.*
6. Vt omnium apertissimè probatur ex *l. quidam cùm filiumfamilias* 46. vbi Bald. notat D. *de hered. instit.* facit *l. vnic. §. vbi autem vers. sin autem ad deficientis in fin.* C. *de caduc. tollend.*
8. *l. pen. de leg.* 1. *l. fideicommissa* 11. *§. item si quis de leg.* 3.
9. *Vt in l. heredes mei* 57. *§. cùm ita ad SC. Trebell.*
10. *d. l. quidam l. pater* 38. *§. pen. de leg.* 3. *d. Lusius* 78. *§. tres heredes ad SC. Trebell.*
11. *l. cùm proponebatur* 64. *de leg.* 2. *l. Gallus* 29. *§.* 1. *de lib. & posthum.*
12. Diuinando potiùs quàm interpretando vt loquitur Iustin. *in Nouell.* 107. *De testam. imperf.*

DEFINITIO XIII.

Legatum pro alimentis datum filio naturali cum onere fideicommissi si is sine liberis moreretur debetur filio viuenti, quamuis monacho effecto.

NAturalis pater qui legitimos quàm plures habebat filios, ei qui naturalis tantùm erat alimenta & vestiaria legauerat in diem vsque completi anni quinti & vicesimi,[1] & ab eo tempore centum. Et adiecerat velle se vt si in pupillari ætate vel alia quandocunque filius ille decederet sine liberis naturalibus ex vero & legitimo matrimonio procreatis,[2] ea centum apud heredes manerent. Legatarius vix completo anno decimo tertio in sacrosanctam Diui Dominici familiam adscriptus, in eámque per multos annos educatus fuerat. Curantibus id heredibus, & eos sumptus quos in religionis ingressu fieri necesse fuerat, præstantibus. Cùm vicesimum quintum annum excessisset, petebat centum.[3] Heredes negabant se debere quasi relicta essent sub condicione quæ defecerat, quòd is ante vicesimum quintum annum factus monachus, ex eo tempore liberos legitimos habere posse desiisset,[4] adeóque mundo mortuus videretur:[5] Placuit, non eo minùs legatum deberi, quia non tam datum quàm adeptum esset sub condicione, quæ haud dubiè defecerat, cùm filius ante vicesimumquintum annum non decessisset, qui etiam tùm viueret.[6] Nam quod dici solet monachos mundo mortuos esse sicut ad causam alimentorum non pertinet, quia & edunt & bibunt,[7] ita nec ad huiusmodi legatum quod velut in locum alimentorum substitutum esset quæ in annum vsque vicesimumquintum præstari testator iusserat.[8] Atqui inquies, non debentur alimenta filio ne quidem naturali & legitimo cùm habet aliunde ex quo se alat. Fateor,[9] sed id locum habet in alimentis ex legis dispositione debitis,[10] Non item in his, quæ ex legato:[11] Multò minùs in ea pecunia quæ pro alimentis quasi in perpetuum taxandis legata sit.[12] Accedebat quod monasterium minùs sufficientes habebat facultates ad alimenta monachis suppeditanda: Quo vtique casu

casu non repellitur monachus ab alimentorum petione à qua alioquin repelleretur.[13] *Ita Senatus* in causa R. fratris Henrici Perrod Dominicani contra liberos procuratoris patrimonialis Perrod prid. Nonas Septemb. 1595.

1. Cùm filiis naturalibus etiam superstite legitima prole alimenta debeantur adeóque spuriis natis ex damnato coitu ídque ex æquitate canonica de qua *in cap. cùm haberet Extr. de eo qui duxit in matrim. quam poll. per adulter.*
2. Quibus verbis videtur excludi matrimonium vt non possit esse loco filij, quia matrimonium quod monachus cõtrahere intelligitur cum religione fictum est non verum.
3. Quasi legati dies eo demum tempore & cessisset & veniisset *l. si cui legetur* 49. *de legat.* 1.
4. Non enim sunt legitimi liberi nisi qui ex iustis nuptiis sunt suscepti, quas porrò contrahere non potest religiosus professus votum castitatis.
5. *Can. non dicatis* 12. *quæst.* 1.
6. *arg. l. ex facto* 17. *§. si quis rogatus* 2. D. *ad SC. Trebell.* iunct. *l. Statius Florus.* 48. *§. Cornelio Feltci* D. *de iur. fisc.*
7. In iis enim quæ sunt meri facti nullus fictioni iuris locus relinquitur *l. denique* 19. D. *ex quib. caus. maior. l. in bello* 12. *§. facti* D. *de capriu. & postlim.*
8. Retinet enim naturam alimentorum *l. cùm hi* 8. *§. si integra quantitas & seq.* D. *de transact.* iunct. *l. si quis rum* 10. *§. qui iniuriarum si quis caution.*
9. *l. si quis à liberto* 5. *§. idem iudex & §. alimenta* D. *de agnosc. & alend. liber.*
10. *Per cap. cùm haberet Ext. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*
11. Cùm nihil vetet legari alimenta etiam ei qui aliunde habeat vnde se alat *d. l. cùm hi* 8. *§. nihil autem interest.*
12. *Vt in d. l. cùm hi §. si integra quantitas.*
13. Alioquin necari videretur ob religionis ingressum is cui hoc casu alimenta denegarentur *l. necare* 4. D. *de agnosc. & alend. liber.*

DEFINITIO XIV.

Cautio præstanda est à filio petente legatum in quo gravatus est sub condicione omninodo extitura. Et quid si cauere ac satisdare non possit.

AN igitur mortuo quandocunque monacho legatario centum illa quasi monacho purè quæsita ad monasterium pertinebunt?[1] At non videtur hoc dici posse salua testatoris voluntate qui vtique eam pecuniam penes heredes manere voluit si testatoris legatarius ante quintum & vicesimum annum sine liberis naturalibus ex legitimo matrimonio procreatis moreretur. Hic autem etsi mortuus reuera non erat, tamen pro exinde mortuo habebatur ex quo monachus effectus deserat liberos habere posse:[2] quod ante vicesimumquintum annum euenerat. Itaque visum est quasi partim defecta, partim impleta condicione quæ scilicet omnimodo extitura esset,[3] medium sequi temperamentum,[4] Vt ad legati quidem petitionem filius admitteretur, sed ita tamen si cauere paratus esset de pecunia post mortem suam heredibus restituenda, dato in eam rem fideiussore:[5] Quod si facere commodè non posset pecunia illa mercatori traderetur, per cuius manus perciperet ille vsuras legitimas quandiu viueret:[6] Perinde acsi legatario iniunctum esset onus pecuniæ post mortem suam heredibus restituendæ. Quo casu solus monasterij ingressus non excluderet fideicommissi petitionem, quia fieri posset vt ante diem fideicommissi cedentem heredes morerentur, nec superesset persona, cui fideicommissum sua die restitui posset.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex Auth. ingressi C. de sacrosanct. eccles.*
2. Cùm exinde nulla sit spes in posterum mutandi status *arg. l. intercidit* 59. *in fin. de condic. & demonstr.*
3. Nam condicio quæ omnimodo extitura est habetur exinde pro impleta *l. quòd si ea condicione* 18. D. *de condict. indeb. l. si pupillus* 9. *§. qui sub condicione* D. *de noxat.*
4. Vt solent mediæ sententiæ esse æquiores *l. vlt.* D. *de iur. fisc. l. adeò* 7. *§. cùm quis ex aliena* D. *de acquir. rer. domin.*
5. Esset enim alioqui obligatio monachi inutilis, cùm sit certum moriturum eum sine herede *l. Stichum aut Pamphilum* 91. *in fin. principij* D. *de solut. l. habere licere* 57. D. *de euict. l.* 1. C. *de oblig. & action.*
6. *arg. cap. per vestras Extr. de donat. int. vir. & vxor. l. postquàm* 5. *§.* 1. *in fin.* D. *vt legat. seu fideic. ser.*
7. Boer. *decis.* 354. *num.* 13.

DEFINITIO XV.

Defecta condicione fideicommissi à legatario relicti non tenetur legatarius cauere pro legato consequendo qui alioquin teneretur.

ERgo si in proposita specie filius non nisi post vicesimumquintum annum monachus effectus fuisset, aliud proculdubio Senatus noster constituisset, id est, nulla illum præstandæ satisdationis necessitate oneràsset, quia eo casu condicio sub qua legatum ademptum fuerat *si legatarius ante vicesimum quintum annum sine liberis moreretur* prorsus defecisset,[1] ac pecunia monasterio quæsita esset.[2] *Ibidem.*

1. Quoties enim certum est legatum aut fideicommissum, neque deberi neque vnquam debitum iri satisdatio locum non habet *l.* 1. *§. vlt. & l.* 2. D. *vt in posses. legat.* condicio autem quæ semel defecit postea nunquam potest existere *l. filiusfamilias* 114. *§. cùm quis erit de legat.* 1. *l. heredibus* 77. *in princ. ad SC. Trebell.*
2. *Auth. ingressi C. de sacrosanct. eccles.*

DEFINITIO XVI.

Monasterium in successionibus & condicionibus loco filij est si testamenti verba non repugnent.

MOnasterium loco filij esse solet non solùm ad succedendum, sed etiã ad excludendũ fideicõmissarium, quasi defecta fideicommissi condicione, cùm is qui monasterium ingressus est, rogatus

fuit de restituenda hereditate si sine liberis moreretur. [2] Sed id locum non habet quando fideicommissum per verba tam enixa,& naturalitatem vt ita dicam demonstrantia conceptum est vt fictioni locus nullus relinquatur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia monasterium succedit monacho regulariter si aliud nihil impediat *dict. Auth ingressi C.de sacrosc. eccles. cum ibi not.* Vide tamen quæ scripsi *Defin. 42. supr. de sacrosc. eccles. & Def. 25. num. 12. supr. de fideic.*
2. *Nouell. 123. de sanctiss. episc. cap. 37. §. si quis sub condicione.* vide sumpta est *Auth. nisi rogati C. ad SC. Trebell.*
3. Vt pluribus tractat Alex. *cons. 121. vbi apostill. vol. 2.*

DEFINITIO XVII.

Condicio si sine liberis in fideicommisso apposita an & quando præsumenda vel probanda sit extitisse.

VVlgaris fideicommissorum condicio, Si grauatus heres sine liberis morietur, non aliter quidem existit quàm si grauato heredi superstites liberi nulli fuisse probentur: [1] Eáque probatio incumbit fideicõmissario si agat,quoniã actori semper incũbit onus probandi,tùm quoque cùm suam in mera negatione fundat intentionem. [2] Sed hoc ita si is qui de fideicommisso conuenitur,obiiciat,probétque grauatum heredem aliquo tempore liberos habuisse quos & patri superstites fuisse cõtendat.[3] Nam si neque fideicommissarius neque grauati heres de liberis quicquam fateatur, habet fideicommissarius intentionem fundatam in naturali cuiusque hominis statu. Nemo enim cùm liberis nascitur. [4] Quod si in confesso sit habuisse quidem grauatum liberos, sed ii simul cum patre periisse dicantur, ita vt certò sciri non possit quis prior decesserit, dicendum erit in dubio extitisse condicionem fideicommissi, [5] nec tantum si impuberes liberi fuerint,[6] sed etiamsi puberes,[7] Non quasi in dubio fauendum sit fideicõmissis quæ haud dubiè sint odiosa, nisi cum ideò reliquuntur vt bona in familia conseruentur,[8] Sed ex tacita testatoris voluntate, qui ponendo grauati liberos in condicione, de iis certè cogitauit non quos haberet pater in ipso instanti mortis, sed qui patri mortuo supererẽssent, [9] vt ad eos hereditas patris si pater ita vellet, aut ex testamento aut ab intestato peruenire posset, [10] non etiam vt liberorum heredes fortassis extraneos & testatori ignotos,[11] fideicommissario præferret. *Sine die.*

1. Quia si vel vno instanti superuixerint liberi faciunt deficere fideicommissum *l. filiusfamilias 114. §. cùm quis erit rogatus de leg. 1. l. ex facto 27. §. pen. ad SC. Trebell.*
2. *l. hoc iure l. ita stipulatus 115. vers. quòd si ab initio de verb. oblig.* Bart. *in l. in illa eod. & in l. pen. §. docere ne quis eum quæ in ius vocat. est.*
3. Francisc. Mantic. *libr. 11. de coniect. vltim. volunt. tit. 4. num. 7. vers. tertius casus.*
4. Idem Mantic. *ibid. num. 2.* ex traditis per Bart *in l. si priùs num. 17.* De *oper. noui nunciat. Et num. 6. in fin.*
5. *l. ex facto 17. §. pen.* vbi Rip. & cæteri *ad SC. Treb.*
6. Quo casu facilius præsumuntur ante patrem defuncti *l. qui duos 9. §. cùm in bello & §. vlt. D. de reb. dub.*
7. Nec enim distinguitur *in d. §. pen. l. 17. ad Trebell.*
8. De quo vide eundem Mantic. *lib. 7. de coniect. vlt. vol. tit. 1.*
9. Ad quid enim bonum esset iis fauere qui cum patre morientes numquam possent succedere in iis bonis testatoris? *arg. l. si post mortem 10. §. vlt. D. de bonor. poss. contr. tab.*
10. Nec enim admitto vllo casu,liberos positos in condicione censeri positos in dispositione, De quo vide quæ scripsi Dec*ad. 26. De error. pragmat.*
11. Semper enim testatori incerta & ignota est persona heredis alieni *l. sciendum 70. de verb. significe. l. qui liberis 8. §. 1. de vulg. & pupill. substit.* Vide totam hanc quæstionem eleganter tractatam apud Mantic. *dict. tit. 4.*

DEFINITIO XVIII.

Si filiæ pater amplius reliquerit sub ea condicione si nupserit ex patrui voluntate non eo minùs consequitur legatum quod nupserit citra patrui voluntatem, præsertim si eius consensum requisierit.

PAter filiabus singulis reliquerat institutionis titulo summam mille florenorum si ex voluntate & consensu patrui heredis instituti nuberent,Si secus facerent,non nisi summam quingentorum. Cùm ex iis quædam nupsisset requisito quidẽ sed non expectato consensu patrui,& quidẽ nobilis plebeio,ac cuius nuptiis non satis honestè patruus idémque vir nobilis consentire potuisse videbatur, petebat tamen summam integram mille florenorum. Quasi condicio illa *si ex voluntate & consensu patrui nuberet*, bonis moribus aduersaretur, liberámque matrimonij libertatem impediret.[1] Plerisque contrà videbatur, licitam esse conditionem, quæ non tam impediendi matrimonii causa adiecta esset,[2] cùm in arbitrio filiæ pater reliquisset an sine consensu patrui nubere vellet si minore legato contenta esse mallet,[3])quàm vt eam proposito amplioris legati præmio ad matrimonium honestius inuitaret. [4] Adscripto scilicet duplici legato in duplicem euentum, vt eligendi facultatem haberet filia, non vt amplius legatum peteret contra voluntatem testatoris, qui satisfacere noluisset, [5] malíque exempli fore dicebant si patri ea testandi ratio prohiberetur, quæ ad filiam in officio continendam, nec tam facilè imparem maritum eligeret, prodesse posset.[6] Præsertim verò cùm ex euentu constaret filiã ob festinatas cõtra patris, patruíque voluntatẽ nuptias minùs digno marito coniunxisse. Nec denegaret patruus,idémque heres si minùs in legato, quàm in legitima esse probaretur,quin id quod legitimæ portioni deerat ex bonis hereditariis suppleretur.[7] Vicit tamẽ voto vno,cùm nouẽ essemus,cõtraria sententia,siue quòd odiosa videretur voluntas patris,qui propriis filiabus fratrẽ prætulisset,[8] quẽ constabat post testatoris mortẽ contraxisse matrimonium cũ concubina, vt liberos naturales,quos ex ea susceperat faceret legitimos[9] ad excludendũ fideicommissum,[10] quo erga fratris filias grauatus erat si sine naturalibus & legitimis liberis mori eum contingeret, Siue quòd legatum illud mille florenorum pro legitima relictum esset in qua grauari per condicionem

conditionem filia non poterat,[12] siue quod non omnino patris iudicium neglexisse videretur illa, quæ patrui consensum requisiuisset tametsi non expectasset.[13] Siue denique quòd alteri filiæ, quæ ex patrui voluntate & consensu nupserat alius æquè indignus maritus datus esset, Vt proínde mala & auara potiùs quàm bona mente consensum suum expectari debuisse patruus causari crederetur. [14] *Ita Senatus* in causa Nicolai Brondel Chirurgi & N. Ioannis Pauy 29. Mart. 1597.

1. Debent enim matrimonia esse libera *l. cùm tale 72. §. si arbitratu* iunct. *l. filiæ 28. de condic. & demonstrat. l. turpia 54. §. 1. de legat. 1.* Iunge *l. Titia 100. De condic. & demonstr.*
2. Talis enim condicio ipso iure remitteretur & pro non adiecta haberetur *l. cùm ita 63. & seq. de condic. & demonst.*
3. Nam & poterat pater ab initio minorem summam ei purè relinquere,quo casu non habuisset quod quereretur.
4. Aliud enim est ab honestis nuptiis prohiberi filiam. Aliud verò ad honestiores nuptias certa lege inuitari. *d. l. cùm ita & seq.* Vide *l. Titium 47. in pr. de admin. tutor.*
5. Nec enim facilè ferendum est vt testatoris voluntas circumueniatur *l. si cui legatum 92. versic. neque enim debet eod. tit. De condic. & demonstr.*
6. Semper enim credendus est pater prudens consilium capere pro liberis *l. vlt. C. de curat. furios. l. vlt. C. qui aduers. quos in integr. restit. non poss.*
7. *Ex l. scimus 36. §. 1. versic. repletionem* iunct. *l. omnimodo 30. C. de inoff. testam.* Certum enim erat non potuisse legato quod pro legitima dabatur vllam iniici condicionem vsque ad concurrentem legitimæ quantitatem *l. quoniam in prioribus 32. C. eod. tit.*
8. Contra illam pietatis coniecturam de qua *in l. cùm auus 102. de condic. & demonstr. & in l. cùm acutissimi 30. C. de fideic.*
9. *Ex cap. tanta Extr. qui filij sint legit.*
10. Quod non excluderetur per solos naturales at ne quidem per adoptiuos nec per legitimatos ex rescripto Principis *Ex l. fideicõmissum 76. de condic. & demonstr. l. si ita quis 51. §. 1. de leg. 2.* Plus enim potest legitimatio quæ fit per subsequens matrimonium,quia non potest videri facta in fraudem vt cæteræ non solùm propter adiunctum sacramenti religionem & sanctitatem,sed etiam quia fit quodammodo ex necessitate ad exonerandam conscientiam. Iunge tamen *Defin. seq.*
11. Quamuis liberi ex concubina & ante matrimonium suscepti non tam legitimi, quàm per subsequens matrimonium legitimati viderentur. Sed tanta est vis matrimonij,vt etiam qui ante matrimonium nati sunt non tantùm pro legitimatis sed etiam pro legitimis acsi ex legitimo matrimonio nati essent & quidem quod ad omnia *d. cap. tanta cum sua glos.*
12. *d. l. quoniam in prioribus 32. C. de inoffic. testam.* Vide tamen *l. scimus 36. §. cùm autem eod.*
13. Exemplo eius quod dici solet de patrono,cuius consensum sufficit esse requisitum ne spretus videatur, cùm Papa derogauit iuri patronatus laicorum pro medietate quod facere potest secundum ea quæ scripsimus *in tit. De iur. patron.* Facit text. cum ibi notat. per DD. *in l. qui Romæ 122. §. coheredes de verb. oblig.*
14. Et in fraudem filiæ cuius pater meliùs de fratre præsumpserat *arg. l. vnum ex familia 67. §. vlt. de legat. 2.*

DEFINITIO XIX.

Legitimati per subsequens matrimonium non extinguunt condicionem si deicommissi relicti si sine liberis in iusto matrimonio procreatis.

FIdeicommissum relictum à Titio sub ea condicione, Si sine liberis in iusto & legitimo matrimonio procreatis decesserit non excluditur per liberos in concubinatu natos licet per subsequens matrimonium legitimatos:[1] Id enim faciunt conditionis verba ad natiuitatis liberorum tempus relata.[2] Non idem esset fideicommissi condicione sic concepta, Si sine liberis naturalibus & legitimis decesserit.[3] Perinde enim & naturales & legitimi liberi sunt matrimonio quandocunque subsecuto atque si post contractum matrimonium nati essent.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Francisc. Mantic. Iureconsultorum quos ætate nostra habuit Italia clarissimus, & celeberrimus,nunc verò Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis illustrissimus, qui hanc communem dicit *lib. 11. de Coniect. vltim. volunt. tit. 12.* vbi totam hanc quæstionem & copiosè & pereruditè suo more tractat *à n. 14. vsque ad 25.* vbi docet istos qui per subsequens matrimonium legitimati sunt haberi quidem pro legitimis simpliciter & absolutè quantum ad ea omnia quæ ab ipsa lege deferuntur,Aut cùm agitur de successione patris & de bonis ipsius patris de quibus potuit ille pro arbitrio disponere,sed non etiam cùm agitur de bonis alterius testatoris,Nec enim alij liberi debent excludere substitutum quàm ij de quibus testator ille senserit qui fideicommissum reliquit *l. ex facto 17. §. si quis rogatus D. ad SC. Trebell. l. cùm pater 77. §. volo de legat. 2.* Voluntas enim testatoris non meliùs colligi potest quàm ex verbis quibus vsus est *l. non aliter 69. l. illa aut ille 25. §. 1. de leg. 3.* Atqui is qui natus est in concubinatu non potest dici natus in iusto & legitimo matrimonio si verborum proprietatem inspicias & rei veritatem,quamuis matrimonium retrotrahatur ad initium natalium. Id enim fit per fictionem ex natura cuiuslibet legitimationis *l. vlt. D. de natal. rest.* Verba autem testatoris debent intelligi secundum naturam & veritatem,non secundum fictionem *l. vlt. De his qui ven. ætati impetr.* Maximè cùm qualitas iuncta verbo intelligenda sit secundum tempus verbi *vulg. l. 4. §. si extraneus de noxal. action. d. l. ex facto 17. §. pen ad SC. Treb.* Et generaliter quamuis legitimatio per sequens matrimonium trahatur retrò, tamen ad ea quæ determinato modo habent voluntatem non fingit retrò vt ea possit extendere inquit Bald. *in l. in testamento num. 14. in fin. C. de testam. milit.* Nec fit vnquam extensio ad casum fictum quando testator considerauit modum Bart. *ad l. Gallus §. & quid si tantùm de liber. & posthum. num. 3.* Nec rursus quod ad interpretationem voluntatis testatoris. Alex. *in l. Lucius n. 17. de vulg. & pupill. substit.* Neque refert an testator dixerit *in iusto* an verò *de iusto* aut *ex iusto matrimonio procreatis*, quia dictio illa vtraque *de* & *ex* significat causam proximam & immediatam *l. 1. §. emancipatus de coniung. cum emancip. liber. eius. l. eo tempore 50. in fin. D. de pecul. l. 1. §. ex incendio.* vbi Bart. De *incend. ruin. & naufrag.*
2. Quæ debent accipi naturaliter,& propriè non autem impropriè nec fictitiè vt proximè diximus *l. qui heredi 44. l. Manius 55. de condic. & demonstr. l. heredibus 77. §. 1. D. ad SC. Trebell.*
3. Vt dixi *Defin. præced. num. 10. & 11.*
4. *Cap tanta*, iunct. *gloss. Extr. qui filij sint legit. cap. cùm in cunctis & cap. immotuit Extr. de elect.*

TIT. XXIV.

De vsur. & fructib. legat.

DEFINITIO I.

Vsuræ & fructus legatorum debentur à die moræ tantùm, nisi cùm sunt in legato, Aut nisi legatum sit pro legitima.

VSVRAS aut fructus legatorum à die moræ deberi verius est,[1] moram verò non priùs contractam videri posse quàm legatum agnouerit legatarius & petierit.[2] Itaque fructus interim percepti ad heredem pertinebunt, tanquam bona fide percepti,[3] licèt non ignorauerit legatum quod vtique legatario nihil petenti offerre non debuit.[4] Proinde agnito postea quandocunque legato non restituenatur.[5] Sed hoc ita est accipiendum, Si non ipsi quoque fructus in legato sint,[6] quod plerumque euenit. Sed & si pro legitima legatū proponatur, fructus quoque à die mortis debebuntur, quoniam legatario si legitimam peteret deberentur.[7] *Ita Senatus* contra D. Dauſſans vxorem D. de Cornillion 8. Cal. Febr. 1589. & rursus in ea causa de qua SC. 3. 9. 10. 11. infr.

1. Non à die tantùm litis conteſtatæ vt quidam putant *ex tit. C. de vſur. & fructib. legat.* qui debet intelligi, Si mora non præceſſerit conteſtationem, Neque rursus à die mortis vt male vulgo creditum eſt quamuis dominium legati rectà via tranſeat à teſtatore in legatarium. Scripſi latiùs in libris Coniecturarum. Textus eſt *in l. ſi quis ſeruo 84. l. Titia Scio 87. §. vſuras de legat. 2. l. ſi quis bonorum 23. l. cùm res 47. de legat.*
2. Nam ſicut petenti legatario non debet heres moram facere *d. l. cùm res*, Ita neque legatum non petenti vltrò offerre. Mora enim eſt cùm quis congruo loco & tempore interpellatus non ſoluit *l. mora 32. D. de vſur.* nec proinde intelligitur mora vlla fieri vbi nulla petitio eſt *l. nulla 88. de reg. iur. l. ſi pupillus 127. de verb. oblig.* niſi cùm mora contrahitur reā ipſa fauore minoris ætatis vt *in d. l. Titia 5. vſuras de leg. 2. l. cùm quidam 17. 5 ſi pupillo D. de vſur. l. 3. C. in quib. cauſ. in integr. reſtit. neceſſ. non eſt.*
3. *I bona ſi lici 48. D. de acquir. rer.* non antem tanquam percepti à domino cùm rei legatæ dominium tranſeat recta via à teſtatore in legatarium *l. legatum 80 de leg. 2. l. à Titio 64. in fin de furt.*
4. Pugnare tamen videtur quod ſcriptum eſt *in l. quæſitum 40. de acquir. rer. domin.* Niſi intelligatur eo modo quo in Coniecturis interpretati ſumus *lib. 7. cap 3.* Vide *l. ei qui 13. D. de condic. inſtit.*
5. Quia eos percepit heres ſuo iure *arg. l. in fideicom miſſaria 18. verſ. quottes D. ad SC. Trebell.*
6. Aliud enim eſt quærere de fructibus vel vſuris legatis, aliud verò de fructibus vel vſuris legatorum *l. cùm vnus 10. §. verbis fideicommiſſi De alim. vel cibar. legat.*
7. Cùm legitima ſicut hereditas augeatur fructibus *l. Papinianus 8. §. ſi condicioni D. de inoff. teſtam.* Boer. *deciſ. 3.*

DEFINITIO II.

Legatis fructibus fundi quouſque ſolutum ſit aliquid quod antea ſit æſtimandum faciendæ eſt ante omnia æſtimatio ſumptibus & dulgentia legatarij.

AT quid ſi pater veſtimenta filiæ legauerit pro mariti dignitate, & quouſque ſoluta ſint iuſſerit ſibi habere filiam fructus fundi Titian?[1] Putabant quidam heredi incumbere vt veſtimenta æſtimari curet,[2] tùm ſoluat æſtimationem. Interea verò fundi Titiani fructus ad filiam pertinere debere,[3] atque ita ſuperioribus annis à Senatu iudicatum[3] referebant, Sed contraria ſententia obtinuit, Filiam ipſam curare debere vt veſtimenta æſtimentur,[4] nec priùs Titiani fundi fructus ſuos facere poſſe quàm per heredem ſteterit quominùs ea æſtimatio fiat, aut facta præſtetur.[5] Vt ſciri is poſſit quonam precio fundi Titiani luendi ius ſit habiturus.[5] Nam cùm fundus ipſe Titianus non ſit legatus, non prius ſciri poteſt quid ſit in legato quàm ea æſtimatio facta fuerit. Cui verò iuſtiùs incumbere poteſt vt doceat quid ſit in legato, quàm illi ipſi cui legatum eſt?[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *Vt in l. Lucius 12. De alim. vel cibar. legat.*
2. Quia videtur teſtator legaſſe fructus fundi Titiani vt eos filia perciperet, quouſque veſtimenta ſoluerentur. Quæ verum erat non eſſe ſoluta quandiu non fuerunt æſtimata.
3. Pro Melchiona Dufour vxore D. Claudii Balard Aduocati.
4. Quomodo dicimus eum qui condemnatus eſt ad refundendas expenſas contumaciales, non quidem poſſe in lite vlteriùs progredi quouſque eas refuderit, ſed hoc tamen ita ſi prius taxatæ fuerint aduerſario ita vrgente. Condemnati enim eſt ſoluere, non curare vt contra ſe taxentur.
5. Pro facto enim habetur quod per alium ſtat ne fiat *l. in omnibus cauſis 39. l. in iure ciuili 161. de reg. iur.*
6. Nam quemadmodum inutile pignus eſt quod non poteſt diſtrahi, ita & quod non poteſt lui *tot. tit. C. de diſtr. pign. & de luit. pignor.*
7. Qua nec aliter bene agere poteſt quàm ſi petat idipſum quod eſt in legato *l. 1. de pen. leg. 1. §. item ſi ita* D. *ad leg. falcid. l. ſi penum 24. iunct. l. cum ſine 19. D quand. dies legat. ced.*

DEFINITIO III.

Legatorum ad pias cauſas puta pro dote relictorum fructus & vſuræ debentur à die mortis.

LEgatorum quæ ad pias cauſas relicta ſunt ſingulare ius eſt vt fructuum vel vſurarum incrementum admittant à die mortis teſtatoris, perinde acſi fructus ipſi aut vſuræ eſſent in legato,[1] Cùm tamen regulare ſit vt non niſi à die moræ deberi incipiant.[2] Proinde ſi quid mulieri pauperi pro dote legatum ſit ſiue à viro ſiue ab extraneo, vſuræ à die mortis debebuntur, quoniam in piam cauſam legatum illud

illud factum creditur.[3] *Ita Senatus* in cauſa Domini de Sarmoyé contra D. de Meſſimieu 7. Cal. Sept. 1592. Iunge SC. 7. ſupr. de ſacroſ. eccleſ.

1. Andr. Tiraq. *in tract. de priuileg. pia cauſ.*
2. Vt diximus *Defin. 1. num. 1. ſupr.*
3. *arg. l. cùm is qui 32. §. mulier D. de condict. indeb.*

DEFINITIO IV.

De legato pro legitima dato ſub pignore per antichreſim conſtituto.

TEſtator iuſſerat vt pro legato pecuniario in legitimæ locum relicto quod ſtatim à die mortis ſolui præceperat, liceret filio eidémque legatario propria autoritate poſſeſſionem ingredi rerum ſpecialiter in eam cauſam obligatarū,[1] fructúſque omnes quos ex iis perciperet, velut in antichreſim ſibi habere citra ſortis diminutionem.[2] Cùm neque poſt multos annos ſolutum legatum, neque pignorum poſſeſſionem nactus legatarius fuiſſet, ſiue potentioris aduerſarij metu impeditus, ſiue quod per lubricū minoris ætatis ſibi proſpicere neſciuiſſet, Viſum eſt poſſe eum iure petere vt in teſtamentarij pignoris poſſeſſione ſibi eſſe liceret, non tantùm pro ea ſumma quæ legato continebatur,[3] ſed etiam pro vſuris totius præteriti temporis:[5] Quæ ſi ſpecialis hypothecæ valorem excederent,[6] non eſſe illum prohibendū quominùs pro eo quod deeſſet cætera bona perſequeretur,[7] tanquā ex legis poteſtate pro legato generaliter obligata.[8] Non enim ſi ſpeciale pignus in rebus certis cōſtituere teſtator voluit, continuò dici poteſt ceſſare legis diſpoſitionem, quæ pro legato generalem hypothecam dat in bonis omnibus teſtatoris:[9] licèt aliis plerisque caſibus dici ſoleat prouiſionem hominis facere vt ceſſet prouiſio legis.[10] Cæterum hoc ita erit accipiendum, vt non niſi ad concurrentem vſque integri legati æſtimationem generalis hypotheca capi poſſit,[11] quod in ſpeciali ſecus eſt.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Quomodo ipſa etiam legitima debetur ex die mortis nec moram vllam recipere poteſt *l. quoniam in prioribus 32. C. de inoff. teſtam.*
2. Quod alioqui facere non poſſet quia incideret in interdictum Quod legatorum *l. 1. D. ill. tit. quod legat.*
3. Illa enim antichreſis eſt, cùm creditor percipit fructus pignoris in vicem vſurarū pecuniæ *l. ſi is qui 11. §. ſi verò pignora D. de pign. l. ſi pecuniam 33. D de . pign. act.*
4. De quo dubitari nullomodo poterat, cùm aperta in eam rem eſſet voluntas teſtatoris *l. ille aut ille 25. §. 1. l. non aliter 63. de legat. 3.*
5. Quamuis teſtator nihil de vſuris dixiſſet, quia ſunt hoc caſu debitæ non tanquam acceſſiones ſed vice fructuum quos conſtat fuiſſe in legato vt *in l. cùm vnus 10. §. verbis & l. Lucius 12. De alim. vel cibar. legat.* Vide *l. 26. §. 1. de fid. lib.*
6. Id eſt fundorum ſpecialiter obligatorum. Nam & teſtamento pignus conſtitui poteſt *d. l. Lucius, l. non eſt mirum 26. D. de pignor. act.*
7. *l. quæſitus 6. C. de diſtr. pignor.* Regulariter enim priùs diſcutienda eſt ſpecialis hypotheca *l. 2. C. de pignor. l. 2. D. qui potior. in pign. hab.*
8. Ex Iuſtiniani conſtitutione *in l. 1. C. commun. de legat.*
9. Ne quod fauore legatarij à teſtatore factum eſt retorqueatur in eius odium contra *l. nulla 25. D. de legib. l. in ratione 30. §. tametſi D. ad leg. falcid.*
10. *Vt in l. maritus 21. C. de procur. l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*
11. Quia hypotheca legalis quæ pro legato competit, non latiùs patet, quàm actio perſonalis. Adeo vt ſit diuidua contra naturam actionis hypothecariæ *d. l. 1. C. commun. de leg.* iunct. *l. rem hereditariam 68. D. de euict.*
12. Quoniam expreſſa antichreſis ſiue per teſtamentum conſtituta ſit, ſiue per contractum, non ſeruat legitimum modum vſurarum *l. ſi ea pactione 14. C. de vſur. d. l. Lucius de alim. vel cibar. legat.*

DEFINITIO V.

Caſus in quo fructus pignoris non imputantur ne quidem in vſuras vice fructuum debitas.

DE illo dubitari elegantiùs potuit, An fructus à legatario ex hypotheca generali quatenus ſpecialis ſufficere nequeat,[1] diminuere debeant vſuras præteriti temporis, earúmque ſolutioni cedere, vt quanto plures & maiores legatarius perceperit tantò minùs ab herede hypothecam luente ſit percepturus.[2] Ideò autem loquimur de fructibus ex generali hypotheca percipiendis, quoniam eos qui ex ſpeciali perciperentur conſtabat in propoſito non debere in ſortem computari propter contrariam patris voluntatem:[3] quamuis ſi pluris eſſet ſpecialis hypotheca, quàm quod legatum fuiſſet, fructuum hypothecæ compenſatio facienda eſſet cum vſuris legati ad concurrentem vſque quantitatem:[4] Nam quandiu hypotheca ſpecialis ſufficit non eſt cur generalis in ſubſidium aduocetur,[5] licèt ea pignoris exacta æſtimatio tum maximè fieri debeat, cùm agitur de iure dominij impetrando,[6] at non etiam cùm de pignore ipſo aut conſtituendo aut retinendo.[7] Quidam verò in propoſita ſpecie magis probabant, vt qui fructus ex generali hypotheca percepti eſſent, cederent in diminutionem vſurarum quas totius præteriti temporis mora peperiſſet.[8] Etſi enim ſi ſuo tempore ſolutæ fuiſſent poterant alias vſuras parere, quandiu tamen deberentur permittendum non erat vt aliarum acceſſionum acceſſione augeri poſſent.[9] Nec enim quod legato priuilegium teſtator indulſerat, vt ex perceptis fructibus pignoris expreſſi non diminueretur, idem in legati vſuris ſiue ex teſtatoris iudicio,[10] ſiue ex legis autoritate obtinebat. Itaque ſupererat ſola iuris communis ratio, quæ facit vt quoties antichreſis contracta non eſt, fructus pignoris in debiti ſolutionem computandi ſint.[11] Neque dici poterat, ita futurū vt iniuria fieret legatario, ſi cogeretur per partes & in annos ſingulos ſolutione accipere[12] vſurarū quæ pro toto tēpore præterito ſimul & ſemel debebantur.[13] Siquidē in eius erat poteſtate, ſi mallet, pignus diſtrahere, atque ita ſibi vnica ſolutione ſatisfacere.[14] Aliter tamen Senatui viſum eſt vt neque ſortis, neque vſurarū quātitas ex pignoris ſiue expreſſi ſiue taciti fructibus diminueretur. Ratione illa, quòd ex veriſimili voluntate teſtatoris iuncto fauore filij de legitima contendentis,[15] eadē vſurarum quæ ſortis principalis cauſa conſtituen-

da esse videretur:[16] Quæ tamen ratio ne omnibus omninò probari posset, illud faciebat, quòd si recta esset, consequens fieret vt nulla vsurarum pars contenta esset speciali & expresso pignore quantumuis esset illud precioſius legato, cùm ſpecialis pignoris fructus quantoſcunque in vicem futurarum vſurarum lucro legatarii cedere oporteat, ex voluntate teſtatoris. Itaque pro toto vſurarum cumulo quærenda esset legalis & generalis hypotheca: quod tamen nemo æquum putabat. Quis enim admitteret vt filio & fructus pignorum, & legati vſuræ deberentur?[17] Sanè nec dubitabant illi quin ſoluto quoque legato retineri posset hypotheca ſpecialis pro vſuris præteriti temporis, ſi legatarius, ſpecialis hypothecæ fructus non percepiſſet.[18] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Secundum ea quæ diximus *Defin. prox.*
2. Quaſi teſtator voluerit non alios fructus immunes esse ab imputationis neceſſitate, quàm quos ex ſpeciali hypotheca & antichreſi percepiſſet.
3. Quæ in teſtamentis ſemper inueſtiganda & ſequenda eſt *l. ſi mihi 12. in fin. de leg. 1. & vulgarib.*
4. Vt ſcripſimus *in Defin. prox. præced.*
5. *l. 2. C. de pignor.*
6. *l. 1. & vlt. C. de iur. domin. impetr.*
7. *l. quandiu 6. l. quæ ſpecialiter 9. C. de diſtract. pignor. l. vlt. C. ſi vendit. pign. agat.*
8. Ne contra teſtatoris voluntatem fieret ſi alios fructus præcipuos haberet legatarius, quàm qui ex ſpeciali hypotheca percepti eſſent cùm incluſio vnius ſit excluſio alterius *vulg. l. cùm prætor 12. D. de iudic.*
9. *l. vlt. C. de vſur.*
10. Alia enim ratio eſt legati, alia vſurarum legati *l. cum vnus 12. §. verbis De alim. vel cibar. leg.*
11. Nam ex ratione iuris fructus omnes pignoris imputantur in ſortem ſi non aliud expreſſe conuenerit *l. 2. & paſſ. C. de pignor. act.*
12. Dici enim ſolet, & verum eſt ſolutionem quæ ſit per partes magna habere incommoda *l. 3. D. ſamil. erciſc.*
13. Quicquid enim ex cauſa iam præteriti temporis debetur, ſtatim peti poteſt *l. cedere diem 213. de verb. ſignific. cum ſimilib.*
14. Quia quandiu vel modicum ſiue de ſorte ſiue de vſuris in debito perſeuerat diſtractio rei obligatæ non poteſt impediri *l. 2. C. debit. vendit. pign. imp. non poſſ. l. creditoris 8 D. de diſtr. pignor.*
15. Quid enim ſauorabilius quàm legitima filij quæ debitum naturæ appellatur *l. ſcimus 36. §. vlt. C. de inoff. teſtam.* iunct. *l. vlt. D. de bon. damnat.*
16. Nam & plerumque eadem cauſa eſſe ſolet principalis debiti & acceſſoriorum *l. cùm principalis 178. vbi not. de regul. iur.*
17. Ita namque fieret vt legatarius & reſimul & precio frueretur, quod nunquam eſt *l. ex empto 11. §. quiautem l. Iulianus 13. §. veniunt autem l. bonæ fides 50. D. de act. empt. l. curabit 5. C. eod. tit.*
18. Quaſi ſpeciali hypotheca conſtituta non tantùm pro ſorte ſed etiam pro vſuris in quarum vicem fructus percideret legatarius ſi ſors non ſolueretur. Videtur namque in dubio pignus conſtitutum in omnem cauſam *l. Lucius 18. D. quis potior. in pign. hab.*

DEFINITIO VI.

Caſus in quo debentur vſuræ legati à quo die ſolui legatum debuit etiam citra interpellationem.

ALiquando euenit, vt legatæ pecuniæ vſuras heres debeat ab eo die, quo die ſoluere legatum debuit, licèt nulla interpellatio præceſſerit, quâ tamen præcedere regulariter neceſſe eſt,[1] vt vſuræ debeantur,[2] etiam cùm dies ſoluendo legato à teſtatore dicta eſt.[3] Finge legata tibi centũ, ſoluenda poſt annum à die mortis teſtatoris computandum, & ni ad eam diem ſoluerentur datum tibi fundum Cornelianum qui longè pluris eſſet, cum fructibus ex eo die percipiendis. Certum eſt ſola quidem centum ab initio eſſe in legato non etiam fundum: Sed ſi in ſoluenda pecunia heres moram fecerit, transfuſum intelligi legatum pecuniæ in legatum fundi ſi fundum habere malit:[4] eóque caſu fructus fundi ex legati cauſa tibi debitam iri ex eo die quo ſolui pecunia debuit, non tanquam acceſſiones legati ſed tanquam & ipſos legatos. [5] Quidni ergo ſi pecuniam petere malis, vſuræ tibi ex eodem tempore debebuntur ex voluntate teſtatoris, vt cedant in vicem fructuum qui ex legato vberiores deberi potuerunt?[6] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 13. ſupr. de vſur. & mora.

1. Ad conſtituendum debitorem in mora *l. mora 32. D. de vſur. l. nulla 88. de reg. iur. l. ſi pupillus 127. de verb. obligat.*
2. Quando ſcilicet vſuræ debentur ex mora *l. cùm quidam 17. §. ſi pupillo D. de vſur.*
3. Quandiu enim legatarius voluntatem ſuam non declarauit ignorari probabiliter poteſt an legatum debeatur *l. ei qui 13. D. de condic. inſtit.*
4. *arg. l. 1. D. de pon. legat. l. 1. §. item ſi ita D. ad leg. falcid. l. cùm ſine præfinitione 19. l. ſi penum. 24. D. quand. dies leg. ced.*
5. *V t in l. cùm vnus 10. §. verbis de alim. vel cibar. legat.*
6. Nam cùm hoc caſu ſubrogentur vſuræ in locum fructuum, poteſt huc pertinere quod dici ſolet ſubrogatum ſapere naturam eius in cuius locum ſubrogatur *l. ſi quis eum 10. §. qui iniuriarum D. ſi quis caution. cum ſimilib.*

DEFINITIO VII.

Caſus in quo ex contrario non debentur vſuræ legati ne quidem ex die moræ tam per interpellationem, quàm per diei lapſum contractæ.

EX contrario interdum accidit vt neque ex die interpellationis extraiudicialis concurrente etiã lapſu tẽporis ſoluendo legato præſtituti vſuræ legati debeantur, ſed tantũ à die petitionis iudicialis.[1] Nimirùm ſi legatũ petatur in diſcuſſionis inſtantia id eſt non tantùm cõtra heredem qui beneficium legis & inuentarij implorauit,[2] ſed etiam contra creditores hereditarios alióſque legatarios æquo aut potiore iure de defuncti bonis autoritate iudicis poſſidendis vel venundandis contendentes,[3] Siue quòd vix ſit vt per eiuſmodi interpellationem conſtituatur in mora heres qui nec pendente lite cogitur ſoluere,[5] ſiue quòd interpellationem heredi factam æquum non ſit nocere creditoribus & legatariis qui interpellati non fuerunt,[6] & quorum tamen æquè ac ipſius heredis intereſt vt legatum non tam facilè vſurarum acceſſione

acceſſione augeatur, ſi fortè, quod in eiuſmodi caſibus plerumque euenit, hereditas non ſit ſoluendo.[7] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum D. Baronis de Chaſteaufort Cal. Decembr. 1586.

1. Non tamen à die tantùm litis conteſtatæ ſi petitio iudicialis vt fieri ſolet præceſſerit conteſtationem *l. 1. iunct. gloſ. C. hoc tit.*
2. *Ex l. vlt. C. de iur. delib.*
3. Nam in ea inſtantia quam nos vulgo diſcuſſionis appellamus agitur de iure omnium creditorum & ius aliquod in hereditate prætendentium *d. l. vlt. §. & ſi præfatam & ſeq. C. de iur. delib.*
4. Nam qui non poteſt cogi ad ſolutionem ſiue defectu actionis ſiue ob aliquam exceptionem, neque in mora conſtitui poteſt *l. lecta 40. D. de reb. credit. l. ſi pupillus 127. de verb. obligat.*
6. Sua enim cuique mora nocere debet non alteri *l. in condemnatione 173. §. vnicuique de reg. iur.* iunct. *l. non debet alteri 74. eod.* Excipe caſum *l. mora 88.*
7. Ita enim fieret hoc caſu vt ex facto & mora heredis adimeretur creditoribus actio contra *l. Granius 71. §. peto de fideiuſſ.* iunct. *l. nam is 6. D. de dolo.*

DEFINITIO VIII.

Legati pro dote relicti vſuræ debentur omnimodo ex die nuptiarum ſi nuptias heres ſciuit, Niſi alia ſolutioni dies dicta ſit.

CVm pecunia pro dote legata eſt, quod factum intelligitur ſiue idipſum à teſtatore expreſſum ſit,[1] ſiue teſtator iuſſerit legatum ſolui, quo die mulier nuberet,[2] vſuræ legati ex eo tempore debentur etiam citra interpellationem, ſi modò nuptiarum diem heres ſciuerit,[3] Multò magis verò, ſi nuptiis ipſa adfuerit & ſummam legatam in dotem dederit, niſi ei ſoluendæ alius dies mulieris maritique cuius potiſſimum intereſt[4] voluntate dictus ſit. Tunc enim non niſi ab eo die vſuræ debebuntur.[5] *Ita Senatus* in cauſa Ioannæ d'Aranton viduæ procuratoris Muſſat & Petri Volat 16. Cal. Ianuar. 1592.

1. *V t in l. Titio centum 71. §. Titio genero de condic. & demonſtr.*
2. Quia non poteſt dos eſſe ſine matrimonio quamuis matrimonium poſſit eſſe ſine dote *l. 3. D. de iur. dot.*
3. Cùm ex eo die maritus ferat onera matrimonij *l. pro oneribus 20. C. eod. tit. de iur. dot.* Quæ ratio tanta eſt vt etiam iure canonico vſuræ hoc caſu debeantur *cap. ſalubriter Extr. de vſur.*
4. *d. l. Titio centum 71. §. Titio genero de condic. & demonſtr.*
5. Cùm potuerint contrahentes quibus proſpicere voluerat teſtator, recedere ab ipſius voluntate *l. pactum 46. D. de pact. l. ſi iudex circumuento 28. D. de minor.*

DEFINITIO IX.

Interdum mora purgatio facit vt deſinant deberi vſuræ etiam quæ antea debitæ fuerunt.

ETſi verum eſt quod ſæpiùs diximus legatorum fructus & vſuras deberi à die moræ per interpellationem ſiue iudicialem ſiue extraiudicialem contractæ,[1] Eámque moram ſufficere ſemel interueniſſe vt perpetuò debeantur, Poteſt tamen interdum contingere, vt non ſolùm curſus acceſſionum huiuſmodi inhibeatur, ſcilicet purgata ex poſtfacto mora,[3] ſed etiam vt deberi deſinant eæ ipſæ quæ priùs debitæ fuerant.[4] Finge legatarium poſt factam à ſe interpellationẽ vixiſſe familiariter in domo heredis, agnati fortaſſe ſui aut cognati, & ab eo alimenta annua percepiſſe cùm exiguũ illi legatum deberetur, cuius fructus alimentis ſufficere non potuiſſent. An non credibile ſit tacitè remiſſas præteriti temporis vſuras vt legatarius heredi gratior eſſet? Accedente præſertim longi temporis taciturnitate?[5] Nec ad rem pertinebit quòd dicat legatarius ſe toto tempore obſequia domeſtica heredi præſtitiſſe, quorum remuneratione alimenta meruerit.[6] Non enim illa ratione legati vſuras ei denegamus quaſi in alimentorum cauſam imputandæ ſint, ſed quaſi tacitè ab eo remiſſas, vt heredi præſtaret ſe gratiorem, tantóque ampliora ab eo beneficia conſequeretur.[7] Noua igitur mora opus erit & conſequenter noua interpellatione vt ad præſtationem vſurarum heres iterùm obligetur.[8] *Ita Senatus* in cauſa D. de Breiſſieu & N. de la Balme D. de la Molliere 5. Id. Febr. 1593.

1. Dixi *Defin. 1. ſupr. ex l. ſi quis bonorum 23. l. cùm res 47. de legat. 1. l. ſi quis ſeruo 84. de legat. 2.*
2. Quomodo Paulus loquitur *in l. Titia Seio 87. §. vſuræ eod. tit. de legat. 2.*
3. Quoties enim purgari mora poteſt impedit purgatione qua præcedentis moræ ratio haberi poſſit *l. etſi poſt tres 8. D. ſi quis caution. l. ſi ita quis 135. §. Sein in fin. de verb. obligat. l. qui decem 72. in princip. & §. 1. D. de ſolut.*
4. Quod certe magis mirum eſt, quia non niſi certis & legitimis modis deſinit deberi quòd fuit aliquando debitum *l. obligationum ferè 44. §. 1. de obl. & action.*
5. *l. cùm quidam 17. §. Diuus Pius D. de vſur.* Nam & ſortis remiſſio interdum præſumitur, quamuis difficilius *l. Proculus 27. vbi not. D. de probat.*
6. *arg. l. ſed etſi lege 25. §. conſuluit D. de pet. hered. Not. in l. Aquilius 27. D. de donat.*
7. *arg. d. §. Diuus Pius & l. vir in vſuras 54. de don. int. vir. & vxor.*
8. *arg. d. §. vſuras l. 87. de leg. 2.*

1. Sicut dicimus de legato aut alio actu condicionali cuius condicio extitit *l.potior 11.in fine principij D. qui potior. in pignor.hab.*
2. Non enim potest fieri vt eodem instanti & nascatur petitio & mora contrahatur *l.promissor 21.§.1.D.de pec.constit.*
3. Cùm necessaria sit interpellatio ad constituendum debitorem in mora regulari vt nostri loquuntur *ex l.mora 32. D.de vsur.l.si pupillus 127.de verb.oblig.l.nulla 88.de reg.iur.*
4. Id enim tantummodò constitutum est in causis fiscalibus & pœnalibus *l.magnam 12.C.de contr.& commit.stipul.*
5. Alioqui non posset à legatario repudiari quod fulsum est *l.legatarius 38.§.1.de leg.1.*
6. *l.ei qui 13.de condic.institu.*
7. Quamuis potestate iuris legatum etiam ignoranti acquiratur *l.cùm pater 77.§.surdo de leg.2.l.legatum 80.eod.*

DEFINITIO XI.

Quid si testator iusserit solui legata sine figura iudicij & bona sua vendi ne qua legatariis mora fiat.

NOn aliud erit etsi testator iusserit legata solui sine figura iudicij[1] adeóque bona sua vendi per exequtores ne legatariis mora fieret. Id enim sic accipi debet vt legatario petenti moram fieri testator noluerit, non etiam vt vltro legatum offerri, & legatarium de eo accipiendo ab herede interpellari voluerit.[2] Nam cùm quis in diem legat id potiùs cogitat vt heredi consulat ne interea vrgeatur, & vt medij temporis commodum ei acquirat,[3] quàm vt grauius illum obliget, eiúsque condicionem faciat deteriorem quàm si purè legasset: [4] Nec rursus nocebit heredi, quod post longum tempus interpellatus moram fecerit in soluendo legato. Nam quod dici solet posteriorem moram nocere,[5] pertinet ad periculum rei debitæ,[6] Aut ad id, vt perinde possit legem contractus exercere qui moram priorem contraxerat acsi nullam contraxisset,[7] Non etiam vt prioris temporis accessiones vllæ propter moram posteriorem deberi incipiant, quæ ante moram non debebantur. [8] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin.14. Sup. De vsur. & mor.

1. Quibus verbis certè non tam petendi quàm litigandi necessitas remissa videri debet:cùm nihil vetet etiam extra iudicium peti quod debetur,adeóque quod nec in iudicio peti posset *l.nuda 5.C.de cont.& commit.stipulat.*
2. Aliud enim est posse quid statim peti, aliud vero statim solui debere tametsi non petatur.
3. *l.Iauolenus 15.alias l.eum qui D.de ann.legat.*iunct.*l.quod certa 70.D.de solut.*
4. Ex puro enim legato magis tenetur heres quàm ex eo quod fit in diem vel sub condicione *l. cedere diem 213. de verb.signific.*iunct.*l.is cui 42.de oblig.& action.*
5. *l.si ita quis 135.§.Seia de verb.oblig.l.quis decem 72.in princip.& §.1.de solut.*
6. *V t in d.l.quis decem §.1.illud scicndum 17.D.de peric.& commod.rei vendit.*
7. *l.si & per emptorem 51.vers.sed si fundum D.de action empt.*
8. Effectus enim moræ nullus esse potest nisi pro eo tempore quod subsecutum est moram,quia nunquam mora retrotrahitur ad inducendam obligationem fructuum vel vsurarum in præteritum tempus *l.Titia Seio 87.§. vsuras de leg. 2.l.3.in princ.D.de vsur.*

DEFINITIO XII.

V arij casus in quibus legatorum fructus & vsuræ debentur ex die mortis.

EXcipiendi tamen sunt casus illi de quibus iã dictum est in superioribus,[1] id est,si fructus ipsi aut vsuræ legati in legato sint,[2] Aut si vni ex ascendentibus vel descendentibus pro legitima,[3] aut etiam piæ causæ legatum proponatur. [4] Quibus & ille addendus est, si minori annis vigintiquinque legatum aut fideicommissum debeatur. Fauore namque ætatis quæ non satis consilij aut diligentiæ habet ad heredem interpellandum, receptum est vt ex hac causa reipsa mora contrahatur,acsi interpellatio præcessisset:[5] Ita tamen vt ea mora quæ singulari priuilegio ob personam minoris reipsa contrahitur vltimo vicesimiquinti anni die ipso iure finiatur,nouáque interpellatione opus esse incipiat ad perpetuandũ cursum fructuum aut vsurarum,[6] quia ex eo tempore incipit vti iure communi qui ætatis priuilegium habere desinit. [7] *Ita Senatus* in eadem causa. Et iam antea in causa discussionis bonorum D. de Raoul. *Sine die.*

1. Dixi *Defin.1.num.6.& Defin.9.supr.eod.*
2. *V t in l.cùm vnus 10.§.verbis de alim.vel cibar.legat.*
3. Dixi *dict.Def.1.num.7.supr.*
4. Vt dixi *Defin.3.supr.*ex Tiraq.*in tract.de priuileg.pia causa.*
5. *l.in minorum 3.C.in quib.caus.non est necess.in integr.restit.l.cùm quidam 17. si pupillo de vsur.*
6. Textus est elegans *in l.Titia 87.§.vsuras de legat.2.*
7. Ne scilicet priuilegium certo tempore determinatum,contra legis voluntatem,vlteriùs porrigatur *arg.l.imperator 8.in fin.D.de postul.*

DEFINITIO XIII.

Mora heredis in soluendo legato nocet fideicommissario,sed is postea regressum habet aduersus heredem.

SI heres grauatus in mora fuerit soluendi legati, cùm hereditatem restituerit, competit legatario in fideicommissarium actio non minùs pro fructibus & vsuris legati, quàm pro legato ipso :[1] Sed indemnem ex ea causa fideicommissarium,ab herede qui moram fecit,seruari æquum est. *Ita Senatus* in ea facti specie de qua SC.10.ad SC.Trebell.

1. Quia fideicommissarius succedit in locum heredis *l.1.2.& pass.D.ad SC.Trebell.*nec ius semel quæsitum legatario propter moram heredis aufferri ei potest per hereditatis restitutionem quasi hoc casu minor hereditas restituatur,cùm testator voluit legata & ad heredis,& ad fideicommissarij onus pertinere *l.3.D.e od.ad SC.Trebell.l.2.vbi not.C.eod.*

DEFINITIO XIV.

V sur æ legatorum debentur minori citra moram.

QVod diximus vsuras fructúsque legatorũ nec à die mortis deberi,nec à die in quẽ legatũ sit,nec rursus à tẽpore litis contestatæ sed à die moræ per interpellationẽ siue iudicialẽ siue extraiudicialem contractæ,[1] non habet locum si proponas minori legatum fuisse.[2] Fauor namque ætatis facit vt ipso iure mora

mora contracta intelligatur adeóque duret, quandiu minor ætas durat. [3] Nam post ætatem completam perinde necessaria est interpellatio ad inducendam moram vt ex eo tempore fructus & vsuræ debeantur,atque si mora nulla legis beneficio præcessisse intelligeretur.[4] *Ita Senatus* in causa N. Gaspardæ d Hastel & N.Stephani de Marcossey 12.Cal.Iul.1595.

1. Dixi *Defin.1.num.1.supr.eod.tit.*
2. Dixi *Defin.12.supr.eod.*
3. *Ex l.cùm quidam 17.§.si pupillo D.de vsur.l.3.C.in quib.caus.non est necess.in integr.rest.*
4. *l.Titia Seio 87.§.vsuras de leg.2.*

DEFINITIO XV.

Casus in quo mora sit minori etiam post annum vicesimumquintum,citra interpellationem.

CVi legata fuerant alimenta in annum vsque vicesimum quintum, & ab eo trecenta, Si legatum alimentorum præstitum sit in minori ætate nec trecenta soluantur, post impletos perfectæ ætatis annos,morã in eo legato passus intelligitur.[1] Idcóque & ab vltimo vicesimi quinti anni die vsuræ ei debebuntur, etiamsi nulla interpellatio præcesserit,quoniam vnicum legatum esse intelligitur,[2] quasi substituta pecunia in locum alimentorum:[3] Itaque quemadmodũ si pro alimentis interpellatus heres fuisset in minori ætate profuisset ea interpellatio ad constituendũ illum in mora quod ad omnẽ legati causam,[4] Ita & solutio partis legati facere debet vt pro alia quoque parte quæ nondum præstari tùm debuit, nec alia agnitione nec petitione vlla aut interpellatione opus sit,[5] solúsque dici lapsus sufficiat ad inducendam moram. [6] Quare non est contrarium quod nos pluribus locis supra tradidimus vsuras legatorum post maiorem ætatẽ non à die soluendi legati deberi,sed tantùm à die moræ quæ ex interpellatione contracta sit. [7] Id enim tum obtinet cùm interpellatio ad inducendam moram necessaria est.[8] *Ita Senatus* in causa R. Fratris Henrici Perrod Dominicani contra liberos procuratoris patrimonialis Perrod prid. Non. Septemb. 1595.

1. Quia non potuit heres ignorare legatum trecentorũ ex eo tempore præstandũ quo alimenta præstari definerent.
2. Quod ab initio petitum & præstitum fuisse sufficit vt numquam postea debeat iterum peti.
3. Nullo tempore interiecto quo voluerit testator legatarium carere commodo legati.Simile quiddam est in specie de qua scripsimus *Defin.13.supr.tit.prox.*
4. Etiam post maiorem ætatem quia hæc mora fuisset regularis non irregularis vt not.*in l.Titia Seio 87.§.vsuras per ill.text.de leg.2.*
5. Plus enim facit ad suam voluntatem testandam,qui accipit legati solutionem pro parte quàm qui legatum petit.
6. Ratione posterioris partis legati in quam prior alia eiusdem legati pars transfunditur.*arg.l.1.de pen.leg.l.1.§.item si ita D.ad leg.falcid.l.cùm sine 19.l.si penum 24.D.quand.dies leg.ced.*
7. *Ex d.l.Titia Seio 87.§.vsuras de leg.2.*
8. Quomodo regulariter necessaria est ad contrahendam moram regularem *l.mora 32.D.de vsur.*sed non in hac specie ob rationem positam in Definitione.

DEFINITIO XVI.

Casus in quo vsuræ legati pro legitima relicti non debentur à die mortis,sed tantùm à die moræ etiam ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem.

CVm quæreretur,A quo tẽpore legatæ pro legitima quantitatis sub ea condicione si filia nuberet arbitrio patrui, vsuras heres deberet, visum est non nisi à die moræ, litisque contestatæ cæterorum legatorum exemplo præstari debere. Quam in sententiam videtur iuisse Senatus æquitatis potiùs, quàm iuris motus ratione.[2] Nam si tota pecunia in locum legitimæ relicta diceretur, constabat fructus legitimæ à die mortis deberi, [3] Siue supra legitimam legatum esset, saltem ad eam vsque quantitatem, quæ portioni legitimæ respondebat, fructus aut vsuras, quæ fructuum vice essent à die mortis restitui oportebat. [4] Sed mouit Senatum, quòd ea disquisitio, An legatum legitimam excederet, necne, plus dispendij & sumptuum quàm commodi filiæ allatura videbatur, cùm non de quantitate ipsa sed tantùm de vsuris quæstio superesset.[5] Præsertim cùm oblatam ab herede cum fructibus legitimam filiæ respuisset.[6] Non idem Senatus pronunciasset,si qua alia quàm nuptiarum conditio iniecta legato fuisset. [7] Tunc enim aut totius quantitatis, aut eius saltem quam legitimæ respondere ex postfacto constitisset,fructus à die mortis adiudicari filiæ oportuisset:[8] Voluntatem verò testatoris in ea duntaxat quantitate quę legitimam excederet obseruari,hoc est,in euentum vsque condicionis solutionem dilatam expectari.[9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua scripsimus Defin.18. supr.De condic.insert.

1. Secundum ea quæ diximus *Defin.1.& pass.supr.hoc tit.*
2. Vt potest Senatus & debet solétque ex æquitate magis quàm ex rigore iuris pronunciare, tanquam qui supremus sit magistratus,& vicem Principis gerat *l.1.C.de legib.l.placuit 8.C.de iudic.*
3. Cùm fructus augeant legitimam sicut & hereditatem *l.Papinianus 8.§.vnde si quis D.de inoffic.testam.*Boer. *decis.3. in fin.*
4. Cùm legitima neque diem recipiat neque condicionem *l.quoniam in prioribus 32.C.de inoffic.testam.*
5. Quarum petitio longè faciliùs quàm sortis potest negligi *arg.l.cùm quidam 17.§.Diuus Pius D.de vsur.*iunct. *l.Proculus 26.D.de probat.l.vir vsuras 54.de donat int.vir.& vxor.*
6. Vt proinde sibi deberet imputare cur legatum petiisset, quia sic maluisse videbatur *arg.l.si cogente 22. D. de rit. nupt.l.Imperator 70.§.si centum de legat.2.*
7. Cùm non parua esset dubitatio an eiusmodi nuptiarum condicio reiici deberet an impleri, vt ex iis constat quæ nos disputauimus *Defin.18.supr.*De *condic.insert.*Sic & totam legitimam ipsam interdum sine vlla fructuum restitutione adiudicari vidimus,cùm magna iuris dubitatio interueniret,An legitima vlla deberetur,in specie de qua scripsimus *Defin.7.in fin.supr.de codicill.*
8. Cùm legitima debeatur inspecto tempore mortis quamuis non sit quota hereditatis sed bonorum *l. cùm quæritur 6.vbi notat.& in Auth.nouissima & in l.parentibus 8.C.de inoffic.testam.*
9. *l.scimus 36.§.cùm autem eod.tit.*

TIT. XXV.

Ad SC. Trebell.

DEFINITIO I.

Ex fideicommisso etiam perpetuo & graduali vna tantùm quarta detrahitur, eáque per heredem aut habentem ius ab herede.

FIDEICOMMISSVM perpetuum graduale, &, vt nostri vocant, reale, licèt sæpiùs ex eodem testamento pro graduum aut personarum varietate debeatur,[1] attamen non nisi vnius quartę detractionē patitur,[2] eius cōmodo cessuram qui prior rogatus fuerit si iure suo vti volet,[3] aut cui ex fideicommissariis donatum ille maluerit:[4] Ne alioqui multiplicatis pro fideicommissorū numero detractionibus, tandem eueniat vt totum ipsum fideicommissi ius contra testatoris & Senatusconsulti mentem ad nihilum redigatur.[5] *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Adeò vt tot sint fideicommissa quot sunt personæ gradatim ad fideicommissum vocatæ *l.peto 69.§.fratre l.cùm pater 77.§.libertis de legat.2.*
2. Semel enim quartam ex vnius hereditatis fideicommisso detrahi Senatus voluit *l.4.D.hoc tit.* Vna enim tantum hereditas est, licèt plura sint fideicommissa *l.1.§.inde Neratius eod. tit.*
3. Necesse siquidē est vt heres sit is qui quartam detrahit *l.mulier.22.§.vlt.eod.* aut saltem vt ex heredis persona quarta detrahatur, quia solis heredibus vtrumque Senatusconsultum & Trebellianum & Pegasianum prouidit *d.l.1. in princ. & d.§.inde Neratius & l.quamuis 40.§.1.eod.tit.*
4. *d.§.inde Neratius, versic. nisi liberalitatem.*
5. Nam & vnius quartæ detractio contra testatoris mentem permissa est *l.Titia 86.in fin.D.ad leg.falcid.* Guid.Pap. *quæst.53.num.2.*

DEFINITIO II.

Bona prius alienata imputantur in detractione quæ ante omnia sunt facienda, nisi heres sit in mora.

QVæ ex bonis fideicommisso subiectis per heredem grauatum primo loco alienata sunt, ea imputanda sunt in portionem quam ex fideicommisso detrahere heres potuit.[1] Sed si de illo dubitetur an primo an sequenti loco alienata sint quæ ex fideicommisso petuntur, vindiciis secundum fideicommissarium dicendis locus non erit quousque intentionem suam impleuerit.[2] Prius enim est vt ex fideicommisso detrahatur id quod restituendum non est, quàm vt ad fideicommissi restitutionem veniatur.[3] Siquidem in fideicommissi restitutione nihil aliud esse potest nisi quod supereſt detractis detrahendis,[4] longéque plenior est actio fideicommissi quàm restitutio.[5] Hoc ita si non heres grauatus, aut eius successor siue vniuersalis siue singularis moram faciat liquidandis detractionibus. Tùm enim odium moræ facit vt aduersus morosum interea consuli fideicommissario æquum sit,[6] præstita per eum satisdatione.[7] *Ita Senatus* in causa inter Margaretam Cordier & Amedeam Louys 4.Id.maij 1590.

1. *l.3.§.res quæ D.hoc tit.*
2. Ex iuris regula quæ vult actorem ante omnia debere suam probare intentionem *l.4.C.de edend.l.vlt.C.de rei vindicat.*
3. Quia nostra interest non soluere potiùs quàm solutum repetere *l.3.D.de compensat. l.si stipulatus 15.in princip. D. de fideiuss.*
4. *l.in imponenda 6.l.irritum 8.C.ad leg.falcid.l.cùm pater 77.§ Titio fratri antep.de legat.2.*
5. Quia in actionem fideicommissi venit id omne quod fuit hereditatis *l.in fideicommissaria 18. D. hoc tit.* In restitutionem verò non venit, nisi quod supereſt factis detractionibus. Et ideo solent iudices loqui de detractionibus nisi per ablatiuos absolutos aut per gerūdiuum, quæ omnia important condicionem ante omnia purificandam *l. à testatore 109. de condic.& demonstr. cum ibi not. & in l.in ratione 30.§. tametsi ad leg.falcid.*
6. Ne morosò prosit sua mora, quæ hoc casu vix potest esse sine dolo *l.in omnibus 39.l.in condemnatione 173.§. vnicuique de reg.iur.l.hominem 37.D.mandat.l.tutor 4.D.de vsur.*
7. Cùm detractiones non sunt liquidæ *l.Ratuliber rationem 5.D.de Ratulib.*

DEFINITIO III.

Restitutam aut saltem adiudicatam fideicommissario esse hereditatem necesse est priusquàm contra tertios agere possit.

FIdeicommissarius vniuersalis id est cui hereditas tota vel particularis cui pro parte restituenda est,[1] non priùs de fideicommisso agere potest aduersus tertios possessores quàm ei facta sit restitutio aut reatus verbo per eum qui fideicommisso grauatus est eiúsve heredem,[2] Nec sequimur eorum sententiam qui ex nescio qua æquitate canonica fideicommissum purum aut purificatum habent pro restituto.[3] Sanè interueniente sententia per quam pronunciatum sit fideicommissum deberi, vix est vt alia restitutio necessaria videri possit.[4] Hic enim enuenit quod aliis plerisque casibus, vt in locum eius facti quod ab

quod ab vno ex collitigatoribus alteri præstari oportuit, succedat autoritas iubentis.[5] *Ita Senatus* ex tempore Nonis Iuniis 1590.

1. Hic enim verè particularis fideicommissarius est cui pars hereditatis restitui debet quamuis nostri vulgo particularem dicant eum quē potiùs singularem dicere deberent cui res aliqua singularis per fideicommissum relicta est, vt dixi initio *Decad.50.De error.pragmatic.*
2. *l.1.§.quamquam l.restituta 37.l.facta 63.in princip.D.hoc tit.*
3. Bald.*in cap.in præsentia Extr.de restitu.* Excipe tamen varios casus in quibus fideicommissum etiam non restitutum habetur ex æquitate pro restituto, de quibus *in l.penult.C.hoc tit.& Nouell.1.De hered. & falcid.* Item si omnia bona sint alienata Guid.Pap.*dec.sf.60.* Craueț.*cons.12.num.5.* Bart.Salic.Castr.*in l.pen.§.pen.C.commun.de legat.*
4. Quasi hæc sententia suam secum trahat executionem hoc ipso quod heres patitur fideicommissarium agere quē ne agat prohibere post sententiam non potest.
5. Hoc enim est quòd dici solet factum iudicis esse factum partis *l.1.C.si in causa iudic.l.si ob causam 13.C.de episc.*

DEFINITIO IV.

Liberi primi gradus non tantùm legitimam & Trebellianicam ex fideicommisso detrahunt vt cæteri, sed etiam præcipuos fructus retinent qui à cæteris in trebellianicam imputantur.

LIberos primi gradus heredes institutos, & de restituenda hereditate in diem vel sub condicione[1] grauatos duplicis detractionis ius habere, nimirum portionis legitimæ & Trebellianicæ vsque adeò receptū est ex inueterato nostrorum errore qui iuri Pontificio iampridem causam dedit,[2] vt de eo iam dubitare ridiculum existimetur.[3] Quæ detractio si quatuor tantùm aut pauciores liberi fuerunt, semissem efficit portionis oneratæ,[4] Sin plures, cum semisse sescunciam.[5] Nec tantùm liberis primi gradus; sed & sequentium graduum personis idem beneficium duplicis detractionis concessum est, quoties institutæ sunt, & tales quibus legitima quoque portio in defuncti bonis debeatur.[6] Sed liberorum primi gradus priuilegium in eo est quòd non solùm iis prohiberi detractio Trebellianicæ à testatore nō potest quomodo aliis potest,[7] sed & saluos ac præcipuos habent fructus quotquot antè cedentem fideicōmissi diēm perceperint, vt nec in Trebellianicam iis imputentur[8] qui aliis omnibus licēt nepotibus etiam tacente testatore haud dubiè imputantur;[9] Licēt verisimile sit Zenonem, qui primus hoc eis priuilegium in fructibus concessit[10] vt in aliquo melioris essent condicionis quàm cæteri non fuisse concessurum si duplicis detractionis commodum iisdem innitā iuris ratione ab interpretibus datum iri præuidere potuisset.[11] *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Aliud enim esse volunt si purè datum sit fideicommissum quasi hoc casu non possit dici vtra quarta priùs detrahi debeat, quod tamen ridiculum est, vt contra interpretes nostros disputaui in priore parte *Hemisphil. De error.pragmat.& interpr.iur.*
2. *In cap.Raynutius & cap.Raynaldus Extr.de testam.*
3. Ius enim pontificium sequitur, quod in hanc rem apertissimum est.
4. Computato scilicet prius triente legitimario, mox residui quadrante.
5. Sola enim legitima hoc casu facit semissem *Nouell.18. De trient.& semiss.* Trebellianica verò quadrantem reliqui semissis qui quadrans facit sescunciam totius hereditatis, Et in hoc errant vulgo plerique existimantes vtriusque quotæ detractionem semper ascendere vsque ad dimidiam partem hereditatis.
6. Puta si heres grauatus, ex ascendentibus sit. Nam & ascendentibus legitima petinde ac liberis debetur, *l.nam etsi 15. D.de inoff.testam.* Nisi quod ea semper est triens nunquam semis.
7. *Auth.sed cùm testator vbi not.D.ad leg falcid.*
8. *Ex l.iubemus 6.C.hoc tit.*
9. *l.in fideicommissaria 18.vers.plane l.mulier 22.§.si heres D.hoc.tit.l.Papinianus 8.§.vnde si quis D.de inoffic.testam.*
10. *In d.l.iubemus.*
11. Nec enim tam facile multiplicanda sunt priuilegia *vulg.l.1.C.de dot.promiss.* & à communi iure quàm minimum fieri potest recedendum est *l.ius singulare 16.iunct.l.quod verè 14.D.de legib.l.quod contrà 141.vbi not.De regul.iur.*

DEFINITIO V.

Liberi primi gradus non amittunt trebellianicam ob non confectum inuentarium.

SEd & aliud liberorum primi gradus priuilegium in eo est, quòd etiamsi inuentarium non fecerint, de ducendæ tamen ex fideicommisso Trebellianicæ ius retinent quod alij amittunt.[1] Sic enim ex frequētiore interpretum sententia sæpiùs quoque Senatus noster censuit.[2]

1. *l.vlt.vbi not.C.de iur.delib.*
2. Guid.Pap.*quæst.53.* vbi vide.

DEFINITIO VI.

Fructus ab herede percepti non per negligentiam fideicommissarij puta ex die porrecti libelli imputantur in quartam, sed non restituuntur nisi à die litis contestatæ.

CVm fideicommissaria hereditas ex Trebelliano restituitur, constat fructus ab herede grauato perceptos in restitutionem non venire, quia non tam hereditati, quàm rebus hereditariis acceptò feruntur.[1] Sed nec imputantur in quartam si negligentia fideicommissarij non petentis potiùs quàm iudicio testatoris percepti sint.[2] Ergo à quo tempore fideicommissum per libelli oblationem petitum est, cùm nulla fideicommissarij negligentia sit, fructus omnimodo imputabuntur,[3] Sed tamen non idcirco restituentur nisi qui à die litis cōtestatæ percepti fuerunt,[4] quia non sicut hereditatem fructus augent[5] ita &

augent fideicommissum, [6] nec malæ fidei possessor ante litem contestatam videri potest is qui citra litê iustum possidendi titulum haberet,[7] cùm neque lis vlla sit ante contestationem:[8] Eóque passim iure Senatus noster vtitur. *Ita Senatus* in causa D.Ioannis Claudij de la Roche tunc Senatoris, nunc Rationalium supremi Præsidis meritissimi, & Francisca Lose 8.Id.Mart.1591.

1. *Lin fideicommissaria 18.vers.quoties D.hoc tit.*
2. *l. mulier 22.§.si heres eod.tit.*
3. Quandoquidem etiam extraiudicialis interpellatio sufficeret ne quid fideicommissario imputari posset *l. mora .D.de vsur.*
4. Tametsi Bartolus *consil.53.incip.Picaredus in fin.*dicat restituendos esse fructus fideicommissario ex die oblationis libelli.
5. *l.item veniunt 20.§.item non solum D.de hered.petit.*
6. *d.l.in fideicommissaria vers.quoties.*
7. Iustus enim est titulus hereditarius & bonæ fidei possessor heres quandiu fideicommissum non petitur licèt relictum esse sciat.
8. *l.sed etsi lege 25.§.si ante D.de petit.hered.l.amplius 15.D.rat.rem haber.*

DEFINITIO VII.

Fideicommissum vniuersale an sicut est transmissibile ita sit cessibile & quando.

FIdeicommissum vniuersale tametsi in heredem transmittatur etiam non agnitum dummodo dies eius cesserit viuo fideicommissario,[1] Cedi tamen non potest (nec si agnitum sit & purificatum) priusquàm fuerit restitutum:[2] fallítque hoc casu regula quæ habet, Quicquid est transmissibile esse etiam cessibile.[3] Obstat enim iuris ratio quæ non patitur vt actiones ab herede transeant in fideicommissarium, si non restituatur hereditas ex testamento, vt habent verba Senatusconsulti Trebelliani,[4] id est eo modo quo testator voluit:[5] quod ipsum non aliter fieri potest quàm si hereditas restituatur ei ipsi quem testator ad fideicommissum inuitauit.[6] Sed hoc ita intelligendum est si cessionarius agat quasi in rem suam siue ex propria siue ex cedentis persona.[7] Nam si tanquam simplex procurator agere velit, hoc est & ex persona & in vtilitatem cedentis proculdubio audiendus est.[8] Sed & valebit cessio vt cessionarius etiam in rem suam agere possit si non de primo fideicommisso agatur, sed de secúdo, id est quod à primo fideicommissario relictum sit, Quia cùm prior fideicommissarius non quasi heres restituat, sed quasi fideicommissarius, cessat hûc subtilitas illa iuris quæ impedit cessionem.[9] Idem est si post declaratum per iudicis sententiam fideicommissum cessionarius agat contra tertios possessores, in quos heres ipse res fideicommisso obnoxias alienauerit. Hoc enim casu cùm fideicommissum habeatur pro restituto non solùm ex æquitate canonica [10] sed etiam ex iuris ciuilis constitutione,[11] nihil est quod impediat ne fideicõmissi ius cedi possit.[12] Solus enim heres ille est cuius interest non valere cessionem fideicommissi, Ne alioqui impedita translatione actionum ob non restitutam ex voluntate testatoris hereditatem maneat ille implicitus oneribus hereditariis perinde acsi restituta hereditas non esset.[13] Si tamen proponas factam fideicommissi cessionem præsente & sciente herede, placet nostris eam indistinctè valituram.[14] Quod ego vix probare possum quando non ex heredis voluntate sed ex ratione iuris proficiscitur ne fideicommissum vniuersale cedi possit. [15] Et verò quid obsecro interest, An heres cessioni consentiat eo tempore quo cessio fit, an tum demùm cum fideicommissum restituit? Nisi quis dicat vtroque casu imputare eum sibi debere, cur cessionem quam impedire poterat admiserit,[16] nec fieri volenti iniuriam.[17] *Ita Senatus* in causa Michaelis Vuillermet de Costerg & Hugonis Mottet Prid. Cal. Sept.1592.

1. Sic enim vulgo nostri post Bartolum *ad l.cum filiofamilias 11.de leg.1.ex l.vlt.C.quand.dies legat.ced.l.si in personam 21.& l.3.C.de fideic.l.Seius Saturninus 46.l.quidam ita 25.in princip.ad SC. Treb. l. à testatore 109.D.de condic. & demonstr.* Contra quam tamen sententiam vide quæ scripsi *Decad.31.in Error.1.De error.pragmat.*
2. *l.si mulier 59.§.ex asse D.de iur.dot.*
3. *Ex l.ex pluribus 42.D.de admin.& peric.tutor.*
4. *l.1.D.hoc tit.*
5. *l.sed etsi 9.§.vlt.cum l.seq.eod.tit.*
6. Testator autem non potest videri inuitasse heredis heredem, qui semper incertus est, nec venit ex iudicio defuncti *l.qui liberis 8.§.vlt.de vulg.& pupill.substit.l.sciendum 70.De verb.signific.* Vide Andr.Tiraq.qui omnium fusissimè hoc tractat post cæteros *De retract.municip.§.26.glos.3.num.49.*
7. Bart.*in d.§.ex asse.*
8. Bald.*in l.cùm secundum 3.*vbi etiam Castr. & Ias.*C.de fideic.* Et ita accipiendum est quod scribitur in *l. restituta 37. l.qui ita 66.§.1.*iunct.*§.vlt.leg.præced.D.hoc tit.*
9. Et quam nos explicauimus fusiùs *libr.5.Coniectur.iur.ciuil.cap.7.*
10. De qua *in cap.in præsentia Extr.de testam.*vbi Bald.& post eum Guill.Bened.*in repet. cap.* Raynutius in verb. *mortuo itaque testatore num.74.quam tamen sententiam nos improbauimus Defin.3.num.3.supr.*
11. *l.vlt.§.sin autem sub vndicione,C.commun.de legat.*Ruin.*cons.126.num.13.&15 .lib.3.*Cagnol.*ad l.2.num.42.& seqq. C.de pact.int.emp.& vendit.*
12. Cessante scilicet ratione qua mouetur *SC.in d.§.ex asse.*
13. Et ita sentiat incommodum qui nõ sentit commodum *contrà l.1.l.4.D.hoc tit.l.secundum naturam 10.De regul.iur.* Castr.*ad d.l.3.C.de fideic.*
14. Purpur.*ad l.fin.C.de pact.*
15. Tametsi maximè heres velit, vt *in d.l.si mulier 59.§ ex asse D.de iur.dot.*
16. *Arg.l.1.§.item quæritur D.de separ.*
17. *l.1.§.prodest autem D.quod legat.l.in diem 9.§.1.de aqua & aquæ pluu.arcend.*

DEFINITIO VIII.

Sumptus facti ab herede ad conseruandas aut meliorandas res fideicommisso subiectas, sunt ei à fideicommissario restituendi.

QVas impensas fecit heres rogatus de restituenda hereditate pro renouandis vt fieri necesse est censualibus instrumentis, Eas potest ille, eiúsve heres à fideicommissario post restitutam hereditatem repetere,[1] quia tametsi commodum ex eiusmodi renouatione heres ipse senserit, qui tantò faciliùs & cõmodiùs annuos census exegit,[2] fuit tamen commodum illud fideicommissario futurum est perpetuum. Itaque quasi in conseruandam rem facti sumptus imputari heredi debent,[3] id est ei restitui.[4] Non idem fortassis in ecclesiæ prælato obseruandum est, cùm successoris æquè ac eius qui sumptus fecit non nisi temporaria ex iis sumptibus vtilitas futura sit,[5] & iureiurando obstrictus sit quisquis ecclesiæ præest, vt eos omnes sumptus faciat qui ad res ecclesiæ conseruandas necessarij videantur. [6] *Ita Senatus* in causa Ioannis Dardier contra illustrem D.Franciscum de Seissel Marchionem d'Aix 5. Non. Decembr.1592.

1. *l.vbi purè 19.§.vlt.l.mulier.22.§.sed enim D.hoc tit.l.quanitas 72.D.ad leg.falcid.l.domus 58.de leg.1.l.Titius 50.D.de vsufr. l. generali 32.§.Lucius de vsufr.legat.*
2. Qui scilicet sine censualibus instrumentis exigi non potuissent.
3. Quomodo loquitur *I.C.in d.l.vbi purè §.vlt.*
4. Alioqui fideicommissarius ex iactura heredis locupletaretur contra *l.iure naturæ 206.de reg.iur.l.nam hoc naturæ 14.D.de condict.indeb.*
5. Nec enim beneficia sicut successiones iure hereditario deferuntur.
6. Vt proinde cùm eos sumptus facit non tam videri possit facere vt alium sibi obliget quàm vt fidem suam liberet. Ex qua causa nõ facile est vt in alium actio detur *l.in hoc iudicium 14.§.1.vers.diuersum l.ii quis cum 29.D.comm.diuid.l.Papinianus 28.in fin.*D.*mandat.* Sunt enim prælati quodammodo procuratores ecclesiarum non domini *can. si priuatum vbi glos.11.quæst.1.* Adeo vt prælatus etiam acquirere ecclesiæ suæ teneatur, nec acquirendi occasionem possit impunè præ termittere *can. quicumque vbi glos.*in verb.*aut neglectum 12.quæst.4.*

DEFINITIO IX.

Instituto per heredem grauatum fideicommissario fideicommissum habetur pro restituto.

SI quis eum cui rogatus erat hereditatem restituere heredem instituerit, isque hereditates agnoueris cum beneficio legis & inuentarij,[1] non est commodo possessionis suæ priuandus, si forè aliis creditoribus aliquid ex ea hereditate fideicommissaria obligatum dicatur à defuncto cum clausula constituti, quamuis de fideicommisso nondum cognitum sit si modò constare de eo facilè possit.[2] Est enim fideicõmissarius tuendus in sua possessione quam sine vicio nactus fuit, tametsi nulladum fideicommissi restitutio facta sit:[3] Multò igitur magis in proposita specie, in qua fideicommissum haud dubiè pro restituto habendum est,[4] instituto per grauatum eo cui restitui debuit, vt institutio illa vim & potestatem obtineat restitutionis.[5] Sanè si de fideicommisso in promptu & facilè constare non possit, Iniquum est eo solo prætextu creditoribus & legatarijs moram fieri,[6] maximè si cauere sint parati.[7] *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani & heredum Andrææ Galley 4.Non.Decembr.1592.

1. Ne alioqui actio fideicommissi cum hereditate confundatur *l.cùm pater 77.§.Titio de leg.2.* Inuentarij namque beneficium impedit confusionem *l.vnic.5.in computatione C.de iur.delib.*
2. Quod pragmatici dicunt *Per modò constat, modò agatur ex l.3.in princip.vt in poss.legat.l.ille à quo 13.§.1.D.hoc tit.*
3. *l.filiam fratribus 56.*vbi Bart.D.*eod.*
4. Quod & aliis plerisque casibus contingit de quibus *in l.penult.C.eod.*
5. *l.Lucius 123.in princip.*vbi est textus perelegans *de leg.1.*
6. *Arg.d.l.ille à quo 13.§.1.vers.quid ergo* D.*hoc tit.*
7. Cùm remedio cautionis possit securus esse heres, qui se etiam fideicommissarium dicit *l.1.in princ.qui satisd.cog.l.1. & tot.tit. si cui plusquam per leg.falcid.l.1.vt legat.seu fideic.seruand.caus.cau.*

DEFINITIO X.

Mora heredis nocet fideicommissario quantum ad vsuras & fructus legatorum pertinentium ad onus fideicommissarij.

LEgata quę solui debuerũt ab herede rogato post mortẽ suam alteri hereditatẽ restituere, si soluta nõ sint debentur à fideicõmissario cui restituta hereditas fuit. Transit enim onus legatorũ in fideicommissarium, nec vllam pro legato actionem habet legatarius aduersus heredẽ rogati heredis,[1] Nẽpe si heres totam hereditatem non tantùm eius partem restituerit.[2] Quid verò si heres ipse ante restitutionem interpellatus fuerit, & moram fecerit? Idem admittendum est, quia fideicommissarij non interest, cùm si heres soluisset, tanto minùs fideicommissario restituisset.[3] Sed de vsuris à die moræ debitis maior dubitatio est, An eas possit legatarius à fideicommissario petere siue in rem siue in personam agat, an potiùs cogatur pro iis agere aduersus heredem grauatum eiúsve successores. Facit dubitationem quòd sua cuique mora non alteri nocere debet:[4] Item quòd quæ ex mora infligitur condemnatio sit personalis nec alterius obligationem augere possit ne quidem fideiussoris [5] quamuis dici soleat moram rei nocere fideiussori.[6] Multò minus igitur mora heredis nocere debet fideicommissario.[7] Atqui in contrarium monet, quod fideicommissarius post restitutam hereditatem cõstitutus videatur loco heredis in omnibus,[8] nec ratio iuris patiatur vt de legato agat legatarius contra fideicommissarium, de vsuris verò vel fructibus cogatur agere contra heredem.[9] Debent enim accessoria sequi naturam principalis ex vulgata iuris regula. Neque nouum est vt heredis negligentia noceat fideicommissario, Nimirum in ea re quæ solius

heredis diligentia explicari debuit.[10] Nec sanè fieri potest vt causa fructuum legati vel vsurarum separetur à legato cùm non minus pro accessionibus quàm pro legato competat hypothecaria & in rem actio contra quemlibet possessorem.[11] Nec obstat quod actio illa hypothecaria quæ pro legato datur, naturam personalis actionis imitatur, ideóque nec aduersus vnum ex coheredibus competit nisi pro portione hereditaria.[12] Id enim eò pertinet vt actio ipsa principalis quæ pro legato competit diuidatur, nec aduersus singulos heredes in solidum proponi possit siue in personam[13] siue in rem[14] agatur, sed non vt fructuum vel vsurarum causa à principali debito seiungatur,[15] hoc est vt non catenus saltem vsurarum vel fructuum nomine conueniri possit quisquis legatum soluere debet, quatenus pro legato tenetur. Plane fideicommissario, si vsuras soluat quas heredis mora peperit, aduersus eum eiúsve heredem pro consequenda indemnitate regressum dari debere constabat.[16] *Ita tractatum est* in causa D. de Breissieu & N. de la Balme de Mollieres 5. Id. Febr. 1593.

1. *l. 2. C. hoc tit.* Intellige, Nisi heres rogatus sit hereditatem restituere deductis legatis *l. 2. l. 3. §. item Pomponius D. eod.* Iunctis iis quæ scripsi *lib. 4. Coniect. cap. 14.*
2. Id enim est quod significant verba illa *d. l. 2. C. hoc tit. pro competenti portione.*
3. Quia præsumptum est voluisse testatorem cum onere legatorum fideicommissum restitui vt ait *d. l. 2. D. hoc tit.*
4. *l. in condemnatione 173. §. vnicuique de reg. iur.*
5. *l. centum Capua 8. de eo quod cert. loc.*
6. *l. mora 88. De verb. oblig.*
7. Sicut nec fructuario nocet *l. si vsusfructus 35. D. de vsufr.* nec libertati fideicommissariæ *l. cùm verò 26. per tot. De fideic. libert.*
8. *d. l. 2. D. hoc tit. §. restituta Inst. de fideic. hered.*
9. Ne in eodem legato inducatur diuisio iuris & voluntatis contra *Leum qui 18. §. vlt. D. de his quæ vt indign.* & ne in plures aduersarios distringatur qui cum vno quasi contraxerit *arg. l. & ancillarum 27. §. vlt. de pecul.*
10. *in l. heres 70. §. vlt. ad SC. Trebell.*
11. *Ex l. 1. C. commun. si de legat.* iunct. *l. Lucius 18. qui potior. in pign. hab.*
12. *d. l. 1. C. commun. de legat.*
13. Ex naturam omnium personalium actionum hereditariarum *l. 1. & tot. tit. C. de hered. action. l. 1. C. si cert. petat.*
14. Quod valde speciale est & contra naturam actionis hypothecariæ quę sui natura est indiuidua *l. rem hereditariam, 2 D. de euict. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit.*
15. *d. l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab. l. inter socerum 26. §. cùm inter vers. nec separabitur D. de pact. dotal.*
16. Vt dixi *Defin. 13. sup. tit. prox.*

DEFINITIO XI.

De subrogatione mobilium quæ reperta sunt in heredis grauati hereditate.

QVoties in fideicommissaria hereditate mobilia aliqua fuisse constat, quæ posteà & pendente fideicommissi condicione vel die, alienata sint aut deperdita, summæ æquitatis est vt quæ in grauati heredis hereditate reperiuntur mortis tempore perinde veniant in restitutionem, quasi in locum alienatorum aut deperditorum subrogata.[1] Nisi ex parte alterutrius id est vel heredis grauati vel fideicõmissarij probetur pluris minorísve fuisse ea quæ moriens testator reliquerat.[2] Immobilium alia ratio est nisi vno illo casu quo heres rogatus sit restituere quicquid su perfuerit ex hereditate: quod cum factum est, libera & impunita est heredi bonorum alienatio dum ne quid mala fide & in fraudem fideicommissi faciat,[4] & consequenter alia ratio non supereſt per quam fideicommissario consulatur, nisi vt quod ex alienatorum precio comparatum est quasi nec alienatum nec diminutum vice permutati patrimonij restituatur.[5] Sed extra illũ casum, id est rogato simpliciter herede vt hereditatẽ aut bona omnia restituat, sicuti nihil ille alienare potest nisi ad quantitatem vsque trebellianicæ,[6] Ita si qua immobilia alienauerit, vindicari ea vtique quandocũque possunt:[7] mobilia non itẽ quòd eorũ exhibitio certáque demonstratio difficilior sit, ac magnã ad multiplicandas pro re minima lites materiã præbeat.[8] Vnde & illud est quod Galli dicere solent *Les meubles n'auoir point de suyte.* Id est, Extra manus eius qui dominus fuit, licet plenũ alienandi ius non habuerit, neque fideicommissi neque pignoris aut alio vllo iure mobilia vindicari posse.[9] Cæterùm si rem meam mobilem quis subripuerit deinde alteri vẽdiderit, nemo dubitat quin & ad exhibendum & in rem actio mihi competat contra quemlibet possessorem tametsi per pluriũ personas emptio ambulauerit,[10] quia rei meæ dominium à me inuito aut ignorante abscedere non potuit.[11] Apud nos ius commune obtinet vt bonorum mobilium æquè ac immobilium persecutio salua sit aduersus quemlibet possessorem siue dominij siue pignoris iure à vero domino aut à pignoratitio creditore vindicentur.[12] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Montou & N. Ioannis Blanchard 6. Id. April. 1593.

1. *Arg. l. imperator 70. §. vlt. cum duab. leg. sequentib. de leg. 2.*
2. Semper enim veritati locus supereſse debet & præsumptio cedere veritati *l. si chirographum 24. & seq. l. imperatores 29. §. vlt. D. de probat.* Nec alia bona in fideicommissum venire possunt, quàm quæ fuerunt defuncti *l. cohæredi 41. §. cùm filia de vulg. & pup. substit. l. sequens quæstio 68. de leg. 2.*
3. *Vt in l. deducta 58. §. pen. & vlt. D. hoc tit.*
4. *d. §. vlt.* iunct. *l. Titius 54. eod. tit.*
5. *Vt in l. sed quod inde 71. de leg. 2.*
6. *l. 3. §. res quæ D. hoc tit. l. vlt. §. vlt.* iunct. *Auth. res quæ C. commun. de legat. 1.*
7. *d. l. vlt. §. vlt. Nisi in casu l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*
8. Quod ne eueniat semper cauere bonus iudex debet quantum potest *l. quidam 21. D. de reb. cred. l. singularis 6. D. de except. rei iudic.*
9. Quamquam hoc apud nos non obtinet quia etiam mobilium vindicatio apud nos supereſt creditori aut domino etiam contra tertium possessorem vt sequitur in Definitione.
10. *l. officium 9. D. de rei vindic. l. 1. l. 3. & pass. D. ad exhib.*
11. *l. si ego 9. §. 1. D. de iur. dot. l. id quod nostrum 11. de reg. iur.*
12. Neque enim aut edicto vllo aut statuto aut consuetudine aliqua iuri communi apud nos hac parte derogatum est. Quod verò immutatum non fuit, cur stare prohibeatur? Inquit *l. sansimus 27. C. de testam.*

DEFI-

DEFINITIO XII.

Non est audiendus qui aliquid petit tanquam fideicommissarius, nisi priùs doceat de fideicommisso.

QVi se fideicommissarium dicit, quandiu de fideicommisso non docuit, audiendus non est si petat confici inuentarium rerum mobilium, quæ in heredis grauati domo reperiuntur, quasi fideicommisso continẽantur.[1] Prius enim est vt de illo constet an fideicõmissum vllũ sit.[2] Ne alioqui eo prætextu aperta sit via cuilibet calumniatori[3] alienas familias perturbandi, ac cuiusque patrimonij secreta explorãdi.[4] Nec est contrarium quod etiam viuo eo qui rogatus fuit post mortem suam restituere inuentarij cõfectio iure peti potuit,[5] tametsi non ante mortem dies fideicommissi cedat.[6] Id enim ita accipi etiam debet si de fideicommissi iure appareat.[7] Tantóque minùs audiendus est qui post heredis fiduciarij obitum petit inuentarium confici, quòd cùm viuo herede idipsum petere potuerit, tamen non fecerit.[8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro vidua & herede D. de Tiret contra liberos D. de Verfey 5. Cal. Iun. 1593.

1. Aut quasi subrogatæ sint in locum earum quæ fideicommisso continebantur secundum ea quæ diximus *Defin. præced.*
2. *l. ille à quo 13. §. si de testamento D. hoc tit. l. postquàm 5. §. si dies D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caut.*
3. *Vt in l. 1. D. de vacat. & excusat. muner.*
4. *Contra l. vlt. C. de aliment. pupill. præst.*
5. Capell. Tholos. *decis. 314.*
6. *l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici D. de iur. fisc.*
7. *d. §. si de testamento & dict. §. si dies.*
8. *Arg. l. qui roma 122. §. Agerius D. de verb. oblig.*

DEFINITIO XIII.

De confusione fideicommissi & iure euictionis ob prælegata heredibus relicta.

GRauatus heres de hereditate superstiti fratri restituenda, eundem fratrem cum alterius fratris præmortui liberis coniunctim ex semisse heredem scripserat, Alterius fratris etiam præmortui liberos ex alio semisse, Istis res Italicas, illis Gallicas prælegauerat. Superstes frater cui fideicommissum debebatur fraterna successione repudiata fideicommissi persecutionem apud iudicem instituerat, tùm mortis fratris præmortui liberos, nõ quibuscũ ad eundẽ semisse vocatus erat, sed ex alio semisse scriptos, sibi heredes elegerat. Quærebatur, An ex eius persona fideicommissi petitio his competeret qui patrui hereditatẽ agnouerant, mutuáque prælegata sibi inuicem præstiterant. Placebat repudiantis fratris portionẽ non coheredibus omnibus, sed iis solis quos in eodem semisse cõiunctos habuerat, accreuisse:[1] sed fideicommissi petitionem eum habuisse aduersus omnes coheredes, Nec pro semissibus duntaxat exemplo æris alieni,[2] sed pro iis prælegatorum portionibus quæ de bonis fideicommisso subiectis ad singulos peruenissent. Rationem enim possessionis non iuris modum facere diuisioni fideicommissi,[3] quod à possessoribus tametsi heredes non fuisset, præstandum esse:[4] saltem posteaquàm verbo restituta esset hereditas ab heredibus.[5] Iisdem verò heredibus à fideicommissario institutis, quos priùs de fideicommisso pro parte cõuenerat, confusam fideicommissi actionẽ pro parte hereditaria constabat,[6] propterea quòd ad causam confusionis, non quantùm isti possiderent inspiciendum esset, sed pro qua parte grauati heredis personam repræsentarent.[7] Pro alia igitur parte actio aduersus coheredes supererat.[8] Sed ita tamen vt si minoris essent prælegata quæ ex heredis grauati hereditate acceperant, non plus quàm quantum in legatis esset præstare ij cogerentur quibus legatum minus fuisset.[9] Nec mouebat quod prælegata ab eo relicta cuius hereditatem adierant rata per eos haberi debere videbantur, tametsi res eorum proprias[10] aut quod hac parte idem est iis debitas[11] testator ignorans prælegasset.[12] Id enim eo demùm casu dici posset quo heredibus istis fideicommissum debitum fuisset à testatore, nec in bonis omnibus sed in Gallicis duntaxat aut Italicis constitutum. At repudiante illo, cui fideicõmissum debebatur, perinde erat acsi alienæ res cæteris qui adierant prælegatæ fuissent,[13] quo casu euictis postmodùm ex causa fideicommissi Gallicis, nullam ij quibus prælegatæ fuerant, aduersus coheredes actionem eo nomine habuissent.[14] At ne quidem exceptionem illam quæ inter coheredes ex hac causa competere solet,[15] quippe cuius æquitas tùm deficias, cùm idem fideicõmissum ab Italicarum quoque rerũ heredibus præstandũ est, Eadẽ enim subsistente ex vtraque parte causa euictionis, ex neutra euictio præstatur, Iure quodam tacitæ compensationis, Cùm quantum alij ab aliis petere velint, tantum ipsis vicissim præstare debeãt.[16] Neque quod ex Gallicis rebus scripti fideicommissario succesſerant, faciebat vt eorum condicio durior effecta videretur. Cur enim adimatur iis ius fideicommissi, quod ex fideicommissarij persona nacti sint?[17] Aut cur ea exceptione repellantur qua repelli non potuit is à quo ius habent?[18] Planè si fideicommissum nõ nisi ab Italicarum rerum heredibus præstari debuisset, siue heredibus ipsis siue extraneo fuisset debitũ, magis esset vt in hereditate diuidenda officio arbitri heredibus ex Italico patrimonio scriptis succurri oporteret, vt non aliter prælegatas res gallicas coheredibus præstare cogerentur, quàm sibi cautum esset de indemnitate.[19] Ne alioqui ex hereditatis semisse instituti, ex nulla parte scripti viderentur.[20] Quòd si exceptionis auxilium per errorem omiserint, vulgo creditum est nullam eos habere actionem, In cóque interesse an testator, an iudex vel arbiter aut coheredum pactio bona hereditaria diuiserit.[21] Sed humanius est vt si per facti errorem iustá-nque ignorantiã cautiones omissæ sint, eis subueniatur quibus caueri debuit, siue per repetitionem,[22] siue officio ipsius iudicis implorato.[23] *Ita partim* decisum partim tractatum est in causa Dominorum Senatoris Dauisc contra liberos N. Claudij Dauisc & Dominos de Curtilles Non. Iul. 1593.

1. *Ex l.coheredi 41.§.qui discretas D.de vulgar.& pupill.substit.*
2. *l.1.C.si cert.petat.l.ex facto 35.D.de hered.instit.*
3. Quia non in plus grauari quis per fideicommissum potest quàm ad eum peruenerit §. 1. *Instit. de singul. reb. per fideic.reli.l.1.§.si is qui quadringenta D.hoc tit.quod in re alieno secus est l.quæ dotis 33.D.solut.matrim.*
4. *l.vlt.§.vlt. C.commun.de legat.*
5. Hanc enim restitutionem præcedere necesse est vt dixi *Defin.3.supr.*
6. *l.vt legatum 5.& l.seq.C.de hered.action.*
7. Cùm ius confusionis ex eo nascatur, quòd non possit idem esse debitor & creditor *l. heres à debitore 21.§. seruus suo & seq.& l.debitori 50.D.de fideiuss.*
8. *d.l.debitori d.l.vt debitum & l.si adulta 6.C.de hered.action.*
9. Ratione illa quam attulimus *num.3.*
10. *l.vnum ex familia 67.§.si rem de legat.2.*
11. Constat enim posse testatorem sicut rem heredis sui,ita & quod heredi debetur posse legare *d.l. vnum ex familia §.sed si vno* & ibi Bart.
12. Distinctio enim quæ alids adhiberi solet an testator sciuerit an ignorauerit alienam, locum hoc casu non habet *d.§.si rem* vbi ponitur ratio perelegans.
13. Heredem enim non institutio facit sed acquisitio hereditatis *l.4.D.hoc tit.*
14. *l.cùm pater 77.§.euictis de legat.2.*
15. De qua Papinianus *in dict.§.euictis.*
16. *d.l.vnum ex familia 67.§.sed si vno & §.si duos in fin.eod.tit.*
17. Contra *l.id quod nostrum 11.de regul.iur l.vlt.D.de pact. l.Granius 71.§.penult.D.de fideiuss.*
18. Plerumque enim eadem causa est successoris quæ fuit autoris *l.inuitus 156.§.plerumque de reg. iur.* & quod autoribus non obstabat,nec successoribus eorum obstabit *l.quod ipsis 143.à contr.senf.de regul.iur.*
19. Secundum elegantem illam Papiniani sententiam quam nostri singularem dicunt *in d.§.euictis.*
20. Quod esset aperte contra voluntatem testatoris vt in *l.verbis ciuilibus 7.D.de vulg.& pupill.substit.*
21. *Ex l.si fratres 7.C.commun.vtriusq.iudic.* iunct. *d.§.euictis* & vtrobique Doctores.
22. *Vt in l. heres 23.& l.pen.D.hoc tit.*
23. *Vt in l.si res obligata 57.in fin.de legat.1.* iunct. *l.regula 9.D.de iur.& fact.ignor.*

DEFINITIO XIV.

Primum fideicommissum confluit in secundum.

EA bonorum portio quæ ex fideicommisso reciproco aut graduali ad aliquem peruenit,si idem ille alteri restituere rogatus sit,in posterius quoque fideicommissum venit.[1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ex Baldo *cons.94.lib.2.*& Crauet. *cons.*295.Bart.& alij communiter *in l.3.§.quidam liberis D.hoc tit.* Angel.Imol. Castrens.& Alex. *in l.Scaeuola 76.eod.* quos refert & sequitur Boer. *decis.*280. *num.3.*

DEFINITIO XV.

Fideicommissarius qui pendente condicione res fideicommissas emit,an & quando earum precia petere postea possit.

FRater fratri si sine liberis decederet per fideicommissum reciprocum substitutus fundos plerosque fideicommisso condicionali obnoxios à fratre emerat,eidémque precium soluerat. Cùm posteà fideicommissi condicio euenisset,petebat restitui sibi ex fideicommisso quicquid à sc precij nomine solutum fuerat,cum vsuris quincuncibus.Dicebam inspecto iuris rigore malè eum agere,quoniam in fideicommisso esse non possent precia quæ fideicommissarius ipse post mortē testatoris de suo præstitisset.[1] Fideicommisso enim non aliæ quàm defuncti qui fideicommiserat facultates contineri poterant,[2] Sed posteaquàm fideicōmissi condicio extitit,videri nunc actorem iure fideicommissi habere prædia quę nō nisi empti titulo anteà tenuerat.[3] Nempe quia legatario aut fideicommissario legatum aut fideicommissū agnoscēte necessariò fit adeóq; vel inuito eo,vt relicti cōdicio retrotrahatur, cùm nec alioqui relictū vllo iure sit valiturū.[4] Alia igitur actio emptori superesse nō videbatur nisi ex empto ad preciū vēditori aufferendū quasi penes quē inciperet esse sine causa.[5] Quomodo enim fieri possit vt quis ex testamēto petat rē per fideicommissum relictam quā iam habeat,[6] aut rei preciū quod non sit in fideicōmisso?[7] Atqui nec illud dici poterat dandam ex empto actionem ei qui prudens & sciens emisset rem quam aut iam suā esse sciebat,aut suam aliquando futuram prævidere poterat,existente nimirùm fideicōmissi condicione.[8] An igitur soluti precij iacturam fideicommissarium sentire æquum erit? Hoc sanè ipsa iuris ratio euincere videtur.[9] Sed tamen in proposito pro emptore faciebat,vt quāuis fideicommissum condicionale sibi relictum sciuisset emptionis tempore,saluam tamen haberet actionem ex empto ad precij restitutionē, quòd fideicommissi condicio talis erat quam non sine malo omine sperare poterat aut expectare. In eum scilicet casum concepta quo frater sine liberis præmoreretur, Cui & vitam & liberos optare potiùs debuisset.[10] Itaque causæ nihil est cur non hoc saltem casu admitti debeat quod interpretes vulgo ad alios quoque casus malè protrahunt,Nihil interesse an sciens condicionale fideicommissum an ignorans frater à fratre comparauerit quod attinet ad precij repetitionem.[11] *Atque ita Senatui* visum est in causa Dominorum de Montallieur contra heredes D.de Beaufort 7.Cal.Aug.1593.

1. Quoties enim quis rogatur hereditatem restituere,id tantùm videtur rogatus reddere quod fuit hereditatis *l.in fideicommissaria 18.ad SC.Trebell.*
2. *l.coheredi 41.§ cùm filia de vulg.& pupill.substit.l.sequens quæstio 68.de legat.2.*
3. *Arg.l.fundo 4.D.a:l leg.falcid.l.cui res 29.D.de action.empt.*
4. Secundum ea quæ scripsi *lib.7.Coniect. iur.ciuil.cap.3.*

5. *l.huiusmodi 84.§.qui seruum de legat.1.*
6. Siquidem quod tam meum est magis meum fieri non potest.*§.sic itaque Inst.de action.*
7. Non enim potest ex fideicommisso peti id quod relictum non est *l.1.de pen.legat.l.1.§.item si ita D.ad leg.falcid.*
8. *Arg.l.sua rei 16.de contr.empt.& d.l.cui res 29.de act.empt.*de cuius sententia & emendatione scripsimus *lib. 5. Coniect.cap.14.*
9. Quasi nullum damnum sensurus videatur emptor qui ex culpa sua sentiet *l.quod quis 203.de reg.iur.*
10. *Arg.l.cùm tale 72.D.de condic.& demonstr.*Nemo enim debet liberi hominis casum & aduersam fortunam expectare *l.inter stipulantem 83.§.sacram de verb.oblig.*
11. Sic enim illi *ad l.cui res,*& malè vt scripsi *dict.cap.14.lib.5.Coniect.*

DEFINITIO XVI.

Casus in quo vsuræ precij debentur actione ex empto,ex die litis de fideicommisso contestatæ.

DE vsuris precij quod fideicommissario actione ex empto restituendum esse proximè diximus dubitatio maior erat an deberentur ex quo lis de fideicommisso contestata fuisset, exemplo fructuum ex fideicommisso siue vniuersali siue singulari perceptorum.[1] Nam cùm actione duntaxat ex empto nō etiam ex fideicommisso & testamento precium peti possit,[2] consequens erat non videri moram in soluēdo precio factā ab eo qui non nisi fideicommissi nomine ex testamento conuentus fuisset.[3] Precij verò vsuras si venditor ipse consequi nequit actione ex vendito,nisi mora interueniente,[5] quanto minùs cōsequetur eas emptor preciū repetens,à venditore,nisi ab eo saltem die quo venditor in restituendo precio morā fecerit?[5] Est enim restitutio ista precij legitimè soluti,quasi vt ita dicā,irregularis,sicut & actio ex empto quæ in eam rem accōmodatur,[6] Cùm natura actionis ex empto sit vt detur ad rem ipsam habendā soluto precio,actio autem ex vendito venditori contra emptorem ad precium consequendum.[7] *Senatus* tamen pronunciauit vsuras istas esse loco fructuum fideicommissi,[8] & quemadmodum fructus bonorum venditorū si vendita non fuissent deberentur fideicommissario à die litis contestatæ,ita & vsuras ab eo tempore deberi. Quasi nec rem nec rei fructus habere ex testamento videatur fideicommissarius idēm que emptor quandiu & precio & precij vsuris caret.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nemo enim dubitat quin saltem ex die litis contestatæ fructus debeantur, tanquam à malæ fidei possessore *l. sed etsi lege 25.§.si ante D.de petit.hered.l.videamus 38.§.si actionem D.de vsur.*
2. Vt diximus *Defin.praced.*
3. Mora enim fieri non potest nisi in eo de quo quis conueniatur.
4. *l.ex empto 11.in princ.l.qui per collusionem 49.§.1.D.de action.empt.*iunct. *l.curat.5.C.de action.empt.*
5. Nam nec venditor tenetur nisi ex die moræ,sicut neque emptor.
6. *d.l.ex empto §.is qui vina D.de action.empt.*
7. *d.l.ex empto in princip.*
8. *l.vsuræ 34.de vsur.*
9. *d.l.ex empto §.qui autem.l.Iulianus 13.§.veniunt autem l.bona fides 50.eod.tit.*

DEFINITIO XVII.

Precia rerum subiectarum fideicommisso retrouenditarum ex pacto veniunt in fideicommissum.

HEres rogatus de restituenda si sine liberis moreretur hereditate illius,qui prædia multa emerat sub pacto de retrouendendo,si retrouendiderit,& precia acceperit,ea restituere cogitur ex causa fideicommissi,[1] perinde ac res ipsas restitueret si vel nondum redemptæ essent,vel redimendi tempus effluxisset.[2] Cùm enim vniuersale fideicommissum est facilè admittit hāc interpretationem,vt precium succedat loco rei,sicut & vicissim res loco precij vt & interdum res loco rei.[3] In fideicommisso singulari non ita facilè idem admittendum est.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. Vt in l.quidam ita 25.§.si quis filium D.hoc tit.*vbi ratio redditur ne factum cuiusquam alteri damnum adferat. Iunge *l.vlt.§.vlt.de leg.2.*
2. Cogeretur enim res ipsas quæ in fideicommisso essent restituere, & quidem cum sua causa *l. de euictione 69. D. hoc tit.*
3. *l.si & rem & precium 22.D.de hered.petit.l.imperator 70.§.vlt.cum legib. seq.de legat.2.*
4. Nisi cùm res ipsa peti ex aliqua causa non potest *vt in d.§.si quis filium & d.§.vlt.l.vlt.de leg.2.*

DEFINITIO XVIII.

Quinque annorum fructus absumunt Trebellianicam eo casu quo in quartam imputantur.

FRuctus ex fideicommisso condicionali perceptos licet in restitutionem hereditatis non eueniāt,[1] in eam tamen quartam quæ ex fideicommisso deducitur quam Trebellianicam vocant imputari debere constat.[2] Sed quot annorum fructus in eam rem sufficere possint, vt fructibus absumpta absortáque trebellianica videatur,dubitatum fuit. Placet quinquē annorum sufficere,quoniam ea fructuum computatio fieri solet vt ad modum vsurarum quincuncium æstimati anno demùm vicesimo equent iustam bonorum æstimationem,[3] Cuius temporis diuisi quarta pars,quæ quartæ bonorum parti respondeat quinquennio concluditur.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.in fideicommissaria 18.D.hoc tit.*vbi ratio ponitur,quam nos expressimus *Defin.6.supr.eod.*
2. *d.l.in fideicommissaria versi planè l.mulier 22.§.si heres eod.tit.*
3. *Nouell.7.de non alien.aut permut.reb.eccles.*Afflict.*decis.*285.*in fin.*
4. Glos.fin.*in Auth.perpetua* vbi DD.*C.de sacrosanct.eccles.*

DEFINITIO XIX.

Substitutus per fideicommissum post mortem heredis rogati nihil penitus iuris habet viuo herede, cui liberum est de iis bonis fauore alterius fideicommissarij disponere, dum ne in præiudicium huius.

IS cui pars bonorum defuncti restituenda est ex fideicommisso post mortem heredis instituti relicto, sicut nihil prorsus iuris habet in iis bonis viuo herede scripto, quoniam premori potest atque ita fidei commissum intercidere cuius dies numquam cesserit.[1] Ita nec prohibere potest quominus cæteri quibus reliquæ portiones ex eodem fideicommisso relictæ fuerant vniuersa diuidant inter se bona, si heres instituus cõsentiat, iisque siue liberaliter siue aliquo accepto quasi repræsentato fideicõmisso vniuersam hereditatẽ, quod facere potest viuus restituat:[2] Sed cum eo tamen temperamento vt si quando fideicommissi dies vtiliter cedet nullum tertio fideicommissario in portione sua præiudicium fiat.[3] *Ita ex tempore tractatum est* pro Francisco Pellin procuratore & N. Filliard contra N. Vicaire Prid. Id. Decemb. 1593.

1. Textus est elegans in *l. Statius Florus* 48. § *Cornelio Felici D. de iur. fisc.*
2. *l. post mortem* 12. *C. de fideic.* de cuius sententia & ratione vide quæ scripsi *lib.* 17. *Coniect. iur. ciuil.* Adde *l. patrem* 19. *D. quæ in fraud. credit.*
3. *l. filiusfamilias* 114. § *Diui* 1. *de leg.* 1. *l. uxorem* 41. § *Seium maritum* 12. *de leg.* 3.

DEFINITIO XX.

Incerto quantum ex fideicommisso detrahi debeat, non est interim sua possessione priuandus is cui bona sunt vendita per heredem.

ADiudicato fideicommisso si, vt plerumque euenit, detractionibus legitimis locus sit in fauorem heredis grauati,[1] non debet is qui ex bonis fideicommisso subiectis ab herede comparauit dũ adhuc fideicommissi condicio pendẽret, priuari possessione rei emptæ, alióve modo acquisitæ,[2] ne iniuria ei facta videatur si post liquidatas vt aiunt detractiones iustam retinendæ possessionis causam habuisse illum appareat[3] siquidem quæ ab herede alienata sunt imputari illi solent in eam partem quam ex fideicommisso pro iure suo deducere potest.[4] Sed si nihil sit quod deduci debeat,[5] aut si defuncto herede non soluendo, disputandum sit inter creditores de ordine ac priuilegio temporis,[6] vt dubitari non possit quin emptor hic sit ex posterioribus, non iniquè decernetur auferendam rem emptori,[7] solíque hereditatis curatori præsentibus tamen creditoribus[8] permittendum vt de iure detractionum cum fideicommissario disputet, mox creditoribus ex ordine satisfacturus quantum detractionum, & totius patrimonij à defuncto relicti modus patietur.[9] *Ita Senatus* in causa Ioannis Baptistæ Bouand & Ioannis Baptistæ Oliuier 17. Cal. Iul. 1594.

1. Nec enim fideicommissi restitutio vnquam debetur nisi detractis detrahendis *cap. Raynutius* vbi not. *Extr. de testam. l. in imponenda* 6. *l. irritum* 8. *C. ad leg. falcid.*
2. Quamuis videatur ei posse imputari cur emerit, alitérve acquisierit rem subiectam fideicommisso & alienari prohibitam maximè si eam emerit sciens *l. vlt. §. vlt.* iunct. *Auth. res quæ C. commun. de legat.*
3. Interest enim illius vt & alterius cuiuslibet possessionem suam non amittere potiùs quàm amissam recuperare *l. 3. de compensat. l. si stipulatus* 15. *in princ. de fideiuss. l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*
4. *l. 3. §. res quæ D. hoc tit.*
5. Finge enim fideicommissum esse collaterale absumptámque fructibus quinquennij Trebellianicam nec vllum æs alienum esse de cuius deductione tractari oporteat.
6. Inter chirographarios quidem *ex tit. De reb. auctor. iud. possid.* inter hypothecarios verò ex *l. vlt. C. de iur. delib.*
7. Nulla enim fit ei iniuria, cùm eius damno tandem cedere rem totam sit necesse *arg. l. si quis habens* 24. D. *qui & à quib. manum. liber. non fiant.*
8. Ne forte in eorum necem colludatur *l. si suspecta* 29. *D. de inoff. test. l. si per lusorio* 14. *D. de appellat.*
9. Iuxta formam *d. l. vlt. C. de iur. delib. & dict. tit.* De *reb. auctor. iudic. possid.*

DEFINITIO XXI.

Restitui hereditas fideicommissaria potest & fructuario & per fructuarium.

EI cui hereditatis fideicommissariæ vsumfructum testator reliquit, hereditatem restitui posse placuit, tametsi restitutionis commodum & incommodum, actionúmque trãslatio ad eum pertineat ad quẽ proprietas ipsa fideicommissi pertinet.[1] Nec quicquam in eo fit contra testatoris mentem qui fideicommissario hereditatem restitui voluit,[2] cùm vsufructuarius in ea re in qua vsumfructum habet, censeatur procurator proprietarij,[3] adeóque quod præcipuum est ex voluntate testatoris, qui vsumfructum constituit. Id enim est quod efficit vt plus iuris habere debeat ad accipiẽdam restitutionem fideicommissi,[4] quàm si ab ipso fideicommissario, soláque eius voluntate factus esset procurator in rem suam.[5] An ergo similiter dicemus hereditatis restitutionem ab eo fieri posse cui heres grauatus hereditatis suæ vsumfructum reliquerit? Mouet quòd non aliter potest valere restitutio hereditatis quàm si transferantur actiones omnes in fideicommissarium,[6] nec rursus actionum translatio fieri per eum qui actiones nõ habeat,[7] quas vtique constat non residere penes vsumfructuarium cùm ius proprietatis sequantur, ex eáque pendeant.[8] Sed tamen cùm restitutio fieri possit ab herede grauati per procuratorem qui non suo sed ipsius heredis nomine restituat,[9] hic autem vsufructuarius perinde sit procurator heredis qui restituere debet, atque is de quo proximè diximus, procurator est fideicommissarij,[10] Consequens videtur vt ab eo fideicommissum & peti possit & restitui, præsertim cùm hereditatem possideat ex eius qui fideicommissum restituere debuit, voluntate.[11] A quo enim meliùs restitui possit hereditas, quàm ab eo qui suo iure illam possidet?[12] Aut si de fideicommisso quærendum est an debeatur, quidni sit ille legitimus contradictor, herede scilicet litem sciente, & ad eam vocato nec contradicente quominùs litem & iudicium de fideicom-

fideicommisso vsufructuarius accipiat? Vulgatum enim est, Nocere rem etiam inter alios iudicatam quoties quis passus est de iure eius agi qui ab eo ius habeat.[13] *Ita tractatum est*, in causa D. de Bordeaux contra N. Bonam de Coste vxorem D. de la Serra 13. Cal. Aug. 1595.

1. Restitutio enim est ei facienda qui est in loco heredis *l. 2. D. hoc tit.* heres autem significat dominum §. *vlt. Inst. de hered. qualit. & differ. l. de hereditate* 19. § *pater D. de castr. pecul.* nihil autem commune habet causa vsufructus cum iure proprietatis *l. pen. D. de acquir. possess. l. 1. D. de vsuf.*
2. *l. 1. & pass. D. hoc tit.*
3. Quomodo dicimus de creditore qui tamen minus iuris habet in re debitoris quàm vsufructuarius in re proprietarij *l. si pignori* 29. *in fin. D. famil. erciscund. l. naturaliter* 12. *D. de acquir. poss. & l. pignori* 13. *D. de usucap.*
4. Siquidem fideicommissum restituendum est eo modo quo testator voluit *l. sed si alio* 9. § *vlt. & l. seq. D. hoc tit.*
5. Quo casu non posset restitui fideicommissum procuratori in rem suam facto *l. si mulier* 59. § *ex asse D. de iur. dot.* quamuis possit restitui simplici procuratori *l. apud Iulianum* 11. § *utrum autem & l. quamuis* 40. § *vlt. cum l. seq. D. hoc tit.*
6. *d. § ex asse & l. 1. l. ita tamen* 27. § *qui ex Trebelliano D. hoc tit.*
7. Cùm nemo plus iuris in alium transferre possit, quàm ipse habeat *vulgat. l. nemo plus iuris* 54. *de regul. iur.*
8. Sunt enim in hereditate non in vsufructu hereditatis.
9. Quia qui per procuratorem facit per seipsum facere videtur *l. 5. § 1. D. de admin. tutor. cum similib.*
10. Quia vsufructuarius semper censetur procurator esse proprietarij *d. l. si pignori* 29. *in fin. D. famil. erciscund.*
11. Ponimus enim vsumfructum traditum ab herede eo scilicet modo quo tradi potest *l. 3. § 1. D. de usufr.*
12. Vsufructuarius autem possidet suo iure & fructus suos facit, ideó que dicitur possidere naturaliter *d. l. naturaliter* 12. *D. de acquir. poss.*
13. *l. sæpe* 63. *vbi not. D. de re iudic.* Alioqui sanè absurdum esset dicere restitutionem hereditatis siue fructuario siue à fructuario, si id heres ipse ignoraret, cuius nomine ac periculo ea fieret restitutio.

DEFINITIO XXII.

In fideicommissum veniunt etiam ea quæ heres habuit non quasi heres si modò habuerit occasione hereditatis.

ETsi rogatum heredem esse oportet tanquam heredem vt actiones ex Trebelliano transire possint,[1] nihil tamen prohibet ea quoque in vniuersalis fideicommissi restitutionem venire quæ heres nec tanquam heres nec ex iudicio testatoris perceperit dummodo habuerit occasione hereditatis.[2] *Ita Senatus* in ea specie de qua SC. II. Sup. famil. ercisc.

1. *l. mulier* 22. § *vlt. D. hoc tit.*
2. *l. debitor* 59. § *vlt. eod. à contr. sens.* Caue tamen ne hanc Definitionem generaliter intelligas, pugnaret enim cum ratione iuris vt ex iis constat quæ tradit illustris. Francisc. Mantic. *lib.* 7. *de Coniect. vlt. vol. cap.* 8. sed coarctanda est ad suam speciem quæ habet rationem specialem.

DEFINITIO XXIII.

Fideicommissarius non potest agere contra tertios possessores ante hereditatem restitutam nisi certus in casibus.

NOn potest fideicommissarius agere contra singulos, & tertios rerum fideicommisso subiectarum possessores nisi facta prius vniuersalis fideicommissi restitutione, re aut verbo:[1] scilicet per heredem qui solus ad eam restitutionem tenetur,[2] Si heres nullus sit curator hereditati dari solet.[3] Fallit vtrumque si bona sint omnia omnino alienata, quia tunc cùm heres abdicauerit à se restituendi facultatem habetur fideicommissum pro restituto. *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudii de la Roche & Reuerendi fratris Stephani Blanchet Dominicani 22. April. 97.

1. *l. facta* 63. *l. restituta* 37. *D. hoc tit.* Boer. *decis.* 56 *per tot.*
2. Vt scilicet transferat in fideicommissarium actiones omnes & quas habet & quibus obstrictus est *l. 1 & pass. D. eod.*
3. Ex eo pragmaticorum errore quem nos refutauimus *in priorib. Decadib. De error. pragmat.*
4. Non quidem ex æquitate illa canonica quam comminiscitur Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius* in verb. *si absque liberis* n. in quo ille sanè deceptus fuit & meritò reprehensus à Boer. *dict. quæst.* 156. *num.* 7. *&* 8. sed quoniam & alij plerique casus sunt in quibus fideicommissum habetur pro restituto *l.* 1. § *sed & quoties* vbi DD. *D. ad SC. Trebell. & in l. pen. C. eod.* Vide *l. vlt. §. sin autem sub condicione C. commun. de legat.* Et ibi Bart. & Castr. Guid. Pap. *quæst.* 601.

DEFINITIO XXIV.

Fructus percepti iure hereditario siue ab herede siue ab heredis patre imputantur in Trebellianicam.

FRuctus ex hereditate restituenda percepti iure patriæ potestatis à patre heredis rogati imputantur in Trebellianicam filij perinde acsi à filio ipso percepti essent,[1] sed non ij similiter quos idem pater eodem iure potestatis percepérit ex persona alterius filij per fideicommissum priori defuncto substituti.[2] *Sine die.*

1. Nihil enim refert an filius ipse eos perceperit an pater nomine filij, ne fiat deterior condicio fideicommissarij ob personam patris, quod esset absurdum. Fructus namque imputandos esse in Trebellianicam certum est si modò sint percepti ex iudicio testatoris *l. in fideicommissaria* 18. *l. mulier* 22. § *si heres D. hoc tit.* Nisi in casu *l. iubemus 6. C. eod.* Vide *l. filiumfilio familias* 11. *de legat.* 1.
2. Quia scilicet non possunt videri percepti ab herede qui nec ab ipso nec ab alio ipsius nomine percepti sunt.

DEFINITIO XXV.

Cogitur heres facere inuentarium postulante fideicommissario, sed sumptibus fideicommissarij.

HEres rogatus de hereditate alteri restituenda, licèt purè & simpliciter hereditatem agnoscere velit,[1] cogi tamen potest postulante fideicommissario, vt inuentarium conficiat, non quidem solenne, vt vocant:[2] Sed tamen tale, ex quo constare aliquando possit de qualitate & quantitate rerum hereditariarum.[3] Idque sumptibus fideicommissarii non suis.[4] Eóque iure vtimur nos ex pract. Ferrar. quosdam ex Senatoribus nostris referre memini. *Sine die.*

1. Quod cùm euenit non est necesse vt faciat inuentarium *l. vlt C. de iur. delib.* Nec enim beneficium inuentarij implorare quisquam cogitur, vt nec vti eo iure quod pro ipso sit introductum *l. inuitus 156. §. vlt. de reg. iur.*
2. De quo *in d. l. vlt. C. de iur. delib.*
3. Ne scilicet postea probandum habeat fideicommissarius post diem fideicommissi cedentem quid & quantum fuerit in fideicommisso atque ita per inopiam probationum intercidat fideicommissum vel in totum vel pro parte *arg. l. vlt. de prætor. stipul.* Non enim potest videri heres rogatus aliud reddere quàm quod fuit hereditatis *l. in fideicommissaria 18. hoc tit.* Et sanè curare semper debet magistratus quantum fieri potest vt rerum probatio salua sit *l. curent magistratus 22. D. de testib.* ne deficiat probatio iure non deficiente vt *in vulg. l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.*
4. Quicquid enim fit per iudicem aut ex iudicis autoritate ad petitionem alterutrius litigantium fit sumptibus petentis, Ac proinde interdum sumptibus vtriusque si vterque petat, ne sit in potestate vnius aduersarium suum superuacuo sumptu onerare. Vide Ferrar. *in form. lib.* quo agitur *ex subst. in vers. ac fideicommissum num. 3.*

DEFINITIO XXVI.

Heres grauatus cui fideicommissum à suo testatore restitui debuit non prohibetur agere contra coheredes pro eorum portionibus nec rursus deducere fideicommissum aduersus fideicommissarium.

PAter rogatus hereditatem restituere liberis suis masculis ex testamentis auorum qui bona sua omnia in familia, quandiu vel vnus masculus supereſſet conseruari iusserant, ea bona omnia inter liberos suos longè aliter diuiserat, quasi de suo tantùm patrimonio testatus, nulla antiquiorum fideicommissorum habita ratione: sed hoc tamen adiecto fideicommisso, vt ad vltimum superstitem bona omnia peruenirent. Cùm defuncti omnes essent vno excepto, qui & ipse rogatus de restituenda post mortem suam hereditate proponebatur, nouissimi huius postea mortui heredes petebant, vt prius subductis antiquioribus fideicommissis, posterioris ratio poneretur.[1] Contrà vero fideicommissarius vltimus contendebat nihil de antiquioribus fideicommissis amplius quæri posse: sed perinde omnia constituenda ac si solius vltimi testatoris voluntas extaret, propterea quòd ratam eam habuerant liberi qui ex auorum testamentis fideicommissum petere potuissent.[2] Placebat, tametsi à prioribus testamentis recessum videretur, quod ad priores substitutiones fideicommissarias attineret,[3] in eo tamen quòd ad vltimum superstitem bona omnia peruenire debuerunt, non posse videri abrogata priora testamenta, quibus postremum conueniret. Nec ad rem pertinere si quis obiiceret vnam eandémque rem non debere diuerso iure censeri.[4] Tot enim hîc res sunt, quot substitutiones, id est, quot gradus substitutionum.[5] Neque nouum est, vt dispositio posterior, quæ priorem confirmat, ex priore accipiat interpretationem.[6] *Ita tractabatur* in causa heredum N. Vrbani du Pont D. de Myans. *Sine die.*

1. Et rectè, quia fideicommissa antiqua semper deducenda sunt velut æris alieni loco *l. cùm pater 77. §. Titio fratri assep. De legat. 2. l. in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. falcid.* Nec sanè fideicommisso hereditatis quantumlibet vniuersali aliud contineri potest quàm quod fuit hereditatis *l. in fideicommissariam 8. D. hoc tit.* non etiam quod heres grauatus aliunde habuit *l. coheredi 41. §. cum filia de vulg. & pupill. substit.* De quo vide quæ pluribus tractat illustriss. D. Mantica *lib. 7. De Coniect. vltim. volunt. cap. 8.* per totum, maximè verò & in specie *num. 16.*
2. *Arg.* eorum quæ tradit Cephal. *cons. 272. num. 143.* post Lauren. Calcan. *cons. 56. num. 18.* quod filius grauatus de restituenda hereditate intelligitur grauatus de restituenda quoque legitima si patris hereditatem purè adierit, nec de onere vnquam conqueſtus sit. Sed sententia illa falsa est & benè confutata ab illustriss. D. Mantica vbi suprà, nisi eo casu quo præ legata aliqua filio relicta sint ea lege ne legitimam detraheret, isque prælegata agnouerit *Ibid. num. 11.*
3. Quatenus testator de bonis fideicommisso subiectis pro arbitrio disposuerat in fauorem aliorum quàm ad quos debuerant ea bona peruenire. Quanquam non erat recta hæc ratio, quia fideicommissarius institutus ab herede grauato si non institutus sit animo compensandi non prohibetur fideicommissum petere à coheredibus pro eorum portionibus *l. Lucius Titius 124. in princ. de leg. 1.* Illustriss. Mantic. *lib. 9. de Coniect. vlt. vol. tit. 6. num. 10.* Nunquam enim institutio intelligitur facta animo compensandi. Idem Mantic *lib. 4. tit. 3. num. 33.*
4. *Vulg. l. eum qui ædes 23. D. de vsucap.*
5. Ita vt sublato vno gradu cæteri non minùs salui remaneant *l. cùm in testamento 37. D. de hered. instit. l. si posthumus 14. in princip. & §. quod vulgo de liber. & post.*
6. *arg. l. non est nouum 26. cum duab. seqq. D. de legib.*

DEFINITIO XXVII.

Fideicommissarius qui in possessione est sine vicio legitimus contradictor est non contra heredem ad impediendam detractionem sed contra heredis creditores.

IN possessione repertus fideicommissarius etiam sine vicio non est legitimus contradictor aduersus eum, qui detractiones ex fideicommisso facere potest:[1] Sed non idem est si is agat, qui obligatum habet heredem cuius esset facere detractiones, siue personam tantùm heredis obligatam habeat,[2] siue omnia etiam ipsius bona,[3] sed cessione opus est.[4] *Ita tractab am* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Cardé. *Sine die.*

1. Boer. latè *de cis. 156.* vbi vide. Esset tamen fideicommissarius legitimus contradictor si esset in possessione sine vicio, nec detractio vlla ex fideicommisso facienda esset *l. filiam fratribus 56.* vbi Bart. *D. hoc tit.*

2. Qui

2. Qui casus minorem habet dubitationem.
3. Quamuis eo nomine iura quoque contineantur *l. nomen 4. C. quæ res pign. oblig. poss.*
4. Quia personalia iura non transeunt sine cessione *l. possessio 49. §. vlt. D. de acquir. poss.*

DEFINITIO XXVIII.

Prælegata an & quando veniant in restitutionem fideicommissi vniuersalis.

PErsæpè quæritur, An prælegata vni ex coheredibus relicta veniant in fideicommissum. Et magis communiter probatum est non venire, siue hereditatem, siue partem hereditatis, siue portionem suam hereditariam restituere rogatus proponatur: quoniam hereditatis aut hereditariæ portionis appellatione certum est, neque legata, neque fideicommissa contineri,[1] Sed hoc ita si nulla voluntatis coniectura contrariam interpretationem suadeat,[2] cùm in fideicommissis potiorem voluntatis quàm verborum rationem habendam esse placeat.[3] Coniecturæ autem potissimum hæ adferuntur, Si prælegata ex ordine scripturæ priùs relicta sint, quàm iniunctum fuerit onus fideicommissi,[4] Item si data sint prælegata extraneo qui partem suam hereditariam filio testatoris eidémque coheredi suo restituere iussus sit,[5] Aut si prælegata, quod plerumque fit, maiorem hereditatis partem absorbeant.[6] Aut denique si non vniuersaliter substitutio facta sit sed in aliis omnibus bonis de quibus nondum quicquam est dispositum à testatore.[7] Sed si pro vulgari notariorum more verba illa præponantur institutioni quam substitutio sequatur, non idem probandum est, cùm substitutio censeatur quid diuersum & separatum ab institutione,[8] tametsi ab ea soleat recipere interpretationem.[9] De illo planè dubitat nemo, quin prælegata in restitutionem venire debeant, si testator iusserit suam substantiam vel suum patrimonium restitui ab herede. Siquidem horum verborum longè latior appellatio est vt quicquid quocumque titulo relictum sit, comprehendat.[10] Sicut è contrario certissimi iuris est non debere restitui prælegata siue is qui restituere rogatus est, fuerit prohibitus alienare fauore coheredum,[11] siue prælegatum ita fuerit relictum quasi tale quid quod debebatur.[12] Nimirum si aliunde appareat reuera debitum fuisse, Alioqui cæterorum prælegatorum causam & exemplum sequetur.[13] Quid verò si pater qui plures habebat liberos post legata cæteris omnibus data, etiam nouissimo aliquid prælegauerit, quem postea heredem ex asse instituat, rogétque de restituenda extraneo hereditate si absque liberis moriatur? An cùm hereditate prælegatum petet fideicommissarius existente quandoque condicione fideicommissi? Minimè verò. Nec enim dubitari potest quin hoc casu prælegatum sit filio ea mente, vt haberet id præcipuum non in diuisione hereditatis quæ tota & ex asse ei relinquebatur, sed in restitutione.[14] Cùm alioqui frustrà ei iure prælegati datum esset quod æquè habiturus fuerat, tanquam heres quódque sufficiebat aliis fratribus datum non fuisse, vt in hereditate inueniretur.[16] Putarat enim prudens pater ita prospiciendum esse huic filio quem præcipuo amore prosequebatur,[17] vt si quando fideicommissi condicionem existere contingeret atque ita totius hereditatis restitutionem fieri oporteret, tamen haberet hic filius id saltem suo heredi saluum,[18] quòd non tam hereditatis quàm prælegati titulo accepisset,[19] Ne aliter eueniret vt quantum ad legata pertineret minùs iuris haberet ille ex filiis quem pater magis dilexisset.[20] *Ita sæpius* in Senatu partim pronunciatum, partim tractatum est.

1. *l. 3. §. quidam liberis l. in fideicommissaria 18. §. vlt. D. hoc tit. l. si Titius ex parte 96. de leg. 3.*
2. Ruin. *cons. 120. num. 15. vol. 3.* quem refert & sequitur illustriss. Mantic. *lib. 7. de Coniect. vlt. vol. tit. 7. nu. 3. in fin.*
3. *l. heredes mei 57. §. cùm ita D. hoc tit. l. cùm virum 16. C. de fideic.*
4. Bart. *in d. §. quidam liberis* cuius opinionem magis communem esse creditur licet Socin. iun. & alij plerique dissentiant quos refert Mantic. *vbi supr. num. 1. vers. ego autem reperio.*
5. Bart. *ad l. liberto §. filium per ill. text. de ann. legat.* Rip. *in d. §. cùm ita num. 44.* vbi dicit communem. Mantic. *vbi supr. num. 4.*
6. Bart. *in d. §. quidam* & alij quos refert & sequitur Mantic. *ibid. num. 9.*
7. Idem Bart. *in d. §. quidam num. 11.* Fulgos. *cons. 99. num. 2.*
8. *l. 3. §. filius* & ibi Bart. *De liber. & post.* Alex. *cons. 25. num. 12. vol. 1.* Mantic. *vbi supr. num. 8.*
9. *l. 1. C. de impub. & aliis substit.*
10. Ruin. *d. cons. 120. num. 8. 9. & 10.* quem contra Decium defendit Mantic. *ibid. nu. 3. ante fin.*
11. *l. Lucius 78. §. pluribus* & ibi Bart. *D. hoc tit.*
12. *d. l. Lucius §. maritus & in l. cùm heres deductis legatis eod.* Mantic. *vbi supr. num. 12. & 13.*
13. *l. qui vxori 18. in princ. & §. 1. de aur. & arg. leg.* Bart. *in d. §. marius. l. Aurelius 28. §. vlt. de liber. legat.*
14. Cui nihil tam contrarium est quàm retentio & prælegatum vt tractat Gouean. *ad l. Titia 86. D. ad leg. falcid.*
15. Et ideo dicimus neque legari neque prælegari quicquam posse ei qui solus heres est, quia & à semetipso inutiliter legaretur *l. & quidem totum 18. cum l. præced. l. legatum 116. §. 1. de leg. 1.*
16. *d. l. legatum in princip.*
17. Præsumitur enim magis dilectus is qui ex toto asse fuit institutus *l. Sempronius 47. l. Titia 34. §. qui inuita de legat. 2.*
18. Scilicet ex voluntate testatoris. Nam deductio trebellianicæ fit contra voluntatem *d. l. Titia in fin.*
19. Ad quid enim delibandum erat hoc prælegatum ex hereditate, & relinquendum heredi vniuersali, nisi vt deliberetur ex fideicommisso?
20. Hoc verò sanè absurdum esset vt magis grauatus esset ille qui magis dilectus fuisset *d. l. Sempronius d. §. qui inuita.* Estque hæc præcipua, & ferè perpetua coniectura in vltimarum voluntatum interpretatione *l. Publius 36. §. 1. vbi not. De condic. & demonstr.* Et quamuis hoc casu prælegatum sit nullum quod heredi ex asse à semetipso relictum est *d. l. & quidem totum & d. l. legatum 116. §. 1. de legat. 1.* nihil tamen vetat, etiam ex actu nullo colligi voluntatem *l. vlt. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. licet transferam 20. D. de adim. legat.*

TIT. XXVI.

Ad leg. falcid.

DEFINITIO I.

De differentia donationum causa mortis, & donationum inter coniuges cùm de falcidia disputatur.

ETsi donationibus siue mortis causa siue inter virum & vxorem factis commune illud est quod donatoris morte confirmantur,[1] seperandæ tamen sunt cùm de falcidia ex iis deducenda disputatur. Nam ex donationibus causa mortis omnimodò & indistinctè deducitur,[2] non solùm si in testamento aut in codicillis factæ sint,[3] sed etiamsi extra speciem vltimæ voluntatis. [4] At donationum inter coniuges alia ratio est, quia non mortis causa fiunt sed inter viuos, [5] nec adeò inutiliter quin ad id tempus retrotrahantur quo factæ sunt siue silentio siue speciali voluntate confirmentur, dummodò sint insinuatæ. [6] Nec obstat, quod similiter donationes causa mortis vt Papinianus dicebat ad id etiam tempus reducuntur quo sunt interpositæ. [7] Retrotrahuntur enim, sed ita vt valeant iure donationum causa mortis. [8] Eæ verò quæ inter coniuges factæ sunt ita retrotrahuntur vt valeant iure donationũ inter viuos, [9] nisi cùm in vltima voluntate factæ sunt. Itaque quod ante Iustiniani cõstitutionem erat generale vt ex donationibus inter virum & vxorem falcidia deduceretur.[10] Cœpit ad eas donationes pertinere, & coarctari debere, quæ in vltima voluntate factæ essent.[11] Nemo enim dixerit ex donationibus inter viuos falcidiam deduci posse,[12] non magis quàm ex iis quas parentes in liberos contulerint, quarum Iustinianus eandem rationem esse voluit, quæ est donationum inter virum & vxorem.[13] Quod autem Papinianus de iis mortis causa donationibus loquebatur,[14] quæ inter coniuges factæ essent, non eò pertinebat vt in mortis causa donationibus inter alios factis aliud sensisse videretur,[15] sed quia in iis maior dubitandi ratio subesset, quando si simpliciter factæ fuissent Papiniani temporibus non retrotrahebantur.[16] In eóque nimirùm fecit Iustinianus ius nouum,[17] Vt proinde nihil hodie interfit hac parte an donatio inter virum & vxorem mortis causa facta sit dummodo extra testamentum vel codicillos,[18] an simpliciter:[19] Vtroque enim casu retrotrahitur.[20] Sed quod ad falcidiam pertinet, multum interest, quoniam perpetuò & indistinctè verum est falcidiam deduci ex donationibus causa mortis, siue inter coniuges siue inter alios factæ sint, & siue in vltima voluntate, siue extra vltimam voluntatem:[21] Nunquam autem ex donationibus inter viuos.[22] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ illustris D. Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593.

1. *l. non videtur* 32. *& pass. D. de mort. caus. donat. l. cùm hic status* 32. *& pass. D. de donat. int. vir. & vxor.* quamuis nostri soleant distinguere inter donationes rerum & verborum *ex l. Papinianus* 23. *eod. tit.* de cuius sententia & emendatione vide quæ contrà scripsi *lib.* 2. *Coniect. cap.* 7.
2. *l. si mortis causa* 5. *l. penult. C. hoc tit. l.* 2. *in fin. C. de mort. caus. donat. l. cùm pater* 77. *§. mater & §. Mauio de legat.* 2.
3. Postquàm nostris placuit etiam in testamento fieri posse donationem causa mortis, quod nos improbauimus in Hemischiliade *De error. pragmat.*
4. Leges enim suprà citatæ loquuntur generaliter, ac proinde sunt generaliter intelligendæ *l. de precio* 8. *D. de publician. in rem action. l. in fraudem* 15. *in fin. D. de testam. milit. l.* 1. *§. generaliter D. de legat. præst.*
5. *l.* 1. *l. si eum* 9. *§. vlt. & l. seq. D. de donat. int. vir. & vxor.*
6. Textus est *in l. donationes quas parentes* 24. *C. de donat. int. vir. & vxor.*
7. *in l. si mortis causa* 40. *D. de mort. caus. donat.*
8. Nec enim retroactio illa immutat naturam & substantiam donationis.
9. Et ob id nimirum exigunt insinuationem *d. l. donationes* quæ in vltimis voluntatibus non exigitur *l. vlt. C. de mort. caus. donat.*
10. Tanquam quæ fideicommissi partibus fungerentur vt scriptum est *in l. in donationibus* 12. *C. hoc tit.* scilicet post orationem Seueri de qua *in d. l. cùm hic status* 32. *in princip. & §.* 1. *D. de donat. int. vir. & vxor. l. quod bonis* 15. *§. ex donationibus D. eod.*
11. Quæ solæ instar legatorum & fideicommissorum hodie obtinent post Iustiniani constitutionem *in d. l. donationes* 24. *C. de donat. int. vir. & vxor.*
12. *l. vbi ita donatur* 27. *l. pen. §. vlt. D. de mort. caus. donat.*
13. *in d. l. donationes.*
14. *in d. l. si mortis* 40. *D. de mort. caus. donat.*
15. Quamuis dici soleat inclusionem vnius esse exclusionem alterius *l. cùm prator* 12. *D. de iudic.*
16. Sed valebant ex die tantùm mortis *d. l. cùm hic status & pass. ill. tit.*
17. *in dict. donationes* 24. *C. de donat. int. vir. & vxor.*
18. Quia quæ fit in testamento vel in codicillis nunquam retrotrahitur, cùm vltimæ voluntates non confirmentur per legem nisi ex die mortis *l.* 4. *de adim. legat. d. l. cùm hic status §. pœnitentiam.*
19. Id est non mortis causa.
20. *Post d. l. donationes.*
21. Nempe quia donationes causa mortis omni casu censentur iure vltimarum voluntatum & ad exemplum legatorum capiuntur *d. l. vlt. C. de mort. caus. donat. l. Marcellus* 15. *l. etsi debitor* 17. *l. illud* 37. *D. eod. l.* 2. *D. de public. in rem act.*
22. *d. l. vbi ita donatur & d. l. pen. §. vlt. D. dè mort. caus. donat.* Nam nec aliam ob causam inducta est lex falcidia quàm non vltimæ voluntates destituerentur *Instit. de leg. falcid.*

TIT.

TIT. XXVII.

De his qui ant. apert. tabul.

DEFINITIO I.

Descendentium hereditates non agnitæ non transmittuntur ad ascendentes, sed contrà ascendentium ad descendentes.

NOn quemadmodum in descendentibus receptum est & constitutũ vt ascendentium hereditates transmittant ad quoscunque heredes quamuis extraneos.[1] Ita ex contrario in ascendentibus admitti potest vt iis ignorantibus descendentium hereditates acquirantur.[2] An quod transmissio non agnitæ hereditatis fiat sola potestate suitatis, quæ in ascendentibus nulla est?[3] Ita plerique existimant,[3] Sed malè, quoniã & emancipati qui non sunt in potestate idẽ priuilegiũ habent,[4] & ad maternas non minùs quàm ad paternas hereditates id ius pertinet,[5] cùm tamen certum sit fœminas suos heredes non habere.[6] Illa igitur diuersitatis ratio probabilior afferri potest, quòd descendentibus hereditatas ascendentiũ debeantur iure naturæ, descendentium verò ascendentibus non tam iure naturæ quàm intuitu pietatis & miserationis.[7] Ergo nec sufficiet quod præmortui filij siue testati siue intestati hereditatem sibi delatam adire mater voluerit, nisi etiam adierit.[8] Maximè verò si quid fuerit propter quod nec volens potuerit adire, puta si de iure testamenti dubitabat, & an sibi delata esset ex testamento aut ab intestato hereditas, ignorabat.[9] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 16. Sup. De impub. & aliis substit.

1. *l. vnic. C. hoc tit. l. apud hostes* 8. *C. de suis & legit.*
2. Quamuis dici soleat non minùs deberi parentibus hereditates liberorum turbato ordine mortalitatis, quàm parentum liberis *l. nam etsi* 15. *D. de inoff. testam.*
3. Alex. *cons.* 20. *lib.* 1.
4. Vt constat ex verbis *d. l. vnic. C. hoc tit.*
5. Quia constitutio Theodosij *in d. l. vnic.* loquitur de omnium ascendentium hereditatibus.
6. *l. mulierem* 5. *C. de adopt. §. fœmina. Instit. eod. l. illud.* 4. *§. ad testamenta D. de bonor. poss. contr. tab.*
7. *l. scripto* 7. *§. vlt. D. si tabul. test. null. ex tab. vnd. liber.* iunct. *d. l. nam etsi in princip. iure succurs. sum* 6. *D. de iur. dot.*
8. Nemo enim ex sola adeundi voluntate fit heres nisi adierit, quamuis nuda etiam voluntate adire quis possit *§. vlt. Instit. de hered. qualit. & differ. l. si quis* 6. *C. de iur. delib.* Aliud enim est dicere *volo adire* quod qui dicit nondum adit, Aliud verò dicere *volo heres esse* quod qui vult hoc ipso fit heres etiamsi nihil attingat hereditarium.
9. Qui enim dubitat de iure testamenti aut aliter incertus est de iure suo non potest adire tametsi maximè velit *l. is qui putat* 15. *cum seqq. l. in repudianda* 23. *l. heres institutus* 32. *& seqq. l. cùm fal sum* 46. *D. de acquir. hered.*

DEFINITIO II.

Fideicommissum condicionale non transmittitur ante euentum condicionis, Ne quidem ad descendentes.

FIdeicommissum condicionale licèt à fratre fratri relictum sit,[1] non transmittitur ad heredes, ne liberos quidem si fideicommissarius ante condicionis euentum decesserit.[2] Quia nec vllum esse intelligitur ante euentum condicionis.[3] *Ita Senatus* in publico auditorio Cal. Iul. 1595.

1. Inter quos non habet locum Theodosij constitutio quæ de solis ascendentibus loquitur vt diximus *Defin. præced.* Sed nec si ab ascendente relictum sit fideicommissum condicionale transmitteretur tamen ad descendentes quia eius dies non cessit, & in eo locũ perinde habet ratio quæ sequitur in Definit. quòd fideicommissum condicionale ante condicionis euentum sit nullum *l.* 4. *& 5. & pass. D. quand. dies leg. ced.* Quod autem nullum est non sit transmissibile quia non entis nullæ sunt qualitates *vulg. l. eius qui in prouincia* 41. *D. de reb. credit.* Qua ratione soleo impugnare quod vulgo nostri iactitant, fideicommissum condicionale interdum & ex quibusdam coniecturis voluntatis posse fieri transmissibile. De quo scripsi fusissimè *in Error.* 3. *Decad.* 31. *de error. pragmat.*
2. Glos. communiter adprobata *in d. l. vnic. C. hoc tit.* licèt aliter sentiat alia glos. communiter reprobata *in l. is cui* 42. *D. de oblig. & action.*
3. Cùm fideicommissarius aut legatarius condicionalis, nullomodo sit creditor nequidem condicionalis pendente condicione, In quo differt à promissore condicionali *d. l. is cui.* Scripsi *lib.* 15. *Coniect. cap.* 6. *&* 7.

TIT. XXVIII.

Quand. dies legat. vel fideic. ced.

DEFINITIO I.

Fideicommissum relictum sub condicione mortis si sine liberis non debetur ante mortem licèt neque liberi vlli sint, neque spes vlla liberorum.

MVlier hereditatem restituere rogata si sine liberis moreretur, non potest antè mortem conueniri vt fideicommissum restituat,[1] Nec si in ea ætate iam sit vt liberos concipere amplius non possit[2] quoniam non sub ea tantùm condicione, Si liberos non haberet, sed in tempus quoque mortis, atque ita in diẽ incertum qui pro alia condicione est,[3] rogata proponitur.[4] Fieri verò potest vt fideicommissario antè cedentem fideicommissi diem id est ante ipsam moriente fideicommissum intercidat.[5] *Ita Senatus* in causa D. Prioris de Lemens & Ioannis Charriere 4. Id. Nouemb. 1592.

1. Quauis possit si velit fideicommissum restituere ante mortem *l. post mortem* 12.*C.de fid.ic. l.patrem* 19. D. *quæ in fraud.credit.*
2. Quo casu videtur condicio extitura omnimodo,ideóque exinde habenda pro pura *l.quod si ea condicione* 18. D. *de condict.indeb.l.si pupillus* 9.§.*qui sub condicione* D.*de nouat.*
3. Cùm dies incertus pro condicione habeatur maximè in testamentis *l.dies incertus* 75.*de condic.& demonstr.* iunct. *l.1.§.dies autem eod.tit.l.talis scriptura* 30.*b.sed etsi sub condicione l.si.cui legetur* 49.*de leg.1.*
4. Itaque duplex hoc casu condicio est coniunctim adscripta aut saltem vnica quidem condicio sed duas habens partes coniunctim adscriptas vt *in l.hæc scriptura* 26.*de condic.& demonstr.* quo casu vtramque condicionem siue vtramque condicionis partem impleri oportet *l.si heredi plures* 5.*D.de condic.instit.* iunct. *l.cùm pupillus* 78.§.1.*de condic.& demonstr.*
5. *l.Statius Florus* 48.§.*Cornelio Felici* D.*de iur.fisc.*

TIT. XXIX.

Vt in poss.legat.vel fideic.seru.caus.

DEFINITIO I.

Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine, præstanda remitti potest à testatore quocunque indicio voluntatis, Et quando remissa intelligatur.

VAMQVAM ea cautio quæ legatorum vel fideicommissorum in diem aut sub condicione relictorum nomine ab herede præstanda est quocunque voluntatis indicio per testatorem remitti potest,[1] ac multò magis per eum cuius commodo præstanda fuit,[2] Non tamē ex eo solo remissa intelligi debet quòd testator ab herede rationem exigi prohibuerit. Aliud enim est non interponendæ cautionis legem adscribere, Aliud verò rationi non exigendæ modum adhibere,[3] cùm hoc casu culpa duntaxat non etiam dolus remissus videatur. [4] Plus igitur est cautionem remittere, quàm reddendæ rationis necessitatem. [5] Nam semel remissa hæc cautio siue ex testatoris siue ex eius caueri debuit expressa tacitáve voluntate, ampliùs peti numquam potest, nec si heres rem hereditariam suámque malè dilapidet.[6] Neque proinde locus est Imperatoris rescripto quo constitutum fuit vt quo casu interponi cautio nequeat, damnum condicionis propter fraudem infligatur. [7] Cautio enim quæ à testatore vel legatario aut fideicommissario remissa est, pro interposita potiùs quàm pro interponenda haberi debet: [5] Et consequenter ratio nulla est vt legatum vel fideicommissum quod non nisi in diem aut sub condicione relictum fuit, ab herede repræsentetur.[9] *Ita Senatus* 7. Cal. Iulij 1588.

1. *Lauia* 77.§.*vlt.*D.*de condic.& demonstr.l.2.& penu lt.C.hoc tit.l.licèt* 12.D.*vt legis om.can*
2. Quia licèt vnicuique iuri suo renunciare *l.pen.C.de pact.* & iuris sui persecutionem deteriorem facere *l. pactum* 46.D.*eod.l.si iudex circumuento* 28.*D.de minor.*
3. Itaque locum hoc casu habet quod dici solet ex diuersis nihil inferri *vulg.l.Papinianus* 20.*eod.tit.De minor.*
4. Ita eleganter Papinianus *in l.cùm tale* 72.§.*quid ergo* D.*de condic.& demonstr.*
5. In eo autem quod minus est non potest id quod plus est contineri.*Not.in l.non debet cui* 21.*D.de regul.iur.l.1.§.si stipulanti* D.*de verb.oblig.*
6. *l.vlt.* vbi est text.elegans *D.vt legat.nom.caueat.*
7. *l.imperator* 50.D.*ad SC.Trebell.*
8. Vt dici solet de condicionibus quæ per prætorem remittuntur,de quibus *in l.quæ sub condicione* 8.*D.de condic. instit.l.facta* 65.§.*si sub condicione D.ad SC.Trebell.*
9. Cùm ea repræsentatio non sit per prætorem introducta remedio missionis in possessionem, nisi in pœnam & odium nolentis cauere *l.is cui* 5.*in princip.D.hoc tit.*

DEFINITIO II.

Potest cogi heres postulante fideicommissario ad faciendum inuentarium rerum hereditariarum, quamuis non ad rationes reddendas.

HEres rogatus de hereditate post mortem suam restituenda, etsi rationes reddere fideicommissario non cogitur,[1] compelli tamen potest fideicommissario postulante vt rerum hereditariarum inuentarium & descriptionem faciat, [2] Ne in potestate heredis sit pro arbitrio dilapidare res hereditarias,[3] atque ita fideicommissi restitutionem eludere. [4] Præsertim cùm heredi nocere id non possit: [5] Qui si putet sua interesse ne patrimonij secreta pandantur, petere potest vt inuentarium illud secretum maneat, quomodo nostri loquuntur, id est obsignatum sigillo iudicis, Nec priùs aperiatur quàm fideicommissi dies aut condicio venerit. [6] Nam & illud constat huiusmodi inuentarium non nisi quod ad heredem & fideicommissarium pertinet, fidem facere, non etiam quod ad creditores & legatarios. [7] Sic dicimus patrem legitimum administratorem bonorum aduentitiorum filij licèt non cogatur administrationis suæ rationes reddere,[8] cogi tamen posse vt inuentarium conficiat.[9] *Ita Senatus* in causa N. Petri Iuge & Francisci Iuge procuratoris Idib. April. 1595.

1. Quia sibi non fideicommissario hereditatem habet,nec fideicommissarij procurator est *l.postulante* 44.§.*vlt. D. ad SC.Trebell.*

2. Vt sciri quandoque possit, quod venire debeat in restitutionem.
3. Quod esse non debet *l. Imperator* 50. *eod.tit. ad SC. Trebell.* Ne tum quidem cùm testator voluit id tantùm in restitutionem venire quod ex hereditate supererit vt *in l.Titius* 54.*eod.tit.*
4. Deficiente scilicet non tam iure quàm probatione quæ alioqui ex inuentario sumi posset *l. chirographis* 57. D. *de admin.tutor.*
5. Sine cuius dispendio id fututum est *l. in creditore* 38. *in fin. D. de euiction.*
6. Guid.Pap *quæst.*35.vbi vide.
7. Quos alioqui in eam rem vocari oporteret, vt sit in inuentario heredis ex beneficio *l. vlt. C. de iur. deliber.*
8. *l.cùm oportet* 6.§. *non autem hypothecam C.de bon.quæ liber.*
9. Vt rerum probatio salua sit *Not.ad d.* §. *non autem. Ex l.vlt. C. arbitr. tutel.l. curent* 22. *D.de testib.*

DEFINITIO III.

Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine ita demùm præstanda est si petatur & pro bonis mobilibus aut iuribus legatis non pro immobilibus.

FIdeicommissi quidem sub condicione vel in diem relicti nomine heres cauere cogitur si non ab ipso testatore satisdatio remissa sit.[1] Sed eam cautionem peti necesse est. Alioqui solo iudicis officio præstari non debet,[2] quia non aliter debita esse intelligitur quàm si petatur. [3] Nec ad rem pertinebit quod fideicommissarius iuris ignorantia lapsus petierit vt dato hereditati curatore aliáve qua inepta ratione sibi consuleretur, cùm heredis probitati aut industriæ diffideret. Sibi enim imputet cur non petierit eam cautionem præstari, quam iure petere potuit.[4] Illud tamen obseruandum est vix esse vt heres onerari debeat satisdatione pro hereditariis bonis immobilibus,quippe quorum dilapidatio minùs suspecta sit,[5] cùm si malè alienentur facilis & expedita futura sit eorum persecutio, aduersus quemcunque possessorem. Sed pro bonis mobilibus itémque iis quæ in iuribus & actionibus consistunt,[7] omnimodo caueri æquum est,[8] nec fideicommissario tantùm vniuersali sed & in singularibus sicut & legatariis omnibus.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.cùm Artemidorum* 4.*& pass.C.hoc tit.*
2. *arg.l.4.§.hoc autem iudicium & ibi not.*D.*de damn.infect.*
3. *l.1.§.non exigit prætor versic.non tamen* D.*hoc tit.*
4. Imputatur enim iis qui in iure errant quasi stultis,cùm potuerint consulere peritiores *l.regula* 9.§.1.D. *de iur. & fact.ignor.*
5. Quomodo dicimus nec bonorum immobilium possessorem satisdare compellendum esse *l.sciendum* 15. *D.qui satisd.cogat.*
6. *Ex l.vlt.*§.*vlt.C. com.de legat.*
7. Quorum scilicet facilior vel occultatio vel dilapidatio est.
8. Ex edicto prætoris de quo *in tit.Vt legat.seu fideic.nomin.caueat.*
9. Ad conseruandam scilicet defuncti voluntatem quæ in omni legatorum & fideicommissorum genere æquè locum habet *l.1.D.eod.tit.vt legat.seu fideic.seruand.caus.caueat.* Adeò vt etiam pro præsenti legato locum habeat hæc satisdatio *l.etiam* 15.*in princip.eod.*

TIT. XXX.

Ad SC. Tertyll.

DEFINITIO I.

Mater quæ ob non petitum filio tutorem amitti omnem ipsius successionem, non tamen amittit legitimam.

LONGE alia dissimilisque ratio est legitimæ successionis intestati, & eius portionis quam vulgò legitimam, recentiores nonnulli distinctiùs legitimariam vocant,[1] quæ in bonis ascendentium debetur descendentibus, & contrà. [2] Nam si mater impuberis ad secunda vota conuolauerit non petito impuberi tutore redditisque rationibus, filij postmodum in pupillari ætate defuncti successionem ei auferendā esse constat,& quidem omnem,hoc est siue ab intestato siue ex substitutione deferatur.[3] Legitimariam nihilominùs portionem consequi eam debere Senatus censuit,[4] quippe quæ non tam successionis quàm æris alieni loco sit,[5] cùm si minùs ordine, saltem iure naturæ, [6] & pietatis ac miserationis intuitu etiam ascendentibus debeatur: [7] satisque matris culpa in eo coercetur quod luctuosam filij impuberis amittit hereditatem, quam alioqui ratio miserationis illi detulisset. [8] Ex quo apparet non semper verum esse quod nostri vulgo iactitant, A legitimariæ portionis petitione excludi quisquis à legitima intestati successione excluditur,[9] Licèt verum sit portionem hanc nihil aliud esse quàm trientem vel pro numero liberorum semissem,[10] amplioris portionis quæ ab intestato contingeret si ad intestati successionem vocaretur is qui hac portiuncula contentus esse cogitur. [11] *Ita Senatus* contra N. De S.Real 1588. Vide tit.De inoff.testam.Defin.1.

1. Ne confundamus portiunculam istam quæ nihil aliud est quàm portio portionis ab intestato contingentis eius portione ipsa per legem ab intestato contingente,quæ tamen non tam portio legitima dici solet,quàm portio legitimæ successionis & hereditatis *l.lege obuenire* 130.*de verb.signif.*
2. *l.pater filium* 14.*& l.seq.in princip.D.de inoff.testam.*
3. *l.omnem* 6.*C.hoc tit.*

4. Fauore scilicet legitimæ portionis quæ dicitur debitum bonorum subsidium,& parentibus debetur in solatium amissi filij *l. iure succursum 6.D.de iur.dot.l.vlt.C.de instit. & substit.*

5. Sic enim vulgo nostri ratiocinantur,quanquam iuris autores ita loquuntur de ea tantùm quarta quæ adrogato debetur in bonis adrogatoris *l.Papinianus 8.§.si quis impubes D.de inoff.testam.*iunct.*l.si adrogator 22.D.de adopt.*

6. *l.nam etsi 15.D.de inoff.testam.*

7. *l.scripto 7.§.vlt.*D.*vnd.liber.d.l.iure succursum 6.de iur.dot.*

8. *d.l.vlt.C.de instit.& substit.*

9. Et tamen ex ratione iuris non potest negari quin verissima sit ea propositio cùm legitima nihil aliud sit quàm portio portionis ab intestato contingentis *l.cùm quæritur 6.l.qua nuper 31.C.de inoff.testam.l.Papinianus 8.§.si quis mortis D.eod.*

10. Post Iustiniani *Nouell.18.De trient.& semiss.*

11. *d.§.si quis mortis & d.l.quæ nuper.*Contra hanc tamen Definitionem tenet Bald.*cons.140.vol.1.*Barbat.*cons.67.vol.3.* Gabriel *in commun.opin.lib.6.tit.*De *tutel.*Guill.Bened.licèt in aliis terminis in verb. *& uxorem nomine Adelaisam* à num.145.vsque ad 165.

DEFINITIO II.

Mater non succedit in bonis filiæ talliabilis-sed tamen debet saltuam habere legitimam.

NOn dissimile est quod Senatus noster non semel pronunciauit , Si homo deditiæ condicionis, quem talliabilem appellant, sine liberis decesserit superstite sola matre, ob idque vniuersa eius bona cuiusdam veluti peculij iure ad patronum feudique dominum ex consuetudinaria feudi condicione deuoluantur,[1] saluam tamen esse matri debere legitimariam portionem , [2] licèt à successionis vniuersitate in totum excludatur. [3] Quamquam si verum amamus nullam successionem reliquisse defunctus creditur, qui non magis ab intestato quàm ex testamento heredem habere potuit. [4] Id enim est quod dicere solemus huius condicionis homines ita viuere liberos vt tamen serui mori videantur.[5] Neque verò distinguimus an quæ bona defunctus reliquit ideò ad dominum peruenerint quod ab initio ea lege & condicione data essent,an quia quantumuis per se libera, personæ tamen ius & condicionem sequantur. [6] Nam licèt bona sic affecta, quæ talliabilia appellamus feudalium naturam retinuisse aut potiùs induisse videri possint, [7] In feudalibus verò numquam succedant ascendentes, [8] perinde tamen matri ius legitimariæ portionis conseruabimus, vt hoc saltem habeat in solatium amissi filij.[9] Æquitate nimirum id suadente, vel inuita iuris ratione , quæ sanè potiùs facere deberet vt quamuis ea portio æris alieni iure censeretur, [10] præferendus tamen esset dominus qui & rei suæ quam initio voluisset legem dixisset,[11] ex stipulatione siue expressa , siue consuetudinis potestate subintellecta, *ius* antiquius haberet.[12] Cùm in contractibus generale sit vt condiciones nõ potestatiuæ sed casuales vt appellant vel mixtæ quandocunque existentes ad tempus contractus retrotrahantur, etiam in præiudicium iuris, quod alteri medio tempore ex quacunque causa quæsitum proponatur.[13] *Ita Senatus* contra Dominam de Varax,Dominum Sancti Petri de Socy , Dominum de Treisserue , & aliàs sæpiùs. *Sine die.*

1. Sic enim fert generalis totius Sabaudiæ consuetudo vt si quis huius condicionis homo decesserit sine liberis & condiuisoribus,bona ipsius omnia ad feudi dominum deferantur.

2. Ratione illa quam attulimus Defin.præced.quod non tam successionis quàmdebiti naturalis iure legitima debeatur *l.scimus 36.§.vlt.C.de inoffic.testam.l.vlt.*D.*de bon.damnat.*

3. Cùm mater neque sit ex liberis neque ex condiuisoribus.Et præterea certum est in feudalibus nunquam succedere ascendentes quia feuda non ascendunt *cap.1.de natur.& de success.feud.lib.1.in vsib.feudor.*Bona verò quæ nos talliabilia appellamus,videntur habere propriam & veram naturam feudalium,vt sequitur in Defin.

4. Non enim potest fieri vt heredem habeat is qui nec habet vlla bona nec habere potest *l.lex Cornelia 28.vers.quia per eam non efficitur* D.*de vulg.& pupill.substit.*

5. Vt de liberis Iunianis scriptum est *in l.vnic.vers.quis enim patiatur* C.*de latin.libert.tollend.§.sed hæc de iis Instit. de success.libert.*

6. Id est non distinguimus an ea talliabilitatis condicio,vt aiunt,fuerit condicio personæ,an bonorum.

7. Nam & feudalium ea natura est vt moriente vassallo sine liberis debeant redire ad dominum,nisi feudo alia lex ab initio dicta sit *Tit.de success.fratr.vel.gradib.succed.in feud.tit.11.lib.2.& pass.in vsib.feudor.*

8. *Tit.8.de succes.feud.lib.1.*

9. *arg.l.iure succu sum 6.de iur.dot.*

10. Quod tamen ita est,nisi cùm loquimur de legitima debita adrogato in bonis adrogatoris,vt dixi *Defin.præced. nu. 5.ex l.Papinianus 8.§.si quis impubes D.de inoff.testam.*

11. *l.in traditionibus 48.D.de pact.l.venditor 13,D.commun.prad.l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.*

12. Qui autem antiquius ius habet is præferri solet.*l.1.2.& pass.*C.*qui potior.in pign.hab.l.si qui mihi 28.D.de iur.fisc.*

13. *l.qui balneum 9.l.potior 11.*iunct.*l.1.*D.*qui potior.in pignor.habeant.*

TIT. XXXI.

De legit.hered.

DEFINITIO I.

Fratrum filij si soli & nullo concurrente patruo succedant,in capita succedunt non in stirpes.

QVod in fratrum filijs de patrui hereditate cum patruo superstite cessantibus nouo iure constitutum est, vt succedant illi ex parentum iure & gradu in stirpes non in capita, adeóque licèt aliquis supersit ascendentium , [1] non similiter in iis obtinet quos ad patrui successionem lex duodecim tabularum solos vocat. [2] Ius enim repræsentationis quod Iustinianea constitutione præter iuris regulas,[3] singulari eorum priuilegio induci necesse fuit vt licet vno atque altero etiam gradu remotioresũ c proximioribus tamen concurrerent,[4] sicut ex proprio capite succedentibus necessarium non est,[5] Ita certam successionis rationem quam legitimis heredi-

hereditatibus sola legis præscribit autoritas,[6] cessantibus præsertim verbis nouæ constitutionis , frustrà immutare nõ debuit. [8] *Ita Senatus* pro liberis Francisci Deprato contra Vincentiam Louis viduam Antonij Falquet refer. D. Imperatore 16. Febr.1588.

1. Sic enim Iustinianus constituit *Nouell.118. de hered.ab intestat.venient.cap. 3.si igitur defunctus.* Vnde sumpta est *Auth.cessante* C.*hoc tit.* Intellige tamen de fratrum filijs qui sint ex fratre vtrimque coniuncto alioqui neque cum patruo,neque cum ascendente concurrunt,vt ibidem scriptum est.

2. Id est succedentes patruo sine alterius patrui concursu.

3. Nam ex iuris veteris ratione,ius repræsentationis locum non habebat nisi in descendentibus, inter quos habebat locum & habet etiam hodie in infinitum *§.cùm filius Instit.de hered.quæ ab intest.defer.*

4. Non enim potuit Iustinianus facere vt qui in tertio tantùm gradu est,sit æquè proximus atque is qui est in secundo,nec proinde vt posset simul succedere ab intestato cùm hereditas ex lege 12.tab.proximo agnato deferatur *l. 3.in princip.D.hoc tit.*Nisi inducto in eam rem iure repræsentationis per quod fit vt qui reuera remotior est, succedat tamen ex iure & loco alterius proximioris *l.3.C.hoc tit.*

5. Est enim ius repræsentationis fictio iuris,quæ nunquam inducitur nisi ex necessitate.

6. Quæ fratrum filios solos succedentes vocat in capita non in stirpes *d.l.3.§.hæc hereditas* D.*de suis & legit.*

7. Non enim dat Iustinianus ius repræsentationis fratrum filiis nisi eo casu quo concurrant cum patruo *d.§.si igitur defunctus*,Et cùm lex sit noua & correctoria iuris communis non est extendenda vltra suos limites *l. fancimus 27. C.de testam.*

8. Et hæc est communis nostrorum præsertim recentiorum opinio,contra quam tamen vide quæ scripsi in Disputatione illa forensi quam in publicum edidimus post tractatum nostrum *De variis numar.debit.solut.*

DEFINITIO II.

Ex æquo succedunt nepoti auiæ paternæ & auiæ materna in bonis omnibus tam paternis quàm maternis.

INter auias paternam maternámque de nepotis successione contendentes hereditas ex æquo diuidi debet,[1] aut si alteram nepos ex asse instituerit, alteram ex nummo debebitur hinc legitimaria portio,[2] in bonis omnibus nepotis siue paterna illa sint siue materna, aut quæ aliunde obuenerint , [3] Nam vulgaris illa distinctio *Paterna paternis,materna maternis*, [4] hodie nouissima Iustiniani constitutione [5] abrogata est. Qui enim æquo gradu sunt æqualiter in omni eo quod est hereditatis succedunt. [6] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Lancelot & D. de la Bochardiere 15. Cal.Decembr.1581.

1. Quia sunt in eodem gradu succedendi *Nouell.118.de hered.ab intest.venient.cap.2.§.si igitur defunctus descendentes.*

2. Per condicionem *ex l.omnimodo 30.C.de inoff.testam.ad legitimæ supplementum.*

3. Cùm legitima nihil aliud sit quàm portio portionis ab intestato contingentis *l.cùm quæritur 6.l.quæ nuper 31, C. eod.tit.de inoff.testam.*

4. De qua *in Auth.itaque C.commun.de succes.*

5. *In dict.Nouell.118.De hered.ab intest.venient.*

6. *d.§.si igitur defunctus descendentes vers.si autem eundem gradum.*

DEFINITIO III.

Naturales fratres sibi inuicem succedunt ab intestato,nisi nati sint ex damnato coitu & punibili secundum leges ciuiles.

FRatres naturales sibi inuicem ab intestato succedunt exclusis agnatis & cognatis cæteris omnibus remotioris gradus,[1] si non damnatus & punibilis coitus fuit.Nã qui ex damnato & per leges ciuiles punibili coitu susceptí sunt sicuti parentibus, ita & inuicem succedere nullomodo possunt.[2] *Ita Senatus* pro Turpina Vulliod contra N.Ioannem de Berod 13. Cal. Decemb.1586

1. *l.2.d.sispurius 4.*D.*vnd.cognat.*

2. Glossemmuniter adprobata *in l.vlt.*C.*de natur.liber.*

DEFINITIO IV.

Qui ex donatione inter viuos facta aliquid accepit pro omni iure,non ideo prohibetur succedere ab intestato nisi donationem agnouerit post mortem donatoris.

QVi ex prædefuncto filio nepotem habebat , bona sua omnia præsentia & futura extraneo donauerat, exceptis centum aureis de quibus testari posset. Nepoti verò certam pecuniæ quantitatem institutionis quoque titulo dederat eodem donationis instrumento , eósque à reliquis bonis suis excluserat, deinde intestatus decesserat. Non eò minùs nepos legitimus auo heres extitisse videbitur. [1] Neque enim exheredari vtiliter potuit,aut ab intestati successione repelli, nisi alio herede instituto,[2] & adita ex testamento hereditate. [3] Donator autem neque donando testatus fuit, [4] neque testandi facultatem sibi eripuit.[5] Quinimò centum aureos è generali donatione excepit , de quibus testari posset. [6] Nec simile est quod filia, quæ accepta dote renunciauit paternæ successioni cum iureiurando,hereditatem intestati parentis indicare posteà non potest , facitque locum agnatis remotioribus, si non legalem vt loquuntur escheutam sibi referuauerit. [7] Id enim fit, propterea quod ipsius filiæ factum intercedat in renunciatione, & propter autoritatem iurisiurandi,[8] quorum omnium nihil interuenit, cùm sola donatoris voluntate liberi excluduntur.[9] Succedendi namque ab intestato ius quod lex ipsa dat , non potest pater liberis aliisve cognatis adimere , [10] nisi facto testamento , ex quo posteà hereditas adeatur.[11] Idémque erit licèt donatoris viuentis voluntatem simpliciter nepos agnouerit , & datam pecuniæ quantitatem acceperit. Nam sicut donatio non derogat factioni testamenti,ita nec excludit causam intestati si donator testamentum facere posteà noluerit, aut non potuerit.[12] Planè si post delatam hereditatem hoc est mortuo iam donatore nepos donationi consentiat, & quod sibi datum est ea lege , ne quid

amplius ex hereditate speraret agnoscat, non improbaliter dici potest; videri eum intestati successionem repudiare.[13] Cùm exclusio quæ donatione continetur, licèt præcedat delationẽ hereditatis, in id tamẽ tẽpus differatur, virésque suas extendat in quo de hereditate siue ex testamento siue ab intestato acquirenda disputari oportebit.[14] Neque eo tempore aliud quicquam interuenire necesse est ad excludendum nepotem, nisi vt defuncti aui voluntatem agnoscat,[15] cum bona nulla sint ex quibus repleri possit, quod legitimæ portioni deest,[16] vt contingit cùm vniuersorum bonorum donatio facta est, perexigua tantùm quantitate excepta.[17] Frustra enim hoc casu requiras, vt legitimæ supplemento nominatim renunciatum sit,[18] quæ suppleri non potest. Proinde quemadmodum inofficiosæ donationes ob eam causam adinuentæ sunt vt fraus fieret legitimæ nec eius per querelam inofficiosi aut actionem de supplemento petendæ ratio vlla superesset, nullis scilicet in defuncti hereditate bonis relictis,[19] & inspecto mortis tempore,[20] Ita ad fraudem hanc excludendam aliud remedium liberis non supereſt quàm vt repudiato donationis commodo agant querela inofficiosæ donationis si spectes ius vetus,[21] aut condicione ex Nouella Iustiniani lege ad supplementum,[22] Posteaquàm Iustinianeo placuit vt sicuti de inofficioso testamento,[23] ita etiam de inofficiosa donatione queri non possit is cui aliquid quantulumcunque relictum est:[24] Quamuis verius sit meo iudicio, ea constitutione sublatam inofficiosæ donationis querelam aduersus fratres duntaxat, eorúmque fauore, non item aduersus extraneos de quibus nullum verbũ Iustinianus,[25] Vt proinde longè generalior sit, ni fallor, ea lex qua ille sustulit querelam inofficiosi testamenti quoties aliquid liberis relictũ sit licet minus legitima portione.[26] Perinde enim fauet extraneis heredibus institutis atque ipsis liberis. Nempe quia fauorabiliores sunt vltimæ voluntates quarum conseruandarum gratia lex illa lata est,[27] quàm donationes & aliæ inter viuos dispositiones.[28] *Ita tractatum est* in causa N. Paquier & N. Blanchard. 7. Cal. Mart. 1593.

1. Quinimo suus heres cùm pater eum nunquam præuenerit in causa succedendi *l. scripto* 7. D. *vnd. liber. l. si quis filia* 6. *de iniust. rupt.*
2. *l.* 3 *& pass. de liber. & posthum.*
3. *l. filium* 20. *vers. sed cùm exheredatio D. de bonor. poss. contr. tabul. l. si patronus* 12. *§. ex testamento D. de bon. libert.*
4. Aliud enim est donare, aliud verò testari, licèt vltimarum voluntatum liberalitates sint etiam donationes *l. legatũ est* 36. *de leg.* 2. *l. cùm hic status* 32. *§.* 1. *in fin. D. de donat. inter. vir. & vxor.*
5. Non enim valeret donatio per quam libera testandi facultas eriperetur *l. pactum quod dotali* 15. *C. de pact.* vbi etiam not. *& in l. vlt eod. l stipulatio hoc modo concepta* 61. *de verb. oblig. l.* 4. *C. de inutil stipular. l. cum duobus* 52. *alias l. si fratres §. idem respondit societatem D. pro socio.*
6. Quantulumcumque enim illud sit quod quis in bonis habeat de eo testari potest, cùm hereditas in iure consistat non in corpore *l. hereditas* 50. *de petit. hered.* Hereditas porrò non nisi testamento datur *l. hereditas* 5. *C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
7. *Cap. quamuis pactum* vbi Canon. *de pact. in* 6. Guid. Pap. *quæst.* 192.
8. Quod semper seruandum est, quoties seruari potest citra dispendium salutis æternæ *cap. cùm contingat & pass. Extr. de iureiur.*
9. Nemo autem potest sua voluntate iuri publico derogare *l. ius publicum* 38. *D. de pact. l. nemo potest* 55. *vbi not. de legat.* 1.
10. *l.* 3. D. *de interd. & releg.*
11. Alioqui non adita hereditate testamentum corruit *l. si nemo* 9. *D. de testam. tutel.*
12. Quisquis enim moritur siue facta siue non facta donatione, eum necesse est aut testatum decedere aut intestatum *l.* 1. D. *de suis & legit.*
13. *l. si quando* 35. *§. illud etiam vers. sed hoc ita* C. *de inoff. testam. l. Paula Callinico* 27. *vers. mihi ab omni voluntate de legat* 3.
14. Neque enim de bonis viuentis disputari potest cùm nihil ex iis debeatur *l.* 1. D. *de hered. vel act. vendit. l. donare* 29. *alias l. quidam §. donationem D. de donat.*
15. *d. §. illud etiam vers. sed hoc ita.*
16. Repletionem enim illam fieri necesse est ex substantia & bonis defuncti *l. scimus* 36. *§. repletionem eod. tit.*
17. *Not. in d. l. vlt. C. de pact & in d. l. stipulatio hoc modo concepta* 61. *De verb. obligat.*
18. Quod tamen Iustinianus nominatim requirit *in l. si quando* 35. *§. & generaliter* 6. *de inoff. testam.*
19. *l.* 1. *l. si totas* 5. *& tot. tit. C. de inoffic. donat.*
20. Quod scilicet inspiciendum est quoties agitur de legitima *l. cùm quæritur* 6. *C. de inoffic. testam.*
21. Ex quo competebat querela inofficiosæ donationis si non superetat in bonis donatoris, quantum ad legitimam satis esset. Per quam querelam donatio tota rescindebatur *l. Titia Seio* 87. *§. Imperator de legat.* 2.
22. *Ex Nouell. 92. de inoffic. donat.*
23. *l. omnimodo* 30. *C. de inoff. testam.*
24. Sic enim Iustinianus *dict. Nouell. 92. in fin.*
25. Vt scilicet iure veteris correctio non ita facilè inducatur *l. sancimus* 27. C. *de testam. l. præcipimus* 32. *in fin. C. de appellat.*
26. *in d. l. omnimodo* 30. *C. de inoffic. testam.*
27. *l.* 1. *C. de sacrof. eccles. vel negare* 6. D. *testam. quemadm. aper.*
28. Quod non satis rectè à nobis obseruatum videtur *libr.* 3. *Coniect. cap.* 17. *in fin.*

DEFINITIO V.

Filiusfamilias hodie habet heredem non tantùm in aduentitiis sed etiam in profectitiis ei pleno iure acquisitis.

Filiusfamilias etsi iure vetere heredẽ habere non potuit,[1] aut ex testamento cùm nec testari posset,[2] aut ab intestato, ne quidem in bonis castrensibus,[3] tametsi de iis testari posset ex constitutionibus,[4] Hodie tamẽ habet ex lege Iustiniani.[5] Nec in aduẽtitiis dũtaxat, de quibus minor dubitatio est,[6] sed & in profectitiis quoties alia sũt vt filiofamilias pleno iure quærãtur.[7] Cuiusmodi sunt quæ illi pater donauerit in cõtractu matrimonij & fauore nuptiarũ, accedente præsertim iureiurãdo. Has enim donationes ab initio valete obtinuit adeò vt nec si prædecedat filius donatarius irritæ tamen fiant.[8] In iis igitur habere poterit heredem,[9] Nec solùm descendentes si quos habeat, sed etiam patrem.[10] Nec patrem duntaxat, sed etiam fratres qui cum patre in cæteris bonis concurrerent,[11] solis exclusis parentibus & agnatis ex linea materna, in quibus speciale ius est ex Iustiniani constitutione.[12] *Ita Senatus* in causa Stephani Bally, Georgij Girard & Dionisij Raymond 8. Id. Iul. 1593.

1. *l. lex Cornelia* 28. *vers. c. quia per eam non efficitur D. de vulgar. & pupill. substit.*
2. *l. qui in potestate* 6. *D. qui test. fac. poss.*
3. *l.* 1. *& 2. D. de castrens. pecul.*
4. *l. vlt. C. de inoff. testam.* nam in peculio castrensi filiusfamilias habetur pro patrefamilias *l.* 2. *C. de SC. Macedon.*
5. *Nouell.* 118. *De hered. ab intest. venient. cap.* 2. *§. si igitur defunctus descendentes.*
6. Postquam eorum capaces facti sunt filiifamilias *ex l. cùm oportet* 6. *& l. vlt. C. de bon. quæ liber.*
7. Id est ita vt ne quidem vsumfructum in iis habeat pater. Nam & hoc fieri hodie potest *Nouell.* 117. *vt lic. matr. & alia cap.* 1. vnde sumpta est *Auth. excipitur C. eod. tit.* De *bon. quæ liber.*
8. Vt pluribus disputat Crauet. *cons.* 102. *per tot.* quem refert & sequitur Anton. Gabriel. *lib.* 3. *Commun. opin. tit. De donat. conclus.* 3. contra Decium *cons.* 240. 536. *&* 659.
9. Ex Bartoli sententia communiter adprobata *in l. post dotem num.* 27. *in fin. D. solut. matrim.*
10. Nam prima causa est descendentium deinde parentum *d. Nouell.* 118. *de hered. ab intest. venient. §.* 1. *& l. pater filium* 14. *D. de inoff. testam.*
11. Intellige de fratribus vtrimque coniunctis. Alij enim neque cum patre concurrunt neque cum matre *d. §.* 1. *Auth. defuncto C. ad Tertyll.*
12. *in l. quod scitis §.* 1. *C. de bon. quæ liber.* vt contra Bart. & alios disputat idem Crauet. *cons.* 176.

DEFINITIO VI.

Pater qui occupauit peculium castrense filij potest & debitores filij conuenire & à creditoribus eius conueniri.

Filiifamilias qui castrense peculium habuit pater quidem ab intestato heres non est, sed peculii tantùm iure bona occupat,[1] quamuis ex testamento filiusfamilias in eo peculio heredem habere possit,[2] Verùm non eò minùs permittendum erit patri vt aduersus intestati filij debitores præcisa executione agere possit vigore literarum quas *De debitis* vulgò appellamus, quæ non nisi creditoribus eorúmve heredibus concedi solent, quia licèt ille heres non sit, heredis tamen locum obtinet,[3] adeóque perinde acsi heres esset conueniri ex contrario potest à filii creditoribus saltem ad peculii finem.[4] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Bonuillaret & La griue 3. Non. Mart. 1594.

1. *l.* 1. *&* 2. D. *de castrens. pecul.*
2. Vt scripsi *Defin. prox. præced.*
3. Parum autem refert hac parte an quis heres sit an loco heredis *l.* 2. D. *ad SC. Treb.*
4. *l. pater qui castrense* 17. D. *de castrens. pecul.*

DEFINITIO VII.

Spurij & parentibus & inuicem succedunt si modò non sint nati ex damnato coitu & punibili secundum leges ciuiles.

Spurios vulgo quæsitos constat posse & matri & cognatis ab intestato succedere.[1] Sed eos qui ex damnato coitu suscepti sunt ne ex testamento quidem maternæ successionis capaces esse, ab intestato autem multò minùs. Nimirum si coitus ille damnatus & illicitus accusabilis sit vt nostri loquuntur, & punibilis secundum leges ciuiles & temporales.[2] Proinde si coniugatus aut solutus ex coniugata liberos susceperit, non succedent illi matri, quia nec natura eos agnoscit nec liberorum nomen meretur.[3] Atque ita iam olim Senatus pronunciauit in causa fororum Barfel & D. de Tardy mense Maio 1585.

1. *l.* 2. *§. sed & vulgo quæsiti D. ad SC. Tertyll. l.* 2. *vers. itaque l. si Spurius* 4. *D. vnd. cognat.*
2. Sic enim vulgo nostri definiunt post *glos. in Auth. ex complexu* C. *de incest. & inutil. nupt.* Socin. latè *cons.* 148. *lib.* 1. Guid. Pap. *quæst.* 280. Afflict. *decis.* 98.
3. *d. Auth. ex complexu* quamuis ex æquitate canonica debeantur iis alimenta ne fame pereant *cap. cùm haberet extr. de eo qui duxit in matrim. quam poll. per adulter.* Extra eam causam sunt prorsus incogniti.

DEFINITIO VIII.

Nati ex patre adultero possunt & ipsi patri & inter se succedere.

Quid ergo si coniugatus ex soluta liberos habuerit? Adulterium quidem est, sed non accusabile nec punibile secundum leges temporales,[1] licet iure & pontificio & diuino non minorem pœnam mereatur.[2] Aliud enim hîc Christus, aliud Papinianus, vt ex patribus quidam dicebat.[3] Ergo non faciet ea res liberos maternæ successionis incapaces siue ex testamento siue ab intestato.[4] An autem qui ex damnato & punibili coitu suscepti sunt possint inuicem succedere, aut iis qui ex latere matris cognati sunt, alia quæstio est. De qua alij aliter sentiunt,[5] Magis tamen communiter probatum est, vt non possint. *Ita Senatus* in causa fratrum Brunet 9. Cal. Aug. 1595.

1. Non enim tenetur maritus lege Iulia de adulteriis quia thorus viri est non mulieris.
2. Tam enim violatur sacramentum matrimonij à marito quàm ab vxore.
3. Dictum est ni fallor Diui Hieronymi, vel Augustini.
4. Nempe quia ius succedendi siue ex testamento siue ab intestato est ex legibus ciuilibus non ex pontificiis *l. verbis legis* 120. *l. lege obtinere* 130. *D. de verb. sign.*
5. Didac. Couarr. *in* 2. *part. relectionis ad* 4. *Decret. cap.* 8. *num.* 19. *conclus.* 4. vbi vide. Dixi *Defin. prox. & 3. sup. & Defi.* 2. *sup. de nat. lib.*

DEFINITIO IX.

De liberis natis ex matrimonio cum ea contracto quæ priùs polluta fuerat per adulterium.

QVid rursum si quis vxorem duxerit eam quam prius polluerat per adulterium? An suscepti ex eo matrimonio liberi saltem matri succedere poterunt? Et quidem constat, ius illud quod antiquis canonibus constitutum est vt non liceat vxorem ducere eam quæ prius polluta sit per adulterium, sic accipi debere, nisi peracta priùs pœnitentia: Post pœnitentiam autem posse matrimonium tale vtiliter contrahi, Præterquàm in duobus casibus, Quorum vnus ille est, si quid adultera machinata sit in necem legitimæ vxoris, Alter si non data fides sit viua prima vxore de adultera post mortem prioris vxoris ducenda.[1] Idque est quod ait pontificia constitutio,[2] huiusmodi prohibitionem his duobus casibus semper seruandam esse, id est, Non subiecta illa exceptione *si non priùs acta sit pœnitentia* quæ subiici solet ad eam regulam quæ habet, Nemini licere vxorem ducere eam quam polluerit per adulterium. [3] Ergo si extra hos duos casus [4]matrimoniũ cum adultera simpliciter contractum sit nulla priùs acta pœnitentia, succedent matri liberi ex huiusmodi matrimonio suscepti tam ab intestato, quàm ex testamẽto, quia licet coitus ille sit illicitus iure pontificio, nullam tamen ex ciuilibus legibus pœnam meretur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt aperte scriptum est *in can. illud. 31. quæst. 1.*
2. *In cap super hoc Extr. de eo qui duxit in matrim. quam poll. per adulter.*
3. Qui etiam sensus est *cap. 1. vers. licèt eod. tit.* vbi scriptum est, Prohibitum esse eiusmodi matrimonium maximè si aut machinata sit adultera in necem prioris vxoris, aut data ei fides sit à viro de illa post prioris mortem ducenda.
4. Hoc ideò quia in his duobus casibus magis est vt coitus non tantùm illicitus sit, sed etiam punibilis secundum leges ciuiles & iis pœnis de quibus *in l. 4. C. de incest. nupt.*
5. Iuxta ea quæ diximus *Defin. prox. præced.*

DEFINITIO X.

Nati ex matrimonio cum adultera contracto an succedant parentibus saltem in lucris nuptialibus, an verò ea lucra fisco applicentur.

QVod tamen coniuges, qui tale matrimonium contra iuris pontificij prohibitionem contraxerunt, sibi inuicem fauore matrimonij donauerint, dubitari potest an ratum esse debeat in vtilitatem & commodum saltem liberorum ex matrimonio susceptorum, an potiùs applicandum sit fisco. [1] Facit dubitationem quòd ea constitutio quæ fisco applicari vult iuris ciuilis est, prohibitio autem quę matrimonium impedit, iuris Pontificij. [2] Sed tamen cum ea prohibitio rationem habeat non solùm ciuilem sed etiam naturalem, [3] magis est vt hoc quoque casu locus esse debeat ciuili constitutioni, [4] Nimirum iis casibus quibus aut machinata sit adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides sit de ducenda illa post mortem vxoris. [5] Est enim votum illud alienæ mortis vtroque casu captatorium prorsus improbum & iure quoque ciuili improbatum. [6] Sed extra hos casus, id est si nihil aliud matrimonium impediat nisi quòd quæ vxor ducta est priùs cognita fuerat per adulterium, licèt nulla secuta sit pœnitentia, [7] non habebit locum constitutio, quoniam ratione canonica magis quàm ciuili ea prohibitio nititur. [8] Denique matrimonii improbissimi & more improbissimo contracti fauor nullus esse potest ne quidem propter liberos ex eo susceptos, [9] siue de lucris nuptialibus agatur, siue de legitimis successionibus. Quasi nec vxorem nec liberos habuerit qui nefarias, & tam bona ratione prohibitas nuptias contraxit. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l. 4. l. si quis incesti 6. C. de incest. & inutil. nupt.*
2. Vt diximus *Defin. prox. præced.*
3. Et bonis moribus non modò ciuilibus sed etiam naturalibus consentaneam.
4. Non enim odiosa lex est quamuis sit pœnalis cùm lata sit ad vindictam & coercitionem tanti delicti etiam iure gentium prohibiti *arg. l. vlt. D. de rit. nupt.*
5. *Vt in can. illud 31. quæst. 1.*
6. *l. vlt. C. de pact. l. 2. §. interdum de vulg. & pupill. substit. l. 2. §. vlt. D. de his quæ vt indign. l. 1. §. si impubere D. de collat. bonor. l. donari 29. aliàs l. quidam §. donationem D. de donat.*
7. Quo casu prohibetur matrimonium iure pontificio *dict. can. illud 31. quæst. 1. cap. 1. vers. licèt & cap. super hoc Extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*
8. In pœnam nimirum neglectæ pœnitentiæ, cuius nullam rationem habet ciuilis legislator, apud quem nemo ex pœnitentia nocens esse definit *l qui ea mente 65. D. de furt.* iun. *l. si pignore 54. §. cùm furti eod. l. pen. D. vi bonor. rapt.*
9. Quia nec liberorum nomen merentur *Auth. ex complexu C. de incest. & inutil. nupt.*
10. Vt scriptum est *in d. l. si quis.*

DEFINITIO XI.

Auus maternus præfertur patruo in legitima successione nepotis.

IN nepotis successione auum maternum præferri patruo in iis etiam bonis quæ à patre nepos habuerit, certissimi iuris est, [1] Cùm sit ille vno gradu proximior, [2] & in tutelæ onere suscipiendo ante patruum cogendus. [3] Nec dubitandi causſam ex eo sumere quidem debuerunt, quòd in ipsius patrui hereditatẽ nepos auo præferretur. Nam & patri succedit filius excluso auo, [5] nec eo minùs tamen auo succedit pater: [6] Vtrumque id nimirum exigente iure sanguinis & proximitatis, Cuius in acquirendis intestatorum hereditatibus potior semper causſa est quàm reciprocæ successionis. [7] *Sine die.*

1 Quia

1. Quia sicut in successione intestati potior est descendentium causſa, quàm ascendentium, Ita & ascendentium quàm transuersalium solis exceptis fratribus vtrimque coniunctis qui cum parentibus concurrunt *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient. cap. 1. §. si igitur defunctus.* Post quam Nouellam non habet amplius locum vetus illa distinctio *Paterna paternis, Materna maternis* vt dixi *Defin. 2. supr.*
2. Est enim auus maternus in secundo gradu, patruus verò in tertio quia non coniungitur quis patruo suo nisi per mediam aui paterni personam, vt nec frater fratri nisi per mediam personam patris *l. Iurisconsultus 10. D. de gradib. & adfin.*
3. Ex iuris regula de qua in *l. quo tutela 73. de reg. iur. l. 3. D. de legit. tutor. §. 1. Inst. de legit. patron. tutel.*
4. Iure scilicet agnationis cùm auus maternus huic patruo, nec agnatus sit nec cognatus.
5. Quia scilicet potior est causa descendentium quàm ascendentium vt dixi *num. 1.*
6. Tanquam qui sit filius, & consequenter vno gradu proximior quàm nepos.
7. *dict. Nouell. 118. De hered. ab intest. venient.* Antonin. Thesſaur. *Decis. Pedem 5.* vbi vide.

TIT. XXXII.

De bonis matern.

DEFINITIO I.

Renunciatio hereditatis maternæ quamuis iurata non nocet filio si mater obierit viuo patre.

FILIVSFAMILIAS accepta, vt plerumque fit, certa pecuniæ quantitate, hereditati maternæ cum iureiurando, in matris commodum renunciauerat. [1] Defuncta postmodùm matre viuo adhuc patre, nullam renunciationis vim esse constabat, quòd neque antè mortem matris effectum sortiri potuisset, [2] neque matre moriente quando eo tempore superesset pater, idémque bonorum maternorum fructuarius, [3] cui filius nocere non potuerat ignoranti. [4] Nec verum est quod nonnulli contrà obiiciunt, filio qui renunciauit successioni, postea non deferri successionem. [5] Habet enim quælibet hereditatis renunciatio tacitam condicionem, si hereditas deferatur: [6] alioqui nec necessaria nec vtilis esse potest. [7] Proinde non impedit renunciatio delationem, sed tantùm acquisitionem, exerente vires suas renunciatione tùm cùm defertur hereditas. [8] Etsi autem patri vsusfructus duntaxat bonorum maternorum non etiam proprietas quæritur, [9] facit tamen ius patris vt filij quoque vel inuiti ius conseruetur. [10] Neque enim fieri posset vt saluus esset patri vsusfructus solo iure potestatis, si ad filium proprietas non pertineret. [11] Ita in Senatu tractatum est 11. Cal. Decemb. 1588. Vide tit. De bon. quæ liber. SC. 4.

1. Iuxta formam *cap. quamuis pactum de pact. in 6.*
2. Quia omnes huiusmodi renunciationes habent tacitam condicionem, Si hereditas deferetur vt sequitur in Definit. ex Castr. & aliis *in l. qui superstitis 94. D. de acquir. hered.*
3. *Ex l. cùm oportet 6. & l. vlt. C. hoc tit.*
4. Potest enim melior quidem condicio nostra fieri per eos quos in potestate habemus, sed deterior non potest *l. melior 133. de reg. iur. l. soluendo 39. de negot. gest. l. Granius 71. §. pen. de fideiuss. l. 2. C. quod vi aut clam.* Castr. in terminis *ad l. fin. in princip. C. hoc tit.*
5. Didac. Couar. *ad cap. quamuis pactum in tertia part. relect. §. 2. num. 3. vers. secunda probatio* De pact. *in 6.*
6. Castr. *ad d. l. qui superstitis.*
7. Neque enim potest renunciationis effectus præcedere delationem *dict. l. qui superstitis l. 1. §. decretalis D. de succes. edict. l. si ita sit scriptum 45. §. si sub condicione* De legat. 2. Viuentis autem nulla est hereditas *l. 1. D. de hered. vel act. vend. l. 1. D. pro hered.*
8. *Vt in l. si Stichum 8. §. si quis ita stipulatus l. quoties 14. D. de nouat.*
9. *d. l. cùm oportet 6. & l. vlt. C. hoc tit.*
10. Sicut è contrario interdum ius patris odiosi & indigni nocet filio, nisi pater iuri vsusfructus sui renunciet, vt in eo casu quem tractat Boer. *quæst. 7. num. 17.* post Cepoll. *cautel. 80.* De patre qui vnum ex liberis suis materna bona habentem occiderat.
11. Atque ita sit vt propter alium quis habeat quod propter suam personam habere non posset *vt in l. 3. in fin. D. quæ res pignor. l. cùm hereditate 55. D. de acquir. hered. d. si is qui duos 29. D. de liber. legat.*

DEFINITIO II.

Alienatio bonorum maternorum per patrem facta etiam filiofamilias consentiente vsque adeò nulla est, vt nec si patris heres sit filius ratam habere cogatur.

SI materna siue bona siue pignora pater distraxerit filiofamilias consentiente, vsque adeò nulla & contra legis prohibitionem facta venditio intelligitur, [1] vt nec si filius heres patris sit, ratam tamen eam habere cogatur. [2] Quod enim contra leges factum est approbari nec potest nec debet. [3] Neque tamen eò minùs de euictione tenebitur ex causa hereditaria, [4] nisi iusta aliqua causa sit propter quam ex persona quoque patris in integrum restitui aduersus contractum possit, vt puta si immodica læsio & vltra dimidiam interuenit. [5] *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum 16. Cal. Iunij 1591.

1. *l. 1. C. hoc tit.*
2. Osaseh. Cacher. *decis. pemult.* vbi notat hoc casu vt & in aliis quibusdam non esse locũ *l. cùm à matre C. de rei vindic.*
3. *l. non dubium 5. C. de legib. l. si quis inquilinos 112. §. vlt. de leg. 1.*
4. *l. Seia 73. D. de euict.* in illis verbis *iure quidem proprio non hereditario Sempronium, &c.*
5. *ex l. 2. l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*

DEFINITIO III.

Si mortua muliere creditores paterni agant in bona pro dote obligata, quomodo liberis succurrendum sit.

Liberi iidémque heredes matris non habent iustam intercedendi causam pro materna dote pecuniaria si paterni creditores viuo patre iudicatum exequantur in eas res quas pro dote obligatas constet etiamsi adlit clausula constituti. [1] Cùm bonorum maternorum defuncta vxore, non secus ac dotis ipsius quandiu dos fuit vsusfructus ad patrẽ pertineat, [2] sed hoc ita est accipiendũ vt tamen non simpliciter & absolutè liberis præcludatur via intercessionis, sed addita clausula *quant à present*, vt mortuo quandocunque patre saluum iis sit ius pignoris & hypothecæ in res pro dote obligatas, nec iis obsit res iudicata. [3] Sed & illud addendum est, Ita repellendos liberos si alia patri bona supersint ex quibus doti possit satisfieri finito vsufructu. [4] Quid enim si vniuersa ille consumpserit ac dilapidauerit? Cur non liceat liberis viuo etiam patre incumbere pignori, ac sibi per retentionem consulere, [5] quemadmodum ipsi mulieri liceret si viueret, [6] vt haberet vnde se suósque liberos exhiberet. Nam & cùm pater hereditatem post mortem suam restituere liberis rogatus fideicommissi bona dilapidat repræsentare fideicommissum cogitur, vt filio cui caueri non potelt prohibente potestatis iure hoc veluti remedio consulatur. [7] Ergo audiendi hoc casu erunt liberi si tanquam heredes matris intercedant, adeóque pro ipsis etiam fructibus, vtpote ex quibus ali debeant à patre. [8] *Ita Senatus* pro R.D.Priore & religiosis monachis Sancti Petri de Lemens contra fratres Charriere 4.Id. Nouemb.1592.

1. Quia res obligata pignori potest distrahi saluo iure pignoris *l.vnic.C.rem alien.gerent.non interd.rer.suar.alien.l.fi. debitor 4.§.1.D.quib.mod.pign.vel.hypoth.soluit.*
2. *l.1.C.hoc tit.*
3. *Vt in l.Babius 30.in fin.D.de pact.dotal.*
4. *Arg.l.iubemus 29.C.ad SC.Velleian.*
5. *Arg.l.imperator 50.D.ad SC.Trebell.*
6. *l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.l.si constante 24.D.solut.matrim.*
7. *d. l.imperator* vbi est text.elegans *ad SC.Trebell.l.Titius 54.eod.*
8. Cùm ex iis fructibus etiam sumi debeant sumptus necessarij ad materna bona tuenda *d.l.1. C.hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Casus in quo auus maternus repetit dotem etiam viuo patre qui eius vsumfructum habeat.

POtest auus maternus defuncta in matrimonio filia superstitibus liberis dotem quam dederat repetere liberorum quodammodo nomine, etiamsi viuat pater, [1] si malè ille bona sua dissipet, [2] nec liberos alat: Quo sanè casu æquum est priuari eum vsufructu, quem alioqui in bonis maternis haberet. [3] Cùm non alia lege det ei lex vsumfructum quàm vt matrimonij onera quæ post filiæ mortem supersunt, perinde ac constante matrimonio perferat, [4] Inter quæ præcipuum est vt liberos exhibeat. [5] *Ita tractatum est* in publico Senatus auditorio Cal. Decemb. 1592. pro N.Andræa de Bienuenu contra N. Galatin.

1. Licet verum sit hodie mulierem habere liberos suos heredes etiam in dote profectitia, quamuis sit illa in patris sui potestate si credimus Bart. & aliis *ad l.post dotem 40. D. solut. matrim.* Ac proinde vsumfructum illius dotis maternæ ad patrem liberorum pertinere *ex l.1.C.hoc tit.*
2. *arg.l.imperator 50.D.ad SC.Trebell.*
3. *d.l.1.*
4. *dict.l.1.* in fi. *l.pro oneribus 20.C.de iur.dot.l.si is qui 55.§.ibi dos D.eod.*
5. *l.vbi adhuc 29.C.eod.tit.de iur.dot.*

DEFINITIO V.

Alia causa est vxoris alia liberorum, post mortem matris vergente marito ad inopiam.

QVod ius mulieri competit cui dotis nomine cautum est traditione bonorum mariti ad inopiam vergentis constante matrimonio, vt nulla mariti creditoribus in eas res, carúmve fructus actio competat, propterea quòd ferendis matrimonii oneribus alendisque parentibus & liberis eos fructus impendi oporteat, [1] Non idem liberis mortua matre datum est, licèt matris heredes proponantur. [2] Mutatur enim causa possessionis defuncta in matrimonio muliere, nec fieri potest vt ex causa dotis bona possideantur eo tempore quo sicut matrimonium nullum ita dos amplius nulla sit. [3] Etsi autem dos matris defunctæ cum cæteris bonis maternis ad liberos superstites hereditario iure deuoluitur, [4] ex quo tamen locus factus est restitutioni, pecunia iam deberi incipit, [5] cuius petitio aduersus patrem, siue diuitem siue inopem competere proculdubio nulla potest: Non solùm quòd inter patrem & filiumfamilias iudicium nullum exerceri possit, [6] sed etiam quia bonorum maternorum omnium vsusfructus ad patrem pertineat. [7] Bona verò quæ mulieri constante matrimonio tradita fuerant vt ei pro dote cautum esset, ad maritum pleno iure redeunt, & consequenter in ea eorúmque fructus persecutio mariti creditoribus non denegatur. [8] *Ita Senatus* pro N.Broche anno 1594. post causam in publico auditorio peroratam 6. Cal. Iul.1593.

1. *l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.*
2. Quamuis dici soleat eodem iure censeri heredem, quo persona defuncta censebatur, quasi sit eadem persona. *Nouell.48.de iureiur.à morient.præst.in princip.*
3. Dos enim non potest esse sine matrimonio quamuis possit matrimonium esse sine dote *l.3.D.de iur.dot.*
4. Est enim dos proprium filiæ patrimonium *l.3.§.sed vtrum D.de minor.l.pater filiam 14. D.ad leg.falcid.l.vlt.* D.*de collat.dot.*
5. *l.vnic.C.de rei vxor. act.*

6. *l.lis nulla 4.D.de iudic.l.imperator 50.D.ad SC.Treb.*
7. *l.1.C.hoc tit.*
8. *l.creditoris 8.D.de distract.pignor.*

DEFINITIO VI.

Liberis succurrendum est etiam aduersus creditores patris vt ex pignorum dotalium fructibus alantur si aliundè non possint.

AT quid si tã inops sit pater vt non habeat de suo vnde se suósque possit alere? An non sit inhumanũ fame perire liberos, [1] nec bonorũ paternorũ distractionẽ prohibere posse? Et quidẽ si materna hereditas ex bonis immobilibus constaret, dici commodè posset eorum vsumfructum ad patrem quidem spectare debere, sed ea lege vt se suósque aleret ex fructibus, nec liberorum personas minùs quàm bona ipsa tueretur. [2] Sed cùm pecuniaria dos matris fuit, difficilius est vt liberis qui non nisi hypothecam habent in bonis patris, æquè facilè succurratur atque cùm de rei suæ proprietate tuenda fructibúsve retinendis contendunt. [3] Præsertim cùm mortuo quandocunque patre salua iis futura sit actio ad pignora sua persequenda, nullius quantumcunque longissimi temporis obstatura præscriptione. [4] Tum verò, quid si liberi sint industrij vt omnia ad vitam necessaria sibi quærere facilè possint? [5] Sed tamen & verius & humanius est, vt etiam viuo patre iustam habeant intercedendi causam, hactenus saltem vt ex pignorum perinde ac bonorum maternorum fructibus exhibeantur. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Necare enim videtur qui denegat alimenta *l.necare 4.D.de agnosc.& alend.lib.*
2. Secundum ea quæ diximus *Defin.4.supr.ex l.1.C.hoc tit.*
3. Plus enim iuris habet proprietarius in re sua quàm creditor in re sibi obligata.
4. *Auth.nisi tricennale C.hoc tit.* quia filiofamilias non valenti agere non currit præscriptio *l.1.§. vlt. C. de annal. except.*
5. Non enim aliter filium alere pater cogitur, quàm si filius aliunde non habeat ex quo se alat *l.5.§.sed si filius &* §. *alimenta autem D.de agnosc.& alend.liber.*
6. Quomodo exhiberentur si eorum mater adhuc viueret. Dixi *Defin.3.supr.ex l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.*

TIT. XXXIII.

De bon.quæ liber.

DEFINITIO I.

Contra bonorum filij aduentitiorum alienationem à patre factam, non solùm si ius possit venire quamuis heres patris, sed etiam pater nomine filij.

PATER qui bona filij aduentitia contra legis prohibitionem alienauit, [1] non eò minùs reuocandæ alienationis quam ipse fecerit, ius habet, Non proprio quidem nomine sed officij sui ratione, [2] & quod idẽ est, ex persona filij, [3] qui vtique mortuo patre tametsi eius heres esset si aliud nihil obstaret, bona sua vindicare posset. [4] Nam quod dici solet nemini permittendum esse vt contra factum suum veniat, ne ex alterius quidem persona, [5] ita verum est si sui non item si alieni commodi gratia id faciat. [6] Nec patri necessarium erit auxilium restitutionis in integrum, [7] Filio verò cum patris autoritate agenti [8] multò minùs. [9] Etsi enim regulare est vt quandiu viuit is qui prohibitam à lege alienationem fecit, si eandem administrationem retineat, necessaria sit in integrum restitutio, [10] Id tamen in proposito non obtinet propter distinctam à persona patris administratoris, personam filij proprietarij qui non contraxit: [11] eique regulæ tum demùm locus esse potest cùm administrator solus ille est qui proprietarij personã & vices gerat, vt contingit in prælato rem ecclesiæ alienante. [12] Neque rursus simile est quod patris factum etiam in re filiæ puta in dote profectitia quam pater aut acceperit aut alteri solui iusserit insciæ filiæ, nocet filiæ quandiu pater viuit, retinétque administrationem, id est quousque filia sui iuris effecta sit. [13] Nam dos profectitia ita est filiæ vt tamen sit etiam patris, Vtrique scilicet communis. [14] At bona filij aduentitia solius sunt filij. [15] *Ita Senatus* in causa Ioannis Musier contra Ioannem Monnier 6.Cal.Aug.1588.

1. Interdicta enim est patri bonorum filij aduentitiorum alienatio *l.cùm oportet 6.§.non autem C.hoc tit.*
2. Bald. & Castr. *ad l.cùm à matre num.5.& 6.C.de rei vindic.* vbi etiam glos. per textum *in l.quemadmodum 7. C. de agric.& censit.lib.11.tit.47.l.iubemus 14.§.sanè si hæc C.de sacros.eccles.* & ibi Bart. *num.10.* Idem Bart. *in l.iusiurandum quod ex conuentione 17.§.procurator num.6.D.de iureiur.* Adde text. *in l.1.C.de liber.cauſ.*
3. Multa enim potest facere pater ex filij persona quæ ex sua non posset *l.1.§.Pomponius D.de minor.l.patri 27.eod.*
4. *l.1.C.de bon.matern.d.l.cùm oportet 6.§.non autem C.hoc tit.* quia quod contra leges factum est pro infecto habendum est vt ait *d.l.iubemus 14.§.sanè si hæc in fin.C.de sacros.eccles.* Addidi *si aliud nihil obstaret*, quia si filius factum patris adprobauerit, aliud est maximè si adprobauerit post ipsius patris mortem *arg.l.si quando 35.§.1.vers. sed hoc ita C. de inoff. testam.*
5. *Ex l.si non sortem 26.§.filiusfamilias D.de condict.indeb.*
6. Vt bene Castrensis & alij ad eum locum interpretantur.
7. Quia tunc necessaria est restitutio cùm rescindendum est factum quod ipso iure tenet non autem cùm non tenet *l.3.C.si aduers.libert.l.2.C.de prad.minor.*
8. Ne scilicet videantur iudicium sine patris autoritate consistere *l.vlt.§.necessitate C.hoc tit.*

9. Cùm ius ipse non contraxerit.
10. Glos. *in cap. veniens ad fin. Extr. de transact. per cap. 1. Extr. de in integr. restit.*
11. *Tot. tit. Ne filius pro patre.*
12. Nam prælatus ecclesiæ quæ proprietaria est vicem gerit.
13. *l. 2. §. quòd si in patris potestate versic. cæterum* vbi Bart. & Ias. notant *D. solut. matrim.*
14. *d. §. quòd si in patris* saltem eo respectu quod ad patrem ea dos redire aliquo casu potest *l. pater filiæ 71. D. de evict.*
15. Excepto vsufructu qui ad patrem pertinet. *d. l. cùm oporteat.* sed qui non potest facere quominùs bona sint solius filij *l. recte dicimus 25. De verb. signific.*

DEFINITIO II.

SI tamen pater vt fieri adsolet cùm bona filij alienaret, iurauerit se nullomodo nullâque ex causa contrà vnquam venturum, omnis sanè agendi via ei præclusa esse intelligetur propter iurisiurãdi autoritatem,[1] adeò vt neque filio agere volẽti consensum & autoritatem accommodare possit.[2] Quam ob causam non insubtiliter quidam remedij loco inducendum putauerunt, vt postulante filio cogatur per iudicem pater agenti filio cõsentire, propterea quòd iusiurandum quodlibet eam semper interpretationem admittere debeat, vt salua exceptáque intelligatur autoritas superioris[3] cui parêre sit necesse.[4] Quid verò si eadem bona quasi perperam & contra legem alienata filius viuo adhuc patre qui vendidit alteri velit vendere?[5] An permittendum etit patri vt filio vendenti consentiat,[6] Aut filio vt vendat etiam inuito vel non consentiente patre in cuius sit potestate?[7] Neutiquam. Obstat enim patri proprium iusiurandum,[8] filio verò autoritas patris & ius potestatis.[9] At neque cogendus erit hoc casu pater à iudice vt agenti filio vendẽtive consentiat. Tùm enim remedio locum fieri æquum est, cùm id agatur vt malè facta alienatio reuocetur, non vt res alienari prohibita rursum distrahatur:[10] Nisi eo demùm casu quo ex causa necessaria iudex videat permittendam decernendámque distractionem.[11] Extrà hunc casum qui à solo patre prior emit, securus est hactenùs vt ei præferatur, cui posteà filius cum patris autoritate vendiderit.[12] Priùs itaque est, vt prior alienatio reuocetur, quàm vt ad secundam veniri possit.[13] *Ita Senatus* in eadem causa. Vide tit. De rei vindic. Defin. 1.

1. Est enim omnino seruandum iuramentum quod seruari potest citra dispendium salutis æternæ licèt præstitum sit contra leges ciuiles *cap. cùm contingat & pass. Extr. de iureiur. cap. quamuis pactum de pact. in 6.* licèt aliud sit iure ciuili *l. non dubium 5. in fin. C. de legib. l. iuris gentium 7. §. & generaliter D. de pact. l. si quis inquilinos 112. §. vlt. de legat.*
2. Quin hoc ipso periurium incurrat, cùm hac parte paria sint agere & agenti consentire.
3. Ita singulariter Bald. *in l. vlt. §. in computatione col. 2. in fin. vers. nunc venio ad quasdam quæstiones C. de iur. delib.*
4. *l. non videntur 167. §. qui iussu de reg. iur. l. vlt. D. ad municip.*
5. Scilicet quasi numquam alienata.
6. Quemadmodum consentire posset & deberet filio agenti *d. l. vlt. §. necessitate C. hoc tit.*
7. Nam si esset emancipatus, nullus esset locus quæstioni cùm pater non sit legitimus administrator filij emancipati qui ipse pater familias est, & quodammodo extraneus patri *l. quinetiam 55. in fin. D. de rit. nupt.*
8. Quod omnino seruari debet & inuiolabiliter vt dixi *num. 1. Auth. sacramenta puberum C. si aduers. vendit.*
9. Non enim filio magis quàm patri permissa est huiusmodi bonorum alienatio *l. vlt. § ipsum autem filium vers. non autem C. hoc tit.*
10. Ne ludibrio sint leges & magistratus si contra leges magistratus auxilium imploretur *arg. d. l. vlt. §. vlt. vers. non autem filio.* Iunct. *l. auxilium 37. D. de minor.*
11. Hoc est ad alẽdos liberos, vel etiam patrem ipsum inopia laborantem *d. §. ipsum autem filium vers. sed pater quidẽ.*
12. Quia cæteris paribus præferri debet is qui prior contraxit, nactúsque est possessionem *l. quoties 15. C. de rei vindic.* cùm aduersus extraneos etiam viciosa possessio prosit *l. vlt. D. de acquir. poss.*
13. Non enim ferendum est vt eadem res duobus in solidum vendatur *l. qui duobus 21. D. de leg. Cornel. de falsis.*

DEFINITIO III.

Pater potest ex causa æris alieni vendere bona filij sine decreto, sed æris alieni causam probari oportet aliter quàm ex patris assertione.

NOn benè tutori comparatur pater in administratione bonorum filij quamuis vterque sit legitimus administrator. Tutor enim licet æs alienum vrgeat tamen pupilli rem sine decreto distrahere non potest,[1] Pater potest,[2] siue quòd plus iuris habeat qui non solùm administrator est, sed etiam fructuarius,[3] siue quòd multò minùs suspecta patris quàm tutoris fides esse debeat,[4] Cùm & si quando causa cognita iudicem quid statuere oportet, soleat ille, & vt plurimùm teneatur patris subsequi voluntatẽ.[5] Planè patri æris alieni necessitatem obtendenti, & ex ea causa filij bona distrahenti non facilè credetur, vt neque tutori si alia probatio nulla sit.[6] In ipsa enim re non in parentis arbitrio esse debet iusta distrahendi causa,[7] quæ tamen si subsit, ratio nulla est cur ad alienationis vires minorem patris, quàm iudicis autoritatem existimare debeamus.[8] Vnde illud etiam manat quod dici solet, In dubio non præsumi filium læsum ex cõtractu quem pater filij nomine inierit:[9] neque omnem alienationem bonorum filij interdictam patri, sed eam tantùm quæ iustam causam nullam habeat.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. magis puto 5. §. non passim & sequentib. D. de reb. eor. qui sub tutel.*
2. *l. vlt. §. sin autem æs alienum* vbi Bald. *C. hoc tit.*
3. *d. l. vlt. & l. cùm oportet 6. eod. tit.*
4. Nullum enim melius consilium est pro filio quàm paternum *l. vlt. C. de curat. furios. l. vlt. C. qui & aduers. quos.*
5. *d. l. magis puto 8. sed si pater & l. vlt. eod. tit. l. 1. §. & si quidem l. si filio 6. l. in confirmando 8. & l. pen. D. de confirm. tutor.*
6. Alioqui facilè inuenta erit ratio legis eludendæ contra *d. l. magis puto §. si pupillus & d. §. non passim & §. si æs alienum. l. scire oportet 21. §. 1. de legit. tutor.*
7. Cùm illius arbitrio hac parte noluerit lex confidere *d. §. sin autem æs alienum l. vlt. C. hoc tit.*
8. Nam nec iudex adhibetur in contractibus pupillorum & minorum nisi vt patris præsentiam suppleat.
9. *d. l. vlt. C. qui & aduers. quos in integ. rest.*
10. *d. §. si autem æs alienum.*

DEFI-

DEFINITIO IV.

Alienatio bonorum filij facta per filium ne ipsi quidem nocet, nec possunt in eius præiudicium publicari bona in quibus pater vsumfructum habeat.

BOna in quibus pater habet vsumfructũ vsque adeò prohibetur filius alienare vt nec si iurauerit, cogi tamen possit ad obseruationem iurisiurandi etiam mortuo patre, non magis quàm si à prodigo cui bonis interdictum esset iuratũ proponeretur.[1] Itaque nulla prorsus est alienatio non solùm respectu patris cui constat nullum in vsufructu præiudicium fieri per filium potuisse,[2] sed etiam quòd ad filium attinet quippe qui ne sibi quidem nocere potuerit propter districtam legis prohibitionem:[3] itémque propter connexum ius patris qui vtique paterno iure & tanquam legitimus filij administrator non aliorum bonorum vsumfructum habere potest quàm quæ ad filium ipsum pertineant.[4] Eadem ratio facit quod magis mirum videri debeat vt etiam delinquente filio eo delicti genere ex quo bonorum omnium publicatio irroganda sit, publicari tamen nequeat proprietas bonorum aduentitiorum[5] in quibus pater habet vsumfructum.[6] *Ita Senatus* II. Cal. Decembr. 1588. Iunge Defin. 1. De bon. mater.

1. *l. vlt. §. filiis autem familias C. hoc tit.*
2. *Cap. non est obligatorium de reg. iur. in 6.*
3. Iul. de Bouenc. *ad Auth. sacramenta num. 39.*
4. Boer. *quæst. 7. num. 18.* post Bald. *in l. 1. hoc tit.* & Corneum *cons. 208. in fin. vol. 3.*
5. *l. cùm non solum §. filiis C. hoc tit.* Salic. *in l. 3. C. de bon. damnat. ex l. cùm ancillis C. de incest. nupt. à contr. sens.*
6. *l. cùm oportet & d. l. vlt. C. hoc tit.* Et ex hac ratione respõderi potest ad id quod quidam obiiciunt quos refert Boer. *d. quæst. 7. num. 14.* alienationẽ quæ ex caussa delicti proficiscitur esse necessariam. Ex glos. *in l. etsi condemnatus D. de noxal. act.* Itaque etiamsi pater deliquerit, tamen placet saluum ei esse vsumfructum Boer. ex Bart. *d. q. 7. num. 10.* licèt contrà sentit idem Bart. *in l. si postulauerit §. iubet ad leg. Iul. de adult.* & alij quos refert idem Boer. *ibid. num. 2.*
7. Bart. *in l. si finita §. si de vectigalibus quæst. 6. de damn. infect.* Boer. *quæst. 7. num. 10. & seqq.* vbi tractat quid in peculio profectitio & castrensi. Guid. Pap. *quæst. 516.*
8. Limita nisi pater consentiat, vt puta si filio ille administrationem concesserit. Sic enim Boer. ex Bart. & aliis quos refert *d. quæst. 7. num. 15.* licèt contrà sentiat Abb. *cons. 66. lib. 2.*

DEFINITIO V.

Pater non est legitimus administrator beneficiorum ecclesiasticorum filisfamilias.

BEneficij ecclesiastici quod à summo Pontifice aut ab ordinario collatum in filiumfamilias fuit pater neque legitimam administrationem habet, neque vsumfructum.[1] Ea ratione, quòd nec ad ipsum filiumfamilias, sed ad ecclesiam proprietas beneficij spectet,[2] nec in huiusmodi causis filiusfamilias sequatur ius potestatis, sicut nec in cæteris quæ ad ius publicum pertinent.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 32. sup. de probat.

1. *Cap. fin.* vbi Canonist. *de iudic. in 6.*
2. *Cap. cùm olim* vbi Panorm. post Innocent. *Extr. de testib.* Iacob. Put. *decis. 441. lib. 2.*
3. *l. nam quod 14. D. ad SC. Trebell. l. quippe 78.* iunct. *l. præced. D. de iudic.*

DEFINITIO VI.

Bonorum quorum non habet vsumfructum pater, nec legitimus administrator est, Perdit verò etiam cæterorum administrationem si in iis malè versetur dolo malo.

PAter legitimus filij administrator non est in iis bonis quorũ non habet vsumfructum.[1] Sed etsi in iis bonis quorũ fructuarius est dolo malo versatus probetur, æquissimũ est permitti filio vt etiam sine patris autoritate ius suum in iudicio persequatur, vt eam saltem fraudis suæ pœnam pater sentiat,[2] Præsertim verò si iudicium non nisi patris periculo & incommodo exerceri possit, isque adeò lapsus sit facultatibus, vt eo posteà defuncto numquam filius sit ex ipsius bonis indemnitatem consecuturus.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua sup. SC. 12. de legat.

1. Et ideo placuit Iustiniano vt de iis bonis in quibus pater non habet vsumfructum possit filius pro arbitrio disponere Nouell. 117. *vt liceat matr. & auiæ cap. 1.* Non tamen restari *l. penul. C. qui testam. facer. poss. vel non.*
2. *Arg. l. imperator 50. D. ad SC. Trebell. l. sed si vnius 21. §. interdum tamen D. de iniur.*
3. Inanis enim est actio quam debitoris inopiâ excludit *l. nam is 6. D. de dolo.*

DEFINITIO VII.

Cessio bonorum non auffert patri legitimam administrationem bonorum filij nec vsumfructum, Prodigalitas verò auffert administrationem, sed non vsumfructum.

PAtrem qui æris alieni magnitudine oppressus bonis cesserit, nõ eò minùs legitimum filij administratorem censendum esse constitit,[1] Ideóque & iudiciũ corruere quod sine ipsius autoritate filius exercuerit.[2] Multò minùs permittendum est vt filio impuberi tutor detur, aut curator minori qui in patris est potestate,[3] Certè si paupertas patris à malis moribus causam habuerit, quòd is prodigus sit & talis qui ipse indigeat curatore, aufferenda ab eo est administratio, curatórque & patri & filio dandus vt vtriusque indemnitati consulatur:[4] Sed ita tamen vt patri saluus sit vsusfructus, cuius alioquin causa non solet ab administrationis iure separari.[5] *Ita Senatus* ex te mpore 9. Cal. Iul. 1592.

1. Nam cessio bonorum est beneficium iuris & legis Iuliæ, quo proinde iuuari patrem non decipi nec damnum sentire oportet *l. 4. C. qui bon. ceder. poss.* iunct. *l. in commodato 17. §. sicut vers. adiuuari D. commodat.*
2. *l. vlt. in fine principij vers. necessitate C. hoc tit.*
3. Nec enim paupertas legitimus modus est tollendæ patriæ potestatis *tot. tit. Instit. quib. modis patr. potest. tollit.*
4. *Arg. l. vlt. C. de legit. tutel.* Iunct. *§. item maior Inst. de excus. tutor.*
5. *d. l. vlt. & l. cùm oportet 6. C. hoc tit. & ibi notat.*

DEFINITIO VIII.

Quod filiusfamilias acquirit ex pecunia dotali nec mulieri acquiritur nec patri, sed ipsi filio.

QVod filiusfamilias sibi emit ex pecunia dotali nec mulieri acquiritur,[1] nisi in subsidium, id est marito non existente soluendo,[2] nec patrifamilias quia non ex re ipsius acquisiit.[3] Postquàm ex Iustiniani constitutione[4] inductum est vt filiusfamilias sibi acquirere possit ex causa qualibet, dummodò nõ ex re patris.[5] Itaque si in eam rem agant paterni creditores iustam intercedendi causam habet filius quod attinet ad proprietatem.[6] An & quod ad fructus? Vtique, nisi ponas filium habitare cum patre & vniuersa matrimonij onera per patrem sustineri,[7] quo casu dotis fructus ad patrem pertinere æquum est,[8] & cõsequenter ex eius persona ad patris creditores,[9] si modò aliunde habeat pater ex quo possit matrimonij oneribus sufficere.[10] Sanè quod filiusfamilias acquirit ex pecunia dotali non suo sed vxoris suæ nomine, non solùm mulieri quæritur, sed ita etiam vt sit dotale tanquam in dotalis pecuniæ locum subrogatum: Quò pertinet quod à Iureconsultis proditum est res quæ ex pecunia dotali comparatæ sunt dotales videri.[11] *Ita tractatum est* in causa Bouier in secreto auditorio Non. Iulij 1593.

1. *l. ex pecunia 12. C. de iur. dot.*
2. *Arg. l. si vxor marito 55. D. de donat. int. vir. & vxor.*
3. Quia dos in bonis mariti est *l. quamuis 75. D. de iur. dot.* non in bonis soceri *l. si filia 20. §. hoc amplius D. famil. ercisc. l. actione 65. §. vlt. D. pro socio.*
4. *In l. cùm oportet 6. C. hoc tit.*
5. Nam in peculio profectitio nihil est innouatum à Iustiniano *d. l. cùm oportet vers. si quis itaque.*
6. *Ex l. 1. & tot. tit. C. ne filius pro patre.*
7. Quia etiam filij onera agnoscere pater debet *d. §. hoc amplius l. pen. D. de agnosc. & alend. liber.*
8. Ibi enim dos esse debet vbi sunt onera matrimonij *l. si ie qui 56. §. ibi dos D. de iur. dot.* iunct. *l. pro oneribus 20. C. eod.*
9. Quia paratã actionẽ habẽt creditores præsertim hypothecarij in bona sui debitoris *l. creditoris 8. D. de distract. pign.*
10. Alioqui conseruanda dos est mulieri & marito & liberis vt ex ea alantur *l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*
11. *l. res quæ 54. D. eod. tit.* Scripsi *lib. 5. Coniectur.*

DEFINITIO IX.

Quod acquiritur per filiumfamilias non ex re nec industria ipsius, acquiritur patri, Nec eo minùs tamen obligatur filio vt cæteræ bona paterna puta pro dote matris.

FIliafamilias cùm neque periculum vllum aduentitium haberet, neque eius esset ætatis vt sibi ex propria industria posset aliquid acquirere,[1] fundũ absente patre sibi emerat à paternis creditoribus, quibus postulantibus fundus ille publicè venditus fuerat, nulloque existente extraneo emptore iisdem pro ea summa, quæ debebatur, addictus.[2] Placuit patri per filiam fuisse quæsitam fundi proprietatẽ[3] adeóque possessionem[4] quòd ex peculio profectitio quæsitus videretur. In quo bonorũ genere nihil à Iustiniano immutatum est de antiquo iure,[5] quo obtinebat vt per filiosfamilias parentibus omnia quærerẽtur.[6] Itaque siue viuo patre siue post eius mortem alij patris creditores etiam qui post emptionem facti sint, petant mitti se in eius fundi possessionem iure pignoris siue conuentionalis siue prætorij aut iudicialis, nullum filiæ prohibendi ius est, tametsi non sit illa heres patris quod eo casu tanto minùs iuris, imò nihil prorsus in eius bonis habeat.[7] Planè si pro dote materna aliáve causa anteriori, filia patris bona omnia obligata habere probetur,[8] Iniquum sit hoc solo duriorem eius in fundo isto condicionem fieri, quòd ipsa patri, non pater sibi ipsi eum comparauerit. Ideóque posterioribus cæteris præferetur.[9] Extra hanc causam si cæteri creditores proptia etiam si voles autoritate fundi huius possessionem occupauerint, frustra se filia dicet spoliatam: cùm spoliari non potuerit, quæ numquam possedit,[10] nec vnquam possedisse quæ patri iam inde ab initio & primo ipso acquisitionis momento cum proprietate possessionẽ quoque quæsierit.[11] Si tamen patri heres extiterit, eo certè casu poterit se dicere spoliatam, quo alius quilibet patris heres idipsum dicere posset,[12] ne sit deterioris condicionis quàm extraneus.[13] *Ita Senatus* in causa Sebast. Bernard. & N. de la Chinal prid. Id. Nouembr. 1593.

1. Acquirere enim de bonis suis censetur aut ex sua industria qui habet vnde sibi possit acquirere *cap. relatum 2. cap. quia nos de testam.* Boer. *quæst. 20. num. 5.*
2. Sic enim fieri solet & debet *l. cùm bona 16. de reb. autor. iudic. possid. aliàs l. 1. de priuil. credit. l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
3. *Ex l. placet 79. D. de acquir. hered. l. 1. D. si à parent. quis manum. sit.*
4. Quæ scilicet faciliùs per alium acquiritur quàm proprietas *l. 1. C. per quas person. nob. acquir.*
5. *l. cùm oportet 6. vers. si quis itaque* in illis verbis *non ex eius substantia cuius in potestate sit C. hoc tit.*
6. Exceptis scilicet iis quæ nollet pater sibi per filium acquiri *l. 4. §. sed & filiusfamiliæ D. de edend. l. is qui heres 13. §. vlt. de acquir. her. l. cogi 16. §. si pater filio D. ad SC. Trebell. l. 1. C. qui admitt.*
7. *l. in suis 11. D. de liber. & posthum.*
8. *d. l. cùm oportet §. vlt.* iunct. *l. vnic. C. de rei vxor. action.*
9. Quemadmodum præferretur si pater sibi comparasset. Vox filiæ hoc casu vox est patris & contrà *§. si quis alij Inst. de inutil. stipulat.*
10. *l. non videtur rem amittere 83. l. non potest videri 208. de regul. iur.*
11. Ita vt ne momento quidem temporis acquisitio constiterit in filiæ persona *d. l. placet.*
12. Propter edictum quo mortuus vt loquuntur sayit viuum.
13. *Arg. d. l. 1. §. vlt. si à parent. quis manum. sit.*

DEFINITIO X.

Filio sibi feudum emente, & tamen patiente eum à patre possideri an contractus sit simulatus.

QVid ergo si de suo habebat filiafamilias vnde fundum emeret, passa tamen sit patrem quandiu vixit in eius fundi possessione remanere? An simulationem præsumemus subiectúmque nomen filiæ in fraudem creditorum patris, etiam posteriorum, propter coniunctionem personarum, & continuatam à patre pos-

patre possessionem?[2] An potiùs familiaritatis tantùm iure patrem in possessione fuisse dicemus?[3] Præsertim si inops fuit, qui hec alibi æquè commodè habitare potuerit. Mihi facti quæstio esse videbatur ex personarum & rerum qualitate, precij etiam modicitate aliisque negotij circunstantiis æstimanda. Sed si apertum sit filiam de suo soluisse, non facilè admittendum est vt patri potiùs quàm sibi quærere voluisse videatur,[4] aut vt precij restitutione contenta esse cogatur.[5] Eadem & in filiosfamilias tractari possunt: *Ita tractatum est* in eodem Senatu.

1. *Arg. l. data 27. C. de donat.*
2. *Arg. l. ficat 8. §. superuacuum D. quib. mod. pign. soluit.*
3. *l. qui iure 42. D. de acquir. poss.*
4. *Arg. l. cùm de inædito 25. D. de probat.*
5. *Arg. l. non enim 9. D. rer. amot.*

DEFINITIO XI.

Patre nolente aut non valente bona filij administrare non ideo dandus est filio tutor. Curator tamen interdum dari potest & quando.

QVæsitum est an si pater bona filiifamilias administrare nollet dandus esset filio impuberi tutor, qui administraret.[1] Placuit non magis recusare patrem posse vt sit legitimus administrator bonorum filij, quàm vt sit pater.[2] Sed tamen si aut ætate aut valetudine aut minùs sanis moribus impediatur ne cõmodè administrare possit aut velit,[3] dandum esse filio non tutorem, cùm in patris vel inuiti & inuitus maneat potestate[4] sed curatorem qui & habenti tutorem dari plerumque posset.[5] idémque obseruandũ esse si quas pater aduersus filium actiones exercere velit, vt puta si filius paterno debitori heres extiterit.[6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. infr. De patr. potest.

1. Tutor enim vicarius quodammodo est patris & tutoria potestas in vicem & locum patriæ potestatis *§. 1. Inst. de tut.*
2. Cùm nec alia ratione sit legitimus administrator bonorum filij quàm quia & pater est & habet filium in potestate. Porrò non potest facere pater vt non sit pater nec rursum vt non habeat filium in potestate nisi eum emancipando *l. ius agnationis 34. D. de pact.* iunct. *l. eas 8. §. D. de capit. minut.*
3. Secundum ea quæ diximus *Desin. 7. supr.*
4. Nam patria potestas non nisi certis modis tollitur inter quos non est paupertas nec dolus patris *tot. tit. Inst. quib. mod. ius patr. potest. tollit.* iunct. *l. imperator 50. D. ad SC. Trebell.*
5. *l. 1. & tot. tit. C. in quib. caus. tutor. habent. tutor vel curat. dari potest.*
6. Cùm non possit pater autor esse filio in rem suam vt neque tutor *l. 1. l. quod dicitur 7. D. de autor. tutor.*

DEFINITIO XII.

Potest pater data dote profectitia, quas tamen vult leges & condiciones apponere dum ne in præiudicium mariti. Idem in donatione propter nuptias.

DOs profectitia licèt filiæ acquiratur constante matrimonio[1] ita vt per patrem auocari nõ possit aut diminui in præiudicium mariti cui tradita est,[2] retinet tamen naturam peculij profectitij, Ob eámque causam ad patrem reuertitur mortua in matrimonio sine liberis filia,[3] & quidem sine onere.[4] Ex cõtrario autem potest pater quatenus dos excedit legitimam quas vult condiciones doti dicere posteriore qualibet nedũ suprema voluntate,[5] dũmodo nullũ marito præiudicium fiat.[6] Nec ad rẽ pertinet quòd ea ratione fiat vt lædantur cõmunes liberi ex eo matrimonio suscepti. Neque enim plus iuris habere possunt liberi ex persona matris, quàm mater habuerit,[7] Nisi proponas venire illos ex propria persona. Vt puta si liberis quoque ex eo matrimonio nascituris pater donauerit, dotisque commodum post matrem ad eos peruenire voluerit.[8] Donationis propter nuptias quæ à parẽte in filiumfamilias conferri solet, eadem quæ dotis ratio est. Etenim donatio propter nuptias dos est filij, sicut & dos; donatio propter nuptias filiæ.[9] Igitur quod in tabulis dotalibus scriptum sit donasse patrem filio inter viuos fauore nuptiarum, & irreuocabiliter, non faciet quominùs posteà pater testamento possit in iisdem bonis donatis adlicere onus fideicommissi aliúdve quodlibet, non quidem constante matrimonio in præiudicium mulieris, sed in præiudicium liberorum si non ipsis quo que liberis donatum sit. Etsi enim valet donatio ex hac causa inter patrem & filium si nostris credimus, accedente præsertim iureiurando,[11] res tamen à patre donata non eo minùs est profectitia, retinétque naturam peculij profectitij.[12] *Ita tractatum est* in causa Dominæ Philibertæ de la Baume Dominæ d'Amblise & domini Comitis de S. Amour Cal. Febr. 1595: relatúmque sic aliàs à Senatu nostro pronunciatum in causa quadam D. de Cornaton. *Sine die.*

1. Est enim filia quoque familias dotis capax constante matrimonio *l. Pomponius 35. D. famil. ercisc.*
2. *Auth. sed quamuis C. de rei vxor. action. l. Titia 62. D. de iur. dot.*
3. *l. iure succursum 6. eod. l. dos à patre 4. C. solut. matr. l. pater filiæ 71. D. de euict.*
4. Nec enim pater in dote filiæ videri potest ipsius heres vt onera agnoscere teneatur.
5. *l. vlt. §. filiæ de legat. 2.*
6. *d. l. Titia 62. in fin. de iur. dot.*
7. *l. si vir ita matre 3. C. de bon. matern.*
8. Quo casu non debet iis nocere quod noceret matri ex cuius quippe persona non veniunt *l. quod ipsis 143. de regul. iur. & ibi not. l. Seia 72. de euict. l. Papinianus 8. §. 1. de inoff. test.*
9. Vt eleganter Cuiac. ad Afric.
10. *Arg. d. l. vlt. §. filiæ de leg. 2.*
11. Guid. Pap. *quæst. 146. & seq.*

DEFINITIO XIII.

Pater ita demum habere debet vsumfructum bonorum filij si paratus sit ex eo filium alere.

ETsi pater vsufructuarius est bonorum filij siue materna illa sint[1] siue aliunde aduentitia,[2] Ita tamen vti suo iure potest si ex iis fructibus exhibere liberos velit.[3] Alioqui æquum non est salua illa

esse vsumfructum in bonis liberorum,ipsos verò liberos fame perire. 4 Inde fit vt si pater sit concoctor & dilapidator adeóque egenus vt non habeat vnde se suósque alat,ius intercedendi habeāt liberi si à paternis creditoribus in eorum fructuum perceptione aut possessione inquietentur.5 *Ita Senatus* pro Nicolao & Claudio Broche contra Antonium Baudard 7.Id.April.1595.

1. *l.1.& tot.tit.C.de bon.matern.*
2. *l cùm oportet & l.vlt.C.hoc tit.*
3. Nam & de suo liberos alere pater cogeretur *l.si quis à liberis De liber.agnosc.*
4. Boer.*quæst.7.num.5.in fin.*Iunct.*num.7.*vbi addit ob hanc cautam iis etiam casibus quibus possit vsusfructus paternus transire in fiscum aut in creditorem cogendum fiscum aut creditorem vt liberos alat ne interim proprietas dissipetur *ex l.2.in fin.de alim.& cibar.legat.* Licet aliud sit si pater & vitam & patriam potestatem amiserit puta ob crimen læsæ maiestatis *l.quisquis §.filij verò* C.*ad leg.Iul.maiest.*Boer.*ibid.num.6.*
5. Nam & ex huiusmodi vsufructu bonorum aduentitiorum placet cogi posse patrem vt filiam dotet licèt habeat ille solum vsumfructum dummodò superstet ei vnde se alat.Boer.*vbi supr.num.9.*

DEFINITIO XIV.

Mater quæ præfertur auo paterno in filij sui successione non tamen auffert auo vsumfructum quem habuit ille in bonis viui nepotis iure potestatis.

DEfuncto talliabili nepote ex filia prædefuncta in cuius bonis omnibus vsumfructum habebat auus paternus iure potestatis,1 superstite tamē matre,In causa quidem petitionis legitimę potiorem matris causam esse visum est,sicut & in successione intestati,auo præferri eā oporteret2 tanquā in gradu proximiorē,vt alia portionis,quā successionis legitimę ratio cōstituatur,est enim legitima portio portionis ab intestato cōtingētis.3 Postquàm eo iure vtimur,vt cōtra iuris,& cōmunis,& feudalis regulas legitimæ debeatur ascēdētibus in bonis defuncti talliabilis,(Sic enim sæpius à Senatu nostro iudicatū est4)tametsi succedere ab intestato nō possint:Nec enim feuda(vt dici solet)ascendūt:sed tamen vsumfructū aui saluū esse,vsusfructus enim patri per filium quæsitus etiāsi ipsi filio fuisset relictus,morte tamen filij non extinguitur 5 multò magis si patri primùm & immediatè fuit acquisitus,Nunquam enim morte proprietarij vsusfructus extinguitur 6. Nam quod Iustiniano placuit plenā semper legitimam,& sine vllo onere esse debere7 ad hunc casum non pertinet,in quo plus iuris haberet mater defuncto filio,quàm filius ipse viuus habuisset,8 si legitimam portionem petere posset in plena proprietate ex iis bonis,quorum omnium vsusfructus viuo nepote ipso ad auum pertinuisset:Est enim fauorabilior causa aui post mortem nepotis,ne afflicto detur afflictio.9 *Sine die.*

1. *Iuxta l.cùm oportet 6.& l.vlt.C.de bon.quæ liber.*
2. *Nouell.118.D.hered.ab intest.venient.*
3. *l.cùm quæritur 6.C.de inoff.testam.*
4. Vt dixi *Defin.1.& 2.supr.ad SC.Tertyll.*
5. *l.vlt.C.de vsufr.*
6. *3.eod.tit.*
7. *l.quoniam in prioribus 72.C.de inoff.test.*
8. Quod esset absurdum contra *reg.l.nemo plus commodi 120.de reg.iur.*
9. *l.iure 6.D.de iur.dot.*

CODIC.

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM
In Sacro Sabaudiæ Senatu tractatarum,
LIBER SEPTIMVS.
TIT. I.
De dedit.libert.tollend.& talliabilibus.

DEFINITIO I.

Communio in quibusdam bonis talliabilibus non impedit successionem & ius domini in bonis separatim acquisitis.

SI duo pluréve fratres deditităe,&,vt loquimur,talliabilis condicionis indiuisam parentū hereditatem retinuerint,sibi tamen quisque separatim ex propria industria quæsierit,1 altero tandem sine liberis decedente succedet dominus in bonis separatim acquisitis,2 in cōmunibus non item,vt bonorum communio quæ ius domini excludere solet 3 non pro aliis bonis prosit,quàm quæ sint communia.4 *Ita Senatus* 4.Cal.Decembr.1588.

1. Nec enim communio hereditatis inducit societatem bonorum omnium per coheredes acquisitorum, maximè si aliunde acquisita sint quàm ex hereditate *l.cùm duobus 52.§.Papinianus aliàs l.si fratres* D.*pro socio l.si patruus* 4.*C.comm. vtriusque iudic.l.2.C pro socio.*
2. Nempe quia quod ab bona illa attinet neque liberi vlli sunt neque condiuisores & ita existit & committitur stipulatio cuius potestate dominus feudi ius habet vindicandæ sibi successionis.Habet enim stipulatio vnicam illam condicionem in duas tamen negatiuas partes diuisam,Si neque liberos neque condiuisores vllos relinquet is de cuius successione agitur.*cap.pluribus fratribus.*quo in hac materia vtimur.
3. *dict.cap pluribus fratribus.*
4. Vt scilicet limitata causa limitatum pariat effectum *vulg.l.in agris* 16.D.*de acquir.rer.domin.*Corn. *cons.*299.incip. *permittendum est col.1.lib.*4.

DEFINITIO II.

Redempto fundo talliabili ex pacto de retrouendendo precium debetur domino cui fundus auffertur.

FVndum talliabilem quis emerat cum pacto De retrouendendo,tùm priusquàm fundus redimeretur, sine liberis decesserat.Redempto postea quandocunque fundo precium nō ad defuncti heredes 1 pertinebit, sed ad directum fundi dominum ad quem fundus ipse pertineret vtique, 2 si non redimeretur. Nec quod precij pecunia non sit talliabilis,3 mouere debet.Sufficit enim quod in fundi ius & locum succedat eo tempore,quo fundus iam fuerat domino quæsitus.4 *Ita tractatum est* in Senatu 4.Cal.Dec.1588.

1. Quamuis heredes succedant in vniuersum ius quod defunctus habuit *vulg.l.cùm heres 11.de diuers.tempor.præscript. cum similib.*
2. Iure scilicet feudi & stipulationis ex qua petitur possessio bonorum sub talliabili condicione alienatorum.
3. Sicut neque pecunia redacta ex re communi est communis *l.si vnus ex sociis 67.§.si vnus* D.*pro socio*:nec furtiua pecunia quæ redacta est ex vēditione rei furtiuæ *l.qui vas 48.§.vlt.*D.*de furt.*nec mea pecunia quæ ex venditione rei meę vt neque è contrario res erit mea quæ fuit comparata ex mea pecunia *l.si ex ea 6.C.de rei vindic.*neque dotalis quæ ex pecunia dotali *l.ex pecunia 12.C.de iur.dot.*
4. Vt qui non potest rem habere saltem habeat precium *arg.l.vlt.§.vlt.de leg.2.l.quidam ita 25. si quis filium D.ad SC.Trebell.*Ex regula subrogationis *l.si quis 10.§.qui iniuriarum si quis caution.*

DEFINITIO III.

Recognitio vnius ex condiuisoribus nocet cæteris si alia recognitio præcedat.

PLuribus fratribus, aut patruelibus, aut alterius gradus agnatis in bonorum communione manentibus, potest vnus ex iis non suo tantùm, sed etiam aliorum nomine deditităe libertatis

condicionem profiteri,&,vt loquimur,recognoscere talliabilitatem,Ita vt ex eiusmodi professione indu catur probatio aduersus cæteros quoque qui professi non fuerint:[1] Nec solùm si professus ille sit, qui aut natu grandior fuit aut communionis administrationem habuit,[2] sed & si alius quilibet ex cõdiuisoribus, si modò alia recognitio præcesserit,cuius vi & potestate posterior vel ab inuito extorqueri potuerit:[3] Alioqui æquum non esset in re tanti momenti quanti est causa status,alteri per alterum iniquam eondicio nem inferri.[5] Videtur autem ius hoc ex inueterata consuetudine potiùs,quàm ex iure profectum,[6] ob eam fortasse causam,quòd huius condicionis homines vt plurimùm sui furtum facere soleant,& originis suæ locum deserere:[7] Quod cùm euenit,iniquum est meliore iure censeri eum qui dolo fortasse absit, quàm qui præsens est,iustáque status sui professione fidem domino exhibere non recusat.[8] *Ita Senatus* in causa D.de Riddes contra Aynardam Bargin 3.Cal.Decembr.1590.& aliàs sæpissimè.

1. Quod totum est ex consuetudine apud nos recepta in hoc hominum genere.Nam ex ratione iuris professio vnius nihil probat aduersus alios *l.transactione matrus 26.C.de transact.l.neque natales 10.l.matrem 17.C.de probat.*
2. Hoc tamen sit magis communiter & hic casus habet maiorem rationem quia condiuisor qui rem communem administrat videri potest habere à cæteris mandatum saltem tacitum,cùm hæc res maximè pertineat ad causam administrationis bonorum quæ scilicet condicionem & qualitatem suam accipiunt ex condicione & qualitate personæ *l.per curatorem 90.§.1.D.de acquir.hered.l.vlt.C.de inoff.testam.*
3. Nam quod te inuito potest fieri,etiam te ignorante fieri potest *l.qui potest inuitis 26.de reg.iur.*
4. Quæ ideo non nisi maiores iudices habere poterat *l.non distinguemus 32.§.de liberali D.de recept.qui arb.recep.l.1.C. de pedan.iudic.*
5. *l.non debet alteri 74.de reg.iur.l.2.D.quod vi aut clam.*
6. Vt constat ex legib.citatis *num.1.* Vide tamen *l.cùm scimus 22.§.illud C.de agric.& censit.lib.11.*
7. *l.1.vbi not.C.de seruo fugit.*
8. *Arg.d.l.cùm scimus 22.§.illud C.de agric.& censit.libr.11.tit.47.*

DEFINITIO IV.

Communio bonorum inter talliabiles sublata per diuisionem non potest inscio domino redintegrari.

QVemadmodum manente communione bonorum talliabilium si alter ex condiuisoribus sine liberis decesserit nullus domino locus est,[1] Ita semel dissoluta communione atque ita quæsito iam iure domino,fieri numquam potest vt ea vel inuito vel inscio domino redintegretur.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia condiuisores non minùs quàm liberi defuncti impediunt ius domini in bonis scilicet communibus nec sepa ratim acquisitis,vt dixi *Defin.1.supr.ex cap.pluribus fratribus ibi cit.*
2. *Arg.l.vlt.D.de pact.d.l.2.D.quod vi aut clam.*

DEFINITIO V.

Fœminis quæ parentibus succedunt,etiam dominus succedit non item fœminis quæ non succedunt,nisi in legitima,quæ tamen iis solui potest in pecunia sicut & legitima, quæ debetur matri.

APud Sebusianos meos,Gebennenses & Focignienses ea consuetudo iampridem inualuit,vt vtriusque sexus liberi parenti superstites dominum excludant:[1] Cui consequens est vt illis in locis non minùs fœminis quàm masculis sine prole decedentibus domini succedant in iis etiam bonis,quæ aliunde quàm à parente habuerunt,[2] si talliabilitas non certarum duntaxat rerum sed ipsius etiam capitis interuenit.[3] In cæteris prouinciis neque fœminæ succedunt,neque fœminis succeditur.Saluum tamen iis ius est petendæ legitimæ:[4] Nec filiæ tantùm in bonis patris,sed & quod magis mirum est, patri matriq; in bonis filij,licet dici soleat,in feudis quorum condicionem & imaginem quandã bona talliabilia retinent,nullum ascendentibus vnquam locum esse:[5] Nimirùm,fauorabilius est ius petendæ legitimæ,quàm vindicandæ successionis.[6] Hactenùs tamen domino indulgetur,quod legitimã in pecunia numerata soluere possit,quàm alioqui si filia successionis capax esset in corporibus bonorum solui oporteret.[7] Vnde est quod cùm de legitima quæ filiæ in bonis patris hoc casu debetur tractant pragmatici nostri, dotem vocant,quòd dotis exemplo in pecunia detur ad eam licèt vsque summam quæ legitimæ portioni respõ deat.[8] Legitimam verò quæ parenti in bonis filij debeatur,meliore esse condicione vt in corporibus bo norum præstari debeat,nemo vtique dixerit.[9] Sanè in quibus etiam prouinciis filia habilis ad succedendum legitimam habere debet in corporibus bonorum,mater tamen non nisi in pecunia petere illam po test,quia non sicut filiæ defuncti talliabilis quę & ipsa talliabilis est,ita & matri eius quãdoque dominus succedere potest,[10] atque ita ferat domini condicio deterior si feudi diminutionem pati cogeretur.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quæ consuetudo sanè iustior,& fauorabilior est,quàm quæ filias excludit *l.maximum vicium 4.C.de liber.praeter.*
2. Vt sit par & æqualis ratio in causa successionis quamuis non sit ea regula perpetua,vt dixi *sub tit.ad SC. Tertyll.*
3. Alioqui non potest dominus directus certorum corporum in aliis bonis,quàm in dictis corporibus succedere vt li mitata causa limitatum producat effectum.
4. Quæ scilicet nulla lege vel consuetudine tolli in totum potest vt dicam *Defi.8.infr.*
5. Dixi *in tit.ad SC.Tertyll.*
6. Quamuis legitima nihil aliud sit quàm portio portionis ab intestato contingentis *l.quæ nuper 31.C.de inoff.testam.*
7. *l.scimus 36.§.repletionem eod.*
8. Nam & congrua dos regulariter illa est quæ legitimæ portioni respondet *Not.in l.quoniam Nouella 19 eod.*
9. Maiore enim ratione debetur liberis legitima in bonis parentum quàm parentibus in bonis liberorum *l. scripta 7.§.1.D.vnd.liber.l.vlt.D.de bon.damnat.l.1.§.largius D.de succeff.edict.l.in suis 11.De liber.& posthum.*
10. Quia mater liberorum talliabilium non ideo est talliabilis.
11. Quia succedendi spem amitteret in omni eo quod ex feudo deduceretur,

DEFI-

DEFINITIO VI.

Soror dicitur esse in communione cum fratre propter legitimam at non etiam liberi cum parentibus.

QVandiu filia non accepit in pecunia legitimam quam potuit petere in corporibus bonorum,[1] con sectur communionem habere bonorũ omnium cum fratre,licèt ille heres ex asse à patre institutus, ipsa legato pecuniario pro legitimæ iure contenta esse iussa sit,[2]Si modò patris volũtatem non agnouerit.[4] Inde fiet vt si frater interea sine prole decesserit sola sorore superstite,potior in succedendo sit causa sororis,quàm domini,[5] In iis nimirùm prouinciis in quibus ex consuetudine receptum esse diximus[6] vt perinde fœminæ ac masculi possint succedere,dominique ius excludere. At non eodem modo possit quis bonorum communionem inducere inter patrem & filium aut filiam ad domini exclusionem(si fortè filius aut filia relictis bonis maternis aut aliunde aduentitiis solo patre superstite decesserit) hoc vno prætextu quasi propter legitimam quæ filio in bonis parentis debetur,communio aliqua sit inter patrẽ, & liberos.Neque enim fieri potest vt communio vlla sit inter parentem & filium:cùm viuo parente de legitima quærendum nihil sit,[8] eo verò mortuo non possit commũnio incipere inter defunctum & eum qui totum iam habeat.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.scimus 36.§.repletionem C.de inoffic.testam.*
2. Quia legitima licèt non sit pars hereditatis,est tamen pars bonorum *l.cùm quæritur 6.vbi not.& in Auth.nouissima eod.tit.*
3. Quia non cogitur filia in eo parère patris voluntati,vt nec si quid aliud à patre cautum sit in fraudem legitimæ *l. queniam in prioribus 32.l.si quando 35.§.& generaliter eod.*
4. Post mortem scilicet patris *d.l.si quando §.illud vers.sed hoc ita.*
5. Quia non minùs condiuisores quàm liberi excludunt ius domini,vt dixi *Defin.1.& 4.supr.*
6. *Defin.prox.præced.*
7. Cùm in iis bonis nihil iuris habeat pater nisi vsumfructũ *l.1.C.de bon.mat.l.cùm oportet 6.C. de bon.quæ liber.* quæ res non inducit communionem *l.rectè 25.de verb.signific.*quia vsusfructus in iure non in parte consistit *l.Manius 66.§ fundo de legat.2.*
8. *d.l.cùm quæritur,*iunct.*l.1.§.si impubere D.de collat.bonor.*
9. Quoniam qui defunctus est nullus est, Vnde dicimus libertum defuncti libertum esse nullius & res hereditarias nullius esse *l.1.de rer.diuis.l.3.in princip.D.de pecul.*

DEFINITIO VII.

Filia non potest per diuisionem factam in testamento patris excludi à sua cessione fratris talliabilis nisi agnouerit voluntatem.

AT quid si filia in certa vt sit quantitate heres instituta & eo modico contenta esse iussa,nupserit,& maritus dotem ea absente accipiendo voluntatem defuncti agnouerit?Non debebit ea res nocere mulieri ignoranti,[1] præsertim si proponas minorem illam vigintiquinque annis,[2] Cui si inconsulta faci litate legatum agnouisset,ex ea causa fauore ætatis per in integrum restitutionẽ succurri oporteret.[3] Nõ quòd expressam filiæ renunciationem interuenire necesse sit,[4] sed quia solius patris factum inter liberos inuitos diuisionem bonorum inducere non possit:[5] mariti,multò minùs.[6] Planè cùm filia iudicium patris agnouit, siue in dotem dando eam ipsam quantitatem quam pater præstari iussit, 7 siue qua alia ratione,licèt bonis paternis expressim non renunciauerit,nemo dubitat quin hoc ipso à fratre herede in solidum instituto separata videri debeat,[8] Vt proinde nec ab eo tempore fratri succedere possit,aut impedire ne morienti illi quandocumque sine liberis dominus succedat.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ne alioqui sit in potestate mariti vxorem ignorantem lædere eámque à paternorum bonorum successione remouere *arg.l.si filius 12.D.de vulgar.& pupill.substit.*iunct.*l.2.quod vi aut clam.*
2. Duplex enim ratio est fauendi mulieri minori & propter sexum & propter ætatem *l.vlt.in princ.ad Velleia.*
3. *l.3.§.si quid minori & seq.l.air prætor 7.§.sed etsi hereditatem & §.Pomponius,aliàs l.etsi sine dolo D.de minor.*Iunct.*tit. C.si vt omiss.hered.*
4. Par enim est vis taciti & expressi *vulg.l.cùm quid 3.D.si cert.pet.*
5. Si nolint liberi stare diuisioni per patrem factæ,malintque succedere ab intestato.Nec enim tenebuntur edicto *si quis omiss.caus.testam.*quasi dolo malo id fecerint,cùm id fecerint potiùs ne fraudem & damnum sentirent *argum.l.cùm pater 77.6.Titio fratri antep.De legat.2.*
6. *Ex reg.l.non debet alteri 74.de reg.iur.*
7. Qui enim de iure sibi delato disponit hoc ipso ius illud agnoscere videtur *l.si auia 6.C.de inr.delib.*
8. Quia nihil vetat diuisionem bonorum fieri in testamento patris,cùm pater officio arbitri fungi voluit,vt *in l.si filia 20.§.si pater D.famil.erciscr.*
9. Quia semel sublata communio redintegrari postea inuito domino nunquam potest vt dixi *Defin.4.supr.* Alioqui facilè hoc colore domini fraudarentur.

DEFINITIO VIII.

Filia quæ patri talliabili non successit,sed dotem pro legitima à domino habuit,non habet inuita dominum in ea dote successorem licèt maneat talliabilis.

SI talliabili defuncto qui relicta filia decesserat,dominus successerit,[1] & filiam ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem, siue ex corporibus bonorum siue ex pecunia pro arbitrio dotauerit,[2] nõ potest ille postea eidẽ filiæ quandocũque sine liberis decedẽti succedere:Sufficit enim semel cõmissam esse stipulationẽ ratione vniuersitatis bonorũ,vt rursũ cõmitti nõ possit.[3] Etsi enim quòd filiæ in dotẽ datum fuit factũ est propriũ ipsius patrimoniũ,nec eò minùs manet illa dediticiæ cõdicionis quòd dotẽ habuerit,[4] Dici tamen potest hanc illi concessam portionem in solatium amissæ paternæ hereditatis, 5 &

quo tẽpore,cõmissa est stipulatio in vniuersa heraditate,cœpisse filiã habere legitimã in patrimonio,non ex voluntate domini sed eo inuito,solius beneficio legis [6] quæ non patitur vt per consuetudinẽ aut statutum legitima in totum tollatur,[7] licèt placeat legitimæ quotam minui posse.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Scilicet in iis prouinciis in quibus filiæ ius domini non excludunt,De quo scripsi *Desin.5.supr.*
2. Hoc enim facere cogitur vt dixi eadem *Desin.4.*
3. Ex vna enim stipulatione quæ semel commissa fuerit,sæpius agi non potest *l.quod dicitur 32.in fin.D.de euict.* sicuti enim semel commissa nunquam resoluitur *l.euicta 16.§.si seruus l.habere licere 57.in fin.eod.tit.* ita semel commissi,iterum non committitur.
4. Qualitas enim siue naturalis siue accidentalis quæ semel inhæsit tolli postea nisi certis & legitimis modis non potest.
5. *Arg.l.iure succursum 6.D.de iur.dot.l.vlt.C.de instit.& substit.*
6. Ex eo namque fit vt hæc portio dicatur legitima,quia debetur ex legibus.
7. Tanquam quæ sit debita iure naturali *l.vlt.D.de bon.damnat.l.scripto 7.in fin.D.vnd.liber.* ideóque dicitur etiam debitum naturale *in l.scimus 36.§.vlt.C.de inoffic.testam.* Iura enim naturalia non possunt corrumpi per ciuilia *l. eas 8. D.de capit.minut §.vlt.Inst.de legit.agnat.tutel.*
8. Quia quota legitimæ est iuris ciuilis,& ideo pro legislatoris arbitrio immutari potest *Nouell. 18. De trient.& semiss.*

DEFINITIO IX.

Si mater sit talliabilis pater verò liberæ condicionis aut alterius domini quis succedat in bonis maternis.

IN causa dedititiæ libertatis & talliabilitatis constat liberos patris condicionẽ sequi,nõ matris. [1] Quid ergo si mulier cius condicionis homini libero nupserit tũ relictis liberis decesserit,An dicemus ademptam domino spem omnem futuræ successionis?[2] Finge solum mulieris caput fuisse talliabile non etiam bona,quæ possidebat,[3] nisi accessoriè,& eo iure quo bona cõdicionem personæ sequuntur.[4] Nam illud, vtique dici non potest prohibendam fœminam talliabilem homini libero nubere citrà dominĩ voluntatem,cùm libera esse oporteat matrimonia.[5] Erant qui putarent optionem liberis dari debere vtrum matris heredes esse vellent ea lege vt eiusdem se condicionis esse profiterentur cuius illa fuisset,An verò hereditatem repudiare dominóque occupandã derelinquere vt liberi manerent.[6] Alij contra putabant,Imo verò nõ esse prohibendos liberos matri succedere salua etiam libertate,sed sufficere vt bona materna omnia profiteantur se tenere tanquam talliabilia quamuis antea non essent.Quæ sententia & mihi probabilior semper visa est,& Senatui tandem placuit.[7] Quid enim si fœmina illa talliabilis nupsisset,viro talliabili quidem sed alterius domini?Certè nati ex eo matrimonio liberi talliabiles essent,& quidem eius domini cuius erat & pater:Sequuntur enim hac parte vt iam diximus,non matris condicionem sed patris, in eóque à seruis illis antiquis differunt. [8] Atqui vt duorum dominorum in solidum talliabiles sint non magis fieri potest quàm vt sint duorum serui.[9] Nam quod à nonnullis traditum est posse quem plurium hominem esse in solidum diuersis respectibus,[10] ad bona referendum est non ad personam,quæ sicut vna,ita indiuidua est.[11] Rursum finge hos liberos ex vtroque parente talliabili diuersorum dominorũ multis acquisitis bonis liberis &,vt loquuntur,allodialibus,decedere sine iusta prole. Nemo dubitat quin deferantur ad dominum quem vocant manusmortuæ.[12] Sed quæro,An ad patris,an ad matris dominum?Diuidi enim inter vtrumque debere nusquam traditum est.[13] Illud igitur temperamentum necessariè sequẽdum est vt quæ à matre prouenerunt ad eum qui matris dominus fuit,omnimodo deueniant,Cętera omnia ad dominum patris.[14] Pari ergo ratione admittendum est,si fœmina talliabilis homini libero nupserit,nullam domino iniuriam fieri si quod à matre filius habuit,filio quandocumque sine liberis defuncto ad matris dominum ipsum deuoluatur,[15] cætera autem bona omnia liberi hominis heredibus relinquantur.[16] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Pater enim ille est à quo & nomen & familia sumitur cùm mulier sit familiæ suæ & caput & finis *l. pronunciatio 195.§.vlt.de verb.signific.* Nec sunt talliabiles nisi qui sunt ex iustis nuptiis.
2. Nec enim liberis postea sine prole morientibus succedere dominus poterit,cùm non sint ipsi talliabiles.
3. Si enim bona ipsa per se talliabilia essent succederet in iis dominus moriente quandocumque sine liberis possessore quantumuis libero.
4. Adeò vt mutata condicione personæ mutetur condicio bonorum *l.per curatorem 90.§.1.De acquir.hered.l.vlt.C.de inoff.testam.*
5. *l.si patre cogente 22.D.de rit.nupt.*
6. Quasi non posset fieri vt talliabili matri succederent,quin hoc ipso patri deberent sibi succedi in iis bonis quæ a matre habuissent,quæ tamen ratio non erat bona cùm hoc casu talliabilitas non esset realis sed personalis.
7. Bonum enim est temperamentum per quod fit vt neutra pars lædatur *l.ex his 8.in fin.D.quæ in fraud.credit.l.in creditore 38.D.de euict.*
8. Cuius enim alterius condicionem sequerentur quàm matris cùm non haberent patrem?*l.1.in fin.D.ad municip.* Pater enim ille est,quem nuptiæ demonstrant *l.quia semper 5.D.de in ius voc.§ si aduersus Inst. de nupt.* Guid. Pap.*quæst. 312.num.3.*
9. Non enim possunt eiusdem rei duo esse domini in solidum *l.si vt certo 5.§.si duobus vehiculum* D.*commod.l.de heredit ate 19.§.pater D.de castrens.pecul.*
10. Guid.Pap.*quæst.310.& seqq.*
11. Nec enim potest vna eadémque persona diuerso iure censeri *l.vlt.C.de sentent.pass.& restit.l.si pater 9.in fin.*D.*de liber.caus.l iudicem 29.D.de except.rei iudic.*
12. Ex lege & condicione talliabilitatis,& manusmortuæ.
13. Nec enim semper in dubio ea capi debet interpretatio per quam id de quo quæritur diuidatur vt *in l. Nesennius 54.D.de neg.gest.*
14. Inspecta scilicet origine bonorum vt *in Auth.ex testamento C.de secund.nupt.Auth.itaque.* vbi Bart. *C.commun.de succes.* Iunct.*l.de emancipatis 13.C.de legit.hered.*
15. Et ideo debent liberi profiteri ea se bona tenere tanquam talliabilia vt succedendi ius domino quandocunque suo tempore aperiatur.
16. Ne alioqui non sit melior condicio eorum qui patrem liberum habuerunt quàm si talliabilem habuissent.

DEFI-

DEFINITIO X.

Nullum ius est domini in bonis quæ manserunt communia,licèt alia separatim fuerint acquisita.

NOn ex eo solo inducitur separatio bonorum & diuisio inter talliabiles vt dominus ad succedendum inuitetur,quòd ex iis quidã paternis laribus derelictis in aliam prouinciam profecti lucra sibi separatim quęsuerint.[1] Non enim eò minùs cõmunia manent bona quę antè fuerant.[2] Ideóque nec ea res nocet non solùm cæteris socijs qui lucra omnia inter se communicauerunt,[3] sed neque iis qui propriam rem egerunt,nimirùm quod ad bona attinet quæ manserunt communia.Nam in separatim quæsitis potiorem domini causam esse debere non ambigitur: [4] vt bonorum communio eatenùs prosit sociis noceátque domino,quatenùs communio est.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quamuis quod separatim quæsitum est in commune non redigatur *l.cùm duobus 52.§.Papinianus aliàs l.si fratres* D.*pro socio.*
2. Nec enim potest semel contracta communio dissolui nisi per subsecutam diuisionem, aut expressam aut tacitam *l.pen.C.com.mun.diuid. l.diuisionis 45.D.de pact.*
3. De quibus dubitari minùs potest quin voluerint manere in communione cùm hoc modo etiam tacita societas contrahatur *l.Titium 47.§.altero* vbi Bart.D.*de administr.tutor.*
4. Cum sola bonorum communio,vel superexistentia liberorum possit dominũ excludere, vt dixi *Desin.1.& 4 supr.*
5. Limitata enim causa non nisi limitatum producere potest effectum *l.in agris 16.De acquir.rer.domin.l. imperator 8.in fin.D.de postul.*

DEFINITIO XI.

Mulier secuta domicilium viri non ideò censetur à fratre diuisa si nulla bonorum diuisio intercesserit.

FOemina talliabilis,quæ à domicilio paterno in mariti domum deducta suas ei operas per quantumcunque tempus exhibuit,[1] non idcirco separata,& vt loquuntur diuisa esse intelligitur, si modò eam portionem quam habet in patris hereditate vt coheres,vel bonis,pro legitima portione,indiuisam retinuerit.[2] Alioqui facilè eueniret vt metu periculi damníque quod ex separatione allatum iri constaret,minùs libera essent matrimonia,quòd nequaquam admittendum est.[3] Itaque si fratri paternos lares fouenti hereditas aut quid aliud simile obuenerit,tùm is sine liberis superstite sorore decesserit, in ea quoque re soror domino præferetur,[4] non aliter quàm si cum fratre perpetuò habitasset: si non certis finibus distincta sint bona,sublatáque communio.[5] Planè quin ratione bonorum communium idipsum certiùs locum habeat,dubitare nemo potest.*Ita Senatus* in eadem causa.

1. Debet enim mulier esse in officio mariti *l.sicut patronus 48.D.de rit.nupt.l.qui ex libertæ 11.C.eod.l.2.C.de obseq.patron.præstand.*
2. *Vt in l.cùm duobus 52.§.Papinianus aliàs l.si fratres* D.*pro socio.*
3. *l.cùm ita legatum 63.& seq.D.de condic.& demonstr.*
4. Quamuis ea hereditas non sit communis *d.l.si fratres.*
5. Quamuis statutum de quo scripsimus *Desin.1.supr.* videatur coniunctim requirere communionem bonorum & foci hoc est habitationis.
6. Ex iis quæ scripsimus superiore *Desin.*

DEFINITIO XII.

Inspicienda est consuetudo loci in quo facta est professio talliabilitatis non vbi talliabilis mortuus est, nec vbi sunt bona.

IN definiendis controuersiis quæ de talliabilitatibus quotidiè occurrunt sicut non alio quàm consuetudinario iure vti possumus,ita consuetudinem illius loci spectare solemus in quo facta huiusmodi condicionis professio est,non in quo mortuus est is de cuius hereditate agitur,aut vbi sita sunt bona de quibus contenditur. Est enim ferè perpetuum vt in obligationibus ex contractu descendentibus quemadmodum tempus [1] sic & locus initi contractus inspiciatur.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.si filius familias 78.de verb.obligat.*
2. *l.2.§.omnes l.si longius 18.§.1.D.de iudic.l.6.D.de euict.* Vide Guid.Pap.*quæst.312.& 314.*

DEFINITIO XIII.

Inter talliabiles sufficit duravisse communionem inter aliquos vt possint succedere etiam illi qui diuiserunt. Non tamen videtur diuisisse quæ partem suam doti dedit.

QVod à nobis supradictũ est,[1] Inter homines dedititiæ condicionis non aliter ius successionis salũ esse quàm si maneant in communione bonorum,eò pertinet vt si partem suam ex diuisione singuli habuerunt,inuicem succedere non possint,[2] si quandocumque sine liberis moriantur.[3] Cæterùm si ex pluribus condiuisoribus quidam in cõmune manserint,perinde vni ex eis cęteri succedere omnes poterunt acsi nulla diuisio facta fuisset.[4] Diuisisse autem videtur etiam qui partem suam indiuisam alienauit:ideóque similiter successionis per se incapax erit.[6] Neque tamen consequens est mulierem quæ partem suam hereditariam in dotem dederit,idcirco succedere coheredibus non posse.Quanquam enim ex dotis datione dominium transfertur in maritum,[7] reuera tamen dos est mulieris,[8] nec dici potest sine bonis esse mulierem quæ in bonis dotem habet.[9] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Corsans & Claudij Boisson 8.Cal.Mart.1593.

1. *Desin.1.& 4.& pass.supr.*
2. Intellige nec si postea voluerint redire in communionem inscio domino vt *dixi Desin.4.*
3. Verum enim est eo casu decessisse talliabilem sine liberis & condiuisoribus.
4. Quia sufficit per communionem quæ inter aliquos remansit impediri ius domini vt inter omnes seruetur ius cõmune legitimæ successionis Atque ita incapax fit capax hoc casu per capacem vt *in l.3.in fin.* D. *quæ res pignor.oblig.poss.l. cùm hereditate 55.D.de acquir.hered.l.si is qui duos 18.D.de liber.legat.* Vide *Desin.16.in fine infr.*

5. Quamuis intellectu magis quàm corporum diuisione partem suam habeat hoc casu quisque ex condicionibus *l. Matius 66. §. duorum de legat. 2.*

6. Quia per alienationem aequè amisit suam partem *l. cùm pater 77. §. libertis eod. tit.*

7. *l. 1. D. de iur. dot. l. doce 6. C. de rei vindic. §. 1. Instit. quib. alien. licet vel non. l. quadam 62. D. de acquir. rer. domin. l. 1. D. de fund. dotal. l. si constante 24. §. si maritus D. solut. matrim.*

8. *l. quamuis 75. D. de iur. dot. l. in rebus 30. C. eod.*

9. *l. pater filia 71. D. de euict. l. pater filiam 14. ad leg. falcid.*

DEFINITIO XIV.

Ex decennali separata perceptione fructuum praesumitur diuisio, Non tamen in praeiudicium mulieris si maritus dotis fructus perceperit.

SEd & quamuis diuisio fructuum si probetur decennalis inducat praesumptionē diuisae proprietatis,[1] in muliere tamen quae bona sua in dotem dedit, non idem admittemus, si supra decennium vel vicennium portionis dotalis fructus separatim maritus perceperit, quia percipiendi separatam causam habet propter onera matrimonii,[2] quae non habet ille cum caeteris consortibus communibus vxoris communia.[3] Eo magis, quod nec inter alios diuisa fructuum perceptio sufficit ad mutuae inter eos successionis iura excludenda, nisi sit decennalis.[4] Ideò autem decennalis excipitur, quoniam vt dictum est inducit coniecturam diuisionis praecedentis,[5] hactenus saltē vt in aduersarium onus probandi transferatur,[6] Quod non similiter in dote dici potest, quando eadem subsit fructuū separatim percipiendorum ratio etiam post decennium, si post decennium, quoque matrimonium duret.[7] Planè si pensitationes annuae pro bonis emphyteuticariis debitae, separatim solutae sint, facilius diuisio praesumetur, Vixque est vt hac parte separanda sit causa dotis à caeteris, Cùm eos etiam qui fructus diuidere coguntur, simul tamen & communiter proprietatis indiuisae onera soluere nihil prohibeat. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. penult. vbi notar. C. commun. diuid.*
2. *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot. l. si is qui 56. §. ibi dos. D. eod.*
3. *l. si filia 20. §. hoc amplius D. famil. ercisc.*
4. Vt notant omnes *ad d. l. pen. C. commun. diuid.*
5. Cùm non nimis tacito quàmex presso actu voluntas declaretur *l. non tantùm 5. D. rat. rem haber.*
6. Semper enim praesumptio cedit veritati & probationi *l. si chirographum 24. & seq. l. imperatores 29. in fin. D. de probat.*
7. *arg. l. Pomponius 35. D famil. ercisc.*
8. *l. cùm possessor. 5. D. de censib.*

DEFINITIO XV.

Nec communio nec separatio foci prodest quicquam ad excludendum vel admittendum dominum, sed tantùm communio vel separatio bonorum.

QVid si plures coheredes bona quidem communia retinuerint, sed focum & larem separatim habuerint? Sunt qui putent perinde mutua successionis iura inter eos sublata videri debere, acsi nec vlla inter eos bonorum communio esset, propter verba statuti in eam rem conditi,[1] quae ad conseruandum inter talliabiles ius legitimarum hereditatum ambo haec coniunctim requirere videntur, vt & bonorum & foci communio duret. Sed humanius est, ita potius interpretandum esse statutum vt non aliter vocetur dominus ad successionē talliabilis sine liberis defuncti, quàm si is & bona & focum sibi seperatim habuerit.[3] Alterutrum igitur conditionis partem deficere sufficiet,[4] ad hoc vti ne bona deuoluantur, nimirum ea, quae communia manserunt. Nam in iis quae fuerunt diuisa, cuidens vtique ius est domini, licèt focorum seperatio nulla intercesserit.[5] In eóque maior potestas est diuisionis bonorum, quàm foci, quia nec id agitur vt in foco, sed vt in bonis dominus succedat.[6] Neque est quòd quis causetur ita futurum vt facilè sit huius condicionis hominibus dominum eludere retenta quorundam bonorum communione licèt separatis laribus. Nam aduersus hanc fraudem satis domino consultum est in eo quod perinde succedit in omnibus bonis non communibus, acsi nulla prorsus communio superesset: quandoquidem quae supereſt nullum effectum habet nisi in bonis communibus.[7] An ergo foci & domicilij separatio hactenus domino proderit, vt quamuis omnia fortasse veteris patrimonii bona communia manserint vindicare tamen possit ille quicquid defunctus suo nomine quaesierat? Minimè. Nam idē contingeret si separatio foci nulla interuenisset.[8] Haberet enim talliabilis eundem heredem in bonis propriis à se quaesitis, quos in diuisis.[9] Cùm verò quaestio haec ex facto incidisset, ac vtraque pars generalem Sebusianae prouinciae consuetudinem pro se obtenderet, contrariis probationibus certatū erat, ob idque contrariae fuerant priorum iudicum sententiae.[10] Primus iudex pro domino pronunciauerat. Secundus pro defunctae mulieris fratre qui separatam habuerat habitationem, sorore scilicet extra paternam domum & in mariti domicilio defuncta. Appellatione autem ad Senatum facta, quamuis qui vltimus vicerat, siue negligentior factus, siue qua alia de causa nec testationes pro se habitas, nec alia vlla litis instrumenta exhibuisset, dubitauimus tamen quid pronunciare deberemus: Non solùm quod in ambiguo fauorabilior videretur fratris quàm domini causa,[11] praesertim cùm ex ipsius quoque appellantis confessione appareret non defuisse victori contrario consuetudinis probationes:[12] Sed etiam quia in proposita specie, foci separatio qua potissimùm dominus nitebatur facta fuerat ex causa necessaria & perhonesta, cùm nupta mulier domiciliū mariti vel inuita sequi coacta fuisset cogíque potuisset.[13] Alioqui dicendum erit hoc ipso quo huiusmodi condicionis mulier nubat, & in mariti domicilium transeat, futurum vt legitimarum omnium successionum incapax fiat. Quod sanè & absurdum & inhumanum fuerit, adeóque reipublicae pernicioſum.[14] Quippe cùm ex eo euenire possit vt talis incommodi metu ab ineundis nuptiis reuocetur mulier quae alioqui aut citiùs aut commodiùs nupturа esset.[15] Nec sanè permittendum est patrono vt eam liberto condicionem possit constituere per

quam vitae institutum aut propositum minuatur.[16] Itaque tametsi ea consuetudo admittenda esset vt sola foci separatio locum faceret domino etiam in bonis communibus. Nihilominus videbatur ea excipienda separatio quae ex tam honesta causa fieret,[17] id est propter matrimonium,[18] Quasi quae magis necessaria dici deberet quàm voluntaria.[19] Quia tamen nihil ex victoris parte productum erat, non potuit Senatus pro appellante non pronunciare in quaestione quae tota facti erat non iuris.[20] Hoc tamen inter nos acto ne Senatusconsultum illud trahi posset ad consequentias.[21] Probationes enim si quae vnquam in simili facti specie contra dominum afferrentur, licèt alioquin leuiores, Visum est potiores tamen esse debere.[22] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Statutum est quod incipit pluribus fratribus, de quo scripsi *Defin. 1. supr.* quod tamen non reperitur impressum inter statuta Sabaudiae. Subiiciemus in fine huius tit.

Sic enim & apud Burgundos obtinet vt testatur Chassan. *in consuet. Burgund. tit. De mainmortes §. 13. in princip.* & in verb. *sinon eux demeurans ensemble*, & in verb. *& estans en commun de biens arg. l. si heredi plures 5. D. de condic. instit.*

3. Nam & verba statuti hoc suadere videntur quae coniunctim requirunt vtrumque vt dominus admittatur.

4. *d. l. si heredi l. generaliter 6. in princip. C. de inst. & substit.* sicuti e contrario sufficit in disiunctiua condicione alterutram partem extitisse *l. cùm pupillus 78 §. 1. de condic. & demonstr.*

5. Semper enim dominus succedit in bonis non communibus.

6. Vix enim est vt communio foci inter eos sit qui bona habent diuisa & separata. At è contrario possunt bona esse communia & sunt plerumque etiam inter eos qui habent focum separatum.

7. Nam limitata societas limitatum parit effectum. Corn. *cons. 299. incip. praemittendum est quod fratres col. lib. 4.*

8. Quia communio sola foci non conseruat ius talliabilium nec in bonis diuisis nec in propriis quae nec communia nec diuisa vnquam fuerunt.

9. Nam siue intestatus decederet siue inter suos condiuisores testaretur, haberet dominum heredem in bonis separatim quaesitis.

10. Nam in consuetudinibus quae sunt facti probatio totum facit *l. de quibus 32. l sed & ea 35. & seq. De legib.*

11. Quia in dubio contra dominum successorem anormalum vt loquuntur pronunciandum est pro fratre qui succedit ex iure communi.

12. Probationes enim factae vocata parte & productae in actis sunt communes.

13. *l. cùm quadam puella 19. de iurisdict.* Debet enim mulier esse in officio mariti. *l. sicut patronus 48. D. de oper. libert.*

14. Cuius scilicet interest mulieris nubere vt iustis liberis ciuitas repleatur *l. 1. D. solut. matr. l. interest enim 18. D. de reb. autor. iudic. possid. aliàs l. 3. de priuileg. credit.*

15. *l. cùm ita legatum 63. & l. seq. de condic. & demonstr. l. cùm tale 72. §. si arbitratu eod.*

16. *l. nec audiendus est 17. D. de oper. libert.*

17. Quod enim sit honestè ac secundum leges, poenam non meretur *l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adult.*

18. Ita vt non possit dici factum in fraudem alterius quod fit in fauorem matrimonij contrahendi & quod alioqui non contraheretur. Text. est elegans *in l. mulier 22. §. cùm proponeretur D. ad SC. Trebell.* Adde text. elegantem *in l. 4. §. 1. D. de vsu & habit.*

19. Alienationes autem non voluntariae semper excipiuntur *l. alienationes 13. D. famil. ercis. l. 3. §. 1. & seq. D. de reb. eor. qui sub tutel.* Alioqui videretur huiusmodi condicionis foeminis veluti perpetua quaedam viduitas iniuncta quod esse non debet *d. l. cùm ita legatum, & tot. tit. C. de indict. viduit. tollend.*

20. Nec enim potest iudex ea supplere quae sunt facti *l. 1. cùm ibi notat. C. vt quae des. aduoc. part. iudic.* Itaque deficiebat hoc casu non ius sed probatio vt *in l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.*

21. Vt solet dici de iis quae sunt recepta vel constituta contra iuris rationem. *l. quod verò 14. l. quod ratione 39. D. de legib. l. quòd contra 141. de regul. iur.*

22. Quomodo regulariter leuiores probationes sufficiunt pro eo qui nititur iure communi adeóque sola iuris praesumptione *l. si chirographum 24. & seq. D. de probat.*

DEFINITIO XVI.

In successione talliabilium incapax fit capax per capacem.

NOn est nouum vt ex persona tua consequar quod ex mea consequi non possem.[1] Sed vt priuilegio quod ex persona tua habeo vtar contra te inuitū, id verò magis nouū & mirū est. Repugnāt enim cōmunes iuris regulae.[2] Finge hominē dediticiae condicionis cùm plures agnatos eiusdē condicionis, sed diuersi gradus haberet, cùm proximioribus diuisisse, cum remotioribus verò in cōmunione mansisse. Facient remotiores qui in communione manserunt, non solùm vt excludatur dominus, quasi defectus condicione, cùm nihil iuris habere possit nisi in bonis eius qui sine liberis & sine condiuisoribus decessit;[3] Sed etiam vt excluso domino proximiores succedant & quidem soli hoc est exclusis ipsis quoque remotioribus quorum beneficio admittūtur qui alioquin essent incapaces: Nempe quia domini iure summoto, supereſt ius commune ex quo proximiores admittuntur.[4] Ideóque nulla fit iniuria remotioribus quippe qui nullum proximioribus priuilegium tribuant, sed tantùm domini priuilegium, quod in defuncti bonis alioquin habuisset, excludant.[5] Quare etsi aduersus proximiores agnatos eosdémque hereditatis possessores dominus egisset, repelli potuisset exceptione illa, *Si remotiores qui in communione mansissent ius domini non prohiberent.* Quae exceptio licet esset de iure tertii, attamen inuito quoque tertio admittenda esset, propterea quòd ius agentis omnimodo excluderet.[6] Proinde vix est, vt remotiores imputare possint proximioribus loco beneficii, quod illi vel inuitis remotioribus licèt, non sine ipsis erant habituri.[7] *Ita Senatus* in eadem causa. Mihi tamen semper visa est haec sententia minùs conuenire verbis statuti nostri cuius verba in fine huius tituli transcribemus. Ex quibus non solùm excluditur dominus per condiuisores, sed etiam ipsis condiuisoribus succeſſio adiudicatur.

1. *l. cùm hereditas 55. D. de acquir. hered. l. si is qui duos 29. De liberi. legat. l. & per iusiurandum 13. §. si fideiussori de acceptilat. l. decurio 4. D. de decur. l. Aristo. 3. in fin. D. quae res pignor. oblig. poss.*

2. *l. si iudex circumuento 28. vbi Bart. D. de minor.* Idem Bart. *in l. qui Romae 122. §. Flauius de verb. obligat.*

3. Ex statuto quod incip. *Pluribus fratribus* De quo scripsi *Defin. 1. & prox. praced. supr.* Iunge *Defin. 31. infr.*

4. *l. 2. in princip. & §. proximum & pass. D. de suis & legit.* Et ita in Burgundia seruari testatur Chassan.

5. Itaque prosunt quidem remotiores proximioribus, led per consequentiam, non principaliter, & occasione magis quàm iure *vt in l. 2. D. de rivis l. ex facto 17. §. si quis rogatus 2. ad SC. Trob.* nec tam videtur hoc casu acquiri proximioribus

per remotiores quàm aliquid ex iuris ordine fieri vt in *l.cùm vnus* 12.D.*de reb.autor.iudic.possid.* Vide tamen *Def.*31.*infr.*
6. *l.loci corpus* 4.§.*competit* vbi Bart.*D.si seruit.vindic.l.vlt.C. de rei vindic.l.*2.vbi idem Bart.*D.de except.rei iudic.*
7. *arg.l.si seruo* 84.*D.de hered.instit.l.vnum ex familia* 67.§.1.*vers.non enim de leg.*2.

DEFINITIO XVII.

Talliabiles non habent testamenti factionem actiuam nisi inter se.

NEc tamen ius consequens est vt si prætextu agnatorum qui in cõmunione manserunt velit quis hereḋem instituere alium ex iis qui diuiserunt,id illi permittendum sit. Non enim huius condicionis homines actiuam,vt vocant,testamenti factionem vllam habent nisi inter se quandiu manent in communione.[1] Itaque hac parte latiùs patet causa intestati quàm testati, quod tamen valde nouum, durúmque mihi videtur.[2] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Ne alioqui esset in eorum potestate testando excludere ius domini,quod esse nõ debet *arg.l.nec ei* 17.§.1.D.*de adopt.l.fideicommissum* 76.D. *de condic.& demonstr.l.Granius* 71.§.*pen.D.de fideiuss.*
2. Contra iuris nostri communes regulas *l.verbis legis* 120.*D.de verb.signific.* Nam in his quæ contra rationem iuris recepta sunt aut constituta non possumus sequi regulam iuris *l.in his* 15.D.*de legib.* Posito enim vno inconuenienti multa sequi necesse est.Sic & interdum euenit vt intestati causa præcedat causam testati,*vt in l.si quis ita* 82.D.*de hered.instit.*

DEFINITIO XVIII.

Agnati eiusdem gradus etiam si non sint in communione cum cæteris,tamen qui in communione sunt pariter succedunt.

MVltò magis quis admittat, si defunctus plures eiusdem gradus agnatos reliquerit, sed quosdam diuisis bonis,quosdam indiuisis, debere omnes in successione intestati concurrere, nec eos qui communionem retinuerunt cæteris præferendos esse: quàndo ex iure communi qui pari gradu sunt pariter vocentur:[1] Nec in successionibus perpetua sit illa regula quæ habet, Si vinco vincentem te multò magis vinco te: [2]quæ & in alijs plerisque suas patitur exceptiones.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.*2.§.*hæc hereditas & §.legitima* D.*de suis & legit.*
2. De qua *in l.de accessionibus* 14.*D.de diuers.tempor.præscr.*
3. Vt constat ex §.præferuntur *Inst.ad SC.Tertyll.* iunctis iis quę ibidem notat Accurs.*& ad d.l.de accessionibus.* Iunge Chassan.*in Consuet.Burgund.tit.De mainmortes.* Sed tamen videtur mihi hoc pugnare cum statuto *pluribus fratribus*, vt dixi *Def.*16.*in fin.*

DEFINITIO XIX.

An & quando vnica recognitio sufficiat ad homagij talliabilis probationem.

AD homagij talliabilis probationem duæ recognitiones,id est publicæ professiones requiruntur,[1] & quidem conformes,hoc est quarum posterior ad priorem referatur, vt posteriorem certo iudicio nec sine causa factam esse appareat.[2] Nisi proponas vnicam recognitionem quæ proferatur adnexũ habere priuilegium antiqui temporis, & mentionem facere prioris alterius,& antiquioris designato die & Consule. Ideò quod verba enunciatiua probent inter easdẽ partes,[3] earúmque successores non solùm vniuersales,sed etiam singulares [4] concurrente temporis antiquitate.[5] Idem erit si vnica quidem sit recognitio sed quæ causam aliquam habeat, & legitimam, & de qua legitimè constet.[6] Quamquam enim dici solet ex sola homagii recognitione præsumi causam illam vt à domino protegatur:& defendatur is qui recognouit,[7] Tamen ad simplex homagium id pertinet, non etiam ad id quod sit talliabile. Illud enim sicut odiosius est & ita difficilius inducitur.[8] Quòd si duplex recognitio facta proponatur,nihil interierit an prior causam aliquam habeat, necne,cùm sufficere debeat, quòd effectum habuerit. Nam & vnica recognitio sufficeret quæ modò effectum habuisset, [9] si non facti error interuenisse probaretur. [10] *Ita Senatus* in causa liberorum D. de Nouuelles Necensis & procuratoris fiscalis Gebennensis: 4. Id. April. 1593. Iunge Defin.12. sup. De probat.

1. Intellige de homagio personali.Nam si de rei condicione ageretur vnica recognitio sufficeret. Matth. de Afflict.*in Constit.reg.Sicil.* quæ incip.*Probationum defectus lib.*2.*notab.*1.Guill.Bened.in verb.*& uxorem nomine Adelasiam à nu.* 987.*vsque ad num.*1022.Ias.*in l.creditori tuo* C.*de pact.*
2. *Ex l.cùm scimus* C.*de agric. & censit.lib.*11.*tit.* 47. Vide Guid.Pap.*quæst.*272. vbi ait aliud esse in talliabilitate fundi.
3. *l.optimam* 14.*& ibi notat.C.de contr.& committ.stipul.*
4. Bart.*in l.facta* 63.§.*si heres* D.*ad SC.Trebell.* Cravet.*cons.*29.*num.*1.
5. Nam & contra tertium probarent in antiquis si ageretur de re difficilis probationis vt puta de filiatione ex Alex. *cons.*90.*col.*3.*vol.*6.Rebuff.*in tract.nominat.pag.*1.*vers.primò fallit.* Cravet.*De antiq.temp.part.*1.*sect.Amplitur nunc. num.* 12.*&* 13. Alioqui non probant.Cravet.*ibid.in cap.propositum,num* 15.*& seqq.*
6. *Ex d.l.cùm scimus vbi notat.C.de agricol.& censit.*
7. Vt tractat Iacob.de Sanct.Georg.*in tit. De homag.*
8. Quia quæ sunt odiosiora difficiliùs & præsumuntur,& probantur *l.merito* 51.*D.pro socio l.vlt.D.quod met.caus.*
9. *d.l.cùm scimus.* Guid.Pap.vbi suprà.
10. Errantis enim nulla voluntas est *l.si per errorem* 15.*D.de iurisdict.*

DEFINITIO XX.

Recognitio filij an & quando noceat patri,Item fratris an & quando fratri.

QVid si posterior recognitio facta sit à filiofamilias absente patre? Non obligabit patrem si pater fuit in prouincia, [1]Sed obligabit ipsum filium quandocunque sui iuris factum, & multò magis filij

gis filij posteros,secuto maximè longi temporis interuallo,[2]quia verisimile non sit factum quid à filiofamilias inconsulto aut per dolum in ea re quæ ad proprij capitis causam pertineret. [3] Sed si pater abfuit à prouincia, moribus nostris receptũ est vt possit ea recognitio fieri per filiumfamilias,[4] Quemadmodum & si pater sit quidem in prouincia sed ita imbecillis animo vel corpore vt per eum recognitio expediri non possit.[5] Extra has causas ita demùm recognitio filiifamilias nocebit patri si ratam eam habuerit. [6] Diuersum erit si frater pro fratre cum quo bona communia habebat recognouerit. Tunc enim non est necessaria ratihabitio, nec si promissa sit, [7] si modò is qui recognouit aut solus in domo fuerit eo tempore, aut bonorum communium habuerit administrationem. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.transactione matris* 26.vbi Bald.& Salic.in terminis *C.de transact.* iunct.*l.*3.*in fin* D.*de iureiur.* idem Bald.*in l.*1.C.*de patrib.qui filios distrax.* Iacob.de Sanct.Georg.*in tract.De feudis* in verb.*dicti quæ vassalli promiserunt.*
2. *arg.l.si cùm fideicommissa* 16.§.*Aristo* D.*qui & à quib.manum.*
3. *arg.l.*1.C.*ad leg.Cornel.de falsi.*
4. Nam & ex ea causa filiofamilias agere permitteretur *l.si longius* 18.§.*si sit* 2*familias* D.*de iudic.l.si libertus* 12. D. *de ius vocand.*
5. *l.sed si vnius* 17.§ *filiifamilias D.de iniur.& famos.libell.*
6. Quia ratihabitio æquiparatur mandato *vid.g.l.vlt.C.de SC.Macedon.*
7. Non enim promittitur ratihabitio vt minùs,sed vt magis actus valeat, & quæ abundant non viciant *l. non solent* 94.*de regul.iur.*
8. Quanquam nec hoc necesse est.Sufficit enim vt recognitio facta sit ab aliquo ex fratribus & condiuisoribus vt dixi *Defin.*3.*sup.*

DEFINITIO XXI.

Talliabilis potest cogi vt patiatur se manumitti,non etiam cogere dominum vt manumittat.

NOn sicut ex edicto Serenissimi Emanuelis Philiberti Ducis nostri ius est domino cogẽdi homines suos quos habet dedititiæ & vt vocant talliabilis condicionis vt vel manumitti patiantur,[1] vel probrosa quædam propriæ condicionis insignia præseferant.[2] Ita ex contrario permissum est talliabili,vt ab inuito domino beneficium manumissionis extorquere possit. Hoc enim fieri non posset citra iniuriam domini,qui sanè inuitus patrimonium suum diminuere cogendus non est.[3]Nemo autem dixerit iniuria adfici eum, qui vel inuitus manumittitur, [4] licèt dici soleat inuito beneficium non dari, [5] Aliud quippe est iniuriam facere, aliud beneficium non conferre. [6] Nec tamen inuitus manumittitur is in cuius arbitrio est pristinam condicionem retinere si malit, qualis esse & manere vult, talem se publicè profiteri. Salua namque ipsi electio relinquitur.[7] Quid ergo si velit dominus ius suum exequi? An statim & sine figura iudicij, vt aiunt, id facere poterit, quasi aduersus condemnarum? Minimè. [8] Sed in ius vocari hominem ob eam causam oportebit, vt hoc ipsum sciatur an recusandæ manumissionis rationem illam habeat, quòd vel numquam talliabilis fuerit, vel hodie non sit.[9] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de la foreſt D. de la Barre, In relationibus libellorum 7. Cal. Febr.1593.

1. Exemplo eius quod iure nostro cautum est vt seruus etiam inuitus libertate donari possit *l.vlt.*§ *sin verò quidam vers.licèt enim* D.*de testam.manum.* sicut & liberatio inuito quoque contingit *l.solutione* 23.*l si debitor* 91.D. *de solut.l.soluendo* 39.*de neg.gest.*
2. Vt nimirum eo infamiæ metu deterriti faciliùs se manumitti patiantur. Alioqui enim difficile est huius condicionis homines ab ingenuis dignoscere vt & liberos à seruis *l.quia difficile* 5.D.*de contr.empt.*
3. Est enim quis tanto locupletior,quanto plures seruos habet,aut homines talliabiles, propter spem successionis quæ ad dominum aliquo casu pertinere potest *tit.Instit.quib.ex caus.manum.non licet.* Iunct.*l pater filia* 71.*vers. cùm vnde casu* D.*de euict.l.*2.*in fin.l.*4.*& vlt.*D.*de natal.restit.*
4. *d.l.vlt.C.de testam.manumiss.* cùm libertatem consequatur quæ inæstimabilis res est *l.libertas* 106.*de regul.iur.*
5. *l.inuito* 69.*eod.tit.l.hoc iure* 19.§.*non potest.*D.*de donat.*
6. Cùm inter hæc duo mẽdium illud sit nec beneficium dare nec iniuriam facere.
7. Ne alioqui fiat ipsi iniuria si inuitus manumittatur cùm non gratis fiat ea manumissio, sed accepta in præmium emancipationis à domino parte bonorum.
8. Numquam enim debet incipi ab executione *l.*1.C.*de execut.rei iudic.*
9 Cùm nec quisquam præsumatur talliabilis quoniam ex prima naturæ institutione omnes,& liberi & ingenui nascuntur *l.*4.*De institt.& iur.*

DEFINITIO XXII.

De ligiorum hominum condicione apud Centrones.

EST apud Centrones nostros, [1] quoddam hominum genus,Ligios vocant,[2] qui eius condicionis sunt vt si & intestati & sine liberis moriantur, directus dominus iis succedat in vniuersis bonis: Sin testamentum fecerint,nihil domino debeatur præter tertiam bonorum mobilium portionem.Sed hoc ità si eo testamento aliquid domino legauerint. Alioqui testamentum non valeret. Sanè ad validitatem testamenti non illud requiritur vt domino relictum sit titulo institutionis, [3] sicut nec vt quod legatum est æquet tertiam partem mobilium,quia nec legatum agnoscere dominus cogitur ni velit.[4]Cæterùm consuetudo prouincialis facit vt in bonis defuncti mobilibus nomina quoque debitorum numerentur nisi quæ contracta sint ex bonorum immobilium venditione. Quasi subrogatum vt vulgo aiunt, induere & sapere debeat naturam eius in cuius locum subrogatum est. [5] Quamuis inspecta iuris ratione iura & actiones, quia tertiam bonorum speciem constituunt [6] mobilium appellatione non contineantur. [7] In pecunia numerata faciliùs admitti potest vt contineatur, quamquam ne hoc quidem semper. [8] *Ita in Senatu tractatum est* in causa Francisci le Maistre & illustrium Dominorum Comitum de Monmayeur 5. Id.August.1593.

1. Nunc Tarentasienses vocantur.
2. Alio tamen sensu quàm vulgo ligij dicantur, De quibus tractat Guid. Pap.
3. Quomodo requiritur in legitima danda liberis si nostris credimus ad *Auth. nouissima C. de inoffic. testam.* De quo tamen vide quæ contra scripsi in Chiliade *De error. pragmatic.*
4. Quia potest omisso legato petere tertiam bonorum mobilium partem quomodo posset filius cui legatum pecuniarium à patre relictum esset repudiato legato petere legitimam in corporibus bonorum vt scripsi *sub tit. de inoff. testam.*
5. *Vulg. l. si eum* 10. *qui iniuriarum D si quis caution. l. sed quod inde* 71. *De legat.* 2.
6. *l. quàm Tuberonis* 7. §. *in peculio* D. *de pecul. l. à Diuo Pio* 15. §. *in venditione* D. *de re iudic.*
7. Fallit interdum si actio detur ad rem mobilem, ex Bart. *in l. si sic legatum* 75. §. *vlt. de legat.* 1.
8. Sed tunc tantùm cùm præsidij causa nummi repositi sunt *vt in l. Si chorus* 79. §. 1. *de leg.* 3 Iunge *l. mouentium* 93. *de verb. signif.*

DEFINITIO XXIII.

An & quando & quomodo dominus succedens ligio vel talliabili teneatur ad æris alieni exsolutionem.

ETsi autem bona dicuntur deducto ære alieno,[1] Eum tamen cui ex conuentione aut consuetudine pars aliqua bonorum mobilium vel immobilium defuncti debeatur,[2] nullam æris alieni partem suscipere cogendum esse verius est, cùm in aliis bonis defunctus heredem habere possit, qui non eò minùs ex asse heres erit, quod pars aliqua bonorum ex hereditate detrahatur.[3] Neque simile est quod defuncto homine dediticiæ condicionis, dominum ad totius æris alieni exsolutionem teneri constat.[4] Hic enim cùm in vniuersa defuncti iura succedat, licèt non tam iure hereditario, quàm iure domini velut peculium occupantis,[5] Impedit tamen ne alius quisquam aut testamentarius aut legitimus heres esse possit,[6] Idcóque quod ad hereditaria onera pertinet heredis iure censeri eum necesse est.[7] Planè si defuncti hominis ligij heres nullus sit, & bona quæ in hereditate manserunt exsoluendo æri alieno non sufficiant dubitari non oportet, quin potior creditorum quàm domini causa esse debeat.[8] Nam & idem obtinet si liber homo qui bona quædam talliabilis condicionis onere affecta sine herede, nec soluendo decesserit.[9] Quo tamen casu nemo negauerit longè fauorabiliorem esse dominum,[10] quippe qui non tam alienas res inuadat, quàm suas proprias,[11] id est à se fusiue maioribus certa lege & condicione profectas existente tandem condicione vindicet:[12] Nisi creditorum causam illud potiorem faceret, quòd cum tali homine contrahentes, non tantùm eius fidem sed & vniuersum ipsius patrimonium secuti sunt,[13] & eo tempore quo liberam bonorum suorum omnium administrationem is habebat, nec solùm obligandorum, sed distrahendorum.[14] Quamquam hactenus domino subueniri solet, vt quandio alia bona sunt ex quibus satisfieri creditoribus potest, nihil ex talliabilibus diminuatur.[15] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. mulier* 72. D. *de iur. dot. l. non possunt* 11. D. *de iur. fisc. l. subsignatum* 39 §. *bona* De *verb. signific.*
2. Qualis est dominus directus qui habet hominem ligium apud Centrones, De quo diximus *Defin. præced.*
3. Quia singularis successor est in quem non transit onus æris alieni *l. aris alieni* 15. *C. de donat. l. vlt. C. de hered. action.*
4. Quia pars ista quæ domino defertur non est pars hereditatis sed bonorum vt dicitur de legitima filij. *Not. ad Authent. nouissima C. de inoff. testam.* Quamuis legitima dicatur deducto ære alieno *l. Papinianus* 8. §. *quarta autem D. eod.*
5. Ita vulgo pragmatici nostri loquuntur sed malè. Nam dominus directus non potest conueniri actione personali vt soluat æs alienum, sed tantùm cogitur pati deductionem æris alieni ex bonis in quibus succedit, nempe quia non possunt vlla bona ad dominum pertinere nisi quæ superfutura sunt creditoribus *d. l. non possunt* 11. D. *de iur. fisc.*
6. Exemplo eius quod scriptum est *in l.* 1. & 2. D. *de castr. pecul.*
7. Qui a non potest fieri, vt heredem habeat is, qui nulla bona heredi posset relinquere *l. lex Cornelia* 28. *vers. quia per eam non efficitur* D. *de vulg. & pupill. substit.*
8. Quomodo nostri solent dicere de donatario vniuersorum bonorum *Ad d. l. aris alieni* 11. *C. de donat.*
9. Fauorabiliores enim sunt qui certant de damno vitando quàm qui de lucro captando *l. non debet* 41. *de reg. iur. l. quod autem* 6. §. *Simili modo dicimus* D. *quæ in fraud. cred.*
10. Nam & hoc casu creditores domino præferuntur, etiamsi à domino bona prouenerint, quia bona talliabilia vt cæteraomnia emphyteuticaria possunt à domino vtili vtiliter obligari eo iure quo vtimur.
11. Fauorabilior enim est qui repetit rem quæ aliquando fuit sua *l. videamus* 18. §. 1. & § *si actionem* D. *de vsur.* quia fauorabilis est cuiusque rei reditus ad suam naturam *l. si vnus* 27. § *pactus ne pereret in fin.* D. *de pact.*
12. Iure scilicet directi dominij cum quo vtile consolidatur.
13. *l.* 1. & *vlt. C. de iur. emphyt. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. in traditionibus* 48. D. *de pact.*
14. Hoc enim maximè inspici solet *l. hinc quæritur* 19. §. 1. D. *de pecul.*
15. Postquàm eo iure vtimur, vt bona feudalia & emphyteuticaria redacta sint ad instar allodialium & patrimonialium vt notat *ad d. l. vlt. C. de iur. emphyt. & ad* §. *adeo Inst. de locat.*
16. Vt quantum fieri potest ius vtriusque partis conseruetur *arg. l. ex his* 8. *in fin.* D. *quæ in fraud. credit.*

DE FINITIO XXIV.

Ius domini in succedendo talliabilibus conseruatur si aliquando vsus eo sit dominus, quamuis non semper.

SI probetur feudi dominus in talliabilium sine liberis & extra communionem defunctorum successionibus occupandis aliquando vsus iure suo aliquando non vsus, magis ei prodesse debet quòd vsus sit, quàm nocere quòd non sit vsus.[1] Non solùm, quòd in huiusmodi iuribus receptum sit, vt vel actus vnus sufficiat ad inducendam quasi possessionem,[2] nedum ad iuris iam quæsiti tuitionem,[3] Sed etiam quia facillimè & sæpissimè eueniat vt ignorent domini delatas sibi talliabilium successiones, propter fraudes quas huius condicionis homines passim comminiscuntur,[4] mutato in eam rem nunc nomine,[5] nunc domicilio,[6] nunc etiam vtroque.[7] *Ita Senatus* pro D. de Buffieres contra N. Chou de Serrieres 16. Cal. Mart. 1594.

1. Nema

1. Nemo enim cogitur semper vti iure suo *l. pen. C. de pact.* dummodo non omnino non vtatur. Iunge tamen *Defin. 31 infr. de acquir. poss.*
2. *Not. ad l. imperium* 3. D. *de iurisdict.* Ludouic. Roman. *cons.* 311. *in fin.*
3. Est enim facilior iuris iam acquisiti conseruatio, quàm noui acquisitio *l. 1. in princip.* D. *de pignor. l. vlt.* D. *de acquir. poss.*
4. Sæpe enim furtum sui faciunt quantum possunt *l.* 1. vbi Bald. & alij, C. *de serv. fugit.*
5. Vt ex diuersitate nominis præsumatur diuersitas personæ, Quomodo è contrario ex identitate nominis identitas quoque rei præsumitur *l. si idem* 7. *C. de codicill.*
6. *Vt in l. cùm semus* 22. *ad fin. C. de agric. & cens. lib.* 11.
7. Et quidem dolo malo contra *l.* 1. *C. de mutat. nomin.*

DEFINITIO XXV.

Communio in bonis pro legitima legatis excludit dominum à successione.

TEstamento pater filium ex asse heredem scripserat, filiæ verò pro omni legitimæ iure legauerat centum aureos itémque iugera decem ex fundis hereditariis nec melioribus nec deterioribus. Tum si filius sine liberis moreretur, eandem filiam substituerat. Defuncto patre filia legatum agnouerat, pecuniámque acceperat, & nupta in mariti domum traducta fuerat, Nec tamen iugera illa decem quæ prætercà sibi legata fuerant cum fratre diuiserat, subinde mortuo fratre si sine liberis relicto in hereditate fundo talliabili cùm directus dominus fundum cõdiceret iure feudi, negabat filia condicionem exstitisse, propterea quòd in communione fundorum omnium hereditariorum cum fratre perpetuò mansisset.[1] Etsi enim non nisi decem iugera ei legata fuissent, quandiu tamen diuisa non essent, dici non poterat an hæc an illa habere deberet, adeò vt vel in minima parte glebæ partem suam indiuisam habere illam constaret.[2] Porro huiusmodi feudorum ius tale est licèt foci & habitationis separatio facta sit, in iis tamen bonis quæ communia manserunt, nullum domino ius competat, sed tantùm in cæteris quæ aut diuisa fuerunt aut separatim acquisita.[3] Contrà dicebat dominus communionem nullam intelligi posse inter heredem vniuersalem & legatarium aut legitimarium,[4] ideóque nec inter eos locum esse iuri accrescendi,[5] quia ex diuerso separatóque iure succederent.[6] Repugnare quoque voluntatem patris, qui filiã ab vniuersa hereditate per legatum excluisset.[7] Nec quod decè fundi iugera ei legasset indiuisa, ex eo voluntatis coniecturam capi posse vt eam in bonorum communione voluerit remanere: Quandoquidem fundos diuidi, & ex iis qui nec meliores nec deteriores essent decem duntaxat filiæ dari præceperat.[8] Rursus ad rem non facere quod fratri sine liberis decedenti sororem substituisset. Constat enim huiusmodi substitutiones siue à personis dediticiis & talliabilibus fiant, siue à liberis hominibus bona quædam talliabilia possidentibus, nullius esse roboris & momenti quod ad bona talliabilia pertinet postquàm semel diuisio facta est,[9] Quamuis dici soleat, Etiam talliabiles posse de bonis suis pro arbitrio inter suos disponere.[10] Id enim ita accipi debet vt tandiu valeant & subsistant dispositiones illæ testamentariæ quandiu durat communio,[11] Ne alioqui talliabili cuique facilè sit huiusmodi substitutionum commento fraudem domino facere.[12] Addebat dominus non fuisse permittendum filiæ vt decem illa iugera quæ sibi pro legitima relicta essent ex iis bonis acciperet, quæ ad dominum feudi iure reuerti deberent, Cùm in hereditate alia pleraque essent omnino libera ex quibus æquè consuli filiæ poterat citrà domini iniuriam,[13] sicuti solet dici, Cùm testator de restituenda bonorum suorum parte rogatus filio relinquit legitimam aut in corporibus bonorum simpliciter aut in iis fundis nominatim qui fideicommisso teneantur. Nemo enim dixerit dãdam filio legitimam in bonis fideicommissariis quandiu ex aliis dari integra, vel suppleri potest.[14] Denique illo etiam concesso vt in proposita specie potuerit frater sorori legata soluere in iis etiam fundis qui talliabiles fuissent. Absurdum tamen esse vt cùm id viuus frater non fecerit post eius mortem sibi ipsi velit soror fundos illos eo iure & quasi in eam causam sibi quæsitos retinere: Quippe quæ fratri homini libero in solidum heres extiterat, atque ita creditrix & legataria esse desierat, sublata nimirum per additionem & confusionem obligatione.[15] Ad ea fororis patroni respondebant, Nullam quidem intelligi communionem inter heredem vniuersalem & legatarium aut legitimarium quod attinet ad hereditatem, quia neque legatum, neque legitima hereditatis pars est:[16] Sed tamen negari non posse quin communio sit in ipsis bonorum corporibus, quoties in legato aut legitima aliquid est quod sit indiuisum, quoniam legitima est quota bonorum,[17] & legatum fundi indiuisi, quandiu diuisio non intercessit, licèt sit agnitum, non solùm indiuisum dici potest, sed etiam in dominio & bonis manere heredis, propter incertitudinem partis.[18] Inde verò fit vt si pater filio legitimam reliquerit in corporibus bonorum, nec corpora viuo herede instituto diuisa sint, succedere possit fratri heredi frater legitimarius nil obstante talliabilitate.[19] Idque sæpiùs iudicatum dicebatur. Quod tamen nullam prorsus rationem haberet, si inter vniuersalem heredem & legitimarium nulla omnino esse communio intelligeretur. Cæterùm quemadmodum dominus qui iure feudi bona defuncti talliabilis occupat, non in hereditate ipsius sed in bonis succedit,[20] Ita ad eum excludendum sufficit bonorum communionem esse aliquam, licet hereditatis nulla sit.[21] Nec repugnabat in proposita facti specie patris voluntas, quæ non illa fuerat vt omnimodo & simpliciter filia ab hereditate excluderetur, sed accepto demùm legato, ac proinde non nisi post tradita decem illa iugera pro legitimæ iure legata.[22] Quandiu igitur filiæ omnino satisfactum non erat tametsi legatum agnouisset, partisque solutionem accepisset, non poterat videri per patrem excluſa, & extra communionem constituta,[23] Nisi fortè proponeres certa diuisáque corpora legata pro legitima, quod hîc non contigerat. Indiuisa enim iugera decem filiæ relicta fuerant, & quidem ex iis quæ nec meliora essent nec deteriora,[24] Vt proinde nec in fratris nec in fororis arbitrio esset electio an hæc an illa iugera deberentur, Sed bonì viri arbitriũ recurrendum erat si non mutuo vtriusque cõsensu res expediri potuisset.[25] Atqui arbitrium boni viri tale esse proculdubio poterat, vt fundi isti talliabiles de quibus controuertebatur, filiæ præsta-

1. Non magis quàm ratione cæterorum bonorum, licèt viuo etiam patre filius eorum dominus quodammodo esse intelligatur *l.in suis* 11.D.*de liber.& post.l.vlt.D.de bon.damnat.*
2. *l.*1.8.*si impubere D.de collat.bonor.l.*2.§.*vlt.de his quæ vt indign.l.cùm quæritur* 6.*C.de inoffic.testam.*
3. Cùm is qui mortuus est sit nullus *l.*1.D.*de rer. diuis.l.*3.*in princip.*D.*de pecul.*
4. Quamuis verum sit legitimam esse portionem portionis ab intestato contingentis *d.l.cùm quæritur* 6.*C. de inoff. testam.*
5. Quomodo debetur regulariter *l.scimus* 36.§.*repletionem vbi notat.eod.*
6. Secundum ea quæ scripsimus *Defin.*25.*supr.*
7. *l.rectè dicimus* 25.§.1.D.*de verbor.signific.*
8. Intellige quandiu non fuit agnitum secundum ea quæ scripsi *Defin.*7.*supr.*
9. Aliud enim pro alio solui non potest *l.*2.§.*mutui* D.*de reb.cred.*iunct.*l.scimus* 36.§.*repletionem C.de inoff.testam.*
10. *l.omnimodo* 30.*eod.tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Non est in communione filia quæ legatum sibi pro legitima relictum agnouit, licèt habitet cum fratre, Nec ei nocet quòd alibi nupta sit.

FIlia cui pater testamento reliquit certa bona pro legitima certáve pecuniæ quantitatem quam ipsa agnouerit, [1] non eò magis cſetur esse in communione eum fratre eodémque herede vniuersali quòd in eadem domo cum eo habitet. Bonorum enim præcipuè non foci communio spectanda est, cùm agitur de feudi domino excludendo.[2] Quam ob causam tametsi foci separatio interuenerit, puta si filia nupserit, & in mariti domum traducta sit,[3] non faciet ea res vt defuncto sine liberis alterutro possit dominus ei succedere si bona manserunt indiuisa.[4] Igitur diuisis per patris testamentum bonis, foci communio ad excludendum dominum non sufficiet.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Hoc ideo quia posset filia si vellet repudiare legatum & legitimã petere in corporibus bonorum vt dixi *Defi. præx. num.*9.
2. Vt dixi latè *Defin.*15.*&* 25.*supr.eod.*
3. Cogitur enim sequi domicilium mariti in cuius scilicet officio esse debet. *l. cùm quadam puella* 19.D. *de iurisdict.* iunct.*l.sicut patronus* 48.*D.de oper.libert.*
4. Nihil enim commune habet foci & habitationis communio cum bonorum communione.
5. Sicut nec foci separatio vocat dominum si bonorum communio durauerit.

DEFINITIO XXIX.

Qui partem suam licèt indiuisam vendidit, fratribus tamen succedere non potest, Qui non vendiderunt possunt.

EX pluribus fratribus qui patris hereditatem indiuisam per aliquot annos retinuerant vnus cæteris in tegram portionem suam vendiderat. Nemo dubitat, quin ea ratione perinde ac per diuisionem sublata sit communio, quod ad hunc qui vendidit pertinet, cùm nihil iuris habeat in bonis communibus.[1] Ideóque si proponas fuisse fratres istos dedititiæ & talliabilis condicionis, omnésque defunctos sine liberis solo superstite venditore, succedet dominus iure suo. Sed si ex aliis fratribus quidam supersint, qui partes suas indiuisas retinuerint ius inter eos mutuæ successionis saluum erit,[2] Præterquàm si bona quædam sibi separatim acquisierint.[3] Tum enim quod ad bona illa attinet dominus succedet, nihilque proderit quod cætera omnia manserint communia.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Perrin contra fratres Richaume 13. Cal. Iunij 1595.

1. *l.cùm pater* 77.§.*libertis de legat.*2.
2. *d.*§.*libertis versic.qui verò non vendidit.*
3. Quia quod separatim quæsitum est in commune non redigitur *l.cùm duobus* 52.§.*Papinianus*, *aliàs l.si fratres* D. *pro socio.* Nec si sit quæsitum ex pecunia communi, quo casu sola in personam actio competit ad pecuniæ repetitionem *l.*2.*C.pro socio.l si patruus* 4.*C.commun.vtriusq.iudic.*
4. Quia scilicet communio nullum effectum habere potest nisi in bonis communibus. Philip. Corn. *cons.*199.incip. *præmittendum est col.*1.*lib.*4.

DEFINITIO XXX.

Defuncta filia talliabili sine liberis potior est causa domini quàm patris etiam in dote profectitia si pater neque expressè neque tacitè fuerit sibi stipulatus. Salua patri legitima.

MOrtua in matrimonio sine liberis filia, dos quidem à patre profecta hodie perinde ac olim ad patrem reuertitur,[1] non miserationis tantùm ratione vt anteà,[2] sed ex vi tacitæ stipulationis quæ post Iustiniani constitutionem à patre interposita intelligitur,[3] Ob idque nec dubitandum est quin si mulier deditiæ & talliabilis condicionis fuisse proponatur, melior patris quàm domini condicio esse debeat in repetitione dotis,[4] quomodo potior creditoris quàm successoris cuiuslibet causa esse solet.[5] Sed si mulier sibi suísque dotem reddi stipulata sit patre ipso præsente, ac quod consequens omnino est, consentiente,[6] magis est vt excluso per eam stipulationem iure patris,[7] admittendus sit ad dotis petitionem dominus, non minùs quàm ad bona cætera quæ pleno iure in dominio filiæ fuerunt.[8] Non tanquam heres defunctæ sed tanquam is qui heredis loco esse existimetur,[9] quíque sicut alium quemlibet heredem excludit, ita & multò magis patrem, qui ab herede ipso si quis esset, excluderetur.[10] Nec aliud erit etiamsi non sibi tantùm suísque stipulata sit filia sed generaliter iis omnibus ad quos futurum esset vt ea res quandoque pertineret. Non enim ea stipulatio ad patrem potiùs, quàm ad dominum referri potest, cùm certi iuris sit quoties filia dotem stipulata est, nullum esse locum patri in dotis repetitione sed eo tantùm casu quo vel expressè vel saltem tacitè pater fuerit stipulatus.[11] Nisi ponas filiam adeò liberæ fuisse condicionis vt post eius obitum liceat patri siue peculij,[12] siue quod nostri malunt hereditario iure dotem ipsius profectitiam occupare:[13] quod euenire nequit in persona filiæ talliabilis, quæ scilicet non magis patrem quàm alium vllũ heredem habere potest,[14] Vt proinde necesse sit vel ex proprio iure patrem succedere,[15] vel vinci à domino in omni casu quo ab alio quolibet herede filiæ vinceretur. Planè

Planè non vsque adeò inhumaniter cum patre agendum est, vt non saltem legitimam portionem in dote à se profecta debeat habere, quam haberet etiam in bonis cæteris, quæ alio quoque iure, ac vndecunque ad filiam peruenissent.[16] In solatium videlicet amissæ non modò filiæ sed etiam dotis profectitiæ, cuius iactura parentibus grauior esse solet.[17] At quid si malit pater totius dotis vsumfructum habere, in eámque causam portionem legitimam repudiare? Nec enim fieri potest vt vtrumque id est & proprietatis partem & reliquæ partis vsumfructum consequatur : [18] Non erit audiendus, quoniam non sit vsusfructus viuis liberis constitutus & patri acquisitus, per eorum mortem patri non perit,[19] ita possit quisquam dicere per obitum filiæ acquiri debere patri vsumfructum, qui viua filia numquam fuerit constitutus:[20] Nec enim potest vsusfructus dotis constante matrimonio ad quemquam pertinere, ne causa fructuum qui ad maritum & dominij iure,[21] & pro matrimonii oneribus [22] pertinent, ab iis oneribus separetur.[23] *Sine die.*

1. *Ex l.hos à patre profecta* 4.C.*solut.matrim.*
2. *Iure succursum* 6.D.*de iur.dot.*
3. *l.vnic.*§ *accedit vers.parenti C.de rei vxor.act.*
4. Etiam nulla probata speciali consuetudine dummodò in contrarium nulla probetur. Est enim ius hoc totum consuetudinarium.
5. *l.vlt.vers.& si præfatam C.de iur.delib.l.vlt.C.de hered.act.*
6. *Vt in l.post dotem* 40.*cum ibi notat.* præsertim per Bart.*quæst.*4.D.*solut.matrim.*
7. Quia expressum vt aiunt facit cessare tacitum & plenior est prouisio hominis quàm legis *vulg.l.maritus* 21. *C. de procur.l.vlt.C.de pact.consent.tam sup.dot.*
8. Intellige ex generali consuetudine quæ obtinet in Sabaudia & nisi probaretur specialis consuetudo in contrariũ. Eius enim esset probare qui eam allegaret cùm generalis consuetudo sit pro domino.
9. Est enim dominus anormalus successor vt vocant & heredis loco potiùs quàm heres.
10. *Ex reg.Si vinco vincentem te. l.de accessionibus* 14.D.*de diuers.temp.præscr.*
11. *d.l.post dotem* 40.*vbi not.*D.*solut.matr.*
12. *Vt in l.*3.*&* 2.D.*de castrens.pecul.*
13. Placet enim nostris filiamfamilias hodie in profectitia dote posse heredem habere, vel patrem vel liberos si quos habeat Bart.& alij *in d.l. post dotem*, De quo tamen vide quæ contra scripsi *lib.*13.*Coniectur.*
14. Id scilicet impediente iure domini qui solus in bonis defuncti talliabilis succedit, & tanquam antiquior omnibus præfertur.
15. Id est ex propria stipulatione siue expressa siue tacita vt suprà diximus.
16. Hoc enim iure vtimur vt etiã in bonis defunctorũ talliabiliũ legitima tamen parẽtibus salua sit vt dixi *Def.*5.*supr.*
17. *Vulg.d.l.iure succursum* 6.*D.de iur.dot.l.vlt.C.de instit.& substit.l.scripto* 7.§.*vlt.D.vnd.liber.*
18. *Nouell.*118.*de hered.ab intest.venient.cap.*2.*vnde sumpta est Auth.item hereditas C.de bon.quæ liber.*
19. *l.vlt.D.de vsufr.*
20. Neque enim mors est modus acquirendi vsusfructus sed potiùs amittendi. *vulg.iurib.*
21. *l.doce* 9.*C.de rei vindic.l.quamuis* 79.D.*de iur.dot.l.*1.D.*de fund.dotal.*
22. *l.pro oneribus* 20.*C.de iur.dot.*
23. Quod esse non debet *l.si is qui* 56.§.*ibi dos D.eod.l.cùm pater* 11.*D.de pact.dotal.*

DEFINITIO XXXI.

In defunctæ talliabilis filiæ successione quis debeat præferri excluso feudi domino, An pater an agnati iidémque conduisores.

INgenui hominis filiâ, quæ ex materna hereditate fundos pleróſque talliabiles acceperat, eorúmque possessionem cum materteris suis toto vitæ suæ tempore communem retinuerat, tandem nullis relictis liberis, sed patre superstite defunctâ. Pater vniuersam filiæ hereditatem sibi vindicabat, non quidem iure aliquo communionis, quam constat inter patrem & liberos nullam esse,[1] sed ea tantùm ratione quòd cùm per cæteros conduisores impediretur dominus feudi ne posset succedere,[2] sola relinquebatur succedendi ratio ex iure communi, quod vtique agnatis cognatisque omnibus patrem præferebat. Illi verò contradicebant, tanquam quos æquum esset succedere hoc ipso quod dominum feudi alioquin successurũ in iis bonis talliabilibus arcerent à successione, cuius controuersiam ei facere nullomodo pater potuisset.[4] Addebant ex vetere statuto Sabaudiæ,[5] ita comparatum ius esse, vt pluribus fratribus vel patruis vel aliis cuiuscumque gradus agnatis in communione bonorum manentibus,[5] si quẽ ex iis sine liberis decedere contingat, non tantùm excludatur dominus per conduisores superstites, sed etiam ad ipsos conduisores tota bonorum talliabilium successio deuoluatur. Quasi succedere illi debeant, non tam legis iurisque communis potestate, quam consuetudinis & indiuisionis, ac proinde excluso patre cui neque consuetudo neque indiuisio fauet.[7] Atque ita plerisque Senatusconsultis anteaiudicatum dicebatur. Pater contrà, Nihil ad hanc facti speciem pertinere Statutum,[8] siue quòd eum, nominatim casum tractet quo conduisorum personæ sint talliabiles albergúmque talliabile in communi vt loquuntur tenentes[9], siue quòd nullum in toto statuto verbum sit de patre excludendo, nec quod aptari possit ad eam speciem qua pater filio superstes esse proponatur.[10] Dicebam, Si quis admittat sic intelligi statutum debere, vt mortuo vno ex conduisoribus cæteri omnes conduisores cuiuscunque gradus sint simul ei succedere debeant, ita vt proximiores remotioribus non præferantur,[11] vix posse defendi quin eodem iure patrem excludi necesse sit à conduisoribus licèt remotioribus, qui bonorum communionem retinuerunt, cùm nihil iuris habeat pater nisi quòd proximior est, quo tamen iure non posset vincere tametsi in ea bonorum communione cum filia fuisset. Quanto minùs, cùm nullam possit communionem obtendere?[12] Sed tamen vix mihi persuadere poteram statuti mentem eam fuisse, sed illam potiùs vt cuiuscunque gradus conduisores dominum excludant, non etiam remotiores cum proximioribus æquo iure succedant:[13] quod certè non nisi perinique constitui potuisset.[14] Alioqui paullatim eò quoque nos decursuros, vt si quis huius condicionis homo superstitibus filio fratre & consobrino decederet, dicendum esset non meliorem filij quàm cæterorum condicionem fore: imò fortassis deteriorem ob id quòd nullam pater cum filio:[15] sed tantummodò cum fratre & consobrino communio

nem habuisset: [16] Nam cùm etiam huic hominum generi non sit interdicta testandi facultas dum ne inter alios, quàm inter suos condiuisores aut liberos testentur, [17] quid absurdi est alios aliis ab intestato præferri à lege, qui etiam ex testamento præferri potuissent? [18] Quòd si quis obiiciat, ita futurum vt eadē successio quam communio conseruat, extraneum socium induc.t, facilis responsio est parum interesse, quis & qualis socius sit, dummodò corporum communio retineatur, [19] nec ad excludendum dominum æqualitatem portionum requiri sed sufficere indiuisionem, in quam nihil vetat eum quoque incidere qui anteà extra communionem fuit, cùm nullo etiam tractatu habito sola successionis causa possit sufficere ad communionem inducendam: [20] præsertim ex qua nec domini feudalis, nec condiuisorum ius vllomodo lædatur, [21] quorum scilicet portiones non augentur quidem sed tamen nec minuuntur. Illa ratio fortior contra patrem vrgere videbatur, quod ferendum non esset vt in cōmunionem incideret extranea persona, cui neque agnationis neque cognationis iure succedere cæteri condiuisores posset. [22] Nec enim sola indiuisio sufficere potest ad inducendum ius successionis hereditariæ, si non etiam consanguinitas interueniat, aut ius aliquod proximitatis. [23] In proposita verò specie nulla inter defunctæ patrem & condiuisores superstites successionis spes, [24] supererat, maximè cùm nō de personarum sed de rerum duntaxat condicione ac, vt ita loquar, talliabilitate quæreretur. [25] Nam si persona ipsa defunctæ filiæ, huiusmodi condicionis fuisset, patrem quoque ipsius eadem macula notatum esse necesse esset, cùm hac parte sicut in cæteris omnibus patris condicionē liberi sequantur. [26] Quamquā non eò magis inter defunctæ patrem & materteras ordo succedendi aliquis esse posset cùm neque agnationis neque cognationis vinculo per filiā, [27] sed tantùm adfinitatis iure per defunctæ matrem coiungantur: [28] quæ res ius successionis inducere non potest ne quidem inter liberas personas, [29] Quantò minùs inter talliabiles & deditios, siue omnes, siue ex omnibus aliqui tantùm eius condicionis esse proponantur? [30] Nam etsi omnes essent & talliabiles, & condiuisores, nihil tamen ea res faceret ad causam successionis, quando non per cognationem, sed per quam aliam causam ius communionis inter eos tanquam inter extraneos quoslibet contractum fuisse oporteret. Ita fit, vt si in proposita specie pater ad filiæ prædefunctæ hereditatem tanquam proximior admittatur, nihil reliquis condiuisoribus profuturum sit, quòd & in perpetua communione manserint cùm filia quandiu vixit, & in ea cum patre etiamnum perseuerent: qui scilicet non eo magis patri huic, qui alterius familiæ caput est, vnquam sint successuri. [31] At rursus si admittamus inutilem futurā condiuisoribus eam quæ cū patre supererit cōmunionē dici non facilè potest cur debeat excludi dominus per condiuisores, qui nec ideò admittātur, nec admitti ad successionē vnquam possint. [32] Nec enim odio domini sic comparatum est, vt eum condiuisores excludant, sed fauore condiuisorum ne per dominum excludantur, & succedere prohibeantur. [33] Cui consequens videtur, vt quo casu impediuntur alia ratione succedere, potior domini causa esse debeat quàm patris, aut alterius cuiuslibet extranei, qui non magis prætextu communionis succedere possit condiuisoribus filiæ, quàm successores eos habere. [34] Enimuerò illud quoque in proposito absurdum & à statuti non minùs verbis quàm mente alienum videbatur excludi per dominum à successione defunctæ materteras, quas illa & in communione constantes, & ad succedendum semota persona patris habiles reliquisset. [35] Placebat itaque pro materteris potiùs quàm pro parte pronunciandum esse, quantum ad ea bona pertineret quæ talliabilia probabantur, [36] in reliquis verò bonis ius antiquum patri seruandum esse. [37] In eóque duriùs agi cùm patre quàm cum aliquo filiæ agnato proximiore qui non esset ex condiuisoribus. [38] Is enim nihilominùs in successione filiæ præferretur remotioribus, qui in communione perseuerassent, si modò talis esset qui & illis succedere, & illos vicissim successores habere posset ob concurrentem causam proximitatis cum iure communionis. Veréque hoc casu locum haberet quod pragmatici solent iactitare, Incapacem ex persona alterius capacis fieri capacem. [39] Hactenus nimirum vt qui desit esse ex condiuisoribus, atque ita non potuit dominum excludere, excludat tamen defunctæ condiuisores qui ipsi dominum excludunt. [40] Sed tamen cùm ex vtraque parte allegaretur aliter atque aliter de quæstione ista Senatum aliàs pronunciasse pro diuersitate probationum quas de iure consuetudinis in huiusmodi causis adferri necesse est, [41] neque ex actis litis constaret quid ferret consuetudo in ea nominatim specie in qua pater superstes proponeretur, [42] Visum est de eo diligentius & ex nobili Senatus officio inquiri ante omnia oportere, adeóque consuli Principem de iure & interpretatione veteris statuti, [43] ne dubitari in posterum posset, quid in tam dubia controuersia iuris constitui oporteret. [44] *Ita tractatum est* in causa quadam Ternensi postea lite per transactionem vt audio finita, neque de cōsuetudine inquisitum, neque de iure litis pronunciatum fuit. Prid. Cal. Augusti. 1595.

1. Ne quidem ratione legitimæ quæ scilicet nec debetur nec acquiritur filio nisi mortuo demum patre *l.1.§.si impubere D.de collat.bonor. l.cùm quæritur 6.C.de inoff.testam.*

2. Non enim aliter vocatur dominus ad successionem, quàm si contingat talliabilem decedere & sine liberis & sine condiuisoribus vt dixi *Defin.1.num.2.supr.*

3. *Nouell.118.de hered.ab intest.veniens. vnde sumpta est Auth.defunctō C.ad SC.Tertyll.*

4. Ex regula nimirum illa si vincō vincentem te, multo magis vinco te *l.de acceptionibus* 14.D.*de diuers. temp. præscr.*

5. Quod incipit *Pluribus fratribus* de quo scripsimus *Defin. 1. supr.* & cuius verba extant *in fin. huius tit.*

6. Quia scilicet potestas consuetudinis facit hoc casu vt nulla iuris communis ratio haberi possit.

7. Nam pater neque ex liberis est neque ex condiuisoribus. Et præterea id suadet natura feudi recti. Feuda enim recta quorum retinent naturam hæc talliabilia de quibus agimus, nunquam ascendunt *cap.1.de natur. & de success. feud. lib. 2. in vsib. feudor.*

8. Quod cùm sit odiosum & exorbitans à iure communi non facilè vltra fines & limites suos extēndi debet *cap. odia cum ibi not. De reg. iur. in 6.*

9. Nos autem tractamus eum casum quo bona tantùm sint talliabilia non personæ.

10. Ac proinde dura videtur ea interpretatio quæ patri aufferat luctuosam filij hereditatem ad quam potiùs admitti debeat fal.em ratione miserationis *l.scripto 7.§.vlt.D.vnd.liber. l.nam etsi* 15.D.*de inoff.testam.*

11. Quod vtique dicendum esset si statutum condiuisoribus vniuersum albergum talliabile adiudicaret indistinctè. Vide tamen *num.38.infr.*

12. Plus enim iuris habet qui & condiuisor & proximior est quàm qui proximior tantùm, cùm duo vincula sint fortiora vno *l.1.§.vlt.D.si à parent. quis manum. sit. l. penult. C.de adopt.*

13. Factum enim est statutū vt legitima successio inter condiuisores conseruetur, non vt corrumpatur *d.nu.39. infr.*

14. Et contra leges ex quibus omne ius succedendi proficiscitur *l. lege obuenire* 130.*de verb. signific.* & quæ vocant proximiores *l.2.§.hæc hereditas & §.proximum & pass. D.de suis & legit.*

15. Vt dixi *num.1.supr.* Nil obstante eo quod scriptum est *in l.in suis* 11.D.*de liber. & posthum.* Id enim ad iuris ciuilis fictionem pertinet non ad rei veritatem *l.1.§.largius D.de success. edict.*

16. Ob nunquam diuisas inter eos parentū hereditates *vt in l.cùm duobus* 52.§. *Papinianus alias l.si fratres D.pro socio*

17. Vt dixi *Defin.17.supr.*

18. Nam & tacitè institui censentur proximiores cùm quis decessit intestatus *l.3.l. conficiuntur* 8.D.*de iur. codicill. l.ab exheredato* 126.*de leg.1.*

19. Nec enim mutatio personæ socij tollit aut destruit causam communionis.

20. *l.vt sit* 31.*cum duab. sequent.* D.*pro socio.*

21. *l.falso* 3.*& tot. tit. C.de commun. ter. alien.*

22. Præcipuus. n. finis & effectus cōmunionis inter talliabiles ille est vt conseruet inter eos ius mutuæ successionis.

23. *l.1.l.ad intestati 5.& pass. C.de legit. hæred.*

24. Erant enim ex diuersis familiis.

25. Est enim hæc differentia quòd cùm de talliabilitate personali tractatur, non alij sunt condiuisores quàm qui sunt ex eodem nomine, eadémque familia.

26. Vt dixi *Defin.9.supr.*

27. Nulla enim cognatio contrahitur per descendentes, sed tantùm per ascendentes *l.Iurisconsultus* 10.*& pass.* D. *de gradib. & adfin.*

28. *l.4.§.sed quoniam eod.tit.*

29. *l.adfinitatis 7.C.commun.de success.*

30. Inter quos scilicet iura successionis siue testati siue intestati sunt multò strictiora vt dixi *Defin.17.& 18.supr.*

31. Cùm neque sint agnati neque cognati *d.l.adfinitatis l.scripto 7.D.vnd.liber.*

32. Quid enim prodest iis fauere qui nihil vnquam sint habituri? quomodo argumentatur *Vlp. in l.si post mortem* 10. *§. liberi de bonor. poss. contr. tab.*

33. Solet autem illud maximè inspici quid cuius fauore vel odio constitutum sit, vt videre est in senatusconsultis Macedoniano & Velleiano, Inter quæ quot sunt differentiæ omnes ferè ex eo pendent quod Macedonianum factum est odio creditoris, Velleianum verò fauore mulieris, vt diximus.

34. Soli enim liberi & condiuisores qui possunt succedere dominum excludunt vt dicemus *Defin. seq.*

35. Cùm ex statuto applicetur hereditas condiuisoribus quatenus habiles sunt ad succedendum.

36. Intellige, Saluo tamen patri legitima si ea ex aliis bonis non talliabilibus seruari non possit. Ponimus enim fuisse in hac specie bona diuersi generis.

37. Id est ius ciuile cui non est derogatum per consuetudinē & ex quo pater tanquam proximior succedit. Ad differentiam scilicet iuris consuetudinarij quod est nouum, quomodo ius antiquum ad differentiam consuetudinarij dixit Vlp. *in l.1.§.vlt. D.si à parent. quis manum sit. l. quoties duplici. 91. de reg. iur.*

38. Nam si esset ex condiuisoribus, res non habet dubitationem, quin proximior præferri deberet, ex dispositione iuris communis, Nil obstante statuto nostro, quod licet successionem adiudicet condiuisoribus indistinctè, tamen recipit interpretationem passiuam à iure communi vt scilicet proximioribus præferantur, quia nec beneficio remotiorum succedunt proximiores sed iure proprio cùm omnes sunt in communione.

39. Vt à nobis disputatum est *Defin.16.supr.hoc tit.* vbi tamen monui hanc sententiam pugnare cum statuto, *Pluribus fratribus.*

40. Nil obstante illo nostrorum brocardico, si vinco vincentem te, multò magis vinco te. *Ex l.de acceptionibus* 14. *de diuers. temp. præscript.* Dixi D.*f* 18.*supr.* Et hoc dubio procul in Burgundia obtinet, sed apud nos obstat ni fallor statutū.

41. Cùm enim consuetudo quælibet sit facti probanda necessariò est, Nisi pro notoria habeatur, Quales sunt duæ illæ de quibus dicemus *Defin.33.infr.*

42. Non enim sufficit probari consuetudinem in genere si non probetur etiam in specie quoties fumus in materia exorbitanti & odiosa, qualis ista est.

43. Tanquam per quod satis esset probata consuetudo sine alio testium adminiculo si modò de statuti sententia liquidò constaret. Nec enim posset valere consuetudo contra legem scriptam *l.2.C.quæ sit long. consuet.*

44. Est enim Principis interpretari cuius fuit & condere *l.1.& vlt. C.de legib.*

DEFINITIO XXXII.

Liberi talliabilis defuncti non excludunt dominum si abstineant se bonis patris.

QVi dedititiam & talliabilem condicionem professus fuerat, superstitibus liberis decesserat. Liberi quibus suspecta erat patris hereditas, bonis paternis abstinuerant, [1] atque ita sequentis gradus agnatum ad successionem inuitauerant, [2] qui cùm subinde bona defuncti vindicaret, controuersiam patiebatur à feudi domino, allegante sibi obuenisse successionem ex lege stipulationis, & iure consuetudinis, non minùs quàm si defunctus homo talliabilis nullos superstites liberos reliquisset. [3] Quid enim referebat an nulli superessent liberi, an superessent ij qui succedere vel nollent, vel non possent? [4] Respondebatur, In hac specie anormalæ vt vocant & consequenter odiosæ [5] successionis, quæ non tam ex legibus quàm ex contractus lege descenderet, [6] nihil aliud inspiciendum esse, nisi extitisset condicio sub qua dominus ab initio ad successionem vocatus esset: [7] Eam verò condicionem quæ illa perpetua & generalis est, Si quandoque deditititū hominem sine liberis ac sine condiuisoribus mori contingeret, euidenter defecisse cùm liberos superfuisse constaret, [8] Nec obstare quod ij paternam hereditatem omisissent quando non eò minùs verum esset patrem sine liberis non decessisse, Præsertim cùm liberi qui in morientis potestate fuerunt periade sint & maneāt heredes etiam post abstentionem atque si non abstinuissent, [9] quamuis apud prætorem heredum loco non habeantur. [10] Huic enim simile esse quòd à prudentibus nostris responsum est, Cùm quis rogatus est sub ea condicione *si sine liberis decesserit* hereditatem alteri restituere, omnimodo excludi fideicommissarium si vel vnus liberorum superuixit, etiamsi sit exheredatus, aut qua alia de causa à successione exclusus. [11] Sed hoc mihi longè dissimile videbatur. Qui enim sub deficientium liberorum condicione heredem institutum grauat, non fauore liberorum condicionem adiicit, sed in odium potiùs fideicommissarij, & vt ipsi heredi grauato consulat, ne obstringatur fideicommisso si liberos superstites relinquat. [12] Proinde vel vno superstite fideicommissarius per defectum condicionis omnino excluditur, [13] quem porrò semel exclusum perpetuò exclusum manere necesse est, quicquid posteà de liberis contingat. [14] In ea verò specie quam tractamus credendum est adhibitam stipulationi condicionem illam *Si dedititius homo sine liberis, & sine condiuisoribus decederet* non odio domini quem ponimus ipsum sibi stipulatum esse, [15] sed fauore potiùs liberorum promissoris quos sibi ipsi præfatos stipulator voluit, non tam vt sibi noceret, quàm vt iis

prodesset, ne paternam hereditatem iis inuidisse videretur si quandoque defuncto patri succedere non recusarent.[16] Proinde si abstinere malint, nihil causæ est cur eorum rationem habeamus, quibus fauere non possumus,[17] aut cur agnato proximo faueamus, quem condicionis verba nullomodo complectuntur, cùm neque ex liberis sit, neque ex condiuisoribus.[18] Itaque visum est in ea successione dominum esse præferendum, ex mente contrahentium, iustáque condicionis interpretatione, tametsi verba repugnare viderentur.[19] Neque adhibendam esse distinctionem an de personali, an verò de reali talliabilitate tractemus. Omni enim casu sicut eadem successionis domino deferêdæ condicio est, ita eandem prorsus ex eâdem iuris & æquitatis ratione recipere debet interpretationem.[20] Ita tractatum aliquando fuisse scio. Sèd quid definitum postea fuerit, compertum non habeo. *Sine die.*

1. Ex beneficio edicti perpetui *l. ei qui* 12. *& l. necessariis* 57. *De acquir. hered.*
2. Postquàm placuit etiam in agnatis successionem esse §. *placebat Instit. de legit. agnat. success.*
3. Quo casu de iure domini dubitari non posset, si modò nec vlli condiuisores essent vt dixi *Defin.* 1. *& pass. supr. eod.*
4. *arg. l. si post mortem* 10. §. *liberi* iunct. *l.* 1. §. *penult. D. de bonor. poss. contr. tabul. l.* 4. §. *si deportatus de bon. libert.*
5. Quicquid enim à iure communi exorbitat odiosum est & ideo nunquam trahitur ad consequentias *l. quod contra* 141. *de reg. iur. l. quod verò* 14. *D. de legib.*
6. Id est ex instrumento recognitionis iuncta potestate consuetudinis.
7. Existente enim condicione pura fit dispositio sicut & deficit ea deficiente *l. potior* 11. *vers. videamus in fin.* D. *qui potior. in pign. hab. l. qui roma* 122. §. *Agerius De verb. obligat.*
8. *l. filius familias* 114. §. *cùm erit rogatus de leg.* 1. *l. ex facto* 17. §. *penult. D. ad SC. Trebell.*
9. *l. cùm quasi* 30. §. *sed etsi suus D. de fideic. libert. l.* 1. §. *qui sunt in potestate D. si quis omiss. caus. testam.*
10. *l. si filius* 12. *D. de interrog. in iur. fac.*
11. *d. l. filius familias* 114. §. *cùm erit rogatus de leg.* 1.
12. *l. cùm pater* 77. §. *volo de legat.* 2. *l. ex facto* 17. §. *si quis rogatus* 1. *& l. heredibus* 77. *in princip. D. ad SC. Trebell.*
13. *l. non est sine liberis* 128. *& seq. de verb. signific. l.* 1. *C. de condic. insert.*
14. *d. l. heredibus.* Oldrad. *cons.* 21. incip. *Thema tale est.*
15. Ac proinde qui potuit rei suæ quam voluit legem ab initio dicere *vulg. l. in traditionibus* 44. *D. de pact. l. venditor* 13. *D. commun. prad.*
16. *arg. l. generaliter* 6. *C. de instit. & substit.* in illis verbis *liberos eius omni pene fructu paterno defraudari.*
17. Textus est elegans *in d. l. si post mortem* 10. §. *liberi* D. *de bonor. poss. contr. tabul.*
18. Condiciones enim omnes sunt strictè accipiendæ, saltem hactenus vt persona nunquam extrinsecus suppleatur *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus in fin. de verb. oblig.*
19. Siquidem in condicionibus interpretandis voluntas proferentium spectanda potissimum est *l. in condicionibus* 19. §. *pater Seuerianam* 101. *D. de condic. & demonstr.*
20. Vt vbi eadem iuris vel æquitatis ratio est idem quoque ius constituatur *l. illud* 32. D. *ad leg. Aquil. l.* 3. §. *vnde etiam D. de iniust. rupt.*

DEFINITIO XXXIII.

Consuetudines quæ de talliabilium iure & successione allegantur, probandæ sunt, Præterquàm in duobus casibus positis in Definitione.

EA quidem quæ moris sunt & consuetudinis, cùm facti sint, probari omnimodo per testes debent,* Nisi quod vulgo placet, Etiam Doctori de consuetudine attestanti credendum esse.[6] Sed si tam notoria sit consuetudo vt nisi per euidentem calumniam negari non possit, sufficiet allegari eam, nec probari necesse erit,[3] Eo nimirum iure quo cætera omnia quæ notoria sunt, allegatione tantùm indigent non etiam probatione:[4] Ergo si quid allegetur, quod ad talliabilium successionum iura pertineat, cùm sit iuris non scripti & consuetudinarij probandum erit.[5] Excipienda sunt duo tantùm. Vnum est, Si ea consuetudo allegetur, vt Defuncta sine liberis & sine condiuisoribus persona talliabili dominus feudi succedat.[6] Alterum est, Si dicatur Recognitionem ab vno ex condiuisoribus etiam sine mandato factam in consequentiam præcedentis alterius recognitionis, cæteris omnibus condiuisoribus nocere.[7] Sunt enim ista consuetudinis tam certæ, & exploratæ, vt de iis testes audiri (quod nihil nisi maiorum sumptuum materiam adferre posset,) Senatus non patiatur.[8] In cæteris omnibus necessariæ sunt probationes, quoadúsque ex Principis vel Senatus autoritate consuetudines istæ omnes scribanrur, quod ad publicam vtilitatem fieri debere sæpius deliberatum vidi, nunquam tamen decretum. *Sine die.*

1. Quia scilicet pendent & æstimantur ex facto quamuis consuetudo ius sit non factum vt subtiliter tractat Bart. *ad l. de quibus num.* 7. *&* 17. D. *de legib. & in repet. eiusd. leg. num.* 21. *& seqq.* Alex. *cons.* 196. *vol.* 2.
2. Idem Bart. *in repetit. d. l. De quibus num.* 20. vbi vide.
3. Alioqui calumniis & malitiis indulgeretur quod nunquam faciendum est *l. in fundo* 38. *D. de rei vindic. l.* 1. §. 1. *& mulier vent. nomin. per calumn. in poss. esse dicet. l. in summa* 65. §. 1. *de condict. indeb.*
4. Glos. *nor. in clem. appellanti de appellat.* Guid. Pap. *quæst.* 221. *num.* 4.
5. Quæ enim sunt facti nunquam præsumuntur nisi probentur *l.* 2. *l. ab ea parte* 5. *& pass. D. de probat. Not. in l.* 2. *C. qua sit long. consuet.*
6. De qua consuetudine scripsimus *Defin.* 1. *supr.*
7. De quo vide quæ diximus *Defin.* 3. *supr.*
8. Cauet enim Senatus quantum potest quomodo & alius iudex quilibet cauere debet ne superuacuis sumptibus quisquam ex litigatoribus oneretur *l. minoribus* 6. *D. de minor. l.* 1. *D. de inoff. testam. l. hæc stipulatio* 14. *in fin. D. vt legat. sen. fi. dein. seruand. caus. caueat.*

Statuta

Statuta duo vetera Sabaudica.

De talliabilibus.

I.

PLuribus fratribus vel filiis seu liberis fratrũ, aut patruo & filiis fratrũ in quibuscunque gradibus consanguinitatis attingentibus, tenentibus, habentibus, seu possidentibus vnum abergium à nobis, vel ab aliquo ex vassallis nostris, vel aliis in feudũ talliabile, vel censitũ aut aliud ad echeutã seu manũ mortuam obligatum; si & quandiu ipsum abergium tenebunt sine diuisione: Sed in communi & sub vno foco, seu domicilio contingat alterum vel alteros eorum decedere, sine liberis naturalibus, & legitimis, alio, vel aliis in communione ipsius abergij indiuisi consortibus superstitibus seu superstite, non esse locum echeutæ, seu manui mortuæ portionis seu portionum dictorum sic decedentium seu decedentis, hoc edicto decernimus: Sed potius huiusmodi portionem seu portiones alij vel aliis superstitibus indiuisis pertinere, & ipsos superstites eo casu sic decedenti, seu decedentibus, succedere debere, qui ad totum onus & tributum ipsius abergii remanebũt obligati. Si verò dictos indiuisos homines talliabiles vel censitos, aut aliàs ad echeutam seu manum mortuam nobis vel alteri adstrictos, abergium vel res communes & indiuisas eorum diuidere contingat, vel se ab inuicem cum portionibus suis separare, & alterum vel alteros decedere sine liberis naturalibus, & legitimis aliis consanguineis etiam fratribus superstitibus, in ipso casu locum echeutæ, seu manus mortuæ bonorum sic decedentis seu decedentium hoc eodem edicto censemus adesse, nullúmque ius successionis in bonis diuisorum sic decedentium aliis, cum quibus prius consortium seu communionem habuerunt, pertinere: Sed ipsa bona ad nos, seu dominos eorundem debere deuenire, & in solidum spectare ex echeuta seu manu mortua tunc locum sibi vendicante.

II.

SI qua mulier fuerit per dominum, cuius pater ipsius mulieris, dum viueret, erat homo talliabilis, censitus, vel aliàs ad escheutã, seu manũ mortuã adstrictus, vigore consuetudinis ipsius echeutæ, vel manus mortuæ exclusa seu repulsa à successione, bonorum paternorum, hoc edicto decernimus ipsam mulierem sic exclusam, & ipso fore liberam, & exemptam cum tota prole sua ab omni homagio, echeuta, & manu mortua, ad quod, & quas pater suus defunctus tenebatur, sic quòd in ipso casu in vita, vel vel post mortem ipsius talis mulieris dominus patris eiusdem mulieris, vel ipsius domini heredes nullum ius in persona, vel in bonis ipsius mulieris, prætextu homagij paterni, seu echeutæ vel manus mortuæ petere valeat, vel habere: cæteras autem mulieres, quæ ab hereditatibus paternis non excluduntur, ad homagia, tributa, & onera hereditaria adstricta esse censemus.

TIT. II.

De commun. seruo manumiss.

DEFINITIO I.

Talliabilis plurium dominorum potest ab vno ex dominis etiam inuito altero manumitti.

SI duorum pluriúmve dominorum homo deditiius quem vulgo talliabilem vocant, ab vno ex iis manumissus sit, plenáque libertate donatus, liber fit, & consequenter in solidum;[2] cùm pro parte liber esse nemo possit. Coguntur enim socij fauore libertatis ratam habere manumissionem, licèt ab eo factam qui minorem dominij portionem in homine illo habuerat. Planè manumissi hominis precium, &, si quid amplius probabiliter interfit, à socio petere non prohibentur. Sic sæpiùs à Senatu iudicatum fuisse relatum est 3. Non. Decembr. 1588.

1. *l.* 1. *&* 2. *C. hoc tit.*
2. *l. si pariter* 9. *in fin. D. de liber. caus. l. iudicata* 29. *D. de except. rei iudic.*
3. Quamuis quod ad alias causas pertinet potior sit in re communi causa prohibentis *l. Sabinus* 28. *in princip. D. communi. diuid.*
4. *d. l.* 1. *&* 2. *C. hoc tit. l. quidam ita* 25. §. *si quis seruum D. ad SC. Trebell.*

TIT. III.

De liber. cauſ.

DEFINITIO I.

Manumiſſo ab herede in præiudicium fideicommiſſi conſeruatur ingenuitas, ſed precium fideicommiſſario præſtari debet, A quo, & Quantum.

CVM heres fiduciarius [1] hereditatem poſt mortem ſuam reſtituere rogatus hereditarium ſeruilis condicionis hominem quem nos talliabilem appellamus, accepto vili precio manumiſiſſet, ac poſteà fideicommiſſo reſtituto huic ipſum fideicommiſſarius in libertinitatẽ vindicaret, quaſi in fraudem fideicommiſſi perperàm data libertate, [2] quæ non magis dari potuerat, quàm aliud quicquam ex hereditate diſtrahi; [3] *Senatus* ingenuitatis fauore motus, cuius cauſa ſemper præcipua eſſe debet, [4] pro ea pronunciauit, hoc tamen addito temperamento vt rogatus heres acceptum precium ex cauſa fideicommiſſi reddere cogeretur. [6] Itémque vt quanto minori precio facta manummiſſio probaretur, ex bonis manumittentis heredisve eius, aut ſi non ſufficerent ex ipſius manumiſſi facultatibus ad eam vſque quantitatem quæ Edicto, De manumiſſionibus præſcripta eſt fideicommiſſario ſarciretur, [7] Inſpecto ſcilicet quantum manumiſſus in bonis haberet iudicati tempore non quantùm habuiſſet tùm cùm manumittebatur, [8] propterèà quòd minùs iuſto precio ab initio facta manumiſſio fuiſſet. [9] Alioqui non ex eo ſolo, quòd manumiſſi facultates poſt acceptam libertatem excreuiſſent augendi quoque precii neceſſitatem Senatus iniunxiſſet. [10] Sed & quicquid manumiſſus fideicommiſſario ex ea cauſa præſtare damnatus eſſet, manumiſſoris heredem ex ſtipulatione in contractu appoſita, adeóque ex natura contractus quaſi euictionis nomine ipſi reſtituere debere placuit. [11] *Ita Senatus* pro Ioanne Darderio contra D. Marchionem Aquenſem anno 1579.

1. Sic enim noſtri vulgo appellant eum qui de reſtituenda hereditate rogatus fuit, Quamuis non ſatis rectè vt ſcripſi alio loco. Fiduciarius enim heres proprie ille eſt, qui nudo tantùm nomine heres eſt, nec niſi tanquam nudus miniſter electus ad reſtituendam alteri hereditatem, *vt in l. Seius Saturninus* 46. D. *ad SC. Trebell.* quomodo & fiduciarium legatarium poſſemus dicere in ſpecie *l. ſi quis Titio* 17. *de legat.* 2.
2. Vt in ſpecie *l. quidam ita* 25. *§. ſi quis ſeruum* D. *ad SC. Trebell.*
3. *l. vlt. §. ſin autem ſub condicione* iunct. *Auth. res quæ C. commun. de legat. l. vlt. §. vlt. de legat.* 2. Niſi cùm iubetur quis reſtituere quod ſupererit ex hereditate *vt in l. deducta* 58. *§. pen. & vlt.* D. *ad Trebell.* quibus tamen verbis bonam fidem ineſſe conſtat *l. Titius* 54. *eod.* Iunge *l. Imperator* 50. *eod. tit.*
4. Cùm nihil aliud ſit ingenuitas quàm plena libertas qualem omnibus homo minibus natura dedit *l. 1. & tot. tit.* D. *de natal. reſtit. l. 3. in princip. l. vlt. in fin. D. ſi ingen. eſſe dicet.*
5. Solent enim & debent iudices fauere libertatibus *l. 3. in princip. D. de alien. iudic. mut. cauſ. facti. l. inter pares* 38. D. *de re iudic.*
6. Vt in ſpecie *d. §. ſi quis ſeruum l.* 25. D. *ad SC. Trebell.*
7. Ex generali ratione poſita *in d. §. ſi quis filium*, ne ſcilicet factum heredis damnum adferat fideicommiſſario. Cui nec heredis ignorantia nocere deberet nec eius qui manumiſſus fuit, quominùs ſaltem fideicommiſſario precium præſtaretur *d. l. vlt. §. vlt. de legat.* 2.
8. *arg. l. quæſitum* 30. D. *de pecul.*
9. Vt quod ab initio perperam factum eſt ad æquitatem ſuam & æqualitatem redigatur *arg. l. maioribus* 3. C. *commun. vtriuſque iudic.*
10. Poterat enim æquè accidere vt facultates decreſcerent, nec eſt audiendus qui petit id cuius contrarium non fuerat poſtulaturus *l. pen. C. de ſolut. l. ſi pater puellæ* 12. C. *de inoff. teſtam. l. de fideicommiſſo* 11. C. *de tranſact.*
11. *arg. l. ſi in venditione* 60. *l. Seia* 73. *& paſſ.* D. *de euict.*

DEFINITIO II.

Infeudatio facta per Principem quandiu adprobata non eſt non impedit ne interim poſſit Princeps manumittere talliabiles eius feudi.

PRinceps caſtrum quoddam cum iuriſdictione cæteriſque iuribus omnibus vaſſallo in feudum conceſſerat, Literiſque in eam rem iam conſcriptis ſubſcriptiſque ſed nondũ à Rationaliũ ordine adprobatis, & vt loquuntur, homologatis', hominem dediticiæ & talliabilis condicionis in plenam libertatem reſtituerat. Defuncti poſt manumiſſionem hereditas, non ad vaſſallum ex infeudatione, tametſi iã tùm approbata viréſque ſuas ſortita, ſed ad teſtamentarios aut legitimos heredes pertinebit. [2] Libertatem enim quæ medio tempore vtiliter data eſt & bona fide, reuocari ex poſtfacto non poſſe conſtitit. [3] Nec ſolùm ſi infeudationis literas ea lege Rationales adprobauerint ne quid præiudicij fieret præcedentibus manumiſſionibus, [4] ſed etiam ſi ſimpliciter literarum formam ſint ſecuti. [5] Nam cùm antè approbationem à Rationalibus factam non valeant eo iure, quo ex Principum noſtrorum edictis vtimur, [6] conſequens eſt vt medio tempore habuerit Princeps manumittendi facultatẽ, [7] & ſecuta Rationalium adprobatio in præiudicium iuris interea à tertio quæſiti ad diem conceſſionis non retrotrahatur, [8] Tametſi hoc ipſum literis expreſſum ſit vt à die conceſſionis vires accipiant. Illa namque clauſula ad ea duntaxat referri debebit, quæ in eodem ſtatu manſerunt. [9] *Ita Senatus* pro heredibus Ioannis Pariſot contra D. de Dortans 1592. Tractatúmque rurſum & relatum eſt in relationibus libellorum 14. Cal. Iul. 1593.

1. Quam

1. Quam tamen adprobationem & homologationem ſequi neceſſe eſt vt ſequitur in Definitione.
2. Iure ſcilicet communi quo is qui plenæ libertati & ingenuitati reſtitutus eſt, habet heredes eos quos habere vult ſiue teſtamentarios ſiue legitimos *l. verbis legis* 120. *l. lege obuenire* 130. *de verb. ſignific.*
3. Cùm libertas quæ ſemel competiit nunquam reuocetur *§. ſi is cui Inſtit. de eo cui libert. cauſ. bon. addic. l. quidam ita* 25. *§. ſi quis ſeruum D. ad SC. Trebell.*
4. Nec enim beneficia Principis vnquam debent trahi ad alienam iniuriam *l. 4. C. de emancip. liber. l. 2. §. meritò & §. ſi quis à Principe D. ne quid in loc. public.*
5. Nam & in dubio ea eſt facienda interpretatio, quæ tertij ius non lædit *d. §. ſi quis à Principe l. Paulus notat* 8. D. *de prætor. ſtipulat.*
6. Quibus expreſſim cautum eſt vt non priùs valeant huiuſmodi conceſſiones & infeudationes quàm fuerint homo legatæ.
7. Tanquam qui toto eo medio tempore fuerit interim dominus.
8. Non enim fit retroactio cùm medium eſt inhabile *l. penult. D. rat. rem haber. l. potior.* 11. D. *qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO III.

De talliabilibus ad miſericordiam & de adſcriptitiis qui bona aliqua acceperunt vt ſe tales profiterentur, Et an relictis bonis poſſint libertatem recuperare.

LIber homo libertatem ſuam certo precio vendere non poteſt, neque donare alióve vllo contractus genere amittere, [1] quia membrorum ſuorum nemo dominus eſt; [2] Adeóque nec ſi ſe tanquam ſeruũ ab extraneo vendi paſſus ſit. Id enim Leonis nouella conſtitutio induxit. [3] Idem eſt quod ad eam hominũ condicionem attinet, quos vulgo talliabiles, latinè deditios non malè dicere poſſumus. Etſi enim hi minùs propriè ſerui dici debeant, quippe qui inter viuos liberum de rebus ſuis diſponendi arbitrium habeant, [4] negari tamen non poteſt quin ſeruis proximè accedant [5] illámq; naturalem libertatẽ quæ hominibus omnibus communis eſt [6] valde imminutam habeant, vt quibus interdicta ſit libera teſtamenti factio, ex qua ius potiſſimum libertatis & ciuitatis æſtimatur. [7] Inde eſt quod ex iis plerique iicuntur talliabiles ad domini miſericordiam & voluntatem: quo quid ſeruilius poteſt eſſe, & abiectius? [8] Quare quod olim in veris ſeruis conſtitutum legimus, non abs re ad hoc hominum genus accommodatur, [6] præſertim inter Chriſtianos apud quos iniquiores ſanè videri debent huiuſmodi pactiones per quas libertatis iura aut amittantur prorſus aut infringantur. [10] Alia eius condicio eſt, qui bonis immobilibus ab alio acceptis adſcriptitium ſe profeſſus eſt, Quæ talliabilium noſtri temporis origo fuiſſe videtur. Liberum enim fuit domino, quam voluit legem ab initio rei ſuæ dicere, [11] ſibíque debet imputare qui res alienas ea lege nauciſci maluit, [12] vt ſe ab inopiæ metu liberaret, quàm perpetua mendicitate laborare. [13] Nec iniqua conuentio eſt vt ſi quid ex iis bonis eorúmve fructibus aut ex induſtria circa ea bona is acquirat qui nihil antè habebat totum id ad eum perueniat, ex cuius liberalitate profecta eſt acquirendi occaſio ſi nulli liberi ſuperſerunt. [14] Quamquam & hoc quoque caſu humanius eſt, vt ſi adſcriptitij hominis liberi parati ſint non tantùm ea bona quæ à domino parens habuit, ſed etiam quod ex iis aut eorum occaſione quæ ſitum eſt derelinquere, pleniſſimam libertatem recuperare debeant quam haberent ſi pater nunquam adſcriptitius fuiſſet. [15] Quod & pleriſque locis obtinet, maximè apud Burgũdos apud quos extat conſuetudo ſcripta, vt ipſe etiam talliabilis derelinquendo manſum vt vocant, recipiat libertatem. [16] Non tamen apud nos idem obtinet, quia condicio hæc vt ita dicam talliabilitatis magis perſonæ inhærere intelligitur quàm rei perſonámque ipſam & afficit & inficit. [17] Ergo, vt ad propoſitum redeamus, ſi quis accepto precio talliabilem ſe fecerit non magis valet pactio quàm ſi libertatem ſuam omnino vendidiſſet, [18] Et quãuis ſequatur recognitio, & homagij præſtatio, ſi tamẽ conſtet de initio & titulo illo vicioſo, ex quo actus illi ſecuti ſint, non debent nocere quæ malum initium habuerunt. [19] Non idem eſſet ſi adſcriptitius factus proponeretur. Illo enim caſu etſi ſola confeſſio aut ſcriptura non ſufficeret niſi aliis ſuffulta adminiculis [20] tamen interueniſſe ſtipulationem ſatis eſſet, nec aliud adminiculum requireretur. [21] *Ita Senatus* in cauſa D. de Loyſin & fratrum Perrucaz 6. Cal. Febr. 1595.

1. *l. nec ſi volens 6. l. liberos* 39. *C. hoc tit.*
2. *l. liber homo* 13. *in princip. D. ad leg. Aquil.*
3. *Nouell.* 59. cui titulus eſt Abrogat. *leg. quâ homin. liber. ſe vender. permit.* Olim namque aliud iuris fuit *l.* 5. §. 1. *D. de ſtat. homin.*
4. Ideóque cogniti ſunt iuri ciuili, & prætorio, quod de veris ſeruis ſimiliter dici non poteſt *l. nullomodo* 7. *D. de leg. Cornel. de falſ. l. qui teſtamento* 21. §. *ſeruus D. qui teſt. fac. poſſ. l. quod attinet* 32. *de regul. iur.*
5. Sic enim viuunt liberi, vt penè ſerui mori videantur, vt ſcripſimus *in tit. De dedit. libert. tollend.*
6. *l.* 4. *D. de inſtit. & iur.*
7. Quia teſtamenti factio eſt ius ſuccedendi ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato eſt ex legibus *l.* 3. *D. qui teſtam. facere poſſ. l. verbis legis* 120. *l. lege obuenire* 130. *De verb. ſignific.*
8. *l. ſi libertus ita iurauerit* 30. *D. de oper. libert. l. ob ea alienum* 12. *C. de oblig. & actionib.*
9. Argumento ducto tanquam à ſimili quod in iure valet *l. ideo quia* 27. *D. de legib.*
10. *Arg. l. Titio centum* 71. §. *Titio centum de condic. & demonſtr.* iunct. *l. ſeruus* 7. *in fin. D. de ſeru. export.*
11. *l. in traditionibus* 48. *D. de pact. l. venditor* 13. *D. commun. præd.*
12. *l. vlt. C. de pact. inter empt. & vendit.*
13. Hoc enim malum videtur inquit *l. ſi cogente* 22. *D. de rit. nupt.*
14. Nam & alij quàm domino acquiri poteſt dummodò ex re eius acquiratur *l. qui bonâ fide* 23. iunct. *l. liber homo* 38. *D. de acquir. rer. domin.*
15. *Arg. l. euenit* 6. *& l. ſeq.* §. *vlt. De damn. infect. l. is cum quo* 7. vbi Bart. *de aqua & aquæ pluu. arc.*
16. Vt videre eſt apud Chaſſan. *tit. De mainmortes.*
17. Itaque hoc caſu locum habet quod dici ſolet, Eum qui ex facto ſuo conuenitur non liberari rei ceſſione *d. l. is cum quo* 7. *vbi not. D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*
18. Quod ſupra diximus eſſe prohibitum Nouella Leonis 59. *de qua num.* 3.
19. Cuiuſque enim contractus initium ſpectari debet *l. 1.* §. *ſi ſeruus de poſſ. l. ſi procuratorem* 8. *D. mandat. l.* 3. §. *ſcio in fin. D. de minor.*

20. *l.cùm ſcimus 22.C.de agric.& cenſit.lib.11.tit.47.*
21. Dummodo non eſſet facta ſtipulatio ſine cauſa.Alioquin doli mali exceptio obſtaret *l.2.§.circa D.de doli mal. except.l.ſi quis cùm aliter 36.D.de verb.oblig.*

DEFINITIO IV.

Geminata profeßio talliabilitatis ſi modò facta ſit ex interuallo inducit probátque talliabilitatem.

EX eo quod quis ſe adſcriptitium aut quod hac parte idem eſt talliabilem profeſſus fuit,ſi cauſa profeſſionis nulla ſit,non probatur talis,niſi ſecutus ſit aliquis effectus eiuſmodi profeſſionis,aut alia adminicula concurrant.[1] Inter cætera verò adminicula illud vnum non minimum eſt,ſi geminata ſit confeſſio & recognitio:[2] ſed geminata tùm demùm intelligenda eſt,cùm inter vtramque interuallum aliquod intercidit.[3] Nam ſi poſterior incontinenti facta ſit vna eadémque cum priore eſſe videbitur.Dici enim ſolet ea quæ incontinenti fiunt ineſſe videri.[4] Sed etſi eodem aut ſequenti die ſecundus contractus celebratus ſit,magis eſt vt fraudis vel metus præſúptio,quæ impedit ne ſola profeſſio prima ſufficiat,durare videatur,[5] Nec ſatis per poſteriorem purgata eſſe:præbéque potiùs ea geminatio tam paruo diſtincta interuallo maiorem doli ſuſpicionem.[6] Itaque decendium ſaltem intercedere oportebit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Textus eſt *in d.l.cùm ſcimus 22.C.de agric.& cenſit.lib.11.tit.47.*
2. Solet enim geminatio multum prodeſſe vt appareat ſeriò quid factum eſſe non inconſultò,& per errorem *l.ſi mulier 22.C .ad SC.Velleian.*
3. Quomodo neceſſe eſt biennium intercedere in ſpecie *d.l.ſi mulier.*
4. *l.iuris gentium 7.§.quinimo D.de pact.l.lecta 40.verſ.dicebam D.de reb.credit.*
5. Magna enim præſumptio eſt,extortum eſſe per vim aut metum id quod antea non debebatur,cùm nemo ſuum iactare præſumatur *vulg.l.cùm de indebito 25.D.de probat.*
6. Cùm dolus probetur etiam ex coniecturis *l.dolum 6.C.de dolo.*
7. Quod tamen modicum tempus dicitur *in l.promiſſor 21.D.de conſt.pecun.*

DEFINITIO V.

Neque iuriſdictiabilis neque talliabilis quiſquam ſit ex ſola recognitione niſi vel præcedente iuſta cauſa vel ſecuta homagij præſtatione.

QVemadmodum in rerum incorporalium alienatione ſola transferendi dominij cauſa & voluntas non ſufficit ad dominium transferendum,ſed traditionem ſequi omnimodo neceſſe eſt,[1] Ita cùm de iuribus & rebus incorporalibus agitur,[2] puta ſi quis iuriſdictionem in alium velit acquirere non ſufficit de eo iure acquirendo tractatum & contractum eſſe,id eſt quod alius nouæ iſtius iuriſdictioni ſe ſubdiderit ſubditúmque eſſe velle profeſſus ſit,ſed prætereà eius patientiam interueniſſe oportet, hoc eſt vt actum aliquem iuriſdictionalem à domino illiúſve officialibus in ſe exerceri paſſus ſit.[3] Alioqui nō priùs iuriſdictionabilis vt vocant dici debebit.[4] Sic nec talliabilis ob id ſolum quòd talem ſe recognouerit, etiam præcedente cauſa,[5] Niſi ſecuta ſit homagij præſtatio,aut quid aliud ſimile in conſequentiam contractus præcedentis.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *l.traditionibus 20.C.de pact.l.nunquam nudæ 31.iunct.l.traditio 20.D.de acquir.rer.domin.*
2. Iura enim ſunt res incorporales *l.1.§.vlt.D.de rer.diuiſ.*
3. Quoniam in corporalibus patientia pro traditione eſt *l. 3. in princip. D. de vſufr. l.ſi quis diuturno 10. D. de ſeruit. vindic.*
4. Nemo enim ſola voluntate ſtatum ſuum mutare poteſt.
5. Quam ſemper præcedere neceſſe eſt ne obſtet exceptio doli *l.2.§.circa D.de doli mal.except.*
6. *l.cùm ſcimus 22.C.de agric.& cenſit.lib.11.tit.47.*

DEFINITIO VI.

Non poteſt quis duorum in ſolidum eſſe homo ligius aut talliabilis,Poteſt tamen eſſe talliabilis homo vnius & iuriſdictionabilis alterius.

QVi ſe vnius domini hominem ligium, & liberum profeſſus eſt,alterius domini ſeruum adſcriptitiū ſe profiteri non poteſt aut talliabilem,quoniam id ſine prioris domini detrimento fieri non poſſet,Cuius condicionem alterius facto deteriorem fieri non oportet:[1] Duorum autem homo in ſolidum eſſe nemo poteſt.[2] Aliud erit ſi non domino ſed tantùm iuriſdictioni alterius ſubiectus erat. Diſtincta namque ſunt iura iuriſdictionis & homagij ſiue ligij ſiue talliabilis.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *l.2.l.pen.& vlt.D.de natal.reſtit.l.2.D.quod vi aut clam.l.1.D.de alien. iudic.mot. cauſ.fact. l. Graniua 71. §. pen.D. de fidei iuſſ.*
2. Guid.Pap.*quæſt.311.& ſeq.*ſicut nec alterius vllius rei duo in ſolidum domini eſſe poſſunt *l.5.§.ſi duobus vehiculum D.commod.l.de hereditate 19.§.pater* D.*de caſtrenſ.pecul.*
3. Cùm nihil vetet eſſe quem iuriſdictiabilem vt aiunt vnius & talliabilem alterius quod quotidie accidere videmus.

DEFINITIO VII.

Profeßio talliabilitatis per patrem facta nocet liberis poſtea quæſitis ſed non iam natis niſi ſint patris heredes & de iis ſpecialiter pactus ſit pater.

QVo caſu patri permiſſum eſt vt libertatis ſuæ cauſam deteriorem faciat vt puta adſcriptitiæ ſeu talliabilis condicionis aſſumptione,iis nimirum interuenientibus quæ proximis ſenatuſconſultis neceſſaria

ceſſaria eſſe diximus,[1] ſibi quidem nocet liberíſque ex ſe poſteà ſuſceptis,[2] Sed iis qui antè nati fuiſſe pronuntur,nullomodo nocere poteſt,[3] niſi patris heredes proponantur.Id enim eſt quod facit vt eadem cum patre perſona eſſe exiſtimentur,[4] Ideóque non quidem patris cōdicionem ſequi,ſed factum ipſius ratum habere debeant:[5] Nec tam patris factum hoc caſu nocet liberis quàm proprium,quòd paternam hereditatem agnoſcendo ſe vltrò obligauerint.[6] Quod ipſum tamen ita intelligendum eſt ſi de iam natorum quoque condicione pater pactus fuerat.[7] Alioqui ſi de ſe tantùm ſuíſque liberis egerat,credibile eſt de iis liberis cogitatum,quos naturæ iuríſque ratio patris cogeret ſequi ſtatum,id eſt qui poſteà naſcerentur.[8] Itaque antè nati ſicut antiquam patris condicionem retinent quæ fuit cum naſcerentur,non nouam ſequuntur,quæ ex patris voluntate ſuperuenit. Ita neque ex paternæ hereditatis aditione obligari poſſunt, vt quicquam de ſe præſtent cùm nihil pro ipſis à patre promiſſum ſit.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *Ex l.cùm ſcimus 22.C.de agricol.& cenſit.lib.11.tit.47.*
2. Cùm hac in re vt in aliis ferè omnibus filius patris condicionem ſequatur,vt dixi *Defin. 9. ſupr. De dedit. libert. tollend.*
3. Cùm ius iam quæſitum liberis aufferri iis non poſſit per factum & voluntatem patris *l.emancipatum 7.§.1.l. filiam 9.D.de Senator.l.2.C.de libert.& eor.liber.*
4. *Nouell.48.de itureiur.à morient.præſt.in princip.*
5. *l.cùm à matre 14.C.de rei vindic.l.vindicantem 17.D.de euict.l.venditrici 3.C.de reb.alien.non alien.l.ex quæ perſona 149.de reg.iur.*
6. *l.neceſſariis 57.de acquir.hered.l.paterfamilias 28.de reb.autor.iudic.poſſid.alius l.13.de priuileg.credit.l.quæ dotis 33.D. ſolut.matrim.*
7. Neceſſariè ſcilicet & poſtquàm de ſe pactus fuit,Alioqui non poſſet pater ingenuus manens filios ſuos etiam heredes facere talliabiles *arg.l.tranſactione matris 38.C.de tranſact.*
8. Verba enim generalia ſunt ciuiliter & fauorabiliter quantum fieri poteſt intelligenda *l.ſi cui ſimplicius 9.D.de ſeruit.iunct.d.l.2.C.de libert.& eor.libert.*
9. Prius enim eſt vt aliquid pro iis pater promiſerit,quàm vt poſſit quæri,An factum patris præſtare teneantur, aut An ex patris promiſſione conueniri poſſint.

TIT. IV.

De præſcript.quæ pro libert.compet.

DEFINITIO I.

Quænam temporis præſcriptio poſſit ſufficere pro ingenuitate aduerſus talliabilitatem.

VI dedititiam,& vt loquuntur,talliabilem condicionem profeſſus eſt,nullius temporis quantumcumque longiſſimi ſpatio præſcribere poteſt,[1] nec ſi centum annorum curricula effluxerint.[2] Imò nec heres eius ſiue proximus ſiue remotior,[3] niſi præſcriptionis initium dari poſſit ex interueniente bona fide, Vt puta ſi vidente domino & non obſtante eius contradictione geſſerit ſe pro libero,[4] Aut ſi iuſtā cauſam habuit gerendi ſe pro tali etiam inſcio domino.[5] Finge larem eum collo caſſe in ciuitate libera,in eáque moratum eſſe per tantum tempus quantum exprī uilegio ciuitatis neceſſe ſit ad plenam libertatem conſequendam.[6] Neque enim ſui furtum feciſſe aut in dolo malo eſſe dicendus eſt,qui iure publico & omnibus expoſito vtitur.[7] Idem erit,ſi probetur obacquiſitionem fundi talliabilis,cuius incapaces ſint homines liberi,exactam ab eo præſtationem,quam *ſuffertam* vocant,quæ nunquam à talliabilibus exigitur.[8] Præſertim ſi huiuſmodi præſtationem is exegerit, aut officiales eius qui libertatem etiamſi non competiiſſet dare potuit,[9] Aut ſi cùm hic dominus talliabiles ſuos vndique perquireret ad profitendam condicionē, hunc qui præſens erat & in eadē prouincia ſciens prætererierit.[10] His caſibus & aliis ſi qui ſunt ſimiles,triginta aut ad ſummum quadraginta annorum præſcriptio ſufficiet,[11] ab eo die computando tempore præſcriptionis,quo malæ fidei ſuſpicio purgata ſit.[12] Nam quandiu mala fides ſubeſt quæ etiam in heredes & vniuerſales ſucceſſores tranſit,[13] præſcriptioni locus eſſe non poteſt,ex vulgata pontificij iuris regula.[14] *Ita Senatus* in cauſa N.Franciſcæ Craſſus viduæ N.D.de Nouuelle contra procuratorem fiſcalem Gebennenſem 4.Id.April.1593.

1. Propter malam fidem,cùm ſuam condicionem ignorare non poſſit, nec proprij facti ignorationem obtendere *l. quamquam 7.D.ad SC.Velleian.l.cùm ſcimus 22.C.de agric.& cenſit.lib.11.tit.47.nec rurſus præſcribere cum mala fide cap. poſſeſſor cum ibi not.de reg.iur.in 6.*Iunge *l.cùm notiſſimi 7.§.vlt.*ibi *vel quoſcumque alios annos C.de præſcript.30.vel 40.annor.l.1.& 2.C.hoc tit.*
2. Quia nullo tempore præſcribit malæ fidei poſſeſſor *d.cap.poſſeſſor de reg.iur.in 6.*
3. Quia cùm heres in vniuerſum ius ſuccedat,ignoratione ſua defuncti vicia non excludit *l.cùm heres 11.D. de diuerſ. tempor.præſcr.*
4. *Not.in l.1.C.de ſerufugit.*
5. Alioqui non poteſt compleri præſcriptio quæ nec initium vnquam habuit *arg.l.Titio vſufructus 96.de condic. & demonſtr.*
6. Sunt enim huiuſmodi pleræque apud nos ciuitates quæ tale priuilegium habent reſtituendæ ſuis ciuibus ingenuitatis.

7. *l.si duorum 52.D.de action.empt.l.nullus videtur 55.de regul.iur.l.quid sit 17.§.apud Labeonem de edilit.edict.*
8. Sed ab iis tantùm qui sunt eius condicionis vt rem talem & sic affectam in bonis suis habere non possint.
9. Est enim hæc tacita quædam ratihabitio cùm non minùs facto quàm verbo possit quis voluntatem suam declarare *l.non tantum 5.D.rat.rem haber.*
10. Nec enim quisquam diligens paterfamilias suum iactare præsumitur *l.cùm de indebito 25.D.de probat.*
11. *Arg.l.sicut 3 & seq.C.de præscr.30.vel 40.annor.*
12. Vt iustum sit initium præscriptionis *d.l.2.C.hoc tit.*
13. Ex ratione scilicet iuris etiam ciuilis *d.l.cùm heres 11.De diuers.temp præscr.*
14. *d.cap.possessor.* Tenetur enim heres conscientiam defuncti exonerare *Not.in cap.vigilanti & vlt. Extr.de præscript.*

DEFINITIO II.

Solutio eius præstationis quam suffertam vocant prodest ad inchoandam ingenuitatis præscriptionem non autem ad dandam ingenuitatem & plenam libertatem.

AD rem verò non pertinebit si is qui soluit suffertam, non dixerit se talliabilem, Non enim idcirco dolo malo feciſſe videbitur.[1] Nam quod dici solet dolum argui non solùm ex falsa expressione, sed etiam ex taciturnitate cùm quis tacet ea, quæ si expressa essent alius verisimiliter non ita fuisset contracturus:[2] non habet locum quando tacitum id est quod alius contrahens scire debuit. [3] Qui enim certus est aut esse debet, amplius certiorandus non est, [4] Et qui cum alio contrahit ignorare non debet condicionem eius cum quo contrahit.[5] Multo minùs autem dominus contrahens cum homine suo talliabili.[6] Cæterùm solutio suffertæ non prodest ad dandam libertatem [7] sed tantùm ad inchoandam præscriptionem.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nemo enim seipsum vltro prodere cogitur *vulg.l.minùs graue 7.C.de testib.l.vlt C.de edend.*
2. *L.quæro 39.D.de action.empt.cap.super literis de rescrip.* Iunge *l.Iulianum 13.§.idem Iulianus 6.l.si sterilis 21.§.1. eod. tit. De action.empt.*
3. *l.quæritur 14.§.vlt.D.de edilit.edict.* iunct.*l.1.§.si intelligatur eod.*
4. *Cap.eum qui certus est de reg.iur.in 6.*
5. *l.qui cum alio 19.de reg.iur.*
6. Cùm habeat penes se instrumenta professionis ex quibus possit esse instructus *arg.l.2.D.de edend.*
7. Nec enim libertas datur nec fit manumissio nisi certis & legitimis modis inter quos hic non est, vt constat *ex tit.D.quæ sine manumiss.ad libert.perueu.*
8. Nimirum quia inducit bonam fidem.

DEFINITIO III.

AN autem quibus casibus præscriptio locum habere potest, scientia domini requiretur?[1] Minimè, si modò decennium effluxerit quo durante ciuilem hominis sui possessionem dominus retinere potuit,[2] Subducendum enim est decennium illud, quia nec ante decennium ciuilis possessio amissa intelligitur,[3] nec interim nocere domino debet possessio quæ clandestina & vitiosa est. [4] Sed & quibus casibus Principis scientia necessaria est vt contra eum currant tempora præscriptionis O, fficialium scientiam sufficit interuenisse.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Sic enim obseruatur cùm agitur de seruitute *l.2.C.de seruit.& aqua l.si quis diuturno 10.D.si seruit.vindic.*
2. Cravet.*de antiq.temp.part.4.cap.absolutis num.28.29.&* 31.post Bald.*ad l.11.C.de seru.fugit.*
3. Bart.& alij *ad l.si id quod 25.l.si de eo 41.& l.fundi 33.D.de acquir.poss.*
4. Quia possessio vitiosa prodest aduersus extraneos quidem *l.vlt.D.de acquir.poss.* sed non aduersus dominum *l.1.§ vlt.l.2.D.vti possid.*
5. Boer.*decis.264.num.19.*post Bart.*in l.licitatio 9.fin.de public.& vectigal.*

DEFINITIO IV.

De priuilegio quod habent plerǽque ciuitates vt suos per annum & diem incolas natalibus & ingenuitati restituant.

SI tale priuilegium habeat ciuitas quale apud nos habet Necienſis [1] vt quisquis in ea per annum & diē steterit plenè liber fiat, & remaneat quandiu in eadē ciuitate domicilium retinuerit, non aliter transmittit libertatem ad liberos, quàm si ipse in ciuitate moriatur, tametsi proponantur liberi eo tempore concepti & nati quo pater eorum in ciuitate morabatur,[2] quia quoties successiui temporis tractum habet condicio ita demùm impleta videtur si duret nec vnquam deficiat.[4] Quid igitur si postquam per annum & diem in ciuitate pater stetit, & in ea etiamnum manens, vrgeatur à domino vt pristinam condicionem profiteatur? An recusare poterit eo colore, quòd iam ex priuilegio plenam libertatem sit consecutus? Minimè,[5] Quia temporalis & reuocabilis libertas est,[6] cùm mutata quandocumque ciuitate recasurus sit in seruitutem. [7] Ideóque verum est intereà, & quandiu hoc ipsum incertum est an in eadem ciuitate perpetuò mansurus sit hic qui nunc se dicit liberum, interesse domini, professionem illam fieri pristinæ condicionis, Vel ob id maximè vt eueniente successionis casu [8] saluas habeat iuris sui probationes, quæ sola vetustate plerūq; incercidunt,[10] cùm ignoratur, An qui vltimi defuncti sunt & de quorum bonis agitur originē suam traxerint ab iis qui se talliabiles professi fuerunt.[11] Planè libertatis ex priuilegio iam competentis iura non ob id sublata videbuntur, quod eadem quæ anteà fuit condicio iterùm recognitio facta & domino profutura sit quo talliabilem hunc extra liberam ciuitatem mori contingat.[12] *Ita tractatum est* in eadem causa. Iunge SC. 8.sup. de diuers. rescript.& iampridem pro D.de Flassieu contra fratres Mugnier Burgenses. *Sine die.*

1. Et a[illegible]

1. Et aliæ plerǽque ciuitates quæ ideo liberæ & vulgò francæ appellantur. Dantur enim hæc priuilegia vt non solùm ciuibus sed etiam liberis hominibus repleantur ciuitates *arg.l.1.D.solut.matrim.*
2. Quamuis ea necessitas in certo loco commorandi videatur ius libertatis quodammodo infringere *l.Titio centum 71.§.Titio genero de condic.& demonstr.*
3. Quo casu videtur ius semel quæsitum liberis non posse iis auferri ex facto patris *l.vlt.D.de pact.l.filiam 9.D.de Senat.*
4. *l.1.C.de legat.l.3.C.de condic.insert.* Et hoc demum casu locum habet quod dici solet non videri condicionem impletam quæ non durat impleta *l.si quis ita legauerit 8.& ibi notat.D.de condic.& demonstr.l.Seio 10.l.Mauia 13.§.1.de ann.legat.*
5. Non enim potest videri omnino impleta condicio quandiu potest deficere, & ideo tandiu expectanda est *l.hæc condicio 10.De condic.& demonstr.l.si ita fuerit.13.D.de manum.testam.*
6. Propter verba priuilegij quæ sunt extensiua *l.1.§.si nemo & § si quis adita l.filij 6.§.1.D.ad SC.Tertyll.*
7. Aut potiùs priuilegijoeneficiū amissurus, ita vt ex eo libertas numquā competisse videatur. Est enim difficilius vt libertas impediatur ne possit competere, quàm vt quæ cōpetiit reuocetur *§.si is qui.Inst.de eo cui libert.cauſ.bon.addic.*
8. *Vt in specie l.in lege 40.D.ad leg.Aquil.*
9. Debet enim curare magistratus vt rerum probatio salua sit *l.curent 22.D.de testib.*
10. *l.si arbiter 28.D.de probat.& d.l.in lege 40.ad leg.Aquil.*
11. Proinde non deficit ius sed plerumque probatio, vt *in l.duo sunt Titij 30.D.de testam.tutel.* cùm non entium & non apparentium idem sit iudicium *§.si aduersus Inst.de nupt.*
12. Semper enim inspiciendum est qua mente quid fiat cùm actus non operentur vltra inuentionem agentium *l.non omnis 19.D.de reb.credit.*

DEFINITIO V.

Condicio perpetuò domicilij iniuncta patri & ab eo impleta, non est à liberis iterum implenda.

AT quid si is qui in liberam ciuitatem domicilium transtulerat vt liber fieret in ea moratus sit quādiu vixit, atque ita libertatem in suos trāsmiserit, An temporalis quoque & reuocabilis, erit libertas vt non aliter duret perpetuò quàm si & ipsi & eorum posteri perpetuò maneant in eadem ciuitate? Ita fortasse videri possit, ne melioris condicionis sint liberi quàm pater.[1] Sed aliud est. Quis enim ferat libertatem acquiri ea lege quæ ipsa perpetuam irroget seruitutem? Siquidem seruitutis species est si cogatur quis in eodē loco sic manere vt ab eo nūquā discedat. [2] Deinde verba priuilegij quæ retulimus non alterius quàm eius qui domicilij in liberam ciuitatē transtulit, personā demōstrant.[3] Non igitur in eius posteros transferri necessitas implendæ condicionis debet, quæ in persona patris iam impleta est. [4] Sufficit enim ad implendam prorsus condicionem vt verum esse incipiat, incolam liberæ ciuitatis domicilium mutare amplius nō posse, quod eo demùm moriente cōtingit. [5] Denique si bonorum dominia in incerto semper manere non oportet,[6] multò magis fatendum est publicè expedire ne diutius hominum status in incerto relinquatur.[7] Quæ res induxit præscriptionem longi temporis pro libertate. [8] Atqui, dicat aliquis, Remanet in suspenso libertas noui huius incolæ quandiu viuit.[9] Nimirùm, Ne aliter posito iure facile esset improbo cuique abuti priuilegio, & prætextu translati per annum & diem domicilij eximere se nexu dominicæ potestatis, Quod ne accideret æquissimum fuit[10] ita concipi priuilegium vt nō priùs impleta condicio dici posset quàm fraus fieri posse desineret, hoc est quàm mutari amplius domicilium non posset.[11] Cùm enim domicilium mutant liberi, non possunt videri in fraudem facere,[12] quia fraudis consilium licèt ex domicilij commutatione præsumatur, ad priorem tamen translationem referrī debet, quæ in ciuitatem liberam facta est.[13] Eam porrò non per liberos sed per patrem factam ponimus. Et sanè cùm huiusmodi priuilegia eam plerumque causam habeant vt ciuitas liberis hominibus repleatur,[14] sicut absurdum esset libertate donatos intelligi eos qui post annum & diem incolatum deseruissent.[15] Ita iniquum ex liberis iterùm seruos fieri eos quorum pater iniunctam libertatis perpetuæ condicionem perpetuo & constanti officio impleuisset.[16] Priuilegij autem causa semper inspicienda est, quoties agitur de priuilegio per interpretationem siue extendendo siue restringendo.[17] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Arg.l.si viua matre 3.C.de bon.matern.*
2. *l.Titio centum 71.§.Titio centum D.de condic.demonstr.*
3. Quod vnum præcipuè inspiciendum est *l.pater 10.§.1.D.de capt.& postlim.*
4. Semel enim impleta condicio non potest amplius aut deficere aut impleri *l.hæc condicio 10.in fine principij D.de condic.& demonstr.l.si ita fuerit 13.D.de manum.testam.*
5. *l.Gallus 29.§.videndum D.de liber.& post.l.Muciana 7.l.cùm tale 72.de condic.& dem.*
6. *l.1.D.de vsucap.l.vlt.D.pro suo.*
7. *l.iiff.amari 5.C.de ingen.manum.*
8. *l.1.& tot.hoc tit.C.l.si cum fideicommissa 16.§.Aristo.D.qui & à quib.manum.*
9. Est enim hæc res ex earum numero in quibus ex postfacto apparet quid antea fuerit vt in *l.vnum ex familia 67.§.1.de leg.2.l.qui res 98.§.rem autem D.de solut.*
10. Est enim obueniendum fraudibus & malitiis hominum *l.vnic.§.ille autem nouissimus vers.sed ne fraudi C.de latin.libert.tollend.l.in fundo 38.D.de rei vindic.*
11. Quod porrò mutari quandocunque potest durāte vita. Id enim est quod dicimus in cuiusque persona domicilij rationem esse temporariam *l.libertus 17.§.patris domicilium D.ad municip.*
12. Non enim dolo facit qui iure communi & publico vtitur *l.nullus videtur 55.de reg.iur.* Nec hoc casu potest obiici quod dici solet neminem posse mutare consilium in alterius iniuriam vt est in regula iuris tam ciuilis quàm pontificij.
13. *Arg.l.quæsit fugitiuus 17.§.apud Labeonem & seq.D.de edilit.edict.Notat.ad l.1.C.de seru.fugit.*
14. *Arg.l.1.D.solut.matrim.*
15. Esset enim hoc contra mentem eius qui priuilegium concessisset & consequenter in fraudem priuilegij *l. contra legem 29.& seq.D.de legib.*

16. Semel enim quæsita libertas non facilè renocari posse potest §. *si is qui Inst. de eod. cui libert. causf. bon. addic.*
17. *Arg. l. cùm pater 77. §. dulcissimus de leg. 2. l. vlt. D. de hered. instit.* Intellectus enim dictorum semper sumitur ex causis dicendorum vt est in regula iuris pontificij.

DEFINITIO VI.

Separata recognitio bonorum emphyteuticariorum nec probationem inducit, nec præsumptionem remissæ talliabilitatis.

EX eo quod homo dedititicæ condicionis admissus est ad census annui recognitionem ex causa emphyteuseos aesi simplex esset emphyteuta,[1] non intelligitur remissæ personæ condicio,[2] quoniam tamen si soleant huius status homines & suam & rerum suarum condicionem eodem instrumento profiteri,[3] nihil tamen prohibet fieri hæc seperatim, neque certa forma hac parte vlla præscripta est, quæ liberos homines & ingenuos à deditiis secernat.[4] Proinde non potest ea res sufficere ad inducendam probationé aut præsumptionem quod qui sic recognouit, fuerit in quasi possessione libertatis, vt iusta præscriptione se tueri quandoque possit.[5] *Ita Senatus* in causa D. de Loysin & fratrum Perrucaz 6. Cal. Febr. 1595.

1. Qui non tenetur nisi ad canonis annui præstationem in recognitionem directi dominij *l. 1. & vlt. C. de iur. emphy.*
2. Esset enim ista remissio species quędam donationis quæ non facilè præsumitur, cùm nemo sibum iactare præsumatur *l. cùm de indebito 25. D. de probat.*
3. Ne scilicet fiat per plura quod potest fieri per pauciora *vulg. l. dominus 55. De condict. indeb. l. singularia 15. D. de reb. credit. l. 3. §. pen. de donat. inst vir. & vxor.*
4. Scilicet in recognitione directi dominij, & canonis annui qui ex ea causa debetur.
5. Quia non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse *l. neque natales 10. C. de probat. l. non hoc 4. C. vind. legit.*

TIT. V.

De his qui manumitt. non possf.

DEFINITIO I.

Manumissio, facta per fructuarium nullius est momenti, nisi tacitè per longum proprietarij silentium confirmata sit interueniente bona fide. Aliud est in fideicommissario.

MANVMISSIONES ab eo factas, qui non nisi vsumfructum feudi habuit, constat nō valere tanquam à non domino factas:[1] Nec fauorem libertatis facere posse vt valeant,[2] Nisi fortè sciente & patiente proprietario, ij qui inutiliter manumissi sunt steterint per longum tempus in possessione libertatis[3] & quidem bona fide, hoc est cùm existimare probabiliter possent se à domino manumissos.[4] Fauor enim libertatis in eo elucet quòd quæ semel cōpetiit, non facilè ex postfacto sit irrita,[5] Non in eo vt competere possit ex manumissione ab illo facta qui manumittendi ius non habuit.[6] Nec simile videri potest, quòd sæpius à Senatu pronunciatum fuit, libertates ab eo datas qui hereditatem ex fideicommisso restituere debuit, tenere in præiudicium quoque fideicommissarij:[7] Heres siquidem fiduciarius pendente fideicommissi condicione dominus est,[8] potuitque facilè contingere vt ante condicionalis fideicommissi diem cedentem fideicommissarius ipse moreretur:[9] Ideóque suum hîc fauorem libertas habere potest.[10] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ illustris Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593.

1. Cùm vsusfructus sit ius vtēdi fruēdi alienis rebus salua earū substantia *l. 1. D. de vsufr.* Non enim consistit in parte sed in iure quamuis emolumentum rei contineat *l. Mauius 66. §. fundo l. cùm filius 76. §. dominus de legat. 2.* Ideóque non potest hoc casu obiici quod de talliabili ab vno ex dominis manumisso supra scripsimus *in Tit. De commun. seru. manumiss.* Iunge *l. 6. C. de vsufr.*
2. *l. 1. & tot. tit. C. de his qui à non domin. manum. sunt.* Aliud esset si manumissio facta esset ab herede grauato vt *in l. quidam ita 25. §. si quis filium D. ad SC. Trebell.* quia heres interim dominus est *l. & post litem 12. §. res quæ D. famil. ercisc.*
3. *Vt in l. si fideicommissa 16. §. Aristo D. qui & à quib. manum.*
4. Alioqui nullus est libertatis fauor si desit bona fides *l. 1. & 2. C. de long. temp. præscr. quæ pro libert. comp.*
5. Quia libertas quæ semel competit nunquam reuocatur *§. si is qui Inst. de eo cui libert. causf. bon. addic. l. 1. 2. & 3. C. si aduersf. libert.* Excipe casum *l. Papinianus 8. §. vlt. cum l. seq. D. de inoff. testam.*
6. *d. l. 1. & tot. tit. C. de his qui à non domin. manum. sunt l. seruo tuo 9. C. de testam. manumiss.*
7. *Ex d. l. quidam ita 25. §. si quis filium D. ad SC. Trebell.* Scripsi *Desin. 1. sup. De liber. caus.*
8. *l. & post litem 12. §. res quæ D. famil. ercisc. l. generaliter 19. §. 1. D. qui & à quib. manum.* Imò & post restitutionē cùm heres maneat *§. restituta Inst. de fideic. hered.* heres autem nihil nisi dominum significet *§. vlt. Inst. de hered. qual. & differ.*
9. *l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici D. de iur. fisc.*
10. Multa enim sunt fauore libertatis contra rigorem iuris constituta *l. generaliter 24. §. si quis seruo D. de fideic. libert. l. pen. in fin. D. de his quæ in testam. delent.*

DEFI-

DEFINITIO II.

Ob manumissionem à fructuario factam tenetur eius heres ad id quod interest, in quo etiam continetur æstimatio hereditatis, quæ amittitur ex insalubritate manumissionis.

QVid ergo si finito vsufructu proprietarius agat contra fructuarij heredes ad id quod sua interest ob malè factas manumissiones? An repelli poterit ea exceptione quasi nihil eius interfit[1] cùm eque saluum ius suum habeat aduersus manumissos acsi manumissi non essent?[2] Atqui hoc saltem nomine eius interest quod in eam rem necessarium illi sit actionem instituere in qua durior eius causa futura est propter obiectum fauorem libertatis.[3] Verecunda autem cogitatio eius qui lites execratur non est vituperanda.[4] Igitur competet actio domino aduersus fructuarij heredes, qui sanè recusare non possunt quominùs conueniantur ex facto defuncti, ad quem pertinebat alienis rebus sic vti frui, vt salua maneret earum substantia.[5] Actio autem competet in id quod interest,[6] In quo venient non precia manumissorum (neque enim vsque adeò seruis similes sunt ij quos talliabiles appellamus, vt seruorum exemplo recipiant æstimationem[7]) sed cæteræ vtilitates omnes, quæ absint si modò circa rem ipsam sint, & ex re ipsa non extrinsecus emergant.[8] Finge eum qui manumissus est decessisse sine liberis, ita vt eius bona si manumissus nō esset ad dominum peruentura fuerint.[9] Debebitur hereditatis æstimatio. Defecit enim condicio propter manumissionem.[10] Neque enim iniquo animo ferre debet fructuarius eiúsve heres, quòd proprietarius velit eius periculo & damno ratam habere manumissionem,[11] quam fructuarius ipse fecerit:[12] Cùm irritam eam facere vellet, ac hereditatem ipsam à manumissi heredibus vindicare, eādem hereditatis æstimationem iis præstare fructuarius eiúsve heres teneretur.[12] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defi. 2. de liberal. caus.

1. Nemo enim vnquam auditur siue agendo siue excipiendo, si non eius interfit *l. 3. §. 1. De verb. oblig. l. ille à quo 13. § si de testamento* vbi Alex. & alij *D. ad SC. Trebell.*
2. Quod enim contra ius factum est, pro non facto haberi oportet, vt est in regula iuris pontificij *l. non dubium 5. C. de legib.*
3. *l. 3. in princip. D. de alienat. iudic. mut. caus.*
4. *l. 4. §. 1. eod. tit.*
5. *l. arboribus 12. aliàs l. aquissimum §. fructuarius & seqq. D. de vsufr.*
6. *l. 1. & tot. tit. D. vsufr. quem. caueat.*
7. Sunt enim reuera liberi. Nulla autem liberi hominis æstimatio est *l. 1. §. si id quod D. de oblig. & act. l. liber homo 103. De verb. oblig.*
8. *l. si sterilis 21. §. cùm per venditorem D. de action. empt.*
9. Ex consuetudine quæ obtinet in hoc genere hominum talliabilium vt diximus *in tit. De dedit. libert. tollend.*
10. *l. inde Neratius 23. in princip. D. ad leg. Aquil. l. sed esti 11. in princip. D. ad exhib. l. si quis vxori 52. §. si seruus subreptus D. de furt.*
11. Suum enim cuique factum non alteri nocere oportet *l. factum 155. de regul. iur. l. quidam ita 25. §. si quis filium in fin. D. ad SC. Trebell. l. 1. in princ. D. de alien. iudic. mut. caus. facti.*
12. Quia scilicet tanti eorum interesset cùm appellatione eius quod interest veniat id quod abest *d. §. cùm per venditorem & l. si commissa 13. D. rat. rem haber.*

TIT. VI.

Ne de stat. defunct. post quinq. quær.

DEFINITIO I.

De præscriptione quinquennali quæ competit pro defuncti hominis libertate.

PRÆSCRIPTIO illa quinquennalis quæ competit pro defuncti hominis libertate,[1] iis etiam prodest qui talliabiles & deditiij appellantur, Nimirum vt de illorum statu post quinquennium quæri non possit.[2] Nempe si de successione quoque quæratur, vt puta si sine liberis & extra communionem decesserint.[3] Alioqui nihil prohibet etiam post viginti, adeóque centum annos status controuersiā fieri liberis aut agnatis & condiuisoribus eius qui multo ante tempore decesserit,[4] licèt ea ratione fiat necessariò vt defuncti quoque status in controuersiam deducatur.[5] Hoc enim casu non tam de mortui quàm de viuentis statu queri videtur.[6] Sed tamen quod dicimus post quinquennium de statu defuncti quæri non oportere, de illo accipiendum est qui viuus fuit in quasi possessione libertatis,[7] gessitque se pro libero, qualis ille non est qui vt sui ipsius furtum faceret mutauit domicilium[8] si nihil fecerit sciente domino per quod se constituerit in quasi possessione libertatis, vt puta denegando ea munera domino præstare quæ non nisi ab eius condicionis hominibus præstari solent.[9] Proinde eo demùm casu proderit quinquennalis illa præscriptio post mortem, quo prodesset quadragenaria ei qui talliabilis dicitur eiúsve liberis, id est cùm aliquid interuenit quod initium possit dare præscriptioni.[10] Differentia

tantùm illa eſt quòd hoc poſteriore caſu initium præſcriptionis cum bona fide ſaltem præſumpta cõiunctum eſſe neceſſe eſt, vt ſequi poſſit præſcriptio. [11] Priore verò non item, quia ex quo quis pro libero ſe geſſit, ſiue bona ſiue mala fide in eum ſtatum rem deduxit vt de ipſius condicione omnimodo quæri oporteat [12] quod ipſum poſt quinquennium fieri prohibitum eſt. [13] Extincta enim per mortem mala fide, illud tamen verum ſupereſt, Defunctum dum viueret ſe pro libero geſſiſſe. *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de la Foreſt & Claudij Viffrey 7. Id. Iun. 1595.

1. De qua *in l. 1. & tot. tit. ne de ſtat. defunct. poſt quinquenn. quæ. D. & C.*
2. Quomodo alia pleraque de ſeruis conſtituta, paſſim ad talliabiles protrahuntur.
3. Duo enim iſta concurrere oportet vt in bonis defuncti talliabilis ſuccedere dominus poſſit.
4. Secundum ea quæ diximus *Deſin. 1. ſupr. de præſcript. long. temp. quæ pro libert.*
5. Siquidem qualis defunctus fuit mortis ſuæ tempore, tales quoque liberos eius ſuperſtites eſſe neceſſe eſt, niſi ante talliabilitatem concepti proponantur *l. 2. C. de libert. & eor. liber.*
6. Scilicet principaliter, De ſtatu autem defuncti, non niſi per conſequentiam.
7. *Arg. l. circa eum 14. D. de probat.* iunct. *l. quoties 18. eod.*
8. De quo *in l. 1. C. de ſeru. fugit.* Hic enim fugitiuus eſt *l. quis ſit fugitiuus 17. D. de adilit. edict.* fugitiuus autem ſicuti aliarum rerum poſſeſſionem interuertere non poteſt, ita nec ſui ipſius *l. rem quæ nobis 15. in fin. D. de acquir. poſſ.*
9. Exinde namque initium ſumitur præſcriptionis quoniam ea contradictio interuerit domini poſſeſſionem *l. ſi id quod 25. §. quod autem. D. de acquir. poſſeſſ.*
10. Semper enim dandum eſt initium aliquod præſcriptionis & quidem iuſtum *l. 2. C. de long. temp. præſcr. quæ pro libert.*
11. Quia ei qui mala fide in poſſeſſione libertatis moratus eſt nihil prodeſt præſcriptio *l. 1. eod. tit.*
12. Sola enim negatio rem dubiam facit *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet.*
13. *l. 1. & toto hoc tit. D. & C.*

TIT. VII.

De acquir. vel amitt. poſſeſſ.

DEFINITIO I.

Conſtituti clauſula non impedit exceptionem diſcuſſionis niſi imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. per creditorem petentem ſe retineri in ſua poſſeſſione.

CONSTITUTI clauſula in omnibus ferè pignorum conuentionibus hodie apponi ſolita [1] licèt fictitius modus ſit transferendæ poſſeſſionis, [2] veram tamen & realem transfert, nec ciuilem tantùm, ſed etiam naturalem. [3] At non ideò prodesit creditori hypothecariam exercenti, contra tertium poſſeſſorem, [4] quominùs exceptione non factę excuſſionis repelli poſſit. [5] Non quia poſſeſſionem quam ex ſolo conſtituentis animo nulla intercedente traditione quæſierat, faciliùs eiuſdē facto amittere debuerit, [6] Sed quoniam generale eſt vt per quos poſſidemus per eos quoque poſſeſſionem veram & naturalē etiam ignorantes amittamus. [7] Nec enim ſolo animo retineri poteſt poſſeſſio ne ciuilis quidem, niſi quandiu libera eſt corporalis etiam poſſeſſionis apprehenſio, nemine ſcilicet alio poſſidente. [8] Quòd ſi ad excludendam poſſeſſoris exceptionem creditor agens hypothecaria [9] priſtinam quoque poſſeſſionem condicat ex beneficio Iuſtinianeæ conſtitutionis [10] non erit audiendus, [11] quia nec poteſt beneficium illud cum quaſi Seruiana concurrere. [12] Illa ſiquidem auocat poſſeſſionem debitoris, Condictio ex Iuſtiniani lege, eam ipſam quæ fuit aliquando creditoris, [13] aeſi nec amiſſa vnquam fuiſſet. [14] Ergo conſultiùs faciet creditor qui exceptionem ordinis pertimeſcat, ſi omiſſa hypothecaria Iuſtiniani beneficio vtatur, [15] rem ipſam cuius poſſeſſionem ita nactus fuerit ſubinde pignoris iure retenturus, aut ſi malet, publicam eius ſub haſta diſtractionem ad ſuum conſequendum poſtulaturus. [16] Nam aduerſus poſſeſſionis condictionē nulla exceptio competit, multò minùs ea quæ non niſi poſſeſſori danda ſit, [17] præterquàm facto aut voluntate condicentis amiſſa poſſeſſio probetur. [18] *Ita Senatus* in cauſa Catharinę Tondu & Claudij Rochet 2. Aug. 586. & aliàs ſæpiùs.

1. Cùm ſcilicet debitor conſtituit ſe bona ſua obligata poſſidere nomine creditoris in eum caſum quo pecunia debita ad diem non ſoluatur.
2. Quia verus modus transferendæ poſſeſſionis eſt cùm animo & corpore ſimul acquiritur poſſeſſio ex vna parte & ex alia amittitur *l. quemadmodum 8. D. hoc tit.*
3. *l. quod meo 18. eod. tit.* Guid. Pap. *quæſt. 22. 46. 81. 101. 112. & 268.* Bart. *in l. ſi is qui pro emptore de vſucap.*
4. Nam cùm actio hypothecaria ſit in rem *l. pignoris 17. D. de pignor. l. pignoris 15. C. eod.* poteſt exerceri contra quemcunque poſſeſſorem. Auocat quippe nudam poſſeſſionem *l. ſi cùm venditor 66. D. de euict.*
5. *Ex Auth. hoc ſi debitor C. de pignor. & in corpore Nouell. 112. de litigioſ. cap. 1.* vnde ſumitur.
6. Iiſdem enim modis poſſeſſio quæſita per conſtitutum & amittitur, & retinetur, quibus ſi per traditionem quæſita fuiſſet. Nec vnius factum alteri nocere debet *l. vlt. C. hoc tit. l. 1. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. quidam ita 25. §. ſi quis filium D. ad SC. Trebell.*
7. Si modo alius eam poſſeſſionem occupauerit *l. ſi de eo fundo 40. §. 1. l. peregrè 44. §. vlt. D. hoc tit.*
8. Puta ſi mortui ſint coloni noſtri aut furere cœperint *d. l. ſi de eo §. 1.* iunct. *l. ſi id quod 13. §. 1. eod. tit.* Imo deſinimus animo poſſidere ſtatim atque ſuſpicamur poſſe nos repelli ab eo qui ingreſſus ſit poſſeſſionem *d. l. ſi id quod in fin.*
9. Intelligitur autem agere hypothecaria quotieſcumque petit mitti ſe in poſſeſſionem rei obligatæ, quia proprium eſt hypothecariæ vt auocet alienam poſſeſſionem *dict. l. ſi cùm venditor.*
10. Quæ extat *in l. vlt. C. hoc tit.*
11. Tanquam duabus contrariis vtens actionibus *l. 1. C. de furt.*
12. Adeò vt ſint etiam ex pragmaticis quidam qui putent non eſſe audiendum illum qui ex beneficio conſtitutionis Iuſtiniani *in d. l. vlt. C. hoc tit.* petat ſe retineri in poſſeſſione rei obligatæ ſi addat in libello *Ad tenendam eam iure pignoris & hypothecæ* quaſi ea adiectio ſapiat hypothecariam. Sed malè. Nihil enim vetat creditorem & poſſeſſorem eſſe pignoris & eam poſſeſſionem velle retinere quouſque ſibi ſatisfiat & quidem iure pignoris & hypothecæ *l. cùm & ſortis 35. §. 1. D. de pignorat. act.* Poteſt tamen remedium illius legis multò magis competere ad recuperandam poſſeſſionem. Theſſ. *dec. 38. num. 5. & 215. num. 3. & 4.*
13. Ita Ferrarienſ. *in form. reſp. libell. in act. hypoth.* in verb. *exceptionē diſcuſſionis num. 8. in fin.* vbi expediens eſſe ait, quod Senatus noſter putat neceſſarium. Teſſaur. *dict. deciſ. 215. num. 2. in fin.* Adde tamen *num. 6. ibid.*
14. Sic enim noſtri vulgo eam Iuſtiniani legem intelligunt quaſi potuerit ille facere, & fecerit vt qui antea poſſidebat retineat ſuam poſſeſſionem, quæ tamen reuera fuerit in alium tranſlata: Cùm tamen verba legis eum duntaxat caſum tractent quo is qui pro alio poſſidebat eam poſſeſſionem dereliquerit, & prodiderit vt ab alio occuparetur, Non etiam illum quo poſſeſſionem re ipſa alij tradiderit, non magis quàm illum quo is ab alio vi deiectus ſit. His enim duobus caſibus nulla iuris arte fieri poteſt vt non intelligatur is poſſidere qui rem ſibi habet fructúſque ex ea percipit cùm poſſeſſio magis facti ſit quàm iuris *l. 1. §. ſi vir. D. hoc tit. l. 1. §. Scæuola ſi is qui teſt. lib. eſſ. iuſſ.* Nec rurſus vt duo ſimul eandem rem in ſolidum poſſidere poſſint *l. 3. §. ex contrario D. hoc tit.* Vide quæ in hāc rem ſcripſi pluribus in priore parte Hemiſchiliadis *De error. pragmat.* Menoch. tamen *remed. 14. recup. poſſ. num. 3.* defendit eſſe hoc remedium recuperandæ poſſeſſionis.
15. Petendo ſcilicet non vt mittatur in poſſeſſionem ſed vt retineatur in ſua quaſi nunquam omiſſa quomodo ſi proponeret interdictum retinendę poſſeſſionis, Hac ſola differentia quod interdictum eſſet annuum, hęc autem actio eſt perpetua, vt cæteræ omnes condictiones ex lege.
16. *Ex tit. de diſtr. pign.*
17. Bart. *in l. creditores 2. quæſt. princip. C. de pignor.* Bald. *in l. 1. & l. ſi heres C. de reuoc. his quæ in fraud. cred.*
18. Nunquam enim ſuccurritur ei qui facto ſuo cecidit à poſſeſſione *can. reſtituenda 3. quæſt. 1.*

DEFINITIO II.

Poſt propoſitam hypothecariam poteſt agi condictione ex l. vlt. C. hoc tit. ad retinendam poſſeſſionem. Et quidem impunè ante litem conteſtatam: poſtea verò refuſis ſumptibus.

LIberum eſt creditori qui hypothecariam ab initio cõtra tertium poſſeſſorem elegerat, priſtinā poſſeſſionem ex Iuſtiniani lege [1] condicere vt effugiat incommodum exceptionis quæ tertiis poſſeſſoribus hypothecaria conuentis nouo iure competit ob non excuſſum debitorem, [2] adeóque poſt eam exceptionem oppoſitam, [3] dummodò antè litem conteſtatam aut in ipſa conteſtatione, quando in id vſque tempus mutatio actionis libera eſt & impunita. [4] Poſt litem conteſtatam ſera eſt pœnitentia [5] niſi erroris ſui pœnas illas actor luere paratus ſit vt litis ſumptus omnes in eum vſque diem factos poſſeſſori reſarciat. [6] Quo remedio æquum ſanè eſt vtriuſque indēnitati conſuli, ne aut libelli mutatio poſſeſſorem damno afficiat [7] aut aduocati vel procuratoris inſcitia creditori noceat, [8] qui vtique rem ipſam perſequendo non poteſt videri id egiſſe vt ius condicendæ poſſeſſionis quam ſolius debitoris facto amiſerat à ſe abdicaret. [9] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Rey Necienſium & Franciſci Camberienſis 7. Cal. Mart. 1593.

1. *In l. vlt. C hoc tit.* de cuius ſententia & interpretatione ſcripſimus *Deſin. praced.* Vide Teſſaur. *deciſ. 215. num. 1. & 2.*
2. *Ex Auth. hoc ſi debitor C. de pignor.*
3. Quamuis poſſit dici ius quæſitum eſſe parti quæ oppoſuit exceptionem, ex quo die oppoſuit.
4. *Not. in l. edita 3. C. de edend.*
5. Quia per litis conteſtationem quaſi contrahitur *l. 3. §. idem ſcribit D. de pecul.*
6. Sic enim cætera quæ in litigando peccantur refuſione ſumptuum emendari ſolent vt notant noſtri *ad d. l. edita ex l. 1. C. de plur. petit. §. ſi quis agens 39. Inſt. de action.*
7. Qui non probetur per auaritiam & dolum deliquiſſe *d. l. 1. verſ. tunc verò.*
8. Quod æquum non eſſet, quamuis poſſit imputari ei qui talem aduocatum vel procuratorem elegit. Sed in mandato generali non continetur vt quicquam fiat per imperitiam non magis quàm vt ex mala fide *l. creditor 60. §. vltim. D. mandat.*
9. Qui enim petit quod plus eſt, vtique multo magis intendit petere quod eſt minus, Nec facilè quiſquam præſumendus eſt eam agendi viam repudiaſſe per quam faciliùs & tutiùs conſequi ſuum poſſit *arg. l. 3. D. de teſtam. milit. l. mater 19. de inoffic. teſtam.* Sunt enim iſta ex apicibus iuris quorum ignoratio non adeò puniri debet, vt litis iacturam adferat *arg. l. ſi fideiuſſor 29. §. quædam tamen D. mandat.*

DEFINITIO III.

De quaſi poſſeſſione iurium incorporalium.

IVrium incorporalium quaſi poſſeſſio in actibus diſcontinuis, & inducitur & probatur per duos actus vniformes, hactenùs ſaltem vt in iudicio De poſſeſſione obtinere actor debeat, [1] Salua proprietatis quæſtione, quæ vtique ſicuti maioris momenti eſt ita maiores & certiores exigit probationes. [2] Quin & vnus actus poteſt in poſſeſſorio ſufficere, ſi toto eo tempore quod hominum memoria complectitur nõ niſi ſemel caſus euenerit in quo vti iure ſuo actor potuerit, iiſve à quibus cauſam habet. [3] Nam ſi aliquando iure ſuo vſus probetur, aliquando non vſus, nihil ei proderit ne quidem ad cauſam poſſeſſorij quòd multoties vſus ſit, magiſque ei oberit quòd ſemel aut iterùm vſus non ſit, [4] ni alias habeat iuris ſui probationes. [5] Id verò diſtrictè obſeruandum erit vt ſi ſola quaſi poſſeſſione nitatur ad diuerſorum iurium acquiſitionem inducendam probandámve, numquam plus præſcriptum videatur, quàm fuerit poſſeſſum. [6] Niſi appareat quaſi poſſidendi eius iuris quo actor vſus probatur cauſam fuiſſe generalem, quæ alia quoque iura de quibus nunc quæritur complecti potuerit. [7] Finge conueniri à domino ſubditos ad præſtationem ſubuentionis illius extraordinariæ quæ à ſubditis plerumque debetur, ſi dominus aut equeſtrem dignitatem nactus ſit aut iuſto bello captus magna pecunia redimendus

proponatur.[8] Non alias autem eius iuris probationes à domino afferri, quàm quòd antè multos annos cùm auus filiam suam nuptum collocaret, subsidium in eam rem solitum subditos præstitisse constaret expressa his verbis causa *insequendo generalem consuetudinem obseruatam in quatuor casibus, ad quod illi tenentur.*[9] Non in eum duntaxat casum quo nuptui tradetur filia, sed in aliis quoque tribus casibus inter quos numerantur ij quos recensuimus, conseruata & continuata quasi possessio videbitur, si non probet aduersarius alios quoque casus euenisse,[10] nec eodem iure vsum dominum fuisse. Verùm generalis illa causa præstandæ vno casu subuentionis,[11] omnimodo ab actore probanda erit aut per testes,[12] aut quod melius fuerit per scripturam.[13] *Ita Senatus* pro D. de Creissiaz contra subditos de Cormoran 5. Cal. Iul. 1588.

3. Bart. *in l. 1. §. hoc interdicto de itin. act. priuat.* Bald. *cons. 251. lib. 5.* Rom. *cons. 311. Not. in cap. cùm ecclesia Sutrina de cauſ. poſſ. & prop. & in cap. cùm bonæ de poſtul. prælat.*
2. *l. moueor 4. C. de ſeru. export. l. circa eum 14. D. de probat.*
3. Panormit. & alij *in d. cap. cùm ecclesia.* Bald. *d. conſ. 251.* incip. *ſententia lib. 5.* Roman. *d. conſ. 311.* Rip. *reſp. 1. tit. de vi & reſtit. ſpoliat. num. 4.*
4. Intellige ſi sciuit natam sibi occasionem vtendi iure suo, secus enim est si ignorauit, & ita accipe quod scripsimus *Deſin. 25. ſuper. de dedit. libert. toll.*
5. Semper enim veritati & probationibus superesse locus debet *l. imperatores 29. in fin. D. de probat. l. curent 22. D. de teſtib.*
6. *l. 1. §. Iulianus & ibi not. de itin. act. priuat.* Vnde nostri colligunt quod vulgo iactare solent præscriptiones esse ſtatûs iuris.
7. Hoc enim casu pro parte vsus videtur vsus in totum.
8. Afflict. *deciſ. 265. num. 54.* Boer. *deciſ. 126. num. 1. & ſeqq. 10. & 12.* Guid. Pap. *quæſt. 57.*
9. Supradicta enim verba causaliter potiùs quàm condicionaliter apposita intelliguntur. Ideóque nec cogitur dominus docere de antiqua illa consuetudine. Boer. *quæſt. 16. per tot.*
10. Nam si casus numquam euenisset, non ideo ius domini imminutum fuisse dici posset. Bart. *ad l. cùm ſcimus 22. C. de agric. & cenſit. lib. 11.* Ias. *in l. de quibus col. 8.* D. *de legib.* Iacob. de sancto Georg. *in tract. de homag.* Alex. *conſ. 136. vol. 2.* Abb. *in cap. fin. de reſtit. ſpoliat.* Chassan. *in Conſuet. Burg. in tit. De iuſtices & droits d'icelles §. 4. in verb. nouuelle Chenalerie. num. 15. & 16.*
11. Hoc est quòd generalis illa consuetudo fuerit.
12. Regulariter enim tantùm valet probatio per testes quantum per instrumenta *l. in exercendis 25. C. de fid. inſtr.*
13. Quæ minùs suspecta probatio est *l. teſtium 18. C. de teſtib.*

DEFINITIO IV.

Ciuilis poſſeſſio retenta prodeſt ad retinendam adeóque ad recuperandam naturalem.

QVotiescunque is cuius corpore possidebamus possessione deiicitur, vel eam alteri tradit, (aliud est si fictitio modo alium possessorem fecerit,) confestim possessionem amittimus, nec naturalem tantùm sed etiam ciuilem.[2] Ideóque necessarium fuit auxilium constitutionis Iustinianeæ,[3] ad auocandam quamprimò retinendam possessionem quæ facto eius per quem possidebamus interuersa sit.[4] Et quamuis aliquando accidat vt naturalis possessio perdatur, ciuilis verò retineatur,[5] fortè si naturalem quis occupauerit inscio possessore.[6] Tamen statim atque occupatam sciuit is qui antèa possidebat nec intrà triduum naturalem repetiit, ciuilem quoque amisisse intelligitur: quam nec nouum est amitti ab ignorante si per longum tempus id est vt nostri interpretantur per decennium integrum naturalem neglexerit.[8] Cæterùm qui ciuilem quoque possessionem amisit naturalem repetere propria autoritate non potest, sed interdicto,[9] aut actione illa extraordinaria quæ hodie interdicti vice competit,[10] experiri debet: Quandiu verò ciuilem retinet, non potest videri vim facere si naturalem proprio iure ingrediatur, si non ab occupatore prohibeatur:[12] Quo casu est illi etiam necessarium interdictum. Sed an quod ad recuperandam, an potius quod ad retinendam possessionem pertinet?[13] Vtrumque competet, Vti possidetis ad retinendam ciuilem, Quod vi aut clam ad repetendam naturalem. Neque enim sunt interdicta ista repugnantia nisi cùm ad eandem possessionis speciem referuntur.[13] *Ita tractatum eſt* in causa Ioannis Musier contra Ioannem Monnier 6. Cal. Aug. 1588.

1. Qui enim alieno nomine possidet cùm non ipse possideat sed alius non potest constituere se alieno nomine possidere *l. quod meo 18. D. hoc tit.* Bart. *in l. ſi culpa* D. *de rei vindic.* Tiraq. latè ac sæpiùs *in tract. De conſtituto.*
2. *l. peregrè 44. §. quibus explicitis.* vbi Bart. *D. hoc tit. l. vlt.* vbi idem Bart. *C. eod.*
3. *in d. l. vlt. C. eod.*
3. Secundum eam sententiam quam nos retulimus & refutauimus *Deſin. 1. num. 14. ſupr.* Adde Menoch. *remed. 14. recup. poſſ. num. 3. & ſeqq.*
5. Quid naturalis ex facto ipso æstimatur, ciuilis verò solo animo retinetur vt tractant nostri *ad l. nemo ambigit 10. C. hoc tit.*
6. In quo tamen adhibenda est distinctio quæ ponitur *in d. §. quibus explicitis*, An per nosmetipsos an per alios possideamus.
7. *l. etſi nolit 7. d. l. quod meo §. ſi dum in alia l. quamuis ſaltus 46. D. hoc tit.*
8. Bart. *in l. ſi de eo 41. §. ſi ſortè* D. *hoc tit.* Anchar. *conſ. vlt.* Cravet. post alios *conſil. 235. in princip.*
9. Bart. *in l. clam poſſidere §. qui ad nundinas* D. *hoc tit.* Cravet. *conſil. 5. num. 9. & 11. l. ſi quis vi 17. D. hoc tit.*
10. Sunt enim hodie sublata interdicta & in eorum locum substitutus vsus actionum extraordinarium vt constat *ex tit. de interd. ſiue extraord. act. quæ pro his compet.*
11. Nam si prohibitus ingrediatur vim facit, clam verò si nō denunciauit ei à quo controuersiam vel timuit vel timere debuit *l. 1. §. quid ſi vi factum l. 3. §. clam facere D. quod vi aut clam.*
12. Alia enim sunt interdicta retinendæ possessionis gratia, alia recuperandæ, alia adipiscendæ *l. 1. & 2. D. de interdict.*
13. Bart. latè *ad l. 1. D. vti poſſid.*

DEFI-

DEFINITIO V.

Heres hodie eſt poſſeſſor ipſo iure ſed ita demum ſi agnouerit hereditatem, non etiam ignorans, aut inuitus.

QVod moribus primùm & generali locorum ferè omnium consuetudine receptum, apud nos verò expressa etiam lege confirmatum est vt ipso iure transeat in heredem possessio rerum hereditariarum,[1] quæ ex iuris ratione, cùm sit facti,[2] ne in suos quidem heredes transferretur.[3] Non ita accipiendum est vt is cui lex hereditatem siue ex testamento siue ab intestato detulit hoc ipso fiat possessor hereditatis.[4] Quid enim si heres esse nolit?[5] Vtique nemo dixerit factos hodie necessarios heredes eos qui antèa erant voluntarij,[6] Sed is sensus est vt quandocunque secuta aditio sicut ad diem mortis retrotrahitur,[7] vt nullo temporis momento hereditas iacuisse existimetur,[8] Ita faciat vt cum hereditatis dominio possessio quoque rerum hereditariarum in heredem translata intelligitur, & sine vlla interruptione continuata.[9] Cui consequens est vt interdicta omnia tam quæ ad retinendam, quàm quæ ad recuperandam possessionem pertinent, heredi competant post aditionem acsi nec hereditas nec possessio vnquam iacuisset.[10] *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Ex edicto nimirum quod diximus *le mort ſaiſit le vif.*
2. *l. 1. §. ſi vir vxori D. hoc tit. l. 1. §. Scæuola* D. *ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ. l. denique 19.* D. *ex quib. cauſ. maior.*
3. *l. cùm heredes 23. in princip. D. hoc tit.*
4. Prius enim est vt sit heres, quàm vt possessor esse intelligatur. Prius, inquam, ordine non temporis sed naturæ & intellectus.
5. Nemo enim hereditatem agnoscere cogitur extra causam necessariorum heredum *l. nec emere 16. C. de iur. delib. l. 4. D. ad SC. Trebell.*
9. Cùm è contrario sui & necessarij potiùs facti sint voluntarij per beneficium abstinendi *l. ſi filius 12. de vulg. & pup. ſubſt. l. neceſſarius 57. D. de acquir. hered.*
7. *l. heres quandocunque 54. eod. l. omnia ferè 193. de reg. iur.*
8. *l. omnis hereditas 138. eod. tit.* Ne alio qui euenirent vt bona hereditaria possent fieri primi occupantis, tanquam quæ interim essent nullius *l. 1. D. de ver. diuiſ. c. 3. in princip. D. de pecul.*
9. Quod olim nullo casu obtinebat, quamuis putent nonnulli fuisse in hoc differentiam inter suos & extraneos *ex l. cùm miles 30. D. ex quib. cauſ. maior.* cuius tamen quàm longè alia sententia sit docui in Rationalibus ad illum locum.
10. Tiraquell. latè *in tract. le mort ſaiſit le vif.* Vnde est quod nostri possessionem hanc non tantùm ciuilēm sed etiam ciuilissimam vocant, quod acquiratur etiam ignoranti, & citra animum possidendi, cùm alioqui necessarius sit animus ad acquirendam possessionem *l. 3. §. in amittenda l. quem admodum 8. D. hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Etiam ſubſtitutus pupillaris iuuatur edicto, Le mort ſaiſit le vif.

FIctio illa de qua proximè diximus,[1] cuius potestate fit vt ea ipsa possessio quæ penes defunctum fuit in heredem ipso iure transiata & continuata esse intelligatur, cùm non ad legitimos tantùm, sed etiam ad testamentarios heredes[2] pertineat, consequens est vt pupillaribus quoque substitutis prodesse debeat,[4] qui & verè sunt heredes, & directò succedunt.[5] Non etiam fideicommissariis, quos constat non tam heredes esse quàm heredum loco habendos,[6] facta demùm restitutione, nec nisi per manus eius qui rogatus est possessionem hereditatis nancisci posse.[7] Neque quod substitutum pupillarem aliquando secundum heredem dicimus,[8] facere debet vt fideicommissario comparetur. Secundus namque heres ideò dicitur, quòd pupillares tabulæ non aliter valere possint, quàm si primum sibi heredem pater fecerit.[9] Cæterùm quòd ad pupilli hereditatem pertinet, primus ille, heres est,[10] adeóque quod ad ea etiam bona pertinet, quæ patris fuerunt, quippe quæ ad eum deuoluantur non tanquam paterna, sed tanquam pupilli facta,[11] si instituto non si exheredato impuberi substitutus fuit.[12] Quod autem exheredato quoque substitui potest tantò magis facit vt appareat primum heredem eum dici debere potiùs quàm secundum.[13] At fideicommissarius nec secundus quidem heres est sed tantùm secundi heredis loco,[14] quoniam etsi potuit Senatus heredem facere,[15] non tamen illud etiam constituere vt post restitutam hereditatem desineret heres esse qui antèa fuisset,[16] sicuti nec vt duo eiusdem hereditatis heredes id est domini in solidum esse possent.[17] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 3. Calend. Aug. 1595.

1. Quæ inducitur ex edicto *Le mort ſaiſit le vif*, aut ex consuetudine à Mediolanensibus deriuata.
2. De quibus tamen solis loquitur. Sunt enim hæc verba edicti *Le mort ſaiſit le vif plus proche & habile à ly ſucceder.*
3. Ne alioqui deterioris condicionis sint heredes testamentarij qui sunt fauorabiliores *l. lege obuenire 130. de verbor. ſignific.*
4. De quo tamen vide latam Tiraquelli disputationem in supradicto tractatu.
5. *l. 1. & 2. l. ſed ſi plures 10. §. ad ſubſtitutos* D. *de vulg. & pupill. ſubſtit. verbis ciuilibus 7. l. centurio 15. eod.*
6. *l. ſi filius familias 5. §. 1.* D. *quod cuiuſcumque qui in alien. poteſt. §. reſtituta Inſt. de fideicomm. hered. l. 2.* D. *ad SC. Trebell.*
7. *l. facta 81. eod. tit.* iunct. *l. penult. C. eod.*
8. *l. precibus 8. C. de impub. & aliis ſubſtit.*
9. *l. 2. §. 1. & §. prius autem* D. *de vulg. & pupill. ſubſtit.*
10. Adeóque pure non sub condicione si alia conditio nulla sit adscripta *l. qui liberis 8. in princip. eod.*
11. *d. l. ſed ſi plures §. ad ſubſtitutos l. pater familias 28. de reb. auctor. iudic. poſſid.*
12. Siquidem etiam exheredato substitui pupillariter potest *d. l. 2. & paſſim. tit.* De *vulg. & pupill. ſubſt. d. l. ita tamen 27. à patre D. ad SC. Trebell.*
13. Cùm non possit dici heres filius qui est exheredatus *l. in ſuis 11. D. de liber. & poſthum.*
14. *d. §. reſtituta & d. l. 2. ad SC. Trebell.*
15. *§. quos autem Inſt. de bonor. poſſ.* vt constat ex senatusconsultis Tertylliano, & Orficiano.
16. Siquidem is qui se nel heres fuit, nunquam desinit heres esse *d. §. reſtituta l. ait prætor 7. §. ſed quod Papinianus D. de minor. l. ei qui ſoluendo 88. de hered. inſtit.* Nisi in casibus de quibus *in l. in ſubſtitutione 31. l. ex facto 43. §. vlt. de vul. & pupill ſubſt.*
17. *l. quod contra 141. §. vnico de reg. iur.*

DEFINITIO VII.

Traditio calami non prodest ad transferendam possessionem, Et quo iure dominium bonorum sub hasta venditorum transferatur in emptorem.

PEr traditionem calami nulla prorsus transfertur possessio,[1] quoniam ad eam acquirendam animo & corpore opus est.[2] Nec est contrarium quòd si bona debitoris sub hasta vendita sint siue extraneo siue creditori vice extranei ementi, traditio calami loco traditionis bonorum esse solet ad transferendam possessionem, & per possessionem, dominium: adeò vt ab eo tempore fructus omnes emptori acquirantur.[3] Id enim fit sola statuti nostri potestate quandoquidem per legem & Principis constitutionem quæ haud dubiè legis vim obtinet, non secus ac per traditionem dominium iure ciuili transferri potest.[4] Quæ autem per apparitorem fit calami traditio sic accipienda est vt signum sit translati dominij potiùs quàm modus transferendi. Idque ex eo apparet euidentiùs, quòd emptor iam factus dominus mittitur subinde in possessionem,[5] nec priùs quàm missus sit petere potest vt retineatur. Quod vtique petere posset & deberet, si cum dominio quæsiisse possessionem videretur. Hic igitur casus vnus est ex iis in quibus ipso iure & citrà traditionem dominium sine possessione acquiritur, vt & contingit in agnitione hereditatis & legati.[6] Aut si qua traditio hoc casu necessaria est pro traditione haberi debet auctoritas iudicis rem distrahi iubentis.[7] Nam neque fieri potest vt veram possessionem tradat apparitor qui reuera nullam habet. *Ita tractatum* in causa viduæ D. de Genuille contra Ioannem Baptistam Varronem 13. Cal. Sept. 88.

1. Hostiens. in summa *De caus. poss. & proprie. vers. sed quid ergo.* Dyn. *in reg. beneficium vers. tertiò posset quari* De *regul. iur. in* 6.
2. *l. licèt C. hoc tit. l. quemadmodum* 8. *D. eod.*
3. Guid. Pap. *quæst.* 22. *& quæst.* 81. incip. *si debitor.*
4. Cùm lex sit vnus ex legitimis modis transferendi dominij iure Quiritium, vt scribit Vlp. *in frag. tit.* 19. *de acquis. rer.*
5. Quia non sufficit signum nisi etiam adsit res signata, vt notat glos. *in cap. per tuas. Extr. de dolo & contum. & in cap. ex literis* in verb. *signum de consuet. & in cap. ex ore de iis quæ fiunt à maior. part. capit.*
6. *l. cùm heredes* 23. *D. hoc tit.*
7. *arg. l.* 1. *& 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

DEFINITIO VIII.

Dominus hominis talliabilis non habet beneficium edicti Le mort saisit le vif.

QVi se dominum dicit hominis dedititii & vt vocant talliabilis sine liberis ac extrà communionem defuncti,[1] non potest tanquam ipso iure possessor factus exemplo heredis,[2] corporalem rerum hereditariarum possessionem propria autoritate apprehendere,[3] quia nec heres est,[4] nec heredis loco,[5] sed anormalus successor.[6]

1. Quo casu ex generali consuetudine apud nos obseruata ius habet dominus non tam succedendi quàm occupandi velut peculij iure omnia bona quæ talliabilis moriens reliquerit vt diximus *ad tit. De dedit. libert. tollend.*
2. De quo vide quæ dixi *Defin. 5. & 6. supr. hoc tit.*
3. Ne alioqui videatur sibi ius dicere *contra l.* 1. D. *quod legat l. non est singulis* 186. *de reg. iur.* Si tamen id fecerit non à iure suo cadit quomodo cadere deberet ex rigore *l. extat* 13. D. *quod met. caus.* sed tantùm expensarum, fructuum, damnorúmque omnium restituendorum condemnatione mulctatur. Vide *Defin. 2. infr. Vnde vi.*
4. Cùm ei neque ex testamento neque ab intestato hereditas deferatur. Lex enim facit hereditatem, hereditas verò heredem *l. filiusfamilias* 18. D. *ad leg. falcid.* hic autem non ex lege succedit sed ex stipulatione *l. hereditas* 5. C. *de pact. conuent. tam sup. dot.*
5. In quo plerique falluntur contra existimantes ob id quod hic dominus omnia defuncti bona teneat, & ideo effectu quodammodo heres esse videatur vt de fideicommissario scriptum est *in l.* 5. §. 1. D. *quod cum eo*, & de vniuersorum bonorum donatario à nostris traditur *in l. aris alieni C. de donat.*
6. Qualis est puer qui filij militis intestati bona castrensia iure peculij occupat *d. l. filiusfamilias l.* 1. *& 2. D. de castr. pecul.*

DEFINITIO IX.

Traditio annuli vel calami vel pilei non transfert possessionem sed tantùm possessionis propriæ autoritate adprehendendæ potestatem.

PEr annuli traditionem corporalis beneficii possessio non transfertur, nisi traditio fiat per eum qui possessionem aut custodiam beneficij habeat, puta per collatorem ordinarium aut vicarium ipsius. Sed & illud prætereà requiritur vt traditio fiat in conspectu beneficii pateátque liber ad beneficium accessus.[1] Idem de pilei vel calami traditione iuris est.[2] Sed tamen ei cui calamus, aut pileus, aut annulus traditus fuerit, hactenùs proderit traditio, vt corporalem possessionem autoritate propria apprehendere possit, nec idcirco vim fecisse videatur.[3] *Ita Senatus* pro Ioanne Philippo de Chauelard contra Claudium Poysat 13. Cal. Ianuar. 1589.

1. Dyn. *in cap. 1. de reg. iur. in* 6. Abb. *in cap. 2. num. 9. &* 10. *Extr. de consuet.* Didac. Couarr. *lib. 3. var. resolut. cap. 16. num.* 10. *& seqq.* Facit *l. clauibus* 74. *D. de contr. empt.*
2. Ex iis quæ dixi *Defin. 7. supr. eod.*
3. *cap. 1. quid sit inuest. cap. 2. Extr. de consuet.* Rom. *sing.* 136. Rebuff. *in tract. De miss. in poss. num. 6. & seqq.* Item *in consil.* Gall. *De mater. possess. in præfat. num.* 38. *&* 117. Cassad. *decis. 2. de vnion. num.* 15. Idem Roman. *cons.* 337.

DEFI-

DEFINITIO X.

Clausula constituti nihil operatur post decennium ab eo tempore computandum quo constitutarius potuit adprehendere possessionem & neglexit.

COnstituti clausula licèt statim transferat possessionem cùm in puro contractu adposita est,[1] suum tamen effectum habere desinit si constitutarius corporalem possessionem intra proximum decennium adprehendere neglexerit. Sed si condicionem aliquam siue expressam siue tacitam contractus habuit, non nisi à die translatæ possessionis, id est existentis condicionis decennium illud computabitur.[3] *Ita tractatum est* 11. Cal. Decemb. 1588.

1. *l. quod meo* 18. *D. hoc tit.*
2. Quia per tanti temporis decursum præsumitur obliuio, Ex obliuione autem amittitur possessio quæ non nisi animo retinetur Bart. *ad l. si de eo* 41. § *si forte* D. *hoc tit.* Anchar. *cons. vlt.* Crauet. *cons.* 235. *in princip.* Quamuis alias verum sit infinitatis memoriam non adferre damnum possessionis quam alius non inuasit *l. peregre* 44. *in princip. D. hoc tit.*
3. Nam & sub condicione transferri potest possessio *l. qui absenti* 38. §. 1. *D. eod.*

DEFINITIO XI.

Condictio ex l. vlt. C. hoc tit. non patitur exceptiones quæ concernunt petitorium. In hypothecaria secus est.

COndictio illa possessionis à Iustiniano introducta in eorum fauorem quorum iusta possessio per alium interuersa sit,[1] cùm in multis differt ab hypothecaria per quã res ipsa pignoris iure vindicatur,[2] tum in eo maximè quod nullas patitur exceptiones quæ petitorii causam respiciant, sed eas tantùm quæ ad possessionis quæstionem pertineant.[3] Hypothecaria verò contrà, quia nec ab alio vtiliter constitui pignus aut hypotheca potest quàm qui sit dominus:[4] tametsi semel benè constituto pignore verum sit pignoris causam nihil cum quæstione dominij commune habere.[5] *Ita tractatum est* in publico auditorio 3. Non. Decemb. 1589.

1. *in l. vlt. C. hoc tit.*
2. Siquidem hypothecaria vindicatio est *l. si fundus* 16. §. *in vindicatione* D. *de pignor.*
3. Frustra enim excipieret de proprietate is qui non nisi de possessione conuenitur cùm nihil commune habeat proprietas cum possessione *l. naturaliter* 32. §. *nihil commune D. hoc tit.*
4. *l. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur* D. *de pignor. l.* 1. *& ibi tit. C. si res alien. pign. dat. sit.*
5. *l.* 1. §. *cùm prædium D. de pignor.* Quæ ratio est *l. vsucapio* 7. *C. eod.*

DEFINITIO XII.

Non sufficit implorari beneficium clausulæ constituti si non imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. quoties agitur condictione ex illa lege.

AD auocandam propriam possessionem quę ex clausula constituti fuerat quæsita creditori, si per debitorem interuersa fuerit, sufficere plerique putant beneficiũ implorari clausulæ constituti,[1] neque esse necesse vt Iustinianeæ constitutionis quæ beneficium illud induxit mentio vlla fiat.[4] Sed melior & tutior est contraria sententia, vt expressim legis mentionem facere debeat eiúsque beneficium implorare is, qui proponit condictionem ex lege.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 13. infr. de except.

1. *Ex l. quod meo* 18. D. *hoc tit.*
2. Qui fortè rem illam alienauerit & alij tradiderit. Nam & hoc casu volunt pragmatici locum esse constitutioni Iustiniani *in l. vlt. C. eod.*
3. Propterea quòd ex imploratione illius clausulæ satis appareat actorem velle suam tueri possessionem.
4. Si modò in hoc agat actor vt in sua possessione retineatur, ac manuteneatur.
5. Lex enim Iustiniani illa est quæ prodigium hoc operatur, non clausula constituti. Essétque longè tolerabilius implorare beneficium legis, nulla mentione facta clausulæ quàm implorare clausulam omissa lege. Contrà tamen videtur sentire Tessaur. *Decis. 215. num. 6. in fin.*

DEFINITIO XIII.

Facilius amittitur possessio quàm ius ipsum pignoris. Et quantum interfit an per constitutum quæsita sit possessio an per traditionem.

POssessio quæ siue per clausulã constituti siue aliter ex causa pignoris quæsita vel quærenda fuit,[1] licèt soluto pignoris vinculo retineri nequeat,[2] potest tamen amitti facto aut voluntate creditoris, etiam priùs quàm pignoris vinculum dissoluatur,[3] Vt puta si mulier constante matrimonio pignorum dotalium alienationi consenserit, cùm alia marito bona non superessent ex quibus indemnitati dotis consuli posset.[4] Eo namque casu pignoris remissio nulla est propter legis prohibitionem,[5] nec eò minùs tamen possessio, aut potiùs quærendæ soluto matrimonio possessionis ius amittitur, quia possessionis amissio sicut & acquisitio facti est magis quàm iuris.[6] Interest tamen an solo animo quæsita fuerit, quod fit per clausulam constituti,[7] an etiam corpore per veram traditionem:[8] Priore siquidem casu solo animo perditur,[9] nec factum vllum pristini possessoris requiritur vt is possidere incipiat qui anteà non nisi corporaliter rem detinebat.[10] Posteriore verò contrà, Amisso etiam per remissionem pignoris iure possidendi, asinina tamen illa detentatio remanet, quæ per traditionem translata fuerat cùm sit meri facti,[11] nec quicquam cum iure possidendi cõmune habeat,[12] Ideóque retrotraditione necessariò opus est, vt rursus possidere incipiat is qui & corpore & animo suam transtulerat possessionem.[13] *Ita Senatus* in eo casu de quo Defin. 3. infr. De remiss. pignor.

1. Nihil enim vetat creditorem esse in possessione pignoris *l.cùm & sortis* 35.§.1.D.*de pignorat.action.l.pignori* 13. D.*de vsucap.*
2. Quia nihil prorsus iuris potest creditor habere in pignore quod fuit solutum.
3. Separata enim est causa pignoris & possessionis sicut & dominij *l.*1.§.*cùm prædium* D.*de pignor.l.penult.* D. *de acquir.poss.*
4. Nam si alia bona superessent,aliud probandum esset *l.iubemus* 21.C.*ad SC. Velleian.*Pignoris enim remissio donatio non est *l.*2.*l.etsi pignus* 18.D.*quæ in fraud.credit l.*1.§.1.D.*quib.mod.pign.vel.hypoth.solut.*
5. Legis scilicet Iuliæ *de fund dotal.d.l.iubemus l.vnic.*§.*& cùm lex Iulia* C.*de rei vxor.action.*
6. *l. denique* 19. *ex quib. caus. maior l.*1.§. *Scæuola* D.*si is qui testam. lib. est. iussf.* & ideo etiam ex contractu nullo amittitur possessio sicut & acquiritur *l.* 1.§. *si vir vxori D. hoc tit.*
7. Est enim planè fictitius & ciuilis ille modus acquirendæ possessionis *l. quod meo* 18.D.*eod.*
8. Qui naturalis modus est transferendæ possessionis *l. traditionibus* 20. C.*de pact.l.* 3.D.*de action.empt.*
9. Quæ scilicet solo animo retinebatur.Nam & animo solo potest amitti etiam illa quæ corpore quoque retinetur *l.*3.§. *in amittenda l.peregrè* 44.§. *vlt.D.hoc tit.*
10. Corporalis enim illa detentio in veram euadit possessionem,cùm is qui antè verè possidebat desiit possidere *l. id quod* 25.§. *vt.l.si de eo* 40.§.1.*l. pen.*§.1. D.*eod.*Simile quiddam est *in l.gerit* 88.*de acquir. hered.*
11. *d.l.*1.§ *si vir vxori D.hoc tit.l.*1. §. *Scæuola* D. *si is qui testam.lib.est.iussf.*
12. Vnde est quod plerique etiamsi non possideant nec possidendi ius habeant,tamen rem tenent *l.si quis ante* 10.§.1. D.*hoc tit. l. stipulatio ista* 38.§.*hæc quoque & seq.*D.*de verb.oblig.*
13. *Arg.l.ab emptione* 58. D.*de pact. l.prout.*80.D.*de solut. l. nihil tam naturale* 36. *de reg.iur.*

DEFINITIO XIV.

Possessio superueniens constituenti non facit constitutarium possessorem.Nisi constitutum collatum sit in futurum.Alia dominy ratio est.

SI debitor qui se creditoris nomine constituit pignus possidere nanciscatur ex postfacto possessionem quam constituti tempore non habuit, non potest ea res prodesse creditori vt possessor factus videatur.[1]Possessio enim cùm sit facti magis quàm iuris,[2]nullam fictionem recipere potest,[3]nec in alium trãsferri priùs quàm sit quæsita.[4]Nisi in id nominatim tẽpus clausulæ effectus conferatur quo possessio quæsita fuerit,[5] Vt euenit cùm quis etiam futura bona sua cum hac clausula obligauit.[6] Neque simile est quod si alienam rem vendidero aut obligauero quæ postea fiat mea,ius emptoris mei conualescit.[7]Nam dominium iuris est, ideóque facilè hanc fictionem admittit vt si ex postfacto quæratur vẽditori perinde sit acsi iam contractus tempore quæsitum fuisset. [8] Possessio autem vt dixi facti est, & nisi verum sit possidere quem eo tempore quo cõstituit se alieno nomine possidere,quantumuis posteà possidere incipiat,fieri nequit vt iam exinde possediſse videatur.[9] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Salleneufue & D. de Sauigny 12. Cal.Iul.1594.

1. Possessorem enim iam tum esse oportet eum qui se constituit alieno nomine possidere *l. quod meo* 18. *D. hoc tit.*
2. *l.*1. §. *vir vxori eod. l.* 1.§.*Scæuola* D. *si is qui testam. lib.est.iussf.*
3. *l.denique* 19. D. *ex quib.caus.maior.l. in bello* 12. §.*facti* D. *de captiu.& postlim.*
4. *Ex reg.l.nemo plus iuris* 54.*de reg.iur.*
5. Potest enim possessio transferri etiam in casum & sub condicione *l. qui absenti* 38.§.1. D. *hoc tit.*
6. *arg.l & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur D. de pignor.*
7. *l.si quis alienam* 46. D.*de act.empt.l.rem alienam* 41. D.*de pignorat.act.*
8. *Isi sibi homo* 86.§.*cùm seruus de legat.*1.*l. heres quandocunque* 54. *de acquir.hered.*
9. *l.cùm heredes* 23. D. *hoc tit.* Contrà tamen tenet Tessaur.*decis.*215. *num.*7. constitutum trahi ad bona etiam futura præsertim cùm de futuris quoque bonis actum est.Ex Tiraq. qui dicit communem part.1. *De constit.ampl.* 32.*num.* 11.*&* 12.

DEFINITIO XV.

Precarium transfert possessionem ciuilem tantum,constitutum verò etiam naturalem.Vtrumque tamen prodest ad implorandum beneficium l. vlt. C.hoc tit.

QVid si debitor constituerit, non quidem se creditoris nomine possidere, sed precariã se à creditore habere possessionem?[1] An idem erit effectus huius clausulæ qui & clausulæ constituti ad auocandam possessionem ex lege Iustiniani, [2] si fortè facto debitoris interea sint interuersa ? Et quidem faciet ea res creditorem possessorem,[3] sed ciuiliter tantùm, non etiam naturaliter. Qui enim precariò rogauit vtique naturaliter & ipso corpore possidet.[4] In eóque nimirum minor est potestas precarij quàm constituti, ex quo naturalem quoque & realem & veram possessionem transferri nemo ambigit:[5] Proinde non videtur hoc casu locus esse beneficio Iustinianeo,[6]quod ex verbis legis non nisi ad naturalem & corporalem possessionem auocandam comparatum videtur.[7]Et consequenter non impediet ea clausula,quominùs agenti quoquomodo creditori possit obiici exceptio non factæ excussionis. [8] Sed tamen contrà Senatus noster pronunciauit,Eandem vtroque casu hac parte rationem esse creditoris vt æquè prosit ei constitutio Iustiniani ad propriam possessionem auocandam. [9] Etsi enim qui precariò concessit non nisi ciuiliter possidet. [10] Quidni tamen tantundem iuris habeat ad repetendam possessionem ciuilem,quantum haberet ad auocandam naturalem si naturalem anteà possediſſet?[11]Porrò auocando possessionem illam ciuilem acquirit sibi per consequentias naturalem. Quisquis enim ciuilem habet, naturalem quoque propria autoritate occupare potest. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Alia enim est clausula constituti,alia precarij vt sequitur in Definitione licèt notarij nostri temporis per imperitiam eas plerumque confundant vt dicemus *Def.seq.*
2. *in l.vlt.C hoc tit.*
3. *l.si quis ante conduxit* 10.*in princip.&* §.1.D.*eod.*
4. *l.certè* 6.§.*is qui rogauit l & habet* 15.§.*eum qui precario D.de precar.*
5. Vt dixi *Defin.insupr.hoc tit.ex l.quod meo* 18.*cum ibi not.D.hoc tit.*

6. *In d.*

6. *In d.l.vlt.C.hoc tit.*
7. Vt probant verba illa legis *corporaliter nactam possessionem cuiuscunque rei dereliquerit.*
8. *Ex Auth.hoc si debitor* C.*de pignor.& in corpore Nouell.*112.*de litigios.*§.1.*vnde sumitur.*
9. Idque ex receptissima nostrorum sententia quam refert Ant.Gabriel.*lib.*3.*commun.opin.*3.*De fidiuss.num.*45.
10. Quia non decessit animo possessione vt loquitur Pomponius *d.l.& habet* §.*eum qui.*
11. Siquidem in vtraque possessione eadem ratio locum habet quæ mouit Iustinianum *in d.l.vlt.* quod vnius desidia vel dolus non debeat alteri nocere.
12. *Isi id quod* 25.§ *vlt.l peregrè* 44.§.*vlt.D.hoc tit.*Si quis tamen debuit se obligare cum clausula constituti, non videbitur satisfeciſſe si constituat tantùm se precariò possidere.Et ita sæpius pronunciauit Senatus.

DE FINITIO XVI.

Constitutum licèt sit incompatibile cum precario,tamen prænalet si vtraque clausula posita sit in instrumento.

AT quid si vtraque clausula & constituti, & precarii eodem instrumento contineatur? Id enim plerumque fit, & quidem imperitia notariorum,[1] non animaduertentium , Adposita clausula constituti, non solùm superuacuam esse rogationem precarij, sed etiam creditori damnosam, Vtpote quæ vt diximus constituat debitorem naturaliter possessorem,qui per clausulam constituti id egerat vt in creditorem suum non minùs naturalem possessionem transferret quàm ciuilem.[3] An igitur dicendum erit vtramque clausulam inutilem fore? [4] An potiùs clausulæ constituti per subsequentem precarij rogationem hactenus derogari vt sola ciuilis possessio creditori acquiratur? [5] Atqui iniquum hoc fuerit & contra paciscentium voluntatem.Adiectio enim clausulæ precarij fit vt tanto magis non vt minùs transferatur possessio in creditorem. [6] Humanius igitur est vt notarij error ex iuris ignorantia profectus non noceat contrahentibus , [7] Maximè cùm dici soleat,nec ea quæ abundant vitiare,[8]nec vtile ex inutili corrumpi: [9]Sanè si, vt interdum quoque euenit, debitor constituat se precario nomine à creditore possidere, magis est vt licet constituti nomen interuenerit sola tamen precarij rogatio facta videatur. Aliud enim est si quis constituat se alieno nomine possidere,[10] Aliud verò si constituat se precario possidere.[11] Itaque diligenter obseruandum erit, quibus verbis constituti clausula concepta sit, vt sciatur quos effectus parere debeat.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ex qua hodie proficiscuntur magna ex parte lites,quæ de instrumentis fiunt.
2. *l. certè* 6.§.*is qui rogauit l.& habet* 15.§.*eum qui D.de precar.*
3. *l.quod meo* 18.D.*hoc tit.cum ibi not.*
4. Vt solet dici cùm pugnantes clausulæ in eodem instrumento appositæ sunt *ex l.vbi pugnantia* 188. *vbi not. de reg. iur.*
5. Solent enim posteriora derogare prioribus *vulg.l.pacta nouissima* C.*de pact.cum similib.*
6. Adposita verò ad vnum finem non debent contrarium effectum operari *l.legata inutiliter* D.*de leg.*1.*l.legatum* 14.*De adim.legat.l.*3.§.*si emancipatus de bonor.poss.contr.tabul.in ratione* 30.§.*trametsi D.ad leg.falcid.*
7. *l.errores* 7.*vbi not.C.de testam.l si librarius* 92.*de reg.iur.*
8. *l.non solent* 94.*eod.*
9. *Ex regula iuris pontificij*,iunct.*l.placuit* 29.*de vsur.*
10. Quomodo concipi solet & debet ea clausula quam nos constituti appellamus.*d.l.quod meo.*
11. Quibus verbis sola precarij rogatio significatur.
12. Nam vt in testamentis sic in contractibus non aliter à propria verborum significatione recedi oportet quàm si euidens in contrarium sit voluntas *l.non aliter* 69.*de legat.*3. Nec enim admittenda est voluntatis quæstio cùm nulla est ambiguitas in verbis.*ille aut ille* 25.§.1.*eod.*

DEFINITIO XVII.

Per tutorem aut curatorem non potest transferri possessio beneficio clausulæ constituti,nisi cùm id pupillo vel minori vtile est.

NOn potest tutor vel curator pupilli aut adulti nomine transferre in alium possessionem per clausulam constituti, licèt per traditionem facere id possit; quoniam clausula constituti,vt sæpiùs diximus,fictus modus est transferendæ possessionis.[1] An ideò fortasse ne,vt est in nostrorum brocardico,singularia duo concurrant circa idem ? [2] Iam enim singulari iure & vtilitatis causa receptum est vt pupillus tutore autore & acquirere possit & amittere possessionem,cùm tamen non intelligatur habere animum sine quo nec acquiritur possessio,nec amittitur? [3] An potiùs quòd eum ipsum qui alieno nomine possidere constituit;necesse sit suo priùs nomine possediſse vt constituti clausula aliquid operetur?[4] Tutor autem non suo , sed pupilli nomine possidet , aut potiùs ipse pupillus per tutorem. [5] Curator autẽ nullomodo præterquàm furiosi.[6]Placet tamen quod ex æquitate contrasubtilitatem iuris receptum esse quidam prodiderunt,[7]Vt si in consequentiam licitæ alienationis possessionem rei pupillaris transferri necesse sit,sufficiat in eam rem clausula constituti, Cùm pupilli quoque interſit vt intelligatur translata possessio, ne ex empto fortasse teneatur. [8] Idem in prælato iuris est quod in tutore diximus, vt per clausulam constituti transferre possessionem nequeat,nisi capituli quoque consensus accedat,quia non ipse sed ecclesia possidet. [9] *Ita Senatus* in causa N.Baulx contra N.Paquier in publico auditorio 13. & 14. Cal. April.1593.

1. Sic Bart.communiter ab omnibus adprobatus *in l.*1.*in princip. col.pen.D.de acquir.poss.*
2. Negant enim nostri duo singularia posse concurrere circa eandem rem & eandem personam *l.*1.*C. de dot. promiss.* quod tamen falsum esse,alibi ostendimus.
3. *l.*1.§.*furiosus l.*3.§.*in amittenda l.quemadmodum* 8.*l.quamuis* 32.§. *infans*,vbi tamen infans separatur à pupillo *D. hoc tit.*
4. *l.quod meo* 18.*eod.tit.*
5. *d.*§.*furiosus & d.*§.*infans.*
6. *d.*§.*furiosus & l.in negotiis* 5.*De regul.iur.*
7. Andr.Tiraquell.*in tract.De iur.constit.poss.pars* 3.*limit.*19.

8. *l.1.l.3.l.ex empto* 11.*in princ.D.de action.empt.*iunct. *l.si seruos* 14.§.1.D.*hoc tit.*Ne alioqui quod pupillorum fauore constitutum est in eorum odium retorqueatur *l.pen.*C.*ad SC.Trebell.*
9. Idem Andr.Tiraq.*vbi supr.limit.*16.

DEFINITIO XVIII.

Constitutarius non potest propria autoritate expellere constituentem qui sit in corporali possessione si contradicat,multo minus tertium detentorem.

QVi non nisi per clausulam constituti possessor factus est,licèt naturalem non minùs quàm ciuilem possessionem nactus intelligatur,[1]ideóque fundum ingredi propria autoritate possit.[2] Si tamẽ ab eilio corporaliter fundus ille teneatur, non poterit sine iudice detentorẽ expellere.[3] Imò nec eum ipsum qui constituit se eiùs nomine possidere si possessionis controuersiam facere velit. Alioqui vim feciſſe dicetur,[4] si iustam contradicendi causam debitor habuit, fortè quod debitum offerret.[5] Nam si nullam contradicendi causam probabilem comminisci debitor potest, vim ipse potiùs facere videtur,ac verum possessorem expellere,adeóque licèt precarii tantùm clausula interuenerit,quæ ciuilem tantùm possessionem transfert non etiam naturalem.[6] In quo obseruandùm est maiorem esse vim clausulæ constituti vel precarii,quàm sit illius qua debitor permittit creditori vt propria autoritate possessionem pignoris ingrediatur. Hæc enim non prodest creditori ad occupandam propria autoritate possessionem si debitor non quidem verbo, sed facto resistat ingredi volenti.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.quod meo* 18.*cum ibi not.*D.*hoc tit.*
2. Quod facere potest etiam ille qui ciuilem tantùm possessionem habet,vt dixi *Defin.*15.*num.*12.*supr.*
3. Expellitur enim ipse & spoliatur ab eo qui reuertentem non vult admittere in possessionem *l.si id quod* 25. §. *vlt.* D.*hoc tit.*Et ideò non sibi debet ius dicere, quoniam alioqui etiam prædo & spoliator ab eo antè omnia esset restituendus *cap.in literis extr.de restit spoliat.*
4. *l.extat* 13.D.*quod met.caus.*l.*non est singulis* 186.*de regul.iur.l.si ex stipulatione* 5.D.*hoc tit.*
5. Cùm non sit quærendum de iure possessoris soluto pignore *l.Paulus* 12.§.1.D.*quib.mod.pign.vel hypoth.solvit.*
6. Secundum Bartoli distinctionem *in l.creditores* 3.*num.*19.C.*de pignor.*
7. Vt supradicto loco Bartolus tractat.

DEFINITIO XIX.

Clausula constituti nihil operatur quantum ad iura.

IN bonorũ omnium obligatione aut alienatione interueniens clausula constituti nil prodest ad transferendam possessionem, quod pertinet ad iura & actiones, quia non possidentur.[1] Itaque non eò minùs posterior creditor agere poterit in nomen sui debitoris,quòd anteà creditori alii fuerat obligatum,[2] si modò alia bona sint ex quibus anteriori creditori satisfieri possit.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa N. Moret prid. Non. Iul. 1593.

1. Cùm sint incorporalia quæ neque tangi neque teneri possunt *l.1.§.vlt.D.de ver.diuis.*& apud Iustin.*tit.* De *reb. corpor.&* incorpor. Atqui per clausulam constituti non aliter possessio transferri potest,quàm si ea sit penes constituentem ipso tempore constituti *l.quod meo* 18.*vbi not.*D.*hoc tit.*
2. Postquam placuit & nomen & pignus pignori dari posse *l.nomen* 4.*C.quæ res pignor.l.1.C.si pignus pignor.dat.sit.*
3. Nam si alia nulla sint,non est dubitandum quin is qui prior est tempore potior sit iure *l.2.&* 4.*C.qui potior.in pign. hab.*Multò magis autem si is qui prior est tempore prior egerit in nomen obligatum. Nam agendo fit quasi possessor, quæ retribueret ei exceptionem non factæ excussionis etiamsi esset posterior tempore. *Auth.hoc si debitor C.de pignor.*

DEFINITIO XX.

Clausula constituti operatur etiam quod ad bona futura si de iis specialiter actum sit.

COnstituti clausula adposita in obligatione bonorum omnium præsentium & futurorum non minus vtilis est pro bonis futuris, id est post obligationem acquisitis, quàm pro præsentibus,[1] quod ad ipsius debitoris præiudicium attinet, illiúsve qui posteriorem habeat causam ab eodem debitore.[2] Nam quod dici solet nihil prodesse clausulam constituti nisi probetur debitor eo ipso tempore possedisse quo constituit,[3] propterea quod alioqui non potuerit in creditorem suum transferre possessionem quam non habuit, [4] Tunc verè dicitur, cùm de possessione contendit alius, quàm ipse debitor, [5] quive debitoris iure vtatur. Nam in præiudiciũ tertij qui medio tempore ius acquisierit ab alio quàm à debitore, non potest extendi potestas clausulæ constituti,[6] Sicut nec in præiudicium eius, qui ab eodem quidem debitore causam habeat, sed anteriorem. [7] *Ita Senatus* pro D. de Lyuron Domino de Sauigny contra D.Comitem de Saleneuue 12. Cal.Iul.

1. *arg.l.& quæ nondum* 15.§.*quod dicitur D.de pignor.*Tessaur.*decis.* 215.*num.*7.
2. Plerumque enim eadem causa est successoris quæ autoris *l.inuitus* 156.§.*plerumque de reg.iur.*iunct. *l.nemo plus iuris* 54.*&* l.*ex qua persona* 149.*eod.*
3. *l.quod meo* 18.*vbi not.*D.*hoc tit.*
4. *Vulg.l.nemo plus iuris* 54.*de regul.iur.*
5. Semper enim cogitur debitor contractum suum adimplere *l.si quis alienam* 46. D.*de action.empt.l. rem alienam* 41. D.*de pignor.act.l.etsi is qui* 10. D.*de distr.pignor.*
6. *arg.l.*1.*l.potior* 11.D.*qui potior.in pignor.hab.*
7. Non enim debet esse in debitoris potestate vt creditoris sui condicionem faciat deteriorem si creditor fuit hypothecarius.Hoc enim addendum est quia in chirographario creditore aliud est *l.*1.§.1.*&* l.3.D.*de separat.*

DEFI-

DEFINITIO XXI.

Nemo potest imprebare possessionem illius à quo ipse possidet.Nec ratio iuris potest impedire causam possessionis.

EMisti feudum nobile à debitore meo ignobili, qui se bona sua omnia meo nomine constituerat possidere. Si condicam à te possessionem ex lege Iustiniani,[1]non es audiendus,obiiciens feudum id nobile à debitore meo possideri non potuisse,[2] Vt per consequentiam inferas,Multò minus potuisse illius possessionem per constituti clausulam in me transferri: [3] cùm tu ipse ab eo causam habeas tuæ possessionis.[4] Et verò cùm possessio magis facti sit quàm iuris, & condictio illa possessionis ex Iustiniani lege non tam de iusta, quàm de corporali & pristina possessione qualiscunque illa fuerit, aiocanda intelligi debeat, [6] absurdũ est quærere,an autor tuus possederit iustè. [7] Sufficit enim qualitercunque possedisse dummodo reuera siue corporaliter, & naturaliter,siue ciuiliter possederit.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa fratrum Michal 7. Cal. Iul. 1594.

1. Scilicet condictione *ex l.vlt.*C.*hoc tit.*
2. Nec enim homo ignobilis capax est feudi nobilis,nisi suæ incapacitatis pœnam luat, quam vulgò suffertam vocant.
3. *Ex l.quod meo* 18.*cum ibi not.*D.*hoc tit.*Iunct.*l nemo plus iuris* 54.*de reg.iur.*Dixi *Defin.præced.num.*3.*&* 4.
4. Ideóque factum ipsius præstare debeas.*l.ex qua persona* 149.*l.inuitus* 156.§.*plerumque de reg.iur.*
5. *l.*1.§.*si vir vxori.*D.*hoc tit.l.*1.§.*Scæuola* D.*si is qui testam.lib.esse iuss.*
6. Est enim illius legis sententia & ratio generalis,ne scilicet desidia aut perfidia eius per quem possidebamus cbis noceat.
7. Cùm tam verè possideat qui iniustè possidet quàm qui iustè *l.*3 §.*ex contrario D.hoc tit.*
8. Secundum ea quæ diximus *Defin.*15.*num.*9.*supr.*

DEFINITIO XXII.

Qui per decennium negligit possessionem naturalem etiam quam ab alio ignorat occupatam, amittit ciuilem.

ETiamsi absque possessoris voluntate amissa sit possessio naturalis, [1] ciuilis tamen perditur statim atque *is* qui naturalem perdidit, sciens perditam neglexit iis vti remediis quibus recuperare naturalem potuisset.[2] Maximè verò si decennium elapsum sit.[3]Nam & qui ignorat naturalem possessionem occupatam, si per decem annos negligens fuerit in ea recuperanda ciuilem quoque amittit. [4] *Ita tractatum est* in causa D.de la Velliere & D. de Rogemont 10.Cal.Febr.1595.

1. Puta si *is* qui naturaliter & ciuiliter possidebat deiectus sit de possessione naturali siue suo siue alieno corpore possideret:secus est si is cuius corpore possidebamus discessit de possessione eámque alij prodidit *l.si de eo* 40.§.1. D. *hoc tit.* Hoc enim casu locus est vsque ad triginta annos condictioni *ex l.vlt.C.eod.*facit *l.*1.§.*sine autem corpore D.unde vi.*
2. *l.si id quod* 25.§.1.vbi Bart.*&* d.*l.si de eo* §.1.& ibid.Bart.D.*hoc tit.*Tiraq.*de consult.limit.*21.*n.*9.Tess.*decis.*215. *num.*6.
3. Quoniam ex decursu eius temporis præsumitur obliuio,& per obliuionem amittitur possessio quæ solo animo retinebatur vt dixi *Defin.*10.*num.*2.*supr.*Intellige nisi intra decennium constituens interuerterit possessionem.Tunc enim agi potest condictione *ex l.vlt.*C.*hoc tit.*vsque ad 30.annos Tessaur.*decis.*105.*num.*8.vbi alios citat Iunge *Def.*39.*infr.*
4. Anchar.*cons.vlt.*Cravet.*cons* 235.in princip.Est autem quod multo magis imputetur ei qui sciuit naturalem possessionem ab alio occupatam quàm ei qui ignorauit,cùm nemo quandiu ignorat possit agere *l.cùm sex* 55. *D. de adilit. edict.* Sed hoc semper intellige nisi possessio sit interuersa vt dixi *n.*1.*&* 3.

DEFINITIO XXIII.

Ex possessione præterita non probatur dominium,sed potiùs probatur amissa possessio per actum contrarium subsecutum.

POssessio præterita quæ hodie non sit, sufficere non potest ad probationem proprietatis vel alterius iuris in re ipsa.[1] Quinimò prima seu præterita possessio si qua fuisset, diceretur, & esset perdita per actum contrarium ei, per quem fuisset acquisita. [2] Non tamen si quæsita fuerat per continuatas multorum annorum præstationes amissa videri debet per solam cessationem(cessatio enim sola inducit turbationem non spoliationem,)sed ita demùm si petenti denegata solutio sit.Is demum enim solutioni anteà factæ contrarius actus est.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.item res* 12.*l.sive possidetis* 16.*&* vtrobique *notat.C.de probat.*Nam ex possessione quidem præterita & præsenti præsumitur media,sed ex præterita non præsumitur nec probatur præsens aut contrà.
2. *l.quem admodum* 8.*D.hoc tit.l.quamuis* 46.*eod.l.prout* 80.*de solut.l.nihil tam naturale* 35.*de regul.iur.*
3. Quamquam vt vulgo iactari solet,etiam qui turbat,spoliat *l.pen.*§.1.*D.hoc tit.l.*3.§. *hoc interdictum sufficit* D. *vti possid.l.vim facit* 11.*D.unde vi.*
4. Scilicet si alia iusta causa nulla sit denegandæ solutionis, nisi ad interuertendam possessionem *l.si quis rem* 20. *D. hoc tit.l. colonus* 12.D.*unde vi.*

DEFINITIO XXIV.

Interdicta possessoria non transeunt in singularem successorem sine speciali cessione.

QVi erat in quasi possessione percipiendi reditus annui certo fundo debiti, [1] eum fundum post cessatam per aliquot annos solutionem Titio vendiderat,nec quicquam de iure quod habere poterat ad retinendam possessionem contra turbantem, [2] aut recuperandam aduersus spoliatorem, [3] nominatim conuenerat. Placet non posse Titium remedio vllo possessorio experiri,quoniam iura ista non transeunt in singularem successorem nisi nominatim cessa sint. [4] Et verò post amissam ab actore naturalẽ possessionem,ciuilis illa quam solo animo retinebat, & quæ sufficere ipsi poterat ad auocandam naturalem, [5]

non potest non amissa quoque videri per venditionem. Qui enim vendit haud dubiè definit velle possidere. [6] Et quamuis inter venditorem & emptorem id agatur, vt possessio quæ penes venditorem fuit transeat in emptorem, [7] Id tamen in proposito ex sola contrahentium voluntate sine speciali cessione fieri non potest, quia nec potest emptor possessionem suam incipere à ciuili, si cum magistris nostris ciuilem eam intelligas quæ solius est animi. [8] Neque enim solo animo acquiri vlla possessio potest, [9] quamuis animo & corpore quæsita solo animo facilè retineatur. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *vt in l.vlt.§.1.D.de contr.empt.*
2. Per interdictum vti possideris. *l.1.& tot.tit.vti possid.*
3. Ex interdicto *Vnde vi, aut quod vt aut clam l.si quis vi 17.in princip.D.hoc tit.*
4. Ei enim soli competere potest interdictum qui tum possidebat cùm deiiceretur *l.1.§.interdictum autem hoc 27.D.de vi & vi armat.* Sicuti non potest interdictum contra alium competere quàm eum, qui vi deiecit, licèt alius hodiè possideat *l.cùm à te 7.eod.tit.*
5. *d.l.si quis vi & d.l.1.§.sine autem corpore De vi & vi armat.*
6. Quamquam non esset hæc ratio bona si venditor tempore venditionis naturalem possessionem habuisset. Nemo enim eo animo est vt propter emptorem amittat possessionem, quam emptor nunquam adipiscatur vt eleganter ait Papin. *in l.cùm fundum 18.eod.tit.de vi & vi armat.*
7. *l.ex empto 11.D.de action.empt.l.traditio 20.D.de acquir.rer.domin.*
8. Sic enim nostri ciuilem definiunt *ad l.licet 4.& l.nemo ambigit 10.C.hoc tit.*
9. *l.3.§.in amittenda l.quemadmodum 8.D.hoc tit.*
10. *l.quamuis 46.* iunctis duab. præced. *eod.tit.*

DEFINITIO XXV.

Etiam possessio per clausulam constituti quæsita cedi potest à constitutario dummodo fiat cessio statim, aut in continenti.

PRocurator in rem suam constitutus ab eo qui debitum siue alienum siue commune soluerit creditori, omnia debitoris bona pignori obligata habenti cum clausula constituti, non tantùm personalem aut hypothecariam exercere potest quæ prisitno creditori competebat, [1] sed etiam aduersus quæcunque possessorem vti beneficio Iustinianeæ constitutionis [2] ad auocandam nulla facta excussione possessionem. [3] Dummodo ea cessio facta sit incontinenti post solutionem aut in ipso actu solutionis, non item ex intervallo. [4] Nec ad rem pertinet quòd possessio per clausulam constituti quæsita solo constituentis animo videatur & acquiri & retineri, [5] proinde facto illius opus esse ad eam in alium transferendam, cùm sui duntaxat creditoris nomine possidere se constituerat, non etiam nomine eius in quem velit creditor transferre possessionem. [6] Nam imò verò semel hoc modo quælita possessio perinde alienari potest per similem clausulam constituti, atque si corporaliter quæsita fuisset. [7] *Ita Senatus* ex tempore in causa Claudij Mæjon & Moneti Laurent 5. Cal. Febr. 1595.

1. Tanquam qui in ius & locum ipsius successerit *l.1.& 2.& tot.tit.C.de his qui in prior.credit.loc.succed.*
2. Quæ extat *in l.vlt.C.hoc tit.*
3. Siquidem beneficium illius legis si modo imploratum sit impedit exceptionem non factæ excussionis, vt dixi *Defin.1.& 2.supr.eod.*
4. *l.Modestinus 76.cum ibi not.D.de solut.l.vt fideiussor.79.D.de fideiuss.*
5. *l.quod meo 18.D.hoc tit.*
6. Ne alioqui actus videatur operari vltra intentionem agentis contra *l.non omnis 19.D.de reb.credit.*
7. Cùm clausula constituti transferat omnem possessionem etiam naturalem & realem in constitutarium, vt dixi *Defin.1.15.& 16.supr.eod.* Sed cessione opus est, vt ea clausula possit alij prodesse quàm constitutario, Iunge *Defin.32.infr.* Tessaur. *decis.215.num.8.*

DEFINITIO XXVI.

Qui agit condictione ex l.vlt.C.hoc tit. non potest reconueniri.

AGens creditor condictione ex lege Iustiniani, [1] ad auocandam possessionem siue à debitore ipso, [2] siue à tertio possessore, [3] non potest reconueniri actione personali ob id quod ipse vicissim aduersario debeat. [4] Realis enim & possessoria est illa actio, ideóque momentanea, [5] quæ reconuentionis moras non admittit. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *In l.vlt.C.hoc tit.*
2. Qui vtique non potuit sibi ipsi mutare causam possessionis *l.qui bona 19.§.1.D.eod.l.non solùm 33.§.1.D. de vsucap.*
3. Per quem non potuerit interuerti possessio creditoris. Sic enim nostri constitutionem Iustiniani accipiunt, vt dixi *Defin.1.num.14.supr.* vbi vide.
4. Licèt reconuentio in omni actionum genere permissa videatur ante litem contestatam, vt nostri tractant ad *Authent.& consequenter C.de sentent.& interloc.omn.iudic.l.qui non cogitur 22.D.de iudic.*
5. *l.vnic.& ibi not.C.si de moment.possess.fruct.appell.*
6. Est enim hæc res ex earum genere quæ non recipiunt moram & dilationem, de quibus *in l.vlt.D. de appell. recip. vel non.*

DEFINITIO XXVII.

Constituti clausula quæ habet condicionem vel expressam vel tacitam non operatur nisi ex die condicionis existentis.

IN dotali instrumento apposita fauore mulieris clausula constituti non prius vires habere incipit quàm casus euenerit quo agi possit ad dotem restituendam vel in tuto collocandam. [1] Quare nec mulieri oberit quod dici solet eam clausulam nullius esse effectus post decennium, quasi tanto tempore per obliuionem, aut contemptum amissa possessione. [2] Id enim sic accipiendum est vt decennium illud ab eo tantùm die numerandum sit quo cœperit agi posse. [3] Vt euenit in omnibus contractibus in diem aut sub con-

sub condicione cõceptis. [4] Itaque si fortè per quinquaginta annos steterit matrimoniũ, effectus clausulæ in subsequens vsque decennium extendetur. Neque enim clausula constituti per mortem constituentis extinguitur, sed transit in heredes. [5] Sed & cùm eo iure vtamur ex Iustiniani lege vt dos in pecunia numerata consistens non nisi post annum peti possit, [6] Consequens est vt is quoque annus perinde ex decennio illi subducendus sit ac cæteri omnes qui constante matrimonio præterierunt. [7] *Ita Senatus* in secreto auditorio 3. Non. Iul. 1595. pro N. De Mouxi vidua N. Masson Aquensis.

1. Est enim clausula illa accessoria cùm ponatur in pignore quod accedit ad principalem obligationem. Nec proinde prius quærendum est de pignoribus dotis quàm de ipsa dote *l. vbi adhuc 29.C.de iur.dot. Iubemus 21. C. ad SC. Velleian.*
2. Secundum ea quæ dixi *Defin.10.supr.eod.*
3. Nihil enim potest imputari mulieri quæ constante matrimonio agere non potuit *d.l.vbi adhuc l.1.§.vlt.C.de annal.except.*
4. Cùm non priùs agi possit ex contractu in diem vel sub condicione concepto, quàm dies aut condicio venerit *l.cedere diem 213.de verb.signific.*
5. Cùm nemo amittat possessionem suam ex sola morte illius per quem possidebat. Id enim vtilitatis causa receptum est *l.si de eo 40.§.1.D.hoc tit.* Tessaur. *decis.105.*
6. *l.vnic.§.exactio autem C.de rei vxor.action.*
7. Cùm per totum illum annum exactio impediatur, Quamuis aliquando multum interfit an dies actionis nondum venerit, an exactio tantùm impediatur *l.cùm militi 16.§.1.D.de compensat.*

DEFINITIO XXVIII.

Sola missio in possessionem facit possessorem, non decretum de mittendo in possessionem.

DEcretum de mittendo in possessionem actore non facit eum possessorem, si non missio ipsa secuta sit. [1] Itaque non sufficiet ea res ad hoc vt possit dicere se spoliatum & agere interdictis recuperandæ possessionis aut actionibus in eã rem comparatis. [2] Sed missionem verbo factam esse satis erit, si re vera effectum non habuit, [3] cùm possessio non solius animi sit, sed etiam & præcipuè facti. [4] *Ita Senatus* in causa N.D.de Gerbaix vxoris Spect. D.Antonij Charpenei Senatoris meritissimi Compatris mei 5.Cal. Sept. 1595.

1. *l.non est mirum 26.§.1.D.de piguor.action.*
2. Prius enim est vt quis probet se fuisse antea possessorem quàm vt possit dicere se spoliatum.
3. Alioqui secus est *l.pen.§.vlt.D.hoc tit.*
4. *l.1.§.si vir vxori eod.l.1.§.Scaeuola D.si is qui testam.lib.esse iuss.*

DEFINITIO XXIX.

Possessio quæsita per clausulam constituti amittitur solo animo, puta ex eo quod constitutarius petat se mitti in possessionem. Secus est in possessione quæsita per traditionem.

CLausula constituti licèt habilis sit ad transferendam possessionem, non solùm ciuilem, sed etiam realem & naturalem, [1] minùs tamen iuris tribuit ad retinendam possessionem quàm traditio, [2] Quia possessio per traditionem quæsita sicut & animo & corpore quæsita est, ita non nisi animo & corpore amittitur. [3] At illa quæ per constitutum acquiritur solo animo amittitur, quia & solo animo comparatur. [4] Inde fit vt ea clausula effectum suum perdat quoties is qui per illam possessor factus est petit mitti se in possessionem, [5] Cùm ex contrario petere possit & debeat se in possessione retineri. [6] Nam interdicta adipiscendæ & retinendæ possessionis, se inuicem numquam compatiuntur, [7] quandoquidem fieri non potest vt eam possessionem adispicaris quæ iam penes te sit, [8] aut eam retineas quam nondum sis adeptus. [9] At quid si constitutarius petierit se manuteneri, Iudex verò per imperitiam iusserit eum in possessionem mitti? sententia nulla est, quia vt pragmatici loquuntur, non est conformis libello. [10] Si tamen transierit in rem iudicatam ob non interpositam appellationem quæ moribus nostris omnino necessaria est, dicendum erit æquè amissam possessionẽ, adeóque licèt iudicati executio nulla secuta sit, [12] cùm res iudicata pro veritate habeatur. [13] Verum autem esse non possit mittendum quem in possessionem, quin priùs verum sit nondum esse illum possessorem. [14] *Ita Senatus* in eadem causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet Non. Sept. 1595.

1. Vt sæpius diximus *ex l.quod meo 18.D.hoc tit.* & Guid.Pap. *quæst.22.46.*& aliis citatis *Defin.1.num.3.supr.eod.*
2. Quoniam clausula constituti fictitius modus est transferendæ possessionis, traditio autem naturalis, vt notat *ad d. l.quod meo.*
3. *l.quemadmodum 8.l.quamuis 46.D.hoc tit.*
4. *arg.d.l.quamuis & l.peregrè 44.§.vlt.eod.tit.l.nihil tam naturale 35.de regul.iur.*
5. Qui enim petit mitti se in possessionem auocat eam possessionem quam fatetur esse alienam, quod fit maximè per hypothecariam *l.si cùm venditor 66.D.de euict.*
6. Etiamsi venditor voluerit interuertere possessionem creditoris, cui tamen eo casu necesse est implorare beneficii *l.vlt.C.hoc tit.* At si debitor ipse possideat corporaliter, sufficit implorare clausulã constituti, & petere vt in sua possessione creditor retineatur.
7. Vt tractant nostri *ad l.naturaliter 12.§.nihil commune D.hoc tit.& ad l.1.D.vti possid.*
8. Quia licèt possideri quid possit ex variis causis, tamen possessio iam mea non magis mea fieri potest *l.non vt ex pluribus 159.de reg.iur.§.sic itaque Inst.de actio.* Est enim etiã possessionis dominii quoddam, vt notat Cuiac. *ad l.1.de bon.poss.*
9. *d.l.cùm heredes 23.in princip.& §.1.D.hoc tit.* iunct. *l.præced.*
10. *l.vlt.C.de fideic.libert.l.vt fundus 18.D.commun.diuid.*
11. Etiam cùm sententia ipso iure nulla est; quod tamen ex iuris ratione secus est *l.si expressim 19.D. de appellat. l.1.2.& tot.tit.C.quand.prouoc.non est necess.*
12. Non enim pendet sententia ab executione sed executio à sententia *l.1.C.de execut.rei iudic.*
13. *l.res iudicata 207.de reg.iur.l.ingenuum 25.De stat.hom.*
14. Cùm non possit mitti in possessionem ille, qui iam possessor est vt dixi *num.8.*

DEFINITIO XXX.

Mater quæ hypothecas ſuas dotales cum cæteris pupilli bonis ſub haſta locauit tunquam tut. ix, cenſetur renunciaſſe poſſeſſioni quæ fuerat ei quæſita per clauſulam conſtituti.

MVlier quæ bonorum mariti pro dote ſibi obligatorum poſſeſſionem per clauſulam conſtituti quæ fierat ſi tutelam filij adminiſtrauerat, hypothecas quoque dotales ſi quas ſpeciales acceperat,[1] cum cæteris pupilli bonis ſolenniter & ſub haſta locauerit, nec de iure ſuo proteſtata ſit, [2] licet non idcirco dotem ſuam amittat,[3] ſuæ tamen poſſeſſioni renunciaſſe intelligitur, quia poſſeſſio illa quæ per clauſulam conſtituti ſolo animo acquiritur, ſolo etiam animo amittitur.[4] Apparet autem ex adminiſtratione animum matris illum fuiſſe vt defuncto marito pupilli nomine poſſideret.[5] Tãtò magis quod nec vnquam anteà ſibi poſſederat, quandoquidem viuo marito non niſi familiaritatis iure poſſediſſe videri poteſt.[6] Clauſula enim conſtituti appoſita in pignore de quo in caſum duntaxat ſoluti matrimonij dotiſque reſtituendæ conuenerit nullas vires habere poteſt quandiu maritus viuit, ſicut nec ante annum luctus præteritum, quia nec ante id tempus cedit dies dotis reſtituendæ.[7] Ponimus autem intrà id tempus matri onus tutelæ iniunctum, quia & intra annum tutorem filio petere debet.[8] Sed etſi poſſeſſionem bonorum mariti quam eo viuo iure tantùm familiaritatis habuit, poſt mariti mortem continuauerit retenta poſſeſſione citra vllam nouæ voluntatis declarationem, credenda eſt eo ipſo animo remanſiſſe in poſſeſſione quo priùs fuerat, id eſt iure familiaritatis. Etſi enim nihil prohibet mutare eam ſibi cauſam poſſeſſionis ex nouo iure quod ſuperuenit dotis reſtituendæ,[9] Ea tamen animi mutatio non præſumitur, niſi probetur. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Sic enim fieri ſolet vt præter generalem & legalem tacitam hypothecam, bona aliqua ſpecialiter obligentur pro dote in antichreſim vt mulier eorum fructus percipiat ſoluto matrimonio nec imputet in ſortem.
2. Nam proteſtatio ſolet ius proteſtantis conſeruare. *l. ſi debitor 4. § .1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. pro herede* 20. D. *de acquir. hered. l. etſi quis* 14. §. *plerique D. de relig. & ſumpt. fun.*
3. Ne officium ſuum ſit ei damnoſum *l. cum quidam* 26. *C. de admin. tut.*
4. Dixi *Deſin. præced. num.* 4.
5. *l. qui bona fine* 19. *l. ſi aliquam* 28. D. *hoc tit.* Potiùs enim eſt inſpiciendum, quod nouiſſimè factum eſt *l. ſi quis antè* 10. *eod.*
6. Ac proinde nullomodo poſſediſſe *l. qui iure familiaritatis* 41. *eod. tit.*
7. Dixi *Deſin.* 27. *ſupr.*
8 *l. matres* 3. *C. ad SC. Tertyll.*
9. *l. qui bona fide* 19. § .1. D. *hoc tit. l. non ſolum* 33. § .1. D. *de vſucap.*
10. *l. eum qui voluntatem* 22. D. *de probat. l. ſi filiusfamilias* 16. D. *de SC. Maced.*

DEFINITIO XXXI.

Poſſeſſionem ſuam amittit mulier quæ patitur pignora dotalia locari à tutore nomine pupilli, niſi ex ea cauſa aliquid acceperit pro fructibus pignoris.

NOn aliud eſt, ſi mulier quæ defuncto marito poſſeſſionem pignorum dotalium ſibi ex clauſula conſtituti quæſitam vindicare potuit,[1] paſſa ſit tutorem filio datum bona pupilli omnia, & conſequenter ipſa quoque pignora pupilli nomine locare.[2] Hoc enim conſequens eſt ei quod in ſuperioribus diximus huius generis poſſeſſionem ſolo animo amitti.[3] Sed hoc ita, Niſi proponas annuum aliquid mulieri à tutore datum vel promiſſum, quod pro commodo poſſeſſionis & in vicem fructuum pignoris datum promiſsúmve videri poſſit.[4] Poſſeſſio enim quæ ſolo animo amittitur, multo magis ſolo animo retinetur.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Alioqui non poſſet mulier ſoluto matrimonio ingredi propria autoritate poſſeſſionem pignorum dotalium *l. dotis actione* 9. *C. ſoluto matrim.*
2. Nam etſi ipſa conduceret pignora dotalia, deſineret poſſidere *l. qui bona fide* 19. *l. ſi aliquam rem* 28. *D. hoc tit.* Multò igitur magis ſi alteri conducenti conſenſerit.
3. Dixi *Deſin.* 29. *& Deſin. prox. præced. num.* 4.
4. Poſſeſſionem enim habere videtur mulier cùm aliquid habet in vicem poſſeſſionis & fructuum *arg. l. non vtitur* 38. *& ſeq.* iunct. *l. ſi vſusfructus* 35. § .1. D. *de vſufr. l. ſed ſi quis* 33. *& ſeq. D. de pecul.*
5. *l. peregrè* 44. §. *vlt. cum duab. legib. ſeqq.* D. *hoc tit.*

DEFINITIO XXXII.

Quæſita per conſtitutum poſſeſſio non poteſt cedi niſi per aliud conſtitutum, Nec proinde per tutorem aut per curatorem aut per procuratorem.

POſſeſſio quæſita per clauſulam conſtituti, cedi quidem, & transferri in alium poteſt.[1] Sed non niſi per aliam conſtituti clauſulam,[2] nec per ſimplicem iurium ceſſionem.[3] Sed & eũ qui transferre hoc modo poſſeſſionem velit, talem eſſe neceſſe eſt, qui transferre poſſeſſionem poſſit.[4] Quid enim ſi tutor ſit, vel curator, vel procurator? Hos namque conſtat poſſeſſionem transferre non poſſe, cùm ipſi non poſſideant,[5] & iis caſibus quibus transferre poſſunt, naturalem transferendi modum requiri, nec ſufficere fictitium, qualis ille eſt, per clauſulam conſtituti.[6] Proinde ſi tutor pupilli nomine tradiderit inſtrumentum, ex quo acquiſita ſit poſſeſſio, non idcirco eam transferet, licèt inter alias perſonas hic vnus ſit modus transferendæ poſſeſſionis.[7] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Claræ de Villette vidua Laurentij Scarron contra heredem D. Senatoris de Candie 20. Decemb. 1595.

1. Ex eo noſtrorum brocardico quod habet Quicquid eſt tranſmiſſibile eſſe etiam cedibile, aut vt alij loquuntur ceſſibile *l. ex pluribus* 42. *D. de admin. tutor.* Teſſaur. *deciſ.* 215. *in fin.*
2. Id eſt ſi conſtitutarius conſtituat ſe eandem rem alterius nomine poſſidere. Hoc enim facere poteſt cùm penes ſe habeat veraque poſſeſſionẽ & naturalẽ & ciuilem *l. quod meo* 18. *D. hoc tit.* Dec. *in l. contractus n.* 12. *de reg. iur.* Teſſ. *dec.* 105.
3. Poſſeſſio enim non transfertur ex ſola voluntate aut per contractum vel inſtrumentum, ſed traditione opus eſt, vel aliqua re quæ ſit vice traditionis *l. prædia* 48. *& ibi not.* D. *hoc tit.*
4. Parum enim eſt ſi quis id velit facere quod non poſſit *l. multum intereſt* 6. *C. ſi quis alter. vel ſibi l. ſine emancipatis* 17. *C. de donat.*

5. *d. l.*

5. *d. l. quod meo verſ. procurator l. quamuis* 32. §. *infans D. hoc tit.*
6. Quia per clauſulam conſtituti eam demum poſſeſſionem transferre in alium poteſt conſtituens, quam ſuo nomi nehabet *d. l. quod meo.*
7. Quia ſcilicet traditio inſtrumenti eſt pro traditione rei quæ inſtrumento continetur *arg. l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

DEFINITIO XXXIII.

Clauſula conſtituti appoſita in fauorem negotiorum geſtoris tranſfert poſſeſſionem in eum cuius negotia geruntur, non in eum qui geſſit.

QVi ſe conſtituit poſſidere nomine illius qui alterius negotia gerit, non tam in negotiorum geſtorem, quàm in eum cuius negotium geritur, transfert poſſeſſionem.[1] Non tamen erit conſequens, vt ſi maritus ex vxoris pecunia ſibi ſtipulatus ſit vxoris negotium geſſiſſe videatur,[2] ſi non id dixerit, & inſtrumentum ei tradiderit.[3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. Poſtquàm placuit vt etiam per liberam perſonam poſſeſſio nobis acquiratur *l. traditio* 20. §. *vlt.* D. *de acquir. rer. domin. l.* 1. *C. hoc tit. l.* 1. *C. per quas perſon. nob. acquir.*
2. Sibi enim acquirit non vxori qui ſibi ſtipulatur, quamuis ex pecunia vxoris *l. ex pecunia* 12. *C. de iur. dot.* Iunct. *l. ſi patruus* 4. *C. commun. vtr. iudic. l.* 2. *C. pro ſocio. l. qui aliena* 8. *C. ſi quis alter. vel ſibi.*
3. *l.* 4. 5. *&* 6. *C. eod. tit. ſi quis alter. vel ſibi.*

DEFINITIO XXXIV.

An manumittendus ſit creditor in poſſeſſione ſibi quæſita per clauſulam conſtituti ante cœptem vel finitam diſcuſſionis inſtantiam.

IN quæſtione illa, Vtrum antè finitam inſtantiã diſcuſſionis, manutenendus ſit creditor condicens poſſeſſionem ex clauſula conſtituti inauditis cæteris creditoribus, poſt multas altercationes eò tandem Senatum frequentioribus votis decurrere animaduerti, vt non ſit audiendus ſi iam cœpta ſit diſcuſſionis inſtantia.[1] Sit verò audiendus præſtita ſatisdatione de fundo illo in hereditate vbi opus erit reponendo, ſi nondum vllum confectum ſit inuentarium, Multò magis ſi lapſa ſint eius conficiendi tempora. Aut, ſi quid ſit quod impediat inuentarij confectionem.[2] Cur enim mora interim fiat ei qui propriam auocat poſſeſſionem quæ ſit extra cauſam hereditatis?[3] Placebat tamen aliquando temperamentum vt ad diſcuſſionis inſtantiam creditor remitteretur. Interea verò per fiduciæ ſpeciem in poſſeſſione ſua retineretur præſtita ſatisdatione.[4] Sed non poteſt hodie locus eſſe huic temperamento poſtquàm ex edicto quod factum eſt anno 1598. auffertur heredi beneficium inuentarij, ſi vel in conficiendo inuentario fuerit negligens, vel intra annum, aut ad ſummum ex magna cauſa intra biennium diſcuſſionis inſtantiam ad finem non perduxerit. *Ita Senatus* pro Claudio du Cheſne procuratore contra viduam & heredem Guilielmi Iaquemod dicti de la Palud circa Non. Maij 1596.

1. Quoniam in diſcuſſionis inſtantia quærendum eſt de iure omnium creditorum, vt dixi *ſub tit.* De *bon. auctor. iudic. poſſid. ſeu venund.*
2. Quia nimirum his caſibus non tam videtur intereſſe creditorum quàm heredis, contra quem non minùs operatur clauſula conſtituti quàm contra defunctum ipſum. *Not. in l. quod meo* 18. D. *hoc tit.* Quod intellige cùm conſtitutum habuit effectum ante mortem conſtituentis alioqui morte conſtituentis finitur conſtitutum vt tractat Anton. Teſſaur. *deciſ.* 38. *num.* 1. *in fin. & deciſ.* 105. *in fin.*
3. Nec enim poſſeſſio tranſlata per defunctum poteſt tranſire in hereditatem aut eſſe hereditaria *l. nemo plus commodi de regul. iur.*
4. *Arg. l.* 1. D. *ſi cui plus quàm per leg. falcid. l.* 5. *&* 6. D. *de petit. hered.*

DEFINITIO XXXV.

Clauſulæ Ex nunc prout ex tunc reducit conſtitutum ad tempus contractus.

CLauſula conſtituti adpoſita *Ex nunc prout ex tunc* impleta quandocunque conditione iam inde ab initio contractus effectum habuiſſe intelligitur.[1] Sed tamen ſi corporalis poſſeſſio intra decennium adprehenſa non ſit, non eo magis operabitur clauſula quia poſt decennium nihil operatur, quaſi neglecta poſſeſſione,[2] Numerando ſcilicet decẽnio ab eo demum tempore, quo extitit condicio ſub qua fuit poſſeſſio tranſlata per conſtitutum.[3] An igitur emptori, aut ei cui ex nunc prout ex tunc res data fuit in ſolutum, agendum erit rei vindicatione, quaſi nulladum facta traditione, an verò ad rem tradendam quaſi nulladum facta traditione? Ego priùs magis probabam, quia multum intereſt an poſſeſſio numquam quæſita ſit, an amiſſa.[4] Nec amiſſio poſſeſſionis inducit amiſſionem dominij.[5] Proinde fructus debebuntur à die litis conteſtatæ.[6] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci de Bellegarde & D. de Cardé 22. Decemb. 1596.

1. Guid. Pap. *quæſt.* 268. Negul. *in tract. De pignor. part.* 2. *membr.* 2. *num.* 4. *&* 5. & alij multi quos cumulat Teſſaur. 38. *num.* 2. licèt videatur ille contrà ſentire & concludere *num.* 4.
2. Cùm poſſeſſio amittatur per obliuionem quæ ex lapſu decennij præſumitur niſi ipſemet conſtituens interuertiſſet poſſeſſionem, quo caſu daretur conſtitutario remedium *l. fin. C. hoc tit. vſque ad* 30. *annos.* Idem Teſſaur. *deciſ.* 105. *num.* 8. *& deciſ.* 215. *num.* 6.
3. Dixi *Deſin.* 10 *ſupr. hoc tit.*
4. Quia ſine poſſeſſione non poteſt regulariter acquiri dominium *l.* 1. *&* 2. *vbi not.* D. *de publician in rem act. poteſt tamen retineri.*
5. Cùm faciliùs amittatur poſſeſſio quàm dominium *l. ſi quis vi* 17. §. *differentia* D. *hoc tit.*
6. *l. certum* 22. *C. de rei vindic.*

DEFINITIO XXXVI.

Etiam in præiudicium tertij retrotrahitur condicio & poteſtas conſtituti ſi condicio fuit caſualis vel mixta non poteſtatiua.

CLauſula conſtituti condicionalis operatur exiſtente quandocunque condicione etiã in præiudicium tertij qui medio tempore corporalem eiuſdem fundi poſſeſſionem nactus fuit,[1] ſi modò caſualis aut mixta fuit condicio non poteſtatiua.[2] Nec ad rem pertinet quòd non videantur extrema habilia conſtituto tempore condicionis euenientis non ampliùs poſſidente.[3] Nihil enim vetat poſſeſſionem quoque ſicut & proprietatem transferri ſub condicione,[4] qua eueniente quandocunque iam inde ab initio tranſlata intelligitur.[5] *Ita Senatus* in cauſa Mauriciæ Richard & Michaelis de la Siaz 15. Mart. 1597.

1. Poſtquàm placuit noſtris beneficium *legis fin.C.hoc tit.* etiam illi competere qui nactus eſt poſſeſſionem per clauſulam conſtituti.Teſſaur.*deciſ.*215.*num.*4.
2. Caſualis enim condicio vel mixta retrotrahitur non poteſtatiua *l.1.l.qui balneum 9.l.potior* 11. D. *qui potior. in pignor.hab.*
3. Cùm non poſſit transferri poſſeſſio per clauſulam conſtituti niſi conſtituens poſſideat eo tempore quo conſtituit *l.quod meo* 18.vbi omnes notant. D.*hoc tit.*
4. *l.qui abſenti* 37.§.1.*eod.tit.*
5. Ita vt per clauſulam conſtituti poſſit fieri retroactio etiam à tempore inhabili ad tempus habile.Alex.*conſ.*83.*vol.* 2.quem cum aliis multis refert Teſſaur.*deciſ.*38.*num.*2.*&* 3.

DEFINITIO XXXVII.

Qui excepit hypothecam & poſſeſſionem rei à ſe venditæ addita clauſula conſtituti,poteſt ſuam poſſeſſionem auocare nulla facta excuſſione,quamuis non imploret beneficium l.vlt.C.hoc tit.

EQui venditor cauerat vt pro precio equus maneret obligatus,addita etiam clauſula conſtituti.[2] Precio non ſoluto poteſt venditor equum auocare à quocunque poſſeſſore,[3] etiamſi per plurium perſonas emptio ambulauerit.[4] Nec repelletur exceptione non factæ excuſſionis,[5] ſi imploret beneficium clauſulæ conſtituti,[6] licèt non implorauerit beneficium legis Iuſtinianeæ.[7] Nec ad hunc caſum pertinet, ſicut nec ad mores noſtros,[8] quod ex Gallorum praxi vulgò iactari ſolet *les meubles n'auoir point de ſuyte.*[9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. Quæ conuentio vtilis eſt non ſolùm vt venditor habeat equum obligatum,quem alioqui non haberet *l.5.§.penult. D.de tribun.act.*ſed etiam vt in eo equo cæteris omnibus creditoribus præferatur.*l.licet* 7.C.*qui potior.in pign. hab.* iunct. *l.quamuis* 17.C.*de pignor.*
2. Per quam fieret vt equi à ſe venditi poſſeſſionem in caſum non ſoluti precij retineret.
3. Per remedium retinendæ poſſeſſionis implorato beneficio clauſulæ conſtituti,vt ſequitur in Definitione.
4. Quia non magis debitor quàm colonus poteſt creditoris ſui poſſeſſionem interuertere. Iacob. Menoch. *remed.* 14.*num.*25.quem refert & ſequitur Teſſaur.*deciſ.*105.*in fine.*
5. Quæ ſolet competere tertiis poſſeſſoribus conuentis hypothecaria *Auth.hoc ſi debitor.C.de pignor.*
6. Quaſi non tranſlata hoc caſu per venditorem ſed retenta potiùs equi poſſeſſione,velut pignoris iure *vt in l.Iulianus* 13.*§.offerri* D.*de act.empt.*
7. *in l.vlt.C.hoc tit* quam implorari neceſſe eſt quoties merus creditor agit hypothecaria contra tertium poſſeſſorem.Hic enim plus quàm creditor eſt,quia paullo ante dominus fuit,nec niſi hac lege dominium à ſe abdicare voluit. *arg.l.1.§.vlt.& l.2.D.de reb.eor.qui ſub tutel.*
8. Nec enim Gallorum moribus hac parte vtimur vt alibi ſcripſi.
9. Hic enim venditor non tam rem alienam perſequitur,quàm eam quæ adhuc ſua quodammodo eſſe videatur.

DEFINITIO XXXVIII.

Conſtitutarius vincit heredem conſtituentis,multo magis eum qui ius habeat ceſſum ab herede conſtituentis: quod pertinet ad cauſam poſſeſſionis.

CVm tibi donaſſet Titius fundum Cornelianum tranſlata poſſeſſione per clauſulam conſtituti,[1] poſteà verò aduerſus donationem quaſi per vim extortam in integrum reſtitui vellet, deceſſerat inſtructa lite, & Sempronio herede ſcripto,Sempronius iuribus ſuis omnibus ceſſerat Mæuio,[2] qui & ipſe in locum Seij antiquioris creditoris hypothecarii, non tamen conſtitutarij[3] erat ſubſtitutus. Si Mæuius tanquam poſſeſſor factus ex generali conſuetudine, quæ heredibus fauet,[4] poſſeſſionis controuerſiam tibi facere velit imploranti clauſulam conſtituti,[5] non eſt audiendus, quia non potuit defunctus transferre in heredem poſſeſſionem quam mortis tempore non habuit,[6] Iam ſcilicet in te tranſlatam per clauſulam conſtituti.[7] Nec proinde illi proderit, quòd ius habeat ab anteriore creditore. Prius enim eſt, vt de poſſeſſione quæratur, certúſque poſſeſſor conſtituatur,[8] quàm vt hypothecaria, ſiue per exceptionis viam exerceatur.[9] *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Guiuiſani & Petri de Pogge 26. Mart. 1597.

1. Quomodo ſolet transferri poſſeſſio rerum donatarum vt & cæterarum rerum *l.quod meo* 18.D.*hoc tit.*itémque per retentionem vſusfructus *l.quiſquis* 28 *C.de donat.*
2. Eſt enim iuſta cauſa reſtitutionis ad reſcindendam donationem vis vel metus *tot.tit.Quod met.cauſ.*D.*&* C.
3. Quamuis poſſit etiam conſtitutarius transferre ſuam poſſeſſionem in alium. Tiraq.*in tract. De iur. conſtit. part.*1. *ampliat.*22.quem refert & ſequitur Teſſaur.*deciſ.*215.*num.*8.
4. Per quam vt pragmatici noſtri loquuntur *Mortuus ſaiſit viuum.*
5. Cum beneficio *l vlt.C hoc tit.*
6. *l.nemo plus commodi* 120.*de reg.iur.l.*1.§.*Scæuola D.ſi is qui teſtam.lib.eſſ.iuſſ.eſt.*
7. Cùm non poſſint duo eſſe in ſolidum poſſeſſores *l.*3.§ *ex contrario* D.*de acquir.poſſ.l.duo in ſolidum* 19.D.*de precar.*
8. *l.is qui deſtinauit* 24.*l.qui petitoris* 36.D *de rei vindicat.l.ſi de vi* 37.D.*de iudic.l.*2.*C.de interd.l.ordinarij* 13. *C. de rei vindic.*Teſſaur.*deciſ.*15.*num.*1.
9. Cùm hypothecaria non niſi contra poſſeſſorem exerceatur *l.ſi fundus* 16.§.*in vindicatione D.de pignor.*

DEFI-

DEFINITIO XXXIX.

Poſſeſſio per conſtitutum quæſita aut per precarium,an & quatenus morte conſtituentis vel conſtitutarij aut precario rogantis vel concedentis amittatur.

MAgna inter noſtros fuit quæſtio, An poteſtas clauſulæ conſtituti per mortem ſiue conſtituentis,ſiue conſtitutarii finiatur. Sunt enim qui indiſtinctè putent finiri,Et quidem morte conſtituentis,[1] quia cùm poſſeſſio per clauſulam conſtituti quæſita in ſolo conſtituentis animo reſidere videatur,[6] fieri certè nequeat,vt ea poſſeſſio in longius tempus extendatur,quàm conſtituentis animus, qui vtique cum vita finẽ accipit.[3] Morte verò conſtitutarij,quia is qui ſe alterius certæ perſonæ nomine cõſtituit poſſidere,de ipſius herede non cogitat,[4] Niſi in ipſa conſtituti clauſula heredis quoque mentio facta proponatur.[5] Alii verò ſunt, qui morte quidem conſtituentis finiri conſtitutum abſtrentur,[6] at non etiam morte conſtitutarij, quominùs in heredem illius tranſeat,tam actiuè,vt loquuntur, quàm paſſiuè.[7] Senatus noſter magis probat, vt neque conſtituentis neque conſtitutarii morte finiatur poſſeſſio, quæ per conſtitutũ quæſita fuerat,non magis quàm ſi per realem & actualem traditionem acquiſita fuiſſet.[8] Adeò vt placeat non minùs heredi conſtitutarij quàm ipſi conſtitutario cõpetere interdictum retinendæ poſſeſſionis, nec minùs aduerſus heredem conſtituentis,quàm aduerſus ipſum conſtituentem: ita vt non ſit ei neceſſariũ recurrere ad remedia vel adipiſcendæ, vel recuperandæ poſſeſſionis,ſiue conſtitutarij heres iuuari velit beneficio clauſulæ contra conſtituentẽ,ſiue conſtitutarius contra heredem conſtituentis,ſiue heres contra heredem.[9] Nam & idem ſeruaretur ſi pro clauſula conſtituti traditio interueniſſet ad transferendam poſſeſſionẽ.[10] Cùm placeat per clauſulam iſtam transferri non modò ciuilem & fictam, ſed etiam naturalẽ,realẽ, veram & actualem poſſeſſionem,perinde atque per traditionem.[11] Præſertim verò poſtquã moribus noſtris receptum eſt,vt defuncti poſſeſſio non ſecus ac dominiũ rerũ hereditariarum continuetur & trãſferatur, ipſo iure in heredem, etiam quod ad effectum interdicti proponendi.De retinenda poſſeſſione:[12] Illud ſanè diſtrictè Senatus noſter obſeruat, vt ſi poſt mortem ſiue conſtituentis ſiue conſtitutarij negligens fuerit is, qui potuit implorare beneficium clauſulæ, idque per decennium integrum non ſit poſtmodum audiendus ſiue de retinenda, ſiue de recuperanda poſſeſſione contendere poſt decennium velit,[13] Quaſi amiſſa poſſeſſione non tam per mortem conſtituentis aut conſtitutarij, quàm per obliuionem,[14] niſi ante mortem vel conſtituentis vel conſtitutarij poſſeſſio interuerſa proponatur,quo caſu non ambigitur, quin cõdictio ex Iuſtiniani lege competat etiam heredi in annum vſque trigeſimum.[15] Nec aliud in poſſeſſione per precarium quæſita obſeruatur,cùm placuerit ad eam quoque poſſeſſionis ſpeciem Iuſtiniani legem pertinere.[16] Qua ceſſante,id eſt ſi poſſeſſio interuerſa non fuerit, conſtat longè minorem eſſe precarij quàm conſtituti poteſtatem, quia per precarium ciuilis tantùm poſſeſſio acquiritur, non etiam naturalis.[17] Vnde fit vt eius morte qui precariò rogauit,precarium haud dubiè finiatur, quòd non tranſit in eius heredem.[18] Item vt quæſita per precarium ciuilis poſſeſſio per decennij lapſum amittatur etiam viuo eo qui precarium rogauit, ſi is qui dedit eiúſve heres negligens per tantum tempus fuerit in adprehendenda naturali quæ penes rogantem manſerit,[19] aut quæ ipſo etiam ignorante fuerit ab alio occupata.[20] Nam ſi ſciuit, ſufficiet ad amittendam poſſeſſionem ciuilem, quod neglexerit recuperare naturalem,nec longi temporis lapſus requiretur.[21] Quæ diſtinctio non ita facilè cadit in conſtitutarium, qui licet per longius tempus quàm decennij ceſſauerit in corporali poſſeſſione adprehendenda,non ideò tamen videtur negligere naturalem, quam habet & retinet per conſtitutorem.[22] Certè mortuo conſtitutore decennium exinde computabitur,[23] ſi non priùs fuerat poſſeſſio per eum,vt diximus, interuerſa.[24] Neque tamen erit neceſſarius lapſus decennii ſi conſtitutarius ſciens occupatam ab alio citra interuerſionem,aut etiam vacantem poſſeſſionem quo conſtitutoris corpore & animo retinebatur, eam adipiſci & recuperare neglexerit. Idem enim eſſet, etiamſi per veram & actualem vt aiunt traditionem, ſibi poſſeſſionem quæſiuiſſet quam deinde per alium retinere cœpiſſet.[25] *Ita ſæpiùs* in Senatu noſtro tractatum & definitum eſt.

1. Antonin.Teſſaur.qui multos citat *Deciſ.*38.præſertim Andr.Tiraq.*part.*2.*De conſtit.ampliat.*13 *num.*1.*&* 2.*& part.* 1.*num.*65.*&part.*3.*limit.*21.*num.*10.*&* 11.
2. *l.quod meo* 18.vbi omnes notant D.*hoc tit.*l.3.§.*ſaltus hybernos verſ.cæterum.eod.tit.*
3. Ita ratiocinatur poſt alios Iacob.Menoch.*remed.*14.*recup.poſſ.num.*65.*&* ſeqq.
4. *l.cùm precario* 12.*in fin.*D.*de precar.*
5. Nam cùm facta eſt mentio heredis non dubitatur quin precarium & conſtitutum tranſeat etiam in heredem. Teſſaur.*deciſ.*105.*num.*4.Obſerua tamen ſi quis ſibi ſuiſque precario rogauerit non ideò videri actum de heredibus ſed tantùm de domeſticis.Textus eſt elegans,*in l.cùm precario* 21.D.*de precar.*licèt propter vſum notariorum qui eo nomine vtuntur vt heredes ſignificent alio iure vtamur,Ita vt error ius faciat quomodo Paulus loquitur *in l.*3.§. *vlt. de ſtipell. legat.*
6. Teſſaur.*dict.deciſ.*38.
7. Idem Teſſaur.*deciſ.*105.vbi latè.
8. Cùm per conſtitutum non minùs quàm per traditionem etiam vera & realis poſſeſſio transferatur, *d.l.quod meo,* Conſtat autem poſſeſſionem,quæ tranſlata ſit per veram traditionem,non amitti morte illius cuius corpore poſſidebamus.Id enim vtilitatis cauſa receptum eſt *l.ſi de eo* 40.§.1.vbi Bart.& alij *eod.tit.*
9. Contra id quod ſentit Teſſaur.*dict. deciſ.*105.*num.*3.4.& poſt Menoch.*dict.remed.*14.*recup.poſſ.num.*67.
10. Vt dixi *num.*8.*ex l.ſi de eo* 40.§.1.D.*hoc tit.*
11. Afflict.*deciſ.*139.*num.*9.poſt Alex.*in d.l.quod meo & in l.interdum* D.*hoc tit.*Bald.*conſ.*494.*vol.*4.Iaſ.*in l. quoties C. de rei vindic.*
12. Omnia enim interdicta & remedia poſſeſſoria quæ competebant defuncto,competunt hodie etiam heredi ex conſuetudine & poteſtate edicti quo mortuus ſaiſit viuum.
13. *ex d.l.ſi de eo* §.1.vbi Bart.& alij D.*hoc tit.*Iunge omnino *Defin.*5.*infr.ſi aduerſ.cre d.præſcr.opp.*
14. Cùm obliuio præſumatur ex lapſu decennij Bart.& alij ibid.Intellige autem ſi conſtitutarius ignorauit aut vacantem aut ab alio fuiſſe occupatam poſſeſſionem. Tunc enim fuiſſet neglectam eſſe poſſeſſionem vt amittatur ſecundum diſtinctionem Bart.communiter adprobatam *in d.l.ſi de eo* §.1.

15. Vt concludit Tessaur. *dict. decis.*105. post Menoch. *d.remed.*14.*num.*vlt. Afflict. *dict. decis.*139. vbi tamen fatetur tolli hoc casu hypothecam per præscriptionem longi temporis, quod nota vt intelligas hac quoque admissa sententia quæ sanè dura est, malè concludere illum, qui auocat possessionem conditione *ex l.vlt.C.hoc tit.* vt rem teneat iure pignoris & hypothecæ. Nihil enim de hypotheca tractandum est si modò possessor bonæ fidei fuit.

16. Afflict. *dict. decis.*139.

17. Capyc. *decis.*4.*num.*7.

18. *d.l.cùm precario* 12.§.1.D. *de precar.* vbi dicitur aliud esse in herede concedentis precarium, quia in eum transit ius precarij.

19. Etsi enim precarium potest quandocunque revocari, & per revocationem redit possessio ad concedentem, id tamen eò pertinet vt possit vti interdicto de precario ad repetendam possessionem, non autem vt possit agere interdicto Vti possidetis, vt explicat Menoch. *dict. remed.*14.*num.*10.

20. Intellige de possessionis occupatione quæ facta fuerit citra interuersionem. Alioqui locus est condictioni *ex l.vlt. C.hoc tit.* vt dixi *num.*15. & 16.

21. Vt dixi *num.*15. & 14. *supr.* nisi interuersa fuerit possessio vt dixi proximè quia tunc nec longi temporis lapsus noceret sed requireretur tempus longissimum id est 30. annorum, cùm condictio ex lege sit perpetua & consequenter duret vsque ad 30. annos.

22. Tunc enim amittitur ciuilis cùm est sola nec habet adnexam naturalem Bart. *in d.l.si de eo* 49.§.1.D. *hoc tit.*

23. Tessaur. *dict. decis.*105. *num.vlt.* vbi alios citat.

24. Tessaur. ibid. post Menoch. vbi suprà.

25. *d.l.si de eo* §.1. vbi tractatur de possessione quam quis habuerat & naturalem & ciuilem, & quam retinuerat per colonum postea defunctum. Iunge *Defin.*22. & illam intellige secundum hanc. Adde *Defin.*1. *infr. si aduers. credit præscript. oppon.*

DEFINITIO XL.

An ei cuius possessio interuersa fuit detur condictio ex l.vlt.C.hoc tit. contra tertium possessorem post sublatam longi temporis præscriptionem hypothecariam.

INteruersa possessione per eum cuius animo & corpore possidebatur, si tertius possessor per decennium rem alii obligatam tenuerit, ita vt præscriptione tanti temporis hypothecariam summouere possit,[1] elegans quæstio est, An conueniri adhuc nihilominùs possit condictione ex lege noua Iustiniani,[2] quasi in hanc rem lata est contra iuris veteris rationem.[3] Nam ex interpretibus nostris alii aliter sentiunt,[4] necdum quid Senatus noster in hac quæstione pro certo habeat, mihi compertum est. Videtur tamen distinctionibus rem hanc expediri debere, de quibus dicemus Defin.5. infr. Si aduers. credit. præscript. oppon.

1. *Ex l.1.& 2.C.si aduers.credit.præscr.oppon.*
2. *l.vlt.C.hoc tit.*
3. Est enim lex illa iuris veteris correctoria vt constat *ex l.si de eo* 40.§. *si forte* D. *eod.* licèt contrà sentiat Iacob. Menoch. *remed.*14. *recup.possess.quæst.*2. *num.*11.
4. Vt constat ex iis quæ tractat Afflict. *decis.*139. & Menoch. vbi supr. *num.*68. *& seqq.* Iunge *Defin. prox. præced.*

TIT. VIII.

De long. tempor. præscript.

DEFINITIO I.

Longi temporis possessio locum habet etiam contra eum cui merces conductionis interim soluta est, si modò sciuit alienationem à conductore factam non si ignorauit.

QVi bona fide fundum emit ab eo cui ego locaueram, si per decennium inter præsentes aut vicennium inter absentes possederit, nec eò minus tanto tempore dominium sibi quæsiisse videbitur,[1] quòd interea, promissam pensionē cōductor mihi soluerit per singulos annos.[2] Etsi enim neque dominii quæstionem referre ipse conductor posset, neque vllius temporis præscriptionem obiicere propter malam fidem,[4] qui tamen ab eo comparauit tanquam à domino, perinde bonam fidem habet atque si ab alio quolibet non domino comparasset.[5] Nec quòd mihi negligentia imputare non potest qui iure meo aduersus conductorem vsus sum,[6] facere debet vt minus iuris emptor habeat qui suo nomine possedit non meo.[7] Quare nec causa vlla est cur mihi restitutio in integrum concedi debeat aduersus emptorem, cum quo nullum à me negotium gestum est.[8] Sed hæc ita accipienda sunt si ius meum sciui, & alienationem à conductore meo factam.[9] Alioqui mala fides autoris nocet bonæ fidei possessori,[10] hactenus ne minore quàm triginta annorum spatio possit præscribere.[11] Nempe cùm de dominio agitur. Nam si de præscribendo hypothecæ aut quo alio iure tractaretur non esset ea distinctio necessaria.[12] *Ita tractatum est* in causa D. du Four, & Iacobinæ Berru 3. Id. Maij 1595.

1. Per longi temporis possessionem in quam hodie transformata est vsu capio *l.vnic.C.de vsucap.transform.* iunct. *l.2. pen. & vlt.& pass.C.hoc tit.*
2. Quamuis si conductor rem vendiderit, & eam ab emptore conduxerit, postea vtrique mercedes præstiterit prior locator possessionem suam retineat per conductorem *l.quamuis pupillus* 32.§.1.D. *de acquir. poss.*
3. *l.si quis locationis* 25.C. *de locat.*
4. *l.male agitur* 2.C. *de præscr.*30. *vel* 40. *annor.*

5. *l.*1.C. *hoc tit.* Nam & bona fides ex iusto titulo præsumitur, nisi mala fides probetur, Sicut è cōtrario ex iniusto titulo mala fides & præsumitur & probatur *l.quemadmodum* 7. *in fin.C. de agricol. & censit. lib.*11. *tit.*47. *cap. qui contra de reg. iur. in* 6.
6. *l.cùm scimus* 22.§. *illud quoque vers. cùm non possit C. eod. tit. De agricol. & censit.*
7. Ratio est quam adfert Vlpian. ex Pomponio in eleganti illa specie quam tractat *in l.Pomponius* 29. D. *quib. mod. vsusfr. amitt.*
8. Negotium enim aliquod gestum esse oportet aut quasi gestum vt restitutio locum habere possit *l.*1. *& tot. tit.* D. *quod met. caus. gest. erit l. ait prætor* 7. *in princip.* D. *de minor.*
9. Quo casu potest sanè mihi imputari cur emptoris possessionem non interpellauerim.
10. *Auth. mala fidei* §. *si verò is qui putabat C. hoc tit.*
11. *d. Auth. malæ fidei*, quæ hac parte correxit ius vetus vt constat *ex l.*1. *eod. tit.* Vide *Nouell.*119. *vt sponsalit. largit. cap.* 7.§. *rursus sancimus.*
12. Remanet namque incorrectus *tit.C. si aduers. credit præscr. oppon.* vt respondit Oldrad. *cons.*19.

DEFINITIO II.

Iurium præscriptio nulla est nisi intercedente scientia & patientia eius qui tale ius potuisset constituere.

IN iis qui iuribus, quæ ex sola quasi possessione acquiruntur, necesse est interuenire patientiam[1] & consequenter scientiam[2] illius qui tale ius constituere potuisset:[3] Sed & necesse est continuatum eius iuris vsum longo tempore.[4] Nam si ante completa præscriptionis tempora fuisset contradictum, vel præstitum impedimentum, vel non præstita patientia, præscriptio interrupta esse intelligeretur.[5] *Ita Senatus* in causa D. de la Velliere & D. de Rogemont 10. Cal. Febr. 1595.

1. Cùm scientia illa & patientia sit pro titulo *l.si quis diuturno* 10. *D. si seruit. vindic. l.*3. *in princip.* D. *de vsufr. l.vlt.* D. *de seruit.*
2. Qui enim ignorat non potest videri pati *l.*2. *vbi not. C. de seruit. & aqua.*
3. Nam qui non posset expresso consensu ius alij concedere, multò minùs tacito consensu posset id facere. Ne maior sit vis taciti quàm expressi contra *not. in l.*3. *D. de reb. credit.*
4. *d.l.si quis diuturno l.*1.§. *vlt l.vlt. D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*
5. Quia oportet continuam esse possessionem aut quasi possessionem vt possit vsucapio procedere aut longi temporis possessio *l.sine possessione* 25. *D. de vsucap. & l.*2. *l. nec petentem* 5. *l. nec bonæ fidei* 10. *C. hoc tit.*

TIT. IX.

Quib. non obiicit. long. temp. præscript.

DEFINITIO I.

Non valenti agere an & quando currat præscriptio.

VLGARIS est interpretum nostrorum traditio, Non valenti agere non currere præscriptionem.[1] Quod si ita est vix sanè dici potest cur ignoranti currat tempus ad præscriptionem inducēdam.[2] Neque enim fieri potest vt quis de eo iure quod sibi ignorat competere, experiatur.[3] Idem est si quis Reipublicæ aut alia de iusta causa tanto tempore abfuerit, vt intereà dies actionis præterierit.[4] Idcirco enim necessarium est auxilium restitutionis vt amissa tempore actio restituatur, quòd toto eo tempore agendi potestatem non habuerit is, qui non agēdo actionis sibi competentis iacturam passus est.[5] Sed & aliquando euenit vt ne quidem ignorantiæ tempus subducatur ex eo annorum numero qui sufficere queat implendæ præscriptioni quæ plenissimam tribuat securitatem, Qualis illa est quæ quadragesimo anno perficitur. Receptius enim & verius est aduersus tam longi temporis præscriptionem restitutioni locum esse non posse, nec magis ex capite iustæ ignorantiæ quàm ex alia qualibet causa.[6] Solis filiisfamilias singulari quodam iure & priuilegio indultum est ab Imperatoribus, primùm pro bonis maternis,[7] deinde pro aduentitiis quibuslibet,[8] vt quandiu pater viuit qui & fructuarius & legitimus bonorum filij administrator est[9] tempus nullum iis currat, quod proculdubio curreret si nihil de eo constitutiones cauerent.[10] Moti verò sunt Imperatores ratione æquitatis apertissima, quod per legem ipsam fiat ne viuo patre & inuito eo possint illi mouere actionem.[11] Quis enim non æquum putet eiusdem legis potestate fieri vt iis aduersus lapsum temporis subueniatur, nō data restitutione, sed quod est commodius prohibito sublatóque præscriptionis iure.[12] Quo exemplo idem posteà constitutum est à Iustiniano fauore mulierum in repetitione dotis.[13] Sed alia sanè causa eorum est qui non tam iure, quàm facto aliquo impediuntur ne possint experiri. His enim haud dubiè currit tempus,[14] estque omnino necessaria restitutio, dummodò ipsius indulgē de iusta aliqua causa subsit.[15] *Senatus* tamen receptissimam interpretum traditionem plerisque, vt audio, placitis comprobauit. Et in eo præsertim casu de quo Defin.1. infr. Ne rei domin. vel templor. In quo cū de præscriptione centenaria tractaretur, placuit subducendum totum tempus quo Sabaudia fuerat à Gallis occupata, quòd toto eo temporis spatio Dux Sabaudiæ iura sua persequi non potuisset, tametsi post

eam feliciter Dei Opt. Max. nutu, à Diuo Emanuele Philiberto recuperatam, triginta annorum silentium continuum effluxisset.

1. *Ex l.1.§.vlt.C.de annal.except.l.1.§.vlt.*iunct.*Auth.nisi tricennale C.de bon.matern.l.in rebus* 30.*verſ. omnis autem C de iur.dot.*
2. Et tamen etiam ignoranti currere preſcriptionem conſtat, & ignorantiam iuſtam eſſe vnam ex iis cauſis ex quibus creditur dandam eſſe reſtitutionem in integrum contra præſcriptionem *l.ſicut 3.vbi not.C.de præſc.*30.*vel* 40.*annor. Not. in l.1.D.ex quib.cauſ.maior.in integr.reſtit.poſſ.*Balb.*in 4.part.4.partis principalis quæſt.28.*
3. *l.cùm ſex 55.D.de ædilit.edict.l.mater* 19.*D.de inoff.teſtam.*
4. *l.ſenatusconſulto* 16.*D.de offic.præſid.*
5. *l.1.& tot.tit.Ex quib.cauſ.maior. D.& C.*
6. Puta minoris ætatis, aut abſentiæ reipublicæ cauſa, vt ſcriptum eſt *in l.ſicut 7.C.de præſcript.*30.*vel* 40.*annor.* Eſſet enim lex impoſita verbis non rebus contra *l.2.C.commun.de legat.*ſi ſic intelligeretur vt etiam contra minorem vel militem vel aliter abſentem reipub. cauſa curreret præſcriptio, ſed contra eam præſcriptionem reſtitutio daretur. Vide tamen Aſſl.*deciſ.*37.
7. à Conſtantino *in l.1.C.de bon.matern.*iunct.*Auth.niſi tricennale eod.tit.*
8. à Iuſtiniano *in d.l.1.§.vlt.C.de annal.except.*
9. *l.cùm oportet 6.& l.vlt.*C.*de bon.quæ liber.*
10. Alioqui nil fuiſſet neceſſe ab imperatoribus conſtitui, id quod iure communi cautum fuiſſet *l.Imperatores* 30.*De reb.autor.iudic.poſſid.aliàs l.15.de priuil.credit.*
11. Cùm non poſſit filiusfamilias ſtare in iudicio ſine autoritate patris *d.l.vlt.verſ.neceſſitate C.de bon.quæ liber.*
12. Siquidem melius eſt intacta cuiuſque iura ſeruare quàm poſt vulneratam cauſam remedium quærere *l.vlt. C.in quib.cauſ.non eſt neceſſ.in integr.reſtit.*
13. *d.l.in rebus* 30.*C.de iur.dot.*
14. Quia quod facti eſt effectum iuris impedire non poteſt, aut tollere *l.ſi vnus 27.§.pactus ne peteret D.de pact.*
15. *dict.tit.Ex quib.cauſ.maior.D.& C.*

TIT. X.

Si aduerſ.credit.præſcript.oppon.

DEFINITIO I.

Longi temporis præſumptio contra creditorem neque à nudo detentore poteſt obiici, neque ab herede debitoris.

PRÆSVMPTIO illa decennij inter præſentes & vicennij inter abſentes quę creditoribus quaſi Seruianam exercentibus obſtare ſolet,[1] non alij prodeſſe poteſt quàm tertio poſſeſſori [2] qui titulum poſſeſſionis ſuæ habeat cum bona fide. [3] Igitur nõ proderit heredi debitoris, quippe qui tertius non ſit, quandoquidem eadem cum defuncto perſona eſſe exiſtimatur:[4] Vnde illud etiam fit vt in omnia defuncti vicia ſuccedat, [5] adeò vt non magis quàm ipſe debitor vllius temporis quantumcumque longiſſimi præſcriptione tueri ſe iure pontificio poſſit, [6] non ſolùm ſi reali [7] ſed etiam quod magis mirum eſt ſi perſonali actione conueniatur.[8] *Ita Senatus* in cauſa Roletę de Gorreuod contra Dominam de Malin viduam Illuſtris D.Ludouici de Gorreuod Vicecomitis de Salins 12.Cal.Aug.1592.

1. *Ex l.1.&* 2.C. *hoc tit.*
2. Poſſeſſionis enim fauor ille eſt qui exceptionem non factæ excuſſionis induxit *Auth.hoc ſi debitor C.de pignor. & in corpore Nouell.*112.*De litigioſ.cap.*1.*vnde ſumitur.*
3. Nullo enim fauore dignus eſt tertius poſſeſſor qui neque titulum habet, neque bonam fidem *l.diutina 4.l.nec bona fide* 10.*C.de long.temp.præſcr.*Non enim verendum eſt ne fiant de lite lites cùm poſſeſſor qui nullum titulum habet, nullã quoque regreſſum habere poſſit.
4. *Nouell.* 48.*de iureiur.à mor.præſt.in princip.*
5. *l.cùm Heres* 11.*D.de diuerſ.tempor.præſcript.*
6. Quia nimirum tenetur exonerare conſcientiam defuncti *cap.vigilanti Extr.de præſcript.*
7. In quo actionis genere minor eſt dubitatio quoniam vicia poſſeſſionis ſunt realia, ideóque tranſeunt non ſolùm in heredem, *d.l. cùm heres*, ſed etiam in ſucceſſorem ſingularem *l. vicia* 11.*C.de acquir.poſſ.*iunct. *cap.poſſeſſor de reg.iur in 6.*
8. Secus tamen eſt iure ciuili quod pertinet ad actiones perſonales, quia heres iuſtam habet cauſam ignorantiæ an id quod petitur debeatur *l.qui in alterius* 19.*de reg.iur.* Hodie autem vtimur hac in re iure ciuili ex edicto quod in eam rem factum eſt à Sereniſſ.Duce noſtro anno 1598. vt litium ingens materia tolleretur.

DEFINITIO II.

Tertius poſſeſſor bonæ fidei etiamſi habeat cauſam à debitore vel à malæ fidei poſſeſſore nihilominùs præſcribit contra creditorem.

SIngularis ſucceſſoris qui ab ipſo debitore alióve malæ fidei poſſeſſore bona fide acquiſiuit rem obligatam, alia ratio eſt. Huic enim mala fides autoris nocere non poteſt, quominus longi temporis præſcriptio

ſcriptione adiuuetur.[1] Nam Iuſtiniani conſtitutio, quæ in odium eorum qui cauſam habent à malæ fidei poſſeſſore ſuſtulit longi temporis præſcriptionem,[2] non creditoribus fauet pignora ſua perſequentibus, ſed dominis duntaxat res ſuas directa aut vtili in rem actione vindicantibus. [3] Difficilius ſiquidem eſt vt rei ſuæ dominium domino, quàm vt creditori ius pignoris eripiatur.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *l.1.C.de præſcript.long.tempor.*
2. *Nouell.*119.*Vt ſponſalit.largit.cap.*7.§.*rurſus ſancimus*, vnde ſumpta eſt *Auth.malæ fidei C.ill.tit.De præſc.long.temp.*
3. Vt apparet ex verbis conſtitutionis. Et ita Oldrad.reſpondit *conſ.*19.
4. Pignus enim nuda voluntate tollitur *l.ſoluitur 5.& paſſ.D.quib.mod.pign.vel hypoth. ſoluit.* dominium verò non item *l.ſi quis vi* 17.§.*differentia D.de acquir.poſſ.*

DEFINITIO III.

Heres pro parte qui poſt diuiſionem hereditatis poſſidet totam rem obligatam non cenſetur iure tertij poſſeſſoris ne quidem pro parte coheredis.

QVid verò ſi rem obligatam longo tempore poſſederit in ſolidum is qui non niſi ex parte debitoris, aut malæ fidei poſſeſſoris fuit? An pro ea ſaltem parte quam habet à coherede, tertij poſſeſſoris potiùs quàm heredis iure cenſebitur, vt eiuſmodi præſcriptione contra creditorem adiuuetur?[1] Minimè, quia non haberet eam partem à coherede ſi heres ipſe non eſſet, cenſetúrque totam rem habere iure hereditario [2] cùm in vicem eius portionis quæ ad coheredem pertinere potuit, tantundem ille de ſua portione coheredi præſtiterit vt hereditas inter coheredes ex portionibus hereditariis diuideretur. [3] Neque verò hereditatis quæ vna eſt, diuiſio etiam malæ fidei diuiſionem inducere poteſt, quæ ſicut vnius perſonæ fuit,[4] ſic vna eadémque manet & indiuidua in ſingulis perſonis heredum.[5] Qua ratione illud etiam comparatum eſt vt excuſſionis non factæ exceptionem quæ ſimiliter tertiis poſſeſſoribus prodeſſe ſolet,[6] coheres debitoris totam rem poſſidens, non magis pro coheredis portione quàm pro ſua obiicere poſſit.[7]

1. Nam pro ea parte quam vnus ex heredibus capit à coherede, extraneus videtur, cùm pro ea parte non poſſit dici heres *l.in quartam* 91.*D.ad leg.falcid.l.miles ad ſororem* 95.§.1.*de leg.*2.
2. Non enim ponimus eam rem obligatam vni ex heredibus legatam fuiſſe, ſed inter coheredes diuiſam quaſi hereditariam.
3. *l.1.& tot.tit.D familerciſc.*
4. Scilicet defuncti cuius perſona per heredes repræſentatur *Nouell.*48.*de iureiur.à mor.præſt.in princip.*
5. *Arg.l.*2.§. *ex his D.de verb.obligat.*
6. *Auth.hoc ſi debitor C.de pignor.*
7. Manet enim hodie incorrectus titulus ille *ſi vnus ex pluribus.hered.debit.*vt dicemus *ad eum tit. Defin.*1. *Ex gloſ.in l. mulier* 19.*D.qui potior.in pignor.hab.*

DEFINITIO IV.

Creditor qui conſenſit venditioni rei obligatæ ſaluæ pignoris ſui cauſa, nullius temporis præſcriptione ſummoueri poteſt.

ALieni quidem pignoris poſſeſſor ſi in bona fide ſit non eo minùs excludere poteſt hypothecariam præſcriptione longi temporis, quòd à malæ fidei poſſeſſore cauſam habeat, aut quod hac parte ferè idem eſt ab eo qui ſciuit rem obligatam.[1] Sed ſi quis conſenſerit vt tu pignori obligatam rem emeres, aut tanquam creditor in eius poſſeſſionem mittereris etiam iubente iudice, ſalua tamen pignoris ſui cauſa,[2] nullius quantumcunque longiſſimi temporis præſcriptione ſummoueri poteſt.[3] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Pic contra N.Iacobum Teſte Lugdunenſem 6.Id.Maij 1595.

1. Vt diximus *Defin.*2.*ſupr.*
2. Sic enim conſentire plerique ſolent vt conſeruent ius ſuum *l.ſi debitor* 4.§.1. *D.quib.mod.pignor. vel hypoth.ſoluit.* Nec enim poteſt creditor impedire venditionem rei obligatæ, ſalua tamen pignoris ſui cauſa *l.vnic. C. rem alien. gerent. non interd.rer.ſuar.alienat.*
3. Quoniam ea proteſtatio conſtituit poſſeſſorem in mala fide quæ impedit præſcriptionem, Pro qua ſcilicet non ſufficit titulus ſi deficiat bona fides.*l.2.l.ſi fraude 6.C.de præſcr.long.tempor.*

DEFINITIO V.

Tertius bonæ fidei poſſeſſor qui per decennium præſcripſit aduerſus hypothecariam, vtrum poſſit adhuc conueniri condictione ex l.fin.C.de acquir.poſſ.

QVod vulgo traditum eſt, Creditorem hypothecarium cuius nomine debitor in contrahendo pignore conſtituerat ſe poſſidere, aut à quo debitor precariò rogauerat ſi interuerſa ſit poſſeſſio per debitorem qui rem obligatam alij vendiderit aut ex alia cauſa tradiderit, ſaluam habere condictionem ex beneficio nouæ legis Iuſtinianeæ [1] contra tertium poſſeſſorem vſque ad annum trigeſimum,[2] quo demum tempore ſolent concludi omnes condictiones ex lege vt & aliæ quælibet actiones perſonales. [3] Eo quidem caſu haud dubiè procedit quo tertius poſſeſſor aut titulum nullum habeat, aut ſaltem non bonam fidem.[3] Sed ſi bonæ fidei poſſeſſor proponatur, qui & titulum & bonam fidem probet, durum ſanè eſt vt poſt decennium inter præſentes, aut vicennium inter abſentes, aliqua in eum detur actio creditori [5] cui nec vlla hypothecaria ſupereſſe poteſt quæ diuturni temporis ſilentio hoc caſu penitus ſummouetur: [6]

Cùm & aliis plerisque casibus difficilius sit vt hypothecaria quàm vt personalis actio perimatur.[7] Et verò absurdum est clausulam siue constituti siue precarij non nisi accessoriè positam ad obligationem pignoris in longius tempus extendi, quàm obligatio ipsa pignoris extendatur, vt etiam sublato pignore duret.[8] Siquidem verisimile est id actum esse vt siue constitutum siue precarium in pignore appositum cò vsque duraret, quousque vinculum pignoris subsisteret:[9] Alioqui necesse erit euenire vt non solùm constitutum accessorium sine suo principali contra vulgares iuris regulas,[10] sed etiam deterior futura sit conditio tertij bona fide possessoris post sublatam hypothecariam, quàm si nec hypotheca, nec quæ ex hypotheca nascitur, hypothecaria sublata esset.[11] Qui enim pro creditore contra tertium bonæ fidei possessorem in hac specie respondent, non patiuntur vt agenti creditori possessor offerre debitum possit ad remorandam actionem possessoriam,[12] quod tamen ad inhibendam hypothecariam ne quidem malæ fidei possessori conuento denegaretur[13] nisi quod vnum illum casum excipiunt quo nullus possessori regressus contra suum autorem competere potest. In qua specie ne omnimodo bonæ fidei possessor damno adficiatur, abundè consultum ei putant si ad ius offerendi admittatur.[14] Illud planè in confesso est, post sublatam longi temporis præscriptionē hypothecariam, & vt nostri fatentur hypothecam ipsam,[15] non esse audiendum creditorem si ex Iustiniani lege possessionem ideo auocet, & condicat, vt rem teneat iure pignoris & hypothecæ,[16] quomodo tamen imperitiores pragmatici solent concludere, sed ita demum si merè possessoriam exerceat actionem, Proposita scilicet condictione ex noua lege, quæ licèt personalis actio sit, quia condictio est, in rem tamen scripta dicitur,[18] quia non ad condemnationem vllam aduersus tertium possessorem extorquendam datur, sed ad solam possessionem auocandam,[19] siue quasi iure retentionis, asi nec amissa vnquam esset, quo iure passim & indistinctè Senatus noster vtitur,[20] siue ad eā recuperandā, iis nimirū casibus quibus negari certè vix possit quin sit amissa, Vt puta si is cuius corpore possidebatur, vel transtulerit ipse possessionem in alium, vel de possessione vi deiectus sit, quod & iam olim veteres glossatores senserunt.[21] Quamquam mihi semper probabilior visa est noua illa sententia[22] vt ad hos duos casus constitutio Iustiniani nullomodo pertineat,[23] nec tam ad dandam possessionis amissæ repetitionem quàm ad impediendum ne ex tali possessionis amissione, quæ ex doloso & malitioso detentoris facto contigerit, vllum domino præiudicium generetur,[24] siue rem suam à nouo possessore vindicare velit is qui iam est dominus,[25] siue cœptam rei alienæ vsucapionem complere is qui erat in cursu vsucapiendi,[25] quamuis regulare sit vt interrupta quantulumcumque possessione, vsucapionem quoque interrumpi sit necesse.[27] Ergo neque ad creditorem ea constitutio pertinere potest, in cuius scilicet persona quādiu creditor manet, nihil est quod de dominio tractari queat.[18] Sed neque illud ferre possū, quod interpretibus placet: etiam illum, qui possessionem suam sciuerit interuersam ab eo cuius corpore & animo possidebat, saluum ius habere in annum vsque trigesimum auocandæ possessionis,[29] quam vtique ex ratione iuris intelligendus sit amisisse, ex quo die vel vacantem sciuit vel ab alio occupatam, & eam adprehendere ac recuperare neglexit.[30] Nam & sufficeret lapsum esse ignoranti decennium, vt tam longo tempore per obliuionem amissa possessio intelligeretur.[31] Estque perabsurdum sanè, vt eius cuius possessio interuersa fuit, melior cōdicio sit ob id quòd interuersa fuerit, quàm si interuersa non esset,[32] cùm nec id egerit Iustinianus vt ei faueret, sed tantùm vti ne ex alterius malitia damno eum affici pateretur.[33] Non est autem quod de alieni malitia conqueratur is, qui ex sua potissimùm negligentia damnum sensit,[34] tametsi alterius malitia eam negligentiam præcesserit.[35] Atque ita tractabam in causa quadam ardua ad 6. Cal. Iun. 1597. Alio tamen iure vtimur ex interpretum nostrorum receptis traditionibus ad eam Iustiniani constitutionem, quantum ad hoc vt & creditori beneficium nouæ legis accommodetur,[36] & ei quantumuis interuersam scienti possessionem, adeóque ipsius heredi ad annos vsque triginta non denegetur.[37] Odio scilicet interuersionis.[38]

1. *in l. vlt. C. de acquir. possess.*
2. Afflict. hic post alios multos quos refert, & sequitur *decis. 139.* Dixi *Defin. 39. supr. de acquir. possess.*
3. *§. vlt. Inst. de perpet. & tempor. act.* Bald. *in tract. De præscript. 4. parte 4. partis principalis quæst. 1.* Iunct. *l. 3. C. de præscript. 30. vel 40. annor.*
4. Quo scilicet casu non procedit hic titulus *C. si aduers. credit.* Balb. *vbi supr. quæst. 3.*
5. Hæc sententia fuit & distinctio Curtii iunioris *in rubr. D. si cert. petat. num. 17.* quem refert Iacob. Menoch. videtúrque tandem probare *Remed. 14. recup. possess. num. 69. & num. vlt.*
6. *l. 1. & 2. C. hoc tit.* Oldrad. *consil. 19. in princip.*
7. *l. cùm notissimi 7. C. de præscript. 30. vel 40. annor. l. 2. C. de luit. pignor.*
8. *l. cùm principalis, cum ibi vor. De reg. iur.*
9. *l. si debitor 11.* iuncta *l. certè 6. §. quæsitum D. de precar.*
10. *d. l. cùm principalis cap. accessorium* vbi *Dyn. & alij De reg. iur. in 6.*
11. Quod absurdum est, cùm debeat ei præscriptio prodesse non nocere *l. in libello 12. §. si quis seruum D. de captiu. & postlim.*
12. Ita Menoch *dict. remed. 14. num. quæst. 17. num. 60.* post Ruin. *cons. 77. num. 7. in fin. lib. 5.*
13. *l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
14. Menoch. *ibid. num. 64.*
15. Hypothecam enim hoc casu sublatam esse fatetur in genuè Afflict. *dict. decis. 139. in fin.*
16. Neque enim potest fieri vt res teneatur iure pignoris & hypothecæ post sublatum vinculum pignoris *l. debitor 40. D. de pignorat. act.*
17. *Ex l. vlt. C. de acquir. poss.*
18. Tessaur. *decis. 215. num. 5. in fin.*
19. Licet remedium hoc sit proditum contra tertium possessorem directè & principaliter qui proinde quantū ad hoc debitor quodammodo reputatur, si credimus Menochio, qui post alios ita scribit *dict. remed. 14. num. 71.*
20. Habet enim Senatus noster condictionem illam ex *d. l. vlt.* pro remedio retinendæ duntaxat possessionis, quod pragmatici nostri dicunt *de maintenuë & retenuë* vt dixi *Defin. 1. & 4. sup. De acquir. poss.* Contra Menoch. *num. 9. & seqq.*
21. Accusat ex sententia Ioannis antiqui glossatoris *ad d. l. vlt.* vbi distinguit quatuor casus, Si is cuius corpore possidebamus possessionem dereliquerit, si eam alij prodiderit, Si in alium trāstulerit, Si denique vi deiectus sit, nec dubitat quin his duobus posterioribus casibus amittatur possessio subiiciens tamen posse illa recuperari condicione ex *d. l. vltim.* Nempe quoniam putat omnes istos quatuor casus illa lege comprehendi.

22. Quam

22. Quam pluribus comprobauimus in prioribus Decadib. Chiliadis nostræ *De error. pragmat.*
23. Quia his duobus casibus non tam amittitur possessio per dolum & malitiam eius cuius corpore possidebatur, quàm per factum illius qui incipit possidere. Nec potuit Iustinianus facere vt duo essent eiusdem rei in solidum eodem tempore possessores *l. 3. §. ex contrario D. de acquir. poss. l. duo in solidum 19. D. de precar.*
24. Sic enim diserte habent verba ipsa constitutionis.
25. Nec enim amissa possessione amittitur statim dominium *l. naturaliter 12. §. nihil commune D. de acquir. poss.*
26. De quo potissimum intelligenda haud dubiè est lex Iustiniani.
27. *l. sine possessione 25. D. de vsucap.*
28. Cùm non possit pignus perseuerare post dominium creditori acquisitum *l. pen. §. 1. ante fin. de except. rei. iudic.*
29. Sic enim Tessaur. *dict. decis. 215. num. 6. vers. contrarium, & decis. 105. num. 8.* post Menoch. & alios ibi citat.
30. *l. si de eo 40. §. si forte* vbi Bart. & post eum alij *D. de acquir. poss.* Menoch. *remed. 4 recup. poss. quæst. 14. num. 50.* Dixi *Defin. 22. supr.*
31. Tiraq. *De iur. constit. limit. 21. num. 9.* quem refert Tessaur. *dict. decis. 215. num. 6.*
32. Exemplo eius quod de condemnato scriptum est *in l. 3. in princ. D. de vsur.*
33. Vt constat ex verbis & rationibus à Iustiniano positis in vtraque parte legis.
34. Cùm debeat suæ negligentiæ expensum id ferre *vt in l. papilius 24. D. qua in fraud. credit.* nec videatur quis damnum sentire quod ex culpa & negligentia sua sentiat *l. quod quis 203. de reg. iur.*
35. Debet enim sibi imputare qui parato iuris auxilio vti noluit *l. vlt. D. Quod met. caus.*
36. Menoch. *dict. remed. 14. recup. poss. num. 42. & 60.*
37. Tessaur. *dict. decis. 105. num. 8.* post Menoch. *vbi supr. num. 68. & seqq.*
38. Ne sit in potestate dolosi & malitiosi hominis alterius condicionem facere deteriorem *l. 2. D. quod vi aut clam.* Quamquam hæc ratio ad rem nostram non pertinet. Quod enim tertius possessor præscribit aduersus hypothecariam habet à lege non à debitore. Proinde non potest ei adimi per vllam conuentionem debitoris *argum. l. 3. D. de interd. & releg.*

DEFINITIO VI.

An condictio ex lege vlt. C. de acquir. poss. danda sit constituario creditori post decennium contra eum qui sub hasta & autore iudice comparauit.

His omnino consequens est vt aliud dici debeat si possessio quam quis alieno corpore & animo retinebat non per dolum & malitiam eius interuersa sit, sed amissa licitè,[1] & ex iudicis autoritate,[2] puta si contra debitorem qui constituerat se creditoris sui nomine possidere capta sint in iudicati executione pignora quæ postmodum sub hasta, & publicè fuerint distracta.[3] Nam præter id quod ad publicas istas venditiones Iustiniani constitutio non pertinet quæ & mandante iudice, & in inuitum ex iuris necessitate fiunt,[4] ne alioqui dum vni creditori fauere volumus, alij noceamus ne consequi suum possit.[5] Illud etiam constat posse imputari ei qui vel publico programmate vel præconis voce admonitus rem sibi obligatam vendi passus, nec de iure suo protestatus est. Hactenus saltem vt si non omnino ius sui pignoris semisisse videatur,[6] quòd præconis vox paucis innotescat,[7] ius tamen commune creditorum omnium sequi cogatur,[8] nec post lapsum inter præsentes decennium aut inter absentes vicennium contra bonæ fidei possessorem qui autore iudice comparauit, agere volens audiatur.[9] Nec aliud erit probandum, etiamsi subhastatio facta sit non contra eum qui creditoris sui nomine possidere se constituerat, sed aduersus alium qui emerit præsertim bona fide ab ipso debitore possessionem creditoris sui interuertente: cùm in cæteris omnibus, maximè verò quoties de temporis præscriptione agitur, soleat melior non deterior eius condicio esse, qui non à debitore malæque fidei possessore causam immediatam habeat, sed ab alio mediato vt vocant autore.[10] Quamquam non possum videre, quonam odio dignus sit is, qui rē ab alio possessam beneficio clausulæ constituti, etiam ignorante constitutario vel vendit, vel comparat, cùm neque constituti vel precarij clausula, neque ius ipsum pignoris quod multò potentius est, impedire possit, ne liceat debitori rem obligatam vendere, aut ne alij comparare, saluo creditori pignoris sui iure:[11] Ne si aliter obseruemus magno incommodo afficiantur debitores, nempe cum iis contrahere volēte,[12] eo metu ne qui habent ius transferendæ proprietatis, non habeant transferendæ possessionis[13] propter adhibitam in quo alio præcedente contractu clausulam constituti,[14] quæ in omnibus penè contractibus ex vulgari notariorū stylo adhiberi solet, tametsi neque contrahentes neque notarij ipsi portestatē eius clausulæ intelligant. Id verò quod nos dicimus tùm maximè obtinere debet, cùm bona debitoris vniuersa generaliter obligata sunt, quod passim fit, cum clausula constituti: alioquin fieret vt exinde nihil posset debitor ex bonis suis alienare quantumuis locuples esset ac soluendo, quin creditoris sui possessionem interuertisse, in eóque mala fide versatus fuisse diceretur, tametsi ex iusta, sibíque vtili, adeóque prorsus necessaria causa vendidisset. Quo admisso prohibendum sanè esset ne quis per istas constituti & precarij clausulas possessionem vniuersorum debitoris bonorum sibi posset acquirere, Sicut & iam illud ob eandem causam iure inductum est, ne cui vnquam liceat pro certo debito vniuersa debitoris sui bona iure dominij possidere:[15] præsertim cùm clausula constituti adimat possessori ius offerendi quod conuentio anterioris hypothecæ non adimeret,[16] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Ratio enim qua mouetur Iustin. *in d. l. vlt.* ostendit nihil minùs eum cogitasse, quàm vt licitas & iure cōmuni permissas rerum alienationes prohiberet: cùm tamen alienatio fieri regulariter non possit sine translatione possessionis,
2. Nihil enim potest imputari ei qui adhibet iudicis autoritatem *l. non videntur 167. §. qui iussu* vbi not. *De reg. iur. l. ait prætor 7. §. permittitur de minor. l. sanctimus 25. C. de admin. tut.*
3. *l. ex l. à Diuo Pio 15. D. de re iudic. & tot. tit. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
4. Cùm eo quoque casu quo alienationes generaliter prohibitę sunt, eæ tamen exceptæ intelligantur quæ sunt necessariæ *l. alienationes 13. D. famil. ercisc. l. filiusfamilias 114. §. Diui 2. de legat. 1. l. 3. §. 1. de reb. eor. qui sub tutel.*
5. *Contra l. 1. & 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss. l. creditoris 8. D. de distr. pignor.*
6. Quod tamen summo iure dicendum videretur *l. si eo tempore 6. l. si hypothecam 8. C. de remiss. pignor.* Si nulla interuenerit protestatio *l. 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hyp. soluit.*

7. *Auth. qui semel C. quom. & quand. iudex.*
8. Non enim lædi videtur qui iure communi vtitur *l. vltim. C. de in integr. restit. minor. l. inter 26. §. penult. D. de fideiuss.*
9. *Ex l. 1. & 2. C. hoc tit. Auth. malæ fidei C. de præscript. long. tempor.* Menoch. *remed. 15. recup.* post num. 73. *& seqq. & 89.*
11. *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. ver. suar. alienar. l. 2. D. si quis à parent. manum sit l. debitorem 15. C. de pignor.*
12. Similis ratio est *in l. quòd si minor 24. §. non semper D. de minor.*
13. Cùm tamen alienatio possessionis sit multò facilior, quia nec alienare intelligitur qui omittit duntaxat possessionem *l. 4. §. 1. de alien. iudic. mit. eauf. fact. l. non alienat. 119. de reg. iur.*
14. Quis enim vellet cum tali debitore quamuis locupletissimo contrahere cùm non esset habiturus exceptionem non factæ excussionis vt dixi *Defin. 1. & 2. supr. De acquir. poss.* Menoch. *remed. 14. recup. poss. quæst. 7. num. 28.*
15. *l. 2. C. de iur. domin. impetr.*
16. Dixi *Defin. præced. num. 12.*

TIT. XI.

De quadrienn. præscript.

DEFINITIO I.

Serenissimi Sabaudiæ Duces habent iura imperij, & gaudent priuilegiis omnibus Imperatoriis.

SÆPIVS à Senatu nostro pronunciatum est Serenissimos Duces nostros habere iura omnia imperij, & supremæ potestatis, iisdémque priuilegiis omnibus gaudere, quæ Romanis legibus imperatoriæ maiestati tribuuntur, siue quòd imperij sint vicarij perpetui, siue quòd annis iam ab hinc plus quàm sexcentis Sabaudiam vi & armis subactam non nisi Deo Opt. Max. virtutíque propriæ acceptam ferre debeant. Itaque cùm quæreretur an Zenonis & Iustiniani cõstitutiones, quę de quadriennij præscriptione factæ sunt in eorum fauorem qui ab Imperatore ius haberet,[1] prodesse possent ei qui à Principe nostro comparasset, Placuit nec dubitari posse, quin prodesse deberent. Ita iampridem Senatus pro D. Comite de Tournon contra D. Baronem de Chiuron, mense Augusti. 1571. Sed & quibus casibus Imperator gaudet præscriptione centenaria,[2] iisdem prorsus placuit idem priuilegium Principibus nostris suo iure competere. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. I. infr. tit. prox.

1. Quæ extant *in l. 2. & l. bene à Zenone C. hoc tit.*
2. De quibus *in tit. seq. Ne rei domin. vel templor.*

TIT. XII.

Ne rei dominic. vel templor. vind. temp. præscr. sum.

DEFINITIO I.

De præscriptione aduersus eum competente qui emit à Principe.

TEMPORIS præscriptionem constat obiici posse non solùm ei qui à Principe ius habeat, de quo ambigi minùs potest,[1] sed etiam ipsi Principi.[2] Nec tantùm si agatur de re quæ spectet ad Principem tãquam priuatum,[3] sed & si de ea quæ fuerit Principis vt Principis aut coronæ.[4] Nec est qui de hoc dubitet. De illo tantùm dubitari solet, An centenaria præscriptio requiratur, An quadragenaria sufficiat. In qua quæstione licet alij aliter sentiant, verior tamen eorum sententia est, qui casus illos quatuor quos expressit lex Iustinianea[5] De sacrosanctis ecclesiis, separant à cæteris. In quatuor illis casibus placet Principẽ, qui iura imperij habet[6] gaudere priuilegio cẽtenariæ præscriptionis, quia cùm ciuitatũ suarũ princeps sit, nõ minùs iuris habere debet in actionibus suis exercẽdis quàm ciuitates quę fiscalia iura obtinẽt. In quibus proculdubio manet Iustiniani lex incorrecta.[7] Nã nouella cõstitutio quæ cẽtenariã præscriptionẽ redigit ad quadragenariã[8] nõ nisi de ecclesiis loquitur Romana inferioribus: de ciuitatibus autẽ nullomodo.[9] At extra quatuor illos casus placet quadragenariã præscriptionẽ nocere Principi,[10] præterquã si de cẽsibus aut tributis agatur, quæ quia debẽtur in signũ subiectionis,[11] nullius tẽporis præscriptione amittũtur.[12] Sed quã quã ex iuris ratione hæc omnia verissimè disputãtur, eo tamẽ iure vtimur, vt quod ad eas res attinet quę sunt de

sũt de domanio Principis nec quadragenaria, nec alia vlla præscriptio Principi obiici possit. Exẽplo nimirũ iuris gallici quo prohibita est nõ tãtùm alienatio sed etiã præscriptio quęlibet domanij coronarij, edictis in cã rẽ conscriptis.[13] Etsi enim Gallorũ legibus non viuimus, edicto tamen Ducis nostri Ludouici, quod ad 9. Cal. Maias 1445. factum est, constitutum fuit vt idem sit hac parte ducalis domanij fauor apud Gallos. Accedit, quod aliis quàmplurimis aliorum Ducum edictis alienatio domanij coronarij districtè prohibita est: alienationis autem verbum sicut vsucapionem[14] comprehẽdit, ita & temporis præscriptionem.[15] Et verò nõ tantùm principis interest sed etiam reipublicæ vt huiusmodi temporum præscriptiones explodãtur. Nã alienatis vt vbiq; fit bonis ferè omnibus quæ domanij erant coronarij, pessìm è regere tur cum principe, si redimendi iura quanticumque temporis præscriptione tolli possent: Nec tantùm cũ principe, sed etiam cum subditis, quorum incommodo cẽssura essent vniuersa principis & reipublicæ onera, si nihil ille de suo haberet vnde sibi ipsi suisque subuenire posset. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. sup. De obligat. & action.

1. Non enim Princeps sit qui à Principe ius habet, nec iisdem potest gaudere priuilegiis, siquidem personæ vel dignitati data priuilegia non solent in alium transire *l. quia tale* 14. D. *solut matrim. l. priuilegia 196. cum ibi not. De regul. iur.*
2. Quia Principe digna vox est quamuis sit ille solutus legibus, se tamen legibus alligatum profiteri *l. digna vox 4. C. de legib. l. ex imperfecto 23. de legat. 3.*
3. In quo rerum genere certum est Principem vti iure priuati, Nisi cùm aliter constitutum est vt *in l. vlt. vers. sed scimus C. de quadr. præscr. l. fiscus cùm in priuati 6. D. de iur. fisc. l. cùm quidam 17. §. fiscus de vsur. Specul. in tit. De feud. §. quoniam quæst. 24.*
4. Duplex enim est patrimonium Principis vnum quod spectat ad Principem, quatenus Princeps est quod vocatur domanium coronæ cuius proprietas spectat ad maiestatem & coronam, non autem ad personam organicam Principis. Aliud est quod spectat ad Principem aliunde quàm ratione coronæ, quod vocatur priuatum patrimonium Principis *d. l. bene à Zenone vers. sedscimus.*
5. *l. fin. C. de sacros. eccles.*
6. Quomodo habet Serenissimi Dux Sabaudiæ cùm sit imperij vicarius perpetuus vt dixi *tit. super.*
7. Quod enim correctum & immutatum non est cur fiare prohibeatur *l. sancimus 27. C. de testam. l. præcipimus 32. in fin. C. de appell.*
8. *Nouell. 131. de eccles. tit. cap. 6. §. pro temporalibus* vnde sumpta est *Auth. quas actiones C. de sacros. eccles.*
9. Et in hoc recentiores obseruant lapsum Boer. qui contrà scripsit *decis. 264. num. 25.* Vide Didac. Couarr. qui alios refert ad *reg possessor §. 2. num. 8. in fin. in 2. part. relect.*
10. *l. omnes 4. & l. comperit 6. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*
11. Et vniuersalis dominij vt loquitur Bart. *ad d. l. comperit.* vbi notat eam legem non esse porrigendam ad canonem emphyteuticarium qui debetur in recognitionem directi dominij.
12. *d. l. competit.* & ibi not. Idem Didac. vbi suprà *num. vlt.* post Alex. *cons. 16. num. 24. lib. 5.* Guid. Pap. *quæst. 416. in princ.* Crauet. *De antiq. temp. part. 4. cap. ab solutis num. 40. & seqq.*
13. Quæ refert & copiosè doctéque more suo enarrat Renatus Choppinus *De doman. reg. lib. 3. tit. 9. num. 7.*
14. *l. alienationis 28. de verb. signific.*
15. Per quam scilicet etiam vtile dominium acquiritur *l. si duo 13. §. Iulianus D. de iureiur. l. si quis emptionis 8. C. de præscr. 30. vel 40. annor.* iunct. *l. vlt. C. de reb. alien. non alienand. & l. 1. C. de fund. dotal.* Afflict. *decis. 254. num. 3.*

DEFINITIO II.

Præscriptio quæ potuit obiici Principi potest obiici etiam possessori.

PRæscriptio temporis, quæ obiici potuit Principi vindicanti rem ad domanium & patrimonium siue priuatum principis siue coronæ pertinentem,[1] perinde obiici potest cuilibet principis successori, nõ solùm si hereditariam causam habeat, sed & si succedat iure feudi[2] aut armorum:[3] quia non tam aduersus hunc vel illum principem quàm contra fiscum principis aut coronæ, ius præscriptionis quæsitum intelligitur.[4] Alioqui non fuisset edictum in Gallia necessarium ad summouendam centenariam præscriptionem,[5] cùm Galliæ regnum sic comparatum sit vt reges regibus consanguineis succedant non tam heredi tatis quàm feudalis, aut potiùs simplicis successionis iure.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Ex l. omnes 4. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*
2. Feuda enim iure successionis & sanguinis non hereditatis deferuntur. *tit. 8. de succeff. feud. in vsib. feudor. lib. 1.*
3. Occupata scilicet prouincia eius Principis cui poterat obiici præscriptio.
4. Nemo enim plus iuris habere potest ex alterius persona, quàm alter ille habuerit *vulg. iurib.*
5. Apud Gallos enim obtinet ex edicto vt patrimonij Principalis æterna sit autoritas summota etiam centum annorum præscriptione vt refert Chopin. *lib. 3. de doman. reg. tit. 9. De diuers. rer. fiscal. præscr. num. 7. Alius sensus est tit. C. ne rei domin. vel templor.*
6. Quomodo succeditur in cæteris feudis *tit. De succeff. feud. & De natur. feud. in vsib. feudor. lib. 1. & ibi not.*

DEFINITIO III.

Qui emit à Principe rem iam alij venditam non potest vincere, nisi pro eo interueniat procurator Principis.

QVi ius aliquod à Principe nactus est quod longissimi temporis præscriptione si inter priuatos ageretur excludi posset,[1] audiendus non est si opposita præscriptionem solo prætextu non alienandi patrimonij principis, remouere velit.[2] Qua enim fronte id faciat quando is ipse ex alienatione in se collata experiatur?[3] Maximè verò cùm nullum aduersus Principem regressum habiturus sit qui non agendo & ex propria negligentia perdidit actionem.[4] Quid ergo? Curare debet vt liti interueniat principis procurator, ex cuius persona actionis suæ vires aduersus præscriptionis vim muniat, & tueatur. 5 Principis namque interest saluam manere actionem, cuius redimendæ ius perpetuum

aduersus actorem ipsum cùm vicerit, habiturus est.[6] Nec ei nocere debet quod actionis amissæ per actoris negligentiam indemnitatem consequi Princeps possit ab eo qui agere & potuit & debuit. Nam præter id quod non fuit cogendus is qui cum Principe contraxit vt inuitus ageret, iusque principis exerceret,[7] si non ad hoc ipsum se obligauerat,[8] illud etiam constat non esse cogendum Principem carere re sua si eam habere malit quàm vel aliam rem vel pro re pecuniam.[9] Exemplo eius quod in persona minoris obseruatur, vt non eò minùs illi indulgendum sit beneficium restitutionis ad rem suam recuperandam quòd curatorem suum de mala administratione habeat obligatum.[10] Quamquam non ignoro minorem in multis fauorabiliorem esse Principe etiam minore, in eo præsertim, quod ad in integrum restitutionem pertinet, quia principi nunquam aut sanè difficilius subuenitur ex causa siue minoris ætatis siue iustæ ignorantiæ, cùm res suas gerere soleat per curatores & magistratus, quorum scientiam aut supinam dolosámve ignorantiam, dum ne collusio interuenerit,[11] ipsi nocere æquum est.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quomodo possuat omnia ferè iura post Imperatorum constitutiones quæ extant *in l.3.& 4.C.hoc tit.*
2. Non enim est exceptio ista exclusiua iuris agentis, nisi sub ea condicione si tertius velit, ideóque non est admittenda cùm sit de iure tertij. Bart. *in l.2.D.de except.rei iudic.*
3. Nemo siquidem potest alij obiicere culpam cuius ipse quoque sit conscius *l.viro* 39.D. *sol.matrim.l.3.* D. *de fid.instr.*
4. *Arg.l.si ideo* 55.D. *de euict.l.si fideiussor* 29.D. *mandat.*
5. Sic enim sæpe accidit vt per alium quis possit consequi quod per se non posset *l.3.in fin.*D. *qua res pignor. l. si is qui duos* 29. *de liber.legat.*
6. Interest enim illius ad quem aliquo casu res reditura est *l.pater filiæ* 71.D. *de euict.*
7. *l.vnic.& tot.tit.C.vt nem.inuit.ager.vel accus.cogat.*
8. Conuentio enim si qua interueniisset, seruanda esset cùm omnes contractus legem ex conuentione accipiant *l.contractus* 23. *De regul.iur.*
9. *l.1.2.& 3.C.hoc tit.* iunct. *l.quæ omnia* 25. *ad fin.*D. *de procurat.l.in causa* 15.§. *interdum* D. *de minor.*
10. *l.vlt.& tot.tit.C.si tut.vel curat.interuen.* Quod speciale est in minore quia inter cæteras causas ex quibus restitutio petenti denegari solet vna illa est, Si possit iure communi consequi indemnitatem *l.cùm mandatu* 23. vbi Bald. D. *de minor.* Petr. de Rauen. *singul.* 279.
11. Semper enim hic casus excipiendus est cùm id quod per collusionem factum fuit ratum haberi numquam debeat *l.si suspecta* 29. *D. de inoff.test.l.si per lusorio* 14. D. *de appellat.& tot.tit.D. de collus.detег.*
12. Bald. *in 2.part.5.partis princip.quæst.3.num.8.vers. sed dubitatur* post Bart. *in l.si publicanus* 5. *vlt. de public. & vectig.* cum aliis ibidem citatis. Sic & municipibus singulis nocet scientia eorum quibus summa reipublicæ commissa est *l.municipes* 14. D. *ad municip.* Tiraq. *De nobilit.cap.*14. *num.*2. *&* 3.

TIT. XIII.

De præscript.30.vel 40.annor.& centenaria.

DEFINITIO I.

De potestate præscriptionis 40. *annorum.*

ANTÆ potestatis est quadraginta annorum præscriptio, vt neque ex capite iustæ ignorantiæ, neque ex qualibet alia causa in integrum restitutionem admittat vbi semel completa est.[1] Pleniſſimam enim tribuit securitatem.[2] Sed &, sola Romana ecclesia excepta, quæ centum annorum gaudeat præscriptione,[3] aduersus cæteras omnes ecclesias etiam quæ à romana immediatè dependeant, sufficit quadragenaria: certè nec minor.[4] Præterquàm si ponas sententiam pro possessore latã, licèt iniustè.[5] Sufficiat enim per triginta annos continuos à die sententiæ continuatam possessionem vt possessor etiam aduersus ecclesiam tutus sit.[6] *Ita tractatum est* in causa N. Ioannis Martini procuratoris & Zachariæ Lanfrey 10. Cal. Decemb. 1592. Iunge Desin. 2. Si aduers. vsucap. vel præscript. restit. pet.

1. Hæc enim verior sententia est à pleriſque probata quos refert Afflict. *decis.*37. *&* 329. quamuis ibidem referat & testetur communem esse in contrarium, Itémque Balb. *in tract.* De *præscript. in* 4. *parte quarta part. princip. quæst.* 29. *num.* 1.5. *&* 7.
2. Vt scriptum est *in l.omnes* 4. *hoc tit.*
3. *Nouell.*40. *Vt eccles.roman.cent.annor.gaud.præscript.*
4. Guid. Pap. *quæst.*161. post DD. *in Auth. quas actiones C. de sacrosc.eccles.* Canonist. *in cap. de quarta cap. ad aures & cap. illud de præscr.*
5. Cùm res iudicata pro veritate habeatur *l.res iudicata* 207. *de reg.iur.* dummodò ritè iudicatum sit *l.* 4. §. *condemnatum* D. *de re iudic.*
6. *Can. inter cæteras* 16. *quæst.*3. §. *item si de rebus* & ibi Archid. *in glos. simò præscriptio.*

DEFINITIO II.

De præscriptione centenaria, Et de immemoriali.

ETsi præscriptio centum annorum in pleriſque differt ab ea quæ est tanti temporis cuius initij non extet memoria,[1] in hoc tamen conuenit, quod neque tituli neque bonæ fidei probationem vllam requirit,[2]

requirit.[2] Nam præter id quod ex solo lapsu tam longi temporis & titulus & bona fides facilè præsumitur.[3] Ipsa etiam temporis antiquitas vtroque casu iusti tituli vim obtinet.[4] Cui consequens est vt si tam diutinæ possessionis titulus aliquis vitiosus proferatur, aut qua alia ratione malam fidem ab initio interuenisse appareat, centenaria præscriptio nulla sit,[5] Postquam iure Pontificio placuit vt nec malæ fidei possessor[6] nec debitor[7] nec ipsius heres vlla temporis præscriptione defendi possit.[8] Quæ tamen exceptio non cadit in præscriptionem immemorialis temporis, cùm immemoriale tempus futurum non sit, si ponas malæ fidei quæ ab initio interuenit memoriam aliquam constare.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro D. Marchione d'Aix contra D. Baronem de Peyrieu 16. Cal. April. 1590.

1. Vt videre est ex iis quæ pluribus in hanc rem tractat Crauet. De *antiq.tempor.part.*
2. Balb *in 2 part.3 part.princip.quæst.6.num.*18.
3. Imo verò interdum etiam ex lapsu decennij vt notat *ad l.cùm de in rem verso* 6. D. *de vsur. l.si quis diuturno* 10. D. *si seruit.vindic.*
4. *l.vlt.D. de aqua & aquæ pluu. arcend.* iunct. *l.1.§. vlt.eod.l.3.§. ductus aquæ* D. *de aquæ quotid.& æst.*
5. Semper enim dandum est initium præscriptionis & quidem iustum, quale esse non potest ex titulo qui ab initio fuerit vitiosus *l.1.& 2.C. de long.tempor.præscript. quæ pro libert.compet.*
6. *Cap. possessor de reg.iur. in* 6.
7. *Cap. vigilanti & cap. vlt. Extr. de præscript.*
8. Quia heres tenetur exonerare conscientiam defuncti vt tractant Canonistæ *ad d.cap. vigilanti & d.cap. vlt. de præscript.* Aliud est inspecto iure ciuili ex quo etiam debitor præscribit non solum sine titulo sed etiam cum mala fide ob solam negligẽtiam actoris *l.sicut* 3. *vbi not. C. hoc tit.* Multò magis heres eius præscribet qui potest ignorare an defunctus debuerit *l.qui in alterius* 19. *de reg.iur.* Hodie ex Principis edicto quod factum est anno 1598. vtimur iure ciuili quantum ad heredem vt possit præscribere nisi sit & ipse in mala fide: non autem quantum ad ipsum debitorem qui vtique bonam fidem habere non potest. Vide tamen Guid. Pap. *quæst.*199.
9. *l.si arbiter* 27. *D. de probat.*

DEFINITIO III.

Paulo de retrouendendo toties quoties præscribitur triginta annis.

QVi obligatus est ad retrouendendum fundũ quem ea lege emerat, vt precium offerenti quandocũque venditori restituere cogeretur, triginta annorum præscriptione se tueri potest, licèt conuentionis verba sic concepta sint vt toties quoties venditor volet, retrouenditionem fieri oporteat.[1] Quid enim aliud ea conuentione actum videri potest quàm vt perpetuum esset ius redimendi, perpetuáque actio?[2] Atqui etiam perpetua iura perpetuęque actiones longissimi temporis præscriptione excluduntur.[3] Nec videtur in mala fide esse emptor qui iure cõmuni vtitur,[4] nisi expressim cõuenerit vt ius illud vltrà trigesimũ adeóq; quadragesimũ & aliud quantũcumq; tempus extendatur. Nã quin id cõuentione fieri possit nemo dubitat,[5] multóque facilius, quàm quod remedij loco quidã inducendũ putauerunt,[6] vt ex conuentione redintegretur & ressuscitetur ius redimendi quandocumque & quotiescũque præscriptioni locũ factum esse contigerit.[7] Multum tamen refert an legalis præscriptionis annorum potestate finitum sit ius redimendi. Priore namque casu non etiã posteriore, quamuis medio tempore pupillaris aut minor heredum venditoris ætas inciderit, nihilominus proderit emptori præscriptio, si modò tempus cœperat currere cum maiore, Et quidem cum effectu ac sine metu restitutionis.[8] Iniquissimum enim fuerit eum qui cum pupillo non contraxerit expectare ipsius pubertatem.[9] At ex legali præscriptione 30. annorum tempus pupillaris ætatis ipso iure subducitur, minoris verò ætatis, si nostris credimus, per restitutionem.[10] *Ita Senatus* 15. Cal. Iunij 1590.

1. Boer. *quæst.*351. *num.*6. post Ioann. Fabr. *ad l.cùm notissimi C. hoc tit.* Ias. *in l.petens C. de pact.*
2. Non enim potest diuturnior fieri per pactum actio, quàm vt fiat perpetua *tot.tit. Inst. de perpet.& tempor.action.*
3. *l.sicut* 3. *& l.omnes* 4. *C. hoc tit.*
4. *l.nullius videtur* 55. *de reg.iur. l.si duorum* 52. *D. de action.empt.*
5. Cùm iustæ ac legitimę conuentiones dent legem contractibus *l.iuris gentium* 7. §. *ait prætor D. de pact. l.1.§. si conuenerit D. depos. l.contractus* 23. *De regul.iur.*
6. Bald. *ad cap. si quis per* 30. *annos Si de feud.contr.fuer. In usib.feudor.*
7. Quasi repetito iure quomodo solemus dicere de vsufructu repetito *in l. repeti* 5. D. *quib. mod. ususfruct. amitt.*
8. *l. Æmilius* 38. D. *de minor.* Non idem est si interrupta fuerit præscriptio per obsignationem licèt factam ad domicilium originis eius qui alibi quoque domicilium habuit Boer. *quæst.*11. *num.*3. vbi ait valere huiusmodi obsignationem factam coram iudice loci licèt non valeret ibi citatio absentis scilicet ad ius perpetuandum in simile vsque tempus.
9. *l.*3. D. *ex quib.caus. in poss.eat.* Neque rursum ignorantia pupilli quæ per ætatem contingit debet cuiquam esse captiosa *l quod autem* 6. §. *si quid pupillo D. quæ in fraud.credit.*
10. *d.l.sicut* 3. *vbi not. C. hoc tit.* Balb. *in 1.part.6.part.princ.num.*33. *&* seqq.

DEFINITIO IV.

Ius retrahendi præscribitur 30. *annis etiam adhibito iureiurando.*

NOn aliud est si agatur de iure redhibendæ rei non venditæ sed permutatæ. Ius enim omne redhibendi seu vt loquuntur retrahendi, sua natura patitur longissimi temporis id est triginta annorum præscriptionem si nihil aliud sit quod impediat,[1] quia cùm ex contractu descendat actionis nomen meretur potiùs quàm facultatis.[2] Nec distinguimus an in contractu adhibitum sit iusiurandum necne.[3] Sicuti nec quicquam hac parte interest an permutata res an vendita proponatur.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. de oblig. & action. & Desin. 1. Ne rei dominic. vel templor.

1. Eo scilicet iure quo similiter cætera iura omnia longissimi temporis præscriptione tolluntur *l.3.& 4.C.hoc tit.*
2. Et ideo præscribi potest, vt & cætera omnia quæ sunt facultatis si cum iis coniuncta sit actio Crauet.*de antiq.temp.cap.circa præmissa num.35.36.37.& 38.*post Alex.*cons.30.col.pen.dub.5.lib.5.*Ias.*cons.210.in fin.lib.2.& cons.25.in fin. lib. 3.& cons.101.col.fin.lib.4.*Sanè quæ sunt meræ facultatis nullo tempore præscribuntur *l.viam publicam* 2.D.*de via public.* Bart.*ad l.cùm notissimi in fine principij C.hoc tit.*
3. Iusiurandum enim non immutat naturam contractus in quo adhibetur *l.v & t.C.de non numer.pecun.* Vide Guid. Pap.*quæst.*199.
4. Præsertim cùm permutatio similis sit emptioni *l.2.C.de rer.permut.*

DEFINITIO V.

Præscriptio centum annorum numquam censetur exclusa nisi in casibus.

EXclusa per statutum aut edictum principis qualibet temporis præscriptione num quam tamen centenaria excluſa intelligitur,[1] si non expressim de ea quoque actum sit,[2] aut nisi eadem sit ratio exclusionis vt contingit cum agitur de re ad domanium coronæ regiæ aut principalis pertinente.[3] Edictum tamen in eam rem fieri multo melius esset ac vtilius: *Ita Senatus* ibidem.

1. Balb.*in part.5.de præscript.quæst.9.num.2.per text.not.cum glos.in Aut.vt de cæter.commun.non fiant,*in verb. *præscriptione* Bald.*ad l.1.C.de annal.except.*
2. Potest enim statuto tolli quælibet præscriptio etiam centenaria.Balb.vbi supr.*num.3.vers. & quòd possit & seq.*
3. Quia res ipsa est affecta tanquam omnino impræscriptibilis,vt ibidem ait Balb.*num.4.vers. & dicit* Bald. vbi adfert exemplum de re sacra,de homine libero & de aliis quæ non sunt in nostro commercio, aut quæ sunt in casu publico.
4. Vt dixi *ad tit.præced. Defin.1.&2.*

DEFINITIO VI.

Exceptiones sunt perpetuæ & durant post triginta annos etiam de iis rebus,de quibus actiones essent temporales.

VEndente marito mulier correa venditionis facta se cum marito, & pro eo obligauerat de euictione. Cùm post annos triginta emptor controuersiam pateretur, mulierem ex ea causa conueniebat vt rem defenderet, litemque assumeret.[1] Illa verò restitutionis auxilium implorabat, quasi perperam & sine causa se pro marito reluctantibus legibus obligasset.[2] Placuit non posse ei obiici præscriptionem longissimi temporis, quandoquidem in eius potestate non fuit quando conueniretur.[3] Et consequenter locum hîc habet quod dici solet, Ea quæ ad agendum sunt temporalia perpetua esse ad excipiendum.[4] Nec enim dubitandum est quin ius restitutionis in integrum quod pragmatici rescindens vocant,proponi possit per viam exceptionis, adeóque replicationis & contradictionis.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Domina de la Cuille 14. Cal. Decem.1592.

1. *Ex l.si plus 74.§.mota D.de euict.*
2. Hoc est contra Velleianum *& Aut.si qua mulier C.ill.tit.*
3. *l.petenda 6.C.de temp.in integr.restit.*
4. *l.purè 5.§.vlt.D.de doli mal.except.*
5. Nam cui damus actionem,multo magis damus exceptionem & replicationem *l.imitius 156.§.cui damus de reg. iur.* Sic de querela inofficiosi scriptum est *in l.Papinianus 8.§.si filius* D.*de inoff.testam.*

DEFINITIO VII.

Ius offerendi quod competit ad inducendam pignoratitiam nullo tempore præscribitur.Secus in iure offerendi quod competit posteriori creditori contra priorem.

IVs luendi pignoris quod debitori competit aduersus pignoratitium creditorem,[1] nullius quantumcunque longissimi temporis præscriptione excluditur,[2] quia creditor non sibi possidet sed debitori,[3] & quod debitor creditori suo offerre potest ad luendum pignus in mera facultate magis quàm in iure versatur.[4] Non idem est si tractetur de iure offerendi quod secundo creditori pignoratitio competit aduersus priorem ad proprium pignus confirmandum.[5] Hoc enim sicuti iuris est non facultatis,[6] Sic eandem quam cætera iura patitur triginta annorum præscriptionem.[7] *Ita Senatus* in ea causa de qua pluribus in hanc rem scribemus SC.21.22.& 23.infr. De luit.pignor.

1. Scilicet post solutum omne id quod debebatur *l.si rem alienam 9.§.omnis D.de pign.act.*
2. Bart.& alij *ad l.cùm notissimi §.sed cùm illud C.hoc tit.*Quamuis contrà concludat Balb.*in 4. parte 5. partis princip. quæst.2.*
3. *l.pignor.13.D.de usucap.*
4. Ratio est Bartoli *ad d.l.cùm notissimi ex l.2.D.de via public.*
5. *l.2.& 3.d.cùm secundus D.de distract.pignor l.1.l.prior 5.& pass.C.qui potior.in pign.hab.*
6. Quia competit ex contractu vt apparet ex supradictis.
7. *Ex l.sicut 3.& l.omnes 4.C.hoc tit.* Vide Osasch.Cacher.*decis.115.*

DEFINITIO VIII.

Nuptiales vestes de quarum solutione non apparet an & quando possint peti per mulieris heredes.

NVptiales vestes nupturæ puellæ promissas,& quæ ipso nuptiarum die solui ex conuentione debuerant, improbè post longissimum tempus heres mulieris sibi solui postulat. Non quòd debitorem quem propria promissio in mala fide constituit longissimi tempor is præscriptio tueri possit,[1] Sed quia credibi-

credibile sit conuentioni satisfactum esse,solutásque vestes puellæ quæ quandiu vixit nec eas exegerit nec de mora promissoris conquesta fuerit.[2] Aliud igitur erit si eas vestes quasi non solutas petat illa ipsa cui solui debuerunt, purgétque se de dolo malo adhibita in eam rem vt moris est iurisiurandi religione,[3] licet quadraginta annorum adeóque longioris temporis spatium intercesserit,[4] Nisi aliæ solutionis factæ aut remissi debiti probationes vel præsumptiones adsint,& coniecturæ.[5] *Ita Senatus* in eadem causa 15.Cal.April.1593.

1. Sequimur enim hac in re opinionem Canonistarum,non autem interpretum iuris ciuilis quos refert & sequitur Guid.Pap.*quæst.*199.vt dixi *Defin.1.num.vlt.supr.eod.*Adde Balb.*in 2.part.3.part.princ.quæst.13.*
2. Nemo enim suum iactare præsumitur *vulg.l.cùm de indebito* 25.D.*de probat.*Vide tamen *l.vir vsuras* 54. D. *de donat.int.vir.& vxor.*quæ in simili specie præsumit donationem.
3. Quod vulgo iuramentum purgationis appellant, Cuius speciale ius est vt admittat probationem in contrarium *cap.vlt.Extr.de iureiur.*Et de hoc intelligi meo iudicio debet,quod scriptum est *in l.admonendi 31.D.eod.*
4. Nullo enim tempore potest debitor præscribere cùm sit in mala fide *cap.vigilanti & cap.vlt.Extr.de præscript.*
5. Quales illæ sunt de quibus *in l.Procula 29.D.de probat.*Vsurarum & cæterarum accessionum alia ratio est.Facilius enim remittuntur *l.cùm quidam 17.§.Diuus Pius D.de vsur.*

DEFINITIO IX.

Non potest debitor vllo tempore præscribere quantum ad sortem sed potest quantum ad vsuras, nisi si quæ in vicem fructuum debeantur.

CReditori aut eius heredi post annum quadragesimum aut etiam si voles quinquagesimum ex obligatione præsertim iurata,[1] agenti nullam temporis præscriptionem obiici posse constat,Siue debitor ipse,siue primus, aut secundus, aut alius remotior ipsius heres conueniatur propter malam fidem quæ in successorē vniuersalem licet ignorantem trāsmissa impedit iure pontificio.[2] præscriptionem.[3]Sed si proponas instrumento debiti dictam diem solutioni, & nominatim promissas vsuras si ad diē pecunia non solueretur, longè difficilius est vt admittamus quinquaginta annorum vsuras peti posse,[4] Cum in cæteris omnibus annuis præstationibus præscriptio triginta annorum hactenus recepta sit vt non nisi ab anno nono post vigesimum peti possint:[5] Eo magis quòd vsurarum præstatio longè est odiosior,[6] quàm canonis annui qui pro re emphyteuticaria penditur,[7] aut alterius annuæ cuiusliber præstationis, aut etiam annui legati, Ideóque & facilius earum remissio præsumitur vel hac sola coniectura quod credibile sit ideò non petitas vt creditor præstaret se gratiorem debitori,[8] Nisi proponas fuisse debitas ex causa venditionis & in vicem fructuum quos emptor ex rē vendita toto illo quinquaginta annorum spacio perceperit,[9] Ne absurdum illud sequatur vt emptor contra bonam fidem & re & precio fruitus videatur,[10] quod tanto iniquius fuerit, quanto plures anni interceſſiſſe probabuntur.[11] *Ita tractatum est* ex tempore in secreto auditorio in causa D. Benedicti Cauet Senatoris & Dominæ de Quiege 16. Cal. April.1593.

1. Solet enim potentior esse obligatio quæ est iurata,ne scilicet periurium incurratur *cap.debitores & cap. cùm contingat Extr.de iureiur.*
2. Nam iure ciuili aliud est *l.sicut 3.& seq.*C.*hoc tit.*
3. Sequebamur enim hac parte ius pontificium vt dixi *Def.prox.num.1.supr.* quousque factum est de hac re edictum de quo *Defin.1.num.8.supr.*Itaque hæc Definitio in herede debitoris hodie correcta est.
4. Facilius siquidem permittur petitio vsurarum quàm sortis vt dixi *Defin.praced.num.5.*
5. *Ex l.cùm notissimi 7.§.vlt.C.hoc tit.*& ibi nostri tractant.
6. Quia pecunia res sterilis est,nec pecuniam parit *l.si nauis 62.D.de rei vindic.l.3.C.de vsur.*
7. In recognitionem scilicet dominij directi *l.vlt.C.de iur.emphyt.*
8. *l.cùm quidam 17.§.Diuus Pius D.de vsur.*
9. *Vt in l.curabit 5.C de action.empt.*
10. *l.Iulianus 13.§.veniunt autem* D.*eod.*
11. *l.ex empto 11.§.vlt.l.bona fides 50.eod.tit.*

DEFINITIO X.

Etiam fauorabilia priuilegia per non vsum longissimi temporis amittuntur.

PRiuilegia omnia etiam fauorabilia & libertati aut ingenuitati fauentia per non vsum amittuntur si saltem triginta annorum curricula effluxerint,ab eo tempore computanda quo priuilegij vsus aliquis esse potuerit nec tamen vllus subsecutus sit.[1] Quemadmodum autem qui se fundat in vsu debet illum probare,[2] Ita & non vsum qui se fundat in non vsu.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 1.&seqq. D. præscript. quæ pro libert.

1. *l.1.*D.*de nundin.*Alex.*cons.13.vol.5.& cons.132.col.1.vol.*1.Balb.*in tract.de præscript.4. part. 5. partis principalis quæst. 4.num.7.*Felin.*in cap.cùm accessissent col.9 & 10.de constit.*Glos.in verb *frangere in fin.cap.1.de treug.& pace* quam ad hoc allegat Bald.*in l.fin.§ sed cùm antiquitas C.de curat.furios.*Ias.*in l.rem non nouam num.4.& 5.C.de iudic.* Dec. *consil. 649. num.8.*
2. Iuxta not.per Castrens.*in l.si inter num.5.de reb.dub.*
3. Est enim negatiua quoque probanda quoties est fundamentum intentionis *l.pen.§.docere* vbi Bart.D. *ne quis eum qui in ius vocat.vi exim.& vulgar.*

DEFINITIO XI.

Ius impugnandi contractum ex causa enormissimæ læsionis triginta annis præscribitur.

QVoties in venditionis alióve simili cōtractu nō tantū enormis læsio,hoc est vltra dimidiā iusti precij,[1] sed etiā enormissima.i.supra bessem interuenit,[2] Eo iure vtimur,vt licèt temporaria redimen-

di facultas concessa sit, perpetuò tamen redimere liceat, id est in annum vsque tricesimum.[3] Nec de eo quisquam apud nos dubitat. Sed quæstionis est an à die cõtractus tricennium illud computandum sit, an verò à die quo facultas illa redimendi temporalis peremptа sit. Quid enim si iam ipso contractu perpetua redimendi potestas data sit, [4] nec eò minùs tamen verum sit enormissimam læsionem interuenisse?[5] An in annum vsque sexagesimum redimendi ius extendetur? Ita nonnulli putabant, quod hoc casu quo concurreret enormissima læsio contractus dolo malo initus videretur:[6] dolo inquam si non ex proposito saltem in re ipsa qui dolo ex proposito hac parte æquiparatur. [7] Cuius effectus ille est vt neque retrouenditio sit necessaria ad reddendum venditori dominium,[8] nec fructus illos lucrari emptor possit, sed omnes restituere teneatur, illos etiam quos ante imploratum restitutionis auxilium perceperit, & à die contractus perinde acsi contractus nullus præcessisset.[9] Habetur enim pro malæ fidei possessore.[10] Sed tamen si id omnimodo & absolutè verum esset, consequens fieret vt nullius quantumcunque longissimi temporis præscriptione iuuare se posset ex regula iuris pontificii,[11] quod tamen euidenter falsum est. Neque enim prædo dici potest qui precium numerauit,[12] saltem quandiu venditor non conqueritur. [13] Itaque meritò placuit siue temporalis siue perpetua redimendi facultas concessa sit, & enormissima læsio iuteruenerit omnium tamen iurium præscriptionem vnico triennio impleri,[13] quandoquidem etsi dolus malus ex proposito intercessisset, non quidem qui causam dedisset contractui (nulla enim illo casu opus esset restitutione[14] sed qui in contractum incidisset, [15] non in longius tempus restitutionis impetrandæ ius extenderetur.[16] Hoc ita si nihil sit quod alioqui præscriptionem impediat, hoc est si neque pupillaris,[17] aut minor ætas, neque alia vlla restitutionis causa aduersus tricennalem hanc præscriptionem interueniat.[18] *Ita Senatus* in relationibus libellorum contra Claudium Duprà 4. Cal. Iunij 1593.

1. *Vt in l.2.& l.si voluntate* 8.C. *de rescind. vendit.*
2. Ex qua læsione enormissima solent nostri inducere præsumptionem & probationem doli in re ipsa quem subinde æquiparant dolo ex proposito *Ad l.si quis cùm aliter* 36. *De verb. oblig.*
3. Pacto scilicet conuerso in perpetuum ex temporali. Vide Iaſ. & alios *ad d.l.si quis cùm aliter.*
4. Quæ tamen concluditur anno trigesimo habétque tacitam condicionem si intra id tempus precium reddetur vt tractat Balb. *in 1 tertia parte 5.part.princip.quæst.3.*
5. Id est etiam computata æstimatione huius pacti, quod vt plurimum æstimatur vsque ad tertiam vel saltem ad quartam partem precij vt alio loco scripsi.
6. Dolus autem malus omnem fine dubio excludit præscriptionem: etiam, pro libertate, *l.1. & tot.tit.C. de præscript. long.temp.quæ pro libert.*
7. Notant DD. *ad d.l.si quis cùm aliter de verb.oblig.*
8. Cùm ex contractu nullo non transferatur dominium *l.nullo* 24.*C.de rei vindic.l.quod vxor* 16.D. *de acquir.poss. l.1.* §.1.D. *pro donat.*
9. *l.certum* 22.*C.de rei vindic.l.bonæ fidei* 48. *de acquir.rer.domin.*
10. Exemplo eius qui contra leges mercatus est *l.quemadmodum 7.in fin.C.de agric.& censit.lib.11.tit.47.cap.qui contra iura de reg.iur.in 6.*
11. *Cap.possessor.eod.tit.de reg.iur.in 6.*
12. *l.nemo prædo* 46.D. *eod.l.sed etsi* 25.§. *scire* D. *de petit.hered.*
13. Non enim fit iniuria volenti *l.in diem* 9.§.1. *de aqua & aquæ pluu.arc.*
13. Cùm nulla possit actio vltra triginta annos viuere *l.3.C.hoc tit.*
14. Siquidem contractus bonæ fidei cui dolus ex proposito causam dedit ipso iure nullus est *l. & eleganter* 7. D. *de dolo.*
15. Quo casu necessaria est restitutio ex capite de dolo *l.si dolo* 5.C. *de rescind.vendit.*
16. *d.l.3.& 4.C.hoc tit.*
17. Nam pupillaris ætas subducitur ipso iure ex præscriptione 30. annorum, quamuis non similiter ex cæteris. Balb. *de præscript.in 1.parte 6.part princip.alis num* 33.
18. Volunt enim nostri dari restitutionem in integrum aduersus præscriptionem tricennalem Balb. ex communi sententia ibid.

DEFINITIO XII.

Etiam condemnatus potest longissimo tempore præscribere executionem rei iudicatæ.

NOn impedit sententia quominùs is qui condemnatus est possit præscribere aduersus executionem, si victor per annos triginta pluréſve negligens fuerit in sententiæ executione postulanda, [1] tametsi transierit sententia in rem iudicatam, [1] aut quod hac parte executione postulanda, [1] tametsi sententia in rem iudicatam,[2] aut quod hac parte idem est ab eo iudice lata sit à quo non liceat appellare.[3] Neque præscriptionem ea sola ratio impedire potest quasi in mala fide fuerit qui condemnatus est, [4] cùm nihil prohibeat nouum illi ius acquiri ex patientia victoris, qui iure suo vti nolit. [5] Idémque multò magis obtinebit si quid victor fecerit ex quo appareat noluisse illum recedere à iure sibi quæsito.[6] *Ita Senatus* in causa Canonicorum Sanctæ Capellæ Camberiensis & Syndicorum de Meiry 3. Non. Decemb. 1594.

1. Quia ius petendæ executionis sententiæ non potest vltra triginta annos durare, vt nec iura cætera *l.sicut 3.C. hoc tit.*
2. Præcipua enim vis iudicati consistit in executione sententiæ *l.à Diuo Pio* 15.*D. de re iudic.*
3. Puta à Senatu, alióve quolibet supremo magistratu qui ius dicat vice Principis *l.1. & tot.tit.C. de sentent. præf. prætor.*
4. Siquidem mala fides impedit præscriptionem actionis etiam personalis iure canonico. *Ex not. in cap. vigilanti & cap.vlt.Extr. de præscript.*
5. Nec enim quisquam cogitur exequi sententiam pro se latam *l.si iudex circumuento* 41.*D. de minor.* Neque rursum ius vllum potest dici quæsitum ex sententiæ executione antè quàm facta sit executio, cùm per sententiam non acquiratur victori ius pignoris sed tantùm per executionem *d.l.à Diuo Pio* 15.*de re iudic.l.non est mirum* 26.§.1.*D. de pignor. actio.* Et ideo potest quis etiam sciens tale ius præscribere citra malam fidem, vt eleganter tractat Balb. post Petr. de Anchar. *in 3.part.5.partis princip.quæst.3.num.2.3.& 4.*
6. Potest enim quilibet iuri sibi quæsito renunciare *l.pen.C. de pact.* & iuris sui condicionem deteriorem constituere *l.pactum* 46.*D. eod.*

DEFI-

DEFINITIO XIII.

Neque transactio cum quibusdam ex vniuersitate facta, neque possessio secuta in executione transactionis nocet cæteris ex vniuersitate, ne quidem in possessorio.

SI quis per transactionem cum pluribus ex vniuersitate factam ius aliquod sibi quæsierit quo postea per longum tempus probetur vsus etiam contra alios quàm qui suo nomine transegissent, non ideò ius aliquod sibi quæsisse videbitur aduersus eos qui neque transegerunt neque transactionem aut verbo aut facto ratam habuerunt, tametsi sint ex vniuersitate, [1] nec nisi possessorio iudicio contendatur.[2] Quæ sicuti transactio nõ vniuersitatis nomine à maiori parte,[3] sed à pluribus proprio nomine & tanquã singulis irrita cæteros afficere non potest,[4] Ita nec possessio quæ non nisi in transactionis executionem secuta intelligi debet,[5] Veréque hoc casu locus est ei quod dici solet, tantum videri præscriptum quantum possessum. [6] Idémque est si non longo solùm sed etiam longissimo tempore continuata possessio probetur. Nisi tantùm tempus præterierit, quod excedat hominum memoriam, vt tituli vice possessio esse queat,[7] si modò non appareat quo iure is qui cum quibusdam transegit vti solitus esset aduersus omnes ante transactionem. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 11. Sup. De seruit. & aqua.

1. Quia non cum vniuersitate transactum proponitur, sed cum pluribus ex vniuersitate tanquam cum singulis qui proinde non repræsentant vniuersitatem, quippe quæ non nisi per Syndicos repræsentari potest aut per maiorem partem cùm omnes legitimè sint conuocati *l.23.& seqq. D. quod cuiusque vniuers.nomin.* Aliud enim est si quid fiat ab vniuersitate, aliud si à singulis *l.sicut* 7.§.1. *eod.*
2. Quod quia minoris prætudicij esse solet multa admittit, quæ petitorium non admitteret, vt not. *ad l. naturaliter* 12.§. *nihil commune D. de acquir.poss.* & *ad l.vnic.C. si de moment.possess.appell.*
3. Quod necesse esset *l.nulli* 3.D. *quod cuiusque vniuers.nomin.l.quod maior.* 19.D. *ad municip.*
4. Ex ea iuris regula quæ vult rem inter alias actam aliis non nocere *tot.tit.C. res int. alios act.*
5. Præsumitur enim quisque possedisse ex titulo præcedente *vulg.l.quadam mulier* 77.D. *de rei vindic.*
6. *l.Quod meo* 18.§. *fin.* D. *de acq poss.l.1.*§. *si quis hoc interdicto vers. Iulianus* vbi Bart. & Ang. *de itin. act. priuat.* Bart. *in 1 si publicanus* §. *fin. de public.& vectig.& in l.cùm de in rem verso col.fi. de vsur.* Vide Balb. de extenſione præscriptionis *in tract. De præscr in 1.parte 2.part.princip.quæst.2.num.11.& seqq. per totum.*
7. *Ex l.1.*§. *vlt.l.vlt.* D. *de aqua & aquæ pluu.arc.l.3.*§. *ductus aquæ de aqua quotid.& æstiu.*
8. Possessio enim antiquior facit præsumi iuniorem vicio sam *cap. licèt causam cum ibi not. de probat.* Bart. *in l.si duo in princ.col.vlt.vti possid.*

DEFINITIO XIV.

Quota decimæ potest præscribi tam ratione petitorij quàm possessorij.

QVotam illam portionem quæ pro decima in signum recognitionis, vt nostri loquuntur vniuersalis Domini Deo Opt. Max. debetur per temporis præscriptionem minui posse nemo ambigit, [1] Sed quanti temporis præscriptio necessaria sit plerumque dubitatur. Maximè si coram laico iudice agatur possessorio non petitorio. Nam si petitorio, vix sanè est qui dubitet quin necessaria sit præscriptio immemorialis temporis propterea quòd iuris communis ratio inducit hac parte præsumptionem quæ resistit præscribenti, [2] Nec proinde potest elidi nisi per titulum aut per eam præscriptionem, quæ sit loco tituli, qualis illa est quæ tẽpus præ se fert immemoriale.[3] Sed cũ possessorio agitur quod sicut minoris est præiudicij, ita leuioribus probationibus contentum est, [4] plerique putant solam facti quæstionem in eo versari cùm possessio sit facti,[5] nec aliud quærendum, quàm quæ quota solui sit solita. Quidam dicebãt, possessionem hanc soluẽdæ minoris quotæ vicio sam esse, ac proinde talem cuius ratio haberi nulla possit ne in possessorio quidem, propter resistentem iuris præsumptionem. [6] Ideóque tametsi per annos quadraginta vniformiter vt aiunt continuata probaretur, non posse tamen sufficere ad obtinendum. [7] Parum igitur referre hac parte an petitorio an possessorio ageretur. Et hanc sententiam à Senatu nostro non ita dudum probatam fuisse referebant. Senatus tamen cùm eadem quæstio rursum ex facto incidisset contrariam opinionem secutus est,[8] pro vniuersitate Sancti Ioannis des Aduentures contra Capitulum ecclesiæ Sancti Vincentij Matiſconensis. Quamuis nec vniformis possessio per omnes testes probata esset, sed tantùm per plures.[9] Nec deessent ex ipsa vniuersitate qui maiorem quotam à se debitam esse faterentur.[10] Pronunciatum est Senatusconsultum 6. Id. Maij 1595. Iunge Defin. 3. infr. quæ sit long. consuet.

1. Quamuis non possit decima in totum tolli vide Bal. *in 1.part.5.part.princip.quæst.7.& in 2. parte einsd.part.5.quæst. particulari.*
2. *Ex not. in cap.1. de verb.signi f*
3. *l.vlt. D. de aqua & aquæ pluu.arc.l.3.*§. *ductus aquæ D. de aqua quotid.& æst.*
4. *Not. in l.vnic. C. si demoment. poss. f uer. appell.*
5. *l.1.*§. *furiosus de acquir. poss.*
6. Ita Felin. *in cap. causam quæ circa princip. Extr. de præscript.* post Anchar. *cons.192. magnifice & illustris Princeps col. 1.* Hostien. *in summa De decimis* §. *& vtrum præscribi possit vers.7. quæro cum multis seq.*
7. Nisi probetur talis consuetudo per Papam ad probatam *cap. in aliquibus* iunct. *glos. Ext. de decim.*
8. Scilicet vt valeat consuetudo præscribendæ decimæ super quota non super tota. Quæ fuit opinio D. Thomæ, & multorum aliorum quos refert ac sequitur Balbus *in dict.1.parte 5.partis princip.quæst.7.num.5.& 6.*
9. Inspiciendum enim est quod probatur per maiorem numerum testium *l.3. D. de testib.*
10. Nam ratione possessorij potuerunt leuiores probationes admitti. Aliud fortasse pronunciandum fuisset in petitorio.

DEFINITIO XV.

Præscriptio quinquennalis sit perpetua per sententiam adeóque per litis contestationem.

EDictum Serenissimi Ducis Em.Philiberti De reliquis annuarum pensionum aut canonum emphyteuticorum non nisi pro quinquennio præstandis,[1] Dixi non habere locum in debitis iam per sententiam declaratis, propterea quod singulis momentis à die condemnationis moram facere intelligatur is qui condemnatus fuit,[2] quem ad impediendam edicti potestatem semel extra iudicium dum tamen testato & in scriptis interpellatum esse sufficeret.[3] Sed tamen non faciet ea res vt longioris temporis quàm nouem & viginti annorum reliqua petantur. Singulis enim annis noua præscriptio incipit, quæ trigesimo demum anno completur.In causa Francisci Gerlier & Francisci Garini.*Sine die.*

1. Quod factum est me referente ante Cal.Iulij 1587.
2. Nam si litis contestatio perpetrat actionem etiam annualem vsque ad quadraginta annos secundum communem opinionem de qua attestatur Balb.*in vlt.parte 6.part.princip.nu.8. Post glos.antè in l.fin.C.de temp.pet.in integr.restit.& glos. fin.in l.fin.C.de dolo.* Nemo dixerit debere meliorem esse condicionem debitoris ob id solùm quòd fuerit condemnatus *l.3.D.de vsur.*
3. Sic enim habent verba edicti.
4. *l.cùm notissimi 7.§.vlt.* & ibi gloss.& DD.*C.hoc tit.* Guid.Pap.*quæst.406.incip.pone quod debes.*

DEFINITIO XVI.

Præscriptio triginta annorum quæ non posset incipere ab ipso debitore propter malam fidem,incipit tamen ab ipsius herede qui sit in bona fide.Excipienda tamen sunt debita iam iudicata.

CVm inter iuris nostri interpretes magna contentione disceptetur, An vniuersalis heres debitoris possit se tueri præscriptione longissimi temporis, qua debitor ipse propter malam fidem iuuari non potuisset,[1] si modo ignorasse debitum proponatur,[2] (ne alioqui perinde ratio malæ fidei locum habeat in successore atque habuit in decessore) Placuit Serenissimo Principi nostro sententia Legistarum existimantium heredis bonam fidem dignam esse cui faueatur,vt melior eius causa sit,quàm defuncti.[3] Non quod heres conscientiam defuncti exonerare non teneatur,(quæ potissima Canonistarum ratio est,[4]) sed quod contraria sententia magnam litium multiplicandarum materiam præbeat, quàm diminui potius & restringi quoad fieri potest oporteat, vt publicæ vtilitati consulatur.[5] Itaque edictum in eam rem factum est, & constitutum vt detracto eo toto tempore quo debitor vixit, præscriptio triginta annorum possit incipere ab herede, à quo inceperit etiam bona fides. Nec alia debita edicti verbis excepta sunt, quàm quæ intra duos menses à quo die publicatum edictum exigi cœpissent ex ea scilicèt Canonistarum opinione quæ in id vsque tempus apud nos inualuerat. Sed tamen visum est vt ex debitoris confessione sententia lata proponeretur.[8]Nempe propter rerum iudicatarum autoritatem quam effectu non carere interest,non tantùm conscientiæ debitoris quam exonerare heres debet,[9] sed etiam reipublicæ: cuius solo fauore potuit contraria sententia vt diximus adiuuare, præsertim cùm nullus litis metus subesset in eo debito quod peteretur ex re iudicata,quæ liti finem attulisset.[10]

1. Scilicet iure Pontificio *ex not.in cap.vigilanti & cap.v.t.Ext.de præscript.* Nam iure ciuili aliud est cùm præscriptio longissimi temporis de qua *in l.3.& 4.C.hoc tit.*non requirat bonam fidem Guid.Pap.*quæst.*199.
2. Quod præsumitur *l.qui in alterius 42.de reg.iur.*
3. Nam quod dicitur heredem etiam ignorantem succedere in vitia defuncti *l.cùm heres 13. De diuers. temp. præscr.* intelligendum est de viciis possessionis quæ sequuntur necessariò possessionem *l.vitia 11.C.de acquir.poss.* non autem de mala fide quæ nunquam potest cadere in ignorantem.
4. Vt tractant Canonist.*ad d.cap.vigilanti & cap.vlt.de præscr.*
5. *l.quidam 21.D.de reb.credit.l.4.§.1.de alien.iudic.mut.caus.fact.*
6. Quæ veluti media sententia est inter ius pontificium & ciuile.Nam ius ciuile vult præscriptionem posse incipere etiam ab ipso debitore,Ius verò canonicum ne quidem ab herede,vt ex iis constat quæ tractat Guid.Pap *dict.quæst.* 199.
7. Vt negligentibus locus relinqueretur purgandæ negligentiæ,cùm hoc edictum etiam ad præterita traheretur *l. iubemus 29.vers.quid enim antiquitas peccauit C.de testam.*
8. Cùm confessus suâ quodammodo sententiâ damnetur *l.1.D.de confess.*nec vllæ sint partes iudicis in confessum aut consentientem nisi in condemnando *l.si conuenerit 26.D.de re iudic.*
9. Vt diximus ex opinione Canonistarum in *d.cap.vigilanti & cap.vlt.de præscr.*
10. *l.1.D.de re iudic.l.seruo 63.§.cùm prætor D.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XVII.

Qui bona fide emit à spoliatore præscribit longo tempore nec tenetur ad fructus,nisi ex die litis contestatæ,sed habens malam fidem præsumptam præscribit longissimo.

SPoliator nullo tempore præscribit aduersus remedium pontificiis canonibus introductum,[1] propter euidentem malam fidem.[2] Sed si mala fides fuit tantùm præsumpta,[3] placet purgari eam præsumptionem tricennali præscriptione. Ideóque agenti nocere tanti temporis præscriptionem.[8] Quod si etiam titulum & bonam fidem possessor habuit, æquum est hactenus meliorem esse illius conditionem vt decennio inter præsentes,aut vicennio inter absentes possessionem cum proprietate sibi firmiter acquirat,[5] præterquam si emerit à malæ fidei possessore, cùm verus dominus ius suum ignoraret.[6] Eadem distinctio in fructibus adhibenda est. Etsi enim remedium iuris Pontificij competens spoliatis,[7] adeò plenum est, vt detur etiam contra titulo & bona fide possidentem,[8] non potest tamen hoc casu fructuum condemnationem inducere, quos bonæ fidei possessor sola perceptione propter bonam fidem suos fecerit,[9] Nimirum ante litem contestatam. Nam ex eo tempore cùm malæ fidei possessor fiat,[10]

fiat,[10] omnes vtique fructus restituere debet.[11] *Ita tractatum est* in causa Dominæ de Tollens, & heredum Antonij Chappuis 13.Febr. 1596.

1. *In Can.redintegranda 3.quæst.1.*
4. Quæ iure canonico impedit omnem omnino præscriptionem etiam quæ sit longissimi temporis vt dixi ex opinione Canonistarum *Defin.praced.num.4.& 9.*
3. Quæ solet minùs nocere quàm mala fides vera & formalis.
4. Ex generalibus verbis *l.3.& 4.C.hoc tit.*
5. Est enim fauorabilior illa præscriptio quæ & titulum habet & bonam fidem *Not. in d. l. 3. hoc tit.* Guid.Pap *quæst.*416.
6. *Ex Auth.mala fidei C.de præscr.30.vel 40.annor.*Menoch.*in remed.poss.15.num.*415.*vsque ad num* 426.
7. *Ex dict.can.redintegranda.*
8. Intellige de bonæ fidei possessore qui causam habuerit à violento detencore, alioqui non est dandum hoc remedium contra bonæ fidei possessorem qui titulum habeat.Menoch.*in dict.remed.15.recup.poss.num 89.& seq.*post Bart.*in l. rem quæ nobis 15.num* 2.vbi etiam Ang.*de acquir poss.*Bald.*in l.2.C.de fure.*Alex.latè *cons.*117.& 118.*lib.*2.
9. *l.bona fidei 48.D. de acquir.rer.domin.l.qui scit 25.§.1.de vsur.*
10. Quia post litem contestatam omnes bonæ fidei possessores sunt pares,id est prædones *l.sed etsi lege 25.§.si antè D. de petit.hered.l.certum 22.C.de rei vindic.*
11. *d.l.certum & d.§.si ante cum similib.*

DEFINITIO XVIII.

Redimendi ius præscribitur 30.annis si emptor velit vti iure suo.Nam si nolit vti & malit retrouendere,nullam eo nomine habet actionem.Aliud est in tutore.

IVs redimendi toties quoties venditori placuerit triginta annis præscribitur, eóque iure vtimur,[1] quia iura omnia quantuncunque perpetua tanti temporis spatio amittuntur.[2] Sed tamen si post trigesimum annum emptor retro vendiderit, aut retrouendere obtulerit, non idcirco condicionem habebit, aut restitutionem, quasi quid indebitè fecerit.[3] Licèt condictio iis dari soleat,qui exceptionem perpetuam, qua tuti erant omiserunt.[4] Nihil enim vetat conuentionis potestatem vltra trigesimum annum porrigi consentiente illo, qui præscriptionis auxilium prætermisit.[5] Non tamen huic consequens erit, vt tutor possit vltro pupilli rem retrouendere, cuius redimendæ ius nullum amplius venditori superarat.[6] Ex quo enim cœpit pupillus tutus esse longissimi temporis præscriptione, cœpit etiam res facta esse inalienabilis,æquè ac cætera pupilli bona,[7] quæ sine decreto,[8] alienari non possunt, Nec quod tutor bonam fidem agnoscere non prohibetur,[9] ad rem pertinet. Neque enim mala fides est, si quis exceptione iusta vtatur, & iure communi, licet dici soleat præscriptionem iniquissimum esse præsidium. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt scripsi *Defin.1 supr.eod.*
2. *l.sicut 3.C.hoc tit.*Nisi si qua sint,quæ ad quadragesimum vsque annum extendantur *l.omnes 4.eod.*
3. Credendus enim potius est iure suo vti noluisse:dicitur enim præscriptio iniquissimum præsidium cùm non habet adiunctum titulum cum bona fide *Nouell.9.vt eccles.Rom.cent.annor.gaud.præscript.*
4. *l.qui exceptionem 40.D.de condict.indeb.*
5. Præscriptio enim requirit factum præscribentis,& ideo si non opponatur non potest suppleri per iudicem Guid. Pap.*quæst.*221.
6. Quamuis dici soleat quod & verum est,non prohiberi tutorem agnoscere bonam fidem *l. quoties 9. §.sicut D. de admin.tutor.*vt loquitur in Defin.
7. Cùm nullam videatur actionem habere is qui eam habet quam exceptio aliqua possit elidere *l.nihil interest 112.De regul.iur.l.magis puto 1.§.si pupillus alienum & seq.de reb.eor.qui sub tutel.vel cur.sunt sin.decret.non alien.*
8. Aliud est si pupillus ex contractu paterno fuit ad reuendendum obligatus,necdum præterierint tempora petendæ retrouenditionis *d.l.magis puto 5.§.sed si pater & l.1.C.quand.decret.opus non est.*
9. *l.quoties 9.§.sicut D.de admin.tutor.*
10. Iuris enim communis executio non habet iniuriam *l.iniuriarum 13.§.1.D.de iniur.l.si duorum 52.de act.emp.l.nul lus videtur 55.de reg.iur.*
11. *Nouell.9.vt eccles.rom.cent.annor.*

DEFINITIO XIX.

Annua pensio præscribitur 5patio centum annorum,Annuus verò canon emphyteuticarius quadraginta annis per tertium bonæ fidei possessorem.

PEtitionem annuæ pensionis quàm multò ante centum annos constitutam & venditam, nec vnquam tamen solutam fuisse constabat,visum est tanti temporis præscriptione summoueri debere.[1] Nec solum si aduersus tertios pignorum bona fide possessores actio hypothecaria,[2] sed etiam si personalis contra ipsius venditoris eiusdémque debitoris heredes exerceretur, non ob id tantùm quòd eo iure nunc quo vtimur & Serenissimi Ducis nostri edicto,[3] mala fides defuncti non transeat in successores quantúlibet vniuersales,[4] qui probabiliter ignorare potuerùt,an quod non petebatur deberetur,[5] quàuis ex pontificij iuris ratione quæ ingentem litiũ materiam hucúsque præbuit, defuncti conscientiam exonerare teneatur.[6] Verùm etiam quòd credendum sit tam longi temporis decursu intercidisse multas probationes earum rerum quæ medio tempore obligationem adeò vetustam vel solutione vel pacto contrario, vel quo alio legitimo modo dissoluere potuerunt.[7] Quis enim litium erit finis, si post tot annos turbare omnia liceat veteréque actiones siue remissas siue omissas repetere[8] aduersus eum qui longè iustiùs possit alieni facti probabilem ignorantiam obtendere?[9] Nec est contrarium quod annui canonis emphyteuticarij præstandi obligatio quandiu fundus emphyteuticus vel ab ipso emphyteuta, vel ab heredibus eius possidetur, nullius omnino temporis, ne quidem centum annorum curriculo ex-

tinguitur.[10] Id enim facit causa possessionis quæ non tam penes emphyteutam ipsiúsque successores quam penes dominum quem vulgo directum vocant perpetuò manere intelligitur, quousque interuertatur.[11] Nec proinde initiũ præscriptionis hoc casu dari vllum potest nisi ex die interuersionis & contradictionis, [12] A quo demũ tẽpore triginta annos sufficere posse placuit, quomodo sufficerẽt vtique tertio possessori qui nulla indiget possessionis interuersione, vt incipiat præscribere, si modò directus dominus possessionem suam ciuilem amiserit quæ per decennium haud dubiè amittitur, quasi per obliuionem, tùm quoque cùm alienationem se inconsulto ab emphyteuta factam ignorauit.[13] At personalium actionum alia ratio est quæ sicut neque possidenti neque contra possidentem dantur sed creditori contra debitorem, ita multò possessionis vel fauore adiuuantur, vel vicio [14] læduntur, vt post longissimũ nedum immemoriale tempus possint viuere,[15] Nisi cùm ex debitoris mala fide potestas & æquitas præscriptionis impeditur.[16] Tributorum fiscalium alia ratio est, quæ placuit nullo temporis spatio præscribi.[17] Siue fauore Principis & fisci, siue quòd non quemadmodum vnaquæque res libera & vt loquuntur allodialis præsumitur: [18] ita & à publicis functionibus quæ semel impositæ fuerunt immunis credi possit, [19] quanquam nec desunt qui eam Iustiniani constitutionem quæ hoc ius nominatim induxit, non putent ad tertios possessores pertinere, qui publicarum functionum onus ignorantes, fundum tributarium sine onere per quadraginta annos possederunt.[20] *Sine die.*

1. Guid.Pap.*quæst.*406.incip.*pone quod debes.* Vide Bald.*in l.1. C. de annal.except.* Alex.*consil.*60.*vol.*1. Iunge *Defin. seq.*
2. Quæ hypothecaria contra tertios possessores præscribitur decennio inter præsentes, & vicennio inter absentes *l. 1.& 2.C.si aduers.cred præscr.oppon.*
3. Quod factum est anno 1598. & de quo *Defin.*16.*supr.*
4. Quamuis dici soleat heredem etiam ignorantem succedere in vicia defuncti *l.cùm heres* 11. D. *de diuers. tempor. præscript.*
5. Cùm habeant iustam ignorantiæ causam etiam cùm petitur id quod debetur *l.qui in alterius* 42.*De reg.iur.*
6. Vt notant Canon.*in cap.possessor de reg.iur.in* 6.*& in cap.vigilanti Extr.de præscript.*
7. Vnde est quod in antiquis sola vetustas habet vim non solùm probationis sed etiam tituli *l.1.§.vlt.l.vlt.D.de aqua & aquæ pluv.arc.l.*3.§.*ductus aquæ* D.*de aquæ quotid.& æstiu.*
8. Cùm iura vigilantibus subuenire debeant non negligentibus *l.non enim* 16.D.*ex quib.caus.maior.l. pupillus* 24.*in fin.*D.*quæ in fraud.cred.*
9. *l.vlt.*D.*pro suo.*iunct.*l.quanquam* 8.D.*ad SC.Velleian.*
10. *l.cùm notissimi* 8.§.*vlt.C.hoc tit.* ibi *per quoscunque annos.*
11. *I male agitur eod.tit l.si quis conductionis* C.*de locat.notat in l.*1.C.*de iur.emphyt.& l.*1.C.*de seru.fugit.*
12. Crauet.*De antiq.tempor.part.*4.*cap.circa præmissum.*38.
13. Idem Crauet.*d.part.*4.*cap.absolutis quæst.*8.*num.*29.post Balb.*De præsc.*4.*part.*4.*partis princip.num.*12.
14. Vicia enim possessionis transeunt in successorem scilicet vniuersalem *d.l.cùm heres* 11.*de diuers.temp præsc.l.vnica* 11.*C.de acquir.poss.*
15. *l.sicut* 3.*& l.omnes* 4.*C.hoc tit.*
16. Vtimur enim hoc casu iure non ciuili sed canonico propter conscientiam.
17. *l.comperit* 6.*C.hoc tit.*vbi Bart.
18. Propter naturalem rerum omnium libertatem *l.*4.D.*de instit.& iur.l.altius* 8.*C.de seruit.& aqua.*
19. Quia tributum hoc penditur in recognitionem vniuersalis dominij vt tractat Bart.*ad d.l.comperit.*
20. Cuiac.*in tract.De præscript.cap.*31.post Accurs.*ex l.vlt.C.de fund.rei priuat.*Gothofr.*ad d.l.comperit.*

DEFINITIO XX.

Legatum pensionis annuæ etiam pio loco relictum finitur spatio centum annorum, nisi onus sit perpetuum etiam vltra centum annos.

QVod dici solet legatum pensionis annuæ etiam pio loco relictum finiri spatio centum annorum,[1] ad ea legata non pertinet, quæ habent causam perpetuam, & quæ etiam post centum annos durat, [2] vtputà si tale quid legatum sit Franciscanis, aut alteri Ecclesiæ ea lege, vt pro legantis anima quotidie sacrosanctum tremendúmque missæ sacrificium offeratur. Quandiu enim satisfit voluntati, & conditioni, legatum debetur: [3] Idémque multò magis obtinet, si debitum contractum sit ex contractu vltro, citróque obligatorio, cui ex parte vna iam satisfactum sit: Nam fieri non potest vt contractui, qui tam ex vna parte impletus est ex altera præscribatur.[4] *Ita Senatus* in causa Franciscanorum Camber.& Dominæ Ducis du Mayne & heredum D. Ioannis Perraton Aduocati generalis 27. Nouemb. 1597.

1. Alexand.*consil.*60. *Omisso multiloquio vol.* 1. Dec.*cons.*378.*viso motiuo ante fin.* Tiraquel.*priuil.*90. *De priuileg. pia causæ.*
2. Nam ex proportione oneris sumenda est qualitas & quantitas dispositionis *l.vtrumita* 7.§.*vlt.*D.*de reb.dub.l. summa* 30.§.*ab heredibus De adim.legat.*
3. *l.*1.C.*de legat.l.*3.C.*de condic.insert.* Aliud ergo erit si quod aliquando ex facto accidisse vidi, legauerit quis ecclesiæ annuam pensionem in perpetuum sub onere offerendi pro eius anima sacrificij in annum vsque centesimum.
4. Ne quis ex alterius iactura locupletetur. contra *l.nam hoc natura* 14.*D.de condict.indeb.l.iure naturæ* 206.*de reg.iur. l.liberalitatis* 16.§.1.*de usur.l.ex empto* 11.§.*vlt.& l.bona fides* 50. D.*de action.empt.l.cum te* 6.*C.de pact.int.emptor.& vend.*

DEFINITIO XXI.

Nec tertius possessor nec heres vniuersalis, potest præscribere post qualemqualem debiti agnitionem.

SVfficit agnitam semel fuisse obligationem etiam à tertio possessore, licèt numquam secuta solutio sit, ad hoc vt præscriptio impediatur, quoniam agnitio illa obligationis non solùm inducit malã fidem ex scientia debiti,[1] Sed etiam facit, vt appareat noluisse præscribere illum, qui obligationem agnouit,[2]

uit.[3] Itaque nocet agnitio illa non tantùm ei ipsi, qui solui debitum voluit, sed etiam ipsius successori vniuersali, [3] licèt alio etiam iure rem obligatam tenenti. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Non enim habet locum præscriptio decennij contra creditorem, nisi in fauorem tertij possessoris qui titulum habeat & bonam fidem Balb.*in tract.De præscript* 4.*parte* 4.*partis principalis quæst.*3. quem refert & sequitur Menoch.*remed.* 14.*de recuper.possess.num.vlt.in fin.*
2. Nunquam enim actus operantur vltra intentionem agentium *vulg.l.non omnis* 19.D.*de reb.credit.*
3. In quem scilicet etiam ignorantem transit mala fides defuncti *l.cum heres* 11.D.*de diuers.tempor.præscript.*
4. Nec enim potest quis venire contra factum suum aut contra factum defuncti ne quidem ex alio & nouo iure *l.etsi* 20.*D.de distract.pignor.l.cùm à matre* 4.*vbi not.C.de rei vindicat.*

DEFINITIO XXII.

Tempus redimendi ex contractu non currit quandiu probabiliter dubitari potest de viribus & validitate contractus.

COnuenerat vt ad certam diem pecuniæ solueretur, & ni soluta esset vt *ex nunc prout ex tunc*, [1] fundus Cornelianus, in solutum datus haberetur adiecta etiam clausula cõstituti: sub hoc tamen pacto, vt debitori intra triginta annos redimendi ius saluum superesset. Possessio per constitutum translata quidem fuerat, [2] Sed corporalis possessio non fuerat petita ante vicesimum annum. [3] Ab eo tempore lis cœpta, & in quadragesimum vsque annum protracta fuerat reluctante debitore, & eius herede. Quo tandem condemnato, quærebatur an saluum haberet ius redimendi, plerique putabant habere, propterea quòd quandiu dubitare probabiliter potuisset an contractus valeret, non debuerat cogi redimere, [4] nisi per euidentem calumniam & contumaciam litis occasio captata esset. [5] *Ita tractatum est* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Cardé 12. Decemb. 1596. Senatus tamen nihildum pronunciauit.

2. De cuius clausulæ vi & potestate vide *Defin.*35.*supr.de acquir.poss.*
2. Et quidem non tantùm naturalis, sed etiam ciuilis *l.quod meo* 18.vbi Alex. & alij D.*de acquir.poss.*
3. Nec enim corporalis possessionis adprehensione indiget is qui per constitutum habet iam & ciuilem possessionem, & naturalem vt dixi *Defin.*39.*num.*22.*supr.de acquir.poss.*
4. Prius enim debet constare de viribus contractus quàm tractari de illius executione & implemento.
5. Nunquam enim debet prodesse lis per calumniam, & tergiuersationem instituta *l.in summa* 63.§.1.*D.de condict. indeb.l.tutor* 41.*de usur.l.vlt.*D. *de re iudic.* Contra verò nihil potest imputari ei qui probabilem habuit litigandi causam etsi tandem succubuerit.*l.qui solidum* 78.§.1.*de leg.*2.

DEFINITIO XXIII.

Tempora pacti De retrouendendo currunt viuo herede etiam in præiudicium fideicommissarij.

NEgligentia heredis, qui rem à defuncto venditam sub pacto de retrouendendo redimere potuit, nec redemit, nocet fideicommissario etiam ignoranti,[1] & currunt contra vtrumque tempora præscriptionis cœptæ contrà defunctum.[2] *Ita Senatus* in causa N. Chabert contra heredes Francisci Grilliet procuratoris.

1. *l.si heres* 70.§.*si temporalis* D.*ad SC.Trebell.*
2. Iniquum enim esset eum qui cum fideicommissario non contraxerit, expectare fideicommissi restitutionem *arg.l.* 3.*D.quib.ex caus.in poss.eat.* & ignorantiam fideicommissarij captiosam esse ei qui diligenter sibi prospexerat *arg.l.quod autem* 6.§.*si quid cum pupillo* D.*quæ in fraud.credit.l.*3.*D.de separat.*

TIT XIV.

De sentent.præfect.prætor.

DEFINITIO I.

Ciuilis supplicatio necessaria est ad impugnandum arrestum etiam nullum nisi facti error allegetur.

DVERSVS autoritatem Senatusconsulti non potest condemnatus obiicere errorem iuris, nisi error quoque facti interuenerit.[1] Neque enim credendus est supremus ordo qui iura omnia habet in scrinio pectoris,[2] erraſſe in iure. [3] Itaque solum illud remedium condemnato supereſt, vt vel ciuilem quam vocant supplicationẽ porrigat, [4] vel in facto erratũ dicat, probétque. [5] Quòd si minùs rite peracta sint prioris iudicij sollennia vt nullitatis vicio iudicatum laborare videatur, [6] non tamen ea res sufficiet rescindendo iudicato, quia liberum est Senatui qui ipse ius facere potest [7] à solito iudiciorum ritu, quoties causam aliquam subesse videt, recedere: neque à litigatoribus cur ita faciat, interrogari potest. Quippe cùm nec aliter Princeps ipse iudicaturus fuisse existimetur. [8] At neque si alia ratione iudicatum nullitatis arguatur, audiendus erit condemnatus, ni probet bonam se in principali negotio fouere causam. [9] Nam & hoc pertinet ad rerum iudicatarum autoritatem vt non magis sine effectu quàm sine causa rescindantur. [10] *Ita Senatus* pro D. de Breissieu contra D. de Chastillion 14. Cal. Mart. 1594.

1. Interueniente namque errore facti aliud est, cùm facti interpretatio etiam prudentissimos possit fallere *l. 2. D. de iur. & fact. ignor.*
2. Exemplo eius quod de Principe scriptum est *in l. omnium 19. C. de iustam.* Sunt enim Senatores pars corporis Principis *l. quisquis 5. C. ad leg. Iul. maiest.*
3. *l. præfecti 17. D. de minor.*
4. *l. vnic. C. hoc tit.*
5. Quam pragmatici nostri erroris propositionem appellant.
6. Quod potest fieri ex variis causis ex quibus sententiæ possunt dici nullæ. De quibus vide Ferrar. *in form. execut. sent. diffin. in verb. sapiens & egregius num. 8.*
7. *l. non ambigitur 9. D. de legib.*
8. Cognoscit enim Senatus vice Principis vt olim præfecti prætorio *l. 1. §. his cunabulis D. de offic. præf. prat.*
9. Cui enim bono esset reuocari sententiam prætextu nullitatis si idem ipsum postea pronunciari oporteret? Vide Ferrar. *in form. appell. à sent. diffin.* in verb *fuisse & esse nullam num. 8.*
10. *l. seruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell. & tot. tit. C. Sent. rescind. non poss.* Vide Rebuff. *in tract. De ciuil. supplic. per tot.*

DEFINITIO II.

Etiamsi reddítum sit arrestum cum falso procuratore, necessaria tamen est ciuilis supplicatio.

ETiamsi Senatusconsultum latum sit aduersus indefensum, id est qui verum procuratorem non habuit,[1] semper tamen necessarium est ad eius vim labefactandam remedium ciuilis supplicationis.[2] Ideóque interea mandandum erit executioni non secus acsi contra verum procuratorem redditum, sed ex alia causa rescindendum esset. Id enim postulat autoritas rerum iudicatarum,[3] Absurdúmque videretur de Senatusconsulti viribus citra supplicationem disputari, cùm de nullitate sententiæ à qua possit appellari, 4non nisi per appellationem interpositam hodie tractari oporteat.[5] *Ita Senatus* in causa N. Laboret contra Bartholomeum Magnecium 10. Cal. Maij 1594.

1. Nec enim falsus procurator verus defensor dici potest, *l. licèt vbi not. C. de procurat.* Et indefensus est qui neque per se neque per alium legitimè defenditur *l. contra 54. D. de re iudic.*
2. Rebuff. *in dict. tract.* De *ciuil. supplicat.*
3. *l. seruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell. cum similib.*
4. Quod enim præstat appellatio cùm agitur de sententiis à quibus potest appellari, id præstat supplicatio cùm de aliis tractatur à quibus non potest appellari *l. vnic. C. hoc tit. l. præfecti 17. D. de minor.*
5. Sublata enim hodie est via proponendæ nullitatis, nisi per viam appellationis.

DEFINITIO III.

Multum interest an arrestum latum sit contra eum qui nullum habuit procuratorem quasi habuerit, an simpliciter aliqua ipsius mentione facta.

NOn idem est, si is qui procuratorem nullum habuit Senatusconsulti tamen verbis nominatus sit inter cæteros, dum ne aduersus eum nominatim Senatusconsultum redditum sit, quasi aduersus eum qui procuratorem habuerit in eam ipsam litem constitutum.[1] Neque enim quòd solum nominatus sit facere debet, quominùs videri debeat res inter alios acta & iudicata,[2] cùm ipse neque per se, neque per procuratorem iudicio adfuerit.[3] *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi & Capituli Bellicensis 9. Cal. Decemb. 1594.

1. Quo casu videtur pronunciatum saltem tacitè, in ea causa fuisse constitutum procuratorem eum qui comparuit tanquam procurator, & ideò necessaria est ciuilis supplicatio vt diximus *Defin. præced.*
2. Quæ proinde aliis nec vocatis nec auditis obesse non debet *tot. tit. C. res inter alios act. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*
3. *l. penult. C. si aduers. rem iudic.*

DEFINITIO IV.

CVm Senatuscõsultũ aduersus quod ex diplomate porrigitur ciuilis supplicatio priùs mãdari debeat executioni quàm admittatur ciuilis supplicatio propter autoritatem rerum iudicatarũ,[1] nec minùs pro expensis litis si victori adiudicatæ sint, quã pro debito principali,[2] Quæsitum est, Si à taxatione expensarum appellatum sit per condemnatum, qui tamen fiduciariam &, vt loquuntur, prouisionalem solutionem offerat sub onere satisdationis pendente appellatione,[3] An satis facta iudicati executio videatur vt supplicationi via patere possit. Dubitationem facit quòd alioqui futurum sit vt condemnato præcludatur via appellandi à taxatione expensarum, quod nequaquam admittendum est. 4 Quòd si dicas condemnato, eidémque supplicanti permissum esse vt saluo iure appellationis & repetitionis si malè taxatum pronunciabitur, soluat statim quicquid taxatum est remisso victori onere satisdationis, 5 in promptu contradictio est. Quid enim si victor sit non soluendo, & impar restituendis sumptibus quos malè & ex immodica taxatione perceperit?[5] Placuit tamen non priùs videri mandatum executioni Senatusconsultum, quàm de expensarum taxatione & appellatione de ea re interposita cognitum & pronunciatum, quia nihil actum, videtur quandiu aliquid restat agendum. 7 Proinde nec interea audiendum eum, qui per ciuilem supplicationem impugnet iudicatum. Nec si paratus sit satisdationis onus victori remittere, nisi ab appellatione quoque discedat,[8] Non quòd appellationis viam ei præcludi æquum sit si appellationem prosequi malit,[9] Sed vt intelligat non esse interea sibi apertum aditum ad supplicationem ciuilem proponendam, cùm ea appellatio plenam iudicati executionem remoretur.[10] *Ita Senatus* in causa Laurentij Bruni fiscalis apud Augustanos procuratoris contra Andræam Tillier Præpositum de Monioux 14. Cal. Aug. 1595.

1. Quæ

1. Quæ autoritas rerum iudicatarum in earum executione non in pronunciatione consistit *l. seruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell.*
2. Ita vt quandiu vel obolus vnus deest non possint aperiri tabulæ ciuilis supplicationis.
3. Exemplo eius quod scriptum est *in l. 1. & tot. tit. D. si cui plus quàm per leg. Fa. cid.*
4. Cùm per appellationem iniquitas iudicati plerumque corrigatur *l. 1. D. de appellat. præst. l. præfecti 17. D. de minor.* Nec enim publice prodest legum adminicula singulis denegari *l. vnic. C. hoc tit.* Ponimus autem factam taxationem expensarum non à Senatu, à quo non posset appellari, sed à Recuperatore, & vt vocant Commissario in eam rem dato, à quo appellatur ad Senatum.
5. Quasi debeat ei sufficere quod habiturus sit repetitionem.
6. Nulla siquidem videtur esse actio quam debitoris excludit inopia.
7. *Vulg. l. pen. in fin. C. de his quæ vt indign.*
8. Cùm appellatio executionem impediat, adeóque extinguat iudicatum *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam.*
9. *d. l. 1. D. de appellat.*
10. Itaque non de alio conqueri debet quàm de seipso qui hoc maluisse videtur.

DEFINITIO V.

Casus in quo potest reuocari arrestum citra viam ciuilis supplicationis.

ADuersus Senatusconsultum inter procuratorem Principis & impetratorem dignitatis aut officij cuiuspiam redditum non est necessaria ciuilis supplicatio,[1] sed sufficit iuberi Senatũ à Principe, vt nil obstante eo Senatusconsulto contra statuat.[2] Maximè verò si procurator generalis consentiat.[3] Nam ciuilis supplicationis vsus eo dũtaxat casu necessarius est quo inter priuatos collitigatores fuerit pronunciatum.[4] *Ita Senatus* pro illustri D. Hieronymo de Lambert Equite Senatorio 16. Cal. Decemb. 1595.

1. Etiamsi id agatur maximè vt senatusconsulti autoritas infringatur: quod certè valde singulare est.
2. Quod hoc casu ad solum Principem res pertineat qui vtique liberum de suis rebus disponendi arbitrium habet quod etiam priuatus quilibet haberet *l. in re mandata 21. C. mandat.*
3. Nec enim consentienti vlla fit iniuria *l. in diem 9. §. 1. D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*
4. De re scilicet ad priuatorum negotium & vtilitatem pertinente quo demum casu locum habent edicta quæ apud nos facta sunt de Arrestis post porrectam ciuilem supplicationem interim exequendis.

DEFINITIO VI.

Solutio non potest allegari post arrestum quo fuit pronunciatum de non solutione, siue expressim de eo pronunciatum sit siue per relationem ad sententiam.

APud Senatũ conuentus quis vt solueret allegauerat solutionẽ nec probare potuerat,[1] ob deperdita fortassis eo tẽpore instrumẽta, & ideò fuerat condẽnatus,[2] Si postea nãciscatur probationes eget remedio supplicationis ciuilis, Cuius tũ maximè vtilis vsus est cùm ex nouis instrumentis iudicatũ rescindi debet.[3] Nec ad rem pertinet quod dici solet exceptionẽ solutionis quia non impugnat iudicatũ opponi quandocunque posse in executione iudicati.[4] Id enim tùm verũ est cùm ante sententiã non fuit allegata, nec super ea pronunciatum.[5] Quid ergo si Senatus nihil de eo nominatim pronunciauerit, sed tantùm sententiam prioris iudicis qua idipsum continebatur confirmauerit, ex causa fortassis desertæ appellationis, [6] an sufficiet refundi expensas desertæ litis appellatoriæ, vt integrum sit probari solutionem? Minimè, quia tantæ autoritatis eiusdémque potestatis est eiusmodi Senatusconsultum, quantæ esset si ea ipsa omnia expressim contineret, quæ inferioris iudicis sententia expresserat. 7 Id enim est quod nostri iactitant, relatum inesse in referente cum omnibus suis qualitatibus.[8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 17. Cal. Decemb. 1596.

1. Cùm tamen probanda sit solutio ab eo qui allegat, quoniam est facti *l. 1. C. de probat.*
2. Reus enim suam exceptionem probare debet cùm in ea sit actor *l. in exceptionibus 19. D. eod.*
3. Alioqui proponendum est remedium quod vocant reuisionis, aut proponendus error facti. Cæterùm citra viam ciuilis supplicationis non magis potest rescindi iudicatum prætextu instrumentorum postea repertorum quàm transactio *l. sub prætextu 17. & ibi not. C. de transact.*
4. Sicut & cæteras quæ iudicatum non impugnant *l. sunt qui 16. & seqq. D. de re iudic. l. cùm militi 16. §. 1. & seq. D. de compensat.*
5. *l. quod in diem 7. §. 1. eod. tit. l. 8. §. 2. de negot. gest.*
6. Appellatio si quidem deserta pro non interposita habetur, & ideo postquàm pronunciatum est desertam fuisse appellationem, nihil aliud faciendum superest nisi vt confirmetur iudicatum, quasi quod transierit in rem iudicatam.
7. Nihil enim refert an quid certis verbis exprimatur, an per demonstrationem & relationem ad aliam rem certam *vulg. l. certum 6. D. de reb. credit.*
8. *Vulg. l. esse toto 77. D. de hered. instit.*

DEFINITIO VII.

Potest Senatus iudicare secundum conscientiam & non semper secundum allegata & probata.

SEnatus, quia supremus magistratus est,[1] tenetur iudicare secundum conscientiam, potiùs quàm ex mera nimiáque iuris subtilitate,[3] Itaque cùm mulier quæ contra Senatusconsultum Velleiani, Illa

verò Senatores priuatim adeundo fateretur se debere paratámque soluere si competens dilatio daretur ad pecuniam explicandam, visum est si aliud nihil obstaret, posse illam & debere condemnari. [3] An & idem erit si talis mulier proponatur quam notorium sit solitam mariti res & bona omnia pro arbitrio gerere? Vtique si hoc allegatum fuerit licet probatum. [4] Sed hoc parciùs, & ita demum si id omnes Senatores sciant. [5] Alioqui non facilè à iuris præsumptione recedendum est. [6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.20. Sup. ad Velleian.

1. Quippe qui ius reddat vice Principis quomodo olim præfecti prætorio *l.1.§.his cunabulis* D. *de offic.pr.f.prat.l.aduersus* 3. C. *si aduersus rem iudic.*
2. Anton. Tessaur. *in præfat. Decis. Pedem. num.*31. post Osasch. Cacher. *decis.*1. Guid. Pap. *quæst.*29.
3. Quamuis ex actis litis nihil tale probaretur.
4. Notorietas enim releuat quidem ab onere probandi, sed non allegandi *Glos. notab. in cap appellanti De appell.* Guid. Pap. *quæst.*221. *num.*4.
5. Qui enim ignorant non coguntur nec debent pro vero habere quod alij dicunt se scire.
6. Quæ illa est vt pecunia numerata mulieri credatur peruenisse ad maritum tanquam ad potentiorem si maritus præsens fuit *Ex not. ad l. si cum dotem* 22. §. *transgrediamur* D. *solut. matr.*

DEFINITIO VIII.

Interdum necessaria est contra arrestum ciuilis supplicatio etiam ei qui nec auditus fuit nec vocatus.

SI Senatus audito procuratore generalis permiserit publicationem literarum quas monitorias appellant, [1] non est audiendus aduersarius, contra quem impetratæ sunt, si ab ea publicatione tanquam ab abusu pronocare posteà velit, licèt abusus reuera interuenerit, nec in ea publicatione permittenda vel deneganda auditus ille sit. [2] Obstat enim autoritas Senatusconsulti, [3] & consequenter necessaria illi est ad appellandum ciuilis aduersus arestum supplicatio. [4] *Ita Senatus* in causa Michaelis Frete contra Fratres Dinat 5. Cal. Decemb. 1595.

1. Quarum vsus maximè solet esse necessarius ad habendas facti probationes.
2. Quamuis soleat dici res iudicatas non aliis nocere quàm qui fuerint auditi vel saltem euocati *l. de vnoquoque* 47. D. *de re iudic. l.*1. *& tot. tit. C. inter alios act. & iudic. aliis non nocer.*
3. Quæ non patitur vt per abusum possit dici factum id quod factum est Senatu expressim permittente *l. Gracchus* 4. C. *ad leg. Iul. de adult. l. qui autore* 137. *de reg. iur.*
4. Propter autoritatem arrestorum & rerum à supremo magistratu iudicatarum. vt dixi *Defin.*4. *supr.*

DEFINITIO IX.

De ciuilibus literis impetratis aduersus senatusconsultum quo quis condemnatus fuerat tanquam spoliator ad restitutionem possessionis & fructuum.

LIteras supplicationis, & vt vocant, reuisionis per quas Senatusconsulti autoritas impugnatur per allegationem erroris, [1] qui non in iure sed in facto interuenerit, [2] certum est eo casu locum non habere quo non nisi de possessorij iure pronunciatum fuisse proponatur. [3] Id enim Principum nostrorum edictis disertè cautũ est, vt & apud Gallos cõstitutionibus regiis. [4] Non obscura nec mala ratione. Nã cùm sit planè odiosum remedium, quod erroris exprobrationẽ continet, [5] sufficere debet condemnato, quod habeat salua petitorij iura quorum potestate consequi possit vt quod Senatus in possessorio pronunciauerit per contrariam pronunciationem in causa petitorii secutam reuocetur, addita etiam fructuum omnium restitutione ex die litis in possessorio contestatæ. [6] Sed an idem dicendum sit, si contra senatusconsultum ciuilis supplicatio porrecta fuerit dubitari non inelegantèr potest, cùm sit remedium hoc minùs odiosum tanquam quod non erroris sed nouorum instrumentorum allegatione nitatur, [7] quæ si priore iudicio visa fuissent, credibile sit eosdem ipsos iudices aliter fuisse iudicaturos. Vnde & ciuilis supplicatio vocatur, ne quis incitilem fortè, ac odiosam esse putet. [8] Ex eóque nimirum differentiæ variæ proficiscuntur inter ciuilem supplicationem, & erroris propositionem. [9] Quarum vna illa est, quòd per ciuilem supplicationem nulla lis pendere intelligitur, quæ per propositionem erroris haud dubiè inducetur. [10] Item quod aduersus Senatusconsultum interlocutorium ciuilis supplicatio porrigi potest, [11] at erroris propositio non potest. [12] Verùm nec illud negari potest ciuilis quoque supplicationis auxilium extraordinarium esse, [13] cui proinde locus relinquitur cùm ordinarium competit. [14] Ordinarium porrò illud est, quo post rem de possessione iudicatam proprietatis quæstio per nouam litem sic exercetur vt possessorium per petitorium absorbeatur. [15] Magis tamen est, vt ciuilis supplicatio in hoc quoque casu admittenda sit, [16] propterea quod nouorum instrumentorum allegatio faciat vt non noua lis, sed ea ipsa quæ antè fuerat, durare adhuc existimetur. [17] Id verò tum maximè obtinet, cùm vel dolus malus victoris in priore iudicio interuenisse probatur, [18] vel ea prioris iudicati ratio fuit vt nec si victus in possessorio tandem obtineat in petitorio, plenissimam indemnitatem sit consecuturus. [19] Finge actum esse contra te condictione ex Canone pontificio quo spoliatis succurritur aduersus spoliatorem, téque condemnatum fuisse ad fructuum omnium restitutionem quotquot à die obiectæ spoliationis percepisses: [20] nemo dixerit vincentẽ postea te in petitorio posse ideò cõsequi, vt fructus omnes quos ex prioris iudicati autoritate persolueris, tibi restituatur. [21] Nisi fortè quis putet eo prætextu restituẽdos quasi ab aduersario tuo post litem in possessorio contestatam perceptos. [22] Sed cùm non tam iure possessionis, quàm odio spoliationis & ex iudicato percepti sint, fieri certè nequit, vt salua iudicati autoritate restituantur. [23] Infringen-

fringendum igitur est senatusconsultum, idque vel remedio supplicationis ciuilis si qua instrumenta noua proferantur, vel propositione erroris si quis error interuenisse probari possit. Quo casu nec literis ciuilibus posse locum esse placet. [24] Cæterum si fructus victori adiudicati restituique sint tanquam spoliato, quem tamen nunquam spoliatum fuisse postmodùm appareat, an non plane iniquum sit nullam eorum repetitionem esse? [25] Erit verò id multò certius, & indubitatiùs si ponas etiam dolo victoris extortam fuisse condemnationem, qui dolus arguatur ex nouis instrumentis, quæ priùs fuerint siue à Senatu, siue ab ipso quoque victore ignorata. Nunquam enim dolus impunitus esse debet, [26] tantũ abest vt ex eo lucrum sentire dolosus debeat. [27] An ergo ita pronunciandũ erit hoc casu vt victor condemnetur ad fructus omnes quos ex indicato perceperat, victo restituendos? [28] aut vt res ipsa de cuius possessione ac proprietate controuersum est, ei qui spoliator dicebatur, adiudicetur cũ fructuũ omniũ restitutione? [29] Minimè verò: Sed ita erunt concipienda Senatusconsulti verba, vt priùs iudicatũ nõ minus quod ad ipsam spoliationis causam, quàm quòd ad fructus, quorum adiudicationi spoliatio colorem dederat, subuertatur. [30] Id autẽ vt fiat, pronũciandum est eo prorsus modo quo si nullũ senatusconsultũ præcessisset, Ita nimirum vt nulla prioris iudicati habita ratione, quod pragmatici nostri dicunt *sans s'arrester à l'arrest*, [31] is quem spoliatum fuisse pronunciatum erat, à proposita ex canone pontificio ad recuperandam possessionem actione summoueatur [32] & in consequentiam necessariam ad fructuũ omnium quos quasi spoliatus perceperat, restitutionem condemnetur. [33] Incipiunt enim penes illum esse sine causa, & ideò restitui debere, quòd ille non tam hodie victus, quàm victor numquã fuisse videatur. [34] Neque tamen superioribus consequens erit, vt eos quoque fructus quos ex die prioris iudicati perceperit, restituere debeat nisi qui etiã post litẽ contestatũ percepti probabantur. Nec enim posterioris Senatusconsulti potestas tanta esse potest ad prioris memoriã delendã vt possit negari bona fide iustóque titulo perceptos esse fructus, qui Senatu autore percepti fuerunt, [35] Quãuis iudicati prioris titulus post rem ex ciuili supplicatione in contrarium iudicatam, ad non titulum reductus videri possit. [36] Nam & sublato titulo sufficit bonam fidem superesse, vt saluũ ius sit fructuum retinendorum. [37] Itaque quod mirũ, sanè est, plus iuris habet, qui posteriore loo succubuit, quantum ad eos fructus attinet qui numquam adiudicati fuerunt, quàm quod ad eos ipsos quos ex adiudicatione percepit, retinendos. [38] Adeò fortior est & in hanc rem potentior autoritas iudicati quàm adiudicationis, Nempe quoniam adiudicatorum retentionem sola rei iudicatæ autoritas tuetur, [39] quæ per maiorem posterioris Senatusconsulti autoritatem labefactatur, & corruit. [40] Eorum verò qui ex iudicati die percepti sunt, etiam bona fides possidentis, [41] quæ tantum prodesse solet quantũ ipsa rei veritas ad fructuum acquisitionẽ. [42] Planè qui post litem ex ciuilibus literis contestatam fructus percepti sunt, dubitari non oportet quin veniant in restitutionem, tanquam mala fide percepti: [43] quia quod dici solet nullam ex proposita ciuili supplicatione induci litispendentiam, [44] ad fructuum causam non pertinet, quorum acquisitio per solam controuersiam si qua mota sit impeditur, tanquam exinde facto malæ fidei possessore. [45] Per ciuiles porrò literas si non litem, certè controuersiam saltem induci certum est. [46] *Ita Senatus* in causa viri clarissimi & in Senatu nostro Aduocati generalis meritissimi contra D. Pignerium Aduocatum Prid. Cal. Iul. 1605.

1. De quibus vide tractatum elegantem Petri Rebuff. *De supplicat. seu Error. propositi tom.*1.
2. Quia ad errorem iuris proponendum nemo admittitur contra senatusconsultum Rebuff. *in præfat dict. tract. quæst.* 9. *num.*70. *ex l. præfecti* 17. D. *de minor.* At facti interpretatio etiam prudentissimos fallit *l.*2. D. *de iur. & fact. ignor.*
3. Rebuff. *ibid. art.*3. *glos. vnic. & in tract.* De *supplicat. quæst.*9. *in præfat. num.*65.
4. Constitutionis verba vide apud Rebuff. *dict. art.*3.
5. Rebuff. *in tract. de liter. ciuil. art. vnic. glos.*2. *num.*46. & 47.
6. Idem Rebuff. *in tract.* De *supplicat. artic.*3. *glos. vnic. in fin.*
7. Rebuff. *in tract.* De *ciuil. liter. artic. vnic. glos.*2. *quæst.*7. *num.*43.
8. Sic enim Rebuff. *vbi supr.* post Curt. *in l. admonendi num.*8. D. *de iureiur.*
9. Quas vide apud Rebuff. *dict. quæst.*7. & apud Ioann. Papon. *in syntagm. Arestor. lib.*19. *tit.*8. *De la force des iugements* §.4.
10. Rebuff. *dict. art. vnic. glos.*2. *num.*53. post Bald. *in Auth. quæ supplicatio. l.*1. & *in fin. C. vt lit. pend.*
11. Rebuff. *de liter. ciuilib. artic. vnic. glos.*2. *num.*22.
12. Idem Rebuff. *in tract.* De *supplic. quæst.*9. *in præfat. num.*66.
13. Rebuff. *de liter. ciuil. art. vnic. glos.*2. *num.*31.
14. *l. in causa* 16. D. *de minor.*
15. *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune* vbi Bart. & alij D. *de acquir. poss.*
16. Quamuis non soleat admitti contra Arresta prouisionalia Rebuff. *dict. art. vnic. de liter. ciuilib. glos.*16. *num. vlt.* Ioann. Papon. *dict. libr.*19. *Syntagm. tit.*8. §. 7.
17. Vt dixi *num.*10. *supr.*
18. Nam & Aduocati dolum interuenisse sufficeret Rebuff. *de liter. ciuil. art. vnic. glos.* 2. *num.*40. *ex l.*1. C. *de aduoc. diuers. iudic.*
19. Semper enim succurrendum est & quidem plenissimè ei qui malè fuit condemnatus Rebuff. *in tract.* De *supplic. quæst.*3. *num.*14.
20. *Ex can. restituenda* 3. *quæst.*1.
21. Acquiruntur enim stipulatori sine spe restitutionis, etiamsi spoliator posteà in petitorio obtineat vt dixi *Defin.*8. *supr. de ordin. iudic. num.*4.
22. Secundum ea quæ dixi *num.*6. *supr.*
23. *l. seruo* 65. §. *cùm prætor* D. *ad SC. Trebell.*
24. Rebuff. De *liter. ciuil. art. vnic. glos.*2. *quæst.*7. *num.*43. *vers. nec admittitur.*
25. Esset enim acquisitio iniusta vt tractat Rebuff. *de supplic. quæst.*3. *num.*14.
26. *l. procurator* 11. §. *in perpetuum* D. *de doli mal. except. l. Diuus* 33. D. *de re iudic.*
27. *l. ne ex dolo* 12. *& pass.* D. *de dolo.*

28. Quæ pronunciandi formula esset contra ius, quia fructus omnes sunt spoliato restituendi *d.can. redintegranda 3. quæst.1.* & ideo ante omnia pronunciatum est actorem spoliatum non esse.
29. Quæ formula pronunciandi conuenit petitorio *l.ex diuerso 35.§.1.* D. *de rei vind.* Nos autem hîc ponimus instantiam quoque ciuilis supplicationis esse de possessorio.
30. Sapit enim hoc remedium naturam in integrum restitutionis in effectu. Etsi in quibusdam differunt vt tractat Rebuff. *De lit.ciuil.artic.vnic.glos.3.num.4.& seqq.*
31. *arg.d.l.Diuus 33.D.de re iudic.*
32. Quod pragmatici nostri dicunt *le debouter de la reintegrande.*
33. Causa enim fructuum necessaria habet consequentiam ad causam principalem *dict.l.ex diuerso 35. §.1.* D. *de rei vindic.*
34. Quia potestas posterioris condemnationis tollit intellectum prioris adiudicationis *arg.l.si patroni 55.§.vlt.*D.*ad SC.Trebell.*
35. *l.iuste possidet 11.D.de acquir.poss.l.qui autore 166.De reg.iur.*
36. Cùm vnumquodque dissoluatur eodem modo quo colligatum est *vulg. l. nihil tam naturale 35. de regul. iur. l. prout 80.D.de solut.*
37. *l.bonæ fidei 48.D. de acquir.rer.domin.l.qui scit 25.§.1.D.de vsur.l.fructus 45.eod.*
38. Nec enim hæc species similis est illi quam in contrarium vt videtur tractat Papin. *in l.3.eod.tit.de vsur.*
39. Quia postquam iudicatum est de alio non quæritur, quàm quid iudicatum sit *dict.§.cùm prætor l.65.ad Treb.*
40. *d.l.Diuus 33.de re iudic.*
41. Quæ nulla esse potuit ante arrestum quo primùm fuit restituta possessio.
42. *d.l.bonæ fidei 48.de acquir.rer.domin.l.bonæ fides 136.de regul.iur.*
43. *l.2.C.de fructib.& lit.expens.*
44. *Vt dixi num.10.supr.*
45. *l.sed etsi lege.25.§.si ante D.de petit.hered.*
46. Facilius enim est vt controuersia quàm vt lis inducatur.

DEFINITIO X.

Acta & iudicata in petitorio ad fines possessorij tantum non nocent agenti postea in petitorio.

QVid rursum si prius iudicium super possessorio quantumuis summario institutum mixtam habuerit causam petitorij?[1] Finge si curatorem absentis bonis datum, qui absentem à possessore spoliatum contendebat, cùm ex aduerso contractus obiiceretur venditionis per absentem factæ, replicasse de contractus nullitate,[2] ex eáque causa, vt fieri moris est restitutionem in integrum impetrasse,[3] quòd absenti tanquam prodigo & mente capto bonis interdictum, per per iudicem, eáque interdictio publico programmate aliquot ante venditionem annis facta probaretur: [4] déque eo Senatum simul pronunciasse, rescisso etiam quatenus opus esset, contractu, vicissimque condemnato curatore vt redderet quicquid ex precio in absentis vtilitatem versum esse appareret.[5] Hoc sanè casu faciliùs admittendum quis putet vt victus audiri debeat si contra huiusmodi senatusconsultum porrigat ciuilem supplicationem, etiam quæ alioqui contra rem in mero possessorio iudicatam non esset admittenda,[6] Ne alioqui nulla supersit ratio impugnandi senatusconsulti ne quidem ex nouis instrumentis probatóve errore aut etiã victoris dolo,[7] cùm fieri non posse videatur, vt salua iudicati autoritate noua in petitorio lis instituatur, posteaquam de petitorio iam cognitum & pronunciatum fuit.[8] Sed non ita est, Nec enim quod incidenter tantùm, & non nisi ad fines possessorij de petitorio tractatum & cognitum fuit, parere potest exceptionem rei iudicatæ, si postmodum lis petitoria inchoetur: vt de proprietatis tantùm iure plenius ac principaliter cognoscatur.[9] Itaque non esset iusta hæc causa siue ciuilis supplicationis siue reuisionis per propositionem erroris admittendæ contra senatusconsultum in possessorio reditum, si alia menor nulla proferretur.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nec enim nouum est vt in causa possessorij tractetur etiam de petitorio ad confortandum possessorium vt dixã *Desin.9 supr.de ordin.iudic.*
2. Potest enim nullitatis causa cumulari cum remedio *can.redintegranda 3.quæst.1.*
3. Vt quod de facto processit de facto rescindatur, quomodo loquuntur pragmatici.
4. Nullus enim est contractus quisquis factus est per prodigum post interdictionem *l. is cui bonis 6.*vbi Bart. & alij *De verb.oblig.*
5. Quæres proculdubio sapit petitorium quoties iudicatur de iure & validitate aut nullitate contractus, vt notant Bart.& alij *ad l.naturaliter 12.§.nihil commune D.de acquir.poss.*
6. De quo, an scilicet sit admittenda necne scripsi *Desin.praced.*
7. Quod tamen esset iniquum *l.vnic.C.hoc sit.*Rebuff. *in dict.tract.De liter.ciuil.& in tract.de supplicat.per tot.*
8. Obstat enim exceptio rei iudicatæ quoties eadem res in iudicium deducitur, de qua iam fuit cognitum & iudicatum *l.cùm quæritur 12.& seqq.& pass.*D.*de except.rei iudic.*
9. Bart. *in repetit.l.2.*D.*si quis in ius vocat. non ier.num.21.*& 22.Felin.& alij Canonist. *cap.2. de caus. possess. & propriet.*
10. Sunt autem meliores illæ de quibus diximus *Desin.praced.*

TIT.

TIT XV.

De sentent.& interloc.omn.Iudic.

DEFINITIO I.

De potestate literarum, quas vocant de maingarnie & earum quas De debitis, & de instrumentis guarentigiatis.

IVDICVM omnium tam qui principis quàm qui inferiorem vassallorum iurisdictionem [1] exercent, commune ius illud est vt creditoribus solutionem persequentibus ex instrumento authentico & vt loquuntur guarentigiato, præcisas literas quas *manus munitæ* [2] vocant, concedere possint, quarum potestate cogatur debitor creditori satisdanti statim soluere nulla siue intercessione siue appellatione obstante, Non quòd intercedendi aut appellandi ius debitori auferendum sit,[3] sed quia nec æquum videatur eiusmodi commento moram fieri vilam solutioni.[4] Cuius iuris ratio illa redditur, quòd licèt ab actione non ab executione incipi oporteat,[5] tamen Statuti nostri autoritate factum est,[6] vt instrumento publico authentico & guarentigiato teitata debitoris confessio vim habeat sententiæ, & condemnationis. [7] Siquidem guarentigiatum illud appellamus, quod nullas admittit exceptiones præterquàm falsitatis, simulationis, & solutionis.[8] Authenticum verò quod ex Notarij Ducalis subscriptione publicam fidem habeat, vt nec in dubium reuocari possit.[9] Vnde illud quoque receptum est, vt etiam inconsulto iudice ex diplomate Principis aduersus debitores suos præcisè exequendi ius habeat quisquis eiusmodi instrumento nititur guarentigiato.[10] Literas De debitis pragmatici vocant, quæ non in eo solùm maioris sunt potestatis quam quæ à iudicibus conceduntur, quòd pro debitis omnibus eiusdem generis & priuilegij contra quoicunque vnæ sufficiunt, cùm iudices non nisi in singulos casus singulásque personas concedere suas possint,[12] sed in hoc etiam creditori fauorabiliores, quod præstandæ satisdationis necessitatem nullam habeat:[13] quæ tamen iudicis decreto remitti nunquam potest.[14] *Senatus* tamen si quando rogetur per supplicem libellum, vt præcisas istas executiones ex instrumento quantumuis guarentigiato fieri iubeat, iubet potiùs vt ex diplomate creditor si volet exequatur,[15] aut vt debitor vocetur in ius, Quasi non sit ex Senatus dignitate in debitorem inauditum quicquam statuere.[16] Adeò vt nunquam ab executione incipi patiatur,[17] ne eo quidem casu quo saluum sit debitori ius intercedendi, atque ita faciendi vt executio non nisi simplicis citationis iure censeatur.[18] Propter quam causam plerumque commodius est creditori inferiorem iudicem adire quàm Senatum.[19] Sanè si eiusmodi præcisas literas inferior iudex conscripserit, rogatus Senatus exequendi facultatem permittit inaudito etiam debitore.[20] *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Habent enim apud nos vassalli ferè omnes iurisdictionem propriam à iurisdictione Principis ex infeudationibus aut antiquis aut nouis penitus distinctam licet à Principe tanquam à fonte suo profectam.
2. Gallicè dicimus *lettres de maingarnie.*
3. Publicè namque interest singulis non denegari legum adminicula vt scriptum est *in l.vnic.C.de sent.præfect.prætor.* Qualia sunt ista duo intercessionis, & appellationis *l.3.§.falsus D.rat.rem hab.l.1.D.de appellat.*
4. Plerunque enim appellationes interponuntur frustrandi tantùm gratia & animo protrahendæ litis ad differendæ solutionis *l.tutor 41.*D.*de vsur.l.vlt.D de re iudic.l.negotiorum 24.D.de appellat.*
5. *l.1.C de execut.rei iudic.Not.in l.de pupillo 5.§. meminisse* D.*de oper.noui nunciat.*
6. Quod & in tota fere Italia passim ex statutis obtinet. Vide Guid. Pap. *q.66.& 117.*
7. Nam ex iuris ratione aliud esset, cùm is demùm habeatur pro condemnato ex propria sua sententia qui confessus est in iure id est apud prætorem *l.1.3.& pass.*D.*de confess.* Non qui coram notario & testibus extra iudicium.
8. Quæ exceptiones cùm sint fundatæ in mera æquitate naturali, numquam sunt exclusæ & possunt quandocumque opponi etiam contra instrumentum, quod sit in forma Cameræ, vt loquuntur, quod omnium potentissimum est vt Itali passim referunt & testantur. Ideo autem instrumentum guarentigiatum dicitur probatio probata, quia nullas alias admittit exceptiones & habet paratissimam executionem. Vide omnino Antonin. Tessaur. *decis.26.per tot.*
9. Præct. Papiens *in form.product.instrum.* in verb. *exhibens & producens num.4.& 12.*Cap.1.*Extr.de fid.instrum.*
10. Intellige tamen si instrumentum illud authenticum & guarentigiatum etiam liquidum sit. Alioqui non potest mandari executioni nisi facta liquidatione, aut saltem nisi incontinenti possit fieri liquidatio. Tessaur. vbi supr. *num.5.* & Olasc. *decis.12.9.*
11. Principis enim est & cius qui legem condere possit, iura generaliter constituere *arg.l.iura 8.*D.*de legib.*
12. Quia nihil faciunt nisi ex officio, quod porrò non solent nec debent impertiri, nisi petenti *l.4.§. hoc autem iudicium cum sibi not.*D.*de damn.infect.*
13. Ideo fortassis quia per executionem quæ fit vigore dictarum literarum munitur manus non creditoris sed iustitiæ vt loquuntur.
14. Sed pro hoc incommodo habet creditor id commodum quod post oblatam satisdationem consequitur exactionẽ debiti & ipsius creditoris non iustitiæ manus munitur. Sic enim habent literæ *iadite maingarnie deliurable au requerant à caution.*
15. Ne alioqui superuacuus aut potiùs inutilis reddatur vsus literarum huiusmodi generalium, quæ res nec publicè vtilis esset nec ærario Principis.
16. *l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.cap.1.de caus. poss.& propriet.*
17. *Ex l.1.C.de exec.rei iudic.*
18. Secundum ea quæ notat Bart. *ad l.de pupillo 5.§.meminisse* D.*de oper noui nunciat.*
19. Sic enim fit vt nullam litem habiturus sit creditor si voler debitor intercedere, quod diuersum est quoties incipitur à citatione.
20. Ex notat. *in d.§.meminisse.*

DEFINITIO II.

Prouisionalis sententia itémque diffinitiua an & quando possit mandari executioni nonobstante & salua nihilominus appellatione.

INterlocutoria condemnatio,quam pragmatici prouisionalem vocant,quantamcunque summam contineat,executioni mandari potest,præstita per victorem satisdatione,& saluo appellationis iure,si is iudex fuerit qui Principis iurisdictionem exercet siue ordinariam,siue delegatam.[1] Sin iudex inferior fuit,[2] executionem impediet appellatio,[3] alioqui attentasse iudex dicetur [4] nisi debitum de quo agitur tale sit cuius fauor suadeat vt etiamsi diffinitiua esset sententia,potior executionis quàm appellationis causa esse deberet,Vt puta si de alimentis,& salariis,quadraginta florenorum quantitatem non excedentibus,item si de dote,confectione inuentarij & pontium itémque itinerum refectione controuertatur.[5] Est enim cõgruum Iuridicos maiores pro Principis dignitate hac in re vt & in aliis plerisque dignioris esse condicionis.[6] Si tamen condemnationi illi interlocutoriæ causam dederit confessio ipsa debitoris de qua ex instrumento publico & guarentigiato appareat,[7] aut quæ in iudicio facta sit,[8] non est æquum minùs iuris habere actorem ob hoc solùm quod apud inferiorem iudicem litigare cogatur, quàm si apud maiorem de iure suo experiretur.[9] Præsertim cùm priùs etiam quàm debitor in ius vocaretur, iudex inferior æquè ac superior potuerit iubere fieri ex eiusmodi instrumento præcisam executionem.[10] Quis enim ferat melioris condicionis esse debitorem post interlocutoriam condemnationem,quàm si necdum in ius vocatus esset?[11] Id siquidem est quod dici solet neque litem contestando facere quemquam suam condicionem deteriorem,[12] neque actoris victoriam condemnato prodesse debere. [13] *Ita Senatus* 14. Cal. Iulij 88.& 8.Id.Maij 90.& rursum pro heredibus Petri Gleyron contra Archiep.Tarentas. 17.Cal. Febr.1593.

1. Sic enim stylo Senatus nostri expressim cautum est.
2. Excipe tamen consilium Gebennense quod gaudet omnibus priuilegiis quibus gaudent Iuridici Ducales, & hoc amplius habet alia pleraque,quæ cæteri Iuridici Ducales non habent.
3. Idque iure ordinario quoniam appellatio habet vim non tantùm deuolutiuam,sed etiam suspensiuam *l.si causa cognita* 32.C.*de transact.*
4. *Tot.tit.*D.*nihil.innou.appell.pendent.*
5. Nam & ita cautum est stylo Senatus nostri *tit.*De *sentent.execut.*
6. Ideo namque dicuntur Iuridici maiores quod vice Principis fungantur,& maiorem in ea prouincia potestatem & iurisdictionem habeant post Principem exemplo eius quod de Præsidibus prouinciarum scriptum legimus,Proconsulibus *in l.& ideo* 8.*D.de offic.proconsul.*Sanè extra causas in hac Defin.enumeratas non possunt iuridici maiores iubere mandari executioni sententiam definitiuam non obstante appellatione. Nec si satisdatio offeratur,& consentiat actor vt nullum ex eo præiudicium appellationi fiat. Solum Consilium Gebennense priuilegium habet quoties condemnatio non excedit summam centum librarum Gebennensium.
7. Quodscilicet habet vim rei iudicatæ,vt dixi Defin.præced.ex Guid.Pap.*quæst.*66.& 117.
8. Iudicialis enim confessio multum potest cùm habeatur pro condemnatione *l.1.&* 3.D.*de confess.*& in iudiciis quasi contrahatur *l.*3.§ *idem scribit D.de specul.*
9. Hoc enim casu ius litigatoris non ex ius dicentis iurisdictione proficiscitur sed ex contractu & vigore instrumenti,qui in quocumque tribunali eiusdem est potestatis.
10. Quoniam apud quemcumque iudicem instrumentum guarentigiatum habet vim sententiæ & rei iudicatæ vt dixi *num.*7.
11. *Arg.l.*3.vbi est text.elegans D.*de vsur.*
12. *l.aliam* 19.D.*de nouat.l.non solet* 86.*cum seq.De reg.iur.*
13. *d.l.*3.*de vsur.l.euidenter* 16.D.*de except.rei iudic.*

DEFINITIO III.

Ex instrumento recepto per notarium regium etiam adhibito sigillo præcisa executio fieri non potest.

AVthenticum apud nos instrumentum esse creditur non solùm quod notario Ducali stipulante cõfectum est,[1] sed etiam quod notarij regij subscriptionem habet,quam sigilli quoque regij firmet autoritas.[2] Sed non ideò tamen permittere iudex debebit vt ex eiusmodi instrumento præcisa fiat executio aduersus inauditum debitorem.[3] Multóque minùs ex diplomate principali quod De debitis vocant eo nomine exequi licebit,quia non nisi ad ea instrumenta quæ per nostros notarios confecta sunt diplomatis priuilegium pertinet:[4] quasi quorum fides nobis certior sit magísque explorata.[5] Si secus factum sit iusta est appellatio,licet debitor non neget se debere, quoniam in ea re non tantùm debitoris vtilitas sed etiam iuris publici forma versatur.[6] Sed si appellatum non sit, & apud iudicem qui de causa cognoscet liquidò constet de debito,non quidem confirmabitur executio quæ ritè facta non fuerit,[7] verum tamen perinde debitor ad solutionem litísque expensas condemnabitur,acsi executio non minùs ritè quàm rectè facta fuisset.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Idib.Iuliis 1591.

1. De quo sinè dubitari non potest quin sit authenticum ex iis quæ tradit Papiensis *in form.producti.instrum.in verb.exhibens & producens.num.*4.& 12.
2. Pragmatici nostri vulgo legalitatem & legalisationem appellant,Attestationem scilicet à iudice loci factam de legali qualitate & condicione illius qui tanquam notarius confecit instrumentum,& in publicam formam redegit.Papon.*lib.* 9.*tit.*8.§.1.
3. Repugnante scilicet ratione iuris communis quæ non patitur incipi ab executione nisi vbi adest priuilegium in contrarium *l.*1.C.*de exec.rei iudic.*
4. Idque literis ipsis quas De debitis vocant distertè caueatur.
5. Nam nec sigillo creditur nisi sit recognitum, aut tam notoriè verum & cognitum vt pro recognito habeatur à iudice.
6. Quam contemni aut peruerti non oportet Tessaur.*decis.*26.*num.*6.

7. Quod

7. Quod enim contra leges factum est,& contra solitum ordinem iudiciorum,nunquam à iudice ratum habeti debet *d.l.*1.C.*de exec.rei iudic.cap.quod ab initio cum ibi not.Extr.de reg.iur.*
8. Semper enim facti veritas attendi debet potiùs quàm forma procedendi,nec potest vnquam is qui scit se debere,iustam habere causam litigandi,nec proinde effugere sumptuum condemnationem *ex reg.l.eum quem temerè* 79. *D. de iudic.l.qui solidum* 78.§.1.vbi Bart.*de leg.*2.Si enim debitor soluisset vtique creditor in exequendo non peccasset,quia nec exequendi necessitatem vllam habuisset.Ideóque solemus dicere subhastationem & executionem quamlibet etiam nullam rectam tenere dummodò facta sit pro debito,nisi debitum offeratur,& recusante creditore oblignetur vt stilo Senatius nostri cautum est.

DEFINITIO IV.

Pendente quæstione De rationibus reddendis non est locus prouisionali condemnationi inter socios nisi contra morosos,idque condemnatione in rem ipsam magis quàm in personam concepta.

CVm de rationibus reddendis agitur,non solet pendente lite locus esse prouisionali vt vocant adiudicationi,[1] quia priusquàm redditæ sint constare nequeat vter debitor sit aut creditor,[2] multóque minùs quantùm debeatur. [3] Si tamen ex pluribus sociis ad rationes reddendas inuicem obligatis, quidam parati sint reddere,&librum offerant ex quo appareat ritè confectas & compositas rationes:[4] alij verò moram contrahant, nec iudici reddendarum rationum formam præscribenti obtemperent, æquum est propter moram interim eos condemnari.[5] Quo tamen casu condemnationem sic concipi oportebit vt non tam socii debitoris personam demonstret, quàm res ipsas quæ lucri & quæstus iure ex societate prouenerunt.[6] Itaque si fortè nomina quædam contracta sint minùs idonea,solui ex iis poterit,[7] si non ipsius socij culpa contracta proponantur. Tum enim imputari socio posset cur mala nomina fecisset. [8] *Ita Senatus* in causa heredum Henrici Bay contra heredes Nicolai Grand 8.Cal.Sept.1586.

1. Ne quidem ad sumptum litis *l.imperatores* 17.D.*de tutel.& rat.distr.*
2. Cùm fieri possit & fiat plerumque vt qui rationes reddere debet sit creditor,adeò vt ob eam causam exactio rationum plerumque differatur *l.*1.§.*vlt.*D.*de contr.tutel.& vtil.act.l.*3,*in fin.*C.*eod.*
3. Semper autem debet esse liquidum id quod deducitur in condemnationem prouisionalem aut saltem liquidabile in promptu & incontinenti. Alioqui non posset deduci in condemnationem vt neque in compensationem *l. vltim. C. de compens.*
4. Ad eum scilicet modum quem præscribit Iureconsultus *in l.cùm seruus* 82.D.*de condic.& demonstr.*
5. *Arg.cap.suscitata Extr.de in integr.restit.*Suam enim cuique moram non solum non prodesse *l.hominem* 37.D.*mand.* sed etiam nocere oportet *l.in condemnatione* 173.§.*vnicuique de reg.iur.l.socium* 60.D.*pro socio.*
6. Satis enim faciendum est socio ex rebus & lucris societatis ante omnia quantùm fieri potest *l.si vnus ex sociis* 67. *in princ.& §.*1.*l.cùm duobus* 52.§.*cùm duo & §.seq.alias l.si fratres & pass.*D.*pro socio.*
7. Nam ad sociorum omnium onus pertinet, quod ab aliquibus seruari non potest cùm per societatem non minùs damni,quàm lucri communio ineatur *d.l.si vnus in fine principij.*
8. Tenetur enim socius ex culpa adeóque ex sola negligentia. Adeò vt nec si in aliis plerisque societatem auxerit compendium tamen cum negligentia compensetur *l.non ob eam* 25.*& seq.*D.*pro socio d.l.cùm duobus* 52.§.*vtrum ergo l.socius* 72.*eod.tit.*

DEFINITIO V.

Potest locus esse prouisionali condemnationi pendente lite appellationis interpositæ à facta & finita computatione.

SEd & rationibus redditis si à computatione facta,finitáque prouocatum sit,potest appellatione pendente locus esse prouisionali adiudicationi aduersus condemnatum,[1] si modò ab iis computatio facta sit quibus rationes subducendi computandique potestas data erat,[2] interueniente vt fieri solet pacto De ratum habendo quicquid ab iis gestum esset & constitutum.[3] *Ita Senatus* pro Domina De Charrin contra procuratorem Turrellum *Sine die.*

1. Quinimò interdum etiam ante condemnationem si appareat rationum redditionem differri dolo malo & tergiuersatione illius qui rationes debet reddere Ioannes Papon.*lib.*18.*syntagm.tit.*1.§.4.
2. Qui arbitri rationum dicuntur & instar iudicum obtinent à quibus ideò appellari potest & debet,vt & ab illis de quibus *in l.ab arbitro* 9.*& seq.D.qui satisd.cogant.*
3. Habet enim hæc clausula illam vim vt impediat ne possit contraueniri, neque de iure, neque de facto, vt tractat Guid.Pap.*quæst.*367.*num.*2.*post glossingul.ad l.*1*à quod pauperibus C.de episc.&cleric.*Bart.*in l.metum* 9.§.*volenti col.*2.*vers. item verbum ratum* refertur D.*quod met.caus.*

DEFINITIO VI.

Valet interlocutio & iusta est de conficiendo inuentario non obstante vt aiunt oppositione & appellatione vt res collocetur in tuto.

PLacuit rectè interlocutum iudicem qui actori dicenti se dominum petentíque iure commissi bona defuncti hominis tanquam dedititij permiserat inuentarium conficere non obstante intercessione aut appellatione:[1] licèt tùm de iure actoris nullomodo constaret, [2] adeóque iam ab eodem iudice condemnatus is esset in eiusdem iuris(pro aliis tamen bonis)persecutione.[3] Nimirum quoniam alioqui facilè futurum sit vt suorum iurium de quibus constare posteà poterit fructu & emolumento dominus priuetur,Nisi iam inde ab initio describatur quid quantumque in hereditate sit. [4] Maximè quòd ab ea sententia dominus prouocauerat qua fuerat condemnatus.[5] Hoc tamen adiecto temperamento, vt bonorum mobilium descriptio fieret,non etiam immobilium [6] aut instrumentorum.[7] Nam ex instrumentis panderentur secreta patrimonij,[8] quod facto bonorum mobilium inuentario non contingit.[9] Planè æquum

visum est instrumenta in certo loco sic deponi vt in tuto collocentur,[10] & signetur arca in qua recondã tur,ne fraus vlla fieri possit,maximè si possessoris persona sit suspecta. [11] Sed & quod diximus bonorum mobilium faciendam esse descriptionem,sic accipiendum est vti ne tamen possessio ei qui possidet aufferatur:[12] quod pragmatici nostri dicunt *Sans deplacer.Ita Senatus* 6.Id.Decemb.1588.

1. Intellige hoc tamen addito vt neque intercessioni neque appellationi præiudicium vllum fieret si quam interponi contingeret.Nunquam enim aut intercessionis aut appellationis auxilium denegandum est *l.1.D.de appell.* iunct. *l. vnic.C.de sent.præf.prætor.*
2. Nam quod dici solet actoris esse vt primùm & ante omnia suam intentionem probet *l.4.C.de edend.l.actor* 23.*C.de probat.* pertinet ad obtinendam sententiam definitiuam non autem ad rem in tuto collocandam.
3. Vt proinde videretur eadem causa vincendi in vtraque lite,& eadem quæstio in vtramque litem deduci, quæ res solet parere exceptionem rei iudicatæ *l.si quis cùm totum 7.§.& generaliter D.de except.rei iudic.*
4. *l.1.§. rectè autem D. vsufruct. quem caueat.* iunct. *l.1. cum ibi not. C. de vsufr. l.cùm plures* 15.D.*de reb. autor.iudic. possid.*
5. Atque ita vim condemnationis non tantùm suspenderat,sed etiam extinxerat *l.1.§.vlt. D. ad SC. Turpill.l.furti 6.* §.1.D.*de his qui not.infam.l.si causa cognita* 32.C.*de transact.*
6. Immobilium enim describendorum non tanta est necessitas cùm non tam facilè aut perire possint, celari autem nullomodo.
7. *Arg.d.l.cùm plures* ibi *non vt describant corpora ipsa instrumentorum D.de reb.autor.iudic.possid.*
8. Quod ne fiat cauendum est,quia valde interest cuiusque *l.vlt.C.de alim.pupill.præst.l.2.vers.quid enim tam diuum C.quand.& quib.quart.pars.lib.*10.*tit.*34.
9. Secreta enim non in mobilibus sunt sed in instrumentis.
10. Semper enim curandum est quantum fieri potest vt res sit in tuto *l.quoties* 80.*de verb.oblig.l.postquàm* 5.§.1.D.*vt legat.seu fideic.seruand.cauf.caueat.l.Imperatores* 21.§.*vlt.D.de appellat.l.ille à quo* 13.§.1.*vers.quid ergo in fin.*D.*ad SC.Trebell.l.in lege* 40.D.*ad leg.Aquil.l.curent* 22.*D.de testib.*
11. Quomodo plerumque suspecta est vel fide vel facultatibus,vel qua alia de ca usa. Omnes enim sibi malunt bene esse quàm alteri.
12. Est enim magnum commodum possessionis §.*commodum Inst.de interd.* ideóque nemo facilè priuandus est commodo suæ possessionis & sine causa *d.l.*5.§.1.*vt leg.seu fideic.seruand.cauf.caueat.d.l.*21.§.*vlt.de appellat.*

DEFINITIO VII.

Petenti diffinitiuam adiudicationem potest fieri prouisionalis.

ACtori diffinitiuam sententiam vrgenti interlocutoria,& vt loquuntur prouisionalis seu fiduciaria adiudicatio fieri potest:[1] nec videbitur iudex vltra petita iudicasse:[2] cùm qui plus petit,vtique petat & quod est minus.[3] Neque ad rem pertinet quod is cui fiduciaria adiudicatio fit satisdare cogitur de re restituenda,[4] quod plerumque difficile est cùm non tam facilè fideiussor inueniatur. [5] Nam neque sententia pro se reddita vti cogitur si nolit.[6] Atqui,inquies,onerabitur ea ratione actor emolumento iudicati. Fateor, Sed sibi imputet qui non est protestatus nolle se interlocutoriam vllam consequi adiudicationem,rémque petiit absolutè.[7] *Ita Senatus* pro D. de Iacot contra Ioannem Rauassot Prid. Cal. Ianuar. 1590.

1. Scilicet cùm iudici nondum bene liquet vt possit ferre diffinitiuam sententiam.Alioqui nunquam locus est prouisionali condemnationi si possit ad definitiuam perueniri *l.3.in princ.D.vt in poss.legat.*
2. Quod facere nunquam debet *l.vlt.C.de fideic.libert.l.vt fundus* 19.*D.commun.diuid.*
3. *Arg.l.1.§.si stipulanti De verb.oblig.l.non debet cui* 23.*De reg.iur.*
4. Papon.*lib.*18.*tit.*1.*De prouisions* §.36.
5. *l* 2.§.*pen.D.de iudic.cum similib.*
6. *l.si iudex circumuento* 41.*D.de minor.*
7. Ac proinde omni meliori modo,Nec minus prouisionaliter quàm definitiuè.

DEFINITIO VIII.

Non audiendus est appellans si ab eodem iudice qui pronunciauit correctionem iudicati impetrare potuit.

CVm tu à me fundum emisses,& ego dolo malo tuo factam emptionem dicerem,ob idque peterem à iudice prohiberi te ne in fidi possessione me turbares quousque tu iudici vēditionis instrumentũ exhibuisses,ex cuius inspectione de dolo tuo constitutum esset, iudex petitionem meam admiserat, téque inaudito ita fieri iusserat.Si ab eo iussu appellaueris priusquàm instrumentum iudici exhibueris,non es audiendus.Etsi enim parùm iustè feciſſe videtur iudex qui te absente iuri tuo quodammodo derogauerit,[1] illa tamen ratio iustam facit interlocutionem quòd & exhibendi instrumenti potestas tibi relicta est, [2] & iudici saluum manſit ius tollendæ ac reuocandæ interlocutionis si exhibito quandocumque instrumento ita fieri debere cognosceret.[3] Denique ita se res habet vt quotiescumque ille ipse iudex qui aliquid iussit vetuitve contrario imperio tollere idipsum potest non sit admittenda appellatio. [4] Sunt enim huiusmodi interlocutiones (vulgò *decreta* malè vocant cùm fiant sine causæ cognitione [5]) omnino momentaneæ.Propter quam causam nec ab iis vllo casu permissa est iure ciuili appellatio.[6] Atqui,inquies, nemo cogitur possessionis suæ titulum exhibere.[7] Ita est.Sed hoc ipsum apud iudicem dicere debuisti,qui si te nihilominus ad exhibendum cogere voluisset,tùm verò iustam appellandi causam habuisses.[8] *Ita Senatus* ex tempore 13.Cal.Iul.1590.

1. Quia nullum iudicium est tam summarium in quo non sit pars citanda *l.de vnoquoque* 47.*D.de re iudic.l.nam ita* 39.D.*de adopt.*
2. Cogitur autem semper actor exhibere titulum ex quo agit non item possessor titulum ex quo possidet *l.nullo* 23.*C. de rei vindic.l.cogi* 11.*C.de hered.petit.*

3. Quo

3. Quoniam quod per interlocutionem iussit vetuitve iudex contrario imperio tollere potest *l. quod iussit* 14.*D.de re iudic.*
4. Sunt enim appellationes aliquo modo odiosæ quia continent expostulationem de iniquitate iudicis qui sententiam tulit *l.præfecti* 17.*D.de minor.l.*1.*D.de appellat.*
5. Decretum siquidem est quod constituitur causa cognita *l nec quicquam* 9.§.*vbi decretum* D.*de offic.proconf.*
6. *Not.ad d.l.*quod iussit,scilicet cùm interlocutio potest reparari per diminuam *l.ante sententiam 7.cum ibi not.* C. *quor.appell.non recip.* Excipe varios casus quos refert Guid.Pap.*quæst.*75.*& quæst.*12.
7. *l.cogi* 11.*C.de petit.hered.*
8. Itaque videris hoc casu appellasse à futuro grauamine,quòd iure canonico non licet quamuis iure ciuili aliud esse scribat Guid.Pap.*quæst.*436.*num.*33.

DEFINITIO IX.

Deferendum est appellationi ab interlocutoria quæ habet vim diffinitiuæ.

SIue iudex se competentem iudicem, [1] siue desertam appellationem esse pronunciet, interlocutoria tantùm sententia est, [2] sed tamen vtraque talis quæ habeat vim diffinitiuæ: [3] Ideóque si appellatum sit appellationi deferre quilibet iudex debet, ne in appellationis præiudicium contra superioris magistratus autoritatem attentasse videri possit.[4] Eóque iure *Senatus* noster passim vtitur.

1. *Glos.in Auth.habita in glos.fin.in fin.C.ne filius pro patre.*
2. Intellige si appellatum fuerat ab interlocutoria duntaxat,non item si à definitiua secundum distinctionem Guid. Pap.*quæst.*220.*& quæst.*11.
3. Idem Guid.Pap.*quæst.*12.*num.*4.post Bart.*ad l.*2.*C.de episcop.audient.quæst.*14.*& in l.cùm Titia D.de accusat.*
4. *l.vnic.D.nihil innou.appellat.pendent.*

DEFINITIO X.

Qui paratus est probare solutionem reddendo rationes quæ non intricatæ sint sed expeditæ,non est interim prouisionaliter condemnandus,maximè si habeat præsumptionem.

IVdicem qui inaudita parte inhibuerat executionem instrumenti authentici & vt pragmatici vocant guarentigiati, perperam interlocutum fuisse constabat, aut locutum potiùs quàm interlocutum, qui non inter collitigatores sed vni tantùm ius dixisset.[1] Sed cùm in appellationis causa appareret debitorem non dolo aut frustrationis gratia solutionem denegare, at quia paratum se diceret in promptu docere solutum à se quicquid vnquam debuisset, [2] nec nisi per creditorem stare quominùs rationes confestim ponerentur, [3] Æquum Senatui visum est differri condemnationem in id vsque tempus quo rationes vtrimque redditæ subductæque essent,[4] Nec interea interlocutoriæ adiudicationi locũ esse debere,[5] cùm & de egregia quantitate ageretur, [6] & inter mercatores quorum famam,& apud cæteros mercatores existimationem lubrico iniuriosæ executionis committi periculosum videretur.[7] Mouit Senatum quòd neque suspecta erat persona debitoris,[8] & præsumtio aliqua erat contra creditorem.Nam cùm instrumento maior quantitas contineretur, petebat ille minorem, & fatebatur solutam sibi partem debiti, nec tamen curauerat vt solutionis professio aliqua instrumento inseretur.[9] Sed illud præcipuè,quòd nec implicitæ nec multiplices erant rationes quas inuicem poni debitor postulabat, vt facilè statimque sciri posset,quid & quantum deberetur.Nam si altiorem ea res indaginem requireret,[10] haud dubiè interea pro creditore pronunciandum esset, oblata præstitaque per eum vt fit satisdatione,De restituenda omni pecunia quam indebitam fuisse ex litis euentu tandem constitutum esset.[11] *Ita Senatus* ex tempore pro Iacobo Pic contra N. Castagner prid. Id.Maij 1591.

1. Cùm bonus iudex nihil vnquam decernere debeat,nisi audita vtraque parte *cap.1.de causs.poss.& propr.l. de vnoquoque* 47.*D.de re iudic.*
2. Quod pragmatici dicunt per modò constat,modò agatur *l.*3.D.*vt in poss.legat.*
3. Vt proinde æquum esset creditori moram suam nocere *ex reg.l.in condemnatione* 173.§.*vnicuique & l. in omnibus causis* 39.*De reg.iur.*
4. Ne alioqui suã creditori frustratio prodesset *l.hominem* 37.D.*mandat.* Item quia pro facto habetur quod incontinenti fieri potest *d.l.*3.*vt in poss legat.l.ille à quo* 13.§.1.D.*ad SC.Trebell.*
5. Interest enim cuiusque non soluere potiùs quàm solutum repetere *l.* 3. *D. de compens.at.l.si stipulatus* 15.*D.de fideiuss.*
6. Cuius numeratio non ita facilè porerat esse in expedito *l.si dubitet* 10.D.*de fideiuss.*
7. Minuit enim ea rès existimationem apud bonos & graues viros,quod sufficit *l.*5.§.*aduersus* D.*de dolo except.* Non potest autem fieri talis executio quin debitoris suspecta fiat fides aut suspectæ facultates.*arg.l.si verò* 5.§.1. D. *qui satisd. cogant.*
8. Quo casu minor ratio est vt creditori consulatur *l.si fideiussor* 2.§.*vlt.eod.*
9. Quasi ex instrumento per quod non potest probari totum debitum in ipso contentum nec pars debiti probari possit.Et quasi ex probata solutione partis præsumenda sit solutio totius debiti,cùm creditor partem accipere non cogeretur ex ratione iuris de qua *in l.quidam* 21.*D.de reb.credit.*
10. *vt in l.ille à quo* 13.§.1 *D.ad SC.Trebell.*
11. *arg.l.*1.*& tot.tit.*D.*si cui plusquàm per leg.falcid.*

DEFINITIO XI.

Etiam post recognitionem chirographi & latam interlocutoriam super iure taciti pignoris ob contumaciam debitoris,admittuntur exceptiones peremptoriæ.

CVm ob contumaciam debitoris non parentis, pronunciatum est pro chirographo ex quo agitur, vt & pro agnito habeatur & instrumenti authentici iure censeatur, adeóque ex eo tempore secundùm ius quo vtimur, pignoratitium faciat creditorem qui fuerat tantùm chirographarius,[1] Non idcirco statim condemnandus est debitor, sed iterum citandus vt causam dicat propter quam non debeat sequi condemnatio.[2] Itaque si tùm ad iudicem veniat,& obiciat exceptionem non numeratæ pecuniæ intra legitima tempora aut Senatusconsulti Macedoniani aut Vel-

leiani aut simulationis vel falsitatis aliámve similem quæ ad rem faciat,[3] perindè audiendus erit,acsi ab initio contumacia nulla interuenisset:[4] Nec quod hypothecæ ius creditori acquisitum est,faciet vt de crediti quoque iure quasi in necessarium antecedens pronunciatum videatur,eo prætextu quod pignoris obligatio accessoria sit ad principalem,nec sine principali possit subsistere.[5] Sic enim intelligenda est iudicialis illa pignoris constitutio,si iustum debitum esse appareat secuta quandocumque condemnatione.[6] Proinde cùm tacitam illam condicionem habeat,[7] quæ deficit opposita iusta exceptione, non erit necessarium debitori aduersus eam interlocutionem rescriptum Principis siue ad appellandum si is iudex sit à quo appellari possit [9] siue ad Senatusconsultum per viam supplicationis impugnandum si Senatus ipse pronunciauerit.[10] *Ita Senatus* in causa N.Claudij de la Balme & Dominæ d'Antremons Cal. Febr. 1593.

1. Hoc enim iure vtimur ex eo pragmaticorum errore nos retulimus & refutauimus in *Error.* 1. *Decad,* 1. *De error. pragmat.*
2. Quod pragmatici nostri dicunt *pour deffendre à la condemnation.*
3. Intellige,de exceptione quæ sit peremptoria,quales sunt omnes hîc enumeratæ. Nam dilatoriæ non possunt opponi post litem contestatam *l. exceptionem* 19. *C. de probat. l. pen. C. de except.* nec proinde post contumaciam,quæ post contestationem est.
4. Non est enim absoluta ista contumacia propter quam reus coercendus sit damno litis vt *in l. contumacia* 53. *D. de re iudic.*
5. *Ex reg. l. cùm principalis* 178. *de reg. iur.* iunct. *l. debitor* 59. *ad SC. Trebell.*
6. Supponendo scilicet terminos habiles qui semper sunt suppononendi *vulg. iurib.*
7. Expressam enim condicionem habere sententia non potest *l. in sententiis* 59. §. *qui sortis De re iudic.*
8. *l. lecta* 40. *D. de reb. cred. l. nihil interest* 112. *de reg. iur.*
9. Quomodo solet maioribus dari restitutio vt scilicet possint appellare *l. vlt. D. de in integr. restit.*
10. Secundùm ea quæ diximus *in tit. De sent. præs. præt. supr.*

DEFINITIO XII.

Restitutio fructuum non venit in prouisionalem condemnationem.

CVm pendente lite prouisionalis & fiduciaria fit adiudicatio,cauere iudex debet ne quid in præteritum tempus statuat,sed tantùm in futurum.[1] Pertinet enim ad sententiam diffinitiuam,vt de fructuũ perceptorum restitutione pronuncietur,eo demùm tempore quo negotium principale terminatur.[2] Itaque improbauit Senatus noster factum inferioris iudicis,qui iusserat exactas per Syndicos pecunias lite pendente restitui ei cui non nisi momentaneam immunitatem concedebat.[3] *In causa* Isabellæ Scarron viduæ Andrææ Pignier medici & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigny Non. Febr. 1593.

1. Nam & ideo prouisiones à pragmaticis appellantur quod huiusmodi adiudicationes fiant vt prouideatur actori in tempus futurum. Nam pro tempore iam præterito remediis non prouisione opus est.
2. Quia nec alij sunt restituendi fructus quàm ei qui ostenderit se in principali negotio iustam habere causam *l. 2. & 3. C. de fructib. & lit. expens.*
3. Quæ proinde poterat per definitiuam reuocari *l. mouear* 4. *C. de seru. export.*

DEFINITIO XIII.

Nec vsuræ veniunt in prouisionalem condemnationem, nec id quod interest, secus in augmento monetæ.

IDem iuris est de vsuris & eo quod interest,vt condemnatio si qua eo nomine facienda sit in finem vsque litis & iudicij differatur.[1] Secus quod ad augmentum monetæ pertinet,quia cùm sit pars debiti venit etiam in prouisionalem summæ debitæ adiudicationem. [2] *Ita Senatus* pro illustri D. Ioanna de la Chambre Domina de Charrin contra D. de la Cuille prid. Non. Iulij 1593.

1. Intellige si id quod interest & vsuræ debeantur propter morã duntaxat & officio iudicis vt *in l. qui per collusionẽ* 49. §. 1. *de action. empt. l. quaro* 54. *D. locat.* Aliud enim est si in obligatione sint & petantur iure actionis *l. vsuræ* 121. *De verb. signif.*
2. Nihil enim aliud est augmentum monetæ quàm debitum ipsum pecuniarium non imminutum per deteriorationem monetarum vt not. *ad l. cùm quid* 3. *D. de reb. cred. l. Paulus* 99. *aliàs l. creditorem D. de solut.*

DEFINITIO XIV.

Prouisionalis sententia tollitur per diffinitiuam. Sed reuiuiscit si à diffinitiua sit appellatum.

CVm post interlocutoriam & prouisionalem sententiam quæ non obstante appellatione mandari executioni potuit,[1] secuta est definitiua condemnatio,constat absorberi prouisionalem tanquam minorem per definitiuam pleniorem:[2] exemplo eius quod dici solet Pluribus obligationibus diuersæ potestatis in eadem persona concurrentibus minorem perimi per maiorem.[3] Itaque non erit in arbitrio victoris vt ex prouisionali agere possit si id malit,[4] sed vt ex sola definitiua agat necesse est.[5] Quid ergo si à definitiua prouocatum sit? Resuscitabitur actio quæ primùm ex prouisionali competierat,[6] quoniã cùm appellatio extinguat iudicatum,[7] res ad eum statum reducitur in quo erat priùs quàm iudicatum esset.[8] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro R. D. Claudio de la Couz Abbate d'Ambournay Senatore clarissimo contra Canonicos de Meximieu 3. Id. Aug. 1593.

1. Secundùm

1. Secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 2. supr.*
2. Quia nec prouisionalis condemnatio fit nisi ad tempus & quousque feratur definitiua sententia *l. mouear* 4. C. *de seru. export.*
3. *l. si reus* 13. *D. de dueb. reis l. debitori* 50. *D. de fideiuss. l. si duo* 93. *D. de solut.*
4. Nemo enim agere potest ex sententia quæ per aliam extincta sit & sublata, neque ex litigatorum arbitrio possunt pendère ista quæ sunt iuris publici Tessaur. *decis.* 26. *num.* 6. post Iaf. *ad l. quæ de legato num.* 7. & 8. *de legat.* 1. Sunt tamen qui putent posse simul & semel ferri interlocutoriam sententiam & definitiuam. De quo vide Guid. Pap. *quæst.* 436. *num.* 75.
5. Quæ scilicet liti finem imposuit *l.* 1. *D. de re iudic. l. minor* 40. *D. de minor.*
6. Quasi interim non tam fuerit extincta quàm cessauerit quandiu non fuit appellatum *arg. l. qui res* 98. §. *aream D. de solut.*
7. *l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti* 6. §. 1. *D. de his qui not. infam.*
8. Quo tempore certum est prouisionalem sententiam potuisse mandari executioni nõnobstante appellatione & absque eius præiudicio,vt diximus *Defin. 2. supr.*

DEFINITIO XV.

Priuilegium datum pro certa quantitate non porrigitur ad rem quæ sit paris aut minoris æstimationis quousque æstimatio secuta sit.

QVod priuilegium iuridicis maioribus datum est vt sententias etiam diffinitiuas à se redditas quæ summam quinque & viginti florenorum non excedunt iubere possint mandari executioni non obstante appellatione, sub onere tamen præstandæ satisdationis,[1] ad eas causas non pertinet in quibus agitur de re mobili quantumuis vili & modicæ æstimationis, quoadusque facta sit æstimatio,[2] vt hoc ipsum sciatur an excedat constitutam quantitatem quinque & viginti florenorum.[3] *Ita Senatus* in causa N. Amedei de Villette & Ioannæ Brunier 14. Cal. Decemb. 1593.

1. Sic enim stilo Senatus nostri cautum est.
2. Tanti quippe vnaquæque res esse creditur quanti æstimatur ex cõmuni hominum opinione quod ipsum ante factam æstimationem semper incertum est *l. precia rerum* 63. *D. ad leg. falcid. l. si seruus* 33. *D. ad leg. Aquil.*
3. Quid enim si quis vellet pluris emere rem quæ tamen minoris esset vt *in l. libertus* 36. *D. de bon. libert. l.* 1. §. *& aliàs videamus D. si quid in fraud. patron.*

DEFINITIO XVI.

Sumptus litis tametsi excedant quantitatem priuilegio definitam gaudent tamen priuilegio debiti principalis.

EX contrario si agatur de sumtibus litis quæ pro tam modica summa quinque & viginti florenorum instituta sit, mandatur executioni sententia etiam pro impensis, ad quantamcumque ascendant vsque quantitatem,propter vulgarem iuris regulam quæ facit vt accessorium omne sequi debeat naturam sui principalis.[1] *Ita Senatus* sæpius.

1 *Ex reg. Accessorium de regul. iur. in 6. cum concord.*

DEFINITIO XVII.

Regulariter non cogitur iudex sibi sumere adsessorem etiamsi alteruter litigatorum petat id fieri suis sumptibus.

IVdex ab vno ex collitigatoribus requisitus vt ad ferendam sententiam eligat sibi adsessorem, petentis desiderio satisfacere non cogitur.[1] Nec si quantò maiores ob eam causam sumptus futuri sunt,litigator offerat.[2] Est enim id positum in iudicis arbitrio & potestate,[3] Quemadmodum & illud, An litis quæ agitatur decisionem dubiam, maioríque consultationis esse putet necne.[4] Quòd si proponas suspectum,fugare eum & reiicere solito iudiciorum more litigator debet.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 7. sup. Ne quis in sua caus. iudic. vel ius dicat.

1. Excipe tamen quosdam casus in quibus necesse est adhiberi non vnum sed duos adsessores vt puta si pronunciandum sit super possessorio in materia beneficiali,sic enim stylo Senatus nostri cautum est.
2. Fit enim sumptus maior accepto adsessore cui scilicet honorarium ex ea causa debetur non de publico vt olim iis adsessoribus de quibus *in l. diem functo* 4. *& tot. tit. D. de offic. adsess. sed ex are litigatorum.*
3. Sicut nec adsessor esse quisquam cogitur,cùm præmiorum spe ad consilium vocandus sit, non metu cogendus vt scriptum est *in l.* 1. *C. de adsess.*
4. Tùm enim maxime sumi solent adsessores cùm quæstio siue facti siue iuris valde dubia esse creditur.
5. Nec enim cogitur quisquam coram suspecto iudice litigare *l. apertissimi* 16. *C. de iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Contumacia omnimodo purganda est refusione sumptuum licet contumax condemnatus sit alio non apparente.

PRæcedente contumacia condemnatus his verbis additis *alio non apparente,* non priùs audiendus est quàm purgauerit contumaciam refusis in eam rem sumptibus,[1] Nec enim plus hac parte iuris habere potest propter verba illa addita quàm si addita non fuissent.[2] *Ita Senatus* in causa Claudij Brunet & Nicolaæ Blanc 5. Cal. Sept. 1593.

1. Nec enim contumax potest audiri quandiu contumax est *l.1.C.quor.appell.non recip.* Contumacia autem non purgatur nisi sumptuum refusione *l.properandum 13.l.sancimus 15.C.de iudic.*
2. Cùm his verbis contumacia notetur potiùs quàm purgetur.

DEFINITIO XIX.

Litem ab inferiore iudice euocare non potest quisquis maior est.sed is tantùm qui superior.

EVocatio litis ab inferiore iudice fieri non potest nisi per superiorem magistratum qui appelluri possit.[1] Itaque si lis coram Sabaudiæ iuridico maiore pendeat, non poterit Curia Rationalium eam euocare.[2] Nec si de ea re agatur, quæ ad eius Curiæ cognitionem pertineat, quia nunquam Rationales à iuridico maiore Sabaudiæ, aut alio inferiore iudice appellantur. [3] In conseruatore tributi commutatorij aliud est: in iis nimirum causis in quibus ab eo ad Rationales appellatur,[4] Neque enim appellatur in omnibus:sed in iis tantùm in quibus non inter priuatos agitur:[5] sed de solius Principis iure.[6] *Ita Senatus* in causa D.Sappin magistri computorum,& Emanuelis Dian Thesaurarij generalis 8.Maij 1596.

1. *Nor.in l.vbi acceptum* 30.D.*de iudic.* Dixi *Desin.1 supr.ill.eod.tit.*
2. Quamuis ea Curia supremam hodie habeat potestatem, in iis nimirum quæ ad ipsius iurisdictionem pertinent.
3. Sed Senatus noster ille est qui ab omnibus magistratibus inferioribus appellatur,tanquam superior & solus habens iurisdictionem superioritatis contentiosam.Itaque supremæ Curiæ Rationalium iurisdictio maior est quàm sit illa Iuridici maioris Sabaudiæ sed non superior.
4. Nam quod ad causas istas pertinet non potest dubitari,quin conseruator tributi commutatorij non tantùm minor sit suprema Rationalium Curia,sed etiam inferior.
5. Quia inter priuatos nulla est cognitio Rationalium,vt nec olim fuit procuratoris Cæsaris *l.1. C.de pedan.iudicib. & 1.C.de iurisd.omn.iudic.l.2.C.si aduers.fisc.*
6. *d.l.2.C.si aduers.fisc.l.si vt proponis 5.C.de bon proscript.l fructus* 8.*C.de sentent.pass.& restit.*

DEFINITIO XX.

Inter locutiones reparabiles possunt mandari executioni non obstante appellatione.

INterlocutiones quæ pertinent ad ordinationem litis & iudicij,si per diffinitiuam sententiam sint reparabiles,[1] mandari possunt executioni nonobstante appellatione,[2] etiamsi inferior nec ducalis iudex proponatur is qui talem edidit interlocutionem.[3] *Ita Senatus* in causa Antonij Chardon & fratrum contra Petrum Ludouicum de Lallee 19.Mart.1596.

1. Nec enim omnes interlocutoriæ sunt reparabiles.Quænam autem illæ sint Vide apud Petr. Rebuff. *in tract.st. De sentent.execut.*
2. Ne scilicet alioqui mora fiat iudicio & iudicato. Quam ob causam nec permissa est iure ciuili appellatio ab interlocutoria *l.ante sententiæ tempus* 7.vbi omnes notant *C.quor.appell.non recip.*
3. Nam in Ducalibus iudicibus qui sunt maiores minùs mirum hoc esset, ex iis quæ dixi *Desin. 2.num. 6. supr. eod.*

DEFINITIO XXI.

Pretextu rationum reddendarum nulla potest fieri prouisionalis adiudicatio quousque reddite sint & finitæ.

INter eos qui de rationibus reddendis contendunt, nullus adiudicationi prouisionali pendente lite locus est, nisi redditis prius positisque & finitis rationibus.[1] Neque enim prius liquet iudici, cui omnimodo liquere debet priusquam ad vllam etiam fiduciariam perueniat condemnationem.[2] Si tamen inter fratres aliósve coheredes iudicium familiæ erciscundæ acceptum proponatur, non eò magis mora diuisioni fieri debebit,quòd alter alteri ex mutuæ administrationis causa de reddendis rationibus sit obligatus.[3] *Ita tractatum est* in publico Auditorio inter fratres De Curtille 4.Mart.1597.

1. Ioann.Papon.*lib.15.syntagm.tit.8.§.1.* Addens § 2.etiam post finitas subscriptásque rationes non posse tamen procedi via executiua,sed incipiendum esse ab actione, quòd eiusmodi scriptura sit priuata non publica. Nec tamen dubitas quin eo casu possit & debeat locus esse prouisionali adiudicationi.
2. *Arg.l.hæc autem 5.§.1.D quib.ex caus.in poss.eat.l.non ignorat.9.C.qui accus.non poss.*
3. Est tamen hic casus vnus ex illis in quibus ad eundem iudicem eundum est *l.1.&* 2.*D.de quib.reb.ad eund. iudic. eat.* Facit *l.quidam existimauerunt 21.D.de reb.credit.* Vide tamen *l.1.§.vlt.D.quæ sent.sine appell.resciss.*

TIT.

TIT. XVI.

De sentent. quæ pro eo quod inter.

DEFINITIO I.

Possessor pignorum condemnatus ad id quod interest creditoris non tenetur ad restitutionem fructuum supra vsurarum modum.

GErat creditor hypothecaria aduersus tertium possessorem & obtinuerat,condemnato possessore in id omne quod creditoris interesset.[1] Cùm creditor tanti sua interesse diceret quanti essent fructus quos lite pendente possessor percepperat,[2] Senatus audiendum putauit possessorem,qui creditori offerret quantùm in singulos annos vsurarum nomine pendere debitor ex conuentione debuisset, Nempe quod licetlongè pluris essent fructus,[3] non tamen pluris interesse videretur creditoris 4 qui fructuum superfluum in sortem computare,si haberet,cogeretur.[5] *Ita Senatus* 21.Martij 88.

1. Nam in actione hypothecaria fit condemnatio quanti interest creditoris si res obligata non restituatur *l.si fundus 16.§.in vindicatione l.si inter* 21.§.*vlt.D.de pignor.*
2. Nimirum quia eos fructus percepisset ipse si moram passus non fuisset *l.Iulianus* 17.§.1.D.*de rei vindic.*iunct.*l.præterea* 20.*eod.l.illud quoque* 40.*de petit.hered.*quia quale quid est cùm petitur tale dari debet *l.2.D.de vsur.*
3. Quàm scilicet faceret computatio legitimarum vsurarum ex conuentione debitarum.
4. *Arg.d.l.si inter* 21.§.*vlt.*D.*de pignor.*
9. Certum enim est fructus pignoris in sortem imputari præterquam si fit contracta antichresis *l.1.2.3.& pass. C.de pignor.act.*Videtur tamè hæc ratio tum bona esse cùm agitur contra debitorem ipsum non etiam si agatur contra possessorem vt constat ex *d.l.si inter* §.*vlt.*D.*de pignor.*

DEFINITIO II.

Condemnatio ad id quod interest ob litis vexationem solet taxari moderata quantitate. Aliud est in eo quod interest actoris rem petitam suo tempore habuisse.

ETsi nemo ignorat quanti cuiusque intersit vt nec sumptibus nec incommodis litis malè vexetur siue actor ille sit siue reus,[1] Eo tamen iure vtimur vt ex hac causa vix vlla vnquam fiat condemnatio,[2] præterquàm si euidens calumnia dolúsque condemnati detegatur.[3] Quo etiam casu ne nouæ litis ex re iudicata nascatur occasio 4 solet Senatus eodem iudicio ac veluti breui manu pro arbitrio taxare quantitatem eo nomine debitam,eámque moderatissimam,[5] quia quatenùs cuiusque intersit in facto non in iure consistit,[6] indéque sæpiùs euenit vt probationum inopia id quod interest ad exiguam summam deducatur.[7] Aliud est cùm de eo quæritur quod actoris interest petitam rem suo tempore habuisse:[8] Nam si iure obligationis siue ex natura iudicij bonæ fidei quod accessionum præstationes admittit,[9] debeatur id quod interest,omnimodo deducendum est in condemnationem,& ex probationum fide æstimandum.[10] *Ita Senatus* ex tempore 8.Cal.Decemb.1590.

1. *l.minoribus 6.D.de minor.l.pen.D.de liber.legat.l.1.C.de administr.tutor.*
2. Id est in id quod interest victoris.
3. Nec enim debet vnquam impunita manere calumnia si quando detegatur,vt neque dolus *l.procurator 11. in fin. D. de doli mal.except.l.1.§.1.D.si mulier ventr.nom. calumn.caus.in poss.eff.diser.*
4. Id enim semper agit Senatus quantum potest ne fiant de lite lites.Sicut ob hanc causam noluit prætor obligationes ex obligationibus fieri *l.4.§.ait prætor D.de re iudic.l.minor* 40.*in princip.D.de minor.*
5. Quomodo in obscuris semper sequimur quod minimum est vt habet iuris regula *l.semper in obscuris 9.de regul.iur.*
6. *l.quatenus* 24.*eod.tit.*
7. *l.vlt.D.de prætor.stipulat.*
8. Quo casu id quod interest præstatur tanquam causa *l.illud quoque* 40.*C.de petit.hered.l.præterea* 20.*D.de rei indic.*
9. *l.usuræ* 34.*l.videamus* 38.§.*penult.D.de vsur.l.socium* 60.*D.pro socio.*
10. Dummodo sit interesse intrinsecum vt loquuntur *l.si sterilis 21.§.cùm per venditorem* D. *de act. empt. nec excedat duplum in casibus certis l.vnic.C.hoc tit.*

DEFINITIO III.

In eo quod interest non continetur æstimatio actionis adhuc competentis.

OB nõ tradita per te instrumẽta cẽsualia & emphyteuticaria ex quibus potuisse laudimia,& annuas pẽsitationes exigere,condẽnatus es quãti mea interfuit.[1] Nõ quanti laudimia sunt veniet in cõdẽnationẽ,tametsi paratus sim actionibus meis aduersus emphyteutas & possessores tibi cedere,sed quãti duntaxat mea interest,quòd citiùs laudimia exigere nõ potuerim, si modò adhuc salua sit necdum per longissimi temporis præscriptionem exclusa eorum iurium persecutio. [2] Ferè siquidem est vt laudimia

ipſa habere videar,qui actionem habeo ad ea perſequenda.3 Cui ſimile illud etiam eſt quod dici ſolet,nũ quam permittendum mihi vt contra te agere poſſim de precio eius rei quam ipſam ab alio habere poſſim.4 Sed neque in taxationem eius quod intereſt veniet ſi quid extra rem impenderim,aut ſi quid damni paſſus ſim extra rem,licèt neque paſſurus fuerim neque impenſurus ſi confeſtim inſtrumenta tradidiſſes. Ea namque duntaxat vtilitas æſtimanda eſt quæ circa rem ipſam conſiſtit. 5 *Ita Senatus* pro Ioanne Deprá contra R.D.Ioannem Baptiſtam Cauet.3.Cal.April.1593.

1. Quomodo condemnari ſolet ac debet quiſquis non exhibet inſtrumenta *l.3.§.prætereà l.pen.D.ad exhib.l.pen.D.de in lit.iur.*
2. Sic dicimus ob amiſſa litis acta non ſtatim condemnandum eum qui amiſit ad id quod actoris intereſt ſi alia acta noua fieri poſſint.Boer.*quæſt.15.num.5.*Facit textus elegans *in l.qui tabulas 27.§. inde poteſt quæri D.de fart.*
3. *Vulg.l.is qui actionem 15.de reg.iur.l.rem in bonis 52.D.de acquir.rer.domin.*
4. Bart.*in l.ſi eum ſeruum num.3.*D.*de reb.credit.*
5. *l.ſi ſtertilis 21.§.cùm per venditorem D.de action.empt.l.inter cauſas 26.§.non omnia* D.*mandat.*

DEFINITIO IV.

Id quod intereſt poteſt nonnumquam excedere legitimum modum vſurarum.

FEmens rem cuius fruitionem difficilem & litium plenam fore proſpiciat ſi conuenerit vt in eum caſum quo habere ſibi non liceat, præſtentur ſibi in ſingulos centenos aureos quatuordecim aurei, non tam in fraudem vſurarum legitimarum & centeſimæ, quàm ad taxationem eius quod intereſſe poterat,1 eam quantitatem ſtipulatus videtur,ideóque pœnæ conuentæ petitionem habet,2 ſi modò res empta talis ſit cuius reditus in alea & incerto poſitus tantam vtilitatem afferre poſſit: 3 non item ſi rei venditæ redditus certam ſibíque perpetuò conſtantem habeat æſtimationem. 4 Finge enim domũ eſſe venditam,cuius fructus non poſſit vſurarum quincuncium modum excedere.5 Aliud ſanèdicendum erit,quantumuis eius quod intereſſe poſſet color quæſitus ſit.6 *Ita Senatus* in cauſa N.Gilet contra Thomam Palluat D.de Iallamonde Non.Iunij 1593.

1. Scilicet ex conſilio Iureconſulti *in l.vlt.*D.*de prætor.ſtipulat.*
2. Quia non tam pro pœna hoc habendum eſt quàm pro taxatione iuſti & legitimi intereſſe,vt loquuntur *arg.l.vlt, l.obligationum fere 44.§.vlt.de oblig.& action.*Iunct.*l.pecuniæ 9.§.1.D.de vſur.*
3. Incertitudo enim & quantitatis & æſtimationis fructuum hanc interpretationem & conuentionem facilè admittit *arg.l.oleo 23.C.de vſur.l.ſi ea pactione 14.eod.*
4. Qualem ſemper habet pecunia in republica benè conſtituta *l.3.D.in lit.iur.*
5. Sic enim ſolent æſtimari fructus bonorum immobilium ad ratam vſuræ quincuncis ita vt viceſimo demùm anno æquent ſortem.
6. *Arg.d.l.ſi ea pactione 14.C.de vſur.*

DEFINITIO V.

Quid veniat in condemnationem & taxationem eius,quod intereſt emptoris conuenti per hypothecariam.

VEnditor eius rei quæ creditoribus obligata fuerat ſi ab emptore conueniatur ex ſtipulatione ad id quod intereſt,1 condemnandus eſt in omne id quod emptor ad inhibendam hypothecariam creditori ſoluere tam ſortis quàm vſurarum cæterarúmque acceſſionum nomine coactus fuit,quantacumque ſumma illa ſit, cùm tanti re vera intérſit emptoris tantúmque ei abſit.2 Neque audiendus erit venditor ſi obiiciat ex Iuſtiniani conſtitutione id quod intereſt excedere duplum non poſſe.3 Duplum enim intelligendum eſt,quod ad ſortem attinet,ac pecuniam quam emptor numerauit.4 Præſertim cùm in venditoris poteſtate ſit facere ne ſtipulatio committatur,néue teneatur inſid quod intereſt ex ea cauſa,Nimirum ſi quicquid debetur creditori hypothecariam exercenti præſtare paratus ſit.5 Semper enim emptori habere licet rem obligatam, quæ non niſi pignoris iure vindicatur, oblato ſcilicet creditori eo omni quod debetur, cum acceſſionibus.6 *Ita Senatus* ex tempore pro N.Paquier contra N.Miege 9. Cal. Iunij 1594.

1. Siquidem ex natura actionis ex empto tenetur venditor ad id omne quod intereſt emptoris,cui rem habere non licet *l.ex empto 11.*D.*de act.empt.l.ſi in venditione 60.*D.*de euict.l.ſi mancipium 34.§.vlt.eod.*
2. Nec enim poteſt inhiberi hypothecaria niſi offeratur & ſoluatur creditori totum quod ei debetur & principalis debiti nomine & acceſſionum,ita vt nec ſoluendo partem debiti poſſit pignus pro parte liberari *l.in executione 85.§.pen.*D.*de verb.oblig.l quandiu 6.C.de diſtr.pignor.*
3. *Ex l.vnic.C.hoc tit.*
4. Non autem de duplo precij venditionis.
5. *l.euictus 35.D.de euict.*
6. Quia non eſt quærendum de iure poſſeſſoris ſoluto pignore *l.Paulus 12.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth. ſoluit.l. 1. C.ſi antiq.credit.pign.vendid.*

DEFINITIO VI.

Qui condemnatus fuit ad id quod intereſt aduerſarij poteſt in executione iudicati probare nihil intereſſe.

SEnatuſconſulto condemnatus in id omne quod aduerſarij intereſſet, non prohibetur in executione iudicati probare nihil interfuiſſe aduerſarij. 1 Nec quicquam ideò aduerſus Senatuſconſulti autoritatem moliri videbitur,2 quia condemnatio illa tacitam vtique condicionem ſemper habere intelligitur.Si modò interſit,Quæ condicio facti eſt non iuris, 3 Cùm quatenus cuiuſque intereſit in facto conſiſtat non in iure.4 *Ita Senatus* ex tempore pro N.Empio contra Ioannem Brunier 15.Calend. Iul.1595.

1. Quia ſcilicet non fuit pronunciatum quicquam intereſſe,cùm de eo probando nondum quæreretur,& ideò exceptio iſta non impugnet iudicatum,vt ſequitur in Definit.
2. Quod vtique non eſſet permittendum propter authoritatem rerum iudicatarum *l.ſeruo inuito 65.§. cùm prætor D. ad SC.Trebell.*
3. Et ideò probari debet vnde fit vt probationum inopia ſicut ad exiguam plerumque ſummam,ita & ad nullam quandoque res deducatur *l.vlt.D.de prætor.ſtipulat.*
4. *l.quatenus 24.de reg.iur.*

DEFINITIO VII.

Iudex appellationis poteſt pronunciare de eo quod cœpit intereſſe pendente appellatione,niſi appellatio fuerit deſerta.

ETiam in cauſa appellationis poteſt peti quod actoris intereſt, ſi pendente appellatione emerſerit, licèt in prima inſtantia non fuerit petitum,1 quia nec peti potuit.2 Sed hoc ita ſi appellatio ſubſiſtat quæ cauſæ cognitionem ad iudicem appellationum deuoluerit.3 Nam ſi appellatio deſerta dicatur,cogitur iudex ſuperior totam rem ad inferiorem remittere.4 Inferior autem de hoc ipſo cognoſcet in executione iudicati,An damnorum quæ de nouo emerſerunt rationem haberi oporteat. 5 *Ita Senatus* in cauſa procuratoris Sappin ex tempore in publico auditorio 5.Id.Iul.1595.

1. *l.vlt.D.de re iudic.l.negotiorum 24.D.de appellat.l.tutor 41.D.de vſur.*
2. Prius enim eſt vt quid debeatur quàm vt peti poſſit *l. cedere diem 213. de verb. ſignificat. l. ſi pupillus 127. de verb. obligat.*
3. Appellatio enim aliqua eſſe debet vt habeat vim ſuſpenſiuam & deuolutiuam,cùm non entis nullæ ſint qualitates *vulg.iurib.*
4. Cùm appellatio deſerta habeatur pro nunquam interpoſita,& per deſertionem deſinat iudex appellationis vllam habere iuriſdictionem. Guid.Pap.*quæſt.436.num.17.*poſt Baldum ibi citatum.
5. Nam licèt de eo nihil pronunciatum ſit,tamen quæ de nouo emerguut nouo indigent auxilio *vulg.l.de ætate 11.§. ex cauſa D.de interrog.in iur.fac.*Regulariter tamen aliud eſt Pap.*in form.ſent.diff.gloſ.1.num.19.*

DEFINITIO VIII.

Etiam verus creditor ſi iniurioſam executionem fecerit poteſt condemnari ad id quod intereſt veri debitoris. Sed eo caſu moderatio facienda eſt.

VErus creditor cùm ſententiam à Lugdunenſi magiſtratu aduerſus debitorem ſuum obtinuiſſet,quã non niſi conſulto & permittente Senatu executioni mandari oportuerat,1 præcipiti feſtinatione curauerat vt executio fieret conſulto quidem Senatu, ſed tamen nondum ab eo data exequendi facultate. 2 Eámque ob cauſam pronunciauerat Senatus nullam,& irritam executionem,condemnato præterea creditore in id omne quod intereſſet debitoris.3 Placuit in taxando eo quod intereſſet magnam adhibendam cautionem & moderationem,quia vix eſſet vt quicquam intereſſe videretur eius,qui reuera debitor fuiſſet.4 Longéque aliud fore,ſi executionem illud nullam feciſſet,quòd pro indebito facta proponeretur. 5 Tum enim ei qui iniurioſam executionem paſſus eſſet,omnimodo ſuccurri oporteret,eiúſque indemnitati cõſuli aduerſus falſum creditorẽ.6 At cùm ſpreta eſt Senatus autoritas,ſolius ferè Principis intereſt & reipublicæ,7 non aduerſarij. Itaque hoc caſu deducenda eſt in condemnationem quantitas non ſolùm certa,ſed etiam moderata.8 *Ita Senatus* in cauſa R.D.Claudij de la Couz Abbatis Ambroniacenſis & N. Ioannis Dioniſij Cauet.Idib.Septembr.1595.

1. Eo namque iure vtimur,vt extraneorum magiſtratuum ſententiæ non poſſunt apud nos mandari executioni niſi ex permiſſione Senatus quem & ſuper hoc ſpecialiter requiſitum eſſe oportet *luxt.not.in l.à Diuo Pio 15.§.1.*D.*de re iudic. & in l.ſi prætor 75.*D.*de iudic.*
2. In quo magis videbatur ſpreta autoritas Senatus. Quid enim fuerat adiiſſe Senatum, & tamen eius placitum non expectaſſe *arg.l.ſi quis filio 6.§.eius qui deportatur & §.quid tamen D.de iniuſt.rupt.*
3. Quoties enim nulla & inualida eſt executio,condemnandus eſt actor in omne id quod intereſt eius contra quem fit executio:quia executio quæ non iure fit habet iniuriam *l.iniuriarum 13.§.1.à contr.ſenſ.*D.*de iniur.l.1.l.ſi vt proponis 6. & l.pen.C.de elect.rei iudic.*
4. Cùm mora debitoris non ſoluentis dederit cauſam executioni,quam fieri neceſſe non fuiſſet ſi debitor ſoluiſſet vt dixi ad *Deſin.3.num.8.ſupr.de ſentent.& interloc. omn.iudic.*
5. Nulla enim maior eſt nullitas executionis quàm ſi reperiatur executio facta pro indebito.
6. Cùm etiamſi ſoluiſſet indebitum,tamen repetere hodie poſſet per condictionem *l. 1.l.vlt.& tot.tit. D. de condict. indeb.*
7. *l.non eſt ſingulis 186.eum not.De reg.iur.Not.in l.vnic.C.quand.lic.vnicuique ſine iudic.ſe vindic.*
8. Quia & id quod intereſt vt plurimum per inopiam probationum ad exiguam ſummam deducitur *l.vlt. D. de prætor.ſtipulat.*

TIT. XVII.

Si à non compet.iudic.

DEFINITIO I.

Quatùm interſit an iudex incompetens dicatur, an vt ſuſpectus recuſetur.

INCOMPETENTIA iudicis oppoſita maiores vires habet ad impediendam cognitionem,[1] quàm ſi iudex tantũ ſuſpectus dicatur.[2] Ideóque & in cauſa appellationis poteſt obiici,[3] cùm tamen eo tempore iudex recuſari non poſſit, ac ne in prima quidem inſtantia poſt litem conteſtatam,[4] niſi exinde ſuſpicionis cauſa noua emerſerit.[5] Et ratio diſſimilitudinis eſt, quia ipſum iuriſdictionis fundamentum obiectio incompetentiæ ſubuertit,[6] dicitúrque non immeritò nullitas illa nullitatum ſi à non competenti iudice iuriſdictio exerceatur.[7] Recuſatio verò, iuriſdictionis vinculum præſupponit, cùm is qui nullam in alium iuriſdictionem habet recuſari nec poſſit nec debeat, ſed exercendæ duntaxat iuriſdictionis facultatem impedit.[9] Vnde illud etiam eſt, quòd ſi plures rei eodem libello eadémque actione conuenti ſint, licèt tanquam vniuerſi non tanquam ſinguli, poſſit vel vnus ex iis incompetentem dicere iudicem etiam in quem cæteri omnes conſentiant:[10] quod in recuſando iudice non ſimiliter obſeruaretur.[11] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua S C. 5. Sup. Ne quis in ſua cauſa iudic. vel ius dic.

1. *l.1.& vlt. & tot.tit. C. ſi à non compet.iudic. iudicat. eſſe dicat.*
2. Quamuis non magis cogendus quis ſit coram ſuſpecto iudice litigare quàm coram incompetente *l.apertiſſimi 16. C.de iudic.*
3. Felin. & alij *in cap. inter monaſterium num. 7.& 10. Extr.de re iudic.* Intellige tamen niſi ſcienter omiſſa ſit exceptio incompetentiæ quo caſu videtur iuriſdictio adprobata & prorogata ſecundum diſtinctionem Papienſ. *in form. declin.iuriſd.* in verb. *nec fuiſſe iudicem competentem num.4.* Nimirum ſi ea iuriſdictio ſit prorogabilis vt diſtinguit apoſtill. *ad Papienſ.* vbi ſupr. ad verb. *poſt ſententiam.*
4. Cùm exceptiones omnes dilatoriæ quales ſunt declinatoriæ debeant opponi ante litem conteſtatam *l. exceptionem 19. C. de probat. l.fin. C.de except.* Imò declinatoria debet opponi ante alias omnes dilatorias, ne alioqui videatur reus conſenſiſſe in iudicem. Maſuer. ad Pap. *in form.declin.iuriſd. in verſ. coram vobis* ad verb. *Exceptiones declinatoria.* Idem Pap. *ibid. in verſ. iudicem ſuſpectum num.7. ex dict. l.apertiſſimi & cap. ſuſpicionis Extr.de offic.deleg.cap. cùm ſpeciali & cap. ſecundò requirit § fin. Ext.de appellat.*
5. Quæ enim de nouo emergunt nouo indigent auxilio *vulg. l.de etate 11. §. ex cauſa de interrog.in iur.fac.*
6. Et ideo reddit iudicium retro nullum & funditus eradicat iuriſdictionem ipſius iudicis vt loquitur Maſuer. *ad dict. verb. exceptiones declinatoria.*
7. *d.l.1.& tot.tit. C. ſi à non compet.iudic.*
8. *Not. in d.l. apertiſſimi, & dict. cap. ſuſpicionis.*
9. Siquidem recuſatio non minùs ſuſpendit iuriſdictionem iudicis quàm appellatio vt notat Maſuer. *addict. verſ. Coram vobis* in verb. *exceptionem ſuſpicionis*, poſt Burſat. *conſ. 11. poſt num. 11. lib. 1.* Sed illa ſemper manet differentia quod incompetentia naſcitur ex defectu iuriſdictionis, ſuſpicio autem ex defectu amoris vt ait Papienſ. *in d. verſic. coram vobis.* Incompetentia impugnat iuriſdictionem, Recuſatio autem ſolam perſonam iudicis.
10. Quia iuriſdictio ante omnia eſt fundanda. *l.3. C.de iuriſd. l.ſi idem 11. l.pen. & vlt. D. eod.*
11. Ne ſcilicet continentia cauſæ diuideretur *arg. l.nulli 10. C.de iudic.* Aliud eſſet ſi plures conuenti eſſent non tanquam vniuerſi ſed tanquam ſinguli. Tunc enim obtineret quod dici ſolet, Id quod omnes tangit ab omnibus adprobari debere. *l.per fundum 11. D. ruſtic. prad. cum ſimilib. l. vlt. C. de diuid. tutel.*

TIT. XVIII.

De fructib. & lit. expenſ.

DEFINITIO I.

Condemnatio expenſarum etiam in correis eiuſdem criminis eſt perſonalis.

ETIAM cùm ex delicto proficiſcitur condemnatio,[1] licèt eadem plurium condemnandorum cauſa ſit, quod contingit quoties vnius delicti plures correi proponuntur,[2] ſic tamen fieri condemnationem oportet quod ad litis ſumptus perti net, vt pro ſua quiſque parte ſinguli mulctentur nec vnus pro alio condemnetur.[3]

1. Quo caſu ſit odioſior cauſa reorum propter odium criminis *l. Papinianus 20. D. de minor. l.1. C. vbi Senat. vel clariſſ.*
2. Vt in ſpecie *l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil.*
3. Quia expenſarum condemnatio ſit, non ob crimen, ſed ob litem, quæ ſine ſumptibus exerceri non poteſt *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui ſolidum 78. §. 1. de leg. 2.* Ideóque dicimus expenſarum condemnationem ſemper eſſe perſonalem, id eſt nunquam egredi debere perſonam condemnati *Not. in l.1. C. ſi plur. vna ſent. fuer. condemn. l. Paulus reſpondit 905 43. D. de re iudic.* Vide *Defin. 1. ill. tit. ſi plur. vna ſent. condemn. fuer.*

DEFIN

DEFINITIO II.

Quonam caſu oblatio facta in iudicio poſſit purgare moram extraiudicialem, ad impediendam condemnationem expenſarum, ſiue in obligationem deducta ſint ſiue non.

ILIS à quo extra iudicium & ante motam litem petitũ eſt, quod ex contractu alióve obligationis iure dare debuerat, ſolutionem ſine cauſa diſtulerit,[1] tùm ad iudicem vocatus ſtatim obtulerit, nullam expenſarum condemnationem pati debet:[2] quoniam iudicialis oblatio congruo tempore facta purgat ſatis moram extraiudicialem,[3] quod ad litis expenſas pertinet, licèt non quod ad vſuras cæteráſque acceſſiones, ſi quæ fortaſſis ex mora debeantur,[4] aut ſi qua alia ratione iam cœperat creditoris intereſſe.[5] Perpetuò namque verum eſt indemnem præſtari debere quiſquis moram paſſus fuit.[6] At ſi non niſi poſt litem conteſtatam,[7] vel oppoſitas exceptiones declinatorias aut dilatorias,[8] debitor obtulerit, condemnandus erit in expenſas ante factas, illo etiam caſu quo fructus aliæve acceſſiones à tempore duntaxat litis conteſtatæ debeantur.[9] Litis enim expenſæ non propter actionem, ſed propter temerariam litem infliguntur:[10] Niſi fortè proponas iure actionis deberi quod in obligationem, vt plerumque fit, ſint deductæ.[11] Tunc enim omnimodo veniunt in condemnationem tametſi mora nulla aut in iudicio aut extra iudicium facta ſit, ſibique imputare debitor debet cur non vltrò ſoluerit priuſquàm à creditore conueniretur.[12] Cùm verò ſolo iudicis officio expenſæ petuntur, ſolam eam moram inſpicimus quæ in iudicio facta eſt, quoniam ſicut futuri temporis tractatus ad iudicis officium nil pertinet,[13] ita nec eius, quod litem præceſſit.[14] *Ita Senatus* 3. Non. Nouemb. 1588.

1. Quo caſu proculdubio mora per eum contracta intelligitur *l. mora 32. D. de vſur.* iunct. *l. ſciendum 21. & ſeqq. eod.*
2. Quaſi præcedentem moram extraiudicialem iudiciali oblatione purgauerit, & purgando conſtituerit creditorem ipſum in mora. Poſterior enim mora ſemper nocet *l. qui decem 72. in princip. & § 1. D. de ſolut.*
3. *arg. l ſi rem alienam 9. § vlt. D. de pignor. act.*
4. *l. ſi per te 9. & l. acceptam 19. C. de vſur.*
5. Nec enim purgatio moræ admittitur poſtquàm cœpit intereſſe *l. etſi poſt tres 8. D. ſi quis caution. l. ſi ita quis 135. §. Sciã D. de verb. obligat.*
6. Quoniam ſua cuique mora nocere debet non alteri *l. in condemnatione 173. §. vnicuique de reg. iur.* niſi quòd mora debitoris nocet etiam fideiuſſori *l. mora 88. de verb. oblig.*
7. Quæ ſemper malam fidem inducit *l. ſed etſi lege 25. § ſi ante D. de petit. hered.*
8. Paria enim ſunt conteſtari & fugere conteſtationem.
9. Quod plerumque euenit, maximè in iudicijs ſtrictis *l. 2. l. videamus 38. § ſi actionem D. de vſur.*
10. *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui ſolidum 78. § 1. de legat. 2.*
11. Exemplo eius quod de vſuris ſcriptum eſt *in l. vſura 121. de verb. ſignific. & in l. qui per colluſionem 49. § 1. D. de action. empt.*
12. *Not. ad l. terminato 3. C. hoc tit.*
13. *l.1. § 1. verſ. Paulus notat. D. de vſur. l. non poteſt 23. D. de iudic.*
14. Intelligo cùm de expenſis litis agitur. Nam quod ad vſuras & alias acceſſiones pertinet etiam præteriti temporis rationem habere iudex & poteſt & debet *d. l. qui per colluſionem § 1. l. quæro 54. D. locat.* Iunge *Defin. 21. & 67. infr.*

DEFINITIO III.

Finita lite ſiue per ſententiam ſiue per tranſactionem poſſunt adhuc peti expenſæ litis ſi ſint in obligatione, ſecus ſi tantum officio iudicis debebantur.

LItis expenſæ per ſententiam adiudicatæ creditori ſi ex conuentione debebantur, & ius & ordinem pignoris accipiunt ab eo die quo principalis debiti obligatio contracta eſt.[1] Sin verò cùm in obligatione non eſſent officio tantùm iudicis præſtandæ ſunt, licèt acceſſorii iure cenſeantur, non tamen principalis debiti ius ſequuntur in cauſa pignoris, ſed ab eo duntaxat tempore quo iudicati executio fit,[2] per capionem ſecutam pignus pro iis conſtitutum intelligitur.[3] Proinde ſi alius creditor medio tempore & antè iudicati executionem interuenerit, qui de pignore ſibi cauerit, fruſtrà videbitur ne pignoris controuerſiam ab anteriore creditore impenſarum nomine patiatur.[4] Eadem diſtinctio neceſſaria eſt, cùm quæritur, An poſt tranſactionem de principali negotio interpoſitam aut ſolutam ſortem quæ petebatur ſuperſit petitio impenſarum. Nam ſi in obligatione fuerunt earum petitio ſupereſt, non item ſi officio tantùm iudicis præſtari debuerunt.[4] Sed & illud obſeruandum eſt iuſtam litigandi cauſam quæ ab expenſarum condemnatione ſolet excuſare,[6] non tamen efficere poſſe quominùs ad omnes litis expenſas condemnandus ſit debitor, cùm in ſtipulationem deductæ fuerunt,[7] non magis quàm vt ex principali ſumma quæ in obligatione eſt quicquam minuatur.[8] Porrò in ſtipulationem deductæ tùm demùm videntur cùm de iis expreſſim actum eſt.[9] Nam ſi damnorum duntaxat mentio facta ſit, & eius quod creditoris intereſſet, nulla pro expenſis litis obligatio pignoris inducetur.[10] *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1588. & in cauſa Ioannis Guibourg & Claudij Caſtellani 4. Cal. Iul. 1591.

1. *l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.* Acceſſorium enim ſequitur ſuum principale vt eſt in regula iuris pontificij. *cap. acceſſorium de reg. iur. in 6.*
2. Nempe quia non ex contractu debentur, ſed ex iudicato, quod nullam habet hypothecam ex ſe, ſed tantùm actionem perſonalem *l. actori 8. C. de reb. cred.*
3. *l. à Diuo Pio 15. § in venditione § ſi pignora & paſſ. D. de re iudic.* Pignus enim iudiciale per capionem conſtituitur *l. 1. & tot. tit. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit* Prætorium verò ex quo ventum eſt in poſſeſſionem *l. non eſt mirum 26. § 1. D. de pignorat. act.*
4. Vide Bald. & DD. *ad l. terminato 3. C. hoc tit.* Franciſc. Marc. *deciſ. 391.*
5. Papienſ. *in form. libell. act. real. in verſ. & expenſis præſentis cauſæ num. 9.* Neguſ. *in tract. De pignor.* Apoſtill. ad Guid.

Pap. *qu. 55.* vbi dicitur aliquando expensas non esse in obligatione neque officio iudicis deberi, sed tamen iure actionis peti posse, quales eæ sunt quæ debentur ex contumacia, quas placet peti posse actione in factum *ex l. 1. D. si quis ius dicent. non obtemp.* Quo exemplo sunt qui idem putent de expensis quibus punitur temeritas & negligentia appellantis quasi possint peti condictione *ex cap. reprehensibilis de appell.* & sic iure actionis vt notat Masuer. ad Papiens. *vbi supr. ad d. num. 9.* in verb. *possiunt peti.* Illud sanè constat expensas quæ iure actionis debentur posse peti etiam post sententiam, vt sentit dict. Apostill. *ex l. 3. § si rem de leg. 3.* & Masuer. vbi supr. ex Roll. d Vall. *conf. 62. num. 16. vol. 4.*

6. *l. qui solidum 78. § 1.* vbi Bart. & alij *De legat. 2.*

7. Ias. *ad l. properandum § fin. C. de iud.* Idem *ad l. 1. col. 5. D. de edend.* Dec. *ad l. edita in fin. nu. 97. C. eod.* Roman *sing. 342.* Abb. *in cap. in nostra de iniur.*

8. Nemo enim ob id minùs debet quòd soluere sit paratus *l. si debitori 21. D. de iudic.*

9. Ea enim est natura stipulationum omnium quia sunt stricti iuris *l. quicquid adstringenda 99. de verb. oblig.*

10. Aliud enim est de damnis loqui, aliud verò de expensis, vt tractant Ias. Dec. Rom. & Abbas in locis suprà citatis. Vide tamen *l. sancimus 15. C. de iudic.*

DEFINITIO IV.

Victus non debet ad expensas condemnari victori cui aliquid imputari potest.

IMputandum est ei qui tanquam debitoris debitor conuentus à creditore creditoris sui,[1] diu secum litigari passus est priusquàm proferret instrumentum solutionis. [2] Itaque si statim post factam instrumenti editionem creditor à lite discedat, æquum est ita ferri pro reo sententiam, vt tamen litis expensas non consequatur.[3] Imò verò si manifestior debitoris dolus appareat, in expensas omnes condemnandus est. [4] Neque hoc casu obiici potest creditori cur non diligentior fuerit in inquirendo an debitor adhuc ille esset quem conueniebat. Sufficit enim vt debitorem aliquando fuisse constet. [5] Solutionem namque posteà subsecutam diuinare nec potuit nec debuit. [6] *Ita Senatus* ex tempore 16. Cal. Ianuar. 1589.

1. *Ex tit. C. quand. credit. debitorem sui debitoris conuen. poss. l. nomen 4. C. quæ res pignor.*

2. Cùm ei incumbat onus probandi qui allegat solutionem *l. 1. C. de probat.* Est enim facti *l. consilio 9. §. vlt. de curat. furios.* alieni autem facti ignorantia semper probabilis est *l. vlt. D. pro suo.*

3. Non enim ratione victoriæ debentur expensæ litis victori sed ob temeritatem victi ex regula iuris pontificij de qua *in cap. victus victori cum ibi not. De reg. iur. in 6.* Hìc autem nulla est temeritas aut culpa actoris qui statim destitit nec voluit in lite improba perseuerare *l. destitisse 10.* & ibi Bart. *D. de iudic.*

4. Puta si dolo malo distulit editionem instrumenti quod citiùs edere potuisset *cap. exceptionem* vbi Dec. D. *de except.* Imbert. *in Instit. forens.*

5. Siquidem qui semel fuit debitor, semper præsumitur debitor nisi probetur liberatus, cùm obligatio legitimè contracta non nisi certis & legitimis modis dissoluatur *l. obligationum ferè 44. § placet D. de oblig. & act.*

6. Quæ vt diximus facti est *d. l. consilio 9. § vlt. D. de curat. furios. d. l. 1. C. de probat.* iunct. *l. 4. § illa etiam quæstio D. de dol. mal. except. l. si putator 31. in fin. ad leg. Aquil. l. si fideiussor 29. § si cùm debitor D. mandat.*

DEFINITIO V.

Pro expensis consentientè procuratore taxatis permittenda est executio pendente appellatione, idque per modum prouisionis oblata satisdatione.

SI litis expensæ præsentibus & consentientibus procuratoribus taxatæ sint, & à taxatione posteà appelletur,[1] placet non posse appellationem facere quominùs pro articulis quorum ratione appellatum non est, præcisa fiat executio acti appellatum non esse,[2] Pro aliis verò, prouisionalis:[3] præstita tamen per victorem satisdatione. [4] *Ita Senatus* generali Senatusconsulto, & alio extemporaneo quod pronunciatum est 16. Cal. Ianuar. 1588.

1. Appellari enim posse constat *l. ab executore* vbi Bart. *D. de appellat. cap. super eo,* vbi Innoc. *Extr. quod met. caus.* Papiens. *in form. libell. act. real. in vers. & expensis præsentis causæ num. 18.*

2. Tot enim videntur esse sententiæ quot sunt capita, cùm aliud ab alio non pendeat, nec vna species cæteris cohæreat vt loquitur Modestinus *in l. etiamsi 29. § 1. D. de minor. l. scire debemus 29. De verb. oblig. l. quod dicitur 32. D. de euict.*

3. Propter consensum præstitum à procuratore cuius factum interim præstari æquum est, etiamsi impetratum sit rescriptum ad irritandum consensum procuratoris, quas nos literas *de desaduen* appellamus. In Gallia vt audio huiusmodi appellationes non admittuntur.

4. Secundùm ea quæ dixi *Defin. 2. sup. de sent. & interloc. omn. iudic.*

DEFINITIO VI.

Contumaciam aduersarij non potest accusare is qui ad diem non venit, nec ratum habere factum falsi procuratoris.

SI falsus procurator pro te contra me iudicio adfuerit, ego verò abfuerim non potest ferri pro te sententia,[1] nec si tu procuratoris factum posteà ratum habueris siue antè siue post sententiam. [2] Si non à tempore secutæ ratihabitionis fiam ex integro contumax, quia non possum videri contumax fuisse, cùm tu ritè ac debito tempore ad iudicium ipse non veneris. [3] Proinde nec expensas vllas tibi refundere cogendus ero. [4] At potiùs cùm ambo contumaces fuerimus mutua compensatione vtramque contumaciam tolli æquum est. [5] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Ianuar. 1589. Iunge Defin. 8. De iudic.

1. Quia nec tu potes videri præsens qui iudicio non ades neque per teipsum, neque per procuratorem. Quod enim dicitur posse etiam absentem vincere si bonam causam habeat, tunc verum est cùm altera pars adest non cùm vterque absens est *l. 1. C. quomod. & quand. iud. l. properandum 13. § cùm autem eremedicium C. de iudic. & post. 73. D. eod.*

2. Ne sit in poræstare tua facere vt pro te valeat sententia quæ non posset te inuito valere contra te Not. *ad l. licet 24. C. de procur.* Nam vtique si velles ratum habere factum falsi procuratoris in tui præiudicium posses *l. 3. § falsus procurator D. rat. rem habet.*

3. Nemo

3. Nemo enim potest alteri obiicere crimen quod illi ipsi possit obiici, nec culpam in cuius ipse incurrerit reprehensionem *d. l. & post 75. § quod si is qui D. de iudic. l. si plures 38. 9. vlt. D. de admin. tutor.*

4. Quarum scilicet refusio non nisi propter contumaciam deberi potest *d. l. properandum § huiusmodi autem & seq. C. de iudic.* iunct. *l. sancimus 15. eod.*

5. Quomodo & alias plerumque accidit vt paria delicta mutua compensatione tollantur *l. viro 39. § cùm mulier 47. D. solut. matr. l. vlt. § pen. D. de eo per quem fact. erit.*

DEFINITIO VII.

Heres cum beneficio legis condemnandus est proprio nomine ad expensas litis quam temerè vel instituit vel suscepit.

HEres qui legis & inuentarij beneficium implorauit, si litem aliquam temerè vel instituerit vel susceperit, vel malè prouocauerit, condemnandus est in expensas proprio nomine,[1] nec audiri debet si petat, aut consentiat, vt victori ex rebus hereditariis satisfiat,[2] ne ex heredis facto & culpa deterior fiat condicio creditorum & legatariorum,[3] quorum interest hereditatem quæ heredi ipsi iam suspecta est, nullomodo imminui. [4] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Ianuar. 1589.

1. Sibi enim debet imputare qui malè ac temerè litigauerit *vulg. Leum quem temerè 79. D. de iudic.* cùm bonam fidem agnoscere non prohiberetur *l. quoties 9. § sicut D. de admin. tutor.* iunct. *l. vlt. §. etsi præfatam C. de iur. delib.*

2. Eo scilicet prætextu quod non suo nomine sed quasi heres cum beneficio legis & inuentarij litigauerit, & ita pro ipsa quodammodo hereditate.

3. Omnibus enim modis agere debemus quantumuis possumus ne vnius condicio per alium deterior fiat *l. 1. D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

4. Non enim soluendo est hereditas quæ inuenit quidem heredem, sed cum beneficio inuentarij cùm is non teneatur supra vires hereditarias *dict. l. vlt. C. de iur. delib.* iunct. *l. quæ dotis 33. D. solut. matr. l. libertas 36. D. de bon. libert.*

DEFINITIO VIII.

Condemnatus etiam ex causa criminis an & quando possit pro expensis litis in carcere retineri.

OB crimen condemnatus ad pœnam pecuniariam, & quod est consequens ad expensas litis,[1] si pœnam soluerit, eximi carceribus debet, nec pro solis expensis retineri potest, Siue inferior iudex fuit qui sententiam tulerit, à qua proinde liceat appellare: [2] siue Senatusconsulto lis decisa sit, factáque à relatore expensarum taxatio. An quòd minùs fauorabilis sit impensarum litis, quàm ipsius pœnæ persecutio? Minimè. Sed quia sumptuum condemnatio etiam cùm de crimine actum est non tam propter crimen quàm propter litem infligitur. [4] Vnde illud quoque receptum est, vt bonis cedere condemnatus possit ad eludendam sumptuum condemnationem, [5] qui pro indicta pœna pecuniaria ad id beneficium admitti non posset. [6] Denique quod ad litis sumptus attinet nihil interest an ciuiliter actum sit an criminaliter. [7] Atqui, inquies, etiam cùm ciuiliter actum est, nemo dubitat quin ex iudicato pro expensis quoque litis nascatur ciuilis actio, cuius potestate fit vt qui succubuit si expensas non soluat, detrudi possit in carceres. Cur non ergo multò magis in carceribus retineri? [8] Verùm non tam facilè pro litis sumptibus carceres pati quis cogitur, sed ita demum, si sine causa in soluendis iis moram faciat, ob idque iudex idipsum permittat vt iudicato pareatur. [9] Nam si speciale iudicis iussum non interuenerit non sufficit ex sese iudicati actio ad hoc vt condemnatus in carceres detrudatur. [10] Iusta verò causa esse potest non soluendarum expensarum si à taxatione appellatum sit. [11] Igitur condemnato qui iudicati tempore in carceribus ob crimen reperitur prodesse ea ratio debebit etiamsi non appellauerit, quia sufficiet quod appellare possit, [12] Ne alioqui metu longioris carceris appellare prohibeatur, & à communis remedij auxilio summoueatur. [13] Proinde si proponas nondum factam expensarum taxationem, multò magis admittendum erit condemnatum eximi carceribus debere. [14] Sed ea tamen lege vt antè omnia satisdet se quicquid eo nomine taxatum & debitum fuerit soluturum post mensem aliúdve tempus iudicis arbitrio statuendum & à die factæ taxationis numerandum. [15] Quæ res beneficium appellationis non excludet. Habet enim ea satisdatio tacitam condicionem si à taxatione non erit appellatum, [16] quandoquidem nec taxatum videri potest quod adhuc propter appellationem incertum est an debeatur. [17] Ita fit vt condemnatus deterioris sit condicionis antè factam taxationem, quàm si iam facta esset: cùm si facta esset, nulla satisdatione oneraretur. Nimirum, quia post factam taxationem nihil agendum supereſt nisi vt vel soluatur vel appelletur, [18] cùm iam inde ab eo tempore nata sit appellandi causa, si appellare quis velit. Itaque qui tùm satisdaret se soluturum, taxationi proculdubio acquieſceret; sicque sibi ipsi eriperet beneficium appellationis: [19] quòd non similiter euenit cùm ante taxationem factam satisdatio præstatur: [20] & cuius præstandæ ratio illa subest ne qui carceris tædio diligentior futurus esset ad soluendum, [21] eo tantùm consilio videatur liberari velle vt posthmodùm per contumaciam iudicatum eludat. [22] *Ita Senatus* in relationibus libellorum Prid. Cal. Febr. 1589.

1. Nunquam enim condemnationem expensarum potest effugere *is* qui etiam pecuniariam pœnam meretur ne minore pœna careat qui maiore dignus est *arg. l. cui pacto 5. D. de seru. export.* Iunge *Defin. 48. & 16. infr.*

2. Nam ab inferiore iudice superior appellatur *l. 1. & tot. tit. D. quis à quo appell.*

3. Actio enim quæ ad sumptus repetendos competit rei persecutoria est, Pœna verò nihil nisi vindicta est *l. seruus 7.* iunct. *§. vlt. l. præced. D. de seru export.*

4. Adeò vt plerumque ad expensas condemnetur, etiam is cui nulla pœna infligatur. Nempe si iusta fuerit causa inquirendi de crimine.

5. Ioan. Papon. *lib. 10. syntagm. tit. 10. De cession de biens § 6.* quamuis videatur pugnare quod idem scribit *in §. 11. eod. tit.*

6. Cùm is qui non habet in ære debeat luere in corpore *l. vlt. D. de in ius voc. l. 1. § generaliter D. de pœn.*

licet nisi pœna fuerit modica Papon. *in syntagm.lib.24. tit.10.§.10. & seq. & dict.lib.10.tit.10. § 4.*

7. Bart.*in l.solent de alim.leg.* quem refert & sequitur Papon.*lib.18.syntagm.tit.8.*
8. *Arg.l.si necessarias 8.in princ.D.de pignorat. act.* Guid.Pap.qui ita de consuetudine seruari testatur *quæst.448.*
9. Inanis enim esset condemnatio quæ non mandaretur executioni *l.pen.C.de exec.rei iudic.*
10. Parit enim res iudicata personalem tantùm actionem *l.actori 8.C.de reb.cred.*
11. Quia appellatio extinguit iudicatum *l.1.§.vlt.ad SC.Turpill.*
12. *Sic in l.& post rem 7.D.de transact.*
13. *arg.l.2.§.pen.D.de iudic.l.1.§.qua onerandæ D.quar.rer.act.non det.l.pen.D.de furt.* iunct.*l.3.§. falsus procurator D. rat.rem haber.*
14. Siquidem quandiu taxatio facta non est,nesciri potest quid & quantum debeatur.Iniquum autem sit permitti in carcerationem pro debito non liquido,ne non sit in potestate incarcerati vt se soluendo liberet.
15. Sic enim præstari solet satisdatio pro non liquidis *l.statuliber rationem 5.D.de statulib.l.1. & tot. tit. D. si cui plusquàm per leg.falcid.*
16. Quasi promissa solutione eius quod debitum esse constiterit *vt in l.qui roma 122.§.Agerius de verb.oblig.*
17. *arg.l.Mæuio 41.§.1.de legat.2.* vbi taxata quantitas opponitur incertæ quantitati.
18. Adde,vel petatur ad soluendum tempus quod iudicatis dari solet *l.vlt.C.de vsur.rei iudic.l.si debitori 21.D. de iud. l.cùm multi 16.§.1.D.de compens.*
19. Sicut & qui petit dilationem ad soluendum *l.ad solutionem 4.C.de re iudic.* Nisi satisdatio referretur ad taxationem ab appellationis iudice faciendam *Def.52.inf.*
20. Quo scilicet tempore nullodum potest nata esse causa appellandi.
21. *arg.l.is cui 5.in princip.D.vt in possess.legat.*
22. Fiducia suæ inopiæ vt *in l.si quis iniuriam 35.D.de iniur.l.2.§.generaliter D.de pœn.l.nam in nullam 6.D.de dolo.* Iunge *Defin.48.& 52.infr.*

DEFINITIO IX.

Emolumentum pro iudicato quantum debeatur si actor pro parte obtinuerit,& pro parte succubuerit.

CVm mille tanquam tibi debita peteres, pronunciauit iudex quadringenta duntaxat deberi, & à residui petitione te summ ouit.Placet, non totius summæ quæ petita fuerat, emolumentum,[1] vt vocant, te debere, sed vel eius tantùm quantitatis quæ tibi adiudicata est, vel eius à cuius petitione cecidisti,[2] prout is elegerit cui tributum illud quod pro iudicato penditur, soluendum est.[3] *Ita Senatus* pro D. Margareta de la Chambre *6.* Id. Febr.1589.

1. Tributum illud est quod pro iudicato penditur vel Principi vel ei qui hac parte ius habet à Principe vt sequitur in Definitione.Doctores nostri vocant aliquando gabellam iudicati.
2. Non enim potest vno eodémque iure censeri quantitas quæ per sententiam diuisa fuit.
3. Etsi enim solet in alternatiuis electio esse debitoris vt est in regula iuris pontificij *& in l.plerumque 10.§.vlt.* D. *de iur.dot.* hoc tamen casu aliud est,quia tributum istud debetur pro iudicato quod pronunciatur in inuitum, siue actor ille sit siue reus.

DEFINITIO X.

Nullum debetur emolumentum pro pecunia quam restituere iussus est is qui egit pignoratitia.

PEcuniæ quam debitor agens pignoratitia creditori restituere iussus est emolumentum tributúmve pro iudicato nullum debetur: [1] quia non potest videri iudex eam adiudicare quantitatem quam debitor ipse offert offerréque cogitur ex natura institutæ actionis.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nec enim debetur nisi propter adiudicationem, aut petitionis repulsionem vt constat ex vetere statuto Sabaudiæ.
2. Nec enim pignoratitia competit,nisi soluto priùs per debitorem omni eo,quod debebatur *l.si rem 9.§.omnis pecunia & pass.*D.*de pignor.act.*

DEFINITIO XI.

Non potest conuerti appellatio in intercessionem etiam ex rescripto Principis citra refusionem expensarum.

SÆpius dubitatum est, An si ex rescripto Principis appellatio perperam interiecta conuertatur in intercessionem,condemnandus sit impetrans vt & aduersario expensas litis farciat, & temerariæ appellationis pœnam fisco pendat. [1] Nimirum si eo tempore rescriptum impetretur quo non liceat impunè ab appellatione discedere,id est post decem dies ex quo fuit interposita.[2] Nec defuerunt qui dicerent beneficium Principis neque ipsi Principi neque collitigatori fraudi esse debere.[3] Aliis contrà placebat non magis condemnari debere ad pœnam aut impensas litis impetrantem hunc, quàm qui rescriptum impetraret ad appellationem prosequendam quę non suo tempore introducta esset. [4] Placet media sententia vt pœna quæ temerè appellantibus infligitur beneficio Principis remissa intelligatur. Expensarum autem condemnatio ita demùm facienda sit si quid impensum sit propter appellationem, quod ad nouam intercessionis agitandæ causam nihil faciat. *Ita Senatus* 8. Id.Maii 1590.

1. Nam & mulcta irroganda est & condemnatio expensarum in pœnam temerariæ litis *cap. reprehensibilis Extr. de appellat.*
2. Nam intra decendium licet resilire ab appellatione, postea non licet nisi literis à Principe impetratis quas vocant *d'ancantissement.*
3. *arg.l.Paulus notat 8.de prator.stipul.l.4.C.de emancip.liber.*
4. Quo casu certum est nullam mulctam nec expensarum condemnationem irrogari ei qui impetrauit literas quas vocant *de illico.*

DEFIN.

DEFINITIO XII.

An & quando distinguendæ sint expensæ litis motæ super desertione appellationis ab expensis litis appellatoriæ.

SI super desertione nihil pronunciatum sit,sed vt plerumque fit,[1] ad pœnam desertionis remittendam de causa appellationis cognitum hac præfatione *sans s'arrester à la desertion*, condemnato appellatore in expensas litis appellatoriæ. [2] Placet omnes omnino litis expensas in condemnationem deductas videri, etiam eas quæ propter causam desertionis factæ fuerunt.Nam & hæ ad causam appellationis pertinent,cùm nec sine appellatione de desertione vnquam quæstum fuisset.[3] Aliud erit si proponas super ipsa desertione pronunciatum,nimirùm Desertam appellationem non fuisse. [4] Distinguendæ si quidem erunthoc casu expensæ desertionis ab expensis litis appellatoriæ,vt qui in has tantùm condemnatus est, illas non debeat.[5] *Ita Senatus* 5.Cal.Decemb.1589.

1. Scilicet à Senatu.Vix enim est vt iudex inferior ita pronunciare possit,sed quemadmodum cogitur pronunciare an primus iudex bene vel malè pronunciauerit,ita & an appellatio deserta sit,necne.
2. Ad quas vtique debet condemnari si nullam habuit iustam grauaminis causam *cap. reprehensibilis Extr.de appellat.* Vnica enim causa grauaminis sufficeret *l.appellanti 13.§.1.D.eod.*
3. Prius enim est vt sit aliqua appellatio,quàm vt possit disputari an sit deserta,Nec potest negari quin appellatio interposita causam dederit sumptibus ob quæstionem de desertione factis.
4. Repellendo scilicet à sua petitione actorem qui impetrauit literas quas desertionis vocant, ad hoc vt appellatio deserta pronunciaretur.
5. Ob hoc enim dicimus sententiam quamlibet esse stricti iuris,maximè verò eam quæ sit condemnatoria,quia postquàm iudicatum est nihil aliud inquiritur nisi quid & quantum deductum sit in condemnationem *l.si fundus 16.§.si pluvia* D.*de pignor.*

DEFINITIO XIII.

Impetratio rescripti aduersus peremptionem instantiæ nulla sumptuum refusione onerat impetrantem.

QVi rescriptum Principis impetrauit aduersus peremptionem instantiæ,[1] litis expensas refundere non cogitur,quas vtique farcire cogeretur si ad nouam instantiam veniendum esset vetere peremptа.[2] Facit enim rescripti autoritas vt peremptionis quæ ex solo temporis lapsu inducebatur nulla sit habenda ratio, vtque acta totius instantiæ prosint,& consequenter vt ratione expensarum nihil prorsus interfit litigatorum.[3] *Ita Senatus* ex tempore 3. Non.Decemb.1589.

1. Ad hoc scilicet vt instantia quæ reuera fuit perempta perinde habeatur acsi peremptа non esset.
2. Quia eo casu prioris instantiæ acta nihil prodessent, & actum agere oporteret. Et ita essent inanes sumptus antè facti.
3. Quibus necesse omnino fuit vt eas impensas facerent sine quibus litigari non potest *l.minoribus 6.D.de minor.* 2. §.*si rem de leg.3.l.pen.D.de liberat.legat.*

DEFINITIO XIV.

Qui condemnatur ob probationes ex officio iudicis factas,ad eos solos sumptus condemnari debet,quæ facti sunt post nouas testationes publicatas.

CVm vt plerumque fit æquis in contrarium probationibus certatum est, si iudex quod facere cogitur, ex officio veritatis habendæ gratia de facto inquirat,[2] tùm ex nouis probationibus sententiam ferat, non ad alios sumptus condemnari debet is qui vincitur, quàm qui facti sint, post nouas testationes publicatas.[3] Etsi enim dici solet posteriorem moram dolúmque nocere, [4] nihil tamen imputari potest ei qui suis confidens probationibus expectauit sententiam iudicis in cuius solius arbitrio fuit videre quanta nouis testibus ex officio auditis fides adhiberi deberet. Quandoquidem vt vulgo iactari solet non testimoniis credendum est sed testibus.[5] *Ita Senatus* pro Benedicto Bosson contra Claudium Morel 12. Cal. Iunij 1590.

1. Quo casu dicitur lis dubia *in l.admonendi 31.*D.*de iureiur.l.in bonæ fidei 3.C.eod.cap.vlt.Extr.eod.tit.*
2. Audiendo ex officio nouos testes,quod quando fieri possit vide apud Papiens.*in form.libell.act.real.in vers. quatenus ex officio vestro num.8.vers.sed quia dixi.*
3. Quia non tam communi quàm speciali iure vincitur, & ideò dignior est cui succurratur,vt dici solet de eo qui vincitur ex aduersarij iureiurando,De quo scripsi *in tit.De reb.cred.& iureiur.*
4. *l.qui decem 72.in princip.& §.1.D.de solut.l.destitisse 10.*& ibi Bart.*D.de iudic.*
5. *l.3.§.ideóque & §.idem Diuus Hadrianus* D.*de testib.*

DEFINITIO XV.

Quomodo accipiendum sit priuilegium quod habent Senatores de tributo iudicati non pendendo.

SEnatores itémque Rationales,& alij si qui sunt,qui ex priuilegio ius habent ne quicquam ex iudicati nomine pendere cogantur, si expensarum in litem factarum adiudicationem obtinuerint, non possunt eo prætextu ab aduersario tributum iudicati repetere quod ipsi non soluerit. Ob eam namque causam habent priuilegium, ne damnum sentiant,[2] non vt obtentu priuilegij ex aliena iactura luctum consequatur.[3] *Ita Senatus* contra Claudium de la Couz Senatorem Abbatem d'Ambournay 10.Cal.Iunij 1590. & iam anteà contra D. de la Fontaine magistrum computorum.

1. Aut potiùs ex conuentione cum huiusmodi tributorum conductoribus inita.Nam citra conuentionem neque Senatores neque Rationales tale vllum priuilegium habent,at neque Marchiones,neque ipsi etiam Torquati Equites. Potest tamen hoc priuilegium dici cùm per huiusmodi conuentionem fiat vt tanto minor conductionis merces ærario inferatur:quæ res cùm sit Principi damnosa non esset ferenda, nisi fieret Principe consentiente & Senatoribus suis ac Rationalibus plus quàm cæteris fauente vt hoc illi habeant in partem honoris & honorarij.

2. Id est vt tanto minùs grauentur, siue vincant siue vincantur. Nam neque expensa rum adiudicatio sit victori nisi ne alioquin eueniat vt moretur in damno *l. properandum* 13. §. *sine autem alteruter a C. de iudic.*

3. Quod esset contra *l. nam hoc natura* 14. *D. de condict. indeb. l. iure natura* 206. *D. de regul. iur.* Est enim longè aliud certare de damno vitando, Aliud verò sollicitum esse de præda, vt loquitur Vlp. *in l. si minoris* 25. *D. de admin. tut.*

DEFINITIO XVI.

Pro sumptibus litis etiam criminalis non potest condemnatus retineri in carceribus. Sed in carceres detrudi potest si iussus soluere non pareat.

EX delicti causa condemnatus si soluendo non sit non potest ob solas litis expensas in carceribus retineri, sed omnimodo eximendus est, præsertim si nondum expensæ taxatæ sint,[1] salua commentariensi[2] in accusatorē pro iis expensis actione.[3] Si tamen post taxatas impensas solutionē recuset aut differat, potest rursus ex ea causa detrudi in carceres, iudice propter contumaciam id expressim permittente.[4] Sed bonorum cessionis beneficium ei saluum esse debebit si bonis cedere malet quàm soluere.[5] *Ita Senatus* in causa quadam Antonij Lespine contra procuratorem iurisdictionis Comitatus de Chastillion 5. Id. Iun. 1590.

1. Dixi *Defin. 8. supr.*
2. Id est ei qui carceri præpositus est: is enim Commentariensis appellatur, quod in commentarium custodias refert *l. ad commentariensem* 4. vbi Gothofred. *C. de custod. reor.*
3. Habet enim illum obligatum ex contractu quod pragmatici nostri dicunt *en vertu de la charge de l'ecroz.*
4. Guid. Pap. *quæst.* 448.
5. Nihil enim est quod hoc casu debeat impedire ne possit admitti ad beneficium cessionis vt dixi *Defin. 8. num. 5. supr. eod.*

DEFINITIO XVII.

Vtriusque litigatoris dolo interueniente compensandæ sunt expensæ, si verò alteruter tantùm in dolo sit, omnium impensarum condemnatione mulctari debet.

SI dolo culpáve vtriusque ex collitigatoribus religio Senatus circumuenta sit,[1] deinde ad euertendam iudicati autoritatem condemnatus, supplicationem, quam ciuilem vocant, Principi porrexerit,[2] tùm obtinuerit, eæ Senatus partes æquissimæ sunt vt mutuam impensarum compensationem inducat, per quam impensis communibus dolus culpáve communis purgetur.[3] Quòd si solius victoris primi dolus interuenerat, condemnandus ille erit vt eos quoque sumptus restituat, quos iam ex iudicato exegerit,[4] vt ita vindicato dolo qui autori suo prodesse numquam debet,[5] omnia ad suam æquitatem reuocentur.[6] *Ita Senatus* in causa Ioannis de la Chinal 5. Id. Iun. 1590.

1. *Vt in l. Diuus Hadrianus* 37. *D. de re iudic.*
2. Quæ scilicet hoc etiam casu necessaria est propter autoritatem rerum iudicatarum vt diximus *in tit. De sentent. præfect. prætor. supr. ex l. seruo* 65. §. *cùm prætor* D. *ad SC. Trebell.*
3. Paria enim delicta mutua compensatione tolluntur *vulg. l. viro* 39. *l. cùm mulier* 47. *D. solut. matrim.*
4. Ne alioqui honesta interpretatio non honesti quæstus luerum adferat vt in *l. si possessor.* 52. *D. de petit. her.*
5. *l. ne ex dolo* 12. *D. de dolo l. procurator* 11. §. 1. *D. de doli except.*
6. *Vt in l. maioribus* 3. *C. commun. vtriusque iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Pro expensis litis an & quando rationem augmenti vel deteriorationis monetarum haberi oporteat.

TAxatis sumptibus litis necdum tamen solutis, si monetæ deterioratio superueniat, eius rationem haberi cùm solutio fiet æquum erit,[1] licèt si nunc primùm taxandæ impensæ essent, nulla prorsus haberetur. Nimirum quia multiplicarentur difficultates litisque protrahendæ occasiones si in singulas erogatorum sumptuum causas tam accuratam deteriorationis aut meliorationis monetarum æstimationem fieri oporteret:[2] quod non similiter verendum est, cùm facta iam taxatione ex multis minutiis vna quantitas conflata est quæ ab eo tempore certi & explorati debiti formam acceperit. Minùs enim tum solui videretur si deteriorationis ratio nulla haberetur, Cùm ea deteriorationis æstimatio debiti principalis iure censeatur. *Ita Senatus* 7. Id. Nouembr. 1590. Et rursus 16. Cal. Iul. 1595. in causa D. de Cornillion & Claudij de S. Real.

1. *Ex not. in l. cùm quid* 3. *D. de reb. cred. & in l. Paulus, aliàs l. creditorem* 99. *D. de solut.*
2. Debet autem bonus iudex litium materiam minuere potiùs quàm augere *l. quidam* 21. *D. de reb. cred.*
3. *Not. in d. l.* 3. *de reb. credit. in d. l.* 99. *de solut.*

DEFINITIO XIX.

Fructus omnes post litem contestatam percepti debentur etiam ab eo qui sua diligentia & industria meliorem fundum fecit.

QVi fundum emerat incultum quidem, sed tam paruo precio, vt vltra dimidiam iusti precij venditor læsus esset,[1] si per aliquot annos possessum sic excoluerit vt meliorem fecerit & reditus vberioris,[2] posteà condictione ex noua Diocletiani & Maximiani lege conuentus, fundum cum fructibus post litem contestatam perceptis restituere condemnatus sit,[3] Quæsitum est, an eos quoque fructus reddere

dere deberet, quos propter cultura maiores & vberiores percepisset. Quibusdam placebat debere, propterea quòd ab eo saltem tempore litis contestatæ malæ fidei possessor effectus esset.[4] Aliis contrà, quasi ex industria & re sua potiùs quàm ex re ipsa eos percepisse videretur,[5] Et quòd iniquum foret, reddere eum petitori fructus, quos petitor non haberet, si talis ei fundus redderetur qualis venditus fuisset.[6] Dicebam talem debere fundum restitui qualis fuerat non contractæ venditionis tempore, sed litis contestatæ,[7] Emptorémque non eò minùs factum esse ab eo die malæ fidei possessorem, quòd fundus ille emptionis tempore minùs excultus extitisset.[8] At quoniam si in ipsa litis contestatione fundum emptor reddidisset, condemnandus fuisset venditor ad refundendas expensas in meliorationem factas,[9] nunc quoque perinde habendam earum expensarum rationem, vt ex vtraque parte idem obseruetur acsi ipso contestationis die fundus esset restitutus:[10] Quòd si non plus in fundi meliorationem impensum esset, quàm quanti essent fructus mala fide, id est post litem contestatam percepti, inducendam ex æquitate compensationem.[11] Atque ita *Senatus* noster pronunciauit 17. Cal. Decemb. 1590.

1. Ex qua causa competit restitutio in integrum eo iure quo vtimur, aut saltem condictio *ex l. 2. C. de rescind. vendit. l. si voluntate* 8. *eod. tit.*
2. Crescit siquidem æstimatio & valor rei pro modo fructuum *l. si fundus* 13. *in princip. D. de reb. eor.*[1] *qui sub tutel. l. si fundum per fideicommissum* 92. *de legat.* 1.
3. Habet enim condictio illa fructuum restitutionem vt & aliæ condictiones *l. videamus* 38. §. *si actionem de vsur. l.* 2. *eod. tit.* Sed à die tantùm litis contestatæ quia vsque ad contestationem bonæ fidei possessor est qui & titulum habet & precium numerauit *l. sed etsi* 25. §. *si ante* D. *de petit. hered.*
4. Cùm post litem contestatam omnes possessores sint pares *d. §. si ante.*
5. Quomodo solemus dicere, rei venditæ precium magis ex negotiatione percipi, quàm ex re ipsa *l. venditor* 21. *D. de hered. vel act. vendit.*
6. *arg. l. si iudex* 41. *in fin. D. de minor.*
7. Quia quale quid est cùm petitur, tale dari debet *l.* 2. *D. de vsur.*
8. Quid enim commune habet qualitas fundi cum bona vel mala fide possessoris vt in dissimili specie argumentatur Vlp. *in l. Papinianus* 20. *D. de minor.*
9. Tanquam factas à bonæ fidei possessore scilicet si fructuum antè litem contestatam perceptorum summam excedant. Nam vsque ad concurrentem quantitatem fit compensatio *l. sumptus* 48. *l. emptor* 65. *D. de rei vindic.* Ne alioqui petitor ex aliena iactura locupletaretur *l. planè* 38. *D. de petit. hered.*
10. *d. l. 2. d. l. videamus* 38. §. *si actionem* D. *de vsur.*
11. Cùm etiam fructus antè litem contestatam percepti sint compensandi *d. l. sumptus* 48. *& d. l. emptor* 65. D. *de rei vindic.* quamuis non desint qui putent *in d. l. sumptus*, legendum esse *à lite contestata* pro eo quod vulgo legitur *ante litem contestatam.* De quo scribemus in Rationalibus.

DEFINITIO XX.

Fructuum æstimatio summaria interdum fieri potest ex proportione vsurarum quincuncium.

SI fructuum ex iudicato restituendorum quantitas minùs sufficienter probata sit per testes in eam rem hinc inde productos, certa tamen sit bonorum de quibus controuersum fuit, æstimatio,[1] Æquissimum est tale arbitrium esse Senatus, & alterius cuiuscumque iudicis, vt æstimentur fructus ex proportione vsurarum quincuncium totius precij:[2] Præsertim verò si à condemnato tantidem locata bona fuisse appareat.[3] Est enim id multò conuenientius ad litē terminandam,[4] quàm si proborū virorum iudicio negotium committatur: quæ res vt plurimùm dare solet materiam litis in longius tempus protrahendæ: Nec habent litigatores quod de huiusmodi arbitrio conquerantur, cùm imputare potiùs sibi debeant cur probationes non attulerint pleniores.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quæ sicut solet vt plurimùm colligi ex fructibus *l. si fundum per fideicommissum* 92. *de leg.* 1. *l. si fundus* 13. *de reb. eor.*[1] *qui sub tutel.* ita ex æstimatione potest & debet colligi quantitas fructuum.
2. Vt quemadmodum vsuræ quincunces ita & fructus vicesimo anno æquent sortem *ex Nouell.* 7. *De non alien.* §. *emphyteusim vers. si verò alicuius.*
3. Quænam enim fit iniuria ei qui tantundem reddere cogitur, quantum accepit?
4. Quæ boni cuiusque iudicis præcipua cura esse debet *l. quidam* 21. *D. de reb. credit. l.* 1. *C. de admin. tutor.*
5. Nec enim nouum est vt probationum inopia quantitas alioqui magna ad exiguam summam deducatur *l. vlt. D. de prætor stipulat.*

DEFINITIO XXI.

Casus in quo heres etiam qui moram non contraxit tenetur ad expensas litis, Nempe cùm debentur illæ ex conuentione.

AD certam diem soluere obligatus sub pœna expensarum ni solueret, moram fecerat, & antè solutionem factam decesserat. Heres eius non solùm ad debiti solutionem tenebitur, sed etiam ad impensas omnes in litis causam prorogatas,[1] licèt statim post exhibitum chyrographum pecuniam obtulerit, vt proinde nulla ei culpa aut mora imputari possit.[2] Neque enim huiusmodi impensæ ex mora & officio iudicis debentur, sed ex conuentione & iure actionis.[3] *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Decemb. 1590.

1. Cùm eodem iure censeri debeat quo defunctus ipse si viueret censeretur tanquam qui sit eadem veluti persona *Nouell.* 48. *de iureiur. à morient. præst. in princip.*
2. Scilicet propria. Nam vtique mora defuncti imputari potest heredi, cui imputatur etiam mora per hereditatem ipsam factam *l. vlt.* D. *de nautic. fœn. l. ad diem* 77. *de verb. obligat.*
3. Secundum distinctionem à nobis positam *Defin.* 2. *& 3. supr.*

DEFINITIO XXII.

Petitio sortis & vsurarum eodem libello concludi potest, eodémque iudicio terminari debet.

ET sortem & vsuras eodem libello peti posse, & cùm ita factum est vtramque petitionem eadem sententia terminandam esse constitit,[1] Idémque ne fundo & fundi petiti fructibus iuris esse.[2] *Ita Senatus* in causa N. Guillielmi De Ridder 5. Non. Decemb. 1590.

1. Quia cùm vsuræ sint accessio sortis & debiti principalis eodem iure censeri debent *ex reg. accessorium de reg. iur. in 6.*

2. Ne alioqui terminata lite de fundo, nulla supersit ratio litis prosequendæ de fructibus si non & ipsi sint in obligatione *l. terminato 3. cum ibi not. C. hoc tit.* Dixi *Defin. 2. & 3. supr. eod.*

DEFINITIO XXIII.

Casus in quo fructuum restituendorum condemnatio sit etiam pendente lite.

LIcèt fructuum condemnatio in tempus diffinitiuæ sententiæ differri soleat,[1] non tamen perpetuò id fit. Nam si pendente lite pronuncietur pro subhastationibus postulante creditore factis, eadem inter locutione pronunciandum erit de fructibus à debitore mala fide perceptis vt omnes à die expeditionis restituat.[2] Præstita tamen per creditorem satisdatione de iis fructibus bonisque sub hasta venditis restituendis, si iustum id iudici æquúmque videbitur.[3] Idem est, si pendente lite adiudicatio hereditatis fiduciaria facta sit: Neque enim hereditas ipsa adiudicata videretur, ni fructus quoque qui hereditatem augent,[4] restituerentur.[5] Idem denique si pendente iudicio in integrum restitutionis aduersus contractum, actor quasi iure suo vtens occupauerit possessionem litigiosi fundi, fructúsque ex eo perceperit. Nam sicuti pendente restitutione contractui standum est, ita & fructus ei restitui oportet ad quem ex contractu pertinere debuerunt.[6] *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay & Dominæ March. de la Chambre Prid. Id. Decemb. 1590. Et rursum pro D. Amedeo Michal magistro computorum, contra viduam N. Chabot 7. Id. Iul. 1591.

1. Vt dixi *Defin. 12. supr. De sentent. & interloc. omn. iudic.*
2. Quia ex subhastationibus ipsis fructus omnes acquisiti intelliguntur à die expeditionis vigore statuti Sabaudiæ quod in eam rem factum est.
3. Quicquid enim pendente lite per interlocutionem pronunciatur, potest reuocari per definitiuam sententiam *l. quod iussit 14. D. de re iudicat.* & ideò necessaria satisdatio est vt dixi *Defin. 2. supr. de sent. & interloc. omn. iudic.*
4. *l. item veniunt 20. §. item non solùm D. de petit. hered.*
5. Quamuis fructus non soleant venire in restitutionem hereditatis fideicommissariæ quia non tam hereditati, quàm rebus ipsis acceptò feruntur *l. in fideicommissaria 8. D. ad SC. Trebell.*
6. *Not. ad l. vnic. C. in integr. restit. postul. ne quid noui fiat.* Fructus enim sequuntur causam dominij cùm acquirantur iure soli *l. qui scit 25. §. 1. D. de vsur.*

DEFINITIO XXIV.

Tributum iudicati debetur ad ratam petitæ quantitatis quoties implicita est quæstio dominij vel pignoris.

QVoties possessionis quæstio implicitam habet dominij aut pignoris controuersiam, quod vt plurimùm euenit, cùm interdicto retinendæ possessionis aut condictione ex lege Iustiniani, ad possessionem agitur, perinde tributum illud, & vt vocant emolumentum quod pro iudicato penditur, debetur, acsi de dominij aut pignoris iure petitorio iudicio mota lis fuisset, cùm de contractus viribus pronunciari necesse sit priusquàm sciri possit ad quem possessio pertineat.[1] Aliud est si de recuperanda possessione actum sit siue interdicto, siue remedio illo pleniore quod ius Pontificium introduxit.[2] *Ita Senatus* Cal. Mart. 1591.

1. *in l. vlt. C. de acquir. possess.* De qua scripsimus *in Defin. 1. ill. tit. De acquir. possess. supr.*
2. Vix enim est vt quis possessionem ad se pertinere dicat nisi ex contractu aliquo præcedente, tametsi de contractu disputare nolit *arg. l. quadam 73. D. de rei vindicat.*
3. *Ex can. redintegranda 3. quæst. 1.*

DEFINITIO XXV.

Fructus etiam nullo iure percepti ante litem contestatam, non sunt restituendi si percepti sint bona fide.

CVm cuidam legatus esset vsusfructus, ita tamen vt dubitari probabiliter posset an proprietas legata videretur,[1] & mortuo fructuario heredes eius proprietatem quam putabant suam, vendidissent Titio bona fide ementi, ignorante proprietario in minori ætate tùm constituto, Placuit vindicante fundum proprietario, non idcirco condemnari debere Titium ad fructuum restitutionem, quòd vsufructu finito eos perceperit.[2] Non enim videri potest eos percepisse absque titulo & mala fide cùm bonæ fidei emptor fuerit:[3] accedente præsertim venditoris quoque bona fide qui probabili errore ductus non modò vsumfructum sed ipsam etiam proprietatem sibi legatam existimabat.[4] Itaque non alios fructus restituere Titius condemnatus est, quàm quos à die litis contestatæ percepisset.[5] Non idem Senatus pronunciasset, si fructus illi non à bonæ fidei emptore sed ab heredibus fructuarij percepti fuissent, cùm apertissimo iure vsus fructus morte fructuarij extinguitur:[6] nisi iuris quæstio & difficultas contrariam, vt aliquando fit æquitatis rationem induxisset. Neque enim prædo est qui in iure errat, si neque dolus neque crassa iuris ignorantia interueniat.[7] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani De Pradel Aduocati & liberorum Petri Bonand Procuratoris 9. Cal. Aug. 1591.

1. Vt in eleganti illo casu de quo *in l. species 15. D. de aur. & argent. legat.*
2. Quasi fructus percepti ex re fructuaria post finitum vsumfructum non nisi mala fide percepti esse possint.
3. *arg. l. bonæ fidei 48. De acq. rer. dom. l. emptor. 65. D. de rei vindicat.*
4. Nec enim iuris error prædonem facit *l. sed etsi 25. §. Scire de pet. her.*
5. *ex d. l. sed etsi §. si ante l certum 22. C. de rei vindicat.*
6. *l. 3. §. vlt. & pass. D. quib. mod. vsusfr. amitt.*
7. *l. 1. sed etsi 25. §. Scire D. de petit. hered.*

DEFI[illegible]

DEFINITIO XXVI.

Nullum iudicati tributum debetur pro sumptibus funerum & inuentarij adiudicatis in instantia discussionis.

ETsi hereditate defuncti agnita cum beneficio legis & inuentarij, latáque inter heredem, creditores, & legatarios sententia, tributum iudicati quod emolumentum vocant pro mutuis eorum adiudicationibus deberi constat:[1] tamen nec pro sumptibus funerum nec pro inuentarii expensis vllum debetur: Ideò nimirum quòd de iis iudex non tanquam de re dubia pronunciat, sed potius quasi de re certa,[2] cùm neque ex creditoribus, neque ex legatariis quisquam esse possit qui controuertiá faciat quin heredi adeóque primo loco expensæ illæ debeantur.[3] *Ita Senatus* 3. Cal. Maij 1591.

1. Quia quod ad mutuas omnium creditorum actiones pertinet omnes sunt inuicem & actores & rei. Ideóque est res hæc ex genere in quibus ad eundem iudicem iri oportet *l. 1. & tot. tit. D. de quib. reb. ad eund. iudic. agat.* Ne continentia causæ diuidatur *arg. l. nulli 10. de iudic.*
2. Lis enim esse non potest nisi de re dubia *l. 1. D. de transact. l. 2. C. eod. l. in summa 65. §. 1. de condict. indeb.*
3. Expensæ quidem inuentarii quia ad omnium creditorum promiscuam vtilitatem pertinet, ideóque censetur esse instrumentum commune omnium creditorum *Not. ad d. l. vlt. C. de iur. delib.* Sumptus verò funerum quia ad humanæ condicionis memoriam maximè spectat vt quis etiam de alieno sepeliatur si non possit sepeliri de suo *l. quidam 27. in princip. D. de condic. institit. l. in eum 16. cum seqq. de relig. & sumpt. funer.*

DEFINITIO XXVII.

Cum lis vna habet plura capita possunt expensa compensari pro vno capite, pro alio autem adiudicari.

SI duplex compensatio obiiciatur, vna debiti iam contracti sed nondum liquidi, altera debiti eiusdem liquidi, sed quod tamen nondum possit exigi,[2] fortè propter non præstitam satisdationem,[3] & neutrius compensationis ratio habeatur, Non facilè condemnandus est reus in omnes expensas litis,[4] sed si aliud nihil vrgeat, in eas tantùm quæ propter priorem compensationis speciem nullo colore oppositam factæ sunt,[5] non etiam quæ propter posteriorem, cuius opponendæ probabilior quædam ratio subesse videbatur.[6] *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudii De la Roche Senatoris, & N. Ioannis Bay 6. Id. Maij 1591.

1. Cuiusmodi debitum id est non liquidum constat non venire in compensationem *l. vlt. cum ibi not. C. de compensat.*
2. Quæ res etiam impedit compensationem adeóque licèt certum sit aliquando debitum iri *l. quod in diem 7. D. eod.*
3. Quia quod sub onere satisdationis debetur ante præstitam satisdationem nullomodo debetur *l. 2. §. sed si dubitetur D. de iudic. l. 1. & tot. tit. D. si cui plusquàm per leg. falcid. l. statuliber rationem 5. D. de statulib.*
4. Quamuis dici soleat victum victori in expensas condemnandum esse ex regula iuris pontificij.
5. Tunc demum enim debentur expensæ litis cùm nulla fuit iusta causa litigandi *l. eum quem temerè 79. D. de iudic.*
6. Quia è contrario probabilis causa litigandi excusat ab expensis *l. qui solidum 28. §. 1. vbi Bart. de legat. 2.*

DEFINITIO XXVIII.

Casus in quo non tenetur victus ad alias expensas quàm quæ factæ sint post publicatas testationes.

QVod dicitur, In iudiciis sicut & in contractuum executionibus posteriorem moram nocere,[1] non est perpetuum. Sæpenumerò siquidem euenit vt in alias litis expensas condemnandus non sit qui succumbit, quàm quæ factæ sint post apertas testationes. Nimirum si in id vsque tempus iustam facti ignorandi causam habuit,[2] nec ab eo tempore dolo malo, & per calumniam litigauit.[3] Finge aliquomodo suspectas aut mancas fuisse testationes, vt iusiurandum suppletiuum quod vocant deferi ad supplendam probationem[4] necesse fuerit. Quidni eius saltem temporis quod testationum aperturam præcessit, mora erit impunita? Planè si post plenissimè probatam actoris intentionem reus nullo iuris aut æquitatis colore litem mordicus defenderit, nullam meretur excusationem cùm facilè ex eo appareat non minùs temerè fuisse illum litigaturum, tametsi de iure aduersarij ab initio certus fuisset.[5] *Ita Senatus* in causa N. Cheurier contra D. fratres de Beaumont Ante Id. Maij 1591. & rursus pro Ioanne Dardier contra D. Marchionem d'Aix 6. Non. Decemb. 92.

1. *l. qui decem 72. in princip. & §. 1. D. de solut. l. de stitisse 10.* vbi Bart. *D. de iudic.*
2. Puta si fuit factum alienum cuius regulariter probabilis & tolerabilis ignorantia est *l. vlt. D. pro suo.*
3. Alioqui secus est Bart. *in dict. l. de stitisse.*
4. Ex eo interpretum nostrorum errore qui inualuit post Bart. & alios ad *l. admonendi 31. D. de iureiur. l. 3. C. eod.* De quo scripsimus in priore parte Hemischil. *De error. pragmat.*
5. Bar. & post eum cæteri *ad d. l. de stitisse.* Planè non est nouum vt etiam qui ex iureiurando suppletiuo vincitur in expensas condemnetur. Nempe si de proprio ipsius facto agebatur, vt scripsimus *ad tit. de reb. cred. & iureiur.*

DEFINITIO XXIX.

Sumptus contumaciales qui ante omnia refundendi sunt, sufficit refundi per compensationem.

EXpensas litis ob contumaciam debitas ante omnia, & vt pragmatici nostri loquuntur *par vn preallable* sarciendas esse non dubitatur.[1] Sed non faciet ea res quominus cum eo quod victor vicissim victo debeat compensari possint, si modò liquidũ id sit & statim soluendum. Compensatio enim

vicem solutionis obtinet.[2] Ideóque si nihil sit quod in principali negotio condemnationem remorari possit, non malè decernet iudex si quantum ob expensas contumaciæ actor reo debuit, tantùm de rei condemnatione detrahat.[3] Ita enim fit vt non eò minus videatur actor ante omnia soluisse quod sibi imputat in solutum, quódque si reus iam accepisset, nunc actori restituere deberet.[4] *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Iunij 1591.

1. Quia nec antè audiri potest appellans quàm purgauerit contumaciam refusis sumptibus *l. sancimus* 15. C. *de iudic.* Et hoc est quod pragmatici nostri iactitant hos sumptus esse præiudiciales.
2. *l si constat 4. & tot tit. C. de compensat.*
3. Cùm possit compensatio opponi etiam in executione iudicati *l. cùm militi* 16. §. 1. *D. eod. tit. de compensat.*
4. Vnde potest videri dolo facere qui petit quod eidem restituturus est *l. dolo facit* 8. *D. de doli mal. except. l si socer* 44. § *Lucius solut. matrim.*

DEFINITIO XXX.

Quantum interest quod ad causam expensarum pertinet, an actio malè instituta sit an malè facta executio.

PEriculosior & ob id durior causa est creditoris exequentis, quàm actionem instituentis. Nam si cùm quinquaginta duntaxat deberes centum à te petiero, tuque nihil obtuleris, non eò minùs condemnandus es in quinquaginta,[11] adeóque in expensas litis propter moram. [2] Est enim quod tibi imputes cur non obtuleris quinquaginta.[3] Sed si cùm in quinquaginta tantùm condemnatus esses, iudicati executio pro centum facta sit, quamuis nihil obtuleris, non videris moram contraxisse vt ex ea causa in expensas litis executoriæ condemnari debeas, at expensarum compensationi locus est quasi propter mutuam victoriam,[4] cùm non solùm tibi imputandum sit cur nihil obtuleris, sed etiam mihi cur pro maiori quantitate quàm quæ debebatur iudicatum sim executus. Verùm cur non æquè in superiori specie, quòd egerim pro maiori quantitate? Nimirum quoniam actionis ius commodè recipit diuisionem ex natura & qualitate rei in iudicium deductæ.[5] At executionis actus vnicus tantùm est, isque indiuiduus, [6] ac proinde omnino necesse est vt iudex pronunciet, vel malè factam executionem:[7] quam porrò benè factam esse pronunciare non potest cùm pro maiori quàm debita fuerit quantitate facta est.[8] Nec rursus vlla iuris aut æquitatis ratio petitur vt perperam factæ executionis sumptus debeat is cui in exequendo facta iniuria est, licèt aliquid debeat. [9] Quòd si quis huius quoque dissimilitudinis rationem quærat, illa afferri potest, quòd in actione ius,[10] in executione factum versatur, & quidem tale quod omnimodo indiuiduum est,[11] siue ponas capta pignora,[12] siue detrusum in carceres debitorem.[13] Vnde illud etiam fit, quod ad sumptuum rationem aliter atque aliter distinguendum maximè pertinet, vt cùm super actione iudex pronunciat, in personam rei concipiat condemnationem. Pronunciat enim non Actionem ritè institutam esse, sed reum debere: Cùm autem super executione, in personam actoris non rei scilicet benè vel malè factam executionem, quod non nisi ad actorem qui ipse exequitur referri potest. Itaque in omnes executionis litisque ex ea causa secutæ impensas actor condemnandus esset,[14] si non ea potissimùm ratio compensationem induceret, quòd nihilominus in dolo sit condemnatus, qui ne id quidem offert quod debet. [15] *Ita Senatus* in causa D. de Quiege & N. de Mouxi 8. Id. Iun. 1591.

1. Cùm verùm sit quinquaginta deberi & minorem summam inesse in maiori *l. 1. §. si stipulanti D. de verb. oblig.* vt proindè non posset dici hoc casu iudicari vltra petita contra *l. vlt. C. de fideic. liberr.*
2. Est enim hæc pœna temerè litigantium *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. 4. C. hoc tit. §. 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*
3. Vt tradit Rebuff. *in proem. conf. regiar. num. 53.*
4. Nam quæ ratio facit vt victus victori condemnandus sit ad litis expensas ex regula iuris pontificij; eadem ratio facit vt cùm mutua victoria est, expensarum compensationem fieri oporteat, ad compensandam parem vtriusque litigatoris temeritatem *arg. l. viro 39. l. cùm mulier 47. D. solut. matrim.*
5. Actio enim diuidua censetur cùm res quæ in actionem & iudicium deducitur diuidua est *l. stipulationes non diuiduntur 72. cùm ibi not.* D. *de verb. oblig.* iunct. *l. in executione 85. eod.*
6. In quo genere indiuiduorum vtile per inutile vitiatur Not. *ad. l. placuit 29. D. de vsur.*
7. Quoniam indiuidua non possunt diuerso iure censeri *d. l. stipulatione & d. l. in executione. l. in hoc iudicio. 27. D. fæmil. erciscæ.*
8. *l. 1. C. de plur. petit. §. si quis agens Inst. de action.*
9. Pœnam enim non lucrum ut aprædium iniuria meretur, & omnis executio quæ non iure fit, habet iniuriam *l. 13. §. 1. D. de iniur.*
10. Vt constat ex actionis definitione posita *in l. nihil aliud 51. De oblig. & action.* iunct. *l. si vnus 27. §. pactus ne peteret D. de pact.*
11. *d. l. stipulationes non diuiduntur 72. de verb. oblig.*
12. Quia ius pignoris indiuiduum est *d. l. in executione §. pen. l. rem hereditariam 65. D. de euict.*
13. Nec enim potest quis pro parte in carcerem detrudi.
14. Scilicet ob malè factam totam executionem.
15. Quodque etiam non interpellatus deberet vltro offerre si bonam fidem agnoscere vellet *l. quoties 9. §. sicut D. de admin. tutor. l. cùm amplius. 84. §. in natura debet De reg. iur.* Non enim comparatæ sunt actiones iure ciuili nisi in perfidos homines, vt Theophil. scribit initio *tit. de action.* Vide Guid. Pap. *quæst. 27.*

DEFI-

DEFINITIO XXXI.

Si ab eodem capite sententia vtrinque malè appellatum sit compensanda sunt expensæ litis appellatoriæ.

CVm vterque collitigantium à compensatione expensarum litis appellauit, si neuter iustam appellandi causam habuit, litis quoque appellatoriæ sumptus compensandi sunt, quasi ex mutua victoria.[1] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Non. Iul. 1591.

1. Cùm enim vterque appellauit, vterque & vincit & vincitur, si tota sententia confirmetur. Iunge quæ scripsi *Defin. præced. num. 4.*

DEFINITIO XXXII.

Refusio expensarum quæ factæ sunt in prioribus duabus instantiis quando fieri debeat in tertia instantia, si noua instrumenta producantur.

IVre illo vtimur, vt posteaquam lis ad Senatum per secundam appellationem deuoluta est, non liceat noua instrumenta, aut nouos testes, nouásve allegationes proferre: nisi ea lege vt priorum instantiarum expensæ ante omnia refundantur, adeóque præstito prius iuramento quòd nunc primùm ea instrumenta, aut testes, aut allegationes innotuerint proferenti,[1] Nimirùm vt huius veluti pœnæ metu diligentiores fiant collitigantes ad instruendas lites,[2] citiúsque sollennis iudiciorum cursus expediatur. At finge, In tertia instantia productum à te nouum instrumentum, me verò cùm possem prohibere ne ad productionem admitteretis non prohibuisse, sed vt eliderē probationē quam tu ex eo depromebas, alia quoque instrumenta incontrariū exhibuisse. An prohibere poteras ne admittar ad productionē, hoc solo prætextu quòd in tertia instantia produci nisi refusis expensis non possint? Minimè. Est enim quod tibi potiùs imputes qui facto tuo & negligentia huic nouæ productioni causam dederis:[4] nihilque est æquius quàm vt quod quisque iuris sibi constituit eodem erga alium vtatur,[5] Sicut & id vnum maximè præ oculis habere iudex debet vt in iudiciis seruetur æqualitas, nec vni liceat quod alteri denegatur, aut contrà vni denegetur quod alteri licuit.[6] *Ita Senatus* 4. Id. Iul. 1591.

1. Sic enim ait lex Senatus nostri differe tantum est *sub. tit. de appellat.*
2. Arg. eius quod scribit Iustin. initio *tit. Inst. de pœn. temer. litig.*
3. Quod fieri interest publicè adeóque vtriusque litigatoris *l. 1. C. de admin. tutor.*
4. Qui enim faciendi causam dat facere videtur, nec æquè est cuiquam factum & negligentiam alij nocere *l. in condemnatione 73. §. conicitque* iunct. *l. factum 151. de reg. iur.*
5. *l. 1. & tot. tit. D. quod quisque iur. in alium statuer.*
6. *l. non debet actori 41. cum ibi not. De reg. iur.*

DEFINITIO XXXIII.

Procurator officij & iurisdictionis non condemnatur ad expensas litis si nihil fecerit per calumniam.

EX causa criminis condemnatus in mulctam pecuniariam paratus erat soluere, & satisfacere iudicato: sed victor ab ea sententia prouocauerat tanquam à minima & leuiore quàm par fuisset condemnatione,[1] itémque procurator iurisdictionis, quem vulgò officij vocant, Cùm benè iudicatum & sine causa prouocatum constaret, Visum est actorem in omnes expensas litis appellatoriæ condemnandum, nec in vllam condemnationis partem vocandum eum qui accusatoris publici officium exequebatur.[2] Cuius Senatusconsulti primum caput rationem illam habet, quod non quemadmodum crimen causam dedit primæ liti sic & appellatoriæ dedisse videatur: sed potiùs temeritas appellantis, quando primus iudex benè pronunciauerat.[3] Posteriùs verò ea nititur ratione quòd quoties priuatæ iniuriæ vindex adest nulla pœna affici debeat qui vindictam publicam coniunctim prosequitur.[4] Nisi fortè euidens esset ipsius calūnia,[5] & priuatus accusator refundendis sumptibus litis non sufficeret.[6] Sanè si procurator iurisdictionalis solus litiget ac euidenter malā causam foueat, licèt dolo & calūnia careat in expensas quoque condemnabitur.[7] Procuratorum enim solius principis singulare ius, & priuilegium illud est vt ni quid per calumniam, & malè vexandi animo fecerint,[8] numquam in expensas condemnentur. *Ita Senatus* in causa N. de Molens & Chapelan d'Aspremont 15. Cal. Aug. 1592. & rursum pro Ioanne Griffoz Aduocato Maurianensi contra procuratorem fiscalem Episcopatus Maurianensis Idib. Iul. 1592.

1. Pragmatici nostri vulgo sic efferunt absolutè vt dicant *appellationem à minima.*
2. Qualis ille est quem nos procuratorem officij seu iurisdictionis appellamus.
3. Quæ temeritas appellātis semper coercenda est & mulcta pecuniaria & condemnatione sumptuum *cap. reprehensibilis Extr. de appellat.*
4. *l. post legatum 5. §. aduocatum fisci D. de his quæ vt indign.*
5. Nunquam enim debet bonus iudex impunitam calumniam relinquere *l. 1. §. 1. D. si mulier ventr. nomin. in possess. calumn. causs. esse dicet.*
6. Semper enim excutiendus esset tanquam fauorabilis ille qui priuato nomine egit antequàm ad eum perueniri possit qui egit iure publico.
7. Vt & alius quilibet temerarius litigator *§. 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig. l. eum quem temerè 79. D. de iudic.*
8. Quo casu pertinet ad maiestatem Principis vt ne quis sub ipsius nomine possit iure conqueri se ab aliquo iniuriam & vexationem passum fuisse. Nec calumniæ facultatem ex principali maiestate capi oportet *l. pen. D. de bored. inst. l. ex imperfecto 23. de leg. 3.*

DEFINITIO XXXIV.

Tardiùs probata qualitas actoris non præbet iustam litigandi causam vero debitori nihil offerenti.

SI quis alieno nomine agat tanquam tutor vel procurator vel conductor, vel cessionarius,[1] nec reus iustam aliam vllam exceptionem aut litigandi rationem habeat nisi quòd talem esse actorem ignoret qualem se ipse diceret,[2] non eò minùs in omnes expensas litis condemnandus est quatenus probabilem ignorantiæ causam habuerit, si modò posteà talem se actor probet.[3] Illa enim ignorantia licèt sit probabilis vtpote facti alieni,[4] non tamen talis est quæ cogat debitorem aut possessorem iudicium suscipere, cùm ab initio potuerit cedere,[5] & offerre ea lege vt tamen ante omnia de actoris persona & iure constaret.[6] *Ita Senatus* ex tempore 12. Cal. Aug. 1592.

1. Quo casu is qui agit tanquam talis debet ante omnia se talem probare *l posiquam* 5. §. *si dies* D. *vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat. cum similib.*
2. In quo probabilem habet ignorandi causam nisi cum eo tanquam tali contraxerit, quoniam alieni facti ignorantia tolerabilis est *l. vlt.* D. *pro suo.* Et semper præsumitur nisi scientia probetur: vt est in regula iuris pontificij.
3. Illa enim probatio quandocunque facta retrotrahitur, & reddit iudicium retroualidum *l. licet* 24. *cum ibi not.* C. *de procurat.*
4. *d. l. vlt.* D. *pro suo l. quamquam* 7. D. *ad SC. Velleian.*
5. Si bonam fidem agnoscere voluisset vt velle debuit *l. quoties* 9. § *sicut autem* D. *de admin. tutor.*
6. Aliud enim est litigare aliud verò soluere aut accipere solutionem *l. hoc iure* 86. D. *de solut.*

DEFINITIO XXXV.

Onus expensarum iudicialium litis appellatoriæ interdum pertinet ad accusatorem etiam non condemnatum.

ABsoluto reo criminis, aut quod non omnino idem est ab obseruatione iudicij liberato, his verbis *mis hors de Cour & de procés sans amande & sans despens*, non tantùm ab iis expensis quæ ad accusatorem spectant, liberatio ei data intelligitur, sed ab iis etiam quas scripturarum & actorum causa fieri, iudicique & actuario in laboris præmium persolui necesse est.[1] Has igitur quoniam nec à reo exigi nec iudici vel actuario facilè subripi possunt, superest vt accusator ipse persoluere debeat, quamuis nulla ei per sententiam condemnatio expensarum irrogata sit.[2] Hoc ita si non sit concepta sententia per hæc verba *sans despens entre les parties*. Tunc enim quæ non parti sed iudici vel actuario pecuniæ debentur, nihilominus ad absoluti onus pertinent.[3] *Ita Senatus* prid. Cal. Aug. 1592.

1. Nam prior formula afficit ius ipsum actionis & accusationis, posterior verò solam instantiam.
2. Quas magis speciali nomine pragmatici nostri dicunt *frais de Iustice.*
3. Cùm scilicet accusator ille sit qui omnibus istis sumptibus faciendis causam dedit.
4. Quasi exclusio vnius sit inclusio alterius, vt contrà plerumque inclusio vnius est exclusio alterius: *vulg. l. cùm prator* 12. D. *de iudic. l. ex eo* 18. D. *de restib.*

DEFINITIO XXXVI.

Expensarum iudicialium in litem criminalem factarum petitio aliquando nulla est.

QVod si priuatus accusator nullus fuit, nec de rei innocentia iudex dubitandum habeat,[1] nihil aliud dici potest nisi quod nulla omnino expensarum litis condemnatio irroganda est si nihil sit quod accusatori publico possit imputari.[2] Æquius enim est iudici & actuario lucrum quod ex operis suis sperarant subtrahi,[3] quàm vel eum qui ex officio suo accusationem instituere debuit,[4] vel innocentem reū in minimum quadrantem condemnari.[5] *Ita Senatus* sæpius.

1. Alioqui si quantulacunque suspicione reus vrgeatur non aliter absoluendus est quàm vt expensas soluat concepta sententia liberationis in hunc modum *en payant les despens & frais de iustice* quam in rem sufficit iustam fuisse causam inquirendi de crimine contra reum. Dicam *Defin.* 10. *infr.*
2. Nam si quid aut per calumniam aut nullo probabili colore fecerit condemnari ipse in expensas debet vt diximus *Defin.* 33. *Supr.*
3. Aliud enim est lucrum eripi aliud verò damnum infligi. *l. quod autem* 6. §. *simili modo dicturus* D. *quæ in fraud. creditt.*
4. Cui vel ob hoc ipsum parcendum est. *l.* 5. §. *aduocatum fisci* D. *de his quæ vt indign.*
5. Cùm melius sit vel nocentem absolui, quàm innocentem damnari *l. absentem* 5. D. *de pœn.*

DEFINITIO XXXVII.

Rescriptum Principis ad sanandum vicium appellationis non illico interpositæ obnoxium est refusioni expensarum si impetretur in alia instantia.

CVm ob non interpositā illicò appellationem confirmata esset per priorem appellationis iudicem sententia.[1] Appelatione autem rursus interiecta ad Senatum, impetratum esset rescriptum Principis ad validandam priorem appellationem acsi illicò interiecta fuisset,[2] ne prioris vicium posteriorem afficeret, Non aliter audiri impetrantem debere visum est, quàm si totius primæ litis appellatoriæ,[3] itémque secundæ ad diem vsque impetrati & insinuati rescripti, expensas sarcire paratus esset.[3] Serum enim est beneficium Principis post redditam sententiam,[4] Cùm tamen si ante sententiam impetratum esset nulla impensarum refusio incumberet, Quinimò expensas totius litis impetrans obtineret, si iniustam litem persequi non desisteret is contra quem appellatum fuisset. Imputari siquidem ei posset cur non saltem post impetratum ab appellante rescriptum destitisset.[5] At non similiter imputari ei potest contra quem

quem non nisi post sententiam rescriptum impetratum est cur sententiam expectaucrit quam pro se retulit.[6] *Ita Senatus* pro N. Botier du Pontdeuaux 12. Cal. Septemb. 1592.

1. Quia illico appellandum est aut saltem intra decendium vt illico appellatum videatur *cap. 1. Nouell. 23. De appell.*
2. Quod pragmatici nostri dicunt *relief d'illico.*
3. Ne alioqui beneficium Principis esset alteri captiosum contra *l. 4. C. de emancip. liber. l. Paulus* 8. *de prætor. stipulat.*
4. Quam scilicet necesse fuit reddi secundum allegata & probata.
5. *l. destitisse* 10. vbi Bart. D. *de iudic.*
6. Absurdum enim est ei nocere, sententiam pro quo iudicatum fuit, & contrà prodesse illam condemnato *l. euidenter* 16. *de except. rei iudic. l.* 3. D. *de vsur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Quantum interest an post productas testationes noui articuli dentur in eadem instantia an in tertia, & an ante, an post conclusionem in causa.

QVi post testationes à parte productas necdum tamē apertas nouis allegationibus vti vult, siue iis de quarum veritate iam actū est contrariæ sint, siue non. Eas quidem expensas refundere cogitur, quæ post præclusam quicquam aliud allegandi facultatem factæ sunt,[1] in pœnam nimirum negligentiæ,[2] sed non vsque adeò plectendus est vt si inde nouarum quoque allegationum occasionem sumat aduersarius, hujus sumptibus id fieri debeat. Tū enim hoc obtinet cùm aut tertia agitur instantia, aut posteaquàm in causa conclusum est noua litis & probationum materia quæritur,[3] Quamuis id semper districtè obseruandum sit, ne post didicita testificata contrariæ probationes admittantur, propter metum corruptionis.[4] Nec ad rem facit quod in proposita specie maioribus expensis oneratur is qui præter iam relatas testationes, nunc alias rursum perquirere cogitur, Cùm si minùs negligentem aduersarium habuisset, iisdem fortasse testibus erat vsurus ad totam facti quæstionem explicandam probandámque.[5] Est enim id in incerto positum, eosdémne an alios testes fuerit adhibiturus. Aliis autem quæsitis, vix est vt impendiorum nomine quicquam interfit, vtrum eodem an diuerso tempore testationes omnes conscribantur. *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Sept. 1592.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *apres la forclusion.*
2. Quæ etiam contumacia est cùm alter ex litigatoribus allegare iussus si quid præterea allegandum haberet, nihil deinde allegauit.
3. Ita enim Senatus stylo cautum est *sub tit. Des adiournemens & sub tit. Des appellations.*
4. *cap. fraternitatis & cap. series & pass. Extr. de testib. clement. fin. eod.* Excipe tamen quosdam casus de quibus dixi *sub tit. De testib. supr.*
5. Propter quam causam videbantur hi sumptus quanto maiores ad eum spectare debere qui causam iis dedisset.
6. Neque ex iure hoc pendet sed ex euentu.

DEFINITIO XXXIX.

Si is qui egerat ex can. redintegranda postea impetret restitutionem aduersus contractum ab alio factum nullam eo nomine sumptuum condemnationem pati debet.

MInor annis vigintiquinque egerat interdicto recuperandæ possessionis,[1] aut ex Canone pontificio,[2] quasi spoliatus fuisset, ad eā rē quam à parentibus quorum hereditatem agnouerat alienatam fuisse, posteà ex venditionis instrumento apparuit,[3] cùm subinde restitutionem in integrum hereditario iure ex causa enormis læsionis imploraſſet,[4] ideóque tanquam ob mutatam actionem præteritæ litis expensas reus peteret,[5] visum est ab ea petitione absolui actorē debere, nec aliud pronunciādum tametsi ætatis auxilium non suffragaretur,[6] Propterea quòd probabilis ignorātia est eius, qui in alterius locum & iura succesſit.[7] Maximè verò si non enormis tantùm,[8] sed etiam vt nostri loquuntur, enormissima læsio[9] interuenisse proponatur, quæ quoniam reducit titulum ad non titulum,[10] potest haud dubiè cumulari cum remedio quod ex Canone pontificio datur:[11] Sed etsi dolo malo possessoris dilata instrumenti exhibitio fuisset, condemnandus is esset in expensas omnes quas culpa sua & frustratione inutiliter factas constaret.[12] *Ita Senatus* ex tempore pro vxore procuratoris De Lale 5. Cal. Sept. 1592.

1. Hoc est Vnde vi aut Quod vi aut clam. Vtrumque enim interdictum iure prætorio comparatum est ad recuperandam possessionem.
2. *Ex can. redintegranda* 1. *quæst.* 1.
3. Cui alienationi stare ideo tanquam heres tenebatur *l. venditrici* 3. *C. de reb. alien. non alienand. l. cùm à matre* 14. *C. de rei vindic. l. vindicantem* 17. *D. de euict.*
4. Siquidem ius petendæ restitutionis transit etiam ad heredes *l. non solum* 6. D. *de in integr. restit.*
5. *Ex not. in l. edita* 3. *C. de edend.*
6. Quamuis in plerisque minores sint fauorabiliores quàm maiores *l. 1. & tot. tit. D. de minor.*
7. *l. qui in alterius* 42. *de reg. iur.*
8. Id est vltra dimidiam iusti precij de qua *in l. 2. & l. si voluntate. C. de rescind. vendit.*
9. Id est vltra bessem de qua nostri tractant *ad d. l. 2. & ad l. si quis cùm aliter* 36. D. *de verbor. obligat.*
10. Vt vulgo nostri sentiunt post Iaſ. & alios *ad d. l. si quis cùm aliter.*
11. Cùm remedium illud detur etiam contra titulo possidentem vt sæpiùs scripsimus.
12. Imbert. in Instit. forens. post Felin. *ad cap. exceptionem extr. de except.* Non enim malitiis indulgendum est *l. in fundo* 38. D. *de rei vindicat.*

DEFINITIO XL.

In causis criminalibus an & quando ad expensas litis condemnari possit reus non condemnatus de crimine.

QVoties iusta de crimine inquirendi causa est nec tamen ad condemnationem probationes sufficiũt, pronũciari oportet per hæc verba *Sera plus amplement informé*: sempérque hoc casu in expensas litis condemnandus est reus qui nec à iudicij omnino obseruatione absoluitur.[1] Aliter obseruatur si per euidẽtissimas innocẽtiæ probationes adeò elisa sint criminis indicia & argumenta omnia vt plenissima absolutione dignus reus videatur aut saltem à iudicij obseruatione omnino absoluendus his verbis *l'accusé est mis hors de Cour & de proces.* Tunc enim vix nisi iniustè fieri potest vt ei sumptuum litis condemnatio vlla irrogetur qui sumptuum victoriam potiùs referre debeat[2] si alium quàm procuratorem Principis habeat aduersarium.[3] *Ita Senatus* in causa N. Coturier aurificis Seyssellensis Prid. Non. Nouemb. 1592.

1. Dixi *Defin. 36. num. 1. supr. & 35.*
2. *Ex reg. victus victori de reg. iur. in 6.*
3. Qui scilicet nunquam ad expensas condemnatur. Dixi *Defin. 33. in fin. supr.*

DEFINITIO XLI.

Duplex victoria excusat ab expensis secundæ appellationis, sed non ab expensis priorum instantiarum.

IN secunda appellatione succumbens si duas pro se tulerat sententias[1] ab expensis vltimæ appellationis vt plurimùm excusari solet[2] si iuris aut facti error non etiam dolus eius,[3] præbuerit aduersario causam victoriæ. Sumptus tamen priorum instantiarum non eò minùs victori adiudicandos esse placuit.[4] *Ita Senatus* pro fratribus Chardon contra fratres Ribitel Idib. Decemb. 1592.

1. Pro quibus sanè præsumendum fuisse nemo negauerit. Nam & dici solet in dubio præsumendum esse pro sententia etiam à qua fuit appellatum.
2. Cùm probabilis causa litigandi semper excuset ab expensis *l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2.*
3. Dolus enim nunquam impunitus relinquendus est *l. procurator 11. §. 1. D. de doli mal. except.*
4. Ex regula vtriusque iuris Victus victori *de reg. iur. in 6. l. & properandum 13. §. sine autem alterutra C. de iudic.*

DEFINITIO XLII.

Non semper contumacia litis damno coercetur, sed pro modo contumaciæ damnum contumaci infligitur.

QVi ad diem iudicio sistere iussus non paruit, etsi contumax est,[1] non ideò tamen condemnari statim debet,[2] sed si veritas facti ex quo ius actoris oritur[3] per instrumenta non probetur,[4] pro veris haberi debebunt omnia quæ actoris libello continentur, in odium contumaciæ & quasi ex tacita confessione:[5] Quo pronunciato iterùm citatur reus vt si quas remorandæ condemnationis causas habeat eas proferat:[6] si nullas habere possit nisi priùs impetrata aduersus fictam illam confessionem restitutione, non aliter audiri debet, quàm si præiudiciales vt vocant & contumaciales expensas resarciat.[7] Si verò ea quæ in pœnam contumaciæ pro veris habenda esse pronunciatum est tam parum ad rem faciant, vt ex iis sequi condemnatio non possit,[8] quæsitum est an contumaciæ expensas omnimodo refundere reus debeat: Quibusdam id æquum existimantibus vt hanc saltem contumaciæ suæ pœnam luat, qui quantumlibet iustis defensionibus fultus iudici parere debuit.[9] Sed displicuit sententia, propterea quòd non debeat actor ex rei contumacia duplex lucrum sentire, fatísque plectatur reus in eo, quòd in odium contumaciæ pro veris habentur ea quæ fortasse falsa sint,[10] licèt expensarum condemnatio non accedat. Nam & purgata per expensarum solutionem contumacia nihil prætereà consequi actor posset.[11] Purgari porrò contumaciam per eum qui culpæ suæ pœnam legitimam subire paratus sit, nil necesse est.[12] *Ita Senatus* ex tempore contra N. Tissot 14. Cal. Mart. 1593.

1. Contumax enim est quisquis ius dicenti aliquid iubenti non obtemperat *l. 1. cum ibi not.* D. *si quis ius dicent. non obtempt. l. & post edictum 75. §. vlt.* D. *de iudic. l. contumacia 53. D. de re iudic.*
2. Quamuis dici soleat contumaciam eorum qui ius dicenti non obtemperant litis damno coerceri *d. l. contumacia.* Id enim de perfecta & absoluta contumacia intelligi debet quæ aliam pœnam habere nullam potest vt aliquis sit litium finis.
3. Priùs enim de facto cognoscendum est cùm ex facto ius oriatur *l. si ex plagis 52. §. in clino D. ad leg. Aquil.*
4. Nec enim omnia possunt probari per instrumenta puta possessio *l. prædia 48. cum ibi not. D. de acq. poss.*
5. *l. de ætate 11. §. qui tacuit D. de interrog. in iur. faciend.*
6. Quod pragmatici nostri dicunt *pour venir deffendre à la condemnation.*
7. Contumax enim non auditur nisi purgata contumacia quæ porrò non purgatur nisi per refusionem expensarum *l. sancimus 15. C. de iudic.*
8. Finge esse media impertinentia, & vt pragmatici loquuntur, irreleuatoria.
9. Non eius autoritatem contemnere *l. si quis ex aliena 5. D. de iudic.*
10. Tantùm enim prodest & operatur fictio in casu ficto quantum veritas in casu vero *l. si is qui pro emptore 15. vbi not. D. de vsucap. l. confessionibus 13. D. de interrog. in iur. faciend.*
11. Cùm purgata contumacia, pro non contumacia habeatur *dict. l. sancimus.*
12. Sua enim huic contumaciæ pœna constituta est, quæ molliri potiùs quàm exasperari debet *l. pen. D. de pœn.*

DEFINITIO XLIII.

Sumptus facti à creditoribus in discussionis instantia imputantur aliquando iis qui bonam causam non habuerunt, aliquando hereditati.

SVmptus à vero creditore aduersus alios creditores iacente hereditate vt suum consequeretur, factos, placuit non hereditati, sed iis qui iustam contradicendi causam non habuerunt expensos ferri debere,[1] si nihil sit quod curatori hereditatis imputetur.[2] Quòd si iusta fuit creditorum omnium causa, nec eos inuicem condemnari æquum est nec litis sumptibus ipsam debiti quantitatem imminui.[3] Consequens igitur est vt hereditatem eo nomine condemnari oporteat, quamuis nec curator hereditatis fuerit in mora soluendi.[4] Non tam quòd æquum videatur sumptus infligi ei cui nihil imputari possit,[5] quàm quia nihil sit quod æquius aut melius queas constituere. Longè siquidem esset iniquius hos sumptus cedere damno creditorum qui iustam agendi causam habuissent.[6] *Ita Senatus* in causa viduę Ioannis Thomę Fosse & Gallier & Carrier mercatorum Lugdunensium 9. Cal. April. 1593.

1. Vt temerarij litigatoris culpa non alij noceat, quàm ipsi: semper enim expensarum condemnatio est personalis vt dixi *Defin. 1. supr.*
2. Quo casu curator ipse proprio suo nomine condemnandus esset *l. non est ignotum 6. C. de admin. tutor.*
3. *l. properandum 13. §. sine autem alterutra C. de iudic. l. pen. D. de liber. leg.*
4. Quamuis regulariter expensarum condemnatio non nisi propter moram non soluentium infligatur, Exemplo eius quod de vsuris scriptum est *in l. cùm quidam 17. §. si pupillo* D. *de vsur.*
5. Cùm sit illa pœna temerè litigantis *§. 1. in fin. Inst. de pœn. temer litig.*
6. Itaque hoc casu locum habet quod scriptum est *in l. quoties 200. de reg. iur.*

DEFINITIO XLIV.

Si appellatum sit à diuersis articulis taxatarum expensarum & diuerso iure, quid de sumptibus appellationis constitui debeat.

INterposita appellatione à diuersis capitibus taxatarũ expensarũ, tot appellationes censendę sunt quot sunt capita.[1] Ideóque Senatus nostri stilo cautũ est vt si perperã appellatũ sit ab omnibus aut pluribus capitibus, in singula capita pendi debeat pœna temeriariæ appellationis.[2] Inde fit vt nihil prohibeat condemnari alterutrum ex collitigatoribus in expensas litis appellatoriæ ratione quorundam capitum, ratione verò aliorum fieri compensationem,[3] quod non similiter posset contingere in vna eademque appellatione. Etsi enim plures appellationis causæ allegarentur, quarum aliæ iustæ essent, aliæ iniustæ, vnica tamen causa grauaminis sufficeret ad obtinendam victoriam omnium expensarum.[4] Compensatio autẽ expensarũ quoties à taxatione appellatũ fuit, induci potest, cùm alter litigantiũ maiorem, alter minorẽ taxationẽ fieri velit, quàm ex ratione fieri debeat.[5] Planè si pro diuersis capitibus vterque vicerit, nõ sunt expensæ compensandæ vt alias fieri solet ratione mutuæ victoriæ quoties ab vna sententia quæ multa capita continet appellatur,[6] sed pro quo capite quisque vicit, expensas quoque debet consequi,[7] tùm expensarum hinc inde adiudicatarum compensatio fieri si quantitates concurrant,[8] aut ad æquitatem proximè accedant.[9] *Ita Senatus* in causa Michaelis du Mont contra D. de Chuyt Prid. Id. Maij 1593.

1. Quoniam caput vnum expensarum, quantum ad taxatam quantitatem pertinet, aliis non cohæret *l. etiam 29. §. 1.* D. *de minor. l. scire debemus 29. D. de verb. obligat.*
2. Est enim constituta mulcta pecuniaria in temerarios appellantes præter condemnationem expensarum *ex cap. reprehensibilis Extr. de appellat.*
3. Puta si pro vno capite alteruter litigatorum succubuerit, pro alio autem vterque cùm fortassis ab eodem capite, vt plerumque fit vterque appellasset *l. per hanc 5. C. de temp. & repar. appellat.*
4. Non enim solet improbari appellatio eorum qui vel vnam appellandi causam probabilem habuerunt *l. appellanti 13. §. 1. D. de appellat.*
5. Quoniam eo casu vtrumque & vinci & vincere necesse est vt dixi *num 3.* quæ res sicut mutuam victoriam inducit, ita & compensationem expensarum ratione mutuæ victoriæ. Dixi *Defin. 39. num. 4. & Defin. 3. sup.*
6. Vt dixi supradictis locis.
7. Quia tot sint sententiæ quot sunt capita.
8. Non enim solet compensatio fieri nisi ad concurrentem vsque quantitatem *l. cùm alter 11.* D. *de compens. at.*
9. Quo casu arbitrio iudicis præsertim supremi potest fieri taxatio expensarum omnium, id est etiam supra concurrentem reuera quantitatem, Quasi breui manu facta taxatione ad parem vtrimque quantitatem, plerunque enim celeritate coniungendarum actionum vna occultatur *l. 3. §. pen.* D. *de donat. int. vir. & vxor.* Est autem hoc tolerabile, quamuis possit interdum habere aliquid iniquitatis, vt citiùs lis expediatur, nec longioris litis materia detur *l. quidam 21. D. de reb. cred. l. 1. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO XLV.

De modo taxandarum expensarum litis pro varia victoris condicione.

IN taxandis sumptibus litis non solùm personæ condicio inspici debet, sed etiam modus facultatum si fortè homo rusticus, & vilis alioqui condicionis, sed diues equitasse probetur vt ad eum locum accederet in quo lis instruebatur.[1] Idémque est si salutis suæ tuendæ gratia famulum aut alium viæ comitem sibi adiunxerit in summa itinerum difficultate.[2] Quid ergo si vir nobilissimus sed exigui patrimonij fuerit? Non minùs in hoc nobilitatis & generis, quàm in superiore facultatum ratio habebitur.[3] Denique alterutrum adesse sufficit, aut condicionem personæ aut facultates, vt maior expensarum taxatio fiat. Quid si vtrumque concurrat? Sola personæ condicio inspicienda erit vt ampliores aut exiguiores taxentur.[4] Nobilibus qui alia dignitate non fulgeant, licèt habeant iurisdictionem duorum equitum cum vno pedite, aut ad summum trium equitum impensa computatur, Baronibus trium equitum, & vnius si velint peditis, itémque Senatoribus, Præsidibus verò quatuor. Marchionibus, & Equitibus siue Sabaudici siue Gallici ordinis non nisi quinque. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nec enim dolo malo quicquam feciſſe videri potest qui iure suo vtitur *l. nullus videtur 55. de reg. iur.*
2. Nemo enim pro lite mortem aut mortis periculum obire cogitur *l. 2. §. si quis in dicio D. si quis caution. l. si pater 34. §. 1. D. de donat.*
3. Nec enim de nobilitate generis quicquam detrahit imminutio facultatum, quæ modò non ex mala & improbata causa proficiscatur *arg. l. suspectum 8. D. de suspect. tutor.*
4. Cùm persona semper sit dignior, ideóque condicio personæ trahat ad se condicionem bonorum *l. per curatorem 30. §. 1. D. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. testam.*

DEFINITIO XLVI.

Expensæ factæ ad transferendum reum à carceribus inferioris iudicis ad carceres superioris, cui debeant imputari.

QVi sumptus fiunt vt reus criminis ab inferiore iudice condemnatus & appellans, transferatur in superioris iurisdictionis carceres, non appellatoriæ liti,[1] sed expensis iudiciaris (vulgò *frais de iustice* vocant) imputari debent.[2] Ideóque ad huiusmodi expensas iudiciarias cõdemnatus, tametsi à sumptibus litis absolutus,[3] has quoque præstare compelletur: nec quòd ab aduersario fuerunt prorogatæ, faciet vt eo minùs restituere illas debeat, quas scilicet aduersarius non tam suo quàm ipsius rei nomine ac in eius commodum prorogauerit.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Ioanne Baptista Regnaud Castellano dè Gordans contra Bartholomeum du Port 16. Cal. August. 1593.

1. Quamuis verum sit quod non fierent si appellatio interposita non esset: simile quiddam est *in l. inter causas 26. §. non omnia D. mandat.*
2. Fiunt enim ex necessitate iudicij criminalis quod nisi præsente & ex ore respondente reo exerceri non potest.
3. Id enim plerumque fit vt quis à litis sumptibus immunis abeat, & tamen ad expensas iudiciarias condemnetur. Prior species impensarum accusatorem respicit. Posterior verò iudicem grapharium, & alias huiusmodi personas, quarum operam in criminali iudicio interuenire necesse est vt dixi *Defin. 35. supr.*
4. Vt eius sit onus & incommodum ad quem spectat & commodum *l. secundum naturam 10. de reg. iur.*

DEFINITIO XLVII.

Expensarum condemnatio per senatusconsultum ex tempore pronunciatum irrogata, emendari postea non potest.

PRonunciato ex tempore Senatusconsulto quod expensarum condemnationem alterutri litigantium inflixerat, nullus ampliùs earum compensationi locus superesse potest,[1] quamuis nondum correctũ vt aiunt, & in mundum transcriptum sit Senatusconsultum.[2] Pertinet enim ad Senatus autoritatem vt de eo quod à Senatu semel definitum publicéque pronunciatum est, nihil prorsus immutetur.[3] Nec verò alia emendandorum Senatusconsultorum causa est, nisi vt ne quid ab amanuensi Senatus plus minúsve scriptum sit quàm à Præside pronunciatum, aut à Præside pronunciatum quàm à Senatu definitum.[4] Igitur quantumcumque iusta ratio allegetur, quæ adiudicatarum expensarum compensationem suadeat, supplicationis auxilium necessarium est.[5] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Romans & Dominæ de Bellouse de Grand Champ 3. Cal. Sept. 1593. & pro Peroneta Quintal Non. & 7. Id. Decemb. 1593.

1. Senatus enim exemplo alterius iudicis cuiuslibet posteaquàm semel pronunciauit, officio suo functus est *l. iudex postea quàm 55. D. de re iudic.*
2. Quod fieri solet sequenti post pronunciationem die.
3. Ne quid leuiter aut minus iuste à tanto magistratu factum videri possit cùm iustitiæ sit constans, & perpetua voluntas. Quæ vulgaris nostrorum in hanc rem ratio est, non tamen iudicio meo satis bona, quia potest esse constans & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi, in illo etiam qui tamen mutare sententiam velit in melius. Sic Papinianum quoque variasse legimus *in l. si venditor 6. §. 1. & l. seq. D. de seruit. export.* & alios quoque Iureconsultos vt Cuiac. tractat *lib. 2. Obseruat. cap. 37.*
4. Itaque acta emendantur aut vicium pronunciationis non substantia senatusconsulti *l. acta 45. & l. seq. D. de re iudic.*
5. *d. l. acta l. Paulus respondit 42. eod. tit.*

DEFINITIO XLVIII.

Qui expensas litis pro quibus in carcere retinebatur soluere non potest, quo remedio ei succurrendum sit.

REo criminis sola expensarum condemnatione mulctato, quódque eas non solueret per multos menses carceris molestiam perpesso,[1] cùm neque fideiussorem, neque bonorum suorum quę idonea habebat emptorem inueniret[2] quandiu carceribus detineretur, iisque eximi se peteret, facilius explicandæ pecuniæ gratia, *Senatus* summa æquitate & miserationis potiùs quàm iuris ratione motus,[3] ne is alioqui perpetuos carceres pateretur[4] aut ad cessionis auxilium miserabile implorandum adigeretur, quem insontem fuisse penè constiterat,[5] hactenus indulgendum putauit, vt carceribus eximeretur, si ipse vxórque[6] ipsius tanquam duo correi debendi se obligarent sollenniter & in forma, vt aiunt, instrumenti guarẽtigiati de taxata quantitate intra trimestre soluenda, Aut si non soluerent, carceribus iterùm se reus manciparet, nunquam inde eximendus nisi solutione priùs facta aut bonorum cessione quæ loco solutionis futura esset.[7] Sed & quo magis victori cautum esset néve durior ipsius condicio fieret, eodem Senatusconsulto prehendendi rei potestas facta est, si is intra constitutum tempus non satisfeciſſet. *Ita Senatus* pro Barthol. du Port contra Baptistam Regnaud ex tempore Prid. Cal. Sept. 1593.

1. Potest enim condemnatus retineri in carcere ob huiusmodi expensas, scilicet si sic dictum sit vt supr. *Defin. 8. & 32. infr.*
2. Non enim semper facile est aut fideiussorem aut emptorem inuenire *l. 2. §. pen. D. de iudic. Auth. hoc nisi debitor cùm ibi not. C. de solut.*
3. Iuris enim ratio repugnabat vt dixi *dict. Defin. 8. supr. eod.*
4. Cùm carcer non in pœnam detur sed in custodiam, ideóque pœna perpetui carceris nulla sit *l. aut damnum 8. §. solent D. de pœn.*
5. Nam si omnino [innocens repertus fuisset, vtique ad sumptus litis condemnari non debuisset, vt dixi *Defin. 40. supr.*
6. Est enim hic vnus ex casibus in quibus potest mulier obligari vtiliter pro marito citra metum Velleiani præsertim si magistra-

si magistratus autoritas interueniat, & quidem supremi à qua appellari non possit. *Arg. l. quamuis 20. D. solut. matrim.*
7. Quantum ad hoc vt carceribus eximeretur. Alioqui certum est cessione bonorum non contingere liberationem *21. C. qui bon. cedar. poss.*

DEFINITIO XLIX.

Cessionarius litis tenetur ad refusionem sumptuum quos cedens debebat ob suam contumaciam.

QVi restitutionem in integrum ex rescripto Principis pendente lite aduersus propriam contumaciam impetrauerat, vt malè affectam litem sanaret, ex ea causa fuerat condemnatus ad expensas contumaciæ ante omnia vt fieri solet farciendas,[1] Tùm priùs quàm satisfaceret, actione sua iuribúsque omnibus ad eam pertinentibus fratri cesserat.[2] Postmodum alio herede relicto decesserat. Non rectè cessionarius aut etiam fivoles donatarius (nihil enim hac parte refert) huiusmodi impensas soluere recusabit illo prætextu quòd earum nomine personalis tantùm actio competat, quæ in heredem vniuersalem dari debeat[3] non in singularem successorem.[4] Cùm is cui pendente lite cessio aut donatio facta est non possit in ipsius litis vitia non succedere,[5] proinde obstrictus esse ad eos sumptus refundendos quibus non solutis futurum erat vt cedens à causa caderet.[6] Sic enim pronunciatum erat, si expensas illas non solueret intra diem certum præstitutum, fore vt excluderetur à restitutionis beneficio quod tamen illi prorsus necessarium erat ad litem prosequendam. Tentari quidem poterat, nec debere meliorem esse condicionem cessionarij quàm cedentis, præsertim qui & lite pendente & ex causa lucrativa successisset.[7] Sed id eò pertinet, vt quæ exceptiones obstitissent cedenti eædem obstent cessionario,[8] Non etiam vt si qua personalis actio cõtra cedentẽ cõpetebat eadem dari debeat contra cessionariũ qui haud dubiè cùm nõ nisi singularis successor sit, defuncti personam non repræsentat,[9] alio præsertim herede relicto.[10] Itaque si ponas ex causa aliqua incidenti condemnatum cedentem ad expensas quarum prorogatio nihil commune habeat cum persequendæ litis facultate, magis est vt ad earum solutionẽ non cessionarius sed cedens qui condemnatus est eiúsve heres teneatur.[11] *Ita tractatum est* in secreto auditorio in causa N. de Cherurier & Dominorum de Beaumont 13. Cal. Decemb. 1593. & 4. Non April. 1594.

1. Iuxta *l. sancimus 15. C. de iudic.*
2. Nec enim cessio actionis personalis etiam in iudicio deductæ prohibita est quasi rem afficiat vicio litigiosi si aliud nihil impediat cessionem puta si facta sit ex causis exceptis *in l. per diuersas 22. C. mandat.* Nec in potentiorem neque iudicij mutandi causa. Guid. Pap. *quæst. 479.* vbi tamen ait actionem ipsam fieri litigiosam per contestationem, & ideo cædi non posse vt dicam *Defin 3. & 4. infr. De litigios.*
3. *l. vlt. C. de hered. action. l. 1. C. si cert. petat.*
4. *l. vlt. §. 1. D. de contr. empt. l. 1. § si heres* D. *ad SC. Trebell.*
5. *Arg. l. vitia 11. C. de acquir. poss.* adeóque in vicium litigiosi quantum ad actionem ipsam quæ cessa est, vt dixi *num. 2.* ex Guid. Pap. *quæst. 479.*
6. Alioqui videretur facta cessio iudicij mutandi causa contra edictum prætoris, de quo *in l. 1. & tot. tit. De alien. iudic. mut. caus. fact.*
7. Ex *not.* per Dyn. *in cap. is qui in ius alterius De regul. iur. in 6.* & per Bart. & alios *l. in apud Celsum 4. §. de auctoris & §. si cùm legitima D. de doli mal. except.*
8. Ex *regula l quod ipsis 143. De regul. iur.* Scripsi latè *lib. 12. Coniect. iur. ciuil.*
9. *d. l. 1. §. si heres* D *ad SC. Trebell. d. l. vlt §. 1. D. de contr. empt. l. aria alieni 15. C. de donat.*
10. Nam si nullus donatoris heres inueniretur aut donator ipse viueret nec soluendo esset, vtique teneretur donatarius personali actione si credimus Guid. Pap. *quæst. 105.*
11. Nec enim iudicati actio transit in singularem condemnati successorem, cùm sit personalis *l. actori 8. C. de reb. credit.* iunct. *d. l. 1. §. si heres ad SC. Trebell.* cum aliis suprà citatis.

DEFINITIO L.

In expensas litis criminalis appellatoriæ nunquam debet condemnari is qui obtinuit in prima instantia, nisi probetur calumniator.

COndemnatio expensarum litis appellatoriæ criminaliter agitatæ nunquam irroganda est ei qui in priore vicit instantia, nisi appareat fuisse illum calumniatorem:[1] quia cùm nitatur iudicati autoritate eáque præsumptione quæ ex iudicato nascitur,[2] nihil ei imputandum est quòd iniquam sententiam pertinaciter defenderit, cùm nec potuerit ex ipsis instrumentis litis discere an iusta necne esset sententia à qua fuerat appellatum, vt sciret vtrum contendere deberet an cedere: quoniam huiusmodi litium criminalium acta litigatoribus non eduntur:[3] quod in causis ciuilibus diuersum est.[4] *Ita Senatus* in causa Iacobi Treynon procuratoris Tononensis, & Petri Mestral Prid. Id. Febr. 1594.

1. Quo casu curare debet iudex appellationis ne calumnia maneat impunita *l. 1. §. 1. D. si mulier ventr. nom. in poss. cautum. caus. esse dicet. l. 1. & tot. tit. De calumniat.*
2. Cùm in dubio præsumendum sit pro iudicato.
3. Ideo enim dicuntur secreta, nec proinde imputari quicquam potest litigatori qui non potuit diuinare *l. si putator 31. D. ad leg. Aquil. l. si fideiussor 29. §. si cum debitor* D. *mandat.*
4. In quibus omnium actorum facienda vtrimque editio est, vt vterque litigatorum scire possit an contendere debeat an cedere *l. 1. D. de edend.*

DEFINITIO LI.

Casus in quo is qui non est condemnatus ad fructuum restitutionem, tenetur tamen omnes reddere quos percepit ex die iudicati.

CVm de legitima præcipuo iure habẽda filius primi matrimonij aduersus vitricũ cui plus quàm per legem liceret à coniuge datum fuerat, contendisset ac obtinuisset,[1] nulla tamen facta fructuum cẽ-

demnatione [2] propter quæstionis controuersæ maximam inter iuris magistros difficultatem, [3] Vitricus condemnatus impetrauerat rescriptum à Principe quo iubebatur Senatus de causa ex integro cognoscere, [4] diúque tamen secundam illam cognitionem frustratus litem per multos annos traxerat, & ita iudicati executionem impedierat. [5] Cùm posteà nullam satis iustam aut probabilem rescindendi iudicati causam ab eo propositam esse constitisset, placuit condemnandum eum in fructus omnes, quos à die prioris Senatusconsulti percepisset, aut percipere potuisset, [6] in diem vsque peractæ executionis: Non subducto quadrimestri illo quod iudicatis ad satisfaciendum indulgetur. [7] Etsi enim facti species talis erat in qua constabat peruentum fuisse ad sententiam sine mora, propterea quòd probabilem licèt non iustam litigandi causam habuisse vitricus videbatur, [8] non tamen poterat hic casus pertinere ad Antonini constitutionem, qua cautum est vt totum illud tempus quod iudicatis datur immune sit à fructibus dependendis: [9] Nimirùm quia non petita dilatio erat ad satisfaciendum iudicato, sed potiùs quæsitus improbè color ad remorãdam frustrandámque iudicati executionem. [10] Proinde quasi mala fide tùm primùm cõtracta saltem ab eo tempore fructuum omnium perceptorum percipiendorúmque condemnationem fieri æquissimum fuit. [11] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Breissieu & de Chastillion 14. Cal. Mart. 1594.

1. *Ex l. hac edictali 6. C. de secund. nupt.*
2. Contra communem iuris regulam quæ vult possessorem quemlibet etiam qui bonæ fidei possessor ab initio fuerit condemnari ad restitutionẽ fructuum post litem contestatam perceptorum, quod exinde factus sit malæ fidei possessor *l. sed etsi 25. §. si ante D. de petit. hered. l. 2. C. hoc tit.*
3. De qua vide quæ scripsi sub *tit. De secund. nupt. & in libris Coniecturarum.*
4. Per viam scilicet ciuilis supplicationis secundum ea quæ scripsimus *in tit. De sentent. præfect prætor.*
5. Vt passim fit à condemnatis *l. tutor 41. D. de vsur. l. vlt.* D. *de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appellat.*
6. Tanquam qui ex eo saltem die factus esset malæ fidei possessor. Plus enim potest condemnatio quàm contestatio quæ tamen effectum hunc haberet *l. sed etsi 25. §. si ante D. de petit. hered.*
7. *Ex l. vlt. C. de vsur. rei iudic. l. cùm militi 16. §. 1. D. de compens. l. si debitori 21. D. de iudic.*
8. *Vt in l. 3. in princip. D. de vsur.* vbi tamen dicitur vix esse vt ad iudicem vnquam perueniatur citra moram.
9. Quam constitutionem Papinianus noster refert & interpretatur *in d. l. 3. de vsur.* de cuius sententia & interpretatione scripsimus in libris Coniecturarum.
10. *Vt ita d. l. tutor 41. eod. tit.* & aliis supra citatis *num. 5.*
11. Propter malam fidem non propter moram. Nec enim semper debentur fructus à die moræ sed tantùm in bonæ fidei iudiciis *l. videamus 38. §. si actionem & §. penult. r.* D. *de vsur.* Iunge *l. certum 22. D. de rei vindicat.*

DEFINITIO LII.

Non potest reus in carceribus retineri pro expensis litis criminalis etiamsi ita dictum sit si à taxatione appellauerit & satisdare sit paratus.

QVi cùm esset in carceres ob crimen detrusus impetrata à Principe criminis venia liberationem à carceribus meruerat, Ea tamen lege adiecta vt expensas litis ante omnia solueret, [1] non priùs liberandus est quàm expensarum taxatio solutióque facta sit, si taxationi stetur. [2] Sed si à taxatione fuerit prouocatum, Iniquum sanè sit ob solas expensas in carceribus eum retineri. Ne ita eueniat vt metu longiorum carcerum ab appellationis beneficio excludatur. [3] An igitur licebit ei frustrationis fortè gratia prouocare, [4] atque interim carceribus eximetur? Tempus illi præstituendum est intra quod curet appellatoriam litem terminari: Interim liberandus erit, Præstita tamen priùs satisdatione de soluendis expensis quas litis appellatoriæ decisio debitas esse monstrabit. [5] *Ita Senatus* in causa Martini Nicol Prid. Cal. Mart. 1594.

1. Quæ adiectio si non prorsus necessaria saltem vtilis est ad tollendam dubitationem illam quæ fieri solet. Vtrum pro expensis litis possit reus in carceribus retineri. De qua scripsi *Defin. 8. & 48. supr.*
2. Cùm eo casu constet liquidò quid & quantum debeatur. Taxatum enim dicitur quod deductis deducendis reliquum est *l. Mutio 41. §. 1. de legat. 2. l. si traditio 4. C. de action. empt.*
3. Cuius beneficij commodum nemini debet denegari cùm sit auxilium iuris communis *l. 3. §. falsus procurator D. rat. rem haber.*
4. Plerique enim appellant frustrandi tantùm gratia vt dixi *Defin. præced. num. 5. & 10.*
5. Nam in debitis non liquidis satisdatio pro solutione esse solet *l. statuliber rationem 5. D. de statulib. l. 1. & tot. tit. D. si ususfructus per legem falcid.*

DEFINITIO LIII.

Etiam qui autore Senatu nactus est possessionem beneficij potest condemnari ad restitutionem fructuum omnium exinde perceptorum.

QVi autoritate Senatusconsulti retinendæ beneficij possessionis ius nactus est solo Principis procuratore audito, quo postulante vt moris est beneficium anteà fuerat sequestratum, [1] si de eadem possessione ab alio controuersiam patiatur, & succumbat, non eo minùs ad omnium fructuum restitutionẽ tenetur, quod eos bona fide & Senatu ipso autore perceperit. [2] Semper enim exceptum intelligitur ius tertij inauditi, cui non magis in fructibus beneficij quàm in beneficio ipso iniuria fieri debeat, [3] imò cùm in profanis rebus non nisi à die litis contestatæ vt plurimùm soleat iniustus possessor condemnari ad fructuum restitutionem, [4] In beneficialibus contrà seruatur, vt omnes omnino fructus (deductis nimirùm sumptibus altari deseruiendo colligendísque fructibus necessariis [5]) restituantur. [6] Ideò fortasse quòd nõ tam beneficiarius quàm ecclesia ipsa in sui rectoris veri vtilitatem possidere intelligatur. [7] Planè interdum tam iusta litigandi hinc inde causa esse potest vt perceptos fructus eius qui percepit lucro manere æquum sit, Eo nimirum casu quo nullo præcedente arresto idipsum constitue[re]tur esset. [8] *Ita Senatus* in causa R. D. Ludouici Marin & Caroli Emanuelis Pomei 11. Cal. April. 1596.

1. Seque-

stratio enim fit requirente procuratore generali antequàm constet cui prouisum sit de beneficio, vt interim œconomus constituatur qui ecclesiam curet, ac faciat vt diuinus cultus non negligatur.
2. Quamuis non possit negari quin bonæ fidei & iustus possessor sit is qui autore prætore possidet *l. qui autore 137. de reg. iur. l. iuste possidet 11. D. de acquir. poss.*
3. *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. 1. & tit. C. res int. alios act. l. Paulus notat. 8. D. de prator. stipulat. l. 4. C. de emancip. liber.*
4. Scilicet in iudiciis strictis & arbitrariis *l. 2. l. 3. §. in his quoque l. videamus 38. § si actionem D. de vsur.* Nam in iudiciis bonæ fidei secus est *d. l. videamus §. vlt.*
5. Quia nec in fructu quicquam esse intelligitur nisi quod istis deductis supereat *l. 1. C. hoc tit.*
6. Ne alioqui videatur datus vitiosus ingressus contra *cap. 1. de reg. iur. in 6.*
7. *l. iubemus in fin. C. de sacrosanct. eccles. l. raptores vers. sin autem diaconissa C. de episc. & cleric.* Nec enim ecclesia vnquam moritur 12. *quæst. 2. can. liberti* Guid. Pap. *quæst. 355.*
8. Id est eo demum casu quo possit citra moram & malam fidem peruenire ad iudicem vt *in l. 3. in princip. D. de vsur.* Et quoties res valde dubia est, vti in specie de qua scripsi *Defin. 51. supr.*

DEFINITIO LIV.

Qui dedit causam liti condemnandus est breui manu ad omnes expensas etiam ab eo factas cui non fuit ille obligatus.

COnuentus malè Titius à Sempronio te autorẽ laudauerat, quasi de euictione ipsi tenereris in omne id quod eius interesset, cùm tamen ei tu aut nullomodo aut ad precij duntaxat restitutionem obligatus esses. [1] Titium quidem tibi in expensas litis condemnandum esse constat ob malè institutam actionẽ. [2] Sed tamen cùm Sempronij culpa malæ liti de euictione causam dederit, æquum est Sempronium non solùm Titio sed etiam tibi recta via & sine circuitu in omnes expensas condemnari: [3] cùm si quas tibi expensas Titius præstaret, eas Titio Sempronius refundere cogeretur. Semper enim sumptuũ damno coërcendus est qui liti in quam sumptus facti sunt, malè causam dedit. [4] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 15. sup. De hered. vel act. vendit.

1. Valet enim pactio vt venditor non teneatur emptori de euictione ad id quod interest, sed tantùm ad precij restitutionem *l. ex empto 11. §. qui autem D. de action. empt.*
2. *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. properandum §. sine autem alterutra* C. *eod. §. 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*
3. Scilicet breui manu & ad euitandum circuitum *arg. l. dominus 53. D. de condict. ind. l. 3. §. pen. de donat. int. vir. & vxor.*
4. Quoniam qui dat causam liti dat causam sumptibus in litem faciendis Bart. *in l. destitisse 10. D. de iudic.* cum aliis suprà citatis *num. 2.*

DEFINITIO LV.

Sumptus frustra facti per errorem & culpam procuratoris ab eo præstandi sunt, qui constituit procuratorem.

ACtoris procurator aduersus reum tanquam contumacem cùm tamen ad diem paruisset, edictum [1] impetrauerat, atque ita, vt iterùm ad iudicem veniret, inanésque in eam rem sumptus faceret, coëgerat. Placuit, licèt imputari vix quicquam possit ei qui procuratoris sui errorem bona fide secutus est, [2] eas tamen impensas ab illo sarciri debere, quòd hoc ipsum saltem illi imputandum sit, cur diligentiorẽ procuratorẽ non elegerit. [3] Quæ ratio facit vt idem quoque dici debeat si non procurator ipse aut procuratoris substitutus [4] sed alius quid peccauerit sub procuratoris nomine, si modò is fuit cuius opera in eam rẽ vti procurator soleret, Quoniã & procuratoris in eo quoque culpa aliqua est, quòd minùs diligentem hominem commendata sibi negotia tractare passus sit: [5] ideóque per consequentias imputari etiam litigatori potest cur talem elegerit procuratorem. [6] Neque tamen faciet ea res quominùs saluã habeat mandati actionem contra procuratorem, [7] aut aliam [8] aduersus eum qui sub procuratoris nomine sine mandato perperàm rem gessit. *Ita Senatus* in causa N. Francisci Denarie & N. Ratelier prid. Id. Maij 1594.

1. Scilicet per obreptionem aut subreptionem cùm non posset tale edictum impetrari nisi contra absentem & contumacem *l. & post edictum 75. cum præced. D. de iudic.*
2. Ita vt neque improbus neque temerarius litigator dici possit. Ex qua tamen duntaxat causa solet irrogari condemnatio expensarum *§. 1. Instit. de pœn. temer. litig.*
3. *Arg. §. præterea Instit. quib. mod. re contr. oblig. l. 1. §. item quæritur D. de separat.*
4. De cuius facto vtique procurator tenetur *l. ex facto 30. D. de negot. gest.*
5. Est enim hæc species negligentiæ cùm quis rem sibi specialiter mandatam alij dat exequendam *l. cùm hi 8. §. si prætor aditus D. de transact.*
6. Ex legibus citatis *num. 3.* & aliis similib.
7. In quo alia ratio est procuratoris, alia depositarij, quia depositarius nihil nisi dolum præstare debet, procurator verò etiam culpam *d. §. præterea l. contractus 23. De regul. iur.*
8. Quia mandati actio esse non potest contra eum cui nihil fuit mandatum, præsertim directa *l. quidam cùm filium familias 46. D. de hered. instit. l. ex mandato 20. §. 1. D. mandat.*

DEFINITIO LVI.

Semper condemnandus est & ad expensas & ad iacturam litis appellans qui appellationem deseruit siue ab initio siue ex postfacto.

QVi appellationem à se interiectam non prosequitur, siue ab initio eam deserat quod fit cùm iudicis superioris auxilium prorsus negligit, [1] siue ex postfacto, quod euenit cùm acceptis ab eo literis

citatoriis & inhibitoriis dictáque aduersario die iudicium frustratur,nec in ius venit,[2]semper condemnãdus est,[3] nec tantùm ad expensas [4] contumaciæ [5] sed etiam vt litis iacturam sentiat,quoniam appellatione deserta necessariò relinquitur vt sententia à qua fuerat appellatum transeat in rem iudicatam,perinde acsi nulla appellatio interposita fuisset.[6] Et consequenter rei iudicatæ autoritas facit vt condemnari hic debeat tanquam nullo iure fultus contra rem iudicatam.[7] Adde quod & qui appellat actor est.[8] Fieri autem nequit vt actor qui ad iudicem non venit obtineat quãtumuis bonam causam habeat,quia prius est vt actoris personam præsentem iudex habeat quàm vt de rei iure quærat.[9]In eóque diuersa & melior cõdicio est eius,qui ad iudicem quidẽ venit,sed iudicium tergiuersando detrectat.Hic enim si bonam causam foueat vincere debet,[10] quamuis contumax,& in solas contumaciæ expensas condẽnandus est,[11] quia nihil prohibet quominùs hæc partis absentia per Dei præsentiam suppleatur.[12] Sed actore in ius non veniente,fieri non potest vt eius præsentia vnquã suppleatur, deficiente nimirùm persona ex qua ius ipsum actionis æstimandum est.[13] Non enim quemadmodum exceptio reo competens plerumque ex persona & non iure actoris æstimatur,[14] ita ex contrario actoris intentio & petitio ex rei persona æstimari vnquã potest.[15] Siquidem per non ius actoris vincere reus debet,[16] per non ius rei nunquam actor vincit.[17] *Ita Senatus* in causa N. Du Freney,& Humberti Fay 13.Cal.Iun.1594.

1. Quo casu dicitur appellatio deserta,nisi paupertas aut quæ alia iusta causa excuset appellantem. Guid. Pap. *quæst.* 135.& *quæst.*436.*num.*12. post Innoc.*in cap.in ratione Extr.de appellat.*
2. Quod pragmatici nostri dicunt *faire defaut.*
3. Tanquam quem appareat non nisi frustrandi & tergiuersandi animo appellasse,& vt cõmuni iuris auxilio in aduersarij sui necem abuteretur vt *in l.tutor* 41.D.*de vsur l.vlt.D.de re iudic.l.negotiorum* 24.D.*de appellat.*
4. *Ex cap.reprehensibile Extr.eod.tit.De appellat.*
5. Quæ semper expensarum saltem damno coercenda est *l.sancimus* 15.*C.de iudic.*
6. Appellatio enim deserta habetur pro non interposita nisi quod hoc amplius desertio appellationis species quædã delicti est,& ideò grauiore mulcta punitur quàm ea quę temere litigantibus infligi solet.
7. Si quidem sublata appellatione,iterúmque appellandi potestate sententia à qua fuerat appellatum transit necessariò in rem iudicatam *l.& post rem* 7.*l.post rem* 11.D.*de transact.*
8. *l.qui appellat.*29.D.*de iudic.*
9. Cùm priùs quærendum sit de iure actoris quàm de iure rei *l.*4.C.*de edend.l.Paulus* 12.§.1.D. *quib. mod. pign. vel hyp. soluit.*
10. *l.*1.*C.quomod.& quand.iudex l.& post edictum* 75.*in princip.*D *de iudic.*
11. Neque enim condemnationem hanc effugere contumax vnquam potest *d.l.sancimus* 15.*C.eod.*
12. *d.l.properandum* §.*cùm autem eremoticium eod.tit.*
13. Cùm non possit iudex supplere intentionem actoris quæ est facti *tot.tit.C.vt qua def.aduoc.part.iud. suppl. eum ibi notat.*
14. *Vt in l.militis* 36.§.*veteranus D.de testam.milit.*
15. *d.l.Paulus* 12.§.1.*D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*
16. *d.l.*4.*C.de edend.l.vlt.*C.*de rei vindic.l.vlt.*D.*de acquir.possess.*
17. Vt ex iisdem supradictis legibus probatur,Iunct.*l.*2.D.*vt possid.l.fauorabiliores* 125.*de reg.iur.*§.*commodum Inst.de interdict.*

DEFINITIO LVII.

Qui facit moram cognitioni condemnandus est in omnes sumptus ab aduersario factos quos ea mora reddit frustratorios.

SI in ipso ferẽdæ sententiæ calculo cùm Senatus in eo esset vt litis acta extra ordinẽ [1] inspecturus esset, vnus ex collitigatoribꝰ diploma principale impetrauerit ex quo mora cognitioni facta sit,æquissimũ est si rescripti ratio aliqua ex æquitate necessariò habẽda sit,hactenus tamẽ coerceri frustrationẽ & negligẽtiã impetrãtis,[3] vt eos quoque sumptus quos pro Senatu extra ordinẽ habẽdo prorogari necesse fuit sarcire condemnetur, ne ex aduersarij negligentia damnum sentiat is qui fuit diligentior & cui nihil imputari potest. [4] *Ita Senatus* pro Sp. Carolo Franciſco Ruffino Augustæ nostræ Referendario contra illustrem D.Ioannem Ludouicum March ionem de la Chambre 12.Cal.Ianuar.1594.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *par entree extraordinaire & par consignation.*
2. Quoniam vt plurimùm talia diplomata nouæ litis & contestationis materiam præbent.
3. Qui debuit esse diligentior in rescripto impetrando,non autem vltimam iudicij horam expectare *l. ab hostibus* 19. §.*vlt.& l.seq.D.ex quib.caus.maior.*
4. Sua enim cuique negligentia non alij damnosa esse debet *l.factum* 155.*l.in condemnatione* 173.§.*unicuique de reg.iur.*

DEFINITIO LVIII.

Cum ante sententiam diffinitiuam reus eximitur carceribus ex iusta causa non ideo sumptuum condemnationem vllam pati debet.

SI reo in carceres detruso aliquid sit quod impediat nẽ tam citò lis terminari possit, vt puta quòd aliũ prehendi,& antè omnia audiri oporteat,æquum tamen sit è carceribus hunc interea eximi,sumptuũ condemnationem nullam fieri oportet,quantumuis iusta fuerit causa inquirendi,sed in finem litis differri sumptuum adiudicationem necesse est.[1] *Ita Senatus* in causa Ludouici Bochet 16.Cal.Ianuar.1594.

1. Pendet enim ex euentu litis condemnatio expensarum *cap.victus victori de reg.iur.in 6.*

DEFI-

DEFINITIO LIX.

Potest fieri taxatio sumptuum & liquidatio fructuum non citato eo qui propter suam contumaciam fuit condemnatus.

PEr contumaciam condemnatus in id omne quod actoris interesset,aut ad fructus iterum citandus nõ est vt adsit taxationi,& vt loquimur liquidationi eius quod interest aut fructuum,[1] non magis quàm si de litis sumptibus ageretur.Est enim illa accessio præcedentis condemnationis, [2] ideóque hac etiam parte suam æquum est condemnato nocere contumaciam,[3] tametsi noua quædam petitio esse videatur, cùm noua certáque quantitas pro eo quod interest deducitur in petitionem.[4] *Ita Senatus* in causa D.de la Tornelle & de la Rochete 13.Cal.Ianuar.1594.

1. Quamuis dici soleat citari ad omnem actum debere illum qui ex eo actu lædi potest *l.de vnoquoque* 47.*de re iudic. l.nam ita* 39.D.*de adopt.*
2. *l.*2.*&* 3.*& pass.C.hoc tit.*
3. Debuit enim prospicere hoc euenturum esse si esset contumax *arg.l.si quis domum* 9.§.1.D.*locat.*
4. *Arg.l.vlt.de prætor.stipulat.l.obligationum* 44.§.*vlt.de oblig.& act.*

DEFINITIO LX.

Iusiurandum quod plenam litis victoriam iuranti non acquirit,nec liberat aduersarium à condemnatione expensarum.

QVamquam is cui proprium iusiurandum totam litis victoriam peperit,expensas obtinere non debet,[1] Si tamen cùm pluribus exceptionibus reus niteretur,[2] super vna iuratum sit,[3] nec eo minùs super aliis posteà iudicandũ fuerit propter eius contra quem iuratum est pertinaciam,[4] æquè locus erit cõdemnationi expensarum,acsi iuratum nihil fuisset.[5] Quia verum est eum,qui iurauit non ob id solùm vicisse quòd iurauerit,sed ob id potiùs quòd bonam causam habuerit.[6] Toties igitur expensarum condemnatio remittitur,quoties post iusiurandum præstitum nihil supereſt de quo agnosci oporteat,nec de alio quæritur quàm vtrum & quomodo iuratum sit. [7] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Bienuenu contra N. Gothofredum de Dompierre Idib.April.1595.

1. Scripsi ad *tit.De reb.credit.& iureiur.Defin.*1.contra *glos.in l.penult.vers.ab altera parte C.eod tit.*
2. Nemo enim pluribus exceptionibus etiam contrariis vti prohibetur.
3. Etiam aduersario deferente.Nam de hoc iureiurando hic loquimur quod à parte parti defertur,quod litis decisiũ appellamus,& per quod in sua causa iudex constituitur is qui iurat *l.*1.D.*quar.rer.act.non dat.*
4. Potest enim fieri vt iusiurandum quod esset litis decisorium ex parte rei si actor iurare nollet mallétque iusiurandum referre, non sit tamẽ decisorium actore pro se iurante,quia possunt esse multæ exceptiones peremptoriæ quarum vna per actoris iusiurandum remota super sunt aliæ.
5. *Ex reg.Victus victori de reg.iur.in 6.*
6. Quæ res victoriam expensarum parere debet *l.properandum* 13.§.*sine autem alterutra* C. *de iudic.*§. 1.*in fin.Inst.de pœn.temer.litig.*
7. Quod vtique euenit regulariter cùm præstitum est iusiurandum decisorium *l.nam posteaquam* 9.*in princip.*D.*de iureiur.*iunct.*l.non erit* 5.§.*dato iureiurando eod.tit.*

DEFINITIO LXI.

Obtulisse ab initio nihil prodest ei qui ab oblatione postea resiliat sine causa.

QVi obtulit in iudicio quicquid ex ratione offerre debuit ne in mora constitueretur,[1] & impensarũ litis condemnationem incurreret quæ temerè litigantibus infligitur,[2] si posteà ab ea oblatione resiliat,aut quod effectu idem est eam sic intepretetur,vt iniquum faciat quæ anteà æqua videbatur,[3] perinde haberi debet acsi nihil vnquam obtulisset, [4] adeò vt quamuis non nisi in causa appellationis recesserit ab oblatione,non possit tamen impugnare iudicatum eo solo prætextu quòd iudex nullam rationem habuerit oblationis in qua nunc appellans ipse non perseueret. [5] Itaque in omnes vtriusque instantiæ expensas condemnandus est ex iuris regula quæ moram vltimam semper vult nocere.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Oblatio enim iudicialis magnam vim habet non solùm ad impediendam moram, sed etiam ad eam purgandam quæ iam contracta sit *l.si rem* 9.§.*vlt.vbi not.*D.*de pignor.act.*
2. §.1.*in fin.Inst.de pœn temer.litig.l.eum quem temerè* 79.D.*de iudic.l.qui solidum* 78.§.1.*de legat.*2.*l.properandum* 13. §. *sine autem alterutra* C.*de iudic.*
3. Qui enim ambigua intentione vel oratione vsus est,potest eam ad suam vtilitatem interpretari *l.si quis intentione* 66.*vbi not.*D.*de iudic.*
4. Non enim videtur oblatum,nisi quod durat oblatum,sicuti nec consignatum quod non durat consignatum, nec versum in rem nisi quod durat versum *l.si pro patre* 10.§.*versum* D.*de in rem vers.l.item eorum* 6.§.*pen.*D.*quod cuiusque universit.l.nam etsi* 15.§.1.D.*de inoff.testam.*
5. Perseuerantia enim illa est quæ bonam vel malam fidem inducit *l.desistisse* 10.vbi Bart.D.*de iudic.*
6. *l.qui decem* 72.*in princip.*& §.1.D.*de solut.*

DEFINITIO LXII.

Quas expensas refundere debeat is qui iam bis condemnatus in tertia demum instantia petit restitutionem in integrum.

DVabus sententiis victus ad Senatũ prouocauerat,& cõsultus quòd malè anteà egisset,mutata actione in integrũ restitutionis auxiliũ implorabat.Non idcirco condẽnandus erit in eos sumptus quos aduersarius ad excludendã restitutionẽ suãque intentionẽ probandã facturus sit.Id enim tùm obtinet cùm tertia tractatur instantia.Hæc autem non tertia est sed prima,Quandoquidẽ nunc primum restitutionis

beneficium implorabatur de quo prioribus instantiis nihil dictum fuerat. 3 Sed & cùm priores instantiæ per contumaciam magis quàm per accuratam disceptationem expeditæ sunt,si in tertia impetretur restitutio ad hoc vt nouæ vel allegationes vel probationes admittantur,nil obstante contumacia magis esse videbatur vt ad sumptus aduersario prorogandos condemnari impetrans nõ deberet.Quasi nulla iam ratione habenda contumaciæ quæ per sumptuum refusionem purgata esset.4 *Ita Senatus* in publico audi torio pro Franc.Iambaz 10.Cal.Iun.1595.Iunge Defin.35.sup.De reb.credit.& iureiur.

1. Quæ non potuerat impunè mulctari nisi ante contestationem *l.edita 3.cùm ibi not.C.de edend.*
2. Vt constat ex stylo Senatus.
3. Nihil enim vetat etiam in causa appellationis implorari restitutionem in integrum, si appellatum sit à sententia diffinitiua cùm huiusmodi appellatio non omnino sit iudicanda ex iisdem actis ,possintque non deducta deduci in causa appellationis & non probata probari *vulg.l.per hanc C.de tempor.& repar.appellat.*
4. *Arg.l.sancimus* 15.C.*de iudic.*

DEFINITIO LXIII.

Veneratione consanguinitatis & affinitatis impensarum condemnatio plerumque victo remittitur.

QVoties inter fratres aut alios cõsanguineos proximos lis tractatur,non est regulariter locus ei iuris regulæ quæ habet,Victum victori in expensas litis condemnari debere.1 Vt plurimùm enim veneratione consanguinitatis,adeóque interdum affinitatis ,2 impensarum pœna quæ temerè litigatoribus infligi solet,3 remittitur :nisi manifesta calumnia dolúsve malus eius qui succumbit arguatur. 4 *Ita Senatus* in causa Claudij Miege & Thomæ Bertrand 16.Cal.Iul.1595.

1. *Cap.victus victori de reg.iur.in 6.l.properandum* 13.§.*fine autem alterutra C.de iudic.*
2. *Vt in l.penult.D.de iur.dot.l.sed hoc ita* 22.*D.de re iudic.*Plerumque enim odia exacerbantur ex huiusmodi expensarum condemnatione.
3. Et in pœnam temeriariæ litis §.1.*in fin.Inst.de pœn.temer.litig.*
4. Nunquam enim aut dolus aut calumnia debet manere impunita *l.1.§.1.si mulier ventr.nom.in poss.calum.caus.ess. dicet.l.procurator* 11.§.1.D.*de dolo mal.except.*

DEFINITIO LXIV.

De differentia bonæ fidei possessoris & prædonis quantum ad restitutionem fructuum in petitione hereditatis.Item quantum interfit an hereditas petatur,an fideicommissum hereditatis.

CVm petitio hereditatis non tantùm detur contra eum qui pro possessore possidet id est qui interrogatus cur possideat nihil aliud respondere potest, quàm quia possidet, 1 sed etiam contra eum qui possidet pro herede 2 putà ex testamento quod valere putet cùm reuera non valeat,aut tanquã agnatus proximus,quem alius præcedebat ,3 apparet non esse distinctioni locum an possessor bonam fidem habuerit nécne, Quandoquidem etiam bonæ fidei possessores hoc iudicio teneri certum est: 4 Sed tamen differentia in illo est quòd prædo totam hereditatem in solidum restituere tenetur, tametsi non sit factus locupletior, 5 Possessor verò bonæ fidei non nisi quatenus locupletior factus est. 6 In de sit vt tam hic,quàm ille ad fructuum omnium restitutionem teneatur,7 adeóque ad vsuras fructuum ante litem contestatam perceptorum,8 quia fructus augent hereditatem 9 ac proinde non tam accessio quàm pars quædam hereditatis dicendi sunt.10 Sed illud tamen obseruabimus vt bonæ fidei possessor nõ aliter fructus,fructuúmque vsuras reddere debeat,quàm si factus sit locupletior, prædo autẽ omnes omnimodo.11 Idque est quod dicitur,In iudicio vniuersali venire fructus,12 qui non veniunt in singulari.13 Nimirum quia in iudicio singulari fundus tantùm petitur:14 fieri autem non potest vt fructus à fundo iam separati perceptíque pars fundi esse videantur.15 An in iudicio petitionis hereditatis , hereditas quidem petitur, sed fructus licèt à solo separati non eò magis ab hereditate separati videri possunt. Remanent enim in hereditate ipsámque augent vt diximus,16 quamuis non tam hereditati quàm rebus hereditariis singulis accepto ferantur. 17 Huiusque dissimilitudinis illa rursus ratio est,quòd hereditas in iure cõsistit non in corpore,18 & est quid vniuersale, 19 obídque & incrementum recipit & diminutionem eadem manente hereditate, 20 non etiam res singulares.Nec simile est quod in fideicommissaria hereditatis petitione,quæ & ipsa vniuersale iudicium est,21 contrà obseruamus vt non alij fructus restitui fideicommissario debeant ,quàm qui post litem contestatam percepti sunt. 22 Id enim fit,quia quoties quis rogatus est hereditatẽ restituere,id tantùm reddere videtur rogatus quod fuit hereditatis 23 eo tempore quo cœpit esse hereditas,id est quo defunctus testator fuit,non quòd sit hereditatis eo tempore quo fit restitutio:24 fructus autem licèt hereditatem augeant non tamen hereditati sed rebus singulis quæ per additionem esse hereditatis desierunt acceptò feruntur.25 Neque enim fideicommissi petitio datur nisi contra verum heredem,26 qui proinde hereditatem defuncti in proprium patrimonium transfuderit,27 & consequenter fructus suo iure,& ex dominij causa perceperit,suósque fecerit.28 At hereditatis petitio absoluta datur contra eum qui nullo iure possidet,29 tametsi fieri queat vt sit in bona fide. 30 Itaque quod ad fructuum restitutionem attinet,nihil prodesse debet possessori , quòd iustam habuerit causam litigandi, puta quòd non improbabili ratione testamentum valere videretur: Quia bona fides & iusta litigandi causa excusare potest à sumptibus litis,31 & à præstatione accessionum quæ non nisi propter moram debeantur.32 Sed non à præstanda hereditate,quæ ipsa petitur per huiusmodi actionem.33 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.20.sup.De testam.& iam antèà inter fratres Armengiat 14.Cal.Febr.1591.Fructibus etiam cùm vindiciæ duntaxat dicerentur,petitori adiudicatis.Iunge Defin.9.sup.De petit.hered.

1. *l.qui in-*

1. *l.qui interrogatus* 12.D.*de petit.hered.*
2. *l.Regulariter* 9.*cum seq.l.cod.*
3. *Vt in l.sed etsi lege* 25.§.*fcire eod.tit.*
4. *l item veniunt* 20.§.*præter hæc & §.ait Senatus d.l.sed etsi §.consuluit & pass.eod.tit.De petit.hered.*
5. *d.l.item veniunt §.vlt.& legib.seqq.d.l.sed etsi §.quod ait Senatus & seqq.*
6. *d.§.consuluit & l. virum* 23.*& pass.eod.tit.*
7. Sed prædo ad restitutionem fructuum etiam quos non percepit si modò percipere potuit,aut debuit *d.l. sed etsi §. sed & fructus* quod in bonæ fidei possessore secus est,nisi ex die litis contestatæ *l.*1.C.*eod.*
8. Quomodo & fructus fructuum in ista actione præstantur *l.illud quoque* 40.§.*prædo* iunct.*l. quòd si oues* 26. *& seq. D.eod.*
9. *d.l.item veniunt* 20.§.*item non solùm vers fructus d.l.sed etsi* 25.§.*vlt eod.*
10. Alioqui accessio accessionis non permitteretur *l.vlt.C.de vsur.l.neque eorum* 15.*D.eo.l.heres furiosi* 51.§.*fructuum D.de petit.hered.*vbi est textus elegans , Ex quo apparet duriorem esse hac parte condicionem petitoris pro fructibus perceptis post litem contestatam quàm pro iis qui ante percepti sunt,nempe quia ij qui post litem contestatam percepti sunt veniunt tanquam accessiones, non etiam cæteri.
11. *d.§.prædo l.*25.*eod.tit.d.l.*1.*C.eod.* Nam post senatusconsultum omne lucrum auferendum est tam bonæ fidei possessori quàm prædoni *l.post senatusconsultum* 28.*D.eod.*
12. *d.l.item veniunt §.item non solùm.*
13. *l.certum est* 22.*C.de rei vindic.*iunct.*l.bonæ fidei* 48.*D.de acquir.rer.dorain.*
14. Ideo enim dicitur singulare iudicium quia singularis res petitur *l.*2.*in fin.C.de petit.hered.*
15. Est enim id proprium fructuum pendentium *l.fructus pendentes* 44.*D.de rei vindic.l.vlt.§.non solùm & §. fructus D.quæ in fraud.creed.*
16. *Ex d.§.item non solùm vers fructus l.*20.*D.de petit.hered.*
17. *l.in fideicommissaria* 18.*vers quoties D.ad SC.Trebell.*
18. *l.hereditas* 50.*D.de hered.petit.*
19. *l.nihil est aliud* 24.*de verb.signific.*
20. *d.§.item non solùm.*
21. *l.*1.*& tot.tit.*D.*de fideic.hered petit.*
22. Sic enim Senatus noster passim pronunciat,reiecta opinione Bartoli qui voluit fructus deberi ex die oblati per fideicommissarium libelli *cons.*53.*incip.Picaredus in fin.*
23. *d.l.in fideicommissaria vers.quoties.*
24. Nec enim eo tempore vlla est hereditas cùm sit iam conuersa in patrimonium heredis.*l.*1.D.*de separat.*
25. *dict.§.quoties l.in fideicommissaria* 18.*ad SC.Trebell.*
26. *l.*1.*& tot.eod.tit.*
27. Siquidem per additionem iunguntur patrimonia *l.sed si plures* 10.§ *filio l.si filius* 12.D.*de vulg.& pup.substit.*
28. Fructus enim iure soli percipiuntur *l.qui scit* 25.§.1.*de vsur.*
29. *l.regulariter 9.de petit.hered.*
30. *vt in d.l.sed etsi lege* 25.§.*scire eod.tit.de petit.hered.*
31. *l.qui solidum* 78.§.1.*de legat.*2.
32. *l.Titia Seio* 87.§.*vsuras de leg.*2.*l.in minorum* 3.C.*in quib.caus.in integr.restit.necess.non est.*
33. Multùm enim refert an hereditas ipsa petatur an hereditatis accessiones *d.l.heres furiosi* 51.§.*fructuum* D.*de petit hered.*iunct.*l.cùm vnus* 10 §.*verbis De alim.& cibar.legat.*

DEFINITIO LXV.

Appellatione interposita à pluribus articulis taxationis expensarum,& pro parte tantùm adiudicatis expensis litis appellatoriæ quomodo earum taxatio facienda sit.

SIà taxatione expensarum quæ multa capita continebat appellatum sit,1 & pronunciatum ex parte iustam & ex parte iniustam fuisse appellationem,2 nouis quoque expensis litis appellatoriæ pro parte compensatis, pro parte victori adiudicatis , 3 facienda erit adiudicatorum taxatio pro numero articulorum à quibus appellatum fuerat, 4 non autem habita ratione quantitatis in singulos articulos deductæ. 5 Ita ex tempore tractatum est in causa Dominæ de Romans & Ant.Lespine 4.Cal. Aug.1595.

1. Quo casu tot videntur esse sententiæ & appellationes quot sunt capita & articuli à quibus fuit appellatum, vt dixi Defin.44.*supr.*
2. Nihil enim vetat ita fieri cùm vna species aliis non cohæreat *l.etiam* 29.§.1.D.*de minor.*
3. Nam & hoc fieri posse diximus *in dict.Defin.*44.*incip.*
4. Quia singuli articuli singulas lites constituere videntur.
5. Non enim pro modo quantitatis in iudicio deductæ, sed pro numero articulorum à quibus appellatum fuit, maiores minoréve in litem expensæ fiunt. Interdum tamen è contrario ex quantitate debiti causa trutinatur *vt in l.vlt. C.qui bon.cedere poss.l.maiorem* 8.*D.de pact.*

DEFINITIO LXVI.

In nullas expensas condemnandus est reus,contra quem nulla fuit satis iusta causa inquirendi.

NOn solùm si reus absoluatur à crimine, sed etsi à sola obseruatione iudicij quòd fit per hæc verba *mis hors de cour & de procés*,1 cùm satis iusta causa non fuit de crimine inquirendi,nulla prorsus ratio est cur in expensas condemnari reus debeat,non solùm quod ad accusatorẽ attinet,sed nec quod ad scripturas & acta litis:2 Etiamsi priuatus accusator nullus sit.3 Æquius enim est in eo dãno versari iudicem aut litis actuarium,id est vt laboris præmium nullum habeant quàm vt sine causa condemnetur is, qui ex carcere aliísque litis incommodis iam satis supérque damnum passus est. 4 Non idem est si amplius inquiri iudex iusserit. Tunc enim expensarum condemnatio remitti non potest.5 *Ita Senatus* in causa Ioannis & Claudij Cosserg Ant. Non.Sept.1595.

1. Quæ formula minùs plenam absolutionem continet quàm si reus ab accusatione absolutus esset.
2. Sunt enim ista diuersa & aliter atque aliter exprimenda,*dispens & si nis de iustit.*
3. Nam cùm adest priuatus accusator,ad ipsius onus hi sumptus pertinent vt dixi *Defin.*31.*num.*3.*supr.*
4. Dixi *Defin.*40.*supr.*
5. Vt dixi in eadem *Defin.*40.& aliis ibid.citat.*num.*1.

DEFINITIO LXVII.

Quando possint adiudicari fructus etiam non petiti, & quando peti possint post sententiam, qui non sunt adiudicati.

FRuctus eti ãiustè petitos si iudex per sententiam nihil de iis pronunciauerit posteà peti ex eadè causa non posse [2] placuit, Extincto scilicet finitóque officio iudicis, quo debebantur. [3] Nam si proponas in obligatione fuisse, & principaliter non accessoriè debitos, peti vtique possunt, quandiu nihil de iis pronunciatum est, vt euenit in actione fauiana, [5] & interdicto, Vti possidetis. [6] Sed etsi non sint petiti, tamen debentur, in eóque multum refert an officio duntaxat iudicis adiudicandi sint, an ex natura actionis. Nam officium iudicis ad eos fructus porrigi non potest, si non sunt petiti, [7] sicut nec ad illos qui ante litem contestatam percepti sunt, [8] non magis quàm ad eos qui post rem iudicatam. [9] Cùm autem veniunt iure actionis deduci possunt in condemnationem, etiam non petiti [10], vt in actione quod metus causa, [11] in interdicto Vnde vi, [12] in petitione hereditatis, [13] & aliis huiusmodi. *Sine die.*

1. *l. Paulus 42. de re iudic. l. terminato* & vtrobique DD. *C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 405. & 574. *ex l. quod in diem* §. 1. *de petit. hered.*
2. Boer. *quæst.* 8. *num.* 1. post glos. & alios ibi citatos.
3. *l.* 4. *C. depos. l. fin.* §. *Lucius Titius de condict. indeb. l. qui per collusionem* 49. §. 1. *de act. empt.*
4. Boer vbi supr. *num.* 2.
5. *l. videamus* 38 §. *in fauiana de vsur.*
6. *l.* 1. §. *ex die quo D. de vi & vi armat.*
7. Boer. *ibid num.* 3. & 5. Capell. Thol. *quæst.* 194.
8. *l. sciendum* §. *adiles de ædilit. edict. cap. significante de appellat.*
9. Nam ad iudicis officium nil pertinet futuri post condemnationem temporis tractus *l.* 1. §. 1. *de vsur.*
10. *d.* §. *in fauiana l. in condemnatione* §. *cùm verò um de verb. sign.*
11. *d.* §. *in fauiana.*
12. *l. si quis in tantam C. vnde vi.*
13. *l. item veniunt* 20. §. *fructus de petit. hered.*

DEFINITIO LXVIII.

In possessorio iudicio retinendæ vel recuperandæ possessionis veniunt fructus etiam non petiti.

IN iudicio possessorio siue retinendæ, siue recuperandæ possessionis veniunt fructus [1] etiam non petiti, [2] præsertim qui post litem contestatam percepti sunt. [3] Nam & expensæ ab eo tempore factæ venirent. [4] Si tamen iudex de iis nihil pronunciauerit, neque ex hoc capite appellatio vlla interposita sit, non potest qui de appellatione cognoscit de iis fructibus & expensis quicquam pronunciare. Sed an confirmata priore sententia & in executione iudicati poterunt peti? Difficilius sanè illud est, cùm iudex qui semel pronunciauit, toto officio suo functus videatur. [6] Quamquam non deerant qui putarent posse eos fructus in iudicati executione adiudicari, quasi de quibus nunquam iudex cognouerit, cùm nunquam antea fuerint petiti [7] sed quod ad hoc postremum caput attinet, non fuit res decisa. In causa Boni Chex, & Henrici Rolaz Augustanorum 9. Febr. 1596.

1. *l.* 1. §. *ex die quo quis D. de vi & vi armat. l. videamus* 38. §. *in interdictis D. de vsur.*
2. Quia veniunt ex natura propositæ actionis vt dixi *Defin. prox. præced.*
3. Nam & officio iudicis hi fructus venirent etiamsi ex natura actionis venire non possent *l. a. d. l. videamus* 38. §. *si actionem de vsur.*
4. Bartol. & Salycet. & alij *ad l. properandum* 13. §. *sine autem alterutra C. de iudic.* vbi etiam Ias. *num.* 31. Felin. *in cap. significauerunt de except.*
5. Quia iudex appellationis neque potestatem neque iurisdictionem vllam habet nisi super deductis in principali causa & quatenus appellatum est. Papien. *in form. sent. diffin. in vers. nos Bernardinus num.* 19. *ex Nouell.* 115. *vt cùm de appellat. cognosc. post princip.*
6. *l. iudex post eaquam* 55. D. *de re iudic.* iunct. *l. terminato* 3. *cum ibi not. C. hoc tit.*
7. Et hæc sententia indubitate procedit si fructus propriæ obligationis, & actionis iure debeantur, non etiam si officio iudicis secundùm ea quæ scripsimus *Defin.* 2. & 3. *supr.*

DEFINITIO LXIX.

Curator datus siue iacenti hereditati siue bonis, condemnandus est proprio nomine in expensas litis temerè ab eo susceptæ vel instituta.

QVi tanquam curator siue hereditati iacenti, [1] siue bonis [2] datus actionem aliquam instituit, quam instituere non potuit, aut non debuit, [3] condemnandus est in expensas litis proprio nomine, ne aliquum ipsius temeritas aut imperitia damnum adferat hereditati vel creditoribus quibus nihil imputari potest: [4] nisi ex eorundem creditorum aut aliorum quibus postulantibus datus est, cõsensu, & voluntate actionem illam instituerit. [5] Quo remedio ac veluti præcautione sibi prospicere prudens curator debet, ne sumptuum condemnationem proprio nomine incurrat. *Ita Senatus* in causa Ludouici Velat, & & Bartholomei Truchet.

1. Postquam pragmaticis nostris placuit etiam hereditati curatorem dari posse.
2. *Ex tit. D. de curat. bon. dand.*
3. Non enim alias actiones potest instituere quàm tempore perituras *l. creditore* 14. D. *de reb. auctor. iudic. possid.*
4. *Arg. l. non est ignotum* 6. *C. de admin. tutor.*
5. Quod enim semel iis placuit postea displicere non potest vt in regula iuris pontificij.

DEFI-

DEFINITIO LXX.

Fructus quos possessor absolutè ac incommutabiliter suos fecit, non possunt cum sumptibus in rem meliorandam factis compensari.

DIci quidem solet fructus à possessore perceptos compensandos cum expensis in rem meliorandam factis. [2] Sed id ad eos fructus non pertinet, qui sic acquisiti sunt possessori, vt non sint restituendi. [3] Placet enim fructus, qui restituendi non sunt, nec esse compensandos. Quandoquidem effectu ipso parum interest an compensentur, an restituantur cùm compensatio solutionis vim locúmque obtineat. [3] Multò magis dicendum est non esse compensandos fructus, quos possessor iure dominij suos absolutè secerit, licèt fundi dominium fuerit commutabile. [4] Igitur expensæ omnimodo sunt restituendæ, cùm factæ sunt bona fide, & ab eo qui rem suam esse putabat. [5] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani du Pradel Autherin contra procuratorem Bonaud 24. Feb. 1596.

1. *l. sumptus* 48. *l. emptor* 65. D. *de rei vindicat.*
2. Puta si quo tempore factæ sunt expensæ iam consumpti erant aut vsucapti quo casu nullomodo erant restituendi *l.* 4. §. *Iana. D. de vsucap.* Alioqui essent restituendi si extarent *l. certum* 22. *C. de rei vindic.* ac proinde sunt compensandi. Et ita intelligenda est *d. l. sumptus.*
3. *l. si constat* 4. *& tot. tit. C. de compensat.*
4. Puta ob pactum de retrouendendo: Aliud est, si contractus fuerit ipso iure resolubilis vt in *l. litem quod* 6. *& l. imperator* 16. D. *de in diem addict. l.* 4. *in princ. &* §. 1. *de leg. commiss.*
5. Intellige tamen iuxta distinctionem *l. in fundo* 38. *D. de rei vindicat.*

DEFINITIO LXXI.

Sublata obligatione & actione principali sumptus qui non præstantur nisi officio iudicis, peti non possunt.

SVmptus facti in executione iudicati ab eo qui posteà sine protestatione solutionem accepit eorum omnium quæ ex iudicato debebantur, nulla penitus actione peti possunt, cùm non obligationis & actionis iure, sed tantùm officio iudicis in pœnam temeriariæ litis præstentur. [1] Planè si à sententia vel executione appellatum proponatur, ad officium pertinebit iudicis, qui de appellatione cognoscet, vt de his quoque sumptibus pronunciet, [2] si nullo iuris colore vel appellationem interpositam vel iudicati executionem impeditam fuisse animaduertat. *Sine die.*

1. *Arg. l. qui per collusionem* 49. §. 1. D. *de action. empt. l.* 4. *C. de pos.*
2. Cùm hoc casu supersit actio cui officium iudicis inseruire possit, quoniam appellatio extinguit iudicatum *l.* 1. §. *fin. D. ad SC. Turpill.*
3. Alioqui iusta causa litigandi excusaret ab expensis *l. qui solidum* 78. §. 1. *de leg.* 2. *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic.*

DEFINITIO LXXII.

Impensarum æstimatio facienda est ex tempore præsenti.

CVm agitur de expensis factis in rem meliorandam æstimamus earum quantitatem & modum non ex eo tempore quo factæ sunt, sed ex præsenti id est quo fit restitutio, [1] ne oneretur is qui rem accipit, si plus impẽsarum nomine præstet, quàm ex impensis commodi & vtilitatis percepturus sit. [2] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani du Pradel Autherin & procuratoris Bonaud. 24. Febr. 1596.

1. Boer. *quæst.* 44. *num.* 12. vbi plura alia vide De fructibus & impensis.
2. Quod absurdum esset *l. in fundo* 38. *De rei vindic. l. si quis seruos* 25. D. *de pignorat. act.*

DEFINITIO LXXIII.

Etiam qui nullo iure fundum alienum retinuit ad fructuum tamen restitutionem condemnandus est, nisi quos à lite contestata percepit si modò probabilem causam habuit nesciendi alienum, puta tanquam heres.

TItio fundus legatus fuerat, ita vt post Titij mortem ad testatoris heredem reuerteretur. Defuncti Titij heredes per multos annos in eius fundi possessione manserant, [1] fructúsque perceperant. [2] Cùm heres de suis iuribus factus instructior eum fundum quasi suum vindicaret, fructúsque omnes tanquam à malæ fidei possessoribus reposceret, [3] Placuit non alios ab iis restitui debere quàm quos ex tempore litis contestatæ percepissent. [4] Quòd iustam haberent causam ignorantiæ, [5] & consequenter non improbabilem bonam fidem, qui possessionem in defuncti hereditate repertam continuassent, [6] ignorantes fortasse testamentum, [7] quod defunctus ipse ignorare non poterat. [8] Accedente præsertim tam longi temporis silentio & taciturnitate heredis. [9] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel & N. Anthenoris de Veygié 24. Iulij 1590.

1. Intellige Bona fide cùm onus fideicommissi Titio iniuncti ignorarent *l. species* 15. *De aur. & arg. legat.*
2. Proinde etiam bona fide quæ quod ad fructus pertinet tantùm potest quantùm veritas, quia lex impedimento non est *l. bonæ fidei* 48. *De acquir. rer. domin.* iunct. *l. bona fides* 136. *de regul. iur.*
3. Certum enim est malæ fidei possessorem debere vniuersos fructus restituere, etiam quos non percepit si modò percipere potuerit *l. certum* 22. *C. de rei vindicat. l. sed etsi* 25. §. *sed ei fructus D. de petit. hered. l.* 1. *C. eod.*
4. A quo demum tempore etiam bonæ fidei possessor tenetur fructus omnes restituere, tanquam exinde malæ fidei possessor factus *dict. l. certum d. l. sed etsi* §. *si antè D. de petit. hered.*
5. *l. qui in alterius* 42. *de reg. iur.* iunct. *l. vlt. D. pro suo.*
6. *ex l. cùm heredes* 23. *D. de acquir. poss. l. cùm miles* 30. *D. ex quib. caus. maior.*
7. Ignorantia enim præsumitur nisi scientia probetur, vt in regula iuris pontificij.
8. Quæ tamen scientia non inducebat malam fidem in persona defuncti.
9. *arg. l. cùm quidam* 17. §. *Diuus Pius D. de vsur.*

DEFINITIO LXXIV.

Fructus petiti & non adiudicati à senatu pro compensatis haberi debent cùm non possunt haberi pro denegatis.

CVm tamen eodem arresto nihil Senatus pronunciasset de impensis, quas in rem meliorandam toto illo intermedio tempore heredes legatariis fecerant: tametsi in instantia fuissent petitæ, Visum est nullam earum rationem in iudicati executione habendã esse,[1] Non quòd peti nequeant etiam cùm non sunt adiudicatæ (peti namque possunt, adeóque earum nomine fundus retineri opposita doli exceptione, si necessariam aut vtilem dummodo permanentem causam habeant, & cuius commodum aliquod sensurus sit proprietarius nimirum pro rata temporis,[2]) Sed quia compensari deberent cum fructibus in re aliena siue vlo titulo perceptis, Nempe ad concurrentem vsque quantitatem fructuum,[3] qui in proposita specie longè pluris erant, quàm in rem meliorandam, aut conseruandam impensum fuisset,[4] Namsi minoris fuissent fructus percepti, vtique quod plus fuisset in impensa, & peti potuisset & solui debuisset, dum ne iam tum absorpta impensarum vtilitas fuisset.[5] Nec est superioribus contrarium quod alio loco scripsimus,[6] Fructus, qui non sunt restituendi non esse compensandos, In proposito autem non alios fructus ex verbis Aresti restituendos esse quàm qui percepti essent à die litis contestatæ. Id enim tum obtineret, si meliorationum impensas possessoribus petentibus restitui Senatus præcepisset.[7] Sed cùm nihil de iis pronunciatum esset, videbatur Senatus tacitam compensationem induxisse.[8] Sunt enim arresta stricti iuris,[9] & omissum pro omisso habendum est.[10] Nec sine causa si à Senatu constitutum videbatur,[11] cùm fructus illos non solùm in re aliena: Sed etiam sine titulo perceptos constaret, sola facti ignorãtia & proprietarii taciturnitate præsumptionem bonæ fidei præbente.[12] *Ita Senatus* in eadem causa 24. Febr. 1596.

1. Est enim regulare vt iudicati executio non debeat patêre latiùs, quàm iudicatum ipsum *l. pen. & pass. C. de exec. rei iudic.*
2. Boer. *quæst. 44. num. 12. & pass.* vbi vide. Adde Roland. à Valle. *cons. 28. vol. 1.*
3. *l. sumptus 48. l. emptor 65. D. de rei vindicat.*
4. Id enim ex facto constabat.
5. Secundum id quod diximus *Defin. 72. supr.*
6. *Defin. 70. supr. hoc tit.*
7. Quia eo casu etiam quod ad impensas Aresto satisfaciendum fuisset.
8. Minùs scilicet adiudicando, quia iudex qui rem petitam non adiudicat videtur eam denegare, vt nostri notant *ad l. non ignorat 3. C. hoc tit.* Sic dicimus collationem fieri aliquando minùs percipiendo *l. 1. §. sed esti tantùm D. de collatio.*
9. *l. 1. vbi not. C. si plur. vna sentent. condemn. fuer.*
10. *Notast. in l. quicquid adstringendæ 98. de verb. oblig. l. commodissimè vt D. de liber. & posthum. l. si cùm dotem 22. in princip. D. solut. matrim.*
11. Sic enim semper de Senatu præsumendum est *arg. l. vnic. §. his cunabulis D. de offic. præf. prætor.*
12. Quæ facit vt potuerit heres fructus istos percipere tanquam suos & vsucapere illos titulo Pro suo *l. 1. & tot. tit. D. pro suo.*

DEFINITIO LXXV.

Vsuræ expensarum taxatarum debentur à die interpellationis si appellatum non sit, sin appellatum sit ex die confirmationis.

EXpensarum à iudice taxatarum vsuræ debentur à quo die is qui condemnatus fuit iussus est soluere.[1] Sed quid si à taxatione appellatum sit, ex postfacto autem appareat iniustam fuisse appellationem? Vix sanè est, vt appellanti prodesse vlla in re debeat temeraria appellatio,[2] quæ & mulctâ extraordinariâ coërceri solet. Sed tamen cùm appellatio extinguat iudicatũ,[4] magis est, vt non nisi à die decisæ appellationis, & confirmatæ taxationis vsuræ deberi incipiant.[5] Atque ita Senatus noster pronunciauit in causa D. Senatoris Cauet, & Petri Pelliet 10. Maij 1596.

1. Cùm ab eo demùm tempore incipiat condemnatus scire quid & quantum debeat, ac proinde esse in mora *vulg. l. moræ 32. D. de vsur.*
2. *l. tutor 41. eod. tit. l. vl. D. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appellat. l. si longis 7. C. de exec. rei iudic.*
3. Ad reprimendam appellantium temeritatem.
4. *l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*
5. Intellige, Nisi calumniosa fuerit appellatio. Ex iis quæ dixi *Defin. 23. num. 5. supr. De præscr. 30. vel 40. annor.*

DEFINITIO LXXVI.

Qui vincitur ex iureiurando aduersarij non eo minùs condemnandus est in expensas si actor non de sua intentione iurauerit sed de exceptione rei.

QVod dicitur lite decisa ex iureiurando quod decisorium vulgò appellant non esse locum condemnationi expensarum,[1] tunc obtinet cùm non alia victoriæ causa est, quàm quia iuratum sit, vt euenit quoties iuratur super intentione actoris,[2] non super exceptione rei. Nam si qua alia causa sit propter quam condemnari debeat is qui iusiurandum detulit, veluti quòd aduersarij intentio aliunde fundata, abundéque probata esset, absurdum sit, & iniquum litigatorem temerarium ob hoc solùm euadere condemnationem expensarum, quod iusiurandum detulerit.[4] *Ita Senatus* in causa D. Andreæ Mugnier magistri computorum & Sappin 18. Decemb. 1596.

1. Dixi

1. Dixi *Defin. 1. supr. De reb. cred. & iureiur.* Iunge *Defin. 78. infr.*
2. Quia eo casu omnimodo actor obtinere debet si iurauerit, nec aliud quæritur nisi an iuratum sit *l. 5. §. 1. D. de iureiur.*
3. Hoc enim ante omnia requiritur vt actor possit vincere. Alioqui succumbere debet etiamsi nihil reus præstiterit *l. 4. C. de edend.*
4. Cùm temeritas litigantium hac pœna puniri debeat. *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. & tot. tit. Inst. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO LXXVII.

Litis contestatio possessorem obligat ad fructuum exinde perceptorum restitutionem etiamsi postea diu intermissa sit litis persecutio.

NOn excusatur à fructuum restitutione is qui litem contestatus est iniustè,[1] ob id solùm quòd per actoris negligentiam diu intermissa sit litis persecutio, quia possessori qui semel ex contestatione indebita malam fidem contraxit imputari exinde potest cur non eam moram & malam fidem vltro purgauerit. *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Cardé 12. Decemb. 1596.

1. A quo die solet irrogari condemnatio fructuum propter malam fidem quam contestatio inducit *l. 1. & 2. C. hoc tit. l. certum 22. C. de rei vindic. l. sed esti lege 25. §. si ante D. de petit. hered.*
2. In quo differt mora, quæ contrahitur per contestationem ab ea quæ contrahitur per extraiudicialem interpellationem, quam constat nihil operari si omissa sit debiti repetendi instantia. *l. mora 32. D. de vsur.*
3. Contestationis enim effectus est perpetuus etiam ad perpetuandam actionem *l. vnic. C. ex delict. defunct. l. omnes pœnales 26. l. constitutionibus 33. D. de oblig. & action.*

DEFINITIO LXXVIII.

Actor qui iurauit super exceptione solutionis à reo opposita non eo minùs debet obtinere expensas si aliunde suam intentionem probauerit.

QVod dicitur lite per iusiurandum iudiciale decisa, nullam expensarum condemnationem fieri debere, tunc obtinet cùm is qui vincit nulla alia de causa vincit, quàm quia iurauit.[1] Nam si fundatam aliunde habuerit suam intentionem siue agendo siue excipiendo non ob id minùs expensas refundere debet, quòd aduersario iusiurandum deferente super aliqua exceptione, aut replicatione iuranerit.[2] Finge agente me ex chirographo aut ex instrumento authentico obiici solutionem, eiúsque probandæ gratia deferri mihi iusiurandum à reo.[3] Perinde expensas obtinere debeo, acsi nulla iurisiurandi delatione facta vicissem.[4] *Ita Senatus sine die.*

1. Vt solet postquàm iuratum est non de alio quæri quàm vtrum iuratum sit *l. 5. §. 1. D. de iureiur.*
2. Dixi *Defin. 76. supr.*
3. Eius enim est solutionem probare qui eam allegat *l. 1. C. de probat. cùm solutio sit facti l. consilio 7. §. vlt. de curat. furios.*
4. Quia vinco meo iure non propter iusiurandum meum acsi reus nullam exceptionem opposuisset.

DEFINITIO LXXIX.

Etiam cùm bonam causam habet is qui appellationem deseruit, expensas tamen litis appellatoriæ obtinere nunquam debet.

CVm restitutionis aduersus desertam appellationem indulgendæ causa alia nulla est quàm quod in principali negotio bonam foueat causam is qui appellauit. Audiendus quidem est in Senatu & in integrum restituendus, ne bonæ litis iacturam ex modici temporis negligentia sentiat.[1] Sed tamen eo nomine condemnandus est, vt litis ad desertionem pertinentis expensas refundat.[2] Sed etsi in appellationis causa obtineat, æquum tamen est litis appellatoriæ expensas ob hoc ipsum compensari, vt hanc quoque suæ negligentiæ pœnam luat.[3] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Poterlat & D. de Seteney 6. Mart. 1597.

1. *arg. l. si debitori 21. D. de iudic. l. etsi post tres D. si quis caution.* Senatus enim cùm sit supra leges vice Principis, non tenetur sequi rigorem iuris siue communis siue prouincialis, sed potest exemplo Principis & solet iudicare ex æquitate.
2. Vt in quo deliquit per negligentiam in eo puniatur, *arg. l. rescriptum 6. D. de his quæ vt indign.* cum similib.
3. Præsertim cùm desertio appellationis habeat delictum admixtum propter spretum vtriusque iudicis & à quo & ad quem vt alibi scripsimus.

DEFINITIO LXXX.

Tutor qui appellationem pro pupillo à se interpositam deseruit, semper quidem condemnandus est ad pœnam desertionis, sed non semper ad expensas litis.

SI contra pupillum vel minorem ex appellatione deserta pronunciatum sit, solet quidem sempérque debet tutor in desertionis pœnam proprio nomine condemnari.[1] Sed an semper in expensas litis? Mihi quidem sic videbatur, quia multò facilius est vt expensarum litis, quàm vt mulctæ condemnatio alicui irrogetur.[2] Sed tamen contrà pronunciatum est, cùm appellationis licèt post tempora tractatæ causas quales quales curator reddidisset,[3] nec ob id tantùm minor victus fuisset, quòd appellationem prosecutus non esset, sed ob id etiam quod satis iustam appellandi causam nullam habuisset.[4] Igitur tum demùm tutor, aut curator ad desertæ appellationis sumptus condemnandus erit, cùm de ap-

demnandus erit, cùm de appellationis duntaxat desertione non etiam iure, aut iniuria pronunciabitur. 5 *Latum est arrestum* Cal.Mart.1597.

1. *ex l.non est ignotum 6.C.de admin.tutor.*
2. Cùm irrogetur pœna expensarum ob solam temeritatem litigantis, mulcta verò non nisi vbi aliquod delictum est.
3. Vt ex eo appareret nullam tutoris calumniam interuenisse.
4. Non enim solet improbari appellatio eorum qui vel vnam probabilem appellandi causam habuerunt *l. appellanti* 13.§.1.*D.de appellat.*
5. Poterit tamen tutor etiam ad litis appellatoriæ expensas condemnari si vel calumniosè, vel nullo colore interposita sit per eum appellatio *d.l.non est ignotum 6.C.de admin.tutor.*

DEFINITIO LXXXI.

Condemnandus est appellans in expensas desertionis si quid impediat ne eodem tempore possit lis appellatoria terminari.

QVi aduersus desertam appellationem[1] restitutus est in integrum siue ex rescripto Principis, siue quod plerumque fit ex suprema Senatus autoritate[1] si eo tempore quo de restitutionis æquitate cognoscitur appellatio decidi non possit, condemnandus est in expensas litis, quæ ob desertionem facta est,[2] & quidem statim non expectato litis appellatoriæ euentu. Cùm non prius audiri possit tanquam appellans, quàm aduersus desertionem sit restitutus, [3] nec rursus restitui nisi refusis expensis,[4] quod secus esset si eadem sententia de desertione & appellationis causa pronunciaretur. 5 Itaque hoc casu pronunciandum est, vt appellans admittatur ad prosequendam appellationem non obstante desertione: in causa verò appellationis hoc vel illud facere iubeatur. Cùm si appellatio deserta non esset, aut si eodem iudicio vtraque quæstio terminaretur, sic ferri sententia deberet *sans s'arrester à la desertion.* Idcóque nullus expensarum condemnationi locus relinqueretur. *Ita Senatus* Cal.Mart. 1597.

1. Quod Senatus noster solet exprimere his verbis *par main souueraine.*
2. Alia enim lis est quæ de desertione mouetur, alia quæ de appellatione.
3. Quamuis non soleat Senatus huiusmodi restitutionem concedere nisi auditis partibus, in causa appellationis: *sic* enim ad *supplices* libellos hac de re solet rescribere, *En plaidant la cause sera pourueu.*
4. Cùm desertio sit contumacia & delictum, Generale autem est vt contumax numquam sit audiendus nisi refusis expensis *l.sancimus* 13.*C.de iudic.*
5. Posset enim eo casu fieri compensatio expensarum si is qui appellationem deseruisset bonam tamen causam in appellatoria lite habuisset vt dixi *Defin.79.supr.* Item posset & deberet iudicari de appellatione & non de desertione vt sequitur in Definitione.

DEFINITIO LXXXII.

Post transactionem de principali negotio non possunt peti expensæ quæ non nisi officio iudicis debitæ fuerunt.

VIctor post impensas multas in iudicati executione per condemnati tergiuersationem factas[1] cum eo transegerat, pecuniámque sibi adiudicatam nulla sumptuum mentione facta acceperat. Placuit expensas illas peti non posse, Non quasi amissas, sed quasi nec amplius debitas, quippe quæ non nisi officio iudicis debebantur, Cui porrò locus nullus supereſt sublato iudicio principali.[2] Ex tempore in publico Auditorio pro heredib. Clar.de S. Real contra Aduocatum de Pradel 15. Mart. 1592.

1. *Vt in l.si longis 7.C.de execut.rei iudic.*
2. *l.terminato 3.vbi not.C.hoc tit. Ex l.qui per collusionem 49.§.1.D.action.empt.*

DEFINITIO LXXXIII.

Qui in negotio principali fouet euidenter malam & iniquam causam non eo minus condemnandus est in expensas litis appellatoriæ quòd in quibusdam capitibus obtinuerit.

ALiquando euenit, vt qui à sententia, quæ multa capita habet, appellauit,[1] licèt iustam appellandi causam pro quibusdam capitibus habuerit, atque ita in causa appellationis quantum ad ea capita obtinuerit, nihilominùs in omnes litis appellatoriæ expensas condemnandus sit, acsi in tota lite succubuisset, Nimirum si in principali negotio tam euidenter malam iniquámque foueat causam, vt indignus sit cui faueatur.[2] *Ita Senatus* me vno contradicente in causa D.du Iour & Iacobinæ Berru 29.Mart.97. Ego verò dicebam sufficere appellanti ad inducendam saltem compensationem expensarum, vt iustam aliquam vel minimam appellandi causam habuisset: mutuam enim hoc casu esse victoriam,[4]

1. Quo casu tot videntur sententiæ quot sunt capita, si non sint connexa *l.etiam 29.§.vlt. vbi not. D.de minor.*
2. Simili penè ratione vtebatur Papinianus, quam tamen improbat Vlp. *in l.Papinianus 20.D.eod.tit.De minor.*
3. *l.appellanti 13.§.1.D.de appellat.*
4. Solet enim fieri compensatio expensarum ob mutuam victoriam *l.si ambo 10.D.de compens. l.viro 39.§.cùm mulier 47.D.solut.matrim.*

DEFI-

DEFINITIO LXXXIV.

Casus in quo beneficij possessor victus non condemnatur ad restitutionem fructuum nisi à die litis contestatæ.

INterdum euenit, vt in quæstione De possessione beneficij,[1] qui succumbit condemnetur ad restitutionem fructuum à die tantùm litis contestatæ, vtputa si iustam litigandi causam possessor habuit,[2] vel ob id saltem quod nullo iure niti actor videbatur. *Ita Senatus* in causa N. Galley contra N. Guilliot 23. Mart.1596.

1. De qua iudex laicus cognoscit vt scripsimus *in tit.D.de iudic. & De iurisd.omn.iudic.* ex Guid.Pap.*quæst.t.*
2. *Arg. l.qui solidum* 78.§.1.*D.de iudic.*
3. Nam & in beneficialibus potest & debet reus vincere per non ius actoris vt diximus *in tit. De sacros.eccles.*

DEFINITIO LXXXV.

Non repetuntur expensæ solutæ ex autoritate arresti postea reuocati per supplicationem ciuilem.

EXpensæ adiudicatæ per Arestum & solutæ non repetuntur,[1] licèt iudicatum postea rescindatur per viam supplicationis, vt vocant ciuilis, nisi supplicationis æquitatem inducat dolus eius pro quo fuit prius iudicatum.[2] Quo etiam casu referebat vnus ex Dominis aliquando iudicatum fuisse referente se, posse iudicati autoritatem rescindi etiam citra supplicationem. [3] Quod tamen vereor ne paulò alienius sit à rerum iudicatarum autoritate. [4] Itaque non nisi parcissimè & euidentissimè probato dolo id faciendum est. Nunquam certè præsente me factum memini. 5 *Ita Senatus* in causa Ioannæ Durand, & Ioannis Berguera 22. April. 97.

1. Quia infliguntur in pœnam temerè litigantis *tit. Inst.de pœn.temer.litig. l.eum quem temerè* 79.*D.de iud.* Pœnæ autem depensæ repeti non solent *l.pœnæ* 42. *D.de condict. indeb. l.id quod pœnæ* 74. D.de *solut. l.quod à quoquo* 46.*de reg.iur.*
2. *Vt in l. Diuus* 33. *D.de re iudic.*
3. Ne scilicet cuiquam dolus suus patrocinetur, *l.ne ex dolo* 12. *& pass.D. de dolo. d.l.Diuus.* Potiùs enim puniendus dolus est qui nunquam debet remanere impunitus *l.procurator* 11.*§.in perpetuum D.de doli mal. except.*
4. Præsertim iudicatarum à supremo Senatu *arg.l.seruo* 65. *§.cùm prætor.D.ad SC. Trebell.*
5. Sed semper obseruatum vt necessaria sit ciuilis supplicatio. De quo scripsimus *in tit.De sentent.præf.prat.*

TIT XIX.

De re iudicat.

DEFINITIO I.

Clausula **alio non apparente** *facit arrestum interlocutorium, sed non impedit quominus ante omnia mandari debeat executioni.*

SEnatvsconsvltvm quod vulgarem habet illam clausulam *alio non apparente,*[1] interlocutorium potiùs esse creditur quàm diffinitiuum.[2] Nam qui condemnatus est, potest ex noua causa nouisque instrumentis aliisve probationibus adeóque in eadem instantia de iure suo experiri, & obtinere. [3] Sed an interim executioni mandandum erit? Vtique. Id enim postulat rei iudicatæ autoritas: [4] sibique imputare condemnatus debet, cur in probationibus inribúsque suis conquirendis aut edendis non fuerit diligentior. [5] Ob eámque causam, si ad litis expensas condemnatus sit, nemo dubitat quin eas soluere omnimodo debeat. [6] Neque audiendus erit si petat dilationem, intra quam paratum se dicat de iure suo docere vt interea rei iudicatæ executio inhibeatur. Priùs enim est vt iudicati executio fiat quàm vt quicquam permittatur, quod iudicati vim & autoritatem, possit infringere. [7] Hactenúsque prodest condemnato ea clausula, quod neque nouam inchoare cogitur instantiam, neque supplicationem Principi aduersus Senatusconsultum porrigere. [9] Proinde si ex abundanti ea supplicatio porrecta sit ex diplomate, nihil prohibet aperiri literas nulladum etiam facta Senatusconsulti executione: [10] quod non contingeret si supplicationis vt vocant ciuilis vsus hac in re necessarius esset. *Ita Senatus* in causa D.de Poypon & D. du Rosey 16. Cal. Ianuar. 1588. & rursum pro D. de Codree contra D. de Scruete 4. Cal.Iul. 1592. & nouissimè pro D. d'Ambliſe contrà D.Comitem de S. Amour 10.Cal.Mart.1595.

1. Cuius clausulæ vsus præcipuus est quoties iudex videt litem minùs plenè instructam siue ex parte actoris siue ex parte rei ob alterutrius siue negligentiam siue contumaciam.
2. Sententia enim definitiua illa est quæ finem liti imponit *l.1.D.hoc tit. l.singulis 6.D.de except.rei iudic.* Interlocutoria verò dicitur, omnis actus qui sit pendente lite vt tractat Papien *[in form.sent.interloc.sup.in compet. iudic.in vers. Non Bernardinus Vicarius, num.12. ex l.quod iussit 14.D.hoc tit. l.fin.C.de requir. reis l.sine pars C.de dilat.*

3. Nam verba senatusconsulti hoc faciunt cùm is qui alio non apparente fuit condemnatus possit ergo alio apparente vincere. Sunt enim sententiæ omnes stricti iuris, nec ab earum verbis recedi potest. *l. imperator* 8. D. *de postul. cum similib.*

4. Interlocutoria enim sententia etiam ab inferiore iudice iniquè lata ius tamen facit. Papiens. *in form. respons. rei, in glos. Simoninus num.* 4. *ex l. vlt.* D. *de iustit. & iur.* Glos. *in l. 1. in princip. ad SC. Turpill. & in l. 1. §. in hoc interdicto* D. *de liber. exhib.*

5. Nec enim negligentibus iura subueniunt aut dormientibus sed vigilantibus *l. non enim* 16. D. *ex quib. caus. maior. l. pupillus* 24. D. *quæ in fraud. credit.*

6. Cùm expensarum condemnatio faciat partem iudicati & quidem penè necessariam *l. properandum* 13. *§. sine autem alterutra C. de iudic. l. penult.* D. *de liber. legat.*

7. Ne alioquin rei iudicatæ autoritas labefactetur *l. Seruo* 65. *§. cùm prator* D. *ad SC. Trebell.*

8. Quomodo si absolutus esset reus ab obseruatione iudicij vt *in l. & post edictum* 75. *§. circumducto* D. *de iudic.*

9. Quæ tamen esset necessaria si arrestum esset definitiuum vt dixi *Defin. 1. & pass. supr. de sentent. præf. prator.*

10. Non enim solent nocere aut ius commune lædere illa, quæ fiunt ex abundanti & dubitationis tollendæ causa *l. quæ dubitationis* 81. *de reg. iur.*

DEFINITIO II.

Qui condemnatus est cum clausula alio non apparente *non tantùm nouis allegationibus vti potest, sed etiam nouas adferre iam contestatorum articulorum probationes.*

EX nouis probationibus euerti potest Senatusconsultū quod illam habet clausulam de qua proximè diximus *alio non apparente*, licèt eæ probationes ad illa ipsa litis capita pertineant, quæ priore iudicio iam fuerunt contestata. [1] Non enim allegationum duntaxat, sed etiam probationum omnium causa suprascriptis verbis salua relinquitur si quando nouæ proferri possint. [2] *Ita Senatus* inter N. Thibaudum De Liuron & Claudium Baux Cal. Febr. 1589.

1. Intellige tamen si tales sint probationes quæ in eadem instantia admitti possint. Quid enim si quis vellet post discita testificata nouos testes producere? *contra cap. fraternitatis Extr. de testib.*

2. Verba enim cùm sint generalia sunt generaliter intelligenda nec ad nouas allegationes coarctanda in exclusionem nouarum probationum *arg. l. 1. §. generaliter de leg. præst.* præsertim cùm probationes omnes sint fauorabiles & ideo curare omnes magistratus debeant præsertim supremi, vt iterum probatio salua sit *l. curent* 22. D. *de testib.*

DEFINITIO III.

Sententia prouisionalis non nisi per diffinitiuam reuocari potest, reuocata autem nullius effectus est quamuis à definitiua fuerit prouocatum.

QVi lite pendente fiduciariam & vt loquuntur prouisionalem tulit adiudicationem, non nisi per diffinitiuam sententiam condemnari potest vt id quod accepit restituat. Planè si à diffinitiua condemnatione appellauerit, non eò minùs interim iudicato satisfacere salua appellatione cogendus erit. [2] Incipit enim nullo iure & sine causa rem habere, quam habebat ex interlocutione iudicis quæ per eundem iudicem postmodum reuocata est. [3] Eóque nimirum pertinet quod dici solet, Contrario iudicis imperio tolli posse, quod anteà idem iudex vel iusserit vel vetuerit. [4] Cæterùm nihil prohibet, eum ipsum pro quo prouisionalis primùm lata fuerat sententia, itidem aduersario prouisionaliter, vt loquuntur, condemnari, priùs etiam quàm diffiniatur negotium, sed ita demùm si noua quantitas in iudicium deducatur, nouáque debendi causa, de qua nihildùm fuerit pronunciatum. [5] Nam & fieri ab initio potuerat vt eâdem sententiâ alter alteri pendente lite in diuersam quantitatem per mutuam victoriam condemnaretur. *Ita Senatus* pro Ioanne Turrello procuratore contra Dominam de Charrin 3. Id. Feb. 1589.

1. *l. quod iussit* 14. *vbi not. D. hoc tit.* Et hoc est quod pragmatici dicunt *Cas sur cas n'ha point de lieu.*

2. Hoc est restituere quod ex prouisionali adiudicatione acceperat.

3. Actus enim reuocatus reducitur ad non actum, & perinde habetur, acsi numquam præcessisset. *l. licèt transferam* 20. *l. legatum* 24. *§. 1. & pass.* D. *de adim. legat.*

4. *d. l. quod iussit* 14. *D. hoc tit.* Iunge *l. cùm ex causa* 11. D. *de appellat.*

5. Nimirum quoniam hoc casu alia lis, & alia res est *l. singulis* 6. *l. cùm quæritur* 12. *& seqq.* D. *de except. rei iudic.*

6. Puta si mutuis petitionibus actum fuisset *vt in l. 1. §. vlt.* D. *quæ sententia sin. appellat. rescind. cap. 1. & tot. tit. Extr. de mut. petit. l. si inter* 15. D. *de except. rei iudic.*

DEFINITIO IV.

Sententia etiam inter alios lata parit exceptionem rei iudicatæ quoties eadem est causa vincendi & idem status causæ apud eundem iudicem, si qui nunc agit priori liti adfuit, secus si non adfuit.

CVm inter Sempronium Caij heredem & Titium contenderetur de fideicōmisso quod Lucius instituto Caio proximioribus [1] reliquerat, liti interuenerat Mæuius, qui se proximiorem dicebat, solúmque inuitatum ad fideicommissum Senatus pro Titio pronunciauerat. Iniuncto tamen ei onere præstandæ satisdationis de Sempronio aduersus Mæuium defendendo. [2] Cùm post multos annos idem Mæuius eiúsve heres idem fideicommissum ex iisdem testamenti verbis peteret, Quæsitum est an excipere de re iudicata Titius posset. [3] Et videbatur non posse, quia licèt eo ipso quo pronunciatum erat fideicommissum ad Titium pertinere pronunciatum quoque intelligeretur ad alios nullos pertinere, [4] inter alios tamen ea sententia reddita fuerat, [5] id est contra Sempronium potiùs quàm contra Mæuium. [6] Nec tam de non iure Mæuij Senatum pronunciasse credibile erat quàm de iure Sempronij, [7] dilata

dilata in aliud tempus nouæ actionis cognitione, ne parata rei iudicandæ materia noui aduersarij interuentu retardaretur. [8] Ob idque nimirum iniunctum videri onus præstandæ satisdationis quod proculdubio non erat iniungendum si de Mæuio prorsus excludendo Senatus sensisset. [9] Placuit tamen exceptioni locum esse. Et quia præsente litemque agente Mæuio Senatus pronunciauerat, vt proinde dici non posset omnino inter alios iudicatum fuisse: [10] Et quia fieri nullomodo queat vt vnum idémque fideicommissum ex iisdem verbis debitum per Titium & Mæuium debeatur Titio quin continuò fit consequens, Non ergo debdri Mæuio: [11] Quando fideicommissum tale erat ad quod Titius & Mæuius simul & semel inuitati esse non poterant, cùm relictum esset proximioribus, Illi autem neque in eodem gradu essent neque ex eadem familia, Titio quippe ex familia testatoris, Mæuio ex familia heredis existente. [12] Nam si possent plures concurrere, nihil sanè impediret quominùs idem fideicommissum quibusdam adiudicatum aliis quoque posteà in viriles partes adiudicaretur. [13] At ex iis qui concurrere non possunt planéque diuerso iure nituntur ex iisdem tamen testamenti verbis, Alterum alteri impedimento esse necesse est, eúmque necessariò & perpetuò vincere qui prior obtinuit. [14] Quamquam enim nouum non est vt quod meum esse pronunciatum fuit te inaudito, posteà tuum pronuncietur ex noua causa, nouísque instrumentis. [15] Tamen vt ex eadem causa, iisdémque testamenti verbis id fiat salua prioris iudicati autoritate euenire numquam potest. [16] In proposito igitur si Titius tanquam vocatus & proximior ad fideicommissum admitti debuit, non potest nunc vinci à Mæuio qui & dispari gradu est & ex alia familia. [17] Sin Mæuij præcipua ratio nunc habenda sit, quòd de eius tantùm familia inuitanda testator senserit, Non debuerat igitur pronunciari pro Titio qui non erat vocatus præsertim interueniente liti ante sententiam Mæuio. [18] Nam etsi non interuenisset, ea tamen non satis sufficiens causa erat propter quam Titius nullo iure vincere deberet, quòd alius nemo fideicommissum peteret, Vincere enim potius debuisset Sempronius aduersus quem agebatur. [19] Atqui pronunciatum erat pro Titio, nec poterat res præsertim à Senatu iudicata pro veritate non haberi. [20] Solúmque supererat remedium ciuilis vt vocant supplicationis. [21] Ergo nocere exceptionem rei iudicatæ prorsus consequens erat. Neque ad rē pertinebat, quòd iudicati tēpore nondū constiterat Mæuium ex ea esse familia ex qua se esse diceret. Nam tametsi non fuisset ex ea familia, non erat tamen ratio illa sufficiens, ad fideicommissum Titio adiudicandum, si nec erat ille vocatus. [22] Proinde nihil iuris adferre Mæuio potuit secuta probatio familiæ. [23] Minùs mouebat, quòd eo Senatusconsulto iniunctum Titio fuerat onus præstandæ satisdationis. Non enim caueri Mæuio Senatus iusserat quod non nisi ineptè fieri potuisset, sed victo possessori si fortè is nouam à Mæuio molestiam pateretur. [24] Quòd constitui sanè æquissimū fuerat, tametsi de non iure Mæuij iam tùm Senatui constitisset. [25] Alioqui Mæuio ipsi caueri iussisset: Aut si possessori consultum voluisset eo solo prætextu, quod de Mæuij iure & ex qua esset familia nondum satis liqueret, vix intereà pro Titio pronunciasset, Certè diffinitiua adiudicatione nullomodo, sed fiduciaria tantùm & prouisionali. [26] Quod si priori liti Mæuius non interuenisset, difficilius sanè erat vt noceret ei exceptio rei inter alios iudicatæ. [27] Sed tamen non eò minùs Titio nunc prodesse Senatusconsultum deberet, ad probandum eam fuisse testatoris voluntatem, vt qui ex eo genere essent ex quo Titius erat, non qui ex eo ex quo Mæuius, ad fideicommissi petitionem admitterentur. Quæ enim certior voluntatis probatio, verborúmque interpretatio esse poterat, quàm quæ Senatui placuisset? [28] Itaque vi ipsa & effectu eodem res recidebat, vt condemnari Mæuium oporteret, ne in eadem prorsus facti specie adeóque in eodem indiuiduo verborum contraria sensisse Senatus videretur. [29] *Ita Senatus* pro Hugone Mottet contra Michaelem Vuillermet De Cofferg. Prid. Cal. Sept. 1592.

1. Non expresso eo an de proximioribus suis sentiret an de iis qui heredi suo essent proximiores. Quæ res dubitationi & liti causam dabat, Ex iis quæ nostri disputant ad *l. omnia* 32. alias *l. cùm ita §. in fideicommisso de legat. 2.*

2. *Vt in l. penult.* D. *de hered. petit.*

3. Quem ponimus priore iudicio contra Sempronium obtinuisse.

4. *Vt in l. si inter me & te* 15. D. *de except. rei iudic.*

5. Et ideo non videbatur posse nocere *ex l. 1. & tot. tit. C. res int. alios act. aliis non nocer.*

6. Inspiciter enim maximè cùm quæritur de exceptione rei iudicatæ non tantùm an sint eædem personæ sed etiam vtrum eadem sit condicio personarum cùm eædem sunt personæ *l. & an eadem* 14. *De except. rei ind. l. cùm de hoc* 27. *eod.*

7. Quæ duo sunt longè diuersa vt constat *ex d. l. si inter.*

8. Interuentio enim semper fit in statu vt pragmatici loquuntur, id est ita ne status litis immutetur Not. *in l. si suspecta* 29. D. *de inoff. testam.*

9. Nam post rem à Senatu iudicatam non de alio fuisset inquirendum quàm quid iudicatum esset cùm à Senatu non possit appellari.

10. Qui enim adfuit liti etiam inter alios motæ, non potest dici abfuisse *l. Paulus respondit* 69. D. *de procurat. d. l. si suspecta l. si perluforio* 14. D *de appell.*

11. Vt & in specie *d. l. si inter me & te* 15. D. *de except. rei iudic.*

12. *d. l. omnia* 32. *alias l. cùm ita §. in fideicommisso de leg. 2. l. cùm in testamento* 37. D. *de hered. inst.*

13. *l. cùm pater* 77. *§. hereditatem filius l. vnum ex familia* 67. *§. si duos de leg. 2.*

14. *d. l. si inter me & d. l. cùm in testamento cum similib.*

15. *l. 1. & tot. tit. De except. rei iudic l. 1. & 2. C. quib. res iudic. non nocet.*

16. Quia implicat contradictionem vt eadem verba in eodem testamento ab eodem testatore prolata, ex eiusdem voluntate diuersam habeant interpretationem.

17. *d. §. in fideicommisso.* Iunge *l. vlt. C. de verb. signific.*

18. Eo scilicet tempore quo adhuc liberum erat pronunciare pro Mæuio perinde ac pro Titio.

19. Quique possessor reperiebatur. Nam aduersus extraneos id est actores nihil iuris habentes etiam vitiosa possessio prodest *l. vlt. D. de acquir poss. l. vlt.* D. *de rei vindic. l. 2. D. vti possid.*

20. *l. res iudicata* 206. *de reg. iur. l. ingenuum* 25. D. *de stat. homin. l. seruo* 65. *cùm prator. D. ad SC. Trebell.*

21. Vt scripsimus *Defin. 1. & pass. supr. de sent. præfect. prator.*

22. Cùm posset fieri vt neutri fideicommissum deberetur.

23. Quia vt est in nostrorum brocardico, Non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse *vulg. l. non hoc C. quod legit. l. neque natales* 10. *C. de probat.*

24. *Vt in d. l. penult.* D. *de petit. hered. l. is à quo* 57. *in fin.* D. *de rei vindicat.*

25. Vt Titius etiam aduersus facti molestiam esset securus *l.sine in libertatem 12.vbi not.C.de euict.*
26. Vt superesset potestas reuocandæ sententiæ interlocutoriæ per diffinitiuam *ex l.quod iussit 14.D.hoc tit.*
27. *d.l.1.& 2.C.quib.res iudic.non nocet.Et tot.tit.Res int.alios act. altiu non nocet.*
28. Senatus enim eam ipsam interpretationem fecisse creditur quam factorus fuisset Princeps si eadem testamenti verba interpretanda habuisset *l.vnic.§.his cunabulis D.de offic.præf.prætor.* Porrò interpretationi Principis stari oportere *l.1.C.de legat.l.vnum ex familia 67.§.vlt.de leg.2.l.filiusfamilias 114.§.vt quis heredem de leg.1.l.ex facto 17.l.qui filium 74. ad SC.Trebell.*
29. Quod sanè à dignitate Senatus alienum esset. Quanquam & variant interdum ipsi etiam Imperatores *l. Diui 17. D.de iur.patron.* quamuis dici soleat non iudicari exemplis *l.vlt.C.quib.res iudic.non nocat.*

DEFINITIO V.

Sententia lata de fructibus iure dominij petitis, nocet quandocunque condemnato fundum ipsum vindicanti.

TItius cùm patri tuo fundum Cornelianũ inter viuos donasset posteà hered e te instituto decesserat. Tu quasi fundus ille hereditarius fuisset nec donatio valuisset, fructus petieras viuo patre in eámque rem aduersus patris colonum actionem institueras. Pater pro colono assumpta lite donationem valere, ex eáque causa fundi fructus ad se pertinere contendebat. Iudex contra te pronunciauerat his verbis *attenta dicta donatione filium eundémque actorem condemnamus ratione fructuum*, eáque sententia per appellationis iudicem confirmata tandem transierat in rem iudicatam. Defuncto patre tuo cùm ab eius heredibus eundem fundum peteres tanquam hereditarium, [1] & eas ipsas rationes afferres quæ in priore iudicio agitatæ fuerant, vt donatio vel non valuisse vel reuocata fuisse videretur, quærebatur an obstare tibi deberet exceptio rei iudicatæ. Videbatur enim non obstare, quod & alia esse condicio personarum, & de alia re nunc agi videretur. [2] Nam qui cõtra patrem egeras cuius causa contra te non nisi fauorabilis esse poterat, [3] nunc agebas aduersus fratres consanguineos ex nouerca susceptos, [6] & qui priore lite non nisi fructus fundi Corneliani petieras, nunc fundum ipsum petebas: [5] Iudex autem nominatim de fructibus pronunciauerat. [6] Dicebam supradictis sententiæ verbis apertè pro donatione iudicatum, [7] Nec falsa rei iudicatæ autoritate posse nunc pronunciari non valere donationem, quam iudex tum pro valida habuisset: [8] Præsertim cùm de iisdem rationibus quæ nunc in vtramque partem afferebantur iã tùm accuratissimè disputatum proponeretur. [9] Accedebat quod tu ab ea sententia pronocans dixeras in eo tibi factam iniuriam quod nec fundus ipse tibi adiudicatus fuisset in quo fructus erant percepti. [10] Iudex autem ex appellatione cognoscens sententiam confirmauerat. [11] Denique nõ poterat alia causa esse proprietatis alia fructuum iure proprietatis & dominij perceptorum, [12] Et quemadmodum si fundum tanquam meum petiero, deinde vsumfructum eius petam qui ex illa causa meus sit ex qua fundus meus erat, nocet mihi exceptio rei iudicatæ, [13] Ita ex contrario prorsus consequens est, vt si vsumfructum ac multò magis si fructus petiero [14] ex eadem causa ex qua fundus meus sit, quod in proposito euenerat, posteà eundem fundum petam, eadem mihi exceptio nocere debeat. Id enim generale est quoties proprietatis iudicium exercetur, vt omnes causæ vna petitione comprehendantur, [15] Maximè verò si eadem dominij causa puta ex donatione proponatur. Sicut & illud perpetuũ est vt qui partem petiit, & submotus est si totum postea petat, vel contrà, repellatur exceptione rei iudicatæ. [16] Quod autem alia personarum ratio esse videbatur, dicebam ad rem non pertinere; Cùm apertè iudex declarasset non ea se motum ratione quòd contra patrem tuum ageres, sed quòd valeret donatio. Quasi in re id est, quod ad donationis validitatem pertinebat, quis diceret aliam patris tui, aliam fratrum consanguineorum rationem esse debere? [17] Igitur placebat obstare tibi exceptionem rei iudicatæ. *Ita tractatum est* in causa liberorum Ludouici Machet Necien sis 13. Cal. Decemb. 1592.

1. Hoc est tanquam ad re pertinentem ex hereditate Titij qui heredem te instituerat.
2. Certum enim est cùm quæritur an obstet exceptio rei iudicatæ illud præcipuè esse inspiciendum an eadem res sit, idem ius, eadem causa petendi, eædem personæ, & eadem condicio personarum *l.cùm quæritur 12.& seqq.l.cùm de hoc 27. & pass. C de except. rei iudic.*
3. Non enim facilè credendus est pater velle iniuriam facere filio *l.vlt.C.qui & aduers.quos in integr.restit. non poss. l. vlt.C.de impub. & alis substit.* Neque verò potest lis esse inter patrem & filium si iuris ratio magis quàm Doctorum opinio inspiciatur *l.4.D.de iudic.*
4. Quos pater tuus heredes reliquerat.
5. Longè enim alia res est fundus ipse, alia verò fructus fundi *l.si quis cùm totum 7.§. de fructibus D.de except.rei iudic.*
6. Vt apparet ex verbis illis supra relatis *condemnamus ratione fructuum.*
7. Quod probabant verba illa sententiæ *attenta dicta donatione.*
8. Cùm res iudicata pro veritate habeatur *l.res iudicata 206.de reg.iur.*
9. Vt proinde eadem quæstio reuocaretur, quæ antea fuerat licet alio genere iudicij, quod sufficit ad inducendam exceptionem rei iudicatæ *d.l.si quis §.& generaliter.* Nisi aliæ sint personæ *vt in l.si cum vno 22.eod.tit.* Non est autem alia persona heredis alia defuncti qui fuit condemnatus *Nouell.48.de iureiur. à mor. præst.*
10. Atque ita ipsum quoque fundum petieras saltem in causa appellationis.
11. Et ita te non minus à fundi quàm à fructuum petitione summouerat.
12. Quia fructus non iure seminis, sed iure soli percipiuntur *l. qui scit 25.§.1.l.Herennius 42.D.de vsur.*
13. *l. si cùm argentum 21.§.si fundum D.de except.rei iudic.*
14. Aliud enim est loqui de vsufructu, aliud verò de fructibus, *l.si vsusfructus 66.D.de iur.dot.*
15. *l.& an eadem 14.§ penult.D. de except.rei iudic.* quia non potest quid meum esse ex variis causis *l. non vt ex pluribus 159. de reg.iur.§ sic itaque Inst.de action.*
16. *d.l.si quis cùm totum 7.de except.rei iudic.*
17. Non enim ex personis heredum mutatur qualitas & condicio contractus *l.2.§.ex his de verb.oblig.*

DEFI-

DEFINITIO VI.

Contentio procuratorum à Senatu homologata vim arresti obtinet, nisi quod non trahitur ad similes casus.

NIhil sanè interest quod pertinet ad inducendam exceptionem rei iudicatæ, Vtrum quid Senatus visis discussisque actis & rationibus litis pronunciauerat, an verò quod iudicari Aduocatis & procuratoribus collitigatorũ placuit sua autoritate comprobauerit, & vt pragmatici ex Græco loquuntur, homologauerit. Vtroque enim casu res iudicata pro veritate habetur, Etsi aduersus eam homologationem supplicatio Principi porrigatur, perinde mandandũ est executioni Senatusconsultum atque si ex Senatorum votis & suffragiis pronunciatum fuisset. [2] Hactenus tamen intererit quod inter easdem tantùm partes ius faciat res quæ sic iudicata est, neque trahi poterit ad consequentias, vt in similibus causis in posterũ similiter pronunciare, idémque ius constituere Senatus teneatur: ne alioqui eueniat vt iudicandi legem ab Aduocatis & procuratoribus videatur accipere. [3] Quod vtique secus est, cùm Senatorum vota & suffragia interuenerunt. Quid enim absurdius & ab amplissimi ordinis dignitate alienius, quàm vt in similibus causis ex eadem iuris ratione definiendis diuersa planéque repugnantia iura constituisse existimetur. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *L.ingenuum 25.D.de stat.homin.l.res iudicata 206.de reg.iur.* Nam cùm inter litigantes conuenit quid agendum & iudicandum sit, iudex id ipsum sequi & iudicare cogitur *l.si conuenerit 26.D.hoc tit.* Nec sententia vim accepit à visione & discussione actorum, sed à pronunciatione siue bene pronunciatum sit siue malè *l.iudex postea quàm 55.D.hoc tit.*
2. Secundùm ea quæ scripsimus *Desin.1.& aliis supr.de sentent.præfect.prætor.*
3. Quod esset alienum à dignitate Senatus *l.qualem 19.§.dicere D.de recept.qui arbitr.recep.*
4. Nam ea demùm non sunt ad consequentias producenda, nec in similibus obtinent quæ contra iuris rationem recepta sunt, & non ratione sed errore *l.quod verò 14.d.quod non ratione 39.D.de legib.*

DEFINITIO VII.

Sententia de nobilitate lata ab vno magistratu an pariat exceptionem rei iudicatæ coram alio magistratu & contra tertium.

CVm de iure immunitatis ex nobilitate competentis quæreretur apud Senatum, & qui nobilem se dicebat, vt se à plebeiis oneribus liberaret, [1] proferret arestum à Rationalibus redditum quo nobilis & è nobili stirpe genitus dicebatur, Inauditis tamen syndicis vniuersitatis, qui eorum plebeiorum onerum contributionem vocabant, Obiiciebant illi ius tertij semper exceptum intelligi quod res inter alios iudicata aliis nocere non deberet. [2] Ex diuerso autem replicabatur, sententiam quæ in causa status lata esset ius facere quod ad omnes, [3] Placuit ita rem temperandam, vt si quas aduersus nobilitatem illam probationes vniuersitatis haberet, eæ saluæ essent. [4] Interea tamen pro eo vindiciæ dicerentur qui iam nobilis esset pronunciatus, & quidem nullo ei iniuncto satisdationis onere, [5] quia non Conseruatoris aut alterius inferioris iudicis, sed supremæ Curiæ iudicato niteretur. [6] Præsertim cùm priore instantia sic vniuersitas egisset, quasi cum nobili, [7] nec pro paternis bonis sed pro acquisitis duntaxat, quorum tamen eandem quam paternorum rationem esse constabat quòd personæ ius & condicionem sequerẽtur. [8] Ex quo apparet sententiam latam in causa status ius quidem facere quòd ad omnes, sed non in omnibus tribunalibus, hoc est, si in alio nec inferiore tribunali eadem status quæstio tractetur, non aliter posse rem iudicatam nocere, quàm si inter easdem partes agatur: [9] sin apud eundem iudicem, rei iudicatæ locum fore etiam quod ad eos priori iudicio non interfuerunt. [10] *Ita Senatus* in causa Syndicorum d'Ingé & D. Deleaual 4. Idus Maij 1595.

1. A quibus scilicet immunes sunt omnes nobiles præsertim ex nobili & antiqua prosapia nati tam ex ratione iuris quàm ex edictis Sereniss imorum Ducum Sabaudiæ quibus semper curæ potissimum fuit nobilium familiarum priuilegia conseruare & augere tanquam à quibus magna ex parte pendeat dignitas reipublicæ *l.1.§. sed etsi seruus D. de inspic. ventr.*
2. *l.1.& tot.tit. C.res int.alios act.vel iudic.aliis non nocer.l.1.& 2.C.quib.res iudic.non noc.l.1. D. de except. rei iudic.*
3. *l.ex ea causa* vbi Bart. *D.de postul.l.de ætate 43.D.de minor.*
4. Nam & publicè interest sciri quis nobilis sit, quis ignobilis. Itémque vt veritatis probatio semper salua sit *l.current 22.D.de testib.d.l.1.§.sed etsi seruus D.de inspic.ventr.*
5. Quod aliàs iniungi solet ei pro quo pendente litè vindiciæ dicuntur. Quanquam non est id perpetuum. *l. moueor. 4 C.de seruis export.*
6. Cùm semper præsumendum sit pro eo quod fuit iudicatum præsertim à supremo magistratu *l.vnic.§.1.D.de offic. præf.prætor.*
7. Quamuis non possit sola confessio partis dare nobilitatem, quod solius est Principis, vt latè Tiraquell. *in tract. de nobilitat.*
8. Persona enim cùm sit dignior trahit ad se & mutat condicionem bonorum *l.per curatorem 90.§.1.D.de acquir.hered.l.vlt.C.de inoff.testam.*
9. *l.cùm quæritur 12.& seqq.l.cùm de hoc 27.D.de except.rei iudic.*
10. Quia non potest eadem persona apud eundem magistratum pro parte nobilis censeri, & pro parte ignobilis, cùm sit illa qualitas personæ & consequenter individua *l.si pariter 9.in fin.D.de liber.caus.l.iudicata 29.D. de except. rei iudic.l.vlt.C.de sent.pass.& restit.*

DEFINITIO VIII.

Sequestratio à Senatu fieri iussa non potest impediri oblata satisdatione vel satisdandi facultate.

COntendentibus defunctæ mulieris heredibus cum marito de bonorum dotalium mobilium possessione, Senatus veritus ne collitigatores ad arma decurrerent, cùm de iure tam citò constare non posset, præceperat vt ea bona penes sequestrem & probum virum deponerentur. [1] Post paucos dies ma-

ritus dicebat paratum se satisdare si bonorum possessio sibi daretur, Aut si satisdare heredes vellent non recusare so quominùs ipsis eadem possessio traderetur. [2] Heredibus nec satisdare, nec aduersarij satisdationem admittere volentibus, placuit non posse eos cogi vt delatam condicionem acciperent, propter autoritatem rei iudicatæ, ad quam sanè spectabat maximè vt ab ea cautionis forma quam Senatus præscripserat non recederetur. [3] Præsertim cùm heredum interesset, ne aut satisdationis onere premerentur, [4] aut ob eam non præstitam paterentur vt maritus qui satisdedisset, possessor efficeretur bonorum mobilium sororis fortasse vel matris, in quibus nullum ei ius competere scirent. [5] *Ita Senatus* in causa illustrium Dominorum fratrum de la Chambre & D. de Bussy 16. Cal. Sept. 1593.

1. Nam ex hac maximè causa solet permitti sequestratio quæ aliàs est prohibita *l. vnic. & ibi not. C. de prohib. sequest. pecun.* Per text. *in l. arboribus* 12. *§. sed si duos alios l. aquissimum D. de vsufr. l. postquàm 5. §. 1. in fin. D. vt legat. seu fideic. seruand. caueat.*
2. Solet enim satisdatio impedire sequestrationem *d. l. 5. §. 1. vt legat.* cùm reddat securum eum cui satisdatur *l. 1. D. quib. satisd. cog.*
3. Iudicato enim semper satisfaciendum est in forma specifica cùm fieri potest *l. qui restituere* 68. *D. de rei vindic.*
4. Non enim semper facile est inuenire fideiussorem *l. 2. §. pen. D. de iudic.*
5. Non enim semper oblatio satisdationis pro iure est *l. testamento* 17. *§. non omnimodo D. de testam. tutel. l. quia satisdatio* 6. *D. de susp. tutor.*

DEFINITIO IX.

Emendatio arrestorum ex tempore pronunciatorum quomodo facienda sit.

SEnatusconsulta ex pronunciatione vires accipiunt, [1] Nec quod eorum quæ à Præside in auditorio pronunciantur emendatio sequenti die fieri solet, pœnitentiæ locum admittit, [2] sed eò tantùm pertinet vt si quid ab amanuensi plus minúsue scriptum sit quàm à Præside pronunciatum, aut à Præside pronunciatum quàm à Senatu definitum, id demum corrigatur. [3] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 47. De fructib. & lit. expens.

1. *l. 1. & tot. tit. C. de sentent. ex breuic. recit.*
2. Quamuis ex ratione iuris non priùs videatur adempta mutandæ & corrigendæ sententiæ facultas, quàm ea in libellum collata sit & ex libello partibus lecta vt scriptum est *in d. l. 2. eod. ill. tit.* Sententiam enim quæ scripta non sit, nec quidem sententiæ nomen habere volunt Imperatores *in l. 3. eod. tit* Sed id à Iustiniano correctum est quantum ad breues lites, de quibus solis hodie ex tempore pronunciatur quas vulgo dicunt *vuidables sur le champ. Auth. nisi breues eod. tit.*
3. Scripsi *Defin. 47. supr. de fructib. & lit. expens. ex l. actorum verba* 46. *D. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Post condemnationem in beneficij possessorio factam, non potest condemnatus petere literas subrogationis coram iudice laico.

SVbrogationis literæ quas in parua Cancellaria impetrare solet collitigator, vt in prædefuncti locum quod ad possessionem substituatur, [1] non possunt ei prodesse qui in possessorio condemnatus fuit, [2] Quia licèt supersit lis ratione petitorij, [3] tamen sicut iudex laicus non potest super petitorio cognoscere, [4] Ita neque ex eo prætextu subrogationis literas admittere, Verúmque est quod ad eum attinet litem nullam superesse, [5] Siue executioni mandata sit res iudicata, siue non. [6] Nec si per obreptionem eiusmodi literas impetrauerit, quasi nondum esset condemnatus qui iam erat, & rursus beneficij quasi vacantis possessionem nactus sit, iustus possessor videbitur, [7] quominùs ei obiicere possit exceptionem rei iudicatæ is cui per obitum victoris aut cessante commenda de beneficio sit prouisum. Prodest enim res iudicata successori in beneficio ad exclusionem eius, qui iam condemnatus, nihil noui proferat propter quod aliter debeat iudicari. *Ita Senatus* pro Tiberio de Mutiz contra R. D. Abbatem de Filly 12. Cal. Ianuar. 1594.

1. Quomodo etiam ratione petitorij subrogatio sit ex regula Cancellariæ romanæ De *subrog. collitigant.*
2. Nec enim collitigator quisquam est in possessorio post sententiam super possessorio latam: cùm sententia finiat litem. *l. 1. D. hoc tit.*
3. Quia nihil commune habet proprietas cum possessione *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune D. de acquir. poss.*
4. Quia petitorium beneficij est merè spirituale, nec iudex laicus habet vllam potestatem in rebus spiritualibus, & excipias tres casus positos *in glos. cap. tua 1. Extr. de decim.* Guid. Pap. *quæst. 1. num. 2. 3. & 4.*
5. Quoniam sententia lata super possessorio retinendæ dicitur diffinitiua *Clem. 1. de seq. poss. & fruct. cap. fin. extr. de iudic. cap. 2. Ext vt lit. non contest.* Glos. & D. *in d. Clem. 1. & in l. 1. C. si de moment. poss. fuer. appell.* Papiens. *in form. lib. in caus. soliat. poss. in vers. per vestram diffinitiuam sententiam num. 2.*
6. Nec enim executio sententiæ sed ipsa sententia finem liti imponit *l. 1. D. hoc tit.*
7. Imò iniustus & dolosus impetrator est qui obrepit, vel subrepit vt aliquid impetret *l. 5. §. pen. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit. 19 D. de fals.*
8. *arg. l. si à te 9. §. vl D. de except. rei iudic.* Nam quamuis successor in beneficio non à suo decessore qui vicit ius habeat sed ab eo qui beneficium contulit, & conferre potuit, verum tamen est eum succedere in ius & locum victoris, quod sufficit vt habeat exceptionem rei iudicatæ *arg. l. iudicato 29. §. vlt. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XI.

Assecuratio dotis contra quosdam creditores impetrata, omnes afficit: sed non æstimatio bonorum nisi facta sit omnibus vocatis.

SEntentia super dotis vt loquimur assecuratione reddita (Galli *bonorum securationem vocant*,) in ea prouincia in qua coniuges domicilium habeant, ius facit etiam quod ad creditores non auditos, & in alia prouincia degentes, ne in dubium reuocare possint quin locus sit doti separandæ & in tuto collocandæ. [2] Hactenus igitur sibi consulere alterius territorii creditores poterunt, vt se vocatis & auditis fiat æstimatio bonorum mariti vbicunque existentium, Ne plus afferat mulier prætextu dotis quàm sit necesse

esse ad concurrentem vsque dotis quantitatem, [3] dum ne exacta strictáque sit ea bonorum æstimatio, quam ex contrario, fauore mulieris largam esse oportet. [4] *Ita Senatus* in causa R. N. Morel presbyteri, & Leonardæ Simon 13. Cal. Mart. 1594.

1. Quia per eam separantur bona mariti à bonis mulieris.
2. Pendet enim id ex statu personæ quæ indiuidua est & eiusdem vbique condicionis *l. vlt. C. de sent. pass. l. ex ea causa* 9. vbi Bart. D. *de postul.* Dixi *Defin. 7. num. 3 supr.*
3. Iuxta *l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*
4. Ex vetere statuto Sabaudiæ, vt faciliùs habeat mulier vnde se suósque alat ex fructibus bonorum mariti.

DEFINITIO XII.

De sententia contra curatorem hereditatis data.

QVod inter creditorem & curatorem hereditati iacenti datum iudicatum est, nocet creditoribus aliisve omnibus ex hereditatis iure suum metientibus, non secus acsi cum defuncto iudicatum esset, quia sicut hereditas, [1] ita hereditatis curator defuncti personam sustinet ac repræsentat. [2] Ideóque legitimus est contradictor, Nisi probetur cum creditore qui obtinuit collusisse. [3] Id vnum igitur aliis creditoribus remedium supererit, vt vel à curatore collusum probent, [4] vel si defensiones aliquas habeant, quas curator fortasse per iuris aut facti ignorantiam omiserit, eas allegent per ciuilem aduersus arestum supplicationem, aut proposito facti errore. Nam & illi ipsi qui condemnatus est remedia huiusmodi non denegarentur. [5] Sanè solutionis exceptionem aliásque similes quæ in executione iudicati etiam ab ipso condemnato possunt obiici, nemo dubitat quin cæteri creditores qui non sunt condemnati multò magis possint obiicere. [7] Ergo si ab inferiore aliquo iudice pronunciatùm sit appellare creditores poterunt, [6] quia & curator posset. [9] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Marest & N. Annæ de Menthon 15. Cal. Mart. 1594.

1. *l. hereditas* 34. *D. de acquir. rer. domin. l. non minùs* 31. *§. 1. D. de hered. instit.*
2. Postquàm nostris placuit hereditati iacenti curatorem dari posse *ex l. vlt. § sin autem in secunda C. de bon. quæ liber.* quod tamen nos refutauimus in priore parte Hemischiliadis nostræ *de error. pragmat.*
3. Quia quod per collusionem factum est pro non facto haberi debet, sicut & quod factum est cum non iusto contradictore *l. 3. & tot. tit. D. ecollus. deteg.*
4. Nec enim collusio præsumitur nisi probetur cùm sit delictum *l. 1. eod. tit. de collus. deteg.*
5. Vt scripsimus *ad tit. De sentent. præfect. prætor. supr.* Non autem potest ex sententia contra alium lata deterior fieri conditio eius qui non fuit condemnatus, quàm si ipse condemnatus esset.
6. Quales sunt omnes quæ non impugnat iudicatum, vt solutionis compensationis & aliæ similes, *l. cum militi* 16. *§. 1. D. de compens. at. l. sunt qui* 16. *& seq. D. hoc tit.*
7. Cùm ipsorum quoque interfit. Nemo enim alteri competentem siue actionem siue exceptionem potest adimere *l. Granius* 71. *§. pen. D. de fideiuss. l. vlt. D. de pact.*
8. *Vt in l. si suspecta* 29. *D. de inoff. testam. l. à sententia* 5. *§. si heres l. si per lusorio* 14. *D. de appellat.*
9. Quem tamen ponimus fuisse condemnatum.

DEFINITIO XIII.

Sententia contra Syndicos etiam non nominatos lata ipso iure tenet, & afficit vniuersitatem.

VAlet sententia contra Syndicos lata vt afficiat vniuersitatem, [1] licèt Syndicorum nomina expressa non sint, nec appareat vllos ab iis ad litem ordinandam constitutos procuratores. Semper enim ac multò magis si medium tempus longum intercesserit pro iudicato præsumendum est, [2] Maxim è si à supremo Senatu iudicatum proponatur. [3] Hactenus saltem vt ei qui iudicatum impugnat, probandi onus irrogetur. [4] Sed etsi probetur indefensam vniuersitatem condemnatam fuisse, quòd procurator nullus à Syndicis ad defendendum constitutus, aut quòd eo tempore Syndicus nullus fuisset, [5] facit tamen Senatusconsulti autoritas vt supplicatio quam ciuilem vocant necessaria sit, atque intereà mandetur arrestum executioni. [6] *Ita Senatus* pro R. D. Canonicis Sanctæ Capellæ Camber. contra Syndicos de Meiry 3. Non. Decemb. 1594.

1. Quia Syndici repræsentant vniuersitatem, Alioqui nec conueniri nec conuenire vniuersitas posset *l. 1. §. 1. l. 2. 3. & pass. D. quod cuiusque vniuers. nomin.*
2. Vt scilicet omnia præsumantur sollenniter acta *Ex notat. in l. sciendum D. de verb. obligat.*
3. Cùm à tanto ordine nihil per errorem aut per imperitiam factum dici possit *arg. l. 1. §. hic cunabulis de offic. præf. prætor.*
4. Quomodo irrogari solet omnibus qui habent præsumptionem contra se *l. si chirographum* 24. *& seq. D. de probat.*
5. Quo casu non valeret sententia, quæ ab inferiore iudice sic lata esset *l. contra pupillum* 54. *D. hoc tit.* iunct. *l. respublica* 4. *C. ex quib. caus. maior. in integr. restit. poss.*
6. *arg. l. seruo* 65. *§. cùm prætor D. ad SC. Trebell.* & eorum quæ scripsimus *Defin. 1. & pass. supr. de offic. præfect. prætor.*

DEFINITIO XIV.

Standum est sententia etiam iniquæ à qua non fuit appellatum, sed ita vt postea appellandi facultas non præripiatur.

ANnuæ quidem pensionis nomine nullum monetæ augmentum debetur, [1] sed tamen cùm per condemnati contumaciam Senator ad taxandam condemnationis quantitatem recuperator datus, huius quoque augmenti rationem habuisset, déque eo pars condemnata quereretur citra appellationem, placuit audiri non debere, non quòd contumacia facere debuisset vt condemnationis

quantitas augeretur.3 (Semper enim partis absentia per Dei præsentiam suppleri debet, 4) sed propter rei iudicatæ autoritatem quam saluam semper & præcipuam esse conuenit: 5 attamen nec appellandi facultas sublata videretur. Placuit his verbis concipi Senatusconsultum *autre non fait ny apparant. Ita Senatus* in causa D.de la Tornelle & de la Rochete 13. Cal. Ianuar. 1594.

1. Vt scripsi *in tract.De variis numariorum debitorum solutionibus.*
2. Vulgo Commissarium vocant.
3. Potest enim tantùm facere contumacia vt contumax condemnetur,at non vt in plus condemnetur *l. contumacia 53.D.hoc tit.*
4. *l properandum 13.§.cùm autem eremodicium C.de iudic.*
5. *l.seruo 65.§.cùm prætor D.ad SC.Trebell.*
6. Publicè namque interest non adimi appellationis auxilium ei qui se læsum putet *l.1.C.de sentent.præfect.prætor.*

DEFINITIO XV.

Qui pronunciatus est heres cum beneficio legis & inuentarij talis habendus est quod ad omnes creditores etiam non vocatos.

SEntentia per quam pronunciatum est heredem quem esse cum beneficio legis & inuentarij,nocet creditoribus omnibus etiam non vocatis quasi statum afficiat, & condicionem personæ.1 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 1, res int.alios act.

1. Quæ scilicet individua est *l.vlt.C.de sentent.pass.& rest.*Vnde fit generaliter vt sententia lata inter alios super statu personæ faciat ius quod ad omnes vt dixi *Defin.7.num.3.supr.*Nec sane fieri potest vt quis simul sit, vel habeatur heres purè,& vt cum beneficio legis & inuentarij,quia vtriusque iura sunt planè diuersa quamuis vterque sit verè heres,vt scripsi in priore parte Hemisch. *De error.pragmat.* Intellige tamen in eius territorio qui ius dixit.Nam quod ad alios creditores,qui alterius sunt territorij aliud est *l.vlt.D.de iurisdict.*

DEFINITIO XVI.

Non intelligitur condemnatus proprio nomine qui conuentus fuerat tanquam tutor,idèoque nec potest appellare.

COnuentus tanquam tutor si simpliciter & absolutè condemnetur, licèt eo tempore quo tutela pubertate finita sit, tutorio nomine condemnatus videri debet.1 Ideóque nec iustam ab ea sententia pronocandi causam habet.2 Neque ad rem faciet quòd cùm plures tutores essent quorum vnusquisque in solidum condemnari potuerit, tanquam tutor,3 quippe nulla tutelæ aut administrationis diuisione facta,4 Iudex tamen alterú duntaxat pro sua virili condemnauerit.Non enim prohibetur creditor actionem suam inter contutores tanquam inter plures debitores diuidere si velit,5 licèt nec cogatur si nolit.6 *Ita in Senatu tractatum est* ex tempore pro D. de Choisy contra fratres du Nieure 11.Cal.Maij 1595.

1. Vt scilicet sententia sit conformis libello *l.vt fundus 18.*D.*vt fundus 18.*D.*comm.diuid.l.vlt.*C.*de fideic.lib.*Nã & si quid faciat tutor in negotio quod pro parte spectet ad pupillum pro alia ad tutorem credendus est non nisi pro vna parte facere nomine proprio,pro alia verò nomine tutorio *l.vlt.*D.*quand.ex fact.tutor.*
2. Non enim alius iustam causam appellandi habet quàm cuius interest *l.1.*D.*de appell.recip.*nihil autem interest tutoris condemnati,quippe in quem iudicati actio dari non potest,*l.4.§.tutor* D.*hoc tit.l.2.*D.*de adm.tutor.l.pen. D. quand. ex fact.tutor.*
3. *l.4.*D.*de autor.tutor.l.vlt.*C.*de autor.præs.*
4. Diuisione enim facta aliud esset *a.l.vlt.*quamquam enim diuisio tutelæ non tam iuris quàm iurisdictionis est *l.inter tutores 36.*D.*de admin.tutor.*qui tamen prior gessit prior conueniri debet *l. vlt. C.de diuid.tutel.cum similib.* Iunge *l. 2.eod.tit.*
5. *l.si creditores 18.C.de pact.*
6. *l.vlt.*D.*rem pupill.salu.for.l.& ancillarum 27.§.vlt.*D.*de pecul.*

DEFINITIO XVII.

Qui passus est dari curatorem hereditati tanquam iacenti non potest subinde allegare additionem hereditatis.

CVm ageres contra me tanquam heredem Titij quod diceres pleraque à me in eius hereditate facta esse quæ citra ius & nomen heredis fieri non potuerant,1 ego autem negarem, Senatus decreuerat vt hereditati iacenti curator daretur qui actionem tuam exciperet.2 Ita tamen vt ego quoque tanquam possessor earum rerum quarum nomine restitutionem in integrum imploraueras iudicio adessem.3 Si posteà eandem quæstionem retractare velis,& probare me heredem Titii,non es audiendus: obstat enim tibi res iudicata, cùm pronunciatum sit hereditatem iacentem esse, cui nec aliter curator dari potuisset.4 Atqui iacens non potest videri hereditas quæ ab herede adita est 5 siue purè & simpliciter,siue cum beneficio legis & inuentarij.6 Nec ad rem facit quod nouum non est vt hereditati quæ fuit adita cum beneficio inuentarij curator detur.7 Id enim fit propter personam heredis duntaxat vt legitimum contradictorem habeat si quas fortè actiones intendat ex proprio capite. Quandoquidem beneficium inuentarij facit vti ne confundantur,8 Cùm tamen fieri nequeat vt idem sit actor & reus, 9 aut vt cæteri creditores hereditarii pro legitimis contradictoribus habeantur, Quippe qui defuncti personam non repræsentent, cùm non sint vniuersales successores.10 Itaque curatorem dari omnimodo necesse est, & quidé hereditati, sed non vt iacenti, at tantùm vt aliquis sit quo cum experiri heres possit.11 Ergo eadem aut potiùs contraria ratione si passus sim dari curatorem hereditati quasi vacanti,posteà velim heredem me dicere cum beneficio legis & inuentarii non sum audiendus, Quia semel repudiata hereditas adiri postmodum non potest 12 non magis cum beneficio inuentarii quàm purè, nisi condicio à creditoribus deferatur.*Ita Senatus* pro sororibus Morand contra Ioannam Ioly 11. Cal. Iul.1595.

1. Ex quibus demùm inducì solet agnitio hereditatis *l.pro herede 20.§.Papinianus D.de acquir.hered.*
2. Nec enim agi vtiliter potest,nisi cum iusto ac legitimo contradictore *l.3.D.de collus.deteg.*
3. Mea namque interest,siue propter rescindentis & rescissorij cumulationem,siue quia saltem post rescissam alienationem datur in rem iudicium contra possessorem *l.in causa 13.§.interdum D.de minor.*
4. Nec est quod excipias casum de quo Iustin.*in l.vlt.§.sin autem in secunda C.de bon.quæ liber.* Ibi enim dixit ille hereditatem pro bonis hereditariis cùm loquatur de hereditate iam adita vt alibi scripsimus.
5. *l.libertus 36.*D.*de bon.libert.*
6. *Ex l.vlt.*C.*de iur.delib.*Nam & heres cum beneficio inuentarij verè est heres.
7. Hoc enim iure vtimur ex receptissimo illo pragmaticorum errore quem nos refutauimus in priore parte Hemischiliadis *de error.pragmat.*
8. *d.l vlt.§.in computatione C.de iur.delib.*
9. *l.Ne cum filiofamilias 16.D.de furt.*
10. *l.vlt.*C.*de hered.action.*
11. Quia iudicium nullum esse potest sine reo non magis quàm sine actore *cap.forus de verb.signific.*
12. *l.sicut 4.C.de repud.hered.*
13. *l.cùm hereditate 55.*D.*eod.*

DEFINITIO XVIII.

Non sufficit reum non negare vt fateri videatur. Nec ad sententiam procedi potest nisi facta priùs contestatione.

NOn potest procedi ad sententiam aduersus reum,ob id solùm quòd non negauerit intentionem actoris, quasi hoc ipso confessus videatur. Non enim vtique fatetur qui non negat.1 Quid ergo? Vrgendus est postulante actore,vt vel fateatur vel neget, id est vt litem contestetur.2 Alioqui nulla erit sententia ad quam ferendam iudex tam properè prosilierit nulla præcedente contestatione.3 Quamquam eo iure vtimur vt ad eam infirmandam necessaria sit appellatio. *Ita Senatus* ex tempore 4. Non. Iul. 1595.

1. Est enim medium aliquod inter hæc duo fateri & non negare,scilicet nec fateri nec negare.
2. Hæc enim est contestationis definitio *l.vnic.C.de lit.contest.l.2.C.de iureiur.propt.calumn.dand.l.rem nouam 14.§. patroni C.de iudic.*
3. *l.prolatam 4.de sent.& inter.omn.iudic.* Est enim contestatio de substantialibus iudicij Papiens. *in form. sent. diffin. verf.visáque litis contestatione num.1.*

DEFINITIO XIX.

Qui condemnatus est tanquam heres non auditur si postea contrarium probare velit.

SI per errorem passus quis sit condemnari se tanquam heredem testamentarium eius cuius bona ex vniuersali donatione, non ex testamento possidebat,1 rei iudicatæ autoritas facit vt non sit audiendus si posteà velit probare se heredem non esse.2 Qua ratione nec aduersario permittitur vt petat exhibitionem testamenti quam petere anteà debuit.3 Igitur supplicationis ciuilis auxilium aduersus Senatusconsultum hoc casu necessarium erit perinde acsi pronunciatum esset heredem eum esse.4 Qualitas enim in præfatione sententiæ,cuiuslibet adposita sententiæ pars est.5 *Ita Senatus* in causa D. de Bordeaux & Dominæ de la Serra 13.Cal. Aug.1595.

1. Cùm tamen omnino sint distincta iura testamenti & donationis. Hereditas enim testamento tantùm datur non etiam donatione,aut alio quolibet contractu *l. hereditas 5.De pact.conuent.tam sup. dot.l. aris alieni 15.C.de donat.*
2. Non quasi consenserit, cùm nullus sit errantis consensus *l.si per errorem 15.D.de iurisdict.omn. iudic.* sed quia iudicatum est. Iudicium enim redditur etiam in inuitum *l.inter stipulantem 83.§.1 D.de verb.oblig.*
3. Cùm quisquis se dicit heredem testamentarium cogatur edere testamentum *l.1.de bonor.poss.secund. tabul.* Solent enim heredes habere penes se tabulas *l.2.*D.*de edend.*
4. Licet de eo nihil actum sit in verbis dispositiuis arresti.
5. Et quidem prima ac proinde maxima *arg. l.Titia 134.§.idem respondit plerumque* D. *de verb.oblig.*iunct. *l.qui res 98.aream verf. non est* D.*de solut.*

DEFINITIO XX.

Postquàm iudicatum est siue bene siue malè, siue ab ordinario iudice, siue à delegato, necessaria est appellatio quantumuis nulla esse sententia proponatur.

POst rem iudicatam siue ab ordinario iudice,siue à delegato, licèt perperam & contra solitum iudiciorum ordinem iudicatum sit, iterum iudicandi ius nullum superest.1 Posteaquam moribus nostris obtinuit non magis de nullitate quàm de iniquitate sententiæ nisi per appellationis auxilium quæri posse.2 Contrà quàm iure nostro receptum & constitutum sit.3 Nec distinguemus an à Principe an ab alio delegatus quis sit, aut an ad vnam duntaxat causam,an ad causarum vniuersitatem vt loquuntur.4 Idem namque iuris omni casu apud nos obtinet.4 *Sine die.*

1. *l.iudex posteaquàm 28.* D.*de re iudic.*Eáque fuit iam olim sententia Baldi *in l.si vt proponis C. quomod. & quand. iud.*Non quidem in iudice ordinario sed in delegato quolibet.Quam refert licèt improbet Boer.*quæst.6.num.1.5.& 6.*
2. Styl.Senat.nostri.
3. Nam à sententia ipso iure nulla appellari nec necesse est nec potest *l.1.& pass.quæ sent.sin.app.resc.*
4. Quæ tamen distinctio ab interpretibus adhibetur inspecta iuris communis ratione.Boer.*d.quæst.6.*

TIT. XX.

De execut. rei iudic.

DEFINITIO I.

Iudex requisitus an possit cognoscere de æquitate aut nullitate sententiæ.

SEntentiam ab alio dictam exequi si rogetur [1] potest quisquis ei præest territorio vbi sita sunt bona in quorum possessionem ex iudicato mitti victor postulat: [2] Nec magis de sententiæ iure quæri licebit apud nouum iudicem, quàm si ille ipse qui sententiam dixit executoris partibus fungeretur: [3] ne alioqui rerum iudicatarum autoritas, quæ apud iudices omnes præcipua semper esse debet capta discordiæ materia, mutuáque contentione labefactetur. [4] Sed si perperam, & à non competenti iudice, aut contrà absentem non peracto edictorum ordine pronunciatum appareat, [5] vel in promptu sit solutum fortasse aut remissum debitum, quod petebatur, [6] non patietur qui rogatus est injuria adfici eum cui propriæ iurisdictionis tuendæ gratia succurrere potiùs ex officio debeat. [7] Sin altiorem causæ cognitionem defensionis æquitas desiderare videbitur, ad eum sanè qui sententiam tulerit referri res debebit, vt de litigatorum iure de quo nondum cognouerat ex ratione pronunciet: Interea tamen exequendæ sententiæ facultas victori si vrgeat omninò denegabitur. [8] *Ita Senatus* in causa N. Guillielmi De Gadaigne Senescalli Lugdunensis & Dominæ de la Cuille refer. D. Imperatore 32. Cal. Febr. 1588.

1. Est enim hoc casu necessarius vsus literarum vt vocant rogatoriarum & requisitoriarum de quibus *in l. à Diuo Pio 15. §. sententiam D. de re iudic.* quia extra territorium ius dicenti impunè non paretur *l. vlt. D. de iurisd. cum ibi not.*
2. *l. cùm vnus 12. §. penult. D. de reb. auctor. iudic. possid.*
3. Guid. Pap. *quæst. 23. 419. & 574 l. si prator 75.* vbi Bart. & alij *D. de iudic.*
4. *l. Seruo 65. §. cùm prator D. ad SC. Trebell. & §. sententiam.*
5. Quibus casibus certum est sententiam ipso iure nullam esse *l. 1. & tot. tit. C. si à non compet. iudic. l. de qua re 74. §. vlt. D. de iudic.* Sunt tamen qui putent nec de nullitate sententiæ posse cognoscere iudicem requisitum. Ferrar. *in form. execut. sent. diffin. num. 14.* vbi citat *cap. pastoralis §. quia verò de offic. deleg. & l. 1. C. de indict. viduit. tollend.* DD. *in l. etsi non cognitio C. si contr. ius vel vtil. public.*
6. Quo casu in dolo est & improbus qui bis idem consequi velit *l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iudic. l. bona fides 57. de reg. iur.*
7. Nunquam enim malitiis indulgendum est *l. in fundo 38. D. de rei vindic. nec doloso l. procurator 11. in fin. D. de dolo mal. except. l. Diuus Hadrianus 33. D. de re iudic.* qui tamen locus probat, etiam hoc casu necessariam esse restitutionem. Sed id intelligendum est si apud eundem iudicem executio sententiæ petatur.
8. *Ex not. in d. l. si prator.*

DEFINITIO II.

De permittenda sententiæ extra territorium reddita executione. Et quid antehac in Gaiorum & Sebusianorum prouinciis obseruari soleret.

EXtrà Senatus nostri territorium redditæ sententiæ executionem maiores quoque prouinciarum iudices concedere quamuis rogati [1] prohibentur. Dignam enim rem Senatus putauit, quam cognitioni suę reseruaret, [2] ne magistratus inferioris facilius circumuenta religio iniuriæ ac querelæ materiam daret si aut iniqua concessione priuati nostratis vtilitas, adeóque Principis nostri dignitas læderetur, [3] aut extranei magistratus autoritas cum supplicatione coniuncta temerè neglecta videretur, [4] soli Gaiorum iuridico ex priuilegio concessum erat, vt de huiusmodi supplicationis æquitate possit ipse cognoscere, nec cogatur ad Senatū referre. [5] Quod ad Sebusianorum quoque iudicem, quo tempore Serenissimi Ducis & Senatus nostri ditioni & iurisdictioni subiecti erant, manifesta æquitatis ratione porrigendum videbatur, ne si Lugdunenses, Matisconenses cæteríque viciniores Galliarum magistratus qui Parisiensem Curiam pro suprema venerantur, par pari referre vellent, [6] nostros in eam necessitatem coniicerent vt Lutetiam vsque proficiscendum haberent ad exequendi licentiam ab amplissimo ordine impetrandam. Illis tamen hactenùs duntaxat Senatus noster indulget, vt si liberas quas vocant rogatorias à Parisiensi Curia proferrēt, quibus generaliter, vt fieri solet, magistratus omnes ad quos res pertinebit rogati proponerentur, [7] nec aliud quicquam obstaret, non denegaret audito eo cuius interesset, [8] petitam exequendi facultatem, quam alioqui non nisi nominatim, vt par est, rogatus permittere solet: [9] sed ita vt executio per apparitores nostros omnino fieret, [10] nec vllo casu eum qui ex nostris sit aut qui pro bonis in prouincia nostra sitis conueniatur, ad litem extra prouinciæ fines suscipiendam compelli peterstur. [11] *Sine die.*

1. Necessariam enim esse hoc casu rogationem iam diximus *Defin. præced.*
2. Tanquam qui sit supremus in tota prouincia magistratus *arg. l. à Diuo Pio 15. §. sententiam D. de re iudic.*
3. Lædi enim videretur si non esset specialiter rogatus Senatus qui Principis vice fungitur. Itémque si de executione tractaretur eius sententiæ quæ fortassis læderet Principis dignitatem vel vtilitatem.
4. Quod ne fiat interest reipublicæ vt dixi *Defin. præced. num. 4.*

5. Idque ex compacto inito cum Geneuatibus & Bernensibus quibus finitima hæc Gaiorum prouincia est.
6. Quod vtique pro suo iure facere possent nec iniustè *l. 1. & tot. tit. D. quod quisque iur.*
7. Nec enim Curia Parisiensis solet magistratum quemquam rogare specialiter.
8. Nec enim quicquam inaudito eo constituendum est *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*
9. Quasi qui negligi videatur si non specialiter rogetur *arg. l. item apud Labeonem 15. §. hoc edictum De iniur.*
10. Vt scilicet appareat ex autoritate ac imperio Senatus rem agi.
11. Quod pragmatici nostri dicunt *sans distraction.* Nec enim nisi cum hac adiectione procurator generalis consentire solet executioni literarum ab extraneo magistratu quisquis ille sit concessarum.

DEFINITIO III.

Error expressus in die sententiæ executioni mandatæ non viciat executionem si modò constet de qua sententia actum sit.

NOn cò minùs valet iudicati executio, quòd per errorem alius sententiæ dies expressus est quàm qui exprimi debuit, si modò ex litigatorum personis & petitæ rei demonstratione constet de qua sententia victor senserit. [1] Veritas enim rerum, erroribus gestorum non vitiatur. [2] *Ita Senatus* Prid. Id. Nouembr. 1588. in publico auditorio.

1. Sufficit enim vt constet de corpore *l. quoties 9. D. de hered. instit. l. si librarius 92. cum ibi not. De reg. iur. l. errore 7. C. de testam.*
2. *l. illicitas 6. §. veritas D. de offic. præsid.*

DEFINITIO IV.

Vna executio non impedit aliam quandiu non est satisfactum creditori. Annotationis tamen potestas extinguitur si rei persona capta sit.

VNa executio non impedit aliam si ex priore non sit satisfactum creditori. [1] Cui nimirùm permittendum est, vt quibus potest modis dummodò licitis & honestis ad suum commodum perueniat. [2] Itaque cùm debitor quidam, cuius bona ex iudicato pignori capta fuerant, iussu iudicis [3] prehensus esset detrusúsque in carceres, & à posteriori executione tanquā iniuriosa pronocasset, placuit non satis iustam eum appellandi causam habere, ac ni solueret, vtriusque executionis damnum pati debere. [4] Planè si bonorum annotatio aduersus reum criminis contumacem solito iudiciorū ordine facta sit, [5] illíque posteà sui copiam faciat, paratúsque sit se defendere, placet annotationis potestatem extingui, omniáque bona ei restitui cuius persona capta sit, [6] cùm sola ipsius contumacia & absentia causam dedisset annotationi. [7] *Ita Senatus* in causa N. Depinard contra Claudium Theuenin 14. Cal. Decembr. 1588.

1. Ità tamen vt creditor protestetur nolle se ex omnibus executionibus nisi semel suum consequi *l. 1. §. quia autem D. quod legat.* Ias. *in l. nulli num. 8. C. de iudic.*
2. *l. creditoris 8. D. de distr. act. pignor. l. est in arbitrio 14. C. de oblig. & action.*
3. Alioqui non posset executio fieri in personam debitoris vt dicemus *seq. Defin.*
4. Si enim debet imputare cur non soluat quod debet, cùm vnica solutione possit se ab vtriusque executionis incommodo liberare *l. in numerationibus 44. D. de solut. & liber.*
5. *Ex tit. De requir. vel absent. damnand.*
6. *l. vlt. D. ill. tit.*
7. *l. 1. eod.* Vt scilicet cessante causa cesset effectus *cap. cùm cessante Extr. de appellat.*

DEFINITIO V.

Bona condemnati non sunt ex iudicato nec pro iudicato obligata quousque in iudicati executione capiantur iudice ita mandante generalibus verbis. Vt verò etiam persona capi possit, speciali iussu opus est.

QVæ ex iudicato nascitur actio in personam est, [1] nec taciti pignoris habet priuilegium. [2] Itaque non aliter condemnati bona pignori capi poterunt, quàm si condemnato intrà statutum [3] tempus non satisfaciente hoc ipsum iudex statuat. Statuisse tamen intelligitur non si solùm pronunciauerit deberi, & quod est consequens debitorem condemnauerit ad solutionem, [4] sed & si iusserit vt quibuscumque licitis modis & rationibus debitor ad solutionem vrgeretur. Licita enim solitáque illa exequendi ratio est vt condemnati bona etiam quæ antè obligata non fuerint pignori capiantur: [5] adeóque non seruato illo iuris ordine vt à mobilibus incipi oporteat. [6] Est namque in victoris arbitrio qua in re pignus sibi velit acquirere, [7] quamuis propria autoritate nihil ille sibi vindicare debeat, sed per apparitorem omnia facere iudicis mandata exequentem. [8] An ergo illud etiam petere ab apparitore poterit, vt condemnati persona in carceres detrudatur? Minimè verò, nisi ex eo contractu secuta sit condemnatio quo non tam cùm bona sua sed seipsū quoque debitor pignori obligauerat, [9] aut nisi iudex iusta aliqua de causa idipsū permiserit. [10] Alioqui iniuriosa est executio, & à qua iustè prouocari potest. [11] *Ita Senatus* pro Iacobo Buquand contra D. de la Serrà 5. Non. Aug. 1591. Iunge SC. 15. inf. & SC. 9. infr. de pignor.

1. *l. actori 8. C. de reb. credit. & iureiur.*
2. Quod non nisi quibusdam causis conceditur *l. 1. & tot. tit. In quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr. D. & C.*
3. Aut à iure quod est quadrimestre *l. 2. & vlt. C. de vsur. rei iudic. aut à iudice quod est arbitrarium hodie.*
4. Quoniam qui vult antecedens vult etiam necessarium consequens *vulg. iurib. l. à Diuo Pio 15. D. de re iudicat.*
5. Cùm pignus ipsum iudiciale per capionem constituatur *d. l. à Diuo Pio l. 1. & tot. tit. C. si in caus. iudicat. pign. capt. sit.*
6. Qui iuris ordo præscriptus est *in d. l. à Diuo Pio §. in venditione.*
7. *l. creditoris 8. D. de distr. pignor.*

8. Ne alioqui sibi ipsi ius dicere videatur *l.miles 6.§.qui iudicati* D.*de re iudic.l.*1.D.*quod legat.d.l.à Diuo Pio l.non est singulis* 186.*de reg.iur.*

9. Etsi enim nouatio sit ex iudicato *l. vlt. C. de vsur.rei indic.* nunquam tamen ea nouatio facit deteriorem victoris condicionem *l.aliam* 29.D.*de nouat.l.euidenter* 16.D.*de except.rei iudic.l.non solet* 86.*de reg.iur.*

10. Iussus enim iudicis pro iure est *l.non videntur* 67.§.1.*eod.tit.* Non deberet autem iudex hoc permittere nisi in subsidium si aliunde & ex bonis satisfieri victori non posset, vt tractant nostri *ad l.nemo potest* 55.*de leg.*1. Alio tamen iure vtimur propter calumnias & tergiuersationes quibus passim vtuntur debitores ad impediendas executiones quę fiunt super bonis. Vide Papiens.*inform.execut.sentent.diffin.num.*21.*& seqq.*

11. Cùm neque possit fieri ex iuris ratione vt quis expressa conuentione corpus suum pignori obliget, cùm nemo sit dominus membrorum suorum *l.liber homo* 13.D.*ad leg.Aquil.* nemo autem possit pignus constituere nisi qui dominus sit rei quam vult obligare *l.& quæ nondum* 15.§.*quod dicitur* D.*de pignor.l.*1.*& tot.tit.C.si alien.res pignor.dat.sit.* Vide DD. *ad l.ob æs C.de oblig.& action.*

DEFINITIO VI.

Quod in executione iudicati per condemnatum ante omnia fieri debuit si per eius tergiuersationem factum non sit, an & quatenus pro facto haberi debeat.

QVi iudicati executionem priùs petere non potest quàm aliquid factum sit quod aduersarij sumptibus & diligentia expediri oporteat, post moram in eo faciendo contractam ab aduersario, paratam habet actionem acsi iam factum esset quod per cõdemnatum stat ne factum sit.[1] Hac enim ratione frustrantium tergiuersationem coerceri merito placuit.[2] Nec quicquam in eo fit contrà rei iudicatæ autoritatẽ: cùm euidenter iniquissimum sit prodesse rem iudicatam ei qui ex parte sua nolit satisfacere iudicato,[3] æquúmque sit ex contrario condicionem pro impleta haberi quæ per frustratorem impleri debuit.[4] Sanè si quod aduersarius facere debuit versetur circa rem cuius debitor sit is qui iudicati executionem postulat, vt puta si liquidandũ fuit quid & quantum esset in augmento monetæ per victorẽ restituendæ, aut in detractionibus faciendis ex fideicommisso quod victori adiudicatum sit, non vsque adeò proderit victori mora condemnati vt pro debitore non habeatur qui verè debitor manet.[5] Quid ergo? Liberabitur victor satisdando eius rei nomine, quam si mora nulla per aduersarium facta esset, soluere antè omnia debuisset.[6] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre &D. Margueritæ de la Chambre eius amitę 9. Cal. Decembr. 1588. Iunge Defin. 12. infr.

1. *Ex reg.l.in omnibus causis* 39.*l.in iure ciuili* 161.*de reg.iur l.iure ciuili* 24.*de condic.& demonstr.*
2. Ne alioqui sit in potestate condemnati facere vt numquam conueniri possit *l.*2.§.*Scæuola de eo quod cert.loc.l.solemnes* 61.*D.de iudic.l.inter stipulantem* 83.§.1.*de verb.oblig.*
3. *l.si iudex circumuento* 42.*D.de minor.* iunct.*l.Iulianus* 13.§.*offerri* D.*de action.empt.*
4. *d.l.iure ciuili* 24.*de condic.& demonstr.l.in iure ciuili* 161.*de reg.iur.l.in executione* 85.§.*vlt.de verb.oblig.*
5. Nemo enim ob solam aduersarij moram desinit esse debitor quandiu non intercidit quod debetur *l.si ex legati* 23. D.*de verb.oblig.* pecunia autem in genere debita non potest perire *l.incendium* 11.*C.si cert.pet.*
6. Vt ita satisdatio sit quodammodo vice solutionis & satisfactionis, quod vtique regulariter non ita est *l. quòd si non soluere* 10.*D.de pignor.act.l.item liberatur* 6.§.1.*D.quib.mod.pign.vel hypoth.solvit.* Iunge *l. statuliber rationem* 5.§.1. *D.de statulib.*

DEFINITIO VII.

Iudicati executio potest fieri etiam contra singularem successorem qui successerit in ius condemnati, adeóque in eum qui emit lite pendente.

ALienata re cuius nomine ad certam præstationem annuam venditor fuerat condemnatus, iudicati executio fieri potest etiam contra emptorem aliúmve singularem quemlibet possessorem.[1] Quidni verò? Cùm & si antè rem iudicatam litéque adhuc pendente facta esset alienatio,[2] non ideò minùs iudicati executionem pati cogeretur is, qui lite pendente emisset.[3] Quare non est quod quis hîc obiiciat personalem obligationem, qualis illa est quæ ex iudicato nascitur,[4] in singularem successorem transire non solere.[5] Id enim tùm obtinet cùm in personam purè actum est, non item cùm eius rei nomine quæ iudicati exequendi tempore alienata reperitur:[6] ne alioqui eueniat vt victoris durior condicio fiat per factam se inscio alienationem.[7] *Ita Senatus* pro D. Episcopo Matisconensi contra D. d'Vrfé Marchionem de Paugé in secreto auditorio 9. Cal. Decembr. 1588.

1. Boer.*quæst.*182.*num.*48.*& seqq.* Ias.*in l.quadam* 9.§.*nihil interest versic.quarò pondera* D.*de edend.* Text. est *in l.si à te* 9 §.*vlt.l.exceptio* 28.*cum l.seq.*§.*vlt.D.de except.rei iudic.*
2. Siue per litem facta esset res litigiosa siue non vt not.*in Auth.litigiosa C.de litigios.*
3. l.1.*& ibi* 2.*C.eod.tit.* De *litigios.*
4. Vt dixi *Defin.*5.*supr.ex l.actori* 8.*C.de reb.credit.*
5. *l.vlt.*§.1.*D.de contr.empt.l.*1.§.*si heres* D.*ad SC. Trebell.*
6. Cùm non possit alienatio fieri nisi cum sua causa *l.alienatio* 67.*de contr.empt.*
7. Quod permitti numquam debet *l.*1.*D.de alien.iudic.mut.caus.fact.l.non debet alteri* 74.*de reg.iur.*

DEFINITIO VIII.

Pro iniuriosa executione non tantùm is qui eam fieri curauit condemnandus est sed etiam ipse executor si sit in dolo.

SI apparitor ad exequendum datus perperam exequatur, eóque nomine is qui iudicatum fieri postulat condemnandus sit in id omne quod interest debitoris,[1] non ideò liberatur apparitor quin mulctam pendere debeat, non tantùm fisco,[2] sed etiam ei qui iniuriosam executionem passus est, si modò quod in officio deliquit tale sit vt non culpam duntaxat, sed etiam dolum prę se ferat.[3] Neque enim delicti pœna

cti pœna commune quicquam habet cum rei persecutione.[4] *Ita Senatus* contra Clementem Augustard 6. Id. Decembr. 1588. Iunge Defin. 4. infr. De iniur.

1. Quia scilicet factum executoris est factum partis *l.si ob causam* 13.*C.de euict.l.*1.*& ibi* 2.*C.si in caus.iudic. pign. capt.sit tum vbi not.C.de iur.fisc.l.Diuus* 6.§.*vlt.de custod.& exhib.reor.*
2. Interest enim publicè vindicari crimina omnia. Sed ea præsertim quæ sub prætextu officij publici fiunt *l.prohibitum* 3.
3. Nam nec magistratibus ipsis licet aliquid iniuriosè facere *l.nec magistratibus* 32.*D.de iniur.*
4. *l.Papinianus* 20.*D.de minor.l.si prosure* 7.§.1.*D.de condict.furt.*

DEFINITIO IX.

Executor merus nullam habet causæ cognitionem. In Senatore secus est. Et quid si is qui ex instrumento authentico & guarentigiato conuenitur proferat apocham fide publica subnixam ad probandam solutionem.

MErus executor nullas omnino admittere potest exceptiones :[1] nec si iam factæ solutionis instrumentum publicum & authenticum proferat is qui fuit condemnatus :[2] tametsi verum sit etiam in executione iudicati solutionem obiici posse vt & cæteras exceptiones quæ non impugnant iudicatum.[3] Nam apud iudicem opponi eiusmodi exceptiones debent, non apud executorem, qui causæ cognitionem nullam habet.[4] Ergo si iudex ipse sententiam suam exequatur, aut alius à iudice datus executor quem mixtum vocant, quales sunt Senatores quibus Senatusconsultorum executio à Senatu mandatur, aliud erit,[5] hactenúsque admittendæ erunt exceptiones istæ de quibus in promptu appareat,[6] non vt super iis ex tempore pronuncietur, sed vt tantisper iudicati executio differatur.[7] At si præcisa executio facienda sit ex eo diplomate quod De debitis appellamus, neque executor neque iudex quisquam remorari eam potest prætextu instrumenti cuiusliber quantumuis publici & authentici,[8] siue ex eo instrumento solutum debitum siue in longiorem diem prorogatam solutionem fuisse probetur.[9] Nihil enim inaudita parte constituendum est,[10] satisque debitori in eo cautum est, quòd si indebitè quid exactum erit, condemnabitur postmodum creditor in id omne quod intererit debitoris.[11] Atqui inquies, diploma illud inaudita parte conceditur. Fateor, quoniam instrumentum publicum & vt vocant guarentigiatum habet ex se vim sententiæ & condemnationis.[12] Sed & Principis potestas & autoritas in eo versatur sibique imputare debitor debet cur non ipsi instrumento debiti inseri curauerit scripturam solutionis aut datæ prorogationis.[13] Sanè si præcisa illa executio fiat mandante iudice, potest idem iudex cui apocha solenni instrumento conscripta exhibetur iubere vocari ad se creditorem, atque interim inhibere executionem, licèt creditori satisdationis onus vt fieri solet iniunctum proponatur, ne debitori fiat iniuria si ab eo interim bis idem exigatur. Planè satisdare ipse debet de soluendo, si fortè adhuc debere eum tandem apparebit. 17. Cal. Ian. 1589.

1. Quia nullam habet causæ cognitionem vt sequitur in Definit. Guid. Pap. *quæst.*70.*l.si vt proponis* 6.*C.hoc tit.*
2. Per quod instrumentum probatur solutio *l.pecuniæ solutæ* 14.*C.de solut.*
3. *l.cùm militi* 16.§.1.*D.de compens.l.sunt qui* 16.*& seqq.* D.*de re iudic.*
4. Omnes enim exceptiones cùm dentur ex æquitate, sunt examinandæ causa cognita *l.militis* 36.§.*veteranus* D.*de test.milit.l.qui liberis* 17.§.*vlt.de bonor.poss.secund.tabul.*
5. Guid. Pap. *dict. quæst.*70.
6. Nam si altiorem requirant indaginem aliud est *l.ille à quo* 13.§.1.*ad SC. Trebell.l.*3.*in princip.vt in poss.leg.*
7. Melius enim est intacta cuiusque iura seruari quàm post vulneratam causam remedium quæri *l.vlt.C.in quib.caus. non est necess.in integr.restit.*
8. Nec enim beneficij principalis autoritas hoc patitur.
9. Quo posteriore casu perinde inhibenda est executio acsi solutio facta esset *l.*4.§.*vlt.l.qui in futurum* 57.*D.de pact.*
10. *l.de vnoquoque* 47.*de re iudic.*
11. Hæc tamen ratio sola non sufficeret *l.*3.*D.de compens.l.nemo ideo* 171.*de regul.iur.*
12. Eo scilicet iure quo vtimur non ex ratione iuris communis *l.*1.*vbi not.C.hoc tit.*
13. Quo casu eadem charta probaret & contractum debitum & solutum.

DEFINITIO X.

Non potest fieri executio sententiæ quandiu non constat quid veniat in condemnationem.

SEntentia, quæ transiit in rem iudicatam, nulla fieri potest executio, quousque pronunciatum sit quid & quantum veniat in condemnationem, si fortè per sententiam priorem id exprimi nondum potuit, aut cùm posset, expressum tamen non fuit.[1] Fieri enim potest vt hereditatem Titij tuam esse appareat, necdum tamen constet quidnam sit in hereditate: Quo casu nemo dixerit ob id solùm quod pronunciatum sit hereditatem tuam esse, permitti debere tibi vt ex causa iudicati vel hanc rẽ vel illam vindices priusquàm compertum sit esse hereditariã.[2] Idem est si quid aliud sit quod impediat ne certa vlla executio fieri adhuc possit.[3] Itaque si eiusmodi sententiæ exequendæ facultatem pręmaturè petitã iudex victori denegauerit, placet nullam ab ea denegatione appellandi causam habere eum qui repulsam passus est:[4] multò minùs verò audiendum si tanquam à denegata iustitia velit appellare.[5] Aliud erit si in pignoris possessionem mitti quis iussus sit pro debito, de cuius tota quantitate non appareat. Sufficiet enim cõstare aliquid vel minimum deberi, cùm pignoris ius indiuiduum esse non ambigatur.[6] *Ita Senatus* eo tẽpore 5. Cal. Febr. 1589.

1. Potest enim sententia quidem ipsa esse incerta sed non executio sententiæ *l.1.2.& 3.cùm ibi not.C.de sentent.quæ sine cert.quant.profert.*

2. Nihil siquidem vetat vtrumque verum esse,scilicet hereditatem ad te pertinere,& tamen rem illam de qua quæritur non esse hereditariã.Nec probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse *vulg.l.neque nasales C. de probat. l. non hoc 4. C.vnde legit.l.inquisitio 18.C.de solut.*

3. Executionis enim actus semper vnicus & indiuiduus est,ideóque nec posset pro parte valere executio,& pro parte non valere,quod in sententia non semper idem est *l.etiam 29.§.1.D.de minor.*licèt videatur obstare *l. in hoc iudicio 27.D. famil.ercis.*Vide quæ scripsi in Rationalibus *ad dict.l.etiam.*

4. Esset enim hoc incipere ab executione quod ferendum non est *l.1.C.hoc tit.*

5. Non enim iustitiam denegare videri potest qui petitam rem iniustam iustè denegat.

6. *l.rem hereditariam 65.D.de euict.l.in executione 85.§.pen.D.de verb.oblig.l.quandiu 6.C.de distr.pignor. l. 2. C. debit. vendit.pignor.imped.non poss.*

DEFINITIO XI.

Non facilè danda est actio victori contra executorem iudicati quamuis emptores qui præsenti pecunia emere debuerant facìs sint non soluendo.

SI in executione iudicati iudex bona hereditaria distrahi iusserit vt ex precio satisfieret ex ordine creditoribus,in eámque rem precia quæ ex venditionibus redigerentur deponi præceperit,vt moris est, penes magistratum municipalem,[1] per quem postmodùm distributio solutióque fieret iuxta eam formam quæ per sententiam præscripta esset, Magistratus verò postulante herede qui beneficium legis & inuentarij implorauerat eodémque creditore,curauerit vt bona sub hasta venderentur,nec tamen vt fieri oportuit præsenti pecunia.[2] Placuit nullam aduersus ipsum actionem eo nomine competere,[3] licèt emptores facti sint,aut iã tùm fuerint non soluendo,Propterea quòd multò æquius sit imputari hereditur venditionibus non interfuerit, impediturus ne quisquam ad emptionem admitteretur nisi qui vel soluendo esset vel præsentem pecuniam numeraret, quàm executori damnosum esse officium suum,[4] Præsertim cùm neque actionem vllam de precio contra emptores habere potuerit quam heres ipse paratam semper habuit.[5] Neque enim qui solutionem accipere iussus est exigere quoque iussus videtur.[6] Planè si ex posterioribus creditoribus quidam emerint, & precium quod ex præcepto iudicis executori soluendum erat vt posteà creditoribus ex ordine distribueretur soluerint aliis creditoribus,licèt herede ipso anterioribus, verius est non esse illos liberatos quominus postulante herede alióve quolibet creditore cuius interfit,cogantur iterùm executori soluere[7] quoniam sententia vt dici solet, stricti iuris est, cui proinde omnimodo & in forma quod aiunt specifica satisfieri oportet:[8] Maximè cùm & heredis & alterius cuiuslibet creditoris permultum interfit ne pro consequendo debito in varias litigatorum personas distringatur.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro Annemondo de Costa contra Ioannam Gentil Mense Ianuarij 1589.& pro dicta Ioanna contra Baltazardum Gentil 8.Id.Mart.1589.

1. Castellanum & Curialem hodie vulgò vocant.

2. Debet enim pignorum venditio,quæ fit in executionem iudicati fieri præsenti pecunia *l.à Divo Pio 15.§.sed si emptor D.de re iudic.*

3. *d.§.sed si emptor vers.maximè cùm nec habeat,*licèt eum locum aliter intelligat Bartolus & malè vt scripsi in libris Coniecturarum.

4. *l.videlicet 29.D.ex quib.caus.maior.l.sed si quis ex signatoribus 7.D.testam.quem.aper.*

5. Non enim potest imputari ei qui agere non potuit cur non egerit,quamuis debitor interim factus sit non soluendo *l.si quid possessor 31.§.penult.D.de petit.hered.*

6. Cùm multo sit facilius habere ius accipiendæ solutionis quàm exigendæ *l.cui rectè 10. l.si debitorem 21. l. non idea 25.D.de nouat.l.quod stipulatus 10.D.de solut.*

7. Sibi enim debet imputare qui malè soluit,& contra formam à iudice præscriptam.

8. *l.1.C.si plur.vna sentent.condemn.sint.*

9. *l.& ancillarum 27.§.vlt.D.de pecul.*

DEFINITIO XII.

Impensarum nomine in alienam rem bona fide factarum competit retentio in executione iudicati quamuis nihil de eo in sententia dictum sit.

BOnæ fidei possessore,qui multas in fundum alienum impensas vtiles fecerat,ad fundi restitutionem condemnato,si de impensarum iure nihil pronunciatum fuit,[1] habenda erit earum ratio in executione iudicati,vt eo nomine possessor habeat retentionem:[2] Si non stet per eum,quominùs statim æstimentur,& soluantur. Nam si quid ab eo fiat frustrandæ executionis gratia, victorem interèa in fundi possessionem mitti oportebit,[3] priùs tamen præstita satisdatione de soluendo.Quanti eas impensas esse ex postfacto apparebit,[4] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel Aduocati & heredum Petri Bonaud procuratoris 9.Cal.Aug.1591.Iunge Defin.6.supr.

1. Aliud enim erit si de iis siue iustè siue iniustè pronunciatum sit,quia tunc omnimodo standum est rei iudicatæ *l.si autem 8.§.si quocumque modo D.de neg.gest.l.quod in diem 7.§.1.D.de compens.*

2. *l.Sumptus 48.l.emptor 65.D.de rei vindic.*Ne scilicet petitor ex aliena iactura locupletetur *l.planè 38. D.de petit.hered.l.heres 21.D.ad SC.Trebell.*

3. Ne alioqui sit in potestate condemnati vt impediat executionem rei iudicatæ per suam frustrationem *arg.l.solemus 61.D.de iudic.*Nemini enim debet frustratio sua prodesse *l.hominem 37.D.mandat.*

4. Remedium enim satisdationis præsentissimum & optimum est pro debitis non liquidis *l.statuliber rationem 5. D. de statulib.*

DEFI-

DEFINITIO XIII.

Executio à qua prouocatum est non priuat possessorem sua possessione.

IS aduersus quem in executione iudicati capta sunt pignora,[1] si ab executore appellauerat,potest pendente causa appellationis pignorum possessionem retinere,eáque sibi habere,nec idcireo quicquã facere videbitur in præiudicium executionis.[2] Appellatio enim sicut extinguit iudicatum, ita executionis vim,& possessatem:[3] Satisque victori esse debet, quòd appellatione iniusta quandocumque pronunciata,cogetur appellans in eum ipsum statum rem restituere, in quo erat tempore interpositæ appellationis vt executio peragi possit.[4] *Ita Senatus* in causa D. Senatoris de la Roche nunc in suprema Rationalium Curia Primarij Præsidis meritissimi,& N.Ioannis Bay 6.Id.Maij 1591.

1. Qui sollennis mos est exequendi iudicati *l.2.l.vlt.& pass.C.hoc tit.*

2. Quamuis enim ab executore nõ possit appellari nisi cùm excessit fines mandati *l.5.C.quod appell.non recip.l.4.D.de appellat.*non tamen executoris ea cognitio est sed superioris ex cuius autoritate fit executio *l.1.D.quis à quo appell.*

3. *l.furti 6.§.1.D.de his qui notant.infam.l.1.§.vlt.D.ad SC.Turpill.*

4. Nec enim appellatio iniusta damnum vllum aduersario afferre debet *l.tutor 41.D.de vsur.l.negotiorum 24.D.de appell.l.vlt.D.de re iudic.l.si longis 7.C.hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Excommunicationis sententia secum trahit executionem siue iusta sit siue iniusta.

SEntentia excommunicationis trahit secum suam executionem,etiamsi ab ea prouocatum sit,[1] adeò vt nec alia opus sit executione.[2] Indéque est,quod dici solet,excommunicationis sententiam cauendam esse & formidandam siue iusta sit siue iniusta.*Ita tractatum est* 4.Cal.Iunij 1591.

1. *Cap.pastoralis §.vlt.Extr.de appellat.*

2. Cùm executio semel facta magis fieri non possit.Et sicuti factum pro infecto haberi non potest,ita nec actum agere vnquam oportet.

DEFINITIO XV.

Violenta & iniuria executio quænam sit,& an executori iniurioso possit de facto resisti.

VIolenta & iniurioſa executio est si non parente eo aduersus quem exequendum fuit, executor fores effregerit,aut muros conscenderit, vt in aream descenderet,fores postmodùm aperturus.[1] Expectandum enim est vt propter contumaciam parêre nolentis,iudex,cuius autoritas læsa est,præcipiat, iis quoque insolitis modis fieri executionem.[2] Iniurioſa quoque executio est quæ fit aduersus non debentem,[3] licèt pro pecunia quam alius debeat,Vt puta pro debito vniuersitatis aduersus vnum ex vniuersitate qui nec Syndicus sit nec vllam habeat administrationem,siue virilem is portionem suam iam soluerit siue non.[4] Prius enim agendum est contra Syndicum,[5] ad cuius officium pertinet curare vt pro exsoluendo debito contributio inter omnes fiat.[6] Porrò quoties ciusmodi violenta & iniurioſa executio facta est non solùm id omne debet restitui quod malè captum & ablatum fuit,[7] sed etiam habenda ratio est eius quod interest,[8] Ita tamen vt pro eo taxando ne noua inde lis oriatur certæ summæ fiat condemnatio.[9] Sed & illud constat,executori de facto vt aiunt,id est citra mandatum iudicis aut quod penè idem est contra mandatum exequendi,de facto quoque impunè resisti posse:[10] quanquam & ciuilius & tutius fuerit de executoris iniuria conqueri apud iudicem,ne qua tumultus detur occasio,[11] indéque fiat vt defensio quæ primùm honesta & licita fuit,facilè declinet in iniuriam.[12] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.4.De iniur.

1. Cùm domus sit & esse debeat tutissimum cuiusque refugium *l.plerique 19.D.de in ius vocand.*

2. Permittere enim iudex debet etiam insolitos exequendi modos si per condemnati dolum & contumaciam soliti non sufficiunt *l.ordo 3.C.hoc tit.*Ergo iudicis partes sibi vindicat executor qui sine iudicis mandato facit propria autoritate quod iudex præcipere deberet *l.si vt proponis 6.eod.l.si iniuria 20.D.de iniur.*

3. *l.iniuriarum 13.§.si quis per iniuriam D.de iniur.*Idem est si debitor quidem verus sit sed tamen paratus soluere *l.si creditor 19.eod.l.si verò 5.§.1.D.qui satisd.cog.*

4. Nec enim singuli de vniuersitate intelliguntur debere quod ipsa vniuersitas debet *l.sicut 7.§.1. D. quod cuiusque vniuers.nom.l.vnic.C.vt null.ex vican.lib.11.tit.56.*

5. *l.2.& sequentib.eod.tit.*

6. Guid.Pap.*quæst.87.num.4.*

7. Nec enim quod per vim & iniuriam factum est ratum haberi vnquam debet *l.si mulier 21.§.1.D.quod met.caus.* nec iniuriarum occasio inde nascatur vnde iura proficiscuntur *l.meminerint C.vnde vi.*

8. Condemnatione scilicet facienda arbitrio & æstimatione iudicis *l.constitutionibus 37.§.1.D.de iniur.*

9. Ex consilio Iureconsulti *in l.vlt.D.de prator.stipul.*quia quatenus cuiusque interfuit in facto non in iure consistit *l. quatenus 24.de regul.iur.*

10. *l.contra nostra 5.C.de execut.& exactor.lib.12.tit.61.*iunct.*l.prohibitum 5.C.de iur.fisc.lib.10.*

11. *l.non est singulis 186.de reg.iur.l.3.C.de pignor.*

12. Quia omnis licita defensio requirit moderationem inculpatæ tutelæ *l.1.C.vnde vi.*

DEFINITIO XVI.

Syndicus pro debito vniuersitatis potest ex iudicato detrudi in carceres post neglectum præceptum iudicis.

SYndicus ad certam pecuniæ quantitatem vniuersitatis nomine condemnatus, si intra dilationes quas ei duas aut ad summum tres arbitrio iudicis in eam rem ante omnia dari oportet,[1] non satisfecerit, perinde extrudi potest in carceres ita iubente iudice de cuius iudicato exequendo agitur,[2] atque si proprio nomine condemnatus fuisset.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt scilicet interim curet fieri distributionem & contributionem debiti inter municipes secundum id quod diximus *Desin. praced. num.* 6. ex Guid. Pap. *quæst.* 87. *num.* 4.
2. Nec enim sine iussu iudicis potest in iudicati executione detrudi quispiam in carceres, vt dixi *Desin.* 5. *supr.*
3. Quia licèt pro alieno debito id fiat, propria tamen Syndici culpa & negligentia punitur, qui totam diligentiam in ea re præstare debet. Ita tamen vt aduersus vniuersitatem habiturus sit regressum quia vniuersitatis non Syndici proprium debitum est. Iung: *Desin. 1. infr. quib. res iudic. non nocet.*

DEFINITIO XVII.

Pignora capta in executione iudicati prouisionalis reuocantur post reuocatam prouisionalem sententiam si possideantur ab aduersario non etiam si empta sint ab extraneo.

VErum est quod dici solet prouisionalem sententiam numquam transire in rem iudicatam,[1] cùm ab eodem iudice quandocumque per diffinitiuam reuocari possit,[2] ob idque vix est vt sententię nomen mereatur,[3] licèt quandiu reuocata non est teneat,[4] nec nisi per diffinitiuam sententiam reuocari queat.[5] Inde fit vt si qua pignora in eiusmodi sententiæ executione capta sint, quæ cùm sub hasta venderentur, nec alium emptorem inuenirent, victori ipsi addicta fuerint,[6] frustra subhastationibus quasi ritè & sollenniter factis decretum iudicis adhibeatur, cuius alioqui interpositio si diffinitiua sententia fuisset, maximæ foret vtilitatis.[7] Reuocata enim prouisionali sententia pignora quoque licèt distracta perinde à victore victo reddi necesse est, acsi nulla sententia præcessisset.[8] Non idem erit si extraneus pignora emisse proponatur. Valet enim venditio irreuocabiliter, licèt ex postfacto contingat fiduciariam illam adiudicationem reuocari,[9] salua supremo victori actione in id omne quod sua interierit aduersus condemnatum. Meliorem enim hac parte condicionem extranei esse æquum est quàm aduersarij: cùm extraneus non accessurus fuerit ad emptionem, si iudicati autoritatem minùs ratam fore credidisset.[10] Quid enim eius interest an prouisionalis, an diffinitiua sententia præcesserit, dummodò iubente iudice publica pignoris distractio fiat?[11] At verò cùm idem ille qui tenetur in id quod victoris interest, pignora possidet, cur non ea saltem restituat, quæ restituere potest? Vtique enim vel tanti saltem interest victoris.[12] Neque ob id solùm extranei iure censendus est quod in vicem & locum extranei emptoris ad emptionem accesserit.[13] Nocere namque ei debet quod tanquam creditor, eam distractionem iniustè fieri curauerit.[14] Nam & cùm secundus creditor vel fideiussor soluta priori creditori pecunia pignora susceperunt, dicimus saluum esse debitori aduersus eos ius offerendi, quod aduersus extraneum emptorem saluum non esset, tametsi emptionis titulo ea tenuerint.[15] Nimirum deterior secundi creditoris, & fideiussoris quàm extranei emptoris condicio est hoc ipso quo vel creditor aliquando vel fideiussor fuit.[16] *Ita Senatus* ex tempore 15. Cal. Sept. 1592.

1. Quia si transiret in rem iudicatam reuocari nunquam posset cùm res iudicata pro veritate habeatur *l. ingenuum* 25. *D. de stat. hom. l. res iudicata* 207. *de reg. iur.*
2. *l. quod iussit* 14. *D. de re iudic.*
3. Sed potiùs interlocutionis *dict. l. quod iussit. & tot. tit. C. de sentent. & interloc. omn. iudic.*
4. Quod enim reuocatum non est cur stare prohibeatur? *l. sancimus* 27. *C. de testam.*
5. Hoc enim est quod pragmatici dicunt *cas sur cas n'ha point de lieu.*
6. *Ex l.* 1. *&* 2. *C. si in caus. iudic. pign. cap. sit l. cùm bona* 16. *D. de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l.* 1. *De priuileg. credit.*
7. Impedit enim ne possit exinde dubitari de iuribus subhastationum ac proinde ne illo prętextu dominium emptori possit aufferri per ius offerendi.
8. *Vt in l. si cùm nulla* 58. *D. de re iudic.*
9. Alioqui nemo voler accedere ad emptionem rerum quæ distrahuntur in executione iudicati, nec si bona fide distrahantur *l. ait prætor* 7. *aliàs l. etsi sine* §. *quæsitum D. de minor.*
10. Nec debet decipi qui secutus est fidem hastæ publicæ *l. si hypotheca* 8. *C. de remiss. pignor. l. quæcumque* 5. *C. de fid. & iur. hast. fisc. lib.* 10.
11. Nec enim venditio pignorum fit ad tempus, sed in perpetuum. Alioqui dominium non transferretur ex contractu temporali *l.* 1. vbi Cuiac. *D. de iur. dot.*
12. *l.* 1. *D. de act. empt. l. in interdicto* 6. *D. vnde vi.*
13. *l.* 2. *C. si in caus. iudic.*
14. Acsi pro debito missus duntaxat esset in possessionem vt *in l.* 3. *C. hoc tit.*
15. *l.* 2. *l. cùm secundus* 5. §. 1 *D. de distract. pignor.*
16. *l. mandatu* 59. §. 1. *D. mandat.* Nam sicut venditio illa quæ fit fideiussori vel secundo creditori necessitate iuris fieri solet vt scriptum est *in d. l.* 2. ita & hæc quę fit ipsi creditori nullo alio emptore existente fit ex necessitate *d. l.* 2. *C. si in caus. iudic. pign. cap. sit. d. l.* 3. *C. hoc tit.*

DEFI-

DEFINITIO XVIII.

Allegatio subreptionis & obreptionis non potest remorari executionem rerum à Senatu iudicatarum, Sed post factam iudicati executionem reuocandum est arrestum per viam supplicationis, & mulctandus ille qui obrepsit Senatui.

SEnatusconsulta non eò minùs mandari debent executioni, quòd Senatui obreptum fuisse ex postfacto appareat.[1] Id namque rerum iudicatarum autoritas postulat,[2] quam inconcussam firmámque seruari ad publicam quoque vtilitatem pertinet.[3] Sed hoc ita tamen vt in solius condemnati perniciem & incommodum id fiat. Intercedere siquidem executioni potest quisquis non est condemnatus, siue procurator Principis ille sit, siue priuatus quilibet.[4] Sanè si circumuenta Senatus religio probetur, curandum erit vt post factam executionem iudicati ad suam æquitatem res reuocetur:[5] Proposita in eam rem ciuili supplicatione:[6] Adeóque mulctato eo qui obreptitij aut subreptitij Senatusconsulti autoritate in alterius dispendium abuti ausus est.[7] *Ita Senatus* pro D. de Bienuenu contra D. du Chastelard. 12. Cal. Sept. 1592.

1. Quamuis dici soleat, id quod per obreptionem factum est, pro infecto haberi debere *l. magis puto* 5. §. *penult.* D. *de reb. eor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit* 29. *D. de leg. Cornel. de falsis.*
2. *Arg. l. Diuus* 33. *D. de re iudic.*
3. *l. seruo* 65 §. *cùm prætor D. ad SC. Trebell. cum similib.*
4. *Ex tit. C. res int. alios act. vel iudic. aliis non nocer. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*
5. *Arg. l. m. nioribus* 3. *C. commun. vtriusque iudic. & d. l. Diuus.*
6. Cuius auxilium moribus nostris necessarium est aduersus senatusconsultum vt dixi *Desin.* 1. *& pass. supr. De sentent. præf. prætor.*
7. Id enim est quod sibi vult Callistratus *in d. l. Diuus* in iis verbis *& rem seuerè vindica.*

DEFINITIO XIX.

Pro expensis taxatis non potest quis detrudi in carceres, nisi specialiter idipsum à iudice mandatum sit.

INferiorũ iudicũ mos est vt taxatione facta expensarũ litis in quas alteruter collitigantiũ condemnatus est, literas quas iniunctionales vocant, prius emittãt quibus iubeatur tãtùm condẽnatus non etiã vrgeatur, vt intra breue tempus triduũ fortè aut decendiũ expensas soluat. Quibus si non pareat aliæ literæ dẽtur, præcisas appellant, quarũ potestate, & pignora capi possint, & condẽnatus detrudi in carceres.[1] Quid ergo si priorum autoritate cùm primo iussui iudicis condemnatus non paruisset in carceres detrusus sit? Visum est habere illum iustam appellandi causam, quasi fines mandati executor excesserit.[2] Etsi enim iubentis iudicis ea est autoritas vt parere illi sit necesse 4 speciali tamen mandato aut saltem generali opus est capienda pignora,[5] imò prorsus speciali vt persona ipsa pignori capi possit:[6] Nec si iudex hoc tantùm præcepit, Impensas solui, debet executor continuò ad præcisam executionem decurrere.[7] Neque ad rem facit quod qui condemnatus est tanto plus impensarum nomine debiturus sit, si alias literas victor impetrare cogatur. Nam tanto æquius ferre victor debet, qui superuacuam impensam à condemnato sit repeti turus.[8] Quòd si fortè inutilis ei futurus sit regressus præ inopia debitoris,[9] humaniùs tamen & iustius est tam leuis impensæ iacturam eum pati, quàm eo prætextu induci vt à solito iudiciorum ritu vel tantillum discedatur.[10] Neque rursus mouere potest, quòd cùm de Senatusconsulti executione agitur eo iure vtimur, vt binis executorialibus quas dicunt opus non sit. Id enim ad Senatus autoritatem pertinet vt ei citiùs quàm inferioribus iudicibus pareatur.[11] Quam ob causam illud etiam obseruatur vt mandatum Senatus insertam habeat eam clausulam, *Mesmes par emprisonnement de la personne du condamné si mestier est*, ita vt non possit dici executorem fines mandati excedere, qui ex eiusmodi mandato detrudit condemnatum in carceres. *Atque ita Senatus* pro iudiciarij moris obseruatione pronunciauit in publico auditorio 8. Cal. Decemb. 1592.

1. Nec enim breuius tempus triduo præstitui potest, Alioqui iusta causa est appellandi tanquam à facta per præcipitationem executione.
2. Ita scilicet mandante expressim iudice, Alioqui non posset condemnatus coniici in carceres, vt dixi *Desin.* 5. *supr.*
3. Appellari enim potest etiam ab executore mandati fines excedente *l. ab executione* 5. *C. quor. appell. non recip. l.* 4. *D. de appellat.*
4. *l. non videntur* 167. §. 1. *De reg. iur.*
5. *l.* 1. 2. *& vlt. C. hoc tit.*
6. Quia iuris ratio repugnat vt dixi *Desin.* 5. *num.* 11. *supr.*
7. Non enim leuis iniuria est si in ius ducatur is qui velit soluere *l. si creditor meus* 29. *D. de iniur. l.* 5. §. 1. *D. quæ satisfi. cogant.*
8. Vt proinde nihil ei hoc nomine obesse videatur *l. si qui actionem* 15. *de reg. iur.*
9. *l. nam is* 6. *D. de dolo.*
10. *l.* 1. *& vlt. C. hoc tit.* Nihil enim facilè mutandum est ex sollennibus *l. etsi nihil* 183. *de reg. iur.*
11. Tanto maior enim parendi necessitas subest quanto maior est magistratus qui imperat præsertim cùm ab eo appellari non potest.

DEFINITIO XX.

Executor admittens exceptionem quam admittere non debuit & ita delinquens in officio, condemnari eo nomine debet.

IS qui mandatum iudicis non sicuti iussus est præcisè exequitur, sed rei exceptionem admittit, quæ citra causæ cognitionem admitti non potuit, peccat in officio[1] cùm nullam causæ cognitionem ne mi-

nimam quidem adrogare sibi possit, qui merus executor est:[2] Ideóque & condemnari potest in id omne quod interest actoris,[3] maximè verò si per dolum, id est per sordes aut gratiam quid fecisse probetur.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Grobron 14. Cal. Mart. 1593. comprobata Augustanorum lege quæ apparitori si post triduum executionem accepti mandati ritè factam & scripto testatam non referat, mulctam eo nomine infligit.

1. Facit enim rem ad se non pertinentem cùm iudicis partes sibi adrogat *l. si vt proponis 6. C. hoc tit.*
2. Vt dixi *Defin. 9. supr. ex* Guid. Pap. *quæst. 70.*
3. Ab eo scilicet iudice cuius notio est, iuxta distinctionem Boer. *quæst. 9. num. 15.* In eámque rem vnica citatio sufficit *l. si apparitor C. de cohort. lib. 12.* Nam & sunt qui putent posse apparitorem ex hac causâ etiam non vocatum condemnari ex *l. ne diu C. de pœn.* quo tamen iure non vtimur, teste Boer. *ibid. num. 10.* Iunge *Defin. 49. infr.*
4. *l. Diuus 33. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXI.

Qui tantùm creditor est condemnati, non potest remorari executionem iudicati. Secus si sit dominus nisi contra illum habuerit possessor ius retentionis. Aut nisi sit heres illius à quo ius habeat condemnatus.

POssessore condemnato, si rei iudicatæ intercedere quis velit eo prætextu, quòd eúdem possessorem, eiúsque bona obligata habeat, licèt ex causa anteriore, audiendus non est, cùm non ipse sed condemnatus possideat,[1] Satisque illi esse debet, quòd quam aduersus condemnatum siue in rem siue in personam actionem habiturus erat, eadem ipsi contra victorem etiam post executionem salua futura sit.[2] Itacessoris,[3] Et, si prouisionalis sententia fuit, prouisionalis quoque executio permittenda erit sub iisdem fideiussoribus qui litis periculum erga condemnatum susceperunt, si sint idonei.[4] Quid si is qui intercedit, rem in quam executio facta est suam esse adserat? Vtique audiendus erit,[5] Nisi ponas retinendæ rei ius habuisse illum, qui condemnatus est quoadusque pecunia ipsi solueretur,[6] Puta si intercedentis quidam dominus auferre rem condemnato, nisi soluto priùs precio,[8] Ita nec prohibere quominùs in eam rem executio fiat, vt eodem iure vtatur victor, quo condemnatus vteretur.[9] Sed & alio casu non audietur dominus intercedens, Nempe si heres sit in solidum aut pro parte illius, qui eam rem condemnato legauerit, aut institutionis titulo concesserit. Certum enim est posse testatorem heredis res legare perinde ac suas, tametsi per errorem suas esse putauerit.[10] Nec quod pro parte tantùm heres sit testatoris, faciet vt eo minùs solidæ rei legatum ratum habere compellatur. Tunc enim quotam hereditatis partem quis habeat, inspicimus, cùm de iis actionibus disputamus quibus vel agere potuit defunctus vel conueniri.[11] Hîc verò de illo duntaxat agimus, vt quam heres particularis rei suæ iacturam facit, eam quantacumque sit cum portionis suæ emolumento compensare videatur,[12] quippe qui hereditariam portionem agnoscens sciuerit aut scire debuerit non alia lege posse heredem se fieri quàm vt rem suam à testatore legatá portionem sibi delatam tanti æstimauerit.[14] *Ita Senatus* ex tempore pro D. de S. Mauris contra D. de la Croix Prid. Id. Iunij 1593.

1. Aliud ergo erit si is qui intercedit ipse possideat puta ex clausula constituti.
2. Quisquis enim succedit in ius condemnati, eodem iure vtitur *l. iudicata 29. §. vlt. D. de except. rei iudic.* sit enim alienatio cum sua causa *l. alienatio 67. D. de contr. empt. l. vlt. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alienat.* Nemo enim facto suo actionem alienam potest adimere *l. Granius 71. §. pen. D. de fideiuss.*
3. Quæ clausula conseruat ius si quod competit intercessori *l. 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel. hypoth. soluit. l. Babius 30. in fin. D. de pact. dotal.*
4. Nec enim noui fideiussores sine causa quærendi sunt *l. 3. §. vlt. & seq. D. vt in poss. legat.*
5. Ne alioqui noceat domino res inter alios iudicata contra *l. 1. C. int. alios act. vel iudic. aliis non nocer. l. id quod nostr. 21. de reg. iur.*
6. *Vt in l. si in ærea 33. de condict. indeb. l. heres 21. D. ad SC. Trebell.*
7. Quo casu res non est illius cuius fuit pecunia, sed illius cuius nomine empta & tradita *l. qui aliena 8. & pass. C. si quis alter. vel sib.*
8. *l. si patruus 4. C. commun. vtr. iudic. l. 2. C. pro socio.*
9. *d. l. iudicata 29. §. vlt.* iunct. *l. si à te 9. §. vlt. D. de except. rei iudic.*
10. *l. vnum ex familia 67. §. si rem de legat. 2. vbi elegans ratio redditur.*
11. *l. 2. l. penult. & vlt. C. de hered. action.*
12. *Arg. l. qua dotis 33. solut. matr. l. cùm pater 77. §. Titio fratri antep. de legat. 2.*
13. *d. l. vnum ex familia 67. §. si rem de legat. 2.*
14. *d. l. quæ dotis & d. §. Titio fratri* iunct. *l. imperator 70. §. si centum de legat. 2.*

DEFINITIO XXII.

Executio facta die dominico etiamsi facta sit pro debito reuocanda omnimodo est, sed postulante procuratore fiscali potiùs quàm ipso debitore.

SOlent qui debitores suos latitantes facilè comprehendere non possunt, die aliquo dominico alióve festo repertos iubere prehendi, detrudíque in carceres.[1] Quod quia contra leges, à se factum sciunt: post modum profitentur se ab ea executione discedere, paratósque esse debitori præstare quanti ob eam causam ipsius interest:[3] nec eo minùs tamen in carceribus debitorem retinent, hoc prætextu quod quamuis nulla perperámque facta sit executio, sufficiat tamen pro vero debito factam esse ad hoc vt teneat, nec obtentu nullitatis reuocari possit nisi debitor in promptu offerat quod debet.[4] Placuit non esse id permit-

permittendum, & ad publicum exemplum pertinere, vt qui ex eiusmodi causa contra leges in carcerem detrusus est, inde eximatur, & in plenam libertatem vindicetur:[5] Id omne prætereà consequatur quod sua interest, saluo creditori iure nouæ executionis instituendæ.[6] Neque enim quærendum est an debeatur cùm agitur de læsa pietate, quam exemplo & extemplo vindicari publicè interest.[7] Neque id à iuris etiam communis ratione alienum est, vt qui malè fuit incarceratus ante omnia liberetur, ne ex improbo creditoris facto fiat deterior incarcerati condicio si non statim omnia in pristinum statum restituantur.[8] Sed procuratoris fiscalis aut qui in eius locum substitutus sit auxilium implorandum est, vt ex eius persona consequatur debitor quod ex propria obtinere non posset.[9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 14. Cal. Decemb. 1593.

1. Exemplo fortassis eius quod solemus dicere fugientem debitorem posse capi à creditore propria autoritate creditoris, adeóque auferri ei pecuniam si quam secum ferebat *l. ait prætor 10. §. si debitorem meum 16. D. quæ in fraud. credit.*
2. Interdicta enim est die dominico & aliis huiusmodi diebus omnis figura, omnísque strepitus iudiciorum, & omnis executio *l. 2. l. vlt. §. 1. C. de feriis.*
3. Omnis siquidem executio iniuriosa condemnationem habet eius quod interest, vt dixi Defin. *15. num. 8. supr.*
4. Ita enim ex ratione iuris etiam stylo nostro cautum est *in tit. De eriees & subhastations.* Intellige siue agatur de missione in possessionem siue de decreto.
5. Quicquid enim contra leges factum est pro infecto haberi oportet *l. non dubium 5. C. de legib.*
6. Nemo enim iuris sui iacturam hodie patitur ob id solùm quòd malè executus sit, aut non satis ritè egerit *l. 1. vbi not. C. de plur. petit. l. 1. & 2. C. de formul. & impetr. act. sublat.*
7. Summa enim semper ratio est quæ pro religione facit *l. sunt personæ 43. De religios. & sumpt. funer.*
8. Non enim leuis iniuria est si quis detrudatur in carceres eo tempore quo nec in ius vocari posset *l. si creditor 29. D. de iniur. l. 5. §. 1. D. qui satisd. cogant.*
9. Id enim non est nouum, vt quis ex alterius persona id consequatur quod ex sua non posset *l. 3. D. quæ res pignor. l. cùm hereditate 55. de acq. hered. l. si is qui duos 29. D. de liber. legat.*

DEFINITIO XXIII.

Non potest creditor debitorem suum etiam fugientem detrudere in carceres, nec si statim probet debitum & offerat satisdationem, adeóque paratus sit eosdem ipse pati carceres.

DEbitorem quidem fugientem reus propria autoritate prehendere potest hactenus vt ei pecuniam si quam habet auferat, ex qua sibi soluat.[1] Maximè si debitor sit iam condemnatus aut pro condemnato habendus, qualis ille est qui se instrumento publico & guarentigiato obstrictum voluit,[2] Sed in carceres detrudere non potest, ne quidem per apparitorem si iudicis autoritas nulla interueniat.[3] Neque ad rem pertinebit quod in promptu constet de debito,[4] paratúsque sit creditor eosdem pati carceres, quousque apud iudicem satisfecerit de indemnitate debitori præstanda in eum casum quo executionem pro indebito factam esse postea appareat. Est enim mali exempli vt cuiquam permittatur sibi ipsi ius dicere,[5] Nec quod seipsam creditor in carceres coniicit aut satisdationem offert, delere potest iniuriam quæ fit debitori cùm is inuitus & inauditus in carceres coniicitur.[6] Quanquam inter mercatores Lugdunenses ita receptum audio iure quodam speciali & mercatorum proprio, inter quos scrupulosum iudiciorum rítum & ordinem obseruari minùs necesse est.[7] Igitur qui perperam sic incarceratus fuit, relaxari debebit, secundùm ea quæ superiore Senatusconsulto scripsimus. Hac tamen differentia, quòd hoc casu si debitor de facta sibi iniuria conquerens apud iudicē non neget se debere, & euidenter non soluendo sit, non aliter liberandus est quàm si satisfdet de iudicato soluendo.[8] Semper enim creditori iusto consulendum est, vt quantum fieri potest debiti causa in tuto sit,[9] cùm iniuria quę debitori facta est priuata magis videri debet quàm publica.[10] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 15. Cal. April. 1594.

1. *l. ait prætor 10. §. si debitorem meum D. quæ in fraud. credit.*
2. Quoniam huiusmodi instrumenta guarentigiata habent vim sententiæ & condemnationis.
3. Vt dixi *Defin. 5. num. 10. & 11. supr. hoc tit.*
4. *Arg. l. 3. in princip. vt in poss. legat.*
5. *l. 1. D. quod legat. l. extat. 13. D. quod met. causa l. non est singulis 186. De reg. iur. l. 3. C. de pignor.*
6. *l. iniuriarum 13. §. si quis per iniuriam l. si creditor 19. D. de iniur.*
7. Sed præcipuè bonam fidem quæ apices istos iuris non curat *l. si fideiussor 29. §. quadam D. mandat.* Nempe propter vtilitatem promiscui vsus vt *in l. si quis mancipia 17. §. si impubes D. de instit. action.*
8. *Arg. l. in omnibus 41. D. de iudic.*
9. *l. pro socio 38. D. pro socio l. 5. §. 1. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*
10. Si enim publica sit iniuria præferenda est vtilitas publica priuatæ *l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil. Auth. nos qua C. commun. de legat.*

DEFINITIO XXIV.

Ex instrumento quamuis authentico si extra prouinciam factum sit non potest vllo casu fieri præcisa executio sine satisdatione, nec si creditor sit mercator.

PRæcisa executio ex instrumento authentico quidem, sed extra prouinciam confecto fieri nō potest, nec si creditorem proponas mercatorem,[2] Nisi præstita satisdatione quia neque ex instrumento per notarium nostratem conscripto talis executio fieri posset:[3] siquidem præstandæ satisdationis necessitas, quoties incipitur à reali executione, non aliter remittenda est, quàm si agatur ex diplomate illo quod De debitis vocant.[4] Id enim propter nomen & authoritatem principis hoc priuilegio dignum visum est,[5] Porrò constat huius diplomatis vsum nullum esse quod ad ea instrumenta pertinet quæ extra prouinciā conscripta sunt,[6] licèt alioqui publicam fidem habeant, omnésque sollennitates ex quibus instrumentum authenticum & guarentigiatum æstimari solet.[7] *Ita Senatus* in causa Andreæ Callier, & Ioannis Verdon 6. Cal. Iun. 1594.

1. Regulariter namque incipiendum est ab actione non ab executione nisi cùm iure municipali aut prouinciali aliter cautum est *l.1.C.hoc tit.*
2. Nullum enim tale priuilegium apud nos habent mercatores.
3. Id est sine satisdatione, quam semper præcedere necesse est.
4. Quo casu sicuti satisdationis necessitas creditori remittitur, ita hoc minùs creditor consequitur, quod pecuniæ debitæ & obsignatæ traditionem vt sibi fiat, vrgere non potest.
5. Facit *l.à iudice 5.C.de iudic.*
6. Sic enim serunt expressim verba huiusmodi rescriptorum, & restricta sunt ad instrumenta recepta per notarios Ducales.
7. Adhibito nimirum sigillo magistratus extranei, & sollenni testatione de qualitate fide & probitate notarij, quam vulgo legalisationem vocant.

DEFINITIO XXV.

Non debet iudex requisitus permittere executionem sententiæ quæ contra ipsius requisiti authoritatem sit reddita.

IAm diximus requisitum iudicem non posse cognoscere de viribus & iniquitate sententiæ iudicis requirentis sed tantùm de nullitate, hactenus vt si euidenter inullam & contra iudiciorum ordinem latam esse videat, non patiatur mandari eam executioni.[1] Etsi enim eo iure vtimur, vt à sententia quantumuis nulla perinde appellandum sit, acsi teneret, eámque per appellationem rescindi necesse sit. [2] Id tamen ad eas sententias pertinet, quæ ab inferioribus nostris iudicibus, non ad eas quæ ab extraneis proferuntur. [3] At finge requisitam executionem sententiæ, quam iudex requirens tulerit contra autoritatem iudicis requisiti. Puta de re quæ ad solius iudicis requisiti cognitionem spectabat, Non quidem cognitione ordinaria, (alioqui non malè nullam diceres sententiam quæ ab incompetenti iudice lata esset, 4) sed quia eam cognitionem iudex requisitus sibi iam antè per sententiam vindicauerat, aut retinuerat. Finge Senatum nostrum, cùm inter debitorem & creditorem cognosceret, condemnasse debitorem vt solueret non tantùm sortem, sed etiam vsuras sumptúsque litis, [5] retenta sibi, vt fit, & sumptuum & vsurarum taxatione: [6] Posteà verò necdum facta eiusmodi taxatione creditorem hunc reperto Lugduni debitore impetrasse à magistratu Lugdunensi, vt is debitor in ius vocaretur. Deinde causa ex integro cognita, nouam priorique similem secutam condemnationem, & in eius executionem taxatas vsuras litisque expensas. Non debebit Senatus noster pati executionem sententiæ Lugdunensis, tametsi maximè requiratur, 7 quod ad eam nimirum taxationem attinet quæ non nisi Senatus nostri autoritate fieri debuit. [8] Nec distinguemus an consentiente debitore, an per contumaciam absente ea taxatio facta sit, [9] quia perinde vtroque casu læsa Senatus autoritas vindicanda est, siue illam magistratus Lugdunensis, siue litigatores ipsi spreuerint. [10] Quare nec ad rem pertinebit, si creditor obiiciat, facto & culpa debitoris coactum se ex integro Lugduni causam agere, de qua iam Senatus noster pronunciauerat. Id enim facere non potest quominùs iudicati nostri autoritas salua esse debeat. [11] Sanè sumptuum nomine quos Lugduni ad litem retractandam debitoris culpa fieri oportuit, si secuta condemnatio, iudicati Lugdunensis executio permittetur. [12] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Dionisij Cauet & R.D. Abbatis Ambroniacensis 3. Non. Iun. 1594.

1. *Defin.1.supr.hoc tit.* vbi vide.
2. Abrogato in hanc rem *tit.quand.prouoc.non est necess.& tit.Quæ sent.fin.appell.rescind.l.si expressim* 19.D. *de appellat.*
3. Cùm nemo possit obligari ex sententia à non suo iudice lata *l.1.C.si à non compet.iud.*
4. *d.l.1.& tot.tit.C.si à non compet iudic.*
5. De quibus scilicet eodem iudicio eadémque sententia pronunciare bonus iudex debet *l.3.& 4.C.de fructib. & lit. expens.*
6. Quamuis videatur hæc forma sententiæ *Cum vsuris competentibus* improbata esse propter incertitudinem *l.3.* C. *de sent.quæ sine cert.quant. profer. l.in sententiis* 59.§. *qui sortis de re iudic.*
7. Ne dum alienam iurisdictionem curaret Senatus noster propriam negligere videretur *l.vlt.vbi not.* D. *de iurisdict.*
8. In consequentiam scilicet rei per Senatum iudicatæ. Eius enim est taxare impensas litis qui de principali negotio pronunciauit Pap. *in form.libell.act.real.in vers.& expensis præsentis causa.*
9. Quamuis soleat contumacis causa esse durior, quia contra contumaces omnia iura clamant.
10. Frustra enim Senatus nostri auxilium inuocat qui contra eius autoritatem commisit *l. auxilium* 37. *in fin.* D. *de minor.*
11. Res enim iudicata etiam in alia prouincia facit ius vbique inter easdem partes, si aliud nihil obstet.
12. Quia quod ad illos sumptus attinet non potest dici læsa autoritas Senatus nostri.

DEFINITIO XXVI.

Non omnis executio facta pro debito tenet si facta sit nulliter, sed ea demum quæ ideo nulla est quòd sit facta contra formam statuti.

QVod vulgo iactatur, executionem quæ nulla sit nihilominùs tenere si sit facta pro debito, [1] ad eas propriè executiones pertinet, quæ ideò nullæ sunt, quod in iis peccatum sit contra formam statuti. [2] Cæterùm si ideò nullæ sunt, quòd aut die festo, [3] aut per vim & iniuriam factæ fuerint, 4 aut spreta iudicis autoritate quæ interuenire debuit. [5] Aut denique pro debito quidem sed nondum liquido, [6] reuocandæ sunt, & condemnandus creditor in omne id quod reuera interest debitoris. Adeóque licèt facta sit executio pro debito, quod ex parte liquidum sit, ex parte non liquidum: tametsi nihil debitor offerat, 7 quoniam in actibus iudiciuis, cuiusmodi est executio quælibet, facta pro vna eadémque summa, præsertim si ponas in carceres coniectum debitorem, [8] generale est vt vtile per inutile vitietur. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Dixi *Defin.22.num.4.supr.*

2. Quæ

2. Quæ scilicet ad vnguem seruanda est, Alioqui minimæ sollennitatis & formæ statutariæ omissio totum actum vitiat *l.4.in princip.& §.fin.D.de censib.* Ergo non potest debitor impedire missionem in possessionem ex subhastationibus factis contra formam statuti, sicut nec decreti interpositionem quæ multo maioris momenti est.
3. Vt in specie de qua scripsi *Defin.22.supr.*
4. Dixi *Defin.15.num.7.sup.*
5. *l.non est singulis* 186. *de regul.iur.*
6. Non enim potest imputari debitori qui non obtulit solutionem quantitatis debitæ quidem sed nondum liquidæ.
7. Quamuis possit dici hoc casu imputandum esse debitori cur non obtulerit debitum liquidum, & pro non liquido satisdationem *l.statuliber rationem 5.D.de statulib.* Sed id obtinet cùm debitor aliquid petere vult non cùm conuenitur.
8. Nec enim potest quis pro parte tantùm detrudi in carceres aut in vincula coniici, non magis quàm seruus fieri *l.si pariter 9.§.vlt.D.de liber.caus.*
9. *l.placuit 29.cum ibi not.D.de vsur.*

DEFINITIO XXVII.

Præceps executio facta in personam ipsam debitoris iniuriosa est & ab ea potest appellari, secus est si capta sint bona.

EXecutio nulla est & iniuriosa per quam debitor etiam condemnatus iubetur statim soluere, [1] ac ni in promptu soluat in carceres detruditur, [2] Ideóque reuocanda est tametsi facta sit pro debito, creditórque condemnandus in omne id quod reuera interest debitoris, [3] Itaque iussum de soluendo præcedere oportet, in eámque rem dari competentem dilationem pro causarum ac personarum qualitate, & pecuniæ debitæ quantitate. [4] Secus tamen erit si executio facta sit in bona non in personam debitoris. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.si debitori* 21.D. *de iudic.l.quod dicimus* 105.D. *de solut.*
2. *Arg.l.si creditor meus* 19.D. *de iniur.*
3. Sicut enim delicatus debitor audiendus non est, ita neque onerosus creditor *l.si seruos 25.in fin.*D. *de pignor.action.*
4. *d.l.si debitori* Iunct. *l.debitoribus* 31.D. *de re iudic.*
5. Quia ius luendorum pignorum salvum est debitori non solùm quandiu distracta pignora non sunt, sed etiam post distractionem, scilicet intra tempus statuto præstitutum.

DEFINITIO XXVIII.

Solum decretum iudicis, adeóque Senatus non habet vim mandati & literarum nisi idipsum decreto expressum sit.

NOn valet executio facta vigore decreti solius quo d à iudice, adeóque à Senatu dictatum proponatur: sed literas super decreto, vt fieri assolet, impetrari necesse est, quibus mandetur apparitori vt idipsum quod decretum est exequatur. Alioqui dici potest factam executionem propria autoritate apparitoris qui nullum à iudice mandatum habuit. [1] Certissimum autem est apparitorem & executorem quemlibet, ex mandato agere omnia debere adeóque cauere summopere ne mandati fines vlla in re excedat. [2] Adde quod aliter posito iure, Senatus religionem circumuenire facile esset per imperitiam aut improbitatem scribæ, decreti verba excipientis & pro arbitrio componentis. Cuius periculi metu & ne sub Senatus nomine & autoritate peccetur, sanctissimè constitutum est vt legi & sigillari oporteat literas omnes quæ decretorum exequendorum gratia conscribuntur. [3] Legi & sigillari oporteat literas omnes quæ decretorum exequendorum gratia conscribuntur. [3] Legi inquam & approbari à Senatus nostri Præside, quippe qui hac parte Cancellarij vices gerit, [4] cuiúsque potissimum officium in eo versatur vt videat ne qua in re Senatus religio circumueniatur. Addenda exceptio est, Nisi Senatus ipse aliúsve iudex inferior executionẽ ex solo decreto fieri permiserit, aut potiùs ex sola decreti significatione sine literis. [5] Id enim euenit interdum, Scilicet cùm tantam celeritatem res desiderat vt spatium non detur literas conscribendi & sigillandi, [6] Aut cùm executio cautè & quasi ex insidiis facienda est, veretúrque Senatus ne literarum exscriptor aut alius quilibet rem patefaciat, indéque fiat vt Senatui illudatur. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Et ideo posset ei hoc casu etiam de facto vt aiunt, impunè resisti, vt dixi *Defin.15.num.10.supr.*
2. Cùm appellari ab eo possit si mandati fines excesserit. *l.ab executione 5.C.quor.appellat.non recip.*
3. Hæc enim actorum emendatio est de qua *in l.actorum 46.& l.præced.D.de re iudic.*
4. Est enim hoc singulare ius Præsidis Senatus nostri, nec tantùm eius qui sit Præses primarius, sed etiam Senatoris cuiuslibet qui absentibus Præsidibus Senatui præest: quod ius non habet Senatus Pedemontani præses, ne quidem primarius.
5. Quo casu non facit iniuriam qui formam decreti sequitur.
6. *arg.l.1.D.de damn.infect.l.si quis filio 6.§.quid tamen in fin.D.de iniust.rupt.*
7. *d.§.quid tamen in fin.*

DEFINITIO XXIX.

Non potest iudex requisitus cognoscere de nullitate sententiæ si nullitas non à iure communi pendeat, sed ab alia causa de qua iudex requisitus cognoscere non possit.

DElphinas quidem cùm apud Senatum nostrum certa bona ex fideicommisso peteret ab eo, qui cùm eius patre de fideicommisso transegerat, ne transactionis potestate & exceptione repelleretur, [1] dicebat se patris hereditatem non nisi cum legis & inuentarij beneficio agnoscere. [2] In eámque rem, quo-

niam de inuentarij iure litem aduersus creditores hereditarios iam instituerat coram domicilij sui iudice, intermissa fideicommissi persecutione curauerat vt hic quoque reus ad Delphinalem iudicem euocaretur, causam dicturus cur non inuentarij beneficio locus esse deberet.[3] Reus paruerat, & post allegatas defensiones tam apud primum iudicem, quàm ex appellatione apud Curiam Gratianopolitanam succubuerat. Tùm supplicatione Gallorum regi porrecta obtinuerat vt de arresti iuribus & iniquitate, adeóque circuitus vitandi gratia de toto negotio déque ipsa fideicommissi persecutione Senatus Parisiensis cognosceret. Senatus ille post varios litium anfractus quòd in eo inuentario conscribendo multa malè facta fictáque probarentur, tandem pronunciauerat actorem heredem purum, indignúmque beneficio legis & inuentarii.[4] Hoc etiam addito vt ab instituta fideicommissi persecutione cessare, patrisque cuius heres esset transactionem ratam habere cogeretur.[5] Sumptuum quoque litis subiecta condemnatione.[6] Cùm subinde reus qui vicerat ad Senatum nostrũ redisset, postulans vt liceret sibi sumptuum adiudicatorum taxatorúmque nomine aduersus condemnatum experiri, Ille autem ex iudiciorum-more vocatus [7] contenderet non esse permittendam executionem Senatusconsulti Parisiensis quasi perperã & ab incompetente Senatu redditi,[8] Primùm quòd iã tũ Henricus tertius Gallorũ rex iudicandi potestate & autoritate ipsi interdixisset, Deinde quòd de causa fideicõmissi, quæ in Senatu nostro inchoata & agitata fuerat ob bona in territorio nostro sita cognoscere nullomodo potuisset.[9] *Senatus* noster pronũciauit permittendam executionem, quia licèt de nullitate possit iudex requisitus cognoscere,[10] de illius tamen interdictionis vi & potestate, id est de totius belli Gallici iure vel iniuria cognoscere Senatus noster non poterat, multò minùs verò pronunciare. Quod verò ipsius autoritas à Parisiensi Senatu violata dicebatur, quasi de fideicommisso nihil pronunciare debuisset cuius cognitio ad nos pertinebat, Contrà visum est prudentissimè factum ab amplissimo illo ordine, qui nec quicquam de fideicommisso pronunciasset, sed tantum in personam Galli hominis, Senatusconsulti verba non in rem ipsam concepisset, Prohibito scilicet actore ne fideicommissum persequeretur aduersus transactionem factam à patre cuius ipse heres esset. Cæterùm non aliud eo Senatusconsulto præiudicium factum persecutioni fideicõmissi, quàm quod ipsa iuris ratio sola induceret, ob id tantùm quòd actor patris sui qui pro se fuisque heredibus de fideicommisso transegerat, purè heres probaretur,[12] Id enim perinde erat acsi nihil Senatus Parisiensis nisi de inuentarij iure pronunciasset. *Ita Senatus* pro Illustri Domina Claudia de Semur ausia Comitis Pontisuallium contra D. Claud. de Riuoria 11. Cal. Decemb. 1594.

1. Quia ex cuius persona quis lucrum sentit, eius factum præstare debet *l. ex qua persona 149. de regul. iur.* & quem de euictione tenet actio eundem agentem repellit exceptio *vulg. l. vindicantem 17. D. de euict. l. 3. C. de reb. alien. non alienand. l. cùm à matre 14. C. de rei vindic.* §
2. Vt eo beneficio inuentarij confusionem actionum impediret *l. vlt. §. in computatione C. de iur. delib.*
3. Erat enim illa cognitio præiudicialis, & ideo prius examinanda *l. fundum 16. l. fundi 18. D. de except. rei iudic.*
4. Quomodo pronunciandum necessariò erat cùm inuentarij sollennis forma non esset obseruata *d. l. vlt. C. de iur. delib.*
5. *d. l. cùm à matre d. l. vindicantem 17. & l. Seia 73. D. de euict. cum similib.*
6. *Ex reg. Victus victori de reg. iur. in 6. l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. properandum 13. § sin autem alterutra C. eod.*
7. Quia non permittitur executio in alia prouincia iudicatæ nisi audito priùs eo qui fuit condemnatus, vt dixi *Defin. 1. supr.*
8. Ex qua incompetentia inducebatur nullitas iudicati, Quæ nullitas solet impedire permissionem petitam executionis vt dixi *dict. Defin. 1.*
9. Quoniam vbi cœptum iudicium est ibi finem accipere debet *l. vbi acceptum 30. D. de iudic.*
10. Secundùm ea quæ scripsimus *dict. Defin. 1. supr.*
11. Quomodo è contrario debuissent verba concipi in rem non in personam si bona fuissent sita in territorio Senatus Parisiensis, personæ verò ex nostra iurisdictione fuissent *l. vlt. D. de iurisd.* Bart. & alij *in l. cunctos populos C. de summ. Trinit. & fid. Cathol.*
12. *d. l. cùm à matre d. l. 3. C. de reb. alien. non alienand. l. ex qua persona 149. de regul. iur.*

DEFINITIO XXX.

Sententia contra patrem lata potest mandari executioni contra filium tanquam heredem. Sed in bonis patris non in bonis filij.

COndẽnato debitore, ac subinde ante solutionẽ defuncto, nihil prohibet fieri executionem iudicati contra filium quasi contra heredem,[1] sed hactenus tamen vt soluere tantùm iubeatur, ac ni soluat, perficiatur executio in bonis defuncti duntaxat, non etiam vt in bonis heredis.[2] Nec ab eiusmodi executione appellatio iusta est, Sed tantùm intercessioni locus relinquitur si quam filius habeat impediendæ executionis rationem.[3] Ideóque si ex Principis rescripto, vt fieri solet, commutatio facta sit appellationis in intercessionem, expensas propter appellationem factas non secus ac iniusta appellatione pronunciata sarciri oportet.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Ioachimo de la Cuaz contra Antonium de la Cuaz 10. Cal. Decemb. 1594.

1. Cùm quisquis filius est idem necessariò sit heres ipso iure *l. 1. §. qui sunt in potestate D. si quis omiss. caus. testam. ei cum quasi 30. §. sed etsi suus D. de fideic. libert.*
2. Quid enim si postea constaret filium se abstinuisse? Non vtique teneretur ille hoc casu ad solutionem æris alieni paterni *l. necessarius 57. iunct. l. ei qui 12. D. de acquir. hered. l. si filius 12. D. de vulg. & pupill. substit. l. pater familias 28. D. de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l. 13. De priuileg. credit.*
3. Puta si se abstinuerit & probet factam executionem in bonis suis non in bonis defuncti.
4. Scilicet à filio quem ponimus appellasse ab executione iudicati.

DEFI-

DEFINITIO XXXI.

An & quando & quomodo succurrendum sit ei qui obligatus est ex instrumento authentico & guarentigiato si probet in promptu solutionem.

DEbitor si ex instrumento guarentigiato ad solutionem vrgeatur, & quasi iam soluerit petat à iudice ne soluere compellatur in eámque rem proferat apochas per quas solutionem probare velit, Ita demùm audiendus est,[1] si ex eiusmodi apochis liquidò probetur solutio,[2] & tam aperte vt suspicari iudex nõ possit, quid contra eas obiici queat. Finge à notario cõscriptas, aut à quinque testibus fide dignis subscriptas.[3] Alioqui si priuata scriptura sit quæ exhibetur aut quæ computationis necessitatem implicitam habeat, nihil inaudita parte statuendum est,[4] Nisi hactenus fortasse, vt si magna suspicio sit factã esse solutionem quæ allegatur, non aliter patiatur iudex mandari executioni instrumentum guarentigiatum, quàm si creditor caueat se si quid plus debito exegerit restituturum, ac præterea quicquid interierit debitoris.[5] Si secus faxit iustè ab eo appellari potest,[6] itémque si creditori onus irroget præstandæ cautionis nisi magna ex causa.[7] Nec aliud erit, si ad consignandum admiserit debitorem qui non obsignare obligatus est sed soluere.[8] Neque enim consignatio vim solutionis habet nisi cùm aut nemo est cui solui possit,[9] aut creditor in mora est accipiendæ solutionis.[10] Apparitoris qui instrumenti guarentigiati potestate præcisè exequi iussus fuit, alia ratio est. Quantumuis enim aliud instrumentum guarentigiatum proferatur, & vt aiunt, sine plica quod probet solutionem tamen non eo minùs exequi & potest & debet, quia nec vllam habet causæ cognitionem vt alio loco scripsimus.[11] *Ita tractatum est* in causa Ioannæ Martinet & Blasij Pontarly in publico auditorio 3. Cal. Decemb. 1594.

1. Nec enim bona fides patitur vt bis idem exigatur *vulg. l. bona fides 54. de regul. iur. l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iudic.*
2. *l. pecunia 14. C. de solut.*
3. *V t in l. testium facilitatem 17. C. de testib. l. scripturas 11. C. qui potior. in pignor. hab.*
4. Ne absenti & inaudito damnum aliquod infligatur *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*
5. Cuius scilicet valde interest non soluere potius quàm solutum repetere *l. 3. D. de compens. at. l. si stipulatus 15. D. de fideiuss.*
6. Quia debet bonus iudex ab initio prouidere vt intacta litigatorum iura seruentur, potiùs quàm post vulneratam causam remedium quærere *l. vlt. C. in quib. caus. non est restit. in integr. restit.*
7. Nemo enim debet superuacua cautione onerari *l. hac stipulatio 14. §. 1. D. vt legat. seu fideic. seruand. caut. caueat.*
8. *l. si rem 9. §. omnis pecunia & l. seq. D. de pignor. act. l. item liberatur 6. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solui.*
9. *V t in l. vlt. D. de leg. commiss.*
10. *V t in l. si per te non stat 9. l. acceptam 19. C. de vsur. & ita accipiendum est quod scribitur in l. obsignatione 9. C. de solut.*
11. *Defin. 9 supr.* vbi vide.

DEFINITIO XXXII.

Non est audiendus qui per tergiuersationem impedit executionem iudicati.

VIndiciis pro actore dictis [1] si reus subiiciat intercessores frustrandi iudicati gratia,[2] non priùs audiendus est principalem litem prosequens, quàm executio iudicati facta perfectáque sit. Non enim dignus est quem propitiis auribus iudex audire debeat is qui id agit quantum potest vt inanis & illusoria sit iudicis autoritas.[3] Quod si de hoc ipso dubitetur, an dolo malo condemnati & illusoria sit iudicis autoritas.[3] Quod si de hoc ipso dubitetur, an dolo malo condemnati subiectus sit mentitius intercessor necne, actore id affirmante, reo verò negante, non malè interloquetur iudex si de facti huius veritate ante omnia inquiri præcipiat, negotiúque principalis cognitionem interea differat. Vt si ita esse compererit, iubeat mandari iudicatum executioni, non solùm ante omnia, sed etiam sumptibus tergiuersatoris.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro D. de S. Mauris contra N. Benedictum de la Croix 9. Cal. Febr. 1595.

1. Hoc est condemnato reo, eodémque possessore per modum prouisionis vt loquuntur.
2. Quod plerumque fit *l. si longis 7. C. hoc tit.*
3. *arg. l. auxilium 37. in fin. D. de minor. l. sancimus 15. C. de iudic.*
4. Cui scilicet non debeat sua frustratio & tergiuersatio prodesse *d. l. si longis 7. C. hoc tit. l. 2. C. de fructib. & lit. expens. l. hominem 37. D. mandat. l. tutor 41. D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appellat.*

DEFINITIO XXXIII.

Contra pupillum vel minorem potest fieri executio sententiæ latæ contra tutorem vel curatorem, sed in bona non in personam, idque ita si collusio non intercesserit.

SEntentia contra tutorem aut curatorem, aliúmve legitimum administratorem reddita mandari potest & debet executioni contra pupillum aut minorem,[1] si collusio nulla intercessit, alúdve quid tale quod remorari debeat executionem,[2] Sed non ita tamen vt pupilli aut minoris persona capi pignori, & in carceres detrudi possit. Neque enim pupillus magis quàm mulier, pro ciuili debito incarcerari potest.[3] Minor verò potest quidem, si corpus suum vel curatore autore vel si curatorem non habebat cum iureiurando obligauerit,[4] sed non ex facto curatoris.[5] Quid ergo? Fiet executio in bona quæ possidet,[6] Nec tantùm pro debito principali, sed etiam pro expensis si nihil imputari possit tutori, aut curatori.[7] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro N. Petel Maurianensi 16. Cal. April. 1595.

1. *l. 2. D. de admin. tutor. l. tutori 7. D. quand. ex fact. tutor. l. 4. §. tutor quoque D. de re iudic.*

2. Non enim facilè permittenda est executio rei per collusionem iudicatæ *l.à sententia* 5.§.*si heres l.si perluforio* 14. *D. de appellat.l.*1. *& tot.tit. De collus.deteg.*
3. *l.*1.C.*de fals.mon.cap.mulieres de iudic.in* 6. Guid.Pap.256.Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst.*28.*num.*3.
4. *Ex Auth.sacramenta puberum C.si aduers.vendit.*
5. Quia neque curator corpus minoris sui obligare potest,neque quisquam corpus alterius , cùm nec iuris ratio patiatur vt quis corpus proprium obliget,quia nemo est dominus membrorum suorum *l.liber homo* 13.D.*ad leg.Aquil.* Dixi *Def.*5.*num.*10.*&* 11.*supr.*
6. Ac si minor ipse esset condemnatus *d.*§.*tutor quoque.*
7. Quia si quid possit imputari tutori aut curatori condemnandus ille est in eas expensas suo nomine *l. non est ignotum* 6.C.*de admin.tutor.*

DEFINITIO XXXIV.

Diffinitiua sententia pro eo lata qui iam obtinuit prouisionalem non potest mandari executioni si ab ea sit appellatum,ne quidem prouisionaliter. Ipsa tamen prouisionalis sententia mandari potest executioni.

CVm diffinitiua lata est sententia pro eo qui iam obtinuerat prouisionalem si à diffinitiua sit appellatum, non prohibetur prouisionaleu exequi non obstante appellatione si talis fuit,aut ab eo iudice lata quæ ante diffinitiuam executioni mandari non obstante quacunque appellatione potuisset :[2] Non enim minus iuris habere credendus est post diffinitiuam sententiam is qui vicit , quàm anteà habuisset. [2] Quod autem dicitur extingui prouisionalem sententiam per diffinitiuam,[3] tùm demùm verum est cùm à diffinitiua non fuit appellatum. Alioqui constat per appellationem extingui potestatem iudicati.[4] Quid ergo si victor petat executionem sententiæ non prouisionalis,sed diffinitiuæ post interpositam quidem appellationem,sed tamen per modum vt loquuntur prouisionis duntaxat? Fere est vt verbis magis quàm re ipsa differre hæc videantur :[5] Sed tamen verius est nullomodo permitti posse executionem sententiæ diffinitiuæ quæ per appellationem prorsus extincta sit :[6] Nec si post appellationem à diffinitiua interpositam aliud nihil petatur, quàm quòd prouisionali condemnatione continebatur.Multò minùs si ponas per diffinitiuam sententiam condemnatum reum in expensas litis aut ad fructuum restitutionem.Fieri enim non potest eiusmodi sententiæ executio,quia in præiudicium sprétúmque appellationis attentari videtur.[8] Nisi fortè de ea re actũ proponatur cuius fauore permittatur executio sententiæ etiam diffinitiuæ non obstante appellatione.Vtputa de alimentis, aut de summa non excedente florenos nostræ monetæ vigintiquinque.[9] Quo casu nec quærimus ad quam vsque quantitatem ascendat taxatio expensarum.[10] Neque enim eò minùs permittitur exequendi ius tam pro impensis quàm pro debito principali nil obstante appellatione. Aliud sanè est si is qui pendente lite prouisionalem sententiam tulerat diffinitiuè condemnatus sit.Hic enim tametsi à diffinitiua sententia prouocauerit. prouisionalis tamen sententia quæ per diffinitiuam reuocata est executionem petere non potest,[11] quia quod per interlocutionem iussit iudex vetuitve quin contrario imperio prorsus tollere possit non ambigitur.[12] *Ita Senatus* in causa Antonij Baudard & Nicolai Broche 7.Id.April.1595.

1. Non enim omnibus iudicibus hoc priuilegium datum est, sed tantùm maioribus & Ducalibus vt iubere possint mandari executioni sententiam prouisionalem non obstante appellatione,vt dixi *Defin.*2.*supr.de sentent.& interloc. omn. iudic.*
2. Alioqui plus iuris è contrario haberet condemnatus ob id solùm quòd victus fuisset,quod absurdum esset *l.* 3. D. *de vsur.l.euidenter* 16.*D.de except.rei iudic.*
3. *l.quod iussit* 14.D.*de re iudic.*
4. *l.furti* 6.§.1.*de his qui not.infam.l.*1.§.*vlt.*D.*ad SC.Turpill.*
5. Leges autem non verbis sed rebus imponuntur *l.*2.*C.commun.de legat.l.vlt.C.de vsur.*
6. *l.*1.*& tot.tit.*D.*nihil innou.appellat.pendent.*
7. Non enim facit ea res quominùs verum sit extinctum esse iudicatum per appellationem.
8. *dict.tit.*D.*Nihil.innou.pendent.appell.*
9. Dixi *Defin.*15.*supr.de sent.& interloc.omn.iudic.*
10. Quia impensarum condemnatio est accessoria quæ sequitur naturam sui principalis *vulg.cap. accessorium de reg. iur.in* 6.
11. Dixi *Defin.*3. *supr.de re iudic.*
12. *l.quod iussit* 14.D.*de re iudic.*

DEFINITIO XXXV.

Etiam condemnatus potest impedire executionem ex causa quæ de nouo superuenerit.

POssessor condemnatus si antè iudicati executionem nouum ius retinendæ rei nanciscatur,intercedere potest ex ea causa tanquam alius, nec illi obstat exceptio iudicati:[1] Non adhibenda illa distinctione, An ius superuenerit ex causa de præterito, vt loquuntur, an ex causa de futuro. [2] Solet enim huiusmodi distinctioni tum locus esse,cùm quæritur ,An post institutam actionem superueniente nouo iure possit ferri pro actore sententia. Placet namque ita demùm sequi posse condemnationem si actori ius superuenerit ex causa de præterito,[3] quia nimirùm vincendi causam aliquam subesse necesse est iam eo tempore quo sit litis contestatio vt iure facta videri possit.[4] Cæterùm in excipiendo tanto plus iuris habet condemnatus ad eludendam vim rei iudicatæ,quanto recentior causa est ex qua nouum sibi ius quæsiit. [5] Neque enim in iudicium deductum videri potest ius,quod neque litis contestatæ neque iudicati tempore fuerat quæsitum. [6] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa Ludouici Duret & N.Du Chesne 10.Cal.Maij 1595.

1. *l si mater* 11.§.*eandem causam D.de except.rei iudic.*

2. Quo-

2. Quomodo distingui solet in quæstione quam tractant nostri de renunciatione fideicommissi *ad l.qui vome* 122.§. *duo fratres* vbi præsertim Bart. *De verb.oblig.*
3. *l.*4.*l.item videndum* 18.§.*penult.l.si quo tempore* 41.*D.de petit.hered.*
4. *arg.l.non potest videri* 23.D.*de iudic.l.*2.D.*de vsur.l.litis contestatæ* 37.*D.de neg.gest.*
5. *l.si mater* 11.§.*eandem vers.at si alia D.de except.rei iudic.*
6. *d.l.non potest videri* 23.*D.de iudic.*

DEFINITIO XXXVI.

Casus in quo sententia lata contra tutorem qui non satisfecit,potest mandari executioni contra pupillum,adeóque in propria ipsius bona,etiam pro debito illius cui pupillus heres sit cum beneficio legis & inuentarij.

TVtor qui pupilli nomine hereditatem ei delatam non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat,[1] cùm à creditore [hereditario conuentus esset, condemnatus fuerat vt intra mensem proximum bona quædam hereditaria exhiberet,Ex quorum preciis satisfieri posset creditori.[2] Id ni faceret, iussus erat eam æstimationem soluere quæ per arbitros,cùm inuentarium conscriberetur, facta esset.[3] Si tutor iudicato non satisfecisset, placebat pupillum ipsum vrgeri , vt petitam pecuniam exsolueret , In eámque rem non tantùm hereditaria sed & ipsius pupilli bona pignori capi posse. [4] Etsi enim fieri poterat vt tutoris culpa in eo interuenisset, quòd bona mobilia non exhibuerat si potuerat exhibere, tutoris tamen factum perinde habendum erat ac si pupilli fuisset. [5] Vt & aliàs euenit semper quod ad eum pertinet qui cum pupillo litigat, quandoquidem non pupilli sed tutoris ipsius personam sequi vel inuitus cogitur,[6] Saluâ contra tutorem indemnitatis actione si quid ab eo per dolum culpámve factum aut neglectum appareat.[7] Neque dici potuit ideò ereptam pupillo beneficium legis & inuentarij.Non enim ad aliud ei prodesse beneficium legis debebat , quàm vti ne teneretur vltra vires hereditarias.[8] Sed vt bona hereditaria exhibere, aut si non exhiberet, de suo tantundem præstare non cogeretur , facere non poterat. [9] *Ita Senatus* pro illustrissimo D. Duce de Nemours contra D.de Cardé heredem Dominæ de Miollans 4.Cal.Maij 1595.

1. Hoc enim iure vtimur vt hereditatem pupillo delatam possit tutor agnoscere cùm tamen ex ratione iuris possit tantùm præstare autoritatem pupillo adeunti *l.pupillus* 9.iunct.*l.seq.*D.*de acquir.hered.l.cùm in vna* 17.§.*tutor. D.de appellat.*
2. Perinde namque satisfacere creditoribus debet is qui non nisi cum beneficio legis & inuentarij heres est atque si purè heres esset,scilicet ad concurrentes vsque hereditatis facultates *l.vlt.*§.*& si præfatam C.de iur.delib.*
3. Quæ tamen æstimatio vt plurimùm minor est.
4. Secundùm ea quæ diximus *Defin.*33 *supr.*
5. Quia tutor loco domini est *l.interdum* 56.§.*qui tutelam D.de furt.*
6. *l.properandum* 13.§.*vlt.C.de iudic.*iunct.*l.vlt.D.rem pupill. salu.for.*
7. *d.l.properandum* §.*vlt.*
8. *d.l.vlt.C.de iur.delib.*
9. Nec enim beneficium legis & inuentarij ideo comparatum est vt sit captiosum creditoribus , quamuis heredes passim eo abutantur *arg.l.Paulus notat* 8.D.*de prator.stipulat.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui executori mandauit ipsius factum præstare tenetur si quid ei possit imputari. Adeò vt etiam primo loco sit conueniendus,Nisi executor ipse paratus sit de suo satisfacere.

SI quid per executoris siue dolum siue imperitiam malè admissum sit, æquum est teneri eo nomine illum ipsum qui executorem elegit,[1] tametsi dolo culpáve carere videatur. Fieri enim non potest vt non in culpa sit vel hoc solo quòd talem elegerit cùm peritiorem eligere debuisset aut meliorem.[2] Idque est quod dici solet factum executoris esse factum partis.[3] Sed si executor facti sui pœnas luere, & de suo satisfacere paratus sit,[4] nulla in eum qui executionem fieri mandauit superesse actio potest, quippe qui ex alieno potiùs quàm ex suo facto teneatur:[5] quãuis recta via conueniri possit,nec sit necesse priùs agi aduersus executorem. [6] Si tamen cùm executori dedissem exequendum iudicis mandatum aduersus Titium executus ille sit aduersus Sempronium, non tenebor siue per dolum siue per imperitiam id fecerit, quia nihil ea culpa cum mandato commune habet,extra cuius causam omnino est:[7] Adeò vt nec distingui oporteat , an executor soluendo sit necne. Nullo enim casu tenebor. [8] *Ita Senatus* pro Petro Milliex contra Syndicos vniuersitatis de S.Ioan d'Arue Maurian.3.Cal.Maij 1595.

1. *l.si vt proponis* 6.*& l.penult.vbi not.C.hoc tit.*
2. *l.ex facto* 30.D.*de negot.gest.l.*1.§.*illud sciendum* D.*de separat.*§.*præterea Instit.quib.mod.re contr.oblig.l.inter artifices* D.*de solut.*
3. Sicut & factum iudicis *l.si ob causam* 13.*C.de euict.l.*1.*C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*
4. Quoniam pœna debet sequi suos autores *l.sancimus* 22.C.*de pœn.*
5. Nec enim videtur quisquam alteri mandasse vt delinqueret *l.creditor* 60.§.*vlt. D.mandat.*
6. Nullo siquidem iuris loco hic ordo excussionis in huiusmodi specie præscriptus est.
7. Quia cùm mandatum certam formam habuit , eámque iustam,nihil prorsus est quod imputari possit mandanti eáque forma omnino seruanda fuit *l.maritus* 21.C.*de procurat.l.diligenter* 5.D.*mandat.*Iunge *l.inter cunctos* 26.§.*non omnia eod.l.Papinianus* 20.*D.de minor.*
8. Nemo enim ob id solùm obligatur quòd alius soluendo non sit.

DEFINITIO XXXVIII.[1]

Superior magistratus nunquam rogare debet eum quem habeat pro inferiore.

SI quando Senatus noster aliquid decernit quod apud Geneuates executioni demandari oporteat, non solet rogare nominatim magistratus & iudices ciuitatis, quomodo rogat Senatum Gratianopolitanũ aut Parisiensem aliósve similes, Ne fortè videatur Geneuates quasi pares agnoscere quos pro inferioribus habet, Sed tamen rogat verbis generalibus omnes magistratus ad quos res pertinebit,[1] Ne si preces nullæ adderentur denegaret magistratus ille petitam exequendi licentiam. *Ita Senatus* 4. Cal. Iun. 1595.

1. Guid.Pap. *quæst.* 346. Boer. *quæst.* 8. *num.* 6. *ex auth. vt null. iudic.* § *si verò quis* in verb. *iubemus & in auth. si verò communis* vbi Salicet. C. *de adult.*

DEFINITIO XXXIX.

Intercessio tertij qui non reperitur in possessione non potest impedire executionem sententiæ contra possessorem redditæ, Intercessio tamen eius recipienda est.

IS secundum quem de possessione beneficij vindiciæ dictæ sunt[1] si in iudicati executione habeat contradictorem qui intercedat, non eò minùs petere potest vt fiat executio.[2] Si non in promptu appareat eum qui intercedit iam missum esse in possessionem.[3] Tametsi doceat de titulo & iure iam competente ad beneficij possessionem.[4] Neque enim alius quàm qui iam in possessionem missus est prohibere potest quominùs victor in sua possessione retineatur.[5] Sicut nec fieri queat, vt qui non possidebat hoc solo fiat possessor quod intercedit.[6] Multò minùs ergo victori nocebit in obtinenda iudicati executione intercessio eius qui nec de titulo doceat in promptu nec de possessione.[7] Planè intercessionis ius saluum semper esse necesse est quoties qui intercedit tertius est, necdum condemnatus,[8] Sed ita tamen vt iudicato exequendo mora ex eo nulla fiat.[9] *Ita Senatus* pro N. Carrier parocho ecclesiæ de Greisy 11. Cal. Iul. 1595.

1. Hoc est qui obtinuit beneficij recredentiam vt vulgo loquuntur.
2. Publicè namque interest confestim mandari sententiam executioni propter rerum iudicatarum autoritatem *l. fin. in fin. C. de sent. & interlocut. omn. iud.* Vide *l. ser uo 65.* § *. cùm prætor* D. *ad SC. Trebell.* præsertim verò in beneficialibus ne diutiùs beneficium iaceat sine rectore & possessore.
3. Quo casu nemo dixerit inauditum illum priuandum esse sua possessione *l. 2.* D. *vti possid.* §. *commodum Inst. de interd.*
4. Aliud enim est habere ius ad rem, aliud verò habere ius in re *cap. si tibi absenti De præb. in 6.*
5. Cùm semper constituendus sit certus possessor vel ob hoc ipsum vt sciatur quis partibus petitoris fungi debeat *l. is qui destinauit 24. D. de rei vindic. l. si priusquàm 15. D. de oper. noui nunciat.*
6. Intercessio enim conser uat tantùm ius intercedentis si quod ei competit, non nouum tribuit, præsertim possessionis cùm non possint duo simul & in solidum possidere *l. 3.* §. *ex contrario* D. *de acquir. poss.*
7. Præsumendus enim hic potius est subiectus fuisse à condemnato ad impediendam iudicati executionem *l. à Diuo Pio 15.* §. *si rerum cum ibi not. D. de re iudic.*
8. Ne alioqui sententia inter alios lata aliis noceat contra tit. *C. int. alios act. vel iudic. aliis non nocer.*
9. *arg. d.* §. *cùm prætor.* iunct. *l. ille à quo 13.* §. *ad SC. Treb. l. 3. in princip.* D. *vt in poss. leg.*

DEFINITIO XL.

Multum interest an executio fiat ex literis De debitis, an ex aliis, & an pro sorte an pro expensis.

OBligatus ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato si iubeatur in promptu soluere aut in carceres ire, iustam habet appellandi causam,[1] neque enim pecuniam quolibet loco & tempore in manu habere cogitur.[2] Itaque tempus illi dandum est in eam rem, & quidem tale quod pro personæ qualitate debitique quantitate congruum videri possit.[3] Hoc ita, nisi fiat executio autoritate diplomatis principalis quod De debitis vocant. Tunc enim non alia dilatio debitori danda est, quàm vt domum ire cum executore possit, aut ad alium locum in quo sit pecunia quæ in promptu numerari possit.[4] Obseruandum tamen est differre hac parte debitum principale à debito expensarum. Nullo enim casu cogi potest condemnatus vt soluat impensas statim: Sed ad minus trium dierum inducias habere debet,[5] Octo autem vt plurimùm, Quia neque fieri potest vt impensæ petantur ex literis De debitis, si nulla iudicati facta nonatio sit, Sed tantum per actionem illam quæ ex iudicato nascitur,[6] quàm humaniorem esse æquum est.[7] *Ita Senatus* 4. Cal. Iulij 1595.

1. Dixi *Defin. 27 supr.*
2. *l. quod dicimus* 105. D. *de solut.*
3. *arg. l. si debitori* 21. D. *de iudic.* Nec enim pecuniæ numeratio semper est in expedito *l. si dubitet* 10. D. *de fideiuss.*
4. Est enim hoc priuilegium executionis quæ fit ex diplomate illo principali.
5. Non enim magnum damnum esse potest in mora tam modici temporis *d. l. si debitori l. & si post tres* D. *si quis caution.*
6. De qua *in l. actori* 8. C. *de reb. credit.*
7. Quia omnibus condemnatis indulgetur tempus ad soluendum humanitatis gratia *l. cùm militi 16.* §. *1.* D. *de compens.*

DEFINITIO XLI.

Non possunt pro clerici condemnati debito capi fructus beneficij nisi deducto ne egeat. Nec potest clericus exceptioni huic renunciare, nec bonis cedere.

PRo debito clerici condemnati aut quod hac parte idem est instrumentum guarentigiatum quod condemnationis instar obtinet, obligati, pignori capi possunt fructus beneficij, licèt non desint alia bona quæ

na quæ capi etiam possint. Sed si non supersit clerico vnde se alat, deduci ante omnia oportet quantum necesse est vt non egeat, ne deterior sit condicio clerici Deo militantis, quàm militis Principi seruientis quẽ constat ex iis personis esse quæ priuilegium habent vt non nisi in quantũ facere possunt conueniantur.[2] Idque adeò verũ est vt nec eiusmodi exceptioni renunciare clericus possit.[3] Est enim in totius cleri opprobrium vt cogatur clericus mendicare. Quam ob causam licet detrudi possit in carceres, adeóque ei interdici sacrorum administratione si habeat vnde soluat nec velit soluere,[4] bonis tamen omnibus cedere etiamsi maximè velit non potest.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Bronsin contra N. Gauend Cal. Iul. 1595.

1. Fructus enim beneficij ad beneficiarium pertinent siue fructuario siue vsuario velis eum comparare. De quo tractant Canonistæ *ad cap. fin. de offic. ordin. in 6.*
2. *l. miles 6. l. item miles 18. D. de re iudic.*
3. Vt nec cæteris quæ ad totius cleri dignitatem pertinent *cap. si diligenti Extr. de for. compet.*
4. Quod passim fieri videmus etiam in curia Romana.
5. *Cap. Odoardus cum ibi not. Extr. de solut.*

DEFINITIO XLII.

Exceptio Deducto ne egeat potest opponi etiam in executione iudicati. Et si admissa non sit, iustè ab executore prouocari potest.

EXceptio illa Deducto ne egeat, quoniam non magis impugnat iudicatum quàm solutionis exceptio aut compensationis, potest obiici etiam in executione iudicati. Et ideò si non sit admissa per iudicem, appellari ex eo potest.[2] Sed & ab executione prouocatio admittetur si victor in solidum exequi iusserit iudicatum: tametsi executor qui causæ cognitionem nullam habuit, mandati fines non excesserit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. sunt qui 16. cum seqq.* D. *de re iudic. l. cùm militi 16.* §. *1.* D. *de compens. l. si minoris 25.* D. *de admin. tutor.*
2. Iniuriam enim facit iudex & grauamen infert si non admittit iustam exceptionem.
3. Sufficit enim vt executio sit facta contra formam iuris, vt videatur iniuriosa *l. iniuriarum 13.* §. *1.* D. *de iniur.* quamuis regulariter non possit appellari ab executore qui mandati fines non excessit *l. ab executione 5.* C. *quor. appellat. non recip.*

DEFINITIO XLIII.

Duo casus in quibus vna executio impedit aliam: Nempe si prior sit perfecta, Aut si super priore lis pendeat.

QVod vulgò iactatur, per vnam executionem non impediri aliam,[1] ita verum est si prior executio non fuerit perfecta. Nam si perfecta fuit, non habet quod conqueratur creditor cui ea ratione satisfactum est aut satisfieri potest si velit.[2] Rursum id ita procedit. Si non ab ipso debitore prior executio impediatur.[3] Alioqui siue intercesserit, siue appellauerit, sententiam super iure intercessionis, aut appellationis ante omnia ferri necesse est, ne multiplicatio executionum litium quoque multiplicitatem pariat,[4] Nisi ponas debitorem iam condemnatum à supremo iudice, vt proinde nec intercedendi nec appellandi ius vllum amplius supersit.[5] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de Bloney & Andrææ Beuf Ant. Cal. Sept. 1595.

1. *l. est in arbitrio 14. C. de oblig. & action. l. creditoris 8. D. de distract. pignor. l. à Diuo Pio 15.* §. *si rerum & §. sed si emptor* D. *de re iudic.* Dixi *Defin. 4. supr.*
2. *d. l. à Diuo Pio* §. *si post addictum de re iudic. vers. & cùm semel.* Iunct. *l. si rem 9.* §. *omnis de pignor. act. l. item liberatur 6.* §. *1. quib. mod pign. vel hypoth. soluit.* Satisfactio enim pro solutione est *l. satisfactio 52.* D. *de solut.*
3. Si enim ab alio quàm ab ipso debitore impediatur executio, tanto maior ratio est vt creditori permittatur aliam facere executionem *d. l. à Diuo Pio* §. *si rerum & §. sed vtrum* D. *de re iudic.*
4. Quod distinctè quantum fieri potest cauendum est *l. 4.* §. *ait prætor. eod. tit. l. singulis 6.* D. *de except. rei iudic.*
5. Nullus enim litium erit finis si condemnato liceat iudicati executionem suis frustrationibus & tergiuersationibus impedire *l. 2. C. de re iudic. l. si longis 7. C. hoc tit.*

DEFINITIO XLIV.

Qui tanquam possessor intercedit executioni non potest rei identitatem negare. Secus in eo qui tanquam possessor conuenitur.

QVi victore iudicatum exequente intercedit executioni tanquam possessor, identitatem vt vocant fundi negare non potest, nec petere vt in rem præsentem eatur ad fines demonstrandos. Quo enim iure videri potest intercessisse, si nesciit se possidere? Imò si neget se possidere, omnimodo condemnandus est, quoniam si vera sit negatio, nihil eius interest,[2] Sin falsa puniri mendacium oportet, hactenus saltem vt possessio ei aufferatur,[3] nec habeatur pro possessore qui falsò negauit se possidere.[4] Non idem est cùm quis directa actione conuenitur quasi possessor & ob id solùm quia possidet, vt contingit cùm ager vectigalis vel emphyteuticarius esse dicitur. Tunc enim instè petere reus potest vt rei præsentis demonstratio fiat, priusquàm cogatur respondere an possideat,[5] Cùm ea sit agentis intentio, quam fundari ante omnia oportet,[6] tùm quæri de iure rei,[7] Si non is reus proponatur qui iam professus sit se possidere,[8] Aut heres sit eius qui professionem emisit.[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 7. Cal. Septemb. 1595.

1. *Vt in l. si irruptione 8.* §. *1.* D. *fin. regund.*
2. Nemo autem audiendus est siue agendo, siue excipiendo si non eius interfit *l. 3.* §. *1. de verb. oblig. l. ille à quo 13.* §. *si de testamento.* vbi Alex. & alij *ad SC. Trebell.*
3. *l. vlt. D. de rei vindic. l. qui seruum 20.* § *in iure de interrog. in iur. faciend.*

4. In poenam scilicet mendacij & vt ipsi contra ipsum credatur, *vt in locis prox. citat.* Iunct. *Auth. idem possessor* C. *qui potior in pign. hab.*
5. Scilicet si prius affirmet se nescire an res quæ petitur, illa ipsa sit cuius nomine conuenitur, quia plerunque fines sunt incerti & obscuri, cùm pro hominum arbitrio plerumque mutentur *d. l. si irruptione* 8. §. 1. *&* l. pen. D. *fin. regund.*
6. *l. vlt.* C. *de edend. l. vlt.* C. *de rei vindic. l. vlt.* D. *de acq. poss.*
7. *l. in exceptionibus* 19. D. *de probat.*
8. Nec enim proprij facti ignorationem iustè potest obtendere *l. quamquam* 7. D. *ad Velleian. l. generaliter* 19. C. *de non numer. pecun.*
9. Heres enim vtitur in omnibus iure defuncti cùm censeatur eadem persona *Nouell.* 48. *de iur. à mor. præst.*

DEFINITIO XLV.

Qui obtinuit in interdicto retinendæ nulla iudicati executione indiget, quomodo indiget is qui obtinuit in interdicto adipiscendæ.

SEntentia quæ de adipiscenda possessione reddita est, in hoc differt ab ea, quæ de retinenda, quòd qui in possessionem mitti iussus est si propria autoritate possessionem occupet, vim & iniuriam facere videtur,[1] quod nostri dicunt attentare. At is qui obtinuit vt in possessione sua retineatur, nullo iudicis aut executoris facto indiget, cùm sit ipse iam in possessione.[2] Idque est quod dici solet, sententiam super interdicto retinendæ possessionis redditam, suam secum trahere executionem. *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet Non. Sept. 1595.

1. *arg. l. miles* 6. §. *pen.* D. *de re iudic. l. i.* D. *quod legat.*
2. Cuilibet enim suam possessionem tueri permittitur etiam per vim *l. 3. §. eum igitur* D. *de vi & vi armat.*
3. Quoniam qui iam est in possessione non potest magis possidere.

DEFINITIO XLVI.

Datus à Senatu executor non potest cognoscere de tertij intercessione, sed ad Senatum remittere rem debet.

EXecutor datus à Senatu ad exequendum Senatusconsultum, licèt propriam & ordinariam alioqui iurisdictionem habeat, puta si sit iudex prouinciæ in qua fieri debet executio,[1] non tamen potest de intercessione tertij cognoscere si non causæ quoque cognitio ei demandata sit.[2] Sed ad Senatum remittere debet, atque ita executione supersedere, quod ad tertium intercessorem attinet,[3] non quod ad condemnatum. Sanè si tertius, qui intercedere & potuit, & debuit, maluit appellare, audiendus non est.[4] *Ita Senatus* in causa Petri Soreley & Claudii Pognen & Mariæ Guichard Augustanorum Idib. Sept. 1595.

1. Hic enim habet iurisdictionem in territorio totius prouinciæ *l. vlt. vbi not.* D. *de iurisdict. l. cùm vnus* 12. §. *pen.* D. *de reb. autor. iudic. possid.*
2. Quia is qui executoris tantùm partibus fungitur non habet regulariter causæ cognitionem ne partes iudicis sibi vindicare videatur *l. si vt proponis* 6. C. *hoc tit. l. à diuo Pio* 15. §. *si rerum &* §. *sed vtrum* D. *de re iudic.*
3. Quoniam non fuit ad hoc datus vt de tertij iure & intercessione cognoscat.
4. Appellationis enim auxilium licèt sit ex iure communi, tamé minus ordinarium est & aliquatenus odiosum quia iniquitatis querelam continet *l. præfecti* 17. D. *de minor.*

DEFINITIO XLVII.

Nec debitor nec debitoris filius potest constitui depositarius eius rei quæ offertur ad remorandam executionem.

MAlè ac perperam facit apparitor ad exequendum datus, si patiatur pecuniam aut quam aliam rem quæ pecuniæ loco sit deponi penes filiumfamilias debitoris, Quia cum eadem esse persona filij & patris existimetur,[1] perinde est acsi pater ipse idémque debitor in depositarium eligeretur, Quod vtique nemo probauerit,[2] si non creditor ipse consentiat. Neque enim volenti fit iniuria.[3] Quanquam non eo minùs tenebitur filiusfamilias si ex deposito conueniatur.[4] Nec quòd etiam minor fuisse proponatur, faciet locum restitutioni.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. sup. De filiofamil. minor.

1. *l. vlt.* C. *de impub. & aliis subst. l. ne cùm filiofamilias* 16. D. *de furt.*
2. Nemo enim videtur à se abdicasse dominium eius rei cuius retinuerit possessionem *l. sicut* 8. §. *superuacuum* D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
3. *l. in diem* 9. §. 1. D. *de aqua & aquæ pluu. arc. l. nemo videtur fraudare* 145. *de regul. iur.*
4. Quia ex omnibus causis rectè obligatur prætereà ex mutuo & voto *l. filiusfamilias* 39. *De oblig. & act. l. tam ex contractibus* 57. D. *de iudic.*
5. Nemo enim læditur accipiendo depositum, cùm possit restituere si saluum sit, si verò perierit non teneatur nisi de dolo. *l. contractus* 23. *de reg. iur.*

DEFINITIO XLVIII.

De forma exequendi iudicati ex moribus Augustanorum.

CVm creditor quidam Augustanus obtinuisset, ac in prouincia rei iudicatæ executionem in bona immobilia peregisset, quæ sub hasta distrahi curauerat. Placuit nullius momenti esse executionem, Proterà quòd Augustanorum moribus expressim prohibitum esset, ne qua fieri vnquam possit bonorum immobilium subhastatio, sed in solutum bona capi debeant, facta pro arbitrio boni viri æstimatione.[1] Sed nequead immobilia prius venire permittitur, quàm mobilium diligens perquisitio facta sit,[2] Adeò vt nec sufficiat negari per creditorem vlla esse bona mobilia, Sed omnimodo necessaria est inquisitio.[3]

Nec ad

Nec ad rem pertinebat, quod executio facta esset autoritate Senatusconsulti. Non enim idcirco alia mens Senatus fuisse videri poterat quàm vt executio quæ in Augustana prouincia esset facienda, fieret moribus Augustanorum.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio 11. Cal. Decemb. 1595.

1. *Arg. Auth. hoc nisi debitor* C. *de solut.*
2. Quod consentit cum iuris ratione *l. à Diuo Pio* 15. §. *in venditione* D. *de re iudic.* Papiens. *in form. exec. sent. diffin. num. 21. & seq.*
3. Vt cùm facienda est excussio bonorum debitoris in casu *Auth. hoc si debitor* C. *de pignor.*
4. Quibus scilicet derogare Senatus noster nec voluerat nec debuerat cùm ex Principis edicto habeant vim legis.

DEFINITIO XLIX.

Apparitor regius aut Principalis delinquens in territorio inferioris iudicis an ab eo puniri possit.

APparitorum regiorum aut principalium singulare ius est vt si in officio delinquant licèt inferioris iudicis mandata exequentes, ad suum tamen iudicem remitti debeat vt puniantur:[1] In aliis eius iudicis cognitio est in cuius territorio peccatum proponitur.[2] Quod si apparitor regius aut principalis extra officij causam deliquerit, nihil obstabit quominus etiam ab inferioris iurisdictionis iudice in cuius territorio deliquerit, coerceatur.[3] Nam & minorem iudicem placuit punire posse officialem iudicis maioris in territorio suo delinquentem,[4] cùm hoc saltem temperamento vt maiori iudici notum id facere teneatur.[5] Sed & quod magis est iudicem à Principe delegatum cuius maior vtique quâ ordinarij dignitas est.[6] Si in ordinarij territorio deliquerit, potest ordinarius iure suo coercere.[7] Sanè apparitores suos quilibet iudex punire potest,[8] adeóque illos etiam qui apparitori suo in alieno territorio exequenti iniuriam feciſſe probabuntur.[9] *Sine die.*

1. *l. de militibus* D. *de custod. reor.* Boer. *quæst.* 9. *num.* 9. post Ioann. Fabr. *in l. quod promulgatis* C. *de offic. præf. vrb.* vide *l.* 2. C. *de sportul.*
2. Guid. Pap. *quæst.* 326. post Cyn. *in auth. qua in prouincia* C. *vbi de crimin. agi oport.*
3. Boer. *d. q.* 9. *num.* 16.
4. Cyn. vbi supr. Aufrer. *quæst.* 432. *ex l.* 2. vbi Luc. De Penna C. *de lucr. aduoc. lib.* 12. *&* §. *quòd si delinquentes Nouell. de mand. Princip.*
5. Bart. *in l. officiales per ill. text.* C. *de offic. v ect. prouinc.*
6. *cap. sanè de off. deleg.*
7. Boer. *d. quæst.* 9. *num.* 5. post Cynum & Aufrer. vbi suprà.
8. *l. omne* vbi Alber. de Ros. C. *de offic rect. prou.* Boer. *ibid. num.* 13.
9. Idem Alber. *in l. si quis fortè* §. *si quos comitum de pœn.* Boer. *ibid. num.* 14.

DEFINITIO L.

Reuocanda est executio facta die dominico aut alio feriato in honorem Dei & quidem cum effectu.

EXecutio facta die dominico alióve in honorem Dei feriato vsque adeò nulla est,[1] vt quamuis sequenti die debitor carceribus exemptus sit, mox tamen & priusquam domum rediret rursus in carceres detrusus, posterior quoque executio nulla sit, quasi facta in fraudem legis, quæ priorem irritam faciebat.[2] Effectum enim habere debet executionis reuocatio, vt vicium purgetur.[3] *Ita Senatus* contra N. Bernardum Dacquin 24. Maij 97. licet constaret sæpius antea obseruatum aliter, & factitatum fuisse.[4]

1. *l. vlt.* C. *de feriis.*
2. Nõ enim videtur quis exemptus à carceribus si statim rursus in carceres detrudatur *arg. l. qui sic soluit.* 55. D. *de solut.* Quomodo solemus dicere non videri versum quod non durat versum *l. si pro patre* 10. §. *versum* D. *de in rem vers.*
3. Quod contractum fuerat per executionem prohibito die factam.
4. Non tam enim quid factum sit inspici debet, quàm quid fieri debuerit *l. sed licet* 12. D. *de offic. præsid.*

DEFINITIO LI.

Missio in possessionem fieri potest pro debito non liquido si modò constet deberi.

EXecutio Arresti quo creditor hypothecarius in possessionem bonorum debitoris pro sua indemnitate mitti iussus est,[1] non potest impediri eo prætextu quòd nondum liquidatio facta sit quantitatis, quæ debetur: Sufficit enim quod constet aliquid deberi,[2] licèt quale, quantúmque illud sit adhuc ignoretur. Multo magis verò hoc obtinet si vel nummus vnus sit, quem liquidò deberi constet.[3] Est enim hypothecæ ius indiuiduum,[4] nec quicquam vetat hypothecam contrahi, & possideri rem obligatam etiam pro non liquida quantitate.[5] Diuersum esset si de pignore distrahendo aut in solutum possidendo tractaretur.[6] Sed an eo casu faciet creditor omnes fructus suos? Minimè. Immò verò imputabit in sortem quatenus excedent modum legitimum vsurarum,[7] licèt autore Prætore sint percepti,[8] quia autoritas iudicis non mutat condicionem & causam ex qua missio in possessionem facta est. Sempérque verum est pignus possideri iure pignoris & consequenter ea lege, vt fructus in sortem

imputentur. [10] Nam & si actum esset hypothecaria contra debitorem eundémque possessorem, fructus quidem consequeretur creditor à die litis contestatæ: [11] Sed tamen non eò minus illos imputaret sibi in sortem, saltem quatenus excederent modum vsurarum. [12] *Ita Senatus* pro D. de Sauigny contra D. Comitem de Saleneufue 4. Mart.1597.

1. *Ex tit.De reb.autor.iudic.possid.& tit.Quib.ex caus.in poss.eat.*
2. Vt appareat executionem non fuisse factam pro indebito.
3. *l.quandiu 6.C.de distr.pignor.l.2.C.debitor.vendit.pignor.imped.non poss.*
4. *l.rem hereditariam 65.D.de euict.l.1.& 2.C.si vnus ex plurib.hered.debit.*
5. Dummodo id quod possidetur non sit incertum.Nec enim pars incerta possideri potest *l.3.§.incertam l.locus 26. D.de acquir.poss.l.si fur.32.in fin.D.de vsucap.*
6. Quia non potest fieri venditio precio incerto nec datio in solutum pro incerta quantitate *l.si non sortem 16. §. si centum D.de condict.indeb.l.vlt.vbi not.C.de contr.empt.*
7. Vt solet euenire in tacita antichresi *l.cùm debitor 8.D.in quib.caus.pign.vel hypoth.tacit.contr.l.vlt. cum ibi not.C. de pignor.act.l.minor.40.in fin.D.de minor.*
8. Quamuis dici soleat iustè possidere illum qui prætore autore possidet *l.iustè 11.de acquir poss.l. qui autore De reg. iur.*
9. *l.5.D.vt in possess.legat.l.inter bonorum 48.D.de admin.tutor.*
10. *l.1.2.& vlt.C.de pignor.act.*
11. Hoc enim iure vtimur,quamuis contra iuris vt puto rationem,quia nihil interest creditoris vt consequatur fructus quos imputare postea cogatur in sortem,Nisi si ponas rem obligatam non aliter posse sufficere vniuerso debito exsoluendo *l.si fundus 16.§ in vindicatione versic.interdum D.de pignorib.*Iunct.*l.si inter 21.§.vlt.eod.tit.*
12. *d.l.cùm debitor.*Quasi sit hæc tacita antichresis prætoria,quam dubitandum non est posse constitui à prætore non minus quàm à priuato *arg.bonon est mirum 26.§.1.D.de pignorat.act.& tot.tit.C.de prator.pignor.*

DEFINITIO LII.

Condemnatus tanquam tutor non potest cogi vt iudicati executionem in suis bonis patiatur etiamsi proprio nomine fuerit obligatus.

TVtor non solùm tutorio, sed etiam proprio nomine obligatus, [1] Si tanquam conuentus, & condemnatus sit, tum in iudicati executione bona ipsius propria capta sint, iustam habet appellandi causam, quia iudicati executio contrà quàm iudicatum sit fieri numquam potest, [2] debétque potiùs creditor sibi imputare cur ex iudicato agere maluerit, quàm ex contractu. [3] Quid si tutor ab ea condemnatione prouocauerat, & in appellationis causa succubuerat, nulla tutorij nominis facta mentione? [4] Idem erit, quia confirmato simpliciter iudicato eædem qualitates & conditiones,quæ in iudicatum deductæ fuerant durare intelliguntur. [5] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Blanc contra N. Martin 2. Mart. 1596.

1. Hoc enim euenit aliquando *l.si non subscripsisti 15.C.de admin.tut.*
2. Cùm non alia sit potestas executionis iudicati,nisi vt rei iudicatæ vigorem ad effectum deducat *l.pen.C.de execut. rei iudic.*
3. Cùm posset agere etiam ex contractu.Pateat igitur ei via quam elegit *l.si mulier 21.§.vlt.D.quod met.caus.l.3.§.eligere D.de tribut.act.*Iunge *l.si fundus 16.§.si pluris D.de pignor.*
4. Vide *l.vlt.cum ibi not.D.quand.ex fact.tutor.*
5. Quia appellatio transfert litem ad iudicem appellationis cum suis omnibus qualitatibus,siquidem reducit & reuocat litem ad terminos contestationis.

DEFINITIO LIII.

Debitor non potest impedire missionem in possessionem ex subhastationibus etiam nullis vt neque decreti interpositionem,nisi debitum offerat,si modò subhastatio facta sit pro debito.

SOlet Senatus noster si quando subhastationes proferantur in quarum forma peccatum sit,[1] non priùs decernere vt emptor mittatur in possessionem bonorum, quàm vocatus sit debitor & auditus, licèt pro debito factas fuisse subhastationes appareat.[2]Quæ tamenres non facit vt liberum sit debitori postea in ius venienti eas subhastationes obiecto nullitatis vicio impugnare si nō priùs offerat quicquid debet, Cùm certissimi iuris sit executionem quantumuis nulliter factam si tamen pro debito facta fuerit, tenere:[3] Nec magis posse debitorem impedire missionem in possessionem, quam decreti interpositionem,quæ longè maioris momenti est.[4] Sed prodest ea forma debitori,vt tantò largius habeat tempus ad redimendum, quandoquidem semestre quod in eam rem præstitutum est non incipit currere nisi à die missionis in possessionem. Quid ergo si tam peruicax sit debitor vt in ius vocatus, nec debitum offerre velit, nec missioni in possessionem consentire? Senatus id sequitur temperamentum vt breue aliquod tempus puta vnius aut alterius mensis præstituat debitori ad soluendum. Quo elapso si solutum non probetur,missio in possessionem emptori quisquis ille sit, id est siue creditor ipse siue extraneus, saluo luendi pignoris iure concedatur.*Ita Senatus* contra D.Claudium de Riuoirie Prid. Cal.Sept.1605.

1. Forma si quidem statuti ad vnguem seruanda est.
2. Alioqui si subhastationes nullo visibili vicio laborent solet Senatus literas missionis in possessionem etiam inaudito debitore concedere.
3. Dixi *Desin.26.supr.*
4. Ne qui non potest impedire quod facilius impediri solet, admittatur ad impediendum id quod difficilius debeat impediri. *Ex not.in l.non debet cui 21.de reg.iur.l.cui pacto 5.D.de seru.export.*Et ob hanc nimirum causam putabant plerique posse Senatum & debere huiusmodi literas missionis inaudito quoque debitore concedere,cùm possit fieri ignorante se quicquid fieri potest te inuito *l.qui potest.26.de reg.iur.*

DEFI-

TIT. XXI.

Si plur.vna sentent.condemnat.fuer.

DEFINITIO I.

Etiam correi criminis non debent fieri correi debendi per sententiam quod ad litis sumptus attinet.Si tamen facti sint,tenet sententia si non appelletur.

ETIAM cùm ex delicto proficiscitur condemnatio, licèt eadem plurium condemnandorum causa sit quod contingit quoties vnius delicti plures correi pronuntur, [1] sic tamen fieri condemnationem oportet, quantum ad litis sumptus attinet,vt pro sua quisque parte singuli mulctentur:[2]quia non tam ob delictum condemnatio sumptuum irrogatur, quàm ob litem, [3] quæ à singulis non nisi pro virili suscipitur. [4] Si tamen ex pluribus iudicatis vnus ad totius litis expensas in solidum per iudicis imperitiam condemnatus cùm prouocare posset, iudicato acquieuerit, sententia nihilominùs valebit, [4] mandarique viliter executioni poterit.[6]Proinde nec quod ex ea causa solutum fuerit tanquam indebitum condicetur,[7] nisi fortè aut dilata probetur appellatio aut facta solutio ab eo qui longiores carceres verebatur,quémque metus iudicis potiùs quàm odium litis appellare prohibuerit.[8] *Ita Senatus* 11.Cal.Sept.1588.

1. Vt puta in specie *l.ita vulneratus 51.§. vlt. D.ad leg. Aquil.*quo casu quantum ad mulctam pecuniariam pertinet solent & debent fieri correi debendi per sententiam vt inuicem alius pro alio & condemnari possit, & exigi, quod pragmatici nostri dicunt *l'vn pour l'autre & chascun d'eux seul & pour le tout* vt quemadmodum fuerunt correi criminis,sint etiam condemnationis *arg. l.sanximus 22. C.de pœn.*Nam & per sententiam posse plures debendi correos fieri constat *l.1. C.hoc tit.* vbi tamen dicitur videri in dubio plures condemnatos in viriles.
2. Alioqui iusta appellandi causa est si pro sumptibus litis correi criminis fiant per sententiam correi debendi.
3. Quia quisquis facto suo dat causam liti condemnandus est in sumptus litis *l.eum quem tenet 75. D.de iudic.l.non ignorent 4.C.de fructib.& lit.expens.*
4. Pro se enim quisque litigat non pro correo.
5. Nec enim contra iuris rigorem expressim lata est talis sententia cùm nulla lege aut constitutione prohibitum sit, ne ita pronuncietur. *l. cùm prolatis 32.D.de re iudic.* iunct. *l.si expressim 19. D.de appellat. l. 1. §. item cùm contra D. qua. sent.fin. appell.rescind.*
6. Præsertim hodie postquam placuit etiam cùm sententia nulla est, non posse tractari de nullitate nisi per appellationem. Ita enim stilo Senatus nostri diserte cautum est.
7. Neque enim potest dici indebitum id quod debetur ex iudicato *l.si fundus 16. §.si pluris D.de pignor.l.vlt.C.de vsur.rei iudic.* Nisi iudicatum sit ex falsis instrumentis *l.vlt.C.si ex fals.instr.*
8. Etsi videtur hoc casu necessaria protestatio quæ sit vice appellationis *l.2.C.de his qui per met.iudic.non appell.*

DEFINITIO II.

Casus in quo fructus restituere tenetur condemnatus in iudicio vindicationis etiamsi nullos perceperit.Et contrà in quo nec is qui condemnatus est tenetur restituere.

PLuribus eiusdem fundi possessoribus per vindicationem conuentis eadémque sententia condemnatis [1] si vnus eorum in executione iudicati velit negare vllos à se perceptos fructus,sed omnes à coheredibus aut condiuisoribus, non est audiendus,quia obstat res iudicata.[2] Item quia non tam inspiciendum est quis fructus perceperit, quàm quis percipiendi ius habuerit,cùm imputare sibi debeat, qui non percepit, si percipere potuit. [3] Et sanè vix fieri potest vt non sit condemnandus ad fructuum restituti onem is ipse qui in iudicio vindicationis condemnatur,vt causa fructuum sequatur rem cuius sunt fructus. [4] Neque vlla in eo fit iniuria illi,qui cùm fructus nullos perceperit, ad eorum tamen restitutionem condemnatur. Cùm eo nomine habiturus sit actionem aduersus eum ex condiuisoribus qui fructus percepit vt indemnis præstetur. [5] Nimirum quatenus ille perceperit. Nam si minùs percepit quàm percipere potuerit, non illi imputabimus eam fructuum quantitatem quam non percepit, [6] quæ huic condemnato imputatur, Nisi inuito socio eos fructus perceperit,[7] Si tamen proponas cum vno ex sociis qui ad fructuum restitutionem condemnati fuerunt victorem transegisse, nec pro virili tantùm portione sed generaliterde tota causa fructuum, non erit illi permittendum aduersus alios condiuisores ex iudicato agenti vt bis idem consequatur: Obstare namque illi debet exceptio doli mali. [8] *Ita Senatus* in causa N. Bedesquin 14.Cal.Decemb.1594. & 15.Cal. Decemb.95.

1. Intellige eum condemnatione ad restitutionem fructuum. Alioqui finita lite per sententiam non esset quærendum de fructibus *l.2.& 3.C.de fructib.& lit.expens.*
2. Quæ omnino mandanda est executioni cùm pro veritate habeatur. Nec enim videtur satisfactum victori in iudicio vindicationis si non etiam fructus omnes restituantur *l. qui restituere 68, D.de rei vindic.l.certum 22.C.eod.*
3. *l.sed etsi 25.§.sed & fructus D.de petit.hered.l.1.C.eod. d.l.certum.*
4. Intellige tamen si fructus ipse perceperit. Alioqui non esset re integra condemandus ad restitutionem fructuum in vindicationis iudicio is qui nullos fructus percepisset *l.si eius fundi 78. D. de rei vindic.* Rursus hoc ita intellige vt tamen is quoque qui fructus percepit possit eorum nomine conueniri *arg.l. cum multi 9. D.si pars hered. pet.* Nec enim nouum est vt eorundem fructuum nomine plures teneantur *d. l.sed etsi 25.§.sed vtrum D.de petit.hered.*

5. Qui enim actionem habet rem ipsam habere videtur *l.is qui actionem 15.de reg. iur.* Etsi non esset bona hæc ratio si non magis res iudicata obstaret huic condemnato *l.nemo ideo 171.de reg.iur.* cùm interesset ipsius non soluere potiùs quàm solutum repetere *l.3.D.de compens.l.si stipulatus 15.de fideiuss.* Optima igitur ratio est quia sibi debet imputare, qui iudicato acquieuit, à quo potuit appellare *l.ad solutionem 5.C.de re iudic.*

6. Quia nec maiorem quantitatem percipere debuit.

7. Quo casu malæ fidei possessor est etiam quod ad socium *l.duo fratres 78.D.de acquir. hered.l. Sabinus 28. D. commun.diuid.*

8. Quia bona fides non patitur vt bis idem exigatur *l.bona fides 57.de reg.iur.* & improbus est, qui bis idem consequi velit *l.si dolo 51.in fin.D.de re iudic.*

TIT. XXII.

Quib. res iudicat. non nocet.

DEFINITIO I.

An & quando Syndicus pro debito vniuersitatis possit proprio nomine ex iudicato conueniri.

SYNDICVS nomine vniuersitatis condemnatus non prius nomine proprio conueniri ex iudicato potest, quàm ita iudex decreuerit. [1] Decernere verò ita debùm potest & debet iudex, si appareat negligenter aut dolo malo Syndicum egisse ne intrà tempora faciendæ solutioni præstituta vniuersitatis nomine victori satisfieret, [2] quam in rem triplex iussum præcedere solet, quorum vltimum commination illam habeat, vt ni ad diem satisfiat de suo soluere syndicus teneatur. [3] At quid si syndicus tam pauper sit vt de suo non habeat vnde soluat? [4] Siquidem is qui condemnatus est cùm esset locuples dolo malo aut per suam negligentiam fecit vt ante iudicati executionem inops alius in locum suum substitueretur, poterit contra ipsum executioni mandari sententia, licèt officio functus sit adeóque administrationis suæ rationes reddiderit; [5] quoniam imputari ei potest cur durante officio diligentior non fuerit vt satisfaceret iudicato: [6] nec culpa vacat quamuis ponas vacare dolo. [7] Sed si nihil ei possit imputari, cogenda est vniuersitas mulctarum comminatione, vt alium Syndicum idoneum constituat, aduersus quem agi possit. [8] Nam vt aduersus vnum ex vniuersitate agatur pro totius vniuersitatis debito, permittendum nunquam est, nec si fiscale debitum proponatur. [9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 9. Cal. Decembr. 1588. & iterum pro D. Barone de Creissiaz contra Syndicos de Cormoranche 7. Cal. Aug. 1591.

1. Ne scilicet officium ei suum sit damnosum quod numquam esse debet, nec si priuatum officium sit multò magis si publicum *l.videlicet 29.D.ex quib.caus. maior. l.sed si quis ex signatoribus 7.D.testam.quem.aper.* Guid. Pap. *quæst. 87.*

2. Ea siquidem res & exactio ad Syndici curam & diligentiam pertinet *l.item eorum 6.§. si decuriones in fin. & pass. D. quod cui iusque vniuers. nomin.*

3. Ita vt Syndici contumacia & negligentia non possit excusari, nec proinde dubitari, quin propria ipsius culpa puniatur cùm noluit parère ius dicenti *l.non potest dolo carere 199.de reg.iur.*

4. Inanis siquidem actio est quam eludit inopia debitoris *l.nam is 6.D.de dolo.*

5. *arg.l.3 §.si quis cum minore vers. sed si probaretur D.de minor.*

6. *arg.l.si longis 7.C.de execut.rei iudic.*

7. Ideóque nec videtur damnum vllum sentire quod sentit ex culpa sua *l.quod quis 203.de regul.iur.*

8. Quia Syndicus & actor vniuersitatis ille est qui vniuersitatem repræsentat *l.2.& 3.d.l.6.§.1.in fin. & pass. D. quod cuiusq. vniuers. nomin.*

9. *l.3.& 4.C.de annon. & tribut.lib.10.tit.16.& l.2. C. de exact. tribut.tit.19.eod.lib.* Iunge *Defin.16.supr.de execut. rei iudic.*

DEFINITIO II.

Condemnatus ob non exhibitum inuentarium potest adhuc intercedere tanquam heres purè, aut tanquam possessor.

QVi executioni ab alio factæ interceserat tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij, si ob non exhibitum inuentarium condemnatus fuerit, [1] non eò minùs saluum habet ius iterum intercedendi aut tanquam purè heres, aut si possideat, iure nudi possessoris. Nec ei nocebit res iudicata, quoniam alia causa esse videtur quæ nunc in iudicium deducitur. [2] *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. Decembr. 1589. Iunge Defin. 9. de except.

1. Nec enim quisquam audit i potest tanquam talis siue agendo siue excipiendo, qui non priùs se probet talem *l. licèt 24.C.de procurat. l.postquàm 5.si dies D.vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

2. *l.& an eadem 14.l.si cum vno 22.& pass. D.de except.rei iudic.* Alia enim condicio eius qui purè heres est, alia eius qui cùm beneficio legis & inuentarij sicut & alia heredis alia nudi possessoris. Qui enim non potest vincere tanquam heres, quia heres non est, vincere tamen potest tanquam nudus possessor si actor nullo iure ageret *l.vlt. D.de acquir. poss. l. 2.D.vtpossid. l.Paulus 12.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth. solu.*

DEFI-

DEFINITIO III.

Contra tutorem lata sententia non aliter pupillum afficit quàm si victor probet fuisse verum tutorem.

SEntentia contra falsum pupilli tutorem reddita pupillo quandoque nocere non potest, adeò vt nec ab ea prouocare cogendus sit, [1] Non tam ob eam causam quòd ipso iure nulla sit, (nam si aliud nihil esset moribus nostris ab ea appellari oporteret, [2]) quàm quia inter alios lata videatur, [3] cùm falsus tutor nulla ex parte pupilli personam repræsentet. [4] Sed quid si de hoc ipso dubitetur an falsus tutor fuerit necne? Victori, qui sententia nititur, incumbet onus probandi verum tutorem fuisse, [5] cum nec talis quisquam præsumatur, [6] nec aliter fieri possit vt sententia cum eo reddita vim habeat & autoritatem rei iudicatæ. [7] *Ita tractatum est* 17. Cal. Iul. 1590.

1. Non enim potest rei iudicatæ vim habere sententia lata contra pupillum vel minorem indefensum *l.4.C.si aduers. rem iudic. l.contra 54.D.de re iudicat.* Indefensus autem est pupillus qui non habuit verum tutorem *l.1.§. sed Pomponius & §.idem Pomponius & pass. D.quod fals. tutor. autor.*

2. Vt dixi *Defin.1.num.6.sup.tit.prox.*

3. *tot.tit.C.int. alios act. vel iudic. aliis non nocer.*

4. *d.l.1.& tot.tit.quod fals. tutor. autor.*

5. Adeò vt neque tutoris confessio sola in eam rem sufficiat *l.vlt.eod.ill.tit.quod fals. tutor. autor.*

6. Tutorem enim esse qualitas est non naturalis sed accidentalis, cuiusmodi qualitates numquam præsumuntur *Not. ad l.1.C.de dignit. lib.12.*

7. *d.l.4.C.si aduers. rem indic.*

DEFINITIO IV.

Mulieri dotem repetenti non nocet exceptio rei iudicatæ etiam per errorem consenserit executioni soluto matrimonio.

LAta pro mariti creditore contra vxorem sententia constante matrimonio, [1] non parit exceptionem rei iudicatæ, si mulier post mortem viri aduersus eundem creditorem & possessorem de pignorum dotalium iure experiatur. Nec appellandi necessitate mulier obstringitur, [2] quoniam noua petendi causa est nouumque ius, [3] de quo in priore iudicio neque fuerat quæsitum neque potuerat quæri. [4] At quid si mortuo iam viro ea ipsa sententia executioni mandata sit aduersus mulierem quæ non contradixerit? Et potest videri à iure pignoris recessisse quæ siue expressim siue tacitè consensit executioni cùm intercedere & posset & deberet. [5] Sed humanior & æquior est contraria sententia, ne iuris error & ignorantia damno dotis afficiat mulierem, quæ iam condemnata putauit fortasse nullam sibi superesse intercedendi potestatem. [6] Maximè verò, Cùm executionis iudicati maior vis quàm iudicati ipsius esse non deberet. [7] *Ita Senatus* pro Hugonina Iarrin contra Claudium Petiteu Idib. Iul. 1592. Et rursum pro Dominica Dalsin contra Christophorum Poche 14. Cal. Sept. 1592.

1. Quo tempore nullum ius habet in bona mariti neque agendo neque excipiendo, nisi in casum assecurationis *l.si constante 24.D.solut.matr. l.vbi adhuc 29.C. de iur.dot.*

2. Appellatio enim neque necessaria neque vtilis est nisi ei cui alioquin sententia noceret *l.1. l.4. & pass. quand. prouoc. non est necess.*

3. Exceptio autem rei iudicatæ non habet locum nisi vbi eadem est causa petendi *l.si mater 11.§. eam diem l. cùm quæritur 12.& seqq. l.si cum vno 22.& pass. de except. rei iudic.* Vide *l.si quis 18. cum præced. eod. iudic.*

4. Vt dixi num. 1. *supr. Not. in l. vnic. C. si dos const. matr. solut. fuer.*

5. *Arg. l.sicus 8.§. non videtur* iunct. *l. 4.§.1. & pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

6. *l.error facti 9.& seqq. D.de iur. & fact. ignor.*

7. Ne latiùs pateat effectus quàm causa *l.pen. C. de exec. rei iudic.*

DEFINITIO V.

Si appellatio à defuncto interposita ab herede deserta sit, non nocet ea res fructuario, qui non fuit vocatus.

SEntentiam de fundo Corneliano latam contra Titium possessorem qui subinde moriens eius fundi vsumfructum tibi legauerit si ab ea prouocauerat, placet nocere tibi non debere, [1] quamuis defuncti heres posteà deseruerit appellationem, aut passus sit se condemnari siue per collusionem ita fecerit siue per negligentiam. [2] Nos enim eum casum tractamus quo iusta fuerit prouocatio, Ne alioquin ociosa quæstio sit, cùm parùm tua interfit an ideò succumbere debeas quòd obstet tibi res iudicata; an quia nihil iuris habeas. [3] Atqui dici solet posse rem quoque inter alios iudicatam aliis obesse, nimirum quoties quis de ea re cuius actio vel defensio sibi competit, sequentem agere patitur. Veluti si creditor passus sit debitorem agere de proprietate pignoris, aut maritus socerum vel vxorem de proprietate rei in dotem acceptæ, Aut possessor venditorem de proprietate rei emptæ. [4] Quidni ergo idem dicemus cum fructuarius sciuit & passus est de ea re in qua vsumfructum habebat, heredem agere? Sed hæc non sunt similia. Neque enim fructuario ius est prohibendi, ne de proprietate agat proprietarius de qua nec ipse agere posset. Adeò sunt proprietatis & vsusfructus iura separata, [5] nec quicquam vetat proprietarium & fructuarium simul & pro se qua quemque ac de suo iure agere: [6] Nec rursum tibi obstare poterat quòd Titius, à quo ius habebas, fuisset condemnatus. [7] Appellatio namque ab eo interposita extinxerat iudicatum: [8] & ob eam causam debuisti tu quoque ad appellationem prosequendam & defendendam acciri, vt contra te & heredem simul de appellationis, quæ vna fuit, iure cognosceretur. [9] *Ita Senatus* pro Ioanna Daranton vidua procuratoris Muffat contra Petrum Volat 16. Cal. Ianuar. 1592.

1. Cùm appellatio illa extinxerit iudicatum *l.furti 6. §. 1. D. de his qui not. in fam. l. 1.§. vlt. D. ad SC. Turpill.*

2. Neque enim aut colluſio aut negligentia heredis nocere debet legatariis *l.ſi ſuſpecta 29.D.de inoff.teſtam.l.à ſententia 5.§.ſi heres l.ſi perluſorio 14.D.de appell.* Maximè verò hoc obtinet ſi ob deſertam ab herede appellationem contra eum pronunciatum ſit *d.l.ſi perluſorio §.1.*
3. Non enim poteſt videri quicquam intereſſe illius qui bonam cauſam non habuit *l.ſi ideo 55.D.de euict.*
4. *l.ſæpe 63.D.de re iudic.*
5. *l.penult.D.de acquir.poſſeſſ.l.naturaliter 12.§.nihil commune eod.tit.* iunct. *d.l.ſæpe in fin.*
6. *Arg.l.ſi cùm argentum 21.§.ſi fundum D.de except.rei iudic.*
7. Quamuis dici ſoleat exceptionem rei iudicatæ illi nocere qui ſucceſſit in ius condemnati *l.ſi à te 9.§.vlt.l.iudicata 29.§.vlt.D.eod.tit.de except.rei iudic.*
8. *d.l.1.§.vlt.D.ad SC.Turpill.d.l.furti 6.§.1.D.de his qui not.infam.*
9. *l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.*

DEFINITIO VI.

Condemnatus per contumaciam neque actionem neque exceptionem habet ex ea cauſa contra alium inauditum.

PEr contumaciam condemnatus, per colluſionem potiùs aut negligentiam quàm defectu iuris, condemnatus intelligitur,[1] Ideóque nec poteſt ea res præbere illi actionem nec exceptionem aduerſus alium qui liti non interfuit, ſiue vocari debuerit ſiue non.[2] *Ita Senatus* in cauſa R. D.N.Rubei Franciſcani & Syndicorum du Pontdeuaux 6. Non. Aug. 1593.

1. *l.ſi ideo 55.D.de euict.*
2. Nemo enim ex ſua vel improbitate vel culpa poteſt ſibi actionem acquirere *d.l.ſi ideo l.itaque 12.§.1.D.de furt.*

DEFINITIO VII.

Non nocet fratris ſententia lata contra fratrem qui tam ſuo quàm fratris nomine condemnatus eſt ſi neque mandatum neque ratihabitio interceſſit.

FRater executioni, & miſſioni, quæ poſtulante paterno creditore fiebat in bona patris ſibi cum aliis fratribus communia, interceſſerat, tam ſuo quàm fratrum nomine, & Senatuſconſulto fuerat condemnatus. Non eò minùs ſaluum erit ius nouæ interceſſionis fratribus, ſi fratris interceſſionem factam ipſorum nomine ratam non habuerunt,[1] quamuis in Senatuſconſulti præfatione [2] nominati proponantur. Neque iis neceſſarium erit remedium ſupplicationis, quomodo eſſet ſi fuiſſent ipſi condemnati. [3] Verum enim eſt rem inter alios actam eſſe, quandiu fratris factum ratum non habuerunt, ideóque nec poſſe contra eos habere iudicati autoritatem, [4] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa D. de Lodes & Cornelij Arbareſte 10.Cal. Decemb.1593.

1. *l.1.C.hoc tit.*
2. Quod pragmatici dicunt *aux qualitez de l'arreſt.*
3. Dixi *Defin.2.& 3.ſupr.de ſentent.præf.prator.*
4. *d.l.1.*vbi eſt text.expreſſe *C.hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Sententia lata in cauſa appellationis contra eum qui cum procuratore iuriſdictionali in prima inſtantia obtinuerat, an noceat procuratori iuriſdictionali.

SEntentia per inferiorem iudicem lata pro priuato, cui in cauſa coniunctus erat procurator iuriſdictionis,[1] interpoſita per condemnatum appellatione reſciſſa fuerat, Cum appellatoriæ liti priuatus ille qui obtinuerat, ſolus adfuiſſet, abſente procuratore iuriſdictionis. Quærebatur, an ſi procurator iuriſdictionis exequi iudicatum vellet, aut appellationis deſertionem obiicere, audiendus eſſet. Mouet ex vna parte, quòd cùm liti appellatoriæ non interfuerit culpa appellantis, qui litem ei non denunciauit, cùm tamen ipſius maximè referret, [2] iniquum videatur nocere illi arreſtum quod inter alios redditum fuit.[3] At ex alia parte verendum eſt ne ſi audiatur, det ea res materiam arreſto contrario in eadem cauſa pronunciando quod ſanè alienum fuerit à Senatus maieſtate. [4] Præſertim cùm in prima inſtantia procurator iuriſdictionis non ſeparatim de iure ſuo diputaſſet, ſed cauſam ſuam cùm priuati qui poſteà condemnatus fuerat cauſa coniunxiſſet. [5] Dubitationem tamen augebat, quòd in ea lite de iuriſdictione potiſſimùm agebatur cuius eſſet, an Ducis Gebennenſis, an inferioris vaſſalli. *Senatus* perorata lite in publico auditorio, perplexam eſſe rem putauit, & quæ maioris eſſet deliberationis 6. Cal. Maij 1594.

1. Vulgò vocant procuratorem officij.
2. Debuerat enim condemnatus litem denunciare procuratori iuriſdictionali tanquam cuius maximè intereſſet *arg. l.emptor 8.& ſeq.C.de euict.*
3. *l.1.& paſſ.C.hoc tit.l.1.& tot.tit.C.int.alios act.vel iudic.alii non nocer.l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.*
4. *l ſingulis 6.D.de except.rei iudic.*
5. Quaſi eadem pro vtroque eſſet cauſa vincendi.

DEFINITIO IX.

Tertio qui impedit executionem ſententiæ contra alium latæ facienda eſt exhibitio non tantùm ſententiæ ſed etiam omnium inſtrumentorum litis.

SI executioni ſententiæ inter alios redditæ tertius quiſpiam intercedat, [1] ius habet poſtulandi vt non tantùm ſententia ſibi exhibeatur,[2] ſed etiam acta omnia ſuper quibus lata ſententia eſt. Etſi enim ſententia eum non afficit quominùs perinde ſaluas habeat ſuas exceptiones acſi iudicatum non eſſet, ideóque

ideóque nec appellare cogatur.[3] Intereſt tamen ipſius vt videat an per colluſionem aut ſordes aut gratiam iuriſve imperitiam malè iudicatum ſit.[4] Hoc enim edocto facilè illudetur autoritas iudicati, quæ alioqui hactenus ſaltem nocet vt cogatur reus tueri ſe exceptionibus, & eas probare. [5] Quod vtique facere non cogeretur ſi nullam actor pro ſe ſententiam haberet. Prius enim eſt vt de actoris quàm de rei iure quæratur & cognoſcatur. [6] *Ita Senatus* ex tempore pro Franciſco Pellin procuratore contra fratres Perret 4.Cal.Maij 1595.

1. Quod vtique facere pro ſuo iure poteſt cùm non ſit ipſe condemnatus *l.1.& paſſ.C.hoc tit.*
2. Super qua ſcilicet fundatur intentio actoris exequentis iudicatum.
3. Secundùm ea quæ dixi *Defin.3.ſupr.hoc tit.*
4. Quo caſu fraus & iniuria facta condemnato non poſſet alium contingere *l.5.l.ſi per imprudentiam 51.D. de euict.l. exceptione 67.D.de fideiuſſ.*
5. Fundata ſiquidem intentione actoris nihil aliud ſupereſt, niſi vt de rei exceptionibus quæratur.
6. *l.vlt.C.de rei vindic.l.4.C.de edend.l.vlt.D.de acquir.poſſ.l.Paulus 12.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth ſoluit.*

DEFINITIO X.

Sententia lata pro legitima contra heredem non poteſt mandari executioni contra tertios poſſeſſores niſi facta priùs liquidatione & excuſſione bonorum contra heredem condemnatum.

QVi de legitima portione controuerſiam mouerat contra heredem, & obtinuerat, ſi poſteà contra tertios poſſeſſores agere velit,[1] in executione iudicati, qui ante litem cœptam emerint, non eſt cogendus de legitimæ ſuæ iure iterum diſputare. Sufficit enim vt eũ habuerit contradictorẽ quẽ habere debuerit & vicerit, [2] ſi non per colluſionem viciſſe probetur. [3] Sed tamen cùm legitima non niſi deducto priùs ære alieno conſtituatur, [4] nec æquum ſit inquietari tertios bonæ fidei poſſeſſores quandiu ex bonis hereditariis non alienatis commodè ſatisfieri poteſt petitori, ſi victus bona fide vendidit,[5] audiendi ſunt tertij poſſeſſores ſi non priùs ex iudicato conueniri ſe patiantur, quàm cum eo, qui victus eſt aut eius heredibus diſceptatum ſit & iudicatum, quid veniat in detractionem, & eo facto quid & quantùm ſit quod ex bonis ſoluitur victori pro legitima. In qua lite ſi velint ipſi quoque ſiſtere, non ſunt prohibendi:[6] ſi nolint non ſunt cogendi. Neque enim eo minùs ipſis nocebit quod inter alios factum erit, quàm ſi cum ipſis factum eſſet. Quippe qui adeſſe liti potuerint ſi voluiſſent.[7] *Ita Senatus* pro Illuſtriſſ. D. Ludouico Millieto Sabaudiæ magno Cancellario & Ioanne Laurentio le Noir contra D. de Breiſſieu 5. Id. Iunij 1595.

1. Poteſt enim pro legitima agi etiam contra tertios poſſeſſores non minùs quàm pro legato per actionem hypothecariam *Not.in l.cùm quæritur 6.& in Auth.nouiſſima C.de inoff.teſtam.*
2. *l.cum non iuſto 3.à contr.ſenſ.D.de colluſ.de leg.*
3. *Arg.l.ſi ſuſpecta 29.D. de inoff.teſtam.l.à ſententia 5.§.ſi heres l.ſi perluſorio 14.D.de appellat.*
4. *l.Papinianus 8.§.quarta autem D.de inoff.teſtam.*
5. *Arg.l.Moſchis 47.D.de iur.fiſc.Auth.hoc ſi debitor C.de pignor.*
6. Cùm ipſorum interſit ſi forte ſuſpectam habeant fidem aut diligentiam eius qui iam fuit condemnatus *d.l.ſi ſuſpecta & d.l.ſi perluſorio.*
7. Sufficit enim vt ſciuerint litem *d.l.ſi ſuſpecta.*

DEFINITIO XI.

Contra prælatum lata ſententia nocet ſucceſſori in beneficio niſi lata ſit per colluſionem aut contumaciam deceſſoris.

SEntentia contra prælatum eccleſiæ lata nocet ſucceſſori vt aduerſus eum parem vim habeat rei iudicatæ ſiue ad agendum ſiue ad excipiendum,[1] iiſdémque remediis opus eſt ad reſcindendam iudicati autoritatem, quibus opus eſſet iis ipſe prælatus viueret qui condemnatus eſt. [2] Sed hoc ita ſi non per prælati contumaciam aut colluſionem iudicatum ſit. His enim caſibus ſaluam ſucceſſori defenſionem eſſe conuenit, Adeò vt etiamſi Senatuſconſulto deciſa res fuerit nõ indigeat ſucceſſor ciuili ſupplicatione,[3] nimirum fauore eccleſiæ [4] cui nocere improbi prælati contumaciam aut colluſionem non oportet, quominùs ex integro de partium iure cognoſcatur.[5] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio in cauſa capituli Eccleſiæ Cathedralis Sancti Petri Gebennenſium & Curati de Sollonge x 7.Cal.Sept.1595.

1. Licèt enim poſterior prælatus non ſuccedat in ius ſui prædeceſſoris, eandem tamen eccleſiam repræſentat.
2. Autoritas enim rerum iudicatarum perpetua eſſe debet, nec magis poteſt extingui per mortem condemnati quàm per mortem ipſius iudicis qui de cauſa cognouit *l.vlt.C.de re iudic.*
3. Quæ tamen neceſſaria eſſet heredi aliſve cuilibet ſucceſſori eius qui fuiſſet condemnatus ſecundùm ea quæ ſcripſimus *in tit.* De *ſent.præf.prator.*
4. Vt & alia pleraque de quibus *in tit.C.de ſacroſ.eccleſ.*
5. Non enim poteſt deterior fieri condicio eccleſiæ per prælatum, non magis quàm domini per ſeruum *l. melior 135. de reg.iur.* Adeò vt neque tempus illud quo vixit prælatus qui malè alienauit imputetur præſcriptioni contra eccleſiam. Guid.Pap.*quæſt.*

DEFINITIO XII.

Caſus in quo remedium can.redintegranda datur etiam contra eum qui poſſeſſor factus fuerat ex cauſa iudicati.

SEntentia pro te lata cõtra pupillum per colluſionem tutoris, facere non poteſt quin ſi ex ea & in executionem iudicati poſſeſſor factus ſis, redintegranda ſit pupillo ſua poſſeſſio, dummodo reſciſſa ſit

sententia per contrariam sententiam ex appellatione dictam.[2] Idémque est si nulla tutoris collusione intercedente tutor cùm appellare deberet non appellauerit per iuris aut facti ignorantiam.[3] Nam nec nouum est vt per iudicē qui spolietur,[4] cùm factū iudicis sit factū partis.[5] Nec rursus vt auxiliū canonis pōtificij [6] quo succurritur spoliatis detur contra bonæ fidei possessorem.[7] Non tamen videbitur sententia ob id solum per tutoris collusionem reddita, quòd tutor exceptionem omiserit, quæ fuit de apicibus iuris dubij,[8] vt puta si passus sit condemnari pupillum ad restitutionem dotis maternæ quam potuerat ob nō redditas tutelæ rationes retinere.[9] Nisi proponas tutoris personam aliunde suspectam.[10] Finge remoto fine causa tutore testamētario datū[11] pupillo tutorē vitrici sui patrem [12] qui proprio filio ex vxoris persona dotem repetenti exceptionem illam non redditarum rationum minimè obiecerit. Vtique credendus erit per dolum & malitiam potiùs quàm per iuris imperitiam ab obiicienda exceptione abstinuisse.[13] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.41.infr.De appellat.& Defin.14.sup.De ordin.cognit.

1. Acsi contra pupillum indefensum lata esset quo casu ipso iure esset, nulla *l.4. C.si aduers.rem iudic. l. contra* 54. *D. de re iudic.* Tutor enim habetur quidem loco domini cùm pupillum defendit *l.interdum* 56.§. *qui tutelam D.de furt.l.si ideo* 55.§.1.*D.de euict.*sed non cùm pupillum spoliat *l. qui fundum* 7.§.*si tutor D.pro emptor.*
2. Collusio enim non tam facit nullam sententiam quàm rescindendam beneficio appellationis *l.*5.§. *si heres l. si per lusorio* 14.D.*de appell.l.si suspecta* 29.D.*de inoff. test.* nimirum id exigente autoritate rerum iudicatarum *l.seruo* 65.§.*cùm prætor.*D.*ad SC. Trebell.* Excepto casu De quo *in Defin.praced.* Aliud est si sententia lata sit contra falsum tutorem vt *in Defin.* 3.*supr.eod.*
3. Cùm eo casu non careat culpa tutor qui & ob eam causam haud dubiè tenetur actione tutelæ.
4. *Not.in l.interesse* 39.D.*de acquir.poss.*
5. *l.si ob causam* 13.*C.de euict.l.*1.*C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*
6. *In can.redintegranda* 3.*quæst.*1.
7. Notant.Canon *ad d.*§.*redintegranda*, Vide Menoch.*in remed.*15.*recup.poss.num.*89.*& seq.* post Bart.*in l.rem quæ nabis num.*2.*D. de acquir.possess.* vbi etiam Angel.Bald.*in l.*2.*C.de furt.* Alex.late *cons.*117.*& seq.lib.*2.
8. Non enim prohibetur tutor bonam fidem agnoscere *l.quoties* 9.§.*sicut autem vers.nec vtique* D.*de admin.tutor.* cui porrò non conuenit de apicibus iuris disputare *l.si fideiussor* 29.§.*quadam tamen D.mandat.*
9. Tanquam pro rationibus tutelæ tacitè obligatam vt dixi *in tit.De iur.dot.supr.*
10. Sunt enim suspecta & minùs firma omnia quæ à suspecto tutore fiunt *l.Aemilius* 38.*vers.monit.D.de minor.*
11. Cuius fidem testator habuerat perspectam.
12. Qui non poterat esse non suspectus *l.*1.*C.vbi pupill.educ.deb.*
13. Tanquam qui filio suo eiúsque vxori magis quàm pupillo consultum voluerit.

DEFINITIO XIII.

Contra tertium inauditum de nouo tractanda sunt omnia in executione iudicati. Potest tamen sententia inter alios lata prodesse ad expensarum compensationem.

HAbetur quidem res iudicata pro veritate & tituli loco,[1] sed non quod ad eum qui neque iudicio adfuit, neque à condemnato ius habet.[2] Itaque si quis obtinuerit aduersus debitoris debitorem tanquam creditor creditoris,[3] & alius in iudicati executione intercedat, non tantùm de ordine, sed etiam de iure crediti perinde disceptandum erit acsi numquam is obtinuisset.[4] Poterit tamen res iudicata prodesse victori etiam quod ad tertios hactenus, vti ne per calumniam aut temerè litem agitasse videatur.[5] Quæ res expensarum compensationi locum facere interdum potest.[6] *Ita Senatus* in causa Petri Soreley, & Mariæ Guichard Augustanorum Idib.Sept.1595.

1. *l.ingenuum* 25.D.*de stat.homin.l.res iudicata* 207.*de regul.iur.*
2. *l.de vnoquoque* 47.*D.de re iudic.l.*1.*& tot.hoc tit.C.*l.1.*& tot.tit.C.inter alios act.vel iudic.aliis non nocer.*
3. *Ex tit.C.quand.fisc.vel priuat.debit.sui debitor.conuen.poss.l.à Diuo Pio* 15.§.*sic quoque iudices D.de re iudic.*
4. *d.l.à Diuo Pio* §.*si rerum.*
5. Cùm in dubio præsumendum sit pro sententia, præsertim à qua non sit appellatum, vt alibi scripsimus.
6. Sola enim temeritas aut improbitas litigatoris dat causam condemnationi expensarum *l. eum quem temerè* 79. *iunct.l.desistisse* 10.*D.de iudic.l.properandum* 13.§.*sine autem alterutra C.eod.l.qui solidum* 78.§.1.*de legat.*2.

TIT. XXIII.

Comminat.epist.programm.autor.rei iudic.

DEFINITIO I.

Quod Senatus fieri iussit sub certæ pœnæ comminatione præcisè faciendum est, sed non facile mulcta irroganda, nec nisi ex magna causa.

QVAMVIS iubeat Senatus quid fieri sub certæ pœnæ aut mulctæ comminatione, vix tamen est vt aduersus contumacem qui parēre noluit ius eo nomine vnquam reddatur mulctæ irrogandæ gratia,[1] sed præcisè iubendum est mandari executioni quod à Senatu decretum est, non solùm ob autoritatem Senatus ad quam sanè pertinet vt quod fieri iussum est fiat potiùs quàm vt ob non factum id quod fieri debuit, mulcta infligatur.[2]

Sed etiam

Sed etiam bono publico ne lites multiplicentur.[3] Planè si insignis & repetita contumacia proponatur, non est incongruum vt rato manente decreto & iniuncta iterum parendi necessitate citetur contumax causam dicturus cur indictas contumaciæ pœnas pendere non debeat,[4] Ne alioqui frustra mulctæ irrogandæ comminatio facta videatur.[5] At hoc non nisi perraro & ex magna causa admittendum est.[6] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa D.de Combefort & Petri Coyrin 8.Id.Maij 1593.

1. Nec enim comminatio habet vim legis aut Senatusconsulti *l.*1.*& pass.C.hoc tit.*
2. Nunquam enim debet esse in potestate condemnati an pareat iudicato, nec si paratus sit præstare quicquid interest victoris *l.qui restituere* 68.*D.de rei vindic.l.nec quasi* 70.*eod.*
3. *l.singulis* 6.D.*de except.rei iudic.l.quidam* 21.*D.de reb.credit.*
4. Cuilibet enim magistratui sed præsertim supremo qualis est Senatus licet iurisdictionem suam pœnali iudicio defendere *l.*1.*D.si quis ius dicent.non obtemp.*
5. Non enim debent elusoria esse decreta Senatus *l.si prator* 75.*D.de iudic.l.vlt.*D.*ne quid in loc.public.*
6. Cùm huiusmodi mulctæ irrogatio solam vindictam & duritiam victoris contineat *arg.l.si venditor* 6.§.*vlt.* D.*de serv.export.*

DEFINITIO II.

Pœna conuentionalis nunquam potest peti quin præcesserit declaratoria quòd pœna sit commissa.

ILlud multò faciliùs admittendum est, pœnæ quæ in obligationem & conuentionem deducta est exactionem fieri non posse, ne quidem in fisci commodum priusquàm cognitum & pronunciatum sit commissam eam esse,[1] cùm possint multa interuenire quæ faciant vt vel nunquam commissa, vel vt etiamsi maximè commissa sit, remittenda tamen esse videatur.[2] *Ita Senatus* noster sæpiùs. *Sine die.*

1. Affict.*Decis.*3. Vide *l.nuda* 5.*C.de contr.& committ.stipul.l.si pacto quo pœnam* 14.*cùm ibi not.*C.*de pact.*
2. Scilicet ex æquitate vt puta si nihil reuera interfit stipulatoris *arg.l.si ita quis* 135.§. *Seia in fin.D.de verb.oblig.* Omnes enim actiones ad id comparatæ sunt vt actor consequatur id quod sua interest, licet cum adiecta est pœna non soleat quæri an aut quatenus interest *l.stipulatio ista* 38.§.*alteri eod.tit.*

TIT. XXIV.

De confess.

DEFINITIO I.

Potest scindi confessio in criminalibus, sed non in ciuilibus. Et cur ita?

NEQVE oblationem neque confessionem ab aduersario in iure factam scindere collitigator potest, id est pro parte improbare si de ciuili actione illis instituta proponatur.[1] Nam in criminali iudicio aliud est, scinditúrque confessio,[2] An quia difficilior esse soleat probatio criminis,[3] quod tamen sciri & vindicari non tantùm accusatoris sed etiam publicè interfit?[4] An potius quòd in causis criminalibus de crimine tantùm quæratur an factum sit, In ciuilibus verò de iure litigatoris cui non sit permittendum vt de domo inuiti aduersarij probationes extrahat?[5] Planè in hoc fauorabilior est confessio, quæ in ciuili iudicio facta est quàm quæ in criminali, quòd ex illa sequi potest condemnatio in confessum[6] probationibus debiti aliis deficientibus omnibus,[7] adeò vt etiā minùs legitimè instituto iudicio valeat sententia in confessum lata.[8] Ex hac verò non item, si non priùs constet admissum esse crimen.[9] Tum igitur nocet reo crimen fatenti confessio cùm de eo solo dubitatur quis crimen fecerit, id est cùm non tam delictum ipsum quàm persona quæ delictum admiserit, ignoratur.[10] *Ita Senatus* 11.Cal.Mart.1590.

1. *l.cùm quæritur* 16.D *de admin.tutor.l.si ita stipulatio* 39.§.1.*de oper.libert.l.nam absurdum* 7.*D.de bon.libert.l.eum qui* 18.*in fin.*D.*de his quib.vt indign.*
2. Bart.*in l.Aurelius* 28.§.*idem quæsiit D.de liber.legat.* Iul.Clar.*lib.*5.*sent.*§.*fin.in pract.crimin.quæst.*55.*num.*14.
3. Cuius scilicèt probationes debent esse luce meridiana clariores *l.sciant cuncti* 25.C.*de probat.*
4. *l.ita vulneratus* 51.§.*vlt.D.ad l.Aquil.l.si à reo* 71.§.*vlt.D.de fideiuss.l.Stichum* 95.§.1.*de solut.*
5. *l.vlt.C.de edend.l.minùs graue* 7.*C.de testib.*
6. Quia confessos in iure pro iudicatis haberi placet *l.vnic.C.hoc tit.l.*1.*D.eod.*
7. Nulla enim melior probatio est quàm quæ elicitur ex ipsius partis confessione *l.generaliter* 13.*vbi not.C.de non numer.pecun.l.cùm de indebito* 25.*D.de probat.*
8. Tanquam quòd sumat vim ex ipsa confessione non ex figura iudicij *d.l.*1.*hoc tit.l si conuenerit* 26.*D.de iudic.*
9. Quia non auditur perire volens *l.non tantum 6.D.de appellat.*
10. *Vim l.si in cunctis quo* 4.*D.hoc tit.*

DEFINITIO II.

Creditor occisori iuranti se adgressum ab occiso si nullis indiciis vrgeatur, alioqui torquendus.

QVid ergo si quis fateatur à se occisum hominem, sed dicat fecisse se ad sui defensionem & cum moderamine inculpatæ tutelæ,[1] nec appareat occisorem fuisse aggressorem? Stabimus assertioni & cõfessioni iuratæ ipsius rei, non vt perinde absoluatur acsi legitimis probationibus constaret occisum inuasorem fuisse, sed vt mitius puniatur. Nam & in dubio contra mortuum præsumptio capi solet.[3] Cæterùm si contrariis indiciis reus vrgeatur, torquendus erit, & si in tormentis fateatur se aggressorem condemnandus, si neget, absoluendus.[4] *Ita Senatus* pro Ludouico Hoste Tarentasiensi prid. Cal. Iunij 1591.

1. Quo casu non videtur deliquisse qui occidit *l.1.C.unde vi.*
2. Boer. latè *quæst.237. præsertim in fin.* Vide Matth. Gribald. *in regul. Crimin.* Corn. *cons* 107. *vol.*1.
3. Alciat *in tract.* De *præsumpt.* Boer. *vbi supr.*
4. Boer. *vbi suprà & quæst.*164. *num.*15.

DEFINITIO III.

Facta confessio defuncti nocet heredi conuento actione depositi.

CVm quidam tribus edictis vocatus in ius vt depositum restitueret, non paruisset, ac in pœnam contumaciæ per iudicis interlocutionem pro confesso habitus fuisset, tùm eo mortuo heredes quasi ad nouam instantiam reuocati essent, factumque depositum negarent, Placuit nõ eò minùs debere illos condemnari quòd non satis plenè probatum depositum fuisset.[1] Sufficere enim quòd defuncti is cuius fides electa fuerat, & cui veritas perspecta erat, se pro confesso haberi passus esset:[2] quippe quem erat verisimile si depositum nõn accepisset venturum fuisse in ius, & depositi actionem denegaturum.[3] Nec ad rem pertinuit, quod non tanquam cõfessi debitoris heredes interpellati fuerant, se d quasi ad nouam, vt diximus, instantiam inuitati: facta etiam iis potestate negandi quod petebatur, adeóque sumpta vltrò per actorem probandæ intentionis suæ necessitate.[4] Id enim faciebat quidem, vt ab interlocutionis commodo, quæ contra defunctum reddita fuerat, actor per imperitiam recessisse videretur, qui nõ actionem nouam proponere debuerat, sed condemnationem potiùs vrgere.[5] At non etiam, vt probationem, quæ ex tacita illa contumacis mortui fictáque confessione emergebat, adeò peremptam esse dici posset, vti ne aliis saltem probationum adminiculis ipsa vicissim adminiculo esse deberet.[6] *Ita Senatus* contra N. le Maistre 7. Cal. Iul. 1592.

1. Quamuis soleat dici non aliter debere reum condemnari, quàm si actor plenè probet suam intentionem *l.qui accusare* 4. *C. de edend. l.vlt. C. de rei vindic. l. actor.*23, *C. de probat.*
2. Per suam contumaciam, quæ inducit tacitam quamuis fictam confessionem: cùm pro præsentia habeatur *Auth. qua in prouincia verf. sed si nec ipse C. vbi de crimin. agi oport.* Vnde est quod contumax non magis auditur appellans quàm qui confessus est *l.1.C. quor. appell. non recip.*
3. Nemo enim suum iactare præsumitur *vulg. l. cùm de indebito* 25. D. *de probat.*
4. Quamuis qui petunt admitti se ad probandum soleant adijcere clausulam & protestationem, quòd nolint se adstringere ad superfluas probationes.
5. Sibi namque facit iniuriam qui rei iudicatæ executionem ad nouæ petitionis initium redigit *l. minor annis* 40. D. *de minor. l.*4. *§. ait prætor D. de re iudic.*
6. Potest enim depositi probatio impleri per confessionem licèt depositum non nisi re contrahatur *l. Publia* 26. *§. vlt.* D. *depos.* Papiens. *in form. capitul. ad atern. rei memor.* in verb. *habuisse confessus num.*2.

DEFINITIO IV.

Confessio Syndici in ea re de qua non habeat speciale mandatum non nocet vniuersitati.

EX confessione quam vniuersitatis nomine Syndicus fecerit citra speciale mandatum, nullum vniuersitati potest inferri detrimentum.[1] Præsertim si de re agatur quæ sit magni præiudicij, vt puta de antiqua consuetudine retinenda vel violanda.[2] Itaque sufficiet vniuersitati quòd factum Syndici ratum habere nolit, vt etiam pendente lite in pristina sua possessione, vel quasi possessione retineatur.[3] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Valoire & de Valmenier 13. Calend. Ianuarij 1593.

1. Quod de procuratore quolibet etiam generali & cum libera, tradit Papiens. *in form. possit actor. in verfic. Simoninus* Spelta *num.*1. *in fin. arg. l. filiusfamilias* 7. *D. de do nat.*
2. Quia quanto magis quis læditur, tanto minùs credendus est consentire *l. si libertus ita iurauerit.* 30. *D. de oper. libert.*
3. Non enim paruum incommodum est si quis possessione sua priuetur *§. commodum Instit. de interd.* Non debet autem alteri per alterum iniqua condicio inferri *vulg. l. non debet* 74. *de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Maior annis 25. non potest sine causa iusta restitui aduersus suam confessionem factam in iudicio, sed potest aduersus confessionem procuratoris refusis sumptibus.

ADuersus confessionem, aut oblationem quam in iudicio maior annis viginti quinque fecerit (nam in minore aliud effet[1]) non datur in integrum restitutio,[2] nisi per aduersarij dolum, quæve alia mala arte

la arte probetur extorta, aut nisi erronea dicatur probabili errore facti isque error ab eo probetur, per quem allegatur.[3] Sanè si à procuratore facta sit speciale in eam rem mandatum non habente, licèt habuerit generale iustum est auxilium restitutionis,[4] ne domino noceat factum procuratoris.[5] Dum ne quid ex ea re præiudicij fiat aduersario, Id est dummodò indemnis seruetur eorum sumptuum nomine quibus confessio aut oblatio huiusmodi causam dederit.[6] *Ita Senatus* in relationibus libellorum contra N. Mattel. 11. Cal. Maij 1594.

1. Cùm restituatur minor quoties læsus est in eo ipso quod gessit *l.1. l. ait prætor 7. & pass. D. de minor. l. nam posteaquàm 9. §. si minor* D. *de iureiur.*
2. Regulariter enim confessio facta in iudicio præiudicat confitenti *l.1. C. hoc tit.* adeóque si sit facta extra iudicium dũmodò parte præsente *l. certum* 6. *§. si quis absente cum ibi not. D. eod.* Papiens. *in form. libell. act. real. vers. compellatis respondere num.*4. *&* 5. & confessio regulariter facit plenam probationem in præiudicium confitentis nisi sit simulata *l. generaliter* 13. *C. de non numer. pecun.* Papiens. *in form. libell. in caus. vendit.* in verb. *cessit & mandauit. num.*3.
3. Quia neque dolus neque error præsumitur nisi probetur *l. dolum* 6. *C. de dolo d. l. quoties* 18. *§. qui dolo D. de probat.* Papiens. *in form. lib. act. real. vers. compellatis num.*11. *&* 12.
4. Imò nec videtur necessaria esse restitutio cùm in generali mandato non contineatur facultas perdendi vt dixi *Def. præced. num.*1. *ex l. filiusfamilias* 7. *in princip. D. de donat.*
5. *Arg. l.*1. *de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet* 74. *de reg. iur.*
6. Alioqui beneficium Principis aut prætoris esset alij captiosum, quod esse non debet *l. Paulus* 8. *de prator. stipul. l.*1. *C. de emancip. liber. l. de ætate* 11. *§. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO VI.

Casus in quo pendente lite aliud petitur aliud præstatur.

CVm dicerem tibi à me commodatum equum, tu venditum certo precio, déque rei veritate nondum constaret, petebam vt interea & pendente lite condemnareris ad equi restitutionem, aut iusti valoris solutionem, quandoquidem non negabas tibi traditum, neque æquum erat vtrumque te, rem scilicet & precium retinere.[1] Tu contrà dicebas, non posse me confessionem tuam scindere[2] neque tibi nocere debere, quod à te acceptum equum confessus esses, nisi admitterem, quod addebas traditum tibi ex causa emptionis.[3] Placuit iniquam esse petitionem meam:[4] Sed si tamen cõtentus esse velim eo precio quod tu inter nos conuentum affirmares, nõ posse te recusare quominùs lite pendente id saltem præstes quod à te deberi agnoscas,[5] Saluo iure meo si quid amplius ex euentu litis mihi debitum fuisse appareat. *Ita Senatus* in causa N. Claudij Rey Capitanei iustitiæ & Francisci Tocquet ex tempore 9. Cal. Iunij 1594.

1. *l. ex empto* 11. *§. qui autem l. Iulianus* 13. *§. veniunt l. bona fides* 50. D. *de action. empt.*
2. Bart. *in l. Aurelius* 28. *§. idem quæsit num.*2. D. *de liber. legat.*
3. Cùm sint longè separata iura emptionis & commodati, Siquidem ex emptione transfertur dominium, quod fuit venditoris non per commodatum *l. rei commodatæ* 8. *& seq.* D. *commod.*
4. Quia confessio in ciuilibus scindi non potest vt dixi *num.*2.
5. Simile quiddam est *in l. si sterilis* 21. *§. cùm per venditorem* D. *de action. empt.*

DEFINITIO VII.

Ex sola contumacia nunquam reus criminis habetur pro confesso, Nisi aliæ sint probationes.

COntra contumacem omnia, vt dici solet, iura clamant, Nimirum vt aduersus eum præsumatur,[1] non autem vt statim quasi confessus debeat condemnari,[2] supplenda enim est partis absentia per præsentiam Dei,[3] maximè verò cùm de crimine agitur.[4] Neque enim si iuris rationem inspicias contumacia sola sufficit vt reus pro confesso habeatur, Ideóque in eam rem necessaria est autoritas statuti, cuiusmodi statuta pleraque sunt tota ferè Italia, & aliis in quamplurimis locis. Quorum licèt ea sit potestas vt contumacem pro confesso habeant, non tamen adhuc ea res facit vt reus omnimodo condemnandus sit, tanquam conuictus, sed præcedere oportet vt de crimine constet saltem aliqualiter, & semiplenè.[5] *Ita Senatus* in causa N. Francisci Boyum & N. Benedicti Bertrier Baronis du Villars 7. Id. April. 1595.

1. Quoniam contumacia est delictum, siquidem habet adnexum spretum & contemptum ius dicentis *l. si quis ex aliena* 5. D. *de iudic.*
2. Nisi fuerit contumax in respondendo positionibus, postquam fuit personaliter iussus, & monitus per iudicem. Hanc enim patitur iste pœnam suæ contumaciæ Papiens. *in form. posit. actor. in vers. responderi ex cap.*2. *de confess. in 6.*
3. *l. properandum* 13. *§. cùm autem ex evemodicio C. de iudic.*
4. Quia criminis probationes debent esse luce meridiana clariores *l. vlt. C. de probat.*
5. Hypol. de Marsil. *in pract. in §. postquam num.*48. per leges & autoritates ibi citatas. Quibus adde Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 55. *num.* 10. vbi tamen loquitur de expressa confessione non de contumacia, in qua contra sentit *quæst.* 44. *num.*10.

DEFINITIO VIII.

Iudex an & quando possit condemnare reum ex confessione quam extorserit promissa impunitate.

CVm bonus iudex modis omnibus curare debeat vt facti veritas habeatur,[1] interdum ei permittendum est vt reo sub ea condicione si ingenuè fatebitur, promittat impunitatem:[2] Quo facto atque ita extorta rei confessione, non eo minùs sed mitiùs tamen ad condemnationem

veniendum erit,[3] sed ita si in ea confessione reus ex interuallo perstiterit. Alioqui certum est posse illum resilire & quidem impunè,id est ita vt nec propter eiusmodi variationem si alia indicia nulla sint quæstioni subiiciendus sit,[4] non magis quàm si nunquam confessus fuisset.[4] Quæ quamquam ita sunt,cauere tamen iudex debet quantum facere potest vt ab hoc consilio abstineat,ne per dolum & cuniculos boni viri officium implere videatur.[5] *Ita Senatus* in causa Michaelis Gros Chandonier 5.Cal.Maij 1595.

1. *l.current.magistratus* 22.D.*de testib.*
2. Iul.Clar.ex communi opinione *quæst.55.num.8.in pract.crimin.*
3. Idem Clar.*dict.quæst.55.num.9.*post Cagnol.*ad l.ea est natura num.18.de verb.signific.*
4. Decius latè cum *apost.ad d.l.ea est natura.*
5. Consilium est Iulij Clari *dict.num.8.in fin.*

DEFINITIO IX.

Non potest quis probari fur quin constet priùs de re furtiua nec rei furtiua esse quæ non fuerit ab alio prius amissa.

IS penes quem multæ res reperiuntur,quas fatetur ille furto à se hinc inde subtractas, non potest ex ea sola confessione tanquam fur condemnari,tametsi ex rerũ qualitate credibile sit ex furto profectas,potiùs quàm alia vlla ratione acquisitas.[1] Prius enim est in necessarium antecedens vt probentur ab aliquo amissæ,quàm vt subtractæ videri possint.[2] Nec aliter constare potest de corpore subrepto,quàm si constet de amisso.Quod non similiter contingit cùm agitur de corpore mortuo. Illic enim duplex quæstio esse potest,An corpus mortuum sit,& quis occiderit.[3] Hîc verò de illo tantùm quæritur, an furtum factum sit,quoniam rei alienæ possessio sola non probat rem esse furtiuam, [4] quamuis aliunde probata re furtiua probet furẽ.Itaque quæstio illa An furtum factum sit duas omnimodo partes habet,Quis rẽ amiserit quæ furto dicitur subtracta,& quis subripuerit.Atqui certissimum est non audiri eum qui vltrò perire velit.[5] Igitur eiusmodi confessio sola non sufficiet ad condemnationem.[6] *Ita Senatus* 3.Non.Iun.1595.

1. Etsi in dubio non est capienda præsumptio furti vt nec alterius delicti *l merito* 51.D.*pro socio.*
2. Cùm furtum sit contrectatio rei alienæ inuito domino *l.1.& pass.*D.*de furt.*
3. *Vt in l.si is cum quo* 4.D.*de confess.*
4. Nec si concurrat scientia rei alienæ quia furtum sine animo furandi non fit *l.inter omnes* 46.§.*recte dictum est &* §. *in furti* 50.§.*recte & pass.*D.*de furt.nec res fit furtiua sine furto.*
5. *l.non tantùm* 6.D.*de appellat.*
6. Ex iis quæ dixi *Defin.7 num.5.supr.eod.*

TIT. XXV.

Int. alios act.vel iudic.non nocer.

DEFINITIO I.

Nocet creditoribus etiam non vocatis sententia inter alios lata pro herede cum beneficio legis.

SEntentia per quam pronunciatum est heredem quem esse cum beneficio legis & inuentarij cùm afficiat statum & condicionem personæ (facit enim vt persona denominetur talis[1])nocet creditoribus etiam non auditis nec vocatis [2] nisi probetur lata per collusionem aut per sordes vel gratiam.[3]Neque enim fieri potest vt pro parte quis heres sit pro parte autem cum beneficio legis non magis quàm vt sit heres pro parte, & pro parte non sit. [4] *Ita Senatus* pro D.de Bellegarde contra Annam de Bellegarde vxorem D. de Bienuenu 15.Cal.Mart.1595.

1. Hoc est vt dicatur quis heres cum beneficio legis & inuentarij.
2. Quia sententia quæ afficit statum personæ facit ius quod ad omnes *l.ex causa* 8.vbi Bart.*D.de postul.l. de statu* 43. D.*de minor.*
3. Quo casu non est ferendum vt ex vnius facto alius lædatur *l.*1.D.*de alienat.iud.mut.caus.fact.*
4. *l.1.& 2.D.de acquir.hered.l.Pomponius.*18.*in fin.D.de rei vindicat.*Si tamen à iudice vnius territorij quis pronunciatus sit heres cum beneficio legis & inuentarij vix est vt ea sententia possit afficere alterius territorij creditores vt dixi *ad Defin.*15.*sup.de re iudic.*Vide Andr.Tiraq.*in tract.De nobilit.cap.vlt.num.*1.*& seqq.*

DEFINITIO II.

Casus in quo potest quis appellare ab ea sententia per quam alius etiam personaliter fuit condemnatus.

CVm aduersus debitorem meum agerem & personali & hypothecaria,[1] non ipse tantùm, sed & vxor & liberi intercesserant.Iudex pendente lite,solum debitorem,quòd debere eum constaret,mihi prouisionaliter,vt aiunt,condemnauerat.[2]Non eo minùs iustã appellandi causam vxor & liberi habebũt, quãuis nõ fuerint ipsi condẽnati,si modò iustam ab initio intercedendi causã habuerũt.[3]Quoniã alioqui noceret iis

noceret iis sententia possétque in eorum prejudicium habere executionem,licet contra alios lata.Quandoquidem non potest videri inter alios reddita, quæ vocatis iis auditisque reddita est, [4] nisi ius eorum nominatim exceptum sit per sententiam.Finge maritum pendente lite appellatoria decessisse,& quidem adeò inopem vt soluendis dotibus quas à pluribus vxoribus acceperat,impar esset.An nõ interest liberorum ex priore coniugio susceptorum,itémque posterioris coniugis qui anteriores sunt tempore,ne per eam prouisionalem adiudicationem quicquam ex bonis diminuatur? Vtique sanè,tametsi ego non in rẽ sed in solam debitoris personam egissem. [5] Quo tamen casu si maritus viueret nullam aut intercedendi aut appellandi causam mater liberique haberẽt,quousque in condemnati bona vellem exequi iudicatũ.[6] Quod omnino fieri necesse est mortuo debitore condemnato,quando in mortui personam agi amplius non potest.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro N.Mestral & N.Rauier contra D. Abbatem Altacombanum 16.Cal.Iul.1595.

1. Possunt enim duæ istæ actiones in eodem iudicio cumulari Guid.Pap.*quæst.*108.scilicet cùm ex contractu actio venit.Mynsing.*obser.*1.*centur.*58.
2. Nec enim tertius vnquam potest condemnari pendente lite ac per modum prouisionis,cùm non sit obligatus.
3. Quia eo casu ipsorum interest.Audiendi verò sunt appellantes omnes quorum interest *l.*1.D.*de appell.recip.l.à sententia* 5.§.*si heres l.si perlusorio* 14.D.*de appellat.*
4. *l.etiam* 29.§.*vlt.*D.*de minor.l.de vnoquoque* 47.D.*de re iudic.*
5. Nempe quia in executione iudicati possunt & debent capi pignora *l.à Diuo Pio* 15.D.*de re iudic.l.*1.*& tot.tit.* C. *si in caus.iudic.pign.capt sit.*
6. Hoc ideo quoniam eo iure quo vtimur potest etiã corpus ipsum debitoris hodie capi pignori,adeò vt plerumque ab ea capione incipiatur vt dixi sæpius *in tit.De exec.rei iudic.supr.*
7. Cùm enim non possit fieri executio iudicati nisi vel in corpus vel in bona debitoris,consequens est vt mortuo debitore sola superstit ratio faciendæ executionis in bona *arg.l.Stichum ant Pamphilum* 95.*in princip.*D.*de solut.*

DEFINITIO III.

Potest venditor intercedere executioni sententiæ contra emptorem redditæ si non fuerit emptor ipse vocatus.

COndemnato emptore qui in instantia venditorem suum autorem non laudauerat,si victore iudicati executionem persequente litem autori suo emptor denunciet,non est prohibendus vẽditor quominùs intercedat executioni tanquam tertius,nec condemnatus nec vocatus [1] si putet sua interesse. [2] *Ita tractatum est* in causa D.de Montou & N.Nicolin 4.Id.Augusti.1595.

1. Non enim nocet venditori res contra emptorem iudicata si nesciuit litem nec ad eam fuit euocatus *l.sæpe* 63.D.*de re iudic.*
2. Interest autem plerumque venditoris,ad quem scilicet periculum euictionis solet,debẽtque pertinere,vt dixi in Rationalibus *ad l.venditor* 49.D.*de iudic.ex l.*2.C.*vbi in rem act.*

DEFINITIO IV.

QVod dicimus sententiam latã contra prælatũ si neque contumacia neque collusio interuenerit mandari posse executioni aduersus eum qui in beneficio successor est,Ita accipi debet vt locum habeat quod ad rem in iudicium deductam attinet,non etiam quod ad litis expensas in quas decessor condemnatus fuit.[2] Quid ergo si condemnato decessore quasi possessore fundi emphyteuticarij successor ex iudicato conueniatur,& petat ille demonstrari sibi rem præsentem vt sciat an contendere debeat an cedere?[3] An erit audiendus? Dubitationem facit quod neque condemnatus neque is cui res iudicata nocet,petere potest post sententiam vt ocularis illa rei demonstratio fiat.[4] Sed tamen verius est non esse id successori denegandum,[5] vel ob hoc ipsum vt sciatur certiùs an decessor cum victore collusserit,necne. Quid enim aptius ad collusionem detegendam,quàm si appareat decessorem passum se condemnari tanquam possessorem,cùm possessor non esset?[6] Cæterùm non idcirco permittendum erit successori vt exceptiones vllas obiiciat,quæ impugnent iudicatum nisi appellationis auxilio aliisve remediis quæ ipsi condemnato si hodie viueret competitura essent 7 cùm collusio vt diximus nulla interuenit. *Ita Senatus* in ea causa de qua S€.37.sup.De episcop.& cleric.

1. Crauet.*consil.*10.*num.*8. post Abbat.*cons.*62.*col.*2.*vers. & hæc maximè procedunt vol.* 1.*ex not.in cap.edoceri Extr.de rescript.*Oldrad.*cons.*94.
2. Expensæ enim sunt personales cùm infligantur in pœnam temerè litigantis vt dixi *Defin.* 1. *supr.si plur. vna sententi.fuer.condemn.*
3. Ne alioqui cogendus quis sit etiam inuitus litigare.*Arg.l.*1.D.*de edend.l.si reus* 73.D.*de procurat.*
4. Nec enim finis vnius litis debet esse initium alterius *l.terminato* 3.*vbi not.*C.*de fructib.& lit.expens.*
5. *Arg.l.si irruptione* 8 §.*vlt.*D.*fin.regund.*
6. Vix enim est vt possit hoc fieri sine dolo *l.is qui se obtulit* 25.D.*de rei vindic.l.si se non obtulit* 4.D.*de re iudic.*
7. Hactenus enim succurrendum ei est vt possit appellare *arg.l.vlt. D.de in integr.rest.l.si suspecta* 29.D.*de inoff. test.l.* 5.§.*si heres l.si perlusorio* 14.D.*de appellat.*

DEFINITIO V.

Casus in quo sententia contra alios lata,aliis nocet etiam minoribus aut absentibus,& indefensis.

ALiquando euenit vt contra iuris regulas etiam inter alios acta res & iudicata aliis noceat. [1] Finge disputari de condicione dedititia & vt loquimur talliabili plurium, quorum alij sint maiores & præsentes, alij minores aut absentes, omnes tamen eiusdem nominis & familiæ. Non eò minus sententia contra minores aut absentes reddita valebit, quòd indefensi fuerint,[2] si modo qui præsentes,& condemnati fuerunt nihil dolo malo & per collusionem fecisse probentur. [3] Nimirum si domicilij &

bonorum,aut saltem bonorum communio interueniat.[4] Nam cùm ex inueterata totius prouinciæ nostræ consuetudine quod ad hoc hominum genus attinet iampridem receptum sit vt vnius ex sociis facto statúsque professione cæteri quoque obligentur.[5] Multò magis illud admittendum est,vt sententia contra præsentes lata etiam absentes afficiat,cuius scilicet propria vis ea est vt vel in inuitum reddatur.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 10.Cal.Mart.1590.

1. Siquidem iuris regula in contrarium est *l.1.& pass.C.hoc tit.*
2. Quomodo tamen regulariter obtinet *l.contra pupillum* 54.D.*de re iudic.*
3. Nec enim quorundam dolum & collusionem aliis nocere æquum esset *vulgat.iurib.*
4. Hæc enim communio illa est quæ hoc ius ex consuetudine inducit vt dixi *Defin.3.supr.De dedit.libert.tollend.*
5. *l.inter stipulantem* 83.§.1.D.*de verb.obligat.*

DEFINITIO VI.

Sententia lata contra priorem emphyteutam potest mandari executioni etiam contra nouum possessorem, sed eo ante omnia citato.

SEd & sententia aduersus emphyteutam lata qui postmodum rem emphyteuticam alienauerit,[1] potest mandari executioni contra nouum possessorem,non quidem inauditum,[2] sed priùs citandum, vt si quas executionis impediendæ rationes habet,eas proferat. Eadem namque in vtriusque emphyteutæ persona condemnationis ratio est,quæ scilicet ex sola rei emphyteuticariæ possessione proficiscitur.[3] *Ita Senatus* in causa de qua SC.43.supr. De iur.emphyt.

1. Postquàm placuit posse hodiè non tantùm emphyteuses sed etiam feuda irrequisito domino alienari tanquam quæ redacta sint ex generali consuetudine ad instar patrimoniorum allodialium vt scripsi plerisque locis sub *tit. De iur. emphyt.supr.*
2. Nemo enim inauditus condemnandus est vel pro condemnato habendus nisi saltem fuerit euocatus *l.1. D. de requir.reis l.etiam 29.§.vlt.D.de minor.l.de vnoquoque* 47.D.*de re iudic.*
3. Intellige,iuncta autoritate nostri statuti ex quo competit hodiè actio personalis etiam aduersus tertium possessorem rei emphyteuticæ tametsi numquam ille contraxerit vt dixi sæpius *ad tit.De iur.emphyt.supr.*

TIT. XXVI.

De appellat.& relat.

DEFINITIO I.

Appellationem ab interlocutoria interpositam potest procurator & prosequi & deserere,siue procurator ipse appellauerit siue dominus.

POSTQVAM iuris Pontificij quo vtimur autoritate eò ventum est vt ab interlocutione iudicis appellare liceat,[1] illud quoque constituti rationis fuit, vt eam appellationem interponere ac prosequi procurator ad litem datus possit.[2] Nam cùm sit dominus litis,[3] consequens est vt quandiu lis manet id est ad diffinitiuam vsque sententiam quæ litem finiat,[4] prouocandi ius habeat,eáque omnia faciendi quæ facere dominus ipse,si adesset,posset.[5] Qua ratione illud etiam cõstitutum est, vt appellationem quam vnus ex litigatoribus ab interlocutione interiecerit,aduersarij procuratori insinuatam esse sufficiat,ne deserta videri queat.[6] Secundùm quæ cùm ex contrario procurator quidam ab interlocutoria pronunciatione appellasset, nec appellationẽ intra tempora prosecutus esset,ob idque aduersarius collitigatorem in ius vocasset vt appellatio deserta pronunciaretur,[7] Placuit licèt minùs solenniter facta esset vocatio,[8] idcirco tamen confirmandã esse,& appellationem desertam pronunciandam,quòd ea vocatio procuratori qui prouocauerat,fuerat insinuata. Quid enim interesset an ita factum esset,an procurator solus in ius vocatus fuisset?[9] Nam & inscio collitigatore,cuius procurator appellauerat, appellatio introduci peragíque potuerat. Ergo & deserta pronunciari.[10] Nec aliud *Senatui* visum esset, tametsi non procurator sed dominus prouocasset.[11] *Ita Senatus* contra D.de Barbarel 13.Cal.Aug. 1588.

1. *Cap.cordi & cap.vt debitus Extr.de appellat.cum similib.* Iure autem ciuili aliud est *l.2. D.de appell.recip. l. ante sententiæ tempus C. quor. appell.non recip.d. apertissimi C.de iudic.* Papiens.*in form.appell.ab interloc. versic. in his scriptis numer.2.*
2. *Auffrer. in stil.Cur.parlam.Paris.in tit.De adiornam.Par.Franc.fol.7.§.item in causa* post Bart.& Ioann.Fab.*ad l.insuitus C.de procur.*& Specul.*in tit.de procurat.§.qualiter vers.quia procurator.* Idem Bart.& Alex.*in l.cùm procurator D.de per.noui nunciat.per l.ad rem mobilem* 58.*& l.ad legatum* 62.*D.de procurat.* Castr.*cons.*26.incip.*super primo dubio.*
3. *l.procuratoribus* 22.*& seq.C.de procurat.*
4. Sola enim sententia diffinitiua finem liti imponit *l.1.D.de re iudic.l.singulis 6.de except.rei iudic.*
5. *l.1.§.vlt.l.2.in princip.D.quand.appell.sit & instr.qua tempor.*
6. Quidni enim valeat significatio appellationis ei facta qui sit ipse dominus litis?

7. Quod

7. Quod sit impetrato principali diplomate quod *desertionis* vocatur.
8. Fortè ob non seruata solen..ia,quæ stilus noster seruari præcipit.
9. Nullam enim solleanitatem requirit denunciatio quæ non sit nisi ad certiorandum.
10. Vt scilicet eadem sit ratio contrariorum *arg.l.1.C.de cupress.libr.11.tit.vlt.*
11. Non enim eo minùs verum est manere procuratorem dominum litis vt dixi *num.3.*

DEFINITIO II.

Appellatio procuratoris generalis principis pro capite pœnæ non prodest reo condemnato quamuis malè tanquam ex contumacia fuerit condemnatus.

HOmicidij reus ex minùs plenis probationibus tribus edictis in ius vocatus ,nõ tamen satis ritè peracto edictorum ordine, sui copiam non fecerat,ob idque quasi verè contumax fuisset,ab inferiore iudice ad capitis pœnam damnatus,[1] bonorúmque omnium publicationem passus fuerat. Ab illa sententia procurator Principis prouocauerat, pro ea duntaxat parte quæ bonorum publicationem irrogabat, quòd diceret publicationis pœnam ab inferiore iudice irrogari non potuisse ,[2] præsertim in alterius quàm supremi Principis vtilitatem.[3] Senatus noster cùm de appellationis iure cognosceret videréque nec publicationis irrogandæ,nec condemnandi rei satis iustam causam fuisse, propterea quòd minùs solenniter edictorum ritus impletus esset,[4] aliæ verò delicti probationes non sufficerent,[5] dubitabat an quod ad capitis quoque pœnam pertinebat sententiam improbare deberet. Mouebat quod licèt procurator Principis ab vno duntaxat sententiæ capite appellasset,videbatur tamen ea appellatio facere debere vt de delicto primùm & ex integro quæreretur. Id enim est quod nostris placet appellationem ab vno capite sententiæ quanquam determinatè vt loquuntur ,& limitatè interpositam,ad alia quoque porrigendam esse quæ sint connexa.[6] Quid verò magis connexum quã pœna cum delicto?[7] Accedebat quod pendente appellatione reus decesserat,propter quod tota quoque criminis quæstio extincta videbatur.[8] Sed tamen placuit,de sententiæ viribus pro qua parte transisset in rem iudicatam,quæri non oportere:[9] neque procuratoris generalis appellationem reo prodesse debuisse, quando nec is ipse ad appellandum admitti posset,quandiu abesset.[10] Itaque Senatus de eo duntaxat super quo aditus fuerat,pronunciauit,[11] sententiámque hactenùs infirmauit vt bonorum publicatio ab inferiore iudice perperam inflicta in pœnam pecuniariam commutaretur.[12] *Ita Senatus* in ea causa Claudij Patry 15.Cal.Decembr.1558.

1. Nam cùm verus contumax pro præsente habeatur,potest vtique cõdemnari acsi verè præsens esset *l.1.D.de requir. reis* quia aduersus contumaces omnia iura clamant,si modò sint verè contumaces *l.1.C.quor. appell. non recip. cùm ibi not.* Vide Iul.Clar.*in pract.crim.quæst.*44.*per tot.*
2. Sicut enim non pro omni crimine pœna confiscationis irrogari potest *Auth. bona damnatorum C. de bon. proscript.* ita nec ab omnibus *l.vnic.C.ne fin.iuss.Princip.liceat cert.iudicib.confisc.*Iul.Clar.*in § fin.quæst.*78.*num.*5.
3. Nempe quia solus Princeps si Ecclesiam excipias habet fiscum *l.2.& 3.C.de quadr.prescript.*Iul.Clar.*dict.§.fin.quæst.* 80.*num.*5.*& dict.quæst.*78.*num.*6.
4. Propter quod non poterat dici verè contumax qui non fuerat ritè vocatus.
5. Quæ etiam aduersus contumacem si non plenæ saltem semiplenæ requiruntur,vt dixi *Defin.7.num.5.supr.De confess.*Contrarium tamen de facto obseruari testatur Iul.Clar.*dict.quæst.*44.*num.*10.
6. Ita Bart.post Dyn.*in l.appellanti D.de appellat.ex l.etiam* 29.§.1.D.*de minor.* Nam in connexis non potest sententia pro parte valere & pro parte non valere *l.in hoc iudicio* 27.D *famil.erciscæ.*
7. Nec enim pœna nisi propter delictum immediatè infligitur *l.si pœna* 20.D.*de pœn.l.sancimus* 22.C *eod.* Contrariũ pœnę est veniaeóque alludens Vlp.contra Papinianum *in l.Papinianus* 20.D.*de minor.* ait nihil commune habere veniam ætatis cum delicto.
8. *l.3.l.defuncto* 6.D.*de public.iudic.l.ex iudiciorum* 20.D.*de accusat.* Vide tamen Iul. Clar. dinstinguentem *in pract. crim.quæst.*94.*num.*7.
9. Cùm res iudicata pro veritate habeatur *l.ingenuum* 25.D.*de stat.homin.l.res iudicata* 207.*de regul.iur.*
10. Quia contumax nunquam auditus appellans nisi purgata priùs persuam præsentiam contumacia C. *quor. appellat.non recip.* Nisi cùm excusatio absentiæ per alium pro absente iustis rationibus admittitur *vt in l. inter accusatorem* 10.*& l pen.*§.1.D.*de public.iudic.* Vide Clar.*d.quæst.*44.*num.* 11.
11. Nam neque iudex appellationis de alio cognoscere potest,quàm de quo fuit aditus , quoniam appellatio non deuoluit cognitionem ad iudicem appellationis,nisi quatenus appellarum est.
12. Potuit enim illa pœnæ commutatio fieri & pecuniariter agi de crimine etiam defuncto reo *d. l.defuncto 6. D. de public.iudic.* Maximè verò cùm defunctus esset post litem de crimine contestatam *d.l.ex iudiciorum in fin.*

DEFINITIO III.

Ab omni interlocutoria quæ præiudicium faceret in diffinitiua,potest statim appellari.

TAmetsi dici soleat non facere iniuriam iudicem qui iubet exhiberi sibi litis instrumenta ex quibus constituat quid inter litigatores pronunciandum sit,[1] adeò vt nec audiri debeat , qui ab eiusmodi interlocutione prouocat, tanquam appellans à futuro grauamine.[2] Si tamen eadem interlocutione prohibiti sint litigatores vt plerunque fit aliud quidpiam,proponere,edere, respondere. Placet iustam appellandi causam habere eum, qui non fuerat contumax in iis exhibendis aut allegandis quæ ad iuris sui tuitionem litisque victoriam facere viderentur.[3] Nempe quod si ea interlocutio transiret in rem iudicatam,liberum non esset iudici aliam dilationem concedere cuius indulgendæ facultatem sibi ille præripuisset.[4] Eo namque iure vtimur vt non magis interlocutoriam quæ diffinitiuæ vim habeat,[5] quàm diffinitiuam sententiam reuocare iudex possit, nisi noua causa superueniat, & interlocutionis verba patiantur. Vtputa si adiecta sit clausula *donec aliter constitutum sit* quam pragmatici iustificatiuam vocant.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio 10.Cal.Decemb.1588.

1. Pragmatici dicunt *appointer le proces en droict.*
2. Quia si ius ciuile inspicias non potest appellari ab interlocutoria: si verò ius canonicum quo vtimur in hac parte, appellari quidem potest, vt dixi *Defin. 1. supr.* sed non à futuro grauamine, quia grauamen cùm sit causa appellationis *l. 1. D. hoc tit.* debet præcedere appellationem sicut causa quælibet suum effectum *l. præfecti 17. D. de minor.* Nihil enim potest interesse appellantis quandiu nondum est grauatus, Appellans autem nemo auditur nisi cuius iam interest *l. 1. D. de appell. recip.*
3. Cùm exhibitio instrumentorum sit necessaria ad victoriam litis consequendam. *l. postquàm 5. § si dies D. vt legat. seu fideic. nom. caueat. l. 1. § edenda D. de edend. l. procurator 7. C. eod.*
4. Alioqui esset inane & illusorium decretum iudicis quod esse non debet *l. si prætor 75. D. de iudic. l. vlt. D. de itin. public.*
5. Sunt enim pleræque interlocutoriæ quæ habent vim sententiæ definitiuæ Papiens. *in form. interloc. sup. incomp. mens. 2.* & ibi Masuer. in verb. *diffinitiua.* Adde idem esse in sententiis interlocutoriis executioni iam mandatis Papiens. *ibid. num. 9.*
7. *Ex l. quod iussit 14. de re iudic.*

DEFINITIO IV.

Casus in quo appellatur à denegata iustitia etiamsi trina monitio non præcesserit.

QVod placet appellari non posse tanquam à denegata iustitia si non interpellatio trina præcesserit,[1] ita intelligendum est, si appellandi alia causa non sit quàm quòd iudex requisitus nihil decernere voluerit.[2] Cæterùm putauit Senatus iustam recipiendámque appellationẽ eius qui cùm à iudice petiisset inhiberi aduersario, ne quid noui lite pendente faceret, [3] nihil aliud obtinere potuerat, quàm vt alia ratione sibi ad eas inhibitiones obtinendas consuleret, Apertè enim per iniquitatem iudicis hoc modo denegata iustitia videbatur, cùm inhibitionum eiusmodi impetrandarum alia expeditior commodiórque ratio nulla superesset. [4] *Ita Senatus* in causa D. d'Introx Augustani 3. Non. Decemb. 1588.

1. De quo vide Mynsing. *Centur. 2. obser. 24. & centur. 3. obser. 57.* Roman. *sing. 424. & cons. 427.*
2. Cùm non debeat officium suum denegare petenti *l. 4. § hoc autem iudicium D. de damn. infect.*
3. *Ex vulg. tit. C. vt lit. pendent. vel post. prouoc.*
4. Cùm magistratus & iudex quilibet sit minister legis, & viua vox iuris ciuilis *l. nam & ipsum 8. D. de instit. & iur.*

DEFINITIO V.

Appellatio ab vno capite sententiæ interlocutoriæ non deuoluit negotium principale, ad iudicem appellationis si non interueniat autoritas, vel Principis vel Senatus.

APpellatione interposita ab vno capite sententiæ interlocutoriæ, potest ex Principis rescripto fieri vt totius causæ cognitio ad appellationis iudicem deuoluatur, [1] sit qua iusta causa sit quæ ita fieri suadeat. [2] Sed est in eam rem necessaria rescripti principalis autoritas, [4] Nisi apud Senatum appellatio tractetur qui suprema vt aiunt manu rescripti vim suppleat. [4] Nam appellationis potestate fieri non potest vt à iudicis à quo appellatum est iurisdictione discedatur, nisi quatenus appellatum est. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Intellige quamuis nondum cognitum nec pronunciatum sit super appellatione. Alioqui & pronuncietur bene appellatum ab interlocutoria, tota causa principalis deuoluitur ad superiorem ad quem fuit appellatum *cap. vt debitus bonos in fin. Extr. hoc tit. & cap. cordi eod. in 6.* Papiens. *in form. appell. ab interloc. in versic. causis & rationibus inscriptis num. 5.*
2. Non enim temerè ac sine causa priuandus quis est sua iurisdictione *d. cap. vt debitus bonos.*
3. A qua tanquam à capite pendent omnes iurisdictiones, sicut & dignitates *l. 1. & 2. C. vt dignit. ord. seruet.*
4. Quia & vicem Principis gerit Senatus *arg. l. vnic. § his cunabulis D. de offic. præf. prætor.*
5. Ne latiùs alioqui pateat effectus, quàm sua causa, quod ratio non admittit.

DEFINITIO VI.

Ab interlocutione qua iussi sunt litigatores venire in rem præsentem, non potest appellari.

NOn est iusta appellatio ab interlocutione iudicis, qui pendente apud se lite siue de proprietate, siue de possessione fundi iusserat venire litigatores in rem præsentem fundíque fines demonstrare, vt sciri posset, quid & quantũ possideretur. [1] Nullum enim ex ea re præiudicium aut huic aut illi ex litigatoribus factum videri potest. [2] Ac plerumque periculum est ne pendente lite fraus fiat, exaratis fortasse effossísve finibus, propter quod æquum est etiam post interpositam appellationem iudicem ad locum de quo litigatur accedere, finésque inuestigare, [3] non tam præcipiti festinatione ferendæ sententiæ quàm præueniendi periculi causa. [4] *Ita Senatus* ex tempore 6. Id. Decembr. 1588.

1. Est enim hæc probationis species plerunque necessaria ad veritatem facti tutiùs inuestigandam *l. si irruptione 8. in fin. D. fin. regund.*
2. Nemo autem potest audiri appellans qui non fuerit grauatus, cùm alioqui nihil eius interfit *l. 1. D. de appell. recip.*
3. Semper enim & omnibus modis curare magistratus debet vt veritatis probatio salua sit *l. curent 22. D. de testib. l. in lege 41. D. ad leg. Aquil.*
4. Vt scriptum est quamuis in alia specie *in l. si quis filio 6. § quid tamen D. de iniust. rupt. & irrit. fact. testam.*

DEFI-

DEFINITIO VII.

Quantum interfit an appellans sit contumax in causa appellationis, an appellatus.

SIis pro quo iudicatum est, ad litem appellatoriam defendendam vocatus non venerit, nihilominùs pro eo ferri sententia potest, & iudicatum confirmari, [1] ita tamen vt is in contumaciæ expensas pœnæ nomine condemnetur. [2] Diuersum est in appellante contumace. Hic enim cùm appellationem quam prosequi debebat deseruerit, [3] facit omnino vt iudicis qui de appellatione cognouit aliæ partes esse non possint, quàm vt confirmet iudicatum. Quî enim fieri potest vt in rem iudicatam non transeat sententia à qua fuit appellatum, si appellatio aut ab initio aut quandocunque posteà deseratur? [4] Atqui publicè interest res iudicatas effectum habere. [5] Igitur publica vtilitate certante cum appellantis iure, licèt ex actis litis appareat iustam fuisse appellandi causam, potior tamen publicæ vtilitatis ratio esse debebit: [6] neque hic locus erit ei quod dici solet, iudicem qui absente alterutra parte pronunciat obseruare debere vt partis absentia per Dei præsentiam repleatur. [7] Id namque tùm obtinet, cùm iudicis officio & cognitioni absentia partis locum relinquit, quod non euenit condemnato iam eo qui in prosequenda appellatione contumax est. [8] *Ita Senatus* in causa D. Michal magistri computorum & Ioannis Guillermini mens. Decembr. 1588.

1. Nempe si ex actis litis appareat fuisse bene iudicatum. Nam & in dubio præsumendum est pro sententia. Boer. *quæst. 15. in fin.*
Semper enim hæc pœna contumaciæ debetur vt nunquam auditur contumax, nisi refusis expensis *l. sancimus 16. C. de iudic.*
3. Deserere siquidem appellationem dicitur appellans qui eam non prosequitur, & quidem intra tempora in eam rem præstituta *l. fin. § illud C. de tempor. appell. Clem. sicut de appell.* Vide Osasch. *Decis. Pedem. 28.* Et Papiens. *in form. resc. iudic. à quo appell. in vers. statuit & assignauit num. 2. & seqq. l. 2. § vlt. D. de appell. recip.*
4. Siquidem appellatio deserta sic habetur acsi nunquam interposita fuisset.
5. *l. seruo 65. § cùm prætor D. ad SC. Trebell.* scilicet vt sit aliquis litium finis *l. 1. D. de re iudic. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*
6. Vt solet semper debétque publica vtilitas præferri priuatæ *l. ita vulneratus 51. ad fin. D. ad leg. Aquil. Auth. res quæ C. commun. de legat.*
7. *l. properandum 13. § cùm autem ex eremodicio C. de iudic.*
8. Quia cogitur iudex appellationis hoc casu rem iudicatam habere pro veritate *l. ingenuum 25. D. de stat. homin. l. res iudicata 207. de regul. iur.*

DEFINITIO VIII.

Tutor datus non debet appellare sed se primùm excusare, posteà si excusatio non admittatur, tum demum appellare.

AB interlocutoria tutoris datione appellare non potest qui tutor datus est, [1] licèt manifestum sit nullo iure datum esse: quia non facilè admittit hæc res dilationem, ne intereà pupillus indefensus relinquatur. [2] Quid ergò excusationis suæ causas proponere tutor debebit vt à tutela eximatur: [3] si eas iudex non admiserit, eundémque tutorem manere debere pronunciauerit, tum verò appellare licebit si alius sit qui tutor dari commodius & iustius debuerit. [4] *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Febr. 1589.

1. Hoc est cùm datus fuit tutor per modum vt aiunt prouisionis, & pendente lite, ne interim pupilli vtilitates desentur.
2. *arg. l. vlt. D. de appellat. recip.*
3. *Ex tit. De excusat. tutor. vel curat. D. & C.*
4. *l. 1. & 2. D. si tut. vel curat. vel magistr. creat. appell. l. imperatores 21. § si magistratus D. hoc tit.* Iunct. *l. cùm in vna 17. § 1. eod.* Adde *Defin. 1. & 2. infr. Quor. appell. non recip.*

DEFINITIO IX.

Contra creditorem quo postulante tutor datus est, appellari non potest, sed contra eos qui tutores creari debuerunt, aut qui tutorem nominauerunt.

POstulante creditore tutor pupillo datus est Titius, [1] qui ab ea datione prouocauit. Non aduersus creditorem prosequi appellationem poterit, [2] sed contra eos, qui tutelæ onus recusauerunt, quíque tutores fieri potuerunt, aut tutorem nominare debuerunt, agnatos nimirum & adfines. [3] Nihil enim creditoris interest quis tutor sit, [4] nec rursum ei quicquam imputari potest, si modò tutorem dari simpliciter petierit, non etiam id egerit nominatim vt daretur ille qui datus fuit. [5] *Ita Senatus* eodem Senatusconsulto.

1. Potest enim creditor quoque petere vt filiis pupillis sui debitoris dentur tutores si non sint necessarij qui petant *l. si filiis 4. C. qui pet. tutor. vel curat. l. 2. aliàs l. Diuus § si quidem D. eod. l. vlt. § personis C. de admin. tutor.*
2. Nec enim creditor in huiusmodi specie est legitimus contradictor, sed ille in quem onus tutelæ vult detorquere tutor datus qui appellauit.
3. Nam ex agnatis & adfinibus sumi tutores debent non ex creditoribus *Auth. minoris debitor C. qui dar. tutor. vel curat. poss.*
4. Neque enim cogitur creditor edere nomina ex quibus tutores constituantur quomodo coguntur cæteri qui obsequij deserti periculum timent de quibus *l. 2. C. qui per tutor. vel curat.*
5. Hoc enim casu aliud esset quia videretur creditor periculo suo tutorem nominasse *vt in d. l. vlt. § personis in princip. & in vers. cognatis C. de admin. tutor.*

DEFINITIO X.

A sententia contra alium lata sufficit vt intra decendium ex die notitiæ appellet is cuius interest.

SI à sententia contra te lata prouocauero susciendæ pro te litis gratia non obstabit mihi quod intra decem dies non prouocaueris,[1] si modò mea interfit,[2] & ego intra decem dies à quo tempore sciuì te condemnatum, appellauerim.[3] Suam enim cuique non alterius negligentiam nocere oportet.[4] *Ita Senatus* ex tempore 13.& 9. Cal.Aug.1591.

1. Andr.Gayll. *lib.2.pract.obseruat.l.4.§. alio condemnato* D.*hoc tit.*
2. Audiuntur enim appellantes omnes quorum interest *l.5.§.si heres l. si perlusorio* 14. D. *hoc tit.l.*1.D.*de appellat. recip.l.*2.§.1.*quod appell.sit.*
3. Appellandi enim tempora non currunt ei qui sententiam probabiliter ignorauit, nisi à die scientiæ *l.*1 §. *vlt.*D. *quand.appell.sit & intr.qua tempor.*
4. *l.factum* 155. *l.in condemnatione* 173.§.*vnicuique de reg.iur.l.pupillus* 24.D.*qua in fraud.credit.*

DEFINITIO XI.

Casus in quo habetur pro puro appellante is qui non appellauerat nisi in casum.

QVi appellauit sub condicione quæ non extitit, aut vt melius loquar, [1] in casum qui non euenit, quod plerunque sit,si posteà gerat se pro appellante quamuis reuera talis tum non fuerit, nunc tamen pro tali & habendus,& condemnandus est. Cùm in ipsius fuerit arbitrio appellationem puram reddere quæ ab initio condicione aut alio quolibet incerto euentu suspendebatur.[2] Ex tempore 13. Cal. Mart.1589.

1. Nec enim potest appellari sub condicione cùm appellatio sit actus legitimus qui non recipit condicionem *l. actus legitimi* 77.*de reg.iur.*
2. Itaque locum habet hoc casu regula quæ vult,Eum qui potest facere vt possit parendo condicioni iam videri posse *l.qui potest* 174.*eod.tit.De reg.iur.*

DEFINITIO XII.

Sufficit verbum appello *vt appellatio rectè interposita videatur,ad impediendum ne quid innouetur.*

SOlum verbum *appello*,sufficit vt ad iudicem appellationis cognitio causæ deuoluatur,[1]& consequenter ne quidequam in appellationis præiudicium attentari debeat.[2] Sed non sufficiet vt satis introducta appellatio censeatur ne deserta videri possit, ni appellans aduersario diem dixerit intra constitutæ tempora ad appellatoriam litem constituendam. *Ita Senatus* sæpiùs.

1 Siquidem verbum hoc habet vim deuolutiuam & suspensiuam *l.*2.D.*hoc tit.*
2. *l.*1.*& tot tit.*D.*nihil innouar.appell.interp.*
3. *l.*1.*& tot.tit.*D.*quand.appell.sit & intr.qua tempor.l.vnic.*D.*de libell.dimiss.* Papiens. *in form.resp.iudic. à quo appell. versic.statuit & assignauit num.*2.*& seqq.*

DEFINITIO XIII.

A sententia qua vnum duntaxat caput continet habens duas partes potest indistinctè appellari.

QVod constitutum est vt à sententia quæ plura capita continet non aliter liceat appellare quàm si condemnatus exprimat à quo capite appellet, vt in cæteris iudicati executio fieri possit,[1] Si non à tota sententia appellatum sit,[2] Ad eam sententiam non pertinet quæ vnum tantùm caput habet duas partes continens, Vtputa si quis hoc aut illud facere vel præstare sub alternatione iussus sit. Nihil enim hoc casu interest an simpliciter,an à tota sententia appelletur.[3] Sanè quòd prouinciali nostra lege cauetur vt ne beneficio quidem Principis in integrum restitui possit ad appellandum is qui intra decendium non expressit à quo capite sententiæ prouocauerit, moribus nostris antiquatum est, passimque rescripta Principis in eam rem & petuntur & impetrantur.[4] Optima profectò ratione, ne aut procuratoris, aut ipsius etiam litigatoris imperitia litis damnum adferat,& ita summum ius summa fiat iniuria.[5] *Ita in Senatu* tractatum inter fratres Pelard 7.Cal.Iunij 1590.

1. Ita enim stilo Senatus nostri cautum est *art.* 91.Et ratio est,quia cùm capita sententiæ non sunt connexa tot videntur sententiæ quot sunt capita *l.etiam* 29.§.1.D.*de minor.*sicut dici solet de stipulatione *l.scire debemus* 29. D. *de verbor. obligat.*
2. Cùm enim à tota sententia appellatur frustra est si quis dicat exprimenda esse capita,à quibus appellatur *d.l.etiam* §.1.Iunct.*l.tutor* 47.§.*curator* D.*eod.tit.*Vide *l.appellanti* 13.D.*hoc tit.*
3. *arg.l.hac scriptura* 26.D.*de condic.& demonstr.*secundum eam legis illius emendationem quam nos attulimus *libr.* 17.*Coniect.iur.ciuil.*
4. Inspiciendum autem est non tam quid constitutum quàm quid obseruari solitum sit,& quo iure vtamur.
5. Quod ne eueniat introductum est à prætore beneficium & auxilium in integrum restitutionis *l.*3.*& pass.* D. *de in int egr.restit.l.si seruum* 91.§.*sequitur* D.*de verb.obligat.*

DEFINITIO XIV.

Sera est appellatio post secutam executionem,licèt protestatio de appellando præcesserit.

COndemnatus debitor vt actori fundum vel decem præstaret vtrum actor eligeret, petierat in executione iudicati vt victori tempus certum constitueretur ad eligendum: protestatus tamen se à sententia appellaturũ si victor fundum eligeret. Placuit secuta electione seram esse appellationem, posteaquam consentiente eo qui condemnatus fuerat, mandata esset executioni sententia,[1] Nec prodesse debere

debere protestationem appellandi in id tempus collatam quo appellari amplius non posset.[2] Itaque hoc casu,si quo vnquam alio,locum habere quod vulgo iactatur,Protestationem quæ sit actui contraria nullius omnino esse momenti.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Vt in l.ad solutionem* 5.C.*de re iudic.l.*1.D.*quand.appell.sit.*
2. Id est post mandatam executioni sententiam *arg.l.quod ſpanſa* 41.C.*de donat.ant.nupt.l.Stichus* 39.D.*de manum.testam.*Nam etsi sub condicione dicta esset sententia,statim tamen appellari deberet *l.* 1. §. *biduum vers. sanè quidem* D. *quand.app.sit & intr.qua tempor.*
3. *Cap.cum M.Ferrar.cum ibi not.Extr.de constit.cap.sollicitudinem in fin.Extr.hoc tit.cap.gratum Extr.de offic. deleg.* & aliis citatis per Papiens. *in form. declin.iurisd.vers. protestans.* post Bartol.*ad l.de pupillo* 5.§.*morte* D. *de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XV.

Sufficit ad obtinendum in causa appellationis vt qui appellauit dixerit velle se iuuari actis primæ instantiæ si modò ex iis appareat malè iudicatum fuisse.

APpellans non ex eo solo succumbere debet,quòd appellationis suæ causas reddere iussus nullas reddiderit,[1] si modò ex prioris litis instrumentis de appellationis iure cognosci petierit.[2] Neque enim eò minus ex iis quæ acta sunt in prima instantia pronunciandum est an benè vel malè iudicatum sit.[3] Et ob eam nimirum causam solemus dicere,eas scripturas per quas de appellationis iure vel iniuria inter collitigatores disceptatur, extra litis acta esse, vtpote quæ ad ius magis quàm ad factum referantur. Iuris enim non facti est an benè iudicatum sit, necne.[6] Sed hæc ita si de appellatione ex scripto cognoscatur. Nam si viua voce res tractetur, & in publico auditorio, non aliæ Senatus partes esse possunt quàm vt appellantem condemnet si appellationis suæ causas reddere nullas possit.[7] *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal.Iulij 1590.

1. Pragmatici nostri dicunt.*s'il n'a fourny aucuns griefs.*
2. Appellanti enim permittendum est vt quibuscumque modis potuerit,appellationem suam persequatur *l.*3.§. *vlt.* D.*hoc tit.*nec maior vlla iniquitas esse potest,quàm quæ ex sola actorum prioris instantiæ inspectione probatur.
3. Dummodò concluſum sit in causa appellationis quod primo die quo lis appellatoria tractatur, fieri apud nos solet.
4. Pragmatici nostri vocant,*les griefs*,& *responces à griefs.*
5. Quod iidem dicunt *hors le procez.*
6. Ideóque potest iudex appellationis ex officio suo videre an iusta fuerit causa sic iudicandi an secus.
7. Cùm non possit Senatus diuinare,quid in actis primæ instantiæ contineatur quæ nec videt nec vnquam vidit *arg. l.si putator* 31.*ad leg.Aquil.l.si fideiussor* 29.§.*si cùm debitor* D.*mandat.l.*4.§.*illa etiam quæstio* D.*de dolo mal.except.*Iunge *l.*3. §.*vlt.l.appellanti* 13.§.1.D.*hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

In causis criminalibus quocunque tempore introduci potest appellatio.Sed appellationi renunciari non potest,si pœna fuit corporalis.

IN causis criminalibus etiam post elapsum decendium admittitur appellatio, quoniam iniuria,seu, vt pragmatici loquuntur, grauamen semper durat.[1] Qua ex causa illud quoque in huiusmodi causis singulari iure receptum est, vt nec liceat ei qui semel appellauit, renunciare appellationi, quinimo de appellatione necessariò cognoscendum sit.[2] E contrario si quæ per inferiorem iudicem illata est iniuria talis sit quæ reparari amplius nequeat, non est appellatio admittenda, Vtputa si quis iam tormenta passus appellare velit ab ea sententia, per quam pronunciatum fuerat vt quæstioni dederetur.[3] Si quas tamen innocentiæ suæ rationes aut probationes nouas proferat, non eò minùs erunt recipiendæ, quòd alioqui admittendis iis locus esse soleat ante habitam de reo quæstionem.[4] *Ita Senatus* mense Iulij 1591.

1. Nec auditur perire volens *l.non tantùm* 6.D.*hoc tit.* Multò magis ergo audiendus est is qui appellationem suam vult prosequi.
2. Quia vbi semel per appellationem deuolutum est negotium ad iudicem appellationis, necessariò videndum est an benè sit iudicatum an malè, cùm non minùs interfit reipublicæ absolui innocentem quàm nocentem damnari *l. absentem* 5.D.*de pœn.*Sed hoc intellige cùm pœna criminis per priorem sententiam irrogata corporalis fuit. Nam si pecuniaria tantùm sit,potest renunciari appellationi.
3. Nam nec ab interlocutoria potest appellari quæ iam sit mandata executioni Papiens.*in form.interloc.sup.comp.n.*9.
4. *Arg.l.ante sententiam* 2.D.*de appell.recip.*Possunt enim hæ probationes nouæ prodesse ad absolutionem definitiuam.

DEFINITIO XVII.

Casus in quo condemnatus ab inferiore iudice non magis appellare potest quàm si à Senatu ipso esset condemnatus.

AT quid si quis ab inferiore iudice condẽnatus ad triremes,necdum appellans,interrogatus à Recuperatore & vt loquuntur Commissario an stare velit sententiæ an appellare, responderit nolle se appellare; posteà velit admitti ad appellationem. An erit audiendus? Minimè, Quoniam ab eo tempore videtur sententia transiisse in rem iudicatam, ac propemodum in vim & autoritatem Senatusconsulti.[1] Sed hoc ita, Si delictum non negetur,quod vel ex ipsius rei confessione vel ex probationibus admissum fuisse appareat:[2] nec hiſi de pœnæ modo reus conqueratur. Nam si delicti probatio nulla sit nec nisi confessionem fortasse quam tormentorum metus aut inconsulti rei facilitas expresserit, vtique æquum est ei succurri qui id agit ne pereat,[3] cùm nec is qui sine causa perire vult,sit audiendus. [4] *Ita*

Senatus in causa Ioannis Rosset pro procuratore iurisdictionali Comitis de Monreal Baronis de Monfort die Iulij 1591.

1. *l.ad solutionem 5.C.de re iudic.* Sicut enim appellationis auxilium nemini denegandum est *l.1.§.rursus quand.appell. sit & intr. quæ temp. l.3.§.falsus D.rat. rem haber.* ita nec appellare quisquam cogi debet.
2. Quo casu plerisque placet nec esse admittendam appellationem eius qui propria confessione sit convictus & præterea testibus *l.2.C.quor.appell.non recip.* Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 94.* sicut neque cùm crimen est notorium Clar. *ibid. num.2.*
3. Iul. Clar. *quæst.65.num.1. & 2.*
4. *l.non tantum 6.D.hoc tit.*

DEFINITIO XVIII.

Executio iudicati sicut & iudicatum ipsum extinguitur per appellationem.

APpellatio sicut extinguit iudicatum,[1] ita & vim & potestatem executionis cùm ab executore appellatum est. [2] Ideóque pignorum quæ executor ceperat possessionem retinere, eáque sibi interim habere, nulla etiam præstita satisdatione appellans potest. [3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 13. Sup. de execut. rei iudicat.

1. *l.1.§.vlt.D.ad SC.Turpill.* Non tamen facit quominus pro sententia in dubio præsumi oporteat, præsertim in antiquis Boer. post Baldum & alios quos citat *quæst.15.in fin.*
2. Quamuis non possit iure appellari ab executore si non excesserit fines mandati *l. 4. D. hoc tit. l. 5. C. quor. appell. non recip.* Sed sufficit posse deliberari vtrum recipienda sit appellatio necne ad hoc vt interim nihil debeat innouari *l.1. D.nihil inn.appell.interpos.*
3. Quia & haberet ea si executio nulla facta esset.

DEFINITIO XIX.

Frustra appellatur postquàm res integra esse desiit.

CVm aduersus te agerem tanquam debitoris mei debitorem[1] interuenit liti Sempronius, contendens in ea se pecunia priorem & potiorem esse, & obtinuit. Si propter nullam à me interpositam appellationem, tu exiudicato ei solueris post elapsa appellandi tempora,[2] tùm appellare velim restitutione in integrum aduersus lapsum temporis in eam rem impetrata, & petere vt tu mihi ad eam quantitatẽ condemneris, Non sum audiendus, quoniam sera & inutilis appellatio est, postquàm per negligentiam meam res integra esse desiit, [3] Quantumuis malè & perperam pro Sempronio iudicatum sit, quia mihi imputandum est, cur non appellauerim, non tibi, cuius nihil interfuit vtri solueres: [4] Præsertim cùm nec à Sempronio condicere nunc possis. Repetitio enim nulla est ab eo qui suum recepit, licèt alius soluerit quàm qui soluere debuit. [5] Te verò duobus soluere quod vni & semel tantùm debueris nemo æquum esse dixerit. [6] Sicuti nec dubitandum est, quin is qui iubente iudice soluit pleniſſimè liberetur. [7] *Ita tractatum est* in publico auditorio pro Claudio Chappelle & N. Iaccot contra Ioannam Rippet 5. Id. Maij 1591.

1. *Ex tit. C.quand.fisc. vel priuat. debit.sui debit.conuen.poss.*
2. Nam si soluisses ante appellandi tempora elapsa, posset tibi imputari cur tam cirò soluisses.
3. *Arg.l.quòd si minor 24.§. Scæuola D.de minor.*
4. *l.ait prætor 7.§.1.eod.* Necesse enim habuisti parère iudici solutionem impetranti *l. non videntur 167.§.qui iussu.De regul.iur.*
5. *l.repetitio 44. D.de condict. indeb.l.5.§.si eum de doli except. l. si quis delegauerit 12. D.de nouat.*
6. *l.2.l.3. §.1. D. de duob.reis l. 3. & 4. C.de nouat.*
7. *d.l. ait prætor 7.§.1.D.de minor l.sancimus 25. C.de admin.tutor.*

DEFINITIO XX.

Appellatio vnius interposita ab vno capite sententiæ non prodest aduersario nolenti appellare à cæteris.

SI quis ab ea sententia quæ plura capita continet generaliter & indistinctè appellauerit, permittitur aduersario vt eiusdem appellationis auxilium imploret si fortè aliquo sententiæ capite iniuriam sibi putet illatam,[1] nec appellationem suam separatim introducere & prosequi cogitur. [2] Sed si appellans in ipso appellationis actu declarauerit à quo sententiæ capite appellet, non potest aduersarius pro aliis eiusdem sententiæ capitibus eadem niti appellatione, sed appellare expressim debet. [3] Vtroque tamen casui commune illud est quod etiamsi iniusta fuerit prior condemnati prouocatio, compensandæ sunt expensæ litis appellatoriæ propter mutuam victoriam si nullam reclamandi causam iustam aduersarius habuit. [4] *Ita Senatus* 9. Cal. Iun. 1591.

1. Potest enim sententia quæ plura capita continet pro parte valere & pro parte non valere si modò non sint connexa *l.etiamsi 29.§.1. D.de minor.* sicut & transactio *l.penult.C.de transact.*
2. *l.per hanc 4.C.de tempor. & repar.appellat.*
3. Glos. *in d.l.per hanc*, quoniam aduersarij mei appellatio non potest mihi prodesse nisi quatenus appellatum est, cùm nec aduersario ipsi qui appellauit aliter prodesse possit.
4. Quia vterque fuit temerarius litigator nullóque iure appellauit. Et mutua victoria semper debet inducere mutuam condemnationem & consequenter compensationem expensarum, *ex not.ad reg. Vetus victori de reg.iur. in 6.l.si cui bo 10.D.de compens.at.l.viro 39.D.solut.matrim.*

DEFI-

DEFINITIO XXI.

In causis criminalibus illico appellandum est nec decendium expectatur.

CVm de crimine actum & pronunciatum est non vt in causis ciuilibus expectatur lapsus decendij ad faciendam iudicati executionem, sed si non statim appellet, statim fit executio.[1] Eóque passim iure vtimur.

1. Guid.Pap. *quæst.74.num.2.*

DEFINITIO XXII.

Non attentat iudex qui iubet mandari executioni vnam interlocutionem cùm ab alia tantùm fuit appellatum.

DVabus ab eodem iudice de eadem re interlocutionibus diuerso tempore redditis, si à posteriore tantùm appellatum sit non etiam à priore, potest iudex nil obstante appellatione iubere vt mandetur executioni prior interlocutio quæ transiit in rem iudicatam.[1] Nec ideò videbitur attentasse in spretum appellationis: quoniam perpetuum illud est vt siue interlocutoria siue diffinitiua sit sententia quæ abiit in rem iudicatam, exequenda sit propter autoritatem rei iudicatæ.[2] Idque adeò verum est, vt posterior sententia si priori in omnibus & per omnia conueniat, nullius momenti esse videatur, nec proinde appellatio quæ ab ea interponitur. [3] Nam super iudicato sicuti non potest transigi, [4] ita neque rursum iudicari. [5] Cæterum prior sententia condicionem aliquam habuit necdum impletam, posterior verò nullam, sufficiet appellari à posteriore, [6] & eo facto si iudex pergat exequi, videbitur attentasse. [7] *Ita Senatus* ex tempore 7. Cal. Iul. 1591.

1. Id enim facit autoritas rerum iudicatarum quas effectum habere expedit *l.seruo 65.§.cùm prator D. ad SC. Trebell.* vt sequitur in Definitione.
2. Alioquin illusoria esset interlocutio quod esse non debet *l.si prator 75.D.de iudic.l.vlt.D.de itin.public.*
3. Semper enim appellatio præsupponit sententiam talem esse quæ valitura esset si ab ea non appellaretur *l.1.2. & 3. D.quæ sent.fin.appell.rescind.*
4. *l. & post rem 7.D.de transact.l eleganter 23.§.si post rem D.de condict.indeb.*
5. Nam post rem iudicatam nulla lis supereſt de qua possit iudicari *l.1. D. de re iudic.l.singulis 6.D.de except.rei iudic.*
6. Quia prior nulla adhuc esse intelligitur quandiu condicio pendet cùm per suam condicionem suspendatur. Alioqui duplex prouocatio necessaria est *l.cùm in vna 17.D.hoc tit.*
7. *Contra tit.D.Nihil innouar.appell.interpr.*

DEFINITIO XXIII.

Appellatio à taxatione expensarum per diffinitiuam sententiam adiudicatarum intimanda est parti non procuratori, sicut & à qualibet alia diffinitiua.

TAxatio expensarum per diffinitiuam sententiam adiudicatarum diffinitiuæ quoque sententiæ iure censetur,[1] hactenus vt si ab ea prouocatum sit, non sufficiat insinuatam procuratori appellationem, ni domino quoque denunciata sit solenniter & intra tempus constitutum.[2] Etsi enim quæcunque fiunt antè vel post diffinitiuam sententiam censentur interlocutoria. [3] Tamen cùm expensarum condemnatio posita in diffinitiua sententia æquè sit diffinitiua, [6] consequens est vt taxatio ipsa perinde diffinitiua existimetur, quæ non tam noua condemnatio sit, quàm veluti quædam præcedentis declaratio. [5] Itaque cùm ab eiusmodi expensarum taxatione appellatum, appellatio autem non nisi procuratori ad litem dato insinuata fuisset, placuit desertam videri appellationem. [6] *Ita Senatus* ex tempore pro Domina Antonia De la Chambre contra N. Claret 6. Cal. Aug. 1591.

1. Quamuis placeat interlocutorias esse omnes sententias, quæ redduntur in executione iudicati, Guid.Pap. *quæst.11. num.3.* post Bart. *in l.1.D.de appellat.recip.*
2. In solis enim interlocutoriis ita constitutum est vt sufficiat appellationem ab iis interpositam intimari procuratori vt dixi *Defin.1.sup.eod.*
3. Guid.Pap. *dict.quæst.11.*
4. Quia cùm sit accessoria sequitur naturam sui principalis *vulg.cap.accessorium de reg.iur.in 6.*
5. Ita eleganter Bald. *ad l.terminato vers.modo ego quæro C.de fructib. & lit.expens.* post Glos. & Angel. *in l. quod iussit D.de re iudic.* Vide Guid.Pap. *cons.69.*
6. Nimirum iuxta ea quæ scripsimus *Defin.1.supr.*

DEFINITIO XXIV.

Iudex appellationis potest pronunciare de accessionibus de quibus nihil dictum fuerat in priore sententia.

IN sententia iudicis à qua condemnatus debitor prouocauerat, nihil dictum fuerat de accessionibus vtputa de vsuris aut eo quod creditoris interesset. Nihil prohibet quominus iudex qui ex appellatione cognoscit, de iis pronunciet, si ex natura propositæ actionis venire debeant in condemnationem. [1] Quid enim si tempore latæ prioris sententiæ non nisi paucorum dierum mora interceſſerat, vt nihildum actoris interesse videretur,[2] Posteà verò ob tractam frustrationis causa, & appellantis culpa executionem sententiæ cœperit interesse?[3] Cur non siue actionis iure, siue officio iudicis debitor condemnabitur ad vsuras aut in id omne, quod intererit creditoris? [4] Nam & huc pertinet quod dici solet, Iudici cuilibet statim atque iudex factus est, officium incumbere rerum omnium quæcunque in iudicio versantur. [5] *Ita Senatus* in causa Ioannis Guibourg, & Claudij Chastelain 3. Non. Iul. 1591.

1. *l.tutor* 41.D.*de vsur.l.vlt.D.de re iudic.l.negotiorum* 24.*D.hoc tit.*
2. Neque enim magnum damnum esse potest in mora modici temporis *l.si debitori* 21.*D.de iudic.l.etsi post tres* 8. *D.si quis caution.*
3. *Vt in l.si longa* 7.*C.de exec.rei iudic.l.intra vtile* 39.*D.de minor.*
4. Nec enim potest purgari mora postea quàm cœpit actoris interesse *d.l.etsi post tres.l.vtique* 22.*D.de recept. qui arbitr.recep. l.si ita quis* 135.§.*Seia.De verb.obligat.*
5. *l.Ædiles* 25.§.*item sciendum D.de adilit.edict.*Vide Guid.Pap.*quæst.*405.incip.*Sempronius.*

DEFINITIO XXV.

Qui defendit rem malè quidem iudicatam sed in consequentiam præcedentis interlocutionis à qua non nisi serò fuerit prouocatum,nullas eo nomine expensas debet.

SI iudex nimis properè ac contra solitum iudiciorum ordinem sententiã dixerit,[1] coactus tamen autoritate præcedentis cuiusdam interlocutionis, quæ licèt perperam reddita nihilominus in rem transierat iudicatam,[2] Apellatione verò interposita appellans ne succumberet ab interlocutione quoque prouocauerit, impetrata in eam rem ex rescripto Principis restitutione,[3] Ad eius qui de appellatione cognoscit officium pertinet,vt vtrumque iudicatum reformet in melius,[4]sed ita tamen vt victori nullas appellatoriæ litis expensas adiudicet. Est enim quod sibi ille imputet cur à priore interlocutione tardiùs prouocauerit,atque ita iudicem à quo postmodum appellauit, malè iterum iudicandi quadam veluti necessitate obstrinxerit.[5] Neque enim iudici licuerat ex postfacto emendare interlocutionem,[6] præsertim quæ diffinitiuæ sententiæ vim habebat,[7] & à qua non fuerat prouocatum. *Ita Senatus* ex tempore 7.Id. Iulij 1591.

1. *Vt in l.*1.*C.de execut.rei iudic.*
2. Quo casu quamuis sit interlocutoria,non tamen potest postea reuocari si modò semel habuerit suam executionẽ Papiens.*in form.sentent.interloc.sup.inconpet.vers.nos Bernardinus num.*9.
3. Semper enim & in quacunque parte litis permissa est impetratio literarum quas pragmatici nostri De illico vocant,per quas fiat vt qui tardiùs appellauit perinde audiatur acsi illico appellasset.
4. Ad hoc enim appellationum vsus introductus est *l.*1.D.*hoc tit.*Papiens.*vbi supr.num.*11.
5. Sic enim aliquando euenit vt iudex cogatur malè ac per errorem iudicare in consequentiam eorum quæ priùs malè ac per errorem pronunciauit *vt in l.& ex diuerso* 35.§.1.*D.de rei vindic.*
6. Intellige postquàm transiit in rem iudicatam lapso decendio intra quod debuit & potuit iure canonico quo vtimur,appellari.Alioqui iure ciuili aliud dicendum esset *l.quod iussit* 14.*D.de re iudic.*Papiens.*in d.vers.nos Bernardinus nu.* 6.*&* 14.
7. Eadem enim ratio est sententiæ diffinitiuæ.& interlocutoriæ quæ habet vim diffinitiuæ.Papiens.*vbi supr.num.*2. & ibid.Masuer.in verb.*diffinitiua.*

DEFINITIO XXVI.

Casus in quo appellans non potest consentire vt causa principalis tractetur apud iudicem appellationis quem elegit.

NOn semper audiendus est is, contra quem appellatum fuit, si petat causæ cognitionem apud eum iudicem tractari qui ex appellatione cognoscit. Etsi enim in superiorem iudicem vtique consentit is qui appellat,adeóque ipsum eligere videtur,[1] fieri tamen potest vt iudicis à quo appellatura est iurisdictio, præsertim si benè iudicauerit,[2] necessariò conseruanda sit, Vt putà si agatur de restitutione in integrum ex Principis rescripto quod ad inferiorem iudicem directum fuerit. In qua specie tametsi contumax esset is qui appellauerat,causam tamen ad inferiorem iudicem remitti debere visum est.[3] Aliquandò verò appellantis quoque interest vt ita fiat. Quid enim si agatur de iudicati executione quæ fieri debeat salua nec tamen obstante appellatione,[4]& quidem vt aliquando sit expensis appellantis,quæ longè maiores futuræ essent si apud iudicem appellationis res tractaretur?[5] *Ita Senatus* inter fratres Colomb 4. Cal. Decemb. 1592. & anteà pro Donato Cochet contra Sp.Claudium Franciscum Poncerium aduocatum 6. Cal.Decemb.eod.anno.

1. *Cap.vt debitus Extr.de appellat.*quisquis enim appellat conqueritur de iniquitate prioris iudicis,& alium iudicem habere mauult *l.præfecti* 17.D.*de minor.l.*1.D.*de appellat.*
2. *d.cap.vt debitus.*
3. Nec enim alius ex rescripto Principis cognoscere quàm cui Princeps rescripsit & mandauit.
4. In iis scilicet casibus in quibus eo iure vtimur vt non obstante appellatione ac citra eius præiudicium sententia mandetur executioni.De quibus est titulus in stilo Senatus nostri.
5. Parcendum enim semper est sumptibus quantum fieri potest *l.*1.D.*de inoff.test.l.minoribus* 6.D.*de minor.*

DEFINITIO XXVII.

Appellare potest etiam non condemnatus si modò eius interfit.

A Sententia aduersus eum lata qui pro me litigauit neóque periculo possum ego appellare intra decendium non nisi à die notitiæ numerandum,[1] Déque causa appellationis cognoscere potest etiam is qui condemnati adfinis aut consanguineus est,dummodò meus non sit. Neque enim à quo,sed cui negotium geratur gestúmque sit inspici debet.[3] *Ita Senatus* in causa Sp. Gabrielis Damodry contra N.Buisson ex tempore 4.Cal.Decemb.1592.

1. *l.*1.§.*vlt.l.*2.§.1.*D.quand.appell.sit & intr.qua temp.*
2. Quasi nihil aut parum interfit condemnati, qui regressum habiturus est aduersus suum autorem *l.* 1. *C. vbi in rem act.*
3. *Vt in l.seruo* 69.§.*si testator de leg.*1.*l.fidei commissa* 11.§.*vlt.de legat.*3.

DEFI-

DEFINITIO XXVIII.

Appellari potest ab executione si non sit admissa compensatio quæ admitti debuit.

AB apparitore qui non admisit compensationem quam ex euentu litis admitti debuisse constitit iustè appellari potest. Etsi enim vtrum admittenda sit compensationeene versatur in causæ cognitione,[1] quam sibi adrogare merus executor non potest,[2] Iniuriosa tamen executio est tanquam pro indebito facta, [3] cùm compensatio vim habeat solutionis. [4] Sed sciendum est ita demùm admittendam huiusmodi appellationem, si remedio intercessionis via præcluſa sit,[5] quòd contingit si is qui nunc compensare vult iam fuerit ad solutionem condemnatus. Neque enim aliud ei remedium superest nisi vt appellet si opposita compensatio aliáve iusta exceptio non admittatur. [6] *Ita tractatum est* in publico auditorio inter Ioachimum De la Cuaz & heredes Benedicti Vernat 4.Id.Decemb.1592.

1. Non enim semper & passim admittitur compensatio cùm multi sint casus,in quibus admitti non potest. DD. *ad l. vlt.C.de compens.*
2. *l.si vt proponis* 6.*C.de exec.rei iudic.*
3. Cùm iniuria sit cùm in ius vocatur is qui paratus est soluere *l.si creditor* 19.*D.de iniur.*iunct.*l.iniuriarum* 13.§.*si quis per iniuriam cod.tit.l.si verò* 5.§.1.*qui satisd.cogant.*
4. *l.Si ambo* 10.*l.posseaquam* 21.*D.de compensat.& pass.C.eod.*
5. Appellationis enim remedium est magis extraordinarium & odiosius quàm intercessionis,quia iniquitatis iudicis querelam continet *l.præfecti* 17.*D.de minor.*
6. Cùm non possit condemnatus impedire iudicati executionem citra appellationem *l.*2.3.*&* 5.*C.de re iudic.*

DEFINITIO XXIX.

De desertione appellationis ab executore cognoscit iudex qui dedit executorem nisi cùm ab eo ipso iudice appellatum est ad superiorem.

APpellãs ab executore si appellationem non prosequatur intra statuta tempora potest & debet apud iudicem qui executorem dederat de appellatione deserta conueniri. [1] Sed si posteà ab ipso quoque iudice appelletur quod fieri ferè semper necesse est cùm executor fines mandati non excessit, [2] facit ea res,vt de desertione cognoscere debeat iudex superior, qui cognoscit de viribus ipsius sententiæ, de cuius etiam executione tractatur.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro Ludouico Fabri 17.Cal.Febr. 1593.

1. Ad eum enim pertinet vt de appellatione deserta cognoscat qui de appellationis iure si deserta non esset pronunciare posset.
2. Quoniam ab executore qui non excessit fines mandati appellari regulariter non potest *l.*4.*D.hoc tit.l.*5.*C.quor.appell.non recip.*
3. Vt accessorium sequatur suum principale ex regula iuris pontificij.

DEFINITIO XXX.

Casus in quo appellatur à delegato ad alium quàm ad delegantem.

A Delegato quidem ad delegantem regulariter appellandum est.[1] Sed si ex mandato non solũ inferioris alicuius iudicis,verùm & Cameræ quoque Rationalium quæ apud nos supremam habet iurisdictionem executio facta sit, in præiudicium litis in Senatu pendentis, potest ab ea executione tanquam attentatoria prouocari ad Senatũ.[2] Eius siquidem est de iis omnibus quæ in præiudicium litis fiunt,& de nouo emergunt cognoscere, qui de principali negotio cognoscit. [3] Non idem est, si lite apud inferiorem iudicem pendente attentatum sit per executionem aliquam autoritate circumuenti Senatus factam. [4] De eo namque quod Supremi tribunalis cogente imperio factum est, numquam inferior iudex pronunciare debet.[5] Sed ab ea iniuria hoc est vel ab executione, si executor mandati fines excesserit,[6] vel à decreti Senatus non quidem concessione quod nefas esset, [7] sed impetratione [8] appellandum est ad Senatum ipsum, vt quod aduersarij dolo extortum, veriùs quàm impetratum est, eiusdem Senatus æquitate corrigatur.[9] *Ita Senatus* pro N. Antonio le Beuf contra Syndicos d'Argentine 12. Cal. Aug. 1593.

1. *l.*1.2.*&* 3.*D.quis à quo appel.*
2. Vt non alius læsam Senatus autoritatem vindicet quàm Senatus ipse *arg.l.vnic.D.si quis ius dicent.non obtemp. l. vlt.D.de offic.eius cui mand.est iurisd.*
3. *l.*1.*C.de ordin.iudic.l.Ædiles* 25.§.*item sciendum D.de adilit.edict.*
4. Etsi enim non ita facilè fieri tamen interdum potest vt religio Senatus circumueniatur, sicut & cuiuslibet magistratus *l.Diuus* 33.*D.de re iudic.*
5. Cùm imperium nullum sit inferioris magistratus in superiorem *l.*4.*D.de recept.qui arbitr.recep.l.minor autem magistratus* 18.*D.de minor.l.iudicium soluitur* 58.*D.de iudic.*
6. Alioqui ab executore appellari non potest *l.*4.*D.hoc tit.l.*5.*C.quor.appell.non recip.*
7. Quod pragmatici nostri dicunt *appeller de l'octroy des lettres.*Id enim esset ab ipso Senatu appellare.
8. Quo nomine factum impetrantis notatur,non autem factum concedentis.
9. *arg.l.in causa* 16.§.*vlt.D.de minor.*

DEFINITIO XXXI.

Qui interfuit & si non deferretur intercessioni appellauit,habendus est pro appellante si executor dixerit se deferre appellationi.

EXecutioni quæ contra te fiebat intercessisti, & si intercessioni tuæ non deferretur,appellasti, [1] Executor destitit ab executione his verbis ex scripto compositis *attendu lequel appel i'ay supersedé* cùm

tamen de admittenda vel reiicienda interceſſione nihil antè dixiſſet. Placuit pro appellante haberi te debere, non pro intercedente, quia licèt appellatio non niſi ſub condicione interpoſita videatur,[2] In poteſtate autē executoris nonſit appellationem condicionalem in puram conuertere, aut eū qui nondum appellauerit, appellantem facere,[3] Nihil tamen vetat appellationis condicionem quæ in ipſius arbitrium collata ſit, [4] ex eius facto & voluntate committi, vt pura fiat appellatio quæ antè fuerat condicionalis.[5] Quod in propoſito euenit, cùm executor hoc ipſo quo propter appellationem ſubſiſtere ſe dixit, non obſcurè ſignificauerit appellationi tantùm ſe deferre, non etiam interceſſioni. *Ita Senatus* in cauſa Petri Berthod & Ioannis Ra. 18. Cal. Sept. 1593.

1. Antequàm ſcilicet executor declaraſſet an tuæ interceſſioni deferre vellet necne.
2. Vt proinde non poſſit dici appellatum quandiu pendet condicio.
3. Quia ex cuiuſque arbitrio & voluntate pendet an appellare velit necne.
4. Nam & in arbitrium alienum conferri quælibet condicio poteſt *l. 1. de legat. 2.*
5. Nec enim volenti fit iniuria *l. in diem 9. §. 1. D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

DEFINITIO XXXII.

Non poteſt appellari ab eo quod iudex præcepit fieri ad animi ſui inſtructionem.

AB interlocutione iudicis qui aliquid fieri iuſſit ad animi ſui inſtructionem appellari non poteſt, quia neque ſcire litigatores poſſunt neque iudicem interrogare cur ita faciat.[1] *Ita Senatus* in relationibus libellorum prid. Cal. Febr. 1594.

2. Proinde qui appellat hoc caſu videtur appellare à futuro grauamine quod nunquam licet *vulg. iurib.*

DEFINITIO XXXIII.

Si appelletur ab arreſti executore quem conſtet non exceſſiſſe fines mandati, admittenda quidem eſt appellatio, ſed interim tubenda per Senatum executo.

APpellari quidem ab executione etiam areſti poteſt cùm executor exceſſit fines mandati. [1] Sed ſi in promptu appareat factam executionem iuxta formam Senatuſconſulto præſcriptam, non eſt audiendus appellans ab executione, quoniam alioqui eueniret vt ab ipſo quoque areſto appellatio per indirectum recepta videretur: quòd neque iudicati neque Senatuſconſulti potiſſimùm autoritas patitur.[2] An igitur licebit executori à quo appellatum erit, cauſæ cognitionem ſibi adrogare, & quaſi non exceſſerit ipſe fines mandati appellationem negligere? Minimè.[3] Eſt enim appellatio omnimodo recipienda vt hoc ipſum ſciatur an executor fines mandati exceſſerit.[4] Sed tamen quemadmodum non audiretur condemnatus ſi executioni iudicati vellet intercedere,[5] ne alioqui illuſorium ſit iudicatum,[6] Ita æquum eſt non obſtante appellatione mandari iudicatum executioni, [7] hac vna differentia inter appellationem & interceſſionem obſeruanda, quòd interceſſio nullomodo admittatur, Appellatio verò ita admittitur, vt nulla tamen executioni mora fiat. [8] Et ſanè abſurdum fuerit literas illas quas De debitis appellamus habere præciſam executionem, propterea quòd inſtrumentum guarentigiatum vt vocant ſit ad inſtar ſententiæ & condemnationis, [9] Literas autē ſuper areſto redditas appellatione ſuſpendi, ne effectum habere poſſint.[10] Adde quod illuſoria erunt Senatuſconſulta omnia, ſi ob huiuſmodi appellationes executio differatur, [11] Nam & iniuſta pronunciata appellatione, cùm rurſus mandabitur areſtum executioni, iterum appellabit condemnatus à noua executione, & ſic deinceps, atque ita nullus erit litium finis.[12] Nec aliud erit ſi agatur de exequenda ſententia inferioris iudicis quæ tranſierit in rem iudicatam. Etſi enim ab ea non etiam à Senatuſconſulto prouocari poteſt, tamen quandiu appellatū non eſt nihil hac parte diſtat ſententia ab areſto.[13] Multò magis dicendum eſt ſi iudicati executor detulerit appellationi, ac de eo conquerens victor ad iudicem aut Senatum redierit, poſſe iudicem aut Senatum inaudita etiam parte iubere vt executioni mandetur iudicatum non obſtante appellatione, [14] dummodò ex actis executionis appareat nihil ab executore factum eſſe vltra fines mandati.[15] Sed hoc tamen addito vt nullum appellationi præiudicium fiat, ne ſi fortè aliqua exceptio ſuperſit cui etiam in iudicati executione locus eſſe debeat,[16] eius commodum indicta cauſa eripiatur condēnato.[17] *Ita Senatus* re ex propoſito & accuratiſſimè diſcuſſa in relationibus libellorum pro R. Ioanne Portier contra Franciſcum Blanc & N. Breyſe 7. Cal. April. 1594. In qua tamē facti ſpecie euenerat quod cùm principalis debitor, ciúſque fideiuſſor ſinguli in ſolidum eſſent condemnati & executio contra fideiuſſorem facta fuiſſet, principalis debitor tacente fideiuſſore appellauerat. Sed viſum eſt non aliud dicendum fore tametſi ipſe quoque fideiuſſor appellaſſet: Quia cùm principalis debitoris appellatio profit fideiuſſori, [18] nihil planè refert vtrum fideiuſſor aduerſus quem executio fit appellauerit an principalis debitor, cuius periculo, & incommodo ceſſurus ſit effectus executionis.[19]

1. *l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip.*
2. Nec enim quod vna via fieri prohibitum eſt, permitti oportet vt alia via fiat *l. ſcire oportet 21. §. 1. D. de tutor. & cur. dat. ab ſuc.*
3. Ne alioqui iudicis partes ſibi adrogare videatur, quod facere nunquam poteſt *l. ſi vt proponis 6. C. de execut. rei iudic.*
4. Cùm ſufficiat quod poſſit deliberari an appellatio recipienda ſit *l. 1. D. nihil innou. app. interpoſ.*
5. Nullus enim eſſet litium finis ſi iam condemnatus iterum eſſet audiendus *l. 2. C. de re iudic.*
6. Quòd eſſe non debet *l. ſeruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell. l. ſi prætor 75. D. de iudic. l. vlt. C. de itin public.*
7. Saluo tamen iure appellationis ac citra eius præiudicium vt ſequitur ad finem Definitionis.
8. Quod æquiſſimum temperamentum eſt quoties, & appellationis, & executionis cauſa ſalua eſſe debet.
9. Ex autoritate ſcilicet ſtatutorum, qualia ſunt pleraque in Italia, vt ſcripſimus variis locis.
10. Siquidem lis incipit à literis De debitis, finem verò accipit ab arreſto à quo ne quidem appellari poteſt.

11. Quid

11. Quid enim aliud agunt condemnati niſi vt longis ac plerumque apertis fruſtrationibus executionem iudicati remorentur? *l. ſi longis 7. C. de execut. rei iudic.*
12. Si detur multiplicatio, & progreſſus in infinitum *l. 2. C. de re iudic. l. 4. §. ait prætor D. eod. l. ſingulis 6. D. de except. rei iudic. l. 3. C. de fructib. & lit. expenſ.*
13. Quia vtroque caſu ſententia tranſit in rem iudicatam, & habet vim rei iudicatæ *l. & poſt rem 11. D. de tranſact. l. ſeleganter 23. §. 1. D. de condict. indeb.*
14. Quia non poteſt inauditus dici qui iam & auditus fuit, & condemnatus, licèt regulariter verum ſit etiam in iudicati executione nihil fieri debere inaudita parte *ex reg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt.*
15. Alioqui iuſta eſſet appellatio vt dixi *num. 1. & 3. ſupr.*
16. Sunt enim exceptiones quædam quibus poteſt locus eſſe etiam in executione iudicati, quæ ſcilicet non impugnant iudicatum, cuiuſmodi ſunt ſolutionis, compenſationis De eo quod facere poteſt & ſimiles. Boer. *dec. 19. num. 9.*
17. Dixi *Deſin. 28 ſupr.*
18. *l. à ſententia 5. D. hoc tit.*
19. Quia per fideiuſſorem ad reum peruenitur *l. 5. D. de liber. legat. l. cùm lex 46. D. de fideiuſſ.*

DEFINITIO XXXIV.

Appellari poteſt ad Senatum à Gubernatore Sabaudiæ ſed non à Conſilio ſtatus, multò minus à Principis Vicario, & vt aiunt locum tenente generali.

AGubernatore Sabaudiæ, & conſequenter alterius cuiuſcunque prouinciæ ad Senatum rectè appellatur, ſi quid gubernator cōſtituerit, quod pertineat ad cauſam cōtentioſæ iuriſdictionis,[1] ſed à Conſilio quod ſtatus vocant, quia Principis vices gerit, non magis quàm à Senatu ipſo appellare licet, [2] Nec ad rem pertinebit quod gubernator Sabaudiæ, qui Conſilio vt plurimum præeſſe ſolet, ſolus ſubſcripſerit, ſi modò totius Conſilij nomine, & tanquam conſilij caput. Ergo nec à generali vicario & locum tenente Principis ad Senatum poterit appellari. [3] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum S. Ioannis Maur. & Syndicorum de Modenne & de Lanebourg in publico auditorio 3. Id. April. 1595.

1. Senatus enim Principis vices gerit in iis omnibus, quæ pertinent ad cauſam contentioſæ iuriſdictionis, qualem nullam habet gubernator Sabaudiæ, vt nec alij gubernatores, & rectores prouinciarum qui in hoc longè differunt à præſidibus & Proconſulibus, de quibus in libris noſtris.
2. Nunquam enim niſi ab inferiore ad ſuperiorem appellatur *l. 1. D. à quib. appell. non licet l. 1. & paſſ. D. quis à quo appell.*
3. Hic enim omnium maximè & in tota prouincia Principis vices gerit.

DEFINITIO XXXV.

Renunciari poteſt appellationi intra decendium à die ſententiæ impunè tametſi victor iam aliquos ſumptus fecerit pro executione iudicati.

POſt appellationem rectè iuſtéque interpoſitam liberum eſt ei pro quo malè iudicatum eſt, vt à ſententiæ commodo diſcedat,[1] & quidem impunè, dummodò intra decendium id faciat intra quod appellari à ſententia oportuit, ac proinde ab ipſo ſententiæ die numerandum. [2] Sed hoc die tamen ita accipiendum eſt ſi appellationem interiectam eſſe intra id tempus reſcierit, Alioqui ſufficiet vt iuri per ſententiam ſibi quæſito intra decendium renunciet à die notititiæ, id eſt denunciatæ appellationis.[3] Non valde diſſimile eſt quod ſæpius tractatum ſcio, Si condemnatus quis prouocauerit, & intra decem dies ab eo quo lata ſententia eſt numerandos ab appellatione reſilierit, nulla eum refuſione ſumptuum onerari debere, tametſi ob eam cauſam aliquos ſumptus victor iam fecerit. Quoniam imputare ſibi debet victor,[4] cur in iis ſumptibus faciendis tam diligens fuerit, cùm ſciret aut ſcire deberet totum illud decendium condemnato liberum eſſe non ſolùm ad appellandum, ſed etiam vbi appellatum eſt, ad appellationem ex pœnitentia deferendam.[6] *Ita Senatus* in cauſa Bartholomei Cantamot & Bartholomei Du bois 3. Cal. Iunij 1595. Ex tempore.

1. Licèt enim cuilibet iuri ſuo renunciare *vulg. l. pen. C. de pact. l. ſi iudex circumuento 41. D. de minor.*
2. Hoc enim tempus hodie ſubſtitutum eſt in locum bidui aut tridui quod olim datum erat ad appellandum *Nouell. 23. De appell. cap. 1. iunct. l. 1. §. biduum D. quand. appell. ſit. & intr. qua temp.*
3. Neque enim poteſt ignoranti imputari cur non appellauerit *l. 1 §. vlt. eod. tit.*
4. Et ideo nullum damnum ſentire videtur cùm ex culpa ſua ſentiat *vulg. l. quod quis 203. de regul. iur.*
5. Poteſt enim fieri quandocúmque quod ſit intra tempus liberum ad faciendum. *l. quod certa die 70. D. de ſolut.*
6. Nam & intereſt reipublicæ vt audiatur quiſquis vult appellationi renunciare dummodò id faciat ſuo tempore, vt tantò citius ſententia mandetur executioni.

DEFINITIO XXXVI.

Difficilius eſt vt appellans quàm vt appellatus vincat ex vnica aduerſarij contumacia.

SI appellans anticipata citatione conuentus ab aduerſario adfuerit ad dictā diem, aduerſarius nō item, nō idcirco ſtatim pro appellante ferenda eſt ſententia quæ iudicatū infirmet, ſed citandus eſt contumax, poſteà ſi rurſus ſit contumax, ex duplici illa contumacia cōdemnandus.[2] Idque duplici ratione conſtitutum videtur. Priore illa quòd præſumendum ſit pro ſententia etiam à qua eſt prouocatum potiùs quàm pro appellatione. [3] Altera quod in cauſa appellationis qui appellat tametſi anteà reus fuerit actoris iure cenſeatur.[4] Cuius cauſa in eo eſt odioſior, quàm rei quòd ex vnica contumacia vincere non debet,[5] cùm tamen reus vincat hactenus nimirum vt abſoluatur ab obſeruatione iudicij,[6] non etiam vt actor cauſa cadat.[7] Nec ad rem pertinuit quòd in propoſita ſpecie appellans per anticipationem citatus eſſet, vt proinde rei potiùs quàm actoris vices gerere videretur. Citatio enim illa cùm non alia fini facta ſit quàm ad appellationem proſequendam, non extinguit cauſam appellationis, nec iudicij qualitatem immutat.[8] *Ita Senatus* 11. Cal. Iul. 1595.

1. Quod pragmatici noſtri dicunt *eſtre anticipé & adiourné en vertu de letres d'anticipation.*
2. Cùm vix fieri poſſit vt excuſationem illam mereatur is qui bis fuit contumax.
3. Boer. poſt Baldum, & alios quos citat *quæſt. 15. in fin. Not. in cap. in præſentia de renunciat.*

4. *l.qui appellat 29.D.de iudic.*
5. Quia plenè probare debet suam intentionem *l.4.C.de edend.l.actor quod asseuerat 23.C.de probation.*
5. Quæ sententia tantùm interlocutoria est licèt habeat vim diffinitiuæ vt tractat Aegid.Magist.*Decis.vlt.*
7. Aliud enim est litem,aliud verò instantiam amittere.Hoc longè minus,illud plus est.
8. Qui enim anticipatur ad prosequendam appellationem non eo minus est & remanet appellans.

DEFINITIO XXXVII.

Anticipari potest dies prosequendæ appellationis criminalis solo instante procuratore Principis, etiam tacente accusatore.

COndemnato reo criminis,& appellante, si accusatori siue publico siue priuato longiorem is diem dixerit ad prosequendam appellationem, nec accusator anticipationis remedio quod in eam rem comparatum est vti velit, potest generalis procurator Principis & debet modis omnibus curare vt de appellatione quàm citò fieri poterit cognoscatur,[1]ne vindictæ crimini longior mora fiat. Publicè nam que interest vindicari statim crimina.[2] Quid enim alioqui erit dicendum si accusator siue priuatus siue publicus id est procurator inferioris iurisdictionis velit colludere?[3] *Ita Senatus* in causa procuratoris iurisdictionalis de Monmayeur,& N. Solier Notarij 4. Cal.Iul.1595.

1. Nec enim diem prosequendæ appellationi à condemnato dictum expectare cogitur.
2. *l.si pœna 20.D.de pœn.*
3. Non debet procurator generalis id pati,neque collusionem si quam deprehendat impunitam relinquere,quæ nihil aliud quàm prævaricatio est *l.1.§.1.D.ad SC.Turpill.l.prævaricatores 212.de verb.signific.*

DEFINITIO XXXVII.

Non est audiendus qui appellat à citatione personali priusquàm de crimine responderit.

A Citatione personali appellans an audiri debeat priusquam de crimine interrogatus fuerit , si in causa appellationis appareat iustam citandi causam non fuisse,[1] aliquando dubitatum vidi. Quibusdam existimantibus non esse illi denegandum commune illud omnibúsque patens appellationis auxilium.[2] Nec aliud iure nostro prouinciali constitutum fuisse , nisi vt non obstante appellatione adigi cogíque possit ad respondendum, quæ res non adimit ei beneficium appellationis. Aliud enim est appellare non posse , aliud verò non posse appellando suspendere vim decreti aut interlocutionis,vt cõtingit in omnibus iis sententiis quæ nil obstante quidẽ appellatione,sed tamẽ saluo appellationis iure mandari possunt executioni.[3] Sed placuit contraria sententia , Propterea quòd eiusmodi appellatio non possit videri certo iudicio interposita, cùm nec scire probabiliter reus possit priusquàm responderit, ex qua causa citatus, & responsurus sit. [4] *Ita Senatus* in secreto auditorio 4.Cal.Iul.1595.

1. Nam si non fuit iusta causa citandi non videtur posse fieri vt non fuerit iusta causa à citatione appellandi *arg.l.1.§.vlt.D.ne quis eum qui in ius vocab.vi exim.*
2. Sic enim appellatur *in l.3.§.falsus procurator D.rat.rem haber.*Facit *l.vnic.C.de sentent.præfect.prætor.l.1.§.rursus D. quand.appell.sit & intr.quæ tempor.*
3. Vt diximus *Defin.33.supr.eod.*
4. Quomodo enim potest citatus conqueri de iudicis iniquitate priusquàm sciat cur citatus fuerit? Non autem permittendum est vt temerè nullóque certo iudicio quis appellationem interponat.

DEFINITIO XXXIX.

Reus de crimine ex ore respondere sine causa iussus habet iustam causam appellandi,sed interim tamen respondere cogitur.

CVi consequens est vt iussus ad iudicem venire responsurus de crimine , si paruerit , & respondere cœperit, mox ex interrogationibus per iudicem factis comperiat nihil causæ fuisse cur citari deberet ad respondendum, possit si velit recusare, ne vltra respondeat. [1] Ergo si vrgeatur iussu & commination iudicis,iustam appellandi causam habebit,[2]Nec ei oberit in prosequenda appellatione,quod priori decreto paruit,cui vt proximè diximus,parêre habuit necesse.[3]Nam vbi scire reus cœpit quam ob causam in ius vocatus sit,cessat ratio illa quæ faciebat ne appellare ipsi liceret. [4]Saluo tamen appellationis iure cogendus erit vt interea respondeat, ne ius dicentis autoritatem contemnere videatur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Iam enim cessat ratio quæ antea faciebat ne posset aut appellare aut non venire.
2. Nec enim potest fieri vt iusta causa sit propter quam debeat respondere si nulla fuit propter quam citari deberet.
3. *Inon videntur 167.§.1.l.non potest dolo carere 199.de regul.iur.*
4. Ideóque cessante ratione cessit quoque dispositio *vulg.l.adigere 6.§.quamuis D.de iur.patron.*
5. Quam semper potiorem esse conuenit *l.si quis ex aliena D.de iudic.*

DEFINITIO XL.

Appellari potest ab eo qui iussit incipi ab executione si non adiecerit clausulam iustificatiuam quæ faciat intercedendi potestatem.

A Decreto & interlocutione iudicis qui passus est incipi ab executione appellari potest si non expressim adiecerit vt salua esset causa intercessionis quæ vulgo iustificatiua clausula dicitur. Iuris enim ratio vult vt ab actione incipiendum sit non ab executione.[1]Nec quod reus intercedere non prohibetur si velit, ad rem quicquam facit quominùs appellare possit si malit. [2] Clausulæ iustificatiuæ adiectio facit ne ab eiusmodi decreto appellatio iusta sit, quia per eam fit vt executio in citationem conuersa intelligatur.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro N.Regis contra D. de Cly 4.Id.Aug.1595.

1. *l.1.C.*

TIT. XXVII.

De tempor.& reparat.appell.

DEFINITIO I.

Cùm prima executio confluit in secundam,sufficit ei qui ab vtraque appellauit vt posteriorem persequatur.

DEBITOR qui aduersus contractum postulauerit in integrum restitutionem, cùm ex diplomate principali quod De debitis vocant , intereà soluere iussus esset,[1] ab ea executione tanquam attentatoria , vt loquuntur, & in præiudicium litis facta prouocauerat, [2] nec appellationem fuerat prosecutus. Sed intra tempora prosequendis appellationibus data , iterum iussus soluere impetratis à iudice in eam rem literis, ab ea quoque executione literarúmque impetratione appellauerat, Non potest videri priorem appellationem deseruisse, si posteriorem ritè introduxerit & prosecutus sit.[3] Quemadmodum enim primæ executionis vis & potestas in secundam executionem fluxisse , ita prior appellatio in posteriorem deuoluta esse intelligitur.[4] *Ita Senatus* pro D. de Vosery contra D. de Mandolle 17.Cal. Aug. 1588.

1. Ea namque vis & potestas est eius diplomatis vt nec oppositione,nec appellatione obstante, possit instrumentum mandari executioni, vt scripsimus variis locis.
2. Nihil enim debet innouari lite pendente *tot.tit.C.vt lit.pend.*Lis porrò dicitur pendêre quinque modis,Per libelli oblationem *l.1.& 2.iunct.glos.ill.tit.*Per litis contestationem *l.vnic.C.de lit.contest.l.amplius 15.D.rat. rem haber.*,*l.sed etsi lege 21.§.si ante D.de petit.hered.*Per consultationem aut relationem ad Principem,aut per Principis rescriptum *l.ex illo tempore C.de appellat.l.vnic.C.quand.libell.oblat.Princip.fac.lit.contest.*Per iudicis recusationem *l.apertissimi, 16. C. de iudic.Et per in integrum restitutionem l.vnic.C.in integr.restit.postul.ne quid noui fiat.*
3. Nam & in dubio ea capienda est interpretatio per quam non præsumatur appellatio deserta,siquidem desertio est delictum cùm adnexum habeat iudicis contemptum:Ideóque solet grauior mulcta irrogari ei qui appellationem deseruit,quàm ei qui malè ac temerè appellauit.
4. Vnde fit vt posteriore introducta prior quoque introducta videatur. Ne alioqui desertionis pœnam patiatur is qui appellationem non deseruit,Exemplo eius quod scriptum est *in l.vlt.C.de post.hered.instit.*

DEFINITIO II.

Allegatio compromissi non impedit desertionem appellationis,nisi de compromisso constet per scripturam vel per aduersarij confessionem.

APpellans si intrà statutum tempus appellationem prosecutus non sit,quam idcirco desertam aduersarius obiiciat, non potest negligentiæ suæ excusationem illam prætexere , quòd pendente tempore prosequendæ appellationis compromissum de lite per arbitros finienda factum asseueret , nisi probet idipsum aut per contractum in scriptis habitum,[1] aut per aduersarij confessionem.[2] Igitur compromissum de quo constat ex scripto impedit lapsum temporis dati ad prosequendam appellationem: non tamen lapsum temporis dati ad appellandum. [3] *Ita Senatus* publico Senatusconsulto & generali.

1. Ne in longiorem diem lis protraheretur si per testes probari hoc posset,quorum etiam habendorum facilitas vt maior est ita periculosior *l.testium facilitatem 18 C.de testib.*
2. Nulla enim vel certior vel promptior probatio est,quàm quæ fit per partis confessionem *l.generaliter 13. C. de non numer.pecun.*
3. Guid.Pap.*quæst.115.*

DEFINITIO III.

Pestis iusta causa est petendæ restitutionis aduersus obiectam desertionem appellationis.

PEstis tempore non eò minùs currit tempus prosequendæ appellationis , sed tamen succurrendum est appellanti per in integrum restitutionem , si ob eam causam intra tempora non sit prosecutus appellationem.[1] *Ita Senatus* læpiùs.

1. Paul.Castrens.*consil.21.incip.In causa desertionis.*Idem dic de bello & de paupertate appellantis.

DEFINITIO IV.

Renunciatio appellationis facta extra tempora & extra acta non impedit desertionem.

SI appellationi renunciatum sit extra tempora,[1] aut etiam intra tempora sed extra acta, non eò minùs deserta pronunciari appellatio & appellanti pœna desertionis infligi debet. Renunciandum enim est & intra ea ipsa tempora intra quæ,appellari potest, [2] & apud acta si à iudice appellatum sit,[3] aut coram executore si ab executore. Alioqui desertionis pœna committitur. *Ita Senatus* ex tempore contra Claud. Brunetum 17.Cal.Aug.1591.

1. Hoc est post decendium.Nam intra decendium renunciari appellationi impunè potest: post decendium non potest nisi impetrato in eam rem diplomate Principali,per quod appellatio annulletur.Pragmatici vocant *lettres d'anehissement.*

2. Id est intra decem dies,& quidem à die sententiæ non à die appellationis interpositæ numerandos.
3. *l.2.D.de appellat.*
4. Quia interest etiam illius à quo appellatum est vt sciat an appellatio duret,an verò ei fuerit renunciatum.

DEFINITIO V.

Facilius parcitur ei qui appellationem intra tempus constitutum non intimauit,quàm ei qui non introduxit ad iudicem.

ETsi appellationem intra legitima tempora proscutus non videtur, qui iudicem appellationis tantùm adiit,[1] si non & aduersario ipsi diem dixerit,[2] facilùs tamen ei parcitur vt desertæ appellationis pœnam effugiat, quoniam adire iudicem per seipsum solet. qui appellauit, [3] diem verò dicere non nisi per apparitorem, cuius culpam licèt non omnino ei qui elegit impunitam, [4] aliqua tamen excusatione digniorem videri æquum est: [5] & eò magis quòd cùm appellationis auxilium sit fauorabile, [6] desertionis obiectio non odiosa esse non potest. [7] *Ita Senatus* in causa viri clarissimi Claudij De la Coux Abbatis Ambroniacensis & Syndicorum vniuersitatis de Seriaz Prid.Cal.Febr.1590.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *releuer son appel.*
2. Quod nihil aliud est quàm ei appellationem intimare.
3. Nec proinde potest seipsum fallere aut sibi ipsi deesse.
4. Quia sibi debet imputare qui talem elegit *arg.§.praterea Instit. quib.mod.re contr.oblig.*
5. Ne scilicèt vnius negligentia tam facile alteri noceat *l.pupillus 24.D. quæ in fraud.credit.*
6. Quia est auxilium commune *l.3.§.falsus procurator D.rat.rem haber.*
7. Cùm desertio appellationis sit quædam species criminis, vt dixi *Defin. 1. num. 3. supr.*

DEFINITIO VI.

A sententia quæ vni ex litigatoribus dat electionem appellandum est ex die sententiæ non ex die secutæ electionis.

CVm debitori rem vnam offerente, creditori data esset per iudicem electio alterius rei si mallet exigendæ, posteà verò creditor eam rem elegisset quam debitor præstare nolebat, Visum est serò interpositã appellationem si à tempore latæ sententiæ decem dies effluxissent, tametsi intra decendium à die factæ electionis appellatum proponeretur. [1] Etsi enim fieri poterat vt debitor eam rem eligeret quam præstare debitor maximè vellet,vt proinde nullam appellandi causam esset habiturus. [2] Verùm tamen est iam inde à quo tempore creditori data fuit per sententiam electio, quæ dari non debuerat, [3] appellari à sententia potuisse & debuisse, cùm electio non nisi ex concessa eligendi facultate pendeat, nec possit videri iniuriam facere creditor qui iure suo vsus est,cùm eligendi haberet potestatem. [4] Denique non quælibet iniuria materiam appellationi præbet, sed ea demùm quam iudex non quam aduersarius intulerit. [5] Negari autem non potest quin eo tempore iudex iniuriam fecerit, quo sententiam tulit, & eligendi ius creditori dedit, quamuis incertum adhuc fuerit quid creditor esset electurus. [6] *Ita in Senatu* tractatum est inter Nobiles Iacobum Franciscum & Berardum Pelard fratres 7. Calend. Iunij 1590.

1. Decendium namque datum ad apellandum incipit currere & computatur ex die pronunciatæ sententiæ *Nouell. 23. De appellat. cap.1.*
2. Consentiente scilicèt vtroque litigatore in eandem rem.
3. Magnus enim fauor est si quis electionem habeat alterutrius rei præstandæ *l. plerumque 10.§.vlt.D. de iur.dot.cap. in alternatiuis:* vbi Dyn.& alij *de reg.iur.in 6.* Excipe casum *l.græcè 8.§.si quis Stichum D.de fideiuss.*
4. Nemo enim videtur iniuriosè aut dolo facere qui iure suo vtitur *l.nullus videtur 55.de reg.iur.*
5. Qui enim appellat, de iniquitate iudicis conqueritur, non de dolo & circumuentione aduersarij *l.prafecti 16.D.de minor.*
6. *l.1.§.hiduum vers.quid ergo D.quand.appell.sit & intr.qua tempor.* Iunge *l. vbi autem 75. §. qui illud D.de verb.obligation.*

DEFINITIO VII.

Non deseruit appellationem qui eam prosequitur licèt non vltrò id faciat sed aduersario instante.

TRibûs inter se contendentibus & vno condemnato, si is appellauerit, & cùm appellationem vltrò prosequi deberet, passus sit vt eius prosequendæ gratia ab vno ex aduersariis suis ad appellationis iudicem intra constituta tempora euocaretur, [1] non idcirco potest videri appellationem deseruisse licèt nullum superiori iudici libellum porrexerit. Quis enim desertam dicat appellationem de qua apud appellationis iudicem disceptetur? [2] De illo potiùs dubitari potest, An quod ab vno ex victoribus factum est alteri qui nihil fecit nocere debeat, ne desertam appellationem possit dicere. Et magis est vt nocere debeat, si ea sit causæ connexitas vt inter alios duos de appellationis iure cognosci nequeat, quin hic quoque tertius liti intersit. [3] Alioqui obstat iuris regula quæ vnius factum alteri nec prodesse patitur nec nocere. [4] Planè si post iam elapsa prosequendæ appellationis tempora vnus ex victoribus condemnatus ad iudicem appellationis vocauerit, indistinctè dicendum est non posse id cæteris ignorantibus nocere: quia non potest ea res præbere appellanti excusationem cur non intra tempora prosecutus sit appellationem. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Siue per literas quas vulgo *anticipatoires* vocant siue per supplicem libellum quem pragmatici nostri Gebennenses dicunt *requeste en poursuite d'appel.*
2. Parum enim refert ab vtro ex litigatoribus introducta sit appellatio, dummodò introducta sit.

3. Hoc

1. *l.1.C.de execut.rei iudic.* Nemo enim inauditus pro condemnato habendus est *l.à Diuo Pio 15.§.sed si emptor D.de re iudic.l.1.D.de requir.vel absent.damn.*
2. Prius enim est inspiciendum quid iudex decreuerit, quàm quid aduersus decreti executionem fieri potuerit.
3. Bart. *in l.de pupillo 5.§.meminisse D.de oper.noui nunciat.*

DEFINITIO XLI.

Appellatio post iudicati executionem interposita per pupillum beneficio restitutionis,non potest facere vt interim reuocanda sit executio cui tutor sine causa consenserat.

PEr sententiam contra tutorem redditam possessor factus,cùm iudicato tutor acquieuisset, pupillo ab ea sententia quandoque posteà prouocante, non idcirco statim priuandus est sua possessione, [1] sed ante omnia de appellationis iure cognoscendum & pronunciandum est, [2] queniam appellatio licèt extinguat iudicatum, [3] iudicati tamen executionem quæ facti est non magis extinguere potest quã efficere vt quod factũ est pro infecto habeatur. [4] Nec ad rẽ pertinet quod si tutor appellasset, pupillus hodie non aduersarius possideret. Multa enim facta durant quæ fieri prohibentur. [5] Planè dubitandum non est quin actione tutelæ pupillo tutor teneatur vt damnum ei omne sarciat quod acciderit ob non interpositam appellationem quam suo tempore interponere tutor debuit, [6] Nisi probet ille consultum se à peritioribus ab interponenda appellatione reuocatum fuisse. [7] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet Non.Sept.1595.

1. Siquidem iustè possidet qui ex iudicato, & vt aiunt prætore autore possidet *vulg.l. iustè possidet 11.D.de acquir. poss. l. qui autore 137.de regul.iur.* Magnum enim est commodum possessionis *§.commodum Inst.de interd.* quo proinde nemo tam facile ac indicta causa priuari debet, præsertim cùm in proposita specie præsumendum sit in dubio pro iudice, & pro tutore.
2. Nam & frequentiùs euenit vt frustrandi & tergiuersandi gratia quàm vt ex iusta causa interponatur appellatio *l. tutor 41. D.de vsur.l.negotiorum 24.D hoc tit.*
3. *l.furti 6.§.1.D.de his qui not.infam.l.1.§. vlt.D.ad SC.Turpill.*
4. *l.in bello 12.§. facta autem res D.de captiu. & postlim.l.denique 19.D.ex quib.caus.maior.* Vnde sit vt nec ab interlocutoria quæ iam mandata est executioni possit appellari. Papiensis *in form sent.inter loc.sup.incompet.iudic.num.9.*
5. *Vulg.l.patre furioso 8.D.de his qui sui vel alien.iur.sunt.*
6. *l.1.in princip.D.de tutel.& ration.distr.*
7. Nihil enim potest tutori imputari qui consuluit peritiores *l.regula 9.§. pen.D.de iur.& fact.ignor. Not.ad l.non est ignotum 6.C.de admin.tutor.*

DEFINITIO XLII.

De priuilegio quod habent Augustani vtrum Senatum velint appellare,nostrúmne an Pedemontanum.

AIudice in Augustanorum prouincia delegato per Senatum Pedemõtanum ad faciendam aresti executionem appellari potest ad Senatum Sabaudiæ si id appellans elegerit. Priuilegium enim prouinciæ illud est. [1] Ergo & appellatio illa si perperã interpositã sit, puta per eum qui intercedere non appellare debuit,poterit vtique ex rescripto Principis conuerti in intercessionem,cáque interceſſio, si appellans volet, tractanda erit coram Senatu Sabaudiæ. [2] Nec ad rem pertinet quòd intercessionis quæ in iudicati executione fit cognitio ad eum ipsum iudicem spectat qui iudicauit, aut ad executorem si habeat causæ cognitionem. [3] Nam & à delegato appellandũ est a d delegantem. [4] Et tamen iam diximus à delegato per Senatum Pedemontanum posse ad Senatum nostrum appellari. Vtrumque igitur sit eadem priuilegij ratione contra regulas communis iuris. [5] *Ita Senatus* in causa Petri Sorelcy & Claudij Pognen & Mariæ Guichard Augustanorum Idib. Septemb. 1595.

1. Quæ & alia multa habet priuilegia à iuris communis ratione aliena.
2. Succedit enim hoc casu instantia hæc intercessionis in locum instantiæ appellationis,& tanquam subrogata eodem iure censeri debet *vulg.l.si eum 10.§.qui iniuriarum D.si quis caution.*
3. *l.à Diuo Pio 15.§.sed si emptor D.de re iudic.*
4. *l.1.2.& 3.D.quis à quo appellet.*
5. Nam in iis quæ iure singulari & contra iuris rationem recepta sunt,non possumus sequi regulam iuris *l. in his 15. D.de legib.*

DEFINITIO XLIII.

Appellatio quæ semel prodesse cœpit aduersario,non potest conuerti postea in intercessionem,ne quidem ex rescripto Principis,

APpellatio perperam interposita non potest ex rescripto Principis conuerti in intercessionem postquàm aduersarius ea vti cœpit ad impugnandum ex parte sua iudicatum. [1] Neque enim beneficium Principis cuiquam debet esse damnosum. [2] *Ita tractatum est* Prid.Id.Sept.1595.

1. Eo scilicet casu quo appellatio per vnum ex litigatoribus interposita etiam aduersario prodesse potest *l.per hanc 4. iunct. glos.C.de tempor.& reparat.appell.*
2. *l.4.C.de emancip.liber.l.ex facto 43.D.de vulg.& pupill.substit.l.Paulus notat 8.de prator.stipul.*

DEFINITIO XLIV.

Ei qui appellauit à pœna corporali remittitur mulcta quæ temerè appellantibus infligi solet.

APpellans à sententia infligente pœnam corporalem, aut quæ oneret existimationem, [1] quantumuis iniusta nullóque iure subnixa sit appellatio,numquam condemnatur in eam mulctam,quæ temerè appellantibus irrogari solet. [2] Houesta enim iustáque esse intelligitur ratio quælibet redi-

mendi sanguinis, & honoris,[3] & præsertim cùm iuris communis auxilium & beneficium imploratur.[4] *Ita Senatus* in causa Bartholomei Baudin & N. De la Val 2. Decemb. 1595.

1. Cuius amittendæ metus maior est honestis viris quàm metus mortis *l. isti quidem 8. §. pen. D. quod met. caus.*
2. Quam pragmatici nostri dicunt *l'amende du fol appel.*
3. *l. 1. D. de his qui mort. sibi consciuer.*
4. Quale est auxilium appellationis *l. 3. § falsus procurator* D. *rat. rem haber.*

DEFINITIO XLV.

Appellatio pro expensis tantùm interposita non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis.

IVdex ad quem appellatum est ratione expensarum duntaxat, nihil potest constituere in negotio principali, quoniam appellatio non deuoluit cognitionem causæ ad iudicem appellationis nisi quatenus appellatũ est.[2] Non solùm autem per modum, vt aiunt, cognitionis nihil constituere iudex appellationis potest.[3] Sed nec per modum executionis,[4] si non vtraque pars consentiat.[5] *Ita tractatum est* ex tempore in causa Claudij Du Chesne Procuratoris & Bernardæ Fauier 4. Id. Decemb. 1595.

1. Cùm prius sit vt quis habeat iurisdictionem quàm vt possit quicquam constituere *l. 2. l. 4. § vl. D. de offic. Proconsl. l. 1. & tot. tit. C. si à non compet. iudic.*
2. Ne scilicet alioqui latiùs pateat effectus quàm sua causa, quod esse non debet.
3. Quamuis cognitionis nomen latiùs pateat quàm iurisdictionis *l. ait prætor 5. D. de re iudic.*
4. Cùm tamen facilius sit vt quis executoris quàm vt iudicis partibus fungatur *l. si vt proponis 6. C. de exec. rei iudic.*
5. Quia si conuenerit inter litigatores quid pronunciandum sit, id ipsum sequi iudex cogitur *l. si conuenerit 26. D. de re iudic.*

DEFINITIO XLVI.

Qui appellauit ob commutatam causam criminalem in ciuilem quid obtinere debeat si victor fuerit contumax in causa appellationis.

APpellans ab interlocutione quæ causæ criminalis commutationem fecit in ciuilem,[1] si per victoris contumaciam obtineat in causa appellationis non totius litis plenam victoriam consequi debet, sed hoc tantum vt causa criminaliter tractetur.[2] *Ita Senatus* in causa Ioannis Mathiaz & Præceptoris Sancti Ioannis du Temple Camber. 23. Nouemb. 1596.

1. Quod euenire solet cùm iudex videt non esse materiam litis dignam quæ criminaliter tractetur.
2. Quia nec de alio quæri potest in causa appellationis huiusmodi quàm vtrum lis ciuiliter tractanda sit an criminaliter. Et cùm contumacia nihil nisi tacitam & fictam confessionem inducat, succedit iuris regula quæ vult,[3] Non plus operari fictionem in casu ficto, quàm veritatem in casu vero. *l. confessionibus 13. & l. seq. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO XLVII.

Aduersus lapsum tempus ad appellandum potest quis restitui in integrum & interim impedire executionem iudicati.

QVod aiunt appellationem extinguere iudicatum,[1] ad eas demum appellationes pertinet quæ ritè suóque tempore interpositę impedire possunt ne sententia à qua appellatur trãseat in iudicatum.[2] Cæterùm post elapsa appellandi tempora si à sententia quę semel transiit in rem iudicatam appelletur, sicuti appellatio non nisi ex rescripto Principis admitti potest,[3] ita nec iudicati vires prius infringere, quàm de appellationis iure, & æquitate cognitum sit, & pronunciatum.[4] Quod quamquam ita est, alio tamen iure vtimur.[5] *Ita Senatus* in causa Iacobi Puget, & Syndicorum de S. Ioire 24. Mart. 1597.

1. *l. 1. §. vlt.* D. *ad SC. Turpill. l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam.*
2. Habet enim appellatio quælibet vim non modò deuolutiuam sed etiam suspensiuam *l. si causa cognita 32. C. de transact.*
3. Ex literis quas pragmatici nostri vulgò vocant *lettres & relief d'illico.*
4. Cùm non debeat quis restitui ad appellandum ne quidem minor nisi causa cognita, & ita demum si probet se iustam appellandi causam habuisse. Guid. Pap. *quæst. 31. & 141.* Castr. *in l. fin. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.* Bart. *in l. nam posteaquam §. si minor D. de iureiur.*
5. Quia huiusmodi restitutiones conceduntur de plano & causa non cognita etiam maioribus & illis qui postea succumbant in causa appellationis, Et quidem sine vlla refusione expensarum.

DEFINITIO XLVIII.

A sententia cuius executionem Senatus inaudita parte permisit potest nihilominùs appellari etiam tanquam ab abusu.

AB ea sententia cuius executio à Senatu permissa est parte non vocata appellare is potest, qui vocatus non fuit,[1] etiam tanquam ab abusu.[2] Proinde facere debebit ea appellatio vt iudicati executio suspendatur.[3] Nec ideò videbuntur pugnantia Senatus decreta, cùm noua causa emergentis appellationis nouo decreto causam præbeat.[4] *Ita Senatus* pro D. Tiberio Mutio Priore Nantuaci contra R. D. De Chauanes sacristam 15. April. 1597.

1. Cùm enim permittit Senatus executionem sententiæ per inferiorem iudicem redditæ, semper additur vel subinde intelligitur clausula, Nisi ab ea sententia sit appellatum, quia & ad publicã vtilitatẽ, & ad ipsius quoque Senatus autoritatem pertinet vt nemo ab appellationis beneficio excludatur *l. vnic. C. de sentent. præfect. prætor. l. 1. §. 1. D. quand. appell. sit. & intr. quæ tempor.*
2. Nec enim abusus si quis sit purgatus videtur per Senatus permissionem redditam de plano sine causæ cognitione & partibus non auditis *vulg. l. de vnoquoque 47. l. D. de re iudic.*
3. Cùm ea sit natura cuiuslibet appellationis præsertim eius quæ interponitur tanquam ab abusu vt suspendat iudicatum *l. si causa cognita 32. C. de transact.*
4. Siquidem quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio *l. de ætate 51. § ex causa* D. *de interrog. in iur. faciend.*

TIT.

3. Hoc enim facit connexitas causæ, vt è contrario sufficit aliquando vnum ex pluribus appellare *l. 1. & tot. tit. C. si vnus ex plurib. appell.*
4. *l. factum 155. de reg. iur. l. non debet 74. eod. tit.*
5. Itaque pœnam suæ negligentiæ hoc casu luere appellans debet, nec ius aliis quæsitum aufferri ipsis per alium potuit *l. vlt. D. de pact. l. Granius 71. § pen. D. de fideiuss.*

DEFINITIO VIII.

Potest impunè renunciari appellationi intra decendium à die sententiæ sed non à die appellationis.

APpellationi renuncians etiam intra decendium quòd à die appellationis interpositæ numeretur, nõ eo minùs condemnandus est in expensas omnes quibus frustratoria prouocatio causam dederit, ideóque nec aliter admittendus est ad renunciandum quàm si eos sumptus offerat.[1] Sanè intra decendiũ à did sententiæ impunita appellatio est, & consequenter licita appellationis renunciatio, cùm id tempus datum sit condemnato vt sciat an appellare, velappellationem prosequi, an acquiescere iudicato debeat.[2] Ergo nullos eo nomine sumptus pati appellans debet,[3] sicuti post decendium illud sera appellationis renunciatio est, licèt eo ipso die fiat quo appellatum fuit.[4] *Ita Senatus* in causa N. Velliet in secreto auditorio 6. Cal. Septemb. 1593.

1. Intellige si appellatio sit interposita non die ipso sententiæ sed postea.
2. Dixi *Defin. 35. supr. tit. prox.* vbi vide.
3. Non enim solet sumptuum condemnatio irrogari nisi in pœnam temerè litigantis aut aliud quid facientis *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2. Instit. de pœn. temer. litig.*
4. Itaque cauere debet tam qui appellationi renunciat, quàm qui appellat, ne nimis serò aut appellet, aut renuncier *l. 1. vers. cæterum* D. *quand. appell. sit & intr. quæ tempor.*

DEFINITIO IX.

Potest impetrari rescriptum Principis ad hoc vt appellatio pronuncietur deserta etiam antequàm elapsa sint tempora, sed non intimari.

REscriptum Principis ad hoc impetratum vt pronuncietur deserta appellatio non eo minùs effectum sortitur, quod impetratum fuerit ante elapsum tempus introducendæ appellationi præstitutum,[1] dummodo non nisi post id tempus elapsum id est suo tempore significatum, & vt nostri loquuntur intimatum sit. Accipit enim vt & cætera omnia vires suas ex executione & intimatione.[2] *Ita Senatus* in publico auditorio Prid. Id. Febr. 1594.

1. Hoc est ante mensem si iudex appellationis fuit ex inferioribus, aut ante duos menses si appellatus fuit Senatus. Sic enim stilo nostro cautum est.
2. Siquidem executio illa est quæ dat effectum rei *l. pen. C. de execut. rei iudic.*

DEFINITIO X.

Apparitoris relationi creditur ad excusandum appellantem qui appellationem deseruisse dicatur.

RElatio apparitoris nulla testium fide subnixa licèt nihil probet,[1] quod ad hoc attinet, vt aduersario damnum inferatur, probat tamẽ quantum satis est ad excusandum eum qui appellatoris opera vsus est, ne in pœnam vllam incurrat propter negligentiam, fortè si appellationem deseruisse dicatur is qui ex eiusmodi relatione probet fecisse se quod potuit ad eam prosequendam. Etsi enim dici potest ei esse imputandum quòd talem elegerit,[2] Iniquum tamen sit desertionis pœnam pati eum qui non fuerit negligens in prosequenda appellatione.[3] Vel ob id maximè quòd appellationis remedium tanquam ordinarium fauorabile est, & consequenter desertæ appellationis obiectio odiosa.[4] Propter quam causam sufficere etiam interdum solet vt probet appellans impetratas à se literas vt vocant appellatorias, & apparitori vt intra præstitutum tempus exequeretur traditas,[5] ne deserta dici possit appellatio quamuis apparitor debitam in exequendo diligentiam non præstiterit. Alioqui facilè accideret vt ex apparitoris dolo & collusione damnum sentiret is, qui non tam electæ personæ, quàm officij publici fidem secutus esset.[6] Quamquam tutius est ex his quoque causis impetrari aduersus lapsum temporis in integrum restitutionem.[7] *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de Sallagine 8. Id. Mart. 1594.

1. Ne quidem in iis quæ ad officium apparitoris pertinent, quia vox vnius, vox est nullius *vulg. l. iurisiurandi C. de testib. l. vbi numerus 12.* D. *eod.*
2. Vt dixi *Defin. 5. supr. ex §. præterea Instit. quib. mod. re contr. oblig.* iunct. *l. inter artifices 31.* D. *de solut.*
3. *Arg. l. vlt.* C. *de posthum. hered. inst.*
4. Dixi iam *dict. Defin. 5. num. 6. & 7. supr.*
5. Cùm sit verum hoc casu non stetisse per actorem quominùs appellatio introduceretur *l. in omnibus 39. De regul. iur.*
6. Hoc enim tale est quod non nisi per apparitorem expediri potest, maiórque ratio est ne cuiquam alterius factum vel negligentia noceat in iis quæ non nisi per alium expedire potuerit.
7. Quæ haud dubiè concedenda est saltem ex illa generali clausula si qua mihi iusta causa esse videbitur: de qua *in l. 1. & l. sed etsi 26. §. vlt. D. ex quib. caus. maior.*

DEFINITIO XI.

Multum interest an appellatio prorsus deserta sit an malè introducta & extra tempora.

NOn ideò deserta appellatio dici potest quòd malè introducta sit,& extra statuta tempora,[1] sed per viam non recipiendæ appellationis decidenda est quod practici dicunt *par fin de non recevoir*.[2] Etsi autem vtroque casu idem ferè effectus est,vt nimirùm appellans non audiatur, perindéque sit acsi nulla interiecta esset appellatio,[3] refert tamen propter mulctam,quæ longè grauior irrogatur aduersus appellationis desertores,quàm contra eos qui non desertam extra tempora prosecuti sunt.[4] Item propter sumptus litis super appellationis desertione factos, quos sanè victori desertionem obiicienti adiudicari æquum non est,cùm nulla desertio fuit.[5] Quamquam nec eo nomine condemnari illum oportet appellanti, qui ipse in appellatione introducenda peccauit, [6] nisi aduersus eam negligentiam postulata sit in integrum restitutio,bonámque litem appellans foueat.[7] Quid ergo? Compensandæ erunt expensæ ad causam desertionis pertinentes,[8] appellatore ad eas solas condemnando,quæ appellatoriam litem rescipiunt.[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Non.Iun.1594.

1. Quamuis dici soleat nihil interesse an quid nullomodo an viciosè & minùs ritè factum sit *l.quoties* 6.D.*qui sati sd.cogant.l.2.D.de autor.tutor.*
2. Sunt enim ista omnino contraria Deserere & prosequi appellationem quamuis extra tempora quis eam prosequatur.
3. Quantum ad hoc vt appellanti nihil prosit appellasse.
4. Quia in deserenda appellatione delictum aliquod versatur,quod in ea minùs legitimè prosequenda nullum prorsus est.Dixi *Defin.5.num.7.supr.*
5. Nam in hoc ipso malè ac temerè victor litigat,quòd contendit desertam esse appellationem quæ non fuit deserta: ideóque potius condemnari deberet ad sumptus eius litis quàm eos obtinere *Ex reg. l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic.*
6. Vt scilicet fiat mutuę culpæ compensatio *l.si ambo* 10.*D.de compensat.l.viro* 39.D.*solut.matr.*
7. Quo casu nullas expensas appellans debet,cùm culpa illa non introductæ suo tempore appellationis sine vlla sumptuum refusione ex rescripto Principis emendetur.
8. In consequentiam mutuæ negligentiæ quam compensandam esse diximus *num.6.*
9. Nihil *si quidem commune* habet causa appellationis,quæ est secunda instantia,cum causa desertionis quæ est prima.Nec bona est consecutio vt qui appellationem non deseruit eo magis videri debeat iustè appellasse,quamuis è contrario qui appellationem deseruit credendus sit veluti propria confessione appellasse perperam ac iniustè.

DEFINITIO XII.

Si iusta causa sit dandæ restitutionis aduersus desertionem appellationis quid fieri debeat.

SI petatur in integrum restitutio aduersus appellationis desertionem,[1] de qua lis pendeat,tametsi iusta sit causa restitutionis indulgendæ,[2] si tamen apud inferiorem iudicem res agatur, non solet Senatus ad iudicis cognitionem remittere vt pro sua prudentia æstimet,An cõcedi restitutio debeat,necne,quoniam alienũ esset à dignitate Cancellarij aut eius qui Cancellarij vice fungitur vt ab alio quàm à Senatu legem acciperet.Nam si coram Senatu lis penderet,media via sequenda esset,Vt,neque iuberetur Vicecãcellarius diploma adprobare,neque à principali beneficio impetrans sum moueretur,sed his verbis rem temperari oporteret,*En plaidant la cause sera pourueu.* [3] Quid ergo si ad inferiorem iudicem rescribi oporteat? Melius est vt verbo facto in Senatu iubeatur Vicecancellarius rescriptum admittere si iusta causa sit quæ allegatur petendæ restitutionis,ne autore Senatu legibus aut æquitati vis fieri videatur.[4] *Ita Senatus* in causa fratrum Bonamour du Pontdeuaux in relationibus libellorum 8.Id.Iunij 1594.

1. Quæ restitutio ipsis Stili nostri verbis districtè prohibita est si eo tempore petatur, quo iam sit citatus appellans ad causam desertionis defendendam.
2. Puta si propter pestem fuit impeditus appellans ne suam appellationem prosequeretur vt dixi *Defin.3.supr.* Idem est si bellum vel paupertas impedimentum attulerit.
3. Vt si perorata lite appareret Senatui iustam esse causam restitutionis admitteret,concederétque restitutionem suprema,quod aiunt, manu,non aliter.
4. Quod vtrumque absurdum est,cùm Senatus ipse præcipuus custos sit,& legum & æquitatis *l.1.C.de legib.*

DEFINITIO XIII.

Etiam nulla sententia transit hodie in rem iudicatam si ab ea non appelletur.

LIcèt sententia quæ ipso iure nulla est nunquam transire possit in rem iudicatam nec si appellatio deferatur,si iuris communis rationem inspicias,quia nec ab eiusmodi sententia quæ non tenet prouocari iure potest,[1] Alio tamen iure vtimur, quia lege nostra municipali expressim cautum est vt quantumuis nulla sit sententia,ab ea tamen necessariò sit prouocandum.[2] Est enim consequiens vt si vel non prouocatum sit,vel appellatio interiecta deserta fuerit,valeat sententia,reíque iudicatæ obtineat hereditatem.*Ita Senatus* in causa Ioannis Iaques procuratoris & N.Calet 10.Cal.Iun.1595.

1. *L.si expressim* 19.D.*de appellat.l.1.2.&* 3.D.*quæ sent.sin.appell.rescind.*
2. Ne alioqui de hoc ipso litem nouam instrui sit necesse,An sententia nulla sit,necne.
3. Alioqui frustra esset constituisse vt à sententia quantumuis nulla appellari oporteret.

DEFI-

DEFINITIO XIV.

Appellationis desertio facit vt sententia transeat in rem iudicatam acsi ab ea non esset appellatum.

SEntentia à qua fuit appellatum non eo minùs censetur transiisse in rem iudicatam, si introducendæ aut introductæ prosequendæ appellationis tempora elapsa sint,nec introductam aut prosecutam appareat.[1] Etsi enim imputari quodammodo potest ei qui obtinuit,cur non curauerit pronunciari desertã appellationem,aut quod effectu idem est executoriam pronunciari sententiam,[2] Tamen multò magis imputandum est illi ipsi qui appellauit cur non sit appellationem prosecutus. [3] Nam & ipso iure soloque lapsu tẽporis deserta intelligitur appellatio,talémque pronunciare posset iudex à quo appellatũ est[4] ni iudiciorum ritus apud nos induxisset vt solius appellationum iudicis ea iurisdictio esset.[5] Sanè appellatio semel interposita licèt non probetur introducta, facit ne possit executioni mandari sententia, nec eius peti executio quin priùs executoria pronuncietur aut appellatio deserta. [6] Id verò pro victoris arbitrio & electione peti intra triginta annos [7] quandocumque poterit,dummodo post elapsa tempora intra quæ appellatio introduci debuit.[8] *Ita Senatus* in causa Collegij Iesuitarum & D.Claudij Neyton 5.Id.Sept.1595.

1. Cùm paria sint Aut ab initio non appellasse, aut appellationem interpositam non introduxisse, aut introductam prosecutum non fuisse,cùm his duobus casibus posterioribus obstet appellanti præscriptio *l.si expressim* 19.*D.de appellat.*
2. Nam neque inter hæc quicquam interest,nisi quod appellatio deserta pronunciatur à iudice ad quem appellatum est,Pronunciatur verò executoria non obstante appellatione per eum ipsum iudicem à quo fuit appellatum.
3. Debuerat enim aut non appellare,aut prosequi appellationem.
4. Non enim cogeretur iudex à quo appellatum esset dare literas dimissorias qui apostoli dicuntur,si non petiræ essent eæ literæ intra tempus constitutum *l.1.§.sensies autem D.de libell.dimiss.*
5. Postquam apostoli moribus nostris peti darique desierunt.
6. Quia quandiu id factum non est verum est appellatum fuisse,ac per appellationem extinctum iudicatum *l.1.§.vlt. D.ad SC.Turpill.* Nec dubitatur quin appellatio habeat vim suspensiuam *l.1.D.nihil innou.appell.interpos.l.si causa cognita* 32.*C.de transact.*
7. Nam spatio triginta annorum præscribitur ius petendæ executionis sententiæ vt & alia iura omnia quæ minori tempore non præscribuntur *l.3.C.de præscr.*30. *vel* 40. *annor.* Exceptis iis in quibus necessaria est præscriptio 40. annorum,De quibus *in l.4.eod.tit.*
8. Cùm enim totum illud medium tempus liberum sit condemnato ad prosequendam appellationem, non potest interim peti executio sententiæ *arg.l.quod certa die* 70.D.*de solut.*

DEFINITIO XV.

De temporibus interponendæ & introducendæ appellationis,Et an aduersus desertionem possit dari restitutio,ex quibus causis.

TEmpus apud nos hodie nullum est intra quod litem appellatoriam terminari, & expediri necesse sit,[1] sed tantùm intra quod appellationem & interponi,& introduci oporteat.Illud decendij,[2] hoc mensis vnius apud inferiores appellationum iudices, duorum verò mensium cùm Senatus appellatur.[3] De illo sanè constat,fatalia vt vocant nullo casu locum habere in iis litibus,quæ apud Senatum agitãtur.[4] Nec si constet per appellantem stare quominus lite iam ad coronidem perducta Senatusconsultum reddatur.[5] At neque iusta ferè vlla causa esse creditur,propter quam excusari appellans debeat,qui appellationem intra constituta tempora prosecutus non est,Nec si alleget paupertatem,aut pestem,aut itinerũ difficultatem.[6] Sed tamen iustæ hæ causæ sunt,aliæque huiusmodi cõplures ex quibus appellans dignus videatur qui beneficio in integrum restitutionis iuuetur ad prosequendam appellationem etiam post tẽpora constituta nullísque refusis expensis [7] si modò iusta appellatio probetur.[8] Vnus tãtùm casus est qui appellantem excusat,si medio tempore compromissum factum sit.Sed ita tamen si de compromisso illo ex scripto appareat.Id enim diserte cautum est [9] ne alioqui huiusmodi prætextu commentum colórque fraudibus passim quæreretur & appellationum cauillationibus.[10] Alius casus esse potest,si appellatum sit ad superiorem omisso medio.Non enim appellationem deseruisse videri potest, qui eam introduxit & prosecutus est,licèt apud alienum iudicem.[11] *Sine die.*

1. Quomodo fuit olim ex legibus Codicis *l.2.C.hoc tit.*& iure nouo ex Iustiniani *Nouell.*49.*De his qui ingred. ad appellat.in princ.* vnde sumpta est *Auth.ei qui appellat.cum seq.C.hoc tit.*
2. *Ex Nouell.*23.*De appellat.in princip.* vnde sumpta est *Auth.hodie C.de appellat.*
3. *Arg.l.*1.C.*hoc tit.*
4. Sic enim stylo Senatus nostri cautum est.
5. Quod enim stylo generaliter & indistinctè cautum est,generaliter quoque & indistinctè intelligi debet *vulg. l. de precio* 8.*D.depublician.in rem act.l.in fraudem* 15.§.*vlt.D.de testam.milit.*
6. Intellige quominùs tempora ipso iure currant.Quod tamen ex ratione iuris aliud est: nam & inopia & pestis & alia huiusmodi impedimenta iustam præstant excusationem aduersus desertionem.Guid. Pap.*quæst.*436.*num.*22. post Innoc.*in cap.ex ratione.Extr.de appellat.l.si procuratorem* 8.§ *si ignorantes* D.*mandat.l.Titius vbi not.*D.*de procurat.*
7. Scilicet ex æquitate Senatus.Nam alius iudex inferior non posset has causas pro iustis habere,nisi Principe ita expressim mandante.
8. Frustra enim vis fieret legibus nostris in danda contrà desertionem restitutione illi qui postmodum in appellationis causa succumbere deberet *arg.l.si post mortem* 10.§.*pen.D.de bonor.poss.contr.tabul.*
9. Senatusconsulto publico & generali quod in eam rem factum est.
10. Cùm vt plurimùm appellationes interponi soleant frustrandi & cauillandi causa vt *in l. tutor* 41. D. *de vsur. l. vlt. D.de re iudic.*
11. Desertio enim pœna negligentiæ non imperitiæ est.Vtróque tamen casu appellans condemnatur,sed aliter atque aliter conceptis sententiæ verbis.

DEFINITIO XVI.

Appellari non potest ne quidem beneficio Principis post annum trigesimum, sicut nec de nullitate sententiæ opponi, non magis quàm si condemnatus expressè acquieuerit.

A Sententia quæ nondum executioni demandata sit, aut cui aliter nondum acquieuerit is qui condēnatus est,[1] appellari potest ad annum vsque tricesimum.[2] si aliud nihil sit quod appellandi adimat potestatem. Sanè post tanti temporis decursum quo iura omnia quantumcumque perpetuà finiuntur,[3] appellandi quoque ius perimi explorati iuris est. Nam & obiiciendæ aduersus sententiam nullitatis ius tanto tempore perimeretur.[4] *Ita Senatus* in causa Ludouici Genouois & Antonij Perret 21. Mart. 1596.

1. Nam qui semel acquieuit sententiæ vel sola petitione dilationis ad soluendum, non potest deinde appellare *vulg. l. ad solutionem 5. C. de re iudic.*
2. Impetrato scilicet rescripto Principis & restitutionis in integrum ad appellandum post decendium quod in eam rem præfinitum est, vt dixi *Defin. prox. præced.*
3. *l. 3. C. de præscript. 30. vel 40. annor.*
4. Quia tanto tempore iura omnia præscribuntur & extinguuntur *d. l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

TIT. XXVIII.

De appellat. tanquam ab abusu.

DEFINITIO I.

Appellari potest tanquam ab abusu si laici quid restituere iubeantur, itémque si lite pendente impetrata sit monitio nemine dempto.

TANQVAM ab abusu rectè prouocatur si executio facta sit literarum vt vocant monitoriarum quibus iubebantur laici vt furta impetranti facta non solùm indicarent sed etiam restituerent. Iussus enim ille restituendi ad laicum iudicem pertinet[1] non ad ecclesiasticum.[2] Si tamen pendente iam lite id factum sit, nullum aduersario ius erit appellandi, propterea quòd non aliter post motam litem eiusmodi literarum impetratio permitti soleat quàm si pars cum cōsilio excipiatur, proindéque nihil eius intereſt.[3] Alioqui si nulla exceptio facta sit, adeóque si inconsulto iudice laico apud quem lis pendebat literæ illæ impetratæ probentur, iusta est hoc ipso tanquam ab abusu appellatio.[4] Quid ergo si aduersarius ideò quòd exceptus fuerit appellare non possit? Ad Principis procuratorem generalem ea res pertinebit, cuius præcipuum officium est vt prouideat ne quod præiudicium iurisdictioni laicæ per ecclesiasticam aut contra generetur.[5] Estque hic casus vnus ex iis in quibus optimum est habere procuratorem Principis fauorabilem, vt per eius personam consequatur litigator quod ex sua consequi non posset.[6] *Ita Senatus* 5. Non. August. 1588. & Idib. Decembr. eodem anno.

1. Eius siquidem est iubere restituere cuius est de negotio, & de ipso rei dominio pronunciare *l. qui restituere 68. iunct. l. & ex diuerso 35. §. 1. D. de rei vindic.*
2. Nec enim iudex ecclesiasticus vllam habet iurisdictionem in laicos, nisi cùm agitur de sacramentis aut huiusmodi alia re quæ sit spiritualis. Aegid. Magist. *in Decis. Senat. Paris. De appellat. tanq. ab abus. decis. 4. in fin.*
3. Nemo autem potest audiri appellans cuius non interſit *l. 1. D. de appellat. recip.*
4. Quia scilicet neque se neque suum clientem prodere quisquam cogitur *l. nimis graue 6. C. de testib.* De quo tamen vide eundem Aegid. Magistr. *decis. 10.*
5. Quia valde interest reipublicæ vt iurisdictiones non turbentur neque confundantur *l. vlt. cum ibi not. D. de iurisd. l. cùm vnus 12. §. pen. D. de reb. autor. iudic. possid.*
6. Vt & aliis plerisque casibus euenit ex alterius persona me consequi quod ex mea non possem *l. 3. in fin. D. qua res pignor. oblig. poss. l. cùm hereditate 55. D. de acquir. hered. l. si is qui duos 29. De liber. legat.*

DEFINITIO II.

Decretum Senatus licèt causam habuerit à consensu falsi procuratoris impedit appellationem tanquam ab abusu si nullus impetrantis dolus interuenit.

PHilibertus De Varax Dominus de Romans impetrauerat à summo Pontifice mandatum ad Episcopum Gebennensem qui inter se & Dominam De Varax de causa quadā matrimoniali cognoſceret.[1] Cúmque ad Senatum bullæ Apostolicæ vt moris & ordinarij iuris est allatæ essent, iusſerat Senatus vt tam procuratori generali quàm aduersario exhiberentur.[2] Falso procuratori primùm, mox procuratori Principis editæ fuerant, cuius religio per falsi procuratoris consensum circumuenta, fecerat vt citationi quæ ad bullarum executionem, & vt loquuntur fulminationem necessaria erat, consentiret. Senatus vtriusque

vtriusque voluntatē consensumque secutus, bullarū publicationē & citatoriarū literarū ab Episcopo cō cessarum executionem permiserat.[3] Posteà cùm ex parte Dominæ de Varax Senatui obreptum fuisse allegaretur, & falsi procuratoris factum improbaretur,[4] Episcopus tamen delegatus cognitionem accepe rat, appellatione tanquam ab abusu ob eam causam interpositā, *Senatus* pronunciauit nihil per abusum factum videri, Propterea quòd licèt falsus procurator fuisset qui pro Domina de Varax consensum accō modauerat, nulla tamen fraus facta erat auctoritati maiestatique Principis, quando nihil nisi consulto, & permittente Senatu factum esset.[5] Sola namque Principis autoritas si hac in re neglecta sit abusum inducit, non etiam priuata collitigatoris vtilitas.[6] *Ita Senatus* prid. Cal. Sept. 1588.

1. Causa enim matrimonialis cùm sit merè spiritualis ad solum iudicem ecclesiasticum pertinet *Cap. Iator Extr. de iudic. cap. Iator Extr. qui filij sint legit.* Rom. *consil.* 229.
2. Nihil enim hac in re solet facere Senatus nisi audita parte vel eius procuratore itémque procuratore generali.
3. Quid enim aliud poterat facere Senatus inter consentientes nisi vt eorum voluntatem sequeretur *l. si conuenerit 26. D. de re iudic. l. 1. §. inde quæritur D. de oper. noui nunciat.*
4. Vt proinde nec mandatum vllum interuenisset, nec ratihabitio quæ mandato æquiparari posset. Et consequenter nullius momenti erant omnia facta cum falso procuratore *l. licèt 24. cum ibi not. D. de procurat.*
5. Quod enim sit permittente ac autoritatem præstante magistratu pœnam mereri non potest non magis quàm quod sit lege permittente *l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adult.*
6. Non potest autem dici spretus Senatus qui fuit requisitus, & qui permisit, licèt circumuenta fuerit eius religio per falsum procuratorem dum nequid factum sit dolo malo eius qui adiit & adire debuit Senatū. *arg. l. Diuus 31. D. de re iud.*

DEFINITIO III.

Sola rescripti pontificii iniquitas non potest facere vt ab eius siue impetratione siue concessione possit appellari tanquam ab abusu.

AB impetratione rescripti Pontificii quod euidentem iniquitatem continere dicatur, fortè si iudex in partibus, vt aiunt, delegatus qui iustis de causis suspectus dictus fuerat, cognoscere ac sententiā ferre iubebatur remota appellatione tanquam friuola, tametsi friuolam eam esse nec summus Pontifex nec alius delegatus audita parte pronunciasset,[1] non potest appellari tanquam ab abusu. Aliud enim est abusus, aliud iniquitas,[2] nec in impetratione iuris iniqui[3] versari potest abusus, sed tantùm in cō cessione. Porrò à summi Pontificis concessione id est à summo Pontifice ad Senatum prouocare nefas esset.[4] Sanè ab executione breuis Apostolici quantumuis æquissimi si inconsultò Senatu facta sit appellari tanquam ab abusu potest, ne Principis iurisdictio impunè contempta videatur.[5] Potest enim appellari ab impetratione, si quod à summo Pontifice concessum & ab Oratore impetratum est, tale sit vt non tantùm ab æquitate abhorreat, sed etiam supremi Principis, vel magistratus laici præsertim verò Senatus iurisdictionem & autoritatem quoquomodo lædat.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quo casu euidens iniquitas sanè est cùm nec summus ipse pontifex possit inaudita parte quicquam constituere *cap. 1. Extr. de caus. poss. & propriet.*
2. Alioqui cùm quisquis appellat de iudicis iniquitate conqueratur *l. præfecti 17. D. de minor.* dicendum esset omnes quotquot appellare possunt, posse etiam prouocare tanquam ab abusu quod esset ridiculum. Est enim hæc appellationis species omnium odiosissima, tanquamque exprobret ei à quo appellatur quòd abusus sit sua iurisdictione, ideoque num quam nisi ex necessitate est permittenda.
3. De quo *in l. 1. & tot. tit. D. quod quisque iur.*
4. Numquam enim appellatur nisi ad superiorem *l. 1. D. à quib. appell. non licèt l. 1. & tot. tit. quis à quo appeller.* Et cùm appellatur tanquam ab abusu in rebus ad rescripta pontificia pertinentibus, non tam à summo Pontifice aut aduersus eū appellatur, quàm aduersus impetrantis calliditatem, exemplo eius quod in specie licēt dissimili scriptum est, *in l. 1. vers. quid ergo est D. quand. appell. sit & intr. qua tempor.* Papa enim cùm omnes iudicet à nemine iudicatur, vt sacris Canonibus cautum est.
5. Pertinet enim ad Senatus autoritatem vt prouideat ne quid ab extraneo vllo Principe fiat quod vel Principis dignitatem, vel publicam vtilitatem possit lædere. Vide Papon. *lib. 19. syntagm. tit. 2. §. 1. 2. 4. & pass.*
6. Imbert. *in Enchirid.* in verb. *Abusus* vbi vide quatuor casus in quibus licita & necessaria est appellatio tanquam ab abusu.

DEFINITIO IV.

Rectè appellatur tanquam ab abusu si rescriptum summi Pontificis mandetur executioni præsertim aduersus laicos inconsulto Senatu. Aut si sit de rebus non occultis.

CVm is qui Titij hereditatem ex fideicommisso sibi debitam putabat, quam à Sempronio tanquam herede possideri sciebat, literas Apostolicas impetrasset, in forma vt loquuntur, malefactorum, quibus monebantur omnes qui scirent vbinam gentium essent, & à quibus possiderentur res hereditariæ, id vt palam facerent ne herede quidem excepto, Visum est Senatui iustam heredem habuisse causam appellandi ab eiusmodi literarum impetratione & executione tanquam ab abusu, nō illa solùm ratione quod inconsulto Senatu rescriptū summi Pontificis aduersus laicos executioni mandatum esset,[1] sed etiā quòd non debuerat ea via heres inquietari, priusquàm de fideicommisso cognitum, & fideicommissum saltem verbo restitutum esset.[2] Non enim competit fideicommissario vniuersali aut hypothecaria aut directa rei vindicatio siue aduersus heredem siue cōtra alium possessorem priusquàm personali egerit ad fideicō missi restitutionem.[3] Accedebat quòd cùm impetrans sciret & Sempronium heredem esse & ab eo possideri res hereditarias, nihil causæ erat cur eiusmodi literas monitoriales impetraret, quibus constat non nisi pro celatis & occultatis rebus, aliisque ordinariis remediis deficientibus locum esse debere.[4] *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. Decemb. 1589.

1. Quo facto autoritas Senatus neglecta videbatur, vt dixi *Defin. 2. supr.*
2. *Ille à quo 13. §. 1. D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. restituta 37. l. facta 63. eod.*
3. Intellige regulariter. Excipiuntur enim quidam casus in quibus nulla opus est fideicommissi restitutione *l. pen. ibi not. C. ad SC. Trebell. l. vlt. §. sin autem sub condicione C. commun. de legat.* Dixi *in tit. Ad SC. Trebell.*
4. Est enim remedium valde extraordinarium & periculosum, ideóque non nisi subsidiariè concedendum.

DEFINITIO V.

Iudex laicus non potest cognoscere de correctione morum inter ecclesiasticos.

SI pro corrigendis lasciuientium monachorum moribus Abbas aut alius prælatus monachos præbendarum interdictione mulctauerit,déque ea re ad iudicem laicũ querela per monachos deferatur, non magis iudicis laici ea cognitio esse potest quàm de ipsa morum correctione: ad quam sanè vel illud maximè pertinet,vt Monachorum luxus & contumacia eo veluti remedio coerceatur.[1] Nec ad rẽ pertinet, quod super possessorio percipiendæ,aut non percipiendæ præbendæ solus iudex laicus apud nos cognoscit.[2] Nihil enim commune habet possessorij quæstio cum interdictione,[3] Quandoquidem non aliis interdici solet præbendæ perceptione,quàm qui alioquin eius percipiendæ ius haberent.[4] Neque verò fieri potest vt de ipsa interdictione alius cognoscat,quàm qui de interdictionis causa potest cognoscere. [5] Quid ergo si auarus fortassis Abbas obtentu correctionis præbendas monachis subtrahat vt sibi habeat:[6] idque animaduertens aut suspicans iudex laicus contra eum quidpiam decernat? Appellare Abbas potest tanquam ab abusu,[7] & consequenter pendente,ac indecisa appellatione obtinere vt interim iudici laico inhibeatur cognitio.[8] Sed cum hoc tamen temperamento, *Quod ad morum correctionem pertinet.* Neque idcirco videbitur liti appellatoriæ factum præiudicium, de qua certum est nihil inaudita parte constitui debere.[9] Illa enim facti quæstio in aperto iure discutienda superest, [10] An pro correctione morum facta sit præbendæ interdictio,An hic tantùm auaritiæ fuerit quæsitus color.Itaque expressim decernendum est,Nullum ex ea inhibitione fieri præiudicium appellationi. [11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 4.Non.Iul.1591.

1. Is demum enim de altari viuere debet qui altari seruit,non qui mundo, & diabolo: ne alioqui Virgilianum illud meritò quis obiiciat *non bos quæsitum munus in vsus.*
2. Ex not.per Guid. Pap.*quæst.*1.
3. Ex separatis autem nihil potest inferri *l.Papinianus* 20.D. *de minor.l. naturaliter* 12.§. *nihil commune & l.pen. D.de acquir.poss.*
4. Id enim est quod dici solet,Priuatio præsupponit habitum *vulg.l.*4.*D.de instit.& iur.*
5. Quid enim aliud est cognoscere de interdictione quàm hoc ipsum inspicere. An iusta fuerit causa interdictionis, necne.
6. Non enim peior aut dãnabilior vlla cupiditas & auaritia est,quàm quę sub charitatis & boni zeli specie delitescit.
7. Non minùs enim iudex laicus abuti dicitur sua iurisdictione in præiudicium ecclesiasticorum,quàm iudex ecclesiasticus in præiudicium laicorum.
8. Is enim perpetuus effectus est appellationis quæ tanquam ab abusu interponitur vt interim omnimodo impediat cognitionem.
9. *l.de vnoquoque* 47.*D.de re iudic.*
10. *V t in l.à testatore* 109.*de condic.& demonstr.*
11. Nam & aliis quoque omnibus appellationibus commune illud est,vt nihil vnquam in earum præiudicium fieri oporteat *l.*1.*D.nihil innou.appell.int erp.*

DEFINITIO VI.

De procuratione ab abusu in iis quæ ad correctionem morum pertinent, & quid si dubitetur cuius iurisdictio sit.

EO iure vtimur,vt si clericus à superioris sui sententia,vel comminatione quæ non nisi ad correctionem morum pertineat prouocauerit ad Senatum tanquam ab abusu,non idcirco suspendatur eius à quo appellatum est cognitio,aut sententiæ iam per eum redditæ executio.[1] Ita enim postulat fauor correctionis,quam prętextu interpositæ appellationis differri non solùm iniquum esset,sed etiam exemplo periculosum.[2] Si tamen dubitetur an correctio morum ad eum spectet à quo appellatum est,alio fortassis contendente de iurisdictione,omnino deferendum est appellationi, nõ modò si quasi ab abusu prouocatum sit(quæ prouocationis species præcipuo quodam fauore & priuilegio digna semper habita est, tuendarum iurisdictionũ gratia[3])sed etsi simpliciter fuerit prouocatum.Nempe quòd hoc casu non tam de correctione quàm de iurisdictione ipsa ad vtrum ex collitigantibus pertineat,certari videatur: quod cùm accidit,semper & ante omnia de illo inquirendũ est,cuius sit iurisdictio:[4] ne inanibus litis sumptibus litigatores vexentur,[5] & labefactetur rerum iudicatarum autoritas si post varios iudicij anfractus latámque fortassis sententiam appareat de causa perperam cognitum fuisse ab eo cuius notio & iurisdictio non fuit.[6] Hoc ita si non euidens sit calumnia eius qui de iudicis incompetentia queritur.[7] Neque enim facilè permittendum est vt ad calumniæ occasionem iuris beneficium trahatur.[8] *Ita Senatus* in causa Decani Aquensis in relationibus libellorum,8.Id.Iulij 1591.Iunge Defin.34.Sup.De Episc.& cleric.

1. Quod sanè valde notandum & singulare est.Regulariter enim contrà seruatur vt dixi *Defin.praced.num.*8.
2. Quare nec admittenda esset hoc casu appellatio vt neque in cæteris casibus qui moram & dilationem non patiuntur *l.vlt.D.de appell.recip.*Nisi fauor appellationis tanquam ab abusu contrarium suaderet.
3. Vt quæ sunt Cæsaris reddantur Cæsari & quæ sunt Dei Deo,quomodo ratiocinatur Aegid.Magist.*Decis.*4. De *appell.tanq.ab abus.*
4. Est enim iurisdictio primum ac præcipuum fundamentum iudicij cuiuslibet *l.*1.2.*d.si quis ex aliena* 5.*D.de iudic.l.* 3.*C.de iurisd.*
5. *l.minoribus* 6.D *de minor.l.*1.D.*de inoffic.testam.*
6. Nec enim potest valere sententia à non suo & incompetenti iudice lata *cap.ceterum Extr.de iudic.l.*1.*& tot.tit.C.si à non compet.iudic.*
7. *Arg.l.in summa* 63.§.1.*D.de condict.& indeb,*
8. *l.*1.§.1.*D.si mul.ventr.nom.per calumn.l.pen.D.de her.inst.*

DEFINITIO VII.

Appellari potest tanquam ab abusu cùm ante latam aut executioni mandatam possessorij sententiam citetur pars ad iudicem ecclesiasticum.

IVsta est appellatio tanquam ab abusu, si is qui de beneficij possessione apud iudicem laicum contendebat, reuocetur ad ecclesiasticum priusquam possessionis causa plenissimè expedita sit per sententiam

tentiam diffinitiuam,[1] cuius non tantùm pronunciatio,sed absoluta quoque executio secuta sit.[2] Priùs enim tota possessorij quæstio absolui & terminari debet quàm ad petitorij controuersiam deueniatur. [3] *Ita Senatus* sæpissimè,Ex tempore autem pro D.N.Bouier Curione de Macot contra N. Dunant vicarium Prid.Id.Iulij 1595.

1. Nam & sententia quæ terminat iudicium possessorij dicitur diffinitiua,licèt non terminet totum negotium,quia superest quæstio petitorij *Clem.*1.*De sequestr.poss.& fruct.cap.fin.Extr.de iudic.cap.*2.*Extr. vt lit.non contest.* Glos. & DD. *in l.*1.*C.si de moment.poss.fuer.appell.* Papiens. *inform. libell.in caus. spol poss. in vers. per vestrum diffinitiuam sententiam numer.*2.
2. Executio enim illa est quæ sententiæ vigorem ad effectum perducit *l.pen.C.de exec.rei iudic.*
3. Scilicet cùm non idem potest iudex esse in possessorio & in petitorio,ne obstet *l.nulli* 10.*C.de iudic.*

DEFINITIO VIII.

Procurator Principis appellare quandocumque potest ab vnione beneficiorum perperam facta tanquam ab abusu.

AB vnione beneficiorum quæ non ritè facta sit,nec vocatis iis quorum interfuit & qui vocari debuerant,[1] appellare procurator Principis & potest & debet tanquam ab abusu,[2] Nec sera appellatio videri potest quandocumque interponatur etiam post centum annos,quia sicut vnionis effectus perpetuus est,sic iniuria per eam illata semper durat.[3] *Ita Senatus* in ea causa,de qua SC.48.& 49.sup.De sacr.eccles.

1. Quinam verò illi sint qui ad vnionem beneficiorum vocari debent diximus *Defin.*48.*&* 49.*supr.de sacros.eccles.*
2. Ne ex eiusmodi vnione lædantur ij qui lædi nec possunt nec debent *l. nam ita* 39. D. *de adopt. l. de vnoquoque* 47. *D.de re iudic.*
3. Rebuff.*in tract.De vnion.* post Bald.*in l.*2.*col.*2.*C.de episcop.audient.* facit *l.*1.§.*fin.*D.*de vsuf.adcresc.*

DEFNITIO IX.

Cùm reconuentio ab eodem contractu causam trahit,non potest appellari tanquam ab abusu si laicus à iudice ecclesiastico personali actione condemnetur.

EX reconuentione quæ ab eodem negotio & cõtractu causam trahat,potest laicus à iudice ecclesiastico personali quoque actione condemnari.[1] Nec si ex ea causa tanquam ab abusu appelletur admittenda appellatio est. [2] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.13.sup.De iurisd.omn.iudic.& for.compet.

1. Contra regulas iuris communis:Reconuentio enim tollit iudicis incompetentiam quoties de eodem negotio tractatur *vulg.l.cùm Papinianus* 14.*& ibi not.C.de sent.& interloc.omn.iudic.*
2. Cùm ex contractu vltro citróque obligatorio non possit sequi condemnatio quin ex altera sequatur *l.Iulianus* 13. §.*offerri D.de action.empt.*

DEFINITIO X.

Quàm aliter pronunciet Senatus super appellatione tanquam ab abusu,Aliter verò in aliis appellationibus.

EA vis est appellationis,quæ tanquam ab abusu interponitur,vt nec si iniquissima sit sententia à qua prouocatum est,priùs tamen de iniquitate cognosci patiatur quàm de abusu cognitum fuerit & pronunciatũ.[1] Itaque si abusus nullus sit,nihil aliud Senatus pronũciat quàm aut abusum nullũ esse, aut prouocationem recipi non debere.Vt verò id à quo appellatum est mãdetur executioni, nunquam.[2] Vnde fit vt & qui in huiusmodi appellatione succubuit, si de iudicati iniquitate conqueri velit,& iterùm prouocare ad Senatum (cùm id de quo agitur tale est quod ad Senatus cognitionem pertineat)perinde audiendus sit acsi nunquam prouocasset.Nam Senatusconsultum super appellatione tanquam ab abusu factum nunquam parit exceptionem rei iudicatæ in principali negotio.[3] Quòd si reiecta appellatione quæ tanquam ab abusu interiecta fuerat,nihil aliud agendum superfit, nisi vt executioni mandetur sententia, semper ad inferiorem iudicem recurrendum est, nec apud Senatum quasi in aresti excutionem lis vlla institui potest.[4] *Ita Senatus* in eadem causa,& rursum in relationibus libellorum 8. Cal. Ianuar.1595.

1. Prius enim est vt abusus si quis sit,purgetur,quàm vt de negotio ipso cognoscatur, quia illud ad priuatam vtilitatem pertinet,hoc verò ad publicam quæ semper præferenda est *Auth.res quæ commun.de legat.*
2. Nam de qua re iudex cognouit de ea tantùm pronunciare debet.*l.de qua re* 74.*D.de iudic.*
3. Quoniam alia res est *l.quæritur* 12.*cum seqq.D.de except. rei iudic.*
4. Quia verũ est nihil à Senatu de principali negotio iudicatum fuisse, quod in cæteris appellationibus diuersum est,

ne ea executio permitteretur, adeóque ab eiusmodi breuis impetratione tanquam ab abusu prouocari potuisse, quòd illius effectus non aliò tenderet quàm vt possessionis commodum illi eriperetur quem Senatus possessorem constituisset. *Ita tractatum est* in causa Tyberij Mutij & Abbatis de Filly 6. Cal. Iunij 1593.

1. Ac proinde iustè possideret *l. iuste possidet* 11. D. *de acquir. poss.*
2. Sunt enim hæ clausulæ generales valdeodiosæ Aegid. Magist. *decis.* 4. *De appell. tanquam ab abus.*
3. Dixi *Defin.* 7 *supr. eod.*

DEFINITIO XII.

Non potest appellari tanquam ab abusu, si ecclesiasticus iudex aliquid decreuerit contra clericum condemnatum. Secus si contra laicum.

CLericus in possessionis causa de qua iudex laicus cognoscere potuit,[1] prouisionaliter condemnatus, si nec iudicato parère velit, nec secularis iudicis comminationibus terreatur,[2] potest censuris ecclesiasticis vrgeri vt satisfaciat.[3] Nec quòd remedio illo victor vsus sit inscio iudice seculari, coram quo adhuc lis pendeat, puta si voles, Senatu ipso, iustam appellandi tanquam ab abusu materiam præbebit, siue à summo Pontifice siue ab inferiore prælato dummodo potestatem habente puta ab Archiepiscopo Lugdunensi aut eius vicario censura manauerit. Non enim videri potest in euersionem iurisdictionis secularis factum quod non ob aliam causam factum est quàm vt iudicis secularis præcepto pareatur.[4] Planè si laicus condemnatus sit non idem seruabitur, quia sicut nullam iudex ecclesiasticus in laicum iurisdictionem habet,[5] ita nec ei permittendum est vt inscio iudice seculari quicquam aduersus laicum constituat.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro R. D. Claudio de la Couz Abbate d'Ambournay contra Canonicos de Meximieu 3. Id. August. 1593.

1. Secundùm ea quæ tractat Guid. Pap. *quæst.* 1.
2. Ad quem scilicet pertinet vt sententiam suam omnibus quibus fieri potest modis exequatur adhibita etiam manu militari *l. qui restituere* 86. D. *de rei vindic.*
3. Debent enim iurisdictiones ecclesiastica & secularis sibi inuicem auxilio & subsidio esse, & mutuis auxiliis se iuuare *Not. in l. Diuo Pio* 15. §. *sententiam Romæ dictam* D. *de re iudic.*
4. *Arg. l. mulier* 22. §. *cùm proponeretur* D. *ad SC. Trebell. l.* 3. §. *si emancipatus de bonor. poss. contr. tabul.*
5. Non magis quàm iudex laicus in ecclesiasticum extra certos casus *cap. caterum cap. at si clerici Extr. De iudic. cap. nouit. eod.*
6. Alioqui potest appellari tanquam ab abusu Aegid. Magist. *in tit. De appellat. tanq. ab abus. Decis.* 4.

DEFINITIO XIII.

A venationis prohibitione generali quam alius quilibet à Principe fecerit, appellari tanquam ab abusu potest.

SI nemorum aut venationis magister à Principe constitutus, venandi facultatem generaliter prohibuerit, appellari ab ea prohibitione tanquam ab abusu potest,[1] quòd procul dubio potestate sua abutatur qui neque eas personas excipiat, quibus ex dignitatis, aut alio priuilegio venandi ius est,[2] neque eas venationum species, quæ vel infimo cuique permissæ sunt.[3] In quarum numero poni debent quotquot specialiter aut edictis Principis aut qua ratione non sunt prohibitæ.[4] *Ita tractatum est* requirente procuratore generali contra D. du Crest de Mommayeur Prid. Non. Nouemb. 1594.

1. Odioso scilicet huius, vt ita dicam, generalitatis *l. vlt. C. de iur. domin. impetr.* Aegid. Magist. *in tit. De appellat. tanquam ab abus. decis.* 4.
2. Alio enim iure hac parte censentur nobiles, & qui in dignitate constituti sunt, alio autem plebeij.
3. Quales multæ sunt puta in lupos, vrsos, & alias huiusmodi bestias feroces, & damnosas.
4. Cùm de iure naturali & gentium omnes omnibus sint permissæ *l.* 1. 2. 3. *& pass.* D. *de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO XIV.

Appellari potest tanquam ab abusu si iudex ecclesiasticus citationem generalem fieri iusserit, quæ laicos quoque comprehendere possit.

SI in literis monitoriis quas extorquendæ probationis causa impetrari moris est, scriptum fuerit & imperatum vt qui intercedere volent, ad ecclesiasticum iudicem remittantur, appellari potest tanquam ab abusu, nisi addatur condicio aut potiùs qualitas illa *si sint nostri fori.*[2] Nam de interceßione laici non alius iudex cognoscere potest quàm qui laicus sit, & secularis, nisi agatur de re spirituali, quę alium quàm ecclesiasticum iudicem habere non possit.[3] Eóque iure vtimur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa Claudiæ Chaudan contra D. de Quiege 15. Cal. April. 1594. de qua SC. Sup. de probat.

1. Scilicet in criminibus occultis. Nam pro aliis huiusmodi probandi via non conceditur.
2. Aegid. Magist. *in tit. De app. tanq. ab abus. decis.* 4.
3. Puta de sacramentis, vt loquitur Aegid. Magist. *supra d. loco.*

DEFINITIO XV.

Si iudex ecclesiasticus retractet rem à laico iam tractatam rectè appellatur tanquam ab abusu.

PEcuniam repertam penes furem à iudice laico ex ea causa condemnatum iudex ecclesiasticus inter laicos cognoscens sequestrari iusserat,[1] ignorans eam pecuniam per iudicem laicum accusatori laico adiudi-

adiudicatam. Iustam appellandi tanquam ab abusu causam actor habere visus est, non solùm quod in præiudicium rei à laico iudicatæ ea sequestratio ab ecclesiastico iudice decreta esset,[2] sed etiam quia non constaret, quo iure ecclesiasticus iudex pecuniam quæ penes laicum reperta fuisset, sequestrari iussisset.[3] *Ita Senatus* in causa Antonij Sorelley contra capitulum Sanctæ Mariæ Augustanorum 7. Cal. Sept. 1595.

1. Quasi nondum constaret cuius esset ea pecunia.
2. Est enim hæc iustissima causa appellandi tanquam ab abusu. Aegid. Magist. *De appellat. tanq. ab abus.*
3. Cùm neque in personam neque in bona hominis laici quicquam iuris habeat iudex ecclesiasticus nisi cùm agitur de re spirituali, vt diximus *Defin. prox. præced. cap. si clericus laicum Extr. de for. compet.*

DEFINITIO XVI.

Abusus non animus abutendi facit locum appellationi tanquam ab abusu.

CVm quæritur de iure appellationis tanquam ab abusu interpositæ, non est inuestigandum an abutendi animum habuerit is qui abusus est. Sufficit enim facto ipso abusum interuenisse,[1] qui non nisi per hoc appellationis remedium corrigi possit.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quo nomine factum non animus & voluntas facientis significatur.
2. Est enim hanc in rem comparatus specialiter vsus istiusmodi appellationis, quæ ob id esset tanto magis odiosa si non necessaria esse crederetur.

DEFINITIO XVII.

Qui appellat simpliciter numquam censetur tamquam ab abusu appellare.

APpellatio simpliciter interposita numquam sic interpretanda est vt tãquam ab abusu interposita videatur, licèt nullo alio iure admissibilis sit.[1] Ideóque si pendente lite super simplici appellatione quę recipienda non erat, puta à iudice ecclesiastico ad laicum,[2] impetrauerit appellans ex diplomate principali, vt appellare sibi liceat tanquam ab abusu,[3] tùm in ea appellatione obtinuerit expensæ litis appellatoriæ non nisi ab eo die quo secunda appellatio interiecta est, & significata debebuntur. Cæteræ priùs factæ compensabuntur.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Digna enim est hæc species appellationis quæ specialiter & suo nomine notetur, cùm habeat naturam ab omnibus aliis appellationum speciebus differentem.
2. Neque enim talis appellatio admitti iure communi potest, cùm non possit appellari nisi ab inferiore ad superiorẽ *l. 1. & tot. tit. D. à quib. app. non lic. l. 1. & tot. tit. D. quis à quo appell.*
3. Vt ita corrigatur error prioris appellationis.
4. Quasi ob mutuam victoriam, secundùm ea quæ scripsi *Defin. 30. num. 4. & Defin. 31. supr. De fructib. & lit. expens.*

DEFINITIO XVIII.

Appellans ab abusu si succumbat, condemnandus est semper ad mulctam & ad sumptus, non item is qui appellatur.

QVi tanquam ab abusu sine causa prouocauit, effugere non potest quin ideò in mulctam ea de causa constitutam,[1] litisque appellatoriæ expensas omnimodo sit condemnandus.[2] Est enim prorsus odiosa & extraordinaria species appellationis per quam iurisdictionum autoritas in dubium, mutuámque contentionem reuocatur.[3] Sed si ex contrario pronunciatum sit abusum interuenisse (omnino enim de abusu pronunciandum est an interuenerit necne 4) non semper is qui appellauit expensas litis obtinet, sed ex causa fieri potest vt debeant compensari. 5 Est enim fauorabilior hac parte vt & aliàs plerumque is, contra quem appellatum est quàm qui appellauit. 6 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 20. infr.

1. Ea verò longè grauior est, quàm quæ aliis temerè appellantibus infligi solet.
2. Cùm tamen in aliis appellationibus nonnunquam parcatur appellanti, scilicet si habuit probabilem appellandi causam. *arg. l. qui solidum* 78. §. *etiam De legat.* 2. iunct. *l. appellanti* 13. §. 1. *cum ibi not. D. de appellat.*
3. Quæ res plerumque magnas inter vtriusque iurisdictionis magistratus rixas, interdum etiam tragœdias excitat. Non sine magno totius reipublicæ Christianæ & scandalo, & detrimento. Quam ob causam fuit hæc appellandi species antiquis omnibus Iureconsultis incognita, sicut eriamnum Italis, at non æquè Gallis & Hispanis.
4. Nec potest Senatus ipse dissimulare, etiamsi maximè vellet.
5. Nempe si is contra quem appellatum est habuerit aliquam non prorsus incoloratam litigandi causam vt *in d. l. qui solidum* 78. §. 1. *de legat.* 2.
6. Quoniam qui appellat actor esse creditur *l. qui appellat.* 29. D. *de iudic.* & consequenter reus is qui appellatur. Fauorabiliores autem sunt rei quàm actores *l. fauorabiliores* 125. *de appell.* itémque fauorabilior causa iudicati quàm appellationis.

DEFINITIO XIX.

De scandalo quod laicus fecerit in ecclesia non in spretum religionis sed possessionis suæ tuendæ gratia, iudex laicus cognoscere debet.

CVm permittente Episcopo, itémque Syndicis municipij extruxisses in templo scamnum in quo commodius orare posses, Titius qui eum locum suum sibique à maioribus relictum contendebat, templum ingressus die dominico, vixdum sacerdote ab altari, & sacrosanctæ missæ celebratione digres-

so, totóque adhuc adstante populo scamnum illud effregerat, & extra templum proiecerat. Ex ea causa procurator fisci ecclesiastici libellum iudici ecclesiastico porrexerat, & obtinuerat vt de crimine inquireretur. Factáque inquisitione cùm rem sic admissam fuisse constaret, iudex ecclesiasticus præceperat citari eũ personaliter, vt ex ore, & vinculis de crimine responderet. Titius paruerat, nec negauerat rem à se gestam, sed eam facti excusationem afferebat quòd quasi possessionis suæ tuendæ gratiæ id fecisset, cùm tu spoliare illum voluisses.[1] Tu liti interueneras, & petieras vt ad scamni restitutionem condemnaretur. Ille contrà, vt in ciuilem disceptationem criminale iudicium commutaretur.[2] Iudex ecclesiasticus interlocutus fuerat, vt collitigatores hinc inde ad proponendum deducendũ, & vt nostri loquuntur articulandum admitterentur. Ab ea interlocutione tanquam ab abusu Titius prouocauerat, eámque appellationem procurator generalis iustam & legitimam esse defendebat.[3] Disputatum est maxima contentione, An iure interposita videretur. Quidam dicebant duplicem hîc versari cognitionem, Vnam de possessione de qua dubitari non poterat, quin ad iudicem laicum pertineret, [4] Alteram de crimine propter scandalum, Neque enim videbatur negari posse quin ex facti circunstantiis scandalum à Titio factum fuisset. Eámque nimirum cognitionem de scandalo facto in ecclesia dicebam esse mixti fori, & consequenter ad iudicem quoque ecclesiasticum pertinere si is occupasset,[5] neque ab eo quicquam videri factum per abusum.[6] Etsi enim de delicto quod à laicis in ecclesia alióve loco sacro factum sit, iudicis laici non ecclesiastici cognitio est, quia quod locus sacer est non facit quominus sit in Principis territorio.[7] Si tamen delictum in spretum religionis, & diuinorum officiorum probetur admissum, ecclesiastici cognitio esse debet, etiamsi extra eccleliæ septa fuisset admissum, puta in publicis supplicationibus,[8] saltem per præuentionem,[9] Idque non pauci ex Senatoribus nostris sentiebant. Sed vicit numero contraria sententia, hac vna potissimùm ratione, quòd appareret non tam in spretum religionis, quàm propriæ possessionis tuendæ gratia scamnum à Titio effractum esse, neque aliter de crimine cognosci posset quàm de possessionis iure cognosceretur:[10] quódque interlocutionis verba nimis generalia possessorij quoque causam comprehendere viderẽtur.[11] Nec obstitit quòd accusatio non à te sed à procuratore fisci ecclesiastici propter scandalum fuerat instituta, qui ipse nullam mouebat de possessione controuersiam. Non enim de actoris solùm iure quærendum erat, sed præcipuè de viribus exceptionis,[12] quam Titius ex propriæ possessionis fauore mutuabatur.[13] Neque rursus Titio nocuit quòd in iudicem consensisset,[14] quia quoties de abusu quæritur non est in priuatorum potestate facere vt iuri publico derogetur:[15] Pertinétque eiusmodi appellationis persecutio ad procuratorem generalem,[16] Ex cuius persona plerumque fit vt ad prosequendam appellationem admittatur etiam is qui alioquin non admitteretur:[17] adeò vt quamuis pronuncietur abusum interueniisse, appellans tamen condemnandus sit in expensas litis quam coram iudice ecclesiastico tractari frustrà consenserit. *Ita Senatus* 8. Id. Sept. 1595.

1. Nec enim facit vim aut iniuriam qui iure suo vtitur *l. nullus videtur 55. de reg. iur.* Imò desipit qui possessione sua sine causa se priuari patitur.
2. Quod pragmatici nostri dicunt *ciuiliser le proces* aut aliter *appointer les parties en proces ciuil & ordinaire.*
3. Cuius potissimum est inspicere an abusus interuenerit necne, vt dicam *Defin prox. seq.*
4. Cùm possit ille cognoscere ac pronunciare de qualibet causa possessoria etiam beneficiali Guid. Pap. *quæst. 1.*
5. Nam in criminibus mixti fori locus est præuentioni aut saltem potest etiam ecclesiasticus iudex contra laicos cognoscere. Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 36. num. 47. & quæst. 37. & quæst. 57. num. 11.*
6. Non enim potest videri abusus qui iurisdictione sua vsus est.
7. Idem Clar. *dict. §. fin. quæst. 38. num. 18.* Boer. *quæst. 8 num. 3. & 4.* Vide *l. deprecatio D. ad leg. Rhod. de iact.*
8. Qua de re exstat celebre arestum apud Paponium *lib. 1. tit. 4. Syntagm. Arest.*
9. Vide Guid. Pap. *quæst. 562.* Adde *cap. mandata extr. de præsumpt. & 17. quæst. 4. Et not. ad l. si quis in hoc genus 10. C. de episcop & cleric.*
10. Cùm vim non faciat qui ius suum, & possessionem suam tuetur, vt supra diximus *num. 1.*
11. Semper enim cauere bonus iudex debet quantum potest siue ecclesiasticus sit siue secularis, ne tam generalibus verbis decretum suum concipiat, vt etiam personas vel res quæ fori sui non sunt comprehendat. Aegid. Magistr. *in tit. De appell. tanq. ab abus. decis. 4.* Dixi *Defin. 14. supr.*
12. *Vt ita l. militis 36. §. veteranus D. de testam. milit. l. qui ex liberis 11. §. testamento D. de bonor. sec. tab.*
13. Est enim facilius vt detur possidenti exceptio *l. 1. in princip. D. de pignor. l. 1. §. is autem D. de superfic.*
14. *arg. l. 1. & 2. D. de iudic. l. cum Papinianus 14. C. de sentent. & interloc. omn. iudic.*
15. *l. ius publicum 38. D. de pact.*
16. Vt dicam *Defin. seq.*
17. *Vt & in l. 3. in fin. D. quæ res pignor. oblig. poss. l. cùm hereditate 55. D. de acquir. hered. l. si is qui duos 29. D. de liber. legat.*
18. Nam de abusu pronunciatur ob vtilitatem publicam: de sumptibus verò litis ob vtilitatem litigatoris.

DEFINITIO XX.

Appellationem tanquam ab abusu etiam desertam prosequi potest & debet procurator Principis.

SI appellatum sit tanquam ab abusu, & is qui appellauit, non sit prosecutus appellationem intra tẽpus constitutum, eámque ob causam is qui obtinuit desertam dicat & probet appellationem,[1] Non eo minùs edenda sunt procuratori generali acta litis omnia vt sciat an abusus interuenerit necne.[2] Nam si constet interuenisse perinde vindicandus erit, atque si appellatio deserta non fuisset.[3] Nec tantùm petente procuratore generali, sed & eo qui appellauit. Hic enim vnus casus est ex iis quibus bonum est parti habere procuratorem generalem fauorabilem, vt ex eius persona consequatur, quod ex sua consequi non posset.[4] Pertinet enim ad ius publicum non ad priuatum, vt sententia per abusum reddita nunquã possit transire in rem iudicatam.[5] Restitutio tamen aduersus lapsa prosequendæ appellationis tempora ex rescripto Principis impetranda est,[6] tùm pronunciandum non super desertione, an deserta sit appellatio necne, sed simpliciter, ita vt desertionis ratio nulla habeatur, his verbis *sans s'arrester à la desertion.*[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Deserta

1. Deserta enim dicitur omnis appellatio quam appellans non fuit prosecutus intra tempora præstituta *l. 1. §. diduum D. quand. appell. sit & intr. qua tempor.*
2. Interest enim maxime reipublicæ ne quis sua iurisdictione abutatur, ideóque ad procuratoris generalis curam potissimùm hæc res pertinet. *§. 1. Inst. de his qui sui vel alien. iur. sunt.*
3. Ne appellantis negligentia damnum adferat reipubl.
4. Vt dixi *Defin. præced. num. 16. ex l. 3. in fin. D. quæ res pignor. oblig. poss. l. cùm hereditate 55. D. de acquir. hered. l. si is qui duos 29. D. de liber. leg.*
5. Ne inde nascatur iniuriæ occasio vnde iura proficisci debent *l. meminerint 6. C. vnde vi.*
6. Ne alioqui nimis aperta vis fiat legibus si appellationis euidenter desertæ ratio aliqua habeatur citra Principis rescriptum.
7. Quæ pronunciandi ratio multùm distat ab illa per quam appellatio deserta pronunciaretur. *arg. l. si autem 8. §. si quocunque D. de negot. gest. l. quod in diem 7. §. 1. D. de compensat.*

DEFINITIO XXI.

Varii casus in quibus is contra quem appellatum est tanquam ab abusu etiamsi succumbat non ideo tamen in sumptus condemnatus.

NOn semper is contra quem appellatum est, tanquam ab abusu, condemnandus est ad expensas litis, tametsi abusus interuenerit:[1] licèt abusus ipse omnimodo vindicandus sit, & rescindendum quicquid factum est per abusum. Quid enim si iusta dubitandi ac proinde litigandi causa fuerit an abusus interuenerit necne?[2] Quid si appellans non sit prosecutus appellationem, & de ea deserta conuentus apud iudicem appellationum ad illam rursus prosequendam non nisi ex procuratoris generalis persona admitti debeat?[3] aut quia fortasse in iudicem incompetentem consenserat?[4] Sed his casibus magis est vt propter mutuam victoriam compensatæ videantur expensæ, quàm neutri adiudicatæ.[5] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 18. Supr.

1. Dixi *Defin. 18. supr.*
2. Iusta hæc ratio est, ob quam non debeat victus victori in expensas condemnari *l. qui solidum 78. §. 1. De legat. 2.*
3. Vt in specie *Defin. prox. præced.*
4. Vt in specie *Defin. 19. in fin. supr. eod.*
5. Vt dixi *dict. Defin. 17. num. 5. supr.*

DEFINITIO XXII.

In literis monitoriis in forma malefactorum nemo nominandus est qui ex eo infametur, alioqui poterit ille appellare tanquam ab abusu.

QVoties monitoriæ literæ impetrantur in forma, vt vocant, malefactorum, iusta tanquam ab abusu appellandi causa est si is nominatus sit qui testes corrupisse dicitur, aut aliter deliquisse. Neque enim ea nominatio fieri potest citra nominati infamiam.[1] Infamari autem prætextu iuris publici oportet neminem.[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 8. Supr. De sentent. præfect. prætor.

1. Cùm saltem apud bonos & graues viros oneretur existimatio illius qui nominatur.
2. *l. vnic. in fin. C. de famos. libell.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam ab eo quod factum sit contra sacros canones & in scandalum laicorum appellari tanquam ab abusu potest.

CVm parochus quidam rogatus à patre defuncti impuberis, vt veniret ad sepulturam filij quam in Franciscanorum ecclesia pater elegerat,[1] venire recusasset, contendens ac protestatus non potuisse inscio se à patre pro filio eligi sepulturam, déque ea re tres pro se contra Franciscanos latas conformes sententias, postremam Romæ in Rota cuius tamen neque vlla facta executio, neque exequendæ licentia ex more à Senatu petita probabatur, Atque ita impuberem sine parochiali cruce ac sine parochi præsentia sepeliri necesse fuisset, Plerisque videbatur iustam appellãdi tanquã ab abusu causam habuisse patrem, non à protestatione illa quæ nullum grauamen inferre potuerat,[2] sed à denegatione per parochum facta veniendi ad sepulturam, cùm ex eo facto, vel potius non facto scandalum non leue laicis omnibus illatum esset,[3] adeóque prætextu sententiæ ab extraneo magistratu redditæ, quæ nec allegari potuerat, nisi consulto prius & permittente Senatu.[4] *Ita tractatum est* ex tempore sed nondum definitum 28. Iunij 1605.

1. Iuxta *cap. licet Extr. de sepult. in 6. cum ibi not.* Itémque ex moribus patriæ: erant enim Augustani.
2. Nec enim protestatio habet vim sententiæ vt ab ea appellari possit: cùm nullum inferat grauamen.
3. Et quidem contra sacros canones *d. cap. licèt.* Qui vnus est ex casibus in quibus licet tanquam ab abusu appellare. Imbert. *in Enchir. verb. abusus.* Vide quid simile apud Rebuff. *tract. de literis art. vnic. glos. 2. num. 36.*
4. Vt dixi *Defin. 3. num. 5. supr. hoc tit.*

TIT. XXIX.

Quor. appell. non recip.

DEFINITIO I.

Qui se vult excusare non priùs potest appellare à tutelæ datione quàm eius excusatio sit reiecta.

TVTELÆ quidem datione appellatio regulariter non admittitur, nisi proposita prius apud iudicem excusatione, cáque per iudicem reiecta.[1] Neque enim appellationis auxilium necessarium est, nec consequenter permittendum quandiu is ipse iudex à quo appellatur prouidere potest ne qua volenti appellare iniuria fiat.[2] Sed tamen aliud iuris est si minor annis vigintiquinque tutor datus proponatur: Appellatio enim hoc casu necessaria est iure nostro, quo constitui placuit, vt sententia quantũuis nulla non nisi appellationis remedio corrigatur.[3] Quia nec excusationem à tutela proponere potest is, quis etiamsi maximè velit, tutor tamen propter ætatem fieri non possit.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. Sup. qui tutor. dar. poss. & rursus in alia 17. Cal. Iulij 1590.

1. *l. 1. § si quis tutor.* D. *quand. app. sit. § quis autem Inst. de excus. tut.* quomodo accipi debet quod scriptum est *in l. 1. & tot. tit.* D. *si tut. vel cur. at. vel magistr. creat. appell. l. cùm in vna* 17. *§. tutor.* D. *de appellat.*
2. *arg. l. quod iussit* 14. *cum ibi not.* D. *de re iudic.* iunct. *l. præfecti* 17. D. *de minor. l. 1.* D. *de appellat.*
3. Dixi *Desin.* 13. *supr. De tempor. & repar. appellat.*
4. Fœda enim nominum & rerum confusio est si tutor vel curator alterius fiat is qui ipse indigeat tutore vel curatore *l. vlt. C. de legit. tutel.* cæterum excusatio supponit capacitatem tutelæ.

DEFINITIO II.

Qui ad munera & honores vocantur statim debent appellare, & quid interim faciendum sit si appellauerint.

ALia causa est Syndici & eorum qui ad aliquod munus vel honorem vocantur, cùm dicant habere se excusationem. Nam nec aliter allegare possunt causam immunitatis suæ quàm si prouocauerint.[1] Quid ergo si quis Syndicus à municipio creatus appellauerit? Non est interea cogendus vt iniuncto munere fungatur, quousque appellationis suæ causas reddiderit: eásque inanes esse iudex qui de appellatione cognoscit compererit.[2] Sanè si ex postfacto appareat frustratorium fuisse prouocationem, medij quoque temporis periculum ad appellantem pertinebit.[3] At quid si interea quædam occurrant quæ statim per syndicum vniuersitatis expediri oporteat, nec moram patiantur?[4] Æquius erit eam muneris exequendi necessitatem iniungi illi qui proximè syndicus fuit,[5] quàm vt inauditus vllomodo condemnetur is qui iustam fortassis habeat excusationem.[6] Præsertim his nostris miserrimis temporibus quibus vix est vt alij Syndici creentur quàm quos labi facultatibus & in egestatem deduci nominatores velint.[7] Nisi & vniuersitatis & appellantis indemnitati consultum esse possit, duobus, quod vt plurimùm fit, Syndicis creatis quorum altero detrectante alter onus subire debeat.[8] In tutore aliter obseruamus. Nam cùm plerumque solus detur & quidem à iudice,[9] ac proinde vel præsens & auditus, vel si per contumaciam absit pro præsente habitus,[10] Minùs mirum est imponi ei necessitatem suscipiendi muneris tametsi à datione appellauerit, ne alioqui pupillus interea defensore destituatur.[11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N. Perrad de Rignieu le franc contra Syndicos de Loyes 16. Cal. April. 1593.

1. Tantum abest vt eorum appellatio recipienda non sit quomodo diximus De tutore *in Desin. 15 præced.* Tertius est *in l. 1. in princip. & § 1.* D. *de vacat. & excus. muner.* iunct. *l. 1. §. si quis tutor* D. *quand. app. sit & intr. quæ tempor.*
2. *l. imperatores* 21. *§. si magistratus* D. *de appellat.*
3. *l. 1. & 2. D. si tut. vel curat. vel magistr. creat. appell.*
4. Cuiusmodi pleraque possunt facilè occurrere *l. vlt.* D. *de appell. recip.*
5. Quasi officium eius adhuc duret donec alio syndico constituto *arg. l. à tutoribus* 33. *§. officium de admin. tutor.*
6. Nemo enim inauditus condemnandus vnquam est *l.* 1. D. *de requir. vel absent. damn.*
7. Creantur hodie vt plurimùm per inimicitias, & vt vexentur *vt in d. l.* 1. *§.* 1. *de vacat. & excus. muner.*
8. Cogitur enim etiamsi maximè nolit. Nisi & ipse appellet: quo casu interim alius in eorum locum creandus est *d. l.* 21. *§. si magistratus de appellat.* Ergo etiamsi vnus tantùm creatus fuerit, isque appellet, melius erit alium interim creari in eius locum quàm ei qui antea syndicus fuerit continuandi muneris necessitatem iniungi.
9. Præsertim hodie cùm soleant pragmatici nostri dicere tutelas omnes hodie datiuas esse, quia scilicet omnes à magistratu confirmantur.
10. Contumacia enim pro præsentia est *Auth. quæ in prouincia versic sed si nec ipse C. vbi de crimin. agi oport.*
11. Melius tamen est vt in locum tutoris interim curator ei detur nisi aliquid occurrat in quo necessaria sit autoritas tutoris *l. cùm in vna* 17. *§.* 1. D. *de appellat.*

DEFI-

DEFINITIO III.

Interdùm is qui syndicus creatus prouocauit interim administrare cogendus est per modum vt aiunt prouisionis.

SEd & cum Syndicus quis creatus appellauit si iudex audito eo videat non ita citò appellationem decidi posse propterea quòd res ampliorem cognitionem desideret,[1] decernere debet vt interea cogatur appellans subire munus, per modum, vt aiunt, prouisionis,[2] nulla satisdationis præstandæ iniuncta aduersario necessitate.[3] Maximè verò si vel minima suspicio sit in fraudem esse captatam excusationem.[4] *Ita Senatus* ex tempore 15. Cal. Iunij 1593. Et iterùm in alia causa pro Vrbano Laurent contra Franciscum Chardonel 18. Cal. Iulij 1594.

1. Puta si incidat facti quæstio quæ non tam citò possit examinari, sic *in l. ille à quo* 15. *§. si de testamento* D. *ad SC. Trebell.*
2. Id est lite quidem pendente sed ita tamen vt neque liti neque immunitati si quam habeat, vllum ex eo præiudicium fiat.
3. Quæ tamen iniungi solet quoties fit aliqua prouisionalis adiudicatio ad priuatam aduersarij vtilitatem. Hæc enim spectat ad publicam.
4. *Vt in l. 1. §. qui in fraudem* D. *de vacat. & excus. muner.*

DEFINITIO IV.

Si Princeps post euocationem litis apud Senatum pendentis aliquos iudices delegauerit, ab iis ad Senatum appellari non potest.

CVm lis penderet in Senatu aut apud iudices delegatos qui suspecti dicebantur, Princeps, supremi imperij iure cognitionem totam ad se euocauerat, subinde alios delegauerat qui ius dicerent nulla intercedendi aut appellandi relicta potestate. Dubitatum est an appellandi ad Senatum ius saluum esse deberet, quod prius fuerat. Putabant enim plerique saluum esse debere, saltem ius supremæ appellationis, propterea quòd pessimi exempli videretur, supremam cognitionem delegari,[1] nec vllum condemnato remedium ordinarium aduersus iudicantium iniquitatem superesse.[2] Præsertim cùm à prioribus delegatis appellandi ius fuisset, in quorum locum posteriores substituti videbantur.[3] Prævaluit tamen contraria sententia, quia per euocationem à Principe factam omnis Senatui erepta esset iurisdictio,[4] nouisque delegati non tam in locum iurisdictionis ordinariæ, quàm in ipsius Principis vicem substituti dicendi erant,[5] vt proinde non alius quàm Princeps appellandus esset si quid illi iniquè decernerent,[6] ex vulgari illo pragmaticorum verbo *à delegato ad delegantem.*[7] Quid si Princeps appellationis cognitionem Senatui exceptam voluerit ratione pœnæ capitalis si qua fortè irrogetur? Tanto minus admittendum erit vt à pecuniaria condemnatione quantacumque illa sit, Senatus appelletur.[8] *Ita Senatus* in causa Claudij Maillet Prid. Cal. Mart. 1594.

1. Cùm non magis possit Princeps eam supremam cognitionem à se abdicare & in alios transferre quàm supremam ipsam potestatem.
2. *l. vnic. C. de sentent. præf. prætor. l. 1. vers. cæterum D. quand. appell. sit & intr. quæ tempor.*
3. Vt scilicet subrogatum sapiat naturam eius in cuius locum fuit subrogatum *l. si quis eum* 10. *§. qui iniuriarum D. si quis caution. l. imperator* 70. *§. vlt. & l. seq.* D. *de legat.* 2.
4. Nec enim dubitari poterat citra sacrilegium quin fuisset in arbitrio & potestate Principis de iurisdictione ipsius quoque Senatus pro arbitrio disponere, cùm iurisdictiones omnes à voluntate & auctoritate Principis dependeant tanquam à capite & à fonte *l. sacrilegij* 5. C. *de decurs. rescript.* quia cuius est territorium eius quoque est iurisdictio *l. penult.* D. *ad leg. Rhod. de iact.*
5. Quos scilicet Princeps credidit non aliter iudicaturos esse quàm ipse esset iudicaturus *l. vnic. §. his cunnbulis de offic. prætor.* Nam in delegatis maximè industria personæ eligitur. *tot. tit. Extr. de offic. deleg.*
6. *l. 1. D. à quib. appell. non licèt.*
7. *l. 1. & tot. tit.* D. *quis à quo appellet.*
8. Inclusio enim vnius vt dici solet exclusio est alterius *l. cùm prætor* 12. D. *de iudic. l. ex eo* 18. *de testib.*

DEFINITIO V.

Casus in quo condemnatus non potest appellare quia nihil eius interest.

QVemadmodum aliquando accidit vt etiam qui condẽnatus non est appellare possit & debeat, nimirùm si eius interfit ne ex sententia quamuis inter alios lata damnum sentiat,[1] Ita ex contrario euenit nonnunquam licet rariùs, vt qui condemnatus est, appellare non possit tametsi velit.[2] Nempe si talis sit condemnatio cuius executionem iudex aduersus eum fieri prohibuerit, contra alium verò æquè cõdemnatum fieri præceperit.[3] Finge debitoris mei debitorem ab alio creditore conuentum coactum soluere fiduciaria solutione, & vt loquuntur, per modũ prouisionis, dato per creditorem fideiussore.[4] Constat non esse eum omninò liberatum quippe qui non sic soluit ne posset vnquam repetere.[5] Igitur potero ego quoque hunc ipsum conuenire tanquam debitoris mei debitorem.[6] Consequenter si vocato debitore constet mihi debitum esse quod persequor, nihil verat condemnari mihi eius debitorem,[7] Iuberi autem me iudicatum exequi non aduersus illum qui scilicet, iam semel soluerit,[8] sed aduersus alium creditorem qui prior egit, illiúsve fideiussorem, si modò sim ego tempore anterior & iure potior.[9] Nec aliud quicquam sit in debitoris bonis ex quo mihi satisfieri possit.[10] Alio vllo casu vix est vt appellare non possit qui fuit condemnatus.[11] Nam si emptori qui autorem suum laudauit res per sententiam euicta sit quamuis habeat ille paratam de euictione actionem contra venditorem,[12] appellare tamen potest, quia eius interest rem retinere potiùs quàm precium reposcere etiam cum eo quod interest sua.[13] Similiter fideiussor condemnatus licèt aduersus debitorem regressum habiturus sit,[14] appellare tamen potest,

si malit,[15] quoniam ipsius quoque interest non soluere potiùs quàm solutum repetere. [16] *Ita Senatus* in causa procuratoris Doche contra Franciscum de la Botiere 9. Cal. Maij 1594.

1. *l.4.§.alio condemnato & seq. D.de appellat.* iunct. *l.5.in princ.& §.si heres l.si perluſorio* 14. *eod.tit.l.2.§.1. D. quand. app.ſit & intr.quæ tempor.l.ſæpe* 63. *D.de re iudic.*
2. Puta ſi nihil eius interſit. Non enim alij appellantes audiuntur, quàm quorum interest *l.1.D.de appell.recip.*
3. Totus ſiquidem vigor & effectus ſententiæ in executione conſiſtit. *l.penult.C.de execut.rei iudic.l.à Diuo Pio* 15. *eum ibi not.D.de re iudic.*
4. Vix enim ſine ſatisdatione ſit vlla prouiſionalis adiudicatio lite pendente *arg.l.1.& tot.tit.D.ſi cui pluſquàm per leg. falcid.*
5. Nam quo caſu poteſt condictio locum habere non poteſt contingere liberatio, & contrà quo caſu liberatio ex ſolutione competit, impeditur condictio *l.cùm quis* 38. *§.de peculio & ſeq. D.de ſolut.*
6. *Ex l.1.& tot.tit.C.quand.fiſc.vel priuat. debitorem ſui debit. comuen poſſ.d.l. à Diuo Pio §.ſic quoque & ſeq.* D. *de re iudic.*
7. Quia verum eſt adhuc nomen extare quandiu debitor non eſt omnino liberatus.
8. Nec enim quiſquam vnum & idem debitum bis ſoluere cogendus eſt.
9. *Vt in l.vlt.§.ſin verò creditores & §.ſin verò heredes C.de iur.delib.*
10. Nam nec ſolent capi nomina pignori in executione iudicati niſi in ſubſidium ſi alia bona nulla ſint *l.2.& pen.C. quand.fiſc.vel priuat.d.l.à Diuo Pio.§.in venditione in fin.*
11. Quia & vix eſt vt non ſemper interſit condemnati. Cæterum ſi talis caſus aliquis reperiatur, idem dicendum erit.
12. Cuius proinde periculo tota res cedit *l.1.C.vbi in rem act.*
13. *Vt in l.ſi ex cauſa 9.l.in cauſa* 13. *§.interdum D.de minor.*
14. Aut actione mandati aut negotiorum geſtorum *l.ex mandato* 20. *§.1.D.mandat.l.5.De liber.legat. l. cùm lex* 46. *D.de fideiuſſ.*
15. Adeóque pro reo condemnato, quamuis ipſe condemnatus non ſit *l.à ſententia* 5. *D.de appellat.*
16. *l.3.D.de compenſat.l.ſi ſtipulatus* 15. *in princip.D.de fideiuſſ.*

DEFINITIO VI.

Non auditur appellatio quæ in productionis tantùm inuentario fuit interpoſita, nec aduerſario ſignificata.

GEnerali Senatuſconſulto procuratoribus inhibitum eſt ne in conſcribendis inuentariis quæ productionis vocant, vllum interponant appellationem quæ non prius in ipſis actis interpoſita ſit, & aduersario ſignificata,[1] Ne alioqui det ea res materiam calumnioſo procuratori litis protelandæ & fugandi è numero iudicum Senatoris à quo appellauerit. [2] Quòd ſi qua eiuſmodi appellatio interiecta ſit, placuit non magis habendam eius rationem quàm ſi nulla interpoſita fuiſſet. [3] *Ita tractatum eſt* in cauſa procuratoris Penſabin, & D. de Cornillion 5. Cal. Maij 1594.

1. Appellandum enim eſt in actis & aduerſario ſi non præſente ſaltem ſciente ac certiorato *l.2. vbi not.D. de appellat.*
2. Nec enim poteſt quis iudicare in cauſa appellationis ab eo ipſo interpoſitæ, cùm de ipſius iniquitate tractandum ſit *l.præfecti* 17. *D.de minor.l.illud ſciendum* 8. *D.de appellat.l.iudici* 42. *D.de miur.l.vnic.D.apud eum à quo appell.*
3. Nihil enim refert an nulla appellatio interpoſita ſit, an non eo modo quo interponi debuit *arg.l.2.D.de autor.tut. l quoties* 6. *D.qui ſatisd.cog.*

DEFINITIO VII.

Non auditur appellans qui conſentiit executioni ſententiæ, cùm per ſecutam executionem res integra eſſe deſiit.

POſtquam res integra eſſe deſiit, nulla cauſa eſt propter quam audiri debeat appellans ab ea ſententia cuius executioni conſentiit,[1] tametſi certet de damno vitando, Ne iniuria afficiatur is qui rei iudicatæ autoritatem ſecutus eſt. [2] *Ita Senatus* in cauſa R. D. Bernardi Combet Archidiaconi Tarentaſ. & N. Antonij Le beuf prid. Cal. Sept. 1594.

1. *l.ad ſolutionem* 5. *C.de re iudic.l.1.D.quand.appell.ſit & intr.quæ tempor.*
2. *arg.l.ait prætor.7.§.1.D.de minor.l.ſi ex cauſa 9.l.quòd ſi minor* 24. *§.Scæuolæ eod.l.ſancimus* 25. *C.de admin.tutor.* Papienſ. *in form ſent.interloc.ſup.incomp.iudic.num.9.*

DEFINITIO VIII.

Appellante ſententiam non exhibente quomodo contra eum pronunciandum ſit, & quid ſi poſtea exhibeatur ſententia.

APpellans edere debet ſententiã à qua ſe dicit appellantẽ. Id ſi non faciat appellatio eius admittenda non eſt, [1] Neque tamen appellationis iudex ideò pronunciare debet, quòd benè à primo iudice fuerit iudicatum, ſed tantùm appellationem reiicere, [2] & appellantem in ſumptus litis condemnare. [3] Ne ſi iudicatum confirmet pugnantia conſtituere videatur, cùm hoc ipſo reiiciat appellationem quòd de iudicato nullo conſtet. Inde fit vt tametſi à Senatu reiecta ſit appellatio, poſſit tamen qui condemnatus eſt, iterum proſequi appellationem, Exhibita quandocumque ſententia, [5] nec ciuilis ſupplicatio neceſſaria ſit, [6] dummodo ſumptus prioris litis perperam inſtitutæ refundere ſit paratus. [7] *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1594.

1. Papienſ. *in form appellat.à ſent.diffinit.verſ.& in quantum ſit aliqua num.6.verſic.ſi verò ambo.*
2. Quod pragmatici noſtri dicunt *declairer l'appellant non receuable appellant.*
3. Non poteſt videri non temerè appellaſſe qui ſententiam à qua ſe appellaſſe dicit, proferre non poteſt, cùm non entis nullã

is nullæ ſint qualitates *vulg.l. eius qui in prouincia* 41. *D.de reb.cred.* Intellige tamen niſi appellans velit probare ſententiam per poſitiones & aduerſarij confeſſionem. Quæ enim ſunt probabilia ſunt ponibilia inquit Papienſ. *vbi ſupra num.7.*
4. Nam neque confirmari poteſt quod nullum eſt *l. Diui 6.§.vlt. & l.quædam 7. D. de iur.cod.*
5. Quoniam nunc alia res eſſe videtur quàm de qua prius fuerat pronunciatum nec eadem cauſa eſt vincẽdi aut ſuccumbendi. *l.ſi quis* 18. *& ſeq. & paſſ. D.de except.rei iudic.*
6. Quomodo eſſet ſi pronunciatum fuiſſet bene iudicatum. Nouorum enim inſtrumentorum exhibitio non impedit exceptionem rei iudicatæ *l.cùm de hoc 27.in fin.eod.tit l.4.C.de re iudic.*
7. Vt hoc modo ſiue culpa ſiue negligentia ipſius puniatur *l.ſancimus* 16. *C.de iudic.l.eum quem temerè* 79. *D. eod. & inſt.de pœn.temer.litig.*

DEFINITIO IX.

Qui patitur aduerſarium iurare in ſupplementum probationis ex ſententia iudicis non ideò videtur acquieſcere ſententiæ.

NOn videtur iudicato acquieuiſſe condemnatus, qui aduerſarium à iudice admiſſum vt in probationis ſupplementum iuraret, paſſus eſt iurare: quia nec appellatione interpoſita, nec qua alia vlla ratione impedire potuit quominùs iuraretur. [1] Itaque etiam poſt iuſiurandum præſtitutum appellare non minùs poteſt, quàm ſi iuratum non eſſet. [2] Neque enim metuendum eſt ne periurij reus fiat qui iurauit ſi quandoque poſteà pro appellatione pronuncietur. [3] Nam qui ab eiuſmodi ſententia prouocat, non dicit periurium fuiſſe aduerſarium, ſed illud tantùm cõtendit deferri ei iuſiurandum non debuiſſe. Nec proinde quærendum eſſe, an periurus ſit necne, qui neque iurare debuit. [4] *Ita Senatus* in cauſa Gaſpardi Bichon & Ioannis Pichod 4. Id. Nouemb. 1594.

1. Cùm non obſtante appellatione à ſententia, quæ admiſit iuſiurandum, iurari tamen poſſit *l. generaliter* 12. *C. de reb.credit.*
2. Quaſi rebus omnibus adhuc integris. Ideo enim iuratur, ne res deſinat eſſe integra, ſi fortè is qui iurare debet moreretur pendente appellatione *d.l.generaliter.* Fauore ſcilicet probationum ne intercidant *l. in lege* 41. *D. ad leg. Aquil. l. curent* 22. *D.de teſtib.*
3. Cùm non facilè ferendum ſit vt de periurio eius qui iurauit quæratur *l. vlt.* D. *de in lit. iur. l.1. & 2. C.de reb.cred. & iureiur.*
4. Itaque per hanc appellationem non tam iurantis quàm iudicis factum impugnatur.

DEFINITIO X.

Quibus remediis ſuccurratur victori contra appellationem quam appellans non fuit intra tempora proſecutus.

SI ab inferioris iudicis ſententia appellatum ſit, appellatio autem intra legitimum tempus introducta non fuerit, in electione eius eſt qui obtinuit vt vel deſertam appellationem pronunciari petat ex reſcripto Principis, [1] vel executoriam dici ſententiam non obſtante appellatione. [2] Sed inter hæc intereſt, quoniam aduerſus deſertionem difficilius datur reſtitutio, [3] quàm aduerſus interlocutionem per quam pronunciatum ſit mandandam executioni ſententiam. Cæterùm hoc etiam caſu ſi appellatum ſit, nihilominùs fiet executio ſententiæ acſi non eſſet appellatum, [4] ſaluo tamen appellationis iure. [5] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij de Bloney & Andræ Beuf Ant. Cal. Septemb. 1595.

1. Quod pragmatici noſtri dicunt *en vertu de lettres de deſertion.*
2. Ita enim ſtilo Senatus noſtri diſertè cautum eſt.
3. Prohibente eodem ipſo Senatus ſtilo, ne qua poſſit dari reſtitutio vlla ex cauſa aduerſus appellationis deſertionem iam intimatam. Senatus tamen ſi iuſtam reſtitutionis cauſam ſubeſſe videat, reſtituit, ſed numquam niſi ſuprema, quod aiunt manu.
4. Ne alioqui liberum ſit temerè ac ſæpiùs appellanti executionem ſententiæ diutiùs remorari *l. ſi longis 7. & ſeq. C. de execut.rei iudi.*
5. In cuius ſcilicet præiudicium nihil fieri vnquam debet *l.1.D.nihil innou.app.interp.*

DEFINITIO XI.

Electio quam appellans habet apud Auguſtanos vtrum velit Senatum adeundi transfertur in aduerſarium ſi appellans aut non elegerit aut appellationem intra tempora proſecutus non ſit.

AVguſtanorum noſtrorum priuilegium inter cætera vnum illud eſt vt electionem habeant vtrum ad Senatum noſtrum an ad Pedemontanum malint appellare. Quid ergo ſi appellans non declarauerit ad quem Senatum appellaret? Transferetur electio in aduerſarium vt, ad quem volet Senatum euocet appellationem per literas, quas vocant, anticipatorias. [1] Eadem ergo ratione fiet, ſi præterierit bimeſtre intra quod debuit introduci appellatio, nec ea introducta ſit, vt electio ſit eius qui obtinuit, ad quem Senatum euocet cauſam deſertæ appellationis. [2] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa perorata, poſtmodum ex intimo conſilio deciſa 5. Cal. Sept. 1595.

1. Debet enim appellans ſibi imputare cur iure ſuo non ſit vſus. Simile quiddam eſt *in l.1.D. de ſolut.l.1.D. eod. l.ſi ſuras* 21. *C.de vſur.*
2. Cur enim daremus electionem appellanti qui nec pro appellante habetur poſtquàm deſeruit appellationem?

DEFINITIO XII.

Non potest quis appellare postquam acquieuit iudicato. Excipiuntur tamen quædam personæ & quidam casus.

QVi semel acquieuit iudicato petita dilatione intra quam satisfaceret, non est audiendus appellans, siue antè siue pòst appellauerit, [1] nisi caussa aliqua subsit propter quam ei subueniri oporteat per in integrum restitutionem, [2] Vt puta si minor fuit, [3] aut si vis, vel dolus aduersarij intercesserit. [4] Quid si mulier fuit, aut rusticus? Non ei proderit, [5] si non euidentissima iniquitas emergat. [6] Sanè si solus procurator id fecerit, non nocebit domino, [7] Sed tamen necessaria erit restitutio ex rescripto, & diplomate quod *de desaduen* appellant. [8] *Ita Senatus* in caussa Claudij Lucian, & Cornelij Pernet 9. Cal. Dec. 1595.

1. *l. ad solutionem 5. C. de re iud.* quia si antè appellauit videtur appellationi renunciare quod potest facere in causis ciuilibus, non tantùm expresso consensu, sed etiam tacito *l. 1. §. vlt. D. de libell. dimiss.* si verò postea appellauerit, videtur eam sibi viam appellandi præclusisse petita dilatione *d. l. ad solutionem.*
2. Omnès enim restitutiones in integrum hoc habent commune, quod ex æquitate contra nimium iuris rigorem conceduntur *l. 3. D. de in integr. restit.*
3. Minori enim quandocumque aut quomodocumque læso subuenitur, etiam in lucro *l. ait prætor 7. in princip. & §. hodie & §. item si non prouocauit D. de minor.*
4. Ne alioquin aduersario dolus prosit qui è contrario nunquam impunitus esse debet *l. procurator 11. in fin. D. de dolo mal. except. l. ne ex dolo 12. D. de dolo.*
5. Quamuis enim & sexui & rusticitati interdum parci òporteat *l. si quis id quod 7. §. dolo mali D. de iurisdict. l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.* non tamen bene in omnibus rustici & mulieres minoribus comparantur *l. vlt. in princip. D. ad SC. Velleian.* Sunt enim minores regulariter fauorabiliores.
6. Puta si ex eo futurum sit vt mulier fiat indotata. Quod ne accidat non tantùm ipsius mulieris interest, sed etiam reipublicæ *l. 1. D. solut. matr. l. interest 18. D. de reb. autor. iudic. possid.*
7. Quoniam appellationis auxilium quod iure communi habet dominus non potest procurator ei adimere, præsertim cùm finita per sententiam suam lite officio suo functus sit *l. 1. D. de re iudic.* Nam sicuti per sententiam lis esse desinit, ita & procurator desinit esse dominus litis, quamuis in executione iudicati cogatur in officio suo perseuerare, Scilicet si dominus non appellet. Quin & absente domino potest procurator ipse appellare debétque, ne ad interesse teneatur vt aiunt pragmatici *l. 2. in prine. D. quand. appell. sit & intr. qua tempor. l. liberto 31. §. item* vbi scripsi *in Rational. D. de nego. gest. l. si procuratorem 8. §. si ignoranter & §. seq. versic. igitur D. mandat. l. iniutus 17. C. de procurat.*
8. Quod scilicet moribus nostris necessarium est quoties improbatur factum procuratoris qui non habuit speciale mandatum. Nam si speciale interuenisset, nullus huic beneficio locus superesset.

TIT. XXX.

Si vnus ex plurib. appell.

DEFINITIO I.

Appellatio vnius ex litis consortibus prodest etiam cæteris qui non appellarunt, si eadem omnium ratio sit, non si diuersa.

QVOD constitutum est, vt vno ex pluribus eiusdem litis consortibus appellante debeat appellatio iis quoque qui non appellarunt, ad impediẽdam interea iudicati executionẽ, [1] tùm obtinet cùm absoluta & diffinitiua fuit condemnatio in vna eadémque causa quæ factorum separationem nullam accipere possit. [2] Nam si cùm plures eiusdem criminis rei essent, iudex interlocutus sit omnes torquendos esse, & ab eo interlocutione quidam ex ipsis appellauerint. Placet non eò minùs torqueri alios debere qui non appellarunt, quandoquidem de sua quisque non de socij scientia interrogatur, [3] proindéque personarum diuersitas hac parte factorum separationem inducit, licèt de vno eodémque crimine agatur. [4] *Ita Senatus* in causa Ioannis Fenet, Claudij Mignot, & Humberti Menissier 9. Cal. Iunij 1591.

1. *l. 1. & 2. C. hoc tit. l. 1. C. de diuers. rescript.*
2. Sunt enim hæc verba Imperatoris Alexandri *in dict. l. 1. C. hoc tit.*
3. Cùm esset iniquissimum de alieno facto cogi quem respondere *l. videamus 4. D. de in lit. iurand. l. Marcellus 11. §. item rare D. rer. amot. l. iusiurandum & ad pecunias 34. §. procurator D. de iureiur.*
4. Et ita cessat ratio posita *in d. l. 1. C. hoc tit.* Quamquam in aliis quoque causis titulus hic in vsu esse desiit apud Gallos si eredimus Rebuffo attestanti in proemio *constit. glos. 5. num. 98.* non alios audiri appellantes in Gallia quàm qui ipsi appellarunt, nec sufficere vt quis habeat litis consortem qui appellauerit. Apud nos tamen qui iure scripto vtimur, nihil hac parte immutatum est. Planè si plures separatim fuerint condemnati quamuis ex eadem causa pluribus eis appellationibus opus est, quòniam & iuris communis ratio ita fert *l. si qui separatim 10. D. de appellat.* Iunge §. *sed cùm aduersus ead. leg.*

TIT.

Qui bon. ceder. poss.

DEFINITIO I.

Casus singularis in quo permittitur cessio bonorum aduersus mulctam ex delicto irrogatam.

CONDEMNATVS ad pœnam pecuniariam quòd alteri furtum facienti opem dedisse diceretur, cùm appellandi causam iustam haberet, propterea quòd ex actis litis constabat opem ab eo datam non esse, iudicato tamen acquieuerat: Accusator verò quasi à minima condemnatione appellauerat. Cùm Senatus ex appellatione cognosceret, benè iudicatum dixerat, [1] qui vtique sententiam fuerat emendaturus si ab ea reus quoque prouocasset. [2] Postmodum accusatore solutionem vrgente reus cùm non haberet vnde solueret beneficium legis Iuliæ implorabat vt ad bonorum cessionem admitteretur. [3] Obstare edictum Diui Emanuelis Philiberti videbatur, quo cautum est vt aduersus condemnationem ex delicto factam bonis cedere non liceat, [4] ne ex impunitate detur delinquendi occasio. [5] Senatus tamen manifesta æquitate motus pronunciauit, iuris beneficio tam fauorabili locum esse debere, propterea quòd quamuis sententia in rẽ iudicatam transiisset, pœna tamen illa pecuniaria non tam ex delicto quod re vera nullum admisisse erat, quàm ex iudicato deberetur. [6] Neque id impugnare videbatur rei iudicatæ autoritatem, cùm non tam de illo quæri oporteret an pœna deberetur, [7] quàm vtrum hoc vel illo modo id est numeratione an bonorum cessione solueretur. [8] *Ita Senatus* pro Petro Darderio 10. Cal. Sept. 1588.

1. Non enim potest iudex superior sententiam emendare, nisi à qua & quatenus appellatum est, etiamsi malè iudicatum sit, non solùm defectu iurisdictionis, quia appellatio sola illa est quæ deuoluit cognitionem ad iudicem superiorem *l. 2. D. de appell.* tum etiam propter rerum iudicatarum autoritatem *l. seruo inuito 65. §. cùm prætor ad SC. Trebell. l. si fundus 16. §. si pluris D. de pignor.*
2. Appellatio enim vnius aduersario prodesse non potest, quæ nec litis consorti prodest, nisi cùm vna eadémque condemnationis & appellationis causa est *l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. appell.* Rebuff. *in proemio constit. glos. 5. num. 98.* facit *l. si qui 10. §. sed cùm aduersus & §. vlt. D. de appellat.*
3. *§. fin. Institut. de action. l. is qui bonis 4. l. vlt. & pass. D. de cess. bonor. l. 4. l. in omni 6. l. vlt. C. eod.*
4. Quod & iure communi constitutum esse creditur *ex l. vlt. D. de in ius vocand. l. 1. §. vlt. D. de pœn. l. si quis minorem 35. D. de pœn.* Clarus qui dicit communem *lib. 5. sentent. §. vlt. quæst. 95. nu. 2. 3. & 5.* post Bald. & Salyc. *in l. vlt. C. de sepulc. violat.* Edictum autem quod factum est mense Febr. 1577. non idcirco inutile est sed ita interpretandum vt non liceat iudici mulctam pecuniariam diminuere aut remittere, quod alioqui liceret, teste Claro *ibid. num. 8.*
5. *l. si longius 18. §. 1. D. de iudic. Lita vulneratus 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil. l. si à reo 70. §. vlt. D. de fideiuss. l. Stichum 95. §. 1. D. de sol ut. l. locatio 9. §. quod illicitè D. de public. & vectig. l. si pœna 20. D. de pœn. l. per omnes 6. C. de aedific. ciuit.*
6. Initio scilicet inspecto quod regulariter inspiciendum est *l. 3. §. scio De minor.* Textus est non inelegans *in d. l. si fundus 16. §. si pluris D. de pignor.* etsi locus ille haud dubiè à Triboniano corruptus est vt docui *lib. 16. Coniect.*
7. De illo enim quærendum non est quod iam fuit iudicatum *l. & post rem 7. l. post rem iudicatam 15. D. de transact. l. elegantèr 23. §. 1. D. de condict. indeb.* facit *l. in duobus 28. §. igitur & §. vlt. de iureiur.*
8. Nam & bonorum cessio species quædam est solutionis non ad inducendam liberationem nisi quatenus ex bonis cessis ad debitorem peruenire potest, sed ad acquirendam cedenti exceptionem *d. §. vlt. Institut. de action. l. 3. C. de bon. aut. iud. possid.*

DEFINITIO II.

Allegatio solutionis non impedit beneficium cessionis.

QVi bonis cedere vult non aliter quidem audiendus est quàm si bonam fidem agnoscat, & debitum fateatur, [1] Sed si solutionem alleget siue totius siue partis debiti, non ideò arcendus est à beneficio cessionis, quoniam etsi esset condemnatus non prohiberetur allegare solutionem. [2] Planéque iniquum sit arctari eum vt vel longiores pati cogatur carceres vel fateri adhuc se debere quod iam soluerit. [3] Cùm debiti quantitas siue maior siue minor sit facere nequeat vt cessionis beneficio magis minúsve debeat locus esse. [4] Nam & facta cessione liberum est creditori cum suo debitore agere hactenus vt liquidò constare possit quid sit in debito, quò paratam habeat in bona debitoris actionem. [5] Siquidem cessio non liberat debitorem ab obligatione, sed facit tantùm ne in carceres detrudi aut in carceribus retineri possit. [6] Hoc verò multò magis locum habere debet si allegatæ solutionis probationem debitor paratus sit committere sacramento & religioni creditoris. [7] Nam & alioqui pro liquido habendum est quod statim per iusiurandum alterius ex collitigatoribus liquidari potest, [8] Nec frustrationis causa & per calumniam allegasse solutionem videri debet, qui aduersarium ipsum iudicem constituit. [9] *Ita Senatus* in secreto auditorio contra Spect. Ioannem Gay Aduocatum, 17. Cal. April. 1594. & iam antea pro Claudio Genenois contra D. Senatorem Crassum.

1. *l. qui cedit penult. D. de cess. bonor.*
2. Solutio enim non impugnat iudicatum imò potiùs confirmat, Nisi proponas iudicatum solutionem factam non esse deficiente fortassis in probationibus eo qui allegauit solutionem *arg. l. si duo 13. §. si quis iurauerit D. de iureiur.*
3. *Arg. l. qui in carcerem 22. D. quod met. caus. l. si quis dolo 51. §. 1. De re iudic.*
4. Nisi cùm creditores inter se dissentiunt quibusdam volentibus admittere cessionem, aliis nolentibus *l. vlt. C. hoc tit. l. maiorem 8. C. de pact.*
5. Atque ita accipiendum est quod ait *l. 4. §. 1. D. hoc tit.* non posse eum qui cessit inquietari ab aliis quibus debet.
6. Opposita nimirum exceptione *d. §. vlt. Inst. de action.*
7. Placet etiam iusiurandum non tam probationem esse quàm releuationem ab onere probandi vt loquitur Bald. *in auth. sed nouo iure C. si cert. pet.* facit *l. eum qui 30. 3. D. de iureiur.*
8. Proximè siquidem faciendum habetur pro facto *l. pen.* vbi Bald. *D. de testam. milit.* Hinc est quod tanquam liquidum compensari potest debitum quod per iusiurandum statim liquidari possit.
9. *l. 1. & 2. D. de iureiur. l. 2. C. eod.*

§§

DEFINITIO III.

Cessio non potest impediri per solam oblationem liberandi debitoris à carceribus nisi quinquennales indutiæ vltro indulgeantur, & quidem sine onere.

AT quid si paratum se creditor pati vt carceribus debitor eximatur? Non impediret ea res cessionem, nisi quinquennales quoque inducias creditor indulgere velit,[1] ne alioqui in creditoris maneat potestate secundo aut tertio posteà die hunc ipsum debitorem in carceres coniicere.[2] Quid verò si quinquēnales quoque inducias creditor indulgeat, sed ea lege vt qui in carcere sumptus facti sunt ab ipso debitore soluantur? Non poterit ex eo impediri beneficium cessioni,[3] quoniam qui paratus est bonis cedere non est condemnandus vtquicquam soluat quantulumcumque illud sit,[4] solāque superesse creditori debet actio in bona debitoris, inque ipsum debitorem si quandoque ad pinguiorem perueniat fortunam, non priùs.[5] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1. *l.vlt.C.hoc tit.*
2. *Arg.l.fideicommissa* 11.§.*si quis decem* 18. *de leg.* 3.*l.*1.§.*si cui ita* D.*vt legat.nom.cau.*& elegantiùs *in l.*3.*in fin.*D.*V.t in poss.legat.l. qui bona fide* 13.§.*huic stipulationi de damn.infect.*
3. Est enim beneficium hoc cessionis fauorabile, ideóque plenissimè interpretandum *l.pen.D.de consult.Princip.*
4. Ne aliis quidē quibus debet, ac quibus specialiter nihil ipse cessit *l.*4.§.1.D.*de cess. bon.* facit *l.si rem* 70.D.*de procur.*
5. §.*vlt. Instit. de action.dict.l. vlt.* C. *hoc tit.l.* 3.C.*de bon.autor.iudic.possid.*

DEFINITIO IV.

Condemnatus ex delicto non potest cedere bonis nec in præiudicium fisci, nec in præiudicium partis cui adiudicatum aliquid est pro pœna non pro interesse.

AD mulctam pecuniariam condemnatus ex causa criminis si velit bonis cedere non auditur,[1] non solùm in præiudicium fisci,[2] sed nec in præiudicium aduersarij,[3] quamuis in litis sumptibus quibuscumque ex ea causa irrogatis aliter receptum sit.[4] Si tamen pluribus eiusdem delicti sociis eadem sententia sic condemnatis, vt à quolibet in solidum pœna exigi posset,[5] locupletior consentiat vt pauperior ad cessionis beneficium admittatur, nulla aut fisco aut accusatori fiet iniuria si cessio recipiatur,[6] quandoquidem ab eo qui locuples est, exigi solidum poterit:[7] ei verò qui solidum soluit, partis repetitionem mox à correo habiturus,[8] multò minus sit iniuria cum cessioni consentiat,[9] cuius beneficium sibi maximè fraudi fore intelligat, quámque solus ipse prohibere posset si vellet.[10] Verùm quia fisci quoque, & aduersarij interest quandiu mulcta soluta non est vt plures habeant obligatos à quibus singulis exigere solidum possint,[11] vel ob id maximè quod qui hodie locuples est postmodum fieri pauper possit,[12] Placuit non priùs indulgendum condemnato inopi beneficium cessionis quàm locuples qui consentit mulctam integram soluerit, vt in eum statum res reducatur quo solius eius interfit qui consentit.[13] *Ita Senatus* in causa D. de la Composte & Iacobi Fabri 13.Cal.Ianuar.1594.

1. Tam ex edicto Emanuelis Philib. de mense Febr.1577. quàm ex iuris communis ratione vt diximus *Def.*1.*num.*4. *sup.*
2. Boer.*decis.*341. & alij quos citat Antonin.Tessaur.*Decis.Pedem.*182.*num.*3.& 4.*ex cap.finem litibus de dolo.*
3. Intellige de pœna quæ parti adiudicata est tanquam pœna, non de ea quæ tanquam interesse vt concludit Tess. *supra d.loco num.*5.& 7.
4. Quia condemnatio sumptuum litis tùm etiam cùm delictum liti causam dedit, non ob delictum, sed ob litem infligitur *l.eum quem temerè* 79.D.*de re iudic.*
5. Hoc enim necesse est exprimi in sententia. Alioqui non tenentur singuli nisi in vtiles *l.* 1. & 2.*C.si plur.vna sent. condemn.sunt.*
6. Quod enim vni prodest, & nemini nocet, facilè admitti debet *l.in creditore* 38.vbi Bart.*D.de euict.l.pen.C.de precib. Imp.offer.*
7. *d.l.*1. & 2.*C.si plur.vna sent.l.inter fideiussores* 26.*D.de fideiuss.l.bona* 39.§.1.D.*de iur.fisc.l.Paulus* 43.D.*de re iudic.*
8. *l.*2.*alias l.*1.*C.de duob.reis* vbi gloss.& DD.de qua tamen vide quæ scripsi *lib.* 11.*Coniect.*
9. *l.nemo videtur* 145. *de regul.iur.l.quæritur* 14.§.*si venditor D.de aditit.edict.l.*1.§.*vlt.*D.*quod falsò tut.ant.*
10. Notant nostri *ad l.Caius* 39.*D.de pignor.act.* sibi enim imputet qui admisit rem quam prohibere potuit *l.qui bona* 13.§.*si iuxta D.de damn.infect.*
11. Nostra enim interest plures habere debitores *l.*2.§.1.*l.*6.§.*duobus & pass.de duob.reis, l.vlt.*C.*de fideiuss.*sicut & plures actiones *l.qui seruum* 34.*l.quoties* 41.*l.numquam* 60.*de oblig.& action.*facit *l.heres* 21.§.*pen.de fideiuss.*
12. *l.cura* 4.§.*deficientium* D.*de muner.& honor.l.ab hs* 10.§.*auctis de vacat.& excus.muner.l.litis* 37.§.1.*de negot.gest. l.chirographis* 57.*de admin. tutor.l.periculum* 35.*si cert.pet.*
13. Interest enim victoris quandiu sibi solutum non fuit aut plenissimè satisfactum *d.l.vlt. C.de fideiuss.l. licèt* 42. §. *vlt.de procur.*

DEFINITIO V.

Iussus satisdare ob delictum non est audiendus si bonis velit cedere.

QVid verò si reus non ad mulctam pecuniariam condemnatus sit, sed tantùm ad præstandam satisdationem ex ea causa quæ non possit admittere iuratoriam cautionem?[1] Non recipietur bonorum cessio quoniam eiusmodi satisdationis præstandæ iniuncta necessitas pœnæ loco est.[2] *Ita Senatus* paulò antè in causa N. Romani Dogier.

1. Puta satisdationem de non offendendo de qua *in l. illicitas* 6.§. *ne potentiores* D.*de offic.Præsid.* pro qua nō solet admitti regulariter iuratoria cautio, nisi cum paupertate concurrat bona vox & fama eius contra quem postulatur. Iulius Clar.*lib.*5.§.*fin.quæst.*46.*n.*14.& *quæst* 47.*n* 5.
2. Vt ex eo apparet quod in defectum idoneæ cautionis exulare cogendus est is qui satisdare non potest, nisi sit bonæ vocis & famæ. Clarus *d.num.*5. Condemnationis enim species est vt quis cauere iubeatur *l.in omnibus* 41.*D.de iudic.*

DEFINITIO VI.

Aduersus appellantem à minima non admittitur cessio bonorum ante decisam appellationem.

MVltò magis dicendum est, Si à condemnatione quæ mulctam pecuniariam irrogauit tanquam à minima priuatus accusator licèt solus appellauerit, non esse locum beneficio cessionis pendente appella-

appellatione.[1] Quid enim si superior iudex aut maiorem mulctam infliget, aut ex pecuniaria faciet corporalem?[2] Prius liquidem est vt sciatur quid & quantum sit in debito, quàm vt cessio fieri possit.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Bartholomæo Baudin contra N. Delaual Prid. Id. Septemb.1595.

1. Quia appellatio extinguit iudicatum *l.*1.§.*vlt.D.ad SC.Turpill.*
2. Vtrumque enim pro suo iure facere potest si delicti atrocitas id exigere videbitur. Finge pœnam arbitrio iudicis relictam esse Iulius Clar.*lib.*5.*Sent.*§.*fin.quæst.*83.*num.*11.& *seqq.*
3. *l.pen.D.hoc tit.De cess.bonor.*

DEFINITIO VII.

Contra fiscale debitum non admittitur Syndicus ad cessionem bonorum, licèt sit debitum vniuersitatis.

SYndicus qui ab vniuersitate fiscale debitum exigere debuerat, nec exegerat cùm ab exactoribus publicis conuentus & in carceres coniectus esset, neque haberet vnde solueret, Peterat à Senatu vt ad cessionis beneficium admitteretur. Nam quod dici solet fiscalis debiti priuilegium illud esse vt impediat cessionem,[1] non videbatur huic nocere debere, quippe qui non tam suo quàm alieno nomine, id est pro vniuersitatis debito conueniretur.[2] Sed tamen visum est periculosi id fore exempli, & à Principis rationibus, & commodis prorsus alienum,[3] facilius haud dubiè in tanta populi egestate electuris Syndicis beneficium cessionis si ad id admitterentur, quàm periculum & incommodum exactionis.[4] Itaque secutus est *Senatus* noster temperamentum vt Syndicus ille carceribus eximeretur, & intra certum tempus exigere iubercetur, aut saltem in exigendo quantam posset diligentiam præstare: Id ni faceret, rursus in carceres detruderetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis de Meiry Idib.Sept.1595.

1. Socin.*reg.*65.in verb.*cedens bonis.*Guid.Pap.*quæst.*211.*num.*3.Boer.*decis.*341.& alij quos refert & sequitur Antonin. Tessaur.*Decis.Pedem.*182.*num.*1.
2. Neque enim quod vniuersitas debet Syndicus ipse debere intelligitur, vt nec alij singuli *l.* 1. §.1.& 2.*l.* 2. *l.sicut* 6. *in princip.*& §.*si quid eum l.*seq. *D. quod cuiusque vniuers. nom.* Et hæc ipsa ratio ostendit non esse admittendum syndicum ad cessionem bonorum pro debito vniuersitatis. Esse enim debitor debet qui vult bonis cedere *l.pe. D.hoc tit.*§.*vlt. Inst.de act.*
3. Non facilè autem inducendum ius illud est quod sit damnosum fisco, ne quidem ex Principis rescripto *l. nec damnosa* 3.*C. de precib.Imp.offer.*
4. Cùm tamen nullo nisi exactionis incommodo onerari debeat Syndicus. Vnde illud est quod etiam filiusfamilias qui bona nulla habet, nec habere potest, Syndicus tamen & vniuersitatis actor esse potest *l.item eorum* 6.§.*vlt.* D.*quod cuiusque vniuers.*
5. Vt tædio carceris extorqueatur solutio sicut interdum tædio missionis in possessionem extorqueatur cautio damni infecti *l.*4.§.*si fortè l.Prætor ait* 7.& *pass.*D.*de damn.infect.* licèt carcer inuentus sit ad custodiam non ad pœnam *l. aut damnum* 8.§.*solent D.de pœn.l.si quis filio* 6.§.*eius qui de iniust.rupt.l.*3.D.*de custod.& exhib.reor.*

TIT. XXXII.

De bon.autor.iudic.possid.

DEFINITIO I.

Missio in possessionem non valet nisi denunciata sit ipsi aduersario aut ad eius domicilium affixum fuerit exemplum executionis.

MIssio in possessionem bonorum debitoris si colono aut inquilino aliíve ex domesticis significata sit, vt domino ille renunciaret, nec probetur renunciasse, non nocet domino:[1] qui cùm non reperitur necessariò denunciandum est ad eius domum, & significanda denunciatio vni ex domesticis aut si nulli sint affinibus vel vicinis, per quos verisimile sit futurum vt rem gestam debitor resciat:[2] Alioqui nulla & inefficax est missio in possessionem, eúmque qui missus est potest debitor propria autoritate impunè prohibere.[3] *Ita Senatus* in causa viduæ D. de Genuille contra Ioannem Baptistam Varronem 13. Cal.Sept.1588. Iunge Desin.I.Supr.De in ius vc cand.

1. Specul.*in tit.de prim.decret.*§.*restat vers.e. quid si colonus per text.in l.fin.C.si per vim vel alio mod.cap. fin.* De *eo qui mittit.in poss rei seruand.cauſ.*
2. *l.*4.§.*toties cum ibi notat* D.*de damn.infect.*
3. *d.l.fin.C.si per vim vel alio modo l.factum à iudice* 170.*De regul.iur.l.prohibitum* 5.C.*de iur.fisc.libr.*10.*l.cùm hi* 8.§.*si prator* D.*de transact.*Specul.pluribus *in dict.tit.de prim. decret.*§.*iam de effectu vers.sed quid si iudex col.*5.

DEFINITIO II.

Dominus directus nullum habet priuilegium pro reliquis annuarum pensitationum si agat in personam secus si in rem ipsam emphyteuticam.

RElIqua cēsuum & annuarum pensitationum si qua debebantur ab eo qui heredem non reliquit nisi cum beneficio legis & inuentarij, peti extra discussionis instantiam non possunt, quoniam personalis ea actio est, per quam intendit actor sibi dari oportere.[1] Sed si dominus directus quod facere potest, postulet mitti se in possessionem iure directi dominij ob non solutas pensitationes,[2] non erit ad instantiam discussionis remittendus, Cùm eo casu dominium vtile extra causam hereditatis constitua-

tur, propter ius consolidationis quo aliud nullum potest esse antiquius. 3 Quòd si his eo nomine agitata sit, & inter collitigantes conuenerit vt pro sumptibus litis idē fundus maneat obligatus, 4 cauere bonus iudex debet ne fraudi ea res sit cæteris creditoribus. 5 Itaque sententiam sic concipere debebit vt adiiciat *citra præiudicium instantiæ discussionis*. Nempe quoniam in aliorum creditorum potestate est offerendo quod domino directo defunctus debuit impedire ius consolidationis, 7 atque ita efficere vt ad corpus hereditatis dominium vtile reuertatur, aut potiùs vt in patrimonij hereditarij corpore retineatur, quasi nunquam separatum. 8 *Ita Senatus* ex tempore in causa quadam Capituli ecclesiæ cathedralis Maurianensis, & N. Dupont Domini de Myans 15. Cal. Sept. 1592.

1. §. *Appellamus Instit. de action.*
2. *Ex l. vlt. C. de iur. emphyt. l. lex vectigali fundo* 31. *D. de pignor.*
3. *Arg. l. ex facto* 52. *vers. respondi* D. *de pecul. l.* 1. *D. de tribut. act.*
4. Quo casu non aliud potest iudex inter litigatores constituere, quàm quod inter eos conuenit *l. si conuenerit* 26. *D. de re iudic.*
5. Ne scilicet ex facto & voluntate collitigatorum lædatur ius cæterorum *l.* 3. *in princip. D. de transact. l.* 1. D. *de alien. iudic. mut. caus. fact. l. filius familias* 114. §. *Diui* 2. *in fin. de legat.* 1.
6. Exemplo eius quod scriptum est *in l. Babius* 30. *in fin. D. de pact. dotal.*
7. Cui scilicet non aliter locus est quàm si domino directo non satisfiat quandocumque.
8. Cùm non possit separari nisi per consolidationem quæ hoc casu impeditur, oblata quandocumque ante sententiam solutione.

DEFINITIO III.

Inter chirographarios creditores nullum priuilegium est temporis sed causæ.

PLuribus creditoribus chirographariis concurrentibus, neque is qui tempore prior est, 1 neque cui maior pecuniæ quantitas debetur, 2 cæteris præferendus est, sed si cætera sint paria concurrunt, sin minùs præfertur is qui fauorabiliorem debiti causam habet. 3 Non enim sicut inter hypothecarios ita & inter chirographarios creditores qui prior est tempore potior est iure, 4 sed personalium actionum priuilegia ex causa non ex tempore æstimanda sunt. 5 *Ita Senatus* in ea causa de qua supra Defin. 14. & 15. De iur. delib.

1. Vt inter hypothecarios creditores *l. si fundum* 4. *& seq. C. qui potior. in pignor. hab.*
2. *Vt in l. maiorem* 8. *D. de pact. l. vlt. C. qui bon. cedet. poss.*
3. *l. priuilegia* 32. *D. hoc tit.*
4. Quanquam etiam inter hypothecarios quidam sunt priuilegiarij *l. interdum* 5. *& seq. D. qui potior. in pign. hab.*
5. *d. l. priuilegia.*

DEFINITIO IV.

Non sunt audiendi creditores agentes contra emptorem bonorum quorum distractioni semel consenserunt, vt iterum vendantur.

POst distracta iudiciali autoritate bona eius qui heredem non habuit nisi cum beneficio legis & inuentarij si sex menses præterierint, qui ad redimendū præstituti sunt, 1 nullomodo inquietari emptor debet, 2 Etiamsi precium ex venditione redactum dimittendis omnibus creditoribus non sufficiat. 3 Nec aliud erit tametsi minoris distracta sint bona hereditaria quàm fuerunt æstimata cùm inuentarium conscriberetur. 4 Etsi enim æstimatio illa quæ per viros probos fit, cùm inuentarij solenne conscribitur, mediocris esse solet, non tamen potest obligare emptorē vt ex contractu suo conuentus ampliùs preciū soluere teneatur, quàm quod obtulerit. 5 Sed nec heredē ipsum ea æstimatio aliter obligat quàm si creditores & legatarij petant sibi satisfieri ex rebus ipsis hereditariis, hoc est dari eas sibi in solutum, quòd vtique pro suo iure facere possunt: Sicut & ex contrario si ab iis heres vrgeatur liberū illi est ex ipsis rebus satisfacere, nec omnimodo necessaria est venditio, nisi cùm periculo suo fieri eam creditores & legatarij postulant. 6 Quomodo accipi debet quod traditum est heredem cum beneficio legis & inuentarij in tantùm creditoribus hereditariis teneri in quantum res substantiæ hereditariæ ad eum deuolutæ valeant. 7 Sed si postulantibus creditoribus & legatariis via venditionis electa sit, & vt fieri assolet, bona omnia hereditaria vendi iudex præceperit, eique decreto sollenniter & ritè satisfactum sit, serum & inciuile est desiderium creditorum aut legatariorum postulantium eadem bona iterùm vendi vel ex iis dari sibi in solutum, tametsi propter factam viliore precio venditionem futurum sit vt maneant in damno. Sibi enim imputent qui hanc viam elegerunt, 8 cùm possent petere vt ex ipsis bonis hereditariis ad ratam factæ per viros probos æstimationis sibi satisfieret. Itaque non tantùm emptor aduersus eos tuendus erit, sed etiam heres, cui nimirum necesse fuit decreto iudicis parēre. 9 *Ita Senatus* pro illustri D. Francisco de la Thouiere de Grolee contra N. Antonium de Rochette, & Claudium Du Cloz 13. Cal. Ianuar. 1592.

1. Quod totum semestre tempus liberum est heredi ad pignora redimenda.
2. Ne quidem prætextu minoris ætatis, Alioqui nemo accedet ad emptionem rerum hereditariarum nec si bona fide distrahantur *l. ait prætor* 7. *alias l. etsi sine* §. *quæsitum D. de minor.* nec sanè fides hastæ facilè conuelli debet *l. si hypotheca* 8. *C. de remiss. pignor. l.* 1. *& l.* 2. *C. ne fisc. rem quam vend. euinc. lib.* 10. *tit.* 5.
3. *l. vlt.* §. *sin verò creditores C. de iur. delib.* iunct. §. *sed nec.*
4. Non enim pluris esse res vlla videri potest quanti vendi potest publicè *d.* §. *quæsitum* dummodò nihil dolo malo factum sit. *l. si quos* 29. *C. de rescind. vendit. l. pen. & vlt. C. si vendit. pignor. agat.*
5. Siquidem substantia emptionis consistit ex precio quod fuerit conuentum inter contrahentes, non quod ab aliis sit constituendum *l. pacta conuenta* 72. *vers. Paulus notat D. de contr. empt. l. vlt. C. eod. l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.*
6. *d. l. vlt.* §. *& si præfatam* vbi Bald. & Castrens. *C. de iur. delib.*

7. *d.* §. *& si præfatam.*
8. Itaque potest iis obiici vulgatum illud brocardicum, *Patent tibi via quam elegisti l. si mulier* 21. §. *vlt. D. quod met. caus.*
9. *l. non videntur* 167. §. *qui iussu de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Aduersus distractionem iudicialem pignorum non magis fauetur absentibus creditoribus quàm præsentibus dummodo vocati sint publico programmate. Excipiuntur pupilli quorum tutoribus non sit denunciatum.

NEc distinguemus an creditores hi aut legatarij venditioni interfuerint, quamquam minor in his dubitatio est, an verò absuerint. Nam si in prouincia fuerunt generali programmat e vocatos eos esse sufficit vt pro præsentibus habeātur, 1 nisi fortè pupillos proponas qui sanè pro præsentibus haberi non possunt, 2 ne tum quidem cum habent tutorem si non ipsi tutori nominatim denunciatum sit, 3 sin absuerunt, licèt reipublicæ causa, aut quòd fortè in alia lōgéque remota prouincia habitarent, non eò magis audiendi sunt, 4 Et quia si præsentes fuissent ac contradixissent, maioris tamen partis creditorum vota sequi iudex debuisset, 5 (etsi posset dici maiore precio fuisse illos empturos ad consequendam indemnitatem si venditioni adfuissent (6) & quia eorum indemnitati consultum esse potest per hypothecariam aut condictionem ex lege Iustiniani aduersus legatarios & posteriores creditores. 8 Quod si sint ipsi omnium postremi id vnum iis superest, vt vicem suam doleant, quod & posteriores creditores fuerint, & absentes. 8 Rursus nec distinguemus an qui præsentes fuerunt, protestati sint, ne quid iis præiudicij ex publica venditione fieret, necne. Nihil enim potest ea protestatio prodesse aduersus publicam venditionem autoritate iudicis facta. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. si eo tempore* 6. *C. de remiss. pignor.*
2. *l. in possessionem* 6. §. 1. *D. quib. ex caus. in poss. eat.* Papon. *lib.* 18. *tit.* 6. *De criees & subhastations Arrest.* 1.
3. *Vt in l. Æmilius* 38. ibi *denunciationibus tutoribus sæpè datis* D. *de minor.* Alioqui hæc ætas creditur ignórare illa etiam, quæ videt *l.* 1. *C. de fals. monet.*
4. Quamuis edicto prætoris non minùs excipiantur qui absunt reipublicæ causa quàm pupilli *in d. l. in possessionem* 6. §. 1. *D. quib. ex caus. in poss. eat.*
5. *l. iuris gentium* 7. §. *vlt. cum l. seq. D. de pact. l. vlt. C. qui bon. cedet. poss.* vt proinde videatur hoc casu locus esse iuris regulæ quæ vult posse fieri te ignorante quicquid posset fieri te inuito *l. qui potest* 26. *De regul. iur.*
6. Potuissent enim & ipsi licitari cum extraneis, adeóque cæteris paribus extraneos vincere iure creditorum *l. cùm bona* 16. *D. de bon. autor. iudic. possid. aliàs l.* 1. *De priuileg. credit.* Iunct. *l.* 2. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
7. *Ex l. vlt.* §. *sin verò creditores C. de iur. delib.*
8. Nec enim potest absentia facere meliorem condicionem posteriorum creditorum, quia non magis aliis quàm ipsi debet esse damnosa *l. absentia* 140. *de regul. iur.*
9. *l. tutor vrgentibus* 47. *in princip.* vbi Bart. *D. de minor.*

DEFINITIO VI.

Casus duo in quibus auditur creditor vel legatarius petens iteratam distractionem pignorum iam distractorum.

DVo tamen casus sunt in quibus audiendus est creditor aut legatarius petens vt bona iam semel vendita iterùm distrahantur. Vnus est, si omissa hastarum sollennitate venditio facta sit. Ritè siquidem & seruatis sollennibus factam esse oportet vt emptor sit securus. 1 Alter si precij vilitate gratiosam emptionem in fraudem creditorum & legatariorum factam esse appareat. 2 Sed quod ad priorem casum pertinet obseruandum est, non eò minùs ritè factas videri subhastationes quòd fortè curator datus hereditati citatus non sit, aut quidā ex creditoribus, si modò citati sint illi qui venditionem impugnare volunt. 3 Quod ad posteriorem verò, Non ex sola precij vilitate induci præsumptionem fraudis & gratiæ, 4 nec si proponas empta bona per maritum heredis institutæ, 5 nisi manifestè appareat collusum inter coniuges, maritique personam suppositam fuisse, vt sub eius imagine heres ipsa in possessione remaneret. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 1. 2. vlt. & pass. C. si vendit. pignor. agat.*
2. *l. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib.* 10. *tit.* 3. *l. si quos* 29. *C. de rescind. vendit.*
3. Neque enim si quid contra aliquos peccatum sit, aliis prodesse debet qui ritè ac sollenniter citati fuerunt. Siquidem quod alius citatus non est non interest mea *l. etiam* 29. §. *vlt. D. de minor. l. rescriptum* 10. D. *de pact. l. de unoquoque* 47. *D. de re iud.*
4. *l. dolus emptoris* 10. *C. de rescind. vendit.*
5. Cùm ab ipsa quoque herede instituta emi potuerint *l.* 2. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
6. *l. & qui sub imagine* 10. *C. de distract. pignor.* Facit *l. si is qui bonis* 91. *De acq. hered. l. contractus* 54. *D. de oblig. & action.* Paul. *lib.* 2 *sentent. tit.* 13. §. 4.

DEFINITIO VII.

Creditor constitutarius potest suam possessionem auocare ab eo etiam qui emit pignus distractum ex iudicis autoritate.

ADdunt quidā nec malè tertium casum quo inquietari potest, si venditio facta sit ignorante eo creditore qui bona debitoris omnia obligata habebat cū clausula constituti. Nā si is auocare velit propriam possessionem condictione ex lege Iustiniani etiam ab emptore cui rem vendi cùm venderetur ignorauerat, 1 audiendus est, quandoquidē possessio illa est extra causam hereditatis, 2 quæ proinde ignoranti ei nullomodo auferri potuit. 3 Etsi enim non potest constituti clausula facere vt impediatur venditio pignoris cùm bona debitoris omnia postulantibus creditoribus & impetrante iudice vendenda

sunt vt singulis ex ordine satisfiat,[4] facit tamen vt si is creditor anterior fuit, non priùs adimenda ei sit post venditionem possessio, quàm acceperit solutionem. [5] Proinde non proderit emptori quòd aliis creditoribus posterioribus licèt iustis soluerit,[6] nec cogēdus erit is qui fuit injusta possessione vt agat cō tra posteriores creditores quibus solutum est, cùm auocata propria possessione sibi per retentionem prospicere commodiùs possit. [7] *Ita* in eadem causa tractatum est, & anteà pronunciatum vt quidam referebant pro Ioanne Ducrest mercatore Camberiensi. *Sine die.*

1. *Ex l. vlt. C. de acquir. poss.* quam & interpretes & pragmatici nostri sic accipiunt, quasi ad hunc quoque casum pertineat, contra quos tamen vide quæ scripsi in priore parte Chiliadis De *error. pragmat.*
2. Cùm non possit esse hereditatis nisi quod fuit defuncti mortis tempore *l. 1. §. Scæuola D. si is qui testam. lib. eff. iuff.* iunct. *l. sequens quæstio 67. de legat. 2.*
3. *d. l. vlt. C. de acquir. poss.*
4. Quia clausula constituti non facit quominus res creditori obligata remaneat in dominio debitoris, nec proinde quin possit distrahi pro debito.
5. Nam nec nisi per ius offerendi posset creditor anterior cogi distractionem pati rei sibi obligatæ.
6. Quomodo prodesset ei si à creditore anteriori conueniretur per hypothecariam *l. vnic. §. nec aduersus emptores C. de iur. delib.*
7. Melius enim est possidere quàm agere *l. is qui destinauit 24. D. de rei vindic. §. commodum Inst. de interd.* & plus cautionis est in rem quàm in personam *l. plus cautionis 25. de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

In pari causa non est potior causa eorum qui vel à testatore vel à iudice priores nominati sunt.

CVm inter creditores de ordine ac priuilegio disputatur, non sunt cæteris paribus præferendi illi qui vel à testatore, vel verbis sententiæ iudicis priores nominati proponuntur: [1] sed si in eodem omnes gradu constituti sunt, & in eadem priuilegij causa simul admittendi sunt, cùm fieri nequeat vt etiam ex iis qui simul admitti debent alij aliis priores non nominentur.[2] Itaque hoc casu distributio pecuniæ quæ ex bonorum venditione redigitur, ex æqua lance fieri debet, [2] quod Galli dicunt *à sold & liure* per soldum & libram. *Ita Senatus* in eadem causa D. de Grolee.

1. In coniunctis enim ordo nullus est, nec quicquam interest vtrum eorum dicatur priùs aut scribatur *l. quidam 14. D. de vsucul. legat. l. nec enim 6. D. de solut.* Excipe tamen casum *l. generaliter 24. §. quid ergo D. de fideic. liber. l. quoties 34. D. de vsufr.*
2. *Vt in l. priuilegia 42. D. hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Prætextu anteriorum creditorum postea superuenientium, non potest recusare emptor quominus soluat anterioribus præstita per eos satisdatione.

DIstractis ex iudicis mandato bonis hereditariis si antequam ex emptoris pecunia dimissi essent creditores omnes quibus ex ordine satisfieri iudex præceperat, alij creditores, iique anteriores superueniāt, Non idcirco petere emptor potest vt differatur solutio precij in id vsque tempus quo de nouorū creditorum iure cognitum sit:[1] Imò nec vt ea cognitione pendente[2] liceat sibi quod ex precio soluendum supereſt obsignare.[2] Præcisè enim cogendus est soluere: sed per modum fiduciæ duntaxat & vt loquuntur prouisionaliter, non diffinitiuè, & consequenter præstita cautione.[3] Prouisionaliter quidem, quoniam quandiu de anteriorum creditorum iure dubitatur non debet cæteris iam indubitatis mora fieri.[4] Non tamen diffinitiuè, quia æquum est saluum manere ius anteriorum creditorum, licèt posteriores veniant. [5] Nam quod dici solet nihil interesse emptoris an alij creditores superueniant necne: propterea quòd non aduersus eum, sed contra legatarios & posteriores creditores condictionem habituri sint,[6] tùm demùm verum est cùm posterioribus emptor soluit priusquàm ius anteriorum creditorum compertum haberet. [7] Alioqui imputari sanè posset emptori cur sciens posterioribus soluisset.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cum enim rem ipsam penes se iam habeat, non debet interim & rem & precium retinere *l. ex empto 11. §. qui autem l. Iulianus 13. §. veniunt l. bona fides 50. D. de act. empt.*
2. Tunc enim ad obsignationem deueniri solet cùm nemo est cui solui possit *l. vlt. D. de leg. commiss. l. si per te non stat. 7. l. acceptam 19. C. de vsur.*
3. Nec enim solet prouisionalis vlla fieri adiudicatio nisi præstita satisdatione. Dixi *Defin. 2. & 7. supr. De sent. & interloc. omn. iudic.*
4. *l. vlt. §. & si præfatam, & seq. C. de iur. delib.*
5. Vt scilicet possint consequi indemnitatem etiam contra creditores posteriores qui suum receperunt *d. l. vlt. §. sin verò creditores.*
6. *d. §. Sin verò creditores.*
7. Iniquum enim est non impunè soluere illum quem prætor possit vt soluat cogere *l. quod autem 6. §. apud Laboneum D. quæ in fraud. credit.*
8. Intellige nisi hoc ipso apud prætorem allegato nihilominùs cogeretur, vt soluere posterioribus *l. ait prætor 7. §. sed etsi ei vers. puto autem D. de minor.* Bene namque soluit quisquis soluit cogente iudice *l. sancimus 25. C. de admin. tutor.*

DEFI-

DEFINITIO X.

Curator dandus est hereditati tanquam iacenti si heres cum beneficio legis & inuentarij aliquas habeat actiones, alioqui non valent quæ contra heredem gesta sunt.

HEreditate per heredem adita cum beneficio legis & inuentarij, etsi dici non potest iacere illam quæ heredem habet,[1] perinde tamen curator dandus est si id ab herede ipso aut à creditoribus petatur, acsi iaceret.[2] Quamquam enim creditorum actiones excipere heres potest, non secus acsi purè heres esset,[3] nō tamen possunt illi vicissim excipere actiones heredis quæ ex beneficio legis saluæ manent,[4] cùm defuncti personam non repræsentēt, quomodò repræsentat hereditas.[5] Alius enim pro debito conueniri non potest quàm debitor, aut qui eius personam repræsentat, id est heres vel hereditas.[6] Sed & creditorum non parùm interest, esse aliquem qui hereditatis commoda curet, caueátque ne qua fraus per heredem aut alios fiat, vt facilius hereditas soluendo reperiatur. [7] Denique quòd ad heredem pertinet cùm creditor maneat, nec possit creditoris simul & debitoris personam sustinere, perinde est acsi hereditas iaceret. [8] Itaque si quid ante datum curatorem inuito herede factum sit in hereditate vrgentibus quibusdam ex creditoribus, ratum id haberi non debet, quasi indefensa hereditate, adeóque indefenso herede qui vtique de iuribus suis siue agendo, siue excipiendo non prius experiri potuit quàm curator hereditati datus esset. [9] *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron contra R. D. Archiep. Tarentas. 17. Cal. Febr. 1593.

1. Heres enim cum beneficio legis & inuentarij perinde heres verè est, atque is qui hereditatem purè agnouit *l. vlt. C. de iur. delib.*
2. Eo namque iure vtimur, vt hoc casu detur curator hereditati & quidem tanquam iacenti: *ex l. vlt. §. sin autem in secunda vers. Nolente C. de bon. quæ liber.* Contra quam sententiam vide quæ scripsi in prioribus Decadibus De *error. pragmat.*
3. *d. l. vlt. §. etsi præfatam* iunct. *l. vlt. C. de hered. act.*
4. *d. l. vlt. §. in computatione C. de iur. deliber.*
5. *l. hereditas 34. D. de acquir. rer. domin. l. heres 22. D. de vsucap.*
6. Ne alioqui conueniatur alius pro alio *l. pen. & vlt.* iunct. *Auth. sed omnino C. ne vxor pro marit.*
7. Est enim semper suspecta persona hereditatis qui hereditatem agnoscit cum beneficio legis & inuentarij propter fraudes quas hoc genus heredum comminisci solet. Ideóque nimirum vt his fraudibus via præcluderetur, necesse fuit edicto publico apud nos prospici creditoribus & caueri vt pendente discussionis instantia hereditariarum rerum possessio heredi auferatur.
8. Quia difficile est vt quis duorum personas in vna sustineat *l. si plures 9. D. de pact.* nec potest quisquam agere contra seipsum *l. ne cum filiofamilias 16. D. de furt.*
9. Nemo enim potest agere nisi aliquis sit legitimus contradictor qui conueniatur *l. item ait 21. §. hæc autem restitutio D. ex quib. caus. maior. l. vlt. D. de leg. commiss.*

DEFINITIO XI.

Creditor constitutarius potest possessionem suam retinere, sed non vrgere venditionem pignoris pendente instantia discussionis.

CReditor qui per clausulam constituti aliáve qua ratione possessor pignoris factus est viuo debitore,[1] quāuis pendente inter heredem cum beneficio legis & inuentarij omnésque creditores hereditarios instantia non sit prohibendus quominùs in sua possessione maneat,[2] ideóque in causa possessionis vincere debeat,[3] petere tamen non potest vt pignus distrahatur, quoniam ius distrahendi afficit causam proprietatis,[4] cùm futurum sit vt ex eiusmodi venditione dominium in emptorem transferatur: [5] quæ res iniuriam faceret anterioribus creditoribus, quibus vtique ex ipso pignore eiúsve precio priùs satisfieri necesse est. [6] Itaque necessariò differri venditionem pignoris oportet in id vsque tempus quo de omnium creditorum iure cognitum sit & pronunciatum. [7] Nisi fortè proponas consentire creditorem, qui possidet, vt pignus distrahatur saluo iure heredis & creditorum: [8] Finge heredem debitoris implorato beneficio legis & inuentarij prætendere ius fideicommissi in re illa obligata, necdum tamen de illo fideicommisso iure constare. [9] Poterit creditor consentire vt saluo fideicommissi si quod sit iure pignus distrahatur.[10] Etsi enim vix est vt reperiatur qui ad emptionem velit hac lege accedere,[11] Ea tamen venditionis vtilitas esse poterit, quod nemine alio emere volente, creditor ipse emturus est,[12] atque ita lucraturus fructus, qui alioquin ei in sortem imputarentur.[13] Quamquam videri potest fieri iniuria debitori, si ob iniquam venditionis legem nemine ad emptionem accedente res viliori precio addicatur creditori. [14] Proinde distractionem quamlibet interea impediri melius est. [15] *Ita tractatum est* in causa illustris Dominæ Carolæ à Camera viduæ Comitis Du Pontdeueyle 5. Non. April. 1593.

1. *Ex l. quod meo 18. D. de acquir poss.*
2. Quia possessio illa cùm sit extra causam hereditatis nihil commune habet cum discussionis instantia in qua non tractatur nisi de hereditate. Dixi *Defin. 7. supr. eod.*
3. In qua scilicet non quæritur nisi quis possideat *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti possid.* iunct. *l. vlt. C. de acquir. poss.*
4. Quæ nihil commune habet cum possessione *l. naturaliter 12. §. nihil commune l. pen. D. de acquir. poss.*
5. *Inst. quib. alien. non licet in princip. l. qui à creditore 18. & pass. C. de distr. pignor.*
6. Non quasi causa dominij aliquid commune habeat cum intentione pignoris *l. 1. §. cùm prædium D. de pignor.* sed quia per publicam pignoris venditionem factam ex iudicis autoritate tollitur ius pignoris etiam in præiudicium absentium, si modò per publicum programma vocati fuerunt, vt dixi *Def. 5. supr.*
7. Melius enim est intacta omnium iura seruari, quàm post vulneratam causam remedium quæri *arg. l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*
8. Ea namque exceptio ius omnium conseruaret *l. 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. Babius 30. in fi. D. de pact. dotal.*

9. Quo casu non debet sola fideicommissi allegatio facere moram creditori *l.ille à quo* 13.§.1.D.*ad SC.Trebell.*
10. Ne aut sibi mora aut fideicommisso præiudicium fiat.
11. Nemo enim accedit ad emptionem nisi vt rem à se emptam perpetuò sibi habeat *l. ait prator* 7.§. *quæsitum* D. *de minor.*
12. *Iuxta l.*2.C.*si in caus.iudic.pign.capt.sit.*
13. *l.*1.2.3.*& pass.*C.*de pignor.action.*
14. Siquidem ea lex iniqua esset hoc casu pars precij *l.fundi partem* 79. D.*de contr.empt. l.si sterilis* 21.§.*si tibi fundum* D.*de action.empt.*
15. Ne ex vnius facto alius lædatur contra vulgares iuris regulas *l.non debet.*74.*de regul.iur.*

DEFINITIO XII.

Venditori qui sibi pro pretio retinuit ius prælationis & possessionis non potest discussionis instantia obyci, Adeóque nec offerri si dominium sibi reseruauerit.

SI quis rem suam vendiderit seruato sibi per expressam conuentionem iure non tantùm pignoris, sed etiam prælationis in re vendita ni precium solueretur [1] mortuo ante solutum precium emptore, non est cogendus de iure suo disputare cum ceteris creditoribus in generalis, vt vocant, discussionis instantia, siue prior ille sit siue posterior, dummodò possessor.[2] Sanè poterunt cæteri creditores ei offerre siue anteriores sint, siue posteriores [3] si pignoris tantùm & prioritatis non etiam dominij [4] ius sibi exceperat in eum casum quo precium ad diem solutum non esset.[5] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Francisci de la Couz contra Euerardum Dauignon 13.Cal.April.1593.

1. Ne fiat locus quæstioni de qua *in l.licèt* 7.C.*qui potior.in pign.hab.* Iunct. *l. procuratoris* 5.§. *sed si dedi* D.*de tribut. act.*
2. Possessionem enim necesse est extra hereditatis causam esse vt dixi *Defin.*7.*supr.* Alioqui secus est.
3. Quia etiam posteriores creditores habent ius offerendi *l.*1.*l.prior* 5.*& pass.*C.*qui potior.in pign.hab.*
4. Quia post acquisitum creditori dominium rei obligatæ, nullum posteriori creditori superest ius offerendi *l.*2.C.*si antiq.credit.pign.vendit.*
5. Offertur enim creditori tantùm non domino, nisi in casu *l.si mandatu* 59.§.1.D.*mandat.l.*2.*l.*5.§.1.iunct.*l.*3.*in princip.D.de distract.pignor.*

DEFINITIO XIII.

Casus in quo possunt creditores anteriores agere contra emptorem rerum hereditariarum qui soluit posterioribus, hactenus scilicet vt eadem res iterum distrahantur.

TVtor qui pupillum paternæ hereditati immiscuerat priusquàm legis & inuentarij beneficium imploraret,[1] cùm vrgeretur à paternis creditoribus fundum hereditarium Titio vendiderat ea lege, vt ex precio his & illis creditoribus satisfaceret. Post paucos dies pluribus nouisque emergentibus creditoribus beneficium inuentarij impetrauerat,[2] Titius nouissimis creditoribus soluerat, non iis quibus ex emptionis lege solui debuerat, sed tamen tutore ipso consentiente, adeóque interueniente iudice, iis licèt absentibus & ignorantibus quibus precium fuerat destinatum. Quærebatur, An si priores illi agerent hypothecaria in fundum qui Titio venditus fuisset, audiendi essent. Mouebat quod ex Iustiniani constitutione securus est emptor qui creditoribus hereditariis soluit, licet posterioribus, nec inquietari potest ab anterioribus, salua iis aduersus posteriores condictione.[3] Nec obstare videbatur, quod aliis Titius soluerat, quàm quibus ex contractu soluere debuisset. Nam cùm iis absentibus & ignorantibus facta venditio fuisset, non poterat videri ius vllum iis quæsitum ex tutoris stipulatione [4] nisi quatenus pupilli eiusdémque heredis interesset: [5] cuius porrò nihil intererat vtri ex heredibus solueretur. [6] Neque verò emptori poterat imputari cur posterioribus soluisset consentiente eo, qui ipse stipulatus fuerat vt prioribus solueretur. Cur non enim mutuo consensu licuit illis recedere à lege conuentionis?[7] Accedente præsertim iudicis autoritate.[8] Sed tamen placuit audiendos anteriores creditores qui eundem fundum publicè vendi postularent. Primùm quia præcedens illa venditio priuata, facta erat ante imploratum beneficium legis & inuentarij.[9] Lex enim [10] quæ huiusmodi venditiones ratas manere vult, de iis nominatim loquitur quæ ab herede factæ sunt post inuentarium legitimè confectum, aut pendente inuentarij confectione. Etsi enim qui purè adita primùm hereditate agnouit posteà beneficium legis & inuentarij iam inde ab initio heres cum eo beneficio fuisse intelligitur, propterea quod fieri nequeat vt pro parte temporis quisquam heres purè sit, pro alia verò parte cum beneficio inuentarij, [11] Non tamen ex eo rectè inferas venditionem quæ ante imploratum legis beneficium facta sit, secuto posteà legis beneficio perinde habendam acsi post confectum inuentarium facta esset.[12] Imo verò perinde haberi debet acsi beneficium inuentarij prorsus neglectum fuisset. [13] Et consequenter iuri anteriorum creditorum derogare non potuit,[14] saluo emptori ad inhibendam hypothecariam solo iure offerendi. [15] Mouit etiam Senatum quod vilissimo precio facta venditio proponebatur,[16] quódque anteriores illi creditores priores quoque egerant & diligentiores fuerant ad suum consequendum vt iis imputari non posset cur sibi melius non vigilassent.[17] Sed de illo dubitari magis poterat, An quod emptor posterioribus creditoribus mandante tutore, adeóque iudice soluisset ab iis, repetere posset, cùm dici soleat repetitionem nullam esse ab eo qui suum recepit, etiamsi ab alio solutum sit quàm qui debebat.[18] Et tamen in damno versari emptorem iniquum est, qui bona fide & emerit, & soluerit.[19] Placuit posteriorum creditorum damno potiùs id cedere debere,[20] Dat enim Iustinianus condictionem creditoribus anterioribus aduersus posteriores qui suum receperunt.[21] Et sanè quoties beneficium legis & inuentarij agnitum est, id obseruari conuenit, vt inter

inter creditores ordo seruetur,& priuilegium temporis,[22] quasi iudice ipso potiùs, quàm herede ex bonis hereditariis soluente.[23] *Ita Senatus* pro D.Iacobina de Monluel Comitissa d'Entremons contra Ioannam Ripet & N.Mattel. Idib.Iun.1594.

1. Tutor enim pupillum suum paternæ hereditati potest immiscere etiam ignorantem, cùm sit pupillus patri suo heres suus ipso iure *l.*1.§.*qui sunt in potestate* D.*si quis omiss.caus.testam.*
2. Nam & hoc potest facere tutor qui posset etiam post immixtionem omnino abstinere pupillum *l.pen.*D.*de autor. tutor.l.necessariis* 57. D.*de acquir.hered.l.ex contractu* 42.D.*de re iudic.*
3. *l.vlt.*§.*sin verò creditores & seq.*C.*de iur.delib.*
4. Nec enim per liberam personam alteri quicquam acquiri potest *l.stipulatio ista* 38.§.*alteri de verb.oblig. l. &* lic. 15.D.*de const.pecun.l.*1.C.*per quas person.nob.acquir.*
5. Quo tamen casu actio deberet esse pupilli non creditorum *d.*§.*alteri.*
6. *Vt in l.huiusmodi* 84.§.*vlt.de legat.*1.
7. *l.qui Romæ* 122.§.*Flauius* cum ibi not.per Bart.& alios *de verb.oblig.Not.ad l.*3.C.*de donat.quæ sub mod.*
8. *l.ait prator* 7.§.1.D.*de minor.l.sancimus* 25.C.*de admin.tutor. l. quod autem* 6. §. *apud Labeonem* D. *quæ in fraud. credit.*
9. Et consequenter ab eo, qui eiusmodi venditione se obstrinxerat vniuerso ære alieno.
10. *d.l.vlt.*§.*etsi præfatam,& seq.*C.*de iur.delib.*
11. Non magis quàm vt pro parte temporis heres quis sit & pro parte non sit *l.hereditas ex die* 34. *cum ibi not.* D. *de hered.instit.*
12. Omnes enim conuentiones habent tacitam illam condicionem si res in eodem statu manserit *l. cùm quis* 38. *in princip.l.si cùm Cornelius* 82.D.*de solut.*
13. Quo casu nulla lex esset, quæ arceret creditores anteriores ne possent rem obligatam & insciis se venditam ab emptore vindicare, cùm pignoris persecutio sit in rem *l.*1.§.*cùm prædium l.pignoris* 17.D.*de pignor.*
14. Intellige de hypothecariis. Nam chirographarij non possent reuocare venditionem nec si filius post immixtionem se in totum abstinuisset *l.quoties* 44.D.*de acquir.hered.*
15. *l.*1.*l.prior* 5.*& pass.*C.*qui potior.in pign.hab.*
16. Quæ tam magna vtilitas precij inducit plerumque magnam suspicionem fraudis *l.si quos* 29.C.*de rescind.vend.l.si quis cùm aliter* 36.*cùm ibi not.*D.*de verb.oblig.*
17. *d.*§.*etsi præfatam,*Iunct.*l.pupillus* 24.D.*quæ in fraud.credit.*
18. *l.repetitio* 44.D.*de condict.indeb.*
19. Quique soluere habuit necesse *l. quod si minor* 24. §. *restitutio D. de minor.* Iunctis iis legibus, quas citauimus *numer.*7.
20. Nam inter creditores hypothecarios regulariter obtinet vt qui prior est tempore potior sit iure *l.* 2. *l. si fundum* 4.C.*qui potior.in pign.hab.*
21. *In d.l.vlt.*§.*sin verò heredes C.de iur.delib.*
22. Quantum scilicet ad creditores hypothecarios, non quantum ad chirographarios *l.priuilegia* 42.D.*hoc tit.*
23. Nam factum iudicis hoc casu est factum partis *l.*1.C.*si in caus.iudic.l.si ob causam* 13.C.*de euict.*

DEFINITIO XIV.

Bona etiam publicè vendita, an & quando, & quibus postulantibus iterum vendi possint.

ETsi publicas venditiones facilè retractari non solùm est iniquum, sed etiam exemplo pernicioſum,[1] si tamen vili precio factæ dicantur, & superuenientes creditores siue anteriores siue posteriores petant vt iterum bona vendantur, quo magis aucto precio singulis ex ordine satisfieri possit, æquissimum est ipsis succurri ne in damno morentur: [2] sed ita tamen vt non priùs emptori possessio aufferatur quàm ei sit restitutum quicquid ex causa emptionis persoluit.[3] Aliud erit si prior venditio iis vocatis facta proponatur, qui iterum vendi bona postulant, sibi namque imputare debent cur aut ipsi pluris licitati non sint aut alios emptores non subiecerint, vt iusto precio bona venderentur. [4] Illud sanè exploratum est venditionem quantumuis publicè factam iis nocere non posse qui cùm essent certi creditores, & cogniti, nominatim tamen citati non fuerunt.[5] Generale namque programma non nisi ad incertos ignotósque creditores pertinet.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ne alioqui eueniat, vt nemo velit accedere ad publicas venditiones *l.ait prætor* 7.§.*quæsitum* Iunct. *l. si ex causa* 9. *in princip.D.de minor.*
2. Intellige si per gratiam vel sordes facta sit venditio vt *in Defin.*6.*supr.eod.* Aut si nihil possit imputari creditoribus cur suo tempore non venerint. Alioqui secus est vt dixi *Defin.*4.*&* 5.*supr.* Et sequitur statim.
3. *l.à Diuo Pio* 15.§.*quòd si res sit pignerata* D.*de re iudic.l.*1.C.*si vend.pignor.agat.*
4. *l.*2.C.*si in caus.iudic.pign.capt.sit.* Dixi *dict. Defin.*4.*&* 5.
5. Qui enim certi sunt debent nominatim vocari & citari personaliter aut ad domicilium *l.*4.§.*prætor ait & seq.cum ibi not.*D.*de damn.infect.*
6. *L.si eo tempore* 6.*cum ibi not.C.de remiss.pignor.l.cùm verò* 26.§.*subuentum D.de fideic.libert.*

DEFINITIO XV.

Heredis bona non sunt obligata creditoribus defuncti, quamuis defuncti bona sint obligata hypothecariis creditoribus heredis. Et de separatione.

HEres quidem adeundo debitoris hereditatem censetur hoc ipso quasi contrahere cum creditoribus hereditariis, [1] sed non ideo tamen fit vt si defuncti bona creditoribus obligata fuerunt siue expressè siue tacitè, heredis quoque facultates eodem pignoris vinculo teneantur.[2] Quamquam in possessionem bonorum heredis perinde mitti possunt paterni creditores atque in possessionem rerum defuncti, [3] tametsi à propriis ipsius heredis creditoribus prohibeantur. Nam si heres quoque suos habeat creditores, nec defuncti hereditas sit soluendo impetrare separationem non possunt creditores heredis. At ex contrario paterni creditores possunt, si heredis bona dimittendis propriis creditoribus non sufficiant.[4] *Ita Senatus* in causa Sp.Iacobi Daurieux Aduocati Maurianensis & Michaelis Frete 7.Cal.Iul.1594.

1. *l.3.§.vlt.& l seq.D.quib.ex cauſ.in poſſ.eat.§.heres quoque.* Inſt.*de oblig.quæ ex quaſi contr.*
2. Non enim bona heredis obligata ſunt pro debito defuncti *l.1.C.commun.de legat.*
3. Scilicet ex edicto ſi heres ſe non defendat,cùm factus ille ſit debitor per aditionem *d.l.3.§. vltim. quib. ex cauſ. in poſſ.eat.*
4. *l.1.§.1.& 2.D.de ſeparat.* vbi ponitur ratio diuerſitatis elegans & aperta.Intellige autem hoc de heredis creditoribus chirographariis de quibus ſolis agitur *in dict. tit. De ſeparat.* Nam ſi ſint hypothecarij quamuis tempore poſteriores haud dubiè præferuntur creditoribus defuncti quibuſcumque in bonis heredis,& quidem ſuo iure ita vt nullo egeant beneficio ſeparationis,non tanquam potiores,ſed tanquam ſoli in pignore *l.2.D.qui potior.in pign.hab.*

DEFINITIO XVI.

Emptor ſub pacto de retrouendendo licèt ſit dominus cogitur tamen de iure ſuo diſputare in diſcuſſionis inſtantia & quomodo ei ſuccurrendum ſit.

EMptor rei alicuius ſub pacto de retrouendendo venditæ licèt ſit dominus & poſſeſſor,cogitur tamẽ perinde acſi eſſet creditor nudus aut hypothecarius de crediti ſui iure inter cæteros creditores aduc ſus heredem vel hereditatem diſputare quoties agitur de bonis defuncti autoritate iudicis poſſidendis vel venundandis(quam generalis diſcuſſionis inſtantiam vocant)adeóque pati diſtractionem rei,non aliter quàm ſi eſſet hereditaria.[1] Quoniam negari non poteſt quin ex poteſtate pacti de retrouendendo hyperocha rei & vt loquuntur,ipſa pluriſualentia ſit hereditaria,[2] & conſequenter totares propter hyperocham,[3] cuius alioqui effectus nullus futurus eſſet,ſi à re ipſa ſepararetur.[4] At quoniam illud quoque verum eſt rem emptam & acceptam in dominio eſſe emptoris ;[5] cuius ob eam cauſam meliorem condicionem eſſe oportet quàm ſi eſſet creditor.[6] Ita temperari rem æquum erit vt ſi aliis croditoribus poſtulantibus diſtractio permiſſa & facta ſit,non priùs ei poſſeſſio aufferatur quàm ipſi ſatisfactum ſit precij nomine,cæterarúmque omnium acceſſionum.[7] In quibus ij quoque ſumptus continebuntur, quos emptor hic in conſeruandæ aut meliorandæ rei cauſam fecerit.[8] *Ita Senatus* in cauſa R.D.Bernardi Combet Archidiaconi Tarentaſienſis & N.Antonij le Beuf Prid.Cal.Sept.1594.

1. Tametſi ſoleat dici quod & verum eſt in hanc inſtantiã diſcuſſionis bonorum defuncti non poſſe illa venire quæ ſunt extra cauſam hereditatis,vt dixi *Defin.7.ſupr.eod.*
2. Fuit enim propter pactum in bonis defuncti qui eo nomine habuit actionem *l.rem in bonis 52.D.de acq.rer.domin.*
3. Sic vocatur Græco nomine quod vulgò noſtri barbarè *pluriſualentiam* appellant *l. quarebatur 20. D. qui potior.in pignor.hab.*
4. *l.& quæ nondum 15.§.vlt.D.de pign.* Iunct.*d.l.quærebatur.*
5. Nec enim pactum de retrouendendo impedit dominij tranſlationem *l. 2. cum ibi not. C. de pact. int. empt. & vendit.*
6. Quia creditori anteriori poſterior offerre poteſt,at domino non poteſt,vt dixi *Defin.12.num.4.& 5.ſupr.*
7. *Arg.l.à Diuo Pio 15.§.quòd ſi res D.de re iudic.l.1.C.ſi vendit.pign.agat.*
8. Nempe ſi eorum vtilitas aliqua ſit tempore poſterioris diſtractionis *l.ſumptus 48.l.emptor 65.D.de rei vind.*

DEFINITIO XVII.

Allegatio ſolutionis remoratur interpoſitionem decreti ſed non miſſionem in poſſeſſionem cum reſtitutione fructuum.

VEnditis ſub haſta bonis debitoris,& creditori addictis,ſi poſt elapſos ſex menſes creditor decreti interpoſitionem perſequatur,debitor autem dicat factam à ſe medio tempore debiti ſiue totius ſiue pro parte ſolutionem [1] audiendus quidem eſt,& ad probationem admittendus ,[2] ſed intereà non eò minùs in poſſeſſionem mittendus eſt creditor, adeóque condemnandus debitor ad reſtitutionem fructuũ omnium à die addictionis perceptorum.[3] Preſtita per creditorem ſatisdatione de reſtituendis omnibus ſi ſolutionem factam eſſe tandem apparebit:[4] dilata tãtùm decreti interpoſitione aut denegatione in id vſque tempus quo exploratum ſit an ſolutum fuerit necne.[5] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio pro D.de Moyron contra Petrum de Gleyron 13.Cal.Ian.1594.

1. Nimirum quia totum illud ſemeſtre liberum eſt debitori ad redimenda pignora, ex vetere ſtatuto Sabaudiæ,licèt non cogatur emptor accipere oblatam partis ſolutionem *d.l.1.C.ſi vendit.pign.agat.l.2. C. debit.vendit.pign.imp.non poſſ.*
2. Quia receſſit à ſubhaſtatione emptor,qui accepit ſolutionem ſiue partis ſiue totius *l.4.§.eleganter l. pen. D. de leg. commiſſ.*
3. Nam ex die addictionis,id eſt,vt ſtatutum loquitur expeditionis fructus acquiruntur emptori tanquam domino.Sequuntur enim ius ſoli & dominij *l.qui ſcit 25.§.1.de vſur.*
4. Vt appareat non niſi per modum prouiſionis hoc fieri & lite pendente.
5. Quia non poteſt ferri ſententia diffinitiua quandiu pender quæſtio facti,ſolutio autem facti eſt *l.conſilio 7.§. vlt.de curat.furioſ.l.1.C.de probat.*

DEFINITIO XVIII.

Fiduciaria adiudicatio non ſolet fieri pendente diſcuſſionis inſtantia niſi vocatis & auditis omnibus creditoribus.

ADita hereditate cum beneficio legis & inuentarij ſi vnus ex creditoribus petat pendente inſtantia diſcuſſionis fiduciariam ſibi fieri adiudicationẽ,quantumuis iuſta cauſa ſit,non priùs tamen obtinere debet quàm cæteri creditores & legatarij,omnes denique quorum intereſt vocati ſint, nec quid iis inauditis decernatur.[1] Aliud eſt ſi inuentarij confectio & execuſſionis inſtantia allegetur,non probetur,[2] Tunc enim ſolum heredem auditum eſſe ſufficit,preſtarique ſatisdationẽ vt hereditatis indemnitati conſulatur.[3] *Ita Senatus* pro D.de Bellegarde contra Dominam de Bienuenu 7. Cal.Iul.1572. Et rurſum pro heredibus Nicolai Grand contra heredes Gleyron 15.Cal.April.1595.

1. Semper

1. Semper enim vocandi ſunt omnes quorum intereſt & qui ex eo actu lædi poſſent *l.nam ita 39.D.de adopt.l. etiam 29.§.vlt.D.de minor.l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.*
2. Siquidem non entium & non apparentium idem iudicium eſt *vulg.§.ſi aduerſus Inſt.de nupt.l.duo ſunt Titij 30.D. de teſtam.tutel.*
3. Ita enim fit vt creditoribus quoque hereditariis conſulatur ſi qui ſint,quamuis adhuc ignorentur.

DEFNITIO XIX.

Miſſio in poſſeſſionem per vnum ex creditoribus non impedit quominus cæteri ius ſuum exequi poſſint.

QVi per colluſionem miſſus eſt in poſſeſſionem bonorum debitoris licèt autore Prætore , non magis impedire poteſt ne alij creditores in eadem bona ſuas actiones exerceant ,quàm ſi in poſſeſſionem miſſus non eſſet.[1] Itaque ſi legitimus creditor veniat tametſi,non niſi chirographarius,erit præferendus [2] qui tamen non præferretur ſi miſſio in poſſeſſionem quæ præceſſiſſet ritè rectéque facta fuiſſet.Nam cùm chirographarius creditor nullum pignoris ius ſibi acquirat in bonis debitoris,niſi à quo tẽpore chirographi fides per veram aut factam confeſſionem cœpit eſſe explorata,[3] conſequens eſt, eum qui prior in poſſeſſionem miſſus ſit cùm ab eo ſaltem tempore pignus habere cœperit +potiorem eſſe iure qui prior eſt tempore.[5] At is qui per colluſionem poſſeſſor factus eſt ex ſimulata cauſa præcedentis emptionis,perinde haberi debet,acſi neque poſſeſſor eſſet,[6] ob idque nec iuuandus eſt exceptione ordinis quæ tertiis poſſeſſoribus competere ſolet , 7 quia non quælibet poſſeſſio materiem huic exceptioni præbet,ſed ea demùm quæ iuſta ſit,& vt noſtri loquuntur,titulata.[8] *Ita Senatus* 13.Cal.Maij 1595.

1. Quia quod per colluſionem & dolo malo factum eſt ratum habere prætor numquam poteſt *l.1.& tot.tit.* D. *de dolo malo per colluſionem 49.D.de action.empt.*
2. Nimirum ſi talis ſit qui alioquin præferri deberet. Quid enim ſi nullum priuilegium habeat ſed poſterior ſit non tantùm tempore ſed etiam cauſa?Quidni poſtponetur,aut ſaltem concurret quomodo ſi miſſio nulla facta eſſet:*l.priuilegia 42.D.hoc tit.*
3. Nimirum poſtquàm ex pragmaticorum errore inualuit vt ex die agniti vel denegati chirographi incipiat legalis & tacita hypotheca.De quo ſcripſimus in *Error.1.Decad.1.De error.pragm.*
4. Scilicet prætorium quod conſtituitur ex quo ventum eſt in poſſeſſionem *l.non eſt mirum 26.§.1.D.de pignor.act.*
5. *l.2.l.ſi fundum 4.C.qui potior.in pignor.hab.*
6. Simulata enim pro infectis haberi debent *l.ſi ex precio 6.C.ſi cert.petat.l.3.& tot.tit.C.plus valer.quod agit.*
7. *Ex Auth.hoc ſi debitor C.de pignor.*
8. Cùm exceptio iſta ſit ex æquitate quæ doloſo patrocinari numquam debet *l.pen.in fin.D.ad SC.Trebell.Not.ad dict. Auth.hoc ſi debitor.*

DEFINITIO XX.

Pendente diſcuſſionis inſtantia non eſt audiendus creditor petens prouiſionalem adiudicationem nec ſi ſuam condicat poſſeſſionem niſi auditis priùs cæteris omnibus creditoribus.

PEndente diſcuſſionis inſtantia,id eſt vocatis iam creditoribus & legatariis vt aduerſus heredem qui beneficium legis & inuentarij implorauit,actiones ſuas exerceant,ſi quis ſit ex creditoribus qui prouiſionalem & fiduciariã petat adiudicationem,non eſt audiendus ſi non cæteri quoque conſentiant,[1] aut iis omnibus auditis fauorabilior ille vnus iudicetur.[2] Quid ſi propriam condicant poſſeſſionem ex noua Iuſtiniani conſtitutione ?[3] Ne hoc quidem illis permittendum eſt , niſi auditis cæteris omnibus. 4 Quid enim ſi apparcat alios eſſe creditores & quidem æquè conſtitutarios anteriores?[5] Ita fiet vt inutilis ſit clauſula conſtituti in poſteriore contractu appoſita per eum,qui tunc temporis non poſſidebat.[6] Igitur alios creditores ante omnia audiri oportebit ne fiat illis iniuria. Sed tamen ſumptibus & diligentia heredis,[7] cui in eam rem dies dicenda & pro qualitate perſonarum ac temporum vel longior vel arctior danda eſt.[8] At quid ſi heres ſit negligens in curando vt citentur illi & in ius veniant?Non vtique nocere ea res debebit creditoribus quibus negligentia heredis imputari non poteſt.[9] Sed tamen puniri heredis contumaciam æquum erit hactenus ſaltem vt ad concurrentem vſque debiti quantitatẽ arbitrio boni viri poſſeſſio rerum hereditariarum ei aufferatur,& in creditorem transferatur.[10] Neque tamen huic conſequens erit vt res illas tanquam pignori obligatas diſtrahere poſſit is qui in poſſeſſionem miſſus erit, niſi prius auditis cæteris creditoribus & legatariis.[11] Ne alioqui eueniat vt nunc hoc nunc illo creditore ius ſuum exequente laceretur & in fruſta ſcindatur hereditas.[12] Quod nequaquam permittendum eſt, nec ſi ſatisdatio idonea offeratur , [13] cùm non poſſit cæteris ignorantibus fieri iniuria vt vel loco pignoris non niſi perſonalem habeant actionem,[14] vel noua pignora pro veteribus accipere cogãtur.[15] Neque enim poteſt dubitari quin aliter poſito iure vt vnius ex creditoribus dimittendi gratia permittatur diſtractio rerum hereditariarum,futurum ſit ne auocari vnquam ea res poſſit ab emptore per alios creditores licèt potiores & fauorabiliores.[16] Nam venditio facta iuſſu & autoritate iudicis in executionem prouiſionalis adiudicationis ſemper tenet quod ad ius emptori quæſitũ attinet , [17] Nec ob id reuocatur,quòd ex poſtfacto prouiſionalis illa adiudicatio per diffinitiuam vt plerumque fit ſententiam reuocètur.[18] *Ita Senatus* in cauſa N.Petri Iuge D.de Candie & Ioannis Claud.Iuge Cal.Sept.1595.

1. Quia intereſt creditorum vt de omnium iure & ordine ſimul cognoſcatur ante rerum hereditariarum diſtractionem.
2. Puta ſi agatur de dote vel de alimentis,aliiſve huiuſmodi rebus quæ moram non patiuntur,& quibus fauor præcipuus debetur *l.1.D.ſolut.matr.l.intereſt 18.D.hoc tit.l.pecunia 8.de alim.& cibar.legat.*
3. *In l.vl.C.de acquir.poſſeſſ.l.2.C.de prator pign.*
4. Qui ſcilicet ex eiuſmodi adiudicatione quamuis non niſi prouiſionali lædi poſſent *l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.l.nam ita 39.D.de dolo.*

5. Hoc enim casu certum est non posse clausulam constituti prodesse ab eo appositam qui constituti tempore non possidebat *l.quod meo* 18.*D.de acquir.poss.*

6. Cùm nemo possit transferre possessionem quam ipse non habeat *l.*1.§.*Scaeuola D.si is qui testam.lib.ess.iuss.*

7. Ita tamen vt heres illos sumptus reputare possit hereditati & consequenter creditoribus hereditariis.

8. Vt scilicet curet vocari creditores,& omnes quorum interesse potest, intra diem quem iudex in eam rem præstituerit.

9. Nec enim vnius negligentia nocere alij debet *l.pupillus* 24.*D.quæ in fraud.credit.*

10. Vt metu huius incommodi heredes diligentiores sint ad instantiam discussionis bonorum peragendam. Quamquam hodie non videtur hoc necessarium post edictum Principis de quo scripsi *Desin.*10.*num.*7.*supr.*

11. Venditio enim pignoris afficit causam proprietatis vt dixi *Desin.*11.*supr.*

12. *Arg.l.cùm vnus* 12.*D.hoc tit.*

13. Quid enim si cæteri creditores sint anteriores & velint sibi satisfieri ex bonis ipsis, secundùm ea quæ dixi *Desin.* 4.*supr.*

14. Cùm plus cautionis sit in rem quàm in personam *l.plus cautionis est* 25.*De regul.iur.*

15. Nam & plus cautionis est in antiquo pignore quàm in nouo propter priuilegium temporis *l.*3.*in princip.l.creditor* 12.§.*Papinianus,aliàs l.si prior* D.*qui potior.in pignor.hab.*

16. *l.cùm prior* 3.D.*de distr.pignor.l.*2.C.*si antiq.credit.pign.vendid.*

17. Alioqui nemo vellet accedere ad emptionem pignorum in executionem prouisionalis sententiæ distractorum *arg.l.ait prætor* 7.§.*quæsitum D.de minor.*

18. Nam ob id nimirum oneratur is cui fit adiudicatio prouisionalis vt satisfiet de plenissima indemnitate aduersario præstanda.Nec obstat *l.si cùm nulla* 58.*D.de re iudic.*Aliud enim est nullam præcessisse sententiam; aliud verò præcessisse aliquam,sed quæ fuerit per aliam reuocata.

DEFINITIO XXI.

Concurrentibus duobus creditoribus in prætorio pignore si non appareat quis præuenerit tempore,præferetur is qui prior erit in credito.

SI duo creditores siue chirographarij siue hypothecarij eodem die missi sint in possessionẽ bonorum debitoris,nec appareat quis tempore prior fuerit,non concurrent in pignore prætorio quod per missionem in possessionem constituitur,[1] sed is præferetur qui in iure crediti prior fuit tempore,[2] licèt nulla facta executione priuilegium inter chirographarios creditores non ex tempore æstimandum esset,sed ex causa.[3] *Ita Senatus* in causa Petri Soreley & Claudij Pognen & Mariæ Guichard Augustanorum Idib. Sept.1595.

1. *l.non est mirum* 26.§.1.*D.de pignor.act.*
2. Cùm in dubio melius sit ei faueri,nec credendus sit fuisse negligentior is qui prior fuit creditor.
3. *l.priuilegia* 42.D.*hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Quæstio de hereditate inter heredem scriptum & dominum directum præiudicialis est,& terminari debet antequàm de creditorum iure disceptari possit.

COntendente herede scripto de hereditate cum domino directo,qui defunctum dedititiæ condicionis fuisse dicebat,si hereditarij creditores solutionem vrgeant,priùs omnino est vt hereditatis controuersia dirimatur.[1] Neque enim fieri potest vt vel interlocutoria vel diffinitiua creditori fiat adiudicatio,quin persona certa sit quæ possit & debeat condemnari.[2] Itaque tantisper conquiescere creditores necesse est,[3] nec audiendi sunt si in bonorum hereditariorum possessionem interea mitti velint. Sanè si vrgeant danda dilatio est intra quam curent qui de hereditate contendunt vt ea quæstio terminetur.[4] Alioqui curator bonis detur qui creditorum actiones excipiat [5] saluo collitigantium iure. *Ita tractatum est* in causa Claudij du Chesne contra viduam Guillielmi de la Pallud & D. Ducem de Nemours 5. Id. Sept. 1595.

1. Est enim quæstio præiudicialis quæ omnis & tractanda & decidenda est *l.si testamentum* 6.*& seq.* D.*de petit. hered.*
2. Non alius autem potest condemnari creditoribus & legatariis quàm qui sit heres vel heredis loco *l. vlt.* C. *de hered.action.*
3. *l.*1.*in princip.*D.*de succeff.edict.l.pen.*D.*de iur.delib.*
4. *Arg.l.si quis libertatem* 7.*verfic.Planè summatim* D.*de petit.hered.*
5. *l.*1.*l.*2.§.1.*&* 2.D.*de curat.bon.dand.l.*1.*idem priuilegium* 22.§.1.D.*hoc tit.*

DEFINITIO XXIII.

De priuilegio pecuniæ creditæ ad rem iudicandam,vt non possit petitor remitti ad instantiam discussionis, si is qui conuenitur commodum ex iudicato senserit proprio nomine.

PEcunia credita in causam sumptuum,vt res iudicaretur,erogatorum habet priuilegium, vt si debitor ante solutionem decesserit relicto herede cum beneficio legis & inuentarij,non sit creditor remittẽdus ad instantiam discussionis:Nimirum si heres non solùm tanquam heres,sed etiam iure fideicommissarij,& proprio nomine senserit commodum ex re iudicata.[1] Finge de ea re,quæ fideicommisso subiecta dicitur motam fuisse litem ab aliquo,qui si obtinuisset,tanto minus nunc in fideicommisso reperiretur.[2] Quidni teneatur fideicommissarius eam pecuniam reddere quę saluam fecerit fideicommissi causam ?[3] *Ita Senatus* pro Ioanne Rauassol contra illustrem D.Ioannem Ludouicum Marchionem de la Chambre Idib.Sept.1595.

1. Neque enim tanquam heres posset alibi conueniri quàm in discussionis instantia *l.vlt.C.de iur.delib.*
2. Cùm in hereditatis fideicommisso non aliud esse possit quàm quod fuit in hereditate *l.in fideicommissaria* 13.*D.ad SC.Trebell.*
3. *Arg.l.interdum* 5.*& seq.*D.*qui potior.in pign.hab.*

TIT.

TIT. XXXIII.

De priuileg.fisc.

DEFINITIO I.

Pro debito vniuersitatis non possunt inquietari singuli,nec si debitum fiscale proponatur.

NOn habet fiscus priuilegium vt pro vniuersitatis debito singulorum municipum personas bonáve pignori capere possit,nisi ad cõsequendũ quantum propriæ singulorũ contributionis ratio patitur.[1] Nec aliud erit tametsi debitum tale sit, cuius exactio siue Principis siue boni publici fauore nullam recipere moram possit,[2] Nimirùm quia non debent singuli quod vniuersitas debet,[3] prorsúsque iniquum,inciuile,& inhumanum est pro alterius debito alium vexari.[4] Solus ergo Syndicus pro vniuersitatis debito conueniendus & vrgendus erit,[5] qui vtique licèt non proprio,sed vniuersitatis nomine sit obligatus, indicta tamen causa in ad diem in promptu satisfaciat detrudi potest in carceres,eo saltem iure quo vtimur,[6] quasi per eius negligentiam stet quominùs ad diem solutio facta sit,cùm potuerit ille à singulis exigere ante diẽ.[7] Quòd si is Syndicus electus sit qui iã tũ cùm electus est adeò inops fuit,vt nulla in eũ vtilis& efficax actio exerceri possit,[8] nõ idcirco pro vniuersitatis debito aduersus eos agendum erit qui Syndicum talem elegerunt, nisi priùs cognitum sit in fraudem publicæ exactionis factam eiusmodi electionem.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Longet contra Syndicos de la Roche 3. Cal. Febr. 1593. Improbato publicorum nostri temporis exactorum more,qui iam inde ab aliquot annis,contrà facere consueuerunt.

1. Nam cùm nullo iuris loco tale priuilegium fisco concessum reperiatur,certum est debere fiscum hac in re vti iure communi *l.si pignus* 8.D.*qui potior.in pign.hab.l.fiscus* 6.*D.de iur.fisc.*
2. Non enim debet ea res præbere materiam comminiscendæ iniuriæ,ne inde nascatur iniuriarum occasio vnde iura proficiscuntur *l.meminerint* 6.*C.vnde vi.*
3. *l.sicut* 7.§.1.*D.quod cuiusque vniuers.nom.*
4. *l.*1.*&* 2.*C.de exact.tribut.libr.*10.*l.vnic.C.vt null.vican.pro alien.vican.debit.teneat.lib.*11.*tit.*65.
5. *l.*1.§.*penult.l.item eorum* 6.§.1.*D.quod cuiusque vniuers.*
6. Nam ex iuris ratione non idem probandum esset.Habet enim fiscus priuilegium taciti pignoris duntaxat, non etiam vt possit debitores suos detrudere in carceres.
7. In omnibus enim causis pro facto accipitur id in quo per alium mora sit quominùs fiat *l.in omnibus* 39.*de regul.iur.* Itaque creditur Syndicus exegisse,& habere penes se pecuniam quam à singulis potuit & debuit ante diem exigere.
8. Inanis enim est actio quam debitoris excludit inopia *l.nam is nullam* 6.D.*de dolo l.si quis iniuriam* 35.D.*de iniur.*
9. Hodie tamen hoc immutatum est generali Arresto quo iubentur nominatores Syndicorum minùs idoneorum præstare indemnitatem fisco.

DEFINITIO II.

Procurator fiscalis priuilegium fori habet vt apud prouinciæ iuridicum maiorem & agat & conueniatur.

PRiuilegium fisci est vt non alium quàm Præsidem prouinciæ iudicem habere possit siue agat siue conueniatur.[1] Eóque iure vtuntur omnes fisci procuratores siue ex officio agant fisci nomine,siue tanquã procuratores in rem suam constituti,puta ex caussa donationis vel emptionis,aut quo alio iure.[2] Sed & ex eodem priuilegio potest fiscus donatarium suum aliúmve quemlibet successorem apud suum iudicem defendere,tametsi à clerico lis inferatur.[3] *Sine die.*

1. Quia nec alius quàm Princeps si Ecclesiam excipias fiscum habere potest,Iul.Clar.*in pract. crimin. quæst.* 80. *verf. in hac autem.*
2. Afflict.*decis.*2.
3. Idem Afflict.*ibid.*

TIT. XXXIV.

De priuileg.dot.

DEFINITIO I.

Non habet mulier priuilegium vllum pro dote quæ salua esse possit iure communi.

PRIVILEGIVM dotis nullum est aduersus alios creditores aut pignorum dotalium possessores, nisi cùm aliter salua mulieri dos esse non potest:[1] maximè verò si quid ipsa contraxerit,& aduersus contractum prætextu dotis restitui velit.[2] *Ita Senatus* 13.Cal.Iul.1590.

1. *Vt in l.assiduis* 12.*C.qui potior.in pign.hab.l.iubemus* 21.*C.ad SC.Velleian.*Interest enim reipub. mulieres dotatas esse *l.*1.*solut.matrim.l.interest* 18.*D.de reb.auctor.iudic.possid.*

TTt

2. Læsam enim mulierem esse oportet vt possit restitui *l.* 1. & 3. *D. de in integr. restit.* Tunc demum autem læsa videri potest, cùm dotem aut totam aut ex parte esset amissura si in integrum non restitueretur. Alioqui magno incommodo afficerentur fœminæ, si nemo cum iis vellet contrahere, ne tum quidem cùm negotium bona fide gereretur, quomodo de minoribus scriptum est *in l. quod si minor* 24. *§. non semper D. de minor.* Denique cùm dos potest salua esse iure communi nullo indiget priuilegio, *l. Imperatores* 30. *D. de reb. autor. iudic. possid.* Priuilegia enim sunt odiosa, quia lædunt ius commune, ideóque non sunt inducenda nisi ex necessitate *Not. ad l.* 1. *C. de dot. promiss. & ad Auth. res quæ C. commun. de legat.*

DEFINITIO II.

Mulier agens contra tertium possessorem patitur exceptionem discussionis non minùs quàm cæteri creditores.

HVic consequens est vt si mulier dotem repetat per quasi Seruianam aduersus tertium pignoris possessorem,[1] possit ille tueri se exceptione non factæ excussionis,[2] quia non nisi excussione illa facta perfectáque sciri possit an mulieri dos aliter salua futura sit, necne.[3] *Ita Senatus* sæpiùs maximè in causa Michaelis du Mont 5. Non. Iul. 1591. de qua SC. 2. supr. de rei vxor. act.

1. *Vt in l. iubemus* 21. *C. ad SC. Velleian. l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*
2. *Ex Auth. hoc si debitor C. de pignor.* quæ tertio bonæ fidei possessori conuento per hypothecariam dat exceptionem non factæ excussionis contra quemlibet creditorum sine vlla exceptione.
3. Vnde est quod exceptio non factę discussionis creditur esse dilatoria potiùs quàm peremptoria. Quamuis etiam peremptoria esse possit vno illo casu quo alia bona reperiantur ex quibus commode possit satisfieri creditori. Tunc enim numquam rediri potest ad tertium pignorum possessorem priùs conuentum *Not. ad dict. Auth. hoc si debitor.* vbi quidam eb hanc causam appellant huiusmodi exceptionem anormalam.

DEFINITIO III.

Mulier nullum habet priuilegium contra creditores anteriores expressam hypothecam habentes. Sed si ipsa possideat potest contra eos se tueri exceptione discussionis.

QVod Iustiniani constitutione contra iuris rationem inductum est dotis priuilegium vt mulier creditoribus omnibus etiam anterioribus in dote præferatur,[1] magistri nostri sic vulgo accipiendum putant vt iis tantùm præferatur qui tacitam hypothecam habent non item iis qui expressam.[2] Nimirum vt iniquam legem quam prorsus tollere & abrogare nequeunt, hoc veluti temperamento sanè iustissimo, verbis licet repugnantibus[3] leniant.[4] Eóque iure Senatus noster vtitur. Planè mulieri sicut & cæteris creditoribus posterioribus iisdémque possessoribus saluam esse oportet exceptionem non factæ excussionis si possideat, & ab anteriore creditore expressam hypothecam habente per quasi Seruianam conueniatur.[5] Quod si vel excussio iam facta est, vel de sola pignoris possessione contenditur,[6] quo casu nullus obiicien dæ exceptioni locus est,[7] haud dubiè creditori mulier postponetur. Sicut & qui res dotales obligatas habuit ante contractum matrimonium, præfertur marito etiam constante matrimonio.[8] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Aug. 1591. In causa Antoniæ de la Marche contra Claudium Brunet.

1. *in l. assiduis* 12. *C. qui potior. in pignor. hab.*
2. Ita Bart. Bald. & alij ad eum locum magis communiter.
3. Vt probaui pluribus in libris Coniecturarum iuris ciuilis.
4. Esset enim sanè periniquum, præferri mulierem creditoribus anterioribus expressam hypothecam habentibus qui sibi diligenter prospexerint & quibus nihil imputari possit *l.* 3. *D. de separ. l. si pignus* 8. *D. qui potior. in pign. hab.*
5. Ne alioqui deterior condicio futura sit mulieris quàm cæterorum, quæ tamen potiùs deberet esse melior *d. l. assiduis Auth. res quæ C. commun. de legat.*
6. Ex beneficio *l. vlt. C. de acquir. poss.*
7. Cùm ea exceptio non detur nisi possessori *Auth. hoc si debitor. C. de pign.* Dixi *Defin.* 1. & 4. *sup.* De *acquir. poss.*
8. Vt scripsimus *Defin.* 6. *sup. De iur. dot.* ex Guid. Pap. *quæst.* 447. Capyc. *decis. Neapol.* 128.

DEFINITIO IV.

Non valet conuentio de speciali hypotheca pro dote in præiudicium legalis tacitæ quæ est generalis. Secus est si agatur de bonis paraphernalibus.

INter cętera dotis priuilegia hoc vnum est quod si mulier omnia mariti bona siue expressim, siue tacitè obligata habens specialem hypothecam acceperit siue idoneam siue non, nullius momenti est conuentio,[1] quippe quæ nullo casu mulieri vtilis esse possit. Inutilis autem possit esse & damnosa si fortè agenti mulieri obiiciatur exceptio non discussæ hypothecæ specialis.[2] Est enim generale & perpetuum vt nulla conuentione deterior fieri possit condicio dotis.[3] Non igitur hoc casu necesse est vt in contractu dotali adposita sit clausula quæ in instrumentis aliorum contractuum ad euitãdam exceptionem illã necessaria est *ita vt generalitas non deroget specialitati nec contrà*, quomodo notarij concipere solent.[4] In paraphernalibus aliud est, in quibus scilicet expressa hypotheca siue generalis siue specialis facit cessare tacitam & legalem quam Iustiniani constitutio in eum duntaxat casum induxit quo expressa nulla esset.[5] *Ita Senatus* in causa D. Iuliani de Pradel Autherin Aduocati, & Ioannæ Bertier Cal. Decemb. 1595.

1. Nicol. Boer. latè *decis.* 332. *per tot.*
2. Nimirum quia debet præcedere excussio specialis hypothecæ priusquàm ad generalem hypothecam perueniri possit *l.* 2. *C. de pignor. l.* 2. *D. qui potior. in pignor. hab.* secundùm eam loci illius emendationem quam nos attulimus in prioribus libris Coniecturarum.
3. *Ex l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*
4. Vt hoc nimirum remedio excludant necessitatem specialis hypothecæ excutiendæ *ex d. l.* 2. *C. de pignor.*
5. *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.* Boer. *ibid.*

TIT.

TIT. XXXV.

De reuoc. his quæ in fraud. credit.

DEFINITIO I.

Creditor in cuius fraudem facta est alienatio non priùs potest agere in rem contra possessorem quàm egerit reuocatoria.

CVM in fraudem creditorum bona debitoris alienata sunt, etiamsi de fraude maximè appareat, siue re & consilio siue re tantùm facta proponatur,[1] non priùs in rem agi aduersus tertios possessores potest quàm actum sit reuocatoria quæ personalis est.[2] Nec quòd hodie actionum subtilis illa impetratio sublata est,[3] ad rem facit: cùm iuris necessitas obseruationem hanc omnino extorqueat:[4] quandoquidem fieri nequit vt creditor chyrographarius (de illo enim tãtùm loquimur[5]) quicquã iuris habeat in re quam debitor alienauit, priusquàm in debitoris dominium res redierit:[6] quod non fit nisi per reuocatoriam.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio Idib. Nouemb. 1590.

1. Aliquando enim fraus sit re tantùm, aliquando consilio tantùm, aliquando verò re & consilio §. *in fraudem Instit. quib. ex caus. manumitt. non licet.*
2. *l.* 1. vbi Bald. & alij, & pass. *C. hoc tit.* Cravet. *latè & eleganter cons.* 235.
3. *tit. C. de formul. & impetr. action. sublat.*
4. Sic *in l. si mulier* 59. *§. ex asse* in illis verbis *propter iuris subtilitatem & casus necessitatem D. de iur. dot.*
5. Siquidem nulla potest fieri alienatio in præiudicium creditoris hypothecarij, cùm alienatio non extinguat pignus *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alien. l.* 1. *§. cùm prædium D. de pignor.* Et ideo non possunt fraudari creditores hypothecarij.
6. Quo demum tempore potest capi pignori in executione iudicati *l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic. l.* 1. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
7. *l.* 1. & *tot. tit. D. quæ in fraud. credit. d. l.* 1. & pass. *C. eod.*

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM
In Sacro Sabaudiæ Senatu tractatarum,

LIBER OCTAVVS.

TIT. I.

Quor. bonor.

DEFINITIO I.

Agens interdicto, Quorum bonorum quid probare debeat, item & quatenus dominij exceptionem patiatur.

AGENTI quidem interdicto Quorum bonorum, sufficit vt probet factum esse sollenniter testamentum in quo fuerit ille institutus, & ex quo vel adierit hereditatem, vel petierit bonorum possessionem, fuisseque ea bona possessa per testatorem tempore mortis suę.[1] Sed si contentus reus obiiciat exceptionem dominij, audiendus est,[2] quamuis dici soleat nihil commune esse proprietati cum possessione,[3] quia interdictum hoc adipiscendæ possessionis est,[4] ideóque minùs alienum à causa proprietatis quàm ea quæ ad retinendam possessionem pertinent, vel ad recuperandam.[5] Verùm hoc ita accipiendum est si dominij probationes in promptu sint, non etiam si altiorem requirant indaginem,[6] ne quæstioni de possessione mora fiat.[7] Planè dominium neque per donationem,[8] neque per venditionem probari certum est, non magis quàm per locationem si alia non sint adminicula.[9] Ideóque nimirum difficilis esse creditur, vt est, probationis.[10] *Sine die.*

1. *l.1.vbi not.C.hoc tit.& in §.adipiscendæ Inst.de interd.* Specul.*in tit.De testam.§.nunc videndum.* Afflict.*decis.*14.
2. Bart.Bald.& Angel.*in l.vlt.C.hoc tit.* Glos.*in l.1.*D.*eod.*
3. *l.naturaliter* 12.*§.nihil commune D.de acq.poss.*
4. *d.§.adipiscendæ* Inst.*de interdict.*
5. Guid. Pap.*quæst.*1.Salycet.*ad l.si quis ad se fundum.C.ad leg.Iul.de vi.*
6. Afflict.*dict.decis.*14.*num.*4.post alios quos citat *num.*2.*Ex l.*3.*D.vt in poss.legat.*
7. Quæstio enim possessionis est momentanea, ideóque priuilegiata *Nor. in l. vnic.* C.*si de moment. poss.fuer. appellat.*
8. Excipe, Nisi donatio facta sit à Principe. Ang.*in l.officium* 9.vbi glos.*D.de rei vindic.*
9. Afflict.*dict.decis.*14.*num.*8.post multos ibi citatos.
10. *§.commodum Inst.de interd.*

TIT.

TIT. II.

Quor.legat.

DEFINITIO I.

Legatarius etiam per vindicationem non potest legatum occupare propria autoritate, institutus ex re certa potest, sed non agere interdicto retinendæ possessionis ante occupatam possessionem.

LEGATARIVS, etiam cui per vindicationem legatum est, non nisi per manus heredis legati possessionem nanciscì potest, alioqui tenetur interdicto, Quod legatorum,[1] Sublata hac parte differentia quam inter legatorum species ius vetus induxerat.[2] Solus ille casus excipitur quo quis in certa re sit institutus. Hic enim etsi legatario comparatur,[3] in hoc tamen plus iuris habet quòd legatæ rei possessionem propria autoritate capere potest, tanquam heres in ea re scriptus:[4] cùm & ob eam causam ius adcrescendi habeat vt si is qui ex asse institutus fuit heres esse noluerit, aut non potuerit ipse ex asse heres fiat.[5] Vtrique tamen commune illud est, vt non priùs interdicto retinendæ possessionis experiri possint quàm possessionem nacti sint.[6] Non enim ob id solùm pro possessore quis habendus est quod possessor fieri propria autoritate quandoque possit.[7] Priùs autem est vt possessor factus fuerit, quàm vt iis interdictis aut actionibus quæ soli vero possessori competunt experiendi habeat facultatem.[8] *Ita Senatus* in causa N. Vectier viduæ N. Puthod contra Ioannem Puthod filium 14. Cal. Mart. 1590. Iunge Defin. 2. vti possid.

1. *Ex l.*1.*& tot. tit.Quod legat.D.& C.* quia non est cuiquam permittendum vt sibi ipsi ius dicat *d.l.*1.*D.eod. l. non est singulis* 176.*De regul.iur.*
2. Nam olim is cui legatum erat per vindicationem non cogebatur expectare heredem, adeóque nec additionem hereditatis, nec calumniam metuebat ab herede vt Caius loquitur in Instit. Scripsi *lib.*6.*Coniect.cap.*1. Ex quo apparet esse Triboniani clausulam illam quæ extat *in d.l.*1.*§.qui verò ex causa verſi.idémque erit dicendum.* Ille enim titulus non pertinebat olim nisi ad legata per damnationem. Et ideò idem Tribon. in definitione legati posita initio *tit.Inst.de legat.* adiecit hæc verba *ab herede præstanda* quæ non addiderat Modestinus *in l.legatum* 36.*de leg.*2. Et hoc est quod fecit Iustinianus vt omnium legatorum eadem sit natura *in l.*2.*C.commun.de legat.*
3. *l.quoties* 13.*C.de hered.inst.* scilicèt cùm alius ex asse aut ex aliqua assis parte heres institutus est vt ea lex ait, Iunct. *l.*1.*§.si ex fundo* D.*eod.*
4. Bart.Bald.& cæteri vulgò *ad d.l.quoties.*
5. In quo præcipuè volunt nostri elucere vtilitatem institutionis ex re certa quam illi malè vulgo particularem institutionem vocant.
6. Nec enim possessio defuncti continuatur ipso iure in legatarium quomodo ex consuetudine continuatur in heredem, quamuis dici soleat legatarium in re legata quasi heredem quodammodo videri *l.id tempus* 14.*§.*1.D.*de vsuc.* Nempe quia hæc consuetudo cùm à iure communi exorbitet vt constat ex *l.cùm heredes* 23.D.*de acquir.poss.* stricte accipienda est, loquitur autem duntaxat de vero herede.
7. Aliud enim est iam possidere, aliud verò posse possidere *d.l.cùm heredes.*
8. *l.*1.*§.vlt.l.*2.*& pass.D.vti possid.*

DEFINITIO II.

Mulier occupans propria autoritate rem sibi legatam & antea pro dote obligatam cum clausula constituti non potest expelli neque per interdictum Quod legatorum, neque per ius offerendi.

QVæ dotis nomine vniuersa mariti bona obligata habebat cum clausula constituti,[1] si à marito legatum pro dote & compensandi animo[2] relictum propria autoritate occupauerit, non tenetur interdicto: Cùm absurdum sit minùs iuris habere mulierem in bonis pro dote obligatis & quorum possessionem per clausulam constituti nacta sit, ob id solùm quod eorundem bonorum proprietas ei pro dote sit legata.[3] Nam sublato etiam iure legati, supereſt pristina dotis causa ex qua retinendæ possessionis ius mulieri saluum esse debet.[4] Et verò quemadmodum legato in stipulationem deducto dicimus eadem stipulationi causas & condiciones inesse quæ actioni ex testamento inerant,[5] tametsi per stipulationem facta sit nouatio,[6] Ita ex contrario si quod iudicio de dote debebatur in causam legati transfusum sit, eodem iure censeri debet, quasi adhuc hodie dotis nomine debeatur, Veritatis nimirum primordio inspecto.[7] Maximè verò si mariti heres aduersus mulierem agens interdicto, dotem in promptu non offerat.[8] Quanquam & magis est vt nec offerendi ius habeat, quippe qui vinculum nouæ obligationis ex legato contractæ non possit dissoluere.[9] Itaque valde singularis & elegans hic casus est, in quo nec pignus pro dote constitutum oblata pecunia dissolui potest, propter admixtam legati causam, nec tamen citrà oblationem ius heredis in auocanda legati occupati possessione exerceri, ob concurrentem præcedentis debiti rationem. *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Iul. 1593.

1. Quæ hodie solet adiici in omnibus ferè contractibus, sed maximè in dotalibus.

2. Qui tamen animus hodie non præsumitur post sublatum à Iustin. edictum De alterutro *in l. vnic. §. primùm itaque C. de rei vxor. act.* Iunge *l. cùm ab vno 53. de leg. 2.*

3. Sic enim fieret vt inducta ad augmentum operarentur diminutionem contra *l. legata 19. de leg. 1. l. in ratione 30. §. tametsi* D. *ad leg. falcid.*

4. *arg. l. cùm is 32. §. mulier de cond. indeb. l. quoties duplici 91. de regul. iur.*

5. *l. 1. §. si quis sub condicione* D. *vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

6. *l. cùm filius 76. §. heres meus de legat. 2. l. si Stichum 8. §. 1. de nouat. l. 1.* D. *de prator. stipulat.*

7. *Arg. d. §. heres meus l. 3. §. scio in fin.* D. *de minor. l. si procuratorem 8.* D. *mandat.*

8. Cùm hodie pro legatis competat hypotheca *l. 1. C. commun. de legat.* & consequenter ius retentionis si legatarius possideat sine vicio *l. 1.* D. *de pignor.*

9. Numquam enim offerri potest ei qui rem tenet iure domini sed ei tantùm qui iure creditoris *l. 2. C. si antiq. credit. pign. vendit. l. 3.* D. *de distr. pignor.*

TIT. III.

Vnde vi.

DEFINITIO I.

Actio ex can. redintegranda finitur triginta annis & datur etiam contra bonæ fidei possessorem & ad fructus, sed quos reus ipse percepit aut percipere potuit, non quos alius.

ACTIO quæ competit ad recuperandam possessionem, ex Pontificio Canone, licèt non sit annua, quales sunt extraordinariæ ferè omnes, quæ hodie interdictorum vice pro possessione dantur,[2] non tamen adeò perpetua est vt post annum quoque trigesimum exerceri possit,[3] sed trigesimo demùm anno cæterarum personalium actionum exemplo,[4] quamus in rem scripta sit, concluditur:[5] etiam aduersus spoliatorem salua tamen propter malam fidem iurisque Canonici autoritatem in longius quantúcunque tempus dominij quæstione.[6] In eo quoque plenior est cæteris, quod etiam contrà eum datur qui cum titulo & bona fide possideat,[7] Nec aliud probare actor cogitur, nisi quòd & antè possederit, & à possessione sua nullo facto suo ceciderit.[8] Itaque nihil hac parte interest an contra spoliatorem agat an contra eum qui à spoliatore causam habeat siue mediatam siue immediatam. Planè quod ad cõdemnationem fructuum attinet quos in hoc iudicium omnimodo venire nemo ambigit,[9] verius est non alios cogi possessorem reddere quantocunque malæ fidei odio vrgeatur, quàm quos ipse aut perceperit aut percipere potuerit:[10] proinde si per multorum personas possessio ambulauerit, aduersus singulos agi oportebit, vt quos quisque percepit aut percipere potuit, eorum nomine singuli condemnentur.[11] *Ita Senatus* sæpius.

1. *In can. redintegranda 3. quæst. 1.*

2. Quæ sicuti subrogatæ sunt in locum interdictorum vt apparet *ex rubr. tit.* D. *de interd. siue extraord. action. quæ pro eis competunt.* Iunct. *§. vlt. Instit. de interdictis.* Ita eorum naturam retinent *l. si eum 10. §. qui iniuriarum* D. *si quis caution.*

3. Quamuis ita quidam putauerint quos refert Mynsing. *centur. 3. obser. 85.*

4. *Ex l. sicut 3. C. de præscript. 30. vel 40. annor.*

5. Quod enim actio in rem scripta est, non facit quominùs sit personalis & personalium iure censeri debeat. Imò si esset omnino in rem tanto facilius præscriberetur, scilicet iure ciuili, at non etiam iure canonico.

6. Quia iure canonico possessor malæ fidei nullo tempore præscribit *cap. possessor* vbi Dyn. & alij Canonist. *De regul. iur. in 6.*

7. Dummodo possidens non habeat titulum ab ipso actore Mynsing. ibid. post R. ip. Alex. & Ias. *in l. rem quæ nobis*, contra Bart. ibid. D. *de acquir. poss.* Idem Alex. *cons. 117. & 199 lib. 2. cons. 6. & 78 lib. 3.* Socin. *cons. 89. col. fin. & 276. col. 5.*

8. Sunt enim hæc duo extrema ab eo probanda qui dicit se spoliatum. *Not. in d. can. redintegranda & pass. ad tit.* De *restit. spoliat.* Socin. *cons. 266. col. 6. vers. primò quia Doctores vol. 2.* Dec. *cons. 125. num. 1.*

9. *d. can. redintegranda.* Nec enim videretur plenè facta restitutio si non ipsi etiam fructus restituerentur *l. videamus 38. §. in Fauiana vers. & ideo* D. *de vsur. l. in condemnatione 173. §. 1.* De *reg. iur. l. hæc verba 73. de verb. significat. l. 1. §. ex die 40.* D. *de vi & vi armat.*

10. Quod in omnibus malæ fidei possessoribus generaliter obseruari solet *l. sed etsi lege 25. §. sed & fructus de hered. petit.*

11. Non autem vt vnus ex possessoribus pro alio possessore condemnetur *arg. l. in causa 13. §. interdum & l. seq.* D. *de minor.*

DEFINITIO II.

Dominus directus non potest autoritate propria occupare possessionem rei quam sibi commissam esse dicit.

VIm facere videtur dominus, qui propria autoritate non per iudicem occupat bona defuncti hominis sui dediticij, & vt loquimur talliabilis, inuito aut inscio agnato proximiore.[1] Neque enim dominus moriente sine liberis & extrà communionem homine dediticio fit heres,[2] sed impedit tantùm ne alius quisquam heres esse possit,[3] occupando scilicet quasi peculij iure bona omnia quæ defunctus mortis tempore reliquit.[4] Itaque fictitius ille modus transferendæ & continuandæ possessionis defuncti in heredem siue testamentarium siue legitimum,[5] prodesse domino non potest vt ipso iure possessor

possessor fiat,[6] licèt sit heredis loco hactenus quod & vniuersam successionem occupat, & defuncti creditoribus quantùm patrimonij facultates patiuntur, respondere compellitur.[7] Vnde nec absurdè quidam eum anomalum successorem appellant. Huic verò consequens est vt si possessionem bonorum defuncti propria autoritate apprehenderit, agnato proximo tanquam per vim spoliato eam restituere ante omnia cogendus sit.[8] Etsi enim fieri non potest vt agnatus qui in bonorum communione non fuit, heres sit eius hominis qui vt diximus heredem habere nequit, de hoc ipso tamen priùs inquirendum & cognoscendum est, an talis defunctus fuerit qualem fuisse contendit qui se dominum dicit.[9] Qua pendente quæstione, cùm possessor certus constituendus sit,[10] qui & defuncti statum & bona defendat, alius constitui æquius non potest, quàm qui cùm sit agnatus proximus habet pro se iuris præsumptionem.[11] Neque enim præsumitur quisquam dedititius, sed omnes à natura non liberi tantùm, verùm etiam ingenui.[12] Proinde nec de statu nec de bonis defuncti iudicium prius accipere agnatus cõpelletur, quàm in possessionem suam plenissimè sit restitutus.[13] Omnibus verò integris non potest dominus directus ex interdicto vti possidetis petere vt in bonorum possessione retineatur,[14] sed adipiscendæ possessionis remedio vti cogitur, vt in possessionem mittatur.[15] Idem iuris est si de re ob non solutum laudimium, annuúmve canonem commissa tractetur. Commissi enim declarationem præcedere necesse est, mittique dominum directum in possessionem autoritate iudicis non propria: adeò vt nec sufficiat sententiam interuenisse.[16] Vel ob id maximè quòd in hoc genere moram purgari posse placet.[17] *Ita Senatus* ex tempore pro Claudia Billiet contra D. de Treisserue Prid. Id. Maij 1593. Iunge Defin. 11. supr. de iur. dot.

1. Siquidem vim facere dicitur quisquis ius suum non per iudicem reposcit *l. extat 13. D. quod met. caus. l. pen. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat. l. non est singulis 176. de reg. iur. l. 1.* D. *quod legat.*

2. Cùm ei non deferatur hereditas neque ex testamento neque ab intestato *l. 1. 2. & 3.* D. *de hered. petit.*

3. Nec enim potest fieri vt heredem habeat is qui nulla bona post mortem suam reliquit *l. lex Cornelia 28. ver. quia per eam non efficitur De vulg. & pupill. substit.*

4. *Vt in l. 1. & 2.* D. *de castrens. pecul. l. filius familias 18.* D. *ad leg. falcid.*

5. Ex edicto scilicet illo quod pragmatici dicunt *le mort saisit le vif.*

6. Quia edictum aut si mauis consuetudo non loquitur nisi de herede, vt dixi *Defin. 1. num. 6. sup. tit. prox.* Cessante autem edicto illo vel consuetudine certum est ex ratione iuris non posse transferriàn quemquam, adeóque nec in heredem possessionem quæ & facti *l. cùm heredes 23.* D. *de acq. poss.*

7. Ita enim vulgo pragmatici loquuntur sed malè. Non enim alius potest conueniri à creditoribus defuncti quàm qui sit vel heres vel heredis loco *l. vlt. C. de hered. act. l. 1.* D. *ad SC Treb.* Illud certè verum est potiorem esse causam creditorum quàm domini bona occupantis. Nempe quia bona non dicuntur nisi deducto ære alieno *l. subsignatum 39. §. 1. de verb. signific. l. non possunt 11.* D. *de iur. fisc.*

8. Cùm spoliatus etiam prædo ante omnia sit restituendus *cap. in literis extr. de restit. spoliat.*

9. Nam nec is quem constat esse talliabilem prohibetur heredem habere siue testamentarium siue legitimum, nisi cùm præterea appareat fine liberis eum decedere ac fine conditionibus vt diximus *ad tit. de dedit. liberr. tollend.*

10. *l. qui petitorio 36.* D. *de rei vindic.*

11. Quandoquidem ei qui proximior est in gradu succedendi lex defert hereditatem *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.*

12. *l. 4.* D. *de instit. & iur.* Vnde natalibus restitui dicitur qui restituitur ingenuitati *l. 1. & tot. tit.* D. *de natal. restit.*

13. Nemo enim vacuis manibus litigare cogitur, nisi contra Principem.

14. Cùm in possessione retineri non possit is, qui numquam possedit *l. 1. & tot. tit.* D. *vti possid.*

15. *l. 2. §. hæc autem interdicta* D. *de interd. l. 1.* D. *quod legat.*

16. Guid. Pap. *quæst. 507.*

17. *Cap. potuit cum ibi not. Extr. de locat.*

DEFINITIO III.

Spoliatus ante omnia restituendus est etiam in beneficialibus, nisi in promptu appareat de non iure spoliati, quæ distinctio in rebus profanis non adhibetur.

NOn minùs in beneficialibus quàm in profanis causis obtinet vt spoliatus antè omnia sit restituendus, etiamsi prædo fortè sit.[1] Neque enim spoliatori prodesse potest exceptio intrusionis, aut non canonicæ institutionis:[2] sicut nec alia vlla siue de proprietate beneficii siue de plenaria possessione contendatur,[3] Præterquam si in promptu appareat de notorio non iure spoliati.[4] Illud enim districtè semper obseruare iudex etiam laicus debet ne vitiosus ad beneficium ingressus vnquam detur.[5] Itaque necesse est vt qui se spoliatum dicit proferat titulum aliquem saltem coloratum alitérve possessionem suam probet coloratam, licèt minùs iustam.[7] Alioqui plenarium quòd vocant possessorium absorberet causam restitutionis, quæ est summaria.[8] *Ita Senatus* inter Humbertum Chambard & Franciscum Cabod Prid. Id. Decemb. quod in rebus profanis nunquam euenit.[9]

1. *Cap. in literis Extr. de restit spoliat.*

2. Qua enim fronte posset ista obiicere ille ipse qui spoliauit, quique ex dolo suo conuenitur *arg. l. rem alienam 41. in fin. de pign. act. l. si plures 38. de admin. tutor.*

3. Qui enim vitiosè possidet, nunquam ob id solùm quod possidet vincere potest illum à quo possidet *l. 1. §. vl.* D. *vti possid.*

4. *Cap. constitutus & cap. quoniam de sil presbyt. cap. in literis* vbi notant Canonist. De *restit. spol.* Boer. *quæst. 2. num. 34.* vbi addit hoc maximè procedere in electiuis dignitatibus *ex cap. 1. de elect.*

5. Cassad. *decis. 4. num. 7.* De *restit. spoliat.* Rot. *decis. 2. eod. tit. in nouis num. 4. & decis. 2. & 13. & alibi pass. in antiq. eod. tit.* Ioann. Monach. *in cap. cupientes de elect.* Iacob. Put. *decis. 284. lib. 2.* Cruet. *cons. 302. num. 6.* Guid. Pap. *quæst. 85.*

6. Capell. Tholos. *quæst. 15.* & ibi Aufrer *& quæst. 259.* Cassad. *vbi supr.* Rot. decis. 20. *in antiq.*

7. Abbas *in cap. cùm nostris num. 6. & de concess. præb.*

8. Si spoliato agenti noceret exceptio intrusionis vel non canonicæ institutionis *d. cap. in literis & cap. item cùm quis de restit. spoliat.* Rot. *dec. 439. in nouis.*

9. *l. si de vi 37.* D. *de indic. l. 5. §. 1.* D. *ad leg. Iul. de vi public. l. si quis ad se fundum 7. C. eod.*

DEFINITIO IV.

Etiam execrabilis si spoliatus sit ante omnia restituendus est si dicat non teneri se interim exhibere dispensationem.

AVdio tamen aliàs pronunciatum fuisse, etiam execrabilem qui plura beneficia curam animarum habentia sine dispensatione obtineret,[1] antè omnia restituendum aduersus spoliatorem.[2] Ideò fortasse quod negaret teneri se ad dispensationis exhibitionem priùs quàm esset restitutus. In causa D. Episcopi d'Oranges contra D. de Flingey pro prioratu de Contamine. *Sine die.*

1. Hic enim execrabilis est nisi vnum ex beneficiis intra annum dimittat *cap. licèt canon de elect. in 6.*
2. Cùm tamen certum sit & notorium quod execrabilis nullum ius in beneficio habere poteſt *d. cap. licèt canon.*
3. Alioqui si quis fateretur se execrabilem vix est vt vllo iuris auxilio dignus videri posset. Ex notat. *in Defin. præced.*

DEFINITIO V.

Spoliatus probare omnino debet se spoliationis tempore possedisse & quidem verè non simulatè.

QVi se dicit spoliatum, probare omnino debet se spoliationis tempore possedisse.[1] Itaque si is quem constat esse spoliatorem probare velit alium quàm qui de spoliatione conqueritur possedisse, audiendus est.[2] Secundùm hæc, Cùm spoliator quidam obiiceret peccasse spoliatum in constitutionem Pij Quinti Pontificis Maximi De confidentia non solùm quòd in resignatione sibi per patruum facta, tacita esset consanguinitas quæ ex constitutione exprimi debuerat ne inter consanguineos hereditaria quædam beneficiorum successio inducta videretur.[3] Sed etiam quod post resignationem quoque patruus in beneficij possessione remanserat fructúsque perceperat.[4] Contrà verò resignatarius diceret non cogi se de confidentia disputare priusquàm aduersus spoliatorem restitutus esset.[5] Pronunciauit Senatus de confidentia antè omnia inquirendum esse, quandoquidem si de ea constaret consequens fieret, non nisi fictam falsámque fuisse resignatarij possessionem,[6] ideóque nec spoliari eum potuisse. Veram enim possessionem præcedere necesse est vt sequi possit spoliatio.[7] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. suprà.

1. *Cap. consultationibus De offic. delegat.*
2. Per *not. in cap. cùm ad sedem de restit. spoliat.* Rot. *decis.* 439. incip. *si agenti possessorio col. vlt. in nouis.* Adde Boer. *quæst* 238. post Baldum quem citat *in l. 1. C. de appellat.*
3. Quod esset impiissimum, & ridiculum cùm beneficiorum proprietas ad solam ecclesiam spectet, non ad prælatos.
4. Quæ res solet inducere non modò præsumptionem sed etiam probationem simulationis *l. sicut* 8. §. *superuacuum cum ibi not. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
5. Quasi non posset esse deterior condicio confidentiarij quàm prædonis qui vtique ante omnia esset restituendus *cap. in literis Ext. de restit. spoliat.*
6. Et consequenter nullam quia quod fictum est in veritate ac rei effectu nihil est, cùm simulata pro infectis haberi debeant *l. si ex precio 6. C. si cert. petat. l. & qui sub imagine* 10. C. *de distr. pignor. tot. tit. C. plus valer. quod agit.*
7. Quia priuatio habitum præsupponit & vera spoliatio veram possessionem *vulg. l. 4. D. de iust. & iur. l. 1. §. deiicitur. D. hoc tit. l. 1. §. est igitur* D. *vti possid.*

DEFINITIO VI.

Resignatarius per confidentiam, non potest dici spoliatus, ideóque nec restituendus.

SI per confidentiam & simulationem facta resignatio sit, nihil interest à quo sit spoliatus resignatarius, an à resignãte ipso an ab alio. Neutro enim casu petere potest vt contra spoliatorem restituatur,[1] qui cùm tamen ii confidentia nulla intercederet aduersus ipsum quoque resignantem restitueretur.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia scilicet non potest videri spoliatus qui numquam cœpit possidere vt dixi *Defin. præced.* Iunge *l. Titio vsusfructus* 96. *D. de condic. & demonstr.*
2. Non magis enim resignanti, quàm vlli alij permittitur resignatarium spoliare, imò multò minùs quia venit ille contra factum suum quod nemini vnquam licet, ne quidem ex nouo iure *l. etsi is* 10. vbi est text. elegans D. *de distract. pignor.*

DEFINITIO VII.

Pendente hereditatis quæstione is qui exhibet testamentum non cancellatum nec suspectum, restituendus est in possessionem quam aduersarius inuaserit.

SI is qui contra hereditatem ad se pertinere dicit ab intestato, aut ex posteriore testamento de quo in promptu non appareat, hereditarias res inuaserit, pendente quæstione De hereditate, Placet heredem testamentarium qui testamentum exhibet non rasum non cancellatum, nec qua alia ratione suspectum,[1] in rerum expilatarum possessionem antè omnia restitui debere,[2] saluo aduersarij iure in iudicio petitæ hereditatis.[3] Priùs enim de vi quærendum est quàm de possessione, sicut & de possessione priùs quàm de proprietate.[4] *Ita Senatus* in causa N. Maret Castellani d'Armence contra N. Villars. Prid. Id. Ianuar. 1509.

1. He

1. Hoc enim requiritur, Alioqui ex eo testamento nec possessio quidem peti posset *l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollend.*
2. Quia licèt ex ratione iuris non possit heres aliud petere nisi vt mittatur in possessionem quam nondum habuit, tamen ex edicto illo vulgari *le mort saisit le vif* de quo scripsi *Defin. 2. num. 5. supr.* intelligitur factus possessor ipso iure ideoque habet omnia beneficia & retinendæ & adipiscendæ possessionis quæ haberet si actualiter, vt aiunt, & corporaliter possedisset.
3. Nihil enim commune habet proprietas cum possessione *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune* D. *de acquir. poss. cum ibi not.*
4. *l. si de vi* 57. *D. de iudic.* vbi vide quæ de hac re scripsi in Rationalibus.

DEFINITIO VIII.

An & quando cumulari possit iudicium possessorium ex can. redintegranda cum restitutione in integrum.

QVæsitum est, An actio quæ aduersus spoliatorem competit ex iure Pontificio, cumulari possit cum beneficio in integrum restitutionis. Dubitandi causa est quòd regulariter cumulatio petitorij & possessorij non admittatur.[1] Item quòd actiones hæ contrariæ & incompatibiles videantur.[2] Nam in integrum restitutio tum competit, cùm contractus præcessit qui tenet.[3] Remedium verò Pontificium tametsi omnium plenissimum sit,[4] adeò vt detur etiam contra eum qui bona fide, & cum titulo possideat,[5] si causam habeat à spoliatore,[6] núquam tamen ei datur qui facto suo cecidit à possessione:[7] quomodo is cecidit qui ipse contraxit, aut contrahenti successit.[8] Dicebam distinguendum esse, An contractus ipso iure teneat quamuis ex iusta aliqua causa rescindi possit,[9] An verò ipso iure nullus sit & inualidus.[10] Postquàm placuit etiam hoc casu necessariam esse ex rescripto Principis restitutionem,[11] præsertim si iusiurandum non vi non dolo aut metu extortum interuenerit.[12] Priore casu non posse quæri de spoliatione siue cum eo qui contraxit siue cum eius aut vniuersali aut singulari successore.[13] Posteriore verò, vtramque quæstionem cumulari posse, quasi impetrata restitutione ex abundanti potiùs quàm ex iuris necessitate.[14] Quid enim refert an contractus nullus omnino factus sit, an verò talis qui ipso iure vires nullas habeat?[15] Neque enim eò minùs malæ fidei possessor habetur qui eo contractu nititur, quàm si nullo niteretur.[16] Vnde illud est quod fructus omnes restituere cogitur, non solùm quos percepit sed etiam quos percipere potuit.[17] Finge læsionem quam vocant enormissimam & vltrà bessem interuenisse.[18] Quidni cumulari poterit restitutio in integrum cum remedio recuperandæ possessionis? Cùm vtraque actio ad eundẽ tendat finem eoſdémque producat effectus? Ergo nec refundẽdæ erunt expensæ[19] litis cœptæ super possessorio si postmodùm imploretur restitutio, sed in iudicati tempus reseruandæ, vt ei qui vincet adiudicari omnes possint.[20] Placuit Senatui tandem distinctio in causa Donatæ Morens contra Bertrandam Morens 7. Id. Iunij 1590.

1. Ex not. per Bart. & alios *ad l. naturaliter* 12. §. *nihil commune* D. *de acquir. poss.*
2. Contrariæ autem & incompatibiles actiones cumulari numquam possunt *l. 1. vbi not. C. de furt. Not. ad l. edita* 3. C. *de edend.*
3. Alioqui frustra petitur restitutio aduersus contractum qui non teneat *l. 4. C. si aduers. libert. l. 2. l. si quidem* 11. C. *de prad. minor.*
4. Tam in duratione quia durat triginta annis, cùm interdicta possessoria sint annua quàm in iure agendi, Vt not. *ad d. can redintegranda* 2. *quæst.* 1.
5. Mynsing. *cent.* 3. *obser.* 85. vbi vide & *Defin.* 26. *infr.*
6. *Cap. sæpe contingit* 18. *Extr. de restit. spoliat.*
7. Hic enim seipsum spoliat non ab alio spoliatur *d. can. redintegranda.*
8. Nec enim potest quisquam venire contra factum suum vel autoris sui *l. etsi is* 10. *D. de distr. pign. l. cùm à matre* 14. C. *de rei vindic. l. ex qua persona* 149. *de reg. iur.*
9. Scilicet per in integrum restitutionem *l. 1. & pass.* D. *de in integr. restit.*
10. Qui proinde ex iuris ratione rescindi nec posset nec deberet *l. nam etsi* 5. *D. de iniust. rupt. cap. non præstat impedimentum De reg. iur. in 6.*
11. Vt quod de facto processit, de facto etiam rescindatur, inquiunt pragmatici.
12. Quia hoc casu potest seruari citrà dispendium salutis æternæ ideóque seruandum est *cap. 2. de pact. in 6. cap. debitores Extr. de iureiur.*
13. Quia non potest dici spoliatus qui facto suo cecidit à possessione vt dixi *num. 7. supr.*
14. Quæ enim ex abundanti fiunt, & dubitationis tantùm tollendæ gratia ius commune non lædunt *l. qui mutuam* 56. *D. mandat.*
15. Siquidem quod ipso iure nullum est, effectum iuris habere nullum potest *d. cap. non præstat l. non dubium* 5. *C. de legib.*
16. Cacher. *decis. Pedem.* 47. 93. & 160. *l. quemadmodum* 7. *C. de agricol. & censit. lib.* 11. *tit.* 46.
17. Cacher. *ibid. l. sed etsi lege* 25. §. *sed & fructus D. de hered. pet.*
18. Ex qua læsione nostri vulgo inferunt dolum in re ipsa qui dolo ex proposito æquiparatur *Not. ad l. si quis cùm aliter* 36. *de verbor. oblig.*
19. Quæ tamen refundi solent quoties mutatur actio post litem contestatam *l. edita* 3. *vbi not. C. de edend.*
20. *Ex reg. Victus victori in 6.*

DEFINITIO IX.

Ius extorquendæ retrouenditionis non excludit priuilegium restitutionis contra spoliatorem.

CVm quis ab eo spoliatus est cui fundum ex contractu retrouendere cogebatur, placet antè omnia possessionem ei restitui debere, deinde quæri an retrouendere debeat, quia iudicium illud & summarium est & priuilegiatum,[1] hoc verò pleniorem requirit causæ cognitionem.[2] Si tamen apertè & in promptu constet de iure petitæ retrouenditionis, solet Senatus velut breui manu vtrumque iudicium simul terminare,[3] sed eo tamen semper obseruato vt de spoliatione restituendáque possessione priùs pronunciet.[4] *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591.

1. Cùm non debuerit is qui habebat ius petendæ retrouenditionis sibi ipsius dicere, & rem vindicare pro qua non habebat nisi personalem actionem ad petendam retrouenditionem. *l.2.C.de pact.int.empt.& vend.*iunct.*l.3.& 4. eod. l. ab emptione 58.de pact.*

2. Perpetua autem regula est iudicium summarium numquam esse cumulandum cum plenario *l.si de vi* 37.D. *de iudic.l.1.vbi nor.C.si de moment.poss.fuer.appell.*

3. Expediendarum scilicet litium & vitandi circuitus causa ex *l.quidam* 21.D.*de reb.cred.*iunct.*l. dominus 55. de cond. indeb.l.3.in princip.vt in poss.legat.*

4. Vt appareat Senatum velle vt is qui spoliatus est ante omnia restituatur.

DEFINITIO X.

Prætextu iuris alieni alium spoliare nemo potest.

POssidebam fundum mihi venditum à tuo creditore quem ille pro debito sub hasta emerat. Titius me de possessione deiecit, eo prætextu quod fructuum sequel trationem fieri Senatus te petente decreuisset. Placuit, Si tu qui decretum obtinueras, possessionem meam interpellasses, quia id Prætore vt aiunt autore feciſſes futurum vt eo nomine de vi non tenereris,[1] quasi tui iuris tuendi causa potiùs quàm spoliandi animo id à te factum esset.[2] At quoniam Titius fecisse proponebatur, nec vllo iure de quo impræsentiarum constaret, visum est vim factam esse, & dignâ quæ personali citatione coerceretur. Neque enim permittendum esse cuilibet prætextu decreti per te impetrati vt sine iudice id faciat quod tu magistratus imperio facere potuisses.[3] Nisi te mandante idipsum à Titio factum esse appareret.[4] *Ita Senatus* 18.Cal.Decemb.1590.

1. Non enim potest videri dolo aut vi quicquam facere is qui facit iudice vel iubente vel permittente *l. non videntur 167. §.qui iussu vbi nor. De reg.iur.*
2. Iuris enim executio non habet iniuriam *l. iniuriarum 13.§.1. D.de iniur.l. nullus videtur 55.de reg iur.*
3. *l non est singulis 176.eod.*
4. Nihil enim refert quis per se faciat an per alium cui mandauerit *l. si quis 7.§. vlt. D. de iurisd.l.5.§.quòd si quis D.de admin.tutor.*

DEFINITIO XI.

Prælatus ecclesiæ qui malè alienauit non potest agere de possessione sed tantùm de proprietario.

SI prælatus malè alienauerit rem ecclesiæ non magis ex remedio iuris pontificij,[1] quantumuis pleniore quàm ex interdicto redintegranda ei est possessio, quia facto suo desiit possidere.[2] Licèt enim tale factum sit nullum, dicique soleat ex facto quod nullum est nullam reo defensionem quæri posse.[3] Id tamen eò pertinet vt non obstante alienatione possit ille ipse qui alienauit rem vindicare, cùm non tâ in suam quàm in ecclesiæ vtilitatē id faciat.[4] Potest enim quis facilè contra factū suum venire quoties alieni non proprij compendij causa facere id velit.[5] Sed in causa possessionis nō idem admitti potest, quòd illa magis facti sit, quàm iuris,[6] nec fieri queat vt non tradita videatur possessio ab eo qui alienando revera tradidit, quantūuis malè alienauerit.[7] Planè successor eius redintegrari poterit, quasi spoliata ecclesia, licèt facto sui administratoris.[8] Neque .n. pro administratore ecclesiæ habendus est qui malè administrat: Sicut nec tutor pro domino si rem pupilli malè tractet.[9] Sed hoc ipsum ita, Si non à tempore traditæ possessionis triginta anni effluxerint. Nam post triginta annos agi ex Canone pontificio, aut alio vllo remedio possessorio non potest,[10] neque verò ex hoc tricennij curriculo subducemus tempus illud quo vixit prælatus qui perperam alienauit, quod vtique subducendum esset in rei ecclesiasticæ vsucapione aut præscriptione.[11] Facilius enim amittitur ius recuperandæ possessionis, quàm persequendæ proprietatis,[12] cùm vt diximus in amittenda possessione factum solum, in amittenda proprietate ius quoque versetur.[13] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 6.& 7.Supr.De reb.alien.non alien.

1. *Ex can.redintegranda 3. quæst.1.*
2. Nec proinde potest dicere se spoliatum vt dixi *Defin.1.num.8.supr.eod.*
3. Bald.*in l. 2 not.ab.3.C.si aduersus rem iudic.* Osasc.*decis.Pedem.*180.
4. Quia proprietas beneficij non ad ecclesiæ rectorem pertinet, sed ad ecclesiam ipsam.*cap. nulli vbi not.*De *reb.eccles. non alien.*
5. Paul.Castr.& alij *ad l.si non sortem § filius* D.*de condit.indeb.*
6. *l. denique* 19.D.*ex quib.caus.maior.l.1.§.si vir D.de acq.poss.l.1.§.Scæuola si is qui test.lib.*
7. *d.§.si vir vxori.*
8. Saluo emptori regressu contra prælatum qui alienauit. Innoc.*in cap.si quis de reb.eccles.non alien.*Guid. Pap. *quæst. 259.& ibi apostill.*
9. *l.qui fundum 7.§.si tutor* vbi Bart.*D.pro emptor.*
10. *Ex l.sicut 3.C.de præscript.30.vel 40.annor.Not.ad can.redintegranda 3.quæst.1.*
11. *Can.si sacerdos 16.quæst.3.*Guid.Pap.*quæst.150.*
12. *l.si quis vi 17.§ differentia* D.*de acquir.poss.*
13. Quia non nisi certis modis dominia & acquiruntur, & amittuntur *l.traditionibus 20.C.de pact.l. numquam nuda 31.D.de acquir.ver.domin.*

DEFINITIO XII.

Spoliator intelligitur etiam qui missus est in possessionem prætore autore, si non renunciauerit iis quibus debuit.

PVpilli creditor cū fundi pupillaris distractionē sub hasta peregisset, emptórque factus literas à iudice impetrasset vt ex more in possessionem mitteretur, ab apparitore ad exequendum dato missus fuerat, nec eam missionem tutori pupilli denunciauerat.[1] Perinde luendi pignoris ius pupillo quandocunque

cunque competet, acsi missio nulla facta esset, cùm semestre quod in eam rem præstitutum est non nisi à die missionis currere incipiat:[2] missio autem illa demùm accipienda sit, quæ ritè facta est non quæ perperàm,[3] sed etsi malit pupillus agere ex Canone pontificio,[4] vt sibi tanquam spoliato sua possessio redintegretur, audiendus erit, si aliud nihil obstet, Non secus acsi creditor propria autoritate non per iudicem inuasisset possessionem.[5] Idque remedium pupillo longè fauorabilius est vt à creditore fructus repetat fundi venditi,[6] quos alioqui creditori à die addictionis saluos & integros manere oporteret si pignus lueretur:[7] Etsi enim addictio & vt loquūtur expeditio illa est quæ fructuū lucrū acquirit emptori,[8] non missio in possessionem, missionem tamen sequi & autoritate iudicis fieri necesse est vt præteriti quoque temporis non per vim quæsiti, nec proinde tanquam spoliato restituendi videantur. Sanè in vicem fructuum legitimas debiti vsuras creditori, eidémque emptori aliíve quisquis emptor fuerit præstandas, aut ad eum vsque finem cum fructibus cōpensandas esse non dubitatur.[9] Nec pupillo nocebit quòd vtilis validáque subhastatio præcesserit: non enim tollit ea res vicium spoliationis, si possessio malè & vi aut clam occupata probetur.[10] Quamuis verum sit, ex vicio missionis in possessionem non fieri subhastationem inualidam, quæ alioqui ritè facta fuit, & ab initio constitit.[11] *Ita Senatus* ex tempore 3. Id. Iul.1593.

1. Quæ denunciatio erat necessaria, maximè cùm ipsi pupillo non nisi frustra denuncietur *l. Æmilius* 38.D.*de minor.*
2. Ita enim stilo Senatus nostri cautum est quamuis ex vetere statuto curreret à die expeditionis.
2. *l.quoties* 6.D.*qui satisd.cog.l.2.D.de autor.tutor.*Vide *Defin.20.infr.De luit.pignor.*
4. *Ex can.redintegranda 3.quæst.1.*
5. *l.extat* 13.D.*quod met.caus.l.pen.& vlt.D.ad leg.Iul.de vi priuat.*
6. Veniunt enim fructus in condictionem *ex d.can.redintegranda.*
7. Nec enim hac parte correctum est vetus statutum.
8. Iure scilicet dominij *l.qui scit* 25.§.1.*D.de vsur.*
9. Non enim fieri potest vt creditor, idémque emptor carere debeat & fructibus & vsuris, ne alioqui eueniat vt debitor & re & precio frui videatur: contra *l.ex empto* 11.§.*qui autem l.Iulianus* 13.§.*veniunt l.bona fides* 50.D.*de action.empt. l.curabit* 5 *C.eod.*
10. *l.si ex stipulatione 5 l.fundi venditor* 33.D.*de acq.possess.l.2.l.improba* 7.*C.eod.*
11. Cùm subhastationis actus sit perfectus citra missionem in possessionem. Quæ autem semel perfecta sunt & ab initio constiterunt infirmari postea non possunt *l.verbis* 5.D.*ad leg.falcid.*Bart.*ad l.existimo* 98.*De verb.oblig. & ad l.penul. §.vlt.eod.*Adde Dec.*cons.*449.

DEFINITIO XIII.

Denunciatio facta falso tutori non excludit spoliationem quæ adesset si nulla præcessisset denunciatio.

IDem erit si missio in possessionem falso tutori denunciata sit, vt puta matri quasi tutrici cùm tutrix non esset, quamuis pro tutrice se gereret. Nam perinde pupillus luendi pignoris ius integrum habebit, aut recuperandæ possessionis tanquàm à spoliatore, acsi denunciatio nulla facta fuisset.[1] Curiosior esse enim esse debet ac diligentior quisquis cum pupillo rem habet vt non cum alio agat, quàm qui verus tutor sit, siquidem falsus tutor, licèt seipsum & alios quibuscum contrahit, obliget pupillo,[3] pupillum tamen neque sibi neque aliis obligare potest.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm nihil interfit an nulla facta sit denunciatio, an ei sit facta cui fieri non potuit nec debuit *l. Æmilius* 38. D. *de minor.*iunct.*l.2.D.de autor.tutor.*
2. Quia solus tutor verus habetur loco domini *l.interdum* 56.§.*qui tutelam de furt.*non etiam is qui pro tutore gerit *l.2.D.de eo qui pro tutor.*
3. *l.1.& tot.tit.D.quod falsi tutor.*iunct.*l.1.& tot.tit.De eo qui pro tutor.*
4. Quamuis ei quoque qui pro tutore negotia gessit contrarium iudicium competat *l.vlt.eod.*Vide *l.Iulianus* 13.§.*si quis à pupillo D.de action.empt.*

DEFINITIO XIV.

Patientia conductionis pro possessionis restitutione est.

SPoliatus qui iudicis autoritate in possessionem suam restitui iussus est, satis restitutus videtur si eum fundum alteri locauerit patiente spoliatore ac multò magis si ab conductore spoliator ipse posteà eundem fundum subconduxerit. Cùm certissimi iuris sit secundum conductorem nec sibi nec primo conductori, sed primo locatori possidere.[2] *Ita Senatus* pro N. Bernard procuratore contra Peronetam Coruat 4.Id.Nouemb.1592.

1. *Arg.l.2.C.de acquir.poss.*Nihil enim refert an mihi tradideris, an voluntate tua nactus sim possessionem *l.si ex stipulatione 5.l.fundi* 33.D.*eod.*
2. *l.siquis antè conduxit 10.eod.tit.l.si colonus 31.eod.l. malè agitur 2.C.de præscr.30.vel 40.annor.*

DEFINITIO XV.

Spoliator condemnatus non potest referre quæstionem dominij nec possessionis ne quidem ex alio iure.

AT quid si posteà idem spoliator qui condemnatus fuerat, porrigat supplicationem aduersum Senatusconsultum, & interea petat retineri se in possessione eiusdem fundi ex nouo iure, vtputa quòd is pro dote materna fuerit obligatus cum clausula constituti?[1] Non est audiendus quin priùs tota possessione cedat,[2] quia nec mutare causam possessionis potest, nec posteaquam conductionis titulo possidere cœpit, dominii magis quàm possessionis quæstionem referre.[4] Accedit quòd etsi maximè referre dominij quæstionem posset,[5] odio tamen spoliationis audiri non deberet,[6] ac propter autoritatem Se-

natusconsulti, cuius executionem remorari nihil potest.[7] Nam si non spoliasset agendum ei necessariò esset vel ad ipsam possessionem retinendam condictione ex lege Iustiniani,[8] nec posset ius suum tueri retentione corporalis possessionis quam non haberet.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nec enim potest videri pronunciatum de eo iure quod non fuit deductum in iudicium *l. non potest 23. D. de iudic.*
2. Quia non admittitur supplicatio contra senatusconsultum, quin prius mandatum illud sit executioni, vt scripsi *Defin. 1. & pass. supr. de sentent. præfect. prat.*
3. *l. non solùm 33. §. quod vulgò D. de vsucap. l. 2. §. 1. D. pro hered.*
4. *l. si quis conductionis 25. C. de locat.*
5. Puta si contra eum ageretur non ex contractu sed rei vindicatione vt not. *ad d. l. si quis conductionis.*
6. Cùm etiam prædo sit restituendus *cap. in literis Extr. de restit. spoliat.*
7. Id enim publicè expedit propter autoritatem rerum iudicatarum *l. seruo 65. §. cùm prætor ad SC. Treb.* Dixi *ad dict. tit. de sentent. præfect. prat.*
8. *In l. vlt. C. de acquir. poss.*
9. Prius enim est ne quis possideat, quàm vt habeat retentionem, quæ scilicet non potest dari nisi possidenti *l. 1. D. de pignor.*

DEFINITIO XVI.

Sequestratio per iudicem facta interdum spoliatio est, & quibus remediis emendanda sit.

NOn solet sequestratio per iudicem decreta possessionem eripere possessori,[1] sed si ex ea sequestratione fiat vt possessor priuetur fructu & commodo suæ possessionis, spoliatus videbitur,[2] & consequenter iisdem actionibus & remediis vtetur ad suam possessionem recuperandam, quibus vti posset si ab aduersario ipso spoliatus proponeretur.[3] Sed & illo amplius quod ab ea sequestratione appellare potest.[4] Hodie tamen appellatio prorsus necessaria erit, postquàm eo iure vtimur vt & ab interlocutione qualibet appellari possit,[5] nec nisi per appellationem rescindi possit quod à iudice malè ac perperam decretum est.[6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. Supr. de prohib. sequestr. pecun.

1. *l. interesse 39.* vbi Bart. D. *de acquir. poss.*
2. Quia videtur iudex hoc casu animum spoliandi habuisse Bart. *ibid num. 4.*
3. Cum factum iudicis hoc casu sit factum partis vt & in aliis plerisque *l. si ob causam 13. C. de euict. l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
4. Cùm tamen ab eo quod aduersarius fecisset, appellari non posset *l. præfecti 17. D. de minor.*
5. Sequimur enim hac parte ius canonicum non ciuile secundùm quod non potest ab interlocutoria appellari, vt diximus *in tit. De sentent. & interloc. omn. iudic. Et in tit. de appellat.*
6. Nullus enim hodie vsus est illius *tit. D. Quæ sentent. sin. appell. rescind.*

DEFINITIO XVII.

De clausula ad habendum, tenendum & possidendum *quando & quatenus prosit creditori spoliatum se dicenti.*

ETsi clausula illa quæ in pignoris conuentione adiici solet *ad habendum, tenendum & possidendum* non æquipollet clausulæ constituti ad hoc vt possessio in creditorem translata videatur,[1] ideóque nec impedire solet exceptionem non factæ excussionis,[2] si tamen naturaliter & reuera creditor pignus tenuit, & possedit, perinde iuuandus est remediis omnibus possessoriis siue in possessione turbatus, siue spoliatus sit,[3] acsi clausulam haberet constituti, quia fictus modus transferendæ possessionis non debeat maioris esse potestatis quàm verus, nec fictio plus operari quàm veritas.[4] Proinde si creditor hic de possessione deiectus sit, agere poterit ad eam recuperandam,[5] nec tantùm aduersus eum qui deiecit & spoliauit, sed etiam aduersus tertium possessorem, si à spoliatore quamuis bona fide comparauerit:[6] nihil enim interest an contra spoliatorem agatur an contra hunc bonæ fidei possessorem, cùm sicut spoliator fructus omnes restituere semper debet ab ipso spoliationis die,[7] bonæ fidei quoque possessor non eos duntaxat quos post litem contestatã perceperit,[8] sed omnes restituere teneatur. Nimirùm si nominatim imploratum sit beneficium canonis Pontificij.[9] Est enim id plenius remediis ciuilibus in eo quod & datur contra titulo possidentem, & fructuum restitutionem semper continet.[10] *Ita Senatus* pro Claudia Hugon contra Nicolaum Brondel 4. Id. Ianuar. 1593.

1. Quomodo transfertur per constitutum vtraque possessio & naturalis & ciuilis *l. quod meo 18.* vbi DD. *de acquir. poss.*
2. Quæ competit possessori contra agentem hypothecaria *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*
3. Nam & qui negat possessionem turbat, & qui turbat, spoliat. *l. vim facit 11. D. hoc tit.*
4. *l. filio 23.* vbi est text. elegans. D. *de liber. & posthum.*
5. Quisquis enim cùm possideret vi deiectus est, habet hoc interdictum *l. Fulcinius 8. D. hoc tit.*
6. Mynsing. *centur. 3. Obser. 85.* post alios citatos *Def. 1. num. 7. supr.*
7. *l. 1. §. ex die 40. D. eod.*
8. A quo demum tempore litis contestatæ incipit fieri malæ fidei possessor. *l. sed etsi 25. §. si ante D. de petit. hered.*
9. Ex *can. redintegranda 3. quæst. 1.* quod beneficium semper implorandum est quoties agitur contra tertium possessorem. Alioqui non posset interdictum proponi contra aliud quàm spoliatorem, vt constat ex primis illis edicti verbis *unde tu illum deiecisti* quæ in personam concepta sunt non in rem *l. 1. D. hoc tit.*
10. *d. can. redintegranda vbi not. 3. quæst. 1.*

DEFINITIO XVIII.

Sequester factus per iudicem si spoliatus sit, restitui potest ab eodem iudice contra spoliatorem etiam alterius fori.

COntendentibus duobus de possessione beneficij, quorum alter fructus Titio locauerat, si is ipse petat inhiberi aduersario ne turbet conductorem, & iudex decernat sequestrari fructus penes Titiũ qui postmodum turbetur in fructuum perceptione, ius illi est agendi eo nomine id quod sua interest,[1] tametsi

tametsi consentiat is qui turbauit vt eam fructuum portionem Titius retineat, quam pro iure colonico habere debet.[2] Quin & ob violatum iudicis interdictum condemnandus erit turbator, etiamsi clericus proponatur,[3] quia cùm de beneficij possessione disceptandum sit apud iudicem laicum,[4] vtique per mittendum est iudici vt iurisdictionem suam pœnali quoque iudicio tueatur.[5] *Ita Senatus* in causa Bartholomei Falc contra Petrum Trabuchet Canonicum Maurianensem 5. Id. Febr. 1593.

1. 1. *l. in interdicto 6. D. hoc tit.*
2. Quæ plerunque dimidia est cùm colonus est partiarius.
3. Contra regulas iuris communis *cap. si diligenti & pass. Extr. de for. comp.*
4. Guid. Pap. *quæst. 1.*
5. *l. 1. D. si quis ius dicent. non obtemp. l. vlt. D. de offic. eius.*

DEFINITIO XIX.

De sententia lata super possessorio simul & petitorio.

POst sententiam latam super possessorio & petitorio simul, quæri solet ab vtrius executione incipiendum sit, Et an spoliatus reddere debeat fructus à se perceptos si posteà in petitorio succumbat, Et quid si actum sit interdicto retinendæ possessionis. Diximus Defin. 8. & 9. & 10. sup. De ordin. cognit.

DEFINITIO XX.

De litigatoribus qui ambo clam aliquid fecerunt vt sibi possessionem vel acquirerent vel tuerentur.

SI ad ianuam meam tabulas clam fixeris, & ego quoque eas aut clam, aut vi refixero, nihil quidem est quod mihi imputetur si à te factum ignorauí. Cur non enim liceat mihi meam tueri possessionem?[1] At si sciui quod eas tu fixeris imputabitur mihi si non prius tibi denunciauerim, & tenebor tibi interdicto Quod vi aut clam.[2] Sed tu quoque & quidem prior eodem interdicto teneberis, hactenus vt vel remittas mihi vt absoluar, vel si non patiaris me absolui condemneris quanti mea interest quasi rem non restituas, nisi malim agentem te interdicto repellere hac exceptione, Si non vi nec clam nec precariò feceris. Vtrumque enim remedium mihi competit.[3] Itaque inuestigãdum est quis prior possederit, vt sciatur quis prior vi aut clam fecerit,[4] Sempérque eauere iudex debet, vt certum possessorem constituat,[5] Ne alioqui, si rem sequestrari iubeat inuriam ei faciat, qui in sua possessione retineri debuit, iustámque appellandi causam illi præbeat,[6] Quamuis soleat dici sequestrationem quæ fit decreto iudicis non auferre possessionem.[7] Illud certè constat, non quem possedisse ob hoc solum quod claues habuerit, si non ei traditæ probentur, & quidem à possidente & animo transferendæ possessionis.[8] *Ita Senatus* in causa N. Baulx contra N. Pasquier in publico auditorio 13. Cal. April. 1593.

1. *l. 1. §. est igitur D. vti possid. l. nullus videtur 55. de regul. iur.* Rot. *dec. 12. de rest. spoliat. in nouis.*
2. Vi enim facit qui prohibitus facit, Clam verò qui celato aduersario *l. 1. §. quid sit vi factum l. 3. §. pen. §. vlt. D. quod vi aut clam.*
3. *l. 7. §. bellissimè eod. tit.* vbi tamen vide ne Triboniani sit tota illa additio *quod non aliter* vsque ad finem §. *Addę l. si vitem 22. §. si ad ianuam eod. tit.*
4. Priorem enim deiectum illum esse necesse est, qui prior possederit *l. 1. §. deiicitur l. 3. §. eum igitur D. hoc tit.*
5. Vt sit qui possessoris, item qui petitoris partibus fungatur *l. in tribus 13. vbi not. D. de iudic. l. qui petitorio 36. De rei vindic. l. si priusquam 15. in fin. D. de oper. noui nunciat. l. exitus 35. de acquir. poss.*
6. Nemo enim sua possessione priuandus est lite pendente nisi ex magna causa *l. imperatores 21. §. vlt. D. de appellat. l. 4. C. si seru. export. uen.*
7. Bart *ad l. interesse 39. num. 4. D. de acquir. poss.* Vide Bald. *ad l. vlt. vers. secundò pramitte col. 1. C. de edict. Diui Hadr. toll.*
8. *l. Cùm pater 77. §. pater pluribus de leg. 2. iunct. l. claudius 74. D. de contr. empt.*

DEFINITIO XXI.

Odiosior est spoliatio per aduersarium facta quàm quæ per iudicem.

ETsi verum est quod dici solet factum iudicis esse factum partis,[1] tamen multum interest vtrum spoliatus quis sit ab aduersario an à iudice. Nam qui ab aduersario spoliatus est duo tantùm probare debet vt restituatur, Scilicèt anteriorem possessionem, & spoliationem.[2] Qui verò à iudice tria probanda habet antiquiorem possessionem, spoliationem, & iniustitiam spoliationis,[3] Quod eò pertinet vt qui spoliatum se dicit à iudice non sit restituendus si spoliator de iure suo docere paratus sit, Cùm alioqui causa proprietatis non soleat remorari causam restitutionis.[4] *Ita* ex tempore tractatum est in causa heredum Petri Driuet & N. Lebel 3. Id. Iul. 1593.

1. *l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit l. si ob causam 13. C. de euict.*
2. Dixi *Defin. 1. num. 8. supr.*
3. Ideóque cogitur ab eo iudicis decreto per quod spoliatum se dicit appellare vt dixi *Defin. 16. supr.*
4. *l. si de vi 77. D. de iudic. cap. in literis Extr. de restit. spoliat.* Oldr. *consil. 224. col. 5.* Dec. *cons. 449. n. 30.*

DEFINITIO XXII.

Remedium ex can. redintegranda datur etiam contra eum, qui ex subhastationibus nullis possidet, nisi aliunde possessionem suam tueatur.

CVm actio quæ ex Canone Pontificio competit ad reuocandam possessionem,[1] non solùm contra spoliatorem detur, sed etiam contra titulatũ & bonæ fidei possessorem,[2] multò magis admittendum est eam competere si possessoris titulus nullus sit, & inualidus,[3] puta si ex subhastationibus nullis, & contra statuti formam factis res possideatur, erítque spoliato restituenda possessio,[5] Nisi eius retinendæ aliam causam possessor habeat,[6] puta ex iure anterioris hypothecæ de qua incontinenti constet.[7] Quòd si creditor in possessionem missus ex subhastationibus nullis & inualidis habuit in instrumento clausulam constituti,[8] tantò certius admittendum est, vt si tanquam spoliator conueniatur, possit ex beneficio eius clausulæ possessionem suam tueri. Nam licèt non prosit ea clausula ad retinendam possessionem quæ in alium translata est nisi imploretur beneficium Iustinianeæ constitutionis,[9] quod cum actione hypothecaria non potest concurrere,[10] Nemo tamen dixerit creditorẽ qui vt sibi consuleret egit hypothecaria, hoc ipso videri legis beneficium ac propriæ conuentionis commodum abiecisse,[11] Itaque non est cogendus, vt possessionem quam suo iure & ex conuentione habet,[12] ei restituat qui dicit se spoliatum. *Ita Senatus* in eadem causa heredum Petri Driuet & N. Lebel 3. Id. Iul. 1593.

1. *Ex can.redintegranda 3.quæst.1.*
2. Qui scilicet causam habeat à spoliatore vt dixi *Def.17.num.6.supr.*
3. Est enim malæ fidei possessor is qui contra leges mercatus fuit *l.quemadmodum 7.C.de agric.& censit.lib.11.*
4. Certum enim est corruere actum ex defectu formæ substantialis & statutariæ *l.cùm hi 8.§.si prator & ibi not.* D.*de transact.*
5. *d.can.redintegranda.*
6. *Ex tit.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*
7. Hypotheca enim anterior tribuit ius retentionis quod tribuere non potest venditio per spoliatorem facta post spoliationem.
8. Per quam factus sit possessor non solùm ciuiliter,sed etiam naturaliter & actualiter *l.quod meo 18.de acquir.poss.*
9. Quæ extat *in l.vlt.C.de acquir.possess.*De quo scripsi *Defin.1.& pass supr.ill.tit.De acquir.possess.*
10. Siquidem is qui agit hypothecaria possessionem auocat alienã id est debitoris, Qui verò agit condictione *ex d.l. vlt.*auocat suam propriam *Not.ad l.1.C.de revoc.his quæ in fraud.credit.*
11. Non enim facilè quis credendus est voluisse iuri suo renunciare vulg.*l.cùm de indebito 25.*D.*de probat.*
12. Ac proinde sine vicio &ab alio quàm ab ipso spoliatore, quæ res facit eum legitimum cõtradictorem *arg. l.filiam fratribus 56.*D.*ad SC.Trebell.*vbi Bart.

DEFINITIO XXIII.

De æstimatione eius quod interest in interdicto vnde vi,& Quod vi aut clam.

QVi interdicto Vnde vi aut Quod vi aut clam superatus est, non solùm eos fructus omnes quos percepit restituere debet,sed etiam quos percipere potuit quosque percepturus erat victor si vim passus non fuisset.[2] Tanti enim victoris interesse videtur.[3] Sed etsi minùs honestum lucrum aliquod victus perceperit,quod variis modis potest contingere,non minùs ratio eius habenda est ne honesta interpretatio non honesti quæstus lucrum adferat possessori.[4] At finge, Cùm tu mihi vim fecisses & condemnatus esses in id omne quod mea intererat,ac inter cætera ad restitutionem decem amphorarum vini, quas tu ex fundo meo perceperas, dixisse me totidem amphoras vini coactum me emere, in vicem eius quod tu mihi per vim abstuleras,Et quidem eo precio quod vindemiarum tempore communiter obtinebat, Si eo anno posteà longè pluris vinum fuit, An liberaberis restituendo mihi precium duntaxat, quòd mihi abest cum vsuris quicuncibus, [6] An verò cogendus eris vt perinde soluas quanti plurimi vinum eo anno fuit acsi aliud vinum in locum eius non substituissem? [6] Facit pro me quòd non ea vina quæ à me empta sunt restituere debes, sed quæ sunt à te percepta. [7] Quæ si pluris eo anno fuerunt quàm quanti à me alia eiusdem bonitatis vina comparata sunt, non debet ea res meaque negotiatio tibi prodesse, sed mihi potiùs,qui ea comparaui vt negotium meum gererem,non vt tuum.[8] Et sanè ita est si nihil aliud proponatur nisi quod alia vina cõparauerim,quibus perinde vti potuerim ac meis. Sed eũ dixi ea me vina emisse, vt substituerem in locum eorũ quæ tu mihi restituere debebas, hoc ipso videor tanti æstimasse quod mea intererat,[9] Nec sine ratione.Potui enim perinde empta vina in domesticos vsus impendere si mea eram impensurus,aut quanti plurimi vinum postremo anni parte fuit, vendere,si mea eram venditurus.[10] Denique æquum non est vt quibus hyeme sum vsus ad exhibendam familiam,eorundem precium quod æstate fuit reposcam. Neque enim duplicem illum vsum eadem vina præbere potuissent.[11] *Ita Senatus* in causa N.Aduocatorum de Coyssiaz & Gaudinon 3.Id. Aug.1593.

1. *l.1.§.ex die 40.D.hoc tit.*
2. *l.si de possessione 4.C.eod.*Exemplo scilicet alterius cuiu slibet malæ fidei possessoris *l.sed etsi 25.§.sed & fructus* D.*de hered.petit.*
3. Id autem quod interest venit in condemnationem etiam cùm agitur interdicto *l.in interdicto 6.*D.*hoc tit.*
4. *Vt in l.si possessor 52.*D.*de hered.petit.*
5. Sunt enim vsuræ istæ apud nos frequentiores,quia respondent iustæ fructuum æstimationi vt anno demum vicesimo æquent sortem.
6. Siquidem interpretibus nostris vulgo placet æstimationem quanti pluri mi etiam ei deberi qui agat ex contractu, nimirum à quo die moram passus fuit,Bart.& alij *ad l.3.§.in hac D.commod.& ad l.vinum 22.D.de reb.cred.*
7. *d.l.1.§.ex die D.hoc tit.d.l.4.C.eod.*
8. Nec enim tuus procurator fui aut esse debui vt tuum negotium gererem potiùs quàm vt meum cum alia illa vina emerim meo periculo *arg.l.postulante 44.§.vlt.*D.*ad SC.Trebell.*
9. *Arg.l.imperator 70.§.vlt.& l.seq.de legat.2.*
10. Vinum enim sicut consistit in mensura ita est ex earum rerum numero quæ recipiunt functionem in suo genere *l.2.§.mutui datio D.de reb.cred.*
11. Cùm sint etiam vina ex earum rerum genere quæ vtendo consumuntur *l.si vini 7.& tot.tit.*D. *de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum.*

DEFINITIO XXIV.

Qui passus est auferri sibi possessionem autoritate iudicis,nullo prætextu dicere potest se spoliatum, nec si sit minor,puta si passus sit publicè distrahi rem quam possidebat.

AVxilium iuris pontificij quod spoliatis datur ad reuocandam possessionem,licèt detur etiam cõtra ritulo possidentem,[2] non tamen aduersus eum competere potest qui titulum habet à Prætore, quia nec vi,nec clam, nec precariò possidet, qui autore vt aiunt Prætore possidet,ob idque & iustè possidere dicitur,[3] & quod est consequens,bonæ fidei possessor esse. [4] Et sanè vix est vt non facto suo ceciderit à possessione, qui passus est publicè distrahi rem quam possidebat: [5] cùm in eo factum & autoritas iudicis non creditoris sed debitoris factum existimetur. [6] Eum autem qui facto suo ceciderit à possessione, constat non posse dicere se spoliatum. [7] Nec si ignorantiam velit prætendere ideò, quòd præconis vox vt dici solet paucis innotescat, excusabi tur,cùm rem ipsam possideret quæ distracta fuit. [8] Nam & ex ea causa pignoris ius quòd longè fortius est quàm possessionis, tacitè remissum intelligeretur. [9] Neque rursum quòd tum minor fuerit qui spoliatum se dicit,quicquam ei proderit.Etsi enim facilius in minore ignorantia non tantùm iuris sed etiam facti præsumitur, [10] attamen tam crassa ignorantia præsumi

sumi non potest vt proprium quoque factum, tacitúmque consensum ignorasse videri queat. [11] Sola enim pupillaris ætas illa est,quæ quod videt ignorat.[12] Quòd si aduersus tacitum illum consensum restitui minor velit tanquam læsus,ob id quòd possessionem suam sine causa omisisse videatur,[13] non erit audiẽdus, quia leue damnum illud intelligitur amissæ possessionis, [14] quam recuperare possit quisquis in re ipsa aut in rem ius habeat.[15] Sicut & dici solet non restitui minorem ob id solùm quòd allegationem exceptionis declinatoriæ omiserit.[16] *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard & N.de la Chinal.Item in causa Ludouici Ortolan & R. Ioannis Bal Canonici de S.Ioire 6.Id.Nouembr.1593.

1. *Ex can.redintegranda 3.quæst.1.*
2. Qui modò causam habeat à spoliatore vt dixi *Def.17.num.6.supr.*
3. *Iniuste possidet 11.*D.*acquir.poss.*
4. *l.qui autore 137.de regul.iur.*
5. Non enim potest subhastatio fieri quin possessori sua aufferatur possessio per leuationem vt vocant,id est per ipsam pignoris captionem de qua *in l.à Diuo Pio 15.*D.*de re iudic.*Alioqui non posset magistratus tradere emptori possessionem quam ipse non haberet.Et tamen cogitur eum inducere in possessionem *d.l.à Diuo Pio.§.si post addictum.*
6. *l.1.C.si in caus.iudic.l.si ob causam 13.C.de euict.*
7. *Not.in d.can.redintegranda.*
8. Quæ proinde non potuit ignoranti ei aufferri, & ita allegat hic proprij facti ignorationem quæ numquam est probabilis *l.quanquam 7.*D.*ad SC.Velleian.*
9. *l.si eo tempore 6.C.de remiss pignor.*
10. *l.cùm de indebito 25.*D.*de probat.l.regula 9.*D.*de iur.& fact.ignor.*
11. *d.l.quamquam.*Facti enim alieni tantùm probabilis ignorantia est *l.vlt.*D.*pro suo.*
12. *l.1.C.de fals.monet.*
13. Solet enim restitui minor quoties læsus est etiam in omittendo *l.minor autem 18.§.1.l.minor 35.*D.*de minor.*
14. Vnde est quod non dicitur alienare qui duntaxat possessionem omittit *l.4.§.1.de alien.iudic.mut. caus.fact. l. non alienat.119.de regul.iur.*Adde *l.vnic.C.si de moment.poss fuer.app.*
15. Ideo siquidem comparatæ sunt actiones,vt vnusquisque id quod suum vel sibi debitum est consequatur *l.nihil aliud 51.de oblig.& act.*
16. Quia est parui prædicij,secus est si omiserit exceptionem peremptoriam vel dilatoriam, *vt dixi in Rationalibus ad d.l.36.*

DEFINITIO XXV.

Remedium ex can.redintegranda an & quando duret post annum trigesimum,Et quid de fructibus.

FIeri potest vt auxilium illud iuris pontificij de quo proximè diximus detur spoliato etiam post trigesimum adeóque quinquagesimum annum,[1] Nempe si medio tempore agere spoliatus nõ potuit,[2] aut prohibente iure potestatis,[3] aut maritali reuerentia impediente.[4] Neque enim spoliationis vicio pur gari potest nisi ex consensu eius qui spoliatus fuit saltem tacito,qualis ille est qui ex tã diuturni tẽporis silentio inducitur,cùm nihil est quod impediat ne inducatur,[5] At impedit non proculdubio verecundia eius qui contradicere aut agere tametsi maximè velit non audet.[6] Fructus tamen licèt in hanc actionem venire soleant,[7] non debebuntur nisi à die mortis patris, si actoris parer qui alioquin eos suo iure percepturus erat,[8] venditioni consenserat. [9] Debebuntur tamen eius temporis quo maritus vixit si is non petierit,Imò etiamsi maritus adhuc viuat dummodò non petat: credendus enim est ideo non petere vt faueat vxori potius, quàm vt iniusto possessori.[10] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.Supr.si aduers.vsucap.

1. Quamuis regulare sit vt finiatur anno trigesimo sicut cætera iura omnia *l.3.C.de præscr.30.annor.*Vide tamen Cassad.*dec.6.de rest.spoliat.*
2. Quia non valenti agere vt aiunt non currit præscriptio *l.1.§.vlt.C.de annal.except.*
3. *Vt in d.§.vlt.& Auth.nisi tricennale* iunct.*l.1.in fin.*C.*de bon.matern.*
4. *Vt in l.in rebus 30.C.de iur.dot.*
5. *l.1.& 2.C.si aduersus credit.præscr.oppon.d.l.3.C.de præscr.30.vel 40.annor.*
6. *l.1.§.quæ onerandæ* D.*quar.rer.act.non det.l.pen.*D.*de furt.*
7. Vt dixi *dict.*Defin.17.*supr.*
8. Iure patriæ potestatis *l.cùm oportet 6.& l.vlt.C.de bon.quæ liber.*
9. *arg l.peto 69.§ prædium de leg.2.*
10. *arg.l.vir.vsuras 54.*D.*de don.int.vir.*

DEFINITIO XXVI.

Bona fides tertij possessoris non excludit ius spoliati si nihil spoliato imputari possit.

AN ea iuris pontificij constitutio quam in superioribus tam sæpè memorauimus ei opituletur qui agit contra bonæ fidei & titularem,vt loquuntur, possessorem sæpiùs dubitatum fuit. Sunt qui putent opitulari debere:[1] sunt contrà qui negent, quorum sententiam plerique summæ autoritatis viri sequuntur.Nisi,inquiunt,titulus ille sit omnino & apertè nullus,aut in fraudem actoris captatus : [2] Qui duo casus nullam certè habent dubitationem. Nam nec bonæ fidei possessor videri potest qui huiusmodi titulo nititur. [3] Senatus tamen noster magis probat vt quod ad hoc remedium attinet, parùm referat an spoliator sis,an titulum habeas siue mediatum siue immediatum ab eo qui spoliator fuit. [4] Ne alioqui eueniat vt in spoliatoris arbitrio & potestate positum sit alienatione rei,deteriorem facere spoliati condicionẽ.[5] Hoc enim remedium non in personam scriptum est sed in rem,[6] neç ad aliud ferè actor cogitur,quàm vt probet antiquiorem suam possessionem,Cùm hoc ipso probetur ex recentiori alterius possessione spoliatio,[7] si nullum spoliati factum interuenit, ex quo possit induci consensus tacitus, vel expressus, [8] Nec quòd noua possessio titulata sit vt nostri loquuntur,ad rem facit, nisi vt non possit videri spoliator qui nunc possidet, [9] Atqui sufficit vt actor sit spoliatus, licèt reus non sit spoliator.[10] Illud sanè magis communiter nostri requirunt vt eius qui hac actione conuenitur, aut violentam aut saltem clandestinam esse possessionem necesse sit.[11] Sed magis est vt probetur aut saltem præsuma-

tur clandestina possessio eius quoque qui titulũ habeat hoc ipso,quòd cùm cã nactus est nõ denunciauit ei qui se posteà queritur spoliatum,[12] Nisi publicè aut præsente vel sciente tacentéque illo eam nactus sit.[13] Alioqui bona fides possessoris noceret spoliato cui nihil imputari posset quod æquum sanè non esset.[14] De illo vtique nemo dubitat,quin si vicium in re sit, puta quòd res furtiua sit per vim erepta teneri actione ista debeat, quisquis possessor est, tametsi maximè titulum bonámque fidem obtendat.[15] *Ita tractatum est* in causa Spectab.D.Caroli Francisci Ruffin Referendarij Sereniss. Augustæ nostræ & Illustris D.Marchionis de la Chambre 12.Cal.Ianuar.1594.

1. Quia scriptum videtur in rem non in personam,In quo maximè differt ab interdicto Vnde vi, quod ipsis edicti verbis conceptum est in personam *l.1.D.hoc tit.* Vide Cassad.*decis.7.De restit.spoliat.*
2. Et horum sententiam probabiliorem putat apostillator ad Alex.*cons.6.lib.3.*
3. Siue nullus sit siue in alterius fraudem captatus *l.quemadmodum 7.C.de agric.& censit.l.1.& tot.tit. quæ in fraud. credit.D.& C.*
4. Dummodò non ab ipso quoque actore causam habeas Mynsing.*Centur.3.Obser.85.*
5. Quod non est ei permittendum *l.1.D.de alien.iudic.mut.caus.facti l.Granius 71.§ pen.D.de fideiuss.*
6. Quæ res facit vt hoc remedium sit plenius quàm interdictum Vnde vi,vt dixi *supr.num.1.*
7. Cùm non possint duo simul,& in solidum possidere *l.3. §. ex contrario D.de acquir.poss.l.duo in solidum 19. D. de precar.*
8. Quia volenti & consentienti non potest fieri iniuria nec spoliatio *l.in diem 9.§.1.De aqua & aquæpluu.arcend. l. 2.l.improba 7.C.de acq.poss.*
9. Quandoquidem prædo non est qui precium numeraruit *l.nec vllam 13.alias l.etiamsi §.si quis sciens D. de hered. petit.l.nemo prædo est 126.de reg.iur.*
10. Quod non videtur obtenuasse Alex.*d.cons.6.lib.3.*
11. Quibus casibus viciosa est possessio *l.1.§.vlt.D.vti possid.*Nihil enim vetat viciosam esse possessionem etiam illius qui tamen titulum habeat *l.si ex stipulatione 5.l.fundi 33.D.de acquir.poss.*
12. Quid tamen si ignorauit cùm forte spoliatus nondum conquerèretur?Non erit clandestina possessio *l.3.§.vlt.& l.seq.D.quod vi aut clam.*Nec eo minùs tamen poterit possessor conueniri secundum ea quæ proximè diximus,nisi adiuuetur scientia & taciturnitate spoliati *l.4.§.quæsitum D.de doli mal.except.*
13. Puta si eam emerit a tore prætore vt dixi *Defin.24.supr.*vel spoliato præsente & sciente *arg.d.§.quæsitum.*
14. *Arg.l.non debet alteri 74.l.absentia 140.de reg.iur.*
15. Vicia enim realia sequuntur rem quocunque ierit & afficiunt quemlibet possessorem *l.vicia 11.vbi not. C. de acq. poss.l.4.§.quod autem & poss.D.de vsucap.*

DEFINITIO XXVII.

Creditor creditoris si spoliatus sit, debet restitui aduersus quemlibet spoliatorem rei obligatæ, si ius pignoris duret.

NOn tantùm creditor,qui pignoris aut hypothecæ possessionem nactus est,[1]sed etiam creditoris creditor qui rem debitori suo pignori datam pignori accepit,[2] restituendus est aduersus spoliatorem, siue à debitore ipso siue ab alio quolibet spoliatum se probet. Creditor enim licèt non domini animo rem habeat, [3] tamen reuera sibi ipsi possidet non debitori, nisi quod ad causam vsucapiendi. [4] Si tamen primus debitor cuius res est creditori suo debitum soluerit eo tempore quo nihil prohibebat ne posset soluere,licèt inscio creditoris sui creditore,cuius vtique voluntatem exquirere nil necesse fuit, [5] constat vtriusque hypothecæ ius perimi, & consequenter sublato pignoris vinculo non magis recuperandæ quàm retinendæ possessionis ius vllum superesse,[6] tametsi creditor maneat, qui à primo creditore pignoratitio pignus acceperat. Id enim est quod dici solet, Resoluto iure datoris resolui etiam ius acceptoris.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.cùm & sortis 35.§.1.D.de pignor.act.*
2. *Ex tit.C.si pignus pignor.dat.sit.*
3. *l.pignori 13.D.de vsucap.*
4. *l.serui nomine 16.eod.*
5. Siquidem debitor contraxit cum suo creditore,non autem cum creditoris sui creditore *d.l.1.& 2. C. si pignus pign. dat.sit.l.debitor 48.§.vlt.de pignor.act.*
6. *d §.vlt.*
7. *l.lex vectigali fundo 31.D.de pignor.l.si debitor 11.D.de precar.*

DEFINITIO XXVIII.

Neque sexus neque communio dominij eximit violentum inuasorem à pœna legibus constituta.

MVlierem quæ rei suæ,aut sibi obligatæ penes alium constitutæ possessionem violenter inuaserat, placuit prætextu sexus excusari non debere quominùs in pœnam legis incidisse videretur.[1] Itaque siue dominij siue alterius iuris cuiuslibet, quòd in re haberet, damnum illi infligendum esse placuit. Nec distinguendum visum est an lis iam de possessione penderet necne,[2]Neque rursum an totius rei dominium ad inuadentem mulierem pertineret, An commune cum eo esset qui vim fuerat ¦passus. [4] Omni enim casu violentam inuasionem puniri interest reipublicæ. [5] Sanè si rei communis iusta possessio non nisi pro parte penes eum fuit qui spoliatus est,pro ea tantùm parte persona quæ vim fecit,dominij iurisve sui iactura coercebitur,[6] Nisi hactenus vt si antè vim factam corporalis detentio totius rei erat penes spoliatum in eundem statum omnia restitui oporteat,& ab agendo venire debeat is qui propriam possessionem vult vindicare.[7] *Ita Senatus* pro N.Mario de Turretin,Equite Lazariano cõtra Dominam de Sainte croix ante Non.Mart.1595.& prid.Id.Septembr. seq. Et iam anteà pro D. de Montou contra D. Baronem de Viry.

1. Quæ constituta est *in l.si quis in tantam 7.iunct.glos.C.hoc tit.*
2. *Ex d.l.si quis iunct.l.eccine 13.D.quod met.caus.l.pen.& vlt.D.ad l.Iul.de vi priuat.*
3. Etsi solent magis odiosa esse quæ attentantur in spretum litis iam pendentis *tot.tit.C.vt lit.pendent.*
4. Etsi qui rem communem habet in dubio credendus est vsus iure suo potiùs quàm de vi faciendæ cogitasse *l.meritò 5.D.pro socio l.duo fratres 78.D.de acquir.hered.*
5. Nè maioris tumultus occasio detur *l.non est singulis 176.de reg.iur.*

6. Nec

6. Nec enim sunt ampliandæ pœnæ sed molliendæ potiùs ac restringendæ *l.pen. D.de pœn.*
7. Nec enim debet vnquam spoliator ex sua improbitate ius & commodum possessionis sibi acquirere *l.1. §. vlt.D vti possid.l.1. D. quod legat.*

DEFINITIO XXIX.

Sola simulationis aut vsuræ allegatio restitutionis remedium non excludit.

EXceptio simulationis & vsuræ de qua in promptu non apparet, facere non potest quominus redintegrari debeat is qui probat veterem suam possessionem, secutámque spoliationem,[1] quia remedium hoc vt merè possessorium ita omnino summarium est. [2] Illa autem obiectio magis pertinet ad proprietatis causam quæ ampliorem, & altiorem requirit indaginem.[3] *Ita* ex tempore tractatum est pro Nicolaa Gaben contra D.de la Porte prid.Id.Mart.1595.

1. Non enim contractus in dubio præsumitur simulatus aut vsurarius *l. 2.C.ad leg. Cornel.de falsa.*
2. *Can.redintegranda cum ibi not. 3.quæst.1.l.si de vi 37.D.de iudic.l.vnic.C.si de moment.poss. fuer.appell.*
3. *d.l.2.C.de fal.sil.ille à quo 13.§.1.D.ad SC.Trebell.l.3.in princip.vt in poss.legat.*

DEFINITIO XXX.

Actio competens spoliato doli personalis exceptione submouetur.

INterdictum recuperandę possessionis licet sit omnino summarium,[1]ob idque non soleat eas exceptiones admittere, quæ ad proprietatis potiùs quàm possessionis causam pertinẽt, [2] tamen admittit exceptionem doli, quippe quæ nullo vnquam casu censeatur excluſa,[3] Nimirum si non in rem tantùm sit,sed in personam. [4] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Claudio Du port chirurgo 10. Cal. Maij 1595.

1. *Vt dixi Defin. praced. num.2.*
2. *l.si de vi 37. D.de iudic.l.5.§.1.* D. *ad leg.Iul.de vi priuat.*
3. *l.procurator 11.§.in perpetuum D.de doli mal.except.*
4. Doli enim exceptio ex parte quidem eius qui obiicit in rem est,sed ex parte illius cui obiicitur,in personam *l.2.§. 3.& seq.*D.*eod.tit.* In quo differt ab exceptione metus *l. 4.§.pen.eod.*

DEFINITIO XXXI.

Spoliatus non restituitur contra tertium bonæ fidei possessorem qui in promptu docet de dominio vel sui autoris vel suo.

SI tamen contra eum agatur qui bona fide emerit à spoliatore (postquàm placuit auxilium canonis pontificij prodesse spoliato etiam contra bonæ fidei possessorem, [1]) æquum est hactenus saltem fauorabiliorem esse illius causam vt si probare in promptu possit se à domino emisse quem spoliatorem ignorabat,non debeat ei nocere quòd à spoliatore imprudens emerit.[2]Rursũ finge bonæ fidei possessorem qui ex canone illo conuenitur obiicere præscriptionem decennij inter præsentes, aut vicennij inter absentes, Ob idque probare velle iustam fuisse autoris sui possessionem ne obstet illi constitutio Iustiniani aduersus eos lata qui emerunt à malæ fidei possessore, [3]Neque tamen in promptu probare id posse sed tantùm per testes aut per instrumenta quæ ad manum non habeat ,quidni sit audiẽdus? Vtique enim constat auxilium illud iuris pontificii,licèt neque per bonam fidem possessoris, neque per decennij aut vicennij præscriptionem excludatur,[4] excludi tamen si bonæ fidei possessor per longi temporis præscriptionem vtile saltem dominium sibi acquisierit, Cùm is qui præscriptione tutus est, nec ipse spoliauit, paratam habeat probatámque dominij exceptionem.[5] *Ita Senatus* pro N.Carolo Dufour contra Iacobinam Berru 3.Id.Maij 1595.

1. Qui modo causam habeat à spoliatore siue mediatum siue immediatum vt dixi *Defin.26.supr.eod.*
2. Ne alieno prægrauetur odio *vt in l.si quis suo 33. §.1. C.de inoffic.testam.*
3. Vt scilicet non minore quàm 30. annorum spatio possint præscribere *Auth.male fidei.C.de long.temp.præscr.*
4. Quia cùm sit condictio ex lege pontificia in *can. redintegranda 3. quæst.* durat triginta annis vt & cæterę actiones personales *l.sicut 3.C.de præscr.30.vel 40.annor.* cùm tamen interdictum *Vnde vi* sit annuum sicut & cætera interdicta.
5. *l.si duo 13.§.Iulianus D.de iureiur.l.vnic. C.de vsucap.transform.*

DEFINITIO XXXII.

Obligatus ad luitionem pignoris non potest dicere se spoliatum esse à creditore qui sine vicio nactus sit possessionem à debitore quandiu non offert omne id quod debetur.

DEbitor cum creditore transegerat,vt nihil à se viuo peteretur,ea tamen lege vt in singulos annos sextunces vsuras penderet, statimque à die mortis debitoris creditor corporalem possessionem adprehendere posset certarum rerum specialiter obligatarum, quas debitor constituerat eius nomine possidere quousque debitum solueretur.Post aliquot menses idem debitor inscio creditore bona sua omnia præsentia & futura Titio donauerat,paucis exceptis de quibus testari posset, donatione creditor aduersus debitorem egerat vt ad transactionis obseruationem condemnaretur. Debitor condemnationi Titio ignorante consenserat, continuata multis annis per Titium possessione quam sibi ex donatione quæ fuerat,tũ defuncto debitore,creditor & viribus clausulæ cõstituti & autoritate iudicati fultus possessionẽ bonorũ propria autoritate occupauerat.Donatarius conquerebatur vim factam esse & spoliationẽ,petebátque vt sibi possessio sua restitueretur.Dicebam,non ea ratione defendi posse vim nullã à creditore illatã esse quòd pro eo iudicatũ fuisset.[1]Nam & vim facit qui propria autoritate exequitur iudicatũ;[2]quod per magistratus ipsos aut magistratuum apparitores executioni mandari debet: [3] Quod verò ad constituti clausulam attineret,tametsi ex ea transferatur realis & vera possessio, [4] Non tamen ex eo fieri quin facto constitutionis rem alienantis & tradentis quocunque tandem titulo, interuertatur ea possessio &

in illum transferatur, qui rem acquirit,[5] quoniam possessio facti non iuris est, [6] ob eámque nimirum causam necessarium fuit auxilium legis Iustinianeæ vt pristino possessori liceret propriam possessionem condicere & auocare.[7] Itaque quamuis in proposita specie remediũ illud creditori competere potuisset, cùm tamen eo vsus non fuisset, at propria autoritate possessionem re vera in alium translatam occupasset, videbatur dubitari non posse quin Titium spoliasset, ac consequenter si non de vi, saltem de restituenda possessione ei teneretur. [8] Neque enim Titio nocere poterat res inter alios eo ignorante & post ius ipsi quæsitum iudicata:[9] sicut nec iudicis autoritas quæ interuenisset, facere quominùs possessio deberet restitui spoliato qui non fuerat condemnatus.[10] Sed tamen magis probatum est nullo iure Titium egisse vt sibi sua possessio restitueretur: non solùm quòd debitori successisset ex causa lucrativa, [11] (vix enim sola ratio hæc sufficeret, præsertim in iudicio de possessione quod momentaneum est, factique magis vt diximus quàm iuris causam continet,[12]) sed etiam quòd ita successisset vt factũ debitoris omnimodo ratum habere cogeretur, [13] cùm esset donatarius vniuersorũ bonorum, qui & ex ea causa quasi heres aut saltem heredis loco conueniri poterat ad debiti exsolutionem, secundum eam sententiam quæ à nostris magis communiter probata est.[14] Nam qui ad hoc ipsum est obligatus siue personali, siue reuocatoria actione,[15] vt soluat pecuniam pro qua pignus datum est de cuius possessione cõtenditur, qua fronte possit conqueri spoliatum se sua possessione, eiúsque restitutionem vrgere?[16] Nam & in culpa est cur non soluerit.[17] Me tamen ne in hanc sententiam descendere possem, illud mouebat, quod non facilè poteram credere donatarium quantumuis vniuersorum bonorum vniuersalem esse successorem aut heredis loco habendum, cùm potiùs singularis successoris iure censeatur.[18] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. Supr. Qui & aduers. quos in integr. restit.

1. Quamuis certum sit rem iudicatum pro veritate haberi *vulg. l. ingenuum* 25. *D. de stat. homin. l. res iudicata* 207. *De regul. iur.*
2. *l. miles* 6. *§. qui iudicati D. de re iudic.*
3. *l. à Diuo Pio* 15. *eod. tit.* iunct. *l. non est singulis* 176. *de regul. iur. l. extat* 13. *D. quod met. causa l. pen. & vbi. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*
4. *vulg. l. quod meo* 18 *D. de acquir. poss.*
5. *l. si de eo* 40. *§. si fortè* vbi Bart. & alij *eod. tit.*
6. *l. 1. §. si vir vxori cum præced. eod. tit. l. denique* 19. *ex quib. caus. maior. l. 1. §. Scæuola D. si is qui testam. lib. esse. iuss.*
7. *ex l. vlt. C. de acquir. poss.*
8. *Ex can. redintegranda 3. quæst. 1.* Sed & iudicati commodo priuandus videbatur qui sibi ius dixisset *arg. d. l. extat & l. si quis in tantum 7. C. hoc tit.*
9. *l. 1. D. de except. rei iudic. l. 1. & tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. aliis non nocer.*
10. *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*
11. Solet enim minùs fauorabilis esse causa illius qui successit ex titulo lucratiuo, quàm eius qui ex oneroso *l. quod autem* 6. *§. simili modo dicimus D. quæ in fraud. credit. l. 4. §. si cum legitima & seq. D. de doli except. l. vlt. §. sin verò creditores C. de iur. deliber. l. super longi* 11. *C. de præscr. long temp.*
12. Quasi in eo non tam quæratur an is qui se spoliatum dicit restituendus sit, quæ quæstio iuris est, quàm vtrum sit spoliatus quod est f. cti.
13. *l. ex quæ persona* 149. *de reg. iur.*
14. Vt scilicet donatarius vniuersalis, hoc est vniuersorum bonorum teneatur creditoribus donatoris, possitque ab iis etiam personali actione conueniri, nempe cùm donans reperitur non soluendo, & sine herede. Ita enim Guid. Pap. *quæst.* 105.
15. Iuxta glos. quam sequuntur Ang. Bald. Cyn. Salic. & alij *ad l. aris alieni* 15. *C. de donat.*
16. Potest tamen fieri vt etiam debitor à suo creditore spolietur, nempe quoties creditor propria autoritate occupat possessionem pignoris nisi cùm exercet legem conuentionis *vt in l.* 3. vbi Bart. *C. de pignor.*
17. Cùm si suo tempore soluisset de spoliatione quærendum hodie non esset.
18. Vt probaui pluribus in Hemischiliade *De error. pragmat. ex dict. l. aris alieni* 15. *C. de donat.*

DEFINITIO XXXIII.

Possessoriam factus per clausulam constituti neminem spoliat cùm propria autoritate suam possessionem occupat nemine contradicente.

VIm fecisse non videtur qui clausulam constituti habens atque ita possessor iam factus,[1] possessionem occupauit propria autoritate cùm nemo contradiceret,[2] tametsi posteà superueniat contradictor siue iustus siue iniustus. Non enim facit vim qui iure suo vtitur. [3] Fieri tamẽ potest vt sit spoliator, & possessionem restituere debeat si ea fortè translata sit medio tempore in tertium possessorem. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l. quod meo* 18. *D. de acquir. poss.*
2. Nam si quis adsit contradictor, per iudicem expedienda res est, ne sibi ipsi creditor ius dicere videatur. contra *l.* 11. *D. quod legat. l. non est singulis* 176. *de reg. iur.*
3. *l. nullus videtur* 55. *eod. l. iniuriarum* 13. *§.* 1. *D. de iniur.* Non enim spoliat qui possessionem suam continuat.
4. Secundum ea quæ scripsi *Defin. prox. præced. num.* 6. 7. 8. & dicam *Defin. seq.*

DEFINITIO XXXIV.

Is cui ex pacto licet possessionem apprehendere propria autoritate, non eo minùs spoliator est si adprehendat eam possessionem quæ sit penes alium quàm pacisc entem, eiúsve successorem.

PActio quæ in pignorum conuentionibus plerisque addi solet vt creditori liceat quandocunque propria autoritate, & irrequisito debitore aut iudice, corporalem pignoris possessionem occupare, [1] non potest creditori prodesse, nec si concurrat clausula constituti, [2] nili quandiu corporalis illa possessio manet penes debitorem. Nam interuersa possessione creditoris, & in alium translata ex iusto alienationis titulo, dubitandum non est quin licèt nullo id iure factum sit ac mala debitoris fide, ex eo tamen amissa possessio sit quæ creditori quæsita fuerat per clausulam constituti. [3] Quippe quæ facti magis quàm

quàm iuris est.[4] Neque aliud creditori remedium superesse potest ne debitoris factum ei noceat, Nisi vt agat reuocatoria, & condictione ex lege Iustiniani. [5] Quod ni fecerit, & quasi iure suo vsus propria autoritate possessionem occupauerit, pro spoliatore habendus est, ac proinde ad possessionem restituẽdam condemnandus. [6] Alioqui nihil erat necesse induci à Iustiniano remedium illud si ei cuius possessio interuersa sicque amissa esset, liceret propria autoritate illam repetere iámque factam alienam inuadere. [7] *Ita Senatus* in causa Michaelis Sachet Idib. Iul. 1595.

1. Vt in specie *l. creditores* 3. *C. de pignor. l. pen. C. de pignorat. act. l. si quis sub hac pacto* 5 6. *D. de contr. empt.*
2. Quæ tamen fauorabilior est quia facit eum iam possessorem vt dixi *Defin. præced. num.* 1.
3. Cùm etiamsi quæsita fuisset per veram traditionem, tamen amitteretur *l. si de eo* 40. *§. si fortè* D. *de acquir. poss.*
4. *l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior. l. 1. §. si vir & præced.* D. *de acquir. poss.*
5. Implorato beneficio *l. vlt. C. ill. tit. de acquir. poss.* quæ ab interpretibus & pragmaticis nostris vulgo sic accipitur. Contra quos tamen vide quæ scripsi in prioribus Decadibus de *error. pragmat.*
6. Cùm nec si pro se haberet iudicatum posset tamen propria autoritate possessionem illam impunè occupare *l. miles* 6. *§. penult.* D. *de re iudic.*
7. Non enim ab Imperatore impetrandum est quod iure communi conceditur *l. imperatores* 30. D. *de reb. auctor. iudic. possid.*

DEFINITIO XXXV.

Constituti clausula post interuersam possessionem non prodest nisi implorato prius beneficio legis vlt. C. de acquir. poss.

COnstituti clausula per quã creditor factus si possessor non obstat quominùs exercere possit debitor vulgarẽ ex canone pontificio actionem, [1] si creditor propria autoritate possessionẽ occupauerit quã alieno facto iam amiserat. [2] Quid ergò? Priùs est vt imploret creditor beneficium clausulæ constituti & Iustinianeæ constitutionis. [3] Quo casu si quis siue tertius siue debitor ipse intercedat, priùs pronunciandum est super intercessione. [4] Non quòd eã intercessio tantæ sit potestatis, vt aufferat possessionem ei qui habet, aut faciat possessorem eum qui possessor non est (ius enim tantùm conferuat si quod intercedenti competit) sed quia inducit contradictorem. [6] Clausula verò illa non prodest ad acquirendam facultatem occupandæ, propria autoritate possessionis, cùm legitimus adest contradictos. [7] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet Non. Sept. 1595.

1. Hoc est condictionem *ex Can. redintegranda 3. quæst. 1.*
2. Vt dictum est *Defin. præced.*
3. *in l. vlt. C. de acquir. poss.* vt dixi *dict. Defin. præced. num.* 5.
4. An scilicet iusta fuerit causa intercedendi.
5. Ne scilicet alioqui videatur executioni per alium factæ consentire.
6. Contradictor enim est quisquis se obiicit aduersarium actori *l. cum non iusto* 3. *D. de collus. deteg. l. vlt. cum ibi not. C. de edict. Diui Hadr. tollend.*
7. Quisquis tandem ille sit id est siue iustus siue iniustus. Potest enim & legitimus esse contradictor & tamen iniustus *d. l. vlt. l. filiam fratribus* 56. vbi not. D. *ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXXVI.

Restitutus in pristinum statum potest de statu illo quandocumque docere.

IS qui per interdictum aut qua alia ratione ex sententia iudicis restitutus est in eum statum in quo vel ille ipse vel alius à quo causam habeat, fuit, non est arctandus vt ante omnia doceat de illo statu, [1] quoniam ea verba causaliter vt loquuntur potiùs quàm condicionaliter adiecta intelliguntur. [2] *Sine die.*

1. Boer. *quæst.* 16. *num.* 1.
2. Bart. *in l. eum qui* §. *Iulianus de constit. pecun. per text. & glos. fin. in cap. quoniam* Abbas *de offic. deleg. Ex not. in l. penult. C. de instit. & substit.* Boer. qui innumeros citat *d. q.* 16. *num.* 2.

DEFINITIO XXXVII.

Potest quis proposito interdicto retinendæ possessionis proponere in subsidium interdictum recuperandæ, non contrà. At interdictum adipiscendæ vtrique subsidiarium est.

INterdum recuperandæ possessionis potest esse subsidiarium interdicto retinendæ, cùm dubitari plerumque possit, an qui se turbatum dicit in sua possessione non solùm turbatus sit, sed etiam spoliatus. [1] Sed non similiter ex contrario interdictũ retinendæ potest esse subsidiariũ interdicto recuperandæ, quia hoc ipso quod quis fatetur se spoliatum, amittit possessionem, si quam antè habebat. [2] Interdictum adipiscendæ vtrique subsidiarium esse potest quia proximè accedit ad causam petitorij, [3] cuius quæstio ei quoque salua semper est, qui numquam possedit. [4] *Ita tractatum est* in causa Dominæ de Tollens & heredum Antonij Chappuis 13. Febr. 1596.

1. Vix enim est vt quis in possessione sua turbetur quin hoc ipso spolietur scilicet si malit se spoliatum dicere quàm possessorem *l. vim facit* 11. D. *hoc tit.* Nam si malit suam tueri possessionem, & se dicere adhuc possessorem, non est prohibendus *l. 1. §. est igitur* D. *vti possid.*
2. Cùm possessio solo animo amittatur statim atque is qui possidebat definit velle possidere *l. si quis vi* 17. *§. differentia* D. *de acquir. poss. cum similib.*
3. *Not. ad l. naturaliter* 12. *§. nihil commune* D. *eod. ill. tit. De acquir. poss.* Guid. Pap. *quæst.* 1.
4. *l. is qui destinauit* 24. *l. qui petitorio* 36. *D. de rei vindicat.*

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio dominij non potest obijci agenti interdicto recuperandæ, nisi reus dicat se causam habere ab actore aut ab eo cuius actor heres sit.

ETsi agenti ex Canone Pontificio ad recuperandam possessionem exceptio dominij obiici non potest,[1] si tamen reus dicat venditam sibi rem ab actore ipso, aut ab eo cuius actor ipse heres sit, vtilis exceptio est. Quia nunquam potest spoliatum se dicere is, qui facto suo cecidit à possessione. [2] Quid verò interest an facto suo, an eius à quo ius habeat, & cum quo vna eadémque persona esse existimetur? [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Rot. *decis.* 11. *De restit. spoliat. in nouis.* Vide tamen Speculat. *in tit. De petitorio & possessorio in §. fin.* vbi ponit 26. casus quibus datur exceptio contra agentem hoc interdicto. Adde Guid. Pap. *quæst.* 212.
2. Mynsing. *centur.* 3. *Obseru.* 85.
3. Id enim est quod dici solet plerumque eandem causam esse successoris quæ fuit autoris, *l. inuitus* 156. *§. plerumque l. quod ipsis* 143. *De reg. iur.* Maximè verò cum successor est vniuersalis vt heres *l. nihil est aliud* 24. *De verb. signific.*

DEFINITIO XXXIX.

Articuli pertinentes ad causam petitorij admittendi sunt etiam in causa possessorij saltem cum clausula saluo iure impertinentium, si modò quale quale iudicium possint facere ad causam possessorij confortandam.

NIhil quidem commune habet proprietas cum possessione,[1] ideóque certum est agenti interdicto siue retinendæ siue recuperandæ possessionis, exceptionem dominii opponi non posse.[2] Sed non eo minùs tamen admittendi sunt articuli si quos reus adferat pertinentes ad causam dominij & proprietatis,[3] Quicquid enim prodesse potest non modò ad plenam aut semiplenam probationem, sed etiam ad indicium aliúdve quodlibet adminiculum inducendum admitti per iudicem debet.[4] Negari porrò non potest quin ex causa dominij aliquid accedat adminiculi ad causam possessionis roborandam & vt nostri loquuntur confortandam.[5] Adeò vt interdum quoque admittenda sit exceptio dominij, puta si is qui spoliatum se dicit allegetur spoliatus prætore autore quamuis iniustè.[6] Ergo admittendi quidem sunt interim articuli sed in finem litis differendum est an dominij exceptio quæ ex iis inducitur admittenda sit necne.[7] *Ita tractatum est* Cal. April. 1596.

1. *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune D. de acquir. poss.*
2. *l. si de vi* 36. *D. de iudic. cap. in literis Extr. de restit. spoliat.* Afflict. *decis.* 7. *num.* 2.
3. Bald. *in l. vnic. C. si de moment. poss. fuer. appell.* Præsertim cum clausula *Saluo iure impertinentium.* Idem Afflict. *decis.* 33. Quam clausulam in dubio addi debere vult statutum nostrum.
4. *l. indicia C. de rei vindic.* Bald. *in l. ordinarij C. eod.* Iacob. de Butr. *in l. incerti C. de interdict.*
5. Guid. Pap. *quæst.* 71. *Ex not. in cap. licet Extr. de probat.*
6. Angel. *in l. si quis ad se fundum C. ad leg. Iul. de vi.* Innoc. *in cap super col.* 5. *Extr. de renunciat.*
7. Afflict. *dict. decis.* 7. *in fin.* Obserua autem aliud esse in interdicto adipiscendæ possessionis, quia cùm sapiat petitorium. Guid. Pap. *quæst.* 1. admittit exceptionem dominij Bart. & alij *ad §. nihil commune.*

DEFINITIO XL.

Exceptio contrarij spolij De rebus mobilibus an & quando detur spoliatori contento remedijs recuperandæ possessionis.

EXceptio contrarij spolij De rebus mobilibus, quam placuit dari etiam spoliatori aduersus agentem interdicto Vnde vi ad recuperandam possessionem,[1] nō habet locum si agatur de feudo,[2] aut de re ali qua ecclesiastica,[3] quoniā & feuda & res ecclesiasticæ publici iuris esse creduntur,[4] ideóque fauorabiliorem causam habere, quàm quæ sunt iuris priuati,[5] vt neque solet ob hanc ipsam rationem fieri compensatio de publico ad priuatum.[6] Nam nec si inter priuatos, & de re priuata ageretur iudicio Vi bonorum raptorum, aut condictione ex lege,[7] vlla tamen exceptio siue spoliationis siue alia quælibet spoliatori accommodanda esset.[8] Illud sanè constat, iis quoque casibus quibus exceptio spolij spoliato datur,[9] non aliter dandam eam esse quàm si dicat se spoliatum ab actore ipso, non etiamsi ab alio.[10] Nisi agatur de vi criminaliter & spoliatio vel totius patrimonij, vel maioris partis bonorum allegetur.[11] *Sine die.*

1. *Ex cap. frequens Extr. de restit. spoliat.*
2. Afflict. *decis.* 19. post Ioan. Andr. & Petr. de Anchar. *in d. cap. frequens.*
3. Ioann. Monach. & Anchar. *ibid.*
4. Abb. *in cap. 2. Extr. de ordin. cognit.*
5. *Vulg. Auth. res quæ C. commun. de legat.* cum similib.
6. *l. 1. & 2. C. de compensat.*
7. *l. si quis in tantam C. vnde vi.*
8. Afflict. *dict. decis.* 19. *num.* 5. post Cyn. *in l. si maritus C. de donat. int. vir. & vxor.*
9. *Ex dict. cap. frequens* cuius dispositio locum habet non solùm iure canonico, sed etiam iure ciuili. Vt post Bart. & Ang. *in l. si te bonis C. de iur. delib.* concludit Afflict. *dict. num.* 5.
10. Quo casu procedit dispositio *d. l. si te bonis.* Idem Bald. post Specul. *in tit. De restit. spoliat. §. nunc dicamus vers. porrò.* Afflict. *dict. decis.* 19. *num.* 1.
11. Afflict. *dict. decis.* 19. post Petr. de Anchar. *in dict. cap. frequens notab.* 3.

TIT.

TIT. IV.

Vti possidetis.

DEFINITIO I.

In interdicto vti possidetis nec cognoscitur de dominio nisi incidenter, nec quicquam de possessione decernitur ante diffinitiuam sententiam, nisi ad causam momentaneæ possessionis aut sequestrationis.

IN interdicto retinendæ possessionis de illo tantùm quæritur quis hoc anno possederit non vi, non clam, non precariò:[1] nec cumulari potest quæstio proprietatis, si alteruter collitigantium dissentiat.[2] De dominio sanè incidenter agi potest, sed id non tam ad cumulandum petitorium quàm ad colorandum & corroborandum possessorium:[3] Quod fieri plerumque necesse est, si fortè possessionis probationes vtrimque pares proponantur.[4] At quid si alter collitigantium fateatur aduersarium possidere, sed contendat eam possessionem aut violentam esse, aut clandestinam, aut precariam?[5] Momentaneæ possessionis commodum ei adiudicandum erit quem cōstat possidere:[6] quia credendus est quilibet iustè possidere potiùs quàm iniustè,[7] & suo nomine potiùs quàm alieno.[8] Etsi verò non solet de possessione quicquam decerni antè diffinitiuam sententiam,[9] id tamen fieri aliquando necesse est ne ad arma decurratur pendente lite. Quæ res facit vt si æquè obscura sint collitigatorum iura, & tumultus alicuius periculum sit, possessionem sequestrari oporteat.[10] *Ita Senatus* 14. Cal. Ianuar. 1588.

1. *l. 1. & tot. tit. D. vti possid.*
2. Quia fauor possessionis facit vt priùs cognoscendum sit de possessione quàm de proprietate, vt notant nostri *ad l. naturaliter* 12. *§. nihil commune D. de acquir. poss. ex l. exitus* 35. *eod. l. incerti C. de interd.* Papiens. late *in form. libell. pro turb. poss. in versic. ad cessandum & desistendum*, præsertim *num.* 18. *& ant. fin.* Iunge *Defi.* 8. 9. & 10. *sup. De orain. cognit.*
3. Guid. Pap. *quæst.* 71. *ex not. in cap licet Extr. de probat.*
4. Cùm in hoc interdicto vterque sit, & actor & reus, & par sit vtriusque litigatoris causa *l.* 3. *§. hoc interdictum D. hoc tit. l. actionis* 37. *§.* 1. *D. de oblig. & action.* Papiens. *vbi supr. num.* 4.
5. Ac proinde vicioſum. Is demùm enim iustè possidet qui non vi, non clam, non precariò possidet *l.* 1. *§. vlt. D. hoc tit. l. si quis diuturno* 10. *D. si seruit. vindic.*
6. Cùm possessio facti sit magis quàm iuris *l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior l.* 1. *§. si vir vxori D. de acquir. poss.*
7. Quomodo & bona fides præsumitur potius quàm mala *l. meritò* 51. *D. pro socio.*
8. *Arg. l.* 4. *D. de solut.*
9. Per quam pronuncietur vter ex litigatoribus possideat.
10. Prohibendo litigatoribus ne ad possessionem accedant, idque sub certa pœna vt loquitur Papiens. *vbi supr. num.* 4. *vers. Dicit Iacob. Ex not. in l.* 1. *C. hoc tit. l. si cuius* 13. *§. si inter duos, alias l. a quisitmum D. de vsufr.*

DEFINITIO II.

Legatarius non habet interdictum retinendæ possessionis antequàm corporalem possessionem nactus sit.

LEgatario non competit interdictum retinendæ possessionis priusquam legati possessionē per manus heredis aut per iudicem nactus sit:[1] At neque ei qui in re certa institutus est qui & hac parte vt in cæteris ferè omnibus legatario comparatur.[2] Etsi enim plus iuris habet quàm legatarius in eo quod possessionem propria autoritate nanciscì potest,[3] non tamen consequens est vt hoc solo quod possessor fieri potest iam factus videatur.[4] Aliud enim est possidere, Aliud fieri posse possessorem.[5] Cæterùm non nisi ei qui verè iam possideat interdictum retinendæ possessionis cōpetere palā est.[6] Sicut & illud indubitatum, edictalem aut potiùs consuetudinariam eam possessionem quæ à defuncto in heredem continuatur,[7] non similiter continuari in legatarium.[8] *Ita Senatus* in causa N. Vectier viduæ N. Puthod & N. Ioannis Puthod Aduocati 14. Cal. Mart. 1590. Iunge SC. 1. quor. legat.

1. Quia legatum est donatio à defuncto relicta ab herede præstanda *l. legatum* 36. *de leg.* 2.
2. *l. quoties* 13. *C. de hered. instit.*
3. Bart. & alij *ad d. l. quoties.*
4. Quod enim pendet vt esse possit non pro eo habetur quasi iam sit *l. is damnum dat* 169. *§.* 1. *de reg. iur.*
5. *l.* 1. *D. quod legat. l.* 3. *C. de pignor.*
6. Quomodo enim posset retinere possessionem is qui nondum incepit *l. Titio vsusfructus* 96. *de condic. & demonstr.*
7. Ex edicto quod pragmatici dicunt *Le mort saisit le vif.* De quo scripsimus *in tit. De acquir. poss.*
8. Qui scilicet non est successor iuris vt heres *l. quadam* 9. *§.* 1. *de edend.* Quamuis legatarius in re legata sit quodammodo heres *l. id tempus* 14. *§.* 1. *de vsucap.*

DEFINITIO III.

Etiam in possessorio possunt allegari quæ pertinent ad petitorium, Nempe ad confortandum possessorium.

TAm in beneficialibus quàm in prophanis controuersiis possunt quæ ad petitorij causam pertinent deduci in iudicium quo de sola possessione controuertitur: non vt de petitorio quicquam pronun-

cietur, sed tantùm corroborandi & vt nostri loquuntur, confortandi possessorij gratia. Qui enim potiora in petitorio iura habet is vtique etiam in possessorio vincere debet cæteris paribus. [1] *Ita Senatus* sæpiùs. *Sine die.*

1. Guid.Pap. *quæst.71. ex cap.licet Extr.de probat.cap.ad decimas de restit.spoliat.in 6.*

DEFINITIO IV.

Possessio per clausulam constituti alterve quæsita si amissa sit, non recuperatur ipso iure per restitutionem in integrum.

CReditor qui pignoris possessionem per clausulam constituti nactus fuerat [1] si ius pignoris & consequenter possessionis ex ea causa quæritæ remiserit [2] per contractum aduersus quem posteà impetret restitutionem, licèt in pristina iura omnia restitui debeat, [3] possessionem tamen semel amissam cùm facti sit [4] recuperare ipse iure non potest. [5] Nam & similiter dicimus causam possessionis postliminio non cõtineri. [6] Proinde obtenta restitutione petere actor debet non vt in pristina possessione retineatur, sed vt sibi amissa possessio restituatur. 7. Nec ad rem pertinet, quòd ea possessio quæ per clausulam constituti acquiritur, plurimùm iuris habeat, & fictionis. [8] Nam & postliminij fictio tota meri iuris est, [9] nec tamẽ restituit interceptam possessionem. [10] Per clausulam verò constituti non solùm ciuilis possessio queritur, sed etiam realis & naturalis. [11] At neque ciuilis ipsa possessio cùm amissa est facilius recuperatur quàm naturalis. Perinde enim & corporis & animi ministerium requiritur, atque si nunc primùm acquireretur. [12] Denique licèt modus possessionis transferendæ per clausulam constituti sit fictitius, fieri tamen nequit vt plus operetur fictio quàm veritas. [13] *Ita Senatus* in causa Hugoninæ Iarrin & Claudij Petiseu Idib. Iul.1592.

1. *Ex l.quod meo 18.D.de acquir.possess.*
2. Facile namque inducitur remissio pignoris ex voluntate creditoris *l.1.& tot.tit.D.quib.mod.pign.vel hypoth.solvit. l.etsi pignus 18.D.qua in fraud.cred.*
3. Ex natura scilicet restitutionis in integrum quę omnia in statutum pristinum reponit *l.quòd si minor 24.§.restitutio D.de minor.l.vnic.C.de reput.quæ fiunt in iudic.in integr.restit.*
4. *l.1.§.si vir vxori & præced.D.de acquir.poss.l.1.§.Scævola D.si is qui testam.lib.ess.iussf.*
5. *Arg.l.cùm heredes 23.D.de acquir.poss.*
6. *l.denique 19.D.ex quib.caus.maior.*
7. Quod & ipsum restitutionis verbum satis per se significat.
8. *Not.ad d.l.quod meo.* Facit *l.possessio 48.in princ.& §.1.D.de acquir.poss.*
9. *l.postliminium 19.& pass.D.de capt.& postlim.*
10. Quia facti causæ nulla constitutione infectæ fieri possunt *l.in bello 12.§.facti eod.*
11. *Ex not.in d.l.quod meo, & in l.quædam mulier 77.D.de rei vin dicat.*
12. *l.3.§.in amittenda l.quemadmodum 8.D.de acq.poss.*
13. Imò debet veritas fortior esse fictione *l.filio 23.D.de liber.& post.*

DEFINITIO V.

In quasi possessorio iurium obtinere is debet qui quasi possessionem probat, licèt nec titulum alleget nec causam.

IN præstationibus annuis si quasi possessio per annos aliquot continuata probetur, & possessorio agatur non petitorio iudicio, vincere debet is qui in quasi possessione est, licèt nec titulum alleget, nec causam, [1] Ac multò magis licèt ex qua causa præcedentes solutiones factæ sint, non appareat, dummodò iuris præsumptio non obstet possidenti. [2] Hoc vnum enim duntaxat requiritur, non etiam cætera quæ si petitorio ageretur omnimodo probanda essent. [3] Nam in possessorio leuiores probationes sufficiunt, [4] Nec de alio quærendum est quàm quis hoc anno aut vltimis annis possederit: [5] quę quæstio tota facti nõ iuris est. [6] *Ita Senatus* pro D.Priore de Louagny contra religiosos Celestinos de Villarsalet 6.Calend. Sept.1592.

1. Quæ tamen causa allegari deberet adeóque titulus si ageretur petitoris. Secundùm ea quæ scribit Guid.Pap. *quæst.* 408. ex notat. per Bart. *ad l.cùm de in rem verso 6. per ill.text.D.de vsur.*
2. Quia cùm iuris præsumptio obstat, numquam sufficit possessio nisi sit immemorialis vel titulata *cap.1.de verb.signif.in 6.* Bart. *ad l.2.C.de seruit.& aquæ.*
3. Et ad hunc nimirum casum pertinet, quod ex Bartoli & aliorum sententia tractat Guid.Pap. *dict.quæst.408.*
4. Quia & possessorium leuioris momenti est & summariè tractandum *l.1.C.si de moment.poss fuer.appell.*
5. *l.1.D.hoc tit.Not.in l.vnic.C.eod.*
6. *d.l.1.§.si vir vxori & l.quod vxor 16.D.de acquir.poss.*

DEFINITIO VI.

Donatarius factus possessor per clausulam constituti præfertur heredi in interdicto retinendæ.

IN interdicto retinendæ possessionis præferendus est heredi donatarius siue inter viuos siue mortis causa donatum sit, qui pro se habeat clausulam constituti, [1] quoniam mortis tẽpore & eo instanti quo ius heredis nasci incipit, [2] reperitur extra causam hereditatis possessio, quæ viuo adhuc donatore per eam clausulam in donatarium translata fuit, [3] *Ita Senatus* in causa Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis Sabaudiæ & N.Callet 8.Id.Iulij 1593.

1. Per quam scilicet certum est translatam in eum fuisse omnem possessionem & naturalem & ciuilem *l.quod meo 18. cum ibi not.D.de acquir.poss.*
2. Id est post mortem quia viuens non habet heredem *l.1.D.de hered.vel act.vend.l.1.D.pro hered.*

3. Nam

3. Nam quæ à viuo alienata sunt, in ipsius hereditate reperiri non possunt *l.sequens quæstio 68.de leg.2.*

DEFINITIO VII.

Præstatio vniformis maximè decennalis sufficit sine titulo ad obtinendum in possessorio, at non in petitorio.

VNiformis annuę pensionis præstatio per decennium continuata etiã nullo, probato titulo at ne quidem allegato sufficit ad obtinendum in possessorio, quę in petitorio non aliter sufficeret quàm si ex causa allegati saltem alicuius tituli secuta præstatio probaretur. [1] *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi Bellicensis & Ecclesiæ Cathedralis 9.Cal.Decembr.1594.

1. Bart.& post eum cæteri *ad l.cùm de in rem verso 6.D.de vsur.& ad l.si certis annis C.de pact.* Guid. Pap. *quæst.408.* Iunge *Defin.6.supr.eod.*

DEFINITIO VIII.

De retinenda possessione non agitur apud nos nisi interdicto vti possidetis probando possessionem ex parte nostra & turbationem ex parte aduersarij.

EX iis remediis quæ ad retinendam possessionem comparata, & apud Gallos vsitata sunt [1] vnum illud est quo solo vtimur, quod competit ex interdicto Vti possidetis, [2] saisinam illam simplicem quam Galli vocant, [3] ex diplomate principali proponendam nullam agnoscimus quia non nisi communi ciuilique Romanorum iure hac parte vtimur. [4] Porrò qui agit interdicto isto retinẽdæ possessionis duo probare debet Possessionem ex parte sua, & turbationem ex parte aduersarij. [5] Turbationem inquam non spoliationem, [6] quia si se diceret spoliatum sibi esset contrarius ob idque repellendus, [7] & interdicto recuperandæ non retinendæ possessionis agere deberet. [8] Possessionem verò probare debet duobus temporibus inspectis, Litis contestatæ & factæ turbationis, ac proinde se tùm adhuc possidere, aut eo saltem anno possedisse. [9] *Ita Senatus* in causa D.de la Velliere & D.de Rogemont 10.Cal.Febr.1595.

1. De quibus vide Rebuff. *tit.De mater.poss.artic.2.tom.3.*
2. Est enim hoc interdictum retinendæ possessionis *l.1.§.est igitur D.hoc tit.*
3. Sic enim Rebuff. appellat, supradicto loco.
4. Vt nec in cæteris nisi in quibus speciali aliqua lege vel consuetudine iuri communi derogatum est.
5. Qui enim non turbatur nihil causæ est cur debeat turbare aduersarium proposito contra ipsum interdicto.
6. Quamuis vt vulgò iactatur, qui turbat spoliet *arg.l.vim facio 11.D.vnde vi.*
7. Nec enim audiendus est qui allegat contraria *vulg.l.1.C.de furt.*
8. Cùm interdicta iusta sint incompatibilia nisi quatenus referuntur ad diuersa genera possessionis Bart. & alij ad *l.1.D.hoc tit.* Papiens. *in form.libell.pro turbat.poss.Versic.ad cessandum num.2.*
9. Idem Papiens. *ibid.in vers.hodiè num.2.ex §.retinendæ & §.commodum Inst.de interd.* Bart. *in d.l.1.§.ait prætor circ.fin. Ex l.1.§.interdictum autem & l.2.D.hoc tit.Can.in cap.licèt de probat.*

DEFINITIO IX.

Potest locus esse interdicto retinendæ quandiu retinetur possessio ciuilis licet sit amissa naturalis secus si ciuilis quoque amissa sit.

SI cessatum sit in solutione reditus annui in cuius percipiendi quasi possessione alius se dicat esse, non inducitur ex ea re spoliatio possessionis, sed tantùm turbatio. [1] Ideóque interdicto retinendæ possessionis locus esse potest, etiamsi sola ciuilis possessio supersit tempore litis contestatæ, [2] quia sufficit retineri possessionem ciuilem ad auocandam & recuperandam naturalem per interdictum retinendæ. [3] Sed si ciuilis quoque amissa sit aut per contradictionem factam in recuperanda naturali, [4] aut propter obliuionem quæ ex decennij, [5] adeóque in huiusmodi causis, biennij lapsu [6] præsumitur, recurrendum necessariò est ad remedia recuperandæ possessionis. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Scilicet si is qui turbatur malit se dicere turbatum quàm spoliatum. Alioqui etiam qui turbat spoliat *l.vim facit 11.D.vnde vi.*
2. Quæ scilicet secundum nostros Doctores solo animo retinetur, quandiu naturalis non negligitur *Not.in l.nemo ambigit 10.& in l.licet 4.C.de acquir.poss.*
3. Bart. *in l.1.D.hoc tit.*
4. *l.clam possidere 6.§.vlt.& l.seq.de acquir.poss.*
5. *l.si id quod 25.* & ibi Bart. *eod.*
6. *d.l.si id quod §.vlt.& l.qui agros C.de omn.agr.deser.lib.11.*
7. Vide Guid.Pap. *quæst.552.*

DEFINITIO X.

Quando personali actione vel interdicto agendum sit pro præstatione annua.

PRo præstatione annua quæ non tam ratione rei debetur quàm ex obligatione personali non competunt interdicta aliáve remedia possessoria, sed personali actione necessariò agendum est. [1] Sin ratione rei & prædij debeatur competit interdictum & possessorium. [2] Obseruandum tamen est in huiusmodi præstationibus annuis ratione rei petitis amitti possessionem ciuilem per lapsum biennij, cùm in alijs causis non breuiore quàm decennij tempore amittatur. [3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Cyn.& communiter legistæ *in l.si certis annis C.de pact.*
2. Ex sententia Canonistarum *in cap.querelam de elect.* quamuis non omnes in hoc consentiant vt per Bart. *in l.solent De offic.Proconsul.*
3. Dixi *Defin.præced.num.5.& 6.*

TIT. V.

De noui oper.nunciat.

DEFINITIO I.

Etiam in causa appellationis potest is cui nunciatum est nouum opus satisdare ad hoc vt pendente lite possit ædificare.

IS cui nouum opus nunciatum erat dixerat apud iudicem non tam nouum opus se facere,quàm vetus reficere,[1] neque tamen obtulerat satisdationem vt ædificare liceret. [2] Iudex, quòd nondum constabat an nouum opus fieret an vetus reficeretur,inhibuerat reo ne intereà ædificaret, [3] oblata scilicet in eam rem & præstita,vt fieri debuerat, per actorem satisdatione.[4] Appellatione interposita per reum,cùm is meliùs consultus satisdationem offerret,[5] putauit Senatus audiri eum debere,& vt ædificaret permisit.[6] Nec obstitit quod appellatum esset ab interlocutoria quæ ex eisdem actis vt pragmatici iactitant,decidit debuit. 7 Potest enim quandocumque offerri per ædificantem satisdatio ad nunciationis vim si non extinguendam, saltem suspendendam,ita vt nec ad Prætorem ire necesse sit & desiderare vt nunciatio remittatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 4.Non.Decemb.1590.

1. Quo casu certum est non frustra & ridiculè nouum opus nunciari posse *l.1.§.si quis ædificium D.hoc tit.*
2. Quam tamen offerre debet quisquis vult noui operis nunciatione neglecta ædificare nisi à prætore impetret remissionem *l.1.D.de remiss.l.de pupillo 5.§ si is cui D.hoc tit.*
3. Non enim facilis & credulus esse debet iudex vt vni ex litigatoribus credat inaudito altero *l. nam ita 39. D. de adopt.l.de vnoquoque 47.De re iudic.*
4. Vt reo cautum esset de indemnitate si eam inhibitionem malè ac sine causa impetratam fuisse quandoque appareret *l.5.& 6.D.de petit.hered.cum similib.*
5. Vt sibi liceret non obstante nunciatione ædificare,quamquam non semper sufficit satisfiare vt dicam *Defin.3.infr.*
6. Cùm nihil interesset aduersarij cui fuerat satisdatum,interesset verò reipublicæ nouis ædificiis ornari ciuitatem *l. prætor ait 20.§.hoc interdictum prohibitorium D.hoc tit.l.vlt.D.ne quid in loc.public.*
6. *Clem.appellanti.de appell.*Nat.*cons.*153.*col.*4.*in princ.*Lanfranc.*conclus.*442.Quia appellatio ab interlocutoria est odiosa cùm deroget ordinariæ iurisdictioni,vt tract.Papien.*in form.app.ab interloc.in vers.causis & rationibus infra scriptis nu.*1. & ibi Masuer.post Bald.*in l.eos §.si quid autem C.de app.*Rom.*sing.*282.& 404.Robert.Marant.*De ord.iudic.cap.*54.*tit.* Da *appell.*
8. *d.l.de pupillo 5.§ si is cui 17.l.non solùm 8.§.si cùm possem & §.sciendum D.hoc tit.*

DEFINITIO II.

Non est destruendum propter nunciationem nisi illud ipsum quod constat ædificatum fuisse post nunciationem.

SEd neque putauit Senatus in suprascripta facti specie audiendum actorem,cùm diceret appellantem neglecta noui operis nunciatione neglectóque rursum iudicis imperio non destitisse ab ædificatione:ideóque cogendum destruere quicquid post nunciationem ædificasset,siue iure siue iniuria facta esset nunciatio.[1] Non quòd appellatio sola nunciationis vim extinguere aut remorari potuisset, [2] sed quia non constabat quid & quantum post nunciationem ædificatum fuisset.Debuerat enim nuncians, si quid iam operis factum erat nunciationis tempore,id ipsum in testationem referre,& modulos sumere,qui vt sumerentur conferrentúrque iudex decernere potuisset.[3] Quo non facto fieri non poterat vt exactè probaretur per testes,quid & quantum ædificatum esset.[4] Atqui non quicquid ædificatum erat destrui debuerat,sed illud tantùm quod post factam nunciationem.[5] Cùm itaque de operis quantitate non appareret,in dubio fauendum fuit ædificanti potiùs quàm nuncianti, [6] vel ob id maximè quòd publicè interesset ædificari ad decus,& ornamentum ciuitatis.[7] Denique non deficiebat actori ius,sed probatio,vt & aliàs plerumque euenit.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ex *l.5.§.si quis forte l.prætor ait 20.in princip.& per tot. D.hoc tit.*iunct.*l.cui opus 22.eod.*
2. Nec enim fit nunciatio à iudice sed ab aduersario à quo non potest appellari cùm nullam habeat iurisdictionem.
3. *d.l.non solùm §.1.& §.sed vt probari.*iunct.*glos.ibid.*
4. Est enim hoc ex eorum genere quæ non possunt commodè probari per testes, quamuis contrà videatur sentire *dict.glos.*
5. *d.§.si quis forte,*& aliis supr.citat.
6. Quasi non tam deficeret ius quàm probatio vt *in l.duo sunt Titij 30.D.de test.tutel.*
7. *d.l.prætor ait 20.§.hoc interdictum prohibitorium D.hoc tit.*
8. *d.l.duo sunt Titij.*

DEFI-

DEFINITIO III.

Non semper ei cui nunciatum est nouum opus permitti debet vt interim ædificet oblata satisdatione.

NVnciato nouo opere non semper est permittendum ei cui nunciatum fuit vt ædificet oblata satisdatione.Quid enim si ea res graue & intolerabile damnum adferat ei qui nouum opus nunciauit,[1] quique statim aut saltem intra trimestre [2] docere possit de iure quod habeat prohibendi. Finge etiam nondum contestata lite auditos testes ad futuram rei memoriam ex quorum testationibus si eas iudex animi sui informandi gratia aperire volet,constare aliqualiter possit prohibendi ius esse.Nihil intercà te mere constituendum est.[3] Ita ex tempore tractatum est in causa liberorum D.de la Bigarne Aduocati generalis,& vxoris D.N.Berliet tum Præsidis Rationalium nunc Archiepiscopi Tarentasiensis Reuerendissimi.Prid.Id.Decemb.1593.

1. Nec enim facilè ferendum est vt ex vnius facto alius graui & intolerabili damno afficiatur *l.1.de alien.iud.mut.caus. fact.l.non debet 74.de reg.iur.*
2. Statim namque fieri videtur quod fit intra modicum tempus,nec magnum damnum esse videtur in mora modici temporis *l.5.debitori 21.D.de iudic.*Vide *l.vnic.cum glos.C.hoc tit.*
3. *cap.3.& 4.Extr.hoc tit.*Iunge *l.de pupillo 5.§.si quis riuos D.eod.*Vide Anton.Tessaur.*decis.*204. *ante finem*, vbi concludit videri hoc positum in arbitrio & religione iudicantis.Quod intelligecùm is qui non vult admittere satisdationé dicit se paratum esse docere de iure suo & se tuetur per exceptionem illam Modo constat modo agatur,vt ex Bartolo tradit Ferrar.*in form.libell.in nunciat.noui oper.in vers. ante aliquam remissionem num.* 3. licèt Masuer.ad illum locum videatur contrarium tenere.

TIT. VI.

De pignor.

DEFINITIO I.

Solutione tantùm debiti non etiam confusione ex acquisitione dominij extinguitur in totum hypothecaria.

PErseverare quidem pignoris vinculum non potest post acquisitum creditori dominium eius rei quæ anteà fuerat obligata,[1] quandoquidem rei propriæ pignus consistere nequeat.[2] Sed si quo casu eueniat vt rem illam creditori habere non liceat,alio fortassis anteriore creditore aut qui potior esse debeat possessionē auocante,[3] durabit pignoratitia & quasi Seruiana actio,[4] quæ nec vnquam extincta videri potest,[5] cùm perpetuam illam condicionem habeat si solutum non fit debitum,aut aliter eo nomine satisfactum:[6] verum autem sit numquam aut solutum aut satisfactum esse creditori qui pignoris dominium acquisiit:neque enim sola dominij acquisitio solutionis loco est.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio Prid.Cal.Sept.1588.

1. *l.pen.§.Latinus Largus de except.rei iudic.*
2. *l.neque pignus 45.de regul.iur.l.si rem alienam 29.D.de pignor.act.*
3. Quo casu non licet emptori rem habere nisi soluto debito *l.si mancipium 34.§.vlt.& l.seq.D.de euict.*
4. Textus est elegans *in dict.§.Latinus Largus.*
5. Nam si semel extincta esset numquam reuiniscseret *l.qui res 98.§.aream D.de solut.*
6. *l.grege 13.§.etiam D.hoc tit.l.si rem alienam 9.§.omnis D.de pignor.act.l.debitor 59.D.ad SC.Trebell.*Vnde fit vt quamuis hypothecaria obligatio sit accessoria,nihilominùs duret etiam post extinctam principalem obligationem *l.2.C.de luit.pignor.*
7. Sed confusionis.Aliud verò est si quis dicat dominij acquisitionem esse loco solutionis. Aliud verò si dicat esse loco confusionis *l.Stichum aut Pamphilum 95.§.aditio D.de solut.*

DEFINITIO II.

Condemnatio prouisionalis quæ fit contra plures pendente lite super hypothecaria non propter hypothecam sed propter litem,diuisibilis est.

SI pendente iudicio,aut in executione iudicati super actione hypothecaria, creditori inopia laboranti certa pecunię quantitas adiudicanda sit in causam alimentorum,litisque prosequendę,[1] réque sit cum pluribus pignorum possessoribus,[2] non erunt singuli ad eam quantitatem in solidum condemnandi,sed in partes tantum viriles:[3] quoniam ea actio non sicut hypothecaria realis,& indiuisibilis est,[4] sed in personas collitigantium conceptas[5] quam proinde diuisibilem esse necesse est.[6] *Ita Senatus* inter Ioannam Rage & Ioannem De Constance 17.Cal.Ianuar.1589.

1. Hoc enim aliquando fieri necesse est ex æquitate *arg.l.si instituta 27.§.de inofficioso D.de inoff.test.l.vlt.C.de ordin.cognit.*Iunct.*l.1.§.quare etsi ita vers.satius est enim D.de ventr.in poss.mitt.*
2. Quos constat posse singulos actione hypothecaria conueniri cùm ea sit indiuidua *l. rem hereditariam 65.D. de euict.*

3. Vt fieri regulariter ſolet quoties ad aliquam quantitatem plures ſimul tenentur *l. reos* 11. §. *cùm tabulis* D. *de duobus reis l.* 1. C. *ſi plur. una ſentent. fuer. condemn.*
4. *d. l. rem hereditariam l. in executione* 85. §. *vlt.* D. *de verb. oblig.*
5. Naſcitur enim ex officio nobili iudicis vt noſtri loquuntur, non ex conuentione.
6. Scilicet pro numero perſonarum, quæ conueniuntur.

DEFINITIO III.

Bona conſtituentis procuratorem ad dandum pignus non ideò ſunt obligata niſi etiam à procuratore ipſo ſint pignorata.

CONſtitueram te procuratorem ad obligandum me bonáque mea Titio à quo mutuam pecuniam eras meo nomine accepturus. Tu mutuam acceperas [1] nec tamen creditori bona mea ſed tua dūtaxat obligaueras.[2] Nulla creditori in me aut res meas actio competet quoniam ſola mandati cauſa facere nō poteſt vt ei obliger cui nihil mandaui.[3] Neque enim ex mandato meo ſed ex tua promiſſione obligatio nata eſt in eius commodum cum quo contraxiſti.[4] Quemadmodum neque ex facto tuo obligarer ſi mā dati fines exceſſiſſes.[5] *Ita Senatus* ex tempore 14. Cal. Ianuar. 1589.

1. Et quidem quaſi tuo nomine. Sic enim hoc accipiendum eſt. Nam ſi acceperis tuo, & meo nomine quaſi mandatum à me in eam rem habens magis eſt vt ſim obligatus creditori tuo, quaſi etiam meo, quoniam cùm mando tibi vt pecuniam mutuam accipias à Titio videor etiam mandare Titio vt pecuniam tibi credat. *Arg. l. qui hominem* 34. §. *ſi Titium l. quodlibet* 87. *D. de ſolut.*
2. Aliud igitur erit ſi tu bona mea ei obligaueris, aut ſi ego.
3. Et qui mandatum meum alij factum ignorauit. Alioqui ſi ſciuit poteſt videri fidem meam ſecutus vt *in l. ſi literas* 7. *C. mandat.* iunct. *d. §. ſi Titium.* Nec rurſum poſſunt bona mea eſſe obligata ei qui non conuenit de pignore *l.* 3. *D. quæ res pignor.* Nec eſſem ego obligatus ex mandato quia mandati actio in perſonam non in rem eſt.
4. Qui proinde fidem duntaxat tuam non etiam meam ſecutus eſt. Aliud ergo erit, ſi ego cùm mandarem tibi vt pecuniam mutuam à Titio acciperes obligauerim ei bona mea quamuis ignoranti. Nam cùm nudo conſenſu hypotheca contrahatur poteſt vtique contrahi etiam inter abſentes *l.* 4. *l. pen.* §. 1. *D. hoc tit.* Iunct. *l.* 1. §. *vlt. D. de contr. empt.* & ſufficit ſequi voluntatem creditoris dummodo ſciuerit pignus à debitore conſtitutum. Quænam enim conuentio poſſet videri facta ab ignorante? Sed etſi mandauero tibi vt meo nomine quæras creditorem, & ab eo mutuā pecuniam accipias & ei qui tibi crediturus ſit quiſquis ille futurus eſt bona mea obligauerim, idem erit dicendum cùm incertitudo perſonæ quæ poſtea ex euentu certificatur non impediat poteſtatem mandati, neque conuentionis de pignore *d. l.* 34. §. *ſi Titium & d. l.* 87. *D. de ſolut.* Nec requiritur hoc caſu ſtipulatio, cùm vterque contractus & mandati & pignoris poſſit fieri inter abſentes citra ſtipulationem *l.* 23. §. 1. *D. hoc tit.*
5. Aliud agendo quàm quod tibi mandaui vt *in l.* 3. §. *vlt. l.* 5. §. 1. *D. mandat.* Nam ſi aliàs id eſt alia via & ratione feceris id ipſum quod tibi mandaui non videris exceſſiſſe quia nihil refert quid ex æquipollentibus fiat *l. vlt.* §. *vlt. eod.* vbi ob hanc cauſam ſic lego *& aliàs egiſſet id quod ei mandatum eſſet.* Finge mandatum à me tibi vt à primo quoque mercatore merces mihi emeres ad centum vſque aureos, Te verò non à mercatore ſed ab alio cui mercator fidem habuerit merces accepiſſe vſque ad eam quantitatem. Videberis impleuiſſe non exceſſiſſe mandatum. Quid ſi merces ſupra quantitatem mandatam emeris? Idem erit, Nempe vſque ad mandatam quantitatem *l. 4. eod. tit. mandat.*

DEFINITIO IV.

Tertius poſſeſſor qui pendente lite alienat, non ideò ſe liberat, quominus litē ſiſtere teneatur.

ACtione quaſi Seruiana conueniatur cùm eo tempore rem obligatam poſſideret lite pendente deſiit poſſidere ex cauſa ſiue voluntariæ ſiue neceſſariæ alienationis.[1] Cogendus eſt vt liti ſiſtat, adeóque condemnandus ad reſtitutionem non rei ipſius cuius reſtituendæ facultatem amplius non habet [2] ſi non dolo deſierit poſſidere,[3] ſed fructuum à lite conteſtata perceptorum, [4] itémque ad expenſas litis quam malè nullóque iure ſuſceperit.[5] Quamuis ſi ab initio nec poſſediſſet nec dolo deſiiſſet poſſidere, vtique hypothecaria conueniri non potuiſſet.[6] Neque enim poſſeſſori vnquam permittendum eſt vt rem alienando pendente lite, ſe liberet:[7] Quam ob cauſam ad eius quoque curam & diligentiam pertinet vt in iudicium nouus poſſeſſor veniat litis periculum ſuſcepturus, ne qua per alienationem iniuria actori facta videatur, [8] vtque perſona ſit in quam nullo actoris incommodo iudicij tranſlatio fiat. [9] *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Ianuar. 1590.

1. Lis enim ſuper hypothecaria non impedit ne alienatio fiat lite pendente cùm non faciat rem litigioſam *Auth. litigioſa C. de litigioſ.*
2. *l. officium* 9. *D. de rei vindic.*
3. Tunc enim dolus pro poſſeſſione eſſet *l. qui reſtituere* 68. *eod. tit. l. qui dolo* 131. *de reg. iur.*
4. Tanquam factus ex eo tempore malæ fidei poſſeſſor *l. ſi fundus* 16. §. *interdum etiam D. hoc tit.* iunct. *l. ſed etſi* 25. §. *ſi ante D. de pet. hered.*
5. *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic. cum ſimilib.*
6. *d. l. ſi fundus* §. *in vindicatione hoc tit.*
7. Quaſi vix fieri poſſit vt non dolo malo deſerit hic poſſidere *l. Iulianus* 17. §. *quòd ſi dolo malo* D. *de rei vindic.*
8. *l.* 1. D. *de alien. iud. mut. cauſ. fact. l. alienationes* 13. *D. famil. erciſc.*
9. *Arg. l. ſi verò* 12. *& ſeq.* D. *de rei vindic. l.* 1. *D. ſi ex noxal. cauſ. agat.*

DEFINITIO V.

Vnus ex heredibus debitoris poteſt conueniri hypothecaria in ſolidum nec poteſt obijcere exceptionem non excuſſi coheredis.

CONductore, qui bona ſua omnia pro conductione obligauerat, defuncto multis relictis heredibus, quorum alij penſionem offerant pro portione ſua hereditaria, alij ſoluere recuſent, perinde agi poteſt hypothecaria in ſolidum aduerſus eas res quæ vnicuique ex heredibus à defuncto obuenerunt, acſi nihil prorſus offerretur.[1] Pignoris enim obligatio prorſus indiuidua eſt, [2] licèt perſonalis obligatio inter coheredes pro modo portionum hereditariarum ex duodecim tabularum lege diuidatur. [3] Nec audiendus erit coheres ſi pro parte coheredis non ſoluentis obijciat exceptionem non excuſſi coheredis. [4] Neque enim pro coheredis portione hereditaria tertij poſſeſſoris iure cenſeri poteſt is qui ipſius debitoris coheres ex parte eſt. [5] Quare nec aliud erit, licèt is qui hypothecaria conuenitur partem ſuam debiti non ſolùm obtulerit, ſed etiam iam ſoluerit. Non enim partis ſolutione liberatur hypotheca niſi pro ea parte quæ ſoluta eſt. [6] *Ita Senatus* 8. Cal. Iunij 1591.

1. *l. quandiu* 6. *C. de diſtr. pignor. l.* 2. *C. debit. vend. pign. imped. non poſſ.*
2. *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict.*
3. *l.* 1. *C. ſi cert. pet.*
4. *l.* 2. *C. ſi vnus ex plurib. hered. deb.*
5. Et ideo locum hic habet *tit. C. debit. vendit. pign. imped. non poſſ.*
6. *l. in executione* 185. §. *pen. De verb. obligat.*

DEFINITIO VI.

Duo caſus in quibus res aliena pignori dari vtiliter poteſt.

RES aliena pignori dari poteſt non ſolùm ſi dominus conſentiat, [1] ſed etiam ſi ſciat & diſſimulet in fraudem ignorantis creditoris.[2] *Ita tractatum eſt* in cauſa Iacobi Pic & Ioannæ Rippet 10. Calend. Sept. 1591.

1. *l. 1 pen. & vlt. C ſi alien. res pignor. dat. ſit.*
2. *l.* 2. *eod. tit. l. mulier* 11. *C. de diſtract. pignor.*

DEFINITIO VII.

An & quando poſſit quis pro debito detrudi in carceres.

ETſi membrorum ſuorum nemo dominus eſt, [1] inualuit tamen ex inueterata & apud omnes gentes receptiſſima conſuetudine, vt corpus ſuum pignori obligare debitor quilibet poſſit, [2] etiam Dominus, [3] niſi qui in magiſtratu eſt aut in ea dignitate conſtitutus vt citra infamiam detrudi in carceres non poſſit. [4] Eius namque obligationis effectus ille eſt, vt debitor qui ſeipſum pignori dedit perinde ac alia res quælibet obligata capiatur, [5] hac ſola differentia, quòd nō diſtrahitur, ſed trahitur: [6] qui vtique trahi non poſſet ſi pignoris conuentio nulla præceſſiſſet. [7] Specialem ſanè conuentionem de ea re fieri oportet, Alioqui non ex eo ſolo quod quis ſua omnia obligauerit, ſeipſum quoque obligaſſe credēdus eſt & ratione illa quam diximus, quod ſui ipſius nemo dominus exiſtimetur. [9] Euenit tamē interdum vt nulla quoque præcedente corporis obligatione rapi quis poſſit non tantùm in ius [10] ſed etiam in carceres, nimirum ſi de fiſcali debito agatur, cuius ſingulare priuilegium illud eſt. [11] Aut ſi in executione iudicati propter debitoris contumaciam idipſum iudex ſpecialiter decreuerit. [12] Hoc enim caſu vt & aliis plerique in vicem iuſtæ obligationis ſuccedit autoritas iubentis. [13] *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1591.

1. *l. liber homo* 13. D. *ad leg. Aquil.*
2. Contra iuris rationem, cùm non valeat pignus niſi eius rei quæ ſit in dominio debitoris *l. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur D. hoc tit.* Vide *l. ob æs alienum eum ibi not. C. de oblig. & action.* Iunct. *l.* 1. *& ſeq.* D. *de hom. lib. exhib.*
3. Cùm poſſit quilibet renunciare iuri & priuilegio ſuo *vulg. l. pen. C. de pact.*
4. *Ex l.* 2. iunct. *gloſ. in l. generaliter* 13. D. *de in ius voc.*
5. Etiam nullo ſeruato ordine quem tamen plerique Doctores volunt ſeruandum eſſe. Atque ita notant ad *d. l. ob æs alienum.*
6. *l. plerique* 19. *D. de in ius vocand.*
7. *d. l. ob æs alienum.*
8. *Arg. l. obligatione generali* D. *hoc tit.*
9. *d. l. liber homo* 13. D. *ad leg. Aquil.*
10. Id eſt, ad prætorem & in eum locum in quo ius redditur *l. pen.* D. *de iuſtit. & iur.*
11. Guid. Pap. *quæſt.* 61.
12. Quod hodie paſſim fit vt præcludatur via tergiuerſationibus quas comminiſci debitores ſolent cùm executio ſit in eorum bona *l. ſi longus* 7. *C. de exec. rei iudic.*
13. Vt ſcripſimus *Defin.* 5. *De exec. rei iudic. & l.* 1. *C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

DEFINITIO VIII.

De facienda excuſſione ſpecialis hypothecæ.

QVi bona debitoris ſui omnia generaliter habet obligata, & ex iis ipſis quædam ſpecialiter, nō priùs hypothecaria perſequi poteſt cætera quàm egerit in ſpecialiter obligata, [1] ſiue conſtituti clauſula interuenerit ſiue non. Nec enim acquiſita per conſtitutū poſſeſſio quicquam prodeſt ei qui non de poſſeſſione ſua tuenda certat, ſed de aliena potius auocanda: vt in eo euenit qui exercet hypothecariam. [2] Hoc ita, ſi non ſit adiecta clauſula quæ vulgò pactis pignorū inſeri ſolet, vt neque generali hypothecæ per ſpecialē, neque ſpeciali per generalem derogetur. Facit enim hæc adiecto vt ſpecialis hypothecæ excuſſionē fieri nil ſit neceſſe. [3] At ſi creditor qui per clauſulam cōſtituti ſibi proſpexit non hypothecariam exerceat, ſed poſſeſſionem ex Iuſtiniani lege condicat, [4] indiſtinctè placet nihil ei nocere ſpecialem pignoris conuentionem, quominùs in bonorum generaliter obligatorum poſſeſſione ſit retinendus. Exceptio enim illa non factę excuſſionis quæ agentibus hypothecaria obſtare ſolet, poſſeſſionē ſuam auocantibus nunquam obſtat. [5] *Ita Senatus* in cauſa Goninæ Iarrin & Ioannis Petiſeu Ex tempore 9. Cal. Iul. 1592.

1. *l.2.C.hoc tit.l.2.*D.*qui potior.in pign.hab.*si modò legas in illa lege *certa* non *cætera* secundum emendationem quam nos docuimus *lib.6.Coniect.*
2. Hic enim auocat possessionem alienam *l.si cùm venditor* 66.C.*de euict.*Nec quisquam suam auocat nisi qui agit cõdictione ex *l.vlt.*C.*de acquir.poss.*vt scripsi *Defin.1.ill.tit.*
3. Alioqui specialis hypotheca derogaret generali *l.creditoris* 8.D.*de distr.pignor d.l.2.*D.*qui potior in pign.hab.*
4. *Ex d.l.vlt.C.de acq.poss.*
5. Cùm non sit inducta nisi fauore tertiorum possessorum *Auth.hoc si debitor cum ibi not. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 432.*num.*12.

DEFINITIO IX.

Solus creditor non etiam bonæ fidei possessor quilibet potest obijcere excussionem specialis hypothecæ.

QVod tamen proximè diximus, specialem pignoris conuentionem facere vt creditori agenti in bona generaliter obligata obiici possit non excussæ specialis hypothecæ exceptio,[1] ita verum est si sũ di generaliter obligati possessor qui obiicit exceptionem, idem sit creditor, eundémque fundum siue specialiter siue generaliter habeat obligatum. Constitutio enim quæ huiusmodi ius nouum induxit secundo creditori fauere voluit & debuit, non etiam cuilibet possessori.[2] *Ita Senatus* in eadem causa Idib. Iul. 1592.

1. *Ex d.l.2.C.hoc tit.*
2. Sic ex communi sententia concludit Didac. Couarr. *lib.3.var.resolut.cap.*18.*num.*2.*vers. quinto animaduertendum* post Socin. *cons.*198.*lib.*2.*&* *cons.*75.*lib.*4. Negus. *in tract. De pignor.*5.*part.memb.*2.*num.*51.*&* *part.*8.*membr.*1.*num.* 20. licèt contrà sensisse videatur glos. & post eam Bart. Bald. & Salic. *ad d.l.2.*

DEFINITIO X.

Qui sub hasta emit non potest obijcere discussionem non factam specialis hypothecæ.

ERgo si postulante creditore aliquo pignus sub hasta venditum sit, emptor beneficio constitutionis non adiuuabitur, quia emptio dominij tantùm & possessionis non etiam pignoris ius ei tribuit,[1] Nã in debitoris potiùs quàm in creditoris locum successisse intelligitur,[2] neque verò fieri potest vt acquisitio pignoris cum dominij acquisitione concurrat,[3] quandoquidẽ nemini sua res est obligata:[4] Sicuti nec illud dici potest Ex causa huiusmodi venditionis obligata esse emptori bona debitoris, licèt maneat ille de euictione obligatus.[5] Nisi fortè quis dicat Creditore anteriore pignus euincente emptori ius pignoris reuiuiscitari, quasi non omnino extinctum, dominio non prorsus irreuocabiliter acquisito,[6] ob idque possessorem non tam emptoris quàm creditoris iure censendum, vt hoc saltem habeat à creditore, quod creditor ipse habuit.[7] Sed non ita est. Id enim tum obtinet cùm idem est emptor pignoris qui antea fuerat creditor.[8] Verum namque est pecuniam ipsi solutã non esse & idcirco quasi Seruianã durare,[9] At emptoris ex cuius pecunia creditor dimissus fuit, longè alia ratio est. Nam neque post solutionem supereſſe amplius potest hypothecaria sublato vinculo pignoris,[10] neque creditoris iure censeri possessor debet, qui non à creditore, sed potiùs à debitore comparauerit.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nemo enim emendo fit creditor sed dominus si res vendita sit vel à domino, vel ex domini voluntate *l. ex empto* 11.§.1.*de act.empt.*§.1.*Inst.quib.alien.licet vel non.*
2. *l si ob causam* 13.C.*de euict.*
3. *l.pen.*§.1.D.*de except.rei iudic.*
4. *l.neque pignus* 45.*de reg.iur.*
5. *d.l.si ob causam* 13.C.*de euict* Non enim bona debitoris semper sunt tacitè obligata, nisi in casibus de quibus *in tit.* D.*&* C.*in quib.caus.pign.vel hypoth.tacit.contr.*
6. *Ex d.l pen.*§.1.*ad fin.*D.*de except.rei iudic.*
7. Simile quiddam est *in l.dotem* 6.D.*de collat.bonor.l.in creditore* 38.*in fin.*D.*de euict.*
8. *Vt in specie d.l.pen.*§.1.
9. Dixi *Defin.1.num.6.supr.*
10. *l.Paulus respondit* 12.§.1.*&* *pass.*D.*quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*
11. *l.1.&* 2.C.*si in caus.iudic.pign.capt.fit.d.l.si ob causam.* Vnde est quod etiam creditor ipse potest hoc casu pignus emere *d.l.2.l.cùm bona* 16.*de reb.autor.iudic.poss.aliàs l.1.de priuil.credit.*quod facere non posset si esset idem ipse venditor *§.*1.D.*de rer.permut.l.& qui sub imagine* 10.C.*de distr.pignor.*

DEFINITIO XI.

Creditor hypothecarius habet iurisdictionis exercitium si possideat potéstque officiarios pro arbitrio & instituere, & immutare.

CReditor qui pignoris possessionem siue ex clausula constituti, siue iudicati autoritate, siue qua alia ratione nactus est, exercitium habet imperii & iurisdictionis sicut & cæterorum omnium quæ ad ea strum pignoratum pertinent, non solùm si in antichresim pignus datum sit, aut pro ea summa quæ rei obligatæ valori iusto æquipolleat (qui casus longè minorem aut nullam potiùs habent dubitationem[1]) sed & si simpliciter pignus contractum proponatur, Hac sola differentia quod cùm in antichresim pignus datum fuit, fructus ex iurisdictione percepti in sortem non imputantur,[2] qui alioquin imputarẽtur.[3] An igitur iudices, procuratores, actuarios aliósq; huiusmodi quos vocãt officiales à debitore eodẽque proprietario constitutos remouere creditor pro arbitrio poterit, & alios in eorum locũ substituere? Ita iampridẽ Senatus noster pro Domina Carola de la Châbre vidua D. Comitis du Põtdeueyle. Quasi non videatur creditor liberã & vacuã habere possessionẽ nisi cui pro arbitrio liceat possidere.[4] Sed & illa potis-

potissimùm ratio pro creditore vrget, quod hodie iurisdictiones omnes patrimonij iure censentur.[5] De iure patronatus quoniam nullo pecuniario commodo licitè æstimari, nec consequenter in patrimonio esse videri potest,[6] dubitatio maior est, an in creditorem translatum intelligatur, etiam cùm antichresis cõtracta fuit. Et in eam partem procliuior sum vt non putem competere creditori. *Senatus* tamen nihildum quod viderim vel audierim decidit.

1. Quia his casibus videtur actum vt debitori nullum ex pignore commodum superesset *arg.l.si res obligata* 57.*vers. vel potest de leg.*1.*l.si is qui* 11.§.1.*D.hoc tit.*
2. Tanquam percepti in vicem vsurarum.
3. *l.1.2.& pass* C.*de pignorat.act.*
4. Facit quod dici solet collationem beneficij esse in fructu. Notat in *cap. cùm olim de maior & obed.* Boer. *quæst.* 17. *num.*17. Eadem enim hac parte beneficij & officij ratio esse videtur. Vide Anton. Capyc. *decis. Neapol.*185.*num.*2. post Rom. *singul.*554. Dec. *in l.debitorum C.de pact.*
5. Nec minùs lucri quàm honoris causa habentur.
6. Est enim quid sacrum & spirituale vt tractant Canon. *ad tit.* D. *de iur.patron.* ideóque nec alienari potest nisi cùm vniuersitate bonorum vt ea de quibus in *l.quadam* 62.*De acq.rer.domin.*

DEFINITIO XII.

Mariti creditor habet hypothecariam in fundum mulieris ex pecunia mariti comparatum si non ei precium offeratur.

CVm ex pecunia sua maritus vxori comparauit fundum, si mariti creditor in eum fundum agat hypothecaria non idcirco per mulierem rectè summouebitur quòd fundi dominiũ ad ipsam non ad maritum pertineat.[1] Etsi enim qui agit hypothecaria probare debet esse rem in bonis debitoris cùm alienę rei pignus non valeat,[2] attamen sicuti vindicare rem mulier nõ potest nisi priùs oblato redditóque precio,[3] ita neque persecutionem inhibere creditoris qui omnia mariti bona obligata habeat, nisi pecuniam offerat non quam maritus creditori, sed quam ipsa marito ex eius emptionis causa debeat, quasi sit ipsa res marito pignoris nomine obligata,[4] propter ius retentionis quod per doli exceptionem habere ille potuit.[5] Reuera quidem pignus nullũ est cùm de pignore nulla conuentio intercesserit.[6] Sed plus quàm pignus est cùm ipsa quoque dominij vindicatio inhibeatur donec precium sit redditum.[7] Porrò creditorum mariti ius idem esse conuenit quod ipsius mariti. Postquam enim placuit etiam nomen pignori dari posse,[8] dubitandũ non est quin veniat in generali quoque bonorũ omnium obligatione.[9] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 9. si quis alt. vel sib. Et rursus pro D. de S. Mauris contra D. de la Croix 4. Id. Iunij 1593.

1. Abb. *cons.*46.*vol.*1. quem refert & sequitur Boer. *quæst.*23.*num.* 3. Nisi societas conuentionalis aut consuetudinaria inter coniuges inita fit. Ibid. Boer. *num.*4.
2. *l.& quæ nondum* 15.§.*quod dicitur* D.*hoc tit.l.1.& tot.tit.*C.*si alien.res pignor.fact.sit.*
3. *l.multum interest* 6.C.*si quis alt.vel sib.l.2.*C.*pro socio.*
4. *Arg.l.Iulianus* 13.§.*offerri de act.empt.l.*3.§.1.D.*qui potior.in pign.hab.*
5. *l.sumptus* 48.D.*de rei vindic.* Ne scilicet mulier ex mariti iactura locupletetur *l.planè* 38.D.*de rei vindicat.*
6. *l.*1.D. *quæ res pignor.* Nec enim hic casus ex iis est in quibus tacita hypotheca contrahitur de quibus *in tit.* D.*&* C.*In quib.caus.pign.vel hypoth.tacit.contr.*
7. Nam cui damus actionem multò magis damus exceptionem & retentionem *l.inuitus* 156.§.*cui damus de reg.iur.d.*1.§.*is autem* D.*de superfic.l.heres* 21.D.*ad SC.Trebell.*
8. *l.postquàm* 7.C.*de hered.vel act.vend.*
9. *l.nomen* 4.C.*qua res pign.oblig.poss.* Vide Guid. Pap. *quæst.*432.*num.*13.

DEFINITIO XIII.

Hypotheca constituta intelligitur, si conuenerit vt super aliquo fundo certa pecuniæ quantitas soluenda imponatur.

QVi donauit tibi bona sua omnia exceptis quibusdam de quibus testari possit,[1] hoc tamen etiam excepto vt filiarum suarum dotes super iisdem bonis donatis ad certam vsque quantitatem capi possent, hoc ipso donata bona pro iis dotibus obligasse intelligitur,[2] vt earum nomine filiabus competere possit aduersum te hypothecaria,[3] nec hoc fauore vllo dotium sed iure communi. Nam cùm hypotheca vel ex ipso Græci verbi etymo nihil aliud sit quàm suppositio, An non satis supponuntur bona hoc solo quo super iis capiendæ quantitatis ius constituitur?[5] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Chartin & Domine de la Cuille Prid. Non. Iul. 1593.

1. Alioqui non valeret donatio secundum Doctores, quia auferret donatori liberam testandi facultatem *Not.ad l.vlt.* C.*de pact.& ad l.stipulatio hoc modo concepta* 61.D.*de verb.oblig.*
2. Contrahitur enim hypotheca nuda voluntate debitoris *l.*4. D. *hoc tit.* adeò vt etiam testamento pignus constitui possit *l.non est mirum* 26.D.*de pign.act.*
3. Quæ non posset competere si pignus nullum esset, nisi in casu *Defin.praced.*
4. Valet enim argumentum ab etymologia *l.*1.D.*de instit.& iur.& tit.De testam.instit.*
5. Non enim potest pecunia capi super fundo, quin fundus ipse supponatur. Vide *l.Lucius* 12.iunct.*l.*2.D.*de alim.& cibar.legat.* Guid. Pap. *quæst.*432.*num.*17.

DEFINITIO XIV.

Obligatis bonis mobilibus & immobilibus omnibus, non ideò iura censentur obligata.

IN bonorum mobilium & immobilium obligatione iura & actiones non comprehenduntur, quia tertiam bonorum speciem constituunt à duabus aliis differentem.[1] Et quamuis non desint qui putent bo

nis mobilibus adnumeranda iura si competat ad rem mobilem, aut immobilibus si ad immobilem.[2] *Senatus* tamen noster supradictam sententiam passim sequitur, siue de pignore siue de quo alio contractus genere agatur. [3] Sic iampridem in causa quadam procuratoris Turnelli & Ioannis de Constance. Et iterùm in causa N. Moret tractata ex tempore in publico auditorio Prid. Non. Iulij 1593.

1. *l. quam Taberonis 7. §. in peculio D. de pecul. l. à Diuo Pio 15. §. in venditione D. de re iudic.*
2. Ex opinione Bart. *in l. si sic legatum 75. §. vlt. de leg. 1.*
3. Nomina enim debitorum cùm nullibi sint neque mobilia neque immobilia esse possunt *l. quæsitum 78. §. 1. l. si chorus 79. §. 1. l. si ita legatum 86. de legat. 3.*

DEFINITIO XV.

An & quando tertius possessor conuentus hypothecaria possit condemnari ad fructuum restitutionem.

NOn semper ad fructuum etiam post litem contestatam perceptorum restitutionem tenetur is qui hypothecaria conuentus succubuit, sed eo demùm casu quo interfit petitoris.[1] Finge bona illa quæ per hypothecariam creditor persequatur sufficere toti debito exsoluendo, debitíque vsuris legitimis. Nihil sanè interest creditoris fructuum habere restitutionem,[2] quoniam si eos haberet, tantò minus ex reliquis bonis obligatis consequeretur: tanto scilicet minore facto debito, quia fructus pignorum in sortem imputari oporteret.[3] Planè cùm à tempore litis contestatæ condemnari possessor debeat in id omne quod interfit creditoris citiùs sibi satisfactum fuisse,[4] non aliter fructuum restitutio condemnatione eximenda est, quàm si tot extent bona obligata, vt non minùs pro eo quod interest, id est (nihil enim hac parte refert[5]) pro debiti vsuris quincuncibus si nihil sit quod maiores suadeat,[6] quàm pro ipso debito indemnis seruari creditor possit. Alioqui non tantùm fructus post litem contestatam percepti restituendi sunt, sed etiam qui antè litem contestatam percepti fuerunt si extent, ad concurrentem vsque debiti & accessionum quantitatem,[7] non ex æquitate iudicij quæ præter tum tempus afficere numquam potest,[8] sed tanquam eodem pignoris vinculo tacitè obligati,[9] sola hac manente differentia inter fructus ante & post contestationem perceptos, quòd qui antè percepti sunt numquam veniunt in restitutionem cùm sunt consumpti, nec si cætera pignora non sufficiant,[10] Posteà autem percepti veniunt, etiamsi non extent si minoris sint alia pignora quàm debeatur.[11] Consumptos autem fructus intelligi oportet eos ex quibus possessor factus non sit locupletior.[12] Illud verò notandum est, quoties possessor pignorum executioni frustra intercessit, damnum vsurarum quod ei infligitur ex ipsis bonis oppigneratis sarciendum esse.[13] Neque enim proposita in rem actione persona ipsa possessoris ad aliud condemnari debet,[14] quàm ad litis sumptus qui semper sunt personales.[15] In reliquo sufficit creditori, quod cœpta per eum executio perfici possit remota intercessione, non minùs pro vsuris aliisque accessionibus quàm pro sorte & debito principali.[16] *Ita Senatus* in causa Claudij Iay Donzel & Antoniæ Mauris 4. Id. Nouemb. 1593.

1. *l. si fundus 16. §. in vindicatione & seq. l. si inter 21. §. vlt. D. hoc tit.*
2. *d. l. si fundus §. interdum.*
3. *l. 1 2. 3. & pass. C. de pignor. act.*
4. Quia litis contestatio constituit reum in mala fide *l. sed etsi 25. §. si ante D. de pet. her. d. l. si fundus §. in vindicatione l. videamus 38. §. si actionem* iunct. *l. 2. D. de vsur.*
5. Cùm tamen alioqui multùm referat an loquare de eo quod interest an de vsuris, quia id quod interest fauorabile est, vsura autem odiosa, Et ideo nostri vulgo vsuras vocant *interests* vt faciant dulciores & fauorabiliores.
6. Frequentiores enim vsuræ apud nos quicunces quia meliores, & quia respondent iusto modo fructuum qui ex fundo percipi possunt, vt scripsi *in tit. de vsur.*
7. *d. l. si fundus 16. §. interdum in fin.*
8. Id est quod præcessit litis contestationem *d. l. 2. d. l. videamus 38. §. si actionem D. de vsur.*
9. Scilicet cùm bona debitoris omnia præsentia & futura sint obligata. Fructus enim iure soli & dominij percipiuntur *l. qui scit 25. §. 1. eod. tit. De vsur. l. 3. C. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.*
10. Requiritur enim vt & extent, & res non sufficiat vt scriptum est *in d. §. interdum in fin. l. 1. §. cùm prædium eod.*
11. *d. §. interdum.* Aliam differentiam inter fructus perceptos ante vel post litem contestatam vide apud Guid. Pap. *quæst. 405.* & ibi Ranchin.
12. Non enim videtur consumptum quod in corpore patrimonij retinetur *l. idem 72. de leg. 2. cum duab. præced.*
13. Cùm is qui sortem ipsam non debet, multò minus vsuras debere possit, quæ non nisi propter moram non soluentium infliguntur *l. cùm quidam 17. §. si pupillo D. de vsur.*
14. Quia in actionibus in rem non persona sed res conuenitur *l. denique 19. D. de iur. fisc. §. 1. Inst. de action.*
15. In pœnam scilicet temeritatis litis *l. eum quem temerè 79. D. de iudic.*
16. Sequuntur enim vsuræ sortem in tempore hypothecæ *l. Lucius 18. qui pot. in pign. hab.*

DEFINITIO XVI.

Boues aratorij & agriculturæ instrumenta non possunt dari pignori nec capi nisi in subsidium. Possunt tamen dari in solutum.

BOues aratorios sicut & cætera agriculturæ instrumenta neque pignoris iure capi posse in executione iudicati, neque adeò in generali bonorum obligatione comprehendi,[1] constat satis saltem quandiu alia bona sunt ex quibus satisfieri creditori possit,[2] Eóque iure vtimur, extante præsertim apud nos in eam rem statuto quo id expressim constitutum est.[3] Sed non faciat ea res quominus liceat debitori, si ob non solutam pecuniam detrudatur in carceres, nec aliud habeat ex quo malit soluere, boues quoque aratorios offerre apparitori exequenti vt sint pignoris loco, quod dicimus *faire main garnie*. Ne alioqui sub prætextu boni publici quod hîc in consequentias duntaxat vertitur, prohibeatur debitor,

tor, quibus poterit rationibus ad commodum suum peruenire, quod esset longè iniquius.[4] Nam cùm huiusmodi ius non tantùm bono publico introductum sit, sed etiam fauore debitorum boues aratorios habentium, quorum præcipuè interest ne agriculturam deserere cogantur, tametsi ea quoque res ad publicam vtilitatem spectet in consequentias,[5] Nihil sanè causæ est cur non ipsis liceat debeat renunciare fauori suo si id fauorabilius sibi esse arbitrentur.[6] *Ita* ex tempore in publico auditorio in causa Hugonis Motret & N. Piquet 5. Id. Decemb. 1593.

1. Nunquam enim obligatione generali comprehenduntur ea quæ quis verisimiliter non fuit obligaturus *l. 6. D. hoc tit.* Facit quod in simili de fructibus omnibus locatis tractat Boer. *quæst. 19. num. 6.* post Oldr. *cons. 129.*
2. Nam quin possint in subsidium obligari & capi pignori non ambigitur *arg. l. 27. quand. fisc. vel priuat. l. à Diuo Pio 15. §. in venditione D. de re iudic.*
3. Publicæ scilicet vtilitatis gratia, ne cultura impediatur *l. 8 C. quæ res pign. oblig. poss.*
4. Est enim bona iusta & honesta quælibet ratio redimendæ vexationis, & conseruandæ libertatis quæ per carceris duritiam quodammodo infringitur *l. 1. & 2. D. de liber. hom. exhib.* Iunct. *l. Titio centum 71. §. Titio centum de condic. & dem. l. 1. D. de bon. eor. qui sib. mort. cons. l. ob as 12. C. de oblig. & act.*
5. Minùs autem curari solent ea quæ non fiunt nisi per consequentias *l. 1. l. quod dicitur 7. D. de autor. tutor.*
6. Ne alioqui quod eorum fauore constitutum est, in perniciem & odium ipsorum retorqueatur *arg. l. pen. C. ad SC. Treb. l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

DEFINITIO XVII.

Si ex secundi creditoris pecunia emptum aliquid sit ea mente vt subrogaretur in locum eidem creditori prius obligatæ, An sit anterioribus in ea re præferendus.

ETsi is qui obligata habebat bona debitoris omnia præsentia & futura, præfertur haud dubiè secundo creditori ex cuius pecunia debitor aliquid comparauerit,[1] quia nec hypothecam hic habet nisi specialiter & expressim de eo conuenerit,[2] Si tamen quod comparatū est substitutum sit in locum alterius rei deperditæ quæ huic ipsi creditori fuerat anteriori iure obligata, & pecunia in eam ipsam causam sit credita, Quidam putabant in ea re secundum creditorem præferendum.[3] Quanquā enim ex vna parte dubitationem illud afferebat, quòd quo instanti res illa debitori acquiritur incipit esse obligata illi qui in futuris quoque bonis hypothecam sibi quæsierat, ac proinde priùs etiam quàm in alterius locum sit substituta,[4] præsertim si ea substitutio & subrogatio fiat potestate conuentionis potiùs quàm iuris,[5] Tamen ex altera parte illud mouebat, quod dici solet subrogatum sapere naturam eius in cuius locum subrogatur,[6] Adeò vt etiam nouatione facta, atque ita prorsus extincta priore obligatione, creditor tamen qui eadem pignora accepit, in sui ipsius locum succedere intelligatur ad pristinum inter creditores ordinem retinendum.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa, plerisque tamen mecum dubitantibus, neque decisa res fuit.

1. Etiam in ipsa re empta *l. licèt 7. C. qui potior. in pign. hab.*
2. *l. quamuis 17. C. hoc tit. l. procuratoris 5. §. planè si in eadem D. de tribut. act.*
3. Qui scilicet non aliter fuerat crediturus & acquirendi copiam debitori facturus.
4. Ita vt proinde causam pignoris prior creditor præuenisse videatur *l. vlt. in princip. D. qui potior. in pign. hab. l. si is qui mihi 28. D. de iur. fisc.*
5. Quia scilicet ius operatur in instanti, conuentio autem hominis non nisi in tempore, quæ tota ratio est *d. l. si is qui mihi*: de cuius sententia scripsimus in libris Coniecturarum.
6. *l. si eum 10. §. qui iniuriarum D. si quis caut. l. sed quod inde 71.* iunct. *§. vlt. l. præced. de leg. 2.*
7. *d. l. vlt. in princip. & l. 3. in princ. l. creditor. 12. §. Papinianus aliàs l. si prior creditor D. qui potior in pign. hab.* Vide tamen an obstet huic Definitioni quod scriptum est *in l. fideiussor 26. §. vlt. D. hoc tit.* vbi tamen agitur de re subrogata loco pignoratæ ab alio quàm à pignorante ipso.

DEFINITIO XVIII.

Exceptio soluti debiti competit cuilibet creditori conuento hypothecaria.

POssessor quilibet conuentus hypothecaria obiicere potest solutam creditori pecuniam,[1] nec solùm tacente debitore, sed etiamsi debitor ipse fortè per collusionem fateatur adhuc se debere.[2] Etsi enim exceptio hæc est de iure tertij, tamen excludit omnino ius agentis,[3] cùm soluto debito tollatur hypothecaria.[4] Interestque possessoris qui conuenitur, Non ob id solùm ne ab eo res aufferatur,[5] sed etiam quia qualiscunque sit possessor habet ius offerendi ad hypothecariam inhibendam.[6] Absurdum autem sit cogi eum ad redimendam vexationem offerre id, quod amplius non debeatur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia soluta pecunia quæ debebatur, soluitur pignus *l. item liberatur 6. in princip. & pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. si rem 9. §. omnis D. de pign. act. l. debitor 40. §. vlt. eod.*
2. Non enim collusio debitoris nocere debet tertio possessori. *l. 5. §. si possessori. l. 5. §. si heres l. si perluserio 14. D. de appellat. tot. tit. D. de collus. detreg.*
3. Et ideo potest opponi etiamsi tertius nolit *l. vlt. C. de rei vindic. l. loci 4. §. competit.* vbi Bart. *D. si seruit. vindic.* Idem Bart. *ad l. 2. D. de except. rei iudic.*
4. Nec enim potest superesse hypothecaria sublato vinculo pignoris: quamuis possit interdum superesse vinculum obligationis sublata etiam personali obligatione dum ne solutum sit debitum *l. 2. C. de luit. pignor. l. pen. §. 1. de except. rei iudic. l. debitor 59. ad SC. Trebell.*
5. Qua de causa etiam viciosa possessio aduersus extraneos prodesse solet *l. vlt. D. de acq. poss. l. vlt. C. de rei vindic.*
6. *l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
7. Nemo enim cogendus est offerre indebitum, vt neque soluere quod ex ipsa actionis definitione constat, *& ex tot. tit. De condict. indeb.*

DEFINITIO XIX.

Bonæ fidei possessori non potest pignus euinci per hypothecariam, quin sumptus omnes in rem obligatam ab eo vtiliter facti ei refundantur.

CVm possessori pignus per hypothecariam euincitur, rationem haberi oportet impensarum omnium, quas possessor,[1] conseruandi aut meliorandi pignoris causa fecerit,[3] siue in rem ipsam factæ sint dummodo extent,[3] siue in lites aduersus eos peragendas qui rem obligatam ex causa fideicommissi, alióve anteriore iure quasi in debitoris bonis non esset euincere volebant.[4] Interim igitur habebit possessor ius retentionis,[5] Saluo creditori iure satisfandi de huiusmodi impensis postquàm taxatæ fuerint soluendis si earum taxatio per moram possessoris tam citò expediri non possit.[6] *Ita Senatus* in causa N. Sthephani Diuonne & R. Episcopi Bellicensis D. Ioannis Gothofredi Ginod optimi Senatoris 14. Cal. Mart. 1594.

1. Intellige si possessor sit bonæ fidei, secus enim est in malæ fidei possessore secundum Dyn. & Bart. *ad l. cùm postulassem 44. §. 1. per ill. text. D. de damn. infect.* Sic enim locum illum intelligunt, ne pugnet cum *l. Paulus 29. §. domus D. hoc tit.* Quamquam Paulus Castr. & Cuiacius aliter putant, non esse separandum hac parte bonæ fidei possessorem à prædone, sed extructionem vniuersalem à particulari, quod sanè & verbis vtriusque legis & iuris rationi magis conuenit.
2. *d. l. Paulus 29. §. domus* vbi Doctores *D. hoc tit.*
3. Si enim nullus earum vsus sit futurus creditori non est onerandus harum impensarum refusione. *d. §. domus in fin.*
4. Est enim hæc quoque impensa necessaria & quæ saluam facit totius pignoris causam.
5. *l. 1 in princ. D. hoc tit. l. Si in aream 33. D. de condict. indeb.*
6. Scilicet ne qua eo prætextu mora fiat hypothecariæ actioni *arg. l. statuliber rationem 5. D. de statulib. l. 1. si cui plus quàm per leg. Falcid.*

DEFINITIO XX.

Non quicunque negat rem obligatam fuisse in bonis debitoris statim priuandus est sua possessione, sed in casibus certis.

IVstiniani constitutio quæ possessionis commodum adimit creditori aliíve cuilibet possessori neganti rem obligatam in bonis fuisse debitoris,[1] non continuò locum habet si possessor pignoris id simpliciter negauerit, sed ita demùm si & dolo malo negauerit, & ea negatione actorem adegerit ad probandam suam intentionem. Id enim præ se ferunt verba ipsa constitutionis.[2] *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 13. & 14. infr. qui potior. in pignor. hab.

1. *Nouell. 18. De trient. & semiss. cap. 10. §. illud quoque.* Vnde sumpta est *Auth. item possessor. C. qui potior. in pign. hab.*
2. *d. Auth. item possessor* ibi *si probata ea intentione.* Antonin. Tessaur. *decis. Pedem. 50.*

DEFINITIO XXI.

Bonorum mobilium obligatorum an aliqua sit apud nos contra tertios possessores persecutio.

QVod apud Gallos ex generali ferè consuetudine obtinet vt bonorum mobilium oppignoratorum, & alienatorum, nullam pignoratitius creditor persecutionem habeat contra tertium possessorem,[1] sicuti à iuris communis ratione abhorret, Ita neque apud nos qui Romanorum legibus vtimur, receptũ est. Nam cùm non minus in bonis mobilibus quàm in immobilibus pignus constitui possit,[2] cõsequens est vt in iure pignoris quod anteriori creditori quæsitum fuit nullum ei præiudicium facere debitor possit.[3] Alioqui quod dicemus si totum debitoris patrimonium vt plerumque euenit maximè inter mercatores consistat in mobilibus, & pecunia numerata? An non absurdum sit, & iniquum dolo aut facto debitoris impediri creditorem ne pignora sua persequi possit?[4] Nec sanè recipit hæc res dubitationem si extant illa ipsa nummorum aut aliorum mobilium corpora quæ fuerunt obligata,[5] sed si sint deperdita, aut quod idem est sic alienata vt reperiri nequeant, fortassis etiam consumpta pecunia aut confusione & permixtione aliorum nũmorum à quibus separari & secerni non possit,[6] dubitatio maior est. Et quidem vix vt tertius possessor qui ea bona mobilia alienauit aut permutauit hypothecaria conueniri possit vt vel precium quod accepit,[7] vel quæ ex permutatione habuit in locum obligatorum substituat.[8] Verum enim est neque obligata vnquam fuisse,[9] neque functionem ista recipere in genere suo,[10] ideóque & perire posse,[11] Vt proinde imputare sibi creditor debeat cur sibi melius & per satisdationem non prospexerit,[12] Cùm scire debuerit futurum vt non obstante vinculo pignoris posset debitor ea bona vendere quæ postmodum vendita facilè aut occultari aut perire possent, aut tam sæpè alienari vt possessoris persona nusquam reperiretur.[13] Nam & inde est quod iquadam edicti prætorij parte mobilium bonorum non etiam immobilium possessores satisdare coguntur.[14] At pecuniæ alia ratio esse videtur, quia cùm recipiat in suo genere functionem obidque nec perire vnquam possit,[15] non magis interesse videtur eius qui cõuenitur, an ea nummorum corpora penes se habeat quæ nunquam fuerint debitoris, quàm si ea ipsa haberet quæ fuerũt obligata.[16] Verũ ex alia parte vrget, quod si rẽ ipsam ita vti est inspicias, dici non potest vllum pignoris ius competere creditori in eam pecuniam quam probare neque fuisse vnquam sui debitoris.[17] Cur ergo permittatur illi agere hypothecaria?[18] Quid si æquitatem intueare, quid iniquius, & ad lites multiplicandas aptius, quàm si is qui bona fide nummos à debitore tuo accepit tibi obligatos, eósque tanquam suos qualibet ratione, tamen bona etiam fide consumpsit, alios pro iis tibi restituere & exhibere teneatur.[19] Quid enim si rem suam vendiderat, & pro precio eos numos acceperat? Et sanè si ita ius esset, non reperiretur qui vellet cum eo contrahere quem creditores habere vel sciret vel suspicaretur: ex quo maxima præsertim mercatoribus clades inferretur, & consequenter,

sequenter toti Reipub. nemine cum iis contrahere volente.[20] Igitur verius est nullam creditori actionem de pignore superesse in pecuniam quæ ampliùs nõ extet.[21] *Ita Senatus* iampridem pro D. Senatore Dauisse contra D. de Pluuy. *Sine die.* Et nouissimè tractatum est in causa procuratoris Doche & Francisci de Bottiere Ant. Cal. April. 1594.

1. Hoc enim est quod Galli dicunt *les meubles n'ont point de suyte.*
2. Imò propri èpignus est rerum mobilium cùm dictum sit à pugno *l. plebs est 238. §. 1. de verb. signif.*
3. *l. debitorem 15. C. hoc tit. l. 12. C. de distr. pignor.*
4. *l. 1. & 2. C. de debit. vendit. pignor. imped. non poss. l. est in arbitrio 14. C. de oblig. & action.*
5. *Vt in l. fideiussor 26. §. vlt. D. hoc tit.*
6. *Vt in l. 1. §. præterea sciendum est D. de separat.* Iunct. *§. si duorum materia 27. vers. quòd si frumentum Instit. de rer. diuis.*
7. Nec enim precium ex re obligata redactum ipsum quoque obligatum est aut contra *l. idémque est 7. in fin. D. qui potior. in pign. hab. l. qui vas 48. §. vlt. D. de furt.*
8. Non enim sufficit quòd res subrogata sit loco rei obligatæ nisi ea subrogatio facta sit ab ipso pignorante *d. l. fideiussor §. vlt. hoc tit.* Iunct. *l. sed quod inde 71. & §. vlt. l. præced. de leg. 2.*
9. *d. l. fideiussor §. vlt.*
10. *l. 2. §. mutui datio D. de reb. credit.*
11. Quod non conuenit rebus illis quæ recipiunt in suo genere functionem *l. incendium 11. C. si cert. petat.*
12. *arg. l. cùm postulassem 44. §. 1. in fin. D. de damn. inf.*
13. Imputatur enim ei cur non prospexerit quod potuit euenire *vt in l. si quis domum 9. §. 1. D. locat.*
14. *l. sciendum 15. D. qui satisd. cogant.*
15. *d. l. 2. §. 1. D. de reb. cred. & d. l. incendium.*
16. Et ideo non iuratur in litem pro nummis quia in eos non cadit affectio *l. 3. D. de in lit. iur. l. si ita 42. D. de fideiuss. l. debitorem 99. D. de solut.*
17. Est enim hoc præcisè probandum creditori agenti hypothecaria *l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur D. hoc tit.*
18. Non enim potest hypothecaria competere sine pignore *l. 3. D. qua res pign. oblig. poss.*
19. Cur cogatur & rem suam & precium amittere *l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50. D. de act. empt.*
20. Exemplo eius quod scriptum est *in l. quod si minor 24. §. non omnia, & in l. ait prætor 7.* alias *l. etsi sine §. quæsitum D. de minor.*
21. Matth. de Afflict. *decis. 190.*

DEFINITIO XXII.

Personalis actio potest cumulari cum hypothecaria etiam post litem contestatam sine vlla expensarum refusione.

CVm placeat personalem actionem quæ creditori pignoratitio competit aduersus debitorem cumulari posse cum hypothecaria, quoniam vtraque ad eundem finem dirigitur,[1] consequens est vt qui personali primùm egerat si postmodum hypothecariam exercere malit etiam post litem contestatam nullas eo nomine expensas debeat,[2] quarum alioqui refusione iplecti solet qui lite iam contestata mutat actionem.[3] *Ita Senatus* pro D. de Cohendier contra N. Mallin 4. Id. Ianuar. 1595.

1. Guid. Pap. *quæst. 108.*
2. Quia quod fit lege permittente pœnam non meretur. *l. 4. C. de adult.*
3. In pœnam scilicet mutatæ actionis *l. 3. vbi not. C. de de eden.*

DEFINITIO XXIII.

Cogitur creditor agens hypothecaria probare sui debitoris dominium etiamsi contra eum agat qui emit ab ipso debitore.

CReditor agens hypothecaria contra possessorem qui emit à debitore, non eò minùs tenetur probare debitoris dominium si ab emptore negetur,[1] quia in huiusmodi actione dominium præcisè per actorem probandum est.[2] Nec quod possessor ab eo emerit qui dominus dicitur, facere potest, ne liceat ei negare dominium.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Benedicto Berrrier contra sorores Verrier 12. Cal. Febr. & 5. Id. Febr. & 5. Maij 1595.

1. Sola enim negatio sufficit vt res fiat dubia *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet.* Debet autem intentio actoris esse usque probatio esse certa & concludens *l. 4. C. vnd. legit. l. neque natales 10. & pass. C. de. probat.*
2. *l. & quæ nondum 15. quod dicitur D. hoc tit.* iunct. *l. 3. in princ. eod. l. antè omnia 23. D. de probat.*
3. Negus *in tract. de pignor. part. 6. membr. 2. num. 35.* Nam & res aliena vendi potest *l. rem alienam 28. D. de contr. empt.* & ideò qui ab aliquo emit, non statim fatetur eum dominum.

DEFINITIO XXIV.

Non potest possessor conuentus hypothecaria petere ocularem sibi fieri rei demonstrationem.

REm quam sibi obligatam dicit creditor qui agit hypothecaria, oculis aduersarij subiicere & exhibere suis præsertim sumptibus non compellitur.[1] Nam si aduersarium habeat debitorem ipsum, aut quod hac parte idem est, eius heredem,[2] Sufficit, quòd contractum exhibeat, quo pignoris obligatio contineatur.[3] Nec quicquam interest debitoris an hæc vel illa res pignoris iure vindicetur,[3] cùm imputare sibi debeat cur oblato debito cum accessionibus vinculum pignoris non dissoluat.[4] Sin alius possessor est qui pignoris vindicationi intercedat, An non hoc ipso fatetur se possessorem aut improbũ litigatorem? Cur enim intercedit si non possidet?[5] Sin possidere se scit, cur ocularem rei exhibitionem postulat?[6] Idem est ex contrario, Si debitor qui rem pignori dederat debitũ offerens agat pignoratitia aduersus eum, qui ius habeat à creditore. Nam cùm pignoratitij contractus instrumentum profertur, quo

nam obsecro colore potest creditor eiúsue heres certiorem præsentis rei demonstrationem postulare. Nisi saltem rem aliquam offerat, in qua sola, non etiam in ea quæ petitur pignoris iuś constitum esse dicat, 7 Hoc enim casu cùm allegata rei diuersitas obscuram facit identitatem, 8 incumbit sanè debitori onus probandi rem illam quam petit non eam quæ offertur, fuisse obligatam. 9 Sed hoc ipsum via ordinaria, post litem scilicet contestatam per testes probari poterit, 10 nec cogendus erit debitor si nolit ocularem præbere rei demonstrationem, quam pragmatici visionem loci appellant. 11 Si tamen iudex per imperitiam ita decreuerit, nec à quoquam ex litigatoribus prouocatum sit, iudicato standum erit. 12 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 8. Cal.Febr.1595.

1. Quomodo compellitur plerumque is qui agit rei vindicatione aut ex contractu emphyteutico, aut finium regundorum *l.si irruptione* 8.§.*fin.*D.*fin.regund.*
2. Nihil enim refert an quia sit debitor an debitoris heres *l.vlt.*C.*de hered.act.*l.1. & 2.*C.si vnus ex plurib. hered. debit.*
3. Præsertim verò si obligatio sit generalis omnium bonorum præsentium & futurorum siue expressa *vt in l.& quæ nondum* 15.§.*quod dicitur & in l.obligatione* 6.D.*hoc tit.siue indefinita vt in l.vlt.C.qua res pignor.oblig.poss.*
4. Loquimur enim de illo qui sciat, nec inficietur se debere.
5. Nam cùm hypothecaria sit in rem *l.pignoris* 17.D.*hoc tit.*liberum est cuilibet hanc actionem recusare, negando se possidere *l.vlt.D.de rei vindic.Auth.item possessor C.qui potior.in pign.hab.*
6. Nec enim fit vnquam exhibitio illa nisi vt instruatur reus an possideat, & vt instruatur iudex qua de re agatur *d.l. si irruptione* 8.*in fin.*D.*fin.regund.*
7. Nec enim per actionem pignoratitiam cogi potest vt aliam rem restituat quàm quæ fuerat ei vel ipsius autori obligata *tot.tit.*De *pignor.act.*D.& C.
8. Quæ identitas rerum non solet præsumi nisi probetur, quamuis diuersum sit in identitate personarum Vide Bart. *ad l.demonstratio* 7.De *condic.& demonstr.*
9. Semper enim eius est probare qui dicit *l.2.d.l.ante omnia* 23.D.*de probat.*
10. Quomodo probanda sunt cætera quæ pertinent ad fundandam intentionem siue actoris siue rei *l.exceptionem* 19. C.*de probat.*
11. Quæ nec ferè vnquam hodie petitur nisi animo tergiuersandi & frustrandi, litisque in longius tempus protrahendæ.
12. Propter rei iudicatæ autoritatem *l.1.l.5.& pass.*C.*de re iudic.*

DEFINITIO XXV.

Creditori qui consentiit venditioni rei obligatæ salua pignoris sui causa non potest obiici exceptio discussionis.

QVi bona Titij habebat omnia obligata sine clausula cõstituti cõsenserat vt ex iis bonis fundus Cornelianus tibi venderetur, saluo tamen pignoris sui iure. 1 Si posteà in eũ fundũ quasi Seruianã exercere velit, non magis pati potest exceptionẽ non factæ excussionis quàm si clausulam haberet constituti, eiúsque beneficium cum Iustiniani legis auxilio imploraret 2, quasi perinde sit acsi inter te & eum nominatim conuenisset vt eodem iure fundus esset penes te quo erat penes Titium debitorem. 3 Atqui penes Titium ita erat vt excussionis exceptionem ipse obiicere si conueniretur, non posset. 4 Ergo neque tu obiicere poteris. 5 Nec ad rem facit quod etiam ignorante inuitóque creditore potuerat Titius fundum tibi vendere: 6 quo casu saluum quidem Titio creditori mansisset ius pignoris. 7 Sed ita tamen vt salua quoque tibi foret exceptio. 8 Nam imputare tibi debes cur non inscio eo emeris, & cur illius consensum, cùm necessarius non esset, exquisieris. *Ita tractatum est* in causa D. Comitis de Saleneusue, & D. Baronis de Viry 10. Cal.Maij 1595.

1. Sic enim facere plerique solent, & salua pignoris sui causa venditioni pignoris consentire vt *in l.si debitor* 4.§.1. D. *quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.l.vlt.D.de iur.dot.*
2. Quo casu certum est nullum fore locum exceptioni non factæ excussionis, secundùm ea quæ dixi *Defin.* 1. *sup. de acq.poss.*
3. Nec vlla in eo futura esset captio creditoris vt loquitur Scæuola *in d.l.vlt.de iur.dot.*
4. Numquam enim exceptio illa competit debitori, qui ipse excutiendus esset, sed tantùm tertio possessori & quidem bonam fidem habenti cum titulo *Auth.hoc si debitor C.hoc tit.*
5. Alioqui venditio per debitorem facta deteriorem feciſſet creditoris condicionem, quod non est ferendum cùm non nisi salua pignoris sui causa consenserit.
6. *l.vlt.*C.*rem alien.gerent.non interd.rer.suar.alien.*
7. *l.si debitor* 12.C.*de distr.pignor.*
8. *Ex d.Auth.hoc si debitor.*
9. Itaque hoc casu expressa non nocerent vt in *l.si sic legatum* 75.§.*illi si volet de leg.*1.*l.nonnunquam* 52.*de cond. & demonstr.l.si quis Sempronium* 68.D.*de hered.instit.*

DEFINITIO XXVI.

Potest ad fines hypothecariæ iuberi soluere etiam is qui per actionem personalem vt soluat conueniri apud eundem iudicem non potest.

QVi personalem actionem nullam habuit aut quam habebat exercere efficaciter non potuit, non ob id solum malè egisse videri potest, quòd fecerit vt per apparitorem debitor soluere iuberetur, si modò subiecerit id à se factũ vt nolente illo soluere, bona sibi obligata iure pignoris persequi posset. 1 Ponimus enim agi posse hypothecaria. Finge laico rem esse cum clerico, 3 aut creditori cum herede qui legis & inuentarij beneficium imploraurit. 4 Rectè facta executio videtur, quia iussum soluendi præcedere & in personam ipsam fieri necesse est, 5 priusquàm bona ipsa pignori capiantur, cùm eam condicionem habeat hypothecaria, si debitum non soluatur. 6 Nec duplex executio illa est sed vnica, 7 quæ inspecto fine in rem duntaxat non item in personam facta intelligitur. 6 *Ita Senatus* in publico auditorio pro Ioachimo de la Cuaz contra Antonium de la Cuaz 13.Cal. Iunij 1595.

1. Non

1. Non tam enim quid fiat, quàm qua mente, & qua fini inspiciendum est, quoniam actus non operantur vltra intentionem agentium *l.non omnis* 19.*D.de reb.credit.*
2. Quia scilicet bona ipsa sint obligata.
3. Quem proinde non possit conuenire actione personali sed tantùm hypothecaria *cap.si diligenti de for.compet.*
4. Quem constat non posse teneri vlla personali actione supra vires hereditarias.*l.vlt.C.de iur.delib.Nouell.*1. *De hered.& falcid.*
5. Nec enim bona ipsa possunt soluere, sed tantùm persona ipsa ex bonis.
6. *l.si rem* 9.§.*omnis pecunia* D.*de pign.act.l.grege* 13.§.*etiam* D *de pignor.act.*
7. Duas tamen partes habens *arg.l.hac scriptura* 26.De *condic.& demonstr.*
8. Quia ab initio fuit ordinata ad eum finem.*l.3.C.vbi in rem act.*

DEFINITIO XXVII.

Tertius possessor non potest obiicere ex persona debitoris exceptionem aliquam licèt ipsi debitori competentem.

QVi debitorem habebat Titium, sed ea tamen lege vt ei quid vicissim præstare, aut aduersus alium iura cedere teneretur, 1 non eò minùs contra pignorum possessores agere potest, quod debitori suo nihildum præstiterit. Sufficit enim vt ipsi possessori qui hac in re debitoris loco est idipsum præstare paratus sit. 2 Nimirum si talis sit possessor qui excussionis non factæ exceptionem obiicere aut noluerit aut non potuerit, quòd variis ex causis potest contingere. 3 Alioqui nocebit agenti creditori, non quòd debitori suo non satisfecerit, 4 sed quòd debitoris bona non excusserit. 5 *Ita Senatus* pro N. fratribus Salceur contra N.Benoit 10.Cal. Iunij 1595.

1. *Vt in l.si res obligata* 57.*de leg.I.in creditore* 38.D.*de euict.*iunct.*l.rem hereditariam* 61.*eod.tit.*
2. Eadem enim debet esse causa autoris quæ successoris *l.inuitus* 150.§.*plerumque de reg.iur.*
3. De quibus nostri *ad Auth.hoc si debitor C.de pignor.*
4. Quamuis hoc quoque debuerit prior facere *l.Iulianus* 13.§.*offerri* D.*de act.empt.l.cùm te* 6.C.*de pact. int. empt. & vendit.*
5. Quia non tam facilè voluit Iustinianus peruenire posse ad tertium bonæ fidei possessorem *dict.Auth. hoc si debitor d.planè* 14.*& seq.*D.*de minor.d.Moschis* 47.*de iur.fisc.*

DEFINITIO XXVIII.

Excussio etiam vrgè facta nihil prodest si debitori postea superuenerint vt facultates aut si debitor decesserit cum herede dum tamen idoneo.

SI post factam à pignoratitio creditore excussionem debitoris, id est post allatas probationes quod mortuus debitor, neque heredes neque bona vlla reliquerit, 1 condemnato iam fortassis tertio possessore, 2 posteà reperiatur qui in causa appellationis dicat, & fateatur se debitoris heredẽ, nouũ ius tertio possessori quæritur, vt acsi numquam excussio facta esset, interim hypothecaria inhibeatur. 3 Probatio enim illa negotiationis neque loco neque tẽpore coarctatæ, quòd nullus heres sit admittit probationem in contrariũ, nec prodest creditori nisi quandiu de contrario non apparet. 4 Sed quid si creditor obiiciat heredem hunc debitoris non esse soluendo, & id heres ipse fateatur? Non proderit tertio possessori. Frustra enim & sine causa cogatur creditor eum excutere qui se fateatur soluendo non esse. 5 Nisi quis dicat adigendum in eas angustias creditorem vt curet detrudi in carceres debitorẽ non priùs eximendũ quàm aut soluerit, aut bonis cesserit. 6 Quod tamen euidenter iniquũ fuerit. Quid enim si nolet vnquam bonis cedere? An cogendus erit creditor in perpetuis carceribus eum alere? 8 Nec obstat quod dici solet excutiendum esse debitorem ad peram vsque & sacculum priusquam ad tertium possessorem perueniatur. 9 Id enim ita accipiendum est, vt quandiu soluendo ille est, non sit inquietandus possessor. 10 Non autem, vt si non sit soluendo, debeat vrgeri inanibus sumptibus creditoris. 11 Neque rursus ad rem pertinet si quis obiiciat, soluendo esse hereditatem quæ inuenit heredem. 12 Id enim tum obtinet, cùm heres ipse qui adiit soluendo est, quia hoc ipso quod adit implicat se & obligat oneribus hereditariis. 13 Cæterùm si nec ipse soluendo sit, non potest adeundo facere vt hereditas alioquin minùs idonea soluendo esse intelligatur. 14 Igitur hoc casu perinde confirmanda erit sententia reddendúmque iudicium contra tertium possessorem, acsi nullus debitoris heres appareret, 15 Salua possessori in ipsum ipsiúsque bona siue propria siue hereditaria indemnitatis actione. 16 *Ita Senatus* in causa Ioannis Paquier & Henrici Capitan 12. Cal.Sept.1595.

1. Hæc enim est forma faciendæ discussionis quam refert & probat Guid.Pap.*quæst.*432.
2. Quia eo casu quo debitor soluendo est exceptio discussionis est dilatoria & ideo non potest opponi post litem contestatam Guid.Pap.*quæst.*94.
3. Superuenientibus enim debitori facultatibus excussio habetur pro non facta.*l.*4.§.*deficientium* D.*de muner. & honor.l.ab his* 10.§.*multis de vacat.& excus.muner.*
4. Quia nec per rerum naturam fieri potest vt concludenter probetur *l.adseueratio* C.*de non numer.pecun.*
5. Cum inanis sit actio quam debitoris excludit inopia *l.nam is* 6.D.*de dolo.*
6. Hoc enim est quod dici solet discutiendum esse debitorem vsque ad peram & sacculum.
7. Beneficium enim est legis Iuliæ quod implorare nemo inuitus cogitur *l.2.& pass.C.qui bon.ceder.poss.*
8. Ita verò fieret vt creditor tanto magis oneraretur.
9. *Not.ad d.Auth.hoc si debitor.*
10. Vt faueatur tertio possessori quandiu id sine vllo dispendio & incommodo creditoris futurum est *arg. l.planè* 14. D.*de minor.*
11. *Arg.l.minoribus* 6.*eod.l.*1.D.*de inoff.testam.l.hæc stipulatio* 14.§.1.D.*vt legat.seu fideic.non caueat.* Guid. Pap. *quæst.* 432.*num.*5.
12. *l.libertus* 36.D.*de bon.libert.l.*3.D.*ad leg.falcid.*
13. *l.quæ dotis* 33.D.*solut.matr.l.*3.§.*vlt.&* l.*seq.*D.*quib.ex caus.in poss.eat.l.*5.§.*heres quoque* D.*de oblig.& action.l.vlt.* C.*de iur.delib.l.*1.D.*de separat.*

14. Propter quam causa ni datur creditoribus defuncti hoc casu separatio si eam petant *d.l.1.De separat.*

15. Nihil enim potest nudum heredis nomen prodesse si nemo sit in effectu qui satisfacere possit creditoribus *l. 2.§. adoptiui D.ad SC.Tertyll.l.paterfamilias 28.de reb.autor.iudic.possid.alias l.13.de priuileg.credit.*

16. Saltem beneficio cessionis,quam ei creditor facere cogitur,si modò possessor bonæ fidei fuit *l.mulier* 19.D. *qui potior.in pign.hab.*iunct. *l.in creditore* 38.*in fin.D.de euict.*

DEFINITIO XXIX.

Creditor non cogitur excutere iura obscura & dubia sui debitoris.

SI debitoris excutiendi bona omnia sint in obscuris actionibus,pro excusso habendus est. [1] Neque enim cogi debet creditor vt litis periculum & incommodum suscipiat pro debito consequendo, [2] quia vix vnquam facilis & expedita est nominis persecutio. [3] Idque est quod plerique iactitant, Iura non discuti.[4] Quod haud dubiè illo etiam casu procedit quo actio dubia fiat per solam aduersarij contestationem quantumuis certo,& aperto iure nitatur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quomodo dicimus nihil videri esse quod possideri queat cùm nihil possideri potest sine controuersia *l. quamuis 13.D.de reb.autor.iudic.possid.*

2. Ne alioqui pro pecunia litem accipere cogatur:quod ne eueniat nec illud patitur prætor vt in executione iudicati obligationes ex obligationibus fiant *l.4.§.ait prætor D. de re iudic.* Et verecunda honestáque est cogitatio eius qui lites execratur *l.4.§.1.D.de altercat.iudic.mut.caus.fact.*

3. Quid enim si debitoris debitor neget se debere?Quid si se exsoluisse contendat *l.à Diuo Pio* 15.§. *sed vtrum* D. *de re iudic.*

4. Nisi ponas nomen debitoris esse confessum *d.§.sed vtrum.*

5. Sola enim negatio rem dubiam facit *l.vlt.C.quib.ad libert. proclam.non licet*, ac proinde dubium euentum litis *l. quod debetur* 51.*D.de pecul.*

DEFINITIO XXX.

Cum vno possessore facta excussio nocet cæteris. Facta per vnum creditorem prodest cæteris.

EXcussio personæ & bonorum debitoris facta cum vno possessore sufficit vt contra alios possessores nulla alia excussione facta agi possit,[1] sicut & quæ per vnum ex creditoribus facta fuit aliis quoque prodest tametsi iudicio non adfuerint.[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.21.infr.De reb.autor. iudic.possid.

1. Facta enim discussione debet iudex pronunciare,& declarare hypothecariam competere creditori contra tertios possessores generaliter.Guid.Pap.*quæst.*432.*num.*2.

2. *arg.l.cùm vnus* 12.D.*de reb.autor.iudic.possid.*Sunt tamen qui putent alios quoque creditores debere discussionem facere ex abundanti.Guid.Pap.*dict.quæst.*432.*num.*9.

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti inter creditores de pignoris iure ac ordine inuicem contendentes,periculo debitoris cedunt,& in ordine hypothecæ sortem concomitantur. Maximè si debitor antè fuit interpellatus.

ETsi creditor pignoratitius rectà in rem agere potest aduersus pignoris possessorem nulla præcedente interpellatione in persona debitoris heredúmve ipsius,[1] potest tamen interesse an debitorem interpellauerit, necne.Nam si interpellauerit eóque non soluente posteà pignoris controuersiam siue iustam siue iniustam ab alio siue creditore siue nudo possessore patiatur, æquum est eas omnes impensas damno cedere debitoris,cuius solius culpa moráque causam iis dederit. [2] Itaque si pronuncietur pignus distrahendum vt ex precio satisfiat creditoribus ordine, impensa quoque ex precio solui oportebit,eodémque gaudere temporis priuilegio,[3] licèt tota lis inaudito debitore tractata sit: At si nihil denunciatum sit debitori, difficilius est vt idem admittamus, cùm si litem sciuisset, fortassis creditori soluisset,neque tot sumptibus creditores inuicem diuexari passus fuisset. [4] Igitur hoc posteriore casu æquius est creditorem qui temerariam litem aut instituit aut suscepit in expensas condemnari aduersario,[5] salua ipsi aduersus debitorem eiúsve heredem indemnitatis actione. Eo tamen iure magis vtimur, vt indistinctè debitoris damno cedere rem oporteat, quoniam licet nulla interpellatio præcesserit, nihilominùs imputari debitori potest cur non soluerit,[6] Cui nimirum executionem quæ in rem sit significari semper est necesse.[7] *Ita Senatus* in causa N.Iuliani Depradel Auterin Aduocati,& Ioannæ Bertier Cal.Decemb.1595.

1. Facta tamen discussione nisi cùm certum est debitorem non esse soluendo secundum ea quæ dixi *Def.* 28. *& 30. supr.*

2. Cùm si soluisset nullam litem creditor suscepisset *arg.l.*1.C.*vbi in rem act.*

3. *l.Lucius* 18.D.*qui potior.in pign.hab.*

4. Præuidens scilicet fore alioquin vt eos sumptus ipse de suo litigatoribus quandoque sarcire cogeretur.

5. Ex regula *l.eum quem temerè* 79.D.*de iudic.l.qui solidum* 78.§.1.*de leg.2.*

6. Is enim damnum dat qui damni dat occasionem *l.is damnum dat* 169.*cum ibi not.De regul.iur.l.*52.§. *in cliuo ad leg. Aquil.*

7. Semper enim executio incipienda est à iussu soluendi,vt diximus *Defin.*26.*supr.*Discussio tamen fieri potest etiam pendente iudicio contra tertium possessorem.Guid.Pap.*quæst.*432.*num.*11.

DEFI.

DEFINITIO XXXII.

Non tantùm debitor excutiendus est,sed etiam fideiussor eius,& fideiussoris collaudator.

CVm exceptio non factæ excussionis obiicitur & tertio pignorũ possessore, constat non tãtùm excutiendum debitorem: sed etiam eius fideiussores.[1]An & fideiussorum collaudatores. Vtique si id obiiciatur, quia collaudator quoque intercessor est.[2] Nec sanè fieri potest, vt nõ idoneus videatur fideiussor quantumcumque inops, qui idoneum habet collaudatorem. Quid ergo si iudex nominatim Titium debitorem, & Sempronium eius fideiussorem excuti præceperit, nulla collaudatoris facta mentione. An satisfeciſſe videbitur creditor,si probauerit,neque Titium,neque Sempronium aut heredes vllos,aut bona vlla reliquisse?Minimè verò,si nunc obiiciatur collaudatorem quoque excuti debere. Non[1] illa solùm ratione quam diximus, quod nec aliter excussus videri debeat fideiussor debitoris, [4] sed etiam quia de collaudatore excutiendo priùs agi aut pronunciari non potuit,quàm constaret fideiussorem idoneum non esse. [5] Si tamen possessor nihil de collaudatore in actis obiecerit, parcendum est legitimo creditori, quamuis ea exceptio cum sit iuris non facti suppleri commodè per iudicem possit. [6] Idque Senatus noster obseruauit in causa Dominarum religiosarum S. Claræ Camber. Pro quibus tamen illud etiam faciebat, quod possessor ille pendente lite emerat,nec proinde exceptionem discussionis obiicere poterat.[7] *Sine die.*

1. *Auth.hoc si debitor C.hoc tit.*

2. Intercessor enim est quisquis se obligat pro alio *l.1.& tot.tit.ad SC.Velleian.*D.& C.Iustinianus autem voluit excludi debitoris intercessorem omnem *d.Auth.hoc si debitor.& in corpor.vnd.fumit.*

3. Cùm collaudare nihil aliud sit quàm fideiubere de eo quod ab alio seruari non poterit quem indemnitatis fideiussorem possumus dicere,*vt in l.decem* 116.D.*de verb.oblig.l.si decem* 21.*D.de solut.l.vl.*D.*de reb.credit.*

4. Cùm nihil interſit an quis soluat an alius pro eo *l.solutione* 27.D. *de solut.l.soluendo* 39.*D.de neg.gest.*

5. Nec enim potest peruenire ad collaudatorem,quandiu fideiussor est idoneus, cùm non sit fideiussor nisi subsidiarius.

6. *Ex not.in tit.C.vt qua desunt aduoc.part.iud.suppl.*

7. Siquidem nihil potest fieri lite pendente quod duriorem faciat condicionem litigatoris, quamuis hypothecaria non faciat rem litigiosam:sic de vtroque Guid.Pap.*quæst.*432.*num.*7.Iunge *Defin.*4.*supr.*

DEFINITIO XXXIII.

Qui sciens aliy rem obligatam emit non habet beneficium exceptionis,non excussi debitoris.

QVi emit à debitore ea lege vt precij partem solueret certo pignoratitio creditori, si posteà conueniatur hypothecaria non habet beneficium excussionis:[1] licèt enim ea conuentio tanquam inter alios facta nullum ius creditori ignoranti acquirere potuerit,[2] prodest tamen ad constituendum emptorem in mala fide,[3] ne exceptionem possit obiicere,quæ non tam summo iure nititur, quàm æquitate.[4] *Ita Senatus* pro D. vidua D.Crespin magistri Computorum contra N.Chauasse 7.Mart.97.

1. Quod solet competere tertio possessori cuilibet habenti titulum & bonam fidem.*Auth.hoc si debitor vbi not.C.de pignor.*

2. *l.si vnus* 27.§.*pacta quæ turpem ver.ante omnia* D.*de pact.l.stipulatio ista* 38.§. *alteri de verb.obligat.*

3. Est enim emptor in mala fide quantum ad actionem hypothecariam qui emit rem quam scit alteri obligatam.

4. Cuius æquitatis ratio nulla haberi potest in persona eius qui est in mala fide *arg.l.pen.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XXXIV.

Possessor non potest habere ius retentionis pro debito soluendo ab autore creditoris agentis hypothecaria nisi statim constet de debito.

TAnquam possessor conuentus si obiiciat se habere ius retentionis, [1] pro debito ab actoris autore soluendo, non aliter audiendus est, quàm si probet sibi deberi.[2] Et quidem vel ex debitoris confessione, [3] vel ex condemnatione contra debitorem lata. [4] Neque enim qui agit hypothecaria cogitur de eo disputare. An possessorio aliquid debeatur, necne. [5] Interim igitur nullum possessori competet jus retentionis. [6] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Saleneufue & D. Baronis de Viry 7. Febr. 1597.

1. Cùm etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*

2. Alioqui esset exceptio de iure tertij & quidem non exclusiua iuris agentis quæ admitti nunquam debet *l.loci* 4.§. *competit.*vbi Bart.& alij D.*si seruit.vindic.*Idem Bart.*in l.*2.*D.de except.rei iudic.*

3. Nulla enim maior probatio est quàm ex partis confessione *l.generaliter* 13.*C.de non numer.pecun.*

4. Cùm res iudicata pro veritate habeatur *l.res iudicata* 207.*de reg.iur.l.ingenuum* 25.*D.de stat.homin.*

5. Quia cùm agat ex proprio iure sibi quæsito per propriam conuẽtionem non cogitur debitorem suum defendere Quamuis non possit creditor plus iuris habere in re sibi obligata quem habuerit debitor qui obligauit *l.3.in fine principij & §.*1.D.*hoc tit.*

6. Quia non facilè impediendus est creditor quominus suum ius exequatur.*l.creditoris* 8.D.*de distr.pignor.*

DEFINITIO XXXV.

Potest obiici creditori hypothecario exceptio non excussi Principis vt & alterius priuati cuiuslibet.Et quomodo sit hoc casu interloquendum.

EXceptio non excussi Principis perinde obiici potest à tertio possessore conuento hypothecaria, atque alterius cuiuslibet debitoris,[1] nisi proponas Principem Tyrannum, qui neque conueniri, neque condemnari se patiatur. [2] Quid ergo,inquies hypotheca proderit? Fiscus enim & Princeps semper soluendo esse intelligitur.[3] Respondeo profuturam si principe condemnato, iudicati executio, persecutióque difficilior sit, fortè ob tergiuersationem thesaurarij & aliorum officialium per quos Principem

satisfacere oporteat.[4] Obseruare tamen iudex debet, ne Principem excuti iubeat(esset enim ridicula ea interlocutio) sed vt aduersus Principis procuratorem patrimonialem aut generalem recurri præcipiat.[5] *Ita Senatus* in eadem causa pro D. Comite.

1. Cùm Princeps perinde ac alius quilibet priuatus possit & conueniri & condemnari per suos officiales.
7. Quod enim turò quis facere non potest & sine periculo, id nec facere posse creditur *l.2. §. vis fluminis* D. *si quis caution.l.continues* 137.*§.cùm ita vers.vt qui Ephes.* D. *de verb.obligat.*
3. *l.2.in fin.*D.*de fund.dotal.*Vnde est quod fiscus nunquam satisdat *l.1.§. si ad fiscum* 18.*D.vt legat. seu fideic. seruand. caus.caueat.*
4. Locuples enim quis dicitur non solùm ex facultatibus sed etiam ex conueniendi facilitate *l.2.in pr. D.qui sat.cog.*
5. Quia factum officialium pro facto Principis habetur.Bart.& alij *ad l.si publicanus* 7. *§.vlt.D.de public.& vectigal.*

DEFINITIO XXXVI.

Exceptio discussionis non competit possessori fundi conuento hypothecaria pro pensione super illo fundo specialiter imposita.

POssessor fundi super quo imposita est annua pensio perpetua & in perpetuum soluenda, non habet exceptionem ordinis, & non factæ excussionis: sed rectà conueniri potest.[1] *Ita tractatum est* in causa R. D.Franciscanorum Camber.& D. Ducis du Mayne & heredum D. Ioannis Perraton Aduocati generalis 5.Cal.Decembr.1596.

1. Est enim hoc onus speciale rei quod proinde omnino & necessariò sequitur singularé successorem ita vt ob eam causam res sit longè minoris precij *l.in venditione* 41.*D.de act.empt.*

DEFINITIO XXXVII.

Acquisitio nouæ hypothecæ non tollit veterem etiam quæ cœpit esse inutilis,si modò quandoque postea fiat vtilis.

PFnsio annua imposita fuerat super certo fundo, ea lege adiecta, vt si fundi illius reditum imminui contingeret, ex cæteris debitoris bonis ea pensio præstari deberet.[1] Cùm postea fundus ille, qui ex ædificiis & artificiis constabat periisset, non dubitabatur, quin stipulationis condicio extitisset, vt ex eo tempore cætera debitoris bona ei pensioni soluendæ obstricta viderentur. [2] Sed si idem fundus in pristinum statum restitutus postea fuisset, Dicebam non quidem finiri hypothecam, quæ in aliis bonis semel vtiliter contracta esse, virétque habere cœpisset: [3] sed tamen priorem quoque hypothecam superesse, quæ in eo fundo ab initio constituta fuisset, [4] quia quandiu solum supereſt, neque pecunia soluta est,tandiu quoque competit, saluáque est hypotheca.[5] *Ita tractatum est* & conclusum, licet non pronunciatum in eadem causa.

1. Alioqui nõ posset peti pensio nisi quatenus ex eius fundi reditu percipi posset *l.si debitor* 39.*§.verisimile* D.*de cont. empt.* Ponimus enim pensionem ab initio ita constitutam, secus esset si ab initio simpliciter constituta proponeretur, túmque pro ea certus fundus obligatus.Tunc enim etiam citra vllam conuentionem satis actum intelligitur vt non sufficiente reditu illius fundi,ex alijs bonis soluenda sit pensio *l.Lucius* 12.*De alim. legat.*
2. Nullus enim reditus super esse potest eius rei quæ rota periit.Vnde est quod & emphyteutã hoc casu liberari dicimus ab onere soluendi canonis annui,vt scripsi *in tit.*De *iur.emphyt.*
3. Hypotheca enim semel nata non nisi certis & legitimis modis finitur *l.grege* 13.*§.etiam* D.*hoc tit.*
4. *arg.l.cùm ager* 13.*& seq.quib mod.vsusfr.amitt.*
5. Textus est elegans & expressus *in l.Paulus respondit* 29.*§.domus & l.vlt.*D. *de pignor.* Adde *d.l.grege* 13.*§. etiam eod. tit.l.pen.§.1.*D.*de except.rei iudic.l.debitor* 59.*D.ad SC.Trebell.l.domo* 21.*D. de pignor.act.*

DEFINITIO XXXVIII.

Præscriptio hypothecariæ per tertium possessorem non incipit currere à die constituta hypothecæ sed à quo ipse possidet,exinde autem currit etiamsi debitor pensionem soluat.

QVid tamen si per multos annos is ipse, qui pensionem imposuit eum fundum possederit & pensionem soluerit: ita vt numquam in rem ipsam obligatam actum sit? An si posteà fundus ille alienetur,& aduersus possessorem agatur, iuuandus erit præscriptione, quæ aduersus hypothecariam obiici solet? [1] Minimè: Neque enim præscriptio vlla potest currere, quandiu is ipse soluit, qui possidet:[2] Nec proinde potest ex eius persona successor præscriptionis suæ tempora complere. [3] Aliud est si tertius possessor bona fide per constitutum tempus tenuerit bona fide: id est nesciens rem obligatam. Tunc enim magis est, vt prodesse ei debeat præscriptio, licèt pensio interim soluta sit à debitore, quia licèt non videatur nata actio hypothecaria, quandiu pensio soluitur:[4] tamen non eò minùs verum est possessorem suo nomine possidere. [5] Potéstque hoc saltem imputari creditori 'cur non denunciauerit possessori rem sibi esse obligatam, vt constitueret eum in mala fide, [6] quæ hoc casu ex sola rei alij obligatæ scientia æstimatur. [7] At quid si post impleta præscriptionis tempora in vtilitatem tertij possessoris eadem res in debitoris dominium redierit,rursùm que alteri alienata sit, qui postmodum hypothecaria conueniatur? An proderit huic nouo possessori præscriptio, quæ veteri prodesse potuisset? Ego non putabam quasi peremptà & resoluta præscriptionis potestate,à quo tempore rediit res in dominium debitoris,qui nulla præscriptione tueri se potest.[8] Itaque nouam præscriptionem inchoandam esse in persona noui possessoris.[9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Decennij scilicet int er præsentes aut vicennij inter absentes *l.1.& 2.C.si aduers.credit.præscr.oppon.*

2. Siue

2. Siue inspicias personam creditoris cui nulla potest imputari negligentia siue personam possessoris qui est in mala fide cùm sciat rem pro pensione obligatam siue debitor ipse sit siue extraneus.
3. Ne plus iuris habeat successor quàm autor contra iuris regulam *l.nemo plus iuris* 54.*de reg.iur.l.inuitus* 156. §. *plerumque eod.l.Pomponius* 13.*§.vlt.*D.*de acquir.poss.*
4. Habet enim hypothecaria suam perpetuam condicionem si non soluatur id quod debetur *l. grege* 13.*§.etiam*D.*hoc tit.l.si rem* 9.*§.omnis de pignorat.act.*
5. Textus est elegans in hanc rem *in l.Pomponius* 29.*D.quib.mod.vsusfr.amitt.*
6. Certum enim est præscriptionem illam de qua *in tit.C.si aduers.cred.præscr.opp.*non alij prodesse posse quàm ei qui habeat titulum & bonam fidem,vt post Balbum *in tract.de præscr.*concludit Menoch.*remed.*14.*de recup.poss.in fin.*
7. *Not.in d.l.1.& 2.C.si aduers.credit.præscr.oppon.*
8. Tanquam possessor malæ fidei *Ex reg.cap.possessor de reg.iur.in 6.* quamuis ex iure ciuili etiam debitor præscribat hypothecariam spatio 40.annorum *l.cùm notissimi* 7.*C.de præscript.*30.*vel* 40.*annor.*
9. Semper enim dandum est initium aliquod præscriptionis *l.1.*vbi Bald.& alij notant.C.*de seruifugit.*

DEFINITIO XXXIX.[1]

Missus in possessionem aliquorum pignorum non prohibetur alia in solidum vindicare,donec sit ei plenè satisfactum, nisi acceperit ea in solutum,etiamsi à quibusdam possessoribus acceperit linis æstimationem,si modò paratus sit reddere quod accepit.

CReditor in possessionẽ multorũ pignorũ missus,nec minùs persequẽdis in solidũ pignoribus aduersus alios bonorũ tertios possessores intentus, non potest ea repelli exceptione,quasi petat quod iã habet.[1] Nõ enim possessio pignorũ sed distractio liberat debitorẽ, [2] tollítque quasi Seruianã & quidẽ ita demũ si ex venditione redactũ precium dissoluendo vniuerso debito par & idoneũ inueniatur,[3] Nisi poneres alia pignora non tantũ ad possidendũ sed etiã in solutũ fuisse data.Quo casu liberatus esset debitor saltẽ ad concurrentẽ vsque soluti quantitatẽ, quoniam datio in solutum non modò pro venditione,sed etiam pro solutione est.[4] Quòd si creditor vt plerumque fit eum quibusdam ex pignorum possessoribus transegerit, partémque debiti acceperit,pro ea quidem parte, & quantitate quam accepit agere postea non poterit,[5] Sed si paratus sit quicquid acceperit, & quæcunque pignora possidet ei reddere contra quem exercet hypothecariam in solidum, erit audiendus, quoniam hypothecaria quandiu supereſt, indiuidua est,[6] redactáque ex transactione pecunia quam creditor si solutionem à debitore acciperet,ei restituere per actionem pignoratitiã teneretur,[7] non tam solutionis iure prodest debitori ad eum liberandum, quàm compensationis,[8] quia nec eam soluit possessor nomine debitoris sed suo.[9] Quod autem quis suo tantùm non alieno nomine soluit, nunquam liberat debitorem.[10] Esset sanè repellendus creditor per exceptionem doli si acceptam pecuniam, neque reddere vellet ei cum quo in solidum experiretur, neque compensare. [11] *Ita tractatum est* 3.Cal. Febr.1597.

1. Quæ exceptio bona est cùm sit improbus is qui vult bis idem consequi *l.si quis dolo* 51.*in fin.de re iudic.l.1. C. de re iudic.*
2. *Tot.tit. De distract.pign.* D.& C.*& tit.C.debit.vendit.pignor.imped.non poss.*
3. *l.2.eod.tit.*C.*debit.vendit.pignor.imped.non poss.l.quandiu* 6.C.*de distr.pignor.*
4. *l.si non sortem* 26.*§.si centum D.de condict.indeb.l.si quis aliam* 46.*l.qui res* 98.*in princip.*De *solut.*iun*&.l.si rem meam* 20.*eod.*
5. Ne bis idem consequatur *d.l.si quis dolo in fin.l.sicut* 8.*§.vlt.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*
6. *l.rem hereditariam* 65.D.*de euict.l.1.& 2.C.si vnus ex plurib.hered.l.3.C.de distr.pignor.*
7. *l.vlt.*C.*eod.tit.*De *distract pignor.*
8. Licèt compensatio vim habeat solutionis *l.si ambo* 10.*& pass.*D.*de compensat.*
9. *l.2.d.l.sicut* 8.*§.vlt.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*
10. *l.si quid possessor* 31.*D.de petit.hered.l.Papinianus* 28.D.*mandat.*
11. Quia bis idem exigeret contra bonam fidem *d.l.si quis dolo* 51.*l.bona fides* 57.*de reg.iur.*

DEFINITIO XL.

Non submouetur hypothecaria instituta contra tertium possessorem pignorum etiamsi offerat debitum pro rata.

TErtius possessor bonorum pignori obligatorum conuentus hypothecaria si offerat solutionem debiti pro rata pignorum quæ possidet audiendus non est, cùm ius pignoris prosequendi sit indiuiduum, necnisi totius debiti solutione submoueatur. [1] Longéque dissimile est, quod pluribus concurrentibus creditoribus, pro rata tantùm debiti quilibet agere potest.[2] Id enim ad chirographarios duntaxat creditores pertinet,non ad hypothecarios.[3] Nec tanta fit iniuria creditori cui minus soluitur, propter coucursum aliorum creditorum,quanta fieret si propter multiplicatas pignorum venditiones totum exigere à singulis prohiberetur. Potest enim quilibet adiiciendo nouos creditores antiquiorum condicionem etiam inuitorum deteriorem facere si chirographarij tantùm fuerint, [4] non etiam alienando bona quæ iam semel obligauit.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l.quandiu* 6.*& l.3.C.de distr.pignor.l.2.C.debit.vendit.pign.imped.non poss.l.rem hereditariam* 65.D.*de euict.l. in executione* 85.*§.pen.D.de verb.oblig.*
2. *l.pro debito* 6.C.*de bon.autor.iudic.possid.*
3. Vt probant verba illa *d.l.pro debito. Quod si specialiter vel generaliter nemini probentur obligata* Scripsi *in Hemisch.de error.pragm.*
4. *l.1.§.ex contrario* D.*de separat.*
5. *l.debitorem* 15.C.*de pignor.l.vnic.*C.*rem alien.gerent.non inter die.ver.suar.alien.cum similib.*

TIT. VII.

In quib.cauſ.pign.vel hypoth.tacit.contr.

DEFINITIO I.

Tacita hypotheca quæ pupillo competit in bona tutoris incipit ex die ſuſcepti officij.

HYPOTHECA illa tacita quæ pupillo in bonis tutoris competit,[1] non ab eo tantùm die incipit quo rationes redditæ & reliqua explicata ſunt,[2] nec rurſum à tempore cœptæ adminiſtrationis,[3] ſed ab ipſo ſuſcepti officij die,[4] neque pro eo duntaxat quantitate quæ principaliter debetur, ſed etiam pro acceſſionibus omnibus,[5] inter quas ij quoque ſumptus computabantur, quos in litem quam eo nomine aduerſus tutorem eiúſve heredes inſtitui neceſſe fuit, prorogatos apparebit.[6] Itaque tertio poſſeſſori hypothecaria conuento non proderit quòd à tutore aut ipſius heredibus emerit antè motam de rationibus reddendis controuerſiam:[7] cùm neque iuſta poſſeſſio neque ipſa dominij acquiſitio ſemel benè contractum pignoris vinculum diſſoluat.[8] *Ita Senatus* in publico auditorio Idib. Nouembr. 1590.

1. *l. pro officio* 20. C. *de admin. tutor. l. vnic.* §. 1. C. *de rei vxor. action.*
2. Quamuis ante id tempus neſciri poſſit quid & quantum à tutore debeatur *l. cùm ſeruus* 82. D. *de condic. & demonſtr.*
3. Cùm tutor non minùs teneatur de neglectis quàm de malè geſtis *l.* 1. *& tot. tit. C. ſi tut. vel curat. non geſſer.* Etſi aliquo caſu cogitur gerere non vt ipſe teneatur, ſed vt fideiuſſores eius teneri poſſint *l.* 4. § *ſed enim* D. *rem pupill. ſalu. for.*
4. *l. pro officio* 20. C. *de admin. tutor.*
5. Sequuntur enim acceſſiones ordinem & priuilegium ſui principalis *l. Lucius* 18. D. *qui potior. in pign. hab. cap. acceſſorium* De *reg. iur. in* 6.
6. *arg. l. quod priuilegium* 8. D. *depoſ.*
7. Ac proinde eo tempore quo probabiliter ignorari poterat an tutor pupillo an potius tutori pupillus deberet contrario iudicio tutelæ. Nec enim ſemper debitor eſt pecuniæ is qui debitor eſt rationum reddendarum *l.* 3. §. *vlt. D. de contr. iudic. tutel. l. in rebus* 18. § *vlt.* D. *commod.*
8. *l.* 1. § *cùm prædium* D. *de pignor. l. vſucapio* 7. C. *eod.*

DEFINITIO II.

Procuratoris bona ſicut & tutoris ſunt tacitè obligata pupillo ex quo die cœpit ſe gerere pro tutore. Non etiam illius qui tanquam prædo inuaſit bona pupilli.

SImile priuilegium tacitæ hypothecæ pupillus habet in illius quoque bonis qui cùm tutor reuera non eſſet, tamen pro tutore negotia geſſit.[1] Neque enim debet hic melioris condicionis eſſe quàm verus tutor, ob id ſolùm quòd ſe tutorem mentitus ſit.[2] Non idem eſt in eo qui cùm nec tutor eſſet nec ſe pro tutore gerere vellet, tamen bona pupilli per ſpeciem adminiſtrationis inuaſit.[3] Etſi enim multò minùs dignus hic eſt cum quo mitiùs agatur,[4] tamen ſola tutelæ cauſa non etiam pupilli perſona illa eſt, quæ taciti pignoris priuilegium meretur.[5] Alioqui dicendum eſſet, omnium qui pupillo ex contractu vel quaſi contractu obligarentur, bona quoque omnia pignoris iure obligatum iri,[6] quod falſum eſt.[7] Planè an quis reuera tutor fuerit an ſe pro tutore geſſerit hac parte hoc intereſt, quod bona pro tutoris non à die ſuſcepti officij obligata videri poſſunt,[8] quando numquam ille officium ſuſcepit, ſed ab eo tantùm die quo ſe tutorem falsò dixit, ſiue iam tùm adminiſtrare cœperit ſiue non.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Et rurſum in cauſa N. Bertier & Amedei Parpillion Ant. Cal. Maij 1595.

1. Gloſſ. ſingul. & communiter adprobata *in l. pro officio* 20. C. *de admin. tutor.* Quamuis *l. vlt.* D. *de tutel. & rat. diſtr.* & aliæ quas ibi gloſ. allegat non de hypothecaria loquantur ſed de actione perſonali, quæ olim habebat priuilegium *l.* 19. §. 1. *de reb. aut. iud. poſſ.*
2. Ne ex dolo & mendacio ſuo lucretur *contra l. rem alienam* 41. *in fin.* D. *de pign. act. l. vlt.* D. *de rei vindic.*
3. Animo ſcilicet deprædandi, vt *in l. pupilli* 6. § *ſed etſi quis* D. *de negot. geſt.*
4. *d.* § *Sed etſi quis.*
5. Datur enim hoc priuilegium cauſæ non perſonæ, & ideo tranſit etiam in heredem *d. l. pro officio* iunct. *l. ex pluribus* 42. D. *de admin. tutor. l. vnic.* § 1. C. *de rei vxor. act.*
6. Si ſola pupilli perſona locum faceret priuilegio.
7. Nam in ſolius tutoris bonis habet pupillus tacitam hypothecam, idque iure Codicis non Pandectarum *d. l. vnic.* § 1. C. *de rei vxor. act.*
8. Quomodo tutoris bona ex die ſuſcepti officij obligata eſſe diximus *Defin. præced.*
9. Itaque melioris in eo condicionis eſt falſus tutor quàm verus, ſed hoc propter meram caſus neceſſitatem, vt loquitur Marcellus *in l. ſi mulier* 59 § *ex aſſe* D. *de iur. dot.* Sic melioris condicionis interdum eſt prædo quàm bonæ fidei poſſeſſor vt in ſpecie *l. ſi quid poſſeſſor* 31. §. *penult.* D. *de hered. petit.*

DEFI.

DEFINITIO III.

Etiam pro adminiſtratione bonorum illius qui per ætatem neque tutorem, neque curatorem habere potuit, tacitè obligata ſunt bona illius qui tanquam tutor vel curator geſſit.

SEd & cùm quidam teſtamento filiis ſuis impuberibus matrē tutricem dediſſet, eandémque puberibus curatricem,[1] cùm per multos annos ſuperſtes factis iam omnibus liberis maioribus,[2] eodē teſtamento deceſſiſſet, ac mater bonorum adminiſtrationem tanquam eo teſtamento ſibi quæſitam propria autoritate vindicaſſet, Senatus pronunciauit, tametſi mater hæc neque tutrix neque curatrix eſſe potuiſſet,[3] perinde tamen acſi fuiſſet, bona eius pro reliquis ex adminiſtratione debitis obligata intelligi debere:[4] Cauſa nimirum inſpecta ſuſceptæ adminiſtrationis, vt perinde eſſet acſi mater vno ante viceſimum quintum annum impletum die curatrix effecta totius reliqui temporis adminiſtrationem nullo alio iure retinuiſſet.[5] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboiſe 4. Id. Aprilis. 1593.

1. Vtrumque enim hodie fieri poteſt iure nouo *Auth. matri & auiæ C. quòd mulier tutel. offic. fung. pot.* Et in corpore vnde ſumitur.
2. Atque ita cùm neque tutorem neque curatorem habere poſſent *l.* 1. D. *de minor.*
3. Adeò vt neque ex ſuo mendacio potuiſſet ob hanc cauſam conueniri interrogatoria *l. vlt.* D. *quod fals. tutor.* iunct. *l. conſeſſionibus* 13. *& l. ſeq.* §. *vlt.* D. *de interrog. in iur. faciend.*
4. *arg. l. pro officio* 20. C. *de admin. tutor.* iunct. *gloſ. & l. vnic.* § 1. C. *de rei vxor. action.*
5. Tutor enim qui poſt puberem ætatem in connexa adminiſtratione tutelæ perſeuerat, totius temporis rationem tutelæ actione reddere cogitur *l. tutor* 11. C. *arbitr. tutel.*

DEFINITIO IV.

Poteſt pupillus vti priuilegio tacitæ hypothecæ pro expenſis litis contra tutorem inſtitutæ etiam ante redditas ab eo rationes.

TVtore vel procuratore ad reddendas rationes, & præſtanda reliqua, itémque ad expenſas litis condemnato,[1] ſi expenſæ priùs taxatæ ſint, quàm rationes redditæ,[2] non eò minùs poterit pupillus tacitæ hypothecæ priuilegium exercere pro expenſis,[3] quòd fieri poſſit vt plus debiturus ſit redditis rationibus, quàm quanti impenſæ ſunt.[4] Nam & ex contrario poteſt accidere vt pupillo debeatur: & in dubio contra eum qui rationes non reddidit præſumptio eſt,[5] quem conſtat hoc ſaltem debere quod rationes reddere debet.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua ſuprà.

1. Vix enim eſt vt non debeat ob temerariam litem ad expenſas condemnari tutor qui pupillo ſuo rationes reddere recuſat *l.* 1. *& tot. tit.* D. *de tutel. & ration. diſtr.* iunct. *l. eum quem temerè* 79. D. *de iudic. l. qui ſolidum* 78. §. 1. *de leg.* 2. *l. properandum* 3. §. *ſiue autem alterutra* C. *de iudic.*
2. Nec enim rationum redditio tam facilis & expedita eſt *l. cùm ſeruus* 82. D. *de condic. & demonſtr.*
3. Quod priuilegium tacitæ ſcilicet hypothecæ ei competere diximus *Defin. 1. num. 6. ſupr.*
4. *l.* 3. §. *vlt.* D. *de contr. iudic. tutel. l. in rebus* 18. §. *vlt.* D. *commod.*
5. Præſertim cùm ille in mora eſt reddendarum rationum, maluíſque in lite improba perſeuerare *arg. l. deſtitiſſe* 10. D. *de iudic.* iunct. *d. l.* 3. §. *vlt. de contr. iudic. tutel.*
6. Adeò vt ex hac cauſa etiam dos matris quæ tutrix fuit poſſit à filio taciti huius pignoris iure retineri vt alibi ſcriptum.

DEFINITIO V.

Pupillus habet priuilegium tacitæ hypothecæ in bonis tutoris etiam pro litis ſumptibus, ſed pro neceſſariis tantùm.

CÆterùm quod dicimus, expenſas quoque in reddendis rationibus factas priuilegium habere taciti pignoris, ad eas tantùm pertinet, quas ex cauſa tutelæ ad extorquendam ab inuito tutore reddi-tionem fieri neceſſe eſt:[1] non etiam ad eas quas propter tutoris contumaciam maiores factas eſſe conſtabit.[2] Cur enim tutoris contumàcia nocere debeat tertio poſſeſſori qui bona fide à tutore comparauit non ſolùm ante condemnationem ſed etiam ante contumaciam? Nimirum, vt quantò maiores ob contumaciam factæ fuerunt, eæ non debeantur: Nam quas fieri omnimodo neceſſe fuiſſet ſi tutor iudicio adfuiſſet eæ à tertio quoque poſſeſſore per hypothecariam repeti poterunt: ne alioqui tertio poſſeſſori profit tutoris contumacia quæ eidem nocere non poteſt.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Videntur enim huiuſmodi ſumptus omnino neceſſarij & conſequenter hoc priuilegio digni *arg. l. quod priuilegium* 8. D. *depoſit.*
2. Suam enim cuique contumaciam nocere oportet non alteri *l. factum* 155. *l. in condemnatione* 173. §. *vnicuique de regul. iur.*
3. Ex eadem enim ratione iuris, & æquitatis proficiſcitur, vt tutoris contumacia aliis nec prodeſſe debeat nec nocere. *l. abſentia* 140. *& l. non debet alteri* 74. *eod. tit. de reg. iur. in* 6.

DEFINITIO VI.

Habet venditor retentionem rei venditæ tanquam ſibi pro precio obligatæ ſed non perſecutionem.

VEnditor quandiu precium ſolutum non eſt retinere rem venditam necdum traditam quaſi pignoris iure poteſt, etiamſi de pignore nihil conuenerit.[1] Sed poſt traditionem factam, tametſi precium ſolutum non ſit, nec auocare poſſeſſionem poteſt nec in eam ipſam rem exercere quaſi Seruianam, non magis quàm in cæteras res emptoris, cùm ex hac cauſa tacitum pignus nullum contrahatur.[2]

cui consequens erit vt in ea quoque re quæ vendita est potior causa sit anteriorum creditorum hypothecariorum quàm venditoris,[3] qui non nisi personalem ad precium actionem habet, [4] quíque imputare sibi debet cur cùm rem traderet secutus fidem emptoris fuerit, nec expressa pignoris conuentione sibi melius cauerit.[5] *Ita Senatus* in causa Claudij Chappelle & Ioannæ Rippet 5.Id. Maij 1591.

1. *l.Iulianus* 13.§.*offerri D.de action.empt.*
2. Nam ex vendito personalis tantùm actio nascitur,non etiam hypothecaria si nihil de pignore nominatim conuenerit & facilius est vt possidenti detur retentio quàm vt non possidenti actio *l.1.in princip.D.de pignor.l.si in area* 33.D. *de condict.indeb.*
3. Iure scilicet communi quo creditores hypothecarij præferuntur chirographariis *l.assiduis* 12.*C.qui potior.in pign. hab.*
4. *l.procuratoris* 5.§ *planè si in eadem taberna* D.*de tribut.act.l.quamuis* 17.*C.de pign.l.licèt* 7.*D.qui potior.in pign.hab.*
5. Is demum enim sibi diligenter prospexisse intelligitur qui vel fideiussorem accepit vel pignora *l.si mandatu* 59. §. *vlt.D.mandat.l.*4.§.*addici* 8.*D.de fideic.libert.l.debitor* 3.D.*de separat.*

DEFINITIO VII.

Pignus conuentionale inducitur aliquando ex tacita mente contrahentium licèt nihil de pignore expressim conuenerit.

ALiquando euenit vt ex conuentione expressa pignus tacitè inducatur, quasi in necessarium antecedens,[1] Vt puta si conuenerit vt liceat creditori vendere bona debitoris. Hoc ipso enim de iis quoque obligandis actum intelligitur,[2] cùm alioqui non sit permittendum, vt aliena bona quis distrahat, in quibus nihil iuris habeat,[3] quantumuis verus creditor proponatur. [4] Idem est si creditori potestas facta sit ingrediendi propria autoritate bona debitoris.[5] Quo enim iure possit ingredi si nullomodo ei sint obligata?[6] Quæri tamen potest, An hoc pignoris genus expressum dici debeat an tacitum: nec ociosa quæstio est. Etsi enim idem ius esse solet pignoris taciti & expressi,[7] vt qui tacitum duntaxat habet perinde præferatur posterioribus licet expressum habentibus atque si expressum ipse habuisset,[8] Interdictum tamen maioris effectus & potestatis est pignus expressum, veluti si creditori res sit cum mulhere siue expressam siue tacitam duntaxat hypothecam habente, quam nostri volunt ex priuilegio præferri anterioribus tacitam solùm non item expressam habentibus. [9] Verius autem est tacitum pignus dici debere, cùm expressa pignoris conuentio nulla interuenerit: Neque enim nouum est tacitum pactum induci ex alio quod sit expressum.[10] *Ita Senatus* in ea causa de qua 5C.3.De his qui in prior. credit. loc. succed.

1. Quia generale est vt quisquis vult consequens,velit etiam necessarium antecedens *vulg.l.*2.*D.de iurisdict.l. ad rem mobilem* 56.*l.ad legatum* 62.D.*de procurat.*
2. *l.*3.§.*post diuisionem* vbi Bart.*D.qui potior.in pignor.hab.*
3. *Tot.tit.C.de reb.alien.non alienand.*
4. Numquam enim aut per ipsum creditorem aut ipso postulante potest vendi quicquam ex bonis debitoris quin præcedat pignus aliquod siue conuentionale siue prætorium,siue iudiciale *l.*2.*Diuo Pio* 15.*D.de re iudic.l. non est mirum* 26.D.*de pignor.act.*Iunct.*tit.de reb.autor.iudic.possid.seu vendend.*
5. Bald.*ad d.*§.*post diuisionem.*
6. *l.dotis actione* 9.C.*de solut.matrim.l.creditores* 3.*C.de pignor.*
7. Cùm dici soleat parem esse vim taciti & expressi *l.cùm quid* 3.*vbi not.D.de reb.credit.*
8. *l.si is qui mihi* 28.*D.de iur.fisc.l.assiduis* 12.*C.qui potior.in pignor.hab.inuito licèt Iustiniano.*
9. Sic enim vulgo nostri accipiunt eam Iustiniani constitutionem quæ extat *in dict.l.assiduis.*
10. Vt in specie *l.*2.*&* 4.*D.de pact.l.qui in futurum* 57.*eod.tit.*

DEFINITIO VIII.

Ex sola chirographi agnitione vel denegatione inducitur hodie secundùm pragmaticos ius tacitæ hypothecæ.

INsignis pragmaticorum ferè omnium error est licèt in iudiciis receptissimus, quod putant, Quoties ex chirographo agitur etiamsi nulla pignoris conuentio & obligatio bonorũ chirographi tabulis contineatur,omnia tamen debitoris bona ex ea causa obligata intelligi ex quo die super chirographi veritate lis contestata est inter præsentes,aut absente per contumaciã debitore pronunciatum fuit,chirographũ verum esse.[1] Ita namque fit vt melior sit causa debitoris ex chirographo agentis quàm si ex instrumento ageret quod publicam fidem haberet,ac à tabellione testibúsque si voles quingentis subscriptum esset.[2] Nusquam enim proditum est ius taciti pignoris ex sola contestatione aut contumacia debitoris acquiri creditori, quantumuis publico & authentico iustrumento nitatur.[3] Quòd si dicas maiore priuilegio dignum videri creditorem qui mitius egerit cum debitore,id est qui cùm publicæ scripturæ fidem posset exigere priuata contentus fuit, consequens erit vt multò magis eodem priuilegio gaudere debeat creditor, qui debitoris fidem adeò secutus est vt ne priuatam quidem vllam scripturam à debitore exegerit. Vtique enim agit hic multò liberaliùs.[4] Et tamen idem ei dandum esse priuilegium nec pragmatici quidem ausint dicere. [5] Huic verò tam crasso & supino errori causam illud dedit quòd scripto Senatus nostri stilo cautum est vt hypothecæ ius vindicari possit ex chirographo, statim atque super eius veritate lis contestata sit,aut habita pro contestata,[6] Sed id ita accipi debuit vt non priùs possit creditor hypothecam sibi adserere ex chirographo quàm sit recognitum vt pragmatici loquuntur aut habitum pro recognito, per veram fictámve contestationem. Ideóque ad illum duntaxat casum id pertinet quo pignoris conuentio inserta chirographo proponatur. [7] Nulla enim conuentione præcedente, verendum non erat ne chirographarij creditores fraudem vllam comminiscerentur aduersus hypothecarios,[8] quibus ex contrario facilè iniuria fieret si pignoris priuata scriptura constituti ratio aliqua in eorum præiudicium haberetur, cùm huiusmodi scripturæ plerumque fiant prælato die. [9] Itaque æquissimum fuit ita ius constitui vt hypothecæ ius tùm demùm incipiat competere ex chirographo cùm fraudis com-

dis comminiscendæ ratio nulla amplius supereſt,[10] quòd non priùs contigit quàm chirographum in iudicio exhibitum & recognitum sit vel pro recognito habitum: nisi trium saltem testium habeat subscriptionem,quo casu comparatur publico instrumento,eodémque inter creditores hypothecarios temporis priuilegio gaudet.[11] Illud igitur duntaxat concludere pragmatici debuerunt, Pignoris conuentione chirographo inserta competere creditori ius hypothecæ ex chirographo à die recognitionis,aut contestationis siue veræ siue fictæ,& quidem contra alios etiam creditores.Nã contra debitorem ipsum qui expressim conuenit de pignore,eiúsve heredẽ nihil causæ est cur non statim competere debeat.[12] *Ita tractatum* in causa N. Ioannis de Belli D. des Eschelles & Claudij Bauffan 3. Cal. Marr. 1593. & rursum in causa Iacobi Combet procuratoris & Francisci Truffon 4.Cal. Febr.eodem anno.

1 Sic enim vulgo pragmatici nostri accipiunt quod stilo nostro cautum est vt chirographa non nisi à die recognitionis vel denegationis ferant hypothecam vt sequitur in Definitione.
2. Qui enim obligatus est etiam ex publico instrumento,non ideò tamen creditur bona sua obligasse extra causas in quibus pignus vel hypotheca tacitè contrahitur §.*vit.Nouell.de argent.contract.*
3. Alioqui frustra & malè conceptus esset *tit.in quib.caus.pign.vel hypoth.tacit.contr.* si in omnibus causis pignus vel hypotheca tacitè contraheretur.
4. Qui scilicet nudam debitoris sui fidem secutus est.
5. Quippe qui volunt tacitam istam hypothecam non nasci nisi ex chirographi vel agnitione vel denegatione.
6. A quo demum tempore non potest timeri ne quid à debitore fiat prælato die in fraudem anteriorum creditorum,cùm litis contestatio sit actus publicus &iudicialis in quo non ita facilè falsum fieri potest *arg.l.data* 27.*C.de donat.*
7. Verum enim est quod dici solet,semper supponendos esse terminos habiles *vulg.l.adigere* 6.§.*quamuis de iur.patron.*
8. Cùm hypothecarij quilibet præferantur chirographariis quantumuis anterioribus *Not.in l.*1.*&* 10.*tit.C.de reuoc. his quæ in fraud.credit.& in l.*1.*& tot.tit.D.de separat.*
9. *arg.l.*1.§.1.*D.de edend l.scripturas* 11.*C.qui potior.in pignor.hab.*
10. Est enim semper obuiandum fraudibus quantum fieri potest.
11. *d.l.scripturas* 11.*C.qui potior.in pignor.hab.*
12. Vt dicemus *Defin.*8.*infr.de contr.& committ.stipulat.*Scripsi latè *in Err.*1.*Decad.*1.*De error.pragmat.*

DEFINITIO IX.

Etiam literæ & epistolæ ins habent tacitæ hypothecæ ex die agnitionis vel denegationis exemplo chirographi.

QVod pragmaticorum nostrorum vsu inductum esse proximè diximus vt ex die recognitionis aut denegationis chirographi nascatur tacita hypotheca, protractum est ad eas obligationes,quæ ex literis & epistolis inducuntur: Nam & literas propria debitoris manu scriptas aut subscriptas chirographi nomine contineri nemo ambigit. *Ita tractatum est* in causa D. Abbatis Ambroniacensis & D. Ioannis Baptistæ Cauet Idib. Sept.1595.

1. Nimirum ex identitate rationis *l.illud* 32.D.*ad leg.Aquil.*Nam & ex ipso nominis etymo omnis priuata scriptura & manu scripta chirographum appellatur *l si chirographum* 24.D.*de probat.*

DEFINITIO X.

Non omnis qui præbuit aut saluam fecit pignoris causam,idcirco habet priuilegium tacitæ hypothecæ quamuis habeat priuilegium prælationis si adsit specialis hypotheca.

VVlgò creditum est eum, qui pecuniâ suâ vel præbuit, vel saluam fecit, aliis creditoribus causam pignoris, hoc ipso habere priuilegium tacitæ hypothecæ,[1] isque inueteratus pragmaticorum nostrorum error est, quem & plerique iudices inferiores passim sequi solent. Ego contrà semper putaui habere istos priuilegium tacitæ hypothecæ: sed tantùm ius prælationis si expressam habeant hypothecam.[2] *Ita tractatum est* in causa N.Andreæ Mugnier Magistri computorum & Ant.de Botis 18. Decem. 96.

1. Quod verum quidem est in eo qui credidit ad refectionem & reædificationem insulæ.Is enim habet tacitæ hypothecæ priuilegium ex Senatusconsulto, De quo *in l.*1.*D.in quib.caus. pign. vel hypoth.tacit.contr.& in l.si ventri* 24.§. 1.*de reb.autor.iudic.possid.alias l.*9.*de priuileg.credit.*Itémque priuilegium prælationis.Sed in cæteris secus est,puta si quis crediderit ad emendam domum,præterquàm si nummi fuerint pupillares *l. idémque est* 7.*in princip.D.qui potior. in pign. hab.l.*3.*in princip.de reb.eor.l.pen.C.de fer.pign.dat.manum.*
2. De quo vide quæ scripsi pluribus libr.8.*Coniect.cap.*11.*&* 12.Ius enim prælationis præsupponit quidem ius hypothecæ in necessarium antecedens,sed tacitæ non magis quàm expressæ,ad tantùm alterutrius.Vide *Defin.* 10.*infr.tit. prox.*

DEFINITIO XI.

Bonorum cessio nullum taciti pignoris ius tribuit chirographariis creditoribus.

EX bonorum cessione facta per debitorem non nascitur ius pignoris in fauorem creditorum chirographariorum: [1] Sed quales fuerunt creditores ante cessionem siue pignoratitij,siue chirographarij, tales remanent & post cessionem.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quamuis nemo possit ad cessionem admitti, quin fateatur debitum.Ex quo apparet quàm sit erroneum quod pragmatici nostri volunt Ex agnitione sola chirographi induci priuilegium tacitæ hypothecæ De quo scripsimus *Defi.*8. *&* 9.*sup.*Quid enim refert an debitor agnoscat debitum an chirographum?
2. Vt scilicet ex ordine ius satisfiat seruato inter eos priuilegio non temporis sed causæ *l.priuilegia* 32.D.*de reb. autor. iudic.possid.*Aliàs *l.*17.*de priuileg.credit.*Iunge *l.vlt.*D.*de cess.bonor.*

DEFINITIO XII.

Obligati sunt fructus beneficij pro præbendis monachalibus etiam annorum præteritorum.

FRuctus beneficij, ex quibus præbendæ monachales,aut aliæ solui debuerunt, obligati sunt non tantùm pro præbendis illius anni quo percepti sunt: sed etiam pro reliquis præcedentium annorum si

qua debeantur.[1] *Ita Senatus* ex tempore pro Monachis de Taloyre contra N. Bernardum Dacquin 24. Febr. 1596. & iam antea plerisque Arestis pro iisdem monachis contra alios.

1. *Arg. l. libertis* 18. §. *manumissis* D. *de alim. & cibar. legat.* Iunge *l. Lucius* 12. in illis verbis *vel si alio anno excesserint. eod. tit.*

TIT. VIII.

Qui potior. in pignor. habeant.

DEFINITIO I.

Clausula constituti apposita in pignore condicionali non facit creditorem potiorem eo cui postea ius pignoris in iis bonis quæsitum est si condicio fuit potestativa.

QVi à Titio quadringenta mutua acceperat intrà triennii soluenda, eóque nomine se ac bona sua omnia pignori obligauerat, pactum a diecerat vt si ad diē pecunia soluta nō esset, fundus Cornelianus eo precio vēditus Titia intelligeretur, adiecta etiam clausula donationis, Quanto pluris res esset: Séque emptoris nomine fundum illum possidere constituerat, quousque corporalem possessionem emptor nanciscceretur, in eum videlicet casum quo facta venditio erat. Medio tempore acciderat, vt legatarius quidam aduersus debitorem hunc tanquam eius quī legauerat heredem ex testamento ageret latáque sententia in eiusdem fundi possessionem ex causa iudicati missus esset. Missioni condemnatus hæres interceserat ob idque rursus fuerat condemnatus. Cùm cœptam executionem persequi legatarius vellet noua per Titium creditorem interceſſio facta erat, quòd is fundum ad se iure emptionis pertinere diceret, lapso iam nimirum triennio nec soluta pecunia quæ intrà triennium solui debuerat. Disputatum est in publico auditorio Vtrius causa potior videretur. Plerisque placebat potiorem Titium esse debere, quòd non solùm anterior esset creditor, sed etiam hypothecarius:[1] cùm ex contrario legatarius non nisi lucratiuam habens causam [2] nullum in re propria heredis prætendere pignus posset.[3] Rursus quòd in eo contractu clausula constituti interuenerat quæ Titium fecerat possessorem.[4] Parúmque referre videbatur quòd ea clausula non in conuentione de pignore, sed in casum perfectæ venditionis si ad diem pecunia non solueretur, adiecta fuisset.[5] Quandoquidem intercessionis tempore condicio iam euenerat, cuius ea esset natura vt quandocumque existens ad cōtractus diem retrotrahi deberet.[6] Neque pactum legis commissoriæ, quamquam in pignoribus iure communi improbatum,[7] à legatario improbari poterat cùm debitor qui contraxerat, & cuius præcipuè intererat non improbaret.[8] *Vicit tamen* contraria sententia propterea quòd in eo fundo acquisitum esset legatario pignus iudiciale,[9] ex quo tempore missus fuerat in possessionem,[10] cùm debitoris intercessio quæ missionis effectum morabatur postmodùm per sententiam damnata esset.[11] Atqui nondum eo tempore Titius possidebat, siquidem constituti clausula quæ possessionis translationem inducere sola poterat in eum casum apposita fuerat qui nondum euenerat.[12] Porrò licet casus ille posteà euenisset, non tamen potuerat clausulæ effectus retrotrahi vt ex tempore initi contractus possessor factus Titius crederetur, quia extremum à quo vt philosophicis nostrorum verbis vtar non erat habile,[13] cùm eo tempore qui se Titij nomine possidere constituerat amplius non possideret.[14] Quod autem obiiciebatur conditiones in contractibus adiectas quandocumque existentes retrotrahi ad diem contractus, etiam in præiudicium iuris quod alioqui medio tempore alteri quæsitum sit,[15] non aliter verum esse constabat, quàm si condicio casualis esset aut mixta, non etiam si potestatiua,[16] qualis illa erat si intrà triennium pecunia non solueretur. Fuerat namque in debitoris potestate vt antè triennium solueret.[17] Nec quod plerumque difficilis sit explicatio pecuniæ facere debet vt eò minùs potestatiua condicio dici debeat, cùm præstationis difficultas nihil vnquam commune habeat cum qualitate naturáque obligationis.[18] At neque dubitari de eo poterat, quin pactum legis commissoriæ improbare tertius posset, hactenus saltem, vt excipiendo possessionem suam tueretur.[19] Illud magis obstare videbatur, quod cessante quoque emptionis causa, Titius & anterior creditor fuisset & hypothecarius.[20] Nam si pignoris vinculū euanuisse quis dicat acquisito creditori per emptionem quam valere volebat dominio fundi,[21] cùm nemini res sua pignori possit esse obligata:[22] in promptu contradictio est non eò minùs durare pignoratitiā & hypothecariam actionem, si ex emptionis causa salua creditori res esse non possit,[23] quia verum est pignus aliquādo contractum nec vnquam creditori satisfactum esse.[24] Sed adhuc creditori obstabat exceptio non excussi debitoris quem in confesso erat locupletem esse, abundéque in bonis habere vnde posset creditori satisfacere.[25] Nam constituti clausula quæ non in pignore [26] sed in venditione, vt diximus, adiecta fuerat exceptionem hanc excludere non poterat, tametsi beneficium Iustinianeæ legis [27] imploratum proponeretur. *Itaque Senatus* pro legatario ex tempore pronunciauit. Prid. Cal. Sept. 1588. Iunge Defin. 4. inf. de pact. pignor.

1. Nam

1. Nam inter creditores hypothecarios quisquis prior est tempore regulariter potior est iure *l. 2. & 4. & pass. C. hoc tit.*
2. Quæ semper minùs fauorabilis est *l. 4. §. si cum legitimo* D. *de doli mal. except. l. quod autem* 6. §. *similis modo dicimus* D. *quæ in fraud. credit. l. super longi* 11. *C. de præscript. long. tempor.*
3. Nam nec hodie legatarius habet ius vllum taciti pignoris in bonis heredis, sed tantùm in bonis testatoris *l.* 1. *vbi not. C. commun. de legat. l. fideiussor* 26. §. *vlt. D. de pignor.*
4. *l. quod meo* 18. *cum ibi not. D. de acquir. possess.*
5. Vt proinde non videretur translata possessio nisi sub condicione quod fieri potest *l. qui absenti* 38. §. 1. *D. de acquir. poss.*
6. Quia in contractibus condicio quæ non est merè potestatiua retrotrahitur etiam in præiudicium iuris interim tertio quæsiti *l. 1. l. qui balneum* 9. *l. potior.* 11. *D. hoc tit.*
7. *Ex l. vl. vbi not. C. de pact. pignor.*
8. Ne quis faciat ex persona alterius quod alter ille facere non posset contra vulgatas iuris regulas.
9. Sic enim appellatur pignus quod capitur in causa iudicati *l. 1. & tot. tit. in caus. iudic. pign. capt. fit* à Diuo Pio 15. D. *de re iudic.*
10. A quo tempore solet incipere etiam prætorium pignus quod difficilius constituitur quàm iudiciale *l. non est mirum* 26. §. 1. D. *de pignor. action. l. 1. & tot. tit. C. de prætor. pign.*
11. Quod cùm euenit retrotrahitur sententia confirmans ad diem sententiæ confirmatæ *l. tutor* 41. D. *de vsur. l. negotiorum* 14. D. *de appell. l. vlt. D. de re iudic. l. intra vtile* 39. D. *de minor.*
12. Nemo autem dixerit transferri posse possessionem ex contractu condicionali antequàm condicio euenerit *d. l. qui absenti. §. 1. de acq. poss. l. cedere diem* 213. *de verb. signific.*
13. Debent verò extrema esse habilia & ipsum quoque medium vt retroactio fieri possit *l pen. vbi not.* D. *rat. rem haber. cum similib.*
14. Nam qui ipse non possidet, alium possessorem facere minimè potest *d. l. quod meo vbi not. D. de acquir. poss.* Vide pro hac Definitione consilium elegans Decij 247. *num.* 3. & 4. post Bart. *in l. quoties* 14. D. *de noua.*
15. *d. l. qui balneum* 9. *& l. potior* 11. D. *hoc tit.*
16. *d. l. potior* iunct. *l. 1. eod.* Paris. *cons.* 11. *num.* 70. *lib.* 1.
17. Totum enim medium tempus liberum est promissori ad soluendum *l. quod certa die* 7. D. *de solut.*
18. *l. continuus* 37. §. *illud* D. *de verb. oblig.*
19. Cùm etiam viciosa possessio prosit aduersus extraneos, id est qui nullum ius habent ad agendum *l. vl.* D. *de acquir. poss. l. vlt.* D. *de rei vindic.*
20. Nec enim ob id minùs iuris debet habere creditor quòd sit etiā emptor *arg. d. l. §. vlt.* D. *si quis à parent. manum. sit.*
21. *l. penult. §. 1. in fin.* D. *de except. rei iudic.*
22. *l. neque pignus* 45 *De regul. iur. l. debitor* 40. *D. de pignor. act.*
23. Nec enim videtur in cuiusquam bonis id esse quod euinci ab eo possit.
24. *d. l pen. §. 1. de except. rei iudic. l. grege* 13. §. *etiam D. de pignor. l. debitor* 59. *D. ad SC. Trebell.*
25. *Auth. hoc si debitor C. de pignor.* & in corpore vnde sumitur.
26. Aliud enim fuisset si clausula constituti apposita fuisset in pignore & imploratum proponeretur beneficium *l. vlt. C. de acquir. poss.* secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 1. supr.* De *acquir. poss.*
27. *In l. vlt. C. de acquir. poss.*
28. Nec enim clausula constituti potest operari vltra intentionem constituentis, nec ad alium finem quàm ad quem adhibita est *vulg. l. non omnis* 19. D. *de reb. credit.*

DEFINITIO II.

Inter creditores pignus prætorium habentes, ius prælationis æstimatur ex die executionis. si executio tenuit, hactenus vt posterior exceptionem habeat excussionis. Sin nulla est executio, ex die contractus.

SI diuersi temporis creditores interueniente iudicis autoritate rem eandem pignori ceperint distrahique curauerint,[1] non seruatis tamen solennibus quæ statuti nostri [2] præscribit autoritas, tum de pignoris iure & ordine inter se contendant, non inspiciemus quis prior fuerit in executione quę vtrimque nulla est,[3] sed quis prior in debito, pignorisque vinculo contrahendo.[4] Alioqui si ritè facta sit subhastatio postulante creditore posteriore, hactenùs erit ille potior vt anteriori tardius exequenti præferatur, quousque excussis cæteris omnibus debitoris bonis appareat nihil aliud esse ex quo vtrique possit satisfieri.[5] Denique cuiuslibet iusti possessoris iure habebit exceptionem non factæ excussionis,[6] quam non haberet si minùs ritè facta subhastatio proponeretur.[7] Ex inutili enim nullāque subhastatione, nec dominium transfertur nec possessio.[8] *Ita Senatus* 7. Id. Nouembr. 1595. Iunge Defin. 4. De distr. pignor.

1. *Ex l. à Diuo Pio* 15. D. *de re iudic. l. 1. & tot. tit. C. si in caus. iudicat. pign. cap. sit.*
2. Incip. *si in rebus libr.* 2. *Stat. Sabaud.*
3. Quia quod ipso iure nullum est, effectum nullum habere potest *vulg. cap. non præstat impedimentum cum ibi not. Extr. de reg. iur. in* 6. Text. est *in l. si & iure* 10 *D. hoc tit.*
4. Scilicet ex iure communi, quo qui prior est tempore potior est iure in causa pignoris *l. 2. 4. & pass. C. hoc tit.*
5. Æquum est meliorem esse hac parte condicionem diligentioris creditoris cui licuit vigilare ad suum consequendū *l. pupillus* 24. *D. quæ in fraud. credit.*
6. *Auth. hoc si debitor C. de pign. & in corpor. vnde sumit.*
7. Non enim alii potest competere hæc exceptio, quàm possessori eique iusto & titulum habenti vt notant omnes *ad dict. Auth. hoc si debitor.*
8. Quamuis dici soleat etiam ex contractu nullo transferri possessionem *l. 1. § si vir vxori* D. *de acquir. poss.* Nam cùm hoc casu neque dominium neque possessio transfertur nisi ex autoritate statuti, absurdum fuerit eam fieri translationem ex subhastatione quæ ipsa facta sit contra formam statuti. Vide *Defin. 4. infr. De distr. pignor.*

DEFINITIO III.

Mulier fructuaria non potest prætextu dotalis hypothecæ impedire ne vsusfructus per æs alienum minuatur. Itaque legatum repudiare debet.

VXor cui maritus testamento bonorum suorum omnium vsumfructum legauerat si à creditoribus hereditariis non actione quidem personali quæ cōtrà solum heredem competit,[1] sed quasi Seruia-

na contueniatur,[2] creditoris intentionem excludere non potest prætextu dotalis hypothecæ quantumlibet anteriorisi non vsufructus legatum repudiet: siquidem vt legatum valeat necesse est aliquid in eo inesse vtilitatis,[3] quod ipsum æris alieni exsoluendi gratia minui & potest & debet.[4] Quamquam enim æris alieni onus heredem sequitur non vsufructuarium,[5] hactenus tamen tenetur vsufructuarius, vt bonorum hereditariorum distractionem, atque ita vsusfructus sui diminutionem pati cogatur, vt creditoribus satisfiat.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro Carolo de Motz contra viduam Procuratoris Alberti 5. Non. Decemb. 1588.

1. *l. vlt. C. de hered. action. l. 1. C si cert. per. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*
2. Quæ scilicet cùm in rem sit, potest exerceri contra quemlibet possessorem *l. pignoris 17. D. de pignor. l. pignoris 15. C. eod. l. est in arbitrio 14. C. de oblig. & action.*
3. *l. si creditori 28. §. vlt. & l. seq. de legat. 1.*
4. Semper enim potior est causa æris alieni quàm legatorum *l. vlt. §. sin verò creditores C. de iur. delib. l. 6. §. simili modo quæ in fraud. cred.*
5. *d. l. vlt. C. de hered. act.* quia æris alieni onus non sequitur singularem successorem *l. 1. §. si heres D. ad SC. Trebell. l. aeris alieni 15. C. de donat.*
6. *l. vlt.* vbi Bart. & alij notant *D. de vsufr. legat.*

DEFINITIO IV.

Pro periculo futuræ euictionis non potest quis tanquam creditor anterior impedire ne posterior interim ius sui pignoris exequatur. Et quomodo pronunciandum sit.

QVi à debitore fundum emit aut in solutum accepit, cauitque sibi de pignore bonorum omnium debitoris in eum casum quo euictio sequeretur, sicuti antè secutam euictionem de euictione agere non potest,[1] ita nec intercedere quominùs cæteri creditores pignoratitij licèt posteriores pignorum suorum iura persequantur,[2] hoc solo prætextu quòd in eo res sit vt euinci aliquando possit fundus venditus aut in solutum datus.[3] Quandiu enim euictus non est, ius pignoris quod ex causa euictionis in aliis debitoris bonis acquisitum est, omnino conquiescit,[4] quemadmodum & quasi Seruiana actio quæ pro pignore datur.[5] Si tamen intercessio perperàm facta sit,[6] obseruare iudex debet vt non simpliciter & absolutè intercessorem condemnet, sed addito hoc temperamento *quant à present.*[7] Nimirum ne alio, qui eueniat vt pignoris persecutio priùs etiam quàm nata fuerit, iudicati potestate extincta videatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore 10. Cal. Mart. 1590.

1. Quia non aliter committitur stipulatio, quàm si emptori non liceat habere *l. habere licere 57. & pass. D. de euict.*
2. Scilicet in alias res debitoris quas ponimus cæteris creditoribus fuisse obligatas.
3. Quod enim potest euinci, non ideo habetur pro euicto. Et ideirco etiamsi res ab alio vindicetur, non tamen de euictione interim agendum est, sed ad rem defendendam *l. antep. §. mota D. de euict.*
4. Quia scilicet nihildum abest emptori. Prius enim est vt obligatio principalis nascatur, quàm vt accessoria.
5. Non enim nascitur hypothecaria actio quæ non nisi accessoria est, ante principalem, quamuis possit durare etiam post principalem extinctam *l. 2. vbi nor. C. de luit. pignor. l. cùm notissimi C. de præscript. 30. vel 40. annor.*
6. Quod contingit, quoties nihil adhuc interest eius qui intercedit cùm nemo audiatur siue agendo siue accipiendo nisi eius interfit *l. ille à quo 13. §. si de testamento D. ad SC. Trebell. l. 3. §. 1. De verb. oblig.*
7. Vt cessante causa cesset effectus condemnationis *arg. l. ab his 10. §. auctis D. de vacat. & excus. muner.*
8. Cùm tamen absurdum sit dicere Actionem extingui priùsquàm nata sit *l. si ad diem 46. l. Titio vsufructus 96. D. de condic. & demonstr.*

DEFINITIO V.

Restitutio in integrum aduersus anteriorem creditorem impetrata qui per dationem in solutum creditor esse desierat non restituit ei pignus in præiudicium creditoris posterioris eius medio tempore ius fuit quæsitum.

ANterior creditor cui bona debitoris omnia erant obligata fundum à debitore in solutum acceperat, atque ita debitorem cæteráque bona eius vniuersa ab omni obligatione liberauerat. Cùm postea in integrum restitutus esset aduersus contractum tanquam immodica læsione deceptus, petebat vt pristinum ius sui pignoris, & inter alios creditores ordinem recuperaret, quem accepta solutione amisisset. Placuit id ei concedendum non esse: propterea quòd pignus aliis creditoribus medio tempore vtiliter quæsitum temporisque priuilegium iis inuitis ex postfacto adimi nec posset nec deberet.[1] Itaque quamis dici soleat per in integrum restitutionem omnia in pristinum statum restitui,[2] tamen in proposito id non obtinet, cùm intercedens ius creditorum vi subsistente adhuc datione in solutum cum liberato debitore contraxerunt, impediat ne libera sit potestas restitutionis, néve quid in præiudicium eorũ fiat.[3] Probabilius fortasse quis moueatur ex eo quòd si prior creditor nouatione facta eadem pignora cũ aliis acceperit, superioris temporis ordinem retinet quasi sibi ipsi & in suum ipsius locum succedens.[4] Sed sunt ista dissimilia. Nouatio enim licèt priorem obligationem perimat,[5] non tamen efficit quominùs creditor maneat is cui nihildum solutum est.[6] At qui fundum accepit in solutũ desiit esse creditor.[7] Nec quod rescisso contractu rursum creditor esse incipit, facere potest vt eodem iure cẽseri debeat, cùm imputare potiùs sibi possit, & cur ita contraxerat vt omnem deleuerit obligationem, & cur subinde contractum rescindi voluerit.[8] Planè impetrata per debitorem restitutione,[9] locus quæstioni esse non potest, quando nec aliter is audiendus est quàm si non modò debitum offerat, sed ipsum quoque precium integrum contractus, si fundus in solutum datus pluris æstimatus fuerit quàm creditori deberetur.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Arg. l.*

1. *Arg. l. vlt. D. de pact. l. non debet alteri 74. iunct. l. id quod nostrum 11. De regul. iur.*
2. *l. quòd si minor 24. §. restitutio D. de minor. l. vnic. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.* Adde *l. 1. C. de sentent. pass. & restit.*
3. Quia quod ad alios creditores pertinet res non est integra qui fortasse non contraxissent cum debitore adhuc obligato. Restitutio autem nihil operatur cùm res integra esse desiit *dict. l. quòd si minor 5. Scæuola.*
4. *l. 3. l. creditor. 12. §. Papinianus: aliàs l. si prior 13. D. qui potior. in pign. hab. l. si prior C. de his qui in prior. credit. loc succed.* Boer. *quæst. 13. num. 34.*
5. *l. 1. D. de nouat. & delegat.*
6. Cùm nouatio sic obligationem perimat vt eam tamen transfundat in sequentem *d. l. 1.*
7. Quia nihil interest an soluatur pecunia an verò fundus aut alia res pro pecunia detur in solutum volenti creditori *l. eum à quo 16. & l. seq. C. de solut.*
8. Numquam autem succurrendum est ei cui aliquid imputari potest *l. cùm postulassem 44. §. 1. D. de damn. infect. cum similib.*
9. Fortè quòd pro minoris quantitatis debito in solutum dederit rem longè maioris precij. Nam & ex ea causa maior restitueretur perinde ac contra venditionem, cùm datio in solutum venditionis instar obtineat, scilicet si læsio immodica esset ac vltra dimidiam *ex l. 2. vbi not. C. de rescind. vendit.*
10. *d. l. 2. C. de rescind. vendit.*

DEFINITIO VI.

Constituti clausula inutilis est aduersus anteriorem creditorem qui habet corporalem possessionem. Et in quo maior sit potestas traditionis, quàm constituti.

POsterior creditor qui pignoris possessionem sibi per clausulam constituti quærere voluit, non idcirco possessionem auocare potest ab anteriore creditore qui iam tùm in reali & corporali pignoris possessione fuit, nisi oblato priùs debito.[1] Nam cùm creditor cui possessio tradita est sibi possideat præterquam ad solam vsucapionis causam,[2] in eóque differat à commodatario, depositario & cæteris huiusmodi qui non sibi sed alij possident,[3] consequens est vt nullius momenti sit constitutum ab illo factum qui eo tempore ampliùs non possideret.[4] Idémque esset, tametsi eadem pignoris possessio realis non corporaliter per traditionem sed per solam constituti clausulam in anteriorem creditorem trãslata proponeretur.[5] Id enim ad illius clausulæ vim & potestatem inducendam omnino requiritur, vt eo tempore quis reuera possideat quo se constituit alieno nomine possidere.[6] In quo sanè minor vis est clausulæ, quàm traditionis ad transferendam possessionem. Nam si debitor corporalem pignoris possessionem quam se anterioris creditoris nomine habere constituisset, in posteriorem creditorem quin & in alium quemlibet posteà per traditionem transtulisset, vtique interuertisset anterioris creditoris possessionem,[7] cui proinde necesse esset reuocatoria condictione ex lege Iustiniani agere vt propriam possessionem auocaret.[8] Quod tamen nihil necesse est cùm sola constituti clausula interuenit. An quia per eam clausulam minùs transferatur vera realisque possessio quàm per traditionem? Minimè.[9] Sed quia traditio facti est non iuris,[10] ob idque prodest ad transferendam possessionem quæ facti quoque est,[11] & consequenter ad interuertendam possessionem anterioris creditoris cuius nomine constituerat debitor se possidere: quamuis nullo iure ita debitor faciat.[12] Clausula verò constituti, licèt transferat etiam realem verámque possessionem, fictitius tamen eius transferendæ modus est, iuris ciuilis fictione introductus, quæ iuris fictio ei fauere non potest qui nullo iure possessionem in hunc transferre vult quam in alium iam transtulerat. Hic itaque nõ tam alienam possessionem interuertere quàm nihil omnino agere existimãdus est. *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay & Dominæ March. de la Chambre prid. Id Decemb. 1590.

1. Cùm etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*
2. *l. pignori 15. D. de vsucap.* iunct. *l. serui 16. eod.*
3. *l. si quis antè conduxit 10. §. 1. D. de acquir. poss.*
4. *l. quod meo 18. cum ibi notat. eod. tit.*
5. Siquidem clausula constituti licet sit fictitius modus transferendæ possessionis, tranfert tamen veram & realem possessionem, nec minùs naturalem quàm ciuilem, vt notant omnes *ad d. l. quod meo.*
6. Nec enim potest alium possessorem facere is qui ipse non possidet *l. 1. §. Scæuola D. si is qui testam. lib. esse iuss.*
7. *l. si de eo 40. §. 1. D. de acquir. possess.*
8. Ea actione quam appellant Auocatoriam ex constituto *ex l. vlt. C. eod. ill. tit.*
9. *Vt dixi num. 5.*
10. *l. consilio 7. §. vlt. D. de curat. furios.*
11. *l. 1. §. si vir vxori* iunct. *§. præced. D. de acquir. poss. l. 1. §. Scæuola D. si is qui testam. lib. esse iuss.*
12. Nam extra causam possessionis est quærere an iusta sit an iniusta *d. §. si vir vxori & l. quod vxor. 16. eod.*

DEFINITIO VII.

Qui habet obligatam litis æstimationem pro sumptibus in litem factis præfertur omnibus etiam anterioribus.

IN ea pecunia quæ debitori ex condemnatione quæsita est præfertur hypothecariis creditoribus is qui pro litis sumptibus obligatam habet siue expresse siue tacitè litis æstimationem: licèt posterior sit tẽpore.[1] Nam sicuti fructus non dicuntur nisi qui deductis expensis supersunt,[2] ita neque aliud ex condemnatione quæsitum videri potest, nisi quod supereſt detractis sumptibus iis quos ad vincendum prorogari necesse fuit.[3] Vt taceam quod iure communi obtinet vt qui pignoris causam saluam fecit potior sit anterioribus in eo pignore.[4] Hic verò plus præstitit, qui pignoris causam non tam saluã fecit, quàm præbuit:[5] cùm si sumptus illi facti non essent, neque debitor condemnationem nunc haberet, neque creditor ipsius, ius pignoris in ea pecuniæ quantitate, quam condemnatio attulit.[6] *Ita tractatum est* Mens. Febr. 1591.

1. Contra vulgarem iuris regulam, quæ vult In pignoribus eum priorem esse iure, qui prior est tempore *l.2.4.& pass.C. hoc tit.*

2. *§ fructus vlt l.si à domino 36.D.de petit.hered.l.quod in fructus 46.D.de vsur.*

3. Cùm sine sumptibus litigari non possit *l.minoribus 6.D.de minor.quod debetur 51.D.de pecul.l.petitor 30.D.de liber. legat.*

4. *l.interdum 5.& seq.D.hoc tit.*

5. Plus autem est præbere causam pignoris quàm saluam facere *arg.l.licèt 7.C.hoc tit.*iun&*l.quamuis 17.C.de pign.§. his consequens Nou.97.De aqua.dot.*

6. Cum ante condemnationem nesciri certò possit an & quid, aut quantum debeatur: quia sola contestatio & negatio facit rem dubiam *l.vlt.C.quib.ad liber.proclam.non licet.*

DEFINITIO VIII.

Potest idem creditor & anterior esse & posterior pro diuersitate debitorum.

ANterior creditor pignoratitius, si à posteriore idem pignus persequente & anterius debitum offerente per quasi Seruianam conueniatur, retinendi pignoris ius non habet pro posteriore debito etiam hypothecario. Multò minùs pro impensis ex causa posterioris illius debiti factis, quoniam inter creditores temporis ordinem pro debitorum varietate seruari necesse est, nec quicquam vetat eundem seipso priorem in credendo & posteriorem videri diuersis respectibus. [1] Nam quod dici solet etiam ob chyrographariam pecuniam pignus retineri posse, [2] ita verum est si creditori pignus possidenti res sit cum debitore, non etiam si cum alio creditore licèt posteriore. [3] Nisi ponas chyrographariam pecuniam iam tùm fuisse debitam cùm secundus creditor contraxit. [4] In ea namque anteriorem potiorem esse debere verius est, ne semel ei quæsitum ius retinendi pignoris, ex contractu cum alio inito damnum patiatur. [5] *Ita tractatum est* in causa D.de Macognin & N.Vulliod 4.Cal.Iunij 1591.

1. *l.creditor 12.§.si idem bis & l.quærebatur 20.D.hoc tit.*
2. *l.vnic.C.ill.tit.Etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*
3. Quia inter creditores regulare est vt qui prior est tempore, sit etiam potior iure *l.2.4.& pass.C.hoc tit.*
4. Quo casu verum est iam tum fuisse acquisitum priori creditori ius retentionis etiam pro chirographaria pecunia *d.l.vnic.*
5. Quod esset iniquum *l.vlt.D.de pact.l.Granius 71.§.penult.*D.*de fideiuss.*

DEFINITIO IX.

Creditor mariti posterior qui anteriora dotalium pignorum iura obligata habet, præferendus est anterioribus mariti creditoribus qui sint posteriores muliere in hypothecis dotalibus.

VIr & vxor in causam communium alimentorum vt se suósque exhiberent, mutua centum à te acceperant, séque in solidum singuli obligauerant, datis etiam pignori generaliter bonis omnibus, & specialiter iis quæ maritus vxori pro dote cum clausula constituti obligauerat. Si alius mariti creditor te anterior idem pignus ex proprio contractu persequatur, tuendus eris in possessione, eíque præferendus, propter ius mulieris quod in persona tua concurrit, [1] cùm sit illa vtróque anterior. [2] Nec de illo quærendum erit, An ius ab ea cessum habeas necne. Sufficit enim esse te in possessione eius rei, quæ & mulieri à marito priusquàm aduersario tuo, & à muliere tibi obligata sit: [3] posteaquàm placuit pignus pignori dari posse, [4] & ex ea pignoris datione nomẽ quoque pro quo pignus datum est, saltem ad concurrentem vsque pignoris æstimationem cessum intelligi. [5] Rursus non distinguemus an dotis restituendæ casus iam euenerit, an non. Quid enim refert, cùm marito consentiente pignus constituitur, & ex ea causa ex qua dá minuere dotem etiam constante matrimonio liceret? [6] Aut quidni liceat mulieri constante quoque matrimonio ius hypothecæ sibi competens in alium transferre, à quo vicissim pecuniam aut quid aliud accipiat, cùm & gratis illud remittere marito posset, dum ne aliquod ex ea re damnum doti immineret? [7] Denique nec ad rem faciet, quòd mulier quæ tibi pignus suum pignori dedit alia bona doti æquipollentia penes se habere proponatur. Nam cùm ex eius persona tibi ius competat retinendi pignoris, æquius est aduersus eam quàm contra te actionem dari aduersario tuo, vt imputata pignoris tui æstimatione in dotis solutionem, si quid illa supra dotem possideat restituere compellatur. [8] Neque enim prætextu dotis cæterorum creditorum iura impediri oportet si omnibus satisfieri ex ordine possit. [9] *Ita Senatus* ex tempore 8.Cal.Sept.1592.

1. Cùm ipsa tibi bona sua omnia obligauerit & consequenter iura ipsa pignoris quæ habuit in bonis mariti *l. women 4.C.quæ res pignor.oblig.poss.*
2. Nam qui ab anteriore creditore causam habet potior est posterioribus omnibus in ea re quæ anteriori fuit obligata *l.1.& tot.tit.C.si antiq.credit pign.vendid.*Quod obtinet etiam in chirographariis creditoribus *l.si ventri 24.§.vlt.D.de reb.autor.iudic.possid.aliàs l.9.de priuil.cred.*
3. Quoniam scilicet iura realia transeunt etiam sine cessione *l.si tertius 6.§.si quis prius* vbi Bart. D. *de aqua & aquæ pluu.arcend.*
4. *l.1.& 2.C.si pignus pignor.dat.sit l.grege 13.§.cùm pignori D.de pignor.*
5. *l.si conuenerit 18.*D.*de pignorat.act.l.nomen 4.*C.*quæ res pignor.oblig.poss.*
6. *l.quamuis 20.*D.*solut.matrim.Not.ibid.& in l.vnic.C.si const.matr.dos solut.sit.*
7. *l.iubemus 21.C.ad Velleian.*Nec enim remissio pignoris donatio est *l.1.§.cùm venditor* D.*quib.mod pign. vel hypoth. soluit.l.etsi pignus 18.* D.*quæ in fraud.credit.*
8. Ne alioqui dotis solutionem bis consequi velle videatur. Mulieri enim solutum videtur quod ea mandante aut cõsentiente creditori ipsius solutum est *l.vero procuratori 12.*D.*de solut.l.quamuis 40.§.vlt.& seqq.ad SC.Trebell.*
9. Hactenus enim fauemus doti ne pereat, non vt cæteris creditoribus damnum inferatur *l.assiduis 12.C.hoc tit.*

DEFI-

DEFINITIO X.

Qui credidit ad emendam domum non habet priuilegium tacitæ hypothecæ, multò minus prælationis, nisi specialiter conuenerit de pignore. Secus in eo qui credidit ad refectionem.

CReditor ex cuius pecunia fundus comparatus est sicuti nullam eo nomine tacitam hypothecam habet quam habet is qui ad ædificij restitutionem credidit, [1] ita nec si expressam hypothecam habeat generalem, priuilegium ob id vllum habet vt cæteris creditoribus anterioribus præferatur. [2] Solius enim pupilli ius illud est vt si ex eius nummis res empta sit non solùm tacitæ hypothecæ priuilegium habeat sed etiam prælationis. [3] Sanè si nominatim & specialiter conuenerit vt is ipse fundus obligatus sit ei ex cuius pecunia emitur, & eiusmodi pignoris conuentio facta sit statim, id est eo ipso instanti quo pecunia creditur aut fundus comparatur, aut incontinenti, locus erit priuilegio, [4] non ratione illa sola quod huius creditoris pecunia pignoris causam præbuerit vt in eo dici solet qui saluam fecit pignoris causam, [5] (minus enim est pignus præbere quàm saluum facere, alioqui perinde vtroque casu priuilegio locus esset. [6]) Sed quòd cùm pignoris causam præbeat, permittendum ei sit vt quam vult initio legem dicat, qui scilicet non aliter fuit contracturus: [7] nec proinde cæteris anterioribus creditoribus pignoris causam præbiturus. [8] Estque hic vnus & singularis fortasse casus in quo specialis hypotheca vtilior est quàm generalis. [9] *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand & Peronetæ Talon 8.Cal.Decemb.1592. & rursum pro D. Abbate Ambroniacensi contra N. Dauignon 14.Cal. Febr.1593.

1. Hic enim non solum hypothecam tacitam habet sed etiam ius prælationis in ea re ad cuius refectionem credidit *l.interdum 5.D.hoc tit.*iun&*l.1.*D.*in quib.caus.pign.vel hypoth.*
2. Quia scilicet non interest reipublicæ an huius vel illius sit hic fundus. Diuersum est si quis crediderit ad emendum nauim. Is enim habet priuilegium non tacitæ hypothecæ, sed prælationis inter creditores chirographarios *l. quod quis 34.*D.*de reb.autor.iudic.possid.* Aliàs *l.19.de priuil.credit.* quia multum interest reipublicæ vt nauis sit eius qui negotiationem maritimam exercere velit, aut per se aut per alium: quomodo vult vtique qui nauim emit non qui vendit. Dixi *lib.8.Coniect.cap.11.& 12.*
3. *Idemque est 7.*D.*hoc tit.*Quidni enim haberet pupillus vtrumque ius & tacitæ hypothecæ & prælationis in re ex ipsius nummis comparata cùm habeat etiam vtilem vindicationem? *l.ex facto 52.§.planè* D.*de pecul.l.3.C.arbitr.tutel. not.ad l.si vt proponis 8.C.de rei vindic.*Vide tamen quæ scripsi *Desin.10.supr.tit.prox.*
4. *l.quamuis 17.C.de pignor.l.licèt 7.C.hoc tit.*
5. De quo *in l.interdum 5.& seq.D.eod.*
6. Quod tamen non ita est *d.l.quamuis & d.l.licèt.*
7. *l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.l.in traditionibus 44.D.de pact.l.venditor 13.D.commun.prad.*
8. Et ideo non possunt creditores quamuis anteriores conqueri vllam sibi factam esse iniuriam ab eo qui credidit ad rem emendam.
9. Nam extra hunc casum tantùm potest generalitas in suo genere quantùm specialitas in sua specie *l.semper specialia 147.& ibi not.D.de regul.iur.*

DEFINITIO XI.

Nihil iuris possessori tribuere potest pignus antiquius sui autoris quod extinctum sit confusione per additionem quæ habeat etiam vim solutionis.

CVm filius tanquam patris heres maternæ dotis debitor matri quoque postea heres extitisset, ac posteà fundum qui pro dote obligatus fuerat cum clausula constituti medio tempore proprio creditori obligatum, alteri vendidisset, Placuit emptorem à posteriore creditore conuentum siue hypothecaria: [1] siue condictione ex Iustinianea lege, [2] nullam habere posse defensionem ex ea causa quod idem fundus anteriore iure pignoris pro dote matris obligatus fuisset, eúmque mulier quandiu vixerat post mariti mortem possedisset. Confusa enim per additionem & consolidationem obligatio, [3] sicut venditori in cuius persona cõfusio facta fuerat amplius prodesse non poterat, [4] ita neque emptori quẽ cõstabat non plus iuris ex emptione nactum fuisse quàm venditor habuisset. [5] Nec quod post venditionem pignoris dominiũ penes alium quàm creditorẽ esse cœperat facere debebat vt extincta obligatio reuiuisceret. [6] Id enim tùm obtineret, cùm ex antiquiore aliqua causa domnium creditori oblatum esset, [7] postestate scilicet euictionis tollente intellectum acquisitionis dominij. [8] In proposito autem non videbatur euictum creditori dominium, quod voluntaria alienatione translatum esset in emptorem iam eo tempore quo debitum creditúmve vllum esse desiisset. [9] Neque rursus ad rem pertinuit quod non solùm pignoris nomine retentio, sed etiam Seruiana actio durat quandiu verum est reuera solutam non esse pecuniam, tametsi per additionem extincta sit principalis obligatio. [10] Nam id eo demum casu procedit, quo confusionis tantùm vim habeat aditio, non etiam solutionis. [11] Siquidem fieri non potest vt Seruiana nõ tollatur soluta quomodocũque pecunia. [12] Atqui hereditatis aditio quoties debitor creditori succedit, vel contra solutionis quoque vim habet, si modò hereditatis emolumentũ quantulumcũque illud futurum sit, penes heredem remaneat, nec ad alium deuoluatur, licèt alioqui soluendo non sit, [13] quia soluendo esse intelligitur hereditas quæcunque heredem inuenire potest, [14] & heres cum debitoris aut creditoris sui hereditatem adit, sibi ipsi soluere, secúmque compensare intelligitur. [15] Consequens ergo erat vt in ea re quam emtor hic posset idem secundus creditor non tam potior quàm solus reperiretur. [16] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, contra parochum de Barby Idib.Febr.1593.

1. Quæ auocat possessionem alienam *l.si cùm venditor 66.§.1.*D.*de euict.*
2. *In l.vlt.C.de acquir poss.*quæ auocat propriam ipsius agentis possessionem, vt dixi *Desin.1.sup.de acq.poss.*

3. Confusio enim contingit quoties in eadem persona concurrit ius debiti & crediti *l.debitori 7. vbi not. C. de pact. l. debitori 50. D. de fideiussor l. Stichum aut Pamphilum 95. §. aditio D. de solut.*
4. Siquidem confusio est legitimus modus tollendæ obligationis sicut & solutio *d. §. additio l. quæ dotis 33. D. solut. matrim.*
5. *l. quod ipsis 143. l. inuitus 156. §. plerumque De regul. iur.*
6. Quamuis interdum reuiuiscat hypothecaria quæ per confusionem & consolationem dominij fuerat extincta *l. pen. §. 1. D. de except. rei iudic. l. debitor 59. D. ad SC. Trebell.*
7. *Vt in specie d. l. penult. §. 1.*
8. Exemplo eius quod scribit Papinianus *in l. si patrimonij 55. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*
9. Nemo enim potest rem sibi euincere.
10. *d. l. debitor 59. ad SC. Trebell. l. grege 13. §. etiam D. de pignor.*
11. *d. l. debitori 50. D. de fideiuss. d. l. Stichum 95. §. adicio De solut.*
12. *l. si rem 9. §. omnis pecunia D. de pignorat. actio.*
13. *l. quæ dotis 33. D. solut. matrim.*
14. *l. libertus 36. D. de bon. libert. l. 3. D. ad leg. falcid.*
15. *d. l. quæ dotis l. cùm pater 77. §. Titio fratri antep. De legat. 2.*
16. Vt Papinianus loquitur *in l. 2. D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XII.

Posterior creditor interdum præfertur anteriori scilicet si quantitas anteriori debita non sit liquida. Et quomodo tamen anteriori hoc casu prospiciendum sit.

SI duo pluréſve diuersi temporis creditores quasi Seruianam exerceant aduersus tertium possessorem, præferri quidem solet is qui tempore anterior est, adeóque in totum si posterior non offerat, cuiuscumque tandem precij sint pignora, id est, licet ex eorum venditione vtrique satisfieri commodè possit.[1] Quoniam hypothecæ ius est indiuiduum,[2] nec cogitur creditor cui vel vnus numus deest contentus esse parte pignoris ad concurrentem vsque debiti quantitatem.[3] Nisi cùm posterior creditor præ inopia offerre non potest[4] aut cùm de addicendis dominij iure dandisve in solutum pignoribus disputatur.[5] Sed tamen accidit aliquando vt eum qui posterior est, in possessione mitti priorem oporteat. Nimirum si de anterioris debiti quantitate nondum sit cognitum, & per ipsius anterioris creditoris morã acciderit quominùs cognosci potuerit.[6] Neque enim ea mora & frustratio imputari vel nocere debet posteriori[7] qui dolo culpáque caret si non offerat, quandiu ignorat quid & quantum debeatur.[8] Enimuerò si anterior ille creditor pignoris possessionem iam nactus sit siue per traditionem siue per clausulam cõstituti, non est æquum aut rationi consentaneum vt propter solam debiti incertitudinem anteriori creditori quæsita possessio aufferatur.[9] Quid ergo? Mittendus quidem erit in possessionem pignoris posterior creditor de cuius iure in promptu constat, & cui non potest imputari cur non offerat anteriori.[10] Sed ea tamen lege vt ante omnia satisfiat anteriori eidémque possessori. In eamque rem certum aliquod & quantum fieri potest breue tempus constituendum est[11] intra quod iubeatur ipse docere quid sibi quantúmque debeatur. Sic enim vtrique commodissimè nulláque alterutrius iniuria consuletur.[12] *Ita Senatus* in causa N. Stephani Dinome & R. D. Episcopi Bellicensis Ioannis Gothofredi Ginod Senatoris optimi 14. Cal. Mart. 1594.

1. *l. 2. l. 4. & pass. C. hoc tit.* Nec enim ad hunc casum pertinet quod scriptum est *in l. pro debito 7. C. de reb. autor. iudic. possid.* quæ locum habet in chirographariis tantùm creditoribus vt alibi scripsimus.
2. *l. rem hereditariam 65. D. de euict. l. in executione 85. §. penult. D. de verb. oblig.*
3. *l. quandiu 6. C. de distract. pignor. l. 2. C. debitor. vend. pignor. imped. non poss.*
4. Quo casu inhumanum videtur, vt debiti sui iacturam faciat. Et ita in hoc casu Senatus noster ex æquitate sæpius iudicauit, præsertim concurrente fauore dotis & viduitatis.
5. Nec enim potest vnquam creditor impetrare ius dominij vniuersorum bonorum sui debitoris *l. 1. C. de iur. domin. impetr.*
6. Cùm non entium & non apparentium idem sit iudicium *vulg. §. si aduersus Instit. de nupt. l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.*
7. *l. in condemnatione 173. §. vnicuique de regul. iur.*
8. *l. non potest improbus videri 99. eod. tit.*
9. Facilius enim est, vt possidenti detur retentio quàm vt non possidenti actio *l. 1. D. de pignor.*
10. *Arg. l. ille à quo 13. § si de testamento D. ad SC. Trebell. l. is à quo 3. in princip. D. vt in poss. legat.*
11. Arbitrio scilicet iudicis pro personarum & rerum varietate vt *in l. si debitori 21. D. de iudic.*
12. Quod maximè curare semper iudex debet quantùm potest vt neutra pars lædatur *l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. credit. l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*

DEFINITIO XIII.

Clausula constituti facit creditorem qui sit posterior potiorem anteriore etiam corporalem possessionem habente, si posterior non de pignore agat sed de possessione.

ANterior creditor qui generalem hypothecam in debitoris sui bonis habuit[1] si mandãte iudice missus sit in possessionem fundi quo medio tempore fuerat alteri obligatus cum clausula constituti. Deinde auocare ab eo possessionem velit posterior creditor condictione ex lege Iustiniani.[2] Non idcirco debet vincere, quòd & anterior sit creditor, & in corporali possessione.[3] Nam ius anterioritatis non prodest creditori nisi cùm agitur hypothecaria.[4] Cum qua sanè nihil commune habet remedium illud quod competit ad reuocandam possessionem.[5] Corporalis autem illa possessio multo minùs prodesse potest aduersus eum qui & naturalis & realis possessor factus per clausulam constituti,[6] possessionis suæ reuocandæ ius habet quisquis tandem ille sit in quem se inscio fuerit illa translata.[7] Cùm enim duo simul possidere in solidum non possint,[8] consequens est vt possessio quæ posteriori creditori priùs quæsita fuit per clausulam constituti non patiatur alium possidere qui corporaliter rem detinet.[9] Neque distinguemus an debitoris solius facto corporalis illa, & asinina possessio in anteriorem creditorem translata sit, An verò iussu & autoritate iudicis qui fortè pignus vendi mandauerit, & deinde creditorem eundémque emptorem mitti in possessionem.[10] Nihil enim refert an debitoris an quod hac parte idem est ipsius iudicis facto interuersa sit prior posterioris creditoris possessio.[11] Et vtroque casu perinde hic posterior creditor auocandæ possessionis suæ ius habet.[12] An igitur nihil proderit anteriori creditori quòd sit anterior, quódque corporalem possessionem bona fide & Prætore autore nactus sit? Respondeo nihil ei prodesse debere, quòd corporalem possessionem nactus fuerit autore iudice, cùm in iudicis arbitrio esse non potuerit priorem creditoris posterioris possessionem interuertere, inscio & ignorante eo qui per communis debitoris personam reuera possidebat. Factum siquidem aut consensum ipsius possessoris interuenire necesse est vt suam amittat possessionem.[13] In iudicio autem retinendæ possessionis nemo dubitat quin potior eius causa esse debeat qui veram & realem possessionem habet quàm eius qui non nisi asininam & reuocabilem.[14] Quod autem ad temporis priuilegium attinet non magis anteriori creditori prodesse debet, quàm si ageret contrã posteriorem iam possessorem. Certè nec minùs.[15] Ergo posteriori hactenus proderit clausula constituti vt possessoris iure censeatur, ac proinde vt anteriori creditori ius pignoris in eo fundo prætendenti possit obiicere exceptionem non excussi debitoris,[16] nimirum ante litem de pignore contestatam. Alioqui minùs opportunè obiecta videbitur exceptio,[17] nõ secus atque si prior creditor ille ageret qui nunc conuenitur. cùm haud dubiè actor ille sit in sua exceptione.[18] Interea igitur retinendus erit posterior creditor in sua possessione.[19] Quòd si aut ex litigantium cõfessione aut aliunde appareat alia debitoris bona nulla esse quę possint excuti, superuacuum sanè fuerit, adeóque iniquum aufferri anteriori creditori possessionem quam subinde ipsi restitui oporteat,[20] si non quicquid illi debitum est, posterior creditor offerre velit.[21] *Ita tractatum est* ex tempore Venerab. collegio Canonicorum Sanctæ Capellæ Camber. contra heredem N. Chocquet 14. Cal. April. 1594.

1. Siue expressam ex conuentione siue tacitam ex priuilegio iuris. Nihil enim refert cùm eadem sit vis vtriusque, nisi in casu *l. assiduis 12. C. hoc tit.* si ea lex secundum Doctores intelligatur.
2. *Ex l. vlt. C. de acquir.*
3. Quamuis regulariter melior sit causa & anterioris creditoris & eius qui possidet vt dixi *Defin. præced.*
4. Quia inter creditores hypothecarios qui prior est tempore is regulariter potior est iure *l. 2. l. 4. & pass. C. hoc tit.*
5. In quo scilicet iudicio non quæritur nisi de possessione eáque retinenda non recuperanda, vt scripsit *Defin. 1. supr. De acquir. poss.*
6. *Ex l. quod meo 18. D. de acq. poss.*
7. Ne sit in potestate eius per quem possidemus interuertere possessionem nostram dolo malo, vt ait *d. l. vlt.*
8. *l. 3. §. ex contrario D. eod. l. duo in solidum 19. D. de precar.*
9. Scilicet cùm imploratum est beneficium legis Iustinianeæ. Alioqui sola clausula constituti nil prodesset vt dixi *dict. Defin. 1. & alibi supr. De acquir. poss.*
10. Quo facto certum est emptorem iustè possidere qui autore prætore possidet *l. iustè possidet 11. D. eod. l. qui autore 137. De reg. iur.*
11. Quia factum iudicis est factum partis *l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit l. si ob causam 13. C. de euict.* Vide tamen *Defin. 5. & 6. supr. 5. aduers. cred. præscr. oppos.*
12. Cùm non debeat ei nocere sententia à iudice inter alias lata *l. 1. D. de except. rei iudic. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*
13. Nimirum secundum eam interpretationem quam magistri adferunt *ad d. l. vlt. C. de acquir. poss.* Contrà quam tamen scripsimus *in Chiliade De error. pragmat.*
14. Hic enim non tam possidet verè quàm est in possessione quod longè diuersum est *l. si quis ante 10. D. de acquir. poss. l. stipulatio ista 38. §. hæc quoque stipulatio D. de verb. oblig.* In interdictis autem veram possessionem esse oportet *l. officium 9. D. de rei vindic.*
15. Cùm & possessor is esse intelligatur qui ex beneficio legis Iustinianeæ possessionem suam auocare potest *d. l. vlt. C. de acquir. poss.*
16. Non enim plus iuris habere potest is cui competit auxilium legis Iustinianeæ quàm si etiam corporaliter possideret. Ne plus possit fictio in casu ficto quam veritas in casu vero, contra *l. filio 23. D. de liber. & post.*
17. *Ex Auth. hoc si debitor C. de pignor. & in corpore vnde sumitur.*
18. Cùm sit dilatoria quæ proinde opponi debet ante litem cõtestatam *l. exceptione 19. C. de probat. Not. ad dict. Auth. hoc si debitor.*
19. *l. in exceptionibus 19. D. de probat.*
20. Quia pendente lite nemini est auferenda sua possessio *l. moueor 4. C. de seru. export.* Nisi in casu *l. imperatores 21. §. vlt. D. de appellat.*
21. Cùm dolo faciat qui petit quod statim eidem restituturus est *l. dolo facit. 8. D. de doli mal. except.*
22. Ius enim offerendi semper saluum est posteriori creditori *l. 1. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

DEFINITIO XIV.

Clausula constituti apposita in pignore statim operatur in præiudicium illius cui postea idem pignus datum fuit etiamsi dies debiti nondum venerit, si modo iam cesserit.

TItius Sempronio vindiderat annuam pensionem quatuordecim aureorum precio ducentorum, Ea lege vt si cessaret Titius in annua pensione soluenda liberũ esset Sẽpronio precium repetere, ex eaq; causa Titius vniuersa bona sua pignori dederat cum clausula constituti.[1] Deinde priusquàm cessatum esset in solutione pensionis fundum quendam creditori anteriori in solutum tradiderat, aut quod hac parte idẽ est, publicè vendi pro debito, eidémque creditori addici permiserat.[2] Posteà cessante eo soluere pẽsionẽ. Sẽpronius fundi illius possessionẽ quasi suã auocabat cõdictione ex lege Iustiniani propter clausulã cõstituti.[3] Quærebatur an iure ageret. Neq; enim videbatur ei prodesse debere clausulã quę sub cõdicione

illa esset concepta *si ad diem annua pensio non soluerétur*, cùm antè condicionis euentum creditori anteriori ius in ea possessione quæsitum fuisset.[4] Nam cùm placeat huiusmodi condiciones omnes quæ in dando consistunt esse potestatiuas.[5] Succedit regula quæ negat retrotrahi eas posse in præiudiciũ iuris quod medio tempore alteri quæsitum fuit.[6] Sed tamen probabilius videbatur in proposito statim cedere diẽ obligationis annuarum pensitationum, & statim ab initio nasci obligationem licèt non nisi in singulos annos, & certo cuiusque anni tempore exigi possint.[7] Aliud enim est cessisse diem, aliud venisse.[8] Cui consequens erat vt clausula constituti iam inde ab initio vires suas exereret ad possessionem pignoris transferendam in emptorem quandiu pensiones deberentur, licèt quod ad sortis & precij repetitionem attinebat, non nisi sub condicione facta promissio videretur, & similiter contracta in eum casum pignoris obligatio, si ad diem pensiones non soluerentur: & sub eadem condicione translata possessio per constitutum.[9] Igitur melior erit causa Sempronij in quæstione De possessione pignoris quàm creditoris anterioris. Planè si agatur hypothecaria, & de iure ipso pignoris aliud erit, eáque obseruari oportebit quæ scripsimus proximo Senatusconsulto. *Sic tractatum est* in eadem causa.

1. Vt passim hodie fit in venditione annuorum reditum Vulgo vocant *rentes constituees*, quarum frequens satis est vsus apud nos, sed longè frequentior apud Gallos.
2. *l.1.C.si antig.credit.pign.vendid.l.1.& 2.C.si in causiudic.pign.capt.sit.*
3. *Ex l.vlt.C.de acquir.poss.*
4. Nec enim ius semel alicui quæsitum facilè postea inuito ei vel pignoranti aufferri potest *l.vlt. D.de pact. l. id quod nostrum 11.de reg.iur.*
5. Etiamsi maxima sit dandi difficultas *l.continuus 137.§.illud De verb.oblig.*
6. *l.1.l.qui balneum 9.l.potior 11.D.hoc tit.*
7. *l.stipulatio 16.§.1.D.de verb.oblig.Not.in l.cum notissimi 8.§.1.C.de præscr.30.vel 40.annor.*
8. *l.cedere diem 213.De verb.signific.*
9. Nam & sub condicione transferri potest possessio *l.qui absens §.1.D.de acquir.poss.*

DEFINITIO XV.

Dos data & aucta constante matrimonio non habet priuilegium temporis à die prioris dotis constituta si qui sint alij creditores pignoratitij qui medio tempore contraxerint.

PAter filiæ nubenti certam pecuniæ quantitatem, vt fieri assolet dotis nomine promiserat, & genero soluerat pro omni legitimæ iure quod filia in bonis paternis esset quandocumque habitura.[1] Defuncto patre cùm filia quereretur minus legitima sibi datum, obtinuerat[2] vt quantum ad iustum legitimæ modum necesse erat sibi suppleretur, acceptámque à patris heredibus pecuniam eidem viro rursus, & nouo contractu in dotem dederat.[3] Non idcirco prioris constitutionis dotalis priuilegium habebit posterior in præiudicium creditorum medij temporis,[4] quod supplementum legitimæ augmentúmque dotis eodem iure censeri debeat quo legitima, dósque ipsa.[5] Id enim rectè quidem dicitur si aduersus maritum ipsum aut patris heredem agatur. Sed non item si contra creditores qui medio tempore cum viro contraxerunt.[6] Nam id duntaxat dotale fuisse videri potest, quod in dotem dicerè datum est.[7] Et quamuis etiam constante matrimonio dotem augeri nihil prohibeat,[8] pignus tamen eo nomine contractum videri non potest antequàm dos aucta sit,[9] nisi proponas ab initio constituta in dotem bona etiam futura.[10] Quo casu haud dubiè antertoris temporis priuilegium tota dos haberet.[11] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Masuyer, & Antonij Bourgeois 8. Id. Iunij 1594.

1. Postquàm eo iure vtimur vt legitima possit repræsentari à viuo patre, interueniente præsertim iureiurãdo *ex cap. 2.de pact. in 6.*
2. Per condicionem ad supplementum legitimæ, ex *l.omnimodo 30.C.de inoff.testam.*
3. In augmentum scilicet dotis: potest enim vtique dos augeri etiam constante matrimonio adeóque tum primùm constitui *l.cùm multa 20.C.de donat ant.nupt.§ quamobrem Nou.39.De restit.& ea quæ par.vndec.mens.*
4. *d.§ quamobrem in fin.*
5. Tanquam accessorium quod sequitur naturam sui principalis *l.inter socerum 16.§.cùm inter D.de pact.dotal.l. etiãsi 8.C.de iur.dot.l.Lucius 18.D.de vsur.*
6. Quibus semel quæsitum ius auferri postea non potuit vt dixi *Defin.8.in fin.supr.*
7. *l.dotale 13.§.dotale D.de fund.dotal.*
8. Vt dixi *num.3.ex dict.§.quamobrem in fin Nouell.39.De restit.& ea quæ par.11.mens.*
9. Quia cùm pignoris obligatio sit accessoria, non potest incipere sine principali, & ante natam principalem.
10. Possunt enim & pignori dari & in dotem etiam bona futura *l.vlt.C.quæ res pignor.l.& quæ nondum.15.§.quod dicitur D.de pignor.*
11. Quoties enim numeratio sequitur ex necessitate præcedentis obligationis, inspicitur tempus obligationis non numerationis *l.1.D.hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

Mulier an habeat priuilegium prælationis contra creditores anteriorem tacitam hypothecam habentes, non minùs pro augmento dotali quàm pro dote.

MVlier in hypotheca tacita quam habet pro dote[1] præfertur omnibus creditoribus nõ tantùm posterioribus licèt expressam hypothecam habentibus (ex iure scilicet communi, quo qui prior est tẽpore potior est iure[2]) sed etiam anterioribus, ex priuilegio quod doti Iustinianus dedit.[3] Quod tamen priuilegium quoniam apertissimè iniquũ est, sic nostri æquissima interpretatione temperarunt, vt iis tantũ noceat qui tacitâ hypothecâ habent, non itẽ illis qui expressam,[4] licèt cõstitutionis verba manifestissimè repugnẽt. Idq; temperamentũ Senatus noster passim probat. Sed an idẽ priuilegiũ habere mulier debeat in eo augmẽti vt vocãt dotalis genere quod apud nos frequẽtatur quæstionis est. Apertè enim negat Iustinianus[5] fauere se velle mulieribus in lucris nuptialibus, vt puta inquit in donatione ante nuptias sed tãtũ in dote & hactenus ne dãnũ sentiant.[6] In eámq; sententiã sicuti magis cõmuniter à nostris probata est, ita

est, ita & Senatus noster propensior videbatur. Non deerant tamen qui à Senatu aliàs contrà iudicatum dicerẽt aliámque rationem esse augmenti illius quo vtimur, aliam donationis de qua Iustinianus, dupli ci de causa. Quarũ vna illa est, quòd dotis augmentum pars sit dotis eodémque passim quo dos ipsa iure censeatur.[7] Altera quòd nõ videatur ex mero lucro acquiri mulieri, sed potiùs in remunerationẽ, nimirũ propter defloration em. Illud sanè constabat priuilegium prælationis etiam pro dote in extraneos heredes non transire.[8] *Ita tractatum est* in causa N. Claudij de S. Real & Claudiæ Chambet Ante Cal. Ianuar. 1594.

1. *Ex l.vnic.§.1.C.de rei vxor.action.*
2. *l.2.l.4.& pass.C.hoc tit.*
3. *In l.assiduis 12.eod.*
4. Sic enim distinguunt illi ad *d.l.assiduis* scripsi *lib.8.Coniect.cap.11.& 12.*
5. *d.l.assiduus §.vlt.*
6. Aliud enim est certare de lucro captando, aliud verò de damno vitando *l.3.in princip.D.vnde vi.*
7. Vt diximus *ad tit.De donat.ant.nupt.supr.*
8. Quia non tam doti quàm personæ mulieris conceditur *d.l.assiduis, vbi not.& ad l.1.C.de priuileg.dot.*

DEFINITIO XVII.

Mulier etiam cùm est anterior potest repelli per exceptionem non factæ excussionis siue is qui conuenitur, possideat corporaliter, siue possit auocare possessionem condicione ex l.vlt.SC.de acquir.poss.

PRiuilegium mulieris siue tacitam siue expressam hypothecã habentis vt omnibus creditoribus præferatur secundum eam distinctionem quam proximè attulimus,[1] non impedit, quominùs creditor alius posterior, etiamsi corporaliter non possideat iuuari aduersus mulierem possit exceptione non factæ excussionis,[2] tametsi possessio corporalis sit penes mulierem[3] dùm ita vt eam auocare creditor possit per condicionem legis Iustinianeæ, aut quo alio genere actionis.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l.assiduis 12.* vbi DD. *C.hoc tit.* de cuius sententia vide quæ scripsimus *libr.8.Coniect.cap.11.& seq.*
2. Nam & aduersus dotem ea exceptio locum habet, per quam scilicet non fit vt dos eo minùs salua sit. Neque verò numeratur hoc priuilegium inter cætera priuilegia dotis. De quibus latè Campes. *in tract. De dote.*
3. Quia nec videtur possessio esse penes mulierem quandiu ab ea potest iure auocari *l.non videtur quisquam 31.de reg. iur.*
4. Alioqui non posset alius creditor opponere exceptionem non factæ excussionis quæ non alij competit quàm possessori. *Auth.hoc si debitor & ibi not.C.de pignor.*

DEFINITIO XVIII.

Casus in quo posterior creditor præfertur anteriori etiam constituti clausulam habenti siue anterior agat hypothecaria siue condictione ex l.vlt.C.de acquir.possess.

COnstituti clausula adposita in obligatione bonorũ omnium præsentium, & futurorum, licèt prodesse soleat quod ad bona futura attinet perinde ac quod ad præsentia,[1] non tamen proderit creditori vt alij posteriori præferatur in iis bonis quæ communis debitor posteà comparauerit ea lege vt creditori posteriori ex eorum precio satisfieret. Ac ni debitor satisfecerit potior esse debet in iis rebus posterioris creditoris causa quàm anterioris, quia nec aliter videri potest acquisitum debitori dominium,[2] cuius tamen acquisit ionem omnino præcedere necesse est, vt vtilis aliqua pignoris obligatio contracta intelligatur.[3] Itaque nihil hac parte intererit an prior creditor agat hypothecaria contra posteriorẽ aliúmve tertium possessorem qui à posteriore ius habeat an condictione ex lege Iustiniani[4] ad auocandam vel retinendam propriam possessionem.[5] Nam propositæ conuentionis potestas non tantum dominij causam afficit sed etiam possessionis.[6] *Ita tractatum est* in causa Mauric iæ Richard, & Michaelis de la Siaz 17. Cal. Maij 1595.

1. Nam sicuti bona futura possunt dari pignori quasi sub ea condicione si perueniant ad dominium debitoris *l.1.l.& quæ nondum 15.§.quod dicitur D.de pignor.* Ita & eorum possessio transferri potest sub illa condicione, Si quandoque perueniat ad constituentem *l.qui absenti 38.§.1.D.de acquir.poss.* Tessaur. *decis 105.num.4.*
2. *l quamuis 17.C.de pignor.l.licet 7.C.hoc tit.l.2.D.de reb.eor.qui sub tutel.*
3. *l.& quæ nondum 15.§.quod dicitur D.de pignor.* Nec enim res aliena pignori dari potest *l.1.& tot.tit. C.si alien.res pignor.dat.sit.*
4. *Ex l.vlt.C.de acquir.poss.*
5. Cùm tamen in aliis causis soleat multum interesse vt dixi *Defin.6.supr.*
6. Quia clausula cõstituti apposita in pignore nihil potest operari nisi quatenus præcedit causa & ius pignoris, cùm non possit creditor possidere pignus antequàm pignus sit *arg.l.si debitor 11.D.de precar.*

DEFINITIO XIX.

Posterior creditor præfertur anteriori in pignore, cùm anterioris ius sublatum est non per nouationem simplicem sed per delegationem.

CVm tu Sempronio bona tua omnia præsentia & futura obligasses consensu vt tibi Mæuius fundum Cornelianum venderet, qui mihi iam pro centum aureis erat obligatus, sed ea lege vt si tu ex precio mihi solueres. Is fundus tibi venditus est nec tamen precium mihi solutum, sed pro solutione acce-

pi delegationem, téque pro Mæuio debitorem meum in ea summa fieri passus sum. Si posteà te non soluente pignus velim persequi, & concurrat eiusdem pignoris persecutione Sempronius, ille potior erit, licèt prætinum debiti pignorisque mei ius fuerit antiquius.[1] Nam cùm delegatio sit nouatio,[2] dubitari non potest quin per nouationem sicut prior obligatio tollatur,[3] ita pignora omnia quæ obligationi accesserant liberentur.[4] Nec est contrarium quod plerisque locis responsum est. Etiam nouatione facta eundem temporis ordinem retineri.[5] Id enim tum verè dicitur cùm idem debitor manet.[6] At per delegationē nouus debitor fit qui anteà nō erat.[7] Illa potiùs ratio pro me faceret, quod nō simpliciter cōsen*ti* vēditioni pignoris mei, sed ea lege vt ex precio mihi satisfieret, nōquod dū præstitū est.[8] Atquin imò verò credendum est mihi satisfactum esse hoc ipso quod Mæuium liberaui, nouúmque te accepi debito rem cuius fidem sum secutus.[9] Iraque mihi imputare debeo quòd cùm delegatio fieret non fuerim protestatus vt saluum mihi esset ius prioris ordinis in pignore. Neque enim dubitandum est quin ita protestari potuerim, mihíque consulere aduersus Sempronium,[10] ne mihi præferri quandoque posset in ea re quam priùs habui obligatam.[11] Nulla facta protestatione non proderit mihi, quòd pignoris possessor factus sim etiam iubente iudice si modò inaudito Sempronio,[12] qui ius suum exequi tùm non potuerit, aut nondebuerit.[13] Nam si contra me, aut eum qui à me causam habet agat Sempronius, vincet proculdubio tanquam creditor anterior effectus, qui anteà erat posterior.[14] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Et dici soleat eum qui prior sit tempore potiorem esse in pignoris quoque iure *l.1.l.4.& pass.C.hoc tit.*
2. *l.delegare 11.& pass.D.de nouat. & deleg.*
3. Cùm nouatio quælibet sit prioris debiti peremptio *l.1.eod.tit.*
4. *l.nouatione 18.eod.*
5. *l.3.in princip.l.creditor 12.§.Papinianus aliàs l.si prior D.hoc tit.*
6. Vt in legibus & locis supradictis.
7. Et idem remanet creditor qui antea fuerat licèt alterius debitoris.
8. Cùm tamen in conuentionibus correspectiuis debeat imperi ex vtraque parte *l.cùm te 6.C.de pact. int. empt.& vendit.*
9. Ob eam siquidem causam dicitur soluere qui delegat debitorem *l.quamuis 8.§.interdum D.ad SC.Vellian.* Nam & bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum *l.qui debitorem 18.D.de fidciuss.l.inter causas 26.§.abesse D.mandat.*
10. Multi enim solent salua pignoris sui causa consentire *vt in l.si debitor 4. §. 1. D. quib. mod.pign. vel hypoth. solu-uit.*
11. Protestatio enim nullum ius nouum tribuit, sed vetus quod competit conseruat *d.l.4.§.1.l.quicquid 10. D.commun.præd.*
12. Factum enim iudicis inter alios nunquam aliis nocet *l.1.D. de except. rei iudic.l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*
13. Nihil enim potest imputari ei qui agere etiamsi maximè vellet, non posset *l.1.§.vlt. C.de annal.except.l.1.in fin. C.de bon.matern.*
14. Et ita vincet iure communi quo is qui prior est tempore potior est iure vt dixi *num. 1.supr.*

DEFINITIO XX.

Quod mulier res mariti amouisse dicitur, non facit quominùs præferenda sit mulier quæ anterior est, licèt alia iam teneat bona ex quibus possit ei satisfieri.

MVlier quæ anteriore iure in pignorum dotalium possessione reperitur, licèt habeat vnde possit abunde tibi satisfacere, non eò minùs tamen ius habet intercedendi, si quid aliud ex bonis obligatis alius posterior creditor soluto matrimonio persequi velit. Nam cùm sit anterior, siue possideat siue nonnullam sanè pignoris controuersiam pati possit à posteriore creditore totum debitum cum accessionibus omnibus non afferente,[1] nisi hactenus (quando sic tandem contrà iuris rationem inualuit,)[2] vt cogatur ex causa pati distractionem pignorū omnium ea lege tamē vt ei primo loco in totū satisfiat.[3] Nec aliud erit tametsi res mariti amouisse dicatur. Nam si ob res amotas retentio aduersus dotem agente muliere non competit,[4] multò minus eo prætextu repellenda erit mulier, ne sibi pro dote consequenda prospicere per retentionem possit,[5] aut per viam exceptionis,[6] & intercessionis vt posterioris creditoris actionem excludat. *Ita Senatus* pro Benedicta Sage 8.Cal. Decemb.1595.

1. Quia nec ius vllum pignoris intelligitur habere posterior creditor quousque ius suum confirmauerit, offerendo creditori anteriori *l.1.l.prior 5. & pass.C.hoc tit.*
2. Nam ex ratione iuris nullo prorsus casu potest secundus creditor sibi prospicere contra priorem nisi per ius offerendi vt à nobis probatum est pluribus in priore parte Hemischiliadis *De error.pragmat.*
3. Quomodo seruari solet inter creditores chirographarios de quibus *in l. pro debito 7.C.de bon.tutor.iudic. possid.* aut cùm in causa iudicati pignus capitur *l.à Diuo Pio 15.§. quòd si res D.de re iudic.* Dicam *Defin.1.infr. De distr.pign.*
4. *l.vnic.§. taceat versic. sed nec retentio C.de rei vxor.action.*
5. Cùm facilius detur possidenti retentio, quàm non possidenti actio *l.1.D.de pignor.*
6. Nam cui damus actionem multo magis damus exceptionem *l.1.§. is autem D. de superfic. l. inuitus 156. §.1. De regul.iur.*

DEFINITIO XXI.

Ex pluribus creditoribus qui diligentior est in exequendo præfertur in prætorio pignore. Qui verò executionem ab alio factam impedit concurrit.

REfert multum an posterior creditor fuerit diligentior in exequendo, an cùm exequi inciperet prohibitus sit intercessione anterioris. Priore casu præfertur in prætorio pignore [1] creditor posterior,[2] hactenus vt non priùs inquietari possit quàm is qui anterior est cætera bona excusserit.[3] Quasi hoc solo pro

pro possessore habendus quòd prior executus est. [4] Posteriore verò concurrere videntur in diligentia, siquidem executio & intercessio executioni facta vnicus actus est. [5] Et quamuis executio ordine facti & intellectus præcedat intercessionem, tamen non minùs diligens est in prospiciendo sibi qui intercedit, quàm qui exequitur, cùm ea ratione non solùm impediat effectum executionis, [6] sed etiam sibi melius consulat in eo quòd sibi acquirit partes rei, acsi possessor esset,[7] quamuis non idcirco faciat se possessorem. Itaque in pari iure melior erit illius causa tanquam anterioris vt cætera bona excutere non cogatur. [8] Quanquam si esset ipse posterior, non ob id posset excipere de non facta excussione quòd anterioris excutioni intercessisset. Nam sicut eiusmodi intercessio facit, ne is qui prior executus est possessor factus videatur, ita non potest efficere vt qui intercessit pro possessore habeatur,[9] sed illud tantùm vt vtriusque ius sit æquè integrum, quasi vtroque parem diligentiam præstante. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quod tum demùm intelligitur constitutum cùm ventum est in possessionem *l.non est virum 26.§.1. D. de pignorat. action.*
2. Quia diligentioribus sibique vigilantibus iura subueniunt *l.non enim 16. D. ex quib. caus. maior l.pupillus 24.D. quæ in fraud.credit.* Facit *l.si & iure 10. D. hoc tit.*
3. *Ex Auth.hoc si debitor C.de pignor.*
4. Quia per executionem non fit quidem possessor statim cùm executio incipit à capione, & vt loquuntur leuatione pignoris, sed tamen tantundem iuris nanciscitur qui exequitur atque si hoc ipso fieret possessor.
5. Vt proinde non possit dici quis in eo actu sit diligentior.
6. *l.à Diuo Pio 15.§.si rerum & §.sed vtrum D.de re iudic.*
7. *§.commodum Inst.de interdict. l. is qui destinauit 24. D.de rei vindic.*
8. *l.1. l.4.& pass.C.hoc.tit.*
9. Nam intercedere executioni per alium factæ non est modus acquirendæ possessionis.

DEFINITIO XXII.

Legatum pro anima relictum fauorabilius est legato dotis.

PRiuilegium legati quod pro anima relictum sit, tantum est, vt etiam doti sit legatum hoc præferendum, licèt ipsa quoque dotis causa pia esse existimetur. [2] *Ita Senatus* in causa D. de Lorme & Syndicorum de Montmillian 8.Id.April.1596.

1. Quia prima charitas incipit à seipso *l.præses D.de feriat.* & anima cunctis rebus est præferenda *l.sancimus C. de sacros.eccles.* Andr.Tiraq.*priuileg.68.De priuileg.pia causæ.*
2. *l.cùm is 36.§.mulier D.de condict.indeb.* Vnde est quod in omnibus dos & pia causa æquiparantur & rectè de dote ad piam causam argumentamur inquit Tiraq. De *priuileg.pia causa priuileg.158.*

DEFINITIO XXIII.

Emptor sub pacto de retrouendendo potior est eo cui fuit vendita hyperocha posteriore loco licèt posterior venditio habeat clausulam constituti.

IS cui res vendita fuit sub pacto de retrouendendo si postea emat hyperocham, [1] sine clausula constituti præfertur ei cui postea eadem hyperocha vendita est, etiam cum clausula constituti, quia cùm sit iam possessor non indiget alia translatione possessionis,[2] quæ nec transferri potest per clausulam constituti in fauorem primi possessoris, cùm eo tempore venditor ampliùs non possideret.[3] Hyperocha enim nihil aliud est, quàm res ipsa pluris æstimata. [4] Ex tempore in causa Boni Fou & Ioannis Genon 12.Cal. Febr. 1597.

1. Vulgo plurisualentiam vocant de quo *in l.& qua nondum 15.§.quod dicitur D.de pignor.& in l. quærebatur 20. D. hoc tit.*
2. Quia sicut ille qui iam est dominus non magis fieri potest dominus *§.sic itaque instit.de action.* ita qui iam est possessor non magis fieri possessor potest.
3. Quoniam clausula constituti nihil operatur nisi constituens possideat eo tempore quo constituit *l. quod meo 18,* vbi omnes notant. *D.de acquir.poss.*
4. *d.l.& qua nondum 15.§.quod dicitur* vbi est text.elegans. *D.de pignor.*

DEFINITIO XXIV.

Amittit ius anterioris hypothecæ is qui admittit delegationem emptoris, nisi eiusdem fundi hypothecam specialiter exceperit aut de pristino pignoris iure protestatus sit.

QVi habebat obligatum Titium debitorem, eiúsque fundum Cornelianum, consenserat vt Cornelianus ille fundus Mæuio venderetur, ea lege, vt Mæuius ex precio constitueret se pro Titio eiusdem quantitatis debitorem. Mæuius emerat, séque de precio obligauerat,[1] eodémque contractu bona sua omnia creditori Titij oppignerauerat. [2] Cùm de iure & ordine pignoris inter creditorem hunc & anteriores Mæuij creditores,[3] tractaretur, dicebat hic se potiorem quod fundum hunc obligatum habuisset multò antè tempore, quàm in Mæuij dominium peruenisset, [4] nec fundum obligatum habere vnquá desiisset, qui scilicet ipso delegationis instrumento eundē fundū cum reliquis Mæuij bonis pignori accepisset. [4] Nec ad rem pertinere, quòd fundi huius hypothecā antea constitutā speciali cōuentione non excepisset. [5] Id enim tum rectè dici, cùm potiorem se contendit is cuius pecunia fundus comparatus est, quem numquam anteà habuit obligatum. [6] Hic verò, de quo agimus anteriorem habuit hypothecam:[7]

Contrà tamen visum est postponendū hunc tanquam posteriorem, si non specialem in eo fundo hypothecam sibi exceperit,[8] quia sublato per delegationem [9] anteriore debito, anteriorem quoque illius debiti hypothecam sublatam esse consequens est, [10] nouámque contractam, quæ proinde anterioris priuilegio gaudere non debet mutata persona debitoris.[11] Igitur & ad hunc casum pertinebit, quod constitutum est in eo qui credidit ad rem emendam.[12] Quid enim refert an ex mea pecunia fundum emeris, an de precio te mihi obligatoris eius pecuniæ nomine, quæ mihi à venditore tuo debebatur?[13] *Ita Senatus* in causa Mauriciæ Richard & Michaelis de la Siaz Idib. Mart. 1597.

1. Facta scilicet delegatione ac proinde nouatione *l. delegare* 11. *& tot. tit.* D. *de nouat. & delegat.*
2. Et consequenter eum ipsum fundum qui factus fuerat Mæuij.
3. Quibus obligata erant Mæuij bona non tantùm præsentia sed etiam futura. Hoc enim necessariò ponendum est, Siue expressim obligata sint bona futura vt *in l. obligatione 6. l. & quæ nondum* 15. *§. quod dicitur* D. *de pignor.* Siue generaliter & indistinctè bonis obligatis nulla neque præsentium neque futurorum facta mentione *l. vlt. C. quæ res pignor. oblig. poss.*
4. Ita vt nullum proinde instans videretur quo fundus à Titio pignoratus desiisset esse obligatus.
5. In delegatione quæ exceptio & protestatio necessaria erat ad pristinum ius & ordinem pignoris conseruandum, *arg. l. si debitor 4. §. 1.* D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
6. *De quo in l. licèt 7. C. hoc tit.*
7. Quæ videbatur tandiu durare quandiu verum erat pecuniam solutam non esse *l. grege* 13. *§. etiam* D. *de pignor. l. debitor* 59. D. *ad SC. Trebell.*
8. *arg. d. l. licet. 7. C. hoc tit.* iunct. *l. quamuis* 17. C. *de pignor.*
9. Quæ scilicet non tantùm nouationis sed etiam solutionis instar obtinet *l. quamuis* 8. *§. interdum* D. *ad SC. Velleian.*
10. Cùm nouatione debiti facta pignora liberentur *l. nouatione* 18. D. *de nouat.*
11. Aliud enim esset si persona debitoris mutata non fuisset *l. 3. in princip. l. si creditor* 12. *§. Papinianus aliàs l. si prior* D. *de pignor.* Dixi *Defin. 5. & 19. supr. eod.*
12. De quo *in d. l. licet & d. l. quamuis.*
13. Porro dici solet Æquipollentium idem esse iudicium *l. vlt. in fi.* D. *mandat. l. mulier* 22. *vers. Brasidas* D. *ad SC. Trebell. cum similib.*

DEFINITIO XXV.

Simulatio contractus non facit potiorem eum qui posterior contraxit cum vero domino si non offerat possessori quod eius autor offerre cogeretur.

SI is qui sub falso & simulato venditionis nomine fundum tibi in antichresim dedit,[1] eundem postea mihi vendiderit, non ero ob id potior, siue in dominij, siue in possessionis causa, quòd ab illo emero, qui fuit verus dominus.[2] Nisi eam pecuniæ quantitatem restituam, quam author meus ad pignoris possessionem auocandam restituere cogeretur.[3] Etsi enim venditio non est: tamen pignoratitius iustúsque contractus est.[4] Quòd si aduersarius idémque possessor neget simulationem vllā interuenisse, de eo priùs cognoscendum & pronunciandum erit, quàm vt offerri pecunia possit luendi pignoris causa.[5] Pendente enim quæstione falsi, aut simulationis, pro instrumento potiùs præsumendum est.[6] *Ita Senatus* in causa D. du four, & Iacobinæ Berru 4. Cal. April. 97.

1. Sic enim plerumque fiunt contractus simulati qui reuera sunt pignoratitij adeoque vsurarij licèt sub venditionis titulo fiant *l. 2. vbi not. C. de pact. int. empt. & vendit. notat. in l. emptione* 3. *C. plus valer. quod agit. quàm quod simulat. concip.* Etsi longè alia illius loci sententia est, vt alibi scripsimus.
2. Quamuis dici soleat si duo à duobus emerint, vnus à domino alius à non domino præferri eum qui emit à domino licèt alij priori res tradita sit *l. si ea res* 31. *in fin. D. de act. empt.*
3. Cùm possit etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun pign. retin.*
4. Quamuis enim hi contractus sint vsurarij & facti in fraudem vsurarum legitimarum, apud nos tamen hactenus tantùm improbati sunt vt redigantur ad legitimum modum scilicet vsurarum quincuncium, condemnando possessorem ad restitutionem fructuum in eo quod quincunces vsuras excedunt, admissa vsque ad concurrentem quantitatem compensatione, vt alibi scripsimus.
5. Prius enim est vt constet pignus esse quàm vt de pignoris luitione tractari possit, quia vero emptori offerri non potest, nisi in casu *l. si mandatu* 59. *§. Paulus respondit D. mandat. l. 2. & 3. l. cùm secundus 5. & l. 6.* D. *de distract. pignor.*
6. *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falsi. l. cùm propria* 5. *C. si quis alter. vel sibi not. in l. 1. C. plus valer. quod agit. quàm quod simul. concip.*

DEFINITIO XXVI.

IVs pignoris & prælationis exceptum in re vendita ad precium eiusdem rei posteà per emptorem venditæ porrigi non potest. *Ita tractatum est* 14. Cal. Febr. 1598.

1. Nec enim precium redactum ex re obligata ideo est obligatum, aut contrà *l. idémque est 7. in fin.* D. *hoc tit. l. qui vas.* 48. *§. vlt.* vbi Gothofr. D. *de furt.*

DEFINITIO XXVII.

Mulier habens pro dote certa tantum bona obligata specialiter præfertur posteriori in cæteris tanquam tacitè generaliter obligatis si specialiter obligata non sufficiant. Item posterior creditor non possidens non habet exceptionem.

QVod placuit mulierem quæ certa mariti bona, pro dote pignori accepit non eò minùs cætera omnia ex Iustiniani constitutione,[1] habere obligata generaliter, facit vt si de iure pignoris inter mulierem & alium creditorem posteriorem qui generaliter quoque cætera bona omnia obligata habuit, controuertatur, potior debeat esse causa mulieris,[2] nisi certum sit ex probationibus per posteriorem creditorem

ditorem non per mulierem adferendis, posse dotem integram saluam esse ex pignorum specialium distractione. Idem enim seruandum esset, si mulier bona quædam specialiter cætera verò omnia generaliter expressa conuentione pignori accepisset. Sed & quod ab Imperatoribus benigna interpretatione magis quàm ex iuris ratione constitutum est, iurisdictionem temperandam esse ne posterior creditor inquietetur, ob generalem hypothecam si specialis sufficiat,[4] ad eos demum posteriores creditores pertinet, qui bonorum generaliter obligatorum possessores reperiantur. Ei namque qui non possideret, faueri contra creditorem anteriorem qui æquale ius in bonis omnibus haberet nec minùs ea quæ generaliter quàm quæ specialiter sibi obligata essent, teneret, iniquum sanè foret, & ab æquitatis perinde atque à iuris rationibus alienum. Semper enim plus iuris habet qui possidet, quàm qui non possidet, etiam cæteris paribus.[5] Quanto magis si is qui possidet potiore præterea iure nitatur?[6] *Ita tractatum est* 30. Non. Mart. 1598.

1. *In l. vnic. C. de rei vxor. act.* Dixi *Defin. 7. ill. tit. supr.*
2. Eo scilicet iure communi quo inter creditores hypothecarios qui prior est tempore potior est iure *l. 2. l. 4. C. hoc tit.*
3. *l. 2. C. de pignor. l. 2.* D. *hoc tit.*
4. *In d. l. 2. C. de pignor.*
5. *l. 1. §. vlt. & l. 2.* D. *vti possid. l. vlt.* D. *de acquir. poss.*
6. Facilius siquidem ei vt possidenti detur retentio, quàm vt non possidenti actio *l. 11.* D. *de pignor.*

TIT. IX

De his qui in prior. credit. loc. succed.

DEFINITIO I.

Is ex cuius pecunia dimissus est priuilegiarius creditor succedit in priuilegium actionis personalis etiam citra conuentionem.

IN personalibus actionibus qui posteà contraxerunt si pecunia eorum ad priores & priuilegiarios creditores peruenerit in ipsorum ius & locum succedunt.[1] Neque necesse est in id creditam esse pecuniam ab eo, qui posterior contraxit, vt priori creditori soluatur. Sufficit enim vt eius pecunia ad priorem peruenerit siue statim & recta via,[2] siue per ipsius debitoris personam dum ne ex interuallo:[3] Quod idcirco adiectum videtur, ne alioqui passim quæstio incurrat,[4] Vtrum ex ea ipsa pecunia an ex alia solutio facta sit, cùm pecunia sit ex earum rerum numero quæ non solùm vsu sed etiam confusione & immixtione consumuntur.[5] *Ita in Senatu* tractatum est, in causa Claudij Du port & N. Pignier 6. Id. Iulij 1591.

1. *l. si venditori* 24. *§. vlt.* D. *de reb. autor iudic. possid. l. 2.* D. *de cess. bonor. l. item si 7. aliàs l. sed Iulianus §. antepen.* D. *de SC. Maced. l. 1. §. nunc tractemus* D. *de tutel. & ration. distr.*
2. Qui casus minorem dubitationem habet. Glos. tamen *in d. l. 1.* videtur requirere expressam conuentionem.
3. Ita enim distinguit Vlp. *in d. §. vlt. l. si ventri.* Et ratio est quoniam quæ incontinenti fiunt videntur inesse *l. lecta* 40. *vers. dicebam* D. *de reb. cred.*
4. Quæ res magnam litium materiam præberet quam melius est præcidere *l. 4. §. ait prætor* D. *de re iudic. l. singulis* 6. *De excepr. rei iudic. l. quidam* 21. D. *de reb. credit.*
5. *l. 1. & tot. tit.* D. *de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum. l. si alieni* 78. D. *de solut.*

DEFINITIO II.

Creditor hypothecarius posterior soluens anteriori hypothecario succedit in eius locum etiam citra conuentionem, non etiam extraneus. Et quid si solutum sit ei qui habebat ius retentionis etiam contra anteriorem.

NOn idem est si inter hypothecarios creditores contendatur. Non enim omnimodo & indistinctè succedunt in locū hypothecarij creditoris illi quorū pecunia transit ad creditorē.[1] Nā si extraneus fuit non creditor,[2] is qui priori soluit, non aliter in ius, & locum ipsius succedere potest vt secundo creditori præferatur quàm si expressim ita conuenerit.[3] At si tertius creditor soluat primo in eius vtique locum succedit quamuis pactum de ea re nullum interuenerit,[4] ideóque secundo creditori præferetur.[5] Idem est si tertij creditoris pecunia ad eum peruenerit, qui rem illam quæ priori creditori obligata fuit potuerat velut anterioris pignoris iure retinere. Finge Sempronium eam rem de cuius pignore agitur vendidisse Titio qui postmodum cum primo creditore contraxerit eíque rem illam obligauerit priusquàm Sempronio precium solueret. Nemo dubitat quin Sempronio competat ius retentionis quasi pignoris vice, in id vsque tempus quo precium sibi solutum sit. Quidni ergo tibi etiam competet si Sempronio solueris, adeóque si pecunia tua ad Sempronium peruenerit?[6] Quare nec distinguendum erit meo iudicio an Titius cum primo creditore ante vel post emptionem contraxerit.[7] Non enim ob id

solum quod antè contraxerit deterior fieri poteſt condicio Sempronij in re ipſa quam vendidit, ſiue primi creditoris ius ſciuerit ſiue ignorauerit, licet non neſciam eſſe qui diſtinguant. Nam vtroque caſu verum eſt non prius in Titium tranſlatam videri proprietatem rei venditæ nec ſi tradita ei res eſſet, quàm precium ſolutum aut de eo fides habita fuiſſet:[8] multò minùs alienatum dici poteſt dominium ſi traditio nulladum ſecuta ſit. [9] Porrò prius eſt vt rei venditæ dominium ad debitorem peruenerit quàm vt ab eo res empta potuerit obligari.[10] Eadem ratio facit vt non aliud dicendum ſit ſi ex pecunia mea te mandante fundum emero quem tu ante ſolutum mihi precium acceptámque poſſeſſionem Mæuio obligaueris, deinde Sempronio poſt aquiſitam poſſeſſionem cuius pecunia in precij ſolutionem ad me poſteà peruenerit. Sempronium namque in pignore præferri æquum erit, cui alioquin Mæuius præferretur. [11] Etſi enim non fuit mihi res illa obligata cogi tamen non potui vt eam traderem niſi ſoluto mihi priùs reddítóque precio.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Et rurſum pro Benedicto Geoffroy contra Antonium Neyret 9. Cal. Aug. 1592.

1. *l.1.C.hoc tit.*
2. Opponimus enim hac in re extraneum creditori *l.cùm bona* 16.D. *de reb.autor.iudic.poſſid.aliàs l.* 1. *De priuileg. credit.l.*2.C. *ſi in cauſ.iudic.pign.capt.ſit.*
3. *d.l.*1.vbi gloſ.Cyn.& alij C. *hoc tit.*
4. *l.vlt.*C. *eod.l.*1.C. *qui potior.in pignor.hab.*
5. *l.Claudius* 16. *verſ plane cùm tertius l.eum qui à debitore* 17.D. *eod.tit.qui potior.in pignor.hab.*
6. *l.vlt.*§. *vlt.eod.tit.*Iunct. *l.Iulianus* 13,§. *offerri de act.empt.*
7. Quamuis ita Bartolus diſtinguat ad illum locum.
8. *l.quod vendidi* 29.D. *de contr.empt.l.procuratoris* 5.§. *ſed ſi dedi* D. *de tribut.act.*
9. §. *vendita Inſtit.de rer.diuiſ.l.traditionibus* 20.C. *de pact.*
10. Cùm res aliena obligari non poſſit *l.*1.& *tot.tit.C. ſi alien.res pignor.dat ſit.*
11. *l.*3.§. *cùm ex cauſa* D. *qui potior.in pignor.hab.*
12. *d.l.Iulianus* 13.§. *offerri* D. *de action.empt.d.l.*5.§. *ſed ſi dedi* D. *de tribut.act.*

DEFINITIO III.

Numquam ſuccedit quis in locum anterioris creditoris ob id ſolum quod ex eius pecunia dimiſſus ſit anterior creditor ſi ſolutio facta ſit à debitore, niſi de eo expreſsum conuenerit.

ILlud vtique conſtat, Si priori creditori ſolutum ſit ab ipſo debitore, licèt ex mea pecunia, numquam poſſe me in prioris locum & pignus ſuccedere ob id ſolùm quod pecunia mea ad illum peruenerit, ſiue creditor ſim ſiue extraneus, ſiue incontinenti ſiue ex interuallo debitor ſoluerit.[1] Nam nec ſufficeret vt inter me & debitorem conueniſſet vt ex pecunia mea antecedens creditor dimitteretur. Quomodo enim fieri poteſt vt in ius primi ſuccedere debeam qui ipſe nihil conueni de pignore?[2] Sed & ſi de pignore conuenerit, non ſine ratione dicitur ſatis id non eſſe vt in ius primi ſuccedere debeam, niſi de ea quoque expreſſim conuentum ſit. [3] Alioqui enim poteſt & debet conuentio intelligi de nouo pignore, potius quàm de eo quod penes priorem creditorem fuit. Cùm tamen ex contrario ſufficiat conueniſſe vt ſuccedam in ius & locum creditoris licèt nihil conuenerit de pignore. Quid enim aliud eſt in ius & locum creditoris ſuccedere quàm eadem & perſonalis & realis actionis iura retinere?[4] Nam & ex ſola interpoſitione pacti de vendendo dicimus contractum pignus intelligi, [5] ſicut & ex eo quod creditori detur poteſtas ingrediendi bona debitoris propria autoritate. [6] Sanè illud quoque præterea requiritur, Actum eſſe cum effectu vt ex pecunia tertij ſiue extranei ſiue creditoris prior creditor dimitteretur.[7] Dixi *cum effectu*, quia conuentio ſola id efficere nequit, ſi non reuera ad primum creditorem pecunia tertij perueniat.[8] *Ita tralatum eſt* in ſupradictis cauſis.

1. *l.*1. vbi gloſ.Cyn. & alij *C. hoc tit.*
2. Ita Paulus *in l.Ariſto.*3.D. *qua res pignor.oblig.poſſ.*
3. Gloſ.Cyn.Bald.& alij *ad d.l.*1. poſt Bart. *ad d.l.Ariſto.Ex l.debitor* 12. *Aliàs l.ſi prior* §. *à Titio l.eum qui à debitore* 17. D. *qui potior.in pign.hab.* Adde *l.vlt.C.de priuil.fiſc.*
4. Non enim ſuccederet in ius & locum prioris creditoris pignoratitij qui non ſuccederet in pignus.
5. *d.l.*3.§. *poſt diuiſionem* vbi Bart. D. *qui potior in pignor.hab.*
6. Bald. *ad d.*§. *poſt diuiſionem.*
7. *Vt in d.l.Ariſto.*
8. *l.eum qui à debitore* 17.D. *qui potior.in pignor.hab.*

DEFINITIO IV.

Qui ex pacto inito cum debitore ſucceſsit in locum anterioris creditoris, nulla indiget ceſsione niſi extraneus ſit qui pro debitore ſoluit creditori.

SVperioribus verò omnibus concurrentibus in confeſſo eſt ſecurum eſſe tertium creditorem aut extraneum ex cuius pecunia priori creditori à debitore ſoluitur, licèt nullam is à creditore iurium ceſſionem acceperit aduerſus debitorem. Nam ſicuti cum ſolo debitore contrahit, ita ſatis eſt inter ipſum & debitorem id agi vt ſuccedat in locum primi etiam ignorantis.[1] Neque verò ceſſio vlla vnquam neceſſaria eſt niſi cum extraneus pro debitore ſoluit creditori.[2] Quo tamen caſu ſi inter extraneum ſoluentem & creditorem cui ſoluitur conueniat de pignore, ſufficiet ea res vt hoc ipſo ius quod anterior creditor habuit in pignore ſoluēti extraneo ceſſum videatur.[3] De quo enim alio pignore actum videri poteſt quàm de eo ipſo quod fuit penes creditorem? Vtique enim nouum pignus in re aliena conſtituere non potuit,[4] eo præſertim inſtanti quo proprij pignoris vinculū ſolutione debiti diſſoluebatur.[5] Dicat aliquis, Eo caſu quo ſolutio fit per debitorē accidere eodē inſtanti vt & ſolutione liberetur pignus à priore creditore & ſecundi pignus confirmetur,[6] ſemel autem Secundò quæſitū ius poſteà debitoris pactionibus tolli non poſſe.[7] At facilis reſponſio eſt, eum qui pecuniam credit dimittendi prioris creditoris gratia poſſe quam velit conuentioni ſuæ legem dicere,[8] nec vllam idcirco fieri iniuriam ſecundo creditori cuius eadem condicio manſura ſit quæ erat priuſquàm præcedens creditor dimitteretur. Quid enim ipſius intereſt an Titio qui prior creditor fuit, an Sempronio ex cuius pecunia Titius dimiſſus eſt, poſtponatur? Idque nimirum eſt quod dici ſolet nihil omnino aliud iuris habere ſecundum creditorem niſi vt ſoluat priori & eius loco ſuccedat.[9] Adeò autem verum eſt transferri ius prioris creditoris in tertium etiam citrà ceſſionem vt ſi fortè inter eum & debitorem conuenerat ne poſſet pignus vendere cuius vendendi facultatem prior creditor ex contractus ſui lege habuerat, permittatur tertio ex primi perſona venditorem facere ſi velit.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Nam poſſet id fieri etiam inuito priore creditore qui ſcilicet inuitus accipere ſolutionem cogitur *l.quidam* 21.D. *de reb.cred.l.ſi debitor* 30.D. *de ſolut.* quod autem fieri poteſt aliquo inuito multo magis fieri poteſt eo ignorante *l.qui poteſt* 26. *de regul iur.*
2. *l.ſi cùm pecuniam* 3.& *l.vlt.C. de priuileg.fiſc.*
3. Quod diuerſum eſt ſi ea conuentio fiat inter debitorem & creditorem vt dixi *Defin.praced.num.*3.
4. *l.*1.& *tot.tit.C.ſi alien.res pignor.dat.ſit.*
5. *arg.l.Titio cùm moreretur* 51.D. *de vſufr.*
6. *l.ſi debitor* 4. *l. qui balneum* 9.§. *Titia l. potior* 11. §. *vlt.* D. *qui potior. in pignor. hab. l.* 1. *prior* 5. *l. diuerſis* 8. *C. eod.*
7. *l.vlt.*D. *de pact.*
8. *l.in traditionibus* 44. D. *de pact.l. vlt.C. de pact.int.empt. & vendit.*
9. *l.ſi creditor* 12. *aliàs l.ſi prior* 13.§. *ſi tertius* D. *qui potior.in pignor.hab.* quod tamen ita accipi debet vt tertius ſoluat pecuniam à priore creditam priore loco non quam prior poſteriore loco crediderit *d.l.creditor* §. *ſi idem bis & l. quæritur* 20. *eod.tit.*
10. Vt eleganter Paulus tractat *in l.Ariſto* 3.D. *quæ res pignor.oblig.poſſ.*

DEFINITIO V.

Conuentio de ſuccedendo in ius anterioris creditoris facta incontinenti poſt numerationem tantum prodeſt quantum ſi antè facta eſſet.

SEd & ſi ponas minùs cautum creditorem tertiū dediſſe mutuam pecuniam debitori, quæ ipſa primo creditori ſoluta ſit nulla cōuētione facta de pignore. Poſteà verò debitorem bona fide pepigiſſe vt in primi creditoris iura tertius ſuccederet, idem admittendum erit quod diximus vt in eo pignore tertius ſecundo præferatur, acſi ea lege & condicione tertius pecuniam numeraſſet vt ex ea primus creditor dimitteretur ſi modo incontinenti non ex interuallo pactio ſecuta ſit.[1] Nam quæ incontinenti fiunt videntur ineſſe.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa Claudij Du port & N. Pignier.

1. *Arg.l ſi ventr.*24.§. *vlt.*D. *de reb.autor.iudic.poſſid.aliàs l.*9. *de priuileg.credit.*
2. *l.iuris gentium* 7.§. *quinimò* D. *de pact.l.lecta* 40.D. *de reb.credit.* Sicut & ea omnia quæ fiunt correſpectiuè *l. cùm te fundum* 6.C. *de pact.int.empt.& vendit.* Cranet. *conſ.*246. *num.*5.

DEFINITIO VI.

Ei ex cuius pecunia creditor anterior dimiſſus fuit, neceſſaria eſt ceſsio actionis. Sed non cogitur creditor cedere ſi ſolutionem accipiat à debitore.

QVid igitur ſi nullomodo aut non niſi ex interuallo cōuenerit tertius de pignore ex cuius tamen pecunia primo creditori debitor ſoluerit? Conſtat nullam ei competere pignoris perſecutionem, ſiue ſecundus creditor ſiue alius quilibet poſſideat,[1] ideóque neceſſariam ei eſſe ceſſionem iurium creditoris cui ſoluitur,[2] ſi cedere is velit. Neque enim vt cedat inuitus cogi poteſt cùm per manus debitoris accipit ſolutionem, licet creditor fuerit is ex cuius pecunia ſoluitur. Nam ſi extraneus fuit nec ſi ipſe ſolueret, ceſſionem tamen à creditore inuito extorquere poſſet.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *l.*1.C. *hoc tit.*
2. *Arg.l.vſucapio* 7.& *eorum quæ ibi not.C. de pignor.&* in *l.*1.§. *cùm prædium* vbi Bart. *num.*5.& 6.D. *eod.* Intellige autem ita vt ceſſio fiat incontinenti *l.Modeſtinus* 76.D. *de ſolut.*
3. *l.nulla* 5.C. *de ſolut.*

DEFINITIO VII.

Ille ex cuius pecunia dimiſſus eſt creditor anterior citra conuentionem licèt actionem non habeat, habet tamen retentionem ſi poſſideat, etiamſi ſolo beneficio clauſulæ conſtituti.

SI tamen is poſſideat cuius pecunia peruenit ad creditorē ſiue creditor fuit ſiue extraneus, poterit ſibi per retentionem conſulere, & oppoſita doli exceptione non tantùm aduerſus debitorem ſed etiam contra ſecundum creditorem, ni offeratur ei quicquid ex eius pecunia priori creditori ſolutum eſt.[1] Poſſidere autē videbitur ad hoc vt habeat ius retentionis ſi eius nomine conſtituerit debitor ſe poſſidere.[2] Dummodò ſecundus creditor eadem conſtituti clauſula non nitatur. Alioqui poſſeſſor ille ſolus videbitur,[3] nec tertio prodeſſe poterit quod pro eo conſtituerit debitor ſe poſſidere eam rem cuius poſſeſſionem iam in alium tranſtulerat. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *L.*1. *in princip.* vbi Bart. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.* Eáque videtur eſſe ſententia *l.eum qui à debitore* 17. D. *qui potior.in pign.hab.* vbi etiam Bart. Neguſant. late *in tract.* De *pignor. membr.* 3. *part.* 5. *princip. num.* 3. Corn. *conſ.*245. incip. Videretur in præſenti *in tit.Imol.*2. Reprobata gloſ. *in l. cùm prior* 3. D. *de diſtract. pignor. quæ hoc ſibi non placere ait.*

2. Implorato ſcilicet beneficio conſtitutionis Iuſtinianeæ *in d.l.vlt.C.de acquir.poſſ.*
3. Cum non poſſint duo eandem rem eodem tempore in ſolidum poſſidere *l.3.§.ex contrario* D.*eod. l. duo in ſolidum* 19. *D.de precar.*
4. Cùm nemo plus in alium transferre poſſit quàm ipſe habeat *l.nemo plus iuris* 54.*de reg.iur.* Id enim eſt quod dici ſolet clauſulam conſtituti nihil operari ſi conſtituens ipſe non poſſideat *l.quod meo* 18.*cum ibi not.D.de acquir.poſſ.*

DEFINITIO VIII.

Emptor qui ſoluit anteriori venditoris ſui creditori non ideò ſuccedit in locum anterioris ſi neque pactum interueniat neque ceſſio,in eoque deterioris condicionis eſt quàm creditor,& quare.

QVi emit à debitore, & ſoluit anteriori creditori, non idcirco ſuccedit in ius anterioris, vt præferatur ſecundo creditori, niſi ceſſas habeat actiones, & quidem incontinenti, aut ſi ex interuallo ſaltem præcedente, & inito ſolutionis tempore pacto de edendis actionibus, [1] in eóque deterioris conditionis eſt quam creditor. Conſtat enim tertium creditorem hoc ſolo quod eius pecunia peruenit ad primum creditorem in ipſius iura ſuccedere intelligi,vt citra ceſſionem ſecundo præferatur. [2] Sed non bene comparatur emptor creditori,quippe qui pretium ſoluens non id agit, vt alium obliget ſed vt ſe liberet.[3] Itaque quamuis ex ea ſolutione propter præcedentem cauſam contractus obligetur venditor de euictione,[4] non tamen ideo ſit,vt creditoris iure cenſeatur, qui ad contrahendum acceſſit, vt emeret non vt crederet.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio pro Sp.Ioanne Gay aduocato contra Ioannam Rippet 2. Decemb. 1595.

1. Alioqui non poſſet creditor cui ſolutum eſſet cedere, & præſtare actiones quas non haberet & quæ iam extinctæ eſſent per ſolutionem *l.Modeſtinus* 76.*D.ſolut.*
2. Nimirum ſi conuenerit de pignore cum creditore,ſecundum ea quæ ſcripſimus *Deſin.4.num.3.ſupr.eod.*
3. Quia ſoluere habet neceſſe *l.quòd ſi minor* 24.*§.reſtitutio D.de minor.*
4. *l.ſi in venditione* 60.*& paſſ.*D.*de euict.*
5. Vniuſcuiuſque enim contractus origo ſpectanda eſt & cauſa *l.ſi procurator* 8.*in princip.*D.*mandat.l.*1.*§. ſi ſeruus depoſuit* 30.D.*depoſit.*

DEFINITIO IX.

Qui emit ea lege vt pretium impenderetur ad reficiendam domum venditoris idem priuilegium ſecuta euictione habet contra cæteros creditores anteriores,quod haberet ſi ab initio credidiſſet ad reficiendam domum.

EMens ab eo quem ſciebat habere multos creditores hypothecarios anteriores à quibus futuram ſibi controuerſiam metuebat, quò ſibi caueret conuenerat, vt fundi precium impenderetur in reficiendam domum eiuſdem debitoris. Euicto poſtea per creditorem anteriorem fundo qui fuerat venditus, cum creditori nondũ eſſet plenè ſatisfactũ,ex eáque cauſa donus quoque ex fundi precio refectæ diſtractio peteretur,Viſum eſt emptorem hunc etſi ab initio emptor fuiſſet non creditor,nec ad obligandum venditorẽ pecuniã ei numeraſſet, ſed ad ſe potius liberandũ ſoluiſſet,[1] cùm tamen ex poſtfacto propter ſecutam euictionẽ factus eſſet creditor,[2] eodem iure cenſeri debere quo ſi ab initio pecuniam in refectionem domus credidiſſet.[3] Vt ſcilicet quamuis tempore ſit poſterior pro ea tamen pecunia,quę in refectionem impenſa fuit,anteriori præferatur, & in eo pignore vincat illum ipſum creditorem à quo in cæteris omnibus ſuperatur. [4] Nec enim vlla in eo fit iniuria creditori anteriori, cui emptoris huius pecunia ſaluam fecit pignoris[5] ſui cauſam. [5] Præſertim cùm de pignore nominatim ſibi cauiſſet, adhibita etiam in eam rem clauſula conſtituti. [6] Nam etſi pignoris conuentionem omiſiſſet, placeret tamen dandum illi ius non tantùm prælationis ſed etiam taciti pignoris,[7] cuius vtique non fauorabilior videri poteſt cauſa quàm expreſſi. [8] *Ita Senatus* in cauſa D. de Vuateuille & viduæ D. Senatoris Colombat Menſ. Iun. 1605.

1. Quæ ratio eſt ob quam ſolet hac parte deterior condicio eſſe emptoris quàm creditoris,vt dixi *Deſin.præced.*
2. Creditor ſiquidem ille eſt cui ex quacunque cauſa debetur *l.creditores* 10.*cum duab.ſeqq.*D.*de verb.ſignific.*
3. Tam enim diligenter ſibi proſpexit hic qui curauit vt in refectionem domus pecunia impenderetur, quàm ſi in eam nominatim cauſam credidiſſet.Itaque damno afficiendus non eſt cùm ſibi diligenter proſpexerit *arg.l.* 3.*D. de ſeparat.*
4. Cùm non ſit inconueniens vt quis ſit alio anterior & poſterior diuerſis reſpectibus vt dixi *Deſin.8.ſupr.cit.prox.* & *l.creditor* 12.*§.ſi idem bis,& l.quærebatur* 20.D.*qui potior.in pignor.hab.*
5. *l.interdum* 5.iunct.*l.ſeq.*D.*eod.ill.tit.*
6. Per quam clauſulam factus erat poſſeſſor pignoris *l.quod meo* 18.D.*de acquir.poſſ.*vt proinde facilius ei danda eſſet retentio *l.*1.D.*de pignor.*
7. *l.*1.D.*in quib.cauſ.pignor.vel hypoth.tacit.contr.*Glo*ſ.in d.l.interdum.*

TIT.

TIT. X.

Si antiq.cred.pignor.vendid.

DEFINITIO I.

Secundus creditor habet ius offerendi ei qui emit poſtulante priore creditore ſi modò venditionem probabiliter ignorauit,at non ei qui emit ab ipſo anteriore creditore.

POSTVLANTE priore creditore hypotheca iudicis autoritate publicè vocatiſque per programma [1] cæteris creditoribus, diſtracta eſt. Non eò minùs liberum erit poſteriori creditori debitum cum acceſſionibus offerenti pignus perſequi cùm aliter indemnis fieri non poteſt,[2] Scilicet ſi venditionem pignoris probabiliter ignorauerit,nec ſit quod ei imputetur cur non iam tùm obtulerit.[3] Idémque multò magis obtinebit ſi anterior ipſe creditor pignus emerit, aut in ſolutum acceperit ſiue à debitore ſiue ab apparitore qui iudicatum exequi iuſſus eſt ne in damno moretur ſecundus creditor cui imputari nihil poteſt. [4] Aliud erit ſi prior ex conuentionis lege & creditoris iure pignus diſtraxerit. Nulla enim illo caſu aduerſus extraneum emptorem actio ſupereſſe ſecundo creditori poteſt. [5] Hæc tam variè quoniam intercedens iudicis autoritas pro debitoris facto eſt, nihilque hac parte refert an debitor ipſe an iudex vrgente creditore pignus vendiderit. [6] Idque ex eo apparet euidentiùs quòd ſi alius emptor nullus ſit creditor emere cogitur, [7] qui vtique emptor eſſe non poſſet, ſi eſſet idem ille venditor. [8] Atqui debitoris facto deteriorem fieri condicionem poſteriorum creditorum non oportet,[9] dum anteriorum, aut eius, qui ipſis ſoluerit indemnitati conſulatur.[10] Sicuti nec qui à debitore cauſam habet plus iuris adſerere ſibi poteſt in pignore quàm debitor habuerit, creditórque cui ſolutum eſt. [11] Creditore verò ius ſuum exequente, & ex lege initio dicta pignus diſtrahente, [12] ſicut quæri non poteſt de iure debitoris quod nullum ſupereſt,[13] ita nec de offerenda pecunia emptori,[14] quippe ius habenti ab eo creditore qui licet dominus non fuerit, dominium tamen pignoris in alium transferre potuit, [15] & quidem ab omni obligationis vinculo immune: Inſpecto ſcilicet tempore non quo tranſlatum fuit,ſed quo de eo actum eſt, vt transferri quandoque poſſet.19.Mar.1588.

1. Vt fieri ſolet *l.ſi eo tempore* 6.*C.de remiſſ.pignor.*
2. Perinde acſi debitor ipſe vendidiſſet *l.*1.*C.hoc tit.*vbi Salycet.*quæſt.vlt.*Negu*ſ.in* 3.*membr.*5.*part.princip.num.*7. Vide tamen Ægid.Magiſtr.qui contrà ſentire videtur *in Deciſ.Pariſ.tit.de criees,artic.*8.*cap.*37.
3. Alioqui poteſt videri ius ſuum pignoris tacitè remiſiſſe *d.l.ſi eo tempore* 6.*C.de remiſſ.pignor.*
4. Semper enim ſuccurrendum eſt ei cui nihil imputari poteſt,nunquam ei cui aliquid poteſt imputari *l. quod quis* 203.*cum ibi not.De regul.iur.*Porrò vox præconia paucis innoteſcit *Auth.ei qui ſemel C.quom.& quand.iud.*
5. *d.l.*1.*& l.*2.*C.hoc tit.*
6. Hoc enim eſt quod dici ſolet factum iudicis eſſe factum partis *l ſi ob cauſam* 13.*C.de euict.l.*1.*C ſi in cauſ.iudic.pign. capt.ſit.*
7. *l.*2.*C ſi in cauſ.iudic.pign.capt.ſit l.cùm bona* 16.*D.de reb.autor.iudic.poſſid.aliàs l.*1.*de priuileg.credit.*
8. Alium enim oportet emptorem eſſe,alium venditorem *l.*1.D.*de ver.permut.*
9. *l.debitorem* 15.*C.de pignor.*
10. *l.à Diuo Pio* 15.*§.quod ſi res pignerata* D.*de re iudic.*
11. *Ex reg.l.nemo plus iuris* 54.*de regul.iur.cùm ſimilib.l.*3.*in fin.D.de pignor.*
12. Poteſt enim creditor ſuo iure pignus vendere etiamſi de eo nihil expreſſe conuenerit dum ne quid in contrarium conuentum ſit *l.ſi conuenit* 4.D.*de pignorat.act.& tot.tit.De diſtract.pignor.*D.*&* C.
13. *l qui creditore* 18.*C.de diſtract.pignor.*
14. *l.*1.*&* 2.*C.hoc tit.*
15. *Tit.quib.alien.non licet.Inſt.in princip.*

DEFINITIO II.

Quo caſu ſecundus creditor habet ius offerendi contra primum emptorem, habet etiam contra ſecundum ſi modo ſit creditor pignoratitius, Alioqui non poteſt habere ius offerendi niſi poſſideat.

SEcundus creditor non tantùm aduerſus anteriorem offerendi ius habet, vt pignoris ſui ius confirmet, [1] ſiue dominii ſiue pignoris iure anterior rem poſſideat, quemadmodum proximè diximus,ſed etiam aduerſus ſecundũ emptorem ſi rem ſibi venditã aut in ſolutum datam prior creditor alteri vendiderit. [2] Neque enim alio iure penes ſecundum emptorem dominium rei eſſe poteſt quàm quo penes priorem fuit, affectum ſcilicet & reuocabile.[3] Loquimur eni n de ſecundo creditore pignoratitio qui in ea re ius hypothecæ habeat ſiue expreſſæ ſiue tacitæ ſiue generalis ſiue ſpecialis. Alioqui non ex eo ſolo quod quis creditor ſit habere poteſt ius offerendi hactenus vt eo nomine poſſit agere,[4] planè ſi poſſideat,habebit exceptionis iure, quoniam haberet etiamſi creditor non eſſet, adeóque licet malæ fidei poſſeſſor proponeretur. [5] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Chiſſé viduæ D. de Genuille & Ioannis Baptiſtæ Vartonis 13. Cal.Sept.1588.

1. *l.*1.*l.prior quidem* 5.*C.qui potior.in pignor.hab.l.potior.*11.*§.fin.eod.*

2. *l.1.vbi* Salycet.*C.hoc tit.*perinde acsi extraneo id est non creditori ea res vendita fuisset *l.si debitor* 12.*C. de distr.pign. l.si conuenerit* 18.*§.si fundum D. de pignor.act.cap.ex literis Extr.de pignorib.*
3. Ita Iacob.Aret.Cyn.& Salycet.*in d.l.1.C.hoc tit.*
4. Crauet.*cons.*298.*num.*4.*&* 6.
5. *l.mulier* 19.vbi glos.Bart.& alij D.*qui potior.in pign.hab.l.Paulus* 12.*§.fin.*D.*quib.mod.pign.vel hypoth.soluitur.*

DEFINITIO III.

Tam iniustus quàm iustus possessor potest offerre creditori pignoratitio: sed actionem cedere creditor cogitur iusto tantùm possessori non etiam iniusto.

CVm de iure offerendi queritur non distinguimus inter iustum & iniustum possessorem, quia non est quærendum de iure possessoris, cùm ius petitoris remouetur soluto pignore. [1] Sed tamen hactenùs intererit an iustus vel iniustus possessor sit is qui offert, quòd iusto duntaxat possessori non etiam iniusto creditor actionibus suis cedere cogitur. [2] Qua enim fronte cessionis beneficium quod iuris est implorare audeat, qui contrà ius possidet? [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ratio est Iurisconsulti *in d.l.Paulus* 12.*§.vlt.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*
2. *l.Mulier* 19.vbi glos.D.*qui potior.in pignor.hab.*Paul.Castr.*in l.si res obligata* 57.*num.*4.*de legat.*1. Fusè Negus. *in tract.de pignor.in* 3.*membr.*5.*part.princip.num.*25.*in fin.*26.*&* 27.
3. *arg.l.auxilium* 37.*in fin.D.de minor.l.si plures* 38.*in fin.*D.*de admin.tutor.*

DEFINITIO IV.

Venditio pignoris facta creditori neque posterioribus nocet quandiu tenet quominus offerre possint, neque ipsi emptori, quominus iura sua salua habeat si pignus postea euincatur.

CReditori facta vendicio rei obligatæ sicuti non obstat posterioribus eiusdem debitoris creditoribus quominùs in eâ ipsam rẽ ius pignoris quod habent exequantur si modò parati sint offerre quic quid ei ex anteriore causa debetur,[1] (quàuis aliud esset si antiquior ipse creditor alij eã rẽ iure creditoris vendidisset.[2]) Ita neque ipsi anteriori creditori nocet quominùs euicta re saluũ habeat ius sui pignoris,[3] quod per factam dominij acquisitionem extinctum videbatur. [4] Quasi quod per subsequentem euictionem ab alio creditore institutam resuscitetur,[5] cuius scilicet potestate fit vt prior acquisitio sit reuocabilis quæ perpetua sperabatur.[6] Quod ti secundus creditor nihil in prima instantia obtulerit anteriori, ob idque fuerit condemnatus, poterit vtique in causa etiam appellationis offerre. [7] Nam & in alia qualibet iuris exceptione idem obtinet, vt in appellationis instantia non tantùm obiici possit sed etiam ex officio iudicis suppleri si de ea liquidò constet ex deductis & probatis.[8] *Sine die.*

1. *l.1.C.hoc tit.*
2. *l.2.eod.*
3. *d.l.1.in 2.parte.*
4. *l.neque pignus* 45.*de reg.iur.*
5. *l.pen.§.1.*vbi est textus elegans D.*de except.rei iudic.*
6. *arg.l.si patroni* 55 *§.vlt.D.ad SC.Trebel.*
7. Per vulgarem illam regulam, non deducta deducam, non probata probabo. De quia *in l.per hanc C.de tempor.& reparat.appellat.*
8. Bart.*in l.eum qui ita* 56.*§.qui ita De verb.oblig.* Afflict.*decis.*16.*num.*5.

TIT. XI.

Si commun.res pign.dat.sit.

DEFINITIO I.

Pignus rei communis valet tantum pro parte pignorantis nisi socius aut pignus aut saltem debitum pro quo pignus datum est adprobauerit.

VNDVM communem obligare vnus ex sociis nisi pro sua parte non potest. [1] Sed si totus fundus obligatus sit, & is qui non consenserat postea debitum adprobet, pignus quoque confirmasse videbitur. [2] Non idem erit si in rem eius qui pignori non consensit, versa sit pecunia, aut ipsius iussu credita. Personalis enim duntaxat ex ea causa nascetur actio, [3] non pignus legitimè contractum intelliget-ur. [4] Nec igitur quasi Seruianam rectè exercebit creditor si iure pignoris rem in solidum vindicet, [5] nisi quid sit ex quo appareat vindicationi aut conuentioni de pignore socium consensisse. [6] *Ita Senatus* 14. Cal. Febr. 1588.

1. *l.vnic.C.hoc tit.l.*2.*C.commun.diuid.l.si fratres* 7.C.*commun.vtr.iudic.l.*3.*§.post diuisionem D.qui potior.in pign.hab.l.*1.D.*de Saluian.interd. l. nemo ex sociis* 68.D. *pro socio.*
2. *l.Pomponius* 5.*§.vlt.*D.*in quib.caus.pign.vel hypoth.tacit.contr.*
3. Siue negotiorum gestorum, siue vt vulgo nostri volunt, De in rem verso, siue mandati, *l.ex mandato* 25.*§.*1.D.*mandat.l.si literas* 7.C.*eod.*
4. Supradictæ enim actiones in personam duntaxat sunt non in rem *l.pen. C.de negot.gest.* quia non habent priuilegium tacitæ hypothecæ.
5. Quia non potest latiùs patére hypothecaria quàm hypotheca ipsa quæ sola hypothecariæ causam præbet.
6. Cùm possit socius etiam partem socij consentientis alienare *d.l.*3 *§.post diuisionem in fin* D.*qui potior.in pign. hab.* sicut & potest quilibet rem alienam pignori dare si dominus consentiat *l.*1.*&* 2.*l.si in rem* 7.*&* 8.*pass.C.si alien. res pignor. dat.sit.*

DEFINITIO II.

Non potest socius prætextu communionis intercedere quominùs pars socij etiam ante diuisionem capiatur pignori ab eo qui socium habet condemnatum.

CVm creditor aduersus debitorem egisset & obtinuisset, curauerat vt bonorum mobilium quæ tecum ille communia habebat pars ad eum pertinens pignoris iure caperetur.[1] Venditioni quæ in eo erat vt sub hasta fieret, tu intercesseras. Eo prætextu quod diuisionem antè omnia fieri oporteret, vel ob hoc ipsum vt scire posset, quisquis ad emptionem vellet accedere quid empturus esset, faciliúsque emptorum bona inuenirent. [2] Nec enim bonorum mobilium eadem hac parte ratio constituenda videbatur, quæ immobilium, cùm immobilia ferè omnia, [3] commodam diuisionem patiantur, mobilia verò præsertim quæ in suppellectile habentur, vt plurimùm, non ita. [4] Pronunciatũ est nullũ te intercedẽdi ius habuisse, quia nihil tua interesset, [5] sed creditoris tantùm si ob non factam diuisionẽ tardius emptor inueniretur, [6] tibique satis esse debere, quod partem tuam creditor non attingat, eáque tibi perinde salua futura sit, acsi cum debitore non cum creditore iudicium communi diuidundo accipere cogereris. [7] Sed etsi qua ratione tua interesset imputare tamen tibi deberes quòd socium ad diuisionem citiùs non prouocasses, [8] non creditori qui scilicet nullum ius habuit petendæ diuisionis priusquàm dominij ius per addictionem aut emptionem in iis bonis nactus esset, propter mutuas illas adiudicationes & alienationes quas in iudicio Communi diuidundo fieri necesse est, ac quibus non nisi inter eos qui dominium habeant, locus esse potest. [9] Nihil porrò intererit an conuentionale pignus fuerit quod creditor prosecutus est, an iudiciale quod in iudicati executione sola iudicis autoritate tùm primùm contractum sit. [10] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 5. Cal. Aug. 1588.

1. Scilicet in executione iudicati *ex tit.C.si in caus.iudicat.pign.cap.sit.l.& Diuo Pio* 15.D.*de re iudic.*
2. Non enim facilè quis velit incidere in communionem *l.si non sortem* 26.*§.si centum* D.*de condict.indeb.* propter discordias quas materia communionis excitare solet *l.cum pater* 77.*§.dulcissimis de legat.*2.
3. Non enim hoc perpetuum est *l.ad officium* 3.*C.commun.diuid.*
4. Hæc enim numero diuidenda sunt non specie.
5. Nemo enim vnquam audiendus est, siue agendo siue excipiendo si non eius interfit *l.*3.*§.*1.*l.stipulatio ista* 38.*§.alter.* D.*de verb.oblig.l.ille à quo* 13.*§.si de testamento.*vbi Alex. & cæteri D.*ad SC.Trebell.* Maximè verò ad impediendam iudicati executionem.
6. Interest namque creditoris emptorem pignoris inueniri si malit ille pecuniam habere quàm rem, ne alioqui cogatur ipse in vicem extranei rem emere vt in *l.*2.C.*si in caus.iudic.pign.capt.sit.* aut ius dominij impetrare *ex l.vlt.& tot. tit.C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*
7. *l.*3.*§.post diuisionem* D.*qui potior.in pignor.hab.l.*2.*C.commun.diuid.*
8. Imputatur enim illi qui tardiùs facit quod citiùs facere debuit *l.cùm postulassem* 44.*§.*1.D.*de damn.infect.*
9. *l.*1.2.4 *&pass.D.commun.diuid.*
10. In omni enim genere pignoris eadem ratio est. Idem ergo ius constitui in omnibus debet *l.illud* 32.D. *ad leg. Aquil.l.*3.*§.vnde etiam D.de iniust.rupt.*

TIT. XII.

De prætor.pignor.

DEFINITIO I.

Etiam in prætorio pignore qui prior est tempore potior est iure.

CVm pignus Prætorium iudicis autoritate non priùs constitutum videri debeat quàm ventum sit in possessionem, [1] consequens est vt ex pluribus creditoribus pignoratitiis posterior qui in possessionem prior missus fuit, ei præferendus sit in prætorio pignore, qui in debiti iure prior fuit, si modò ex aliis bonis satisfieri possit anteriori creditori. [2] Id enim est quod dici solet, Etiam in prætoriis pignoribus sicut in conuentionalibus locum esse regulæ quæ habet, Eum qui tempore sit potior, iure quoque potiorem esse. [3] *Ita Senatus* in causa D. Henrici Baytùm magistri Computorum & Dominæ March. De la Chambre Prid. Id. Decemb. 1590.

1. *l.non est mirum* 26.*§.*1.D.*de pignorat.act.*
2. *l.si & iure* 10.vbi Bart.*num.*2.D.*qui potior.in pignor.hab.*qui tamen locus videtur loqui de pignore iudiciali non de prætorio. Cuius alia ratio esse videtur quia pignus prætorium prodest omnibus *l.cum vnus* 12.*D.de reb.autor. iudic.possid.* De quo plura vide apud Cuiacium *libr.*9.*Obseruat.cap.*37.
3. Sic enim nostri post Bart.*ad dict.l.si & iure*: quamuis vt dixi loquatur de pignore iudiciali non de prætorio. Quam differentiã plerique ex nostris interpretibus nõ obseruant. Vide quæ in hanc rẽ scripsi in libris Cõiecturarũ iuris ciuilis.

DEFINITIO II.

Potest pignus prætorium constitui in variis bonis etiam pro exiguo debito, hactenus nimirum vt bona possideantur, non autem vt distrahantur. Alioqui ab executore appellari potest.

PIgnus prætorium non vna tantùm executione sed etiam variis, & repetitiis, potest in pluribus rebus constitui, dummodò protestetur creditor, aut aliter declaret nolle se nisi semel suum consequi. Neque enim executio vna aliam impedit.[1] Sed tamen si pro exiguo debito magni precij pignora capiantur, non vt à creditore possideantur sed vt distrahantur, placet appellari posse ab executore,[2] cóque iure vtimur, licèt in pignoratitiis creditoribus quorum ius indiuiduum est aliter obseruari debere stricti iuris ratio suadeat,[3] quam & in Comitatu Burgundiæ creditoribus saluam esse audio, & in Senatu nostro à quibusdam ex nostris Senatoribus sæpiùs relatum est. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Iaſ. *in l. nulli* 10. *num.* 8. C. *de iudic.* Facit *l.* 1. § *quin autem* D. *quod legat.*
2. Bart. *in l. à Diuo Pio* 15. § *in venditione D. de re iudic.*
3. *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict. l. quandiu* 6. *C. de distract. pignor. l.* 2. *C. debit. vendit. pign. imped. non poss. l. creditoris* 8. *D. de distract. pignor.* Sanè fieri illud non potest vt creditor impetret ius dominij in vniuersis bonis sui debitoris *l.* 1. *C. de iur. domin. impetr.* Adde *l.* 2. *C. de pignor.*

DEFINITIO III.

Neque prætorium neque iudiciale pignus contrahitur per solam sententiam, sed tantùm per executionem, præterquàm fauore fisci.

NOn sicut fisco in delictis acquiritur hypotheca in bonis condemnati ex die condemnationis,[1] Ita in causis ciuilibus per sententiam pignus vllum acquiritur in bonis debitoris. Prius enim requiritur vt ventum sit in possessionem,[2] nec differt hac parte pignus prætorium à iudiciali:[3] sed à conuentionali tantùm, quod sola conuentione ac proinde ex conuentionis die contrahitur.[4] Igitur si posteaquàm Titio condemnatus es in certam pecuniæ quantitatem obligaueris mihi omnia bona tua, deinde Titius iudicatum exequi velit, ero potior iure, quia prior fuit tempore.[5] Quamuis si in pignoris possessione esset Titius, prodesset ei exceptio non factæ excussionis si in eiusdem pignoris possessionem mitti vellem.[6] *Ita Senatus* in causa R. Præceptoris Antoniani Camberiacensis contra Claudium Rochet. Ex tempore 17. Cal. Febr. 1593.

1. *l. post contractum* 15. *cum ibi not. D. de donat.* Iul. Clar. *ex communi in pract. crimin. quæst.* 78. *num.* 32.
2. *l. non est mirum* 26. § 2. *D. de pignorat. act.* qui tamen locus non nisi de prætorio pignore loquitur.
3. Nisi in eo quod prætorium pignus constituitur ita demum si ventum sit in possessionem *d. l.* 26. § 1. Iudicialis verò tùm constituitur, cùm ab executore capitur in causa iudicati *l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic. l.* 1. & 10. *tit. C. si in caus. iudic. pign. cap. sit.*
4. Cùm nudo consensu contrahatur hypotheca *l. contrahitur* 4. *D. de pignor.* Non tamen pignus propriè sumptum & quatenus distinguitur ab hypotheca. Requirit enim rei traditionem *l. si rem* 9. § *propriè l. cùm & sortis* 35. § 1. *D. de pignorat. act.*
5. *Ex reg. l.* 2. *l.* 4. *& pass. C. qui potior. in pign. hab.*
6. Vt scripsimus *Defin.* 1. *supr.*

TIT. XIII.

Si in caus. iudic. pign. capt. sit.

DEFINITIO I.

Qui perperam executus est iudicatum tenetur eo nomine etiam de casu fortuito superueniente sinon purgauerit vicium executionis oblato omni eo quod interest aduersarij.

EVM qui captis pignori animalibus debitoris quasi ea in causam iudicati distracturus post paucos dies, subinde mutauerat sententiam, & ab eiusmodi executione tanquam iniuriosè ac perperam facta discedendum putauerat,[1] licèt nulladum secuta distractione ac rebus vt videbatur integris id fecisset, cùm tamen iam aduersarii interesse cœpisset,[2] non aliter audiri debuisse placuit, quàm si & expensas ab aduersario factas offerret, ac præterea quicquid ex ea causa aduersarij interesset.[3] Quo non facto si qua interim & pendente lite animalia suo fato citra possessoris dolum aut culpam periissent, eorum nihilominùs iustam æstimationem prætandam esse, vt dici solet re alia debita qualibet post moram perempta:[4] Nec admittendam excusationem quasi animalia illa æquè apud actorem fuissent peritura.[5] Nam neque id facilè præsumendum erat pro eo qui sub iuris autoritate iniuriam commentus fuerat,[6] neque contra eum quem potiùs credibile erat ea distracturum fuisse si moram in eorum restitutione passus non fuisset.[7] *Sine die.*

1. Vna enim executio non impedit aliam nec cogitur quis in executione perperam facta perseuerare vt nec in lite improba *l. desistisse* 10. D. *de iudic.*
2. Quæ res facit vt non possit dici res integra *l. essi post tres* 8. *D. si quis caution. l. vtique* 22. *D. de recept. l. si ita quis* 135 § *Sein De verb. oblig.*
3. Numquam enim potest aliter purgari mora vbi cœpit aduersarij interesse vt constat ex legibus supradictis.
4. *l. si ex legati* 23. *& seq. D. de verb. oblig. l. item si verberatum* 15. § *vlt. D. de rei vindic. l. si longis* 7. *C. de exec. rei iudic.*
5. Secundum distinctionem quam Caius tradit *in l. si plures* 14. *in fin. D. deposit.*
6. *Contra l. meminerint* 6. *C. unde vi.*
7. *d. l. item si verberatum in fin. D. de rei vindic.*

DEFI-

DEFINITIO II.

Executio rei contra defunctum iudicata potest fieri captis pignori bonis heredis qui purè sit heres. Item captis fructibus rerum hereditariarum tametsi sit heres cum beneficio inuentarij.

ETsi fructus ab herede ex rebus hereditariis percepti non tam hereditati, quàm rebus ipsis singulis accepto feruntur,[1] si tamen in executione sententiæ contra defunctum latæ capti sint contra eius heredem fructus pignori,[2] quâuis percepti ex iis bonis quæ vel ipsa nõ fuerint obligata, vel nõ potuerint obligari, vt puta feudo,[3] rectè facta executio videbitur, tanquã capta pignori re hereditaria, etiamsi heres non nisi cum beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouisse probetur, quia nullum inuentarij priuilegium est in ea re quæ sit hereditaria vel ex hereditariis fundis producta.[4] Sed quod de fructibus feudi dicimus, ita verum est, si feudum hereditarium sit, non etiam si ex pacto & prouidentia acquisitum. Hoc enim casu proderit inuentarij beneficium heredi ne super ea re quam retinere proprio iure potest, iudicati executionem pro defuncti debito pati compellatur.[5] Diuersum vtique esset in eo qui hereditatem debitoris simpliciter ac sine beneficio inuentarij agnouisset, siue defunctus heredis quoque sui bona obligasset, quod facere iure potest,[6] siue non obligasset, quia quoties pignus capitur in executione iudicati, sufficit bona quæ capiuntur ad eum pertinere qui sit vel condemnatus,[7] vel condemnati heres, cùm actio iudicati transeat contra heredem.[8] Sicut & cæteræ actiones personales,[9] indéque fiat vt non minùs heredis quàm defuncti bona pro defuncti debito non quidem ante rem iudicatam, & per hypothecariam vindicari,[10] sed in iudicati executione pignori capi possint.[11] *Sine die.*

1. *l. in fideicommissaria* 18. *vers. quoties D. ad SC. Trebell.*
2. *Ex l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic. & toto hoc tit.*
3. Nec enim feudum potest obligari nisi certis casibus, multo minùs venit in generali obligatione bonorum *cap. Imperialis de prohib. alien. feud.* per Lothan. cum ibi not. Iunct. *l. vlt. C. de reb. alien. non alien.* Iul. Clar. *in* § *feudum.* Quod diuersum est in emphyteusi. Idem Clar. *in* § *emphyteusis quæst.* 18. Vide *tit. 8. de inuest. de re alien. fact. lib. 2. in vsib. feud.*
4. Sed in eo tantùm vt heres cum beneficio legis & inuentarij non teneatur vltra vires hereditarias *l. vlt. C. de iur. delib.*
5. Quia hoc casu heres feudum habet suo iure ac proprio non hereditario
6. *l. Paulus respondit* 29. § 1. *D. de pignor.*
7. *l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic.*
8. Imò etiam contra singularem successorem qui successerit in ius condemnati *l. si à te* 9. § *vlt. l. iudicata* 29. *in fin. D. de except. rei iudic.*
9. *l. vlt. C. de hered. act.*
10. *d. l. Paulus* 29. *in princip. D. de pignor.*
11. Quia tum demum pignus iudiciale constituitur in executione iudicati cùm capitur *d. l. à Diuo Pio* § *si pignora & pass. l.* 2. *C. de exec. rei iudic.*

TIT. IX

De remiss. pignor.

DEFINITIO I.

Is qui nondum est sed potest fieri creditor ex causa euictionis nondum secuta non potest nec debet intercedere venditioni pignoris sed tantùm de iure suo protestari vt sit ei saluum secuta quandoque euictione.

SI postulante vno ex creditoribus fiat per programma venditio bonorum eius qui mihi rem aliquam priùs vendiderat, & euictionis nomine bona sua omnia obligauerat, cùm tamen nondum euicta res esset, nec proinde nata ob euictionem actio de pignore,[1] non debeo venditioni aut numerationi precij tanquam creditor anterior intercedere,[2] neque rursum omnino silere si denunciata mihi venditio fuerat, ne posteà quandocunque secuta euictione, videar iuri pignoris renunciasse,[3] cuius iam tum nacta erat obligatio.[4] Quid ergo? Protestari debebo vt saluum mihi sit ius pignoris si quando continget rem euinci.[5] Quod si fecero & iudex venditionem fieri simpliciter permiserit non adiecto eo vt salua mihi esset causa pignoris quam creditor saluam esse nolebat, tùm demum iustam habebo causam appellandi.[6] *Ita Senatus* ex tempore 6. Non. Decembr. 1589.

1. Non enim potest agi de euictione priùs quàm res euicta sit nec si lis & molestia iam mota proponatur *l. antep.* §. *mota quæstione* iunct. *l. cuidius* 35. *D. de euict.* Nisi expressè conuenerit in contrarium *vt in l. sive in libertatem* 12. *C. de euict.*
2. Cùm nihildum mihi debeatur.
3. *Ex l. si eo tempore* 6. *C. de remiss. pignor.*
4. Contrahitur enim hypotheca per conuentionem etiamsi præstandæ pecuniæ dies nondum venerit *l. potior.* 11. *D. qui potior. in pignor. hab.*
5. *Vt in l. si debitor* 4. § 1. *D. quib. mod pign. vel hypoth. soluit.*
6. Quoniam talis sententia iuri meo quandocunque præiudicaret, tanquam consentienti, siquidem in iudicialibus qui scit & tacet consentire videtur *cap. qui tacet cum tibi not.* De *regul. iur. in* 6. *Not. in l. Caius* 39. *D. de pignorat. act.*

DEFINITIO II.

Ius pignoris sui non remittit qui patitur se præsente rem obligatam distrahi nisi expressim consenserit, aut nisi ad hoc vocatus sit vt sciretur an consentire vellet an dissentire.

CReditor qui præsens & sciens patitur rem sibi obligatam alteri dari pignori aut hypothecæ non ideo ius suum remittere videtur, cùm ea potius ratione id passus videri debeat quòd sciuerit ius suum durare.[1] Nisi proponas in eam rem adfuisse & vocatum esse vt pignoris sui ius, si quod haberet exequeretur, quod euenit quoties programmate admoniti creditores fuerunt vt publicæ venditioni adessent.[2] Cæterum si expressim obligationi pignoris creditor consenserit, tametsi non subscripserit nihilque eo nomine acceperit, nemo dubitat quin ius suum remisisse videatur.[3] *Ita in Senatu* tractatum est ex tempore 14. Cal. Ianuar. 1589.

1. *A. sicut* 8. §. *non videtur* D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
2. *Vt in l. si eo tempore 6. C. hoc tit.*
3. *d. §. non videtur* Adde *l. 4. §. quæsitum D. de doli mal. except.*

DEFINITIO III.

Mulier quæ etiam constante matrimonio consensit venditioni pignorum dotalium ius pignoris sui amittit, si modò ex aliis bonis suum consequi possit. Multo magis vero possessionem amittit siquam antea habuerat.

SI mulier constante matrimonio consenserit venditioni pignorum dotalium quæ maritus in casum soluti matrimonij constituerat se ipsius nomine possidere, non magis potest repetendæ dotis tempore possessionem auocare ex Iustiniani constitutione,[1] ab emptoribus, quàm contra eos quasi Seruianam exercere.[2] Soluto enim iure pignoris omnino consequens est & illam quoque possessionem eius rei, quæ non alio quàm pignoris iure possideri possit.[3] Nemo autem dubitat, quin possit mulier etiã constante matrimonio pignoris obligationem sibi in hac aut illa re siue expresse siue tacitè quæsitam vltrò remittere, si modò alia bona supersint marito ex quibus illa indemnitatem consequi possit.[4] Neque enim pignoris remissa donatio est,[5] cùm ius ipsum debiti non extinguat.[6] Sicut nec dubitari potest quin pignoris remissio inducatur ex eo solo quod mulier sicut alius creditor quilibet obligatæ rei venditioni consenserit:[7] legisque Iustinianeæ beneficium ei denegandum sit qui facto suo cecidit à possessione:[8] quæ porrò multò facilius amittitur, quàm vinculum pignoris dissoluatur.[9] Nam cùm mulieri vt diximus non aliter à pignore dotali discedere permittatur, quàm si ex aliis bonis indemnis seruari queat,[10] adeò vt ipso iure non valeat renunciatio nec vlla in integrum restitutione opus sit,[11] si iurisiurandi religio non interuenerit,[12] possessionem tamen quam ex clausula constituti nactura fuerat si venditioni non consensisset, omnimodo perdidisse intelligitur siue remissio pignoris valuerit siue non, quoniam necdum eo tempore vlla quæsita erat possessio cùm in tempus soluti matrimonij effectus clausulæ collatus esset:[13] Quamquam etsi iam quæsita fuisset solo tamen animo amitteretur quæ solo animo quæsita fuisset.[14] *Ita Senatus* pro D. Amedeo Michal magistro computorum contra viduam N. Chabot 7. Id. Iulij 1591.

1. *In l. vlt. C. de acquir. poss.*
2. Quæ scilicet non potest exerceri nisi quandiu vinculum durat pignoris *l. Paulus* 12. §. 1. *D. quib. mod. pig. vel hypoth. soluit.*
3. *l. debitor* 40. *in fin.* D. *de pignorat. action.*
4. *l. iubemus* 21. *C. ad SC. Velleian.*
5. *l. etsi* 18. D. *quæ in fraud. credit. l.* 1. §. *cùm venditor in fin. D. quib. mod pign. vel hypoth. soluit.*
6. Siquidem nihil vetat ius debiti durare soluto pignore quod non est nisi accessorium cùm possit etiam pignus durare sublata principali obligatione *l. 2. C. de luit. pignor.*
7. *l. sicut.* 8. § *non videtur* D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
8. *d. l. vlt. vbi not. C. de acquir. poss.* in illis verbis *ne ex aliena malignitate alienum damnum emergat.*
9. Quia possessio solo animo amittitur quoties amissio incipit ab animo cùm tamen vinculum pignoris non nisi certis modis dissolvatur, De quibus *in tit.* D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
10. *d. l. iubemus* 21. *C. ad SC. Velleian.*
11. Quia non potest per pactum fieri deterior condicio dotis *vulg. l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*
12. *Cap. cùm contingat Extr. de iureiur.* Etsi hoc quoque casu paratum est auxilium restitutionis petita absolutione.
13. Quo casu videtur translata possessio sub condicione duntaxat *l. quamuis ab initio* 38. *D. de acq. poss.*
14. *l. 3. §. in amittenda l. quemadmodum* 8. *l. quod meo* 18. *eod. tit.*

DEFINITIO IV.

Consensus ex officij necessitate præstitus non inducit tacitam remissionem pignoris.

MAtrem quæ filio minori annis vigintiquinque cuius curatrix erat vxorem ducenti consensum & autoritatem præstiterat, placuit non videri remisisse ius hypothecæ, quod pro dote sua in bonis filij habuerat, tametsi bona omnia filij pro dotis quam nurus dabat restitutione obligari permisisset: Nec aliud probandum tametsi filio posteà dotem vxoris exigenti consensisset. Nam quod iure constitutum est, vt qui rem sibi obligatam alij obligari non solùm patitur (nec enim id sufficeret,[2]) sed expressim consentit siue subscribendo siue qua alia ratione pignoris sui ius remittere videatur,[3] Ni protestetur se salua pignoris sui causa consentire,[4] adeò vt nec redintegretur pignus si res alienata cuius alienationi semel consensit creditor redeat in potestatem debitoris qui futura quoque bona sua obligauerat,[5] id inquam non obtinet si ex necessitate officij eum consensum pro autoritate præstitum esse appareat. Præter id enim quod nemini officium suum debet esse damnosum,[6] nihil potest imputari mulieri cur

lieri cur consensum præstiterit quem pro officio præstare debuit.[7] Nec facilè capi debet coniectura remissi pignoris, quoties aliam interpretationem recipere potest factum eius qui consensit:[8] præsertim verò in muliere iam sene.[9] Cùm dici soleat mulierum senúmque hominum genus esse auariss imum,[10] odiosámque ferè semper donationis præsumptionē.[11] Etsi enim pignoris remissio donatio non est,[12] proximè tamen accedit ad donationem si alia exigendi debiti ratio non supersit,[13] neque rursus ad rem pertinet, si quis obiiciat, in proposita specie futurum vt nullus effectus sit consensus per matrem præstiti, si non inducat tacitam pignorum dotalium remissionem: Quandoquidem & citra curatricis autoritatem ritè contrahi matrimonium potuisset, ex eáque causa perinde bona minoris omnia fuissent obligata.[14] Nam respondeti potest, imò verò prodesse consensum matris ad hoc ipsum ne dubitationi locus relinquatur,[15] an ritè contractum sit matrimonium, & an marito minori annis vigintiquinque rectè soluta dos fuerit. De quo non sine causa plerique dubitant, vel ob id maximè quòd minor curatorem habens pupilli loco esse intelligitur.[16] Igitur mater non tantùm pignus saluum habebit, sed etiam ordinem pignoris, vt nurui præferatur. *Ita Senatus* pro Francisco Bernard contra N. Morel vxorem N. Ioannis de Burges 6. Cal. Decembr. 1592.

1. Siue fuerit ius illud expressè hypothecæ siue tacitæ *ex l. vnic. C. de rei vxor. act.*
2. *l. sicut* 8. § *non videtur* D. *quib. mod pign. vel hypoth. soluit.*
3. *l. si consensit* 7. *d. l. sicut* 8. § *si voluntate & d. §. non videtur & pass. l. Paulus* 12. *eod. tit.*
4. *l. si debitor* 4. § 1. *eod. tit.*
5. *l. vl.* vbi Bart. C. *de remiss. pignor.*
6. *l. videlicet* 29. D. *ex quib. caus. maior. l. sed si quis* 7. D. *testam. quem. aper.*
7. *l. cum quidam* 26. C. *de admin. tutor. l. tutorem* 22. D. *de his quæ vt indign.*
8. Quia nemo facilè præsumitur velle sua iura remittere *vulg. l. cùm de indebito* 25. D. *de probat.*
9. Est enim mulierum genus auariss imum in omni ætate, quanto magis in senectute. Cùm etiam in viris soleat esse id vicium senectutis.
10. *l. 4. in fin. l. si pro aliquo* 21. *in fin.* D. *ad SC. Velleian.*
11. *d. l. cùm de indebito.*
12. *l. etsi pignus* 18. D. *quæ in fraud. credit. l.* 1. §. *cùm venditor in fin. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
13. Quia inanis est actio quam debitoris inopia excludit *l. nam is* 6. D. *de dolo.*
14. Vt contra Bartolum defendunt Bald. Castr. Alex. & alij *ad l. si constante* D. *solut. matrim.* Thom. Gramm. *decis.* 103.
15. Non enim inutiliter additur, quod dubitationis tollendæ gratia adiicitur *l. 4. ad fin.* ibi *vel certè euitandæ quæstionis gratia* D. *de vulg. & pup. substit.*
16. *l. si curatorem habens* 3. *vbi not. C. de in integr. restit. minor.*
17. Solet enim quisquis pignus retinet etiam pristinum pignoris ordinem retinere *l. 3. l. creditor* 12. §. *Papinianus, aliàs d. si prior* D. *qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO V.

Potest anterior creditor salua non tantùm debiti sed etiam pignoris sui causa solum ius anterioritatis remittere.

CVi centum debebantur à Titio siue ex lucratiua causa siue ex onerosa si Titio mihi donanti consentiat, non censetur quidem debitum remittere, nec omne ius pignoris quod in debitoris bonis habuit. Sed tamen hactenus sibi nocet, vt in exigenda ea pecunia quæ mihi donata est, ego illi sim præferendus. Quasi remisso quod ad me attinet anterioritatis, vt ita dicam, priuilegio:[1] Siue Titij bona omnia generali vel speciali pignoris conuentione obligata habuerit, ego autem nulla, Siue chirographarius tantùm fuerit. Nam & inter pignoratitios creditores id obtinet, vt si quis rem sibi obligatam donari consentiat, non tantùm ordinem sed ipsum quoque ius pignoris remisisse intelligatur.[2] Nec ad rem pertinet si quis obiiciat non potuisse illum prohibere quominus Titius qui sibi centum debebat alia centum mihi donaret.[3] Id enim facere quidem debet, vt non idcirco videatur debitum remisisse,[4] tametsi lucratiuam causam id habuerit, (cuius alioqui remissio facilius præsumitur,[5]) sed non vt nullomodo sibi nocuerit. Consensum enim illius nec sine causa exquisitum nec frustrà interuenisse dici potest.[6] Nec si posteà in integrum restitui velit, quasi sine causa ius prioritatis amiserit, audire debebit[7] si neque vis neque dolus intercessit. Sufficit enim, ne regressus ei vllus detur, quod ius suum hactenus remittere voluerit[8] cùm si consentire noluisset, alia fortassis ratione mihi ego consuluissem.[9] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 6. infr. De donat.

1. *arg. l. apud Celsum* 4. §. *quæsitum est* 12. D. *de doli mal. except.*
2. *l. sicut* 8. § *sed si permiserit D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
3. *arg. l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alienat. l. Caius* 39. *vbi not. D. de pignor. act.*
4. Quia nec facilè quisquam præsumendus est velle suum iactare & ius suum remittere sine causa *vulg. l. cùm de indebito* D. *de probat.*
5. Quoniam vt dici solet vna donatio inducit facilè alterius donationis præsumptionem *l. si verò non remunerandi* 12. § *inde Papinianus* D. *mandat.*
6. *d. l. sicut* 8. § *non videtur D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
7. *Arg. l.* 2. §. *circa* D. *de doli mal. except.*
8. Cùm iura sua remittentibus non sit dandus ad ea regressus *l. quæritur* 14. §. *si venditor* D. *de ædilit. edict.*
9. Id enim de quolibet diligente patrefamilias præsumendum est, nec ferendum vt in captionem incidat is qui sibi diligenter prospexit *l.* 3. *D. de separat.*

DEFINITIO VI.

Qui consentit venditioni pignoris fideiubendo pro emptore erga venditorem non ideo ius sui pignoris remittere intelligitur.

LIcet is, qui consentit venditioni pignoris pignus remittere videatur,[1] Si tamen ea consentiendi causa fuit quod creditor de precio venditionis pro emptore erga venditorem fideiusserit, absurdè & improbè contendat emptor ius pignoris per fideiussionem remissum esse. Non solùm quòd iniquum sit officium cuiquam suum quod eius cum quo contraxerit non etiam sui commodi causa susceperit, damnosum esse,[2] sed etiam quia si hac ratione extincta esset propter fideiussionem obligatio pignoris, hoc ipso emptor vt eam restitueret mandati iudicio teneretur. Indemnem enim mandatarium

seruari prorsus necesse est. 3 Nemo autem dubitat quin fideiussori competat actio mandati non solùm si soluerit, sed & si quod aliud damnum aut incommodum pro suscepto mandato passus sit. 4 *Ita Senatus* pro Marco de la Mouffiere du Pontdeueyle contra Petrum Gascon 6.Non.August.1593.

1. *l.sicut* 8.§.*non videtur & l.si consenserit* 7.*& pass.*D.*quid.mod.pign.vel hypoth.soluit.*
2. *l.si seruus* 60.§.*quod verò* D.*de furt.l.videlicet* 29.D.*ex quib.caus.maior.l.sed si quis* 7.D.*testam.quem.aper.*
3. *d.*§.*quod verò & tot.tit.mandat.*D.*&* C.
4. *l.inter causas* 26.§.*non omnia & pass.*D.*ill.tit.mandat.l.Lucius* 38.§.*vlt.eod.l.si pro ea contra quam* 11.C.*eod.*

DEFINITIO VII.

Renunciatio hypothecarum dotalium per mulierem facta ita demum valet si dotis restituendæ tempore cætera bona sufficiant.

MVlier quæ hypothecarum iuri renunciauit constante matrimonio 1 & adhibito vt fieri solet iureiurando,2 non aliter potest easdem hypothecas vindicare suo tempore,quàm si tùm aliunde indè nitati suę consulere non possit,3 defecto marito,facultatibus,siue iam tum cum renunciatio facta est,4 siue tùm cùm agitur.Inspiciendum enim est tempus quo dos petitur,ne alioqui inutile sit mulieri beneficium legis,si ei noceat quod maritus locuples fuerit eo tempore quo dotem ipsa repetere non potuit. 5 Nec necessaria mulieri in integrum restitutio esse deberet si æquo iure ageretur.Quia publicè interest nõ valere pactiones huiusmodi per quas dotis condicio deterior fiat. 6 Iusiurandum autem licet sit obligatorium easdem tamen condiciones recipere solet quas contractus ipse cui adhibetur.7 Et consequenter in proposito iusiurandum tacitam illam condicionem habere intelligitur quam habet ipsa etiam renunciatio.Si cætera mariti bona sint soluendo.8 Tutius tamen est impetrari restitutionem 9 & absolutionem,eóque iure licèt non semper, frequentius sanè vtimur.10 *Ita Senatus* in causa Ioannæ Gentil contra N.Pichon 15.Cal.Febr.1595.

1. Quod fieri potest *l.iubemus* 21.C.*ad SC.Velleian.*
2. Quæ iurisiurandi sollennitas solet firmare contractus omnes à muliere factos etiam contra legem & de fundo dotali *cap.cùm contingat.Extr.de iureiur.*
3. *d.l.iubemus* Vide *l.pater* 38. *in princip.de leg.*3.
4. Intellige nisi superuenerint diuitiæ.Tunc enim conualesceret renunciatio quæ ab initio non tenuisset *arg.l.cura* 4.§.*deficientium* D.*de muner.& honor.l.ab his oneribus* 10.§.*auctis* D.*de vacat.& excus.numer.*
5. Idque regulare est vt soleat inspici tempus quo petitur *l.vinum* 22.D.*de reb.credit.l.*2.D.*de usur.*
6. *l.Artilicinus* 17.D.*de pact.dotal.*
7. *Vulg.l.vlt.C.de non numer.pecun.*
8. *d.l.iubemus.*Afflict.*decis.Neapol.*313.*in fin.*
9. Vt quod de facto processit de facto rescindatur,quomodo loquuntur pragmatici.
10. Est enim semper sequenda ea opinio quæ tutior est *l.si gratuitam* 17.*l.Titius* 24. D.*de præscr.verb.*

DEFINITIO VIII.

Restituitur ipso iure pristino actio creditori & ad debitum & ad pignus persequendum si pignus quod emerat aut in solutum acceperat postmodum ei fuerit ereptum.

CReditorem qui rem sibi obligatam emit à debitore aut in solutum accepit, ius quidem pignoris quod in ea re habuit remisisse,& amisisse certum est cùm fieri nequeat vt cuiquam res sua sit obligata 1 ideóque necesse sit acquisitione dominij vinculum pignoris dissolui,2 quasi confusionis cuiusdam potestate.3 Sed si eam rem postea per alium creditorem anteriorem euinci contingat, ius suum posteriori restituetur vt siue agendo siue excipiendo perinde hypothecariam exercere possit,acsi numquam sublata pignoris oblatio fuisset.Verum enim est pecuniam pro qua pignus datum fuerat,nec solutam creditori nec eo nomine satisfactum vnquam fuisse:4 quæ res proinde facit vt duret hypothecaria,5 nec tam post extinctionem hoc casu videatur resuscitari,quod esset difficil ius,6 quàm ex postfacto apparere, cessasse illam antea, potiùs quàm extinctam dici debuisse. 7 Non enim qui pignus suum comparat ea mente comparat,vt remittendo ius pignoris,deteriorem faciat suam condicionem,sed è cõtrario vt meliorem causã pignoris in causam irreuocabilis & incommutabilis dominij commutatã. 8 Cui consequens est vt si qua ratione dominium quod immutabiliter quæsitum videbatur,9 reuocatum sit,non debeat creditori nocere quominùs saltem pristinum ius retineat,quod plus iuris acquirere sibi voluerit per factam sibi vẽditionem aut dationem in solutum.10 Idem multo magis obtinet si proponas alienam rem fuisse,quæ obligata primùm fuerat,deinde ipsi creditori vendita vel in solutum data.Nam neque hic confusio vlla & extinctio pignoris potest intercedere prætextu acquisitionis dominij quæ rei alienæ nulla esse potuit, 11 neque potest videri liberatus debitor qui alienam rem in solutum dedit,12 cùm alienæ rei venditio quidem valeat,13 sed datio in solutum valere nullomodo possit, 14 quando nec si debitum nummarium in nummis soluatur,aliter tamen possit debitori liberatio contingere quàm si nummi fiant accipientis, & quidem ita vt per neminem postmodum auocari ab eo possint.15 Nec distinguemus an in totum an pro parte res quæ in solutum data est,fuerit aliena.Illud namque dationis in solutum singulare etiam ius est vt si non nisi pro parte valere possit,tota irritetur, 16 ne permixta dominij transferendi necessitas faciat alioqui vt qui socium nullum habere voluit,inuitus tamen incidat in communionem.17 *Ita tractatum est* 4.Cal.Iun.1595.Iunge Defin.49.infr.De solut.

DEFI-

1. *l.neque pignus* 45.*De reg.iur.l.debitor* 40.*in princ.*D.*de pignorat.act.l.elegánter* 24.*eod.l.debitor* 59.*ad SC.Trebell.*
2. *l.pen.*§.1.*ad fin.versic.neque enim* vbi est textus elegans & accommodatus *D.de excep.rei iudic.*
3. *l.debitori* 7.C.*de pact.l.debitori* 50.D.*de fideiuss.*
4. Ratio est qua Paulus vtitur *in d.l.pen.*§.1.*de except.rei iudic.*Contra Bart.*ad l.si quis aliam* 46.*de solut.*
5. Quæ scilicet habet perpetuã illam condicionem si pecunia non soluetur *l grege* 13.§.*etiam D.de pignor.l.debitor* 59.*ad SC.Trebell.l.si rem* 9.§.*omnis D.de pign.act.*quæ sententia & ratio est *l.*2.C.*de luit.pign.*
6. Quia semel extincta obligatio numquam reuiuiscit *l.qui res* 98.§.*aream D.de solut.*
7. *d.*§.*aream versic.vt videatur*,Text.*in d.l.qui res in princip.& in l.si rem* 20.*eod.*
8. Longe siquidem plus est habere dominium quàm hypothecam *l.*1.*vlt.& tot.tit.*C.*de iur.domin.impetr.l.in bello* 12.§.*si quis* 12.*De captiu.*
9. Debet enim acquirendi dominij causa perpetua esse non temporalis *l.*1.D.*de iur.dot.*
10. In iis enim quę à facientis voluntate pendent,semper spectandum est qua mente quid factum sit *l.pro herede* 20.D.*de acquir.hered.& l.*6.§.*vlt.aliàs l.eum qui eod.*
11. *l.rem alienam* 28.D.*de contr.empt.l.pen.*C.*de reb.alien.non alienand.*
12. *l.libera* 8.C.*de sent.& interloc.omn.iudic.*
13. *d.l.rem aliquam.*Vt scilicet venditor de euictione obligetur vt ea lex ait & *tot.tit.*De *euict.*
14. *l.si quis aliam* 46.D.*de solut.l.*4.*l.si ob causam* 13.C.*de euict.*
15. *l.qui sic soluit* 55.D.*de solut.*
16. *d.l.si quis aliam.*
17. *l.si non sortem* 26.§.*si centum* D.*de condict.indeb.*Vide Capyc.*decis.*Alex.*cons.*106.*ad fin.vol.*5.

TIT. XV.

Etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.

DEFINITIO I.

Is cui ex iudicato aliquid præstandum est antequàm pignus restituere cogatur non prohibetur ex aliis causis si quas habeat idem pignus retinere.

IVssvs à iudice pignori obligatam rem restituere ita tamen vt vicissim ei restitueretur quicquid in eam rem tuendam seruandámque vtiliter impendisset,1 nõ solum propter eas impensas pignus retinere poterit,2 sed etiam chyrographariæ pecuniæ nomine si qua ei debebatur. 3 Nec nocebit rei iudicatæ autoritas, quæ cùm retinendi pro sumptibus pignoris potestatem facit,non ideò cæteras causas perimit ex quibus iure communi retineri pignus potest.4 Ne alioqui noceat sententia ei pro quo iudicatum est,5 tametsi dici soleat sententiam stricti iuris esse stricteque interpretandam.6 *Ita Senatus* 7.Id.Nouembr.1590.

1. Quæ est natura pignoratitiæ actionis *l.si necessarias* 8.*D.de pign.act.l.creditor* 7.*in fin.C.eod.*
2. Cùm impensarum nomine etiam actio competat *d. l. creditor in fin.*ac proinde multo magis retentio *d. l.si necessarias.*
3. *Ex l.vnic.*C.*hoc tit.*
4. Nam cessante potestate iudicati superest causa iuris communis quæ creditori possidenti facilè dat retentionem, quasi pignoris tum quoque cùm pignus re vera nullum est *l.*1.*D.de pignor.d.l.vnic.*C.*hoc tit.l.Iulianus* 13.§.*offerri D.de actionem.empt.*Iunge tamen *Defin.*5.*infr.eod.*
5. *Contra l.euidenter* 16.D.*de except.rei iudic.*
6. *l.*1.C.*si plur.vna sentent.fuer.condemnat.l.terminato vbi not.C.de fructib.lit.exp.*

DEFINITIO II.

Etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri potest contra debitorem sed non contra creditorem hypothecarum,nisi qui pecuniam crediderit post ius acquisitum pignoris pro chirographaria pecunia retinendi.

QVod placuit etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse,1 non facit vt primus creditor secundo potior esse debeat in ea pecunia quam eidem debitori post secundum credidit.Nam inter creditores ordinem temporis omnino seruandum esse constat, 2 ne facto debitoris damnum sentiat creditor qui pignoris expressa conuentione sibi benè prospexerat.3 In eóque meliorẽ creditoris hypothecarij condicionem esse æquum est quàm debitoris,cuius sanè nihil interest, quo tempore debitor factus fuerit,dum debitor sit.4 Planè si secundus creditor de pignore non conuenerit,anterior in re sibi obligata non tam potior quàm solus inuenietur,5 etiam eius pecuniæ nomine quam debitori post secũdum creditorem adeóque sine pignore numerauerit. 6 Potuit enim existimare minùs sibi necessariam pignoris conuentionem,quod scio & satis cautum priore pignore,cuius etiam ob chyrographariam pecuniam retinendi ius haberet.7 Cui consequens est,vt si post ius illud quæsitum alius pecuniam credide-

rit, ex eáque causa idem pignus acceperit potior haberi debeat is qui anterior fuit etiam quod ad chyrographariam pecuniam, quia non magis secundus creditor ius primi lædere potuit, quàm primus ex postfacto, secundi.[8] *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC.8.Supr.qui potior.in pign.hab.

1. *l.vnic.C.hoc tit.*
2. *l.creditor* 12.§.*si idem bis l.quærebatur* 20.*D.qui potior.in pignor.habeant.*
3. *Arg.l.debitor* 3.*D.de separ.*
4. Vnde est quod debitor venditionem pignoris impedire non potest *l.*1.*&* *tot. tit. C. debit. vendit. pign. imped. non poss.* Text. est *in d.l.vnic.* C.*hoc tit.*
5. *Vt in l.* 2.D.*qui potior.in pign.hab.*
6. Plus enim iuris habet hoc ipso quod est creditor hypothecarius pro pecunia primo loco credita.
7. Similis ferè ratio est in *l.sicut* 8.§.*non videtur D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.* in illis verbis *quod sciebat vtique pignus sibi durare.*
8. Nam in pignoribus qui prior est tempore potior est iure regulariter *l.*2.*l.*4.*C.qui pot.in pign.hab.*

DEFINITIO III.

Pignus de quo reddendo expressim conuenit si certa quantitas solueretur, non potest retineri pro alia quantitate quæ iam tùm debebatur. Secus si postea deberi cœperit.

CVm diuersarum summarum debitum puta mille aureorum ex vna parte & quingentorum ex altera contraheretur, cóque nomine pignus daretur, conuenerat vt solutis quandocunque mille aureis pignus debitori redderetur. Si mille offerantur non poterit creditor pro reliquis quingentis pignus retinere, quia suam & certam legem ab initio habuit ius actionis pignoratitiæ,[1] nec recusare creditor potest quominùs legem pignori dictam debitor exerceat.[2] Nam quod iactatur etiam ob chirographariam pecuniam retineri pignus posse, tunc locum non habet cùm expressim cõuenit vt certa quantitate soluta pignus restituatur. Atqui, inquies, eadem condicio reddendi pignoris tacitè inerat si debitum solueretur etiamsi de eo nihil dictum fuisset. [4] Fateor: sed locus est hoc casu iuris regulæ quæ habet Expressa nocere non expressa non nocere.[5] Non idem erit, si dato iam pignore pro mille aureis, aliud debitum postea contrahatur. Neque enim videri potest creditor eo tempore quo pignus accepit abiecisse iuris communis auxilium sibi aliquando competiturum pro debito quod necdum contractum erat, & de quo contrahendo nil cogitabatur. [6] *Ita Senatus* in causa N. Amedei Martini procuratoris & N. Zachariæ Lanfrey 16. Calend. April. 1593.

1. *Arg.l.vero procuratori* 12.§.*penult.D.de solut.*
2. Conuentiones enim dant legem contractibus *l.*1.§.*si conuent.D.depositi.l.in conuentionalibus* 52.*De verb.oblig.l. contractus* 25.*De reg.iur.*
3. *l.vnic.C.hoc tit.*
4. *l.si rem* 9.§.*omnis pecunia* D.*de pignor.act.l.grege* 13.§.*etiam* D.*de pignor.*
5. *l.nonnumquam* 52.*D.de condic.& demonstr.l.expressa* 88.*de reg.iur.*
6. Nunquam enim conuentiones trahuntur ad incogitata *l.cum Aquiliana* 5.*l.qui cum tutoribus* 9.*D.de transact.* Et absurdum est priùs extinctum pignus dicere quàm sit natum debitum, *arg.l.si ad diem* 46.*l.Titio vsusfructus* 56. D.*de condic.& demonstr.*

DEFINITIO IV.

Etiam res empta sub pacto de retrouendendo potest retineri pro pecunia chirographaria, non minùs quàm si esset tantùm obligata.

ETsi multum interest an res vendita sit subiecto pacto de retrouendendo an pignori duntaxat obligata.[1] In hoc tamen par vtriusque conuentionis potestas est, quod qui fundum emit quandocumque retrouendendum, non priùs retrouendere cogitur, quàm sibi solutum sit quicquid debetur à venditore legem venditionis exercente,[2] tametsi chirographaria tantùm pecunia proponatur. Nam si etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri potest,[3] quanto magis ea res retinebitur, quæ dominij iure possidetur, cùm certissimum sit plus in ea iuris habere possessorem, quàm habeat creditor in pignore.[4] Inde fit vt si is qui retrouenditionem vrget, cunctante emptore solum emptionis preciũ obsignauerit,[5] mãca & imperfecta censeatur obsignatio ideóque nec restituendorũ fructuũ lucrũ acquirat obsignanti,[6] si modò emptor idémque reus velle se dixerit vti iure suo,[7] & pro pecunia quoque chirographaria rem retinere.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Claudio du Port Chirurgo contra Franciscum Pellin Procuratorem Cal. Mart. 1594.

1. Quia per pactum de retrouendendo transfertur dominium, quod non transfertur per contractum pignoris *l.*2.*C. de pact.int.empt.& vendit.vbi not.& ad l.*3.*C.plus valer.quod agit.l.cum & sortis* 35.§.1.*D.de pignor.act.*
2. *d.l.*2.*C.de pact.int.empt.& vendit.*
3. *l.vnic.C.hoc tit.*
4. Plus enim est habere dominium rei quam pignus, cùm is qui habet dominium habeat ius in re, qui verò pignus tantùm ius ad rem, aut in rem, non rem ipsam.
5. Est enim necessaria obsignatio ad fructuum acquisitionem *dict.l.*2.*cum ibi not.*
6. Debet enim obsignatio esse totius debiti vt habeat vim solutionis *l.obsignatione* 9.*C.de solut.l.acceptam* 19.*C.de vsur.* Debiti scilicet liquidi. Nam pro non liquido sufficit satisfdari *l.si ab illiberrationem* 5.*D.de statulib.*
7. Id enim probabiliter ignorare potest venditor redempturus cùm ius hoc retentionis non ex contractu ipso nascatur, sed sit potiùs beneficium iuris quod implorari necesse est vt eo quis vti possit *arg.l.vlt.C.de iur.de.fib.l.vlt.C.de acquir.poss.* quia non defertur à iure nisi volenti.
8. Alioqui non cogitur venditor offerre neque obsignare, nisi quantum est in precio venditionis *d.l.*2.*C. de pact.int. empt.*

DEFI-

DEFINITIO V.

Pignoris vinculum aliquod subesse necesse est, vt bona debitoris etiam pro chirographaria pecunia retineri possint.

QVod dicitur, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse non sic accipiendum est vt etiamsi de nullo pignore conuenerit, liceat tamen creditori, rem debitoris possidenti eam velut taciti pignoris iure retinere.[1] Sed ita vt creditor qui rem debitoris sibi vinculo pignoris obligatam tenet, eius retinendæ ius habeat etiam pro chirographaria pecunia, id est pro qua nullum alioqui pignus possit obtendere. [2] Cæterùm qui de pignore nullomodo conuenit non magis retinere rem debitoris pro pignore, quàm agendo eam persequi potest.[3] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet Non. Sept. 1595.

1. Quomodo tamẽ accipiunt plerique ex pragmaticis nostris, contra quos vide quę scripsi in priore parte Hemischil. *De error.pragmat.* Excipe casum *l.Iulianus* 13.§.*offerri* D.*de action.empt.*
2. *l.vnic.C.hoc tit.*
3. *Arg.l.Aristo.*3.D.*quæ res pignor.* Latius tamen patet ius retentionis quàm pignoris. Potest enim fieri vt sit retentio sine pignore non contra *l.si in area* 33.D.*de condict.indeb.l.heres* 21.*D.ad SC.Trebell.*

TIT. XVI.

De distract. pignor.

DEFINITIO I.

Fauor paupertatis iuncto præsertim fauore dotis facit vt secundus creditor possit petere distractionem pignoris quod anterior possidet etiamsi nihil ei offerat. Alioqui oblatio necessaria est.

ETsi ius ita comparatum est vt priori creditori non aliter auferre possessionem pignoris secundus creditor possit, quàm si debitum offerat cum accessionibus.[1] Visum tamen est audiendam viduam pauperem, quæ dotem repetens, nec habẽs quod prioribus creditoribus offerret, postulabat vt pignora sub hasta venderentur, & ex precio creditoribus singulis ex ordine satisfieret: intuitu nimirum paupertatis,[2] & ea lege adiecta, ne priùs possessio anterioribus auferretur quàm iis omnino esset satisfactum.[3] Quo exemplo, eadémque ferè vrgente æquitatis ratione cœpit posteà ius illud ad cæteros quoscumque posteriores creditores aliquando trahi, licet locupletissimum adeóque duntaxat chirographarij proponatur.[4] Præsertim si alia bona nulla sint quorum explicata possit esse persecutio.[5] Quasi nihil interfit anteriorum an offerentibus posterioribus, an ex ipsa potiùs pignorum venditione suum consequantur. [6] Alio tamen nunc iure passim vtimur.[7] Nisi secundus creditor fauore aliquo adiuuetur.[8] *Ita Senatus* 19. Mart. 1588. & pro D. de la Vulpilliere contra fratres Goddet 10. Cal. April. 1594.

1. Ius enim offerendi necessarium antecedens est iuris auferendi *l.*1.*l.prior* 5.*& pass. C. qui potior in pignor. hab. l.*1.*& vlt.C.si antiq.credit.pign.vendid.*
2. Adde & fauore tam dotis quàm viduitatis. Ne alioqui mulier maneat indotata *l.*1.*vbi not.D.solut. matr. l. interest* 18.D.*de reb.autor.iudic.possid.aliàs l.*3.*de priuileg.credit.*
3. *Vt in l.à Diuo Pio* 15.§.*quòd si res pignerata* D.*de re iudic.*
4. Quod sanè abhorret à iuris ratione. Alioqui numquam posterior creditor eligeret ius offerendi: vt scripsi in priore parte Hemischil. *De error.pragmat.*
5. Nihil enim refert an bona nulla sint quæ possideri possint, an verò non possint sine controuersia possideri *l.quamvis* 13.D.*de reb.autor.iudic.possid.*
6. *d.l.à Diuo Pio* 15.§.*quòd si res pignerata.*
7. Vt scilicet pignorum ab anteriore creditore possessorum non possit peti distractio nisi oblato priùs omni debito *l.quandiu* 6.*C.hoc tit.l.*2.*C.debit.vendit.pignor.imped.non poss.* Aliud sanè est in chirographariis creditoribus *l. pro debito* 6. *C.de reb.autor.iudic.possid.*
8. Puta paupertatis vel dotis, secundum ea quæ scripsimus *num* 2.

DEFINITIO II.

Casus in quo impeditur creditoris hypothecarij intentio etiamsi minus ei offeratur quàm debeatur. Nimirum cùm ex creditore factus est emptor & dominus.

FVndum qui mihi mille aureorum nomine obligatus erat, tu Titio mille aureis vendidisti. Cùm non solueres, egi hypothecaria contrà possessorem Titium, & obtinui vt is fundus venderetur. Si quinqẽ-

torum aureorum precio sub hasta mihi addictus sit,nullo extraneo emptore existente,[1] audiendus erit Titius, mihique deneganda missio in possessionem quæ pignorum emptoribus accommodari solet, si quingenta offerat,licèt ille tibi mille,tu totidē mihi debeas:[2] quia nec pluris fundus à me æstimatus est.[3] Sanè si bona tua vniuersa mihi sint obligata, tibi verò Titij etiam futura,non malè per quasi Seruianam petere potero vt nomen Titij & consequenter idem iterùm fundus vendatur.[4] Sed alia in eam rem actione opus est.[5] *Ita Senatus* in causa quadam Marchionissæ de Gallerande & D.Benedicti Caueti Senatoris Clariss.prid.Id.Maij 1588.

1. Quo casu creditor ipse potest emere in vicem extranei emptoris *l.2.C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*
2. Dicíque solet nihil prodesse partis oblationem si non totum debitum offeratur *l.quandiu 6.C.hoc tit. l. in executione 85.§.penult.D.de verb.obligat.*
3. *l.si creditor 28.D.de pignor.act. l.fundus 9.D.de rescind.vendit.*Hoc enim casu desisti esse creditor, cùm factus es emptor *l.pen.§.1.in fin.De except.rei iudic.*
4. Non enim ad hunc casum pertinet Iustiniani constitutio,quæ extat in *l.vlt.C.de remiss.pign.*
5. *Vt in l.non potest videri 22.D.de iudic.*

DEFINITIO III.

Cùm pignora publicè & sub hasta distrahuntur debet fieri primum proclamma ante decem dies ita vt bona non remaneant venalia per plures quàm quatuor & viginti dies,vt nec per pauciores,quàm per viginti.

PIgnorum venditiones sub hasta fieri solitæ non valent si ab eo die quo pignora capta sunt ad eum vsque qui primus ex tribus faciendæ venditioni dictus est plures quàm decem dies intercesserint. Sic enim Senatus noster interpretatur statuti verba quibus cautum est vt intra[1] decem dies publicum proclāma fieri oporteat.Neque hic locum habet quod dici solet ea quæ abundant,vitiare non solere.[2] Semper enim obseruandum est vt quæ à statuto forma præscripta est ab ea ne latum quidem vnguem recedatur.[3] Et quamuis dici possit,commodius fore debitori si in longius tempus primum proclamma differatur,vt eò tardiùs vendantur pignora & quod est consequens tanto amplius spacium habeat ad soluendum,[4]nō tamen quid debitori vtilius futurum sit inspiciendum est in ea venditione,quæ inuito debitore fiat,[5] sed quid æquius & conuenientius. Apertè autem iniquum esset & iniuriosum emptores ad publicam venditionem inuitatos,qui statuti formam præ oculis habeant,decipi & irrideri,[6] quod contingeret si post decem illos dies statuto præfinitos venditionis solennia quandocumque inchoare, & sic inchoata peragere liceret. Eáque res etiam debitoris damno cederet, cuius sanè interest quam plurimos ad emptionem inuitari,nec vllo incommodo à licitandi facultate & voluntate deterreri,vt tantò pluris pignus distrahatur.[7] Itaque sicut non per pauciores quàm per viginti dies,[8] ita nec per plures, quàm per quatuor & viginti debent pignora manere venalia. [9] *Ita Senatus* 7.Id. Nouembr.1588. in relationibus libellorum.

1. Quæ dictio in hoc loco barbara est cùm scribi debuisset *intra decem dies.* Nam *intra* est aduerbium temporis cui respondet *extra* At *infra* est aduerbium loci cui respondet *supra* vt tractant Grammatici, ad quos redire quoties necesse est,non pudet.
2. *l.non solent 94.de regul.iur.*
3. Bart.*in l.Theopompus De dot.præleg.*Bald.*in l.iurisiurandi C.de testib.*Fel.*in cap.quoniam frequenter col.3. & 4.Vt lit. non contest.& in cap.cùm delicta col.15.de rescript.*Boer.*quæst.1.num.40.*
4. Et ad explicandam pecuniam cuius numeratio non semper est in expedito *l.si dubitet 10.D.de fideiuss.*
5. Fit enim semper in executione iudicati aut saltem instrumenti guarentigiati quod pro iudicato habetur. Iudiciū autem semper redditur in inuitum *l.inter stipulantem 87.§.1.D.de verb.oblig.*
6. *l.quòd si minor 24.§.quæsitum D.de minor.l.si hypothecas 8.C.de remiss.pign.*
7. Crescit enim æstimatio per licitationem calore licitantium, qui calor solet tanto maior esse quanto plures sunt qui licitantur.
8. Id enim statuto nostro disertè ac expressim cautum est,vt bona remaneant venalia per viginti dies.
9. Quod contrà eueniret si primum proclamma fieret post decem dies.

DEFINITIO IV.

Ex subhastatione nulla nec dominium transfertur,nec possessio.Tota autem subhastatio nulla est si quid in ea vel minimum peccatum sit contra formam statuti.Sed hoc quantum ad cæteros non quantum ad debitorem ipsum.

QVod proximè diximus in pignorum distractione quæ sub hasta fit,statuti formā districtè seruandā esse vt ab ea ne latum quidem vnguem recedatur,[1] efficit vt si in forma vel minimum peccatum sit,neque dominium transferatur in emptorem [2] neque possessio,tametsi dici soleat etiā ex inutili contractu,dum ne talis sit cui lex directò resistat, transferri possessionem.[3] Non enim dominio duntaxat alienando sed transferendæ quoque possessioni ea solennitas præscripta est quæ statuto continetur.[4] Sed hoc ita accipiendum est si alius quàm debitor ipse contradicat.Nam debitori totum debitum cum legitimis accessionibus non offerenti præcluſa via est impugnandæ subhastationis,si modò eam pro debito factā esse appareat.[5] Quid ergo si post iam captum pignus &, vt statutum loquitur, in manus curiæ redactum alius creditor eadem bona pignori capiat? Non nocebit prior executio posteriori exequenti, quippe qui in eo pignore non tam potior quàm solus inueniatur.[6] Idémque erit etiamsi ritè rectéque captum sit pignus à priore creditore,si sequentia publicæ venditionis solennia perperàm & contrà statuti for-

tuti formam peracta sint.[7] Non enim sola pignoris capio inspicienda est sed tota venditio,quæ cùm pro parte valere non possit [8] (vnus enim contractus & consequenter indiuiduus est [9]) si ex parte infirma sit tota corruit.[10] Nec præcessisse videtur pignoris capio quam nulla distractio secuta est,[11] vt nec secuta videri potest quæ perperam sit secuta.[12] *Ita Senatus* ibidem.Iunge Defin.2.qui potior.in pignor.hab.

1. *Ex not.Defin.prox.præced.num.1.*
2. Quia dominium numquam transfertur si nullus titulus iustus præcedat *l.nullo 24.C.de rei vindic.* Nullus autem titulus est qui factus fuit contra leges & contra formam statuti *l.quemadmodum 7.C.de agric.& censit.*
3. *Ex l.1.§.si vir vxori cum ibi not.l.quod vxor 16.D.de acquir.poss.*
4. Ergo seruanda non minus quantum ad possessionem quàm quod ad proprietatem. Vide *Defin.2. supr.qui potior.in pign.hab.*
5. Nam cùm subhastatio facta est pro debito non tam imputari potest oreditori cur statuti formam non seruauerit, quàm debitori cur non soluerit,quandoquidem si soluisset,nullus hodie locus relinqueretur quæstioni De nullitate vel validitate subhastationum.,Nec rursus mirum est causam debitoris hac parte minus fauorabilem esse quàm alterius creditoris,vt & in specie *l.vnic.ad fin C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*
6. Quomodo loquitur Papinianus in *l.2.D.qui potior.in pign.hab.*
7. Nihil enim actum videtur quandiu aliquid restat agendum *vulg.l.pen.in fin.C.de his quib.vt indign.*
8. Quia non credendus quisquam plus iuris habere ex persona sui debitoris quàm habeat ipse debitor *vulg.l.nemo plus iuris 54.de reg.iur.cum similib.l.3.in fin.D.de pignor.*
9. Ac proinde forma multo magis indiuidua.Nam omnes rerum formæ indiuiduæ sunt vt aiunt philosophi.
10. Siquidem in indiuiduis etiam vtile per inutile viciatur *Not.in l.placuit 29.D.de vsur.*
11. *l.à Diuo Pio 15.§.sed cùm emptor l.si cùm nulla 58.D.de re iudic.*
12. Nihil enim refert an quid nullomodo an verò perperam factum sit *l.quoties 6.D.qui satisd.cogant.l.2.D.de autor. tutor.*

DEFINITIO V.

Subhastatio etiam nulla si modo pro debito facta sit tenet.Nec solum contra debitorem sed etiam contra tertium qui habeat causam à debitore posteriorem subhastatione.

DEbitor quidem si factam subhasta venditionem pignoris improbare velit,non aliter audiēdus est, quàm si totum debitum cum legitimis accessionibus offerat,& recusante creditore obsignet.[1] Sed an eadem offerendi & obsignandi necessitas alij quàm debitori ipsi incumbat,à nōnullis dubitatur.Certè legis nostræ municipalis quæ nec à iure communi hac parte discrepat,[2] verba sic concepta sunt vt solius debitoris personam demonstret.[3] Neque verò citrà manifestam iniuriam idem ius induci posset in persona eius qui debitor nō esset.[4] Quā ob causam si quando de subhastationibus quasi ritè factis decreto confirmādis agi oportet,illa semper clausula adiici solet *salvo iure tertij* vt alterius cuiuslibet qui debitor non sit ius exceptum censeatur.[5] Verūm non improbabilis videbatur ea distinctio, An tertius is sit qui causam posteriorem habeat à debitore,nec ne:vt si habeat,licèt sit creditor quia tamen posterior est, eiusdem sit condicionis cuius esset ipse debitor,[6] sin minus, proprio iure vtatur. [7] *Ita sepiùs* in Senatu tractatum est nondum tamen quod viderim,decisum.

1. Sic enim stilo Senatus nostri disertè cautum est.
2. Vt constat *ex l.1.cum ibi not.C.de fid.& iur.hast.fiscal.lib.10.tit.3.l.si non sortem 26.§.si centum in fin.* vbi Bart. *D. de condic.indeb.*
3. Quod vnum maximè inspiciendum est *arg.l.pater 10.in fin.D.de capiun.& postlim.*
4. Omnis enim obligatio præsupponit debitam ab ipso obsignante pecuniam cùm habeat vim solutionis,nec alius possit cogi soluere quàm qui ipse debeat *l.acceptam 19.C.de vsur.l.obsignatione 9.C.de solut.l.vnic. C.vt null.ex vican.pro alien.vicar.debit.teneat lib.11.tit.56.*
5. Quod etiamsi dictum non sit semper exceptum intelligitur,etiam à Principe *l.2.§.merito &§.si quid à Principe D. ne quid in loc.public.l.4.C.de emancip.liber.*
6. Nam & hic soluere cogitur non quidem præcisè vt debitor sed causatiuè quomodo nostri loquuntur,id est si velit anteriori creditori rem aufferre & pignus suum confirmare, cùm non possit venire nisi per ius offerendi vt scripsi Defin.1.supr.Neque verò potest quisquam plus iuris habere ex persona sui debitoris quàm habeat ipse debitor *vulg.l.nemo plus iuris 54.de reg.iur.cum similib.l.3.in fin.D.de pignor.*
7. Nec proinde cogatur pati vllam exceptionem ex persona debitoris cuius iure non vtitur.

DEFINITIO VI.

Subhastatio non valet si facta sit pro debito incerto si tamen postea certum factum sit & liquidum,non potest debitor nisi oblato vniuerso debito cum accessionibus subhastationem impugnare.

NOn valet pignoris distractio facta sub hasta pro certo debito cum hac adiectione *salua detractione eius quod solutum esse constabit.*Subhastatio enim quid aliud quàm venditio iudicialis est? [1] Proinde certum omnino precium habere debet.[2] Precium porro aliud non est quàm ipsa quantitas quæ debetur & propter quam pignus distrahitur,cùm nullo existente extraneo emptore res obligata addicitur creditori.[3] Etsi verò alio ad publicam emptionem accedente precium illud est quod offertur,quod ipsum certum esse potest licet petita quantitas sit incerta [4] succedit tamen alia ratio quæ impedit ne subhastatio valere possit,quòd interfit debitoris sciri ante omnia quid debeatur vt is offerendo prohibeat rei suæ distractionem.Quomodo enim alioqui offerre possit,cum non aliter valitura sit oblatio quàm si totum debitum ad vltimum vsque quadrantem offeratur?[5] Si tamen ex postfacto appareat quid & quantum debeatur non erit audiendus debitor si hoc solo prætextu irritam facere velit venditionem,quin totū id quod est in debito offerat & recusante creditore obsignet.[6] *Ita Senatus* ex tempore 6.Id.Mart.1589.& rursum pro D.de Lysle contra heredes Francisci Berchet Prid.Id.Nouembr.1592.

1. *l.si hypothecas 8.C.de remiss.pignor.l.si quos 29.C.de rescind.vendit.l.1.& tot.tit.C.de fid.& iur.hast.fiscal.lib.10.tit.3.*
2. Vt & alia venditio quælibet *l.vlt.in fin.C.de contr.& committ.stipul.l.hac venditio 7.§.huiusmodi & seq. D.eod.* Iunct. *l.3.& 4.C.de sent.quæ sin. cert.quant.profer.*
3. Scilicet cum addicitur pro ipso debito nec quicquam amplius offert creditor vt *in l.2.C.si in caus.iudic.pign.capt sit. l.vlt.& tot.tit.C.de iur.domin.imperr.*
4. Quid enim cum debita quantitate commune habet precium à tertio emptore oblatum?
5. *l.quandiu 6.C.hoc tit.l.2.C.debit.vendit.pignor.imped.non poss.*
6. Ergo ex postfacto & superueniente certitudine debiti conualescit subhastatio quæ ab initio propter incertitudinẽ fuerat nulla. Verum non ita est, sed non auditur debitor allegans nullitatem subhastationis nisi oblato priùs debito, vt dicemus *Defin.prox.seq.& Def.18.infr.*

DEFINITIO VII.

Si pro merce debita pignus sub hasta venditum sit, non aliter valet venditio quàm si merx priùs & ritè sit æstimata. Debitor tamen non aliter audietur quàm si offerat.

AEquè nulla est sub hastatio facta pro merce debita si eius mercis æstimatio aut nulla omnino, aut minùs ritè præcesserit. Vtroque enim casu facta videtur pro incerto debito [1] cùm pignus quod distrahitur, non merce sed pecunia æstimandum sit,[2] æstimatio autem quæ non ritè facta est pro non facta habeatur.[3] Cui consequens est vt nec confirmetur subhastatio ex postfacto si alia & ritè facta sit æstimatio scilicèt maior, & debitori onerosior. Venditionem enim quæ publicè & ex iudicis autoritate fit sic fieri necesse est vt ab initio valeat.[4] Sed tamen non eò magis audietur debitor si subhastationem impugnare velit, ni mercem ipsam offerat quam debet, si nulla aut minùs idonea æstimatio præcesserit,[5] aut iustam, quæ ritè facta sit, mercis æstimationem.[6] *Ita Senatus* in dicta causa D. de l'Isle contra heredes Franciſci Berchet Prid. Id. Nouemb. 1592.

1. Et consequenter incerto precio, cùm non aliud subhastationis precium sit, quàm debitum ipsum quoties creditor ipse accedit ad emptionem. Vtrumque autem debet esse certum & precium & debitum vt dixi *Defin.praced.*
2. *l.1.D.de rer.permut.l.1.D.de contr.empt.l.si ita fideiussorem accepero 42.D.de fideiuss.*
3. *l.2.D.de autor.tutor.*
4. *l.quod initio 29.de reg.iur.cap.quod ab initio eod.tit.in 6.cum vtrobique notat.*
5. Quia cogitur offerre & obsignare debitum quoties pro debito facta est subhastatio vt dixi *Def.5.supr.*
6. Merx enim debita si ad diem soluta non sit magis recipit solutionem & iusſorem in æstimatione quàm in merce ipsa propter varietatem precii quod in dies mutatur *l.vinum 22.& ibi not.D.de reb.credit.l.vlt.D.de condict.tritic.l.precia rerum 63.D.ad l.Falcid.*

DEFINITIO VIII.

Non est nulla subhastatio quæ excedit duplum sed annullanda & rescindenda, nisi læsio sit enormissima quo casu potest admitti debitor per ius offerendi vsque ad 30. annos, etiamsi senatus consulto confirmata sint subhastationes. Nec vlla eget ciuili supplicatione.

QVod statuto nostro cautum est vt si quando in executione iudicati pignora capiantur, duplum debiti non excedant, non eò pertinet vt si contra factum sit & enormissima læsio interuenerit, neque pignoris capio neque publica venditio valeat, sed vt debitori succurri oporteat,[1] quia non tam ex præcepto [2] quàm pro consilio traditum id videtur, vt seruetur modestia, quemadmodum statuti verba habent. Quid ergo si iudicis adeóque Senatus decreto subhastatio cõprobata sit? Si semestre præterierit, quod præteritum esse necesse est priusquàm decretum interponatur, in eo sanè iudicatum non oberit, vt redimi pignus non possit quod antè semestre elapsum redimi potuisset. Nam etiamsi decretum interpositum non esset, solus lapsus temporis ius redimendi extinxisset.[4] Hactenùs ergo iudicatum proderit creditori aut emptori ne de subhastationis viribus quæri ampliùs oporteat,[5] de quibus alioquin ad trigesimum vsque annum quæri posset.[6] Proinde non nouum ius ex decreto acquiritur, sed quod iam quæsitum fuerat confirmatur. Cui consequens est vt contra decretum non sit necessaria debitori ciuilis vt vocant supplicatio,[7] sed tantum aduersus subhastationem restitutio in integrum, ex causa immodicæ & enormissimæ læsionis.[8] An in id vt subhastatio rescindatur? Minimè, nam & cùm tenet, aliud expeditius remedium est quo debitori consulatur. Nimirum vt redimendi ius quod iure communi & ordinario non nisi semestre fuit, pro perpetuo habeatur in annum vsque trigesimum propter enormissimam læsionem.[9] Sic enim fit vt debitori perinde liceat pignora iam vendita redimere, acsi nec elapsum semestre nec decretum interpositum proponeretur: eóque remedio non minùs ei consulitur quàm si subhastatio rescinderetur,[10] quãdo illo etiam casu debitum offerri & restitui opoteret.[11] Minùs autem durum est vt redimendi ius, quod peremptum fuerat resuscitetur quàm vt venditio ipsa rescindatur, ne tam facilè publicæ hastæ fidem conuelli patiamur.[12] Neque decreti interpositio huic restitutionis auxilio obstare potest cum ordinariũ eo tempore de nouo illo iure redimendi quod per in integrum restitutionem posteà competere cœpit nõdum quæreretur.[13] Sed si enormis tantum id est vltra dimidiam non etiam enormissima læsio interuenerit, rescindi subhastationem necesse est & consequenter saluam esse emptori electionem iusti precij supplendi.[14] *Ita Senatus* 16. Cal. Iul. 1587. & rursum 7. Id. Nouemb. 1590. Iunge Defin. 4. 5. 6. & 7. De rescind. vendit.

1. Et hoc non tam ex ratione iuris quàm ex æquitate quadam & miseratione, cùm non semper possit imputari debitori cur non soluerit, quia debiti numeratio non semper est in expedito *l.si dubitet.10.D.de fideiuss.*
2. Et pro forma. Quo casu formæ omissio subhastationem viciaret vt dixi *Defin.3.num.2.supr.*
3. Nec enim creditor nimis onerosus facilè audiendus est *l.si seruos 25.in fin.D.de pignorat.act. l. quod dicimus 105. D. de solut.l.1.C.de iur.domin.imperr.*

4. Nec

4. Nec enim decreto confirmantur subhastationes ad extinguendum ius redimendi, sed tantùm ad hoc ne de subhastationum viribus aut nullitate quæri amplius possit. In quo plerique pragmaticorum falluntur.
5. Quia res iudicata pro veritate habetur *l.res iudicata 207.de reg.iur.*
6. *l.3.C.de præscr.30.vel 40.annor.*
7. Quæ alioqui esset necessaria ad euertendum iudicatum vt dixi *Defin.1.sup.* De *sent.præf.prator.*
8. *Ex l.2.C.de rescind.vendit.*
9. *Ex not.in l.si quis cum aliter 36.D.de verb.oblig.* Enormissima autem læsio est quæ excedit bessem *Not.ibi.*
10. Rescissionis autem via semper odiosior est quàm redemptionis *l.ad rescindendam 4.C.de rescind.vendit.* Vide tamen *Defin.26.& 28.infr.*
11. Cùm numquam audiatur debitor impugnans subhastationes pro debito factas si non priùs totum debitum offerat. Vt dixi *Defin.5.supr.*
12. *l.si hypothecas 8.C.de remiss.pign.l.2.l.si tempora 4.C.de iur.& fid.hast.fiscal.*
13. Non enim potest videri in priusiudicium veniſſe id quod accidit ex postfacto *l.non potest 22.D.de iudic.*
14. Vt scripsi *Defin.4.supr.si aduers.vsucap.* Vide *l.2.l.si voluntate 8.l.si quos 29.C.de rescind.vendit.l.2.C.de fid.& iur. hast fiscal.lib.10.tit.3.*

DEFINITIO IX.

Nec transactio facta super subhastationibus in quibus læsio enormissima interuenit impedit ne ius redimendi sit perpetuum.

EAdem ratio facit vt etiamsi post ritè peractam subhastationem transactum sit inter debitorem & emptorem siue creditor ille fuit siue extraneus, non eò minùs possit debitor restitui aduersus subhastationem quod ea per transactionem comprobata sit, si modò læsio immodica duret & probetur.[1] Neque enim maior vis esse potest transactionis quàm rei iudicatæ.[2] Nec ad rem pertinet quod ex edicto Emanuelis Philiberti Principis nostri non datur restitutio aduersus transactionem ex causa quantæcumque læsionis.[3] Id enim eò spectat, vt transactio ex ea sola causa rescindi non possit. Nõ etiam ne prodesse possit restitutio ad hoc vt salua transactione, ius redimendi quod iam extinctũ fuerat, per in integrum restitutionem reuiuiscat, nisi proponas de hoc ipso quoque nominatim transactum.[5] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Dionisij Franciſci de Seiturier contra D. de Dortans 4. Non. Aug. 1592.

1. Quia durante læsione etiam post transactionem durat semper eadem causa restitutionis *arg.l.doli 19.§.diuersum D. de nouat.*
2. Quamuis nec sit minor *l.non minorem 20.C.de transact.*
3. Si non præter læsionem interueniat vis aut dolus, aut minor ætas. Quæ fuit iam olim sententia Baldi contra Bart. & vera *in l.2.C.de rescind.vendit.ex l.causas 16.C.de transact.l.Lucius 78.§.vlt.D.ad SC.Trebell.*
4. Ius enim redimendi supponit potiùs quàm vt destruat transactionem.
5. Similis exceptio est *in l.vnic.C.de error.calcul.* Adde *Def.6.& 12.infr.* De *luit.pignor.l.pen.C.de transact.*

DEFINITIO X.

Debitor habens ius cessum ab anteriore creditore potest eo vti contra creditorem suum posteriorem, si modò consentiat vt posterioris creditoris indemnitati ante omnia satisfiat.

CRediderat mihi centum Titius eíque pignoris nomine dederam in antichresim fundum dignũ trecentis. Cùm tibi ex posteriore obligatione centum quoque deberem, & ad solutionem condemnatus essem, obtinueras vt in iudicati executionem eiusdem fundi hyperocha pignori caperetur & publicè venderetur:[1] secutáque erat venditio eo præcio centum aureorum. Posteà cesserat mihi Titius quicquid iuris in eum fundum haberet. Cúmque peteres vt vacuam fundi possessionem tibi traderem,[2] dixi paratũ me tradere, sed ita si priùs mihi solueres omnem pecuniam quæ Titio debebatur, & cuius nomine potuisset ille nulla facta cessione fundum sibi retinere. Probabam autem debuisse me Titio non ea sola centũ propter quæ contracta erat antichresis, sed alia etiam centum, idcóque postulabam vt deducto omni eo quod tibi deberem reliquum mihi solueres priusquàm cogerer ad vacuæ possessionis traditionem: præsertim cùm pro iis quoque centum bona mea omnia Titio primùm obligata proponerentur. Quæsitum est de iure exceptionis. Placuit æquum & iustum esse vt ea omnia mihi præstes, cùm à Titio ius habeam, quæ ipsi Titio si fundum adhuc possideret præstanda essent, antequàm pignoris possessione cedere cogeretur.[3] Atqui non tantùm pro prioribus illis centum poterat pignus retinere, sed etiam pro alia omni pecunia quæ ei debebatur, adeóque pro chyrographaria.[4] Idem igitur mihi quoque permittendum est.[5] Nam quod & tuus debitor sum & condemnatus, hactenus tantùm mihi nocere potest, vt ex ea pecuniæ quam mihi quasi Titij cessionario præstare debes, tibi antè omnia per retentionem satisfieri oporteat.[6] Cæterùm vbi ea ratione tibi satisfactum est, nihil causæ est cur non mei quoque iuris rationem haberi ne cesse sit.[7] Nec ad rem pertinet quòd quo tempore fundi mei hyperocham emisti nesciebas debere me Titio plus quàm centũ. Oportuit enim curiosiorem esse te ac diligentiorem vt scires quantum ei debetur qui possidebat,[8] cùm cogitare deberes futurum ne priùs cogeretur ille vacuam fundi possessionem reddere quàm sibi omnino esset satisfactum.[9] *Ita Senatus* in causa D. de Macognin & Aduocati Ponsier 4. Cal. Iunij 1591.

1. Nec enim prior creditor huiusmodi venditionẽ potest impedire *l.à Diuo Pio 15.§. quod si res pignerata D.de re iudic.*
2. Debitor enim sicut venditionẽ pignoris impedire non potest, ita nec cætera quæ sunt consequentia venditioni *l.1. & tot.tit.C.debit.vendit.pignor.imped.non poss.*
3. Quid enim tua interest an mihi soluas an Titio?
4. *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*
5. Vt eadem sit causa successoris quæ autoris *l.inuitus 156.§.plerumque De.regul.iur.*
6. Creditor enim pignoratitius cùm habeat actionem multo magis habet retentionem *l.1.D.de pignor.l.si necessarius 8.l.debitor 40.§.vlt.D.de pignorat.act.*
7. Vt vtrique consulatur & neuter fraudetur *l.ex his 8.in fin.D.quæ in fraud.credit.*
8. *Arg.l.vir vxori 17.§.vlt.D.ad SC.Velleian.l.doli 19.§.vlt.D.de nouat.*
9. Etiam pro chirographaria pecunia vt dixi *num.4.*

DEFINITIO XI.

Non potest debitor creditoris sui pignoratitij persecutionem impedire prætextu iurium quæ acquisiit ab aliis creditoribus anterioribus quæ eum fundum non possidebant, quamuis habuerint illum obligatum.

SAnè si ego alios creditores meos conquisierim à quibus cessionem iurium acciperem,non eris cogẽdus eam pecuniam mihi soluere quam aliis debui,licèt eundem fundum pignori habuerint obligatũ. Non enim eò minoris fundus esse intelligitur,quod aliis fuerit obligatus[1] quousque per hypochecariam auocetur.[2] Auocari porrò à te non posset ; vbi semel nactus esses possessionem,nisi facta priùs mei bonorúmque meorum omnium excussione.[4] Proinde non faciet ea cessio ab aliis qui non possidebãt habita & in fraudem tuam captata,quominùs statim cogendus sim vacuam tibi tradere fundi possessionem.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quando nihil commune habeat ius pignoris cum iusto valore & æstimatione rei obligatæ *l.si fundus 16.§.si plurie D.de pignor.l.1.& vlt.& tot.tit.C si vend.pign.agat.*
2. Nam & hypothecaria rem euincit si debitum non soluatur *l.si mancipium 34.§.vlt.& l.seq.D.de euict.*
3. Ne quidem per anteriores creditores.Nam de posterioribus dubitari nullomodo potest.
4. *Vulg.Auth.hoc si debitor C.de pignor.*
5. Non enim ad causam possessionis prodesse mihi debet ius quod ab iis habeo qui non possidebant.

DEFINITIO XII.

Nihil prodest debitori quod habeat iura sibi cessa ab anterioribus creditoribus habentibus clausulam constituti,siue fuerint illi anteriores siue posteriores eo qui quasi Seruianam exercet.

QVid tamen si alij creditores à quibus cessum ius habeo non solùm ius pignoris in eo fundo habuerunt,sed etiam fundi possessionem acquisitam per clausulam constituti ?Dubitationem facit quòd cùm ea clausula tantundem prosit ad realem & naturalem possessionem transferendam quantum traditio,[1] eadem ratio esse videatur eius pecuniæ quæ his debetur,quam esse diximus [2] illius quæ pignoratitio creditori debita fuerit.Sed tamen verius est, vt hoc casu id est deuoluto iure creditoris constitutarij in personam debitoris,nulla illius clausulæ potestas sit. Nam siue fuerunt illi creditores posteriores Titio,non potuit clausula constituti transferre in eos possessionem quæ iam tùm penes Titium erat(neque enim qui constituit se alieno nomine possidere facit alium possessorem,ni eo tempore ipse possideat[4]) siue fuerunt anteriores,fatendum est interuersam eorum possessionem à me,qui eundem fundum Titio posteà in antichresim tradidi. [5] Nec aliud remedium superesse ad auocandam possessionem ne vnquam amissa videatur nisi ex Iustiniani constitutione,[6] quæ porrò non potest ei ipsi fauere qui alienam possessionem interuertit,sed ei tantùm in cuius fraudem ab alio interuerti possessio non debuit.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.quod meo 18.vbi not.*D.*de acquir.poss.*
2. *Desin.10.supr.*
3. Cùm non possint plures eandem rem eodem tempore in solidum possidere *l.3.§.ex contrario D.de acquir.poss.l.duo in solidum 19.D.de precar.*
4. Vt probatur ex primis illis verbis *d.l.quod meo nomine possideo cum ibi not.*
5. Vt euenit quoties is cuius corpore aliquis possidebat alij rem tradidit *l. si de eo 40. §. 1. D. eod. tit. De acquir. poss.*
6. Quæ extat *in l.vlt.C.eod.*
7. Vnicuique enim factum suum nocere debet non alteri *l.factum 155.l.in condemnatione 173.§.vnicuique de reg.iur.*

DEFINITIO XIII.

Venditione pignoris facta ex conuentione citra denunciationem quæ omissa fuerit etiam per dolum,nihilominus securus est emptor si dolum non participauerit.Creditor tamen pignoratitia actione conueniri potest,& ad quid.

CVm pignus ex conuentione venditum est ob non solutam sua die pecuniam non competit pignoratitia debitori aduersus creditorem,nisi ad hoc vt ille restituat quanto plus percepit ex precio pignoris quàm fuerit in debito,si fortè vt plerumque fit pignus pluris venditum proponatur.[1] Valet enim conuentio de vendendo pignore:adeò vt nec requiratur denunciatio si concurrat lapsus temporis intra quod debitor soluere debuerit,nec soluerit. [2] Nam & valet pactio vt liceat creditori pignus vendere citrà denunciationem,etiamsi lapsus temporis non concurrat.[3] Melius sanè faciat creditor,nec solùm vrbaniùs sed etiam tutiùs si venditurus denunciet creditori futuram venditionem , vt se fraudis suspicione liberet , nec dolo malo in ea venditione versatus dici quandoque possit. [4] Sed si omissa sit etiam per dolum malum denunciatio,cuius faciendæ necessitas conuentione remissa fuerat,valet venditio:nec ab emptore qui fraudem non participauerit auocari res potest.Salua debitori pignoratitia aduersus creditorem propter dolum. [5] Illud planè obseruandum est permissa citrà denunciationem venditione pignoris,id tamen actum intelligi vt publicam & sub hasta non priuatam venditionem fieri oporteat, atque ita interpretandam conuentionem , ne quis fraudibus & vicio locus relinquatur. [6] Id si factum non sit , condemnandus est creditor vt rem ipsam pignoratam restituat si extet. [7] Sin consumpta sit,aliam quæ sit

eiusdem generis bonitatis & qualitatis , si modò ex iis fuit quæ recipiunt in suo genere functionem.[8] *Ita Senatus* in causa Iacobi Pic & Ioannæ Rippet 10.Cal.Sept.1591.

1. *l.vlt.C.si vend.l.pign.agat.l.si cessante 7.& seq.C.hoc tit.l.6.§.1.l.eleganter 24.§.si vendiderit de pign.act.l.si inter 21.in fin.D.de pignor.*
2. *l.si conuenerit 4.*vbi Paul.Castrens.D.*de pignorat.act.*
3. Castrens.*ibid.*post Bart.*ad l.Titio 36.§.Titius per ill.text.*D.*ad municip.*
4. Ita Bald.*ad l.creditor hypothecæ 4. C. hoc tit.*Castr.vbi supr.Vide *d. l. si cessante 7. C. hoc tit.& l.1. C.si vend pignor. agat.*
5. *l.penult.& vlt.C.eod.tit.si vendit.pignor.agat.*
6. *l.si eo tempore 6.l.si hypothecas 8.C.de remiss.pignor.l.qua specialiter 9.C.hoc tit.*Intellige si nihil in contrarium expressè actum sit *arg.l.vlt.§.1.C.de iur.domin.impetr.*
7. Intellige si haberi & redimi ab emptore possit.Alioqui contra eum in litem iurabitur vt in pignoratitia solet iurari cæteríque bonæ fidei iudiciis per quæ dominus rem suam reposcit *l.in actionibus 5.vbi not.*D.*de in lit.iur.*iunct.*l.non non enim 9.*D.*rer.amot.*
8. *Arg.l.cùm quid 3.& ibi notat.*D.*de reb.credit.*

DEFINITIO XIV.

Distractio pignoris in re aliena constituti non potest nocere domino si is neque dationi pignoris neque distractioni consenserit.

QVid verò si alienæ rei pignus datum sit & à non domino?Non magis nocebit vero domino pactũ interpositum de vendẽdo pignore,aut denunciatio,aut denique venditio,quàm ipsa pignoris datio:[1] si non expressim consenserit aut dolo malo dissimulauerit in fraudem ignorantis creditoris:[2] sed qui alienam rem siue prudens siue ignorans pignori dedit,in id omne quod emptoris & creditoris intererit condemnabitur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm rei alienæ pignus ab initio non valeat *l.1.& tot.tit.C.si alien.res pign.dat.sit.*
2. *l.2.eod.ill.tit.l.mulier 11.C.de distract.pignor.*
3. Ex natura scilicet actionis pignoratitiæ quæ siue directa sit siue contraria , bonæ fidei est & ex bona fide præstationes recipit *§.actionum Inst.de action.*

DEFINITIO XV.

Sumptus facti in litem inter plures creditores pro iure pignoris tuendo necessariè susceptam,singulis præstandi sunt ex precio pignoris seruato temporis priuilegio quod sors habet.

SI plures creditores absente debitore de pignoris iure inter se contenderint , [1] quæri solet an ei qui potior reperitur sumptus litis ex precio distractorum pignorum , an ex posterioris pecunia præstandi sint.Quid enim si fortè precium,quod vtrique principali debito exsoluendo alioqui sufficeret,computatis sumptibus sufficere non poterit?Cur admittamus posteriorem creditorem cogi vt sui quoque pignoris venditionem patiatur,si nihil sit quod ei possit imputari?[2] Finge vtrumque non improbabilem litigandi causam habuisse:Cur expensarum litis gratia durior fiet condicio posterioris creditoris?[3]Atqui nec æquum est prioris crediti quantitatem per eas expensas diminui. Quinimò longè æquius est idem pignoris & temporis priuilegium anteriori creditori pro litis sumptibus superesse,quod habet pro sorte debitóque principali.[4] Itaque cùm inter duos creditores diu lis agitata fuisset nec collusoriè nec calumniosè, visum est Senatui expensas totius litis non vt aliàs fieri solet,compensandas,[5] sed vtrique ex precio pignorum seruandas si pignora distrahantur. Sin offerre posterior mallet quàm pati distractionem , anteriori præstãdas à posteriore,posteriori verò omnes à debitore cùm pignoratitiã debitor exercebit:Opposita nimirùm doli exceptione si debitor sortem dũtaxat & quicquid anteriori creditori solutũ fuit offerat,nõ etiam quod in litem iustam tuendi proprij pignoris gratia posterior necessariò impenderit.[6] *Ita Senatus* in causa Antonij Neiret & Benedicti Geoffrey 9.Cal.Aug.1592.

1. Nec enim debitorẽ vocari necesse est cùm hypothecaria actio sit in rem & competat contra quemcumque pignoris possessorem *l.pignoris 17.D.de pign.l.pignoris 15.C.eod.*
2. Solemus enim dicere succurrendum ei esse qui nihil potest imputari *l.3.D.de separ.l.cùm postulassem 44.§.1.D. de damn.infect.*
3. Nec enim solet condemnatio expensarum infligi nisi in pœnam temerariæ litis *l.qui solidum 78.§.1.delegat.2.l.eum quem temerè 79.D.de iudic.l.properandum 13.§.sine autem alterutra C.eod.*
4. *l.Lucius 18.vbi not.D.qui potior.in pign.hab.cap. accessorium de reg.iur. in 6.* Distingue tamen an expensæ debeantur iure actionis an officio tantùm iudicis.Priore casu obtinet quod hic dicitur non etiam posteriore vt scripsimus *in tit. De fructib.& lit.expens.*
5. Quasi ratione mutuæ victoriæ.Nam in hac specie vterque quidem vincit,sed ita vt neuter haberi possit pro victo. Semper enim iusta intentio est eius qui se probat verum creditorem.
6. Nam & ex hac causa contrarium quoque iudicium competeret nedum retentio *l.si necessarius 8.D.de pign.act.*

DEFINITIO XVI.

Subhastatio ritè facta & perfecta non viciatur ex vicio missionis in possessionem subsecutæ.

VIcium missionis in possessionem quæ addictionem ex causa subhastationis factam sequitur non afficit subhastationem quominùs,ritè ac sollenniter,si aliud nihil obstet,peracta videatur.[1] Itaque vicio possessionis purgato,nouáque possessione per iudicis autoritatem,& eo quo oportuit modo adprehẽsa,nihil est quod ex ea causa ad impugnandã subhastationẽ obiici possit , siue de rei dominio agatur siue de fructibus ex fundo vendito perceptis.[2] *Ita Senatus* in causa de qua SC.12.& 13.sup.Vnde vi.

1. Nec enim missio in possessionem est pars subhastationis sed actus separatus & tamen consequens subhastationi.
2. Fructus enim non iure possessionis acquiruntur sed iure dominij *l. qui scit 25. §. 1. l. Herennius 42. D. de vsur.* Et ideo per statuti nostri autoritatem acquiruntur emptori ex die ipsius addictionis & vt loquuntur expeditionis.

DEFINITIO XVII.

Decendium de quo loquitur statutum factum de subhastandis pigneribus computatur exclusa die leuationis.

IN decendio quod ex vetere statuto Sabaudiæ non plenè intermedium esse debet à die capti pignoris (pragmatici leuationū vocant) ad diem vsque primæ proclamationis, non computatur dies ipse quo capta sunt pignora.[2] Sic enim verba statuti fuerunt vt primum proclamma fiat intra decem dies proximos post leuationem.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N. Trinquet contra N. Truffon 5. Cal. Decemb. 1592.

1. De quo vide quæ scripsi *Defin. 3. supr. hoc tit.*
2. Quomodo & in aliis plerisque causis accidit vt dies termini non computetur in termino, scilicet in præparatoriis & ordinatoriis iudiciorum, non in decisoriis, vt nostri solent distinguere *ad l. 1. de legat. 1.*
3. Quæ verba diem ipsum leuationis excludunt, *l. 1. §. biduum vbi not. & §. seq. D. quand. appell. sit & intr. qua tempor. l. post diem 7. D. de leg. commiss.* Iunge *Defin. 3. supr. eod.*

DEFINITIO XVIII.

Subhastatio etiam nulliter facta dummodò pro debito tenet & quandocunque confirmata ob non oblatum debitum retrotrahitur in omnibus ad tempus expeditionis.

PIgnoris distractio licèt minùs ritè facta sit nec seruatis sollennibus dum ne pro indebito, tenet.[1] Et consequenter licèt ob hanc causam tardiùs nonnumquā confirmanda sit vt debitor tanto ampliorem habeat luendi pignoris aut potiùs redimendi facultatem, quia tamen aliquando tandem confirmanda est omnimodo ni debitum soluatur, retrotrahetur confirmatio ad tempus distractionis & expeditionis,[2] siue de fructibus medio tempore perceptis quæratur,[3] siue de laudimiis cui debeantur, si bona vendita directum dominum,[4] medio tempore mutauerunt.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 38. Sup. De vir. emphyt.

1. Hactenus scilicet vt non aliter audiatur debitor eam impugnans quàm si debitum totum offerat, & recusante creditore obsignet. Ita enim stilo Senatus nostri cautum est vt dixi *Defin. 5. supr.* Vide *text. in l. si non sortem 26. §. si centum* vbi Bart. *D. de condict. indeb. l. & qui sub imagine 10. C. hoc tit.*
2. *arg. l. qui balneum 9. versic. quoniam tamen tam tunc* D. *qui potior. in pign. hab.* Quamuis dici soleat quoties actus aliquis nullus & inualidus confirmatur, confirmantis potiùs quàm confirmati rationem habendam esse *Ex not. in cap. cùm Ecclesia Extr. de caus. poss. & propr.*
3. Qui ex statuto pertinent ad emptorem à die expeditionis.
4. Aut etiam directi domini conductorem.
5. Vt is præferatur qui fuit dominus directus vel dominij directi conductor tempore expeditionis. De quo alibi scripsimus.

DEFINITIO XIX.

Cùm venditio pignoris perperam facta est, debitor offerre debet creditori non emptori.

DIstracto pignore rei mobilis contra publicarum venditionum legem constitutam, putà si eo ipso die quo pignus captum est in executione iudicati venditum sit non expectato triduo, quod expectari debuerat,[1] posteà debitor intra decendium quod redimendis pignoribus rerum mobilium præfinitum est, pecuniam offerens creditori audiendus est. Quamuis si ritè peracta venditio fuisset, non creditori sed emptori offerri pecunia debuisset,[2] nimirùm quia non potest pro distracto haberi pignus, quantùm ad creditorem pertinet, quod perperam neque seruatis sollennibus distractum est.[3] Emptori tamen aduersus creditorem qui malè distraxit saluum ius erit.[4] *Ita Senatus* ex tempore in causa syndicorum de S. André 3. Non. April. 1593.

1. Secundum formam veteris statuti Sabaudiæ.
2. Nam post peractam pignoris venditionem, eius solius qui comparauit, periculum vertitur *l. à Diuo Pio 15. §. si post addictionem. D. de re iudic.*
3. *d. l. à Diuo Pio § sed si emptor* in postremis illis verbis *quasi non vinculo pignoris liberatum.*
4. Vt scilicet reddat emptori pecuniam quam accepit. Ne alioqui eueniat vt creditor bis idem fuerit consecutus semel ab emptore & iterum à debitore *l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iudic.*

DEFINITIO XX.

Nulla est subhastatio quæ sit pro debito incerto, nec potest ex eiusmodi subhastatione mitti emptor in possessionem, nisi vocato prius debitore, licèt non possit debitor impedire nisi offerendo.

PVblica distractio pignoris, aduersus debitorem frumenti aut alterius quantitatis in pondere aut mensura consistentis non valet si pro debito fiat addictio, id est pro frumento ipso, eáve quantitate quæ debetur, nulla æstimatione præcedente:[1] quia precium certum esse necesse est tam ex natura venditionis,[2]

nis,[2] quàm vt parata sit redimendi facultas debitori, si intra semestre redimere velit.[3] Idémque erit etsi cum quantitate huiusmodi, pecunia quoque debeatur. Nam in indiuiduis cuiusmodi est venditio,[4] si quid sit quod impediat ne actus totus valere possit, vtile per inutile vitiatur.[5] Hic autem incertitudo precij impedit ne venditio valere possit, cuius scilicet substantia consistit in precio,[6] precium verò in pecunia numerata.[7] Nec tantùm ratione tertij admittendum est nullam esse subhastationem quæ sic facta sit, sed etiam ratione ipsius debitoris,[8] hactenus vt vocari eum & audiri necesse sit priusquàm missio in possessionem permittatur. Etsi enim non aliter audiendus est excipiens de nullitate subhastationis quàm si offerat quicquid debet qualecunque tandem illud sit.[9] ipsius tamen interest, ne tam citò támque facilè missionis decretum interueniat, propter redimendi facultatem, cuius præscribendæ tempus illud semestre incipit à die missionis.[10] *Ita Senatus* in causa Franciscanorum Chamberiensium & Franciscí de Vegie Rauier 8. Cal. Sept. 1595.

1. Dixi *Defin. 6. & 7. supr.*
2. *l. hac venditio 7. §. 1. & 2. D. de contr. empt. l. vlt. in fin. C. eod.*
3. Non enim potest redimere nisi soluendo, neque soluere aut offerre aut obsignare si nesciat, quid & quantum debeatur.
4. Nec enim emptor fuerat empturus partem *l. tutor 47. D. de minor. l. si quis aliam 46. D. de solut.*
5. *Not. in l placuit 29. D. de vsur. l. in hoc iudicio 27. D. famil. ercisc.*
6. *l. pacta conuenta 72. ante vers. Paulus notat* D. *de contr. empt.*
7. *§. item precium Inst. de empt. & vendit. l. pen. C. de rer. permut.*
8. Licet alias soleat deterior esse condicio debitoris quam tertij qui debitor non est vt *in l. vlt. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*
9. Vt dixi *defin. 5. num. 2. & defin. 18. supr.*
10. Interest enim debitoris vt amplius spatium temporis habeat ad pignoris luitionem.

DEFINITIO XXI.

Debitor non potest impugnare subhastationem factam certo precio & pro debito certo licèt nondum liquido. Tutius tamen est rei debitæ fieri ante omnia æstimationem.

QVid autem si cum frumentum deberetur, nec solueretur, bona debitoris pro eo debito nondum liquidato vendita sint, certo tamen precio in pecunia consistente. Magis est vt subhastatio valeat in prætudicium non quidem tertij,[1] sed debitoris, quippe cuius nihil interfit quod ad redimendi ius pertinet, quíque si paratus sit soluere, curare ipse debeat vt frumentum æstimetur,[2] quod æquè fieri potest ante atque post subhastationem. Nam ad validitatem venditionis, vtique satis est factam eam esse pro debito, & certo precio.[3] Tutius tamen fuerit & consultius æstimari ante omnia id quod debetur, & in pecuniam numeratam conuerti, vt subhastationem non tantùm pro debito & certo precio sed etiam pro liquido factam fuisse appareat.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Cuius scilicet interest fieri omnia solemniter & ex forma statuti. Alioqui potest dicere se passum fuisse subhastari pignora, quòd sciret ex defectu sollennitatum & formæ ius suum durare *arg. l. sicut 8. §. non videtur D. quib. mod. pig. vel hypoth. solvit.*
2. Qui enim tenetur ad consequens vtique tenetur etiam ad necessarium antecedens *vulgat. iurib.*
3. Nam cùm frumentum recipiæ functionem in suo genere ideóque nec perire vnquam possit, semper & æquè facilè recipit æstimationem *l. vinum 22. D. de reb. cred. l. vlt. D. de condict. tritic.*
4. Vix enim est vt certum possit dici debitum quandiu liquidum non est. *nor. in l. vlt. C. de compensat.*

DEFINITIO XXII.

Non potest emptor prætextu nullitatis subhastationum recusare solutionem precij. Qui verò in amicum ab emptore electus est, multo minus.

SVbhastationibus non satis ritè, nec ex forma statuti peractis si emptor ad precij solutionem conuentus de earū nullitate excipiat, ex eáque causa solutionem recuset, condemnandus est.[1] Non solùm quòd nihil eius interfit, cùm si debitor bona sua quasi malè alienata vindicare quandoque volet, futurum sit vt debitum ante omnia reddere compellatur.[2] Sed etiam quia imputare sibi debet qui emerit cùm sciret, aut scire posset, non ritè factam esse venditionem.[3] Idéoque est si non ipse emerit sed in emptoris locum subrogatus sit, & ab eo, vt fit, in amicum electus, quoniam hic emptoris partibus & vice in omnibus fungitur.[4] *Ita Senatus* pro D. de Ville magistro Computorum contra Nicolaum de Chignin 8. Cal. Sept. 1593.

1. Cùm ex proprio facto & contractu conueniatur quippe qui ea lege accessit ad publicam venditionem quam sciuit aut scire debuit non nisi præsenti pecunia fieri debere *l. à Diuo Pio 15. § sed si emptor* D. *de re iudic.*
2. Dummodò constet subhastationem factam esse pro debito vt dixi *Defin. 5. & 18. supr.*
3. Potuit enim & debuit ante omnia inquirere an rite ac sollenniter facta esset subhastatio.
4. Ita vt eadem ipsa emptio non noua esse intelligatur, vt scripsi *in tit. si quis alter. vel sib.*

DEFINITIO XXIII.

Non renocatur distractio pignorum ritè venditorum in executionem prouisionalis sententiæ, q uamuis postea renocata per diffinitiuam.

SI in executionem prouisionalis sententiæ capta sint pignora & publica auctione distracta, potest emptor legitimo tempore elapso petere non solum missionem in possessionem, sed etiam plenam do-

minij adiudicationem per interpositionem decreti iudicialis, non secus acsi definitiua fuisset sententia. Alioquin pignorum capio non valeret si aut illa distrahi non possent aut eorum distractio ius commune pignorum venditorum non sequeretur.[1] Atqui publicè interest, quicquid iudex siue diffinitiua siue interlocutoria condemnatione constituerit, suam habere executionem.[2] Etsi enim hactenus interest, quod ea quæ pendente lite iussit vetuítve contrario imperio tollere potest, in sententijs autem contrà,[3] indéque est quod dici solet prouisionalem sententiam numquam transire in rem iudicatam.[4] Quousque tamen prouisionalis reuocata sit, aut potius, quandiu reuocata non est, iudicati sanè vim obtinet.[5] Sed & posteaquam reuocata est, non idcirco pignorum venditiones reuocari debent,[6] neque ad hunc casum pertinet quod à prudentibus responsum est, si cum nulla præcessisset sententia capta sint pignora nullam quoque esse pignorum venditionem.[7] Nulla enim sententia dici non potest, quam executioni mandari oporteuerit,[8] tametsi post factam executionem reuocata sit. Satísque est ad eius qui pro indebito vrgebatur indēnitatem, quòd non modò actorem sed etiam ipsius fideiussorem qui ex huiusmodi causa dari semper solet,[9] obligatos habeat de omni eo quod sua interesse potest. In quo venit quantum ei ideò abest, quòd re sua carere cogatur.[10] *Ita Senatus* in causa Ludouici Truc & D. de Leschereine 7. Cal. Sept. 1593.

1. Ad quid enim capiuntur pignora in executione iudicati nisi vt distrahantur *l. à Diuo Pio* 15. §. *in venditione & pass. D. de re iudic. l. 1. & toi. tit. C. si in caus. iudicat. pign. capt. sit.* Et verò aliter posito iure nemo vellet accedere ad emptionem pignorum in executionem prouisionalis iudicati captorum nec si bona fide distraherentur, vt in simili ratiocinatur Iurec. *in l. ait prætor 7. ali às l. etsi. sine §. quæsitum D. de minor.*
2. Cùm totus vigor & effectus sententiæ siue prouisionalis siue diffinitiuæ in executione consistat *l. pen. C. de exec. rei iudic.*
3. *l. quod iussit* 14. *D. de re iudic.*
4. Res enim iudicata dici non potest quandiu retractari & rescindi potest siue ab eodem siue ab alio iudice *l. 1. D. de re iudic. l. singulis* 6. *D. de excepr. rei iudic. Et tot. tit. C. sentent. rescind. non poss.*
5. Ita vt mandanda sit executioni si aliud nihil obstet.
6. Quia non tam à sententia vim accipiunt quàm à publica potestate & autoritate illius qui iudicatum exequitur *l. à Diuo Pio* 15. *cum ibi not. D. de re iudic.*
7. *l. si cùm nulla* 58. *eod. tit.*
8. Siquidem id quod nullum est nullum iuris effectum habere potest cap. non præstat impedimentum *de reg. iur. in* 6.
9. Vix enim vnquam fit prouisionalis adiudicatio quin ex ea causa fideiussorem dari oporteat vt scripsi *in tit. de sent. & interloc. omn. iudic.*
10. *l. in interdicto* 6. *D. vnde vi l. 1. D. de action. empt. l. non vim* 9. *D. rer. amot.*

DEFINITIO XXIV.

Pignora capta in executionem prouisionalis sententiæ addicta creditori, possunt ab eo retineri etiam pro vsuris postea per diffinitiuam adiudicatis.

QVod si prouisionalis condemnatio in definitiuam transierit, & vt plerumque fit vsurarum adiectione aucta sit quæ in prouisionalem venire non potuerant,[1] eidémque ipsi qui obtinuit pignora addicta proponantur (quod euenire necesse est quoties extraneus emptor non reperitur.[2]) De redimendo autem pignore debitor agere velit, puta quòd semestre in eam rem præstitutum & à die missionis non addictionis,[3] computandum nondum præterierit, placet pignoris retentionem etiam pro vsuris competere, siue obligationis iure siue officio iudicis debeantur,[4] quamuis verum sit non in eam causam capta esse pignora.[5] Quidni verò, cùm etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit?[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Solet enim & debet vsurarum sicut & fructuum, itémque sumptuum condemnatio differri in diffinitiuam sententiam vt dixi *in tit. De fructib. & lit. expens.*
2. *l. 2. & 3. C. si in caus. iudic. pign. cap. sit.*
3. Hac enim parte derogatum est veteri statuto per stilum Senatus cum antea ex statuto semestre inciperet currere à die expeditionis.
4. Quamuis in aliis plerisque causis ea distinctio necessaria sit vt scripsi *in tit. De fructib. & lit. expens.*
5. Quæ scilicet non potuerunt capi pro debito nondum adiudicato *l. 1. C. de exec. rei iudic.*
6. *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin.*

DEFINITIO XXV.

Quod debitori interest ob pignora male ac pro indebito distracta quomodo taxandum sit si probetur ille ea pignora vel periisse vel per interpositam personam redemisse.

PErperam captis & distractis pignoribus, ex eáque causa condemnato actore in omne id quod rei interfuit, si reus ipse pignora illa vel per se vel per interpositā personā,[1] redemisse probetur, non ad pignorum repræsentationem aut eorum æstimationem, quæ vt plurimum maior esse solet,[2] condemnari actor debet, sed ad precij in redēptionis causam soluti restitutionē cū vsuris quincuncibus, quia nec pluris interesse videtur eius cōtra quem executio facta fuit, cùm nihil ei absit præter preciū quod soluit,[3] rei autem quam penes se habet nec possessionem petere debeat, nec æstimationem.[4] *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat, & Syndicorum de Cusy Prid. Cal. Sept. 1593.

1. Nihil enim refert *l. & qui sub imagine* 10. *C. hoc l. pupillus* 5. §. *sed si per interpositam D. de tutor & conf. tutor.*
2. Quia solent viliore precio distrahi pignora quam publicè distrahuntur *l.* 3. *C. si vendit. pignor. agat.*

3. Id

3. Id verò quod interest nihil aliud est quam quod abest victori, quódque is lucrari potuit *l. si commissa* 13. *D. rat. rem. haber.*
4. Quia id quod iam semel meum est non potest magis fieri meum §. *sic itaque Inst. de action. l. stipulatio ista* 38. §. *alteri D. de verb. obligat.*

DEFINITIO XXVI.

Allegatio lesionis immodicæ & doli remorari potest interpositionem decreti, si modo creditor aut emptor possideat, nec sciri certò possit quantum offerre debitorem oporteat.

DEbitoris fundo qui erat maximi precij pro exigua quantitate per dolum sub hasta vendito, si creditor idémque emptor petat decreto confirmari publicam venditionem, Non priùs decretum interponendum est quam constiterit nec læsionem immodicam nec dolum interuenisse. Etsi enim decreti interpositio non solet tollere remedium restitutionis ex causa læsionis.[1] Cùm tamen læsio dolúsque antè interpositionem allegatur æquum est eius rationem haberi, & re integra misero debitori consulere meliùs est, quàm post vulneratam causam remedium quærere,[2] vel ob id maximè quod nec quicquam interest creditoris aut extranei emptoris, quippe qui interim possideat,[3] & exinde fructuum restitutioni obstrictus fiat ex quo lis contestata est super petita in integrum restitutione, si debitore posteà in eo iudicio vincere contingat.[4] Itaque non potest hoc casu locus esse æquitati per quā solet plerumque Senatus decernere vt intra certum tēpus debitor satisfaciat,[5] alioqui subhastationes confirmentur, cùm necesse sit priùs constare de debito certa quantitate quàm possit iuberi debitor satisfacere: quantitas autem incerta sit quandiu incertum est an fructus aliqui sint, qui in eo quod excedunt legitimum modum vsurarum imputandi sint in sortem vt eam minuant.[6] Neque rursus ad rem pertinet si quis dicat læsionem illam enormissimam quæ probata facit vt rescindi subhastationes debeant, non magis allegari posse quàm cæteras nullitates nisi obsignato prius debito.[7] Id enim in proposito procedere non potest propter eam quam diximus rationem, quod quandiu dubitatur, Vtrum fructus medio tempore percepti imputandi sint in sortem, & ad quam vsque quantitatem ascendant, nesciri possit quid & quantum sit obsignandum.[8] Item id locum habet si lite pendente emptor non sit in possessione. Iniquum enim esset prætextu obiectæ nullitatis debitorem & pecuniam debitam & rē ipsam venditam retinere.[9] At cū creditor idémque emptor possidet, nihil eius interest. Imò eadē subesset iniquitas si ei rem iam habenti pecuniam quoque soluere debitor cogeretur.[10] Atqui inquies, creditoris interest vt vel pecuniam habeat, vel rē ipsam irreuocabiliter, nec tamdiu cogatur in suspenso manere, & incertus esse vtrum bona sit habiturus in solutū, an pecuniā vt tanquā de re sua de alterutro disponat cōmodius.[11] Sed huius incommodi deuitandi gratia tanto maiorem adhibeat ille si velit diligentiā in persequenda lite, sibíque imputet qui tam vili precio per dolum compararit.[12] Aut si læsionem nullam nullúmque dolum interuenisse conscius sit, sustentet litis moras spe victoriæ, & illa etiam ratione quod interea rem non solùm habeat, sed etiam irreuocabiliter acquisitam. Nullo scilicet post semestre elapsum superstite redimendi iure, tametsi decreti interpositio nondum secuta sit. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Gabriele Damodry Aduocato doctiss. Non. Decemb. 1593.

1. Secundum ea quæ dixi *Defin. 8. supr.*
2. *arg. l. vlt. C. in quib. caus. restit. in integr. non est. necess.*
2. Aliud ergo est si emptor non possideat, sed debitor. Finge missioni in possessionem quam emptor vrgebat debitorem ipsum quamuis iam condemnatum intercessisse, eámque intercessionem per apparitoris aut collusionem, aut imperitiam fuisse admissam cùm reiici debuisset. Non erit debitor audiendus allegans læsionem quasi id faciat fraudandæ executionis gratia. Nec eo minùs tamen redimendi tempora contra eum current à die peritæ missionis acsi intercessio nulla interuenisset, cuius scilicet ratio in persona debitoris condemnati haberi nulla potest. Et ita Senatus noster pronunciauit in publico auditorio pro Illustri D. Comite Pontis Vallium contra N. Claudium Riuoires 5. Id. Mart. 1604.
4. Cùm litis contestatio inducat malam fidem *l. sed etsi* 25. §. *si antè D. de petit. hered. l. 2. C. de fructib. & lit. expens.*
5. Idem est si post venditionem pignorum longum tempus effluxerit, nec adhuc præsentem pecuniam offerat debitor ad luitionem.
6. Nam cùm læsio est enormissima id est vltra bessem, fructus restituendi sunt quatenus excedunt legitimum modum vsurarum, scilicet cùm dolus emptoris interuenit *l. 1. & pen. C. si vendit. pignor. agat.* Aliud enim est si sola læsio licet enormissima interuenerit vt scripsi *Def. 6. supr. De rescind. vendit. & Defin. 28. infr.*
7. Dixi *Defin. 5. & 18. supr.* Nota tamen subhastationes non posse dici nullas ex eo solo, quòd læsio immodica in iis interuenerit vt dixi *Def. 8. supr.*
8. Taxationem enim & liquidationem fructuum præcedere oportet.
9. *l. ex empto* 11. §. *qui autem l. Iulianus* 13. §. *veniunt autem l. bona fides* 50. *D. de act. empt.*
10. Nisi paratum se diceret recepto debito rem restituere.
11. Nec enim videtur quisquam in bonis suis habere id quod euinci ab eo possit *l. non videtur quisquam* 5. *l. quod euincitur* 91. *de reg. iur.*
12. Dolum namque ipsius impunitum manere non oportet *l. procurator* 11. §. 1. *D. de doli mal. except.*

DEFINITIO XXVII.

An pignora iam vendita sub hasta possint iterum vendi postulante alio creditore siue anteriore siue posteriore qui alioquin mansurus sit in damno.

BOna quæ sub hasta sunt vendita postulante posteriore creditore siue ipsi creditori siue extraneo emptori addicta sint, si ex eorū precio creditoribus anterioribus satisfieri nequeat, quib. ignorātibus,[1] licet generali programate vocantis venditio facta fuerit, iterum vendenda sunt si id petat vnus ex creditoribus anterioribus.[2] Nec aliud erit quamuis decretum iudicis subhastationem cōfirmauerit quia creditoris anterioris cui nihil imputari potest ius saluum esse oportet, nec sententiam inter alios redditam

ei nocere æquum est.[3] Sed si posterior sit creditor qui bona iterum vendi postulet, licèt aliunde summ consequi non possit, audiendus non est, cùm possit debeátque sibi omnimodo consulere per ius offerendi,[4] nisi vno illo casu quo per inopiam offerre impediatur.[5] At finge creditorem anteriorem, quo postulante ea bonorum venditio facta sit, nondum esse dimissum ex precio quod per venditionem redactum sit, eíque adhuc aliquid deberi cuius consequendi gratia velit is agere contra tertium possessorem. Si bona viliore precio distracta dicantur, & eius esse æstimationis vt si iterũ venderentur satisfieri prorsus ex eorum precio anteriori creditori posset, audiendus est possessor qui possessionis suæ tuendæ gratia petat vt iterùm vendãtur: ne frustra & sine causa inquietetur per creditorem: cui iã satisfactum videri possit ex iis ipsis bonis quæ iam habeat:[6] Maximè verò si in publica venditione enormis læsio interuenerit, nec alia bona vlla sint ex quibus indemnitatem consequi tertius possessor queat.[7] Nam quemadmodum debitor ipse ex causa læsionis restitueretur in integrum contra subhastationem,[8] ita æquum est ex eadem restitutionis causa succurri possessori, vt hoc saltem ex debitoris persona consequatur:[9] Tametsi non sit ei necesse impetrare restitutionem quia nihil ab eo gestum est.[10] Quòd si possessor hic idémque creditor proponatur, si omnino anterior, inquietandus non est per posteriorem citra ius offerendi.[11] Sin omnino posterior, multo minùs venditionem pignoris impedire potest si non offerat quicquid debetur.[12] Si partim anterior partim posterior, & bona quæ possidet pluris esse dicantur, quàm quantùm sit in anteriore credito, eadem æquitate quam supra diximus, suadet vt publicè pignora illa vendantur, sed ita tamen vt non nisi in subsidium, hoc est ita demùm si reuenditis iis quæ actor ipse possidet in totum satisfieri illi non possit:[13] & ea lege adiecta vt non antè res aufferatur possessori quàm sit ei satisfactum totius crediti nomine,[14] in quo est ille anterior.[15] Itémque expensarum in litem factarum aut in aliam pignoris vtilitatem.[16] Atque ita Senatus noster pronunciauit in causa Dominorum de Mareſt & N. Annæ de Menthon 15. Cal. Mart. 1594. Ex æquitate sanè potiùs quàm ex mera iuris ratione. Nam si iuris rationem inspicias numquam potest inquietari is qui anterioris creditoris iure possidet, si non ei per posteriorem creditorem offeratur,[17] nec si vel pro numo vno rem teneat quæ sit maximæ æstimationis.[18] Cùm eo casu tanto plus imputari actori possit cur non offerat, quod faciliùs offerre potest.

1. Aliud enim est si probentur sciuisse, multo magis si fuerint præsentes *l.si eo tempore 6.& l.si hypothecas* 8. C. *de remiss.pignor.*
2. Non idem seruatur apud Gallos cùm venditio publica facta est per sollenne vt vocant decretum. Tunc enim nullus anterioribus creditoribus licèt absentiam & ignorantiam iustissimam allegantibus & probantibus datur regressus contrà emptorem, si nihil omissum sit ex sollennibus.
3. *l.de vnoquoque* 47. D. *de re iudic. l.1.& tot.tit. C. int. alios act. vel iudic. alijs non nocer.* Intellige nisi possit esse cautum anteriori creditori per repetitionem contra posteriorem *Def.25.infr.de luit.pignor.*
4. Perinde enim saluum est posteriori creditori hoc casu ius offerendi contra anteriorem, atque si debitor ipse vendidisset *l.1. C. si antiq.cred pign.vendid.* quia cum in causa iudicati pignus ex autoritate iudicis venditur, factum iudicis est factum partis *l.1. C. si in caus.iudic. l.si ob causam* 13. C. *de euict.* An contra emptorem Vide *Def.25.de luit.pign.*
5. Secundum ea quæ scripsi *Defin.1.supr.eod.*
6. Improbus enim est qui bis idem consequi velit *l.si quis dolo* 51. *in fin.* D. *de re iudic.*
7. Succurrendum enim est tertio bonæ fidei possessori quantum fieri potest, dum ne creditor moretur in damno *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*
8. Secundum ea quæ scripsi *Defin.4.sup. de rescind. vendit.*
9. Similis ratio est *in l.dotem* 6. D. *de collat. bonor.*
10. *arg. l.ait prætor* 7. D. *de minor.*
11. Iuxta id quod scripsi *Defin.1 supr.& d.Def.25.infr. de luit.pignor.*
12. *l.vlt.* C. *si antiq. credit. pign. vendid.*
13. Nam quandiu satisfieri potest actori ex iis quæ iam ipse possidet nihil contra tertium possessorem facilè decernendum est.
14. *l.à Diuo Pio* 15. § *quod si res pignerata* D. *de re iudic.*
15. Nam eius crediti in quo est posterior ratio haberi nulla potest *l.creditor* 12. § *si idem bis l.quærebatur* 20. D. *qui potior. in pignor. hab.*
16. Hæ siquidem expensæ habent idem priuilegium temporis si modò ex obligatione non officio tantùm iudicis debitæ fuerunt *l.Lucius* 18. D. *qui potior. in pig. hab.* Alioqui seruandus est inter creditores ordo temporis, vt dixi *Defin.2. supr. Etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*
17. *l.vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*
18. *l.quandiu* 6. C. *hoc tit. l.2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

DEFINITIO XXVIII.

Fructus percepti ex subhastationibus etiam in quibus enormissima læsio dum ne dolus interuenerit nec restituuntur, nec imputantur in sortem.

PVblicè distractis pignoribus tam vili precio vt quod sæpe fit enormissima læsio & vltra bessem interuenerit, non idcirco imputamus creditori eidémque emptori fructus in sortem quasi sine titulo, aut pignoris potiùs quam dominij iure perceptos.[1] Cùm tam ex iuris ratione quàm ex statuto nostro ad eum pertineant iure dominij à die addictionis & expeditionis.[2] Quare nec si extraneus emptor proponeretur in restitutionem venirent. Etsi enim publica non minùs quàm priuata venditio ex causa enormis nedum enormissimæ læsionis rescindi potest, hoc tamen differunt quod priuatæ editio in qua læsio enormissima interuenit hoc ipso & iniusta & nulla esse creditur,[3] ob idque fructus ab emptore percepti perinde restitui necesse est atque si emptio nulla præcessisset.[4] At publicè facta venditio cùm nõ solùm publica fide & iudiciali autoritate nitatur, sed etiam necessariam habeat causam, pro nulla haberi non potest nisi cum peccatum est in sollennibus.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quomodo essent imputandi si de priuata venditione ageretur vt dixi *in tit. De rescind. vendit. supr.& Defin.26. supr. hoc tit.*
2. Fructus enim iure soli & dominij percipiuntur *l.qui scit* 25. § 1. D. *de vsur.*

3. *Ex*

3. *Ex pot. in l.si quis cum aliter* 36. D. *de verb. oblig.*
4. Quia dolus qui in re ipsa esse creditur dolo ex proposito æquiparatur vt tractant nostri *ad d. l. si quis cum aliter.*
5. *l.1. & pen. C. si vend. pign. agat.*

DEFINITIO XXIX.

Emptor qui publica auctionis precium soluit ei cui iudex iusst se curus est, licèt postea deperdita sit pecunia.

QVi bona sub hasta vendita comparauit, & iubente iudice precium obsignauit penes eum qui à iudice in eam nominatus est, rem licèt inauditis creditoribus:[1] liberatur perinde acsi creditoribus ipsis mandante iudice soluisset.[2] Nec quicquam refert an depositarius ille pecuniam malè custodierit aut inter creditores perperam distribuerit. Est enim quod imputetur potius iudici qui iussit,[3] quam emptori parere qui habuit necesse. *Ita Senatus* in causa R. Bernardi Combet Archidiaconi Tarentas. & N. Antonij le beuf Prid. Cal. Sept. 1594.

1. Quos tamen debuerat iudex vocare & audire vt ex eorum consensu curator constitueretur, qui pecuniam & acciperet & distribueret *l.2. vbi not.* D. *de curat. bon. dand.*
2. Qui enim mandante iudice soluit, etiam ille qui soluere nõ debuit liberatur, adeò vt nec appellare habeat necesse *l. ait prator* 7. § 1. *veri permittitur* D. *de minor.* 25. *l. sanci mus* 25. C. *de admin. tutor.*
3. Et talem depositarium vltro elegit, quo nomine æquum esset illum teneri.
4. *l. non videntur data* 168. § 1. *De regul. iur.*

DEFINITIO XXX.

Satisfieri creditoribus oportet ex precio distracti pignoris non minus sumptuum litis quàm sortis nomine, seruato priuilegio & ordine temporis.

CVm inter creditores contentio esset de pignore ac posterior anteriori offerret debitũ, sed tamen de expensis litis, quas vterque petebat, controuerteretur, Senatus ex officio iussit rem obligatã vendi vt ex precio vtrique satisfieret tam expensarum quàm debiti principalis, omniumque accessionum nomine,[1] & quidem ex ordine id est anteriori primo loco, deinde posteriori.[2] Nec obstruit quod ea litatione nouos sumptus fieri necesse sit ad publicam venditionem peragendam laudimiaque ex publica venditione debitum iri certum sit. Sibi enim imputet posterior creditor cuius incommodo & periculo id futurum est cur anteriori non obtulerit sumptus litis, quos vtique creditori iusto siue anteriori siue posteriori perire æquum non est, cùm ita futurum esset vt ipsa debiti quantitas minueretur.[4] Longeque æquius est cedere eam rẽ damno debitoris quamuis inauditi. Cùm ei semper imputari possit cur non soluerit.[5] Planè si proponas rem obligatam minoris esse quàm vt ex eius precio satisfieri queat anteriori creditori eidémque possessori detractis sumptibus publicæ venditionis, itémque laudimiis, nulla prorsus ratio est vt inuito creditore anteriore pignus vendatur eíque possessio aufferatur.[6] Quid ergo? Condemnandus erit posterior creditor, & repellendus si cum debito non offerat sumptus litis.[7] Præterquàm quod ad sumptus eos attinet qui post oblationem ritè factam sola creditoris anterioris culpa facti sint.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro Nobilibus fratribus Salteur contra N. Benoit, 10. Cal. Iunij 1595.

1. Cùm accessiones istæ etiam in priuilegio temporis sequantur ius & ordinem sui principalis *l.Lucius* 18. D. *qui potior. in pign. hab.*
2. Qui enim prior est tempore potior est iure quod ad pignoris causam attinet *l.2. l.4.& pass.* C. *qui potior. in pignor. hab.*
3. Debentur enim laudimia ei qui expeditionis tempore dominus directus inuenitur, vt dixi *Defin.18. supr.*
4. Fiunt enim necessariò cùm sine sumptibus litigari non possit *l.minoribus* 6. D. *de minor. l. quod debetur* 51. D. *de pecul. l. eum quem temerè* 79. D. *de iudic. l. qui solidum* 78. § *etiam de leg.2.*
5. Itaque damnum videtur dare qui damni occasionem dat *l.si ex plagis* 52. § *in cliuo Capitolino* D. *ad leg. Aquil.* Aliud ergo est si sumptibus causam dederit sola temeritas alicuius tertij improbi litigatoris vt in specie *Defin.31.infr. De luit. pignor.*
6. Cùm ea res inutilis futura sit creditori posteriori venditionem postulanti.
7. *arg. l.vlt. C. si antiq. cred. pign. vendid.*
8. Semper enim sumptuum condemnatio ei est irroganda qui temerè litigauit *d. l. eum quem temerè & tit. Instit. de pœn. temer. litig.* Iunge *Defin.15 supr.& Defin.2. infr. tit. prox.*

DEFINITIO XXXI.

Nullius momenti est distractio pignoris pupillaris capti in executionem sententiæ contra pupillum indefensum aut falsum tutorem redditæ. Sed tamen si facta sit pro debito interim tenet.

CVm mulier quædam quæ pupilli nec mater erat nec auia se pro tutrice gereret, creditor pupillaris qui priorem tutorem iam condemnauerat, contra hanc quasi tutricem egerat in executione iudicati, eáque consentiente perfecerat vt pignora distraherentur. Constabat nullius quidem momenti esse distractionem, perindéque habendum pupillum, acsi quod ad hanc rem attinet nullomodo defensus fuisset,[1] vixque excusari posse creditorem à dolo qui non nisi minùs crassa ignorantia existimare potuisset pupilli tutricem esse mulierem quàm sciret nec matrem esse nec auiam.[2] Sed tamen quia pro debito facta erat executio, visum est seuerè eam debere quandiu pecunia debita cum legitimis accessionibus non solueretur.[3] Qua oblata, si consentiret creditor nec fructus quoque restituere recusaret, non a-

liàs iudicis partes esse posse, nisi vt eos inuicem condemnaret, hunc ad restitutionem pignorum cum fructibus, illum verò solutionem debiti cum vsuris.4 Compensandis propter mutuam victoriam expensis. 5 Præsertim quòd non minùs fauorabilis sit causa iusti creditoris quàm pupilli. 6 Planè si creditor distractione pignoris, quæ perperàm facta est mordicus defendere voluerit falsis absurdisve allegationibus in eam rem conquisitis, æquissimum est vt expensarum quoque condemnatione mulctetur. 5 *Ita Senatus* in causa Claudij Amedei Bonet contra fratres Garin 15. Cal. Decemb. 1595.

1. Non enim dici potest defensus qui neque per se neque per legitimam personam defensus fuit *l. pen. C. si aduers. rem iudic.*
2. Soli enim matri vel auiæ permissum est à Iustiniano tutelam suscipere cùm tutela virile officium sit *Auth. matri & auiæ C. quand. mul. tutel. offic. fung. potest.*
3. Secundum ea quæ scripsi Defin. 5. *supr. hoc tit.*
4. *Ex l. 1. & pen. C. si vendit pign. agat.*
5. *arg. l. si ambo* 10. D. *de compens. l. viro* 39. D. *solut. matr.*
6. Semper enim iustus creditor certat de damno vitando, & ideo fauorabilis est *l. quod autem* 7. §. *simili modo dicimus* D. *quæ in fraud. credit. cum similib.*
7. Tanquam temerarius litigator *l. eum quem temerè* 39. D. *de iudic. l. qui solidum* 78. §. 1. *de leg.* 2. *tit. Instit. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO XXXII.

Creditor cognatúsve debitoris habet ius prælationis contra extraneum emptorem sed ita demum si incontinenti postulet se præferri non etiam si ex interuallo.

IN comparatione quidem extranei & eius qui creditor cognatúsve est, si bona debitoris ex autoritate iudicis publicè distracta sint creditorem cognatúmve tam ex Statuti nostri quàm ex iuris communis ratione, præferendum esse non ambigitur. 1 Sed hoc ita si incontinenti ius prælationis postuletur, non etiam si ex interuallo. 2 Maximè verò si ponas vel iam soluta fuisse ab extraneo emptore pecuniá precij, 3 vel elapsos sex mẽses à die missionis in possessionẽ numerãdos intra quos lui vel potius redimi pignora debuerunt. 4 Nec ad rẽ faciet quod subhastationes nondũ decreto confirmatæ proponantur. Non enim eo minùs verum est perfectas illas esse ex instanti addictionis adeò vt exinde fructus omnes emptori acquirantur. 5 Nec quicquam prodest interpositio decreti nisi vti ne de subhastationum viribus posteà sit disputandum. 6 Semestre verò quod ad redimenda pignora præstitutum est, non vim publicæ venditionis interim suspendendam, sed misero debitori ad rem suam si velit, & possit, recuperandam humanitatis tantùm & miserationis gratia fauorabiliter indulgetur. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 9. supr. Qui potior. in pignor. habeant.

1. *In l. cùm bona* 16. D. *de reb. autor. iudic. possid. alias l.* 1. *de priuileg. cred.*
2. Nam si ex interuallo, videtur aufferri emptori ius quod ei fuerat quæsitum, quod fieri non potest citra iniuriam *arg. l. si ventri* 24. §. *vlt. de reb. autor. iudic. poss. alias l.* 9. *eo tit. De priuil. credit.* Alioqui nemo erit qui velit accedere ad emptionem pignorum nec si bona fide distrahantur *l. ait prætor* 7. *aliàs l. etsi sine* §. *quæsitum D. de minor.*
3. Debet enim publica venditio sic fieri vt præsenti pecunia pignus distrahatur *l. à Diuo Pio* 15. §. *sed si emptor* D. *de re iudic.*
4. Ex vetere statuto & stilo Senatus nostri.
5. Ex verbis ipsis statuti.
6. Quia quandiu decretum non est interpositum potest obiici de nullitate subhastationum vsque ad triginta annos.
7. *arg. l. cùm militi* 16. §. 1. D. *de compens. at. l. in bello* 12. §. *si quis seruum & seq. D. de captiu. & postlim.*

TIT. XVII.

Debit. vendit. pignor. imped. non poss.

DEFINITIO I.

Debitor neque venditionem pignoris impedire potest neque venditionis vicium vllum obiicere nisi oblato priùs debito liquido, & præstita satisdatione pro non liquido.

SIcvt debitor venditionem pignoris impedire non potest, 1 ita nec venditionem minùs ritè factam aliter improbare quã si totum debitũ offerat cum legitimis accessionibus: 2 Inter quas computabuntur eæ quoque expensæ quas creditor in causam venditionis fecerit, non secus ac si ritè & solenniter facta esset, 3 nisi quòd cùm in subhastationum forma peccatum est non tam inspicitur quid à creditore impensum fuerit, quàm quid expendi oportuerit ad venditionem solenniter peragendam. 4 Nempe quod in eam exequendi necessitatem creditor inciderit facto & culpa debitoris non soluentis, 5 cui proinde hoc ipsum imputa

ri magis potest quòd non soluerit, quàm creditoris quòd minùs rite facta executio sit. 6 Solent enim huiusmodi executionum vicia ex apparitorum & executorum inscitia, 7 potiùs quàm ex creditorum iniuria proficisci: licèt dici soleat factum executoris esse factum partis, 8 cui adscribi potest cur diligentiorem aut peritiorem executorem non elegerit. At quoniam expensarum modus ante taxationem incertus est, hactenus debitori consulendum erat vt eo nomine satisdationem interponi sufficiat, sicut & si quid minùs liquidum esset ex debito principali, 9 ne interim reuocandæ venditionis cognitio hoc prætextu differatur. *Ita Senatus* 5. Non. Decemb. 1588. Vide Defin. 5. De distract. pignor.

1. *l. 1. & 2. C. hoc tit.*
2. *l. 1. C. si vendit. pignor. agat. l. 1. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3. l. si non sortem* 26. §. *si centum de cond. indeb.*
3. Quia eas expensas fieri necesse fuit ad consequendum debitum quod non potuit creditor consequi nisi per venditionem bonorum: sumptus autem qui necessariò factus est siue in litem siue in rem ipsam semper præcedit *l. quod priuilegium* 8. D. *deposit. l. qui proprio* 46. §. *litis impendia* D. *de procurat.*
4. Plerumque enim fiunt magnæ & superuacuæ impensæ, cùm malè fit executio potiùs quàm si benè.
5. Cùm si debitor ad diem soluisset nullam subhastationem fieri necesse fuisset.
6. Damnum enim dat quisquis damni dat occasionem *vulg. l. is damnum dat* 169. *cum ibi not. de reg. iur. l. si ex plagis* 52. §. *in cliuo D. ad leg. Aquil.*
7. Ob non bene seruatas statuti sollennitates.
8. Sicut & factum iudicis est factum partis *in l. si ob causam* 13. C. *de euict. l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
9. Solet enim satisdatio præstari pro non liquidis *l. statuliber rationem* 5. D. *de statulib. l. 1. & tot. tit. D. si cui plusquàm per leg. falcid.*

DEFINITIO II.

Non potest debitor recusare quominùs damno eius cedant sumptus litis mota inter creditores pro iure & ordine pignoris etiam ignorante debitore. Potest tamen debitor, etiam post sententiam inter alios latam intercedere & probare solutionem.

ADeò verum est debitorem impedire venditionẽ pignoris non posse, 1 vt si plures creditores inter se & inscio debitore contendant de pignore, indéque vt omnibus satisfiat, pignus distrahi præceperit, indemnes eos ex precio seruari necesse sit non tantùm sortis nomine, sed etiam impensarum litis, 2 quibus vtique mora per debitorem in soluendo contracta causam dedit, cùm si is soluisset, nulla de pignore quæstio inter creditores incidere potuisset. 3 Planè si distractioni pignoris intercedere debitor velit, quasi iam si se soluto debito audiendus erit, 4 nec ei nocebit res inter alios iudicata. 5 *Ita Senatus* in causa R. D. Præceptoris Antoniani Camberiensis & Claudij Rochet, ex tempore 17. Cal. Febr. 1593.

1. *l. 1. & 2. C. hoc tit.*
2. Dixi *Defin.* 15. & 30. *supr. tit. prox.*
3. Non enim esset quærendum de iure & ordine creditorum soluto pignore *l. Paulus* 12. §. 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. solu.*
4. Semper enim auditur quisquis allegat solutionem debiti etiam tertius *d. l. Paulus* §. 1. *dummodò eam probet l. 1. C. de probat.*
5. *l. 1. & tot. tit. C. inter alios act. vel iudic. aliis non nocer.*

DEFINITIO III.

Missio in possessionem ex subhastationibus non potest impediri per debitorem prætextu enormissimæ læsionis, nec peti vt bona iterum vendantur. Sed offerre potest vel petere restitutionem.

PAssus debitor bona sua vendi sub hasta, vt creditori satisfieret, non potest intercedere quominùs creditor cui in vicem extranei emptoris addicta sunt pignora vilissimo precio, mittatur in eorum possessionem, 1 nec si consentiat vt ex iis bonis, quæ distracta sunt aliisve pretiosioribus retineat creditor quantum necesse est ad concurrentem vsque debiti quantitatem, largiore licèt facta æstimatione. 2 Neque enim Iustinianeæ constitutioni, 3 fauore debitorum locus est post peractam bonorum obligatorum venditionem, cùm venditio faciat vt in emptoris eiusdémque creditoris bonis esse cœperint, quæ anteà erant in dominio debitoris. 4 Itaque illud vnum remedium debitori superest vt vel redimat res venditas intra semestre quod in eam rem statuto nostro præscriptum est. 5 Vel imploret auxilium nouæ legis, quæ ad rescindendas ex causa immodicæ læsionis venditiones lata est. 6 Nam vt bona quæ iam semel fuerunt vendita publicè iterùm vendantur, eo prætextu quod pluris hodie venire possint, nullomodo concedi debet, 7 ne fauore quidem minoris ætatis. Ne alioqui eueniat vt non reperiantur, qui accedere velint ad publicas venditiones, 8 parúmque interest an creditor ipse emerit an alius, quandoquidem extranei emptoris loco est creditor, qui comparauit eodémque iure censeri debet. 9 Rursus non mutabit, quod debitor ea laboret egestate vt neque redimendi facultatem habere possit neque litigandi ad implorandum beneficium restitutionis ex causa læsionis. Non enim paupertatis prætextu, vis legibus fieri debet. 10 *Ita Senatus* in causa Michaelis Bioley 6. Id. Iun. 1594.

1. Quia hoc non est ex viciis subhastationis si viliore precio facta sit vt dixi *Defin.* 8. *supr. tit.* Et quamuis subhastatio ob eam causam esset nulla, tamen interim teneret vt dixi *Defin.* 18. *eod. tit.*
2. Vt solet dici cùm tractatur de assecuratione dotis *l. vbi adhuc* 29. C. *de iur. dot.* & ex statuti nostri autoritate.
3. *In Auth. hoc nisi. debitor C. de solut. & in corpor. vnde sumitur.*
4. Siquidem per addictionem & expeditionem vt statutum loquitur dominium transfertur, ideóque fructus ad emptorem ex eo die pertinent qui ius dominij sequuntur *l. qui scit* 25. §. 1. *de vsur.*
5. De quo dixi *Defin.* 32. *supr. tit. prox.*
6. *l. 2. l. si voluntate* 8. *l. si quos* 29. C. *de rescind. vendit.*
7. Cùm tempus prioris venditionis præcisè inspiciendum sit, non quo agitur *d. l. si voluntate.*
8. *l. ait prætor* 7. *aliàs l. etsi sine* §. *quæsitum D. de minor.*
9. *l. 2. C. si in caus. iudic. pign. cap. sit. l. cùm bona* 16. D. *de reb. autor. iudic. possid. aliàs l. 1. de priuil. cred.*
10. Quoniam iura generaliter & in vniuersum scripta sunt non pro diuitibus tantum aut pro pauperibus *l. iura* 6. D. *de legib.* Interdum tamen fauemus paupertati, vt in specie de qua scripsi Defin. 1. *supr. tit. prox.*

TIT. XVIII.

Si vendit. pignor. agat.

DEFINITIO I.

Dolus creditoris qui viliſſimo precio pignus vendidit non nocet emptori qui dolum non participauit, etiamſi creditor non ſit ſoluendo.

EST ſanè in creditoris arbitrio quibus velit pignoribus diſtractis,[1] ſi aliud nihil obſtet,[2] ad ſuum cõmodũ peruenire. Sed tamẽ ſi rem magni precij pro modico debito diſtraxerit dolo feciſſe videtur:[3] ideóque quanti debitoris intereſt condẽnari debet.[4] Neque tamen eò minùs valet emptio adeò vt nec vlla debitori aduerſus emptorem actio poſſit competere, tametſi creditor non ſit ſoluendo, ſi non emptor quoque probetur fraudem participaſſe,[5] quod in dubio non præſumetur.[6] *Ita tractatum eſt* in cauſa viduæ D. de Genuille contrà Ioannem Baptiſtam Varronem Geneuenſem 13. Cal. Sept. 1588.

1. *l. creditoris* 8. D. *de diſtract. pignor.*
2. Nam ſi tertius bona fide poſſideat, ante omnia excuſſio facienda eſt *Auth. hoc ſi debitor* C. *de pignor.*
3. Quia dolus hoc caſu ineſt in re ipſa *vulg. l. ſi quis cum aliter* 36. *&* ibi not. *De verb. oblig. l. ſi vxor* 3. C. *hoc tit.*
4. *l. 1. & pen.* C. *eod.*
5. *d. l. 1. & pen.* C. *hoc tit.*
6. Nam è contrario præſumenda eſt in quolibet bona fides, niſi dolus probetur *l. dolum* 6. C. *de dolo l. in exceptionibus* 19. §. *qui dolo* D. *de probat.*

DEFINITIO II.

Poſterior creditor non alij offerre cogitur quàm ei qui poſſit præſtare actiones, quod facere non poteſt ille qui à falſo veri creditoris procurator comparauit.

QVI non à creditore, ſed à creditoris vxore mandatum non habente alióve falſo procuratore fundum ſub haſta venditum & creditori addictum comparauit, ſi à poſteriore creditore conueniatur hypothecaria,[1] nullam habere iuſtam exceptionem poteſt, adeò vt nec offerri ei oporteat. Quia non alii offerre quiſquam cogitur præſertim qui habeat iuſtam cauſam agendi vel poſſidendi quam ei qui iuribus ſuis cedere poſſit,[2] quod porrò facere nequit is, qui iura nulla habet,[3] qualis ille eſt qui emit à non creditore nihilque iuris in re habente. Nec ad rem pertinet quòd creditore ipſo non contradicente videatur huiuſmodi exceptio eſſe de iure tertij, ideóque nec admittenda.[4] Sufficit enim quod nec ratam venditionem creditor habuerit,[5] vt appareat exceptionem excluſiuam eſſe iuris agentis.[6] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Berard & N. Chinal 6. Id. Nouemb. 1593.

1. Competit enim poſterioribus hypothecaria aduerſus emptorem niſi cùm quis emit à creditore anteriore diſtrahente iure creditoris *l. 2. C. ſi antiq. credit. pignor. vendid. l. qui à creditore* 18. C. *de diſtr. pignor.*
2. *l. mulier* 19. D. *qui potior. in pignor. hab.* iunct. *gloſ.* Neguſ. *De pign. in. 3. memb. 5. part. num. 25. 26. & 27.*
3. *vulg. l. nemo plus iuris* 54. *de regul. iur.*
4. Ex not. per Bart. & alios ad *l.* 2. D. *de except. rei iudic.*
5. *l. rem alienam* 28. D. *de contr. empt.*
6. *l. loci* 4. §. *competit*, vbi Bart. D *ſi ſeruit. vindic.*

DEFINITIO III.

Poſterior creditor poſſeſſor factus per conſtitutum poteſt conditione ex lege Iuſtiniani auocare poſſeſſionem ſuam etiam ab emptore cui pignus venditum eſt poſtulante creditore anteriore.

POSTERIOR creditor cui res pignori obligata fuerat cum clauſula conſtituti eiuſdem rei poſtulante priore creditore venditæ poſſeſſionem quaſi ſuam auocare poteſt ſi per clauſulã conſtituti poſſeſſor factus fuerat,[1] & Iuſtinianeæ legis auxilium implorare velit per quam iis ſuccurſum eſt quorum poſſeſſio alieno facto ſit interuerſa.[2] Poteſt enim ea res huic creditori prodeſſe licèt poſteriori, vt ſaluam habeat exceptionem non factæ excuſſionis,[3] ſi alia bona ſint ex quibus anteriori creditori ſatisfieri poſſit, ſi creditor ille anterior pignoratitius fuit. Alioqui ſecurus eſt qui rem pignoris vinculo obligatam ſolus habet quamuis poſterior contraxerit.[4] Sed hoc ita, ſi aut in amittenda poſſeſſione aut poſt amiſſam facto debitoris corporalem pignoris poſſeſſionem nullum conſtitutarij creditoris factum nullúſque conſenſus expreſſus tacitúsve interuenerit.[5] Finge diſtracto pignore petiiſſe hunc vt ſibi ex precio ſolueretur. Ratam venditionem habuiſſe videbitur.[6] Ideóque nec ſaluum illi ius erit auocandæ poſſeſſionis conditione ex lege Iuſtiniani, cuius nimirũ æquitas non alio caſu ſubeſt quàm quo debitor aliúſve poſſeſſionem creditoris ignorantis facto ſuo velit interuertere. Non etiam cùm ipſi creditori imputari aliquomodo poteſt cur interuertenti conſenſerit. *Ita Senatus* ex tempore Cal. Mart. 1594.

1. *Ex l. quod meo* 18. D. *de acquir. poſſ.*
2. *l. vlt. C. de acquir. poſſ.*
3. *Ex Auth. hoc ſi debitor C. de pignor.*
4. Quia hoc caſu poſterior creditor qui pignoratitius eſt non tam potior quàm ſolus in pignore inuenitur *l.* 2. D. *qui potior. in pign. hab.*
5. Hoc enim caſu factum ſuum creditori nocere æquum eſt *l. factum* 155. *de reg. iur.* Neque hoc caſu locum habet ratio *d. l. vlt. C. de acquir. poſſ.*
6. Ratam enim venditionem habet quiſquis precium petit. *l. ſeruum Titij* 49. & ibi Bart. D. *mandat.*
7. Vt conſtat ex ratione qua mouetur Iuſtin. *in d. l. vlt.*

DEFINITIO IV.

Emptor tutus eſt ſi publica ſubhaſtatio ritè facta ſit etiamſi pro indebito, ſi nulla colluſio inter eum & creditorem intereſſit.

LICÈT ea quantitas pro qua pignus publicè & ſub haſta venditũ eſt fuerit indebita, non eò minùs tamẽ tutus eſt emptor ſi modò ſubhaſtatio ritè facta ſit.[1] Salua debitori contra creditorem falſum aut iniuriоſum actione ad perſequendum id omne quod ſua intereſt.[2] Sed hoc ita ſi non aliqua colluſio inter emptorem & creditorem arguatur.[3] Finge perſonam emptoris eſſe ex domeſticis & familiaribus creditoris.[4] *Ita Senatus* in cauſa N. Trebuchet Canonici Mauritanenſis, & N. Blanchon 16. Cal. Sept. 1595.

1. Ac proinde ex iudicis autoritate puta in executionem prouiſionalis adiudicationis quæ poſtea fuerit reuocata per ſententiam diffinitiuam. Dixi *Defin. 23. num. 6. ſupr. de diſtract. pignor.*
2. *l. 1. & vlt. C. hoc tit.*
3. Hoc enim caſu aliud eſt *l. 1. & pen. C. eod. tit.*
4. Nam inter perſonas domeſticas facile fraus præſumitur *l. data* 27. C. *de donat.*

DEFINITIO V.

Etiam poſt venditum pignus creditori ſupereſt hypothecaria ſi pignus illud poſtea euincatur.

QVI rem ſibi obligatam emit à domino atque ita dominus ipſe per traditionem factus eſt,[1] licèt ius pignoris quod habebat, habere deſierit, quia non potuit ei ſua res eſſe obligata,[2] ſi tamen poſtea eius rei euictionem patiatur, perinde ſaluam habet hypothecariam, acſi dominium numquam acquiſiuiſſet,[3] quandoquidem verum eſt ſolutam pecuniam non fuiſſe quam ſolui omnimodo neceſſe eſt, aut aliter eo nomine ſatisfieri,[4] vt hypothecaria quæ perpetua eſt illam conditionem habet,[5] extinguatur. Poteſtas enim euictionis tollit intellectum acquiſitionis,[6] ac tum demum acquiſitio dominij pignus in totum extinguit ſi ea irreuocabilis & incommutabilis proponatur.[7] Alioqui reuocata acquiſitione amiſſóque dominio pignus quod extinctum videbatur, reuiuiſcit, tanquam quòd rem ipſam perpetuò concomitetur.[8] Vſque adeò vt tranſeat in emptorem etiam ſine ceſſione,[9] in quem tamen perſonalis actio ſine ceſſione non tranſiret. *Ita tractatum eſt* 3. Id. Nouemb. 1596.

1. Eſt enim venditionis titulus habilis ad transferendum dominium ſecuta traditione *l. numquam nuda* 31. D. *de acquir. rer. domin l traditionibus* 20. C. *de pact.* Scilicet ſi venditor fuit dominus *l. traditio* 20 *de acquir. rer. domin.*
2. *l. neque pignus* 45. *De regul. iur.*
3. *l. pen. §. 1 de except. rei iudic.* Bart. & Alex. *in l. debitor* 59. *ad SC. Trebell.* Afflict. *deciſ.* 8.
4. *l. ſi rem* 9 §. *omnis* D. *de pignorat. act.*
5. *l. grege* 13. §. *etiam* D. *de pignorib.*
6. Exemplo eius quod ſcriptum eſt *in l. ſi patroni* 55. §. *vlt. ad SC. Trebell.*
7. *d. l. pen. §. 1. de except. rei iudic. l. qui res* 98 *in princip. D. de ſolut.* iunct. *l. ſi rem meam* 20. *eod.*
8. *l. pignoris* 17. D. *de pignor l. pignus* 18. C. *eod.*
9. Bart. *in l. ſi tertius §. ſi prius de aqua & aquæ pluu. arcend.*
10. Not. *in l. fin.* C. *de hered. vel act. vendit.* Bart. *ad d. §. ſi prius.* Cyn. Bald. & alij *in l. vlt.* C. *per quas perſon.* Gloſ. *in l. ſi pecuniam De reb. credit.* Interdum tamen etiam ſine ceſſione quis admittitur ad vitandum inutilem circuitum. Afflict. *dict. deciſ. 8. num. 4.*

TIT. XIX.

De luit. pignor.

DEFINITIO I.

Semeſtre datum ad redimenda pignora non currit hodie niſi à die miſſionis in poſſeſſionem & quidem quæ effectum habuerit contra debitorem.

QVOD nouiſſimo iure noſtro conſtitutum eſt vt ſemeſtre quod luendis pignoribus ſub haſta venditis præſtitutum, non à die expeditionis vt anteà,[1] currere incipiat, ſed à die miſſionis in poſſeſſionem,[2] de ea miſſione intelligendum eſt quæ effectum habuerit.[3] Itaque ſi miſſioni in poſſeſſionem debitor interceſſerit, aut ab executione prouocauerit,[4] licèt poſteà ſit condemnatus, non niſi à die ſententiæ tempus computabitur,[5] ſiue quod ſatis conſultum ſit indemnitati emptoris acquiſitione fructuum, quos ei tanquam dominium ex inde facto, omnimodo reſtituendos eſſe conſtat, quotquot poſt factam expedi-

tionem percepti sunt,[6] percipique potuerunt.[7] Siue quod pignoris luendi ius fauorabile existimetur,[8] proindéque adiuuandum interpretatione.[9] Planè si missioni in possessionem non debitor ipse sed alius interceſſerit,aut prouocauerit, non proderit ea res debitori, cuius nimirū intuitu verum est missionem effectum habuisse.[10] *Ita Senatus* in causa D.Marchionissæ de Gallerande & D.Senatoris Caueti Prid. Id. Maij 1588.

1. Ex verbis ipsis statuti.
2. Vt scilicet miseris debitoribus magis faueretur quibus hoc spatium ad redimendum humanitatis gratia indulgetur vt dixi *Desin.vlt.supr.de distr.pignor.*
3. Verba enim cum effectu sunt accipienda *l.1. infr. D. quod quisque iur. l. pen.* §. *decere* D.*ne quis eum qui in ius vocab.vi exim.*
4. Nam & appellatio sicut interceſſio habet vim suspensiuam executionis *l si causa cognita* 32.*C.de transact.*Ne alioqui videatur incipi ab executione contrà *l.1 C.de exec.rei iudic.*
5. Intellige nisi fruſtrandi gratia interceſſum vel prouocatum fuisse appareat. Nec enim fruſtratori debet vnquam sua fruſtratio prodesse *l.hominem* 37.*D.mandat.l pen.C de exec.rei iudic.l.tutor.*41.D.*de usur.l.vlt.D.de re iudic.*
6. Ita enim vetere statuto Sabaudiæ diserte cautum est.
7. Propter malam fidem possessoris *l.sed etsi lege* 25.§.*sed & fructus D.de petit.hered.l.*1.*C.de fructib.& lit.expens.*
8. Tanquam quod humanitatis tantùm gratia indulgetur vt dixi *Desin.*32.*num.*7.*sup* De *distract.pignor.*
9. Vt omnia illa quæ sunt fauorabilia *l.cùm quidam* 19.*De lib.& posthum. l. hoc modo* 64. *in fin. De condic. & demonstr.*
10. Nihil enim vetat missionem effectum habere in præiudicium debitoris non etiam tertij, cuius semper exceptum ius esse intelligitur,adeóque solet excipi verbis expressis.

DEFINITIO II.

Ius offerendi saluum est cuilibet poſſeſſori quandocunque id est etiam post litem contestatam in executione iudicati.Idque ex æquitate non ex rigore.

IVs offerendi etsi cuilibet possessori competit ad luendum pignus,[1] non tamen durare videtur nisi vsque ad litem ;contestatam iq causa & executione iudicati,[2] quasi per eam contestationem velut per quasi contractum nouo iure quæsito,[3] quod per ius offerendi amplius perimi non possit. Moram tamen quæ oblationi facta sit purgari quandocunque posse fortassis humanius est. *Ita tractatum est* in eadem causa.Iunge Desin.7. infr.

1. *l.Paulus* 12.§.1.D.*quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*
2. Cauet.post alios *cons.*298.*in princip.*Vide Castrens.*ad l.si res obligata* 57.*de legat.*1.*num.*4.
3. Cùm per contestationem quasi contrahatur *l.*3.§.*idem scribit* D.*de pecul.& fiat nouatio l.vlt.C.de usur. rei iudic l.aliam* 29.D.*de nouat.*
4. Cùm nihil videatur interesse creditoris non prius dimissuri ius pignoris quàm suum consecutus sit *d.l.Paulus* §. 1.*l.à Diuo Pio* 15.§.*quòd si res pignerata D.de re iudic.*Iunct.*l.etsi post tres* 8.*D.si quis caution.l.si ita quis* 135.§.*Seia de verb. oblig.* Quamuis soleat litis contestatio impedire purgationem moræ vt *in l.si insulam* 84.*cum ibi not.eod.*Iunge *Desin.*7. *infr.*

DEFINITIO III.

Multum interest an qui habet ius offerendi agat an conueniatur quia minùs hic quàm ille offerre cogitur.

QVi habet ius offerendi si rem obligatam possideat non totum debitum,offerre cogitur sed tantùm quanti ea res est cuius nomine per quasi Seruianam conuenitur,[1] quia nec pluris interest creditoris,[2] cui agenti satis esse debet quod tantundem consequatur offerente possessore, quantùm consequeretur, si vinceret.[3] At si creditor ipse possideat ,& posterior alius creditor pignoratitius offerre velit totum debitum offerendum erit,[4] quoniam alioqui nec solutum videri potest pignoris vinculum quod est indiuiduum,[5] minúsque fauendum est posteriori creditori cùm agit, quàm cùm possidet.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Cauet.*cons.*298.*num.*16.post Bart.*in tit.C.de prad.& reb.nauic.lib.*11.
2. *arg.l.si inter* 21.§.1.D.*de pignor.*
3. *l.2.l.Paulus* 12.§.1.D.*quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*
4. Idem Cauet.*dict.num.*16.*ad fin.ex l.his consequenter* 18.§.*Celsus &* §.*pen.l.heredes* 25.§.*idem iuris* D.*famil. erciſc.l. si necessaria* 8.§ *si vnus l.si rem* 9.§.*omnis D.de pignor.act.l.in executione* 85.§.*pen.*D.*de verb.oblig.*
5. *l.rem hereditariam* 65.D.*de euict.*
6. Quia fauorabilior est retentio pignoris quàm persecutio *l.*1.D. *de pignor. l. vnic. C.etiam ob chirogr. pecun.pign.retin.poſſ.*

DEFINITIO IV.

Non est necessaria interpositio decreti ad extinguendum ius luendi & redimendi pignoris si modò semestre elapsum sit,& subhastatio ritè facta sit,alioqui supereſt ius offerendi vsque ad decretum aut 30.*annos.*

POst elapsū semestre quod luendis pignoribus sub hasta vēditis præstitutū est,[1] si ritè hoc est seruatis solennibus,& pro debito nec viliore precio,[2] facta venditio fuit,nullū luendi redimēdíve ius supereſt, tametsi nulladum interposita sit decreti autoritas,quæ nec necessaria est ad publicarū vēditionū solennitatē,sed tantùm vt sciatur neque dubitari possit ritè & solenniter factas esse.[3] At si quid ex solēnibus defuit,tādiu luendi facultas debitori salua est, quandiu decreti interpositio non est secuta,[4] nisi quod triginta annorū spatio non minùs quàm venditionis impugnandæ ius cōcluditur.[5] Sed etsi decretū interpositum

tum sit, ab ea tamen interpositióne prouocatum fuerit , quamuis iniusta pronuncianda sit appellatio, offerre adhuc debitor poterit pendente appellatione , & emptore solutionem recusante, pecuniæ quantitatem debitā obsignare,vt ab eo tempore quærendorum fructuū commodum emptori eripiat.[6] Ea siquidem appellationis licèt iniustæ vis & potestas est vt extinguat iudicatum : [7] dum ne per euidentem calumniam planéque fruſtrandi causa interiecta probetur.[8] Quod si solenniter omnia peracta sunt, vilioris tamen precij ratio debitori ex æquitate in integrum restitutionis succurendum suadeat , neque enim quod pro modico debito res magni precij distracta sit nullam facit subhastationem quamuis ex statuti nostri verbis pignoris capio duplum debiti excedere non debeat , [9] solet Senatus quandocunque offerentem debitorem dummodò intrà annum trigesimum siue antè siue post decretum interpositum admittere.[10] Quasi nulla in eo fiat iniuria emptori suum abundè consecuturo : quam æquitatem inferior etiam iudex non malè sequetur.[11] Nec in eam portigi ciuilem vt vocant supplicationem necesse est aduersus decreti interpositionem. Sanè si debitor in promptu non offerat , audiendus non erit quantumuis in subhastationum sollennitatibus peccatum appareat,quia sufficit pro debito factas esse.[12] Quamquam & hoc casu æquitas facit vt debitori noua dilatio danda sit intrà quam satisfaciat , duorum scilicet aut trium mensium,nonnunquam etiam pro personarum qualitate debitíque quantitate sex ad summum mensium.[13] Intrà quos si satisfactum non erit,subhastationes ex nunc prout ex tunc quomodo pragmatici loquuntur, pro confirmatis ritéque factis habendas esse decernatur. Illud etiam sciendum est, Ius luendi pignoris sub hasta venditi quod tricennio concludi diximus , perpetuum esse si exceptionis non actionis iure proponatur.[14] Id enim facit iuris regula quæ habet , Perpetua esse ad excipiendum quæ ad agendum sunt temporalia.[15] *Ita Senatus* in eadem causa viduæ D. de Genuille contrà Ioannem Baptistam Varronem Geneuensem 13.Cal.Sept.88.

1. *l.*1.C.*de dolo l* 1.*C.de fid.& instr.hast.fiscal.lib.*10.*tit.*3.*l.*3.C.*de iur.fisc.eod.libr.*latè Specul.*in tit.de prim.decret.*§. *resta*[6] *versic.hoc autem notandum & seq.cap* 2.*de sequestr.poss.l.ex diuerso* 35.§.1.D.*de rei vindic.*
2. Statuto enim vetere hoc expressim cautum est vt ex die addictionis fructus omnes emptori acquirantur tanquam qui vel dominus sit vel saltem bonæ fidei possessor, cùm autore iudice comparauerit *l.qui autore* 166.*de reg.iur.*
3. *Vt in l.*2.*C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*
4. *l penult* §.1.*in fin.*D.*de except.rei iudic.*
5. Simile quiddam est in specie *l.in bello* 12.§.*si quis seruum* iunct.*l.si patre* 15.*D.de captiu.& postlim.*
6. *l.qui scit* 25.§.1.D.*de usur.*
7. *arg.l.eos qui* 26.*in princip.C.eod.*

8. Vt dixi *Defin.1.supr.hoc tit.*
9. Cùm à tempore expeditionis emptor defierit habere suam pecuniam. Debent enim publicæ venditiones fieri præsenti pecunia *l.à Diuo Pio* 15.§.*sed si emptor D.de re iudic.* Non debet autem emptor carere & re simul & precio. *l. ex empto* 11.§.*vlt.l.Iulianus* 13.§.*veniunt autem l.bona fides* 50.*D. de act.empt.* Aliquando tamen vidi Senatum adiudicare emptori restitutionem fructuum à die missionis in possessionem sed ex magna causa,puta si grandis læsio allegetur ad impediendam decreti interpositionem & nihilominùs decretum interponatur. Videtur enim Senatus hoc casu & hoc veluti pacto transigere quodammodo de læsione,ne postea prætextu eius læsionis rescindi venditio quandoque possit *arg.l. quid ergo* 13.§.*pœna grauior D.de his qui not.infam.l.3.& 4.C.eod.*

DEFINITIO VI.

Etiamsi læsio enormissima interuenerit in subhastationibus fructus tamen nulla ex parte imputantur in sortem quomodo imputarentur si priuata esset venditio.

PLanè si in pignoris venditione immodica læsio interuenerit, iniquum fortasse videtur fructus integros à die expeditionis perceptos ad emptorem pertinere, ob idque magis esse vt ad iustam legitimarũ vsurarum rationem redigantur.[1] Sed id tùm obtinet cùm enormissima,vt nostri loquuntur lęsio, id est vltrà bessem iusti precij interuenit in priuatis venditionibus: quo casu fructus omnes quasi mala fide & sine titulo perceptos restitui oportet.[2] Ei namque qui ad publicam accessit emptionem magis fauemus,[3] vt etiam supra modum legitimarum vsurarum fructus retineat, non solùm quod minore doli suspicione vrgeatur qui autore Prætore possidet,[4] sed etiam quod vel creditor ipse anteà fuerit,vel si extraneum emptorem proponas in creditoris ius locúmque successerit: quæ res facit eum fauorabilorem quàm si nullum antè emptionem in illa re ius habuisset.[5] Ergo si non nisi enormis id est vltrà dimidiam iusti precij læsio poponatur multò magis integros fructus emptor retinebit,nulla vsurarum habita comparatione, nisi quòd ad eos pertinet quos à die litis contestatæ perceperit,[6] quoniã etsi priuata venditio facta esset non alios restituere compelleretur,adeóque tantùm ex iis retineret quantum legitimis id est quincuncibus(si aliæ promissæ non fint)soluti precij vsuris sufficere posset.[7] Nec enim fieri potest vt deterior esse debeat condicio eius qui publicæ hastæ fidem secutus est.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Propter dolum quem nostri dicunt inesse in re ipsa & æquiparandum dolo ex proposito *l. si quis cùm aliter* & ibi *not.D.de verb.oblig.*
2. Sic enim vulgo nostri post Iaſ. *ad d.l.si quis cùm aliter.*
3. Quia fides hastæ non facilè conuelli debet *l. si hypothecas* 8. *C. de distr.pignor.* Vide Def.26. & 28.*supr. de distract. pignor.*
4. *l.iussè possidet* 11.D.*de acquir.poss.l.qui autore* 166.*de reg.iur.* Nisi probetur gratia & collusio interuenisse *l. si quos* 29.*C.de rest.vend.l.2.C.de fid.& iur.hast.fisc.lib.10.tit.3.l.3.& 4.C.si vend.pign.agat.*
5. Vt inuitentur homines ad publicas emptiones *l.ait prætor* 7.*aliàs l.etsi sine* §.*quæsitum* D.*de minor.*
6. Cùm post litis contestationem omnes possessores sint pares id est prædones *l.sed etsi* 25.§.*si ante D.de petit.hered.*
7. *Not.ad l.2.C.de rescind.vend.*
8. *d.*§.*quæsitum.*

DEFINITIO VII.

Offerri potest creditori agenti hypothecaria etiam post rem iudicatam,& peti cessio actionum aut obiici exceptio cedendarum quia non impugnat iudicatum.

HYpothecariam exercenti creditori possessor offerre potest etiã post sententiã & in executione iudicati,[1] sicut & actionum cessionem petere,aut cedendarum exceptionem obiicere:[2] quoniam huiusmodi exceptiones, non impugnant at confirmant potiùs iudicatum.[3] Nec offerenti possessori nocere potest exceptio rei iudicatæ,quasi sententiæ causa cessante,[4] cùm is offert qui non aliam ob causam fuerat condemnatus quàm quia non obtulerat.[5] Veriúsque est quandiu possessor manet is qui condemnatus est posse eum purgare moram dummodò victori satisfaciat, refusis etiam litis sumptibus & si quid præterea eius interfit.[6] Sed etsi is qui offerendi ius ex duplici causa habebat ex vna condemnatus, veniat ex alia,[7] repelli non potest exceptione rei iudicatæ quoniam alia res,aliúdque ius esse intelligitur. *Ita Senatus* in eadem causa.Iunge Defin.4.supr.

1. Sed tamen non nisi vsque ad litis contestationem vt dixi *Defin.2.supr.* ex Crauet.*cons.*298.*in princip.*
2. *Ex l.mulier* 19.vbi glos.D.*qui potior.in pign.hab.* Castrens.*ad l.si res obligata* 57.*num.*4.*de legat.*1.
3. Quæ enim sunt tales exceptiones possunt opponi etiam in executione iudicati *l.cùm militi* 16.§.1.*D.de compensat. l.sunt qui* 21.*& seqq.D.de re iudic.* Boer *quæst.*19.*num.*9.*& quæst.*43.*num.*18.
4. *Vulg.cap.cum cessante Extr.de appellat.l.*4.§.*deficientium D.de muner.& honor.l.ab his* 10.§.*auctis de vacat. & excus.muner.*
5. Nam si obtulisset non potuisset condemnari *l.Paulus* 12.§.1.*D.quib.mod.pign.vel hypoth.* soluit.*l.si fundus* 16. §. *in vindicatione D.de pignor.*
6. Quoniam nihil eo casu potest videri creditoris interesse *l.si inter* 21.§.1.*eod.tit.de pignor.*
7. Quia cùm duplex ius in eandem personam concurrit,omisso vno aliud superest *l.quotics duplici* 91.*de reg.iur.l.*1.§. *sed videndum D.de succes.edict.*
8. Quo casu cessat exceptio rei iudicatæ *l.cùm quæritur* 12.*& seqq.l.si mater* 11.§.*eandem l.si cùm vno* 22.*D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO VIII.

Diuisio fructuum facienda est pro rata temporis inter debitorem & antichristi cum creditorem,itémque inter venditorem & emptorem sub pacto de retrouendendo.

SI antichresis facta sit & pignus luere creditor velit fructus diuidi oportet inter debitorem & creditorem ad ratam temporis quo antichresis steterit. Vt si Calendis Quintilibus pignoris possessionem creditor

ditor acceperit, debitor autem Cal.Nouembr. pecuniam obtulerit & soluerit, aut quod hac parte idem est recusante creditore obsignauerit, trientem fructuum creditor habeat, debitor bessem.[1] Idémque obtinet si redimatur res quæ vendita fuerat cum pacto vt vocant. De retrouendendo, siue iam perceptis siue pendentibus adhuc fructibus redemptio fiat.[2] Hoc quidem multò difficilius si meram iuris rationem inspicias quia fructus non alio quàm soli & dominij iure acquiruntur:[3] Sed hac tamen summa æquitatis ratione, quod eodem tempore aut emptorem aut venditorem & re simul & precio frui non oporteat.[4] *Ita Senatus* in causa D.Marchionis de la Chambre contrà D. Margaretam de la Chambre eius amitam 9. Cal.Decemb.1588.

1. *Arg.l.cùm venderem* 21.D.*locat.l.fructus* 7.§.*Papinianus aliàs l.diuortio* D.*solut.matrim.*
2. *Not.ad l.2.C.de pact.int.empt.& vendit.* ex sententia Raphael Comensis contra Alex.pro quo tamen vide quæ contra communem hanc interpretum sententiam scripsi in priore parte *Hemisch.De error.pragmat.*
3. *l.qui scit* 25.§.1.*D.de vsur.*
4. Hæc enim ratio æquitatis est quam adferunt interpretes *ex l.ex empto* 11.§.*qui autem l.Iulianus* 13.§.*veniunt autem l.bona fides* 50.D.*de action.empt.* Vide Roland.à Vall.*cons.*17.*vol.*2.

DEFINITIO IX.

Non auditur debitor volens luere pignus,nisi offerat creditori vel emptori sumptus factos in litem pro pignore susceptam.

SI pro pignoribus acceptis creditor,aut pro venditis emptor controuersiam ab aliquo passus sit, non aliter audiendus erit debitor,siue pignus luere velit, siue redimere, quàm si sumptus omnes à creditore aut emptore prorogatos restituat.[1] Nisi fortè per sententiam condemnato eo qui perperam litem intulerat creditor emptórve sumptus illos ex iudicato exegerit,aut per eum steterit ne exigeret. Huic enim satis esse debet quod paratam habeat actionem aduersus condemnatum si modò fuit ille æquè idoneus & soluendo tempore iudicati.[2] *Ita Senatus* pro Claudio Morel contra Benedictum Bosson 12. Cal. Iunij 1590.

1. Quia scilicet tanti interest creditoris aut venditoris *arg.l.ex parte* 29.D.*famil.erciscæ.* quia debitor rem istam debuit suo sumptu & periculo defendere *l.antep.*§.*mota quæstione D.de euict.l.*1.*C.vbi in rem act.*
2. *ex reg.l.is qui actionem* 15.*De regul.iur.*

DEFINITIO X.

Non possunt impugnari subhastationes decreto confirmatæ nisi per viam appellationis à decreto,aut supplicationis ciuilis aduersus decretum Senatus.

POst decretum de subhastationum iure interpositum, si qua causa sit (præterquam ex immodica læsione[1]) ob quam subhastationes rescindi bonáque restitui oporteat, decretum priùs euerti necesse est, aut per appellationem si appellare liceat,[2] aut si à Senatu iudicatum sit,per rescriptum Principis quo condemnatis subueniri solet aduersus Senatusconsultum supplici libello in eam rem porrecto.[3] Idque propter rei iudicatæ auctoritatem quæ semper & vbique præcipua esse debet.[4] Sumptus tamen in subhastationes factos omnimodo restitui oportet, etiam cùm subhastationes non valuerunt sedquantò minores facti essent,[5] si valuissent. Iunge Defin. 8. & 9. de distract.pignor. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam ex ea causa possunt rescindi subhastationes saluo decreto,cùm causa læsionis nihil commune habeat cum causa nullitatis vt dixi *Defin.4.supr. & Defin.8.supr.De distract.pignor.*
2. Quoniam appellatio extinguit iudicatum *l.*1.§.*vlt.D.ad SC.Turpill.*
3. Dixi *Defin.1.& seqq.supr.de sent.præst.prætor.*
4. *l.seruo inuito* 65.§.*cùm prætor D.ad SC.Trebell.*
5. Dixi *Defin.1.supr.Debitor.vendit.pignor.imped.non poss.*

DEFINITIO XI.

Debitor luens pignora debet offerre debitum in ea moneta bonitate quæ fuit tempore debiti contracti,non tempore subhastationis.

DEbitor pignus venditum luere & redimere volens siue iure communi,[1] siue beneficio impetratæ aduersus subhastationem in integrum restitutionis,[2] debitum integrum reddere cogitur,[3] & consequenter in ea nummorum bonitate quæ fuit cùm contrahebatur, quoniam alioqui deteriore oblatæ minùs offerre videretur.[4] Inspicimus autem contracti debiti tempus,[5] non factæ subhastationis, siue creditor ille fuit qui pignus emit nullo extraneo emptore existente,[6] siue extraneus emerit, cui scilicèt iuribus suis creditor cesserit,quomodo cedere proculdubio debet,[7] ne dubitari quandoque possit an pro indebito facta subhastatio videatur.[8] Quamuis enim secuta venditione prior obligatio nouata,imo verò solutionis potestate penitus sublata intelligatur siue creditori fuerit venditum siue ab extraneo emptore solutum.[9] Attamen redimente quandocunque rem suam debitore siue ordinario iure siue extraordinario propter immodicam læsionem,res in pristinũ statũ reducitur,[10] & monetæ augmentum quod subhastationis tempore peti potuerat licet petitum non esset, nunc debetur.[11] Quare nec ad rem pertinebit quod pro eiusmodi monetæ augmento vt vocant, non fuerit facta subhastatio. Quasi non videatur emptor siue creditor ille sit,siue extraneus plus posse petere quàm quanti pignus emit.[12] Id enim tum locum non habet cùm aut creditori,aut ei qui à creditore cessa iura habet pignus euincitur.Hos namque constat posse veluti noui pignoris iure rem retinere, nisi totum offeratur quod iis debetur.[13] Maximè verò cùm ea quantitas quæ ob monetarum deteriorationem amplior præstanda est, non accessorium quidpiam sed principalis debiti pars censeatur. Non enim auget debitam quantitatem, licèt numariorum corporum in quibus solutio fit numerum augeat.[14] *Ita Senatus* 6.Id.Nouemb.1590.

1. Hoc est intra semestre quod vetere statuto in eam rem præstitutum est.
2. Ex causa fortasse doli aut immodicæ læsionis aut alia huiusmodi.

3. *l.2.C.debit.vendit.pignor.imped.non poss.l.1.& penult.C.si vendit.pignor.agat.l.si rem 9.§.omnis de pignorat.act.*
4. *l.Paulus 99.alias l.creditorem* vbi Bart.& alij *D.de solut.l.cùm quid* 3.*D.de reb.credit.*
5. *d.l.cùm quid l.Rutilia Polla* 69.*D.de contr.empt.*
6. *Vt in l.2.C.si in caus.iudic.pign.capt sit.*
7. Vt hoc saltem habeat emptor à creditore quod sine ipsius creditoris dispendio futurum sit *arg.l.in creditore* 38.*D. de euict.*
8. Similis ratio est *in l.qui tabulas* 27.*D.de furt.*
9. Vnde est quod si pignus venditum euincatur,tenetur debitor de euictione *l.si prædium* 4.*C.de euict.quia ei solatio proficit l.si ob causam* 13.*eod.*
10. Ita vt emptori incipiat deberi pecunia *l.2.C.de rescind.vend.l.vnic.C.de regul. quæ sunt in iudic.in integr.restit.*
11. Quasi nunquam solutum,quia potestas redemptionis tollit intellectum venditionis & solutionis *arg.l. si patroni* 55.*§.vlt ad SC.Trebell.*
12. Secundum id quod diximus *Defin* 3.*supr.*
13. Quia durat pristina hypothecaria quandiu verum est non fuisse solutam pecuniam *l.pen.§.1.de except.rei iudic.l. debitor* 59.*D.ad SC.Trebell.l.grege* 13.*§ etiam D.de pignor.*
14. *d.l.cum quid & d.l.creditorem & vtrobique notat.*

DEFINITIO XII.

Non auditur debitor luens pignus nisi offerat impensas in pignus factas quæ necessariam aut vtilem eámque permanentem causam habuerunt.

SEd & impensas in pignus venditum factas, à debitore redimere volente restitui necesse est, si aut necessariam aut vtilem eámque permanentem causam habuerint.[1] Quarum quippe singulare perpetuúmque ius illud est vt possidenti ius tribuant retentionis.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.si necessarias* 8.*D.de pignor.action.l.creditor* 7.*in fin.C.eod.tit.*
2. *l.si in area* 33.*in fin.D.de condict.indeb.* ne petitor ex aliena iactura locupleretur *l.planè* 38.*D.de petit.hered.*

DEFINITIO XIII.

Etiam sumptus facti in subhastationes offerendi sunt à debitore pignora redimente, sed vtiles tantum & necessarij non supervacui.

DE sumptibus quoque in subhastationis peragendæ decretique interponendi causam factis dubitatio minor est quin restitui debeant.[1] Sed hoc ita si & subhastatio & decreti interpositio tenuit. Nam si vtraque aut alterutra perperam nec seruatis sollennibus facta sit, non est æquum onerari debitorem inutilibus expensis.[2] Nisi habita earum ratione quas omnimodo fieri necesse fuisset si subhastatio decretique interpositio tenuisset.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm iis causam dederit factum & mora debitoris vt dixi *Defin.3.supr.de distr.pignor.& Defin.2.supr.debitor. vendit. pignor.imped.non poss.*
2. *l.3.§.sed si mutua.D.de in rem verso.l.sed an vltro* 10.*ad fin.D.de negot.gest.*
3. Dixi *Defin.10.in fin.supr.& Defin.1.supr.Debit.vendit.pignor.imped.non poss.*

DEFINITIO XIV.

Emptori pignorum offerendum est quod ab eo fuit,impensum in litem pro pignore susceptam nisi eas impensas obtinuerit aut obtinere facilè possit ex iudicato aduersus condemnatum.

SI post peractam subhastationem, necdum aduersus eam in integrum restituto debitore litem emptor de bonis emptis tulerit, nec aduersarius fuerit condemnatus, omnimodo restituendum illi est quicquid bona fide,& quasi rem suam tractans in eorum bonorum tuitionem impenderit.[1] Non idem obseruabitur si aduersarium vicerit in expensas quoque litis condemnatum.[2] Siquidem vtilius victori est, & expeditius contrà eum qui iam condemnatus est agere eo nomine, quàm contra debitorem pignora redhibentem.[3] Si modò condemnatus ille soluendo sit,aut per emptorem ipsum steterit quominùs ab eo cùm soluendo erat, impensas exegerit.[4] Alioqui æquum non esset ex hac causa morari in damno emptorem,[5] in cuius scilicet potestate non fuit facere, vt ab inope aduersario litem per calumniam non pateretur.[6] Eadem obtinent creditore citrà subhastationem ex conuentione pignus possidente.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quia vtiliter adeóque necessariè factæ sunt impensæ illæ ad rem tuendam cùm non possit litigari sine sumptibus *l.minoribus* 6.*D.de minor.l.1.D.de inoff.testam.l.petitor* 30.*D.de liber.legat.*
2. Quomodo regulariter ita ius est vt victus victori condemnandus sit in expensas *l. eum quem temerè* 79. *D. de iudic.*
3. Melius enim est partam habere ex causa iudicati persecutionem quàm rem totam ad alterius petitionis initium redigere *l.minor* 40.*D de minor.*
4. Imputatur enim illi qui citius agere potuit cur tardius egerit *l.cùm postulassem* 44.*§.1.D.de damn. infect.* Iunge *l. qui actionem* 15.*de reg.iur.& Defin.9.supr.*
5. Cùm is nullam videatur habere actionem qui habet inopem debitorem *l.nam is* 6.*D.de dolo.l.si quis iniustam* 35.*D. de iniur.*
6. *l.pure* 5.*§.vlt.D.de dol.mal.except.* cùm iudicium reddatur in inuitum *l.inter stipulantem* 83.*§.1.D.de verb.oblig.*
7. Dixi *Defin.9.supr.*

DEFINITIO XV.

Etiamsi emptor paratus sit cedere suis actionibus contra condemnatum,non tamen cogitur debitor ei offerre sumptus eidem emptori contra alium adiudicatos.

AT quid si condemnatus quidem soluendo sit sed malit emptor debitorem quàm condemnatum obstrictum habere,[1] paratúmque se dicat iudicati actione cedere?Non deerant qui putarent audiri eum

eum deberé, vel ideò maximè quòd vix sit vt condemnatus expensas omnes à victore factas præstet,[3] nec tamen æquũ videri debeat in damno morari eum qui bona fide,& auctore Prætore comparauerit.[3] Sed contraria sententia merito placuit,[4] ne fiant de lite lites[5] si parata & expedita sit emptori aduersus condemnatum repetitio.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nemò enim actionem suam ob id amittere debet quòd aliam sibi acquisiuerit *l.1.§. vlt.* D. *si quis à parent. manum.sit.*
2. Semper enim taxatio impensarum minor est quàm fuerit earum præstatio.
3. *l.qui autore* 166.*D.de reg.iur.*
4. *Arg.l.petitor* 30.*De liber.legat.*
5. *Arg.l.4.§.arbitrator D.de re iudic.l.si quis iusiurandum* 11.*in fin.C.de reb.credit.l.eos* 26.*C.de vsur.l.terminato* 3. *C. de fructib.& lit.expens.*
6. Cùm id & vtilius futurum sit *arg.l.minor* 40.*in princ.D.de minor.*

DEFINITIO XVI.

Pignora dotalia lui non possunt constante matrimonio ne quidem à posteriore mariti creditore. Potest tamen lite pendente casus assecurationis conuerti in casum restitutionis.

PIgnorum dotalium singulare ius est vt non magis à posteriore mariti creditore quàm à marito ipso lui possint constante matrimonio.[1] Si tamen iudex ea de re aditus contrà decreuerit,& pendente appellatione maritus decesserit,ius ferendi exinde competet:[2] æque superioris iudicis qui ex appellatione cognoscit partes esse debebunt,non vt confirmet quod ab inferiore perperam & contra leges iudicatum est,[3] sed vt infirmata sententia idipsum tamen ex noua causa pronunciet quod inferior pronunciauerat:quòd Senatus facere solet vsurpatis in eam ré his verbis *par nouueau iugement.* Idémque multo magis obtinet si viuo adhuc marito & propter eius inopiam actum iam fuerat de dote in tuto collocanda.[4] Nam si ante finitam litem siue in prima siue in secunda instantia maritus aut mulier ipsa decesserit,casus vt vocant assecurationis commutatur in casum restitutionis,[5] & creditoris offerentis ius quod anteà nullum fuerat,conualescit: sed ita tamen vt non eò minùs creditor in præteritæ litis expensas condemnari debeat,[6] non ab eo tempore quo offerre potuit eam moram passus sit,[7] vt ex hac causa sumptuum litis compensatio quasi ob mutuam victoriam fieri debere videatur:[8] quod defuncta quidem muliere aduersus heredem eius facilè constituitur,[9] sed aduersus mulierem ipsam difficiliùs & parciùs,ne quam per impensas dotis diminutionem patiatur.[10] *Ita Senatus* ex tempore in causa Antoniæ de la Marche & Claudij Brunet 17.Cal.Aug.1591.

1. *l.vbi adhuc* 29.*cum ibi not.C.de iur.dot.* Rationem attulimus *Defin.2.supr.De iur.dot.*
2. Quia nihil vetat pendente lite nouum ius quæri ex noua causa *arg.l.cùm vir* 42.*D.de vsucap.* iunct.*l.4.§.vlt. D.de noxal.act.*
3. *l.si expressim* 19.*D.de appellat.*
4. Ex remedio *d.l.vbi adhuc & l.si constante* 24.*D.solut.matrim.*
5. Cùm soluto matrimonio dotem restitui oporteat *tot.tit.solut.matr.*D.& C.
6. Tanquam temerarius litigator *ex reg.l.eum quem temere* 79.*D.de iudic.l.qui solidum* 78.*§.1.De legat.2.l. properandum* 13.*§. sine autem alterutra C.de iudic.*
7. Posterior enim mora nocere debet *l.de stitisse* 10.vbi Bart.*D.de iudic.l.qui decem.*72.*in princip.*& §.1.*D.de solut.*
8. Fit enim compensatio mutuæ & temeritatis & victoriæ sicut & mutuæ negligentiæ *l.si ambo* 10. *D.de compens.& mutui doli l.donum* 57.*in fin.De contr.empt.& mutui delicti vulg.l.viro* 39.*D.solut.matr.*
9. Est enim minùs fauorabilis causa dotis extra personam mulieris quàm in persona ipsius mulieris *Not.in l.1.C.de priuileg.dot.*
10. Cùm interfit reipublicæ nihil ex dote perire vt possit mulier iterum æquè commodè nubere *l. interest* 18.*D.de reb.auctor.iudic.possid.aliàs l.3.de priuileg.cred.Auth.sed quamuis C.de rei vxor.act.& ibi not.& in l.1.D.solut.matr.*

DEFINITIO XVII.

Cessio potest etiam ex interuallo fieri emptori qui conuentus hypothecaria obtulit vt vinculum pignoris dissolueret.

IS qui cùm pignus possideret conuentus hypothecaria ab anteriore creditore pignoris luendi gratia ei solait,cessionem[1] accipere à creditore etiam ex interuallo potest, quoniam per solutionem quæ non tam pro debitore liberando,quàm pro hypotheca tollenda facta est,non contigit liberatio debitori ipso iure,sed tantùm per doli exceptionem si fortè creditor qui iam litis æstimationem à possessore consecutus fuit,iterùm velit idem debitum exigere à debitore:[2] Ideóque supereſt etiam post solutionem actio, quæ cedi possit:[3] quòd non similiter dici posset,si solutione omnis actio extincta proponeretur.[4] *Ita Senatus* in causo Ant.Neiret & Benedicti Geoffroy 9.Cal.Aug.1592.

1. Quam creditor cogitur facere bonæ fidei possessori ex *l.mulier* 19.*cum ibi notat.D.qui potior.in pign.hab.* Dixi De[illegible] *2.sup.si vendit.pign.agat.*
2. *l.2.D.quib.mod.pign.vel hypoth.solvit.*iunct.*l.[illegible]ait* 8.*§.vlt.eod.*
3. Quisquis enim propter se soluit non propter debitorem,nunquam liberat debitorem *l.Papinianus* 28.*D. mandat.* Sic *in l.si res obligata* 57.*De legat.1.*
4. *l.Modestinus* 76.*D. de solut.*Scripsi pluribus *lib.11.Coniect.iur.ciuil.*

DEFINITIO XVIII.

Missio in possessionem bonorum sub hasta venditorum non dat initium semestri præscriptioni si non legitimè facta sit.

QVod vetere statuto Sabaudiæ cautum est vt semestre illud intra quod luenda aut potiùs redimenda sunt pignora quæ sub hasta venierunt, à die addictionis & vt loquuntur expeditionis per executorẽ factæ currat, nouo iure quo vtimur immutatum est, & fauorabiliter pro debitoribus constitutum vt nõ nisi à die secutæ missionis in possessionem currere incipiat.[1] Quid ergo si non appareat denunciatum fuisse debitori missionem, aut eius tutori si fortè pupillus proponatur? Nullius effectus erit missio, quia tamdiu probabiliter eam ignorare debitor potest, & consequenter in pignore luendo negligens esse, qui si missionem sciret, esset fortasse diligentior.[2] At neque sufficiet denunciatam esse missionem si perperàm id factum sit, hoc est alij quàm cui debuit, aut alio quàm oportuerit, modo. Paria enim sunt factum quid non esse, aut perperam factum esse.[3] Proinde non satis erit denunciatam fuisse matri quasi tutrici impuberis filii si re vera tutrix non fuit, tametsi omnia pro tutrice gereret. Qui enim pro tutore gerit suam quidem condicionem deteriorem facere potest, & facit, sed pupilli non item.[4] *Ita Senatus* in causa Aduocatorum De Coysiaz & Gaudinon 16. Cal. Sept. 1592. Iunge Defin. 12. sup. Vide vi.

1. Scripsi *Defin. 1. sup. hoc tit. & Defin. vlt. sup. De distr. pignor.*
2. *Arg. l. 4. §. ioties D. de damn. infect.*
3. *l. quoties 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D. de autor. tutor.*
4. Quia non habetur loco domini quomodo haberetur si verus tutor esset *l. 2. D. de eo qui pro tutor.* iunct. *l. qui fundum 7. §. si tutor D. pro empt.*

DEFINITIO XIX.

Neque iuri offerendi neque pignoratitiæ actioni vllo tempore præscribi potest per creditorem, siue ius canonicum inspiciatur siue ciuile.

OFferendi ius quod debitori competit ad luẽdum pignus non magis per longi tẽporis prescriptionẽ periimi potest, cùm in facultate non in iure cõsistat, quàm actio ipsa pignoratitia, quę quoniã ex sola debiti solutione aliáve satisfactione aut etiã iudiciali oblatione nascitur, non priùs extingui potest quã fuerit nata.[1] Et verò absurdũ esset creditorẽ qui nõ sibi sed debitori possidet præscribi tim ad causã vsucapionis,[2] ita vt vsucapio per debitorẽ cœpta ex accessione eius tẽporis quo res penes creditorẽ fuit, compleatur,[3] sibi ipsi ius aliquod ex ea possessione acquirere aduersus debitorem.[4] Nec solum si ius canonicum spectes quod haud dubiè quanticumque temporis præscriptionem impedit propter malam fidem[5] quã alienæ rei scientia inducit:[6] Sed etiam ex iuris ciuilis ratione, quandoquidem is qui creditoris iure possessionem pignoris nactus est, nec sibi possidere vult, sed alij nec si velit possit tamen possessionis causam sibi mutare.[7] Nec sanè video qua fronte possit creditor debitori rem suam vindicanti iure domini exceptionem vllam temporis obiicere salua bona fide cum nec olim vsucapere potuerit, ratione illa quòd possideat pro alieno.[8] Neque ergo offerendi ius prohibere poterit quod non minus vindicationis præambulum est quàm pignoratitiæ actionis.[9] Nam & hac eadem ratione constitutum videmus, vt nec colonus, nec vsufructuarius, nec procurator, aut depositarius, vel commodatarius vlla longissimi temporis præscriptione iuuari possint, quia non sibi sed alij possident,[10] adeò vt furtum facere dicantur, si incipere velint sibi possidere.[11] *Ita Senatus* pro N. Ianne Amedeo Martini procuratore contra N. Zachariam de Lanfrey 9. Cal. Decemb. 1592.

1. Nascitur autem ex solutione aut alia satisfactione *l. si rem 13. §. omnis de pignor. act.* Nec enim hìc locum habet quod dici solet actionem quæ ab initio nata non est oriri postea non posse. *l. serui & filij 17. in princ. de furt. l. si tutoris 2. §. fin. D. quòd iuss.* Vide Bart. *ad l pignori 15. D. de vsucap. & ad l. cùm notissimi §. 1. C. de præscr. 30. vel 40. annor.* Hæc tamen ratio nõ videtur satis bona quid pignoratitia actio debet haberi pronata in præiudicium debitoris qui potest facere offerendo vt nascatur *arg. l. qui potest facere 174. de reg. iur.*
2. *l seruii 16. D. de vsucap.*
3. *l. de accessionibus 14. §. 1. D. de diuers. tempor. præscript.*
4. Cùm non ideo possideat creditor vt tibi aliquid iuris acquirat contra debitorem *l. pignori 13. D. de vsucap.*
5. *Ex reg. Possessor malæ fidei* De *regul. iur. in 6.*
6. *l. qui fundum 7. §. qui bona fide D. pro emptor.* Excipe casum *l. & generaliter 28. D. de noxal. act.*
7. *l. qui bona fide 19. §. 1. D. de acquir. poss. l. non solum 33. §. 1. D. de vsucap. l. 2. §. 1. D. pro hered.*
8. *d. l. pignori 13. D. de vsucap.*
9. Quo modo nec insubtiliter argumentatur Ofasch. Cacher. *decis. 15.* vbi vide.
10. *l. malè agitur 2. C. de præscr. 30. vel 40. annor. l. si quis ante conduxit 10. §. 1. D. de acq. poss.*
11. *l. si pignore 54. D. de furt. §. furtum Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc.*

DEFINITIO XX.

Creditor cui pignus aliquando traditum fuit præsumendus est creditoris potius quàm domini iure possedisse. Nisi probetur alius nouus titulus superuenisse.

SEd hæc ita obtinent si creditoris iure perpetuo rem possedisse probetur creditor, id est si pignoris titulus proferatur, nec alio iure possessionem suam tueatur. Credendus enim quisque est ex præcedenti titulo possedisse.[1] Idque eo magis si possidens creditor tale quid perpetuò fecerit quod ex pignoris lege facere ipsi licuerit, vt puta si conuenerat vt creditor cui vineæ dabãtur in antichresim haberet ius prę-

mendæ vindemiæ in torculari debitoris, idque creditor eiúsque heredes per annos plus quàm sexaginta fecerant. Quid enim apertius, quàm eo casu voluisse creditorem ex solo pignoris titulo, & iure creditoris possidere?[2] Nec alia in eius heredibus capietur præsumptio tametsi contractum à patre initũ probabiliter ignorare potuerint, & existimare se quod facerent dominij potiùs quàm crediti iure facere.[3] Nam quemadmodum transit in heredes creditoris, ius & effectus constituti pignoris,[4] ita & creditoris malam fidem ipsis licet ignorantibus hac parte nocere æquum est, licet à seipsis tempora præscriptionis inchoare velint:[5] siquidem in eos defuncti iura translata sunt cum suis qualitatibus,[6] nec debitoris condicio deterior fieri debuit per mortem creditoris, qui ipse præscribere nullo tempore potuisset.[7] Nisi fortè debitori imputare quis velit cur creditor decesserit.[8] Planè si quid sit ex quo probari possit creditorẽ domini potius quàm creditoris iure possedisse, idque non interuertendæ alienæ possessionis gratia sed ex nouo aliquo iure,[9] non est audiendus creditor eiúsve heres si post triginta annos ab eo tempore numerandos quo prioris possessionis causam iustè mutatam esse appareat, debitum offerre velit, quamuis de nouo illo creditoris iure non doceatur. Hactenùs enim longissimi temporis rationem haberi æquum est vt tituli probatio nulla à præscribente exigatur, quẽ nec allegari necesse est etsi contrarius possessioni titulus nullus proponeretur.[10] Propterea quòd tanto intermedio tempore multa possint incidere quæ probandi tituli rationes omnes præcludant nisi in vicem omnium hęc vna substituatur, quòd tandiu possederit, qui præscribit. Proceditque hoc casu non malè ratio illa quæ vsucapionis & longæ possessionis iura induxit quod rerum domina in incerto semper manere non oporteat,[11] quod tamen non similiter dici potest cùm apparet creditorem non domini sed creditoris iure possedisse: nulla enim ex eiusmodi possessione quantumuis longissima dominij incertitudo nascitur.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. quadam mulier 77. D. de rei vindic.* Aliud enim est si creditor ius dominij impetrauerit *ex l. vlt. & tot tit. C. de iur. domin. impetr.* aut vice extranei rem emerit vt *in l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
2. Cum possederit ad formam tituli & contractus pignoratitij *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*
3. Sola enim opinio non mutat veritatem tituli: nec tam est inspiciendum quid sit in opinione quàm quid in veritate *l. pen. D. de vsucap. alias l. pen. D. pro solut.*
4. *l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit.*
5. *l. cùm heres 11. D. de diuers. tempor. præscript.*
6. *l. vicia 11. C. de acquir. poss.*
7. *Ex reg. l. nemo plus commodi 120. l. quod ipsis 147. de reg. iur.*
8. Quod esset absurdum. Neque enim casus fortuiti ab vllo præstantur *l. quæ fortuito 7. C. de pignor. act. l. contractus 25. De reg. iur.*
9. Hoc enim non est mutare sibi causam possessionis, sed incipere ex nouo iure possidere *d. l. qui bona fide 19. §. 1. de acquir. poss. d. l. non solum 33. §. 1. D. de vsucap.*
10. Præscriptio enim tricennalis non requirit titulum *Not. ad d. l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*
11. *l. 1. D. de vsucap. l. vlt. in princip. D. pro suo.*
12. Quia certum est non posse dominum esse illum qui possidet iure pignoris, cum nemini res sua sit obligata *l. neque pignus 45. de reg. iur.*

DEFINITIO XXI.

Ius offerendi quòd secundo creditori competit aduersus priorem præscribitur triginta annis.

IVris offerendi quod secundo creditori aduersus priorem competit pignoris sui confirmandi gratia,[1] longè diuersa ratio est. Hoc enim quoniam in mero iure magis quàm in facultate consistit[2] proculdubio eandem longissimi temporis præscriptionem patitur quàm cætera iura omnia etiam perpetua patiuntur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Ex l. 1. & l. prior 5. & pass. C. qui potior in pign. hab.*
2. In quo maximè differt ab eo iure offerendi quod competit debitori ad inducendam pignoratitiam actionem. Id enim dicitur esse meræ facultatis. Quæ autem sunt meræ facultatis non possunt præscribi *vulg. l. viam publicam cum ibi not. D. de via public.*
3. *l. sicut 3. & seq. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

DEFINITIO XXII.

Ius luendi pignoris cedi potest nec magis præscribi potest contrà cessionarium debitoris quàm contrà ipsum debitorem.

SEd & quæ debitoris condicio est, vt quandocumque debitum offerendo pignus luere possit,[1] nec vllà quantumuis longissimi temporis præscriptione summoueatur,[2] quemadmodum suprà diximus,[3] eadem illius quoque est qui ius luendi pignoris à debitore ipso cessum habeat. Nã quin ius hoc cedi possit sicut & cætera ferè omnia nemo dubitat.[4] Nec quasi alienam actionem cessionarius redemerit, puniri debebit, aut odio aliquo dignus videri, cùm in facultate potius quàm in iure positas illa soluendi posita sit.[5] Nec quicquam referat creditoris à quo pecuniam accipiet, licèt habeat pignoris possessionem.[6] Sicut & ex contrario dici solet inhibendam pignoris persecutionem agente creditore si qualiscumque possessor offerat.[7] Neque ad rem facit quod plerumque alia causa sit emptoris alia venditoris, vt si quis successerit in locum Ecclesiæ Romanæ quæ non nisi centenaria præscriptione poterat summoueri.[8] Id enim Romanæ Ecclesiæ singulare priuilegium est, quod in alios transire non potest.[9] At vt debitor offerens debitũ aut aliter satisfaciens nanciscatur ius pignoratitiæ actionis facit ratio iuris communis, quę in debitoris cessionario procuratore non minùs quàm in ipso debitore locum habet,[10] cùm solutâ pecuniâ vel si creditor recuset, obsignata[11] nihil interfit creditoris.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.si rem 9.§.omnis pecunia D.de pignor.act.*
2. Propter malam fidem creditoris qui non nisi pro alieno possidet vt dixi *Defin.19.supr.ex cap.possessor de reg.iur.in 6.l.pignor.15.D.de vsucap.*
3. *Defin.19.supr.*
4. Est enim brocardicum nostrorum omnia quæ sunt transmissibilia esse cessibilia& contra *l.ex pluribus 42.D.de admin.tutor.*Nulla certè lex est quæ huiusmodi cessionem prohibeat:quod sufficit cùm leges quæ de cessionibus loquuntur sint prohibitoriæ *l.per diuersas 22.& seq.C.mandat.*Iunct.*l.mutus 43.§.1.D.de procurat.*
5. Vt dixi *Defin.præced.num.2.*
6. *l.Paulus respondit 12.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*
7. *d.l.Paulus §.1.l.si fundus 16.§.in vindicatione D.de pignorib.*
8. *Nouell.Vt eccles.Roman.cent.annor.gaud.præscr.Auth.quas actiones C.de sacrosanct.eccles.*
9. Priuilegia enim personalia non transeunt ad alios *dict.l.ex pluribus l.quia tale 14.D.solut.matrim.Not.ad dict.Auth. quas actiones.*
10. Ideóque vbi eadem ratio est idem ius statuendum est *l.illud.32.D.ad leg.Aquil.l.3.§.vnde etiam D.de iniust.rupt.*
11. Obsignatio enim habet vim solutionis cùm creditor recusat accipere solutionem *l.acceptam 19.C.de vsur.l.obsignatione 9.C.de solut.*
12. *d.l.Paulus 12.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.l.si inter 21.§.vlt.D.de pignor.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam post elapsum semestre potest & solet Senatus ex causa prorogare tempus ad luenda & redimenda pignora. Inferiores iudices non possunt.

SOlet Senatus noster ex causa prorogare debitori tempus quod ad luenda aut potiùs redimenda pignora præstitutum est,vt etiam post elapsum semestre admittatur.[1] Veluti si egregia quãtitas sit quæ debetur,quam non facilè tam citò explicare debitor possit,[2] vel si agatur inter consanguineos, quos inter se mitiùs agere & honori sanguinis nonnihil tribuere deceat,[3] vel si qua in re peccatum sit in forma & sollennitate subhastationum.[4] Vel denique si longè pluris sint bona pro debito vendita quàm debitum fuerit.[5] Sed si intra prorogatum tempus nulla luitio redemptióve secuta sit, perinde tenet subhastatio etiam quæ vicio aliquo laborauit, dummodò pro debito facta sit,atque si prorogatio nulla data esset.[6] Cæterùm non idem inferiorum iudicum ius est, vt post præteritos sex menses intra quos lui pignus debuit aliud tempus indulgeant debitori.De illo enim tantum pronunciare possunt,An decreto subhastationes adprobandæ videantur necne.[7] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.38.sup.De iur.emphyt.

1. Nempe ex æquitate contra nimium iuris & statuti rigorem:solus enim Senatus qui vice Principis est potest & debet inter ius & æquitatem positam interpretationem inspicere *l.1.C.de legib.*
2. Nec enim totius debiti numeratio semper est in expedito *l.si dubitet 10.D.de fideiuss.*
3. *Arg.l.cùm bona 16.D.reb.autor.iudic.poss.aliàs,l.7.de priuileg.credit.*
4. Dixi *Defin.4.num.4.supr.*
5. Dixi *Defin.8.supr.*De *distract.pignor.*
6. Quoniam substhastatio etiam nulla si fit facta pro debito tenet Dixi *Defin.18.sup.*De *distr.pignor.*Sed nullus dubitationi locus est,quia solet Senatus hoc casu nõ soluto debito cõfirmare subhastationes cũ clausulaEx nunc prout ex tunc.
7. Quia coguntur iudicare secundum rigorem iuris & statuti.

DEFINITIO XXIV.

Semestre datum debitori ad redimenda pignora non incipit currere à quo die emptor cœpit possidere sed ex die iudicialis missionis in possessionem.

LIcet parùm referre soleat quod ad ius possessionis attinet,vtrum quis reuera & naturaliter possederit,an etiam in possessionem missus sit iudicis autoritate.[1] Interest tamen quoties de iure luendi aut potiùs redimendi pignoris sub hasta venditi disputatur.Quoniam sex illi menses qui in eam rem posteriore statuto præstituti sunt,non nisi à die iudicialis missionis currere incipiunt,[2] vt proinde quandiu non apparet quo die facta fuerit ea missio tandiu nec dici possit elapsa redimendi tempora,nec si fortasse triginta anni præterierint,totóque intermedio tempore creditor possederit,quia prius est vt detur terminus à quo possit incipere præscriptio quàm vt præscriptio compleatur.[3] Neque est contrarium quod dici solet post elapsos triginta annos non posse obiici per debitorem quod subhastationes perperam nec ritè factæ sint.[4] *Id* enim tum demùm verè dicitur,cùm præcessit missio in possessionem.[5] Quando eo iure vtimur,vt non priùs citari possit debitor ad impugnandas subhastationes decretíque interpositionem quàm sex illi menses præterierint,[6] qui porro vt diximus nõ incipiũt currere nisi à die missionis.Ob eámque causam sæpius à Senatu nostro improbatus est mos Sebusianorum meorum,qui in vsu habent vt eodem libello petant mitti creditorem in possessionem,& citari debitorem ad decretum interponendum, saluo intra semestre luitionis iure. Non enim vult Senatus citari priùs debitorem ad hoc vt de interpositione decreti quæratur,quàm semestre illud iam effluxerit.[7] Quid ergo si de interpositione decreti constet,de ipsa verò missione in possessionẽ nullomodo?Nihil oberit ea res debitori,aut posterioribus eiusdem debitoris creditoribus,quominùs saluum habeant ius redimendi.[8] Multóque minùs si vocatus tantùm debitor ad decreti interpositionem,nulla autem interpositio secuta proponatur.[9] *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard & N. de là Chinal Prid.Id.Nouemb.1593.

1. Scilicet quia possessio licet plurimùm ex iure mutuetur *l.possessio 49.in princip.& §.1.D.de acquir.poss.*magis tamen facti est quam iuris *l.1.§.si vir vxori & §.præced.eod.tit.l.denique 10.ex quib.caus.maior.*
2. Sic enim stylo Senatus nostri cautum est vt dixi *Defin.18.supr.*

3. Cùm

3. Cùm non possit finem accipere præscriptio quæ nec initium accepit *arg.l.si ad diem 46. l.Titio vsufructus 96.D.de condic.& demonstr.*
4. Dixi *Defin.8.num.6.supr.*De *distract.pignor.*
5. Quæ scilicet possit dare initium præscriptioni.
6. Prius autem est vt ius competat petendæ interpositionis decreti quàm vt decretum possit fingi fuisse interpositũ ex lapsu temporis,quia fictio respõdere debet veritati ne plus operetur in casu fictio quàm veritas in casu vero *arg.l.confessionibus 13.cùm l.seq.§.vlt.D.de interrog.in iur.fac.*
7. Ne scilicet beneficium iuris ipsi eripiatur,aut minuatur.
8. Cùm fieri possit vt præmaturè ac ante tempus decretum interpositum sit,quod tamen an factum sit non aliter sciri potest quàm si appareat de tempore missionis in possessionem.
9. Credibile enim hoc casu est non fuisse secutam interpositionem ob id quod nec sequi vtiliter potuerit.Nihil porrò actum videtur,quandiu aliquid supereſt agendum *l.pen.in fin.C.de his quæ vt indign.*

DEFINITIO XXV.

An post elapsum semestre possint creditores alij siue anteriores siue posteriores offerre emptori siue creditor ille sit siue extraneus.

AN autem secuta missione in possessionem,elapsisque sex illis mensibus,licebit alij creditori offerre ei cui addicta sint pignora,aut extraneo emptori,qui venditionem curante creditore licitatus sit,alia quæstio est.In qua magis probatur, vt extraneus emptor securus sit[1] salua creditoribus anterioribus repetitione aduersus posteriorem,cui ex venditionis precio solutum est.[2] Sed si emptor sit ipse creditor, non extraneus,posse creditores anteriores iure suo pignus vindicare,[3] si nihil fecerint aut omiserint,propter quod ius pignoris videri debeant remisisse.[4] Posteriores verò etiam offerre,quoniã ea addictio quæ fit creditori,fiat ex necessitate[5] nullo existẽte extraneo emptore,[6] nimirùm si alia ratione posterioribus consuli non possit vt in damno moraturi videantur,si offerendi iure priuentur,aut petendi vt iterùm bona distrahantur. [7] Sanè nulla ratio est vt extraneo emptori post lapsa luendi tempora secundus creditor offerre possit aut agere ad nouam distractionem nisi magna aliqua ex causa.[8] *Ita tractatum est* in eadem facti specie.

1. Alioqui nemo accedat ad publicam auctionem nec si bona fide fiat *l.ait prætor aliàs l.est sine §.quæstum D.de minor.l.1.pen.& vlt.C.si vendit.pign.agat.*
2. *Vt & in l.vlt.§.sin verò heredes & §.sed nec aduersus emptorem C.de iur.delib.*Vide tamen *Defin.27.num.2.& 3.De distr.pign.sup.*
3. Non minus quàm si priuata venditio fuisset *vt in l.1.C.si antiq.cred.pign.vend.*
4. Quid enim si publico programmate vocati scierint vendi pignus nec adesse voluerint,*vt in l.si eo tempore 6.& l.si hypothecas 8.C.de remiss pignor.*
5. Similis ratio est *in l.2.& l.cùm secundus 5.§.1.D.de distr.pign.*
6. *l.2.C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*
7. Semper enim quantum salua iuris ratione fieri potest succurrendum est creditori certanti de damno vitando *d.l. vlt.§.sin verò creditores C.de iur.delib.*Iunge *Defin.1.supr.De distr.pignor.*
8. Vt in specie *Defin.27.supr.*De *distr.pignor.*vbi vide.Aliud esset priuata vẽditione facta *l.1.C. si antiq.credit. pign.ven.*

DEFINITIO XXVI.

Monetæ augmentum potest peti etiam in executione iudicati. Sed non post peractam subhastationem quæ solutionis loco cesserit. Nisi ex aliqua causa à subhastatione recedatur.

AVgmentum quidem monetæ peti potest in executione iudicati,etiamsi nulla eius mentio vel in petitione vel in condemnatione facta sit,propterea quòd non tam alia res sit[1] quàm eius quantitatis quæ adiudicata fuit quædam portio,& ipsius sententiæ veluti declaratio.[2] Sed tamen si ad subhastationẽ ventum sit pro ea quantitate quæ in stipulationem deducta fuit,nulla eiusmodi augmẽti habita ratione, petatúrque decreti interpositio,nihil amplius de augmento quærendum est,cùm creditori sit satisfactũ, quem vtique solutionem accipere in moneta deteriore si velit,& consentiat,[3] nihil prohibet.[4] Si qua tamen causa sit propter quam non obstãte decreti interpositione ea possessio creditori aufferri debeat,siue luẽdi,siue quo alio iure augmẽti ratio tùm habebitur cùm de solutione quãtitatis debitæ agi oportebit.[5] Neque videri potest satisfactum si non duret satisfactum.[7] Itaque non priùs cogendus erit creditor cedere possessione quàm sibi solutum sit quicquid debetur:[8] cùm etiam ob chirographariam pecuniã pignus retineri possit.[9] Nec est quod quis dicat sublatum per acquisitionem dominij decretique interpositionẽ, vinculum pignoris.[10] Hoc ipso enim quod ex causa aliqua dominium illud euincitur quod fuerat quæsitum,euenit necessario vt pignus restitui oporteat,quod extinctũ videbatur.[11] *Ita Senatus 16.Cal.Ian.1593.*

1. Si enim alia res esset non posset peti in executione iudicati *l.terminato 3.C.de fructib.& lit.expens.* & noua actione opus esset *l.non potest 23.D.de iudic.*
2. Quæ declaratio potest fieri etiam in executione *l.2.C.de sent.quæ sin.cert.quant.profer.l. heredes palam 21.§.1. D.qui test.fac.poss.*
3. Volenti enim & consentienti non fit iniuria vt est in regula iuris pontificij.Iunge *l.in diem 9.§.1.De aqua pluu.arc. l.nemo videtur 145.de reg.iur.*
4. *l.Paulus 99.aliàs l.creditorem D.de solut.*vbi etiam Bart.& alij *l.cùm quid 3.eum ibi not.D.de reb.credit.*
5. Potest enim ex variis causis id contingere *Defin.11.vbi dixi supr.hoc tit.*
6. Est enim augmentum monetæ pars principalis debiti,vt dictum est initio huius *Definit. ex Not.in d. l.cùm quid & d.l.creditorem.*
7. Sicuti non videtur in rem versum quod non durat versum *l.si propatre 19.§.versum D.de in rem vers.l.sicuti eorum 6.§.pen.D.quod cuiusque vniuers.l.nam etsi 15.§.1.D.de inoff.testam.*
8. *l.si rem, 9§.omnis pecunia D.de pignorat.act.*Dixi *Defin.3.num.4.supr.*
9. *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*
10. *l.pen.§.1.D.de except.rei iudic.*
11. Quoniam hypothecaria actio habet suas condiciones perpetuas si debitum solutum non sit *d.l.pen.§.1.l.grege 13.§. etiam D.de pignor.*

DEFINITIO XXVII.

Possessor conuentus hypothecaria vel offerre debet, vel cedere. Nec prætextu aliorum creditorum anteriorum recusare potest, aut petere publicam pignoris distractionem.

TErtius possessor conuentus hypothecaria non est audiendus si hoc vnum obiiciat, Esse alios creditores pignoratitios, qui ante omnia vocari debeant, & de anterioritatis iure inter se disputare, vt salnum possessor habeat ius offerendi, luēdique pignoris, & sciat à quo potiùs luere debeat.[1] Non enim possessoris interest, cui liberum sit vel actori ipsi offerre, qui præstare debebit se potiorem creditorem hactenúsque de euictione tenebitur.[2] Vel rem derelinquere si creditoris actionem fidémve habeat suspectam.[3] Alterutrum ergo faciat necesse est, cum non aliam pignoris aduersus hypothecarium creditorem retinendi rationem possessor habeat quàm si debitum offerat.[4] Quare nec audietur possessor si petat publicam fieri pignoris distractionem, vt ex precio creditoribus omnibus in eam rem vocandis ex ordine satisfiat. Anteriorum enim creditorum ius illud est,[5] non possessoris, quibus porro nulla fit iniuria tum cum possessor creditori posteriori pignus vindicanti condemnatur. Siquidem non minus iuris habituri sunt contra creditorem hunc posteriorem vbi factus erit possessor, quàm habebant aduersus pristinum possessorem.[6] Aut quàm haberent etiamnum, si pristinus ille possessor creditori posteriori obtulisset, in eiúsque locum & ius, successisset.[7] *Ita Senatus* in causa N. Stephani Diuonne contra R. Episcopum Bellicensem D. Ioannem Gothofredum Ginod Senatorem 14. Cal. Mart. 1594.

1. Cùm securior esse soleat qui emit ab anteriore, aut saltem anteriore creditore venditionem vrgente, vt dixi *Defin. 25. sup. & Defin. 27. sup. De distr. pignor.*
2. *Ex not. in l. 1. C. credit. cuius pignor. non deber.* etsi totus ille titulus loquitur de creditore qui vendidit iure creditoris, non de illo qui curauit vendi pignora per iudicem vt contra interpretes & pragmaticos nostros scripsi in Hemischil. *De error. pragm.* Non enim contra hunc creditorem datur actio vlla de euictione, sed tantùm contra debitorem *l. 4. l. si ob causam 13. C. de euict.*
3. Nemo enim actione in rem pati cogitur siue neget se possidere siue nolit rem retinere *l. vlt. D. de rei vindic. l. si fundus 16. §. in vindicatione D. de pignor.*
4. *l. vlt. C. si antiq. cred. pign. vend. d. §. in vindicatione.*
5. *l. vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*
6. Non enim possessor ob id solum quod sit etiam creditor impedire potest venditionem pignoris petitam à priore creditore non magis quàm si ipse possessor tantum esset non creditor *d. l. vlt.*
7. Cùm possit etiam posterior creditor offerre emptori ex cuius pecunia creditor anterior dimissus fuit *l. cùm prior 3. vers. si tamen D. de distr. pignor.*

DEFINITIO XXVIII.

Creditor antichreticus qui ex conuentione fructus pignoris acquisiit non cogitur eos fructus restituere posteriori creditori offerenti debitum cum usuris. Nec si alioqui futurum sit, vt posterior moretur in damno.

CReditori anteriori cui pignus in antichresim datum fuerat,[1] offerens posterior creditor totum debitum cum legitimis totius temporis præteriti vsuris, facere idcirco nō potest vt ad fructuum perceptorum restitutionem teneri anterior debeat aut vt ij fructus si legitimum vsurarum modum excedant ad eum modum reuocentur,[2] nec si alioqui futurum sit vt in damno posterior moretur.[3] Neque enim conuentionis vtilitas aufferenda est creditori qui prior contraxit, quíque non aliter fuerat contracturus. [4] Ni si posterior creditor probet contractum esse fœneratitium & illicitum.[5] Hoc enim vnicum ei remedium superest. [6] *Ita Senatus* pro Angela Morisset contra Ioannem Rosset 8. Id. Maij 1595.

1. Hoc est ea lege vt creditor perciperet fructus pignoris in vicem vsurarum *l. si in qui 11. §. 1. D. de pignor. l. si pecuniam 33. D. de pignor. act.*
2. Antichresis enim expressa non seruat legitimum modum vsurarum, cum fructuum quantitas est incerta secus est in antichresi tacita secundum Cuiac. *lib. 8. obseru. cap. 17. ex l. si ea pactione 14. C. de vsur.* iūct. *l. cùm debitor 8. D. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Vide tamen quæ scripsi in Hemischil. *De error. pragmat.*
3. Quamuis soleat succurri creditoribus certantibus de damno vt dixi *Defin. 25. num. 7. supr.*
4. *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. Titia 62. in fin. D. de iur. dot.*
5. Puta si excessus fructuum sit immodicus & creditor solitus fœnerari *cap. ad nostram Extr. de pign.* Alioqui antichresis non potest quidem non esse contractus fœneratitius cùm quicquid excedit sortem sit fœnus & vsura, sed non ideo erit illicitus si non excedat legitimum & tolerarum modum vsurarum.
6. Quia quicquid factum est in fraudem legitimarum vsurarum pro infecto haberi debet *l. pecuniæ 9. §. 1. l. vsuras 20. D. de vsur. d. l. si ea pactione 14. cum duab. seqq. C. eod.*

DEFINITIO XXIX.

Emptor qui post emptum pignus successit per cessionem in iura creditoris, non aliter cogitur pignus reddere quàm si offeratur ei non modò precium subhastationis sed etiam omne debitum.

CReditor cui quadringenta sub pignore debebantur, pignus distrahi curauerat & ex precio non nisi trecenta redegerat: Tùm emptori iuribus suis omnibus cesserat, quæ ex causa pignoris haberet, acceptis ab eo in illam rem integris quadringentis. Debitor cui ius redimendi competebat, siue ex statuto intra semestre, siue ex iudicato etiam post semestre elapsum, Titio ius omne suū vendiderat. Quæsitū est an Titius emptori pignoris eidémque possessori trecēta restituere deberet, an quadringēta. Dicebā sublatū omnino esse vinculū pignoris per vāditionē quæ nō tantū cōsensu creditoris facta fuisset, sed etiā requirē te eo, &

te eo, & vrgente.[1] Nec ad rem pertinere quod ex precio redacto non omnino satisfactū fuerat creditori. Non enim sola solutione & satisfactione pignus liberatur, sed etiam si venditioni pignoris licet ab alio factæ creditor consenserit, quamuis nulla illi pars debiti sit soluta.[2] Cui consequens videbatur vt ex cessione per creditorem facta post venditionem pignoris, nihil iuris emptori quæsitum fuisse dici posset.[3] Cessio namque ab eo facta qui creditor fuit si ex interuallo fiat, id est eo tempore quo creditor esse iam desiit, vires nullas habere potest.[4] Præsertim cùm per substhastationem emptor non tam in ius creditoris successisset, quàm in ius debitoris,[5] vtpote qui ea ratione dominus rei obligatæ effectus esset,[6] nulla alia ex subhastatione creditori nata actione nisi ad precium aduersus emptorem.[7] Porrò constat acquisitione dominij non tantùm solui vinculum pignoris, cùm nemini sua res obligari aut obligata manere possit,[8] sed etiam induci ne emptor sibi quicquam debere possit, ob id solū quod pignus possideat, quāuis separato contractu in creditoris quoque iura successerit.[9] Itaque audiendus videbatur Titius offerens emptori quanti res vendita fuisset, quamuis creditori aut emptori, quod hac parte idem est, plenè satisfactum ex eo precio nō fuisset. Neque obstare quod dici solet, etiam ob chirographariam pecuniā pignus retineri posse.[10] Etsi enim negari in proposito non poterat quin emptor esset idem creditor ex qua parte creditori successerat, pignus tāmen nullum supererat, quod retineri posset, quando vt diximus tota pignoris obligatio extincta fuerat per venditionem.[11] Semel autem perempta obligatio numquam reuiuiscit,[12] præsertim in pignore.[13] Nec si proponas redire pignus in dominiū debitoris, qui bona sua omnia obligauerat præsentia & futura.[14] Atqui rem, quæ pignoris iure obligata esse desierit, etiam ob chirographariam pecuniā pignoris loco retineri posse, nusquam sanè scriptum est.[15] Sed tamen illa me ratio fortior à sententia reuocauit quod cùm debitor pignus redemit ab emptore siue intra semestre tempus, siue post semestre ex iusta aliqua causa adeóque sola iudicati potestate,[16] recurrit dominium ad debitorem,[17] idque non quasi ab emptore nouum ius recipiat in quem dominium transtulerat, sed quia res redeat in pristinam causam resoluta venditione.[18] Quod cùm euenit, pignus quoque quod extinctum putabatur, reuiuiscit, aut potiùs perinde habetur acsi numquam extinctum fuisset.[19] Quidni verò? Cùm etsi ex noua alia causa pignoris acquisitio reuocaretur, idem esset. Neque enim dominij acquisitio aliter extinguit omnino ius pignoris quàm si sit omnino irreuocabilis.[20] Inde ergo fit vt pignus desinat esse sublatū per venditionē quæ in eo est vt numquā facta fuisse videatur.[21] Quid ergo? Manet sublatū dūtaxat quatenus solutum est quod debebatur.[22] Itaque si solutum sit duntaxat precium quod ex venditione redactū fuerat, cùm plus creditori deberetur, & emptor non tantùm per emptionem sed etiam per cessionē in creditoris iura successerit, non aliter cogendus est rem reddere quàm si ei debitum totum offeratur, quia res in eam causam redit in qua fuisset si ante venditionem debitor pignus luere voluisset. Quo casu haud dubiè creditor etiam ob chirographariam pecuniam pignus retinere potuisset.[23] Multo magis pro debito pignoratitio quousque solutum integrum fuisset.[24] Vna hæc differentia est, quòd vno casu pignus luitur, alio redimitur. Sed eadem hoc casu potestas est luitionis & redemptionis.[25] Euenit autē in hac specie quod mirum est, vt cessio quæ ab initio non valuit ratione pignoris, tanquam facta ex interuallo & eo tēpore quo nullū creditori ius pignoris supererat,[26] conualescat redintegrato pignore, quia in eam causam peruenitā qua incipere potuit. Alioqui nullū ius ex cessione translatū esset. Nā ius quod antea creditor habuisset pignoris retinendi etiam ob chirographariā pecuniā, non potuit cedi ab eo qui cessionis tempore iā desierat posse retinere, cùm desiisset possidere.[27] *Atque ita* Senatus tādē pro emptore eodémque creditoris cessionario pronunciauit, non esse cogendum illum rem restituere tametsi venditionis precium integrum offerretur, ni totum ipsum debitum cum accessionibus præstaretur.[28] Etsi enim non cum debitore res erat, sed cum Titio qui à debitore post subhastationes emerat, absurdum tamen videbatur meliorem esse causam Titij quàm debitoris, cùm is à debitore comparasset, ac in ipsius locum successisset.[29] *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Ioannis Gaudinon clarissimorum Aduocatorum Prid. Id. Iul. 1595.

1. *l. sicut §. non videtur D. quib. mod. pign. vel hyp. soluit.*
2. *d. §. non videtur l. si consensit 7. iunct. l. praced. eod.*
3. *Ex reg. l. nemo plus iuris 54. de regul. iur.*
4. *l. Modestinus 76. D. de solut.*
5. *l. 4. l. si ob causam 13. C. de euict. l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
6. Debitor enim non creditor dominus fuit *l. cum & sortis 35. §. 1. D. de pignorat. act.*
7. *l. à Diuo Pio 15. §. sed si emptor D. de re iudic.*
8. *l. pen. §. 1. D. de except. rei iudic. l. neque pignus 45. de reg. iur.*
9. Cùm fieri nequeat vt quis sit sui ipsius debitor & creditor *l. debitori 50. D. de fideiuss.*
10. *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*
11. *d. l. penult. §. 1. D. de except. rei iudic. d. l. si consensit 7. & l. seq. §. non videtur D. quib. mod. pign. vel hypoth. so luit.*
12. *l. qui res 98. §. aream D. de solut.*
13. *l. solutum 11. §. 1. D. de pignorat. act. l. nouatione 18. D. de nouat.*
14. *l. vlt. C. de remiss. pignor.*
15. Titulus enim ille *Etiam ob chirogr. pecun.* loquitur de retinendo pignore, non autem de retinenda rē quæ desierit esse obligata.
16. Sufficit enim res iudicata cùm pro veritate habeatur *vulg. l. res iudicata 208. de reg. iur.*
17. *l. 2. l. cùm te 6. & seq. C. de pact. int. empt. & vendit. l. in bello 12. §. si quis seruum & seq. l. si à patre 15. D. de captiu. & postlim.*
18. Nulla siquidem retrouenditio requiritur vt *in l. voluntate 10. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
19. Quia nec videtur extinctum quod non durat extinctum *d. l. penult. §. 1. D. de except. rei iudic. l. si pro patre 10. §. vers. sum D. de iu rem vers.*
20. *d. l. pen. §. 1. l. debitor 59. D. ad SC. Trebell.*
21. Quia potestas redemptionis tollit intellectum emptionis & acquisitionis *arg. l. si patron. 51. §. vlt. eod. tit.*
22. Quoniam hypothecaria illam perpetuam condicionem habet si non sit solutum debitum *l. grege 13. §. etiam D. de pignor.*

23. *d.l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*
24. *l.quandiu 6.C.de distract.pignor.l.vlt.C.si antiq.credit.pign.vendid.*
25. Vt & in specie *d.l.in libello* 12.§ *si quis seruum & seq.l.si à patre* 15.D.*de capt.& postlim.*
26. *Vt dixi num.4.sup.ex l.Modestinus* 76.D.*de solut.*
27. Nascitur enim ex possessione retentio *l.1.D.de pignor.l.si in area* 33.D.*de condict.indeb.l.debitor* 40.*in fin.* D. *de pignor.act.*
28. *Ex d.l.quandiu* 6.C.*de distr.pignor.l.2.C.debit.vendit.pign.imped.non poss.cum similib.*
29. *Ex reg.l.inuitus* 156.§ *plerumque l.quod ipsis* 143.*de regul.iur.l.3.in fin.*D.*de pignor.*vbi est textus elegans.

DEFINITIO XXX.

Etiam qui iussus est recepto venditionis precio pignus reddere, potest nihilominùs rem retinere pro alio debito etiam pro quo non fuerit illa res vnquam obligata, tanquam qui hac parte successerit in ius creditoris.

CVm inter debitorem & pignorum emptorem controuerteretur. An debitori redimere volenti emptor rem restituere deberet, Senatus pronunciauerat pro debitore, & emptorem condemnauerat, vt vacuam pignoris possessionem redderet, accepto vicissim à debitore precio venditionis. Si in executione iudicati emptor probet sibi quid aliud deberi cuius nomine res illa fuerit anteà obligata, non priùs cogendus est rem restituere, quàm omnino sit ei satisfactum.[1] Senatusconsulti enim autoritas, iuris auxilium de quo neque dum cognitum neque pronunciatum fuit, non excludit.[2] Sed etsi nouum debitum quod petitur tale est vt pro eo nunquam res obligata fuerit. Idem tamen iuris est propter regulam quæ habet, etiam ob chirographariam pecuniã pignus retineri posse.[3] Atqui inquies, Nunquã fuit res illa obligata emptori, quia priusquam ad emptionem accederet nihil omnino iuris nec in illa re nec ad rem habuit, post emptionem verò cùm dominus esse cœperit, non solùm pignoris ius nullum habuit, sed & desiit habere posse.[4] Verùm respondeo emptorem pignoris, licèt pro qua parte emptor est, succedat in locum debitoris non creditoris,[5] tamen quatenus soluit precium creditori, catenus in creditoris iura videri succedere, si quando contingat rem ab eo auferri: [6] Ex eáque causa fieri iurium cessionem necessariã, quorum potestate ad venditionem deuentum est.[7] Itaque si creditor fuit pignoratitius, qualem esse necesse est priusquam ad vẽditionem peruenire possit[8] eodem iure censeri emptor debet cùm pignus redimitur:[9] & consequenter etiam ob chirographariam pecuniam siue sibi debitã siue creditori qui pignus distrahi curauit, pignus poterit retinere.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.quandiu 6.C.de distr.pignor.l.2.C.debit.vend.pignor.imped.non posse l.1.& pen.C.si vendit.pign.agat.*
2. Ne alioqui sententia noceat ei pro quo iudicatum fuit quod sane absurdum euideretur & iniquum esset *l.euidenter* 26.D.*de except.rei iudic.*
3. *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*
4. Cùm nemini possit res sua esse obligata *l.neque pignus* 45.*de regul.iur.*
5. Vt dixi *Defin.praced.num.5 ex l.4.& l.si ob causam* 13.C.*de euict.*
6. *l.3.vers.si tamen* D.*de distract.pignor.*
7. Cùm ex ea cessione nullum dispendium & incommodum creditor sentiat *arg.l.in creditore* 38.D.*de euict.*
8. Neque enim potest vllo casu creditor petere distractionem bonorum debitoris quin priùs acquirat sibi in iis ius aliquod pignoris aut conuentionalis aut prætorij aut iudicialis *tot.tit.C.de prator.pignor.& tit.C.si in caus.iudic. pignor. capt.sit.*
9. Id est haberi debet pro hypothecario creditore *d.l.3.D.de distr.pignor.*
10. *Ex dict.tit.Etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti ob litem notam vel sine causa susceptam à tertio temerario litigatore & quibus factum debitoris causa non dederit, non sunt imputandi debitori, nec ab eo asserendi.

AN ergo si quis tertius venditioni pignoris interceserit, & ex ea causa creditorem sumptibus litis onerauerit, competet emptori qui in creditoris locum successit ius retentionis quousque sumptus illi restituti sint? Minimè, quia neque debiti neque debitoris occasione sumptus illi facti sũt, sed per calumniam aut imperitiam eius qui pignoris distractionem nullo iure voluit impedire.[1] Satisque creditori esse debet, cíve qui in eius locum successit quod earum expensarum condemnationi obnoxium habeat temerarium illum intercessorẽ.[2] Neque distinguemus an de intercessionis iure vel iniuria quicquam adhuc pronunciatum sit necne. Aut an intercessor ad eos sumptus condemnatus sit an non. Semper enim verum est creditorem non habere de quo conqueratur, præterquàm de illo ipso qui malè intercessit, aut de iudice si ad improbæ litis sumtus eum non condemnauerit.[3] Cæterum neque intercessoris neque iudicis factum & iniuriam nocere æquum est debitori cui nihil hac parte imputari potest.[4] Quid ergo si debitor ipse venditionem impedire tentauerit, & fuerit condemnatus etiam ad expensas litis? Nemo dubitat quin earum quoque expensarum nomine salua emptori esse debeat retentio si is in omnia creditoris iura successerit.[5] Idem est si non debitor sed ipsius tutor aut curator aut procurator, aliúsve administrator litem perperam intulerit. Dummodò non sit ille proprio vt plerumque fit & fieri debet[6] nomine ad eas expensas condemnatus.[7] Tunc enim eius debiti causa quod aliud debeat quàm qui pignus redimere vult retineri rem obligatam rationis non est.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Debet

1. Debet autem sua cuique temeritas & calumnia damnosa esse non alteri *l.factum* 155.*l.in condemnatione* 173.§ *cuique de reg.iur.* Maximè quantum ad sumptus litis quorum condemnatio non solet irrogari nisi temere litiganti *l. qui quem temerè* 79.D.*de iudic.* Dixi *Defin.1.supr.Si plur.vna sent.fuer.condemn.*
2. *d.l.eum quem temerè l.properandum* 13.§ *siue autem alterutra C.eod.l. qui solidum* 78.§.1.*de leg.2.l.petitor* 30.*D.de liber.legat.*
3. *d.*§ *siue autem alterutra.*
4. *l.si per imprudentiam* 51.*D.de euict.l.exceptionem* 67.*D.de fideiuss.* Aliud ergo esset si sumptus illi facti essent inter creditores ob litem inter eos de mutuo iure & ordine pignoris institutam. Tunc enim sumptus illi cederent damno debitoris etiam inauditi, tanquam qui iis causam dedisset ob moram in soluendo contractam vt dixi *Defin.9 sup.* Et *Defin.* 30.*sup.* De *distr.pign.& Defin.2.supr.Debit.vendit.pign.imped.non poss.*
5. Vt scilicet eadem in omnibus causa sit emptoris quæ fuit autoris *l. quod ipsis* 143. *l. inuitus* 156. §. *plerumque De reg.iur.*
6. *Ex vulg.l.non est ignotum C.de admin.tutor.*
7. Nec enim iudicati executio solet dari in tutorem nisi cùm idipsum in sententia nominatim comprehensum est *l.* 2.§.*vlt.l.*2.D.*de admin.tutor l.pen.*D.*quand.ex fact.tutor.*
8. Ille enim *tit.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin poss.* intelligendus est de pecunia illa chirographaria quæ ab eo ipso debeatur qui vult pignus repetere non quæ ab alio *arg.l.penult.*D.*de compensat.l.eius* 9.*C.eod.*

DEFINITIO XXXII.

Annus cuius fructus pro rata temporis diuidi debent inter emptorem & debitorem redimentem pignora currit à die additionis & expeditionis.

CVm pignora sub hasta vendita redimuntur siue iure ordinario & intra tempus statuto præfinitum,[1] siue iure extraordinario petita aduersus lapsum temporis in integrum restitutione ex iusta aliqua causa.[2] Si de fructuum illius anni quo redemptio fit diuisione quæratur, siue ante siue post eorum perceptionem, diuidi eos oportet pro rata temporis inter emptorem & creditorem, eúmve qui ius habeat à creditore.[3] Annus autem computandus est ex die quo addictio quam expeditionem vocant, facta est, quoniam ab eo demùm die fructus ad emptorem dominij iure ex statuto nostro pertinent.[4] Cùm tamẽ ea portio quæ emptori competere poterat minima esset, vt puta duodecima, verendumque videretur ne in fructibus percipiendis ea diuisio rixam prouocaret, æquissimum putauit Senatus vt fructus illi certa pecuniæ quantitate æstimarentur, non ad modum vsurarum fortis precij, sed æstimatis arbitrio boni viri, & paullo pinguius ipsis fructibus.[5] *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Ioannis Gaudinon Aduocatorum 6. Non. Aug. 1595.

1. Hoc est intra semestre de quo scripsimus *Defin.1.supr.hoc tit.*
2. Vt dixi *Defin.11.num.2 supr.*
3. *Arg.l.fructus* 7.§.*Papinianus alias l.diuortio* D.*solut.matrim.*
4. Nec enim ante id tempus quicquam iuris habet emptor in pignore vendito, cùm neque priùs sublatum videatur vinculum pignoris quam soluta sit ab empore pecunia *l.2.Diuo Pio* 15.§.*sed cum emptor* D.*de re iudic.*
5. Quorum scilicet incertitudo facit vt nihil prohibeat eos ex euentu excedere legitimum modum vsurarum *l. si ea pactione* 14.*C.de vsur.* Iunge *l.oleo* 23.*eod.*

TIT. XX.

Si vnus ex plurib. hered. debit.

DEFINITIO I.

Vnus ex coheredibus debitoris non potest obijcere exceptionem discussionis ne quidem pro parte coheredis.

EX pluribus debitoris heredibus si vnus hypothecaria in solidum conueniatur,[1] exceptionem non factæ excussionis pro parte coheredis obiicere non potest. Neque enim pro ea parte tertij possessoris iure censeri debet, qui ipsius debitoris pro parte heres est,[2] licèt personalis obligatio inter eos ex lege duodecim tabularum pro hereditariis portionibus diuidatur.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.7.Supr.de pignor.& SC.3.infr.Si aduers.credit. præscript.oppon.

1. Quomodo potest vtique conueniri cùm hypothecaria semper & omni casu sit indiuidua *l.rem hereditariam* 65.D. *de euict.* Excepta illa tacita quam Iustin.induxit pro legatis *in l.1.C.commun. de legat.*
2. Imò censendus est iure debitoris cuius personam saltem pro parte repræsentat, cùm iura omnia & actiua & passiua transeant in heredem *l.vlt.& tot.tit.C.de hered.action.*
3. *l.1.&* 2. vbi glos.& DD.C.*hoc tit.l.*1.C.*si cert.petat.* Itaque hic titulus manet incorrectus etiam post *Auth.hoc si debitor C.de pignor.*

DEFINITIO II.

Quantum interest an vnus ex heredibus debitoris conueniatur, an vnus ex heredibus creditoris agat hypothecaria in solidum.

NOn quemadmodum vnus ex pluribus debitoris heredibus si totum fundum pignori obligatum solus possideat conueniri hypothecaria in solidum potest.[1] Ita ex contrario vni ex heredibus permit-

tendum est vt in solidum agens hypothecaria,[2] totum debitum consequatur, si non cæteri coheredes consentiant, aut absint, & caueat de rato is quo solutionem totius debiti petit. Etsi enim singulis heredibus creditoris hypothecaria actio in solutum competit:[3] vtpote quæ sui natura non magis diuidua sit quàm ius ipsum pignoris,[4] solutio tamen per quam hypotheca dissoluitur,[5] commodam recipit diuisionem si consistat in pecunia numerata,[6] nec nouum est vt in solidum agatur, partis autem solutio fiat.[7] Et sanè fieret iniuria cæteris coheredibus, si solutio totius debiti vni facta liberationem contrà omnes pareret,[8] nisi fuerint illi in mora debiti accipiendi.[9] Nam & eadem iuris ratio facit, vt si vnus ex coheredibus creditoris suam tantùm debiti partem perceperit, non ideò prohibeantur cæteri per hypothecariam totum fundum auocare, ne alioqui afficiantur iniuria, dummodò debitori offerant quod ille soluit coheredi.[10] Diximus *si non fuerint illi in mora accipiendi debiti*: quia si per eos stet quominùs debiti partem hereditariam accipiant, permittendum est debitori vt totius pignoris luendi gratia totum debitum soluat ei ex creditoris heredibus qui in solidum agit hypothecaria.[11] Neque enim pignoris partem luere debitor cogitur si totum debitum reddere paratus sit, sicut nec creditor pignoris partem erat acceptarus.[12] Nisi quis remedij loco malit inducere, vt pro coheredum absentium portionibus siue in mora debiti accipiendi fuerint siue non, fiat obsignatio quæ & illorum & debitoris ius æquè tueatur.[13] Quid enim si nec totum debitum accipere voleat is ex coheredibus qui hypothecaria in solidum experitur.[14] Eo saltem casu omnino necessarius erit vsus obsignationi.[15] *Ita Senatus* pro Iacobo Durand contra Peronetam Talon 8. Cal. Decemb. 1592.

1. *l.1.& 2.C.hoc tit.*
2. Nam & hypothecaria est individua ex parte agentis, non minùs quàm ex parte illius qui conuenitur *d.l.1.C. hoc tit.*
3. *d.l.1.*
4. *l.rem hereditariam* 65.D.*de euict.*
5. *l.item liberatur* 6.D.*qui potior.in pignor.hab.*
6. Cùm pecunia recipiat commodam diuisionem *l.stipulationes non diuiduntur* 72.D.*de verb.oblig.*
7. *Vt in l.in executione* 85.§.*in solidum eod.tit.de verb.oblig.*
8. Fit enim pauperior qui amittit debitorem *l.3.§.sciendum & §.sed si debitorem.*D.*de donat.int.vir.& vxor.*sicut & locupletior fit qui liberatur à creditore *l.si pupilli* 66.D.*de solut.*
9. Quo casu necesse est vt alius qui partem suam recipere vult recipiat totum, vt possit liberare debitor pignus quod pro parte liberari non potest.*d.l.in executione* §.*pen.*
10. *l.solutum* 11.§.*si creditori* D.*de pignor.act.*
11. Est enim iniquum non posse solidum soluere illum quem præterea patitur in solidum conueniri *l. quod autem* 6. §.*apud Labeonem D.quæ in fraud.credit.*
12. Scripsi *Desin.3.supr.de pignor.act.* Facit *l.si quis aliam* 46.D.*de solut.l.1.*§.*sed si duo l.si plures* 14. *l.si duo* 22. D.*depos.*
13. *arg.d.l.1.*§.*si pecunia* 36.iun&.*l.ei apud quem* 5.*in fin.*D.*depos.*
14. Ne scilicet coheredibus suis teneatur *l.heredes* 25.§.*idem iuris est &* seq.D.*famil.erciscæ.*
15. Obsignatio enim verus & legitimus modus est tollendæ obligationis cùm aliqua de causa impeditur solutio ne alioqui nulla ratio supersit debitori acquirendæ sibi liberationis *l.acceptam* 19.*C.de vsur.l.obsignatione* 9.*C.de solut.*

DEFINITIO III.

Etiamsi omnes creditoris heredes litem contestati sint super hypothecaria, singulis tamen solui nisi pro parte non potest.

AT quid si omnes creditoris heredes simul hypothecaria egerint, & litem contestati sint?[8] An non vni ex iis totum debitum soluere debitor tutò poterit? Minimè. Quamuis enim ex pluribus litis consortibus singuli post contestationem agere in solidum possint,[1] non ideò tamen solutionem accipere in solidum singuli possunt. Aliud enim est ius agendi, aliud solutionem accipendi. Vt videre est in procuratore ad litem dato, qui agere quidem potest, solutionem verò accipere non potest,[2] cùm nec speciale mandatum habeat, nec generale.[3] Itemque in eo qui solutionis causa obligationi adiectus est: qui ex contrario solutionem accipere potest, agere verò non potest.[4] Eadem igitur hoc etiam casu obseruanda erunt, quæ si non omnes litem contestati fuissent.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.2.C.de consort.eiusd.tit.*
2. *l.hoc iure* 86.D.*de solut.*
3. *l.vero procuratori* 12.*eod.*
4. *l.eum qui ita* 56.§.*qui sibi* D.*de verb.obligat.l.cui vetè* 10.D.*de noxal.*
5. Neque enim litis contestatio facta ab omnibus facit potestatem singulis accipiendæ in solidum solutionis, sed tantùm litis in solidum persequendæ.

DEFINITIO IV.

Casus in quo executio ab vno ex pluribus creditoris heredibus male cœpta, confirmatur in totum citra iniuriam possessoris pignorum contenti per hypothecariam.

DEcesserat mater superstitibus duobus masculis & filia: quorũ illi iã inde multis ab annis abesse proponebantur, hæc verò domi retenta pro dotis maternæ repetitione Seruianã exercebat aduersus tertium pignorum possessorem, quasi ad eam solã tota matris hereditas pertineret. Postea lite pendente melius consulta,[1] dixerat agere se non suo tantùm nomine, sed etiam fratrum absentium. Oblata quoque cautione de rato,[2] in eámque rem petebat dari sibi bonorum vtriusque absentis fratris curationem, quippe quam non minùs fœminis quàm masculis, adeóque etiam impuberibus dari obtinuit,[3] tanquam quæ successionis spe potiùs quàm administrationis iure deferatur.[4] Cùm quærè retur an executio confirmari posset,

posset, quàm non nisi pro indebito facere soror potuerat, quæ pro parte tantùm heres solidam dotem exigebat,[5] nulladum emissa per fratres testificatione voluntatis an heredes matris esse vellent pro portionibus hereditariis,[6] placuit temperamentum vt executio quidem confirmaretur, at non tam cœpta, quàm perficienda. Nec in solius sororis commodum, sed in fratrum quoque absentium vtilitatem data sorori bonorum vtriusque fratris curatione, & quasi ex iure postea quæsito, ob eámque causam facta relatione ad tempus perficiendæ, non ad tempus cœptæ executionis. Verba autem iudicati hæc fuerunt *que l'execution encommencee ſera continuee parfaite & parachevee au nõ & prouffit tant de lad. demanderesſe que de ſes freres abſentz*, non qualia vulgo esse solent, *que l'execution de ſa part encommencee.* Non enim poterat confirmari executio per sororem malè cœpta proprio nomine nisi quatenus in eo esset, vt benè quandoque perficeretur. Quamquam illa etiam ratio confirmandæ executionis suberat quod ab initio potuerat soror tanquam coniuncta persona pro fratribus agere & exequi etiam sine mandato, si modò parata fuisset cauere de rato.[7] Item quod possessor qui executioni interceſſerat, fratrum absentium & vitam & absentiam quam soror iuratò adfirmauerat, negasse conuincebatur, atque ita sororis in solidum agentis ius, quantum in se fuerat, confirmasse. Nullis enim fratribus superstitibus, cui alij quàm sorori poterat ius esse totius dotis maternæ in solidum exigendæ?[8] Nec proinde ampliùs poterat iuuare se ex positione negata, ne quidem ex pœnitentia quæ tamen hîc nulla fuerat secuta. *Sine die.*

4. Quandiu enim non repudiarunt coheredes qui adire possunt, non potest alius coheres qui adiit agere nisi pro sua parte *l.2.D.si pars hered pet.*
2. *Iuxta l.sed & hæ personæ* 35.D.*de procurat.*
3. Iniusta sanè iurisprudentia cùm curatio quælibet sit officium virile à quo mulieres omnes arcentur *l.2.*vbi Dec. *de regul.iur.*
4. Vt dixi *Desin.1.supr.de curat furios.*
5. Vt proinde non posset videri facta executio pro debito nisi ex parte. Nec tamen poterat pro parte valere & pro parte non valere *l si non sortem* 26.§.*si centum* vbi Bart.*de condict.indeb.* quia executio quælibet est facti, facta verò omnia sunt individua.
6. Quæ tamen testificatio voluntatis erat necessaria, cum nemo ignorans vel inuitus fiat heres matris *l. nec emere* 16.C.*de iur.delib.* Nec enim fœminæ habent suos heredes *l.4.*§.*ad testamenta D.de bonor.poss.contr.tabul.*
7. *d.l.sed & hæ* 35.*D.de procurat.*
8. Siue proprio siue adcrescendi iure *l.vnic.*vbi omnes C.*de his qui aut quando non petent part.*

TIT. XXI.

De iur.domin.impetr.

DEFINITIO I.

Iustiniani constitutio De iure dominij impetrando non est abrogata, quamuis eius rarus sit vsus, quia pignoris distractio est expeditior.

ETsi rarissimè, aliquando tamen Iustiniani constitutione vtimur quæ creditori ius dominii impetrare volenti certam & accuratam formam præscripsit.[1] Neque enim apud nos Statutum vllum est aut ius aliud municipale & consuetudinarium, quod Iustinianeam illam legem abrogauerit.[2] Quanquam solennitates in eam rem præscriptas pro locorum diuersitate & moribus aliter atque aliter obseruari iam olim interpretes tradiderunt.[3] Ideò fortasse quod creditori longè commodiùs sit pignus distrahere & emptorem subiicere, qui si alius non inueniatur ipse emere potest.[4] Sanè pignori perpetuo incumbere cogi non potest, nec si ita conuenerit saltem[5] atque trina denunciatione præcedente ius habet vendendi pignoris ni debitum soluatur.[5] Præterquàm si talis conuentio proponatur quæ faciat vt creditori aliqua vtilitas pignoris constet citrà distractionem, vt putà si antichresis contracta sit.[6] Nam quod dici solet inutile pignus esse quod distrahi nequit,[7] ad hanc pignoris speciem non pertinet, quæ in vicem legitimarum vsurarum fructus pignoris ac quirit creditori.[8] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iul. 1590.

1. *l.vlt.C.hoc tit.*
2. Quod autem non immutatur, cur stare prohibeatur inquit *l.sancimus* 27.*C.de testam.l.præcipimus* 32.*in fin. C. de appellat.*
4. In vicem scilicet extranei emptoris *l.2.C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*
5. *l.si conuenit* 4.D.*de pignorat.action.*
6. Quo contractus genere permittitur creditori vt fruatur pignore, quemadmodum è contrario debitor fruitur pecunia creditoris *l.si is qui* 11.§.1.D.*de pignor.l.si pecuniam* 33.D.*de pignorat.act.*
7. *d.l.4.cum ibi not.de pignorat.act.l.mulier* 11.*C.de distract.pignor.*
8. Non enim inutile dici potest pignus, quod fructuum lucrum & commodum adfert creditori. Iunge *Desin.6.infr. tit.seq.*

TIT. XXII.

De pact. pignor.

DEFINITIO I.

Pactum commissorium regulariter in pignoribus improbatum, quibus casibus censeatur adprobatum.

PACTVM legis commissoriæ,[1] in pignoribus quod olim valebat, & proprio contractus genere fiducia dicebatur, si contractâ fiduciâ mancipatio facta esset,[2] hodie generaliter improbatum est quoties precij loco datur ea ipsa quantitas pro qua de pignore conuenit: quod ea ratione plerumque fraus legitimis vsuris fieri soleat.[3] Cui consequens est, vt valeat pactio si conuenerit vt in casum non solutæ ad diem pecuniæ & eo demùm tempore res obligata iusto precio æstimetur.[4] Sed & frequentissimo nostrorum errore receptum est, vt valeat si non in ipsa pignoris constitutione sed ex interuallo facta sit: hactenus nimirum vt exceptionem pariat non actionem.[5] Item si non inter debitorem & creditorem intercesserit, sed inter debitorem & tertium, puta fideiussorem:[6] quasi solo creditoris odio potius quàm iuris ratione aliqua sit improbandum.[7] Quod tamen si iuris rationem inspicias lõgè aliter se habet. Nam vt fiduciæ contractus aboleretur fecit quidem odium creditorum, quorum fraudibus crescebat vt Constantinus ait, legis commissoriæ asperitas.[8] Sed vt nulla contracta fiducia pactum hoc in pignoribus non valeat illa semper ratio fecit quæ necdum sublata est, quod pignoris datio legitimus modus non sit dominij transferendi:[9] eáque rem omnino necessarius sit vsus venditionis alteriúsve cuiuslibet alienationis.[10] Illud sanè inter omnes constat pactum hoc iureiurando non confirmari,[11] quamuis ad euitandam periurij exceptionem necessaria sit absolutionis impetratio.[12] *Ita Senatus* 4. Cal. Decembr. 1588, & 4. Id. Nouembr. 1592.

1. Sic enim nostri appellant & malè. Perinde enim est acsi quis diceret pactum pacti commissorij, vt docui pluribus *Decade 21. de error. pragmat.*
2. Vt tractat Paul. in libris Sententiar. *tit. De leg. commiss.* vbi Cuiac. post Isidor. *lib. 5. Etymolog.*
3. Id enim est quod ait *l. vlt. C. hoc tit. præcipuè commissoria pignorum legis crescit asperitas.*
4. *Ex l. si fundus 16. §. vlt. D. de pignor.* Quia vt lex ait videtur hoc casu facta venditio sub condicione.
5. *Ex l. Titius 34. D. de pignor. act.* vbi Bart. & DD. Guid. Pap. *decis. 6.* Bart. *ad l. Calippo. aliàs l. quamuis 45. de solut.*
6. *Ex l. vlt. in princip. D. de contr. empt.*
7. Vt & alia multa odio creditorum fœneratitiorum sunt constituta *l. 3. C. de vsur. l. 1. cum ibi not. C. si aduers. credit.*
8. *d. l. vlt.*
9. Quia pignus non eo animo datur vt dominium transferatur in creditorem *l. cùm & sortis 35. §. 1. D. de pignorat. action.*
10. Dicitur enim alienatio actus omnis per quem transfertur dominium *l. 1. C. de fund. dotal.*
11. Scilicet quantum ad validitatem contractus sed tantùm quod ad obseruationem Bart. *in l. si quis pro eo 56. num. 10. D. de fideiuss.* post Innoc. *in cap. significante per ill. text. Extr. de pignor.*
12. Imbert. de Bouenc. *in Auth. sacramenta puberum num. 112. C. si aduers. vendit.*

DEFINITIO II.

An pignus contractum sit sub lege commissoria, an verò facta sit condicionalis venditio, multum interest. Et ex ordine scripturæ dignosci debet.

QVid verò si pignus in solutum datum sit ob debitum sua die non solutum? Non est pactum legis commissoriæ sed aliud ei simile, quia & datio in solutum similis est venditioni,[1] ideóque nec hoc casu valet.[2] Quid rursum si crediderim tibi centum, & priusquam de pignore vllo inter nos conueniret id egerimus vt si pecuniam sua die non solueres fundus Titianus mihi eo precio emptus esset? Condicionalis emptio contracta videbitur, & consequenter valebit, sicut & datio in solutum valeret quæ eodem modo facta esset.[1] Nec quod posteà & vltima instrumenti parte vt fieri solet de pignore conuenerit ad fortiorem contrahendam obligationem, contractui rem iam ritè perfecto quicquam oberit.[4] Ergo spectari ordinem tractatus & scripturæ oportebit, An pignoris conuentio præcesserit an secuta sit.[5] *Ita Senatus* in causa N. Iacobi d'Aymauigne & Michaelis Artaud Mense Iunij 1593.

1. *l. si prædium 4. C. de euiction. l. si quis aliam 46. D. de solut.*
2. *Ex l. vlt. C. hoc tit.*
3. *arg. l. vlt. in princip. D. de contr. empt. l. si fundus 16. §. vlt. D. de pignor.* Nec enim lex commissoria improbata est generaliter, aut in venditionibus specialiter, sed tantùm in pignoribus *d. l. vlt. C. hoc tit.* Quanquam etiam in venditionibus est odiosa quia rescindit ipso iure contractum bonæ fidei *l. Æmilius 38. D. de minor.*
4. Clausulæ enim accessoriæ & executiuæ non mutant naturam contractus *vulg. l. vlt. §. vlt. D. de condict. indeb.*
5. Vt & *in l. quoties 34. D. de vsufr. l. gener aliter 24. § quid ergo D. de fideis. libert.* quamuis non semper soleat attendi ordo scripturæ. *l. cùm pater 77. § filiæ tuæ de legat. 2. l. nec enim 6. D. de solut.*

DEFI-

DEFINITIO III.

Valet pactum commissorium in transactione appositum maximè si iudicis autoritas interuenerit.

CVm per transactionem conuenisset inter debitorem & creditorem vt si debitor pignus intra quadriennium non lueret, emptum illud esset creditori pro ea ipsa quantitate quæ debebatur, eáque transactio præsente & autoritatem præstante iudice facta proponeretur, Senatus censuit valere pactionem, siue quòd ea sit receptissima nostrorum sententia vt pactum legis commissoriæ in pignoribus quoque valeat interueniente transactione,[1] Siue quod eiusmodi conuentio apud iudicem facta instar sententiæ habere quodammodo videretur:[2] acsi pignus illud iudex creditori in solutum addixisset: quomodo addicere haud dubiè poterat, si intrà præstitutum tempus debitum non soluerotur.[3] Præsertim cùm super eo transactum fuisset: quòd creditor ob non solutum debitum sibi addici pignus postulabat, debitor contrà negabat posse creditorem pignus vendere, aut vt sibi addiceretur postulare cùm ab initio non conuenisset. Vterque malè. Neque enim cogendus erat creditor qui simpliciter pignus acceperat, vt rem pignoris iure retineret si non ex conuentione prohibitus esset ne pecuniam antè certum tempus peteret:[4] Neque rursus ob id solùm quod in debiti solutione debitor cessasset, addictionem pignoris postulare creditor poterat nulla præcedente in eam rem conuentione.[5] Debuerat igitur creditor petere vt debitori ad soluendum dies diceretur, quo elapso liceret sibi pignus vendere aut tanquam addictum dominij iure retinere.[6] Nam & si conuenisset ne pignus vllomodo distraheretur, adhuc tamen distrahi posset non soluente debitore, si modò trina præceptio fecisset denunciatio.[7] In proposito autem eò magis æquum erat conuentionem valere quòd interueneratautoritas iudicis, ad cuius etiam officium pertinet vt pignus æstimet quoties per debitoris moram fit vt pro debito pignus addici eiúsque dominium impetrari necesse sit. *Ita Senatus* pro Margareta Cordier contrà Amedeum Louys 4. Id. Maij 1590.

1. Cravet. *cons. 145. num. 19.* post Ias. *in l. quamuis 39. in fin. C. de transact.* Fulgos. *cons. 168.* incip. *facta fuit quadam transactio.* Fauore nimirum transactionis & odio litium quasi honestus sit modus quilibet discedendi à lite *arg. l. 4. §. 1. D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*
2. Nostra enim facimus quibus nostram autoritatem impertimur, vt ait Iustin. *in consit. De confirm. Digest.*
3. *Ex l. vlt. & tot. tit. C. de iur. dom. impetr. l. vlt. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
4. *l. si conuenerit 4. D. de pignorat. act.*
5. Multæ enim sollennitates interuenire & præcedere debent antequàm ad pignoris addictionem deueniri possit *d. §. vlt. C. si in caus. iudic. & dict. l. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr.*
6. *Iuxta l. debitoribus 31. D. de re iudic.*
7. *d. l. 4. D. de pignor. act.* Vide Paul. *lib. 2. Sent. tit. 5. §. 1. & lib. 5. tit. 13. De lege commissor. §. 5.*

DEFINITIO IV.

Pactum commissorium appositum in fauorem fideiussoris valet & clausula constituti in eo adhibita ex nunc prout ex tunc operatur etiam in præiudicium tertij cui interim ius quæsitum est.

CRediderat tibi centum Titius, & ego pro te fideiusseram: Tum inter nos conuenerat, vt si pro te centum illa solueremeoporteret, emptus mihi esset eo precio fundus tuus Sempronianus, obligatis etiam in casum euictionis omnibus bonis tuis cum clausula constituti. Additis læpiúsque repetitis his verbis *ex nunc, prout ex tunc, & contrà ex tunc prout ex nunc.* Priusquã vrgeret me Titius ad solutionẽ vendideras Mæuio prædium ex iis quæ mihi generaliter erant obligata. Posteà coactus Tito soluere, fundi Semproniani possessionem quasi existente venditionis cõditione commisláque lege adprehenderam. Quo postmodùm eiecto cum agerem hypothecaria in prædium Mæuio venditum, Mæuius verò se potiorem diceret quærebatur vter potior esset. Faciebat pro Mæuio quod licet ex recepta nostrorum sententia pactum legis commissoriæ etiam in pignoribus valeat fauore & commodo fideiussoris,[1] priùs tamen quàm venditionis mihi facta lex commissa esset acquisitum fuerat ei prædium. Nec videbatur retrotrahi posse condicio aut effectus venditionis vel clausulæ constituti in præiudicium iuris medio tempore quæsiti tertio,[2] vtpote non existente habili termino, A quo.[3] Ego contrà dicebam potiorem me esse debere non solum propter vim illius clausulæ *ex nunc prout ex tunc*, cuius maxima in plerisque vis esse solet.[4] Sed etiam quòd ea condicio *si ex causa fideiussionis soluere me oporteret*, non in tua aut mea omnino potestate erat posita, cùm soluendi necessitas ex obligatione iam contracta proficisceretur,[5] fuerítque mihi vel inuito necesse, si tu non solueres.[6] Proinde quandocunque soluerim non solutionis tempus inspiciendum esse, sed obligationis ex cuius necessitate sequi solutionem oportuerit.[7] Condicionem enim quæ non merè potestatiua sit fed vel casualis vel mixta semper retrotrahi debere placet.[8] *Itaque Senatus* pro me ex tempore pronunciauit in publico auditorio 4. Id. Nouemb. 1592.

1. Vt dixi *Desin. 1. num. 6. supr. hoc tit. ex l. vlt. in princip. D. de cont. empt.*
2. *l. 1. l. potior 11. in princip. D. qui potior. in pignor. hab.*
3. Secundum ea quæ scripsimus in specie non valde dissimili de qua *in Desin. 1. supr. ill. tit. Qui potior in pignor. hab.* Ex Dec. *cons. 247. num. 3. & 4.* post Bart. *ad l. quoties 14. D. de nouat.*
4. Guid. Pap. *quæst. 28.* Anton. Tessaur. *aecis. 18 num. 2.*
5. Est enim omnis obligatio iuris vinculum quo necessitate adstringimur alicuius rei soluendæ vt Iustin. diffinit initio *tit. Inst. de obligat.*
6. *l. quòd si minor 24 §. restitutio D. de minor.*
7. *l. 1. in princip. D. qui potior. in pignor. hab.*

8. Secus in poteſtatiuis,quæ nunquam retrotrahuntur in præiudicium iuris tertio quæſiti.Pariſ.*conſ.11.num.70.lib.1.* Guill. Onciacus clariſſimus in Senatu noſtro præſes *quæſt.Academ.43.49.50.& 80.*Et in hoc præſertim differt ſpecies huius defin. ab illa de qua *in dict.defin.1.qui potior in pignor.hab.*Item quod hic aderat clauſula illa *ex nunc prout ex tunc.*

DEFINITIO V.

Pactum commiſſorium etiam in pignoribus valet ſi id debitor malit cuius ſolius intuitu conſtitutum eſt vt non valeat.

LEgis commiſſoriæ pactum in pignore licet improbatum ſit, nec valeat præſertim ſi iuſiurandum non acceſſerit,[1] defenditur tamen ſi id debitor malit,[2] quia ſolius creditoris non etiam debitoris odio conſtitutum eſt ne valeat.[3] *Ita Senatus* ex tempore 5.Cal. Decemb.1593. in ea cauſa de qua SC. ſup. De leg. commiſſor.

1. Secundum ea quæ dixi *defin.num.11.& 12.ſupr.hoc tit.*
2. *arg.l.2.D.de leg.commiſſ.*
3. Nemo enim iure pro ſe fauorabiliter inducto vti cogitur *l.penult.C.de pact.l.ſi iudex circumuento 41.D.de minor.*

DEFINITIO VI.

Valet pactum in antichreſi appoſitum vt non poſſit creditor ſortem exigere quandiu patietur debitor creditorem percipere fructus pignoris.

QVæſitum eſt, An valeat pactio in antichreſi appoſita vt quandiu patietur debitor creditorem percipere fructus pignoris in vicem vſurarum creditor ſortem debitam exigere non poſſit. [1] Quidam negabant valere propterea quòd inutile ſit pignus quod numquam poteſt diſtrahi. [2] Item quia non ſit cogendus creditor acceptam rem pignori in perpetuum pignoris iure retinere ita vt nec debiti ſolutionem, nec rei obligatæ dominium conſequi vnquam poſſit.[3] Aliis contra placebat vtilè eſſe pactionẽ ſibique imputare creditorem debere qui ea lege pignus acceperit ab eo qui nõ fuit aliter contracturus.[4] Neque idcirco infructuoſam dici poſſe pignoris conuẽtionem quæ vtilitatem illam creditori adferat vt pignoris fructus non ſolùm percipere ſed etiã lucrari poſſit,[5] qui alioqui in ſortem imputarẽtur.[6] Quinimò aliã eius conuentionis vtilitatem eſſe poſſe vt contractus hic eo minùs videri debeat illicitus & in fraudẽ vſurarum commentus,quod in debitoris,non in creditoris arbitrium & poteſtatem collatum ſit. An pignus perſeuerare diutius debeat, necne. [7] Idque probabilius videbatur. *Ita tractatum* licèt nihildum deciſum eſt in cauſa viduæ procuratoris Tiollier & Ioannis Paquier 8. Id. Mart. 1594.

1. Nam ſi pactio hæc ſpecialiter non interuenerit nemo dubitat quin poſſit creditor etiam antichreſticus venditionem pignoris vrgere ſi nolit diutius incumbere pignori ex generali *tit.C.debit.vendit.pign.imped.non poſſ.*
2. *l.ſi conuenerit 4.D.de pignor.act.l.mulier.11.C.de diſtract.pignor.*
3. In id enim comparatus eſt vſus pignorum vt tanto facilius & tutius ſolutionem extorquere tandem aliquando creditor poſſit.*l.creditoris 8.D.eod.tit.de diſtr.pignor.l.eſt in arbitrio 14.C.de oblig.& act.diũ.tit.C.debit.vendit pignor.imped. non poſſ.*
4. *l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.*Conuentio enim dat legem contractui *l.1.§.ſi conuenerit D.depoſit.*
5. Vt dixi *defin.vnic.in fin ſup.tit prox. præced.*
6. *l.1.2.3.& paſſ.C.de pignor.act.*
7. Eſt enim ſemper in poteſtate debitoris,vt pignus luat,non in arbitrio creditoris vt debitum exigat: & ita fauet hoc pactum debitori non creditori & conſequenter valere debet *l.Arrianus 41.D.de oblig.& action.*

DEFINITIO VII.

Creditor quo inuito poteſt antichreſis diſſolui,non idcirco poteſt eam inuito debitore aduerſus conuentionem diſſoluere,niſi cum ex eius diſſolutione captionem alienam timere poteſt.

AT fingamus debitorem qui tale pignus dederit cogi poſſe vt eam rem alteri retrouendat à quo fortaſſe illam paullò antè emerat ſub pacto de retrouendendo. [1] An ideò licebit creditori debitum exigere quòd videat fieri non poſſe vt antichreſim diutiùs retineat ? Minimè verò. Nec ſi iam ille vrgeatur ab eo, qui redimendi ius habet. [2] Nec enim rectè comparabitur hic creditor emptori cui conſulimus per precij retentionem, cùm in ipſo contractus limine imminet periculum enictionis.[3] Nam cùm redimi res nequeat niſi oblato priùs precio, [4] quid intereſt creditoris an à ſuo debitore ſolutionem accipiat an ab eo cui debuit retrouendere? [5] Præſertim quandiu nullam poſſeſſionis controuerſiam patitur, nondum fortaſſe obſignato precio ab eo qui redimendi ius habet, ac cui nullum ius competit in fructibus citra obſignationem. [6] Si tamen proponas emptam rem ſub pacto de retrouendendo longè viliore precio quàm ſit in debito, propter quod antichreſis contracta eſt, non improbabiliter conqueri poteſt,creditor de dolo debitoris.[7] Nec prohibendus videtur quominùs debitum exigat qui antichreſim retinere ex conuentione non poteſt hoc eſt cui inuito aufferri pignoris poſſeſſio poteſt priuſquàm ſibi omnino ſit ſatisfactum.[8] Eius namque intereſt vt quàm cito fieri poſſit ſuum conſequatur.[9] Quid ſi debitor qui fundũ purè emerat eodem ſubinde in antichreſim dato redimẽdi facultatem ignorante creditore venditori conceſſerit? Videtur quidem dolo facere qui id agit quantum in ſe eſt vt creditoris ſui condicionem faciat deteriorem, ob idque indignus videtur cuius fauore conuentioni ſtare cogatur creditor qui antichreſim accepit.[10] Sed tamen cùm nihil intereſſit creditoris cuius ſcilicet

licet ius anterius ex poſteriore contractu cum venditore inito lædi non potuit, [11] magis eſt vt non ſatis iuſta cauſa illa ſit propter quam à conuentione recedi oporteat. Non enim ſibi quæſitam poſſeſſionem priùs deſerere cogetur creditor, quàm acceperit quicquid ſibi debetur,[12] quippe qui etiam ob chirographariam pecuniam idipſum pignus retinere poſſet. [13] Sufficitque nihil factum eſſe, propter quod emolumento conuentionis priuatus creditor videatur.[14] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. Ex quo pacto conſtat duplicem actionem competere ad petendam retrouenditionem vnam ex vendito aliam præſcriptis verbis *l.2.C.de pact.int.empt.& vendit.*
2. Quomodo vrgeri vtique poteſt.Etſi enim actio hæc naſcitur ex contractu,tamen ex ſtatuti quo vtimur autoritate datur etiam contra quemlibet tertium poſſeſſorem.Quæ fuit iam olim opinio Pauli Caſtrenſ. *ad l.ſi cùm venderet 13. D.de pignor.act.* De qua tamen vide quæ contra ſcripſi in Chiliade De *error.pragmat.*
3. *Ex l.ſi poſt perfectam 24.C.de euict.*
4. *d.l.2.C.de pact.int.empt.& vendit.*
5. Vnde eſt quod etiam inuito creditori alius quilibet debitum offerre pro debitore etiam inuito poteſt *l.ſoluendo 39.D.de neg.geſt.l.ſolutione 23.D.de ſolut.*
6. Adde vel citrà conteſtationem,vt ſcripſi *Defin.17.ſupr.De pact.int.empt.& vendit.*
7. Dolo enim fecit debitor qui pro maiore debito in antichreſim dedit rem quam ab eo poſſit alius quandocunque minore ſumma oblata euincere.
8. Cùm non ſit ei ſatis cautum huiuſmodi pignore quod euinci per alium poteſt non oblato vniuerſo debito, licet res data in antichreſim ſit longè maioris æſtimationis.Vtilitas enim pignoris tota neceſſe eſt vt vel in retentione vel in perſecutione conſiſtat *l.debitor 40.in fin.D.de pignorat.act.l.1.D.de pignor.l.2.C.debit.vend.pignor.imped.non poſſ.l. creditoris 8.D.de diſtract.pignor.*
9. *d.l.creditoris l.eſt in arbitrio 14.C.de oblig.& action.*
10. Iuxta vulgatum illud,Frangenti fidem fides frangatur eidem.
11. *arg.l.id quod noſtrum eſt 11.de reg.iur.l.vlt.*D.de *pact.l.3.in princip.D.de tranſact.*
12. *l.ſi rem 9 §.omnis pecunia D.de pignorat.act.*
13. *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poſſ.*
14. Ea namque res facit vt nihil intereſſit creditoris cuius integrum ius & ſaluum manet.

DEFINITIO VIII.

Mulier quæ pro paraphernali pecunia contraxit antichreſim præſente marito,poteſt reſtitutionis pactio,De nunquam diſſoluenda antichreſi ſit ea damnoſa.Alioqui pactio ſeruanda eſt.

IVſtam petendæ reſtitutionis cauſam habet mulier quæ paraphernalem pecuniam præſente & autoritatem præſtante marito credidit ſub pignore per antichreſim contracto, ea lege vt quandiu pateretur debitor eam fructus pignoris percipere ſuóſque facere, pecuniam ipſa petere non poſſet. Nimirùm ſi ex ea conuentiõne læſa ſit mulier, fortè quòd non tanti ſit pignus quantum eſt in credito. [1] Credenda enim eſt mulier contraxiſſe metu & reuerentia maritali quoties ex cõtractu quem præſente marito iniit, immodicè læſa reperitur. [2] Maximè ſi de re paraphernali contractum ſit in qua nihil iuris inuita vxore maritus habere potuit.[3] Extra hunc caſum non eſſet illa iuſta reſtitutionis cauſa.Nam quod dici ſolet nõ valere pactum ne liceat pignus vendere quominùs trina ſaltem denunciatione præcedente vendi poſſit,[4] tunc locum habet, cùm alioqui pignus eſſet inutile, [5] quod non euenit antichreſi contracta quæ lucrum fructuum adfert creditori.[6] Et verò cùm ad pignoris venditionem peruenire non poſſit niſi præcedente iuſſu de ſoluendo,[7] quoniam hypothecaria tacitam illam & perpetuã condicionem habet,ſi debitum non ſoluatur,[8] conſequens eſt vt qui pactus fuit de non petendo pignus diſtrahere non poſſit.[9] Nec eſt quòd quid quis dicat iniquam eſſe pactionem perinde acſi ex contrario conueniſſet, vt debitori nunquam pignus luere liceret. Magna enim differentia eſt inter eam pactionem quæ debitori pignus danti noceat, & eam quæ creditori pignus accipienti.Debitori ſuccurrendum eſt, quia vt mutuam accipiat pecuniam nihil non ille ſit inhumano creditori conceſſurus.[10] At creditorem nihil vrget quominùs iuſtam,ſibique vtilem ineat cõuentionem.Proinde ſibi imputare debeat ſi eam ſibi legem dixerit vt debitum exigere non poſſet, quandiu liceret ſibi antichreſim retinere.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.12.Cal. April.1594.

1. Siue quòd res obligata minoris ſit æſtimationis ſiue quod minore oblato precio poſſit quandocunque euinci & aufferri creditori vt in ea ſpecie quam tractauimus *Defin.prox.præced.num.7.*
2. *arg.l.1.§.qua onerandæ D.quar.rer.act.non det.cum ibi not.*Nemo enim credendus eſt velle iactare ſuum *vulg.l.cum de indebito 25.de probat.*præſertim fœmina,quia mulierum genus auariſſimum eſt.
3. *l.maritus 21.C.de procurat.l.hac lege 8.C.de pact.conuent.tam ſup.dot.*
4. *l.ſi conuenerit 4.D.de pignorat.act.*
5. Inutile ſiquidem pignus eſt quod diſtrahi nullomodo poteſt *d.l.4.l.mulier 11.C.de diſtract.pignor.*
6. Vt dixi *Defin.6.ſupr.hoc tit.& Defin.vnic.num.8.ſupr.tit.prox.*
7. Scilicet quoties incipi poteſt à perſonali executione. Quid enim ſi clericus ſit is qui fundum obligatum poſſidet? Vide *Defin.26.ſupr. De pignor.*
8. *l.grege 13.§.etiam D.de pignor.l.debitor 59.D.ad SC.Trebell.*
9. *l.ſoluitur 5.§ paciſcatur D.quib.mod pign.vel hypoth.ſoluit.*
10. *arg l.vlt.C.hoc tit.l.1.cum ibi notat.C.ſi aduerſ.credit.*
11. Potuit enim ſibi ipſi quam voluit ab initio legem dicere & condicionem ſuam pro arbitrio facere deteriorem *l. penult.C.de pact.l.pactum 46.D.eod.l.in re mandata 21.C.mandat.* Et rurſus credendum eſt debitorem non aliter fuiſſe contracturum *l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.*

DEFINITIO IX.

Si in eodem contractu duæ sint clausulæ quæ pugnantes videantur, ea in dubio capienda est interpretatio quæ vtramque tueatur si fieri possit. Si minus, prævalere debet quæ posterior est.

COnuenerat inter debitorem & creditorem, vt credita pecunia intra triennium solueretur, subiecta eodem contractu clausula. Vt quandiu pignore in antichresi dato creditor frueretur, sortem petere non posset. Quærebatur an vtraque conuentio vtráve valeret. Videbantur namque inuicem pugnantes,[1] cùm si post triennium soluenda esset ex priore conuentionis parte pecunia, non eo magis prohiberi creditor deberet petere quod antichresi frui si posset mallet.[2] Rursus si ea contrahentium voluntas fuerat vt post triennium exigi pecunia posset, inutilis erat posterior conuentio. Citra quam satis iam ex priore tutus erat debitor ne inuitus ante triennium ad solutionem vrgeretur. Visum est eam capiendam interpretationem quæ conuentionem vtramque vtilem faceret,[3] priorem ad hoc vt nullomodo ante triennium elapsum debitor inquietaretur, posteriorē vt si quid esset quod impediret ne antichresim retinere creditor posset,[4] licentiam haberet exigendi debiti post triennium, si nihil impediret, ne quidem post triennium exigere pecuniam valeret.[5] Quod si ea clausularum esset repugnantia vt simul ambæ stare non possent, posteriori tamen potiùs standum fore. Non solùm quod esset plenior,[6] sed etiam quia ordinarij iuris illud sit vt pactis prioribus per nouissima derogetur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Et consequenter nullius omnino momenti *l. vbi pugnantia* 188. *cum ibi not. De regul. iur.*
2. Prohibitus enim petere ante certum tempus, videtur post illud tempus petere permissus *arg. l. imperator* 8. D. *de postul.*
3. Vt verba omnia in contractu apposita si fieri possit, & quantum fieri potest aliquid operentur *vulg. l. si quando* 109. *de legat. 1. l. 4. in princip.* D. *de vsur.* Est enim maligna interpretatio quæ conuentionem aliquam inutilem facit *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus De verb. obligat.* Et rursum cauenda est interpretatio per quam inducatur repugnantia, vel subita correctio & mutatio prioris voluntatis *l. non ad ea* 89. *de condic. & demonstr.*
4. Pura in specie quam tractauimus.
5. Ita enim fit vt vtraque conuentio videatur interposita fauore debitoris, in quo nihil est absurdi, cùm debitoris causa soleat tempus solutionis adiici obligationi *l. quod certa die* 70. D. *de solut.*
6. Quomodo dicimus pleniorem obligationem tollere illam quæ sit minùs plena *l. si reus* 13. D. *de duob. reis l. si duo* 93. D. *de solut.*
7. *l. pacta nouissima* 12. *C. de pact.*

DEFINITIO X.

Clausula, vt generalis hypotheca non deroget speciali, nec contrà prodest crediori ne cogatur facere excussionem. Specialis hypothecæ nisi solam eam iam possideat eáque per aliquot annos contentus fuerit.

QVæ in pactis pignorum apponi solet clausula vt generalis hypotheca non deroget speciali nec contrà,[1] Creditori prodest non tantùm contrà debitorem ipsum, sed etiam contra tertium quemlibet possessorem, si ex bonis generaliter obligatis aliquid possideat vt rectà possit conueniri acsi nulla esset specialis hypotheca, quantumcunque idonea illa sit,[2] qualis & in dubio præsumenda est.[3] Sed si creditor bona illa specialiter obligata iam possideat, iisque per aliquot annos contentus fuerit, non aliter audiendus erit, quàm si probet non esse illa idonea: Quasi non nisi in subsidium saluam voluerit generalem hypothecam si alia minùs idonea reperirentur,[4] aut aliqua super iis controuersia creditori moueretur.[5] Hoc ita si non adiecta etiam sit clausula constituti, quæ creditorem fecerit pignorum omnium possessorem.[6] *Ita tractatum est* in causa N. de Mouxi & viduæ N. Masson d'Aix 3. Non. Iul. 1595.

7. Quod nostrij nostri vulgò sic exprimunt *La generalité ne derogeant a la specialité ny au contraire.*
2. Cùm tamen alioqui excussio facienda esset ante omnia specialis hypothecæ *l. 2. C. de pignor.*
3. Ideo namque incumbit onus probandi ei qui dicit hypothecam specialem idoneam non esse. Quæ probatio non meliùs fieri potest quàm per ipsam excussionem. Alioqui si sufficeret negare nunquam creditor fateretur esse idoneam *arg. l. solemus* 61. *D. de iudic. l. inter stipulantem* 83. §. 1. *de verb. oblig.*
4. *arg. l. 2. D. qui potior in pignor. hab. & d. l. 2. C. de pignor.*
5. Quia nec possideri videtur id quod sine controuersia possideri non potest *l. quamuis* 13. D. *de reb. autor. iudic. possid.*
6. Hoc enim casu securus est creditor si imploret clausulam constituti & beneficium *l. vlt. C. de acquir. poss.* vt in sua possessione retineatur *d. l. vlt.* iunct. *l. quod meo* 18. *D. eod.*

DEFINITIO XI.

Antichresis contracta in fraudem legitimarum vsurarum non tenet in eo quod excedit modum legitimum. Ne quidem fauore dotis. Sed si vt fieri solet fructus donati sint in tabulis dotalibus valet donatio etiam non insinuata.

FRuctus pignoris in antichresim constituti quatenus excedunt legitimas vsuras id est besses, cōputandi sunt in sortem etiamsi expressa pactione contrarium conuentum sit,[1] adeóque licèt proponas factam conuentionem fauore dotis, & in contractu matrimonij.[2] Inserta quoque si voles vulgari illa clausula quæ vt plurimùm adiici solet *quod non aliter fuerat mulier contracturæ*.[3] Non enim videri potest ea conuentio pars dotis aut donationis propter nuptias,[4] cùm inspecta causa appareat non idcirco mulierem fructus suos facere, quod matrimonium contraxerit, sed quod ipsi sua dos non soluatur,[5] quæ si solueretur vtique ab eo tempore nullum percipiendorum & lucrandorum fructuum ius haberet.[6]

Quid

Quid tamen si vt hodie passim fit, adiecta sit clausula donationis fructuum quos & quantoscunque mulier ex pignoribus perceptura sit?[7] Idem ferè iuris constituendum videatur, quia non tam id agit maritus vt donet quàm vt mulieri consulat in eum casum quo dos illi non restituetur.[8] Sed tamen negari non potest, quin in hunc ipsum casum facta sit valeátque donatio,[9] quæ nec moribus nostris eget insinuatione cùm in contractu matrimonij facta est.[10] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet Non. Sept. 1595.

1. Quia non valet pactio in fraudem legitimarum vsurarum *l. pecunia* 8. §. 1. *D. de vsur. l. si ea pactione* 14. *C. eod.*
2. Nam cùm dotis contractus sit bonæ fidei *l. vnic. C. de rei vxor. act.* nullam potest recipere pactionem quæ sit contra leges aut contra bonos mores aut contra æquitatem *l. generaliter* 5. *D. de vsur.*
3. Quæ tamen clausula magnam vim habere solet *l. si donaturus* 9. *vbi not. D. de condict. ob caus. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l.* 5. §. *penult. D. de dolo mal. except.*
4. Quamvis dici soleat pactum in contractu appositum esse partem contractus *l. iurisgentium* 7. §. *quinimò & seq. D. de pact. l. fundi partem* 79. D. *de contr. empt. l. si sterilis* 21. §. *si tibi* D. *de action. empt.*
5. Vide Afflict. *decis.* 284. *num.* 3. vbi defendit nec propter non solutam dotem posse quicquam deberi mulieri nisi in quantum & quatenus probat sua interesse. Aliud nimirum esse si agatur de dote soluenda marito quo casu potest maritus licitè ac etiam de iure canonico stipulari vsuras in vicem fructuum *cap. saluberiter Extr. de vsur.* Aliud verò si de dote mulieri post solutum matrimonium restituenda. In quo tamen plerique ab eo dissentiunt vt videre est apud Anto. Gabriel. *in commun. opin.*
6. Nec enim fieri potest vt quis eodem tempore & re simul & pecunia fruatur *l. ex empto* 11. §. *qui autem l. Iulianus* 13. §. *veniunt autem l. bona fides* 50. D. *de action. empt. l. liberalitatis* 17. §. 1. D. *de vsur.*
7. Hæc enim clausula facit vt contractus non sit vsurarius cùm vsura non sit sine dolo, nec dolus inferatur volenti, quomodo vult vtique qui donat. *Not. ad l.* 2. *C. de rescind. vendit.*
8. Verba autem in contractibus apposita sunt interpretanda, adeóque nonnunquam inproprianda secundum subiectam materiam *l. ex conducto* 15. §. *Papinianus alias l. si vno vers. sed etsi verbo donationis. D. locat.*
9. Et consequenter defendenda est conuentio iure donationis cùm & verba contractus id suadeant, & voluntas contrahentium non repugnet *l. ille aut ille* 23. §. *cùm in verbis de leg.* 3. iunct. *l. si ancillas* 63. *de leg.* 1.
10. Etiamsi excedat quingentos aureos contra *l. si quis argentum* 35. *C. de donat.*

DEFINITIO XII.

Pactum de iure prælationis appositum in antichresi aut in venditione facta sub pacto de retrouendendo finitur, finito contractu, & resoluto.

SI cùm fundus daretur in antichresim conuenerit inter debitorem & creditorem vt si quando is fundus aut eius hyperocha per debitorem venderetur, haberet creditor ius prælationis reique pro eodem precio retinendæ,[1] tamdiu poterit creditor legem contractus exercere sibique ius illud prælationis vindicare quandiu durabit antichresis,[2] vt si debitor eam rem priùs alij vendiderit quàm pignus luerit, creditor extraneo cuilibet emptori præferatur.[3] Cæterùm si resoluto iam contractu, solútoque vinculo pignoris, hoc est accepta pecunia, & posteà in alium collata venditione illius rei quæ fuerat obligata, præferri velit creditor, & fundum de quo retinendo conuenerat, emptori aufferre vel aduersus venditorem personali actione experiri, vt quanti sua interest cōsequatur, non erit audiendus: cùm fieri nequeat vt finito contractu duret pactum quod faciebat partem contractus,[4] ne alioquin euenìat vt soluta in totum pecunia, quæ debebatur, pignus tamen adhuc pro parte subsistere videatur,[5] & vt ius prælationis eo contractu constitutum in longius tempus quàm cōtractus ipse protrahatur.[6] Nec aliud esse placuit cum in venditione facta sub pacto de retrouendendo, eiusmodi conuentio interuenisset: non quòd id genus contractus tantam habeat cum antichresi adfinitatem, quanta vulgò à pragmaticis creditur[7] sed quoniam vtriusque contractus eadem hac parte ratio est.[8] Sed & cum Senatus nostri placito inter creditorem & debitorem reddito super iure luitionis nominatim adiectum esset, vt creditori saluum esset ius prælationis si quando casus eueniret, visum est non aliud ius senatusconsulto reseruatum, quàm quòd creditori ex contractu competebat, ideóque nec alia interpretatione donandum esse senatusconsultū quàm contractum,[9] vt scilicet si ante perfectam luitionem pignoris debitor eam rem alteri venderet, aut tractatum de vendendo cum aliquo inijsse quandoque poltea probaretur, quamvis dilata per fraudem in aliud tempus venditione,[10] saluum creditori ius prælationis supereresset.[11] *Ita Senatus* pro D. Comite de la Foreſt contra Franciscum Vectier Procuratorem Prid. Cal. Sept. 1605.

1. Cui pacto simile illud est de quo in *l. si sterilis* 22. §. *si tibi* D. *de act. empt. vers. sed etsi* de iure prælationis & *τῶν μόνων* tractant nostri *ad l. dudum* 14. *C. de contr. empt. & ad l. vlt. C. de iur. emphyt.* Adde *l. qui fundum* 75. D. *de contr. empt.*
2. *Arg. l. si debitor* 11. D. *de precar.*
3. Quasi commissa lege contractus,
4. *l. 4. alias l. si ex duobus* §. *sed & Marcellus* D. *de in diem addict. l. voluntate* 20. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.* iunct. *l. fundi partem* 79. *de contr. empt.*
5. Contra iuris regulā de qua *in l. grege* 13. §. *etiam D. de pignorib. l. si rem* 9. §. *omnis pecunia* iūct. *l. solutā* D. *de pignor. act.*
6. Quod absurdum esset, quia ius ex contractu quæsitum non potest in longius tempus protrahi quàm contractus ipse ne latiùs & longiùs pateat effectus quàm sua causa *l. ab empitone* 58. *cum ibi not. D. de pact.* Iunge *l. 2. D. si à parent. quis manumiss.*
7. Pragmatici enim nostri imperitiores vulgo confundunt hæc duo genera contractuum, quasi sint quid idem cùm tamen valde differant quia antichresis pignus est *l. si pecuniam* 34. *de pignorat. act.* ac proinde non transfertur ex ea dominiū *l. cùm & sortis* 35. §. 1. *eod. tit.* quod tamen transfertur ex venditione facta sub pacto de retrouendendo non minus quàm ex alia qualibet venditione facta à domino *l. 2. cum ibi not. C. de pact. int. empt. & vendit.*
8. Et consequenter idem ius in vtroque statuendum est *l. illud* 32. *D. ad leg. Aquil.* Nam vtroque casu verum est huiusmodi pactum de iure prælationis esse partem contractus, ac proinde sublato & extincto contractu, tolli quoque ipsum & extingui debere. *d. l. si debitor* 11. *D. de precar.*
9. Non enim potest mutare contractum id quod iudex pronunciat ex forma & verbis ipsis contractus.
10. Quod enim per fraudem & dolo malo factum est id ratum haberi numquam debet, ne scilicet dolosō suus dolus prosit, qui è contrario impunitus remanere numquam debet *l. procurator* 11. §. *in perpetuum & pass. D. de doli mal. except.*
11. Non autem vt etiam post sublatum finitúmque contractū adhuc supersit ius prælationis quia eo casu remaneret illud ius prælationis penes creditorem aut penes emptorē sine causa, quod esse nō debet *l.* 2. §. *circa D. de doli mal. except.*

TIT. XXIII.

De excep.

DEFINITIO I.

Excussionis exceptio dilatoria est, & ideo opponenda ante litem contestatam: non post, nisi opponatur per eum qui tanquam autor laudatus venerit in ius post litem ab emptore suo contestatam.

NOn factæ excussionis exceptio cum dilatoria sit [1] non peremptoria [2] omnimodo antè litem contestatam obijcienda est aut in ipsa saltem litis contestatione, [3] præterquàm si ponas fictam fuisse contestationem, qualis illa est quæ per rei contumaciam inducitur. [4] Nam restitutus quandocunque possessor pignoris aduersus contumaciam perinde hanc exceptionem obijcere potest acsi contumacia nulla interuenisset quæ nec vlla post refusos sumptus interueniisse intelligitur. [5] At neque nocebit possessori quod plerisque iudicis interlocutionibus litem contestari iussus sit, si modò eæ interlocutiones redditæ sint antè oppositam exceptionem, [6] necdum secuta sit litis contestatio, licèt ab illis interlocutionibus non fuerit prouocatum. Neque enim eò magis verum est secutam esse contestationem quæ facti est. [7] Sed & vno casu potest contingere, vt post litem quoque contestatam huic exceptioni locus esse debeat. [8] Finge possessorem qui fundum obligatum à te emerat cùm quasi Seruiana conueniretur priùs litem contestatum esse quàm exceptionem hanc opponeret: atque interim autorem te laudasse vt litis periculum susciperes ad rem defendendam. [9] Liberum erit tibi quandocunque litem ingredienti exceptionem hanc opponere, quia cùm tuo periculo res agatur tua magis interest quàm possessoris. [10] Et quemadmodum imputare possessori non potes cur dilatoriam exceptionem omiserit, [11] ita nec actor tibi cur tardiùs litem susceperis, quam non vltrò, sed ex necessitate emptoréque vrgente subire te oportuit. [12] Quare nec tibi obijci potest quod dici solet, eum qui liti inter alios cœptæ pro suo iure interuenit in præsenti litis statu interuenire debere nec moras vllas rei iudicandæ adferre posse. [13] Nimirùm quoniam emptor qui ad iudicem prior vocatus litémque contestatus fuit, non tam ius suum quàm autoris sui id est tuum in iudicium deduxisse intelligitur, [14] neque tamen litem contestando deteriorem facere potuit tuam condicionem tibíque competentis exceptionis ius adimere. [15] Illud sanè constat hanc exceptionem si antè litis contestationem opposita sit non eò minùs saluam esse quòd secuta sit contestatio, si modò protestatio præcesserit: [16] alioqui ob id solùm quod ad vlteriora & vt pragmatici loquuntur in meritis causæ processum est, si iubente iudice reiecta intelligitur, [17] sin tacente, vltrò remissa. [18] *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1588. & in causa Gaspardi Tauel 7. Cal. Febr. & Idib. Febr. pro heredibus Procurat. Durandi 1593. & rursus Cal. Decemb. 1589.

1. Quia litem tantùm differt non perimit siquidem creditor excusso debitore potest redire ad possessorem sine meo huius exceptionis *Auth. hoc si debitor C. de pignor. Auth. præsente C. de fideiuss. l. Mœchus* 47. *D. de iur. fisc. l. planè* 14. *D. de minor.*
2. Nisi eo casu quo ex euentu discussionis appareat debitorem esse soluendo, quia tunc ad possessorem regredi creditor non potest *d. l. planè cum aliis suprà citatis.* Ideóque dicitur anormala ista exceptio.
3. Quomodo debêt opponi omnes exceptiones dilatoriæ *l. exceptionem* 19. *C. de probat. l. pen. C. hoc tit.* Guid Pap. *quæst.* 275. *num.* 4. & 5.
4. Contumacia enim non tantum pro præsentia sed etiam pro contestatione est, vnde fit vt contra contumacem possit ferri sententia quæ non posset ferri nulla præcedente contestatione *Auth. qua in prouincia C. vbi de crim. agi oport. l. vnic. cum ibi not. C. de lit. contest.*
5. Purgatur siquidem contumacia per sumptuum refusionem *l. sancimus* 15. *C. de iudic.*
6. Nam si post oppositam exceptionem iudex litem contestari iubeat hoc ipso videtur exceptionem reijcere, notant vulgo nostri *ad l. à procedente* 4. *C. de dilat.*
7. Quod enim pendet non pro eo est quasi iam sit, vt habet regula iuris *l. is damnum dat.* 169. § 1. *de reg. iur.*
8. Contra id quod regulariter obtinet Guid. Pap. *quæst.* 94. Dec. *cons.* 570. *num.* 6. Negus. *in tract. de pignor.* 1. *membr. part.* 2. *num.* 34. & *seqq.*
9. *Iuxta l. si plus* 74. § *mota quæstione D. de euict. l.* 1. *C. vbi in rem act.*
10. Et videris litem tuam tractare potiùs quàm alienam *d. l.* 1. *C. vbi in rem act. l.* 1. § *in propria l.* 2. § 1. *D. quand. appell. sit & intr. qua tempor.*
11. Sunt enim dilatoriæ exceptiones de apicibus iuris quas qui omittit tanto magis videtur bonam fidem agnoscere *l. si fideiussor* 29. § *quadam D. mandat.*
12. Non enim fuit in potestate tua quando conuenireris quomodo est in potestate actoris an & quando agat *l.* 5. § *vlt. D. de doli mal. except. l. petenda.* 6. *C. de tempor. in integr. restit. l. cùm postulassem* 44. *in princip. D. de damn. infect.*
13. Bart. & alij *ad l. si quis libertatem* 7. *D. de hered. petit. & ad l. Titia* 34. *D. solut. matrim.*
14. *l.* 1. & 2. *C. vbi in rem act.*
15. *l. vlt. D. de pact. l. non debet alteri* 74. *de regul. iur.*
16. Protestatio enim solet conseruare ius protestantis *l. pro herede* 20. *D. de acquir. hered. l. & si quis* 14. § *plerique D. de religios. & sumpt. funer.*
17. *Ex not. in d. l. à procedente* 4. *C. de dilat.*
18. *l. pen. & vlt. C. hoc tit.* remittentibus autem iura sua regressus dandus non est *l. quæritur* 14. § *si venditor D. de ædilit. edict.*

DEFIN.

DEFINITIO II.

Exceptio non impugnans iudicatum, cuiusmodi est solutionis & compensationis, potest opponi etiam in executione iudicati.

EXceptiones quæ non impugnant iudicatum opponi quandocunque possunt etiam in executione iudicati, [1] cùm rerum iudicatarum autoritas quæ potissimum tuenda est, [2] ex eo non labefactetur. [3] Inde fit vt solutionis exceptio admittenda sit, quoniam qui solutionem allegat, non negat, quin fatetur potiùs se debuisse: [4] hactenúsque victori prodesse debet sententia, vt non possit caullari debitor indebitum à se solutum. [5] Ergo & similiter compensatio post iudicatum obijci poterit, [6] quia vice solutionis est. [7] Sed hoc ità si debitum cuius compensatio petitur sit liquidum, [8] aut tale quod in promptu liquidum fieri possit, vt puta ex alterutrius collitigantium iureiurando. [9] Reconuentionis, licèt nonnullam cum compensatione adfinitatem habeat, longè alia ratio est. Eam namque proponi necesse est antè litem contestatam: [10] Itaque in causa appellationis opponi non potest, [11] quia iudicatum damnaxat [12] non etiam litis contestationem extinguit appellatio. [13] At compensationi obijciendæ in quacunque instantia locus est. [14] *Ita Senatus* sæpiùs.

1. Eiusmodi est exceptio deductionis facienda ne condemnatus egeat itémque deductio æris alieni, compensatio solutionis, & aliæ de quibus Boer. *quæst.* 19. *num.* 9. post Angel. & alios *in l. Nesennius* §. *vlt. de re iudic. Not. in l.* 1. *C. de iur. & fact. ignor.*
2. *l. seruus* 65. §. *cùm prator D. ad SC. Trebell.*
3. Cùm possit vtrumque stare, & quod iudicatum est, & quod deducitur in exceptionem. Adde Boer. *quæst.* 43. *n.* 180.
4. Dyn. & alij *ad cap. nemo pluribus de regul. iur. in* 6.
5. Scilicet cùm sententia transijt in rem iudicatam, quia res iudicata pro veritate habetur *l. ingenuum* 25. D. *de stat. hom. l. res iudicata* 207. *de regul. iur.*
6. *l. cùm militi* 16. § 1. *D. de compens. l.* 2. *C. eod.*
7. *l. si ambo* 10. § 1. *cum legib. sequentib. l. posteaquàm* 21. *D. eod. l. si constat* 4. & *pass. C. eod. l. si debitor* 4. *D. qui potior. in pignor. hab.*
8. Nec enim fit compensatio nisi debiti liquidi ad liquidum *d. l. si constat & l. vlt. vbi not. C. de compens.*
9. Rebuff. *in tract. de liter. obligat.*
10. DD. *in Auth. & consequenter C. quomod. & quand. iud.* Capell. Tolos. *quæst.* 1. & 93. vbi Aufrer.
11. *Arg. l.* 1. § *vlt. D. quæ sentent. sin. appell. rescind.*
12. *l.* 1. § *vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti* 6. § 1. *D. de his qui notant. infam.*
13. Imò reducit appellatio litem ad terminos litis contestatæ, vt aiunt pragmatici, vnde est quod in causa appellationis nulla fit litis contestatio, sed incipitur à conclusione in causa.
14. Guid. Pap. *quæst.* 567.

DEFINITIO III.

Excussionis exceptio neque nudo detentori datur, neque malæ fidei possessori conuento per hypothecariam.

QVæ tertijs possessoribus hypothecaria conuentis datur non factæ excussionis exceptio, [1] sicuti non iuuat nudum detentorem qui aut nullomodo aut alij non sibi possidet, [2] qualis est conductor depositarius commodatarius & si qui sunt similes, [3] ita nec nudum possessorem, id est qui aliam possessionis suæ causam dicere nullam possit quàm quia possidet. [4] Neque enim in huiusmodi personis locum habet is æquitatis fauor, qui hanc exceptionem induxit: [5] ille nimirum quòd iusto possessori succurrendum sit, [6] cuius sanè interest non soluere potiùs quàm solutum repetere: [7] item ne fiant de lite lites [8] condemnato possessore qui mox aduersus debitorem à quo causam habuit regressum habiturus sit: quæ res ad publicam quoque vtilitatem pertinet. [9] *Ita Senatus* in causa Antonij Bourgeois contra N. Perrin ex tempore 3. Cal. Decembr. 1588.

1. *Ex Auth. hoc si debitor C. de pignor.*
2. Sed eum tantum qui sibi & animo domini possidet. Id enim verè est possidere, sibi habere vt Theophilus definit *in Instit.*
3. Hi enim non tam possident quàm sunt in possessione *l. si quis antè conduxit* 10. *D. de acquir. poss. in* §. 1. *l. quod meo* 18. *eod. tit.*
4. Qui propriè dicitur possidere pro possessore *l. qui interrogatus* 12. *D. de petit. hered.*
5. Cùm sit ista exceptio sicut cæteræ omnes inducta ex æquitate *l.* 2. *C. de pignor. l. est in arbitrio* 14. *C. de oblig. & act.*
6. *l. planè* 14. *D. de minor.*
7. *l.* 3. *D. de compens. l. si stipulatus* 15. *in princ. D. de fideiuss.*
8. Hoc enim ciuilis legislator execratur *l.* 4. §. *air prator D. de rei iudic. l. si quis iusiurandum* 11. *C. de reb. cred. & iureiur. l.* 3. *C. de fructib. & lit. exp.*
9. Quia per lites dissoluitur concordiæ vinculum, quo vno salus reipubl. continetur.

DEFINITIO IV.

Debitor non potest opponere exceptionem discussionis, nec si litem susciperit pro tertio bonæ fidei possessore qui eam exceptionem obijcere potuisset.

QVi causæ defensionem pro alio suscipit ijsdem omnino exceptionibus & defensionibus vti potest quæ ipsi reo competunt. [1] Sed tamen id non est perpetuum. Quid enim si possessor conuentus hypothecaria debitorem laudet autorem? an exceptionem non factæ excussionis opponere poterit debitor, quam ex persona propria opponere possessor potuisset? Minimè verò. Numquã enim debitor eam exceptionem obijcere potest. [3] At ne possessor quidem si sit vnus ex debitoribus, etiamsi in solidum per quasi Seruianam conueniatur. [4] Igitur vel liti semper adesse possessor debet vt sibi vtilem proponat exceptionem, [5] vel pati executionem sententiæ quæ contra debitorem lata erit. *Ita tractatum est* in Senatu 6. Id. Decemb. 1588.

1. Alium siquidem defendere nihil aliud est quàm eandem vicem quam reus subire *l. sed & hæ* 35. §. *defendere l. minor* 51. §. 1. *D. de procurat.*
2. *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

3. Cuius enim personæ aut bonorum excussionem posset opponere debitor qui ipse excutiendus est? *d. Auth. hoc si debitor l. Moschis* 47. *D. de iur. fisc.* Iunge *Defin.* 37. *infr.*
4. *l.* 1. & 2. vbi glos. & DD. *C. si vnus ex plurib. hered. debit.* Dixi *Defin.* 1. *supr. ill. tit.*
5. Non enim proprias exceptiones amittere potest ob id solùm quòd alius pro eo litem susceperit, cùm ipsius interim non condemnari *arg. l. Paulus respondit* 69. *D. de procur. l. si suspecta* 29. *D. de inoffic. testam.*
6. Hoc enim est quod pragmatici nostri solent dicere sententiam latam contra laudatum autorem mandandam esse executioni contra laudantem: quod illi sic efferunt *La sentence rendue contre le garend est executoire contre le garenty.*

DEFINITIO V.

De exceptionibus peremptoriis potest differri pronunciatio si respiciant merita causæ. At non item si possint lutis ingressum impedire.

NOn facit iudex iniuriam[1] qui non obstantibus exceptionibus peremptoriis iubet procedi ad vlteriora, dummodò subiiciat ne quid præiudicij exceptionibus eiusmodi fiat,[2] quod plerúnque cauetur per vulgarem hanc clausulam[3] *quant à present & sauf d'y auoir esgard par cy apres s'il y eschoit.* Sed id tamen ita verum est si exceptiones illæ ad ipsa vt loquuntur causæ merita respiciant.[4] Nam si tales sint quæ litis ingressum impedire possint, de iis primùm & antè omnia pronunciandum est. Ne alioquidam no afficiatur reus si litem suscipere cogatur, cùm habeat quod statim obiiciat petitori ne litiget.[5] *Ita Senatus* 12. Cal. Mart. 1589.

1. Et ideo non potest hoc casu ab eo appellari, quoniam qui appellat conqueritur de iniuria sibi facta per iudicem *l. præfecti* 17. *D. de minor. l. si per imprudentiam* 51. *D. de euict. l. exceptionem* 67. *D. de fideiuss.*
2. Alioqui procedendo ad vlteriora videtur iudex reiicere exceptionem *Not. ad l. à procedente* 4. *C. de dilat.*
3. Est enim hæc clausula veluti quædam iudicis protestatio quæ animum iudicis declarat, & ius litigantium cõseruat.
4. Sunt enim peremptoriæ duplicis generis. Aliæ quæ perimunt litem, nec tamen impediunt litis ingressum vt solutionis. Aliæ quæ etiam litis ingressum impediunt vt præscriptionis Papiens. *in form. reiþ. rei vers. quo ad impediendum.*
5. Non enim paruum incommodum est si quis sumptibus & litibus vexetur *l. minoribus* 6. *D. de minor. l.* 4. §. 1. *de alien. iud. mut. caus. fact. l.* 1. *C. de admin. tutor.*

DEFINITIO VI.

Exceptio non factæ excussionis non potest auferri tertio possessori per pactum initum inter debitorem & creditorem.

QVamuis creditor cùm de pignore conueniret pactus sit ne bonorum debitoris excussionem vllo casu facere cogeretur. Non tamen vsque adeò illa conuentio nocere potest tertio possessori posteà cum debitore contrahenti, vt si hypothecaria conueniatur iuuari eò minus debeat exceptione non factæ excussionis[1], si non adiecta sit in priore contractu clausula constituti.[2] Ius enim quod sibi creditor pignoris causa excipit reale non personale esse necesse est, vt afficiat possessorem.[3] *Ita Senatus* ex tempore 10. Cal. Maij 1589.

1. Habet enim possessor huius exceptionis beneficium non à debitore sed à lege: ideóque per legem adimi ei non potest *l.* 3. *D. de interd. & releg.*
2. Quæ scilicet faciat creditorem possessorem *l. quod meo* 18. *D. de acquir. poss.* Sed illud præterea illo casu requiritur vt creditor constitutarius imploret beneficium *l. vlt. C. de acquir. poss.* vt scripsi *defin.* 1. *supr. ill. tit.*
3. *l. si creditor* 7. §. *vlt. cum ibi not. D. de distract. pignor.* Obligatio enim personalis quæ nascitur ex conuentione facta inter debitorem & creditorem non sequitur fundi possessorem *l. vlt.* §. 1. *D. de contr. empt. l.* 1. § *si heres D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Pactum quo conuenit inter debitorem, & creditorem vt possit creditor possessionem pignorum propria auctoritate adprehendere non auffert tertio possessori exceptionem discussionis.

QVid ergo si inter debitorem & creditorem conuenerit vt creditori liceat corporalè pignoris possessionem adprehendere in quascunque manus pignus peruenerit? An dicemus conuentionem hãc habere vim pacti quod vocant manus iniectionis? Vtique enim reale illud est & rem ita afficit vt à quocunque possessore auferri possit.[1] Sed verius est reseruatam manus iniectionem tum demùm rem afficere cum in dominij alienatione excepta est,[2] non item si in pignore.[3] Ratio namque facit vt suæ rei efficacius quàm alienæ legem quam velit dicere quisque possit.[4] Vnde illud etiam placuit vt qui rem suam vendit, inutilem quoque seruitutem excipere & retinere queat,[5] quam post alienationem & in fundo iã alieno sibi acquirere non posset.[6] Igitur nec in proposita specie prohibebitur tertius possessor exceptionem obiicere non factæ excussionis.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l. Titius seruum* 9. *D. de seru. export.*
2. Vt in specie *d. l. Titius.*
3. Nec enim per pign[8] fit vlla alienatio *l. cum & sortis* 35. §. 1. iunct. *l. si rem* 9. §. 1. *propriè D. pignorat. act. l. pignus* 8. *C. eod.*
4. *l. in traditionibus* 44. *D. de pact. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*
5. *l. ei fundo* 29. *D. de seruit. l. venditor* 13. *D. commun. prad.*
6. *l. quoties* 15. *D. de seruit.*
7. Ex generali dispositione *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

DEFINITIO VIII.

Exceptio ordinis locum habet etiam contra mercatorem nisi agatur in foro mercatorum.

EXceptionem ordinis non eò minùs habebit fideiussor quod cum mercatore contraxerit,[1] nisi & mercator ipse sit & in mercatorum foro conueniatur,[2] in quo de istis apicibus iuris non solet disputari.[3] *Ita Senatus* ex tempore 14. Cal. Decembr. 1589. Iunge tit. De fideiuss. SC. 3.

1. Est enim generalis dispositio *Auth. hoc si debitor C. de pign.* & consequenter generaliter intelligenda *arg. l. in fraudē* 35. §. *vlt. D. de testam. milit. l.* 1. §. *generaliter D. de legat. præst.*
2. Ias. in § *item si quis num.* 76. *& sequentib. Inst. de action.*
3. *l. si fideiussor* 29. §. *quadam D. mandat. vbi dicitur* non conuenire bonæfidei de apicibus iuris disputare.

DEFINITIO IX.

Prius quidem quærendum est de iure actionis, quàm de iure exceptionis, sed prius tamen de persona rei quàm de iure actoris, vt qui intercessit tanquam talis prius se probet talem.

ETsi actore non probante reus absoluitur etiamsi nihil præstiterit[1] quia de actionis antequàm de exceptionis viribus cognoscendum est,[2] prius tamen inquiri oportet de persona rei quàm de iure actoris, quoniam de personis quæstio semper præcedit quæstionem de re quę in iudicium deducitur.[3] Itaque cùm executioni quam ego contra te feceram intercessisses tanquam Titij heres cum beneficio legis & inuentarij, neque tamen inuentarium factum probares, Placuit reiiciẽdam esse tuam intercessionem. Nimirum vt tanquam heres ex beneficio legis & inuentarij nõ audiaris.[4] Nec ad rem pertinet quòd vbi de inuentario non apparet habetur pro puro herede is qui inuentarij commodum obtendebat.[5] Proindéque obtinere debeas si ego nihil probem. Nam & post condemnationem integræ nihilominùs & saluæ tibi erunt exceptiones si puri & absoluti heredis iure velis intercedere.[6] Idémque erit si tanquam possessor possessionem tuam voles defendere. Neque enim possessionis suæ ius & titulum ostendere possessor cogitur.[7] *Ita Senatus* ex tempore 11 Cal. Decemb. 1589.

1. *l. qui accusare* 4. *C. de edend.*
2. *l. vlt. C. de rei vindic. l. vlt. D. de acquir. poss.*
3. Quoniam res omnes item que iudicia ipsa non nisi personarum gratia sunt comparata § *vlt. Inst. de iur. natur. gent. & ciuil.* Facit *l. quidam referunt.* 14. *D. de iur. eod.*
4. Quisquis enim agit aut excipit tanquam talis debet ante omnia se probare talem *l. licet* 23. *C. de procur. cum ibi not. l.* 1. *l.* 3. §. causæ cognitio, & ibi not. *D. de Carbon. edict.* e
5. *l. vlt. C. de iur. delib.* Esse enim heredem cum beneficio inuentarij qualitas est accidentalis quæ nunquam præsumitur nisi probetur Bart. *ad l.* 1. *C. de dignit. lib.* 12.
6. Alia enim res esse videtur & ideo non nocet res iudicata *l. cùm quæritur* 12. *& seq. l. si cũ vno* 22. *D. de except. rei indic.*
7. *l. cog.* 11. *C. de petit. hered.* iunct. *d. l. vlt. D. de acquir. poss.*

DEFINITIO X.

Exceptio peremptæ instantiæ non potest opponi per eum qui ipse prius fuit negligens in lite prosequenda.

PEremptę instantię exceptio ei prodesse nõ potest qui vltima iudicis interlocutione quid facere iussus fuit quod postea nõ fecerit:[1] Quia quãtocũq; tẽpore lis siluerit imputare sibi debet propriã negligẽtiã[2] quippe quæ sola aduersarij quoq; negligentiæ causam dederit.[3] *Ita Senatus* ex tẽpore 3. Nõ Decẽb. 1589.

1. Nemo enim potest in mora esse aliquid faciendi quandiu restat aliquid faciendum ab aduersario Dec. *late & elegantèr consil.* 2.
2. Nec enim vnius negligentia alij nocere debet *l. pupillus* 24. *D. quæ in fraud. credit.* Nam tum quoque cum vterque fuit negligens facienda est compensatio mutuæ negligentiæ *l. si ambo* 10. *D. de compensat. l. rem hereditariam* 65. *infin. D. de euict.*
3. Nemo enim potest alteri obiicere negligẽtiã qui ipse fuerit negligentior *l. viro* 39. *l. cùm mulier* 47. *D. solut. matrim.*

DEFINITIO XI.

Fideicommissum bonorum debitoris alicui adiudicatum detractis detrahendis non impedit ne possit obiici exceptio excussionis detractionum faciendarum.

SI principalis debitoris bona iure fideicommissi ad alium pertinere pronunciatum sit, detractis, vt adiici solet, de iure detrahendis, non ideò minus salua erit tertio possessori aut fideiussori exceptio nõ factæ excussionis, quod quæstio de iure detractionum magnis litium anfractibus agitanda supersit. Excutiendus enim est principalis debitor ad peram vsque & sacculum, vt aiunt,[1] non debitor tantùm sed etiam heres eius.[2] Minúsque fauorabilis causa est creditoris agere coacti contra principalem debitorem, heredemve eius quàm si agat contra posteriores pignorum emptores prioribus pro suo iure vt quidam nolunt eandem exceptionem non factæ posteriorum excussionis obijcientibus.[3] Hoc enim casu satis est, quod contra posteriores hactenus egerit vt docere possit per eorum intercessionem fieri ne suum conse qui sine controuersia possit.[4] Nec litem prosequi tenetur at neque litis finem expectare si eam priores emptores suo periculo fuisque sumptibus ad sententiam vsque persequi parati se dicant.[5] Differentiæ autem ratio aperta illa est, quòd imputari non potest creditori cur eius debitor alienauerit,[6] cùm tamen eidem iustissimè imputetur, cur eum hoc vel illo debitore cõtraxerit.[7] *Ita Senatus* pro vidua Lagnier contra D. de Vatteuille Baronem de Versoex mense Iunij, 1590.

1. Quousque scilicet appareat & probetur non esse illum soluendo: sic enim nostri ad *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*
2. *l. plane* 14. *D de minor. l. Moschus* 47. *D. de iur. fisc.*

3. Secundum opinionem Aegid.magistri *in decis.Paris.ex l.si quis habens creditores* 24.D.*qui & à quib.manum.*
4. Quia paria sunt Nihil esse quod possideatur,Et nihil posse sine controuersia possideri *l.quamuis* 13.D.*de reb. autor. iudic.possid.*
5. Vt hoc saltem casu procedat ius commune de quo *in l.mœchis* 470.*de iur.fisc.*in illis verbis *In reliquum possessorem omnem.*
6. *l.unic.l.ver.alien.gerent.non interd.rer.suar.alien.*
7. *l.qui cum alio* 19.*& ibi not.de regul.iur.*Iunge.*def.*43.*infr.* 6.

DEFINITIO XII.

Exceptio solutionis totius debiti impedit pronunciationem diffinitiuam. At non allegatio solutionis partis debiti.

SI debitor à creditore conuentus totius debiti solutionem obijciat quam actor neget,non est differenda in executionem iudicati cognitio de solutione,sed statim & ante sententiam de facti veritate inquirendum est,[1] vt exceptionis æquitate reus liberetur.[2] Ne alioqui expensis inanibus quas allatura est condemnatio alteruter oneretur,si solutum fuisse vniuersum debitum quandocunque apparebit.[3] Sed si pars tantum debiti soluta dicatur,nec liquidò constet quid & quantum solutum sit,[4] condemnatio pro toto debito facienda est:sed cum ea tamẽ adiectione vt quod in iudicati executionẽ solutum probabitur de condemnatione detrahatur.[5] Est enim solutionis exceptio ex earum numero quæ quoniam non impugnant iudicatum at potiùs confirmant,etiam in executione iudicati obiici possunt.[6] Si tamen non tã de facta solutione quam de solutæ quantitatis modo & calculo dubitetur,[7] Senatus noster pro personarum & causarum qualitate,ne grauiore emolumenti quod vocant dispendio debitor lædatur,[8] id temperamentum sequi solet vt eam duntaxat summam deducat in condemnationem,quam positis in iudicati executione rationibus & diligentiore habito calculo adhuc debitam esse constabit.[9] *Ita Senatus* in causa D.de Sonax & N.Gay 5.Cal.Decemb.1590.

1. Et probatio exigenda est ab eo qui allegat solutionem *l.1.C.de probat.*
2. Improbus si quidem est qui bis velit idem consequi *l.si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iudic.l.bona fides* 57.*de reg.iur.*
3. Nulla enim litigandi causa supereſt post solutionem *l.quidam* 21.*D.de reb.cred.*cum solutione contingat plenissima liberatio *l.pen. & pass.D.de solut.*
4. Quia si liquidò constet aliud est *d.l.quidam.*
5. Bald.*in l.peremptorias C.senten.rescind.non poss.*Guid.Pap.*quæst.*67.
6. Dixi *defin.*2.*supr.*ex Boer.*decis.*19.
7. Quod euenit cum non negatur solutum esse,sed negatur tantum solutum.
8. Quia ex statuto Sabaudiæ debetur emolumentum iudicati pro rata quantitatis adiudicatæ proinde quanto maior est summa quæ adiudicatur tanto maius est emolumentum quod penditur.
9. Hoc enim casu licet incerta ferri videatur sententia tamen valet,quia potest fieri certa per calculum sine alia nona vlla adiudicatione.*l.2.vbi not.*Iunct.*l.vlt.*C.*de sentent.quæ sine cert.quant.profer.*

DEFINITIO XIII.

An ad euitandam exceptionem non factæ excussionis sufficiat implorari clausulam constituti. An verò necesse sit implorari specialiter beneficium l.vlt.C.de acquir. poss.

CReditor cuius nomine debitor se constituerat possidere si amissam debitoris facto possessionem velit à tertio possessore auocare[1] vt effugiat incommodum exceptionis quæ creditoribus hypothecaria agentibus nocere solet non excussi debitoris,[2] non videtur arctandus vt imploret beneficium Iustinianeæ constitutionis,[3] sed satis supérque sibi consulere creditur,si quod effectu idem est petat retineri se in pristina possessione,quam sibi vindicet ex clausula constituti.[4] Nam nec aliud quicquam Iustinianus constituit,nisi vt possessio creditoris quæ per debitorem re vera fuit interuersa.Sic auocari possit per creditorem vt retenta magis quàm reuocata videatur.[5] Alio tamen iure vtimur.[6] *Ita Senatus* pro Claudia Gantin contra Guillielmum Picte lat & Assueram de la place 6.Cal.Iulij,1591.

1. Condicione *ex l.vlt.C.de acquir.poss.*secundum ea quæ scripsi *defin.*1.*supr.eod.tit.*
2. Qui scilicet omnino excutiendus est cùm agitur hypothecaria *Auth. hoc si debitor C. de pignor. & in corpor. vnde sumsit.*
3. *in d.l.vlt.C.de acquir.poss.*Antoni n.Tessaur. *decis.*215.*num.*6.*in fin.*vbi addit sufficere additam esse in libello clausulam Ius & iustitiam ministrari.
4. Non tam enim formula actionis hodie spectanda est post *tit.de formul. & impetr. act.sublat.* quàm potestas & effectus actionis institutæ.Sicut & qui agit hodie ad supplementum non cogitur implorare beneficium *l.omnimodo* 70. C. *de inoff.testam.*licet agat condictione ex illa lege,sed sufficit vt dicat se agere ad supplementum.
5. Ideoque auocatur per viam retinendæ possessionis,non per viam adipiscendæ aut recuperandæ
6. Vt dixi *in tit.de acquir.poss.*ex Bald.*in l.1.C.de reuoc.his quæ in fraud.credit.*

DEFINITIO XIIII.

Nemo cogitur cedere actionem ex cuius cessione futurum sit vt conueniri possit.

CEdendarum actionum exceptio non minus tertio possessori aduersus hypothecarium creditorem datur si iustus ille possessor sit,quàm fidei ussori cùm ex stipulatione conuenitur.[1] Sed differentia in eo est quod fideiussori omnimodo & sine exceptione cedendæ sunt actiones,quia nec fieri vllo casu potest vt ea cessio noceat cedenti creditori.[2] Tertio autem possessori cum distinctione. Quid enim si cùm plures diuersis temporibus bona creditori obligata emissent, qui prior emerat priore loco conuentus fuerit,non per simplicem hypothecariam sed implorato beneficio clausulæ constituti, ne obiici posset exceptio,non excussi posterioris emptoris.[3] Nam & hoc casu exceptio cedendarum actionum vtique locum habet.[4] si quidem parum hac parte interest qua actione creditor experiatur, cum vtroque casu & possessio-

possessionem euincat,[5] & creditoris iure vtatur, quod æquè per debiti oblationem dissoluitur. [6] Finge priorem hunc emptorem vt creditorem summoueret vniuersum ei debitum exsoluisse,[7] ex eáque causa factam illi à creditore iurium omnium,vt par est,cessionem:[8] mox velle illum agere contra posteriorem emptorem,siue ex ea cessione siue proprio iure quod venditoris communis bona anteriore pignoris vinculo haberet obligata.[9] Quis admittat repelli cum exceptione,ni cedat posteriori emptori omnibus iuribus,quæ habuit à creditore?[10] Primùm enim fieri non potest vt eaſdem actiones præstet nisi deteriores, & imminutas:[11] cùm pignus quod creditori in ijs bonis quæsitum fuerat,extinctum sit in persona emptoris,acquisito ei obligatarum rerum dominio.[12] Sed etsi pignoris vinculum idem maneret, fieret vt emptor anterior iis cedẽdo actionibus quas à creditore habuisset,cõtra seipsũ cedere videretur.Siquidẽ futurum est vt tertius possessor qui secundo loco conuenitur,posteaquàm creditoris iura ex cessione acceperit,aduersus hunc ipsum cedentem regressum habiturus sit,id est in ea ipsa bona pro quibus tanquã obligatis prior emptor conuentus fuerat à creditore passus est,vt proinde nihil priori emptori profuturum sit, quod creditori soluerit.[13] Quæ res circuitum inducet:[14] nam cùm nec aliter audiendus sit agens contra cedentem ex pristino creditoris iure,quàm si eadem omnino iura integra & illibata præstet,eueniet simi liter vt rursus contra eũ acturus sit alius qui modò conueniebatur.[15] Quam ob causam non defuerunt qui remedij loco inducẽdũ putarẽt vt à possessoribus omnibus fieret cõtributio debiti pro rata.[16] Sed æquior est contraria sententia existimantiũ,vltimi emptoris damno totã rẽ cedere debere.[17] si ab anteriore conueniatur,nec cogendũ quẽquã contra seipsum præstare alteri actionẽ.[18] Qua ratione nec cogẽdus erit emptor anterior vt actionibus vllis cedat posteriori contra eos qui antiquius in eadẽ bona pignoris ius habeant,ne ita fiat vt contra alios cedendo,contra seipsum longa manu cedere videatur.[19] Denique cogendus quidẽ est cedere,sed cum ea exceptione,vti ne vlla vnquã per eiusmodi cessionẽ molestia sibi per cessionarium aut alios à cessionario causam habituros inferatur.[20] Atque huius quã constituimus inter fideiussorem & tertium possessorem differentiæ ratio non illa sola est,quam initio attigimus,quòd nullo casu fieri possit vt cessio fideiussori per creditorem facta sit creditori damnosa,[21] sed illa etiam,quòd facilius accedat fideiussor ad fideiubendum ea spe & contemplatione futurę cessionis,quam pro sua indemnitate quandoque à creditore consecuturus sit:[22] At emptor,aut qui alio iusto titulo possessor factus est cum accessit ad acquisitionem,non potest videri cogitasse de cessione actionũ anterioribus emptoribus aut creditoribus competentium,quia nec ea spe aut eo animo emebat vt alij quàm venditori suo quicquam solueret:[23] eáque cessio non tam ex causa contractus proficiscitur,aut ex officio iudicis in æstimandis præstationibus ex contractu descendentibus,[24] quàm ex æquitate illa quòd non debeat actor possessori denegare id quod sine vllo suo dispendio aut periculo præstare possit.[25] *Ita Senatus* 6.Cal.Iulij 1591.

1. Anton.Capyc.*Decis.Neapol.*51 post Speculat.ibi citat *ex l.mulier* 19.D.*qui potior in pignor.hab.*
2. Quis verò non putet æquum id saltem præstare creditorem quod sine ipsius dispendio futurum est?Inquit *l.in creditore* 38.*in fin.D.de euict.*
3. Secundum ea quæ diximus *Defin.prox.præced.* Alioqui possent qui priore loco emerunt exceptionem obiicere posteriorum non excussorum,vt dixi *Defin.*11.*supr.eod.*
4. Ex æquitate posita *in d.l.in creditore* 38.*in fin.de euict.*
5. Siue agat condictione *ex l.vlt.C.de acquir.poss.*siue hypothecaria *l.si cum venditor* 66.*D.de euiction.*
6. *l.item liberatur* 6.*l.Paulus* 12.§.1.*D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*
7. Nam & qualiscumque possessor offerre potest etiam si sit in mala fide *d.l.Paulus* §.1.
8. Quæ scilicet necessariò facienda est bonæ fidei possessori *d.l.mulier* 19.*D.qui potior.in pignor.hab.*
9. Nec enim ius suum vetus amittit qui aliud nouum sibi acquirit *l.1.§.vlt.*D.*si quis à parent.manum.fit.*
10. Quam pragmatici nostri vulgò appellant exceptionem cedendarum actionum.De qua *in l.vt fideiussor* 39. D. *de fideiuss.l.rem hereditariam* 65.*vers.nec remedio D.de euict.*
11. Non videtur autem reddi quod deterius redditur *l.3.§.si reddita D.commod.l.pen.in fin.de condict.tritic.l. Stichum.* 95. §.*penult.D.de solut.*
12. *l.pen.§.Latinus Largus de excep.rei iudic.l.neque pignus* 45.*de regul.iur.*
13. Vide omnino Decium *cons.*104.Et Negusantium qui Decium reprehendit *in tract. De pignor.in* 3. *membr.*5.*part. princip.num.*31.
14. Ac perplexitatem illi ferè similem de qua African. *in l.qui quadringenta* 80.D.*ad leg.falcid.*
15. Et ita fiet circuitus in infinitum,quod nec natura ipsa nec ius patitur.
16. *Arg l.cùm possessor* 5.D.*de cenſib.*Capyc.*dict.quæst.*51.Bart.& cæteri *ad l.iubemus* 21.C.*ad SC.Velleian.& in l.si stipulatus* 15.§.1.D.*de fideiuss.l.*2.C.*eod.*Socin.*cons.*200.*&* 206.*lib.*2.
17. *Arg.l.si quis habens creditores* 24.D.*qui & à quib.manum.*
18. *Arg.not.per glos.& alios in l.*1.*alias l.*2.C.*de duob.reis.*
19. Antiquiores enim habituri essent regressum aduersus eum *l.*5.*de liber.legat.l.cùm lex* 46.*D.de fideiuss.*
20. Ne alioqui videretur per mediam alterius personam agere contra seipsum,quod impossibile est *l.ne cum filiofamilias* 16.*D.de furt.*
21. Quæ tamen magna ratio est *d.l.in creditore l.si hereditatem* 32.*D.mandat.*
22. *l.Stichum aut Pamphilum* 95.§.*si creditor pen.D.de solut.l.*2.C.*de fideiuss.*
23. Ita Bart.Cyn.Alber.Salicet.& alii *ad l.iubemus* 21.C.*ad SC.Velleian.* Vide omnino Math.De Afflict.*decis.*343.
24. Quomodo aliæ pleræque præstationes quæ descendunt ex natura iudiciorum bonæ fidei,de quibus *in l. generaliter* 5.D.*de vsur.l.quòd si nolit* 31.§.*quia assidua D.de ædilit.edict.*
25. *d.l.in creditore* 38.*in fin.*D.*de euict.*

DEFINITIO XV.

Nemo cogitur cedere actionem aduersus illos quibus indemnitatem ipse præstare teneatur.

NEc distinguemus,an qui agit contra posteriorem emptorem agat ex iure cessi,an ex proprio,vt puta,si,quod plerumque fit,cùm prior emeret curauerit obligari sibi pro euictione bona omnia venditoris.[1] Generale enim & perpetuum est vt nõ alia iura cedere quis compellatur,quàm quæ habeat, aut culpa sua habere desierit:[2] Atqui contra seipsum actionẽ nullã habere vnquã potuit,[3] nec rursus nisi inutilem & inefficacem aduersus anteriores creditores & possessores pignorum,quibus ille indemnitatẽ præ-

ſtare cogendus eſſet, ſi quid ab iis peteretur. 4 De iis nimirum anterioribus poſſeſſoribus intelligimus qui in caſum euictionis cauerint ſibi de pignore, ex eáque cauſa regreſsum habere poſſint in bona ſequenti loco alienata:5 nam ſi pignoris conuentio nulla interceſſerit, nihil ſanè cauſæ eſt cur non is qui ſecundus comparauit & creditoris hypothecarij iura omnia ceſſa habuit cogendus ſit iiſdem iuribus tertio cedere etiam contra priorem emptorem, cùm eo caſu verendum non ſit ne ex eadem ceſſione quandoque à primo conueniatur.6 *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1. Alioqui actio de euictione perſonalis tantùm eſt, nec vllum habet priuilegium tacitæ hypothecæ vt neque actiones cæteræ perſonales de quibus nominatim ita cautum eſt *not. iis.* D. & *C. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Iunge *l. rem hereditariam* 65. D. *de euict.*

2. Cùm nemo poſſit cedere iura quæ non habet, vt nec potiora iura quàm ipſe habeat *l. nemo plus iuris* 54. *de reg. iur. l. Stichum* 95. §. *pen.* D. *de ſolut.*

3. *l. ne cum filiofamilias* 16. D. *de fiurt.*

4. In effectu enim is ſolus conueniri videtur, cuius ſolius periculo tandem res ceſſura eſt *l. cùm lex* 46. *D. de fideiuſſ. l.* 5. D. *de liber. legat. l.* 1. C. *vbi in rem act.*

5. Nec enim ſecuta alienatio extinguit ius præcedentis pignoris *l. debitorem* 15. C. *de pignor.*

6. Nec enim poteſt hypothecariam habere is qui nihil conuenit de pignore *l. Ariſto* 3. *D. qua res pignor. oblig poſſ.*

DEFINITIO XVI.

Exceptio ſimulationis poteſt obiici non tantùm à contrahentibus ſed etiam ab eorum ſucceſſoribus, nec minùs ceſſionario, quàm cedenti.

SIcuti exceptio ſimulationis obiici poteſt non ab eo tantùm qui contraxit, ſed etiam ab eius ſucceſſoribus ſiue ſingularibus ſiue vniuerſalibus,1 ita & certum eſt, obiici eam poſſe ceſſionario perinde ac cedenti, etiamſi ex cauſa oneroſa ceſſio facta proponatur.2 Nimirum quoniam contractus ſimulatus contractus non eſt,3 quippe qui non habeat voluntatem contrahentium 4 ex qua contractus omnes æſtimandi ſunt.5 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 4. ſupr. Plus valer. quod agit.

1. Quia ſimulationis vicium reale eſt & afficit rē ipſam, facitque vt pro infecta haberi debeat *l. ſi ex precio* 8. *C. ſi cert. pet. l. cùm ea* 21. *C. de tranſact.* Quæ autem in rem ſunt exceptiones competunt quibuſcumque *l. exceptiones* 7. §. *rei autem* D. *hoc tit.*

2. Quamuis ſoleant noſtri diſtinguere an ceſſio facta ſit ex cauſa oneroſa an ex lucratiua *in l.* 4. §. *ſi cùm legitima D. de doli mal. except. & in l. facta* 63. §. *ſi heres D. ad SC. Trebell.*

3. *l.* 1. *vbi not. C. plus valer. quod agit. l. imaginaria* 16. *de reg. iur. l. ſimulata nuptia* 30. *de rit. nupt. l. emptor* 12. *De aqua, & aquæ pluu. arcend.*

4. Nec medullam veritatis vt loquitur Bald. *in l. & qui ſub imagine* 10. *C. de diſtr. pignor. & in l. ab Anaſtaſio notab.* 4. *C. mandat.* & tanquam corpus ſine ſpiritu quia conſenſus ab eo remotus eſt: idem Bald. *in d. l.* 1. *C. plus valer. quod agit.* Iaſ. *in l. nemo poteſt.*

5. *l. ſemper in ſtipulationibus* 38. *de reg. iur. l. in omnibus rebus* 55. *de oblig. & act. num.* 42. & ibid. Rip. *num.* 65. *De leg.* 1.

DEFINITIO XVII.

Excuſſionis non factæ exceptio poteſt opponi etiam per creditorem poſteriorem conuentum hypothecaria tanquam tertium poſſeſſorem.

DE poſteriore creditore rem anteriori obligatam non niſi pignoris titulo poſſidente dubitatum aliquando fuit, An ſi quæſi Seruiana conueniatur ab anteriore, iuuandus ſit exceptione non excuſſi debitoris: quibuſdam id negantibus, propterea quòd non tam ſibi quàm debitori poſſideat, cuius veluti procurator quidam eſt in pignore, adeò vt eius perſonam repræſentare interdum exiſtimetur.1 Atqui certū eſt exceptionem illam iis demùm prodeſſe qui ſibi non qui alijs poſſident:2 iis certè nullomodo qui poſſident debitori, quoniam nec ipſe debitor eam habere poteſt.3 Sed tamen contrà viſum eſt, iuſtum retinendæ tuendæque poſſeſſionis titulum eſſe ſi quis tanquam creditor poſſideat, ideóque nec ei minùs quàm cæteris poſſeſſoribus exceptionem hanc accommodari oportere, quoniam ſibi poſſidet non debitori, niſi quod ad vſucapionis cauſam pertinet. 4 Vnde illud etiam eſt quod & interdicta omnia habet poſſeſſoria,5 & vtiles pleraſque actiones.6 *Ita Senatus* pro Antonio Neiret contra Benedictum Geoffrey 9. Cal. Aug. 1592.

1. *l. cùm notiſſimi* 7. §. 1. *C. de præſcript.* 30. *vel* 40. *annor. l. creditori*, vbi Caſtrenſ. & DD. *de oper. noui nunciat. l. ſi pignori* 29. *aut ſin.* D. *famil. erciſc.*

2. Dixi *Deſin.* 3. *num.* 2. *ſupr. hoc tit.*

3. Ne per alium quis conſequatur indirectò quod per ſe directò non poteſt, contra *l. ſcire oportet* 21. §. 1. *de legit. ſuc.* quāquam nec id nouum eſt *l.* 3. *in fin. qua res pignor. l. ſi is qui* 29. *de hib. leg.*

4. *l. ſerui nomine* 16. *D. de vſucap.*

5. Niſi cuſtodiæ tantùm cauſa ſit in poſſeſſione *l.* 3. §. *creditores vti poſſid.*

6. *Scilicet ad Auth. hoc ſi debitor quæſt.* 7. *C. de pignor.* Oſaſch. *Deciſ. Pedem.* 133. *num.* vlt. 7.

DEFINITIO XVIII.

Indicatis per poſſeſſorem bonis quæ excuti poſſint aliorum excuſſionem facere creditor non cogitur niſi rurſum indicatio aliorum fiat, interea nihil contra poſſeſſorem ſtatuendum eſt.

QVamquam is qui excuſſionis non factæ exceptionem obiicit, non cogitur ea bona indicare quæ poſſint excuti, niſi priùs facta per creditorem diligenti perquiſitione,1 ſi tamen vltro indicauerit, hactenus ſibi nocet vt non alia cogatur creditor excutere quam quæ indicata ſunt,2 quòd veriſimile ſit ea omnia poſſeſſorem indicaſſe, quæ conquiri & excuti poſſent, vt ex eorum venditione dimiſſo creditore liberationē ipſe conſequeretur.3 Itaque excuſſis iis ſi creditori minimè ſatisfactum ſit, recuſare reus non poteſt quominùs pignorum quæ poſſidet venditionem patiatur.4 Sanè iuſtum non eſt deſyderiū creditoris

toris poſtulantis vt ea bona quæ poſſeſſor indicauerit, itémque ea quæ penes ſe poſſeſſor habet ſimul diſtrahantur, vt ex communi precio creditoribus omnibus ex ordine ſatisfiat. Sic enim euenire priuaretur poſſeſſor commodo exceptionis, quod in eo præcipuè vèrſatur vt tandiu inquietari per hypothecariam nequeat, quandiu illæſo eo & aliunde ſatisfieri creditori poteſt.5 In eóque melior eſt conditio tertij poſſeſſoris, quàm creditoris anterioris ſolo crediti iure pignus poſſidentis, iuxta eorum ſententiam, qui contra iuris rationem, volunt vt pignoris diſtractionem à poſteriore creditore petitam prohiberi non poſſit ille, ſi poſterior offerre nolit, dum ne priùs ei poſſeſſio aufferatur quàm omne debitum ſit cōcuſſum.6 eſt enim ſanè fauorabilior qui iuſto titulo rem ſibi habet tanquam ſuam, quàm qui creditor tantùm eſt.7 Cui conſequens fit, vt ſi non aliā obiiciendæ exceptionis cauſam habeat, quàm quia crediti iure ingnus teneat, ſecundum ea quæ proximo SC. diximus, diſtractionem pignoris eo prætextu non factæ excuſſionis, impedire non poſſit:8 ne alioqui plus iuris in retinenda pignoris poſſeſſione creditor poſterior aduerſus priorem, quàm qui anterior idémque poſſeſſor eſt contra poſteriorem habere videtur.9 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *Not. ad Auth. hoc ſi debitor C. de pignor.* Nec enim cogitur poſſeſſor veluti procurator eſſe creditoris vt in ſpecie. Iccè diſſimili argumentatur Marcellus *in l. poſtulante* 44. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

2. Specialis namque indicatio tollit neceſſitatem generalis inquiſitionis *arg. l. maritus* 21. *C. de procurat.* vbi ſpecia. mandatum vxoris tollit generale quod in bonis vxoris tacitè habere maritus intelligitur.

3. Siquidem fruſtra eſſet ea indicaſſe quæ non eſſent idonea, vel quæ ſine controuerſia poſſideri non poſſent. *l. quamuis* 13. *D. de reb. auctor. iudic. poſſid. l.* 2. *C. de pignor. l.* 2. *D. qui potior. in pign. hab.*

4. Intellige niſi poſſeſſor paratus ſit alia indicare. Hoc enim caſu eorum quoque excuſſio facienda eſſet, cùm eadem ſit ratio acſi ab initio fuiſſent indicata, nec quicquam interſit creditoris ex quibus bonis ſuum conſequatur *d. l.* 2. *C. de pignor.*

5. *l. planè* 14. *D. de minor. l. Moſchis* 25. *D de iur. fiſc.*

6. De quo ſcripſimus *Deſin.* 1. *ſupr. De diſtract pignor.* vbi tamen hanc ſententiam improbauimus.

7. Cùm creditor non pro ſuo poſſideat ſed pro alieno *l. ſi pignori* 13. *D. de vſucap.*

8. *l. vlt. C. ſi antiq. credit. pign. vendid.*

9. Quod ſanè abſurdum eſſet. Plus enim iuris regulariter habere debet creditor anterior, quàm poſterior *l.* 2. *l.* 4. & *paſſ. C. qui potior. in pignor. hab.* & plus is qui poſſidet quàm qui non poſſidet *l.* 11. *D. de pignor.*

DEFINITIO XIX.

Poſterior creditor non eo minùs iuuandus eſt exceptione non factæ excuſſionis quòd in fraudem legitimarum vſurarum contraxiſſe dicatur.

NOn eo minùs exceptione non excuſſi debitoris iuuandus eſt poſterior creditor, idémque pignoris poſſeſſor,1 quod anterior obiiciat contractam per eum antichreſim in fraudem legitimarum vſurarum,2 fructúſque pignoris ab eo per longum tempus malè perceptos in ſortem computari debere, vt ea computatione ſors omnino abſorpta ſolutáque videatur.3 Quid enim anterioris creditoris intereſt ſi debitor ipſe non cōqueratur, & alia bona ſint ex quorum diſtractione ipſi ſatisfieri poſſit?4 Aut cur inuito vel ignorante debitore audiatur is qui rem debitoris potiùs quàm ſuam tractat, cùm nihil eius interſit?5 Plane ſi aliud nihil ſit ex quo debitum ſuum conſequi ſaltem eque commodè creditor poſſit, permittendum erit vt quod à communi debitore perperam geſtum probabitur, eatenùs reſcindat, quatenus indemnitatis ſuæ ratio poſtulare videbitur,6 vt hoc ſaltem per debitoris perſonam conſequatur ab alio quod ab ipſo debitore aut aliunde conſequi nequeat.7 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Secundum id quod ſcripſimus *Deſin.* 17. *ſupr. eod.*

2. Quod euenit ſi fructus pignoris, qui ex pacto cedunt lucro creditoris excedant legitimum modum vſurarum, & ſint certi, non etiam ſi ſint incerti *l. ſi ea pactione* 14. *C. de vſur.* Iunge *l. cùm debitor* 8. *D. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

3. *Ex l.* 1. 2. *& 3. C. de pignorat. action. l.* 1. *C. de diſtr. pignor.*

4. Nemo enim ſiue agendo ſiue excipiendo auditur cuius non interſit *l.* 3. §. 1. *l. ſtipulatio iſta* 38. §. *alteri de verb. oblig. l. ille à quo* 13. §. *ſi de teſtamento* vbi Alex. *D. ad SC. Trebell.*

5. Nec enim debitor ipſe poſſet diſtractionem pignoris impedire *l.* 1. *& 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poſſ.* Ne quidem in hoc caſu ſi iurauerit. Neguſ. *in* 5. *membr.* 5. *part. num.* 7. *ex cap. debitores de iureiur.*

6. Nam cùm habeat bona omnia ſui debitoris obligata, habet quoque hoc ius obligatum dicendi nullum & vſurariū contractum malè initum cum alio creditore. Iura enim ſicuti veniunt appellatione bonorum *l. bonorum* 49. *de verb. ſignif.* ita & in generali bonorum obligatione *l. nomen* 4. *C. quæ res pignor. oblig. poſſ.*

7. Semper enim quantùm fieri poteſt ſuccurrendum eſt miſero creditori certanti de damno vitando *l. quod autem* 6. §. *ſimili modo dicimus* D. *qua in fraud. credit. l.* 4. §. *ſi cùm legitima verſ. ſi quis autem* D. *de doli except. l. vlt.* §. *ſin verò creditores C. de iur. delib.* Similis quædam ratio eſt *in l. dotem* 6. *D. de coll. bon.*

DEFINITIO XX.

DE iure tertij nunquam excipere is poteſt, qui ſi ratione illa vinceret deteriorem faceret tertij conditionem.1 Itaque cùm is qui pupilli rem immobilem nullo iure tenebat ab eo conueniretur qui rem illam à tutore ſine decreto comparauerat & obiiceret contra leges factam venditionem quia decretum non interueniſſet,2 non putauit Senatus admittendam exceptionem propterea quòd conſtabat pupilli condicionem ex ea venditione meliorem factam eſſe,3 pupilliſque intereſſe vt actor potiùs quàm reus vinceret. Quamquam enim dici ſolet admittendam eſſe exceptionem de iure tertij quoties excluſiua illa eſt iuris agentis,4 abſurdum tamen ſit prætextu vtilitatis pupilli eam admittere exceptionē quæ pupilli cauſam faciat deteriorem,5 Aut quod idem eſt, de non iure actoris ex pupilli perſona diſputare illum, qui ſi vinceret, pupillum in maiore damno conſtitueret.6 Idque eo magis admittendum videbatur, quod ex enunciatiuis contractus verbis apparebat interpoſitionem decreti præceſſiſſe. Nam licèt verba enunciatiua non probent inter alias partes,7 tamen inter eaſdem probare ſolent,8 ac proinde in-

ter pupillum & emptorem, hactenus saltem vti ne ex persona pupilli negare alius possit quod pupillus ipse seruare eius confessus est.[9] Quamuis aduersus pupillum ipsum si ageret ea probatio non sufficeret, ne aliqui facile esset tutori cum emptore colludenti falsa eiusmodi enunciatione legem fallere,[10] quæ certion magis interpositionem solennitatis exigit, quàm interpositæ manifestam probationem.[11] *Ita natus* in causa aduocatorum de Coysiaz & Gaudinon. 16. Cal. Sept. 1592.

1. Nec enim verisimile est quod tertius ille vnquam sit vsurus eo iure per quod suam condicionem deteriorem facturus esset *vulg. l. cũ de indebito* 25. *D. de probat.* Nec rursus potest quisquã deteriorẽ facere alterius cõdicionẽ *l.* 74. *de reg. iur. Ex l.* 1. *& tot. tit. D. de reb. eor. qui sub tutel. l.* 1. *& tot. tit. C. eod. tit. de præd. minor.*
2. Quo casu nec pupillus ipse posset rem suam vindicare nisi restituto prius precio, alioqui repelleretur exceptione *dli l. si fundus* 13. §. 1. D. *de reb. eor. qui sub tutel. l. vtore* 14. *C. de præd. minor.*
4. *l. loci* 4. §. *competit.* vbi Bart. & cæteri *D. si seruit. vindic. l. vlt. C. de rei vindic.*
5. *arg. l. pen. C. ad SC. Trebel.*
6. Alioqui esset in huius potestate deteriorem facere ignorantis pupilli condicionem quod absurdum esset *l. soluendo* 3. *de negot. gest. l.* 2. *D. quod vi aut clam.*
7. Nisi in antiquis Bart. & alij *in l. ex hac scriptura D. de donat.*
8. *Vulg. l. optimum* 14. vbi Bart. & alij. *C. de contr. & commit. stipulat.*
9. Nam ex cuius persona quis agit aut excipit eius factum præstare debet *l. ex qua persona* 149. *de regul. iur.*
10. *arg. l. magis puto* 5. §. *si pupillus D. de reb. eor. qui sub tutel.*
11. Paria siquidem sunt quid non esse & non apparere *l. duo sunt Titij* 30. *D. de testam. inted.* Præsertim cùm non quodlibet decretum interuenisse sufficiat, sed tale esse oporteat in quo adfuerint omnes sollennitates, quod nisi viso eo sciri non potest *d. l.* 5. §. *non passim. de reb. eor.*

DEFINITIO XXI.

Excussio iurium perinde ac bonorum mobilium aut immobilium facienda est, si possit fieri citra litem.

EXcussio obiici potest non tantùm bonorum mobilium & immobilium, sed etiam iurium debitoris si qua sint aperta nec litigiosa:[1] puta si rem maioris precij debitor viliore precio distraxerit sub pacto de retrouendendo.[2] Cur non enim hyperochæ perinde ac ipsius fundi si non esset venditus excussio fiat, cũ is qui hyperochã fundi habet fundũ ipsum habere videatur deducto eo quod ad possessoris ius tollẽdum necesse est.[3] Quamuis enim iniquum sit cogi creditorem debiti sui consequendi gratia rem alienam redimere,[4] in eámque rem vti iure sui debitoris, nihil tamen prohibet ius ipsum redimendi & hyperocham non secus ac fundum distrahi, & ex precio quod redigetur satisfieri creditori cùm æquè facilè emptorem inuenire possit.[5] Sedhoc ita vt dixi, si de eo redimẽdi iure disputari nõporteat. Quid enim si nollet prior emptor retrouendere siue iure siue iniuria? Nõ esset cogendus creditor pro pecunia litẽ suscipere.[6] Quid item si redimendi ius ex conuentione fuit temporale, quod ex causa enormis læsionis perpetuum esse debere contendat debitor?[7] Aut quid si locus esse possit in integrum restitutioni quod vel dolus, vel metus, vel ipsa etiam enormis læsio aut enormissima interuenerit?[8] Non magis arctandus est creditor agens hypothecaria vt litigiosam aut dubiam actionem excutiat,[9] quàm vt fundum qui sine controuersia possideri non possit.[10] Hactenus igitur facienda erit excussio iurium & actionum quatenus nemine contradicente id fieri possit & citra litis periculum.[11] Non decrant qui putarent iurium excussionem fieri numquam oportere, propterea quòd iura non possideantur.[12] Sed ratio illa probat potiùs, debitoris debitorem si hypothecaria conueniatur non esse inuandum exceptione non factæ excussionis, quæ solis competit possessoribus.[13] Et verò si debitoris bona omnia sint in nominibus, cur non cogatur creditor agens hypothecaria peragere venditionem nominum æquè ac bonorum mobilium aut immobilium?[14] Actionem sanè suscipere & exercere cogendus non est, cùm lites execrantium voluntas laudari potiùs debeat, quàm vituperari,[15] sed distrahere cogi potest, si modò commodum inueniat emptorem.[16] *Ita Senatus* pro Philiberto Marescal procuratore contra Bonauenturam Miege 8. Id. Nouemb. 1592.

1. Cùm etiam iura commodè vendi possint si modò sunt in confesso *l. à Diuo Pio* 15. §. *sic quoque iudices & seq. D. de re iudic.*
2. Quo casu hyperocha, id est, vt loquuntur plurisualentia remanet in bonis debitoris *l.* 2. *vbi not. C. de pact. int. empt. & vendit.* adeóque ius ipsum redimendi etiam si res pluris non sit.
3. *l. & quia nondum* 15. §. *qui res suas D. de pignor.*
4. *l. nec emere* 16. *C. de iur. deliber.*
5. *d. §. sic quoque iudices. & §. in venditione eius. l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic.*
6. Est enim verecunda cogitatio eius qui lites execratur *l.* 4. §. 1. *de alien. iudic. mut. caus. fact.*
7. *Ex notat. in l. si quis cum aliter* 36. *D. de verb. obligat.* Scripsi *in tit. De rescind. vendit.*
8. *Ex tit. De eo quod met. caus. D. dolo. & ex l.* 2. *& l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.*
9. *d. §. sed vtrum.*
10. *l. quamuis* 13. *D. de reb. iudic. possid.* vbi dicitur paria esse, nihil omnino esse quod possideri possit, & nihil possideri posse sine controuersia.
11. Cùm eo casu nihil interfit creditoris agentis, interfit verò maximè possessoris, ne tam facilè nulláque necessitate cogente inquietetur. *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*
12. Non enim possideri possunt, nisi quæ sunt corporalia *l.* 8. *in princip. D. de acquir. poss. l.* 4. §. *si viam* 27. *D. de vsucap.*
13. *d. Auth. hoc si debitor.* Nec enim quicquam interest eius qui debitor est vtri soluat an creditori suo an creditoris creditori, dummodò liberetur. De quo scripsimus in libris Coniecturarum.
14. *d. l. à Diuo Pio* 15. §. *in venditione D. de re iudic.*
15. *d. l.* 4. §. 1. *De alien. iudic. mut. caus. fact.*
16. *d. §. sed vtrum.*

DEFIN-

DEFINITIO XXII.

Non cogitur creditor facere excussionem liberorum tanquam heredum debitoris si appareat repudiatam à curatore quamuis inutiliter paternam hereditatem.

CReditori agenti hypothecaria tertius possessor obiiciebat exceptionem non excussorum heredum debitoris qui pluribus liberis puberibus institutis decesserat. Cùm creditor vt elideret exceptionẽ, proferret instrumentum quo continebatur repudiatam à curatore paternam hereditatem eorum nomine, visum est satis abundéque factam excussionem.[1] Licèt enim hereditas minori delata repudiari per curatorem non possit,[2] ideóque integrum sit possessori probare liberos bonis patris immixtos esse,[3] sufficit tamen curatoris factum vt in possessorem transferatur onus probandi, cùm verisimile sit si paternam hereditatem liberi agnouissent, id vtique sciturum fuisse ipsorum curatorem.[4] Nam & alioqui in eam rem sufficerent vicinorum testationes, ob hoc solùm quòd facta vicini scire vicinus præsumatur.[5] In proposito autem tantò magis id admittendum est, quòd nec in dubio præsumendum sit si nostris credimus, filium esse heredem patris, cùm damnosa est hereditas.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Acsi à minoribus ipsis fuisset omissa per abstẽtionem hereditas paterna cùm in filios qui se abstinuerunt prætor deneget actiones *l. necessarijs* 57. iunct. *l. ei qui* 12. *D. de acquir. hered.*
2. Is enim potest repudiare, qui & adire potest *l. is potest* 18. *D. de acquir. hered.* Curator autem non potest adire nomine minoris, adeóque nec minori adeunti autoritatem præstare *l. cùm in vna* 17. §. *tutor D. de appellat.* Iunct. *l. potuit* 5. *C. de iur. delib.*
3. Quo casu si sint puberes non possunt se abstinere nisi per beneficium restitutionis *d. l. ei qui* 12. *& d. l. necessariis* 57. *De acquir. hered.*
4. Sine cuius scilicet autoritate nihil administrare aut facere minor potest *l. si curatorẽ habẽs* 3. *C. de in integr. restit. min.*
5. *Vulg. cap. quanto Extr. de præsumpt.*
6. Ita enim Bart. communiter adprobatus *in l.* 1. *& l.* 2. *C. si vt min. se ab hered. abstin.* Scripsi latè in Hemischiliade *de err. pragmat.*

DEFINITIO XXIII.

Excussio facienda est non personæ absentis sed bonorum existentium in prouincia quæ sit in territorio eiusdem supremi tribunalis.

ABsentis quidem debitoris excussionem facere non cogitur creditor qui agit hypothecaria:[1] sed si bona ille reliquerit in prouincia, quæ sine controuersia possideri queant,[2] non eò minùs excutienda erunt quod absens sit debitor: dato nimirum bonis curatore, aduersus quem perinde ac contra ipsum debitorem actio exerceatur.[3] Prouinciam autem intelligimus non eam solùm in qua domicilium habeat debitor, aut in qua contractus celebratus sit; sed quæ sit in eiusdem supremi tribunalis territorio. Finge debitorem Maurianensem relictis Maurianę finibus domicilium suum ad centrones transtulisse: aut in Italiam profectum bona in Centrombus reliquisse. Priore casu nec videbitur abesse,[4] posteriore verò, bona in prouincia reliquisse dicendus erit.[5] Ideóque excussionem facere creditor compelletur. *Ita Senatus* pro Claudio Carre contra Nicolaum Gaignepain 14. Cal. Decembr. 1592.

1. Quia nimis magnum incommodum est vt quis absentem perquirere, & contra ipsum extra prouinciam agere cogatur *arg. l.* 3. §. *vlt. D. de testib.* Parúmque interest an quis absit extra prouinciam an decesserit *l. vlt.* §. *vbi autem in vnam C. de bon. quæ lib.*
2. Alioqui nec sunt excutienda *l. quamuis* 13. *D. de reb. autor. iudic. possid.*
3. *l.* 2. §. 1. *D. de curat. bon. dand.*
4. Quoniam vtraque prouincia est in territorio non tantùm eiusdem Principis & Ducis nostri, sed etiam eiusdem supremi tribunalis id est Senatus nostri. Aliud ergo esset si ad Pedemontanos diuertisset.
5. Et quidem quorum persecutio non valde incommoda & onerosa possit esse creditori in tam parua locorũ distantia.

DEFINITIO XXIIII.

Exceptio quæ obstaret cedenti cùm in rem est obstat cessionario, etiam si ea exceptio per cessionarium ipsum antè opposita fuerit, nec admissa.

EXceptio quæ obstabat cedenti si in rem non in personam fuit, obstat cessionario,[1] nec ad rem pertinebit quod cessionarius ante cessionem cùm à cedente conuentus eandem exceptionem proposuisset condemnatus fuerat, si modò factum ipsius aut culpa causam dederat condemnationi.[2] Neque enim rei iudicatæ autoritatem pro cessionario habere potest contra nouum litigatorem ea sententia, quæ pro cedente contra cessionarium lata est,[3] præsertim cùm ipsius cessionarij culpa vel negligentia prioris litis iacturam attulit.[4] Quòd si per solam iudicis iniuriam condemnatio secuta est, alia ratio est quæ repellit cessionarium. Illa nimirùm, quòd quæ ipsi facta est iniuria ad alium protrahi non debeat.[5] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Montou & Ioannis Blanchard & Claudij Geneuois 6. Id. April. 1593.

1. *Arg. l. exceptiones* 7. *D. de except.* Bart. & alij *ad l. facta* 63. §. *si heres D. ad SC. Trebell. & ad l.* 4. §. *si cùm legitima & seq. D. de doli mal. except.* Intellige tamen de cessionario, qui agat suo nomine vtilibus actionibus. Nam si agat directis ex persona cedentis, licèt ad suum commodum, aliud est *l. ex qua persona* 149. *de reg. iur.* Scripsi latiùs *lib.* 12. *Coniectur. iur. ciuil.*
2. Vt in specie *l. si ideo* 55. *D. de euict. l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. *penult. D. de solut.*
3. Tanquam res inter alios acta *l.* 1. *D. de except. rei iudic. l. cùm quæritur* 12. *& seqq. & pass. eod.*
4. Alioqui negligentia cessionarij noceret ei qui nunc eandem exceptionem obiicit, quod absurdum esset *l.* 2. *D. quod vi aut clam. l. pupillus* 24. *D. qua in fraud. cred. l. rem hereditariam* 65. *D. de euict.*
5. *l. si per imprudentiam* 51. *eod. tit. de euict. l. exceptionem* 67. *D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXV.

Non cogitur possessor qui abiicit excussionem indicare bona vacantia. Potest tamen iudex præcipere vt antè omnia litigatores conueniant & iurent de facti veritate.

ETsi tertio possessori hypothecaria conuento non factæ excussionis exceptionem obiicere sufficit, ita vt nec bona vlla vacantia, aut quæ sine controuersia possideri queant, indicare priùs compellatur, quàm excussio facta sit,[1] non iniquè tamen decernere & præcipere iudex potest vt de rei veritate, hoc est, an bona aliqua sint an nulla quæ excuti oporteat, litigatores si fieri possit ante omnia cõsentiãt adhibito etiam purgationis vt vocant & de calumnia iureiurando:[2] ni malit possessor indicare vacantia.[3] Nulla enim ei fit iniuria, qui si neget nulla esse quamuis nec indicet quænam & vbinam sint, tùm demũ agenti creditori faciendæ excussionis onus irrogabitur.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro Bartholom. Blanchin 6. Cal. Aug. 1593.

1. Hoc enim demum est excutere, inquirere scilicet & perquirere diligenter an vlla sint alia bona quæ possint sine controuersia possideri *Not. ad Auth. hoc si debitor C. de pignor.* Papiens. *in form. libell. in act. hypoth.* in verb. *excussionem.*
2. Quod pragmatici dicunt, *conuenir de la verité des faits.*
3. Expediendi scilicet negotij causa.
4. *d. Auth. hoc si debitor.*

DEFINITIO XXVI.

Excussio bonorum etiam absentis facienda est, non tamen personæ. Sufficiet tamen fieri excussionem vocato possessore nec erit necesse dari curatorem bonis absentis sumptibus creditoris.

DEbitoris quidem absentis ab ea prouincia in qua agitur, excussio facienda non est: si tamen bona aliqua reliquerit in prouincia eorum quoque excussionem fieri oportebit.[1] An ita vt curatorem eo nomine bonis dari oporteat[2] expensis creditoris? Minimè. Sufficiet enim fuisse publicè vendita sciente possessore eique denunciata venditione[3] vt si pluris rem esse arbitretur accedat ad licitationẽ, victurus si plus obtulerit, atque ita facturus fortasse vt ex iis ipsis creditori satisfiat. Neque enim onerandus est creditor inanibus sumptibus[4] dum ne qua in re possessoris condicio durior fiat.[5] *Ita Senatus* in publico auditorio in causa N. Carion 4. Non. Decemb. 1593.

1. Secundum ea quæ scripsimus *Desin. 23. supr. hoc tit.*
2. Tanquam bonis absentis *l. idem priuilegium* 22. §. 1. *D. de reb. autor. iudic. possid. aliàs l.* 7. *de priuil. credit. l. ab hostibus* 25. *D. ex quib. caus. maior.*
3. *Arg. l.* 4. *l. quæ specialiter* 9. *C. de distr. pignor. l. pen. C. si vendit. pign. agat.*
4. *Arg. l. hæc stipulatio* 14. *in fin. D. vt legat. seruand. caus. caueat. l.* 1. *D. de inoff. testam.*
5. Tam bene autem sibi prospicere possessor potest cùm venditio fit sine curatore quàm si adesset autoritas curatoris.

DEFINITIO XXVII.

Pecunia vendita ex bonis venditis per curatorem ad postulationem creditorum, non ad creditorem sed ad creditores peruenisse præsumitur, ideóque eius excussio obiici nequit.

HEreditarijs bonis venditis ad postulationem creditorum consentiente curatore iacenti hereditati dato,[1] si non appareat quod ad curatorem pecunia ex precio redacta peruenerit, & quidam ex creditoribus agat hypothecaria aduersus tertium possessorem, non est audiendus ille si ob eam pecuniam[2] obiiciat exceptionem non factæ excussionis.[3] Potiùs enim præsumenda est pecunia ad creditorem peruenisse quàm ad curatorem si aliud nihil probetur.[4] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Mareſt, & N. Annæ De Menthon, 15. Cal. Mart. 1594.

1. Postquàm eo iure vtimur vt curator hereditati iacenti detur qui tamen ex ratione iuris non hereditati dandus est, sed bonis iacente hereditate *l.* 1. *D. de curat. bon. dand. l. idem* 21. §. 1. *de reb. aut. iud. poss.*
2. Quasi peruenerit ad curatorem qui debitoris personam sustinet *arg. l.* 2. §. 1. *eod. tit. De curat. bon. dand. l. creditore* 14. *D. de reb. autor. iudic. possid.* vt proinde excutiendus videatur curator vice debitoris.
3. Quæ solet competere cuilibet bonæ fidei possessori *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*
4. Nec enim autoritas curatoris interuenit cùm bona debitoris venduntur, vt pecunia precij remaneat penes curatorem ipsum, sed vt creditoribus soluatur per curatorem *d. l.* 1. *in fin. D. de curat. bon. dand.*

DEFINITIO XXVIII.

Exceptio iuris cæntiæ vt loquuntur ob donationem iuris factam in alium insinuatam & publicatam potest opponi etiam à tertio tanquam excluſiua iuris agentis.

EXceptio translati in alium per donationem insinuatam & publicatam iuris de quo apud iudicem disceptabatur, reo iustè competit siue antè litem siue lite iam pendente donatio facta proponatur. Est enim huiusmodi exceptio prorsus excluſiua iuris agentis, longè magis quàm sit exceptio factæ cessionis: cedens enim retinet actiones directas[2] quarum vi & potestate rectè agere potest quousque denunciatum sit debitori ne cedenti soluat, aut cessionarius litem ex cessione sit contestatus.[3] At penes donantem nullæ prorsus actiones remanent neque vtiles neque directæ saltem efficaces post insinuationem & publicationem donationis.[4] Quid ergo si actor neget se donasse, & donatarius iudicio adsit, dicátque nihil sibi donatum fuisse adeóque paratum se quicquid ex prætensa donatione fuerit consecutus rei lucro & com-

modo dimittere? Non eò minùs inquirendum erit an donatio reuera facta & publicata sit, vt hoc ipsum sciatur an ius aliquod penes actorem remanserit cùm dici soleat, propter nostrum affirmare vel negare rem ipsam non immutari:[5] Quid enim si inter donatorem & donatarium colludatur?[6] Magisque hoc casu rei interest inquiri de veritate donationis, vt si qua extabit, eius lucrum sibi acquirat ex ipsius donatarij voluntate, quasi cessione facta in iure.[7] Siquidem tritum est, in iudiciis quasi contrahi.[8] Aliud esset si is qui donatarius esse dicitur donationem à se abdicaret in donantis vtilitatem. Tunc enim ius quòd à donatore primùm abscessisset ad eum ex postfacto recurreret.[9] Sed hoc ita si non pendente lite facta esset donatio rei litigiosæ. Cedentem enim qui iure suo cecidisset in vtilitatem & commodum aduersarij,[10] ius suum tam facilè recuperasse admitti non posset.[11] *Ita Senatus* in causa Annæ Camel & Gothofredi Du tour 6. Cal. April. 1594.

1. Et consequenter opponi potest etiam à tertio *l. loci* 4. *l. competit*, vbi Bart. & alij *D. si seruit. vindic.* Idem Bart. *ad l.* 2. *D. de except. rei iudic.*
2. Quæ scilicet adhærent ossibus vt nostri loquuntur, nec à persona separari vnquam possunt *l. postquam* 7. *& seq. C. de hered. vel act. vendit.*
3. *l.* 3. *C. de nouat.*
4. Quia publicatio habet vim denunciationis cùm fiat vt omnes factam sciant.
5. *l.* 2. *l. ab ea parte* 5. *& pass. D. de probat.*
6. Cuius rei metu inducta etiam est necessitas, & sollennitas insinuationis. *l. data* 27. *C. de donat.*
7. Qui fuit olim vnus ex modis acquirendi dominij iure Quiritium vt tractat Vlp. *infragment. tit.* 19. *De acquis. rer.*
8. *l.* 3. §. *idem scribit D. de pecul. l. delegare* 11. §. 1. *D. de nouat.*
9. Quod fit facilius *l. si verò non remunerandi* 12. §. *inde Papinianus D. mandat.*
10. *l.* 2. 3. *& vlt. C. de litigios.*
11. Ne semel quæsitum ius aduersario ei sine vllo facto suo adimatur contra *l. vlt. D. de pact.*

DEFINITIO XXIX.

Exceptio excussionis vt & alia qualibet dilatoria reiecta intelligitur siue iudex siue is qui eam opposuit suo tempore postea processerit ad vlteriorem.

EXcussionis non factæ exceptio quamuis legitimo tempore, & ante litem scilicet contestatam opposita, reiecta intelligitur, si iudex processerit ad vlteriora non adiecta clausula *saluo exceptionis iure.*[1] Nam & idem est si ipse qui opposuit postea litem sit contestatus absque protestatione.[2] Id enim commune est earum exceptionum omnium quæ sunt dilatoriæ & impediunt litis ingressum.[3] *Ita Senatus* in secreto auditorio in causa N. Scandolet 8. Cal. Iunij 1594.

1. *Notat. ad l. à procedente C. de dilat.*
2. Hęc enim clausula cùm est adiecta conseruat ius exceptionis *l.* 4. §. 1. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. Babius* 39. *D. de pact. dot.*
3. Cùm in iudiciis sicut & in contractibus nouissima derogent prioribus *l. pacta nouissima* 12. *C. de pact.*
4. De quibus vide Papiens. *in form. respons. rei in versic. quoad impediendum.*

DEFINITIO XXX.

Cessionarius non potest contra suum cedentem excipere de iure tertij, licèt ea exceptio esset excluſiua iuris agentis.

ETsi exceptio de iure tertij toties admittitur, quoties excluſiua est iuris agentis,[1] (nisi cùm non alter excluſiua est quàm si tertius ille velit, de cuius voluntate nondum appareat,[2]) Si tamen cessionarius velit exeipere de iure tertij quantumuis excluſiuo iuris agentis aduersus cedentem ipsum, vix est vt audiri debeat, ne cessio operetur suprà quàm facta sit.[3] *Ita tractatum est* in causa Claudij Visel & Peronetæ Ponthon Prid. Cal. Sept. 1594.

1. *l.* 4. §. *competit D. si seruit. vindic. l. vlt. C. de rei vindic.*
2. Bart. *ad l.* 2. *D. de except. rei iudic.*
3. Et vltra intentionem cedentis contra *vulg. l. non omnis* 19. *si cert. pet.*

DEFINITIO XXXI.

Solis bonæ fidei possessoribus titulum possessionis suæ proferentibus datur exceptio non factæ excussionis.

CReditori agenti hypothecaria contra tertium possessorem non potest tertius possessor obiicere exceptionem non factæ excussionis, nisi probet ante omnia se bonæ fidei possessorem exhibito in eam rem titulo suæ possessionis. Idque duplici ratione comparatum videri potest. Vna quòd probata per actorem sua intentione prorsus necesse sit reo ne succumbat docere de iure suo.[2] Neque hoc casu locum habet quod dici solet non esse cogendum quemquam vt possessionis suæ titulum exhibeat,[3] Id enim tùm rectè dicitur, cùm de iure suo actor non docuit.[4] Sufficit siquidem possessori dicere *Teneo quia teneo*,[5] cùm aduersus extraneos id est nihil iuris in re aut ad rem habentes etiam vitiosa prosit.[6] Altera ratio est, quia fieri potest vt possessoris titulus talis sit qui ex agentis creditoris voluntate dissolui queat. Quid enim si iure creditoris anterioris possideat? Cur non actori cidémque creditori liceat offerre,[7] atque ita ius quo sola rei possessio nitebatur dissoluere?[8] Sed & tertia ratio afferri potest, quòd ordinis exceptio ea potissimùm æquitate introducta sit, ne fiat de lite lites si permittatur creditori rem auferre tertio possessori qui mox aduersus debitorem pro consequenda indemnitate regressum habiturus sit.[9]

Quod tamen ne eueniat verendum nihil est cùm detentor nullo iure nullóque titulo possidet.[10] *Ita Senatus* pro Nobilibus fratribus Salteur contra Humbertum Blanchet 16. Cal. Sept. 1594.

1. *Notat. ad Auth. hoc si debitor C. de pignor.* Facit *l. planè* 14. D. *de minor. l. Moschis* 47. D. *de iur. fisc.* Dixi *Defin.* 3. *supr. eod.*
2. Quia reus in exceptionibus suis actor est *l. in exceptionibus* 19. D. *de probat.*
3. *l. cogi* 11. C. *de petit. hered.*
4. Quia actore non probante reus est absoluendus etiamsi nihil præstiterit *l. qui accusare* 4. C. *de edend.*
5. Quod ipsum nihil aliud est quàm possidere pro possessore *l. qui interrogatus* 12. iunct. *l. præced.* D. *de petit. hered.*
6. *l. vlt.* D. *de acquir. possess.*
7. *l. 1. l. prior* 5. *& pass.* C. *qui potior. in pignor. hab.*
8. Nam & malæ fidei possessori hoc ipsum liceret *l. Paulus respondit* 12. §. 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*
9. Vt dixi *Defin.* 3. *num.* 7. *&* 8. *supr. hoc tit.*
7. Cùm hic nullam actionem contra quemquam habere possit.

DEFINITIO XXXII.

Qui negauit debitorem dominum fuisse aut possessorem rei obligatæ, postea conuictus de mendacio non potest obiicere non factæ excussionis exceptionem.

LIcet permittatur reo variis adeóque contrariis vti exceptionibus,[1] ei tamen qui conuenitur hypothecaria non permittitur vt neget possessionem & dominium eius qui rē pignori obligauit, cùm actori obiiciat exceptionem non factæ excussionis. Amittitur enim beneficium huius exceptionis quoties negat reus obligatam rem in dominio fuisse si modò mala fide & citra probabilem ignorantiæ causam id denegatum sit[2], & imposita creditori necessitas probandi. In pœnā scilicet odiúmque mendacij,[3] exemplo eius quod constitutum est in eo qui conuentus rei vindicatione cùm reuera possideret, negauit se possidere.[3] Hoc tamē interest, quòd si agatur vindicationis iudicio punitur reus qui se negauit possessorē dummodò rem detineat, quoniam in eo iudicio qualiscunque detentio pro possessione est, si modò possessor facultatem habeat restituendi,[4] nec quicquam videtur eius interesse qui negat se possidere.[5] At in hypothecaria non punitur mendacium possessoris nisi verum sit eum, qui rem pignori dedit dominium habuisse, quoniam ad hoc vt possit actor obtinere idipsum necessariò requiritur, vt probet fuisse pignoris dominum eum qui tanquam dominus rem obligauit.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Cap. nemo pluribus de regul. iur. in* 6.
2. *Auth. item possessor* C. *qui potior. in pign. hab.* & in corpore vnde sumitur.
3. *l. vlt.* D. *de rei vindic.*
4. *l. officium* 9. *eod. tit.*
5. Cùm per rei vindicationem nihil aliud agatur nisi vt possessio possessori aufferatur *d. l. officium l. qui petitorio* 36. *l. qui restituere* 68. D. *de rei vindicat.*
6. *l. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur* D. *de pignor.* Nec enim res aliena obligari potest à non domino *l.* 1. *& tot. tit. C. si res alien. pignor. dat. sit.*

DEFINITIO XXXIII.

Etiam post oppositam discussionis exceptionem potest actor qui egit hypothecaria mutare libellum & agere conditione ex l. vlt. C. de acquir. poss. & quidem impunè dummodò ante litem contestatam.

CReditor habens clausulam constituti[1] si aduersus tertium possessorem egerit interdicto adipiscendæ possessionis,[1] non idcirco prohibetur implorare beneficium legis Iustinianeæ, vt in iam quæsita possessione retineatur,[2] Adeóque nullis refusis sumptibus dummodò ante litem contestatam,[3] licet iam opposita per tertium exceptione non excussi debitoris.[4] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de S. Real, & Claudiæ Chambet Ante Cal. Ianuar. 1594.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *par mise en possession*: quibus etiam verbis solet proponi & intentari mera hypothecaria sicut & directa rei vindicatio. Hoc enim est quod iidem pragmatici dicunt, interdictum adipiscendæ possessionis fere naturam petitorij. Guid. Pap. *quæst.* 1.
2. Conditione *ex l. vlt C. de acquir. poss.* quæ datur ad retinendam possessionem vt dixi. *Defin.* 1. *sup. de acq. poss.*
3. Quia ante litem contestatam impunita est mutatio libelli *l. edita* 3. *vbi not.* C. *de edend.*
4. Quamuis possit dici eum qui egit interdicto adipiscendæ possessionis videri amisisse hoc ipso possessionem quam habebat cùm ea solo animo amittatur *l.* 3. §. *in amittenda l. si quis vi* 17. §. 1. D. *de acquir. poss.*

DEFINITIO XXXIV.

Post litem in publico auditorio peroratam quamuis ex scripto decidendam non potest opponi discussionis exceptio non magis quàm præscriptio fori.

NOn factæ excussionis exceptio vsque adeò dilatoria est, & consequenter ante litem contestatam opponenda,[1] vt si cùm lis in publico auditorio peroraretur, non fuerit opposita, & Senatus vt plerúmque fit, orationis corrigendæ potestatē litigatoribns fecerit, non possit ex scripto opponi, quoniam negari non potest quin litis contestatio fiat in auditorio,[2] Alioqui dicendum esset, Etiam post eam perorationem permittendum reo vt præscriptionem fori obiiciat,[3] Quod tamen nemo dixerit, nimirum quia certum est ante litem contestatam obiici eam debere.[4] *Ita Senatus* in causa fratrum Henrici & Marini Pic contra N. Iacobum Teste Lugdunensem 6. Id. Maij 1595.

1. Secun-

1. Secundum ea quæ scripsi *Defin.* 1. *supr. hoc tit.*
2. *l. vnic. C. de lit. contest.*
3. Quæ scilicet opponi potest ante litem contestatam *l. vlt. C. hoc tit.*
4. *d. l. vlt.*

DEFINITIO XXXV.

Creditor anterior non potest repelli exceptione discussionis per posteriorem nihil nisi actionem habentem contra eundem debitorem, nec si posterior pecuniam exegerit post litem ab anteriore inchoatam.

QVi actione sibi competente experiebatur aduersus debitorem suum, si creditorem alium cui ea ipsa res quæ petitur anteriori iure obligata erat liti interuenientem velit per exceptionem non factæ excussionis repellere, audiendus non est, quoniam eiusmodi exceptio non nisi possessoribus competit:[1] iura autem non possidentur.[2] Idem est etiam si ex iudicato contra debitorem reddito factus sit possessor pecuniæ iam exactæ, si modò creditor anterior iudicato non adfuerit,[3] sumque ius exequi cœperit iam antè iudicatum.[4] Nam nec hodie possessor esset si initio litis per anteriorem creditorem institutæ,[5] bonam fidem agnouisset.[6] *Ita Senatus* pro N. Andræa De Poypon D. du Chaney contra D. du Rosey 5. Id. Iunij 1595.

1. Auth. hoc si debitor. C. *de pignor.*
2. *l. sequitur* 4. §. *si viam* 27. D. *de vsucap. l.* 3. *in princip.* D. *de acquir. poss. l.* 1. §. *vlt.* D. *de rer. diuis. instit. Tit.* De *reb. corpor. & incorpor.*
3. Alioqui sententia siue contra eum siue eo præsente contra alium lata, ei noceret ipsúmque afficeret *l. de vnoquoque* 47. D. *de re iudic. l. etiam* 29. *in fin.* D. *de minor.*
4. Nihil enim potest ei imputari qui fuit diligens in iure suo persequendo, & qui sibi satis vigilauit *l. pupillus* 24. D. *quæ in fraud. credit.* Alioqui nullum ius posset competere anteriori creditori contra posteriorem qui debitum suum prior recepisset *l. repetitio* 44. *de condict. indeb.* Extra casum *l. vlt. §. sin verò creditores* C. *de iur. deliber.* Præsertim cùm pecunia redacta ex re pignorata non sit pignorata *l. idem* 97. *in fin.* D. *qui potior. in pignor. hab.*
5. Cùm scilicet creditor anterior ageret hypothecaria in eandem rem vtrique creditori obligatam.
6. Nemo enim melioris condicionis ob id esse debet quòd improbare litem susceperit, aut in lite improba perseuerauerit *l. desistisse* 10. *D. de iudic. l. sed etsi* 25. §. *si ante* D. *de petit. hered. l.* 2. D. *de vsur.*

DEFINITIO XXXVI.

Exceptio quæ reddit iudicium retrò, nullum potest suppleri per iudicem dummodò resultet ex actis quia fauorabilior est.

EXceptiones quæ reddunt iudicium retrò nullum,[1] in hoc sunt fauorabiliores cæteris, quod etiamsi non sint opposítæ, suppleri tamen possunt per iudicem, dummodò ex actorum & instrumẽtorum litis inspectione probentur, licet facti causam permixtam habeant.[2] Nimirum quoniam ipsius quoque iudicis interest ne quid ipse perperam faciat, aut ab aliis coram se fieri patiatur.[3] *Ita tractatum est* in causa liberorum Oldradri Bocard contra Michaelem de Bonnefoy 5. Non. Iul. 1595.

1. Qualis est exceptio procuratoria quæ nascitur ex defectu mandati *l. licèt* 23. *cum ibi not.* C. *de procurat.*
2. Et dici soleat iudicem non posse supplere ea quæ sunt facti *l. vnic. cum ibi not.* C. *vt quæ des. aduoc. part. iud. suppl.* Nec enim omnino suppletur quod ex ipsis actis & instrumentis litis colligitur *arg. l.* 3. C. *de sent. quæ sin. cert. quant. pron.*
3. Nam neque ius neque iudex quicquam facere frustra debet sicut nec natura.

DEFINITIO XXXVII.

Non potest venditor ab emptore laudatus obiicere exceptionem excussionis quam emptor ipse posset obiicere. Sed ea res emptari non nocet quominùs eam ex sua persona obiicere possit.

VEnditor ab emptore qui de rei siue dominio siue possessione controuersiam patiebatur ad litem defendendam euocatus,[1] non potest ex persona emptoris vti exceptionibus, quas ex propria persona habere nullomodo possit.[2] Finge rem esse cum ipsius venditoris creditore. Quis admittat vt debitor obiiciat exceptionem non factæ excussionis quam emptor ipse, tanquam tertius possessor obiicere posset?[3] Finge actum ab emptore vt sibi possessio restitueretur, quam idem venditor in creditorem suum per clausulam constituti transtulerat.[4] Quis ferat idipsum petere venditorem, qui creditori suo de indemnitate tenetur, quòd rem iam ei obligatam alteri vendiderit?[5] Sanè nec emptori qui debitorem aduersarij autorem suum laudauit, nocere debet, quòd debitor minùs iuris habeat. Nec enim ad hoc autor laudatur, vt quicquam de iure detrahatur, sed vt potius ius eius confirmetur, & augeatur.[6] *Ita Senatus* in causa Michaelis Sachet Idib. Iul. 1595.

1. *Ex l. antepen. §. mota quæstione* D. *de euict. l. emptor* 8. C. *eod.*
2. Quia nec tam alienam quàm suam litem hoc casu exercere venditor, intelligitur, cuius scilicet periculo tota res cessura est *l.* 1. C. *vbi in rem act.*
3. Competit enim ea exceptio soli tertio possessori non etiam debitori. Dixi *Defin.* 4. *supr.*
4. *Per l. quod meo* 18. D. *de acq. poss.*
5. *l. & quæ nondum* 15. §. *qui res suas* D. *de pignor. l.* 3. D. *de crimin. stellion.*
6. Itaque quod in emptoris fauorem inductum est non debet ei nocere *vulg. l. quod fauore* 6. C. *de legib. l. nulla* 25. *eod.* Ac proinde non debet emptor hoc casu litem deserere, vt saluam habeat hanc exceptionem ex propria persona, vt dixi *dict. defin.* 4. *supr.*

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio discussionis non potest obiici ab eo qui posteriorem causam habet siue mediatam siue immediatam à iam condemnato. Potest tamen obiici à filia debitoris quæ fundos pro legitima accepit, multo magis à marito cum debitoris heres soluendo est.

TItius iam tibi condemnatus cùm suprema ordinaret certos fundos filiæ reliquerat pro legitima, Eos fundos filia defuncto patre nubens marito in dotem dederat. Si tu iudicatum exequi pergas in ea bona tanquam tibi pignori obligata,[1] non est iuuandus maritus exceptione non factæ excussionis. Nam si ea exceptio numquam prodest ei qui lite pendente possessionem acquisiit,[2] multò minùs ei prodesse debet qui causam siue mediatam siue immediatam habet à condemnato.[3] Quid si nec condemnatio, necdum lis præcesserat? Filia quidem prætextu legitimæ actiones creditorum summouere non potest, cùm legitimæ ratio non nisi deducto ære alieno ponatur.[4] Sed tamen quandiu heres soluendo est, non oportet filiam inquietari.[5] Maritum multò minùs,[6] cuius causa longè fauorabilior est quàm si eos fundos emisset quos in dotem accepit.[7] Cùm & emptoris loco habendus sit si eos acceperit æstimatos.[8] *Ita Senatus* in causa Ioannis Antonij Gleyron & N. Crespin & D. Ducis de Mercœur Idib. Septemb. 1595.

1. Ponendum est fuisse te creditorem hypothecarium. Alioqui sola sententia non pareret vllam actionem in rem, sed tantùm in personam, cùm bona debitoris condemnati non incipiant esse obligata nisi ex quo die capiuntur in executione iudicati *l. à Diuo Pio* 15. *§. si pignora & pass.* D. *de re iudic.*
2. Tametsi res non fuerit litigiosa, quia scilicet nihil fieri potest lite pendente quod reddat deteriorem condicionem litigatoris *l.* 2. D. *de vsur. Not. ad Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*
3. Cùm in ius condemnati successerit *l. si à te* 9. *§. vlt.* D. *de except. rei iudic. l. iudicata* 29. *§. vlt. à contr. sens. eod. l. quod ipsis* 143. *l. ex qua persona* 149. *de reg. iur.*
4. *l. Papinianus* 8. *§. quarta autem* D. *de inoffic. testam.*
5. Cùm nec sine titulo nec mala fide possideatur quod pro legitima vel pro dote possidetur, nec actio vlla competat creditoribus in personam filiæ aut mariti sed tantùm aduersus heredes debitoris *l. vlt. C. de hered. action.*
6. *Arg. l. Titia* 62. *ad fin.* D. *de iur. dor.*
7. Nec enim cogendus est indotatam retinere vxorem quam non fuerat indotatam accepturus *d. l. Titia l. si donatus* 9. *§.* 1. D. *de condict. caus. dat. l. pure* 5. *§. pen.* D. *de doli mal. except.*
8. *l. plerumque* 16. *l. quoties* 16. D. *de iur. dot. l. vnic. §. etiamque ex stipulatu versic. æstimatarum C. de rei vxor. act.*

DEFINITIO XXXIX.

Exceptio de non iure actoris cùm sit peremptoria potest quandocunque opponi, & potest per eam reus vincere etiamsi nullum ipse ius habeat, si modò eius interfit.

AVdiendus quidem non est qui excipit de iure tertij in cuius locum & iura non successerit: siue de profana re agatur siue de beneficio:[1] Sed si non tam ad ius tertij quàm ad non ius actoris exceptio permittenda erit,[2] dummodò interfit excipientis,[3] puta quòd possideat,[4] quia cùm de intentione actoris prius quærendum sit, non potest ille vincere si nullo iure nitatur.[5] Quòd si in suspenso sit ius actoris, & ex alterius voluntate pendeat, non priùs admittetur exceptio quàm voluntas illa exquisita & probata sit.[6] Veluti si emphyteutam agentem velit quis eo prætextu repellere quòd ob non solutum canonem ceciderit à iure suo,[7] nec tamen directus dominus conqueratur.[8] Multò magis quis dixerit, ex pluribus heredibus instítutis aut ab intestato venientibus si quidam nondum adierint, cæteros qui adierunt agere in solidum non posse, sed pro hereditariis tantùm portionibus donec aliis tempore vel morte vel repudiatione exclusis solidum illi habeant iure adcrescendi:[9] Poteritque exceptio hæc nõ tantùm post litem contestatam obiici cum sit peremptoria,[10] quomodo & cæteræ quæ sunt de non iure actoris,[11] sed etiam si omissa sit non malè per iudicem suppleri.[12] Non vt pronunciet perperam egisse illum qui cum pro parte tantùm heres esset solidum petiit, (quid enim si posteà constet iam tùm repudiatas à coheredibus portiones hereditarias aut eos ante aditam hereditatem defunctos?[13]) Sed vt interloquatur, & de illo primùm inquirat, An aliis heredibus locus aliquis superstit neone siue iure ciuili, siue prætorio.[14] *Sine die.*

1. Quia suo iure debet vincere non alieno qui pro se tantùm agit vel excipit non pro alio *tot. tit. C. res int. alios act.* iunct. *l. stipulatio ista* 38. *§. alteri De verb. oblig.*
2. *l. vlt. C. de rei vindic. l.* 2. D. *si pars hered. pet. l. loci* 4. *§. competit* vbi & Bart. & alij D. *si seruit. vindic.*
3. Alioqui nemo audiendus est, siue agendo siue excipiendo si non eius interfit *l.* 3. *§.* 1. *de verb. oblig. l. ille à quo* 13. *§. si de testamento*, vbi & Alex. & alij D. *ad SC. Trebell.*
4. Cùm aduersus extraneos etiam vitiosa possessio prosit. *l. vlt.* D. *de acquir. poss. l.* 2. D. *vti possid.*
5. *d. l. vlt. C. de rei vindic. l. qui accusare* 4. *C. de edend.*
6. Bart. *ad l.* 2. D. *de except. rei iudic.*
7. *Ex l. vlt. C. de iur. emphyt.*
8. Qui vtique non cogitur vti iure suo & potest illud remittere etiam tacito consensu Not. *in d. l. vlt.* facit *l.* 2. *l. possidiem* 7. D. *de leg. commiss.*
9. *d. l.* 2. *D. si pars hered. petat.* Antonin. Tessaur. *Decis. Pedem.* 6.
10. *l.* 1. *peremptorias* 2. *C. sentent. rescind. non poss.*
11. Omnes enim istæ sunt peremptoriæ, cùm perimant litem, quia nunquam potest actor sine iure vincere *d. l.* 4. *C. de edend. edict. vlt. D. de acquir. poss. quomodo reus potest.*
12. Quia scilicet non tam facti quàm iuris sunt *l. vnic. & 16. not. C. vt quæ desunt. Aduoc. pact. iuda. supp.*
13. His enim casibus appareret ex postfacto bene illum egisse qui egisset in solidum *l. vnic. not. & ibi not. C. quand. non petent. part.*
14. Faciunt enim partem ij qui admittuntur ad partem licèt non nisi iure prætorio *d. l. vnic. l. is qui in potestate* 15. *& seq.* D. *de legat. præst. l. sed cum patrono* 6. D. *de bonor. poss.* Vide Tessaur. *dict. Decis.*

DEFI-

DEFINITIO XL.

Exceptio falsi procuratoris potest opponi quandocunque etiam post sententiam, non item exceptio procuratoria quæ non ex mandati defectu, sed ex procuratoris persona sumitur.

FAlsi procuratoris exceptio sicut in quacunque parte litis obiici potest, adeóque post sententiam quia reddit iudicium retro nullum,[1] Ita & quandocunque secuta ratihabitione renouetur,[2] siue expressa illa ratihabitio sit siue tacita, hoc est quæ facto ipso magis quàm verbis testata sit.[3] Ne que vlla eo nomine expensarum condemnatio ratum habenti domino irroganda est, licèt ante ratihabitionem opposita exceptio proponatur.[4] Nam quod dici solet non retrotrahi ratihabitionem vt mandato comparetur quoties tertij damno ea res cessura sit,[5] ad hunc casum non pertinet in quo vtriusque litigatorum interest rata fieri omnia prioris iudicij acta,[6] cùm alioqui futurum sit vt nec victori prosit condemnatio aduersus eum qui non habuit verum procuratorem.[7] Sanè si quam impensarum iacturam ex ea causa passus sit is qui proposuit exceptionem, æquissimum est indemnem seruari eum,[8] aut à domino si procuratoris factum ratum habeat, aut ab ipso procuratore si neque mandatum neque ratihabitio proferatur. Quòd si procuratoria exceptio non eam causam habeat quod mandatum nullum interuenerit sed quòd procurator esse nequeat is, qui procuratorio nomine agit vel conuenitur,[9] alius tractatus est in quo rectiùs defenditur exceptionem hanc esse dilatoriam, ob idque nec post litem contestatam obiici,[10] nec si semel remissa sit, ex pœnitentia repeti posse.[11] *Sine die.*

1. *Licèt* 23. vbi Castrens. & alij C. *de procurat.*
2. Quia ratihabitio æquiparatur mandato *vulg. l. vlt. C. de SC. Maced.*
3. *l. non tantùm* 5. D. *rat. rem haber.*
4. Quamuis soleat irrogari refusio expésarum quoties id agitur vt ius aduersario quæsitum ei aufferatur *not. ad l. edita* 3. C. *de edend. & ad l. sancimus* 5. C. *de iudic.*
5. Quia scilicet eo casu medium est inhabile & impedit retroactionem & coniunctionem extremorum *l. pen.* D. *rat. rem haber.*
6. *d. l. licet.* Et ideo iubet prætor interponi stipulationes necessarias ad hoc vt iudicium ratum fiat *l.* 1. *§.* 1. D. *de prætor. stipul.*
7. *l.* 3. *§. falsus procurator* D. *rat. rem haber. l. pen. C. si aduers. rem iudic. l.* 1. C. *quib. res iudic. non noc.*
8. Ne aduersarij fiat deterior condicio ob tardius secutam ratihabitionem *arg. l. etsi post tres* 8. D. *si quis caution. l. si ita quis* 135. *§. Seia de verb. oblig.*
9. Puta quòd sit miles vel minor vel fœmina *d. l. licèt* vbi omnes notant.
10. *l. exceptionem* 19. C. *de probat. l. penult.* C. *hoc tit.*
11. Quia vt actiones ita exceptiones suas remittentibus non datur ad eas regressus *l. quæritur* 17. *§. si venditor* D. *de ædilit. edict.* Tessaur. *Decis. Pedem.* 7.

DEFINITIO XLI.

Etiam actor reconuentus hypothecaria potest tanquam reus exceptionem discussionis obiicere.

SI actor agens hypothecaria[1] per hypothecariam reconueniatur,[2] non est prohibendus, quominus obiiciat exceptionem non factæ excussionis:[3] tametsi soli reo non actori exceptio illa competere soleat,[4] quoniam & hac parte actor reus est.[5] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Saleneufue & D. Baronis de Viry 7. Febr. 1597.

1. In fundum puta Cornelianum.
2. Puta pro fundo Titiano.
3. Scilicet ratione fundi Titiani. Fit autem hæc reconuentio plerumque cùm pro euictione agitur hypothecaria ad consequendam indemnitatem quod pragmatici nostri dicunt *par garendie hypothequaire.* Exemplum est *in Defin. seq.*
4. Dixi *Defin.* 31. *supr. hoc tit.*
5. *Auth. & consequenter vbi not. C. de sentent. & interloc. omn. iudic. cap.* 1. vbi Canon. *Ext. de mut. petit.*

DEFINITIO XLII.

Potest creditor agere hypothecaria post excussum debitorem contra quem velit ex possessoribus, non item vnus possessor habens regressum contra alios. Posterior enim prius conueniendus est.

EXcusso debitore si agat creditor hypothecarius contra vnum ex tertiis possessoribus, qui priore loco comparauerit, non potest conuentus possessor obiicere exceptionem non excussorum bonorum posteriore loco alienatorum:[1] Sed in arbitrio & electione creditoris est agere contra quem velit ex possessoribus,[2] quoties bona vlla inuenit, quæ sine controuersia possideri queant.[3] Si tamen prior ille emptor conuentus, & condemnatus regressum aduersus posteriores habere velit (finge obligata ei fuisse bona omnia sui venditoris,[4] non eandem fortassis electionem habere debebit conueniendi quem volet ex posterioribus emptoribus: sed eum ordinem seruare, vt à postremo incipiat, postmodum. Si necesse erit ad penultimum, sic deinde ad alios ex ordine reuersurus.[5] Ita enim fiet, vt perinde suum consequatur,[6] nec tot fiant de lite lites,[7] quot fierent, si ij, qui priore loco comparunt, priores quoque conuenirentur. Tandem enim rem eò recidere oporteret, vt eius damno res cederet, qui nouissimus comparasset. *Ita tractatum est* in causa Mauriciæ Richard & Michaelis de la Siaz 15. Mart. 1597.

1. Quamuis ita putet, ac in Curia Parisiensi iudicatum fuisse referat Ægid. Magister *in Decis Paris.* cuius opinionem vertimus *Defin.* 11. *supr. hoc tit.*

2. *l.Moschis* 47.D.*de iur.fisc.*in illis verbis,*in reliquum possessorem omnem.* Est enim dictio *omnis* in numero singulari distributiua, quæ in plurali est collectiua, acsi esset scriptum *possessorem quemliber.*

3. Cùm sint ista paria, Nulla esse penitus bona, Et nulla esse quæ sine controuersia possideri queant *l. quamuis* 13. D. *de reb.autor.iudic possid.*

4. Quo casu habet prior emptor regressum contra posteriores non quidem per actionem personalem siquidem cùm iis non contraxit, sed per realem & hypothecariam vt & in specie *Defin.præced.*

5. Intellige tamen si postremus ille emptor conuentus nolet intercedere nec impedire executionem. Alioqui si actor litigandum habeat poterit ad euitandam litem regredi ad penultimum & à penultimo ad antepenultimum & sic deinceps: ordine tamen seruato quousque appareat nihil omninò posse obtineri sine controuersia. Quo demum casu æquum est actorem qui omnimodo litigandum habeat pro suo consequendo electionem habere cum quo litigare malit siue sit ille ex prioribus emptoribus, siue ex posterioribus.

6. Quod vnum ei debet sufficere *arg.l.ex his* 8.*in fin.D.quæ in fraud.credit.*

7. Quod boni cuiuslibet magistratus propositum esse debet *l.quidam existimauerunt* 21.D.*de reb.cred.l.singulis* 6. *de except.rei iudic.l.si quis* 11.*in fin.C.de reb.cred.& iureiur.l.*3.*C.de fructib.& lit.expens.*

DEFINITIO XLIII.

De exceptione non secuti implementi varia.

EXceptio non secuti implementi semper opponi potest, etiam statuto exceptiones omnes excludente,[1] adeóque potest ex officio iudicis suppleri, & etiam contra executionem, vt eam impediat, opponi.[3] Et ita verum est non posse quem agere antequam impleat, vt nec excusetur tametsi fuerit impeditus implere. [4] Nam huiusmodi exceptio implementi non secuti dicitur exceptio litis finitæ impediens litis ingressum. Non tamen potest rescindi contractus ex causa implemẽti non secuti, sed agendum est ex contractu ad implementum aut ad interesse. [6] Nisi cum implementum respicit causam finalem contractus.[7] Causa porrò finalis ex eo dignoscetur si vergat in eius commodum qui sic contraxit non aliàs contracturus.[8] Neque rursum sufficit ex parte impleuisse. [9] Sed & huiusmodi exceptionis quæ ex non secuto implemento sumitur fauor tantus est, vt postea quã semel in iudicio fuit opposita impediat purgationẽ moræ,[10] non minùs quàm si res integra esse desiisset.[11] Maximè verò si contractus sit iuratus, postquàm placuit nostris. Eam esse vim iurisiurandi vt per se impediat purgationem moræ. [12] *Ita tractatum est* in causa N. Francisci Paquelet Et D. de Moyron Et D. Ducis de Mercœur 3. Non. Maii 1597.

1. Bart.*in l.*1.§.*parui D.quod vi aut clam* Roman.*cons.*244.*col.*2.*vers.superest vt respondeamus.*
2. Idem Roman.*dict.consil.*224. Corn.*consil.*79.*col.*3.*ad fin.lib.*1.
3. Dec.*cons.*119. Castrens.*cons.*166.*visis actis col.*3.*lib.*2. licèt contrarium voluerit Roman.*cons.*76.*col.*2.*vers.tertio principaliter.*
4. Dec.*in l.cùm proponas notab.*3.*C.de pact.*
5. Castr.*in l.Iulianus* 13.§.*offerri D.de action.empt.* Ias.*in* §.*actionum num.*139.*Instit.de action.*
6. *l.vlt.D.de condict.ex caus.dat.*
7. *l.cùm te fundum* 6.*C.de pact.int.empt.& vendit.* Socin.*cons.*26.*col.fin.lib.*3. Corn.*cons.*101.*col.*2.*in princip. & col.*3.*ad fin.lib.*1.
8. Bart.*in l.*2.§.*fin.D.de donat.* Dec.*cons.*238.*ad fin.* Angel.*cons.*124.
9. Imol.*cons.*39.*per text.in l.si duos de contr.empt.*
10. Alex.*cons.*237 *ad fin.lib.*6. Castr.*cons.*70.*quia frustra col.*5.*lib.*1.
11. Idem Alex.*cons.*31.*in causa & lite col.*1.*lib.*4. Rip.& Modern.*in l.si insula De verb.obligat.*
12. *Not.in l.si quis maior C.de transact.* Rip.*ibid.num.*90.*&* 91.

DEFINITIO XLIV.

De admissa exceptione litispendentiæ etiam inter alias partes & in alio genere actionis & ad alios fines.

REus debendi, qui fideiussores dederat Titium & Sempronium quorum alter alteri, reus verò vtrique promiserat indemnitatem, vocauerat creditorem in ius ad Senatũ, vt de causa indebiti cognosceretur. Cùmq; interim Sẽpronius detrusus esset in carceres, obtinuerat debitor vt carceribus fideiussor eximeretur, post paucos menses idẽ fideiussor per creditoris prepotentis vim & iniuriã iterũ carceribus sed priuatis mancipatus sepiùs de eo per literas ad eũ missas conquestus, nihil ab ipso vicissim nisi literas extorserat, quibus rescribebat ille facturum se vt plenissimam indemnitatem fideiussor consequeretur, si modò animalis dilatio à creditore impetrari posset. Miser fideiussor secundos carceres per annum passus, cùm pro eo neque Principis neque Senatus autoritatem interim debitor implorasset, tandem carcerum tædio extremæque senectutis impatientia victus soluerat, paucísque posteà diebus decesserat. Liberi iidémque heredes eius pro indẽnitate consequenda egerant in bona Titij confideiussoris tãquam sibi obligata cum clausula constituti, ínque eorũ possessione se retineri petierant ex beneficio legis Iustinianeæ. [2] Mæuius possessor intercesserat, pro triennij duntaxat fructibus quos emerat. Litémque subinde apud inferiorem iudicem post varias dilationes petitas contestatus, autorem laudaueret eum ipsum debitorem pro quo Sempronius fideiusserat quíque Titio confideiussori Sempronij eidémque indemnitatis repromissori successerat. Accitus ille in litem venerat, & litis coram Senatu pendentis exceptionem obiiciebat. [2] Dicebam vtilem fore exceptionem si aut contra debitorem ipsum aut contra creditorem ad ea vindicanda quæ in præiudicium prioris litis attentauerat, [3] noua lis à fideiussore mota proponeretur. Sed cùm pro indemnitate consequenda, quæ anterioris litis tempore peti nondum potuerat, noua actio instituta esset, eáque non contra debitorem ipsum aut creditorem inter quos prior lis tractabatur. Sed contrà tertium possessorem bonorum Titij, qui neque intercesserat nisi pro fructibus, neque ex persona Titij exceptionem vllam habere poterat, quandoquidem Titius ad eam litem quæ in Senatu agitata fuerat, nunquam vocatus fuisset. Placebat non posse videri benè oppositam exceptionem litis, & de alia

de alia re, & inter alias partes & in alio actionis genere quamuis apud superiorem pendentis: [4] Præsertim cùm res in Senatu indicanda numquam paritura esset exceptionem rei iudicatæ in noua instantia, siquidem etiam condemnato erga debitorem creditore, non eò minùs æquum esset condemnari debitorem ad præstandam indemnitatem Sempronio, qui post tam longos carceres certiorato debitore soluere coactus fuisset, ac cui eam indemnitatem debitor tam ex propria persona quàm quasi heres Titij præstare deberet.[5] Neque verò vnquam auditum esse vt laudatus autor priuilegium fori vllum habeat in ea lite, quam pro possessore ad suum iudicem vocato suscipere cogatur, nec si clericus proponeretur. [6] Planè si debitor post litem pro possessore susceptam apud inferiorem iudicem, Senatui supplicare vellet vt ea lis ad Senatum euocaretur simúlque cognitio vtraque tractaretur, nõ esse dubitandum quin Senatus pro suo iure id ei facilè indulturus esset.[7] Eúmque rei gerendæ ordinem esse debere videbatur. *Senatus* tamen ex temporaneo placito lite minùs feliciter pro iudicato perorata contra iudicatum pronunciauit 9. Cal. Iul. 1605.

1. *l.vlt.C.de acquir.poss.*
2. Quæ exceptio tantùm prodest ad impediendum litis ingressum quantùm potest res iudicata *vulg. l.fundum & l.fundi D.de except.rei iudic.*
3. *Ex tit.C.vt lit pendent.*
4. *d.l.fund.& d.l.fundum cum similib.*
5. *l.si seruus* 61.§.*quod verò* D.*de furt.*
6. *Vt in l.venditor* 49.*vbi not.D.de iudic.*
7. Propter connexitatem causæ *arg.l.nulli* 10.*C.eod.tit.de iudic.*

TIT. XXIV.

De litigiosis.

DEFINITIO I.

Si quis emerit pendente lite rem obligatam non potest opponere exceptionem discussionis tanquam tertius possessor, licet res non sit litigiosa.

VI lite inter creditorem & debitorem pecuniæ creditæ pignorísque iure iam instituta rem obligatam emit, creditorem post victoriam agentem hypothecaria exceptione ordinis quæ tertiis possessoribus ob non excussum debitorem nouo iure competit, excludere non potest: [1] Non quod vitium litigiosi & proprietatẽ afficiat & possessionem,[2] (neque enim aliter contrahitur quàm si de proprietate ipsa controuertatur,[3]) sed quia æquum non sit ex facto dolóque debitoris deteriorem fieri condicionem creditoris ius suum quanta potest contentione persequentis. [4] Quare nec ad rem pertinebit quod emptor hic bona fide litémque ignorans contraxisse dicatur, [5] aut ius aliquod anterius siue dominij siue pignoris in ea re habuisse: [6] Ne alioqui improba alienatio commodum possessionis tribuat emptori, auferátque creditori [7] qui nunc possideret si iniustam litem à debitore passus non esset. [8] Sanè si aduersus creditorem factum possessorem de iure suo agere velit qui lite pendente emerat, non est prohibendus. [9] *Ita Senatus* 19. Martij 1588. rursum Idib. Decemb. 1590.

1. DD.*ad Auth.hoc si debitor C.de pignor.* Bart.*ad l.creditores in* 2.*repet.num.* 23.*C.eod.*
2. *l.*2.*C.hoc tit.*
3. *l.*1.iunct.*Auth.litigiosa eod.tit.*
4. *l.*1.D.*de alienat.iudic.mut.caus.fact.l.*2.D.*quod vi aut clam l.non debet alteri* 74.*de regul.iur.l.vlt.D.de pact.l.debitorem* 15.*C.de pignor.*
5. Nec enim ignorantia vnius quantumuis iusta debet alteri esse captiosa *l.quod autem* 6.§.*si quid cum pupillo* D. *quæ in fraud.credit.*
6. Quamuis ex ea causa & confirmandi sui iuris gratia possit quis etiam alienam emere actionem *l.per diuersas* 22.*C.mandat.*
7. Cui nihil potest imputari cùm fuerit diligens in agendo *l.pupillus* 24.*D.quæ in fraud.credit.*
8. Vnde etiam est quod dici solet, Quale quid est cùm peritur tale dari debere. *l.*2.D.*de vsur.*
9. Nec enim quisquam cadit à iure suo ob id solum quòd pendente lite emerit nisi cùm emit rem litigiosam *l. vlt. C.hoc tit.*

DEFINITIO II.

Rem litigiosam pendente lite alienare possessor non potest, nec actor emere. Possessor tamen eam à domino emere possessionis suæ tuendæ gratia non prohibetur.

FVndi alieni possessor cùm dominij controuersiam à non domino pateretur eundem fundum à domino emit. Plerísque nullius momenti esse emptionem quasi rei litigiosæ. [1] Sed vereor ne nimis dura sit sententia, si reo non liceat possessionis suæ confirmandæ gratia præsertim aduersus improbum petitorem ius sibi acquirere ab eo qui dare possit. [2] Illud multò certiùs est, nec possessorem lite pen-

dente rem litigiosam alienare posse,nec actorem emere rem, quam iam inde à tempore litis contestatæ suam esse adseueraucrit.3 Sibi namque imputare debet cur iniustè mota dominij quæstione rem litigiosam fecerit,nec eam priùs à domino comparauerit:4 Quod in reo dissimile est,in cuius scilicet potestate non est an aut quando conueniatur.5 *Ita tractatum est* in causa Ioannis Musier contra Ioannem Monnier 6.Cal.Aug.1588.

1. Bart.*in l.siue autem §.si duobus* D.*de public.in rem act.* vbi disertè loquitur de alienatione facta in personam rei ejusdémque possessoris.Et iuxta hanc sententiam determinatum fuisse Bononiæ cùm aliquando hæc quæstio disputata fuisset tradit Bald.*in l.cogi col.3.vers.iuxta hoc quaro C.de petit.hered.arg.l.2.C.eod.*
2. Bald.vbi supra contra Bart.*ex l.per diuersas 22.§.exceptis C.mandat.*
3. *Auth.litigiosa C.hoc tit.*
4. Cùm nemo cogeret eum agere *l.vnic.C.vt nem.inuit.ager.vel.accus.cogat.*
5. *l.5.§.vlt.*D.*de doli mal.except.l.petenda 6.C.de temp.pet. in integr.restit.*

DEFINITIO III.

Actionis litigiosæ cessio fieri non potest,præsertim procuratori ad litem dato.

Actionis quæ iam in litem deducta litigiosa facta est, cessionem fieri non posse præsertim ei qui ad mouendã litem procurator fuerat constitutus,explorati iuris est,[1] siue procuratorem eum intelligas qui causam apud iudicem tractare per se possit,siue eum qui ad tractandam in foro litem alium substituerit.Vtrique enim commune illud est vt pactum de quota litis facere non possit.[2] Quanto minus ergo de tota lite? *Ita Senatus* ex tempore prid.Id.Maij 1591.

1. Nam nec alij vlli eiusmodi cessio fieri posset tanquam rei litigiosæ *l.2.& vlt.C.hoc tit.*
2. *l.litem 15.C.de procurat.l.sumptus 53.D.de pact.l.salarium 7.in fin.*D.*mandat.l.si contra 20.C.eod.*
3. *Arg.l.cui pacto 5.*D.*de seru.export.*

DEFINITIO IV.

Personalis actio sit litigiosa per contestationem,& ideo inalienabilis.Nec rursus potest actor emere pendente lite actionem alij competentem, nisi ad formam legis Anastasianæ.

Etiam personalis actio per contestationem fit litigiosa,[1] nec proinde vendi cedive potest,[2] sed nec valebit cessio,si is qui litem iniustè mouit,cessionem impetret ab eo qui ius agendi habuit,[3] at non quasi rei aut actionis litigiosæ,[4] sed propter Anastasij constitutionem aduersus alienarum litium & actionum redemptores.[5] Ideóque restituendum esset actori precium, quod ab eo numeratum cõstaret,[6] si aliud nihil precij restitutionem impediret.[7] *Ita Senatus* in causa Michaelis de Costerg & Hugonis Mottet Prid.Cal.Sept.1592.

1. *l.*2.vbi Bart.*C.hoc tit.*Guid. Pap. *quæst.*479.
2. *d.l.2.& l.vlt.C.hoc tit.*
3. Non enim actoribus idem priuilegium hac parte datum est quod reis,quibus permissum est actionem emere pro munimine rerum penes se constitutarum *l.per diuersas 22.vers.exceptis C.mandat.*
4. Nec enim actio inter aliquos mota facit ius alterius litigiosum.
5. *In d.l.per diuersas.*
6. Iuxta id quod ab Anastasio constitutum est *in d.l.per diuersas.*
7. Quod non similiter contingit empta re litigiosa si modò scienter quid emptor eo casu & rem & precium amittit *l.vlt.C.hoc tit.*

DEFINITIO V.

Alienatio facta pendente lite ex causa litem præcedente valet,nisi facta sit in fraudem quo casu reuocanda est,etiamsi vitium litigiosi contractum non fuerit.

CVm agerem aduersus te hypothecaria,fundi nomine,aut quod hac parte idem est,[1]condictione possessionis ex lege Iustiniani,[2] tu eam fundum pendente lite vendideras Sempronio quasi haberet ille ius redimendi ex longè anteriore contractu. Non dubitatur quin ex eiusmodi venditione actio mea euanuerit,vulgaris enim est illa iuris regula.Resoluto iure datoris resolui ius acceptoris.[3] Sed si de iure illo redimendi non aliter constet quàm ex tua confessione,aut si longissimi temporis præscriptione sum moueri Sempronius potuit,[4] vix est vt non in fraudem actionis meæ vendidisse videaris,ex eáque causa teneri te mihi æquum est,saluámque actionem superesse quæ contra te cùm possideres fuerat instituta.[5] Nec aliud dicendum erit si qua fortè causa fuit concedendæ Sempronio restitutionis aduersus lapsum tẽporis,vt quia pupillaris aut minor ætas interuenerat.[6] Debuit enim de restitutionis causa cognosci per iudicem me audito cuius vel maximè intererat propter ius pignoris.[7] Quo non facto sanè fraudis suspicione non cares, qui tam citò támque facilè ius tuum remiseris vt meum extingueres. [8] Itaque pro me Senatus ex tempore pronunciauit,Non quasi vitium litigiosi contractum esset,cùm neque per hypothecariam neque per motam de possessione controuersiam res fiat litigiosa,[9] sed quia quicquid in fraudem litis & aduersarij gestum est,id pro nullo,irrito,& infecto haberi oporteat.[10] *Ita Senatus* in causa Domiorum de Marthod contra Dominam de Beaufort 4.Cal.Decemb.1592.

1. Nam

1. Nam in aliis pleriſque multum interest vtrum quis agat hypothecaria an condictione & *l.vlt. C. de acquir. poss.* vt contra ex iis quæ scripsi *Defin.1.supr.ill.tit.*
2. *In d.l.vlt.*
3. *l.lex vectigali fundo* 31.D.*de pignor.l.vbi autem 4.alias l.si ex duobus 5.sed & Marcellus* D.*de in diem addict.l.pen.§.1. de except.rei iudic.*
4. Quo casu habebas quod obiiceres petitori *l.si pupillus 45. in fin.* D. *de admin. tutor. l.3.C. de præscr.30. vel 40. annor.*
5. *Arg.l.1.& tot.tit.*D.*de alien.iudic.mut.caus.fact.*
6. *Ex d.l.sicut.Et ex not.in l.vlt.C.in quib.caus.non est necess.in integr.restit.*
7. *l.etiam* 29.§.*vlt.*D.*de minor.l.de vnoquoque* 47.D.*de re iudic.*
8. Nec enim facilè quis creditur ius suum iactare velle *vulg.l.cùm de indebito* 25.D.*de probat.*
9. *Auth.litigiosa* C.*hoc tit.*& ibi Angel.quem refert & sequitur Ranchin.*in addit.*ad Guid.Pap.*quæst.*337.
10. Vt dixi *Defin.1.supr.*

DEFINITIO VI.

Alienatio rei hereditariæ de qua acceptum est iudicium familiæ erciscundæ non valet,quamuis non ideo res sit litigiosa.

CVm rem hereditariam à pluribus coheredibus vnico contractu sub pacto de retrouendendo vendi tam vnus ex ipsis in solidum pro suo iure redemisset,[1] ex eáque causa iudicio familiæ erciscundæ impetitus esset à coheredibus vt eam rem in commune reponeret accepto precio quod dederat,isque consensisset.[2] necdum tamen ei precium restitutum esset,visum est,non ideo factam esse rẽ litigiosam, quia nec de eo dubitaretur quin in familiæ erciscundæ iudicium venire deberet.[3] Scilicet tum demùm cùm solutum precium esset restitutum,non antè.[4]Ob idque impunè alienari potuisse,quamuis alienationem illud irritam faciat, quòd alienationes pendente iudicio familiæ erciscundæ factas, placet nullius esse momenti.[5] *Ita tractatum est* in causa Dominorum de la Tornelle & Philibertæ Gay 7.Cal. Febr.1595.

1. Nec enim cogitur aut ille pro parte redimere aut emptor pro parte reuendere.qui scilicet non fuerat pro parte empturus *l.tutor SC.*28.47.*de minor.l.si quis aliam* 46.D.*de solut.*
2. *Ex l.his consequenter* 18.§.*cùm vnus l.heredes* 25.§.*si vnus* D.*famil.erciscis.*
3. Constabat enim esse hereditariam,alioqui non veniret in iudicium familiæ erciscundæ *l.si quid contendis* 45. D. *famil.erciscis.*
4. Quia nec ante restitutum precium esset hereditaria.
5. *l.alienationes 13.eod.tit.famil.erciscis.*vbi tamen additur exceptio,Si non necessaria sit alienatio.

DEFINITIO VII.

Litigiosi vicium afficit etiam possessionem,sed non eo minùs restituendus est is qui emit rem litigiosam,si spoliatus sit propria aduersarij autoritate.

VItium litigiosi etsi non tantum proprietatem afficit aut inficit potiùs,sed etiam possessionem,[1] nõ tamen facit vt ei qui vicium obiicit liceat rei litigiosæ possessionem quam antea non habebat propria autoritate vel per vim occupare:eúmque qui rem litigiosam emisse dicitur, spoliare.[2] Neque enim plus iuris tribuit aduersario quam haberet antè vicium contractum,[3] sed tantùm impedit ius acquisitoris.[4] Proinde si is qui rem litigiosam emit,spoliatus fuerit,perinde redintegrari ei debebit possessio cum fructibus[5] acsi res litigiosa non fuisset. Maximè verò si vis interuenerit,[6] quoniam & prædo restituetur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt dixi *Defin.1.num.2.supr.ex l.2.*C.*hoc tit.*
2. Nemini enim vnquam permittendum est vt sibi ius dicat,ne maioris tumultus occasio detur,inquit *l.non est singulis* 186.*de regul.iur.*
3. Quomodo dicimus pœnam vnius præmium alterius esse non debere *l.si sequens* 15.D.*de SC.Silan.*
4. Vt in eo puniatur is qui vicium litigiosi contraxit in quo deliquit,nec legum auxilium habeat is qui contra leges deliquit *arg.l.auxilium* 57.*in fin.*D.*de minor.l.rescriptum* 6.D.*de his quæ vt indign.*
5. Habet enim restitutionem omnium fructuum condictio *ex can.redintegranda 3.quæst.1.*
6. Quam licet semper & in omnibus exosam habet legislator,tanquam quæ legibus & publicæ tranquillitati sit omnino contraria.Siquidem contra vim nihil sine vi fieri potest *l.extat* 13. D.*quod met.causa l.creditores* 7.D.*ad leg.Iul.de vi priuat.*
7. *Cap.in literis Extr.de restit.spoliat.*

DEFINITIO VIII.

Res non sit litigiosa per actionem personalem,imò neque per hypothecariam.

PErsonalis actio aduersus rei possessorem instituta non facit rem litigiosam,[1] nec proinde impedit quin pendente lite possit res alienari,[2] quia nec hypothecaria actio impediret,[3] quæ tamen cùm in rem sit [4] multo magis rem afficere deberet vitio litigiosi. [5] *Ita Senatus* in causa D. de Challod & N. de Ville 15.Cal.April.1595.

1. Quamuis actio ipsa personalis,quæ in iudicium deducitur fiat litigiosa Guid.Pap.*quæst.*337.*&* 479. Dixi *Defin.* 4.] *& 5.supr.*
2. Vicium enim reale esse necesse est & quod rem ipsam afficiat vt rei alienatio impediatur *l.2.& vlt.C.hoc tit.*
3. Cùm non faciat rem litigiosam *l.1.iunct. Auth.litigiosa* & ibi DD.*C.hoc tit.*
4. *l.pignoris* 15.C.*de pignor.*
5. Et tamen non afficit quia nihil habet commune causa pignoris cum intentione dominij *l.1.* §. *cùm prædium* D. *de minor.*

DEFINITIO IX.

Per donationem vniuersorum bonorum transit etiam res litigiosa, adeóque in procuratorem ad lites datum.

PRohibetur quidem procurator pactum facere de quota litis,[1] itémque aduocatus:[2] Sed à cliente donationem bonorum omnium accipere non prohibetur:[3] propter vim & potestatem vniuersalis alie nationis quæ facit vt multa transferantur, quæ alioquin transferri non possent.[4] Inde fit vt nec hoc casu contrahatur vitium litigiosi, tametsi ex rebus donatis quædam fuerint litigiosæ. Quis enim credat tam stultum fuisse donatorem vt bona sua omnia donare voluerit mala mente & eo consilio vt illi tantùm noceret cum quo litem exercebat?[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.litem* 15.C.*de procurat.l.salarium* 7.D.*mandat.l.si contrà* 20.C.*eod.*
2. *l.si qui aduocatorum* 5.C.*de postul.*
3. Nulla enim lege id prohibitum est. Ergo habendum est pro permisso cùm ius ciuile hac parte sit prohibitorium. Quomodo ratiocinatur I.C.*in l.mutus* 43.§.1.D.*de procurat.* facit *l.nulla lege* 4.C.*de iur.dot.*
4. *l.quædam* 62.D.*de iur.dot.*
5. Siquidem donare perdere est *l.filiusfamilias* 7.§.1.D.*de donat.* Nimirum præterquam si dones benè merito *l.sed etsi* 25.§.*consuluit* D.*de petit.hered.*

DEFINITIO X.

Lis super iure eligendi non impedit electionem pendente lite faciendam, sed remoratur electionis confirmationem.

SI inter aliquos de iure eligendi contendatur, electio interim celebrata ab his quibus eligendi ius est non eo minùs ipso iure tenet. Non enim ex eo solo quod ius hoc in litem deductum fuit differri aut impediri debet electio, licet confirmatio in euentum vsque litis differatur.[1] *Sine die.*

1. *Cap.cùm venissent de restit.in integr.* Boer.*quæst.*2.*num.*26.

DEFINITIO XI.

Restitutio dari potest etiam contra vitium litigiosi, adeóque in parua Cancellaria.

ADuersus vitium litigiosi datur restitutio in integrum ex rescripto Principis etiam in parua Cancellaria impetrato, si iusta causa subesse videatur alienandi.[1] Nec solùm vt non noceat alienatio quæ iam facta sit, sed etiam vt permittatur facienda.[2] Quamuis quidam dicerent aliquando fuisse obseruatum, vt qui huiusmodi rescripta vellent, ad magnam Cancellariam remitterentur.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 19.Decembr. 1595.

1. Puta aliqua ex iis de quibus *in l.Diuus* 5.D.*de petit.hered.l.ait prætor* 7.§.*vlt.*D.*de iur.delib.*
2. Quod tamen difficilius est. Ne videatur impetrans inuitari ad delinquendum *arg.l.*1.C.*si aduers.vendit.l.*1.*&* 2.C.*si mupt.ex rescript.pet.l.*5.§.1.D.*de pact.dotal.*
3. Quasi per huiusmodi rescripta derogandum sit iuri ciuili, quod solus Princeps facere potest *l.vlt.vbi not.C.si contr. ius vel vtilit public.*

TIT. XXV.

De contr.& commit.stipulat.

DEFINITIO I.

Solus diei lapsus non inducit moram si obligatio habuit condicionem siue expressam siue tacitam, quæ impedierit natiuitatem obligationis.

ROMISERAM curaturum me vt contractum quem Titij nomine tecum inieram, Titius intra Cal.Ianuar.proximas ratum haberet, subiecta etiam, ni id facerem, pœna, *Quanti tua interesset*: nec tamen curaueram. Non ex solo lapsu tẽporis commissa videri poterit pœnalis stipulatio quasi cõtracta per me mora, nisi interpellatio aliqua secuta sit.[1] Etsi enim obligationes huiusmodi valẽt tanquã que facti proprij non alieni promissionem contineant.[2] Dici autem solet in pœnalibus stipulationibus diem interpellare pro homine.[3] Tamen ne mora ipso iure contrahi potuerit illud obstitit, quòd diem incertum. & proinde cõdicionem illam tacitam habuit promissio, Si Titius Calendis Ianuariis viueret:[4] Dies verò il le incertus licèt non impediat transmissionem obligationis, quia certum est debitum iri,[5] impedit tamẽ ne antẽ

me antè nasci possit quàm Calendæ Ianuariæ venerint.[6] Cui consequens est vt cùm obligationem priùs natam esse necesse sit quàm moram contrahi,[7] quia fieri nequeat vt eodem instanti & nascatur obligatio & mora contrahatur,[8] nulla iam dies superstit quę me interpellet, ideóque necessaria sit tua interpellatio,[9] quasi certæ diei quæ adiecta fuerat, potestate tota in eo faciendo consumpta, vt obligatio nasceretur.[10] *Ita Senatus* pro D.Comite de Monreal contra D.Claudium Gaspardum de Maillans Iuridicum. maiorẽ Beugẽsianæ prouinciæ 3.Id.Iul.1588.

1. Sic Bart.*ad l.ita stipulatus* 115.*num.*41.*&* *seqq.* D.*de verb.oblig at.* Dec.*cons.*2.*per tot.& consil* 313. Alius & diuersus cẽsus est quem tractat idem Dec.*cons.*323.*vers.secundo quòd aliter & cons.*325. Adde Guid.Pap.*singul.*835.§.3.
2. §.*si quis alium Inst.de inut.stipul.l.quories* 81. vbi DD.*de verb.obligat.*
3. *l.magnam* 12. *C.hoc tit.* Etiam cùm persona nulla est quæ interpellari ab homine possit *l.ad diem* 77. *D.de verb. oblig.*
4. Neque enim potuit fieri vt Titius eo tẽpore ratum haberet si non eo tempore viueret. Glos.*in l.si decesserit* in verb. *iudicio sisti, D.qui satisd.cogant.* Dies autem incertus pro condicione est non minùs in stipulationibus quàm in testamentis,*l.stipulatio ista* 38.§.*inter* De *verb.oblig.l.talis scriptura* 30.*&.§.sed etsi sub condicione,* De *leg.*1.*l.dies incertus* 75. *De cond.& demonstr.*
5. Cùm etiamsi Titius ante eum diem & ante ratihabitionem decesserit, non eo minùs futurum sit, vt existente die verum sit dicere, Nec secutam fuisse ratihabitionem intra diem conuentam, nec sequi amplius posse *arg.l.Gallus* 29.§.*videndum in fin.de lib.& posthum.*
6. Quia scilicet in id vsque tempus potest sequi ratihabitio & ita condicio deficere si modò Titius viuat. Eadẽ verò potestas est condicionis tacitæ quæ expressæ in stipulationibus ad hoc vt natiuitas obligationis impediatur *l. interdum* 73.*De verb.oblig.* licèt non impediatur transmissio §.*ex condicionali Inst.eod.tit.l.is cui* 42.*de oblig.& action.*
7. Nulla siquidem mora esse potest, vbi nulla est petitio *l.si pupillus* 12.7.*D.de verb.oblig.* nec petitio vlla, vbi nulla præcessit obligatio, & quidem cuius dies non tantùm cesserit sed etiam venerit *l.cedere diem* 213.*de verb.signif.* Iunge *l.nulla* 82.*de reg.iur.*
8. Non enim priùs mora contrahitur quàm fuerit debitor interpellatus congruo loco & congruo tempore *l.morã* 32. *D.de vsur.l.promissor* 21.§.1.D.*de const.pecun.*
9. Quæ & regulariter necessaria est ad moram contrahendam *d.l.mora l.Titia Seio* 87.§.*vsuras de legat.*2.
10. Prius enim est vt nascatur obligatio, quàm vt petitio & actio cùm dici soleat obligationem esse matrem actionis *vulg.l.licèt* 42.§.*ea obligatio* D.*de procurat.*

DEFINITIO II.

Non contrahit moram debitor ex solo lapsu diei, si factum aliquod creditoris interuenire debuit, quod non interuenerit.

QVi se intrà certum tempus aliquid facturum promisit, quod tamen facere aut non possit aut nõ debeat, nisi stipulatoris quoque factum accedat, non ex eo solo quòd dicta dies præterierit morã cõtraxisse videbitur,[1] sed ita demùm si ad diem & congruo loco fuerit interpellatus,[2] ne alioqui promissoris obligatio augeatur si pro stipulatore facere cogatur, quod stipulator ipse facere debeat.[3] Finge debere me tibi emphyteuticarium canonem annuum soluendum certa die. Si nihil præterea promissum sit, non cogar ad diem tibi soluere nisi tu exigas quia nec ad domum tuam soluendi causa ire debeo.[4] Itaque si vinum aut frumentum debeatur quod post diem petatur, non quanti plurimi merx fuit præstabitur, sed si quidem mercis precium ab eo tempore decreuerit liberabor dando mercem,[5] sin creuerit, ratio quidem iuris suaderet vt perinde mercem soluere deberem, quia li cèt mora nulla contracta sit non eò minùs tamen verum est mercem tibi deberi, quam si haberes tanti venderes quanti nunc est,[6] sed tamen statuti nostri æquitate maxima aduersus dolosam creditorum impietatem & auaritiam prospectum est vt liberari debeam si tibi eam præstem mercis æstimationem, quæ tùm fuit cùm tu petere debuisti.[7] Ne quod fui negligentior in soluendo tibi prosit, qui etiam in exigendo diligentior esse debueras.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 10. Cal.Aug.1591. Iunge Defin.15.De iur.emphyt.

1. Nec si ponas pœnalem fuisse promissionem quo casu solet dici & verum est diem interpellare pro homine vt dixi *Defin.prox.num.*3.*ex l.magnam* 12.*C.de contr.& committ.stipul.*
2. Hoc enim regulariter requiritur ad contrahendam moram *l.mora* 32.D.*de vsur.l.Titia Seio* 87.§.*vsuras de legat.*2.
3. Sic enim fieret vt promissor se veluti procuratorem stipulatoris constituere cogeretur, quod esse non debet *l.postulante* 44.§.*vlt.D.ad SC.Trebell.*
4. Bart.*in l item illa vers.eadem ratione* D.*de const.pecun.* Alex.*cons.*92.*in fin.vol.*5.Mynsing.*Cent.*3.*obser.*95. vbi citat textum satis accommodatum *in l si in diem* 46.*D.de condict.& demonstr.*
5. Quasi nulladum contracta mora.
6. Nam hodiè saltem dandum est quod iam olim dari oportuit, vt ratiocinatur I.C.*in l.si sterilis* 21.§. *cùm per vendi torem* D.*de action.empt.*
7. Ita enim vetere statuto Sabaudiæ diserte cautum est. Vide Bald.*ad l.vlt.vers. modò quæro generaliter C. de condict. insert.*
8. Quasi hoc casu facienda sit veluti quædam compensatio mutuæ negligentiæ vt *in l.si ambo* 10. D. *de compens.* Vide Afflict.*decis.*316.Anth.Gabriel.*lib.*3.*commun.opin.* De *solut.& liberat.concl.*9.

DEFINITIO III.

Stipulationum condiciones retrotrahuntur etiam in præiudicium tertij si sint casuales vel mixtæ, non etiam si potestatiuæ.

STipulationum condiciones quandocumque existentes ad stipulationis tempus retrotrahuntur:[1] Sed si medio tempore ius alteri quæsitum proponatur, distinguendæ sunt casuales & mixtæ ab iis quas nostri potestatiuas vocant. Hæ siquidem in præiudicium alieni iuris retrotrahi non possunt.[2] Ideò nimirum ne sit in potestate debitoris condicionem implentis alteri quæsitum ius imminuere.[3] Casuales & mixtæ semper retrotrahuntur, propterea quod ex dubio euentu non ex solo debitoris aut creditoris

arbitrio pendeant.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Prid.Cal.Sept.1588. Iunge Defin.1. qui potior.in pignor.hab.

1. Scilicet in præiudicium promissoris quia cùm stipulationis condicio tandem extitit perinde habenda est atque si ab initio pura fuisset stipulatio *l.potior* 11.D.*qui potior.in pign.hab.vers. videamus in fin.*
2. *d.l.potior in princip.l.1.in fin.eod.tit.*
3. *l.vlt.*D.*de pact.l.Granius.*71.§.*penult.*D.*de fideiuss.l.*2.D.*quod vt aut clam.*
4. *d.l.potior vers. videamus l.qui balneum* 9.*&d.l.1.in princip.*D.*qui potior.in pign.hab.*

DEFINITIO IV.

Etiam iura condicionalia iam nata veniunt in generali stipulatione, licèt eorum condicio nondum euenerit.

HVic consequens est vt contracta pignoris venditione sub ea condicione si ad diem pecunia non solueretur,[1] excepta tamen venditori facultate, redimendi,[2] Si venditor hic antè diem solutioni dictam donauerit tibi, aut etiam vendiderit quæcumque habebat rerum quas alienasset redimendarum iura, tum condicio prioris venditionis extiterit. Ius illud redimendi quod in priore venditione exceptum diximus posteriore contractu translatum videatur, non secus acsi iam eo tempore prioris alienationis cõdicio extitisset, quia nec alterius vllius interest.[5] Quod cùm euenit nihil causæ est cur non condicio quælibet retrotrahatur. Nec aliud erit tametsi venditor hic antè diem euenientis condicionis decesserit relicto herede qui sua interesse dicat, vt tantò locupletiorem habeat hereditatem:[4] Nam cùm eadem heredis quæ defuncti persona esse intelligatur,[5] non magis heredi prodesse ea ratio potest quàm venditori si viueret prodesse deberet ad hoc vt opulentiore patrimonio frueretur.[6] *Ita tractatum est* in publico auditorio, nondum tamen decisum.

1. *Vt in l.si fundus* 16.§.*vlt.*D.*de pign.*
2. *Vt in l.*2.*C.de pact.int.empt.& vendit.*
3. Præterquàm debitoris in cuius præiudicium condicio quælibet retrotrahitur vt dixi *Defin.prox.num.*1.
4. Est enim locupletior hereditas quæ consistit in corporibus, quàm quæ consistit in pecunia *l.verum* 11.§.*si locupleti* D.*de minor.* quia pecunia res fragilis est & quæ facilè amitti potest *l.si chorus* 79.§.1.*de le legat.*3.
5. *Nouell.*48.*De iureiur.à morient.præstit.in princip.*
6. Nec enim ex persona heredis condicio obligationis immutari solet *l.*2.§.*ex his* D.*de verb.obligat.*

DEFINITIO V.

Stipulatio inter contrahentes præsumitur ex promissione facta præsenti per præsentem. Secus est in stipulatione notarij, si is cui promissum dicitur fuerit absens.

CVm in instrumento scriptum est præsentem præsenti promisisse, licèt non sit adiectum acceptatam à parte aut à notario promissionem, eius tamen cui promissum est stipulationem interuenisse credimus vt actus valeat.[1] Non idem erit si absente patre solius notarij præsentia interuenerit. Etsi enim generali locorum consuetudine receptum est vt etiam absenti notarius quilibet serui publici exemplo stipulari possit, & per stipulationem suam acquirere,[2] non tamen ea res facit vt stipulatûs fuisse credendus sit si non expresserit:[3] Adeóque nec si is qui promisit, fidem suam iureiurando in eam rem obstrinxerit.[4] Quã quam hoc casu incurrendi periurij metu absolutionem à iurisiurandi vinculo impetrari necesse est. [5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Idib. Nouemb. 1590. itémque Idib. Decembr. sequentibus in causa Ioannis Antonij Gleyron & Ioannis Crispini contra D.de Moyron.

1. *l.*1.*C.hoc tit.l.sciendum* 30.*vbi not.*D.*de verb.obligat.*
2. Vt pluribus tractat Antonin.Tessaur.*Decis.*71.
3. Stipulatio enim non tantùm facti est sed etiam suas habet sollennitates, congruam scilicet interrogationem & congruam responsionem *l.*1.D.*de verbor.obligat.*
4. Nec enim iusiurandum facit stipulationem quæ inter absentes contrahi non potest *d.l.*1.*de verb.oblig.*
5. Cùm possit hoc iusiurandum seruari citra dispendium salutis æternæ *cap.*2.*de pact.in* 6. *cap. cùm contingat & cap. debitores Extr.de iureiur.* Guid.Pap.*quæst.*222.

DEFINITIO VI.

Dies interpellat pro homine in causis fiscalibus & pœnalibus, sed hoc ita si pœna in stipulatione sit non in comminatione tantum.

NOn aliter dies interpellat pro homine ad constituendum in mora debitorem, quàm si versetur fauor fisci[1] aut pœna cum die adiecta proponatur.[2] Quid si diem homo adiecerit, lex pœnam? Aequè contracta mora intelligetur, & pœna committetur, sed purgari mora potest ante litem contestatam ad euitandam pœnam.[3] Quod non similiter diceretur si diem & pœnam ab homine dictam proponeres, tametsi nihil interesset stipulatoris. Neque enim adiecta pœna quærẽdum est, an aut quatenus actoris interfit, sed tantùm an pœna commissa sit & quæ quantitas deducta fuerit in stipulationem.[4] Sed hoc ita si pœna expressim, præcisè, & affirmatiuè posita sit in stipulatione & obligatione, non si tantùm in comminatione. Nam si vt plerumque fit debitor se ad certam diem soluturum promiserit his vulgaribus verbis additis *à peine de tous despens dommages & interests*, non priùs mora per debitorem contracta videbitur, quàm post lapsum diem interpellatus fuerit à creditore.[5] Illa enim pœnæ quædam potiùs comminatio quàm certa stipulatio esse intelligitur.[6] Ideóque excusationem quodammodo meretur debitor qui sui creditoris

creditoris facilitati & humanitati confidens nihil ei tacenti offert.[7] Pœna igitur in stipulationem præcisè deducenda est, hóc modo, *Si ad diem non solueris, Promittis pœnæ nomine centum*, aut *quanti mea interest, aut vsuras legitimas.*[8] Eo nimirum casu dies solus pro homine interpellaret, ac debitorem in mora cõstitueret.[9] Quid si prò die locus adiectus sit? Post elapsum diem qui tacitè inest stipulationi, id est intra quem ad eum locum peruenire potuit,[10] competet creditori arbitraria [11] ad id quod interest si non aliquod ipsius creditoris factum interuenire debuerit, quod præcedere oportuit. [12] *Ita Senatus* prid. Id. Iunij 1591.

1. *l.cùm possessor* 5.§.*vlt.*D.*de censib.l.*1.*&* 2.*C.de capiend.& distr.pignor.tribut.caus.lib.*10.*tit.*21.
2. *l.traiectitia* 23.*vers. de illo* D.*de oblig.& action.l.magnam* 12.*C.hoc tit.l.si mora* 9.*vbi glos.*D. *solut.matr.l.ad diem* 77. D.*de verb.obligat.*
3. Guid.Pap.*quæst.*171.Ex not.per Bart.*in l.si insulam* 84.D.*de verb.oblig.& in l.*1.D.*de pen.legat.*
4. *l.stipulatio ista* 38.§.*alteri* De *verb.oblig.*
5. Hippol.de Marsil.*sing.*147.& 341.Mynsing.*centur.*3.*obser. cap.*95.Vide *l.mora* 32.D.*de vsur.*
6. Comminatio autem nihil præcisè disponit *l.vnic.*C.*comminat.epist.programm.vim leg.non habet.*
7. *Arg.l.cùm quidam* 17.§.*Diuus Pius* D.*de vsur.*
8. Vt ita stipulatio ipsa sit pœnalis *l.si pacto* 14.*C.de pact.l.prædia* 28.D.*de action.empt.*
9. *d.l.magnam* 12.*C.hoc tit.& d.l.traiectitia* 23.*vers. de illo* De *oblig.& action.l.pecunia* 9.§.1.D.*de vsur.*
10. *l.*2.§.*qui ita stipulatur* D.*de eo quod cert.loc.l.continuus* 137.§.*cùm ita* D.*de verb.oblig.*
11. De eo quod certo loco *l.*1.*& tot.tit.*D.*de eo quod cert.loc.l.vnic.*C.*vbi conuen.qui cert.loc.dar.promiss.*
12. Vt in ea specie quam nos tractauimus *Defin.*2.*supr.*

DEFINITIO VII.

Vsuræ etiam legitimæ & in stipulatum deductæ non debentur ob solum diei lapsum, si ex chirographo agatur.

QVod tamen diximus, Deductis in stipulationem vsuris legitimis si ad dictam diem pecunia soluta non esset, moram ex solo diei lapsu contrahi, indéque vsurarum stipulationem committi,[1] locum non habet, si pragmaticis nostris credimus, quoties ex chirographaria stipulatione agitur. Tunc enim nõ nisi à die chirographi agniti aut per calumniam denegati vsuras deberi placuit.[2] Præterquàm si extraiudicialis interpellatio [3] aut solutio partis debiti [4] vel vsurarum præcessisse proponatur. Eóque iure Senatum nostrum vti constat. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l.pecunia* 9.§.1.D.*de vsur.*
2. Sicut nec nisi ab eo die chirographũ habet priuilegium tacitæ hypothecæ. Vide quæ scripsi *in Error.*2.*Decad.*1.*De erroribus pragmat.*
3. Nam & illa sufficit ad constituendum debitorem in mora *l.mora* 32.D.*de vsur.l.Titia Seio* 87.§.*vsuras de leg.*2.
4. Nam qui soluit partem debiti vel vsurarum satis agnoscit chirographum *l.ad solutionem* 5.*C.de re iudic.* Iunge *Defin.seq.*

DEFINITIO VIII.

De vsuris chirographariis.

REceptum est inueterato pragmaticorum nostrorum errore, vt si quis debitorem se chirographo professus sit, & ad certam diem soluere promiserit, subiecta etiam pœna vsurarum, expensarum, & quanti interfuret creditoris, nec ad diem satisfecerit, Non nisi à die recogniti aut malè denegati chirographi ad vsuras condemnetur.[1] Quasi verò quod ad debitorem ipsum pertinet, quicquam interfit an chirographo an publico instrumento quid promiserit.[2] Cùm tamen etiamsi nulla scriptura proferretur, sufficere posset probatio quæ per testes fieret conuentarum ac promissarum vsurarum :[3] sicut nec requirimus vt chirographo dies adiectus sit vel Consul, aut etiam vt sint subscriptæ tabulæ, si modò constet de eo quod inter debitorem & creditorem gestum est.[4] Neque enim dubitari potest quin dies interpellet pro homine, saltem quoties pœna aliqua siue vsurarum siue alia subiecta est.[5] Planè si de aliorum creditorum siue hypothecariorum siue chirographariorum præiudicio ageretur, facilè admitterem supradictam pragmaticorum sententiam. Quoniam quæ ratio facit vt hypothecæ conuentio inserta chirographo nullum creditori ius tribuat ad consequendum priuilegium temporis aduersus cæteros creditores.[6] Eadem facere debet ne in eorum necem principale debitum vsurarum accessione augeatur. [7] Priùs enim est vt debitum legitimè contractum esse constet, quàm vt de vsuris quæratur:[8] Eadémque subest vtroque casu facilitas fraudis comminiscendæ, & consequenter eadem suspicio fraudis factæ,[9] Quod non similiter in persona ipsius debitoris euenit, qui nec volens sibi ipsi fraudem facere potuit.[10] Quam ob causam nec de illo dubitandum est quin si chirographo contineatur pignoris conuentio possit creditor aduersus debitorem recta agere hypothecaria priùs etiam quàm egerit personali de chirographo, & sufficere ei posse ad victoriam si quandocũq; chirographum exhibeat nulla falsitatis suspicione debilitatum.[11] Quænam enim obsecro in eo fiat aut fieri possit iniuria debitori qui ipse conuenit de pignore?[12] Si tamen pœna nulla subiecta sit, fatebor libentissimè non posse debitorem à die elapsi termini ad vsuras condemnari, quia neque esset condemnandus tametsi ex publico & authentico instrumento conueniretur. Postquam eo iure vtimur vt non aliter dies interpellet pro homine quàm si pœna subiecta sit.[13] Excipiendi tamen sunt ij casus in quibus vsuræ debentur citra moram, Puta si fauor minoris ætatis interueniat,[14] aut si precium ex causa emptionis debeatur.[15] *Sic tractabam* in Senatu in ea causa de qua SC.8. supr. in quib. caus. pign. vel hypoth.tacit.contr. & rursum in alia quæ in publico auditorio agitata est inter procuratorem Iacobum Combet, & Franciscum Truffon 4.Cal.Mart.1593.

1. De quo errore vide quæ scripsi pluribus *in Error.2. Decad.1.De error.pragmat.*
2. Cùm tamen instrumenta non fiant ad inducendam obligationem,sed tantùm ad habendam inductæ iam,& contractæ obligationis probationem *l.4.D.de pign.l.4.D.de fid.instrum.*
3. Nihil enim refert an quid probetur per scripturam,an per testes *l.in exercendis* 15.C.*de fid.instrum.*
4. *l.cùm tabernam* 34.§.1.D.*de pignor.*
5. Vt dixi *Defin.1.& 6.supr.*
6. Quibus alioqui facilè fraus fieri posset *l.scripturas* 11.*C.qui potior.in pig.hab.*
7. Cùm vsurarum debitum habeat idem priuilegium temporis quod habet principale *l.Lucius* 18. *D. eod. tit.qui potior .in pignor.hab.*
8. Cùm vsuræ tanquam accessiones pendeant à suo principali *l.eos qui* 26.*in princip.C.de vsur. vulg. cap. accessoriura de regul.iur.in 6.l.cùm principalis* 178.D.*eod.*
9. *Arg.l.qui testamentum* 27.D.*de probat.Not.ad Auth. sed iam necesse C.de donat.ant.nupt.*
10. Non enim decipitur,qui à seipso decipitur *l.nam si actor* 26.D.*de rei vindic.*
11. *d.l.cùm tabernam* 34.§.1.D.*de pignor.*
12. *l.1.l.4.& pass.eod.tit.*
13. Vt dixi *Defin.1.& 6.supr.*
14. *l.Titia Seio* 87.§.*vsuras de legat.2.l.cùm quidam* 17.§.*si pupillo D.de vsur.l.*3.C.*in quib. caus. restit. in integr. necess. non est.*
15. *l.curabit* 5.*C.de action.empt.l.Iulianus* 13.§.*veniunt autem* D.*eod.l.liberalitatis* 16.§.1.D.*de vsur.*

DEFINITIO IX.

Pœna conuentionales non exiguntur nisi interfit stipulantis,quasi adhibita in fraudem legitimarum vsurarum.

CEntum mutua intra octauum diem soluere ;& ni solueret viginti quoque pœnæ nomine pẽdere obligatus,si ad diem non soluerit,ob idque ad pœnam conuematur , doli mali exceptione iuuandus est,nisi creditor sua interesse probauerit.[1] Etsi enim si strictam iuris rationem inspicias pœna omnimodo debetur,etiamsi nec quicquam interfit stipulatoris,[2] nec imputari possit debitori cur non soluerit, [3] Eo tamen iure vtimur vt ei cuius nihil intereſt,nihil vnquam adiudicetur.[4] An ergo inutilis prorsus erit adiecta pœnæ conuentio?Minimè ,sed id efficiet vt sufficiat creditori probare quod sua interfit, licet nõ probet tanti interesse quantum in stipulationem deductum est, cùm plerumque difficultate probationũ id quod interest ad exiguam summam deducatur,nisi per stipulationem taxatum sit.[5] Cæterùm non efficiet pœnæ adiectio vt eo magis debeantur vsuræ etiam chirographo promissæ,præterquàm à die chirographi recogniti aut falsò denegati. [6] *Ita Senatus* in causa N. Claudij Guichardi adfinis mei à secretis & consiliis Sereniſſimi Ducis noſtri,& N.Benedicti Bertrier Prid.Cal.Sept.1593.

1. Quasi adiecta sit pœna in fraudem vsurarum quoties adiecta est certæ quantitati *arg.l.pecuniæ* 9.§.1.D.*de vsur.* Seeus est secundum quosdam si adiecta sit promissioni faciendi,vt tractat Papiens.*in form.libell.vt pact.seruent.*in verb.*pœna num.*8.*& in form.libell.in act.hyp.*in verb.*ac restituere num.*1.*& in form.libell.in caus.vendit.*in verb.*pro precio num.*7.
2. *l.stipulatio ista* 38.§.*alteri de verb.obligat.*
3. Fortè si nemo fuit qui solutionem accipere potuerit vt *in l.ad diem* 77.*eod.tit.* Nam & hoc casu potuit & debuit fieri obsignatio ad pœnam euitandam vt *in l.vlt.*D.*de leg.commiss.*
4. Quasi dolo malo faciat is qui agit ex stipulatione qualibet si nihil eius interfit *l.*2.§.*circa D.de doli mal. except.l.*3.§.1.*De verb.oblig.l.ille à quo* 13.§.*si de testamento.*vbi Bart.& alij *D.ad SC.Trebell.*
5. Ex consilio Iureconsulti *in l.vlt.D.de prætor.stipulat.*
6. Secundum ea quæ scripsimus *Defin.6.& Defin.prox.præced.supr.*Iunge *Defin.14.infr.eod.*

DEFINITIO X.

Syndicus non potest transigere sine speciali mandato, Et quid si promiserit vniuersitatem ratam rem habituram,& quænam sit potestas talis promissionis.

TRansactionem à Syndico factam vniuersitatis nomine sine mandato speciali vniuersitas ratam habere non cogitur,quia nec Syndico potestas illa transigendi mãdato generali data intelligitur vt nec procuratori generali.[1] An verò ex ea transactione Syndicus ipse cõueniri poterit?Et quidem constat quãdiu Syndicus manet posse eum conueniri vt curet ratam ab vniuersitate haberi conuentionem. [2] Postquam verò Syndicus esse desiit non potest ex eo contractu conueniri quem & in officio & ratione officij fecerit.[3] Vtcumque sit,liberatur si fecerit quod in se fuit vt vniuersitatem ad ratihabitionem permoueret.Nam quisquis alienum factum promisit,imò & quod magis est, qui promisit se curaturum vt alius quid faceret ad aliud non tenetur,quàm vt præstet quantam potest diligentiam,vt res fiat. [4] Nec aliud erit tametsi subiecta sit pœnæ loco promissio eius quod intererit stipulatoris si res non fiat,[5] adeóque licèt iusiurandum interuenerit,[6] quia non potest videri periurus qui fecit bona fide & sine fraude quod facere potuit,[7] Nisi hoc quoque adiectum sit vt non eò minùs teneatur promissor quod fecerit quantum in se fuerit.Tunc enim omnimodo promissor condemnandus est.[8] Planè si quid dolo malo gestum sit ab eo qui alienum factum promisit quasi mandatum de promittendo haberet,quod non habebat,dubitari non oportet quin eo nomine teneatur ratione doli,etiamsi promissum non sit id quod intererit stipulatoris,[9] Multò magis si subiecta sit ea promissio pro pœna.[10] Sed in eius quod interest taxationem id tantùm venier quod propter causam transactionis stipulator impenderit,aut si damnum aliquod passus sit,non etiam lucrum quod percepturus esset ex transactionis implemento.[11] *Ita Senatus* in causa Syndicorum d'Aurieux & du Bourget & Villar Audin 15.Cal.Mart.1595.

1. *l. man-*

1. *l.mandato generali* 60.D.*de procurat.*
2. Cùm ex suo facto conueniatur,adeóque ex suo propemodum mendacio ac penè tanquam falsus procurator *arg.l. rem alienam* 41.*in fin.*D.*de pignor.act.*
3. Finito enim officio finitur etiam obligatio non nisi ratione officij contracta *l.*1.C.*quand.ex fact.tutor.l vlt.*D.*eod. l.vlt.D.de instit.act.*
4. Ne alioqui videatur obligatus ad impossibile quod vtique fieri non potest cùm impossibilium nulla sit obligatio vt habet iuris regula.*Not.ad §.si quis alium Inst.de inut.stipul.& ad l.stipulatio ista* 38.*in princip.*De *verb.oblig.*
5. Quam pœnam adiici necesse est regulariter vt valeat facti alieni promissio quę alioqui non valeret. Papiens.*in form. libell.compromiss.in vers.occasione num.*3.
6. Cuius ea vis esse creditur,vt præcisè obliget promittentem ad factum.Bart.*ad l. Stipulationes non diuiduntur D. de verb.oblig.*
7. Nam nec peieraſſe videtur is qui honestam causam habuit deferendæ promissionis *l.vlt.*D.*qui satisd.cogant.*quãto magis si necessariam.
8. Dec.*cons.*223.Robert.Maranth.omnino videndus *Disput.7.per tot.*
9. Decepit enim illum cum quo contraxit,& ideo tenetur de dolo *l.1.& pass.*D.*de dolo.*Ne alioqui dolus maneat impunitus contra *l.procurator* 11.§.1.*D.de doli mal.except.*
10. *l.stipulatio ista* 38.*l.inter stipulantem* 83.*in princip.D.de verb.obligat.*
11. Lucri enim cessantis ratio,haberi non solet in æstimando eo,quod interest,sed tantùm damni emergentis,& quidem quod sit circa rem,ex *l.si sterilis* 21.§.*cùm per vendit.*D.*de act.empt.cum ibi notat.& in l. vnic. C. de sentent. quæ pro eo quod interest.*Quamuis videatur obstare *l.sic commissa* 13.*D.rat.rem hab.*Vide tamen Papiens.*in form.libell.act.real. vers.& in florem num.*7.*&c.*

DEFINITIO XI.

Pœna resolutionis contractus in stipulationem deducta committitur si promissor non fecerit quod debuit,licet fecerit quod facere potuit.

SI in stipulationem deductum sit id quod difficile fuerit præstare,quódque non fuerit in mera promissoris potestate,subiecta pœna aut resoluendi contractus aut pecuniæ præstandæ loco eius quod interesset si non fieret quod fieri conuenerat , non eo magis excusatur quis à pœna etiam faciendo quod potuit,[1] sed omnimodo pœna committitur,quę certa est certamque legem & conditionẽ ab initio habuit.[2] Itaque contractus pro resoluto habebitur,[3] & quod eo nomine datum fuerit si id stipulator elegerit [4] re stituetur. [5] *Ita Senatus* ex tempore prid.Id.Mart.1595.

1. Aliud dicendum esset si pœna nulla fuisset adiecta.Vt dixi *Defin.prox.præced.num.*7.& 8.
2. *l.stipulatio ista* 38.§.*alteri* D.*de verb.oblig.l.vero procuratori* 12.§.*penult.D .de solut.*
3. Nam quanto difficilius est id facere quod impediret resolutionem contractus,tanto facilius est vt contractus resoluatur.
4. Nec enim cogitur legem contractus pro se adiectam exercere si nolit *l.*2.D.*de leg.commiss.*
5. *Arg.l.si diuersa* 14.C.*de transact.l.cùm te* 6.C.*de pact.int.empt.& vendit.*

DEFINITIO XII.

Non potest eodem instanti contrahi stipulatio,& mora.

FIeri non potest vt eodem tempore stipulatio contrahatur,& mora.[1] Ideóque non proderit creditori ad constituendum in mora debitorem,si in ipso constanti contrahendæ stipulationis petat solutionem creditæ pecuniæ,quam debitor promiserit soluturum se quandocumque petituro creditori [2] & consequenter alia nouáque interpellatione opus est. [3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 27, sup. De vsur. & mora.

1. *l.promissor* 21.§.1.D.*de pecun.const.l.mora* 32.D.*de vsur.l.quod dicimus* 105.D.*de solut.*iunct.*l.si seruos* 25.*in fin.*D.*de pignor.act.*Marc.de Mantua*singul.*243.post Bart.*ad l.quoties* 59.D.*de verb.obligat.*
2. Nam nec videretur credita pecunia cuius dominium non fuisset translatum in accipientem , *l.*2.§.1.D.*de reb.cred.* nec posset dici alienata quæ sic data esset vt statim reciperetur *l.qui sic soluit* 55. *D.de solut.*
3. Quæ tum quoque necessaria est cùm mora aliqua præcessit si modò non fuerit illa contracta per interpellationem *l.Titia Seio* 87.§.*vsuras de leg.*2.*l.mora* 32.*de vsur.* Quanto magis ergo si neque mora neque interpellatio vlla præcesserit?

DEFINITIO XIII.

Alteri stipulatus cùm sua interesse sciret,sibi actionem quærit non alteri,præsertim absenti.Inter præsentes autem præsumitur stipulatio si scriptum sit alterum alteri promisisse.Notario maximè interueniente.

ALteri quidem stipulari licet,quoties vt alij soluatur interest stipulatoris.[1] Sed ita hoc accipiendum est vt stipulatori soli actio ex ea stipulatione dari debeat,non tertio cui ex lege stipulationis solui debuit.Maximè si absens ille fuit cùm stipulatio interponebatur. [2] Nam nec ei daretur actio qui præsens fuisset si solutionis tantùm gratia adiectus reperiretur,[3] qui nec expressa conuentione obligationis causa adiici potuisset.[4] Planè si instrumento inter præsentes confecto scriptum sit alterum alteri promisisse, licèt nihil de stipulatione expressum sit, stipulationem tamen interueniſſe credendum est , [5] Præsertim si notarius adhibitus proponatur,cuius opera vel ad hoc maximè requiri solet,vt is pro alio siue præsente siue absente stipuletur.[6] *Ita tractatum est* 12.Cal.April.1594.

1. *l.stipulatio ista* 38.§. *alteri De verb.oblig.*
2. Nec enim potest actio ex stipulatu acquiri ei qui stipulatus fuit,nec stipulatio contrahi inter absentes *l.1.eod.*
3. *l.cùm quis* 55.*& l.seq.§.qui sibi eod tit.De verb.oblig.*
4. *d.§.qui tibi & d.§.alteri cum similib.*
5. *l.1.C.hoc tit.*
6. Ex generali scilicet illa consuetudine quæ induxit vt notarius exemplo seruì publici possit etiam absenti & ignoranti stipulari.Tessaur.*decis.*70.

DEFINITIO XIV.

Pœna conuentionalis adiecta obligationi dandi non potest exigi nisi probato quod tanti interfit actoris. Aliud est si certa quantitas sit adiecta pro taxatione eius quod interest.

EO iure vtimur vt pœna quæ in conuentionem deducta est si quid factum vel non factum sit neque possit exigi priusquàm per sententiam fuerit declarata,[1] neque possit declarari per iudicem, si non interfit actoris,[2] adeóque nec nisi quatenus probat ille sua interesse. [3] Quod pœnarum quidem odio receptum est,[4] sed contra iuris rationem,quæ vbi adiecta pœna est nihil aliud inquiri vult,nisi quænam sit quantitas & condicio stipulationis,Non etiam vtrum aut quantùm interfit stipulatoris.[5] Commodissimum igitur est certam quidem quantitatem stipulatione comprehendere, at non vt fieri solet, pœnæ nomine,sed pro eius quod interesse poterit taxatione:[6] Vt probandum quidem actor habeat sua interesse,at non item quanti sua interfit.[7] Sed & cùm admittitur quæstio illa facti,An interfit,[8] necdum probatur tanti interesse.Interim tamen standum esse taxationi soluendámque eam quantitatem quæ taxata & conuenta reperitur,plerisque nec immeritò visum est.[9] *Ita tractatum* Prid.Cal.April.1595.

1. Sufficit tamen in quibusdam locis quod pœna sit accusata quod in magna Curia Vicariæ Neapolitanæ obseruari ait Afflict.*decis.3.in princip.*
2. Intellige si pœna sit adiecta obligationi dandi quia tùc præsumitur adiecta in fraudẽ vsurarũ *arg.l.rogasti* 11 *§.si tibi de reb.credit.*Secus si adiecta sit obligationi faciendi,aut certæ obligationi dandi nulla præcedente obligatione quantitatis per prius,quomodo distinguit Thom.Grammat.*decis.*58.*num.*6.*&* 7.*ex §.vlt.Inst.de verb.oblig.* Abb. *in cap. dilecti vers. sexta & vltima.Extr.de arbitr.* Alex.*in l.stipulationum* 5.*§.vlt.vers.& ideo si pœnam de verb.oblig.*
3. Grammat. *dict.decis.*58.*num.*7.vbi refert sacrum Consilium Neapolitanum non consueuisse condemnare ad pœnã nisi quatenus concurrat cum interesse.
4. Sunt enim pœnæ omnes odiosæ *l.pen.D.de pœn.*
5. *l.stipulatio ista* 38.*§.alteri de verb.obligat.*
6. Ex consilio Iureconsulti *in l.vlt.D.de prætor.stipulat.*
7. Quæ posterior quæstio longè difficiliores exigit probationes. Vnde fit vt inopia probationum plerumque id quod interest ad exiguam summam deducatur *d.l.vlt.*
8. Est enim vtraque quæstio facti,An interfit & Quatenus interfit *l.quatenus* 24.*de regul.iur.*
9. Socin.*cons.*90.*vol.*4.vbi addit non esse audiendum debitorem si interim ad condemnationem remorandam velit offerre satisdationem.Iunge Bart.*in l.Iulianus* 69.*D.de condict.indeb.* Grammat.*dict. decis.*58.*num.*10.,Socin.*in l.pecuniam* 36.*D.de reb.credit.*

TIT. XXVI.

De duob.reis.

DEFINITIO I.

Vni ex correis debendi qui totum soluit datur regressus contra correos,aliquando in solidum aliquando pro virili.

EX pluribus debendi correis si vnus totam pecuniam debitam soluerit creditori, mera iuris ratione nullam eo nomine citra cessionem aduersus correos habet actionẽ,[1] licèt ad eos tota creditoris pecunia peruenerit.[2] Sibi enim imputet quod passus sit se tãquam correũ obligari,nec melius sibi prospexerit. [3] Aequius tamẽ & benignius visum est interpretibus dandam ei actionem in correos [4] aut in solidum si ex pecunia quæ obligationi contrahendę causam dedit nihil ad eum peruenerit,aut pro qua saltem parte pecunia ad illos peruenit. Quasi hactenùs non tam correi loco habendus sit quàm fideiussoris.[5] Eóque iure passim Senatus nofter vtitur. *Ita tractatum* ex tempore 15.Cal.Iunij 1591.

5. Vt probaui pluribus *lib.*II.*Coniectur.cap.*6.7.*&* 8.vbi vide.
2. *Arg.l.propter mutuam* 4.C.*hoc tit.*
3. Cùm potuerit indemnitatem sibi stipulari aut eo tempore quo soluit impetrare cessionem actionis *l.rem hereditariam* 65.*vers.nec remedio* D.*de euict.*
4. *Ex l.1.alias l.2.C.hoc tit.*quæ tamen ab illis verbis *&ideo,*euidenter est prospecta,cùm ea consecutio ridicula sit,vt alibi monuimus.Et defuit sanè in libro Irnerij vt apparet ex coniunctione *Auth.seqq.*
5. Ita enim nostri sentiunt,correum debendi,fideiussoris potiùs loco habendum esse quatenus pecunia ad eum non peruenit *arg.l.vir vxori* 17.*§.vlt.*D.*ad SC. Velleian.*Contra quam tamen sententiam vide quæ scripsi *dict.libr.*II.*Coniect. cap.*1.Adde *l.item si* 7.*aliàs l.sed Iulianus* §.1.*de SC.Macedon.*

DEFI-

DEFINITIO II.

Vnus ex correis condemnatus,præstandus est indemnis à correo etiam quod ad vsuras.

QVI debebant mihi centum ex causa dotis in viriles, constituerunt ea se tibi debere ex causa depositi in eámque rem se obligauerunt singuli in solidum,ita vt fierent duo rei promittendi,[1] delegante me qui totidem tibi debebam.[2] Egisti contra alterum depositi, & cùm ille primum inficiaretur depositum, deinde per tergiuersationes protraheret restitutionem,condemnatus est non tantùm ad restituendam pecuniam, sed etiam ad præstandas vsuras.[3] Egit ille contra correum vt indemnitatem ab ipso consequeretur, quòd & correi debendi fuissent,[4] & in bonorum quæ communia habuerant diuisione nominatim conuenisset vt eius depositi nomine in viriles tenerentur.[5] Non dubitabam quin iusta esset actio quod ad quantitatem ipsam,depositam monetæque augmentũ [6]pertineret.Non ideò quòd correo aduersus correum regressus dandus si,sit aliud nihil moueat,& iuris rationi plus quàm interpretibus tribuas.[7] Sed quia de ea re conuentio expressim facta esset[8], sanè expensarum nomine quas condemnatus debuerat adeóque soluerat priusquam aduersus correum ageret,nullam ei actionem superesse constabat, quippe quæ propter malam fidem litémque temerariam debitæ, & consequenter personales fuissent,[9] Sed de vsuris quæstio difficilior videbatur.Nam cùm ex causa depositi vsuræ non debeantur nisi vel propter moram,[10] vel quia depositarius pecunia vsus sit,[11] Neutro casu dici poterat correo, qui non esset condemnatus moram aut factum condemnati nocere debere. [12] Quod enim dici solet vnius ex correis factum nocere alteri,[13] non de mora intelligendum est, sed de eo quod vnus ex correis agendo aut excipiendo fecerit, quia singuli possunt in solidum & agere & conueniri.[14] Sed etsi mora vnius noceret alteri, id tamen ratione creditoris intelligi deberet,non ita vt ille ipse qui moram fecisset, ac ob eam condemnatus fuisset vllam à correo indemnitatem eo nomine consequi deberet.[15] Imò verò si quid ex ea causa creditori præstiterit correus qui moram non fecit,æquum est indemnem eum seruari à morosó,vt sua cuique mora noceat.[16] Senatus tamen vsurarum quoque indemnitatem condemnato præstandam esse censuit,non quòd moram correi nocere correo æquum esset,[17] sed quia pecuniam hanc qsiæ ex causa depositi petebatur, vterque correus ante contractam depositi obligationem iure dotis debuerat,[18] nec numeratione sed sola confessione & constitutione quasi breui manu depositum initum fuerat,[19] vt proinde dubitari non posset quin vterque ea pecunia vsus fuisset. Quo demùm casu æquum est præstari vsuras à depositario, nulla etiam mora contracta.[20] Idque præterea consequens videbatur conuictioni inter correos factæ,vt de communi depositum redderetur.Eadem enim causa esse solet accessionum, quæ debiti principalis.[21] *Ita Senatus* inter fratres Riccadet.4.Id.Ianuar.1593.

1. Nam ex causa quoque depositi vt & ex alio quolibet contractu correi debendi fieri possunt *l.eandem rem* 9.D.*hoc tit.*
2. Vt nimirum ea delegatio vice solutionis esset *l.quamuis* 8.*§.interdum D.ad SC.Velleian.*
3. Quæ scilicet in actione depositi vt & in aliis omnibus bonæ fidei iudiciis debentur saltem à die moræ *l.Lucius* 24.*& l.seq.§.1.*D.*deposit.l.vsuræ* 34.*& in contraria* 37.*D.de vsur.*iunct.*l.1.l.mora* 32.*§.in bonæ fidei eod.*
4. *Ex l.1.alias l.2.cum ibi notat.C.hoc tit.*
5. Quibus verbis etsi nihil conueniisset de vsuris,videbatur tamen eandem constituendam esse rationem vsurarum & sortis *arg.l.Lucius* 18.D.*qui potior.in pignor.hab.*
6. Quia monetæ augmentum quod vulgo rensortum vocant pars est debiti principalis vt dicemus *in tit.*De *sol.vt. ex l.cum quid* 3.*vbi not.*D.*de reb.credit.*
7. De quo iam dixi *Desin.prox.praced.*
8. Cui haud dubiè standum erat cùm omnes contractus legem ex conuentione accipiant *l.1.§.si conuenerit d.l.Lucius* 24.*in fin.*D.*deposit.*
9. *Ex l.cum quem temerè* 77.*de iudic.l.properandum* 13.*§.sine autem alterutra C.eod.*Dixi *Desin.* 1.*supr.si plur.vna sent. condemn.fuer.*
10. *l.1.l.mora* 32.*§.in bonæ fidei* D.*de vsur.*
11. *d.l.Lucius* 24.*& l.seq.§.1.*D.*deposit.*
12. *l.in condemnatione* 173.*§.vnicuique* iunct.*l.factum* 155.*de reg.iur.l.eandem* 9.*§.vlt.*D.*hoc tit.*
13. *l.2.l.3.§.1.l.pen.eod.tit.*
14. Vt scriptum est in dictis legibus,*& in l.si rem aliquam* 31.*§.si duo* D.*de noxat.*
15. Qua enim fronte posset hoc desiderare is cuius propria mora coerceretur *l.si plures* 38.*in fin.*D.*de admin. tutor.l. mora* 32.*§.pen.*D.*de vsur.*
16. *d.l.mora §.pen.*
17. Obstaret enim quod in contrarium disertè scriptum est *in d.§.penult.*
18. Initio scilicet inspecto,quod regulariter inspiciendum est *l.3.§.scio* D.*de minor.l.si procuratorem* 8. *in princip.* D.*mandat.l.1.§.si seruus deposuit* D.*depos.*
19. Quod à nostris dicitur depositum irregulare,quia regulariter depositum non nisi re contrahitur *l.Publia* 26.*§.1. cum ibi not.*D.*deposit.*
20. *l.die sponsaliorum* 25.*§.1.D.eod.tit.deposit.*
21. *arg.l.lecta* 40.*ver.sed cùm sortis* D.*de reb.cred.l.Lucius* 18. D. *qui potior.in pignor.hab.cap.accessorium de regul.iur. in 6.*

DEFINITIO III.

Pactum de non petendo vni ex correis factum prodest correo,sed non redditio instrumenti. Alia est ratio fideiussoris.

PActum quidẽ de non petendò cũ vno ex correis debendi factũ si nõ in personam conceptũ sit sed in rem, quale in dubio esse creditur,[1] alteri correo prodesse solet,[2] sicut & fideiussori,[3] cùm vna omnium obligatio sit.[4] Sed si non nisi tacitè pactum illud inducatur ex chirographi & instrumenti obligatorij traditione quod vni ex correis creditor reddiderit,[5] magis est vt ea res inducat probationem mandatum correo aduersus correum actionum, quàm exceptionem pacti de non petendo in fauorem correi

cui redditum non fuit.[6] Vtrumque enim inducere proculdubio non potest id est & actionis cessionem, & exceptionem vtilem per quam cessa illa actio elidatur.[7] In eóque melior fideiussoris condicio esse videtur. Nam sicuti nulla debitori principali actio danda aut mandanda est contra fideiussorem, qui si ipse soluisset mandati actionem haberet,[8] ita facilius admitti potest, vt chirographi redditio quæ cessionem inducere nequit, inducat exceptionem pacti,[9] vtilem etiam fideiussori.[10] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de Belly D. des Eschelles 3. Cal. Mart. 1593.

1. *l. & heredi 21. §. vlt. & legib. sequentib. D. de pact. l. exceptiones 7. §. rei autem D. de except.*
2. *d. l. & heredi 21. §. vlt.* iunct. *l. idem in duobus 25. D. de pact.*
3. *d. §. vlt. l. 21. eod. d. l. 7. §. 1. D. de except.*
4. *l. 2. l. 3. §. 1. D. hoc tit.*
5. *l. 2. vers. & ideo D. de pact.*
6. Ex not. per Bart. *ad l. 2. num. 5.* Et Alex. *ibid. num. 10. per l. si is qui duos 29. de liber. legat. l. 1. C. de donat. l. fin.* iunct. *glos. C. de pact. conuent. tam sup. dot.* Obserua tamen Castr. *in d. l. 2. num. 4. de pact.* putare huiusmodi pactum tacitum quod inducitur ex chirographi redditione vni ex correis facta prodesse correo, in quo pugnat omnino cum Bartoli sententia. Nam si verum est quod vult Bart. Videri creditorem mandare correo actiones aduersus correum, consequens est, non posse igitur correo prodesse pactum. Alioqui videretur creditor mandare actionem inutilem, & quæ per pacti exceptionem elidi potest vt dixi *Defin. 6. sup. de pact.* Cùm tamen non sint hæc contraria, Pactum fieri siue expressum siue tacitum cum vno ex correis de non petendo, Et mandari ei actionem contra correum siue soluto debito siue gratis, & vltro redditum sit instrumentum. Ego verò non dubito quin Bartoli & Alexandri sententia probabilior sit.
7. Nullam enim videtur actionem cedere is qui talem cedit quæ possit elidi per exceptionem *l. Stichum 95. §. pen. de solut. l. nihil interest 11 2. de reg. iur.*
8. Si mandatum intercessit, aut actionem negotiorum gestorum si nullum mandatum interuenit *l. ex mandato 20. §. 1. D. mandat.*
9. *d. l. 2. D. de pact.*
10. *l. & heredi 21. §. vlt. & legib. seqq. eod. tit. l. exceptiones 7. §. rei autem D. de except.*

DEFINITIO IV.

Creditor qui spe futuræ numerationis vni ex correis instrumentum tradidit, atque ita fecit vt alius correus partem suam debiti correo soluerit, nullam actionem habere debet contra illum cuius ea culpa fuit, & causam præbuit licet alius factus sit non soluendo.

AT finge redditum à creditore chirographum vni ex correis nullam facta solutione, sed vt aliquando fit, spe futuræ numerationis in nouato debito, sed in nouam obligationem citra nouationem[1] deducto, ignorante tamen correo qui postmodùm à socio deceptus quasi is totum debitum creditori soluisset, partem debiti siue vltro siue per iudicem conuentus ei reddiderit, accepto in eam rem per socij manus instrumento. Adde etiam si voles insertas instrumento apochas, siue veras siue falsas, ex quibus probetur solutum à correo fuisse qui quid creditori debeatur. An aduersus hunc qui partem suam debiti correo soluit, efficax vlla creditori superierit actio? Mouet quod ex huiusmodi redditione chirographi, quæ nec propter solutionẽ præcedentẽ nec donandi animo, sed spe futuræ numerationis facta sit,[2] non potest induci tacitum pactum de non petendo, nec in fauorem quidẽ eius ex correis cui instrumentum redditum est,[3] Multò minùs igitur ex illius persona inducendum erit in fauorem alterius ex correis, cum quo & de quo nihil actum [4] est. Rursus etsi ea redditio vt proximè diximus solet efficere vt creditor correo aduersus correum actiones mandasse videatur,[5] non potest tamen ea capi coniectura pro ea parte debiti quæ nondum soluta est, & cuius ratione creditor pristinæ obligationis iura sibi exceperit, protestatus expressim ne qua nouatio facta intelligeretur.[6] Nec proinde videri poterat correus correo soluisse, quasi ex voluntate, & mandato creditoris: [7] Non magis quàm si correus ille qui solutionem à correo accepit mentitus se soluisse, instrumentum à creditore per dolum extorsisset, aut furto subripuisset.[8] At contra pro correo faciebat quod creditor tradendo instrumentum vni ex correis Titio, idque ignorante alio correo Sempronio, feciſſet vt circumuentus à Titio Sempronius iustam ei pro parte sua soluendi causam habuisset. Debuerat enim creditor Sempronio significare quod inter se & Titium gestum fuerat, eique denunciare ne priùs Titio, quasi is totum soluisset, partem suam redderet quàm à Titio totum solutum esset.[9] Proinde imputari ei potest cur circumueniendi Sempronij occasionem Titio præbuerit, cùm si instrumentum Titio non reddidisset, non hæc litis materia vlla nunc esset. [10] An non enim iustam causam habuisset Sempronius existimandi solutum fuisse à Titio vniuersum debitum? Videns non solum penes eum esse instrumentum crediti,[11] sed etiam in margine instrumenti conscriptas apochas quæ totius debiti solutionem præseferrent? [12] Nam licèt falsæ probarentur, Vnde tamen falsi committendi occasio & opportunitas, nisi ex eo quod instrumentum fuerat redditum Titio, qui falsum commisisse dicebatur?[13] Et quamuis in proposito constaret non eam fuisse creditoris voluntatem, vt actiones in Sempronium vllas mandaret Titio qui ipse debitor manebat.[14] Cùm tamen regulare illud sit vt ex instrumenti redditione vni ex correis facta cessæ actiones videantur,[15] an non iusto errore ductus Sempronius credere potuit & debuit, mandatas contra se Titio actiones cùm posteriora pacta inter Titium & creditorem inita ignoraret? [16] An diuinare ea debuit?[17] aut de correo temerè suspicari quòd instrumenta creditori subtraxisset?[18] Maximè cùm iam solutionis dies veniſſet, necdum tamen ipse à creditore vrgeretur?[19] Itaque cùm imputare sibi deberet creditor & inconsultæ facilitati suæ expensum ferre quod ante solutionem sibi factam instrumentum debiti Titio reddidisset absente. & ignorante Sempronio, placebat hac vna ratione repelli creditorem debere,[20] tametsi Titius qui contractæ obligationis tempore soluendo fuerat, esse postea desiisset:[21] Longéque iustius & æquius esse damno eum affici, quàm ipsius facto & culpa iustam Sempronij ignorantiam circumueniri,[22] Neque recta erat

cta erat huius casus comparatio cum illo, quo Titius creditori instrumentum subtraxisset. Tum enim neque creditoris factum vllum interuenisset nec proinde imputari ei quicquam posset.[23] Non enim creditori illud simpliciter imputamus cur Titius instrumentum debiti penes se habeat, sed cur illi creditor id tradiderit.[24] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam omnis quidem nouatio noua obligatio est *l. 1. D. de nouat.* sed non viciſſim omnis noua obligatio est nouatio *l. vlt. C. eod.*
2. *Vt in l. vlt. C. de non numer. pecun.*
3. Quandoquidem non ea mente & intentione redditum est. Actus autem non operantur vltra intentionem agentium *l. non omnis. 19. D. si cert. pet.*
4. Ne ex alterius persona plus iuris quis habeat, quàm alter ille habere possit contra *l. nemo plus commodi 120. de reg. iur.*
5. Quia nimirum ad hoc ipsum potuit compelli creditor vt vni ex correis totum soluenti præstaret actiones *l. rem hereditariam 65. D. de euict. in vers. nec remedio.*
6. Ea namque protestatio conseruat haud dubiè ius protestantis *l. 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. etsi quis 14. §. plerique D. de religios. & sumpt. funer.*
7. Quomodo videretur si correus haberet mandatas à correo actiones. *l. solutam 49. D. de solut.*
8. Qui casus esset planè indubitatus.
9. *Arg. l. si filius familias 16. D. de SC. Macedon. l. si fideiussor. 29. in princip. & §. si cùm debitor. D. mandat.*
10. Itaque damnum dedisse videtur, qui damni occasionem dedit *l. is damnum dat 169. cum ibi not. de regul. iur.*
11. Cùm is qui habet instrumentum præsumatur habere mandatum *l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
12. *l. pecunia soluta 14. C. de solut.*
13. *l. 1. §. ediciones cum ibi not. D. de edend.*
14. Solutionem enim oportet interuenire vt soluta pecunia possit videri precium mandatarum actionum *l. Modestinus 76. D. de solut l. cùm pupillus 21. D. de tutel. & ration distr.*
15. Ex not. per Bart. & Alex. *ad l. 2. D. de pact.* vt dixi *Defin. præced. num. 6.*
16. Est enim semper probabilis ignorantia facti alieni *l. vlt. D. pro suo & mutationis quæ superuenit l. si cùm Cornelius 82. D. de solut.*
17. Minimè verò *d. l. si fideiussor 29. §. si cùm debitor D. mandat. l. 4. §. illa etiam quæstio D. de doli mal. except. l. si putator 31. D. ad leg. Aquil.*
18. Ne hoc quidem Nunquam enim facilè ac in dubio capienda est præsumptio delicti *l. meritò 31. D. pro socio.*
19. Quæ res magnam suspicionem adferebat factæ iam solutionis.
20. Quasi nullum damnum sentire videretur qui ex culpa sua sentiret *l. quod quis 203. de reg. iur.*
21. Vt proinde id quod de nouo emerserat nouo videretur indigere auxilio *l. de æstate 11. §. ex causa D. de interrog. in iur. fac.*
22. *d. l. si fideiussor 29. in princip. & §. si cùm debitor D. mandat.*
23. Difficile enim est à suis præsertim domesticis & familiaribus sibi cauere.
24. In quo sanè & factum & culpa creditoris interceſſit.

DEFINITIO V.

Sola vnius ex correis debendi ignorantia non debet damno afficere creditorem etiam cui imputari aliquid potest, nisi hactenus ne correus ex iusta sua ignorantia damnum sentiat.

PLanè si proponeres nihildum à Sempronio solutum fuisse Titio, non esset æquum ob id solum intelligi liberatum Sempronium quod à Titio instrumentum crediti habuisset.[1] Hactenus enim Sempronio succurrendũ est ne ex iusta sua ignorantia ob factũ & culpam creditoris damnum vllum sentiat,[2] non etiam vsque adeò ei fauendum vt ex Titij calliditate aut liberalitate lucretur, [3] in præiudicium creditoris, qui fraudari neque debuit, neque potuit.[4] Quandoquidem aduersus fraudem Titij optimè creditor sibi prospexerat, [5] Non tam quòd eius bona omnia sibi obligari curauisset (nam si aliud nihil esset non prohiberetur Sempronius Titio debitum soluere, nec consequenter Titius apocham Sempronio conscribere, inscio creditore, ni Sempronio denunciatum esset ne solueret, [6] quamuis acceptum facere Sempronio Titius non posset etiam nullo pignore interueniente si ex eo creditor fraudaretur.[7]) Quàm quòd à priore obligatione quæ vnica & indiuidua duorum correorum fuit,[8] non aliter recedere voluerit, quàm si totum sibi debitum solueretur.[9] Proinde quandiu nec totum debitum solutum fuit, necdum in damno versatur Sempronius ob iustam suam ignorantiam ex creditoris facto emanantem, [10] potiùs succurrendum est creditori certanti de damno vitando,[11] & pro quo etiam faciat ratio iuris,[12] quàm Sempronio, qui & iure inferior sit, & de lucro ex alterius iniuria captando certans nullo æquitatis prætextu adiuuetur.[13] Denique nihil hoc casu interesse videtur an Titius creditori instrumentum subtraxerit an ab eo traditum acceperit, cautione noua interueniente. Nec rursum an rem gestam Sempronius sciuerit, an ignorauerit, cùm nullo casu creditorem damno afficere debeat Sempronij ignorantia quantumlibet iusta,[14] nisi quando hæc duo concurrunt, vt & imputari aliquid possit creditori, & in damno mansurus sit Sempronius si non ei succurratur.[15] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quamuis habuisset in signum liberationis.
2. Vt dixi *Defin. præced.*
3. Aliud enim est damnum euitare, aliud verò etiam lucrum captare. *l. 3. in princ. D. vnde vi.*
4. *l. 1. & tot. tit. D. quæ in fraud. credit.*
5. Similis ratio est *in l. 3. D. de separat.*
6. *vt in l. 3. C. de nouat.*
7. *l. pactum curatoris 22. C. de pact. & ibi not. l. non abstulit 4. C. de nouat.*
8. *l. 2. l. 3. §. 1. D. hoc tit.*
9. Vt apparebat ex protestatione apposita in posteriore obligatione.
10. Non priùs autem versatur in damno quàm incipiat in eo esse vt cogatur bis idem soluere.
11. *l. in eo 33. l. non debet 4. §. 1. De reg. iur. l. quod autem 6. § simili modo dicimus D. quæ in fraud. credit. l. 4. §. si cùm legitima*

De doli mal. except.

12. *arg. d. l. 3. D. de separat.*
13. Repugnat enim æquitas naturalis *l. nam hoc natura* 14. D. *de condict. indeb. l. iure naturæ* 206. *de regul. iur.*
14. *arg. d. l. quod autem* 6. *§. si quid cum pupillo* D. *quæ in fraud. credit. l. absentia* 140. *cum ibi not.* De *regul. iur.*
15. Vt in ea specie de qua scripsimus *Defin. præced.*

DEFINITIO VI.

Non succurritur correo debendi qui remansurus est in damno contra creditorem nisi cùm ex facto creditoris damnum illud correus sensurus esset.

ITaque finge Sempronium partem suam debiti soluisse Titio priusquàm Titius à creditore instrumenti redditionem extorqueret, vt faciliùs ei esset suam quoque partem soluendo chirographi restitutionem vtriusque nomine impetrare. An si posteà inter Titium & creditorem gestum sit negotium eo quo expositimus modo, & subinde Titius Sempronio instrumentum reddiderit securus erit Sempronius aduersus creditorem? Minimè. Nam licèt correo iã soluerit, qui posteà lapsus sit facultatibus, & ideò futurum sit vt si iterum creditori soluere cogatur damnum sentiat.[1] Propriæ tamen facilitati imputare id debet quòd correi fidem secutus maluerit ei pecuniam dare ad soluendum, quàm ipsi creditori soluere.[2] Cui porrò nihil est quod imputetur, cùm sibi vigilauerit & prospexerit, nec dãi quod ob correi culpam vel inopiam Sempronius sentiat occasionem ipse dederit. Cùm tamen in proposita specie proponeretur collusum inter Titium & Sempronium fuisse in necem creditoris, & in falso quod Titius admisisse dicebatur, Sempronium perpetrandi criminis consilium participasse, de eo primum Senatus inquirendum & cognoscendum putauit.[4] Itaque nihil super principali negotio pronunciatum est.

1. Quia reperietur bis idem soluisse, in quo tamen nihil absurdi est cùm non bis eidem soluitur. Bona namque fides non bis solui prohibet sed bis exigi *l. bonæ fides* 57. *de reg. iur. l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iudic.*
2. Ita enim sit vt videatur correum elegisse & ideo sibi debet imputare *arg. l. 1. §. illud sciendum & seq. D. de separat.*
3. Quod vtique facere potuit & debuit *l. pupillus* 24. D. *quæ in fraud. credit. l. non enim* 16. D. *ex quib. caus. maior. d. l. 3. D. de separat.*
4. Nam si vel mala fide Sempronius Titio soluisset hoc est sciens non esse satisfactum creditori aut si post factam bona fide solutionem, falsum ille admisisset, constabat omnimodo condemnari eum debere. Priore quidem casu quòd bonam causam numquam habuisset *l. pupilli* 96. *in princip. de solut.* Posteriore verò quod bonam causam quam habuerat vitio suo & ob falsum commissum perdidisset *Not. ad l. 1. C. si ex falsis instrum. & in l. Diuus* 33. D. *de re iudic.*

DEFINITIO VII.

Factum quidem & mora vnius ex correis debendi nocet alteri. sed non pactum ad augendam obligationem quæ ab initio certam legem habuit.

COrreorum debendi vna quidem & indiuidua est obligatio, sicut & vna summa quæ à singulis in solidum debetur.[1] Vnde illud quoque est quod dici solet alterius factum etiã alteri nocere.[2] Sed si alter ex iis inscio altero pactus sit cum creditore de modo vsurarum, quę ex communi obligatione certam legem non acceperant,[3] non nocebit ea res correo quominus audiri debeat, si ab ea vsurarum taxatione recedere velit, ac minores vsuras dummodò iustas offerre. Nam cùm vsurarum accessione obligatio augeatur,[4] iniquum sanè sit in alterutrius arbitrio esse vt quem iis velit modum constituat, quia nec inuito altero potest alter obligationem augere facto suo, nec si moram contrahat.[5] Quin etsi mora rei nocere solet fideiussori[6], ex ea tamen fideiussoris obligationem non augeri certum est.[7] Hactenus igitur mora rei nocere debet fideiussori, vt principalis itémque fideiussoria obligatio perpetuetur si fortè post rei moram promissus Stichus perierit,[8] non etiam vt augeatur. Sic & factum vnius ex correis qui fortè hominem promissum occiderit, nocebit correo vt qui alioquin speciei interitu liberatus esset, perinde remaneat obligatus atque si ipse occidisset:[9] Nempe ita ferente natura & condicione contractæ obligationis quæ eadem manet.[10] Sed si de ea per vsurarum accessionem augenda tractetur, aliud est,[11] & vtriusque consensum in constituendo certo vsurarum modo interuenire oportet, vt ex ea taxatione in solidum contra singulos agi possit.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 2. l. 3. §. 1. D. hoc tit.*
2. *l. pen. eod. tit.*
3. Nam si ab initio certam legem pro vsuris quoque habuisset stipulatio, aliud vtique dicendum esset cùm ea ex post facto immutari non possit, nisi consentientibus omnibus quorum interest *l. vero procuratori* 12. *§. pen. D. de solut.*
4. *l. Lucius* 18. D. *de vsur. l. centum Capua* 8. *De eo quod cert. loc.*
5. *l. mora* 32. *§. pen.* D. *de vsur.*
6. Scilicet ad perpetuandam obligationem principalem *l. mora rei* 88. *D. de verb. oblig.*
7. *d. l. centum Capua. vers. nec oportebit.* Intellige, nisi fideiusserit in omnem causam vt in *l. quæro* 54. *D. locat.*
8. *d. l. mora* iunct. *l. cum filius familias* 49. *eod. tit. de ver. oblig. l. si quis solutioni* 24. *§. 1. de vsur. l. si libertus* 44. D. *de oper. libert.*
9. Cùm dubitari non possit quantum ad eum qui occidit quin remaneat obligatus ex facto suo. Quod & in fideiussore obtinet, quia nemo facto suo potest obligationem suam tollere *l. si seruum* 91. *§. nunc videamus De verb. obligat. d. l. si libertus.*
10. Habuit enim ab initio certam suam legem *l. vero* 12. *§. pen.* D. *de solut.*
11. Id enim ex postfacto superuenit nec ad obligationis ab initio constitutæ substantiam pertinet.
12. Quomodo & in aliis quibusdam propria cuiusque correi persona spectanda est *l. eandem* 9. *§. vlt* D. *hoc tit.*

DEFI-

DEFINITIO VIII.

Ob temerariam litem ab vno ex correis debendi susceptam non est alius correus onerandus cui nihil potest imputari.

NOn valde dissimile est quod quamquam sumptus litis pro pignore persequendo factos idem & hypothecæ & ordinis priuilegium habere constat,[1] si tamen pro communi nostro debito cuius ego & tu correi eramus, ego rem meam Titio obligauerim, & is contra te egerit me inscio, ac obtinuerit cum victoria expensarum, nec iuris nec æquitatis ratio patitur, vt luendi pignoris causa eas quoque expensas tanquam debiti partem offerre debeam,[2] cùm ex facto tuo duriori mea condicio reddi non debuerit,[3] nihilque imputari possit mihi, qui si ab initio conuentus fuissem, statim soluissem.[4] *Ita Senatus* ex tempore in causa cuiusdam viduæ N. Lambert Augustanæ 8. Id. Maij 1593.

1. *Not. in l. Lucius* 18. D. *qui potior. in pignor. hab.* Accessorium enim sequitur naturam sui principalis, vt est in regula iuris pontificij.
2. Quas vtique offerre deberem si fuissem ego condemnatus, aut si litem à te aduersus correum meum institutam mihi denunciasses.
3. *l. 2. D. quod vi aut clam l. soluendo* 39. D. *de neg. gest. l. mora* 32. *§. pen.* D. *de vsur.*
4. Aliud ergo est si iis mihi fuerit denunciata nec soluerim.

DEFINITIO IX.

Qui ab vno ex tribus correis debendi accipit partem tertiam debiti, diuidit actionem inter eum & cæteros sed non quantum ad cæteros inter se.

TRibus in solidum eiusdem pecuniæ correis debendi constitutis creditor ab vno ex iis accepta tertia debiti parte apocham conscripserat, quam significauerat soluta sibi centum à Titio pro tertia debiti parte quæ ad eum pertineret. Actionis quidem quæ aduersus Titium quoque sicut & aduersus cæteros in solidum competebat diuisionem factam videri constitit vt nihil amplius à Titio peti possit.[1] Sed quod ad alios duos à quibus nihil illum solutum erat communem & indiuisam pro reliquo debito mansisse placuit,[2] ideóque vtrum ex ipsis creditor elegisset in solidum conueniri potuisse.[3] Propterea quòd diuisio debiti non tam inducatur ex eo quod pars soluta sit, quàm quòd ab hoc aut ab illo sit soluta, ne vt lex ait, qui partem suam soluit pro alio exigatur.[4] Est enim consequens vt eius demum solius qui soluit non etiam alterius fauore interpretatio diuisionis inducendæ accipi debeat. Ne alioqui actus & vltra intentionem agentis, & extra id quod actum sit operetur, contra vulgarem quasi pro iuris regula nostrorum traditionem.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 16. Calend. Aug. 1593.

1. *Ex l. si creditores* 18. *cum ibi not. C. de pact.*
2. Quia inter eos nullam debiti diuisionem factam esse verum est, cùm neuter eorum quicquam soluerit, vt scilicet limitata causa limitatum pariat effectum *vulg. l. in agris* 16. D. *de acquir. rer. domin.*
3. Ex natura scilicet obligationis correorum debendi *l. 2. d. 3. §. 1. D. hoc tit.*
4. Vt scriptum est *in dict. l. si creditores.*
5. *Vulg. l. non omnis* 19. D. *de reb. cred. l. semper in stipulationibus* 34. *de reg. iur.*

DEFINITIO X.

Correo qui totum soluere condemnatus & coactus est regressum habet aduersus correos eadem sententia condemnatos pro virilibus partibus condemnationis non obligationis.

CVm essent octo correi debendi ex causa mutui, elegerat creditor ex ipsis non nisi quatuor, & obtinuerat vt quia diuisionis beneficio renunciauerant singuli in solidum cõdemnarentur: Tùm in executione iudicati ab vno ex iis quatuor solidam condemnationem exegerat. Coactus soluere si aduersus iudicati correos regressum habere velit, (quando eo iure vtimur, vt correo qui totum soluit actio pro virilibus portionibus in correos competat,[1]) non pro octaua tantùm, sed pro quarta portione singulos conuenire poterit, propterea quòd ex iudicato illos tantùm correos habuerit, qui eadem sententia sunt condemnati,[2] quamuis si ex prima obligatione non ex condemnatione soluisset, non nisi octauam quisque debiti partem erat debiturus. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Ioanne Marescal 5. Non. Aug. 1593.

1. Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 1. sup. hoc tit.*
2. Fiunt enim correi debendi ex iudicato sicut & ex contractu quolibet *l. 1. C. si vna sent. plur. condemn. sint.* iunct. *l. eandem* 9. *D. hoc tit.* Contra tamen videtur sentire Afflict. *Decis. 215.*
3. Non enim datur regressus aduersus singulos correos in solidum sed in viriles, vt notant nostri *ad d. l. 1. C. hoc tit. post glos. ibid.*

DEFINITIO XI.

Ex pluribus conductionis correis etiam qui fruitus non est, potest prior & in solidum conueniri, si beneficio diuisionis renunciauit, Nisi eo inscio nouam conuentionem locator fecerit cum alio correo.

DEbendi correis pluribus ex locationis causa constitutis aduersus singulos actio in solidum competit locatori ad exsolutionem pensionis cum diuisionis beneficio quod ex Iustiniani lege habent.[1]

renũciarũt,nec distinguemus an alteruter duntaxat re locata fruitus sit: perinde enim qui fruitus non est, cõueniri poterit, atque is qui fruitus est, adeóque primo loco nõ facta correi excussione.[3] Si tamẽ nouus cõtractus cũ eo qui solus fruitus est initus sit,absente & inscio correo,licèt ignorãtis ius tollere nequeat pactio quæ inter alios facta est,[4] hactenus tamen locatori nocebit vt actionem quã aduersus eũ habebat, amisisse videatur,[5] soláque supersit illa,quæ ex posteriore contractu competit,quia & qui solus cũ eo contraxit, nouásque conuentiones iniit sine correo,proprio potiùs quàm communi iure vsus, & ex posteriore magis quàm ex priore contractu rem conductam retinuisse credendus est, [6] vt proinde verum sit, correum qui secundæ conuentioni non adfuit neque per se fruitum fuisse,neque per correum.[7] *Ita Senatus* in causa N. Gaspardi Antonij de Riddes D.de Bleys & Dominæ Abbatissæ Dubeton & Sp.Gabriellis Damodry Aduocati Prid.Id.Aug.1593.

1. Hoc enim fieri potest *l.eandem 9.in princip.D.hoc tit.l.cùm apparebit 47.D.locat.*
2. *Nouell.99.De duob.reis* vnde sumpta est *Auth.hoc ita C.hoc tit.*
3. *arg.l propter mutuam 4.C.hoc tit.*
4. *l.si vnus 27.§.pacta vers.ante omnia l.vlt.D.de pact.*l.2.D *quod vi aut clam.l.Granius 71.§.penult.D.de fideiuss.*
5. Quasi alium solum elegerit cum quo pactus fuit *arg.l.1.§.illud quæritur & seq.D.de separat.*etsi hodie sola electione facta vnius ex correis alius non liberatur *l.vlt.C.de fideiuss.*
6. Cùm præsumatur quisque vsus iure suo & proprio magis quàm communi *l.meritò 51.D.pro socio.l.4.D.de solut.*
7. Et ideo tanto magis æquum est vt ex priore contractu nullomodo teneatur, quasi cessante quod ad eum causa debiti.

DEFINITIO XII.

In clausularum repugnantia semper capienda est ea interpretatio per quam fiat vt vtraque clausula operetur.

COrrei plures ita se obligauerant vt quæ correorum obligationis natura est, singuli in solidum conuenirì possent, in eámque rem vt fieri assolet beneficio diuisionis & ordinis renunciauerãt.[1] At posteriore contractus parte scriptum erat, cautúmque expressim, vt non priùs exigi vnus ex iis in solidum posset, quàm ab omnibus quoque cæteris petitum fuisset, Addita etiam insolitæ clausulæ ratione,quod se omnes pro vniuersitatis debito obligassent.Quibusdam videbatur in huiusmodi clausularum repugnantia, maiorem habendam esse rationem posterioris,[3] quæ haud dubiè ex contrahentium voluntate adiecta fuisset, cùm & insolita esset,& propriam rationem haberet, [4] quàm prioris quæ ex notariorum stilo adiici soleret non semper eius vim & potestatem satis intelligentium. [5] Nec sanè improbabilis erat sententia si aliter conciliari clausulæ non possent.[6] At æquiùs & commodius visum est eam capere interpretationem,vt ab omnibus quidem peti necesse esset priusquàm ab vno exigere solidum liceret.[7] Sed tamen si omnes simul solidum non offerrent, neque cogeretur debitor per partes solutionem accipere, [8] neque ab eo quem eligere vellet solidum statim exigere prohiberetur.[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 13.Cal.Ianuar.1594.

1. Quod beneficium hodie ipsis competit *ex Iustin.constitutione Nouell.99.*nisi cùm ei renunciarunt *Auth.hoc ita C. hoc tit.*Vide quæ scripsi De correorum obligationibus *libr.11.Coniectur.*
2. Propter quam dicendum videbatur nullam ex clausulis valere *l.vbi pugnantia 188.de reg.iur.*
3. Cùm in pactis omnibus nouissima derogent prioribus *vulg.l.pacta nouissima 12.C.de pact.*
4. Ex qua ratione apparebat non fuisse illam temerè ac inutiliter adiectam.*arg.l.cùm pater 77.§.dulcissimis de legat.2.*
5. Minor enim vis esse soler clausularum quæ adiiciuntur ex stylo notariorum potiùs quàm ex voluntate contrahentium,per ea quæ notat Bart.& post eum cæteri *ad l.1.D.de iur.codicill.*
6. Quæ tamen semper sunt conciliandæ quantum fieri potest.
7. Nempe propter posteriorem clausulam quæ alioqui futura esset inutilis.
8. Solutio enim per partes habet magna incommoda *l.3.D.famil.erciscæ.*
9. Ex vi & potestate prioris clausulæ cui etiam ratio iuris suffragabatur *l.1.C.hoc tit.*

DEFINITIO XIII.

Plurium correorum debendi fideiussor condemnatus creditori à quo habuit cessionem actionum potest habere regressum contra vnumquemque ex correis in solidum quod ad sortem,sed non quod ad expensas litis.

FIdeiussor plurium correorum debendi qui beneficio diuisionis renunciauerant, si post susceptam litem condemnatus ad solutionem debiti & in expensas litis,soluerit creditori,&ab eo in ipsa solutione vt fieri solet iurium cessionem impetrauerit,mox aduersus vnum ex correis regressum in solidum habere velit,audiendus quidem est, si ab vno quem ex ipsis elegerit de indemnitate in solidum agat cessionario,[1] quantum ad sortem attinet,[2] sed non quantum ad expensas quas ille de suo in litem prorogauit, quarum scilicet nomine singulos correos non nisi ex æquis & virilibus portionibus condemnari oportet.[3] Nec sumptus quos creditori ex litis victoria præstari & restitui necesse fuit ab his separabuntur, quia neque creditor ipse pro litis sumptibus actionem contra alium habere posset, quàm aduersus condemnatum.[4] Id enim est quod vulgo iactatur, Sumptuum litis semper esse personalem condemnationem.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio.Ad 9.Cal.Quintil.1605.

1. Alioqui suo iure non haberet regressum contra eos pro quibus fideiussisset nisi in viriles,præterquàm si aliter conuenisset,puta si post contractam correorum debendi in solidum obligationem datúmque fideiussorem,subinde & eodem instrumento promissa esset fideiussori indemnitas à correis adiecta illa clausula vulgari *comme dessus,* id est vt suprà. His enim verbis viderentur correi omnes ad indemnitatem quoque se in solidum obligasse & eandem beneficij diuisionis renuncia-

nunciationem repetiisse compendio verborum.Quomodo in eadem huius Definit.specie tractatum est.
2. Solet enim hac parte separari causa sortis ab accessionibus *arg.l.quaro 54.D.locat.*
3. Cùm expensarum condemnatio semper sit personalis vt dixi *Defin.1.supr.si plur.vna sent.condemn.sint.*
4. Nec enim aliam ob causam expensarum condemnatio irrogatur quàm in pœnam & odium temerariæ litis *vulg. quem quem temerè 79.D.de iudic.& Instit.de pœn.temer.litig.*
5. Dixi *in dict.Defin.1.supr.si plur.vna sentent.condemn.sint.*

DEFINITIO XIV.

Nulla cessio potest fieri correo debendi qui totum soluit nisi fiat in ipsa solutione aut præcedente pacto cedendarum actionum.

PLuribus in solidum de eadem re aut pecunia obligatis,qui solidum soluit si non aut in ipsa solutione, aut ante solutionem per pactum cedendarum actionum sibi prospiciat,frustra postmodum aduersus correos aut aliter obligationis socios accepit cessionem eius actionis quæ ipso iure extincta ficuri nulla amplius superest,ita neque cedi potest. [1] Nec quicquam proderit si iudicis officium in eam rem ex æquitate imploretur,vt quod in conuentione omissum est,iurisdictionis autoritate suppleatur. Huic enim remedio tantùm locus est,cùm solutio sic facta fuit, vt tamen eam actionem cuius cessio postulatur non prorsus extinxerit, quod plerisque casibus vsuuenit.[2] *Ita tractatum est* Cal.Iul.1603.

1. *l.Modestinus 76.D.de solut.l.1.C.de contr.iudic.tutel.*
2. Vt in specie *l.si res obligata 57.D.de legat.1.l.2.l.sicut 8.§.vlt.*D.*quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*

TIT. XXVII.

De fideiuss.& mandat.

DEFINITIO I.

Etiam constitutor vt & fideiussor & alius intercessor quilibet habet exceptionem ordinis nisi se fecerit expromissorem.Aut nisi fideiusserit iudicio sisti vel promiserit se curaturum dari quid ab alio.

VI proprio nomine constituit se soluturum quod aliùs debet, [1] quamuis nomine proprio sit obligatus, cùm tamen alienum sit debitum, pro intercessore non secus ac fideiussor habendus est, [2] proinde iuuari debet exceptione ordinis & excussionis non factæ,si ante debitorem conueniatur. [3] Nisi exceptionis huius beneficio renunciauerit. [4] Eadem enim vrget ratio æquitatis quæ fideiussoribus primùm exceptionem accommodandam suasit, vt quantùm fieri potest succurratur ei qui pro alieno debito obligatus est, vel ob hoc maximè ne litium modus multiplicetur si condemnatus constitutor aduersus debitorem regressum, vt par est,habere velit.[5] Hoc ita si non nouandi animo debitorem se constituerit, id est nisi expromissor fuerit. Hic enim cùm promissione sua liberet debitorem, solúsque maneat obligatus, [6] non potest principalis debitoris qui nullus supereret excussionem obiicere. [7] Huic similis est fideiussor iudicio sisti, [8] Itémque is qui promisit se curaturum, vt alius quid det vel faciat. [9] Nam quemadmodum si conueniatur ad faciendum id quod facere ille debuit quem stiturum aut facturum promiserat, malè & supra quàm promiserit conuenietur, [10] Ita si ad hoc ipsum vrgeatur vt debitorem iudicio sistat aut ab eo dari quid vel fieri curet, nullam habere potest ordinis exceptionem, quoniam ad id solus ipse obligatus est. [11] *Ita Senatus* pro D. Comite de Monreal contra D. Gaspardum De Maillians Iuridicum maiorem Bengesianæ prouinciæ 3. Id. Iul. 1588. Itémque alio placito quod pronunciatum est 13. Cal. Decemb.seqq. Hæc Defin. ex parte repetita est sub tit. de constit.pecun.

1. Potest enim quis tam alienum,quàm suum proprium debitum constituere *l.eum qui Ephesi 5.§. quod exigimus D. de pecun.constit.*
2. Intercessor enim est quisquis pro alieno debito se obligat *l.1.& tot.tit.*D.*ad SC.Velleian.Nouell.4.de fideiuss.*
3. *Ex d.Nouell.4.de fideiussor.*vnde sumpta est *Auth.præsente C.hoc tit.l.vlt.C.de const.pecun.*
4. Nemo enim dubitat quin possit ei iuri renunciari cùm sit ius priuatum non publicum *l.pen.C. de pact. l. pactum 46.D.eod.*
5. Euitanda enim est multiplicitas litium quantum fieri potest *l singulis 6.D.de except.rei iudic.l.quidam 21.D.de reb. credit.*
6. Ex promissor enim ille est qui solus obligatur pro alio tamen non obligato,siue alius ille obligatus aliquando fuerit siue numquam.Vide Cuiac.ad Paul *lib.1.Sent.tit.20.*Dionys.Gotthofr.*ad tit.D.de fideiuss.*
7. *Not.ad Auth.præsente C.hoc tit.& ad Auth.hoc si debitor C.de pign.*Qui enim non est excuti non potest, cùm non entis nullæ sint qualitates.
8. *De quo in tit.D.qui satisd.cogant.*
9. Valet enim huiusmodi promissio §.*si quis alium 1.Inst.de inutil stipulat.*
10. Liberatur enim sistendo illum quem sisti promisit,nec aliud quicquam facere cogitur *l. quoties quis alium 81. de verb.obligat.*
11. Exceptio autem ordinis præsupponit posse duos ad eandem rem conueniri *l.Moschis 47.D.de iur.fisc.l.planè 14.D. de minor.dict..Auth.præsente C.hoc tit.& d.Auth.hoc si debitor C.de pignor.*Alex.*cons.129.num.36.lib.7.*

DEFINITIO II.

Fideiussori præstanda est indemnitas in ea ipsa moneta in qua soluit si eius interfit, & in eo plus iuris habet quàm creditor.

CEntum libras Turonenses & regias Chamberij ad certam diem soluere obligatus fideiussorem eo nomine dederat, quem postmodum creditor Lugduni repertum, in moneta regia soluere coegerat. Si debitor mandati iudicio Chamberij conuentus vbi & contractus initus fuerat, & solutio fieri debuerat, totidem lib arum æstimationem offerat in moneta Sabaudica, non est audiendus. Debet enim in moneta eiusdem materiæ & formæ soluere in qua fideiussor soluit, si fideiussor sua interesse dicat, [1] quoniam nec alioqui indemnis fideiussor præstaretur.[2] Plus ergo iuris habet fideiussor quàm habiturus esset creditor si ageret aduersus debitorem. Hic enim solutionem quam Chamberij peteret in moneta Sabaudica oblatam accipere cogeretur, dum ne in minore nummo quàm asse nostro fieret oblatio, [3] Nimirum creditoris ius ex sola obligationis potestate æstimamus, [4] fideiussoris verò potissimùm ex bona fide, quæ facit vt quod ei abest id ipsum præstari restituique oporteat. [5] *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Sept. 1588.

1. Quia id ipsum quod fideiussor soluit ei abest. Datur autem ei actio mandati in omne id quod ipsi abest *l. inter causas 26. §. abesse.* D. *mandat.*
2. Iniquum autem fuerit eum qui pro te officium suscepit remanere in damno quod non sentiret si officium non suscepisset *l. si seruus 61. §. quod verò* D. *de furt.*
3. *Ex not. in l. Paulus aliàs l. creditorem 99. D. de solut. & in l. 1. D. de aur. & argent. legat.*
4. *l. quicquid adstringendæ 99. De verb. oblig.*
5. *d. §. abesse & d. §. quod verò.* Vnde etiã est quod si fideiussor grauiores vsuras præstiterit potest eas repetere indistinctè *l. si verò 12. §. si mihi* D. *mandat.* Negotiorum verò gestor ita demum si plus commodi attulerit ei cuius gessit negotia *l. & in contraria 57. in fin. D. de vsur.* In quo etiam obseruandum est meliorem esse condicionem mandatarij & fideiussoris in eo quod vsuras possunt petere nulla etiam mora interueniente *d. § si mihi.* Quod in aliis bonæ fidei iudiciis secus est *l. mora 32. §. in bonæ fidei D. de vsur.*

DEFINITIO III.

Exceptio discussionis competit fideiussori etiam contra mercatorem nisi ipse & mercator sit & in foro mercatorum conueniatur. Item ei qui promisit se soluturum ad eum diem ad quam debitor se obligauit.

EXceptionem ordinis nõ eo minùs habere debet fideiussor quòd cũ mercatore contraxerit, [1] Nisi & mercator ipse sit, & in mercatorum foro conueniatur, in quo de istis apicibus iuris non solet disputari. [2] Sed neque illud exceptionem impediet, quòd fideiussor promiserit se soluturum ad eam ipsam diem ad quam principalis debitor soluere se obligauit. [3] Nam & cùm duo facti sunt correi debendi, licèt vna tantùm sit obligatio, [4] si tamen ad alterutrum solum tota pecunia peruenerit, placèt eum ad quem nihil peruenit eadem iuuandum exceptione, quòd ex interpretum sententia, [3] pro fideiussore habendus videatur. [6] *Ita Senatus* ex tempore 14. Cal. Decembr. 1589.

1. Iaſ. *in §. item si quis num. 76. 77. & 78. Instit. de action.*
2. Sed tantùm de bona fide *l. si fideiussor 29. §. quadam D. mandat.*
3. Ea namque verba pertinent ad ius actionis non ad ius exactionis, Exceptio autem ordinis nec obligationem nec actionem remoratur, sed tantum exactionem, cùm sit dilatoria vt dixi *Defin. 1. supr. De except.*
4. *l. 2. l. 3. §. 1. D. hoc tit.*
5. Quæ tamen à nobis improbata est *lib. 11. Coniect. cap. 1.* vbi vide.
6. DD. *ad Auth. hoc ita C. hoc tit. ex l. vir vxori 17. §. mulier & Titius* D. *ad SC. Velleian.*

DEFINITIO IV.

Idoneus fideiussor non est nisi qui & corpus suum cum bonis obligauit & exceptioni ordinis renunciauit, nisi vbi consuetudo est in contrarium.

NEc satis idoneus nec ritè obligatus videtur fideiussor, qui exceptioni ordinis nõ renunciauit, [1] quive bona sua duntaxat non etiam corpus suum pignori obligauit. [2] Neque distinguimus an idoneus fideiussor dandus sit lege iubente puta per tutorem vel curatorem, [3] an ex partium conuentione. [4] Sed hoc ita si non in eo loco fideiussor dari debeat in quo longa consuetudine receptum sit vt fideiussorum bona obligari sufficiat, quomodo in valle Augustana seruari solere publicè relatum est. Cuiusque enim loci consuetudo hac in re vt in cæteris ferè omnibus seruanda est. [5] Illud sanè constat apud Augustanos receptum esse vt qui in iudicio fideiussit hoc ipso non tantùm bona sua, sed etiam pignori obligasse intelligatur. [6] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Ianuar. 1589. Et rursus 12. Cal. Decemb. 1590.

1. Quia nullam videtur actionem habere is qui potest repelli per exceptionem *l. nihil interest 112. de reg. iur.*
2. Ex not. per Bar. *in l. filio* D. *vt legat. nom. caueat.* Corset. *in fing.*
3. Hi enim satisdare iubentur à lege *Instit. de satisdat. tutor. & curat.*
4. Vt cùm quis imposuit sibi necessitatem satisdandi *l. si fideiussor 7. §. si necessaria* D. *qui satisd. cogant.*
5. Sunt enim tolerabilia quæ vetus consuetudo comprobauit *l. imperatores 13. in fin.* D. *de pollicit.*
6. In eóque fideiussor iudicialis deterioris condicionis est quàm extraiudicialis. Nec immeritò propter vigorem & autoritatem iudicij.

DEFI-

DEFINITIO V.

Fideiussio cùm sit stricti iuris non trahitur ab vno casu ad alium, nec proinde à compromissis ad iudicia.

FIdeiussi me soluturum pro Titio quicquid arbitri cum tibi debere intra Cal. Mart. pronunciabunt. Si nulla ab arbitris feretur sententia, tametsi iudex aut Senatus pronunciauerit Titium tibi debere, non ero ex fideiussione obligatus: verum enim est me in hunc casum non fideiussisse: [1] fideiussionem verò cùm per stipulationem duntaxat contrahatur, [2] eatenus tantùm contractam videri quatenùs verborum formula & conceptio patitur: [3] nisi fortè quis dicat, etiam iudices itémque Præsides & Senatores arbitrorum iure & appellatione censeri, præsertim cùm arbitria hodie redacta sint ad instar iudiciorum, [4] sed non est interpretatio hæc probabilis, alia enim est persona & condicio arbitri, alia iudicis ordinarij, sicut & alia potestas & natura arbitrij, alia iudicati. [5] Quin & si ab arbitris pronunciatum quid esset post diem in fideiussione expressum, non obligarer. Qui enim ad tempus obligari voluit, non potest obligatus remanere post tempus, [6] quin saltem doli mali exceptione agentem creditorem possit repellere. [7] *Ita tractatum est* in causa D. Baronis de la Serrà & Iacobi Buttauand Mens. Auguſt. 1591.

1. Sed in aliam planè diuersum qui ad hunc extendi non potest maximè propter diuersitatem personarum, nec enim vnquam sit extensio de persona ad personam, ne quidem ex identitate rationis *l. si ita stipulatus 12. §. Chrysogonus.* Iunct. *l. qui Romæ 122. §. Agerius De verb. oblig.*
2. *l. blanditus 12. C. hoc tit. l. 5. §. satis acceptio* D. *de verb. oblig.*
3. *Ex l. quicquid adstringendæ 99. eod. tit.*
4. *l. 1. D. de recept. Qui arbitr. recep.*
5. Vt constat *ex l. 2. eod. & ex l. 1. C. eod. tit.*
6. Nempe propter vim temporis expressi & limitati *l. imperator 8. in fin. D. de postul. l. Thais 41. §. intra D. de fideic. libert.*
7. *l. obligationum ferè 44. §. placet D. de oblig. & action.*

DEFINITIO VI.

Qui fideiubet in rem suam non habet ordinis exceptionem quamuis ei non renunciauerit.

CVm meus debitor mihi obligatum fundum vendere tibi vellet, nec tu aliter velles emere quàm si consentirem, [1] consensi, ita tamen vt ex precio solueretur mihi quod debebatur. Emisti, & quod veri ditor mihi debebat soluturum te pro eo fideiussisti. Si contra te agam ex fideiussione, non proderit tibi exceptio non factæ excussionis, [2] siue dicas te tertium possessorem, [3] cùm possessionem nactus fueris me consentiente, ego verò consenserim propter tuam fideiussionem, [4] vt proinde non debeat mihi nocere tua possessio, quam si non à me, saltem propter me habeas, [5] siue contendas te nudum esse fideiussorem qui exceptioni ordinis non renunciaueris, nam cùm fideiusseris in consequentiam contractus, cui non eram aliter consensurus, non est quod ex fideiussione tua damnum aut potiùs incommodum si quod est subire recuses, ex qua lucrum sensoris: quandoquidem si non fideiussisses, neque hanc rem hodie possideres. Denique ferè est vt hoc casu in rem tuam fideiussisse videaris: [6] nec æquum videri potest vt & rem & precium habeas: [7] præsertim cùm nihil tua interfit an mihi an venditori tuo precium soluas, cùm vtroque casu futurum sit vt libereris. [8] *Ita Senatus* ex tempore in causa Archidiaconi d'Aix contra N. Marquet 8. Id. Maij 1590.

1. Vt scilicet huiusmodi consensu remitterem & dissoluerem ius mei pignoris *l. si consenserit 9. l. sicut 8. §. non videtur & pass.* D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
2. Quæ aliis fideiussoribus prodesse solet *Auth. præsente C. hoc tit.*
3. Nam & tertio possessori qui bonam fidem & titulum habeat, datur exceptio non factæ excussionis *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*
4. Non aliter consensurus *arg. l. cùm te 6. & l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*
5. Nemo enim debet ob id solum, quod possideat, vincere illum aut à quo possidet aut pro quo aut propter quem possidet *l. 1. §. vlt.* D *vti possid. l. 2. C. de præscript. 30. annor.*
6. Quo casu fideiussor habetur pro reo principali *l. sed si fideiussor 24.* D. *de pact.*
7. *l. ex empto 11. §. qui autem l. bona fides 50.* D. *de act. empt.*
8. Quia solues mihi ex voluntate tui venditoris, quod perinde est ac si solueres ipsi venditori *l. solutum 49.* D. *de solut. l. quin perinde 40.* D. *ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Si creditor eligat vnum ex pluribus fideiussoribus qui non sit soluendo, non ideo actionem aduersus cæteros remisisse credendus est.

CReditor qui plures confideiusores in solidum obligatos habuit si contra vnum ex ipsis egerit nulla facta protestatione, [1] ita demùm actionem sibi aduersus alios competentẽ remisisse credendus est si soluendo esse proponatur is qui solus & in solidum conuentus est: [2] Alioqui sola electio non faciet quominus aduersus alios agere quandoque possit vt ab illis consequatur quod ab hoc consequi non potuerit. [3] *Ita tractatum est* 13. Cal. Iul. 1590.

1. Protestatio enim si qua facta esset conseruaret ius protestantis *l. si debitor 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. etsi quis 14. §. plerique D. de relig. & sumpt. funer.*
2. Matth. de Afflict. *decis. 142.*
3. Hoc enim Iustinianus constituit *in l. vlt. C. hoc tit.* contra iuris veteris rationem ex qua vnius ex correis electione sola alter liberabatur.

DEFINITIO VIII.

Fideiussores iudicio sisti & iudicatum solui non habent exceptionem ordinis, & in quo tamen differant.

FIdeiussoribus iudicio sisti & iudicatum solui commune illud est quòd exceptionem non factæ excussionis obiicere nullomodo possunt, si pott sententiam aduersus reum redditam priore loco conueniã tur.[1] Nam & aduersus eos sententia executioni mandari potest, sed hac tamen differentia quòd contra fideiussorem de iudicato soluendo litem nouam ex ea causa moueri necesse est nõ vt de victoris iure iam cognito iterùm cognoscatur,[2] sed ne incipi possit ab executione.[3] At contra fideiussorem ex causa iudicio sistendi datum statim fieri potest executio, nec noua citatione in eam rem opus est.[4] *Ita Senatus* in causa viduæ de Lagnier & D. de Vateuille Baronis de Versoex mense Iunij 1590. & rursum pro Iacobo Buttaud contra D. de la Serrà 6. Id. Iunij 1591.

1. Quia huiusmodi stipulationes interponũtur ex autoritate, & iurisdictione prætoris vt iudicium ratum fiat *l. 1. D. de pignor. stipulat.* & contra cuius mentem fuerit differri executionem iudicati *arg. l. in conuentionalibus 52. de verb. oblig. & l. in prætorijs D. de prætor. stipul.* Atqui exceptio non factæ excussionis dilatoria est vt dixi *Defin. 1. supr.* De *except.*
2. Id enim esset actum agere.
3. Guid. Pap. *decis. 126. & decis. 11.* Bart. *ad l. 1. D. iudic. solut.*
4. Idem Guid. Pap. *decis. 215.* Vide Papiens. *in form. execut. sent. diffin. in verse. sapiens & egregius num. 26.*

DEFINITIO IX.

Fideiussor tutus exceptione pacti de non petendo cuius tamen controuersiam patiatur à creditore, non eo minùs potest agere mandati si id malit contra debitorem.

SI is qui pro te fideiusserat conuentus à creditore obiiciat exceptionem sibi competentem personalis pacti De non petendo,[1] creditor autem pactum neget, eóque nomine litem ab eo fideiussor tuus patiatur, malítque ob illam causam contra te mandati agere aut ex stipulatu vt eum liberes, placet audiri eum debere,[2] nec tibi prodesse quod aduersus eum agentem paratus sis probare, tum esse illum ea exceptione vt à creditore nõ nisi iniuriâ vrgeri possit. Non enim æquũ est vt propter te sumptibus & incõmo dis litis vexetur:[3] præsertim si fecerit quod in se fuit, & exceptionem bona fide obiecerit.[4] Neque hoc casu locum habet quod dici solet fideiussorem tutum exceptione si per iniuriam iudicis condemnatus sit non habere regressum aduersus debitorem.[5] Id enim tùm procedit cùm exceptio talis est, quæ non fideiussori tantùm, sed ipsi etiam debitori profutura esset contra creditorem, quo casu sicuti debitoris interest opponi exceptionem à fideiussore,[6] ita non debet iniuria fideiussori facta debitorem contingere.[7] Atqui pactum de non petendo fideiussori factum non potest prodesse debitori.[8] Nihil ergo interest debitoris tametsi eam exceptionem fideiussor agenti creditori nolit obiicere. Et generaliter in hac quæstione obseruandum illud est quod ex Iuliano Vlpianus tradidit,[9] si fideiussor ex sua persona omiserit exceptionem qua reus vti non potuit, habere eum mandati actionem: quod si eam qua reus vti potuit, siquidem minùs honestam æquè habere eum mandati actionem, sin eam qua honestè reus vti potuit non habiturum mandati actionem si modò habuit facultatem rei conueniendi, desiderandique vt ipse suscipe ret potius iudicium vel suo vel procuratorio nomine. Sic enim proculdubio apud Vlpianum ni fallor legendum est vt locus sit integer & sententiam habeat rectam ac generalem.[10] *Ita Senatus* pro Ioanne le petit riche contra Antonium Bourgeois 16. Cal. Decemb. 1590.

1. Est enim pactum de non petendo aliquando personale, licèt regulariter & sui natura sit in rem *l. & heredi 21. §. vlt. & l. seq. D. de pact.*
2. Perinde acsi nullum ei cum creditore tuo pactum de non petendo intercessisset. Nec enim cogendus est vti exceptione sibi soli non etiam tibi competente *arg. l. pen. C. de pact. l. si iudex circumuento 41. D. de minor.*
3. *Arg. l. minoribus 6. eod. tit. De minor.*
4. Negatio enim & contestatio secuta cœpit facere rem dubiam *l. vlt. C. quib. ad libertat. proclam. non lic.*
5. *l. si fideiussor 29. in princip. & §. si cum debitor* D. *mandat. l. si pro ea 10. C. eod. l. exceptione 67. D. hoc tit.*
6. Et de huiusmodi exceptione debet intelligi quod scriptum est *in l. idémque 10. §. generaliter D. mandat.* fideiussorem qui omisit exceptionem ex sua persona qua reus vti non potuit, habere nihilominùs mandati actionem si ea exceptio minùs honesta fuit, non igitur habere si honesta fuerit exceptio. Quenam autem honestior, quàm pacti de non petendo licèt personalis? Sed tamen quia non posset illa exceptio etiam à fideiussore opposita prodesse debitori, non debet nocere fideiussori quòd eam amiserit, non magis quàm si creditor fideiussori donatum voluisset *dict. l. idémque §. vlt.*
7. Sufficit enim vt fideiussor fecerit quod potuit ne condemnaretur si Baldo credimus *in l. 2. §. solet quari D. de hered. vel act. vend.* Abbat. *cons. 60. vol. 1.* Hypol. de Marsil. *in rubr. De fideiuss. num. 186.* quem refert Duen. *reg. 337. ampl. 1.* Etsi pugnare hoc videtur cum *d. l. exceptione.*
9. *in d. l. idémque 10. §. generaliter D. mandat.*
10. Alioqui manca erit non generalis traditio Iuliani *in d. §. generaliter.* Adde *l. si fideiussor 29. §. vlt. & l. Quintus Mucius 48. eod. tit. mandat.* Vide Cuiac. *lib. 11. Obs. cap. 40.*

DEFINITIO X.

Fideiussor tempore liberatus si soluat creditori non idcirco amittit actionem mandati.

EAdem causa est fideiussoris qui soluit cùm iam non per pactum de non petendo: sed per lapsum temporis solus esset liberatus. Inter hunc enim & eum qui tutus erat exceptione pacti nihil interest quan doquidem vterque soluendo & fidem implet, & liberat debitorem.[1] Sed etsi exceptio talis esset quæ non tantùm fideiussori sed etiam reo competeret, non cogeretur fideiussor litem prosequi, ne periculo quidẽ debitoris, sed abundè faceret si debitori litem denunciaret, vt adesset ille & quam sibi competere putaret exceptionem tueretur. Nihil enim aliud à fideiussore exigimus nisi vti ne soluat temerè, néve facultatem aufferat debitori vtendi iure suo,[2] id est ne sit in culpa.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Ratio

1. Ratio est Vlpiani *in l. si fideiussor 29. §. vlt. D. mandat.*
2. *l. Quintus Mucius 48. eod. tit.*
3. *l. Stichum 95. §. penult. D. de solut.*

DEFINITIO XI.

Mandati actio competit fideiussori vt non ipse tantùm sed etiam ipsius vxor liberetur & eximatur lus, si quam ex causa fideiussionis patiatur.

CVm suggerente debitore vxor fideiussoris iam condemnati executioni quam creditor vrgebat intercessisset, prætextu quidem dotis, sed frustrandi tantùm vt fit, debiti causa,[1] visum est mandari actionem vti fideiussori in eam rem esse debere, vt non ipse tantùm, sed ipsius quoque vxor liti eximeretur. Interest namque fideiussoris non vexari vxorem sumptibus litibúsque inanibus: non solùm si de bonis dotalibus controuertatur,[3] sed etsi de aduentitijs aut paraphernalibus in quibus nihil omnino iuris maritus habet.[4] Ex causa enim fideiussionis æquum est mandati actione præstari omnia quæ in fideiussionis consequentiam veniunt.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Et ad eludendam iudicati executionem. Id enim plerumque faciunt condemnati *l. si vt proponis 8. C. de exec. rei iud.*
2. Propter indiuiduam illam vitæ societatem quæ est inter coniuges *l. 1. D. de rit. nupt.* iunct. *l. minoribus 6. D. de minor.*
3. De quibus tamen dubitari minùs potest cùm sint in dominio & iure mariti *l. quamuis 75. D. de iur. dot. l. dote 9. C. de rei vindic.*
4. Inuita scilicet vxore *l. hac lege 8. & l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
5. Et quorum incommodum non pateretur hodie fideiussor si mandatum non suscepisset *l. si seruus 61. §. quod verò D. de furt.*

DEFINITIO XII.

Fideiussor vt sit idoneus cogitur etiam corpus suum obligare tametsi pro eo interueniat qui corpus suum obligare non potest.

FIdeiussor siue de iudicato soluendo siue ex qua alia causa dandus, non aliter idoneus videri debet, quàm si non tantùm bona sua sed & corpus quoque pignori obliget,[1] posteaquàm generali consuetudine magis quàm iure receptum est, vt licèt dominus nemo sit membrorum suorum,[2] pignori tamen seipsum dare liber homo possit.[3] Nec distinguemus an is cuius obligationi fideiussor accedit presbyter sit, aut monachus, aut Senator aliúsve cui interdicta sit proprij corporis obligatio.[4] Etsi enim iuris ratio facit ne in duriorem causam obligari fideiussor possit quàm debitor principalis,[5] nihil tamen prohibet quin efficaciùs obligetur.[6] Argumento est, quòd si quis pro muliere interceserit metu Senatusconsulti Velleiani, aut pro minore contemplatione iuris prætorij,[7] omnimodo obligatur, nec Senatusconsulti aut restitutionis beneficium implorare potest, quod personæ principaliter obligatæ si conueniretur profuturum esset.[8] Sic pro eo qui naturaliter tantùm obligatus sit, nec proinde conueniri queat ex obligatione,[9] fideiussorem vtiliter accipi certum est, qui & ciuiliter obligetur & efficaciter conueniatur.[10] Neque enim aliam ob causam fideiussores dantur quàm vt meliùs cautum sit creditoribus.[11] *Ita Senatus* 3. Non. Decẽb. 1590. pro vniuersitate de Villereuersure contra D. Berard Decanum ecclesiæ illius loci. Et iam antea in causa quadam Nicolai Pic, & Danielis Portonier 9. Cal. Febr. 1576.

1. Vide Bart. *ad l. filio D. vt legat. seu fideic. seruand. caut. caueat.*
2. *l. liber homo 13. D. ad leg. Aquil.*
3. *Notar. ad l. ob as 12. C. de oblig. & action.*
4. Isti enim proprium corpus obligare non possunt tanquam quod officio publico & dignitati ipsorum iam sit obligatum. Neque enim vna res duobus potest esse obligata sine stellionatu *l. & qua nondum 15. §. qui res suas* D. *de pignor.* Nisi cùm ex precio potest vtrique creditori satisfieri: vt *in d. §. qui res suas*, quæ exceptio non cadit in personam liberam quia vendi non potest.
5. *l. græcè 8. §. illud commune & seq. D. hoc tit.*
6. Aliud siquidem est obligari duriùs, aliud autem obligari efficacius vt apparet ex sequentibus exemplis.
7. Propter incertum ætatis & restitutionis, quomodo loquitur Papin. *in l. si Titius 48. D. hoc tit.* Iunct. *l. Stichum 95. §. quod vulgò de solut.*
8. Vt dixi *Defin. 1. supr.* De *fideiuss. minor. num. 3.*
9. Naturalis enim obligatio non parit actionem, sed tantùm exceptionem *l. iuris gentium 7. §. igitur nuda* D. *de pact. l. naturales 10. D. de oblig. & act.*
10. *l. 1. l. stipulatus sum 6. §. vlt. & l. seq. D. hoc tit.* iunct. *l. fideiussor obligari 16. §. naturales eod.*
11. *l. 1. D. qui satisd. cogant.*

DEFINITIO XIII.

Laicus fideiubens pro clerico præscriptione fori iuuari non potest.

CVi simile quoque illud est, quòd si laicus pro clerico fideiusserit, placet non iuuari eum præscriptione fori,[1] qua clericus ipse vel inuitus iuuaretur.[2] Cur enim creditor à clerico alioquin locuplete fideiussorem accipiat, nisi quòd videt clericum ea fori præscriptione tutum difficilioris fore conuentionis?[3] Ita *Senatus* in eadem causa

1. Afflict. *decis. 206. num. 2.* Guid. Pap. *decis. 562.* Mantuan. *sing. 537.*
2. *Cap. si diligenti De for. compet.*
3. Locupletem enim debitorem vel fideiussorem non tantùm ex facultatibus æstimamus sed etiam ex conueniendi facilitate *l. 2. in princip. vbi glos. qui satisd. cog.* Iunct. *cap. 1. de suppl. neglig. prælat. in 6.* Boer. *quæst. 2. num. 53.*

DEFINITIO XIV.

Fideiussor iuratus potest in duriorem causam obligari, vt scilicet tanquam principalis teneatur non tanquam fideiussor.

SEd nec desunt, qui putent fideiussorem interueniente iureiurãdo in duriorem causam obligari posse:[1] quorum sententia hactenùs recipi potest vt tanquam principalis debitor non tanquam fideiussor obligetur qui in plus obligari vult,[2] vt propter iurisiurandi autoritatem eo modo actus valeat, quo valere potest.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Franciſc. Cremenſ. *ſingul.* 42.
2. Nec enim fieri potest vt accessio in plus obligetur quàm debitor principalis *l. græcè* 8. *§. illud D. hoc tit.*
3. *Ex not.* per Bart. *in l. ſi quis pro eo* 56. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XV.

Fideiussor ex locationis lege datus absente locatore vtiliter tamen obligatur interueniente stipulatione notarij.

LOcaueram tibi fundum ea lege vt de mercede iatra menſem ſatiſdares. Tu cum Titio ſubinde conductionem communicaueras, iſque eodem inſtrumento pro te erga me licèt abſentem fideiuſſerat. Placet non poſſe quidem me aduerſus eum agere ex cauſa conductionis cùm ei non locauerim,[1] ſed poſſe tamen agere ex cauſa fideiuſſionis. Nimirum quoniam alteri per alterum acquiri obligatio & actio poteſt quoties ſtipulantis intereſt vt alteri acquiratur.[2] Hîc verò tua intererat, vt mihi Titius ex fideiuſſione obligaretur cùm tu ad hoc ipſum obligatus eſſes vt fideiuſſorem dares. Præſertim cùm notarij quoque ſtipulatio meo nomine interueniſſet,[3] quam ego ex ſtipulatu agendo hoc ipſo ratam haberem.[4] *Ita Senatus* Idib. Decemb. 1590. in ea cauſa de qua SC. 5. De contr. & committ. ſtipul.

1. Actio enim ex locato cùm ſit ex contractu, perſonalis eſt, nec contra alium dari poteſt quàm contra eum ipſum qui contraxit aut heredem eius *l. cùm apparebit* 47. D. *locat. l. quæcumque gerimus* 11. *D. de oblig. & action.*
2. *l. ſtipulatio iſta* 38. *§. ſi ſtipuler.* vbi gloſ. & DD. *de verb. oblig.*
3. Teſſaur. *Deciſ. Pedem.* 70.
4. Qui enim ex aliquo contractu agit eum neceſſario ratum habet *l. ſeruum Tirij* 49. D. *mandat. cum ſimilib.*

DEFINITIO XVI.

Qui fideiusserat inutiliter, non eo minùs tamen postea soluit vtiliter, ita vt non possit solutum repetere.

SI Titius cùm tuo nomine erga me abſentem inutiliter fideiuſſiſſet, poſteà tanquam fideiuſſor tuus mihi ſoluerit, dicendum eſt confirmari fideiuſſionem, hactenùs ſaltem ne poſſit repetere quod ſoluerit.[1] *Ita Senatus* in eadem cauſa. In qua tamen placebat, ea potiùs ratione condictionem impediri, quòd ex iuris regula repetitio nulla eſt ab eo qui ſuum recepit, licèt alius ſoluerit quàm qui ſolvere debuit.[2]

1. Vt ſcilicet fideiuſſio inutilis habeat ſaltem pactum ex quo naſcatur obligatio naturalis quæ impediat ſoluti repetitionem *arg. l. an inutilis* 8. D. *de acceptil.* iunct. *l. quod enim* 7. *D. hoc tit. l. naturales* 10. *De oblig. & act.*
2. *l. repetitio* 44. D. *de condict. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Actionum cedendarum exceptio quæ ex iuris ratione soli mandatori competit eo tamen iure quo vtimur datur etiam fideiussori.

INter fideiuſſorem & mandatorem differentiam illam iuris auctores conſtituerunt quod aduerſus mandatorem non aliter agere creditor poteſt, quàm ſi paratus ſit ei agere actionibus omnibus quas habeat ſiue in perſonam ſiue in bona debitoris:[1] adeò vt ſi cedere vel nolit vel ideò non poſſit quòd eas culpa ſua amiſerit exceptione cedendarum actionum repellatur.[2] At fideiuſſori conuento vt pro debitore ſoluat exceptio illa non competit, ſiue nolit creditor cedere ſiue non poſſit, feceritque ne poſſet.[3] Hæc tam variè, quoniam in damno moraretur mandator ſi non ei remedio ceſſionis ſuccurreretur, cùm nullã ex propria perſona actionem habiturus ſit aduerſus debitorem, vtpote quẽ nec liberauerit ſoluendo creditori. Soluit enim proprio nomine, & propter mandatum ſuum, non nomine debitoris.[4] Fideiuſſor verò ſicuti non tantùm ſuo ſed etiam debitoris nomine ſoluit quod ſoluit, ita non ſeipſum ſolum ſed & debitorem ipſum liberat, adeóque debitorem primùm, ſe verò non niſi per conſequentias,[5] ob ſídque paratam habet mandati actionem in debitorem,[6] nec proinde vlla indiget ceſſione.[7] Plurium confideiuſſorũ alia ratio eſt. Neque enim qui ex iis primus ſoluit vllam aduerſus cæteros ex ea cauſa habet actionem, licèt ex ea ſolutione liberentur quia pro debitore non pro iis creditori ſolutum intelligitur.[8] Quæ res fecit vt inter eos beneficium aut potiùs remedium ceſſionis induci neceſſe fuerit, cùm fieri poterat vt aduerſus debitorem, aut periculoſior aut difficilior futurus eſſet regreſſus per actionem mandati.[9] Eóque pertinẽt iura omnia quæ tractant de actionibus fideiuſſori cedendis.[10] Sed tamen iuris interpretes dum prudentibus ipſis prudentiores videri volunt, apertiſſimum errorem inuexerunt vt creditor aduerſus fideiuſſorẽ agens perinde ſummoueatur exceptione cedendarum actionum ſi cedere vel nolit vel non poſſit, atque ſi ageret contra mandatorem aut vnum ex confideiuſſoribus.[11] Quam ſententiam æquitatis magis quàm iuris ratione fretus, probarem non illibenter eo caſu quo fieri ceſſio commodè poſſet. Cur non enim æquum

æquum videatur vel hoc ſaltem conſequi fideiuſſorem quod ſine creditoris diſpendio futurũ ſit?[12] Sed ſi eas actiones quarum ceſſio poſtulatur creditor facto ſuo amiſerit, puta quòd cũ debitore pactũ perſonale feciſſet de non petendo,[13] nihil cauſæ eſt quominùs exequi ius ſuum poſſit aduerſus fideiuſſorem: cùm nihil ei debeat imputari qui iure ſuo vſus eſt.[14] Niſi fortè proponas dolo malo creditoris amiſsas actiones, & ob id tantùm ne iis cedere quandoque poſſet, vt puta ſi poſt petitam ceſſionem pactum inierit de nõ petendo à debitore. Vtique enim malitiis indulgendum eſſe nemo dixerit.[15] Senatus noſter communem interpretum traditionem paſſim ſequitur & probat,[16] adeò vt nec aliter audiendum putet creditorem paratum actionibus ſuis cedere, quàm ſi obligationis quoque tabulas reddere paratus ſit, quòd ſine iis vix vlla ceſſionis vtilitas conſtare poſſit.[17] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Bertrier contra N. Dominicum Cize 6. Cal. Iul. 1591.

1. *l. ſi quis alicui* 27. *§. vlt. & l. ſeq. D. mandat.*
2. *l. Stichum aut Pamphilum* 95. *§. ſi mandatu* 10. *D. de ſolut.*
3. Vt ex eo conſtat quod ſi creditor pactum fecerit de non petendo à perſona rei non eo minùs ſaluam habet actionem contra fideiuſſorem, eui tamen nullam aduerſus reum præſtare vtilem poteſt *l. niſi hoc actum* 22. *D. de pact.* vbi ſcripſi in Rationalib.
4. Quam rationem adfert IC. *in l. Papinianus* 28. *D. mandat.*
5. Quia nimirũ fideiuſſoris obligatio acceſſoria eſt quæ non poteſt ſubſiſtere ſine principali *l. ſi fideiuſſor* 19. *D. de dolo.*
6. Aut mandati ſi mandatum aliquod intercеſſit aut negotiorum geſtorum ſi nullum *l. ex mandato* 20. *§.* 1. *D. mandat.*
7. Cuius ſcilicet faciendæ nulla ſubeſt æquitas niſi cùm neceſſe eſt ſubuenire ſoluenti ne periclitetur *l. in creditore* 38. *D. de euict. l. mulier* 19. *D. qui potior. in pign. hab.*
8. Licèt omnes per conſequentias liberentur.
9. *l. fideiuſſoribus* 17. *l. vt fideiuſſor* 39. *l. ſi fideiuſſores* 41. *D. hoc tit. l. cùm aliter* 11. *C. eod. l. Modeſtinus* 76. *D. de ſolut.*
10. De quibus *num prox præced.* Adde *l. cùm is* 36. *D. hoc tit. & in l. his conſequenter.* 18. *§. ſi filiusfamilias D. famil. erciſc.*
11. Videtur tamen hæc ſententia probari ex *Nouell.* 4. *De fideiuſſ. cap.* 1. *in fin.* in illis verbis *à creditoribus actionibus ſibi ceſſis.* Niſi quis dicat ea verba pertinere ad actiones ceſſas non ad cedendarum neceſſitatem.
12. Quomodo argumentatur IC. *in l. in creditore* 38. *D. de euict.*
13. *Vt in d. l. niſi hoc actum* 22. *D. de pact.*
14. *l. nullus videtur* 55. *de reg. iur.*
15. *Vulg. l. in fundo* 38. *D. de rei vindic.*
16. Vt ſcilicet poſſit fideiuſſor per exceptionem cedendarum actionum repellere creditorem non volentem aut non valentem vllas præſtare actiones contra debitorem *Ex d. Nouell.* 4. *De fideiuſſ. cap.* 1. *in fin.* vbi Iuſtinianus videtur hac in re omnium intercеſſorum condicionem æquare ſiue mandatores illi ſint, ſiue fideiuſſores.
17. Nempe quia reddendæ erunt debitori cùm ſoluet *l. vlt. C. ad exhib.*

DEFINITIO XVIII.

Non tantùm actionis cessio sed etiam tabularum redditio fieri debet fideiussori per creditorem etiam inuito, ac multò magis ignorante debitore.

SEcundum quam ſententiam cùm creditor quidam in fideiuſsorem agens ceſſionem actionum ei obtuliſſet, tabulas verò reddere recuſaret ni debitor ipſe conſentiret, placuit iuſtam recuſandæ ſolutionis cauſam habuiſſe fideiuſsorem qui cedendarum actionum exceptione nitebatur, propterea quòd debitoris conſenſus fruſtra expeteretur in ea re quæ & inuito debitore & in inuitum debitorem facienda eſset.[1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. *Ex reg. l. qui poteſt* 26. *De regul. iur. l. aliquando* 13. *§. vlt. D. ad SC. Velleian.* Iunct. *l.* 1. *C. de nouat. & deleg.*

DEFINITIO XIX.

Fideiussor qui iusta exceptione siue cedendarum actionum siue alia qualibet munitus est, non censetur esse in mora, ideoque nec vsuras vllas debet.

CVi conſequenter viſum eſt decurſi intereà temporis vſuras nullas à fideiuſsore deberi, tametſi debitam pecuniam non obſignaſset,[1] nec dies tantum, ſed etiam locus ſolutioni dictus proponeretur.[2] Neque enim in ſoluendi mora eſse videri debet is à quo propter iuſtam exceptionem pecunia peti non poteſt.[3] Soláque oblatio condicionalis ſufficit cùm condicio per creditorem implenda eſt, & per eum ſtat quominùs impleatur.[4] Sanè ſi qua alia de cauſa interſit creditoris ne debiti tabulas reddat fideiuſsori, vt puta ſi maior quantitas à reo debebatur pro quo fideiuſsor ſoluit, non eſt arctandus creditor vt tabulas fideiuſsori tradat, ſed ſufficiet, vt actionibus ſuis cedere paratus ſit, ad eam vſque quantitatem pro qua fideiuſsor interuenerat, ſéque obliget de tabulis ipſis fideiuſsori exhibendis quotieſcumque bonum & æquum id videbitur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Quamuis obſignatio ſola vice ſolutionis ſit non etiam oblatio *l. obſignatione* 2. *C. de ſolut. l. acceptam* 19. *C. de vſur.*
2. Quæ loci adiectio multum operari ſolet ad inducendam condemnationem eius quod intereſt *l.* 1. 2. *& paſſ. D. de eo quod cert. loc.*
3. *l. ſciendum* 21. *D. de vſur. l. lecta* 40. *verſic. non enim D. de reb. credit.* Porrò non ſolent deberi vſuræ niſi ex mora *l. cùm quidam* 17. *§. ſi pupillo D. de vſur. l. Titia Seio* 87. *§. vſuras de legat.* 2.
4. Quia in eius præiudicium non in eius commodum habenda eſt pro impleta *vulg. l. iure ciuili* 24. *De condic. & demonſtr. l. in omnibus* 39. *l. in iure ciuili* 161. *de reg. iur.*
5. Intereſt enim hoc caſu creditoris vt habeat penes ſe tabulas, etiam poſt ſolutionem ſibi factam, vt & in *l. qui tabulas* 27. *D. de furt.*

DEFINITIO XX.

Restitutio in integrum frustra petitur contra fideiussorem postea quàm soluit.

FIdeiussore dato ex ea causa quæ admittat beneficium in integrum restitutionis si non priùs restituatur debitor aduersus creditorem, quàm fideiussor soluerit, frustra postea restitutionis auxilium aduersus fideiussorem implorabit,[1] si non eadem restitutione, veluti fideiussoris nomine solutionem tanquam indebitam condicat à creditore. Nam quin eam actionem exercere possit dubitari non potest, cùm ipsius interfit ne teneatur fideiussori.[2] Cæterũ, quid imputari potest fideiussori qui coactus soluit nõ prohibente eo cuius erat persecutionem crediti, atque ita solutionem inhibere?[3] Alioqui in damno morari fideiussorem iniquissimum sanè futurum sit,[4] nisi probetur in rem suam potiùs quàm in rem alterius fideiussisse,[5] aut ni qua alia iusta causa sit propter quam actio mandati debeat ei denegari.[6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio Prid. Cal. Aug. 1592.

1. Ne alioqui moretur in damno fideiussor cui nihil potest imputari nisi cur fideiusserit.
2. Aut potiùs vt habeat quod fideiussori possit reddere *l. indebitam 47. D. de condict. indeb.*
3. *Arg. l. fideiussor 29. in princip. D. mandat.* Vnde enim potuit fideiussor diuinare futurum, vt reus peteret restitutionem in integrum *arg. §. si cùm debitor eiusd. legis.*
4. Et ita damnosum ei esse officium suum *l. si seruus 61. §. quod verò D. de furt.*
5. Qui enim fideiubet in rem suam magis pro reo quàm pro fideiussore habendus est *l. sed si fideiussor 24. D. de pact. l. de die 8. §. 1. D. qui satisd. cog. l. 5. D. de liberat. legat.*
6. Puta si fideiusserit animo donandi *d. l. 5. De liberat. legat.*

DEFINITIO XXI.

Solutionem à fideiussore factam esse probatur contra tertium creditorem ex sola chirographi possessione.

VT fideiussor actionem habeat cõtra debitorem aut in res sibi ex causa fideiussionis obligatas, vtique probare debet factam à se solutionem.[1] Eius verò rei sufficiens probatio illa esse creditur, si chirographum ex quo potuit cõueniri, exhibeat, licèt nec cancellatũ illud sit, nec à creditore redditũ probetur. Nam quod in contrarium disputari solet non probari solutionem debiti ex eo solo, quod debitor chirographum penes se habeat, adeóque cancellatum, ni constet ab ipso creditore aut saltem ex eius voluntate redditũ fuisse.[2] Tum rectè dicitur, cùm debitori res est aduersus creditorem negantem sibi factã esse solutionem:[3] non illo etiã casu quo tacente ac nil conquerente creditore si velit debitor ipse aut alius fidẽ solutionis exigere.[4] Multò minùs verò audiendus erit tertius possessor si neget solutum, tacente ipso etiam debitore, & patiente vt fideiussor eam actionem exerceat, quam nisi solutione iam facta exercere non posset.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 4. supr. de pact. pignor. 4. Idus Nouemb. 1592.

1. Præterquàm in casibus de quibus *in l. Lucius 38. D. mandat. l. si pro ea contra quam 10. C. eod.*
2. *l. 2. vbi glos. D. de pact.* Iunct. *l. si chirographum 24. D. de probat.*
3. Quia solutio hoc casu probanda est & quidem concludenter ab eo qui allegat *l. 1. C. de probat.*
4. Præsertim cùm is qui habet instrumentum videatur etiam habere mandatum ad exigendum *vulg. l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
5. Est enim exceptio ista de iure tertii nec exclusiua iuris agentis, nisi sub ea saltem condicione si tertius velit, & ideo quandiu non constat de tertij voluntate opponi non potest Bart. *ad l. 2. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Obligatus in ampliore forma cameræ non habet exceptionem ordinis quamuis non renunciauerit ei expressim.

QVamquam exceptioni ordinis nominatim renunciare fideiusor debet, vt ab eo beneficio excludatur,[1] si tamen quod plerumque Romæ fit se obligauerit in ampliore vt aiunt forma Cameræ satis renunciasse credendus est vt iuuari beneficio legis non possit:[2] nec illa solùm ratione quod huiusmodi exceptio de apicibus iuris esse existimetur,[3] sed etiam quia amplior illa forma cameræ specialem huius exceptionis vt & aliarum omnium quæ obiici possent renunciationem contineat: vt proinde qui se obligat in ampliore forma cameræ, specialiter quoque iis omnibus exceptionibus renunciare videatur, quarũ in ea forma mentio fit,[4] saltem per relationem, id enim est quod dici solet relatum inesse in referente cum suis omnibus qualitatibus,[5] neque verò qui obligatus est in ampliore forma cameræ vllas exceptiones habere potest, præterquàm falsitatis & solutionis.[6] *Ita Senatus* pro N. Iano Pensabin contra N. Floret 17. Cal. Febr. 1593.

1. *Nouell. 4. De fideiussor. vbi glos. in princip.* Adeò vt non sufficiat quod fideiussor se constituerit principalem debitorẽ & pagatorem vt loquitur Papiens. *in form. libell. contra plures reos debend. versic. beneficio nouarum constitutionum num. 3. post glos. in dict. Nouell. 4. De fideiuss.* Petr. Rub. *sing. 200.* Capell. Thol. *quæst. 80.*
2. Vide Massam *in tract. De oblig. in form. Camera.*
3. Cuiusmodi exceptiones non solent admitti contra obligationem quæ sit in forma Cameræ *arg. l. si fideiussor 29. §. quædam D. mandat.*
4. Cùm semper specialia insint generalibus *l. semper specialia 147. de reg. iur.*
5. *l. esse toto 77. D. de hered. Inst.*
6. Vt pluribus tractat Massa in tractatu supra citato *De oblig. in form. camer.*

DEFIN.

DEFINITIO XXIII.

Fideiussor à iudice acceptus ad executionem sententiæ non eo minus condemnari debet quod eum tanquam minùs idoneum admittere victus voluerat.

CVm fideiussorem offerres presbyterum aut Senatorem aut alium qui habebat priuilegium ne detrudi posset in carceres, & ego ratione illa recusarem quasi minùs idoneum, iudex tamen per imperitiam[1] admiserat, & non obstante appellatione sub eo fideiussore mãdari sententiam executioni præceperat.[2] Reuocato postmodum iudicato & fideiussore per iudicem appellationis pronunciato non idoneo, quæsitum est an nihilominùs posset ille ex fideiussione conueniri. Mouebat, quòd & oblationem & obligationem eius improbaueram:[3] absurdum autem videbatur quæri mihi ius ex ea promissione quam ego nullam irritámque esse voluissem.[4] Exemplo eius quod dici solet expositione negata non posse negantẽ ius sibi vllum quærere.[5] Sed verius est ob autoritatem iudicij perinde teneri fideiussorem quem iudex inuito condemnato admisit acsi ab ipso condemnato admissus esset: cùm eius fideiussionis intuitu mandata sit executioni sententia quæ alioqui mandari non potuisset.[6] Etsi enim clericus fideiussionibus inseruiens abijciendus & deponendus est,[7] viliter tamen obligatur,[8] nec quod personam suam pignori obligare nequeat,[9] facere potest, vt bonorum oppigneratio impediatur.[10] *Ita tractatum est* pro heredibus Petri Gleyron contra fratres & procuratores R. D. Archiepisc. Tarentas. 17. Cal. Febr. 1593.

1. Neque enim debuerat admittere cùm fideiussor idoneus non minùs ex conueniendi facilitate æstimetur quàm ex facultatibus *l. 2. D. qui satisd. cogant.* Dixi *Defin. 13. supr. hoc tit.*
2. Quam tamen ponimus non potuisse mandari executioni sine fideiussore, vt diximus *supr. de sentent. & interloc. omn. iudic.*
3. Non enim possum approbare quod semel improbaui vt nec è contrario improbare id quod semel probaui *l. Pomponius 9. D. de negot gest.*
4. Nec enim solet legislator istam ferre inconstantiam.
5. Bart. *in l. post legatum D. de his quæ vt indign. & in l. naturaliter §. nihil commune in 3. lect.* D. *de acquir. poss.* Papiens. *in tom. excip. contr. posit. in versic. Primò quod publica vox & fama num. 4. ex l. de state 11. §. qui interrogatus D. de inter. in iur. faciend.*
6. *Glos. in cap. 1. Extr. hoc tit.*
7. *Cap. 2. eod. tit.* quia non licet clerico se immiscere secularibus negotijs *vulgat. iurib.*
8. Cùm nulla lege siue pontificia siue ciuili talis obligatio impediatur.
9. Vt dixi *Defin. 12. num. 4. supr. eod.*
10. Cùm hac parte alia longè sit & dissimilis ratio personæ & bonorum, nec quicquam vetet obligationem pignoris in quibusdam rebus contrahi, in alijs verò non item *l. obligatione generali 6. & seq. D. de pignor.*

DEFINITIO XXIV.

Qui fideiusserit iudicio sisti si semel reum stiterit iterum sistere non tenetur.

FIdeiussor iudicio sisti si reum semel stiterit qui posteà fugitiuus & contumax fiat, non potest ex causa fideiussionis conueniri, nisi promissio & obligatio noua interuenerit, eiusdem rei iterum sistendi. Vna enim duntaxat est obligatio, quæ proinde vnica etiam primáque præstatione dissoluitur.[1] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 11. Cal. Mart. 1593.

1. Stipulatio enim semel commissa sicut resolui amplius non potest *l. habere licere 57. in fin.* D. *de euict.* ita neque iterum committi *l. cùm quærebatur 13. l. vlt.* D. *iudic. solui.* Similiter stipulatio semel impleta neque impleri postea neque actionem contra promissorem parere vnquam potest. Facit *l. boues 89. §. hoc sermone & ibi* Andr. Tiraq. *de verb. significa.*

DEFINITIO XXV.

Ex solutionis prorogatione debitori facta inscio fideiussore non liberatur fideiussor: secus est si prorogata fuerit obligatio puta ex causa tacitæ reconductionis.

DEbitori qui ad certam diem soluturum se promiserat, & eo nomine fideiussorem dederat creditor absente & inscio fideiussore soluendi facultatem in longius tempus prorogauerat. Non idcirco liberatus fideiussor videbitur cùm principalis obligatio salua sit, nec durior fiat condicio fideiussoris.[1] Nam si iam diu in obligatione mansit, nec diutiùs manere velit, potest ille sibi consulere ordinario iuris remedio, quemadmodum & si reus labi facultatibus inciperet.[2] Quod si nec soluere ipse velit nec petere adhuc possit vt à fideiussionis periculo eximatur, boni consulere debet quod dilationis reo concessæ beneficium sibi commune futurum sit, vt tardius ad solutionem vrgeatur.[3] Non eadem ratio est eius qui pro alio conductionis temporalis nomine fideiussit:[4] nam si finito tempore patiatur locator conductorem in possessione remanere,[5] sequentis temporis periculum ad fideiussionis causam non pertinebit,[6] nempe quoniam alia & noua conductio est finitâ priore:[7] & consequenter noua obligatio quam in præiudicium fideiussoris sine nouo ipsius consensu contrahi non oportet, licet eadem pignora quæ prius data fuerunt à debitore, perseuerent obligata.[8] In eo namque differt obligatio pignorum debitoris, ab obligatione fideiussoris. Et ratio diuersitatis est, quia nihil debitoris interest quòd eadem pignora maneant obligata, cum ipse quoque in noua se obligatione constitui patiatur. At fideiussoris interest qui commodum nullum sentit ex fideiussione, ne diutius quàm ab initio voluerit in obligatione retineatur.[9] Planè non faciet secunda hæc conductio siue expressa illa sit siue tacita, vt si quid adhuc ex prioris causa debeatur, liberatus fideiussor intelligatur: quia licet conductio ipsa tempore finita sit, obligatio tamen quæ ex causa conducti nata est[10] tamdiu durat quandiu locatori solutum aut aliter satisfactum non est.[11] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de Belly Domini des Eschelles & Claudij Bauffan 3. Cal. Matt. 1593.

1. Non enim fuit appositum tempus in obligatione fideiussoris ad finiendam obligationem, quo casu aliud esset, sed ad faciendam solutionem & exactionem Dec. *cons.93. quæst.fin.* Gabriel. *lib.3. commun.opin.tit.de fideiuss. concl.* 3. Masuer. *in addit.ad Papiens.in form.libell.contr.plur.reos debend.vers.solutionem facere recusauerunt num.2.ad verb.consenserit.*
2. *l.Lucius* 38.*D.mandat.l.si pro ea contra quam* 10.*C.eod.*
3. Cùm tanto plus habiturus sit intermedij temporis & spatij ad soluendum *l.quod certa die* 70.*D.de solut.*
4. Quo casu obligatio fideiussoris certo tempore limitata est, non vt eo finiatur, sed ne pro alterius temporis conductione fideiussor teneatur.
5. Quod cùm sit, tacita reconductio creditur intercessisse *l.item quæritur* 13.*§.qui impleto D.locat.*
6. *l.si cum Hermes* 7.*C.de locat.*
7. *l.qui ad certum* 14.*D.eod.*
8. *l.item quæritur* 13.*§.qui impleto eod.tit.*
9. Obligatio enim limitata ad tempus certum non potest inuito obligato in longius tempus prorogari, vt tractat Papiens. supradicto loco, ex *d. l.si cùm Hermes d. §.qui impleto & ex not.per glos.in cap.constitutus de fideiuss.& in l.pen.D.de pæt.stipul.l.vlt.D.de pact.* Etsi malè in eo Papiens. quod abutitur illis locis omnibus vt probet fideiussorem liberari per prorogationem factam debitori ad soluendum, quod sanè falsum est: tempus enim solutioni præstitutum non limitat obligationem sed illud demum quod præstitutum est obligationi, vt *in l. obligationum fere* 44.*§.placet D.de oblig.& action.* Iunge *l.imperator* 8.*in fin.D.de postul.*
10. Siue intelligas de personali quæ nascitur ex contractu, siue de hypothecaria quæ ex conuentione pignoris.
11. Cùm tempus non sit modus tollendæ obligationis *dict. §. placet.* Nisi post *l.3.C.de præscr.30. vel* 40. *annor.* vide *l.si vero* 9.*§.omnis pecunia D.de pignor.act. l.grege* 13.*§.etiam D.de pignor.*

DEFINITIO XXVI.

Differentia inter fideiussorem & emptorem in expensarum litis cum alio habitæ repetitione.

INterest multum an indemnitas petatur actione ex empto aduersus venditorem euicta re vendita aut mota de proprietate rei quæstione: an verò actione mandati si fortè fideiussor pro debitore soluerit.[2] Priore casu si quas expensas emptor in litem fecerat priusquàm venditori denunciaret repetere illas à venditore nullomodo potest, quia imputare sibi debet, cur non citiùs denunciauerit. [3] Imò nec actionem vllam habet de euictione si ante denunciationem fuerit condemnatus, nisi probet iustam fuisse condemnationem, hoc est eum qui rem euicit, euincendi ius habuisse. [4] Posteriore verò casu licèt fideiussor à creditore conuentus non ita citò litem debitori significauerit, sed in causa appellationis tantùm, nihilominus tamen expensas omnes à debitore repetet, propterea quòd id bona fides exigat, quæ in mandati potissimùm actione exuberare debet.[5] Verum enim est ex causa mandati & fideiussionis pro alio factæ impensas illas erogatas esse,[6] sed hoc ita si non statim post litem denunciatam debitor soluerit, at litem in longius tempus protrahi passus sit, alioqui si statim atque denunciatum est soluat, credibile est fuisse illum citius soluturum & fideiussorem eiusmodi expensis exoneraturum, si fuisset fideiussor diligentior in lite denunciandа. Ideóque nec æquum est onerari debitorem ijs sumptibus quos fideiussor culpæ suæ potius & negligentiæ quàm mandato imputare debeat,[7] cùm nec imputare possit damnum quod casu fortuito in mandato exequendo senserit si summo iure agatur: [8] Quamuis placeat quod interpretes tradiderunt ciuilius esse & vrbanius vt mandator damnum omne resarciat quod mandatario ob mandatum contigerit, licet casu fortuito.[10] Sed alia ratio est damni quod neque ex causa mandati neque casu fortuito, sed sola mandatarij culpa obtigit. [11] Planè si nihil imputari possit fideiussori fortè quod absenti & nullum in prouincia domicilium habenti debitori litem denunciare non potuerit,[12] impensas omnes restituere debitor cogendus erit, nec aliud in emptore seruabitur. [13] *Ita Senatus* pro N. Hieronymo de Lambert Barone de Terny contra N.D.de Monfort ex tempore 7.Id.Mart.1593.

1. Ex natura scilicet actionis ex empto *l.si in venditione* 60.*& l.antep.§.mota quæstione & pass.D.de euict.*
2. Præcedente mandato, alioqui non mandati actio competet sed negotiorum gestorum, quæ tamen hac parte eiusdem est naturæ *l.ex mandato* 10.§ 1.*D.mandat.*
3. *l.emptor* 8.*C.de euict.* Culpa enim sua damnum sentit, qui ideo tantùm sentit quòd tardiùs experiri cœperit *l. cùm postulassem* 44.*D.de damn.infect.*
4. Imbert. in Enchirid. in verb. *Emptor.* vide *glos.in l.si ideo* 55.*D.de euict.*
5. Ne mandatario suum officium sit damnosum *l.si seruus* 61.*§.quod verò D.de furt.*
6. Neque hoc damnum fuisse passurum fideiussorem si non fideiussisset vt *in d.§.quod verò.*
7. *l.inter causas* 26.*§.non omnia D.mandat.*
8. Vt scriptum est *in d.§.non omnia.*
9. Glos. communiter adprobata *in d.§.non omnia.*
10. Id est siue propter mandatum contigerit formaliter siue occasionaliter vt nostri loquuntur.
11. Quale illud est de quo nunc tractamus, cuius rationem haberi nunquam oportet *Ex reg.l.quod quis* 203. *de reg.iur.*
12. Vt in specie *l.vlt.D.de leg.commiss.l.cùm quidam* 17.*§.si pupillo D.de vsur.*
13. Quia vtriusque casus eadem ratio est nec magis potest imputari emptori, quàm fideiussori cur non denunciauerit litem si nemo fuit cui denunciaretur *l.4.§.toties D.de damn.infect.*

DEFINITIO XXVII.

Fideiussori qui per collusionem cum creditore habitantis soluit non est dandus regressus.

IMputari quidem solet debitori qui solujt si non fideiussori suo denunciauerit, ne is fortè ignorans iterùm soluat.[1] Ideóque si fideiussor per ignorantiam iterum soluerit, nihilominus mandati actionem habebit quia non potuit diuinare.[2] Sed tamen si dicatur fideiussor nomen creditoris subiecisse vt debitorem grauioribus sumptibus oneraret,[3] non prius ei condemnandus erit debitor quàm rata creditor habuerit ea omnia quæ suo nomine aduersus fideiussorem gesta comperiet.[4] Ob eam causam accersendus erit in ius, sed sumptibus debitoris, mox repetituri aut aduersus fideiussorem si creditor ratam non habeat petitionem quam fideiussor sub eius nomine instituit, aut aduersus creditorem ipsum si accepta iam

iam solutione iterum pro eodem debito vrserit fideiussorem. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 17.Cal.April.1593.

1. *l.si fideiussor conuentus l.*29.*D.mandat.*
2. *d.l.si fideiussor §.si cùm debitor.*
3. Vt plerumque fit per dolum malum fideiussoris cum creditore colludentis.
4. Quid enim si nolit rata habere, miserus fortasse debitoris, & ne ei tantopere noceat.
5. Bona enim fides non patitur vt bis idem exigatur vt est in iuris regula, & improbus est qui bis idem consequi velit *l.si quis dolo* 51.*in fin.D.de re iudic.*

DEFINITIO XXVIII.

Fideiussor quamuis non nisi prouisionaliter condemnatus diffinitiuam tamen indemnitatis condemnationem aduersus reum vrgere potest.

COndemnato prouisionaliter, vt loquuntur, & lite pendente eo qui pro fundi venditore de euictione se obligauerat,[1] quærebatur an venditor ipse fideiussori vicissim prouisionaliter duntaxat an etiam diffinitiuè condemnandus esset. Quibusdam placebat, non ad aliud condemnari eum debere, quàm vt litem susciperet,[2] eámque ipsam quantitatem fideiussori prouisionaliter præstaret in quam fideiussor ipse fuerat condemnatus: [3] ne alioqui si in diffinitiua sententia succumbere actorem contingeret, ob nullam causam fideiussori venditor condemnatus videretur.[4] Sed magis visum est, iustam semper causam esse propter quam reus qui nullas aduersus fideiussorem exceptiones habere potest,[5] omnimodo ipsi condemnandus sit, quandoquidem ita fieri interest fideiussoris, debitoris verò nihil prorsus:[6] cùm si condemnandi actoris ratio aliqua emerget, ipsius debitoris eiusdémque venditoris commodo cessura sit condemnatio, non fideiussoris, cui iam aliunde debitor satisfecerit.[7] Itaque pronunciauit Senatus condemnandum simpliciter venditorem vt fideiussori indemnitatem præstaret. *In causa* D. de la Vulpilliere & Syndicorum Necij contra fratres Goddet 12.Cal.Iunij 1593.

1. Puta cùm factiallegatio aliqua diffinitiuam sententiam remoraretur.
2. *Arg.l.si plus* 74.*§.mota quæstione D.de euict.*
3. Ita enim fiebat vt huic euictionis fideiussori tantum præstaretur quantum ipsi abesset: quod sufficit. Nec enim lucrum ex mandato sperare fideiussor debet *l.si mandatu* 59.§.1.*D.mandat.*
4. Potestas enim sententiæ diffinitiuæ tolleret intellectum prouisionalis condemnationis *l.quod iussit* 14. *vbi not.* D. *de re iudic.* iunct. *l.si patroni* 55.*§.vlt.D.ad SC.Trebell.*
5. Quominus indemnem eum seruare teneatur *l.si seruus* 61.*§.quod verò D.de furt.*
6. Itaque succedit iuris regula quæ vult id quod vni prodest & alteri non nocet facilè concedendum esse *l. in creditore* 38.*in fin.D.de euict.*
7. Improbus enim esset fideiussor si bis idem consequi vellet *l.si quis dolo* 51.*in fin.D.de re iudic.*

DEFINITIO XXIX.

Non imputatur fideiussori quod sciens omiserit exceptionem procuratoriam aut aliam quæ sit de apicibus iuris.

FIdeiussori qui ignorans solutam à debitore pecuniam quæ debebatur soluit creditori, non imputatur, quod exceptionem procuratoriam etiam sciens omiserit, vt cum creditore in debitoris necem idcirco collusisse videatur.[1] Non enim ad debiti substantiam ea exceptio pertinet, sed ad iudicij exercitationem.[2] Planè debitori aduersus creditorem qui accepto debito fideiussorem malè inquietauerit actio salua & integra seruanda est.[3] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Strasse Maurianensis contra N. Claudium Reydelet 6.Id.Iul.1593. Iunge Defin.27.supr.

1. Quæ collusio si probaretur omnem fideiussori regressum & actionem contra debitorem adimeret *l. idemque* 10.*§. generaliter l.si fideiussor conuentus* 29.*in princ.& §.si cum debitor D.mandat.* iunct. *l.Quintus* 48.*eod.tit.*
2. *d.l.si fideiussor §.quadam eod.tit.*
3. Dolo enim fecit creditor qui bis idem consecutus est *l.si quis dolo* 51.*in fin.D.de re iudic. l.bona fides* 57.*de regul.iur.*

DEFINITIO XXX.

Collaudator fideiussoris non minùs quàm fideiussor tenetur corpus suum pignorare, sed habet semper exceptionem ordinis etiamsi ei renunciauerit.

NEcessarius quidem fideiussor hoc est qui ex causa & in executione iudicati,[1] aut alicuius præcedentis obligationis adhibetur non aliter admittendus est quàm si cum bonis suis omnibus corpus quoque suum pignori obliget expressa conuentione.[2] Sed de collaudatore quem certificatorem vocant an idem dicendum sit, dubitatum aliquando fuit. Placuit idem dicendum esse quia perinde interest eius qui fideiussorem accipit & collaudatorem vt obligatos omnes habeat & pignoratos. Quanuis enim non nisi fideiussore discusso contra collaudatorē actio danda sit,[3] adeò vt nec volens collaudator possit renunciare exceptioni ordinis, nisi malit fideiussorem se præstare quàm collaudatorem:[4] eadem tamen ratio subest excusso fideiussore, vt cæteri qui in subsidium conueniūtur capi & in carceres detrudi possint, non solùm quòd medio tempore multa accidere queant ne bonorum pignora sufficiant,[5] quorum aliunde persecutio moram plerumque maximam & dispendiosam habet,[6] sed etiam quòd tædio metúve carceris multo faciliùs quàm per bonorum venditionem soleant debitores excitari ad explicandas pecunias, suósque creditores dimittendos.[7] *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC.11.& 12.sup.de fatisd.

1. Prima prouisionalis, quod non nisi dato fideiussore mandari executioni potest. Idémque & in sententia diffinitiua quibusdam casibus iuris est vt dixi *in tit. de sent. & interloc. omn. iudic.*
2. Vt dixi *Defin. 12. & 23. supr.*
3. Quia collaudator non nisi indemnitatis fideiussor est de quo *in §. decem 116. de verb. obligat.*
4. Roman. *cons. 211. post num. 2. & cons. 241. num. 6.* Corn. qui ducit communem *cons. 109. num. 6. lib. 1.* Hypol. de Marsil. *in rubr. de fideiuss. num. 23.* post Bart *in l. 1. C. de conuen. fisc. debit. lib. 10.*
5. Nam & pignora possunt perire & minui aut in corpore aut in æstimatione.
6. Siue solleniter vendenda sint vt *in l. si cessante 7. l. quæ specialiter 9. C. de distract. pignor.* siue dominium pignoris impetrandum *ex l. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr.*
7. Multis enim metus carcerum maior est quàm metus mortis vt pote per quos & existimatio & libertas ipsa quodammodo minuatur *l. 1. & 2. D. de homin. liber. exhib. l. 5. in princip. vt in poss. legat.*

DEFINITIO XXXI.

Exceptioni ordinis renunciandum est in specie: alioqui non sufficit renunciatio generalis.

QVi pro alio fideiusserat, constituerat se principalem debitorem & solutorem subiecta generali renunciatione his verbis *auec les soubmissions & renonciations requises*. Cùm quæreretur an exceptionem ordinis obijcere posset, visum est posse, propterea quod generalis renunciatio non sufficiat, sed speciali opus sit.[1] Adeò vt nec satis sit renunciasse fideiussorem iuri de fideiussoribus, quòd ea exceptio vt nostri tractant sit de natura actus,[2] ac proinde cui numquam renunciatum videri debeat nisi cùm specialiter renunciatum est.[3] Neque ad rem pertinet, quod alioqui futurum sit vt generalis illa renunciatio nihil operetur. Id enim tolerabilius est, quàm vt admittamus valere eam posse in vim specialis, cum specialis requiritur:[4] nec rursus quòd ea specialis renunciatio per errorem & imperitiam notarij potiùs quàm defectu voluntatis omissa videatur, quippe quæ vulgo in omnibus ferè fideiussionibus apponi soleat.[5] Quoties enim adhibetur non tam ex stylo notarij quàm ex contrahentium voluntate adhiberi intelligitur,[6] ideóque omissa numquam suppletur,[7] sicuti nec clausula constituti, aut codicillaris [8] aliæve similes, quia nihil prohibet, ita quem fideiubere & quidem vtiliter, vt tamen ordinis exceptionem sibi saluam esse velit.[9] Nam & illud constat eum qui pro alio se debitorem constituerit, huiusmodi exceptionis beneficium non amittere, quia generale illud est vt pro interessore haberi debeat quisquis se obligat eius pecuniæ nomine quæ ad alium peruenit.[10] *Ita Senatus* in causa Petri Berthod & Ioānis Rat, 8. Cal. Sept. 1593.

1. Intelligе nisi renunciatio generalis possit interpretationem sumere ex alia speciali ad quam referatur vt in specie de qua scripsimus *Defin. 22. supr.*
2. Id est quæ tacite inest actui nempe post Iustiniani constitutionem *in Auth. præsente C. hoc tit.* Aliud enim iuris olim fuit.
3. Vide Alex. *cons. 34. post num. 4. lib. 4.*
4. Specialia enim magis afficere solent quàm generalia Tessaur. *decis. 166.* Cravet *cons. 63. num. 6.*
5. *Arg. l. vlt. C. hoc tit.*
8. Arg. notat. per Bart. ad *l. 1. D. de iur. codicill.*
7. Ne quidem per iuramentum, quia iuramentum sequitur naturā actus cui adhibetur *vulg. l. vlt. C. de non numer. pecun.* quamuis contra sentiat Natt. *cons. 426. num. 22.* & Rol. à Vall. *cons. 6. num. 45. lib. 1.* quos refert & sequitur Masuer. *in addit. ad Papiens. inform. libell. contr. vsur. reos deb. in vers. beneficio verb. renuncient.*
8. Bart. *in. d. l. 1. D. de iur. codicill.* & post eum cæteri.
9. Præsertim cùm tale hodie sit ius commune post Iustiniani *Nouell. 4. de fideiuss. cap. 1.* vnde sumpta est *Auth. præsente C. hoc tit.* Præsumitur enim quilibet contrahere secundum ius commune & velle vti iure communi *l. 3. D. de testam. milit. l. vlt. C. de in integr. restit. minor.*
10. Vt dixi *Defin. 1. supr. hoc tit. & Defin. 1. supr. tit. prox. l. vlt. C. de const. pecun.*

DEFINITIO XXXII.

Quod debitor dicit se bonis suis omnibus cedere non eximit creditorem à necessitate faciendæ excussionis.

AT pone debitorem in iudicio conuentum dixisse nulla se bona habere, ijsque vltro creditori cedere.[1] Non idcirco exceptionis beneficium fideiussori aufferre poterit, quia si forte in eius necem cum creditore colludere velit, non est ei permittendum.[2] Quinimò præsumptio non leuis est, bona aliqua esse eius qui bonis cesserit,[3] nisi apertissimè constat aut nulla superfuisse iam ipso cessionis tempore, aut si qua supererant ea iam tùm prioribus aliisue creditoribus adiudicata fuisse. Quod si creditores nulli proponantur, aut nulla dum inter eos cessorum bonorum facta diuisio, tanto magis facienda excussio est vt inutilem & infructuosam creditori cessionem fuisse appareat.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quibus verbis etiam bonorum cessio videtur fieri posse *l. in omni 6. C. qui bon. ceder. poss.*
2. Cùm fideiussor habeat eam exceptionem à lege non à debitore. Nam etsi à debitore ipso eam haberet tamen semel quæsita ei aufferri non posset *l. vlt. de pact.*
3. Quomodo enim potest bonis cedere qui nulla bona habet? *arg. l. lex Cornelia 28. versic. quia per eam non efficitur D. de vulg. & pupill. substit.*
4. Parum enim est factam esse creditori bonorum cessionem, nisi eiusmodi cessione satisfactum sit creditori. Et ideo fideiussores eo casu tenentur *§. vlt. Instit. de replicat.*

DEFINITIO XXXIII.

Debitor qui priuilegium fori habet non eo minus excutiendus est.

SEd etsi debitoris principalis persona ecclesiastica proponatur, quæ coram iudice laico conueniri non possit,[1] idem nihilominus dicendum est, si modò non absit à prouincia,[2] quia sufficit vt coram iudice suo & ecclesiastico conueniri queat, sibique debet imputare creditor cur cum eo contraxerit, aut fideiussorem ab eo datum efficacius obligari non curauerit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Cap.*

1. *Cap. si diligenti Extr. de for. compet.*
2. Alioqui non esset facienda excussio extra prouinciam vt dixi *Defin. 23. supr. de except.*
3. Fuit enim aut debuit esse non ignarus condicionis eius personæ cum qua contrahebat *vulg. l. qui cum alio 19. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIV.

Fideiussor acceptus in id quod à Titio deberi constabit non tenetur, nisi viuo Titio liquidatum sit debitum. Praterquam si mentio facta sit heredum, aut nisi de iudicato soluendo fideiusserit.

ACceptus fideiussor in eam quantitatem quam à Titio deberi constabit, non aliter ex fideiussione conueniri potest quàm si viuo Titio apparuerit quid & quantum ab eo deberetur.[1] Nec quod ante defuncto Titio eadem actio aduersus heredem illius exerceri possit,[2] faciet vt fideiussor remaneat in obligatione. Siquidem potest eius interesse vt cum Titio potiùs quàm cum eius herede taxatio debiti fiat, quòd is de re sua melius instructus fortasse assecuturus sit vt minùs debere pronuncietur, quàm si cum herede ageretur.[3] Hoc ita, si non in stipulatione heredum quoque mentio facta sit, id est nisi fideiussor soluturum se promiserit, quod à Titio heredéve eius debitum esse aparebit.[4] Idem in fideiussore de iudicato soluendo iuris est. Quāquam non facile iudex qui de iudicato soluendo caueri iubet, heredis mentionem adijcere solet, ne malo omine videatur litigatoris vitam breuiori tempore quàm litis tractum concludere.[5] Itaque cauere hoc casu iudex debet ne fideiussorem pro incerta quantitate dari præcipiat, sed curare vt eam ipsam quantitatem demonstret quæ certa petitur,[6] licet adhuc incertum sit an debeatur, sub ea tamen condicione, si debitam eam esse quandoque iudicatum erit. *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio in causa R. D. Claudij de la Couz Abbatis d'Embournay, & Senatoris, & N. Ioannis Dionisij Cauet 5. Non. Decemb. 1593.

1. *l. qui Romæ 122. §. Agerius D. de verb. obligat.*
2. Cùm in heredem transeant actiones omnes & actiuæ & passiuæ *l. vlt. & tot. tit. C. de hered. action. l. 1. C. si cert. pet.*
3. Heres enim non potest ea scire omnia quæ defunctus sciuit *l. qui in alterius 42. de regul. iur.*
4. Hoc enim casu etiam in persona heredis condicio impleri potest quod regulariter non ita est, cùm omnes condiciones sint facti. Ea autem quæ sunt facti non soleāt ad aliū transire *l. qui hered. 44. l. à testatore 109. de condic. & demonstr.*
5. Cùm e contrario in bene ordinata republica lites debeant esse breuiores vt sibi quisque litiget litisque victoriam paret non heredi *l. properandum 13. in princip. C. de iudic.*
6. Vt hoc casu nulla sit incertitudo quæ impediat ne stipulatio possit ad heredem transire.
7. Potest enim fideiussor etiam sub condicione accipi *l. stipulatus sum 6. §. 1. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXV.

Exceptio diuisionis an possit suppleri per iudicem potiùs quàm exceptio ordinis.

VNus ex pluribus fideiussoribus qui beneficio diuisionis expresè non renunciauerunt, licet exceptioni ordinis renunciauerint,[1] si solus in solidum conueniatur, & sit contumax, nihilominus in virilem duntaxat partem cōdemnandus est:[2] quoniam beneficium diuisionis inter confideiussores licèt non ipso iure competat sed ex epistola Hadriani,[3] tamen post eam epistolam iuris beneficium est, hoc est quod sola iuris potestate competit, tametsi confideiussoris conuenti factum nullum intercedat. Et quod dici solet diuisionem hanc non ipso iure fieri sed ex epistola Hadriani,[4] eò tantùm pertinet vt comparari non debeat diuisioni quæ ex lege duodecim tabularum fit inter coheredes ratione æris alieni aut hereditariarum actionum. Id enim si ita esset consequens fieret, vt quāuis alter ex fideiussoribus inops esset aut absens alius tamen in solidum conueniri non posset,[5] quod non est.[6] Cæterùm exceptio ipsa meri iuris est non facti, quousque creditor probet aut inopem aut absentem esse eum cum quo actionem diuidi postulat is qui conuenitur.[7] Ideóque suppleri potest per iudicem, non secus atque si præsens fideiussor per aduocati sui insciti am eiusmodi exceptionem omitteret.[8] Alia ratio est exceptionis ordinis quæ fideiussori competit ob non excussum principalem debitorem.[9] Hæc enim cùm peremptoria non sit sed dilatoria,[10] per iudicem suppleri nequit, ne inanibus sumptibus oneretur is, qui si iudicio adesset fortassis exceptionem illam consultò prætermitteret vt citiùs à litis molestia se liberaret, cùm interfit vtriusque partis litem quàm citissimè fieri potest diffiniri.[11] Accedit quod rei contumacia inducit fictionem litis contestatæ, eiusdémque est potestatis.[12] Post litem verò contestatam non admittitur ordinis exceptio,[13] cùm tamen exceptiones peremptoriæ quandoque admittantur,[14] imò etiam in executione iudicati dum ne impugnent iudicatum,[15] inter quas haud dubiè diuisionis quoque exceptio locum obtinet, quoniam & pluribus simpliciter condemnatis, qui in solidum conuenti fuerant non nisi pro virilibus ex iudicato conueniri quisque potest.[16] In exceptione quoque compensationis aliud est, quia licèt ipso iure fiat compensatio,[17] opponi tamen eam necesse est,[18] ideò fortasse quod actionis petitionisque instar obtinet.[19] Quid tamen si confideiussores ita accepti sint vt duo correi debendi ex causa fideiussionis facti videantur? Addita scilicet vulgari clausula *l'vn pour l'autre, & chascun d'eux seul & pour le tout.* Adhuc idem est, quandoquidem ea clausula beneficium iuris non excludit.[20] Aliud dicendum esset si exceptioni ordinis confideiussores renunciassent, in ea clausula, quamuis nec epistolæ Hadriani nec Iustinianeæ constitutionis meminissent, quoniam diuisionis exceptio non secus, ac non factæ excussionis ordinis exceptio est. Cùm si confideiussor absit aut non soluendo sit, recusare alius non debeat quominùs in se suscipiat totum onus & periculum fideiussionis.[21] Qua ratione probabilius mihi semper visum est vt absente per contumaciā vno ex cōfideiussoribus aut præsente quidē sed nihil obijciente, suppleri exceptio hæc à iudice numquā debeat, quia licet iuris sit plurimùm tamē facti admixti habet,[22] quod suppleri

nullo casu per iudicem potest.[23] Quid enim si alter confideiussor aut absens aut inops sit, ideóque consultò faciat is qui conuenitur, vt huiusmodi exceptionem obijcere nolit, quòd sciat futurum tandem vt confideiussoris absentia probetur aut inopia, atque ita euenturum vt ad aliud sibi proficere non possit opposita exceptio quàm vt eo pluribus & inanibus sumptibus vexetur?[24] Nam & eorum vtique nomine tenebitur qui in excutiendo fideiussore fient, si comperiatur ille absens aut non soluendo.[25] Cur ergo facilius exceptio ista supplebitur quàm illa non factæ excussionis cùm vtraque sit ordinis? *Senatus* tamen ita vt diximus pronunciauit in causa liberorum Francisci Fornier contra R.D.Agesilaum de Bellouze 10.Cal.Decemb.1594.

1. Aliud enim est beneficium ordinis aliud diuisionis,nec proinde renunciatio vnius includit renunciationem alterius.Præsertim cùm renunciationes omnes sint stricti iuris tanquam odiosæ vt pote per quas beneficium iuris amittitur & ideo sunt restringendæ *ex reg.cap.odia de reg.iur.in 6.Not.in cap.quamuis pactum de pact.in 6.*
2. Acsi non nisi partes viriles singuli fide sua esse iussissent *l.inter eos 51.D.hoc tit.*
3. *l.inter fideiussores 26.eod.tit.*
4. De qua in *l.vlt.C.de const.pecun.& in §.4.Inst.hoc tit.*
5. Diuiduntur enim obligationes hereditariæ inter coheredes ipso iure & per legem 12.tabul.*l.1.C.si cert.pet.l.1. & 2. C.si vnus ex plurib.*
6. *d.l.inter fideiussores 26.& d.l.inter eos 51.§.cùm inter D.hoc tit.*
7. Est enim illud fundamentum intentionis creditoris ad impediendam diuisionem,& consequenter ab eo probandum *vulg.l.2.D.de probat.*Sufficit autem vt quidam ex ijs non sint soluendo tempore condicionis euenientis,licèt antea fuerint *l.si plures 26.eod.tit.*At non nocebit quod post litem contestatam desierint esse soluendo *d.§.cùm inter.* Cæterùm non,nisi per exceptionem hoc beneficium potest implorari *l.si contendat 28.eod.*
8. *Ex not.in l.vnic.C.vt quæ des.Aduoc.part.iud.suppl.*
9. *Ex Auth.præsente C.hoc tit.*
10. *Vt dixi Defin.1.supr.de except.*
11. *l.1.C.de admin.tutor.*
12. Alioqui non posset perueniri ad sententiam diffinitiuam aduersus contumacem cùm sententia nulla sit quam litis contestatio non præcedit *Not.in l.vnic.C.de lit.contest.& in l.contumacia 53.D.de re iudic.*
13. Quia dilatoria est vt dixi *Defin.1.& 34.supr.de except.*
14. *l.peremptorias 2.C.sentent.rescind.non poss.*
15. *l.Nesennius 41.§.vlt.D.de re iudic.Not.in l.1.C.de iur.& fact.ignor.*
16. Nisi aliud per sententiam dictum sit *l.1.C.si plur.vna sent.coad.sint.*
17. *l.posteaquàm 21.D.de compens.*iunct.*l.4.& pass.eod.*
18. *l.quod Labeo 13.eod.l.vlt.& pass.C.eod.*
19. *l.amplius 15.D.rat.rem haber.*
20. *Auth.hoc ita vbi not.C.de duob.reis & in corp.vnd.sumit.*
21. Vt proinde videatur etiam exceptio ista esse dilatoria vel saltem anormala non minùs quàm exceptio non factæ excussionis.De qua dixi *Defin.1.supr.de except.*
22. Quemadmodum quædam sunt è contrario quæ facti quidem sunt sed tamen plurimum iuris admixti habent, vt de possessione scribit Iureconsl*.in l.possessio 49.in princip.& §.1.de acquir.possess.*
23. Notant omnes *ad dict.l.vnic.C.vt quæ des.Aduoc.part.iud.suppl.*
24. Melius enim faciunt qui se vltro non vexant sumptibus inanibus *l.1.D.de inoffic.testam.*
25. Tanquam quibus frustra faciendis causam dederit ille qui opposuit exceptionem:& pro hac nostra sententia videtur text.*in d.l.si contendat 28.D.hoc tit.*

DEFINITIO XXXVI.

Ex promissione de fideiubendo nemo potest tanquam fideiussor conueniri quamuis ex promissione de se obligando promissor teneatur quasi iam obligatus si præcedat iusta causa.

QVi promisit se pro alio fideiussurum non potest ex ea promissione conueniri vt soluat quasi iam fideiusserit.[1] Aliud enim est promissio de fideiubendo, aliud fideiussio, sicut & aliud est promissio de vendendo,aliud venditio: [2] aliud promissio de donando,aliud donatio.Priusque est vt quis sit fideiussor, quàm vt quasi fideiussor condemnetur.Nec simile est quod dici solet, eum qui promisit se obligare ad solutionem hoc ipso conueniri posse & condemnari vt soluat acsi iam esset obligatus: [3] nimirum circuitus vitandi causa.[4] Nam qui promisit obligare se ad solutionem quæ sonat in modum priuationis, præsupponit habitum id est præcedens debitum, alioqui promissio illa inutilis esset, & inefficax, vtpote facta sine causa.[5] Sufficit verò præcedere iustam obligandi causam ad hoc vt solutio peti possit, cùm vel ipsa obligandi causa pènè obligatio sit, parúmque refert an solutio fiat ab eo qui iam sit obligatus an ab eo qui iustam causam habeat se obligandi. [6] At vt quis iubeat, aut se obliget ad fideiubendum, causa alia nulla est quàm quia velit.[7] Prius ergo est vt voluntas illa effectum habeat præstetúrque reuera fideiussio, quæ nec nisi certo modo id est per stipulationem præstari potest,[8] quàm vt condemnatio sequi possit.[9] Sanè vt fideiubeat qui promisit se fideiussurum & conueniri poterit, & condemnari debebit.Neque enim hoc casu magis locus est pœnitentiæ,quàm si quis promiserit se venditurum.[10] Quæ quoniam facti promissio est, non præcisè ad fideiubendum cogi promissor poterit, sed ad id quod aduersarij intererit præstitam fuisse fideiussionem.Id enim generale est in omnibus faciendi obligationibus, vt si non fiat quod fieri conuenit succedat obligatio præstatióque eius quod interest.[11] *Ita Senatus* in causa Dominæ N.Peronetæ Iáy & Antonij Debotis 13.Cal.Mart.1595.

1. *Arg.cap.ad audientiam quod met.caus.*& eorum quæ tractat Boer.*quæst.3.num.1.& 6.*
2. *l.1.C.de pact.pignor.*Bart.*in l.vlt.num.8.de condict.caus.dat.*
3. Idem Boer.*vbi supr.num.3.*
4. *Vulg.l.dominus 53.De condict.indeb.*Nihil enim notat pactum conceptum per verba de futuro effectum suum habere de præsenti *l.si intra 42.de pact.*licèt lex illa non nisi de exceptione loquatur,quia loquitur de pacto nudo.
5. *l.2.§.circa D.de doli mal.except.*
6. Quia nec valde refert an obligatio sit præsens,an futura,& vtroque casu sit locupletior,qui liberatur ab obligatione etiam futura.*l.stipulatus sum 6.§.vlt.D.hoc tit.*iunct.*l.si pupillo 66.de solut.*
7. Neque enim quicquam ipso iure obligatus est ad fideiubendum.
8. *l.5.§.satis acceptio De verb.oblig.l.blanditus 12.C.hoc tit.*
9. Condemnatio enim nulla esse potest sine actione,nec actio sine obligatione *vulg.iurib.*
10. Cùm vterque contractus sit nominatus in quo proinde non est locus pœnitentiæ *l.sicut 5.C.de oblig.& action.*
11. *l.si quis ab alio 13.§.vlt.D.de re iudic.l.quoties quis alium 81.l.stipulationes non diuiduntur 72.de verb.oblig.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui promisit fideiubere etiam idoneè non cogitur renunciare exceptioni ordinis.

OBligatus ad fideiubendum si nihil aliud promiserit condemnandus quidem est vt fideiubeat aut præstet quanti interest creditoris,sed non vt exceptioni ordinis renunciet,quæ fideiussoribus cõpetit nouo iure:[2] Nec si idoneè fideiussurum se promiserit, Cùm idoneus fideiussor dici debeat, quisquis ex fideiussione vtiliter potest conueniri,[3] tametsi ordinis exceptionem habeat, quàm non tantùm fideiussoribus, sed & vni ex pluribus correis debendi competere Iustinianus voluit. [4] Etsi enim eiusmodi exceptioni renunciare fideiussores solẽt agentibus id,& curantibus creditoribus quò magis sibi consulant, non tamen ex fideiussionis substantia est sed ex mera fideiussoris voluntate vt ea fiat renunciatio.[5] Fieri siquidem potest vt fideiussionis periculum salua ordinis exceptione non recuset, qui aliàs esset recusaturus.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quemadmodum diximus *Defin.prox.præced.*ex Boer.*quæst.3.num.1.5.& 6.*
2. *Ex Auth.præsente C.hoc tit.*Obserua autem hanc Definitionem de illo esse qui se obligauit ad fideiubendum. Aliud verò dici debere de illo qui obligatus est ad dandum idoneum fideiussorem.Is enim non aliter liberatur quàm si det eum fideiussorem qui & exceptioni ordinis renunciet & corpus suum obliget vt dixi *Defin.4.supr.* quæ alioqui cum hac pugnaret.Durius ergo agitur cum illo qui promisit se daturum fideiussorem præsertim idoneum quàm cum eo qui promisit se fideiussurum.Ratio diuersitatis colligitur ex eo quod sequitur in Definitione.
3. Dummodò & corpus suum & bona sua obligauerit secundum ea quæ scripsi *Defin.12.& 23.supr.eod.*
4. *Nouell.99.De duob.reis* vnde sumpta est,*Auth.hoc ita C.de duob.reis.*
5. Propterea quod in cuiusque arbitrio sit vt renunciet iuri suo *l.pen.C.de pact.l.si iudex circumuento 41.D.de minor.*
6. Nam interest valde cuiusque vt non primo loco conueniatur:quia & interest non soluere potiùs quàm solutum repetere *l.3.D.de compensat.l.si stipulatus 15.D.hoc tit.*Hæc autem ratio non conuenit ei qui debet dare fideiussorẽ idoneũ.

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio ordinis dilatoria est,nec proinde opponi potest post litem contestatam. Ab eo autem qui ex sua promissione conuenitur vt fideiubeat,nullomodo nisi si post fideiussionem conueniatur.

EXceptionem ordinis non nisi ante litem contestatam aut in ipsa contestatione à fideiussore obiici posse constat quoniam dilatoria est, non vt quidam volunt peremptoria aut anormala.[1] Sed quid si actum sit non contra fideiussorem sed contra eum qui duntaxat promiserat se fideiussurum, necdum tamen fideiusserit? An post litem eum eo ex fideiubendi obligatione contestatam exceptioni locus supererit? Vtique sed non in ea instantia, cùm non priùs possit ex fideiussione & quasi fideiussor conueniri quàm reuera fideiusserit: [2] exceptio autem ordinis in proposito non alij competere possit quàm qui iam sit fideiussor. [3] Cùm verò ad hoc conueniatur,vt fideiubeat, in eámque rem ex propria promissione sit obligatus, apparet exceptione ordinis inuari eum non posse. [4] At postquam condemnatus erit ad fideiubendum & fideiusserit, tum verò conuentus tanquam fideiussor exceptionem ordinis habere debebit:[5] nil obstante litis contestatione, imò nec condemnatione quæ in alia planéque separata instantia interuenerit.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Dixi *Defin.1.supr.De exception.*
2. Vt dixi *Defin.36.supr.*
3. *Auth.præsente C.hoc tit.*& *Nouell.4.De fideiuss.vnd.sumit.*
4. Quia solus ille non alius ad fideiubendum obligatus est.Dixi *Defin.1.num.vlt.supr.hoc tit.*
5. *Ex dict.Auth.præsente.*
6. Alia namque instancia est in qua quæritur an quis debeat fideiubere.Alia verò in qua conuenitur tanquam fideiussor.

DEFINITIO XXXIX.

Denunciatio per fideiussorem facta creditori vt exigat solutionem à debitore non liberat fideiussorem.Sed liberat eum qui promisit se fideiussurum,si debitor tum diues postea fiat non soluendo.

FIdeiussor simpliciter acceptus pro debitore qui tum soluendo erat, non ideò se obligatione eximit quòd debitore ad inopiam vergente sæpiùs denunciauerit creditori vt debitorem vrgeret ad solutionem.Neq; enim cogendus creditor est vt agat priusquàm velit,suóque iure vti nõ prohibetur si fideiussorem ipsum conuenire malit, inope iam facto debitore.[1] Nam imputare sibi potiùs debet fideiussor quòd citiùs non soluerit de suo vt citiùs tutiúsque indemnitatem à reo consequeretur. [2] Nisi proponas de eo fideiussore tractari qui non simpliciter acceptus sit,sed in id tantùm quod non poterit seruari à debitore.[3] At quid si de illo agatur qui nondum fideiusserit,sed tantùm fideiussurum se promiserit.Pone factam eam conuentionem & promissionem de fideiubendo quo tempore debitor locuples erat: Dila-

ram tamen petitionem præstationémque fideiussionis in id vsque tempus quo iam soluendo esse desiisset. An cogendus erit qui promisit se fideiussurum vt pro inope debitore fideiubeat, contra quem non nisi inutilem aut dubium regressum sit habiturus? 4 Minimè. Sibi enim creditor imputare debet cur non fuerit diligentior in exigenda fideiussione eo tẽpore quo res erat integra, 5 id est quo poterat promissor fideiubendo consulere indemnitati suæ perinde acsi ipso promissionis tẽpore fideiussisset.[6] Nec remedio locus erit vt cogatur contentus esse actionum cessione quæ creditori iam tum competebant cùm debitor nondum desierat esse soluendo. 7 Potest enim fieri vt interfit eius qui fideiussurum se promiserat, propterea quòd melius sibi tum cauere potuisset, ijs acceptis pignoribus quorum faciliorem experturus erat retentionem quàm persecutione[8] planè si proponas iam tùm cũ facta est promissio de fideiubendo, æquè inopem fuisse debitorem ac nunc est, frustrà præsentem debitoris inopiam obtendet, qui se vltro obtulit fideiussorem.[9] Idémque erit si cõtractum post eam de fideiubendo promissionem cum debitore initũ promissor hic sciuerit & ratum habuerit.[10] Finge contractã plurium annorum locationem, & primi aut alterius anni pensionem solutã per manus eius qui se fideiussurum promiserat. Quãtumuis posteà inops fiat conductor ante præstitam fideiussionem, non poterit, prætextu eius inopiæ quæ superuenit, fideiussio recusari, Quando quidẽ scire promissor potuit fore vt ex promissione sua cogi posset ad fideiubendum: [11] atque ideò sibi prouidere diligentiùs debuit ne ex superueniente inopia læderetur.[12] Sed si cùm tu mihi spopondisses fideiussurum te pro Titio si ei fundum locarem, ego posteà te absente & ignorante eum fundum Titio locauerim, nulla ratio est vt postmodum ad eg. statem delapso Titio cogam te pro eo fideiubere. Est enim quod de me cõquerar qui quasi mutata voluntate cum Titio posteà contraxerim, neque te neque alio vllo accepto fideiussore. [13] Præsertim cùm si eo tempore te interpellassem vt fideiuberes, potuisses non solùm tibi cauere pignorum retentione, [14] sed etiam curare vt locato fundo prudentius trueretur Titius faciliorémque & expeditiorem sibi quæreret soluendi facultatem. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. si fideiussor* 62. D. *hoc tit.*
2. Per actionem mandati vel negotiorum gestorum *l. ex mandato* 20. §. 1. D. *mandat.*
3. *Vt in l. decem* 116. D. *de verb. oblig. l. inter creditricem* 63. *eod. tit.*
4. Inanis siquidem actio est quam debitoris eludit inopia *l. nam is* 6. D. *de dolo l. si quis iniuriam* 35. D. *de iniur.*
5. Debet enim promissio quælibet sic semper intelligi, Quandiu res in eodem statu erit *l. cùm quis* 38. *in princip. l. si cùm Cornelius* 82. D. *de solut.*
6. Est enim longè difficilius vt quis velit pro inope quàm vt pro diuite debitore fideiubere *l.* 2. §. *penult. vbi not. D. de iudic. l. omnes* 33. §. *præterea C. de episc. & cleric.*
7. Quamuis per eam cessionem videatur posse consuli indemnitati eius qui promiserat se fideiussurum, quandoquidẽ etsi tùm fideiussisset, non tamen plus iuris habere potuisset pro consequenda indemnitate quàm habebat creditor pro consequendo debito *arg. l. rem hereditariam* 65. D. *de euict.*
8. Nemo siquidem pro retentione cogendus est eligere actionem cùm sit longè commodior futura retentio *l. is qui destinauit* 24. D. *de rei vindic. l.* 1. D. *de pignor. l.* 3. D. *de cond. pensat. l. si stipulatus* 15. D. *hoc tit.*
9. Non enim potest hic causari desisse rem esse integram si non maior inopia superuenit. Nec nouo indiget auxilio fideiussor, cùm nihil noui emerfit *l. de ætate* 11. §. *ex causa D. de interrog. in iur fac. l.* 3. §. *vlt. & l.* 4. D. *vt in poss. legat.*
10. Debuit enim ex eo tempore sibi prouidere vt sequitur in Definitione.
11. Nec similiter imputari quicquam potest creditori qui nullam habuit causam fideiussionis exigendæ ab eo quem videbat non ignorare contractum contemplatione ipsius initum eum debitore & per cuius manus solutionẽ accipiebat.
12. Cùm potuerit & debuerit prospicere posse id euenire, vt argumentatur *Vlp. in l. si quis domum* 9. §. 1. *versic. idem quærit D. locat.*
13. Non enim possum videri cum Titio contraxisse tua contemplatione, cùm te absente & ignorante contraxerim quasi solius Titij fidem secutus.
14. Vt supra dictum est *num.* 8.

DEFINITIO XL.

Obligatus ad fideiubendum si conueniatur ad soluendum malè quidem conuenitur. Sed non eo minùs habendus est pro fideiussore ex illo die acsi conuentus ad fideiubendum in mora fuisset fideiubendi.

CVm Titio cuius suspectas habebam facultates, fundum locare vellem, promiseras te pro eo fideiussurũ, nec tamen fideiusseras quod paucis pòst diebus locatio te inscio facta esset cáque pluriũ annorũ. Primi anni pensionem Titius soluerat, sed cùm in secundi soluenda cessasset, egeram contra te non vt fideiuberes, sed vt solueres, quasi iam fideiussor constitutus. Iudex te ad solutionem condemnauerat. Senatus cùm ex appellatione cognosceret non dubitabat quin perperam iudicatum esset, quod tu ad fideiubendum tantùm non etiam ad soluendum condemnari debuisses, adeóque salua tibi exceptione ordinis si ante excussas Titij facultates conuenireris. [1] Sed dubitatio illa incurrebat, an condemnari deberes ad fideiubendum pro totius præteriti temporis debito, an pro eo duntaxat quod ex condemnationis die in futurum excurreret. Placuit condemnandum quidem te ad fideiubendum, [2] sed ita vt totius decursi temporis quod interpellationem præcessisset debitũ agnoscere non cogereris, [3] sicut nec periculum si fortè medio tempore Titius pauperior factus esset, [4] imputare namque me mihi debere quod te citiùs non interpellassem: [5] quia neque ex alia vlla facti promissione nasci solet petitio aut obligatio eius quod interest ante interpellationem. [6] Sanè postquàm ex tua promissione conuentus es, à me, licèt perperam, vt solueres, cùm agere debuissem vt fideiuberes, perindè haberi debet quod ad hoc attinet, acsi tuo fideiussisses, quoniam ab eo tempore potuisti & debuisti condemnationem futuram prævidere, [7] ideóque tibi aduersus Titium cauere vt secura quandocunque condemnatione in damno non morareris. Itaque ad tempus interpellationis retrotrahi condemnationem debere visum est. [8] Sed & anterioris temporis ratio habenda esset, si tu contractum à me cum Titio initum sciuisses & facto aliquo ratum habuisses, vt puta si Titij nomine pensionem primi anni soluisses, secundum ea quæ superiore Senatusconsulto à nobis sunt disputata. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Secun-

dum ea quæ scripsimus *Defin.* 36. 37. & 38. *supr.*
2. Ex tua scilicet promissione nisi malles præstare quanti mea interesset *dict. Defin.* 36. 37. & 38. *supr.*
3. Quasi esset extra causam fideiussionis. Nemo enim ex fideiussione potest obligatus esse pro eo tempore quod præcesserit fideiussionem nisi idipsum tempus expressim deductum sit in causam fideiussionis.
4. Cùm promissioni fideiubendi vt & alij cuilibet tacitè insit clausula illa, *si res in eodem statu manserit l. cùm quis* 38. *in princip. D. de solut.* vt dixi *Defin. præced. num.* 5. *supr.*
5. *arg. l. cùm postulassem* 44. *versic. & mea culpa D. de damn. infect.*
6. Vt dixi *Defin.* 1. & 2. *supr. De contr. & committ. stipula.*
7. Cùm ex eo tempore mota tibi sit controuersia quæ proinde constituit te in mala fide *l. sed etsi* 25. §. *si ante D. de petit. hered.* Adde *l. si quis domum* 9. §. 1. *versi. idem quærit* in illis verbis *quia hoc euenire posse prospicere debuit D. locat.*
8. *Vt & in l. penult. in fin. D. de condict. triti.*
9. *num.* 9. & 10. vbi vide.

DEFINITIO XLI.

Non habet fideiussor bona debitoris obligata ob id solùm quod creditor habuerit nisi debitor contraxerit cum fideiussore sub iisdem obligationibus. Cessio igitur necessaria est maximè ad transferendam possessionem.

QVi creditori suo bona sua omnia obligauit cum clausula constituti, non idcirco fideiussori suo eadẽ bona pro indemnitate obligasse credendus est, quod eodẽ instrumento fideiussoria quoque obligatio contineatur. [1] Alia enim obligatio est quæ in fauorem creditoris contrahitur, alia quæ in fauorem fideiussoris, & suas vnaquæque leges habet, & condiciones separatas. [2] Itaque indiget hoc casu fideiussor cessione vt actionem hypothecariam quæ creditori competit exercere possit in bona sui debitoris. [3] Quid itẽ si debitor indemnitatẽ fideiussori promiserit his verbis additis quæ vulgo addi solent *sub iisdẽ obligationibus*. Sufficiet ea clausula vt debitoris bona omnia fideiussori quoque obligata videantur. [4] Sed non item vt clausula constituti existimetur interuenisse ad pignorum possessionem transferendam in fideiussorem, quoniam nihil commune habet constitutum cum obligatione. [5] Quandoquidem per constitutũ non obligatio contrahitur, sed possessio transfertur. [6] Igitur cessionem à creditore fideiussor cum ei soluet impetrare incontinenti debebit, [7] vt creditoris possessione per constituti clausulã quæsita vti possit. Alioqui facta cessio ex interuallo nihil proderit fideiussori: quia licèt possessio quę per clausulã cõstituti acquiritur creditori vera sit & naturalis, [9] soluto tamen debito cuius nomine debitor constituerat se possidere, tota clausulæ vis & potestas tanquã accessoria cum ipsius debiti principalis obligatione euanescit. [10] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro Petro Iuge herede D. Senatoris de Candie contra Ioannem Iuge Cal. Sept. 1595.

1. Nihil enim vetat vno eodémque instrumento plures diuersique generis obligationes contineri.
2. Quæ ex postfacto non possunt immutari nisi consentiente eo cuius interest *l. vero procuratore* 12. §. *penult. D. de solut.*
3. Quæ cessio facienda est à creditore Nouell. 4. *de fideiuss. cap.* 1. *in fin.* cùm nihil eius intersit & possit fieri sine vllo eius dispendio *l. in creditore* 38. D. *de euict.*
4. Nihil enim refert an quid dicatur expressim, an per relationem ad aliud *l. asse toto* 77. D. *de hered. instit.*
5. Ex diuersis autem non infertur *vulg. l. Papinianus* 20. D. *de minor.*
6. *l. quod meo* 18. *cum ibi not. D. de acquir. poss.*
7. *arg. l. modestinus* 76. D. *de solut.*
8. Placet enim possessionem cedi posse etiam quæ sit per clausulam constituti acquisita. Tiraq. in tract. *De iur. constit.*
9. *Not. in d. l. quod meo.*
10. *l. debitor* 40. *in fin. de pign. act.*

DEFINITIO XLII.

Fideiussio de non offendendo quando præstanda sit, & quando renouanda.

FIdeiussionis de non offendendo satis frequens apud nos vsus est, nempe quoties minæ atroces probantur, [1] præsertim ab eo factæ qui ipsas exequi solitus proponatur. Adeò vt præstita quoque interdum renouanda sit si post longa tempora durent inimicitiæ, quæ interponendæ primùm cautioni causam dederunt. [2] *Sine die.*

1. *l. denunciamus C. de his qui ad eccles. confug. l. illicitas* 6. §. *ne potentiores* vbi DD. *de offic. præsid.*
2. Iul. Clar. *lib.* 5. *sentent.* §. *fin. quæst.* 47.

DEFINITIO XLIII.

Non potest imputari fideiussori cur non opposuerit exceptionem quam licitè opponere non potuit, neque lex damnum debiti irrogans creditori trahenda est ad fideiussorem.

CVm edicto Serenissimi Principis nostri confiscata essent bona omnia Geneuatum, præsertim verò nomina debitorum, creditor Geneuas, qui fideiussorem habebat in ciuitate contra fideiussorem egerat, & bonorum eius venditionem impetrauerat. Si fideiussor posteà contra debitorem agat pro indemnitate consequenda, non potest repelli ea exceptione, quasi eam pecuniam soluerit, cuius nomine nulla creditori propter confiscationem actio competebat. [1] Quia non potuit ea exceptio opponi eo loco in quo fideiussor conuentus fuit. [2] Nec quod cogatur fideiussor agere mandati in Sabaudia, deteriorem ipsius condicionem facere debet, quia licet sit ex Geneuatibus non tamen creditoris iure censendus est, cui scilicet nihil nunc deberetur, si debitor soluisset, pro quo fidem suam liberaliter ob-

strinxit,[3] Idque multò magis obtinet, si ponas debitori ipsi indultam à Principe eam confiscationem. An non enim absurdum sit & impium locupletari debitorem ex damno fideiussoris?[4] Multò etiam magis id admittendum erit, si ponas confiscationem factam fuisse post diem intra quem solui pecunia debuit: hic enim culpa præcedit casum,[5] nec æquum est, vt debitori sua profit mora, & frustratio,[6] in præiudicium fideiussoris, cui nihil imputari potest, nisi quod pro tam ingrato debitore fideiusserit. *Ita Senatus* in causa pro Antonia Dentan 3. Cal. Decemb. 1595.

1. Quamuis alioqui videatur bona ea exceptio *arg. l. si fideiussor* 29. § *si cùm debitor* D. *mandat.* quia nemo potest agere sine actione *l. si pupilli* 6. § *vlt.* D. *de negot. gest.*
2. Cùm non esset ex iure communi sed ex speciali, & qua m si fideiussor apud suos opposuisset, reus criminis eo nomine fieri potuisset. Nunquam autem potest imputari fideiussori quòd minus honestam minúsve licitam exceptionem non opposuerit.
3. Itaque pro fideiussore semper habendus est non pro creditore. Et ideo indemnis omnimodo semper seruandus est.
4. *l. si seruus* 61. § *quod verò D. de furt.* Nam nec fideiussor potest locupletari ex damno debitoris. Adeò verum est vtrumque in hoc contractu bonam fidem præstare debere *l. si mandatu* 59. § 1. D. *mandat.*
5. Quo casu nunquam excusat casus *l. item si verberatum* 15. § *vlt.* D. *de rei vindic. l. si ex legati* 23. *de ver. obligat.*
6. *l. hominem* 37. D. *mandat. l. in condemnatione* 173. § *vnicuique de regul. iur. cap. mora eod. tit. in* 6.

DEFINITIO XLIV.

Creditores fideiussoris nullum priuilegium habere possunt in eo fundo quem fideiussor habuit à debitore vt solueret communi creditori.

FIdeiussori debitor fundum dederat vt solueret:[1] fideiussor nulla solutione facta decesserat pluribus relictis creditoribus. Si ex iis quidam in fundo illo præferri velint quasi priuilegiarij, vt puta propter impensam funeris,[2] non sunt audiendi, quia nec alia lege fundus ille ad fideiussorem peruenit, nisi vt creditori satisfaceret.[3] *Ita Senatus* ex tempore 20. Febr. 1596.

1. Itaque solutio fuit causa finalis huius dationis respiciens scilicet fauorem eius qui dedit non eius qui accepit Bart. *in l.* 2. § *fin. D. de donat.* Dec. *cons.* 238. ac proinde non secuta causa finali datio debet haberi pro irrita *l. cùm te* 6. *C. de pact. int. empt. & vendit.* Dixi *Defin.* 43. *supr. de except.*
2. Nam actio funeraria habet priuilegium inter actiones personales *l.* 17. § *vlt.* D. *de reb. autor. iudic. possid. aliàs l.* 2. *de priuileg. credit.*
3. Neque enim decipiendus est qui fundum suum ea lege dedit non aliter daturus *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.* Nec potest fieri vt creditores fideiussoris plus iuris ex eius persona habeant quàm ipse fideiussor esset habiturus *l.* 3. *in fin. D. de pignor.*

DEFINITIO XLV.

Fideiussor indemnitatis tenetur ob quamcunque molestiam etiam quæ sit meri facti.

FIdeiussor indemnitatis tenetur, quoties ei cuius fideiussor est molestia aliqua infertur ex ea causa, pro qua fideiussio facta est,[1] Nec distinguimus, an molestia iuris sit, an facti, præsertim si generaliter, & simpliciter in casum molestiæ fideiussio præstita sit.[2] Nec proinde an per imprudentiam, aut iniquitatem iudicis iniuria facta sit condemnato: Sufficit enim, quod ea ipsa causa, quæ fideiussori materiam præbuit, iniuriæ quoque causam dederit.[3] Idque multò magis obtinet, si iniuria ab eo iudice facta proponatur, de cuius iudicato, & iudicati iniquitate cognoscere non possit is apud quem de fideiussoris iure disputatur.[4] Non idem est, si fundus venditus per imperitiam iudicis euincatur.[5] Verba enim illa *habere licere* ad ius magis quàm ad factũ referuntur.[6] Securúsque est venditor dum ne alienum fundum vendiderit.[7] *Ita Senatus* in causa D. Bernardi Castagne contra Dominicum Ciza & Andræam Sardoz 8. Maij 1596.

1. Nec enim potest videri indemnis seruari is qui molestiam aliquam qualiscunque illa sit pati cogitur.
2. Nam & ex conuentione potest fieri vt quis etiam ob facti molestiam possit conueniri non expectata euictione *l. sæpe in libertatem* 12. *C. de euict.*
3. Cùm aduersus eam iniuriam sibi diligenter prospexerit is qui accepit fideiussorem *l.* 3. *D. de separat.*
4. Alioqui nullomodo prospici posset indemnitati huius qui accepit indemnitatis fideiussorem cùm iudicati iniquitas non possit corrigi nisi per iudicem appellationis *l.* 1. *D. de appellat.*
5. *l. si per imprudentiam* 51. *D. de euict.*
6. *l. stipulatio ista* 38. *in princ. & §. hi qui sunt in potestate* D. *de verb. obligat.*
7. Quia non tenetur de molestia facti *l. vlt. C. de act. empt.* Nisi cùm id expressè dictum est. *vt in d. l. sæpe in libertatem* 12. *C. de euict.* Planè si dominij aut alterius iuris quæstio moueatur tenetur emptori venditor ad suscipiendam litem *l. si plus* 74. § *motæ quæstione* D. *eod. tit. De euict.*

DEFINITIO XLVI.

Is qui se obligat tanquam collaudator & adprobator non potest renunciare exceptioni ordinis.

DAtis à debitore fideiussoribus & adprobatore quem vulgo collaudatorem vocãt, si subiecta sit vulgaris clausula qua omnes & singuli in solidũ sint obligati, & ordinis quoq; ac diuisionis exceptionibus renunciatum, nõ idcirco poterit collaudator aut in solidũ aut prior conueniri, sed in id tantùm quod post excussos ceteros omnes seruari ab iis nõ potuisse apparebit.[1] Sãt enim referendæ eę clausulę ad fideiussores, non ad collaudatorem,[2] quẽ, cùm indemnitatis tantùm repromissor sit, absurdum est implicátque contradictionem ante eos cõueniri quos soluendo esse affirmauit, cùm nesciri possit an & quatenus nõ sint idonei quousque conueniantur, & ad solutionem priores vrgeãtur,[3] *Ita tractatum est* Cal. Iul. 1603.

1. *l. decem*

1. *l. decem stipulatus* 116. *D. de verb. obligat. l. si fideiussores* 41. *D. hoc tit.*
2. Vitandi scilicet absurdi gratia quod semper est euitandum *l. nam absurdum* 8. *D. de bon. libert. l. cùm pater* 77. § *liberis de leg.* 2.
3. *d. l. decem & d. l. si fideiussores* Iunct. *l. vbi pugnantia cum ibi not. De regul. iur.* Quoties enim pactum fit de substantialibus contractus contra ipsius substantiam non valet pactum *l. cùm precario* 12. *D. de precar. l. rogasti* 11. § *si tibi D. de reb. credit.*

TIT. XXVIII.

De nouat. & delegat.

DEFINITIO I.

Denunciatio facta per cessionarium debitori qui non consenserit non impedit ne cedens possit exigere, si modò in hoc quoque cessionarius consentiat, non aliter.

TSraliud est, mandatam, aliud cessam habere actionem propterea quod mandatarius etiam in rem suam procurator constitutus non nisi alieno nomine agit,[1] cessionarius autem proprio,[2] attamen tam qui actionem mandauit quàm qui cessit si aduersus debitorem pergat agere, quod summo iure facere vtique potest,[3] iusta exceptione repellitur, siue mandatarius aut cessionarius litem cum debitore contestatus sit, siue debitori denunciauerit ne solueret.[4] Sed hoc ita si debitor ipse cessioni & denunciationi consenserit. Nam si agentem aut denunciantem siue mandatarium siue cessionarium admittere noluerit,[5] improbè certè faciat, si nec ei quoque qui mandauit, aut cessit, velit soluere.[6] Quamquam hoc ipsum sic accipiendum est si mandatarius aut cessionarius exigenti autori suo consentiat.[6] Alioqui si iure suo vti & exactionem inhibere velit, non debet improba debitoris contradictio facere, vt quod illi per contestationem aut denunciationem quæsitum ius fuerat, inuito adimatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore 14. Cal. Iul. 1588. in publico auditorio.

1. *l. qui stipendia* 9. C. *de procurat. l.* 3. C. *hoc tit. l.* 1. C. *de obligat. & action.*
2. Quia ex propria persona vtiles habet actiones post rescriptum D. Pij de quo *in l. si cum emptore* 16. *D. de pact. l. postquàm* 7. *& seq. C. de hered. vel act. vendit.*
3. Quia directæ actiones semper penes cedentem remanent, nec possunt ab eo separari *l. si heres* 70. *l. facta* 63. § *si heres cum ibi not.* D. *ad SC. Trebell. l.* 3. C. *hoc tit.*
4. *d. l.* 3. C. *hoc tit.* vbi additur etiam tertius casus si debitor cessionario soluere inceperit. Sed quomodo id accipi debeat & de tota sententia dictæ *l.* 3. videnda sunt quæ scripsi fusissimè *lib.* 12. *Coniectur.*
5. Cùm possint multæ causæ interuenire propter quas non sit audiendus qui agit tanquam mandatarius aut cessionarius creditoris, puta si facta sit cessio redemptori litium, contra *l. per diuersas* 22. C. *mandat.* aut si mandata sit actio militi vel mulieri non in rem suam *d. l. qui stipendia* 9. C. *de procurat.*
6. Cùm quanto minùs iuris habet cessionarius vel mandatarius ad exigendum, tanto plus habeat is qui cessit vel mandauit *d. l. & l.* 4. C. *hoc tit.*
7. Nam si dissentiant potior debet esse causa cessionarij quia vtiles habet actiones, quàm creditoris qui directas habet *l. procuratore* 55. vbi scripsi *in Ration.* D. *de procur.*
8. Quod esset alienum à ratione iuris & iniquum *l. vlt.* D. *de pact. l. Granius* 71. § *penult.* D. *de fideiuss.*

DEFINITIO II.

Solus minor restitui potest aduersus nouationem factam per inopis debitoris delegationem nisi delegantis dolus interuenerit.

QVi pro diuite debitore inopem accepit per delegationem, non videtur læsus, quia hoc ipso bonum nomen fecit quod admisit debitorem delegatum:[2] Cùm enim delegatio species quædam sit nouationis,[3] constat per nouationem non eò minùs præcedentem obligationem perimi, quòd posterior non teneat.[3] Itaque sibi imputare debet qui cautius rem suam non egit.[4] Nec habere potest ex eo iustam causam petendæ restitutionis,[5] præterquàm si minor proponatur. Huius enim ætati singulari quodam iure indultum est vt aduersus damnosam nouationem à se factam possit in integrum restitui:[6] Neque ad rem pertinet quòd verisimile sit non fuisse creditorem admissurum nouationem si debitorem qui delegabatur inopem esse sciuisset. Debuit enim diligentior esse in inquirendo an locuples ille esset necne.[7] Planè si ponas creditorem cùm suspectas haberet delegati facultates dolo malo debitoris persuasum esse vt delegationem admitteret, tanquam idonei debitoris. Nemo dubitat quin ex capite doli restitutio concedenda sit ei qui deceptus est,[8] aut ex generali clausula. Si qua mihi iusta causa esse videbitur,[9] quod facilè potest euenire, dolus malus abfuerit debitoris.[10] Ita vt non tãtùm restituatur peremptа obligatio, sed iis etiam aucta præstationibus quibus plenior nunc inueniretur si nunquam extincta fuisset:[11] Vtputa vsuris totius præteriti temporis & incremento illo quod propter monetarum deteriorationem creditoribus præstari solet & debet. *Ita Senatus* pro N. Guilielmo De Riddes 5. Non. Decemb. 1590.

1. *l. inter causas* 26. § *abesse* D. *mandat.*
2. Omnis enim delegatio nouatio est, licèt non è contrario omnis nouatio sit delegatio *l.* 1. *& tot. tit. De nouat. & deleg.* D. *& C.*

3. *d.l.1.D.hoc tit.§.præterea Inst.quib.mod.tollit.oblig.*
4. *arg.l.2.C.de furt.*
5. Cùm nullum damnum sentire videatur quod ex culpa & voluntate sua sentit *l.quod quis 203.de reg.iur.*
6. *l.patri 27.§.pen.D.de minor.* quæ cùm hoc priuilegium dat minoribus fauore ætatis hoc ipso denegat illud maioribus *arg.l.cùm prætor 12.D.de iudic.*
7. *Ex reg.l.qui cum alio 19.De reg.iur.l.vir vxori 17.in fin.princip.D.ad SC.Velleian.*
8. *l.1.l.si quis adfirmauit 9.in princip.& §.1.& pass.D.de dolo.*
9. De qua *in l.1.& 2.l.sed etsi 26.§.vlt.D.ex quib.caus.maior.*
10. Est enim pars illa edicti subsidiaria actionis de dolo, vt scripsimus in Rationalibus: quia non potest dari actio de dolo cùm nullus dolus interuenit. Vide *l.& eleganter 7.§.vlt.cum l.seq.l.seruus tuus 20.in princ.& §.1.l.cùm à te 25.l.quidam debitor 38.D.de dolo l.si cùm dotem 22.§.si mulier 2.D.solut.matrim.*
11. Alioqui non esset plena restitutio si non omnia redderet *l.quòd si minor 24.§.restitutio D.de minor.l.1. C.de sent.pass.& restit.*

DEFINITIO III.

Expromissio nouat non constitutum.

CVm debitoris debitor constituit se creditori soluturũ non idcirco fit nouatio nisi delegatio interuenerit.[1] Itaque interim vterque debitor suo quisque & proprio creditori remanet obligatus, salua constitutæ pecuniæ obligatione. [2] Diuersum est si expromissio facta proponatur. Hæc enim eum qui expromissorem dat, liberat, cùm faciat vt in eius locum expromissor tanquam principalis solúsque debitor substituatur. [3] *Ita tractatum est* in causa Claudij Chappelle & Ioannæ Rippet 5. Idus Maij 1591.

1. Alex.*cons.173.visis depositionibus lib.7.*
2. Obligatio enim obligationi addita non solet deteriorem facere creditoris condicionem, inquit Bald. *cons.211. vol.1.* quem refert & sequitur Boer.*quæst.13.num.34.* Nec solet fieri constitutum per stipulationem sine qua tamen non fit nouatio.
3. Expromissor siquidem ille est qui se obligat pro alio non obligato in quo differt à fideiussore, & adpromissore, vt alibi scripsimus ex Cuiacio, Gotthofredo & aliis *ad Nouell.4.de fideiuss.& ad Rubr.D.eod.*

DEFINITIO IV.

Ob monetæ deteriorationem quæ post delegationem superuenit nullum augmentum debetur ei cui delegatio facta est, sed priori creditori si non aliud actum sit in faciendo delegatione.

CVi quingenta debebantur, cum augmento illo, quod propter monetarum deteriorationem præstari solet, is debitorem suum Titio ad summum vsque trecentorum delegauerat. Trecenta tantum petere Titius poterit non etiam augmentum pro ea quantitate, quia cùm non nisi pro trecentis delegatio facta sit, absurdum fuerit plus Titium ex delegatione consequi, quàm ei fuerit delegatum.[2] Neque tamen pro ea parte augmentum illud quod deberi constat tanquam partem principalis debiti, lucro debitoris cedere oportebit.[3] Sed ita rem constitui, vt ex omni eo quod debetur, computato quoque incremento illo quod ex monetarum imminutione partum est, [4] soluantur Titio trecenta duntaxat, reliquum ipsi creditori. Nisi fortè creditor id à se actum fateatur vt delegatæ quantitatis augmentũ quoque Titio acquireretur.[5] Ob eámque causam æquissimum erit creditoris qui delegauit voluntatem si haberi possit ante omnia exquiri. Ne alioqui eueniat vt de tertij inuiti iure opposita exceptio admittatur. [5] Quamquam & interim admittenda est, cùm eò vsque sit exclusiua iuris agentis. [7] Ideóque sumptibus & diligentia Titij potiùs quàm debitoris, facienda creditori denunciatio est.[8] Planè à quo tempore facta fuit delegatio, si qua mutatio in monetæ bonitate siue intrinseca, siue extrinseca superuenerit, indemnem seruari oportebit eum cui facta est delegatio.[9] *Ita tractatum est* ex tempore in publico auditorio in causa heredum D. de Michal magistri computorum & D. de Mouxi de Loche Prid. Id. Aug. 1593.

1. De quo *in l.cùm quid 3.D.de reb.cred.l.Paulus 99.alias l.creditorem D.de solut.*
2. Inspiciendum enim semper est, quid deductum fuerit in contractum *l.Rutilia Polla 69.D.de contr.empt.*
3. Nec enim fit delegatio vt prosit debitori qui delegatur, sed tantùm vt prosit deleganti.
4. Tanquam quòd sit pars ipsius debiti principalis *vt not.ad d.l.3.de reb.credit.*
5. Nec enim volenti vlla fieri potest iniuria, vt est in regula iuris.
6. Quod absurdum sanè esset ac iniquum. Ex not.per Bart.*in l.2 D.de except.rei iudic.*
7. Et quidem absolutè non sub illa condicione si tertius velit. Alioqui non esset admittenda, vt tractat Bar.ibid. Facit. *l.2.D.si pars hered.pet.l.vlt.C.de rei vindic.l.loci 4.§.competit D.si seruit.vindic.*
8. Est enim semper facienda sumptibus eius cuius potissimum interest.
9. Non autem seruaretur indemnis si monetæ deteriorationem in quantitate delegata pateretur, quia in tanto minueretur & eriperetur ei commodum delegationis.

DEFINITIO V.

Facta delegatione quantitatis certæ ita vt debitor sit omnino liberatus à priore creditore, nullum augmentum debetur, neque veteri creditori neque nouo.

CVm Titio deberes centum florenos & quanto moneta deterior facta fuerat à die contracti debiti, numerasti mihi florenos centum in moneta noua, consentiente Titio, vt me in tuum locum substituerem, tuámque in me obligationem iisdem omnino condicionibus susciperem, interposita vt fit in eam rem delegatione. An prætereà centum illos florenos tenebor præstare Titio, quanto deterior moneta noua est, quómodo tu tenereris si in vetere mansisses obligatione? Dubitationem facit quòd cùm inter nos id actum sit vt me in tuum locum substituerem, eadem prorsus videatur debere esse condicio mea quæ tua.[1] Præsertim cùm dici soleat hoc debiti genus quod vulgo augmentum monetæ vocant sortis debitæ partem esse non accessionem.[2] Quis enim putet id egisse Titium vt de principali summa quicquam decederet?[3] Contrà tamen visum est, non nisi centum florenos præsentis monetæ me debere, qui

rẽ, qui centum duntaxat præsentis monetæ à te acceperim. Illud enim præcipuè spectandum esse, qua ex causa me obligauerim.[4] Atqui causa alia non fuit quàm quæ à te facta est numeratio. Ergo non nisi quatenus reuera numeratum est obligatus videri debeo.[5] Alioqui non florenos centum duntaxat deberem, sed longè plures, quot mihi à te numerari æquum erat si totidem Titio præstare me oporteret.[6] Maximè cùm nec dubitandum sit quin per delegationem qualis ista est omnimodo fiat nouatio:[10] túque sis omnino liberatus, totáque tua in me translata obligatio.[11] Proinde non aliud quæri debet quã quid obligationis meæ verbis comprehensum sit.[12] Quod enim cõuentum proponitur vt in tuum locũ substitutus essem, ad obligationis vim & condicionem pertinet, potiùs quàm ad debitam quantitatem:[13] Cuius ratione apertior & expressior conuentio illa fuit vt non nisi centum florenos deberem.[14] Neque ad rem pertinet quod monetæ augmentum quædam sortis portio esse intelligitur.[15] Id enim ita accipiendum est vt eodem quo principale debitum iure censeatur, quandiu principalis obligatio subsistit. Non etiam vt sublata principali obligatione per solutionem paris in numero quantitatis nulla augmenti habita ratione, aliquid adhuc debitum superesse intelligatur. Quid enim absurdius fuerit quàm si quis dicat, creditorem post acceptam solutionem agere adhuc posse, vt augmenti ratio habeatur? Et tamen negauerit, si is cui centum debebãtur octoginta tantùm acceperit, in reliquis viginti actionem superesse.[16] Alia igitur hac parte augmenti, alia debiti principalis ratio est.[17] Nimirum quia nihil prohibet solui quantitatem debitam in moneta deteriore, cùm creditor consentit,[18] quomodo consentit haud dubiè qui sine protestatione accipit solutionem. Porrò delegatio vim solutionis obtinet quod ad perimendam priorem obligationem attinet, transfundendámque in personam noui debitoris.[19] Id enim nouationi cuilibet commune est siue fiat per delegationem siue quo alio modo vt pristinam perimat obligationem.[20] Igitur perinde Titio deneganda, est actio pro monetæ augmento, atque si ei non mihi numerata pecunia fuisset.[21] *Ita Senatus* in causa Francisci Gerlier & Francisci Falquet Cal. Decemb. 1593.

1. *arg.l.delegare 11.D.hoc tit.* iunct.*l.sed & hæ 35.§.defendere l.minor.51.§.1.D.de procurat.*
2. Ex notat.*in l.cùm quid 3.D.de reb.credit.& in l.Paulus 99.aliàs l.creditorem* vbi Bart.*D.de solut.* Scripsi latè *in tract. de nummariis solutionibus.*
3. Nec enim præsumitur quisquam velle iactare suum *vulg.l.cùm de indebito 25.D.de probat.*
4. Ne alioqui latius pateat effectus quàm sua causa, quod fieri nunquam potest.
5. *Vt in l.cùm vltra 9.C.de non numer.pecun.*
9. Nam in eo quod excederet centum florenos obligatus essem sine causa & ita mihi danda esset doli exceptio pro ea parte *l.2.§.circa D.de doli mal.except.*
10. *l.2.3.& vlt.C.hoc tit.*
11. Ex definitione nouationis posita *in l.1.D.eod.*
12. *l.quicquid adstringenda 99.de verb.oblig.* Non enim fit delegatio, nisi per stipulationem vel contestationem *d.l. delegare 11.§.1.eod.*
13. Quæ scilicet tota æstimanda est ex numeratione *dict.l.cùm vltra.*
14. Nec enim maior quantitas potest contineri in minore, quomodo è contrario minor continetur in maiore *l.1.§.si stipulanti D.de verb.oblig.*
15. Vt dixi *ad num.14.Desin.præced.*
16. *l.stipulatus sum 9.§.1.D.de solut.*
17. Non quia augmentum sit accessorium, sed quia non potest per se subsistere non magis quàm si accessorium esset *l.inter 26.§.1.D.de pact.dotal.l.etiamsi 8.C.de iur.dot.*
18. *d.l.Paulus 99.aliàs l.creditorem D.de solut.* quæ cùm ait non esse creditorem cogendum, ostendit satis posse illum accipere solutionem in deteriore moneta si velit.
19. *l.quamuis 8.§.interdum D.ad SC.Velleian.l.2.& 3.C.hoc tit.*
20. *l.1.D.eod.*
21. Nihil enim refert quid ex æquipollentibus fiat *l.vlt.* vbi glos.*§.vlt.D.mandat.*

DEFINITIO VI.

Nouatio quæ fit per conuentionem impedit ne augmentum vllum monetæ ex causa præcedente debeatur, At non item nouatio quæ fit per iudicatum, nisi cùm id ipsum iudicato expressum est.

QVa ratione illud etiam sæpiùs pronunciatum est, quod longè difficiliùs admitti potuit, si de vetere debito inter ipsas debitoris & creditoris personas transactum sit, nihil peti posse supra eam quantitatem, quæ in transactionem deducta est, totiúsque temporis præcedentis, quod ad augendam ex monetæ deterioratione debiti quantitatem, nullam prorsus rationem haberi oportere.[1] Nempe quoniam per transactionem nouatio quædam fieri intelligitur,[2] ne eadem iterùm transigendi hoc est litigandi materia superfit, si veteris obligationis memoriam repetere liceat,[3] nisi quatenus transactione nominatim comprehensum & exceptum est.[4] Aliáque condicio est nouationis illius quæ per iudicatum fieri solet. Ea namque creditoris condicionem nunquam facit deteriorem,[5] cúmque solutionis vim non habeat quæ ex contrario non nisi ob illam causam fit, vt tanto faciliùs creditor suum consequatur, plánè conueniens est vt tale debitum in condemnationem deductum intelligatur, quale fuit in obligatione,[7] ac proinde vt etiam post iudicatum, quo nihil de augmento monetæ pronunciatum est, augmentum petere creditor possit, idque non actione noua, sed quod magis mirum est in executione quoque iudicati,[8] non secus acsi de illo etiam pro creditore pronunciatum esset, siue ante sententiam petitum fuerit siue non: Vno duntaxat casu excipiendo si augmenti rationem nullam habendam esse iudex pronunciauerit:[9] Nimirum ea quantitas in condemnationem deducitur quæ debetur, soluenda igitur in ea monetæ bonitate quæ tum fuit cùm debitum contractum est,[10] non quæ sit cùm iudicatur.[11] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Non quia augmentum sit accessorium, sed quia non potest per se subsistere non magis quàm si accessorium esset *l.inter 26.§.1.D.de pact.dotal.l.etiamsi 8.C.de iur.dot.*
2. *d.l.Paulus 99.aliàs l.creditorem D.de solut.* quæ cùm ait non esse creditorem cogendum, ostendit satis posse illum accipere solutionem in deteriore moneta si velit.
3. *l.quamuis 8.§.interdum D.ad SC.Velleian.l.2.& 3.C.hoc tit.*
4. *l.1.D.eod.*
5. Nihil enim refert quid ex æquipollentibus fiat *l.vlt.* vbi glos.*§.vlt.D.mandat.*

1. Vt dixi *Defin.2.supr.De tran sact.*
2. Dec.*ad l.1.D.illo tit.De transact.*
3. Cùm tamen soleat nec possit fieri transactio nisi de re dubia,& vt à lite vel à litis saltem metu discedatur *d. l. 1. & l.2.C.eod.l.in summa 63.§.1.D.de cond.indeb.*
4. Semper enim & in omnibus contractibus sequimur id quod expressim actum dictúmque est *l. semper in stipulationibus 34.De reg.iur.*
5. *l.aliam 19.D.hoc tit.* iunct.*l.si fundus 16.§.si pluris D.de pign.l.vlt.C.de usur.rei iudic.*
6. *l.minor 40.D.de minor.*
7. *l.vlt.C.de fideic.libert.l.vinum 22.D.de reb.cred.l.pen.& vlt.D.de condict.triti c.*
8. Per modum scilicet declarationis.Etsi enim post sententiæ pronunciationem nihil addi sententiæ possit neque detrahi,possit tamen sententia declarari *arg.l.heredes palam 25.§.1.vers.nihil enim nunc dat D.qui testam.facer.poss.*
9. Hoc enim casu & post rem ita iudicatam si augmentum peteretur obstaret exceptio rei iudicatæ *arg.l.quod in diu 7.§.1.D.de compensat.l.si autem 8.§.si quocunque modo De neg.gest.*
10. *Arg.l.Rutilia Polla 69.D.de contr.empt.*
11. Nec enim per iudicatum fit quisquam debitor,sed qui iam ante fuerat declaratur.

DEFINITIO VII.

Delegatio facta per rectorem ecclesiæ non tollit petitionem augmenti monetæ,quominùs saltem illa sit successori.

SEd quod diximus [1] in proposita specie post factam delegationem non posse Titium à me petere augmentum monetæ quod à te petere potuerat,ita accipiendum est,si modò Titius is fuit qui de pecuniæ debitæ iure pro arbitrio disponere potuerit,suámque condicionẽ facere deteriorem. [2] Finge rectorem ecclesiæ cui quantitas illa debebatur siue ex legato pio,siue ex mutui causa.[3] Dicendum erit,non potuisse Titij pactionem nocere sequenti eiusdem beneficij possessori. Ideóque nec quærendum esse quid ab eo actum sit qui in ecclesiastici debiti diminutionem nihil agere potuit. [4] Quid ergo si solutionem Titius accepisset in moneta noua,nulla augmenti habita ratione?Difficilius admittendum videretur superesse successori petitionem aliquam augmenti,cùm & rectori ecclesiæ rectè soluatur,[5] & creditori volenti minùs probos nummos solui nihil prohibeat.[6] sed tamen aliud hic dicendum est,quia quod admittimus rectori ecclesiæ rectè solui,non aliter verum est quàm si solutam pecuniam in ecclesiæ vtilitatem conuersam esse appareat:Ne alioqui eâ dilapidatâ deterior fiat condicio ecclesiæ facto debitoris.cui potest imputari cur non fuerit diligẽtior in inquirẽdo in quâ causam pecunia impenderetur.[7] Itaque sicuti solutio sola debitorem hunc non liberat, pro illa etiam quantitate quæ reuera soluta est,ita multò minus facere potest vt excludat petitionem augmenti,quod solutum non fuit: [8] ne aliter existimantibus fatendum sit hactenus fore in rectoris potestate, vt ecclesiæ condicionem faciat deteriorem.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Defin.1.supr.eod.*
2. Cùm possit quisque pro arbitrio iuris sui persecutionem deteriorem facere *l.pactum 46.D.de pact.l.pen.C.eod.*
3. Scilicet pro pecunia ad ecclesiam pertinente.
4. Inanis enim & vacua est voluntas cui iuris potentia non adsistit,inquit Bald. *ad l.4.D.de acquir.hered.*
5. Siquidem habet rector ecclesiæ administrationem,& consequenter accipiendæ solutionis potestatem,sicut tutor & alius quilibet administrator *l.quæro 100.iunct.l.seruus 68.De solut.*
6. Vt dixi *Defin.5.num.18.supr.*
7. *Arg.l.vir vxori 17.in fine principij D.ad SC. Velleian.l.debitores 28.D.de solut.*
8. Rectori enim ecclesiæ vt & cæteris administratoribus permissum est solutionem accipere,sed non rem perdere *l. a ĉtum curatoris 22.vbi not.C.de pact.*
9. Quod non est permittendum.Rector enim ecclesię nunquam domini loco habetur,sed tantùm fructuarij iure censetur *cap.vlt.vbi glos.de offic.ordin.*In quo minùs iuris habet quàm tutor *l.interdum 56.§.qui tutelam D.de furt.* Multo minus cùm ecclesiam spoliat *arg.l.qui fundum 7.§.si tutor D.pro emptor.*

DEFINITIO VIII.

Si quando post factam delegationem supereſt petitio augmenti monetalis,non contra veterem debitorem danda est sed contra nouum.

HIc tamen illa adhuc manet dubitatio, cùm rector ecclesiæ qui noui debitoris admisit delegationem, augmentum monetæ remittere non potuerit in dispendium ecclesiæ, [1] aduersus quem pro augmento agere successor debeat. An aduersus delegatum, an potius contra veterem debitorem qui delegauit. Et magis est vt contra veterem qui per delegationem liberatus fuit, nulla superſit actio,[2] cum ecclesiæ indemnitati consultum esse possit aduersus delegatum qui imputare sibi debet cur pro cẽtum florenis sibi in moneta noua numeratis substitui voluerit in locum eius qui centum florenos melioris monetæ debebat.[3] Quasi suas vtilates tanti æstimasse videatur.[4] Sperans fortasse futurum vt aureorum valor decresceret,eáque monetæ immutatio fieret,ex qua minus ille incommodi,fortassis etiam lucri aliquid sensurus esset.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt dixi *Defin.prox.præced.num.8.Ex not.in l.pactum curatoris 22.C.de pact.*
2. Qui enim semel liberatus est,non potest sine aliquo nouo suo facto recidere in obligationem multo minùs conueniri *l.qui res 98.§.aream.D.de solut.l.1.C.de contr.iudic.tutel.*
3. *Arg.l.si quis delegauit 12.l.dolè 19.D.hoc tit.*
4. *Arg.l.imperator 70.§.si centum De legat.2.*
5. Propter dubium euentum qui facit vt non sit audiendus ille qui id petit cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum postulaturus *l.pen.C.de solut.l.de fideicommisso 11.C.de transact./.si pater 12.C.de inoff.testam.*

DEFI-

DEFINITIO IX.

Delegatio facta non in solutum sed in pignus non liberat delegantem,Nec si aduersus delegatum vetus debitor agere cœperit.

QVi centum mihi debebat cùm suspectas haberem eius facultates quo magis mihi cautum esset(sic enim scriptum erat)tradiderat mihi instrumentum nominis Titiani quo continebatur tantundem illi Titium debere facta etiam mihi potestate Titium eo nomine si mallem conueniendi mandatisque in eam rem actionibus.[1] Placet non idcirco liberatum eum intelligi,nec ideo magis prohiberi me in eũ cæteráque eius bona agere,si malim,quia non in solutum facta delegatio,[2] sed tantum pignoris iure nomen cessum mandatæque actiones proponerentur.[3] Nec ad rem pertinebit,quod si contra Titium egissem,debitum consequi potuissem.Neque enim idcirco cogi potui vt agerem,[4] cùm id arbitrio meo permissum esset, sitque liberum creditori cuilibet multa habenti pignora quibus velit distractis ad commodum suum peruenire.[5] Quare etsi contra Titium agere cœpero,nihilominùs licebit mihi contra debitorem recurrere. Ne alioqui noceat mihi quod pro eo plus fecerim quàm facere debueram. [6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro N. Carolo du Four contra N. Lucian. 7. Calend. Febr.1594.

1. Quæ & ex sola ipsa instrumenti traditione mandatæ intelliguntur *l.1.C.de donat.l.vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
2. Quo casu prior obligatio nouationis iure sublata esset *l.2.& 3.C.hoc tit.*
3. *Vt in l.posquàm 7.C.de hered.vel act.vendit.l.nomen 4.C.quæ res pign.oblig.poss.*
4. *l.vnic.C.vt nem.inuit.ager.vel accus.cogat.*
5. *l.creditoris 8.D.de distr.pignor.*
6. Obligationes enim non nisi certis modis & contrahuntur & dissoluuntur nec quisquam amittit actionem personalem ob id quòd cœperit agere hypothecaria aut contra *l.est in arbitrio 14.C.de oblig.& action.*

DEFINITIO X.

Minus potest delegatio quàm solutio in præiudicium anterioris creditoris,qui delegationi non consenserit.

SOlet delegatio cedere loco solutionis [1] sed non semper in omnibus, & per omnia. Nam si debitor meus cuius bona omnia mihi obligata sunt,[2] debitorem suum alij creditori suo posteriori delegauerit,& ego antequàm delegatus debitor solueret in idipsum nomen egerim hypothecaria,[3] ero præferendus,[4] nec summouebor exceptione factæ delegationis,[5] qui tamen nullam haberem actionem si posteriori illi creditori iam solutum proponeretur.[6] Nimirum, quia solutione tollitur obligatio, & nomen debitoris,[7] quod per delegationem non tollitur sed illud ipsum nomen manet mutata tantùm persona creditoris,[8] quæ mutatio nocere anteriori creditori non potest.[9] *Ita Senatus* in causa Petri Soreley & Mariæ Guichard Augustanorum Idib.Sept.1595.

1. *l.quamuis 8.§.interdum D.ad SC.Velleian.*
2. Et consequenter etiam iura omnia & nomina debitorum quæ scilicet veniunt in generali quoque obligatione tanquam quæ bonorum appellatione cõtineantur *l.nomen 4.C.quæ res pignor.*
3. Qui enim habet obligatum nomen sui debitoris potest agere etiam personali actione vtili aduersus debitoris debitorem *d.l.nomen d.l.posquàm l.si conuenerit 18.D.de pignorat.act.*
4. Iure scilicet communi pignorum in quibus qui prior est tempore potior est iure *l.2.l.4.C.qui potior. in pignor.hab.*
5. Adeóque nec exceptione non factę excussionis,quæ scilicet non competit,nisi possessoribus.Iura verò non possidentur vt dixi *sub tit.De except.*
6. Licuit enim illi vigilare ad suum consequendum *l.pupillus 24.D. quæ in fraud. credit.* Quamquam si ipsa nummorum corpora extarent,& eadem quæ soluta essent probarentur,fatendum esset hypothecariam durare,cùm pignus etiam in nummis perinde ac in cæteris rebus possit consistere *l.idémque 7.in fin.D.qui potior.in pign.hab.*
7. *l.debitor 40.§.vlt.D.de pignor.act.l.1.& 2.C.si pignor.dat.sit.*
8. Nam per delegationem semper mutatur creditor *l.delegare 11.D.hoc tit.*
9. Qui diligenter sibi prospexit conuentione pignoris *l.debitorem 15.C.de pignor.* Facit *l.3.D.de separat.*

DEFINITIO XI.

Fit nouatio cùm apparet actum fuisse de liberando debitore licèt non fuerit specialiter actum de nouando.

EX his verbis *libero te ab omni eo,quod mihi ex tali instrumento,& iudicato debes,mediante hac obligatione,* placet factam videri nouationem,[1] licet non aliter hodie fiat,quàm si id expressim actum sit.[2] Itaque sola ex noua stipulatione actio supereſt,[3] neque ex iudicato agi amplius potest,[4] Nisi nominatim conuenerit,vt in eum casum,quo debitor nouæ obligationi ad diem non satisfaceret,pristina iudicati actio superesset.[5] *Ita Senatus* in causa R. D.Philiberti Milliet Episcopi Maurianensis Abbatis d'Aups contra Claudium Pernollet,ciúsque fideiussores 8.Id.Febr.1596.

1. Cùm nouatio non aliam ob causam fiat quàm vt inducat liberationem debiti præcedentis *l.1.& pass.D.hoc tit.*
2. *l.vlt.C.hoc eod.tit.*
3. Cùm omnis nouatio sit prioris obligationis peremptio *d.l.1.D.eod.*
4. Nam & iudicati causa deduci in nouationem potest *l.1.D.de prætor.stipulat.l.1.& pass.D.iudic.solui.*
5. Nec enim dubitandum est quin per conuentionem fieri possit vt impediatur nouatio quæ alioqui fieret *l.2.D.eod. d.l.vlt.C.eod.*

TIT. XXIX.

De solut.& liber.

DEFINITIO I.

Debitor habens penes se chirographum cancellatum non ideo tamen liberatur aut ipso iure aut per exceptionem pacti de non petendo, nisi probetur traditio. Habet tamen pro se præsumptionem.

CHIROGRAPHVM cancellatum exhibens debitor pro liberato non habetur, nisi à creditore sibi redditum probet, factámve à se solutionem.[1] Tacitum enim pactum de non petendo, quod debitori chirographum habenti præbere solet exceptionem,[2] cùm duorum consensu fieri debuerit,[3] non ex sola chirographi possessione induci potest, sed ex ea demùm restitutione quæ per ipsum creditorem, aliúmve mandatis creditoris nomine facta probetur.[4] Non leuis tamen pro debitore præsumptio est si integræ sit existimationis, nec suspicandi causa sit, aut subtractum chirographum fuisse, aut qua alia ratione ab alio quàm à creditore ad debitorem peruenisse:[6] Ideóque etsi non aliis etiam adminiculis debitor niratur, proderit ei præsumptio[7] hactenùs vt vel in creditorem onus probandi transferatur,[8] vel petenti debitori de solutionis veritate aut chirographi redditione iusiurandum in probationis vt fit supplementum deferatur.[9] Quod ipsum tamen in causæ cognitione totum versatur, & pro personarum causarúmque varietate aliter atque aliter constituendum iudicantis arbitrio relinquitur. Quid enim si paterfamilias diligens & callidus sit creditor, debitor verò vir probus qui nulla malæ fidei præsumptione vrgeatur.[10] *Ita Senatus* 12.Cal.Febr.1588.& rursus pro N.Rolet contra Guill.Dalsin.Mens.Mart.1590.

1. Accurs. *ad l.*2.D.*de pact.per ill.text.* in iis verbis *& ideo si debitori meo reddiderim cautionem.* Et ita intelligi debet *l. si chirographum* 24.D.*de probat.l.pecunia* 14.*& seq.*C.*hoc tit.l.vnic.§.ille autem antepen.*C.*de latin.libert.tollend.* Iunge omnino *Desin.*28.*infr.*
2. *d.l.*2.*de pact.*
3. *l.*3.D.*de pollicit.* iunct.*l.*1.§.*& est pactio* D.*de pact.*
4. Nihil enim refert verbisne an factis voluntatem suam quis declaret *l.non tantum* 5.D.*rat.rem haber.*
5. Nec enim delicti præsumptio facilè capienda est contra eum qui sit probæ existimationis *l. meritò* 51.D.*pro Socio l. non omnes* 5.§.*à barbario* D.*de re milit.*
6. Vt in specie *d.l.vnic.§.ille autem C.de latin.libert.tollend.*
7. Cancellatio enim chirographi penes debitorem reperti facit præsumptionem pro solutione *d.l. si chirographum* 24.*D.de probat.* Guid.Pap.& Alciat.*in tract.De præsumpt.*
8. Qui præcipuus est effectus cuiuslibet præsumptionis vt onus probandi transferat in aduersarium. Semper enim præsumptio admittit probationem in contrarium *d.l.si chirographum & l.seq.*D.*de probat.*
9. *Ex not.in l.admonendi* 31.D.*de iureiur.& ad l.in bona fidei* C.*de reb.credit.& iureiur.*
10. Semper enim pro viro bono, & contra diligentem patremfamilias, quem non sit credibile in aliquo errasse præsumendum est *l.cùm de indebito* 25.D.*de probat.*

DEFINITIO II.

Per syndicum facta solutio præsumitur facta nomine vniuersitatis, præsertim in antiquis etiam ad interrumpendam præscriptionem, si modo probetur facta ex eadem causa.

SOlutio facta vniuersitatis nomine à Syndico, in antiquis presumenda est facta sollenniter, id est ex mãdato vniuersitatis,[1] & ex pecunia consensúque singulorum ad quos ea res pertinebat.[2] Sed etsi fauor antiquitatis non concurrat[3] sufficiet tamẽ probatio factæ à Syndico solutionis, vniuersitatis nomine, ad hoc vt interrumpendæ fortasse præscriptionis gratia is cui solutum est iure suo vsus videatur.[4] Quid enim eius interfuit à quo acciperet, dummodo suum consequeretur?[5] Illud sanè vt probet necesse est, factam solutionem in eam causam ex qua nunc deberi sibi asserat. Alioqui nuda solutio de cuius causa non constet indebiti condictionem parit potiùs, quàm obligationis probationẽm.[6] *Ita Senatus* pro D. Barone de Creissiaz contrà Syndicos de Cormoran 5.Cal.Iul.1588.

1. Facilè enim præsumitur mandatum speciale ex antiquitate temporis in Syndico qui tanquam Syndicus iam habet generale *l.*1.*& tot.tit.*D.*quod cuiusque vniuersit.nomin.*
2. Non enim facile credendus est Syndicus aut alius administrator de suo soluisse debitum vniuersitatis *arg.l.vlt.*D.*quand.ex fact.tutor.*
3. Qui tamen semper est maximus *l.*3.§.*ductus aqua* D.*de aqua quotid.& est.l.*1.§.*vlt.& l.vlt.*D.*de aqua & aquæpluu. arc.l.si arbiter* 28.D.*de probat.* Cauet.latè in suo illo *tract.De antiq.tempor.*
4. Non enim potest videri fuisse negligens qui ius suum executus est *l.*2.*l.vlt.in fin.*C.*de annal.except.*
5. Aut à quo melius potuit accipere solutionem vniuersitatis nomine quàm à Syndico, qui vniuersitatem repræsentat *d.l.*1.*& tot.tit.*D.*quod cuiusque vniuers.nom.*
6. *l.*1.*& tot.tit.*D*e condict.indeb.*D.& C.Nisi probetur facta solutio ab eo qui sciebat se nihil debere quo casu donatio est *l.cuius per errorem* 53.*de reg.iur.*

DEFI-

DEFINITIO III.

Solutione accepta cogitur creditor & instrumentum reddere, & apocham conscribere, nec alterutrum sufficit si vtrumque præstare creditor possit.

CReditor accepta solutione non solùm reddere instrumentum cogitur, quo obligatio continebatur,[1] sed etiam apocham conscribere, per quam profiteatur solutam sibi pecuniam fuisse:[2] quoniam interest debitoris plures solutionis à se factæ probationes accipere,[3] creditoris verò nil interest plures dare.[4] Ergo neque apocham conscribi sufficiet, sed ipsum quoque chyrographum aut instrumentum reddi oportebit si modò sit in creditoris potestate.[5] Nam si sine dolo malo amissum dicatur, & vel solo ipsius creditoris iureiurando probetur, non est arctandus creditor vt id præstet quod præstare nequeat, aut vt eo colore debiti iacturam patiatur.[6] *Ita Senatus* 5.Id.Nouembr.1588.

1. *l.vlt.C.ad exhib.* Vide tamen *l.qui tabulas* 27.D.*de furt.*
2. Quia pecuniæ solutæ professio collata instrumento maiorem rei gestæ probationem continet, quàm si chirographum acceptæ pecuniæ mutuæ fuerit redditum *l.pecuniæ* 14.*C.de solut.*
3. Cùm solutio semper probanda sit ab allegante quia facti est *l.*1.C.*de probat.l.consilio* 7.§.*vlt.*D.*de curat.furios.*
4. Dummodò ad vnius tantùm summæ solutionem referantur quia is qui plures eiusdem quantitatis apochas conscribit non liberat sæpiùs sed loquitur sæpius quomodo loquitur Papin.*in l.Maurus* 66.§.*eum qui de legat.*2.
5. Ne fortè amissa postmodum apocha superstit improbo creditori aut eius heredibus apocham ignorantibus ex quo possint agere ad iteratam solutionem consequendam, cùm instrumentum debiti authenticum sit probatio probata, quod habet vim sententiæ & condemnationis vt diximus *in tit.De exec.rei iudic.*
6. Instrumenti enim amissio probatur per iusiurandum quando ea probatio fit ad excipiendum non ad agendum vt dixi *Desin.*15.*num.*5.*supr.De pact.* vbi vide.

DEFINITIO IV.

Non magis dominus directus cogitur ire ad domum emphyteutæ quàm alius creditor quilibet ad domum sui debitoris nisi vel conuentio sit in contrarium vel consuetudo.

NOn cogitur debitor solutionis faciendæ grati ire ad creditorem, nisi ad ipsius creditoris domum aut alio certo loco soluere promiserit.[1] Ac quamquam in emphyteuta nonnulli contrà crediderũt propter debitum obsequij & reuerentiæ cum pecuniario coniunctum,[2] eo tamen iure vtimur, vt ad domum emphyteutæ solutionis accipiendę causa dominus ire debeat, si non speciali conuentione in contrarium sibi prospexerit, aut longissimo ac immemoriali vsu id ius acquisiuerit. Consuetudinem enim de qua benè constet hac parte seruandam esse conuenit.[3] *Ita Senatus* in publico auditorio 17.Cal.Decemb. 1588.Iunge Desin.15.De iur.emphyt.

1. *l.item illa* 18.vbi glos.& Bart.& cæteri D.*de constit.pecun.*
2. Bald.*in l.vlt.col.fin.vers.modo quæro generaliter C.de condic.insert. & in l.acceptam quæst.* 12. *C.de vsur.* Ias.*in l.*2. *num.*89.*C.de iur.emphyt.*
3. Vt concludit idem Bald.*in dict.l.fin.post glos.*& Bart.*in d.l.item illa.*

DEFINITIO V.

Obsignatio non valet sine satisdatione quoties aliquid superest liquidandum.

NOn valet obsignatio debiti quantacumque summa obsignata sit, si debitum non omnino liquidum sit, tametsi vel minimum supersit liquidandum, nisi pro non liquido caueatur:[1] ideóque obsignanti liberatio nec in totum, nec pro parte acquiritur.[2] Nec aliud erit etiamsi longè maior quantitas obsignata fuerit, quàm deberetur. Quod enim incertum est, nulla certa quantitate æstimari potest. Solaque satisdatio illa est, quæ pro non liquido solutionis vicem obtinet,[3] quoniam debitum liquidum esse necesse est priusquàm aut exigi, aut solui possit.[4] *Ita Senatus* in causa D.Marchionis de la Chambre & D.Margaretæ eius amitæ 9.Cal.Decembr.1598.

1. *l.statuliber rationem* 5.*D.de statulib.*
2. Quia obsignatio tum demum vim solutionis habet cùm totius debiti est *l.obsignatione* 9.*C.hoc tit.Not.in l.acceptam* 19.C.*de vsur.*
3. *d.l.statuliber rationem* 5.D.*de statulib.*
4. *l.vlt.*D.*de prator.stipulat.not.in l.vlt.C.de compensat.*

DEFINITIO VI.

Obsignatio minùs legitimè facta pro non facta haberi debet, nec potest liberare debitorem.

SI obsignatio per debitorem minùs legitimè facta sit, non parit liberationem:[1] itaque non cogetur creditor pecuniã accipere à depositario, sed acsi nulla obsignatio facta esset condemnãdus est & ad solutionem vrgendus debitor,[2] salua ei aduersus depositarium pecuniæ obsignatæ repetitione.[3] Diuersum est si rectè ritéque facta sit obsignatio: Hæc enim cùm vim habeat solutionis,[4] adeóque sola oblatio in iudicio facta si pignoratitia tantùm agere quis velit,[5] consequens est vt hactenùs prosit debitori ne ad solutionem iterùm vrgeatur.[6] Creditori enim qui in accipiendo debito moram contrazit, sufficere debet quod à de depositario pecuniam statim consequi potest. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Paria enim sunt quid factum non esse, & minùs legitimè factum esse *l. quoties 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D. de autor. tutor.*

2. Tanquam qui adhuc sit obligatus. Obligationes enim semel contractæ vtiliter non nisi certis modis dissoluuntur *l. obligationum ferè 44. § placet D. de oblig. & action.* inter quos modos non est obsignatio malè facta.

3. Nullam enim exceptionem potest habere depositarius contra deponentem *l. vlt. C. de compensat.*

4. *l. obsignatione 9. C. hoc tit. l. acceptam 19. C. de vsur. cum concord.*

5. *l. si rem 9. & vlt. D. de pignorat. act.* Intellige tamen de oblatione quæ realis sit, non de verbali vt scripsi *in Ration. ad l. si debitori 21. D. de iudic.*

6. Iniquum enim est eum qui iam soluerit cogi iterum soluere *l. bonæ fides 57. de reg. iur. l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iudic.*

DEFINITIO VII.

Oblatio debet præcedere obsignationem, alioqui non valet obsignatio, & obsignate pecunia periculum ad debitorem pertinet non ad creditorem.

QVi soluere debuit, non potest videri ex eo liberatus quòd debitum obsignauerit, si non antè obtulerit creditori,[1] ísque sine causa solutionẽ accipere recusauerit.[2] Itaque siue obsignata pecunia subripiatur sine dolo depositarij,[3] siue magistratus imperio in ærarium referatur[4] aut in publicos vsus conuertatur,[5] periculum non ad creditorem pertinebit, sed ad debitorem.[6] *Ita Senatus* inter Ioannem Rage & Ioannem de Constance 17. Cal. Ianuar. 1589.

1. *l. si per te non stat 9. l. acceptam 19. C. de vsur. l. nec creditores 10. l. vlt. C. de pignorat. act.* quibus omnibus locis oblatio præcedit obsignationem. Est enim obsignationis vsus ideo comparatus, ne alioqui nulla supersit debitori ratio dissoluendæ obligationis si creditor nolit solutionem accipere.
2. Si enim iusta causa sit recusandi, non videbitur mora per creditorem contracta *l. sciendum est 21. & seqq. D. de vsur.*
3. Nec enim depositarius tenetur nisi de dolo & lata culpa si non aliud conuenerit *l. 1. C. depos. l. contractus 23. de reg. iur.*
4. *Vt in l. creditor 102. D. hoc tit.*
5. Fortassis vt reipub. necessitatibus subueniatur.
6. Quæ enim fortuitis casibus accidunt, semper spectant ad morosum *l. si ex legati 23. & seq. l. si seruum 91. § sequitur D. de verb. obligat.*

DEFINITIO VIII.

Solutio partis debiti, adeóque totius etiam debiti liquidi, quandiu aliquid liquidandum superest non potest inducere hypothecariam ne quidem pro parte.

DEbiti partem accipere non cogitur creditor agens hypothecaria, nec si omne id quod liquidum est offeratur, si non pro reliquo quod minùs liquidum est, caueatur.[1] Sed etsi totius debiti liquidi solutionem creditor acceperit, non cogitur actionibus suis possessori pignoris cedere aduersus debitorem,[2] ne pro ea quidem parte quæ soluta est, quousque debitum omne & liquidatum sit & solutum: ne alioqui ius pignoris quod indiuisibile est diuisum videatur.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Quia hypothecæ ius indiuiduum est *l. rem hereditariam 65. D. de euict. l. quandiu 6. C. de distract. pign. l. 2. C. debitor vendit. pign. imped. non poss.* Iunctis iis quæ diximus *Defin. 5. supr.*
2. Quibus tamen alioqui cedere cogitur quoties solutionem accipit à bonæ fidei possessore *l. mulier 19. D. qui potior. in pign. hab.*
3. Nec enim cogendus est creditor vt diuidat actionem quam habet indiuisam *l. 1. alias l. 2. C. de duob. reis* quia solutio per partes habet magna incommoda *l. 3. D. famil. ercisc.*

DEFINITIO IX.

Qui soluit ex præscripto iudicis & ad modum præscriptum liberatur, nec imputari potest ei cur non appellauerit etiamsi iudex malè decreuerit.

QVi autore Prætore soluit, & seruata ea forma quam Prætor præscripsit, liberatur,[1] licèt Prætor malè decreuerit,[2] si modò per debitorem religio Prætoris benè instructa nec circumuenta sit.[3] Neque imputari debitori potest cur à decreto tanquam iniusto non prouocauerit,[4] cùm si prouocasset audiri non debuisset, quasi cuius nihil interesset.[5] *Ita Senatus* ex tempore 16. Cal. Ianuar. 1588.

1. *l. ait prætor 7. § 1. versic. permittitur D. de minor.*
2. Quia prætoris & iudicis decretum quantumuis iniquum executioni mandari publicè interest *l. seruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell. l. si prætor 75. D. de iudic.*
3. *l. 5. § penult. D. de reb. eor. qui sub tutel.*
4. *d. vers. permittitur.*
5. *l. 1. D. de appellat. recip.*

DEFINITIO X.

Qui pro alio soluit indebitum solam conditionem sibi acquirit aduersus eum qui solutionem accepit.

PRo me inscio soluisti quod iam ego solueram. Nec mandati[1] nec negotiorum gestorum[2] actio tibi competet contra me, sed potius condictio indebiti aduersus eum qui solutionem accepit,[3] si modò nihil sit

nihil sit quod mihi possit imputari, cur cùm soluerem te non fecerim certiorem.[4] *Ita Senatus* ex tempore 7. Id. Febr. 1589.

1. Quia non hoc tibi mandaui vt indebitum solueres *l. indebitam 47. vbi not. D. de cond. indeb.*
2. Nec enim negotium meum gessisti vtiliter qui indebitum soluisti.
3. *d. l. indebitam* vbi tamen vide in versicul. *quominus autem.*
4. *l. si fideiussor 29. in princ. & § si cùm debitor D. mandat.*

DEFINITIO XI.

Valor nummorum debitorum ex communi vsu commerciorum æstimari debet potius quàm ex edicto Principis si non aliter indemnitati creditoris cautum esse possit.

QVoties nũmorum qui debentur æstimatio incunda est, si vt sæpè contingit propter imminutam bonitatem monetæ intrinsecam creuerit solidi aurei æstimatio etiam suprà quàm Princeps edicto statuerit, vt patiente Principe nec coercẽte magistratu aurei valor vulgò maior sit quàm edicti forma patiatur.[1] Placet non tam eum valorem inspici debere qui edicto constitutus est,[2] quàm qui communi hominum vsu & commercio frequentatur.[3] Alioqui damnum pateretur creditor, cui soli æquum non est nocere edictum, quod cæteris negotiatoribus non nocet.[4] Quòd si vt plerũque euenit non eadem sit cõmuni hominum vsu æstimatio aurei, ita temperanda res erit vt nec ea sumatur quæ sit maxima, nec ea quæ minima, sed quæ media magisque frequens.[5] *Ita Senatus* in causa D. Margaretæ De la Chambre & D. Marchionis de la Chambre 6. Id. Febr. 1589.

1. Quod temporibus nostris sæpiùs vsueniſſe vidimus contra *l. 3. D. de in lit. iur.*
2. Parum enim est legem esse si non obseruetur, & abeat in desuetudinem *l. de quibus 32. in fin.* vbi DD. *de legib.*
3. Id enim plerumque ab inuitis principibus & magistratibus extorquet infelicitas temporum & necessitas commerciorũ, qua promiscuivsus vtilitatem vocat Paulus *in l. si quis mancipio 17. § si impubes D. de instit. act.* qui locus etiam probat propter hanc vtilitatem recedi plerunque à ratione iuris communis.
4. Nemini enim facit iniuriam qui vtitur iure communi *l. inter eos 51. §. cùm inter D. de fideiuss. l. vlt. C. de in integr. restit.* Vide *l. Paulus 99. aliàs l. creditorem D. hoc tit.* sed præcipuè tractatum illum nostrum quem inscripsimus, De nummariis solutionibus.
5. *Arg. l. si heres 110. de leg. 1.*

DEFINITIO XII.

In debitis fauorabilibus annuis solutio facienda est initio anni, quia cœptus annus habetur pro completo.

IN debitis fauorabilibus annuis, quale est quod alimentorum, aliámve similem causam habet, singulare perpetuúmque hoc ius est, vt & in cuiusque anni principio solutionem fieri, & annum cœptum pro completo haberi oporteat.[1] *Ita Senatus* 7. Cal. Mart. 1589.

1. *l. 5. l. filia 22. D. de ann. legat. l. defuncta 58. D. de vsufr.*

DEFINITIO XIII.

Denunciatio cessionis facta in solius cedentis commodum non impedit quominùs cedenti solui possit.

CEdenti soluere debitor potest, vt à cessionario quoque liberetur etiam post denunciatam à cessionario cessionem si cessio cedentis solius commodo & periculo facta proponatur.[1] Maximè verò si etiam post denunciationem cessionarius cùm proprio nomine & ad commodum suum agere posset & deberet, cedentis nomine & commodo experiri maluerit.[2] *Ita Senatus* ex tempore prid. Id. Maij 1591.

1. Secundum doctrinam Pauli Castrensis *in l. facta 63. § si heres D. ad SC. Trebell.* Aufrer. *in Decis. Capell. Tholos. 119.*
2. Hoc enim facere potest si velit vt notant DD. *in l. 3. C. de nouat. & in l. apud Celsum 4. § si cùm legitima D. de dolo mal. except.*

DEFINITIO XIV.

Debitum in diem non potest solui ante diem, si dies fuerat adiecta in fauorem creditoris.

QVod in diem debetur non semper ante diem solui potest, licèt dici soleat plus præstare debitorem quàm debeat cùm solutionem repræsentat.[1] Quid enim si dies adiecta sit in fauorem creditoris nõ debitoris, siue ex testamento siue ex contractu aut qua alia iusta causa debeatur? Vtique dies expectanda est ne quicquam de creditoris iure minuatur?[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 12. sup. de legat.

1. *l. Iauolenus 15. aliàs l. eum qui D. de ann. legat.* iunct. *l. quod certa die 70. D. hoc tit. l. stipulatio ista 38. §. inter l. qui hoc anno 42. De verb. obligat.*
2. *d. l. Iauolenus l. si ita relictum 43. § Pegasus de leg. 2. l. 3. §. cùm Pollidius D. de vsur.*

DEFINITIO XV.

Legatum nummarium debetur in eo valore qui fuit tempore testamenti.

CVm quæritur in qua moneta solui legatum debeat, si melior aut deterior fuerit tempore testamenti quàm tempore mortis aut solutionis, placet tempus testamenti spectandũ esse:[1] quoniã ex patrimonij comparatione prudens testator legandi modum sumere & solet & debet, futuræque mutationis ignarus non de alia moneta cogitare videri potest quàm de ea quæ tùm in vsu & commercio est cùm legat, licèt non nisi à die mortis legatum deberi possit,[2] sicut nec peti ante aditam hereditatem.[3] Nam & si quid ex contractu debeatur siue puro siue condicionali, idem est, vt idipsum tempus quo contractum est spectari hac etiam in re vt & in aliis ferè omnibus oporteat.[4] Interdum tamen euenit vt ex verbis aut voluntate testantis tempus mortis in soluendo legato inspiciendum sit. [5] Numquam enim à verborum vi & potestate recedendum est si voluntas consentiat.[6] *Ita Senatus* in causa fratrum De Miege prid. Cal. Iunij 1591.

1. Oldrad. *cons.* 31. incip. *Thema tale est arg. l. si ita l. vlt. De aur. & arg. legat. l. vxori* 13. *in princ. & §. 1. l. nomen* 34. §. 1. *l. vxorem* 41. §. *testamento pueros l. nuper.* 85. *l. his verbis* 102. *de leg.* 3. *l. item illa* 18. §. *quod adijcitur* D. *de const. pecun.*
2. *l. vnic.* §. *in nouissimo C. de caduc. tollend.*
3. *Ex reg. l. si nemo* 9. D. *de test. tutel.*
4. Idem Oldr. *vbi supr. & cons.* 13. Socin. iun. *cons.* 152. *vol.* 2. *Ex l. imperatores* 71. D. *de contr. empt. l. continuus* 137. §. *cùm quis in fin. de verb. oblig. l. vsusfructus* 26. *De stipul. seruor. cap. olim Extr. de censib.* Adde *l. si filiusfamilias* 78. *De verb. oblig.* Contra tamen in legato tenet Roman. *sing.* 519. *& cons.* 123. vbi reprehendit Oldrad. per text. *in l. cùm certum. De aur. & arg. leg.* Putàtque spectandum esse tempus solutionis nisi heres fuerit in mora *Ex l. vinum* 22. *D. de reb. cred.* Communis tamen est pro Oldrad. Vide addit. *ad dict. singul.* 519. Adde *l. Aurelius* 28. §. *testamento & §. Titius de liber. leg.* Gothofr. *ad l.* 3. *in fin. glos.* ad verb. *deteriorem D. de reb. credi.* Hotom. *in quæst. illustr.*
5. *Vt in l. vlt.* §. 1. *de leg.* 2. *l. pen.* D. *de instr. leg. l. si fundus* 28. D. *quand. dies legat. ced. l. Mela* 14. §. *sed si alimenta de alim., & cibar. leg.* & aliis locis quos congerit glos. *in dict. l. si ita* 7. *de aur. & arg. legat.*
6. *l. non aliter* 69. iunct. *l. ille aut ille* 25. §. 1. *de legat.* 3. *l. Labeo* 7. *de supell. legat.*

DEFINITIO XVI.

Debitor etiam in extremo vitæ discrimine constitutus non est eximendus carceribus nisi creditores omnes consentiant, Præterquàm si id etiam concurrat vt det idoneos fideiussores.

DEbitor vrgentibus creditoribus in carceres detrusus cùm in grauissimum morbum incidisset, nec haberet in numerato vnde solueret, postulabat vt carceribus eximeretur & priuatæ apparitoris custodiæ committeretur oblatis in eam rem idoneis fideiussoribus. Quærebatur cùm creditores summo iure cum eo agere mallent quàm periclitanti hominis saluti fauere, quænam iudicis partes esse deberent. Placuit non esse in iudicantis arbitrio vt debitorem carceribus eximat, aut è publicis transferat in priuatos si non creditores omnes quorum interest consentiant,[1] Nec si fideiussores idonei offerantur. Facturúmque iudicem litem suam,[2] si defuncto postea debitore non soluẽdo, & fideiussoribus ad egestatem delapsis, creditores suum consequi non potuerint. Qui enim tenetur soluere non liberatur dando fideiussorem aut pignora, ni creditor consentiat. [3] Nimirum credendus est debitor maiore studio & diligentia vsurus in conquirendis aut explicandis pecuniis si longioris carceris tædio vrgeatur:[4] fitque proculdubio iniuria creditoribus si aut inauditis aut inuitis iis debitor publicis eximatur carceribus, cum verisimile sit tanto eum tardius soluturũ, quanto mitius cum eo agetur.[5] Sanè si proponas & euidenter soluendo esse debitorem, & perquàm idoneos ab eo fideiussores præstari, nec sine manifesto salutis discrimine posse debitorem diutius in carcere retineri, vix conuenit Christiano iudici creditorum immanitati vsque adeò indulgere [6] vt veterem illam legem duodecim tabularum, De dilanandis debitoribus in vsum reuocare videatur, quam tamen constat non tam ad vsum, quàm ad terrorem comparatam fuisse, ne quis tam facilè ad contrahendum æs alienum accederet.[7] Sed illud tamen districtè obseruandum est vt non nisi ex maxima causa & debitore in aperto vitæ discrimine constituto ad hanc æquitatem decurratur, & eo demum casu quo certum sit nullum ex iudicis indulgentia damnum creditoribus posse contingere.[8] Quam ob causam licèt inops & egenus debitor proponatur, sufficiet tamen oblatos ab eo idoneos fideiussores, cum ea ratione satis supérque indemnitati creditorum consultum iri certum sit.[9] Quid si debitor ipse manifestè soluendo sit, nec tamen inueniat fideiussorem?[10] At vix est vt euenire id possit, quin difficilis sit conuentionis: quo casu non videtur idoneus satísque bonus debitor, licet sit soluendo.[11] *Ita Senatus* in causa Claudij Geneuois 6. Id. Iun. 1591.

1. Quia quod omnes tangit ab omnibus adprobari debet *l. vlt. C. de autor. præst.* nec quorundam consensus aliis nocere potest, Nisi cùm debitor cedit bonis *l. vlt. C. qui bon. ceder. poss.*
2. *Arg. l. 1. & tot. tit.* De *magistr. conuen. l. 1. C. de pœn. iudic. qui malè iudic.*
3. *l. si rem* 9. §. *omnis De pignorat. act. l. 5. §. pen. & vlt. & l. seq. D. quib. mod. pign. vel hyp. soluit l. quæ fundum* 50. *D. de iur. dot.*
4. Studio scilicet recuperandæ libertatis quę per carceres quodammodo imminuitur *l. 1. & 2. D. de homin. lib. exhib. l. Titio* 71. §. *Titio centum de condic. & demonstr.*
5. *Arg. l. is cui* 5. D. *vt in poss. legat.*
6. *Arg. l. pen. in fin.* D. *de donat. l. ob as* 12. *cum ibi not. C. de oblig. & act.*
7. Vt Aulus Gellius scribit *in not. Attic.*
8. Etsi damni causa vitam hominis periclitari durum sanè est *l. cùm pater* 77. §. *cùm existimaret de leg.* 2.
9. *l. 1. D. qui satisd. cog.*
10. Est enim id plerumque difficile *l. 2. §. pen. D. de iudic.*
11. *l. 2. D. qui satisd. cog.*

DEFI-

DEFINITIO XVII.

Sola depositi confessio non probat depositum & obsignationem quæ solutionis vim habeat contra creditorem præsertim ad sistendas vsuras.

OBsignatio non aliter vice solutionis est [1] quam si ritè facta sit,[2] & probetur. Quid ergo si de ea constet per solam depositarij confessionem, qui se fateatur pecuniam habere ex causa depositi & paratum esse creditori quando cumque petenti soluere? Non proderit obsignatio debitori, quia depositum re contrahitur non verbis aut nudo consensu.[3] Nam qui constituit se quid habere ex causa depositi quod re vera depositum fuisse non apparet, constitutor potiùs quàm depositarius dicendus est. [4] Nec diuersum erit si depositi & obsignationis realis instrumentum à notario conscriptum & posteà deperditum dicatur, nisi probetur. [5] Alioqui facilè fraus fieret creditori per falsi depositarij collusionem, & qui non potest liberari nisi soluendo aut obsignando, liberaretur dando constitutionem, qui fideiussoris & intercessoris potiùs quàm depositarij loco habendus esset.[6] Nec est quod de huius iuris iniuria cõqueratur is, qui dicit obsignatam à se pecuniam, cùm ei liberum sit pecuniam à depositario reposcere, vt soluat creditori.[7] Nisi fortè quis dicat sua interesse propter vsuras, quarũ cursum obsignatio ritè facta stitisset.[8] Sed imputet sibi debitor cur nõ cautiùs egerit, vt certiores obsignationis probationes haberet siue per testes siue per scripturã.[9] Proinde nec imputandũ est creditori cur aduersus eum qui se depositarium dixit primo loco non egerit, nec tentauerit an ea actione consequi suum posset.[10] Sufficit enim quod ob non factam ritè obsignationem perinde saluas habeat pristinas suas in debitorem actiones, atque si nulla prorsus obsignatio facta diceretur.[11] *Ita Senatus* pro fratribus Laboret contra N. Roftain 5. Cal. Iulij 1591.

1. *l. obsignatione* 9 *C. hoc tit.*
2. Ritè autem facta intelligitur si facta sit ad domicilij originis etiam ad interrũpendum cursum præscriptionis currentis contra ius redimendi, & ad id perpetuandum ad similè tempus *l. si præses* vbi DD. *C. de episc. audient.* Salicet *in l. vt perfectius C. de annal. except.* Bœr. *quæst.* 11. *num.* 3. post Guid. Pap. *quæst.* 416. *vers. sed quid de præscriptione.*
3. *l. 1. §. is quoque D. de oblig. & act.* Impletur tamen interdum probatio depositi per confessionem *l. Publia* 26. §. *vlt. D. depos.*
4. *l. 1. & tot. tit. D. de const. pecun.*
5. Frustra enim allegatur quod non probatur nisi sit notorium *l. duo sunt Titij* 30. *D. de testam. tutel. l. 2. & pass.* D. *de probat.* Iunge *l. testium facilitatem* 17. *in fin. C. de testib.*
6. Quod tamen absurdum esset vt dixi *Desin. præced. num.* 3. *supr.*
7. Nec enim vllam exceptionem contra eum potest depositarius habere, si depositarius verè fuit *l. vlt. C. de compens. l. si quis vel pecunias* 11. C *depos.*
8. *l. si per te non stat.* 9. C. *de vsur. l. acceptam* 19. *eod.*
9. Alterutra enim probatio necessaria est *l. in exercendis* 15. C. *de fid. instrum.*
10. Nemo enim cogitur dubiam & ancipitem actionem proponere *l. 1. D. commod. l. si gratuitam* 17. D. *de præscr. verb.*
11. Nihil enim refert an obsignatio nulla facta sit, an aliqua minùs ritè *l. quoties* 6. D. *qui satisd. cog. l. 2. D. de autor. tutor.*

DEFINITIO XVIII.

Ab interlocutione per quam pronunciatum est idonea esse pignora oblata debitori à creditore, non potest debitor appellare quòd nihil eius interfit.

CReditor idoneis pignoribus debitori pro eius indẽnitate cauere obligatus, pignora obtulerat, quæ cùm debitor minus idonea esse diceret, & probaret, iudex tamẽ idonea esse pronunciauerat. Non erit audiendus debitor si ab ea pronunciatione appellet, cuius autoritate plenam sibi quærere possit liberationem.[2] Quid enim ipsius interest cùm à iudice compellatur ad solutionem?[3] Aut quo iure appellatio recipiatur eius cuius nihil omnino interest?[4] Nisi fortè quis appellandũ ei putet quasi aduersus iniuriã iudicis qui non idonea pignora pro idoneis habuerit. Sed non ita est. [5] Nihil enim imputari potest ei qui paret iudicato,[6] cùm iudicium in inuitum reddatur.[7] Nec quicquam referet an iudice inferiore an Senatu ipso cogente soluat debitor.[8] Dummodò ea omnia alleget quæ mouere iudicem debeant vt rectè iudicet, ne alioqui per eum circumuenta videatur religio iudicantis.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro Antonio Fou contra N. Catel. prid. Id. Iul. 1592.

1. Hoc est vt posset debitor indemnis præstari si fortè ad iteratam eiusdem quantitatis solutionem vrgeretur.
2. Nec enim lædituer per sententiam imò fit locupletior debitor qui à suo creditore liberatur *l. si pupilli* 66. *in fin. D. hoc tit. l. species* 11. *D. de acceptilat.*
3. Iniquum enim esset non impunè soluere illum quem prætor cogat ad solutionem *l. quod autem* 6. §. *apud Labeonem D. quæ in fraud. credit.*
4. *l.* 1. D. *de appellat. recip.*
5. *l. ait prætor* 7. §. 1. *vers. permittitur D. de minor.*
6. Quia parere habet necesse *l. non videtur* 167. §. 1. *de reg. iur.*
7. *l. inter stipulantem* 83. §. 1. D. *de verb. obligat.*
8. Nam & *in d. vers. permittitur* Vlpianus loquitur de sententia lata per prætorem à quo poterat appellari ad præfectum vrbi *l. Æmilius* 38. *D. eod. tit.*
9. *vt in l. magis puto* 5. §. *manet* D. *de reb. eor. qui sub tutel. l.* Diuus 33. D. *de re iudic.*

DEFINITIO XIX.

Potest etiam ex interuallo fieri cessio actionis. Nempe cùm actio per solutionem extincta non est.

ACtionis quæ per solutionem extincta ipso iure non est, licet elidi potuerit per oppositam doli exceptionem,[2] fieri cessio etiam ex interuallo potest, [3] Vtputa per creditorem, cui solutum est debitum à tertio possessore pignoris luendi causa.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 19. sup. de luit. pign.

1. Nam si ipso iure extincta sit aliud est *l. Modestinus 76. cum ibi not. D. hoc tit.*
2. Quamuis dici soleat nihil referre an quis nullam actionem habeat, an verò talem habeat quæ possit elidi per exceptionem *l. nihil interest 112. de reg. iur.*
3. Textus est *in l. si res obligata 57. infin. D. de legat. 1.* Dixi *lib. 12. Coniectur. iur. ciuil.*
4. *l. 2. l. sicut 8. §. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO XX.

Qui penes se retinuit pecuniam quamuis ociosam non potest petere fructus rei pro qua debeatur ea pecunia.

QVi oblatam creditori à debitore pecuniam, & à creditore sine causa recusatam apud se depositam retinuit, si postmodùm in vniuersa debitoris iura ex titulo licèt oneroso successerit,[1] fructus rei, quâ creditor pro pecunia reddere debuit, cõsequi non potest, Nec si paratus sit iurare ociosam se pecuniam, & in arca reconditam tôto illo tempore habuisse, qua nec si voluisset, citra furtum tamen vti potuisset.[2] Non enim pecuniam quamuis inutilem retinere penes se debuit, qui in vicem vsurarum fructus aliquos ex obsignatione sperare voluit,[3] alioqui & rem & precium eodem tempore habuisse videretur. [4] *Ita Senatus* in causa Aduocatorum Gaudinon & de Coysiaz 16. Cal. Sept. 1592.

1. Atque ita qui antea tantùm erat depositarius postea factus sit debitor aut saltem loco debitoris. Addidi, *licèt ex titulo oneroso* quia si ex lucrativo id fiat minorem res habet dubitationem quin depositario minùs succurrendum sit, quia semper fauorabilior est qui causam habet oneroſam quàm qui lucrativam *l. 4. §. si cum legitima & seq. vbi not.* D. *de doli mal. except. l. quod autem 6. §. simili modo dicimus* D. *qua in fraud. credit.*
2. §. *furtum autem Instit.* De *oblig. qua ex delict. nascunt. l. si pignore 54.* D. *de furt.*
3. *l. Iulianus 13. §. veniunt autem* D. *de action. empt. l. liberalitatis 16. §. 1.* D. *de usur.*
4. *l. ex empto 11. §. qui autem l. bona fides 50.* D. *action. empt.*

DEFINITIO XXI.

Taxationem æstimationis monetarum quæ pro vsu & abusu commerciorum sit alia atque alia solet, Senatus probis viris committere non sibi reseruare.

CVm propter auctam vel imminutam bonitatem aureorum vel monetarum, plutis aut minoris æstimandus est aureus ne debitor aut creditor alioqui moretur in damno,[1] non solet Senatus id arbitrio suo committere sed bonis viris eam rem tractare solitis, & ab vtroque collitigantium eligendis. [2] Præsertim cùm præter intrinsecam illam mutationem abusus quoque commerciorum vt hac nostra tempestate rem eò perduxit vt nullius mercis minùs certa sit æstimatio quàm pecuniæ [3] quæ certam semper ac perpetuam rationem habere deberet. [4] Inde fit vt pro electorum arbitrio nunc hanc nunc illam aureorum æstimationem Senatus noster secutus sit, cùm proprij arbitrij legem ea de re cõstituere non posset. [5] *Ita Senatus* pro fratribus Ponthus Lugdunensibus contra D. du Coudrey Iurisconsultum præcipui inter nostros nominis & Sereniss. Ducis nostri Consiliarium 5. Cal. Sept. 1592.

1. Contra id quod scriptum est *in l. Paulus 99. alias l. creditorem, aliàs l. debitorem* D. *hoc tit.*
2. Quos pragmatici nostri dicunt *preud'hommes & experts.*
3. Cùm tamen pecunia res omnes cæteras æstimare soleat non à cæteris rebus æstimari *l. si ita 42.* D. *de fideiuss.* Est enim pecunia mensura rerum omnium præterquàm sui ipsius.
4. *l. nummis 3.* D. *de in lit. iurand.*
5. Facti enim quæstio numquam certa esse potest & in iudicantis arbitrio semper posita est *l. 1. §. 1. D. ad SC. Turpill. l. ordine 15.* D. *ad municip.*

DEFINITIO XXII.

Non facilè condemnandus est prouisionaliter debitor qui apochas profert.

SI creditor proferat instrumentum ex quo sibi deberi intendit, contrà verò debitor plures apochas ad probandam solutionem,[1] sed de quibus tamen dubitari possit, An in controuersi debiti solutionem imputari debeant [2] aut an totius debiti quantitati respondeant, [3] non priùs pro creditore aut diffinitiua aut prouisionalis sententia ferenda est, quàm docuerit ille quid sibi quantumque debeatur si de eo constare in promptu possit per calculum, neque aduersus apochas falsitatis exceptio obiiciatur, aut alia quæ negotio longiores moras sit allatura. [4] Quid enim iustius, quàm solutioni & liberationi fauere aduersus obligationem? [5] Prolatis siquidem per debitorem apochis quæ prima facie solutionis probationẽ præ se ferant. Incumbit creditori vt probet aut in aliam causam factas esse, [6] aut alias aliis contineri, ex quo apparere possit nondum integrum debitum solutum fuisse. Id verò tum maximè locum habet, cùm creditor agit aduersus heredes debitoris, fortassis etiam impuberes, qui factum defuncti, & rei gestę veritatem ignorare probabiliter possunt. [7] *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron contra R. D. Archiepiscopum Tarentas. 17. Cal. Febr. 1593.

1. Non enim potest melius probari solutio quàm per apocham, & pecuniæ solutæ professionem *l. pecunia 14. C. hoc tit.*
2. Quod plerumque in facti nonnumquam etiam in iuris quæstione positum est *l. 1. & seq.* D. *hoc tit. l. 1.* C. *eod.*
3. Cuius rei disquisitio tota in calculo posita est.
4. Hoc enim est quod nostri dicunt *Per modò confitat modò agatur l. 3.* D. *vt in poss. legat.* Falsitatis autem exceptio & quæstio longiores moras habere solet *l. 2. C. ad leg. Cornel. de fals.* quæ tamen probat interim præsumendum pro instrumento.
5. *Arrianus 41.* D. *de oblig. & action.*
6. Cùm solutio facta in vnam causam non debeat prodesse in aliam *l. 1. & seqq.* D. *hoc tit. l. ex pluribus 89. eod.*
7. Nam qui in alterius iura succedit iustam habet causam ignorantię an id quod petitur debeatur *l. qui in alterius 41. de reg. iur.* quia semper probabilis est ignorantia facti alieni *l. vlt.* D. *pro suo.*

DEFI-

DEFINITIO XXIII.

Creditor etiam amisso aut restituto chirographo debiti persecutionem non amittit, si aliunde constet adhuc deberi.

QVi instrumentum authenticum & publica fide firmatum vel casu amisit, vel spe futuræ solutionis debitori reddidit,[1] nihilominùs debitũ persequi potest priſtina actione, si probet sibi deberi. Non enim debitum faciũt tabulæ. [2] Nec quod debitor habens penes se instrumentum proferat id cãcellatum; faciet vt intercidisse actio videatur, Nisi ea omnia concurrant quæ hoc casu præsumptionem solutionis inducere solent. [3] Quinimo tantò magis condemnandus erit debitor, quippe quem constet debere cùm anteà debuerit, si non aliqua ratione probet solutionem aut solutionis præsumptionem. [4] Si tamen præsumptio sit pro debitore instrumentum penes se habente, [5] licèt multa creditor alleget, quæ si iam probata essent præsumptionem illam eliderent, [6] non debet incerto eo prouisionalis & fiduciaria vlla adiudicatio fieri creditori. Denique vix est vt vllo casu contra debitorem qui producit chirographum, aut instrumentum cancellatum quicquam decerni debeat ante diffinitiuam sententiam: [7] Cùm si sublata sit certioribus iudiciis illa solutionis præsumptio quæ ex instrumenti possessione inducitur diffinitiuè non prouisionaliter condemnari debitorem oporteat. [8] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de Belly D. des Eschelles & Cl. Bausſan 3. Cal. Mart. 1593.

1. Hoc enim persæpe fit.
2. Actiones enim non tolluntur nisi certis modis *l. obligationum ferè 44. §. placet* D. *de oblig. & action l. pen.* D. *hoc tit.* Inter quos non est instrumenti amissio nec chirographi redditio quæ tantùm inducit exceptionem pacti de non perendo *l. 2.* D. *de pact.*
3. Cùm non semper nec concludenter probetur solutio ex eo quod debitor habeat penes se instrumentum debiti cancellatum, vt ex iis constat quæ tradit Paul. Castr. & alij *ad d. l. 2.* D. *de pact. & ad l. si chirographum 24.* D. *de probat.* lunge *Desin. 1. supr. & desin. 28. infr. hoc tit.*
4. Qui enim semel debuit hoc ipso probatur adhuc debere nisi probet se liberatum *l. qui debitori 15. C. hoc tit.*
5. Secundum ea quæ scripsimus *dict. Desin. 1. supr.*
6. Vna enim præsumptio per aliam elidi facile potest, Ac multò magis per contrariam probationem *d. l. si chirographum & seq.* D. *de probat. l. vlt.* D. *quod met. caus.*
7. Qui enim habet pro se præsumptionem numquam pendente lite condemnandus est *l. moueor 4. C. si seruus export. ven.* Interest enim ipsius non soluere potiùs quàm solutum repetere *l. 3.* D. *de compensat.*
8. Vt finis liti imponatur *l. 1.* D. *de re iudic.*

DEFINITIO XXIV.

Qui soluit executori non habenti mandatum non est liberatus, nisi alia nulla ratione potuit effugere carceres.

SOlutio per debitorem facta executori, qui ex iudicis mandato præceperat vt intra certum & præfinitum tempus & in loco destinato creditori solueretur, non liberat debitorem, etiamsi pecunia postea perierit, siue casu fortuito, siue culpa & facto executoris. [1] Non enim censetur mandatum habere ad solutionem accipiendam qui mandatum habet ad exequendum & imperandum debitori vt soluat, [2] non magis quàm qui ad litem procurator datus est; [3] Nisi proponas traditum apparitori à creditore instrumentum. Ea namque traditio mandati vim habet. [4] At quid si executor cùm nullam haberet accipiendæ solutionis potestatem, per dolum aut imperitiam minatus sit debitori carceres, ni statim solueret, absente tamen creditore? Audiendus erit debitor petens, exhibitionem mandati aut instrumenti obligatorij, vt sciat an & cui tutò possit soluere. [5] Quid si iniurioſus executor pergat vrgere debitorem, iamiam detrusurus eum in carcerem ni soluat incontinenti? [6] Adhuc requiremus à debitore vt pecuniam obsignet, si obsignando possit iniuriam executoris repellere, ne illi possit imputari cur executori citra mandatum soluerit, cùm obsignando posset se ab executoris iniuria liberare. [7] Planè si nec obsignantem audire executor velit, nec ideò desistat rapere eum in carcerem, vix est vt imputari debeat debitori cur coactus soluerit ac non potiùs passus sit detrudi se in carceres, postea de executoris iniùria apud iudicem conquesturus: Cùm ea iniuria sit irreparabilis, [8] & quam perpeti cogendus non sit is qui paratus sit soluere, quem constat non posse cogi vt iudicium accipiat quod longè minùs est, [9] tametsi solutionem in promptu non offerat. [10] Imputandum igitur potiùs erit creditori cur talem executorem elegerit, [11] veréque hoc casu dici illud poterit factum executoris esse factum partis. [12] Quid verò si executor acceptam à debitore nimis facili pecuniam ipsi creditori obtulerit? Creditor autem accipere recusauerit eo prætextu quòd auri vel argenti species oblatæ minoris essent, deinde pecunia deperdita sit, siue casu, fortuito siue dolo malo aut culpa executoris, An imputari creditori poterit, cur non eam saltem quantitatem acceperit, posteà petiturus quod plenæ solutioni deesset. [13] Minimè verò, si iustam recusandæ solutionis causam habuit, hoc est si non totum oblatum fuit debitum. [15] Executor enim qui vt diximus non potest hoc casu videri procurator creditoris ad exigendum, factus videtur procurator debitoris ad offerendum, [16] Et ideò factam ab eo minùs idoneam oblationem non magis agnoscere creditor cogitur, quàm si ab ipso debitore facta esset. *Ita Senatus* ex tempore in causa R. D. Ioannis Baptistæ Cauet Prioris d'Arben contra N. Perrin & N. de Sontonax Nantuacenses in publico auditorio 6. Id. Iunij 1593.

1. Non enim alia solutio liberat debitorem quàm quæ fit vero creditori, aut vero eius procuratori *l. vero procuratori l. 2. l. solutam 49.* D. *hoc tit.*
2. Cùm cuiuslibet mandati fines sint stricti & strictè accipiendi *l. 5.* D. *mandat.*
3. *l. sed si tantum 13.* D. *de pact. l. hoc iure 86.* D. *de solut. l. transactionis placitum 7.* C. *de transact.*
4. *Vulg. l. 1.* C. *de donat. l. vlt.* C. *de pact. conuent. iam sup. dot.*

5. Interest enim soluentis vt soluat tuto ne bis soluere cogatur *l. aitprator 7.§.1.versic.permittitur* D.*de minor.l.sancimus* 25.C.*de admin.tutor.*

6. Est enim huiusmodi executio iniurioſa quæ nullum debitori ſpatium relinquit adferendi ſacculi *l. quod dicimus* 205.*D.hoc tit.*

7. Cùm obſignatio vim ſolutionis habeat *l.acceptam* 19.C.*de vſur.l.obſignatione* 9.C.*hoc tit.*

8. Non enim leuis iniuria eſt duci in carceres eum qui ſit paratus ſoluere *l.ſi creditor* 19.D. *de iniur. & famoſ.libell.* cùm ea res oneret exiſtimationem apud bonos & graues viros & imminuat libertatem *l.1.& 2.D.de homin.liber.exhib.*

9. *l.ſi reus* 73.*D.de procurat.l.ſi debitori* 21.D.*de iudic.*

10. Sic enim noſtri intelligunt quod ſcriptum eſt in dictis legibus de illo qui paratus eſt ſoluere,quaſi ſentiant de illo qui verbo dicat ſe paratum. At ego longè aliter vt ſcripſi in Rationalibus,*ad d.l.ſi debitori.*

11. *l.3 §.ſi executor* vbi Bald.iunct.*l.nam & Seruius* 21.§.*vlt.*D.*de negot geſt.l.cùm in plures* 60.§.*ſeruum in fin.*D.*locat.*

12. *Vt in l.ſi ob cauſam* 13.C.*de euict.l.1.C.ſi in cauſ.iudic.pign.capt.ſit.*

13. Pecunia enim iam ſoluta facilè poteſt perire quamuis non item pecunia debita *l.incendium* 11.*C.ſi cert.petat.*iunct. *l.creditor* 102.*D.hoc tit.*Nempe quia debetur genus,ſoluitur ſpecies.

14. Certum enim eſt periculum ſemper ad eum pertinere qui ſit in mora ſiue debitor ille ſit ſiue creditor *l.ſi ex legati* 23.D.*de verb.oblig.l.qui decem* 72.*in princip.& §.1.D.hoc tit.*

15. Non enim moram facit qui recuſat vel ſoluere vel ſolutionem accipere ſi iuſtam habuit cauſam recuſandi *l.ſciendum* 21.*& ſeqq.D.de vſur.d.l.creditor* 102.*D.hoc tit.*

16. Cùm eam pecuniam offerat nomine quodammodo debitoris qui eam numerauit *arg.l.abſenti* 10.*D.de donat.*

DEFINITIO XXV.

Condemnatio totius debiti ſalua imputatione ſoluti non reſtituit obligationem augmenti monetalis pro parte quæ in executione iudicati ſoluta inuenitur.

DEbiti parte duntaxat ſoluta, non eò minùs admitti ſolet petitio totius quantitatis debitæ,[1] adeóque ſequi condemnatio,ſalua in excutione iudicati imputatione eius ſummæ quam ſolutam fuiſſe apparuerit.[2] Sed non facit ea res vt ſi medio tempore mutatio aliqua ſuperuenerit in monetæ bonitate ſiue intrinſeca ſiue extrinſeca, eius ratio vlla habenda ſit, quod ad eã partem attinet quæ proponitur ſoluta. Nam cùm iam inde à quo tempore ſolutio facta eſt, ſublata ſit pro ea parte obligatio, & ita ſublata acſi nulla vnquam fuiſſet.[3] Conſequens ſit vt ex ſuperuenientе mutatione pars illa nec augmentum recipere poſſit, nec diminutionem. [4] Alioqui damno adficeretur creditor ſi pluris æſtimaretur quod ei debitum ſolutúmque fuit,quàm quanti erat tum cùm ſoluebatur: [5] Sicut ex contrario improbum lucrum ſentiret ſi minoris æſtimaretur.[6] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Fabri & Claudij de S.Real prid.Id.Aug. 1593.

1. Dummodò fiat proteſtatio de imputando omni eo quod ſolutum eſſe apparebit. Hoc enim omnimodò exigitur, vt appareat nolle creditorem bis idem conſequi *l.1.§.1.D quod legat.*Quamquam nec mihi placet ſola hæc proteſtatio ſi illi ipſi qui agit ſolutiones præcedentes factæ ſint,aut alij eo ſciente. Quidni enim ab initio cogendus eſt fateri quod ſcit eſſe ſolutum?Nempe improbi hominis eſt non tantùm conſequi ſed & petere bis eandem rem,cùm is qui petit, ideo petat,vt idipſum conſequatur.

2. Cum exceptio ſolutionis poſſit opponi in executione iudicati quia non impugnat iudicatum vt dixi *Deſin.2.ſupr.* D*e except.*

3. Quia ſolutio eſt naturalis & verus modus tollendæ obligationis *l.pen.D.hoc tit.*

4. Cùm non entis nullæ ſint qualitates *vulg.l.penult.D.de reb.credit.*

5. *l.cùm certum* 9.D.*de aur. & argent.legat.l.Paulus* 99.*aliàs l.creditorem D.hoc tit.*

6. Non autem debet creditor aut lucrum aut damnum vllum ſentire ex ſolutione ſibi facta,ſed illud ipſum præcisè conſequi quod re vera debetur *d.l.Paulus.l.cùm quid* 3.*& ibi not.*D.*de reb.credit.*

DEFINITIO XXVI.

Solutio facta ei cui ceſſum erat debitum quaſi vero creditori liberat debitorem,quamuis ex poſtfacto appareat nihil ceſſionario debitum fuiſſe.

TVtor eius qui nihil Titio debebat,cùm deberi centum exiſtimaret, ceſſerat ei nomen Sempronij in ſolutum, & inſtrumentum quo paris quantitatis obligatió continebatur ei tradiderat, eundémque procuratorem in rem ſuam ad exigendum debitum conſtituerat.[1] Sempronius conuentus ſoluerat. Cùm poſteà ceſſionem quam tutor fecerat, quaſi ſine cauſa factam reuocandam eſſe conſtaret,[2] Placuit, non idcirco reuocari poſſe liberationem quæ Sempronio ex ſolutione contigerat. Quid enim referebat an ipſi tutori Sempronius ſoluiſſet,[3] an alij ex ipſius voluntate, quique ad exigendum ſiue ſuo, ſiue alieno nomine mandatum habebat? [4] Nam & reuocata ceſſione licet appareat non potuiſſe in rem ſuam procuratorẽ conſtitui eum cui nihil debebatur, ſupereſt tamen cauſa ſimplicis mandati, quæ ſicut ad liberationem debitori bona fide ſoluenti acquirendam ſatis eſſe potuit, ita ad eandem partam tuendam conſeruandámque ſufficere debet. [6] *Ita Senatus* pro fratribus Bardet contra Claudiam Tauan 6. Cal. Sept. 1593.

1. Et ita cœperat Titius habere directas actiones ex perſona pupilli, vtiles verò ex propria tanquam ceſſionarius *l. qui ſtipendia 9.C.de procur. l.poſtquam 7.& ſeq.*C.*de hered.vel act.vendit.*

2. Nec enim permittitur tutori alienare rem pupilli ſine cauſa.Hoc ſiquidem ſpoliare pupillum eſt,non tutelam gerere *l.qui fundum* 7.§.*ſi tutor D pro emptor.*

3. Quo caſu ſecurus eſt qui ſoluit vero tutori *l.Lucius* 46.§.*tutela* D.*de admin.tut.*

4. *l.ſolutam* 49.*D.hoc tit.*

5. Similis ratiocinatio eſt *in l.cùm is* 36.§.*mulier* D.*de condict.indeb.*

DEFI-

DEFINITIO XXVII.

Augmentum monetale æſtimatur ex comparatione aurei,idque ex conſuetudine cui hac parte ſtandum eſt.

AVgmentum illud monetæ quòd paſſim creditoribus adiudicari ſolet, [1] quamuis non niſi à monetarum inferiorum deterioratione cauſam habeat, proindéque non pluris æſtimandum videatur, quàm quanto reuera minoris eſt iudicati tempore moneta noua quæ ſoluitur,[3] æſtimari tamen vulgo ſolet ex cõparatione ſolidi aurei, vt quanto pluris eſt aureus,tantò plus veniat in augmenti liquidatione. In quo fieri iniuria debitoribus videtur,cùm haud dubiè pluris æſtimari ſoleat aureus in cõmerciis quã quanti debeat æſtimari ſi non niſi bonitatem intrinſecam conſideres.Siue quòd ex communi hominum affectione cæteris etiam paribus aurum pluris æſtimari ſoleat, [5] Siue quod longè cõmodiùs,minoréque periculo & expenſa his præſertim noſtris miſerrimis & periculoſiſſimis temporibus huc & illuc exportetur.Senatus tamen cùm huiuſmodi quæſtio ex facto incidiſſet pronunciauit ſtandum eſſe conſuetudini,[6] quòd tanti reuera intereſſe videatur creditoris quanti vulgo æſtimantur aurei. Propterea quod eo veluti precio tot aureos ſibi comparare creditor initi contractus tempore potuiſſet.[7] Nec quicquam ſanè cauſæ eſt cur creditori vlla vtilitas aufferatur quam ex ſibi debita pecunia honeſtè comparare poſſit, [8] *Ita Senatus* pro fratribus Ballin contra Aduocatum Bolliet prid.Cal.Sept.1593.

1. De quo vide Guid.Pap.*quæſt.*493.
2. Vt tractaui pluribus in meo illo tractatu De nummariis ſolutionibus.
3. Ob id ſolum ne alioqui creditor damno afficiatur *l.Paulus* 99.*aliàs l.creditorem D.hoc tit.*
4. Ideo fortaſſe quod aurei bonitas intrinſeca minùs mutatur.
5. Quæ communis hominum affectio regulariter attendi ſolet *l.ſi ſeruus*13.D.*ad leg.Aquil.l. precia rerum* 63. D.*ad leg.falcid.*
6. Solent enim eſſe tolerabilia quæ conſuetudo adprobauit *l.imperatores* 13.*in fin.D.de pollicit.*
7. *arg.l.ſi venditor* 6.§.1.*in fin.*D.*de ſerv.export.*
8. Alioqui damnum ſentiret creditor ex ſolutione quod eſſe non debet *l.Paulus aliàs l.creditorem* D.*hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Cum debitor habet penes ſe inſtrumentum cancellatum an & quando habeat exceptionem pacti de non petendo aut præſumptionem ſolutionis.

IN quæſtione illa,An ſi chirographus aliúdve debiti inſtrumentum penes debitorem reperiatur,liberatus debitor credendus ſit, & an probare debeat ſibi redditum à creditore, An verò probatio exigatur à creditore,vt ſibi adhuc deberi offendat, præſertim ſi chirographum[1] aut inſtrumentum cancellatum proponatur.[1] Scio receptam vulgo diſtinctionem illam. [2] Vt ſi dicat debitor r tutum ſe exceptione pacti de non petendo, probare debeat ſibi redditum à creditore ſaltem per duos teſtes,[4] ſi non ſit perſona domeſtica aut aliter ſuſpecta , [5] ſi ſecus per quinque. Sin dicat ſe liberatum per ſolutionem præſumptio ſit pro ea, quæ transferat onus probandi in creditorem , maximè ſi cancellatum ſit chirographum niſi domeſtica ſit perſona.[7] Sed mihi poſterior huius diſtinctionis pars numquam probari potuit. Qui video, Illo etiam caſu quo inſtrumentum redditum eſt à creditore non præſumi ſolutionem,nec ipſo iure liberationem competere,quæ haud dubiè competeret ſolutionis poteſtate ſi ſolutio præſumeretur,[8] ſed tantùm prodeſſe exceptionem taciti pacti, De non petendo.[9] Cui exceptioni locus eſſe non poſſet ſi debitor ipſo iure liberatus eſſet, cùm exceptio pacti de non petendo præſupponat vt ita dicam obligationis priſtinæ ſubſiſtentia. [10] Porrò chirographo exiſtente penes debitorem quid intereſt an ſit cancellatum necne, cùm ſit in poteſtate debitoris vt cancellet aut non? Itaque quod dicimus ex chirographi cancellatione præſumi ſolutionem,[11] ſic accipiendum videtur ſi penes creditorem cancellatum reperiatur.Quis enim tum præſumat aut ab alio cancellatum , quàm à creditore, aut à creditore ipſo ob aliam cauſam, quam quia ſolutum ſit? Vtique,niſi manifeſtiſſimis probationibus creditor contrarium oſtendat. [12] Sed ſi penes debitorem ſit chirographum ſiue cancellatum ſiue non,numquam inducenda ex eo eſt præſumptio ſolutionis aut liberationis, ſed tantùm conuentio taciti pacti de non petendo, eo demùm caſu quo probetur redditum à creditore.[13] Omnimodo enim probanda redditio eſt,ne alioqui pactum inter ignorantes contractum videatur. Quod ſanè in tacito pacto non minùs abſurdum fuerit quàm in expreſſo. [14] Quare nec in eo melior condicio eſſe debet extranei debitoris , quàm domeſtici , [15] niſi quòd cùm domeſtici perſona eſt chirographum ſubripere faciliùs potuerit , [16] & conſequenter falſos teſtes pro crimine obtegendo perquirere,[17] quinque teſtes requiruntur,cùm alioqui duo ſufficerent.[18] Illud ſanè conſtitit, Quotieſcumque vel minima ſuſpicio eſt fuiſſe deperditum chirographum,licèt minùs plenè probatum ſit,numquam præſumendum eſſe pro debitore quod ei fuerit redditum, etiamſi non ſit domeſtica aut aliter ſuſpecta perſona, ſed euidentiſſimas hoc caſu redditionis probationes requiri.[19] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ludouici Ortolan & D.Ioannis Bail Canonici de S. Ioire 8.Id.Nouemb.1593.

1. De qua quæſtione iam ſcripſimus *Deſin.1.& 23.ſupr.*
2. De qua per Capell.Tholoſ.*deciſ.*219.
3. *Ex l.2.vbi gloſ.D.de pact.*
4. *l.vbi numerus* 12.D.*de teſtib.*
5. *Vt in l.vnic.§.ille autem antep.C.de latin.libert.tollend.*
6. Maiore ſiquidem probatione videtur onerandus ille qui habet cõtra ſe præſumptionem *l.vlt.D. quod met. cauſa.* Vide gloſ.*in d.§.ille autem & in l.quod debitor* 15,C.*hoc tit.*
7. *ex l.ſi chirographum* 24.D.*de probat.*

8. Cùm solutio sit verus & naturalis modus tollendæ obligationis *l.pen.*D.*hoc tit.*
9. *d.l.2.vbi glos.*Castrens.& alij *D.de pact.*
10. Siquidem omnis exceptio est actionis competentis exclusio *l.1.& tot.tit.D.de except.l.si vnus* 27.§.*pactus ne peteret* D.*de pact.*
11. *Vt in d.l.si chirographum.*
12. Semper enim præsumptio cedit probationi & veritati *d. l.si chirographum.& l.seq.l.imperatores* 29. *in fin.*D.*eod. tit.De probat.*
13. *Vt in d.l.2.de pact.* aut ab alio ex voluntate & mandato creditoris vt *in l.creditricem* 7.*C.de remiss.pignor.*
14. Etsi enim potest fieri pactum etiam inter absentes *d.l.2.de pact.*non potest tamen fieri inter ignorantes cùm ignorans non possit consentire,& qui ignorat non tam pacisciturquàm decipitur etiamsi sit præsens *l.qui cum tutoribus* 9.§. *qui per fallaciam D.de transact.*
15. Quia omni casu probari debet redditio instrumenti quæ est facti *l.2.D.de probat.*Alioqui sufficit creditori, vt asseueret fuisse redditum contra suam voluntatem,& vt probet obligationem non contradictionem *d.l.quod debitori.*
16. Vt in specie *d.l.vnic.*§.*ille autem C.de latin.libert.tollend.*
17. In tanta præsertim quanta hodie est testium facilitate *arg.l.testium* 18.C.*de testib.*
18. *d.l.vbi numerus* 12.D.*eod.*
19. Itaque semper melius & expeditius est apocham extorquere à creditore *l pecunia* 14.C.*hoc tit.*

DEFINITIO XXIX.

Solutio facta falso procuratori non liberat soluentem sed obligat accipientem de indemnitate debitori præstanda maximè si verus creditor postea exegerit solutionem.

EVm qui soluit falso procuratori id est de cuius mandato non constet,minimè liberari certum est, [1] Idémque esse si famulo creditoris soluerit, aut dicenti se nuncium, si neque mandatum is habeat neque instrumentum crediti,[2] cuius possessio vice mandati esse possit.[3] Itaque & vero creditori sua actio salua erit,[4] & in falsum procuratorē dāda erit actio debitori in omne id quod sua intererit,si iterū soluere coactus est.[5] Sed dubitatio esse potest, Si creditori debitor soluerit priusquā denunciaret procuratori, vt si quod fortè mandatum haberet ad solutionē accipiendam id proferret, an audiendus postea sit de indemnitate contra eum agens. Et magis est vt audiri debeat. Non solùm quòd nihil ei imputari possit cur soluerit illi quem sciebat verum esse creditorem[6] maximè si nitebatur ille instrumento guarētigiato vt vocant ex quo potuerit debitor ex templo detrudi in carceres[7].Sed etiam quia ex contrario imputare sibi debeat qui accepit solutionem, cur non vel mandatum vel ratihabitionem exhibuerit,[8] cúrve apocham per creditorem conscribi non curauerit, aut instrumentum cancellari reddíque ad parandam debitori liberationem.[9] Planéque nihil ei profesde debet quòd conuentus ad præstandam indemnitatem dicat paratum se docere,habuisse mandatum adeóque id nunc exhibeat, [10] Quoniam licēt ex eiusmodi mandati exhibitione appareat indebitam fuisse quantitatem quæ secundo loco à creditore per calumniam exacta est,[11] æquiùs tamen est,dari actionem aduersus eū qui negligens fuit in mandatoexhibendo,[12] mox mandati iudicio repetiturum à creditore quod is mala fide à iam liberato debitore exegerit,[13] Certè si verus hic procurator soluendo non sit, nec dubitari oportet, quin creditor debitori condictione indebiti teneatur',[14] Itémque procurator verus ad id vt cedat mandati actione,[15] si eam malit debitor quàm indebiti condictionem exercere.[16] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 5. Cal. Decemb.1593.

1. *l.vero procuratori* 12.*l.qui hominem* 34.§ *si nullo D.hoc tit.*
2. Bart.*in l.eum qui* 10.§.*vlt.*D.*commod.*
3. *Vulg.l.1.C.de don at.l.vlt.C.de pact.conuent.tam sup.dot.*
4. Quam non potuit ei adimere factum falsi procuratoris *l.Granius* 71.§.*pen.*D.*de fideiuss.& d.*§.*si nullo.*
5. Intellige si falsus procurator cauerit de rato vt fieri solet. Alioqui non potest teneri nisi condictione indebiti *l si procurator* 6.§.1.*& seq.l.cùm indebitum* 57.§.1.D.*de condict.indeb.*Quæ condictio cùm sit stricta vt omnes cæteræ condictiones non recipit præstationem eius quod interest aut aliarum accessionum,nisi quæ sint naturales *l.indebiti* 15.*eod.l.vñ de annus* 38.§.*item si indebitum C.de usur.*
6. Cùm prior solutio quæ fuit irrita nec naturale vinculum dissoluerit nec ciuile *l.si fideiussor* 59.*D.de condict.indeb.*
7. Cur non enim possit impunè soluere is qui per prætorem cogi possit ad solutionem *l.quod autem* 6.§.*apud Labeonem D.quæ in fraud.credit.*
8. *d.l si procurator* 6.§ *Celsus D.de cond.indeb.*
9. Secundum ea quæ scripsimus *Defin.præced.*
10. Cùm desierit res esse integra per solutionem quam vero creditori interim fieri fuit necesse.
11. Cùm per solutionem vero procuratori factam liberatio contigerit. *d.*§.*Celsus.*
12. Quia hoc ipsum potest ei imputari *arg.l.cùm postulassem* 44.D.*de damn.infect.*
13. *l.si seruus* 51.§.*quod vero* D.*de furt.*
14. Quia verum est hoc casu bis idem debitum creditori solutum fuisse contra *l.bona fides* 57.*de r eg.iur.*
15. *Vt in l.possessio* 49.§.*vlt.D.acquir poss.*
16. Est enim plenior,& vtilior actio mandati cùm sit bonæ fidei, & ideò habeat plenioꝛes præstationes §. *actionum Inst.de action.l.vnic.C.de rei vxor.act.*

DEFINITIO XXX.

Pro pensionibus annuis augmentum monetale nullum debetur.

ELegans dubitatio est,an pensionum annuarū quæ certo precio constitutæ sunt,cū redimendi facultate perpetua, augmentum aliquod pro monetæ deteriorationedebeatur.[1] Et deberi illud suadet quod augmentū illud pars debiti est minúsque proculdubio soluit,qui in minore & deteriore moneta soluit.[2] Præsertim cùm pensiones huiusmodi vt plurimùm constitui soleant ad modū vsurarū quincūciū,[3] vel semissium,[4] vt proinde crescente debitis principali summa propter monetæ deteriorationem, ipsaq;

quoque pensiones crescere necesse sit, vt eum sibi modum retineant ad quem ab initio sunt constitutæ.[5] Alioqui facilè eueniat vt de semissibus vsuris aut quincuncibus facias trientes vel sextunces.[6] Etsi enim minùs propriæ sunt istæ vsuræ, quia solius debitoris arbitrio permissum est vt principale debitum soluat cùm volet, non etiam creditoris vt exigat quando velit (ob idque nimirùm contractus hic licitus est etiam iure pontificio & inter personas quoque ecclesiasticas,[7]) tamen vsurarum vicem obtinent,& pecuniarium reditum constituunt.[8] In quo sanè differunt maximè à canone illo annuo qui pro emphyteuticario fundo pendi solet vt plurimùm in pecunia.[9] Cuius pecuniæ augmentum deberi vtique non tam facilè admittendum est.[10] Non solùm quòd plerumque tam exigua summa sit vt de eius augmento non nisi ridiculè tractari queat,[11] Sed etiam quia non tam pro modo iusti reditus, quàm in recognitionem & professionem directi dominij pendi soleat. [12] Quo respectu nihil interest plus minúsve pendatur. At pensiones illæ annuæ de quibus agimus, ex comparatione principalis debiti certum iustúmque modum accipiunt, qui citrà creditoris aut potiùs emptoris iniuriam diminui nulla ratione potest.[13] Sed tamen Senatui visum est aliter constituendum esse,Non modò ex summa æquitate, ne alioqui in singulos annos nouus ineundus sit calculus,nouæque conuentiones, quæ res inexplicabilem litium materiam præberet,[14] Sed etiam ex inueterata apud nos consuetudine qua inductū videmus,vt huiusmodi pensiones, sicut annuæ sunt,ita ex pecunia annua,& quæ in singulos annos cuditur soluantur.Neque enim dubitandū est quin iuri hac parte derogari possit per generalem consuetudinem,[15] cùm & idem fieri queat per præscriptionem si modò per quadraginta annos continuos eam sibi legem creditor dixerit,vt pensionem annuam in moneta annua licèt imminuta sine protestatione acceperit.[16] Quamquam etiam cessante consuetudine, ad publicam tamen vtilitatem pertineret vt Senatus autoritate idipsum induceretur.Vitandi scilicet illius absurdi & incommodi gratia quod ex litium multiplicatione nasceretur.[17] Nec aliud visum est tametsi in piam causam constituta esset annua illa pensio.Tantò mitiùs enim exigi illam decet cuius debitum ex voto gratuito proficiscatur.[18] *Ita Senatus* vnis omnium votis in causa Francisci Gerlier,& Francisci Falquet Cal.Decemb.1593.

1. De qua quæstione vide quæ scripsi *in tract.de nummariis solutionibus.*
2. *l.cum quid* 3.*vbi not.*D.*de reb.cred.l.Paulus* 99.*alias l.creditorem* vbi Bart. & alij.*D.hoc tit.*
3. Quia vsuræ quincunces respondent modo,& æstimationi communi fructuum fundi optimi. Afflict. *decis.* 184. *in fin.*
4. Nam & semisses vsuræ sunt mediocres,cùm sint dimidia parte minores centesimis quæ omnium maximæ sunt *l. eos* 26.§.1.*vers.ceteros C.de usur.*
5. Cùm earum modus ab initio sit constitutus ex proportione summæ principalis.
6. Quod videtur iniquum quando vsurarum stipulatio certam legem ab initio habuerit *l.vero* 12.§.*pen.D.hoc tit.*
7. *Per extrauag.regimini:* Est enim venditio certi reditus annui,non conuentio vsurarum.
8. Ita vt hoc etiam casu pecunia pecuniam parere videatur,quæ sola res facit vsuras odiosas.
9. Vulgo seruitium vocant.
10. Vt docui etiam pluribus in eodem *tract.de nummariis solutionibus.*
11. Hic enim optimè quadrat quod iactari solet, De minimis prætorem non curare.
12. *l.vlt.cum ibi not.C.de iur.emphyt.*
13. *arg.d.l.vero* 12.§.*pen.D.hoc tit.*
14. Quæ semper euitanda est *l.quidam* 21.D.*de reb.cred.l.singulis* 6.D.*de except.rei iudic.*
15. Sunt enim tolerabilia quæ vetus consuetudo adprobauit *l.imperatores* 13.*in fin.*D.*de pollicit.* Sanè ius communi repugnat *cap.olim & cap.cùm canonicis Extr.de censib.*quicquid scribat Guid.Pap.*quæst.*493.
16. *d.cap.olim* iunct.*glos.in verb.triginta sex.*
17. *arg.d.l.quidam & d l.singulis.*
18. *Cap.ex parte Extr.de censib.*

DEFINITIO XXXI.

Simpliciter facta solutio cedit in usuras potius quàm in sortem,si usuræ potuerunt exigi,non etiam si fuerint quidem debitæ etiam adiudicatæ,sed nondum taxatæ.

QVod generaliter constitutum est vt simpliciter soluta pecunia in vsurarum potiùs quàm in sortis causam imputetur,[1] constat non nisi ad eas vsuras pertinere, quæ & debentur & exigi possunt.[2] Igitur si quæ ex iudicato debeantur, quarum tamen taxatio, vt fieri solet, in iudicati executionem dilata sit,[3] nulla ratio est, vt in vsuras cedat solutio quæ simpliciter facta est, quoniam vsuræ antequam taxatæ sint debentur quidem,[4] sed tamen exigi nondum possunt.[5] Idem erit si facta vsurarum taxatione creditor pro sortis solutione iudicati executionem persecutus sit. Secuta enim solutione credendus est debitor in eam causam soluisse ex qua magis vrgebatur.[6] *Ita Senatus* pro D. Benedicto Cauet Senatore clariss. contra heredes N.de la Loge Prid.Id. Febr. 1594.

1. *l.5.§.imperator* 2.*vers.quod generaliter constitutum l.Titia* 48.D.*hoc tit l.1.in fin.C.eod.*
2. Id est quæ iam sunt certæ & taxatæ. Nam si naturaliter tantùm essent debitæ puta ex pacto & consequenter iure ciuili indebitæ,non possent quidem exigi sed tamen non eò minùs in eas esset imputanda solutio quæ scilicet facta esset in vsuras *vt in d.*§.*imperator in princip.*At aliud est si solutio facta sit simpliciter *vt in dict.vers.quod generaliter.*Et de huiusmodi solutione loquitur hæc Definitio.
3. Prius enim est vt condemnatio præcedat quàm vt taxatio condemnationis fiat *l.si traditio* 4.*C.de action.empt.*
4. Ex iudicato & condemnatione *l* 2.*&* 3.*C.de fructib.& lit.expens.*
5. Quia exactio non potest fieri vt neque solutio quantitatis incertæ.
6. Ex regula quæ vult præsumi factam esse solutionem in causam grauiorem & duriorem & antiquiorem *l.3.l. in his* 5.*in princip.*D.*hoc tit.*Text.est *in l.cùm ex pluribus* 103.*eod.*

DEFINITIO XXXII.

Solutio annuæ pensionis pro tribus annis continuis inducit præsumptionem totius debiti in præteritum soluti, sed tamen contra præsumptionem hanc admittitur probatio.

EX solutione quidem annuæ pensitationis pro tribus annis continuis præteritis de qua constet per tres apochas, inducitur iuris præsumptio, quòd totius temporis præcedentis nomine nihil omnino debeatur, quasi integris solutis omnium annorum reliquis. Si modò integra tribúsque pensionibus & apochis diuisa solutio probetur.[1] Alioqui si vel vna numeratione trium annorum pensitationes solutæ sint, vel minùs integra solutio aut non continui triénij facta proponitur, nulla de reliquorum anterioris temporis solutione præsumptio nascitur.[2] Sed tamen non excludit ea præsumptio contrariam probationem si creditor probare velit reliqua deberi. Vincit enim præsumptionem probatio.[3] Quare etsi is à quo reliqua petebantur, confessus sit se debere cùm posset se tueri exceptione præsumptæ solutionis, non poterit in integrum restitui tanquam læsus,[4] si alias læsionis probationes nullas habeat, quàm quòd cõtinui triennij apochis prolatis solutionis præsumptionem inducere possit. Quidni enim bonam fidem agnoscere potuit?[5] Sed hoc ita si ea confessio neque per vim neque per dolum extorta proponatur.[6] *Ita Senatus* in causa D. de Sarrio Augustani & Andrææ Baussan 17. Cal. April. 1594.

1. *l. quicunque 3. C. de apoch. publ. lib. 10. tit. 22. cum ibi not.*
2. Vt probat *d. l. quicunque* in illis verbis *Si trium coherentium sibi annorum apochas securitatésque protulerit.*
3. *l. si chirographum 24. & seq. D. de probat. l. adseueratio 10. C. de non numer. pecun.*
4. Cùm nulla sit melior & certior probatio, quàm quæ fit per confessionem partis *l. generaliter 13. eod. tit. C. de non numer. pecun.*
5. Nemo siquidem bonam fidem agnoscere prohibetur *l. quoties 9. § sicut D. de admin. tutor.*
6. Quod enim per metum vel per dolum vel per vim factum est id ratum habere prætor nunquam debet *l. si mulier 21. § . D. quod met. caus. l. procurator 11. § in perpetuum D. de doli mal. except.*

DEFINITIO XXXIII.

Ibi soluendum & reddendum est indebitum vbi exactum fuit, & in moneta illius loci si interfit eius qui soluit indebitum.

QVi ab Augustano iudice in Augustana prouincia pecuniam indebitam soluere condemnatus coactúsque fuerat prouocatione ad Senatum nostrum facta obtinuerat: Condemnatus falsus creditor restitutionem pecuniæ offerebat Camberij, in ea moneta, & monetæ æstimatione quæ Camberij recepta esset. Visum est audiri eum non debere si victoris interesset in ea potius moneta aut æstimatione solutionem accipere, quæ in Augustana prouincia frequentarctur,[1] quia non tam in quo loco facta esset condemnatio, quàm vbi indebitè extorta solutio inspici oporteret,[2] ne alioqui in dãno moraretur is cui facta iniura fuisset. Idémque dicendũ placuit de iis quoque expensis quas in causam litis idem ille victor in eadem prouincia erogasset,[4] tametsi earum soluendarum obligatio non nisi ex posteriore iudicato ac senatusconsulto competens in eo ipso loco in quo iudicatum fuerat nata videretur.[5] Planè eorum sumptuum nomine qui in causa appellationis & Camberij facti essent, absurdum foret cogi condemnatum præstare victori vtilitatem loci, & æstimationem illam monetæ, monetámve quæ apud Augustanos recepta sit, licèt proponeres fortasse monetam Augustanam id est ex illa prouincia allatam, quæ Camberij impensa est tantam domino suo vtilitatem attulit, quanti ea Camberij fuit.[6] *Ita Senatus* in causa N. Cantamot Augustani 4. Id. Maij 1594.

1. Quia semper & omnimodo indemnis seruandus est creditor *l. Paulus 99. aliàs l. creditorem D. hoc tit.*
2. Nam cùm is qui indebitum accipit, obligetur ex quasi contractu *l. si quis absentis 5. § . is quoque D. de oblig. & action.* non alio loco videri potest se ex quasi contractu obligasse is qui indebitum accepit, quàm vbi accepit. Porrò vbi quis contraxit vel quasi, ibi & conueniri vt soluat potest *l. 2. § . omnes l. heres absens 19. § . 1. D. de iudic.*
3. Non enim leuis iniuria fit ei, à quo inuito extorquetur solutio tanquam à debitore cùm tamen non sit debitor *l. iniuriarum 13. § . si quis per iniuriam & l. si creditor 19. D. de iniur.*
4. Nam expensarum quoque nomine indemnis seruari victor debet *l. properandum 13. § . sive autem alterutra C. de iud. l. eum quem 79. D. eod. l. qui solidum 78. § . 1. de leg. 2.*
5. Cùm potuit fieri vt expensæ compensarentur, aut non adiudicarentur, *vt in d. l. qui solidum 78. § . 1. de legat. 2.*
6. Cùm tanti moneta quæque sit quanti expendi potest *l. 3. de in lit. iurand. l. si ita fideiussorem 42. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXXIV.

Apocha in chirographi tabulis conscripta in eam causam facta creditur, quæ chirographo continetur, etiamsi dicatur id factum per errorem nisi error probetur.

A Debitore pecuniam accepisse professus per apocham in chirographi tabulis conscriptam, in ea m causam accepisse intelligendus est, quæ chirographo continetur.[1] Nec si per errorem id factum di cat audiendus est, nisi errorem probet,[2] quamuis non ab ipso debitore numerata sit pecunia,[3] sed ab alio qui eam solutionem sibi proficere, & in aliam causam imputare velit.[4] Quod cum euenit, inter eum qui ipse soluit, & eum qui solutionis commodum captat priùs discutienda res est, Cuius vtilitati cedere solutio debeat.[5] Sed interim pro vero debito non habebitur, quod an solutum sit, nesciatur. Ideóque interea inhibebitur executio.[6] Idémque erit si apocha sic conscripta fuerit, vt debitoris persona demonstrata non sit, sed solutio tantùm testata.[7] Cur non enim præsumamus delendæ aut exonerandæ obligationis chirographariæ gratia factam solutionem, cuius probatio ex chirographo ipso petatur? *Ita Senatus* in causa R. D. Abbatis Ambroniacensis & N. Ioannis Dionisij Cauet. 3. Non. Iun. 1594.

1. Nulla

enim ratio esset conscribendæ apochæ in margine chirographi si in aliam quàm chirographi causam solutio facta esset.

2. Erroris enim probatio semper salua esse debet cùm non consentiant qui errant *l. si per errorem 15. D. de iurisdict. l. nihil consensui 116. § . vlt. de regul. iur.*
3. Qui casus longè minorem habet dubitationem.
4. Eo prætextu quia credendus quisque sit id potiùs soluisse quòd suo nomine debeat *l. & magis 4. D. hoc tit.* Sed tamen nihil vetat etiam ab alio solui quod alius debeat *l. solutione 23. eod. l. soluendo 39. de negot. gest.*
5. Nec enim potest vnica numeratio plures obligationes tollere, nisi in casibus de quibus *in l. in numerationibus 44. D. hoc tit.*
6. Et quidem vtriusque debiti propter incertitudinem licèt certum sit vni tantùm debito solutionem proficere posse.
7. Impersonaliter. Sufficit enim vt relinquatur locus interpretationi.

DEFINITIO XXXV.

Etiam promissio de reddendo chirographo inducit tacitum pactum de non petendo sicut & ipsa redditio.

NOn solùm redditio instrumenti inducit tacitum pactum de non petẽdo,[1] sed etiam promissio ipsa de reddendo instrumento,[2] quia non tam redditio instrumenti quàm reddentis animus prodest ad eiusmodi pactum inducendum.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 30. Sup. De reb. credit. & iureiur.

1. *l. 2. vers. & ideò cum ibi not. D. de pact.* Dixi *Defin. 28. supr.*
2. Quamuis aliud sit promissio de reddendo instrumento, aliud verò redditio instrumenti, sicut & aliud est, Pactum de vendendo vel donando, Aliud verò venditio, vel donatio. Bart. *ad l. vlt. num. 8. D. de condict. caus. dat.*
3. *d. l. 2. l. creditricem 7. C. de remiss. pignor. l. qui debitori 15. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVI.

Solutio facienda in tot aureis æstimatis per libras regias non tam ex aureorum quàm ex librarum numero æstimari debet, & potest fieri in quacunque moneta admissibili in loco solutioni destinato, dum ne deteriorata sit.

COnductor ex causa susceptæ conductionis se obligauerat ad solutionem in ille aureorũ æstimatorũ tribus libris regiis quæ sex florenos cum assibus tribus monetæ nostræ efficerent. Conuenerátque vt quáuis contractum esset apud nos, vbi & conducta bona sita erant, solutio tamen Lugduni fieret sumptibus & periculo conductoris. Placuit non esse cogendum conductorem in aureis soluere, sed in alia moneta qualibet quæ Lugduni admitteretur,[1] Ita vt si solutionis tempore pluris æstimarentur aurei Lugduni quàm tribus libris regiis publico mercatorum commercio, tres libræ in quacumque moneta admissibili etiam Sabaudica sufficerent,[2] dum ne deterior moneta effecta esset quàm contractus tempore fuisset.[3] Idémque seruandum si in aureis solutio fieret, Nimirum vt si solutionis tempore quatuor libris regiis aureus Lugduni æstimaretur, trecentis aureis in totidem corporibus nummorum solutis quadringenti aurei soluti viderentur.[4] Apparebat enim æstimationem illam aureorum debitoris gratia factam fuisse cùm iam tum propter monetarum deteriorationem in ipso Lugduni loco aureus multo pluris quàm tribus libris regiis æstimaretur.[6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio contra Ioannem Le grand Vectier & alios pro Illustriss. D. Duce de Mercœur 10. Cal. Decemb. 1594.

1. Quia quamuis aurei essent in obligatione fuerant tamen æstimati: quo casu solutio fieri potest in æstimatione *l. si quis stipulatus 54. D. hoc tit.*
2. Legem enim certam ab initio habuit stipulatio quæ postea nisi ex vtriusque consensu immutari non potuerit *l. vero 12. § . pen. D. hoc tit.*
3. Nec enim tantundem reddi videretur, quod in moneta deteriore redderetur *l. cùm quid 3. D. de reb. cred. l. pen. ad fin. De condict. tritic. l. 3 § . 1. D. commod. l. Paulus 99. aliàs l. creditorem D. hoc tit.*
4. Habita scilicet ratione non ad numerum corporum sed ad æstimationem.
5. Quod vnum maximè inspiciendum est, quid nimirum factum sit in gratiam debitoris vel creditoris *l. Iauolenus 15. aliàs l. eum qui D. de ann. legat. l. si ita relictum 43. § . Pegasius de leg. 2.*
6. Vt proinde non posset alia interpretatio fieri salua conuentione quæ semper conseruanda est vt aliquid operetur *l. si quando 109. de leg. 1. l. si ita stipulatus 126. § . Chrysogonus de verb. oblig.*

DEFINITIO XXXVII.

Quod debetur in aureis potest solui in quacunque moneta ex consuetudine dummodò ea moneta non sit minutissima. Nec valet obsignatio facta in moneta minutissima maximè quàm credibile sit de proximo publicandam aut aliter improbandam.

AVreos simpliciter debens siue ex mutui siue ex alia qualibet liberatur dando cõmunem publicãque aureorum æstimationem,[1] nisi adiectum sit vt in auro fiat solutio.[2] Idque nõ tam ex iuris ratione quæ aliud profecto suaderet præsertim in mutuo,[3] quàm ex locorum agentium ferè omnium consuetudine.[4] Quæ multò magis obtinet si aurei sint æstimati,[5] Nisi proponas ideo æstimatos vt quamuis in specie solui deberent, certũ tamen haberẽt precium ne auctæ vel diminutæ postmodum publicæ æstimationis ratio vlla haberetur.[6] Sed tamen hoc ita accipiendũ est vt debitori nõ liceat in minutissima moneta totum debitum soluere si alia sit in qua minore creditoris incommodo maior debiti pars solui possit, licèt monetæ quod vocãt augmentum offeratur.[7] Itaque cũ debitor quidam egregiam debiti quantitatem in eiusmodi nũmorum specie obsignasset improbata est à Senatu obsignatio.[8] Quanquam eius improbandæ ratio illa quoque accedebat quod obsignationis tempore in eo res erat, vt proximo quoque die edicto Principis minutiæ illæ monetarũ etiam quæ à monetarijs Principis excussæ essent, damnari deberent, scripto iam de ea re edicto, sola publicatione dilata in id vsque tempus quo melior moneta excusa foret.[9] *Ita Senatus* 3. Cal. Febr. 1595.

1. Non quidem ex ratione iuris,sed ex illa generali consuetudine de qua Bart.*in l.*1.D.*de aur.& arg.legat.*vt sequitur in Definitione.
2. Tunc enim omnino seruanda conuentio est.
3. Quia id soluendum est quod est in obligatione & quod sit eiusdem bonitatis & qualitatis *l.*3.D.*de reb.credit.*
4. De qua consuetudine attestatur Bart.*in d.l.*1.*De aur.& argent.legat.*
5. Quia tunc æstimatio ipsa est in obligatione ob idque tantò magis potest esse in solutione,vt tractaui pluribus in meo illo tractatu De nummariis solutionibus.
6. Exemplo eius quod scriptum est *in l.si inter* 21.*C.de iur.dot.l.æstimatis* 50.D *solut.matr.*
7. Nam quanto minutior,& minoris valoris est moneta,quæ soluitur,tanto incommodior est solutio.
8. *arg.l.Paulus* 99.*alias l.creditorem D.hoc tit.*
9. Vt proinde non esset cogendus creditor solutionem accipere in ea nummorum specie quæ post paucos dies inutilis futura esset *arg.l.creditor* 102.*cum ibi not.D.hoc tit.*

DEFINITIO XXXVIII.

Soluens bona fide ei qui credebatur habere ius accipiendæ solutionis liberatur,maximè si soluat post condemnationem,etiamsi postea rescissum sit iudicatum,Nisi soluens scierit vndecunque.Item conductor soluens vero domino patientiam præstante liberatur à suo conlocatore.

SOlutio ei facta qui solutionis accipiendæ ius habere credebatur,liberat soluentem bona fide,tametsi prædo fuerit is qui solutionem accepit.[1] Multò magis idem erit si iudicatum pro se habebat is cui solutum est,[2] Nec quod postea contrario iudicato ex noua causa victus sit nocebit soluenti post secundum iudicatum si non id sciuisse probetur[3], quoniam imputari victori potest cur ius suum citiùs non sit executus, [3] Planè scientiam probari sufficiet vndecunque prouenerit, nec denunciationem à victore factam fuisse necesse erit. [4] Ex contrario si à te fundum conduxero cuius nomine postmodùm controuersiam passus à Titio succubueris, non eò minùs liberabor si soluam Titio, quod sibi personali actione sim ex contractu obligatus.[5] Finita namque inter nos intelligitur conductio statim atque alteri quæsitum ius est prohibendi ne maneam in conductione, [6] Æquúmque est ei me soluere cuius res est, quíque patientiam mihi præstat, quam alioqui præstare nec vellet nec cogeretur. [7] *Ita Senatus* ex tempore in causa Dominicæ Dalfin 5. Cal. Febr.1595.

1. *l.si vrbana* 55.D.*de cond.indeb.*Rot.*de decis.*1.*de sol.in nouis.*
2. Cùm res iudicata pro veritate habeatur *l.res iudicata* 206.*de reg.iur.* & apertè sit iniquum impunè non soluere illum quem prætor cogat soluere *l.quod autem* 6.§.*apud Labeonem* D.*quæ in fraud.credit.l.ait prætor* 7.§.1.*vers.permittitur* D. *De minor.l sinecimus* 25.*C.de admin.tutor.*
3. *arg.l.cùm postulassem* 44.D.*de damn.infect.*
4. Scienti enim vndecunque sciuerit potest imputari *l.vlt.D.de transact l.nam si actor* 26.D.*de rei vindic.*
5. Et hic est valde notabilis casus in quo id quod vni debetur potest etiam inuito eo solui alteri,ita vt soluenti contingat liberatio,Nempe quia debitum pro causa habet conductionem rei quæ ad alium incipit pertinere *arg. l.si tertius* 6.§.*si quis prius D.de aqua & aquæ pluu.arcend.*
6. *l.emptorem* 9.*cum ibi not.C.de locat.*
7. Quasi noua inter nos facta locatione.

DEFINITIO XXXIX.

Lata lege contra abusum commerciorum in aureis æstimandis,maior habenda est ratio legis quàm abusus.

CVm aresto Curiæ tationalis certa numis aureis statuta esset æstimatio, vetitúmque ne quis eos pluris æstimaret. [1] Nec eò minùs tamen abusu commerciorum, temporúmque licentia passim aureus pluris æstimaretur,Placuit creditorem cui certus florenorum numerus deberetur cogendum non esse aureos accipere supra eam æstimationem quæ publica autoritate esset constituta.[2] Ideóque nec valere obsignationem,quæ sic facta fuisset,[3] Et consequenter iustam creditorem appellandi causam habuisse ab eo iudice qui obsignationem illam ritè ac legitimè factam esse pronunciauerat.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Petro Pignier contra N.Forey 13. Cal. Maij 1595.

1. Nam in republica benè constituta vtique certa esse debet ac perpetua nummorum æstimatio *l.*3.*D.de in lit.iur.*
2. Iudicandum enim est ex legibus non ex abusu,nec tam inspiciendum est quid Romæ fiat quàm quid fieri debeat *l.sed licet* 12.D.*de offic.presid.*
3. Non enim potest ritè factum videri quod factum est contra leges *l.non dubium* 5.C.*de legib.*
4. Quia pronunciauerat contra leges & contra ius commune *l.*1.§.1.D.*quæ sent.sin.appellat.rescind.*Iunge tamen *Def. fin.* 41.*infr.*

DEFINITIO XL.

Mora contrahenda impeditur per oblationem præsertim iudicialem sine obsignatione,At contracta non purgatur citra obsignationem.

OBlatio sola cùm in iudicio facta est,licèt neque obsignationis neque solutionis vim habeat, ad inducendam liberationem, [1] prodest tamen ad impediendum cursum vsurarum quæ ex mora deberentur, quia moram contrahendam impedit,([2] quamuis contractam non sistat,[3])licèt verbalis tantùm fuerit,[4] si creditor oblationem recusauerit. Quem ideò cautum esse oportet vt oblationem verbo factam verbo agnoscat,Ne dubitari possit quin steterit per debitorem quominùs solutio facta sit aut saltem obsignatio.[5]Sanè si mora iam contracta sit,non purgatur per sequentem oblationem nisi sequatur obsignatio.[6] *Ita Senatus* in causa D. de Nicolle, & N. Petri Ludouici de Leschereine 11.Cal.Maij 1595.

1. *l.si*

1. *l.si per te non stat* 9.*& l.acceptam* 19.*cum ibi not.C.de vsur.*
2. *d.l.si per te.*
3. Quam semel interuenisse sufficit vt vsuræ perpetuò debeantur quousque debitum soluatur aut pro soluto habeatur *l.Titia Seio* 87.§.*vsuras de leg.*2.
4. Sic enim vulgo nostri sentiunt *ex l.si rem* 9.§.*vlt.*D.*de pignorat.act.*Sed malè vt puto quia debet locus ille sicut & cæteri intelligi de oblatione reali,vt scripsi in Rationalibus *ad l.si debitori* 21.D.*de iudic.*
5. Consilium est Bart.*ad l.creditores* 3.*C.de pign.*
6. *d.l.si per te non stat in fin.*quia obsignatio sola illa est quæ vim solutionis obtinet *l.obsignatione* 9.*C.hoc tit.*

DEFINITIO XLI.

Qui se obligat soluere aureos ad communem valorem,eum valorem promisisse intelligitur qui sit frequentatus etiam abusu commerciorum, maximè si ipse acceptos aureos expenderit ad eum valorem.

AVreos ad communem valorem soluere obligatus, non eum promisisse intelligitur qui edicto Principis aut magistratuum vices Principis gerentium autoritate constitutus est, [1] sed eum qui vsu adeóque abusu commerciorum frequentatur.[2]Nec iniqua aut prohibita est conuentio,si præsertim is qui se ad eam solutionis formam obligauit acceptos à creditore nummos ad eum valorem expenderit.[3] *Ita in Senatu* ex tempore tractatum contra Benedictum Gillan d & Hericum Pic pro Claud. Appian 3. Non.Iun.1595.

1. Nec enim communis valor ille est, sed publicus & præcisus *l precia rerum* 63.D.*ad leg.falcid.* Vide tamen *Defin.* 39.*supr.*
2. Id enim facit & euincit vtilitas promiscui vsus *l.si quis mancipia* 17.§.*si impubes* D.*de instit.act.*
3. *arg.l.*1.*& tot.tit.D.quod quisque iur.*

DEFINITIO XLII.

Moram contrahens in soluendo non ob id cogitur soluere in meliore monetâ quàm quæ fuerit tempore contracti debiti,nec si agatur de dote.

NEc dotis fauor nec mora in soluendo contracta facere potest vt solui dos debeat in meliore moneta,quàm quæ fuerit tempore dotis datæ aut promissæ,[1]quia numquam mora facit vt plus debeatur, sed tantùm vt eius quod debetur,aut periculum aut accessio præstetur.[2] *Ita Senatus* in ea causa,de qua SC.11.Sup.De pact.conuent. tam sup. dot.

1. Sufficit enim vt reddatur in eadem bonitate *l.cùm quid* 3.*& ibi not.*D.*de reb.credit.& in l.Paulus* 99.*alias l. creditorem* D.*hoc tit.*
2. *l.si ex legati* 23.*& seq.l.si seruum* 91.§.*sequitur D.de verb.oblig.l.mora* 32.§.*in bonæ fidei l.cùm quidam* 17. §.*si pupillo* D.*de vsur.*

DEFINITIO XLIII.

Edictum de imminuenda quantitate debiti ob melioratas monetas non pertinet ad expensas litium quamuis iam ante factas & taxatas.

CVm edicto Principis aureorum valor extrinsecus imminutus esset aucta intrinsecus bonitate monetarum, atque ideò constitutum fuisset vt in soluendis omnibus debitis quæ contracta essent à Cal.Ianuar.anni 1591.in edicti vsque diem ea forma seruaretur,vt qui florenos octo deberet liberaretur dando septem florenos cum octo assibus.Quæsitum est an edictum generalissimis verbis conceptum etiam ad litium expensas pertineret quæ ante edictem factæ adeóque taxatæ proponerentur. Nã de iis quæ post edictũ taxatæ essent dubitari non poterat quin in noua moneta sine diminutione deberentur.[1]Quan doquidem constat debitum impensarũ quandocũque prorogatarũ ex tempore taxationis certam legem formámque accipere.[2] Et placuit ad hoc debiti genus edictum nõ pertinere.[3]Quoniam quæ actuariis & procuratoribus ad instruendã litem salaria præstantur,ea iam inde à multis annis taxata sunt,[4]& eo tempore quo multo melior moneta cudebatur, quàm illa sit quæ nunc cuditur, Eáque taxatio tam strictè semper obseruata est si non ab actuariis saltem à iudicibus & Senatoribus,[5] vt quamuis longè deteriores monetæ postea cudi cœperint,non ideò tamen aucta sit quantitas quæ ex mera contrarij iuris ratione augeri debuisset.[6]Nempe quia variante in singulos ferè dies aut menses bonitate monetarum & æstimatione, in incerto semper esset quid actuariis & procuratoribus deberetur, nouásque ex ea causa & innumeras lites susciteri necesse esset.[7] Ergo ex contrario aucta monetarum bonitate nihil idcirco immutari oportet. [8] Atqui, inquies, ita fiet vt qui expendit in viliore moneta solutionem accipiendo in meliore, plus recipiat quàm impenderit. Fateor, sed potuit ex contrario minùs accipere si moneta deterior facta fuisset: Cur ergo non ei prosit dubius euentus, qui & potuit nocere? [9]Rursus quid si nondum soluerit actuarijs & procuratoribus quod ob sumptus ante edictum factos soluere debuit ? An non cogendus erit vt in noua moneta soluat quantumcunque meliore?[10] Quid verò interest condemnati an victor iam soluerit, an adhuc debeat,Aut an aduersarij,an actuarij vel procuratoris ad litem dati commodo cedat,quod moneta melior cudi cœperit ? Denique cur victori pusillum hoc commodum inuideamus, quem certum est numquam posse ex litis victoria tantos sumptus consequi quantos re vera fecerit?[11] *Ita Senatus* in causa Hadriani de Landrian contra Ludouicum & Iacobum Rollier prid. Non. Iul. 1595.

1. Quamuis factæ essent in moneta deteriore.
2. Cùm ante factam taxationem nesciri possit,quid & quantum expensarum nomine debeatur.

3. Licèt dici soleat legem generaliter loquentem,generaliter quoque intelligendam esse *l.in fraudem 15. in fin.* D.*de testam.milit.l.de precio* 8.D.*de publician.in rem act.l.1.§ generaliter* D.*de legat.præst.*
4. Stylo Senatus nostri iam inde à multis annis & ab ipsa Senatus erectione condito.
5. Ad quos maximè legum custodia & obseruatio pertinet.
6. Ex not.per Guid.Pap.*quæst.*493.& per Bart.*in l.Paulus 99.aliàs l.creditorem* D.*hoc tit.*
7. Exemplo eorum quæ scripsimus *Defin.*30.*supr.*
8. Vt par sit ratio dubij euentus in vtrumque casum *l.de fideicommisso* 11.C.*de transact.l si pater puella* 12.C.*de inoff.testam.l.pen.C.hoc tit.*
9. Nemo siquidem audiendus est id petens cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum postulaturus *d.l. pen.C.hoc tit.*
10. Ita est,vt dixi *num.*2.*supr.*
11. Est enim hoc certissimum & summo litigatorum omnium malo comprobatum,Numquam sumptuum nomine tantum repeti quantum fuerit impensum.Quæ ratio erat dubitandi *ad l.petitor* 30.*in fin.*D.*de liber.legat.*

DEFINITIO XLIV.

Soluendum est legatum in ea monetæ bonitate quæ fuit tempore testamenti sine melior moneta tum fuerit sive deterior.

EAdem ferè quæstio quæ tractata est de legatis ab eo tempore factis quod edicto aut Senatusconsulto ad edictum facto comprehensum erat,An in ea moneta solui deberent quæ fuerat testamenti tempore,an in ea, quæ subinde melior effecta fuisset. Dubitationem faciebat, quòd edictum de debitis duntaxat locutum non nisi ea debita comprehendere videbatur,quæ ex contractu inter viuos descenderent,[1] quódque liberalitas in benemeritum collata,[2]adiuuanda potiùs quàm restringenda videretur.[3]Magis tamen probabatur testamenti tempus hoc casu inspici debere, sicut sit ex contrario cùm moneta vilior, & deterior effecta est, [4] Vt vna eadémque sit ratio augmenti, & diminutionis.[5] *Ita tractatum est* 8. Id.Iul. 1595.

1. Quod enim legatum est donatum videri debet magis quàm debitum *l.legatum est donatio.*36.*de legat.*2.
2. Non enim solent relinqui legata nisi ob præcedens aliquod benemeritum *l.nec adiecit 9.*D.*pro socio.*
3. Quomodo adiuuari semper debent quæ sunt fauorabilia *l.hoc modo 64.in fin.De condic.& demonstr.* Restringi verò quæ odiosa *l.cùm quidam* 19.*De liber.& posthum.cap odia de reg.iur.in 6.*
4. *Ex l si ita* 8.D.*de aur.& argent.legat.*Dixi *Defin.*15 *supr.eod.*
5. *Vt in l.scribit* 74.*in fin.*D.*eod.tit.*De *aur.& arg.legat.*secundum eam loci illius emendationem quam docuit Iacob. Cuiac.*lib.Obser.*2.*cap.*39.*l.id quod* 7.*in princip.*D.*de peric.& commod.rei vendit.*Fallit tamen in specie *l.deducta* 58.§ *pen.*D. *ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XLV.

Vsurarum aliarúmque accessionum augmentum monetale nullum vnquam debetur.

QVod ad vsuras aliásve accessiones attinet,sæpiùs iudicatum est augmentum monetæ nullum deberi, ne à tempore quidē taxationis,non ea ratione ne detur accessionis accessio,[1] cùm principale debitum sit,[2] Sed ne det ea res materiam litium multiplicandarum,si in singula tempora & penè momenta quibus vsuræ deberi incipiunt,spectari oporteret quis monetarum status & valor esset. [3] Igitur solui eas oportebit in ea moneta quæ currit cùm petuntur,siue melior illa siue deterior facta sit.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 12.Sup.De vsur.

1. Quæ nunquam danda est *l.vlt.*C.*de vsur.*
2. Vt scripsi *Defin.*30.*num.*2.*supr.& alibi sæpe.*
3. Exemplo scilicet eorum quæ scripsimus *dict.Defin.*30.de nullo præstando augmento annuarum pensitationum, *l.quidam* 21.D. *de reb.credit.l.singulis* 6.D.*de except.rei iudic.*
4. Quod vtique in dubio euentu positum est.

DEFINITIO XLVI.

Qui indebitè id exegit quod solui debuerat ad domum creditoris cogitur id reddere similiter ad domum eiusdem creditoris.

EXactis indebitè per aliquem reditibus alienis, quorum ea condicio erat vt per debitores,ad creditoris domum ferri deberent,[1]si is postea ad restitutionē condemnetur,recusare non debet quominùs ferat etiam ad domum creditoris,quia licèt non sit emphyteuta,cùm tamen effecerit ne ab emphyteutis exigi amplius possit, [2] præstare debet ea omnia quæ emphyteutæ ipsi præstare cogerentur. *Ita Senatus* in publico auditorio pro D.de Bellegarde contra D. D'auully & de Seruans 5.Id.Iul.1595.

1. Quod Gallicè dicimus *rente portable.*Regulariter enim non cogitur debitor ire ad domum creditoris *l. item illa* 18.vbi Bart.D.*de const.pecun.*
2. Siquidem iniquum esset emphyteutam bis idem soluere.
3. Tanquam qui vltro successerit in locum emphyteutæ qui ad hoc erat obligatus.

DEFINITIO XLVII.

Obsignatio etiam cum satisdatione minorem vim habet ad inducendam moram quàm ad eam impediendam quandiu ignoratur an quod petitur debeatur.

QVandiu incertū est an quod petitur debeatur,non potest obsignatio certæ quantitatis facta per debitorē recusante solutionem creditore cōstituere in mora creditorē.[1] Nec si præstita sit satisdatio. Nam quod dici solet sufficere vt pro non liquidis præstetur satisdatio, ita accipiendum est, vt sufficere possit ad impediendum ne debitor in mora constitutus videatur, sed non etiam ad faciendum vt debitor cre-

tor creditorē in mora constituere possit.[3] Non quòd in huiusmodi quæstionibus. De mora magis fauēdum sit debitori quàm creditori,[4] Sed quia multò facilius est moram impedire,quàm inducere.[5]Cæterùm nec in mora est debitor qui nec soluit, nec offert satisdationem, quandiu liquidum non est quid ille debeat.[6] Sed & obseruandum est multum referre an quæramus, Vtrum debeatur, An de illo potiùs, quantum debeatur. Si non constet deberi, de illo prius cognoscendum est, quàm vt debitori prodesse possit satisdatio,cùm alioqui quantitas est certa. Quid enim necesse est satisdare parato creditore quantitatem ipsam quam petit,& quæ certa est accipere si offerretur?[7] At cùm de illo duntaxat quæritur quantum debeatur, nec tam pronunciationem quàm liquidationem res desiderat, æquissimus est planéque necessarius vsus satisdationis. [8] Ne noceat debitori quod statim non possit soluere rem, quæ ne soluatur, non tam per ipsum stet, quàm per rem ipsam. [9] *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Ioannis Gaudinon Aduocatorum prid.Id.Iul.1595.

1. Qui enim probabiliter ignorat quantum debeatur non potest in mora esse vel soluendi vel accipiendi solutionem *l.non potest improbus 99.cum ibi not.De regul.iur.*
2. Ex *l.statuliber rationem* 5.D. *de statulib.*
3. Difficilius enim est alium in mora constituere quàm seipsum à moræ periculo liberare.
4. Nullus enim vnquam fauor est moratoris siue debitor ille sit siue creditor,ne sua ei mora & frustratio prosit *l.hominem* 37.D.*mandat.l.in condemnatione* 173.§.*vnicuique de reg.iur.*
5. *l.si per te non stat* 9.C.*de vsur.l.vlt.*D.*de leg commiss.*
6. Cùm nihil possit ei imputari *arg.l.sciendum* 21.*& seq.*D.*de vsur.*Idem est si nemo sit qui possit accipere solutionē *l pecunia* 9.§.1.*l.cùm quidam* 17.§.*si pupillo eod.tit.& d.l.vlt.*D.*de leg.commiss.*
7. Nam neque satisdatio neque obsignatio vice solutionis est, cùm solutio ipsa fieri commodè potest,quod euenit quoties certum est quid debeatur,& quantum.
8. *Ex d.l.statuliber rationem* 5.D.*de statulib.*
9. Semper enim aliquo modo succurrendum est ei cui nihil imputari potest *d.l.pecunia* §.1.*d.l.cùm quidam* §.*si pupillo* D.*de vsur.cum simi lib.*

DEFINITIO XLVIII.

Solutio facta apparitori quamuis nullum ad solutionem accipiendam mandatum habenti liberat solventem,si modò facta sit iusto metu carcerum,& quid si apparitor acceptam pecuniam non statim reddat creditori.

APparitori potest soluere quisquis ab eo metu carcerum vrgetur vt in promptu soluat, licèt is nequespeciale mandatum habeat ad accipiendam solutionē neque chirographum sibi traditum à creditore,[1] Quia multò magis imputari potest creditori cur talem apparitorem elegerit ad exequendum,[2]nec adhibuerit legitimum procuratorem qui solutionem acciperet,[3] quàm debitori cur non carceres iniustos pati maluerit.[4] Quid enim ei imputes qui cogitur soluere si soluat? [5] Nisi ponas debuisse illum etiam ex apparitoris præcepto soluere ad domum creditoris. [6] Sanè non videtur carere dolo apparitor, qui acceptam pecuniam non statim reddit creditori.[7] Ideóque in eam rem æquum esset publicè prospici arresto generali, quale in Gallia pronunciatum esse ex pragmaticis Gallis quidam testantur.[8] *Ita Senatus* contra Clementem Angusard 5. Cal. Decemb.1595. & paullo ante contra D. de Chaffardon pro debitore qui soluerat N.Lamberto apparitori. *Sine die.*

1. Dixi *Defin.*24 *supr.hoc tit.*
2. *arg.§.praterea Instit.quib.mod.re contr.oblig.l.1.§.illud sciendum & seq.*D.*de separat.*
3. *l.vero procuratori* 12.*l.qui hominem* 34.§. *si nullo l.solutam* 49.D. *hoc tit.*
4. Per quos scilicet ius ipsum libertatis infringitur *l.1.& 2.*D.*de homin.liber.exhib.l.Titio centum* 71. §. *Titio centum* D.*de condic.& demonstr.*
5. *l.quod autem 6.§.apud Labeonem D.quæ in fraud.credit.l.ait prætor* 7.§.1.*vers.permittitur* D.*de minor.l.sancimus* 25. C.*de admin.tutor.*
6. Tunc enim potest imputari ei cur maluerit soluere apparitori cùm ad id non vrgeretur.
7. Cùm non alia mente ipsi detur,quàm vt eam statim quasi nuncius perferat ad creditorem *arg.l.absenti* 10. D. *de donat.*
8. Ioann.Papon.*in syntagm.Arestor.tit.*D'*huyssiers, sergents, &c.num.vlt.*

DEFINITIO XLIX.

Cùm evicta est res quæ fuerat data in solutum sive pro re sive pro pecunia an pristina actione possit agi an verò sola superstit actio de evictione.

QVi in solutum accepit rem pro re,id est speciem pro specie,quod vtique si creditor consentiat fieri posse non ambigitur,non eò minùs pristinā actionem saluā habet,si postmodum res quam accepit evincatur. [2] Quasi hoc casu facta permutatione rerum, quam constat non aliter fieri posse quam si hinc indè dominium transferatur.Nec enim qui rem alienam dat,vllam contrahit permutationē.[3] Sed tamen distinguunt plerique [4]hoc casu an de evictione cauerit necne is qui rē pro re in solutum dedit. Et rursus qua ex causa evictio secuta proponatur,An quod ab initio fuerit alienus fundus aut in ea saltē condicione vt ex postfacto videri possit iam tum alienus fuisse.An quod alij creditori anteriori fuerit iure obligatus. Priore casu non dubitant,quin secuta evictione superstit actio pristina ob debitum repetendum tanquam quæ sublata non sit per alienæ rei solutionem, [5] nec si de evictione cautum sit accipienti.[6] Posteriore verò magis probant subdistinguendum esse, An de evictione cautum sit an non.Vt si cautum sit, de evictione agi ex empto non quidem directa sed vtili actione oporteat, [7] pristina autem actio nulla superstit,[8]nec per evictionem admatur debitori liberatio quæ fuerat parta per solutionem,[9] si verò nihil de evictione conuenerit, actio superstit vetus, quæ competere sola potest. Nec enim similis venditioni esse possit contractus ille in quo pecunia non interuenit.[11] At si pro pecunia res detur in solutum,magis probant[12] vt evicta re non possit agi prima actione sed necessaria sit vtilis ex empto, quasi contracta

hoc casu emptione cũ huiusmodi genus contractus,quo res pro pecunia soluitur vicẽ obtineat venditionis quæ venditorẽ non obligat nisi ad tradendũ. Si verò genus quod debebatur non consistebat in pecunia sed in alia re,superfit creditori actio pristina contra debitorẽ,quasi numquã liberatũ ex ea solutione, quæ potuerit quandoque reuocari.[19]Hæc ita si non per transactionẽ ciusmodi datio in solutũ peracta sit, quo casu fateatur, odio litium & fauore transactionum receptum esse vt extincta actio non magis per euictionem resuscitari vnquam possit,[14] quàm per non secutum eius rei quæ transactioni causam dederat,implementum.[15] Planè si ponas conueniſſe nominatim, vt si quando res in solutum data euinceretur, actio pristina superesse t,nemo dubitat quin omni casu superesse illam dicendum sit, pacti nimirùm potestate.[16] Idémque admittendum esse placet, si de dote actio præcesserat,[17] Cuius fauor vtique non admittit, vt pro ea cogatur maritus contentus esse noua ex empto actione quæ pro euictione competit, quippe quam minùs fauorem esse constat, minúsque plenas habere præstationes. [18] Multò igitur magis eandem sequemur sententiam, si de dote non maritus agat,sed mulier soluto matrimonio, cùm fauorabilior sit causa mulleris quàm mariti,vel ob hoc maximè quod admixtũ habet fauorẽ reipublicæ, cuius interest dotes saluas esse ad conciliandas facilius nuptias replendámque liberis hominibus ciuitatẽ.Atque hæc quidem ex Bartoli & sequaciũ traditionibus rectè tractabantur. Sed tamen verius mihi videbatur, tot prætermissis distinctionibus generaliter constituendum esse si iuris rationem solam inspiciamus, Numquam pro soluto habendum esse id quod postmodum quæcunque ex causa euincitur,[20] Ac proinde veterem actionem superesse siue ad agendũ siue ad excipiendum,[21] Personalem quidem paullo difficilius,quàm nimirum tolli facilius est,[22] sed hypothecariam haud dubiè quam certum est tamdiu durare quandiu verum est nec solutam pecuniam, nec aliter satisfactum fuisse.[23] Quis enim dicat ei solutum vel satisfactum fuisse cui data sit in solutum res quæ postmodum fuerit euicta?[24] Nec quod is qui rem pro pecunia in solutum accepit actionem de euictione omnimodo habiturus sit,exemplo emptoris etiamsi nihil de euictione conuenerit, nocere illi debet, quominùs pristino iure vtatur,[25] si malit creditoris hypothecarij quàm emptoris decepti personam sustinere,cùm debitor qui dat in solutum,& quem ad dandum teneri certum est,non eò minus teneatur ad tradendum. Imò ac tantò magis, quod sine traditione datio, dominiique translatio fieri nulla potest.[26] Vnde illud etiam sit, vt quamuis ex causa contractæ permutationis dominium vtrimque transferri necesse sit,secuta tamen vnius euictione ad exemplum actionis ex empto danda sit de euictione actio ei qui euictionem passus est,vt quicquid sua interest consequatur. [27] Certè nec dubitabam, quin si per transactionem datum quid esset in solutum, restaurari aut retineri priorem actionem nullo casu oporteret,cùm id fieri non posset quin ipsa quoque lis resuscitaretur quàm resuscitari nunquam expedit?Ne tum quidem cùm alioqui actionem resuscitari æquum esset. [28] Siquidem is qui per transactionem aliquid in solutum accepit,hoc omnino egit vt non tantùm ab actione pristina, sed etiam à lite discederet,cuius repetendæ vix vlla vnquã satis iusta causa esse videatur.[29]*Ita tractatum est* in ea causa de qua in Desin. 8.supr.De remiss.pignor.

1. *l.si non sortem* 26.§.*si centum* D.*de condict.indeb.l.manifesti* 17.*& præced.C.hoc tit.*
2. *l.si quis aliam* 46.vbi Bart.& alij *& ad l.qui res* 98.*in princip.*D.*hoc tit.*
3. *l.*1.*versidcóque Pedius ait* D.*de rer permut.*
4. Sic enim Bartolus distinguit *ad d.l.si quis aliam num.*2.
5. *l.libera* 8.*C.de sentent.& interloc.omn.iudic.l.cùm quis* 38.§.*qui hominem* D.*hoc tit.*Bald.*in l.eleganter* 24.*in fin.princ.pij* D.*de pignorat.act.*vbi allegat rationem diuersitatis,quia hypothecaria nudam auocat possessionem *l. si cum venditor* 66.D.*de euict.*
6. Non enim debet creditoris condicio esse deterior ob id quod sibi cauerit pro euictione, Nec vnquam amittit quis veterem actionem,ob id quod adiciat nouam.
7. *l.si prædium* 4.*C.de euict.dict.l.eleganter in princ.de pignor.act.*
8. Bart.*ad d.l.si quis aliam num.*2.*ex l.vlt.* D.*de condict.caus.dat.*quamuis Roman.& Imol.*in l.Aristo.*§. *Labeo D. de donat.*teneant contrarium & rectè.
9 *Vt in l.qui res* 98.§.*diuersum* D.*hoc tit.*
10. *Ex l.si rem meam* 20.D.*hoc tit.*
11. Vt possit dari actio ex empto de euictione.Et in hoc sanè fallitur Bart.Nam & cùm rerum permutatio facta est,si ex vna parte res euicta sit competit actio quanti interest vt dicam *ad fin.Desin.ex l.si permutationis* 29.*C.de euict.*
12. Idem Bart.*ad d.l.si quis aliam num.*2.*ex dict.l.si prædium* 4.*C.de euict.*cui iunge *l.si ob causam* 13.*eod.* Item *ex d.l.eleganter* vbi Bart.putat esse casum *D.de pignor.act.*
13. *Ex l.qui concubinam* 29.§.*si heres de legat.*3.
14. *L.si pro fundo* 31.*C.de transact.*
15. Datur enim actio præscriptis verbis vt contractus impleatur *l.quamuis* 39.*eod.*Bart.vbi supr.*num.*1.*ad fin.*
16. Bart.ibid.*num.*1.*in princ.& num.*2.*in fin.*
17. *Vt in l.qui res* 98.*in princ.de solut.*sic enim Bart.ad illum text.respondet,quamuis eius ratio sit generalis.
18. Castrens.*ad d.l.qui res num.*1.*ex l.vnic.C.de rei vxor.action.*
19. *l.*1.D.*solut.matr.l.interest.*18.D.*de reb.aut.iud.possid.aliàs l.*3.*de priuil.credit.*
20. Per text.*in d.l si rem* 20.*d.l si quis aliam* 46.*l.qui res* 98.D *hoc tit.d.l.qui concubinam* 29.§.*si heres de leg.*3.*l.si à substituto* 45.§.*heres de leg.*1.*l.*4.*C.de euict.l.quod euincitur* 190.*de reg.iur.*
21. Anton.Capyc.*decis.*43.quamuis contrà sentiat Alex.*cons.*105.*ad fin.vol.*5.
22. De quo vide elegans consilium Ioann.de Neuizanis *cons.*69.*à.num.*12.*vsque ad fin.*
23. *l.ex sextante pen.*§.1.*in fin.*D.*de except.rei iudic.l.grege* 13.§.*etiam D.de pignor.l.debitor* 59.*C.ad SC.Treb.l. cùm quis* 39.§.*vl.D.hoc tit.l.si rem* 9.§.*omnis* D.*de pignor.act.d.l.*4.*C.de euict.*
24. *d.l.*29.§.*si heres de leg.*3.
25. *arg.l.*1.§.*vlt.si quis à parent.manum.sit.l.in bello* 12.§.*si quis seruum* D.*de captiu.& postlim.*
26. *L.traditionibus* 20.*C.de pact.*Et hæc ratio destruit rationem Bartoli.
27. Text.est *in l.si permutationis* 26.*C.de euict.l.*1.*C.de rer.perm.*
28. *d.l.si pro fundo* 33.*C.de transact.*
29. *Vt patris* 10.*l.interpositas* 13.*l.causas* 16.*& pass.C.eod.*Nec facit pro Bart.textus quo ipse & Alex.mouentur *in d.l.*4.*C.de euict.*Potiùs enim probat disertis verbis per dationem in solutum rei postea euictæ non mutari causam pignoris. Minùs obstat *d l.eleganter.*Non enim ait per acquisitionem dominij reuocabilem,finiri pignus, sed videri finitum esse, quod tamen re vera non finitur *d.l.*4.Deinde facile est videre totum eum locum esse Triboniani, siue verba siue sensum consideres,vt pluribus Deo fauente docebimus *in Rational.& Desin.*20.*infr.tit.prox.nis m.vid.*

DEFI-

DEFINITIO L.

Emptor fundi dotalis qui ex vtriusque coniugis voluntate debuit precium deponere penes certam personam vt in alterius fundi redemptionem impenderetur,si volente marito deponat penes alium æquè idoneum,etiam ignorante muliere tutus est.

QVæ marito in dotem bona sua omnia dederat præsentia & futura ,[1] dotalem fundum vendiderat præsente & autoritatem præstante marito, adhibitóque vt fieri solet,[2] iureiurando, Ea lege vt precium impenderetur in causam redimendi alterius fundi Corneliani longè preciosioris,[3] cuius nomine maritus agendo aduersus possessorem, iam tùm obtinuerat, vt cogeretur possessor restituere, Ob eámque rem conuenerat vt emptor intra certum tempus apud Senatus actuarium precium obsignaret, hoc etiam addito vt fundus ille redimendus postquàm redemptus esset vinculo pignoris teneretur emptori, si quando empti controuersiam ille pateretur,[4] Nec priùs venditi fundi instrumenta petere emptor posset, quàm precium ita vti dictum est obsignasset.[5] Emptor recusante actuario amicè tantùm per ipsum Senatus nostri Principem interpellato (quia neque cogi poterat, vt sequester fieret eius pecuniæ quæ vltro offerebatur ,[6] & de qua lis nulla pendebat,[7]) alios sequestros elegerat , præsente, consentiente, & idoneos affirmante marito,[8] absente tamen muliere.Tertio post die idem maritus, cui tam ex contractu dotali quàm ex iudicato competebat ius redimendi fundi Corneliani , & consequenter offerendi precij,[9]eam pecuniam à depositarijs acceperat, & in iudicio obtulerat condemnato possessori, Quo recusante quòd sibi longè plus deberi contenderet idem maritus eandem pecuniam præsente, & adprobante Senatore in eam rem recuperatore dato penes alium deposuerat.[10] Id curante etiam procuratore, quem ante multos annos tam maritus , quàm vxor simul ad lites constituerant.[11] Post multum tẽporis mulier non conquesta de emptore traditisque instrumentis[12] decesserat,herede relicto marito ex semisse & filio, quẽ ex alio marito susceperat ex alio semisse.Inter quos accepto familiæ erciscundæ iudicio conuenerat,vt ea obsignatio, quam maritus fecisset ad redimendum fundum Cornelianum,aut saltem fundus ipse Cornelianus, quem pro redempto habebant, communis maneret.[13] Itémque si qui fructus à die obsignationis ex ea causa deberentur.[14]Subinde & longo iam decurso interuallo filius idémque coheres matris precium ab emptore petebat pro parte sua hereditaria, quasi adhuc debitum, quod non fuisset,obsignatum iuxta eam formam, quæ contractu præscripta erat.[15] Nec enim sibi,aut matri nocere debuisse, quod ab ea forma contrario mariti consensu recessum erat , quandoquidem non magis poterat maritus,voluntatem mulieris in precij solutione irritam facere, tametsi bona ipsius omnia in dotem accepisset,[16] quàm fundum dotalem sine vxoris consensu vendere. [17] Etsi enim datio in dotem inducit plus quàm mandatum generale cum libera, quippe quæ maritum ipsum faciat dominum:[18] tamen derogatum intelligitur ei mandato generali per subsequens magis speciale, & limitatũ,quod ad fundi dotalis certa lege venditi, precium attinet.[19] Placuit tamen absolui emptorem debere,primùm quia ex cæteris partibus instrumenti apparebat, eam clausulam emptoris potiùs, quàm mulieris fauore appositam fuisse, vt venditionem ex causa necessaria, vel saltem vtili factam esse constaret,& vt emptoris indemnitati certiore pignore consultum esset.[21] Proinde licuerat ei ab ea conuentione discedere ,[22] Nec obstabat , quod ita scriptum erat *ledict achepteur sera tenu de remettre le pris entre les mains des Greffiers du Senat.* Id enim factum videri poterat ad onerandum emptorem , vt suo sumptu & periculo Camberium vsque pecuniam afferret:[23] Sed & quamuis fauore solius mulieris ea clausula apposita fuisset, ei tamen satisfactum fuerat per æquipollens.[24]Non tamenim electa fuerat industria personæ actuarij,[25]quã opportunitas loci,[26] Nec minùs soluendo erat depositarius à marito electus.[27]Item quia obsignatio illa licèt inscia muliere facta eundem effectum habuerat,quàm habuisset si conuentioni satisfactum fuisset. Quandoquidem fuerat pecunia illa obsignata in eam ipsam causam in quam fuerat destinata, id est pro redimendo fundo Corneliano, Quam in rem solius mariti factum interuenisse sufficiebat.[28] Nemo enim dubitat, quin si precium penes actuarium Senatus obsignatum fuisset , vtique licuisset marito tanquam domino rerum dotalium eam pecuniam etiam absente , & inscia vxore aufferre,& Cornelio possessori fundi Corneliani offerre.[29]Quòd si factum fuisset,non posset emptor semel liberatus ob id solum recidere in obligationem,quòd postmodum pecunia illa malè à marito obsignata & deperdita fuisset.[30] Vbi enim semel obligationi satisfecisset , quid poterat eius interesse, quam in rem postea illa pecunia impenderetur, aut an rursus à marito ritè obsignaretur necne? [31] Accedebat,quòd eam secundam obsignationem à marito bene, & bona fide factam constaret à muliere approbatam esse, quæ venditi fundi instrumenta omnia tradiderat,[32] cùm tamen non priùs ad eam traditionem cogi potuisset , quàm emptor contractui satisfecisset.[33] Denique ab actore ipso qui eam obsignationem à vitrico factam defuncta iam matre sibi cum vitrico communem esse voluerat.[34] *Ita Senatus* pro D. Comite de Grolee contra D.de Breissieu 9.Cal. Febr.1596.

1. Nulla enim id lege prohibitum est *l.nullæ lege* 4.*C.de iur.dot.*
2. Ad confirmandum contractum qui alioquin non valeret,ob legis Iuliæ prohibitionem *cap.cùm contingat, Extr.de iureiur.*
3. Ita enim fiebat vtriusque coniugis condicio melior,& potest etiam constante matrimonio dos permutari si id vtile sit mulieri *l.ita constante* 26.*D.de iur.dot.*
4. Quæ conuentio erat vtilis & necessaria ad acquirendum emptori ius non tantùm pignoris, sed etiam prælationis in illo fundo *l.licèt* 7.*C.qui potior.in pignor.hab.*iun.*l.quamuis* 17.*C.de pignor.*
5. Ex natura scilicet venditionis quia cùm sit contractus vltro citróque obligatorius ille priùs debet implere qui ex eo prior vult agere *l.Iulianus* 13.§.*offerri* D.*de act.empt.* Et sanè quisquis fundum dotalem emit vix vnquam ade-

tutus esse potest vt non aliquam sibi eo nomine controuersiam metuere debeat, per restitutionem in integrum impetrata absolutione à iuramento.

6. Quamuis vbi semel officium susceperit, non possit illud deserere nisi iusta aliqua causa interueniente *l.ei apud quem 5.§ vlt.D.depos.*

7. Lite enim pendente potest actuarius quem grapharium dicunt, cogi vt sequester fiat tanquam publicum officium gerens, ex eáque causa in præmium laboris & fidei consequitur emolumentum vt vocant non absimile illi quod penditur pro iudicato.

8. Cuius potissimùm intererat prospicere ne qua in re aut ipse aut mulier læderetur. Nec quicquam vetat præcedentis conuentionis formam mutari si in ea re nulla captio sit futura *l.vlt.*D.*de iur.dot.* Maximè verò cùm marito qui vè cerat competeret actio ex iudicato.

9. Eius enim est precium offerre qui vult redimere *l.2.C.de pact.int.empt.& vendit.l.si à te 7.eod.tit.*

10. Quia scilicet sola oblatio etiam iudicialis non potuisset moram inducere sine obsignatione, vt dixi *Defin.49.supr. eod.*

11. Videbatur tamen procurator ad lites constitutus non habere mandatum ad accipiendam solutionem, ideóque non videbatur huius procuratoris factum debere mulieri nocere *arg.l.hoc iure 86.D.de solut.*

12. Quæ tamen ex lege venditionis non poterat cogi vt traderet priusquàm emptor conuentioni satisfecisset.

13. Nihil enim vetat, Accepto quoque simili æ ercifcundæ iudicio manere aliqua bona communia, quorum nomine si postea diuidenda sint agi oportet communi diuidundo *l.si quid contendis 45.D.fam.ercisc.*

14. Solent enim deberi fructus rei quæ retrouendi debuit saltem à die obsignationis *l.2.*vbi Cagnol.& alij, C. *de pact. int.empt.& vendit.*

15. Certum enim est formam cuique rei præscriptam seruandam esse siue à contrahentibus siue à lege aut à statuto præscripta sit. Bart.*in l. Theopompus* 14.D.*de dot.præleg.l.vero* 12.*§.penult.*D.*de solut.*

16. *arg.d.l.vlt.*D.*de iur.dot.l.vlt.*D.*de pact.dotal.* De quarum legum sententia & lectione vide quæ scripsimus in libris Coniecturarum.

17. Quod lex Iulia iam olim prohibuit *tot.tit.De fund.dot.D.& C.* & hodie noua lex Iustiniani *l.vnic.§. etiam lex Iulia C.de rei vxor.act.*

18. *l.doce 9.C.de rei vind.l.quamuis* 75.D.*de iur.dot.l.*1.D.*de fund.dotal.l.quædam* 62.D.*de acquir.rer.domin.*

19. Quia in toto iure generi per speciem derogatur *l.in toto iure* 80.De *reg.iur.*

20. Quod vnum maximè semper inspiciendum est in clausulis siue contractuum siue testamentorum interpretandis *l.2.D.de leg.commiss.l.in ratione* 30.*§.tametsi D.ad leg.falcid.l.Lucius Titius* 40.*in fin.*D.*de fideic.libert.*

21. Quod igitur fauore emptoris conuentum erat, non debebat in eius odium retorqueri *l.nulla* 25.D.*de legib.l.quod fauore 6.C.eod.*

22. Ex iuris regula de qua *in l.si iudex ei circumuento* 41.D.*de minor.l.inuitus* 156. §. *vlt. de reg.iur.l.pactum* 46. D. *de pact.l pen.C.eod.*

23. Quod non parum erat incommodum quia cuius sumptu ferri rem in locum aliquem oportet eius periculo res ipsa est *l.sed etsi* 12.*§.pen.*D.*ad exhib.l.si res mobilis* 10.*& seqq.*D.*de rei vindic.l.cùm res* 47.*de legat.*1.

24. Quod videbatur sufficere cùm dici soleat nihil referre an quid ex æquipollentibus fiat *l.vlt.* vbi omnes notant D.*mandat.l.mulier* 22.D.*ad SC.Trebell.*

25. Quæ scilicet non erat nominata, Quamuis multum referat quis depositarius eligatur *§.præterea Instit.quib. mod. re contr.oblig l.*1.*§.is quoque* D.*de oblig.& action.* Sed id pertinet ad eos depositarios qui priuatam personam gerunt nec nisi ratione personæ ac fidei eliguntur non ad eos qui propter officium publicum quod exercent quia securus est qui pecuniam suam deponit penes eum cuius fides publice fit electa & adprobata, quasi deponat in loco publico & in æde sacra quæ depositionis & obsignationis ratio semper tutior est *l.*1.*§.apud Iulianum* 37.*l.ei apud quem 5.in fi.*D.*depos.l.si reus paratus* 73.D.*de procurat.*

26. Qui scilicet omnium tutissimus videbatur, erátque.

27. Vt proinde nihil interesse videri posset quòd alium depositarium maritus elegisset, quàm qui ab initio fuerat electus.

28. Cùm in eo nihil fieret aduersus conuentionem parúmque referat qua ratione fiat quod fieri debuit, licèt aliter fiat dummodò idipsum fiat *d.l.vlt.*D.*mandat.*

29. *d.l.doce 9.C.de rei vindic.*iunct.*d.l.*2.*C.de pact.int.empt.& vendit.*

30. Semel enim liberatus non potest aut ignorans aut inuitus recidere in obligationem *l.*1.*C.de contr.indic.tutel.l.quæres* 98.*§.aream D.hoc tit.De solut.*

31. *arg.l.bona fide* 27.D.*ad SC.Velleian.l.doli* 19.*ante finem* D.*de nouat.& deleg.*

32. Quæ ratihabitio poterat retrotrahi mandato ex vulgata iuris regula.

33. Qui enim vult consequens vult etiam necessarium antecedens *vulg.l.ad rem mobilem* 56.*l. ad legatum* 62. D.*de procurat.*

34. Quæ conuentio fieri non potuerat quin hoc ipso rata obsignatio haberetur. Alioqui de nulla obsignatione communicanda actum videretur cùm nulla sit obsignatio quæ non ritè facta est *arg.l.quia nullum* 40.D.*de rei vindic.*

DEFINITIO LI.

Nulla superest petitio augmenti monetalis, post solutionem sortis acceptam sine protestatione, etiamsi agatur de dote.

REstituta dote licèt in viliore moneta, quàm in qua restitui debuerit, augmenti tamen petitio nulla superesse potest, Si protestatio nulla interuenit.[1] Neque enim nouum est, vt volenti, & consentienti debitori solutio fiat in deteriore moneta,[2] quamuis si nolit eiusmodi solutionem accipere non sit cogendus.[3] In cæteris debitis, vtpote quæ multò minùs fauorabilia sint, multò magis idem iuris est.[4] *Ita Senatus* in causa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret 21.Mart.1596.

1. Protestatio siquidem interueniens solet conseruare ius protestantis *l.etsi quis* 14.*§.plerique* D.*de relig.& sumpt.fun.l.pro herede* 20.*vers.& ideo D.de acquir.hered.l.*4.*§.*1.D.*quib.mod.pign.vel hypoth.solvit.*

2. Nec enim volenti & consentienti potest fraus fieri & iniuria vt habet vulgata iuris regula *l.in diem 9.§.*1.*de aqua & aquæ pluu.arcend l.nemo videtur fraudare* 145.*de reg.iur.*

3. *l.creditorem 99.aliàs l.Paulus & aliàs l.debitorem* D.*hoc tit.*De *solut.*

4. Nam à maiori ad minus valet argumentum affirmatiuè vt aiunt Logici & notant nostri *ad Auth. mult òmagis* C. *de sacrosanct.eccles.*

DEFI-

DEFINITIO LII.

Cessionarius certæ quantitatis cui nullum monetæ augmentum debebatur non potest illud petere à debitore cedentis, tametsi debitum fuerit cedentis.

CVm tibi ducentos florenos deberem nullo monetę augmento meliorandos,[1] cesseram tibi nomen Sempronij, qui totidem mihi debebat cum augmento. Non es audiendus, si quid petas augmenti nomine supra florenos ducentos.[2] Neque enim cessum tibi, & in solutionem datum videri quicquam potest suprà quàm tibi debebatur.[3] Quod eò pertinet, vt omnimodo absolui Sempronius debeat, si in ea moneta ducentos florenos tibi offerat, in qua totidem tibi debebant.[4] *Ita Senatus* in causa Philippi Verdet & Claudij Monod 13. Cal.April.1599.

1. Quia scilicet ex die contracti debiti nulla superuenerat deterioratio monetarum quæ huiusmodi augmento causam præbere solet.
2. Quod enim augmenti nomine præstatur auget sortem. Vnde & augmenti nomen habet.
3. Cùm nec solui possit quod non debetur *l.qui promisit* 48. *D. de condict. indeb.l. Stipulatio ista* 38.*§.inter certum. De verb.oblig.*
4. Quia nec plus tibi debere potest quàm ego debui.

DEFINITIO LIII.

Obsignatione opus est ad purgandam moram nec oblatio sola sufficit licèt iudicialis.

OBlatio quantumlibet iudicialis, adeóque realis, quæ sufficeret ad inducendam pignoratitiam actionem,[1] non sufficit ad purgandam moram: Sed obsignatione, & quidem ea quæ legitimè facta sit, opus est.[2] *Ita Senatus* in causa N. Gaspardi de Lucinge & liberorum N. Petri de Bellegarde de S. Ciergue 8.Id. April.1596.

1. *l.si rem 9.§.vlt D.de pignor.act.* Dixi *Defin.6.supr.ill.eod.tit.*
2. Ex tradit.per Bart.& DD.*in l.acceptam* C.*de vsur.* Iunge *Defin.40.supr.hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Debitoris est probare pecuniam à se oblatam & obsignatam probam fuisse, Alioqui nec valet oblatio, nec obsignatio.

SI oblatam à debitore pecuniam creditor quasi æro sam aut alia ratione minùs probam accipere recusauerit, debitoris oneri incumbit, vt doceat probam esse.[1] Alioqui non videbitur fuisse creditor in mora accipiendi.[2] Et consequenter neque ad eum pertinebit periculum pecuniæ, si fortè fuerit obsignata,[3] quia nec valet obsignatio pecuniæ debitæ, nisi cùm in accipienda solutione mora per creditorem contracta est.[4] Multò minus valebit obsignatio si nec numerata nec oftensa pecunia sit: Sed tantum in sacculo & folle, vt aiunt, deposita. Proinde non eò minùs poterit creditor vrgere debitorem ad solutionem iis ipsis modis omnibus quibus posset si obsignatio nulla facta fuisset, neque sibi in causa sua ius dixisse videbitur,[7] si ex postfacto appareat obsignationem inutiliter factam fuisse, dummodò nulla iudicis autoritas interuenerit.[8] *Ita Senatus* pro Petro du Creft contra D. du Noyret nunc Præsidem meritiss. Cameræ Computorum Gebennens. Id.Maij 1596.

1. Quia est hoc fundamentum intentionis debitoris, cùm non alia pecunia possit soluta liberare debitorem quàm quæ proba sit *l.eleganter* 24.*§.qui reprobos* D.*depignor.act.*
2. *l.sciendum* 21.*& seq.*D.*de vsur.*
3. *Arg.l.creditor* 102.Iunct.*l.creditorem* 99.*aliàs l.Paulus* D.*hoc tit.*
4. Dixi *Defin.7.supr.*
5. Numeratam enim fuisse necesse est vt appareat sufficientem fuisse oblationem, & obsignationem, quam scilicet totius debiti esse necesse est.*l.obsignatione* 9.C.*hoc tit.Not.in l.acceptam* 19.C.*de vsur.*
6. Nulla enim videtur facta esse obsignatio si non ritè facta sit *l.quoties* 6.D.*qui satisd.cogant.l.*2.*D. de autor. tutor.l. quia nullum* 40.iunct.*l.preced.*D.*de rei vindic.*
7. Quod numquam licet *l.*1.D.*quod legat.l.extat* 13.D.*quod met.caus.l.non est singulis* 186.*de regul.iur.*
8. Quod enim iudex quasi ritè factum comprobauit pro ritè facto haberi debet propter iudicis autoritatem *l.ait prætor* 7.*§.*1.*versic.permittitur D.de minor.l.seruo* 65.*§.cùm prætor D.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO LV.

Augustanus qui contraxit Camberij si repertus ibi conueniatur nullam fori præscriptionem habet.

QVi Camberij contraxit, cùm esset Augustanus, si Camberij reperiatur, potest ibi cõueniri, nec habet præscriptionem fori,[1] maximè si ei præscriptioni renunciauerit, vt fieri adsolet.[2] Locus enim contractus maximè spectandus est, quoties quæritur vbi solutio fieri debeat.[3] *Ita Senatus* in causa D. de Leschaux & Velat Camberiensis 26.Nouemb.1596.

1. *l.*2.*§.omnes l.heres absens* 19.*§.*1.*l.interdum* 36.*in fin.l.argentarium* 45.D.*de iudic.*
2. Quis enim possit renunciari præscriptioni fori non ambigitur.*l.pen.C.de pact.*
3. Sicut e contrario contraxisse vnusquisque intelligitur eo in loco in quo vt solueret se obligauit *l.contraxisse* 21.*D. de oblig.& act.* Iunct.*l.omnem* 20.vbi scripsi *in Ration.D.de iudic.*

TIT. XXX.

De euictionib.

DEFINITIO I.

Venditor non potest exigere precium ab emptore conuento per alium hypothecaria, nisi pro eo litem suscipiat caueátque de restituendo precio si tertius obtinebit.

SI quis fundum emphyteuticarium vendiderit & ex natura contractus emptori habere licere promiserit.[1] Post traditionem verò appareat pro reliquis annui canonis obligatum esse fundum, eóque nomine litem à domino directo siue antè siue post contractum institutam,[2] non idcirco poterit emptor precium retinere in id vsque tempus quo venditor de euictione satisfecerit, vt fieri solet, cùm in ipso vt aiunt contractus limine imminet periculum euictionis.[3] Neque enim per actionē hypothecariā euinci res videtur[4] quam habere emptori licet ablato solutóque debito.[4] Nec quod directus dominus directam quoque rei vindicationem fortassis exerceat[6] ad rem quicquam faciet. Habet namque vindicatio illa eandem condicionē quā hypothecaria, Si annua pensio emphyteuticaria non soluatur.[7] An igitur dicendum erit cogi emptorem precium soluere venditori fortè inopi, tùm si posteà creditor obtineat, aut fundum amittere aut de suo rursus litis æstimationem ad hypothecam liberandam præstare?[8] *Senatus* ita rem temperandam putauit vt cogatur venditor periculum litis pro emptore suscipere,[9] Interim tamen precium ab emptore consequatur, præstita priùs satisdatione, non de euictione quæ hîc nulla potest contingere, sed de restituendo precio soluendóve actori si in hypothecaria obtineat.[10] Cúmque iudex quidam inferior diffinitiuā pro venditore sententiam dixisset, nullo ei cautionis onere iniuncto, Senatus malè iudicatum pronunciauit.[11] *Ex tempore* 16. Cal. Ianuar. 1588.

1. *l. si seruus venditus* 21. §. 1. *& seq. l. habere licere* 57. *& pass.* D. *hoc tit. l. stipulatio ista* 38. *in princip. de verb. oblig.*
2. Habet enim dominus directus hypothecariam licèt sit ipse dominus, quia vtile dominium ei obligatum est quod ad emphyteutam pertinet *l. vlt. vbi not. C. de iur. emphyt.*
3. *Ex l. si post perfectam* 24. *C. hoc tit.*
4. Scilicet ita vt omnimodo euincatur, quia potest vinculum pignoris dissolui soluto debito vt sequitur in Definitione. Cæterùm si nemo sit qui pignus luere velit, ex hac quoque causa potest sequi euictio & cōmitti stipulatio *l. si mancipium* 34. *§. vlt. & l. seq.* D. *hoc tit.*
5. *l. si cùm venditor* 66. *eod. tit.* Cruet. *per ill. text. cons.* 298. *num.* 14. *post glos. in l. qui rem & l. ex his prædiis* C. *eod.* Facit *l. si fundus* 16. *§. in vindicatione* D. *de pignor.*
6. Quam vtique potest etiam si velit exercere tanquam dominus directus *Not. in d. l. vlt. C. de iur. emphyt.*
7. *d. l. vlt. d. l. si fundus* 16. *§. in vindicatione D. de pignor.*
8. Atqui esset iniquum emptorem bis idem soluere cùm prima solutione debeat liberari.
9. *Ex l. si plus* 74. *§. mota quæstione D. hoc tit. l.* 1. *C. vbi in rem act.*
10. Vt dixi *num.* 5.
11. Quæ restitutio longè minor est, quàm ea quæ fieret, si qua fieri deberet ex causa euictionis. In eam namque venis non modò precium rei sed etiam id quod interest *l. si in venditione* 60. *D. hoc tit.*
12. Fuerat enim ita pronunciandum vt neutra pars læderetur *l. ex his* 8. *in fin.* D. *quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO II.

An & quando filius possit impugnare factum matris cui heres ille extiterit & quæ tam proprio quàm tutorio nomine fundum filij vendiderat.

MAter quæ impuberis filij tutrix erat, fundum pupillarem tam proprio quàm tutorio nomine sine decreto vendiderat, séque cum bonis suis omnibus de euictione obligauerat, Postmodùm eodem filio herede relicto decesserat, filius agnita matris hereditate fundum nihilominùs vindicabat, quòd aduersus alienationem contra leges factam heres quoque venire posset ex propria persona, Quasi non sit hoc casu locus vulgari exceptioni & iuris regulæ quæ habet Dolo malo facere illum qui rem vindicet cuius nomine de euictione teneatur.[1] Placuit imò verò iustam esse exceptionem propterea quòd mater non tantùm tutorio sed etiam proprio nomine vendidisset.[2] Quo intuitu negari non poterat quin venditio pignorúmque datio valeret, cùm placeat alienam quoque rem etiam à sciente & scienti vendi posse[3] hactenus vt & obligatio nascatur & de euictione vtiliter caueatur. Quòd si mater tutorio duntaxat nomine vendidisset nec euictionis causa bona sua obligasset, filio vtique permitti deberet vt quamuis heres matris esset tamen rem suam cuius alienationi legis prohibitio obstitisset à quocumque possessore vindicaret,[4] si non ipsius filij factum nominatim expressimque à matre promissum & in stipulationem deductum proponatur.[5] Diuersum est si filio mater heres extiterit. Hoc enim casu omnimodo confirmabitur alienatio etiam quæ ab initio contra leges facta fuerit, quia difficilius est vt quis proprium, quàm vt heres iam improbatum defuncti factum improbet.[6] *Ita Senatus* in causa D. Bollieti Aduocati 3. Non. Decemb. 1589.

l. vin.

1. *l. vindicantem* 17. D. *de euict. l. venditrici* 3. C. *de reb. alien. non alien.* Vide Ossasc. *Decis. Pedem.* 180.
2. *l. cùm à matre* 14. C. *de rei vindicat. l. si patri tuo* C. *de donat. l. si cùm dotem* 22. *§. si pater* D. *solut. matr. l. cùm vir* D. *de vsucap. l. si vxor* C. *de bon. autor. iudic. poss. l. si adulta* C. *de hered. action.* Adde *l. etsi is qui* vbi Bald. & Salic. C. *de præd. minor.*
3. *l. rem alienam* 28. D. *de contr. empt.* Boer. *quæst.* 23. *num.* 13. *& seqq. vsque ad num.* 22.
4. *Arg. l. seimus* §. *in computatione* vbi DD. C. *de iur. deliber.*
5. Vide Boer. *quæst.* 23. *num.* 20. *&* 17. vbi ait filium qui non consensit alienationi posse contrauenire si modò fecerit inuentarium nec de bonis defuncti quicquam habeat.
6. De tota hac quæstione siue dominus succedat non domino venditori, siue non dominus domino. Vide Bart. *in d. l. cùm vir de vsucap.* Boer. *dict. quæst.* 23. *à num.* 13. *vsque ad* 21.

DEFINITIO III.

Non quemadmodum venditoris ita & eius qui de euictione fideiussit heres venditionem ratam facere cogitur.

MVltum interest an venditori an verò ei qui euictionis nomine fideiusserat heres extiterit is cuius res vendita fuit. Qui enim ipsius venditoris heres est venditionem ratam habere cogitur, nec defuncti cuius personam gerit factum impugnare potest, nec proinde rem suam vindicare,[1] si non legibus improbata venditio est.[2] At is, qui non nisi fideiussoris de euictione dati heres est si rem vēditam vt suam vindicet nihil facit contrà voluntatem factúmve eius cui successit, ideóque quamuis de euictione ex causa hereditaria teneatur[3] nulla tamen exceptione repelli potest si modò euictionem quā defunctus promisit, præstare paratus sit.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *l. vindicantem* 17. *l. Seia* 73. D. *hoc tit. l. venditrici* 3. C. *de reb. alien. non alienand. l. cùm à matre* 14. C. *de rei vindic.*
2. Vt dixi *in Defin. prox. præced. num.* 4. *&* 5.
3. *d. l. Seia.*
4. *l. vlt.* C. *hoc tit.* vbi est textus elegans qui non loquitur de herede venditoris sed de herede fideiussoris vt ibi glossa etiam notat.

DEFINITIO IV.

Pro euictione fundi non semper pecunia dari debet sed alius fundus æquiualens arbitrio boni viri si habeat venditor, ex propriis bonis quem dare possit.

EVicto fundo qui venditus fuerat si emptor de euictione agens malit alium fundum æquiualentem arbitrio boni viri quàm litis æstimationem consequi audiendus est,[1] si ex propriis bonis venditor habeat quem dare possit, Nec æquum est vt liberetur dando pro re pecuniam,[2] qui aliam rem æquè bonam & æquè commodè dare potest,[3] licèt res huiusmodi non sint ex earum numero quæ inuicem recipiunt functionem.[4] Neque enim negari potest quin sicut præstandum est emptori quanti eius interest,[5] ita ipsius interfit rem habere aliquam potiùs quàm æstimationem.[6] *Sic alias* à Senatu nostro iudicatum fuisse pro N. Locquet contra Franciscum Iuge procuratorem relatum est 17. Cal. Decembr. 1590.

1. Boer. *quæst.* 19. *num.* 3. *ex cap.* 1. vbi Bald. Card. Alex. Aluar. qui dicunt textum illum esse mirabilem De *inuest. de re alien. fact. cap. l cum sua glos. si de feud. vass. ab aliq. interp. fuer. l. qui autem.* §. *quod si ante, de consuet. pecun. l. si quis domum* 9. *in princip. locat. C. Labeo* 30. §. *fin. de arbitr.*
2. Ne aliud pro alio solui videatur inuito creditori contra *l.* 2. §. 1. *D. de reb. credit.*
3. Aliud enim est si dare non possit, quia tunc omnimodo æstimanda euictio est in pecunia.
4. *d. l.* 2. §. 1. *de reb. credit. l. manifesti* 17. *cum l. præced. C. de solut.*
5. *l. si in venditione* 60. *l. euicta re* 70. D. *hoc tit. l. ex empto* 11. §. *qui autem & pass.* D. *de action. empt.*
6. Non enim pecuniam sed rem habere voluit qui pro pecunia rem emit. Nec cogendus est quisquam rem suam etiam iniusto precio vendere *l. nec quasi* 70. *D. de rei vindic.*

DEFINITIO V.

Filius cui pater hereditatem ex fideicommisso restituere debuit, potest tanquam fideicommissarius venire contra factum patris etiamsi heres ei extiterit purè, nisi in casibus. [2]

FIlius licèt paternam hereditatem sine beneficio legis & inuentarij agnouerit, si tamen ius aliquod habeat ex propria persona vt puta fideicommissi in iis bonis quæ pater tanquam sua vendidit, potest cōtra factum patris venire, si pater de suo tantùm non etiam de filij iure siue transigendo siue qua alia ratione contraxerat:[1] Neque hoc casu iis legibus locus est quæ negant permittendum heredi vt factum defuncti impugnet:[2] sed tum demùm, cùm aut ius heredis proprium nullum est: aut de eo quoque iure nominatim transactum actúmque proponitur.[3] Sanè quin filius tanquam heres patris & ex contractu paterno sit obligatus de euictione non est ambigendum.[4] Sed non ideo magis repelletur per exceptionem doli,[5] quàm si cum beneficio legis & inuentarij paternam hereditatem agnouisset, quo tamen casu perinde ad concurrentem vsque hereditatis æstimationem de euictione teneretur.[6] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Dionisij Francisci de Seiturier contra D. de Dortans 4. Non. Aug. 1592.

1. Ossasch. Cacher. eleganter & latè *Decis. Pedem.* 180. *num.* 5. Cruet. *cons.* 200. *num.* 7. DD. *ad l. vlt. §. in computatione C. de iur. delib.*
2. *l. cùm à matre* 14. *C. de rei vindic. l. vindicantem* 17. D. *hoc tit. l. venditrici* 3. C. *de reb. alien. non alienand.*
3. Cùm possit quilibet de rebus heredis sui perinde ac de suis disponere *l. vnum ex familia* 67. *§. si rem de leg.* 2. *l. heredum* 25. C. *de fideic.*
4. *l. Seia* 73. *D. hoc tit.*

5. Si modo paratus sit euictionem præstare *d.l.Seia.*
6. Beneficium namque inuentarij non adfert liberationem aut indemnitatem, nisi hactenus vt heres non teneatur ſupra vires & facultates hereditarias *d.l.vlt.C.de iur.delib.*

DEFINITIO VI.

Procurator qui fidem ſuam non adſtrinxit pro euictione prædiorum quæ alterius nomine vendidit, non tenetur de euictione, ſi modò vel mandatum exhibeat vel ratihabitionem.

QVi tanquam procurator rem vendidit aut aliter contraxit, non tenetur de euictione ſi is qui procuratorem conſtituit, aut ratum habuit[1] vel alius euincere poſtea rem velit. Eſt enim id extra cauſam obligationis quæ procurator adſtringitur, ad quam diſſoluendam ſufficit vt vel ex mandato præcedente, vel ex ſubſecuta ratihabitione appareat non fuiſſe illum falſum procuratorem.[2] Nec eo minùs tametſi ex propria perſona ius aliquod habeat euincēdæ rei venditæ, iure ſuo vti prohibebitur, ſiue verus ſiue falſus fuerit procurator.[3] Planè ſi mandatū nō habuerit, nec ratihabitio ſecuta ſit, non tamen ad aliud teneri poteſt qui tanquam procurator ſiue actionis ſiue exceptionis iure conuenitur, niſi vt vel diligentiam præſtet vel quanti intereſt ſtipulatoris, non etiam vt plus iuris quærat ſtipulatori quàm erat ille habiturus mãdato aut ratihabitione intercedente.[4] Atqui etiamſi alterutrum interueniſſet, perinde tamen dominus iure ſuo vti potuiſſet.[5] Nulla igitur ex hac cauſa de euictione aut ex ſtipulatu actio contra procuratorem competere poteſt.[6] *Ita Senatus* pro Franciſco Bernard Lugdunenſi contra N. Morel vxorem N. Ioannis de Burges 6. Cal. Decembr. 1592.

1. Nullo ſcilicet præcedente mandato. Nam cùm præceſſit mandatum non eſt exepectandum vt ſequatur ratihabitio *l.indebitam* 47. D. *de condict. indeb. l.* 1. C. *de procurat.*
2. Intellige, Niſi fidem ſuam adſtrinxerit pro euictione prædiorum vt *in l.procurator qui pro euictione* 67. D. *de procurat. l.* 3. *aliàs l.prior. §. in eum* D. *de admin. rer. ad ciuit pertin.* Cæterum cogitur omnimodo probare vel mandatum vel ratihabitionem ne poſſit dici falſus procurator Bart. *in d.l.procurator num.* 4. *arg.l.* 1. C. *credit. euict. pign. non deber. & in l.ſi procuratori falſo de condict. ob cauſ.*
3. Textus eſt *in l.ſeruum Titij* 49. D. *mandat.* Facit *l.eſt is* 10. D. *de diſtract. pign.*
4. Hoc enim eſt quod diximus ex Bart. *num.* 2. ad hoc teneri procuratorem vt exhibeat vel mandatum vel ratihabitionem.
5. Cùm non potuerit domino res ſua aufferri per venditionem ab alio factam *l.rem alienam* 28. D. *de contr. empt.*
6. Niſi proprio nomine fidem ſuam obſtrinxerit pro euictione, vt *in d.l.procurator.*

DEFINITIO VII.

Qui liberaliter remiſit quod ſibi debitum putabat non poteſt eo nomine conueniri de euictione ſi neque promiſerit neque dolus interuenerit.

ET qui laudimia tibi debebat ex cauſa emptionis à ſe factę remiſiſti liberaliter quicquid eo nomine petere potuiſſes, ob eámque rē ſoluta tibi fuiſſe laudimia quęcũque debebãtur, vltrò profeſſus es. Si alius interueniat qui idem ius petendorum laudimiorum ſibi adſerat, non malè conuenieris vt indemnē præſtes emptorem ſi numerationē ille alleget, ac triginta dies effluxerint intra quos poteras excipere de pecunia non numerata.[1] Sed ſi probes nihil tibi numeratum fuiſſe, at gratuitò & liberaliter à te remiſſum quod tibi debebatur, æquum non eſt, vt ex liberalitate tua de euictione conueniaris.[2] Niſi vel in dolo ſis vel nominatim te de euictione obligaueris.[3] Sed probatio donationis à te præſtanda eſt.[4] Nihil verò intererit an laudimia tibi ſoluta fuiſſe profeſſus ſis poſt contractam venditionem, an cùm in eo res eſſet vt contrahenda ſperaretur.[5] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Louys & Franciſci Porral contra Guillelmum le Marquis 4. Id. Decemb. 1592.

1. *l.in contractibus* 14. C. *ad non numer. pecun.*
2. Ne ſcilicet ex liberalitate tua pericliteris *l.*1, C. *de iur. dot. l.* 2. C. *hoc tit. l. ne ex liberalitate* 50. D. *de re iudic.*
3. *Vt in d.l.* 2. C. *hoc tit. l.* 1. C. *de iur. dot.*
4. Numquam enim capitur præſumptio donationis cùm alia capi poteſt, quia donare eſt perdere *l.cùm de indebito* 25. D. *de probat. l.ſi filiusfamilias* 7. D. *de donat.*
5. Quia nihil vetat de laudimiis tractari etiam ante factam venditionem, cùm pro facto haberi poſſit quod mox fieri ſperatur *vulg. l.pen.* D. *de teſtam. milit.*

DEFINITIO VIII.

Qui renunciauit liti mota ſibi de dominio rei venditæ nullum habet regreſſum de euictione, præſertim ſi apud acta renunciauerit. Niſi probet inſtam fuiſſe euictionem.

ALienæ rei emptor ſi à domino conueniatur & liti renunciet, ſiue antè ſiue poſt laudatum auctorem litémque ab eo aſſumptam, amittit actionem de euictione propterea quòd non ſolùm vicio ſuo & culpa actor obtinuerit, ſed etiam per eum factum ſit ne auctor ſit audiendus ſi ius ſuum tueri velit, quippe cuius nihil interſit poſteaquàm nullum emptor aduerſus eum habiturus eſt regreſſum.[1] Nec ſi aduerſus renunciationem litis reſtitui emptor velit, hoc ſolo prætextu quòd à bona lite ſine cauſa diſceſſerit, audiri debet: quoniam hæc ipſa iuſtiſſima cauſa eſt renunciationis vt à lite diſcedatur.[2] Vnde etiam fit, vt quod ob hanc cauſam datum eſt condici nequeat quaſi indebitum aut ſine cauſa datum, niſi per euidentem calumniam & dicis cauſa lis mota fuiſſe proponatur.[3] In propoſito autem illud etiam accedebat quòd facta erat renunciatio apud acta,[4] Et ea nominatim cauſa adiecta, ne maioribus litis ſumptibus

ptibus emptor vexaretur.[5] Planè ſi is qui liti renunciauit probet, iuſtam fuiſſe euictionem, ſibique aliam rem venditam nullo licet venditoris dolo interueniente, ſaluam habere debet actionem ad id omne quod ſua intereſt,[6] præterquàm ad ſumptus factos in ea lite, cui ignorante vel inuito venditore renunciauit.[7] Ita in pulico auditorio tractatum eſt 4. Id. Decemb. 1592.

1. *l.*1. C. *vbi in rem act. l. emptor* 8. C. *hoc tit. l. ſi per imprudentiam* 51. *l. ſi fundo* 53. §. 1. *l. ſi ideo* 55. *l. vlt.* D. *eod.*
2. *l.in ſumma* 65. §. 1. D. *de condict. indeb. l. poſtquam liti* 4. C. *de pact.*
3. *d.l in ſumma* §. 1. Adeo vt ſufficiat etiam metus litis *l.* 2. C. *de tranſact.*
4. Quæ omnium fortiſſima eſt eandémque penè vim habet quam habebat olim ceſſio facta in iure *l.*3. C. *de repud. vel abſtin. hered. l. ſi lis* 11. C. *ad leg. Cornel. de falſ.*
5. Quæ cauſa non tantùm vtilis ſed etiam honeſta eſt *l.minoribus* 6. D. *de minor. l.* 1. D. *de inoff. teſtam. l.* 4. §. 1. *de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*
6. *d.l ſi ideo* 55. *à contr. ſenſ.* D. *hoc tit.* Imbert. in Enchirid. in verb. *emptor.*
7. Cùm etiamſi denunciata lis eſſet non tamen ad alios ſumptus teneri venditor poſſet, quàm qui poſt denunciationem facti eſſent *d.l. emptor. cum ibi not.*

DEFINITIO IX.

Tutor qui pupilli nomine rem alienam aut alij obligatam vendidit, an & quando de euictione aut de precio teneatur, & quid ſi non ſit ſoluendo.

SI tutor rem pupillarè bona fide, licèt ſine decreto diſtraxerit, nec niſi pupilli bona emptori obligarē rit non poteſt proprio nomine de euictione conueniri.[1] Nec pro precio quidem ſi probet pecuniam ad pupillum peruenisse.[2] Ergo pupillus ipſe de euictione tenebitur ſi bona fide geſtum negotium ſiit ſiue tutor ſoluendo ſit ſiue non: neque enim malè contrahitur cum tutoribus,[3] ſin minùs, de eo duntaxat pupillus tenebitur quod rationibus eius accepto latum ſunt.[4] De reliquo tutor qui pecuniam accepit, nõ malè conuenietur.[5] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa de qua SC. ſup. De peric. tutor. & curat.

1. Nam nec poſſet conueniri etiãſi ſimpliciter ſe obligaſſet *l poſt mortem* 5. §. 1. D. *quand. ex fact. tutor.* In quo melior eſt ipſius condicio quàm procuratoris *l.ſeruum Titij* 49. D. *mandat.* Nempe quia tutor eſt adminiſtrator neceſſarius, procurator verò voluntarius vt tractat Bart. *ad l.procurator* 67. D. *de procurat.* Vide *l. vlt.* D. *de inſtit. act. &* Deſin. 6 *ſupr. hoc tit.* Notant noſtri *ad l.* 2. C. *ne vxor pro marit.* licet aliter videatur ſentire gloſ. quam vide *in l.mutuus* 43. §. *iſiqui in verb. ſatisdare ad fin.* D. *de procur.* vbi etiam Bald.
2. *l.tutor vrgentibus* 47. *in fin.* D. *de minor. l.illud quæritur* 4. §. *vlt.* D. *hoc tit.* Adde Felin. *conſ.* 16. *num.* 13.
3. Ratio eſt Vlpiani *in d.l.* 4. §. *vlt.* D. *hoc tit.*
4. *d.§. vlt. l. ſi fundus* 13. §. 1. D. *de reb. eor. qui ſub tutel. l. vtere* 14. C. *de prad. minor.*
5. *l.cùm tutor* 18. D. *de tutel. & rat. diſtr.*

DEFINITIO X.

Imminente periculo euictionis plurium rerum diuerſis pretiis & inſtrumentis venditarum ſi de vnius tantùm precio agatur, eius ſolutio nomine ſatisdationem offerri ſatis eſt.

CVi precium ex venditione debebatur is creditori ſuo venditi actionem ad id precium conſequendũ mandauerat. Conuentus emptor à ceſſionario parte precij iam ſoluta negabat teneri ſe ad reſidui ſolutionem, propterea quod ab alio proprietatis controuerſiam pateretur, Nec tantùm pro ea re cuius precium petebatur, ſed & pro aliis pleriſque quas idem hic emptor ab eodem venditore eiúſve herede licet ſeparatis inſtrumentis comparauerat. Cùm venditor liti interueniſſet, ac euictionis nomine pro ea re duntaxat de cuius precio agebatur ſatisdediſſet, emptor ad precium ceſſionario ſoluendum fuerat condemnatus. Prouocatione ad Senatum interpoſita, dicebat ille non priùs ſe ad precij ſolutionem condemnari debuiſſe quàm ſibi ſatisdatum eſſet de euictione, non illius tantùm fundi nomine ſed etiam cæterorum quoque omnium quos ab eodem venditore emiſſet, ac quorum precium iam ſoluiſſet, quandoquidem imminebat omnium euictio ex vna eadémque cauſa.[1] Senatus pronunciauit, Perinde quidem imminente euictionis periculo repellendum ceſſionarium exceptione doli ob non præſtitam ſatisdationem, atque repelli poſſet ipſe venditor, cùm huiuſmodi exceptio non perſonæ ſed rei cohæreat, cuiuſmodi quæ ſunt proculdubio competunt aduerſus ceſſionarium quemlibet æquè ac contra cedẽtem ipſum.[2] Sed tamen in propoſita ſpecie ſatisfactum videri legi ex eo, quod venditor fideiuſſorem dediſſet de euictione rei, cuius precium petebatur. Etſi enim vna eadémque cauſa erat euincẽdorum fundorum omniũ quos idem emptor ab eodem venditore comparauerat, Non tamen vno precio empti omnes proponebantur ſed diuerſis & preciis, & inſtrumentis. Quo caſu conſtat tot eſſe de euictione actiones quot ſunt ſpecies rerum. Nam & idem obtinet etiamſi vno emptionis inſtrumento plures res dum ne vno precio venditæ fuerint.[3] Seráque eſt fideiuſſionis poſtulatio ſoluto iam precio,[4] cùm ex natura actionis ex empto nõ ſit vt venditor ſatisdare teneatur, ſi id ſpecialiter dictum non ſit.[5] Nec quod poſt ſolutum preciũ mouetur emptori controuerſia ſiue dominij ſiue pignoris iure dat illi actionem contra venditorem ad reſtitutionem precij aut ad ſatisdationem extorquendam, ſed tantùm ad rem defendendam:[6] niſi vel aliter conuenerit,[7] vel venditor in dolo fuerit.[8] Et ſanè abſurdum videatur propter periculum euictionis aliarum rerum quarum precium iam ſolutum ſit, retineri velit pignoris iure precium eius rei pro qua ſatisdatio offeratur. Nam quod dici ſolet indiuiſam eſſe cauſam venditionis & euictionis,[9] ad eum caſum pertinet, quo earum rerum nomine agatur, quæ vnica venditione vnóque precio contineantur. *Ita Senatus* ex tempore pro N. Paquier contra N. Blanchard 7. Cal. Mart. 1593.

1. *Ex l.si post perfectam 24.C.hoc tit.l.pen.§.vlt.D.de peric.& commod.rei vend.l.vlt.§. ex quadrante D. de doli ma except.*
2. *l.exceptiones 7.§.rei autem D.de except.Not.in l.facta 63.§.si heres D.ad SC.Trebell. & in l.4.si cum legitima & seq. D.de doli mal.except.*Scripsi *libr.12.Coniect.*
3. *l.cùm plures 72.l.quia dicitur 32.D.hoc tit.*
4. Debet enim peti satisdatio ante precij solutionem *d.l.si post perfectam.*
5. *l.pacta conuenta 72.D.de contr.empt.*
6. *l.si plus vel minus 74.§.mota quæstione D.hoc tit.l.qui rem emit 3.C.eod.*
7. *l.siue in libertatem 12.eod.tit.*
8. *l.seruus quem 3.§.vlt.D.de action.empt.*
9. *l.cùm ex causa 139.D.de verb.obligat.*Vide tamen Boer.*quæst.23.num.21.*vbi tractat non adeo indiuisam esse defensionem ex causa euictionis vt qui pro parte tantùm heres est litem in solidum defendere teneatur.
10. Vt in specie *l.si duorum 44.D.de action.empt.l.tutor 47.§.1.D.de minor.*

DEFINITIO XI.

Non eo minùs debet satisdare venditor de euictione quæ in ipso limine contractus immineat quod satis cautum sit emptori datis ei pignoribus.

DE illo etiam in eadem facti specie quæsitum est, An locus sit petendæ satisdationi ante solutionem precij quantumuis immineat periculum euictionis,[1] si iam aliunde satis emptori cautum sit vt puta datis pignoribus vel hypothecis. Quid enim refert an fideiussor detur an pignora, vt idoneè cautum videatur?[2] Quod si ita esset, hodie certè nullus vel perexiguus superesset vsus exceptionis illius quam ex hac causa emptori contra venditorem competere diximus, quandoquidè vix est vt venditio vlla fiat quæ non adnexam habeat bonorum omnium ex vtraque parte obligationem, adeóque vt plurimùm cũ clausula constituti.[3] Sed tamen potest interdum satisdatio esse necessaria, Nempe si vel de pignorum idoneitate dubitetur vel iustè timeri possit, ne difficilis futura sit eorũ persecutio.[4] Sed etsi pignoribus idoneis datis non sit necessaria satisdatio, semper tamen vtilis est, quia solet expeditior esse ad consequendam solutionem actio quæ competit in personam fideiussoris qui non tantùm bona sua, sed corpus quoque suũ pignori obligauerit.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Ex l.si post perfectam 24.C.hoc tit.*& aliis supra citat.*num.1.Defin.prox.præced.*
2. *l.si mandatu 59.§.vlt.D.mandat.l.4.§.addici D.de fideic.libert.*
3. Adeò vt nec desint qui ob hanc causam putent, illas clausulas & obligationes bonorum omnium & constituti censendas esse appositas etiam cùm fuerunt prætermissæ: contra quos tamen vide quæ disputauimus *in Error.1.Decad.1.De error.pragmat.*
4. Et ideo plus præstat qui dat fideiussorem quàm qui dat pignora vt scripsi in *Rational.ad l.1.D.qui satisd.cogant.*
5. Quomodo cogitur fideiussor etiam corpus suum obligare, vt fideiussor idoneus videatur vt dixi *Defin.12.supr. De fideiuss.*

DEFINITIO XII.

Vsufructuarius qui vt proprietarij possessionem interuerteret accepit fundum in emphyteusim à domino directo, nullam contra eum habet actionem de euictione possessionis, nec vllo casu nisi de precio.

QVi habebat fundi vsumfructum quem sciebat mortuo se reuersurum ad proprietariũ consolidationis iure, eundem fundum quasi talliabilem vt loquũtur, acceperat in emphyteusim à domino directo procentum aureis cùm esset dignus quadringentis. Eo mortuo cùm ipsius heres fundi possessionẽ retinere vellet quasi consolidato iam vsufructu cum proprietate,[1] patiebatur controuersiam possessionis ab herede proprietarij, quòd is diceret finito vsufructu restituendam sibi possessionem,[2] nec à fructuarij herede retineri posse,[3] cùm fructuarius ipse non sibi sed proprietario possedisset,[4] nec mutare sibi causam possessionis,[5] aut dominij quæstionem proprietario referre[6] potuisset. Item quia nec cogendus sit dominus vtilis disputare de qualitate, & condicione fundi emphyteuticarij, quin priùs possessor factus sit. Iudex pronunciauerat restituendam heredi proprietarij possessionem, saluis heredi fructuarij iuribus si quæ haberet in proprietate ex causa contractus emphyteutici.[7] Quærebatur an heredes domini directi qui emphyteusim constituerat, tenerentur de euictione, tanquam re euicta, & ad quid tenerẽtur.[8] Placebat non teneri, Primùm quia non esset res ipsa euicta, sed tantùm possessio,[9] quam porrò ex contractu emphyteutico directus dominus non transtulerat in nouum emphyteutam qui iam tùm eo tempore possidebat, & quidem vt diximus vsusfructus iure.[10] Nec rursus credibile erat voluisse directum dominum aliud ius in emphyteusim concedere, quàm quod ipse haberet.[11] Deinde quoniam ea possessio euicta fuerat ex alia causa, & ob culpam ipsius possessoris, qui nec potuerat, nec debuerat interuertere possessionem domini vtilis à quo ex causa vsusfructus possidebat.[12] Sed etsi de euictione actio aliqua competeret, tamen non nisi ad precij accepti restitutionem danda esset,[13] quia cùm emphyteusis speciem habeat beneficij[14] mitiùs cum domino directo agendum est.[15] *Ita tractatum est* ex tempore pro N. Ioanne Francisco de Buttet Aduocato clarissimo & nobilissimo mihique præcipuo quodam familiaritatis & necessitudinis iure coniunctissimo contra D. de Mieudry 3. Non. April. 1593.

1. Per mortem fructuarij *l.3.§.vlt.& pass.D.quib.mod.vsusfr.amit.*
2. Ne alioqui esset inutilis proprietas vsufructu ab ea semper abscedente vt scribit Iustin. *tit. De vsufruct.§.1.in Institut.*

3. Nec proprio iure nec hereditario soluto iure vsusfructus per mortem fructuarij, præsertim cùm possessio nunquã in hereditate reperiatur *l.1.§.Scæuola D.si is qui testam.lib.esse iuss.*Adde *l.debitor 40.in fin. D.de pignor.act.*
4. Licet dicatur videri possidere naturaliter in *l.naturaliter 12.vbi not.D.de acquir.poss.*Vide Cuiac. *lib.11 Obser. cap.33. in fin.l.certe 6.§.1.D.de precar.*
5. *l.qui bona 19.§.1.eod tit.de acquir.poss.l.non solùm 33.§.quod vulgo de vsucap.*
6. *Arg.l.si quis conductionis 25.C.de locat.l.2.C.de præscr.30.vel 40.annor.*
7. Exemplo eius quod scriptum est *l.Babius 30.in fin.D.de pact.dotal.*
8. Siquidem emphyteusis proximè accedit ad venditionem *§.adeo Inst. de locat.* cùm dominij vtilis acquisitionem inducat ex parte emphyteutæ cui proinde directum dominum de euictione teneri æquum est *Not.in l.1.& vlt. C. de iur. emphyt.*
9. Quæ res non solet parere actionem de euictione *l.si cùm venditor 66.vers.non idem D.hoc tit.*
10. Id est naturaliter quamuis non etiam ciuiliter *d.l.naturaliter 12.D.de acq.poss.*
11. *Arg.l.qui tabernas 32.D.de contr.empt.Notat.in l.vxor patrui C.de legat.*
12. *d.l.si quis locationis d.l.2.C.de præscr.30.vel 40.annor.l.vlt.C.de acq.poss.l.hoc iure 27.D.hoc tit.*
13. *Arg.l.vlt.§.vlt.C.commun.de legat.*Ias.*in d.l.1.C.de iur.emphyt.*
14. Prope siquidem accedit ad feudum quod nihil nisi beneficium est, ijsdémque regulis continetur nisi vbi aliud ius expressim constitutum inuenitur.
15. Ne ex liberalitate sua periclitetur. Sic enim supradicto loco concludit Ias.*arg.l.ne liberalitate 52.D.de re iudic.*

DEFINITIO XIII.

Quantum intersit an vendatur id quod semel tantùm tradi debeat, an quid annuum, cuius tradendi obligatio singulis annis renascatur.

REfert multùm an fundus vendatur, aut alia res cuius tradendæ obligatio vnico traditionis actu consumatur: an verò tale quid quod annuam habeat perpetuám que præstationem. Priore casu liberatur venditor si semel vacuam possessionem tradiderit.[1] Nec quod ea re emptor vti posteà prohibeatur facto eius qui nullũ sibi ius in eo fundo adserat, recidit in obligationẽ[2] tametsi non iuris tantùm, sed facti quoque euictionem promiserit.[3] Posteriore verò nihil ei prodest quòd emptor per multos annos annuum reditum perceperit si posteà percipere prohibeatur, quasi singulis annis noua tradendi obligatio nascatur.[4] *Ita tractatum est* in causa D. de la Vulpilliere & fratrum Godder 18. Cal. Iulij 1593.

1. Nec enim ad aliud tenebatur quàm vt traderet *l.ex empto 11.§.1.& pass.D.de action.empt.*
2. *Arg.l.vlt.C.eod.*
3. *Vt in l.siue in libertatem 12.C.hoc tit.*
4. Quotannis enim nouo facto opus est vt annuum illud & præstetur & percipiatur *l.pecunia 8.in fin. D.de alim.legat. l.1.§.interdum D.de vsufr.accresc.*

DEFINITIO XIV.

Emptor qui partem rei sibi venditæ accepit si de alia parte controuersiam patiatur, nec tamen velit à contractu recedere condicionem deferente venditore tenetur partem precij soluere.

EMptor cui pars bonorum venditorum tradita erat cum de reliquis controuersiam à possessoribus pateretur, ac nihilominus à venditore vt precium solueret vrgeretur, recusabat eo prætextu quòd agentem venditorem priùs ex parte sua contractum cuius causa esset indiuidua implere oporteret,[1] atque ita precium integrum retinebat.[2] Cúmque venditor condicionẽ offerret vt à contractu in totum recederetur, adeóque in eam rem quasi enormiter læsus restitutionem ex rescripto Principis impetrasset, rursus repugnabat emptor, contractúmque mordicus tuebatur. Placuit pendente lite condemnari eum debere vt precij partem solueret qui bonorum partem iam ex emptione possidebat.[4] Remissa etiam venditori necessitate satisdandi propter paupertatem.[5] *Ita Senatus* pro N. Lucquet contra N. Bernardum Dacquin fiscalem in Sabaudia procuratorem 15. Cal. Sept. 1593.

1. *l.Iulianus 13.§.offerri D.de action.empt.*
2. Quomodo è contrario potest venditor pignoris cuiusdam iure rem venditam retinere quoadusque pecunia precij soluatur *d.§.offerri.*
3. Ex beneficio *l.2.* & *l.si voluntate 8.C.de rescind.vendit.*iunct. *l.tutor 47.§.1.D.de minor.*
4. Nec enim bona fides patiebatur vt emptor & rem haberet, & precium retineret *l.ex empto 11.§.qui autem l. bonæ fides 50.D.de action.empt.*
5. *Vt & in l.omnes 33.§.præterea C.de episcop.& cleric.*

DEFINITIO XV.

Non potest de euictione agere is qui ipse possessionem transtulit in eum à quo nunc patitur controuersiam, nisi post recuperatam quoque possessionem inquietetur.

PErmutatione inter nos facta, secutáque hinc inde traditione si tu rem quã à me habuisti locaueris Titio, qui postmodum à te ex contractu locationis conuentus dominij quæstionem referre velit,[2] non potes me autorem laudare quasi obligatum de euictione, Non ob id solùm quòd non sit permittendum conductori tuo vt tibi referat quæstionem dominij,[3] Sed etiam quia facto tuo non meo ea tibi molestia contigerit[4] quod Titio rem locaueris, cui si non locasses rem nunc habere tibi liceret.[5] Planè si recuperata possessione ab eo conueniaris siue rei vindicatione siue qua alia actione per quam possessio auocetur, tenebor tibi vt rem defendam,[6] aut ni faciam quanti tua interierit, exemplo venditionis.[7] Neque tamen locus erit condictioni quæ dari solet non secuto ex alterutra parte implemento,[8] quia ex parte mea contractum impleui cùm rem meam tibi tradidi.[9] *Ita Senatus* in causa D. du Four & Iacobinæ Berru 3. Id. Maij 1595.

1. Quam vtique interuenire vtrimque necesse est vt possit permutatio dici perfecta *l.1.& pass.D.de rer.permut.*
2. Quod plerique conductores facere tentant vt mutent sibi causam possessionis.
3. *l.si quis conductionis 25.vbi omnes notant C.de locat.*
4. *l.hoc iure 27.D.hoc tit.*
5. Cui autem habere licet is de euictione agere non potest *l.euictus 35.l.habere licere 57.D.hoc tit.*
6. *l.si plus vel minus 74.§.mota quæstione D.eod.*
7. Iisdem enim penè regulis iuris venditio & locatio consistunt *l.2.D.locat.*iunct.*l.ex conducto 15.§.1.eod.*
8. *l.1.§.vlt.D.de rer.permut.l.1.C.eod.*
9. *l.si permutationis 29.C.eod.tit.*

DEFINITIO XVI.

Qui potest ipse hypothecaria conueniri per eum contra quem agit hypothecaria non ideo repellitur vulgari illa exceptione Quem de euictione tenet actio.

IVris regula, quæ habet, Doli exceptione repellendum esse eum qui sine directa rei vindicatione siue hypothecaria vindicare velit rem cuius nomine de euictione teneatur,[1] non nocet ei qui rem aliquam possidet de qua possit ipse in casum euictionis conueniri per quasi Seruianam.[2] Non enim hic tenetur de euictione, sed res quam possidet.[3] Proinde nec dolo facere quicquam videtur.[4] Sanè quin pro ea re hypothecariam excipere cogatur, sibique quasi in solutum imputare quod ex illa causa præstare aduersario deberet, recusare non potest.[5] Fieri tamen interdum queat vt doli exceptio obsit. Quid enim si tu contra me agas hypothecaria ob euictionem eius fundi qui ipse mihi obligatus reperiretur, si is mihi euictus esset quem tu dicis tibi obligatum? [6] *Ita tractatum est* in publico auditorio inter D. Comitem de Saleneufue & D. Baronem postea Comitem de Viry. 10. Cal. Maij 1595.

1. *l.vindicantem 17.D.de action.empt.l.venditrici 3.C.de reb.alien.non alienand.*
2. Quæ in rem non in personam actio est *l.pignoris 17.D.de pignor.l.pignoris 15.C.eod.*
3. Quam nec defendere cogitur si nolit, quia in rem actionem pati nemo cogi potest *l. vlt.* vbi ratio redditur *D. de rei vindic.*
4. Dolus enim personæ est non rei *l.1.§.1.D.de dolo.*
5. Nisi malit vltro re cedere *vt in d.l.vlt.l.is cum quo 7.D.de aqua & aquæ pluu.arcend.*
6. Hoc enim casu dolo facit qui id petit quod ipsum eidé postea sit restituturus *l.si socer 44.§.Lucius D.solut.matr.l. de pofacit 8.de doli mal.except.*

DEFINITIO XVII.

Condemnatus ad rem defendendam tanquam autor emptoris quamuis non esset, potest nihilominus tanquam talis vti iure emptoris tam agendo, quàm excipiendo.

AVctor ab emptore laudatus ad rem defendendã,[1] licèt facto suo possidere desierit, perinde tamen interdictis & remedijs omnibus possessorijs vti potest atque is ipse cuius gratia litem suscipit. Eadem enim persona esse intelligitur, idémque hac parte ius emptoris & venditoris.[2] Ferèque est vt qui auctor laudatus fuit haberi debeat pro procuratore, cùm sit defensor necessarius,[3] in eóque plus quàm procurator qui non sit inuitus. [4] Quinimò cùm is qui autor laudatus erat, euictionis nomine conueniri non posset, nec eo minùs tamen suscipiendæ liti se per iuris imperitiam obtulisset, atque ideò tanquam in confessum lata sententia fuisset.[5] Placuit perinde posse illum actionem exercere quæ emptori competeret, acsi iure auctor laudari potuisset, Vt sententia contra eum lata etiam pro eo ius faciat: [6] præsertim cùm aduersarij nihil interfit an ab emptore conueniatur an à venditore, quandoquidem easdem aduersus vtrumque exceptiones & defensiones habiturus est.[7] *Ita Senatus* pro N. Carolo Dufour contra Iacobinam Berru 3. Id. Maij 1595.

1. *Iuxta l.si plus 74.§.mota quæstione D.hoc tit.*
2. Itaque hoc casu locum habet iuris regula quæ extat *in l.inuitus 156.§.plerumque de reg.iur.* Item illa quæ vult, Posse me interdum ex alterius persona consequi quod ex mea non possem *l.3.in fin.D.quæ res pignor.*
3. Quid autem est defendere nisi eandem quam reus vicem subire *l.sed & ha 35.§.defendere l.minor 51.§.1.D.de procur.*
4. *l.filiusfamilias 8.§.inuitus eod.tit.*
5. Cùm nullæ sint partes iudicis in confessum nisi ad condemnandum *l.1.& pass.de confess.D.& C.*
6. Nec enim potest pro parte valere & pro parte non valere *l.in hoc iudicio 27.D.famil.erciſc.* nec haberi ex parte pro veritate. Ex parte verò non haberi.
7. Quia quod ipsis qui contraxerunt obstat, eorum quoque successoribus obstare solet *l.quod ipsis 143.de reg.iur.*

DEFINITIO XVIII.

Qui dedit facto suo causam liti ab alio ex necessitate susceptæ in eos sumptus necessarij condemnandus est si conueniatur ex ea actione ex qua debeat præstare id quod interest aduersarij.

SVmptus à me factos in eam litem quam ob factum tuum licèt te inaudito aduersus alium suscipere coactus fuerim, præstare te mihi æquum est, si tale sit genus actionis ex quo condemnari debeas in id omne quod mea interest.[1] Etsi enim videtur id interesse esse extra rem, [2] tamen reuera proficiscitur ex re cui tu causam dedisti.[3] Non idem erit si prætextu facti tui cùm cogi non possem, litem suscepero, in eámque sumptus fecero. Non enim alij sumptus ex hac causa restituendi sunt quàm qui necessarij fuerunt. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm

1. Cùm in eo quod mea interest contineatur id omne quod mihi abest adeóque quod lucrari potui *l.si commissa 13.D.rat.rem haber.*
2. Ideóque non esse habendam eius rationem *l.si sterilis 21.§.cùm per venditorem D.de action.empt.*
3. Is porrò damnum dat qui damni dat occasionem *l.si ex plagis 52.§.in cliuo Capitolino D. ad leg. Aquil. l. is damnum dat 169.de reg.iur.*
4. Quia vltro mihi eam necessitatem imposui *arg.l.si fideiussor 7.§.si necessaria D.qui satisd.cogan.* Adde *l. ex parte 39. in princip.D.famil.erciſc.l.filia 18.in fin.C.eod.*

DEFINITIO XIX.

Fiscus succedens in ius priuati tenetur de euictione & ad litis sumptus perinde ac priuatus quilibet, siue ex contractu successerit, siue ex confiscatione.

PRinceps succedens priuato per confiscationem ex causa criminis eam pœnam infligentis perinde vtitur iure priuati acsi per contractum in ius priuati successisset.[1] Itaque si is cuius bona publicata sunt mecum antea contraxerat, mihique alienam rem aut alteri obligatam vendiderat, quam habere non possim, condemnandus mihi est fiscus non ad hoc solum vt euictionem præstet, & indemnitatem, sed etiam ad sumptus litis. [2] Nam quod dici solet fisci aut Principis procuratorem expensas litis neque dare neque accipere, ad eum casum pertinet quo is agit tanquam publicus accusator,[3] non quo conuenitur vt priuatus.[4] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Mullard & Mauricij Veyrat Prid. Non. Iul. 1595.

1. *l.fiscus 6.D.de iur.fisc.*iunct.*l.vnic.C.pœn.fiscal.credit.præf.* vbi obserua pro *fisci* legendum esse *furti* vt alibi monui & probaui.
2. Verumque enim sit ex eiusdem contractus iure ac potestate cùm sumptus litis tanquam accessorij sequantur causam sui principalis *Ex not.in cap.accessorium de reg.iur.in 6.l.Lucius 18.D.qui potior.in pignor.hab.*
3. Quia ex officij necessitate id facit quæ res non patitur vt expensas litis vllas vel det vel accipiat *l.post legatum 5.§. mdnocatum fisci D.de his quæ vi indign.*
4. *d.l.fiscus 6.D.de iur.fisc.*

DEFINITIO XX.

Euictis pignoribus dotalibus, quæ maritus in solutum acceperat, non habetur dos pro soluta, ideóque nec maritus nec eius heredes ad restitutionem tenentur.

MAritus acceptis à fratre vxoris pro dote pecuniaria pignoribus quæ multo pluris erant, eodem tabularum dotalium die pignorum hyperocham[1] emerat, & precium solucrat, stipulatione adhibita de euictione. Non dubitabatur, quin hoc ipso dotem pecuniariam accepisse videretur,[2] & ita se obligasse ad eam soluto quandocunque matrimonio restituendam, cùm tabulis dotalibus conuenisset vt soluto matrimonio vel pignora ipsa redderentur si maritus ea possideret, vel pecunia, si eam accepisse maritus probaretur.[3] Sed cum post aliquot annos pignora euicta fuissent, placebat posse quidem eum, eiúsve heredes si id mallent agere de euictione, contra venditorem, [4] at non eo minùs videri facta solutione irrita resuscitatam pristinam dotis obligationem [5] quæ per dationem in solutum extincta videbatur [6] cùm pro soluto haberi non posset, quod citra culpam creditoris & ex anteriore siue dominij siue pignoris causa euictum inueniebatur. [7] Maximè cùm fauorabilior esse credatur actio de dote, quàm quæ ex empto de euictione datur.[8] Proinde nec audienda erat mulier si prætextu emptionis pignorum repeteret à marito aut ab heredibus dotem pecuniariam quam ipse numquam accepisset aut pignora quæ retinere non potuisset.[9] Successores verò mulieris multò minùs,[10] præsertim quòd mulier quæ supra quinque & viginti annos marito superstes fuerat, & de lucris nuptialibus legatisque à marito datis cum heredibus bis transegerat, dotem tamen numquam petijsset,[11] siue quòd conscia esset nullam à marito acceptam fuisse [12] siue quòd vereretur ne si mariti heredes inquietaret, fratrem suum hoc ipso lacesseret contra quem illi subinde regressum habituri essent.[13] Illud itaque supererat, vt à solo fratre dotem petere mulieris successores deberent si eam sibi saluam vellent.[14] Nec si frater interim soluendo esse desijsset, poterat ob id fieri durior condicio heredum mariti qui iusta conuentione sibi prospexerat, ne quidquã aliud præter pignora si ea retineret, aut dotem ipsam si luerentur reddere quandoque cogeretur.[15] Non enim poterat mulier conuentionem impugnare cui ipsa consenserat, cùm ipsi perinde ac marito, & promissa dos per fratrem, & pignora quoque data proponerentur.[16] Neque rursus à dotis vtilitate aliena vi debatur conuentio vt ob eam causam quasi publico iuri contraria improbari deberet,[17] per quam fiebat vt in eum casum qui euenerat mulier penè indotata cõstitueretur,[18] nulla per maritum accepta dote, pignoribus euictis, lapsóque interim facultatibus fratre.[19] Quis enim iniquum putet si pacto fiat ne viri periculo dos sit, quam vir ipse numquam acceperit?[20] Nisi fortè hoc ipsum marito imputare volumus, cur siue de euictione siue de dote actionem tanquam vice pignorum substitutam non exercuerit, cùm posset, aduersus vxoris fratrem, cui parcendi causam probabilem nõ habebat, quòd is dotem sorori non ex liberalitate sed ex necessitate promisisset.[21] Verum ne hanc quidem querelam à mulieris successoribus contra mariti heredes proponi posse visum est, quam mulier tot annos superstes, neque contra eos proposuerat,[22] neque contra fratrem, quem soluti matrimonij tempore soluendo adhuc fuisse non negabatur.[23] Accedebat quod maritus cùm suprema ordinaret amplissimis legatis in vxorem collatis, & fratris filio herede relicto, expressim præceperat, vt quidquid tabulis dotalibus continebatur, id firmum ratúmque esset. Cuius præcepti cùm non alius sensus esse posset, quàm vti ne ab ijs conuentionibus quæ in dotali instrumento conscriptæ fuerant, vlla ex parte recederetur,[24] consequens videbatur vt mulier quæ supremam mariti voluntatem acceptis legatis agnouerat non alijs legibus repetendæ dotis ius haberet quàm quæ dotis constitutæ tempore placuissent, quasi non aliter contracturus fuisset maritus,[25] qui secundo contractu eadem die inito cum absentis vxoris fratre, proprio nomine, non tam à pactis dotalibus recesserat, quàm à iure pignorum, vt pignora in pecuniam pro vxore, pro se verò in causam dominij conuerteret summo vtriusque bono, nec imprudenti consilio si euentu feliciore nullam rerum obligatarum primùm mox venditarum euictionem sequi contigisset.[26] *Ita tractatum est.* Sine die.

1. Nostri vulgo *plurisualentiam* appellant, de qua *in l. & quæ nondum* 15. §. *vlt.* D. *de pignor. l. quærebatur* 20. D. *qui potior in pign. hab.*

2. Qui enim hyperocham emit hoc ipso totam rem emere intelligitur vbi nimirum erit à vinculo pignoris liberata Text. est elegans *in d. l. & quæ nondum* 15. §. *vlt.*

3. Fecerat enim maritus huiusmodi emptione vt non posset frater qui dotem & pignus constituerat, pignus luere oblata dote, quia id fieri non potuisset quin marito eidem quæ emptori res sua aufferretur.

4. Quod hoc genus contractus similimum sit emptioni *l. si prædium* 4. iunct. *l. si ob causam* 13. *C. hoc tit.*

5. Siquidem potestas euictionis tollit intellectum solutionis *arg. l. si patroni* 55. §. *vlt.* D. *ad SC. Trebell.* Text. est aptissimus *in l. qui res* 98. *in princip.* iunct. *l. si rem meam* 20. *& l. si quis aliam* 46. D. *de solut.* De quo vide quæ scripsi *Defin.* 49. *supr. tit. prox.*

6. *l. eleganter* 24. D. *de pignorat. act.* de qua dicemus *infr. num. vlt.*

7. *l. pen.* §. 1. *in fin. D. de except. rei iudic. l. in bello* 12. §. *si quis seruum* D. *de empt. & postlim. l. qui conethinam* 29. §. *si heres de leg.* 3. *l. à substituto* §. *heres de leg.* 1. *l. cùm quis* 38. §. *qui hominem & d. l.* 20. *l.* 46. *l.* 98. *in pr. de solut. l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. *si creditor eod.* Anton. Capyc. *decis.* 43. Ias. *ad l. si domus* 71. §. *de euictione de leget.* 1.

8. Bart. *ad d. l. si quis aliam.* Castr. *ad d. l. qui res ex l. vnic. C. de rei vxor. act.*

9. Cùm is contractus secuta euictione habendus esset pro non facto.

10. Nemo enim plus iuris aut commodi heredi suo relinquit, quàm ipse habuerit *l. nemo plus cõmodi* 120. *de regul. iur.*

11. Quæ res magnam præbebat coniecturam voluntatis, quòd mulier nollet vnquam dotem peti *arg. l. vir vsuras* 54. *D. de donat. int. vir. & vxor. l. cùm quidam* 17. §. *Diuus Pius D. de vsur. l. Procula* 26. *D. de probat.*

12. Durum enim sanè est vt cogatur maritus dotem restituere quam nec acceperit vnquam, nec se accepisse professus sit *arg. l. 1. 2. & 3. C. de dot. caut. non numer.* Vt proinde non esset in hac quæstione locus ijs quæ tractari solent de exceptione non numeratæ dotis post annum ex die soluti matrimonij non opponenda. Id enim obtinet cùm maritus cauit sibi numeratam dotem, quod hic non euenerat.

13. Is enim per indirectum conueniri videtur contra quem habiturus regressum est qui prior condemnabitur *l. si quis veum* 5. *in princip. D. de liber. legat. l. cùm lex* 46. *D. de fideiuss.* Itaque videbantur hoc casu tria illa concurrere ex quibus præsumitur tacita remissio debiti in specie *d. l. Procula* 26. vbi DD. *de Probat.* Scilicet consanguinitas proxima, taciturnitas longi temporis & sæpius positæ rationes.

14. Semper enim dotis debitor manserat frater qui numquam soluerat.

15. Ne alioqui casus fortuitus damno adficiat maritum qui diligenter sibi prospexerit *arg. l. debitor* 3. D. *de separat.*

16. Valent enim pacta dotalia quæ ab initio fiunt & ipso tempore constitutæ dotis præsertim si fiant præsente & consentiente muliere *l. cùm dos* 7. *D. de pact. dotal.*

17. *Arg. l. illud conuenire* 5. *d. Atilicinus* 17. *eod. tit.*

18. Quod vtique certum est conuentione fieri non posse *l. si conuenerit* 4. *eod.*

19. Nullam siquidem videtur habere actionem mulier quæ inopem habet dotis debitorem *l. nam is* 6. *D. de dolo.*

20. Neque enim pactum hoc aut legibus aut bonis moribus contrarium est, vt illa de quibus *in d. l.* 4. 5. *&* 17. *de pact. dot.* cùm nulla lex sit quæ iubeat maritum dotem reddere, quam non acceperit, Nisi cùm ei culpa & negligentia imputari potest vt *in l. si extraneus* 33. *D. de iur. dot.*

21. *Per text. in d. l. si extraneus.*

22. *Arg. d. l. vir vsuras* 54. *de donat. int. vir. & vxor. d. l. cùm quidã* 17. §. *Diuus Pius de vsur. dict. l. Procula* 26. *D. de probat.*

23. Quæ ratio faciebat ne in hac specie locus esset *d. l. si extraneus* quæ tractat eum casum quo futurum sit vt dotis iacturam patiatur mulier si non ei liceat repetere dotem à viro etiam quam vir non acceperit. Adde quod in proposito casu etiam mulier sibi fuisseque stipulata erat do tem à fratre vt proinde posset illa suo iure agere, nulla etiam ab heredibus mariti cessione impetrata.

24. Nequé enim permitti poterat mulieri vt dotales conuentiones pro parte adprobaret, pro parte autem improbaret *arg. l. nam absurdum* 7. *de bon. libert. l. si ita stipulatio* 39. *in fin. de oper. libert. l. cùm quæritur* 16. *D. de admin. tutor.*

25. Creditur enim quilibet contrahens certis pactis & legibus non aliter fuisse contracturus *l. cùm te* 6. *& l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. si donaturus* 9. *D. de condict. causs. dat. l. Titia* 61. *in fin. D. de iur. dot. l. pure* 5. §. *pen. D. de doli mal. except.*

26. Euictio namque secuta fecerat vt nulla posterioris contractus ratio haberi deberet, ac proinde vt non posset dici sublata pristina obligatio dotis quominùs agere ex ea maritus posset acsi pignora numquam in solutum accepisset *d. l. qui res* 98. *in princip. de solut.* Multò magis fatendum erat superesse marito itémque vxori hypothecariam in bona fratris constituentis secundùm ea quæ scripsimus *num.* 5. *supr. de remiss. pignor. & Defin. vlt. supr. tit. prox.* Et quamuis contrà sentiat Bart. cùm res data est pro pecunia in solutum iuxta eam distinctionem quam tradit in *d. l. si quis aliam.* Tamen excipit causam dotis *ex d. l. qui res.* Et præterea manifesto errore labitur, in eóque recté notatus est à Capyc. *dict. decis.* 43. & Ias. *in d.* §. *de euictione.* Decepit autem eum quod scriptum est *in d. l. eleganter* 24. D. *de pignorat. act.* Quasi eius loci sensus sit, Quotiescunque dominium rei obligatæ acquiritur creditori, finiri obligationem pignoris & à priore contractu adeo recessum esse vt pristina actio exerceri nunquam possit. Quod tamen non ita est: sic enim scriptum legimus *in d. l. eleganter videtur finita esse pignoris obligatio & recessum à contractu* quod longe aliud est. Videtur quidem vtrumque ita esse, sed neutrum ita est quia dominij acquisitio postmodum reuocata non mutat causam pignoris vt diserté scriptum est in *d. l. si prædium* 4. *C. hoc tit. d. l. pen.* §. 1. *in fin. D. de except. rei iudic. l. libera* 8. *C. de sent. & interloc. omn. iudic.* Nec pugnat quod sequitur accommodandam esse hoc casu vtilem ex empto actionem. Nihil enim vetat vtrumque verum esse & quod volumus non finiri obligationem pignoris, & quod lex ait actionem ex empto vtilem accommodari. Nam & vtrumque ita scriptũ est *in d. l. si prædium* 4. *C. de euict.* Sed tamen vt dicam liberè quod sentio videtur mihi totus ille locus esse Tribonianipotius quàm Vlpiani, adeo ineleganter meo iudicio & inconcinnè exaratus est. Et illud imprimis quod initio legis scribitur in hæc verba *eleganter apud me quæsitum est.* Nam & ineleganter proposita est quæstio & ineleganter decisa, quàm ineleganter proposita sit apparet ex illis verbis *vt pignus possideret.* Debuit enim addi *iure dominij* quomodo addit Paulus *in l. debitor* 59. D. *ad SC. Trebell.* Non enim à Principe impetrandum est vt creditor pignus possideat, quod fit ex sola natura pignoris *Iisi rem* 9. §. *proprie l. cùm & sortis* 35. §. 1. *eod.* sed vt iure dominij possideat *l.* 2. *& tot. tit. C. de iur. domin. impetr.* Sed longè inelegantior est ipsa quæstionis substantia illis verbis expressa *an habeat contrariam pignoratitiam.* Contraria enim pignoratitia solet competere creditori vt indemnitatem consequatur si quid fortè in pignus impenderit *l. si necessarias* 8. *eod. tit. de pignor. act.* non autem ad consequendum debitum aut id quod interest creditoris si fortè pignus sit euictum nec si euictio præcesserit dominij impetrationem. Habet enim creditor hypothecarius in eam rem actionem personalem cui pignus accesserat, nec proinde indiget contraria pignoratitia quæ nihil nisi personalis est. Quod si non competit eo nomine pignoratitia contraria ne tum quidem cùm pignoris causa non potest dici finita per impetrationem iuris dominij. Quanto minùs poterit competere eo casu quo videri potest finita? Nisi fortè voluit Tribonianus dicere pignoratitiam pro hypothecaria: quomodo dixit Paulus *in d. l. pen.* §. 1. *in fin. D. de except. rei iudic.* Sed directa illa est, quæ competit creditori in bona obligata non autem contraria *l. si fundus* 16. §. *in vindicatione D. de pignor.* Sed responsio ad propositam quæstionem est longè inepti or. Primùm quoniam incerta, deinde quia etiam falsa est. Incertam esse probant verba illa *& videtur finita esse pignoris obligatio & à contractu recessum*, ac proinde Tribonianeam. Semper enim hæsitat Tribonianus & quod ijs euenire necesse est qui rationem & principia iuris non benè callent, nihil audet adfirmare. Quòd si dubitantis verba pro adfirmantibus habere velis, quomodo habet Bart. *ad d. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.* efficies de dubitante mendacem. Falsum enim est finitam esse pignoris obligationem vt constat ex *d. l.* 4. *C. hoc tit. d. l. pen.* §. 1. *in fin. D. de except. rei iudic. l. debitor* 59. *D. ad SC. Trebell. l. grege* 13. §. *etiã D. de pignor. l. cùm quis* 38. §. *vlt. D. de solut. l. libera* 8. *C. de sentent. & interloc.*

omn. iudic. l. si rem 9. §. *omnis D. de pign. action.* Falsum item, Recessum esse à priore contractu per dominij impetrationem nisi sub ea veluti condicione si dominij impetratio teneret, ne alioqui noceat creditori quod plus iuris habere cœperit *arg. l. in bello* 12. §. *si quis seruum & seq. D. de captiu. & postlim.* Quod verò sequitur *imò vtilis ex empto accommodata est* magis Tribonianum prodit. Sic enim loquitur quasi corrigat quod in præcedentibus dictum est cùm è contrario inferat potius, acsi scriberet quomodo scribere voluit *ergo vtilis &c.* Quamquam neque correctio neque illatio accommodata esse potest. Cùm vt suprà diximus possit vtrumque verũ esse vt non sit finita obligatio nec immutata causa pignoris, & vt vtilis ex empto actio competat creditori *vt in d. l.* 4. *C. de euict.* At neque debuit Tribon. scribere *accommodata* sed *accommodanda.* Nondum enim quisquam aut ex Imperatoribus aut ex prudentibus dixerat competere in hac specie creditori vtilem ex empto actionem, sed eo demum casu quo pignus pro pecunia datum sit à debitore in solutum, vt *in d. l.* 4. *C. de euict.* aut à iudice iudicatum exequente & debitoris personam factúmque repræsentãte vt *in l. si ob causam* 13. *eod.* Qui casus longè diuersus est ab illo, quo impetrauit creditor à Cæsare vt sibi liceret pignus possidere iure dominij: nihil enim hoc casu agit debitor, nec Cæsar aut alius quisquam nomine debitoris propter quod dari debeat creditori in eum ex empto actio, siue directa siue vtilis. Factum enim aliquod debitoris aut alterius pro eo facientis interuenire necesse est vt personali actione ex empto siue directa siue vtili cõueniri possit. Fefellit Tribonianum quod vidit accommodatam ab Imper. Antonino vtilem ex empto in specie *d. l.* 4. Sic enim solet ille vt alibi sæpe monuimus & probauimus rescripta Imperatorum ad certas species coangustata ad alias species quantumuis dissimiles extendere, nec dissimilitudinis rationem quam attulimus, obseruauit, idque apparet clarissimè ex eo quod subijcit *quemadmodum si pro soluto ei res data fuerit.* Quasi verò inter hanc quam tractamus speciem & illam nihil planè intersit, quæ tamen toto cœlo distant. Sed neque ausus est Tribonianus dicere ad quid competat actio illa ex empto quæ accommodatur creditori cui debitor pignus dederit in solutum: sic enim adijcit *vt in quantitatem debiti ei satisfiat vel in quantum eius interfit* acsi petitio & condemnatio ex illa actione fieri debeat disiunctiue & alternatiue. Quod certè non ita est: datur enim ex empto actio siue directa siue vtilis ex causa euictionis ad id quod interest *l. si in venditione* 60. *l. euicta re* 70. *& pass. D. hoc tit. l. si permutationis* 29. *C. eod. l.* 1. *in princip. C. de rer. permut.* Nec enim precium debetur emptori cui res vendita tradita fuit & euicta, sed id quod interest cùm in contractibus nominatis qualis est emptio non magis condictioni quàm pœnitentiæ locus esse possit *d. l.* 1. *C. de rer. permut. l. non est probabilis* 6. *l. ea condicione* 14. *C. de rescind. vendit.* Quamuis in eo quod interest precium quoque ipsum contineatur *l.* 1. *D. de action. empt. l. in interdicto* 6. *D. vnde vi.* Falsum ergo est quod Tribon ait, pignore per debitorem in solutum dato & postea euicto, dandam creditori vtilem ex empto actionem vt in quantitatem debiti ei satisfiat, est enim hoc proprium pristinæ actionis quæ competebat ante dationem in solutum & quæ non eo minùs hodiè competit quòd datio in solutum intercesserit quæ ob secutam postmodum euictionem nullum habuit effectum *l. si rem meam* 20. *l. si quis aliam* 46. *l. qui res* 98. *D. de solut.* Sicut è contrario proprium est actionis ex empto tam vtilis quàm directæ, vt ad id quod interest tantum detur non autem ad hoc vt in quantitatem debiti satisfiat, quod omnium aptissimè exprimunt Imperatores *in d. l. libera* 8. *C. de sent. & interloc. omn. iudic.* vbi opponunt ista tanquam ex diametro contraria. Ex empto agi ad id quod interest, Et repeti pristinam actionem ad debitum reddendũ, aut si malis quomodo vulgò legitur, *ob debitum reddendum.* Tacèo quod parum elegans est illa locutio, *vt in quantitatem debiti ei satisfiat.* pro eo quod poterat & breuius & elegantius sic exprimi *vt in d. l. libera ob debitum reddendum.* Neque tamen adhuc conquieuit Tribonianus, sed addit & *compensationem potest habere creditor*, quibus verbis significat illud ipsum quod antea negauerat pristinam veteris debiti obligationem superesse quæ haud dubie supereesset si creditor iure dominij numquam pignus possedisset. Alioqui si ponas obligationem illam veterem omnino sublatam esse, nec aliam supereesse actionem quàm vtilem ex empto ad id quod interest, consequens fiet vt non possit conuentus ex aliqua causa creditor obijcere compensationem. Quippe quam certum est non posse obijci nisi eius debiti quod & substantia & quantitate sit liquidum *l. vlt. C. de compens.* liquidum autem esse nunquam potest id quod interest quoad sit taxatum, quia quatenus cuiusque interfit in facto non in iure consistit *l. quatenus* 24. *de reg. iur. l. vlt. D. de prator. stipulat.* Illud verò explicari meo iudicio vix potest quod sequitur apud Tribon. *si forte pignoratitia cum eo agetur.* Quomodo enim fieri queat vt contra creditorem agat pignoratitia actione debitor qui debitum numquam soluerit, neque verò pignus vllum dederit nisi quod fuerit euictum? *l. si rem* 9. §. *omnis pecunia eod. tit.* Nisi fortè ponas pro alio quodam debito ab eodem debitore alia fuisse data pignora eidem creditori. Quo casu nihil sanè prohibet dari pignoratitiam debitori ad repetenda illa pignora postquam soluerit creditori pecuniam pro qua fuerant obligata. Sed nego quicquam causæ esse cur eo casu loquamur de compensatione, cùm possit sufficere creditori quod possit alia pignora retinere pro eo quoque debito pro quo cœperat iure dominij aliud pignus possidere. Quidni verò? Cùm etiam ob chirographariam pecuniam pignus retinere possit *l. vnic. C. ill. tit. Etiam ob chirogr. pecun.* Ex his igitur apparet nihil esse in toto hoc responso quod explicari commodè possit, ac proinde quod non Tribonianopotius quàm Vlpiano debeat adscribi. Idémque dicendum puto *de* §. *qui reprobos &* §. *si vendiderit quidem* qui in eadem lege sequuntur. Continent enim ineptas & quæstiones & responsiones, ne quid addã de ablatiuis illis absolutis qui Tribonianum prorsus redolẽt *reprobis videlicet nummis reddendis.* Sed de his plura si Deus dabit in Rationalibus ad illam legem. Poterant & hi longiores commentarij in id tempus inque locum illum referuari. Sed non potui temperare mihi, ne hìc adscriberem, & occuparem vt si, quod abominor, humanum fortè quid mihi acciderit quod impediat ne eò vsque Rationalia proferre possim, hoc saltem habeant à me iuris studiosi quod scire possint de mea ad locum illum coniectura.

DEFINITIO XXI.

Qui se liti obtulit tanquam autor laudatus, cùm tamen nullo iure id factum esset non eo minus vti potest iure illius à quo laudatus fuit dum ne faciat duriorem aduersarij conditionem.

SI quis nullo iure autor laudatus per errorem aut imperitiam se liti defendendæ obtulerit,[1] non eò minus eodem iure vti potest, quo vteretur is, à quo laudatus est,[2] dum ne ex eo durior aduersarij conditio fiat, quàm futura esset si ex iuris necessitate litem pro alio suscipere debuisset.[3] *Ita Senatus* in causa D. du Four & Iacobinæ Berru 29. Mart. 1597.

1. Ad quod vtique teneretur si iure autor laudatus fuisset *l. si plus vel minùs* 74. §. *mota quæstione D. hoc tit. de euict.*
2. Siue agendo siue excipiendo vt dixi *Defin.* 17. *supr. eod.*
3. Nunquam enim permittendum est vt ex persona illius qui non nisi alieno iure vtitur duriot aduersarij conditio fiat *l.* 1. *D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet alteri* 74. *de reg. iur.*

DEFINITIO XXII.

Substitutus in locum eius qui emit à falso herede non est cogendus soluere detecto dolo falsi heredis qui si non sit soluendo, æquius est manere in damno primum emptorem quàm secundum.

OBligatus soluere tanquam in eius locum substitutus qui emerat à falso herede, si bonorum euictionem postea passus sit, aut immineat periculum euictionis detecto dolo falsi heredis, qui tanquam

verus heres vendiderat, non est cogendus vt soluat,[1] quia ex contractu per errorem inito fieri non potest, vt vtilis, & efficax obligatio contrahatur,[2] emptorisque periculo rem cedere æquius est, si falsus heres non sit soluendo, quàm eius, quem emptor in locum suum substituit.[3] Præsertim si dolus emptoris in ea subrogatione facienda interuenisse proponatur:[4] sed tamen nec illud ferendum est, vt qui in emptoris locum substitutus fuit, quicquam lucri ex eo contractu retineat.[5] Itaque & vacuam eorum bonorum possessionem & fructus omnes quos ex ipsis perceperit emptori primo restituere debebit.[6] *Ita tractatum est* in publico auditorio 8.Febr.1597.contra locum tenentem Aquæbellæ.

1. *l.si post perfectam 24.C.hoc tit.*
2. Longè enim aliud est pacisci,aliud decipi *l.qui cum tutoribus 9.§.1.D.de transact.*
3. Potest enim multò magis imputari emptori cur cum falso herede contraxerit, cuius condicionem ignorare nõ debuerat *ex reg. l. qui cum alio 19. de regul. iur.* quàm ei qui in locum emptoris substitutus est cur contraxerit cum vero emptore.
4. Id est si cùm alium in locum suum subrogaret,iam sciebat falsum heredem fuisse illum à quo emerat.
5. Nec enim debet quis commodum illum sentire ex eo contractu ex quo nullum velit sentire incommodum *l. cùm quæritur 16.D.de admin.tutor.l.secundum naturam est 10.de reg.iur.*
6. Licet videatur fructus lucrifacere debuisse cùm fuerit bonę fidei possessor *ex l.bonæ fidei 48.de acquir.rer.domin.*Sed hoc ideò quia maluit ille à contractu recedere à quo tamen non potuit recedere pro parte *d.l.cùm quæritur l.tutor vrgentibus 47.D.de minor.l.si ita stipulatio 39.§.1.de oper.libert.l.nam absurdum 7.D.de bon.libert.*

DEFINITIO XXIII.

Casus in quo emptor agit de euictione ex contractu priùsquam ille contractum ex parte sua impleuerit.

VEnditione sic facta, vt emptor non solùm certam quantitatem precij nomine præstaret: sed etiam aliud quidpiam faceret,[1] si emptor re sibi iam tradita, & euicta agat de euictione priùs quàm contractum impleuerit, non ex eo solo prohibendus est agere, quòd ipse prior in totum non satisfecerit.[2] Finge idcirco eum satisfeciſse quòd fundus euictus sit, qui si euictus non fuisset, satisfacere ex fructibus commodè posset, aut ex ipsius etiam fundi venditione.Quid ei imputabitur?[3] Planè sic condemnandus erit venditor, vt ei vicissim quoque emptor ad contractum implendum condemnetur.[4] Quæ res expensarum condemnationi locum facere plerunque solet, si modò emptor ab initio litis protestatus sit paratum se esse contractum ex parte sua implere.[5] *Ita Senatus* in causa D.Comitis de Saleneſue & D. Baronis de Viry 7.Febr.1593.

1. Quo casu videtur huiusmodi pactum esse pars precij *l.fundi partem 79.D.de contr.empt.l.si sterilis 21.§.si tibi* D.*de action.empt.*
2. Quamuis soleat huiusmodi exceptio esse vtilis aduersus eum qui agit ex contractu vltro citróque obligatorio *l.Iulianus 13.§.offerri D.de act.empt.*
3. Nihil prorsus:cùm non stet per eum sed per euictionem ipsam fundi *l.in omnibus causis 39.de regul.iur.*
4. Quia non debet contractus claudicare, nec venditor priuari commodo suæ conuentionis sine qua non fuerat venditurus *l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.*
5. Hoc enim casu neuter videtur esse temerarius litigator cùm vterque contractum impleri velit,siquidem alter ius constitui citra alterutrius iniuriam non posset *l.cùm te 6.C.eod.tit.De pact.int.empt.& vendit.*

DEFINITIO XXIV.

Clausula excepti antiquioris pignoris in fundum possessum ab emptore & in casum euictionis,intelligi debet de euictione quæ sequatur ex facto alterius quam venditoris.

CVm venderem tibi fundum Cornelianum pro cuius euictione obligatus erat Sempronianus,quem tu ab eodem meo autore possi debas, obligaui me tibi de fundi Corneliani euictione , in eámque rem bona mea omnia.Ita tamen vt saluum mihi esset ius mei pignoris in Sempronianum tuum, si quo casu Cornelianus tibi euinceretur.Placuit secuta postmodum Corneliani euictione ex ea causa, quæ ex facto meo proficisceretur,[1] non posse me tibi ex empto agenti obijcere doli exceptionem, quasi tu vicissim teneri mihi debeas tanquam possessor Sempronianj, qui pro Corneliani euictione mihi obligatus mansit.[2] Debet enim illa clausula excepti antiquioris pignoris ad alias causas referri,ex quibus sequi potuerit euictio aliam ob causam, quàm ob factum meum.[3] Alioqui eueniret, vt inutilis esset pactio per quam de euictione me obligassem,[4] vtque & rem & precium haberem, quod bonæfidei, & æquitatis ratio sanè non admittit.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quo casu non possum ego agere de euictione *l.hoc iure vtimur 27.D.hoc tit.de euict.l.fundum meum 20.eod.*
2. Scilicet ex vulgari illa iuris regula,Quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio *l.vindicantem 17.l.Seia 73.eod.hoc tit.*D.*l.si à Titio 72.* D.*de rei vindic.l.1.D.de except.rei vend.l.etsi is qui 10.D.de distr.pign.*l. 4.§.*si à Titio 32.*D.*de dol.mal.except.l.1.& 2.C.ne fisc.rem quam vendid.l.venditrici 3.C.de reb.alien.non alienand.*
3. *d.l.fundum meum 20.d.l.hoc iure 27.D.hoc tit.*
4. Quod non est dicendum,maligna enim est illa interpretatio per quam fit vt conuentio inutilis reddatur *l.si ita stipulatus 126.§.Chrysogonus De verb.oblig.l.quoties 12.D.de reb.dub.*
5. *l.ex empto 11.§.qui autem & l.bonæ fides 50.D.de act.empt.*

DEFINITIO XXV.

Sufficit denunciatam esse litem euictionis venditori ab emptore vt possit emptor habere regressum etiam contra possessores pignorum postea venditorum,licèt nihil ijs fuerit denunciatum.

EMptor qui omnia bona sui venditoris habuit pro euictione obligata, quæ idem venditor postmodum in alios complures alienasse proponebatur [1] si fundi à se empti controuersiam patiatur, soli venditori denunciare litem cogitur,[2] non etiam possessoribus pignorum,nec si aduersus eos hypothecariã exerce-

exercere velit,quandoquidem nec ipsi venditoris & euictionis fideiussori denunciare cogeretur.[3] Multò enim maior ratio suaderet vt fideiussori denunciationem fieri oporteret qui ipse contraxit,quique si exceptioni ordinis renunciauerit priore loco in venditoris vicem conueniri potest,[4] quàm vt possessoribus, qui per quasi Seruianam non conueniuntur,sed bona,[5] denunciationis suscipiendæ prorsus incapacia.[6] Essetque iniquissimum obligationem emptoris,cui denunciationis faciendę necessitatem iam alioqui per se satis duram lex irrogat,[7] ex facto venditoris augeri [8] & ad possessorum personas cum quibus non contraxerit extendi:[9] quod in persona fideiussoris cum quo contractum fuit nõ perinde iniquum esset,nisi ratio illa etiam fideiussori non minus quàm tertiis possessoribus noceret,quòd neque illius,neque istorũ quidquam interest[10] nisi per consequentias,quæ attendi non solent.[11] Sed etsi omissa sit denunciatio quæ venditori fieri debuit, nocet quidem ea negligentia emptori hactenus ne litis non denunciatæ expensas in diem vsque denuntiationis factas possit repetere,[12] sed non vsque adeò vt indemnitatem suam persequi prohibeatur etiam posteaquam fuit condemnatus,si tandem denunciatus venditor nihil alleget ex quo appareat potuisse ac debuisse emptorem absolui si denunciatio congruo loco & tempore facta fuisset. Quid enim potest interesse venditoris quod vel tardius quàm oportuit vel numquam facta sit denunciatio quæ nullo vnquam tempore profuisset?[13] Illud planè constat omissam in prima instantia denuntiationem posse fieri commodè ac tempestiuè in secunda si victus emptor appellauerit intra legitima tempora,litémque appellatoriam prosecutus sit,[14] cum per appellationem reducatur lis ad terminos primæ contestationis[15] atque ita fiat vt possint adhuc non deducta deduci,non probata probari.[16] Sed hoc ita tamen si litis victoria non pendeat ex testimoniis pro euincente dictis,quæ vbi semel didicita sunt ab emptore nullas amplius in contrarium probationes possunt admittere,[17] nec magis eas quæ à venditore tametsi litem ignorauerit proferantur,quàm si ab emptore ipso,cuius nomine suscipiens litem venditor easdem penitus exceptiones & replicationes eadem denique litis affectæ & perperam instructæ incommoda pati cogitur quæ emptor ipse cogeretur.[18] At quid si post appellationem cunctante venditore,sibíque factam denunciationem negligente,emptor cum euincente transegerit & ita rem amiserit? Nihil dolo feciſse videbitur quominus saluam & integram de euictione habeat actionem,[19] sed potiùs contra venditoris sui fraudem sibi prospexisse,[20] si in ea causa res fuit vt non magis secundæ quàm primæ instantiæ victoriam iustè sperare posset.Nam neque hoc casu prouocare tenebatur.[21] *Ita tractatum est* Cal.Iuliis 1596.

1. Non enim obligatio impedit alienationem *l.vnic.C.rem alien.gerent.non interdic.rer. suar. alien.* sicut nec alienatio extinguit obligationem pignoris *l.debitorem 15.C.de pignor.*
2. Quia solus venditor autor est qui laudari potest & debet *l.autore 7.& seq.C.hoc tit.*
3. *d.l.autore l.si status 18.eod.l.si ei 41.§.vlt.*D.*eod.*
4. *Auth.præsente vbi not.C.de fideiuss.*
5. *Arg.l.imperatores 7.D.de publican.& vectigal.l.denique 19.D.de iur.fisc.*
6. Vnde est quod in iure nostro actiones personales tantùm non etiam reales dicuntur condictiones ab illis scilicet denunciationibus quas olim præcedere necesse erat *§.appellamus Inst.de action.*
7. Sic enim denunciandi necessitatem dixit Modestinus *in l.Herennius 63.in princip.D.hoc tit.*
8. *l.centum Capua 8.D.de eo quod cert.loc.*
9. *Arg.l.apud Iulianum 3.in princip.*D.*quib.ex caus.in possess.eat.*
10. Nemo autem sue agendo siue excipiendo auditur nisi cuius interfit *l.3.§.1.l.stipulatio ista 38.§. alteri de verb. oblig.l. ille à quo 13.§.si de testamento* vbi Alex.& alii *D.ad SC.Trebell.*
11. *l.1.l quod dicitur 7.*D.*de autor.tutor.*
12. *l.emptor 8.& seq.C.hoc tit.*
13. *l.si ideo 55.vbi not.*D.*eod.*Et huc pertinet quod dici solet,Nunquam faciendum esse id, quod factum non releuaret *l. qui potest 26.vbi not.de reg.iur.l.si quis ita 33.de hered.instit.*Vide Afflict.*decis.215.*
14. *d.l.Herennius 63.§.vlt.*D.*hoc tit.*
15. Extincto scilicet iudicato per appellationem *l.1.§.vlt.D.ad SC.Turpill.*
16. *l.per hanc 4.vbi not.C.de temp.& rep.app.*
17. Propter metum subornationis *cap.fraternitatis Extr.de testib.*
18. Eadem enim videbitur hoc casu esse non tantùm ratio sed etiam persona emptoris & venditoris,vt diximus *Defin. 17.supr.*
19. Quamuis videatur facto suo rem amisisse quam per transactionem remisit.Nempe quia remissio illa facta est ex necessitate,cùm nemo cogatur in lite improba diutiùs perseuerare *l.desistisse 10.D.de iudic.*
20. Non enim dici potest fraudem feciſse qui sibi aduersus fraudem perspexit *l.cùm pater 77.§.Titio fratri antep. de leg. 2.l.Iulianus 42.aliàs l.si pupillus vers.nec enim de acquir.hered.*
21. Vt constat *ex d.l.Herennius 63.§.1.& vlt.*D.*hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Qui pecuniam offert actori rem venditam vindicanti iure dominii,non ideo bene defendit emptorem. Etiamsi offerat præterea quicquid potest interesse vindicantis.

CVm venditus mihi à te fundus iure dominij euinceretur,litem tibi vt debui denunciaui. Tu paratum te dixisti soluere domino [1] & præstare quidquid in eo fundo iuris habeat ac præterea quanti eius interesset,Placuit non eo minus condẽnari te perinde debere ac si nihil obtulisses,nisi facias vt is à quo mihi controuersia mouetur satis sibi factum eiusmodi oblatione putet,nec in prosequenda lite perseueret.[2] Nõ enim de pecunia sed de fundo litigat,qui fundum non tanquam sibi obligatum, sed quasi suum euincit.[3] Sed nec videri potes obligationem euictionis quantam oportuit agnouisse si non præterea obtuleris mihi quanti mea interest quod ex causa euictionis omnimodo debetur.[4] Ibid.

1. Aliud dicendum esset si non dominus sed creditor per hypothecariam rem euinceret,quia tunc oblatio ista esset sufficiens.*l.euictus 15.D.hoc tit.*
2. Alioqui non potes videri præstitisse mihi indemnitatem si cogar aut re carere,aut litem retinere.*l.4.§.1.de alien.ind. mut.caus.fact.*
3. Cùm ei qui rem vindicat iure dominij non possit offerri,sed tantùm creditori quasi Seruianam exercenti *l. Paulus 12.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth.solu.*quia nemo cogitur rem suam siue iusto siue iniusto precio vendere *l.non enim 9. D. rer.amot.l.nec quasi 70.*D.*de rei vindicat.*
4. *l.si in venditione 60.l.euicta re 70.D.hoc tit.*

DEFINITIO XXVII.

Appellatio tam à venditore quàm ab emptore contra euincentem interposita, non potest inauditis heredibus venditoris interim defuncti contra emptorem decidi.

VEnditor ab emptore conuento autor laudatus litem susceperat [1] simúlque cum emptore condemnatus pronocauerat tam suo nomine, quàm emptoris, (hoc enim facere & potest, & debet.[2]) Posteà cũ in causa appellatoria ad prosequendam appellationem citati procuratorem constituissent, ambo decesserant. Victor aduersus heredes emptoris egerat, vt litem appellatoriam prosequerentur, [3] nulla heredibus venditoris facta denuntiatione. Cùm vrgeret condemnationem, vt benè iudicatum esse pronuntiaretur, placuit nihil inauditis heredibus venditoris, quorum maximè intererat, [4] constituendum esse, [5] differrique iudicatum potiùs oportere, cùm imputari posset victori cur non aduersus eum maximè, qui appellauerat, de appellationis iure litigasset, [6] cum eo námque de appellatione litigandum est, qui appellauit. [7] Quamquam enim sententiam contra venditorem latam aduersus emptorem quoque executioni mandandam esse constitit ex stilo Senatus nostri, [8] non similiter tamen fieri potest, vt à quo tempore venditor suo periculo litem susceperit, inaudito eo, eiúsve, si interim decesserit, herede, siue in principali, siue in appellationis causa quicquam pronuncietur: [9] nam nec cogeretur emptor post litem à venditore susceptam liti adesse si nollet. [10] Ita pronunciatum est 10. Cal. Mart. 1594.

1. *Iuxta l. emptor 8. C. de euict. & pass. ill. tit.*
2. *l. Heremius 63. §. 1. D. eod.*
3. Cùm etiam heredes cogantur causis reddere appellationis etiam à defuncto interpositę *l. 2. D. si tut. vel curat. magist. great. appell. l. vnic. D. si pendent. app. mors interuen.*
4. Quia venditoris periculum hoc casu agitur magis quàm emptoris *l. 1. C. vbi in rem act.*
5. *l. de vnoquoque 47. de re iudic.*
6. Nec enim magnum damnum est in mora modici temporis *l. si debitori 21. D. de iudic.* nec rursus damnum videtur vllum sentire qui sentit ex sua culpa *l. quod quis 203. de reg. iur. l. cùm postulassem 44. §. 1. de damn. infect.*
7. Ne alioqui sententia inter alios lata aliis noceat *l. 1. & 2. C. quib. res iudic. non noc. l. 1. & tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. alijs non nocer.*
8. Hoc enim est quod pragmatici nostri dicunt *le iugement rendu contre le garend estre executoire contre le garenty.*
9. *d. l. de vnoquoque l. 1. D. de except. rei iudic.*
10. Cùm ab eo tempore lis expediri debeat sumptibus, & periculo venditoris *d. l. 1. C. vbi in rem act.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex datione in solutum perinde atque ex venditione nascitur actio de euictione.

ACcipiens rem debitoris in solutum ex autoritate iudicis, licèt nihil eo cautum sit per debitorem de euictione, tamen ex natura negotij paratam habet actionem si quandoque res euincatur [1] quasi debitor ipse hoc casu in solutum dedisse, & consequenter quodammodo vendidisse videatur. Hoc enim casu factum iudicis factum partis esse intelligitur. [2] *Ita tractatum* Cal. April. 1596.

1. *l. libera quidem Theodora 8. C. de sent. & interl. omn. iud. l. si prædium 4.* & ibi Bartol. *C. hoc tit. l. si ob causam 13. eod. & in l. si quis aliam 46. de solut. l. eleganter de pign. act.*
2. *d. l. si ob causam l. 1. C. si in caus. vt. pign. capt. sit* & Affl. *decis. 8.*

DEFINITIO XXIX.

Venditore non valente satisdare tradenda est precij pecunia idoneo mercatori qui vsuras legitimas præstet venditori in vicem fructuum.

SI venditor non possit satisdare de euictione, cuius periculum immineat in ipso limine contractus, [1] nõ idcirco permittendum est emptori, qui interea rem ipsam possidet, vt & re, & precio fruatur, [2] aut vt pecuniam obsignet, ita vt nullum ex ea vsum percipere venditor possit. [3] Sed remedij loco potius probandum est, vt pecunia deponatur penes idoneum mercatorem, qui legitimas vsuras loco fructuum futuras venditori præstet. [4] *Ita* Senatus ex tempore in causa Augustanorum 2. April. 1596.

1. Quo casu venditor exigens precium satisdare ante omnia tenetur *l. si post perfectam 24. C. de euict.*
2. Hoc enim semper iniquum est *l. ex empto 11. §. qui autem l. Iulianus 13. §. veniet autem l. bona fides 50. D. de action. empt. l. liberalitatis 16. §. 1. D. de vsur. l. 2. C. eod. l. curabit 5. C. de action. empt.*
3. Aequum enim est venditorẽ vsuras pecuniæ percipere pro fructibus rei quã vendidit *d. §. veniunt autẽ & d. l. curabit.*
4. *Arg. cap. per vestras Extr. de donat. int. vir. & vxor.* Ita enim fit vt neuter ex contrahentibus lædatur, quod maximè inspiciendum semper est *l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. cred. l. in creditore 38. in fin. D. hoc tit.*

TIT.

TIT. XXXI.

Credit. euict. pignor. non deber.

DEFINITIO I.

Non tenetur creditor de euictione pignoris, sed tantùm de facto suo repromittere, & de dolo, itémque actionibus suis cedere, & præstare se potiorem.

CREDITOR non solùm euictionem pignoris quam non promiserit præstare non tenetur, [1] sed nec promittere si ab eo petatur. [2] Ad id enim duntaxat obligatus est vt actionibus suis iusto possessori cedat, tam personalibus quàm hypothecariis. [3] An & de suo saltem facto caueat & repromittat vtique. [4] Nam & si nihil dictum esset ac posteà ex facto creditoris res euincatur, de euictione aduersus eum agi posset, propter dolum, [5] quo vix est vt carere videatur, qui factum suum celauit, [6] vt possessorem offerentem damno afficeret. Ita *Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591. & 8. Id. Febr. 1593.

1. *l. 1. & tot. hoc tit. C. credit. euict. pignor. non deber.* tenetur tamen se præstare & creditorẽ & potiorem *d. l. 1. in fin. vbi glos.* Iunge *Desin. seq.*
2. Cùm pignoris solutio non tam ex voluntate creditoris quàm ex necessitate iuris fiat tertio possessore qualiscunque ille sit pecuniam creditori debitam offerente *l. 2. in fin. l. cùm secundus 5. §. 1. & l. seq. D. de distract. pignor. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. debitor 40. §. vlt. de pignor. act.*
3. *l. mulier 19. vbi glos. & alij D. qui potior. in pignor. hab. l. si res obligata 57. de legat. 1.*
4. *l. de suo 9. D. mandat. l. 2. in princip. D. de hered. vel act. vendit.*
5. Semper enim dolus iustam tribuit actionem de euictione, etiam contra donatorem qui alioquin non tenetur *l. 1. C. de iur. dot.* iunct. *l. 2. C. de euict.* Quia numquam impunitus dolus esse debet *l. procurator 11. §. in perpetuum D. de doli mal. except. l. 2. C. hoc tit.*
6. Nec enim ficti proprij ignorantia probabilis est, quomodo est alieni *l. quamquam 7. D. ad SC. Velleian.* iunct. *d. vlt. D. pro suo, l. quare 39. D. de action. empt.*

DEFINITIO II.

Creditor cui possessor pignoris vltro offert non cogitur præstare se potiorem quomodo cogitur qui pignus vendit.

SI contra tertium possessorem agat creditor ex beneficio Iustinianeæ constitutionis ad auocãdam possessionem [1] quàm sibi ex contractu pignoris per clausulam constituti quæsierat, [2] non solùm euictionis nomine se obligare non cogitur, [3] sed nec præstare se antiquiorem creditorem: qualem se vtique præstare cogeretur si pignus venderet. [4] Hæc tam variè quoniam possessor qui offert, seipsum vltrò obligat, [5] creditor verò nullomodo, qui scilicet debitum accipiendo non tam contrahere quàm ius suum exequi credendus est, [6] ideóque necad aliud teneri debet quàm vt præstet actiones quas & quales habet. [7] At creditor qui vendit pignus licèt non quasi dominus vendat sed tanquam creditor, tamen contrahit & quidem cum eo qui verisimiliter contracturus non esset, si non hunc crederet antiquiorem. [8] Proinde æquum est hactenus eum teneri vt præstet se & legitimum & antiquiorem creditorem, & pignoratitium, dolúmque malum à se abesse repromittat: [9] ne alioqui emptor decipiatur. [10] *Ita Senatus* ex tempore 18. Cal. Decemb. 1589.

1. *Ex l. vlt. C. de acquir. poss.*
2. *Per l. quod meo 18. D. eod. l. certè 6. §. is qui rogauit* D. *de precar.*
3. Vt nec alius creditor quilibet secundum ea quæ dixi *Desin. præced. ex l. 1. & tot. hoc tit. C. l. debitor 40. § soluta D. de pignor. act.*
4. *d. l. 1. & l. vlt.* vbi Bald. *C. hoc tit.*
5. Nec enim offerre cogeretur si mallet rei possessione cedere *l. si fundus 16. § in vindicatione D. de pignor. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
6. Accipit enim pecuniam creditor ad distrahendum pignus potiùs quàm ad contrahendum *d. l. Paulus §. 1.*
7. *l. mulier 9. qui pot. in pign. hab. l. si res 57. de legat. 1.*
8. Ita demum enim securus est is qui emit à creditore vt de proprietate vinci non possit, si emerit à creditore anteriore. Nam si emerit à posteriore semper habebit anterior creditor ius offerendi *l. 2. C. si antiq. cred. pign. vendid. l. qui à creditore 18. C. de distr. pignor.*
9. *d. l. 1. & vlt.* iunct. *glos. C. hoc tit.*
10. *l. si post acceptum 18. D. de rei vindic.*

DEFINITIO III.

Creditor qui vacuam rei possessionem tradere promisit non liberatur præstando suas actiones sed condemnandus est vt vel tradat vel precium reddat, licèt de euictione non teneatur.

REm sibi obligatam creditor sub hasta vendi curauerat, nulloque extraneo emptore existente ipse emerat. [1] Tertius quidam venditioni aut missioni in possessionem quæ subsequi solet interfuerat, eáque

intercessio creditori ipsi fuerat denunciata. Debitor posteà,& intra semestre luendis pignoribus præstitutum [2] eam rem tibi vendiderat,illa lege vt huic ipsi creditori solueres certam quantitatem quam ei debitam esse dicebat cùm tamen multò maior deberetur. Tu obtuleras,cúmque is diceret probaréque multò plus sibi deberi,conuenerat inter te,& illum,vt ei solueres quicquid debebatur,ísque tibi iura sua,& actiones omnes cederet,vacuámque rei possessionem. Atque ita transactione conuentum fuerat traditeque tibi subhastationum chartæ,sed tacita tamen intercessione illa quam diximus à tertio possessore factam sciente creditore te verò ignorante:[3] posteà cùm fundi possessionem propria vt conuenerat autoritate ingredi velles [4] prohibitus es ab eodem illo qui in possessionem missum creditorem non admiserat. Petebas ex ea causa vt creditor condemnaretur ad vacuam tibi tradendam possessionem,aut si id facere non posset,quãti tua interesset,vel in id saltem vt acceptam à te pecuniam quasi resoluto contractu restitueret. [5] Dicebat ille cessas tantùm à se actiones quas haberet. Proinde nec de euictione se teneri,dummodò,quod faciebat, præstaret se legitimum creditorem, [6] neque cogendum reddere quod sibi debitum accepisset tametsi ab alio accepisset quàm qui debuisset,[7] præsertim cùm tu obligatus esses ex causa emptionis vt ei solueres,[8] nec solùm ea lege emisses verùm etiam creditorem ipsum eundémque pignoris possessorem interpellasses vltro,vt acciperet solutionem,suísque viribus cederet.[9] Contra dicebat cessionarius,non creditoris sed domini iure habendum eum qui pignoris venditionem peregisset,ac emptoris quàm creditoris iure rem habere maluisset.[10] Sublatum enim esse ius pignoris acquisita proprietate,[11] ob idque non tam ab eo cessam crediti actionem quàm alienatam rem ipsam,quam sibi habere cœpisset,[12] ac cuius vacuam possessionẽ à cessionario occupãdã tradidisset. Igitur quãuis de euictione nõ teneretur neq; tãquã creditor,neq; tãquã venditor, qui scilicet neque creditor erat,[13] neque rẽ ipsam vendiderat,sed tantũ actionibus suis cesserat,[14] videbatur tamen ad id obligatus esse vt vel vacuam possessionem traderet,vel saltem precium redderet si vacuam possessionem adprehendere cessionarius alterius cuiuslibet facto prohiberetur. [15] Vel ob id maximè quod non carebat doli suspicione qui intercessionem illam dissimulauerat,séque possessorem finxerat cùm re vera non esset. [16] Neque enim credibile erat cessionarium cum eo fuisse contracturum, [17] si litem sibi paratam,& possessionis commodum ereptum fore cogitasset.[18] Nemo autem dubitat quin is quoque qui vendit iure creditoris aut qui iura sua cedit de suo saltem facto repromittere debeat,adeóque citra repromissionem conueniri possit.[19] Nec ad rem faciebat quod cedens ipse interpellatus esset, vt pecuniam acciperet,suóque iure cederet. Non enim eo minùs verum erat promissam ab eo vacuæ possessionis traditionem,[20] doloque factum esse quod alterius intercessionem celauisset.[21] Sicut nec illud mouebat quod idem cessionarius eandem rem à debitore ipso anteà comparasset, cui facultas redimendi intra semestre supererat.[22] Nam restabat acquirendum commodum possessionis ab eo qui possidere credebatur,[23] ac cui non erat cur cessionarius solueret si eius beneficio possessionem assequi,& adprehendere non potuisset.[24] Itaque lite in publico auditorio perorata pronunciatum est ex tempore pro cessionario. In causa N. de la Tour,contra Barbaram [illegible]d,& Philippam Bizet Cal. Mart. 1594.

1. Hoc enim facere creditor ex officio debet *l.2.C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*
2. Ex vetere statuto Sabaudiæ.
3. Et quam probabiliter ignorare poteras tanquam quæ esset facti alieni *l.vlt.D.pro suo.*
4. Hoc enim licèt,tametsi ciuiliùs facturus sit creditor si adhibeat iudicis autoritatem *l.creditores* 3.C.*de pignor.*
5. Ne alioqui videretur habere precium sine causa,te rem non habente.
6. Ex *l.1.& vlt.cum ibi not.C.hoc tit.l.si res obligata* 57.*de leg.1.l.debitor* 40.*§.vlt.D.de pignorat.act.*
7. *l.repetitio nulla est* 44.D.*de condict.indeb.*
8. Vt proinde ex contractu alieno potiùs quàm ex suo solutionem accepisse videretur. *l.3. vbi not.* C. *de donat. quæ sub.mod.*
9. Quo casu æquum sanè est mitiùs agi cum creditore,vt dixi *Defin.prox.præced.*
10. Cùm sit eodem iure censendus quo extraneus censeretur cuius vice emit *l.2.C.si in caus.iudic.pign.capt.sit l. cùm bona* 16.D.*de reb.autor.iud.possid.aliàs l.1.de priuilog.credit.*
11. *l.penult.§.1.ad fin.D.de except.rei iudic.l.neque pignus* 45.*de reg.iur.*
12. Potest enim mutari causa possessionis ex nouo titulo superueniente *l.non solùm* 31.*§.quod vulgo* D.*de vsucap.*
13. Soluta obligatione per venditionem pignoris.
14. Cuiusmodi actionum cessio regulariter non obligat cedentem de euictione *l.si nomen* 4.*& seq.* D. *de hered. vel act. vendit.*
15. Ne alioqui cessionarius & re & precio careret contra bonam fidem *l.ex empto* 11.*§.qui autem & l.bona fides* 50.*D.de action.empt.*
16. Arg.*l.quæro* 39.*eod.tit.*iunct.*l.in venditione* 41.*eod.*
17. *Vt in d.l.quæro vers.ne alioquin.*
18. Cùm tam multa sint & litium incommoda,& possessionis commoda.*l.minoribus* 6.D.*de minor.l.*4.*§.*1.*de alien.iudic.mut.caus.fact.§.commodum Inst.de interd.l.vlt.*D.*de acquir.poss.l.*1.*§.vlt.& l.*2.D.*vti possid.*
19. *Vt dixi Defin.1.supr.ex l.do tuo* 9.D.*mandat.l.*2.D.*de hered.vel act.vendit.*
20. Quæ vulgaris formula est venditionis *l.*3.D.*de action.empt.l.si stipulatus* 4.*in princip.*D.*de vsur.*
21. *d.l.quæro* 39.iunct.*l.*1.*§.*1.*de action.empt.*
22. Vt proinde non tam creditoris,quàm debitoris fidem secutus videretur.
23. Desierat enim debitor possidere ex eo instanti quo capta fuerant pignora, & redacta in manus Curiæ vt loquuntur. Exinde namque curia incipit possidere,vnde etiam est quod hanc leuationem nostri vocant.
24. Fuit enim illud precium possessionis & mandatarum à creditore actionum *arg. l. cùm pupillus* 21. *D. de tutel. & ration.distr.*

DEFINITIO IV.

Venditio postulante creditore facta sub hasta illum obligat non quidem de euictione sed ad id quod interest emptoris.si condemnatus sit emptor ob vicium subhastationum, secus si ob culpam propriam.

SI rem sub hasta venditam emptor condemnatus sit restituere,ob id solùm quòd venditio aut pro inde bito,aut non seruatis sollennibus facta esset,indemnis præstari debet à creditore,quo postulante facta venditio

venditio est.[1] Neque enim hoc casu locum habet quod dici solet,Creditorem euictionem pignoris non debere:[2] cùm teneatur creditor non solùm præstare se creditorem, [3] sed etiam curare quantum in se est, ne quis prætermittatur eorum,quæ tùtam venditionem facere possunt.[4] Aliud est si emptor ob eam causam sit condemnatus,quòd oblatam intra statutum tempus pecuniam pro qua venditio facta fuerat, accipere noluerit.[5] Propriæ siquidem culpæ alium quàm seipsum autorem laudare nemo potest. [6] *Ita in Senatu* tractatum est ex tempore in causa Claudij Pomar typographi Camberiensis,& Syndicorum ciuitatis Idib. Sept. 1595.

1. Cùm debeat creditor præstare se creditorem,& bonam fidem in distractione pignoris *l.* 1. *l. pen. & pass.*C.*si vendit. pign.agat.*
2. *l.1.& tot.hoc tit.C.l.debitor* 40.*§.vlt.*D.*de pignorat.act.*
3. Scilicet legitimum,adeóque antiquiorem vt dixi *Defin.*1.*supr.hoc tit.*
4. Vix enim est vt non faciat contra bonam fidem creditor,qui non curat obseruari ea quæ in distrahendis pignoribus obseruari consueuerunt *l.cùm contra bonam fidem* 4.*C.si vend.pignor.agat.*Nisi si quid per apparitoris & executoris imperitiam peccatum sit:quo casu facilè potest fieri vt nullus adsit dolus eius qui apparitorem elegit,quamuis non facilè careat culpa qui talem elegerit *l.*1.*§.illud sciendum* D.*de separat.*Iunge *l.*2.*in fin.*C.*hoc tit.*
5. Cùm ex statuto haberet debitor ius redimendi intra semestre,numerandum à die missionis in possessionem.
6. *l.hoc iure* 27.*in fin.*D.*de euict.*quia quod quis ex culpa sua damnum sentit,nec sentire videtur *l.quod quis* 203. *De reg. iur.*Facit *l.si fundo* 53.*§.*1.*l.si ideo* 55.D.*de euict.*

TIT. XXXII.

De patr. potest.

DEFINITIO I.

Pater filium impium potest propria autoritate prehendere & in carceres detrudere castigandum posteà per iudicem arbitrio patris. Non tamen absoluendum etiamsi pater velit si atrox fuit iniuria.

PATRI de filij moribus,& impietate apud Senatum conquerenti, licèt nullas in promptu habet querelæ probationes,[1] prehendenti tamen filij,& in carceres detrudendi potestatem quam sibi fieri postulabat,placuit non esse denegandam:[2] cui etiam propria autoritate & patriæ potestatis iure inconsulto Senatu idipsum facere licuerit, ac ex cuius voluntate & arbitrio sententiam posteà in filium ferri oporteat.[3] Quid ergo si posteà paternæ pietatis viribus fractus pater filio iamiam condemnando parcere velit? non est audiendus,si tam atrox iniuria & impietas fuit vt publici exempli occasionem amitti non oporteat. [4] *Ita tractatum* & relatum est pro N. Ludouico d'Eschallon 15. Cal. Octobr. 1593.

1. Quamuis dici soleat non entium,& non apparentium idem esse iudicium *§.si aduersus Inst.de nupt.l.duo sunt Titij* 30. D.*de testam.tutel.*
2. Iure scilicet patriæ potestatis cùm parentibus olim liceret filios impunè occidere *l. in suis* 11. *D.de liber. & posthum.* quamuis hoc sit immutatum *l.*2.*D.de sicar.*
3. *l.si filius* 3.vbi est text.elegans *C.hoc tit.*Iunge *l.*4.*eod.*
4. Ne dum iniusto patris desiderio satisfacere volumus publicam vtilitatem offendamus. Alioqui publicam potiùs quã priuatam iniuriam remittere pater videretur,quod sanè pessimi esset exempli. Publicè siquidem interest tam grauia eiusmodi delicta exemplo vindicari,vt pœna vnius sit metus multorum *l.ita vulneratus* 51.*§.vlt.D.ad leg.Aquil.l.si reo* 70.*§. vlt.de fideiuss.l.Stichum aut Pamphilum* 95.*§.*1 *D.de solut.*Nec desunt apud nos exempla filiorum ad triremes condemnatorum pro eo tempore quod pater ipse præscripsisset vt à clarissimo viro D. Raymundo Pobello Præside nostro aliàs relatum memini. Planè iniuriam leuiorem sibi à filio factam remittere pater quandocunque,potest etiam post delatam ad iudicem querelam: ne alioqui nullus paternæ veniæ & misericordiæ locus relinquatur.

DEFINITIO II.

Potest pater factam iniuriam filio gratis etiam inuito eo remittere,nisi patris persona sit vilis aut turpis.

FIlio factam iniuriam quantamcumque pater vel inuito eo etiam gratis & vltro remittere pro suo iure potest,[1] nisi proponas vsque adeò vilem patris personam esse vt ipsi de honore & existimatione filij minùs confidendũ videatur.[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.1.sup. De his quib. vt indign. & ad SC. Sillã.

1. Quia magis patri quàm filio facta esse intelligitur iniuria quæ filio facta est,& ideo nec iniuriarum potest agere filius proprio nomine quandiu pater ipse potest agere,aut alius nomine patris *l.sed si vnius* 17.*§.ait prator & seq.D.de iniur.*præsertim *in vers.planè* Glos.*in l.in persona* 31.*in princip.D.de pact.l.si longius* 18.*§.si filius familias* D.*de iudic.*vbi vide quæ scripsi *in Rationalib.*
2. Quo sanè casu æquum est maiorem haberi rationem filii quàm patris *d.l.sed si vnius §.interdum D.de iniur.*

DEFINITIO III.

Filiusfamilias Senator non potest facere testamentum, nec si pater consentiat. Habet tamen liberos suos heredes legitimos in peculio quasi castrensi quamuis remaneant illi mortuo patre in potestate aui, ita vt nec matrem tutricem habere possint.

SEnatoria dignitas non eximit filium à patria potestate. Nec enim rectè hęc dignitas comparabitur summæ Patriciatus dignitati quam olim solam Iustinianus excepit,[1] & quæ hodie nulla est. Ita fit vt Senator idémque filiusfamilias testamentum facere non possit, nec si pater consentiat.[2] Præterquam ratione quasi castrensis peculij, de quo haud dubiè testari potest etiam inuito patre ex constitutionibus[3] ad exemplum peculij castrensis.[4] Quod si intestatus decesserit superstitibus liberis, non occupabit pater bona iure peculij vt olim,[5] sed potior erit in succedendo causa liberorum, ex nouella Iustiniani constitutione.[6] Sed non faciet ea res quin liberi maneant in potestate aui paterni in qua & pater eorum fuerit mortis tempore.[7] Proinde nō solùm superuacua sed etiam absurda est illa quæstio,[8] An eorum tutela auo paterno, an mariti potiùs tanquam ad succedendum proximiori deferenda sit. Cur enim aut qua ratione tutorem demus ei qui iam est in alterius potestate? Siquidem cōstat fieri non posse vt idem eodem tempore plurium potestatem experiatur.[9] Nemo autem dubitat quin sit in tutoris potestate is qui tutorem habet. Est enim tutela vt Seruius diffiniebat vis & potestas in caput liberum. Et sanè ridiculum est argumentum quo mouentur qui matrem præferunt, contendentes eodem ordine vocari parentes ad tutelam quo ad hereditatem, ex Iustiniani constitutione: huic enim regulæ quæ & iuris antiqui fuit tum demum locus est cùm de tutela quæri potest, quod non euenit in nepotibus auum paternum habentibus in[10] cuius illi sint potestate. Non defuerunt tamen ex Dominis Senatoribus qui dicerent cùm huiusmodi quæstio sæpiùs ex facto incidisset aliter atque aliter Senatum antehac censuisse. Aliquando enim matrem prætulisse,[16] aliquando auum paternum,[17] quod & in posterum sequendū esse post accuratā disputationē magis probabatur.[18] In causa N. Catharinæ De Lallee viduæ D. Sen[illegible]oris de Beausuiour, & D. de la Fontaine. 6. Id. Mart. 1594.

1. *in §. filiusfamilias Instit. quib. mod. ius patr. po. soluit.*
2. *l. tam is 25. §. filiusfamilias* D. *de mort. caus. donat. l. pen.* C. *qui test. facer. poss.*
3. *l. vlt.* C. *de inoff. testam. l. vlt.* C. *qui testam. facer. poss.*
4. In quo ex constitutionibus filiusfamilias vice patrisfamilias fungitur *l. 2.* D. *de SC. Maced.*
5. *l. 1. & 2.* D. *de castr. pecul. l. filiusfamilias 18.* D. *ad leg. falcid.*
6. *Nouell. 118. De hered. ab intest. venient.* Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *in Err. vlt. Decad. 43. De error. pragmat.*
7. Remanet enim nepos in potestate aui mortuo patre qui ipse erat in potestate. Recidit autem in potestatem patris mortuo auo *§. 1. Inst. quib. mod. ius patr. pot. soluit.*
8. Quam nostri tractant ad *Auth. matri & auiæ* C. *quand. mul. tutel. offic. fung. potest.*
9. *l. si filiusfamilias 33.* vbi est text. elegans *D. de testam. milit.* Iunct. *l. si euenier 21.* D. *ad leg. Iul. de adult.*
10. Cùm tutoria potestas sit quodammodo vicaria patriæ potestatis.
11. *Tit. De tutel. apud Iustin. ex Iureconsulto in l. 1.* D. *eod.*
12. Argumentum est Bartoli pro matre contra Accursium qui pro auo paterno sentit *in d. Auth. matri & auiæ.*
13. *d. Nouell. 118. De hered. ab intest. venient. cap. 5. §. ex his autem.*
14. *l. quòd tutela 73. De reg. iur. l. 3.* D. *de legit. tutor. §. 1. Instit. de legit. patr. tutel.*
15. Semper enim supponendi sunt termini habiles *vulg. l. adigere 6. §. quamuis* D. *de iur. patron. l. 1. §. vlt.* D. *ad SC. Tertyll. cum similib.*
16. Ex sententia Bartoli, vt in ea specie de qua scripsimus *Desin. 1. supr. De legit. tutel.*
17. Ex sententia Accursij *ad dict. Auth. matri & auiæ.*
18. De quo vide quæ scripsi pluribus contra Bart. *in Error. 7. Decad. 6. De error. pragmat.*

TIT. XXXIII.

Quæ sit long. consuet.

DEFINITIO I.

Potest consuetudine tolli præscriptio quælibet & quanticumque temporis apud nostros Augustanos.

CONSVETVDINE sicut & statuto induci potest ne quanticumque temporis præscriptio locum vllum habeat:[1] quia ius omne quod est De præscriptionibus merè ciuile est,[2] quod contrario iure ciuili proinde tolli & abrogari potest.[3] Secundum quod cùm in causa quadam Augustanorum probatum esset per testes[4] nullam in toto Augustæ Ducatu præscriptionem temporis locum habere, eúmque qui fundum ea lege emerit vt toties quoties venditor nolet retrouendere cogetur, recusare non posse quominùs etiam post annos sexaginta redimere volenti venditori fundum restituat. *Senatus* pronunciauit redimendi ius durare quod alioqui lapsu tricennij præscriptum videri debuisset.[5] 6. Non. Decemb. 1588.

1. Bald. & alij *ad l. 1. C. de annal. except.* vbi tamen notant, sublata siue per statutum siue per consuetudinem omni præscriptione quanticumque temporis, non tamen censeri sublatam centenariam.

2. Et

2. Contra naturalem æquitatem, cùm tempus non sit modus aut acquirendi aut amittendi dominij *l. diuina 4. C. de præscr. long. temp.* vt neque tollendæ vel inducendæ obligationis *l. obligationum ferè 44. § placet* D. *de oblig. & act.* Vide dicitur præscriptio impium præsidium & improba temporis allegatio à Iustin. *Nouell. 9.* Vt etiam *eccles. Romana cent. annor. quæ præscript.* Habet tamen hoc ius æquitatem ciuilem, Ne dominia rerum & iurium maneant semper in incerto *l. 1. & 2. vbi not.* D. *de vsucap. l. 3. & 4.* C. *de præscr. 30. vel 40. annor.*
3. *l. eas obligationes 8.* D *de capit. minut.*
4. Consuetudo enim cùm sit facti omnimodo probanda est siue per testes id fiat siue per instrumēta Bart. *ad l. de quibus num. 7.* D. *de legib.* DD. *ad l. 1.* C. *hoc tit.*
5. Sicut & cætera iura quamtumlibet perpetua *l. 3. & 4.* C. *de præscript. 30. vel 40. annor.* Boer. *quæst. 182. num. 3. & 4.* Tiraq. *De retract. conuent. §. 1. in verb. à tel temps glos. 2. num. 7.* Ioann. Papon. *in syntagm. Arest. libr. 12. tit. 3. De præscriptions §. 11. & 12.*

DEFINITIO II.

Allatis contrariis probationibus consuetudinis audiendi sunt noui testes ex officio quibus solis credatur. Idque sumptibus vtriusque partis, sed iis ignorantibus quantum fieri potest.

CVm de consuetudine probanda agitur & quòd sæpenumero euenit, contrariæ probationes hinc inde proferuntur, aut tam enixæ aut tam suspectæ vt dubia res fiat.[1] Solet Senatus decernere vt per enarratorem litis[2] amplius inquiratur de veritate,[3] Audiendis in eam rem ex officio testibus quos ipse pro arbitrio eligat ex eorum numero qui fide digniores videantur,[6] Ignorantibus quoque si fieri possit collitigatoribus, vt videtur materia & suspicio corruptionis testium, Expensis tamen vtriusque partis,[5] alio etiam, si necesse sit, expensarum colore quæsito.[6] Quod cùm euenit nil necesse est de fide testium antè auditorum inquirere, quoniā nec vlla iis fides adhibetur, sed iis solis qui ex officio auditi sunt,[7] Tametsi alioquin ea inquisitio De personis & insectationibus testium necessaria fuisset.[8] *Ita Senatus* in causa Francisci le Maistre, & illustrium Dominorum Comitum de Monmayeur. 5 Id. Aug. 1593.

1. Debent enim consuetudinis cuiuslibet probationes, quantum fieri potest esse certæ, claræ & indubitatæ *l. cùm de consuetudine 34. & seqq. l. nam imperator 36.* D. *de legib. Notat. ad l. 2.* C. *hoc tit.*
2. Pragmatici nostri vocant relatorem. *Le rapporteur du proces.*
3. Debent enim iudices omnes diligentes esse ad indagandam veritatem, cùm in cæteris quidem rebus omnibus *l. curent magistratus 22.* D. *de testib.* tum maxime cùm tractatur de consuetudine quæ scilicet tantæ autoritatis est, vt ius faciat & habeatur pro lege *l. de quibus 32. d. l. cùm de consuetudine & seqq.* D. *de legib.*
4. Testibus enim credendum est non testimoniis *l. 3. in princip. & §. 1. & §. idem Diuus Hadrianus D. de testib.*
5. Cùm fiat hæc noua inquisitio ad vtilitatem vtriusque partis *arg. l. 1.* C. *de admin. tutor.*
6. Ne possint litigatores suspicari quid facere Senatus cogitet.
7. Sic enim Senatus postea pronunciat acsi non alij testes auditi fuissent quàm qui ex nobili vt aiunt Senatūs officio auditi sunt.
8. Quomodo tùm maximè necessaria est cùm ex vtraque parte non modò diuersa sed etiam contraria testium dicta & testimonia proferuntur *arg. d. l. 3.* D. *de testib.*

DEFINITIO III.

In solutione quotæ decimæ spectanda maximè est loci consuetudo etiam quæ possit materiam fraudis præbere dum ne quid per fraudem fieri aut factum esse probetur.

CONsuetudo vt decima soluatur in horreo, licèt facilè ansam præbeat fraudis comminiscendæ,[1] si ramen de ea legitimè constet omnimodo seruanda est, sicut & in cæteris omnibus quæ ad soluendæ decimæ formam pertinent.[2] Nisi constet in fraudem quid factum esse,[3] Etsi non desunt qui negent huiusmodi consuetudinem recipiendam esse quasi inductiuam vt loquuntur, peccati:[4] Illud sanè à nostris aliquando tractatum est, Non aliter huiusce consuetudinis in soluenda decima rationem haberi debere quàm si à summo Pontifice constet esse approbatam,[5] Sed contraria sententia meritò obtinuit, Ne alioqui tot homines consuetudinem bona fide secutos peccatum mortale contraxisse atque ita salutis damnum incurrisse fatendum esset.[6] Cùm tamen probata esset consuetudo nullius soluendæ decimæ ex vino quod torculari exprimeretur. Non putauit Senatus admittendam consuetudinem quia licet quota decimæ præscriptione tolli possit, non tamen decima ipsa tota.[7] Sed & comminatus est Senatus, si quid fieret in fraudem decimæ, futurum vt antiquæ consuetudinis nulla in posterum ratio haberetur.[8] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 14. supr. de præscript. 30. vel 40. annor.

1. Cui obuiam ire bonus iudex semper debet quantum facere potest *l. vnic. §. ille autem* C. *de latin. libert. tollend.*
2. Balb. latè *in tract. De præscript. part. 5. quæst. 7. num. 9. 10. & 11.* Cranet. *cons. 21.*
3. Nunquam enim fraudibus indulgendum est *l. imperator 50.* D. *ad SC. Trebell.*
4. Guid. Pap. *cons. 77.* vbi vide.
5. *Ex cap. in aliquibus, vbi glos.* in verb. *adprobata Extr. de decim.* & ibi Panorm. & alij Canonistæ.
6. Ita Syluest. *in summa* in verb. *decima.*
7. Vt tractant nostri *ad d. cap. in aliquibus & pass. ill. tit.* De *decim.* Rebuff. latè *in tract. De decim.* Adde eund. *in præfact. tract. De sent. promiss. num. 30.*
8. Nec enim malitiis vnquam est indulgendum *l. in fundo 38.* D. *de rei vin.* Et priuilegia quoque ipsa per abusum amittuntur *l. 1. vbi not.* C. *de hæret. & Manich.*

DEFINITIO IV.

Minor est potestas consuetudinis quàm legis si lex velit consuetudinem tollere.

CONsuetudine quidem sollennitates iure introductas remitti posse certum est,[1] sed si consuetudinem lex abolitaur velit, dubitandum non est maiorem legis quàm consuetudinis vim esse oportere.[2] *Sine die.*

1. *l. manumissio* D. *de manum. vind.* Socin. *in l.* 1. *notab.* 2. *de verb. oblig.* Boer. *quæst.* 1. *num.* 20.
2. Boer. *dict. quæst.* 1. *num.* 49. *ex cap. quia propter de elect. l.* 2. *C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Standum est antiquæ siue legi siue consuetudini, præterquàm si agatur de re priuata cui priuatus possit quam velit legem dicere.

AB ea forma quæ siue scriptis legibus siue moribus antiquitus constituta est discedi non oportet:[1] Neque enim singulorum arbitrij est quid legislator constitutum voluerit.[2] Planè potest quilibet rei suæ quam vult legem dicere siue agat de ea re sibi retinenda, siue de in alium transferenda[3] *Sine die.*

1. Boer. *quæst.* 1. *num.* 70.
2. *l. nemo potest* 55. *de leg.* 1. *l. penult. §. fin. de leg.* 2. *l.* 5. *§. Iulianus alias l. quidam de admin. tutor. l. si filia* D. *famil. erciscæ.*
3. *l. qui Romæ* 122. *§. Flauius. de verb. oblig. l. Publia* 26. *in princip. depos. l. venditor* 13. *commun. præd. l. in traditionibus.* 44. D. *de pact. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO VI.

Valet consuetudo vt testes audiantur etiam post didicita testificata & in quacumque parte litis.

ETsi ratio iuris quæ induxit ne post didicita testificata testes audiri possint præterquàm certis in casibus, naturalem non minùs quàm ciuilem rationem habet, eámque ex bonis etiam moribus desumptam, Ne corrumpendorum testium materia & occasio inde præbeatur,[1] Nemo tamen dubitat quin consuetudine possit contrarium ius induci, Vt etiam post apertas & publicatas testationes siue super iisdem articulis, siue super aliis qui sint directò contrarij testes audiantur.[2] Pertinet enim ea res ad mores ciuiles magis quàm ad naturales,[3] quos scilicet per consuetudinem offendi bonus legislator nunquam pateretur. [4] Itaque innumeris Senatus nostri consultis adprobata est illa Augustanorum consuetudo, quæ in quacumque litis parte[5] testes audiri patitur, neque minùs postquàm ante didicita testatio num secreta, quæ nec apud eos vlla sunt. *Ita Senatus* sæpius.

1. *Cap. fraternitatis* vbi Canonist. *Extr. de testib.*
2. Licèt vna sit illa ex qualitatibus consuetudinis quòd debet esse rationabilis vt nostri tractant *ad. l.* 2. C. *hoc tit. & ad l. de quibus* 32. D. *de legib.*
3. Solent enim nostri distinguere duplices bonos mores, Naturales & ciuiles, nec dubitant quin boni mores ciuiles possint offendi & violari per consuetudinem, sicut & per iusiurandum, non etiam naturales, cuius rei exemplum adfertur in iurata donatione bonorum omnium præsentium & futurorum: quam plerique volunt valere propter iuramentum, licet aufferat donatori factionem testamenti, & ob id dicatur esse contra bonos mores *l. ex eo* 4. *C. de inutil. stipul. l. stipulatio hoc modo concepta* 61. *De verb. oblig.* Quasi aufferre testamenti factionem sit contra bonos mores ciuiles tantùm non etiam contra naturales *Not. in l. vlt. C. de pact.*
4. *Cap. non est obligatorium* vbi Dyn. & alij De *regul. iur. in* 6.
5. Ac proinde etiam ante litem contestatam quod ex ratione iuris regulariter non permittitur, nisi impetrato *in eã* a rem Principis diplomate ex iusta causa, id est si testes aut decrepiti sint aut valetudinarij aut abfuturi vt scripsi *Defin.* 1. *fupr. De probat,*

TIT. XXXIV.

De donat.

DEFINITIO I.

Valet donatio à patre collata in filium familias fauore matrimonij, sicut & illa quæ iurata est.

RATIO quidem iuris non patitur vt à patre in filiumfamilias collata donatio valeat, nec si fauore matrimonij facta proponatur,[1] sicuti neque valet traditio quam filiæfamilias pater fecerit ex causa dotis.[2] Nõ quòd filiifamilias sint omnino acquisitionis incapaces vt vulgò creditur,[3] sed quia inter patrem & filium non emancipatum nulla iure ciuili cõsistere possit efficax obligatio, neque rursum sine obligatione donatio.[4] Enimuerò vtiliter receptum est, vt fauore matrimonij pater liberis donare possit, nil obstante iure potestatis,[5] quòd ea res ad publicam vtilitatem pertinere videatur, Vt faciliùs ad nuptias contrahendas inuitentur, qui alioquin cum filio aut filiafam. contracturi non essent.[6] Item quòd huiusmodi donationis commodum non ei tantùm personæ acquiratur, cui donatum est,[7] sed coniugi quoque, & liberis ex eo matrimonio nascituris, quorum etiam omnium rationem haberi æquum est.[8] Extrà causam matrimonij vix est vt licita sit patri inter filium aut filiamfamilias simplex donatio,[9] nisi iusiurandum interuenerit: cuius sanè veneratione[10] licet repugnantibus iuris regulis,[11] non malè illud quoque probatum est vt donationem tanquam vtilem defendi oporteat.[12] *Ita Senatus* sæpiùs, maximè in causa D. de Messimieu & de Sarmoyé 15. Cal. Aug. 1591. *Sine die.*

1. Quia

1. Quia nec donatio potest vtiliter fieri quin obligatio aliqua contrahatur hactenus saltem ne donationé reuocare donator possit *l.* 4. 5. 6. *& pass. C. de reuoc. donat.* nec obligatio vlla potest contrahi inter patrem & filium (alua patria potestate *l. cùm de bonis* 11. *C. hoc tit. l. donationes* 31. *§. pater* D. *eod. l. imperator* 50. D. *ad SC. Trebell.*
2. *l. Pomponius Philadelphus* 35. D. *famil. erciscæ.* de cuius sententia scripsi *lib.* 7. *Coniect. cap.* 12. *& in Err.* 9. *Decad.* 40.
3. Potuerunt enim sibi acquirere iam olim, quoties pater nolebat sibi per filium acquiri *l.* 4. *§ sed & filius familias* D. *de edend. l. in suis* 11. *de lib. & post. l. is qui heres* 13. *§. vlt. l. cùm heres* 52. D. *de acq. hered. l. cogi* 16. *§. si pater d. l. imperator* 50. *ad SC. Trebell. l.* 1. *C. qui admitt. ad bonor. possess. post.*
4. Vt dixi *num.* 1. ex legibus ibi citatis. Quibus adde quæ scripsi *in Err.* 2. *&* 3. *Decad.* 41. *De error. pragmat.* Guid. Pap. *quæst.* 145. *& seq.*
5. Notant DD. *ad d. l. Pomponius* 35. D. *famil. erciscæ.*
6. *l. l. cum ibi not.* D. *solut. matrim. l. interest* 18. *de reb. autor. iudic. possid. aliàs l.* 3. *de priuileg. cred. l. hoc modo* 64. *in fin. De condic. & demonstr.*
7. Etsi potissimum ei acquiritur quæ dotem habet *l. extraneus* 33. D. *de iur. dot. in fin.*
8. Vnde est quod contractus matrimonij non vnius aut alterius personæ contractus est, sed totius familiæ, & eorum omnium inter quos agnationis & cognationis iura consequuntur, quæ ratio dubitandi est *ad l. cùm adoptio* 7. D. *de adopt.*
9. *d. l. cum de bonis* 11. *C. hoc tit. d. l. donationes* 31. *§ pater* D. *eod. l. siue emancipatus* 17. *C. eod. l.* 2. *C. de inoff. donat.*
10. Quia potest seruari citra dispendium salutis æternæ *cap.* 2. *de pact. in* 6. *cap. cùm contingat* D. *de iureiur.*
11. *l. non dubium* 5. *in fin.* C. *de legib. l. si quis inquilinos* 112. *§. vlt.* De *legat.* 1.
12. Guid. Pap. *dict. quæst.* 146. Scri, *si in Error.* 4. *Decad.* 41. *De error pragmat.* Gabriel. *lib.* 3. *commun. opinion. tit. De donat. concl.* 4.

DEFINITIO II.

Donatio facta Hospitali cum onere inter viuos secuto censenda est remuneratoria & inter viuos potius quàm mortis causa, vt sit irreuocabilis.

COnuentione inter mulierem quandam & Hospitalis rectores inita actum erat vt mulier in pauperum numerũ adscriberetur, & ex reditu Hospitalis vnà cum cæteris pauperibus aleretur, vestiretur, ac sepeliretur: ex eáque causa legauerat & donauerat illa Hospitali (sic enim verba instrumenti habebant) certam pecuniæ quantitatem sibi à Sempronio debitam. Aliquot posteà mensibus accepto iam à rectoribus cibario & vestiario, illa ad Sempronij debitoris sui domum diuerterat & cum eo per aliquod tempus vixerat adeóque in eius domo decesserat: priùs tamen facto instrumento quo pecuniam sibi à Sempronio debitam eidem mortis causa donauerat. Defuncta ea cùm rectores Hospitalis aduersus Sempronium ex contractu agerent,[1] ille autem diceret quæsitam sibi ex donatione liberationem,[2] neque dubitãdum quin prior mortis causa donatio in fauorem Hospitalis facta per posteriorẽ reuocata esset,[3] Quæsitum est vtrius causa potior esse deberet. Nam vt prior donatio non nisi mortis causa facta videretur, illud suadebat quòd legandi verbum in ipsa donatione vsurpatum fuerat:[4] quo verbo sicut omnes vltimæ voluntates comprehenduntur,[5] ita eas quæ inter viuos fiunt excusas intelligi constabat.[6] Porrò cuiuslibet supremæ voluntatis ea condicio est vt ad supremum vsque vitæ exitum sit ambulatoria & reuocabilis,[7] tametsi fauore piæ causæ facta proponatur.[8] Sed probabilius visum est, remuneratoriæ ac proinde irreuocabilis donationis iure cẽseri debere liberalitatem factam ob causam quæ inter viuos secuta esset,[9] cùm & cibaria & vestiaria ab hospitalis rectoribus per aliquot menses accepisset, neque per eos stetisset quominùs in mortis vsque diem ipsi præstarentur.[10] Nec quod legandi verbum adiectum erat facere debebat vt mortis causa potiùs donatum videretur, cùm donandi quoque verbum vsurpatum esset,[11] ne dubitari posset quin ea donatricis voluntas fuisset vt omni iure siue inter viuos siue mortis causa valeret donatio:[12] Quæ & in dubio sic interpretanda erat, vt inter viuos esset & irreuocabilis,[13] præsertim fauore piæ causæ,[14] cui erat vtilior ea interpretatio, ne sola donatricis pœnitentia reuocari posset.[15] Quòd si iure donationis inter viuos valere non poterat ob defectum insinuationis,[16] defendi tamen debebat iure contractus innominati, Do vt facias, aut potiùs Facio vt des, In quo contractus genere secuto ex vna parte implemento pœnitentiæ locus ex altera superesse nullus poterat.[17] Planè quia id actum erat vt mulieri quandiu viueret cibaria & vestimenta præstarentur, neque id factum fuerat, facti quæstio supererat an per Hospitalis rectores, an verò per mulierem ipsam stetisset, ne modus impletus fuisset.[18] Itaque in id vsque tempus quo de facti veritate cognitum esset iuris decisionem & pronunciationem differri oportuit.[19] *In publico* auditorio 13. Cal. Decembr. 1588.

1. Tanquam cessionarij & habentes ex ea causa proprio nomine vtilem actionem *l. postquàm* 7. *& seq.* C. *de hered. vel act. vendit. l. si cum emptore* 16. D. *de pact.*
2. *Vt in l. quod bonis* 15. *in princip. l. quærebatur* 82. D. *ad leg. falcid.*
3. Nam in vltimis voluntatibus certum est posteriora derogare prioribus *l. si mihi* 12. *§. in legatis de leg.* 1. Donationes autem causa mortis proximè accedere ad naturam vltimarum voluntatum *l. vlt. C. de mort. caus. donat.* quia capiuntur ad instar legatorum *l.* 2. *D. de public. in re act. l. Marcellus* 15. *l. illud* 37. D. *de mort. caus. donat.*
4. Ex verbis enim voluntas declaratur *l. ille aut ille* 25. *§.* 1. *l. non aliter* 69. *de legat.* 3.
5. *l. verbis legis* 120. *De verb. signific.*
6. Numquam enim ille aut legatorum aut vltimarum voluntatum appellatione continentur, cùm sint irreuocabiles *l. vbi ita donatur* 27. *l. Seia* 42. *§. vlt.* D. *de donat. caus. mort. l.* 1. *& pass.* D. *hoc tit.* Vltimæ autem voluntatis proprium est vt sit reuocabilis, quomodo sequitur in Definitione.
7. *l.* 4. D. *de adim. legat. l. cùm hic status* 32. *§. pœnitentiam* D. *de donat. int. vir. & vxor.*
8. *l.* 1. vbi Bald. in terminis *col pen. versic. super nona quæstione C. de sacros. eccles.* Nec enim potior esse potest causa ecclesiæ quàm pauperum vel liberorum vt idem Bald. tradit sæpius *ad d. l.* 1. Possunt autem reuocari omnia quæcumque per patrem disposita sunt fauore liberorum *Auth. hoc inter liberos C. de testam.* Vide tamen Andr. Tiraq. *in tract. De primit. pia caus. priuileg.* 49. 52. *&* 135. Bald. *cons.* 183. *vol.* 1. Innoc. & cæteros *in Clem. De relig. domib.*

9. *Arg.l.Aquilius Regulus 27.cum ibi not.*D.*hoc tit.l.cùm te 6.& l.vlt.*C.*de pact.int.empt.& vendit.*
10. Nam si per eos stetisset, non posset dici condicio impleta quæ non assiduè & perpetuò impleta fuisset *l.* 3. *C. de condict.insert.*
11. Nam quæ ex abundanti adiiciuntur non solent vitiare *l.quæsitum* 12.§.*pen.*D.*de instr.& instrum.leg.l.non solent* 94. *de reg.iur.*Et prætereà interdum verba sunt improprianda vt intelligantur secundum subiectam materiam *l. ex conducto* 15.§.*Papinianus aliàs l si vno* D.*locat.*
12. Quæ omnium siue contrahentium siue testantium voluntas esse semper excedenda est ,vt actus valeat omni meliori modo quo valere potest si modò nihil repugnet *l.*3,D.*de test.milit.l.Lucius pen.*§.*vlt. de leg.* 2. maximè si adsit iuramentum cuius scilicet natura est vt æquipolleat clausulę omni meliori modo *l.cùm pater* 77.§.*filius matrem de leg.* 2. *& faciat actum irreuocabilem* Didac.*Couarr.cap.*14.*var.resol.num.*13.
13. *Arg.l.vbi ita donatur* 27.*& l.Seia* 42.§.*vlt.D.de mort.caus.donat.*
14. Cui semper in dubio fauendum est vt ex iis appareat quæ tradit.Andr.Tiraq.*in tot.ill.tract.De priuileg.pia caus.*
15. Quomodo potest reuocari quælibet mortis causa donatio *d.l.vbi ita donatur.*
16. Quoniam eo iure quo vtimur donationes omnes inter viuos factæ insinuandę.Nec aliæ excipiuntur quàm quæ fiunt in contractu matrimonij & fauore nuptiarum,non etiam illæ,quæ collatæ sunt in piam causam.
17. Quia si posteaquàm feci cessas dare videris facere dolo malo & ideo teneris de dolo *l.naturalis* 5. §. *quòd si faciam* D.*de præscr.verb.l.vlt.vbi not.*D.*de condict.caus.dat.*
18. Quia moræ quæstio in facto non in iure consistit *l.mora* 32.iunct.*l.sciendum* 21.*& seqq.*D.*de vsur.*
19. Cùm ex facto ius oriatur *vulg.l.si ex plagis* 52.§.*in clivo Capitolino C.ad leg.Aquil.*

DEFINITIO III.

De donatione absenti facta stipulante notario.

DOminium rei donatæ absenti,solo notario stipulante,transit in absentem ex notarij stipulatione,[1] dummodò antè reuocationem sequatur ratihabitio donatarij,[2] viuo scilicet donatore.[3] Sed & nulla interueniente stipulatione nec ministerio epistolæ vel nuncij ,donationem licet absenti factam iureiurando confirmari placet.[4]

1. Guid.Pap.*quæst.*49.
2. Anton.Tessaur.*decis.Pedem.*70.Ofasch.*decis.*33.
3. Sera enim esset ratihabitio donatarij post mortem donatoris cùm iam dominium esset heredis *arg.l.si ego* 9.§.*si res* D.*de iur.dot.*
4. Tessaur.*dict. Decis.*70.*num.*8.*vers.pro concordia,*vbi concludit hanc donationem propter iusiurandum esse irreuocabilem.

DEFINITIO IV.

Onus aeris alieni non sequitur ex iuris ratione donatarium,nec si sit vniuersorum bonorum.

AEris alieni onus non magis sequitur donatarium bonorum omnium , si iuris rationem intueare, quàm cum qui certæ tantùm rei donatarius sit.[1] Est enim donationis titulus singularis non vniuersalis etiam tùm cùm facta donatio est bonorum vniuersorum.[2] Imò etsi facta sit hereditatis alicuius siue in totum siue pro parte ,[3] quia licet hereditas sit nomen iuris , [4] & successio in vniuersum ius quod defunctus habuit , [5] cùm tamen alienatur ab herede & in alium transfertur inter viuos,singularis rei iure censetur : [6] Nec idcirco aliqua creditoribus hereditariis actio competit contra donatarium , [7] sed ipsi duntaxat donatori,vt cogatur donatarius actiones in se suscipere creditorum hereditariorum. [8] Apparet autem nos eum casum tractare quo quis non suam ipsius,sed alterius hereditatē sibi delatam quæsitámque donauerit,[9] sicut & cum de vendita hereditate tractamus. [10] Propriam enim hereditatem quoniam viuentis nulla est [11] non magis donare quis inter viuos potest quàm vendere,sed necessarius est in eam rē vsus testamenti.[12] Errant itaque meo iudicio qui distinguunt hac parte donationem hereditatis à donatione fundi.[13] Nihil enim interest,nisi hactenus quod donatarius hereditatis cogi potest à donatore vt hereditarias actiones suscipiat.Non etiam donatarius fundi,nisi ea lege illi donatum sit vt creditoribus satisfaciat.Nec ad rem pertinet quod illi obiiciunt,Creditores hereditarios agere posse aduersus emptorem,nec proinde in donatarium iura hereditaria siue actiua,vt loquūtur,siue passiua. ,[15] Si enim transirēt, vtique vel inuitus cogendus esset actiones suscipere,Cùm actio nihil aliud sit quàm ius persequendi in iudicio quod sibi debetur,[16] & quidem ab inuito,siquidem iudicium non in volentē redditur,sed in inuitum.[17] At inuitus emptor hereditatis respondere creditoribus non cogitur,nec si conuenerit vt iis satisfaciat.[18] Non igitur ipso iure obligatus videri potest. Et tamen si creditoribus contra se agentibus vltro consentiat,receptum est vt non malè illi egisse videantur,[19] non quod actionem illi habeant(quanquam dici solet neminem sine actione experiri posse[20])sed quia cum obligatus ille sit venditori vt creditoribus satisfaciat , eius interfit vitari circuitum. [21] Cùm tanto dispendiosius ei futurum sit , si heres ipse qui donauit aut vendidit primo loco conueniatur,mox aduersus emptorem aut donatarium ipsum pro sua indemnitate regressum habiturus.[22] Qua ratione illud etiam admitti meo iudicio potest , cū qui certam rem ex donatione aut venditione accepisset,adiectó incontinenti pacto,vt creditoribus satisfaceret,si creditorū actiones suscipere velit perinde audiendum,licèt creditoribus non teneatur : Ideóque taciti pacti exceptione iuuandum venditorem aut donatorem si post directas in emptorem aut donatarium actiones ab eóque susceptas reuerti velint creditores aduersus donatorem aut venditorem.[23] Quia nihil prohibet pactum fieri inter creditorem & debitorem quisquis ille sit,vt debitum ab ipso donatario vel emptore petatur.Nimirùm cùm donatarius aut emptor consentit.[24] *Ita tractabam* in causa N.Paquier contra N.Blanchard 7.Cal.Mart.1593.

1. *Aeris*

1. *Aeris alieni* 15.*C.hoc tit.l.mulier bona* 72.D.*de iur.dot.l.donari* 29.*alias l.quidam* §.*donationem & l.præced.*D.*hoc tit.*
2. *l.*2.*C.de petit.hered.*
3. Nam neque hereditas neque pars hereditatis potest dari per contractum sed tantùm in testamento *l. hereditas* 5. *C.de pact.comment.tam sup.dot.*
4. *l.hereditas* 50.D.*de petit.hered.l.*3.§.1.*de bon.poss.*
5. *l.nihil est aliud* 24.D.*de verb.signific.*
6. Quemadmodum & cùm hereditas venditur *l.*2.*& tot.tit.C.de hered.vel act.vendit.*
7. Vt neque contra emptorem *d.l.*2.*d.l.aris alieni.* Nec enim onus æris alieni sequitur singularem successorem *l.vlt.* §.1.*D.de contr.empt.l.*1.§ *si heres D.ad SC.Trebell.l. vlt.C.de hered.act.*
8. *Arg.d.l.*2.*C.de hered.vel act.vendit.*
9. *Vt in d.l.donari* 29.*aliàs l.quidam* §. *donationem* D.*hoc tit.l.*2.§.*vlt.*D.*de his quæ vt indign.l.cum filius* 76.§.*Lucio de leg.*2.
10. *d l.*2.*C.de hered.vel act.vendit.l.*2.*&* pass.D.*eod.*
11. *l.*1.*eod.tit.l.*1.D *pro hered.*
12. *d.l.hereditas C.de pact.conuent.tam sup.dot.*
13. Guid.Pap.*quæst.*105.*&* 460.
14. *l.*2.*C.de pact.quam citat* Guid. Pap.*dict.quæst.*460.
15. Sed tantùm in heredem qui est successor vniuersalis,idque ex lege 12.*tab.*quæ non est locuta nisi de herede *l. vlt. C.de hered.act.d.*1.*C si cert.pet.l.*1.*&* 2.*C.si vnus ex plur.hered.debit.*
16. *l.nihil aliud* 51.*D.de oblig.& action.*
17. *l.inter stipulantem* 83.§.1.*D.de verb.obligat.*
18. *d.l.*2.*C.de hered.vel act.vendit.*
19. *d.l.*2.*C.de pact.*
20. Quæ ratio est Guid.Pap.*dict.quæst.*460.*ex l.si pupilli* 6.§ *videamus D.de negot.gest.*
21. Qui & regulariter vitandus est quantum heri potest salua iuris ratione *l.dominus* 53.*D.de condict.indeb.*
22. Tanto pluribus enim & litibus & sumptibus vexabitur,quod ne fiat eius interest *l.minoribus* 6.*D.de minor.*
23. *Vt in d.l.*2.*C.de pact.*
24. Cùm volenti & consentienti non fiat iniuria *vulg.iurib.*

DEFINITIO V.

Donatarius vniuersorum bonorum non est heredis loco vt personali vlla actione possit conueniri etiamsi heres non sit soluendo.Et quomodo contra eum prospiciatur creditoribus.

EX superioribus apparet quod dici solet,emptorem aut donatarium hereditatis, (nihil enim refert [1]) heredis loco haberi non simpliciter ac per omnia,sed secundum quid verum esse,quia effectu ipso & lucrum & damnum omne hereditatis ad eum respiciat.[2] Sed longè imperitiùs meo iudicio faciunt qui donatarium bonorum omnium præsentium & futurorum heredis loco habendum putant vt donatoris creditoribus personalem actionem exercentibus respondere compellatur.Nusquam enim id à Iureconsultis proditum est,neque verò ex recta iuris ratione defendi vllomodo potest.[3] Non enim facit nec facere potest donatio quin donator heredem habere possit,[4] Alioqui inutilis est & nullius momenti si testādi id est habendi heredis adimat facultatem.[5] Heres igitur personali actione conueniendus est non donatarius,[6] solo excepto debito ex principali causa. [7] Quid ergo si heres nullus sit , fortè quòd hereditas non sit soluendo?Creditores anteriores quos donator habere se sciebat possunt agere reuocatoria, quasi in eorum fraudem facta illa bonorum omnium donatione,[8] sed posteriores non possunt , quia nec fraudati videntur:[9] Nisi iam de iis donationis tempore cogitatum probetur.[10] Possunt etiam anteriores petere vt hereditati iacenti curator detur,qui defuncti personam repræsentet , & consequenter personali actione propósita condemnetur,[11] quomodo ipse donator si viueret condemnandus esset,[12] quasi nullis bonis donatis nisi deducto priùs ære alieno.[13] Sed remedium hoc posterioribus creditoribus competere non potest,quoniam ritè facta perfectáque donatio ex superueniente ære alieno non diminuitur,sicut nec alio vllo creditoris facto.[14] Ergo non est generaliter verum quod vulgo iactitant,si donator non soluendo sit vel eius heres nullus existat,posse donatarium bonorum omnium à creditoribus conueniri,nō solùm proposita priùs reuocatoria sed etiam directo.[15] Nam nec reuocatoria possunt agere creditores posteriores.[16] Directo igitur multo minùs,Priores verò etsi reuocatoria vt dixi agere possunt,ipsius tamen donatoris bona & hereditatē quæ semper aliqua est priùs excutere cogendi sunt.[17] Proinde nec fieri potest vt licere iis debeat directò agere contra donatarium tametsi maximè circuitum illum qui proposita reuocatoria fieret,tollere velis.[18] Nam etsi reuocatoria creditores egissent,&obtinuissent,non idcirco personalem actionem haberent,sed tantùm ius petendæ missionis ex edicto. [19] Loquimur enim de chirographariis creditoribus non de hypothecariis qui vtique paratam semper actionem in rem habent aduersus quoscumque possessores.[20] Nemo autē dixerit habere plus iuris eos debere , si reuocatoriam omittant,quàm si in ea obtinuissent. [21] Nullo igitur casu verum esse potest donatarium bonorum omnium heredis loco haberi,cùm nullo casu personali actione conueniri possit,nec directò nec post intentatam reuocatoriam , Neque si de primipilari debito agatur : quippe cuius fauor non det actionem fisco contra donatarium , sed in ipsa tantum bona donata , & hanc ipsam excussis priùs bonis donatoris.[22] Nec simile est quod placet si maritus fundum Titij seruientem prædio dotali adquisierit , post eundem Titio reddiderit sine restauratione seruitutis , non solùm eo nomine teneri maritum vt litis æstimationem præstet , sed etiam si maritus soluendo non sit dandam mulieri vtilem aduersus Titium actionem ad seruitutem restaurandam. [23] Id enim longè facilius induci potest , quàm vt personalis obligatio propter solam donatoris inopiam detur contra donatarium qui neque ex contractu vel quasi,neque ex delicto ,vel quasi obligatus vnquam fuerit , neque in vniuersum obligari ius titulo vllo vniuersali successerit. Repugnant enim omnes iuris regulæ. [24] Sanè hypothecarij creditores habent directam rei persecutionem hypothecariam , [25] Sed anteriores tantùm non etiam posteriores,

quia res donatas obligare donator, amisso iam dominio non potest.[26] Igitur superioribus consequens est vt donatarius licet vniuersorum bonorum non possit de euictione conueniri ab emptore ob res à donatore venditas, nec si ante donationem venditæ sint, quoniam ex empto & de euictione actio personalis est[27]. Ita ex tempore tractatum fuit in eadem causa.

1. Cùm hereditas non minus possit vendi quàm donari *l.1.& tot.tit.de hered.vel act.vend.* D.& *C. l hereditatem* 28. *D.de donat.*
2. *d.l.2.C.de her.vel act.vend.l.si quis seruum* 8.§. *vlt.& l.seq.de leg.2.*§. *Lucius l.cùm filius* 76.*de leg.2.*
3. Capell.Thol.*q.* quæst.386.vbi etiam Aufrer.Vide quæ scripsi *in error.7.Decad.*48.*De error.pragmat.*
4. Saltem in iuribus passiuis quæ non possunt venire in donationem *l.mulier bona* 72.D.*de iur.dot.*
5. *l.stipulatio hoc modo concepta* 6.vbi Bart.& alij *De verb oblig.*
6. *l.aris alieni* 15.*C.hoc tit.l.vlt.*§.1.D.*de contr.empt.l.1.*§ *si heres* D.*ad SC.Trebell.l.vlt.C.de hered.action.l.licèt* 27.*C.de iur.dot.l.de rebus* 13.*C.de donat.ant.nupt.*
7. Secundum glos.*in d.l.aris alieni ex l.si non verum* 15.*C.de donat.int.vir.& vxor.*
8. *l.omnes* 17.§.*Lucius D.quæ in fraud.credit.*
9. Non enim fraudari potest qui nullum adhuc ius habet.
10. *Ex not.in Auth.sed iam necesse* C.*de donat.ant.nupt.*
11. *l.1.l.2.*§.1.D.*de curat.bon.dand.*
12. Tanquam qui remansisset debitor.Nemo enim donando bona sua desinit esse debitor *l.2.* & 3.D. *de sent. pass.& restit.*
13. *d.l.mulier bona* 32 D.*de iur.dot.l.si fideicommissum* 50.§.*tractatum* D.*de indic.l.non possunt* 11.D.*de iur.fisc.*
14. *l.perfecta* 4.C.*de donat.quæ sub mod.l.2.3.& pass.C.de reuoc.donat.*
15. Idem Guid.Pap.*dict.quæst.*105.
16. *l.si quis cùm haberet* 15.D.*quæ in fraud.credit.*
17. *l.1.*vbi Bald.& alij C.*de reuoc.his quæ in fraud.credit.*
18. Qua potissimùm ratione moueatur Guid.Pap.*dict.quæst.*105.*ex l.dominus* 53.D.*de condict.indeb.*
19. Acsi res quæ in fraudem alienata fuit mansisset in dominio debitoris §.*item si quis Inst.de action.*
20. Et ideo nec fraudari possunt cùm pignoris persecutio in rem sit *l.debitorem* 15.*l.pignoris* 18.*C.de pignor.*
21. *arg.l.euidenter* 16.De *except.rei iudic.*
22. *d.l.si non verum* 15.*C.de donat.int.vir.& vxor.*
23. *l.si maritus* 7.D.*de fund.dot.*quam adfert Guid.Pap.*dict.quæst.*105.
24. Et leges supra citatæ *num.*6.
25. *l.si fundus* 16.§.*in vindicatione* D.*de pignor.*
26. *l.qua prædium* 6.*& tot.tit.C.si alien.res pignor.dat.sit.*
27. §.*actionum* 25.*Inst.de action.* Personalis autem actio nunquam sequitur singularem successorem *d.l.aris alieni* 15. *C.hoc tit.cum aliis supr.citat.num.*6.

DEFINITIO VI.

Quod alicui donatur contemplatione alterius ab altero illo donatum intelligitur breui manu.

QVod nubenti mulieri donatum est à viri consanguineis, si pretiosum sit & magnæ æstimationis, contemplatione viri donatum intelligitur.[1] Ideóque soluto quandocunque matrimonio, aut ipsi viro ti supersit, aut si prædefunctus sit, eius heredibus restitui debet.[2] Perpetuum enim est vt quod donatur ei acquiri intelligatur cuius intuitu & contemplatione donatum est.[3] *Ita Senatus* pro illustri D. Ioanne Marchione de la Chambre contra sororem Dominam Beatricem de la Chambre Dominam de la Gratuse vt relatum est in causa discussionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboise 4. Id. April. 1593.

1. *l.sed si plures* 10.*in arrogato de vulg.& pupill.substit.cap.requisiti de testam.*
2. Perinde acsi ipsi viro donatum esset.
3. *d.*§.*in adrogato l.filiofamilias* 42.*De condic.& demonst.l.si serui usufructus* 21.*& seq.D.de usufr.l.hinc quæritur* 19.§. 1.*D.de pecul.l.qui tutelam* 28.*D.de testam.tutel.* Bart.& alij *ad d.*§.*in adrogato.*

DEFINITIO VII.

Sub simulatione mutui facta obligatio donandi animo, donatio est aut inter viuos aut mortis causa.

OBligatio quæ sub prætextu & nomine mutui, donandi animo contracta est, valet in vim donationis,[1] aut inter viuos si insinuata sit,[2] aut mortis causa si nec absenti nec paucioribus quàm quinque testibus adhibitis facta proponatur.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 6. Supr. De inoffic. donat.

1. Semper enim plus valere debet quod agitur, quàm quod simulatè concipitur *l.1.& tot.tit.C.plus valer.quod agit.l. semper in stipulationib us* 34.*de reg.iur.*
2. Cùm ex stilo Senatus nostri nec valeat donatio inter viuos aliter quàm si insinuata sit, nec nisi à die insinuationis exceptis iis solis quæ factæ sint in contractu matrimonij & fauore nuptiarum.
3. Sic enim creditū est, Non valere donationem causa mortis nisi quæ & præsenti facta sit, & adhibitis quinque testibus *ex l.vlt.C.de donat.caus.mort.& l.inter mortis* 38.*D.eod.* De quo tamen vide quæ cōtrà scripsi *in Error.1.& 2. Decad.* 44.*De error.pragmat.*

DEFINITIO VIII.

Clausula derogatoria in anteriore testamento apposita ad quascunque donationes infirmandas, non pertinet ad donationes inter viuos quæ sui natura sunt irrenocabiles.

FActa inter viuos donatio non ob id solū irrita nulliúsque momenti esse videri debet, quod anteriore testamento donator per clausulam derogatoriam expressim declarauerat velle se, vt quascunque donatio-

donationes in alium quàm in heredem ipsum quandoque collaturus esset, eæ pro nullis & irritis haberentur.[1] Non enim ad puras donationes, & irreuocabiles ea clausula pertinet, sed ad donationes causa mortis, quæ sui natura sunt reuocabiles.[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 5. supr. De non numer. pecun.

1. Quamuis placeat nostris hanc esse vim clausulæ derogatoriæ vt posteriorem actum destruat quasi in quo voluntas desit *ex l.si mihi* 12.§.*in legatis de leg.1.l.si quis in principio* 22.*de legat.*3
2. *l.vbi ita donatur* 27.*D.de mort.caus.donat.*de qua vide quæ scripsi *in error.*1.*Decad.*45.*De error.pragmat.* Semper enim supponendi sunt termini habiles *vulg.l.adigere* 6.§.*quamuis D.de iur.patron.l.1.*§.*vlt.*D.*ad SC.Tertyll.*

DEFINITIO IX.

Donatio omnium bonorum præsentium & futurorum siue vno contractu siue pluribus simul factis in diuersas personas collata non valet, nec si exceptus sit amplissimus vsusfructus.

BOnorum omnium præsentium & futurorum donatio idcirco non valet, si nostris credimus, quòd adimat liberam testandi facultatem,[1] quia licèt hereditas sit nomen iuris,[2] nihilque prohibeat eum quoque testari qui nihil in bonis habeat,[3] Qui tamen nec habet nec habere quicquam potest, qualis ille est qui futura quoque donauit, fieri sanè nequit vt testandi habeat facultatē.[4] Nec aliud erit tametsi amplissimus vsusfructus exceptus sit, quoniā quicquid donatori superesse potest ex fructibus bonorū donatorū, id vt in futurorum donationem veniat necesse est.[5] Ergo rem aliquā aut quantitatem exceptam esse oportet, & quidem eiusmodi, cuius habendæ gratia verisimile sit futurum vt donator heredem habere possit,[6] cùm vix sit vt nullius aut permodici emolumenti spe allectus heres siue scriptus siue legitimus implicari velit oneribus hereditariis.[7] Quid verò si exceptis ab vniuersali donatione bonis quibusdam, idem donator eodem instrumento eadem bona quæ exceperat, alteri donauerit? Verius est neutram donationem valere altera alteri obstante, acsi pluribus simul donator bona sua omnia præsentia futuráque donasset.[8] Aliud erit si diuersis temporibus donationes factæ proponantur. Tunc enim solam posteriorem inualidam esse æquius est, priorem verò quæ ab initio valuit ratam manere.[9] *Ita Senatus* in publico auditorio in causa N. Reydet 13. Cal. Ianuar. 1594.

1. Sic enim nostri ratiocinantur post Bart.*ad l.stipulatio hoc modo concepta* 61.*D.de verb.oblig.& ad l.vlt.C.de pact.*
2. *l.1.*§.*vlt.*D.*de bon.poss.l.hereditas* 50.D.*de perit.hered.*
3. Puta qui non sit soluendo *l.3.& pass.*D.*ad leg.falcid.*
4. *arg.l.lex Cornelia* 28.*ad fin.D.de vulg.& pup.substit.* Vide tamen quæ contrà scripsi *in Err.6. Decad.* 48. *De error. pragmat.*
5. Vt iam olim Alex.sensit contra Castr.vulgo improbatum *ad d.l.vlt.num.*10.*C.de pact.*
6. Ita Didac.Couarr.*lib.1.var resolut.cap.12.num.*3.Iul.Clar.*lib.4.sentent.in* §.*donatio quæst.*19.*num.*8.
7. *Arg.l.quia potest* 4.D.*ad SC.Trebell.*
8. Nihil enim potest interesse an vni an pluribus ita donetur vt testamenti factio donatori aufferatur *d.l.stipulatio* 61. *sum ibi not.de verb.oblig.& d.l.vlt.C de pact.*
9. Quia quæ ab initio valuit, & vires habuit donatio ex postfacto reuocari non potest *l.2.3.& pass.C.de reuoc.donat.*

DEFINITIO X.

Mulier in re sibi à marito donata in casum superuitæ præfertur omnibus mariti creditoribus posterioribus, licèt contraxerint ante conditionis casualis euentum.

MAritus qui pro accepta dote bona sua omnia mulieri obligauerat,[1] eidē in tabulis ipsis dotalibus fauore & ex causa matrimonij donauerat hyperocham[2] præsentium omnium & futurorum mobilium atque immobilium sub ea condicione si prior ipse sine liberis moreretur. Illa vicissim si maritus superstes esset donationem in eum contulerat certæ quantitatis.[3] Cùm postea maritus nouos creditores quæsiuisset, deinde sine liberis ante vxorem decessisset,[4] Placuit non esse cogendam mulierem quæ ex donatione vniuersa mariti bona retineret,[4] posterioribus creditoribus respōdere:[5] Non solùm quòd donatio vniuersalis videri non posset quæ iura & actiones non comprehenderet,[6] sed etiam quia causam lucratiuam non habere mulier videretur vt heredi comparari posset quæ & ex causa matrimonij,[7] & intuitu mutuæ donationis à se in contrarium euentum factæ non tam liberalitatem quàm remunerationē meruisset.[8] Nec ad rem pertinuit quod ante condicionis euentū noui creditores superuenerāt. Non enim ex eo tantùm die quo condicio euenit sed à tempore contracti matrimonij ius mulieris quæsitū esse visum est, etiam in præiudicium tertij qui medio tempore contraxerat, cùm condicio casualis fuisset non potestatiua.[9] In hoc enim condicionum genere receptum est vt quandocunque existentes ad diem contractus retrotrahantur.[10] An ergo debiti iacturam patientur posteriores creditores? Vtique, si communis debitor nulla bona in actionibus habuit.[11] Æquius enim est in dāno morari eos quibus imputari potest, quod cum debitore inope contraxerint, cuius condicionem & facultates diligentius explorare,[13] aut in incerto alia sibi ratione melius prospicere debuerunt,[14] quàm eorum intuitu diminui quicquam ex donatione collata in mulierem, quæ non aliter fuerat contractura.[15] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 18. & 19.sup.qui potior. in pignor.hab.

1. Expressa scilicet conuentione, cùm tamen etiam citra conuentionem omnia tacitè essent obligata *l.vnic.* C. *de rei vxor.act.*
2. Vulgo plurisitalentiam vocant *l.& quæ nondum* 15.§.*vlt.*D.*de pignor.*
3. Sic enim solent apud nos fieri donationes matrimoniales, quas ideò de superuita vocat Guid.Pap.*quæst.*575.
4. Post impletam condicionem donationis in vxorem collatæ.

5. *Ex l.aris alieni 15.C.hoc tit.* & secundum ea quæ scripsimus *Desin.4.& 5.supr.*
6. Quæ scilicet neque mobilium neque immobilium bonorum appellatione continentur *l.quam Tuberonis 7. §. in peculio D.de pecul.l.à Diuo Pio 15.§.in venditione D.de re iudic.*
7. Cùm multa sint onera matrimonij, quamuis videatur ea ratio ad maritum magis quàm ad vxorem pertinere *l. vlt.§.si à socero D.quæ in fraud.credit.l.ex promissione 19.D.de oblig.& action.*
8. *l.Aquilius 27.D.hoc tit.l.sed esti lege 25.§.consuluit D.de petit.hered.l.cùm te 6.l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.*
9. *Ex l.1.l.qui balneum 9.l.potior 11.cum ibi not.D.qui potior.in pignor.hab.*
10. Ratio posita est *in d.l.qui balneum & in d.l.potior.*
11. Nam si habuit potest ex iis satisfieri creditori, cùm non veniant in donationem.
12. Nullum enim damnum videtur sentire qui sentit ex culpa suâ *l.cùm postulassem 44.in princip.D.de damn.infect.l.1. §.illud sciendum & seq.D.de separat.l.quod quis 203.de reg.iur.*
13. *Ex reg.l.qui cum alio 19.de reg.iur.*
14. Acceptis fideiussoribus aut pignoribus *l.3.D.de separat.l.si mandatu 59.§.vlt.D.mandat.l.4.§. addici D. de fideic. libert.*
15. *l.Titia 62.ad fin.D.de iur.dot.l.5.§.pen.D.de doli except.l.sed si ego 9.§.si res de iur.dot.l.quaro 39.D.de act.emp.l.vlt.C. de pact.int.empt.& vendit.*

DEFINITIO XI.

Bonorum omnium mobilium & immobilium quorumcumque donatarius non censetur vniuersalis, quia in eiusmodi donatione iure à non continentur.

DOnatarius bonorum omnium mobilium & immobilium quorumcunque si de iuribus & actionibus nihil dictum sit, non potest conueniri, tanquam heres, aut quasi qui sit loco heredis. [1] Quia non est vniuersalis, [2] cum appellatione bonorum mobilium & immobiliũ etiam adiecta dictione. Quorumcunque iura & actiones non contineantur. [3] Ergo si tanquam possessor conueniatur, iuuandus erit exceptione non factæ excussionis. [4] *Ita Senatus* in causa Mauriciæ Richard & Michaelis de la Siaz Idib. Mart.1597.

1. Intellige, ne quidem secundum eorum sententiam qui volunt donatarium vniuersalem esse loco heredis, adeò vt possit rectè conueniri à creditoribus hereditariis siue heres nullus sit, siue is qui est, non sit soluendo, contra quos vide quæ scripsi *Desin.4.& 5.supr.hoc tit.*
2. Certum autem est in confesso donatarium singularem non teneri ad exsolutionem æris alieni, *l. aris alieni 15. C. hoc tit.* vt nec alium quemlibet singularem successorem *l.vlt.C.de hered.act.l.1.§.si heres D.ad SC.Trebell.l.vlt.§.1. D. de contr.empt.*
3. Tanquam quæ constituant tertiam speciem bonorum *l.quam Tuberonis 7.§.in peculio D.de pecul.l.à Diuo Pio.15.§. in venditione D.de re iudic.*
4. *Ex Auth.hoc si debitor C.de pignor.* Qua tamen exceptione non iuuaretur si esset ipse debitor aut debitoris heres aliúsue successor vniuersalis, vt dixi *Desin.1.supr.si vnus ex plurib.hered.debit.ex l.1.*iunct.*glos.C.ill.eod.tit.*

DEFINITIO XII.

Donatio facta piæ causæ valet quamuis non insinuata, itémque legatum rei alienæ etiam ab ignorante factum.

PRiuilegium piæ causæ est, vt donatio piæ causę facta valeat, etiamsi non sit insinuata. Item vt legatum valeat etiam qu od ab ignorante factum sit rei alienæ: [1] nam & valeret, si cõiunctæ personæ factum esset. [2] *Ita Senatus* in causa D.de Lorme, & Syndicorum de Montmilian. *Sine die.*

1. *Tiraq.latè in tract.De priuileg.piæ causæ.*
2. *l.cùm alienam 10.C.de legat.* aut etiamsi factum esset de re heredis, quamuis ab ignorante. *l. vnum ex familia 67. §.si rem.de legat.2.*

TIT. XXXV.

De donat.quæ sub mod.

DEFINITIO I.

Donatio facta sub lege reuersionis si donatarium sine liberis mori contingeret, redit ad donatorem si viuo eo liberi donatarij decesserint sine liberis, scilicet cùm donatio facta erat fauore donatarii, ad conseruandum nomen.

SI donatio alicui facta sit ea lege vt moriente quandocũque sine liberis donatario res donata rediret ad donatorẽ, non eò minus resoluendæ donationis condicio extitisse videbitur, quòd donatarius superstites liberos reliquerit si postmodum liberi illi sine liberis viuo donatore decesserint. [1] Nã quod ad donatorem attinet si contrahentium voluntatem inspicias perinde est acsi donatarius sine liberis decessisset : Quid enim interest an habuerit necne, si quos habuit non fuerunt donatori superstites? [2] Id verò multò certius obtinet si ponas factam donationem ab eo qui cùm liberos nullos haberet eam donationi legem adiecerat vt donatarius & qui ex eo supereſſent liberi nomen & arma familiæ testatoris alioquin perituræ deferre cogeren-

cogerentur. [3] Non enim exitum habuisse videri potest donatoris voluntas, extincta donatarij familia viuo donatore cuius familia per donatarium conseruanda restaurandáque sperabatur. [4] Adeò vt nec aliud dicendũ sit etiamsi proponas in contractu & fauore matrimonij quod aliter secutum non fuisset, factam esse donationem. [5] Etsi enim cõiugis interest ad quem donationis fructus ex luctuosa filij hereditate peruenire deberet, [6] non tamen quid eius interfit quærendum est, sed & quid in quem casum voluerit donatum is de cuius bonis & liberalitate contenditur. [7] *Ita tractatum est* 4. Cal. Decembr. 1588. & responsum à plerisque ex nostris Senatoribus in causa D. Comitis de S. Amour contra Dominam d'Ambliſe. Et à toto Senatu Pedemontano cuius elegans consilium extat à Manfredo Goueano IC. clarissimo & præcipui nominis Senatore conscriptum inter Decisiones Pedemont. Antonini Thesauri.[8]

1. Castrens. *cons.343. lib.1.* Guid. Pap. *decis.531.* Dec. *cons.270. cons.480.585.& 594.* Ant. Gabriel. *Tit. de fideic. concl.7. num.4.5.& 6. Mantic. de coniect. vlt. volunt. lib.11. tit.6. num.6.& 7.* Crauet. *cons.98. num.12.& seq. & cons.326. mem.16.* & alij quos congerit Manfred. Gouean. apud Anton. Thesaur. *decis. Pedem.270. num.30.* vbi respondet ad contrariam Cyni opinionem *in Auth. sed & si quis C. de secund. nupt.* & Salicet. *ibid.* & Alex. *cons 53. vol.6.* & Chassan. *cons.62. num.12.* quibus tamen locis tractatur ille casus quo in condicione positi fuerint non quidem liberi sed heredes descendentes, quod & Gouean. supradicto loco fatetur. Aliud sane est si liberi à donatario suscepti decesserint sine liberis post mortẽ donatoris quia tunc non potest donatio redire ad donatorem iam prædefunctum. Et hoc casu potest procedere *cons.t. Oldrad. 21.* & 141. vbi loquitur in vltimis voluntatibus quæ non possunt effectum habere nisi post mortem testatoris. Vide eundem Gouean. vbi supra. *num.29.*

2. Scilicet quantum ad effectum cuius contemplatione facta est donatio. Nã neque voluntatẽ neq. impossibilitatem grauatorum attendimus, sed ipsius grauaminis implementum intuemur. Ait Goueanus vbi supra *num.28.* post Bart. & DD. *in l.Gallus. §. & quid si tantum de liber.& posthum.* Dec. *in l. cum proponas 2.C. de pact.* Crauet. *cons.151. num.10.*

3. Regula enim illa quòd Casus omissus habendus sit pro omisso, maxime in contractibus nunquam militat quoties ratio causæ finalis vtrúque casum cõprehendit, quia tunc omissus includitur in expresso ex identitate rationis nõ per extensionẽ sed per intentionẽ, neque per ampliationẽ sed per declarationẽ Ias. *in l.si extraneus n.1. de cond.caus.dat.* Crauet. *cons.62.n.14.* Menoch. *cons.86.n.46. lib.1.* & alij quos congerit Gouean. *vbi supr.n.31.& 32.* vbi addit etiã hoc casu fieri extensionẽ de persona in personã ex Bar. & Salic *in l.1.C.de in ius voc.* Castr. *cons.40.& 262. lib.2.* Dec. *cons.353.* Craue. *cons.355.* & aliis ibi citatis. Causa porrò finalis in donationibus ex eo dignoscitur si fauorem donatoris respiciat & onus atque grauamen donatarij contineat DD. *in l.Titio centum 71. in princip.D. de cond.& demonst.* Bart. Adgel. & Imol. *in l.si fundum per fideicommissum §. Iulianus de leg.1.* Bart. Ang. Castr. *in l.2.§.vlt.D. de donat.* Cotn. *cons.101. num.17. vol.1.* Crauet. *cons.619. num.4.* Didac. Couarr. *lib.1. var.resolut.cap.14. num.6* Ita vt fauor matrimonij non dicatur causa finalis donationis factæ in ipso limine & auspicio matrimonij. Oldrad. eleganter *cons.5.* Socin. *cons.295. vers. circa secundam difficultatem vol.2.* Ias. *cons.154. lib.2.* Tiraq. *ad l.si vnquam,* in verb. *donatione largitus num.85.* Alex. & Dec. *in l.si donatione C. de donat.* Crauet. *cons.301. num.1.* Apostill. ad Dec. *cons.21. in fin.C.* Gouean. qui supradictos omnes citat apud Tessaur. *dict. decis.270. num.20.* Sed & ea vis est causæ finalis vt quamuis modus differat à condicione quantum ad actum suspendendum, tamen in eius resolutione pars sit vtriusque potestas, si modus causam finalem dispositionis includat. Glos. Bart. Bald. & Castr. *in l.1. C. de his quæ sub.mod.* Bart. *in l. quibus diebus §. Termilius De condic.& demonstr.* Bart. *cons.27. num.7. lib.2.* & alij congesti per Gouean. *vbi supr.num.22.* vbi allegat etiam text. in *l. fin. C. de reuoc. donat.* Didac. *lib.1. var.resol.cap.14. nu.6.* Socin. *in d.§. Termilius num.10.* Grat. *cons.5. num.77.& 38. vol.2.* Paris. *cons.19. per tot. vol.2.* qui tenent euerti donationem si donatarius nomen & arma donatoris vt iussus erat non assumpserit siue iussus in figuram modi expressus fuerit, siue in figuram condicionis.

4. Nam cùm quis iubetur nomen familiæ non tantùm assumere, sed etiam deferre, requiritur delatio continuata, & successiua sine intermissione quia condicioni tractum successiuum habenti non sufficit semel aut iterum paruisse. Ang. *cons.34. num.8.& seq.* Ias. Dec. Alex. *in l.si quis heredem C. de instit.& substit.* Corn. *cons.8. vol.1.* Alex. *cons.56. lib.6.* Ias. *cons.4. vol.1.* Chass. *consil.62.* Socin. *cons.259. lib.1. num.2.* Adeò vt non sit hoc casu necessaria interpellatio cùm non agatur de pœna sed de implemento Ias. Rip. Alciat. *in l.quod te si cert.pet.* Paris. *cons.19. num.200. vol.2.* Maximè si adsit iuramentum quod habet vim continuæ interpellationis *cap.1. de form.fidelit.* & impedit purgationem moræ Guid. Pap. *cons 31. num.19.* Afflict. *decis.174.* Neque videri potest remissa caducitas per silentium donatoris qui cùm esset in possessione & intelligeret sibi saluam esse exceptionem non est conquestus etiamsi tacens contrauentionum actibus interuenisset *l.sicut 8.§. non videtur l.Titius §.fin.D.quib.mod pign.vel hypoth.soluit.* Tiraq. *de retract.municip.§.1. glos.9. num.148.& 160.* Crauet. *cons 151. num.8.* Item reuocatio quæ non fit à lege ex bono & æquo ob causam ingratitudinis, sed ex inobseruantia pactorum & iure contractus, etiam heredi potest comperere & contra heredem *l.dictam legem l.si vt proponis l.ea lege l.si repetendi C.de cond.ob caus.dat.* Doct. præsertim Salic. *num.4. in l.fin. C.de reuoc.donat.* Sed & ex causa ingratitudinis quamuis non detur reuocatio contra heredem datur tamen exceptio & retentio Rip. *in d.l.fin.quæst.64. num.214.* Idque adeo verum est, vt modus siue deferendi nominis siue alius quilibet impositus pluribus successiuè si per primum non fuerit impletus repellat alios ab agendo. Socin. *cons.259. lib.2. num.1.* Bologn. *cons.12. lib.12.* Gouean. vbi supr. *num.27.*

5. Non enim eo magis accepto ferenda est donatio fauori matrimonij, sed è contrario & matrimonium & donatio ipsa referenda est ad honoris & memoriæ ipsius donatoris & familiæ suæ conseruationem ac propagationem, vt subtiliter Goueanus disputat supradicto loco, & nos diximus *nu.3.* Ita vt donatio quæ sit fauore matrimonij non dicatur obtẽta sãm sed simplex, vt dixi ex Oldrad. *cons.5 per tot.* & Socin. *cons.295. vers. circa secundam difficultatem vol.2.*

6. *l.iure succurritur 6.D. de iur.dot.* iunct. *l.vlt.C. de in stit.& substit.*

7. Ne alioqui decipiatur donatarius qui non aliter fuerat donaturus *d.l.2.§.vlt.D. de don.* iunct. *l.2.l.hoc iure 19.§.vlt. eod.* Vnde est quod dicimus ex verisimili voluntate donatoris qui vocauit descendentes alicuius cum onere deferendi nomen & insignia solos ex natura condicionis masculos, & ex masculis primogenitos intelligi vocatos, vt concludit Goueanus loco supradicto *num 32.* post Guid. Pap. *decis.467.* Guill. Bened. *in reper. cap. Raymutius* in verb. *in eodem testamento relinquens num.164. de testam.* Tiraq. *De iur.primogen.quæst.64.* Obserua autem hanc Defin. procedere in donationibus non in fideicommissis. Nam si quis grauatus sit de restituenda hereditate sub ea condicione si sine liberis decesserit, aut an patri heredes extiterint necne. Oldrad. *dict. cons.21. & 141. ex l.filius familias 114.§. cùm quis rogatus de leg.1. l.heredibus 7.§.1. l.ex facto 17.penult.D. ad SC. Trebell.* quia tunc agitur de fideicommissario tantum excludendo per defectum condicionis qui qui momentaneus est. In donatione autem tractatur de donatario vocando.

8. *Decis.270.* quam vide.

DEFINITIO II.

Potest donator pro arbitrio reuocare legem donationi etiam inter viuos dictam fauore tertij dummodo ante quam tertius ille acceptauerit.

DOnatione alicui sic facta & ea lege vt post eius mortem bona donata ad aliud peruenirent, potest donator eam substitutionem in absentis & ignorantis fauorem factam pro arbitrio reuocare

antequàm secuta sit acceptatio.[1] Etsi enim ex Imperatoria constitutione,[2] contra iuris regulas inductum est vt ex sola donationis lege acquiratur ius ignoranti etiam citrà acceptationem, [3] Tamen sicuti solius donatoris facto ius illud quæsitum est quandiu donatarij consensus nō interuenit,[4] Ita solius donatoris voluntatem adesse satis est, vt ius illud quasi nondum irreuocabiliter quæsitum adimatur.[5] Nec distinguemus an inter viuos donatum sit, an mortis causa:[6] Quamquam cùm mortis causa donatum est, minorem dubitationem res habet, siquidem ipsa quoque mortis causa donatio reuocabilis est:[7] & eiusmodi lex inserta donationi causa mortis, fideicommissi iure censetur, paritque fideicommissi actionem:[8] fideicommissum autem quin pro arbitrio fideicommittentis & ad nutum reuocari possit, nemo dubitat.[9] *Ita tractatum est* in causa liberorum Ludouici Machet Necien sis 13. Cal. Decemb. 1592. de qua SC. 7. De insin. donat.

1. Didac. Couarr. *lib. 1. var. resol. cap. 14.*
2. *Ex l. 3. C. hoc tit.*
3. Non est tamen nouum vt per legem aut consuetudinem aut statutum ex facto alterius acquiratur ius etiam absenti & ignoranti, vt euenit in iure retractus municipalis quod per emptorem acquiritur agnato Bald. *in rubr. C. res inter alios act.* Dec. *cons. 88. in princip.* Boer. *quæst. 13. num. 32.* Adde Tessaur. *Decis. 70. per tot.* Et vide omnino Bart. *ad l. qui Roma 122. §. Flauius Hermes D. de verb. obligat.* Et quæ scripsi tota *Decad. 47. De error. pragmat.*
4. Cùm tamen alteri stipulari nemo possit, nisi quatenus intereest stipulantis *l. stipulatio ista 38. §. alteri D. de verb. obligat.*
5. Ratio est qua mouetur Bart. & qui eum sequuntur *ad d. §. Flauius.* Non tamen semper bona vt constat ex *l. vlt. D. de pact.*
6. Quia etiam in donatione inter viuos supradicta ratio locum habet, Nec distinguitur an donatio sit inter viuos, an mortis causa in specie *d. l. 3. C. hoc tit.*
7. Tanquam quæ sapiat naturam vltimæ voluntatis *l. Marcellus 15. l. vbi ita donatur 27. l. illud 37. D. de mort. caus. donat. l. vlt. C. eod.*
8. *l. 1. C. hoc tit.*
9. Vt & alia quælibet vltima voluntas *l. 4. D. de adim. legat. l. cùm hic status 32. §. pœnitentiam* D. de donat. int. vir. & uxor.

DEFINITIO III.

Soluto per donatorem ære alieno quod à donatario solui debuerat, licèt solutum sit ex venditione partis rerum donatarum. Habent tamen heredes eo nomine actionem contra donatarium, nisi malit ille recedere à tota donatione.

QVi habebat creditores, bona sua ferè omnia tibi donauerat ea lege vt creditoribus satisfaceres, Cúmque moram te in soluendo faciente ab iis vrgeretur, vendiderat ex rebus donatis quantum satis esset ad eos dimittendos, priùs tamen quàm insinuata fuisset donatio. Insinuatione secuta defunctóque donatore aliis heredibus relictis, quærebatur, An audiendi heredes essent si à te repeterent eam summam quam ex lege donationis ipse soluere debueras. Et quidem si donator de suo soluisse proponeretur, non de precio ex bonorum donatorum venditione redacto, minorem res haberet dubitationem. Etsi enim dici solet ex donatione vna expressa facilè capi coniecturam alterius donationis præsumendæ,[1] minùs tamen credibile esset voluisse donatorem de suo soluere nomine tuo quod tu ipse pro eo soluere debuisses.[2] At in proposito donator ex tuis bonis soluisse videbatur, quippe qui ex rerum donatarum alienationibus pecuniam contraxisset. Absurdum verò fuerit adeóque iniquum quod ille iam ex bonis donatis soluerit, id ei aliunde à te sarciri. Ne ita eueniat vt & bis soluas, & diminuta per alienationes donatione totum nihilominùs donationi appositum onus sentias.[3] Quamquam enim alienationes ante insinuatam donationem factæ proponebantur, & eo tempore quo nullum adhuc ius saltem perfectè & absolutè tibi quæsitum videri poterat,[4] Attamen constabat ex æris alieni quantitate non exigua, iniunctum fuisse tibi onus dimittendorum creditorum contemplatione vniuersorum bonorum quæ donabantur, non eorum duntaxat quæ factis alienationibus supereessent. Senatui tamen iustum visum est desiderium heredum donatoris postulantium restitui sibi quantitatem integram quam donator nomine tuo soluisset, vndecunque tandem ea summa corrogata esset, Nil imputata æstimatione bonorum quæ alienatio ex donatione detraxerat, nisi malles à tota donatione discedere: Putauit enim Senatus tibi deferendam condicionem,[5] nec iniquo sanè temperamento. Nam quemadmodum detractis alienationibus, quas, donator suo iure fecerat id est ante insinuationem, exceptisque ab insinuatione bonis venditis, nihil aliud donatum videri poterat nisi quod supereesset.[6] Ita donationem damnosam esse aut onerosam tibi si eam repudiare malles, minùs conueniens videbatur. [7] Eo tamen casu quo donationis commodum retinere velles, placuit non tantùm eam quantitatem quæ à te solui debuerat, sed eius quoque vsuras à die mortui donatoris præstandas esse, quod ab eo tempore bonorum donatorum fructus quos sibi viuo donator exceperat, vicissim percepisses.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Arg. l. si verò non remunerandi 12. §. inde Papinianus D. mandat. l. cùm proponebatur 64. de leg. 2.*
2. Nemo enim facilè suum iactare præsumitur *vulg. l. cùm de indebito 25. D. de probat.* maximè verò in hominem ingratum. Qualis est is qui non obseruauit pacta inserta donationi *l. vlt. vbi not. C. de reuoc. donat.*
3. Diminuto enim commodo etiam onus donationis diminui necesse est, *Ex reg. l. secundum naturam 10. de reg. iur. l. vtrum 7. §. vlt. D. de reb. dub. l. alumna 30. §. ab heredibus de adim. legat.*
4. Non enim valent donationes nisi ex die insinuationis.
5. *Vt in l. cùm quæritur 16. D. de admin. & perie. tutor. l. si ita stipulatio 29. §. 1. D. de oper. libert.*
6. Alienatio enim facta post donationem non potest videri reuocare donationem nisi quatenus alienarum est *l. rem legatam 18. vbi not. De adim. legat. l. cùm hic status 32. §. qui quasdam res 15. D. de donation. inter virum & uxorem.*

7. Non

7. Non enim beneficio decipi vel onerari quis debet sed adiuuari *l. in commodato 18. sicut D. commod. si hereditatem 32. D. mandat.*
8. *l. liberalitatis 16. §. 1. de usur. l. Iulianus 13. §. veniunt autem D. de action. empt. l. curabit 5. C. de action. empt. l. 2. C. de usur.*

DEFINITIO IV.

Casus ex postfacto contingens rebus donatis non liberat donatarium quominùs teneatur implere legem dictam donationi quam is semel agnouit.

IS cui donatū est certa lege quæ faciat vt plus incōmodi quàm commodi ex donatione sentiat,[1] si donatiōnē agnouerit nō magis resilire potest à contractu quā donator ipse quē suæ pœniteat liberalitatis. [3] Est enim hoc perpetuum in contractibus omnibus, iis præsertim qui sint vltrò citróque obligatorij vt ex postfacto sint necessitatis, [4] nec alterutra ex parte locus sit pœnitentiæ, nisi altera consentiente. [5] Proinde si conuenerit vt donatarius certæ pensionis annuæ onus sentiat, nihil ei proderit quòd ea pensio ex fructibus bonorum donatorum colligi non possit, quia de suo præstare debet qui aliena tanti æstimauit. [6] Præsertim cùm pensiones huiusmodi morte donatoris finiri soleant, [7] donationis autem emolumentum donatario perpetuum sit futurum. [8] Itaque si post contractam donationem aliquid superueniat quod rerum donatarum fructus aut etiam res ipsas imminuat, periculum est donatarij, [9] nec donatorem cui nihil potest imputari debet contingere. [10] *Ita Senatus* ex tempore pro Peroneta Quintaual Non. Decemb. 1593.

1. Potest enim hoc euenire, si non quantitas cum quantitate conferatur, sed si forte donatio facta sit sub onere dandi pecuniam quæ excedat rei donatæ valorem, cùm maluisset donatarius habere rem donatam *vt in l. imperator 70. §. si centum de legat. 2.*
8. Sibi enim debet imputare qui rem donatam tanti æstimauerit *d. §. si centum l. 1. §. & aliàs videamus* D. *si quid in fraud. patron.*
3. *l. 3. l. velles necne 6. & pass. C. de reuoc. donat.*
4. *l. sicut 5. C. de obligat. & action.*
5. *l. non est probabilis 6. l. ea condicione 14. & pass. C. de rescind. vendit.*
6. *d. §. si centum.*
7. Sunt enim vt plurimum ad vitam, & vice cuiusdam vsusfructus, qui morte finiretur. Alioqui pensio simpliciter constituta non finiretur morte.
8. Adeóque transmissibile ad heredes donatarij *l. his solis 7. l. vlt. in fin. C. de reuoc. donat.*
9. Ex regula quæ vult periculum casuū fortuitorum spectare ad dominum *l. quæ fortuitis 6. l. pignus 8. C. de pignor. act. l. contractus 25. D. de regul. iur.*
10. *l. 11. C. de iur. dot. l. 2. C. de euict.*

DEFINITIO V.

Tenetur donatarius etiam in eum casum quo licuit ei ex donationis lege resilire à donatione, si modò per eum factum sit vt res integra esse desierit, nec resilire amplius possit.

BOna sua omnia mulier quædam tibi donauerat ea lege vt tu vicissim illi annuam pensionem solueres, Addito tamen pacto, vt sibi donatorum bonorum vacuam possessionem habere non posses, liceret tibi recedere à donatione. Acceperas vacuam omnium possessionem, cáque per integrum ferè decennium retenta solutáque in singulos annos pensione bona illa aliis vendideras, Tum in omni solutione cessaueras, eo prætextu quòd emptores tui controuersiam ab antiquioribus creditoribus paterentur, ideóque precij conuenti solutionem recusarent.[1] Placuit non eò minus condemnari te debere, vt pensionem annuam solueres si non paratus esses bona omnia quæ tibi donata fuerant in eodem statu reddere in quo erant tempore donationis, [2] Propterea quod ferendum non esset inopem mulierem ex liberalitate sua fame periclitari, [3] & non solùm bonis suis carere, sed etiam emolumento pacti in donatione appositi sine quo verisimile erat non fuisse illam tibi donaturam. [4] Maximè verò cùm per te factum esset ne bonorum donatorum possessionem repetere posset qui aliis ea vendidisses. [5] Eadem igitur ratione permittendum illi erit vt in eas quoque res tuas possit agere quæ sint extra causam donationis, quáque tu illi eodem donationis instrumento obligaueras.[6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Bertin Augustana 14. Cal. April. 1594.

1. *Ex l. si post perfectam 24. C. de euict.*
2. Quia vel donationi in totum standum est vel à donatione in totum recedendum *arg. l. cùm quæritur 16. D. de admin. tutor. l. si ita stipulatio 29. §. 1. in fin. D. de oper. libert.* Iunge *Defin. 3. supr.*
3. *l. ne liberalitate 32. D. de re iudic. l. 1. C. de iur. dot. l. 2. in fin. C. de euict.*
4. Pacta enim omnia in donatione apposita fauore donantis, continent causam finalem donationis, vt dixi *Defin. 1. num. 3. supr. ex not. per DD. in l. Titio centum in princip. de condic. & demonstr.* Cravet. *cons. 219. num. 4.* Didac. Couar. *lib. 1. var. resol. cap. 14. num. 6.*
5. suum enim cuique factum nocere debet non alteri *l. factum 155. de reg. iur.*
6. Iure scilicet pignoris, & per hypothecariam *l. si fundus 16. §. in vindicatione D. de pignor.*

DEFINITIO VI.

Casus in quo dominus qui donationem laudauit, præfertur donatario à quo laudimia acceperat.

DOnationem inter viuos non insinuatam dominus, vt vocant directus laudauerat. Posteà defuncto sine liberis & condicionis heredibus donatore, quem talliabilis & dediticiæ cōdicionis esse apparuit, idem

dominus ea ipsa bona bona omnia quæ donata fuerant, petebat quasi ad se iure obuentionis ex consuetudine deuoluta.[1] Donatariusdicebat se potiorem, quòd dominus donationem adprobasset, ex eáque causa laudimiorum solutionemaccepisset.[2] Dominus contrà,laudatam quidem à se donationem fatebatur,sed sub ea veluti tacita condicione, si valeret,[3] quam tamen constabat defectu insinuationis nullam esse.[4] Interueniebant heredes legitimi, contendentes neque admitti posse donatarium ex inualida donatione,[5] neque dominum qui aduersus proprium factum veniret,[6] ideóque potiorem causam suam esse oportere.[7] Mihi iustior dominij petitio videbatur quòd donationem laudando non tam ius aliquod suum vltro remisisse,[8] quàm ius quod donatario competere arbitrabatur ex necessitate adprobasse videretur,[9] præsertim cum in donatarij potestate fuisset vt eo inuito donationem validam redderet facta insinuatione,[10] nec recusare dominus potuisset, oblatam laudimiorum solutionem,[11] postquam placuit generali consuetudine iuri communi, quod hac parte de emphyteusibus constitutum fuerat derogatum esse.[12] *Sine die.*

1. Sic enim fert consuetudo apud nos obseruata vt si homo talliabilis decedat sine liberis & condiuisoribus, omnia eius bona deuoluantur ad dominum vt dixi *ad tit. De dedit. liberr. tollend.*
2. Quod enim semel placuit displicere postea non potest, vt habet regula iuris pontificij *l. in diem 9. §. 1. D. de aqua & aquæ pluu. arcend. l. Pomponius 9. D. de negot. gest.*
3. Prius enim est vt donatio vel alia quælibet alienatio teneat & in se valeat, quàm vt à domino directo possit vel debeat adprobari *l. vlt. vbi Not. C. de iur. emphyt.* Nam & inde est quod ex contractu nullo non solùm non debentur laudimia sed etiam soluta condicuntur, vt scripsimus *sub tit. De iur. emphyt.*
4. Quia ex iure nostro prouinciali non valet donatio inter viuos nisi ex die insinuationis extra donationes factas propter nuptias & in contractu matrimonij.
5. Quia ex titulo nullo & inualido non potest transferri dominium *l. nullo 24. C. de rei vindic.*
6. Cùm nemo possit contra suum factum venire ne quidem ex nouo iure si veniat ad suum commodum *l. est is qui 20. D. de distract. pign. l. si non sortem 26. §. filiusfamilias D. de condict. indeb.*
7. Habet enim heres legitimus fundatam in dubio intentionem si nihil in contrarium proferatur Not. *in l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollend.*
8. Quippe quod ignorabat sibi competere aut vnquam competiturum esse cùm fieri poterat vt nullum vnquam competeret puta si quandoque postea viuo donatore insinuata donatio fuisset *arg. l. mater 19. D. de inoff. testam. l. Clodius 97. D. de acquir. hered.*
9. Nempe quia non potest dominus directus recusare quominus laudet & adprobet contractum ab emphyteuta initum postquàm placuit & emphyteuseos & feuda ipsa redacta esse ad instar bonorum patrimonialium & allodialium ex generali consuetudine de qua Ioann. Faber. *in §. adeo Inst. de locat. & conduct.*
10. Omne siquidem tempus aptum est ad insinuandam donationem quandiu donator viuit, nec reuocata est donatio, cùm huic sollennitati nullum certum tempus à lege aut à iure nostro prouinciali fuerit præstitutum.
11. Quin saltem ei postea rem petenti denegari actio deberet *arg. l. si debitor 30. D. de solut.*
12. Vt nostri notant *ad l. 1. & vlt. C. de iur. emphyt.*

TIT. XXXVI.

De reuoc. donat.

DEFINITIO I.

Fauore matrimonij facta donatio non potest ob donatarij ingratitudinem reuocari.

DONATIO facta fauore matrimonij siue proprij siue alieni numquam ex sola ingratitudinis causa reuocatur:[1] non illa solùm ratione quòd causam onerosam habere intelligatur id est matrimonij quod aliter contractum non fuisset,[2] sed etiam quia non soluis donatarij fauor in eo verse tur, sed & liberorum ex eo matrimonio susceptorum & suscipiendorum, quibus ex parentis culpa iniuriam fieri non oportet.[3] *Ita Senatus* in causa Ioannis Bouier & Petri Quimier Aduocati 10. Cal. Decemb. 1590. & rursum in causa D. de Messimieu & D. de Sarmoyé 15. Cal. Aug. 1591.

1. Vt nec alia vlla donatio facta ob causam aliquam quæ secuta sit Iul. Clar. *in §. donatio quæst. 21. numer. 4.* Contra tamen sentit Rip. *ad l. fin. quæst. 51. C. donec hoc tit.* Vide *l. si dotem 24.* vbi Salicet. *C. de iur. dot.*
2. *arg. l. si donaturus 9. §. 1. de condict. caus. dat. l. Titia 62. de iur. dot. l. 4. §. sed etsi mulier l. 5. §. pen. D. de doli mal. except. l. Nesennius 43. De re iudic.*
3. *Arg. l. si quis suo 33. §. 1. C. de inoff. testam.* Vide Guid. Pap. *quæst. 145.* vbi argumentatur ex comparatione dotis quæ nullo casu potest diminui in præiudicium mariti & ex æqualitate quæ esse debet inter dotem & donationem factam ob nuptias.

DEFINITIO II.

Donatio etiam fauore matrimonij non proprij sed alieni facta reuocatur ob superuenientiam liberorum.

AN ex causa superuenientium liberorum eiusmodi donatio reuocari possit, maior dubitatio est.[1] Et eam quidem quam proprij matrimonij contemplatione vnus ex coniugibus in alium contulerit, quantumuis immensam dummodò non inofficiosam,[2] constat reuocari non posse,[3] quòd certum

certum sit de liberis fuisse cogitatum, cum spe prolis suscipiendæ potissimùm matrimonia contrahãtur.[4] Vnde illud etiam fit vt si filia nubens accepta dote hereditati paternæ siue quærendæ siue iã quæsitæ renunciauerit, donationis quoque si voles nomine vsurpato,[5] siue in patrem ipsum siue in patris heredes liberalitatem contulerit, tum liberos susceperit, non ex eo solo infirmanda sit donatio.[6] Sed si fauore alienj matrimonij talis donatio facta proponatur, non eò minùs reuocabitur quòd matrimonio causam dederit.[7] Debuit enim donatarius, debuit etiam donatarii vxor prouidere futurum vt ipso iure reuocaretur, si quando liberos donatori agnasci contingeret.[8] Ne tamen mulier decipiatur, cui maritus ex ea donatione factus ditior plus dederit quàm ex propriis bonis dare potuisset non aliter contractura,[9] Aequissima sententia est vt quod ex mariti facultatibus præstari nõ poterit, de donatis suppleatur.[10] Ita partim decisum, partim tractatum est in eadem causa, & rursum in causa D. de Sermoyé contra D. de Meximieu 15. Cal. Aug. 1591.

1. *Propter l. si vnquam 8. C. hoc tit.* cuius sententia & potestas creditur esse generalis.
2. Nam si sit inofficiosa subiacet querelæ de inofficiosis donationibus *ex l. 1. & tot. tit. C. de inoffic. donat.* Iunct. *l. vnic. C. de inoffic. dotib. l. si totas 5. C. de inoff. donat.*
3. Quia non simplex donatio est, sed ἀντιπεπονθυῖα id est contraria seu reciproca dos quæ nõn magis reuocari potest quàm dos ipsa *t. etiam multa 20. C. de donat. ante nupt. & Nouell. 119. Vt sponsal. largit.* Guid. Pap. *quæst. 145.* Boer. *decis. 159. num. 10.*
4. *l. 1. vbi not. D. solut. matr. l. hoc modo 64. in fin. De condic. & demonstr.* Clar. *in §. donatio 22. n. 2.*
5. Si tamen donatio hæc dicenda est potiùs quàm futuræ portionis legitimæ præ occupata perceptio vt tractant nostri *ad l. qui superstitis 94. de acquir. hered. & ad l. vlt. C. de pact.*
6. Contat enim non esse locum dispositioni *l. si vnquam* quoties donator de propriis liberis cogitauit, & posse donatorem eius legis beneficio renunciare non solùm expresse sed etiam tacitè Tiraq. ad eam legem *in præfat. num. 87. & seqq.* Ant. Gabriel. *lib. 3. Communium opin. tit. De donat. conclus. 2. num. 63.* Rom. *consil. 26. num. 7.* quicquid dicat idem Rom. sibi contrarius *consil. 269. in fi.* post Oldrad. *consil. 173.* Vide Iul. Clar. *in §. donatio quæst. 22.*
7. Quia intelligitur esse simplex donatio potiùs quàm facta ob causam, & verba illa *fauore matrimonij* causam impulsiuam continent magis quàm finalem Oldr. *consil. 5.* Dec. *consil. 216. num. 7.* Cravet. *consil. 114. num. 17.*
8. *Arg. l. si quis domum 9. §. 1.* in illis verbis *quia hoc euenire posse prospicere debuit D. locat.*
9. Similis ratio est *in l. si ego 9. §. si res D. de iur. dot. l. 5. §. pen. D. de doli mal. except.*
10. Magis enim potest imputari donatori cur marito vxorem ducenti donauerit, quàm mulieri cur à marito cui nubebat, acceperit.

DEFINITIO III.

Remuneratoria donatio non reuocatur per superuenientiam liberorum quia nec propriè donatio est.

DE donatione ad ἀντιπεπονθοτα quam vulgò remuneratoriam vocant[1] eadem ferè quæstio est an ex causa ingratitudinis aut superuenientium liberorum reuocetur. In qua quæstione magis communiter probatum est non reuocari.[2] Etsi enim verisimile est non minùs eum qui vltrò remuneratur quàm qui ponte donat, donaturum non fuisse si aut ingratum donatarii animum, aut nascituros sibi liberos speraisset, longè tamen aliud est beneficium dare, aliud reddere:[3] neque donatio dici potest quæ vera remuneratio est,[4] nimirum quatenùs accepti beneficij ratio remunerationis causam admittit,[5] probatis æstimatisque in eam rem præcedentibus meritis[6] ne alioqui remunerationis quæstus color legi fraudem adferat.[7] Idémque multo magis obtinet, si reciproca donatio facta proponatur.[8] Qui enim alteri ex donatoribus adnascuntur liberi efficere non possunt, vt quod ad eum pertinet reuocetur donatio quam ex parte alterius, qui liberos non suscepit subsistere necesse est, cùm neuter fuerit donaturus, si non vicissim sibi quoque donatum fuisset:[9] indéque fiat vt vtraque donatio vnius iure censeatur: rescindi verò donationem pro parte, aut etiam in totum citrà vtriusque donatoris consensum dici nullomodo potest.[10] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. De qua *in l. Aquilius 27. D. de donat. l. sed etsi lege 25. §. consulsit* D. *de petit. hered.*
2. Iul. Clar. ex communi opinione *in §. donatio quæst. 23. num. 3.* post Bald. *ad d. l. si vnquam 2. lectur.* Dec. *consil. 366. num. 10.* Ias. *consil. 154. num. 2. in fin. lib. 2.* Rip. *in d. l. si vnquam quæst. 14.* Idem Clar. *quæst. 21. num. 4.* Nam donatio remuneratoria non est proprie donatio *ibid. & quæst. 3.*
3. *d. §. donatio quæst. 3. ex d. l. Aquilius 27.* D. *de donat.* Idque generale est in omni donatione ob causam. Idem Clar. *quæst. 21. num. 4.*
4. Iulius Clar. *in d. §. donatio quæst. 3. ex d. l. Aquilius 27.* D. *de donat.* Idque generale est in omni donatione ob causam. Idem Clar. *quæst. 21. num. 4.*
5. Nam in eo quod excedit merita donatio non censetur remuneratoria sed simplex. Idem Clarus *dict. quæst. 23. nu. 3.*
6. Sunt enim probanda merita, & quidem aliter quàm per donatoris assertionem, quoties actus suspectus est aut prohibitus, siue ratione personarum contrahentium siue aliter. Idem Clarus *dict. quæst. 3. num. 2.*
7. Et ita facilè fraus fieret legi quod non est ferendum vt ait Clarus *dict. quæst. 3. num. 2. in fin.* Addens *num. 3.* requirì præterea quod ipsa merita æquiualeant donationi.
8. Donatio enim reciproca non est proprie donatio. Iul. Clar. *in d. §. donatio quæst. 2. num. 2.* vbi addit non egere illam insinuatione.
9. Ea namque interpretatio semper est facienda in actibus correspectiuis *l. cùm te 6. C. de pact. int. empt. & vendit.*
10. Cùm à lege donationi dicta neutri ex contrahentibus recedere liceat inuito altero *l. 1. 2. 4. & pass. C. hoc tit. l. vero procuratori 12. §. pen. D. de solut.*

DEFINITIO IV.

Fructus non restituuntur reuocata donatione per superuenientiam liberorum.

QVoties ex causa superuenientium liberorum donatio reuocatur,[1] fructus à donatore in id vsque tempus bona fide perceptos siue extent siue consumpti sint restitui non oportet.[2] Neque enim reuocatio hæc similis est cæteris quæ sicut causam habent de præterito vt nostri loquuntur, ita ad præteritum tempus retrotrahuntur.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. *Ex l. si vnquam 8. C. hoc tit.*
2. Cùm percepti sint non tantùm bona fide sed etiam iure dominij, quia donatio tamdiu tenet quamdiu non est reuocata *l. qui scit 25. §. 1. l. Herennius 42. D. de vsur.*
3. *l. si mortis 40. vbi not. D. de mort. caus. donat.* Vide quæ scripsi *in Error. 5. De cad. 46. De error. pragm.*

DEFINITIO V.

Donatio collata in filiam non reuocatur ipso iure per superuenientiam aliorum sed per querelam inofficiosæ donationis vsque ad legitimam duntaxat.

FIlliæ quam vnam habebat pater dotalibus tabulis maiorem bonorum suorum partem donauerat. Aliis posteà susceptis liberis non idcirco, vt quidam putant, reuocabitur ipso iure donatio, quasi quæ filiæ tanquam heredi potiùs quàm quasi filiæ facta videatur.[1] Necessaria enim erit fratribus querela inofficiosæ donationis, per quam reuocetur donatio, non in totum aut pro portionibus quæ ab intestato ad eos pertinerent,[2] sed hactenùs duntaxat vt saluam habeant legitimam portionem [3] secundùm eam sententiam quæ ab interpretibus nostris vulgo probata, à nobis aliàs nec immeritò confutata est, [4] vt hac parte discrepet querela inofficiosæ donationis à querela inofficiosi testamenti. [5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Arg. *l. tale pactum 40. §. vlt. D. de pact.*
2. Quomodo reuocaretur si esset facta in extraneum, secundum eam sententiam quam probauimus *libr. 3. Coniect. cap. 17. ex l. Titia Seio 87. §. imperator de legat. 2.*
3. *Ex l. si totas 5. l. si liqueat 7. & pass. C. de inoffic. donat.*
4. *dict. cap. 17. lib. 3. Coniectur. iur. ciuil.* vbi vide.
5. Nam per querelam inofficiosi testamenti omnimodo rescinditur testamentum vel in totum, vel pro ea saltem parte quæ ab intestato contingeret *l. mater decedens 19. & pass. D. de inoff. testam.* Et tamen eandem vtriusque querelæ rationem esse apertè scriptum est *in l. vlt. C. de inoffic. donat.* Vide Iul. Clar. *in §. donatio quæst. 24. & quæst. 22. num. 3. in fin.*

DEFINITIO VI.

Donatio quæ non potest reuocari per liberos prioris matrimonij de quibus fuerit cogitatum, multò minùs reuocari potest per liberos qui ex alio posteriore matrimonio superuenerunt.

QVod diximus[1] non reuocari donationem ex superuenientia liberorum, quoties donator cogitauit de liberis, sunt qui non ita simpliciter & indistinctè verum putent. Nã qui donat vxori, fieri quidẽ non potest vt non cogitet de liberis ex eo matrimonio nascituris,[2] sed tamen quia de iis cogitare non potest quos secundæ nuptiæ allaturæ sunt, si vxor præmoriatur, & ex alio matrimonio nascantur liberi nõ dubitandũ quin perinde reuocetur donatio acsi de nullis vnquã liberis fuisset cogitatum.[3] An non enim prorsus inhumanum esset laborare illos perpetua egestate, nihilque ex paternis bonis posse consequi nisi quod vel inuito patre per querelã inofficiosæ donationis sint consecuturi?[4] nec est, inquiunt, quod quis obiiciat, duriorem hac ratione fieri condicionem mulieris cui maritus donauit, quàm esse soleat mariti qui ab vxore dotem accepit.[5] Nã præter id quod etiã in dote nonnumquã mulieri subueniendum est si fortè circumscripta totum patrimonium vel vltra vires patrimonij in dotem dederit,[6] apertum est disparem esse dotis & donationis in vxorem collatæ rationem, in eo quòd soluto matrimonio dos ad mulierem aut eius heredes reuertitur:[7] Donatio à marito vxori facta non item ad maritum eiúsve successorem: vt proinde longè iustius sit subueniri marito aduersus donationem, quàm mulieri aduersus dotem. Sed tamen alio iure vtimur. Donatio enim quæ per liberos à donatore posteà ex eo matrimonio susceptos reuocata non est,[9] multò minùs per eos qui ex alio matrimonio nascentur, reuocabilis videri potest:[10] nec habent liberi secundi thori quod conquerantur, si non deterior eorum condicio futura sit quàm liberorum primi matrimonij, vt mirum tam hi quàm illi per querelam inofficiosæ donationis legitimam consequantur.[11] *Ita tractatum est* in causa D. de Messimieu & de Sarmoyé 15. Cal. Aug. 1591.

1. *Defin. 2. supr. hoc tit.*
2. Cùm non contrahantur matrimonia nisi spe & voto suscipiendorum liberorum *l. 1. D. solut. matr. l. hoc modo 64. in fin. de condic. & demonstr.*
3. *Arg. l. cùm vir vxori 25. l. 61. eod. tit.*
4. Non enim magnum beneficium videretur accepisse à patre filius qui nihil haberet ex paternis, nisi quod vel inuitus pater ei dare cogebatur *arg. l. si seruo 84. de hered. inst. l. vnum ex familia 67. §. 1. de leg. 2.*
5. Cùm nihil ex dote possit auferri marito *l. Titiæ 62. D. de iur. dot.*
6. *l. vnic. C. si aduers. dot. cum similib.*
7. *l. vnic. C. de rei vxor. act. & tot. tit. solut. matr. D. & C.*
8. Quamuis alioqui soleat eadem esse ratio dotis, & donationis propter nuptias *l. cùm multa 20. C. de donat. ant. nupt.*
9. Quia scilicet de iis fuit cogitatum vt dixi *Defin. 2. supr.* Iul. Clar. *in §. donatio quæst. 22. num. 2.*
10. Ne plus iuris habeant liberi ex posteriore matrimonio qui sunt semper minùs fauorabiles.
11. *Ex l. si totas 5. & l. si liqueat 7. C. de inoffic. donat.*

DEFINITIO VII.

De liberis cogitasse ad impediendam donationis reuocationem is demum creditur qui vxorem ducturus ei donauit, non etiam quisquis habet vxorem ex qua liberos sperare possit.

NOn tamen de liberis cogitasse credendus est quisquis donationis tempore vxorem habuit ex qua liberos iustos & legitimos suscipere potuit, aut sperare:[1] siue altero post contractas nuptias die donatum sit, siue post continuatum sine liberis per multos annos matrimonium: sed is demùm qui vxorem ducturus ad suscipiẽdos liberos ob hoc ipsum vxori donat vt eam ducat, ac proinde vt liberos suscipiat.[2] Alioqui dicendum esset nullas donationes ex superuenientia liberorum reuocari, nisi quæ ab iis factæ essent qui eo tempore vxorem aut nullam aut sterilem haberent: quod etsi à quibusdam traditum,[3] vulgo tamen improbatum est.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quamuis

1. Quamuis eam opinionem videatur adprobare Paul. Castr. *ad l. 1. num. 4. C. hoc tit.* vbi ait non reuocari donationem ex *l. si vnquam*, si facta sit ab eo qui liberos honestè sperare potuit, sed ita demum si desperauit de liberis, puta quòd vxorem haberet sterilem.
2. Signorol. *cons. 69. post num. 12.* Tiraq. qui dicit communem in præfat. *ad l. si vnquam num. 71.* post Boer. *decis. 159. nu. 9.*
3. Scilicet à Paulo Castrens. *in d. l. 1. C. hoc tit.* vt retuli *num. 1.*
4. Iulius Clar. qui dicit hoc fore valde absurdum *in §. donatio quæst. 22. num. 2. in fin.*

DEFINITIO VIII.

An donatio facta ab eo qui iam tum alios habebat liberos reuocetur per superuenientiam aliorum.

QVid autem si ab eo facta sit donatio, qui iam tum liberos habebat superstites, An perinde ex aliorũ posteà natorum superuenientia reuocabitur?[1] Distinguere nostri solent, an donator filios iam donatos exosos habuerit necne,[2] aut, vt alij malunt, an plus eos dilexerit, quàm donatariũ an minùs, hoc est vtrum plus in donatarium contulerit, quàm sibi retinuerit, an minus:[4] quasi ex eo sumenda sit coniectura quid de nascituris donator cogitauerit, & an eis nocere voluerit, nécne.[5] Sed hæc posterior distinctio tum demùm admittenda est cùm cætera sunt paria, id est cùm nascturorum liberorum eadem prorsus ratio est quæ iam natorum.[6] Prior verò ex contrario cùm cætera sunt disparia, nec eadem ratio est prosequendorum odio liberorum postea susceptorum, quæ iam natorum. Quid enim si iam natos ideò pater exosos habebat quòd vel ingrati essent, vel ex ea matre suscepti quàm constanti acerrimóque odio prosequebatur? [7] Si qui posteà nati sunt æquè ingrati aut ex eadem matre nati proponantur, nihil sanè causæ est cur melioris condicionis esse debeant, sicut nec si ex alia vxore non minori odio digna.[8] Igitur tota ea quæstio facti est, & in iudicantis arbitrio ac religione posita.[9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Videtur enim dispositio *legis si vnquam 8. C. hoc tit.* ad hunc casum non pertinere, vt probant à contrario sensu verba illa *filios non habens:* & ita concludit indistinctè Iul. Clar. *in §. donatio quæst. 22. num. 3. in princip.*
2. Ea est distinctio Pauli Castrens. *ad l. 1. C. de inoffic. donat.*
3. Sic Francisc. Rip. *ad d. l. si vnquam.*
4. Nam qui donat inter viuos mauult donatarium quàm seipsum habere rem donatam *l. 1. D. de mort. caus. donat.*
5. Cùm non sit credibile donatorem futuris liberis plus quàm sibi fauere voluisse.
6. Vt non debeat pater eos magis diligere quàm quos donationis tempore habebat iam superstites.
7. Etsi valde iniquum est materno odio filios prægrauari *l. si quis suo 33. §. 1. C. de inoff. testam.*
8. Vbi enim eadem ratio siue amoris, siue odii est, idem quoque ius constitui æquum est *vnic. l. illud 32. D. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam D. de iniust. rupt.*
9. Vt & alia quælibet quæstio voluntatis *l. voluntatis 7. C. de fideic. l. 1. §. 1. D. ad SC. Turpill. l. ordine 15. D. ad municip.* Non est igitur perpetuò & indistinctè vera Baldi sententia quæ extat *in l. 1. col. 4. vers. sed quid si tempore C. de inoff. donat.* vt nimirum donatio pro virilibus posteà natorum portionibus reuocetur *arg. l. pen. D. de iur. codicill.* Illud certe notabile est quod ibidem tradit Baldus, extra casum *l. si vnquam*, donationem numquam reuocari nisi ad debitum vsque bonorũ subsidium. At ex potestate *d. l. si vnquam*, reuocari semper pro superuenientis filii portione.

DEFINITIO IX.

Etiam rei singularis donatio reuocatur per liberorum superuenientiam si credibile sit donatorem non fuisse tanti precij rem donaturum si de liberis cogitasset.

EO casu quo ex superuenientia liberorum reuocatur donatio non requirimus, vt vel vniuersorum bonorum vel certæ partis donatio facta sit.[1] Nam & idem est si res singularis donata proponatur, dũmodo sit eius æstimationis, vt verisimile videatur non fuisse patrem donaturum si de liberis cogitasset.[2] Hoc ipsum verò an res donata magnæ aut exiguæ sit æstimationis iudicantis quoque arbitrio & religioni committitur, id æstimaturi ex reliqui patrimonij comparatione donantisque dignitate, & aliis personarum aut locorum circunstantiis.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quamuis cùm donatio certæ partis bonorum facta est etiam infra dimidiam, res habeat minorem dubitationem. Iul. Clar. ex communi opinione *in §. donatio quæst. 12. num. 5.* vbi multos citat.
2. Iul. Clar. ibid. *vers. fortiùs etiam*, post Claudium nostrum de Seyssello Sabaudum nobilissimum & celeberrimum apud omnes Doctores iuris interpretem ad *l. ex facto 43. num. 11. De vulg. & pupill. substit.*
3. Clar. *dict. num. 5. in fin.* vbi addit quod hanc ob causam bonum esset habere iudicem fauorabilem, vt dici solet in omnibus quæstionibus arbitrariis.

DEFINITIO X.

Facta inter coniuges donatio & constante iam matrimonio quamuis reciproca fuerit, reuocatur ex superuenientia liberorum.

DOnatio inter virum & vxorem facta constante matrimonio valet quidem si & iurata sit, & insinuata:[1] sed tamen non eò minus reuocabitur ex liberorum superuenientia, quòd & reciproca sit & de liberis cogitatum videatur:[2] licèt aliud sit in ea donatione quæ vel inter extraneos reciproca facta est, vel inter cõiuges in ipso limine & contẽplatione matrimonij. Reciprocã enim inter alios ea ratio tuetur, quod ex parte eius qui liberos suscepit, subsistat, quætamen cũ mutuæ liberalitatis intuitu facta sit sola subsistere nõ potest,[3] quod incõmodũ cessat in mutua coniugũ liberalitate, vtpote quibus cõiunctim liberi adnascũtur.[4] Eã verò quæ futuri matrimonij cõtẽplatione celebrata sit, ideò reuocari negamus, quòd certũ sit de futuris liberis cogitasse illũ, qui nõ nisi spe prolis suscipiẽdæ ad matrimonium accedere debuit.[5] Quæratio inter eos cessat quibus dũ susceptis ex iã cõtracto matrimonio liberis, sibi inuicẽ donãt: quasi ea spe quãpriùs animo susceperãt iã destituti:[6] nec aliud erit si donatio his verbis facta proponatur *pour eux*

& leurs hoirs & successeurs à l'auenir quelsconques. Nam præter id quod verba illa ex notariorum vulgari stilo magis quàm ex præscripto contrahentium plerumque adiiciuntur,[7] illud etiam constat dictione ista Gallica *hoirs* heredes potiùs quàm liberos præsertim in contractibus significari.[8] Propter quam causam qui de liberis intelligi volunt adiicere solent *procreés de leurs corps. Ita Senatus* ex tempore Non. Iul. 1592. in causa Prioris Monasterij de Talloire.

1. Nimirum propter autoritatem iuramenti quod potest seruari citra dispendium salutis æternæ *cap. 2. de pact. in 6. cap. cùm contingat de iureiur.* Iul. Clar. *in §. donatio quæst. 9. num. 3. in fin.* Quòd si non esset iurata tamen confirmaretur morte si modò esset insinuata *l. donationes quas parentes 25. C. de donat. int. vir. & uxor.* Iul. Clar. *in eod. §. donatio quæst. 17. nu. 3.*
2. Quamuis contrà putet Corn. *cons. 194. vol. 3.*
3. Vt dixi *Defin. 3. supr.* Tiraq. *in repet. l. si unquam* 8. in verb. *donatione largitus.*
4. Vnde Papinianus fidem communium liberorum dixit *in l. unum ex familia* 67. §. *vlt. de legat. 2.*
5. Vt dixi *Defin. 2. supr. eod.*
6. Ponendum igitur est effluxisse iam aliquod tempus in matrimonio vt de liberis propemodum desperare parentes debuerint. Simile aliquid est *in l. cùm mater* 28. *de inoffic. testam.*
7. Ex ratione tamen posita *in l. si pactum* 9. *D. de probat. l. pater* 23. *in fin. D. de pact. dotal.*
8. Nam in testamentis aliud est, in quibus etiam *suorum* appellatio ad solos liberos restringitur, vt scripsi *in tit. De verb. signific. supr.* Vide *l. ex facto* 17. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XI.

Donatio non insinuata non censetur reuocata ex alienatione partis bonorum donatorum, nisi quod ad bona donata pertinet.

QVi bona sua tibi ferè omnia donauerat inter viuos, partem eorum alienauerat priusquam insinuata fuisset donatio. Quærebatur an hoc ipso reuocata donatio videretur. Quamuis enim dici soleat non ideò reuocari donationem quòd donator rem à se donatam alienauerit, quippe cùm ex quo perfecta donatio est nullam alienandi habeat facultatẽ,[1] in specie tamen proposita valebat alienatio, nõ solùm quòd te consentiente facta proponeretur,[2] sed etiam quia necdum eo tempore valebat donatio propter defectum insinuationis.[3] Vt proinde non abs re comparanda videretur legato,[4] quod quoniam pro arbitrio legantis reuocari & adimi potest,[5] ita ex eo solo quod res legata alienata sit ademptum intelligitur.[6] Sed placuit non videri reuocatam nisi quod ad bona vendita pertineret:[7] quia & in legatis ea distinctio seruatur vt si pars tantùm rei legatæ alienata sit, reliqua debeatur,[8] item vt si non adimendi legati sed suis necessitatibus subueniendi animo res legata vendita sit, non idcirco legatum ademptum videatur.[9] Quãuis in donatione inter virum & vxorem contra receptum sit, vt vel sola pignoris datione & multò magis venditione reuocata per pœnitentiam intelligatur:[10] nimirum, cùm sit moribus improbata nullóque legis vinculo sustineatur quousque morte confirmata sit,[11] non tam eo modo reuocatur quàm desinit posse confirmari.[12] At donatio de qua loquimur non est ex earum numero quæ sunt improbatæ, tametsi ante insinuationem nondum perfecta videatur, prohibente scilicet iure nostro municipali potius quàm deficiente donatoris voluntate.[13] In donationibus autem validis nec improbatis difficilior & odiosior est reuocationis præsumptio tùm etiam cùm reuocari possunt.[14] Nam si tam perfectæ sint vt reuocari nequeant, frustrà de pœnitentia quæramus,[15] nec si inter virum & vxorem factæ fuerint, eo videlicet tempore quo fieri potuerunt, hoc est ante nuptias aut propter nuptias.[16] De quibus extat in hanc rem Nouella Iustiniani constitutio[17] per quam abrogatas esse veteres leges De donationibus inter virũ & vxorem[18] qui existimant, sanè parum cautè faciunt, non distinguentes validas donationes ab inualidis & improbatis, nec irreuocabiles à reuocabilibus. *Ita Senatus* in causa liberorum Ludouici Machet fiscalis in Gebennensium Ducatu procuratoris. 13. Cal. Decemb. 1592.

1. *l. possessionem* 3. *C. hoc tit.*
2. Potest enim aliena quoque res donari si dominus consentiat *l. si ego* 9. §. *si res D. de iur. dot. l. si filius* 14. *C. de donat. l.* 4. §. *quæsitum D. de doli mal. except.*
3. Sic enim stilo Senatus nostri cautum est, vt non valeat donatio inter viuos nisi ex die insinuationis.
4. Quamuis non sit bona comparatio legati & donationis inter viuos cùm donatio tenuit ab initio, solæ siquidem mortis causa donationes æquiparari solent legatis *l. vlt. C. de mort. cauſ. donat. l. illud* 37. *D. eod.*
5. *l.* 4. *D. de adim. leg. l. si mihi* 12. §. *vlt. de legat.* 1.
6. *l. rem legatam* 18. *de adim. legat.*
7. Vt scilicet limitata causa limitatum producat effectum *vulg. l. in agris* 16. *D. de acq. rer. domin.*
8. *l. si ex toto* 8. *de leg.* 1.
9. *d. l. rem legatam* l. 3. *C. de legat.* §. *si rem suam: Instit. eod.*
10. *l. cùm hic status* 32. §. *si maritus D. de donat. int. vir. & vxor. l. si maritus* 12. *C. eod.*
11. *l. donationes quas parentes* 25. *C. de donat. int. vir. & vxor.*
12. Siquidem non potest reuocari quod numquam valuit *l. nam etsi* 5. *D. de iniust. rupt.* Sed tamen etiam donatio inter virum & vxorem plurium rerum facta non infirmatur ex quarumdam alienatione nisi quantum ad alienatas *d. l. cùm hic status* §. *qui quasdam res D. de donat. int. vir. & vxor.*
13. Insinuatio enim donationis non pertinet ad actus substantiam, sed tamen est condicio sine qua non potest valere donatio.
14. *Arg. l. verbis* 5. *in fin. D. ad leg. falcid.*
15. *l. possessionem* 3. *l. velles nec ne* 6. *& pass. C. hoc tit.*
16. *l. 1. l. cùm in te* 6. *l. si ante* 8. *& pass. C. de donat. ant. nupt.*
17. *Nouell. 61. vt immobil. ant. nupt. donat. cap. 1. §. 1.*
18. *d. l. cùm hic status* §. *si maritus D. de donat. int. vir. & vxor. l. si maritus* 12. *C. eod.*

DEFINITIO XII.

Ob non secutum implementum pacti in donatione appositi reuocatur ipso iure donatio, licèt nihil de eo dictum sit in donatione.

EX causa nõsecuti impleméti donatio ipso iure reuocàta intelligitur, licèt donationi nõ sit inserta clausula illa vulgaris, vt si cõuentionibus satisfactũ non esset, donatio resolueretur.[1] Quidni enim ob non obser-

obseruatas pactiones perinde ipso iure euertatur ac ex aliis ingratitudinis causis,[2] cùm vel omnium maxima ingratitudo ea sit pacta non seruare?[3] Neque hac parte referet quicquam, licèt alias multùm interfit an modus fuerit adscriptus an condicio,[4] quandoquidem etiam modo non impleto, non tantùm condictio datur donatori licèt dictum non sit vt eo casu resoluatur donatio,[5] sed etiam vindicatio ex Imperatorum constitutionibus acsi numquam dominium à donatore abscessisset.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quam tamen addi & exprimi semper melius est vt *in l. 2. C. de condict. ob cauſ. dat.*
2. Ex *l. vlt. C. hoc tit.*
3. Vt Baldus ait ad illum locum.
4. Licèt enim multum interfit inter modum & condicionem quantum ad suspensionem actus, nihil tamen interest quantum ad resolutionem cùm modus continet causam finalem dispositionis vt diximus *Defin. 1. num. 3. ad fin. supr. tit. prox.* post glos. Bart. Bald. & Castr. *in l. 1. C. de donat. quæ sub modo.*
5. Glos. Salic. & cæteri *ad d. l. 2. C. de condict. ob cauſ. dator.*
6. *l. 1. & 3. C. de donat. quæ sub mod.*

DEFINITIO XIII.

Non possunt heredes donatoris habere donationem pro reuocata ob non solutum implementum si donator eam culpam quocunque voluntatis indicio donatario remisisse probetur.

TItius cùm per transactionem centum quæ debebat Sempronio intra Cal. Ianuarias proximas soluere promisisset, eo ipse die transactionis initæ bona tibi sua ferè omnia donauerat ea lege adiecta vt tu Sempronio centum illa solueres, ac post mortem tuam pars bonorum donatorum ad Claudiam neptem ex donatoris filia perueniret. Cùm non solueres, Titius consentiente te vendiderat prædia quædam ex iis quæ & tibi donata fuerant & ad Claudiam te defuncto peruentura erant, redactúmque ex venditione precium tibi tradiderat vt tu ipse Sempronio solueres. Et cùm non aliter emptorem inueniret quàm si tu venditionis & euictionis nomine fideiuberes, fideiusseras, & ab eo indemnitatem stipulatus fueras. Mortuo postmodum Titio alijs relictis heredibus, donationis controuersiã ab iis passus es, quasi ex causa non secuti impleméti reuocata videretur.[1] Non enim Sempronio solueras, ob idque fuerat ille coactus vendere vt solueret, cùm tamen vel ob hanc maximè causam videretur donasse tibi, ne soluere coge retur.[2] Nec ad rem pertinebat, quod nullum tibi ad soluendum tempus præfinitum erat verbis donationis: neque vlla secuta fuerat interpellatio per quam in mora constituereris:[3] quasi sufficere ideò deberet quod petenti quandocumque creditori satisfacere paratus esses,[4] nam imò verò dies solutioni dicta fuerat per transactionem, cuius vim ignorare nec potueras nec debueras, cùm ei debito exsoluendo te obstrinxisses.[5] Nec erat cur expectares interpellationem donatoris,[6] cuius ex contrario vel maximè intererat negligentem esse te, vt ipso iure donatio reuocata intelligeretur.[7] Neque rursus videbaris donationis legi satisfeciſſe per æquipollens,[8] ob id solùm quod passus esses donatas res vendi vt ex precio creditori solueretur.[9] Ea namque venditio facta proponebatur priusquàm insinuata esset donatio, ac proinde eo tempore quo ne venderet non poteras prohibere.[10] Accedebat, quòd ea venditione factum fuerat vt donantis voluntati amplius satisfieri non posset ex ea parte qua præceperat vt bona vendita ad neptem ex filia te mortuo peruenirent.[11] Non igitur videri poterat legi donationis à te satisfactum per æquipollens. *Placuit* tamen non idcirco reuocatam fuisse donationem quòd eas leges & condiciones quas Titius liberalitati suæ dixerat, is ipse maiore erga te liberalitate remisisset, nemo enim dubitat quin condicio semel adscripta & remitti possit & adimi.[12] Itaque tametsi in mora fuisses quod Sempronio ad dieni non soluisses, potuit tamen ea mora remitti consensu & voluntate donatoris.[13] Remissam porrò constabat ex eo quod redactum ex venditionibus precium tibi ille tradiderat vt tu ipse solueres,[14] subindéque solutio à te facta probabatur. Et quamuis tu fideiubendo pro euictione rerum venditarum, indemnitatem tibi à Titio donatore repromissam stipulatus esses, idipsum tamen non nisi voluntate donatoris qui spoponderat factum erat.[15] Proinde nec ipse si viueret, nec eius heres tibi poterat imputare, cur fecisses quod ipse fieri voluisset.[16] Quamquã nec nouum est vt donator volens se obliget de euictione.[17] Minùs verò tibi erat imputandum quòd substitutio donationi adiecta fauore neptis euanuisset, venditis rebus in quibus facta erat substitutio. Quandoquidem id facto etiam donatoris acciderat, qui hac parte mutasse voluntatem videbatur.[18] Satisque tibi erat, nec donationis commodo indignus videri posses, quòd per te non stetisset quominus donantis voluntas impleretur.[19] Quódque in vicem vsusfructus quem sibi donator in rebus venditis exceperat, passus esses, vt frueretur ille cæteris bonis omnibus, quorum longè amplior erat æstimatio.[20] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm sit iuris certissimi donationem etiam inter viuos reuocari ex causa non secuti implementi, tanquam sit ea quoque ingratitudo, & quidem maxima vt dixi *Defin. prox. præced. ex l. vlt.* vbi Bald. *C. hoc tit.*
2. Vt apparebat ex modo adiecto donationi qui continebat causam finalẽ dispositionis *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. si donaturus* 9. §. 1. *D. de condict. cauſ. dat.*
3. Quæ videbatur necessaria ad te in mora constituendum *l. mora* 32. *D. de vsur.*
4. Nam quod sine die deberur sicut peti statim, ita quandiu petitum non est solui quandocumque potest.
5. *Ex not. in l. qui cum alio* 19. *De regul. iur.*
6. Qui enim iam certus est non debet magis certiorari, vt est in regula iuris pontificij & *in l. 1. §. vlt. D. de act. empt.*
7. *Ex d. l. vlt. C. hoc tit.*
8. Quod sufficere creditur *l. vlt. in fin.* vbi glos. *D. mandat. l. mulier* 22. *D. ad SC. Trebell.*
9. Nam qui patitur rem suam vendi ad soluendum, ipse videtur soluere de suo.
10. Cùm ex stilo Senatus nostri nullius momenti sit donatio ante insinuationem. Nullum enim effectum potest habere denunciatio quæ fit à non habente potestatem *l. tutor* 47. *in princ. D. de minor. l. 2. C. debit. vendit. pignor. impet. nõ poss.*
11. *l quoties ab omnibus* 11. *vbi not. C. de fideic.*
12. *l. si quis seruum* 53. *D. de condic. & demonstr. l. si quis ita* 3. §. *condicio D. de adim. legat.*

13. *Arg.l.de lege 6.§.vlt.& seq.D.de leg.commiss.l.2.C.de iur.domin.impetr.l.mora 32.in fine principij D.de vsur.*
14. Quid enim causæ esse poterat cur tu ipse deberes soluere nisi vt condicionem donationis impleres?
15. Nec enim stipulatio contrahitur inter inuitos aut ignorantes *l.1.& pass.De verb.oblig.*
16. Cùm dici soleat, quod perpetuò verum est non fieri iniuriam volenti vt habet regula iuris pontificij *l. in diem 9.§. 1.de aqua & aquæ pluu.arc.*
17. *l.2.C.de euict.*iunct.*l.1.C.de iur.dot.*
18. *l.rem legatam* 18.De *adim.legat.l.si ex toto 8.de leg.1.*Dixi *Defin.11.supr.*
19. *l.in omnibus causis 39.de reg.iur.l.si fundum per fideicommissum 92.§.si Titio alias l.si Titio de leg.1.l.Lucius 88.§.quisquis de leg.2.l.pater 38.§.fideicommisit de leg.3.l.vter 23.D.de condic.institut.l.1.C.de legat.*
20. Inde enim factum erat vt donatoris nihil prorsus interesset.

DEFINITIO XIV.

Fauorabilior est reuocatio quæ fit ex causa non secuti implementi quàm quæ ex causa ingratitudinis, ideóque datur heredi etiamsi donator numquam fuerit conquestus.

QVod traditum est non esse permittendum heredi vt inquietet donationes quas is qui donauerat quandiu vixit non retractauit,[1] ad eas renocandæ donationis causas pertinet, quæ ex donatarij ingratitudine proficiscuntur.[2] Nam si ex causa non secuti implementi reuocetur donatio quod fit ipso iure, vtique licèt heredi non tam reuocare, quàm reuocationem iam ipso iure factam obiicere. [3] Etsi enim ea quoque & omnium maxima ingratitudo est pacta non seruare,[4] habet tamen hæc reuocationis causa nescio quid magis reale, quod transmissionis ius inducit in heredes quoscumque donatoris.[5] Neque sanè ratio vlla est propter quam denegari ius hoc debeat heredi, cui nec qui contrariam sententiam tuentur denegant condictionem ob causam dati causa non secuta.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.1.l.his solis 7.l.vlt.C.hoc tit.*
2. Ne scilicet possit heres donatoris ingratum dicere donatarium, quem donator ipse non dixit.
3. Ita Bald. Salicet. & cæteri communiter ad *dict.l.vlt.* quamuis contrà putet Rip.*ad d.l.fin.num.*208.*quæst.*63.
4. Vt dixi *Defin.*12.*num.*3.*supr.*ex Bald.*in d.l.vlt.*
5. Quia reuocationis causa non tam ex persona donatarij proficiscitur, quàm ex re ipsa id est ex pactis donationi insertis. Vult tamen Rip.*dict.quæst.*63.*num.*209.hoc ita procedere si heres donatoris agat non condictione *ex d. l. fin.*sed ex capite causæ non secutæ. Atque ita restringit communem sententiam aliorum. Vide Salic. *in d. l. fin. vers. quæro an in omnibus.*
6. Idem Rip.loco supradicto. Condictio enim sine causa transit ad heredem illius, qui potuit condicere sicut & cæteræ omnes condictiones.*l.21.cùm ancillam.6.C.de cond.ob caus.*

DEFINITIO XV.

Reuocata donatione ex l.vlt.C.hoc tit.non ideo fructus restituuntur.

AN verò reuocata donatione siue ex causa non secuti implementi siue ex qua alia ingratitudinis ratione, fructus à donatario eiúsve herede perceptos restitui oporteat, quæstionis est. Nam cùm ex huiusmodi causis euertantur donationes vt lex ait,[1] quidni restituantur fructus omnes quasi nullo iure percepti?[2] Idem enim obtinet in donationibus quoque causa mortis quoties reuocantur,[3] itémque in condictionibus omnibus. [4] Contraria tamen sententia & verior & humanior est, quia non sine titulo possedisse videri potest qui ex donatione possedit.[5] Cùm ex causa non secuti implementi aut alterius ingratitudinis, siue ipso iure euerti dicas donationem, siue proposita in eam rem actione, donatoris voluntatem semper declarari necesse sit, aut heredis,[6] eo scilicet casu quo in heredem ius hoc transmitti diximus proximè.[7] Itaque est quod sibi donator imputet eiúsve heres cur non citiùs egerit. [8] Proinde non nisi à die litis contestatæ fructus restituendi sunt cùm donatio ab initio valuit. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.vlt.C.hoc tit.*
2. Solent enim fructus tanquam accessiones omnimodo sequi causam dominij *l.ex diuerso 35.§.1.D.de rei vindic.*quia nec nisi iure dominij acquiruntur *l.qui scit 25.§.1.D.de vsur.*
3. *l.cùm quis 12.D.de condict.ob caus.dat.*
4. *l.qui se debere 7.in fin.eod.l.indebiti 15.in princ.l.in summa 65.§.ei qui de cond. indeb. l. videamus 38.§. 1. & 2.D. de vsur.*
5. Nam bonæ fidei possessor tantundem iuris habet ad fructus interim acquirendos quantum si esset verè dominus *l. bonæ fidei 48.de acq.rer.dom.*hic autem non tantùm bonæ fidei possessor fuit antè donationis reuocationem, sed etiam verè dominus.
6. Quid enim si donator aut eius heres iure suo vti nolit?
7. *Defin.prox.præced.*Nam quod cuique pro eo præstatur inuito non tribuitur *l.inuitus 156.§.vlt.de reg.i*
8. Arg.*l.cùm postulassem 44.De damn.infect.*
9. Boer.*decis.*98.*num.*6.

DEFINITIO XVI.

Substitutus in bonis alij donatis habet actionem de precio contra donatarium si quid ex ijs bonis donator vendiderit, vt solueret quod donatarius soluere debuerat.

ALienatis per donatorem bonis in quibus alius erat à donatore ipso substitutus si precium in donatarii solius vtilitatem conuersum sit, puta si ex eo satisfactum sit creditoribus quibus ex lege donationi dicta satisfacere donatarius debuerat,[1] dubitari potest an substituto ius sit precium illud iustámve bonorũ donatorum æstimationem à donatario repetendi. Quæstio in eo est, An per huiusmodi alienationem videatur donator à priori voluntate quam erga substitutum habuerat recessisse. [2] Fingimus enim tractari eum casum quo voluntatem mutare donator potuerit aut propter nondum secutam substituti acceptationem,

hem,[3] aut ob defectum insinuationis,[4] verius autem est substitutum à donatorio indemnem præstari oportere, cùm solius donatarij lucro venditio cessit. [5] In proposita verò specie apparebat ex personarum qualitate, cæterisque facti circunstantijs, nõ minùs à donatore dilectum substitutum quàm donatarium, imò naturali ratione & iure sanguinis chariorem esse debuisse.[6] Proinde nec aliud dicendum erit, tametsi substitutus venditioni adfuerit, & consenserit, quia sufficit donantis voluntatẽ durare post alienationem, vt non videatur donatarius donationis commodo se priuasse.[7] Planè non quanti bona fuerunt donationis tempore aut nunc sunt, sed quantum ex eorum precio ab ipso donatore redactum est substituto præstare donatarius debebit.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt in specie *Defin.13.supr.eod.*
2. Potuisse enim donatorem hoc ius remittere certum est vt dixi *Defin.13.num.12.supr.* Et *Defin.2.supr.tit.prox.præced.*
3. Siquidem secuta substituti acceptatione aliud dicendum esset. Tessaur.*decis.*70.*Not.ad l.3.C.de donat.quæ sub mod.*
4. Secundum ea quæ diximus *Defin.11.num.3.supr.eod.*
5. Quasi non videatur res donata ablata donatario, in cuius patrimonio precium remansit *arg.l.sed quod inde 71.& seq.de leg.2.*
6. Nam quo quis sanguine coniunctior est eo dilectior præsumitur *l.peto 69.§.fratre de leg.2.l.heredes mei 57.§.vlt. ad SC.Trebell.Not.in l.vlt.C.de verb.signific.*
7. Text.est elegans *in l.si fundum per fideicommissum 92.de legat.1.*
8. Cùm non possit videri retentus animus donandi nisi quatenus redactum est ex precio rei venditæ. Id enim quod excedit vtique alienatum fuit, & consequenter pro ea parte reuocata est donatio *l.cùm hic status 32.§.si maritus D. de donat.int.vir.& vxor.l.si maritus 12.C.eod.*

DEFINITIO XVII.

Non est dandum auxilium restitutionis donatori ad rescindendam donationem ex causa ingratitudinis cùm sufficiat auxilium iuris communis.

FRustra implorat restitutionem in integrum aduersus donationem is qui non nisi de donatarij ingratitudine conqueritur, Cùm paratam ex ea causa habeat actionem ordinariam, & condictionem ex Iustiniani constitutione, quasi reuocata ipso iure donatione, siue condiciones donationi insertas adimplere donatarius noluerit,[2] siue egenti donatori alimenta præstare.[3] Neque enim concedendum est auxilium extraordinarium vbi sufficit ordinarium. [4] Idémque erit tametsi donatio iurata proponatur. Perinde enim reuocatur illa ex causa ingratitudinis, acsi non esset iurata, siquidem iusiurandum easdem leges & condiciones recipit quas contractus ipse cui adhibetur.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 8. Id. Martij 1593.

1. *Ex l.vlt.C.hoc tit.*
2. Id est ob non secutum implementum quæ species est ingratitudinis & quidem maxima vt dixi *Defin.12.num.3.supr.* ex Bald.*ad d.l.vlt.*
3. Necare enim videtur, qui alimenta denegat *l.necare 4.D.de agnosc.& alend.lib.l.sunt qui 16.& seqq.l.ne ex libertate 52.de re iudic.*
4. *l.in causa 16.D.de minor.*
5. *l.vlt.vbi not.C.de non numer.pecun.*

DEFINITIO XVIII.

Dominus iurisdictionis potest ad nutum reuocare officia quæ dedit, nisi dederit ex causa remuneratoria, vel alia onerosa.

QVi ex causa donationis iudicãdi officium à domino iurisdictionis inferioris nactus est[1] reuocari potest ad nutum domini licèt non sit adiecta clausula quam huiusmodi concessionibus hodie domini inferre solent tollendæ dubitationis gratia, *quandiu nobis placuerit.* [2] Non idem est si ex causa onerosa ea concessio facta sit: prius enim est vt indemnitas præstetur illi cui eo nomine aliquid abest. [3] Porro causam onerosam habere is quoque videtur cui animo remunerandi officij quid concessum est.[4] Eadem distinctio adhibenda est si quęratur non de iudicio sed de graphario alióve officiali per iurisdictionis dominum constituto.[5] *Ita Senatus* in causa procuratorum Durant & Dauid & Dominorum de Cornillion 4.Id.Maij 1593.

1. Aliud enim est in eo qui à Principe iudex aut alius magistratus constitutus est. Hic enim non nisi ex causa remoueri potest propterea quòd ea remotio infamiam irrogaret Boer. *quæst.*149.*num.*11.19.23.*& seqq.*
2. Quæ clausula facit vt non nisi precario concessa iudicandi potestas videatur *l.1.& pass.D.de precar.*
3. Nunquam enim ferendum est vt sit in potestate vnius deteriorem facere alterius condicionem *l. non debet 74. de reg.iur.*
4. Videtur enim quis habere iure cuiusdam permutationis id quod habet ex causa remunerationis *l.sed etsi 25.§. consuluit D.de petit.hered.l.quæ liberti 8.l.Aquilius 27.D.de donat.*
5. Eadem enim omnium ratio est, ergo idem ius hac parte in omnibus statuendum est. *vulg.l.illud 32. D.ad leg. Aquil. l.3.§.vnde etiam D.de iniust.rupt.*

DEFINITIO XIX.

Donatio in absentem collata quamuis iurata reuocari potest quandiu non fuit acceptata per donatarium.

VAlet quidem donatio absenti facta notario stipulante, sed ita tamen vt quandiu stipulationem donatarius ratam non habuit reuocari donatio possit, licèt iurata,[1] neque ex ea causa necesse sit absolutionem impetrari.[2] Sanè mortuo ante acceptationem donatario verius est in eius heredem transire ius acceptandi quandiu donatio non est reuocata.[3] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa N. Reydet 13.Cal.Ianuar.1594.

1. Quamuis contrà videatur concludere Teſſaur. *deciſ.*70. vbi totam hanc quæſtionem latè examinat & complures Doctores citat in vtramque partem.

2. Quaſi tacitam condicionem habeat notarij ſtipulatio ſi abſens donatarius ratam eam habere volet. Nam & condicio tacita ſuſpendit actum perinde ac expreſſa *l. interdum* 73. *D. de verb. oblig.* Dec. *conſ.* 2.

3. Tranſit enim ius acceptandi in omnes eos in quos & ipſa donatio tranſire poſſet, ponimus autem donatum alicui fuiſſe pro eo & eius heredibus vt fieri ſolet.

DEFINITIO XX.

Donatio qualibet reuocabilis etiam facta mortis cauſa non cenſetur reuocata verbis teſtamenti generalibus maximè ſi facta fuerat per contractum, niſi contraria ſint coniecturæ.

QVod quis rem ſuam donando alitérve alienando ſtipulatus eſt abſenti tertio dari, adimere & reuocare poteſt, quandiu tertius ille eiúſve heres non agnouit liberalitatem.[1] Nam etſi ſtipulator ante acceptationem deceſſiſſet, nec liberalitatem reuocaſſet, non valeret illa in vim donationis, ſed in vim nudi & ſimplicis relicti tanquam in vltima voluntate,[2] cuius proprium eſt vt reuocari quandocunque poſſit.[3] Sed an hoc ſolo reuocata voluntas videbitur quòd idem ille ſtipulator cùm teſtamento ſuprema ordinaret, dixerat generaliter alias ſe omnes præcedentes voluntates mortiſque cauſa donationes irritas facere? Minimè: quia voluntas illa etſi erat reuocabilis, tamen in contractu inter viuos fuerat declarata. Proinde ſpeciali reuocatione indigebat. 4 Certum enim eſt generalem illam clauſulam reuocatoriam quam in omnium teſtamentis adhibere notarij ſolent, ad contractus inter viuos nullomodo pertinere.[5] At ne quidem ad mortis cauſa donationes, quas ideò ſpecialiter reuocari neceſſe eſt, quòd licet legatis, & fideicommiſſis comparentur,[6] tamen accedunt proximè ad cõtractus inter viuos.[7] Sed hoc ita ſi non ex alijs teſtamenti partibus appareat receſſiſſe ſtipulatorem à priori voluntate, puta ſi eam ipſam rem quam tertio illi abſenti ſtipulatus fuerat, aut heredibus aut alij nominatim reliquerit.[8] *Nominatim* inquam, quia non ſufficeret generalis illa clauſula, qua exprimere teſtatores ſolent, ea ſe omnia heredibus ſuis relinquere quæ alijs non reliquerunt.[9] Nam neque hæc clauſula pertinere ad ea poteſt quæ iam in contractu inter viuos alijs data ſint licet reuocabiliter. Ea namque multò magis excepta videri debent.[10] Nec rurſus probabilis reuocatæ volũtatis coniectura ex eo capietur, quod illi ipſi in quem collata prior liberalitas fuerat aliquid præterea teſtamento relictum ſit. Non enim compenſandi animo relictum videri debet, aut ex pœnitentia prioris voluntatis, quod nouæ liberalitatis ſpeciem habet,[11] niſi appareat poſteriorem liberalitatem idcirco factam eſſe vt in prioris locum ſubſtitueretur:[12] quod ipſum aliquando non malè per coniecturas probabitur. Finge maritum contrahentem inter viuos ſtipulatum vt penſio quæ ſibi viuo deberetur, poſt mortem ſuam vxori tum abſenti præſtaretur. Teſtamento autem poſteà condito eiuſdem quantitatis & condicionis penſionem eidem vxori reliquiſſe nulla tamen prioris facta mentione, voluntatis quidem erit quæſtio.[13] Sed tamen non improbabiliter dici poterit in dubio ſubſtitutam videri ſecundam penſionem in prioris locum, ne duplici penſionis præſtatione heredem oneraſſe videatur.[14] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Cibelle & Benedicti Vorſier in publico auditorio 3. Non. Mart. 1594.

1. Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin. prox. præced. &* Def. 2. *ſup. de donat. quæ ſub mod.*

2. Vnde eſt quod ex hac cauſa competit actio de fideicommiſſo *l.* 1. *C. de mort. cauſ. donat.* etſi loquitur lex illa de pacto appoſito in donatione cauſa mortis, non de pacto appoſito in donatione inter viuos: de qua *in l.* 1. *&* 3. *C. de donat. quæ ſub mod.* Ratio tamen huius Definitionis quantum ad hoc, illa eſt quod donatio inter viuos non poteſt conferri in abſentem aut ignorantem vt ei ſtatim acquiratur, niſi ea mente res alicui tradita ſit abſentis nomine *l. abſenti* 10. *D. de donat.*

3. *l.* 4. *D. de adim. legat. l. cùm hic ſtatus* 32. *§. pœnitentiam* D. *de donat. int. vir. & vxor.*

4. *Arg. l. ſequens quæſtio* 67. *de legat.* 2.

5. Cùm in eo ſit plane diuerſa ratio contractuum inter viuos, & vltimarum voluntatum, quòd contractus omnes inter viuos ſunt irreuocabiles *l. ſicut* 5. *C. de oblig. & action.*

6. *l. Marcellus* 15. *l. illud* 37. *D. de mort. cauſ. donat. l. vlt. C. eod.*

7. *§.* 1. *Inſtit. de donat.*

8. Præſumitur enim quiſque rem ſuam potiùs quàm alienam legare voluiſſe *l. cùm alienam* 10. *C. de legat.*

9. Cùm nec legatum aliud ſit niſi delibatio hereditatis quà ex eo quod alioqui vniuerſum heredis foret aliquid colla tum alij teſtator velit *l. legatum eſt delibatio* 116. *de leg.* 1.

10. Cùm ſint extra cauſam bonorum defuncti *d. l. ſequens quæſtio* 68. *de leg.* 2.

11. *Arg. l. creditorem* 85. *de leg.* 2. *l. cùm pater* 77. *§. Titio fratri eod. tit.*

12. Quo caſu alterutro contentum eſſe oportet *l. imperator* 70. *§. vlt. & l. ſeq. eod. tit. de legat.* 2.

13. Vt in cæteris ferè omnibus quæ ad teſtamenta pertinent *l. ille aut ille* 25. *§.* 1. *l. non aliter* 69. *de leg.* 3. *l. Labeo* 7. *de ſupell. legat.*

14. Quod nunquam eſt probabile *l. Titia cùm teſtamento* 34. *§. qui inuita de leg.* 2.

DEFINITIO XXI.

Donatarius defunctus ante donatorem non tranſmittit donationem ad heredem ſuum, niſi donatum ſit etiam heredi, ſed recurrit ad donatorem donatio.

MOrtuo ante donatorem eo cui donatum fuerat inter viuos nulla heredum eius facta mentione, redit ad donatorem donatio,[1] licet eam legem ab initio & ex compacto non habuerit:[2] neque enim ſi fauore & intuitu perſonæ tuæ donatum aliquid volui, conſequens eſt vt heredi quoque tuo voluerim donatum,[3] æquúmque eſt ex donantis voluntate fieri interpretationem, cùm ab eo proficiſcatur liberalitas, nec aliud quicquam ex parte donatarij interueniat niſi quòd agnoſcit, & ſuſcipit liberalitatem. 4 Itaque non poteſt hîc locum habere quod dici ſolet, cùm de alijs contractibus agitur, videri vnumquemque cùm contrahit non ſibi ſoli proſpicere, ſed etiam heredibus ſuis. 5 Non enim contrahit, adeó-

adeóque nec ſibi proſpicit is cui donatur: ſed tantùm alterius voluntati acquieſcit,[6] faceréque potius ea ratio pro donatore ſi donando ſibi aliquid excepiſſet, vt quanuis heredum nullomodo meminiſſet, id-ipſum tamen ijs non minùs, quàm ſibi ipſi excepiſſe intelligeretur,[7] Niſi quid eſſet tam perſonale, vt non facilè ad heredes tranſmitti poſſet.[8] *Ita Senatus* iampridem pro Domina Foyſſiaz contra D. Ioannem Perraton Aduocatum generalem.

1. Nam licèt qui donat inter viuos malit donatarium habere quàm ſeipſum, mauult tamen ſe habere quàm heredem donatarij *arg. l.* 1. D. *de donat. cauſ. mort.* Nec enim donatio fit niſi ob benemerita quæ futuri heredis nulla eſſe poſſunt cùm futurus heres ſit ſemper incertus *l. ſciendum* 70. *de verb. ſignif. l. qui liberis* 8. *§.* 1. *de vulgar. & pupill. ſubſtit.*

2. Dum ne qua conuentio ſit in contrarium: quid enim ſi alicui donatum ſit & eius heredibus? vt hodie paſſim concipi donationes ſolent.

3. Quod enim ſit contemplatione certæ perſonæ non poteſt nec debet eam egredi. Textus eſt elegans & ad rem noſtram accommodatus *in l. ſæpe precario* 12. *§.* 1. *&* *l. interdictum* 14. D. *de precar. l. filiofamilias* 42. *de condic. & demonſtr. l. ſi ſeruus* 21. *& ſeqq. D. de vſufr.*

4. Non enim quid donatarius acquirere ſed quid donator dare voluerit inſpiciendum eſt ne alioqui actus operetur contra vel vltra intentionem agentis quod eſſe non poteſt *l. non omnis* 19. D. *de reb. credit.*

5. *Ex l. ſi pactum* 9. D. *de probat. l. tale pactum* 40. *§.* 1. D. *de pact.*

6. *d. l. interdictum* 14. D. *de precar.*

7. Quia plerumque id agitur vt eadem ſit cauſa heredis quæ fuit defuncti *d. l. ſi pactum.*

8. Quæ enim ſunt perſonalia non poſſunt tranſmitti ad heredes *l. quia tale* 14. D. *ſolut. matrim. l. ex pluribus* 42. D. *de admin. tutor.*

TIT. XXXVII.

De mort. cauſ. donat.

DEFINITIO I.

Donatio mortis cauſa non eo minus eſt reuocabilis quòd ſit iurata, niſi iurauerit donator de ea non reuocanda: quo caſu cenſetur facta inter viuos.

MOrtis cauſa donatio nõ eo minus reuocabilis eſt ad nutũ donãtis quòd ſit iurata,[1] ſi modò ſimpliciter iuſiurãdũ interuenerit. Iuſiurãdũ enim in quocũq; cõtractu ſimpliciter adhibitũ eaſdẽ quas cõtractus ipſe recipit condiciones.[3] Sed ſi donator dixerit velle ſe vt perpetuò & irreuocabiliter valeat donatio, & idipſum iureiurando confirmauerit, faciet iuriſiurãdi autoritas vt inter viuos potius quàm mortis cauſa donatum videatur: 4 quando fieri eo caſu nequeat vt citrà periurium donatio reuocetur: 5 Nam etſi iuſiurandum nullum eſſet reuocari tamen quandoque non poſſet, obſtante nimirum pacto quod à ſubſtantia donationis cauſa mortis prorſus alienum ad donationem inter viuos neceſſario aptandum eſſet.[6] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio 13. Cal. Decemb. 1588.

1. Quãdiu enim eſt donatio cauſa mortis, neceſſe eſt vt retineat naturã vltimæ volũtatis ac proinde vt ſit reuocabilis *l. ita donatus* 27. *& paſſ.* D. *hoc tit.* iunct. *l. illud* 37. *eod. l. vlt.* C. *eod. l.* 4. D. *de admin. legat. l. cùm hic ſtatus* 37. *§. pœnitentiam* D. *de donat. int. vir & vxor.*

2. Siue loquaris de iuramento aſſertorio ſiue de promiſſorio, quale eſt, quod regulariter adhiberi ſolet.

3. *Vulg. l. vlt.* C. *de non numer. pecun. l. vlt.* D. *qui ſatiſd. cogant.*

4. Paul. Caſtrenſ. *conſ.* 61. *&* 75. *vol.* 2. Ias. *in l. non omnis* 19. D. *de reb. credit.* Dec. *in l. fin.* C. *de pact.* Ias. *in l. quæ dotis num.* 33. D. *ſolut. matrim.* Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius* in verb. *teſtamentum* 4. *num.* 24. *& ſeqq. Extr. de teſtam.*

5. Cùm poſſit tale iuramentum ſeruari contra diſpendium ſalutis æternæ *cap. quamuis pactum* 2. *de pact. in* 6. *cap. cùm contingat & cap. debitores. Extr. de iureiur.*

6. *Ex l. vbi ita donatur* 27. D. *hoc tit.* vbi eſt textus elegans & apertus.

DEFINITIO II.

Donatio cauſa mortis non valet ſi facta ſit coram pauciori bus quàm quinque teſtibus, licèt tempore peſtis.

QVod receptum eſt vt teſtamentum peſtis tempore conditum coram quinque duntaxat teſtibus valeat, ſi plurium haberi copia non potuit,[1] facere non debet vt minore teſtium numero contenta eſſe poſſit donatio quæ eo tempore mortis cauſa facta ſit,[2] quamuis regulariter plures teſtes requirantur in teſtamento quàm in donatione.[3] Perpetuum enim eſt vt non paucioribus quàm quinque teſtibus vltimam voluntatem probari oporteat, quæcunque tandem illa ſit.[4] Eóque iure cenſeri donationem cauſa mortis,[5] licèt in alijs pleriſque contractus inſtar habere dicatur. 6 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 5. 6. & 7. ſup. de teſtam.

1. Boer. latè *quæſt.* 228. Rip. *in tract. de priuileg. vlt. volunt. cauſ. poſt num.* 11 DD. *ad l. caſus* 8. *C. de teſtam.*

2. Ita Didac. Couar. *in rubric. de teſtam. part.* 3. *num.* 21. *in fin.* vbi reprehendit Ripam qui aliter exiſtimauit.

3. Qua ratione mouebatur Ripa vt contrà exiſtimaret.

4. *l. vlt. C. de codicill. l. vlt. C. hoc tit.*

5. Ego tamen hoc ita intelligo ſi donatio cauſa mortis non ſit inſinuata, de quo vide quæ ſcripſi pluribus *in Error.* 1. Decad. 44. *de error. pragmat.*

6. *§.* 1. *Inſt. de donat.*

DEFINITIO III.

Etiamsi mortis mentio facta sit in donatione, tamen in dubio præsumenda est donatio inter viuos, maximè si actum sit vt donatio sit irreuocabilis.

NOn ex eo solo quod mortis mentio in donatione facta sit,[1] & adhibiti fuerint quinque testes,[2] mortis causa donatio facta videri debet, nec si donatarius præsens fuisse,[3] ac donationis effectus post donatoris mortem collatus proponatur.[4] Sed ita demum si iusta interpretatione fieri non possit vt valeat iure simplicis & meræ donationis. In dubio enim si nihil obstet credendum est inter viuos potiùs quàm mortis causa donatum:[5] Maximè verò si id actum probetur vt vel insinuaretur donatio,[6] vel nullo casu reuocaretur[7] quod postremum nullomodo conuenit mortis causa donationibus. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 6. sup. de inoff. donat.

1. Potest enim fieri mentio mortis in donatione, vt appareat magis mortem esse causam donandi, quàm mortis causa donationem, vt eleganter scriptum est *in l. vbi ita donatur 27. D. hoc tit.*
2. Nam nec quicquam vetat in donatione inter viuos adhiberi quinque testes licet non sit necesse cum ea quæ abundant, non soleant viciare *l. non solent 92. de reg. iur.*
3. Quomodo creditur debere donatarium esse præsentem in donatione causa mortis non etiam in donatione inter viuos *ex l. inter mortis 38. D. hoc tit.* Iul. Clar. *in § . donatio quæst. 5.* post Bart. & alios ab eo citatos. Vide quæ scripsi *in Error. 3. Decad. 44. de error. pragmat.*
4. Etsi enim hoc frequentius conuenit donationibus causa mortis, tamen conuenit etiam donationibus inter viuos post *l. vnic. C. vt action. ab hered. & contr. hered.*
5. Adeóque etiamsi donatio à moriente facta sit dummodò facta sit absolutè *l. Seia 42. §. vlt. D. hoc tit. d. l. vbi ita donatur 27. eod.*
6. Cùm necessitas insinuationis nulla sit ex stilo Senatus nostri nisi in donationibus inter viuos, etsi nihil vetat etiam donationem causa mortis insinuari *l. donatio 25. C. de donat. l. vlt. C. hoc tit.*
7. *d. l. vbi ita donatur cum ibi notat.*

DEFINITIO IV.

Augmentum monetale in donationibus causa mortis æstimatur ex tempore non mortis sed donationis.

IN æstimando monetæ augmento cùm de donationibus causa mortis agitur, non mortis tempus inspicimus licet non priùs perfectæ videantur, quàm donator decesserit,[1] sed tempus donationis.[2] Nam siue mortis causa donationes contractibus compares siue vltimis voluntatibus[3] constat & in contractibus inspici tempus contractæ obligationis,[4] & in legatis puris tempus testamenti:[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. non videtur 32. D. hoc tit.*
2. Quia quandocunque perfecta donatio retrotrahitur ad id tempus quo facta est *l. si mortis 40. eod. tit.* De cuius tamen sententia vide quæ scripsi *in Error. 5. Decad. 46. de error. pragmat.*
3. Habent enim aliquid simile & contractibus & vltimis voluntatibus *§. 1. Instit. de donat. l. vlt. C. hoc tit.*
4. *l. Rutilia Polla 69. D. de contr. empt. & ibi not. & in l. cùm quid 3. D. de reb. credit. & in l. Paulus 99. alias l. creditorem D. de solut.*
5. *l. si ita 8. D. de aur. & argent. legat.* Dixi *Defin. 15. supr. de solut.*

DEFINITIO V.

Inter plures mortis causa donatarios nullum temporis priuilegium est, quia omnium ius eodem instanti mortis confirmatur.

NEc tamen consequês est vt si diuersis temporibus plures donationes factæ proponantur, & soluendo non sit hereditas priores tempore donatarij posterioribus præferantur. Omnes enim simul admittendi sunt, & ad contributionem vocandi per æs & libram[1] quia ius omnium vno eódemque instanti perficitur ratúmque cõstituitur, id est quo tempore donator moritur,[2] In eóque donatio mortis causa legato rectiùs quàm contractui comparatur.[3] Non est contrarium quod secuta morte donationes causa mortis ad id tempus reducantur quo sunt interpositæ.[4] Neque enim id eò pertinet, vt temporis priuilegium aliquod esse debeat inter eos quibus mortis causa donatum sit diuersis temporibus, sed vt ex tempore factæ donationis fructus rei donatæ pertineant ad donatarium. Itaque retrotrahuntur quod ad fructus duntaxat qui interim percepti sunt attinet, non etiam quod ad dominium[5] nisi cùm sic factæ sunt vt dominium transiret statim[6] in accipientem. Argumento est quod mortis causa donationes quantumlibet morte confirmatæ perinde per æs alienum atque legata minuuntur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quod pragmatici Galli dicunt *à sold & à liure.* Quomodo etiam admitti solent creditores chirographarij qui nullum habent priuilegium. *Not. in l. vlt. C. de iur. delib. in l. vlt. C. qui bon. ceder. poss. & in l. maiorem 8. D. de pact.*
2. *l. non videtur 32. D. hoc tit.*
3. Quamuis in eo differat à legato quod legatum requirit additionem hereditat is *l. si nemo 9. D. de testam. tutel.* Donatio non item etiamsi mortis causa facta sit, si nostris credimus, quos refert & sequitur Iul. Clar. *in § . donatio quæst. 5. num. 2.* De quo tamen vide quæ scripsi in *Error. 4. & 5. Decad. 45. De error. pragmat.*
4. *l. si mortis 40. D. hoc tit.*
5. Accurs. Bart. & alij eõmuniter *ad l. 2. C. de inoff. donat. & ad l. donationes quas parentes 25. C. de donat. int. vir & vxor.*
6. Nam & sic potest fieri mortis causa donatio *l. 2. l. si mortis 29. D. hoc tit.* vide quæ scripsi *in Err. 5. Decad. 46. de error. pragmat.*
7. *l. circa legem falcidiam 66. §. 1. D. ad leg. falcid.*

DEFIN.

DEFINITIO VI.

Contra donationes causa mortis immodicas non datur querela inofficiosæ donationis, sed deducitur ex ijs falcidia si modò legitimæ detractio nulla interueniat.

IN illo etiam mortis causa donationes legatis rectius, quàm contractibus comparantur, quod si pluribus mortis causa donationibus exhaustum sit donantis patrimonium, non idcirco querela competit quasi aduersus inofficiosas donationes, cùm liceat heredi filio falcidiam ex ijs perinde ac ex legatis ipsis deducere.[1] Planè si legitimam portionem iam detraxerit filius, etiam qui heres fuit cum beneficio legis & inuentarij, non erit illi permittendum vt & ex mortis causa donationibus, si puræ fuerunt falcidiam quoque detrahat. Nam quod inueterato nostrorum errore inductum est, vt filius possit duas quartas detrahere non aliter obtinet quàm si aut legatis aut fideicommissis aut donationibus causa mortis sub condicione grauatus sit, non item si purè. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. si mortis 5. C. ad leg. falcid.* iunct. *l. pen. eod. l. 2. in fin. C. hoc tit. l. Seia 42. §. vlt.* iunct. *l. vbi ita donatur 27. D. eod. l. cùm pater 77. § . mater filijs de leg. 2.*
2. Sic enim nostri tractant *ad l. quanquam C. ad leg. falcid. & ad l. filium quem C. famil. ercisc.* Canonist. *ad cap. Raynutius & cap. Raynaldus Extr. de testam.* vide quæ scripsi *in Error. 7. Decad. 11. de error. pragmat.*

DEFINITIO VII.

Donationes causa mortis non confirmantur per legem in præiudicium legitimæ liberorum, sed tantùm quatenus salua legitima confirmari possint.

ILlud sanè constat sicut in deducenda falcidia potior est heredis quàm donatarij causa, quia nihil in donatione esse videatur sicut nec in legato, nisi quod falcidia deducta supereſt,[1] ita si legitimam detrahere filius malit, præferri eum debere donatarijs causa mortis.[2] Dicat aliquis, prius nasci ratúmque fieri ius donationis causa mortis quàm petendæ legitimæ, siue donationis cœptæ tempus spectes[3] siue perfectæ & absolutæ. Perficitur enim quo instanti desinit posse reuocari, hoc est quo instanti donator moritur,[4] legitima autem non nisi mortuo patrefamilias deberi incipit:[5] atqui prius est vt quis moriatur quàm vt sit mortuus, neque enim mortuus homo moritur sed viuus.[6] Sed respondendum est, imò verò potiorem legitimæ causam esse quàm donationum causa mortis, ob idque non esse necessarium auxilium querelæ inofficiosæ donationis aduersus mortis causa donationes,[7] quia cùm donationes huiusmodi confirmentur morte per legem[8] quæ ipsa liberis legitimam relinqui vult,[9] apparet fieri non posse vt potestate legis confirmentur morte donationes quæ hoc ipso fierent inofficiosæ,[10] fraudémque facerent legitimæ portioni.[11] Sic enim eueniret vt se ipsam lex destruere videretur.[12] Ergo eatenus morte confirmabuntur per legem donationes causa mortis quatenus confirmari poterunt salua legitima liberorum.[13] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. 1. & tot. tit. D. ad leg. falcid.*
2. Quasi in legitima sit quodammodo creditor patris. Sic enim vulgo nostri putant legitimam esse velut æris alieni loco *arg. l. si adrogator 22. D. de adopt. l. Papinianus 8. §. si quis impubes de inoff. test.* Quod tamen non probo.
3. Incipit enim viuo donatore *l. 1. & pass. D. hoc tit.*
4. *l. non videtur 32. eod. tit.*
5. Cùm nihil aliud sit quàm portio portionis quæ ab intestato contigisset *l. cùm quæritur 6. l. quæ nuper 31. C. de inoff. testam l. 1. §. si impubere D. de collat. bonor.*
6. *l. vlt. D. de condic. instit. l. qui duos 18. §. 1. D. de manum. testam.*
7. Vt ex eo cõstat quod omnes leges quæ sunt *sub tit. C. de inoffic. donat.* nõ nisi de donationibus inter viuos loquũtur.
8. Vnde est quod dicuntur capi ad instar legatorum *l. 2. D. de public. in rem act. l. Marcellus 15. l. illud 37. D. hoc tit. l. vlt. C. eod.*
9. Nam & ideo legitima dicitur quod debeatur ex lege. Vnde & debitum legibus subsidium appellatur *l. quoniam 32. C. de inoff. test. l. si totas 5. C. de inoffic. donat.* licèt dicatur etiam debitum naturale *in l. pen. §. vlt. C. de inoff. testam. ob rationem positam in l. vlt. D. de bon. damnat.*
10. Nam inofficiosas donationes lex improbat, data in eam rem querela quæ inofficiosæ donationis appellatur. De qua in *l. vlt. & tot. tit. C. de inoffic. donat.*
11. Cùm sint inuentæ donationes inofficiosæ in fraudem portionis legitimæ & querelæ inofficiosi testamenti, vt scripsi pluribus *lib. 3. Coniect. cap. 17.*
12. Quod esset absurdum. Nunquam enim lex secum pugnat.
13. Vt non minuatur legitima per donationes causa mortis, sicut nec per legata *l. Papinianus 8. § . quarta autem D. de inoff. testam.*

DEFINITIO VIII.

Ex omnibus mortis causa donationibus etiam quæ extra testamentum vel codicillos facti sint deducitur falcidia.

SVnt qui putent, ex ijs duntaxat mortis causa donationibus falcidiam deduci, quæ in testamento vel codicillis factæ sint.[1] Sed receptius est deduci generaliter ex omnibus,[2] eámque distinctionem in ijs potiùs donationibus vsurpandam quæ inter coniuges factæ sint vt alibi scripsimus.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Didac. Couarr. *in rubr. de testam. part. 3. num. 20. ex l. in donationibus 12. C. ad leg. falcid.* iunct. *l. donationes quas parentes 25. C. de donat. int. vir & vxor.* quæ tamen loquuntur de donationibus inter virum & vxorem non mortis causa factis, sed inter viuos, nec adeò inutiliter quin ad id tempus retrotrahantur quo factæ sunt siue solo silentio, siue speciali voluntate confirmentur, dummodò non excedant quingentos aureos aut dummodo infinuatæ sint si excedant.
2. *Ex l. si mortis causa 5. & l. pen. C. ad leg. falcid. l. 2. C. hoc tit. l. cùm pater 77. § . mater filijs de legat. 2. l. vbi ita donatur 27. l. Seia 42. §. vlt. D. hoc tit.*
3. *Defin. 1. supr. ad leg. falcid.* vbi vide. Et quæ scripsi *in error. 5. Decad. 46. de error. pragmat.*

TIT. XXXVIII.

De insinuand. donat.

DEFINITIO I.

Defectus insinuationis viciat donationem etiam condicionalem quæ ab initio insinuari debuit, licèt euenientis condicionis tempore defierit necessaria esse insinuatio.

IN matrimonij tabulis eo tempore conscriptis quo Galliarum Rex Christianiss. Henricus II. Sabaudiam tenebat, mutua inter coniuges donatio facta proponebatur in eius vtilitatem qui ex ipsis superesset:[1] nec secuta fuerat insinuatio, tamet si ex constitutionibus regijs quibus tum regebamur,[2] ita ius esset vt omnes omnino inter viuos donationes etiam quæ in dotali instrumento factæ essent insinuari deberent, alioqui pro nullis & non factis haberentur.[3] Matrimonium per multos annos steterat, & in id vsque tempus quo feliciter recuperata per Dium Emanuelem Philibertum republica[4] nouum ius hac parte inductum fuerat, remissáque insinuationis necessitas ijs donationibus quæ & in contractu matrimonij fierent, & fauore nuptiarum.[5] Placuit non eò minùs defectu insinuationis inutilem fuisse donationem quòd euentiente condicione insinuatio necessaria non esset: quoniam in contractibus siue de obligationis, siue de solennium iure quæreretur contractus tempus inspici deberet non existentis condicionis.[6] *Ita Senatus* 7. Cal. Iulij 1588.

1. Ac proinde in casum & sub condicione superuitæ vt loquuntur, quas donationes de superuita vulgo vocant de quibus scripsi *in Defin. 1. supr. de donat.*
2. Extat namque in hanc rem constitutio eiusdem Henrici 2. Anno 1553.
3. Intellige tametsi non excederent summam quingentorum aureorum, vt scilicet constitutio regia adderet aliquid ad ius commune.
4. Quod accidit anno 1559.
5. Ita enim stilo Senatus nostri expressim cautum est *Tit. de insin. donat.*
6. *L. si filiusfamilias 76. D. de verb. obligat.* Quod enim ab initio non valuit solo tractu temporis & euentu condicionis non conualescit *l. quod ab initio 29. de reg. iur.*

DEFINITIO II.

Insinuationis solennitas etiam non necessaria, tamen omnimodo implenda est si præscripta sit à contrahentibus, alioqui ex eo defectu vitiatur donatio.

EO quidem iure vtimur vt donationem inter viuos quæ in dotalibus tabulis fauore nuptiarum facta est quantæcunque summæ sit insinuari nil sit necesse,[1] non solùm quod fauorabilior esse publicæque vtilitatis adnexam causam habere videatur,[2] sed etiam quia vix villa falsitatis aut fraudis suspicio in hanc donationis speciem cadere possit.[3] Nec enim solent clàm fieri dotales tabulæ, vt nec ipsum quoque matrimonium.[4] Sed tamen si inter coniuges conuenerit vt eiusmodi donatio insinuaretur constitutis in eam rē procuratoribus non addita vulgari clausula *quatenùs opus sit*,[5] magis est vt insinuationis defectu nulla sit, præsertim verò si quingentos excedat aureos.[6] An quia, vt quidam putabant, facilè vnaquæque res ad pristinam redeat naturam,[7] ea verò huiusmodi quoque donationum condicio anteà fuisset ex constitutionibus regijs[8] vt insinuari deberent? Minimè. Constat enim non eam esse donationum naturam vt insinuationem requirant, si posteriorum imperatorum nouásque tollas constitutiones.[9] At potiùs quia quam contrahentes solennitatem licèt ex abundanti interuenire voluerunt, eam remitti nunquam oporteat,[10] nec quandiū aliquid agendum supereſt quicquam actum videatur.[11] *Ita Senatus* eodem placito. Et rursus in alia causa tractata inter Dominos de Messimieu, & de Sarmoyé 15. Cal. Aug. 1591.

1. Quoniam stilo Senatus nostri sic expressim cautum est, vt dixi *Definit. praced. num. 5.*
2. Propter adnexum fauorem matrimonij quasi solis nuptijs homines facere valentibus *Auth. res quæ C. commun. de legat.* & in corpore vnde sumitur *l. 1. D. solut. matrim. l. hoc modo 64. in fin. de condic. & demonstr.*
3. Quæ vna est ex rationibus ob quas inducta fuit necessitas insinuationis, vt tractat Guid. Pap. *decis. 325.*
4. *l. vlt. D. de rit. nupt.* Malum enim est quod occultatur, vt dicebat Tertullianus.
5. Hæc enim clausula faceret vt ex abundanti videretur tractatum de insinuanda donatione quàm ea mente vt noua donationi solennitas adijceretur. Nec solent quæ abundant vitare *vulg. l. non solent 92. de reg. iur.*
6. Quo casu ex sola iuris ratione requiritur insinuatio *l. si quis argentum 35. C. de donat.*
7. *L. si vnus 27. §. pactus ne peteret in fin. D. de pact.*
8. Quarum meminimus *Defin. praced. num. 2.*
9. Id enim primum constitutum est à Constantino *in l. donatio 25. C. de donat. & in l. data 27. & d. l. si quis argentum 35. eod.*
10. Cùm hanc legem ab initio habuerit donatio *arg. l. vero procuratori 12. §. penult. D. de solut.*
11. *L. pen. in fin. C. de his quæ vt indign.* videntur enim contrahentes voluisse liberum habere tempus omne quod præcederet insinuationem vt possent ex pœnitentia mutare voluntatem.

DEFIN.

DEFINITIO III.

Gratuita liberatio etiam non insinuata valet saltem in vim pacti de non petendo. Nisi facta sit per speciem donationis.

GRatuita liberatio sicut quædam donationis species est, ita non aliter valere plerisque visa est, quàm si sit insinuata,[1] Postquam eo iure vtimur vt donationes omnes insinuari oporteat iis solis exceptis quæ in tabulis dotalibus fauore matrimonij facta proponuntur.[2] Sed magis est vt fauor liberationis contrarium ius suadeat,[3] vt valeat saltem in vim pacti de non petendo, quod constat vtile esse ad producendam exceptionem,[4] tametsi insinuatio nulla interuenerit.[5] Idque minorem habet dubitationem si ponas liberationem non omnino gratuitam fuisse, sed mutuę alicuius præstationis aut remissionis intuitu factam: quæ res proximè accedit ad naturam contractus innominati.[6] In quo contractuum genere, tametsi donationis causam permixtam habeant, nemo dixerit necessariam esse insinuationem.[7] Nam & cùm quid remittitur non tam per speciem donationis quàm per modum vt nostri loquuntur nouationis aut transactionis, constat insinuationem nullam requiri:[8] Aliud igitur erit si hoc ipsum in liberatione expressum sit quod fiat in vim donationis.[9] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 5. de non. numer. pecun. *Ita tractatum est* in ea causa de qua sub tit. De rescind. vendit. SC. 8.

1. Hánc que communem opinionem nostrorum esse testatur Iulius Clar. qui multos citat *in §. donatio quæst. 16. num. 2. 3. & 4.* siue per pactum gratuitum siue simpliciter facta sit liberatio, siue per pactum de non petendo dummodo debitum sit liquidum, siue denique facta sit cessio ex causa donationis. Imò etsi indebitum scienter solutum sit, Quæ etiam species est donationis *l. cuius per errorem 53. de regul. iur.*
2. Vt dixi *Defin. 2. supr. eod.*
3. Quia proniores debemus esse ad liberandum *l. Arrianus 41. D. de oblig. & action.*
4. *l. & heredi 21. §. vlt. & seq. l. si vnus 27. §. pactus ne peteret D. de pact.*
5. Quamuis contrà sentiat Iul. Clar. qui dicit communem *dict. quæst. 16. num. 3.*
6. *l. naturalis 5. §. 1. D. de præscr. verb.*
7. Vt neque si donatio sit reciproca & vt loquuntur vicissitudinaria vel facta ob causam. Iul. Clar. *ead. quæst. 16. num. 5. & 6.* vbi dicit communem.
8. Glos. singul. *in l. qui ab obligatione* vbi Bologn. *De reg. iur.* post alios ibi scribentes.
9. Vt hoc demum casu procedat communis opinio contraria quam *suprà* ex Iulio Claro retulimus. Et sanè Iulius Clarus cùm requirit insinuationem pacti de non petendo, exigit vt debitum sit liquidum non minùs quàm vt excedat summam quingentorum solidorum *Ead. quæst. 16. num. 3.* Vide Tiraq. *ad l. si vnquam* in verb. *donatione num. 130. 176. & seqq.*

DEFINITIO IV.

Remissio vsurarum ex quacunque causa, etiam loco fructuum debitarum non eget insinuatione, vt nec pœnarum.

VSurarum siue præteriti temporis siue futuri donatio non eget insinuatione non ob id solùm quod sit liberatoria (quamquam ratio illa vna sufficeret,[1]) sed etiam propter odium vsurarum,[2] siue ex conuentione debitæ sint,[4] siue officio iudicis ob morā in soluēdo factam: nam & idem est si pœna commissa liberaliter remittatur.[6] Nec aliud est si vsuræ debitæ fuerint loco fructuum potiùs quàm in pœnam,[7] vt in iis contingit, quas ipsum quoque ius Pontificium exigi permittit ex causa dotis non solutæ marito qui per multos fortè annos matrimonij onera sustulerit.[8] Etti enim sunt fauorabiles non odiosæ, sicut & ea quas venditori solui oporteat, cùm in soluendo precio moram contraxit emptor qui rei venditæ fructus interea percepit.[9] Earum tamen remissio semper fauorabilis est, ob idque vel ex solis conjecturis tacitáque voluntate facilè inducitur, Vtputa ex eo solo quod per longum tempus petitæ non fuerint à creditore id agente vt debitori suo gratior esset.[10] Denique non tam donatio ista est quàm lucri omissio, licèt sors ipsa ex causa onerosa debeatur.[11] Eadémque fructuum ratio est vt præteritorum quoque & iam debitorum remissio valeat etiam sine causa, & nulla secuta insinuatione.[12] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Andr. Tiraq. *ad l. si vnquam* in verb. *donatione largitus num. 202.*
2. Secundum ea quæ scripsimus. *Defin. prox. praced.*
3. Vt Castrens. & alij tractant *ad l. Modestinus 76. D. de solut.*
4. *l. 3. C. de vsur. l. Titius 24. D. de præscript. verb.*
5. *Vt in l. cùm quidam 17. §. si pupillo D. de vsur. l. Titia Seio 87. §. vsuras de legat. 2.* Textus est *in dict. l. Modestinus* iunct. *l. si edibus vers. 2. D. de donat.* licet enim *dict. l. Modestinus* loquatur de vsuris futuri temporis tamen in præteritis quoque locum habet vt ibi firmat Castr. licèt glos. loquatur dubitanter. Facit *d. l. cùm quidam §. Diuus Pius l. qui semisses. eod. tit. De vsur. l. vir vsuras 54. de donat. int. vir. & vxor.*
6. Idem Tiraq. *in dict. verb. donatione largitus num. 178.*
7. Vt illæ de quibus *in l. curabit 5. C. de act. empt.*
8. *cap. salubriter Extr. de vsur.*
9. Vnde est quod debentur etiam citra moram aut potius quasi mora contracta reipsa & citra interpellationem *d. l. curabit l. liberalitatis 16. §. 1. D. de vsur. l. Iulianus 13. §. veniunt autem D. de action. empt.*
10. Textus est elegans *in d. l. cùm quidam 17. §. Diuus Pius D. de vsur.* Iunct. *l. Procula 26. D. de probat.*
11. Tiraq. *vbi supr. num. 76.* post Bald. *ad l. 1. C. si rect. prou.*
12. Eadem enim ferè in omnibus ratio est fructuum & vsurarum *l. vsura 34. D. de vsur.*

DEFINITIO V.

Etiam iurata donatio moribus nostris debet insinuari, Alioqui nulla est.

INsinuandæ donationis sollennitas quę per adhibitam iurisiurandi religionem iurę communi remittitur,[1] iure nostro quod Gallicarum constitutionum exemplo inductum fuit non eò minùs necessaria

est, quod dona tio sit iurata,[2] licet ad quingentos vsque aureos non ascendat. Nam nec expressa partium voluntate remitti hæc solennitas potest,[3] ne priuatorum pactionibus iuri publico derogari videatur.[4] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Messimieu & de Sarmoyé 15. Cal.Aug.1591.

1. Iul. Clar. *in §. donatio quæst.* 18.
2. Rebuf. *ad const. De insin.donat.*
3. *l.ius publicum* 38. *D.de pact.*
4. *Cap.si diligenti*, vbi Abb. *de for.compet.cap. tuis* vbi Felin. *de testib.l.ius publicum. De pact.* Idem Felin. *in cap.cùm dilecta ampl.* 5. *de reser.* Boer. *quæst.*1.*num.*48. Adde *l.vlt.* D.*de suis & legit.* Vulgo tamen creditum est posse renunciari solennitati insinuationis, si modò ea renunciatio sit iurata. Iul. Clar. *in d.§. donatio quæst.*18.*num.*2. post Corn. *cons.* 69.*inlit. O.num.*2.

DEFINITIO VI.

Donatio insinuata præter formam mandati præsertim mutato rerum statu perinde nulla est ac si nullomodo facta fuisset insinuatio.

DOnatione per socerum genero ritè facta constitutísque hinc inde vt fieri solet procuratoribus ad faciendam insinuationem, donator consentiente donatario partem bonorum donatorum alienauerat vt creditori satisfaceret cui donatarius ex lege donationi dicta satisfacere debuerat. Nec eò minùs tamen procuratores post trigesimum mensem insinuauerant donationem cum hæc exceptione *præterquàm quod ad bona vendita pertineret.* Quærebatur an valeret insinuatio. Nouo enim mandato opus fuisse videbatur, quasi finito priore per emersionem vt nostri loquuntur, nouæ causæ.[1] Cùm dubitari saltem posset, An intermedio tempore, secutis præsertim venditionibus, voluntatem donator mutasset. Nam vt mandatum finitum videatur, sufficit mandatarium iustâ habere causam timendi ne contra vel præter mandatoris voluntatem mandatum exèquatur :[2] & in ompi mandato clausula illa subintelligitur, Si res in eodem statu permanserit.[3] Accedebat quod neque iuxta mandatum insinuatio facta fuerat.[4] Nam cùm procuratores in id constituti essent vt totius donationis insinuationem curarent, exceperant bona vendita vt diximus, Ex qua exceptione apparebat sciuisse illos mutatum rei statum per intermedias alienationes,[5] Proinde tanto magis imputari iis poterat cur nouũ mandatum non expectassent.[6] Maximè cùm earum rerum quæ venditæ fuerant vsumfructum sibi in donando excepisset,[7] eásque ipsas res post donatarij generi mortem ad neptem ex filia peruenire voluisset.[8] Neque enim verisimile erat aliter consensurum fuisse donatorem insinuationi, quàm si aliquid sibi daretur in vicem excepti vsusfructus quem alienando amiserat,[9] & neptis indemnitati consuleretur.[10] Non enim dici poterat pœnituisse donatorem collatæ in neptem liberalitatis, cùm eam ipsam heredem postea instituisset,[11] prohibito etiam patri vsufructu.[12] Eráque probabilius donationem in generum à socero collatam fuisse contemplatione liliæ & liberorum ex ea susceptorum, quàm eo animo vt per donatarij personam bona illa ad extraneos id est ex alio matrimonio susceptos liberos peruenirent. Nam licèt onus fideicommissi ratione partis bonorum donatario iniunctum coniecturam præbeat quod donator liberum de reliquis disponendi arbitrium donatario relictum voluerit,[13] credibile tamen est cogitasse eum futurum vt in iis etiam bonis præferret liberos ex ea susceptos, cuius contemplatione donationem meruisse se intelligeret.[14] Denique non potuerat insinuatio fieri sub exceptione, quæ nec verbis nec sententia mandati continebatur: quandoquidem eo tempore de venditionibus posteà secutis non cogitabatur.[15] Atqui mandatum diligenter & ad vnguem implendum est.[16] His itaque rationibus motus Senatus pronunciauit non valuisse insinuationem, nec consequenter donationem.[17] *Ita Senatus* in causa liberorum Ludouici Machet 13.Cal. Decemb.1592. de qua SC. 11.13. & seqq. De reuoc.donat.

1. Sic enim Bald. loquitur *in l.mandatum C. mandat.*
2. *l.si cùm Cornelius* 82 D.*de solut.*
3. *Arg.l.cùm quis* 38. *in princip.eod. tit.*
4. Cùm tamen mandati fines diligenter custodiendi sunt *l. diligenter* 5. *D. mandat. l. mavitus* 21. *C.de procurat.*
5. Nam ex alienatione post donationem facta inducitur reuocatio donationis saltem quantum ad res donatas *l.cùm hic status* 32. §. *si maritus D.de donat.int.vir.& vxor l. si maritus* 12.C.eod.
6. *d.l.si cùm Cornelius.*
7. *vt in l. quisquis* 28. *C. de donat.*
8. Scilicet per fideicommissum donationi insertum vt in *l.*3.*C.de donat.quæ sub mod.*
9. *l. apud Celsum* 4. §. *quæsitum* D.*de doli mal.except.*
10. Vt aliquid vice permutati dominij restitueretur.
11. Præsumitur enim quisquis heres instituitur omnium dilectissimus fuisse testatori, & ideò semper in dubio præsumendum est pro herede *l.Sempronius* 47.*de legat.*2.
12. Quem vtique potuit prohibere *Auth. excipitur C. de bon.quæ liber.*
13. Vt inclusio vnius sit exclusio alterius *vulg.l.cùm prætor* 2. D.*de iudic.l.ex eo* 18.D.*de testib.*
14. Vt hoc saltem haberent illi quod propter matrem ad patrem peruenisset *arg. l. dotem* 6. *De collat.bonor.l. generaliter* 6.§.1.*C.de institt.& substit.*
15. *arg.l. non potest* 22.*D.de iudic.l.*1.§.1.D.*de vsur.*
16. *d.l. diligenter* 5. *in fin.D. mandat.* Nisi cùm mandatum impletur per æquipollens *vt in l. vlt. in fin.* iunct.*glos. eod.*
17. Quæ scilicet non potuit valere nisi ex die insinuationis, Nihil porrò interest an insinuatio nulla facta sit an verò minùs rite sit facta *l. quoties* 6.*D.qui satisd.cog.l.*2. *D. de autor.tutor.*

DEFINITIO VII.

Donationes à parentibus in liberos collatæ etiam ad æqualitatem inter eos inducendam non magis valent, quamu is iuratæ sint, quàm cæteræ.

DOnatio inter viuos à patre collata in liberos extra contractum matrimonij[1] licèt iuramento confirmata, non potest eo iure aliter valere quàm si fuerit insinuata,[2] Nec si per eam inducatur, quæ multum fauorabilis est inter liberos æqualitas.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 4.supr. famil. ercisc.

1. Nam

1. Nam si in contractu matrimonij facta sit, aliud est, cùm ex stilo Senatus nostri donatio huiusmodi non egeat insinuatione, quamuis nec iurata sit.
2. Quia lex nostra prouincialis generaliter loquitur, Nisi quod excipit donationes in contractu matrimonij factas. Ergo in contractibus non exceptis generaliter intelligenda est *l.in fraudem* 15.*in fin.D.de testam.milit.l.*1.§. *generaliter de leg.præst.*
3. *l.illud* 20.C.*de collat.* iunct.*l.vt liberis* 17.*eod.l.si ita legatum sit* 12.*De condic.& demonstr.*

DEFINITIO VIII.

Donatio inter viuos citra insinuationem non valet etiamsi donator eam solennitatem expressim remiserit, adeóque tempore pestis. Valebit tamen tanquam causa mortis si aliud nihil impediat.

INter viuos donatio absenti facta notario stipulante ab eo qui peste correptus iámque moriturus insinuationis necessitatẽ donatario expressis verbis remiserat, non eò magis post ipsius donatoris mortẽ à donatario agnosci & acceptari potuit.[1] Nec si aduersus defectũ insinuationis velit in integrũ restitui ex capite ignorantiæ, quantũuis iustæ & probabilis, audiendus erit,[2] quia nec post donatoris mortẽ ratâ habere potest notarij stipulationem,[3] nec de insinuatione tractare eo tempore quo donator ipse cuius potissimùm est insinuare,[4] insinuationi consentire amplius non possit, finito quoque per ipsius mortem mandato quod procuratori ad insinuandam donationem constituto dederat.[5] Neque verò sollennitas hæc à donatore remitti potuit, cùm iuris publici sit non priuati.[6] Sanè non eò minus valebit donatio iure vltimæ voluntatis adeóque donationis causa mortis si aliud nihil obstet, concurrántque omnia quæ in eam rem sunt necessaria,[7] maximè propter vim & autoritatem iurisiurandi quod adhibitum proponebatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore in relationibus libellorum 11.Cal.Iul.1593.

1. Nec enim potest iure nostro valere donatio quæ non fuit insinuata cuiuscunque tandem summæ sit.
2. Non enim videri potest læsus aut deceptus qui iure communi & publico vtitur *l.vlt.C.de in integr.restit. minor.l. inter eos* 51.§.*pen.D.de fideiuss.*
3. Siquidem ratihabitio non potest sequi rebus non integris & cùm medium est inhabile *l.pen.D. rat. rem haber. l. Pannonius* 86.*de acquir.hered.*
4. Insinuare enim magis proprium est donatoris quàm donatarij.
5. Constat enim mandatum finiri morte *l.inter causas* 26.D.*mandat.*
6. Dixi *Defin.*5.*supr.eod.*
7. In dubio enim capienda est ea interpretatio per quam actus sustineatur *l.quoties in stipulationibus* 80.*de verb.oblig. l.quoties* 12.*D.de reb.dub.*
8. Placet enim nostris iusiurandum habere vim clausulæ *omni meliori modo* ex *l.cùm pater* 77.§ *filius matrem, cum ibi not.De leg.*2.

DEFINITIO IX.

Donatio inter viuos non insinuata cum insinuari deberet, potest reuocari ex sola pœnitentia citra absolutionem & in integrum restitutionem.

CVm donatio licet iurata non aliter valeat quàm si insinuata sit cuiuscunque quantitatis proponatur, dum ne in contractu matrimonij facta sit,[1] Consequens est vt quandiu non est insinuata reuocari quandocunque possit ex sola pœnitentia,[2] nec in eam rem aut absolutione aut in integrum restitutione vlla opus est,[3] quia nec iusiurandum supplet defectum insinuationis statutariæ,[4] nec statuto legique municipali eam sollennitatem inducenti renunciari vllomodo potest.[5] *Ita Senatus* in causa N.Reydet 13. Cal. Ianuar.1594.

1. Vt scripsimus *Defin.*2. & alibi pass. *supr.hoc tit.*
2. Prius enim est vt donatio sit insinuata quàm vt valeat. Et rursum prius est vt valeat quàm vt reuocari ex pœnitentia non possit *l.possessionem* 3.*& seq.l.velles necne* 6.*& pass.C.de reuoc.donat.*
3. Neque enim vnquam danda est restitutio ei qui ipso iure manitus est *l.in causa* 16.*D.de minor.*
4. Quamuis suppleat defectum insinuationis legalis, vt dixi *Defin.*5.*supr.* ex Iulio Claro qui dicit communem *quæst.* 28 .*in §.donatio.*
5. Ne vis fiat legibus quarum authoritas semper potior esse debet *l.non dubium* 5.*in fin.C.de legat. l. si quis inquilinos* 32.§.*vlt.de leg.*1.*l.iuris gentium* 7.§.*& generaliter D.de pact.* vbi scripsi in Rationalibus.

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM

In Sacro Sabaudiæ Senatu tractatarum,

LIBER NONVS.

TIT. I.

Qui accus. non poss.

DEFINITIO I.

Recriminatio non permittitur nisi pro delicto maiore. Prior autem videtur accusasse qui prior crimen denunciauit.

RIMINANDI facultas accusatis hodie denegatur, priusquam se crimine quo premuntur exuerint, etiamsi suas suorúmve iniurias exequantur, Vt intelligant non relatione criminum sed innocentia purgare se debere.[1] Hoc ita si non maius & grauius crimen sit quod accusatori obiicitur. [2] Quò enim atrociora delicta sunt eò non solùm seueriùs sed etiam citiùs puniri debent. [3] Cùm autem quæretur vter prior accusauerit, non illud inspiciemus vter prior aduersarium in ius vocari curauerit, sed quis crimen prior denunciauerit.[4] Quòd si rixa facta proponatur, illud tantùm inspiciendum erit quis prior deliquerit, atque ita rixæ occasionem dederit. [5] Nam si is qui tibi vulnus inflixerat, posteà iniuriis à te lacessitus iudicem prior adierit, criménque denunciauerit, non ideò prohiberis iniuriæ quæ tibi primùm, adeóque grauior facta est vindictam persequi.[6] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Non. Febr. 1589.

1. *l. is qui reus 5. D. de public. iudic.*
2. *l. neganda 19. C. hoc tit.* Ioann. Papon. *lib. 24. tit. 2. §. 1.*
3. *L. cùm reis 18. C. de pœn.* Vide de hac quæst. Iulium Clar. *lib. 5. sententiar. in pract. criminali quæst. 14. num. 12. vers. tertius est casus vsque ad num. 13.* vbi distinguit an nomen rei sit iam receptum inter reos an nõ, vt priore casu possit accusare de maiori crimine quemcunque etiam suum accusatorem, non autem de pari vel minori nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur. Posteriore verò possit alium quidem quàm suum accusatorem accusare de crimine maiori, suum verò accusatorem non item, Nisi suam iniuriam prosequatur.
4. Quamuis sola denunciatio criminis non faciat vt quis sit inter reos, sed sola contestatio quæ fit ex interrogatione iudicis & responsione rei siue contestatio illa vera sit siue ficta. Idem Clarus vbi supr. *num. 13.* Aliud est si inter plures iudices eiusdem delicti quæratur quis prænenerit. Qui enim priùs inquisitionem transmisit, censetur præuenisse, Nisi alter reum capi fecerit, maximè si captura procedat de grauiori delicto. Idem Iul. Clar. *in d. §. vlt. quæst. 38. in fin.*
5. Nec enim aliud crimen est quod in eadem rixa admissum est. Etsi perpetuò is damnum dedisse videtur, qui damni occasionem dedit. Dedit autem quisquis autor fuit rixæ, id est qui prouocauit. Etsi enim prouocatus qui delinquit, non ideò in totum excusatur, mitiùs tamen punitur Iul. Clar. *in d. §. fin. quæst. 60. num. 18.* post Boer. *cons. 4. num. 28.*
6. Ne alioquin grauiori accusationi per leuiorem præiudicetur. *Contra l. rei maiori 21. D. de except.* Vide Marsil. *cons. 137. num. 8.* Ioann. Papon. *in syntagm. Arest. libr. 22. tit. 5. Arest. 1.* Iul. Clar. *lib. 5. §. homicidium. num. 33. vers. sed quomodo probatur.*

DEFI-

DEFINITIO II.

In accusando homicida potior est causa liberorum, deinde vxoris, Tertia parentum, Postrema agnatorum & cognatorum iuxta ordinem succedendi.

SI is qui ab alio occisus est liberos & parentes & vxorem reliquerit, in vindictæ persecutione potior est causa liberorum, [1] Si liberi non sint, vxoris, [2] Si vxor non sit aut persequi nolit, parentum, Post parentes agnatorum & cognatorum proximiorum. [3] Præfertur autem vxor non tantùm agnatis, & consanguineis, sed etiam parentibus quia licet ab iis antecuertatur in causa successionis, [4] eius tamen interest magis quàm cæterorum, propter indiuiduam illam vitæ societatem, quæ per matrimonium contracta mariti morte dissoluitur. [5] Ob idque tanto magis præferenda est cæteris post liberos, quòd hereditatis lucrum amittat, quæ ad proximiores agnatos aut cognatos deuoluitur, Ne & amissi mariti, & bonorũ ipsius omnium iacturam sentiat. [6] Quòd si ex viri morte mulier quoque lucrum aliquod senserit propter pacta nuptialia, non eo magis à vindictæ persecutione remouebitur, quia nec agnati post vxorem persequi prohibentur, quamuis ad eos totius hereditatis commodum perueniat. [7] Quid tamen si suspecta sit, fortè cuius vir à filio, quem ipsa ex alio marito susceperat, occisus proponatur? Licèt non probetur conscia criminis, non tamen obstabit parentibus aut consanguineis aut agnatis quominùs illi & instituere accusationem possint, & præferantur. Nam & ex hac causa agnatos parentibus aliquando prælatos fuisse compertum est. [8] *Ita Senatus* in causa Ioannis Rastin 5. Id. Aug. 1593.

1. Quoties enim multi sunt qui velint accusare ad quos etiam de iure spectet ius accusandi, ille præferendus est qui suam vel suorum iniuriam persequitur, vt extraneo accusare volenti præferatur. Inter eos verò qui suam vel suorum iniuriam prosequuntur proximior præfertur: Si autem omnes sint in pari gradu, omnes simul admittuntur. Iulius Clar. post alios quos citat *in §. vlt. quæst. 15. num. 6.* vbi addit, Inter plures extraneos accusare volentes iudicem posse & debere eligere magis idoneum. Per text. *in l. si plures D. de accusat.*
2. Potior enim est causa vxoris scilicet post liberos, Et ita intelligendum est quod scribit Ioann. Papon. *lib. 24. tit. 2. §. 3. & 4.*
3. Nimirum qui possint succedere iure hereditario. Nam ius prosequendæ vindictæ est hereditarium *l. sororem C. de his quib. vt indign. & in l. quamuis C. ad leg. Iul. de adult. l. si crimen 10. l. vxor tua 4. C. hoc tit.* & Ioann. Papon. *d. defin. 24. tit. 2. §. 2.*
4. *l. vnic. C. vnd. vir & vxor. l. vlt. C. quor. bonor.*
5. *l. 1. D. de vit. nupt.*
6. *arg. l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de instit. & substit.*
7. Nihil enim commune habet causa successionis cum persecutione criminis & vindictæ *l. si pro fure 7. §. 1. D. de condict. furt.*
8. Propter suspectam collusionem proximioris Papon. *vbi supr. §. 4.* Qui verò non possint accusare vide apud Clar. *quæst. 14.*

DEFINITIO III.

Pendente accusatione de grauiore crimine, nihil interim pronunciandum est de leuiore.

DElatus de leuiore crimine siue ab eodem siue ab alio accusatore deferatur, de maiore, non potest condemnari de leuiore, quin plenè cognitum sit de maiore, vt consequenter vtraque accusatio eodem iudicio terminetur. [1] Finge leuius crimen non nisi exilio coercendum grauius verò capitis supplicio plectendum. An non fuerit absurdum in exilium mitti eum, qui capite puniri debeat? [2] *Ita Senatus* in causa Bartholomei Baudin & N. De la Val 2. Decemb. 1595.

1. Arg. eorum quæ notat Iulius Clarus *in §. fin. quæst. 14. num. 12. vers. & hoc etiam dato.*
2. Ita enim fieret vt minoris criminis condemnatio maioris impunitatem adferret, quod esset absurdum. Semper enim grauiora sunt & seueriùs & diligentiùs coercenda, vt dixi *Defin. 1. supr. ex l. cùm reis 18. C. de pœn.* Nihil tamen vetat eidem personæ diuersas pœnas corporales per eandem sententiam irrogari, quo casu distinguendum est an sint cõparibiles an non, vt si sint omnes mandentur executioni, sic tamen vt incipiatur à minore, si verò non sint compatibiles eligat iudex quam velit mandari executioni, vt eleganter tractat Iul. Clar. *in practic. crimin. quæst. 99. num. 9.* vbi vide.

TIT. II.

De accusat. & inscript.

DEFINITIO I.

Reus pendente accusatione retinet liberam bonorum suorum administrationem dum nihil in fraudem faciat.

NOn est reo aufferenda bonorum suorum administratio pendente cognitione de crimine. [1] Itaque potest interim debitor creditori reo soluere, & ex contrario reus debitor creditori. [2] Præterquàm si læsæ maiestatis crimen obiectum proponatur. [3] Idem de bonorum alienatione iuris est, [4] dum ne quicquam in fisci aut accusatoris fraudem fiat. [5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 16. Cal. Ianuar. 1588.

1. Excipe reum læsæ maiestatis, & repetundarum *l. ex iudiciorum 20. D. hoc tit. l. vlt. C. ad leg. Iul. maiest.* Vide *Defin. 5. num. 3. infr.*
2. *l. reo criminis 41. & seq. D. de solut.* vbi ratio redditur quod alioqui innocentes plerique necessario sumptu egerent.

3. *d.l.vlt.C.ad leg.Iul.maiest.* Adde etiam crimen repetundarum *ex dict.l.iudiciorum.*
4. Vide Guid.Pap.*quæst.76.num.*3.remissiuè & Didac.Couarr.ista eleganter tractantem *in lib.*4.*Decretal.*2. *part.cap.* 6.§.8.*num.*7.
5. *arg.l post contractum* 15.*cum ibi not.*D.*de donat.l.si aliquis* 7.D.*de mort.caus.donat.* Alia quæstio est,An ei cuius bona sunt annotata aut etiam publicata propter contumaciam debeant illa restitui si compareat & se defendat.De qua vide Iul.Clar.*quæst.*44.vbi distinguit an compareat intra annum an post annum.Vide *l.*1.*de requir.reis.*

DEFINITIO II.

Qui alium detulit non est condemnandus in expensas litis nisi conuincatur de vera,& manifesta calumnia.

EXtat Senatusconsultum quo cauetur ne delatores criminum expensas litis prorogare compellantur, præterquā si accusare etiam velint,& in crimen subscribere. Sed ad eos delatores id pertinere visum est qui non per calumniam manifestam detulerunt.[1] Calumniatores enim non modò litis sumptibus,[2] sed etiam mulcta pecuniaria adeóque si res postulabit capitali pœna puniri debere placuit.[3] Sanè si probabilē deferendi criminis causam quis habuerit, non illud etiam ab eo exigimus vt sufficienter & plenas adferat probationes.[4] Sufficit enim vt nihil per calumniam fecerit.[5] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine contra procuratorem iurisdictionalem Comitatus de Chastillon apud Sebusianos meos 5. Id. Iun. 1590.

1. Duplex enim calumnia est,vna vera,alia præsumpta vt pluribus tractat Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst.* 62. *num.* 4. *vers.Pro resolutione & num.*6.vbi vide.
2. Iul.Clar.*vbi supr.l.*3.*in fin.C.qui accus.non poss.*
3. Calumniantes enim poscit ad vindictam similitudo supplicij,id est pœna talionis *l.vlt.l.non prius* 7.*in fin. & pass.C. de calumniat.*& præterea pœnā infamiæ *l.nostris* 8.*& l.pen.eod.tit.l.vlt.C.hoc tit l.sunt quædam* 9.*in fin.de extr.crimin.*
4. Est enim illa tantùm præsumpta calumnia cùm accusator deficit in probationibus Iul.Clar.*d.quæst.*62.*num.*4. *&* 6.Nec ei prodest quòd iurauerit de calumnia *ibid.num.*7.Vide *l.si cui* 7.*D.hoc tit.*
5. Id est sciens aut cùm scire possit innocentem esse illum quem accusat. Illa enim demùm vera calumnia est.Excusatur tamen etiam à præsumpta si habeat pro se euidentia aliqua indicia, puta famam,vel auditum à fide dignis vel quid simile.Idem Iul.Clar.*vbi supr.num.*8.

DEFINITIO III.

Indicium quod ex vnius testis dicto proficiscitur sufficit ad condemnandum non ad pœnam criminis sed ad sumptus litis.

ACcusatus de crimine si ab vno tantùm teste impetatur,[1] neque condemnandus est, neque testi obiiciendus, nec rursus omnino absoluendus,[2] sed interim dimittendus quousque amplior criminis probatio facta sit,[3] & nihilominus in expensas litis condemnandus.[4] *Ita Senatus* in causa Mauricij Iacquier Tarentasiensis Prid. Cal.Iunij 1591.

1. Intellige de teste qui faciat indicium non tantùm facti vt Baldus loquitur *in l.seruos C.de testib.* id est quod dirigit iudicem in viam persecutationis ad inquirendum,sed etiam indicium iuris, quod non aliter contingit quàm si sit ille omni exceptione maior.Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst.*21.*num.*2.*vers.vnius testis.* post Ruin.*cons.*147.*num.*2.*lib.*5.
2. Cùm possit quod ex probatione deest aliquando per alium testem repleri.
3. Quod Gallicè dicimus *plus amplement informé.*
4. Cùm posset vnus ille testis facere indicium sufficiens ad torturam Clar.*d.num.*2.*& quæst.*53.*num.*18.

DEFINITIO IV.

Accusatus siue absolutus sit siue leuiùs quàm oportuit condemnatus non potest iterum accusari de eodem crimine sed de alio potest vt tantò grauiùs puniatur.

AB accusatore publico delatus de crimine & simpliciter absolutus, id est non addita clausula *alio non apparente* quæ vt plurimum addi solet, ob idipsum crimen iterùm accusari non potest,[2] siue apud eundem, siue apud alium iudicem,non solùm à procuratore fisci, cui haud dubiè obstaret exceptio rei iudicatæ,[2] sed nec ab eo qui priuatam velit iniuriam prosequi, nec si eo inaudito lata sententia proponatur.[3] Etsi enim verum est sententiā inter alios latam aliis nocere non debere,[7] hoc tamen iure vtimur vt vindictæ persecutio non ad priuatos pertineat,sed ad fiscum aut eū,qui fisci loco sit.Nisi quod ad pœnam pecuniariam,quæ in vicē eius quod interest infligi solet.[5] Hactenus enim saluam priuato actionem esse, nec ei rem iudicatam obstare verius est.[6] Ergo si priore iudicio secuta fuerit condemnatio sed leuior quàm delicti atrocitas postularet, multò minùs permittendum est vt semel condemnatus iterum de eodem crimine accusetur,ob id solùm vt grauiores & meritas sceleris sui pœnas luat. Id enim postulat, & omnino euincit autoritas rerum iudicatarum.[7] Sanè si noui criminis idem reus fiat, nihil prohibebit bonum iudicem sic ferre sententiā vt quod priori condemnationi defuit posteriori adiiciat,[8] & vtriusque criminis pœnam cumulet, quò efficiat posterioris grauiorem.[9] *Ita Senatus* in causa Parisij Chenequier & Pantaleonis Raymondé circiter Idus Iunij 1591.

1. *l.Senatus censuit* vbi glos.& Bart.*D.hoc tit.* Cyn.*in l.nullum C.de testib.* Papiens.*in form.inquisit.vers.hac est quædam inquisitio num.*8.
2. *tot.tit.de except.rei iudic.*
3. Intellige nisi magna ex causa vt loquitur Vlp.*in l.si cui crimen* 7.*§.iisdem criminibus* D.*hoc tit.*
4. Vt scriptum

4. Vt scriptum est *in d.§. iisdem & in l.*1.D.*de except.rei iudic.*
5. Itaque sufficit latam esse sententiam absolutoriam cum eo cui agendi ius fuit *arg.l.si ideo* 55.*D.de euict.*
6. Vt ita accipiatur quod scriptum est *in d.§. iisdem.*
7. *d.l.Senatus* 14.vbi glos.Bart.& alij.D.*hoc tit.* Ioann. Papon. *in syntagm.lib.*19.*tit.*8.D *e la force & autorité des iugemens* §.10.
8. Multò magis si recidat in idem crimen vt tractat Papon.*d.*§.10.*in fin.*
9. Cumulatio enim delictorum necessariò trahit secum cumulationem pœnarum.

DEFINITIO V.

Etiam in atrocissimis delictis non est permittenda accusatio quæ certum autorem nullum habeat,præsertim si impetatur memoria defuncti.

ETsi crimina quædam sunt quorum atrocitate ius ita constitui æquū fuit vt memoriā defuncti hominis accusare,adeóque condēnare liceret, quale inter cætera illud est,perduellionis qui hostili animo in Principem aut Rempubl. animatus fuit,[1] aut eius qui ex lege Iulia repetundarum reus fieri potuit,[2] Non tamen facilè & temerè aut passim id permittendum est,[3] sed ita demùm si certus accusator se offerat,qui & eius condicionis ac existimationis sit, vt ab accusatione repelli non debeat,[4] & accusationis fidem inscriptionis periculo facere paratus sit.[5] Idque Senatus noster constituit, cùm clarissimi cuiusdam viri qui inter Consiliarios Principis locum moriens tenuerat,memoria per incerti accusatoris audaciam impetteretur, nec de accusationis veritate vel inquiri passus est.[9] Cal. Iul.1592.

1. *l.vlt.*D.*ad leg.Iul.maiest.* Iul.Clar.*in* §.*læsæ maiestatis num.*16.
2. *l.ex iudiciorum* 20.*hoc tit.l.*2.D.*de leg.Iul.repetund.*
3. Quia regulariter crimina & pœnæ finiuntur morte *l.si pœna* 20.*D.de pœn.* Nec possunt pœnæ incipere ab herede nisi lis cum defuncto fuerit contestata *d.l.ex iudiciorum l.defuncto* 6.D.*de public.iudic.l.*1.*C.si reus vel accus.mort.fuer.* Iul. Clar.*in pract.crimin.quæst.*51.*num.* 12.*&* 13.Vbi excipit crimina hæresis,læsæ maiestatis repetundarum,peculatus, homicidij sui ipsius ob conscientiam sceleris patrati.Vide eundem Iul.Clar.*in* §.*hæresis num.*21.*& in* §.*læsæ maiestatis num.* 16.
4. Multi enim sunt qui ab accusatione repelli debent aut ob suam infamiam aut ob aliquam aliam condicionem.De quibus omnibus vide Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst.*14.*per tot. & quæst.*15.
5. Ne tam facilè quis profiliat ad tanti criminis accusationem.*l.si cui crimen* 7.D.*hoc tit.* Text.est accommodatus *in l. eon prius* 7.*C.de calumniat.*

DEFINITIO VI.

Reo qui & obiectionem testium passus & ad iustificationes suas admissus fuit non est danda dilatio ad respondendum vt aiunt per attenuationem.

NOn est reo concedenda dilatio, vt ad accusatoris petitionem peracta litis criminalis sollennitate per attenuationem respondeat,[1] quoties reo commissi & obiecti sunt,&,vt pragmatici loquuntur, confrontati testes, & ad innocentiæ probationes quas iustificatorias vocant admissus reus fuit:quoniam eo tempore accusationem attenuare debuit quo testes sibi commissos vidit.[2] Igitur responsionibus per attenuationem tunc locus erit,cùm rei confessio sollennem iudicij criminalis formam excluserit.[3] *Ita Senatus* in causa Iacobi Faure & Henrici Pic 10. Cal.Febr.1593.

1. Nec enim responsiones istæ per attenuationem sunt defensiones illæ quas placet nunquam esse aufferendas reo quin admittatur ad eas ante condemnationem,& quas nec de plenitudine potestatis Princeps adimere potest reo, vt ex communi nostrorum sententia tractat Iul.Clar.*in* §.*fin.quæst.*49.*num.*13.*&* 14.sunt enim eiusmodi defensiones illæ quas nos vulgò iustificationes,aut facta iustificatiua appellamus.
2. Alioqui suspectæ sunt iustificationes quæcunque post obiectos testes allegantur, tanquam per dolum & mendacium excogitatæ.
3. Nam contra eum qui sponte confessus est non proceditur per obiectionem testium,quia nec necesse est cùm in confitentem nullæ aliæ sint partes iudicis nisi in condemnato quo magis permittendum ei est vt defensiones suas alleget ad extenuandam accusationem Iul.Clar.*dict.num.*13.*& quæst* 64.*num.*44.*& quæst.*65.*num.*1.

DEFINITIO VII.

Alienationes factæ pendente lite ab eo qui liberam rerum suarum administrationem retinuit non sunt reuocandæ si fraus nulla interuenerit nec tamen à iudice facilè permittendæ.

QVod supra diximus,[1] lite pendente non aufferri reo bonorum suorum administrationem ideóque & ei solui posse præterquam in exceptis criminibus,id est maiestatis & repetundarum.[2] Ita accipiēdū est vt si intereà ex bonis suis aliquid vēderit reuocarivenditio posteà non possit,Ne secuta quidem condēnatione,Nisi aut post sententiā & appellatione pendente facta venditio sit ab eo qui publicationis & bonorum ademptionis pœnā merebatur,[3] Aut in fraudē fisci & pœnæ pecuniariæ alienatio facta proponatur.Quæ fraudis præsumptio quibus casibus & ex quibus iudiciis colligatur alio loco à nobis diffusè tractatum est.[5] Donationes solæ exceptæ olim fuerant, & quidem eæ duntaxat quæ post contractum capitale crimen factæ essent,[6] & ita demū si cōdemnatio quandoque secuta esset,[7] quoniam ita ius erat vt ex capitalibus delictis omnibus aut bonorum omnium, aut saltem partis ademptio irrogaretur.[8] Hodiè igitur cùm ex perpaucis criminibus publicatio bonorum fiat,[9] consequens erit permissas donationes in cæteris nisi fraus facta sit pœnæ pecuniariæ.[10] Quid autem si reus petat à iudice vt vendere sibi aliquid liceat? Non debet iudex multò minùs Senatus permittere, si non aliqua necessaria aut probabilis vendendi causa allegetur,[11] Quamuis etiam citra permissionem esset venditio valitura: Nam facta vltrò venditione, saluum maneret ius fisci aduersus emptorem, si quid à reo in fraudem & per collusionem quandocunque factum probaretur,[12] quod permissa venditione secus est.[13] Itaque imputet sibi qui

cùm liberam distrahendi potestatem haberet etiam sine causa, dummodò non in fraudem, adire tamen iudicem maluerit.[14] Iusta porrò distractionis causa est vt in sumptus litis aut alimentorum pecunia erogetur.[15] Quo tamen etiam casu ne qua fraus fiat solet Senatus decernere, vt acceptum precium penes scribam & actuarium (grapharium appellant) deponatur, Per cuius manus posteà tantùm reo præstetur quantum Senatui æquum & iustum videbitur. Etsi enim alienationes quæ causam habent necessariam nunquam prohibitæ censentur,[16] facilè tamen eo prætextu fraus fieri posset, si non aduersus fraudem, huiusmodi veluti remedio consuleretur.[17] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa Stephani Tornier concussionum rei 7. Cal. Febr. 1593.

1. *Desin. 1. supr. eod.*
2. *l. ex iudiciorum* 20. D. *de accusat* iunct. *l. reo* 41. *& seq.* D. *de solut.*
3. *vt in l. chirographis* 57. §. 1. D. *de admin. tutor.*
4. Nunquam enim fuendum est fraudibus *l. per tot. tit. quæ in fraud. credit.* D. *&* C.
5. *Libr.* 7. *Coniect. cap. vlt.* ex not. per Bart. *in l. post contractum* 15. D. *de donat.*
6. *d. l. post contractum l. si aliquis* 7. D. *de mort. caus. donat.*
7. *d. l. post contractum*, de cuius tamen sententia & electione vide quæ scripsi supradicto loco Coniecturarum.
8. Vt perspicere licet ex omnibus titulis qui sunt de legibus publicorum, iudiciorum D. *&* C.
9. Bona enim damnatorum hodie seruantur proximioribus etiam collateralibus *Auth. bona damnatorum* C. *de bon. damnat.* De cuius sententia & practica vide Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 78. *num.* 1. vbi ait obseruari de consuetudine vt per illam Authent. correcta sint omnia iura antiqua etiam in illis casibus in quibus erat imposita pœna confiscationis expresse nec tantùm in consequentiam alterius pœnæ licet vulgo DD. contrà sentiant. Excipiuntur tamen crimina hæresis & læsæ maiestatis. Et si quid prætereà ex dispositione statuti vel consuetudinis aliter caueatur Iul. Clar. *ibid.*
10. Vt pluribus tractaui *dict. libr.* 7. *Coniect. cap. vlt.* Iul. Clar. *quæst.* 78. *num.* 16. *&* 17. *§. fin.*
11. *Vt in l. Diuus* 5. D. *de petit. hered. nit prator* 7. §. *vlt. iunct. l. Aristo* 5. §. 1. D. *eod.*
12. Oportet enim emptorem aut aliter contrahentem fuisse participem fraudis. Alioqui non reuocantur alienata titulo oneroso Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 78. *num.* 18. ex Angel. *in l. si quis num.* 4. C. *de bon. præscript.*
13. Iustè namque possidet qui autore & permittente prætore possidet *l. iustè possidet* 11. D. *acq. poss. l. qui autore* 137. *de reg. iur. l.* 5. §. *non passim* D. *de reb. eor. qui sub. tutel.*
14. Iudex enim nihil potuit, nec debuit decernere sine causæ cognitione *l. nec quicquã* 9. §. *vbi decretum cum ibi not. de offic. proconf.*
15. *d. l. ait prætor* 7. §. *vlt. & l. filius* 9. D. *de iur. delib. dict. l. Diuus* 5. D. *de petit. hered.*
16. *l. alienationes* 13. D. *famil ercisc. l.* 1. D. *de fund. dotal. l. filius familias* 114. §. *Diui* 2. *in fin.* D. *de legat.* 1.
17. Eundum enim est obuiam fraudibus quantum fieri potest *l.* 5. §. *si pupillus* D. *de reb. eor. l. scire oportet* 21. §. D. *de legit. tutor l. vnic.* §. *ille autem* C. *de latin. libert. toll.*

DEFINITIO VIII.

Solutio facta creditori suppositio per reum criminis liberat debitorem qui fraudem non participauit, & cui nihil potest imputari.

SI quis in fraudem fisci & suspicione pœnæ quam ex delicti conscientia sibi imminentẽ præsentiret, alterius nomen pro suo in creandis debitoribus subiecisse dicatur, priùs audiendus & in ius vocandus est is qui tacitam fidem accommodasse dicitur,[2] quàm vt sequestrari possint nomina, & inhiberi debitoribus ne ei soluant, cui sint obligati.[3] Sic enim eius inauditi condicio durior fieret quod numquam est ferendum. [4] Quid ergo si posteà de fraude appareat, & intereà debitores imaginario creditori soluerint? Vtique liberati intelligentur,[5] si non à fisci procuratore certiores facti sint de lite aduersus verum & imaginarium creditores eo nomine instituta.[6] Tunc enim iis imputari poterit cur tam facilè & vltrò soluerint, Aut cur si conuenti soluerunt, non priùs denunciauerint procuratori Principis, vt si quam haberet inhibendæ solutionis rationem, eam proponeret,[7] Sed etsi fraudem participasse probentur, non impunè soluisse videbuntur, vt hanc ipsi quoque fraudis suæ pœnam sentiant. [8] Sanè si quædam fraudis probationes aut præsumptiones interueniant, non iniquè intereà debitoribus inhibebitur ne soluant.[9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 8. Id. Mart. 1593.

1. *Vt in l. si aliquis* 7. *D. de mort. caus. donat.*
2. Fraus enim probanda est non præsumenda *l. in exceptionibus* 19. §. *qui dolo* D. *de probat.* Ex quibus autem coniecturis fraus probetur, Vide apud Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 78. *num.* 16. *&* 17.
3. Habet enim fundatam intentionem is qui stipulatus est quandiu non probetur simulatio *l. cùm propria* 5. *in fin.* C. *si quis alter. vel sib.*
4. *Vulg. l. de vnoquoque* 47. D. *de re iudic. l. nam ita* 39. D. *de adopt.*
5. Nihil enim potest iis imputari qui soluerunt proprio creditori qui ab iis fuerat stipulatus *l. filia* 88. *D. de solut. l. vero procuratori* 12. *l. solutam* 49. *l. quamuis* 45. *alias l. Calippo* §. 1. D. *eod.*
6. *Arg. l. nomen* 4. C. *qua res pignor. l. vlt. cum ibi not.* D. *de transact.*
7. *Arg. l. ait prætor* 7. §. 1. *vers. permittitur* D. *de minor.*
8. Ex not. per Iul. Clar. *d. quæst.* 78. *&* 21. *num.* 8.
9. Vt impediatur solutio & liberatio *l.* 3. *C. de nouat. d. l.* 4. C. *qua res pignor.*

DEFINITIO IX.

Occultus instigator non tenetur ad expensas litis si non fuerit calumniator.

QVi crimen secretò detulit ad causam vindictæ publicæ quamuis si calumniator sit, perinde condemnari debeat in id omne quod rei interest, acsi palam & publicè nullâque facta protestatione accusasset, [1] Si tamen nihil per calumniam fecisse probetur, iustámque accusationem fuisse ex iudicij euentu appareat, non est condemnandus ad litis expensas vllas aut prorogandas aut restituendas, quarum scilicet onus ad iurisdictionis dominum pertineat, [2] cuius officio incumbit curare vt malis hominibus purgetur territorium cui præest,[3] Nisi pro accusatore haberi voluerit is qui denunciator fuit. [4] *Ita Senatus* in causa Syndicorũ & collegij Canonicorũ de Chamonix ex tempore tractata Non. Iul. 1593.

1. Eum

1. Eum namque qui clam & per cuniculos calumniatur, non oportet melioris esse condicionis quàm si palam & publicè calumniaretur, cùm sint magis excusabiles qui publicè & palam quàm qui clam peccant *l. vlt. D. de rit. nupt.* Demque nunquam impunita debet esse calumnia *l.* 1. §. 1. D. *si mulier ventr. nom. per calumn. in poss. ess. dicet l. vlt. C. de calumniat.* Dix *Desin.* 2. *supr.*
2. Hodie enim nemine querelante fiscus succedit loco partis aut is qui fisci locum tenet vt ait Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 10. *num.* 3. 4. *&* 6. Neque tamen procurator fiscalis vnquam subiicitur expensis siue actiuè siue passiuè nisi euidenter dolosè & calumniosè litem prosequatur. Idem Clar. vbi *supr. num.* 5. *& quæst.* 50. *num.* 6. *in fin.*
3. *l.* 3. *D. de offic. præsid.*
4. Quo casu & citandus est & cùm succumbit, in expensas condemnari debet. Iul. Clar. *in pract. crimin. dict. quæst.* 10. *num.* 4. post Ioann. Papon. *in syntagm. Arrest. lib.* 2. 4. *tit.* 1. *Arrest.* 2.

DEFINITIO X.

Instigatori occulto debentur expensæ litis quas subministrauit si eum sibi indicari reus petierit, non aliter.

INstigator accusationis sicuti si per calumniam instigasse ex litis euentu probetur condemnandus est in id omne quod rei interest,[1] Ita si iusta fuit veráque instigationis causa obtinere expensas omnes debet quas ob eam rem fecerit [2] etiam non necessarias, dummodò vtiles, nec superuacuas.[3] Sed hoc ita si instigatorem nominari sibíque indicari reus petierit.[4] Alioqui si perpetuò sic egerit, quasi cum solo accusatore publico sibi res esset, nec de instigatoris calumnia sit conquestus [5] non alios sumptus repetere instigator potest, quàm quos ab alio qui instigator non fuisset fieri oportuisset ad litem instruendam. [6] *Ita Senatus* pro Laurentio Balmaz contra Guillielmum le Marquis Castellanum de Miribel Idib. Decemb. 1593.

1. Adeóque ad pœnam talionis si non esset illa hodie sublata *l. vlt. C. de calumniat.* vt dixi *Desin. prox. præced.* Clar. *in §. fin. quæst.* 12. *num.* 17.
2. Vt sit eadem ratio contrariorum *arg. l. penult. C. de solut.*
3. Nemo enim superuacuis sumptibus onerandus est *l. in fundo* 38. *D. de rei vindic. l. si seruos* 25. *D. de pign. act. l. hac ita pulatio* 14. §. 1. *D. vt legat. seu fideic. serv. caus. caueat.*
4. Quanquam nec cogitur fiscalis procurator nominare instigatorem, nisi eo demum tempore, quo ex eventu iudicij apparet calumniosam fuisse accusationem. Et ideo non facile debeat procurator fiscalis instigatorem occultum audire nisi priùs & priuata saltem scriptura subscribat, veramque adfirmet accusationem *l. non prius* 7. *C. de calumniat.*
5. Siue ignorans siue dissimulans, quasi nesciat aliquem esse instigatorem.
6. Sibi enim debet instigator hic imputare cur palam & publicè accusare non maluerit. Instigator enim manifestus nil distat ab accusatore. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 10. *num.* 4.

DEFINITIO XI.

Non sunt audiendi testes pro reo antequàm sit in vinculis & de crimine responderit.

QVamquam is qui iussus est inquirere de crimine sic agere debet vt non minùs quæ pro reo quàm quæ contra reum faciunt redigat in testationem, non solùm id postulante reo sed etiam tacente,[1] si tamen productis iam elogiis, secutóque decreto iudicis de reo prehendendo aut citando, reus petat inquiri exactiùs de rei gestæ veritate, non est audiendus: quoniam prius est vt iudici pareat,[2] quàm vt suam probet innocentiam, cùm propter rei iudicatæ autoritatem, [3] tum ne feneſtra aperiatur subornandis per reum testibus, si priùs audiantur, quàm sit ille in vinculis. [4] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa D. de la Serrà 14. Cal. Febr. 1594.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *informer à charge & à decharge.*
2. *l. si quis ex aliena* 5. D. *de iudic.*
3. *l. seruo* 65. §. *cùm prator* D. *ad SC. Trebell.*
4. Hoc enim esset destruere totam practicam criminalem si per indirectum admitteretur reus ad faciendum suas defensiones extra carceres. Inquit Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 14. *num.* 12. *vers. aliàs enim.*

DEFINITIO XII.

Respondere per attenuationem reus debet ex ore & in vinculis.

QVoties ex sola rei confessione accusator quisquis ille sit siue priuatus siue publicus accusationis probationes depromit, edendæ sunt reo petitiones quas conclusiones diffinitiuas appellamus, vt iis per attenuationem respondeat: quod ipsum tamen ex ore & vinculis facere debet siue rusticum hominem proponas, siue peritum & Doctorem. Hac sola differentia obseruãda quòd si sit rusticus permittitur illi posteaquàm ex ore respondit aduocati quoque consilium implorare, & pluribus ac melioribus rationibus causam suam defendere, ob idque petenti ei dilatio congrua in hanc rem concedenda est. [1] Si verò iurisperitus sit aut alius qui nec rusticus sit, nec rustico in iuris ignoratione comparandus,[2] nulla illi dilatio ex hac causa conceditur. Sed tantùm si quid amplius ad iuris sui defensionem ex scripto proponere velit id ei non denegatur, dum ne longior ferendæ sententiæ mora fiat. *Ita Senatus* in causa cuiusdam Adnocati 8. Cal. April. 1594.

1. Iur. Clar *in §. fin. quæst.* 49. *num.* 13. *&* 14.
2. *l. regula* 9. D. *de iur. & fact. ignor.*

TIT. III.

De exhib. vel transmitt. reis.

DEFINITIO I.

Cuius sumptibus transmittendus sit reus, qui à condemnatione corporali appellauit ad Senatum.

AB inferiore iudice in prouincia condemnatus ad pœnam sanguinis, aut ad tormenta, si Senatum appellet statim ducēdus est expensis apparitoris principalis, quem nos Capitaneum iustitiæ appellamus,[1] mox repetiturus ab accusatore priuato si habeat vnde soluat,[2] sin minùs, à Principe aut domino inferioris iurisdictionis, cui persequendæ vindictæ publicæ onus incumbit,[3] quod si nec apparitor ipse habeat de suo, quod in eam sumptuum causam prorogare possit, iniungenda est prorogandi necessitas accusatori, non reo, tametsi reus locupletissimus probetur. Inhumanum enim sit cogi reum de suo soluere vt ad furcam fortasse & vltimum supplicium ducatur.[4] Et verò ad accusatorem onus pertinet omnium impensarum litis, præterquam earum, quas instruendis innocentiæ probationibus fieri necesse est,[5] cùm eueniat plerumque vt reus absoluatur.[6] *Ita Senatus* pro Bartolomæo Du Port contra Ioannem Baptistam Regnaud 3. Id. Ianuar. 1593.

1. Hoc enim ad ipsius officium & munus pertinet.
2. Cùm enim priuatus aliquis accusator adest, ad eum pertinet non ad ærarium Principis aut ad dominum iurisdictionis vt litis sumptus ministret. Non enim fiscus succedit loco partis, nisi cùm alia pars nulla est, vt dixi *Defin. 9. num. 2. supr. tit. prox.* Vnde etiam illa proficiscitur regula quod non oritur actio criminalis reipub. vbi non oritur parti actio ciuilis, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 50. num. 6. in fin.*
3. Vt malis hominibus purgetur prouincia *l. 3. D. de offic. præsid.*
4. *Arg. l. nimis graue 7. C. de testib.*
5. Accusatoris enim est probare accusationem, rei verò suam probare innocentiam & defensionem, cùm debeat vnusquisque probare id quod est fundamentum suæ intentionis, nec alius pro alio sit onerandus sumptibus.
6. Nam & in dubio præsumendum est pro reo & pro eius innocentia *l. absentem 5. D. de pœn.*

DEFINITIO II.

Possunt officiales etiam propria autoritate prehendere illos quorum crimina & atrocia sunt & notoria.

IMperatoria constitutio[1] quæ prohibet ne quisquam in iudicio condemnandus exhibeatur nisi de cuius exhibitione priùs iudex pronunciauerit, ad ea delicta non pertinet quæ & tam notoria sunt, & tã atrocia vt non sint culpa carituri officiales loci ni statim reum prehendant[2] propria autoritate,[3] iudicique castigandum exhibeant,[4] qui intereà alioquin auffugere possit, debitámque crimini pœnam eludere.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 15. infr. De pœnis.

1. *Quæ extat in l. vlt. C. hoc tit.*
2. Nam quemadmodum in maleficiis clandestinis & occultis non præsumitur negligentia officialis, nisi probetur *l. 1.* vbi Bald. *& l. si ea* iunct. *l. cum fratrem 9. C. de his quib. vt indign.* Ita dicendum aliud est si crimen sit notorium vel ipsi officiali denunciatum. Not. *in l. congruit D. de offic. præsid. & in l. Diuus D. de custod. reor.* Quamquam non tenetur officialis ex sola negligentia, nisi sit in lata culpa & dolo proxima Aegid. Boss. *tit. De official. corrupt. pecun. num. 26.* quem refert Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 73. versic. item iudex. num. 3.*
3. Quamuis regulariter si officialis non requisitus inquirat contra aliquem propria autoritate nec testes habeat nec crimen sit notorium, teneatur actione iniuriarum & in id omne quod alterius interest *l. seueriter 14. C. de excus. tutor.* Litémque suam facere dicitur & ei potest resisti de facto. Not. glos. & Dec. *in l. non videtur 167. §. qui iussu de reg. iur. l. prohibitum 9. C. de iur. fisc. lib. 10. tit. 1.* Bart. *in Extrauag. quoniam* in verb. *rebellando qui sint rebell.* Thom. Grammat. *cons. 51.* Bald. *in l. ab executione C. quor. appell. non recip.* Panorm. *in cap. dilectus Extr. de rescript.*
4. *l. 1.* vbi Salicet. *C. de fals. monet.*
5. *l. 1. & pass. D. de custod. reor.*

DEFINITIO III.

Etiam cùm criminalis disceptatio conuersa est in ciuilem reus ex vinculis sententiam audire debet tum quoque cùm absoluitur.

QVoties iudicium quod criminaliter cœptum fuerat in ciuile conuersum est,[1] atque ita carceribus exemptus reus, præstita tamen vt fieri solet cautione nuda vel etiam si opus sit fideiussoria,[2] iudicio in eadem causa sisti publicandarum testationum tempore,[3] ac quoties ita iudici videbitur, non eo minùs sistere debet propriámque personam carceribus reddere, quòd actore nihil probante absoluendus videatur.[4] Pertinet enim ad rei iudicatæ autoritatem & ad publicum exemplum, vt qui semel inter reos fuit ex eáque causa in carcerem detrusus in eo statu sententiam audiat, in quo tunc erat cùm ciuiliter agi res cœpit.[5] Nec enim ciuilis illa disceptatio absorbet iudicium criminale, sed eius tantùm formam immutat, in

tat, in id vsque tempus quo testationes publicari aut ius reddi oporteat.[6] Neque verò cùm ius redditur quicquam hac parte interest an absoluatur reus an condemnetur, nec rursus an actionis iure condemnetur in id omne quod aduersarij interest, an ad pœnam pro delicto, Quia cùm ante iudicati pronunciationem ignorare reus debeat, quid iudicatum sit,[7] perinde cogendus est pati carceres vt sententiam audiat per quam absoluatur atque si condemnaretur ad pœnam. Planè si in id tantùm condemnetur quod aduersarij interest, puta quòd dolo & delicto vacare illum appareat,[8] sic debet condemnatio concipi, vt tamen eo nomine reus post pronunciationem, in carceribus pro iudicato soluendo non retineatur: Ne alioqui fiat ei iniuria si pro ciuili debito cuius persequendi gratia bona priùs quàm condemnati personam capi oporteat,[9] carceris pœnam patiatur. *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de la Foreſt D. de la Barre contra Claudium Vallet 8. Cal. Sept. 1593.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *appointer les parties en proces ciuil & ordinaire.*
2. Pro qualitate nimirum & varietate criminis & personarum *arg. l. 1. 1. C. de custod. & exhib. reor.*
3. Pragmatici dicunt *au iour de la publication des enqueſtes.*
4. *Ex l. qui accusare 4. C. de edend.*
5. Nam & cùm reus à crimine absoluitur, criminalis tamen sententia est ac proinde vt cæteræ criminales pronunciandа.
6. Ne interea cogatur reus manere semper in vinculis.
7. Pronunciatio enim & recitatio sententiæ illa sola est, quæ ostendit quid iudicatum sit *l. 1. & tot. tit. C. de sentent. ex breuic. recit.*
8. Nec enim ibi debet esse pœna vbi delictum nullum est *l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adulter.* nec rursus potest delictum esse sine dolo, scilicet vt corporaliter puniatur. Clar. *quæst. 84.*
9. *Not. in l. ob æs C. de oblig. & action.*

TIT. IV.

De custod. reor.

DEFINITIO I.

Commentariensis habet in subsidium actionem contra procuratorem iurisdictionis, & contra dominum & in bona domini siue nullum heredem ille reliquerit siue aliquem cum beneficio inuentarij.

PROCVRATOR iurisdictionis, quem vulgo *officij* appellant, condemnandus est in expensas omnes quas pro custodia & alimentis condemnati aut absoluti rei per commentariensem erogari oportuit,[1] Si neque habeat reus de suo vnde possit soluere, neque priuatus vllus accusator sit contra quem eiusmodi sumptus repeti possint.[2] Non tamen proprio sed procuratorio nomine condemnari debebit,[3] vt eius tandem damno res cedat qui dominus iurisdictionis est,[4] si non cuiderit calumnia procuratoris nec speciale mandatum habeat ad agendum:[5] Alioqui generale sufficit vt officio suo coactus potiùs quàm vltrò ad accusandũ prosilire existimetur. Quod si intereà dominus decesserit nullo herede relicto, eiúsque bona per creditores possideantur siue dominij siue pignoris tantùm iure, æquissimum est ex eiusdem iurisdictionis fructibus capi quantum necessariis illis sumptibus farciendis necesse est:[7] Quasi obligatis in hanc rem non ipsis tantùm bonis, sed etiam eorum fructibus anteriore quodam iure ad quoscunque res perueniat successores. Est enim iurisdictionis cuiuslibet delictorũ coercitio,[8] quæ tamẽ sine sumptibus præsertim custodiæ & alimentorũ explicari non potest.[9] Idem multò magis admittendum erit si dominus decesserit relicto herede qui beneficium legis & inuentarij imploraurit.[10] Non enim ad generalis discussionis instantiam commentariensis remittendus est, vt huiusmodi sumptuum quotum alioqui tam iusta & necessaria causa est solutionem consequatur.[11] *Ita Senatus* pro Antonio Bourgeois contra Philippum le Bel procuratorem iurisdictionis de Chastillon & Pontdeueyle 4. Id. Nouemb. 1592.

1. Quia ad eum pertinet criminis persecutio & accusandi necessitas ne delicta maneant impunita *l. post legatum 5. § Adiudicatum fisci, vbi not. D. de his quib. vt indign.*
2. Nam siue reus ipse sit soluendo siue accusator priuatus, nihil in procuratorem iurisdictionis constitui debet, ne officium ei suum sit damnosum *d. §. aduocatum* Iunct. *l. videlicet 29. D. ex quib. caus. maior.*
3. Cùm non proprio nomine egerit sed procuratorio.
4. Egisse namque ille videtur qui per procuratorem suum egit *l. 1. §. vsus & pass. D. de procurat. l. ità autem 5. §. quòd si quis D. de admin. tutor.*
5. Nemo enim generale mandatum habere intelligitur ad calumniandum aut aliter delinquendum. Siquidem generali mandato interest semper clausula bonæ fidei *l. creditor 60. §. vlt. D. mandat.*
6. Et ideo necessitas officij debet eum excusare, Maximè cùm alius quispiam priuatus delator & accusator fuit, cuius intentionem procurator iurisdictionis fuerit secutus, & ex secutus vt loquitur Paulus *in d. § aduocatum fisci.* Vide Cuiac. *ad l. 2. C. de delat.*
7. Est enim hoc onus non tantùm iurisdictionis, sed etiam fructuum iurisdictionis, qui scilicet nulli esse possunt nisi qui supersint necessariis impensis deductis *l. quod in fructus 46. de vsur.* Esse autem necessarias istas impensas ex eo apparet

quòd prinandus esset iurisdictione dominus si delicta quæ admissa sciret, impunita relinqueret. Hoc enim esset abuti iurisdictione non uti.

8. Quæ scilicet adnexum habet imperium merum *l.3. cum ibi notat.* D. *de iurisdict.*
9. *l.1. & tot. hoc tit.* D. *&* C.
10. Siquidem non est sine herede qui heredem habet quamuis cum beneficio legis & inuentarij *l. vlt.* C. *de iur. delib.* iunct. *l. cùm quasi* 30. §. *sed esti suus de fideic. lib.*
11. Nempe quod ea discussionis instantia semper longiores habeat moras.

DEFINITIO II.

Capitis pœna irrogatur commentariensi qui carceratæ mulieri stuprum intulit, etiam citra vim dum ne meretrici.

COmmentariensem qui etiam citra vim rem habuerit cum muliere quam in custodia habebat, capitis pœna puniendum esse placuit, siue ex causa delicti, siue ex alia quacumque in carceres detrusa mulier proponatur.[1] *Ita tractatum est* 7. Cal. April. 1593.

1. Nimirum ex consuetudine illa quam receptam esse atteſtatur Ioan. Faber *in §. item lex Iulia. num. 6. Inſt. de public. iudic.* Paris de Put. *de syndic.* in verb. *Adulterium.* Quamuis non eodem iure omnes gentes vtantur vt videre est apud Iul. Clar. *libr. 5. sentent. §. fornicatio num.* 24. Excipe casum quo mulier carcerata sit meretrix, tunc enim mitius agendum est cum custode carcerum qui eam per vim cognouit. Clar. vbi supra ex Boer. *decis.* 317. *num.* 9. Ioann. Papon. *in syntagm. libr.* 22. *tit.* 8. §. 1. Quid verò si alius ex carceratis cognoscat meretricem pariter carceratam. Negat Clarus molestandum illum esse post Boer. *vbi supr. num.* 10. *&* 14. Quod intellige si modò vis absit quæ nunquam debet esse impunita.

DEFINITIO III.

Vocatus ad iudicem vt respondeat ex ore ad fines ciuiles tantùm, non censetur esse in vinculis & potest abire sine venia.

QVi iussus est ad iudicem venire de crimine ex ore responsurus ad fines vt pragmatici loquuntur ciuiles tantùm, non censetur esse in vinculis.[1] Ideóque quasi ciuili potiùs quàm criminali iudicio conuentus, post factam à se responsionem constitutúmque procuratorem, potest impunè abire nulla à Senatu alióve quolibet iudice abeundi licentia impetrata. [2] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro N. Gaspardo Chabod contra Spect. Ioannem Regnaud tunc iuridicum Sabaudiæ maiorem, nunc Senatorem clarissimum 6. Non Mart. 1594.

1. Alioqui nihil prodesset ea adiectio *ad fines ciuiles tantùm* quod dicendum non est *arg. l. si idem* 7. C. *de iur. codicill.*
2. Quod omnino diuersum est in eo qui iussus fuit venire ad fines criminales. Iubetur enim hic redire & prehēdiſſi discesserit sine venia. Quænam verò sint dicēdæ causæ criminales & quę ciuiles, Vide apud Iul. Clar. *in practi. crim. quæſt.* 1. vbi concludit ciuile iudicii esse quoties agitur ad pœnā soli parti applicandam licèt pœna descendat ex delicto. Criminale verò quoties ad pœnam etiam fisco applicandam. Ex glos. & Bart. *ad l.* 3. D. *de sepulc. violat.* Quòd si agatur ad priuationem officij & nihil fisco applicetur, vulgò creditum est iudicium esse ciuile non criminale, si modò pœna illa non sit ordinaria sed extraordinaria. Iul. Clar. *ibid. num.* 3.

DEFINITIO IV.

Detrusus in carcere exhibendus est quàm minimis fieri potest sumptibus, nisi de suo se exhibeat, si ex causa criminis reus sit secus si pro debito, aliáve causa ciuili.

QVi ex causa criminis in custodia est priuato accusante, non nisi iis sumptibus qui sunt minimi exhibendus est, nisi maiorem de suo præstare velit.[1] Nec aliud erit tametsi nobilis & diues reus sit,[2] Nec rursus distinguemus an graue delictum sit, an leuius illud de quo agitur.[3] Sanè diuersum esset si pro debito aliáve ciuili causa qualibet carceribus esset quis mancipatus. Tunc enim pro personæ qualitate maiorum sumptuum præstationi locus esse potest, nisi creditor protestetur nolle se maiores præstare. [4] Quo tamen casu vix est vt non teneatur iniuriarum si debitor sit honestæ condicionis & soluendo. [5] *Ita Senatus* in causa D. de Monfort Miomax & Emanuelis Marini de Chastel 6. Id. Mart. 1594.

1. *Arg. l. semper in obscuris* 9. *cum ibi not. de regul. iur.* Nemo enim superuacuo sumptu onerandus est in ea præsertim re quam faciat ex necessitate *arg. l. si fideiussor* 7. §. *si necessaria* D. *qui satisd. cogant. l.* 3. C. *de admin. tutor.*
2. Quia eo casu tanto maior ratio est vt de suo exhibere se debeat non de alieno *l.* 2. *cum ibi not.* C. *de alim. pupill. præst. l.* 2. *&* 3. D. *eod.*
3. Quid enim commune habet causa alimentorum cum causa criminis. Nam & iniquum est reum criminis pendente accusatione necessario sumptu egere *L reo criminis* 41. D. *de solut.*
4. Postquam protestationem imputare sibi debet custos carceris si maiores sumptus submiſtrauerit *arg. l. si filiusfa milias* 16. D. *de SC. Maced. l. aut si ante* 30. D. *de rei vindic.*
5. *Arg. l. si verò* 5. §. 1. D. *qui satisd. cogant. l. iniuriarum* 13. §. *si quis per iniuriam l. si creditor meus* 19. D. *de iniur.* Cur ergo aliter seruatur in eo qui ex causa delicti detrusus sit in careeres? Nempe quia reatus honorem omnem excludit *l.* 1. C. *vbi Senat. vel clariſſ.*

DEFINITIO V.

Commentariensis non est immunis ab hospite recipiendo. Recipere tamen non tenetur in ea domo in qua sunt carceres, aut ea quæ ad carceratos alendos & exhibendos sunt necessaria.

NIhil est quod Commentariensem immunem facere possit ab onere præbendi militibus hospitij, si in ea ciuitate in qua sunt carceres quorum custodiam habet, domum possideat militibus excipiendis ido-

neam.[1] Est enim id munus reale [2] à quo ne ij quidem sunt immunes qui alioquin personale immunitatis priuilegium habent,[3] in quorum numero non est Commentariensis. Si tamen proponas eos esse carceres in quibus morari commentariensis nō possit, vt in aliis ædibus eum habitare necesse sit omniáque asseruare quæ ad captiuorum exhibitionem sint necessaria, iniquum sanè fuerit, & inconueniens cogi eum præbere militibus hospitium in eadem domo, quorum lasciuiæ & audaciæ exponatur quod in captiuorum alimenta fuerat erogandum: [3] idémque multò magis probandum erit si proponas tam angustos carceres publicos, vt in priuatas commentariensis ædes vice carceris coniici reos necesse sit.[4] Quomodo enim fieri possit vt diligentem custodiam præstet in militum lasciuientium audacia, quam nequeat cohibere?[5] Ne tamen eo prætextu immunitatem consequatur in cæterorum necem quos tantò magis onerari necesse esset, equissimum visum est illud tēperamentum vt contributionis onus commentariensis subeat, sed ita tamen vt in iis ædibus in quibus habitat hospitij incommodum sentire non cogatur, at nihilominùs in subducenda ipsius facultatum ratione, earum quoque ædium vt cæterorum bonorum ratio habeatur.[6] *Ita Senatus* in causa N. Bocellin contra Syndicos Bellicenses 4. Id. Maij 1594.

1. Et patrimoniale *l. & qui originem* 3. §. *minus hospitis D. de muner. & honor.*
2. Cùm à muneribus patrimoniorum nemo excusetur *l.* 2. 3. *& pass. C. de muner. patrim. lib.* 10. *tit.* 41.
3. *Arg. l. ex conducto* 15. §. *si vis tempestatis vers. idémque dicendum D. locat.* Iunct. *l. quamuis* 20. *D solut. matr.*
4. Non enim verendum est ne ideò priuati carceres facti videantur cùm publica magistratus autoritate pro publicis habeantur.
5. Huic enim neque dolum possis imputare neque culpam, neque negligentiam *l. contractus* 25. *in fin. l. culpa caret* 50. *de reg. iur. l. carceri præpositus* 8. *D. hoc tit.*
6. Ita enim fit vt vtrique parti aduersus vtrumque incommodum benè consulatur. Quod semper quantum fieri potest curandum est *l. ex his* 8. *in fin.* D. *quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO VI.

Qui è carceribus auffugit an & quando & quatenus eo nomine sit puniendus.

QVi prò debito ciuili in carcere aut in vrbe carceris loco retentus auffugit priusquàm creditori satisfaceret, non ad id solùm condemnandus est quod interest creditoris sed in mulctam quoque pecuniariā fisco applicādam propter delictum in eo commissum quòd spreta est autoritas iusdicentis,[1] quānis anteà non de crimine sed de ciuili debito ageretur. [2] Nec debitori ad euitandam pœnam proderit quod postea vltro redierit in eum vnde auffugerat locum.[3] Tametsi soleat dici non videri carceres effregisse, saltem vt eo nomine puniri debeat qui in carceres vltro reuersus est. [4] Id enim eò pertinet vt pro confesso conuictóque habendus non sit, non autem vt effractionis crimen penitus deleatur. [5] Ne alioqui in cuiuslibet rei potestate sit ius dicentis autoritatem eludere, soláque pœnitentia crimen purgare:[6] Præsertim cùm nec solus ille in vrbem reditus facere possit ne aduersarij nihil interesse videatur qui fortasse nunc haberet solutionem si iudici paritum fuisset. Ideò enim solent creditores personam debitoris pigneri obligatam in carceres detrudere vt carceris tædio faciliùs nullóque suo aut periculo aut incommodo extorqueant solutionem.[7] Sanè si per creditoris iniuriam debitor retentus fuit, impunita est eius fuga [8] quemadmodum etsi creditori satisfecit priusquàm auffugeret, per eúmve non stetit quo minùs satisfaceret,[9] Vt puta si obsignauit.[10] Quamquam adhuc tutius est vt nihil fiat incōsulto iudice, ne autoritas eius spreta videri possit. [11] Sed etsi de debito nondum benè constet ob idque iudex debitori licentiam abeundi dederit, præstita tamen priùs cautione, debitor autem abierit ante præstitam cautionem, eo nomine condemnandus erit, quamuis ex postfacto appareat, aut nihil eum debuisse aut nihil creditoris interfuisse, quod ei iam satis abundè cautum esset.[12] Id enim facit postulátque autoritas iudicati cui omnino standum est. [13] *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin procuratore fiscali Sabaudiæ contra Ioannem Mouton 15. Cal. Mart. 1595.

1. Quam non debet spernere quisquis ad iudicem vocatus fuit *l.* 2. D. *si quis in ius vocat. non ier. l. si quis ex aliena* 5. D. *de iudic.* Multò minùs ille qui ex iudicis imperio fuit detrusus in carceres.
2. Crimen enim est è carceribus auffugere, Nisi cùm quis fuit indebitè & iuris ordine non seruato carceratus. Hic enim potest licitè auffugere. Alioqui habendus est pro confesso & conuicto. Maximè si auffugerit fractis carceribus, non quòd inuenerit apertam ianuam per negligentiam custodis. Iul. Clar. *in practi. crimin. quæſt.* 21. *num.* 25. 26. *&* 27.
3. In delictis enim nemo sola pœnitentia nocens esse desinit *l. qui ea mente* 65. *D. de furt.*
4. Iul. Clar. *vbi supr. num.* 28 post Boer. *quæſt.* 215. *num.* 18. *&* 19. Illud sanè certum est eum qui auffugit si postea citatus sponte compareat nullum pati indicium ex præcedente fuga, ne quidem leue. Clar. *vbi supr. num.* 24. ex Bart. *in l. quis sit fugitiuus* §. 1. *de ædilit. edict.*
5. Mitiùs sanè puniendus est & pœna extraordinaria, non autem pœna ordinaria quæ effractori deberetur. Clar. *dict. num.* 28.
6. Quod esset absurdum: delictum enim ex facto æstimatur. Factum autem pro infecto haberi non potest *vulg. l. in bello* 12. §. *facti* D. *de captiu. & postlim.*
7. *Arg. l. 'is cui* 5. D. *vt in poss. legat. l. ob as* 12. vbi DD. C. *de oblig. & action.*
8. Quisquis enim est indebitè carceratus potest licitè auffugere, adeò vt neque teneatur redire ad carceres etiamsi iussset se redituru. Iul. Clar. *vbi supr. num.* 28. ex Didac. *lib. 1. var. resol. cap.* 2. Quod intellige etiamsi carcer fuit publicus. Nam è priuato carcere quin effugere liceat, nemo dubitat. Boer. *dict. decis.* 215. *num.* 13. Facit *l.* 15. §. *vlt.* D. *ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.*
9. *Ex regul. l. in omnibus causis* 39. *de reg. iur. l. si debitor* 30. D. *de solut.*
10. Obsignatio enim vice solutionis est quoties ritè facta est creditore solutionem sine causa recusante *l. si per te non stat* 7. *l. acceptam* 19. C. *de usur. l. obsignatione* 9. C. *de solut.*
11. *Sic in l. creditores* 3. C. *de pignor.* Non enim omne quod licet honestum est nec expedit *l. non omne* 14. 4. *de regul. iur.*
12. Etsi dici solet neque actionem neque exceptionem dari ei cuius nihil interest *l.* 3. §. 1. *De verb. oblig. l. ille à quo* 15. §. 1. vbi Alex. & alij D. *ad SC. Trebell.*
13. *l. si fundus* 16. §. *si pluris* D. *de pignor. l. sexus* 65. §. *cùm prætor D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Commentariensis prosumptibus in exhibendos & alendos reos factis habet non tantum actionem in eos, sed etiam ius eorum in carceribus retinendorum.

EXpensæ quas custodiendis & alendis reis de suo Commentariensis prorogasse probatur, non ab aliis magis quàm ab iis ipsis qui alimenta percepерunt, restitui debent. Idque non solùm stylo Senatus nostri cautum est,[1] sed etiam iure optimo nititur, quòd is qui cùm propriis sumptibus seipsum exhibere potuisset, si voluisset,[2] maluit à Commentariensi alimenta percipere, hoc ipso ei, vt aleret, mandasse videatur.[3] Quare nec inutilis in eam rem mandati actio erit. Quamquam posset sufficere condictio ex lege,[4] cùm ius nostrum prouinciale vim & potestatem legis habeat.[5] Item condictio illa generalis quæ dari solet in eos, qui alioquin ex aliena iactura locupletarentur,[6] vt quod quis ex alieno sine causa retinet, id restituere compellatur.[7] Si tamen non sint soluendo ij, quibus alimenta sunt præstita, illi quoque in subsidium tenebuntur, qui reos in carcerem coniecerunt.[8] Quòd si vt fieri assolet, ad eiusmodi sumptuum solutionem, præcisè ac principaliter se obligauerint, directa quidem actio in eos ex stipulatione competet, sed ea res non liberabit reos, quominus contraria quoque mandati actione si eos Commentariensis elegerit, conueniri possint.[9] De illo sanè dubitari magis potest, An pro eiusmodi sumptibus possint debitores in carceribus retineri, existimantibus pleriſque à iuris scripti ratione id abhorrere.[10] Sed tamen consuetudine generali locorum ferè omnium receptum est, vt ea retentio insta esse nec vllam habere iniuriam existimetur.[11] Ne qui ex necessitate officij alimenta præstitit, si eo nomine cogatur actionem instituere, longiores iudicij ac solutionis moras & incommoda patiatur.[12] *Ita sæpius tractatum & definitum est. Sine die.*

1. Articulo styli nostri 344.
2. Nam ex eodem styli articulo is qui in custodia est habet electionem.
3. *Arg. l. qui patiatur* 18. D. *mandat.*
4. *l. vnic. D. de condict. ex leg.*
5. §. 1. *Instit. de iur. natur. gent. & ciuil.*
6. *l. nam hoc natura* 14. D. *de condict. indeb. l. iure naturæ* 206. *de reg. iur. in* 6.
7. *l. si & me & Titium* 32. D. *de reb. credit.*
8. Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst.* 448.
9. Vna enim actio præsertim nondum electa aliam numquam consumit *l. cùm filius* 76. §. *variis de leg.* 2. *l.* 5. §. *eligere ubi not. D. de tribun. act.*
10. Iacob de Aret. quem refert Guid. Pap. *dict. quæst.* 448.
11. Guid. Pap. *ibid.* Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 62. *num.* 10.
12. Vtilius enim est prospicere sibi per retentionem quàm per actionem *l. minor* 40. D. *de minor. l. si necessarias* 8. D. *de pignor. act. l.* 1. D. *de pignor.* Nemini autem officium suum præsertim publicum debet esse damnosum *l. videlicet* 29. D. *ex quib. caus. maior. l. si seruus* 61. §. *quod verò* D. *de furt.*

TIT. V.

De priuat. carcer. inhib.

DEFINITIO I.

Priuati carceres prohibiti quidem sunt regulariter, sed tamen permittuntur ex causa & ad certum vsque modum.

QVIBVS casibus permittitur creditori aut accusatori eum quem ex delicto vel contractu obligatum habeat propria autoritate prehendere, puta fugientem aut latitantem,[1] iisdem quoque permittendum est vt priuatis eum carceribus detinere possit, si publici carceres eo loco nulli sint,[2] dummodo quamprimum facere poterit[3] publicis illum reddi curet aut officialibus vt loquuntur eius loci in quo reus captus est, si qui tum sint ibi, Sin minùs, iis qui in proximiore loco iurisdictionem aliquam habent.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 7. infr. De iniur.

1. *Ex l. ait prætor* 10. §. *si debitorem meum D. quæ in fraud. credit. & l. generali* 54. *C. de decur. lib.* 1. *tit.* 31.
2. Nam si sint publici carceres in eo loco non sunt priuati vllo modo permittendi *l. non est singulis* 178. *de reg. iur.*
3. Id est intra spatium viginti horarum, vt tractat Iulius Clarus *in pract. crimin. quæst.* 68. *num.* 32.
4. Alioqui pœna capitis tenetur is qui priuatum carcerem exercet *l.* 1. *C. hoc tit.* Iul. Clar. *vbi supr.* Papon. *in syntagm. libr.* 23. *tit.* 1. §. 1.

TIT.

TIT. VI.

Ad leg. Iul. maiest.

DEFINITIO I.

Pœna mortis debetur crimini læsæ maiestatis, sed quod genus mortis?

EX causa læsæ maiestatis in quocũque capite legis Iuliæ capitalis supplicij mortisque pœnã irrogari certũ est,[1] sed nõ semper gladij,[2] si gladiũ intelligas capitis amputationẽ. Id enim in nobilioribus dũtaxat obtinet. In ignobilibus furcæ supplicium frequẽtius est,[4] si falsæ monetæ excusores excipias quos cremari potius debere placuit.[5] Itaque cùm quidam N. Le Clerc Tononensis, in ipso belli Genuensis primordio ad hostes profugisset, & arcis Tononensis præfectum ad deditionem summo totius Reipublicæ nostræ damno impulisset, ad furcam damnatus est: Hoc etiã addito vt ex cadauere caput amputaretur, tum reliquũ cadauer in frusta quatuor per equos discerperetur: Item vt si cæteras facultates dori restituendæ cæteríque creditoribus dimittendis pares esse appareret, domus eius qua hostes ad arcis expugnationẽ vti fuerant, fundi tùs exscinderetur: Aut si saluo creditorum iure commodè id fieri non posset,[6] lapide saltem parietibus infixo cum condemnationis superscripto in perpetuam condemnati memoriæ perfidiæque infamiam, publicæ vindictæ consuleretur.[7] *Ita Senatus* Prid. Id. Nouembr. 1590.

1. Iul. Clar. *in* §. *læsæ maiestatis num.* 8.
2. Quæ tamen pœna constituta est *in l. quisquis* 5. *C. hoc tit.*
3. Quamquã potest capitis quoque amputatio fieri & gladio & securi, quæ posterior pœna crudelior est. Vnde illud Imperatoris Caracallæ dictum ad occisorem Papiniani *Gladio te non securi iussum meum oportuit exequi.*
4. Solent etiam viui in frusta scindi quod dicimus *estre roués & mis en quatre quartiers.* Iul. Clar. *dict. num.* 8.
5. *Ex l.* 2. *C. de fal' monet.* Iul. Clar. *in* §. *falsum num.* 46. post Didac. & alios citatos.
6. Semper enim creditorum habenda ratio est, vt fiscalibus pœnis præferantur, cùm certent de damno vitando *l. vnic. C. pœn. fiscal. credit. præfer.*
7. Publicè namque interest vt in hoc potissimùm delicto tam atrox pœna sit vt ad exemplum trahatur, vt cæterorũ æquè perfidorum animi à tali tantóque delicto deterreantur, quod vnum pœnarum omnium propositum est *l. cùm seruum* 6. *C. de seru. fugit. l. aut factã* 16. §. *vlt.* D. *de pœn.*

DEFINITIO II.

Bonorum omnium confiscatio ex causa huius criminis irrogatur, Sed interdum ex confiscatione subducitur pœna pecuniaria, quæ tamen Principi applicanda est. Et hoc cur ita?

SEd & bonorum omnium publicatio & confiscatio ex tanti huius criminis causa semper & omnimodo irroganda est.[1] Quod quamquam ita est, obseruare tamen Senatus noster solet Gallici ritus exemplo vt mulctæ & pœnæ nomine pro modo facultatum summa aliqua detrahatur, tametsi hæc quoque pœna non alteri quàm ipsi Principi applicanda sit.[2] Differentia namque est inter bonorum confiscationẽ & pœnæ pecuniariæ condemnationem, tametsi fortè tanta sit vt confiscationi æquipolleat, quod quicquid publicatum est incorporatur, vt nostri loquuntur, domanio Principis, & consequenter fit inalienabile.[3] Quod verò adiudicatur pœnæ nomine, patrimonij iure non censetur.[4] Sed & alia distinctionis huius vtilitas maximáque esse potest si ponas condemnatum habere bona in diuersis prouinciis & extra territorium Senatus de crimine iudicantis. Confiscatio siquidem in vno territorio facta ex causa quæ iuris communis rationem habeat, facit ius quod ad bona omnia, sed ita vt quæ in alterius Principis territorio sita sunt ad eius territorij Principem deferantur.[5] At pecuniariæ mulctæ irrogatio in eius Principis fauorem facta cuius maiestas læsa est, bona omnia sic afficit, vt ex iis quæcumque tandem & vbicunque terrarum sint deduci pœna possit iure crediti.[6] Hoc verò iure vti vel tùm maximè æquum est cùm, quod plerumque euenit, confiscatio etiam priusquàm iudicatum sit donata, per festinatam Principis liberalitatem ad aulicum aliquem minùs fortassis benè meritum peruentura est:[7] Vt quoniam omnino impediri non potest liberalitas, hactenùs saltem restringatur, vt Principi saluum sit quod pro mulcta pecuniaria ex condemnati bonis ante omnia deducendum est.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Auth. bona damnatorum*, vbi glos. & DD. in verb. *fisco* C. *de bon. proscript.* quod intellige ita vt hæc confiscatio fiat à lege & ipso iure statim ab instanti admissi delicti, licèt confiscatio non sortiatur effectum nisi secuta hominis sententia per quam declaretur reum incurrisse crimen læsæ maiestatis. Iul. Clar. *in* §. *læsa maiestatis num.* 9.
2. Ita vt effectu ipso eorum emolumentum condemnationis ad Principem perueniat.
3. Ex edictis Principum ferè omnium quibus districtè prohibita est domanij coronæ alienatio.
4. Et ideo disponere Princeps de eo pro arbitrio potest. Vide Guid. Pap. *decis.* 76. & 341.
5. Guid. Pap. *dicti decis.* 76. Boer. *in tract. De seditios.*
6. Tanquam æs alienum quod vniuersi patrimonij onus est, non bonorum certi loci *l. cogi* 16. §. & *generaliter cum seq.* D. *ad SC. Trebell. l. ex facto* 35. D. *de hered. instit.*

7. Vt passim hodiè fit contra *l.1.& 2.C.de petit.bonor.sublat.*
8. Ita enim fit vt Principi aduersus importunas aulicorum cupiditates commodissimè consulatur.

DEFINITIO III.

Ex confiscatione bonorum mariti deducitur dos & omne æs alienum. Non tamen donationes in vxorem collatæ & liberis superstitibus reseruandæ, Nisi quandiu mulier viuit.

CVm tamen ex bonorum confiscatione dos vxoris deducenda sit, sicut & si quid prætereà condemnati creditoribus debeatur,[1] dubitari potest, an & quod augendæ dotis gratia vxori viro donatum est deduci oporteat. Et memini quosdam referre, cum aliàs ea quæstio ex facto incidisset, iudicatum pro vxore vt ea dotis portio non publicaretur.[2] Sed cùm lex ita concepta sit vt ea omnia publicari oporteat quæ alioqui mulier communibus liberis seruare teneretur,[3] in quorum numero dotis augmentum esse nemo ambigit,[4] Placebat illa distinctio, vt mulieri quoad viueret ea portio non magis quàm reliqua dos auferretur, nec quod ad proprietatem nec quod ad vsumfructum, quandoquidem & ipsa quoque proprietas ad eam pertinet:[5] Sed mortua tamen muliere superstitibus liberis communibus ad quos mariti liberalitas reuerti deberet, publicatio quæ antè cum diem vires suas exerere non potuerat, tum demùm ad hanc quoque dotis partem extenderetur. Postquàm delicti atrocitate humanum & æquũ visum est[6] vt paterni criminis impietas in liberorum quoque bonis vindicetur.[7] Sanè cùm fiscus mariti bona occupat non ex causa huius delicti, sed tanquam vacantia nullo herede legitimo existente, nemo dubitat quin saluæ sint mulieri donationes à viro in eam collatæ nec illæ tantùm quæ ab initio valuerunt, sed & eæ quas morte confirmari necesse fuit: quia neque ius vllum fisci est hoc casu in bonis mariti nisi à quo tempore is decesserit.[8] *Ita in Senatu tractatum est* in eadem causa.

1. Non enim possunt bona vlla ad fiscum peruenire nisi quæ admissis creditoribus superfutura sint, cùm bona non dicantur nisi deducto ære alieno *l.non possunt 11.D.de iur.fisc.l.subsignatum 39.§.1.de verb.signific.*
2. Nec enim dos mulieris confiscatur nec donatio ei facta nisi quæ facta sit post admissum crimen *l. quisquis 5. vers. dotes C.hoc tit.* Dotis verò augmentum videtur censeri debere eodem iure quo dos, tanquam portio quædam dotis *l.inter socerum 26.§.1.D.de pact.dotal.*
3. *d.l.quisquis vers.vxores.*
4. *Auth vxore mortua C.de secund.nupt.& in corpore vnde sumitur.*
5. Quamuis cum onere restitutionis si postea conuolet ad secunda vota *l. 3. C.eod.* Sic *in l.species 15. de aur.& arg. legat.*
6. *d.l.quisquis.*
7. Intellige siue liberi nati sint ante delictum siue post, sed tamen distinguimus an bona filiorum quæ confiscantur iis obuenerint, aut delata sint ante vel post crimen. Vt ex Salic. defendit Boer. *quæst 7 num.6.* Dicens non confiscari bona filiorum quæ iis ante delictum obuenerunt post Ang. *ad d.l.quisquis* ex illis verois legis *proximorum hereditate.* Imo nec ciuium numero habentur qui post rebellionẽ nati sunt. Glos. Bald. & cæteri *in l.Imperator vlt. De stat.homin.* Boer. *quæst. 13.num.17.* Vide tamen Iul. Clar. *in §.læsæ maiestatis num. 10. & seqq.* vbi ait pœnas impositas huic crimini per *d. l. quisquis*, licèt sint restringendæ quatenus sunt contra iuris regulas ideóque non habeant locum aduersus filias tamen extendendas esse ad naturales quoque liberos & vsque ad secundum gradum descendentium masculorum, & vsque ad primũ gradum masculorum descendentium ex fœminis, & etiam pro crimine matris non tamen ad liberos ante natos sicuti nec contra eos qui crimen læsæ maiestatis commiserunt aduersus alium quàm supremum Principem vel Imper. vel Rempub. Romanam scilicet quòd ad filios delinquentis pertinet. Nam quòd ad ipsum delinquentem aliud est. Iul. Clar. *vbi supr.num.2.3.4.5.& 14.* Adde Andr. Gyll. *lib.2.practic.Obser.cap.86.*
8. *l.1.C.de donat.int.vir.& vxor.* Est enim longè diuersa horum casuum ratio. Ex notat. per Guid. Pap. *quæst.169.*

DEFINITIO IV.

Priuilegium criminis læsæ maiestatis vt facilius probetur.

LIcet in causis criminalibus regulare sit vt vnus testis quantumuis integer non faciat iudicium ad habendam de reo quæstionem,[1] multò minùs is qui socius criminis est,[2] sicut nec qui laborat infamia iuris.[3] Tamen cùm de crimine læsæ maiestatis agitur contra obseruatur. Nam & quilibet testes admittũtur etiam famosi,[4] sociique criminis,[5] & si vel vnus adsit[6] quamuis se criminis socium fateatur[7] facit indicium ad torturam aliis quoque deficientibus indiciis omnibus. Eámque sententiam licet valde durã & à plerisque grauissimis Iureconsultis improbatam[8] Senatus noster secutus est contra fratres du mont du Pontdeueyle & Ogerium Ynard postea tamẽ absolutos 6. Cal. Iul. 1591. Hac potissimùm ratione quòd in ea incidissemus tempora vt propter frequentiores tanti sceleris suspiciones, & ad terrorem exemplo aliquo opus esse videretur.[9] Peruulgatum enim est licet vsu periculosum Cassij Senatoris verbum apud Tacitum, Omne magnum exemplum habere aliquid ex iniquo quod publica vtilitate compensatur.

1. Nisi adsint aliæ coniecturæ Boer. *qua.163.num.3.* contra Bart. *in l.1.de quæst.* ex Alex. *cons.124.lib.6.*
2. *l.vlt.* vbi DD. *C.de accusat.*
3. *l infamem 7.D.de publ.iudic.*
4. *l.famosi 7.D.hoc tit.*
5. *d.l.vlt.C.de accusat l.quisquis 5.in fin.C.hoc tit.*
6. Papon. *in syntagm.lib.24.tit.2.§.9.*
7. Gomes. *tom.3.Comment.seu var.resolut.tit.12.De probat.delict.num.18.*
8. Vt videre est ex Boer. *decis.319.num.1.* quem cum aliis plerisque refert & sequitur Iul. Clar. *in pract.crimin.quæst. 27. num.8.& præced.*
9. *Vt in l.aut factum 8.§.vlt.D.de pœn.* Alia priuilegia huius criminis vide apud Iul. Clar. *in d.§.læsa maiestatis num.15. & seqq.vsque ad fin.* Nempe vt in eo puniatur affectus licèt non sequatur effectus, Vt morte non extinguatur si commissum sit aduersus Principem vel rempub. Romanam & in primo capite, si modò instituatur accusatio intra quinquennium à die mortis numerandum. Item vt possit contra absentem procedi & ille condemnari.

DEFI-

DEFINITIO V.

Socius criminis non facit iudicium ad torturam, ne quidem in crimine læsæ maiestatis, nisi dictum suum & iureiurando & tormentorum patientia firmauerit.

ILlud tamen obseruandum est socium criminis cùm propria confessione sit[1] infamis non aliter iudicium facere posse ad habendam de correo quæstionem etiam in crimine læsæ maiestatis, quàm si non solùm iureiurando, sed etiam constanti tormentorũ patientia falsitatis & mẽdacij suspicionem quæ infamibus obstat deleuerit. Neque hac parte distinguimus qualis infamia sit iurisne an facti, aut qualis testis id est an egregia an vilis persona.[2] Quæstio enim de socio criminis semper habenda est, non vt in testem admittatur, sed vt ex eius solius testimonio reus quæstioni dedatur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Iul. Clar. *in pract. criminali quæst.21.num.10.& 11.* post Marsil. *in pract.crimin.§. diligenter num.62.* Boer. *decis.319.post num.4.*
2. Idem Clar. *vbi supr.quæst.25.num.1.& 2.*
3. Secundum id quod diximus *Defin.praced.*

DEFINITIO VI.

Infamis ex alio genere delicti nullum facit indicium ad torturam ne quidem in crimine læsæ maiestatis si sit solus.

RVrsum quod diximus testimonium infamis personæ admitti cùm de læsæ maiestatis crimine probando agitur, ita vt indicium faciat ad torturam, etiamsi solus sit, sic accipiẽdum est si ex eodem delicti genere sit infamis. Nam si ex alio planè diuerso & dissimili delicto fuerit condemnatus, admittitur quidem in testem vt contestium dicta adiuuet, at non vt si solus sit indicium vllum facere videatur.[1] Cæterùm si aliqua ex parte simile delictum fuit ex quo præcessit condemnatio, tanto magis credendum est in eodem aut simili sceleris genere sæpiùs versatum hominem id quoque crimen de quo quæritur attentare audaciùs voluisse.[2] Finge eum qui anteà parentes aut patriam prodere voluerit, suam & aliorum coniuratorum in salutem & caput Principis conspirationem detulisse. Cur non ei aliqua fides adhibeatur, si testationem suam tormentis ratam fecerit?[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Boer. *decis.319.num.4.*
2. Menoch. *De arbitr.iudic.casu 474.* Alex. eleganter *cons.89.* incip. *viso themate vol.3.* Crauet. *cons. 99. num.penult. & vlt.*
3. Nam semel malus præsumitur semper malus in eodem genere mali vt est in regula iuris pontificij.

DEFINITIO VII.

Non eo minùs torquetur reus maiestatis, quòd probet se bonæ famæ esse si aliquibus indiciis vrgetur.

SEd & hoc specialiter receptum est in crimine læsæ maiestatis, & contra communes iuris regulas vt si adsint criminis indicia sufficientia ad habendam de reo quæstionem, non ex eo solo elidantur, quòd reus probet esse se bonæ apud probos omnes existimationis & famæ.[1] Illud certè negari non potest, quin eius qui accusatur qualitas & condicio potissimùm inspicienda sit, an talis sit persona quæ tam immane scelus cogitare, & audere potuerit, & quæ tale quid iam antè vel fecerit vel cogitauerit.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Est enim hoc contra iuris communes regulas si credimus Alex. *cons.89.* incip. *viso themate vol.3.* Crauet. *cons.99. num.pen.& vlt.*
2. *l.famosi 7.§. hoc tamen D.hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Reus maiestatis nobilitatem quidem amisisse intelligitur à die commissi delicti secuta tandem condemnatione. Sed interim tamen & pendente accusatione pro nobili habetur.

MAiestatis reus sicut cætera bona sua omnia, ita & nobilitatem iam inde à commissi adeóque cogitati criminis die amisisse intelligitur si quandocunque posteà sequatur condemnatio.[1] An igitur sicuti pendente accusatione nihil ex bonis suis alienare potest aut diminuere,[2] ita nec nobilitatẽ & dignitatem pristinam retinere? Sed nõ est recta comparatio: quoniam nobilitas cohæret personæ magis quàm ius administrandi patrimonij,[3] nec in retinenda nobilitate versatur periculum fraudis comminiscendæ, quod in bonorum administratione non sine causa pertimescitur.[4] Sera enim esset confiscatio bonorum quæ per sententiã irrogaretur post dissipationem,[5] nobilitatis autem ademptio numquam sera esse potest, cùm in ipsa quoque sententia ferenda multum interfit quod ad supplicij mortisque genus attinet an nobilis sit necne qui condemnatur.[6] *Ita Senatus* 15. Cal. Ian. 1592.

1. *Lex iudiciorum 20.D.de publ.iudic.l.maiestatis 6.& l vlt.C.hoc tit.* Iunge *l.3.& 4.eod.*
2. *d.l.maiestatis vers.qui verò.*
3. Est enim nobilitas qualitas personalis licèt accidentalis non naturalis *l.1.* vbi Bart. & alij *C.de dignit.*
4. Cùm metu & suspicione pœnæ multa possint fieri in fraudem fisci *l.post contractum 15.* vbi Bart. & alij *D.de donat.l. si aliquis 7.D.de mort.caus.donat.* De quo vide Iul. Clar. *in practic.crimin.quæst.78.num.16.& seqq.& num.32.* vbi concludit bona delinquentis nõ esse obligata fisco ex die delicti, neque ex die cœpti iudicij criminalis, sed ex die sententiæ. Adde *l.vlt.in fin.D.de requir.vel absent.damn.*

5. Cùm fiscus nullam esset habiturus actionem contra possessores bonorum alienatorum tanquam nullomodo sibi obligatorum vt proximè diximus ex Iul.Clar.*quæst.*78.*num.*32.

6. Aliter enim nobiliores plectendi sunt,aliter plebeij *l.in seruorum* 10.*& l.præced.D.de pœn.* Etsi in crimine læsæ maiestatis par & æqualis omnium condicio esse debet vt ait *l.nullus* 4.*C.hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Pendente accusatione læsæ maiestatis non est audiendus filius petens totum legatum sibi à patre relictum,Sed sufficit partem legati ei præstari sine vllo tamen onere satisdationis ne fame pereat.

CVm filius eius, qui post mortē perduellionis reus factus erat,[1]legitimæ supplementū ex Iustiniani lege[2] condiceret,ac lite pendente vt fieri assolet,certæ quantitatis prorogationē peteret in sumptus litis & alimentorum,[3] heredes autē paratos se dicerent totam eam summā soluere quæ huic à patre legata esset.Non putauit Senatus contradicente præsertim procuratore Principis totius legati adiudicationē fieri debere,Propterea quòd si condemnatio quandoque aduersus patris memoriā,sequeretur nec legatum valeret,nec filijs licet innoxiis legitima vlla deberetur: [4] Sed ita rē temperauit, vt cui sexcenti aurei legati fuerant trecenti præstarentur, nullo tamen onere iuncto, præstandæ cautionis, [5] quòd neque fideiussorem facilè reperire posset is qui alia bona nulla habebat, [6]neque pendente accusatione fortassis calumniosa, fame interea filium mori æquum esset.[7] *Ita Senatus* ex tempore 8.Id.Aug.1592.

1. Non enim quisquis legis Iuliæ maiestatis reus est accusari post mortem suam potest,sed is tantùm qui perduellionis reus fit,id est qui hostili animo in Principem aut rempublicam animatus fuit.*l.vlt.D.hoc tit.*
2. *in l.ommimodo* 30.*C.de inoff.testam.*
3. *ex l.si instituta* 27.*§.de inofficioso* D.*eod.l.vlt.C.de ordin.cognit.*
4. *Ex l.quisquis* 5.*C.hoc tit.*
5. Iniquum enim est impossibili nedum superuacua satisdatione quem onerari *l.hac stipulatio* 14.*in fin.*D.*vt legat.seu fideic.nom.caueat.*
6. *l.2.§.penult.D.de iudic.l.omnes* 31.*§.præterea & seq.C.de episcop.& cleric.*
7. *arg.l.reo crimina* 41.*D.de solut.l.1.§.quare etsi ita D.de uentr.in possess.mittend.*

DEFINITIO X.

Qui non est subditus nisi ratione feudi non dicitur committere crimen læsæ maiestatis quamuis possit priuari feudo.

QVi non nisi ratione feudi Principis alicuius imperio subditus est,[1]licèt feudo priuandus sit si offendat Principem,[2] non potest tamen eo nomine reus fieri maiestatis, vt & capitis, & fortunarum omnium pœnam pati debeat. [3] Non enim sui Principis maiestatem absolutè videri potest læsisse,qui non nisi secundum quid vt loquuntur, subditus fuit.[4] *Ita Senatus* noster pro N.Claudio du Saix D.de Riuoire contra procuratorem generalem 12.Cal.Sept.1592.

1. Nam & feudum & delictum facit vt quis efficiatur de foro alicuius Principis.Iul.Clar.*in §.læsa maiestatis numer.6. vers.& ideo Auth.qua in prouincia C.vbi de crimin.agi oport.*
2. *tit.5.& 7.quib.mod feud amitt.lib.1.in vsib.feudor & tit.qua fuit prim.cauf.benef amitt.lib.2.*
3. Text.est *in clem.pastoralis* vbi glos.in verb.*non subfuit De re iudic.*
4. Iul.Clar.vbi suprà qui dicit communem,post Roland.à Vall.*cons.4.num.1.*& Gig.*in tract.de crimin.læs.maiest. qu. 68.post num.2.*

DEFINITIO XI.

Non magis qui ratione officij quàm qui ratione feudi subditus est dicitur committere crimen læsæ maiestatis.

LIcèt ratione feudi aut delicti fiat quis subditus alieni territorij,non incidit tamen in crimen læsę maiestatis, si quid molitus sit contra Principem aut rempublicam illius territorij. [1] Quamquam non eo minùs feudo priuādus est,vt eatenus puniatur quatenus fuit subditus. [2] Idem est si quis factus sit subditus ratione officij, & posteà in Principē aut rempublicam deliquerit.Is enim licet non posſit videri reus læsæ maiestatis,officio tamen priuandus est siue in officio ipso deliquerit,siue ex qua alia causa. [3] *Ita Senatus* in causa Francisci Gelaz 16. Cal.April.1595.

1. Dixi *Defin.prox.præced.ex clem.pastoralis de re iudic.*
2. Vt limitata causa non nisi limitatum producat effectum *vulg.l.in agris* 16.D.*de acq.rer.domin.l.rescriptum 6. D.de his quæ vt indign.*Iul.Clar.*in §.læsa maiestatis num.6.*Addens *num.*7.Clericos licet naturaliter & originariè dicantur esse de dominio & ditione illius Principis in cuius territorio nati sunt,non posse tamen dici contra eum committere crimen læsæ maiestatis cùm post clericatum non possint dici amplius verè subditi illius Principis.Quam sententiam, ibidem tenet *crimin.quæst.36.vers.quæro nunquid.*
3. Quid enim refert an feudum quis habeat à Principe an officium;vtrumque siquidem beneficium est *tit.23. in quib. caus feud.amitt.§.imprimis lib.2.in vsib.feudor.*Addit Iul.Clar.loco supradicto quòd illegitimè natus extra dominium ex subdito bannito propter rebellionem & muliere extera non potest dici rebellis etiamsi sit legitimatus.

DEFI-

DEFINITIO XII.

Qui pro suo Principe detexit coniurationem factam in alieni Principis territorio in quo habitabat non ideo puniri potest tanquam reus maiestatis nec vt explorator sed vt proditor.

QVi in alieni Principis territorio habitans coniurationem contra Principem suum institutam instructámque detexit,ne apud suos reus quandoque fieret læsæ maiestatis non tamen eo minùs puniri debet [1] pœna pecuniaria, exilióque mulctari, [2] non tanquam explorator, si aliud nihil concurrat, sed tanquam proditor.[3] *Ita Senatus* eodem mense.

1. Ne scilicet ex eius impunitate alij plerique & exemplum & audaciam sumerent idem attentandi,quod ne eueniat semper cauendum est *l.aut factæ* 8.*§.vlt.*D.*de pœn.l.cùm seruum* 6.*in fin.*C *de seru.fugit.*
2. Nam à grauiore pœna debet illum excusare necessitas officij cùm vbicunque gentium debeat suo Principi fidelitatem *arg.l.post legatum* 5.*§.Aduocatum fisci* D.*de his quib.vt indign.*
3. Quid enim cogebat venire illum in alieni Principis territorium vt in eo habitaret?Non ergo potest videri venisse alia mente nisi vt vel explorator fieret vel proditor.

TIT. VII.

Ad leg.Iul. de adulter.& stupr.

DEFINITIO I.

Incestus cum stupro coniunctus punitur pœna mortis & confiscationis omnium bonorum, Et quid si non sit propriè incestus.

VEIVS cùm Semproniam vxorem haberet, Titiam per adulterium polluerat, subinde & Mæuiam Titiæ sororem iam tum nuptam Cornelio,& vtramque domi cum vxore aqua, igni, lectóque acceptam per multos annos retinuerat.Quærebatur qua pœna puniendus esset. Quibusdam placebat incestum admissum videri,propterea quod idem duabus se sororibus miscuisset:[1] Ob idque & summum capitis supplicium irrogandum esse propter coniunctum adulterium, [2] & præterea bonorum publicationis pœnam ex Iustiniani constitutione ob incestum instigendam. [3] Alij dicebant incestum quidem non tantùm sanguinis, [4] sed etiam adfinitatis intuitu admitti, [5] sed tamen non nisi ex legitimo licitóque coitu adfinitatem conciliari, [6] Eíque consequens esse, vt qui per adulterium Titiæ se iunxisset, non ob id solùm incesti reus fieri posset,quod Mæuiam quoque sororē Titiæ vitiasset.[7]Sed etsi incestum admissum constaret,non tamen confiscationis pœnam locum habere quam Iustinianea lex non incesto cuilibet,at incestis duntaxat nuptiis induxisset.[8]Pœnalem enim legē etiam vbi eadem adeóque maior subesset ratio non esse adiuuandam interpretatione,[9] Præsertim cùm alia Iustiniani constitutio pœnam confiscationis legibus ferè omnibus publicorū iudiciorū statutā abrogasset, præterquàm si de læsæ maiestatis crimine tractaretur.[10] Senatus, capitis quidem supplicium non irrogauit, & perpetuis triremibus addici reum satis esse credidit, Sed cùm nefarium scelus incesto simillimum duplicísque adulterij coniunctione cumulatum probaretur, Bonorum confiscationem, quæ in iudicantis arbitrio posita est, criminum multiplicitate & atrocitate permotus inflixit.[11]Ita contra Claudium Le noir Senatu extra ordinem iussu Principis habito Die ipso Epiphaniæ Domini 1590.

1. Nam & sufficeret quem cognouisse filiam sororis vxoris suæ ad hoc vt incestum admisisse diceretur. Alex.*cons.229. lib.6.*Iul. Clar.*in §.incestus in princip.*
2. Nam de iure ciuili pœna incestus est pœna mortis quando incestus cōmittitur cum aliqua specie alia fornicationis puta cum adulterio vel stupro. Iul.Clar.*in d.§.incestus num.*1. post.glos.*in lege adulterium cum incestu in princip.D. hoc tit.* Si verò committatur contrahendo incestas nuptias,tunc punitur iuxta formam *Auth.incestas C. de incest.& inutil. nupt.* Adde *l. vim passam* 39.*§. præscriptione* D.*hoc tit.*
3. *d.Auth.incestas.*
4. Quamquam magis propriè incestus committitur inter personas sanguine coniunctas puta si quis filiam propriam cognouerit vt in casu decisionis Boer.318.vel materteram vt in casu Cepoll.*cons.crimin.*69.
5. Vt in casu de quo Alex.*cons.229.lib.6.*cùm quis cognouit sororem aut filiam sororis vxoris suæ.
6. Anchar.eleganter *cons.*391.
7. Quòd eo casu neque consanguinitas neque adfinitas vlla contracta videretur.
8. Verba enim Nouellæ non nisi de incestis nuptiis loquuntur.
9. Vnde est quod non habet locum illa Nouella in nuptiis quæ sunt incestæ iure canonico duntaxat, sed tantum in iis quæ sunt incestæ iure cīuili,& quæ dicebantur incestæ tempore illius legis conditæ Iul.Clar.vbi supr. *num.*3. Item non habet locum in nuptiis largo modo incestis scilicet inutilibus vel illicitis puta cum cognata spirituali vel Iudæa seu infideli,sed tantùm in nuptiis propriè incestis ratione consanguinitatis Clar.*ibid.num.*4.post Dec. *cons.*158.& Boer.*decis.* 284.*num.*13.*& quæst.*318.
10. *Auth.bona damnatorum C.de bon.præscript.& in corpor.vnde sumit.*
11. Vide Didac. Couarr.*in libr.pract.quæst.tit.de incest.nupt.num.*6.*& in lib.*4.*Decret.cap.*6.2.*part.*§.8.Ioann. Papon.*in syntagm.tit.de adult.Arest.*7.

DEFINITIO II.

De pœna mulieris adulteræ.

MVlierem adulterij ream & conuictam, certum est ex Iustiniani constitutione quam sequimur, sic plectendam esse vt & virgis cædatur,& dotis lucrorúmque nuptialium iacturam patiatur,& prætereà in monasterium detrudatur, ibi perpetuò mansura,si non intra biennium à marito repetatur.[1] At quid si monasterium non nisi honestis,Deóque sacris virginibus includendis destinatum, condemnatam nolit admittere? Cogi non potest vt admittat,Nisi in eam rem ab initio constitutum sit, cuiusmodi monasteria pleraque apud Italos,[2] apud nos nulla sunt. An igitur pœna hæc mulieri remittenda erit? Minimè.[3] An in exilium aut perpetuum aut temporale commutanda? [4] Multò minus,ne alioqui eueniat vt tanto licentiùs & luxuriosius viuat mulier quam ex contrario corrigi ac emendari, [5] & anteactæ vitæ pœnitentiam agere conuenit. Item ne marito repetendæ vxoris facultas aufferatur, quam ei saluam manere æquum est, [6] etiam inuito, vel ob hoc solùm quod possit contingere vt mutet voluntatem, & velit aliquandoquod hodie nolit. [7] An denique cogendus erit maritus vt de suo sumptus præstet [8] ad exportandam vxorem in monasterium alterius prouinciæ? Facilius hoc admitti potest,[9] cùm non solùm mariti sed mulieris quoque interfit adeóque Reipublicæ in eo loco mulierem veluti custodiæ causa retineri,in quo ad meliorem vitam aliarum exemplo inuitari & traduci possit.[10] At quid si nec mulieris,nec mariti facultates ei impensæ sufficiant? Vix aliud remedium supereſt, nisi vt in carceribus per biennium integrum sumptibus mariti retineatur,[11] postea exilio perpetuo mulctetur. At si præter adulterium aliud quoque crimen concurrat cuius coercitio ad publicam vindictam pertineat, pœnæ commutationem & pro delicti grauitate exasperationem fieri oportebit. [12] Nec eo minùs in exilium danda & releganda erit mulier, quòd ita futurum sit, vt repetere illam postmodùm maritus nequeat, Si modò publicè interfit nõ manere illam in ciuitate.[13] Finge furem, aut quæ publicum ex lenocinio quæstum faciat. Quamquam si honestas virgines corrupisse aut corrumpere voluisse probetur, digna est quæ non tantùm relegetur, sed etiam furca suspendatur. [14] *Ita Senatus* in causa Girardi Iacoz & Magdalenæ Blanchet ante Cal. Sept. 1593.

1. *Auth. sed hodie adultera C. hoc tit. & incorpor. vnd. sumit.* id est Nouell. 134. *vt null. iudic. lic. haber. loc. seruat. cap. 10. quæ sit mulier. adult. pœn.*
2. Quæ vocant mulierum pœnitentium. Et sanè inconueniens & perabsurdum est detrudi adulteram in monasterium virginum, quod nec nuptæ mulieres nec viduæ honestissimæ ingredi sine licentia sumni Pontificis possint. Neque verò illam Iustiniani mentem fuisse credendum est.
3. Nec enim adulteria impunita esse oportet marito scilicet conquerente vt nec alia delicta *l. ita vulneratus 50. in fin. D. ad leg. Aquil. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. D. de solut. l. si à reo 70. §. vlt. D. de fideiuss.*
4. Nam & ex causa solet fieri pœnæ commutatio *l. ad bestias 31. cum ibi not. D. de pœn.* Iul. Clar. *quæst. 85. num. 11.*
5. Non enim constitutæ sunt pœnæ nisi in hominum emendationem *l. si pœna 20. eod. tit. cap. gaudemus de conuers. coniugat.*
6. *Ex dict. Nouell. 134*
7. Est enim ambulatoria & inconstans hominum voluntas *l. 4. D. de adim. legat. l. 1. §. si quis adita D. ad SC. Tertyll.*
8. *arg. l. si quis pro vxore 2. D. de donat. int. vir. & vxor.*
9. Quàm vt adulterium remaneat impunitum. Etsi conqueritur Iul. Clar. *in § adulterium num. 7. in fin.* quod hodie adulteria ferè vbique gentium sunt impunita, etsi hoc de adulteris masculis intelligit non de fœminis.
10. *d. cap. gaudemus de conuers. coniugat.*
11. Vt carcer sit pro monasterio quemadmodum & monasterium toto illo biennio pro carcere est. Thom. Grammat. *dec. 31.* Quanquam Iul. Clar. *dict. num. 7.* testatur nunquam se vidisse pœnam illius detrusionis in monasterium seruari in Senatu Mediolanensi sed commutatam sæpiùs in pœnam fustigationis & exilij arbitrarij.
12. Non enim delictum vnum debet alterius delicti pœnam minuere, sed augere: puta si Iudæus adulterium commiserit cum Christiana vel Christianus cum Iudæa. Iul. Clar. *in d. § adulterium num. 9. in fin.*
13. Semper enim publica vtilitas præferenda est priuatæ *Auth. res quæ C. commun. de legat. 1.*
14. Nam & iure Codicis pœna adulterij etiam in fœminis fuit pœna mortis *l. quamuis 30. C. hoc tit.* quæ pœna nec hodie in masculis est immutata, sed tantùm in fœminis propter sexus fragilitatem. Iul. Clar. *dict. num. 7.*

DEFINITIO III.

Etiam attentatum stuprum punitur pœna mortis pro grauitate criminis & qualitate personarum.

SOllicitatores alienarum nuptiarum, itémque matrimoniorum interpellatores etsi effectu sceleris potiri non possunt, propter voluntatem tamen perniciosæ libidinis extra ordinem puniendos esse constat.[1] Ergo arbitrio iudicis & consequenter non pœna mortis.[2] Nunquam enim arbitrium iudicis in pœna infligenda tale esse debet, vt mortis pœnam irroget. [3] Vnúsque tantùm casus est quo attentator perinde ac qui delictum perfecit punitur, is est in sanctissimis virginibus attentatis.[4] Si tamen criminis atrocitas ex loci aut temporis aut personarum condicione & qualitate augeatur, Vtputa si à familiari & domestico attentatum sit,[5] si noctu & per effracturam,[6] si marito præsente,[7] si in publico,[8] si ab ignobili & vili persona in matronam nobilissimam, [9] nihil prohibebit capitis pœnam irrogari. *Ita Senatus* in causa N. Volat Cal. Aug. 1593.

1. *l. 1. in princip. D. de extraord. crimin.*
2. Qua tamen puniendi essent perfecto flagitio *d. l. 1. § qui puero.*
3. Secundum eam sententiam quam & æquiorem & magis communem esse testatur Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 83. num. 11.* vbi multos citat.
4. *l. si quis non dicam rapere 5. C. de episcop. & cleric.*
5. Vt apud Ioann Papon. *libr. 22. tit. 9. Arest. 2.* & apud Ioan. Lucium *in placit. Cur. Paris. lib. 12. tit. 6. placit. 1.*
6. Sunt enim atrociores nocturni effractores *l. 2. D. de effract. & expilat.* sicut & nocturni fures *l. 1. D. de furib. balneor.* Vide Cuiac. *lib. 8. obser. cap. 8.*
7. Augetur enim infamia & iniuria per præsentiam mariti.

8. Nam

8. Nam & circumstantia loci auget delictum cùm grauior sit iniuria quæ fit palàm & publicè quàm quæ clam & secretò *l. aut facta 16. §. locus facit D. de pœn. l. prætor edixit 7. §. vlt. cum duab. legib. seqq. D. de iniur.*
9. *d. l. 7. §. vlt. vers. persona.*

DEFINITIO IV.

De publico adulterio & notorio mulierem accusare etiam absente viro publicus accusator potest & debet.

ETsi bene concordantia matrimonia turbare nemo debet,[1] ne publicus quidam accusator,[2] prætextu adulterij quod ab altero ex cõiugibus altero nõ cõquerente admissum esse dicatur,[3] si tamen absente per multos annos viro mulier corpore suo quæstum vulgo faciat, liberósque suscipiat quos nemo nõsciat aut vulgò quæsitos esse aut ex certo adulterio susceptos,[4] ad procuratoris fiscalis officiũ pertinet vt rem deferat,& crimen quod publicè scandalo sit malóque exemplo, coerceri curet,[5] sed ita demùm si præcedat diffamatio. [6] Nam si vulgo ignoretur quis adulter sit non est permittenda inquisitio vt sciatur quis ille sit,tum puniatur.[7] Id enim solo marito requirente & accusante fieri potest.[7] *Ita Senatus* in causa quadam Tarentasiensi 13. Cal. Mart. 1595.

1. Ne quidem pater prætextu patriæ potestatis *l. 1. §. vlt. D. de liber. exhib.*
2. Quem procuratorem officij aut iurisdictionis vel etiam procuratorem generalem aut procuratorem fisci appellamus. De quo in *l. post legatum 5. §. aduocatum fisci D. de his quæ vt indign.*
3. *l. quamuis 30. C. hoc tit.*
4. Vt in specie *l. filiũ definimus 6. D. de his qui sunt sui vel alien. iur.* Scito tamen mulierẽ cuius vir longo tempore abfuit si eum defunctũ arbitrata alij nupserit, excusari debere si probabilis error fuit fama publica, interueniẽte aut accepto núcio de morte, Alioquin puniri debere de adulterio. Clar. *in § fornicatio num. 32.* Nam & vir punitur qui eodem tempore duas pluréſve habuit vxores, non tamen pœna mortis sed publicationis dimidiæ partis bonorum. Alex. *cons. 156. lib. 7. vel fustigationis aut triremium.* Iul. Clar. *ibid. num. 31.*
5. Vt pœna vnius sit terror multorum *l. cùm seruum 6. in fin. C. de seruis fugit. l. aut facta 16. §. vlt. D. de pœn. l. per omnes 6. C. de defens. ciuit.*
6. Nec enim hoc casu locum habet ratio quę ponitur *in d. l. quamuis*, Ne quibuscunque volentibus temerè liceat fœdare connubium quod iam diffamatione ipsa satis fœdatum est, per solam notorietatem: notorium enim est quod aliqua tergiuersatione celari non potest siue facti permanentis sit siue etiam momẽtanei, si modò non tantùm factum ipsum sit notorium, sed etiam facti qualitates & circunstantiæ vt tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 9. in princip.*
7. *d. l. quamuis 30. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Simplex stuprum in vidua impunitum est: in virgine autem quomodo puniendum. Et quid si grauius crimen sit ob aliquas facti circunstantias.

STupri pœna nec iam olim capitalis fuit, & quæ posteà ex lege, Iulia successit publicationis partis dimidiæ bonorum & relegationis in vsu esse desiit.[1] Sed si quidem viduam [1] volentem & citra raptum[3] quis stuprauerit, nullis præcedentibus sponsalibus, nec per verba de futuro vt loquuntur conceptis impunitum,delictum est, [4] Sin virginẽ,[5] hactenus tenetur vt vel vxorem ducat, vel doter, quantum arbitrio boni viri vtriusque facultatibus & personis æstimatis videbitur. [6] Sed tamen non est hoc perpetuum. Nam si quis virginẽ nondũ viripotentem per vim corruperit, [7] aut iudex vel Senator eam quæ apud se rea criminis erat,[8] capitalis supplicij animaduersione digna res est,[9] quòd his casib. raptus potiùs quàm stuprum contrahi videatur.[10] Nec diuersum erit si ex aliis circunstantijs delicti atrocitas augeatur, fortè si persona vilis & domestica [11] nobilissimam virginem [12] defloruerit, vel tutor pupillam,[13] vel idem stuprator virgines pleraſque corrupisse probetur. [14] *Sine die.*

1. Anton. Tess. *Decis. Pedemont. 3. num. 3.* post Iul. Clar. *lib. 5. Sentent. §. stuprum num. 3.*
2. Nam cùm vidua quoque perinde ac cum virgine stuprum committitur *l. si quis viduam 3. D. de quæst.* Clar. *in d. §. stuprum in princip.* post Marc. *cons. 13.* Boer. *decis. 138.* Socin. iun. *cons. 111. lib. 3.* Denique quilibet damnosus coitus stuprum est. Clar. *in §. fornicatio num. 5.*
3. Nam & in volentem raptus interdum committitur. Iul. Clar. *in §. raptus num. 3* vbi addit raptores etiam illos dici, qui blandimentis & verbis deceptoriis nulla vi adhibita puellas abducunt libidinis causa, & vt eas in alio loco contra suorum voluntatem retineant.
4. Et hoc est quod ait Iul. Clar. *in dict. §. stuprum num. 4.* se nunquam vidisse aliquem puniri pro stupro commisso cum vidua, nisi quod vassallus committens stuprum cum vxore vidua domini sui priuatur feudo. Idem Clar. *ibid. num. 8. & § feudum quæst. 48.* Ipsa tamen vidua luxuriosè viuens patitur etiã hodie pœnas omnes quæ impositæ sunt iure communi contra viduas nubentes intra annum luctus. Nec sunt illæ pœnæ sublatæ in vidua stuprum committente intra annum luctus. Idem Clarus ibid. *nu. 6.* vbi addit viduam quæ ducit inhonestam vitam non gaudere priuilegiis viduarum, adeóque nec priuilegio domicilij maritalis, ex Felin. *in cap. significantibus post num. 8. de offic. deleg.* Non tamen perdit dotem. Idem Clar. ex magis communi *in dict. §. stuprum num. 5.* post Boer. *338. in fin.* & Didac. *super. 4. Decret.*
5. Qualis in dubio præsumenda est nisi stuprator probet contrarium. Clar. *in d. §. stuprum num. 4.*
6. Clar. ibid. *num. 3. post Chassan. cons. 40.* & Ioann. Papon. *in syntagm. lib. 22. tit. 9.* Areſt. *9. ex cap. 1. & 2. de adult.* Nempè si puella quæ stuprum passa est sit honestæ vitæ. Alioqui non haberet locum dispositio *dict. cap. 1. & 2. de adult.* Clar. *dict. num. 3. ante fin.* post Paris. *cons. 100. num. 14. lib. 1.*
7. Quo tamen casu non infligitur de iure communi pœna mortis, sed humiliores in metallum damnantur, honestiores verò relegantur *l. si quis aliquid 38. §. qui nondum viripotentes D. de pœn.* Sed vis facit vt grauius puniatur. Clar. *in §. fornicatio num. 33.*
8. *Ex not.* per Iul. Clar. *in §. fornicationum 12. & præced.*
9. Ioann. Fab. *in § item lex Iulia post num. 7. Inst. de public. iudic.* & alij quos citat Iul. Clar. *in d. §. stuprum num. 9.* vbi tamen concludit solum conatum ad deflorandum non debere puniri pœna mortis sed alia citra mortem graui puta triremium ad perpetuum vel ad decennium. Vbi verò fracta essent pudenda, omnimodo irrogandum esse vltimum supplicium.

10. Raptus autem punitur semper pœna mortis *l.vnic.C.de rapt.virgin.* Iul.Clar.*in §.raptus num.2.& 3.*

11. Obserua tamen stuprum non posse probari per domesticos testes, sed tantummodo facere illos indicium. Idem Iul.Clar.*in d.§.stuprum num.2.*

12. Nam ex qualitate personæ augetur crimen *l.prætor edixit 7.§.vlt.cum legib.seqq.*D.*de iniur.*

13. Quo casu irrogatur pœna deportationis & confiscationis omnium bonorum etiam illi, qui tutor vel curator esse iam desiit. Clar.*in d.§.fornicatio num.23.ex l.vnic.C.si quis eam cuius tut.fuer.*

14. Nam reiteratio criminis facit capitale delictum quod alioqui capirale non esset. Clar. *in d.§.fornicatio num.31. in fin.& in pract.crimin.quæst.84 num.6.*post Bart.*in l.1.C.de superex.tribut.num.2.* Quamuis, concludat ibi Clar. magis receptum esse in praxi vt non imponatur pœna mortis ob quamcunque reiterationem, sed tantummodò tortura atrociùs inferatur vel extraordinaria pœna grauior infligatur.

DEFINITIO VI.

Mulieri dicenti se ex aliquo prægnantem an & quando credatur, Et quis partum alere debeat.

MVlieri dicenti se ex Titio prægnantē nō creditur, nec si iurare parata sit, si neget Titius se cum illa rē vnquā habuisse.[1] Itaque deficientibus aliis probationibus remedium id vnū mulieri superest[2], vt iusiurandum Titio deferat, iuratura ipsa si referre malit ille quàm iurare. Alterutrum enim facere Titius damnandus erit, Nisi probet ab aliis eodem tempore cognitam.[2] Quo casu siue quæstus vulgo faciendi siue libidinis tantùm explendæ gratia venerem illa exercuerit, non est arctandus vir vt iuret vel referat, quia nec si fateretur, quicquam tamen ea res mulieri prodesset, cùm per rerum naturam nesciri possit, cui partum acceptum ferre debeat quæ plurium congressum per eosdem dies aut menses passa est,[3] Nisi patrem iusto magis quàm certo indicio nuptiæ demonstrent.[4] Nec multum faciet quod aut eum quem mulier patrem esse dicit partus ore referat, aut patrem esse mulier iuret, quamuis nonnulli contrà sentiant.[5] Planè si fateatur Titius mulierem à se cognitam, nec alios rem cum ea habuisse probet, credetur mulieri iuranti se ex eo prægnantem[6] partúmque etiam anniculum & matrem exhibere si inops sit illa[7], (alioqui viua matre non tenetur pater susceptum ex illegitimo coitu partum alere,[8]) cogendus erit Titius. Neque triennium illud expectabitur quod solius matris oneri esset si ex licito coitu partus editus proponeretur.[9] Sed si de illo solo quæratur, an virgo mulier fuerit vt sciatur an dotanda sit necne, fuisse virginem in dubio etiam citra iusiurandum præsumemus.[10] *Sine die.*

1. Alex.*cons.157.circa primum lib.*5.Post Bald.*cons.437.lib.vlt.*Boer.*decis.299.* quos refert ac sequitur Tessaur.*decis.Pedem.3.conclus.6.num.4.*

2. Idem Alex.*d.cons.*157.Tessaur.*vbi supr.num.4.verſ.ſeptima regula eſt,& num.5.*

3. *§.ſi aduerſus Inſt. de nupt.* Itaque deficit hoc casu non ius sed probatio, vt *in l. duo ſunt Tirij* 30.D.*de teſtam. tutel.*

4. Dicimus enim patrem illum esse quem nuptiæ demonstrāt *l.quia ſemper* 5.D.*de in ius vocand.l.filium eum definimus* 6.D.*de his qui ſui vel alien.iur.ſunt.* Non quia certa sit illa veritas, sed quia nihil est quod melius dici possit, cùm alioqui impossibilis sit probatio filiationis *l.Lucius* 83.D.*de condic.& demonſtr.*

5. Anton.Tessaur.*dict.decis.3.num.6.verſ.ſed maxima difficultas.*

6. Idem Tessaur. *dict.num.4.verſ.ſeptima regula eſt.*

7. Bart.*in l.ſi quis à liberis* 5.§.*vtrum autem* D.*de liber.agnoſc.*

8. *Auth.ex complexu* C.*de inceſt.& inutil.nupt.* sed ea res ad matris curam pertinet. Specul.*in tit.Qui filij ſint legit. nu.* 17.*part.4.* per *text.in d.§.vtrum autem & §.idem reſcripſit d.l.*5.D.*de agnoſc.liber.*

9. *l.nec filium* C.*de patr.poteſt.* Glos.*ſin.in cap.cum haberet.Extr.de eo qui dux.in matr.quam poll.per adult.* Tessaur.*dict. deciſ.3.ante fin.*

10. Clar.*lib.5.ſententi.§.ſtuprum verſ.ſed pone.* Quem refert & sequitur Tessaur.*dict.deciſ.3.num.2.*

TIT. VIII.

Ad leg. Iul. de vi public. vel priuat.

DEFINITIO I.

Vim priuatam potest committere etiam executor qui exequitur mandatum iudicis euidenter iniustum.

SI apparitor ex iudicis præscripto quid fecerit quod euidenter sit contra leges aut bonos mores, puta si pro re cuius cognitio ad iudicem illum non spectabat iussus sit effractis foribus domum tuam inuadere, & pecuniam quæ fortassis ad ærarium Principis pertinebat exportare, puniendus est, quasi vim priuatam fecisse videatur.[1] Nec illi excusationem afferre potest, quòd fuerit merus & nudus executor, qui alioquin parēre habuit necesse.[2] Non enim debet apparitor vbi euidens delictum est obsequi iudicis imperio nisi prorsus & districtè coactus.[3] Aliud sanè est si locus ambigendi relinquatur an iudex benè imperet an malè, tametsi reuera malè imperet. Neque enim ea res in apparitoris notione aut arbitrio posita est.[4] *Ita Senatus* contra Mauricium Entremont 11.Cal. Iulij 1591.

1. Ergo pœna extraordinaria quoniam is qui vim siue publicam siue priuatam committit hodie ex generali consuetudine punitur arbitrio iudicis, vt tractat Iul. Clar.*in pract.criminal.quæſt.83.num.4.*

2. Quia

2. Quia non pertinet ad executorem cognoscere an commissio iudicis sit iusta vel iniusta. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæſt.29.num.1, & quæſt 60.num.12.* Facit *l.non videntur data* 167.§.1. *de reg.iur.*

3. *l.ſeruus* 20.D.*de oblig.& action.* Regula enim est quod mandatū superioris in delictis excusat, modò illud quod quis facit ex mandato alterius non sit de genere prohibitorum. Iul.Clar.*in pract. crimin.quæſt.*60. *num.*12. Iunct.*gloſ.in l in rem* 23. §. *ſignum in gloſ.fin. D. de rei vindic.* Socin.*in conſ.*54. *num.*23. *lib.* 4. Ias.*in l.*1. *de pupillo* §. *nunciationem nu.*7. *de oper. noui nunciat.* Rol.*conſ.*54.*num.*6.*lib.*1. Plott.*in reper.l.ſi quando num.*790. Item mandatum superioris nunquam excusat in delictis atrocibus. Iul. Clar.*vbi ſupr.* ex communi opinione, post Ias. *conſ.* 136 *peſt med. lib.* 1. Nisi delictum videatur commissum ad sui defensionem vt in casu de quo post Iul. Clar. *num.*12. Aut nisi mandatum sit ab eo qui poterat impunè idem admittere vt in exemplo posito *d.num.*12. *in fin.* Vide *l.ad ea* 157 *de reg.iur.*

2. Vt dixi num. 2. An autem apparitori aut alij officiali de facto resisti aliquando possint. Vide apud eundem Clar. *d.quæſt.*29.*nu.*2. vbi concludit nullomodo debere resisti iudici qui procedit tāquam iudex, nisi vellet inferre damnum irreparabile. Posse autē ei impunè resisti si procedat eo modo quo solent procedere priuati Ex glos. *in d. non videntur* 167. §.1. *de reg.iur.* Sanè potest officialis capiendū si resistat impunè interficere si non aliter capi possit. Clar *d. quæſt.*29.*num.*1. Qui verò detentum eximit è manibus familiæ punitur pœna capitis. Clar.*ibid.nu.*3. Nisi fuerat ille indebite detentus *Ibid.num.*4. Punitur etiam is qui seipsum exemit, sed mitiùs si non interuenerit violentia. *Ibib.nu.*5.

TIT. IX.

De rapt. virgin.

DEFINITIO I.

Raptus non committitur in virginem abductam causa matrimonij consentientibus agnatis licèt inscio aut inuito curatore.

ETsi raptum etiam in volentem & consentientem puellam committi posse placuit,[1] tùm quoque cùm nulla vi adhibita, solisque blandimentis abducta est à domo patris,[2] dummodo libidinis causa id factum probetur.[3] Placuit tamen neque crimen neque pœnam raptus, quàm seuerissima æquè ac iustissima lex Iustiniani cōstituit,[4] incurrisse videri eū qui virginē sub curatore positam eo inscio vel inuito vxorem duxit, ex proximiorum agnatorum voluntate. Nam nec prohibetur adulta nubere sine autoritate curatoris,[5] quamuis publico senatusconsulto districtè prohibitum sit curatoribus ne adultas suas sine agnatorum consensu & licentia nubere patiantur. Nempe vt appareret curatorū fidem in ea re suspectam magis videri,[6] quàm necessariam: consensu præsertim agnatorum proximiorum, quorum maximè interest,[7] interueniente: ipsáque rursum sanctitate matrimonij, cuius fauor tantus est, vt si is qui verè raptor fuit postmodum eam quam rapuit vxorem duxerit, hoc ipso corporalem pœnam euadere debeat, licèt pœnam confiscationis bonorum quæ fisco temporali applicanda est, non euadat.[9] Quare, nec pœna vlla extraordinaria, hunc cui raptus crimen curator obiiciebat, teneri debere visum est. *Ita in Senatu* tractatum fuit 3.Cal. Iun.1592.

1. Intellige siue ab initio siue ex postfacto illa consenserit. Iul. Clar. *in §. raptus num.*3. Adeóque licet is qui rapuit mulierem, non tamen carnaliter eam cognouerit, quia fortè id commode facere non potuerit. Nam si potuit nec voluit, excusandus vtique est à pœna ordinaria non tamen ab extraordinaria, eáque grauissima. Clar.*ibid.num.*4.

2. Aut aliter de loco ad locum, & quidem ad effectum abducendi, non autem commodioris tantùm coitus causa. Idem Clar.*in d.§.raptus num.*1. vbi tamen subiungit si quis per vim stupret mulierem sine abductione non eò minùs debere illum puniri pœna mortis, quamuis non sit raptus.

3. Nam si alia quàm libidinis causa fuit, raptus non est. Vnde fit vt milites seu stipendiarij qui abducunt secum pueros etiam inuitis quandoque parentibus, non tamen puniantur tanquam raptores, vt refert Clar. *ibid. num.* 7. quamuis contrariam sententiam putet ille veriorem cum quo & ego sentio. Sanè si quis rapuerit publicam meretricem, magis est vt pœna raptus ordinaria non teneatur. Idem Clar. ibid.*num.*5.

4. In *l.vnic.*C *hoc tit.*

5. Cùm etiam filiafamil. possit iure diuino & pontificio núbere sine consensu patris, vt dixi *Defin.*2. *ſupr. De nupt.*

6. Propter liberationem quam consentiendo puellæ nuptiis extorquere solent à futuro sponso.

7. Non solùm ob causam futuræ successionis, sed etiam quia cōtractus matrimonii non vnius aut alterius personæ contractus est, sed totius gentis & familiæ cui ex eo matrimonio agnati noui & cognati quæruntur, vt alibi scripsimus.

8. Textus est *in cap. fin. Extr. de raptor.* Iul.Clar. qui dicit communem *in d.§ raptus.num.*7.& 8.

9. Glos. *in cap.cùm ſecundum* in verb. *certóque caſu de haret.in* 6. quam vt communem refert ac sequitur Clar.*in dict. num.*8. Nempe propter immanitatem criminis vt loquitur Clar.*num.*3. quæ tanta est, vt nec matrimonium inter raptorem & raptam cōtrahi Iustinianus permiserit *d.l.vlt.* nec si quis eam quæ iam sponsa sua erat rapuerit. Itaque vt omnes raptoris susceptores & fautores eadem pœna affici voluerit. Non tamen tanta huius criminis immanitas est vt non gaudeat etiam immunitate ecclesię. Idem Clar.*in practic.crimin.quæſt.*30.*nu.*10. Tanta sanè est vt si qua mulier libidinis causa virum rapuerit, non desint qui putent incidere illam in pœnam legis Iustinianæ, eámque dicant esse communem Doctorum sententiam, secundum, quam iudicarum refert Ioan. Papon.*in ſyntagm.lib.* 22. *tit.* 6. *areſt.* 3. Quamuis contrariam magis probet, communémque attestetur Clarus *in d.§.raptus.num.*6. Et rectè quod Iustiniani constitutio tam seuera, & vt Clarus loquitur rigorosa non facilè sit vltra fines suos extendenda.

10. Quod enim sit lege permittente nullóque iure prohibente pœnam non meretur *vulg.l.Gracchus* 4. *C. ad leg. Iul.de adult.*

DEFINITIO II.

Raptor condemnandus est parenti qui raptus accusationem instituit non minùs quàm fisco. Idémque est si non de rapto sed de clandestino matrimonio actum sit.

SI quis ex parentibus, de filij, aut filiæ, nepotis, neptísque raptu conquestus sit apud iudicem, & crîmen probauerit, pœnæ eo nomine irrogandæ partem cum fisco habere debet, [1] Non quidem aduersus filium aut filiam, cui ea de causa legitima per exheredationem adimi potest: [2] sed aduersus raptorem. Quid si non de raptu agatur, sed de matrimonio clandestino, aut de quo clam & improbè contrahendo tractatum proponatur? Condemnandus erit reus non tantùm ad eam mulctam, quæ ex edicto Ducis nostri fisco applicanda est: [3] Sed etiam patri, aut si pater non sit, matri, cui non parua iniuria fiat, si quis inscio parente filium, aut filiam abducere velit ad matrimonium contrahendum. [4] *Ita Senatus* 17. Cal. April. 1597.

1. Cùm grauior longè sit iniuria quæ per raptum infertur parenti quàm quæ fisco. Iul. Clar. *in pract. crimin. qu. 62. num. 5. & 80. num. 7.*
2. Si raptus sit commissus in volentem quomodo posse committi diximus *Defin. prox. num. 1. supr.* Vide *l. 3. §. si emancipatus D. de bonor. poss. contr. tabul.*
3. Contra eos qui clandestina matrimonia contrahunt.
4. Nec enim illa voluntas abducendi sine consensu parentis raptus est. Delictum tamen est si non tantùm de eo cogitatum, sed etiam tractatum fuerit.

TT. X.

Ad leg. Cornel. de sicar.

DEFINITIO I.

Furiosus qui homicidium admisit puniri non potest, sed carceribus contineri debet.

FVRIOSVM qui furore percitus apparitorem iussa iudicis exequentem percusserat & occiderat, visum est capite puniri non debere, [1] sed continendum per necessarios proximiores si fieri possit commodè, [2] adeóque propriis eorum sumptibus si non habeat ille de suo: quandoquidem non modò spes futuræ successionis, sed ius quoque sanguinis hanc æquitatis rationem inducit. [3] Sed si aut necessarij nulli sint, aut minùs idonei quàm vt furiosum exhibere & cohibere possint, perpetuis carceribus dedendus & continendus est. [4] *Ita Senatus* in causa Desiderij Salez ex Ponteuallium 6. Non. Mart. 1591.

1. Cùm furore suo satis puniatur *l. infans D. hoc tit.* Iul. Clar. *in practic. crimin. quæst. 60. num. 4.* vbi addit nec puniri eum posse pro delictis ante furorem admissis, nec si furor post condemnationem superuenerit, Ne quidem pœna extraordinaria. Quamuis possit in eius bona fieri executio vt ibidem tractat Clar. *num. 5.* Facit ratio *l. si pœna 20. de pœn.*
2. *l. Congruit 13. §. furiosi* D. *de offic. præsid.*
3. Ex regula & ratione *l. quò tutelæ 73. de reg. iur. & Inst. tit. de legit. agnat. tutel.*
4. Non tam ad pœnam quàm ad custodiam *d. l. congruit §. furiosi.*

DEFINITIO II.

Impubes doli capax & proximus pubertati si quem occiderit per dolum tenetur pœna ordinaria, sed dignus est vt gratiam obtineat à Principe.

IMpuberem qui cùm doli capax esset alium occiderat licet nocendi tantùm potiùs quàm occidendi animo percussum, criminis gratiam à Principe impetrare debere visum est, ne legis Corneliæ de sicariis pœna ordinaria teneatur: quamquam ætas ipsa quæ non meretur excusationem, indulgentiam Principis prouocare & potest & debet. [1] *Ita Senatus* in persona Claudij Carron 14. Cal. Ianuar. 1592.

1. Tria enim requiruntur, vt possit pupillus puniri pro delicto. Primùm vt sit capax doli. Secundò vt sit proximus pubertati. Tertiò vt delictum sit in committendo non in omittendo. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 60. num. 1.* vbi addit Nunquam tamen debere pupillum affici pœna capitali, sed eius pœnam debere esse citra mortem vel membri mutilationem. Quod tamen Senatus noster non probat, nisi cum eo temperamento quod sequitur in Definitione.
2. Nam & pubes minor annis 25. posset restitui in integrum aduersus delictum si modò per culpam duntaxat non etiam per dolum deliquisset. Clar. *vbi supr. vers. ultimò.* Sanè qui non potuit puniri pro delicto ante pubertatem non potest puniri post pubertatem. Iul. Clar. *vbi supr. num. 2.*

DEFI-

DEFINITIO III.

Non potest pater cuius filius occisus est impedire ne occisori gratia criminis per Principem fiat.

PAtris quidem qui filium ab alio occisum amisit iustus dolor nullo pecuniario commodo æstimari potest. [1] Sed si occisor gratiam criminis à Principe impetrauerit, non potest patris contradictio impedire ne principalis rescripti beneficio occisor fruatur: [2] sed ita tamen vt patri priùs satisfiat, [3] Irrogata occisori pœna pecuniaria pro iudicis arbitrio, & inspectis potissimum facultatibus occisoris. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. isti quidem 8. in fin.* D. *quod met. caus.* iunct. *l. cùm pater 34. §. 1.* D. *de donat.*
2. Quia corporalis pœnæ vindicta non ad priuatam personam pertinet sed ad Principem: vt pluribus tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 1.*
3. Semper enim beneficium Principis debet esse patri captiosum *l. 4. C. de emancip. liber. l. 2. §. si quis à Principe &* §. *merito* D. *ne quid in loc. public.* Nam in foro conscientiæ debetur parti pœna pecuniaria, non etiam fisco. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 80. num. 7.*
4. Pœna enim pecuniaria cùm ex bonis sumenda sit non nisi pro rata bonorum condemnati potest irrogari.

DEFINITIO IV.

Interdum punitur mitius qui crimen consensit quàm qui commisit.

HOmicidio consentiens non semper eadem pœna qua qui homicidium fecit puniendus est, [1] sed plerumque nisi aliud vrgeat in perpetuum exilium damnandus, [2] hoc etiam addito vt homicidæ supremo supplicio adesse, reste etiam collo inducta, compellatur. *Ita Senatus* in causa Ioannis Raffin 5. Id. Aug 1595.

1. Regulariter tamen ita est, vt mandans fieri delictum eadem pœna puniatur qua principalis delinquens non adhibita distinctione, an qui fecit delictum æquè fuerit facturus, etiam si agatur de statuto, si modo illud conceptum sit in rem non in personam, adeo vt mandans homicidium committi, teneatur de homicidio propter mandatum non ex mandato. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst 89. num. 1. 2. 3. & 5.* vbi addit eum qui mandauit alicui vt Titium vulneraret teneri de occiso si is Titium occiderit. Ibidem tradit *num. 7.* præsumi mandatum ex præcedente collocutione si post breue tempus sequatur delictum. Tutius tamen esse torqueri ex ea causa mandantem & puniri pœna extraordinaria.
2. Quæ pœna extraordinaria est de auxiliatore: quid iuris sit vide apud eundem Iul. Clar. *quæst. 90.* Sed hæc Definitio nec de mandante loquitur nec de auxiliatore sed de consentiente.

DEFINITIO V.

Qui ad sui defensionem alium occidit, indiget quidem venia & indulgentia Principis: sed eam Princeps concedere etiam de rigore iustitiæ debet.

QVi cum se vitámque suam aliter tueri non posset aduersarium occîdit non solùm à capitali pœna absolui debet, sed etiam à pecuniaria, nec ab ea tantùm quæ occisis parentibus aut liberis aut consanguineis aliisve heredibus adiudicari solet, sed & multo magis ab ea quę Principi aut domino territorij in quo homicidium admissum est: [1] sola illa irroganda, quæ pro iudicantis arbitrio ad preces pro defuncti anima Deo offerendas conuenire videbitur. [2] Criminis tamen veniam à Principe impetrari debere moribus nostris receptum est, [3] adeò vt nec Senatus cuius alioqui suprema autoritas est, quandoquidem Principis vices gerit, [4] eam sibi potestatem vindicare ausit. Id sui tantùm officij esse existimans vt ad Principem rescribat quid iuris & æquitatis ratio postulet, eúmque ad indulgẽdam gratiam quantum in se est permoueat, quam nec eo casu denegare Princeps noster solet idem iuris & æquitatis iuxtà religiosissimus [5] ac clementissimus. *Ita Senatus* in causa Emanuelis Chastel Neciensis & Dominorum de Monforti 5. Cal. Sept. 1593.

1. Excusatur enim homicida qui probat se occidisse ad necessariam sui defensionem, adeóque rerum suarum multo magis honoris sui: item pro defensione propinquorum imò & extraneorum etiamsi occisus sit clericus: nec enim hoc casu incurritur excommunicatio etiamsi modus in defendendo excedatur dum ne ex proposito fiat. Iul. Clar. *in §. homicidium num. 24. vsque ad 31.* vbi addit posse occidi etiam non insultantẽ si ab insultante non aliter potui me defendere quàm si istum interficerẽm quia interfeci dando operam rei licitę. Nec cogor fugere etiamsi possim id facere sine periculo dum modò aggressus sim ab æquali, inquit Iul. Clar. *num. 32.* Neque est necesse vt probetur in specie ista necessitas defensionis sed satis est quòd quis probet simpliciter se fecisse ad sui defensionem. Sufficit enim quem minari dummodò facto non verbis, & quòd veniat animo percutiẽdi, etiamsi non expectetur percussio. Idem Clar. *num. 33. & 34.* Nec priuatur tam fauorabili exceptione reus etiamsi ab initio negauerit se occidisse. Idem *num. 35.* Excusatur etiam qui probat eum qui est interfectus fuisse in insidijs positum, idem *num. 36.* vbi addit hoc ita vęrum esse si ex ijs insidijs tale ac tam præsens periculum immineret vt aliter vitari non posset.
2. Nec enim hæc tam pœna est quàm pietatis quædam exhibitio ab occisore nunquam deneganda occiso. Iul. Clar. *vbi supr. num. 33.*
3. Eámque pragmatici nostri vocant *gratiam iustitiæ* quòd eam facere Princeps debeat non tantum ex clementia & benignitate sed etiam ex rigore iustitiæ.
4. Comparatur enim præfecto prætorio de quo *in l. vnic. D. de offic. præf. prator. & in tit. de sent. præf. præt.*
5. Quomodo de Imperatore suo loquitur Papinianus *in l. vnum ex familia 67. §. vlt. de leg. 2.*

DEFINITIO VI.

Qui occidit cùm non haberet animum occidendi sed tantum nocendi venia dignior est siue ad sui defensionem id fecerit siue primo motu iracundiæ. Item confessio non potest scindi in criminalibus si nulla sint indicia contra confitentem.

SI alium percusseris licet occidendi animum non habueris quod plerumque ex teli genere dignoscitur, non eo minùs tenetur, de occiso si ex ictu percussus decesserit. Sed venia eris dignior, quamuis nocendi animo percusseris.[1] Nam & qui occidendi animum habuit venia dignus esse potest non solùm si salutis suæ tuendæ gratia id fecerit,[2] dummodò cum moderamine inculpatæ tutelæ, [3] sed etiam si in primo ipso motu iracundiæ, qui scilicet non est in hominis potestate: [4] dum ne rixæ occasionem ille ipse præbuerit.[5] At quid si de homicidio non constet nisi ex rei confessione? reus autem dicat se prouocatum, aut ne occideretur occidere coactum? non scindetur confessio: quamuis dici soleat scindi eam in criminalibus, [6] non item in ciuilibus. Iniquum enim sit condemnari quem ex confessione sola nullis aliis probationibus concurrentibus, [7] nec tamen confessioni stari.[8] *Ita Senatus* in causa Petri Francisci Aymé 4.Non.Mart.1594.

1. Quia hoc homicidium culposum est, licet minus culposum, ita vt pœna ordinaria commutari debeat in extraordinariam quæ nunquam est pœna mortis. Iul.Clar. *in §. homicidium num.* 4. Subijciens plures existimare si aliquis volens occidere Titium occiderit Sempronium non teneri illum pœna ordinaria sed extraordinaria, cùm respectu Sempronij non fuit animus occidendi: quod tamen ille non probat nisi hactenus vt admitti debeat ad beneficium decreti gratiosi quòd sit iste occisus in rixa non animo deliberato.
2. Secundum id quod scripsimus *Defin. præced.*
3. Vt scriptum est *in l.* 1. C. *vnde vi.*
4. Nam vt dicunt philosophi primi motus non sunt in potestate hominis. Non tamen semper calor iracundiæ excusat in delictis, nisi hactenus vt mitius reus puniatur, & quidem tunc tantum, cum prouenit ex iusta causa, vt si vir occidat vxorem deprehensam in adulterio: alioqui in nihilo excusat Iul.Clar. *in præct. crim. quæst.* 60. *num.* 9.
5. Nam contra autorem rixæ semper insurgit valida iuris præsumptio *l. quoniam* 6. C. *ad leg. Iul. de vi public.* Clar. *in §. homicidium* vbi tamen addit rarò quem condemnari ad pœnam mortis pro homicidio in rixa commisso. vide *l. si in rixa l.* 1. §. *Diuus* D. *hoc tit.*
6. Nempe quia delinquens habet præsumptionem contra se. Bart. *in l. Aurelius* 28. §. *idem quæsit num.* 2. *de liber. legat.* Iul.Clar. *in præct. crimin. quæst.* 55. *num.* 15.
7. Nam si qua alia adsint indicia, allud dicendum est. Clar. *ibid. num.* 16.
8. Intellige si eodem contextu verborum reus confessus est se occidisse ad sui defensionem, non etiam si prius confiteatur se occidisse, posteà verò addat ex interuallo *ad sui defensionem* Clar. *d. num.* 16. subijciens *num.* 17. cautius esse vt reus neget se occidisse, tùm subijciat, Et si id feci, feci ad mei defensionem, siquidem hæc responsio admittitur, & pro negatiua habetur. Siue tamen neget siue fateatur homicidium cum qualitate non euitabit torturam, si modo aliqua sint alia contra reum indicia Clar. ibid. vide Boer. *decis.* 164.

DEFINITIO VII.

Ebrius qui nullomodo compos fuit suæ mentis si alium occiderit non est condemnandus pœna ordinaria, sed tamen non potest euadere extraordinariam si ebrietatis culpa ei possit obyci.

IS qui cum ebrius esset homicidium perpetrauit, pœna ordinaria legis Corneliæ de sicarijs puniendus non est, sed tantum extraordinaria, & pecuniaria.[1] Sed tamen id ita accipi debet si adeò ebrius fuisse probetur, vt nullomodo compos fuerit suæ mentis. Nam si non vsque adeò fuit ebrius quin sibi caueret, & quid ageret prospicere posset, non eo minus puniri debet,[2] quinimò si criminis veniam impetrauerit à Principe, non facilè Senatus rescripto paret, sed consulit Principem cuius religionem tam facilè circumueniri non oportet. Quamquam si consultus Princeps adhuc indulgere velit ei parendum est.[3] *Ita Senatus* 15.Cal.April.1595.

1. Iul.Clar. *in præct. crimin. quæst.* 60. *num.* 12. vbi addit ebrietatem excusare à dolo, sed non à culpa nisi factus sit ebrius sine culpa sua. Sanè ebrius est semper mitiùs puniendus.
2. Qui enim mentis est compos etiam doli est capax.
3. Iul.Clar. *in præct. crimin. quæst.* 59.

DEFINITIO VIII.

Singularia quædam in crimine quod vocant assassinij vel assassinatus.

IN assassinatus vt vocant crimine singularia hæc sunt, vt ex indicijs probari possit, licet in cæteris criminibus regulariter probationes requirantur luce meridiana clariores nimirum propter difficultatē probationum.[1] Item vt quamuis non constet de corpore mortuo possit tamen reus ex sola sua confessione condemnari si etiam in tormentis confessus sit se hominem occidisse, & in mare aut fluuium proiecisse.[2] Cùm tamen in alijs homicidij speciebus necesse sit ante omnia vt constet de corpore mortuo, [3] adeo vt qui reum tanquam occisorem condemnauit mori debeat si posteà probetur viuus qui tùm occisus dicebatur. [4] *Ita Senatus* in causa N.Noblet 6.Id.April.1595.

1. Et propter atrocitatem criminis *cap.* 1. *de homicid. in* 6. Iul.Clar. *in §. assassinium num.* 6. vbi addit hoc intelligendum esse ad condemnandum non solum pœna extraordinaria sed etiam ordinaria & corporis afflictiua. Pœna enim assassinij est pœna mortis. Idem Clar. ibid. *num.* 4. Addit *num.* 5. assassinium non gaudere immunitate ecclesiæ. Item *num.* 7. in hoc crimine puniri affectum, etiamsi non sit secutus effectus. Item clericum imputatum de assassinio posse puniri per iudicem secularem. Idem Clar. *in præct. crimin quæst.* 36. *num.* 29. Nam assassini sunt diffidati à toto populo Christiano, & possunt à quocunque impune offendi: nec hoc casu requiritur sollennis degradatio sed tantùm sententia declaratoria quam placet ferri posse etiam per iudicem secularem: nec rursus expectatur incorrigibilitas clerici, quæ alioqui expectanda esset antequam clericus traderetur curiæ seculari. idem Clar. *d. quæst.* 36. *num.* 30. 31. & 32. & *quæst.* 20. *num.* 7.

2. Etsi

2. Etsi hoc videtur improbare Iul.Clar. *in præct. crimin. quæst.* 55. *num.* 11. *vers.* & ideo vide Iaf. *in l. iurisiurandi C. de testib.*
3. Aut aliter de delicto in ijs scilicet delictis quorum remanent aliqua vestigia vt loquitur Clar. *d. quæst.* 55. *num.* 11. & *quæst.* 4. *num.* 4. Secus in ijs quæ sunt facti transeuntis in ijs enim statim atque delata est querela potest iudex inquirere & assumere informationes vt idem ait *num.* 3. Idem addit *num.* 5. si dubitetur an delictum interuenerit vt puta si puer sit mortuus in puteo, iudicem debere omnino inquirere & informationes assumere non quidem tanquam de maleficio, sed vt veritatem facti intelligat ex quo deinde apparere possit an sit delictum vel non.
4. Imò fuit in magno periculo vitæ quidam Doctor qui consuluerat furem quendam ob plura furta quæ confessus fuerat & de quibus aliter non constabat furcis esse suspendendum, pro quo tamen consuluit Alex. *cons.* 19. *lib.* 7. Refert Iul.Clar. *d. quæst.* 55. *num.* 11. *vers. & propter hoc.* Nota autem ad hāc Defin. dici homicidium committi per assassinium quando fit interueniente pecunia: idem Clar. *in §. homicidium num.* 11.

DEFINITIO IX.

Si quis occisus sit ex officialibus nec appareat per quem ex reis prehendendis an omnes de homicidio teneantur.

CVm plures capitalis criminis rei ab apparitoribus iudicis perquirerentur & in eo essent vt iamiam prehenderentur, euenerat vt vnus ex apparitoribus globulo ictus interfectúsque esset, Sed ita vt nesciretur à quo ex reis, qui tamen omnes euaserant, vno duntaxat capto, Quærebatur an is qui captus fuisset homicidij quoque reus videri deberet. Placuit non debere:[1] si non constaret homicidium ab eo admissum fuisse: sed tamen grauiorem ei infligendam cōdemnationem ex ea causa propterea quod fugiens ne prehenderetur, atque ita vacans rei illicitæ[2] homicidio causam ex parte dedisset. *Ita Senatus* in causa N.Perradin d'Arben 8.Cal.Sept.1595.

1. Nam opinio Bart. *in l. si in rixa num.* 10. *hoc tit.* quod omnes puniantur pœna homicidij communiter damnatur, inquit Iul. Clar. *in §. homicidium num* 37. vbi tamen distinguit ille an homicidium fuerit deliberatum vt tunc omnes teneantur pœna ordinaria homicidij siue defuncti ex vno tantùm vulnere decesserit siue ex pluribus, an verò sint tantum quædam suspiciones animi deliberati & tunc omnes torquebitur super illa qualitate animi deliberati, etsi nihil fateantur tunc omnes condemnentur ad pœnam extraordinariam ratione incertitudinis, an denique certum sit homicidium esse in rixa commissum, & tunc si vnicum vulnus illatum est omnes teneantur pœna extraordinaria arbitraria nisi constet quis sit autor rixæ aut nisi omnes sint contumaces: quo casu condemnantur omnes in pœnam homicidij ob contumaciam, si verò plura sint illata vulnera & certi sint vulneratores & certa vulnera illata, ignoretur tamen ex quo vulnere mors secuta sit tunc omnes teneantur de occiso si omnia vulnera fuerunt lethalia vel illi tantum qui lethalia inflixerunt, si non omnia fuerunt, alij verò de vulnerato & præterea pœna pecuniaria arbitrio iudicis si autem ignoretur quæ vulnera à singulis illata fuerint & omnia sint lethalia omnes de occiso teneantur, sed si vnum duntaxat lethale fuit omnes quidem de occiso teneantur at non nisi pœna extraordinaria & arbitraria. Et hanc esse communem opinionem testatur Clar. *d. §. homicidium à num.* 37. *vsque ad* 42.
2. Nec enim licet resistere officiali nisi in casibus quos vide apud Iul.Clar. *in præct. crim. quæst.* 29. vide Ioann. Papon. *in syntagm. lib.* 22. *tit.* 5. §. 2.

DEFINITIO X.

Pater qui imprudens filium occidit etiam per culpam venia & commiseratione dignior est quam pœna.

PAter cùm inter prandendum gallinam sibi molestam ab eo vbi erat ille cœnaculo fugare vellet cultello quem in manibus habebat in gallinam temerè proiecto filium quadrimestrem in cunabulis iacentem ictu illo perfoderat. Ex ea causa reus parricidij effectus rémque ita gestam confessus, apud inferiorem iudicem, non nisi ad leuem mulctam pecuniariam fuerat condemnatus. Appellatione per procuratorem generalem interposita tanquam à minima condemnatione, malè quidem à iudice pronunciatum fuisse constabat, qui homicidij nedum parricidij etiam sine dolo malo admissi pœnam non leuiorem irrogare poterat quàm exilij aut relegationis,[1] præsertim cum culpa nō vacaret pater qui pro re tam leui cultellum proiecisset in eam cœnaculi partem in qua filium esse, tantóque obuium periculo & obnoxium fore videbat. [2] Sed tamen cùm occipendi filij neque propositum neque causa vlla in patre probaretur [3] nec rursus patrem illicitæ rei operam dedisse appareret,[4] placuit improbari quidem iudicatum, sed ante omnia rescribi ad Principem vt per eius indulgentiam quæ moribus nostris homicidæ cuilibet omnimodo necessaria est [5] misero patri qui amisso per casum innocente filio commiseratione magis quàm pœna dignus videbatur ex humanitate & æquitate maxima consuleretur. Interim tamen carceribus eximi eum debere visum est. *Ita Senatus* in causa Claudij D'Hauteuille Ste Helenæ de Millieres 4.Id.Aug.1605.

1. Boer. *quæst.* 73. *num.* 9.
2. Exemplo eius quod de proijciente lapidem versus turbam hominum tractat Iul.Clar. *in §. homicidium num.* 3. ante finem, nec nouum est vt etiam quæ fiunt fortuito venia indigeant *l. pen. de incend. ruin. & naufr.*
3. De cuius erga liberos suos amore semper piè ac benignè quantum fieri potest præsumendum est *l. vlt.* C. *de curat. furios. l. ifti quidem* 8. D. *quod met. caus.* sed præsertim in eos qui nullam ingratitudinis causam committere potuerunt *l. si quis suo* 33. *in fin.* C. *de inoff. testam.*
4. Nec enim domino gallinam suam cultello fugare prohibitum est quam & occidere impune potest.
5. Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 5. supr. eod.*
6. Ne alioqui afflicto maior daretur afflictio contra *l. iure succursum* 6. D. *de iur. dot. l. vlt.* C. *de insti. & substi.*

TIT. XI.

De ijs qui parent. vel filios occid.

DEFINITIO I.

Mulier quæ partum inuentum mortuum celasse & occidisse dicitur, parricidij rea est nisi probet illum à se editum mortuum.

MATER quæ partum celauit qui posteà mortuus repertus est, parricidij rea habetur,[1] licèt non appareat viuum editum fuisse,[2] nisi probet illa editum mortuum.[3] Quo tamen ca su etiam extra ordinem punienda est.[4] In ambiguo tamen torqueri ipsam ante omnia oportet,[5] citra præiudicium vt loquimur probationum,[6] vt si fieri poterit veritatis proba tio plenior per vim tormẽtorum exprimatur.[7] *Ita Senatus* contra Franciscam Paillard de Chanauel Cal.Sept.1595.

1. *Ex l.1.D. & C.hoc tit.l.si quis necandi*: vbi omnes notant *C.ad leg. Cornel.de sicar.* Intellige tamen, Nisi mulier peperit intra quatuor vel sex menses partum animatum quidem sed non vitalem, & infantem præ pudore ne sciretur præ gnans suffocauit. Nam tunc mitiori pœna punietur quàm mortis naturalis: quemadmodum si proprijs visceribus vim intulisset & partum abegisset quo casu siue animatus siue inanimatus fœtus fuisset exilij perpetui pœna cum fustigatione mulctari mulier deberet *l.Diuus de var. & extr.cognit.l.si mulierem* D.*ad leg.Cornel. de sicar.l.Cicero* §. *sed et si quis de pœn.* Anton.Tessaur.*decis.*12.*num.*13. *& decis.* 13. *num.* 2. vbi addit aliam limitationem nisi mulier interrogata reperta fuerit ignorans & sine dolo vt in casu quem ille refert ibid. post Oasc. *Decis.*60. Nam parricidium quod non probatur dolosum nisi ex præsumptionibus quamuis violentis mitius puniendum est *cap.tertio loco*: vbi Abb.*de præsumpt.* cùm quælibet casu sa excusẽt à dolo. Glos.*in l.plagij* 2.*C.de plagiar.* Item nisi interuenerit matris suasio & minor ætas mulieris. Dec. *cons.* 535. Menoch.*cas.*357.*lib.*2.*de arbitr.iudic.Centur.*4.

2. Si tamen mulier interrogata respondeat se peperisse mortuum & illum sepeliuisse, vel mortuum fuisse illum statim post natiuitatem, quamuis confessio hæc qualificata acceptari non possit neque valeat quod ad pœnam euitandam omnino, nisi adsint coniecturæ: tamen facit vt pœna mitior esse debeat. Tessaur.*dict.decis.*13.*num.*6.& 7.

3. Non enim posset videri parricidium admisisse filij iam defuncti, sicut nec de homicidio tenetur qui partum nondum animatum abigit. Tessaur. *dict.decis.*12.*num.*4.

4. Quia vrgetur grauissimis & violentis præsumptionibus, & rursus dat operam rei illicitæ quæ partum celat quamuis mortuum, ac multo magis si eum insepultum retinuerit immemor humanæ condicionis, vt *in l.quidam* 27.D.*de cond.inst.* Denique semper valida & violenta præsumptio est contra illum qui aliquid fecit dando operam rei illicitæ, vt passim tractat Iul. Clar. *in pract.crimin.* & nos sæpius diximus.

5. Siue mulier omnino neget siue fateatur quidem sed cum aliquibus circumstantijs & qualitatibus quæ non sint probabiles vt in casu illo quem tractat Tessaur.*dict.decis.*13.*num.*3.& 4.

6. Nec enim tormentis quis subijcitur vt probationes minuantur sed vt augeantur. Quamuis non possit hæc clausula tanti esse momenti vt non semper prodesse reo debeat patientia tormentorum vt mitiùs puniatur: quia semper purgat & delet indicia omnia vt dicemus *ad tit.de quæstion.*

7. Si tamen non constet de crimine nisi per confessionem mulieris non facilè debet iudex vltimo supplicio mulierem damnare, quia semper in dubio præsumendum est partum mortuum natum esse, cum mulieres istæ multa facere soleant in perniciem vteri vt abortum faciant. Inquit Tessaur.*dict.decis.*13.*ante fin.* Quæ sententia præsupponit, Matrem quæ partum iam formatum & animatum in vtero abigit, non esse plectendam pœna parricidij non magis quàm si abegisset partum nondum formatum nec animatum. Quam opinionem mordicus defendit Tessaur.*dict.decis.* 12. aduersus communem opinionem quæ supradictam distinctionem admittit, ibidem ait *num.*1. Si mulier prægnans pugno vel ictu percussa sit ab aliquo & ita partum abegerit vel eiecerit non tamen debere illum pati pœnam mortis nisi mater quoque ipsa ex eo mortua sit, quamuis partus iam fuerit formatus & animatus: sed tantùm exilio temporali puniri debere, *ex l si quis aliquid* §. *qui abortionis D.de pœn.* Contra Clarum qui vult pœnam mortis hoc casu infligendam *in pract.crim.quæst.* 68. *vers.abortum in fin.* At si quis voluntariè ac ex proposito abortioni causam dederit vel per poculum vel aliter, pœna hodie illa esse debet vt humiliores ad perpetuas triremes, honestiores verò in perpetuum exilium mittantur, fœminæ verò post ictum fustium in perpetuum seruitium alicuius Hospitalis dẽtur *arg.d.*§.*qui abortionis.* Tessaur.*dict.decis.*12.*num.*3. Nisi poculum datum sit non ad malos fines sed vt mulier sanitatem consequatur dum in periculo vitæ posita est ob fœtum in vtero exi stentem si modò medicorum consensus accedat. idem Tessaur. *ibid.num.*11. post Socin. & Felin. *in cap.si aliquis de homicid.* Addens si medicorum votum non interuenerit sed ita factum sit sine dolo & miserationis causa adhuc non pœnam mortis infligendam esse sed aliam mitiorem puta exilij temporalis *ex l.3.§.sed ex Senatusconsulto* D.*ad leg.Cornel.de sicar.* Planè si mater dato filiæ poculo animatum fœtum peremerit causaque fuerit abortionis, præsertim si non semel sed sæpius, non dubitat Tessaur. *vbi supr.num.*12. quin plectanda sit pœna mortis ex Dec.*cons.*535. & Boer.*quæst.*216.*num.*4. Scilicet secuto effectu abortionis, non aliter Grammat. *vot.*20. Ipsa verò filia quæ impijs matris suasionibus acquieuit fustiganda est. Tessaur.*dict.num.*12. Intellige nisi propter pecuniam tale facinus perpetratum sit. Tunc enim omnimodo puniendum est pœna capitis *d.l.Cicero in princip.de pœn.* Menoch.*dict.cas.*357.*num.*13. Tessaur.*dict.decis.*12.*in fin.* Cæterùm quia hic titulus de parricidio est, sciendum est parricidium committere illum qui parentem vel filium interficit *l.vnic. C. hoc tit.* Etiam naturalem tantum quia filiationis substantia tantùm consideratur non qualitas. Iul. Clar. *in §. parricidium num.*1. post Alex.*ad l.2.de in ius voc.* Et quamuis *d.l.vnic. C.hoc tit.* videatur de ijs tantùm loqui qui patrem aut filium occiderunt, placet tamen eam habere locum in omnibus qui aliquem interficiunt ex ascendentibus aut descendentibus in infinitum, adeóque ex tranfuersalibus intra quartum gradum. Clar.*ibid.num.*2.3.& 4. Pœna autem illa vetus parricidij vt parricida viuus insuatur corio, cum gallo gallinaceo, cane, vipera et simia, & proijciatur in mare vel in flumen in vsu esse desijt, & hodiè pro varietate locorum aliter atque aliter parricidæ puniuntur, nisi quod gentibus omnibus commune est vt morte & quidem atrocissima plectantur, adeóque etiamsi non sit secutus effectus. Vidimus enim apud nos filium qui violentas matri manus intulerat, eámque pugione repetitis ictibus ita vulnerauerat vt vulnera lethalia crederentur, post exustas candenti ferro mammillas, pugnúmque cæsum, etiam flammis comburi iussum, tamesi mater ex ijs vulneribus mortua non esset, adeóque veniam filio à Senatu nostro ardentissimis precibus & lachrymis cum patre postularet, vt tantum facinus nullis penitus supplicijs expiabile, si non planè condigna saltem grauissima pœna vindicatum omnes scirent. Vide Iul. Clar. *vbi supr.num.*5.

TIT.

TIT. XII.

De malefic.mathemat.& fortileg.

DEFINITIO I.

Mulier fortilegij rea si non liquidis probationibus conuicta sit non debet ex solis suspicionibus condemnari, sed tamen exilio perpetuo mulctanda est si mala fama vrgeatur.

MVLIEREM fortilegij ream, quæ non imprecationibus aut veneficijs,[1] sed verbis & minis, nonnumquam etiam vulgari pane exhibito plures fascinasse, sub inde ijsdem artibus sanasse probabatur,[2] non putauit Senatus aut summo supplicio afficiendam,[3] aut cùm omnia negaret quæstioni tormentisque subijciendam: [4] propterea quòd superstitionibus muliebribus & anilibus potiùs quàm fortilegijs incubuisse videretur.[5] Nec deerant qui putarent sequendum hac in re exemplum Senatus Parisiensis, apud quem cùm similis quæstio tractaretur, duabusque inferiorum iudicum sententijs condemnata mulier ferendisque tormentis addicta prouocaret, tandem absolutum, eam fuisse proditum est, relata etiam victoria omnium litis expensarum.[6] Sed tamen iustius visum est, exilio perpetuo mulctãdam esse quòd communi popularium voce & fama quasi fascinatrix laboraret, malorúmque ferè omniũ quæ ab annis aliquot municipio acciderant causa in eam detorqueretur. Etsi enim vanas populi voces parum curare bonus iudex debet, publicè tamẽ interest purgari prouinciam ijs personis quarum conuersatio & fama scãdalum alijs adferat.[7] *Ita Senatus* contra Antoniam vxorem Gaspardi Guaymard 14.Cal.Ianuar.1592.

1. Hi sunt qui magicis artibus vsi elementa turbare, vitam infontium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare vt quisque suos conficiat malis artibus inimicos, vt loquitur Impp.*in l.multi* 6.*C.hoc tit.* Lunge *l.3. in princ.* & §.1.*D.de sicar.*

2. Quod apud Christianos æquè diabolicum & districtè prohibitum est, licet videatur ab Imperatoribus permissum *in l.eorum* 4.*C.eod.*

3. Quæ pœna est maleficorum tanquam qui credendi sint humani generis inimici *d.l.multi & l.seq.C.eod.*

4. Hoc enim genus hominum si accusentur nec aperte conuincantur, tormentis & quæstioni subijciendum esse constat, & quidem ita vt non sint excipienda corpora honoribus præditorum, quæ tamen aliàs solent excipi præterquàm in quibusdam criminibus *l.etsi* 7.*l.vlt.eod.tit.*

5. Etsi nec impunitum esse debet superstitiones inducere quibus leues hominum animi moueantur *l.si quis aliquid* 30.D.*de pœn.*

6. Vt refert Ioann.Imbert.*in Institut.forens.*

7. *l.3.in fin.l.congruit* 13.*in princip.D.de offic.præsid.*

DEFINITIO II.

De sortilegis & maleficis quid credendum sit quid statuendum & quibus probationibus crimen hoc detegi ac pro vero haberi possit, vt etiam vltimo supplicio afficiantur.

SEd & ex senioribus quidam repetebant mulierem quandam ex consimili causa iampridem virgis cæsi iussam, suspenso etiam ad dorsum fasciculo ligneo vt omnes intelligerent si paulo certiores probationes criminis habuisset Senatus, cremari eam debuisse.[1] Denique cùm de tota hac re alij aliter sentiant, & nonnulli fascinantium artes tanquam meras nugas rideant,[2] alij nimis faciles ad credendum inhumanas in huius criminis reos sententias proferant, Senatus noster mediam sententiam sequitur, vt neque temerè quascunque probationes admittat, neque omnes etiam reijciat, vnde illud etiam fit vt in statuenda pœna mediocritatem quoque sequatur, & pro qualitate personarum probationúmque grauitate nunc grauiorem, nunc leuiorem pœnam decernat. Numquam tamen contigerit, vt ex hac causa summo supplicio affici quenquam Senatus præcepisset, defectu nimirum probationum, quæ sanè perdifficiles sem per & obscuræ sunt.[3] In id vsque tempus quo grassante latiùs hac generis humani peste, passimque emergentibus malis grauissimis quorum causa ad maleficos istos & sortilegos referebatur,[4] cœpit consiliũ Gebẽnense me Præside in eam venire sententiã vt eos strangulari primùm, deinde flammis voueri oporteret. Quod à me mesque in hoc consilio collegis Claudio Dequo & ex Claudio Macheto clarissimis, integerrimis & eruditissimis viris sæpius pronunciatũ, Senatus noster ex appellatione cognoscens confirmauit, & alios nonnullos ex alijs Sabaudiæ prouincijs eisdem supplicijs addixit: eos præsertim qui diabolicas istas synagogas frequentasse, ibique cum diabolo duxisse choreas, saltasse, manducasse, bibisse fœminas etiã cũ eo cõcubuisse, fidẽ denique & homagiũ ei præstitisse, ac in necessariã siue antecedẽs siue consequens baptismo & sacrosanctæ fidei renunciasse ab eóque varias mirásque nocendi artes didicisse casdémque magno multorum malo nunc in hos nunc in illos nominatim designatos exercuisse fatebãtur.[5] Cùm præterea ipsorum confessionibus non tantùm vox, & fama publica congrueret, quæ illos pro fortilegis & maleficis vulgo habitos esse prædicabat,[6] sed etiam effectus rei responderet multis conquerentibus, & illis ipsis quos ij nominauerant, quòd ea ipsa damna & ab ijs & per eadẽ media quæ ij detexerãt, perpessi fuissent.[7] Nam quẽadmodũ periculosum esset vltimi supplicij pœnam ijs irrogare, qui delictun vltro faterentur, de quo tamen non aliter quàm ex ipsorum confessione constaret,[8] ita si aliunde constet de fortilegijs & maleficijs ex euidentia morborum, quorum scilicet naturalis causa, nec

per peritissimos medicos proferri vlla possit, nec nisi de fortilegij & maleficij autore dubitetur, absurdum sanè est aliàs certiores criminis probationes requirere quàm ex eius qui fecisse dicitur, publicáque infamia vrgetur, confessione: 9 tametsi quibus artibus & medijs damnum illatum sit, nesciatur. Tanto enim clarius est arte diabolica factum esse quod naturaliter fieri non potuit.10 Sed si quod plerunque euenit, vel panem, vel pomum, vel quid aliud à malefico exhibitum fuisse appareat, quo accepto confestim ac de repente damnum emerserit, minorem dubitationem res habet, quin fortilegij ac maleficij reus haberi debeat, " qui se talem & ipse confessus esse & ab alijs vulgo haberi passus est. De hoc hominum genere tam multi tam multa támque accuratè scripserint, vt superuacuum fuerit plura hîc nos in hanc rem addere. Sed ex omnibus & qui omnium instar esse possit, vnus est Martinus Delrio Iurisconsultus & Theologus clarissimus, qui disquisitionum magicarum libris omnia quæ ad hunc tractatum pertinent, adeo diligenter prosecutus est & accommodatè ad præcepta fidei vsúmque forensem, vt neque copiosius, neque ornatius, neque eruditius quicquam scribi potuerit, dignum planè opus tanto viro nec minùs pietatis quàm eruditionis fama conspicuo inter tot tantósque societatis Iesu patres, qui bus nihil ætas nostra tulit, ferétque aut eruditius, aut religiosius, nihil denique toti Christianæ reipublicæ in tanta seculi infelicitate, vtilius.

1. Quia & plus est hominem extinguere veneno & huiusmodi magicis artibus quàm gladio *l.1.C.hoc tit.* Denique isti quosjnō nisi ob facinorum magnitudinem maleficos vulgus appellat vt ait *l.nemo 5.C.hoc tit.* hac maxima omnium pœna digni visi sunt, Quam viui cremationem, dicit Callistratus *in l.capitalium 28.in princip.D.de pœn.* & viui comburium Tertyllianus locum illum in quo viui comburebantur *lib.15.de anima.*

2. Quod vulgo eredantur multa posse facere qúæ sacrosancta religio nostra ne credamus etiam à diabolo fieri posse prohibet Can.epi scopus *26.distinct.*

3. Cùm tamen in criminalibus debeant esse luce meridiana clariores *l.vlt.C.de probat.*

4. Quo casu exacerbari oporteat supplicia maleficiorum, cùm multis personis grassantibus exemplo opus sit *l. aut facta 16. §. vlt. D. de pœn.* Non tamen viui comburendi sunt postquam ex Concilij Tridentini autoritate huiusmodi pœnę atrociores sublatę sunt per quas fieret facile vt reus supplicio addicendus in desperationem adigeretur, atque ita non minus animæ quàm corporis iacturam faceret quod impium esset ac inhumanum.

5. Quæ confessio contra eos fidem facit. alioqui fruſtra quæstioni dederentur si eorum confessioni standum non esset *l.etsi 7.l.vlt.C.hoc tit.*

6. Iuxta illud Ausonij, hæc casta est de qua mentiri fama veretur. Calumniam enim pati vir bonus & innocens quilibet potest, at publica omnium *voce* & fama laborare non potest.

7. Vix enim posset fieri vt omnia ista congruerent in adstruendo mendacio.

8. *l.1.§. Diuus Seuerus* iunct.§.1.*D.de quæst.*

9. *l.si is cum quo* 4.D.*de confess.*

10. Vnde est quod isti etiam tanquam hæretici puniendi sunt & tanquam apostatæ fideíque abnegatores. Quæ res facit vt hoc crimen etiam mixti fori esse intelligatur eiúsque cognitio & coercitio etiam ad ecclesiasticum iudicem pertinere. De quo vide Iul.Clar. *libr.5.sententi.in §.hæresis.* Ideóque & vulgari lingua nostra vocantur *Eriges*, deriuato haud dubiè nomine à græco illo αἱρισις quia & qui olim ab ecclesiasticis iudicibus ex causa huius criminis condemnabantur hæretici pronunciabantur, mox seculari brachio corporaliter puniendi tradebantur.

11. Nec enim naturaliter fieri potest talis tantaque mutatio in instanti cùm natura operetur in tempore, vt aiunt philosophi.

TIT. XIII.

Ad leg. Cornel. de falsi.

DEFINITIO I.

De falso non potest hodie agi nisi criminaliter & præcedente solenni inscriptione, nec rursus contra eum qui producit instrumentum quin prius actum sit contra notarium viuentem.

DE falso quidem agi iure ciuili potest aut ciuiliter aut criminaliter, aduersus eum qui falsum dicitur commisisse:1 sed tamen contra tertium qui falsum instrumentum producit, nullomodo, priùs quàm contra notarium aliúmve falsi fabricatorem actum sit criminaliter.2 Id enim accusationis ordo postulat, vt prius inquiri oporteat an instrumentum falsum sit, quàm vt quis ob id condemnetur quod falsum instrumentum produxerit.3 An verò instrumentum falsum sit necne, cum quo meliùs aut certiùs obsecro dispici potest quàm cum eo ipso qui falsum fecisse dicitur?4 Hodiè sanè eo iure vtimur, vt ciuiliter de falso siue agendi siue excipiendi via omnis præclusa sit: eóque nomine criminalem institui disceptationem sollennémque inscriptionem fieri oporteat, siue instrumēto falso nitatur is ipse qui falsum commisit, siue alius quilibet.5 Quod ius ex Gallorum scriptis moribus ad nos traductum est, 6 & quidem summa ratione, ne alioqui nullus litium modus futurus sit, 7 nulláque satis certa veritatis probatio si vnicuique liceat tam facilè scripturæ publicæ fidem conuellere, 9 quod passim contingeret si non plerosque calumniatores aut tergiuersatores solennis inscriptionis periculum deterreret.10 *Ita tractatum est* ex tempore 13. Cal. Ianuar. 1588. & posteà in alia causa inter D. de Sarmoyé & D. de Messimieu. 9. Cal. Aug. 1592.

1. *l.de fide 16.l.pen.& vlt.C.hoc tit.* Petr.Ferrar.*in præt.* Pap.*in form.libell.pro rescind.sent.in vers.qualis qualis-petitionis num.*1. Addens *num.*4. posse de falso quæri etiam per officium iudicis per text. *in l.sciant C.de probat.*

2. Scilicet si notarius viuit aut alius quisquis dicitur fabricator falsi fuisse Cyn. & DD. *ad l.fin.per ill.text.C.de fid.instrum.* licet contra senserit glos. *ad l.2.eod.* quam adprobare videtur Ferrar. *vbi supr.num.*3.

3. Quæstio

3. Quæstio enim. *An sit*, alias omnes quæstiones semper præcedit, vt aiunt Logici.

4. Alieni siquidem facti semper iusta & probabilis ignorantia est non etiam proprij *l.vlt.D.pro suo.* Iunct. *l.quamquæ 9.D.ad SC.Velleian.*

5. Sic enim stilo Senatus nostri disertè cautum est.

6. Nam & in stilo regni Galliæ idipsum iam cautum erat quem stilum in causis criminalibus apud nos obseruari Senatus noster voluit.

7. Quo nihil potest dici absurdius & à reipublicæ vtilitate alienius. *l.singulis 6.D.de except.rei iudic.l.fratris 10.C. de transact.l.2.C.de re iudic.*

8. Quæ tamen vt certa sit curare bonus iudex debet quantum fieri potest *l.curent magistratus 22.D.de testib.*

9. *l.iubemus pen.C.de probat.*

10. *l.si cui crimen 7.D.de accusat.& inscript.* Quamquam falsi crimen vbi probatum est, atrocissimum creditur, adeò vt decretum gratiosum de relaxandis omnibus carceratis non extendatur ad eos qui sunt carcerati pro crimine falsi. Iul. Clar. *in pract.crimin.quæst.59.num.*13.

DEFINITIO II.

Falsum committit notarius qui stipulatur inter ignotos aut ignotos testes adhibet accedente dolo malo. Item alij casus in quibus falsum committitur.

CVm facilè fieri possit vt suppositа vnius ex contrahentibus persona notario testibúsque incognita falsum committatur, summa ratione apud nos constitutum est, vt non inter alios stipulari notarius possit nec alios testes adsciscere quàm quos ipse nouerit, quique inuicem sibi cogniti sint, mulcta pecuniaria contra notarium si secus fecerit arbitrio iudicis statuēda, cum comminatione, si quid iterum eiusmodi committat, fore vt officij publici exercitione ipsi interdicatur. 1 In quo tamen multùm intererit sciri, an notarius bonæ famæ sit 2 an suspectæ, 3 vt credi possit per imprudentiam & facilitatem potiùs quàm dolo malo deliquisse.4 Dolo enim accedente falsum commisisse dicendus erit, 5 ideóque ordinaria falsi pœna quæ capitis est, 6 puniendus. Illud sanè constat falsum sine dolo non committi, 7 crimen tamen à notario etiam citra falsum committi, ob idque extraordinariæ coercitioni locum esse, 8 quoties nimirum non adhibet notarius eas cautiones quas ad falsum impediendum adhiberi leges aut constitutiones Principis, vel Senatusconsulta volunt: 9 quam ob causam eum quoque notarium qui de contractu à iure reprobato instrumentum confecerit, extra ordinem puniri debere placuit.10 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.11.sup.de fid.instr.

1. Ita enim Senatus nostri placito generali & publico disertè cautum est.

2. Nihil enim facilè suspicandum est in malam partem de eo qui bonam habet famam *l.à barbaris 5.§.non omnes* D.*de re milit.* Iul.Clar.*in §.falsum num.*30.

3. Nam in crimine falsi suspicio ferè pro veritate habetur. Iul.Clar.*in §.falsum num.*38. vbi tamen notat hoc intelligendum esse cùm in causa ciuili aliquid probandum est per instrumentum suspectum non etiamsi agatur criminaliter ad puniendum aliquem de falso. Vnde ait Ferrar. *in form.libell. pro rescind. sent.in versic. qualis petitionis num.* 3. quòd etiam si sint nudæ suspiciones contra eum qui accusatur de falso non tamen debet filius absolui quàm se purgauerit. Item per proprium iuramentum. Vide Masuer. *in form.oppos.contr.instr.in apost.* in verb. *autoritatis, ad vers. aliisque de causis.*

4. Quod & in dubio præsumendum est. Dolus enim numquam præsumitur *l.dolum 6.C.de dolo l. in exceptionibus 19. §.qui dolo D.de probat.* in eo præsertim qui aliquid publice facit *l.vlt.D.de rit.nupt.* Boer. *decis.*116.

5. Sicut è contrario non potest falsum committi sine dolo. Iul.Clar.*in d.§.falsum num.*42. Quamuis non vbicumque dolus est ibi falsum quoque esse necesse sit cùm se habeant sicut genus & species.

6. Scilicet ex edicto Principis nostri. Nam iuris communis pœna leuior est quæ ipsa tamen vbique gentium in vsu esse desiit. Iul.Clar.ibid. *num.*40.& 22.

7. Idem Clar. *d.loc.num.*42.

8. Nullum enim delictum remanere impunitum publicè interest *vulg.l.ita vulneratus 51.§.vlt.D.ad leg.Aquil.l.Stichum 95.in princip.de solut.*

9. Nam & ex hac causa placet incidere illum in crimen falsi Clar. *in d.§.falsum num.*28. *vers.pariter etiam.* post Corn. *cons.53.in lit.G.lib.*4.

10. Quin & hoc casu incidere illum in pœnam falsi ait Clar. *in d.§.falsum num.*29. post Bart. *in l.1.C.de pœn.bonor.subl. lib.*10. Quemadmodum si posuerit in instrumento alia quàm quæ percepit sensu corporis tempore confecti instrumenti Clar. ibid. *num.*28. Item si neget se rogatum de instrumento de quo fuit rogatus Ibid. *num.*30. Nisi inquit notarius esset bonæ famæ & factum esset iam longo ante tempore instrumentum, quia ex cursu longi temporis præsumitur obliuio. Si tamen datus esset notario terminus ad respondendum an esset rogatus aliud probandum esset. Alij sunt casus in quibus falsum etiam committitur, scilicet falsificando literas Principis aut Senatus aut iudicis cuiusliber, abradendo instrumenta, aperiendo, & vt aiunt, desigillando literas alienas vt ostendantur aduersario, adscribendo sibi legatum in testamento alieno, prohibendo aliquem testari, vendendo eandem rem duobus in solidum, & separatis contractibus. Hoc enim addendum est. De quibus omnibus vide Iul.Clar. *in d.§.falsum num.*31. *& seqq.vsque ad* 38.

DEFINITIO III.

Plus creditur notario quàm testibus instrumentarijs, nisi cùm agitur criminaliter de falso.

SOlet quidem & debet plus credi notario & publico instrumento quàm testibus etiam instrumentariis aduersus notarij & instrumenti fidem testificantibus quandiu instrumenti fides sollenni accusatione falsi non labefactatur. 1 Sed post institutam accusationem sollennémque inscriptionem quæ moribus nostris omnimodo necessaria est quoties de falso agitur, cùm vix nisi per testes probari falsitas possit, magis est vt testibus instrumentariis quàm notario & instrumento credatur, si vel omnes 2 vel maiori ex parte ab instrumenti scriptura dissentiant: alioqui standum est instrumento.3 Benè autem apud nos prouisum est, ne tam sæpe quàm anteà huiusmodi altercationes incidant, vt si fieri possit ij testes adhibeantur qui litteras norint, propriáque subscriptione fidem scripturæ muniant. Quo facto si propriam

quoque subscriptionem impugnare velint audiendi non sunt,[4] nisi euidentissimis probationibus doceant,se vel notarij vel alicuius ex contrahentibus dolo per nimiam suam facilitatem circumuentos,adactósque vt falsò subscriberent.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Anton.Capyc.*decis.61.num.5.* Dixi *in tit.De fid.instrum.*
2. Angel.*in l.1.§.si quis neque D.testam.quem.aper.* Alex.*cons.65.col.vlt.vol.2.* Felin.& Abb. *in dict. cap. ad audientiam Extr.de præscript.*
3. Cùm instrumentum sit probatio probata & non probanda.Bald.*in l.si pupilli C.de vsur.* Capyc.*decis.103.num.1.*
4. *l.generaliter* 13.C.*de non numer.pecun.*
5. Semper enim debet locus superesse veritati *l.si chirographum* 24.*& seq.l.imperatores* 29.*in fin.D.de probat.*

DEFINITIO IV.

Notario dicenti falsum esse instrumentum,numquam creditur in præiudicium partis.

NOtario dicenti falsum à se confectum instrumentum propter suppositam à debitore dolosò personam falsi creditoris qui pecuniam sibi solutam profiteretur non vsque adeò creditur, vt statim falsum dici debeat instrumentum[1] quamuis id ex fide & persona notarij præcipuas vires accipiat,[2] siue notarius turpitudinem suam alleget[3] quod euenit si dolum à se participatum fateatur,[4] siue causetur facilitatem suam debitoris dolo circumuentam esse.[5] Fides enim illa publica quam instrumentum semel habere cœpit,non ita facilè labefactari potest in præiudicium eius,qui instrumento nititur,præsertim cùm ex eo crimen falsi aduersus producentem inducatur.[6] Nam si non auditur perire volens,[7] multò minùs audietur qui id agit vt & ipse & alius pereat.[8] Ergo alias probationes ad falsum probandum conquiri oportebit.[9]

1. Boer.*decis.*155.*in fin.* post Bald.*cons.*141.incip.*postquàm notarius vol.4.& in Auth.si testis productus C.de testib.* Vbi tamen additur credi notario in sui præiudicium.*Et rursus num.*13.fugam notarij non nocere parti,si pars ipsa fugam non instruxerit.
2. Pract.Papiens.*in form.oppos.contr.instrum.in vers.aliisque de causis num.5.vers.tertiò aduerte,* & ibi Masuer.*in apost.* in verb.*autoritatis.*
3. Quod facere nemo potest *l.mercælem* 5.*C.de condict.ob turp.caus.cum similib.*
4. Quid enim dolo turpius?
5. Quod in dubio præsumendum est vt notarius excusetur à dolo.Boer.*decis.*116.*num.*4.
6. Producens enim falsum instrumentum dicitur falsum committere,scilicet si sciebat esse falsum.Iul. Clar.*in §. falsum num.*13.*&* 25.sicut & qui sciens producit falsos testes *Ibid. num.* 20. vbi addit haberi pro sciente illum qui accepto termino ad deliberandum dixit se velle vti illo instrumento,vel illo teste.
7. *l.non tantùm* 6.D.*de appellat.*
8. *Arg.l.*2 D *quod vi aut clam.l.*1.*De alien.iudic.mut.caus.fact.l.non debet* 74.*de reg.iur.*
9. Vide *Defin.*11.*supr.de fid.instr.* Boer.*quæst.*118.*num.*17.

DEFINITIO V.

Inter coniunctas personas silet falsi accusatio sed procurator fisci litem & accusationem exequi hoc casu potest & debet.

ETsi eo iure vtimur vt de falso neque agi neque excipi ciuiliter possit sed criminalem accusationem institui necesse sit cum solenni inscriptione,[1] attamen inter coniunctas personas, non solùm huiusmodi inscriptionis necessitas remissa est,sed etiam prohibitum ne si maximè velint,inscriptionis faciendæ facultatem habeant,veneratione scilicet coniunctionis.[2] An igitur priuilegium habebunt vt de falso ciuiliter agere possint?[3] Minimè.[4] Sed falsi crimen ab iis indicatum fuisse satis erit, criminis autem persecutio ad principis procuratorem generalem pertinebit,qui cùm publicus accusator sit nulla vtique inscribendi necessitate constringitur.[5] Itaque si tribus edictis vocatus reus vrgente Principis procuratore non venerit,potuerunt instrumenta tanquam falsa reiici,& reus ob id quod falsis instrumentis vsus fuerit condemnari,[6] probationes tamen aliquas falsi præcedere necesse est, nisi tam euidens sit falsitas ex sola instrumenti inspectione vt aliis probationum adminiculis non indigeat.[7] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 1. quand. ciuil. act. præiudic. crimin. sed alio Senatusconsulto quod factum est ad 7. Cal. Sept. 1592.

1. Dixi *Defin.*1.*supr.*
2. *l.iniquum* 17.*l.pen.C.qui accus.non poss.*
3. *Arg.d.l.iniquum vers.si quam sanè ciuilem.*
4. Id enim stilo nostro generaliter & indistinctè prohibitum est,ac proinde generaliter intelligendum *l. in fraudem* 15.*in fin.D.de testam.milit.l.de precio* 8.D.*de publician.*
5. Quamuis non possit ille in aliis causis falsi accusationem solus instituere si priuatus accusator qui esse posset esse nolit:sed tantùm priuato accusatori adesse & adhærere deber.
6. Scilicet ad mulctam eo nomine infligendam,non tamen litis iacturam pati cogitur si ex aliis instrumentis non falsis possit vincere quippiam is qui falsum commisit circa testes aut instrumenta non ideo causam amittit, sed is demum qui circa acta ipsius causæ.Iul.Clar.qui dicit communem *in §.falsum num.*41.
7. Nulla enim est maior aut certior probatio quàm quæ sit per euidentiam rei cùm res ipsa loquitur,*l.si irruptione* 8.§.1.D.*fin.reg.l.vlt.vbi not.C.de euict.Dini Hadr.tollend.*

DEFIN.

DEFINITIO VI.

Pœna quidem falsi ordinaria mors est,at non etiam si de falso incidenter quæsitum sit & cognitum solo instante procuratore Principis citra sollennem inscriptionem.

FAlsi quidem pœna ordinaria mors est:eáque non minus tenetur,qui sciens falsis instrumentis vtitur quàm qui falsitatis machinator fuisse probatur:[1] si tamen falsi quæstio incidens duntaxat fuerit,[2] & inter agnatos illustres quorum famæ & existimationi parci ciuile sit, mitiùs interdum agi oportet, ac pœnæ corporalis conuersionem fieri in pecuniariam, in honorem scilicet sanguinis & familiæ.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.si fatsos* 8.*C.hoc tit.* Iul.Clar.*in §.falsum num.*20.22.*&* 23. Dixi *Defin.*2.*num.*6.*supr.* Mitiùs tamen punitur.Clar. *ibid.num.*26.
2. Quia plerumque criminalis quæstio incidit in ciuilem.
3. Et ne videatur agnatus agnatum supplicio mortis & infamiæ exposuisse. Simile est quod dici solet si pater filium alicuius criminis reum in iudicio præsentet,non debere filium condemnari ad mortem,per text. elegantem *in l. milites* 13.*§.desertorem de re milit.* quamuis non soleat hoc in practica obseruari nec proponi,vt ait Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst.* 60.*num.*29.Vide *l.falsi* 5,*C.hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Iusta inquirendi causa est contrà eum qui id facit quamuis mandante altero quod non nisi in malos vsus & falsi commiscendi gratia destinatum esse possit.

AVrifex quidam nostras regia insignia Lugduni imprimere rogatus à mercatore fraudandi vt credibile erat vectigalis consilium ineunte,facere noluerat,ne fortè deprehensus carceri, quæstioníque dederetur.Idem posteà domum reuersus fecerat,necdum tamen mercatori tradiderat.Placuit,quamuis nullum inde damnum aut reipublicæ aut priuato illi contigisset,[1] imputari tamen huic posse cur id fecisset quod in malos vsus destinatum esse arebat,aut probabiliter suspicere poterat,[2] non vt perinde acsi falsum commisisset in legem Corneliam incidisse videretur, cùm ex eo facto nullum ipse commodum sensisset,[3] sed vt in litis saltem expensas condemnaretur,quòd iustam contra se inquirendi causam præbuisset.[4] Quod enim ius homini priuato competere poterat aliena insignia nedum publica sibi habendi?[5] Præsertim cùm fieri poterat vt Principis quoque nostri vectigalia eodem consilij genere fraudarentur:aut vt his nostris miserrimis & suspectissimis temporibus secretioris cuiusdam coniurationis symbolum eo insignium prætextu quæreretur.[6] Quæ sanè res præcipuam inquisitioni faciendæ causam dederat. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.40.sup.De fructib.& lit.expens.

1. Non soleat autem puniri falsitas quæ nulli præiudicat.Iul.Clar.ex communi *in §.falsum num.*44.
2. Paria enim sunt scire aliquid,aut,probabiliter id suspicari posse,& debere *l.si quis domum* 9.§.1.*D.locat. l.*3.§. *vlt. & l.*4.D.*quod vi aut clam.*
3. Nec enim potest falsum esse punibile pœna ordinaria sine dolo.Clar.*in d.§.falsum num.*42.*&* *in pract.crimin.quæst.* 84.*in princip.* vbi generaliter tradit in pœnis criminalibus numquam posse quem puniri corporaliter nisi dolus interueniat ex Bart.*in l.*1.§.1.*num.*1.*D.si is qui testam.lib.ess.iussi.*
4. Quia dedit operam rei si non prorsus illicitæ saltem valde suspectæ.Et verò vix vnquam reus euadit sumptuum condemnationem cùm accusator non soleat condemnari ne tum quidem cùm succumbit,nisi sit merè ac verè calumniator.Iul.Clar.*in pract.crim.quæst.*61.*num.*4.
5. *Arg.l.*1.*&* 2.*C.vt nem.priu.tit.prad.*
6. Sufficit autem quòd falsitas possit in futurum nocere aliquo tempore vt puniatur etiam ordinaria pœna. Cæterùm puniri debet saltem extraordinaria tùm quoque cùm non est nocibilis.Clar. *in d.§.falsum num.*44. vbi tamen vide varias distinctiones quas hic referre longum esset.

DEFINITIO VIII.

Qui acta iudicij apud Senatum corrupisse dicitur si non probetur non torquetur,sed si probetur ad mulctam honorariam præter pœnam pecuniariam condemnatur.

ACta iudicij corrumpens dolo malo præsertim,apud Senatum ei comparatur qui album Prætoris corrupit.[1] Ideóque si criminis probatio non deficiat,solet Senatus noster ex ea causa mulctæ honorariæ condemnationem[2] præter pecuniariam ex rei facultatibus æstimandam irrogare.Maximè verò si falsum quod commissum probatur tale sit quod litis iacturam aut graue aliud damnum aduersario infligere possit.[3] Nam & ex hac causa litis damno plerumque coercetur is qui falsum admisit.[4] Sed quid si probatio dubia sit? non erit reus tormentis subiiciendus,ne præparatorium vt pragmatici loquuntur sit præparato.[5] Præsertim si reus iam fortasse laborans infamia longè sibi grauiorem tormentorum,quàm perpetuæ infamiæ pœnam arbitraturus sit.[6] *Ita Senatus* in persona Claudij Chappelle iam à triremibus reuocati, Cal.Iul.1593.

1. De quo *in l.si quis id quod* 7.*cùm duab.seqq.D.de iurisdict.*
2. Pragmatici dicunt *amende honorarie.*
3. Falsitatem enim oportet esse notabilem,ac proinde damnum notabile vt pœna notabilis infligi possit.Clar. *in §. falsum num.* 44.*in pr.*
4. Quia is qui falsum commisit circa acta ipsius causæ debet causam amittere.Iul.Clar.*ibid.num.*41.
5. Quod esset absurdum cùm præparatorij ratio nulla haberi debeat, nisi in ordine & dispositione ad præparatum. Adde quòd in dubio debet iudex laborare vt reos à pœna falsi excuset.Clar. *ibid.num.*45. vbi addit deberi illum ob hanc causam dicta testium contraria redigere ad concordiam quantum fieri potest, itémque iuuare instrumentum omni interpretatione ne falsum iudicetur.
6. *Vt in l.si quis iniuriam* 35.*D.de iniur.*

DEFINITIO IX.

Qui agit criminaliter de falso etiam cum sollenni inscriptione non cogitur pati carceres, quia nec nisi pecuniariam pœnam subire solet.

EXoleuit iampridem vetus illa iudiciorum consuetudo, quæ induxerat, vt quisquis falsi accusationem criminaliter instituere vellet, non aliter audiretur, quàm si sollennis inscriptionis tempore seipsum carceribus manciparet. Nam & talionis pœna quæ huius sollennitatis necessitatem induxisse videbatur,[1] in vsu esse desiit, solentque hodie qui in huiusmodi accusatione succumbunt, grauissimis quidem pœnis subiici pro rerum & personarum qualitate, sed tamen longè mitioribus quàm si falsum admisissent, & plerumque non nisi pecuniariis.[2] *Ita Senatus* in causa Rodolphi de Millieres & Iacobi Soudan 5. Non. Mart. 1594.

1. Vt corporaliter & vltimo supplicio puniri posset is quem sollennis inscriptio huic periculo obnoxium fecerat *ex l. vlt. C. de probat. l. si cui crimen 7. D. de accusat.* Text. *est in l. vlt. C. de accusat.*

2. Et sanè minùs delinquit qui accusat innocentem dum ne dolo malo & per euidentem ac meram, verámque calumniam, quàm qui re vera nocens est. Nam si euidenter calumniator sit aliud vtique dici debet: sed id an ita sit *sciri* non potest nisi ex euentu litis.

DEFINITIO X.

Contra eum qui dixit se nolle vti instrumento quod produxerat non est super falsitate pronunciandum, sed tantum super nullitate, quamuis non eo minus pœna ei possit irrogari.

CVm quis falso instrumento vsus est si non probetur ipse falsum admisisse,[1] aut à quo admissum fuerit sciuisse,[2] potest quandocúmque pœnitentia ductus dicere nolle se eo vti instrumento.[3] Quod si faciat neque de falso sequi condemnatio potest, neque instrumentum falsum pronunciari debet ne infamia notetur qui eo vsus est.[4] Quid ergo? Pronuntiandum est instrumentum nullum nullíúsque momenti,[5] condemnandus autem qui eo vsus fuit, non tantùm ad expensas litis [6] sed etiam in mulctam pecuniariam arbitrio iudicis, si modò instrumenti vicium fuit visibile, & tale vt citra dolum & latam culpã [7] instrumento vti non potuerit qui eo vsus fuit, maximè verò si in eo tuendo tam fuerit pertinax vt aduersarium qui falsum dicebat ad sollennis inscriptionis necessitatem adegerit.[8] *Ita Senatus* in causa D. de la Tornelle & de la Rochete 13. Cal. Ianuar. 1594.

1. Ei namque qui falsum ipse fecit nihil prodest ad pœnam euitandam quod neget se eo vti velle *l. si falsos 8. C. hoc tit.*

2. Qui enim sciuit à quo falsum admissum fuerit, non potest nisi sciens vsus fuisse falso instrumento: quæ res facit eum obnoxium pœnæ ordinariæ legis Corneliæ vt dixi *Defin. 6. supr. l. maiorem 4. C. hoc tit.*

3. Requiri tamen etiam illud videtur vt eum exhibeat à quo falsum habuit instrumentum *d. l. maiorem.*

4. Vix enim fieri potest vt non saltem apud bonos & graues viros oneretur illius existimatio qui vsus sit eo instrumento quod in ea ipsa instantia pronunciatum sit falsum esse. Ipsum enim falsi nomen criminosum est, multo magis quàm doli de quo *in l. 4. §. aduersus D. de dolo mal. except. l. parens 5. in fin. cum duab. seq. D. de obseq. parent. præst.*

5. Vt leuitate verbi tristitia rei mitigetur *l. 1. & 2. D. rer. amot. l. non debet 11. in fin. D. de dolo.*

6. Tanquam qui non habuerit iustam litigandi causam *l. qui solidum 7 8. §. 1. De leg. 2.*

7. Nam culpa lata etiam in delictis æquiparatur dolo cùm agitur de pœna non corporali. Iul. Clar. *quæst. 84. in præt. crimin. num. 1.*

8. Quo casu necesse est vt prius dixerit velle se vti instrumento.

DEFINITIO XI.

Etiam contra priuatam scripturam necessaria est sollennis falsi inscriptio. Qui autem falso instrumento niti voluit ad alias probationes postea admittendus non est.

QVi priuatam scripturam ab aduersario prolatam de falso arguere vult, perinde sollenni inscriptione accusationem instituere cogitur, atque si publicam impugnaret.[1] Id enim & criminis atrocitas facit, & coniuncta iuris nostri quo vtimur autoritas.[2] Porrò si quis ex colligatoribus falsum in instantia commisisse probetur, audiri non debet si alias probationes etiam per testes proferre velit,[3] non quòd de testibus quos producturus est præsumendum sit falsos eos fore, + sed quia æquissimum sit in pœnam falsi eum cadere causa.[5] Itaque etiamsi contra clericum agatur quem falso pœna punire iudex laicus non posset,[6] non eo minus inscriptio facienda erit, vel ob hoc solùm vt iacturam litis infligere iudex possit.[7] *Ita tractatum est* in secreto auditorio pro Religiosis Stæ. Claræ contra Petrum Louet presbyterum Prid. Id. April. 1595.

1. Nam & scriptura priuata perinde fidem facit ac publica ex quo scilicet recognita est, maximè verò in præiudicium scribentis *l. scripturas 13. C. qui potior in pignor. hab. l. vlt. C. de probat. l. cùm tabernã 34. §. 1. D. de pignor. l. quid sit 23. D. hoc tit.*

2. Cùm iure nostro prouinciali sicut & gallico diserte cautum sit ne quis nisi criminaliter de falso agere possit, nec eursus criminaliter nisi præcedente sollenni inscriptione, vt dixi *Defin. 1. supr. eod.*

3. Ex ratione posita *in l. si quis iusiurandum 11. C. de reb. cred. & iureiur. in fin.*

4. Nec enim id pendet à producente, sed à fide & probitate testium quos nihil vetat probos esse, tametsi producti sint ab improbo litigatore.

5. Quia licèt is qui commisit falsum circa testes aut instrumenta non amittat causam sed is demum qui commisit falsum circa acta ipsius causæ, vt ait Iul. Clar. *in §. falsum num. 41.* necesse tamen est defectu probationum causa cadere illum qui suam intentionem probare & implere non potuit *l. 4. C. de edend. l. vlt. C. de rei vindic. l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.*

6. Nisi depositum priùs & traditum curiæ seculari *cap. ad falsariorum Extr. de crim. falsi.* quamuis hoc regulariter nõ seruetur vt scilicet clericus ex causa falsi deponatur & curiæ seculari tradatur, inquit Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 36. n. 39.*

7. Potest

7. Potest enim iudex laicus in causa ciuili cognoscere super falsitate quam clericus fecit non quidem ad effectum puniendi clericum, nec enim punire illum potest neque corporali pœna neque pecuniaria (quamuis è conuerso si laicus falsum committat coram iudice ecclesiastico possit vterque iudex contra eum procedere ita vt inter illos sit locus prænentioni) sed ad effectum expediendi causam ipsam etiam quæ cum alio sit, vt tractat Clar. *in pract. crim. quæst. 38. num. 14. & 15.* Multò magis vt expediat causam quę sit cum ipso clerico, eíque litis iacturam irroget, defectu nimirum probationum vt dixi *num. 5.* aut etiam in pœnam falsi immediate si falsum admissum sit circa acta ipsius causæ, vt ibidem dixi.

DEFINITIO XII.

Quisquis falsum instrumentum produxit debet si interrogetur clarè respondere an eo vti velit necne, nec tamen punitur etiamsi eo vsus sit si non falsum probetur, quamuis suspectum.

FAlsi instrumenti productio tandiu admittit locum pœnitentiæ, quamdiu falsi accusatio per sollenné inscriptionem instituta non est.[1] Propter quam causam solent antè omnia interrogari qui suspectũ producunt instrumentum an eo vti velint, necne,[2] vt si dicant velle se vti, tùm sequuta sit inscriptio, nullus pœnitentiæ locus relinquatur, siue falsum admisisse dicatur is ipse qui produxit siue alius:[3] sunt tamen qui putent multum referre an producatur instrumentum ab vno ex contrahentibus, an à tertio, hactenus nimirum vt tertius interrogatus num eo instrumento vti velit, respondere possit, velle se vti si instrumentum verum erit, nolle se vti si falsum probabitur, quod vtique vni ex contrahentibus instrumentum producenti dicere non liceret.[4] Sed vix est meo iudicio vt id tertio dicere licerè debeat, cùm ad interrogationem vt loquuntur cathegoricam absolutè & cathegoricè respondendum sit,[5] certè illud constat, si postquàm respondit producens nolle se vti instrumẽto si falsum probabitur, nihilominùs instrumenti fidem cum notario mordicùs defenderit, & postmodum instrumentum falsum probetur, debere eum condemnari, non de falso, nec ita vt instrumentum falsum pronuncietur si notarius ipse aut morte aut inopia probationum condemnationi exemptus sit,[6] sed ad certam pecuniæ quãtitatem in vicem & quasi taxationem eius quod interest accusatoris.[7] Quid si viuo & accusato notario falsum benè probatum non fuerit, nisi hactenus vt instrumenti fides meritò suspectissima existimetur?[8] Finge propter defectum probationum in eo rem fuisse vt torqueri notarius debuerit, nec tamen ob decrepitam ętatem potuerit. Vtique absoluendus erit notarius à pœna corporali & ordinaria, non tamen ab extraordinaria & pecuniaria iudicis arbitrio constituenda:[9] de instrumento autem pronunciari debebit aut nullum id esse nulliúsque momenti, aut nullam eius rationem haberi oportere his verbis *sans s'arrester au pretendu instrument.* Sed qui instrumento vsus est nullam eo nomine pœnam patietur.[10] *Ita Senatus* in causa N. Blanchet, & N. Barandier 4. Id. Aug. 1595.

1. Intellige quamuis ille qui produxit instrumentum iam dixerit eo se vti velle. Inscriptio enim illa est quæ falsi accusationem criminalem constituit, quippe quam fieri & præcedere oporteat in necessarium antecedens.

2. Vt nimirum non possint postea ootendere ignorantiam. Nam ex quo interrogari & accepto termino ad respondendum dixerunt se velle vti instrumento habentur pro scientibus, vt tractat Iulius Clar. *in §. falsum num. 20. & 25.* quia, inquit, scientia difficilè probari potest, nisi per coniecturas. Addit teneri reum intra statutum terminum clarè respondere & sine vlla condicione vel adiectione, an velit vti vel non: quod & sequitur in Definitione.

3. Adde & siue de eo falso verisimiliter possit instructus esse is qui instrumentum produxit siue non. Ita enim Iul. Clar. *dict. num. 25.*

4. Quia nimirum facti alieni ignorantia tolerabilis est non proprij *l. vlt. D. pro suo. l. quamquam 7. D. ad SC. Velleian.*

5. Hoc enim est quod suprà diximus *num. 2.* ex Iulio Claro *in d. §. falsum num. 25.* clarè respondendum esse sine vlla condicione vel adiectione an qui produxit falsum instrumentum velit eo vti an non. Et hoc inquit, siue sit factum proprium siue alienum, & siue possit de eo verisimiliter esse instructus siue non. Subiicit tamen quòd si agatur de facto alieno de quo non sit ille verisimiliter instructus debet iudex ille si petat concedere longiorem dilationem ad respondendum, quàm si ageretur de facto proprio. Et quod ita vsu obseruatur.

6. Debet enim contra notarium ipsum priùs cognosci & pronunciari an instrumentum sit falsum vt dixi *Defin. 1. supr.*

7. Ne postea quærendum & probandum An victor habeat & quantum ipsius interfit, vt *in l. vlt. D. de prator. stipul. l. stipulatio ista 38. §. alteri, de verb. oblig.*

8. Facilius enim est vt vacilleat fides instrumenti, quàm vt corruat. Pract. Papiens. *in form. oppos. contr. instr. in vers. dignoscitur esse falsum num. 2. & 3.*

9. Suspicio enim falsi hactenus pro falsitate habetur, quamuis hoc aliter intelligat Clar. *in d. §. falsum num. 38. & 39.*

10. Quia prius est vt instrumentum pronunciatum sit falsum, quàm vt puniatur quis ob id quod illo vsus sit. Nam & cùm pronunciatum esset falsum, tamen adhuc mitiùs puniretur. Clar. *in d. §. falsum n. 26.*

DEFINITIO XIII.

De gradibus & pœnis falsi.

SIcuti maius delictum est falsificare, vt loquuntur, instrumentum verum, quàm falso vti instrumento; ideóque seueriore pœna vindicandum.[1] Ita & maior pœna imponẽda est ei qui vtitur falso rescripto siue summi Pontificis siue alterius cuiuslibet Principis, quàm qui falso aliquo instrumento.[2] Quòd si quis scripturam falsam fecerit nec tamen perfecerit, quia non tam falsum quàm nihil feciſſe videtur,[3] nõ est quod pœnam legis Corneliæ de falsis ordinariam vereatur,[4] quam nec incurrit quisquis instrumentum aliquod facit quod sit nullum, alio etiam respectu quàm falsitatis,[5] adeóque nec is, qui scripturam veram falsificat si ea falsitas nemini sit damnosa,[6] puta si qua alia de causa scripturam quæ falsa probatur inualidam & inanem esse appareat,[7] fortè ob non seruatas sollennitates siue ex ratione iuris communis, siue ex lege municipali præscriptas.[8] Nec aliud erit etiamsi constitutione aliqua mortis pœna irrogetur in casu aliquo falsitatis, qui minorem habere rationem videatur.[9] Si enim aliena sit, & vt aiunt exorbitãs à iure communi, non est ad alium casum extendenda nec si maiorem habeat rationem.[10] Exorbitans autem est, quæcumque pro falso irrogat pœnam mortis,[11] cùm iure communi non alia falsi pœna sit, quàm deportationis & publicationis bonorum.[12] *Sine die.*

1. *Cap. ad falsariorum vers. qui verò Extr. de crimin. fals.* Afflict. *decis.* 21. *num.* 2. post Hostiens. & Cyn. ibi citatos ex *l. falsi* §. *ordine D. hoc tit.* Iunct. *cap. dura Extr. eod.*
2. *l. maiorem 4. C. hoc tit. l. sacri affatus 6. C. de diuers. rescript.*
3. Afflict. *dict. decis.* 21. *num.* 11. ex Salicet. & Cyn. *in l. 1. C. de sepulchr. violat.* Bart. *in l. si quis legatum de fals. D. hoc tit.* Alex. *cons.* 73. *vol.* 1.
4. §. *item lex Cornelia Instit. de public. iudic.*
5. Bald. *in l. iubemus C. de testam. quem citat.* & sequitur Alex. *d. cons.* 73. *vol.* 1.
6. Afflict. *dict. decis.* 21. *num.* 12. Alex. *cons.* 74. *col.* 4. *lib.* 1.
7. Bart. *in l. Diuus Traianus de testam. milit.* quem refert, & sequitur Afflict. *ibid. num.* 13.
8. *l. non putauit* 8. §. *non quæuis De bonor. poss. contr. tabul. l.* 4. §. *condemnatum do re iudic.* Bart. *in l.* 1. §. *parui* D. *quod vi aut clam.* Bald. *in l.* 1. §. *quod autem D. de offic. pref. urb.*
9. Vt in casu de quo Afflict. *dict. decis.* 21. *num.* 12.
10. *Not. in l.* ß *verò* §. *de viro D. solut. matr. & in l. fin. C. de interd. matr. cap.* 2. *de reg. iur. in* 6. *& in Auth. quas actiones C. de sacros. eccles.* Idem est si materia sit pœnalis. Ioann. Andr. *in Mercur. in reg. odia de reg. iur. in* 6. & Cyn. *in l.* 2. *C. quæ sit long. consuet.*
11. Nisi in partu suppositio *l.* 1. *C. hoc tit. & in seruo falsum committente l.* 1. §. *fin. D. eod.* Vide *l. si quis aliquid* 38. §. *qui abortionis D. de pœn.*
12. *d. l.* 1. §. *vlt. D. hoc tit.* §. *item lex Cornelia Instit. de public. iudic.* Adde Grammat. in addit. ad Afflict. *dict. decis.* 21.

TIT. XIV.

De his qui sibi adscrib.

DEFINITIO I.

Potest quis sibi adscribere in testamento nuncupatiuo, si modò probetur illud per testes non per scripturam. Item quibusdam aliis casibus.

VOD dicimus, neminem posse in testamento sibi aut patri aut liberis quicquam adscribere,[1] non habet locum in testamento nuncupatiuo scripto si modò per testes probari possit.[2] Non enim ex scriptura æstimatur testamentum nuncupatiuum licèt scriptum sit,[3] sed ad probationem tantùm scriptura interponitur ne defunctis testibus voluntas intercidat.[4] Ergo si testibus iam defunctis scripturæ vsus necessarius sit ad probationem testamenti, non magis valebit quod quis sibi fuisve adscripserit, quàm si testamentum in scriptis conditum proponeretur: [5] siquidem eo casu necesse est vt testamenti quantumuis nuncupatiui fides ex scriptura pendeat,[6] quæ non potest ea parte non esse suspecta. [7] Sed hoc tamen non est perpetuum. Nam si quis sibi fuisve fideicommissum sub duplici condicione adscripserit vtraque casuali aut mixta non etiam potestatiua, nihil est quod impediat quominùs fideicommissum peti possit.[8] Sed etsi ea testamenti nuncupatiui scriptura proferatur quæ à duobus notariis subscripta sit, placet fidem ei adhibendam pro eo etiam quod alteruter sibi fuisve adscripserit: [9] non secus acti is qui sibi adscripsit iam tùm fuisset infamis,[10] nimirum si ambo notarij aut simpliciter, aut in solidum singuli rogati sint, non tamen si ambo in solidum coniunctim.[11] *Ita Senatus* 3. Cal. Decemb. 1588.

1. *l. 1. & tot. hoc tit. C. l. Diuus Claudius* 15. *D. de leg. Cornel. de fals.*
2. Anan. *in cap. accedens post num.* 6. *Extr. de crimen. fals.* quem refert & sequitur Iul. Clar. *in §. falsum num.* 35.
3. Aliud siquidem est scriptum esse quid, aliud verò in scriptis factum esse *l. contractus* 17. *vbi notat. C. de fid. instrum.*
4. *l.* 4. *D. eod. l. contrahitur* 4. *D. de pignor.*
5. Dyn. quem communiter Doctores sequuntur, vt dicit Boss. *in tit. De his qui sibi adscribunt num.* 3. quem refert & sequitur Clarus qui dicit communem *in d. §. falsum num.* 35.
6. Quæ res facit vt nec ipse notarius qui instrumentum testamenti scripsit possit haberi pro teste nisi per iudicem in eam rem auditus sit, vt notant nostri *ad l. Domitius Labeo* 27. *D. qui testam. fac. poss.*
7. Siue quòd quilibet de facili obliuiscatur, præsertim ea quæ ad se non pertinent, siue quòd vbi quid reperitur scriptum in testamento pauci sint qui contra scripturam testamenti velint deponere, vt ratiocinatur Iul. Clar. *dict. num.* 35.
8. *d. l. Diuus* 15. §. *vlt.* vbi glos. *D. de leg. Cornel. de fals.* Bart. *ibid.* Roman. *in l. si verò* §. *de viro fall.* 3. *solut. matr. & in l.* 1. *in princip. De verb. oblig.* Bald. *cons.* 386. *vol.* 2. Vide eundem Bald. *ad l.* 2. *C. hoc tit.* Bart. *in l.* 1. §. *ex illa quoque D. de fals.* Bald. *in l. dictantibus C. de testam.* Specul. *in tit. De instrum. edit.* §. *instrumentum.*
9. Bart. *in l. si quis* §. *cogentur & ibid.* Ias. *D. de edend.*
10. Boer. *decis.* 21. *num.* 3.
11. Idem Boer. *ibid. num.* 7. *per l. pluribus* 32. vbi glos. *D. de procurat.* Hippol. de Marsil. *sing.* 676.

TIT.

TIT. XV.

De fals. monet.

DEFINITIO I.

Ex indiciis etiam indubitatis contra falsos monetarios priùs deueniendum est ad torturam, deinde ad condemnationem irrogata pœna non quidem ordinaria sed extraordinaria.

CVM penes eum qui falsam monetam cudisse dicebatur reperta essent instrumenta per quæ id fieri potuisse, non tamen factum esse apparebat,[1] ac prætereà deprehensus is esset in loco suspecto & occulto.[2] Non putauit Senatus nostrer satis liquidò probatum crimen, sed tantùm per indicia quę habendę quæstioni locum facere deberent: Si tamen quæstio nihil à rei peruicacia expressisset, purgata quidem aliqualiter videri indicia eiusmodi, alioquin indubitata,[4] hactenus nimirum vti ne summo supplicio reus afficeretur, sed non vsque adeò tamen quin relegandus esset ad perpetuas triremes,[5] commutata scilicet, vt fieri debet propter minus plenas probationes pœna ordinaria in extraordinariam.[6] *Ita Senatus* Idib. Decemb. 1590.

1. Intellige si non erat ille solitus emere & vendere aut aliter penes se habere talia instrumenta ad fines commercij. Tunc enim nulla contra eum suspicio ex hoc oriri posset. Secundum ea quæ tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 21. *in fin.* Cap. Tholos. *quæst.* 151. *& ibi* Aufrer.
2. Malum enim est quod occultatur inquit quodam loco Tertyllianus.
3. Potest enim haberi quęstio ex iudiciis dummodò sint illa legitimè probata & sufficientia ad torturam. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 20. *num.* 4. & *quæst.* 64. *num.* 12. & 13. Sufficit autem indicium vel vnum, non modò si sit proximum qui casus indubitatus est, sed etsi remotum. Idem Clar. *dict. quæst.* 64. *num.* 14.
3. Cùm fieri nunquam possit vt non purgentur indicia per torturam si non in toto saltem in tanto. Iul. Clar. *dict. q.* 64. *num.* 38. Maximè verò si non esset addita protestatio *sine præiudicio probationum*, quæ semper addi solet & debet, ne alioqui omnino necesse sit reum absoluere. Clar. *ibid. num.* 8.
6. Clar. *dict. num.* 38. post Boss. *in tit. De inquisit. num.* 30. Vide Grammat. *decis.* 74. *per tot.*
6. Sicut & cùm sit condemnatio ex solis indiciis quantumcumque indubitatis. Tunc enim potest reus condemnari ad pœnam non tantùm pecuniariam sed etiam corporalem, sed tamen ad extraordinariam duntaxat, numquam verò ad ordinariam. Idem Clar. *dict. quæst.* 20. *num.* 6. *per tot.* vbi tamen subiicit *num.* 7. excipiendum esse crimen assassinij de quo diximus *Desin.* 8. *supr. ad leg. Corn. de sicar.* Et hæresis & simoniæ in quibus potest quis etiam ad mortem condemnari ex præsumptionibus. Sicut & quoties præsumptio posita est à lege vt *in l. si qui* 34. *C. ad leg. Iul. de adult.* Vide Capell. Tholos. & ibi Aufr. *decis.* 162. Guid. Pap. *quæst.* 498.

DEFINITIO II.

Expendens falsam monetam ita demum tenetur si sciuerit, sed mitius ille qui priùs eandem monetam accepit pro bona, ille grauius qui falsam monetam vilius emit, vt carius venderet.

QVi falsam monetam probatur habuisse & expendisse non ideo falsæ monetæ pœnam siue ordinariam sine extraordinariam pati debet, nisi probetur falsam sciuisse & dolo malo expendisse.[1] Neque enim dolus vnquam ab ignorante committitur,[2] nec rursus crimen sine dolo.[3] Sed & cùm falsæ monetæ copia, & bonæ inopia tanta est quantam his miserrimis temporibus vidimus, Vix est vt non multò mitius agi debeat cum eo quoque qui falsam monetam sciens expendit, quam ab alio qui bona imprudens acceperit,[4] licet demonstrare non possit à quo habuerit,[5] quod alioqui ad purgandam criminis suspicionem requireretur[6]. Illos sanè grauissimis pœnis coercendos constabat, non solùm qui falsam monetam cuderent,[7] sed etiam qui falsam scientes minori precio compararent vt maiore in publicum tanquam bonam exponerent, incautúmque vulgus deciperent in ea re in qua vel cautiores ipsi facilè decipiantur.[8] *Ita Senatus* 8. Cal. Iunij, & rursum prid. Cal. eiusdem Iunij 1591. in causa Claudij Iacquier Tarentasiensis. Et iam antea in causa Claudij de Court 5. Id. Nouemb. 1590.

1. Viuius *lib.* 1. *commun. op.* in verb. *monetam falsam scienter.* sunt tamen qui addant si nummi sint plumbei vel stannei quasi hoc solo casu expendens falsam monetam incidat in pœnam ordinariam legis Corneliæ, sic enim Bart *in l. lege Cornelia in princip. de fal.* sciuis sententiam tanquam mitiorem sequitur Iul. Clar. *in §. falsum num. vlt.* vbi tamen notat contrariam opinionem vt indistincte imponenda sit pœna falsi ordinaria, quæ sunt opinio Salic. *in l.* 2. *num.* 6. *C. de fals. seruari in practica.*
2. sed tantùm à sciente & insidiante *l. dolum* 6. *C. de dolo. l.* 1. *C. hoc tit.*
3. Ad hoc scilicet vt corporaliter puniatur. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 84. *num.* 1. *l. nec exemplum* 20. *C. de fals.* Cæterum nihil vetat per errorem incidere quem non modò in crimen, sed etiam in pœnam criminis, quod tamen cum euenit, reo pœnam remitti oportet *l. penult. in fin. C. de his qui sib. adscrib.*
4. Hic enim non tam de lucro captando certat, quàm de damno vitando, quæ semper magna ratio est. Semper namque subueniri ei oportet qui nihil nisi indemnitatem sibi quærit *l. vlt.* §. *sin verò creditores C. de iur. delib. l. quod autem* 6. §. *simili modo dicimus* D. *quæ in fraud. credit. l.* 4. §. *si cum legitima & seq.* D. *de doli mal. except.*
5. Intellige si modò sit ille bonæ famæ. Ex iis quæ tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 21. *in fin.*
6. Clar. *ibid. num.* 41. *in princip.* Ex Bart. *in l. fin. post. num.* 5. *D. de quæstion. l. maiorem* 4. *C. ad leg. Cornel. de fals. l. ciuile est* 5. *C. de furt. seru. corrupt.*

7. Quos tamen omnium grauissimè puniendos esse constat, scilicet pœna ignis *ex l.2. C.hoc tit.* Iul.Clar. *in §.falsum num.*46.vbi addit mitiùs puniri eos qui falsificant monetam alicui us ciuitatis. Puniri enim illos pœna quidem capitali sed deportationis non mortis. Sunt enim varij gradus pœnarum etiam capitalium, de quibus idem Clar. *in pract. crimin. q.1.ast.*67.*in princip.*

8. Est enim hoc veluti commercium quoddam falsitatis & imp robitatis, quale esse nullũ debet. Cum non liceat emẽtibus & vendentibus se inuicem decipere in substantia rei. Sed tantùm in precio *l.alioquin* 11.§.1. *& legib.seqq.D.de cõtr. empt.l.si cum aurum* 50.D.*de sol.* Adde puniri etiãvltimo supplicio eum qui monetam auream radit.Clar.*in §.falsum n.*47.

DEFINITIO III.

Extraordinaria pœna infligenda est mulieri quæ sciuit falsam monetam à marito & aliis cudi, nec reuelauit.

MVlier quæ maritum sciuit falsæ monetæ cudendæ operam dare, nec magistratui denunciauit, non idcirco punienda est:[1] Secus si mariti exemplo ipsa quoque idem crimen admiserit. Quoniam sicuti durum est cogi mulierem vt mariti vitam in tam apertum discrimen coniiciat.[2] Ita permitti ei non debet vt mariti crimen qualecunque illud sit impune sequatur.[3] Quid si nec alios prodidit quos nec prodere potuit quin mariti vita in discrimen vocaretur? Merebitur etiam excusationem.[4] Sed tamen omnino impunitam manere illius conniuentiam & taciturnitatem non oportet in tanto crimine.[5] Itaque relegari eam & in exilium mitti placuit. In eadem causa 18.Cal.Iul.1595. *Ita Senatus* in causa Michaelis Thibaud 7.Cal.Iunij 1594.

1. Non solùm quod non potuerit prohibere cùm non habeat mulier imperium in maritum *l. culpa caret* 50. *de reg. iur.* Sed etiam quia de iure nemo tenetur obuiare delicto nec malefactorem indicare, etiamsi commodè & sine vllo suo periculo potuerit prohibere. Nisi in crimine læsæ maiestatis & quidem in duobus primis casibus legis Iuliæ, si vel contra personam Principis vel contra statum eius coniuratio facta sit. In aliis autem casibus etiam læsæ maiestatis, qui non reuelauit tenetur pœna extraordinaria arbitrio Principis. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.*87 .*num.* 1.2. *&* 3.

2. *l. milites* 13.§.*desertorem* D.*de re milit. l.pen.C.de his qui accus. non poss.*

3. Cùm agentes & consentientes pari pœna sint puniendi quando consensum & auxilium præstiterunt ex proposito ad committendum maleficium. Idem Clar. *dict. quæst.*87.*num.*4. vbi addit, Si quis consenserit delicto per viam autoritatis & defensionss plus puniri eum debere quàm delinquentẽ ipsum, Scilicet in grauioribus, delictis at non etiã in minoribus. Sed & sufficit vt quis ratum habeat delictum ipsius nomine gestum, scilicet quod tale est vt alieno nomine committi, & ab alio ratum haberi potuerit tenetúrque ratificans, nisi probet non fuisse suo nomine admissum crimen. Clar. *ibid. num.*5.

4. Non solùm propter coniunctum periculum mariti. Sed etiam quia nemo cogitur obuiare delicto ne quidem clamando vel reuelando, nec magis canonico iure quàm ciuili, vt dixi *num.*1.

5. Quia crimen falsæ monetæ non tantùm est falsi species, sed etiam læsæ maiestatis *l.*2.C.*hoc tit.* Et ideò non reuelantes tenentur, nec nisi viduæ & impuberes non etiam tutores eorum excusantur *l.*1.*eod.* Pœna scilicet extraordinaria, vt dixi ex Claro *d.quæst.*87.*num.*2.*in fin.* Vide *Defin.*6.*infr.*

DEFINITIO IV.

Qui socios criminis falsæ monetæ indicauit veniam meretur, quam ei iudex quilibet promittere potest & curare apud Principem debet.

QVi falsæ monetæ reos iudicauit si idem ipse criminis particeps fuit seipsumque detulit, venia dignus est,[1] nec prohibetur iudex etiam inferior polliceri quò magis alliciat eum ad propalandam veritatem, pro curaturum se vt veniam consequatur à Principe.[2] Sed tamen non idcirco illi parcere debet at ne Senatus quidem, tametsi principis vice fungatur. Nam pertinet ea res ad autoritatem solius Principis,[3] ad quem ideo rescribendum, atque interim sustinenda pronuntiatio est.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.*1.*vers.accusatoribus C.hoc tit.l.*5.C.*Theod.eod.l.*5.*in fin.* C.*ad leg.*Iul.*maiest.*

2. Imò potest etiam impunitatem rei promittere, adeò vt postea non obstante tali promissione possit nihilominùs reum ad mortem condemnare nisi proponas impunitatem ab eo promissam qui possit ipse delicti gratiam facere, puta si esset Princeps vel ab eo habens autoritatem gratias concedendi, quo casu non esset fallenda fides. Alioqui sibi imputet qui credidit tali promissioni, inquit Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst.*55.*num.*8.*&* 9.vbi tamen magis probat ille ne per medacium huiusmodi impunitates promittantur, Neue ex tali confessione si sola sit, vnquam infligatur pœna ordinaria nisi reus aliis iudiciis esset grauatus. Quod & mihi longè iustius videtur. Hæc tamen definitio loquitur de impunitate quæ sit promissa secundum leges vt dixi *num.*1.*ex d.l.*1.*vers.accusatoribus,C.hoc tit.d.l.*5,C.*ad leg.Iul.maiest.*

3. Vt scilicet gratiã criminis faciat tum quoque cùm de rigore iustitiæ vt aiunt, gratia facienda est. Eo namque iure vtimur vt scripsi *Defin.*5.*&* 10.*supr.ad leg.*Cornel.*de sicar.*

4. *arg.d.*1.D.*quand. appell.sit l.si quis filio* 6.§.*quid tamen* D.*de iniust.rupt.*

DEFINITIO V.

DElatus quòd falsam monetam expenderit si eum à quo accepit exhibeat nec probetur dolo malo id est sciens prudens expendisse, absoluendus est.[1] Quid ergo si quantum in se fuit id egerit vt exhibere posset, is tamen quem voluit exhibere aufugerit, & contumax sit? Perinde hic absoluendus est, Non illa tantùm ratione quòd per eum non stet,[2] sed illa etiam quod qui per contumaciam abest pro confesso conuictóque haberi debeat.[3] *Ita Senatus* 7.Id.Nouemb.1594.

1. *l.maiorem* 4.C.*ad leg.Cornel.de falsi.l.ciuile* 5.C.*de furt.* Dixi *Defin.*2.*num.*6.*supr.*

2. Nam & exhibet qui indicat licèt non sistat, scilicet quantum ad hoc, vt purget se de dolo malo, nisi fortè nominaret hominem plan è ignotum vt *in d.l.ciuile.* Vide *cap.Thol.decis.*15.& ibi Auster.

3. Ita vt contra eum possit procedi ad sententiam & condemnationem ex sola contumacia etiamsi vltra contumaciam non sit per alias legitimas probationes conuictus de crimine, dummodò subsint iudicia sufficientia ad transmittendam inquisitionem. Iul.Clar. *in practic.crimin.quæst.*44.*num.*10.*& quæst.*20.*vers.ad inquirendum.*

DEFI-

DEFINITIO VI.

OB solam scientiam criminis læsæ maiestatis non est quis puniendus pœna mortis quæ est ordinaria, sed tantùm extraordinaria præterquàm si in primum caput legis Iuliæ[1] admissũ probetur. Ergo si agatur de falsa moneta, etsi crimen læsæ maiestatis est,[2] quia tamen non pertinet ad primum caput, mitiùs erit agendum cum conscius vt ad triremes vel perpetuas vel temporales damnentur.[3] Nimirum si sciuerint, & vel prohibere vel magistratui denunciare potuerint. Alioqui culpa caret qui scit sed prohibere non potest[4] nec prohibendi facultatem habentibus reuelare.[5] An ergo mortis pœna remittetur ei qui falsam monetam non cuderit quidem, sed tamen ad eam cudendam falsariis domum suam locauerit? Minimè. Hic enim plusquàm conscius est cùm sit etiam socius criminis, quippe qui delinquentibus opem, auxilium, & ministerium præbuerit.[6] Quid rursus si quis ab initio minis mortis prohibitus fuerit à delinquentibus, ne crimen reuelare posset,[7] postea verò cum reuelandi potestatem haberet non reuelauerit, quasi eodem metu durante? Non meretur excusationem, quia reuelando magistratui qui falsarios istos in carceres erat detrusurus, poterat se ab eo metu liberare.[8] *Ita Senatus* secreto senatusconsulto contra Franciscum Garnier, & N. 1 hibaud Focignienses 18.Cal.Iul.1595.

1. Intellige autem primo illo capite duos casus contineri, Nempe si contra personam ipsam principis coniuratum sit vel contra rempublicam. His enim duobus casibus sciens nec reuelans punitur pœna ordinaria In cæteris verò casibus punitur pœna extraordinaria vt dixi *Defin.*3.*num.*1.*supr.*
2. *l.*2.C.*hoc tit.*
3. Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst.*87.*num.*2.*&* 7.
4. *l.culpa caret* 50.*de reg.iur.*
5. *arg.l.vlt.*D.*quod met.caus.*
6. Loquimur enim de eo qui sciuit ac proinde qui pari pœna teneri debet qua is qui fecit. Idem Clar. *dict. quæst.* 87. *num.*4.
7. Est enim metus mortis iustus & talis qui possit cadere inconstantem virum *l.isti* 8.D.*quod met.caus.*
8. *d.l.vlt.in princip.*ibi *cum potuerit ius publicum inuocare & adire aliquem potestate præditum* D.*quod met.caus.*

TIT. XVI.

De mutat.nomin.

DEFINITIO I.

Mutatio nominis in familiæ nobilioris iniuriam virgis & exilio castiganda est. Itémque pœna honoraria ni reus sit infamis.

VM carnifex quidam honesti viri & aduocati nomen sibi arrogasset séque pro agnato publicè iactitaret, falsò tamen & dolo malo vt probi & nobilis viri existimationem læderet, aut ab eo pecuniam ne id faceret, extorqueret, Putauit Senatus cædendum virgis & exilio mulctandum esse:[1] Pœnam verò vt vocant honorariam cui locus esse videbatur, consultò prætermisit, quòd eius condicionis homo iam infamis neque honoris iacturam facere vllam posset,[2] neque honorem quem nullum haberet alteri dare vel reddere.[3] *Ita Senatus* pro D. Andrea Chauasse, præcipui apud nos nominis, promiscuæque eruditionis aduocato.9.Cal.Mart.1589.

1. Falsi enim nominis vel cognominis adseueratio pœna falsi coercetur, maximè verò cùm fit in alterius fraudem & iniuriam *l.falsi nominis* 13.D.*ad leg.Cornel.de falsi.* Cæterum innocentibus & bonam mentem habentibus mutatio nominis per culosa non est *l.*1.vbi glos.& DD.*C.hoc tit.* Hodie verò frequentissima est iis quos talliabiles appellamus.
2. *l.si quis iniuriam* 35.D.*de iniur.*
3. Nemo enim dat quod non habet. *mal dà chi non ha, dice la campana di San Pietro.* Verba sunt Bartoli *in l.si vniuersa* 15.*C.de legat.*

TIT. XVII.

De crimin.sacrileg.

DEFINITIO I.

Crimen sacrilegij est mixti fori, Et quomodo in eo aliisque similibus mixti fori criminibus procedendum sit, si ex accusatis quidam sint clerici quidam laici.

CRIMEN sacrilegij dicitur mixti fori quoniam de eo cognoscere vterque iudex potest tam ecclesiasticus quàm secularis: Ideóque locus est præuentioni,[1] vt contingere necesse est quoties idem crimen diuersos iudices habere iure ordinario potest.[2] Ne alioqui duplex eiusdem criminis condemnatio fiat, aut pugnantia iudicentur.[3] Si tamen iudex ecclesiasticus prior cognouerit, & eum qui capitis pœnam merebatur leuiùs punierit, quod euenit necessari ò, quia gladij potestatem non habet,[4] tentari potest autoribus plerísque non prohiberi iudicem secularem quo minùs id quod iustæ condemnationi deest pro sua suppleat

iurisdictione.[5] Quod si ita est longè melius fuerit & ciuilius vt illo etiam casu quo iudex ecclesiasticus cognitionem occupauerit, hactenus tantùm partes suas interponat vt litem instruat, non etiam vt sententiam ferat, relicta iudici laico iudicandi necessitate,[6] quod & fieri debere quidam existimarunt.[7] Quod si ex reis quidam laici quidam clerici proponantur, Ita res temperari solet vt vterque iudex simul cognoscat, nec quicquam alius absente alio constituat quod pertineat ad litis instructionem:[8] separatim tamen pronuncient, vt clericus à iudice clerico pœnis pontificiis, laicus à laico pœnis grauioribus afficiatur.[9] *Ita tractatum est* in publico auditorio pro iurisdictionali procuratore de Foissiaz contra N. Cornaton & procuratorem fiscalem Archiepiscopatus Lugdunensis Prid. Id. Decemb. 1593. postea pronunciatum 6. Cal. April. 1594.

1. Mantua *cons.* 266. *num.* 80. quem refert Iul. Clar. *in pract. criminal. quæst.* 37. *num.* 6. vbi ait quosdam putare hoc crimen esse mere ecclesiasticum. Per text. *in cap. cum sit generale, & in cap. conquestus de for. compet.* subiicit tamen apud suos Mediolanenses iudicem laicum cognoscere de sacrilegio non autem ecclesiasticum, idémque apud Gallos seruari. Vide *cap.* 1. *de offic. ordin.* & ibi Canon.

2. Qualia sunt crimina illa omnia de quibus tractat Clar. *dict. quæst.* 37. scilicet crimen vsuræ si contra vsurarium agatur criminaliter, nam si agatur ciuiliter & quæratur de iure id est an contractus sit vsurarius solius ecclesiastici iudicis cognitio est, nisi incidenter ac per modum exceptionis ea quæstio proponatur quo casu etiam iudex laicus potest de eo cognoscere. Guid. Pap. *cons.* 180. *num.* 2. Si verò quæratur de facto puta si repetantur vsuræ nec dubitetur an contractus sit vsurarius iudex laicus est competens. Idem adulterij crimen est mixti fori, nisi cùm agitur ad separationem thori, de quo solus ecclesiasticus iudex cognoscit. Item concubinatus, Item fortilegij de quo Clar. *in §. hæresis num.* 25.

3. Quod semper cuitandum est quantum fieri potest *l singulis* 6. D. *de except. rei iudic.*

4. Nec enim ecclesia nouit sanguinem.

5. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 57. *nu.* 11. *&* 14. vbi ait eum qui absolutus est à iudice ecclesiastico posse nihilominùs de eodem crimine quod sit communis fori apud iudicem laicum accusari, quia iurisdictiones sunt prorsus distinctæ & separatæ, nec absolutio lata in vna iurisdictione parit exceptionem rei iudicatæ in alia. Quamuis alioqui regulare sit vt qui fuit absolutus non possit de eodem crimine nec apud eundem iudicem, nec apud eius successorem accusari. Idé Clar. *d. q.* 57. *num.* 8. *& seqq.* nisi ex parte iudicis qui minorem pœnam imposuit, fraus & collusio intercesserit. Clar. *ibid. num.* 12. Multo magis qui punitus est à iudice ecclesiastico sed mitiùs potuerit à laico grauiùs puniri. Ibid. *num.* 14. vbi addit si tamen priùs quis punitus sit à iudice laico non debere illum deinde à iudice ecclesiastico molestari. Quod tamen ille sic intelligit & recte si pœna per iudicem laicum imposita non sit minor illa, quàm imponere iudex ecclesiasticus posset siue corporalem siue pecuniariam (vt secludamus excommunicationem, quæ cum sit medicinalis potiùs quàm afflictiua non connumeratur inter graues pœnas) Alioqui cur minor erit potestas ecclesiastici iudicis quàm laici in crimine mixti fori? Ibid. addit. *num.* 15. posse arrocitatem criminis tantam esse vt non obstante punitione per vnum iudicem facta possit crimen etiam per alium puniri. Ex cap. *ad falsariorum de crim. falsi.*

6. Cùm sacrilegij pœna vix vnquam minor, quàm moris esse possit, non quidem iure ciuili ex quo pœna est extraordinaria: quamuis semper capitalis, sed de consuetudine siue sacrilegium intelligas secundum ius ciuile furtum rei sacræ in loco sacro siue iuxta ius canonicum quod alterutro istorum contentum est. Clar *in d. §. sacrilegium num.* 1. *&* 3. quamuis addat Senatum Mediolanensem raro solere condemnare sacrilegum ad pœnam vltimi supplicij: Quòd si alia pœna sacrilegio constituta sit per statutum, & quæratur an intelligendum sit statutum de sacrilegio secundùm ius ciuile, an secundum ius pontificium. Distingue cum Iulio Claro ibid. *num.* 4. an conditum sit à laicis an ab ecclesiasticis. Sane pœna capitis huic crimini constituta est *per l. sacrilegi* 9. D. *ad leg. Iul. peculat. & de sacrileg.*

7. Vide apud Cacher. Ofasc. *Decis. Pedem.* 103.

8. Non enim sequimur eorum sententiam qui putant etiam quod ad laicos remittendam hoc casu cognitionem ad iudicem ecclesiasticum eanquam ad digniorem ne continentia causæ diuidatur, néue fortassis contrariæ sententiæ sequatur. Imò verò index laicus pronunciat quod ad laicos, & ecclesiasticus quod ad clericos. Iul Clar. *in pract. crimin. quæst.* 36. *num.* 46. vbi tamen non de pronunciatione tantùm loquitur: sed etiam de cognitione, in quo sine alio iure vtimur. Nam vt ait hæc Definitio vterque iudex simul cognoscit quod pertinet ad instructionem litis. Ideò fortasse vt & citiùs & certiùs & minore sumptu vtraque lis expediatur.

9. Aliæ siquidem sunt pœnæ iuris ciuilis, aliæ verò & leuiores pœnæ iuris pontificii, de quibus alibi scripsimus.

TIT. XVIII.

Quand. ciuil. act. criminal. præiudicet.

DEFINITIO I.

Falsi quæstio incidens in ciuilem priùs tractanda est si præiudicium faciat ciuili actioni etiamsi iam conclusum sit in causa ciuili.

CVM falsi quæstio, in causam ciuilẽ incidit, si quæratur an in ciuili superse dendũ sit, Placet illa distinctio, An falsum sit tale quod causæ ciuili præiudiciũ faciat annon, vt priore casu supersedendum sit, posteriore non item.[1] Quid enim si agam contra te ex falso instrumento, quod si verum esset ex tempore condemnari deberes: Nonne prius necesse est vt quæstio illa discutiatur, vtrum falsum admissum sit necne? Vtique,[2] licèt proponas mutuo collitigantium consensu in causa conclusum fuisse priusquam falsi suspicio suboriretur: quamuis ex contrario regulare sit vt post conclusionem in causa ciuili nõ sit remorandum iudiciũ ob incidentem causam criminalem.[3] Neque rursus aliud erit dicendum si proponas actorem nolle criminaliter agere forte vt agnati honori parcat,[4] nec nisi per viã vt aiunt nullitatis & exceptionis falsum obiicere velle. Etsi enim dici solet posse ius reddi in causa ciuili prius quã in criminali quoties actor negligẽs est in prosequẽda criminalis negotij decisione, ac multò igitur magis si dicat nolle se criminalem falsi accusationẽ instituere.[5] Id tamen locũ nõ habet si de iis quæ ad causæ ciuilis decisionẽ pertinẽt, nõ aliter ius certum

certum statui queat quàm si de falso sit cognitum & pronunciatum.[6] Idémque obtinebit si posteaquàm conclusum est in causa productúmque instrumentum quod falsi arguitur, is qui produxit postea sit contumax in exhibendis iudici actis litis,[7] Sufficit enim semel productum fuisse instrumentum, & à producente palam ac apertè declaratum, quòd eo vellet vti.[8] Sanè si contra protestetur ab eius se vsu abstinere, vti falsi accusationem effugere potest. Nimirum si non ipse falsi machinator fuisse dicatur, eúmque solus vsus periculo criminis adstrinxerit.[9] Videtur autem totum hoc ius ex eo descendere, quod moribus nostris ex iure gallico deriuatis de falso agi ciuiliter nullomodo potest, id est neque agendo neque excipiendo. Nec falsi sola suspicio apud nos, quomodo apud Italos,[10] pro veritate habetur, quamuis agatur tantùm de elidenda in causis ciuilibus aliqua probatione.[11] Nam quantumuis vrgeant coniecturæ pro adiuuanda falsi suspicione, nihil tamen inaudito eo qui falsum commisisse dicitur, statuendum est, nec rursus de falso nisi criminaliter cognoscendum.[12] Planè si is contra quem falsum instrumentum productum est, nolit aduersario falsi crimẽ obiicere (neque enim accusare cogendus est)[13] pertinebit eà res ad officium & diligentiam procuratoris Principis: tametsi actor is sit, qui malit causa cedere quàm fratrem aut cognatum in vitæ & existimationis discrimen adducere.[14] Publicè siquidem interest deregi falsarios & puniri.[15] *Ita Senatus* 9. Cal. Aug. 1592.

1. Ita Matth. de Afflict. *decis. Neapol.* 229. *Ex l. vlt.* C. *de ordin. iudic.* vbi ratio redditur, quia maius iudicium minori præfertur.
2. Anchar. *cons.* 61. Hypoth. de Marsil. *ad rubr. de fals. num.* 20.
3. Afflict. vbi supr. *num.* 1. *ex l. neganda* 19. C. *qui accus. non poss.* & Bart. *in l. is qui reus in fin.* D. *de publ. iudic.*
4. Nec enim cogitur agnatus agnatum proximum accusare. Imò nec potest si crimen sit publicum, nec si suam vel suorum iniuriam persequatur, vt dixi *Defin.* 5. *sup. De fals. & Defin.* 2. *Vt nem. inuit. ager. vel accus. cogat.* Ex *l. pen.* C. *de his qui accus. non poss. & l. iniquum* 17. *eod.* Leuiorum sanè criminum alia ratio est *l. si fororem* 8. *eod.*
5. Cin. *in l.* 1. *quæst. fin.* C. *accus. non poss.* Salic. *in l. si docueris* C. *de fals.*
6. Semper præcedere debent quæ necessaria sunt antecedentia *vulg. l.* 2. D. *de iurisdict.*
7. Quod pragmatici dicunt *estre forclos de produire & remettre les pieces pour iuger.*
8. Præsertim si id declarauerit post acceptum à iudice terminum vt loquuntur ad deliberandum & respondendum an vellet eo instrumento vti necne. Solet enim & debet in hanc rem petenti dari terminus. Iul. Clar. *in §. falsum num.* 20. *&* 25.
9. *l. si falsos codicillos* 8. C. *ad leg. Cornel. de fals.*
10. Vt refert Clar. *in dict. §. falsum num.* 38. Curt. iun. *cons.* 132. *num.* 10. *& cons.* 166. *num.* 6.
11. Nam ad hoc vt puniatur quis de falso non posse probari falsitatem ex sola suspicione fatetur Clar. *ibid. num.* 39.
12. Vt dixi *Defin.* 1. *supr. ad leg. Cornel. de fals.*
13. Quia nemo inuitus accusare cogitur *l. vnic.* C. *ill. tit. Vt nem. inuit. vel ager. accus. cog.*
14. Nè videatur agnatum supplicio obtulisse vt ait *l. milites* 13. *§. de fertorem* D. *de re milit.*
15. *Cap. ad falsariorum Extr. de fals.*

DEFINITIO II.

Casus in quo non potest agi de termino moto nisi ciuiliter.

INstituta de termino moto accusatio pendente lite quæ per ciuile iudicium, Communi diuidundo inter easdem partes agitabatur priùs quidem & antè omnia terminanda est, vt contingit quoties criminalis actio incidit in ciuilem[1], præterquàm in certis casibus.[2] Sed si de eo termino moto agatur, qui lite pendente suppositus sit, ab aduersario vel inscia parte, vel vt id pateretur per dolum aut vim coacta, & in continenti reclamante (finge mulierculã cum præpotenti aduersario litigantem[3], qui maritum corruperit vt ab vxore vel inuita consensum de nouis finibus constituendis extorqueret[4]) non criminaliter ex ea causa agendum erit, sed ciuiliter, vt sciatur an à priore finium constitutione recedi debuerit, vtilitérve recessum fuerit[5], quasi iuris sui tuendi potiùs quàm alieni interuertendi animo posteriores mouerit mulier quæ ex ea causa conuenitur.[6] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Iul. 1593.

1. *l. vlt.* C. *de ordin. iudic.* Scripsi *Defin. præced.*
2. De quibus nostri *ad l. pe. eod. ill. tit.* Cuiac. *lib.* 20. *obser. cap.* 25. Nunquã tamen vtraque actio ciuilis & criminalis possunt ab eodẽ cõtra eundẽ & ex eadẽ causa intẽtari siue ab initio siue ex postfacto siue simul siue separatim: scilicet æquè Principaliter *l. interdum* 4. *vbi not. De publ. iudic.* Nam si incidenter petatur restitutio rei post intentatũ iudicium criminale, id fieri potest. Nã & in iudicio criminali solet peti refectio damnorum, & interesse. Sed neque ex causa penitus separata potest accusator intentare iudicium ciuile post intentatum criminale, ne per huiusmodi litem ciuilem impediatur reus in defensionibus suis faciendis, Vt nec reus vicissim potest ex causa ciuili quamuis separata conuenire suum accusatorem pendente iudicio criminali ne distrahatur accusator à prosecutione iudicij criminalis in quo vertitur publicum interesse ne delicta remaneant impunita. Is tamen qui conuentus est iudicio ciuili potest interim accusare actorem suum criminaliter tam ex causa penitus separata quàm ex alia oriente ex eodẽ iudicio. Puta si dicat falsos testes qui auditi sunt in causa ciuili. Et eo casu suspenditur iudiciũ ciuile non ne procedatur vsque ad conclusionem in causa, sed ne super eo pronuncietur donec pronunciatum sit super criminali. Et hoc propter præeminentiã & maioritatem iudicij criminalis. Ita enim de his omnibus Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 2. Vbi addit *num.* 7. Absoluto iudicio ciuili posse actorem postea intentare contra eundem accusationem criminalem ex eadem causa vel è contra si non ambæ actiones tendant ad eundem finem *ex l.* 1. C. *hoc tit.* Adde Capyc. *decis.* 25.
3. Semper enim humilioribus contra potentiores subueniendum est *l. illicitas* 6. *§. ne potentiores D. de offic. Præsid. l.* 3. *in princip.* D. *de alien. iudic. mut. caus. fact.*
4. Quid enim possit vel audeat muliercula denegare marito? *l.* 1. *§. quæ onerandæ D. quar. rer. act. non det. l. pen. D. de furt.*
5. Nec enim actio vlla criminalis aut pœna constituta est de termino moto nisi in eos qui mouerunt dolo malo *l. vlt. in princip. &* §. 1. D. *de termin. mot.* Etsi video puniri etiam interdum eos qui per ignorantiam aut fortuitò lapides furati sunt *l.* 2. *in fin. eod. tit.* cùm tamen furtum sine animo furandi non fiat nec sine dolo malo *l.* 1, *l. in furti* 50. *§.* 1. *& pass. D. de furt.*
6. Præsumendus enim quisque est fecisse animo iuris sui tuendi potiùs quàm alieni vsurpandi *vulg. l. meritò* 11. D. *pro socio l. cùm creditor.* 55. D. *de furt.* Denique voluntas & propositum deliquentis maleficia distinguit *l. qui iniuria* 53. *in princ. D. de furt.*

DEFINITIO III.

Criminalis iquæstio incidens in ciuilem non semper facit præiudicium ciuili.

ALiquando euenit vt incidens criminalis quæstio in ciuilem, non faciat præiudicium ciuili. Quid enim si contra alium quàm collitigatorẽ criminalis exercenda sit?[1] Finge cùm peterem à te cẽtum tanquam mihi debita, & tu apocham[2] proferres, interuenisse Titium, qui sine mandato meo apocham tibi eripuerit & lacerauerit.[3] Non eo minùs contra te litem prosequi potero, erítque condemnãdus[4] salua tibi contra Titium, de eo quod tua intererit actione si ab eo crimen admissum probetur. Aliud erit si Titio mandaueram vt is debitum à te exigeret. Etsi enim consequens non est ob id illi à me mandatum vt apocham tuam laceraret,[5] eius tamen factum perinde ac meum præstare debeo quòd imputandum mihi sit cur talem elegerim.[6] Itaque non priùs solutionem persequi potero, quàm de crimine contra Titium cognitum sit, perinde acsi delictum illud à me ipso admissum esset.[7] *Ita Senatus* contra Antonium Pilliod Necien sem. 3. Cal. Maij 1595.

1. Nec enim potest quisquam actionem meam ignoranti mihi adimere, aut ei exercendæ moram adferre *l. Granius* 71. §. *pen.* D. *de fideiuss. l.* 2. *D. quod vi aut clam.*
2. Id est solutæ pecuniæ professionem vt loquitur *l. pecuniæ* 14. C. *de solut.*
3. Quo nomine certum est eum teneri tibi & furti & iniuriarum, si iniuriæ causa id factum sit *l. qui tabulas* 27. *l. quidam tabularum* 32. iunct. *l. qui iniuria* 53. D. *de furt.*
4. Non quia postea sis ab alio repetiturus. (Nemo enim ideò condemnandus est quod ab alio postea sit idipsum recepturus *l. nemo ideo* 171. *de reg. iur.*) sed propter delictum & factum tuum.
5. Neque enim mandato quantumlibet generali dolus permissus intelligitur *l. creditor* 60. §. *vlt.* D. *mandat.*
6. *Arg.* §. *præterea Inst. quib. mod. re contr. oblig. l.* 1. §. *illud sciendum & seqq.* D. *de separat.*
7. Quia per me quodammodo factum est vt delictum illud admissum fit, quippe quod admissum nõ esset si alij priorã viro mandassem exactionem. Facit *l. ex qua persona* 149. *de reg. iur. l. ex facto* 30. *vbi not.* D. *de negot. gest.*

TIT. XIX.

De crimin. expilat. hered.

DEFINITIO I.

Expilatæ hereditatis crimen an & quo casu etiamnum habere locum possit. Et de edicto, quod vocant Le mort saisit le vif.

EXPILATÆ hereditatis crimen hodie vix vllum est, postquam edicto[1] & omnium ferè gentium generali cõsuetudine[2] inductum est vt hereditariarum rerum possessio ipso iure, & absque facto vllo, qualis penes defunctũ fuerat in heredem quemlibet trãsferatur, quod Galli dicunt *Le mort saisit le vif.* Consequẽs enim est vt si quid ex hereditate subripiatur nõ tam expilari hereditas quàm heredi ipsi furtum fieri videatur.[4] Nimirum si quandocunque postea hereditas adita sit per heredem. Neque enim existimandum est edicti aut consuetudinis potestate factum esse vt hodie magis quàm olim aut ignoranti aut inuito acquiratur hereditas:[5] sed quòd anteà dominij duntaxat ratione constitutum erat vt quandocunque adita hereditas iam inde à die mortis testatoris adita retro fingeretur,[6] id ipsum ad commodum quoque possessionis translatum est vt hereditatis agnitione secuta non magis possessio quàm dominium vllo instantũ iacuisse videatur.[7] Itaque si ponas aut repudiatam esse hereditatem[8] aut impetratum ab herede tempus ad deliberandum, vt interea curatorem hereditati dari sit necesse,[9] eóque tempore furtum hereditati fiat,[10] expilatæ hereditatis non furti agere curatorem oportebit.[11] *Ita Senatus* 4. Cal. Decemb. 1588.

1. Non quod specialiter in hanc rem factum sit sed quo confirmata sunt generaliter omnia quæ stilo Senatus nostrũ continentur. Inter quæ hoc vnum est vt possessio rerum defuncti ipso iure in heredem continuata intelligatur.
2. De qua latè attestatur Andr. Tiraq. *in tract. De edict. Le mort saisit le vif.*
3. Quod alienum sanè est à ratione iuris. Ex qua scilicet non continuatur possessio defuncti in heredem, sed opus est corporali adprehensione *l. cùm heredes* 25. *D. de acquir. poss.* Ratio *ponitur in l.* 1. §. *Scæuola D. si is qui test. lib. esse. iuss.* est quia hereditas non potest transferre in heredem, nisi quod fuit hereditatis. Possessio autem quæ est facti non potest fuisse hereditatis quæ est iuris.
4. Expilatæ autem hereditatis crimen non nisi loco deficientis actionis furti intendi consueuisse certi iuris est *l. vlt.* C. *hoc tit. l.* 2. §. 1. D. *eod.* quia scilicet hereditariæ rei furtum non fit *l. vlt. eod. l. hereditariæ* 68. D. *de furt. & d.* §. *Scæuola.* furtum autem esse non potest vbi non est interuersio possessionis *l.* 1. D. *de furt.* nec rursus actio furti vbi furtum non est. Hinc etiam est quod vxor non potest accusari crimine expilatæ hereditatis quia nec furti cum ea agi potest *l. vxor* 5. D. *hoc tit. l. aduersus* 4. C. *eod.* vbi obserua legendum esse *domi* non *domus* in illis verbis *domus accipitur.*
5. Esset enim id iniquum *l. nec emere* 16. C. *de iur. delib.* quoniam ita fieret vt inuitus quis æri alieno obligaretur *l. quã in aliena* 6. *in princip.* D. *de acquir. hered.* Excipe causam suorum heredum, itémque necessariorum quibus ob eam causam datum est beneficium, illis abstentionis, istis separationis *l. necessariis* 57. *eod. l.* 1. §. *vlt.* D. *de separat.*
6. *l. heres quandoque* 54. D. *de acquir. hered. l. omnia* 193. *de reg. iur.*
7. Perinde acsi possessio non minùs iuris esset, quàm dominium, cùm tamen maximè sit facti *l.* 1. §. *si vir vxori & præterea* D. *de acquir. poss. l. denique* 19. D. *ex quib. caus. maior,* licèt plurimùm ex iure mutuetur, vt dicebat Papinianus *in l. possessio*

sessio 49. *in princip. & §.* 7. D. *de acquir. poss.*
8. Quo casu nõ potest videri possessor esse hereditatis ille qui nec est, nec vnquã fuit heres, cùm priùs sit vt quis sit heres, quàm vt ex edicto & generali consuetudine fiat possessor. Nec enim aut edictũ aut consuetudo alium facit possessorẽ quã quẽ agnitio hereditatis fecerit heredẽ. Vnde soleo dicere non aliam esse hac parte rationem suorum heredum quàm sit extraneorũ, vt nimirum agnitio & voluntas ipsorum perinde ac extraneorum necessaria sit ad hoc vt ex edicto fiant possessores. Alioqui si sufficeret quod sint heredes ipso iure per legẽ sequeretur fore illos sicut heredes necessarios, ita & bonorũ possessores necessarios. Quod sanè absurdum esset. Ita enim fieret vt vel abstinendi beneficiũ ignorantes adeóque inuiti amitterent contra propositum prætoris de quo *in d. l. necessariis* 57. iunct. *l. vt qui* 12. *cum l. præced. D. de acquir. hered.* vel nouo indigerent beneficio abstinendi necdum prudentibus cognito. Siquidem inauditum est vt abstinendi beneficium habeat filius qui possidet bona paterna omnia & quidem tanquam paterna *l. eum bonis* 87. *eod. tit.* Denique bonorum possessor necessarius nullus est, aut vnquam fuit siue ius ciuile consulas siue prætorium.
9. *l. si diu* 8. *D. quib. ex caus. in poss. eat. l. idem priuilegium* 22. §. 1. *D. de reb. autor. iud. possid.* aliàs *l.* 7. *de priuileg. credit.*
10. Si tamen hereditati furtum fieri potest quod non ita est *d. l.* 1. §. *Scæuola D. si is qui testam. lib. esse. iuss.* vbi ratio illa redditur quam attulimus *num.* 4. *supr.*
11. Quia nimirum eo tempore verum est nondum per quemquam possessa esse bona hereditaria, non magis quàm si ea bona hereditaria nec dominum vllum haberent, quamuis hereditas quod ad dominij causam pertinet, sustineat personam defuncti. Qui sensus est *l. vlt. D. hoc tit.* iunct. *l. non minùs* 31. §. 1. D. *de hered. inst. l. hereditas* 34. *D. de acquir. rer. dom. l.* 2. §. 1. in illis verbis *antequàm res ab herede possessa sunt* D. *hoc tit.*

DEFINITIO II.

Legati petitio non potest differri prætextu expilatæ hereditatis, sed tamen legatarius interdum satisdare cogendus est.

OBtentu expilatæ hereditatis emolumentum legatorum neque aufferri neque differri oportet.[1] Sed si is qui legatum pecuniarium petit, & hereditatem expilasse dicitur, non sit soluendo vt inopia sua facilè sit elusurus condemnationem quæ aduersus eum sequi postmodum poterit[2], æquum est consuli heredis indemnitati hactenus vt non nisi per fiduciæ speciem[3] condemnetur: & de restituendo legato sub ea condicione, si hereditatem expilatam apparebit, caueatur.[4] *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 10. sup. De verb. & rer. signific.

1. *l. obtentu* 5. *C. hoc tit. l. fideicommissaria* 23. *D. de fideic. libert.*
2. *Vt in l. si quis iniuriam* 35. *D. de iniur.* Inanis enim actio est quam debitoris eludit inopia *l. nam is* 6. *D. de dolo.*
3. Id est vt vulgo loquuntur, prouisionaliter.
4. *arg. l.* 1. *& tot. tit. D. si cui plus quàm per leg. falcid. l. Diuus* 5. §. 1. *& l. seq.* D. *de hered. petit.*

DEFINITIO III.

Reo expilatæ hereditatis nihil prodest obiicere exceptionem de iure tertij etiam volentis, nisi ipse dicat se heredem.

OB expilatam hereditatem accusatus non ex eo solo excusare se potest quòd contendat probaréque velit accusatorẽ nihil iuris in hereditate habere, quali pertineat illa ad alium siue ex testamẽto siue intestati iure. Non enim ideò minùs deliquit, qui expilauit[1]. Estque ea exceptio de iure tertij, nec aliter exclusiua iuris agentis, quàm si tertius ille velit.[2] Quid ergo si is qui verus heres dicitur interueniat litis & patiatur admitti exceptionem.[3] Adhuc dicendum est posse cogi reum vt de crimine respondeat, & consequenter siue fatebitur, siue conuincatur condemnandum esse, quia etiamsi accusatoris non interesset, publicè tamen interest crimina vindicari.[4] Planè si is qui hereditatem expilasse dicitur contendat se heredem, apparet præiudicialem esse quæstionem de hereditate, ob ídque ante omnia terminandam.[5] Neque enim expilasse videri potest qui re sua, & iure suo vsus est.[6] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro Claudio Rybet procuratore, & Nicolao Fusier 4. Cal. Iul. 1595.

1. Sciuit enim aut scire debuit, quicquid non suum esset ad alium pertinere *l. si inter me* 15. D. *de except. rei iudic.*
2. Cuiusmodi exceptiones certum est non priùs esse admittendas quàm tertius ille velit. Bart. communiter id probatus *in l.* 2. *D. de except. rei iudic.*
3. Hoc enim casu perinde esse videtur acsi ab eo ipso tertio huiusmodi exceptio obiiceretur. Nam cùm duo inter se litigant potest interuenire tertius cuius interest, & facere vt iudicium illud differatur. Bart. *in l. si quis libertatem.* 6. *p.* n. D. *de hered. petit. Ex l. Titia* 34. D. *de solut. matr.*
4. *l. ita vulneratus* 51. §. *vlt. D. ad leg. Aquil. l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. 1. D. *de solut. l. si à reo* 70. §. *vlt.* D. *de fideiuss.*
5. Eorum namque iudiciorum quæ sunt de petitione hereditatis ea est autoritas vt nihil in eius iudicij præiudicium fieri debeat *l. Diuus* 5. §. *vlt.* D. *de hered. petit.*
6. *l. merito* 51. D. *pro socio l. duo fratres* 78. D. *de acquir. hered. l. creditor* 53. D. *de furt.*

TIT. XX.

De iniur.

DEFINITIO I.

Qui iniuriam dixit motus calore iracundiæ & prouocatus adhuc puniendus est, sed mitiùs.

SI mentiri me dixeris,& ego iusto motus calore iracundiæ te percusserim, non equidem eò minus condemnari debeo quod prior fuerim lacessitus iniuria.[1] Neque enim mihi in causa mea ius dicere debui: [2] Sed tamen mitiùs eo nomine mecum agi æquissimum est.[3] *Ita Senatus* in causa Ioannis de Dompierre procuratoris & Iacobi Pic. 7. Calend. Febr. 1590.

1. Nam neque calor iracundiæ neque pœnitentia neque prouocatio in delictis regulariter excusat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 60. num. 9. 18. 21.*
2. *l. 1. D. quod legat. l. non est singulis 186. de reg. iur.*
3. Iul. Clar. *in §. iniuria num. 14. & 16.* & aliis locis supra citatis. Sed neque prodest ei, qui iniuriarū actione conuenitur, quod probet iniuriam à se dictam veram esse, nisi reipublicæ interfit, sciri, puta si quis alium latronem vel homicidā dixerit dummodò probet. Alioqui tenetur etiamsi tale crimen fuerit oppositum in iudicio excipiendo puta contra testes. Idem Clar. *dict. §. iniuria num. 15.* vbi tamen addit hanc distinctionem non procedere de iure canonico ex quo debet præcedere charitatiua admonitio vel correctio. Amplius, si is qui iniuriam intulit, protestatus fuerit in ipso actu iniuriæ quod nolebat facere iniuriam nihil ei prodest. Idem Clar. *ibid. num. 3.* vbi ponit exemplum de eo qui dixit alteri *Tu mentiris saluo honore tuo*, quia inquit, verba illa *tu mentiris* sunt ex consuetudine inducta vt habeant vim iniuriandi.

DEFINITIO II.

Ius prosequendæ iniuriæ transmittitur ad heredem si accusator decesserit pendente appellatione.

QVi iniuriarum egerat & obtinuerat, si post appellationem à condemnato interpositam necdum ea decisa decesserit, transmittit actionem ad heredem, vt possit ille litem prosequi non tantùm propter sumptus litis[2], sed etiam ob persecutionem multæ quæ in vicem eius quod interest accusatoris infligi solet[3]: cùm nec pœnæ persecutio morte finiatur vbi lis iam est contestata, [4] Nisi proponas remissam à moriente iniuriam: Quod etsi de Christiano homine credibile est[5], probari tamen ab eo qui allegat, oportet[6], quoniam hîc non tam quid fieri debuerit, quàm quid factum sit inspiciendum est.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Appellatio enim extinguit iudicatum; & pronunciationem *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti 6. §. 1. de his qui not. infam.* sed non litis contestationem, cùm è contrario reuocet & reducat litem ad terminos litis contestatæ. Vnde fit vt in causa appellationis nulla sit contestatio necessaria, sed incipiatur à conclusione in causa quomodo pragmatici loquuntur.
2. Ad quos semper condemnandus est is qui facto suo dedit causam liti *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2.*
3. Interest namque aduersarij vt de appellatione pronuncietur vt *in l. 2. D. si tut. vel curat. mag. creat. appell. l. 1. D. si pend. appell. mors interuen.*
4. *l. omnes pœnales 26. l. constitutionibus 33. l. sciendum 58. D. de oblig. & action. l. vlt. D. de fideiuss. tut. l. vnic. C. ex delict. defunct.*
5. Nam & de quolibet probo viro iam olim Papinianus ita scripsit *in l. si vendidor 6. §. 1. D. de seru. export.*
6. Scilicet remissam fuisse iniuriam aut expresse aut etiam tacitè per dissimulationem id est per silentium annuum aut per conuersationem habitam cum offensore. His enim omnibus modis remittitur iniuria. Iul. Clar. *in §. iniuria num. 9. 10. & 11.* quod intellige ita vt nullum ius agendi supersit ne quidem ad damna & expensas. Aliter atque si facta esset simpliciter pax pro iniuria aut si facta esset remissio iniuriæ in foro conscientiæ, quibus casibus damna & interesse adhuc peti possent. Idem Clar. *in pract. crimin. quæst. 58. num. 38. & 39.* Addens *num. 40.* non solere admitti probationem pacis nisi per publicum instrumentum.
7. Cùm remissio iniuriæ sit facti, ob idque præsumi non possit nisi probetur vulg. iurib.

DEFINITIO III.

De iniuria facta vxori vir agere potest, parèmque iniuriam reddere.

VXori facta iniuria marito quoque facta creditur propter indiuiduā illam quæ ex matrimonij sanctitate contrahitur inter coniuges non vitæ tantùm sed etiam corporum societatem[2]: Maximè verò si per iniuriam vxor in adulterij suspicionem vocetur[3]. Itaque si quis vxori tuæ adulterium obiecerit, túque aut in ipso instanti illatæ iniuriæ,[4] aut etiam ex interuallo, dummodò eo ipso die[5] parem adeóque atrociorem si fieri potest iniuriam, dum verbo tantum intuleris, credendus es feciſſe iusto motus calore iracundiæ, perinde ac si in ipsa tua persona iniuriam passus fuisses.[6] Proinde similiter iniuriarum compensatio facienda est[7], & vterque absoluendus ab obseruatione iudicij si neuter in animo iniuriandi perstare velit.[8] *Ita Senatus* ex tempore 7. Cal. Iul. 1591.

1. *l. 2. C. hoc tit.* Iul. Clar. *in §. iniuria num 3.*
2. *l. 1. D. de rit. nupt. l. aduersus 4. C. de crimin. expil. hered.* vbi legendum est *quæ fœdera rei humanæ atque diuinæ domi suscipitur* vt dixi ad *Defin. 1. num. 4. supr. tit. præced.*

3. Quæ

3. Quæ iniuria omnium maximè lædit pudorem mulieris & maritum in vxoris pudore vt loquitur *d. l. 2. C. hoc tit.*
4. Nam incontinenti etiam vi repellere vim & iniuriam licet *l. 3. §. eum igitur D. de vi & vi armat.*
5. Vix enim est vt in sequentem diem idem calor iracundiæ producatur.
6. *l. 1. §. vlt.* iunct. *l. 2. D. hoc tit.*
7. Vt paria delicta mutua compensatione tollantur *vulg. l. viro 39. l. cùm mulier 47. D. solut. matrim. l. si ambo 10. D. de compens.*
8. Nam si alteruter in animo iniuriandi perstare velit, is verò condemnandus est, quia ostendit non calore iracundiæ sed matura animi deliberatione certóque iudicio se iniuriam feciſſe *l. quicquid in calore 48. cum ibi not. De regul. iur.* Nota autem quod ait Definitio in illis verbis *dum verbo tantùm* quia si iniuriam verbo illatam siue sibi siue vxori, vellet quis re ipsa & facto vindicare iam non essent paria delicta, & ideo esset ille puniendus quatenus iniuriæ sibi illatæ modum exceſſisset, siquidem in delictis prouocatio non excusat nisi hactenus vt qui prouocatus fuit, mitiùs puniatur. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 60. num. 18.*

DEFINITIO IV.

Qui executioni iniuriosæ tanquam testis adfuit, non debet puniri tanquam auxiliator, nec in vllos litis sumptus condemnari.

IS qui executioni ab apparitore per vim aut iniuriam factæ tanquam testis adfuit si non probetur apparitori consilium aut opem dediſſe, condemnandus eo nomine non est quasi & ipse vim aut iniuriā intulerit, vel præsentia sua audaciorem fecerit apparitorem, [2] sed quia nec actorem, qui iniuriam passus est litis contra testem institutæ expensas de suo præstare æquum est, Placuit apparitorem & eos quibus mandantibus iniuriosa executio facta esset, in eos sumptus pro teste condemnari. [3] *Ita Senatus* pro Edoardo Bollict contra Claudium Iordain 4. Cal. Iul. 1591. Iunge Defin. 8. & 15. de execut. rei iudic.

1. Neque enim testi debet suum officium esse vnquam damnosum *l. sed si quis 7. D. testam. quem. aper. l. videlicet 29. D. ex quib. caus. maior. l. 3. §. vlt. D. de testib.*
2. Nam licet assistens maleficio non debeat puniri nisi appareat, quòd id fecerit ex proposito. Vbi tamen ex eius assistentia delinquens potuit reddi audacior puniendus est saltem pœna extraordinaria. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 90. num. 8.* vbi addit interdum etiam torqueri istos & interrogari an scienter & tractatè vt ille loquitur, id est tractatu habito assterint maleficio. Quæ distinctio non potest in eum cadere quem constat astitisse tanquam testem. Illud sanè constat si tractatus præcesserit auxiliatorem eadem pœna esse puniendum qua delinquens principalis puniri debet. Nullo antè tractatu præcedente si auxiliator præbuit causam delicto idem dicendum esse, Si verò non præbuit mitiùs puniatur. Maximè si post commissum delictum præstiterit auxilium, quia is nec proprie auxiliator est. In dubio autem auxiliator antè omnia torquendus est super deliberatione aut scientia delicti, quia contra eum magna præsumptio est, quòd fuerit particeps delicti etiamsi non nisi post commissum delictum præbuerit auxilium. Nisi auxilium fuerit valde remotum ab actu maleficij Nec distinguitur in hac materia an principalis delinquens aliter erat facturus an non. Etsi cùm erat facturus tanto mitiùs puniri auxiliatorem æquum est. Neque rursum dubitatur quin auxiliator sit qui vulneranti vel occidenti assistit armatus si non fuerit ab eo remotus. Porro non sufficit vt alter alteri auxilium præstitisse dicatur ad hoc vt puniatur tanquam auxiliator sed addendum est, quod auxilium præstiterit assistendo vt alius delictum facilius committeret. Item debet priùs constare principalem delinquisse & quidem aliter quàm ex ipsius cōtumacia vt possit puniri auxiliator. Etsi hoc postremum apud nos non obseruat ur. Nam indistincte proceditur semper contra auxiliatorem. Hæc omnia ex Iulio Claro *dict. quæst. 90.* vbi addit furum receptores teneri eadem pœna.
3. Tanquam quibus illi causam dederint. Semper enim inspiciendum est quis sumptibus litis & liti causam dederit: vt factum cuique suum noceat non alteri *l. factum 155. l. quod quis 203. de regul. iur.*

DEFINITIO V.

Fama vel auditus à fide dignis excusat eum qui iniuriam dixit quam sciri publicè intererat, licèt eam probare non possit.

ETiam qui conuicij causa innocentem infamauit dummodò de ea re quam sciri publicè intererat, si habeat pro se famam benè probatam,[1] condemnandus non est, tametsi probare nequeat verum esse quod per famam circumfertur. Excusat enim fama à dolo & calumnia, & consequenter à pœna,[2] Præsertim si ab egregiis personis, & fide dignis originem habuerit. Nam etsi fama nondum per vulgus peruasisset, tamen sufficeret ad purgandam calumniæ suspicionem, quòd reus id se ab aliquo præcipuæ existimationis viro audiuisse diceret, & probaret.[3] Aliud tamen est si talis iniuria sit quam sciri aut ignorari publicè nil interfit. Tum enim tametsi maximè verum sit quod obiicitur, nihilominùs iniuriarum iudicio tenetur, qui cōuicij & iniuriæ causa dixisse quid vel feciſſe conuincitur.[4] *Ita Senatus* in causa Philiberti De Court & Dionisij Bizet 3. Cal. Aug. 1592.

1. Nam si nihil probaret vtique condemnandus esset, etiamsi publicè interesset sciri. Iul. Clar. *in §. iniuria num. 15.*
2. Idem Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 62. num. 8.*
3. Aliud enim est de fama loqui, aliud verò de auditu à fide dignis, vt distinguit Iul. Clar. *dict. numer. 8.* Cravet. *cons. 178.*
4. Iul. Clar. *in d. §. iniuria num. 15.* Not. *in l. si non conuitij 5. C. hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Aliter atque aliter pro varietate personarum locorum & temporum condemnandus est qui offendit executorem.

OFfendens apparitorem siue Principis siue Senatus, siue alterius domini aut iudicis inferioris, grauissimè puniendus est, quòd ea res ad publicam vtilitatem tuendámque magistratuum iurisdictionem pertineat.[1] Sed tamen ex causa solet Senatus aliter atque aliter condemnare. Grauiùs enim coercēdus est qui apparitori in ipso actu exequendi officij infert iniuriam, quàm qui extra officium

aut officij causam:[2] Grauiùs qui in odium executionis contra se factæ,quàm qui offendit petentem salarium ob eam executionem quam pro se fecerit.[3] Grauiùs item qui in loco publico, quàm qui in priuato,qui in vrbe quàm qui in agro, qui pro foribus palatij & prætorij Senatus, quàm qui in alia ciuitatis parte.[4] Grauiùs item qui sine causa offendit quàm qui prior lacessitus iniuria,iustóque dolore motus.[5] Vt puta cui equum conscendenti vt ad vxorem moribundam quàm citissimè proficisceretur, apparitor equum ademerat: Item qui probum apparitorem quàm qui audacem, & contumeliosis executionibus debitorum iras & dexteras in se prouocare solitum.[6] Denique qui diuitem quàm qui egenum & ipsa egestate probrosum. Itaque iudicantis arbitrio & religioni condemnationis modus relinquendus est.[7] *Ita Senatus* in causa Iacobi Faure 10.Cal.Febr.1593.

1. *l.non est singulis 186.de regul.iur.l.prohibitum 5.vbi not.*C.*de iur.fisc.lib.*10.
2. Nam qui extra officium & officij causam offendit apparitorem non videtur eum offendere tanquam apparitorem, sed tanquam priuatum,quo nomine non tam grauiter puniendus est.Iul. Clar.*in pract. crimin.quæst.*29.*num.*1. *&* 2. *& quæst.*35. *num.*26.
3. Priore namque casu videtur iniuria facta iudici qui mandauit executionem.Posteriore verò videtur facta ipsi apparitori tanquam priuato.
4. Solet enim quodlibet delictum valde aggrauari ex circumstantia loci *l.aut facta* 16.*§.locus* D.*de pœn.l. prætor* 7.*§. vlt.l.sed est quæstionis* 9.*§. sed si in theatro* D.*hoc tit.*
5. Nam prouocatio & iustus dolor etsi non omnino excusat,mitigat tamen pœnam.Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 60.*num.*18.
6. Cùm executori modum excedenti possit interdum etiam de facto resisti.Not.*in d.l.prohibitum per ill.text.*C.*de iur. fisc.lib.*10.
7. Quia pœna certa hoc casu & ordinaria nulla est.

DEFINITIO VII.

Non facit vim accusator qui ipse prehendit reum in executionem mandati iudicialis.Secus si propria autoritate id faciat.

ACcusatorem qui prehendendi rei mandatum obtinuerat à iudice si aut fugientem aut latitãtem aut proximæ fugæ vel latitationis suspectum ipsemet prehendat,dummodo ab inferenda iniuria se abstineat,deliquisse non videri placuit,[1] Nec si eum ipse in vincula coniiciat securioris custodiæ gratia, si tamen quamprimùm facere potuit,publicis eum carceribus reddiderit,aut officialibus loci in quo reus prehensus est.[2] Non idem est si propria autoritate nullóque præcedente iudicis mandato eum quis prehenderit quem sibi ex delicto obligatum intendat.[3] Nam quod in eo qui ex contractu obligatus est aliter obseruamus vt fugiens capi possit à creditore ipso,[4] habet propriam rationem propter verba illa legis duodecim tabularum *si caluitur pedémve struit,manum endo iacito.*[5] *Ita Senatus* pro Ioanne Manuel cõtra Iacobum Baudrey 11.Cal.Mart.1593.

1. Sed potiùs apparitori iussa magistratus exequenti opem tuliſſe.In quo nihil sanè est quod pœnam mereatur cùm fiat lege permittente *vulg.l.Gracchus* 4.*C.ad leg.Iul.de adulter.*
2. Ne alioqui de priuatis carceribus teneatur secundum ea quæ diximus *supr.Tit.*De *priuat.carcer.inhib.*
3. Hic enim sanè committit vim priuatam si sine armis id faciat: vim publicam si cum armis,vt dixi *supr. tit. Ad leg. Iul.de vi public.*
4. *l.ait prætor* 10.*§.si debitorem* D.*quæ in fraud.cred.*
5. *l.si caluitur* 233.vbi Gotthofr.& alij notant ex Festo in voce *struere* D.*de verb.signific.*Vide Cuiacium *ad l.extat* 13. D.*quod met.caus.& lib.*16.*obser.cap.*19. Boer.*decis.*275.Ioann.Papon.*in syntagm. lib.*20. *tit.* De *decrets d'adiournements & emprisonnements* §.2.

DEFINITIO VIII.

Pro iniuria quam quis propria autoritate vindicauerit postea iniuriarum agere non potest.

AB alio iniuriam passus si eam verbis aut facto,alia denique iniuria repulerit,vt sibi in causa sua ius dixisse videatur,[2] iniuriarum agere postèa non potest,licèt prior fuerit prouocatus.Maximè verò si leuiore accepta iniuria grauiorem irrogauerit.[3] Nam qui sibi ius dixit in eóque ius dicentis autoritatem quam implorare debuerat neglexit,[4] indignus est qui legis aut magistratus opem sentiat.[5] Imò si iniuriæ quam retulit atrocitas id exigat condemnari potiùs debebit,[6] saltem ad expensas litis,[7] Præsertim si aduersarius quam verbo iniuriam intulerat,verbis quoque vt fieri solet atque apud iudicem deleuerit,[8] nec eo minùs agere perstiterit is cui abundè fuerat satisfactum.[9] *Ita Senatus* pro N. Laboret contra Christophorum Maguccium 3.Non Mart.1594.

1. Quod interdum facere licet impunè dummodo incontinenti fiat,& ita vt modus non excedatur. Secundum ea quæ dixi ad *Defin.*3.*in fin.supr.eod.*
2. Sibi enim ius dicit qui propria autoritate facit quod facere deberet per iudicem *l.*1. D.*quod legat. l. vlt.* D. *ad leg. Iul.de vi priuat.*
3. Quod plerumque fit.Difficile namque est in ea re quæ calore iracundiæ fiat modum seruare.
4. *l.non est singulis* 196.*De reg.iur.l.vnic.C.quand.lic.cuique sine iudic.se vindic.*
5. *Arg.l.auxilium* 37 *in fin.*D.*de minor.*
6. Cùm non sint eo casu paria delicta vt compensari possint *l.viro* 39.*l.cùm mulier* 47.D.*solut.matr.*
7. Ad quas semper condemnandus est quisquis in lite improba perseuerat *l.desistisse* 10.*l.eum quem temerè* 79.D. *de iudic.*
8. Iniuriã enim verbo tantùm factam verbo quoque deleri,& vt ita dixerim dissolui nihil prohibet *vulg. l.nihil tam naturale* 35.*de reg.iur.l.prout* 80.D.*de solut.*

9. Etsi

9. Etsi enim ab initio nihil dolo malo fecit,nunc tamen facit quod sufficit vt ad litis totius etiam præteritæ expensas condemnetur *d.l.desistisse l.*2.*§.circa* D.*de doli mal.except.*

DEFINITIO IX.

Pœnitentia an & quando excuset eum qui conuenitur actione iniuriarum.

QVi ob illatam à se verbo iniuriam litem criminalem patiuntur, solent vt condemnationem effugiant protestari,nolle se bonam aduersarij famam lædere, aut de ea quicquam detrahere.[1] Sed non sufficit ea declaratio ni fateantur prolatam à se iniuriam.[2] Alioqui repetendi & committendi sunt testes acsi protestatio nulla facta esset.Nimirum si animo iniuriandi prolatam constet.Nam nec aliter iniuria videri debet quàm si iniuriandi animus adfuerit.[3] Cæterùm cùm mulier quædam pia affectione mota persequenti alij vindictam criminis,sacrosanctæ hebdomadæ tempore obiecisset, indignum esse illum qui ad diuini conuiuij epulas admitteretur, at dignum potius qui vt canis à Christianorum consortio remoueretur,si non à vindictæ persecutione desisteret,Putauit Senatus cum ea mitiùs agendum, quòd licet nimis inciuiliter adeóque iniuriosè locuta fuisset,Christiani tamen officij exhibendi potiùs quàm iniuriandi animum habuisse videretur.[4] Itaque satis esse visum est,quod in publico auditorio protestata esset,bene se de aduersarij fama & religione semper sensisse,ac sentire velle.[5] Cúmque idipsum iã apud inferiorem iudicem declarasset,qui nihilominus pronunciauerat repetendos esse testes & committendos.[6] Senatus pronunciauit male iudicatum,& ream absoluit ab obseruatione iudicij,cum expensarũ tamen principalis non etiam appellatoriæ litis condemnatione.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro Iacobina de Meurs contra Peronetam Baston Prid.Id.Sept.1595.

1. Vi scilicet appareat calore iracundiæ potius quàm certo iudicio prolatam fuisse iniuriam.Alioqui protestatio sola eius qui iniuriam facit quod non habeat animum iniuriandi nihil ei prodest nec si in ipso iniuriæ actu fiat,cùm sit contraria actui & omnis iniuria in dubio facta præsumatur animo iniuriandi.vt tractat Iul. Clar. *in* §. *iniuria num.* 12. *&* 13. vbi exemplum ponit vulgare in eo qui alteri dicit,*Tu mentiris saluo honore tuo.*
2. Prius enim quærendum & constituendum est an factum sit quàm quomodo aut qua mente.
3. Cùm voluntas & propositum maleficia distinguat *l.qui iniuria* 53.*in princ.*D.*de furt.*Iniuriandi tamen animus in dubio præsumitur in faciente iniuriam,vt dixi *num.*1.Nec omnino excusatur qui dixit se pœnitere aut feciſſe calore iracundiæ.Nisi hactenus vt mitiùs puniatur.Clar.*in d.*§.*iniuria num.*16.
4. *Arg.l.si venditor* 6.§.1.*in fin.D.de seru.export.*
5. Quæ protestatio & declaratio publice in iudicio facta magni erat momenti.
6. Quod non solet nec potest fieri nisi cùm proceditur extra ordinem.
7. Vt iniuria quam factam esse negari non poterat non prorsus impunita remaneret.Ex iis quæ dixi *num.*3.

DEFINITIO X.

Non semper nec facilè index actionis iniuriarum debet decernere publicationem renocatæ per reum iniuriæ.

CVm is qui ob verbalem iniuriam criminali actione petebatur declarauit coram iudice prolatam quidem à se iniuriam,sed impetu quodam & calore iracundiæ,potiùs quàm animi iudicio,cùm de aduersarij fama semper bene senserit,& sentire velit.Non facile iudex permittere aut decernere debet vt liceat aduersario eam declarationem & palinodiam vbi gentium voluerit publicare.[1] Irrogat enim ea res quandam infamiæ notam[2] quæ non tam facilè irroganda est ei qui lubrico linguæ[3] & calore iracundiæ[4] magis quàm certo animi iudicio peccauit.[5] Itaque ex ea clausula iustam appellandi causam nasci visum est,Nisi & actoris condicio & delicti atrocitas ea sit,vt aliter sentiendum videatur,[6] quod ipsum in iudicantis arbitrio & religione positum est.[7] Vix tamen vnquam euenit vt sæpiùs eam publicationẽ fieri concedatur.[8] Præsertim si non nisi semel prolata iniuria sit.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Quod tamen petere vt plurimùm accusatores solent vt bonam famam quam iniuria læserat, iis restituta fuisse appareat.Maximè verò solet hæc publicatio permitti cùm in publico facta iniuria est,vt qui publicè peccauit etiam publicè coerceatur.
2. Saltem apud bonos & graues viros quæ non leuis iactura est bono & graui viro *l.* 4. §. *aduersus* D.*de doli mal. except.*
3. Nec enim lubricum linguæ ad pœnam facilè trahi debet *l.*7.§.*hoc tamen ad leg.Iul.maiest.*
4. *l.quicquid in calore* 48.*de reg.iur.*
5. Præsertim cùm placeat non esse infamem illum qui condemnatur actione iniuriarum propter leuem iniuriam licèt plerique contra sentiant.Iul.Clar.*in* §.*iniuria num.*8.
6. *l.si quis iniuriam* 35.D.*hoc tit.*
7. De iniuria enim nunc extra ordinem ex causa & persona statui solet *l.vlt.*D.*hoc tit.*
8. Sic *in l.cùm plures* 15.§.*vlt.*D.*de reb.autor.iudic.possid.l.si quis ex argentariis* 6.§.*vlt.& l.seq.*D.*de edend. l. vlt.* §. *& hæc quidem* 13.*in fin.C.de iur.delib.*
9. Vt pœna respondeat delicto,quod semper curandum est quantum fieri potest *l.sancimus* 22.C.*de pœn.*

DEFINITIO XI.

Quod factum male est per calorem iracundiæ potest per pœnitentiam dilui vsque ad responsionem factam ab interrogato de crimine quæ responsio pro contestatione est.

QVi calore iracundiæ verbo iniuriam dedit, potest ex pœnitentia & contrariæ voluntatis declaratione iudicio iniuriarum se eximere,ad litem vsque contestatam.[1] Quid ergo si criminaliter actum

sit, vt plerumque fit? Nam in iudiciis criminalibus litis contestatio nulla fit. [2] Sed placet responsionem rei ad interrogationes de crimine factas esse pro contestatione. [3] Igitur in id vsque tempus pœnitentiæ locus erit. [4] *Ita Senatus* pro Aduocato Tierry contra Ioannem Franciscum Magnin Cal. April. 1596.

1. *Not. in l. quod calore de reg. iur.*
2. Sicut nec vnquam concluditur in causa. Iul vide. Clar. *in pract. crimin. quæst. 14. num. 13. & quæst. 45. num. 2.*
3. Idem Iul. Clar. *ibid.*
4. Ne lubricum linguæ ad pœnam facilè trahatur, quod esse non debet *l. famosi 7. §. penult. D. ad leg. Iul. maiest.*

TIT. XXI.

De quæstion.

DEFINITIO I.

Reus simulans insaniam per dolum ne interrogetur de crimine etiam quod pœnam corporalem non mereretur, torqueri debet.

SVLTITIAM per dolum simulans ne interrogetur de crimine, torqueri potest probato dolo,[1] tametsi crimen tale sit cuius probandi gratia quæstionem alioquin de reo haberi non oporteret.[2] Id enim fauor veritatis elicit, [3] cùm & in causa ciuili si testis nolit de ea re de qua constet posse eum si velit testimonium dicere, tormentis quoque ad testimoniũ dicendum adigatur.[4] *Ita Senatus* 13. Cal. Iul. 1588.

1. Dolus autem ex vultu ipsius rei colligi potest, quia per exteriora comprehenduntur interiora, inquit Boer. *quæst. 1. num. 30. ex cap. ex studiis de præsumpt. cap. 1. de cler. non resid. l. his qui 12. §. vlt. de tutor. & curat. dat. ab his Auth. eloquentissimum C. de sed. instrum.* Vide text. *in l. Diuus 14.* in illis verbis *nec subest vlla sufficio maiorem ab eo simulatione dementiæ occisam D. de offic. præsid.*
2. Siquidem dici solet non esse inferendam torturam quoties pro delicto non imponitur pœna corporalis. Ne alioqui præparatorium vt aiunt grauius sit præparato. Iul. Clar. *pract. crimin. quæst. 64. num. 4.*
3. Quam quærere & assequi bonus iudex quantum facere potest semper debet *l. curent magistratus 22. D. de testib. cum similib.*
4. *Tot. tit. Extr. de testib. cogend. & ibi not.* Et generaliter certum est posse torqueri testem quoties de falso est suspectus. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 25. num. 7. & quæst. 53. num. 11. & num. 15. vers. in hoc tamen Ducatu.*

DEFINITIO II.

Reus extra tormenta, confessus nec in confessione postea perseuerans iterum atque iterum torqueri potest, sed non sæpius quàm ter, nisi ex nouis indiciis.

SI reus de quo habita quæstio est, extra tormenta confessus posteà, id est sequenti die (quatuor enim & viginti horarum interuallum intercedere oportet ne tormentorũ sensus adhuc durare videatur[1]) cõfessionem reuocauerit,[2] iterum atque iterum torquendus est, nullis quoque nouis accedentibus indiciis.[3] Sed ita tamen vti ne sæpiùs quàm ter ex hac causa torqueatur.[4] *Ita Senatus* contra Claudiam Violat de Vareilles 9. Cal. Mart. 1590. & rursum Idib. Decemb. 1590.

1. Ne alioqui eorundem tormentorum potestate noua confessio extorta videretur. Clar. *quæst. 64. num. 41.* vbi ait tormentum debere saltem per vnum diem vel per vnam noctem requiescere.
2. Ductis scilicet ad banchum iuris ad ratificandum suam confessionem, quomodo loquitur Iulius Clar. *in pract. crimin. quæst. 64. num. 43.*
3. Ad hoc scilicet vt in ipsa confessione perseueret vt ait Clar. ibid. Non tamen vt tandiu sit torquendus donec in cõfessione ipsa perseueret sed vt possit de nouo torqueri tanquam si nouum aliquod indicium superuenisset, quomodo explicat idem Iul. Clar. *quæst. 21. num. 36.*
4. Alioqui procederetur in infinitum quod absurdum & iniquum esset. Idem Clar. *dict. num. 36.*

DEFINITIO III.

Qui sortilegio vsus reperitur ad eludendam vim tormentorum hoc ipso quasi ex nouo indicio iterum torqueri potest.

QVI tormenta iam passus tacuit nec fateri crimen voluit non nisi nouis accedentibus indiciis iterùm torqueri potest.[1] Nouum verò indicium & quod ad repetendam quæstionem sufficiens sit illud etiam esse creditur si in ipsis tormentis compertus sit habere chartulas (vulgò *breueta* vocant) quibus per sortilegium iuuatur ne quicquam ab eo exprimere tormenta possint. Nam quod dici solet honestam esse rationem quamlibet redimendi sanguinis,[2] vix est vt christiana religio in hoc diabolico remedij genere possit admittere.[3] Certè negari non potest quin hoc ipso valde suspectus fiat, qui tam impiis artibus sibi con-

sibi consulit ne veritatem prodere compellatur.[4] Quid autem si eæ chartulæ repertæ sint & ereptæ reo priusquàm quæstioni dederetur? Nouum fortasse indicium non est, quod ante habitam quæstionem emersit. Sed tamen verius est sufficere quod post sententiam de habenda quæstione redditam emerserit.[5] *Ita tractatum est* in causa Turini le Maistre 14. Cal. Iunij 1593.

1. Iul. Clar. *in pract. criminal. quæst. 64. num. 46. per tot.*
2. *l. 1. D. de bon. eor. qui mort. sibi conscisc. Not. in l. transigere 18. C. de transact.*
3. Peccatum enim mortale est & contra caput primum primæ tabulæ quoties ad istas artes confugitur per quas diabolus inuocatur. Nec vnquam faciendum est malum vt inde eueniat bonum. Nec denique pro salute huius mortalis vitæ periculum damnúmque animæ vnquam incurrendum est.
4. Cùm etiam ob mendacium locus fiat torturæ. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 21. num. 39.*
5. Quia scilicet de eo non potuit cogitari sententiæ tempore *l. non potest 23. D. de iudic.*

DEFINITIO IV.

Ex quibus indiciis possit fur condemnari ad torturam.

AD habendam quæstionem de reo, qui furtum fecisse dicitur indicia hæc sufficientia sunt, si probetur pecunias habuisse quas vnde habuerit, nõ potuerit dicere, aut probare,[1] Si viso eo cui furtũ factũ dicebatur protinus auffugerit,[2] Si eum qui subreptas pecunias persequenti indicarat, occidere voluerit. Neque dubitauit Senatus quin his omnibus indiciis concurrentibus, accedente præsertim mala rei fama, tormentis dedendus esset, cùm de subtractis nummorum corporibus constaret.[3] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine 6. Id. Iun. 1590. Iunge SC. 1. de furt.

1. *Arg. l. ciuile est 6. C. de furt.*
2. Cùm fuga faciat indicium ad torturam. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 21. num. 20. 21. & 22.*
3. Ex Iul. Claro *dict. quæst. 21. num. 1. & vlt.*

DEFINITIO V.

Qui vel in tormentis ipsis vel statim post tormenta reuocat suam confessionem non ideò potest iterum torqueri quasi ex mendacio.

QVOD diximus,[1] Eum qui in tormentis confessus est si extra tormenta negauerit rursus torquendum esse propter variationem, ita tamen vti ne sæpiùs quàm ter quæstio repetatur, Ad eum non pertinet, qui in quæstione ipsa minùs apertè & ingenuè professus sit, Puta si statim post confessionem, & in ipsis tormentis dixerit extortam eam vi tormentorum.[2] Cùm enim non præcedit aperta confessio, subsequens denegatio non inducit variationem:[3] quæ tamen sola repetendæ quæstioni locum facit.[4] *Ita Senatus* Idib. Decemb. 1590.

1. *Defin. 2. supr.* vbi vide *& in Defin. 10. infr.*
2. Quoniam quæ incontinenti fiunt videntur inesse. *vulg. l. iurisgentium 7. §. quinimo D. de pact. l. lecta 41. D. de reb. credit.*
3. Nec enim variatio potest esse sine contradictione & euidenti mendacio. Quæ autem incontinenti fit dicenda est emendatio potiùs quàm variatio. Inquit Iul. Clar. *pract. crimin. quæst. 21. num. 39. vers. ego verò.*
4. Mendacium enim etiam solum, est indicium sufficiens ad torturam, & consequenter variatio etiam sine trepidatione, dummodò sit circa substantialia, licèt non defuerint qui contrà defenderunt solum mendacium non esse sufficiens indicium ad torturam sed tantùm suspicionem quandam, quæ iuncta cum aliis indiciis sufficiat ad torquendum. Iul. Clar. *dict. num. 39.* vbi tandem concludit vt ex solo mendacio non deueniatur ad torturam, nisi aliquo adminiculo concurrente. Sanè sola inconstantia titubatio & trepidatio rei non est indicium sufficiens ad torturam vt idem Clar. ibidem subiungit. Porro indicia præcedere oportet & probata esse. Clar. *q. 64. n. 9. & 12.*

DEFINITIO VI.

Septuagenarius non potest torqueri ne quidem per metum torturæ nisi perrarò & ex magna causa.

SEptuagenarium hominem quòd non solùm sit senex[1] sed etiam decrepitę ætatis, placuit torqueri nõ posse quantiscumque criminis indiciis vrgeatur,[2] quinimò nec facilè iniiciendum ei esse metum tormentorum: cùm sit verissimum quod dici solet metum ipsum torturæ torturam esse[3] nec minùs habere momenti ad extorquendum falsum ab eo qui per ætatem tam iustum metum ferre non possit.[4] *Ita Senatus* in causa Ioannis Fenet 9. Cal. Iunij 1591.

1. Nam senex quoque si decrepitus non sit potest torqueri. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 64. num. 22.*
2. Ignoscendum enim est ætati *l. 3. §. ignoscitur D. ad SC. Silan.* Clar. *dict. num. 22.* vbi tamen addit vidisse se torqueri reum maiorem annis 65. eo scilicet modo quo torqueri poterat.
3. Sunt etiam plures gradus torturæ. Primus est, isque leuissimus Minæ de torquendo. Secundus conductio ad locum tormentorum. Tertius spoliatio & ligatura. Quartus eleuatio in eculeo. Quintus squassatio vt loquitur Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 64. num. 31.* licèt subiiciat tres tantùm gradus esse. Primùm terrere, Secundum eleuare & in suspenso tenere. Tertium squassare. Et sanè cùm dicimus metum torturæ torturam esse non de primo modo intelligimus nisi hoc posteriore sensu quo primus modus tres priores ante dictos complectitur.
4. Est enim ea ætate vis animi quoque longè infirmior ob corporis infirmitatem. Obserua tamen non eo minùs dici confessionem sponte factam quòd facta sit ab eo cui iudex minatus est torturam, Etiam si conductus ille sit ad funem & locum tormentorum. Dicitur enim leuis ille terror, nisi processum sit ad spoliationem, & ligaturam. Clar. *dict. nu. 31.* Nam & ligatura potest esse tortura ipsa, si sit multum atrox & stricta vt idem Clar. ibi subiicit.

DEFINITIO VII.

Vnus testis etiam integer non facit indicium ad torturam, multo minus criminis socius, nisi in crimine læsæ maiestatis.

REgulare est vt vnius testis licèt integri [1] testimonium non faciat indicium sufficiens ad habendam de reo quæstionem, si non aliæ adsint coniecturæ.[2] Multò minùs indicium faciet dictum eius qui se socium criminis fateatur,[3] Præterquam si agatur de crimine læsæ maiestatis, cuius odio propter sceleris immanitatem speciali quodam iure contrà receptum est.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 4.5.6.7. sup. ad leg. Iul. maiest.

1. Nam si non esset integer, nullo certè casu faceret indicium ad torturam. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 21. num. 2 vers. cæterum & quæst. 22. num. 3.*
2. Clar. *dict. quæst. 21. & quæst. 22. num. 2.* vbi tamen vult hoc intelligi de eo teste qui deponat de aliquo actu siue remoto siue proximo ipsi maleficio. Nam si deponat de ipsomet delicto puta quòd viderit Titium vulnerantem Seium, vel Sempronium audiuerit blasphemantem, vult Clarus talem testem si sit integer facere indicium ad torturam.
3. Quia nec debet delinquens interrogari de sociis *l. vlt. C. de accusat.* nisi in casibus exceptis in quibus facit quidem indicium ad formandam inquisitionem sed non ad torturam. Iul. Clar. *quæst. 21. num. 8.* Nisi adsit aliud indicium. Facit sanè indicium ad inquirendum etiam in casibus non exceptis. Ibid. addens nunquam tamen debere quem interrogari de certa persona sine indiciis.
4. Vt dixi *Defin. 4. supr. ad leg.* Iul. maiest. quamuis contrà sentiat. Iul. Clar. *dict. num. 8.*

DEFINITIO VIII.

Sola confessio sufficit ad torturam non ad condemnationem nisi in casibus.

EQuidem sola rei confessio non sufficit ad condemnationem,[1] sed tantùm ad habendam de illo quæstionem [2] nisi aliæ concurrant probationes, aut saltem indicia quæ vrgeant, quia non est audiendus perire volens.[3] Interdum tamen euenit vt contrà statuendum sit. Quid enim si ab hostibus explorator venerit qui se exploratorem fateatur, eiúsque confessioni cætera facti indicia non repugnent. Fateor non debere statim vt exploratorem condemnari, sed cur non torqueatur primùm vt confessionis veritas aut falsitas apertiùs eluceſcat, deinde condemnetur? Siquidem delictum hoc est ex eorum genere quorum probatio vt plurimùm nec instrumentis nec testibus fieri vlla potest, sed tantùm indiciis & argumẽtis:[4] Præsertim verò si eiusmodi sint tempora vt id genus hominum vel nimiùm grassetur, vel maiora reipublicæ damna infligere posse videatur. Tantò enim seuerius curandum est vt coerceantur quanto periculosius futurum sit si tolerentur.[5] *Ita Senatus* contra Benedictum Bataillion 5. Id. Iul. 1591.

1. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 55. num. 10. & seq.* vbi tamen distinguit, an delictum solo animo perficiatur, an verò factum aliquod requirat. Et rursum hoc casu an sit delictum facti permanentis an verò facti transeuntis, vt hoc postremo casu possit rei confessio sufficere ad condemnationem, si adsit querela partis, & confessio non sit de aliquo delicto in genere sed in specie. Cæteris verò casibus non sufficiat sola confessio.
2. Clar. *quæst. 21. num. 31. & seqq.* vbi addit hoc habere locum in confessione etiam extraiudiciali. Et multò magis in ea quæ sit facta coram iudice incompetente, etiamsi postea sit reuocata, Nisi reuocans doceat de errore, tametsi iudex sit prorsus incompetens. Imo etiamsi reus confessus sit coram iudice tanquam priuato. Idem Clar. *num. 35.* Idem *quæst. 55. num. 18.*
3. *l. 1. §. 1. & §. Diuus Seuerus D. hoc tit. l. non tantùm 6. in fin. D. de appellat.*
4. Secundum distinctionem quam attulimus *num. 1.* ex Iul. Clar. *quæst. 55. num. 11.* Adde *l. non omnes 5. §. à barbaris D. de re milit.*
5. *l. aut facta 16. §. vlt. D. de pœn.* Obserua tamen non nocere reo confessionem extortam per tormenta etiamsi reus in ea perseueret si nulla legitima indicia præcesserunt, secus est si confessio sponte facta sit etiamsi super processa nullo. Idem Clar. *dict. quæst. 55. num. 13. & 14.*

DEFINITIO IX.

Patientia tormentorum parum prodest ei qui tormentis addictus est sine præiudicio indiciorum & probationum.

CVm iudex pronunciauit habendam de reo quæstionem, hoc tamen addito vt ne quid iam suppetẽtibus prob... ionibus derogetur,[1] parum reo prodest, quòd vim tormentorum patientia & contumacia sua fregerit: Nihil enim ideò de pœna criminis ordinaria remitti oportet si plenæ probationes fuerunt,[2] nisi quòd si eius pœnæ differentes species ac veluti gradus quidam sint, nihil prohibet adhiberi ex causa moderationem.[3] *Ita Senatus* in illa facti specie de qua SC. 6. De pœnis.

1. Quod pragmatici nostri dicunt *sans preiudice des preuues resultantes du procés.* Iul. Clar. *quæst. 64. num. 8.*
2. Quamuis contra sentiat Iul. Clar. *quæst. 64. num. 38.* vbi magis probat vt hoc casu pœna ordinaria cõmutetur in extraordinariam. Nos tamen vtimur hac in re eo iure quod in Gallia receptum esse testatur Ioann. Papon. *in syntagm. lib. 20. tit. 9. resp. 1.* Aliud est si indicia tantum præcesserunt *Defi. 25. infr.*
3. Cùm etiam capitalia supplicia sint alia aliis grauiora *l. capitalium 18. D. de pœn.*

DEFINITIO X.

Qui perseuerauit in confessione extorta vi tormentorum non potest eam postea reuocare, nisi probet erroneam.

SI præcedentibus indiciis ad habendam de reo quæstionem sufficientibus,[1] quæstio habita sit quæ criminis confessionem extorserit, etiam extra tormenta vt fieri solet, repetitam,[2] quæri interdum solet,

solet, An confessus reuocare confessionem possit, Et placet non posse. Confessio enim etsi sola satis probat,[3] potest tamen fieri vt præterea cum eiusmodi indiciis cõiuncta sit quæ indubitatè probet veritatẽ.[4] Itaque nil prodesse potest hoc casu reuocatio, nisi reus probet falsam & erroneam fuisse confessionem,[5] saltem per indicia contraria. Atque ita Senatus noster in eadem facti specie pronunciauit contra Carolũ Mantel, qui Amedei fratris sui vxorem à se occisam quater confessus apud primum iudicem, idipsum tamen in appellationis causa negauerat. Sanè si quis non nisi in tormentis confessus sit, extra tormenta verò negauerit, aliud iuris obtinet. De quo scripsimus SC. 2. & 5. supr.

1. Quænam verò indicia sint sufficientia relinquitur arbitrio iudicis. Iul. Clar. *quæst. 20. num. 4.* vbi addit sufficere minùs quàm semiplenam probationem. Ad condemnandum verò requiri indicia grauissima & indubitata, sicut & ad captũram debilia sufficiunt non etiam ad formandam inquisitionem, sed tantùm ad sumendas informationes. Idem Clar. *ibid. num. 2. & 3.* De indiciis verò in specie vide eundem Clar. *quæst. 21.* vbi hæc præcipua numerantur, Fama, Testis vnicus de visu. Plures socij criminis, Dictum mandatarij contra mandantem, Assertio vulnerati deinde mortui. Fuga ante inchoatã accusationem, nisi qui fugerat sponte reuertatur, Inimicitiæ, Cõfessio etiam extraiudicialis minæ, Pax facta cum offenso, mendacium, vacillatio, trepidatio, possessio rei furtiuæ.
2. Hoc etiam omnino necessarium est, alioqui non sufficeret illa confessio ad condemnandum. Iul. Clar. *quæst. 64. n. 40.* Secus est in spontanea. Idem Clar. *quæst. 65. in princip.*
3. Idem Clar. *quæst. 64. num. 44. num. in fin. & quæst. 65. per tot.*
4. Cùm non præcedentibus indiciis non possit haberi quæstio. Clar. *quæst. 55. num. 14.*
5. Clar. *d. q. 64. num. 44. & 455. num. 18.*

DEFINITIO XI.

Ex longis & grauibus inimicitiis potest quis torqueri sed moderatiùs.

QVi dolo malo domum aduersarij sui cum quo per multos annos continuas inimicitias, & lites exercuerat incendisse dicebatur, probabat se eo ipso die quo domus flagrauerat alibi visum fuisse, vt vix fieri posset probabile tam immane scelus ab eo admitti potuisse. Cùm tamen plerisque & grauissimis suspicionibus criminis vrgeretur,[1] nec per rerum naturam impossibile esset, vt qua hora incendium factum fuerat ad eum locum in illam rem veniſſet, tametsi paulo antè alibi visus fuisset. Visum est propter atrocitatem delicti, quod alioqui difficillimæ probationis esse solet, habendam de eo quæstionem,[2] sed tamen moderatiorem,[3] quòd in dubia facti causa nonnihil etiam reo faueri æquum esset.[4] Sic factum est vt nihil ab eo leuiora tormenta extorquere potuerint, atque ita liberatus, licèt in exilium missus, post aliquot dies accusatorem per insidias trucidauerit. *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand contra Claudium Vginet 18. Cal. Decemb. 1592.

1. Quia regulariter solæ inimicitiæ non faciunt indicium ad torturam sed tantùm ad inquirendum, & ad transmittendam inquisitionem si sint graues. Si tamen delictum fuit clàm commissum & nemo alius de eo accusatur, possunt facere indicium etiam ad torturam. Iul. Clar. *quæst. 21. num. 30.*
2. Ex Iul. Clar. *dict. num. 30. in fin. & quæst. 64. num. 5. & 9.* vbi ait in delictis clam commissis faciliùs procedi ad torturam, quia quæ clàm fiunt difficilioris sunt probationis.
3. Nam in tortura quoque adhibendus modus est pro arbitrio iudicis. Idem Clar. *quæst. 64. num. 33. & 36.*
4. Cùm melius sit nocentem absolui quàm innocentem damnari *l. absentem 5. D. de pœn.*

DEFINITIO XII.

QVoties iusta aliqua causa est propter quam Senatus æquum putet moderatiorem habendam de reo quæstionem,[1] solet secretiore placito id constituere, non eo ipso quod reo pronunciandum est, ne alioqui obstinatioris mendacij materiam ea res præbeat reo. Quamuis apud Gallos quibus præcipuas in benè comparanda tractandorum iudiciorum ratione laudes deferimus, quidam aliter obtinere dicerent vt quoties moderatè torquendus reus videretur, idipsum eo quoque Senatusconsulto quod pronunciandum esset contineretur. Illud sanè frequentius est, vt recuperatori Senatori qui quæstionem habiturus est in secretis mandatis detur ne seuerius & inhumaniùs reum torqueat.[2] Quem admodum ex contrario interdum si criminis probationes delictíque circunstantiæ id exigant, mandari solet vt reus omnino inhumaniter & tanquam cadauer torqueatur:[3] Nullo in eam rem Senatusconsulto conscripto. *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Pro modo scilicet indiciorum & qualitate criminum ac personarum. Iul. Clar. *quæst. 64. num. 33.*
2. Puta modis exquisitis & non consuetis quos si quis adhibeat hoc ipso teneri debet, Sicut etsi torquendo modis consuetis excedat modum consuetum. Ita vt si forte reus in tortura moriatur iudex teneatur de homicidio si modum excesserit dolo malo, Aut si culpa saltem iuxta modum culpæ. Iul. Clar. *quæst. 64. num. 36. & 37.*
3. Scilicet cùm Senatui constitutum est reum omnimodo vltimo supplicio afficere etiamsi in tormẽtis negare perstet ob euidentes quæ aliunde suppetunt criminis probationes. Quod tamen nunquam faciendum est nisi vt deteganter socij criminis, idque cum protestatione, quòd id fiat sine præiudicio vel confessi vel conuicti criminis. Idem Clar. *dict. quæst. 64. num. 7. & 8.* vbi addit moderatè torquendos esse.

DEFINITIO XIII.

Possunt hodie torqueri etiam illi quos ius commune tormentis subiyci prohibet, sed non tam facilè.

DOctores,[1] milites,[2] nobiles,[3] presbyteros,[4] & alias huiusmodi personas,[5] quæ inspecto iure cõmuni non possunt quæstioni subiici receptũ est moribus nostris torqueri debere [6] si grauitas criminis id exigat, & semiplena probatio proferatur,[7] Quasi sublato per criminis præsumptionem priuilegio dignitatis.[8] *Ita Senatus* in causa Bartolomei du Port & Ioannis Baptistæ Regnaud 6. Id. April. 1593.

1. Iul.Clar.*in pract. crimin.quæst.64.num.16.*
2. Intellige de iis qui hodie appellantur equites aut qui sunt Capitanei vt loquuntur & ductores militum. Nam pri nati milites quotidie torquentur.Idem Clar.*ibid.num.18.*
3. *l.nullus* 4.C.*ad leg.*Iul.maiest.Idque seruatur in Hispania sed non apud nos,vt nec in Gallia nec in Italia Clar.*ibid. num.19.*
4. Secundum opinionem Bart.*in l.ex libero D.hoc tit.*cuius tamen opinio communiter reprobata est,vt testatur Iul. Clar.*quæst.25.vers sed nunquid & quæst.64.num.24.*vbi tamen addit generaliter clericos nec nisi de mandato sui episco pi torquendos esse & mitiùs quàm laicos,licèt grauiùs delinquant.
5. In dignitate positas.Clar.*dict.quæst.64.num.17.& 20.ex l.decuriones D.hoc tit.*subiiciens tamen contrarium seruari de consuetudine.
6. Quæ consuetudo seruanda est maximè in causis criminalibus & in materia torturæ.Clar. *dict.quæst.64.num.19.37. & pass.*
7. Vt scilicet non tam facilè torqueantur,quàm cæteri qui nullum habent priuilegium, & qui vt possint torqueri sufficit minor quàm semiplena probatio secundum glos.*in l.cùm probatio de probat.*Iudicium enim sufficiens ad torturam illud est quod pluſquàm simplex præsumptio est & minùs quàm semiplena probatio.Clar.*quæst.20.num 1.& 4.*
8. *Arg.l.vnic.C.vbi Senat.vel clariss.* Putat tamen Clar.*dict.quæst.64. num.*16. non valere hanc consuetudinem quæ admisit vt Doctores & personæ positæ in dignitate torqueri possint.Sane ratio illa facere debet vt tales personæ nec tam facilè,ne tam grauiter torqueantur.

DEFINITIO XIV.

Qui gratiam criminis habuit à Principe non potest in socios torqueri,quantumcumque graue sit crimen de quo agitur.

CVi gratia criminis capitalis facta est à Principe,[1] si socios criminis indicare nolit, licèt de crimine grauissimo agatur,puta quod ad læsæ maiestatis diuinæ aut humanæ causam pertineat,non ideò tor queri potest.Absurdum enim sit & iniquum torqueri pro aliorum delictis cum,qui proprij gratiam me ruerit,[2] nisi tot condemnationis aut habendæ quæstionis causæ cõcurrãt,vt beneficio Principis indignus videri debeat:[3] Quod cùm euenit,Principem ante omnia consuli,in eámque rem ad eum rescribi opor tet.[4] *Ita Senatus* in causa Antonij Bernard d'Arben 7.Id.Iulij 1595.

1. Nec enim dubitatur quin possit Princeps cuiuscumque criminis gratiam facere.Iul.Clar.*in pract. crimin. quæst.59. per tot.*
2. *l.sancimus* 22.C.*de pœn.*iunct.*l.vlt.*C.*de accusat.*
3. Puta si obrepserit vel subrepserit Principi.Clar.ibid.*num.9.*
4. Vt *in l.si quis filio* 6.§.*quid tamen D.de iniust.rupt.*

DEFINITIO XV.

Reus iam conuictus non debet torqueri.

QVoties tam apertæ sunt criminis probationes vt de facti veritate iudex dubitare nequeat, non so ta enim fiet vt si nihil ab eo tormenta extorserint,aut absolui posteà debeat,aut saltẽ mitiùs puniri,pœ na ordinaria in extraordinariam commutanda,[2] tametsi probationum iam natarum autoritas excepta sit, quod his verbis fieri solet *sans preiudice des preuues resultantes du proces.*Non potest enim exceptio illa fa cere quin tanta rei patientia,& constantia de probationum fide aliquid detrahat, [3] aut commiseration quæ synceræ iustitiæ comes est aliquid adiiciat.Et tamen iniquum sit ob id solùm aut absolui aut mitiùs puniri reum quod obstinatam hominis peruicaciam tormenta non fregerint sicut & alia ex parte inhu manum fuerit reum cui omnimodo capitale supplicium subeundum est siue in tormentis crimen fatea tur,siue neget,tormentis quoque subiici nulla veniæ spe recreatum. [4] *Ita tractatum est* in causa N. Velæ Bellicensis prid.Cal.Sept.1593.

1. Iul.Clar.*quæst.64.num.7.& 8.*
2. Idem Clar.*ibid.num.38.*
3. Vide tamen quæ scripsi Def*in.9.supr.*
4. Ita enim fit vt ex eodem crimine reus bis condemnari videatur contra *l.sanctio legum* 41.D.*de pœn.*

DEFINITIO XVI.

Casus in quo reus etiam sufficienter conuictus subijcitur quæstioni, nempe ad detegendos socios in atrocioribus criminibus.Et quomodo sententiæ verba hoc casu concipienda sint.

VNus tantum casus est quo supradicta locum non habent.*Is est,*si alios criminis atrocissimi socios es se constet,sed quinam ij sint ignoretur.Tunc enim publicæ vtilitatis gratia cuius semper & vbique præsertim in vindicandis criminibus rationem haberi oportet, [1] de reo habenda quæstio est & quidem acerrima tanquam de cadauere, vt hoc ipsum sciatur an criminis socios & quos habuerit,non an crimẽ ipse admiserit.Itaque quantumcumque peruicax sit in negando nihil ei proderit ad pœnam criminis or dinariam euitandam,quia non in id torquetur vt de se fateatur. Propter quam causam sic concipi verba sententiæ aut Senatusconsulti hoc casu necesse est, *sera l'accusé appliqué à la question pour auoir la verité des complices* non quomodo alioqui & vulgo concipi solent *pour auoir la verité du fait par sa bouche,si faire se peut.*Atque ita passim tota Gallia obseruari pragmatici Galli testantur. [3] Apud Italos longè aliter. Vix enim illi mortis pœnam irrogant,quin reus vel ore proprio crimen fassus sit,vel propter absentiam & contumaciam pro confesso sit habendus.Cùm tamen apud nos vel indicia ipsa dummodò sint indubi tata sufficere queãt,vt sequi possit condemnatio etiam quæ vltimum capitis supplicium irroget.[5] *Ita tra ctatum est* in eadem causa.

1. *Ita*

1. *l.in vulneratu* 51.§.*vlt.*D.*ad leg.Aquil.l.Stichum aut Pamphilum* 95.*post princip.*D.*de solut.l.si à reo* 70.§.*vlt.*D.*de fideiussor.cum similib.*
2. Vt dixi Def*in.*12.*num.vlt.supr.*vbi vide.
3. Boer.latè *quæst.*163 *num.*13.& 14.
4. Iuxta consuetudinem illam Italorum quam refert & laudat Bald.*ad l.1.num.9.& l.2.C.de iuram. calumn.* Non vt amplius constet de delicto de quo iam satis constat,sed tantum vt reus fateatur delictum ad hoc ne appellando possit su spendere iudicatum.Et hoc obseruant iudices Itali hoc colore quasi velint reos interrogare super sociis & complicibus, vel super aliis criminibus.Iul.Clar.*quæst.64.num.* 7.& 8. vbi tamen hoc improbat, aliter in Ducatu Mediolanensi ser uari ait.
5. Scilicet cùm indicia sunt & plura & indubitata.Boer.*quæst.*164.*num.*3.4.5.*& 6.in fin.* Alioqui condemnandus est reus mitiori pœna,vt idem ait *dict.num.6.in princ.*Attamen magis probat.Iul.Clar.*quæst.*21.*num.*3.quod ex indiciis indu bitatis possit quidem reus condemnari etiam ad pœnam corporalem,sed non ad ordinariam,nec ad mortem.Vide *Defin. 6.infr.De pœn.*

DEFINITIO XVII.

Potest interdum deueniri ad torturam priùs etiam quàm constet de corpore mortuo.Maximè verò in crimine assassinatus.

PRoditum quidem est non esse quemquam de homicidio condemnandum quantumcũque probatio nes vrgeant & indubitatæ videantur adeóque licet confessio ipsius concurrat,quin priùs constet de corpore mortuo,[1] quòd audiendus non sit perire volens,[2] nec desunt exempla multorum post reorum supplicia reuersorum qui falsò occisi dicebantur.[3] Sed tamen nõ debet ea res facere vt si grauissimis in diciis reus vrgeatur eo minùs quæstioni subiiciendus sit,quòd de corpore mortuo nondum appareat.[4] Etsi enim is potissimùm habendæ quæstionis vsus est vt extorta per vim tormentorum confessione rei, sequatur mortis aut naturalis aut ciuilis condemnatio,[5] tamen fieri potest vt ea reus in tormentis fatea tur ex quorũ cognitione sciri possit vbinam gentium cadauer extet vt de corpore mortuo cõstare queat, nec quicquam desit ad infligendam condemnationem.Idque indubitatum est si de assassinatu agatur.Nã & quod magis est sunt qui in hoc sceleris genere admittendum putent,vt quamuis de corpore trucidato non constet perueniatur tamen ad sententiam condemnatoriam.Non solùm propter immanitatem fla gitij,sed ob id etiam quòd huiusmodi hominum genus curare soleat quantum potest ne vsquam cada uer reperiri possit.*Ita Senatus* in causa Ioannis Martinet rei parricidij Ante Cal.Mart.1594.

1. Dixi *Defin.*8.*num.*1.*supr.ex* Iul.Clar.*quæst.*55.*num.*10.*& seqq.& quæst.*64.*num.*3.Iunctis iis quæ idem tractat *quæst.* 4.quando dicatur constare de delicto.
2. *l.non tantùm* 6.*in fin.*D.*de appellat.l.*1.§.1.*&* §.*Diuus Seuerus* D.*hoc tit.l.*1.D.*de SC.Silan.*
3. Vt testatur Clar.*dict.quæst.*55.*num.*10.*&* 11.
4. Puta si aliunde appareant aliqua indicia criminis,vt in casu quem refert Clar. *dict. num.* 11. *ant. fin.* ex Chass. super *consuet.Burg.tit.Des iustices & droits d'icelles.*§.5.*sil n'les grace.post num.*41.Idem Clar.*quæst.*4.*num.*4.*vers.*ego tamen.
5. Est enim tortura præparatorium ad mortem vel naturalem vel ciuilem.Vel saltem ad pœnam corporalem. Alio qui non est procedendum ad torturam.Iul.Clar.*quæst.*64.*num.*4.
6. Vt in casu illo Chassanei & Iulij Clari de quo diximus *num.*4.Adde Iaf.*in l.iurisiurandi C.de testib.*Boer.*quæst.*164. *num.*10.Alex.*cons.*19.incip.*circa primum & tertium dubium lib.*7.Videtur tamen sufficere vt constet de corpore mortuo, per famam,vt tractat Boer.ex Baldo quẽ citat *dict.num.*10.Sed & in iis quæ sunt valde difficilis probationis sola fama cri minis potest facere indicium ad torturam.Idem Clar.*quæst.*21.*num.*1.*vers.posset etiam.*

DEFINITIO XVIII.

Quod tempus expectari debeat vt repetatur reus in suis confessionibus quas fecit in tormentis.

IN tormentis confessus reus aut quod hac parte idem est in metu ipso tormentorum [1] non nisi post quatuor & viginti horas repeti debet ac interrogari an in iisdẽ confessionibus & responsionibus per stare velit,[2] Ne si ante interrogetur,durare adhuc tormentorum metus videatur: [3] Sanè nec longius tem pus ei dandum est,ne interuertendæ veritatis quam confessus fuerit rationes comminiscatur.[4] *Ita Sena tus* 10.Cal.Decembr.1594.

1. Metus enim torturæ tortura est si deuentum sit ad spoliationem & ligaturam vt dixi *Defin.6 num.*3.*supr.* ex Iu lio Claro *quæst.*64.*num.*3.
2. Iul.Clar.*dict.quæst.*64.*num.*41.vbi tamen addit hoc positum esse in arbitrio iudicis,qui secundum qualitatem tor turæ illatæ indicabit quanto temporis spatio præsumatur cessare dolor ac metus tormẽtorum.Concludit tamen permit tendum esse torto vt saltem per vnum diem vel per vnam noctem requiescat.
3. Dixi D*efin.*2.*num.*1.*supr.*
4. Qua de causa nec ducendus etiam esset ad illos carceres in quibus sunt alij carcerati ne ab iis persuaderetur suam cõfessionem reuocare,inquit.Iul.Clar.*dict.quæst.*64.*num.*40.Idem est si quis torqueatur interpolatis diebus seu vicibus: quod fit cùm plura sunt contra reum indicia & vrgentia.Id.Clar.*d.quæst.*64.*num.*53.*ante fin.*Quo casu omnes illi actus tor turæ habentur pro vnica torturased hoc non solet fieri nisi in atrocissimis criminibus.

DEFINITIO XIX.

Incertitudo non semper liberat reos qui plures accusantur de eodem crimine cuius præsumptio par sit contra omnes & quod ab omnibus committi potuit,sed omnes torquendi sunt.

QVod dici solet melius esse absolui nocentem quàm innocentem damnari,[1] facit vt quoties incertũ est quis ex pluribus reis crimen fecerit,non solùm ad vltimi supplicij condemnationem peruenire non oporteat,sed nec ad habendam de hoc aut illo quæstionem.[2] Sed hoc procedit cùm apparet fieri nõ

posse vt omnium condemnandorum iusta causa sit. [3] Alioquí si tale crimen proponatur quod ab omnibus committi potuerit, & cuius præsumptione omnes æquè vrgeantur habenda erit de omnibus quæstio si aliud nihil obstet præter incertitudinem.[4] *Ita Senatus* in causa Ludouici Bochet 6. Cal. Ianuar. 1594.

1. *l. absentem* 5. *D. de pœn.*
2. Hypol. de Mars. *sing.* 217. *incip. ter & quater.*
3. Incertitudo enim facit vt vterque debeat absolui cùm pœna esset corporalis, Secus si esset tantùm pecuniaria: quia tunc melius esset vtrumque condemnari ne delicta maneant impunita. Sic distinguit Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 60. *num.* 31. Nempe cùm delictum non potuit ab omnibus committi.
4. Iul. Clar. *in* § *. homicidium num.* 37. Dixi *Defin.* 9. *num.* 1. *supr. ad leg. Cornel. de sicar.*

DEFINITIO XX.

Fama non est sufficiens indicium ad torturam sed fuga rei ante inquisitionem.

SOla fama non facit indicium ad habendam de reo quæstionem.[1] Nec si à cognatis, & fide dignis personis originem traxerit, Multò minùs si aut incertos, aut suspectos habeat autore.[2] Grauior est ea præsumptio quæ ex rei fuga oritur, maximè si fuga præcesserit inquisitionem.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 21. *num.* 1. quia licet ad torquendum sufficiat minùs quàm semiplena probatio, tamen ama est indicium valde remotum à delicto & valde fallax vt ibid. ait Clarus. Addens contrà esse si cùm fama concurrat ali quod adminiculum. Item si delictum sit valde difficilis probationis. Sed hoc ita si fama sit vel in specie de eodem delicto de quo agitur siue in genere quidem sed eiusdem mali & delicti, non aliter. Subiicit tamen purgari malam famam si reus probet se per triennium proximum bene vixisse & fuisse bonæ famæ.
2. Debet enim fama originem habere à personis honestis & fide dignis nisi agatur de re turpi debéntque testes nominare famæ autores etiam non interrogati de eo specificè. Non tamen coguntur dicere se audiuisse à maiore parte populi sed sufficit vt publicè dici audierint. Debent etiam scire quid sit fama. Ita Iulius Clar, *quæst.* 6. *num.* 12. *& seqq. vsque ad* 19. vbi vide. Iul. Clar. *quæst.* 21. *num.* 20. *& seqq. vsque ad* 25. vbi ait fugam quæ sequitur inquisitionem non facere indicium ad torturam nisi iuncta sit cum fama publica, idque in non capitalibus tantùm.

DEFINITIO XXI.

Confessio facta in tormentis & ratificata extra tormenta non potest reuocari nisi probetur erronea.

COnfessum in tormentis reum si extra tormenta non perseueret, iã diximus iterùm torquendum esse etiam nullis superuenientibus indiciis, sed ita tamen vti ne sæpiùs quàm ter quæstio repetatur, nisi causa noua concurrat,[1] essèque absoluendum reum post habitam ter de illo quæstionem si non euidentissimis & indubitatis probationibus vrgeatur.[2] At si extrà tormenta confessus postea confessionem reuocare velit non est audiendus, sed perinde condemnandus si non probet erroneam confessionem, id est ab alio quàm à se admissum delictum fuisse,[3] aut nisi aliqua vrgeant indicia pro reuocatione.[4] Rationem nostri illam afferunt, quoniam qui cogi potest vt confiteatur multo magis cogendus est vt in confessione perseueret. *Ita Senatus* in causa N. Noblet 6. Id. April. 1595.

1. Dixi *Defin.* 2. *& 5. supr.* ex Iul. Clar. *quæst.* 21. *num.* 36. Cui adde Boer. *quæst.* 163. *num.* 20.
2. Potest enim nihilominus condemnari saltem ad pœnam extraordinariam adeóque capitalem, vt dixi *Def.* 9. ex Clar. *quæst.* 64. *num.* 38.
3. Clar. *dict. quæst.* 64. *num.* 44. *& quæst.* 55. *num.* 18.
4. Boer. *quæst.* 165. *num.* 2. *& 3.*
5. Gram. *decis.* 34. *num.* 60. *& decis.* 72. *num.* 4. Matth. Matthesil. *singul.* 55.

DEFINITIO XXII.

Confessio extraiudicialis ratificata in tormentis, item quæ facta est in tormentis & ratificata extra tormenta sufficit ad condemnationem.

EXtra iudicium facta criminis confessio si repetita sit in tormentis postea retractari sine causa non potest, id est nisi per confitentem probetur erronea.[1] Ideóque potest ex eiusmodi confessione sequi condemnatio, Licet alioqui standum non sit confessioni factæ in tormentis si non extra tormenta quoque perseueretur,[2] neque sola extraiudicialis confessio sufficiat ad probandum sed tantùm ad faciendum indicium hactenus vt de reo quæstio habeatur.[3] Ex quo apparet quanto magis verum sit, quod proximè scripsimus, Confessionem factam iudicialiter & extra tormenta metúmque, id est post habitam quæstionem si ei confessioni congruat quæ in tormentis facta est sufficere ad condemnationem,[4] Neque prodesse reo quòd eam reuocet ex interuallo, si non aliquas pro se habeat probationes aut saltem inducia probabilia.[5] Quod si ex contrario indicia aliqua contra reum faciant, nemo est qui dubitet quin cum ipsius confessione iuncta sufficiant ad condemnationem.[6] Nec quicquam intererit an in eadem instantia an in causa appellationis reuocetur confessio quæ fuit geminata. Appellatio enim extinguit duntaxat iudicatum,[7] non etiam confessiones factas in instantia.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Nam nec ante torturam posset retractari quod ad hoc vt euitaretur tortura vt contra, quosdam disputat Iul. Clar. *quæst.* 21. *num.* 31.
2. Vt diximus *Defin. præced.* ex eodem Claro *d. quæst.* 21. *num.* 36.
3. Ioan. de Arnon. *singul.* 93. *&* 94. Clar. *dict. num.* 31. *&* 34.

4. Dixi

4. Dixi *Defin. præced. num.* 3. ex Claro *quæst.* 55. *num.* 18. *& quæst.* 64. *num.* 44. Quòd si spontanea confessio iudicialiter facta esset multo magis sufficeret ad condemnationem, quamuis nunquam reiterata, nec posset reuocari nisi probato errore. Idem Clar. *quæst.* 65. *num.* 2.
5. Ad probandum quòd confessio sit erronea, vt dixi *Def. præced.*
6. Non enim hoc casu locum habet quod tractat Boer. *quæst.* 165. *num. vlt.* quod si stent indicia pro & contra, non debet reus condemnari sed absolui. Nam confessio rei non indicium sed probatio est. Vide. *in pract.*
7. *l.* 1. *§. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti* 6. *§.* 1. *de his qui not. infam.*
8. Deuoluit enim litem in suo statu ad iudicem appellationis.

DEFINITIO XXIII.

Tortura facit personam testis integram quæ alioqui non esset integra.

QVi infamis est siue iuris siue facti infamia adeò parum idoneus testis est in criminalibus vt ne quidem indicium faciat ad habendam de reo quæstionem.[1] Cui similis ille est qui se criminis socium fatetur. Hic enim propriam sibi turpitudinem obiicit.[2] Sed tamen si quod extra tormenta testati sunt, in tormentis repetierint, facient indicium quod antè non fecerant.[3] Ideóque licèt nihil ad priorem testationem adiecerint, tamen quasi ex noua causa locus erit habendæ de reo quæstioni. Nec nouum est vt testis persona quæ alioqui minùs esset integra per patientiam tormentorum integra fiat.[3] *Ita Senatus* in causa N. La Combaz & N. De laval 14. Cal. Iun. 1595.

1. Quia testis infamis nullam potest fidem facere sine tortura. Iul. Clar. *in practic. crimin. quæst.* 25. *in princip.* Excipe casum *l. famosi* 7. *ad leg. Iul. maiest.* Adde *l. quæsitum* 23. *D. de testib.*
2. Clar. vbi supr. *& quæst.* 21. *num.* 11.
3. Vt ex iis videre est quæ tractat Clar. *dict. quæst.* 25. vbi addit aliud exemplum de teste vario & vacillante qui firmat dictum suum in tortura. Idem de vili persona, etsi hoc tandem relinquit arbitrio iudicis.

DEFINITIO XXIV.

Etiam senex dum ne decrepitus potest torqueri, & cùm non potest torqueri tamen terreri potest, si crimen sit ex atrocioribus.

AEtas senilis si non decrepita quoque sit non excusat reum à tormentis.[1] Sed facit tamen vt moderatior de eo haberi debeat quæstio arbitrio iudicis, & talis qualis per ætatem haberi potest.[2] Sunt enim qui post sexagesimum adeóque septuagesimum annum ferre tormenta facilius possint quàm alij quadragenarij aut quinquagenarij. Itaque habitus corporis potius quàm annorum numerus erit inspiciendus. Eo tamen casu quo torqueri senex per ætatem non potest, terreri eum nihil prohibet si ita postulare videbitur atrocitas delicti, vt puta si de crimine falsi agatur.[3] Alioqui parum sanè refert an quis torqueatur, an ei torturæ metus inferatur.[4] *Ita Senatus* in causa N. Blanchet, & N. Barandier 4. Id. Aug. 1595.

1. Dixi *Defin. 6. supr. ex* Iul. Clar. *quæst.* 64. *num.* 22.
2. Grammat. *decis.* 34. *col.* 1.
2. Cuius atrocitas quanta sit vel ex eo apparet quod decretum gratiosum de relaxandis carceratis omnibus puta ob iucundum aduentum Principis, non tamen comprehendit eos qui carcerati sunt pro crimine falsi. Iul. Clar. *quæst.* 59. *num.* 13.
4. Quia metus torturæ est tortura vt dixi *Defin.* 6. vbi tamen vide quomodo hoc accipiendum sit.

DEFINITIO XXV.

Tormentorum patientia purgat indicia, nisi habita sit quæstio sine præiudicio indiciorum, quo tamen casu mutanda est pœna ordinaria in extraordinariam.

QVæstio de reo habita si nihil ille in tormentis confessus sit, purgat indicia omnia quæ vel ex fuga vel mala fama aduersus eum vrgere poterant.[1] Ideóque licet interlocutio De habenda quæstione clausulam illam habuerit, quæ vulgo adscribi solet *sans preiudice des preuues resultantes du proces*, reo succurrendum est non vt omnino absoluatur sed vt mitius condemnetur id est pœna non ordinaria, sed extraordinaria.[2] Præsertim si præcedebant indicia quæ proximè accederent ad indubitata. Vt puta si in domo eius qui falsam monetam cudisse dicitur reperta fuerint instrumenta ad eos vsus pertinentia.[4] Idque Senatus noster constituit in persona N. Perradin qui bis fugerat, & per contumaciam cremationis condemnationem meruerat,[5] decennalium duntaxat triremium pœna ei irrogata.

1. Iul. Clar. *quæst.* 64. *num.* 38. Boer. *quæst.* 163. *num.* 14.
2. De qua scripsi *Defi. 9. supr.* Huius verò clausulæ potestas maior sanè est ad retinendam vim probationum quæ plenæ fuerunt quàm ad retinendam vim indiciorum quantumuis fuerint indubitata, quoniam facilius est vt purgentur quam vt plenæ probationes irritentur aut imminuantur. Et ita concilianda est hæc Definitio cum D *efin. 9. supr.* Iunge *Defin. 6. infr. de pœn.*
3. Secundum sententiam Iulij Clari *dict. num.* 38. etsi non semper ea vtimur nisi ad mitigandum genus mortis vt dixi *Defin. 6. supr.*
4. Vt in casu de quo scripsi *in Defin. 1. supr. De falsi. monet.*
5. *Ex l. 2. C. de falsi. monet.*

DEFINITIO XXVI.

Vulnerati assertio non facit indicium ad condemnationem nec ad torturam sed tantùm ad inquirendum & heredem excusandum.

SOla assertio vulnerati non solùm ad condemnationē indicium non facit, sed nec ad habendam de reo quæstionem, adeóque nec ad citandū, eum qui dicitur vulnerasse, sed ad hoc tantùm vt de crimine inquiratur. [1] Eóque iure nos vti constat. Itaque si facta inquisitione alia emergant indicia contra eum quē vulnerati assertio suspectum fecit, vt citandus aut prehendendus videatur, posteà verò ex innocentiæ probationibus appareat absolui eum debere, in omnes temerariæ assertionis impensas, condemnandus erit is qui vulneratus fuit. Sed si ex vulnere decesserit & in eadem assertione ad mortem vsque perstiterit. Securus heres est, neque calumniatoris aut temerarij accusatoris pœnam meretur qualiscunque accusationis euentus futurus sit, quoniam vulnerati assertio, quæ non excusaret vulneratum, heredem ipsius excusat. [4] *Ita Senatus* in causa Ioannis & Claudii Costerg. ante Non. Sept. 1595.

1. Iul. Clar. *in præct. crimin. quæst. 21. num. 14.* Nisi inquit, alia concurrant indicia.
2. Nam & ad capturam sola vulnerati assertio indicium facit. Idem Clar. vbi *supr. num. 15.* Non autem ad torturam *ibid. num. 17.*
3. *Ex l. eum quem temerè 79. D. de iudic.*
4. Clar. *vbi supr. num. 16. post glos. in l. mater C. de calumniat.* quia scilicet tenetur heres vindicare necem defuncti *tot. tit. C. de his quæ vt indign. & de SC. Sillan. & D. eod. tit.* Vide *l. si quis in gratii §. si quis moriens D. ill. tit. de SC. Sillan.*

DEFINITIO XXVII.

Confessio rei sola siue spontanea siue in tormentis facta sufficit ad condemnationem ordinariam si constet de delicto, secus si non constet, nisi ex ipsa confessione etiamsi concurrat testatio eius qui se dicit passum esse vim & iniuriam.

SOla rei confessio, licet cum eius testatione coniuncta, qui vim & iniuriam passus esse dicitur, non sufficiet ad pœnam mortis ordinariam irrogandam. [1] Sed tantùm ad extraordinariam, vt mors naturalis in ciuilem commutetur, pœna furcæ in perpetuarum triremium condemnationem. Nec aliud erit etiamsi is, qui vim & iniuriam passus fuit auditus sit tanquam testis & vt loquuntur pro interesse publico, non tanquam accusator. [2] Neque enim ideo fit, vt sit omni exceptione maior. [3] Sed hoc ita si quæratur de delicto, non de persona tantùm delinquentis: Prius enim est, vt constet de delicto, & quidem aliter quàm ex rei confessione. [4] Hoc enim est quod dicimus, non audiri perire volentem. [5] At si de delicto quidem constet, non tamen de persona delinquentis, nemo dubitat, quin confessio rei nocere ipsi debeat, [6] præsertim si libera, & spontanea sit, [7] & omnibus accusationis indiciis congruat. [8] Nam & noceret, si per tormentorum vim expressa esset. [9] *Ita Senatus* contra Iacobum Albine Non. Mart. 97.

1. Scilicet cùm non aliter constat de delicto, vt sequitur in Definitione.
2. Nam si accusator fuisset certum esset quod ei credi non oporteret *l. qui accusare 4. C. de edend.* Ne alioqui testis in sua causa esse videretur, quod nemini permissum est *l. omnibus C. de testib.*
3. Tanquam qui se iniuriam passum dicat. Ideo enim præsumitur inimicus, nec tam zelo iustitiæ quam ad propriam vindictam testimonium dixisse, vt de inimico tractat Iul. Clar. *in præct. crim. quæst. 14. num. 17.*
4. Iul. Clar. *in dict. præct. crimin. quæst. 55. num. 10.*
5. *l. non tantum 6. D. de appellat. l. 1. §. 1. & §. Diuus D. de quæstion.*
6. Etiam ad condemnationem diffinitiuam & ad pœnam ordinariam scilicet cùm confessio iudicialis est. Alioqui si extraiudicialis esset non sufficeret. Idem Clar. *dict. quæst. 55, in princip.*
7. Idem Clar. *quæst. 65. in princip.* vbi addit sufficere vt confessio illa sit vnica nec requiri vt sit reiterata.
8. Nam si ex actis litis probaretur confessio erronea non noceret, ideóque potest reus probare. errorem. Idem Clar. *dict. quæst. 55. num. 18.*
9. Dummodò in ea perseueraſſet reus extra tormenta. Idem Clar. *quæst. 69. num. 40.*

TIT.

TIT. XXII.

Vt intr. cert. temp. crimin. quæst. termin.

DEFINITIO I.

De litium & criminalium & ciuilium abbreuiandarum noua ratione.

ONQVERVNTVR plerique omnes, nec immeritò de litium & criminalium & ciuilium diuturnitate, quæ tanta hodie est vbique ferè gentium vt sæpissimè vsueniat eos ipsos, qui victoriam cum sumptuum quoque adiudicatione reportarunt, tam longis anfractibus vexatos, ac tot sumptibus miserè fatigatos sic affici vt lugendum sibi potiùs esse putent quòd bonæ alioquin litis aut instituendæ aut suscipiendæ consilium ab initio non abiecerint, quàm gratulandum quòd tanto precio, nudam victoriæ gloriam comparārunt. Nec dici sanè potest quàm aliena sit ea res non modò ab ipsorum litigantium, sed à totius etiam reipublicæ vtilitate, cùm per lites fiat vt vinculum illud publicę concordię quo præcipuè salus populi & humana societas continetur, vel dissoluatur penitus, vel saltem relaxetur maximè ac debilitetur. Hinc nimirum tanta ciuili legislatori cura de litibus nunc impediendis, nunc diminuendis, semper execrandis. Quanto magis mirandum lachrymisque sanguineis deflendum est Christianam Rempublicam à veritate ipsa, Sanctóque Spiritu edoctam, totius legis perfectionem in charitate, & Dei proximique dilectione consistere, eadem tamen laborare insania, vt si cum paganorum infelicitate nostram quis conferre hac parte velit non facilè possit discernere vtram debeat anteponere, nisi fortè tanto miseriores nos esse fatendum est, quanto illis ingeniosiores & videri volumus & sumus (Ingenio siquidē magno sed improbo & malitioso est opus, ad improbam litem inuitis etiam legibus & magistratibus diu frustrandam protelandámque. Quænam enim apud nos obsecro vel domus vel certè familia est, quam non lis aliqua continuo perpetuóque motu exerceat & exagitet siue de magna re, quod ferendum facilius, siue quod indignius & tamen frequentius est, de minima, quàm nec operæ precium sit extra iudicium petiisse ac sine vllo incommodo litis obtinuisse? Adeò magna putamus facimúsque omnia quæ non alio precio quàm immoderata vel auiditatis vel ambitionis nostræ magnitudine æstimamus. Ac quoniam vix sperare liceat remedio vllo fieri vnquam posse vt litium materia radicitùs euellatur, quarum scilicet altissimas radices cæca mortalium improbitas & auaritia nimis multorum animis infixit (nec enim tanti mali causam in procuratores aut Aduocatos, aut Iudices, quod à plerisque fit, detorquendam existimamus, ne quod aliquorum singulare vitium est in vniuersi ordinis inuidiam non minùs temerè quàm iniuriosè deflectatur) Optandum saltem esset eam litigandi formam excogitari quæ nec repugnantibus litigatoribus posset facere vt spatiis temporum breuioribus lites concluderentur, quibus citiùs expeditis fierent litigantium miseriæ tanto minores quanto breuiores, neque verò aliud Legislatorum fere omnium votum fuit, sed nostri potissimùm Iustiniani, qui ob eam causam & criminalibus & ciuilibus actionibus certas metas præstitutas voluit. Criminalibus quidem biennij, ciuilibus verò triennij vt vltra id tempus viuere prohiberentur. In quo dignum præcipua obseruatione illud est, quòd de criminalibus constituit, ne dubitare possimus, quamuis publicè interfit non manere impunita delicta, magis tamen interesse non longiore lite diuexari eum qui crimen siue verè siue falsò dicitur admisisse.

Atque in criminalibus quidem non est difficile assequi quod ille voluit vt intrà biennīū terminentur propter iūctam cum accusatoris solicitudine assiduā ipsius quoque rei instantiam: qui tùm quoque cùm corporalem ex delicti conscientia pœnam expectat, carceris tamen tædio premitur vt sententiam vrgeat, quam nec se effugere posse videt, non magis quàm fugere qui carcerum custodia coercetur. Quod in iis qui ciuili actione pulsantur, non similiter euenit, quorum sicut proprius ille mos est, vt perpetuis apertisque frustrationibus & tergiuersationibus actorem fatigando morentur litem, quòd ea sola calliditate fieri posse videant, vt morentur etiam condemnationem. Ita & communem illam nominis infamiam à Græcis meruerunt, vt generali non tam epitheto quàm nomine proprio φεύγοντες appellentur.

Aliquando tamen accidit vt reus criminis etiam re vera innocens continuos triennij aut quadriennij carceres patiatur, sed vix alio id vllo casu nisi quo appellatum sit, siue per reum ipsum siue per accusatorem ab aliqua interlocutione, de qua vbi per iudicem appellationis pronunciatum fuerit iterum redeūdum sit ad iudicem, aut si quis medius & inferior iudex appellationis fuit, rursus appellandum ad Senatum. Itaque corrigi hoc facilè & emendari posse videretur, si placeret induci vt in criminalibus causis vel omnino prohibita esset appellatio ab interlocutoria, quæ iuris nostri ciuilis ratio & obseruatio fuit, vel permissa quidem, sed ita tamen vt nullam vim suspensiuam haberet, licerétque nihilominùs iudici cuilibet ad quem prima cognitio pertineret totam litem criminalem instruere ad sententiam vsque vel diffinitiuam inclusiuè vt loquuntur, vel de reo quæstioni tormentisque subiiciendo exclusiuè. Quo facto causæ totius cognitio ad Senatum deuolueretur quem solum in huiusmodi causis appellari æquissimum certè ac vtilissimum esset, præterquàm si cui priuilegium specialiter datum probaretur, quale habet à Sereniſſimis Ducibus nostris Illustrissimus Dux Gebennensis vt non ab aliis sententiis in toto Ducatus sui territorio redditis appellari possit, quàm quæ à consilio Gebennensi fuerint latæ. Quæ res facit vt in causis omnibus etiam criminalibus quæ in eo Ducatu apud primos & inferiores Iudices tra-

ctantur secundam appellationem admitti & retineri necesse sit, quamuis cessante priuilegio tam multis magnisque rationibus , præcipuè verò in honorem sanguinis & per appanagij, vt loquuntur speciem indulto, excludi sanè potiùs expediret. Sicut & illud inducendum esset vt siue benè siue malè pronunciatum esset ab inferiore iudice, Numquam tamen ad eum reus à Senatu remitteretur , nisi ad executionem pœnæ in eo loco vbi delictum admissum esset faciendam, si quando Senatus ad exemplum publicum id fieri debere arbitraretur. Præbet enim ea res criminalibus ingentem materiam non modò longioris moræ, sed etiam magis vexandi fatigandíque rei.

At in causis ciuilibus, quæ sicuti frequentiores sunt licet minoris, vt plurimũ momenti , Ita maiore ac certiore indigerẽt remedio, lõgè difficilius est cõmodam inuenire rationem per quã fiat vt abbreuientur lites tótque frustrationibus & cauillationibus quibus passim & vbique iudicia redundant via præcludatur. Solent quidem iudices ferè omnes debéntque hanc sibi potissimùm operam iniungere vt toto studio in hoc maximè laborent ne lites tam longas fieri patiantur. Sed neque id in eorum arbitrio & facultate semper positum est, neque sperandum fore vt tale quid obtineri vnquam possit nisi supremorũ Principum ad quorum maximè curam hæc res pertinet autoritas opem ferat. Et quemadmodũ de Mathematicis Cornelius Tacitus scribit. *Hoc genus hominum in ciuitate nostra & semper dãnabitur, & semper retinebitur.* Ita de longioribus istis litium moris quæ semper & ab omnibus passim iudicibus damnantur, verendũ certè est ne non minus verè dici possit, futurum tamen vt semper & in omnibus tribunalibus retineantur si non per supremos Principes tanto malo ne perpetuum sit, prospiciatur. Quamquam autem Senatus noster iam à quo primùm tempore erectus fuit in hoc vnum præcipuè, nec minùs sapienter quàm feliciter incubuit. Eo litigandi præscripto ritu, quem si exactè litigatorum procuratores tenerent, nihil planè esset quod præterea desiderare in hoc genere quisquam posset. Additis etiam in singulos penè dies variis senatusconsultis prout emergens casuum necessitas rerúmque vtilitas exigere visa est. Ipsa tamen rerum experimenta docuerunt maiorem esse litigatorum malitiam dicámne an insaniam quàm vt iis omnibus quæ hucusque tam prudenter sanctéque constituta sunt sanari & coerceri possit: Ideóque strictioribus vinculis indigere, vt qui nec propriam verentur conscientiam nec tanti Senatus imperia reuerentur, saltem litium quas tantopere amant amittendarum metu constringantur ne recusent durioribus in posterum legibus litigare, si lubricũ & incertum & litis voto concordiæ anteponent. Mihi certè digna res hæc persæpè visa est de qua deberent cogitare ij omnes qui & ingenio apud suos & autoritate apud Principem polleant. Vtrumque enim necessarium est ad rem tanti momenti & adgrediendam & perficiendam. Etsi verò non ego is sum qui vel alterutrũ istorum in me sentiam esse mediocre, quod vtrumque maximum esse oporteret, putaui tamen faciendum vt omnes intelligerent si quid minùs quàm cæteri in rem tam vtilem ac necessariam conferre possem industriam mihi & autoritatem non animum aut de republica benè merendi studium defuisse. Animaduerti autem præcipuas tanti huius mali causas omnino esse duas. Vnam, quòd litigandi consilium plerique suscipiunt, quasi necessarium qui si ad transigendum vel compromittendum aut inuitarent aduersarium aut ab eo inuitarentur facilè negotium sine lite deciderent. Alteram quòd qui litigant siue agant siue conueniantur , sic litem tractare solent vt quasi ad eos nihil pertineat , nihilomagis à cæteris suis rebus abstrahi se patiantur, sat citò se liti adfuturos arbitrati , si ad alia interim diuertentes negotia tandem post trimestre id faciant quod primo ipso die si vellent præstare & possent , & deberent : Cùm tamen sicut publicis olim apud Romanos supplicationibus. Ita litibus in foro tractandis præco aliquis semper & vbique præesse meo iudicio deberet qui assiduè clamaret *Hoc age*. Quid enim stultius , quàm eum qui sic viuat vt non aliam viuendi causam habere velle videatur nisi vt litiget , sic tamen litigare quasi nullam nisi posthumam sperare sententiam , & breuiorem vitam suam quàm litem esse velit. Duo igitur vice remedij ante omnia constitui fierique oporteret. Primum illud vt compromissi & transactionis priùs quàm litis viam tentare litigatores iuberentur : quod constitutionibus Gallicis inter agnatos cognatósque districtè obseruari iussum, quidni etiam inter cæteros æquissimum videri debeat , cùm inter vniuersos homines naturam suam constituerit cognationem, fides verò Christiana inter omnes Christianos multò maiorem. Deinde vt quisquis litigandi votum gerere mallet , iniunctam sibi videret necessitatem de lite statim atque mota esset non nisi tanquam de re omnium maximè seria & importuna cogitandi. Sic enim alterutrũ euenire necesse esset vt vel tardius rariúsque litigandi consiliũ hoc metu susciperetur, vel suscepti tã mali sed tamen aliquando necessarij cõsilij executio citiùs expediretur. Nulla siquidem lis tam longa esset quam non tertio aut quarto ad summũ ne hyperbolici videamur , sexto saltẽ mense finitã audiremus. Iudicum ferè omnium error iste est quod quasi misereãtur litigatorum quos litium odio terrere potiùs deberent, patiuntur fieri perplura quod non quidem æquè negligenter , sed tamen tantò meliùs & commodiùs quantò diligentiùs , posset fieri per pauciora. Crudelis ista misericordia est quæ litigatoribus fauendo lites fouet. Nam quod de bello quidam olim dicebat idipsum de lite quæ nihil nisi forense ac ciuile & domesticum bellum est dici verissimè potest , Nullam esse iustã litem nisi quæ sit necessaria. Quin tum etiam cùm necessaria est adhuc tamen iniusta fit si non quã celerrimè fieri potest cõficiatur. Nec mihi vlla vnquã improbior vox visa est quàm quæ rabulis istis forensibus familiarior, litigando ius acquiri. Et tamen ita est. Plerique litigando ius acquirunt, qui non acquirerent si condemnati iam tum fuissent, vt oportebat cùm nullo iure litigabant. Dilationibus quas tam multas tãque super uacuas litigatoribus passim dari moris est, acceptum hoc ferri totum debet, quarum spacia & interualla quò longiora sunt, eò magis negliguntur, nec priùs curãtur quàm temporis angustię premere incipiant, quæ proinde si premerent acriùs , diligentiam quoque litigatorum citiùs excitarent. Hæc me nimirum cogitatio impulit cùm grauissimos plerosque viros hac de re alios aliter & sentire viderem & scribere, vt quid mei quoque iudicij esset, exponerem. Concluſi verò rem totã articulis quadraginta breuiter quidẽ sed clarè ni fallor ac distinctè conceptis, & ad eum motum qui mihi conuenientissimus visus est. Nisi

est, nisi quod imperatiuis verbis totidem legum instar conscripti esse deberent, si ab eius ore ac imperio proficiscerentur qui legis condendæ potestatem haberet & autoritatem. Ago nimirum legislatoris Consiliarium non legislatorem. Laudabit fortasse posteritas & sequetur ea quæ temporum meorum incuria, ne dicam iniuria & infelicitas neglexerit. Iam ergo articulos istos subiiciamus.

SI QVID APVD TE POSSVM, QVISQVIS ES, O LEGISLATOR, QVI LITES EXECRARIS, ET BONO PVBLICO FAVES.

ARTICVLVS I.

NEMINI posthac licebit mouere litem siue ab actione velit incipere, siue ab executione, quin ante omnia interpellauerit aduersarium de compromittendo in arbitros intra diẽ octauum proximum eligendos. In eámque rem nominabit ille vnum aut alterum cuius arbitrio & pronunciationi, itémque illius quem aduersarius eliget omnimodo stari oporteat. Déque ea re conscribetur testatio per notarium vt si aduersarius nolet compromittere possit quandoque postea de eo constare iudici, qui eo facto si pro actore iudicandum sibi videat condemnare omnino debeat reum in omnes expensas litis, nulla ei relicta compensandarum aut remittendarum earum licentia siue consanguinitatis & cognationis, siue difficultatis quæ in iure magna sit, obtentus, siue alius color quilibet quæratur, Alioqui possit ille conueniri vt eos litis sumptus omnes de suo resarcire omnimodo teneatur. Quòd si è contrario aduersus actorem pronunciandum sit siue quòd nullo iure egerit siue quòd reus iustas habuerit exceptiones , nullam tamen sumptuum condemnationem actor patiatur, sed hanc pœnam & iacturam ferat is qui compromittere recusauit , nisi ex actis litis appareat dolo malo actoris factum aliquid esse in re quæ à die interpellationis & inchoatæ litis superuenerit: quo casu possit & debeat actor in sumptus litis perinde condemnari acsi nulla interpellatio præcessisset. Quicquid autem illud sit quod ad interpellationem reus respondeat etiamsi compromittendi voluntatem & cõsensum præ se ferat, pro denegatione & recusatione habendum erit, si non effectu ipso declaret paratum se esse compromittere, nominatis in eam rem ex sua parte arbitris intra diem octauum sibi præstitutum.

ARTIC. II.

SI reus ad interpellationem respondeat paratum se compromittere in arbitros, nec tamen de arbitrorum personis aut de tempore vel loco vel qua alia arbitrij circumstantia inuicem conuenire partes possint , iudex ordinarius adeundus erit qui auditis partibus & ab iis expositio breuiter & summariè in quo & qua de causa dissentiant, decernat statim & de plano , sed ex scripto ne dubitari de eo possit & ita tamen ne quam litis figuram eo nomine institui apud se patiatur, quid fieri æquum puret , si quis ex litigatoribus aut non venerit ad iudicem in prima citatione, aut indicatam à iudice arbitrij viam tenere recusauerit, perinde habendus erit quantum ad sumptuum litis condemnationem siue vincere illum postea contingat siue succumbere, acsi ab initio compromittere recusasset.

ARTIC. III.

AC ne vana sint & eluſoria eiusmodi arbitria præcedere compromissum oportebit & quidem tale per quod pœna cum iuramento promittatur. Ita vt nec possit pœna minor esse quarta parte eius quod intendet actor sibi dari vel fieri vel restitui debere prout ipse in scriptura compromissi rem æstimauerit, quam æstimationem ea de causa compromisso inseri necesse erit. Quo facto neutri litigantium licebit aduersus arbitrium venire siue per appellationem siue per reductionem ad arbitrium boni viri siue alia denique vlla ratione, dummodò constet latum esse arbitrium ex forma compromissi siue arbitri iuris electi proponantur siue arbitri arbitratores & vt loquuntur amicabiles compositores, siue ex bono & æquo siue iniquè ac iniustè pronunciauerint. Qui arbitrium impugnare volet, pœnam pendere ante omnia debebit diffinitiuè, applicandam pro tertia parte Principi, pro tertia Hospitali & pauperibus loci in quo habebit domicilium is qui cogetur soluere, & pro reliqua tertia collitigatori parato acquiescere pronunciationi. Vbi verò pœnam solutam in totum, depensámque fuisse apparebit ex legitimis probationum instrumentis, liberum erit ei qui soluerit litem & inchoare & prosequi sine metu vllius præscriptionis, sicut & sine spe vlla repetitionis pœnæ depensæ. Saluo tamen iure obtinendi expensas litis si ex eius euentu appareat iustam illum habuisse causam litigandi & discedendi ab arbitrio tanquam iniquè reddito. Nam si contra formam compromissi redditum probaretur , posset eo casu licitè pœna reperti. Debebitque iudex id decernere, ita tamen vt neque hoc neque alio vllo prætextu possit solutioni pœnæ mora fieri, aut satisdatio peti de pœna in hunc quandoque casum restituenda.

ART. IV.

NVlla arbitrij spe relicta siue quòd nolit reus cõpromittere, siue quod non facilè litigatores in personas arbitrorum aliásque arbitrij circumstantias velint consentire, siue denique quod alterutra pars detrectet arbitrio stare. Tum verò actori licebit offerre libellum iudici ad quẽ cognitio pertinebit si modò ad libellum adiungat acta oblati & recusati compromissi, aut sententiam vt loquuntur , arbitramentalem, apochas & professiones solutæ pœnæ, & alia rerum gestarum instrumenta de quibus suprà dictum est, & quæ pro rerum & negotiorum diuersitate interuenisse contigerit.

ART. V.

LIbellum illum supplicem distinctum per articulos esse oportebit & non vt imperitè pragmatici quidam loquuntur libellatum sed articulatum per Causidicum & Aduocatum in eo tribunali cognitũ

& adprobatum, vt contineat distinctè ac minutatim media omnia quæ extrema dicunt propositæ actionis De quorum fide ac veritate iurandum habebit actor aut per se aut per instructum procuratorem ante quàm libellus per iudicē admitti possit. Idque cum expressa in singulis articulis designatione quo genere probationis velit ille intentionem suam probare an per instrumenta an per testes, an per iusiurandum.

ART. VI.

SI per instrumenta quid probare actor volet ea ipsa designare & exprimere iisdem articulis debebit cum die & cōsule, eáque edere aduersario simul cum libello & exemplum tam instrumentorum quàm libelli & citationis dare in ipso actu citationis vt instrui possit aduersarius & in ius venire paratus instructúsque, quid ad libellū respondendum habeat: Quam in rem collatio fiet exempli cum authentica & originali scriptura per Grapharium aut alium grapharij vices gerentem qui literas citatorias subscriptione sua postea nec antè muniat, salua tamen ampliore ac veriore collatione si petat aduersarius eo tempore quo accipiet exemplum, nec ei quam à se factam Grapharius testatus est, stare velit.

ART. VII.

SIn tales erunt articuli vt ea probare per instrumenta & scripturas vel non possit actor vel non velit, sed per testes, idipsum quoque in articulis testari & declarare debebit, & eodē supplicij libello petere licentiam impetrandi publicandique suo tempore monitorij. si eam probationis speciem sibi necessariam esse arbitretur.

ART. VIII.

SI denique nec instrumentis nec testibus intentionem suam probare possit aut velit, sed solo aduersarij sui iureiurando, æquè idipsum eodem supplici libello exprimere illum oportebit & iusiurandum exinde aduersario deferre. Alioqui postea quandocunque deferens non audietur.

ART. IX.

ATque vt possit reus apud se suósque aduocatos certius deliberare an contendere debeat an cedere, *Illud quoque* ab actore faciendū erit vt cùm supplicem libellum iudici offerat, iungat libello respōsum *Aduocati sui*, quo contineatur, præsuppositi facti veritate qualis expressa est in articulis, Videri actorem bonam fouere causam. Additis etiā rationibus ex iure desumptis quas ideò specialiter & distincte exprimi oportebit, eiusdémque Aduocati qui libello subscripserit, aut etiam alterius dummodò similiter cogniti & adprobati fide ac subscriptione confirmari.

ART. X.

SI quid actor secus & minùs quàm supra dictum est fecerit, non tenebitur reus ad diem venire, Nec eo magis poterit iudex aut debebit habere illum pro contumace; nec proinde in pœnam contumaciæ quicquam aduersus eū statuere, At neque actorem vllomodo ad agendum admittere, nisi edocto priùs per actorem quod præscriptam formam in omnibus seruauerit. Maximè verò quod reo etiam recusanti non tantùm libelli & citationis sed & instrumentorum omnium in libello narratorum exemplum relinquerit. In quo si quid vel minimum peccatum & omissum sit noua citatione opus erit acsi neque libelli neque citationis exemplum datum fuisset.

ART. XI.

ET quia in iis litibus quas ab executione incipere moris est nō idem seruari potest, quarum tamen citò expediendarum maior videtur subesse necessitas quàm cæterarū, Necessaria erit, in posterum acturo cuilibet oblatio libelli ne quid ex supradictorum obseruatione remittatur, Salua tamen licentia petendi per libellum vt executio permittatur. Quod vtique permittendum erit à iudice si competens ille sit qui aditus fuerit, idque in casibus illis omnibus in quibus hucusque receptum est vt possit incipi ab executione, Siue ex literis generalibus quas De debitis, Vel manus munitæ vocant, siue ex aliis præcisam coactionem imperantibus, Nil obstante intercessione aut appellatione quacunque, & eius tamen iure saluo, sicut antea obseruabatur. Aut si malit actor literas illas De debitis, aut manus munitæ, aut alias huiusmodi præcisas impetrare quæ à Graphario & actorum magistro nullo etiam libello aut iudicis decreto interueniente concedi solent, & ab earū executione incipere, liberum quidē illi erit hoc facere, Sed ita tamen vt si qua intercessio vel appellatio emerget, cogendus sit offerre libellū & omnia supradicta obseruare priusquàm vllū ex eiusmodi executione fructū reportare possit aut admitti ad litem vlterius prosequendam, manente tamen Principis & vt aiunt iustitiæ non actoris manu munita, quousque vel per aduersarij vocati comparitionem vel aliter constet iudici, ritè satisfactum in omnibus per actorem. Quo demum tempore permittendum ei erit, vt fructum executionis plenissimum consequatur.

ART. XII.

EXcipiendæ tamen sunt executiones quas fieri necesse erit pro debitis, aut fiscalibus, aut alia de causa ad Principis, vel etiam reipublicæ vtilitatem pertinentibus. In quibus nihil innouandum erit, sed obseruanda ea omnia, quæ edictis statutis & Senatusconsultis in eam rem factis continentur.

ART. XIII.

POstquàm actor supradictis omnibus satisfecerit, de quo docere debebit per productionem à se faciendam in manibus grapharij in actu ipso præsentationis; tenebitur similiter reus comparendo ad dictam diem aut saltem intra tempora constituta respondere ad omnia contenta in libello cum iuramento per eum præstando personaliter aut per procuratorem instructum distinctè, articulatim, & cathegoricè per confessionem aut negationem simplicem & absolutam, Ita vt non liceat ei libellum negare in solle & confusè. Nec si omnia prorsus in eo contenta negare vellet, & addere quod plerique addunt *per singulos articulos*. Sed omnino teneatur responsionem suam siue confessoriam siue negatoriam inferere

inferere ad pedem vt loquuntur cuiusque articuli, non etiam per scripturam separatam: neque rursus admittantur posthac responsiones quales in hunc vsque diem frequentatas vidimus, *Refert se ad ea quæ ex parte sua, Aliàs negat*: aut, *Confitetur non ad fines prætensos* aut etiam *negat ad fines prætensos*. Omnes enim huiusmodi responsiones reiiciendæ sunt tanquam captiosæ, sicut & eæ per quas is qui respondet refert se ad instrumenta per aduersarium producta, sed cum hac condicione si de iis debitè appareat & citra adprobationem, denique omnes quæ nec confessionem nec negationem simplicem absolutam & cathegoricam continebunt, præterquàm si quod deductum erit in articulum tale sit vt ab aduersario ignorari probabiliter possit. Quo casu sufficiet v t qui respōdet, iuret à se ignorari, & tanquam ignoratum neget, nisi is qui articulos conscripsit, instrumenta etiam ediderit per quæ idipsum probare intendat. Tunc enim similiter confitendum id erit, aut negandum absolutè & cathegoricè.

ART. XIV.

SEd & tenebitur reus in actu ipso suæ comparitionis & vt loquūtur præsentationis obiicere quicquid obiiciendum habebit aduersus instrumenta deducta productáque per libellum actoris, & quorum exemplum iam habuerit in ipsa citatione, nec ei vlla etiam petenti danda erit in hanc rem dilatio, idcóque ne quid præcipitanter fiat non pauciores quàm octo dies inter citationem & comparationem intercedere oportebit. Alioqui dies quasi per præcipitationem dicta negligi impunè poterit, non minùs quàm si in crastinum diem ad comparendum in alio loco dicta esset, neque iudici licebit aliquam eiusmodi citationis rationem habere, sicuti nec ab ea pronocare necesse habebit reus, excipiuntur tamen eæ citationes quas ex communi vtriusque partis consensu in breuiorem diem ex compacto factas esse apparebit, ex ipso citationis instrumento, quo hoc ipsum exprimendum erit si quando accidat, sub pœna falsi contra executorem, si secus faxit, declaranda.

ART. XV.

SI tamen reus non tam citò de iuribus suis instrui possit vt ad dictam diem habeat in promptu quod aduersus actoris instrumenta obiiciat, aut quod ad singulos libelli ab aduersario dati articulos distincte, cathegoricè & articulatim respondeat, non erit cogendus vt ad dictam diem compareat, aut intra sequens triduum, sed satisfeciisse videbitur si intra proximos alios octo dies paruerit, ita vt interim pro contumace neque haberi possit, neque condemnari. Habebit igitur liberos & integros quindecim dies ad comparendum, vt interim ac toto illo medio tempore possit de iure suo deliberare instrumenta sua perquirere, denique Aduocatos consulere. Quibus elapsis diebus quindecim, si non compareat tùm demum contumacia eius notabitur, & post triduum proximum à grapharo publicabitur, vt subinde contra eum obseruentur cætera omnia quæ aduersus contumaces obseruari solent.

ART. XVI.

QVòd si reus adsit quidem addictam diem aut intra ea tempora quorum obseruatio contumaciam impediat, sed tamen alleget iurétque non habere se ea instrumenta quibus causam suam iuuari posse credat, nec dolo desiisse habere, nec facilem esse sibi habendorum eorum facultatem, siue quòd subtracta ea fuerint & deperdita siue ita occultata vt sine monitorij publicatione recuperari nequeat, siue quòd eorum perquisitio extra prouinciam facienda sit, licebit Iudici competentem aliquam dilationem si petatur dare, æstimata locorum in quibus instrumenta esse dicentur distantia, aliisque facti circumstantiis pro personarum, rerum ac temporum varietate, sed ita tamen vt aliam dilationem, siue ex eadem, siue ex qua alia causa iterum petēdi, aut si petatur indulgendi facultas nulla superst saluo tamen beneficio restitutionis in integrum per literas Cancellariæ implorando, si qua Cancellario vel sigillorum magistro iusta causa esse videbitur propter quam debeat concedi.

ART. XVII.

ILlud quoque faciendum reus habebit vt posteaquam ad actoris libellum responderit & instrumenta per eum producta impugnauerit, alleget quæcunque in contrarium pro se facere existimabit, omnésque suas exceptiones quascunque habet declinatorias, dilatorias & peremptorias congerat, & opponat sed distincte quoque & articulatim & minutatim, nec satis sibi esse putet contestatione facere generalē qualis fieri solet oppositis in globo & in genere vulgaribus exceptionibus iuris carentiæ, vt loquuntur, incompetentię actionis, Malè agis, tua non interest, & aliis huiusmodi. Talibus enim exceptionibus non nisi generaliter oppositis, nullam earum rationem habere iudex debebit. At neque illarum quæ in specie ac nominatim oppositæ fuerint, puta præscriptionis, discussionis, & similium, siue dilatoriæ siue declinatoriæ, siue denique peremptoriæ proponantur, si non earum quoque media & extrema eodem actu contestationis specificè deducta sint, & per articulos, cum designatione & productione instrumentorū quibus intentionem suam tueri eásque exceptiones probare reus volet, idque per scripturas ab Aduocato dictatas & subscriptas, interueniente etiam producentis rei iureiurando. Itémque declaratione specifica per singulos articulos quid, quo probationis genere probaturus sit, an per instrumenta, an per testes, an per ipsius actoris iusiurandum.

ART. XVIII.

DEbebit etiam reus eodem ipso die actúque suæ comparitionis exhibere consultationem responsúmque Aduocati sui cum eius subscriptione, quo responso continebitur, præsuppositi facti veritate qualis responsionibus & positionibus rei continetur, iustam à reo foueri causam iustáque esse exceptiones ab eo allegatas, idque rationibus ex iure sumptis & eo responso amplissimè declaratis quomodo fieri solet per iuris vt vocant informationes.

ART. XIX.

EIusque responsi exemplum dandum erit actori à reo, itémque iurium à reo productorum, quomodo ex parte actoris fieri & obseruari debere suprà diximus. Itaque facienda erit collatio eius exempli cū authenticis instrumentis præsente actore aut ipsius procuratore per grapharium ad cuius officium pertinebit, vt in acta & testationem referat ita rem gestā esse, vt de eo constare possit tam ex actu comparitionis quàm ex ipsius exempli subnotatione.

ART. XX.

HÆc vbi reus impleuerit,actoris partes erunt,vt nulla expectata iudicis interlocutione adstringat se apud acta ad respondendū & defendendum aliegationibus & exceptionibus rei omnibus,itémque ad quicquid voluerit ex Aduocati sui consilio addendum prioribus articulis & positionibus in libello contentis,omnia distinctè minutatim & cum iuramento per se aut per procuratorem specialiter instructum,ne quis facto procuratoris per in integrum restitutionem improbando locus relinquatur, ídque intra decimumquintū diē proximū præcise ac sine spe alterius dilationis,nisi beneficio Principis per literas Cancellariæ in eam rem concedendas si qua iusta restitutionis causa subesse videatur, quemadmodum circa personam rei suprà dictum est.

ART. XXI.

IIsdem penitus obseruandis quantum ad additiones quæ obseruanda diximus circà primos articulos in libello comprehensos,in eo præsertim quod dictum est de facienda per eum declaratione quos articulos velit probare per testes,quosnam per instrumenta,quos denique per aduersarij iusiurandum,itém que de designandis & edendis cum die & Consule instrumentis quibus volet ille niti pro articulorum probatione in additionibus contentorum.

ART. XXII.

SImiliter facta reo copia tam scripturarum quæ additiones actoris continebunt, quàm instrumentorum in iis designatorum, tenebitur ille ex Aduocati sui consilio additionum articulis respondere articulatim,distinctè ac adhibito iureiurando, per se aut per procuratorem instructum, eadémque manu additiones quoque suas proferre cum eadem obseruatione quam in persona actoris necessariam diximus,intra similem dilationem præcisam & peremptoriam dierum quindecim,sub eadem tamen exceptione,si non iusta aliqua causa sit propter quam beneficio restitutionis in integrum aliam ei dilationem dari ex principali rescripto,non aliter,oporteat.

ART. XXIII.

NEque verò necesse erit in posterum comminationem aut declarationem vllam præcedere quæ satisfaciendi viam præcludat ei ex litigatoribus qui ex parte sua non satisfecerit,intra tempora præstituta,sed habendi erunt articuli qui secus ac suprà dictum est,propositi fuerint,pro reiectis,qui verò non eo quo dictum est modò contestati fuerint pro confessis,instrumenta etiam quæ suo tempore non fuerint iuxta præscriptam formam impugnata,pro bonis & authenticis.E contrario autem ea quæ non fuerint designata per diem & Consulem,nec producta,aut quorum exemplum nullum aduersario datū probabitur,pro nullis & reiectis,ita vt nullam prorsus eorum rationem habere iudex debeat in iudicando, non magis quā si super vnoquoque istorū specialiter facta esset interlocutio quæ trāsiisset in rē iudicatā.

ART. XXIV.

POrrò non nisi semel additiones fient,præterquā si in rei additionibus aliquid esset,quod actori materiā&occasionē secūdarū daret.Ac similiter in secūdis additionib⁹actoris aliquid quod à reo vicissim secūdas extorquere deberet,eadē tamēforma in posterioribus additionibus seruāda quę in priorib⁹,hoc etiam districtè obseruando ne qua ex causa vel ex prætextu quolibet,liceat sæpiùs quàm bis additiones dare,aut quartas scripturas edere,antequàm admissi sint articuli ad probandum,ne quidē beneficio Principis & restitutionis in integrum in eam rem implorato.

ART. XXV.

LApsis quindecim illis diebus intra quos respondendum fuerit vltimis additionibus siue satisfactum fuerit,siue non,illud districtè obseruari oportebit vt antè omnia litigatores in eum locū veniant vbi solent summariè per procuratores expediri ea quæ ad litium instructionem pertinent(*parquetum* nostri vulgò vocant)ibíque conueniant intra triduum præcisè proximum per se aut per procuratorem instructum de veritate articulorum hinc inde contestatorum & negatorū quorū probabilem ignorantiā neuter litigantium possit obtendere,vt si quid antea per errorē non etiam dolo malo negatum fuerit quod fateri oportuerat locus sit pœnitentiæ in id vsque tempus.Fiet autem conuentio sub pœna quinquagin ta librarum fisco applicanda,itémque calumniæ contra eum ex litigatoribus qui per calumniam & dolo malo quid affirmasse vel negasse comperietur.Ita vt nullum eiusmodi pœnæ per Iudicem dissimulande aut moderandæ arbitrium aut aduersario aut ipsi etiam iudici superūt.Sed omnimodo infligi eam & irrogari necesse sit per sententiam quandocumque secuturā, alioquin si id à iudice siue consulto siue per imprudentiam omissum sit,sententia ipso iure sit nulla,& eo nullitatis genere quod præcipuo quodam iure faciat vt neque ab ea necesse sit appellare.Nec eo minùs tamen poterit,imò debebit iudex grauiorem mulctam calumniatori dicere si calumniæ grauitas & personarum qualitas aliæque facti circunstantiæ ita exigere videantur.

ART. XXVI.

QVòd si negatiua sit conuentio perseuerante vtroque litigatore in eo quod antea vel adfirmauerat vel negauerat,& nihilominùs pars alterutra contendat posse litē in eo statu terminari siue ex scripto siue in causa in auditorio perorata,ídque sub pœna decem librarum & sumptuum pro interlocutione faciendorū,tenebitur pars aduersa cōsentire vt vel ad causā primo quoque die in auditorio perorandā,vel ad litis acta ex scripto intra proximū præcisè triduū exhibenda partes remittantur, acsi nulla inter litigatores facti quæstio supereſſet,vt intra subsequens triduū possit iudex ius reddere siue interloquendo siue definiendo negatiū prout ex statu litis faciendū esse arbitratur.Neque verò in posterū dabitur à Iudice vlla dilatio nec si procuratores consentiant,nisi ipsorum quoque litigatorum consensus accedat ad corrigendas actiones,salua aduocatis licentia corrigendi scripturas & vt loquuntur regiſtrum audiēt arij si quid ille minùs diligenter aut fideliter exceperit,nisi malint litigatores integras plenásque actiones ab Aduocatis suis dictari subscribíque.Quod vtique liberum iis esse debebit dum intra triduū supradictū fiat intra quod acta litis iudici edenda esse diximus,& ita vt non possit hoc prætextu longior fieri mora iudicato,nec replicationes vllæ adferri nisi quas proferre litigatores possint intra proximum aliud

aliud triduū vt proinde sex aut ad summū septē diebus totum corrigendarū actionum spatium omnimodo concludatur,in eámque rem permittendum erit litigatoribus eorúmque procuratoribus vt mutuas correctiones videant in manibus grapharij earúmque exempla si velint à Grapharo accipiant,originalibus scripturis penes grapharium perpetuò remanentibus.Nec vlla longiore dilatione ad respondendum aut replicandum vel petenda vel indulgenda,si non vt iam dictum est litigatorum non modò procuratores sed etiam personæ ipsæ consentiant.

ART. XXVII.

SIn è contrario litigatores consentiant eum esse litis statum vt propter negatiuam illam de qua diximus conuentionem,quomodo loquuntur,iudicari res non possit,ante quàm auditi sint testes super articulis negatis,extrahēdi erūt intra triduū articuli super quibus testes audiri oporteat.Ita tamē vt cōiūgātur omnes articuli qui ad eiusdē facti substātiam pertinere videbuntur,nec nisi pro vno cōputentur.

ART. XXVIII.

QVòd si duo tantùm aut ad summum tres articuli fuerint super quibus testes interrogandi sint,vno scilicet pro iis omnibus qui simul iungendi erunt vt diximus computato,curare debebit is qui testibus vti volet,vt eos producat & exhibeat iudici,summariè nimirum interrogandos & audiendos ad eam ipsam diē & horam quam iudex præscripserit,& quam intra proximū diē octauū præscribere iudex debebit:Ad quam diem & horam nulla alia admonitione præcedente,nisi quæ fiat per decretum iudicis procuratori significatum,tenebitur pars adesse ad videndum iurare testes eósque reprobandum vel à vestigio si possit vel saltem intra tres dies proximos,quibus præteritis non liceat amplius eos reprobare nisi eo reprobationis genere quod probari statim possit per instrumenta vel per acta iudicialia,puta per sententiam contra aliquem ex testibus latam quæ irroget notam infamiæ.

ART. XXIX.

SI ad dictam diem & horam aduersarius non aderit,hoc ipso quasi ex peremptorio edicto citatus pro contumace habebitur,& consequenter pro præsente,vt quamuis reuera sit absens nihilominùs possint testes interrogari eorúmque dicta in testationem scriptúmque redigi ex fide,& vt fieri oportet.

ART. XXX.

SEd & inferioribus Iudicibus licebit audire testes pro tribunali & in ipso auditorio si de re leuiori agatur,quæ minori sollennitate expediri posse credatur,Aut si malint poterunt idipsum facere in priuatis ædibus,sed ita tamen vt eo ipso die qui dictus fuit audiantur nec in crastinum diem remittantur, vt neque is qui testes producit oneretur superuacuis sumptibus,neque testes ipsi vllo incommodo afficiantur,vtique subornationi & corruptioni quæ interim fieri posset via omnis præcludatur.

ART. XXXI.

ATsi testes non ita commodè in ius venire possint siue propter locorum distantiā,siue quòd valetudine impediantur,siue denique quod tā multi sint probandi articuli,vt tā summariè audiri eos non expediat,deputandus erit vel grapharius,vel actuarius,vel alius in eā rem aut à iudice aut à litigatoribus ipsis nominādus qui eos in loco illo qui cōmodior videbitur audiat,nisi aliqua ex causa iudex eā sibi prouinciā reseruandā putet.Is porrò ad quem probādi onus spectabit,testationes clausas & cōmissarij vt vocant sigillo munitas proferre omnimodo cogetur intra diem quintum decimū præcisè ac peremptoriè, præterquā si distantia locorū faceret,vt longior dilatio arbitrio iudicis danda videretur, nulla alioqui in posterum danda dilationis prorogatione, sed tantùm licentia futura ei qui non satisfecit vt probet dilationis tēpora frustra elapsa esse facto & tergiuersatione aduersarij aut inopinato aliquo casu digno cuius ratio habeatur:quibus tantū casibus perinde habebitur acsi dilationis tempora nondū effluxissent. Cæterùm post effluxa dilationis tempora vtrique parti communia,neutri posteà licebit auditionem testium vrgere nisi beneficio rescripti principalis,cui locus esse poterit ad prorogandā dilationem,sed semel tantùm & ita demum si iusta aliqua & magna interueniat causa quæ id suadeat & de qua in promptu constet idonèe non aliter.

ART. XXXII.

ERunt autem dicta testium excipienda & scribenda separatim,præsente & adsistente illo quem *Aduersum* appellamus nominato,exhibito,& acceptato:aut si hoc fieri nequeat, per Iudicem ipsum statim & eadem ipsa hora nominādo ex officio,ita vt nulla ex eo testationibus conscribendis mora fiat. Hoc etiā omnino &,præcipuè obseruādo vt ei contra quem productio testiū facta erit non liceat adire testes,cósque siue per interpositam personam alloqui aut aliter directo vel indirecto cum iis quicquam tractare ex quo producti & nominati fuerint in id vsque tempus quo interrogati sint & auditi, alioqui omnimodo causa cadat is qui cum nominatis & productis ab aduersario testibus vel minimum colloquij aut negotiationis commercium habuisse probabitur.

ART. XXXIII.

NOn admittentur nullitates contra testationes, nisi quarum probatio integra colligi possit ex sola inspectione actorum,ídque intra octo dies proximos ab eo die numerandos quo testationes productæ fuerint de quarum nullitate tractabitur.

Ideóque nec vlla in posterū danda erit dilatio ad nullitates obiiciendas,aut ad reprobandos testes,sed ipso iure præclusa erit litigatoribus via nisi intra tempus suprà præstitum satisfecerit, & perinde lis habebitur acsi conclusum esset in causa ex quo tempore octauus ille dies præterierit intra quem diximus allegari debuisse nullitates.Tametsi de eo iudex interlocutus proponatur. Proinde licebit ei ex litigatoribus qui fuerit diligentior litis acta & instrumenta sua penes Grapharium producere ex inuentario vt loquuntur ratiocinato,cum eo tamen vt à se factam productionem curet intimari procuratori aduersarij vt vicissim ille ex parte sua producat si sua interesse arbitretur,& quidem intra triduum proximum præcisè quo elapso necessitas incumbet iudici ferendæ sententiæ super actis ab altera tantùm parte produ-

ctis,nulla vel interlocutione quæ producendi facultatem præcludat, aut præclusam declaret, vel libelli oblatione in eam rem expectanda. Nam neque dilatio vlla in posterum danda erit quæ dari solebat anteà ad producendum impugnandum & saluandum.

ART. XXXIV.

POterunt tamen litigatores hinc inde scribere quicquid videbitur intra illud ipsum octiduum quod supradiximus præstitutum esse ad opponendas testationum nullitates,eóque casu mutuam scripturarum editionem sibi inuicem facere litigatores debebunt, vt ad eas vicissim quoque possint respondere dum id fiat intra sequentem octauum diem,præcisè ac peremptoriè: nisi quod si præterea velint informationes iuris conscribere ad partē vt aiunt,id vtique licebit eis citra litis tamē decidendę retardationē.

ART. XXXV.

AC quia quotidiano vsu rerum forensium compertum est nihil esse periculosius, quàm si litium euentus testium fidei aut potiùs perfidiæ committatur,obseruandum erit ne per testes probari possint ea quæ siue à litigatoribus ipsis,siue ab eorum autoribus posthac dicta factáque allegabuntur,siue cōuentiones sint,siue interpellationes aut quid aliud huius generis, sed erunt ista omnia probanda omnimodo per scripturam & per acta quantacumque aut quantulacumque sit ea summa de qua tractabitur, nisi de re ageretur gesta eo loco vel tempore vt instrumentum de ea scribi nullum potuisset.

ART. XXXVI.

PRoductis ad iudicandum actis litis & vt loquuntur distributis,tenebuntur iudices inferiores sententiam ferre ac pronunciare intra sequentem diem octauum siue diffinitiua illa sit siue interlocutoria prout religio iudicantis & litis status dictauerit. Curare tamen debebunt quantum fieri poterit, ac nisi rei subiectæ materia repugnabit vt diffinitiuam potiùs quàm interlocutoriam ferant,saltem subiecta illa clausula *alio non apparente*, & in summa abstineant ab interlocutionibus quantum per conscientiam & æquitatem licebit.

ART. XXXVII.

SEntentia vbi erit pronunciata si non sit ab ea prouocatum mandari debebit executioni intra quindecim dies ab eo tempore numerandos,quo transierit in rem iudicatam si victor vrgeat,nisi quis tertius velit intercedere,quo casu tenebitur illic docere in promptu de suo iure ac titulo ex quo possidet suæque intercessionis media & rationes proponere distincte minutatim & ex cōsilio Aduocati intra sequens triduum, vt intra proximum octauum diem possint litigatores remitti ad causam in publico auditorio perorandam,atque ita lis noua cui ea intercessio causam dederit vel finiatur statim, vel per iudicis interlocutionem in eum statum disponatur qui negotio magis conuenire videbitur,sin reus per suā siue tergiuersationē siue negligentiā differat cognitionē statim mandabitur executioni sententia in eius præiudiciū. Saluo tamen ei iure prospiciēdi sibi per actionē quando & prout equius melius arbitrabitur.

Si verò appellatum sit à sententia debebit appellans introducere appellationem, eámque aduersario intimare intra quindecim dies proximos à die interpositæ appellationis computandos si ad alium superiorē iudicem quàm ad Senatum aut ad Rationalium Curiam appellatio deuoluatur, alioqui si Senatus appellatus sit aut Curia Rationalium,fiet ea introductio & intimatio intra mensem,quo elapso si id factum non sit pronunciabitur appellatio deserta,nec aduersus eam desertionem dari poterit restitutio in integrum,ne quidem ex rescripto Principis,non magis quàm si iam citatus esset ad litem de desertione tractandam. Præterquàm si per scripturam constaret de tractatu habito ad transigendum durante illo tempore quo potuit introduci appellatio, dummodò per eam scripturam conuenerit expressim, ne tempora introducendæ & prosequendæ appellationis interim currant, Alioqui solus transactionis tractatus etiam per scripturam probatus impedire non possit ne appellatio deserta pronuncietur.

ART. XXXVIII.

IN appellatione introducenda debebit appellans per libellum ipsum appellatorium omnes quas se habere iustas putat appellandi causas,quæ vulgò grauamina vocant exponere clarè,distinctè ac minutatim, itémque si quos nouos articulos proponendos habeat,eos proponere déque ipsorum veritate iurare apud iudicem per se aut per instructum procuratorem qui pro eo libellum offeret: ideóque nec ab alio quàm à Doctore & Aduocato dictari subscribíque poterit libellus appellatorius, vt præterea possit continere rationes omnes iuris quibus velit appellans suam appellationem instruere & iudicatum impugnare,alioqui neque libellus appellatorius neque appellatio ipsa vllomodo admittatur.

Quòd si is contra quem appellatum est literas anticipatorias impetret, vt appellationi nondum introductæ obuiam eat,tenebitur appellans cùm ad diem sibi dictam in ius veniet eo ipso die & actu cōparitionis causas suæ appellationis reddere ex consilio Aduocati: scripturáque ab Aduocato dictatas & subscriptas eo ipse die edere,omnia denique illa facere quę proximè diximus per libellum appellatorium fieri oportere,ne alioqui nullus ei ad prosequendam appellationem locus relinquatur.

ART. XXXIX.

POstquàm verò appellans ex parte sua satisfecerit,debebit appellatus ad causas appellationis & ad articulos appellantis similiter cum iuramento & respondere & si quid ille vicissim proponendum habeat proponere intra proximos octo dies,& intra proximos octo alios dies replicabit appellans si quid habeat replicandum,duplicabit verò appellatus si hoc quoque necessariū arbitretur intra alios octo dies præcisè ac peremptoriè,quibus elapsis,nulla omnino litigatoribus scribendi ampliùs aut litis appellatoriæ quaqua ratione in longius tempus protrahendæ ratio superfit,sed lis concluſa & in eo statu iudicanda sit per iudicem appellationis. Eodem prorsus modo quem supra diximus obseruandum esse in causis primarum instantiarum decidendis. Poterunt tamen litigatores per Aduocatos suos iuris informationes scribere si velint,sed ita ne qua eo prætextu terminandæ liti appellatoriæ mora fiat.

ART.

ART. XL.

QVemadmodum etsi quos articulos nouos in causa appellationis deductos esse continget, eadem omnia de iis contestandis & probandis seruanda erunt, quæ nos in superioribus obseruanda diximus circa articulos in prima instantia deductos,itémque si qua noua instrumenta in causa appellationis prolata sint quæ non fuerant producta in prima instantia.

In reliquis omnibus,siue ad primam,siue ad secundam,siue ad tertiam instantiam pertinentibus seruabuntur districtè,& ad vnguem ea omnia quæ tam vetere quàm nouo Senatus nostri stylo prudentissimè sanctissiméque sunt constituta.

TIT. XXIII.

De calumniator.

DEFINITIO I.

Is qui per calumniam suam coniecit alium in manifestum vitæ periculum capitali supplicio dignus est nisi spontanea calumniæ confessio mitiorem pœnam suadeat.

TITIVS reum perduellionis[1] detulerat Mæuium,& fecerat vt quæstioni Mæuius subiiceretur.[2] Cùm Męuius in innocentiæ suæ defensione constantissimè perstitisset, Titius conscientia motus palàm & in iudicio professus fuerat, institutam falsò & per calumniam à se accusationem: hoc tamen addito, quòd ab inimicis Mæuij persuasus fuisset vt Mæuium accusaret. Et ob eam causam quæstioni quoque addictus ipse propter mendacium[3] in eo ipso perseuerauerat vt calumniatorem se fateretur.[4] Iussus ante habitam quæstionem eos prodere per quos probaret quando & à quibus ad calumniandum impulsus esset,[5] dixerat nullam probandi rationem superesse propterea quòd ij omnes per quos id antea probari potuisset bello perierant, quærebatur qua pœna puniendus esset propter calumniam. Constabat enim pœnam esse extraordinariam pro admissi,vt lex ait,qualitate.[6] Atqui admissum hîc tale erat propter quod non solùm quæstioni deditus fuerat Mæuius,sed etiā capitalis supplicij perpetuæque nominis infamiæ periculo expositus,[7] si quid fortè ab eo contra veritatem vis tormentorum expressisset,vt sunt plerique in tormentis impatientissimi.[8] Quamobrem in ea plerique erant opinione vt calumniatorem hunc pœna capitis afficiendum esse dicerent: [9] nam & falsum testem in causa criminali ex qua sequi possit mortis condemnatio morte quoque multandum esse placuit [10] vt affectus quomodo in grauioribus huiusmodi causis solet obseruari, licèt non sequatur effectus. [11] Alij mitiùs agendum putabant, non solùm quòd ipse quoque tormenta propter variationem perpessus fuisset,sed etiam quòd propriam calumniam vltrò detexisset,ac ingenuè professus esset. Est namque & in delictis ad pœnam leuandam erranti medicina confessio: [12] item quòd constaret exustum oppidum, bellóque peremptos ferè omnes oppidanos,à quibus ille impulsionis & sollicitationis probationes depromere poterat.[13] Itaque magis placebat condemnandum eum ad perpetuas triremes.[14] Vicissétque proculdubio hæc sententia, nisi corporis infirmitas triremium, adeóque fustium condemnationi obstitisset. Ergo visum est sufficere irrogandæ per publicam palinodiam infamiæ condemnationem, reste etiam collo inducta, vt capitalis supplicij metu calumniatores cæteri in posterum ab eiusmodi flagitijs deterrerentur. *Ita Senatus* 3. Cal. Maij 1591.

1. Id est,criminis læsæ maiestatis & quidem omnium atrocissimi. Perduellio enim *ille* tantum est qui in Principem aut rempublicam hostili animo affectus,& animatus est *l. vlt.* D. *ad leg. Iul. maiest.*

2. Nam in hoc potissimùm crimine propter eius atrocitatem facilè reus subiicitur torturæ etiam ex leuioribus indiciis & sine vlla exceptione aut distinctione personarum *l. nullus* 4. *C. ad leg. Iul. maiest. l. famosi* 7. *D. eod.* Dixi *ad ill. tit. supr.*

3. Est enim mendacium sufficiens indicium ad torturam considerata saltem qualitate personæ & rei super qua est mendacium,maximè cùm mendacium est circa substantialia negotij,vt in proposito Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 21. *nu.* 39.

4. Vt proinde dubitari amplius non posset quin calumniæ confessio quam priùs fecerat vera esset, secundum ea quæ scripsimus *Defin.* 22. *supr. tit. prox praced.*

5. Vt si fieri posset haberetur probatio veritatis aliter quàm per torturam quod curare semper debet iudex quantum potest,cùm numquam deueniendum sit ad torturam nisi in subsidium & omnibus aliis probationibus deficientibus. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 64. *num.* 5. Idque non solùm odio torturæ quæ affligit corpus priusquàm constet de veritate accusationis,non minùs quàm si imponeretur pro finali pœna delicti quomodo imponitur aliquando. Idem Clar. *quæst.* 70. *num.* 3. Sed etiam fauore probationum quia probatio quæ fit per torturam semper est suspecta, interest autem reipublicæ probationes criminum esse quàm minimum fieri potest suspectas sed certas & indubitatas *l. vlt. C. de probat.*

6. *l.* 1. §. 1. *l.* 3. *D. ad SC. Turpill.* Sublata scilicet hodie pœna talionis quæ olim fuit in vsu contra calumniatores in accusationibus publicorum iudiciorum. *l. non priùs* 7. *l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de accusat.*

7. Pati enim debuisset pœnas positas *in l. quisquis* 5. *C. ad leg. Iul. maiest.*

8. *l.* 1. §. *quæstioni* 23. *D. de quæst.*

9. *Ex not.* per Iul. Clar. circa pœnam talionis *in pract. crim. quæst.* 81. *ad fin.* post Bald. *ad l.* 2. *C. de his qui latron.*

10. Guid. Pap. post alios *quæst.* 44.

11. *Ex l. si quis non dicam rapere* 4, *C. de episcop. & cleric. d. l. quisquis C. ad leg. Iul. maiest.* quod tamen intellige secundū Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 92. *num.* 1. 2. *&* 3. si lex puniat expressim conatum, alioqui mitius & tutius est vt solus effectus puniatur pœna ordinaria,nisi inspecta facti & personarum qualitate iudex malit arbitrari contrarium. Esse enim hoc arbitrarium tandem concludit Clar. supradicto loco. Addens,numquam tamen posse puniri conatum solum nisi deueniatur ad actum proximum.

12. *Arg.l.vnic.C.de his qui se defer.* Iul.Clar.*in pract.crim.quæst.60.num.34.* vbi tamen addit hoc non obseruari à iudicibus. Vidi tamen ego semper obseruari à Senatu nostro præsertim quoties non aliæ sunt saltem plenæ probationes criminis nisi ex sola rei confessione: quia huiusmodi probatio à pragmaticis nostris dicitur priuilegiata. Adde eundem Iul. Clar.*quæst.82.statuto 9.num.5.* vbi ait videri sponte confessum etiam illum qui priùs negauit si modò postea vltrò confiteatur. Quamquam in proposito calumniator etsi aliud dicit nunc quàm quod priùs dixerat, tamen quantum ad calumniam quam nunc vltrò fatetur, numquam videri potest eam negasse.

13. Mortuis porrò testibus probationem quæ non nisi per eos fieri poterat intercidere necesse est *l. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil.*

14. Vt in exemplo illo de quo Iul. Clar. *dict. quæst.81. in fin.*

15. *d.l.vlt.C.hoc tit.l.si cui 7.D.de accusat.l.vlt.C.eod.*

TIT. XXIV.

De pœnis.

DEFINITIO I.

Potest Princeps gratiam facere criminis & pœnæ corporalis etiam quæ irrogata sit in vicem & locum pœnæ pecuniariæ tametsi pars contradicat.

SI crimen condemnatus ad mulctam pecuniariam, comminatione adiecta vt ni intrà certum tempus illam accusatori penderet ad triremes ducendus esset, cùm præ nimia egestate de qua constabat iudicato satisfacere non potuisset, gratiam triremium à Principe impetrauerat. Placuit non posse accusatorem prætextu nõ solutæ pœnæ intercedere quominùs principali beneficio condemnatus frueretur.[2] Hoc enim demùm casu verum est quod olim Papinianus dicebat, non irrogatæ pœnæ indignationem solam duritiam continere, nec quicquam eius interesse qui vindictam persequitur, cùm ex contrario affici hominem beneficio interfit hominis, maxime Christiani.[3] Interfuit quidem ab initio accusatoris propter irrogatam mulctam pecuniariam.[4] Sed post factam commutationem pœnæ pecuniariæ in capitalem, desiit eius interesse:[5] aut saltem admittendum illud est, exigendæ capitalis pœnæ ius accusatori & Principi factum esse commune:[6] quo admisso illud quoque sit consequens, non posse Principem ex accusatoris persona prohiberi quominùs capitalem si velit pœnam remittat,[7] cùm & indiuidua pœna sit,[8] & publica criminis vindicta, ad solius Principis non etiam ad accusatoris ius pertineat.[9] Ita *Senatus* 14. Cal. Sept. 1588.

1. Sic enim plerumque fit vt qui non habet in ære debeat luere in corpore *vulg.l.vlt.vbi not.D.de in ius vocand. l.si quis iniuriam 35.D.de iniur.l.1.§.vlt.D.hoc tit.*

2. Damni enim pecuniarij causa libertatem hominis intercidere sanè minùs durum esset *arg. l.cùm pater 77.§. cùm existimaret de legat.2.*

3. *l.si venditor 6.§.1.D.de seru.export.*

4. Siquidem ei qui iniuriam passus fuit, priùs satisfieri oportuit. Iul. Clar. *in pract.crimin.quæst.80.num.7.& quæst.62. num.5.*

5. Quia capitalis aut alterius cuiuslibet corporalis pœnæ persecutio ad vindictam publicam pertinet non ad priuatam, & ad rigorem publicæ disciplinæ non ad priuatam accusatoris vtilitatem, vt loquitur Paulus *in l. locatio 9. §. quod illicitè D.de public.& vectig.d.l.si venditor §.1.D.de seru.export.*

6. Cùm antea esset solius Principis aut fisci, cuius aduocatus ideo dicitur publicus accusator. *l. post legatum 5. §. Aduocatum fisci D.de his quæ vt indign.*

7. Cùm Princeps sit dominus corporum & vitæ subditorum *l.1.& tot.tit.C. de sent. pass. & restit.* Iul. Clar. *in pract. crimin.quæst.59.*

8. In indiuiduis verò potior est causa Principis adeóque fisci quàm alterius cuiuslibet condiuisoris *l.2.C.de commun. ser.alienat.* Imò & priuati cuiuslibet volentis fauere libertati *l.1.C.de commun.seru.manumiss.*

9. Vt dixi *num.5.supr.*

DEFINITIO II.

Furem domesticum ad furcas damnandum spontanea confessio facit mitius puniri, vt sufficiat relegari eum ad triremes per decennium.

FVrem domesticum qui sæpius furtum fecerat ac iam profugus domum domini per fenestram noctu inuaserat, nonnullásque res licèt satis exigui precij subripuerat, placebat ad furcam damnandum esse.[1] Cùm tamen fugiens deprehensus esset, ac vltrò furta omnia confessus, tum ab inferiore iudice ad triremes per decennium relegatus, appellatione per eum interposita itémque per Procuratorem Principis de condemnationis modicitate conquerentem, Senatus ex æquitate propter liberam rei confessionem pœnam crimini debitam mitigans sententiam confirmauit.[2] Sext. Cal. Sept. 1588.

1. Iul. Clar. *in §.furtum num.22.* Alio enim sensu furta domestica dicuntur *in l.perficiendum 11.§.furta D.hoc tit.* & alia ratio est seruorum de quibus eo loco agitur, qui pro vilioribus furtis domi conueniendi sunt non publicè castigandi *l. vlt.C.an seruus pro suo fact.*

2. Facit enim rei spontanea confessio vt ille mitiùs sit puniendus: vt dixi *Defin.1.num.11.sup.tit.prox.*

DEFIN.

DEFINITIO III.

Pœna pro delicto irrogata non ad eum pertinet qui ius habet exigendarum pœnarum tempore delicti, sed ad eum qui tempore sententiæ.

SI fructus iurisdictionis in certum vsque tempus ad aliquem pertineant siue ex conductionis siue ex qua alia causa & eo tempore admissum sit maleficium propter quod finito prioris concessionis tempore irrogata sit pœnæ pecuniariæ condemnatio, dubitari solet ad quem emolumentum condemnationis pertineat, id est an maleficij an condemnationis tempus spectemus. Et plerisque placet maleficij tempus spectandum,[1] propterea quod ex delicto nascatur obligatio, tempúsque condemnationis trahat ab initio necessariam consequentiam à die delicti. Quæ sententia mihi aliquando probabilior videbatur, si priori conductori aut domino imputari nihil posset, cur non citiùs facta esset condemnatio. Sed me nunc in contrarium illud vocat, quod antè condemnationem multa euenire possint: quæ impediant ne vlla sequatur condemnatio.[2] Quid enim si is qui deliquit interea moriatur?[3] Quid si per iudicis imperitiam aut gratiam sordésve absoluatur?[4] Post condemnationem verò non tam ex delicto licet ob delictum quàm ex iudicato pœna debetur,[5] eiúsque rei argumentum euidens est quod etiamsi delictum nullum admissum esset si tamen condemnatio ex falsis instrumentis, alitérve circumuenta iudicantis religione, secuta proponeretur, non eò minùs pœna deberetur, dummodò sententia transijsset: in rem iudicatam.[6] Itaque condemnationis tempus spectandum esse verius est,[7] eóque iure Senatus noster vtitur vt à senioribus Senatoribus relatum est Prid. Non. Nouembr. 1588. Posteáque decisum vidi in causa Francisci Louys contrà Frãciscum Porral 4. Id. Decembr. 1592. Simile est quod rerum iudicatarum emolumẽta quæ in pœnam temerè litigantium apud nos exiguntur non ei debentur qui litis cœptæ adeóque contestatæ tempore ius illud à Principe conduxerat, sed ei qui in conductione reperitur tum cùm res iudicatur.[8]

1. Bald. Imol. Alex. & cæteri *in l.fin.de iurisd.omn.iudic.* quos refert & sequitur Boer. *quæst.5.num.17. per l. quæcunque actiones de oblig.& action. l.is qui in puteum §.si postea D.quod vi aut clam. l.fin.§.non solum in fin.de his quæ in fraud. credit.*

2. Guid. Pap. *quæst.135. ex l.qui explicandi C.de accus.* Angel. *in l.vsufructu legato per ill. text. D.de vsufr.*

3. Siquidem morte delictum soluitur / *si pœna 20. D.hoc tit.*

4. Nam res iudicata pro veritate habetur tum etiam cùm iudicis sordes interuenerunt *l. seruo 65. §. cùm prætor ad SC. Trebell.*

5. *Arg.l.si fundus 16.§.1.pluris D.de pignor.*

6. Eo potissimum iure quo vtimur vt à sententia quantumuis nulla appellari sit necesse.

7. Neque enim probabile est quod scripsit Bald. *ad l.sed etsi milites §.plane per ill.text.de excusat.tutor.* neutrius temporis habendam esse rationem.

8. Ergo nec verum illud est quod ait Boer. *vbi sup.num.24.* Si quis emerit iurisdictionem sub pacto de retrouendendo & ante reuenditionem aliquis deliquerit qui non nisi post eam factam fuerit condemnatus, pœnam ad emptorem pertinere. Nam imò verò pertinet ad venditorem qui iudicati tempore dominus reperitur, licet contrà sentiat Cagnol. *ad l. 2.n.163.C.de pact.int.empt.& vēdit.* post Alex. *in l.diuortio §.si fundum col.vlt.solut.matr.* vide Guillielm. Bened. *in repet.cap. Raymundus* in verb. *cætera bona num.38.*

DEFINITIO IV.

Pœna confiscationis irrogatur ipso iure ob crimen incesti, nec requiritur declaratoria sed potest etiam defuncti memoria damnari.

QVoties ob incesti crimen bonorum publicatio irroganda est, pœna ipso iure aut potiùs facto ipso committitur, etiamsi nulladum secuta sit condemnatio dummodò aliqua tandem sequatur.[1] Proinde rei antè sententiam defuncti memoria non secus ferè atque ex læsæ maiestatis crimine damnari poterit.[2] Ita *Senatus* in causa Claudij le noir Prid. Non. Ianuar. 1590. Senatu eo die extra ordinem habito.

1. Iul. Clar. *in §.incestus num.2.* post glos. *in Auth. incestus.* in verb. *mox C.de incest.& inutil.nupt.* vbi dicit communem Didac. Couuar. *libr.pract.quæst.cap.De incest.nup.num.6.& ad libr.4.Decret.cap.6.2.part.§.8.* Soarez qui dicit communem.

2. Cùm nec declaratio vlla requiratur, vt concludit Iulius Clar. vbi suprà. Solent tamen iudices velle vt præcedat sententia Clar. *quæst.8.num.4.*

DEFINITIO V.

Mandatum delinquendi de quo non constat nisi ex confessione mandatarij non facit indicium ad condemnandum nisi aliis concurrentibus.

MAndans delictum fieri eâdem pœna puniendus est, qua ille ipse qui delictum commisit quoties effectus secutus est.[1] Sed si de mandato non constet nisi ex confessione mandatarij non potest ea confessio facere probationem: at ne indicium quidem ad habendam de eo qui mandasse dicitur quæstionem.[2] Nulla enim aut sanè non nisi perexigua fides adhibenda est ei qui flagitij perpetrandi mandatum à se susceptum impudenter fateatur:[3] secuta præsertim mandati suscepti executione,[4] si non aliunde præsumptio aliqua aut indicium emergat,[5] nec aliud in mandatario assassino, vt vocant, responsum est.[6] Indicia verò hæc esse possunt, si minæ præcesserint, maximè si paullò ante scelus admissum: [7] si iniuriarum capitalium causa subsit quæ mandantem ad facinus audendum mouere potuerit, [8] si ex contrario mandatarius propriam delinquendi causam nullam habuerit nisi quam improbitas mandantis, hereditatem fortassis opulentam aut magnum quid aliud pollicentis suggesserit.[9] Adde, si is qui mandasse dicitur, prioris alicuius criminis reus fuerit, ex quo capi præsumptio non improbabiliter possit de posterioris quoque conscientia.[10] Finge adulteram vxorem de dato occidendi viri mandato accusari: aut de occidendæ vxoris, maritum adulterum faciet præcedens adulterium vt secuti homicidij mandatum faci-

liùs præſumatur.[11] Et ex eiuſmodi præſumptione, quibuſdam tamen alijs concurrentibus indicijs,[12] capitali ſupplicio affectam pridem apud nos mulierem, plerique ex Senatoribus noſtris memoria repetebant. Sanè cùm ſuperiora omnia indicia concurreret, non dubitauit Senatus noſter quin Amedeo Mantello qui vxorem ſuam per inſidias occidendam Carolo fratri mandauerat, ſicut & Carolo ipſi qui occiderat capitis pœna eſſet irroganda. Quamquam in ea ſpecie ad ſuperiores coniecturas illùd etiam accedebat quod adulterium cum inceſtu coniunctum proponebatur.[13] *Ita Senatus* 7.Cal.Aug.1591.

1. Et quidem non adhibita ea diſtinctione an mandatarius æquè facturus fuerat necne, vt ex Bartolo, & communi concludit Iul.Clar. *in pract.crimin.quæſt.*89.*num.*1. Dixi *Defin.*4. *ſupr. ad leg.Cornel.de ſicar.*
2. Iulius Clar. qui dicit communem *quæſt.*21.*num.*12.
3. Allegat enim propriam turpitudinem & infamiam *l.ſi flagitij* 123. *vbi not.D.de verb.obligat.*
4. Nam & hoc caſu Baldus fatetur non eſſe credendum mandatario, putans nimirum in hac ſpecie diſtinguendum eſſe an mandatarius ſuſceperit mandatum, an non ſuſceperit, vt poſteriore caſu faciat indicium ad torturam non priore. Quam diſtinctionem refert & improbat ex communi ſententia Iulius Clar. *vbi ſupr.*
5. Adde vel ſaltem ſuſpicio quæ eſt quid minus quàm indicium: ſic enim loquitur Clar. *ibid.*
6. Quanto enim grauius eſt crimen aſſaſſinij tanto minus credendus quiſquam eſt id mandaſſe.
7. Vt in caſu quem refert Boer. *deciſ.*166.*num.*3.
8. Iul.Clar. *quæſt.*21.*num.*30.
9. Nemo enim facilè credendus eſt tantum facinus ſine cauſa auſurus fuiſſe.
10. Nam ſicut donatio vna facilè facit præſumi aliam *l.ſi verò non remunerandi* 12.§. *idem Papinianus* D. *mandat.* ſic vnum delictum facit præſumi facilè aliud delictum etiam in alio genere mali, ſi modò poſterius habeat aliquam connexitatem & vt loquuntur dependentiã à priore. *Not. in cap. ſemel malus de reg.iur. in* 6.
11. Boer. *quæſt.*262.*num.*8. poſt Bald. *in l.data col.*22. *C.de accuſat.* Cepolk. *conſ.*29.*col.*1. *in fin.*
12. Vide Dec. *conſ.* 189. Salic. *in l.fin. C.de accuſat.* Bald. *conſ.*419. *vol.*3. Hyp.de Marſil. *in l.*1.§. *Diuus D.de quæſt.* Thom. Grammat. *not.*34. *& conſ.*21.
13. Quo caſu grauiore pœna dignum crimen erat. *l.ſi adulterium cum inceſtu* 38.D. *ad leg.Iul.de adult.* obſerua autem in criminibus atrocioribus & exceptis leuiora indicia ſufficere vt dictum & confeſſio mandatarij faciat indicium etiam ad condemnandum. Iul.Clar. *diãt. quæſt.*21.*num.*12. *in fin.*

DEFINITIO VI.

Non poteſt ſequi condemnatio ad pœnam mortis ex indicijs quantumlibet indubitatis niſi ſecuta confeſſione, maximè ſi habita ſit quæſtio de reo ſed & cùm pœna mortis omnino irroganda eſſ: poteſt tamen grauior commutari in leuiorem.

EX indicijs quantumlibet indubitatis niſi accedat rei confeſſio non poteſt condemnatio ſequi quod ad pœnam delicti ordinariam pertinet, ſed extraordinariam decurrendum eſt,[1] arbitrio quidem iudicis conſtituendam, ſed ita tamen vt arbitrium iudicis numquam tale eſſe poſſit, pœnam vt mortis irrogat. Semper enim mitior eſſe debet pœna extraordinaria quàm quæ ordinaria:[2] Præſertim ſi de reo habita quæſtio fuit. Quæſtio enim non ſolùm purgat indicia quantumcunque vehementia,[3] ſed etiam aliquatenus imminuit plenas probationes,[4] & conſequenter efficit vt ſi non abſolui ſaltem mitiùs puniri reum oporteat.[5] Itaque errat iudex, facitque aut reo aut reipublicæ iniuriam, qui reum criminis iam ſatis ſupérque conuictum quæſtioni ſubijciendum pronunciat:[6] niſi fortè quæſtionem ad hoc ſolum haberi neceſſe eſt vt ſocij, & participes criminis indicentur.[7] Quod cùm accidit obſeruare bonus iudex debet, vt ſententiam ita concipiat ne quidiam ſuppetentibus probationibus derogetur.[8] Facit enim hæc adiectio vt non eò minùs mortis pœna irroganda ſit quòd tormenta reus fortiter perpeſſus ſit, & vt tanto durius, & quaſi cadauer torqueatur.[9] Planè cùm ſupplicia capitis alia ſint alijs grauiora, ad officium circumſpecti iudicis pertinet, vt ex atrocitate delicti, & tormentorum patientia cæteriſque litis argumentis conſideret vtrum atrocior mortis pœna in leuiorem, & in quam commutanda ſit. Nam & hoc ex cauſa permittitur, dum ne mortis pœna remittatur.[10] Pœna ſiquidem ordinaria legibus publicorum iudiciorum aut Principum conſtitutionibus ſtatuta, aut quod ferè idem eſt ipſa etiam conſuetudine recepta in iudicantis arbitrio non eſt:[11] Pœnæ tamen modus ac veluti moderatio quædam eſſe poteſt.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Iul.Clar. ex communi *in pract.crimin.quæſt* 20.*num.*5 *&* 6. ſubijciens tamen *num.*7. hoc fallere in criminibus aſſaſſinij, hæreſis & ſimoniæ in quibus ex ſolis indicijs & præſumptionibus poteſt quis cõdemnari ad mortem: vide Boer. *quæſt.* 164.*num.*6.
2. Iul.Clar. *quæſt.*83.*num.*11.
3. Idem Clar. *quæſt.*64.*num.*38. & Boer. *quæſt.*163.*num.*14.
4. Dixi *Defin.*9. *&* 25. *ſupr.de quæſtion.*
5. Ipſa enim tortura ſatis magna pœna eſt.
6. Boer. *diãt. quæſt.*263.*num.*13. vbi poſt Alber. vocat hos iudices fatuos qui torquent reum ſuper plenè probatis. Dixi *Defin.*15. *&* 16. *ſupr.de quæſtion.*
7. Vt dixi *in Defin.*16. *ſupr.de quæſt.*
8. De cuius clauſulæ poteſtate vide *Defin.*9. *&* 25. *ſupr.ill.tit.de quæſtion.*
9. Habetur enim ille iam pro mortuo cùm pœnam eius crimini debitam tormentorum patientia diminuere nullatenus poteſt.
10. Intellige cùm probationes criminis pleniſſimæ fuerunt vt *Diãt.defin.*9.
11. *l.*1.§.1. *verſ.quorum alterutrum D. ad SC.Turpill.*
12. Et ideo dicimus temperandas & molliendas eſſe pœnas non exaſperandas *l.pen.D.hoc tit.*

DEFINITIO VII.

De pœna graſſatoris & famoſi latronis & in quo differant.

GRaſſatores qui prædæ cauſa itinera obſident ſi cum ferro adgrediantur, & ſpoliare inſtituerint, idque ſæpius feciſſe probentur capite puniendi ſunt, adeóque ſi viles proponantur, furca ſuſpendendi,[1] exemplo famoſorum latronum[2] quibus proximi ſunt, & à quibus hoc ſolo differunt, quòd latrones ij demùm ſunt qui graſſando homicidia fecerunt, graſſatores verò qui latrocinia ſine homicidio,[3] Nec

Nec aliud iuris conſtituendum Senatus putauit, cùm talibus graſſatoribus ad perpetuas triremes ab inferiore iudice condẽnatis & appellantibus triremium gratiam Princeps feciſſet. Non enim venia dignum eſſe crimen viſum eſt, præſertim cùm ad aulici cuiuſdam gratiam redemptam, vt hodie fit, magis quàm motu proprio, aut ignoſcendi delicti cauſa triremium pœnam à Principe remiſſam eſſe conſtaret,[4] & verò ſicut alia triremium, alia furcæ damnatio eſt, ita non debuit Principis beneficium aduerſus triremium condemnationem impetratum, à furcæ ſupplicio tam ſceleſtos nebulones liberare.[5] Itaque admiſſa procuratoris generalis appellatione quem Senatus ab inferioris iudicis ſententia tanquam à minima condemnatione iuſſerat pronocare, ad furcam condemnati ſunt. *Ita Senatus* contra Ioannem & Nicolaum de Duc 15.Cal.Sept.1592.

1. *l.capitalium* 18.§. *graſſatores* D. *hoc tit.*
2. *d.l.capitalium* §. *famoſos.*
3. Et ideò non ſolent graſſatores puniri pœna mortis niſi omnia iſta concurrant, vt & cum ferro adgrediantur & ſpoliare inſtituerint, & ſæpius adeóque in itineribus hoc admiſerint *diãt.*§. *graſſatores* iunct. *d.*§. *famoſos.*
4. Quod enim & iniuſtè & per importunitatem petitur & impetratur à Principe id nec pro conceſſo nec pro impetrato habendum eſt *l.vlt. vbi not. C.ſi contr.ius vel vtil.public.*
5. Nec enim Princeps tam facilis eſt ad remittendam pœnam grauiorem: nec qui vult quod eſt minus vult vtique quod eſt maius. *Not. in l.non debet cui* 21. *de reg.iur.* Iunge *Defin.*1. *infr. de ſent.paſſ. & reſtit.*

DEFINITIO VIII.

Commutatio pœnæ grauioris in leuiorem fieri poteſt ex cauſa, ſed conſulto priùs Principe ſi fiat poſt condemnationem.

AD triremes condemnato eo quem ſuperueniens valetudo tali pœnæ ſeruire impediat, neceſſariò pœnæ commutatio facienda eſt,[1] & quidem ſemper in leuiorem, numquam in grauiorem: cùm nihil ſit quod condemnato imputari poſſit, cur non pœnam ſubeat irrogatam.[2] Sed non ſolius magiſtratus qui ius dixit autoritate id fieri debet, ne Senatus quidem.[3] Reſcripto & indulgentia Principis opus eſt, ad quem ob eam cauſam reſcribi oportet.[4] *Ita Senatus* pro N.Saluard 4.Id.Nouemb. 1592.

1. Iul.Clar. *in pract.crimin.quæſt.*85.*num.*11. vbi ponit varia exempla, & inter cætera ſi ex lege aliqua vel ſtatuto irrogetur pœna ictuum funis & in legem incidat aliqua fœmina. Nec enim ea pœna mulieribus irroganda eſt, vt nec pœna triremium. Et ideò mutandus eſt ictus funis in fuſtigationem vel alligationem ad catenam infamem vel in exilium iuxta qualitatem facti & perſonarum.
2. Ex regula quæ vult molliendas eſſe pœnas potiùs quàm exaſperandas *l.pen.D.hoc tit.*
3. Quia ſiue Senatus ſiue alius magiſtratus aut iudex ille ſit qui pronũciauit, officio ſuo functus eſt *l.iudex poſteaquam* 55. *de re iudic.*
4. Non item ſi commutatio pœnæ facienda ſit ante ſententiam, vt ex ijs apparet quæ tractat Iulius Clar. *loco ſupradicto.*

DEFINITIO IX.

In atrocioribus malè audiens licèt non omnino conuictus in exilium mittendus eſt.

EX atrocioris delicti cauſa delatus ſi delinquendi conſuetudine malè audire probetur, & publica fama vrgeatur, in exilium perpetuum relegandus eſt, tametſi minùs plenæ ſint probationes ad irrogandam condemnationem.[1] Nam & hoc ad publicam vindictam ſecuritatémque pertinet vt quos boni tanquam malos execrantur, ijs inter bonos viuendi facultas denegetur.[2] Ideò fortaſſe quòd quanquam virum bonum ab improbo calumniam pati nouum non eſt, fieri tamen nequeat vt apud bonos malè audiat qui vitæ ſit probæ & inculpatæ. Quò pertinet elegans ille Auſonij verſus, *Hæc caſta eſt de qua mentiri fama veretur. Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC.11.ſupr.de quæſt.

1. Intellige maximè ſi crimen ſit difficilis probationis quo caſu ſola fama ſufficere poſſet etiam ad torturam Iul.Clar. *in pract.crimin.quæſt.*21.*num.*1.*verſic.Poſſet etiam eſſe.*
2. Non ſolùm propter ſcandalum quod bonis viris inde accidit ſed etiam ne ex malorum conuerſatione boni periclitentur: vt ſcripſi *Defin.*1. *in fin. ſupr.* De *maleſic.mathemat.*

DEFINITIO X.

Damnatus in exilium perpetuum ſi aduerſario cædem minatus ſit nec poſſit ſatisfacere de non offerendo confeſtim nullóque dato ad colligendas ſarcinulas ſpatio abire iubendus eſt.

IN exilium perpetuum damnatus ſi aduerſario cædem, ignéſve, aut quid aliud ſimile minatus ſit, non priùs carceribus eximendus eſt quàm ſatisfecerit de non offendendo, ſi modò eas facultates habeat vt tandem reperire fideiuſſorem poſſit.[1] Sin minùs, iniquum ſanè ſit pro perpetuo exilio pati eum perpetuos carceres.[2] Ideóque hactenus ſaluti accuſatoris conſuletur, vt confeſtim, nec dato vt aliàs fieri ſolet tempore ad ſarcinulas colligendas, condemnatus iudicato ſatisfacere, & continuò in exilium ire compellatur, addita etiam ſi opus ſit vltimi ſupplicij, ni pareat, interminatione.[4] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Durand & Claudij Vginet 12.Cal.Decemb.1592.

1. Secundum ea quæ ſcripſimus *in tit.de ſatisdand.*
2. Nec enim pœna perpetui carceris vlla eſt in vſu apud laicos, inquit Iul.Clar. *in pract.crimin.quæſt.* 70. *num.* 4. vbi addit generaliter vbicumque alia pœna imponi poteſt, numquam imponi pœnam carceris inter laicos. Eſſe tamen illam frequentem inter clericos.
3. Vt caueatur omni ſaltem eo modo quo fieri poteſt ei qui ſibi iuſtè timet ab aduerſario.
4. Ne ſcilicet ſub prætextu inſtruendi exilij nouum inſtruat crimen, vt & in huius Definitionis ſpecie accidit, ſecundum ea quæ retulimus *Defin.*11. *ſupr.de quæſtion.*

DEFINITIO XI.

Confirmata per Senatum sententia inferioris iudicis quæ exilij pœnam irrogauerat non ampliatur condemnatio.

PEr inferioris iudicis sententiam in exilium missus si Senatum appellauerit, & Senatus nihil nisi benè iudicatum pronunciauerit, non vniuerso territorio & vt loquuntur districtu Senatus excedere iussus intelligitur, sed eo duntaxat quod ad inferioris iudicis pertinuit iurisdictionem: cui nec licuit alia prouincia interdicere, quàm cui præerat si prouinciæ iuridicus fuit.[1] Idque est quod dici solet non plus esse posse in confirmante quàm in confirmato.[2] Sed tamen solet vt plurimùm Senatus, quoties de huiusmodi appellationibus cognoscit, si iniustam esse videat appellationem, non solùm sententiam confirmare, sed etiam ampliare condemnationem vt toto Senatus territorio interdicatur ei qui pœnam exilij sentire debeat,[3] ne sceleratò nebuloni prosit quod alium quàm Senatum priorem iudicem habuerit. Neque enim ob id minus delictum est, quod à minore iudice castigandum sit. *Ita Senatus* 7. Id. Decemb. 1592.

1. *l. relegatorum 7. §. interdicere* D. *de interd. & releg.* ibi tamen additur, posse etiam ea prouincia interdici vnde quis oriundus est ab eo qui regit eam prouinciam vbi quis domicilium habet. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 71. num. 4.* vbi subiungit de generali consuetudine quæ viget ferè vbique locorum aliter obseruari, sed certè hæc consuetudo non seruatur apud nos.
2. Quia confirmatum inest in confirmante sicut relatum in suo referente eum omnibus suis qualitatibus *vulg. l. asse toto* 77. D. *de hered. instit.*
3. Et ideo solet Senatus in istis causis criminalibus de quibus ex appellatione cognoscit in irritum deducere appellationem & id à quo appellatum est quod pragmatici nostri dicunt *mettre l'appellation & ce dont a esté appelé à neant* vt locum aperiat nouæ & ampliori condemnationi, itémque vt locum faciat mulctæ adiudicandæ Principi quam adiudicare alius quàm Principis magistratus nullam potest.

DEFINITIO XII.

Officio suo priuandus est qui in officio deliquit.

QVi in aliquo officio deliquit, si quidem grauiter vt nullam excusationem aut veniam mereatur, suspendi ab eius officij administratione debet,[1] idque vel ad tempus vel in perpetuum, prout delicti grauitas & personæ qualitas postulare videbitur.[2] Finge quem deliquisse cùm officio iudicis fungeretur. Non idcirco postulare prohibendus erit, aut in aduocatorum ordine sedere:[3] iustámque habet appellandi causam si prohibitus fuerit, nisi tam atrox sit delictum vt eam quoque pœnam mereatur.[4] *Ita Senatus* 6. Id. Febr. 1593.

1. Priuatio enim officij pœna est *l. mutus 43. §. pœna de procur.* Rom. *cons. 236.* Boer. *quæst. 1. num. 72.* Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 73.* vbi ponit varios casus in quibus locum habet hæc pœna priuationis, puta in corrumpente iudicem, in iudice corrupto vel negligente, in notario delinquente in officio, in clerico contrahente matrimonium dum ne cum impubere, in clerico sustinente excommunicationem per annum, periuro simoniaco transeunte ad militiam secularem hæretico colludente in causa beneficij, homicida, adeò vt his omnibus casibus clericus priuatus beneficio teneatur restituere fructus perceptos à die commissi delicti. Clar. *ibid.* Addens posse etiam prælatos insufficientes priuari, itémq; episcopum negligentem, sed non nisi à summo pontifice, Papam verò à nullo.
2. *Vt in l. moris est 9. D. hoc tit. l. 1. §. pen. de offic. præs. verb. l. puto autem 6. §. 1. de postul.*
3. Debet enim quis puniri in eo ipso in quo deliquit non in alio vt pœna crimini respondeat *arg. l. rescriptum 6. D. de his quæ vt indign. auffer. l. Paulus 24. D. ad leg. falcid.*
4. Quod totum arbitrio & religioni iudicantis relinquitur.

DEFINITIO XIII.

Non præsumitur officialium negligentia in delictis clandestinis & occultis, maximè si procurator Principis delictum non ignorauit.

IN malefícijs clandestinis & occultis non præsumitur officialium negligentia[1] nisi probetur fuisse crimen notorium aut officialibus ipsis denunciatum.[2] Nam etsi officialis non requisitus inquireret contra aliquē de crimine nec testes haberet, nec notoriū crimen putaretur, vtiq; iniuriarū actione se obstringeret,[3] litémque suam facere diceretur, adeóque resisti ei de facto posset.[4] At neque ex sola negligentia tenentur officiales, nisi cùm talis est, quæ adscribi possit latæ culpæ & dolo proximæ.[5] Quid ergo si passi sint in territorio vassalli iurisdictionem habentis degere ac morari eos qui voce & fama publica falsæ monetæ fabricatores existimabuntur, quique iam eo nomine fortassis à Senatu prehendi iussi erant, eorúmque bona annotata? An officialibus imputabitur quod contra eos non inquisierint, & ad ordinarium loci iudicem criminis suspicionem non detulerint? Minimè. Neque enim de ea re inferiores iudices cognoscere possunt, sed tantùm maiores quos Ducales appellamus.[6] Culpa autem potiùs est immiscere se rei ad se non pertinenti.[7] Quamquam melius proculdubio fecissent si ad iudicem detulissent, vel hoc ipso vt tantò citiùs ea res ad Senatus aures peruenire potuisset.[8] An quòd ipsi propria autoritate non prehenderint, ac posteà Senatui condemnandos tradiderint.? Potuerunt quidem id facere & debuerunt:[9] neque hoc casu locus est constitutionibus in contrarium factis,[10] propter atrocitatem delicti, præcedente præsertim iussu Senatus vt prehenderentur:[11] sed tamen habere possunt illam excusationem quod cessante generali procuratore Principis cœptam accusationem persequi (nam & aduersus contumaces tanto diligentiùs id fieri debuerat[12]) suspicari potuerint, non sine ratione id fieri, nec inquirere debuerim qua ratione id fieret.[13] Itaque magis imputandum videbatur procuratori Principis cur in vrgenda condemnatione diligentior non fuisset, cúrve officialibus non præcepisset vt si quandoque redirent illi, prehendi curarent. [14] An denique officialibus hoc saltem imputabitur, quod Principis procuratorem non certiorauerint, reuersos in patriam reos & hodiè prehendi posse qui anteà propter absentiam prehendi non

non potuerant? Id enim probabiliter ignorare Principis procurator potuit.[15] Sed tamen diligentior quoque esse debuit in inquirendo saltem per substitutum quem habuit in prouincia, an redijssent illi necne, aut hoc ipsum mandare officialibus vt de eo ad se referiberent. Quo non facto vix est vt audiri debeat obijciens alijs negligentiam quàm sibi primùm obijcere debeat.[16] Quid enim intererat certiorari cum de reditu reorum qui etiam absentes condemnari potuerant, si diligentiùs ipse condemnationem vrsisset?[17] Sanè si post reditum vacent rursum ijdem rei falsæ monetæ cudendæ, nouum delictum est, ideóque noua certioratione opus fuit, cùm crimen nunc primùm admissum iam à Principe aut à Senatu remissum suspicari officiales non potuerint.[18] Sed finge publicè illos noui criminis suspicionem Syndicis denunciasse ac deliberandum proposuisse quibus artibus perditi homines prehendi possent, Syndicos autem siue metu siue qua alia ratione deterritos suam illis in eam rem opem denegasse aut inani cunctatione officialium diligentiam elusisse. Nihil sanè erit quod officialibus imputetur.[19] *Ita Senatus* pro fratribus Brunet officialibus oppidi d'Arben Prid. Non. Mart. 1593.

1. *l. 1.* vbi Bald. *& l. si ea* iunct. *l. cùm fratrem C. de his quib. vt indign.*
2. *Not. in l. congruit D. de offic. præsid. & in l. Diuus de custod. reor.*
3. *l. Seueriter 14. C. de excus. tutor.*
4. Not. glos. & DD. *in l. non videtur 167. §. qui iussu de reg. iur. l. prohibitum 5. C. de iur. fisc. lib. 10.* Bart. *in extraung. quoniam* in verb. *rebellando qui sint rebell.* Thom. Grammat. *cons. 4.* Bald. *in l. ab executione 4. C. quor. app. non recip.* Panorm. *in cap. dilectus Extr. de rescript.*
5. Ægid. Boss *in tit. de official. corrupt. pecun. num. 26.* quem refert Clar. *in pract. crimi. quæst. 73. num. 3.*
6. Quia nimirum crimen falsæ monetæ est læsæ maiestatis *l. 2. C. de fal. mon.* de quo crimine alij quàm Principis magistratus cognoscere non possunt.
7. *l. culpa est 36. de reg. iur.*
8. *Arg. l. vlt. 2. quod met. caus.* iunct. *l. non est singulis 176. de reg. iur.*
9. *l. 1.* vbi Salycet. *C. de fals. monet.*
10. *l. vlt. C. de exhib. reis.*
11. Non enim pœnam meruisset quod Senatu non modò permittente, sed etiam iubente factum fuisset. *l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adult. l. 2. C. de solat. lib. 12. tit. 11.*
12. Quandoquidem aduersus contumaces omnia iura clamant cùm contumacia non tantùm pro præsentia sit *Auth. qua in prouincia C. vbi de crimin. agi oport.* Sed etiam pro confessione saltem facta. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 44. per tot. maximè num. 4.*
13. Nihil enim à tali tantóque magistratu sine causa fieri negligique credendum est.
14. Est enim longè maior negligentia illius cui sufficit mandare vt executio sequi possit.
15. Cùm alieni facti ignorantia semper sit tolerabilis *l. vlt. D. pro suo.* Quid enim potest imputari ei qui non diuinauit? *l. si putator 31. ad leg. Aquil. l. si fideiussor 29. §. si cùm debitor D. mandat.*
16. *Arg. l. si ambo 10. D. de compens. fat. l. viro 19. l. cùm mulier 24. D. solut. matrim.*
17. Cùm possit ex contumacia procedi etiam ad condemnationem. Iul. Clar. *dict. quæst. 44. num. 4.*
18. Nemo enim remittere intelligitur ius quod ignorat sibi competere *vulg. l. mater decedens 19. D. de inoff. test. cum similib.*
19. Cùm per eos non steterit *ex reg. l. in omnibus 39. de regul. iur.*

DEFINITIO XIV.

Fama quo casu sufficit ad torturam contra præsentem, sufficit etiam ad condemnationem accedente fuga contra contumacem.

REus criminis atrocioris vt puta læsæ maiestatis, si malæ famæ probatione vrgeatur, & contumax sit, ad vltimi supplicij pœnam condemnandus est, quamuis certiores criminis probationes aliæ nullæ sint[1] quoniam si præsens esset sola fama sufficeret vt de illo haberi quæstio posset.[2] Perpetuum autem est vt quibus casibus sola fama sufficeret ad quæstionem, ijsdem quoque si fuga concurrat & contumacia sufficiat ad condemnationem: Proinde in leuioribus & vt nostri loquuntur minùs priuilegiatis delictis aliud erit, quoniam in ijs nec sola fama sufficeret ad torquendum præsentem reum.[4] *Ita Senatus* in causa quorundam oppidanorum Darben, mense Mart. 1593.

1. Nec hoc casu locum habet quod dici solet probationes debere luce meridiana clariores esse *l. vlt. C. de probat.*
2. Secundum ea quæ tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 21. num. 1. vers. Posset etiam esse*, vbi tamen tractat de eo crimine quod sit difficilioris probationis, qualia vt plurimum sunt ea quæ sunt atrociora.
3. Vt scilicet tantùm prosit fuga & contumacia contra absentem quantùm posset quæstio contra præsentem.
4. Iul. Clar. *dict. quæst. 21. num. 1. per tot.*

DEFINITIO XV.

Qui tulit opem grassatori qui se officialem iactabat non potest teneri eo nomine.

QVi grassatori per speciem publici muneris opem obuij cuiusque imploranti astitisse opémque tulisse probatur, si ignorans & bona fide fecerit, ne officium deserere videretur, & præsens fuerit cùm grassator crimē admisit, nec restiterit, non aliter tenetur quàm si citra salutis suæ periculū prohibere potuerit nec prohibuerit.[1] Sufficit enim ad eū excusandū quòd cùm præsens fuit daret operārei licitę,[2] nec æquum est cogi eum vt alienam salutem periculo suo quis redimat,[3] dum ne grassatori opem aut consilium dedisse probetur ex quo grassandi animum in eo agnouit. *Ita Senatus* prid. Id. Nouemb. 1593.

1. *l. culpa caret 50. cum ibi not. de regul. iur.*
2. Imo sufficeret vt sine dolo astitisset, non ex proposito delinquendi, vel audaciorem faciendi delinquentem. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 90. num. 3.*
3. Imò nec tenetur quamuis potuerit sine vllo periculo suo prohibere præterquàm in crimine læsæ maiestatis. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 87. num. 3. vers. quod tamen ego.*
4. Nam ex quo tempore per suam præsentiam fecit eum audaciorem, tenetur ex sola assistentia. Iul. Clar. *dict. quæst. 90. num. 8.*

DEFINITIO XVI.

Non est quis puniendus grauius ob id solùm quod capitalis supplicij pœnam sibi irrogatam euadere tentauerit facta etiam vi executoribus post arresti executionem.

COndemnatus ad furcam cùm ei per imperitiam actuarij pronunciatum esset Senatusconsultũ priusquàm in compedibus & vinculis esset, vinciri se & duci nolens vim fecerat, ipsósque apparitores offenderat, & totis viribus restiterat, ne adprehendi posset, quærebatur, an ex ea contumacia fieri deberet cõmutatio irrogatæ pœnæ in grauiorem.[1] Id enim Senatus potissimum autoritas postulare videbatur, ad quam sanè pertinet maximè vt iis omnibus quæ ordo amplissimus decreuit perinde post, ac antè condemnationem parcatur.[2] Contrà tamen visum est misericordia potiùs quàm pœna dignum hunc esse,[3] cui vna salus fuerit nullam sperare salutem. Nam & dici solet, rationem quamlibet redimendi sanguinis honestam esse.[4] *Ita Senatus* in secreto auditorio in persona N. Royer 15. Cal. Ianuar. 1593.

1. Solet enim contumacia pœnam cumulare & augere *l. relegati 4. in fin. D. hoc tit.*
2. *l. seruo 65. §. cùm prætor* D. *ad SC. Trebell. Iunct. l. vnic. D. de offic. præf. prætor.*
3. Nam nec effractor carceris ad aliud quicquam durius teneri potest quàm vt habeatur pro confesso vel conuicto. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 21. num. 25.*
4. *l. 1. D. de bon. eor. qui mort. sibi conscisser. l. transigere 18. & ibi not. C. de transact.*

DEFINITIO XVII.

Qui alios prodit iam proditus non gaudet priuilegio quo qui seipsos produnt. Nec impunitas hoc nomine promissa ei debet prodesse.

QVi seipsos produnt anterioris delicti pœnã pertimescere nõ debẽt, sed qui iã proditus alios prodit & grauiores contra seipsum probationes adfert non eodem priuilegio gaudet, nec si vt alios prodere ei promissa sit à iudice impunitas prodesse illi debet, cùm ad solum Principem non etiam ad iudicem præsertim inferiorem pertineat, vt criminis veniam largiatur.[2] Potest tamen ei parci.[3] *Ita Senatus* in causa quadam falsi monetarij 13. Cal. Mart. 1595.

1. *l. 1. vers. horum qui sponte C. de desertor. & occult. eor. lib. 12. tit. 46. l. vnic. C. de his qui se defer. eod. lib. tit. 13.*
2. Sibi namque imputet qui tam facilè credidit tali promissioni ab eo factæ qui non potuit impunitatem concedere. Inquit Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 55. num. 9. ad fin.* vbi tamen subijcit nunquam esse quem condemnandum ad pœnam ordinariam delicti ex sola confessione quam eiusmodi promissio impunitatis extorserit.
3. Quomodo scriptum est *in l. non omnes 25. §. vlt.* D. *de re militar.*

DEFINITIO XVIII.

Casus in quo furtum secundum punitur pœna mortis.

EX causa furti iam condemnatus flagris cæsus & auriculæ vnius amputationem passus, si furtum rursus faciat, dum ne omnino leue & minimi momenti, ad mortem damnandus est.[1] *Ita Senatus* 3. Non. Iun. 1595.

1. Etsi enim pro furto non est imposita pœna mortis, varij tamen casus sunt in quibus non est nouum vt fur ad mortem adeóque ad furcam damnetur, puta si sit fur famosus siue infamatus de pluribus, id est de tribus quin & duobus tantùm furtis. Tales enim fures de consuetudine generali laqueo suspendendos esse quasi etiam famosi latrones dici possint: constat ex ijs quos refert Iul. Clar. *in §. furtum num. 8.* licet ille contrariam sententiam mitiorem esse putet.

DEFINITIO XIX.

De pœna Aduocati qui etiam prò clientis sui defensione aliquid dixerit quo Principis offenderit maiestatem.

NOn debet impune ferre Aduocatus qui in lite clientis sui tuenda dixit aliquid quod supremi Principis maiestatem labefactare videatur, licet quàm maximè ad eam rem de qua agitur pertineat. Itaque ex hac causa si rei grauitas exigat, solet etiã aduocatione interdici.[1] Illud certè omnimodo decernendum est vt quod impudenter dictum fuit non solùm corrigatur, sed etiam de actorum codice deleatur.[2] Quæ res etiam aduocati existimationem onerare solet, obidque veluti pœna quædam est. Sic à Senatu nostro iampridem factitatum audio cùm Aduocatus quidam Gallus magni nominis in quæstione legis bene à Zenone C. de quadr. præscr. negasset habere eam legem locum in illo qui à Seroniss. Sabaudiæ Duce quid emisset, propterea quod ad eos tantùm Principes pertineret qui non recognoscunt superiorem.[3] Quasi verò supremam in Sabaudia potestatem Principes nostri non habeant, quos imperij iura omnia habere nec pragmatici ipsi Galli diffitentur.[4] *Sine die.*

1. *l. moris est 9. D. pœnis.*
2. Boer. *quæst. 8. num. 2.*
3. Notant DD. *ad l. benè à Zenone C. de quadr. præscript.*
4. Rebuff. *in tract. de lit. dilat. art. 1. glos. 1. num. 7.*

DEFIN.

DEFINITIO XXI.

Affectus non punitur si non sit secutus effectus nisi deuentum sit ad actum proximum & immediatum.

QVod plerique iactitant in atrocioribus delictis affectum puniri etiam quem effectus non sequatur, ita verum est si delinquens ad actum proximum &, vt aiunt, immediatum deuenisse proponatur.[1] Alioquin arbitrio iudicis statuenda pœna relinquitur.[2] *Ita tractatum est* 9. Cal. Mart. 1595.

1. Grammat. *cons. 36. num. 19.*
2. Iul. Clar. *lib. sententt. §. fin. quæst. 92.*

TIT. XXV.

Ne sin. iuss. Princip. cert. iudic. lic. confisc.

DEFINITIO I.

Confiscationis pœnam solus Principis magistratus irrogare potest.

VEMADMODVM non ex omni crimine publico & capitali hodiè irrogatur bonorum omnium publicatio & confiscatio,[1] sed ex eo duntaxat quod ad læsæ maiestatis diuinæ aut humanæ causam pertineat,[2] Ita non alius quàm qui mandatam à Principe iurisdictionem exercet, confiscandi ius habere potest.[3] Inferiores alij iudices & magistratus non habent, sed pecuniarias tantùm pœnas possunt infligere,[4] Et eas tamen interdum tantas tãtúque graues vt totius patrimonij facultates exhauriant, si delicti atrocitas eam condemnationem postulare videatur. Itaque cum iudices Sancti Victoris ad Gebennensem ciuitatem Claudium Patry ob homicidium condemnati bona confiscassent, partémque ciuitati Gebennensi, partem occisi liberis adiudicassent, *Senatus* noster ex appellatione procuratoris generalis cognoscens, pronunciauit malè iudicatum, commutauitque pœnam confiscationis bonorum in condemnationem pecuniariam 15. Cal. Decembr. 1588.

1. *Auth. bona damnatorum C. de bon. damnat.* quæ in hoc correxit iura antiqua cùm olim specialiter in multis casibus esset imposita pœna confiscationis bonorum prætereáque generaliter in omnibus casibus in quibus erat imposita pœna mortis naturalis vel deportationis, in illis etiam in consequentiam veniebat pœna confiscationis bonorum, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 78. num. 1. in princip.*
2. *d. Auth. bona damnatorum.* Adde crimen falsæ monetæ, hæresis & incestarum nuptiarum de quibus diximus suis locis post Iul. Clar. vbi supr. *num. 3.* vbi addit *num. 4.* etiam apostatam puniri confiscatione bonorum *ex l. 1. C. de apost.* scilicet si non extent eius filij vel cognati ad quos bona deferantur. *Auth. si qua mulier C. de sacr. eccles.* Iunge *Auth. incestas C. de incest. & inutil. nupt.*
3. Ad eos namque solos pertinet læsam Principis maiestatem vindicare. Alios enim defendi à Principe oportet non Principem ab aliis quomodo de viro & vxore scriptum est *in l. 1. §. vlt. & l. 2.* D. *de iniur.*
4. Distinguendum tamen est an pœna confiscationis pro delicto veniat imponenda à lege vel tacitè vel expressè vt tunc quilibet iudex qui potest super delicto cognoscere possit etiam pœnam illam imponere, An verò imponenda sit à iudice præter legem & tunc nullus iudex præter summos & Principis magistratus possit eam imponere. Ita enim ex communi nostrorum sententia distinguit Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 78. num. 5.*

DEFINITIO II.

Potest Princeps fisco suo applicare pœnam confiscationis etiam in præiudicium vassalli omnimodam habentis iurisdictionem, quoties edictum Principis facit ex non delicto delictum.

CONsultus à Serenissima Augusta Senatus noster, An cõfiscatio bonorũ eius qui aduersus edictũ Principis frumentũ in aliam prouinciam exportasset ipsi Principi adiudicanda esset cùm idipsum edicti verbis disertè comprehensum esset, An vassallo potiùs qui dominus erat subditi delinquentis, & cui Princeps omnimodam iurisdictionem, & merum mixtúmque imperium concesserat, Respondit periculosi esse exempli de illo disputari, supremámque supremi Principis potestatem quasi in dubium reuocari. Quis enim nesciat post translatam à populo lege regia Principi & in Principem omnem potestatem,[1] solius esse Principis legem condere.[2] Rursum eius esse qui legem condere potest, vt pœnam pro arbitrio statuat, & cui velit applicet? Ea siquidem potissima legis pars & potestas est vt non solùm quid fieri iubeat, vel prohibeat, sed etiam quod contra legem factum erit coerceat.[3] Sed & illud certissimum est, Quantumuis Princeps vassallo suo iurisdictionem omnimodam cum mero mixtóque imperio concesserit, nunquam tamen tantùm à se potestatis eum abdicare intelligi vt non plus sibi retinuerit, quàm in alium transtulerit. Cui simile illud est quod iactari solet in concessione quantumcunque generalissima semper exceptam intelligi personam concedentis.[4] Præterea sic posito iure vt ad vassallum non ad Principem confiscatio pertineret, facilè accideret vt pro arbitrio vassalli edictum Principis eluderetur, si fortè per fordes aut per gratiam conniuentibus oculis vassallus agere cum iis vellet, qui Edictum infringerent: Adeóque in id absurdum res deducta videretur, vt Princeps aut quod hac parte i-

dem est Principis procurator cogeretur auxilium & iurisdictionem vassalli ad hoc ipsum implorare vt Principi pareretur. Cùm tamen subditorum omnium saluti & commodis consuli præcipuè intersit Principis.5 *Ita Senatus* noster contra nescio quos consultores,qui in diuersam sententiam proprij compendij potiùs quàm tuendæ veritatis gratia laborauerunt.7 Ante Cal.Decemb.1590.

1. *l.1.*D.*de constit.Princip*
2. *l.1.& vlt.& pass.C.de legib.*
3. Vt tractat Vlp.*in fragment.Institt.tit.1.l.legis virtus* 8.D.*de legib.*
4. Quamuis vassallus dicatur inuestitus priuatiuè quod ad dominum Tessaur.*decis.132.num.2.*vbi multos citat.
5. Absurdum enim esset Principem alicuius auxilio egere in suo territorio, cùm eius auxilio cæteri omnes indigeant.Guid.Pap.*quæst.*346.Adde eundem *quæst.*341.
6. Ægid.Bossius & Marc.Anton.Natta *consil.659.tom.4.* quos refert & refellit Bagnascaccus apud Pedemontanos eo tempore Aduocatus generalis cuius extat in ham rem percelebre & amplum consilium quod ad nos à Serenis. Augustranssmissum & à Senatu nostro adprobatum fuit.Vide tamen Chassan.*tit.De confiscations*,Antonin.Tessaur.*decis.*132. 250. & 266.præsertim *num.6.*Amed.à Pont.*quæst.laudim.24.*Boer.*decis.*264Intellige tamen hanc Senatus nostri sententiam de pœna quæ irrogatur etiam ex iure communi & pro delicto communi ne dum ex edicto Principis, quod faciat ex non delicto delictum vt in casu proposito licèt contrà sentiat Tess.*dicti.quæst.*132.*num.*2.Vide *Defin.vlt.infr. de sent.pass.*

DEFINITIO III.

In persecutione mulctæ pecuniariæ dominus cum vassallo concurrit nec alter alteri anteponitur. Vtrique verò pars læsa præfertur.

COndemnato reo criminis ad mulctam pecuniariam & accusatori, & Principi, & Vassallo domino iurisdictionis,cùm non haberet in bonis vnde satisfieri omnibus posset, constabat quidem accusatorem qui propriæ vindictæ causam persequebatur,cæteris præferendum esse:1 Sed neque vassalli potiores partes esse debere quàm Principis, neque Principis quàm vassalli,cùm vterque vindictam publicam pari & æquo iure prosequatur. Quid ergo est? Concurrrent,2 vt pariter vtrique simul pro rata adiudicationis satisfiat.3 *Ita Senatus* in causa quadam Reuerendiss. D. Episcopi Maurianensis.*Sine die.*

1. Est enim creditor qui accusat pro suo vt aiunt interesse *l.fiscus* 38.§.1.*cum l.seq.*§.1.D.*de iur.fisc.*Creditores autem omnes,pœnis fiscalibus semper præferri certum est *l.vnic.C. pœn.fisc.credit.præfer.lib.*10.*tit.*7.Vide Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst.*80.*num.*7.*& in §.furtum num.*16.
2. Quamuis non desint qui dicant vassallum qui de mero & mixto imperio cum regalibus inuestitus fuit dicendum esse inuestitum priuatiuè etiam quod ad dominum, vt dixi *Defin.præced.num.*5.ex Antonin.Tessaur.*decis.*132.*num.* 2.post multos ibi citat.
3. Vt euenit inter correos credendi *l.reos* 11.§ *.cum tabulis D.de duob.reis*, aut inter creditores nullum vel temporis vel causæ priuilegium habentes *l.priuilegia* 32.*de reb.autor.iudic.possid.alias l.*17.*de priuileg.cred.*

TIT. XXVI.

De bon.damnat.

DEFINITIO I.

Confiscatio irrogata per sententiam an & quando afficiat bona sita extra territorium ius dicentis, & cuius fauorem.

IRROGATA per competentis iudicis sententiam vniuersorum bonorum publicatio si eam causam habuit quæ non ex iure municipali loci illius, in quo iudicatum est,sed ex iuris communis ratione proficiscatur, ad ea quoque bona pertinet quæ in alienæ iurisdictionis adeóque ditionis territorio sita sunt, quippe quæ ius vbique faciat propter iuris communis autoritatem cum iudicati potestate coniunctam: Sed ita tamen vt quæ alibi sita reperiuntur illius territorij domino acquirantur,non etiam ei cui publicationis commodum acquirere voluit is qui sententiam tulit.2 *Ita Senatus* sæpius.

1. Nec enim omnibus Iudicibus licet confiscare vt diximus *tit.præced.*Vide Guid.Pap.*quæst.*341.
2. Idem Guid.Pap.*quæst.*76.post Bart.*in l.cunctos populos in fin.C.de summ.Trinit.& fid.Cathol.*Bald.ibid.Boer. *quæst.* 264.licèt contrà sentiat Guill.de Lud.*sing.*94.

DEFINITIO II.

Sententia confiscationis lata contra heredem grauatum non nocet fideicommissario.

SI heres de restituenda post mortem suam hereditate rogatus, ob crimen læsæ maiestatis condemnatus sit irrogata præter pœnã capitis bonorum quoque omnium publicatione, nullum ex ea condemnatione præiudicium fit fideicommissario cuius vtique potior quàm fisci causa esse debet,1vt & anteriorum omnium creditorum.2 Cætera pete ex tit.De fideic.SC.6.

1. *l.Statius Florus* 48.§ .*Cornelio Felici D.de iur.fisc.*
2. *l.vnic.C.pœn.fiscal.credit.præferr.*

DEFI-

DEFINITIO III.

De bonorum petitione facta ante confiscationis sententiam.

ETsi bonorum petitiones æquissimis Gratiani & Theodosij constitutionibus sublatæ iam olim fuerunt,1 fecit tamen temporum nostrorum iniquitas,vt nihil hodie inter aulicos frequentius sit huiusmodi petitionibus,adeò vt & plerunque priùs quàm de crimine cognitum nedum pronunciatum, sit delinquentis bona citiùs donata reperiantur quàm publicata.2 Hoc vno vice remedij adhibito temperamento,vt non priùs ea concessio vires habere incipiat quàm à Rationalibus adprobata sit,nec rursumi à Rationalibus antè adprobari possit, quàm de crimine à Senatu cognitum fuerit & pronũciatum.3 Si secus attentatum sit,appellari à Rationalium cognitione tanquam ab abusu potest. *Ita tractatum est* in publico auditorio 10.Cal.Aug.1591.

1. *l.1.C.de petit.bonor.sublat.libr.*10.*tit.*19.vbi est textus elegans.
2. Inuerecunda petentium inhiatione vt loquuntur Imperatores *in d.l.*1.
3. Prius enim est vt constet de crimine quàm vt condemnatio vlla sequi possit.Et rursus vt concessio Principis adprobata sit à Rationalibus antequàm effectum habere possit.Ioan.Papon.*in syntagm.lib.*5.*tit.*1.*Du domaine du Roy* §.4. *in fin.Ex l.nec venditio* 2.*C.de præd.dener.lib.*10.*tit.*33.

TIT. XXVII.

De sentent.pass.& restit.

DEFINITIO I.

Indulgentia Principis restricta ad certam pœnam non facilè ad aliam extendi debet.

QVi sententiam & cõdemnationem triremium aliámve minorem passus est cùm supremo capitis supplicio sceleris sui pœnas luere debuisset, si aduersus eam duntaxat condemnationem à qua prouocauerat,restitutus sit à Principe pendente appellatione non satis tutus est. Quid enim si à priore sententia procurator Principis tanquam à minima condemnatione ad Senatum prouocauerit,vt mortis pœna infligatur?1 Non proderit beneficium Principis,vt cui libertatem & ciuitatem dare voluit, vitam ipsam adimi noluisse videatur.2 Etsi enim minùs accuratè intuenti videri possit Princeps noluisse, vt ei vita eriperetur cui ne ciuitatem quidem ereptam vellet,3 Tamen sicut alia mortis alia triremium condemnatio est,3 ita expresso Principis beneficio opus est vt mortis pœnam remisisse dici possit.4 Neque verò dubitandum est, quin multò facilius Princeps restituat aduersus triremium condemnationem, quàm contra indictam mortis pœnam:cùm quanto grauius delictum est quod remittitur,grauioréque dignum supplicio, tantò difficilior tardiórque Princeps esse soleat & debeat ad indulgendam restitutionem.5 Sanè remissa capitalis supplicij pœna, si Senatus ex appellatione leuiorem infligi debuisse cognoscat, nemo dixerit leuiorem remissam videri,6 Cùm vt plurimùm ex huiusmodi causis eueniat vt per principis indulgentiam grauior pœna in leuiorem commutetur, nec omnino liberetur, qui omnino perire debuerat: Nisi ad quamcunque pœnæ speciem, quod sæpe fit,indulgentia principalis extendatur.Principis enim voluntas & liberalitas maximè verò in indulgendo seruanda est,& interpretatione adiuuanda potiùs quàm restringenda.8 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.7.Sup.De pact.

1. Semper enim & quocunque tempore licet procuratori generali appellare tanquam à minima condemnatione,Vt delicta omnia non solùm aliquas sed etiam meritas luant pœnas.
2. Ne cui dedit quod minus est videatur ademisse quod plus fuit *arg.L.cui pacto* 5.D. *de seru.export. & not.in l.non debet cui* 21.*De regul.iur.*
3. Sunt enim distincta ista vt & alia genera pœnarum capitalium *l.capitalium* 18.D. *de pœn.*
4. Nec enim potest videri Princeps remisisse pœnam mortis quam à iudice irrogatam ignorauit, cùm concessiones quantumlibet generales nunquam extendantur ad ignorata & incogitata *vulg.l.cùm Aquiliana* 5.*l.qui cum tutoribus* 9. §.1.*& vlt.D.de transact.*
5. Quia ex grauitate pœnæ facilè potest Princeps colligere grauitatem criminis *l.aut facta* 16.*l.capitalium* 18.& *pas. D.de pœn.*Dixi *Defin.7.num.vlt.supr. ill.tit.de pœn.*
6. Alia enim pœna est quæ leuior est & ideo alia remissione indiget.
7. Debet enim misericordia Principis ad exemplum & imaginem diuinæ misericordiæ nonnullam iustitiæ rationem habere.
8. Princeps enim potest omnes delictorum pœnas remittere siue ante siue post condemnationem.Iul.Clar. *in pract. crimin.quæst.*59.*in princip.*quamuis non soleat regulariter concedere gratiam delicti sine remissione partis *Ibid.num.*3. Beneficium autem quod à mera Principis indulgentia proficiscitur, quàm plenissimè est interpretandum *l. pen. D. de constit.Princip.* Et verò si pœnæ omnes sunt odiosæ *l.pen.*D.*de pœn.*consequens est vt indulgentia quælibet sit fauorabilis, quia per eam non remanet delictum omnino impunitum,si quidem indulgentia quos liberat notat *l. vlt.C.de abolit.*

DEFINITIO II.

Clericus veniam criminis capitalis à solo Principe impetrare potest, Et an impetrata ea possit adhuc conueniri apud iudicem ecclesiasticum & ab eo condemnari.

ETiam cùm à clerico perpetratum est homicidium cuius coercitio ad iudicē ecclesiasticum pertineat, criminis veniā facere solus Princeps potest, quoniā etsi de crimine iudex ecclesiasticus cognoscceret,[2] capitis tamen suppliciū irrogare non posset, sed ex ea causa ad iudicem laicum remittere condemnandum deberet. [3] Itaque si rescriptum Principis ad Senatum de abolendo crimine à Senatu adprobandum sit,[4] non solet in eam rem citari procurator fiscalis ecclesiæ. [5] Sed an post Senatusconsultum pro reo redditum licebit ecclesiastico iudici hunc eundem reum pro eodem crimine quod commune fuit condemnare?[6] Mouet ex vna parte pro reo autoritas Senatusconsulti, quod quamquam inter alias partes pronunciatum, ei tamen nocere & æquum est qui citari non debuit, quique si vocatus fuisset, intercedendi ius non habuisset. [7] Ex alia parte vrget, quod salua senatusconsulti autoritate, quo nihil de crimine ipso pronunciatum sit, sed tantùm de pœna capitali, & de pecuniaria in capitalis consequentiam irroganda, [8] nihil prohibeat hunc ipsum condemnari in mulctam pecuniariam fisco ecclesiæ applicandam, [9] ne alioqui eueniat vt ex iudicis aut Principis secularis facto deterior fiat condicio fisci ecclesiastici, cui quòd ad commune delictum attinet pecuniariámque condemnationem, iniuria fieri nulla debuit. [10] *Senatus* nihildum constituit, in ea causa de qua SC. 27. De iurisd. omn. iudic. & for. compet.

1. Tanquam qui sit dominus totius reipublicæ & territorii sui in quo etiam hic reperitur.
2. Vt pluribus tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 36. per tot.*
3. Scilicet post sollennem depositionem, & vt loquuntur, degradationem, cui numquam locus est nisi ob graue crimen. Iul. Clar. *quæst. 74.* vbi etiam subiicit quænam sollennitas interuenire debeat in degradatione.
4. Quomodo semper adprobari gratia Principis per Senatum debet. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 59. nu. 10.* Etiamsi per eam fiat tantùm commutatio pœnæ non absoluta remissio: Ibid. Et quamuis subiiciat non esse necessariam Senatus adprobationem in gratia exilij arbitrarij, itémque quando conceditur gratia à pœna extraordinariè imposita per edicta ipsiusmet Principis alio tamen iure vtimur, nec istas limitationes Clarus ipse probat.
5. Quia non posset impedire gratiam cùm ecclesia non nouerit sanguinem.
6. Interdum enim qui apud vnum iudicem accusatus & vel absolutus vel punitus fuit, iterum apud alium iudicem accusari potest & puniri. De quo vide Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 57.*
7. Sufficit enim vt redditum sit cum legitimo contradictore *l. si ideo 55. in fine principij D. de euict. l. cùm non iusto 5. D. de colluf. detег.*
8. Abolitio enim tollit non inducit quæstionem de crimine.
9. Nec enim ideo fiet vt contraria pronunciata videantur quod vnum verendum esset *l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*
10. *Ex reg. l. 1. in princip.* De *alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

DEFINITIO III.

Potest gratia criminis facta per Principem adprobari à Senatu etiam inaudito procuratore vassalli.

AD capitalem pœnam condemnato si Princeps criminis veniam indulserit, non est necesse audiri procuratorem officij vt vocant, id est iurisdictionis inferioris in qua delictum admissum esse dicitur, sed solum procuratorem Principis, & priuatum accusatorem. Hunc vt ei ante omnia satisfiat,[1] non vt consensus illius exquiratur, cùm tametsi dissentire maximè velit nihilominùs Principis beneficio locus esse debeat,[2] si aliud nihil remoretur. [3] Interdum namque ea indulgentia necessitatem inducit præstandæ satisdationis De non offendendo. [4] Illum verò quòd ipsius maximè interlit, vtpote ad quem publica vindicta criminisque persecutio spectet. [5] At eius procuratoris qui iurisdictionem tantùm tuetur, nihil prorsus interest dum ne quid ex mulcta ei adiudicata detrahatur, quod nec vnquam Princeps facere solet. [6] Aliud est si indulgentia præcesserit condemnationem. [7] Tunc enim nihil inaudito inferioris iurisdictionis procuratore constituendum est, ne alioqui ius ipsius remittere voluisse Princeps videatur.[8] *Ita Senatus* in eadem causa & pro Martino Micol 13. Cal. Ianuar. 1593.

1. Secundum ea quæ dixi *Defin. 3. supr. Ne sin. iuss. Princip. cert. iudic. lic. confisc.*
2. Quod enim potest fieri aliquo inuito, potest multò magis fieri eo ignorante *l. quod potest 26. de reg. iur.*
3. Quid enim si pars doceat obreptum vel subreptum fuisse Principi? *l. si quis obrepserit D. de fal. l. vlt. C. de precib. Imp. offer.*
4. Ne beneficium Principis alioqui fiat iniuriosum & captiosum contra *l. 4. C. de emancip. lib. l. Paulus 8. de prat. stip.*
5. *l. post legatum 5. §. aduocatum fisci. D. de his quæ vt indign.*
6. Intelliguntur enim omnia Principis rescripta saluo iure tertij *l. 2. §. si quis à Principe & §. merito D. ne quid in loc. public.*
7. Quod tum maximè solet vsuuenire cùm indulgentia fit per modum abolitionis, quæ in eo differt à gratia, quod per abolitionem prohibetur accusatio ne cogatur reus fateri crimen quod gratia & indulgentia præsupponit. Ita vt is cuius crimen abolitum est non possit interrogari de crimine, ideóque solent abolitiones esse odiosiores. Quanquam nihil vetat etiam ante condemnationem fieri gratiam & indulgentiam criminis.
8. Semper enim citandus est quisquis ex eo actu lædi potest *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam ita 36. D. de adopt.*

DEFINITIO IV.

Condemnatus ad mortem nec agere amplius potest nec conueniri.

AD vltimum supplicium [1] condemnatus per contumaciam si per procuratorem ciuili aut criminali iudicio agere velit audiendus non est cùm pro mortuo habeatur, [2] præsertim si à supremo magistratu condemnatus sit à quo nec liceat appellare. [3] Si tamen rescripto Principis dilata & tantisper prohibita sit executio iudicati, nihil causæ est cur non interea condemnatus iura sua persequi possit,[4] Exemplo eius

plo eius quod de deportato proditum est non prius amittere eum ciuitatem quàm Præsidis qui deportauit factum adprobauerit[5] (Quanquam nil hodie necesse est vt Principis approbatio accedat.) Nam siue in integrum restituetur salua ei esse iura omnia æquum est; [6] siue non restituetur tanto faciliùs fisco satisfiet si mulcta pecuniaria irrogata sit, [7] aut tanto locupletior erit fiscus si tale crimen sit ex quo confiscatio sit secuta. Planè si condemnatus ipse conueniatur ab alio, dubitari non potest quin aut permittenda ei sit defensio, aut in eum actio inhibenda.[8] *Ita Senatus* Cal. Decemb. 1594.

1. Hoc est ad mortem *l. vltimum supplicium 21. D. de pœn.*
2. Cùm per condemnationem cuius statim facienda est executio factus sit seruus pœnæ si præsens fuit. Iul. Clar. *in §. testamentum quæst. 21. num. 1.* vbi ob hanc causam ait non posse hunc testari. Adeóque testamentum si quod antea fecerat irritum fieri. *ex l. si quis filio 6. §. irritum D. de iniust. rupt.* Quamuis non seruetur hoc de consuetudine vt ille ibidem subiicit.
3. Nam si appellet ab eo à quo appellari potest nec damnatus videtur, quia appellatio extinguit iudicatum *l. 1. §. vl. D. ad SC. Turp. d. l. si quis filio §. hi autem omnes de iniust. rupt.*
4. *d. l. si quis filio §. quid tamen ill. eod. tit.*
5. *d. l. si quis filio §. eius qui deportatur. l. 2. §. 1. de pœn. l. 1. §. deportatos de leg. 3. l. 6. de interd. & releg.*
6. Hoc enim est in integrum restitui à Principe, iura sua omnia recuperare *l. 1. C. hoc tit.* vbi est text. elegans.
7. Semper enim creditoris interest locupletiorem habere debitorem vt tanto facilior sit exactio crediti.
8. Quis enim ferat denegari defensionem ei qui ab alio conueniatur? *l. tutelas 7. §. vlt. D. de cap. minut. l. 2. D. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Confiscatio bonorum apud nos cedit lucro solius Principis non etiam vassalli, & quomodo prospiciatur vasallo.

PVblicatio & confiscatio bonorum ex cuiuscunque criminis causa eam pœnam hodie admittentis,[1] ac multo magis si proponatur crimen læsæ maiestatis, solius Principis lucro cedit, [2] non etiam vasalli eiusdémque domini directi, licèt ex ratione iuris communis ea pœna irrogetur.[3] Nimirum quod ad bona illa attinet quæ sunt in eiusdem Principis territorio. Nam quæ in alieno sita sunt ad illius territorij Principem omnimodo spectant. [4] Sed id ita accipiendū est, nisi inferior ex priuilegio Principis tale ius habeat specialiter confiscationis percipiendæ. Quomodo habet apud nos Illustriss. Dux Gebennensis in tota prouincia Gebennensi, & Focigniacensi, præterquàm sijlæsa sit maiestas in primo capite. Neque tamen ex eo prohibetur supremus Princeps quominus veniam criminis indulgeat delinquenti, [5] nec in eo solùm vt capitis pœnam remittat, sed & vt confiscationem ipsam, quæ vtique non nisi in capitalis supplicij consequentiam hoc casu irrogatur. In eóque elucet suprema Principis autoritas, ne dubitari possit quin habeat ille non solùm vitæ & necis, sed etiam bonorum plenissimam potestatem. [6] Verùm eæ Senatus partes esse debent vt mulctam pecuniariam tanto grauiorem infligat ei cui Princeps criminis veniam dedit. Neque enim iuri inferioris domini vassallique derogare voluisse Princeps facilè credendus est. [7] *Ita Senatus* secreto SC. in causa Franciscī Garnier & N. Thibaud 18. Cal. Iul. 1595.

1. Nam ex paucis criminibus, hodie fit confiscatio bonorum post *Auth. bona damnatorum vbi not. C. de bon. damnat.*
2. Natt. *cons.* 580.
3. Vide tamen plerosque contrà sentientes à nobis relatos *Defin. 2. num. 7. sup. ne sin. iuss. Princip.*
4. Vt scripsi *Defin. 1. sup. tit. prox.*
5. Secundum ea quæ tractat Iul. Clar. *quæst. 59. in pract. criminal.*
6. *l. 1. C. hoc tit.*
7. *l. 2. §. merito & §. si quis à Principe D. ne quid in loc. public. l. 4. C. de emancip. liber.* Tessaur. *decis. 132. 250. & 266.* Amed. de Pont. *quæst. laudim. 24.*

TIT. XXVIII.

De dignitat. & nobilit.

DEFINITIO I.

Qui per artes sordidas nobilitatem generis amisit, non nocet liberis ne quidem postea susceptis, Imò nec sibi si quandocunque desistat, neque indiget rehabilitatione.

VT nobilitatem habet ab auis & proauis non idcirco eam amisisse videri potest quòd patrem habuerit [1] qui mechanicas forte & obscœnas artes exercuit. [2] Absurdum enim sit à patre solo aufferri filio quod non à solo patre filius habeat. [3] Nec quod eo ipso tempore conceptus filius fuit quo pater iam nobilitatem amiserat, ad rem pertinebit. Nam quod dici solet, per medium vt vocant inhabile impediri coniunctionem extremorum, [4] ad hunc casum non pertinet, in quo fieri non potest quin aui nobilitas per patrem quantumuis ignobilem in nepotem cum vita transmittatur: [5] Quidni verò, cùm is ipse qui mechanicas artes exercuit, si ab antiqua prosapia nobilis fuit, sola desistentia recuperet nobilitatem? [6] neque vlla indigeat rehabilitatione? [7] qua proculdubio indigeret, qui ex priuilegio & sola Principis cōcessione primus sibi fuisque nobilitatem quæsiuisset. Quamquam quod apud Gallos vsu receptum traditur, vt quisquis sordidè vixit tametsi ex nobilissima familia originem traxerit nouo indigeat Principis beneficio, [8] non tamen eius liberi, [9] summam rationem habere mihi semper visum est, ne alioqui huiusmodi homini-

bus veluti ludibrio & contemptui sit nobilitas,[10] quam venerationi potiùs habere,& sanctissimè colere deberent. Sed tamen alio vt dixi iure vtimur.[11] *Ita Senatus* in causa fratrum de Dompierre de S. Genis contra Syndicos illius Vniuersitatis 15. Cal. Ianuar. 1590.

1. *l.3.D.de interd.& relegat.l.emancipatum* 7.§.*vlt.*D.*de Senator.* Nobilitas enim per aliquem acquisita descendit veluti ex traduce in posteros.*l.*1.vbi Bart.*l.Senator l.si Senator C.hoc tit.lib.*12. Andr. Tiraq.latè *in tract. De nobilit.cap.*15. & 35.
2. Nobilitatem enim perdit is qui vilibus & mechanicis artibus vtitur *l.nobiliores* vbi Bald.*C.de commerc.& mercat. l.ne quis C.hoc tit.* Tiraq.*in tract. De nobilit.cap.*27.vbi vide.
3. *d.l.*3.*de interd.& releg.* vide Tiraq.*cap.*35.*De nobilit.*
4. Ratio est quam adfert Cravet.*cons.*165.vbi contrariam sententiam tuetur vt scilicet non sit nobilis qui auum habuit nobilem si natus sit ex patre mechanicas artes tum exercente. Vide tamen *l.*2.C.*de oper.libert.*
5. Quia non tantùm patri coniungitur filius sed etiam auo per patrem *d.l.emancipatum* 7.§.*vlt.*D.*de Senat. l. dotem* 6.D.*de collat.bonor.*
6. Guid.Pap.*decis.*196.217.& 391.*per text.in cap.vlt.de vit.& honest.cler.& in clem.*1.*eod.l.ingenuum cum sua glos.C.de ingen.manum.* Et alij quos refert Tiraq.*cap.*27.*De nobilit.num.*5.
7. Scilicet si inspicias iuris communis rationem quæ apud nos proculdubio obtinet. Masuer.*in tit. De tallijs seu collect. §.item illi qui sunt nobilitate decorati.* Chassan.*cons.*64.*viso processu col.pen.vers.sed dato.*
8. Ita Tiraq.*dict.cap.*27.*de nobilit.num.*6.
9. Nec enim factum patris debet nocere liberis in eo iure quod habent ab auo non à patre *d.l.*3.*De interd. & relegat.* Iunge *Defin.*14.*infr.*
10. *arg.l.vlt.§.penult.C.de bon.quæ liber.* Est enim rara res nobilitas. Tiraq.*cap.*37.*num.*1.
11. Vt scilicet rehabilitatio nulla sit necessaria,ne quidem ei qui sordidas artes per se exercuit,sed sufficiat ei sola desistentia ad recuperandam nobilitatem,si modò eam ab auis habeat & ab antiqua prosapia vt ait Definitio, non si cùm primùm sit ille nobilitatus.Hic enim & faciliùs amittit nobilitatem,& amissam difficilius recuperat.Planè qui per alium sordidas artes exercet non ideo amittit nobilitatem.Idem Tiraq. *vbi supr.n.*7.*& seqq.* Audio tamen ab aliquot annis supremam apud nos Rationalium Curiam id obseruare vt exigat rehabilitationem,quam Senatus noster non exigit.

DEFINITIO II.

Nobilitas non tam facilè acquiritur quàm amissa recuperatur.

FAcilius recuperatur amissa nobilitas quàm acquiritur. Eam namque à seipso acquirere nemo potest. At quam facto suo quis amiserit eam contrario facto recuperare facilè potest.[1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Guid.Pap.*quæst.*89.post Bart.*in l.*1.*C.hoc tit.De dignit.lib.*12.*tit.*1.Vide addit.ad Guid.Pap.

DEFINITIO III.

Agros suos vel communes coluisse non nocet nobilitati adeóque nec alienos conduxisse.si nobilis aliter viuere non potuit honestè.

NOn ex eo solo nobilitas amittitur, quod vir nobilis agros suos manu coluisse probetur. Nam imò verò laudi olim habitum id fuisse,Cincinnati aliorúmque exempla testantur quos legimus ab aratro ad nobilissimas quasque Reipub. dignitates obeundas reuocatos.[1] Neque verò clericus ex hac etiam causa perdit priuilegium clericale.[2] Idem est si nobilis non lucri faciendi gratia, sed vt afflictis & miseris rebus suis ad victum necessarium subueniret, alienos fundos colendos conduxerit,[3] Aut bona sibi cum fratribus aliisve communia,[4] ne extraneo conductore interueniente difficiliorem experiretur partis suæ fruitionem.His enim casibus apparet non tam inhonesti lucri auiditate quàm necessaria aut saltem honesta de causa ab ea vinendi ratione recessum esse, quam nobiles sequi & solent & debent.[6] *Ita Senatus* in eadem causa , & rursum pro Nobilibus De Leaual contra Syndicos loci d'Ingé 4. Id. Maij 1593.

1. Andr.Tiraq.latè *cap.* 32.*de nobilit.per tot.præsertim num.*2.
2. *can.clericus* in verbo *agricultura* 91.*distinct.* Tiraq *dict.cap.*32.*num.*3. Guid.Pap.*quæst.*41.392.
3. Esset enim illa sanè iniquissima sententia per quam cogeretur quis etiam necessario sumptu carere & fame perire *l.reo* 41.D.*de solut.l.suo victu* 18.*& seqq.D.de oper.libert.* Tiraq.*cap.*37.*num.*82.*de nobil.*
4. Nam & suum potest quis dicere id quod cum alio commune habet *l.*5.§.*vlt. & l.seq.de legat.* 1.*l.illud* 46. *de rit. nupt.*
5. Et ad obuiandum discordiis quas materia communionis excitare solet.
6. Est enim honesta quælibet ratio conseruandæ vitæ vt & redimendi sanguinis *l.*1.*D.de bon.eor.qui mort.sib.consc.*

DEFINITIO IV.

Notariatus derogat nobiliuati præterquàm si quis sit notarius Principis.Nam & cocus Principis habet dignitatem.

NOn dubitatur apud nos quin notariatus officium deroget nobilitati:[1] quippe quod adeò vile sit vt non desint qui putent etiam infames personas ad id admitti posse.[2] Quibus tamen hac parte non assentior.Alios enim mores nostra hæc ætas postulat, eóque iure vtimur vt non nisi probatæ testatæque fidei homines ad huius officij exercitium recipiantur: cùm quotidiano vsu compertum sit quanti publicè referat probos esse eos,quorum fidei probissimi cuiusque facultates, existimatio,vita denique ipsa committatur.[3] Magisque probarem quod apud gentes aliquas receptum audio vt non alij possent esse notarij, quàm qui vel nobiles essent,[4] vel Doctores.[5] Nec sane ratio bona reddi potest, cur viles haberi debeant & ignobiles , ne dicam infames. Nam quòd comparantur seruis publicis, quorum munus olim fuit vt pro quibuslibet stipularentur, omninò alienum est, cùm liberi sint non serui ,[7] vtróque susceptum munus obeant,non quod inuitis sit iniunctum.[8] Illud sanè in confesso est notariam Principis non solùm nobilem manere si talis iam anteà fuerit , sed etiam dignitatem habere intelligi.[9] Nam & cocus Principis dignitatem habere creditur.[10] Nimirum ad Principis maiestatem illud pertinet, vt domestici eius omnes dignitate præditi existimentur. *Ita Senatus* in ea causa de qua suprà SC. 1.

1. Cravet.*cons.*163.quem refert Tiraq.*cap.*30.*num.*9.*De nobilit.* Vide Guid.Pap *quæst.*96.
2. Bart.*in l.*1.*C.de mandat.Princip.& in l.eadem D.ad leg.Iul.repet.* Cravet.& Tiraq.vbi supr.
3. Cùm instrumenta per notarium recepta tantam faciant fidem publicam vt nec de falso argui possint nisi præcedente solenni inscriptione,vt dixi *in tit.Ad leg.Cornel.de falsf.suprà.*
4. Vt apud Vercellenses.
5. Vt apud Bononienses.
6. *l.non aliter* 18.*D.de adopt.l.*2.*C.eod.l.*2.*D.rem pupill.salu.for.*
7. At serui publici erant serui reipublicæ non homines liberi *l.*1.*C.de seru.reipublicæ manum.* Nec vllus iuris locus est qui notarios appellet seruos,quod benè obseruauit Tiraq.*dict.num.*9.
9. Nemo enim notarius nascitur,aut fieri cogitur. Certè nemo dixerit notariatus officium habere dignitatem, cùm possit exerceri per libertum *l.vlt.C.de seru.rei p.man.* qui tamen non potest habere dignitatem *l.*1.*C.ad leg. Iul. Maiest.* Tiraq.post alios ibid.
9. *l.*1.vbi Salycet.*C.de mandat.Princip.* Tiraq.*dict.cap.*30.*num.*8.
10. Idem Tiraq.vbi supr.*num.*10.ex Bald.*in cap.*1.*de feud.gard.in addit.*

DEFINITIO V.

Procuratoris etiam ad lites officium derogat nobilitati nisi quod apud Senatum exercetur.

SImilis nostrorum error ille est, quod vulgò putant, Procuratoris quoque litem exercentis officium esse vile & sordidum, ob idque derogare nobilitati ,[1] Nullo enim iuris loco id proditum legimus ,[2] nisi fortè ideò sic comparatum volunt, vt nobilibus omnis omnino quæstus comparandi occasio auferatur: quomodo à Pop. Rom. patribus olim ablatam fuisse constat.[3] Placet tamen Senatui nostro ea distinctio vt qui apud Senatum aliámve supremam curiam procuratoris ad lites officium exequitur , pristinam nihilominùs nobilitatem retineat ,[4] non item qui apud inferiores iudices tametsi iurisdictionem Principis tractantes,[5] vt tanto meliore condicione sint qui Senatui dant operam, quantò præcelsior Senatus dignitas est cæteris omnibus,[6] quippe quæ ipsam Principis dignitatem & autoritatem præ se ferat.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Guid.Pap.*quæst.*89.Andr.Tiraq.ex communi omnium sententia *cap.*30.*De nobilit.in princip.* Idem Guid.Pap.*quæst.* 388.& 396.
2. Nam quod scriptum est *in l.si quis procurationem* vbi glos. & DD.*C.de decur.lib.*10.Non ad procuratores iudiciorũ spectat sed ad procuratores negotiorum,vt & benè obseruauit Tiraq.*dict.cap.*30.*num.*1.
3. Sic enim Tit.Liuius quodam loco scribit fuisse olim Romæ constitutum vt quæstus omnis Patribus auferretur.
4. Cùm Senatus personam repræsentet ac maiestatem Principis cuius etiam cocus habet dignitatem, vt dixi *Defin. præced.num.*10.Ita Chassan.*in consil.*
5. Et de his debet intelligi Guid.Pap.in decisionibus supra allegatis. Idem tamen sentit ille etiam de aliis *quæst.* 395.
6. Non tamen facile solet Senatus noster pati vt quis etiam ex iis qui procurant apud amplissimum ordinem nobiles fiant retento absolutè eo officio procurationis,sed cum hac restrictione vt post aliquod tempus abstinendum habeant à procuratione,saltem post decennium. Nempe quia facilius est vt acquirendæ nobilitati repugnare videatur, perpetuæ apud Senatum procurationis officium quàm vt perimat acquisitam. Huc enim pertinet quod dici solet multa facta teneri quæ fieri prohibentur *l.patre furioso* 8.*de his qui sui vel alien.iur.sunt.*
7. Nam & literæ omnes quæ à Senatu prodeunt,sub nomine Principis prodeunt.

DEFINITIO VI.

Ex solutione tributorum quæ plebeiis indicuntur non amittitur nobilitas nec immunitas nisi ea solutio fuerit continuata per triginta annos.

NOn fit præiudicium nobilitati & immunitati ex eo solo quod vir nobilis passus sit censeri se in plebeiorum numero,tributáque non nisi plebeiis indicta per aliquot annos soluerit: Nec si per longum tempus ea solutio continuata sit, dum ne per longissimum.[1] Quis enim in re tanti momenti & ad causam status pertinente breuiùs quàm triginta annorum tempus sufficere posse existimet?[2] Quamuis dici soleat perire priuilegium si eo per decennium vsus non sit , qui vti potuit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Guid.Pap.*decis.*387.
2. Cùm enim actus sit reiterabilis non sibi præiudicat nobilis,nisi pro vicibus quibus soluit non pro futuro tempore,secus si actus non esset reiterabilis,vt ratiocinatur ibid. Guid.Pap.per text.*in cap.decedentibus Extr. de priuil. Auth: presbyteros* 2.*C.de episc.& cleric.l.voluntaria C.de excus.tutor.l.*2.*C.de iur.domin.impetr.*
3. *l.*1.D.*de mundin.* Vide tamen apostill.ad Guid.Pap.

DEFINITIO VII.

Etiam is qui litis initio inter plebeios habebatur potest lite pendente prouisionalem immunitatem tanquam nobilis obtinere.

QVid ergo si nobilis qui per errorem aut imprudentiam passus est continuo fortassis decennio aut vicennio censeri se in numero plebeiorum,& à se tributa exigi,repertis posteà nobilitatis auitę instrumentis, in integrum restitui velit aduersus solutiones, neque tamen in eo res sit vt per diffinitiuam sententiam adhuc decidi possit,An pendente lite immunitatem ab obeundis plebeiorum muneribus, & honoribus obtinere debebit? Mouet , quod dici solet,Pendente lite remanere actorem debere in eo statu in quo litis cœptæ tempore reperitur.[1] Sed id ita accipi debet , Quousque de contrario statu aut per plenam probationem,aut per probabilem præsumptionem appareat.[2] Itaque pro actore nobilitatem ex instrumentis probante interea pronunciandam esse placuit.[3] In eadem causa. Iunge SC.5. De muner. patr.

1. *l.moueor* 4.*C.si seruus export.uen.*
2. Vt apparet *ex d.l.moueor* in illis verbis *sed quoadusque probaueris.* Semper enim præsumptio cedit probationi & veritati *l.si chirographum* 24.*& seq.l.imperatores* 29.*in fin.de probat.*

3. Semper enim pendente lite dicendæ sunt vindiciæ pro eo qui apparentiorem vt loquuntur,& probabiliorem exhibet titulum,quamuis nobilitas non sit qualitas naturalis,sed accidentalis.Nec enim quisquam nobilis nascitur. Bart. *in l.1.C.hoc tit.de dignit.libr.12.* Vnde solent nostri nobilitatem definire qualitatem illatam per Principatum tenentem quia quis vltra honestos plebeios acceptus ostenditur.Tiraq.*cap.6.num.1.De nobilit.& cap.10.num.13.*

DEFINITIO VIII.

Monetæ præfectura perpetua nobilitatem tribuit,non temporalis.

PErpetuam cudendæ monetæ præfecturam nactus à Principe nobilitatem ex priuilegio adeptus videtur.Quod secus est in eo cui non nisi ad tempus id muneris datum est. [1] Etsi enim vtrique illud est commune quod annuam Principi mercedem præstant, plus tamen potest causa perpetua quàm temporaria ad nobilitatis acquisitionem.[2] *Ita Senatus* pro N.Ioanne Burges Camberiensi 6. Cal.Decemb. 1592.

1. Et de his videtur intelligi debere quod tractat Guid. Pap. *quæst.* 404. de magistris particularibus monetarum quos ipse ait teneri ad subsidia Delphinalia quamuis monetarij ipsi & operarij monetarum non teneantur,vt idé Guid. Pap.tradit.*quæst.*402.
2. Exemplo eius quod dicimus,Ad acquisitionem dominij necessariam esse causam perpetuam nec sufficere temporalem *l.1.* vbi Cuiac.notat in Paratitlis D.*de im.dot.*

DEFINITIO IX.

Medici Doctores licèt nec nobilitatem hoc ipso sibi acquirant,nec dignitatem habent,tamen immunitatem,itemque viuis illis vxoris & filij eorum.

MEdicos Doctores siue publici professores & lectores sint, siue curandis tantùm morbis vacent,cõstat nec nobiles esse nec dignitate vlla præditos.[1] Habent tamen priuilegium immunitatis ab omnibus oneribus,& muneribus,præsertim personalibus,[2] nec tantùm qui actu legunt, vt malè quidam sentiunt,[3] sed etiam si curationi se addixerint. Par enim omnium priuilegium est:[4] dummodò sint intra numerum constitutum,& quem vnaquæque ciuitas benè constituta præscriptum habere debet,[5] & consequenter decreto Curialium adprobati,[6] Aut si sint medici exercitus & legionis, nempe quandiu exercitum sequuntur & absunt reipublicæ causa.[7] Non tantùm autem medicis,sed & eorum liberis & vxoribus idem priuilegium immunitatis conceditur, [8] Sed hoc viuis duntaxat medicis,non etiam iis defunctis:[9] Cùm enim id priuilegium non nisi ratione officij datum sit quod neque in viduam transit, neque in liberos,fieri non potest vt finito officio duret.[10] Neque simile est quod dici solet mulierem quandiu vidua manet gaudere priuilegiis viri.Id enim ad ea priuilegia pertinet quæ ratione dignitatis competũt, non ad ea quæ ratione officij.Mulieres enim maritorum dignitate fulgent,at eorum officio non fungun tur.[11] *Ita Senatus* in causa Isabellæ Scarron viduæ Andrææ Pignier medici & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigny Non.Febr.1593.

1. Etsi negari non potest quin medicina sit ars non solùm honesta sed etiam pernobilis, ita vt qui eam profitentur licèt hoc ipso nobilitatem & immunitatem nanciscinon possint,si quam tamen habent eam non idcirco amittant, vt pluribus tractat Andr.Tiraq.*cap.31.De nobilit.*
2. *l.medicos 6.C.de profess.& medic.lib.10.tit.52.*
3. Bart.*ad d.l.medicos.*
4. *l.si duas 6.§.est autem & numerus D.de excus.tutor.*
5. *d.§.est autem* iunct.*§.excedere ead.leg.*
6. Vt loquitur *l.magistros 7.C.de profess.& medic.lib.*10.
7. *l.1.eod.tit.*
8. *d.l.medicos 6.& l.vlt.eod.tit.*
9. Glos.*in d.l.medicos* in verb.*filij*,quam ibid.adprobat Bart.& Ioann.de Plat.*num.2.*
10. Priuilegium enim competens ob aliquam qualitatem,finita illa qualitate finitur *l.si duas 6.aliàs l.athleta §.gentium* D.*de excus.tutor.& vulgar.*Ratio est Ioan.De Platea loco supradicto.
11. *l.vlt C.de incol.lib.*10.*tit.*39.*l.mulieres* 13.*C.de dignit.lib.*12.*tit.*1.Bart.*in l.vnic.*C.*de mulier.& in quo loco lib,* 10. *tit.* 62.*l.fœminæ* 8.*l.vlt.D.de Senator.*

DEFINITIO X.

In quo melior sit condicio Doctorum iuris & Aduocatorum,quàm medicorum.

IN eo igitur melior condicio est aduocatorum & doctorum iuris,quàm medicorum:illi enim non solùm acquirunt nobilitatem perinde ac qui in castris militant,[1] sed etiam dignitatem quandam habere exi stimantur,[2] ob idque & priuilegium ne aut pro debito ciuili detrudi possint in carceres,[3] aut facilè pro crimine tormentis subiici:[4] Proinde habent beneficium immunitatis non ex priuilegio & contra iuris communis regulas vt medici,sed iure communi quo immunes sunt à plebeiis muneribus & oneribus omnes qui nobilium numero adscribuntur,[5] ac multò magis qui habent dignitatem:[6] Et consequenter transit in eorum viduas & liberos idem ius immunitatis, quoniam quemadmodum viduæ per maritum,ita liberis per patrem quæsita dignitas intelligitur,[7] vsque adeò vt nec si patri viuo ablata sit,liberis tamen auferri debeat [8] extra causam læsæ per patrem maiestatis. [9] Ergo non satis recta in omnibus est Doctorum iuris & medicinæ comparatio.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l.aduocati* 14.*C.de aduoc.diuers.iudic.*
2. Guid.Pap.*quæst.*388.*num.*8.& 9.
3. Nisi agatur de graui delicto.Iul.Clar.*in pract.crimin.quæst.*28.*num.*4.
4. Idem Clar.*in dict.pract.crimin.quæst.*84.*num.*16.vbi addit non valere consuetudinem si qua sit in contrarium.
5. Andr.Tiraq.latè *cap.*20.*num.*168.*& seq.De nobilit.*vbi & alia pleraque nobilitatis priuilegia refert & probat.
6. Dignitas enim plus quàm nobilitas est cùm vix possit esse sine nobilitate,possit autem nobilitas è contrario esse sine dignitate.Immunitas sanè tribuitur plerumque ob solam nobilitatem.Tiraq.*dict.cap.*20.*num.*172. Vide tamen eundem Tiraq.*cap.*8.*num.*4.& *cap.*20.*num.*191.
7. Tiraq.*dict.tract.De nobilit.cap.*18.*per tot.*
8. *Vsiliam* 9.*D.de Senator.*
9. Nam ex hac causa etiam liberi puniuntur infamia & bonorum amissione *l.quisquis 5.C.ad leg.Iul.maiest.*
10. Licèt comparentur *in dict.l.medicos.*In eóque videtur errasse Guid.Pap.*quæst.*394.iunct.*præced.& sequent.* Adde eundem *quæst.*81.

DEFINITIO XI.

EXcipiendi tamen sunt medici Principis, habent enim dignitatem [1] quam & cocus Principis habere creditur.[2] Sed medicos Principis accipere debemus,quibus Princeps ipse dat se curandum, non etiam illos quibus militum aut aliorum curandorum munus à Principe iniungitur, tametsi eo nomine stipendium mereantur.[3] Sanè Principis medicos,licèt edicto Principis nostri quod ad 5.Cal.April.1584. factum est, non connumerentur inter eos qui immunitatis priuilegium habent,æquissimum tamen est eodem iure censeri.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Et consequenter nobilitatem,& immunitatem Bart.*in l.vnic.in fin.arg.ill.text.C.de comit.& ch.sacr.palat.lib.*12. Andr.Tiraq.*cap.*30.*in fin.de nobilis.*
2. Idem Tiraq.*ibid.num.*10.
3. Aliud enim est seruire militibus Principis,aliud verò ipsi personæ Principis.
4. Quomodo & notarij Principis idem priuilegium habeat. De quo vide quæ scripsi *Defin.*4.*supr.*

DEFINITIO XII.

Quantum referat an quis nobilis sit absolutè ac simpliciter an secundum quid,& an ex priuilegio an ex iure communi.

NOn omnis nobilitas prodest ad immunitatem,sed illa duntaxat quæ absolutè nec secundũ quid nobilitas est.[1] Exempli gratia Feudum nobilitat possessorem.[2] Et tamẽ nemo dixerit,Ex eo solo quod quis feudum possideat gaudere eum debere priuilegiis omnibus quibus gaudent ij qui à natalibus aut ex Principis priuilegio nobilitatem sint consecuti: Sed in iis tantùm quæ ad feudi ius pertinent. Nam & quotidie videmus plebeios homines acceptis à Principe literis vt vocant capacitatis,fieri possessores & dominos feudorum nobilium,nec eo minus tamen in cæteris omnibus plebeiorum iure censeri.[3] Finge statuto alicuius ciuitatis aut edicto Principis concessum Syndicis ius & priuilegium nobilitatis [4] ad certos duntaxat vsus,Puta vt feuda nobilia possidere possint,aut ad dignitates peruenire quarum aditus non nisi nobilibus pateat.Non egredietur priuilegium fines territorij,[5] quomodo sanè egrederetur si nobilitas simplex & absoluta concessa proponeretur,qualis illa est,quæ iuris communis auxilio nititur,nec aliis vllis quàm honestis legibus funibúsque concluditur.[6] Quisquis enim alicubi verè & simpliciter nobilis est,siue ab origine natalium,siue ex priuilegio & concessione eius qui nobilitatem dare potuit, eum vbique nobilem esse necesse est, cùm ea res ad hominis qualitatem & condicionem pertineat quæ non minùs individua est,quàm ipsa hominis persona.[7] Quamuis si summo iure agatur possit dici non insubtiliter,eum qui nobilitatem habeat solùm ex Principis sui aut ciuitatis suæ priuilegio quantumcũque simplicem & absolutam non posse dici nobilem extra territorium concedentis,[8] sed mutuo populorum cõsensu,& quadam veluti tolerantia receptum esse vt qui in vna prouincia nobilis est, pro tali habeatur in alia,quoniam si Galli nobiles tales apud Sabaudos non essent, eueniret vt nec Sabaudos in Gallia nobiles dici paterentur:[9] Quod in iis diuersum est qui nobilitatem ex iure communi habent, non ex Principis priuilegio. Hi enim cur non eandem vbique retineant, quam si non haberent, vbique nanciscerentur?[10] *Ita Senatus* pro N.Petro de Monconis Lugdunensi Consiliario regio contra Syndicos de Montaney 4.Id.Febr.1593.

1. Et hoc est quod ait Tiraq.*cap.*20.*de nobilit.num.*172.propter nobilitatem quandoque tribui immunitatem.
2. Tiraq.*cap.*7.*De nobilit.per tot.*
3. Tiraq.*ibid.num.*14.
4. Potest enim consuetudo aut statutum ciuitatis vel Principis de non nobili facere nobilem, de non ciue ciuem,& contrà.Bart.*in l.1.C.de dignit.lib.*12.Bald.*in l.si quis filium in fin.C.de lib.prat.*Boer.*quæst.*13.*num.*25.& 26.
5. Quia nihil vetat esse quem nobilem in vno loco & ignobilem in alio loco secundum diuersitatem consuetudinũ & statutorum vt pluribus tractat Tiraq.*cap.*10.*De nobilit.in princip.& per tot.*maximè *num.*9. Nam & qui per acquisitionem feudi factus fuit nobilis amisso feudo amittit nobilitatem Tiraq.*dict.cap.*7.*in fin.*
6. Vide Bart.*ad l.1.C.hoc tit.de dignit.lib.*12.Vnde est quod sententia lata in causa nobilitatis facit ius vbique & quod ad omnes tanquam lata in causa status per *l.in genuum* 25.*De stat.homin.*Andr.Tiraq.latè *cap.*37.*De nobilit.num.*2.& *seqq. usque ad* 15.vbi ponit septem limitationes.
7. *Arg.l.ex ea causa* 9.vbi Bart.*D.de postul.l.vlt.C.de sentent.pass.& restit.*
8. *l.vlt.D.de iurisdict.l.cùm vnus* 12.§ *pen.de reb.autor.iudic.possid.*Quamuis possit Princeps etiam extra suum territorium creare nobilem in suo territorio.Tiraq.*cap.*6.*num.*26.*De nobilit.*
9. *Arg.tit.quod quisque iur.in alium statuer.ipse.eod.vt.tat.*
10. Nimirum in omnibus illis locis in quibus commune ius vigeret,at non in cæteris locis in quibus prouinciale ius communi derogaret.Semper enim ius speciale potentius est communi,cùm nec aliam ob causam fiat nisi vt communi deroget.

DEFINITIO XIII.

Syndici Lugdunenſes non minùs apud Sabaudos quàm Lugduni gaudent nobilitatis priuilegio quod à Galliarum Rege habent.

ESt igitur ſuperioribus conſequens vt Syndici Lugdunenſes quibus Galliarum reges omnimodam abſolutámque nobilitatem conceſſerunt,[1] gaudere apud nos debeant priuilegiis omnibus quæ nobilibus noſtris tributa ſunt. Nec ad rem pertinuit quod iiſdem regiis priuilegiis exceptum proponebatur vt publicis oneribus ciuitatis contribuere nihilominus Syndici tenerẽtur. Non enim id ob eam cauſam factum videri poterat, quòd illos minùs abſolutè nobiles eſſe Rex vellet,[2] ſed quoniam aliud eſt iuſdem ciuitatis priuilegium eſt vt ab ea publicorum onerum munerúmque contributione, ne quidem nobiliſſimi immunes ſint, nec alius quiſquam præter eccleſiaſticos:[3] Propterea quòd quæ inter eos fiũt contributiones, non vt inter plebeios fiunt, ſed perinde acſi immunes omnes eſſent (nam & generalem immunitatem incolis omnibus etiam aduenis, qui per decennium in Lugdunenſi ciuitate morati ſint, reges dederunt) hoc eſt pecuniarum prorogatione potius quàm erogatione, & ea lege vt tantundem ipſis reddatur à publicorum vectigalium redditumque redemptoribus: quod illi dicunt *par maniere d'emprumpt*.[5] *Ita Senatus* noſter in eadem cauſa.

1. Cùm in aliis locis & regulariter conſules & Syndici non nobilitatem nanciſcantur, ſed tantùm immunitatem à tal liis & ſubſidiis propter labores quotidianos quos ipſi pro vniuerſitate ſuſtinent, vt inquit Guid. Pap. *quæſt.* 398.
2. Quamuis ſæpe præcipuum nobilitatis priuilegium illud ſit vt tribuat immunitatem ab onere ſoluendi collectas vt tractat Tiraq. *cap.* 20. *num.* 165. *& ſeq.* De *nobilit.*
3. Cùm enim lex ita ſcripta ſit quantumuis dura ſeruanda eſt *l. proſpexit* 12. D. *qui & à quib. manum.*
4. Quaſi ſola ciuitatis amplitudo immunitatem tribuat ac propemodum nobilitatem. De quo vide Tiraq. *cap.* 12. *de nobilit. &* l. 1. D. *de cenſib.*
5. Quæ res priuilegium nobilitatis & immunitatis non offendit.

DEFINITIO XIV.

Sordiditas patris non nocet filio qui nobilitatem trahit ab auis.

QVi auum habuit nobilem licet ex eo genitus qui generis nobilitatem iam tùm ſordidis artibus aut qua alia ratione obſcurauerat, nihilominus auitæ nobilitatis dignitatem, & priuilegia retinet, dummodo nihil ipſe fecerit quod nobilitati derogaſſe videatur.[1] Nec contrarium eſt quod Diui Marci reſcripto conſtitutum fuit vt eminentiſſimorum & in dignitate poſitorum nepotes & pronepotes ita demùm habeant priuilegium ne plebeiorum pœnis & quæſtionibus ſubiiciantur, ſi propioris gradus perſonas nulla violati pudoris macula aſperſerit.[2] Id enim ſpecialem habet rationem, cùm propter expreſſa verba Diui Marci, qui priuilegio à ſe inducto quam voluit legem dare potuit. [3] Tum quoniam minore priuilegio digna eſt nobilitas, cùm de crimine tractatur, quandoquidem reatus ipſe ſolus omnem honorem excludit.[4] Et ſanè fatendum eſt fauorabiliores eſſe illos qui ex parentibus nullos niſi nobiles, quàm qui alios nobiles, alios ignobiles & infames habuerunt. Sed non debet ius illud ſingulare quod pro arbitrio Imperatoris priuilegium concedentis inductum eſt, trahi ad conſequentias,[5] vt idcirco faciat, ne aui nobilitas per mediam filij etiam inuiti & ignobilis perſonam in nepotem tranſmittatur.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Vt ſcripſimus *Deſin.* 1. *ſupr. ex l.* 3. D. *de interd. & releg. l. emancipatum* 7. *§. vlt.* D. *de Senat.*
2. *l. Diuo Marco* 11. C. *de quæſt.*
3. *l. vlt.* C. *de pact. conuent. tam ſup. dot. cum ſimilib.*
4. *l.* 1. C. *vbi Senat. vel clariſſ.*
5. *l. quod verò* 14. *& ſeq.* D. *de legib. l. quod contra* 141. *De reg. iur.*
6. Secundum ea quæ diſputauimus *Deſin.* 1. contra Crauet. ex Tiraq. *cap.* 15. *De nobilit. & cap.* 35.

DEFINITIO XV.

Nobilitas quamuis non conferatur tamen probatur per verba enunciatiua Principis etiam contra tertium.

VErba enunciatiua Principis dicentis ſubditum nobilem, & ea dignitate præditũ quę nobilitatis cauſam admixtam habeat, & quam Princeps citra vllius iniuriam conferre poſſit, probant nobilitatem & dignitatem etiam inter alios, quamuis de diplomate quod alioqui ad eam dignitatem obtinendam neceſſarium eſſet, non appareat.[1] Cùm nobilitas ſit ex earum rerum numero, quas pro arbitrio & ſola voluntate cũique ex ſubditis concedere Princeps poteſt.[2] Nam ſi ageretur de probanda ea dignitate quam Princeps tam facilè, & citra alterius iniuriam concedere non poſſet, aliud vtique reſpondendum eſſet. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1. Intellige cùm ea qualitas & dignitas eſt quam Princeps veriſimiliter ignorare non poſſit, puta ſi quem Cubicularium ſuum aut cubiculi præfectum dixerit. Alioqui certum eſt clauſulam illam etiam expreſſam *ex noſtra certa ſcientia* non probare in iis quæ veriſimiliter à Principe fuerunt ignorata, nec quemquam nobilitari ex eo ſolo quòd Princeps eũ nobilem dixerit, nec videri adprobatum quem in ea dignitate in qua Princeps eum eſſe dixerit. Tiraq. latè *cap.* 6. *num.* 24. De *nobilit.* Niſi quis dicat aliud eſſe Fieri quem nobilem, Aliud verò probari nobilitatem. Facilius enim eſt vt nobilitas probetur quàm vt concedatur *arg. l. Publia* 26. *§. vlt.* D. *depoſit.*
2. Adeò vt etiam tacitè Princeps nobilitare poſſit puta ſi quem fecerit Senatorem, licèt nihil dixerit de nobilitate. Tiraq *dict. cap.* 6. *num.* 21. *&* 22.
3. Nec enim Princeps cuiquam velle iniuriam inferre credendus eſt *l.* 4. C. *de emancip. liber. l.* 2. *§. merito & §. ſi quis à Principe* D. *ne quid in loc. pub.* Iunge *Deſin.* 27. *&* 63. *ſup. De probat. & Deſin.* 67. *cod.* Adde Iul. Clar. *in pract. crimin. quæſt.* 33. *num.* 21.

DEFI-

DEFINITIO XVI.

Nobilitas & immunitas per legem quæſita mulieri ex perſona viri non poteſt auferri ne quidem ex facto viri.

PLebeia mulier nupta nobili non ſolùm nobilitatem ſibi acquirit à marito [1] ſed etiam immunitatem ab omnibus plebeiorum oneribus, quippe quæ nobilitatis priuilegio cohæreat. [2] Quod adeò verum eſt vt ſi ea inſcia maritus cum plebeiorum Syndicis tranſigat vxoris nomine, & conſentiat, vt eius bona plebeiis contributionibus ſubiiciantur, non poſſit ea res vxori nocere. [3] Nempe quia illud immunitatis priuilegium habet non tam à marito, quàm à lege, licèt ob mariti perſonam.[4] Proinde non eſt hîc locus diſceptationi, An quod ius à me aut ex mea perſona habes poſſim ego tibi adimere vel inuito vel ignoranti.[5] Addebant quidam, Nec ſi mulier ipſa tranſegiſſet aut pro ſe tranſigenti marito conſenſiſſet, nocere tamen ei debere tranſactionem, quia ne quidem pacto fieri poſſit vt ſalua nobilitate priuilegium immunitatis quæ nobilitati inſeparabiliter cohæret, amittatur. [6] Nam & publicè intereſt dignitatum ordinem ſeruari,[7] & ſordidæ aut inferioris condicionis homines à nobilibus functionum publicarum diſtinctione ſecerni:[8] nec in cuiuſlibet poteſtate ſitum eſſe vt in cauſa ſtatus ſibi præiudicet, ſuæque condicionis dignitatem ſola voluntate labefactet.[9] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Marcianę Bernard viduę N. Claudij de Granget D. de Champremont & Syndicorum de Monluel 8. Id. April. 1593.

1. Andr. Tiraq. latè *cap.* 18. *de nobilit.* per leges & autoritates innumeras ibi citatas, præſertim *num.* 3.
2. Vt diximus *Deſin.* 13. *num.* 2. *ſup.* ex eod. Tiraq. *cap.* 20. *num.* 165. *& ſeq.* De *nobilit.* Bart. *in l.* 1. C. *de mulier. & in quo loco.*
3. Ex regula quæ vult, Poſſe ignorantis condicionem per alium meliorem fieri, at deteriorem non poſſe *l. ſoluendo* 39. *De negot. geſt. l.* 2. *quod vi aut clam. l. non debet alteri* 74. *de reg. iur.*
4. *Arg. l.* 3. *de interd. & releg. l. filiam* 9. D. *de Senator. l. vlt.* D. *de pact.*
5. De quo tractant noſtri poſt Bart. ad *l. qui Romæ* 122. *§. Flauius de verb. oblig.*
6. Tiraq. *dict. cap.* 20. *num.* 168. poſt Guid. Pap. *quæſt.* 384. & 387.
7. *Tot. tit. C. vt dignit. ord. conſer. lib.* 12. *tit.* 8. Facit *l. præcipimus l. Senatorum & l. quoniam C. hoc tit. l. non tantùm §. Illenſibus de excuſ. tutor. l.* 3. *§.* 1. D. *de muner. & honor.*
8. Propter nobilitatis prærogatiuas & priuilegia: de quibus latè Tiraq. *dict. cap.* 20. *per tot.*
9. *Arg. l. nec ſi volens* 6. C. *de liber. cauſ.*

DEFINITIO XVII.

Mulier nobilis ſiue à genere ſiue ex perſona prioris viri amittit nobilitatem ſi poſtea nubat ignobili.

ATſi poſt nobilis mariti mortem quæ priùs fuerat plebeia iterùm nubat plebeio, nemo dubitat quin cadat à priuilegio quæſitæ nobilitatis, nouíque mariti condicionem ſequatur.[1] Nam & idem contingeret in ea muliere, quæ natalium nobilitatem præ ſe ferret.[2] Quid autem ſi de poſterioris mariti ſiue vi ui ſiue mortui, nihil enim refert, condicione dubitetur? An intereà priuilegium priſtinæ immunitatis quam ob prioris mariti perſonam habuit, mulier retinebit? Minimè, quia certum eſt poſt contractas ſecũdas nuptias nullam ampliusrationem præcedentium haberi poſſe. Igitur pendente lite pro tali habenda erit mulier, qualis nata eſt, ſi nobilis pro nobili, ſi plebeia pro plebeia.[3] Nam nec facile credenda mulier eſt ſiue nobilis ſiue plebeia fuit diuerſæ condicionis virum eleg iſſe.[4] *Ita Se natus* in eadem cauſa.

1. Andr. Tiraq. *dict. cap.* 18. De *nobilit. num.* 5. *&* 16. *l. filij* 22. *§.* 1. D. *ad municip.*
2. Vt ſcilicèt nupta ignobili fiat per huiuſmodi matrimonium ignobilis. Bart. *in d. l.* 1. C. *hoc tit.* & alij quos contra Romanum refert & ſequitur Tiraq. *dict. num.* 16. Et tamen facilius amittitur nobilitas acquiſita mulieri ex perſona viri quàm quæ fuit ei acquiſita ex genere, inquit Tiraq. *dict. cap.* 18. *num.* 13. *&* 12. ſubiiciens *num.* 13. mulierem ſi honeſtè non viuat in viduitate amittere nobilitatem quam habuit à marito cùm tamen non amittat nobilitatem generis.
3. Quomodo dicimus, Mulieris plebeiæ quæ fuit nobilis quandiu vixit heredes ſuccedere mortuæ tanquam plebeiæ ex multis conſuetudinibus Galliæ, vt teſtatur Tiraq. *dict. cap.* 18. *num.* 12.
4. Cùm nobilis quæ ignobilem virum eligit faciat iacturam nobilitatis & perdat ſplendorem generis. Tiraq. *dict. cap.* 18. *num.* 18. *& ſeq.*

DEFINITIO XVIII.

Per vſum artium mechanicarum amittitur nobilitas facto ipſo & nouo priuilegio eſt opus ad eam recuperandam. Sed tamen declaratoriam ſequi neceſſe eſt.

CVi nobilitatis priuilegium datum eſt à Principe, ac tam à Senatu, quàm à Rationalibus adprobatum ea lege & condicione vt nobiliter in poſterum viueret,[1] atque ab iis artibus mechanicis quas priùs exercuerat abſtineret, ſi rurſum iiſdem ſordibus inquinetur, nobilitatem ſine dubio amittit,[2] & quidem facto ipſo, cùm nihil ſit tam cõtrarium nobilitati præſertim recẽs quæſitæ, quàm ea facere per quæ ipſa etiam antiqua & ab auis tracta nobilitas amitteretur:[3] Adeò vt nec ſola deſiſtentia poſſit hic nobilitatem amiſſam recuperare, nouáque Principis indulgentia egeat, quæ tamen ei qui nobilitatem à genere aliquando habuiſſet, neceſſaria non eſſet.[4] At non ideò fiet vt vniuerſitas nobilem hunc quaſi iam plebeium factum vrgere poſſit ad ſolutionem & contributionem onerum quæ ſolis plebeiis iniunguntur. Sententiam enim præcedere neceſſe eſt per quam pronuntietur amiſſam eſſe nobilitatem, [5] ne alioqui ſibi ipſi vniuerſitas in cauſa ſua ius reddere videatur.[6] Itaque ſi is qui nobilitatem amiſiſſe dicitur, aduerſus iniuriam ſibi ab vniuerſitate illatam quaſi adhuc nobilis appellauerit, audiendus eſt, noua autem illa quæſtio, An nobilitas quæ ſemel competiit amiſſa aut retenta ſit, in aliam nouámque litem differenda.[7] *Ita Senatus* pro N. Antonio le Beuf contra Syndicos d'Argentine 12. Cal. Auguſt. 1593.

1. Patum enim est nobilem esse quem, nisi etiam illud concurrat vt nobiliter viuat. Guid. Pap. *quæst.* 391.
2. Amittitur enim nobilitas quoties nobilis vtitur vilibus artibus & mechanicis. Tiraq. *cap.* 27. *De nobilit. ex l. nobiliores* vbi Bald. *C. de commerc. & mercat. l. ne quis C. hoc tit. lib.* 12. Quod intellige si modò per se non per alium has artes quis exerceat. Idem Tiraq. *ibid. num.* 7.
3. Quanto enim antiquior est nobilitas tanto maior est. Tiraq. *cap.* 18. *de nobilit.* & ob id tanto difficiliùs amittitur, vt ex ijs constat quæ dixi *Defin. præced. num.* 2.
4. Secundum ea quæ scripsi *Defin.* 1. *supr.*
5. Quid enim si appareret honestam aliquam fuisse causam propter quam hic nobilis minùs honestis artibus se miscuisset? vt in specie *Defin.* 3. *supr.*
6. Quod nunquam ferendum est *l.* 1. *D. quod legat. l. extat* 13. *D. quod met. caus. l. non est singulis* 176. *de regul. iur.*
7. Siquidem ante omnia reparandum est quicquid attentatum fuit in præiudicium aut spretum autoritatis magistratus vt dixi *sub tit. Vt lit. pendent. supr.*

DEFINITIO XIX.

Immunitas concessa pro bonis præsentibus extenditur etiam ad futura ex præsentibus acquisita.

QVi immunitatem nactus est à plebeiorum contributionibus pro bonis tantùm præsentibus non etiam pro futuris, si postea quædam bona acceperit in solutum eius quantitatis quæ sibi iam tùm debebatur cùm de præsentium immunitate pacisceretur, non idcirco contributioni fiet obnoxius, quasi ex noua contributione locupletior factus: Cùm ea acquisitio non tam patrimonij quantitatem auxerit quàm bonorum speciem immutauerit. Itaque subrogatam rem in locum pecuniæ aut obligationis pro qua nihil debebatur, eodem immunitatis priuilegio gaudere conuenit.[1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *arg. l. Imperator* 7. §. *vlt. cum duab. seqq. de legat.* 2. *l. si eum* 10. §. *qui iniuriarum* D. *si quis caution.*

DEFINITIO XX.

Spurij & bastardi ex iure communi viles sunt & infames non nobiles: ex consuetudine verò nobiles apud plerasque gentes, apud nos verò non aliter quàm si tria concurrant requisita per statutum de quo in hac Defin.

SPurios, & vt vocant bastardos nobilium liberos, neque paternam nobilitatem retinere, neque ea immunitate quæ ex nobilitate competit gaudere posse constat si iuris rationem inspicias,[1] quia ex illegitimo licèt non ex damnato coitu suscepti, & vt quidam dicebat,[2] ex putrido sanguine, nullo legis auxilio digni videantur: [3] Imò nec patris condicionem sequuntur, quippe qui extra nuptias certus esse nunquam possit,[4] sed matris,[5] quæ tamen quantumuis nobilis sit non potest filio spurio nobilitatem præbere: quia & illud inconueniens absurdúmque est vt nobilitatem quis accipiat à matre,[6] quæ ipsa ex mariti dignitate aut vilitate mutat & accipit condicionem si maritum sortita est. 7 Nam si nullum vtique nemo dixerit melioris condicionis esse debere eam quæ in concubinatu Christianis illicito fuit aut quæ vulgo quæstum fecit, quàm quæ plebeio licitè & in Domino nupsit. [8] Non desunt tamen qui generali ferè omnium gentium consuetudine receptum esse dicant vt spurij pro nobilibus habeantur, & omnibus nobilitatis priuilegiis gaudeant, [9] Nisi quòd familiæ insignia gerunt per interlineam diuisa.[10] Apud nos autem statuto cautum est,[11] vt ita demùm nobilitatis decore fulgeant, si concurrant tria, Quorum primum illud est vt qui totius familiæ caput est, consentiat: Secundum vt nobiliter viuat: Tertium vt quantum ad nobiliter viuendum facultatum habere necesse est, habeat, quò nobilium munera omnia pro Principe & Republica subire ac implere possit. Ex his si vel vnum desit, neque nobilis est, neque vllo immunitatis gaudet priuilegio.[12] *Ita tractatum est* in causa N. Puencet & Syndicorum de Gilly, 6. Cal. Aug. 1593.

1. Andr. Tiraq. latè *cap.* 15. *De nobilit. num.* 10. *& seqq. vsque ad* 25. post Bart. *in l.* 1. *col.* 4. *versic. item pone ex eodem C. hoc tit.* Bald. *in l. cum legitimè* D. *de stat. homin.*
2. Idem Bald. *in cap. innouuit col. vlt. versic. nota quod nobilitas Extr. de petit.*
3. Neque enim sunt de genere sed degeneres Inquit Bald. *in l. vlt. per ill. text. C. de natural. liber.*
4. Cùm pater ille sit, quem nuptiæ demonstrant *L. quia semper* 5. *de in ius vocand.*
5. Cuius enim condicionem aliam sequeretur quàm matris, qui patrem nullum habet *l.* 1. §. *vlt.* D. *de censib.*
6. Bald. *in l. vlt. C. de seruis fugit.* & alij quos refert & sequitur Tiraq. *cap.* 18. *num.* 20. *&* 21. *De nobil.* Adeo vt nec valeat statutum aut consuetudo in contrarium nisi sit adprobata à Principe. Tiraq. *ibidem num.* 22. 23. *&* 24. *ex l. exemplo C. de decur. lib.* 10.
7. Tiraq. *ibid. num.* 5.
8. Cùm nobilitas saltem quantum ad sua priuilegia amittatur per infamiam, & vitæ turpitudinem. Tiraq. *cap.* 24. *De nobilit. per tot.*
9. Quam consuetudinem in Gallia locum habere & ei standum esse inquit Tiraq. *dict. cap.* 15. *num.* 25. *De nobilit.*
10. Idem Tiraq. *dict. cap.* 15. *num.* 25.
11. *libr.* 3. *statut. cap.* 3. incip. *quia naturales.* quod statutum refertur à Tiraq. *dict. cap.* 15. *num.* 24. *in fin.*
12. Nam cessante statuto res remanet in dispositione iuris communis ex quo bastardi non possunt ferre insignia domus, tanquam qui non sint de domo seu familia parentum. Tiraq. *ibid. num.* 12. Imò verò viles & infames adeò vt danda sit fratri querela contra fratris testamentum in quo bastardus fuit institutus, idem Tiraq. *ibid. num.* 14. 15. 16. Idémque iuris est de bastardorum filiis naturalibus & legitimis quia nulla potest esse consequentia legitima ex illegitimo nascendi principio & radice corrupta *l. vlt.* vbi Bald. *C. de natur. lib.* Idem Bald. *in l. vlt. C. de verb. signific.* Tiraquell. *dict. num.* 24.

DEFI-

DEFINITIO XXI.

Nutrix Principis non solùm nobilis est sed etiam nobilem facit plebeium cui nupta sit.

QVæ Principis sui nutrix fuit nobilitatem hoc ipso à Principe acquisiuisse intelligitur.[1] Et quidem talem quod magis mirum est, vt ignobili & plebeio viro nupta non solùm nobilitatem non amittat, sed etiam quod prorsus est consequens maritum ex plebeio faciat nobilem. Propterea quòd ea nobilitas ex ipsa quodammodo sanguinis coniunctione proficiscatur. Absurdúmque videatur ignobilem haberi eam aut fieri, ex cuius lacte & sanguine Princeps ipse à quo velut à fõte nobilitas ipsa scaturiat alitus sit & educatus.[2] *Ita tractatum est* pro Gabriela Sernier 7. Id. Decembr. 1595.

1. Est enim nutricis officium longè nobilius quàm coci, qui tamen non solum nobilitatem sed etiam dignitatem habere intelligitur, vt dixi *Defin.* 4. *num.* 10. *supr.*
2. Vide Tiraq. *cap.* 20. *num.* 78. *& seqq. præsertim num.* 91. *de nobilit.*

DEFINITIO XXII.

Priuilegium immunitatis à tributo iudicati datum Senatoribus & Rationalibus ad eorum viduas non porrigitur quia nascitur ex pacto ad personas ipsius Senatorum & Rationalium relato.

SEnatorum viduæ in omnibus ferè gaudent iisdem priuilegiis quibus & ipsi Senatores, Radiis enim maritorum coruscant, eorúmque dignitate fulgent etiam soluto matrimonio.[1] Quasi idem matrimonium durare videatur quandiu mulier ad alias non transit nuptias.[2] Igitur & immunitate illa gaudebunt quæ Senatoribus tributa est à plebeiorum onerum contributione. [3] Sed an ab eo quoque tributo quod pro iudicato præstari solet immunes erunt, vt sunt Senatores? Sic aliquando videbatur.[4] Sed cùm posteà consiliarij Principis omnes itémque supremi ordinis Equites aurati idem priuilegium prætenderent, Placuit non tam iure dignitatis quàm ex conuentione immunitatem hanc Senatoribus acquiri, sic pacíscente Rationalium Curia cum huiusmodi tributorum conductoribus vt ne quid à Senatoribus & Rationalibus ex ea causa possint exigere. Itaque conuentionem illam cùm strictè accipienda sit, visum est neque viduis, neque liberis Senatorum prodesse posse.[5] *Ita Senatus* contra N. Catharinam de Lallée viduã D. Senatoris de Beausiour 6. Id. Mart. 1594.

1. Bart. Fulg. & alij *in l. vlt. C. de verb. signific.* Tiraq. qui multos refert *cap.* 18. *num.* 5. *& seqq.* De *nobilit.*
2. *l. vlt.* vbi DD. *C. de bon. matern. & in l. de emancipatis* ibi *priorem tuorum seruauerit C. de legit. hered.*
3. Guid. Pap. *decis.* 196. 349. *&* 379. *& cons.* 217. & alij quos refert ac sequitur Tiraq. *d. cap.* 18. *num.* 5.
4. Cùm generale sit vt vidua debeat gaudere priuilegiis mariti etiam in exorbitãtibus, id est in iis quæ concessa sunt contra ius commune *l. vlt. in princip.* & ibi Bart. *C. de priuil. scholar. lib.* 12. Tiraq. *d. cap.* 18. *num.* 8.
5. Quia in stipulationibus & conuentionibus non fit extensio de persona ad personam *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus in fin. de verb. oblig. l. si vnus* 27. §. *pacta vers. ante omnia* D. *de pact.* Itaque non est hoc priuilegium dicendum sed pactum aut saltem quod eodem recidit priuilegium ex pacto cuius longè alia ratio est quàm cæterorum priuilegiorum.

DEFINITIO XXIII.

Priuilegia quæ habent Senatores non tam dignitatis, quàm solius officij sui ratione non transeunt ad eorum viduas aut liberos.

ALiis etiam nonnullis casibus euenit vt Senatoriæ immunitatis priuilegium definito Senatore ad viduam non transmittatur: Nimirum cum de ea immunitate agitur quæ officij potiùs quàm dignitatis ratione competit:[1] Cuiusmodi illa est, Ne belli tempore cogantur Senatores ad portam ciuitatis adstare aut excubare. Nam cùm eo tempore vrgentis necessitatis sola dignitas immunitatem adferre nequeat,[2] sola officij causa supereſt cuius habẽda ratio esse videatur, Cùm neque per seipsos id muneris exequi possint quibus necessitas incumbit vt publico iudicandi officio fungantur.[3] Neque per alios facere cogi debeãt quod per seipsos facere si malint non possint. [4] Proinde nõ potest priuilegium hoc in viduas transire vt nec ad liberos cùm non sicut dignitatis ita & officij administrãdi sint participes.[5] Nam & euenit plerumque vt ipsi etiã Senatores si grauior ingruat necessitas nec dignitatis, nec officij adferãt excusationem quominùs per alios id onus subeant vltro, vt exempli sui autoritate nobilissimos quosque alioquin immunes inuitent ad eandem curam pro salute reipublicæ suscipiẽdam: tametsi Syndici ciuitatis & alij nonnulli dignitate nulla præfulgentes solo officij priuilegio tales aucupari soleant immunitates.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1. Multum enim refert an quid comperat ratione dignitatis an officij, cùm dignitas alij communicari facilius possit quàm officium *l. filiam* 9. D. *de Senator.*
2. Nec enim dignitas excusat vbi vrget necessitas quæ semper est potentior. Guid. Pap. *decis.* 7. *&* 78. quem refert & sequitur Tiraq. *cap.* 20. *num.* 167. *in fin. &* 169. *De nobilit.*
3. Habent enim Senatores iudicandi necessitatem, vt & alij quilibet iudices & in Senatum suis diebus & horis eundi *l. sed in seruum* 9. §. *si quis iudex sit,* & ibi scripsi *in rational.* D. *de recept. Qui arbitr. recep. l. pen. de vocat. & excus. mun.*
4. *Arg. l. si mulier* 59. §. *ex asse* vbi est text. elegans *D. de iur. dot.* Nec enim quisquam aliud pro alio soluere vel præstare cogitur *l.* 2. §. *mutui* D. *de reb. credit.*
5. Quæ scilicet ab omnibus officijs & muneribus publicis abstinere iubentur *l.* 2. vbi latè *Doc. de reg. iur.*
6. Eo solo prætextu quod alios pleroſque labores pro salute reipub. quotidie ex officij necessitate subire cogantur Guid. Pap. *quæst.* 398.

DEFINITIO XXIV.

Etiam hodie vidua iuridici maioris gaudet mariti defuncti priuilegio quo tamen liberi eius non gaudent.

CVm edicto Principis cautum esset ne alij Consiliarij à pendendis tributis immunes essent quàm qui in supremis tribunalibus ius dicerent, si non ab antiqua prosapia nobiles proponerentur, atque ita iuridici maiores prouinciarũ quod ad hanc rẽ attinet ad instar plebeiorũ redacti essent, Posteà Princeps declarauerat velle se vt in eorum numerum qui immunes essent adscriberentur,[1] adeóque fisci etiam patroni & procuratores. Senatus quod ad fisci procuratores & Aduocatos attinebat, quia non sunt Consiliarij Principis eam rescriptionẽ non probauerat.[2] Quòd autem ad iuridicos maiores, probauerat quidẽ, sed cum ea restrictione vt ad illorum posteros id priuilegium non extenderetur. De viduis nihil Senatus dixerat. Quærebatur postmodum ex facto, An priuilegiũ illud immunitatis ad viduas protrahi deberet. Plerique putabant non debere, propterea quòd nulla iuris parte magis viduæ quàm liberis faueretur. Nã quod dici solet mariti & vxoris eandem videri personam ex quadam iuris fictione est.[4] Cui non dissimilis illa quoque est quod patris & filij eadem persona esse existimatur.[5] Accedebat quod priuilegia huiusmodi immunitatum quæ ex mariti persona, & viduis & liberis competunt non soleant durare nisi quãdiu viuit is ex cuius persona cõpetunt.[6] Addebant, Senatus temperamento constitutum fuisse vt priuilegiũ iuridico maiori concessum cum ipsius vita extingueretur.[7] Ego contrà dicebam pro vidua pronũciandum, Propterea quòd quandiu vidua remaneret in eodem matrimonio perstare videretur,[8] & consequenter sicut pristinã mariti dignitatẽ, ita & nobilitatẽ ex ea immunitate, & immunitatẽ ex nobilitate quæsitã retineret.[9] Nec similẽ esse ratione immunitatis quam nõ mariti dignitas aut nobilitas, sed nuda officij alicuius exercitio mulieri liberíve quæsiuisset.[10] Non enim in viduam magis quàm in liberos transit officij exercitium, quod immunitati causam dabat, & consequenter nec ipsa immunitas.[11] Neque rursus nouum erat, vt hac parte melior esset condicio viduæ quàm liberorum. Nemo enim dixerit filiũ iuridici maioris iuridicũ maiorem esse aut pro iuridico habendum, nec Senatoris filium pro Senatore.[12] Quare nec eum inter magistratus gradum locúmve obtinet defuncto patre quẽ viuus pater obtinebat.[13] At vidua siue iuridici maioris siue Senatoris pristinum & nomen & locum retinet quem viuo marito inter condicionis suæ mulieres nacta fuerat, ita vt quod ad id pertinet, maritum putes adhuc viuere qui reuera decessit.[14] Addebam cùm Senatus in rescripti principalis interpretatione nominatim decreuisset ne paterna immunitate liberi fruerentur. De viduis verò nihil prorsus constituisset, Consequens esse vt emergẽs de viduis quæstio ex iuris communis ratione decideretur.[15] Nemo autem dubitabat quin iure communi priuilegium immunitatis ex nobilitate & dignitate profectum etiam mortuo viro mulieri saluum esset. Quippe cùm intuitu mulieris etiamnum viuere maritus existimetur. Alioqui quomodo durante viduitate idem matrimonium durare credi posset,[16] si maritus reuera mortuus pro viuo non haberetur? Sed & constat non tantùm rescripta Principis verùm etiam Senatusconsulta strictè interpretanda esse: maximè verò si derogent iuri communi, tametsi eadem fortè subsit causa derogandi.[17] Hic verò si rescriptum Principis inspicias talé est vt reuocato edicto quod contra iuris rationem iuridicos maiores ad instar plebeiorũ redegerat, pristinũ ipsis priuilegiũ restituat:[18] Quòd priuilegiũ sui natura eiusmodi erat vt si aliud nihil obstaret, non tantùm ad viduã sed etiam ad liberos transmitti posset, vt diximus.[19] Proinde nec de edicto amplius quærẽdum videbatur, quod posteriore rescripto hac parte expressim abrogatum esset, nec de rescripti interpretatione, cùm esset conceptum verbis generalibus dispositioni iuris communis omnino congruentibus. Quæ res faciebat vt tanto fauorabilius rescriptum videri deberet quod ad ius commune rem reuocaret. Fauorabilis enim est cuiusque rei reditus ad pristinam naturam & condicionem.[20] Si verò Senatusconsultum inspicias ad rescriptionem Principis factum, conuenit rescripto & consequenter iuri communi, nisi quatenus expressẽ derogauit.[21] Atqui nõ derogauit nisi quod ad liberos. Cur non ergo in viduis, & rescriptum ipsum & ius cõmune locũ habebit?[22] An ob rationis vt aiunt identitatem? At in odiosis & restrictiuis nõ est permissa extensio, maximè contra ius commune.[23] Rursum nec verum est eandem hîc subesse rationem. Nam præter id quod iã dictũ est, vix alia causa afferri possit propter quam Senatus contra iuris rationem liberis iuridicorum maiorum ademptam voluerit immunitatem, nisi quia verendum erat ne multiplicatis liberorum, & posterorum personis, effrenatus esset immunium numerus in plebis iam ferè exhaustæ detrimentum.[24] Fieri enim potest, vt vnius iuridici plures sint liberi ex quorum singulis alij subinde plures nascantur. At de viduis tale nihil metui potest. Nec enim transmittunt ius priuilegij ad liberos, ne ad communes quidem.[25] Quinimò adeò persona le priuilegium est vt nec in ipsius mulieris persona sit perpetuum. Quid enim si alij nubat non nobili?[26] Igitur causa nulla est cur non in mulierem transire priuilegium debeat etiam mortuo viro, licèt in liberos non transeat.[27] Vicit tandem numero vt & rationis pondere hæc sententia. Dignam tamen rem esse putauit Senatus, de qua Princeps ante omnia consuleretur, quoniam ad edicti interpretationẽ pertineret. Postmodum Principi placuit idipsum quod & Senatui. Pro N. Lamberson vidua D. Thierry iuridici maioris Tarentasiæ contra Syndicos de Douey 3. Id. Maij 1595.

1. Et meritò, cùm iudex sit magistratus, & habeat dignitatem cum iurisdictione & consequenter nobilitatem. Per ea quæ latè tractat Tiraq. *cap.* 28. *de nobilit.* Id verò magis conuenit iudici maiori totius prouinciæ quia cæteris omnibus maior est cùm sit magistratus Principis. Cuius etiam cocus habet dignitatem & nobilitatem vt dixi *Defin.* 4. *numer.* 10. *supr.*

2. Aliud enim est in Aduocato & procuratore generali Principis in ipso Senatu, sunt enim isti clarissimi & spectabiles, & membra Senatus. Tiraq *cap.* 6. *num.* 22. *de nobilit.*

3. Cùm

3. Cùm nobilitas non minùs per patrem ad liberos quàm per maritum ad viduam transmittatur. Tiraq. *cap.* 18 & *cap.* 15. *per tot. De nobilit.* Adeo vt transmittatur ad liberos etiam natos ante quæsitam nobilitatem per text. *in l. Senatores filium* 5. D. *de Senator.* Tiraq. *d. cap.* 15. *num.* 7. & 8. licet contrà sentire videatur *num.* 9.

4. Propter individuam illam vitæ societatem quæ inter coniuges per matrimonium contrahitur *l.* 1. D. *de rit. nupt.*

5. *l. vlt.* C. *de iurpub. & alia subsitit. l. ne cum filiofamilias* 16. D. *de iurt.*

6. *l medicos* vbi glos. communiter adprobata C. *de profess. & medic. lib.* 10.

7. Ne posset dubitari quin priuilegium hoc sit hodie merè personale, ac proinde nullomodo transmissibile *l. quia in le* 14. D. *solut. matrim. l. ex pluribus* 42. D. *de admin. tutor.*

8. Vt dixi *Defin.* 22. *num.* 2. *supr. ex l. vlt. C. de bon. matern. l. de emancipatis* C. *de legit. hered.*

9. Per ea quæ diffusè tractat Tiraq. *dict. cap.* 18. *per tot.*

10. Qualis illa est de qua agitur *in d. l. medicos.*

11. Vt proinde non sit mirum cessante causa priuilegij cessare priuilegium *vulg. l. cura* 4. §. *deficientium* D. *de muner. & honor. l. ab his* 10. § *aut is De vacat. & excus. muner. l. si duas* 6. *alias l. athleta* §. *gentium præsides* D. *de excus. tutor.*

12. Quamuis enim Senatoris dignitas quæratur etiam liberis *l. filiam* 9. D. *de Senat.* munus tamen & officium ipsum Senatorium ad liberos non transit, quia censetur à Principe electa industria personæ *vulg. l. inter artifices* 31. *De solut.*

13. Nempe quia Senator non est.

14. Tiraq. *dict. cap.* 18. *num.* 5. *& seqq.*

15. Nam quæ specialiter non sunt correcta & immutata remanent in dispositione iuris communis *vulg. l. sancimus* 27. C. *de testam. l. præcipimus* 32. *in fin.* C. *de appellat.*

16. *d. l. vlt.* C. *de bon. mat. d. l. de emancipatis* C. *de legit. hered.*

17. Quod enim contra iuris communis rationem constitutum est non debet trahi ad consequentias, ne quidẽ in casibus similibus *l. quod verò* 14. D. *de legib. l. quod contra* 141. *de reg. iur.*

18. Non tam enim nouum priuilegium ex hoc edicto iuridicis maioribus acquiritur quàm vetus conseruatur quod iis iure communi competebat, Amoto tantùm obstaculo prioris edicti, quod iuri communi hac parte derogauerat *cap. ex parte de priuileg. cum similib.*

19. Ideóque nimirum fuerat necesse restringi à Senatu edictum ne ad liberos ex iuris communis interpretatione extenderetur.

20. *vulg. l. si vnus* 27. §. *pactus ne peteret in fin.* D. *de pact.*

21. *Arg. d. l. sancimus* 27. C. *de testam. l. præcipimus* 32. *in fin.* C. *de appell.* nam & edicta & statuta & Senatusconsulta semper recipiunt interpretationem passiuam à iure communi.

22. Aequè enim potuisset Princeps & Senatus derogare iuri communi etiam quod ad viduas si voluisset, Exemplo eius quod scriptum est *in l. vnic. §. vbi autem verse. sin autem ad deficientis* C. *de caduc. tollend.*

23. Sunt enim illa exorbitantia quæ contra ius commune sunt concessa. Et tamen in iis quoque mulier vidua retinet dignitatem & priuilegia omnia viri sui. Tiraq. *cap.* 18. *num.* 8. *De nobilit.*

24. Ne tantopere oppressis plebeiis in quibus tamen maior pars populi consistit, tandem & viris & viribus respubl. ea destituatur *l. & qui originem* 3. §. *præses prouinciæ* D. *de muner. & honor.*

25. Cùm liberi nec nobilitatem nec immunitatem capere possint à matre, vt dixi *Defin.* 20. *num.* 6. *supr. eod.*

26. Aut si minùs honestè viuat. His enim duobus casibus mulier vidua perdit nobilitatem & immunitatem quam acceperat à marito vt dixi *Defin.* 17. *num.* 1. & 2. *supr.*

27. Vide textum elegantem in *l. pater filia* 6. D. *de seruit. leg.* ex qua apparet plus faueri marito ex persona suæ vxoris, quàm heredi mulieris, Etiam in eo iure quod sit merè personale.

DEFINITIO XXV.

Patris factum non adimit nobilitatem liberis qui eam habent aut à genere aut à Principe suo iure.

QVod pater meus qui nobilitatem à genere habebat eã amiserit per actus mechanicos,[1] non debet mihi nocere,[2] licet natus sim eo tempore, quo iam amissa erat nobilitas.[3] Nimirum quia etiam is ipse qui amisit nobilitatem auitam, recuperaret eam per solam desistentiam,[4] quæ saltem tũ euenit, cùm is moritur. Cur ergo mihi nocebit quod ei si hodie viueret non noceret? Non idem est si pater meus nobilitatem habuit duntaxat ex priuilegio. Amittendo enim priuilegium & sibi noceret, & posteris,[5] nisi proponas nobilitatem à Principe datam ei, & eius posteris. Tunc enim factum patris nocere filiis non deberet.[6] *Ita Senatus* in causa N. Amedei de Boege contra Syndicos de Cilingie 16. Decembr. 1595.

1. Amittitur enim nobilitas per actus mechanicos & sordidos. De quibus vide latè Andr. Tiraq. *cap.* 33. & 34. *per tot. De nobilit.*

2. *l.* 3. *de interd. & releg. l. emancipatum* 7. §. *vlt.* D. *de Senator.*

3. Idem Tiraq. *cap.* 35. *num.* 4. *De nobilit.*

4. Dixi *Defin.* 1. *num.* 6. *supr.* ex Guid. Pap. & Tiraq. *cap.* 27. *De nobilit. num.* 5.

5. Tiraq. *dict. cap.* 35 *num.* 4.

6. Quia liberi hoc casu haberent nobilitatem suo iure & ex propria persona. Nec permittendum est patri vt noceat liberis suis in eo quod habent illi non à patre sed à Principe. Tiraq. *dict. cap.* 35. *num.* 5. & 6. vbi tamen addit tutius esse vt talis patris liberi restitutionem impetrent à Principe ne patris factum iis fraudi sit. Sed hoc apud nos non obtinet, vt dixi *Defin.* 1. *num.* 11. *supr.*

DEFINITIO XXVI.

Aduersus promissionem quam quis fecerit nobilitatis consequendæ gratia non potest restitui in integrum obtenta ætatis præsertim vere non integra.

MInor annis viginti quinque ambiens priuilegium nobilitatis quod non nisi prece ac precio se consequi posse sperabat, conuenerat cum clarissimo quodam viro Serenissimi Ducis nostri Consiliario, cui certam pecuniæ quantitatem pro bene meritis Princeps indulserat, vt si diploma Principis in eã rem necessarium impetraret quadringenta ei minor ex hac causa numeraret: déque ea re instrumentum

conſcriptum fuerat iuriſiurãdi etiam religione confirmatum. Impetrato poſtea reſcripto (quo fatebatur Princeps illata ærario ſuo quadringenta, cùm ſcilicet tantundem Conſiliarius ſe à Principe accepiſſe cauiſſet, eóque nomine Principem liberaſſet) necdum tamen minori tradito deceſſerat Conſiliarius ſuperſtitibus liberis iiſdémque heredibus à quibus conuentus minor ex ſua promiſſione vt ſolueret, petebat in integrum reſtitutionẽ, tanquam minor & læſus [1] in eo quod tanto precio nobilitatem ſibi comparaſſet, cuius tamen oneribus ſuſtinendis planè impar eſſet ob paupertatem.[2] Quid enim prodeſſe poterat nobilitatem queſiuiſſe, quam ſubinde ſordidis artibus fœdare, ni perpetua egeſtate laborare mallet, fœdatámque hoc ipſo amittere cogeretur?[3] Placuit non poſſe videri læſum eum qui generoſo conſilio rem tantam quãta nobilitas eſt, & quæ ex ea nobilitate cõſequitur immunitas ab oneribus plebeiis, certo precio quærere voluiſſet. Cuius nimirum dignitatem non minùs animi, quàm patrimonij viribus ſuſtinere poſſit quiſquis ſic affectus ſit, quomodo ciues bonos omnes affectos eſſe decet, vt de Principe ac republica benè mereri velit. [4] Præſertim cùm idem nobilitatis quærendæ conſilium ab ipſo minoris patre iam antea ſuſceptum diceretur. [5] Ceſſante porrò læſione ſolius ætatis auxilium minori non poſſe ſuffragari conſtabat.[6] Maximè quòd defuncto Conſiliario qui eas nobilitatis literas à Principe quaſi in ſolutum acceperat, res integra eſſe deſiiſſet,[7] nulla eius liberis & heredibus ſuperſtite actione aduerſus Principem iã liberatum,[8] à quo fortaſſe aliis rationibus ſolutionem conſequi viuus Conſiliarius potuiſſet, ſi ea conuentio aduerſus quam reſtitutio petebatur, & quæ huius veluti delegationis cuiuſdam tacitæ breui manu faciendæ materiam præbuerat, non interueniſſet. Cùm tamen Principis literæ à Principe tantùm ciúſque Secretario ſubſcriptæ, non etiam à Cancellario viſæ & adprobatæ, nec vllo proinde ſigillo munitæ, adcóque ſine die & Conſule proferrentur.[9] Viſum eſt antè omnia condemnandos heredes, vt eas literas improbante, quod aiunt, formã traderent. At non etiam vt earum in ſuprema Rationalium Curia homologationem & vt loquuntur verificationem ſuo ſiue ſumptu ſiue periculo perſequi cogerentur.[10] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio pro liberis Clariſſimi viri & Iureconſulti apud nos celeberrimi N. Amedei Du Coudrey Conſiliarij contra N. De la Trinité 14. Cal. Iul. 1605.

1. Nec enim quiſquam reſtituitur in integrum ob id ſolùm quod faerit minor, cùm contraxit, niſi etiam fuerit læſus *l. verum* 11. §. *ſciendum l. quòd ſi minor* 24. §. 1. *l. non omnia* 44. *de regul. iur.*
2. Sunt enim multa onera nobilitatis. Et inter cætera, quòd non poteſt ſalua nobilitate mechanicas artes exercere. Tiraq. *cap.* 27. *De nobil.* Et cogitur ipſe vxórque ipſius & liberi indui precioſioribus veſtibus & ornamentis. Idem Tiraq. *cap.* 20. *num.* 88. *De nobilit.*
3. Nec enim facilè quis ad hoc adigendus eſt vt vitæ propoſitum mutare cogatur aut ſumptu neceſſario carere vt dixi *Deſin.* 2. *num.* 3 *ſupr.*
4. Propter quam cauſam placuit nobilitatem tanquam ſummum beneficium etiam inuito conferri poſſe, vt pluribus tractat Tiraq. *cap.* 6. *num.* 36. *& ſeqq. De nobilit.* Quamuis non poſſit cogi quis inuitus vt eam retineat. Tiraq. *ibid. num.* 42. Vide *l. æſtimationem* 16. §. *quæ pro honore de mun. & hon.*
5. Nec enim poteſt videri deceptus filius, qui patris conſilium ſecutus & executus eſt *arg. l. vlt. C. qui & aduerſ. quos i.* 5. §. *ſi pater D. de reb. eor. qui ſub tutel.*
6. *l. nam poſtea quàm* 9. §. *ſi minor D. de iureiur. & aliis ſuprà citatis num.* 1.
7. Quæ res maximè ſolet impedire reſtitutionem in integrum *d. l. quod ſi minor* 24. §. *Scaeuola D. de minor. l. vlt. C. de repud. vel abſtin. hered.*
8. Cùm ſemel extincta obligatio numquam reuiuiſcat *l. qui res* 98. § *aream D. de ſolut. l.* 1. *C. de contr. iudic. tutel.*
9. Quæ omnia faciebant vt eiuſmodi literæ nullam fidem facere poſſent, nullámque penitus vim haberent.
10. Id enim erat extra conuentionem quæ non erat amplianda in præiudicium promiſſoris *l. quicquid additringendæ* 99. *De verb. oblig. l. vero procuratori* 12. §. *pen. D. de ſolut.*

DEFINITIO XXVII.

De filiis & nepotibus naturalibus & legitimis baſtardorum nobilium, an & quando nomen familiæ geſtare poſſint.

NOmen mutare ſicut in alterius fraudem & iniuriam nemo poteſt,[1] ita ne alteri fraus & iniuria fiat interdum quis etiam inuitus cogitur.[2] Finge ſpuriũ & vt loquimur baſtardum viri nobilis aut ſpurij filium naturalem qui aut illegitimi nomen quaſi legitimũ velit ſibi vindicare. Vtique poterit non ſolum prohiberi ne vindicet, ſed etiam vbi vindicauerit cogi vt deponat, niſi & iis moribus & facultatibus præditus ſit vt non ſit futurus dedecori familiæ ſi ad nomen armáque geſtanda admittatur. Quo tamen caſu illud quoque tertium concurrere neceſſe eſt, vt non ſolùm ab eo qui totius familiæ caput eſt, ſed etiam ab vniuerſis qui ex ea familia & agnatione ſunt ſi obtineri poſſit aut ſaltem à maiore ipſorum parte ad honoré hunc recipiatur præhabito de ea re inter omnes tractatu & deliberatione. Sic enim vetere ſtatuto Sabaudiæ[3] cautum eſt adiecta etiam pœna centum librarũ ſi quis contra feciſſe probetur. Nec quod de baſtardorum filiis ſtatutum loquitur efficiet vt eo minùs locum habere debeat in nepotibus & proneporibus quantumlibet legitimis.[4] Haud ſecus quàm ſi liberorũ non filiorũ appellatione vſum eſſet, quo caſu nemo dubitaret quin eo nomine pronepotes quoque ac deſcendentes omnes continerentur. [5] Nã præter id quod iuſta interpretatione filiorũ appellatione liberos quoſcũque intelligimus,[6] non videtur hoc ſtatutũ ex eorũ numero eſſe quæ quod odioſa ſunt reſtringi per interpretationẽ potiùs quàm adiuuari & ampliari oporteat.[7] Cùm fauorabile haberi magis debeat ſiue quod cũ iure cõmuni conſentiat [8] cui hoc genus hominũ ſi naturales excipias qui ex concubina nati ſunt,[9] prorſus incognitũ eſt,[10] quãuis apud pleraſque gẽtes ex cõſuetudine ſint capaces deferendi nomẽ & arma familiæ cũ aliqua tamẽ ſuæ incapacitatis nota,[11] ſiue quòd quãuis eiuſmodi ſtatutũ prohibitoriũ ſit, qua parte vetat ne agnationis nomẽ & arma geſtare præſumant, tamen permiſſoriũ eſt & conſequenter fauorabile qua parte patitur vt tribus illis quæ ſupra diximus concurrentibus liceat baſtardorũ filiis hoc ipſum quod iure cõmuni non liceret ſi nõ ab ipſo Principe ex reſcripto impetratũ eſſet.[12] Quidni ergo quod baſtardorũ filiis fauorabiliter præſtitũ eſt ad nepotes quoque ac pronepotes extendetur? Vulgatũ enim eſt in fauorabilibus permiſſã eſſe huiuſmodi extenſionẽ.[13] Neque aliud erit, tametſi ponas per annos multos plures etiãſi voles quàm ſexaginta dum ne

dũ ne centũ effluxerint nepotes iſtos & pronepotes à viri nobilis baſtardo deſcendẽtes publicè nomẽ geſtaſſe familiæ videntibus etiã & tolerantibus iis omnibus qui cùm eſſent legitimi ex eadẽ familia prohibere potuerũt, nec tamẽ vnquã prohibuerũt. Nõ enim ſolã toleratiã pro forma & ſollẽnitate ſtatuti requiritſed expreſsã & deliberatã conſentiẽtiũ omniũ aut ſaltẽ maioris partis permiſſionẽ.[14] Præſertim cũ nõ ſit hæc res ex earũ genere quæ lõgi aut lõgiſſimi tẽporis præſcriptione acquiri poſſint, quia neque tã in iure quàm in mera facultate cõſiſtit.[15] neque facile eſt vt initiũ huic præſcriptioni detur, niſi quod ab ipſo ſumatur delicto propter ſpretã ſtatuti poteſtatẽ, violatámq; eius autoritatẽ.[16] Planè, ſi tractatu habito ad hũc honorẽ aliquis ex baſtardi liberis cuiuſcũq; gradus fuerit admiſſus, quẽ poſtea vel facultatibus vel moribus vt labi cõtigerit, vt à nobilitatis gradu decidiſſe illũ dubitari nequeat, arma quidẽ & inſignia familiæ exinde geſtare prohibebitur, ſed nomẽ ideo mutare non cogetur, quod viros ignobiles nobiliũ inſignia geſtare nõ deceat ne nobilitati totique nõ modò familiæ ſed etiã ordini facta iniuria videatur.[17] Nomẽ verò cũ nobilibus cõmune habere nihil prohibeat, Veréque hoc caſu tritũ illud vſurpari poteſt, Multa tenere facta quæ tamẽ fieri prohibentur.[18] Neque verò ſtatutũ noſtrum retineri nomẽ prohibet quod ſemel fuerit bene ritéq; aſſumptũ, ſed aſſumi vetat niſi certis cõdicionibus, quibus tamẽ locũ eſſe credendũ eſt, nõ minùs ſi nobilis familiæ nomẽ dũtaxat vindicare ſibi filius baſtardi velit quàm ſi & nomẽ & arma ſimul vindicaret, quãuis de vtriſque coniũctim ſtatutũ loquatur, Vt ſolẽt plerũque diſiuncta accipi pro coniunctis,[19] & contrà, Sanè quoties nomẽ mutare [20] & pro paterno maternum ſumere quis cogitur decernendum eſt diſertis verbis vti ne contractibus ab eo antea initis vllum ex eo præiudicium fiat, ne in captionem aut ipſe incidat, aut qui cum eo ciúſve maioribus ſub tali nomine contraxerunt.[21]

1. *l. vnic. C. hoc tit.*
2. Vt in ſpecie *Definit. præced.*
3. Statutum eſt *lib. 3. veter. ſtatut. Sabaud. cap.* 3.
4. Quamuis non ſemper filiorum appellatione nepotes contineantur *l. quid ſi nepotes* 6. *D. de teſtam. tutel.*
5. *l. filij appellatione* 84. *l. liberorum* 220. *de verb. ſignific.*
6. *l. iuſta interpretatione* 201. *eod.*
7. Iuxta *reg. cap. odia de reg. iur. in* 6. *l. cùm quidam.* 19. *D. de liber. & poſthum.*
8. Ea demum namque odioſa eſſe creduntur quę abhorrent & exorbitant vt loquuntur à iure communi *l. ius ſingulare* 16. *vbi not. D. de legib.*
9. Hos enim agnoſcit Iuſtin. Nouell. 89. *quib. mod. natur. effic. ſui & l. vlt. C. de natur. liber.* Sed cum tot circũſtantiis requiſitis vt non deſint qui putent qualitatem iſtam ſiue concubinę veræ ſiue liberorum verè naturalium impoſſibilis eſſe probationis.
10. Quia nec patrem habere intelliguntur nec proinde ciues eſſe §. *ſi aduerſus Inſt. de nupt. d. Nouell.* 89. *in princip.* Vide *l. lex naturæ D. de ſtat. homin.*
11. Guid. Pap. *quæſt.* 580. & ibi Ranchin.
12. Quod & difficilis olim fuit impetrationis *l.* 1. *C. de natur. liber.*
13. Tanquã quę nõ tã ſit diceuda extenſio quàm iuſta interpretatio *d. l. iuſta l. hoc modo* 64. *in fin. de condic. & demonſtr.*
14. Quæ forma omnino & præciſè ſeruanda eſt *l. cum hi* 8. §. *ſi prætor aditus D. de tranſact.*
15. *l. viam publicam & ibi not. D. de via public.* Balb. *de præſcript. part.* 2. *tertia part. princip. quæſt.* 14.
16. Quod tamen eſſe non debet *l.* 1. *vbi not. C. de ſer. fugit.*
17. Guill. Bened. laté in verb. R. *ainutius de Clera.*
18. *l. patre furioſo* 8. *de his qui ſui.*
19. *l. ſæpe* 54. *de verb. ſignific.*
20. *l.* 1. §. *vlt. ad municip.*
21. *l.* 3. *de offic. prætor.*

DEFINITIO XXVIII.

Matrimonium contractum quaſi cum vidua antè acceptum de prioris viri morte nuncium certum non valet, nec liberi ex eo ſuſcepti pro legitimis habentur licet præceſſerint ſollemnes denunciationes. Mulier tamen amittit nobilitatem, ſi is quem pro poſteriore marito habuit, fuerit ignobilis.

SI mulier, ſiue nobilis, ſiue ignobilis, quæ maritum nobilem per plures annos abſentem habuit, ante acceptum de ipſius morte certum nuncium alteri nupſerit ignobili tanquã vidua. Dubitari eleganter poteſt an hoc ipſo amittat nobilitatẽ, quã ſiue, à genere, ſiue à prioris mariti dignitate ac nobilitate cõtraxerat. Cõſtat enim nullũ & illegitimum eſſe poſterius matrimoniũ,[1] licet in facie eccleſiæ factũ ſit, & poſt trinã illã publicationẽ & denunciationẽ quã in parochia domicilij vtriuſq; coniugum fieri debere præcepit ſacroſancti Concilij Tridentini autoritas.[2] Maximè verò ſi nulla facta ſit denunciatio ad domum prioris mariti, & in parochia, in qua ille priuſquàm abeſſet habitare ſolebat cum vxore (quæ nec aliud domicilium habere intelligenda eſt, quandiu ſiue nupta, ſiue vidua manet, quàm quod fuit mariti [3]) & vbi erant fratres, aliíve agnati cognatíque, qui de mariti vita vel morte certius aliquid habere potuiſſent. [4] Nec quod maritus ille per multos iam annos abſens communi voce & opinione mortuus credebatur, validum faciet matrimonium,[5] quod non tam defectu formæ ac ſollennitatis nullũ eſt, quàm defectu materiæ, nulla ſcilicet exiſtente muliere quæ poſſit nubere, quandiu ea quæ ſe nouis nuptiis offert, non probat defunctum eſſe illum, cuius ſe viduam dicit.[6] Mulierem enim aliquam eſſe quę nubere poſſit neceſſe eſt, priuſquàm de illo quęratur, An matrimoniũ legitimũ contractũ fuerit, aut contrahi potuerit, necne?[7] Quod ſi ex ea poſteriore coniunctione quę aliquã matrimonij figurã habere videbatur, ſuſcepti ſint liberi, perinde illegitimi erunt, tanquã ex adulterio verius quã ex matrimonio ſuſcepti,[8] cũ & parẽtes ipſos hoc caſu tanquã adulteros puniri debere ciuilis cõſtitutio iubeat, quantiſcũque annis prior maritus abfuiſſe proponatur.[9] Neque iuuabuntur liberi conſtitutionibus põtificiis, quæ fauore prolis ſuſceptæ ex matrimonio palã & publicè contracto in facie Eccleſiæ prolẽ ipſam habẽt pro legitima, eámq; ad parentis vtriuſque ſucceſſionẽ admittũt.[10] Eæ namq; tũc obtinẽt cùm alterutrius ſaltem coniugum probabilis ignorantia fuit, nec bonæ fidei colore deſtituta:[11] quòd contingeret, ſi quis nuptam alteri, quæ ſe in alia prouincia virginem affirmabat, quaſi virginem duxiſſe probaretur. Quid enim poſſes huic imputare, qui huius mulieris condicionem ignorauit, nec, qualis eſſet, diuinare potuit?[12] At is qui eam ducit, quæ ſe viduam profitetur, hoc ipſo inquirere cogitur, an

sit illa vidua, quod non aliter sciri potest, quàm si certæ probationes adsint, aut saltem certum nun cium de morte prioris viri.[13] Id nisi factum sit, est quod ei non minùs quàm mulieri imputetur, vt sciens peccasse,& ignorantiæ saltem affectator fuisse videatur.[14] Quæ res liberis ex ea coniunctione susceptis no cere solet,non solùm eo casu quo matrimoniũ vel clandestinũ vel ratione sanguinis in prohibito gradu contractum probetur:[15] sed omni alio præterea quo neuter contrahẽtium probabilem impedimenti ignorantiã possit obtendere.[16] Finge post huiusmodi secundã coniunctionẽ egisse adulterum tanquam maritũ,itémque mulierem de dote, ob prioris mariti absentiam & inopiam,in tutò collocanda:quæ omnimodo restituenda fuisset,si prior maritus decessisset. [17] Nec rursus proderit ad validitatẽ matrimonij, quod,quandiu ea vixit, quæ ante acceptũ de prioris viri morte certũ nunciũ, alterius mariti nuptias ambiit,nulla ei de viribus posterioris matrimonij quæstio facta sit.[18] Sufficit enim superesse adulterũ,qui cõmunis facti,propriæque culpæ rationẽ,si quam habeat,ea quoque defuncta,possit reddere.[19] Et hæc tãto magis obtinere dicendum est,si adulter ille nõ tantùm mulieri,sed etiam liberis ex ea susceptis superstes contendat de hereditate contra liberos ex priore iustóque matrimonio superstites, aliósve qui nulla ex alio matrimonio suscepta prole fuerant successuri.Nã qui fauor liberis aliquando debetur quasi legitimis tametsi ex illegitima coniunctione susceptis,[20] ne parentis alterutrius factum iis noceat,[21] ad eum parentem porrigi non potest qui contrahendo aduersus leges,& delinquendo, pœnam potiùs quàm fauorẽ meretur. [22] Nec quod bona, quæ origine fuerunt adulteræ facta sint bona filij [23] ad rẽ facit, vt ob eam causam melior esse debeat condicio patris ad succedendum in iis bonis,in quibus adulteræ ipsi immediatè succedere neque ex testamento, neque ab intestato potuisset.[24] Maximè verò cùm non ex ratione aliqua iuris aut naturæ succedant liberi parentibus, sed sola ratione miserationis,[25] qua nullomodo dignus est qui deliquit, & ex illicito coitu liberos suscepit.[26] Nam nec naturalibus liberis succedere ab intestato pater naturalis potest,[27] quamuis liberi naturales & illegitimi possint succedere matri, dummodo non illustri,superstite licèt prole legitima, & in viriles portiones.[28] In quo tamen eandem liberorum ex adulterinis amplexibus conceptorum rationem constitui debere, quæ constituta sunt naturalium, probabiliter dicere nemo possit.[29] Hæc igitur cùm ita sint,vix dici potest amissam ab hac muliere nobilitatem per matrimonium huiusmodi quod nullum sit, & omni iure improbatum. Ne contra iuris regulam,[30] quod ipso iure nullum est, tantum habeat iuris effectum, quantus hic esset amissæ nobilitatis, quam certum est ex alio quolibet illicito coitu non amitti.[31] Sed contra tamen visum est, quòd absurdum sit mulierem quæ ignobili viro nubere voluit, melioris ob hoc ipsum esse condicionis, quod non matrimonium sed adulterium siue sciens,siue ignorans contraxerit. [32] Quid enim aliud agebat, nisi vt quoquomodo noui mariti familiam & condicionem sequeretur?[33] Habeat ergo quod voluit, nec de legum aut magistratuum iniuria,sed de sua siue facilitate siue incontinentia conqueratur. *Ita tractatum esse* in ea causa de qua Defin.11. supr.De inceſt.& inutil. nupt.& Defin.2.Supr.De repud.

1. *Auth.hodie C.hoc tit.cap.in præsentia* 19.*de sponsal.& matrim.cap.dominus* 2.*Extr.de secund.nupt.*
2. *In sess.*24.*de reformat.matrim.cap.*1.
3. *l.cùm quædam puella de iurisdict.cum similib.*
4. *Arg.l.scire* 13.§.1.*vers.qui autem.D.de excusſ.tutor.*l.4.§.*sanè de damn.infect.*
5. *d.auth.hodie quantiscunque annis C.ad leg.Iul.de adult.*
6. *d.cap.in præsentia.*
7. Mulier autem nubere non potest, nec vllo casu legitima vxor fieri quæ iam alium maritum habet.*cap.accepisti.Extr. de sponsſ.duor.*
8. *Cap.cum inhibitio.*§.*cùm quis.& seq.de clandest.desponsal.*Dixi *Defin.6.num.5.supr.De natur.liber.*
9. *dict.Auth.hodie.*
10. *Cap.*2.*& cap.ex tenore Extr. qui filij sint legit.*
11. Vt ostendunt verba *dict.cap.ex tenore,& ibi glos.*
12. Nec enim potest à virgine discerni nupta quæ se virginem dicit in alia prouincia quàm in qua est maritus. Sic *in l.quia difficile* 5.*D.de contr.empt.*
13. Neque enim qualitas illa viduæ vnquam præsumitur in ea quæ nupta aliquando fuit,cùm non sit qualitas naturalis,sed accidentalis.Et ideo ante omnia probanda est.*l.non ignorat.*9.*C.qui accus.non poss.*Bart.*in l.*1.*C.hoc tit.lib.*12.
14. Quomodo loquitur textus *in d.cap.cùm inhibitio* §.*cum quis & seq.*
15. Qui duo casus sunt de quibus agitur *in d.cap.cùm inhibitio.*
16. Ex identitate scilicet nationis,cum diuersitatis ratio reddi non possit.§.*vnde etiam l.*3.*de iniust.nupt.*
17. *l.si constante* 24.*vbi not.D.solut.matrim.l.vbi adhuc* 29.*C.de iur.dot.*
18. Quo casu videtur non posse fieri hanc quæstionem post obitum mulieris.*cap.peruenit qui filij sint legit.*
19. Nam hoc casu cessat ratio *d.cap.peruenit.*
20. *Vt in d.cap.ex tenore.*
21. *d.l.vlt.C.de natur.liber.*
22. *l.Papinianus* 20.*D.de minor.l.pen.D.ad SC.Trebell.*
23. Quæ res videtur immutare qualitatem & condicionem bonorum *l.per curatorem* 90.*D.de arg.hered.l. vlt. C. de inoff.testam.not.in l.*1.§.*veteres D.de acq.poss.*
24. Ne quod vna via prohibitum est,altera fiat.*l.scire* 21.§.1.*D.de tutor.& curat.dat.l.si is qui ex bonis.D.de vulg. & pupill.substit.*
25. *l.scripto* 7.*in fin.*D.*vnd.liber.d.l.pen.in fin.ad SC.Trebell.*
26. *d.auth.hodie.*Nec enim debet quis ex eodem facto & pœnam & præmium consequi.*vulg.iuris.*
27. *Not.ad d.l.vlt.* C.*de natur.liber.*
28. *l.si qua illustris C.ad SC.Orfic.*
29. *Auth.ex complexu.C.de natur.liber.& auth.licet vbi not.eodem.*
30. De qua *in cap.non præsat impedimentum de reg.iur.in* 6.
31. *l.si qua illustris C.ad SC.Orfic.*
32. *arg.l.Seruius* 4.*D.quod vi aut clam.l.Papinianus* 20.*D.de minor.*
33. *d.l.cùm quædam puella vbi not.D.de iurisd.dict.l.mulieres* 13.*C.hoc tit.lib.*12.

TIT.

TIT. XXIX.

De muner.patrim.

DEFINITIO I.

Qui de iniqua onerum peræquatione conqueritur an & quando agere debeat contra peræquatores an contra syndicos.

SI quis iniqua peræquatione onerum quæ personæ pro patrimonio indicun[2]tur læsum se dicat supra modum facultatum:[2] non Syndicos vniuersitatis eo nomine conuenire debet,[3] sed peræquatores,[4] hactenùs tamen vt si æquioris contributionis rationem inducere velit,suis sumptibus id curare debeat,[5] Repetiturus posteà si de prioris iniquitate constabit, non solùm quicquid in eam rem impenderit, sed etiam quod supra modum & iniustè exactum fuisse apparebit.[6] Aliud erit,si non tantùm de peræquationis iniquitate querela perferatur,sed etiã de non seruata forma peræquandi dolo vel culpa Syndicorum. Hoc enim casu Syndici ipsi tenentur hactenus vt eorum sumptibus noua fiat peræquatio. Imputari etiam Syndicis potest si peræquationem fieri curauerint per suspectos arbitros aut in loco suspecto.[7] *Ita Senatus* ex tempore in causa Syndicorum de Iaceron contra Eustachium Girat 5. Cal.Iul.1592. & rursus pro D. Ludouico Gruffet presbytero aduersus Syndicos Hospitalis soubs Confiens Idib.Febr.1593.

1. Cuiusmodi sunt hodie omnia ferè onera præsertim talliarum & collectarum quæ Principi penduntur.
2. Nam quæ onera indicuntur pro patrimonio,ea non nisi pro modo patrimonij possunt,&debent indici *l.*1.*C.hoc tit. De muner.patrim. lib.* 10.*tit.*41.
3. Quibus scilicet nihil imputari potest.
4. Vt nimirum facti sui rationem reddant.
5. Quia in dubio præsumendum est ritè & ex bona fide factam peræquationem:cùm non per alios fiat quàm qui à tota vniuersitate vel saltem à maiore parte electi sint tanquam viri probi,& præstito in eam rem iureiurando, Ex forma à iure communi,quàm Principum edictis,variísque tam Senatus nostri quàm Cameræ Rationalium decretis præscripta.
6. Cùm in hoc potissimum negotij genere seruanda sit æqualitas,& si quid inæqualiter factum sit id ad æqualitatem reduci debeat *vt in l. maioribus* 3,*C.commun.vtriusque iudic.l.& qui originem* 5,§.*præses prouincia de muner. & honor.l. vlt.C.quand.ciuil.muner.indic.eod.tit.*42.
7. Cùm ad eorum curam spectauerit prouidere ne id fieret,ideóque teneri debeant si qua in re se negligenter gesserint *l.imperatores* 9.§.*item rescripserunt curatores D.de adminver.ad ciuit.pertin.*

DEFINITIO II.

Onera tam mixta quàm personalia soluenda sunt in territorio domicilij non bonorum excepto tributo commutatorio.

QVæ munera aut potiùs onera personæ pro rebus indicuntur,ea non in loco illo vbi bona sita sunt,[1] sed in quo domicilium est, soluenda subeundáque esse constitit.[2] Tametsi eorum quoque bona qui talibus oneribus obstricti sunt is emerit qui in alio habitat territorio,[3] Nec nisi in meris patrimonij oneribus cõtraria sententia obtinet.[4] Quoties enim personæ ratio aliqua habetur,licet patrimonij quoque modus spectandus sit, vt contingit in omnibus iis publicis functionibus quæ ob hanc causam mixtæ appellantur[5] persona semper tanquam dignior inspicienda est.[6] Sola hodie excipitur causa tributi vt vocant commutatorij,[7] quod ex posterioribus edictis [8] Sereniſſimi Principis nostri eo loco pendendum est vbi sita sunt bona contributioni obnoxia, cùm anteà ad domicilij locum bonorum vbicunque sitorum contributio referretur: [9] Sed non idem in aliis oneribus constitutum est, quæ cùm tributo illo commutatorio, nihil commune habent.[10] Etsi enim plerumque sit vt indicantur ad formam tributi commutatorij, id tamen ad proportionem exactionis pertinet, vt citiùs minoréque sumptu res expediatur, nec nouam peræquandæ contributionis rationem iniri necesse sit, [11] non autem vt iisdem personis indici possint.[12] *Ita Senatus* ex tempore pro N.Marcelier ciue Camberiensi contra Syndicos de Bauges 12.Cal. Aug.1592. & rursus pro vidua Andreæ Pignier medici, contra Syndicos Sancti Petri d'Arbigny Non. Febr.1593.

1. Vbi tamen essent soluenda munera quæ essent verè ac merè patrimonialia *l.vnic.in fin.C.de mulier.in quo loco libr.* 10.*tit.*62.
2. Non secus acsi essent merè personalia & personæ cohærerent,vt loquitur *d.l.vnic.*
3. Vide Ioann.de Plat.*ad rubr.de annon.& tribut.lib.*10.
4. *d.l.vnic.in fin.C.de mulier.in quo loco.*
5. Alia enim sunt munera merè personalia,alia merè realia alia mixta,ideo sic dicta quia imponuntur quidem personis sed pro patrimonio *l.vlt.in princip.& per tot.*D.*de muner.& honor.*
6. Persona enim tanquam dignior transit ad se causam & condicionem bonorum,non contrà *l.per curatorem* 90.§. 1. *de.acquir.hered.l.vlt.C.de inoff.testam.*
7. Nostri vocant vulgo *la taille de la commutation.*sic dicta quia tributum quod prius erat incertum tanquam constitutum in singula subditorum capita postea commutatum est in reditum certum & perpetuum pro modo cuiusque facultatum.Quæ ratio facit vt hoc tributum magis personale censendum sit,quàm reale,initio scilicet inspecto vt *in l.*3.§. *Scio D. de minor.l.si procuratorem* 8.*D.mandat.*Edictum hac de re factum est anno 1564. præsertim verò ex edicto quod

actum est ad 6. Cal. April. 1584. in cuius executionem alia deinde facta sunt hoc ipsum quoque constituentia vt eo loco olui debeat tributum commutatorium vbi sunt bona.

9. Quòd ea ratione exactio facilior & commodior futura videretur. Sed aliter obseruandum postea visum est. Quibus autem rationibus id factum sit nihil attinet hic dicere.

10. Lex enim illa specialis facta de tributo solo commutatorio & exorbitans à iure communi non debuit porrigi ad alia tributa quantumuis similia *l. quod verò 14. vbi not. D. de legib. l. quod contra 141. De regul. iur.*

11. Quomodo alioqui necesse esset in singula capita, & in singula momenta: quod esset valde incommodum & inconueniens *l. peregrè 44. §. quæsitum est D. de acquir. poss.*

2. Nam æquè facilè potuisset Princeps de omnibus tributis & oneribus loqui si de omnibus sensisset, aut simili argumentatur Iustin. in *l. vnic. §. vbi autem vers. Sin autem ad deficientis in fin. C. de caduc. tollend.*

DEFINITIO III.

Nobiles immunes sunt ab omnibus muneribus personalibus & mixtis tametsi à plebeiis prædia tributaria comparauerint.

NObiles ab antiqua prosapia originem nobilitatémque trahêtes & iure communi & Sereniſſimorũ Principum nostrorũ edictis immunes sunt ab omnibus oneribus muneribúsque personalibus quæ plebeis iniunguntur, itémque à mixtis quæ personæ pro rebus imponuntur. [1] Quod priuilegium non idcirco adimi iis oportet quòd à plebeiis qui contribuere solebant prædia quanticũque valoris comparauerint. [2] Desinunt enim contributioni obnoxia esse prædia quæ, in nobilis & immunis viri potestatem manúsque peruenerunt: Rerúmque condicionem ex persona longè magis quàm personæ ex rebus immutari conueniens est. [3] *Ita Senatus* sæpissimè. Pridem verò pro N. Annibale de Varax D. de Peissolle, contra Syndicos de Marboz. Ex tempore 4. Cal. Decem. 1592. & rursum contra Syndicos de Meximieu 3. Non. Decemb. seqq.

1. Andr. Tiraq. *cap. 20. num. 165. & seq. De nobilit.*
2. Guid. Pap. *decis.*
3. *Ex l. per curatorem 90. §. 1. D. de acquir. vel omitt. hered. l. vlt. C. de inoff. testam.*

DEFINITIO IV.

Nobilitatus ex priuilegio Principis non ideò fit immunis à tributo commutatorio ne quidem pro bonis propriis nisi post annum quinquagesimum, multò minus pro bonis à plebeio acquisitis.

NOn idem est si quis nobilitatem habeat ex priuilegio Principis per sordes aut gratiam captato, nec clauso in corpore iuris. [1] Hic enim cùm ex edictis Sereniſſimi Ducis nostri nec à pristino propriæ contributionis onere ante quinquagesimum annum liberetur, multò minus liberandus est ab ea contributione cui obstrictus fuerat plebeius in cuius iura successerit. [3] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Landrecier & Syndicorum de Treisserue 17. Cal. April. 1593.

1. Semper enim est fauorabilius priuilegium quod reperitur clausum in corpore iuris quàm quod est ex Principis gratia speciali. *l. in causa 16. vbi not. D. de minor. l. Imperatores 29. D. de reb. autor. iud. possid.*
2. Fit enim nobilis quidem statim, sed non tamen immunis à præstatione tributi commutatorij nisi post annum quinquagesimum ex die concessæ nobilitatis numerandum. Ita namque cautum est, edicto illo de quo scripsimus *Defin. 2. supr.* & quod factum est ad 6. Cal. Mart. 1584.
3. Ne scilicet melioris condicionis sit successor quàm ipsius autor fuerit contra *reg. l. inuitus 156. §. plerunque de regul. iur. cum similib.* Et ne fuerit in potestate illius qui vendidit facere condicionem vniuersitatis deteriorem, contra *l. non debet 74. eod.* Quanquam hæc ratio non esset bona in eo qui haberet, antiquam nobilitatem in genere. Adeo verum est quod tractat Tiraq. Nobilitatem quo antiquior est eo fauorabiliorem & maiorem esse *cap. 18. De nobilit.*

DEFINITIO V.

Casus in quo plus potest tacitus consensus illius qui contra se præscribi patitur, quàm expressus.

ETsi vix est vt maior præscriptionis quantũcunque longissimi tẽporis potestas esse debeat quàm expressi consensus, [1] Si tamen vir nobilis & tã cõmuni, quàm municipali iure immunis à contributione munerũ patrimonialiũ quæ non nisi plebeiis iniunguntur, passus sit per continuos annos triginta vt cũ plebeiis describeretur, & cũ iis soluerit, vtique magis sibi nocet quàm si expressim cũsensisset, necdũ tamen tãti temporis spacium effluxisset. Nã qui consensit solutum quidem repetere tamquã indebitum non potest, [2] sed ne in futurum cogatur soluere, obtinebit etiam citra beneficium restitutionis, [3] quod vtique necessarium esset aduersus longissimi temporis præscriptionem. [4] Hæc fortassis tam variè, quia qui nobilis est & propter nobilitatis dignitatem immunis, non magis facere potest vt non sit immunis, quàm vti ne sit nobilis. [5] Atius quod per præscriptionem acquiritur, cùm aduersus inuitum acquiratur, consensum eius aduersus quem præscribitur non requirit. [6] *Sic à Senatu* nostro pronunciatum pro N. Carolo de Messieres D. de Bonuillars contra Syndicos vniuersitatis de Rubaud Raymondus Pobellus Præses noster meritissimus referebat 10. Cal. Febr. 1593. Iunge Defin. 6. & 7. De dignit. & nobil.

1. Nempe quia plus solet operari consensus expressus quàm tãcitus *not. in l. 3. D. de reb. credit.*
2. Cùm debeat sibi imputare quòd soluerit, Itémque quod sublata causa obligationis, supereſt causa pietatis, ex qua solutum repeti non potest *l. cùm is 36. §. mulier D. de cond. indeb.* Causa verò pietatis elucet in eo, quòd huiusmodi solutione liberantur plerique pupilli & viduæ ex vniuersitate quos alioqui tantundem de suo persoluere necesse esset.
3. *l. si certis annis vbi not. C. de pact.* Dixi *Defin. 6. & 7. supr. sit. prox.* vbi docui aliud dicendum esse si soluerit per triginta annos ex Guid. Pap. *decis.* 387.

4. Nec

4. Nec tamen posset concedi nisi ex aliqua iusta causa *Not. in l. 3. & 4. C. de præscr. 30. vel 40. annor.* Iusta verò causa esse potest non ignorantiæ secundum ea quæ scripsimus *in tit. De præscr. 30. vel 40. annor.* sed minoris ætatis, doli metus, aut aliæ si quæ sunt his similes.
5. Cum immunitas concomitetur nobilitatem tanquam effectus causam suam.
6. Currit enim præscriptio non tantùm contra inuitum sed etiam contra ignorantem *l. 3. & 4. C. de præscr. 30. vel 40. annor. l. vlt. versic. nulla scientia C. de præscr. long. temp.*

DEFINITIO VI.

Nobilitatem nactus ex priuilegio non in corpore iuris clauso indemnitatem vniuersitati præstare cogitur. Secus in eo quem sua virtus euexit ad dignitatem.

IS cuius caput vt loquuntur tributi commutatorij præstationi primum fuit obnoxium, si ex priuilegio Principis nobilitatem consequatur, non aliter immunitatem habere potest quàm si cum effectu curet vt tantò minùs tributorum fiscalium exactores ab vniuersitate exigant. [1] Neque enim priuilegium Principis ad cæterorum iniuriam trahi debet. [2] Non idem est si nobilitatem quis ex postfacto sibi adquirat ex ea causa quæ suum habeat priuilegium immunitatis, clausum vt aiunt in corpore iuris, [3] Vtputa si Senator aut Consiliarius Principis factus sit. Nam qua ratione videri potest facere iniuriam qui iure communi vtitur? [4] Aut qua fronte possit vniuersitas dicere in fraudem plebeiorum quæsitas huiusmodi dignitates quæ per virtutis merita comparatæ sint, & sine quibus nec ipsa stare respublica possit? Eos igitur solos indemnitatem vniuersitati præstare oportebit qui non tam virtute & egregiis in Principem & rempublicam meritis quàm per sordes & gratiam nobilitatis iura sibi suisque parauerunt. [5] Quibus nec licet immunitatem ab vniuersitate redimere quantocunque precio nec si eam condicionem vniuersitas offerat aut oblatam agnoscere velit, Nimirum cùm de tributo illo nostro agitur, quod commutatorium vocant. [6] Id enim specialiter prohibitum est edicto Sereniſſimi Ducis nostri quod ad 6. Cal. April. factum est. Sanè quin edicto ex ea saltem parte derogari possit speciali in contrarium Principis rescripto, non dubitatur. Idque nuper obseruatum & tum primum inductum est in persona N. Iani Pensabin contra Syndicos de la Roche. *Sine die.*

1. Cùm ob caput illius tanto maiore onere tributi vniuersitas sit grauata.
2. *l. 4. C. de emancip. liber. l. 2. §. merito & §. si quis à Principe D. ne quid in loc. public. l. ex facto 43. vers. etenim iniquum De vulg. & pupill. substit.*
3. Est enim semper fauorabilius priuilegium clausum in corpore iuris, quia nec à iure communi abhorret.
4. *l. si duorum 42. de act. empt. l. nullus videtur 55. de reg. iur.*
5. Ne alioqui sit in potestate cuiusliber malis artibus vniuersitati nocere quæ ex viduis & pupillis constat.
6. Interest enim non solùm vniuersitatis sed etiam Principis vt plures sint qui onera ista triburorum ferre possint *l. & qui originem 3. §. præses prouincia D. de muner. & honor.* Præsertim his nostris temporibus quibus ob alienatum fere vbique domanium coronæ non aliud habent patrimonium Principes quàm quod ex huiusmodi tributis constituitur, Sanè nobiles ex dignitate melioris hac parte condicionis esse debere quàm nobiles genere sentit Tiraq. *cap. 20. num. 65. De nobilit.*

DEFINITIO VII.

Extra tributum commutatorium nobiles sunt immunes ab oneribus cæterorum onerum quæ extraordinaria appellamus siue personalia sint siue mixta.

QVod autem ad alia attinet onera, personalia, aut mixta quæ personæ pro rebus iniunguntur immunitate gaudet quisquis quacunque ratione nobilis sit, [1] licèt ex eo futurum sit vt vniuersitas laedatur, [2] quia neque Principis potestas arctanda est, quominus nobiliũ ordinẽ augeat, quem augeri & Principis & reipublicæ interest, neque in onerũ huiusmodi contributione exæquari possunt nobiles plebeiis salua ordinum distinctione. [3] Nec rursum tantam ex ea re iniuriam sentit vniuersitas quanta in tributo commutatorio contingeret. Hoc enim cùm perpetuum futurum sit, nec vllam diminutionẽ patiatur, perpetuo onere premeret vniuersitatẽ ex persona nobilis immunitate gaudentis. [5] Cætera nec perpetua sunt nec ordinaria, & cum plebeiis iniunguntur licèt ad comparationẽ & proportionẽ tributi commutatorij vt fieri solet, non ideò tamen durior fit condicio vniuersitatis quia tanto minoris summę præstatio iniungitur, quanto pauciores sunt qui contribuere tenentur, scilicet cùm aliquid à plebeiis Princeps exigit. Nam cùm de solius vniuersitatis negotio tractatur, negari non potest quin ex persona immunium onerẽtur cæteri, cùm totum onus contributionis inter illos duntaxat qui contribuere tenentur diuidi oporteat. [6] Ita iampridem Senatus in causa N. Claudij de Chabod contra Syndicos Sancti Ramberti. Et rursum tractatum est in causa Isabellæ Scarron viduæ Andreæ Pignier medici & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigny Non. Febr. 1593.

1. Immunitas enim effectus est nobilitatis, nisi cùm lege vel edicto Principis aliter cautum est, Vt sæpiùs dixi in præcedentibus ex Andr. Tiraq. *cap. 20. num. 165. & seq. De nobilit.*
2. Non enim attendi solet damnum & incommodum quod non nisi per consequentiam accidit alteri, dummodò id quod fit iure fiat *l. cum eo 9. vbi not. D. de seruit. vrban. præd. l. Proculus 26. D. de damn. infect.*
3. Cùm præcipuæ vires neruique reipublicæ & Principis in eo potissimum nobilium ordine consistant *l. 1. §. Sed & si seruus D. de inspic. ventr.*
4. Quam seruari etiam publicè interest *tot. tit. C. vt dignit. ord. seruet.* Ipsum enim ordinis nomen distinctionem significat non confusionem.
5. Dicitur enim grauamen intolerabile quod perpetuò grauat. Quò pertinet etiam illud Plinij, Nihil paruum esse quod quotidie fiat.
6. *l. vlt. C. quand. ciuil. muner. indicant.*

DEFINITIO VIII.

De multiplicatione annuarum præstationum quæ ab omnibus focum facientibus debentur.

IN quæstioneilla, An pro focorum multiplicatione annuas præstationes quæ ab omnibus focum facientibus debentur multiplicari oporteat. Sequitur Senatus noster eam distinctionem, Vt si ratione fundi, & loci præstationis onus impositum sit, numquam multiplicetur, Secus autem si in singulos focos, ita vt foci potius quàm loci rationem in onere imponendo habitam fuisse appareat. Quam distinctionem in Curiis quoque Gallicis receptam esse pragmatici Galli prodiderunt. *Ita tractatum est* in causa Stephani de la Couz Camerarij de S. Rambert contra N. Guilliet Manurry 15. Cal. Sept. 1593.

1. Ioan. Papon. *in syntagm. libr. 13. tit. 4. Comment se doivent payer* §. 2. *& tit. 5. §. 3.* vbi vide.

DEFINITIO IX.

In quo loco contribuere quis debeat pro extraordinariis oneribus tempore belli ferendis.

ANceps quæstio est in Senatu nostro sæpiùs agitata, In quo loco contribuere quis debeat pro iis muneribus & oneribus quæ quotidie propter inopinatos, & emergentes belli casus plebeiis indicuntur, An in loco originis, an in loco domicilij, an potiùs vbi bona sita sunt. Et tandem post multas disceptationes placuit superindicta omnia quæ à Principe edicto generali per totam prouinciam constituta sunt eo in loco soluenda esse in quo tributum commutatorium penditur, cùm & ad eius instar, & pro portione ipsius indici soleant.[1] Eiusmodi sunt decimæ granorum quæ in militum exhibitionem erogantur. Item tributum illud extraordinarium quod exhausto bellicis sumptibus ærario indici necesse fuit quo tributum commutatorium duodecuplatur. Nam quemadmodum quisquis simplum tributi illius commutatorij idem duodecuplum debet, Si eos excipias quibus recens nobilitas quæsita est,[2] Ita in quo loco simplum soluitur, in eodem duodecuplum quoque solui necesse est.[3] Tametsi possit quis dicere in eo differre duodecuplum à simplo itémque granorum decimas quod & decimarum & duodecupli onus extrordinarium est, simpli verò ordinarium. Sed hoc, ad rem non pertinet, quod ad propositam quæstionem.[4] Cætera verò onera, quæ non solùm extraordinaria sunt, sed etiã ad priuatã cuiusque vniuersitatis causam pertinentia etiamsi à Principis imperio proficiscantur, non ab aliis præstari debere visum est, quàm qui in ea vniuersitate domicilium habeant, & consequenter in domicilij loco, non vbi bona sita sunt:[5] Non solùm quod casui fortuito ea res comparanda videatur cùm hic vel illic milites in hybernis collocari, aut hostis propellendi gratia in hanc vel illam commeare ciuitatem pro casuum & temporum varietate necesse sit,[6] Verùm etiam quia nullus futurus sit litium & expensarum finis, si quot in locis bona quis possidet in iis singulis pro modo patrimonij contribuere teneatur:[7] Passimque ab iis, qui in illo loco domicilium haberent onerarentur cæteri qui non haberent.[8] Vt taceant longè maiore incommodo affectum iri eos, qui in ea vniuersitate in qua milites degant cogantur hospitij onus sentire, quamuis ibidem si voles domum quoque habeant sine domicilio.[9] Cùm eam tantùm soleat quisque domum instructam habere in qua domesticos lares fouet.[10] Nec dubitandum est quin quod dicitur munus hospitis in domo recipiendi patrimonii non personæ onus esse.[11] Ita accipi debeat si in eo loco domicilium sit eius qui hospitem recipit. Alioqui quomodo reciperet?[12] Adde quod si ita ius esset, vt in quo loco bona quisque possideret, oneribus illis extraordinariis implicari deberet, multò grauior & durior foret eorum condicio qui bona in diuersis territoriis sita possiderent: quia sæpiùs onerarentur: quàm ij qui totum suum patrimonium quod esset longè opulentius in vno tantùm territorio haberent.[13] *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat contra Syndicos de Cusy, & pro Isabella Scarron vidua Petri Pignier medici contra Syndicos oppidi de S. Pierre d'Arbigny Prid. Cal. Sept. 1593.

1. Quod enim pro portione alicuius rei est, eius naturam & condicionem induit *l. vlt. D. de condict. ouuf. dat.*
2. Hi enim excipiuntur quia Principi seruire tanquam nobiles coguntur, in eámque rem longè plus expendere quàm cæteri omnes plebeij expendant. *arg. l. 5. §. negotiatores de iur. imm.*
3. Vt eadem sit ratio partis & totius, *vulg. l. quæ de tota 76. de rei vindicat.*
4. Nihil enim vetat in eodem loco solui & ordinarium onus, & extraordinarium ad instar ordinarij constitutum.
5. Ex regula generali, quæ vult onera personalia vel mixta soluenda esse in loco domicilij. Patrimonialia verò in loco patrimonij, vt dixi *Defin. 2. supr. Ex l. vnic. C. de mulier. in quo loco.*
6. Casus autem fortuiti à nullo præstantur *l. contractus 25. De regul. iur.*
7. Et præterea esset exactio longè difficilior Thesaurario Principis & exactoribus qui in plures personas distinguerentur. Præter id quod exactio per partes habent magna incommoda *l. 3. D. famil. ercisc.*
8. Dum mauult sibi quisque bene esse quàm alteri.
9. Potest enim domus esse sine domicilio, quamuis non domicilium sine domo *l. libertus 17. §. sola ratio ex §. sola domus D. ad municip.*
10. Quæ etiam domicilij definitio est *l. eius qui 27. §. Celsus eod. tit.*
11. *l. & qui originem 3. §. munus hospitis D. de muner. & honor.*
12. Semper enim supponendi sunt & præsupponendi termini habiles *vulg. l. adigere 6. §. quatenus D. de iur. patron. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Tertyll. l. vt gradatim 11. §. 1. D. de muner. & honor.*
13. Nemo autem ob id magis onerari debet quod habeat patrimonium in diuersa loca dispersum cùm non eo ditior sit ac potiùs tanto minùs dives, quanto incommodior est talis patrimonii administratio.

DEFI.

DEFINITIO X.

Si alius sit locus originis alius domicilij præualet locus domicilij & noui non veteris si nihil in fraudem factum sit.

QVid ergo si cùm quis habitare soleret in eo loco in quo bona etiã sua sita habebat, domicilium suum aliò transtulerit? Non veteris sed noui domicilij locus spectabitur,[1] si non in fraudem ea mutatio facta proponatur:[2] Nec si prioris domicilij locus idem originis fuit, aliud dicendum erit,[3] quia domicilij locus præualet:[4] nisi cùm domicilij mutatio contigit ob superuenientem dignitatem.[5] Quid si quis eodem tempore duplex domicilium habeat? Id enim fieri posse constat.[6] Vtroblque huiusmodi onera subire cogendus erit, quæ domicilij causam sequuntur. Sed hoc ita si æquè vtroque loco instructus fuit, vt vtrumque domicilium æquali iure habeat. Alioqui in eo solo contribuere debebit, in quo frequentius & familiarius domicilium habet.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Domicilij enim ratio temporalis est, & pro cuiusque arbitrio constitui & transferri potest dummodo re & facto non nuda contestatione transferatur *l. libertus 17. §. patris & §. in adoptiua & l. domicilium 20. D. ad municip.*
2. *l. incolæ 4. l. vlt. §. antep. eod. tit. l. 1. D. de decur.*
3. *l. & qui originem 3. D. de muner. & honor.*
4. *d. l. & qui in princip. l. filij 22. §. municipes l. ad sumptio 6. §. vlt. ad municip.*
5. Boer. *quæst. 11. num. 1. ex l. Senatores* vbi DD. *de Senat. l. interdum §. Senator de iudic.*
6. *l. assumptio 6. §. viris prudentibus l. si quis instructus est aliàs §. si quis l. eius ad municip.* Boer. *vbi supr. nu. 3.* Nec duo tantùm domicilia quis habere potest vt quidam putant, quos refert idem Boer. *quæst. 13. num. 2.* sed etiam plura vt ibidem Boer. tractat.
7. *d. l. eius qui §. Celsus aliàs §. si quis instructus D. ad municip.* Vide Afflict. *decis. 384.* Guid. Pap. *quæst. 5. & 87.* vbi latè Ranchin. in addit. Ioan. de Platea *in rubr. C. de tribut. & annon. lib. 11.*

DEFINITIO XI.

Mulier debet contribuere in domicilio mariti non in loco suæ originis.

ITa igitur fiet, vt si mulier quæ in eo loco habitabat vnde habebat originem, & vbi bona ipsius sita erant, alibi nupserit, & in mariti domicilium ierit, non amplius in veteris domicilij loco contribuere debeat, sed apud domicilium mariti.[1] Nempe quod ipsa vel inuita sequatur.[2] Multò igitur minùs tenebitur maritus cui bona omnia in dotem data sunt, ibi contribuere, vbi mulier domicilium habebat, priusquàm nuberet.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *l. vlt. §. item referipserunt mulierem D. ad municip.* quamuis originem mutare nemo possit *l. 4. C. de municip. & originar.*
2. Etiam cùm vidua est, nisi ad secundas conuolet nuptias *l. filij 22. §. vidua D. ad municip. l. cùm quadam puella penult. D. de iurisd. omn. iudic.*
3. Ita enim fieret vt maritus sequeretur domicilium mulieris, quod esset absurdum *l. vnic. vbi not. C. de mulier in quo loco lib. 10. tit. 62.*

DEFINITIO XII.

Mulier plebeia quæ secundo viro nupsit nobili, nulla debet tributa pro bonis sibi pro dote oppigneratis, licèt ea bona fuerint antea contributioni obnoxia.

ADeò verum est mulieri plebeiæ ex mariti persona & dignitate acquiri nobilitatis & immunitatis iura,[1] vt & si antea plebeio nupserit, necdũ recepta dote hypothecã in bonis vulgaribus & plebeiis constitutã secundo marito nobili viro in dotẽ dederit,[2] perinde ab omnibus plebeiorũ contributionibus immunẽ esse mulierẽ oporteat,[3] acsi ad eam bona illa dominij iure pertinerent. Quãuis eo casu vt minor dubitandi causa esset illud faceret quod ex personæ condicione ipsa quoque bonorũ condicio immutata videretur.[4] Quod similiter dici non potest cùm proprietas penes plebeiũ mansit,[5] solo iure percipiendorum per antichresim fructuum in creditricem mulierem translato.[6] Sed id nimirùm vniuersitati cõmodius est, quæ proprietarium non minùs obligatum habeat ad omnia onera, quàm si re sua liberè frueretur: quasi nec pauperiorem factum qui in vicem rerum obligatarum earúmque fructuũ, & pecuniam dotalem retineat, & eius vsuras,[7] quíque luendi etiam ius habeat.[8] Quo si vti vel nolit vel fortasse non possit propter difficultatem explicandæ pecuniæ,[9] & vniuersitas putet sua interesse lui pignora nè ex immunitatis nouo priuilegio mulieri quæsito damnum sentiat, Non erit iniquum idem luendi ius vniuersitati accommodari,[10] non in præiudiciũ proprietarij, sed vt eodem iure pignora possideat quo mulier ipsa nobili nupta possidebat,[11] Salua semper debitori iterum luendi facultate.[12] *Ita Senatus* ex tempore in causa Ludouicæ Cœur vxoris N. de Gauand contra Syndicos de S. Michel Maurian. in publico auditorio Idib. Nouemb. 1593.

1. Secundum ea quæ diximus *Defin. 16. & 17. supr. tit. prox.*
2. Nam & pignus doti dari potest sicut & pignori, hactenus nimirum vt ius quod habuit mulier in dotem datum videatur *l. vnic. C. si pign. pignor. dat. sit l. si conuenerit 18. D. de pignorat. act.*
3. Tametsi contributionibus illis soleant esse obnoxij possessores omnes, tametsi non nisi iure pignoris & hypothecæ possideant. si modò percipiant fructus quia sunt ista onera fructuum & possessionis magis quàm proprietatis. *l. si pendente 27. §. si quid cloacarij D. de vsufr.*
4. Cùm soleant bona & debeant sequi condicionem personæ *l. per seruatorem 90. §. 1. D. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoffic. testam.*

5. Nec enim proprietas pignoris transit in creditorem *l.cùm & sortis* 35.§.1.D. *de pignorat.act.l.pignus* 8.C.*eod.*
6. Est enim antichresis species pignoris *l.si pecuniam* 34.D.*eod.* cuius fructus pertinent ad creditorem in vicem vsurarum *l.si is qui* 11.§.*si antichresis.* D.*de pignor.*
7. *Arg.l.quia qui precio* 39.D.*de vsufr.l.cùm debitor* 8.D. *quib. caus.pign.vel hypoth. tacit. contr.l. imperator* 70.§.*vlt. cum duab.seqq.De legat.*2.
8. Quisquis verò potest facere vt possit iam videtur posse *l. qui potest facere* 174. *de reg.iur.*
9. Nec enim semper facilè est pecuniam explicare vel eam habere in numerato *l. si dubitet* 10.D.*de fideiuss.*
10. Ne alioqui paupertas proprietarij noceat vniuersitati, cùm è contrario possit huiusmodi temperamento consuli & proprietario & vniuersitati vt *in l.in creditore* 38. D.*de euict.l.ex his* 8.D. *quæ in fraud. credit.*
11. Exemplo eius quod scriptum est *in l.pezo* 69.§.*pradium de legat.*2.
12. *Arg.l.cùm secundus* 5.§.1.& *l.seq.* D.*de distract.pignor.*

DEFINITIO XIII.

Non potest nobilis & immunis retenta nobilitate priuilegium immunitatis à se abdicare & ne iure publico derogetur, & toti nobilitatis ordini iniuria irrogetur.

QVi eam nobilitatem siue à natura siue à Principe habet vt immunitatis priuilegio gaudere debeat,[1] si cum municipio transegerit, & conuenerit vt pro bonis plebeiis si qua iam acquisierit aut in posterum acquisiturus sit, plebeiis oneribus contribuere teneatur, nec sibi nec posteris suis licèt heredibus nocet,[2] quoniam ea res ad ius publicum spectat,[3] & ad ordinum distinctionem.[4] In qua re nemini permittendum est vt eam sibi condicionem irroget, quæ in aliorum eiusdem ordinis damnum possit cedere.[5] *Sic tractatum est* in eadem causa.

1. Sunt enim hic adhibendæ quædam distinctiones de quibus diximus *Defin.6.supr.* Vide Andr.Tiraq. *cap.* 20. *num.* 165.& *seqq.De nobilit.*
2. Quamuis dici soleat, Posse quemlibet suam & sui heredis condicionem facere deteriorem *vulg.l.pen.* C. *de pact. l.pactum* 46. D.*eod.l.si iudex* 41. D.*de minor.l. inuitus* 156.§.*vlt.* De *regul.iur.*
3. Alioqui priuatorũ pactiones legum autoritate censerentur quod absurdum esset *l.vlt.*D. *de suis & legit.l.ius publicum* 38.D. *de pact.*
4. Quam seruari & retineri publicè quoque interest *l.1.& tot.tit.C. vt dignit. ord. seruet. l.*1.§.*sed etsi seruus* D.*de inspic. ventr.*Iunge *Defin. seq.*
5. Exemplo eius quod solemus dicere, Non esse permittendum vt clericus renunciet priuilegio sui fori quoniam id in totius cleri & ecclesiasticæ iurisdictionis iniuriam redundaret *cap.si diligenti & pass. Extr. de for. comper.* Si tamen nobilis & immunis vltro vellet tributa soluere, fortassis motus conscientia ne immunitatis priuilegio abuti videretur pro bonis à plebeio acquisitis in perniciem vniuersitatis, non posset repetere & quia videretur donasse *l. cuius per errorem* 53.*de reg.iur.* & quia inesset causa pietatis quæ impediret repetitionem *l. cùm is* 36.§. *mulier D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIV.

Non potest fieri per consuetudinem vt qui sunt nobiles non sint immunes ab oneribus & contributionibus plebeiorum.

DVbitatum est an ex municipali consuetudine induci possit vt plebeiis muneribus & oneribus nobiles contribuere teneantur pro bonis quæ in eo municipio possident. Quibusdam videbatur posse, propterea quod nobilitas sit qualitas accidentalis non naturalis,[1] quæque pro possessoris arbitrio etiam in totũ amitti possit, si quid fortè ille faciat quod deroget nobilitati.[2] Multò igitur magis fieri possit vt pro Principis voluntate aut locorũ consuetudine priuilegium immunitatis amittat, tametsi ipsa retineatur.[3] Indéque nimirum sit vt apud gentes pleraſque, nobiles cum plebeiis contribuere teneantur pro bonis quæ habeãt plebeia & ignobilia, neque tamen eo minùs sint nobiles[4]. Aliis contra placebat nõ esse recipiendam illam consuetudinem, quæ non solùm iuri communi & publico repugnaret,[5] sed etiam publicæ vtilitati ad quam sanè pertinet vt dignitatum ordo, distinctióque seruetur,[6] Præsertim apud nos, qui eo semper iure vsi sumus, adeóque ex ipsis Principum edictis, vt non alia munera oneráque cum plebeiis subire nobiles cogantur, quàm quæ merè sint patrimoniorum.[7] Eáque tandem sententia post consultum Principem obtinuit. In causa N. De Vial, & Syndicorum d'Argentine 13. Cal. Ianuar. 1593.

1. Andr. Tiraq. *cap.* 10. *num.*13. De *nobilit.* vbi ex hoc infert, Nunquam præsumi eam nisi probetur per text. *in l.non ignorat.* C. *qui accus. non.poss.*
2. Cùm plerisque modis amittatur nobilitas. Tiraq. *cap.*24.& 27. De *nobilit. per tot.& cap.*34.*per tot.*
3. Vnde est quod scribit Tiraq. *cap.* 20. *num.*172. *De nobilit.* propter nobilitatem quandoque tribui immunitatem.
4. Quam sententiam videtur defendere Andr. Tiraq. *dict. cap.*20.*num.*165.& *seqq.* scilicet in nobilibus ex genere non tamen in nobilibus ex dignitate.
5. Nec enim vnquam ferendum est vt consuetudo vincat legem *l.* 2. C. *quæ sit long. consuet.*
6. Vt dixi *Defin.praced.num.*4.& 5.
7. A quibus certum est neminem excusari, Nè quidem Principem ipsum aut ecclesiam. Tiraq. *dict. cap.*20.*num.* 167. *ex l. ad institutionem C. de sacros. eccles. l. absit.* C. *de priuileg. dom.* Aug. *l.*2. *l.neque tempore* 5.*l.pen.& vlt.* C. *hoc tit. l: ab his oneribus* 10. D. *de vacat.& expens. muner.*

DEFINITIO XV.

Consuetudo localis quæ immunitatem à nobilitate separat an obliget etiam forenses.

DE illo etiam quæsitum est, An si qua ratione valeret consuetudo illa de qua proximè scripsimus, vsque adeò tamen extendi deberet vt forenses quoque comprehenderet. Placuit inspiciendum esse diligen-

diligenter qualis probata sit, & qualiter concepta. Nam si nihil de forensibus probatum sit, non debet comprehendere, quia dici solet consuetudines esse stricti iuris,[2] ideóque nec de casu ad casum extendi debere,[3] multò minùs de persona ad personam. Est enim extensio ista longè odiosior,[4] Si tamen in rem ipsam concepta probetur, puta quod in vsu fuerit vt bona omnia plebeia omnibus plebeiorum oneribus subiacerent, tametsi à nobilibus possiderentur, ligabit etiam haud dubiè forenses, Exemplo legis,[5] aut statuti in rem non in personam concepti.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Vt scilicet qui essent nobiles non ideò essent immunes ab oneribus plebeiis.
2. Not. *ad l.de quibus* 32.*D.de legib.& ad l.*2.*C.quæ sit long.consuet.*
3. *l.commodissimè* 10.*de lib. & posthum.l.si cum dotē* 22.*in princip.*D.*solut.matr.l.si donaturus* 9.D.*de condict.caus.dat.*
4. Not. *ad l.Gallus* 29.§.*& quid si tantùm de liber. & post.l.si ita stipulatus* 126.§.*Chrysogonus in fin.de verb.oblig.*
5. Quid enim aliud est consuetudo quàm lex non scripta. *d.l.de quibus D.de legib.*
6. De quo Bart. & post eum cæteri *ad l.*1.*C.de summ.Trinit.* & *fid.Cathol.*

DEFINITIO XVI.

Consuetudines locales quæ obtinuerunt ante introductionem tributi commutatorij non sunt trahendæ ad tributum istud quod ab initio suas leges habuit ex edicto Principis.

ILla quoque agitata fuit quæstio, Admissa illa consuetudine vt cũ plebeiis contribuere nobiles teneantur pro bonis plebeiis & ignobilibus quæ in territorio possident, vtrum habere illa locum debeat ratione tributi cõmutatorij, quod posteriobus Principum nostrorum edictis introductum est, quibus nominatim excepti sunt nobiles nobiliter viuentes, nisi qui nouam ex rescripto Principis meruerint nobilitatem: Quos visũm est ante annos quinquaginta priuilegio immunitatis gaudere non debere. Quæstio in eo esse videbatur, An superueniens Principis lex generalis deroget legi speciali aut consuetudini anteriori cuius mentio nulla facta sit.[1] In qua quæstione vulgo receptum est, Non esse credendum Principem derogare voluisse speciali legi aut consuetudini, quippe quam in facto consistentem iustè ignorare potuerit.[2] Mihi tamen magis placebat in proposita specie non esse locum huic quæstioni, quoniã quod ad tributum commutatorium attinebat, nulla vigere potuerat consuetudo priusquàm edicto Principis esset introductum.[3] Post introductionẽ verò multò minùs fieri, vt ex consuetudine in aliis casibus quãtumuis similibus obseruata hoc contributionis genus legem acciperet quam ab initio propriã certámque ex ipsis edicti verbis acceperat.[4] Atque ita tandem Senatui visum est, quoniam tamen Princeps rescripserat licet pendente lite, & ad Syndicorum postulationem, Nolle se municipali consuetudini quicquam per edicta sua generalia derogatum intelligi, Visum est nihil inconsulto eo constitui debere, sed per literas certiorem eum faciendum quid Senatui æquius melius videretur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Cùm in toto iure generi per speciem derogetur, vt est in regula iuris.
2. *Cap.*1.*Extr.de consuet.in* 6.Iunct.*l.*3.§.*ex hoc rescripto D.de sepulchr.violat.*
3. Non enim potest videri consuetudo ad ea pertinere, quæ non nisi ex postfacto sint introducta, ideóque noua de iis lege vel consuetudine opus est *arg.l.non potest* 12.*D.de iudic.* Nisi quod potest consuetudo iam recepta trahi ad nouos casus dummodo similes. *l.de quibus* 32.D.*de legib.*
4. *l.prospexit* 12.*D.qui & à quib manum.* De eo namque de quo lex scripta est, neque lege, neque consuetudine adeóque nec interpretatione vlla opus est *l.ille aut ille* 25.§.*cùm in verbis de leg.*3. Facit *l.verò* 12.§.*pen.* in illis verbis *quia certam condicionem habuit stipulatio D.de solut.*
5. *Arg.l.*1.*C.de legib.* iunct. *l.vlt.eod.tit.*

DEFINITIO XVII.

Priuilegium immunitatis quod fuerat priùs ademptum Iuridicis maioribus prouinciarum, postea verò iis restitutum est ad eorum liberos non extenditur.

IN edicti interpretatione quod de tributorum fiscalium peræquatione factum est cùm Princeps ad Sẽnatum rescripsisset, Velle se vt iudices prouinciarum quos maiores appellamus gauderẽt immunitate quæ edicti verbis non aliis quàm supremis magistratibus stipendia merentibus concessa erat, quæsitum fuit an idem immunitatis priuilegium filiis eorum posterisque concedi deberet, Et post longam disputationem placuit, Si ex iuris ratione æstimanda res esset, eandem liberorum quam patris rationem constituendã fore,[1] quandoquidẽ priuilegiũ illud immunitatis non tam propter officium indulgetur quod sanè constat in liberos non transire[2] quàm propter dignitatem quæ haud dubiè literis per patrem quęritur,[3] Adeò vt etiamsi casu aliquo patri adempta sit, liberis tamen nõ adimatur.[4] Sed tamen in proposito aliud dicendum esse, quoniam iuri communi quod iudicibus prouinciarum non minùs quàm Senatoribus & nobilitatem & immunitatem daret,[5] priore Principis edicto derogatum esset, relicta iis solis immunitate qui supremi imperij partibus in iudicando fungerentur.[6] Proinde si rursum Præsidibus fauere Princeps vellet, quod indignissimũ esset eũ qui prouinciæ præsit vrgeri à plebeiis ad solutionem plebeiorum onerum (quæ res plerumque contemptũ habet?) non itidem consequens esse vt perinde posteris eorum faueatur. Est enim angustius priuilegiũ immunitatis quæ ex speciali iure soláque Principis voluntate competit, quàm eius quæ ex iure cõmuni, nec tã facile transmittitur ad liberos, vt sunt Principũ priuilegia ferè omnia personalia,[10] Nisi cùm aliud expressim actũ est. Mouit etiam Senatum, quod conueniens videbatur meliorem & digniorem hac parte esse condicionem Senatorum quàm iudicum prouincialium.[11] *Ita Senatus* secreto Senatusconsulto facto ad edictum quod ad Id. Ian. conscriptum postea prid. Id. Feb. in Senatu publicatum est.

1. Cùm & nobilitas & immunitas à parentibus in liberos iure communi transmittatur *l.1.vbi* Bart. & alij *l.Senator & l.si Senator C.hoc tit.lib.*12. Tiraq.late *cap.*15. *De nobilit.*
2. Vt diximus *Defin.*23. *supr.tit. prox.*
3. *L.emancipatum* 7.§.*vlt.* D. *de Senator.*
4. Text.est elegans in *l.filiam* 9. *eod.*
5. Tanquam qui æquè sint consiliarij Principis, licet non æquo gradu.
6. Potest enim Princeps de iure nobilitatis, & eius immunitatis quæ ex nobilitate nascitur pro arbitrio disponere vt latè per Tiraq. *cap.*6. *De nobilit.*
7. *L.generaliter* 13. D. *de in ius vocand.*
8. Vt constat ex iis quæ diximus *Defin.*6. *supr.*
9. *L.*1.§. *vlt.* D. *de constit.Princip.*
10. In dubio tamen concessionem à Principe factam censendam esse realem potiùs quàm personalem, ita vt transeat ad successores defendit ex communi sententia Tiraq. *cap.*37. *num.*59. *De nobilit.*
11. Propter excellentiam Senatoriæ dignitatis cùm Senatores sint pars corporis Principis. *l. quisquis* 5. *C. ad leg. Iul. Maiest.*

DEFINITIO XVIII.

Tributa indicta municipibus per vniuersitatem non possunt exigi nisi aduersus eos, qui indictioni consenserunt, Fiscalium debitorum alia ratio est.

VNiuersitatis nomine indicta singulis municipibus contributione, licèt maior pars consenserit,[1] non idcircò tamen qui non consenserunt præcisè vrgendi sunt ad solutionem si velint intercedere, & interceſſionis causas reddere.[2] Saué nec eorum interceſſio facere debet, quominùs vrgeantur ij, qui consenserunt.[3] Non idem est in fiscalibus debitis, quibus vtique mora nulla propter interceſſionem fieri debet,[4] tametsi admittatur interceſſio postmodùm ad repetitionem profutura si ex postfacto iustam eam fuisse apparuerit.[5] *Ita tractatum est* in publico auditorio, In causa vniuersitatis de S. Vial 10. Cal. Decemb. 1594.

1. Quamuis *dici* soleat id quod maior pars constituerit ab omnibus constitutum videri *l. quod maior pars* 19. D. *ad municip.*
2. Quia quod omnes tangit vt singulos ab omnibus adprobari debet *l.vlt. C. de autor. præst.*
3. Nec enim volentibus & consentientibus potest videri vlla fieri iniuria *l.in diem* 9.§.1. *de aqua & aquæ pluu. arcend.*
4. Quia publicè interest non fieri moram exactioni fiscalium debitorum.
5. Alioqui non esset permittendum ne quidem fauore fisci vt inciperetur ab executione si ei contra quem fit executio non esset saluum ius intercedendi *l.*1. C. *de exec. rei iudic.* Iunctis iis quæ tradit Bart. *ad l. de pupillo* 5.§. *meminisse* D. *de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XIX.

Tributi fiscalis onus quomodo diuidendum sit inter contribules, Et quid si quidam ex iis fiant non soluendo.

ONus tributi ab vniuersitate pendendi inter eos omnes qui ex vniuersitate sunt nec immunitatis priuilegium habent diuidi nõ pro viribus, sed pro congruis portionibus debet:[1] Quo facto nõ est ferendum vt quod alius debeat ab alio exigatur, nec si id Principi vtilius & commodius fore videatur,[2] Impugnat enim ea res publicam vtilitatem, ex qua optimus quisque commoda Principis æstimare solet,[3] Abhorrétque maximè à naturali ratione & æquitate vt alius pro alio inquietetur.[4] Quid ergo si quidam sint non soluendo? An pro eorum portionibus tributi iacturam facere Principem æquum erit? Minimè verò. Sed ad nouam tributi diuisionem inter contribules faciendam redeundum erit vt pro inopum aut absentium partibus cæteri qui adsunt & soluendo sunt, onerentur.[5] Salua iis aduersus illos qui soluere debuerunt actione si quando ad locum aut meliorem fortunam redibunt. Aut etiam in eorum bona, si qua sint quæ capi possint.[6] Contribules verò eos esse intelligendum est non qui sint ex eadem, vt loquimur, parœcia, sed quibus omnibus ab initio vna tantùm summa soluenda constituta est, tametsi posteà commodioris exactionis causa in plures parœcias diuisa & separatim distributa sit. Itaque ad totius territorij iurisdictionalis quod nos mandamentum appellamus, non ad huius tantùm vel illius parœciæ onus ea res pertinere debet, apud nos qui mandamentis primùm deinde ex ordine singulis cuiusque mandamenti parœciis pro singulorum facultatibus tributi pendendi quantitatem præstituere solemus. *Ita Senatus* pro fratribus Myard contra Syndicos de Verion 6. Cal. Decemb. 1594.

1. *l.vlt. C. quemadm. ciuil. muner. iudic. lib.*10. *tit.* 42. iunct. *l.*1. *C. hoc tit. De muner. patrim. eod. lib.*
2. *l.vnic. C. vt null. ex vican. pro alien. vican. debit. ten.*
3. *l.vnic.*§. *penult. C. de cadue. tollend. l. præcipimus* 32. *in princip. C. de appellat.*
4. Alex. *ad l.si se non obtulit. num.*14. *D. de re iudicat.* post Bart. *ad* §. *actor eod. leg.* Vide *Nouell.*128. *cap.*14.§. *nullus autem.*
5. Quæ superindictio appellatur à Iustiniano *dict. Nouel.*128. *cap.*8.
6. Puta in nomina debitorum, *d. Nouell.*128. *l.*4. *C. quand. fisc. vel priuat. debitoris sui debitorem conuen. po.*[s]

DEFI-

DEFINITIO XX.

Quantum interfit an quis dicat se plus quo oneratum, an pro aliis indebitè exactum.

QVi se in tributi alteriúsve oneris diuisione plus quàm par sit oneratum conqueritur, iustè postulat vt noua diuisio fiat,[1] sed ita si paratus sit sumptus in eam rem necessarios prorogare posteà repeturus si iustam querelam habuisse compertus erit.[2] Aliud est si quis non de portionis suæ quantitate queratur, sed de eo tantùm quòd pro cæteris absentibus aut inopibus vrgeatur. Hoc enim casu noua illa distributio de qua proximè diximus, non petentis priuati sumptibus fieri debet, sed totius territorii, salua aduersus personas aut bona eorum qui nouæ distributionis faciendæ necessitatem attulerunt, repetitione. *Ita Senatus*, in eadem causa.

1. Vt ad æqualitatem suam res reducatur.
2. Dixi *Defin.*1. *supr.*
3. Non parœciæ tantùm sed mandamenti, vt dixi *Defin. prox. præced.*

DEFINITIO XXI.

Tributorum onus constituendum est non ex preciis emptionum, sed ex iusto rei valore.

IN eorum onerum diuisione facienda, quæ aut rebus ipsis aut personis pro rebus indicuntur, non precia emptionum spectanda sunt, vt tanti res esse videatur quanti empta est,[1] sed iustus valor inspiciendus est,[2] qui vt pluriùm ex fructuum ac reddituum qualitate & quantitate, item loci in quo bona sita sunt condicione plerunque æstimatur.[3] Euenit enim sæpenumerò vt longè pluris res vendatur quàm res sit propter emptoris immoderatam affectionem,[4] aut minoris ob venditoris egestatem:[5] quod cùm fit, nemo sanè dixerit conuenti precij rationem habendam esse. Idque adeò verum est vt non solùm ab aliis qui ex ea re læderentur, quíque non contraxerunt id allegari possit,[6] sed ab ipso quoque emptore, si nec nocere debet in suscipiendo tributi onere quod ille ipse tanti rem æstimauerit,[7] & plerumque, licet non semper, æquius est vt non plus emptor ob rem emptam præstet quàm præstare venditor solitus esset,[8] nisi causa iusta fuit propter quam grauius ille tributum pendere venditor debuisset. Semper enim ad suam æquitatem reuocanda res est.[9] *Ita Senatus* in causa Syndicorum Capellæ Tarentas. in publico auditorio 3. Cal. Decemb. 1594.

1. Cùm possit emi multò pluris quàm res est, vel ex stultitia emptoris, vt *in l. alienus D. ad leg. Falcid.* vel ex qua etiam alia iusta causa *l.*1. *D. si quid in fraud. patron.*
2. *L. precia rerum* 63. D. *ad leg. falcid. l. si seruus* 33. *ad leg. Aquil.*
3. *L. si fundum per fideicommissum* 92. *de legat.* 1.
4. *Vt in d. l.*1. D. *si quid in fraud. patron.*
5. *Vt in l.*2. *l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.*
6. Ex iuris regula quæ non patitur res inter alios actas aliis nocere *l.*1. *& tot. tit. C. inter alios act.*
7. Quod enim tanti rem æstimauit non ad hos fines factum est. Actus autem non operantur vltra intentionem agentium *vulg. l. non omnis* 19. D. *de reb. credit.*
8. *L. multitus* 156.§. *plerumque De regul. iur.*
9. *L. maioribus* 3. *C. commun. vtriusque iudic.*

DEFINITIO XXII.

Fructuarius nobilis debet gaudere immunitate, etiamsi neque proprietarii neque bonorum condicio sit immunis.

CVm onus pendendi tributi ad fructuarium spectet non ad proprietarium[1], consequens est vt si fructuarii persona immunitatis priuilegium aliquod habeat, nõ ob id minùs eo priuilegio gaudere debeat, quòd & proprietarii persona, & bonorũ condicio priuilegium nullum mereatur: maximè verò si tributum tale proponatur quod non tam rebus quàm personæ pro rebus indictum fuerit; quale est quod apud nos commutatorium appellatur. In eo namque tributorum genere nihil nisi personæ condicionem inspicimus.[2] Sed etsi res ipsa tributum deberet,[3] cùm ex fructibus pendi debeat,[4] imminueretur ius usufructuarii immunitatem habentis si pro tributo res capi posset.[5] Itaque immunem quoque vsumfructum esse necesse est. Nec simile est quod pro æris alieni exsolutione fructuarius diminutionem sui vsusfructus pati cogitur,[6] neque enim in ære alieno est tributum; quod nec à proprietario debetur,[7] quià fructus non percipit, nec à fructuario qui proprio iure habet immunitatem. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 24. sup. De dignit. & nobilit.

1. *L. si quid pendentes* 27.§. *si quid cloacarij D. de vsufr.*
2. Quia persona semper dignior est ita vt ex eius condicione mutetur condicio bonorum *l. per curatorem* 90.§.1. *de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. testam.*
3. *Arg. l. imperatores* 7. *de publican. & vectig. l. denique* 19. *D. de iur. fisc.*
4. Est enim onus fructuum & possessionis.
5. Ex notat. *in l. vlt. D. de vsufr. legat.*
6. *d. l. vlt.* vbi Bart. & alij.

DEFINITIO XXIII.

Nihil potest fieri in fraudem publicarum functionum.

CONtractus in fraudem publicarum functionum initos ipso iure nullos esse placuit,[1] ne priuatorum pactionibus iuri publico derogetur.[2] *Sine die.*

1. *l.unic C.vt nemo ad suum patroc.suscip.viros rustic.lib.11.l.penult.C.de rescind.vendit.* Boer.*quæst.2.num.20.*
2. *l.ius publicum 38.D.de pact.*

DEFINITIO XXIIII.

De domicilio & paternæ & maternæ originis & de muneribus in vtroque loco subeundis.

PRopriam quisque originem suam sequitur quam nec mutare nec recusare vllomodo potest,[1] ne quidem adoptionis commento.[2] Quare nec si per mille annos abesset, originis tamen domicilium eo minùs retinere videretur:[3] sed & ex patris origine, sicut ex propria domicilium quis habere intelligitur,[4] adeóque ex origine aui [5] non tamen proaui ne alioqui res abeat in infinitum.[6] Maternæ originis alia ratio est,[7] nisi quo casu filius sine patre natus intelligitur, id est matre postliminio reuersa & enixa in ciuitate post patrem captiuum apud hostes defunctum,[8] aut qui spurius est.[9] Quod eo pertinet vt in vtroque loco originis & propriæ & paternæ hic qui duplex aut etiam triplex domicilium habet si vtrobique bona etiam habeat, & honoribus & muneribus tam personalibus quàm realibus fungatur,[10] si municipalis aut prouincialis lex nulla repugnet.[11] Item vt siue in hoc, siue in illo loco reperiatur conueniri iudicióque subire cogi possit,[12] cùm & vtriusque loci legibus obstringatur,[13] nec quod ad temporalia duntaxat, sed etiam quod ad spiritualia.[14] Igitur & cogi poterit vt ad eum locum redeat vnde traxit originem ad onera personalia si qua vrgeant subeunda,[15] Etsi enim alibi etiam quàm in loco originis domicilium constitui posse certum est,[16] originalem tamen causſam, vt aiunt accidentali præferri oportet.[17] Multò magis admittendum illud erit si quis ex alieno territorio in quo natus fuit, ad paternæ originis locum redierit, nõ pro albino, vt vocãt, id est alibi nato,[18] sed pro ciue & originario haberi eũ oportere,[19] vt paterna origo cũ domicilio filij cõiũcta soli origini filij præferatur,[20] quia & duo vincula vni præferũtur:[21] præsertim si de ea re agatur quæ sententiã hãc fauorabiliorẽ efficiat, vt puta de albinagii iure, quod sanè perquã odiosum est, excludendo.[22] Sufficiet igitur vel aliquo tẽpore, siue primo, siue medio, siue vltimo regnicolã hunc fuisse.[23] Nam etsi quis in eam ciuitatem quæ immunitatis priuilegia habebat & vnde diuerterat, post aliquot annos redierit, constat priuilegio & immunitate eum gaudere [24] si non ciuis originarius fuit qui ad ea munera subeunda cogi etiam absens potuerit,[25] & cui ob eam causſam non debeat immunitas prodesse.[26] Cæterùm si quis alicubi natus sit casu magis quàm certa matris destinatione, non tam in eo loco in quo natus est sumpsisse originem credendus est quàm vbi mater sistere & manere solita erat vel destinauerat.[27] Vnde & illud est quod animalium ob bella in alieno loco parientium decimas ei parochiæ à qua fugerunt soluendas esse placuit.[28] *Sine die.*

1. *l.assumptio 6.D.ad municip.l.origine C.de municip.& orig.lib.10.l.priuilegio C.de decur.eod lit.*
2. *l.ordine 15.§.fin.l.libertus 17.§.in adoptiuis D.ad municip.*
3. Bart.*in l.quæsitum per ill.text.de leg.3.& in l.Seia. §.Pamphiliæ de fund.instr.* Boer.*quæst.13.num.3.*
4. *d.l.assumptio. § filius* vbi glos. & Bart.*& in l.filios apud C.de municip.& orig.lib.10.*
5. Bart.contra glos.*in d § filius.*
6. Boer.post glos.& Bart.*d q.3.num.7.&* 8.vbi communem ait.
7. *d.l.filios.* Boer.*vbi sup.n.9.* contra Bertr.*cons.82.n.15.vol.4.*
8. Vt in specie *l.1.C.de captiu.& postlim.*
9. *Alb in d.§ filius l.assumptio.*
10. Boer.*vbi sup.num.13.ex l.fin.§.ijdem rescripserunt mulierem cum glos.D.ad municip.l.in filiis C.de decur.lib.10.*
11. Aliquandò enim ita lex est vt non alij onera vel munera subeant quàm incolæ & habitatores, quo casu sola ratio originis non attenditur. Aliud enim est incolatus & domicilium habitationis, aliud verò locus & domicilium originis, Boer.*d.q.13.num.44.ex l.incola.2.l.domicilium & l.nihil ad municip.*
12. *glos.in d.l.assumptio §.filius.vbi etiam* Bart.Castr.*in auth.si verò contigerit in fin.C.de iudic.* Boer.*vbi sup.num.13.*
13. Nam à pari procedunt forum sortiri & statutis ligari. Socin. *cons.79.n.8.post glos.in cap.quod clericis de for.comp.*
14. DD *in cap.2.de temp.ordin.* Boer.*vbi sup.num.15.*
15. Intellige si in fraudem originis domicilium mutauerit, aut si de hac re statutum aliquod sit vt in ea quæstione quã tractat Boer *num.17.* Vide *l.1.D.de decur.*
16. *d.l.incola d.l.domicilium d.l.assumptio § viris prudentibus cum similib.*
17. *l.si adrogator* vbi Iaſcol.*17.vers.contrarium* D.*de adopt.*
18. Hanc enim huius vocis *albinus* etymologiam esse ait Boer.*vbi sup num.17.* Vide *l.mercatores.* vbi Bald. *C. de commerc.& mercat.*
19. Boer.*vbi sup.num.30.35.36.*
20. Boer.*d.num.36.*
21. *§.si verò pater Inst.de adopt.*
22. Boer.*dict.num.36.ex leg.odia in 6.*
23. Boer.*vbi sup.num.42.arg.§.ex his Inst.de ingen.*
24. Iacob.de Aret.*in l.cum emancipatus §.si pater ex duobus* per ill.text.*de bonor.poss.contr.tab.*
25. Bart.*ad d.§.si pater.*
26. *l.2.D.de iur.immun.*

27. Bart.

27. Bart.*cons.173.incip.dubia occurrentia & in l.si quis per ill.text. C.de natur.liber.l. ciues in fin. C. de incol.* Boer.*vbi supr.num.49.50.51.& 52.ex l.nihil de captiu.& num.53.ex §.si qui. gitur.* vbi Ang.*quib.mod.natur.effic.sui.*
28. Bald.Cast.& alij *in l.hiiusmodi §.legatum de iudic.*

DEFINITIO XXV.

ORiginis priuilegio quod ad immunitates attinet gaudere non debet, qui nulla ibi munera subire solitus est.[1] *Sine die.*

1. Boer.*quæst.13.num.45.* post Barbat.*cons.2.vol.3.*

DEFINITIO XXVI.

De immunitate personarum ecclesiasticarum à munere & onere hospitis recipiendi.

HOspitis recipiendi munus ex eorum numero esse quæ patrimonialia appellantur, nemo ambigit,[1] à quibus non magis clericos quàm alios vllos quauis dignitate præfulgentes immunes esse placuit.[2] Sed tamen habent hoc clerici ex priuilegio in corpore iuris clauſo, quod habent etiam professores & medici [3] vt excusentur à metatis, id est ab onere isto hospitis recipiendi:[4] fortasse ideò quod onus hoc personalem quoque inferat vexationem, quæ recipientis verecundiam ipsam pulsare ac lædere videatur.[5] Clericorum enim personas sanctas & inuiolabiles esse ac proinde huiusmodi priuilegio decorandas non tantùm sacrosanctis Pontificibus,[6] sed etiam Romanis Imperatoribus [7] iustissima ratione placuit. Si tamen ex ea immunitate fiat vt laici supra modum lædantur, & militum recipiendorum oneri ferendo impares efficiantur, ipsis quoque sacris canonibus constitutum est, vt laicis subsidio esse ac suppetias ferre clerici debeant, sed ita tamen vt eam subuentionem ex charitate solùm non etiam ex debito profectam esse dici possit. [8] Nec fieri sanè vlla vnquam constitutione posset vt ab hoc munere prorsus & omnimodo immunes essent clerici etiam illo casu quo ipsa rerum necessitas subuentionem postularet.[9] Quid enim tam sacrum sanctúmque esse potest, quod non violet necessitas, præsertim quæ assertores habeat milites in tanta quanta persæpe est gladiorum, armorúmque impunitate? Ne tamen eo prætextu liceret impunè laicis clericorum priuilegio derogare, prouidenter summi Pontifices decreuerunt, vt ea cognitio de casu necessitatis declarando non laici magistratus esse deberet sed solius Episcopi, hoc etiam addito ne quid ea de re posset Episcopus decernere inconsulto summo Pontifice, ob periculum quod subesse putabatur, ne quis Episcopus per facilitatem suam vel tractandarum rerum imperitiam aliquid decerneret, quod in totius cleri dedecus & dispendium redundaret.[10] Sed quamquam sacris canonibus ita cautum est, alio tamen iure vti nos cogit plerumque temporum iniuria, sic constituto vt plurimùm rerum statu vt nec adeundi Episcopi spatium detur, tantùm abest vt de summo quoque Pontifice consulendo tractari possit. Nec rursus Princeps ferè vllus est qui non in suo territorio eam sibi potestatem, & auctoritatem longa siue consuetudine, siue præscriptione acquisierit, vt de his omnibus cognitio sit ipsius Principis, vel maiorum magistratuum, quibus ea res à Principe aut eius vicario generali curanda datur, non Episcoporum, quippe quos laici suspicentur nunquam in eam rem consensuros esse, nihilque non facturos in cleri sui exonerationem, non sine magno laicorum malo, & incommodo si arbitrio ipsorum res committeretur. [11] Atque ita Senatum nostrum in causa quadam graui necdum definita sensisse scio, etiamsi non tantùm de clericorum & Canonicorum insignis Ecclesiæ Cathedralis, sed etiam de ecclesiasticarum quoque & Capitularium ædium immunitate tractaretur, in qua faueri Canonicis longè æquius erat, quàm si ad immunitatem profanis siue suis siue aliorum ædibus acquirendam, personale duntaxat priuilegium allegarent.[12] Sed & illud accedebat, quod Princeps noster pientissimus, idémque immunitatum ecclesiasticarum conseruator religiosissimus pro Clericis rescripserat ad Senatum ne quam ipsorum immunitatibus præsertim quæ à iure ipso datæ essent, iniuriam fieri pateretur. Quibus rationibus motus Senatus noster ne quid vel aduersus pictatem suam solitam, Principisque voluntatem constituisse videretur, vel in eam generalem populorum omnium legem offendisse quæ salutem populi supremam legem esse iubet, putauit interloquendum, vt ante omnia per vnum ex Senatoribus inspicerentur & describerentur omnes totius ciuitatis ædes quæ ad subeundum hospitis recipiendi munus essent idoneæ, vt ex ea inspectione ac descriptione constare posset quibus finibus circumscribendi & definiendi essent casus illi necessitatis, quorum haberi rationem oporteret, ad obligandos clericos vt laicis subsidium ferrent, ne aut in clericorum, aut in laicorum arbitrio relictum id videretur. Nam nisi maxima omninóque præcisa vrgeret necessitas, quæ nec nobilioribus, nec aliis vllis præcipua immunitate gaudentibus parceret, nihil contra ecclesiasticam immunitatem statuendum esse constabat, siue de stationario milite, siue de eo qui ex causa aliqua improuisa superueniret recipiendo ageretur. Quomodo sæpius à Senatu nostro pronuntiatum antehac fuit, pridem pro Canonicis ciuitatis Aquensis, nuper autem pro R. D. Canonicis Ecclesiæ Cathedralis Gebennensis, confirmata consilii Gebennensis sententia, me Præside pro ipsis lata. *Sine die.*

1. *l.& qui originem 3.§.munus.hospitis l.vlt.§.penult.D.de muner.& honor.*
2. Exceptis scilicet iis solis quibus principali beneficio & speciali priuilegio concessum est vt ab hoc munere & onere sint immunes vt Hermogenianus loquitur in *l.sunt munera 13.D.de vacat.& excus.muner.* Iunct.*l.2.3.& pas.C.de muner.patrim.*
3. *l.vlt.§.vlt.D.de muner.& honor.l.ab his oneribus 10.§.angariarum D.de vacat.& excus.muner.l.archiatros 8.C. de metat.lib.12.tit.41.l.medicos 6.C.de profess.& medic.lib.10.tit.52.*
4. *l.1.C.de episcop.& cleric.*
5. Vnde & *hospitalis*, aut vt alij legunt, *hospitalitatis molestia* appellatur *in dict.l.archiatros 8.C.de metat.*
6. *Can.non minus.can.aduersus Extr.de immunit.eccles.*

7. *d.l.1.C.de episcop.& cleric.vbi not.& in l.ad instructiones 7.C.de sacrosæccles.*
8. *d.cap.aduersus cum ibi notat.*
9. Cùm certissimum sit nullis legibus posse necessitatem coerceri,essèque illud verissimum quod vulgo iactatur, sæpe cedendum esse tempori,ac semper necessitati.
10. *d.cap.aduersus*, vbi glos. & Canonist.
11. Solent enim & debent episcopi fauere clericis,vt & magistratus laici solet fauere laicis.
12. Duplex enim hoc casu aderat priuilegium,Personarum scilicet & rerum.Dici autem solet quod & verum est duo siue priuilegia siue vincula esse fortiora vno *vulg.l.pen.C.de adopt.*

DEFINITIO XXVII.

Contributioni pecuniæ ad cuius solutionem vniuersitas erga vnum ex municipibus condemnata fuit,etiam victor obnoxius est,nisi lis sit aut fuerit de immunitate.

NImis quidem graue est,vt quis arma parare contra se,& aduersarium suum quoquomodo adiuuare compellatur.[1] Sed tamen si qua inter vniuersitatem & aliquem ex municipibus & incolis mota lis esse proponatur,verissima & æquissima est sententia existimãtium, Contributioni eius pecuniæ quam in causam sumptuum litis ab vniuersitate prorogari necesse est,illum etiã qui cum vniuersitate litigat obnoxium esse oportere,[2] Nemo enim ob id solùm quòd se aduersarium vniuersitati constituerit, ab oneribus & muneribus publicis exuere se potest,quibus municipes cæteri obstringuntur, sicuti nec sola voluntate ius originis & domicilij sui peruertere.[3] Hoc ita si non de eo ipso litigetur, An publicorum onerũ cõtributioni obnoxius sit is qui se vel municipẽ esse negat,vel ex nobilitatis priuilegio,aut qua alia de causa immunẽ cõtẽdit, Neque.n.pẽdẽte lite equũ esset litigatorẽ hunc haberi pro condẽnato.[4] Ergo etsi proponas municipem qui cum vniuersitate de alia re litigabat, victoriam litis cum sumptibus retulisse, adhuc dicendum erit,à contributione quam pro eorum sumptuũ solutione fieri necesse erit, non eo magis victorem hunc immunem fore.[5] Nec quod ita futurum sit vt victoriæ commodum ei pro parte auferatur, ad rem facit:cùm sit etiam inter victos quatenus ex vniuersitate est,quam ipse vicit. Nam & si cõtributio facienda sit inter municipes pro soluẽda pecunia,quæ vni ex ciuibus debeatur, perinde creditori pars ea imputabitur quam pro suo capite soluere debeat acsi alius creditor proponeretur,[6] tanquam qui sui ipsius debitor sit & creditor diuersis respectibus.[7] Cùm fieri nequeat vt quod ab vniuersitate debetur non afficiat omnes qui ex vniuersitate sunt,non quidem tanquam singulos,[8] sed tanquam vniuersos.[9] *Ita Senatus* in causa Ioannis Magdelain & Syndicorum Megeuæ.*Sine die.*

1. *l.nimis graue 7.C.de tessib.l.vlt.C.de edend.*
2. Ægid. Thomatus *in tract.de collect.quæst.si quis vniuersitati litem mouerit p.325.*post Bart.*ad.l.Imperatores 21.D.de tutel.& rat.distr.*
3. *l.domicilium 20.D.ad municip.l.origine 4.C.de municip.& originar.lib.10.tit.38.*
4. Arg.*d.l.Imperatores* Iunct.*l.cùm neque.4.C.de incol.& vbi quis domicil.hab.vid.l.moueor 4.C.si seruus export. ven.*
5. Ex notatis *num.2.*
6. Bart.communiter adprobatus *in l.ab omnibus 104.§.si Actio.de legat.1.*
7. Arg.*l.si paterfamilias 15.§.1.D.de adopt.l.item 6.§.1.D.quod cuiusq.vniuers.*
8. *l.sicut 7 §.1.eod.*
9. *Not.in l.placet C.de sacrosanct.eccles.*

FINIS.

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM ET MATERIARVM QVAE IN POSTERIORE CODICIS FABRIANI PARTE CONTINENTVR. L, LIBRVM SIGNIFICAT. T, TITVLVM. P. PAGINAM. D, DFINITIONEM.

N, numerum, All. allegationes.

Abundans.

Abundantia non solent viciare. l. 6, t. 5, p. 127, d. 1, n. 5. in all. & l. 8, t. 3, p. 501, d. 8, n. 14, in all.

Absolui nocentem melius est, quàm innocentem damnari. l. 9, t. 21, p. 771, d. 11, n. 4, in all.

Absolutus qui est à iudice ecclesiastico potest nihilominus de eodem crimine, quod sit communis fori apud iudicem laicum accusari. l. 9, t. 17, p. 760, d. 1, n. 5. in all.

Actio. Actor. Actus.

Actio mulieris pro dote in tuto collocanda non patitur exceptionem specialis hypothecæ non excussæ quàm actio dotis restituendæ pateretur. l. 5, t. 7, p. 43, d. 54, n. 1, 2, 3, & 4

De actione assecurandæ, vt loquuntur, dotis mutata in actionem quę pro dote restituēda exerceatur, & de differētia fructuum & vsurarum. l. 5, t. 8. p. 46, d. 8, à n. 1, ad 15

Actio quam debitoris inopia eludit, est inanis. l. 7, t. 33. p. 493, d. 1, num. 8, in all.

Actio ex canone redintegranda finitur triginta annis & datur etiā contra bonæ fidei possessorem & ad fructus, sed quos reus ipse percepit aut percipere potuit, non quos alius. l. 8, t. 3, p. 498, d. 1, à n. 1, ad 11

Actiones contrariæ & incompatibiles cumulari nunquam possunt. l. 8, t. 3, p. 501, d. 8, n. 2, in all.

Actiones ideo comparatæ sunt, vt vnusquisque id quod suum vel sibi debitum est, consequatur. l. 8, t. 3, p. 507, d. 25, n. 15, in all.

Actio competens spoliata doli persona lis exceptione summouetur. l. 8. t. 3. p. 509. d. 30, n. 1, 2, 3, & 4.

Actio mandati in personam non in rē est. l. 8, t. 6, p. 517, d. 3, n. 3, in all.

Actio restituitur ipso iure pristino creditori & ad debitum & ad pignus persequendū si pignus quod emerat aut in solutū acceperat sit ei postmodum euictum. l. 8, t. 14, p. 560, d. 8, nu. 1, 2, 33 & 4

Actio impensarum etiam nomine competit. l. 8, t. 15, pagin. 561. d. 1, num. 2, in all.

Actionem suam cedere nemo cogitur ex cuius cessione futurū sit vt cōuenīri possit. l. 8, tit. 23. p. 606, d. 14, à nu. 1, ad 25

Actionem suam cedere nemo cogitur aduersus illos quibus indēnitatē ipse prestare teneatur. l. 8, t. 23, p. 607, d. 15, n. 4

Actio datur fideiussori in id omne quod ipsi abest. l. 8. t. 27, p. 636, d. 2, num. 1, in all.

Actio mandati competit fideiussori vt nō ipse tantùm sed etiā ipsius vxor liberetur & eximatur liti, si quā ex causa fideiussionis patiatur. l. 8, t. 27. p. 639 d. 11, n. 1, 2, & 3

Actionum cedendarū exceptio quæ ex iuris ratione soli mandatori cōpetit, eo tamen iure quo vtimur, datur etiam fideiussori. l. 8, t. 27, p. 640, d. 17, à n. 1, ad 17

Actio datur præscriptis verbis vt contractus impleatur. l. 8. t. 29. p. 676, d. 49 n. 35, in all.

Actionem in rem pati nemo cogi potest. l. 8. t. 30. p. 686. d. 6, n. 3, in all.

Actio mandati præsertim directa esse non potest contra eum cui nihil fuit mādatum. l. 7, t. 18, p. 397, d. 55, n. 8, in all.

Actionem qui habet, rem ipsam habere videtur. l. 7, t. 21, pag. 438, d. 2, num, 5. in all.

Actio criminalis reipublicæ non oritur vbi non oritur pacti actio ciuilis. l. 9, t. 3, p. 730, d. 1, n. 2, in all.

Actio nec exceptio dari solet ei, cui nihil interest. l. 9, t. 4, p. 735, d. 6, n. 12, in all.

Actio vna præsertim nondum electa aliam nunquam consumit. l. 9. t. 4. p. 734, d. 7, n. 9. in all.

Actio nulla criminalis, nec pœna constituta est, de termino moto, nisi in eos qui nouerunt dolo malo. l. 9. t. 18, p. 761 d. 2. n. 5, in all.

Actio inanis est quam debitoris eludit inopia. l. 9. tit. 19. p. 760, d. 2, num. 2, in all.

Actio nulla potest per triginta annos viuere. l. 7, tit. 13, p. 356, d. 11, num. 13, in all.

Actio an malè instituta sit, an malè facta executio quod ad causam expensarū pertinet. l. 7, t. 18, p. 388, defin. 30, n. 3

Actio diuidua censetur cùm res, quę in actionem & iudicium deducitur, diuidua est. l. 7, t. 28, p. 388, d. 30, nu. 5. in all.

Actio victori non facilè danda est contra executorem iudicati quamuis emptores qui præsenti pecunia emere debuerant, facti sint non soluendo. l. 7, t. 20, pag. 420, d. 11, num. 1, & 2

Actionem meam mihi ignoranti adimere, aut ei exercendæ moram adferre nemo potest. l. 9, t. 18, p. 762, d. 3, n. 1, in all.

Actor cogitur semper exhibere titulum ex quo agit. l. 2, t. 15, p. 370, d. 8, n. 2, in all.

Actore non probante reus absoluendus est etiamsi nihil ipse præstiterit. l. 6, t. 1, p. 131, d. 8, n. 1, in all.

Actoris qualitas tardiùs probata non præbet iustam litigandi causam reo debitori nihil offerenti. l. 7, t. 18, p. 390, d. 334, n. 1

Actor qui iuranerit super exceptione solutionis à reo oppositā non eo minus debet obtinere expensas si aliunde suam intentionem probauerit. l. 7, tit. 18, pagin. 405, defin. 78, n. 1

Actus agentium nunquam operantur vltra eorum voluntatem. l. 6, t. 5, p. 129 d. 4, n. 2, in all.

Actus ex defectu formæ substantialis & statutariæ corruit. l. 8, t. 3, p. 506, d. 22, n. 4, in all.

Actus subhastationis citra missionem in possessionem est perfectus. l. 8, t. 33 p. 503, d. 12, n. 11, in all.

Accusatio.

Accusatio non est permittenda quæ certum authorem nullum habet, etiam in atrocissimis delictis. lib. 9, titu. 2, pagin. 727. definit. 5, numer. 1.

Accusatione pendente de grauiore crimine nihil interim pronunciandum est de leuiore. l. 9, tit. 1, pag. 726, defin. 3, n. 1

Accusator non facit vim qui ipse prehendit reum in executione mandati iudicialis, secus si propria autoritate id faciat. l. 9, titu. 20, pagin. 766, d. 7, n. 1

Accusator publicus potest & debet accusare mulierem de publico adulterio etiam absente viro. l. 9, t. 7, p. 739, d. 4, n. 1

Accusare multi non debent aut ob suam infamiam, aut ob aliquam conditionem. l. 9, titu. 2, p. 727, d. 4, n. 4, in all.

Accusatus siue absolutus sit, siue leuius quàm oporteat condemnatus, nō potest iterum accusari de eodem crimine, sed de alio potest vt tantò grauius puniatur. l. 9, ti. 2, pa. 726, defin. 4, n. 1

Accusatoris est probare accusationem. l. 9, titu. 3, pagin. 730, defin. 1, num. 3, in all.

Accusare nemo inuitus cogitur. l. 9, titu. 18, pagin. 761, defin. 1, num. 13, in all.

Adiudicatio.

Adiudicatio fiduciaria non solet fieri pendente descussionis instantia nisi vocatis & auditis omnibus creditoribus. l. 7, t. 32, p. 490, 16, n. 1, & 2

Adiudicationem petenti definitiuam prouisionalis fieri potest. l. 7, t. 15, pa. 370, d. 7, n. 1

Adiudicatio prouisionalis fieri nulla potest prætextu rationum reddendarum quousque redditæ sint & finitæ. l. 7, t. 15, p. 274, d. 21, n. 1

Adiudicatio prouisionalis nulla fieri solet nisi præstita satisdatione. l. 7, t. 32, p. 486, d. 9, n. 3, in all.

Administrare.

Administrare cogendus est, per modum (vt aiūt) prouisionis qui syndicus creatus pronocauit. l. 7, t. 29, p. 477, d. 4, n. 1

Admittere.

Admitti facilè debet quod vni prodest & nemini nocet. l. 7, t. 13, p. 481, d. 4, n. 6, in all.

Adulterium.

Adulterij crimen est mixti fori nisi cùm agitur ad separationem thori, de quo solus iudex ecclesiasticus cognoscit. l. 9, tit. 17, pag. 760, d. 1, n. 2, in all.

Adpositum.

Adposita ad vnum finem non debent contrarium effectum operari. lib. 7, titu. 7, pagin. 335, defin. 16, num. 6, in all.

Aduocatus.

Aduocatus qui pro clientis sui defensione aliquid dixerit quo Principis offenderit maiestatem punitur. l. 9. tit. 24, pagin. 792, defin. 19, n. 1

Ædificium.

Ædificium non est destruendum propter nunciationem, nisi illud ipsum quod constat ædificatum fuisse post nunciationem. l. 8, t. 5, p. 516, d. 2, n. 1, & 2

Æs alienum.

Ære alieno quod à donatario solui debuerat, per donatorem soluto, licèt solutum sit ex venditione partis rerum donatarum, habent tamen heredes eo nomine actionem contra donatarium, nisi malit ille recedere à tota donatione. l. 8, t. 35, p. 706, d. 3, n. 1, & 2

Æstimatio.

Æstimatio actionis adhuc competentis non continetur in eo quod est. l. 7, titu. 19, pagin. 375, definit. 3, n. 1

De Æstimatione iocalium à parte mariti ex causâ dotis debitorum. l. 5, t. 7 p. 25, d 5, n. 1

De Æstimatione eius quod interest in interdicto vnde vi, & quod vi, aut clàm. l. 8, t. 3, p. 506, definit. 23, à num. 4, ad 11

Æstimatio quanti plurimi etiam ei debetur qui agit ex contractu: à quo die moram passus fuit. l. 8, t. 3, p. 506, d. 23, n. 6, in all.

Æstimatio crescit per licitationem calore licitantium: qui calor solet tanto maior esse quanto plures sunt qui licitantur. l. 8, t. 16, p. 564, d. 3, n. 7, in all.

Affectus.

Affectus non punitur si non sit secutus effectus, nisi deuentum sit ad actum proximum & immediatum. l. 7, titu. 24, p. 793, defin. 21, num. 1, 2, & 3

Agnatus.

Agnatus agnatum proximum accusare non cogitur, imò nec potest si crimen sit publicum, nec si suam vel suorum iniuriam persequatur. l. 7, t. 18, p. 761, d. 1, n. 4, in all.

Agnati eiusdem gradus etiamsi non sint in communione cum cæteris, tamen qui in communione sunt pariter succedunt. l. 7, t. 1, pag. 308, d. 18, n. 1.

Agens.

Agens condictione ex l. vlt. C. hoc tit. non potest reconueniri. l. 7, t. 7, p. 338, d. 26, n. 1

Agens interdicto, quorum bonorum quid probare debeat. Item an & quatenus dominij exceptionem patiatur. l. 8, t. 1, pagin. 496, defin. 1, à num. 1, ad 10.

Ago.

Agere ille videtur qui per procuratorem suum agit. l. 9, t. 4, p. 731, d. 4, n. 4, in all.

Agi aliquando non potest de termino moto nisi ciuiliter. l. 9, t. 18, p. 761, d. 2, n. 1

Agricultura.

Nec Agriculturæ instrumenta, nec boues aratorij pignori dari possunt, nec capi nisi in subsidium. Possunt tamen dari in solutum. l. 8, t. 6, p. 522, d. 16, n. 1, 2, & 3

Alienatio.

Alienatio post donationem factam inducit donationis reuocationem, saltem quantùm ad res donatas. l. 8, t. 38, p. 722, d 6, n. 5, in all.

Alienationes factæ pendente lite ab eo qui liberam rerum suarum administrationem retinuit non sunt reuocandæ si fraus nulla interuenerit, nec tamen à iudice facilè permittendæ. l. 9, t. 2, p. 727, d. 7, n 1

Alienationes quæ causam habent necessariam nunquam prohibitæ censentur. l. 9, tit. 3, pag. 730, d. 1, num. 2, in all.

Alienationes non voluntariæ semper excipiuntur. l. 7, t. 1, q. 107, d. 15, n. 19, in all.

Alienatio est actus omnis per quem dominium transfertur. l. 8, t. 22, p. 596, d. 1, n. 10, in all.

Alimentum.

Alimenta vxori à marito debentur, itémque sumptus litis si vxor cum viro litiget, sintque in eam rem mariti bona mulieri obligata. l. 5, t. 8, p. 53, d. 26, n. 6, & 7

Allegatio.

Allegatio solutionis non impedit beneficium cessionis. l. 7, t. 31, pag. 481, d. 2, n. 1

Allegatio solutionis remoratur interpositionem decreti sed non missionem in possessionem cum restitutione fructuum. l. 7, t. 32, p. 490, d. 17, n. 1, & 2

Antichresis.

Antichresis contracta in fraudem vsurarum legitimarum non tenet in eo quod excedit nondum legitimum. Ne quidem fauore dotis, sed si, vt fieri solet, fructus donati sint in tabulis dotalibus valet donatio etiam non in finuata. l. 8, tit. 22, p. 600, d. 11, à n. 1, ad 10

Anticipo.

Anticipari potest dies persequendæ appellationis criminalis solo instante procuratore Principis etiam tacente accusatore. l. 7, t. 26, p. 460, d. 37, n. 1, & 2

Appellatio.

In Appellationis etiam causa potest is cui nunciatum est nouum opus satisdare ad hoc vt pendente lite possit ædificare. l. 8, t. 5, p. 516, d. 1, n. 1, 2, 3, 4, & 5

Appellatio ab interlocutoria est odiosa, quia derogat ordinariæ iurisdictioni. l. 8, t. 5, pagin. 516, definit. 5, nu. 6, in all.

Appellatio tam à venditore quàm ab emptore contra euincentem interposita, non potest inauditis heredibus venditoris interim defuncti contra emptorem decidi. l. 8, titu. 30, pagin. 692, defin. 27, n. 1, 2, 3, & 4

Appellans qui appellationem deseruit siue ab initio siue ex postfacto semper condemnandus est ad expensas & iacturam litis. l. 7, t. 18, p. 397, d. 56, n. 1, 2, & 3

Qui appellat actor est. l. 7, t. 18, p. 398, d. 56, n. 8

Appellatio deserta habetur pro non interposita. l. 7, t. 18, p. 398, d. 56, nu. 6, in all.

Appellatione interposita à pluribus articulis taxationis expensarum, & pro parte tantùm adiudicatis expensis litis appellatoriæ quomodo earum taxatio facienda sit. l. 7, t. 8, p. 401, d. 65, n. 1, 2, 3, 4, & 5

Appellatio neque necessaria, neque vtilis est, nisi ei cui alioqui sententia noceret. l. 7, tit. 22, pag. 439, d. 4, nu. 2, in all.

Appellatio à defuncto interposita & ab herede deserta non nocet fructuario qui non fuit vocatus. l. 7, t. 22, p. 439, d. 5, n. 1

Appellatio procuratoris generalis Principis pro capite pœnæ non prodest reo condemnato, quamuis male tanquam ex contumacia fuerit condemnatus. l. 7, t. 26, pag. 449, d. 2, n. 1

Appellatio ab vno capite sententiæ interlocutoriæ non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis, si non interueniat autoritas vel principis vel Senatus. l. 7, t. 26, p. 450, d. 5, n. 1

Appellatio sera est post secutam executionem licèt protestatio de appellando præcesserit. l. 7, t. 26, p. 452, d. 14 n. 1

Appellationis causa sufficit ad obtinendum, vt qui appellauit, dixerit velle se iuuari actis primæ instantiæ. l. 7, titu. 26, pagin. 433, d. 15, n. 1

Appellatio in causis criminalibus quocunque tempore potest introduci, sed appellationi renunciare non potest si pœna fuit corporalis. l. 7, t. 26, p. 453, d. 16, n. 1

Appellatio vnius interposita ab vno capite sententiæ non prodest aduersario nolenti appellare à cæteris. l. 7, t. 26, p. 459, d. 20, n. 1

Appellatio à taxatione expensarum per diffinitiuam sententiam adiudicatarum retinenda est parti non procuratori sicut & quælibet alia sententia diffinitiua. l. 7, t. 26, p. 455, d. 23, n. 1

Appellationi renunciari potest intra decendium à die sententiæ impune tamets victor iam aliquos sumptus fecerit pro executione iudicati. l. 7, t. 26, pagin. 459, defin. 35, num. 1, & 2

Appellatio post iudicati executionem interposita per pupillum beneficio restitutionis non potest facere vt interim reuocanda sit executio cui tutor sine causa consenserat. l. 7, titu. 26, pagin. 461, de. 43, n. 1

Appellatio frequentius frustrandi & tergiuersandi gratia quàm ex iusta causa interponitur. l. 7, t. 26, pa. 461, d. 41, n. 2, in all.

Appellatio quæ semel prodesse cæpit aduersario non potest conuerti postea in intercessionem, ne quidem ex rescripto Principis. l. 7, t. 26, p. 461, d. 43, n. 1

Appellatio pro expensis tantum interposita non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis. l. 7, titu. 26, pagin. 461, defin. 46, n. 1

Appellationis renunciatio facta extra tempora & extra acta non impedit desertionem. l. 7, tit. 27, pagi. 463, d. 4, n. 1

Appellatio vnius ex litis consortibus prodest etiam cæteris qui non appellarunt si eadem omnium ratio sit non si diuersa. l. 7, t. 30, p. 480, d. 1, n. 1, & 2

Appellatio vnius aduersario prodesse non potest, quæ nec litis consorti prodest, nisi cum vna eademque condemnationis & appellationis causa est. l. 7, t. 31, p. 481, d. 1, nu. 1, in all.

Appellatio extinguit iudicatum. l. 7, titu. 31, pagin. 483, definit. 3, num. 1, in all.

Appellationem intra tempus constitutum qui non intimauit facilius veniam consequitur, quàm qui non introduxit ad iudicem. l. 7, t. 27, pag. 464, d. 5, n. 1

Appellationis desertio quædam species criminis est. l. 7, t. 27, p. 464, d. 5, n. 7, in all.

Appellationem non deseruit, qui eam persequitur licèt non vlterò faciat, sed aduersario instante. lib. 7, titu. 27, pagin. 464, d. 7, n. 1, & 2

Appellationi renunciari impune potest intra decendium à die sententiæ, non à die appellationis. l. 7, tit. 27, p. 465, d. 8, n. 1

Appellatio an prorsus deserta sit, an malè introducta & intra tempora. lib. 7, titu. 27, pagin. 494, d. 11, n. 1

In Appellationis desertionem si iusta causa sit restitutionis danda quid fieri debeat. l. 7, tit. 27, pagin. 466, d. 12, n. 1

Appellationis desertio facit vt sententia transeat in rem iudicatam acsi ab ea non esset appellatum. lib. 7, titu. 27, pagin. 467, defin. 14, n. 1

De appellationis interponendæ & introducendæ temporibus & an aduersus desertionem possit dari restitutio ex quibus causis. l. 7, t. 27, p. 467, d. 15, n. 1, & 2

Appellatione tanquam ab abusu aliter Senatus pronunciet, aliter in aliis appellationibus. l. 7, t. 28, p. 471, d. 10, n. 1, & 2

Appellatio deserta dicitur quam appellans non fuit prosecutus intra tempora præstita. l. 7, t. 28, p. 474, d. 20, n. 1, in all.

Appellatio non auditur quæ in prouocationis tantùm inuentario fuit interposita, nec aduersario significata. l. 7, t. 29, p. 478, d. 6, n. 1, & 2

Appellatio siquidem deserta pro non interposita habetur. l. 7, t. 14, p. 363, d. 6, n. 6. in all.

Appellationes sunt aliquo modo odiosæ, quia continent expostulationem de iniquitate iudicis qui sententiam tulit. l. 7, t. 15, pag. 370, d. 8, num. 4, in all.

Appellationi deferendum est ab interlocutoria quæ habet vim diffinitiuæ l. 7, t. 15, p. 371, d. 9, p. 1

Appellatio conueni nō potest in intercessionem etiam ex rescripto Principis citra refusionem expensarum id. 7, t. 18, p. 382, d. 11, n. 1

Appellari potest ab executore mandati fines excedente. l. 7, t. 20, p. 423, d. 19, n. 3, in all.

Appellans condemnandus est in expensas desertionis si quid impediat, ne eodem tempore possit lis appellatoria terminari. l. 7, t. 18, pag 405, d. 81, n. 1

Si Appellatum sit à diuersis articulis taxatarum expensarum & diuerso iure quid de sumptibus appellationis cōstitui debeat. l. 7, t. 18, p. 193, d. 44, n. 1

Appellans audiendus non est si ab codē iudice qui pronunciauit correctionem iudicati impetrare potuit. l. 7, t. 15, p. 370, d. 8, n. 1

Appellare statim debent, qui ad munera & honores vocantur & quid faciēdum si appellauerit. l. 7, t. 29, p. 476, d. 2, n. 1

Appellati tanquam ab abusu potest, etiam ab eo quod factum sit contra sacros canones & in scandalum laicorum. l. 7, t. 28, p. 475, defin. 23, num. 1, & 2

Appellatus tanquam ab abusu etiamsi succumbat, non ideò tamen in sumptus semper condemnatur. l. 7, t. 28, p. 475, d. 21, n. 1

Appellans ab abusu si succumbat condemnandus est semper ad mulctam & ad sumptus, non item is qui appelletur. l. 7, titu. 28, pagin. 475, defin. 18, n. 1

Appellans simpliciter nunquam censetur tanquam ab abusu appellare. l. 7, t. 28, p. 473, d. 17, n. 1

Appellatur rectè tanquam ab abusu si iudex ecclesiasticus contractet rem à laico iam tractatam. l. 7, t. 28, p. 472, d. 15, n. 1

Appellari potest tanquam ab abusu si iudex ecclesiasticus citationem generalem fieri iusserit, quæ laicos quoquè possit comprehendere. l. 7, t. 28, p. 472, d. 14 n. 1, & 2

Appellari potest tanquam ab abusu à venationis prohibitione generali, quam aliis quilibet à Principe fecerit. l. 7, t. 28, pa. 472, definit. 13, numero 1.

Appellari non potest tanquam ab abusu si ecclesiasticus iudex aliquid decreuerit contra clericum condemnatum secus si contra laicum. l. 7, t. 28, p. 472, d. 12, n. 1

Appellari potest tanquam ab abusu si impetratum sit breue apostolicum ad aufferendam possessionem ei, quē Senatus iam fecerit possessorem. l. 7, t. 28, p. 471, d. 11, n. 1, & 2

Appellari potest tanquam ab abusu cum ante latam, aut executioni mandatam possessorij sententiam citatur pars ad iudicem ecclesiasticum. l. 7, titu. 28, pagin. 470, d. 7, nu. 1, & 2

Appellatur rectè tanquam ab abusu si rescriptum summi Pontificis mandetur executioni præsertim aduersus laicos inconsulto Senatu, aut si fit de rebus non occultis. l. 7, t. 28, p. 469, d. 43, n. 1

Appellari potest tanquam ab abusu si laici quid restituere iubeantur, itémque si lite pendente impetrata sit monitio nomine dempto. l. 7, t. 28, p. 468, d. 1, n. 1, & 2

Appellare non potest qui semel acquieuit sententiæ, vel sola petitione dilationis ad soluendum. l. 7, t. 27, pa. 468, d. 16, n. 1, in all.

Appellari non potest ne quidem beneficio Principis post annum trigesimum, sicut nec de nullitate sententiæ opponi, non magis quàm si condemnatus expressè acquieuerit. l. 7, titu. 27, pagin. 468, definit. 16, nu. 1, & 2.

Appellante sententiam non exhibente quomodo contra eum sit pronunciandum & quid si postea exhibeatur sententia. l. 7, t. 29, pag. 478, d. 8, num. 1.

Appellans non auditur qui consentiit executioni sententiæ cum persecutam executionem, res integra esse desiit. l. 7, t. 29, p. 478, d. 7, num. 1, 2, & 3

Appellandum est in actis & aduersario si non præsente saltem sciente, ac certiorato. l. 7, t. 29, p. 478, d. 2, n. 2 in all.

Appellari potest cuius executionem Senatus inaudita parte permisit l. 7, titu. 26, pagin. 462, defin. 48, n. 1, & 2

Ad Appellandum aduersus lapsum tempus potest quis restitui in integrum & interim impedire executionem iudicati. l. 7, tit. 26, pagin. 472, d. 47, n. 1

Appellans ob commutatam causam criminalem in ciuilem quid obtinere debeat, si victor fuerit contumax in causa appellationis. l. 7, t. 26 p. 462, d. 46, n. 1, & 2

Appellanti à pœna corporali remittitur mulcta, quæ temerè appellantibus infligi solet. l. 7, t. 26, p. 461, d. 44, n. 1

Appellari potest ab eo qui iussit incipi ab executione si nō adiecerit clausulam iustificationis, quæ faciat inter

cede ndj potestatem.l. 7, t.26,p.460, d.11,n.1
Appellans à citatione personali non est audiendus priusquam de crimine reſ ponderit.l.7,tit.26,p.460,d.38,num. 1.
Appellans difficiliùs, quàm appellatus vincit ex vnica aduersarij contumacia l.7,t.26,p.459,d.36,n.1
Appellari potest ad Senatum à Gubernatore Sabaudiæ, sed non à consilio status, multò minùs à Principis vicario, & vt aiunt locum tenente generali.l.7,t.26,p.459,d.34,n.1,& 2
Si Appelletur ab arresti executore, quem constet non excessisse fines mandati, admittenda quidem est appellatio, sed interim iubenda per Senatum executio.l.7, ti.26,p.458,d.33, n.1
Appellari non potest ab eo quod iudex præcepit fieri animi sui instructionem.l.7,tit. 26,pagin.443, definit.32, n.1
Appellatur aliquando à delegato ad alium quàm ad delegantem.l.7,t.26, p.457,d.30,n.1,2,& 3
Appellari potest ab executore si non sit admissa compensatio quæ admitti debuit.l.7,t.26,pag. 457,defin. 28,num. 1.
Appellare potest etiam non condemnatus si modò eius interest.l.7,t.26, p.456,d.27,n.1
Appellans non potest consentire aliquando vt causa principalis tractetur apud iudicem appellationis, quem elegit.l. 7,tit.26,p. 456,d.26, n.1
Appellandum est illico in causis criminalibus nec decendium expectatur.l. 7,t.26,p.455,d.21,n.1
Appellatur frustra postquam res integra esse desiit.l.7,titu.26,p.454,d.19, n.1
Appellare non magis potest aliquando condemnatus ab inferiore iudice, quam si à Senatu ipso esset condemnatus.l.7,t.26,p.453,d.17,n.1
Appellari non potest ab interlocutoria quæ iam sit mandata executioni.l.7 t.26,p.453,d.16,n.3,in all.
Appellãti permittendum est vt quibuscunque modis potuerit appellationem suam persequatur.l. 7,t.26.p. 453,d.15,n.2,in all.
Appellar i indistinctè potest à sententia quæ vnum duntaxat caput continet habens duas partes.l.7,t.26,p.452 d.13,n.1
(Appello verbum) sufficit vt appellatio rectè interposita videatur ad impediendum ne quid innouetur.l.7,t. 26,p.452,d.12,n.1
Pro Appellãte putò habetur is aliquando qui nõ appellauerat nisi in casum. l.7, t.26,p.452,d.11,n.1
Appellari non potest contra creditorẽ quo postulante tutor datus est, sed contra eos, qui tutores creari debuerant aut qui tutorem nominauerunt l.7,t.26,p.451,d.9,n.1
Appellans an sit contumax in causa appellationis, an appellatus.l.7,t.26,p. 451,d.7,n.1
Appellari non potest ab interlocutione qua iussi sunt litigatores venire in rẽ præsentem.l.7,t.26,p.450,d.6,n.1
Appellari aliquando potest à denegata iustitia etiamsi trina monitio non præcesserit.l.7,t.26,p.450,definit.4, n.1
Appellari statim potest ab interlocutoria quæ iam sit mandata executioni.l.7 t.26,p.453,d.16,n.3,in all.
Appellãti permittendum est vt quibuscunque modis potuerit appellationem suam persequatur.l. 7,t.26.p. 453,d.15,n.2,in all.
Appellar i indistinctè potest à sententia quæ vnum duntaxat caput continet habens duas partes.l.7,t.26,p.452 d.13,n.1
(Appello verbum) sufficit vt appellatio rectè interposita videatur ad impediendum ne quid innouetur.l.7,t. 26,p.452,d.12,n.1
Pro Appellãte putò habetur is aliquando qui nõ appellauerat nisi in casum. l.7, t.26,p.452,d.11,n.1
Appellari non potest contra creditorẽ quo postulante tutor datus est, sed contra eos, qui tutores creari debuerant aut qui tutorem nominauerunt l.7,t.26,p.451,d.9,n.1
Appellans an sit contumax in causa appellationis, an appellatus.l.7,t.26,p. 451,d.7,n.1
Appellari non potest ab interlocutione qua iussi sunt litigatores venire in rẽ præsentem.l.7,t.26,p.450,d.6,n.1
Appellari aliquando potest à denegata iustitia etiamsi trina monitio non præcesserit.l.7,t.26,p.450,definit.4, n.1
Appellari statim potest ab interlocutoria quæ præiudicium faceret in definitiua.l.7,tit.26,pagin.449,defin.3, n.1
Appellare potest aliquis ab ea sententia per quam alius etiam personaliter fuit condemnatus.l.7,t.25,p.446 d.2,n.1

Argumentum.

Argumentum ab etymologia valet.l.8, t.6,p.521,d.13,n.4,in all.
Argumentum à maiori ad minus valet affirmatiuè.l.8,t.29,p.678,d.51,nu.4, in all.

Arrestum.

Arrestum etiamsi redditum sit cum fal so procuratore, necessaria tamen est ciuilis supplicatio.l.7,t.14,p.363,d.2, n.1
Arrestum citra viam ciuilis supplicationis quomodo reuocari potest.l.7, t.14,p.363,d.5,n.1
Arrestum facit interlocutorium clausu la *Alio non apparente*, sed non impedit quominus ante omnia mandari debeat executioni.l.7,t.19,p.407,d.1, n.1
Arrestorum emẽdatio ex tempore pronunciatorum quomodo facienda sit. l.7, t.9,p.412,d.9,n.1

Articulus.

Articuli noui,quantum intersit an post productas testationes dentur in eadẽ instantia, an in tertia, & an ante,an post conclusionem.in causa.l.7,t.18, p.391,d.37,n.1
Articuli pertinẽtes ad causam petitorij admittẽdi sunt etiã in causa possessorij salvẽ cũ clausul. saluo iure impertinentiũ, si modò qualequale iudicium possint facere ad causam possessorij cõfortandam.l.8,t.3,p.512,d.39,n.5,& 6

Assasinatus.

Assasinatus vel assassirij crimẽ quid singulare habeat.l. 9,t.10,p.746,d.8,nu.1

Assecuratio.

Assecuratio dotis facienda est nõ tãtùm pro summa dotali, sed etiã pro summis ꝓ in litẽ à muliere factis,nec interim quicquã præstãdũ posterioribus creditoribꝰ.l.5,t.7.p.24,d.3,n.3,4,& 5
Cùm de assecuranda dote agitur quæ nõ sit soluta eadẽ adhibenda est distinctio,quæ si ageretur de dote restituenda.l.5,t.7,p.41,d.50,n.1,2,3,& 4

Augmentum.

Augmentum consuetudinarium dotis non semper debetur ex dotis cõparatione Imò aliquando nullũ debetur.l. 5,t.1,p.2,d.3,n.1,2,3,4, 5.6,7,& 8
Augmentum dotis consuetudinarium etiam certa dote constituta aliquãdo incertum est & pro arbitrio boni viri statuendum.l.5,t.1,p.3,d.4,à n.1,ad 10
Augmentum dotale consuetudinarium non trãsmittitur ad extraneos heredes mulieris prædefunctæ, nisi expressè dictum sit.l.5,t.1,p.3,d.6,n 1,& 2
Augmentum nullum dotis deberi debet nulla præcedente dotis constitutione aut tacita aut expressa.l.5,t.1,p. 4,d.7,n.1,& 2.
Augmenti dotalis,localium & donationis de superuita differentia.l.5,t.5,p. 15,d.13,à n.1,ad 11
De Augmenti dotalis consuetudinarij natura & de renunciationẽ filiæ non culpa binubi parentis. l.5,t.5,p.14,d. extendẽda ad id quod lucrata est ex 14,à n.1,ad 21
Augmentum dotis etiam non solutæ peti potest, adeóque tota dos restituenda est à marito etiam non soluta si modò de ea maritus fidem habuerit.l.5,t.7,p.23,d.1,à n.1,ad 9
Augmentum dotis non solutæ facilius est vt mulieri debeatur, quàm dos ipsa non soluta.l.5,t.7,p.29,d.16,nu.1, & 2
Augmentum dotis debetur pro nominibus in dotem datis, siue ab initio fuerint siue ex postfacto facta sint idonea,siue maritus ea pro bonis habuerit.l.5,t.7,p.32,d.23.n.7,& 8
Augmentum dotis debetur ex comparatione æstimationis rerum dotalũ quæ fuit constitutionis tempore,nisi fuerint illa æstimata,quo casu æstimationis tempus spectatur. l.5,t.7,p.32, d.24,n.4,& 5
Augmentum pro deterioratione monetæ debetur etiam ad causam vestium nuptialium ab initio æstimatarum.l.5,t.8,p.46,d.9,n.4,& 5
Augmentum dotis debetur etiam dote non soluta: adeóque licèt solutionis dies nondum venerit,nec valent pacta in cõtrarium facta, sed seruanda est consuetudo.l.5,t.9, p.54,d.1,à n.1, ad 10
Augmentum non debetur filiæ ad tatã dotis conuentę per scripturã in fraudem patris mariti,sed ad ratam dotis reuera constituręe,si modò filia sciuit l.5,t.9,p.57,d.11,n.1,ad 19

Authentica.

Auth.nũc autem .C.hoc tit.habet locũ in parẽte etiã cõuolãte ad secũda vota ex cõsensu prędefuncti cõiugis nõ tamẽ in legato.l.5,t.5,p.12,d.7,n.1,2,3&4

Augustanus.

Augustanus qui contraxit Camberij,& repertus ibi conueniatur nullam fori præscriptionem habet.l. 8,t.29,p. 679,d.55,n.1,2,& 2

Beneficium.

Beneficia quæ nec dignitatem nec præfaturam habent,præsumuntur libera. l.6,t.1,p.120,d.4,n.1,2,3
Beneficium inuito patrono obtineri nõ potest,si nulla causa subsit cur id fieri debeat.l.6,t.1,p.121,d.7,n.3. Vide Deuolutio.
Beneficium vnitum nunquam potest vacare nisi vacante eo cui vnitum fuit.l.6,t.1,p.121,d.8,n.3,in all.
Beneficia Principis nũquam cuiquam debent esse captiosa.l.6,t.5,p.129,d.2, n.21,in all.
Beneficiorum proprietas ad solam ecclesiam spectat non ad prælatos.l.8,t.3, p.500,d.5,n.3,in all.
Beneficij collatio est in fructu.l.8,t.1,p. 521,d.11,n.4,in all.
Beneficium dare aliud est,aliud reddere.l.8,t.36,p.709,d.3,n.1
Beneficium quod à merâ Principis indulgentia proficiscitur quam plenissimè est interpretandum. l.9,t.26,p. 795,d.1,n.6,in all.
Beneficium clausulæ constituti imploratori non sufficit si nõ imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit.quoties agitur conditione ex illa lege.l.7,t.7, p.133,d.12,n.1
Beneficij possessor victus non condemnatur aliquando ad restitutionem fructuum nisi à die litis contestatæ.l. 7,t.18,p.407,d.8,n.1
Beneficij possessorio post condemnationem factam, non potest condemnatus petere litegras subrogationis coram iudice laico.l.7,t.19,p. 412,d.10,n.1
Beneficium legis & inuentarij non ideò comparatũ est, vt sit captiosum creditoribus, quibus heredes passim eo adutantur.l.7,t.20,p.431,d.36,n.9, in all.
Beneficij fructus pro clerici condemnati debito capi non possunt,nisi deducto,ne egeat.l.7,t.20,p.432,d.41,n.1

Bona.

Bona dicuntur tantùm deducto ære alieno. l. 9,t.6,p 716,d.3,n.1,in all.
Bonorum petitio facta ante confiscationis sententiam.l.9,t.26,p.795,d.3, n.1
Bona solent & debent sequi conditionem personę.l.9,t.29,p:815,d.12,n.1
Bonis ex quibusdã talliabilibus cõmunio non impedit successionem & ius domini in bonis separatim acquisitis l.7,t.21,d.1,n.1
Bonorũ communio inter talliabiles sublata per diuisionem nõ potest inscio domino redintegrari.l.t.7,t.1,d.4,n.1
Bona condemnati non sunt ex iudicato nec pro iudicato obligata quoũque in iudicati executione capiantur iudice ita mandante generalibus verbis.l.7,t.20.p.417,d.5,n.1,2,& 3
Bonorum cessio species quædam est solutionis non ad inducendam libera tionem,sed ad acquirendam cedentis exceptionem.l.7,t.31,p.481,d.1,n.8, in all.
Bonorum cessio ante decisam appellationem non admittitur aduersus appellantem à minima.l.7,t.31,p.482,d. 6,n.1
Bona publica vendita an & quando & quibus postulantibus iterum vendi possint.l.7,t.32,p.489,d.14,n.1
Bonorum cessio aduersus mulctam ex delicto irrogatam permittitur aliquã do.l.7,t.31,p.481,d.1,n.1
Bona vniuersa,etiam futura in dotẽ dari possunt.l.6, t.4,p 127, d.3,n.16,in all.
Bona mulieris quando præsumantur dotalia citra constitutionem expressam.l.5,t.7,p.30,d.18,à n.1,ad 12
Bona acquisita mulieri inter primum & secundũ matrimonium,non censentur in secundum constituta.l.5,t.7 p.41,d.48,n.1,2,& 3
Bona patris sunt tacitè obligata pro dote quã pater simul cũ filio accepit aut stipulatur, adeóque si modo filio se obliganti pater consenserit.l.5,t.8,p. 53,d.25,n 8,& 9
Bona mulieris nõ dotalia,si nulla dosco stituta fuit,nõ habẽt priuilegiũ tacitæ hypothecę.l.5,t 9,p.59,d.13,n.1,2,& 3
Bona cõstituentis procuratorem ad dãdum pignus non ideò sunt obligata nisi etiam ab ipso procuratore sint pignorata.8,t.6,p.518.d.5,n.1,& 5
Bonis obligatis mobilibus & immobilibus omnibus, non ideo iura censentur obligata.l.8,t.6,p.521,d.14,n.1
Vt Bona debitoris etiam pro chirographaria pecunia retineri possint, aliquod pignoris vinculum subesse necesse est.l.8,t.15,p.563,d.4,nu. 1,2,& 3

Cessio.

Cessio non potest impediri per solam oblationem liberandi debitoris à carceribus, nisi quinquennales inducię vltrò indulgeantur, & quidem sine onere.l.7,t.31, pa.482,d.3,n.1
Cessionis beneficium fauorabile est, idéoque plenissimè interpretandum. l. 7, titu.31, pag n.482,d.3,n.3,in all.

Cessionarius.

Cessionarius certæ quantitatis cui nullum monetæ augmentũ debebatur non potest illud petere à debitore cedentis,tametsi debitum cedenti.l.8, t.29,p. 679, d.52,n.1,& 2
Cessionarius litis tenetur ad restitutionem sumptuum, quos cedens debebat ob suam contumaciam.l.7, t.18,p.395,d.49,n.1

Certus.

Certus qui iam est, non potest magis certiorari.l.8,t. 26,p.713,d.13,nu.6,in all.

Clericus.

Clericus imputatus de assassinio per iudicem secularem puniri potest. l.9,t.10,p.75,d.8,nu.1,in all.
Clericus veniam criminis capitalis à solo principe impetrare potest & an impetrata ea possit adhuc conueniri apud iudicẽ ecclesiasticũ & ab eo condenari potest.l.9,t.27,p.795, d.2,n.1
Clericus renunciare non potest priuilegio sui fori quoniam id in totius cleri & ecclesiasticæ iurisdictionis iniuriam redundaret.l.9,t.29,p.816,d. 13,n.5,in all.

Clausula.

Clausulæ accessoriæ & executiuæ non mutant naturam contractus. l.8,t.22, p.596,d.2,n.4,in all.
Clausula excepti antiquioris pignoris in fundũ possessum ab emptore & in casum euictionis,intelligi debet de euictione quæ sequatur ex facto alterius quàm venditoris.l.8,t.30,p.609, d.24,n.1,& 2
Clausula derogatoria in anteriore testamento appolita ad quæcũque donationes inhrmãdas nõpertinet ad donationes inter viuos quę sui natura sunt reuocabiles.l.8 t.34,p.712,d 8,n.1& 2
Clausula codicillis adhibita in testamẽto, in quo pauciores quàm quinque testes adfuerunt, nihil operatur.l.6, t.5,p.129,d.3,n.1,2,3,& 4
Clausula codicillaris nunquam supplet defectum voluntatis, sed tantùm sollennitatis.l.6,t.5,p.129,d.4,n.4,in all.
Nec Clausula codicillaris, neq; illa *Omni meliori modo* subintelligitur in testamento facto pestis tẽpore,vt nequę in testamento militari: sed tantum in testamẽto inter liberos,& ad pias causas.l.6,t.5,p.130,d.7,à n.1.ad.7
Clausula derogatoria impedit validitatẽ posterioris testamenti, nisi specialiter eius clausulæ mentio facta sit in posteriore. l.6,t.5,p.131,d.9,à n.1,ad 8
Clausula ex nunc prout ex tunc ad rem pus contractus reducit constitutum.l. 7,t.7,p.341,d.35,n.1
Clausulę generales nũquã extẽdũtur ad incognitata.l.6,t.5,p.133,d 13,n.5.in all.
Clausula derogatoria quæ respicit & facultatem testandi & voluntatem,inutilis est quantum ad facultatem,valet tamẽ quatenus respicit voluntatem l.6,t.5,p.134,d.15,à n.1,ad 13
Clausula constituti apposita in contractu dotali in casum dotis restituendæ non impedit retentionem bonorum obligatorum contra matrem quæ dotem repetat non redditis rationibus. l.5,t.8,p.48,d.15,n.7.8,& 9
De clausula ad habendum, tenendum & possidendum quando & quatenus prosit creditori spoliatum se dicenti. l.8,t.35,p.504,d.17,à n.1,ad 10
Clausula cõstituti post interuersam possessionem non prodest nisi implorato prius beneficio legis vlt.C.de acquir. poss.l.8.t.3,p.511,d.35,n.1,2,3,& 4

Clericus.

Clerici ad Pontificium forum pertinent, non laici.l.6,t.4,p.121,d.6,n:9, in all.
Clerici patroni habent sex menses ad præsentandum:laici quatuor tantum l.6,t.1,p.122,d.19,n.2,in all.
Clerico secularib⁹ se negotiis immiscere nõ lic. t.l.8,t.27,p.648,d.24,n.7,in all.

Codicilli.

Neque Codicillis, neque alia vlla vltimæ voluntatis species aliter valere potest,quàm si quinque testes interuenerint.l.6,t.5,p.129,d.3,n.2
In codicillis etiam fortuiti testes sufficient.l.6,titu.5,p.129,d.3,nu.4. in all.

Cognatio.

Cognatio nulla contrahitur per descendentes sed tantùm per ascendentes.l.7,t.1,p.317,d.13,n.17,in all.

Collatio.

Collatio aut electio facta spreto patrono, aut nullius est momenti, aut ad irritum deduci debet.l.6,t.1,p.119,d.13 n.3,Ibidem d.2,n.1, 2,3,& 4, Vide Electio.
Collatio quidem non habet locum in successione collateraliũ, sed officium arbitri familiæ erciscundæ, aliquando induendum est vice collationis.l. 5,titu.4,p.125,d.1,nu.1,2, 3,4,5,6, & 7
Collatio ex voluntate parentis, etiam tacita,cessat.l.6,ti.4,p.126,d.2,num.5
In collationem hodie venit quicquid non est prohibitum ne veniat.l.6,t.4 p.127,d.3,n.12,in all.

Collusio.

Collusio non præsumitur nisi probetur, cùm sit delictum.l.7, t.10,p.413, d.12,n.4,in all.

Commentariensis.

Cõmẽtariẽsis dicitur qui carceris custodiam habet.l.6, t.5,p.128,d.2,nu.1,in all.
Commentariensis habet in subsidium actionem contra procuratorem iurisdictionis,& contra dominium in bona domini.l.9.t.4,p.731,d.1,n.1.
Commentariensi capitis pœna irrogatur, qui carceratæ mulieri stuprum intulit,etiam citra vim,dum ne meretrici.l.9,t.4,p.732,d.n.1
Cõmẽtariensis nõ est immunis ab hospite recipiendo.l.9,t.4,p.732,d.5,n.1
Commentariensis pro sumptibus in exerendos & alendos reos factus,nõ tantùm actionem in eos, sed etiam ius eorum in carceribus retinendorum.l.9,t.4,p.734,d.7,n.1

Communio.

Communio semel contracta dissolui non potest nisi per subsequutam diuisionem aut expressam aut tacitam.l. 7,t.1,p.305,d.10,n.2,in all.
Communio in bonis pro legitima legatis excludit dominum à successione. in l.7,t.1,p.311,d.25,n.1.
Communio nulla est inter parentes & liberos prætextu legitimæ. l.7,t.1,p. 313,d.27,n.1
Cõmunio nullum effectum habere potest,nisi in bonis communibus.l.7,t. 1,p.314,d.29,n.4,in all.

Compensatio.

Compensatio opponi potest etiam in executione iudicati.l.7,t. 18,p.388,d. 19,n.3,in all.

Conditio.

Conditio mulieris possidentis pignora ta non fit deterior ob beneficiũ legis & inuẽtarij à mariti herede implorati.l.5,t.7, p.37,d.34,n.1,2,& 3
Conditio & potestas constituti si fuit condicio casualis, vel mixta nõ potestativa retrotrahitur etiam in tertij præiudicium. l.7,t. 7,p.341,d.38,n.1
Cõditio ex lege vlt. C.hoc tit.an ei cuius possessio interuersa fuit detur cõtra tertium possessorem post sublatã longi temporis præscriptionem hypothecariam.l.7,t.7,p.344,d.40,n.1
Conditio ex l. vlt. C.hoc tit.de arg.

poſſ.an danda ſit cõſtitutario credito ri poſt decenniũ contra eum qui ſub haſta & autore iudice comparauit. l.7,t.01,p.349,d.6,n.1.

Conditio non poteſt videri omnino impleta, quandiu poteſt deficere & ideò tandiu expectãda eſt.l.7,t.4,p.325, d.4,n.1

Conditio perpetui domicilij iniuſta patri & ab eo impleta, non à liberis iterum implenda.l.7,t.4,p.325,d.5,n.1

Conditio ſemel impleta non poteſt amplius aut deficere aut impleri.l.7,t.4, p.325,d.5,n.4,in all.

Conditio ex l.vlt.C.hoc tit.non patitur exceptiones quæ concernunt peritorium in hypothecaria ſecus eſt.l.7,t. 7,p.333,d.11,n.1

Condictio ſine cauſa tranſit ad heredẽ illius, qui potuit condicere ſicut & cæteræ omnes condictiones.l.8,t.36, p.714,d.14.n.6,in all.

Conductio.

Cõductionis patientia pro poſſeſſionis reſtitutione eſt.l.8, t.3,p.503,d.14.n.1, & 2.

Confeſſio.

Confeſſiones reorũ pro exploratis criminibus haberi nõ oportet,niſi prius conſtet de corpore ſubrepto.l.6,t.2,p. 123,d.1,n.6,in all.

Confeſſio fideicommiſſi facta in priore teſtamento habente clauſulam derogatoriam,ſit inutilis per reuocationem prioris teſtamenti poſtea ritè ſubſecutã.l. 6.t.5,p.134.d.17.& n.1,ad 31

Confeſſio teſtatoris in tabulis ſupremæ volũtatis probat,ſi nihil probetur in contrarium.l.6,t.5,p. 136, d.17,n.11

Confeſſio facta in fauorem vxoris antea per adulterium cognitæ, præſumitur ſimulata,t.3,p.7.d.9,& n.7,ad 8

Confeſſio mariti de dote recepta,ſi cauſam habeat,non præſumitur ſimulata niſi talis à creditoribus probetur.l.5, t.10,p.59,d.1,n.1,2,3,4, & 5

Cõfeſſio mariti de dote recepta per verba denunciatiua, in contractu donationis appoſita non probant ad liberãdum debitorem dotis abſentem.l.5,t. 10,p.62,d.5,& n.1,ad 15

Confeſſio mariti ſimulata de dote recepta à debitoribus dotis,nocet marito eiúſque heredibus prodeſt. l.5,t. 10,p.61,d.9,n.5,6,& 7

Compromiſſum.

Cõpromiſſi allegatio non impedit defertionẽ appellationis,niſi de compromiſſo conſtet per ſcripturam,vel per aduerſarij cõfeſſionem.l.7,t.27,p.463, d.2,n.1.

Conceſſio.Conſenſus.

Cõceſſiones quantũlibet generales nũquã extenduntur ad ignorata & incognita.l.9,t. 27,p.795,d.1,n.4,in all.

Conſenſus tacitus illius qui contra ſe præſcribi patitur plus interdum poteſt quã expreſſus.l. 9.t.29,p.812,d.5

Condemnatio.

Condemnatio prouiſionalis quæ ſit lite pendente contra plures ſuper hypothecaria non propter hypothecã, ſed propter litem,diuiſibilis eſt.l.8,t.6,p. 517,d.2,n.5,& 6

Condemnatus ad rem defendendam tãquam autor emptoris, quamuis non eſſet,poteſt nihilominus tanquã talis vti iure emptoris, tam agendo quàm excipiendo.l. 8, t.30,p.686,d. 17,n.1

Condemnatus poteſt longiſſimo tempore præſcribere executionem rei iudicatæ.l.7,t.13,p.356,d.12,n.1

Condemnandus in expenſas litis non eſt, qui alium detulit,niſi conuincatur de vera & manifeſta calumnia. l.9,t.2.p.726,d.2,n.1

Condemnatio non poteſt ſequi ad pœnã mortis ex iudiciis quãcũlibet indubitatis niſi ſecuta cõfeſſione, maximè ſi habita ſit quæſtio de reo.l.9,t.24,p. 788.d.6,n.1

Condemnatio non ampliatur, confirmatá per Senatum ſententia inferioris iudicis quæ exilij pœnam irrogauerat.l.9,t.24,p.790,d.11,n.1

Condemnatus ad mortem nec agere amplius poteſt, nec conueniri.l.9,t. 25,p.796,d.4,n.1

Condemnationi prouiſionali locus eſſe poteſt pendente lite appellationis interpoſitæ à facta & finita computatione,l.7,t.15,p.369,d.5,n.1

Condẽnandus prouiſionaliter non eſt qui paratus eſt probare ſolutionem reddẽdo rationes,quæ non intricatæ ſint, ſed expeditæ maximè ſi habeat præſumptionẽ.l.7.t.15,p.371.d.10.n.1

Condemnatio ad id quod intereſt ob litis vexationem ſolet taxari moderata quantitate.l.7.t.16.p.375,d.2,n.1

Condemnatio & taxatio eius,quod intereſt emptoris cõuenti per hypothecariam quomodo fiat.l. 7,t.16,p.376, d.5,n.1

Condemnatus qui fuit ad id quod intereſt aduerſarij poteſt in executione iudicati probare nihil intereſſe.l.7.t.16, p.376,d.6,n.1.

Condemnatio expenſarum etiã in correis eiuſdem criminis eſt perſonalis. l.7,t.18,p.378,d.1,n.1

Condemnatus ex cauſa criminis an & quando poſſit pro expenſis litis in carcere retineri .l.7,t.18,p.386.d.8 n.2.

Condemnatus ob probationes ex officio iudicis factas, ad eos ſolus ſumptus cõdemnari debet, qui facti ſint poſt nouas teſtationes publicatas.l.7 t.18,p.343,d.11.n.1

Condemnatus cum clauſula alio non apparente, non tantùm nouis allegationibus vti poteſt, ſed etiam nouas adferre conteſtatorum articulorum probationes.l.7,t.19,p.408,d. d.2,n.1

Condemnatus non intelligitur proprio nomine, qui conuentus fuerat tanquam tutor, ideóque nec appellare poteſt.l.7,tit. 19,p.414,defin.16, n.1

Condemnatus qui fuit,tanquam heres, non auditur ſi poſtea velit probare contrarium.l.7,t.19,p.415,d.19,n.1,2, & 3

Condemnatus poteſt impedire executionem ex cauſa quæ de nouo ſuperuenerit.l.7,t.20, pagin.430,defin.35, n.1

Condemnatus in iudicio vindicationis fructus reſtituere tenetur,aliquando verò non tenetur.l.7, tit.21,p.437,d. 2,n.1

Condemnatus ob non exhibitum inuentarium poteſt adhuc intercedere tanquam heres purè aut tanquam poſſeſſor.l.7.t.22,p.438,d.2,num.1,& 2.

Condemnatus per contumaciam, neque actionem, neque exceptionem habet ex ea cauſa contra alium inauditum l.7,t.22,p.446,definit. 6,num. 1.

Condemnatus appellare aliquando non poteſt, quia nihil eius intereſt. leg.7.tit.29,pagin.477.defin.5, n.1.& 2

Condemnatus ex debito non poteſt cedere bonis nec in præiudicium fiſci, nec, partis cui adiudicatum aliquid eſt pro pœna non pro intereſſe.lin.7,titu.31,pagin.482, definit. 4,n.1

Confeſſio.

Confeſſio iudicialis multum prodeſt, cùm habeatur pro condemnatione.l. 7,t.15,p.368,d.2,n.8,in all.

Confeſſio ſola ſufficit ad torturam non ad condemnationem niſi in quibuſdam caſibus.l.9,t.21,p.770.d.8,n.1

Confeſſio extorta per tormenta reo nõ nocet,etiamſi reus in ea perſeueret,ſi nulla legitima iudicia præceſſerunt. l.9,t.21,p.770,d.8,n.5,in all.

Confeſſio facta in tormentis, & ratificata extra tormenta, non poteſt reuocari,niſi probetur erronea.l.9,t.21, p.774,d.21.n.1

Confeſſio extraiudicialis ratificata in tormentis, item quæ facta eſt in tormentis, & ratificata extra tormenta ad condemnationem ſufficit. l.9,t.2, p.774,d.22.n.1

Confeſſio poteſt ſcindi in criminalibus ſed non ciuilibus.l.7, t.24,p.443, d.1,n.1,& 2

Confeſſio defuncti facta nocet heredi conuento actione depoſiti. l.7,t.24, p.444,d.1,n.1

Confeſſio facta in iudicio regulariter præiudicat confitenti.l.7,t.25,p.445, d.5,n.2,in all.

Confeſſione vi tormentorum extorta qui perſeuerat, nõ poteſt eam poſtea reuocare,niſi probet erroneam.l.9,t. 21,p.770,d.10,n.1

Confiſcatio.

Confiſcatio bonorum omnium ex cauſa huius criminis irrogatur, ſed interdum ex confiſcatione ſubducitur pœna pecuniaria.l.9.t.6,p.785,d. 2,n.1

Confiſcatio bonorum mariti dotem & omne æs alienum deduci permittit, non tamen donationes in vxorem collatæ & liberis ſuperſtitibus reſeruandæ, niſi quandiu mulier viuit.l.9, titu.6, pagin.736,d.5, n.1

Confiſcationis pœna irrogatur ipſo iure ob crimen inceſti, nec requiritur declaratoria, ſed poteſt etiam defuncti memoria damnari.l.9,t.24,p. 787,d.4,n.1

Confiſcatio irrogata per ſententiam an & quando afficiat bona ſita extra territorium ius dicentis & cuius fauorem.l.9.t.26,p.794,d.1,n.1

Confiſcare non licet iudicibus omnibus. l. 9, titu.26,pagin.2643,d.1,n. 1,in all.

Confiſcationis ſententia lata cõtra hei redem grauatum non nocet fidecommiſſario.l.9,tit.26,pagin.794,d. 2,n.1.

Confiſcatio bonorum apud nos cedit lucro ſolius principis, non etiam vaſalli & quomodo vaſallo proſpiciatur.l.9,t.27,p.797.d.5,n.1

Conſtitutio.

Conſtitutio Iuſtiniani de iure dominij impetrando non eſt abrogata,quãuis eius ſit rarus vſus, quia pignoris diſtractio eſt expeditior.l.8,t.21,p.595, d.1,n.1,2,& 3

Conſtitutum.

Conſtituti clauſula quæ habet condicionem vel expreſſam vel tacitam non operatur,niſi ex die condicionis exiſtentis.leg.7,tit. 7, p.338, d.27,

d.27,n.1

Conſtituti clauſula appoſita in fauorem negotiorum geſtoris, transfert poſſeſſionem in eum cuius negotia geruntur,non in eum qui geſſit.l.7, t.7,p.341,d.33,n.1

Conſtituti clauſula non imponit exceptionem diſcuſſionis niſi imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. per creditorem petentem ſe retineri in ſua poſſeſſione l.7,t.7,p.328,d.1,n.1

Conſtituti clauſula nihil operatur poſt decennium ab eo tempore computatum,quo conſtituarius potuit adprehendere poſſeſſionem & neglexit l.7, t.7,p.333,d.10,n.1

Conſtitutum licèt ſit incompatibile cũ precario tamen præualet ſi vtraque clauſula poſita ſit in inſtrumento.l.7, t.7,p.334,d.16,n.1

Conſtituti clauſula quomodo concipi ſolet & debet.l.7,t.7,p.335,d.16,n.10, in all.

Conſtituti clauſula nihil operatur quãtum ad iura.l.7,t.7,p.336,d.19,n.1

Conſtituti clauſula operatur etiam quod ad bona futura ſi de iis ſpecialiter actum ſit.l.7,t.7,p.336,d.20,n.1

Conſtituti clauſula nihil prodeſt niſi probet debitor eo ipſo tempore poſſediſſe quo conſtituit.l.7,t.7,p. 336,d. 20,n.2

Conſtitutarius vincit hæredem conſtituentis multò magis eum qui ius habet ceſſum ab herede conſtituentis, quod pertinet ad cauſam poſſeſſionis l.7,t.7,p.342,d.37,n.1

Conſuetudo.

Conſuetudo prouinciæ Bugienſis circa dotis augmentum conſuetudinarium & condicionale.l.5,t.3,d.6,n.1

Conſuetudo quę de taliabilium iure & ſucceſſione allegatur probanda eſt præterquam in duobus caſibus poſitis in definitione.l.7,t.5,p.378,d.31,n.1

Conſuetudo maxime ſeruanda eſt in cauſis criminalibus & in materia torturæ.l.9.t.21,p.771, d. 13, n.6,in all.

Conſuetudo non vincit legem.l.9,t.29, p.816,d.14,n.5,in all.

Conſuetudo localis quæ immunitatem à nobilitate ſeparat an obliget etiam foreníes l.9,t.29,p.810,d.15,n.1

Conſuetudo loci inſpicienda in quo facta eſt profeſſio taliabilitatis,non vbi taliabilis mortuus, nec vbi ſunt bona.l.7,t.1,p.311,d.25,n.1

Contrahens.Contractus.

Contrahens cum alio ignorare non debet conditionem eius cum quo contrahit l.7,t.4,p.344,d.2,n.4

Contractus omnes inter viuos ſunt irreuocabiles.l.8.t.36,p.716, d. 20,n.5, in all.

Contrahens quiſque non ſibi ſoli ſed heredibus ſuis proſpicit. l. 8, t. 36,p. 716,d.21,n.4

Contribuo.

Contribuere quo in loco quis debeat pro extraordinariis oneribus tempore belli ferendis l.9,t.29,p.814,d.9,n.1

Contumacia.

Contumacia ſolet pœnam cumulare & augere l.9,t.21,p.792,d.6,n.1,in all.

Contumacia omnimodo purganda refuſione ſumptuum, licet contumax condemnatus ſit alio non apparente.l.7,t.15,p.371,d.16,n.18,in all.

Contumax non poteſt audiri quandiu contumax eſt.l.7,t.15,p.373,d. 18, n.1, in all.

Contumaciam aduerſarij non poteſt accuſare is qui ad rem non venit nec tantum habere factum falſi procuratoris l.7,t.18,p.380,d.6,n.1

Contumacia litis non ſemper damno coercetur,ſed pro modo contumacię damnum contumaci inſligitur.l.7,t. 17,p.390,d.42,n.1

Contumacia eſt delictum ſi quidem habet adnexum & ſpretum contemptum ius dicẽtis.l.7,t.25,p.445,d.7,n. 1,in all.

Conuentio.

Conuentio expreſſa ſpecialis hypothecæ pro dote, non tollit priuilegium tacitæ quam dos habet à lege.l.9,t.8, p.32,d.23,à n.1,ad n.10.

Conuentio de ſpeciali hypotheca pro dote in præiudicium legalis tacitæ, quæ eſt generalis, non valet: ſecus ſi agatur de bonis paraphernalibus l. 7,t.34,p.494,d.4,n.1,2,3,4,& 5

Conuentus de ſuccedendo in ius anterioris creditoris facta incontinenti poſt numerationem, tantùm prodeſt quantum ſi ante facta eſſet l.8, t.9,p. 551,d.5,n.1,& 2

Conuentiones dant legem contractibus.l.8,t.15,p.562,d.3,n.2,in all.

Conuentiones nunquam trahuntur ad incogitata l.8,t.15,p.562,d.3,n.6,in al.

Conuentiones iuſtæ & legitimæ dant legem contractibus.l.7,t.13,p.353, d.3, à n.5,in all.

Conuentio procuratorum à Senatu homologata vim arreſti obtinet niſi quòd trahitur ad ſimiles caſus. l. 7, t. 19,p.411 d.6,n 1

Conuentiones omnes habent tacitam illam conditionem ſi res in eodem ſtatu manſerit.l.7,t.32.p.489,d. 13,n. 12,in all.

Creditor.

Creditor ſecundus habet ius offerendi ei qui emit poſtulante priore creditore ſi modò venditionem probabiliter ignorauit,at non ei qui emit ab ipſo anteriore creditore. l.8, t.10,p. 553,d.1,à n.1,ad 15.

Qui Creditor nondum eſt, ſed fieri poteſt ex cauſa euictionis nondum ſecutæ non poteſt nec debet intercedere venditioni pignoris, ſed tantùm de iure ſuo proteſtari vt ſit ei ſaluum ſecuta quandocumque euictione. l. 8, t.14,p.557,d.1,n.4,5,& 6

Creditor anterior poteſt ſalua non tantum debiti, ſed etiam pignoris ſui cauſa ius ſolum anterioritatis remittere l.8,t.14,p.559,d.5,n.1,2,& 3

Creditor excuſſo debitore poteſt redire ad poſſeſſorem ſine metu exceptionis l.8,t.23.p.602,d.1,n.1,in all.

Creditor ſi eligat vnum ex pluribus fideiuſſoribus qui non ſit ſoluendo non ideo actionem aduerſus cæteros remiſiſſe credendus eſt.l.8,t.27,p.637, d.7,n.1,2,& 3

Creditor cui poſſeſſor pignoris vltrò offert non cogitur præſtare ſe potiorem quomodò cogitur, qui pignus vendit.l.8,t.31,p.693,d.2,d n.1,ad 10.

Creditor qui vacuam rei poſſeſſionem tradere promiſit non liberatur præſtando ſuas actiones ſed condemnandus eſt vt vel tradat,vel precium red dat,licèt de euictione non teneatur l.8,t.31,p.693,d.3,n.1,2,3,& 4

Creditores mariti An& quando poſſint agere ſuper fructibus bonorum dotalium.l.5,t.7,p.38,d.18,à n.1,ad 23

Creditor in cuius fraudem facta eſt alienatio non prius poteſt agere in rẽ contra poſſeſſorem quàm egerit reuocatoria.l.7,t.31,p.495,d.1,n.6,& 7

Creditor creditoris ſi ſpoliatus ſit, debet reſtitui aduerſus quemlibet ſpoliatorem rei obligatæ,ſi ius pignoris duret.l.8,t.5,p.508,d.17,n.1,2.& 3

Creditor ſolus non etiam bonæ fidei poſſeſſor quilibet poteſt obiicere excuſſionem ſpecialis hypothecæ.l. 8, t.6,p.520,d.9,n.1,& 2

Creditor hypothecarius habet iuriſdictionis exercitium ſi poſſideat, poteſtque officiarios pro arbitrio,& inſtituere & immutare.l.8,t.6, p. 520 d.11,n.2,3,& 4

Creditor mariti habet hypothecariam in fundum mulieris ex pecunia mariti comparatum ſi non ei precium oſferatur.l.8,t.6,p.521,d.12,n.1

Creditores audiendi non ſunt agentes contra emptorem bonorum quorum diſtractioni ſemel conſenſerunt vt iterum vendantur.l.7,t.32,p.484, d.4,n.1

Creditor vel legatarius petens iteratam diſtractionem pignorum iam diſtractorum duobus modis auditur.l.7,t. 32,p.485,d.6,n.1

Creditor conſtitutarius poſt poſſeſſionem ſuam auocare poteſt ab eo qui emit pignus diſtractum ex iudicis auctoritate l.7,t.32,p.485,d.9,n.1,& 2

Creditor conſtitutarius poteſt poſſeſſionem ſuam retinere, ſed non vrgere venditionem pignoris pendente inſtantia diſcuſſionis l.7,t.32,p. 487, d. 13,n.1

Creditores poſteriores agere poſſunt aliquando contra emptorem rerum hereditariarum,qui ſoluit poſterioribus hactenus ſcilicet vt eædem res iterum diſtrahantur l.7, t.32,p.488, d.3,n.1

Creditor pendente diſcuſſionis inſtantia petens prouiſionalem adiudicationem, non eſt audiendus, nec ſuam condicat poſſeſſionem niſi auditis prius cæteris creditoribus.l. 7, t.31,p.491,d.20,n.1,2,& 3 editoribus duobus concurrentibus

Creditor in prætorio pignore ſi non appareat quis prœuenerit tẽpore,prœfereturis, qui prior erit in credito.l. 7, t. 32,p. 492,d.21,n.1

Creditor an manumittendus ſit in poſſeſſione ſibi quæſita per clauſulam conſtituti ante captam vel finitam diſcuſſionis inſtantiam.l.7,t.7,p.341, d.33,n.1

Creditor qui conſenſit venditioni rei obligatæ, ſalua pignoris ſui cauſa, nullius temporis præſcriptione poteſtſummouerl.l.7,t.10,p.347,d.4,n.1

Creditor non poteſt impedire rei obligatæ venditionem, ſalua tamen pignoris ſui cauſa.l.7,t.10,p.347,d.4,n. 2,in all.

Creditores chirographarii qui nullum habẽt priuilegium quomodo admitti ſolent.l.8,t.32,p.718,d.5,n. 3, in all.

Creditor eſt qui accuſat pro ſuo (vt aiunt) intereſſe.l.9,t.25,p.794,d.3,n.1, in all.

Creditores omnes pœnis fiſcalibus præferuntur.l.9,t.25,p.794,d.3,n.1,in all.

Creditor verus ſi iniurioſam fecerit executionem, poteſt condemnari ad id quod intereſt veri debitoris.l.7,t.16, p.377,d.8,n.1

Creditor qui tantùm eſt condemnatus non poteſt reuocari executionem iudicati.l.7,t.20,p.424,d.21,n.1

Creditor non poteſt debitorem ſuum etiam fugientem detrudere in carceres,nec ſi ſtatim probet debitũ & offerat ſatisfationem,ideóque ſit paratus eoſdem ipſe pati carceres l.7,t.20,

p.425,d.23,n.1,2,&3
Creditor occisori iuranti se adgressum ab occiso si nullis iudiciis vrgeatur tor quendus erit.l.7,t.24,p.444,d.2,n.1
Creditoribus absentibus aduersus distractionem iudicialem pignorum non magis fauetur, quàm præsentibus dummodo vocati sint,programmate publico. Excipiuntur pupilli quorum tutoribus non sit denunciatum l.7,t.32,p.485,d.5,n.1,& 2
Crimen.
Crimen qualiter probatum est, taliter puniri debet.l.6,t.2,p.123, d.5,num.3, in all.
Criminis correi non debent fieri correi debendi per sententiam quod ad litis sumptus attinet, si tamen facti sunt tenet sentétia,si non appelletur, l.7,t.21,p.437,d.1,n.1
Culpa.
Culpa lata etiam in delictis dolo æquiparatur, cùm agitur de pœna non corporali.l.9,t.13,p.754,d.10,n.7, in all.
Culpa caret qui scit,sed prohibere non potest,nec prohibendi facultatem habentibus reuelare.l.9,t.15,p.759, d.6, n.4,in all.
Curator.
An Curator prohibere possit ne se inscio nuptias minor contrahat.l. 5,t.3, p.8,d.12,n.1,2,& 3
Curator datus siue iacenti hereditario, siue bonis, condemnandus est proprio nomine in expensas litis temerè ab eo susceptæ vel instituræ l.7,t.18, p.402,d.69,n.1
Damnatus.
Damnatus in exilium perpetuum si aduersario cædem minatus sit,nec possit satisfdare de non offendendo confestim nullóque ad colligéndas farcinulas spatio dato abire iubendus est l.9,t.24,p.789,d.10,n.1
Datum.
Datum vltra portionem hereditariam non est conferendum.l.6,t.4,p.126,d.2,n.1,2,3,4,& 5.
Quod Datur coniugi plus quàm vni ex liberis prioris matrimonij restringitur indistinctè ad legitimam portionem.l.5,t.5,p.10,d.3,n.1,2,3,4,5,6,&7
Debitor.
Debitor dotalis marito etiam qui non sit soluendo soluere & potest & debet,& quo remedio mulieri succurratur.l.5,t.7,p.25,d.4,à n.1,ad 11.
Debitor dotis cum aliquid in solutum dedit marito stipulanti cum notario pro se & vxore quæ postea heres extiterit cum beneficio inuentarii quænam & contra quem mulieri actio competat.l.5,t.7,p.36,d.34,an.1,ad 15
An & quando pro Debito possit quis detrudi in carceres.l.8, t. 6,p. 519,d.7,à n.1,ad 13
Debitoris collusio non debet nocere tertio possessori.l.8,t.6,p.523, d. 18, n. 2,in all.
Debitor venditionem pignoris impedire non potest.l.8,t.15,p.562, d.2,n. 4,in all.
Debitor neque venditionem pignoris impedire potest, neque venditionis vicium vllum obiicere nisi oblato priùs debito liquido, & præstita satisdatione pro non liquido.l. 8,t. 17, p.577,d.1.n.1,2,3,& 4
Debitor non potest opponere exceptionem discussionis nec si litem suscipiat pro tertio bonæ fidei possessore qui eam exceptionem obiicere potuisset.l.8,t.23,p.603,d.4,n.3,& 4
Debitoris est probare pecuniam à se oblatam & obsignatam probam fuisse,alioqui nec valet oblatio, nec obsignatio.l.8,t.29,p.679,d.54,n.1,2,&3
Debitor non potest vllo tempore præscribere quantùm ad sortem sed potest quantum ad vsuras nisi si quæ in fructuum vicem debeantur,l.7,t. 13, p.355,d.9,n.1
Debitor contractum suum cogitur adimplere.l.7,t.7,p.336,d.20,n.5,in all.
Debitor,nec debitoris filius possunt cõstituí depositarij eius rei quæ offertur ad reuocandam executionem l. 7,t.20,p.434,d.47,n.1
Debitor non potest impedire missionem in possessionem ex subhastationibus etiam nullis vt neque decreti interpositionem nisi debitum offerebat, si modo subhastatio facta sit pro debito.l.7,t.20,p.436,d.53,n.1
Debitum.
Debitum totum ante omnia offerendum est mulieri possidenti bona mariti. Alioqui si spoliata sit, possessio ei restituenda erit, nec debita oblatio sufficiet.l.5,t.7,p.27, d. 1, à n.1, ad 14
Decendium.
Decendium datum ad appellandum incipit currere & computatur ex die pronuncitiæ sententiæ. l. 7, t. 27,p. 464,d.6,n.1,in all.
Decimæ.
Decimæ quota potest præscribi tam ratione petitorii, quàm possessorii l.7, t.13,p.357,d.14,n.1
Decipere.
Decipi non debet qui secutus est fidem hastæ publicæ.l.7,t.20,p.422,d. 17,n.10,in all.
Defectus.
Defectus insinuationis viciat donationem etiam condicionalem quæ ab initio insinuari debuit, licèt euenientis condicionis tempore desierit necessaria esse insinuatio l. 8,t. 38, p.720,d.1,n.1
Defendere.
Defendens rem malè quidem iudicatam sed in consequentiam præcedentis interlocutionis,à qua non nisi serò fuerit prouocatum, nullas eo nomine expensas debet.l.7,t.26,p. 456, d.25,n.1
Delegatus.
Delegatus à muliere, cui nihil ille aut minùs debebat, nullam ideo exceptionem vel actionem habere contra mulierem potest.l.5,t.6,p.23, d. 14,n. 1,& 2
Denunciatio.
Denunciatio facta falso tutori non excludit spoliationem quę adesset si nulla præcessisset denunciatio.l. 8, t.3,p. 503,d.13,n.1,2,3,& 4
Denunciatio per fideiussorem facta creditori vt exigat solutionem à debitore non liberat fideiussorem: sed liberat eum qui promisit se fideiussurum,si debitor tùm dives fiat postea non soluendo.l.8,t.27,p.649,d.39,n.1
Delictum.
Delictum remanere impunitum, publicè interest.l.9,t.13,p.751,d. 2,n. 8, in all.
Delictum solet aggrauari valdè ex circunstantia loci l. 9,t.20,p.766,d.6,n. 1,in all
Delicta quò sunt atrociora eò non solum seuerius, sed etiam citiùs puniri debent.l.9,t.1,p.724,d.1,n.2
Delictum ex facto æstimatur.l.9,t. 4,p. 755,d.6,n.6,in all.

Deuolutio.
Deuoluit patroni negligentia ius ipsius ad Prælatum:Prælati verò negligentia deuoluit ius ad summum pontificem,& quando currat tempus. l. 6,t. 1,p.120,d.3,n.1,2,3,4,& 5
Deuoluti ius propter pestem cessat.l.6, t.1,p.120,d.3,n.4,in all.
Differentiæ.
De Differentia bonæ fidei possessoris & prædonis quantum ad restitutionem fructuum in petitione hereditatis. Item quantum interfit an hereditas petatur,an fideicommissum hereditatis.l.7,t.18,p.409,d.64,à n.1,ad 33
Dignitas.
Dignitas plus quàm nobilitas est cùm vix possit esse sine nobilitate l.9,t.28, p.805,d.23,n.2,in all.
Dignitas non excusat vbi vrget necessitas quæ semper est potentior l.9,t.28 p.805,d.23,n.2,in all.
Diuisio.
Diuisio ex decennali separata percentione fructuum præsumitur, non tamen in præiudicium mulieris si maritus dotis fructus perceperit. l. 7,t.1, p.306,d.14,n.1
Diuisio est facti & ideò nunquam fit ipso iure, sed actu & facto aliquo opus est siue expresso siue tacito l. 7, t.1,p.313,d.25,n.23,in all.
Dolus.
Dolus in reipsa æquiparatur dolo ex proposito.l.8,t.3,p.501,d.8,n.18,in all.
Dolus aut calumnia nunquam debet manere impunita l.7,t.18, p. 400, d. 63,n.4,in all.
Dominus.
Dominus directus non potest authoritate propria occupare possessionem rei quam sibi commissam esse dicit l. 8,t.3,p.498,d.2,à n.3,ad 17
Dominus qui donationem laudauit, An & quando præseratur donatario, à quo laudimia acceperat.l. 8, t.35,p. 707,d.6,à n.1,ad 12
Dominus directus nullum habet priuilegium pro reliquis annuarum pensitationum si agat in personam secus si in rem ipsam emphyteuticam. l. 7,t. 32,p.483,d.2,n.1
Domini ius nullum est in bonis quæ manserunt communia licet alia separatim fuerint acquisita l. 7, t.13,p. 305,d.10,n.1
Domini in solidum eiusdem rei duo esse non possunt.l.7,t.1,p.304,d.9,n.9, in all.
Domini ius in succedendo talliabilibus conseruatur si aliquando vsus eo dominus sit quamuis non semper. l. 7, t.1,p.310,d.24,n.1
Dominus hominis talliabilis non habet beneficium edicti le mort saisit le vif l.7,t.7,p.332,d.8,n.1
Dominus cum vasallo concurrit in persecutione mulctæ pecuniariæ nec alter alteri anteponitur, vtrique verò pars læsa præfertur.l.9,t.25, p.294,d. 3,n.1

Dominium.
Dominium nunquam transfertur si nullus titulus iustus præcedat.l. 8,t.16, p.565,d.4,n.2,in all.
Dominium rei donatæ absenti,solo notario stipulante transit in absentem ex notarii stipulatione, dummodo ante reuocationem. sequatur ratihabitio donatarij, viuo scilicet donatore.l.8,t.34,p.700,d.1,n.1,2,& 3
Dominium acquiri regulariter non potest sine possessione.l.7, t.7,p.341,d. 35,n.4,in all.

Domi-

Dominij eius rei cuius retinuerit possessionem nemo à se abdicasse videtur.l.7,t.20,p.434,d.47,n.2,in all.
Dolus.
Dolus probatur ex coniecturis l.7, t.3, p.322,d.4,n.6,in all.
Dolus ex vultu ipsius rei colligi potest quia per exteriora comprehenduntur interiora.l.9,t.21,p.768,d.1,n.1,in all.
Dolus ab ignorante non committitur nec rursus crimen sine dolo. l. 9,t.13, p.757,d.2,n.2
Domicilium.
Domicilii noui non veteris locus præualet, si alius sit locus originis, alius domicilij modo nihil in fraudem factum sit.l.9,t.29,p.814,d.10,n.1
Domicilij ratio temporalis est & pro cuiusque arbitrio constituí & transferri potest. l. 9, t.29, p.814,d.10,n.1, in all.
Dos.
Dos & augmentum dotale sunt correlatiua:correlatiuorum autem eadem ratio esse solet & debet.l.6,t.4,p.127,d. 3,n.20,in all.
Dotis augmentum. vide Augmentum dotis.
Dos simulata, non est dos nec potest confiscari l.5,t.3,p.8,d.10, à n.1,ad 7
Dos per matrem & fratrem defuncto patre constituta ex maternis fraternisque bonis in partes constituta intelligitur.l.5,t.6,p.16,d.1,n.1,2,& 3
Dotis promissio incerta numquam valet nec si à patre facta sit. l.5,t.6,p.16, d.2,n.1
Dotis promissæ aut legatæ differentia. l.5,t.6,p.19,d.5,n.4,& 5.
Dotis promissio per patrem & matrem simul facta An & quando censeatur ex bonis etiam maternis facta esse l. 5,t.6,p.19,d.7,n.3
Dos quamuis ab vtroque parente in solidum promissa, soli tamen patri imputatur, si paternarum facultatum modo respondeat.l.5,t.6,p.20,d. 8,n. 3,5,& 6
De Dote facta constante matrimonio inscio socero qui bona sua pro dote dotisque augmento obligauerat, An etiam pro dotis auctæ incremento socer,eiusque bona teneantur. l. 5,t. 6,p.21,d.9,à n.1,ad 25.
Dos à sola matre promissa pro bonis paternis & maternis neque ex solis paternis promissa intelligitur, neque ex solis maternis, sed ex vtrisque simul l.l.5,t.6,p.22,d.10,n.6,& 7
Dos promissa filio soluenda est patri, si cum eo filius habitet,sin secus, ipsi filio,quamuis in potestate constituto.l.5,t.6,p.22,d.11,n.1,& 2
Dos promissa necdum soluta quando & quatenus habeatur pro soluta. l.5,t.6, p.22,d.12,n.1,2,3,& 4
Quantum interfit inter Dotis restitutionem & assecurationem.l.5,t. 7, p. 24,d.2,à n.1,ad 23
Dotis debitor soluens dotem constante matrimonio si soluat contra formam à iudice præscriptam non liberatur. d.5,t.7,p.42,d.5,à n.1,ad 12
Dos pecuniaria conuersa in corpora stat, restituenda est. Itémque, cùm pignus quod mulier habuit marito in dotem datum est.l.5,t.8,p. 45, d.7, n.8,& 9
Dos mulieris pro rationibus tutelæ retineri potest quamdiu rationes ritè redditæ non sunt,secus si redditæ sint ritè, quamuis non rectè, dummodò absit dolus.l.5,t.8,p.8,d.14,n.10,& 15
Dos etiam propriæ filiæ ex stipulatione dotali potest tamen solui patri qui habuit penes se instrumentum dotale. Et quid si postea tota dos ex eo instrumento peratur per filiam aut alium cui pater post eas solutiones acceptas instrumentum tradiderit.l.5,t.8,p.52,d.22,n.1,2,3,4,& 5
Dotis constitutio non inducitur ex eo solo quod mulier passa sit maritum agere de re sua.l.5,t.9,p.55,d.3,n.1,& 2
Dos supra modum augeri non potest vt immodico augmento maritus oneretur.l.5,t.9,p.55,d.4,n.1,2,3,& 4
Dos congrua illa est,quæ legitimæ portioni respondet.l.5,t.1,p. 302, d. 5,n. 8,in all.
Dos mulieribus non confiscatur nec donatio ei facta,nisi quæ facta sit post admissum crimen l. 9, t. 6, p.736,d.3, n.2,in all.
Dotis augmentum videtur censeri deberi eodem iure, quo dos tanquam portio dotis.l.9,t.6,p.736,d.3,n. 2,in all.
Dotis assecuratio contra quosdam creditores,omnes afficit, sed non æstimatio bonorum nisi facta sit omnibus vocatis.l.7,t.19,p.412,d.11,n.1
Donatio.
Donatio facta piæ causæ valet quamuis non insinuata, itémque legatum rei alienæ, etiam ab ignorante factum. l. 8,t.34,p.704,d.12,n.1,& 2
Donatarius bonorum omnium mobilium & immobilium quorumcumque non censetur vniuersalis,quia in eiusmodi donatione iura non continentur.l.8,tit.34,p. 704,d.11,num.1, 2,& 4
Donatio facta sub lege reuersionis, si donatarium sine liberis mori contingeret,redit ad donatorem,si viuo eo liberi donatarij decesserint sine liberis, scilicet cùm donatio facta erat fauore donatarii ad conseruandum nomen.l.8,t.35,p.704, d. 1, à n. 1,ad 18
Donator pro arbitrio potest reuocare legem donationi etiam inter viuos dictam fauore tertij dummodò ante quàm tertius ille acceptauerit.l. 8,t. 35,p.705,d.2,n.4,& 5
Donatarius non tenetur in eum casum quo licuit ei ex donationis lege resilire à donatione, si modò per eum factum sit vt res integra esse desierit, nec reuiliri amplius possit.l.8,t. 35,p. 707,d.5,n.1,2,3,& 4
Donatio etiam fauore matrimonij non proprij sed alieni facta reuocatur ob superuenientiam liberorum. l.8,t.36, p.708,d.2,n.1,& 4.
Donatio inter viuos perfecta ex causa ingratitudinis reuocari potest. l.6,t. 5,p.134,d.14,n.4,in all.
Donatio certæ quantitatis restringendæ sub condicione interim tenet quousque probetur, condicionem restrictionis extitisse.l.5,t.1,p.1,d.1, n.1, 2,& 3
Donatio vniuersitatis siue quotæ bonorum facta e contractu matrimonij valet. Et quid si facta sit per verba importantia institutionem.l.5,t. 9, p.56, d.8,n.5,& 6
Donatarius factus possessor per clausulam constituti præfertur heredi in interdicto retinendæ.l.8,t.4,p.514, d.6, n.1,& 2
Donatio vna facilè inducit alterius donationis præsumptionem.l.8,t. 14,p. 559,d.5,n.5,in all.
Donatio à patre collata in filium familias fauore matrimonii valet, sicut & illa quæ iurata est.l.8,t.34,p. 698,d.1, n.3,& 4
Donatio facta Hospitali cum onere inter viuos sequuto censenda est remuneratoria& inter viuos potiùs quàm mortis causa,vt sit irreuocabilis. l.8, t.34,p.699,d.2,à n.1,ad 19
Donatarius vniuersorum bonorum nõ est heredis loco, vt possit personali vlla actione conueniri,etiam si heres non sit soluendo. Et quomodo contra eum prosperiatur creditoribus?l. 8,t.34,p.701,d.5,à n.1,ad 27
Quod alicui Donatur contemplatione alterius ab altero illo donatum intelligitur breui manu.l.8,t.34,p.702, d. 6,n.1,2,&3
Donatio bonorum omnium præsentium & futurorum siue vno contractu,siue pluribus simul factis in diuersas personas collata non valet, nec si exceptus sit amplissimus vsufructus l.8,t.34,p.703,d.9.n.1,& 2
Donator.Donatio.
Donatio remuneratoria nõ reuocatur per superuenientiam liberorum quia nec propriè donatio est l. 8, t. 26, p. 709,d.3,n.1
Donatio non dicitur quæ vera remuneratio est nimirum quatenus accepti beneficii ratio remunerationis causam admittit l.8,t.36,p. 709, d.3; n.4
Donatio remuneratoria non censetur sed simplex in eo quod excedit meritа.l.8,t.36,p.709,d.3,n.5,in all.
Donatio reciproca non est propriè donatio.l.8,t.36,p.709,d.3,n.6,in all.
Donatione reuocata per liberorum superuenientiam fructus non restituuntur.l.8it.36,p.709,d.4,n.1
Donatio tandiu tenet,quandiu non est reuocata l.8,t.36,p.709,d. 4, n. 2, in all:
Donatio collata in filiam non reuocatur ipso iure per aliorum superuenientiam sed per querelam inofficiosæ donationis vsque ad legitimam duntaxat l.8,t.36,p.710,d.5,n.1
Donatio quæ non potest reuocari per liberos prioris matrimonij multò minus per posterioris.l.8,t.36, p.710,d. 6,n.1.
Donatio facta ab eo qui iam tum alios habebat liberos an reuocetur per superuenientiam liberorum l. 8,t.36,p. 711,d.8,n.1
Donans inter viuos mauult donatarium quàm se ipsum habere rem donatam l.8.t.36,p.711,d.8,n.5,in all.
Donatorem futuris liberis plus quàm sibi fauere voluisse certum est. l. 8,t. 36,p.711,d.8,n.5,in all.
Donatio rei singularis reuocatur per liberorum superuenientiam si credibile sit donatorem non fuisse tanti precij rem donaturum si de liberis cogitasset.l.8,t.36,p.711,d.9,n.1
Donatio facta inter coniuges&constante iam matrimonio quamuis reciproca fuerit, reuocatur ex superuenientia liberorum l.8,t.36,p.711,d.10,n.1
Donationem futuri matrimonij contemplatione celebratam reuocari negamus,quod certum sit de futuris liberis illum cogitasse qui spe prolis suscipiendæ ad matrimonium accedere debuit. l.8,t.36,p.711,d.10,n.4
Donatio insinuata non censetur reuocata alienatione partis bonorum donatorum,nisi quod ad bona donata pertinet.l.8,t.36,p.712,d.11,n.1
Donatio non reuocatur quamuis dona-

tor rem à se donatam alienauerit l.8, t.36,p.712,d.11,n.1.
Donationes validæ nec improbæ difficilioremo & odiosiorem reuocationis præsumptionem habent tum etiam cùm reuocari possunt l.8,t.36, p. 712, d.11,n.5,in all.
Donari potest aliena res si dominus consentiat l.8,t.36,p.712,d.11,n.2,in al.
Donatio inter virum & vxorem plurium rerum facta non infirmatur ab alienatione quorundam nisi quantùm ad alienatas l.8,t.36,p.712,d.11,n.12,in all.
Donatio inter viuos non valet, nisi ex die insinuationis l.8,t.36, p. 712,d.11, n.3,in all.
Donatio reuocatur ob non secutum implementum pacti in donatione oppositi licèt de eo nihil dictum sit in donatione l.8,t.36,p.712,d.12,n.1
Donatoris heredes non possunt habere donationem pro reuocata ob non secutum implementum si donator eâ culpam donatario remisisse probetur l.8,t.36,p.712,d.9,n.1.
Donatoris heres ingratum donatarium dicere non potest quem donator ipse nõ dixit l.8,t.36,p.712,d.13,n.1
Donatione reuocata non ideò fructus restituuntur l.8,t.36,p.712,d.15,n.1
Donatori non est dandum auxilium restitutionis ad refundendam donationem ex causa ingratitudinis l. 8,t.36, p.715,d.17,n.1
Donatio in absentem collata quamuis inrata reuocari potest quandiu non fuit acceptata per donatarium.l. 8,t. 36,p.715,d.19,n.1
Donatario mortuo ante acceptationem verius est in eius heredes transire ius acceptandi quandiu donatio non est reuocata l.8,t.36,p. 715, d. 19, n.2
Donatio quælibet reuocabilis etiam facta mortis causa non censetur reuocata verbis testamenti generalibus maximè si facta fuerit per contractum nisi contrariæ sint coniecturæ l.8,t.36,p.716,d.21,n.1
Donatio inter viuos non potest conferri in absentem aut ignorantem vt ei statim acquiratur nisi ea mente res alicui tradita sit absentis nomine l.8,t.36,p.716,d.20,n.2,in all.
Donatarius defunctus ante donatorem non transit donatio ad heredem suum nisi donatum sit etiam heredi l. 8,t.36,p.716,d.21.n.1
Donationes causa mortis habent augmentum monetale ex tempore nõ mortis sed donationis l.8,t.36,p. 717, d.4,n.1
Donatarios inter plures nullum est privilegium quia omnium ius eodem instanti mortis conferuatur. l.8,t.37, p.718,d.5,n.1
Donatio mortis causa legato rectius quàm contractui comparatur. l.8,t.37, p. 718, d.5,n.2
Donationes causa mortis non confirmantur per legem in præiudicium legitimæ liberorum,sed tantùm quatenus salua legitima possunt confirmari l.8,t.37,p.718,d.2,n.1
Donatio etiam inrata mõbus nostris debet insinuari alioqui nulla est.l.7, t.37,p.722,d.5,n.1
Donatio insinuata præter formam mãdati præsertim mutato rerum statu perinde nulla est acsi nullo modo facta fuisset insinuatio.l.8.t.38,p. 721,d. 6,n.1
Donationes à parentibus in liberos collatæ etiam ad æqualitatem inter eos inducendam non magis valent,quàm iuratæ sint nisi sint insinuatæ.l.8, t.38,p.722,d.2,n.1
Donatio inter viuos citra insinuationem non valet etiamsi donator eam solenniratem expressim remiserit, adeóque tempore pestis, valebit tamen causa mortis si aliud nihil impediat.l.8,t.38,p.713,d.8,n.1
Donationis solennitas à donatore non potest remitti cum iuris publici sit non priuati l.8,t.38,p.723,d.8,n.5
Donatoris magis proprium est insinuare,quàm donatarij.l.8,t.38,p. 723,d.8 n.4,in all.
Donatio inter viuos non insinuata,cum insinuari deberet, potest reuocari ex sola pœnitentia citra absolutionem l. 8,t.38,p.723,d.9,n.1

Ebrius.Ebrietas.

Ebrius qui nullo modo cõpos fuit suæ mentis si alium occiderit non est cõdemnãdus pœna ordinaria, sed tamẽ non potest euadere extraordinariam,si ebrietatis culpa ei possit obiici l.9,t.10,p.746,d.7,n.1
Ebrietas excusat à dolo, sed non à culpa nisi factus sit ebrius sine culpa sua l.9, t.10,p.746,d.3,n.1,in all.

Ecclesia.

Ecclesia habens dignitatem aut prælaturam præsumitur esse de iure patronatus principis.l.6,t.1,p.119,d.1,n.1,2,&3

Electio.

Electio,vide collatio.l.6,t.1,p.119,d.1,& 2,n.1,2,3,& 4

Emancipatio.

Emancipator nemo nisi qui sit in potestate.l.6,t.4,p.126,d.1,n.1,in all.

Emens.

Emens à Principe rem iam alii venditam non potest vincere nisi pro eo interueniat procurator Principis l.7,t. 12,p 351,d.1,n.1
Emens bona fide à spoliatore præscribit longo tempore, nec tenetur ad fructus, nisi ex die litis contestatæ, sed habens malam fidem præsumptam præscribit longissimo.l.7,t.13, p.358,d.17,n.1
Emendo nemo sit creditor sed dominus si res vendita sit vel à domino vel ex domini voluntate.l.8,t.6,p. 520,d. 10,n.1,in all.

Emptor.Emptio.

Emptor prætextu anteriorum creditorum superuenientiam recusare non potest quominus soluat anterioribus præstita per eos satisdatione l.7,t.32, p.488,d.11,n.11,in all.
Ad Emptionem nemo accedit, nisi vt rem à se emptam perpetuò sibi habeat.l.7,t.32,p.488,d.11,n.11,ad 34
Emptor cum pacto de retrouendendo licèt sit dominus cogitur tamen de iure suo disputare in discussionis instantia & quomodo ei succurrendum sit.l.7,t.32,p.490,d.16,n.1
Si Emptum aliquid sit ex secundi creditoris pecunia ea mente vt subrogaretur in locum rei eidem creditori priùs obligatæ. An sit anterioribus in ea re præferendus,l.8,t.6,p.523,d.17, à n.9,ad 7
Emptor qui soluit anteriori venditoris creditori non ideò succedit in locum anterioris si neque pactum interueniat neque cessio, in eóque deterioris condicionis est quàm creditor,& iquare.l.8,t.9,p.552,d.9.n.1,2,3,4,&5
Qui Emit ea lege vt precium impenderetur ad reficiendam domum venditoris idem priuilegium habet secuta euictione contra cæteros creditores anteriores,quod haberet si ab initio ad reficiendam domum credidisset.l.8,t.9,p.552,d.9,n.6,& 7
Empta res etiam sub pacto de retrouendendo potest retineri pro pecunia chirographaria,non minùs quàm si esset tantùm obligata.l.8,t.15,p.562, d.4,n.2,3,& 4
Emptor fundi dotalis qui ex vtriusque coniugis voluntate debuit precium deponere penes certam personam vt in alterius fundi redemptionem impenderetur, si volente marito deponat penes alium æquè idoneum etiam ignorante muliere tutus est.l. 8,t.29,p.677,d.30,à n.1,ad 34
Emptor qui partem rei sibi venditæ accepit si de alia parte controuersiam patiatur nec tamen velit a contractu recedere condicionem deferente, creditore,tenetur partem precii soluere.l.8,t.30,p.685,d.14,n.1,& 2

Emolumentum.

Emolumentum pro iudicato quantum debeatur si actor pro parte obtinuerit & pro parte succubuerit.l.7,t.18,p. 382,d.9,n.1
Emolumentũ nullum debetur pro pecunia quam restituere iussus est. l. 7, t.18,p.382,d.9,n.15,in all.

Error.

Error iuris ciuilis excusabilis & in rusti co.l.6,t.5,p.128,d.1,n.14,in all.
Error expressus in die sententiæ executioni mandatæ non viciat executionem si modò constet de qua sententia actum sit.l.7,t.20,p.417,d.3,n.1

Euictio.

De Euictione prius agi non potest quàm res sit euicta, nec si lis & molestia iam mota proponatur.l.8, t.14, p.557,d.1,n.1,in all.
Nisi expresse conueniat in contrarium. Ibidem.
Cùm Euicta res est quæ fuerat data in solutum siue pro re, siue pro pecunia An pristina actione possit agi?An sola supersit actio de euictione.l.8,t.29,p. 675,d.48,à.n.1,ad 29
De Euictione agere non potest is ipse qui possessionem transtulit in eum à quo nunc petitur controuersiam,nisi post recuperatam quoque possessionem inquietetur.l.8,t.30,p.685, d. 15,n.1,2,& 3
Euictis pignoribus dotalibus quæ maritus in solutum acceperat non habetur dos pro soluta,ideóque nec maritus nec eius heredes ad restitutionem tenentur. l.8,t.30,p.687,d. 20, à n.1,ad 26
Euictionis litem venditori ab emptore denunciatam esse sufficit vt possit emptor habere regressum etiam contra possessores pignorum posted venditorum,licet nihil iis fuerit denunciatum.l.8,t.30,p.690,d.25, à num.1, ad 21
De Euictione pignoris creditor non tenetur,sed tantùm de facto suo repromittere & dè dolo, itéque actionibus suis cedere,& præstare se potiorem. l. 8,t.31,p.693,d.1,n.1,2,3,& 4

Execrabilis.

Execrabilis si spoliatus stante omnia est restituendus si dicat non teneri se interim exhibere dispensationem. l. 8,t.31,p.500,d.4,n.1,2,& 3
Execrabilis dicitur qui duo beneficia possidet nec vnum intra annum dimittit.l.8,t.31,pagin. 500,d.4,num.1, in all.
Execrabilis nullum ius in beneficio habere potest.l.8,t.31,p.500,d.4, num.2, in all.

Exceptio.

Exceptio non factæ excussionis non potest aufferri tertio possessori per pactum inter debitorem & creditorem initum. l. 8,t.23,p.604,d.6, n.1, 2,& 3
Exceptio ordinis locum habet etiam contra mercatorem nisi agatur in foro mercatorum.l.8,t.23,p.605,d.8,n. 1,2,& 3
Exceptio peremptæ instantiæ non potest opponi per eum qui ipse priùs fuit negligens in lite prosequenda.l. 8,t.23,p.605,d.10,n.1,2,& 3
Exceptio solutionis totius debiti impedit pronunciationem diffinitiuam. At non allegatio solutionis partis de biti.l.8,t.23,p.606,d.12,n.8,& 9
An ad Exceptionem non factæ discussionis euitandam sufficiat implorari clausulam constituti. An verò sit necesse specialiter implorari beneficium l.vlt.C.de acquir.poss. l.8,t.23, p.606,d.13,n.1,2,& 3
Exceptio simulationis potest obiici nõ tantùm à contrahentibus sed etiam ab eorum successoribus, nec minùs cessionario quàm cedenti.l.8,t.23,p. 608,d.16,n.1,& 2
Exceptio non factæ excussionis nocet mulieri agenti hypothecaria,sicut & cæteris creditoribus.l.5,t.8, p. 44, d. 2,n.1
Exceptio non solutæ dotis non potest obiici à creditoribus mariti post elapsa tempora intra quæ à marito opponi potuit l.5,t.10,p.60,d.2,n.1,2,&3
Exceptio non factæ discussionis quando possit esse peremptoria.l.7,t.34,p. 494,d.1,n.3,in all.
Exceptio non factæ excussionis competit possessori contra agentem hypothecaria.l.8,t.3,p.504,d.17,n.2, in all.
Exceptio domini non potest obiici agẽti interdicto recuperandæ, nisi reus dicat se habere causam ab actore,aut ab eo cuius Actor heres sit.l.8, t.3,p. 502,d.38,n.1,2,& 3
Exceptio contrarii spolii De rebus mobilibus An & quando detur spoliato ri cõuento remediis recuperãdæ possessionis l.8,t.3,p.512,d.40,à n.1,ad 11.
Exceptio soluti debiti competit cuilibet creditori conuento hypothecaria l.8,t.6,p.523,d.18,n.1
Exceptio excussionis est dilatoria, & ideo opponenda ante litem contestatam,non post, nisi opponatur per eum qui tanquam autor laudatus venerit in ius post litem ab emptore suo contestatam.l.8,t.23,p.602,d.1,n. 1,2,3,& 4
Exceptio non impugnans iudicatum, cuiusmodi est compensationis & solutionis,potest opponi etiam in executione iudicati.l.8,t.23,p.603,d.2,n.1
Exceptio excussionis neque nudo detentori datur,neque malæ fidei possessori conuento per hypothecariam. l.8,t.23,p.603,d.3,n.2,& 3
De Exceptionibus peremptoriis potest differri pronunciatio si respiciant merita causæ. At non item si possint litis ingressum impedire.l. 8, t. 23, p. 603,d.3,à n.1 ad 5
Exceptio rei iudicatæ non habet locum nisi vbi eadem est causa petendi. l. 7, t.22,p.439,d.4,n.3,in all.
Exceptio (deducto ne egeat) potest opponi etiam in executione iudicati&si admissa nõ sit,iuste ab executore pro uocari potest.l.7,t.20,p.433,d.42,n.1.
Exceptiones peremptoriæ admittitur etiam post recognitionem chirographi & latam interlocutoriam super iure taciti pignoris ob contumaciam debitoris.l.7,t.15,p.321,d.11,n.1
Exceptiones sunt peremptoriæ & durant post triginta annos etiam de iis rebus de quibus actiones essent temporales l.7,t.13,p.354,d.6,n.1

Executor.Executio.

Executor etiam vim priuatã cõmittere potest,qui exequitur mandatũ iudicis euidẽter iniustũ l.9,t.8,p.742, d.1,n.1
Executoris non est cognoscere an commissio iudicis sit iusta,vel iniusta.l.9, t.8,p.743,d.1,n.2,in all.
Executioni iniuriosæ tanquã testis qui adfuit non debet puniri tanquam auxiliator,nec in vllos litis sumptus cõdemnari.l.9,t.10,p.465,d.4,n.1
Executorem qui offendit, aliter atque aliter pro varietate personarum,locorum, & temporum condemnandus est.l.9,t.20,p.765,d.6,n.1
Executio quoties nulla & inualida est condemnandus est actor in omne id quod interest eius contra quem fit executio.l.7,t.16,p.377,d.8,n.3,in al.
Executio pro expẽsis cõsentiẽte procuratore taxatis permittẽda est pendẽte appellatione per modũ prouisionis obiter,satisdatione.l.7,t.18,p.389,d.5,n.1
De Executione sententiæ extra territorii permittenda, & quid antehac in Gaiorũ & Sebusianorũ prouinciis obseruari soleret.l.7,t.20,p.416,d.2, n.1
Executio non impedit aliam quandiu non est satisfactum creditori,annotationis tamen potestas extinguitur si rei persona capta sit.l.7,t.20.p. 417,d. 4,n.1
Executione iudicati,quod per condemnatum fieri ante omnia debuit si per eius tergiuersationem factum non sit an & quatenus pro facto haberi debeat.l.7,t.20,p.418,d.6,n.1
Executio an fiat ex literis de debitis an ex aliis,an pro sorte, an pro expensis l.7,t.20,p.432,d.40,n.1
Executio iudicati potest fieri etiam contra singularem successorem qui in ius condemnati successit, adeóque in eũ qui emit litependente.l.7,t.20,p.418, d.7,n.1,& 2
Pro Executione iniuriosa non tantùm is qui eam fieri iurauit condemnandus est sed etiam ipse executor si sit in dolo.l.7,t.20,p.18,d.8,n.1
Executor merus nullã habet causæ cognitionem.l.7,t.20,p.419,d.9,n.1
Executio sententiæ fieri non potest, quandiu non constat quid veniat in condemnationem l.7,t.20,p. 419,d. 10,n.1
Executio à qua prouocatum est non priuat possessorem sua possessione l. 7,t. 20.p.421,d.13,n.1
Executio violenta & iniuria quænam sit & an executori iniurioso possit de facto desisti.l.7,t.20,p.421,d.15,n.1
Executor admittens exceptionem quã admittere non debuit & ita delinquens in officio condemnari eo nomine debet l.7,t.20,p.423,d.20,n.1
Executio facta die Dominico etiam si facta sit pro debito reuocanda omnino est sed postulante procuratore fiscali potius quàm ipso debitore.l.7,t. 20,p.424,d.22,n.1
Executio præcisa nullo casu potest fine satisdatione ex instrumento quam uis authentico, si extra prouinciam factum sit nec si creditor sit mercator l.7,t.20,p.425,d.24,n.1
Executio facta pro debito non tenet, si facta sit nulliter, sed ea demum quæ ideò nulla est, quod sit facta contra formam statuti.l.7,t.20,p.426, d.26, n.1,2,3,& 4
Executio præceps facta in personam ipsam debitoris iniuriosa est & ab ea potest appellari, secus est si capta sint bona.l.7,t.20,p.427,d.27,n.1
Executionẽ iudicati impediens per tergiuersationem non est audiendus. l. 7,t.20,p.429,d.32,n.1
Executio sententiæ latæ contra tutorem,vel curatorem fieri potest contra pupillum vel minorem,sed in bona non in personam l.7,t.20, p. 429, d.35,n.1
Executori qui mandauit ipsius factum præstare tenetur,si quid ei possit imputari,adeò vt primo loco sit conueniendus nisi executor ipse paratus sit de suo satisfacere.l.7,t.20,pag.431, d. 32,n.1
Executio vna duobus modis potest aliã impedire,nempe si prior sit perfecta, aut si super priore lis pendeat l. 7, t. 20,p. 433,d.43,n.1
Executioni qui tanquam possessor intercedit non potest ei identitatem negare secus in eo qui tanquam possessor conuenitur l.7, t. 20, p.434,d. 45,n.1
Executione nulla iudicati indiger qui obtinuit in interdicto retinendæ,quo modo indiget is qui obtinuit in interdicto adipiscendæ. l. 7,t. 20,p.434, d. 45,n.1
Executor datus à Senatu non potest cognoscere de tertii intercessione, sed ad Senatum remittere rem debet. l. 7,t.20,p.434,d.46,n.1
Executio facta die dominico aut alio feriato in honorẽ Dei & quidẽ cũ effectu reuocanda est.l.7,t.20,p.435,d.50,n.1
Executio iudicati sicut & iudicatum ipsum extinguitur per appellationem. l.7,t.26,p.454,d.18,n.1
Executio prima cùm confluit in secundam sufficit ei qui ab vtraque appellauit vt posteriorem persequatur.l.7, t.29,p.463,d.1,n.1
Executio illa est quę sententię vigorem ad effectum perducit.l.7,t.28, p.471, d.7,n.2,in all.
Executio præcisa fieri non potest ex instrumento recepto per notarium regium etiam adhibito sigillo l. 7,t.15, p.368,d.3,n.1

Expensæ.

Expensæ factæ à marito pro dote æstimata,non sunt ei restituendæ, nisi cũ res ipsæ æstimatæ mulieri restituuntur.l.5,t.7,p.40,d.44,n.1,2,3,4,& 5
Expensæ refundi solent quoties mutatur actio post litem contestatam. l.8, t.3,p.501,d.8,n.19,in all.
Expensæ possunt cõpẽsari pro vno capite,pro alio autẽ adiudicari cũ lisvna habet plura capita.l.7,t.18,p.381,d.27,n.1
Expẽsæ litis appellatoriæ compẽsandæ sunt si ab eodem capite sententiæ vtriusque male appellatum sit.l. 7, t. 18,p.389,d.31,n.1
Expẽsarũ refusio,quæ factæ sunt in prioribus duabus instantiis,quomodo fieri debeat in tertia instãtia, si noua instrumẽta producãtur.l.7,t.18,p.389,d.32,n
Expẽsarũ iudicialũ litis appellatoriæ onus interdũ pertinet ad accusatorẽ etiã non condẽnatũ.l.7,t.18,p.390,d.35,n.1
Expẽsarum iudicialium in litem criminalem factarum petitio aliquando nulla est.l.7,t.18,p.390,d.36,n.1

Expensæ litis pro varia victoris auditione quo modo taxandæ.l.7, t.18,p.393, d.45,n.1

Expensæ factæ ad transferendum reum à carceribus inferioris iudicis ad carceres superioris, cui debeant imputari.l.7,t.18,p.394,d.46,n.1

Expensarum condemnatio per senatusconsultum ex tempore pronunciatum irrogata, emendari postea non potest l.7,t.18,p.394,d.47,n.1

Expensas litis pro quibus in carcere retinebatur soluere qui minimè potest, quo remedio succurrendum sit l.7,t.18,p.394,d.48,n.1

Expensas litis criminalis appellatoriæ, is nunquam debet condemnari qui obtinuit in prima instantia, nisi probetur calumniator l.7,t.18, p.395, d.50,n.1

Expensæ peti non possunt, quæ non nisi officio iudicis debitæ fuerunt post transactionem de principali negotio. l.7,t.18,p.406,d.82,n.1

Expensæ solutæ in autoritate arresti postea reuocati per supplicationem ciuilem, non repetuntur.l.7,t.18,p.407 d.85,n.1

Pro Expensis taxatis non potest quis detrudi in carceres nisi specialiter ipsum à iudice mandatum sit. l.7,t.20,p.423,d.19,n.1

Exemplum.

Exemplum omne magnum habet aliquid ex iniquo quod publica vtilitate compensatur.l.9,t.6,p.756,d.43,n.9

Excommunicatio.

Excommunicationis sententia secum trahit executionem, siue iusta sit, siue iniusta l.7,t.20,p.421,d.14,n.1

Falsum. Falsitas.

Falsum committi non potest sine dolo l.9,t.13,p.751,d.2,n.5,in all.

Falsi accusatio inter coniunctas personas silet, sed procurator fisci litem & accusationem exequi hoc casu potest & debet.l.9,t.13,p.752,d.5,n.1

Falsi quidem pœna ordinaria mors non est.l.9,t.13,p.752,d.6,n.1

Falsitas quæ nulli præiudicat non solet puniri.l.9,t.13,p.753,d.7,n.1,in all.

Falsum non potest esse punibile pœna ordinaria sine dolo.l.9,t.13,p.753,d.7,n.3,in all.

De Falso non potest hodie agi nisi criminaliter & præcedente solenni inscriptione, nec rursus contra eum qui produxit instrumentum dum prius actum sit contra notarium viuentem l.9,t.13,p.750,d.1,n.1

Falsitatem oportet esse notabilem ac proinde damnum notabile, vt pœna notabili infligi possit. l.9,t.13,p.753, d.8,n.3,in all.

Falsum qui commisit circa acta ipsius causæ debet causam admittere. l.9,t.13,p.753,d.8,n.4,in all..

De Falso criminaliter agens etiam cum solenni inscriptione non cogitur pati carceres quia nec nisi pecuniariam pœnam subire solet.l.9,t.13,p.754,d.9,n.1

Falsi sollennis inscriptio necessaria est etiam contra priuatam scripturam qui autem falso instrumento niti voluit ad alias probationes postea admittendus non est. l.9,t.13,p.754,d.11,n.1

Falsi gradus & pœnæ.l.9,t.13, p.701, d.13.n.1

Falsi quæstio incidens in ciuilem prius tractanda est, si præiudicium faciat ciuili actioni etiamsi iam concluſum sit causa ciuili.l.9,t.18,p.760,d.1,n.1

Fama.

Fama excusat à dolo & calumnia & consequenter à pœna.l.9,t.20,p.765, d.5,n.2

Fama non est sufficiens iudicium ad torturam.l.9,t.21,p.774,d.20,n.1

Facio. Fio.

Factum pro infecto haberi non potest l.9,t.4,p.720,d.6,n.6,in all.

Fieri quod potest aliquo inuito multò magis eo ignorante.l.9,t.27, p.796, d.3,n.2,in all.

Fieri non debent per plura, quæ fieri per pauciora possunt.l.7,t.4,p.326, d.6,n.3,in all.

Factum quicquid est contra leges pro infecto haberi oportet. l.7, t.20, p.425,d.22,n.5,in all.

Fauorabilis.

Fauorabiliores sunt qui certant de damno vitando, quàm qui de lucro captando l.7,t.1,p.314,d.25,n.9,in all.

Fœmina.

Fœminis, quæ parentibus succedunt, etiam dominus succedit, non item fœminis quæ non succedunt nisi in legitima, quæ tamen iis solui potest in pecunia sicut & legitima quæ debetur matri.l.7,t.1,p.302,d.5,n.1

Fauor.

Fauor nullus vnquam est moratoris, siue debitor ille sit, siue creditor l.8, t.19,p.674,d.47,n.4,in all.

Feudum.

Feudum obligari non potest, nisi certis casibus, multò minus venit in generali obligatione bonorum omnium l.8,t.13,p.557,d.2,n.3,in all.

Fideicommissarius.

Inter Fideicommissarios siue vniuersales siue singulares, An & quando locus sit iuri aderesecendi.l.6,t.3,p.125, d.2, à n.1,ad 10

Fideicommissarius vniuersalis heredis loco est l.6,t.3,p.125,d.2,n.1

Fideicommissi portio deficiens nunquam vacat.l.6,t.3,p.125,d.2,n.6

Fideicommissarij vniuersales, secundum nouellam Iustiniani constitutionem, recusante scripto herede, heredi tatem adire possunt.l.6,t.3,p.125,d.2, n.8

Fideicommissi confessio. Vide Confessio fideicommissi.

Fideicommissum bonorum debitoris alicui adiudicatum detractis detrahendis non impedit ne possit obiici exceptio excussionis detractionum faciendarum.l.8,t.23,p.605,d.11,n.1, 2,& 3

Fideiussor acceptus in id omne quod à Titio deberi constabit, non tenetur, nisi viuo Titio liquidatum sit debitum: præterquam si mentio facta sit heredum, aut nisi de iudicato soluendo fideiusserit l.8,t.27,p.647,d.34,

Fideiussor.

Qui Fideiusserat inutiliter, non eo minus tamen postea soluit vtiliter ita vt non possit solutum repetere.l.8,t.27, p.640,d.16,n.1,& 2

Fideiussori, non tantum actionis cessio, sed etiam tabularum redditio fieri debet per creditorē eiā inuito, ac multò magis ignorante debitore l.8,t.27, p.641 d.18,n.1

Fideiussor qui iusta exceptione siue cedēdarū actionū, siue alia qualibet minutus est, non censetur esse in mora, ideóque nec vsuras vllas debet. l.8, t.27,p.641,d.19,n.1,2,3,4,& 5

Fideiussor à iudice acceptus ad executionem sententiæ, non eò minùs condemnari debet, quòd eum tanquam minus idoneum admittere victus voluerat.l.8,t.27,p. 643, d.23, à n.1,ad 10

Qui Fideiussit iudicio sisti, si semel resistiterit, iterum sistere non tenetur. l.8,t.27,p.643,d.24,n.1

Fideiussori præstanda est indemnitas in ea ipsa moneta in qua soluit, si eius interfit & in eo plus iuris habet quàm creditor.l.8,t.27,p.636,d.2,n.1,2,3,4,& 5

Fideiussor si grauiores vsuras præstiterit eas indistincte repetere potest. l.8,tit.27, pagin.636, defin.2,num.5, in all.

Fideiussori exceptio discussionis etiam contra mercatorem competit: nisi ipse & mercator sit & in foro mercatorum conueniatur. Item ei qui promisit se soluturum ad eam diem ad quam debitor se obligauit. lib.8,tit.27,pagin.636,defin.3, num.1,2, & 3.

Fideiussor idoneus non est nisi qui & corpus suum cum bonis obligauit, & exceptioni ordinis renunciauit, nisi vbi consuetudo est in contrarium.l.8,t.27,p.636,defin.4, num.1, 2,& 4

Fideiussio cùm sit stricti iuris non trahitur ab vno casu ad alium nec proinde à compromissis ad iudicia. l.8, t.637,d.5,n.1,2,& 3

Fideiubens in rem suam non habet ordinis exceptionem, quamuis ei non renunciauerit.l.8,t.27,p.637, d.6,n.3,& 4

Fideiussores iudicio sisti & iudicatum solui non habent exceptionem ordinis, & in quo tamen differant. l.8, tit.27,pagin.638, defin.8, num.1,2, 3,& 4

Fideiussor totus exceptione pacti de non petendo, cuius tamen controuersiam patiatur à creditore, non eo minùs potest agere mandati si id malit contra debitorem l.8,t.27, p.638, d.9,à n.1,ad 10.

Fideiussor qui omisit exceptionem ex sua persona qua reus vti non potuit, habet nihilominùs mandati actionem, si ea exceptio minùs honesta fuit.l.8,t.27,p.638,d.9,n.6,in all.

Fideiussor tempore liberatus si soluat creditori, non ideò amittit actionem mandati l.8,tit.27,p.639,d.10, num.1, 2,& 3

Fideiussor vt sit idoneus cogitur etiam corpus suum obligare, tamersi pro eo interueniat qui corpus suum obligare non potest l.8,t.27,p. 639, d.12, n.2,& 3

Fideiussor iuratus potest in duriorem causam obligari, vt scilicet tanquam principalis teneatur non tanquam fideiussor.l.8,t.27,p.640,d.14,n.1,2,& 3

Fideiussor exlocationis lege datus absente locatore vtiliter tamen obligatur interueniente stipulatione notarij.l.8,t.27,p.640,d.15,n.1,2,3,& 4

Fides.

Fides bona tertii possessoris non excludit ius spoliati si nihil spoliato imputari possit.l.8,t.3,p. 507, d.26, à n.1, ad 15

Filius. Filia.

Filios prægrauari materno odio iniquū est.l.8,t.36,p.711,d.8,n.7,in all.

Filiafamil.potest iure diuino & pontificio nubere sine consensu patris.l.9, t.9,p.743,d.1,n.5,in all.

Filius non potest videri deceptus qui patris consilium secutus & executus est.l.9,t.28,p.807,d.25,n.5,in all.

Filij & nepotes naturales legitimi bastardorum nobilium an & quando familiæ nomen gestare possint.l.9,t.28,p.807,d.27,n.1

Filia non potest per diuisionem faciam in testamento patris excludi à successione fratris talliabilis nisi agnouerit voluntatem.l.7,tit.1,pag.305,d.8, n.1

Filia quæ patri talliabili non succedit sed dotem pro legitima à domino habuit, non habet inuita dominum in ea dote successorem licet maneat talliabilis l.7,t.1,p.303,d.8,n.1

Filia quæ remāsit in communione pro legitima duplici modo non excludit dominum.l.7,t.1,p.317,d.26,n.1

Filia quæ legatum sibi pro legitima relictum agnouit non est in cōmunione licèt habitet cum fratre.l.7,t.1,p.314,d.28,n.1

Filia potest si velit repudiare legatum & legitimā petere in corporibus bonorum.l.7,t.1,p.314,d.28,n.1.in all.

Filia defuncta talliabili sine liberis potior est causa domini quàm patris etiam in dote profectitia si pater neque expresse neque tacitè fuerit sibi stipulatus salua patri legitima.l.7,t.1,p.314,d.30,n.1

Filiafamilias.

Filiafamilias, An & quandiu agere possit de dote siue profectitia siue aduentitia sine patris consensu.l.5,t.8,p.49, d.17,n.4,5,& 6

Filia An vino patre possit dotem repetere ab herede prioris mariti qui eā soluit patri sine filiæ consensu, cùm filia eam dotem sibi stipulata esset patre consentiente. Et quid si eam pater secundo viro dederit?l.5,t.8,p.50, d.19,à n.1,ad 16

Filiæ præsentia non est necessaria vt ei dos acquiratur ex constitutione facta marito, sed est necessaria vt futuræ successioni renuncietur.l.5,t.8,p. 51,d.20,n.5,6,& 7

Filia quæ non renunciauit accipiendo minùs congruam dotem à patre non ob id postea renūciare cogitur, quod eam postea dotem pater auxerit & congruam fecerit.l.5,t.9,p.559,d.5,n. 1,2,3,4,5,& 6

Filia An instituta sit in quota hereditatis An in quota bonorum valdè interest.l.5,t.9,p.56,d.9,n.1,2,3,4,& 5

Filiusfamilias Senator non potest facere testamentum nec si pater consentiat. Habet tamen filios suos heredes legitimos in peculio quasi castrensi, quamuis illi mortuo patre remaneāt in potestate aui, ita vt nec matrem tutricem habere possint.l.8,tit.32,p. 696,d.5,n.1,ad 18

Fiscus.

Fiscus, aut is qui fisci locum tenet succedit loco partis nemine querelante l.9,t.2,p.729,d.9,n.2,in all.

Fiscus nulla bona habere potest nisi quę admissis creditoribus superfutura sunt.l.9,t.6,p.636,d.3,n.1,in all.

Fiscus habet quidem priuilegium taciti pignoris, sed debitores suos in carceres detrudere non potest. lib.7, titu.33,pag.493,definit.1,numer.6,in all.

Fiscus succedens in ius priuati tenetur de euictione & ad litis sumptus perinde ac priuatus quilibet siue ex cōtractu successerit, siue ex confiscatione.lib.8,t.30,p.687,d.19,n.1,2,& 3

Focus.

Foci communio aut separatio non prodest quicquam ad excludendum vel admittendum dominum, sed tātum communio vel separatio bonorum.l.7,t.1,p.306,d.15,n.1

Fructus.

Fructus solent tanquam accessiones omnimodo sequi causam dominij.l.8, t.36,p.714,d.15,n.2,in all.

Fructus omnes post litem contestatam percepti debentur ab eo qui sua diligentia & industria meliorem fundum fecit.lib.7,titu.18,pag.384,d.19, n.1

Fructuum æstimatio summaria interdum fieri potest ex proportione vsurarum quincuncium.l.7,t.18,p.385,d. 10,n.1

Fructuum restituendorum condemnatio sit etiam aliquando pendente lite.l.7,t.18,p.385,d.23,n.1

Fructus nullo iure percepti ante litem contestatam non sunt restituendi si percepti sint bona fide.l.7,t.18,p.386, d.25,n.1

Ad fructuum restitutionem qui non est condemnatus, tenetur aliquando tamen omnes reddere, quos percepit ex die iudicati.l.7,ti.18,pag.395,d.50, n.1

Fructus petiti & non adiudicati à Senatu pro compensatis haberi debent cum non possint haberi pro denegatis.l.7,t.18,p.404,d.74,n.1

Fraus.

Fraus est probanda non præsumenda.l.9,t.2,p.728,d.8,n.2,in all.

Fructus.

Fructus bonorum dotalium, si sint & ipsi dotales ad mulierem non ad maritum, maritive heredes pertinent.l.5,t.7,p.306,d.20,n.7,& 8

Fructus bonorum dotalium aut prodote obligatorum, conseruandi sunt mulieri, non vt dos in tuto collocetur, sed vt in communes vsus consumantur.l.5,t.7,p.308,d.59, num.1,2,3, 4,& 5

Fructus veniunt in condictionem.lib. 8, titu.3,pag.503,defin.12, num.6,in all.

Fructus etiam non petiti quando adiudicari possint, & quando peti post sententiam qui non sunt adiudicati. lib.7,tit.18,pagin.402,d.67,à nu.1,ad 13

Fructus etiam non petiti veniunt in iudicio possessorio retinendæ vel recuperandæ possessionis.l.7,t.18,pa.402, d.68,n.1,& 2

Fructus quos possessor absolutè ac incommutabiliter suos fecit, non possunt cum sumptibus in rem meliorandam factis compensari.l.7,t.18,p. 402,d.70,n.1,& 2

Fuga.

Fuga est criminis indicium. l.6,t.2,p. 122,d.1,n.2,in all.

Fuga facit indicium ad torturam.l.9,t. 21,p.768,d.4,n.2,in all.

Fundum.

Fundo redempto talliabili ex pacto de retrouendendo, precium debetur domino cui fundus auffertur.l.7,t.1,p. 301,d.2,n.1

Fundorum valor solet ex reditu potissimùm æstimari.l.7,t.1,p.313,d.26,n. 3,in all.

Fundum alienum qui nullo iure retinuit, ad fructuum restitutionem condemnandus est, nisi quos à lite contestata perceperit, si modò probabilem causam habuit nesciendi aliēnū, puta tanquam heres. l.7,t.18,p.403,d. 73,n.1

Fur. Furtum.

Fur non potest quis probari quin constet prius de re furtiua, nec res furtiua esse quæ non fuerit ab alio prius amissa.l.7,t.25,p.446,d.9,n.1

Furtum est contrectatio rei alienæ inuito domino.l.7,t.25,p.446,d.9,n.2,in all.

Furtum secundum punitur interdum pœna mortis.l.9,t.24,p.792,defin.184 n.1

Fur ex quibus iudiciis possit condemnari ad torturam.l.9,t.21,p.768,d.43 n.1

Furtum esse non potest vbi non est interuersio possessionis.l.9,t.19, p. 762, n.4,in all.

Furtum.

Furtum ex variis indiciis colligi potest, vide indicium.l.6,t.2,p:122,d.1

Fur nemo probatur ex eo solo quòd rē furtiuam in domo sua habeat. l.6,t.4, p.123,d.4,n.1

Furtum non fit sine animo furandi.l.6, t.2,p.123,d.3,n.1,in all.

Furtum potest probari in genere, quāuis non sit probatum in specie, & quo modo puniri eo casu debeat.l.6,t.2,p. 123,d.5,n.1,2,& 3

Geminatio.

Geminatio solet multùm prodesse vt appareat seriò quid factum esse non inconsulto & per errorem.l. 7,t.3,p. 322,d.4,n.2,in all.

Grassator.

Grassatori opem qui tulit qui se officium iactabat non potest teneri eo nomine.l.9,t.21,p.791,d.15,n.1

Gratia.

Gratia criminis facta per Principem adprobari potest à Senatu etiam inaudito procuratore vassalli.l.9,t.27,p. 795,d.3,n.1

Grauamen.

Grauamen intolerabile dicitur quod perpetuo grauat.l.9,t.29,p.813,d.7,n. 5,in all.

Heres.

Heredis & legatarij differētia.l.6,t.3,p. 124,d.1,n.6

Heredi etiam inuito deficiens coheredis portio adcrescit.l.6,t.3,p.125,d.2, n.3

Heres idem esse non potest & fideicommissarius.l.6,t.3,p. 125,d.2, num.9, in all.

Hereditates ascendentium sunt debitæ descendentibus.l.6,t.4,p.125,d.1,n.3, in all.

Hereditatis partes sunt homogeneæ.l. 6,t.4,p.126,d.3,n.5,in all.

Hereditas per codicillos dati non potest.l.6,t.5,p.127,d.1,n.3,in all.

Heres facere non potest vt testamentū quod ab initio non valuit postea conualescat.l.6,t.5,p.130,d.6,n.6

Heredes coguntur causas appellationis reddere etiam à defuncto interpositæ.l.8, t.30,p.692,d.27,n.3,in all.

Heredes succedunt in vniuersum ius quod defunctus habuit.l. 7,t.1,p.301, d.2,n.1,in all.

Heres tenetur conscientiam defuncti exonerare.l.7,t.4,p.324,d.1,num.13,in all.

Heres hodie est possessor ipso iure sed ita demum si ignorauerit hereditatem.l.7,t.7,p.331,d.1,numer.3,in all.

Heres qui semel fuit nunquam definit esse heres.l.7,t.7,p.331,d.6,num.16,in all.

Heres pro parte qui post diuisionem hereditatis possidet totam rem obligatam non censetur iure tertij possessoris ne quidem pro parte coheredis l.7,t.10,p.347,d.3,n.1
Heres cum beneficio legis condemnandus est proprio nomine ad expensas litis quam temerè vel instituit, vel suscepit.l.7,t.18,p.381,d.7,n.1
Heres qui moram non contraxit tenetur aliquando ad expensas litis, nempe cum debentur illa ex conuentione.l.7,t.18,p.385,d.21,n.1
Heres vtitur in omnibus iure defuncti cùm censeatur eadem persona. l.7,t.20,p.434,d.44,n.9,in all.
Heres qui pronunciatus est cum beneficio legis & inuentarij talis habendus est quod ad omnes creditores etiam non vocatos. l. 7,t.7,p.414,d.15,n.1
Heredis aut collusio aut negligentia legatariis nocere non debet.l.7,t.22,p.440,d.5,n.2,in all.
Heres cum beneficio legis & inuentarij perinde heres verè est, atque is qui purè hereditatem agnouit. l.7,t.32,p.487,d.10,n.1,in all.
Heredis bona non sunt obligata creditoribus defuncti, quamuis defuncti bona sint obligata hypothecariis creditoribus heredis.l.7,t.32,p.489,d.15,n.1,& 2

Hereditas.

Hereditatis expilatæ crimen an & quo casu non habere locum possit & de edicto quod vocant *le mort saisit le vif*.l.9,t.19,p.762,d.1,n.1
Hereditas nulli inuito aut ignorāti acquiritur nec edicto, nec aliqua consuetudine.lib. 9,tit.19,p.762,d.1.num. 5.
Hereditatis expilatæ crimen non nisi loco deficientis actionis furti intendi consuesse certi iuris est.l.9, t.19, p.762,d.1,n.4,in all.
Hereditatis expilatæ reo nihil prodest obiicere exceptionem de iure tertij etiam olentis nisi ipse dicat se heredem.l.9,t.19,p.763,d.1,n.1
Ad Hereditatem admitti non potest is de quo nominatim excludendo testator cogitauit.l.6,t.5,p.134,d.14,nu.8, in all.
Hereditate semel adita omnis defuncti voluntas rata constituitur.l. 6, t.5,p. 135,d.16,n.10,in all.
Hereditari tanquam iacenti curatorem dari qui passus est, non potest subinde allegare aditionem hereditatis.l. 7,t.19,p.414,d.17,n.1

Homicidæ.

Homicida in accusando potior est causa liberorum, deinde vxoris, tertia parentum, postrema agnatorum & cognatorum iuxta ordinem succedendi.l.9,t.1,p.715,d.2,n.1

Homo.

Hominis liberi æstimatio nulla est.l.7, t.5,p.327,d.2,n.7,in all.

Hypotheca.

Hypotheca specialis hominis non tollit generalem legis,ni id expresse dictum sit.l.5,t.8, pag.44,d.3,num.1,2 & 3
Hypotheca cùm nudo sensu contrahatur, etiam inter absentes contrahi potest.l.8,t.6,p.517,d.3,nu.4,in all.
Hypothecaria in solidum vnus ex heredibus debitoris conueniri potest, nec obiicere exceptionem non discussi coheredis.lib.8,ti.6,p.518,d.5,n.1
De hypothecæ specialis excussione facienda.lib.8,t.6,pag.519,d.8,num. 1, 2,3,4,& 5
Hypothecæ specialis discussionem non factam obiicere non potest is qui emit sub hasta.l.8,t.6,p.520,d.10,à n.1, ad 11
Hypotheca constituta intelligitur si cõ ueneritvt super aliquo fundo certa pecuniæ quantitas soluenda imponatur.l.8,t.6,p.521,d.13, numer.1, 2,3, 4,& 5
Hypotheca etiam testamento pignus constituere potest.l.8,t.6, p.521,d.13, n.2,in all.
Hypothecarius creditor posterior soluens anteriori hypothecario succedit in eius locum etiam citra conuentionem,nõ etiam extraneus. Et quid si solutum sit ei qui habebat ius retentionis etiam contra anteriorem. l. 8,t.9,p.549,defin.2,num.1,2,3,4,& 5.
Hypotheca contrahitur per conuentionem etiamsi præstandæ pecuniæ dies nondum venerit.l.8, t.14,p.557, d.1,n.4,in all.
Qui potest ipse Hypothecaria conuenire per eum contra quem agit hypothecaria non ideo repellitur vulgari illa exceptione quem de euictione tenet actio.l.8,t.8,p.686,d.16,n.5, & 6

Hypothecaria.

Post Hypothecariam propositam potest agi condicione ex l.vlt C.ad retinendam possessionem, & quidem impunè ante litem contestatam,postea verò refusis sumptibus.l.7,t.7,p. 329,d.2,n.1
Hypothecam & possessionem rei à se venditæ addita (clausula constituti) qui excepit potest suam possessionem auocare nulla facta excussione quamuis non imploret beneficium. l. vlt. C.hoc tit.lib.7, tit.7,p.342,d. 37,n.1
Hypothecaria non nisi contra possessorem exercetur.l.7,t.7,p.342,d 38,n.9, in all.

Ignorantia.

Ignorantia facti alieni tolerabilis est non proprij.l.9,t.15,p.755,d.12, n.4,in all.
Ignorantis conditio per alium melior fieri potest, at non deterior.l.9,t.28, p.803,d.16,n.3,in all.

Immunitas.

Immunitas tribuitur plerumque ob solam nobilitatem.l.9,t.28,p.801,d.10, n.6,in all.
Immunitas concessa pro bonis præsentibus extenditur etiam ad futura ex præsentibus acquisita.l.9,t.28,p.804, d.19,n.1
Immunitatis priuilegium à tributo iudicati datum Senatoribus & rationalibus ad eorum viduas non porrigitur. lib.9,t.28,pag. 805, d.22, n.1
Immunitas effectus est nobilitatis nisi cùm lege, vel edicto Principis aliter cautum est.l.9,t. 20,p.813, d.7,nu.1,in all.

Impetratio.

Impetratio rescripti aduersus peremptionem instantiæ nulla sumptuum refusione onerat impetrantem.l.7,t. 18,p.383,d.13,n.1

Impensæ.

Impensarum nomine in alienam rem bona fide facturum competit retentio in executione iudicati, quamuis de eo nihil in sententia dictum sit libr.7,titu.20,pagin.420,definit. 12, n.1
Impensæ omnes mulieri sunt restituendæ, quibus non restitutis dos imminueretur.l.5,t.7,p.28,d.14,n.1,2,3,4, & 5
Impensarum condemnatio plerumque victo remittitur veneratione consanguinitatis & affinitatis.l.7,t.18, pag. 400,d.63,n.1,& 2

Impossibilitas.

Impossibilitas habet impedimentum naturale.l.6, t.5, p. 128,defin.2,nu.4, in all.

Impubes.

Impubes doli capax & proximus pubertati si quem occiderit per dolum tenetur pœna ordinaria.l.9,t.10,p.744 d.2,n.1

Incertitudo.

Incertitudo non semper liberat reos qui plures accusantur de eodem crimine, cuius præsumptio par sit contra omnes.li. 9,tit.21,p.775,d.19, num.1

Incorporalia.

Incorporalia sunt quæ neque tangi,nec quæ teneri possunt.l.7, t.2,p.336,d. 35,n.1,in all.

Incestus.

Incesti pœna, vide Pœna incesti.
Incestus quid sit ? & An ex qualibet illicita coniunctione contrahatur. lib.5,titu.3, pagin.5, definit.2, à nu. 1, ad 12
Incestum iure gentium admissum etiam per figuram matrimonij punitur morte, non etiam quod iure tantùm ciuili.l.5,t.3, p.6,d.5,nu.1,2,3,& 5.
De Incesto simplici & iuris positiui extra causam matrimonij contracto. lib.5,tit.3,pag.7,defin.7,num.1,2,3,4, & 5
Incestum ab ignorante admissum non punitur.lib.5,tit. 3,pagi.7,d.8,nu.1,2, & 3

Iniuria.

Iniuria non leuis est si in ius ducatur is,qui velit soluere.l.7,t.20,p.415,d. 19,n.7,in all.
Iniuriam qui dixit motus calore iracundiæ & procuratus adhuc puniendus est,sed mitius.l.9, t.20,p.764,d. 1,n.1
Iniuriæ persequendæ ius transmittitur ad heredem si accusator decesserit pendente appellatione.l. 9,t.20,pag. 764,d.2,n.1

Iniuriam

Injuriam dicens quam scit publicè intererat excusatur fama & auditu à fide dignis licèt eam probare non possit l.9.t.20.p.761.d.5.n.1
Iniuriarum agere non potest, quas quis propria autoritate vindicauit l. 9.t.20.p.766.d.8.n.1
Iniuriam verbo tantùm factam verbo quoque deleri & dissolui nihil prohibet l.9.tit.20.p.766.d.8.n.8.in all.
Iniuriã sibi facit qui rei iudicatæ executionem in nouæ petitionis initium redigit l.7.tit.24.p.444.d.3.n. 5.in all.

Inquirere.

Inquirendi iusta causa est contra eum qui id fecit quamuis mandante altero quod non nisi in malos vsus & falsi commiscendi gratia destinatum esse possit l. 9.tit.13.p.753.d.7. num.1

Insinuatio.

Insinuationis statuariæ solemnitas in remuneratoriis perinde ac in cæteris donationibus necessaria est l 6. t.5.p.135.d.17.n.6
Insinuatio donationis non pertinet ad actus substantiæ, sed tamen est conditio sine qua non potest valere donatio l. 8.t.36.p.712.d.11.num.13.in all.
Insinuationis solemnitas etiam nec necessaria, tamen omnimodo implenda est si præscripta sit à contrahentibus:alioqui ex eo defectu vitiatur donatio l.8.tit.38.pag.720.d. 2.num.1

Instigator.

Instigator occultus non tenetur ad exclusas litis si non fuerit calumniator l 9.t.2.p.728.d.9.n.1
Instigatori occulto debentur expensæ litis quas subministrauit, si eum sibi iudicari reus petierit non aliter l.9. t.2.p.728.d.10.n.1
Instigator manifestus nihil distat ab accusatore l.9.tit.2.pag.729.d.10.n. 6. in all.

Instrumentum.

Instrumentum est probatio probata & non probanda l.9. tit.13.pag.752.d. 3.num.3.in all.
Instrumentum aliquod producenti licèt se eo nolle vti dicat non est super falsitate pronuntiandum, sed tantùm super nullitate l.9.t.13.pag. 754.d.10.n.1
Instrumentum falsum qui producit debet si interrogetur clare respondere,an eo vti velit nécne l. 9. tit.13. pag. 755.d.12.n.1
Instrumenti fides facilius est vt vacillet,quàm vt corruat l.9.t.13.p.755. d.12.num.8.in all.

intercessio.

Intercessio tertij qui non reperitur in possessione non potest impedire executionem sententiæ contra possessorem reddítæ,eius tamen interesse recipienda est l.7.t.20.p.432. d.39.n.1

Interdictum.

Interdicta possessoria sunt annua l.8.t. 3.p.501.d.8.n.4.in all.
Interdicto retinendæ possessionis proposito potest quis proponere in subsidium interdictum retinendæ, non contra,at interdictum adipiscendæ vtrique necessarium est l. 8.t.3.p. 511.d.37.n.1.2.3.& 4
In interdicto vti possidetis nec cognoscitur de dominio nisi incidenter, nec quicquam de possessione decernitur ante diffinitiuam sententiam nisi ad causam momentaneæ possessionis aut sequestrationis l.8.t. 4.pag.513.d.1.n.1.ad.10
Interdicta retinendæ & recuperandæ possessionis sunt incomparabilia, nisi quatenus referuntur ad diuersa genera possessionis l.8.tit.4.p.515.d. 8.nu.8.in all.
Interdicto retinendæ locus esse potest quamdiu retinetur possessio ciuilis, licèt sit amissa naturalis, secus si ciuilis quoque amissa sit l. 8. t.4.pag. 515.d.9.n.1.& 2
Quando interdicto vel personali actione agendum sit pro præstatione annua lib.8.tit.4.pag.515.d.11.num. 1. 2. & 3.
Interdicta alia sunt retinendæ possessionis gratia, alia recuperandæ, alia adipiscendæ, lib. 7.tit.7.pag.330.d. 4.n.12. in all.
Interdicta sunt hodie sublata & in eorum locum substitutus vsus actionum extraordinariarum l. 7. t.7.p. 329.d.4.n.10.in all.
Interdictum ei soli competere potest qui tum possidebat cùm deiceretur lib. 7. tit. 7. pag.337.d.24.num. 4.in all.

Interlocutio.

Interlocutio valet & iusta est de conficiendo inuentario nonobstante (vt aiunt) oppositione & appellatione vt res colloceturin tuto l.7.t. 15.p.364.d.6.n.1.

Interpretatio.

Interpretatio ea est capienda in dubio,per quam actus sustineatur l. 8. tit. 38. pag.723.defin.8. numer. 7. in all.
Interpretatio ea semper in dubio capi non debet per quam id de quo quæritur diuidatur l.7.tit.1.p.304.d.9.n. 13, in all.

Iracundia.

Iracundiæ calore quod malè factum est potest per pœnitentiam dilui vsque ad responsionem factam ab interrogato de crimine l.9.tit.20.pag.766. d.10.num.1

Iudex.

Iudex bonus nihil vnquam decernere debet nisi audita vtraque parte lib. 7. tit.15. pag.371. defin.10. numero 1. in all.
Iudex laicus nõ de proprietate, sed de sola possessione beneficij cognoscere potest l. 6. tit. 1.pag.120. def. 5. num. 4
Iudex non potest intentionem actoris, quæ est facti supplere l.7.tit.18. p. 398.d.56.n.13.in all.
Iudex regulariter non cogitur sibi sumere adsessorem etiamsi alteruter litigatorum id fieri suis sumptibus petat l.7.t.15.p.373.d.17.num.1
Iudex appellationis potest pronuntiare de eo quod cœpit interesse pendente appellatione nisi appellatio fuerit deserta, lib.7.tit.16.pag.377. d.7.num.1
Iudex an incompétens dicatur, an vt suspectus recusetur l.7.tit.17.pag. 378.d.1.num.1
Iudex bonus debet litium materiam minuere potius quàm augere l.7. titu.18.pag.384. defin.18. num.2. in all.
Iudex bonus numquam debet impunitam calumniam relinquere lib.7. tit. 18. pag.389. defin.33. numer. 5. in all.
Iudex,requisitus an possit cognoscere de æquitate aut nullitate sententiæ l.7.t.20.pag.416.d.2.n.1.& 2
Iudex requisitus non debet permittere executionem sententiæ, quæ contra ipsius requisiti autoritatem fit reddita lib. 7. tit. 20. pag. 426. d.25.num.1
Iudex requisitus non potest cognoscere de nullitate sententiæ, si nullitas non à iure communi pendeat, sed ab alia causa l.7.t.20.pag.427.def. 29.num.1
Iudex nihil potest nec debet decernere sine causæ cognitione l.9.t.2.pag. 728.d.7.n.14.in all.
Iudex non semper nec facilè actionis iniuriam debet decernere publicationem reuocatæ per reum iniuriæ l.9.t 20.p.766.d.10.n.1
Iudex ea supplere non potest quæ sunt facti l.7.tit.1.pag.307. d.15.num.20. in all.
Iudex an & quando possit condemnare reum ex confessione quam extorsit promissa impunitate l.7.tit. 25.p.445.d 8.n.1
Iudex non attentat qui iubet,mandari executioni vnam interlocutoriam cum ab alia tantùm fuit appellatum lib.7.tit. 26. pag. 455. def. 22. num.1.2.& 3
Iudex appellationis potest pronuntiare de accessoribus, de quibus nihil dictum fuerat in priore sententia l.7.t.26.p.455.d 24.n.1
Iudex qui dedit executorem cognoscit de desertione appellationis ab executore, nisi cùm ab eo ipso iudice appellatum est ad superiorem lib. 7. tit. 26. pag. 457. definit. 29. num.1.
Iudex ecclesiasticus nullam habet in laicos iurisdictionem nisi cùm agitur de sacramentis & huiusmodi alia re quæ sit spiritualis l.7.tit.28.p. 468.d.1.n.2.in all.
Iudex laicus non potest cognoscere de correctione morum inter ecclesiasticos lib. 7. t. 28. pag.470. def.5. num.1.& 2
Iudex laicus cognoscere debet de scãdalo quod laicus fecerit in ecclesiã, non in spretum religionis, sed possessionis suæ tuendæ gratia l.7.tit. 28 p.471.d.19.n.1
Iudicis solùm decretum adeòque Senatus non habet vim mandati & literarum nisi idipsum decreto expressum sit l.7.tit.20. pag. 427. d. 28.num.1
Iudicium possessorium an & quando cumulari possit ex can. redintegranda cum restitutione in integrum l. 8.t.3.p.501.d.8.à n.1.ad 20.
Indicium summarium numquam cumulandum est cum plenario l.8.t.3. p.502.d.9.n.2.in all.
Qui iudicatum perperã exectus est, tenetur eo nomine etiam de casu fortuito superueniente si non purgauerit vitium executionis, oblato omni eo quod interest aduersarij l. 8.tit.13.p.556.d.1. n.6.& 7
Is cui ex Iudicato aliquid præstandum est antequam pignus restituere rogatur,non prohibetur ex aliis causis, si quas habeat,idem pignus retinere l. 8. tit.15. pag.561. defin.1. num. 1. 2. &3.

Iurisdictio.

Iurisdictio est primum & præcipuum iudicij cuiuslibet fundamentum l.7. t.28.p.470.d.6.n.4.in all.

Ius.

Ius acceptandi transit ad omnes eos

in quos & ipsa donatio trasire potest l.9.t.36.p.716.d.19.n.3.in all.
de Iure adscrescendi inter heredem vniuersalem,aut particularem & institutum ex re certa.l.6.t.3.p.124.d.1.à n.1.ad 20
Ius adcrescendi simile est alluuioni.l.6.t.3.p.124.d.1.n.5
Ius adscrescendi vnde inducatur? l.6.t.3.p.124.d.1.n.8.& 9
Ius deuoluti.Vide deuolutio.
Ius creditorum mariti idem est quod ipsius mariti in exceptione dotis non solutæ. Et quando ea exceptio competat? l.5.t.10.p.62.d.8.nu.1.2.3.& 4.
Ius extorquendæ retrouenditionis nõ excludit priuilegium restitutionis contra spoliatorem. l.8.t.3.p.501.d.19.n.1.2.3.& 4
Iuri suo & priuilegio quilibet adnunciare potest.l.8.t.6.p.519.d.7.num.3. in all.
Ius pignoris sui non remittit qui patitur se præsente rem obligatam distrahi, nisi expresse consenserit aut nisi ad hoc vocatus sit vt sciretur an consentire vellet an dissentire. l.8.t.14.p.558.d.2.n.1.2.& 3.
Ius offerendi necessarium antecedens est iuris auferendi.l.8.t 16.p.563.d.1.n.1.in all.
Ius ex contractu quæsitum non potest in longius tempus protrahi quàm contractus ipse. l.8.t.22.p. 601.d.12.n.6.in all.
de Iure actionis priùs quidem quærendum est quam de iure exceptionis, sed priùs tamen de persona rei quàm de iure actoris, vt qui tanquam talis intercessit priùs se talem probet. l.8.t.23.p.605.d.9.num.1.2.3.4.& 5
Iura omnium intacta seruari melius est quàm vulneratam causam remedium quærere. l.7.t.32.p.481.d.21.n.7.in all.
Iura vigilantibus non autem negligentibus subuenire debent. l.7.t.17. p.360.d.19 n.8.in all.
Ius redimendi præscribitur 30.annis si emptor velit vti imo suo.nam si nolit vti & malit retrouendere nullam eo nomine habet actionem. l.7.t.13. p.359.d.18.n.1
Ius petendæ executionis sententiæ non potest vltra triginta annos durare vt nec iura cætera.l.7.t.13.p.356.d.12.n.1
Ius pugandi cõtractum ex causa enormissimę læsionis triginta annis prescribitur l.7.t.13.p.355.d.11.n.1
Ius offerẽdi quod competit ad inducendam pignoratitiam nullo tempore præscribitur. l.7.t.13.p.354.d.7 num.1
Ius retrahendi præscribitur 30. annis etiam adhibito iureiurando. l.7.t.13. p.353.d.4.n.1.
Ius speciale potentius est communi cum nec aliam ob causam fiat, nisi vt communi deroget.l.9.t.28.p.801. d.12.n.10.in all.
Ius nemo remittere intelligitur quod ignorat sibi competere. l.9.t.24.p. 791.d.13.nu.18.in all.
Ius sibi dicit qui propria autoritate facit quod per iudicem facere deberet l.9.t.20.p.766.d.8.n.1.in all.
Iuris sui tuendi potius quàm alieni vsurpandi animo feciſſe quisque præsumendus est. l.9.t.18.p.761.d.2.nu.6.in all.
Iuris ciuilis pauce siquidem sunt aliæ, iuris vero pontificij aliæ,& leuiores. l.9.t.17.p.760.d.1.n.9.in all.
Iure communi & publico qui vtitur læsus aut deceptus videri minimè potest. l.8.t.38.pag.723.d.8.num.2. in all.
Iuris communis quod contra rationem constitutum,est non debet trahi ad consequentias ne quidem in causis ciuilibus. l.9.t.28.p.807.d.24. n.17.in all.
Iura naturalia non possiunt corrumpi per ciuilia. l.7.t.1.p.304.d.8.num.7. in all.
Iuris plus nemo habere potest ex alterius persona, quàm alter ille habuerit. l.7.t.12.p.351.d.2.n.4.in all.
Iurium prescriptio nulla est nisi interueniente scientia & patientia eius qui tale ius potuisset constituere. l.7.t.8.p.345.d.2.n.1
Iuris quasi corporalis possessio. l.7.t 7.p.329.d.3.n.1
Iuris plus habet qui & condiuisor & proximior est,quàm qui proximior tantùm cùm duo vincula sint fortiora vno. l.7.t.1.p.316.d.31.num.12. in all.
Iuris iam acquisiti facilior est conseruatio quàm noui acquisitio. l.7.t.1. p.310.d.24.n.3.in all.

Iudicatum.Iudicium.

Iudicatum postquàm est siue benè, siue male, siue ab ordinario iudicio, siue à delegato, necessaria appellatio est cùm nulla esse sententia proponatur. l.7.t.19.p.415.d.10.n.1
Iudicij acta apud Senatum qui corrupisse dicitur, si non probetur,non torquetur: sed si probetur ad multam honorariam præter pœnam pecuniariam condemnatur.l.9.t.13. p.753.d.3.n.1
Iudicari iniquitas per appellationem plerumque corrigitur.l.7.t.14.p.363. d.4.n.4.in all.
Iudicati exequendi ex moribus Augustorum forma tractatur. l.7.t.20. p.434.d.48.n.1

Iusiurandum.

Iusiurandum non tam probatio est quàm releuatio ab onere probandi. l.7.t.13.p.481.d.2.n.7.in all.
Iusiurandum non immutat naturam contractus in quo adhibetur. l.7.t. 13.p.354.d.4.n 3.in all.
Iusiurandum vim clausulæ habere nostris placet.l.8.t.38.p.723.d.8.nu. 8. in all.
Iusiurandum non supplet defectum insinuationis statutoriæ. l.8.t.38.p. 723.d.9.n.3
Iusiurandum habet vim specialis expresionis. l.6.t.5.p.132.d.11.n.4
Iusiurandum cõtra bonos mores præstitum non est obligatorium.l.6.t.5. p.134.d.15.n.3.in all.
Iusiurandi sollennitas solet firmare contractus omnes à muliere factos etiam contra legem Iuliã de fundo dotali. l.8.t.14.p.560.d.7.n.2.in all.
Iusiurandum quod plenam litis victoriam iuranti non acquirit, nec liberat aduersarium à condemnatione expensarum. l.7.t.18.p.399.d.60.n.3. 4.& 5

Iustificatio.

Iustificationes suspectæ sunt, quęcunque post obiectos testes allegantur. l.9.t.2.p.727.d.6.n.2.in all.

Laicus.

Laicus fideiubens, pro clerico præscriptione fori iuuari non potest. l.8.t.27. pag.639. defin.13. num.1.2. & 3

Latro.

Latronis famosi & grassatoris pœna & in quo differant. l.9.t.24.p 788. d.7.n.1
Latronis famosi & furis famosi differentia. l.6.t.2.pag.123.d.3.num.1.n.3. & 4

Legatarius.

Legatarius hereditatis non est magis successor iuris quàm legatarius rei singularis. l.6.t.3. pag.124.d.1.nu.8. in all.
Legatarius etiam per vindicationem non potest legatum occupare propria autoritate, institutus ex re certa potest, sed non agere interdicto retinendæ possessionis ante occupatam possessionem. l.8.t.2.p.497. d.22.à n.1.ad 8
Legatarius non habet interdictum retinendæ possessionis antequã corporalem possessionem nactus sit. l. 8.t.4.p.513.d.2.n.1
Legatum est donatio à defuncto relicta ab herede præstanda. l.8.t.4 p. 513.d.2.n.2.in all.
Legati non adimendi sed suis necessitatibus subueniendi animo si res legata vendita sit non idcirco legatum ademptum videtur. l.8.t.36.p. 712.d.21.n.8
Legare rem suam potiùs quam alienam quisque præsumitur. l.8.t.36.p. 716.d.20.n.8.in all.
Legati petitio non potest differri prętextu explicatæ hereditatis, sed tamen legatarius interdum satisdare cogendus est. l.9.t.19.pag.765.d.2. num.1
Legatum quod non fuit ex legato nec deberi,nec proinde peti potest. l.7. t.1.p.313.d.26.n.2.in all.
Legatum pensionis annuæ etiam pio loco relictum finitur spatio centum annorum, nisi onus sit perpetuum etiam vltra centum annos.l.7.t.13.p. 360.d.20.n.1

Legitima.

Legitima detrahitur ante diuisionem faciendam ex l.hac edictali,si contra eam legem peccatum sit. Alioqui non detrahitur. l.5.t.5.p.11.d.6.n.1.2. 3.& 4
Legitimæ potior causa est, quàm donationis causa mortis. l.8. t.37. p. 719.d.7.n.6
Legitima dicitur quòd debeatur ex lege.l.8.t.37.p.719.d.7.n.9.in all.
Legitima non minuitur per donationes causa mortis sicut nec per legata. l.8.t.37. pag.719. d.7. num.12. in all.
Legitima aliud nihil est quàm portio portionis ab intestato contingentis. l.7.t.1.p.302.d.5.n 6.in all.
Legitima maiori ratione debetur liberis in bonis parentum, quam parentibus in bonis liberorum. l.7.t.1. p.302.d.5.n.9.in all.
Legitima licet non sit pars hereditatis est tamen pars bonorum. l.7.t.1. p.303.d.7.n.1.2.in all.
Legitima dicitur deducto ære alieno. l.7.t.1.p.310.d.23.n.4.in all.

Legius homo.

Legiorum hominum conditio apud Centrones. l.7.t.1.p.309.d.21.n.1
Legio vel talkiabili succedens dominus an & quando teneatur ad æris alieni solutionem. l.7.t.1.pag.309.d. 23.n.1

Lex.

Si Lex velit consuetudinem tollere, minor est potestas consuetudinis, quàm

quàm legis.l.8.t.33.p. 697.d.4.nu.1, & 2
Siue legi siue consuetudini antiquæ standum est prætenquãm si agatur de re priuata cui priuatus possit quã velit legem dicere.l. 8, t.33.p.698.d. 5.n.1.2.& 3
Lege permittente,nullóque prohibente quod fit,pœnam non meretur.l. 9.t.9.p.743.d.1.n.10.in all.

Libertas.

Legatarius fauore multa sunt contra rigorem iuris constituta.l.7.t.5.p.326. d.1.n.10.in all.
Libertas quæ semel competit nunquã reuocatur.l.7.t.3.pa.310.d.2.nu.3.in all.

Liberalitas.

Liberalitatem immoderatam esse dicens probare debet.l.5.t.5.p.13.d.10. n.1.& 2

Liberatio.

Liberatio gratuita etiam non insinuata valet saltem in vim pacti de non petendo,nisi facta sit per speciem donationis.l.8.t.37.p.721.d.3.n.1

Liberi.

Liberis nocere non potest factũ patris in eo iure quod habent ab auo non à patre.l.9.t.28.pag.798.d.1.num.9.in all.
Liberi talliabilis defuncti nõ excludũt dominum si se abstineant à bonis patris.l.7.t.1.p.317.d.32.n.1
Liberis ius iam quæsitum auferri iis non potest per factum & voluntatẽ patris.l.7.t.3.pag.325.d.7.num.3.in all.

Litera.

In Literis monitoriis in forma malefactorum nemo nominandus est qui ex eo infametur,alioqui poterit ille appellare tanquam ab abusu.lib.7.t. 28.p.475.d.23.n.2
De literis ciuilibus impetratis aduersus senatusconsultum quo quis condemnatus fuerat tanquam spoliator ad restitutionem possessionis & fructuum.l.7.t.14.p.364.d.9.n.1
De Literarum potestate quas vocant *main garnie*, & earũ quas de debitis, & de instrumentis.l.7.t.15.pa.361.d.1. n.1

Litigator.

De litigatoribus qui ambo clam aliquid fecerunt vt sibi possessionem vel acquirerent vel tueantur.l.8.t.3. p.505.d.20.n.1.in all.
Lis super hypothecaria non impedit ne fiat alienatio lite pendente cum non faciat rem litigiosam.l.8.t.6.pa. 518.d.4.n.1.in all.
Litis contestatio constituit reum in mala fide.l.8.t.6.pa.522.d.15.nu.4.in all.
Qui se liti obtulit tanquam autor laudatus cùm tamen id nullo iure factũ esset non eo minùs vti potest iure illius à quo laudatus fuit dum ne faciat duriorem aduersarij condicionem.l.8.t.30.p.689.d.21.n.1.& 2
Qui Liti causam dedit condemnandus est breui manu ad omnes expensas etiam ab eo factas cui non fuit ille obligatus.l.7.t.18.p.397.d.54.n.1. & 2
Litium & criminalium & ciuilium abreuiendarum noua ratio.l.9.t.22.p. 777.d.1.n.1
Lis per calumniam & tergiuersationem instituta prodesse non debet.l. 7.t.13.p.362.d.22.n.5.in all.
Litis sumptus tametsi excedant quantitatem priuilegio definitam gaudent tamen debiri principalis priuilegio.lib.7.t.15.pag.377.definit.16. n.1
Litem ab inferiore iudice euocare non potest quisquis maior est,sed is tantùm qui superior.l.7.t. 15.pa.374.d. 19.n.1
Lite finita siue per sententiam siue per trànsactionem possunt adhuc peti expensæ litis, si sint in obligatione, secus si tantùm officio iudicis debebantur.l.7.t.18.p.379.d.3.n.1
Litis expensæ motæ super desertione appellationis,ab expensis litis appellatoriæ an & quando distinguendæ sint.l.7.t.18.p.383.d.12.n.1
Litis contestatio possessionem obligat ad fructum exinde perceptorum restituionem etiamsi postea diu intermissa sit litis persecutio.l.7.t.18. p.405.d.77.n.1
Litis appellatoriæ expensas obtinere nũquã debet qui appellationem deseruit,licèt bonam causam habeat.l. 7.t.18.p.405.d.79.n.1
Lite pendente aliquando aliud petitur aliud præstatur. l.7. t.15.p.445.d.6. n.1

Lucrum.

Lucrum omne post Senatusconsultum est auferendum tam bonæ fidei possessori quàm prædoni.l.7.t.18.p.401, d.64.n.11.in all.

Lugdunenses.

Lugdunenses syndici non minus apud Sabaudos, quàm Lugduni gaudent nobilitatis priuilegio,quod à Galliarum rege habent.l.9.t.28.p.802.d.13. n.1

Magistratus.

Magistratus curare debet, vt rerum probatio salua sit.l.7.t.4.pa. 325.d.4. nu.9.in all.
Magistratus superior nunquam rogare debet eum quem habet pro inferiore.l.7.t.20.p.435.d.51.n.1

Maiestas.

Maiestatis læsæ crimini pœna mortis debetur.l.9.t.6.p.735.d.1.n.1
Maiestatis læsæ crimen quomodo probatur.l.9.t.6.p.736.d.4.n.1

Maior.

Maior annis 25. non potest sine causa iusta restitui aduersus confessionem suam factam in iudicio, sed potest aduersus confessionem procuratoris refusis sumptibus.l.7.tit.24.p. 444.d.5.n.1

Manumissio.

Manumissio ab herede in præiudicium fideicommissi conseruatur ingenuitas, sed precium fideicommissario præstari debet.l. 7.t.3.pa.320.definit. 1.n.1
Manumissio facta per fructuarium nullius est momenti,nisi tacitè per longum proprietarij silentium confirmata sit interueniente bona fide.Aliud est si fideicommissatio. l.7.t.5. p.326.d.1.n.1
Manumissionem à fructuario factam tenetur eius heres ad id quod interest,in quo etiam continetur æstimatio hereditatis quæ amittitur ex inualiditate manumissionis.l.7.t. 5.p.327.d.2.n.1

Mandatum.

Mandatum diligenter & ad vnguem implendum est.l.8. t.38.pag.722.d.6. n.15
Mandato quantumlibet generali dolus permissus non intelligitur. l.9.t.18. p.762.d.3.ti.55 in all.
Mandatum delinquendi de quo non constat nisi ex confessione mandatarij, non facit iudicium ad condemnandum nisi aliis concurrentibus.l.9.tit.24.pagin.787.definit.5. n.1

Maritus.

Maritus agere potest de iniuria facta vxori paremque iniuriam reddere.l. 9.t.20.p.764.d.2.n.7.in al.
Maritus.Vide easus.
Maritus tenetur omnimodo reddere vxori dotem promissam à fratre,ratmetsi eam frater non soluerit, quãuis adhuc soluendo sit. l.5.t.7.p.26. d.9.n.1.2.3.4.& 5
Maritus quando teneatur ad restitutionem dotis & solutionem augmenti, etiamsi dos probetur non soluta.l.5. t.7.p.29.d.15.n.4.5.& 6
Maritus etiam solus potest totam dotem exigere etiam quæ ipsi & vxori simul sit promissa.l.5.t.7.p.35.d.31.n. 4.& 5
Maritus qui in dote restituenda morã contrahit dotis vsuras debet.l. 5.t.8. p.44.d.5.n.1.2.& 3
Maritus dotis condicionem deteriorẽ facere potest quantum ad fructus & vsuras pertinet & pro tempore constantis matrimonij, sed non quantũ ad dotem ipsam.l.5.t.9.p.54.d.2.n.3. & 4

Mater.

Mater si talliabilis,pater verò liberę cõditionis aut alterius domini quis sue cedat in bonis maternis. l.7.t. 1.pag. 304.d.9.n.1
Mater quæ hypothecas suas dotales cum cæteris pupilli bonis sub hasta locauit tanquam tutrix cẽsetur renunciasse possessioni quæ fuerat ei quęsita per clausulam.l.7.t.7.p.340. d.30.n.1

Matrimonium.

Matrimonia contrahuntur spe,& voto suscipiendorum liberorum.l.8.t.36. p.710.d.6.n.2.in all.
Matrimonium contractum quasi cum vidua ante acceptum de priori viri morte nuncium certum non valet. li.9.tit.28.pagin.809. defin.28.num. 1.
Matrimonij carnalis & spiritualis differentia.lib.5.t.2.pagin.4.d.1. nu.1, & 2
Matrimonium etiam ignoranter contractum ab ea quæ alium virum viuentem habuit non valet & dos eo nomine data condicitur.Augmentum verò dotis etiam promissum non debetur.l.5.t.3. p.8.d. 11.à nu.1. ad 9
Matrimonij fauore facta donatio non potest ob donatarij ingratitudinem reuocari.li.8.t. 36.p.708.d.1.nu.1.2. & 3

Medicus.

Medici licèt nec nobilitatem hoc ipso sibi acquirant,immunitatem tamen & viuis illis vxores & filij eorum.l. 9.t.28.p.800.d.9.n.1

Mercator.

Mercatoribus nõ licet se inuicem decipere in substantia rei, sed tantum in precio.l.9.t. 15. p.758.d.2.nu.8.in all.

Merces.

Si pro Merce debita pignus sub hasta venditum sit non aliter valet venditio quàm si merx ritè & prius æstimata sit. Debitor tamen non aliter audietur quàm si offerat.l.8.t.16.pa. 366.d.7.n.5.& 6

Minor.

Minor quoties læsus est, etiam in omittendo, restitui solet. l.8,t.3,p.507,d.24,n.13,in all.

Minor restituitur quoties læsus est in eo ipso quod gessit. l.7, t.15,p.445,d.5,n.1,in all.

Missio in possessionem.

Missio in possessionem sola facit possessorem non decretum de mittendo in possessionem. l.7,t.7,pa.339,d.28,n.1

Missio in possessionem fieri potest pro debito non liquido, si modò constet deberi. l.7,t.20,p.435,d.51,n.1

Missio in possessionem bonorum non valet nisi denunciata sit ipsi aduersario aut ad eius domicilium affixum fuerit exemplum executionis. l.7,t.32,p.483,d.1,n.1,& 2

Missio in possessionem per vnum ex creditoribus non impedit quominus cæteris ius suum exequi possint. l.7, t.32,p.491,d.39,n.1

Moneta.

Monetalis augmenti petitio nulla superest post solutionem sortis acceptã sine protestatione, etiamsi agatur de dote. l.8,t.29,p.678,d.51,n.1,2,3,& 4

Monetarius.

Monetarios contra falsos ex iudiciis etiam indubitatis prius deuenendum est ad torturam, deinde ad condemnationem irrogata pœna non quidem ordinaria sed extraordinaria. lib.9,t.15,pag.757,desi.1, n.1

Monetam falsam expendens ita demum tenetur si scierit, sed minùs ille qui prius eandem monetam accepit pro bona, ille grauius qui falsam monetam vilius emit, vt carius venderet. l.9,t.15,pag.757,defin.2,n.n.1

Monetæ falsæ crimen non tantùm est falsi species, sed etiam læsæ maiestatis. l.9,t.15,p.758, definit.3,numer.1, in all.

Monetæ falsæ criminis qui socios indicauit veniam meretur quam ei iudex quilibet promittere potest & curare apud Principem debet. l.9,t.15,p.758,d.4,n.1

Monetæ præfectura perpetua nobilitatem tribuit, non temporalis l.9,t.28, p.800,d.8,n.1

Mora.

Qui Moram facit cognitioni condemnãdus est in omnes sumptus ab aduersario factos quos ea mora reddit frustratorios. l.7,t.18,p.398,d.57,n.1, 2,3,& 4

Mulier.

Mulier ex rescripto Principis nubere potest ante petitum tutorem, & ante redditas filio impuberi tutelæ rationes. lib.5,tit.4, pag.9, d.1, à num.1,ad 14

Mulier secundo nubens non amittit ea quæ ipsi data sunt contemplatione prioris mariti. l.5, t.p.10, d.2,n.1, 2,3,& 4

Mulier cui legatum aliquid est, etiam in casum secundarum nuptiarum nihil amittit ex cæteris liberalitatibus mariti. l.5,t.5, p.12,d.9,num.1,2, & 3

Mulier binuba quod disponit circa p rsonam secũdi mariti si possit recipere interpretationem ex arbitrio boni viri, non debet videri factum in fraudem legis. l.5,t.5,p.12,d.9,à n.1,ad 10

Mulier potest petere assecurationem dotis viri paupertate probata per viam exceptionis etiam citra declaratoriam. l.5,t.7,pa. 27,d.10, num.3, & 4

Mulier habet priuilegium dotis etiam pro expensis quas fecit in malam litem & iniustam pro dote tuenda, dummodo careat dolo. l.5,t.7,pa.28, d.13,n.6,& 7

Mulier agens siue ad restitutionẽ siue ad assecurationem dotis primùm cogitur imputare quæ pœnes se habet, deinde excutere bona mariti, postea agere contra tertios possessores. l.5, t.27,p.21,d.21,n.6,& 7

Mulier bonorum mariti excussionem facere cogitur siue constante siue soluto matrimonio pro dote agat, & quid si habeat clausulam constituti. lib.5,tit.7,pagin.32,d.25, num.14,15, & 16

Mulier repulsam passa eo tempore quo maritus erat soluendo postea factis per maritum alienationibus debet agere priùs in res alienatas. lib.5, titu.7,pagin.33,definit.24, nu.1,2,3, 4,& 5

Mulier sicut in restitutione, ita neque in assecuratione dotis præfertur creditoribus anterioribus expressam hypothecam habentibus. l. 5,t.7,pa. 34,d.28,n.1,2,3,& 4

Mulier quæ ex bonis mariti pro dote possidet ad largam æstimationem non est inquietanda ab aliis creditoribus quamdiu alia sunt mariti bona ex quibus eis satisfieri possit lib.5,titu. 7, pagin.35,d.32,nu.1, & 3

Mulier quæ societate bonorum & quæstuum cum marito in tabulis dotalibus contracta ob eam causam cæpit obligata esse ad exsolutionem æris alieni pro rata portione ex cõsuetudine regionis in qua matrimonium initum est, non ideò prohibetur totam dotem soluto matrimonio exigere. l.5,t.7,p.36,d.23,n.1,&2

Mulier quæ constante matrimonio idonea pignora accepit pro dote in tuto collocanda non potest reliquorum bonorum possessores tertios soluto matrimonio inquietare. lib. 5, titu. 7, pagin.37,d.35,à n. 1,ad 14

Mulier habens specialem hypothecam quando impedire possit ceterorum creditorum super ea speciali hypotheca persecutionem. l.5,t.7, p.39,d. 40,à n.1,ad 8

Mulier potest detrudi in carceres non pro ciuili debito sed tamen pro sumptibus ex causa delicti descendẽtibus li.5, t.7,pa.39,d.41,n.1,2,3,4,5, 6,& 7

Mulier habet regressum in fundum etiam æstimatũ si maritus non sit soluendo. lib.5,titu.7,p.40,d.43,n.1,& 2

Mulier quæ tutrix fuit non potest agere de dote ante redditas tutelæ rationes, sed si possideat non eo minus habet ius retentionis aduersus alios posteriores creditores. l.5, t.7,p.40, d.46,n.1,& 2

Mulier perens assecutionẽ dotis non habet fundatam intentionem, qua tamen probata potest retinere non tantùm bona immobilia mariti, sed etiam fructus ex iis iam perceptos. l. 5,t.7,p.41,d.47,n.4,& 5

Mulier non est retinenda in possessione bonorum mariti pro dote in tuto collocanda, nisi ad concurrentem vsque dotis solutæ quantitatem, licet non possint ea bona sufficere ad onera matrimonij. l.5,t.7, p.41,d.49, n.1,2,3,4,5,& 6

Mulier non potest propria autoritate occupare possessionem rerum dotalium aut pro dote obligatarũ. Et quid si maritus fuit tallabilis. l.5,t.8,p.47, d.10,à n.1,ad 15

Mulier quæ tutelæ rationes non reddit petitionẽ dotis interim non habet: habet tamen retentionem. l.5,t. 8,p.48,d.12,n.1

Quod Mulier cõsecutaest ex instrumẽto quo cõtinetur simulata dotis receptæ confessio, non exonerat debitores. l.5,t.10,p.62,d.7,n.3,& 4

Mulier non habet priuilegium vllum pro dote quæ salua esse possit iure communi. l.7, t.34,d. 493,d.1,n.1,& 2

Mulier agens contra tertium possessorẽ patitur exceptionem discussionis non minùs quàm cæteri creditores. l.7,t.34,p.494,d.2,n.1,2,& 3

Mulier nullum habet priuilegium cõtra creditores anteriores expressam hypothecã habentes: sed si ipsa possideat potest contra eos se tueri exceptione discussionis. l.7,t.34,pa.494, d.3,n.7,& 8

Mulier occupans propria autoritate rẽ sibi legatam & antea pro dote obligatam cum clausula constituti non potest expelli neq; per interdictum Quod legatorum, neque per ius offerendi. l.8,t.2,p.497, d.2,n.1,ad 9

Mulier quæ etiam constante matrimonio consensit venditioni pignorum dotalium ius pignoris sui amittit, si modò ex aliis bonis suum consequi possit. Multò verò magis possessionẽ amittit si quam antea habuerat. l.8,t.14,p.557,d.3,à n.1,ad 14

Mulier in re sibi à marito donata in casu superuitæ præfertur omnibus mariti creditoribus posterioribus, licet cõtraxerint ante cõditionis casualis euentũ l.8,t.34,p. 703,d.10,n.1,2,& 3

Mulier secuta domicilium viri nõ ideò cẽsetur à fratre diuisa, ni nulla bonorum diuisio intercessit. l.7, t.1,p.305, d.11,n.1

Mulier debet esse in officio mariti. l.7, t.1,p.305,d.11,n 1,in all.

Mulieri nihil imputari potest, quę cõstante matrimonio agere non potuit. l.7,t.7,p.339,d.27,n.3,in all.

Mulier amittit possessionẽ suam cùm patitur pignora dotalia locari à tutore nomine pupilli, nisi ex ea causa aliquid acceperit pro fructibus pignoris. l.7,t.7,p.340,d.31,n.1

Mulier possessionẽ habere videtur cùm aliquid habet in vicẽ possessionis & fructuũ. l.7,t.7, p.340,d.31,n.4,in all.

Mulieri dotẽ petẽti nõ nocet exceptio rei iudicatæ etiamsi per errorem cõsenserit executioni soluto marrimonio. l.7,t.22,p.439,d.4,n.1,2,& 3

Mulieris, cui maritus donauit durior fit cõditio quàm mariti qui ab vxore dotẽ accepit. l. 8, t.36,p.710,d.6,n.4

Mulier excusari potest, cuius vir lõgo tẽpore absuit si eũ defunctũ arbitrata fit alij nupserit. l.9,t.7,pa.740,d.4, n.4,in all.

Mulieri dicenti se ex aliquo prægnantẽ an & quomodo credatur & quis partũ alere debeat. l.9, t.7,p.742,d.6,n.1

Mulier quæ partum inuentum mortuum celasse & occidisse dicitur paricidij rea est, nisi probet à se editum mortuum. l.9,t.11,p.748,d.1,n.1

Mulier fortis egij rea si nõ liquidis probationibus conuicta fit nõ debet ex solis suspitionib⁹ cõdẽnari, sed tamẽ exilio perpetuo mulctãdaest, si mala fama vrgeatur. l.9, t.12,p.749,d.1,n.1

Mulieri

Mulieri extraordinaria pœna infligenda est quæ scinit falsam monetam à marito & aliis cudi nec reuelauit. l.9, t.15,p.798,d.3,n.1

Mulier nobilis fiue à genere siue ex persona prioris viri amittit nobilitatem si postea nubat ignobili. l.9,t.28, p.803,d.17,n.1

Mulier nubere non potest, nec vllo casu legitima vxor fieri, quæ iam alium maritum habet. l.9,t.28,p. 809, d.28, n.2,in all.

Mulier contribuere debet in domicilio mariti non in loco suę originis. l.9,t. 29,p.815,d.11,n.1

Mulier plebeia quæ secundo viro nupsit nobili nulla debet tributa pro bonis sibi pro dote oppigneratis, licet ea bona fuerint antea contributioni obnoxia lib.9,tit.29, pag. 815,d. 12,n.1

Mulieri minori & propter sexum & propter ætatem fauere debemus. l. 7,t.1,p.303,d.8,n.2,in all.

Munera.

Munera alia quidem sunt merè personalia, alia merè realia, alia mixta ideo sic dicta, quia imponuntur personis pro patrimonio. l.9,t. 29,p. 815,d. 2,n.5,in all.

Neco.

Necare videtur, qui alimenta denegat. 8,t.36,p.715,d.17,n.3,in all.

Negatio.

Negatio sola rem dubiam facit. l.7,t.6, p.328,d.1,n.2,in all.

Negligentia.

Negligentia vnius nocere alii non debet. l.7,t.32,pagin. 492, defin. 20,n. 9,in all.

Negotium.

In Negotio principali qui fouet euidenter malam & iniquam causam non cõ minus condemnandus est in expensas litis appellatorias quod in quibusdam capitibus obtinuerit. l.7, t.18,p.406,d.8,n.1

Nepos.

Nepotes non semper continentur filiorum appellatione. l.9,t.28, p. 807,d. 27,n.4,in all.

Nobilis. Nobilitas.

Nobilitas per aliquem acquisita descendit veluti ex traduce ad posteros. l. 9,t.28,p.798,d.1,n.1,in all.

Nobilitatem generis qui per artes fordidas admisit, non nocet literis ne quidem postea susceptis, imò nec sibi si quandocunque desistat nec indiget rehabilitatione. l. 9, t.28,p.797,defin. 1,n.1

Nobilitas non tàm facilè acquiritur quàm admissa recpperatur. l.9,t.28,p. 798,d.2,n.1

Nobilitari non nocet agros suos vel communes coluisse, adeóque nec alienos conduxisse, nobilis aliter viuere non potuit honestè. l.9, t.28,p. 798,d.3,n.1

Nobilitati derogat procuratoris ad lites officium, nisi quod apud Senatum exercetur. l.9,t.28,p.799,d. 5,n.1

Nobilitas nec immunitas non amittuntur ex solutione tributorum, quæ tamen ex solutione tributorum, quæ plebeis indicantur nisi ea solutio fuerit per triginta annos continuata. l. 9,t.28,p.799,d.6,n.1

Nobilis an quis sit absolutè ac simpliciter an secundum quid, an ex priuilegio, an ex iure communi. l.9,t.28,p. 800,d.12,n.1

Nobilitas quamuis non conferatur, tamen probatur per verba enunciatiua Principis etiã cõtra tertiũ. l.9,t. 28, p.802,d.15,n.1

Nobilitas faciliùs probatur, quàm conceditur. l.9,t.28,p. 802,d. 5,n.1,in all.

Nobilitas & immunitas per legem quę sita mulieri ex per a viri non potest auferri ne quidem ex facto viri. l. 9,t.28,p.803,d.16,n.1

Nobilitas facto ipso amittitur pervsum mechanicarum artium & nouo priuilegio opus est ad eam recuperandam. l.9,t.28,p.803,d.18,n.1

Nobilem aliquem esse, nisi nobiliter viuat, parum est. l.9,t.28,p.804, d.18,n. 1,in all.

Nobilitas quantò antiquior est, tantò maior l.9,t.28,p.804,d.18,n.3,in all.

Nobilitas non minus per parrem ad liberos quàm per maritum ad viduam transmittitur l.9,t.28,p.806,d.24, n. 3,in all.

Nobilitas patris facto non amittitur liberis qui eam habent aut à genere aut à Principe suo iure. l.9,t.28,p.807, d 25,n.1

Nobilitas tanquam summum beneficium etiam inuito conferri potest. l. 9,t.28,p.807,d.25,n.4,in all.

Nobiles immunes sunt ab omnibus muneribus personalibus & mixtis tametsi à plebeis prædia tributaria computauerint. l.9,t.29,p.812,d.3,n.1

Nobilitatus ex priuilegio Principis non ideo fit immunis à tributo commutatorio ne quidem pro bonis propriis nisi post annum quinquagesimum. l.9,t.29,p.812,d.4,n.1

Nobilitatus expriuilegio nõ in corpore iuris clauso indẽnitatẽ vniuersitatipræstare cogitur. l.9,t.29,p.813,d. 6,n.1.

Nobilis & immunis non potest retenta nobilitate priuilegium immunitatis à se abdicare. l.9,t.29,p.816,d.13,n. 1

Nobiles qui sunt, non potest fieri per consuetudinem, vt sint non immunes ab oneribus & contributionibus plebeiorum. l.9,t.29,p.816,d.14,n.1

Nobiles sunt immunes extra tributum commutatorium ab oneribus cæterorum onerum quæ extraordinaria appellamus siue personalia sint, siue mixta. l.9,t.29,p.813,d.7,n.1

Nomen.

Qui Nomina accepit in dotem pecuniam ex iis redactam cogitur iudicio de dote restituere sed deductis expensis. l.5,t.7,p.42,d.52,n.3,& 4

Nominatores Syndicorum minus idoneorum indemnitatem fisco præstare cogũtur. l.7,t.33,p.493,d.1,n.9,in al.

Nominis mutatio in familiæ nobilioris iniuriam virgis & exilio castiganda est, itémque pœna honoraria ni reus sit infamis. l.9,t.16,p.759,d.1,n.1

Notarietæ.

Notarietas releuat quidem ab onere probandi, sed non allegandi. l.7, t.14, p.364,d.7,n.4,in all.

Notarius.

Notario omnimodo credendum est in iis quæ attestatur coram se gesta esse. l.6,t.5,p.132,d.10,n.7,in all.

Notario plus creditur quàm testibus instrumentariis, nisi cùm agitur criminaliter de falso. l.9,t.13,p.751,d.3,n.1

Notario dicenti falsum esse instrumentum nunquam creditur in præiudicium partis. l.9,t.13,p.752,d.4,n.1

Notarius qui instrumentum testamenti scripsit non habetur pro teste nisi per iudicem in eam rem auditus sit. l. 9,t.14,p.756,d.1,n.6,in all.

Nunciatio.

Nunciatio non fit à iudice, sed ab aduersario à quo non potest appellari, cùm nullam habeat iurisdictionem. l.8,t.5, p.518,d.2,n.2,in all.

Non semper ei cui Nunciatum est nouum opus permitti debet vt interim ædificet oblata satisdatione. l. 8,t.5,p. 517,d.3,n.1,2,& 3

Nuptialis vestis.

Nuptiales vestes de quarum solutione non apparet an & quando peti possint per mulieris heredes. l. 7, t.13,pa. 334,d.8,n.1

Nuptiæ.

Nuptiæ etiamsi, filiusfamilias sine patris consensu vxorem duxerit, valet & An ea causa possit filius per patrem exheredari. l.5,t.2,p.5,d.2,n.1,2, 3,& 4

Nuptiæ secundæ quæ consensum habent siue expressum siue tacitum aut prædefuncti coniugis, aut superstitum liberorum nullas pœnas merentur. l.5,t.5,p.11,d.5,n.1,2,& 3

Oblatio.

Oblatio facta in iudicio quoniam casu possit purgare moram extraiudicialem ad impediendam condemnationem expensarum siue in obligationẽ deductæ sint, siue non. l.7, t.18,p.373, d.2,n.1

Obtulisse ab initio nihil prodest ei qui ab oblatione postea sine causa resiliat. l.7,t.18,p.399,n.61.n.1,2,& 3

Oblatio iudicialis magnam vim habet non solùm ad impediendam moram, sed etiam ad eam purgandam quæ iã contracta sit. l.7,t.18,pa. 399,d.61,n.1, in all.

Obligatio.

Obligatio vice solutionis est quoties rẽ tẽ facta est creditore solutionem sine causa recusante. l.9, t.4,p.733,d.6,nu. 10,in all.

Obligari nemo potest ex sententia à nõ suo iudice lata. l.7, t.20,pa.426,d.25, n.3,in all.

Obligatis semel extincta nunquã reuiuiscit. l.9,t.28,p.807,d.25,n.8,in all.

Obligatus.

Obligatus ad luitionem pignoris non potest dicere se spoliatum esse à creditore qui sine vicio nactus sit possessionem à debitore quandiu nõ offert omne id quod debetur. l.8,t.3,p.509, d.37,à n.1,ad 18

Obligatio hypothecaria, licèt sit accessoria, durat tamen post extinctã principalem obligationem. l.8,t.6,p.517, d.1,n.6,in all.

Obligatio semel extincta nunquam reuiuiscit. l. 8,t.14,p.561,d.8,num.6,in all.

Obligatus in ampliore forma cameræ non habet exceptionem ordinis quãuis non renũciarit ei expressim. l.8,t. 27,p.642,d.22,n 1,& 2

Obligatus ad fideiubendum si conuenitur ad soluendum malè quidem conuenitur: sed non eo minùs habendus est pro fideiussore ex illo die ac si conuentus ad fideiubendum in mora fuisset fideiubendi. l.8,t.27, p. 630, d.40,n.1,2,3,& 4

Obligatio donandi animo sub simulatione mutui facta, donatio est inter viuos aut mortis causa lib. 8, titu. 34,pagin.702, definit. 7, numer. 1,2, & 3.

Obliuio.

Obliuio præsumitur ex lapsu decennij lib.7,tit.7,pagin.343, defin. 39,tit. 14,in all.

Obliuio.

Obliuionis præsumptio ex decennio inducitur. l.6,t.5,p.132,d.10,n.5,in all.

Obſignatio.

Obſignatio neceſſaria eſt ad fructuum acquiſitionem.l.8,t.15,p.562,d.4,n.5, in all.

Obſignatio vt habeat vim ſolutionis, debet eſſe totius debiti liquidi. Nam pro non liquido ſufficit ſatiſdari lib. 8,tit.15,pagin.562,defin.4, numer.6, in all.

Obſignatio etiam cum ſatiſdatione minorem vim habet ad inducendam moram quàm ad eam impediendam quandiu ignoratur an quod petitur debeatur.l.8,t.29,p.674,d.47, num.1, 2,& 3

Obſignatione opus eſt ad purgandam moram nec oblatio ſola ſufficit, licèt iudicialis.l.8,t.29,p.679,d.53, num.1, & 2

Occidens.

Occidit qui alium ad ſui defenſionem indiget quidem venia, & indulgentia Principis, ſed eam Princeps concedere etiam de rigore iuſtitiæ debet.l.9,t.10,p.745,d.5,n.1

Occidens,cùm non habeat animum occidendi, ſed tantum nocendi venia dignior eſt ſiue ad ſui defenſionem id fecerit, ſiue primo motu iracundiæ.l.9,t.10,p.746,d.6,n.1

Occiſus ſi quis ſit ex officialibus nec appareat per quem ex reis prehendendis an omnes de homicidio teneantur.l.9,t.10,p.747,d.9,n.1

Odioſum.

Odioſiora quæ ſunt difficiliùs & præſumuntur & probantur.l.7,t.1,p.308, d.19,n.8,in all.

Officialis.Officium.

Officiales propria autoritate prehendere illos poſſunt, quorum crimina atrocia & notoria ſunt.l.9,t.3,p.730, d.2,n.1

Officia quæ dedit dominus iuriſdictionis reuocare poteſt niſi dederit ex cauſa remuneratoria, vel alia operoſa.l.8,t.36,p.705,d.18,n.1

Officialis non tenetur ex ſola negligentia niſi ſit in lata culpa & dolo proxima l.9,t.7,pag.730,d.2,num.2, in all.

Officium quod quiſque tenet, præſertim publicum, ipſi non debet eſſe damnoſum l.9,t.4,p.734, d.7, n.14, in all.

Officialis capiendum,ſi reſiſtat, impunè interficere poteſt, ſi non aliter capi poſſit.l.9,tit.8,pagin.743,d.1,n.2,in all.

Officio ſuo priuandus eſt, qui in officio deliquit.l.9,t.24,pagin.790, defi.12,n.1

Officii priuatio pœna eſt. l.9, t.24, p.790,d.12,n.1,in all.

Officialium negligentia non præſumitur in delictis clandeſtinis & occultis, maximè ſi procurator Principis delictum non ignorauit l.9, t.24, p.790,d.15,n.1

Onerans.Onus.

Onerandus nemo eſt ſuperuacuo ſumptu in ea præſertim re quam facit ex neceſſitate.l.9,tit.4,pag.732, d.4,n.1,in all.

Onera tam mixta quàm perſonalia ſoluenda ſunt in territorio domicilij non bonorum, excepto tributo commutatorio.lib.9,t.29,p.811, d.2, n.1

Onus æris alieni non ſequitur ex iuris ratione donatorium,nec ſi ſit vniuerſorum bonorum,l.8,t.34,p.700, d.4. à n.1,ad 24.

Ordo.

Ordinis exceptio dilatoria eſt, nec proinde opponi poteſt poſt litè conteſtatam.Ab eo autem qui ex ſua promiſſione conuenitur vt ſideiubeat, nullomodo,niſi ſi poſt ſideiuſſionem conueniatur.l.8,t.27,p.649, d.38, n.1,2,& 3

Pactum.

Pacta non ſeruare maxima,eſt omnium ingratitudo lib.8.t.36, pagin.713,d.12, n.2

Pacto de retrouendendo toties quoties præſcribitur triginta annis l.7,t.13, p.353,d.33,n.1

Pactum præſertim iuratum, quo datur hereditas in contractu matrimonii, valet,idque ex conſuetudine.l.5, t.9, p.55,d.6,à n.1,ad 10

Pactum quo datur hereditas in contractu matrimonii non poteſt reuocari per pœnitentiam.l.5,t.9,p.56, d.7,n.1,2,3,& 4

Is cui ex Pacto licèt poſſeſſionem appre hendere propria autoritate, non eo minùs ſpoliator eſt ſi adprehendat eã poſſeſſionem quæ ſit penes alium quàm paciſcentem, eiúſue ſucceſſorem.l.8,t.3,p.510,defin. 34, num.1,2, 3,& 4

Qui ex Pacto inito cum debitore ſucceſſit in locum anterioris creditoris nulla indiget ceſſione niſi ſit extraneus is qui pro debitore ſoluit creditori.l.8,t.9,p.550,d.4,à n.1,ad 10

Pactum commiſſorium regulariter in pignoribus improbatum,quibus caſibus cenſeatur adprobatum. l. 8, t.22, p.296,d.1,à n.1,ad 12

Pactum commiſſorium in tranſactione appoſitum valet maxime ſi iudicis autoritas interueneris.l.8, t.22,p. 597,d.3,n.1,& 2

Pactum commiſſorium appoſitum in fauorem ſideiuſſoris valet, & clauſula conſtituti in eo adhibita ex nunc prout ex tunc operatur etiam interij præiudicium cui interim iusquæſitum eſt.l.8,t.22,p.597, d. 4,n.1, 2,3,& 4

Pactum de iure prælationis appoſitum in antichreſi aut in venditione facta ſub pacto de retrouendendo finitur finito contractu & reſoluto. l.8,t.22 p.601,d.12,n.1,2,& 3

Pactum quo conuenit inter debitorem & creditorem vt poſſit creditor poſſeſſionem pignorum propria autoritate adprehendere non auffert tertio poſſeſſori exceptionem diſcuſſionis l.8,t.23,p.604,d.7,n.5,6,& 7

Pactum de non petendo aliquando perſonale eſt licèt regulariter & ſub natura ſit in rem.l.8,t.27,p. 638, d. 9,n.1,in all.

Pactio vt venditor non teneatur emptori de euictione ad id quod intereſt valet tantùm ad precii reſtitutionem.l.7,t.18,p.397,d.54,n.1,in all.

Papa.

Papa in generali reſeruatione beneficiorum non cenſetur ea comprehendere quę ſunt de iure patronatus laicorum,cui nunquam derogat, niſi cùm eſt litigioſum.lib.6,t.1, p.121,d.6,n.3

Papa cùm derogat iuri patronatus laicorum pro medietate quid faciendum ſit.lib.6,tit.1,pagi.121,definit.7, n.1

Papa eſt ordinarius ordinariorum.l.6, t.1,p.121,d.9,n.1,in all.

Parens.

Perentes qui per ſecundas nuptias amiſerunt proprietatem, eam recuperant ſi poſtea omnes liberi præmoriantur.lib.5,titu,5,pagin.15,d.16, n.1

Parens qui conuolat ad ſecunda vota ſicut non amittit vſumfructum, ita neque poſſeſſionem.l.5,t. 5,pa.16,d. 17,n.1,2,3,4,& 5

Patientia.

Patientia tormentorum parùm prodeſt ei qui tormentis additus eſt ſine præiudicio indiciorum & probationum.l.9,t.21,p.770,d.9,n.1

Pater.

Pater viua matre, ſuſceptum ex coitu illegitimo partum alere non tenetur l.9,t.7,p.742,d.6,n 8,& 9

Pater, cuius filius occiſus eſt impedire non poteſt, ne occiſori gratia criminis per Principem fiat.l.9,t.10,p.744, d.35n.1

Pater qui imprudens filium occidit etiam per culpam venia& commiſeratione dignior eſt,quàm pœna l. 9 ,t. 10,p.747,d.10,n.1

Pater ſi filium alicuius criminis reum in iudicio præſentet non debet filius ad mortem condemnari.l. 9, t. 13,p. 753,d.6,n.3,in all.

Pater non tantùm ſemel, ſed iterum quoque dotare tenetur quæ ſine culpa ſua dotem amiſit.l.5,t.6,p.23,d.13, n.2,& 3

Pater filium impium poteſt propria autoritate prehẽdere & in carceres detrudere caſtigandum poſtea per iudicem arbitrio patris.Nõ tamen abſoluendum etiamſi pater velit, ſi atrox fuit iniuria. l.8, t.32,p.695,d.13, n.1,2,3,& 4

Pater factam iniuriam filio poteſt etiã eo inuito gratis remittere, niſi patris perſona ſit vilis aut turpis.l.8,t. 32,p.698,d.2,n.1,& 2

Patronus.

Patronus qui & aditus fuit & rogatus vt voluntati Papæ adſtipuletur,ſi renuat non poteſt ſpretum ſe conqueri.l.6,t.1,p.121,d.7,n.2

Ius Patronatus per ſolam famam probatur, itémque per ſolam quaſi poſſeſſionem præſentandi,ſecuta tamen collatione.l.6,t.1,p.122,d.9,n.1,& 2

Patronus laicus etiam qui aliquem & quidem idoneum iam præſentauit, poteſt adhuc alium poſtea præſentare dummodo æquè idoneum. Quo caſu Epiſcopo datur gratificatio.l.6, t.1,p.122,d.10,n.5,in all.

Patronus qui Eccleſiam ipſe conſtulit à iure ſuo non cadit.l.6.t.1.p. 122.d.10. n.5.in all.

Paupertas.

Paupertas ſola non a bſentia mariti facit locum aſſecurationi dotis.l.5,t.7 p.28,d.12,n.1,& 2

Paupertatis fauor iuncto præſertim fauore dotis facit vt ſecundus creditor poſſit petere diſtractionem pignoris quod anterior poſſidet etiãſi nihil ei offerat. Alioqui oblatio eſt neceſſaria.l.8,t.16,p.563,d.1,nu.1, 2,& 3

Pecunia.

Pecunia ex quacumque re conflci poteſt.l.6,t.4,pa.126,d.3,n.1,in all.

Penſio.

Penſionis annuæ vniformis præſtatio maximè decennalis ſufficit ſine titulo ad obtinendum in poſſeſſorio, an non in petitorio.l.8,t.4,p.515,d. 7,n.1

Perduellio

Perduellio.

Perduellio ille tantùm eſt qui in principem aut rempublicam hoſtili animo affectus & animatus eſt.l.9.t.23. p.785.d.1.n.1.in all.

Periurium.

Periurium incurritur, quoties iuſiurandum violatur, ſiue ante, ſiue poſt iuriſiurandi obliuionem id contingat l.6.t.5.p.133.d.12.n.4.in all.

Perſona.

Perſonæ certæ contemplatione quod ſit,non poteſt, nec debet eam egredi principem aut rempublicam hoſtili animo l. 8.t.36. pag.718.d.21. num.3.in all.

Perſonalia quæ ſunt ad hæredes trãſimitti non poſſunt l.8.t.36.p.718.d. 21.n.8.in all.

Pignus.

Pignus rei communis valet tantum pro parte pignorantis, niſi ſocius aut pignus,aut ſaltem debitum, pro quo pignus datum eſt, adprobauerit l.8.t.11.p.554.d.1.n.1.2.& 3

Pignus prætorium conſtitui poteſt in variis bonis etiam pro debito exiguo,hactenus nimirum vt bona poſſideantur, non autem vt diſtrahantur: alioqui ab executore appellari poteſt. l.8.t.12.p.556.d.2.n.1.2.& 3

Neque pignus prætorium neque iudiciale contrahitur per ſolam ſententiam, ſed tantum per executionem præterquam fauore fiſci l.8.t.12.p. 556.d.3.n.4.& 5

Pignoris iudicialis & prætorij differentia l.8.t.12.p.556.d.3.n.3.in all.

Pignus iudiciale tum demum conſtituitur in iudicati executione cùm capitur lib.8.t.13.p.557.d.2.num.11. in all.

Pignus poteſt durare etiam ſublata principali obligatione l.8 tit. 14.p. 558.d.3.n.6.in all.

Pignus etiam ob chirographariam pecuniam retineri poteſt contra debitorem, ſed non contra creditorem hypothecarium, niſi qui pecuniam crediderit poſt ius acquiſitum pignoris pro chirographaria pecunia retinendi. l. 8.tit.15.pag.561.d.2.n. 1.2.3.4.& 5

Pignus de quo reddendo expreſſum conuenit ſi recta quantitas ſoluereture non poteſt retineri pro alia quantitate quæ iam tum debebatur. Secus ſi poſtea deberi cœperit. l.8. t.15.p.562.d.3.à n.1.ad 9

An Pignus contractum ſit ſub lege commiſſoria, an verò facta ſit conditionalis venditio multum intereſt. Et ex ordine ſcripturæ dignoſci debet. l.8.t.22.p.596.d.2. n.4

Pœna.

Pœnæ incipere ab hærede non poſſunt niſi lis cum defuncto fuerit cõteſtata lib.9.tit.2 p. 727.d 5. num. 3. in all.

Pœna nulla eſſe debet vbi nullum eſt delictum. lib. 9. tit. 3. pag. 731.d.3. num.8.in all.

Pœnæ corporalis vindicta non ad priuatam perſonam, ſed ad Principem pertinet. lib. 9. tit.10.pag. 745.d.3. num.2.in all.

Pœna pecuniaria cum ex bonis ſumenda ſit non niſi pro rata bonorum condemnati poteſt irrogari l. 9.t.10.p.745.d.3.n.4.in all.

Pœnæ perſecutio morte non finitur vbi lis iam eſt conteſtata l. 9. t.10. p.764.d. [illegible] 4

Pœnas temperandas & molliendas eſſe nec exaſperandas dicimus l.9.t. 24.pag.788.d.6.n.12

Possessio beneficio clausulæ constituti non potest transferri per tutorem aut curatorem, nisi cùm id pupillo vel minori vtile est. l.7.t.7.p.335.d.17.n.1

Possessionem naturalem qui per decennium neglexit etiam quam ab alio ignorante occupatam amittit ciuilem l.7.t.7.p.337.d.12.n.1

Possessione præterita non probatur dominium, sed potiùs probatur admissa possessio peractum cõtrarium subsecutum. l.7.t.7.p.337.d.25.n.1

Possessoria interdicta non transeunt in singularem successorem sine speciali cessione. l.7.t.7.p.337.d.24.n.1

Possessio per clausulam cõstituti quæsita cedi potest à cõstitutario dummodo fiat cessio statim, aut incontinenti. l.7.t.7.p.337.d.25.n.1

Possessio quæsita per clausulam constituti amittitur solo animo, puta & eo quod constitutarius putat se mitti in possessionem. l.7.t.7.p.339.d.29.n.1

Possessor bonæ fidei tantundem iuris habet ad fructus acquirẽdos, quantùm si esset verè dominus. l.8.t.36.p.714.d.15.n.5.in all.

Possidet iustè, qui autore & permittente prætore possidet. l.9.t.2.pag.728 d.7.n.13.in all.

Possessio rerum defuncti ipso iure in heredem continuata intelligitur. l.9.t.19.p.762.d.1.n.1.in all.

Possessio quæ est facti non potest fuisse hereditatis quæ est iuris. l.9.t.19.p.762.d.1.n.3.in all.

Possessio ciuilis retenta prodest ad retinendam, adeóque ad recuperãdam naturalem. l.7.t.7.p.329.d.4.n.1

Possessio annua præscribitur spatio cẽtum annorum: annuus verò canon emphiteuticarius quadraginta annis per tertium bonæ fidei possessorem. l.7.t.7.p.359.d.19.n.1

Possessor tertius nec heres vniuersalis potest præscribere post qualemquale m debiti agnitionem. l.7.t.13.pag.360.d.21.n.1

Possessor pignorum condemnatus ad id quod interest creditoris, non tenetur ad restitutionem fructuum supra vsurarum modum. l.7.t.16.pag.375.d.1.n.1

Possessorem malæ fidei certum est debere vniuersos fructus restituere, etiam quos non percepit, si modo percipere potuerit. l.7.t.16.p.403.d.73.n.3.in all.

in Possessorem factum ex causa iudicati remedium can. redintegranda datur interdum. l.7.t.22.p.441.d.12.num.1

Prælatus.

Prælatus ecclesiæ qui malè alienauit non potest agere de possessione, sed tantum de proprietate. l.8.t.3.pag.502.d.11.à n.1.ad 13

Præscriptio.

Præscriptio quælibet & quanticumque temporis apud nostros Augustanos consuetudine tolli potest. l.8.t.33.p.696.d.1.n.1.& 3.

Præscriptio non valenti agere an & quando currat. l.7.t.9.p.345.d.1.n.1

de Præscriptione aduersus eum competente qui emit à Principe. l.7.t.12.p.350.d.1.n.1

Præscriptio currit non tantum contra inuitum: sed etiam ignorãtem. l.9.t.29.p.812.d.5.n.6.in all.

Præscriptio quænam temporis possit sufficere pro ingenuitate aduersus talliabilem. l.7.t.4.p.323.d.1.n.1

Præscriptio quinquennalis quæ competit pro defuncti hominis libertate. l.7.t.8.p.327.d.1.n.1

Præscriptio quæ potuit obiici principi, potest obiici etiam possessori. l.7.t.12.p.351.d.2.n.1

de Præscriptione centenaria & immemoriali. l.7.t.13.p.352.d.1.n.1

Præscriptio centum annorum nunquam censetur exclusa nisi in casibus. l.7.t.13.p.354.d.5.n.1

Præscriptio quinquennalis fit perpetuo per sententiam adeóque per litis contestationem. l.7.t.13.p.358.d.15.n.1

Præscriptio triginta annorum quæ non posset incipere ab ipso debitore propter malam fidem, incipit tamen ab ipsius herede qui sit in bona fide. l.7.t.13.p.359.d.16.n.1

Præscriptio requirit factum præscribentis & ideo si non apponatur nõ potest suppleri per iudicem. l.7.t.13.p.359.d.18.n.5.in all.

Præsumptio.

Præsumptio semper cedit probationi & veritati. l.9.t.28.p.799.d.7.nu.2. in all.

Precarium.

Precarium transfert possessionem ciuilem tantùm, constitutum verò etiam naturalem: vtrumque tamen prodest ad implorandum beneficium l.vlt.C.hoc tit.l.7.t.7.p.334.d.15.n.1

Præsentatio.

Præsentatio facta ab eo qui est in quasi possessione præsentandi, aut de cuius iure constet per verba enunciatiua Papæ sufficit ad validandam collationem beneficij. l.6.t.1.p.120.d.5.n.1

quantum interfit inter ius Præsentandi & conferendi? l.6.t.1.p.122.d.10.n.1.2.3.4.& 5

Princeps.

Princeps nunquam debet lædere ius tertio iam acquisitum. l.6.t.5.p.129.d.2.n.21.in all.

Princeps solus, excepta ecclesia, fiscum habere potest. l.7.t.33.p.493.d.2.n.1. in all.

Principis beneficiis nunquam debent trahi ad alienam iniuriam l.7.t.3.p.321.d.2.n.4.in all.

Princeps non fit qui à principe ius habet nec iisdem potest gaudere priuilegiis l.7.tit.12.p.351. def.1.num.1. in all.

Principis est & eius qui legem condere possit iura generaliter constituere l.7.tit.13.p.367.d.1.n.11.in all.

Principis rescriptum ad sanandum vitium appellationis non illico interpositæ obnoxium est refusioni expensarum si impetretur in alia instantia l.7.tit.18.p.390.d.37.n.1

Principis rescriptum potest impetrari ad hoc vt appellatio pronuncietur deserta etiam antequam elapsa sint tempora, sed non insinuari l.7.tit.27.p.465.d.9.n.1.& 2

Principis procurator appellare quandocunque potest ab vnione beneficiorum perperam facta tanquam ab abusu lib.7.tit.28.pag.471.d.8.num.1.& 2.

Principis procurator appellationem tanquam ab abusu etiam desertam persequi potest & debet l.7.t.28.p.474.d.20.n.1

Princeps post euocationem litis apud Senatum pendentis aliquos iudices si delegauerit, ab iis ad Senatum appellari non poterit l.7.t.29.pag.477.d.4.n.1.& 2

Princeps cuiuscunque criminis gratiam facere potest l.9.t.21.p.771.d.11.n.1.in all.

Princeps facere potest gratiam criminis & pœnæ corporalis etiam quæ irrogata sit in vicem & locum pœnæ pecuniariæ, tametsi pars contradicat l.9. tit.24.pag.786.defin.1. nuni.1

Princeps est dominus corporum & vitæ subditorum l.9.t.24.pag.786.d.1.num.2.in all.

Princeps potest fisco suo applicare pœnam confiscationis etiam in præiudicium vasalli omnimodam habentis iurisdictionem, quoties edictum Principis facit ex non delicto delictum l.9.t.25.pag.793. desinit. 2. num.1

Principem alicuius auxilio egere in suo territorio absurdum esset cùm eius auxilio cæteri omnes indigeant l.9.tit.25.pag.799.d.1.num.5.in all.

Principis indulgentia restricta ad certam pœnam non facile ad alia extendi debet lib.9.tit.27.p.795.dist.1.num.1

Princeps non videtur remisisse pœnam mortis quam à iudice irrogatam ignorauit l.9.tit.27.pag.795.d.1.n.4.in all.

Princeps facilè colligere potest crimis grauitatem ex grauitate pœnæ l.9.tit.27.p.795.d.1.num.5.in all.

Princeps cuiquam vellè iniuriam inferre credendus non est l.9.t.28.p.802.d.15.n.3.in all.

Principis nutrix nõ solùm nobilis est, sed etiam nobilem facit plebeium cui nupta sit l.9.t.28.pag.805.def.21.num.1

Priuilegium.

Priuilegium competens ob aliquam qualitatem, finita illa quantitate, finitur l.9.tit.28.pag.800.d.9.nu.10.in all.

Priuilegium semper est fauorabilius quod reperitur clausum in corpore iuris, quam quod est ex Principis gratia speciali. l.9.t.29.p.812.d.4.n.1.in all.

de Priuilegio quod habent pleræque ciuitates vt suos per annum & diem incolas natalibus & ingenuitati restituant. l.7.t.3.p.324.d.4.n.1

Priuilegia etiam fauorabilia per non vsum longissimi temporis amittuntur. l.7.t.13.p.358.d.15.n.1

Priuilegium datum pro certa qualitate non porrigitur ad rem quæ sit paris aut minoris æstimationis quoúsque æstimatio secuta sit. l.7.t.13. p.375.d.15.n.1

Priuilegium quod habent Senatores de tributo iudicati non pendendo, quomodo accipiendum sit. l.7.t.18.p.375.d.15.n.1

de Priuilegio quod habent Augustini vtrum Senatum velint appellare nostrúmne an Pedemontanum. l.7.t.26.p.461.d.42.n.1

Priuilegium nullum est temporis: sed causæ inter creditores chirographarios. l.7.t.32.p.484.d.3.n.1

Probatio

Probatio.

Probatio nulla maior est quàm quæ sit per euidentiam rei cùm res ipsa sequitur. l.9.t.13.pag.752.desi.5.num.2. in all.

Probatio si dubia sit non erit reus tormentis subiiciendus. l.9.t.13, p.753.d.8.n.4

Probatio criminis sumi non potest ex confessione sola accusatoris, nec ex domo rei. l.6.t.2.p.123.defin.2.num.3. in all.

Probationes in criminalibus luce meridiana debent esse clariores. l.6.t.2.p.123.d.4.n.4.in all.

Probationibus pœna & condemnatio respondere debent. l.6.t.2.p.123, d.5. n.3.in all.

Probatio debet esse concludens, nec probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse. l.6.t.5.p.132, d.11, num.9. in all.

Probatio mutatæ voluntatis semper incumbit ei qui dicit mutatam. l.6.t.5. p.133.d.13.n.3.in all.

Probatio intra annum trigesimum admittitur aduersus apocham acceptæ dotis factam spe futuræ numerationis. Interea tamen apochæ standum est. l.5.tit.10.p.60.defin.4.num.1.2.3. 4.& 5

Probationibus consuetudinis contrariis allatis testes noui audiendi sunt ex officio quibus solis credatur; itaque sumptibus vtriusque partis, sed iis ignorantibus quantum fieri potest. lib.8.t.33.pag.697.defin.2.num.3. & 2

Procurator.

Procurator fiscalis habet priuilegium fori vt apud prouinciæ iuridicum maiorem & agat & conueniatur. l.7.t.33.pagin.493.definit. 2. numer. 1, 2, & 3

Promissio.

Ex Promissione de fideiubendo nemo potest tanquam fideiussor conueniri, quamuis ex promissione de se obligando promissor teneatur quasi iam obligatus, si præcedat iusta causa. l.b.8.tit.27.pagin. 648. definit. 36. num.1

Qui Promisit fideiubere etiam idoneè non cogitur renunciare exceptioni ordinis. l.38.tit. 27.pagin.699.definit. 37.n.1

Promissio quælibet sic semper intelligi debet Quamdiu res in eodem statu erit. l.8,..27.p.650,definit. 39,num.5, in all.

Promissio dotis quæ dicitur præcessisse solutionem probanda est aliter quàm per partium confessionem. l.5, t.10,p.63,d.9,n.1,2,& 3

Proprietas.

Proprietas nihil habet commune cum possessione. l.8,t.3,p.501,def.7,num.3, in all.

Protestatio.

Protestatio interueniens solet conseruare ius protestantis. l.8,t.29, p. 678, d. 51,n.1,in all.

Protestatio solet ius protestantis conseruare l.7,tit.7,pag.340,d.30,num.2, in all.

Pronocatio.

Pronocatio, nec iracũdiæ calor nec pœnitentia in delictis regulariter excusat lib.9,t.20,pag.764,desin.1,num.1, in all.

Pronocatio & iustus dolor etsi non omnino excuset mitigat tamen pœnam. l.9,t.20,p.763, desin.6, num.5, in all.

Puniendus.

Puniendus quis grauiùs non est quod capitalis supplicii pœnam sibi irrogatam euadere tentauerit. l.9, t.21,p.792,d.16,n.1

Pupillus.

Pupillaris substitutus iunatur edicto *Le mort saisit le vif.* lib.7,t.7,p. 331,d.6,n.1

Pupillus ea etiam quæ videt ignorat. lib.6,tit.5,pagin. 150, desin. 6,num.1, in all.

Qualitas.

Qualitas siue naturalis, siue accidentalis quæ semel inhæsit tolli postea nisi certis & legitimis modis non potest. lib.7,tit.1,pagin.304,d.8,nũ.4, in all.

Quæstio.

Quæstio prætiudicialis est quæ omnis tractanda & decidenda est l.7,t.32,p. 492,d.22,n.1,in all.

Quæstio de hæreditate inter heredem scriptum & dominum directum præiudicialis est & terminari debet antequam de creditorum iure disceptari possit. l.7,t.32,p.492,d.22,num. 1,& 2

Quæstione pendente de rationibus reddendis non est locus prouisionali condemnationi inter socios nisi contra morosos idque cõdemnatione in rem ipsam magis quàm in personam concepta. l.7,t.15, p.369, d.4,n.1

Quæstio criminalis incidens in ciuilem non semper facit præiudicium ciuile. l.9, tit. 18,pagin.702,d.3,n.1

Quæstio haberi potest ex indiciis dum modo sint illa legitime probata & sufficientia ad torturam l.9, t.15, p. 757,d.1,n.3,in all.

Quæstio possessionis est momentanea ideóque priuilegiata. l.8,t.1,p.496,d. 1,n.7,in all.

Quæstione hereditatis pendente is qui exhibet testamentum non cancellatum nec suspectum restituendus est in possessionem quam aduersarius inuaserit. l.8,t.3,pag.500,d.7,num.1,2,3, & 4

Querela.

Querela inofficiosæ donationis non datur contra donationes causa mortis immodicas, sed deducitur ex iis falcidia si modo legitimæ detractio nulla interueniat. l.8,t.37,pag.719,desin. 6,n.1

Raptus.

Raptus interdum committitur in volentem l.9,t.7,p.740,d.5,n.3,in all.

Raptus punitur semper pœna mortis l.9,t.8,p.742,d.6,n.10,in all.

Raptus non committitur in virginem abductam causa matrimonij agnatis consentientibus, licèt inscio aut inuito curatore. l.9, t.9,p.743, desin. 1,n.1

Raptor condemnandus est parenti, qui raptus accusationem instituit non minùs quàm fisco. l.9,t.9,pag.744,d. 2,n.1

Recognitio.

Recognitio vnius ex conliuisoribus nocet cæteris, si alia recognitio præcedat. l.7,t.1,p.301,d.3,n.1

Recognitio vnica an & quando sufficiat ad homagii talliabilis probationem. l.7,t.1,p.308,d.19,n.1

Recognitio filij an & quando noceat patri, item fratriæ an & quando fratri l.7,t.1,p.308,d.20,n.1

Recognitio sola neminem iurisditiabilem, nec talliabilem facit nisi vel præcedente iusta causa, vel secuta homagii præstatione l.7,t.4,p.322,d. 5,n.1

Recognitio bonorum emphyteuticariorum nec probationem inducit remissæ talliabilitatis. l.7, t.5,p.326, d.6,n.1

Recusatio.

Recusatio non minùs suspendit iurisditionem quàm appellatio. l.7,t.18,p. 378,d.1,n.1

Recriminatio.

Recriminatio non permittitur nisi pro delicto maiore. lib. 9, tit.1,pag.722, d.1,n.1

Remedium.

Remedium ex can. redintegranda datur etiam contra eum qui ex subhastationibus nullis possidet, nisi aliunde possessionem suam tueatur. lib. 8, t.3,p.505,d.22,d.n.1,ad 12

Remedium ex can. redintegranda An & quando duret post annum trigesimum. Et quid de fructibus. l.8, t.3,p. 507,d.25,d.n.1,ad 10

Renunciatio.

Renunciatio generalis futurarum successionum in tabulis dotalibus facta non valet multò minùs extenditur ad maternam successionem etiamsi mater præsens fuerit. l.5,t.9, p. 57,d. 10,à n.1,ad 11

Renunciatio facta in fauorem masculorum extinctis masculis euanescit. l. 5,tit.9,p.58, d. 12, à n. 1,ad 12

Renunciatio hypothecarum dotalium per mulierem facta ità demùm valet, si dotis restituendæ tempore cætera bona sufficiant. lib. 8, titu. 14, p. 560, d. 7, n 1, 2, 3, & 4

Resignatarius.

Resignatarius per confidentiam non potest dici spoliatus, ideóque nec restituendus. l.8,t.3,p.500,d.6,n.1,& 2

Restitutio.

Restitutio dotis cum euadit in assecurationem non potest offerri mulieri. l.5,t.7,p.42, d. 53,n.1,2,& 3

Restitutio frustra petitur aduersus contractum qui non tenet. l. 8, t.3,p. 501,d.8,n.3,in all.

Restitutus in pristinum statum potest de statu illo quandocumque docere. l.8,t.3,p.511,d.36, n.1,& 2

Restitutio in integrum frustra petitur contra fideiussorem posteaquàm soluit. l.8,t.27,p.642,d. 20, n.3,& 4

Retentio.

Retentio potest obici, actioni de dote ob rationes tutelæ aut procuelæ nondum redditas. lib.5,titu.8, pagin. 44,definit. 4, n. 1, 2, 3, 4, 5,6, & 7.

Retentio dotis competit etiam contra mulierem cui rationum redditio remissa est à marito ob nullas redditas rationes. lib.5,tit.8,pag.49,d.16, n.1,& 2

Reus.

Reus torqueri potest pro furto de quo nondum constat. l.6,t.2,p.122,d.1, Vide Indicium.

Reus ex confessione sua furti condemnari non potest nisi priùs constet de corpore subrepto. l.6,t.2,p.123, d.2,n. 1,2,3,& 4

Reus frustra criminis insimula-

tus perire volens, non auditur. l.6, t.2, p.123, d.2, n.4. in all.
Reus per nō ius actoris vincere debet, nō contra. l.7, t.18, p.398, d.56, n.16, &71
Reus cùm ante sententiam diffinitiuā eximitur carceribus ex iusta causa, nō ideò sumptuum condemnationem vl lam pati debet. l.7, t.18, p.398, d.58, n.1
Reus contra quem nulla fuit satis iusta causa inquirendi in nullas expensas condemnandus est. l.7, t.18, p.401, d. 66, n.2
Reus pendente accusatione retinet liberam bonorum suorum administrationem dum nihil in fraudem faciat. l.9, t.2, p.725, d.1, n.1
Reo, qui & obiectionem testium passus & ad iustificationes suas admissus fuit, non est danda dilatio ad respondendum vt aiunt per attenuationem l.9, t.2, p.727, d.6, n.1
Reus respondere per attenuationem debet ex ore & in vinculis. l. 9, t.2, p.729, d.12, n.1,
Reus cuius sumptibus transmittendus sit, qui à condemnatione corporali appellauit ad Senatum. l.9, t.3, p.730, d.1, n.1
Reus ex vinculis sententiam audire debet, tū quoque cùm absoluitur tùm etiam cùm criminalis disceptatio conuersa est in ciuilem. l.9, t.3, p.730 d.3, n.1
Reus quamuis à crimine absoluatur criminalis tamen sententia est ac perinde vt cæteræ criminales pronuntianda. lib.9. t.3, pag.731, defin.3, n.5, in all.
Reus criminis pendente accusatione necessario sumptu egere non debet l.9, t.4, p.752, d.4, n.3, in all.
Reus simulans infirmam per dolum ne interrogetur de crimine etiam quod pœnam corporalem non meretur torqueri debet. l.9, t.21, p.768, d.13, n.1, 2, &3
Reus extra tormenta confessus nec in confessione postea perseuerans iterum atque iterum torqueri potest, sed non sæpius quàm ter nisi ex nouis iudicijs. l.9, t.21, p.768, d.2, n.1, in all.
Reus iam conuictus non debet torqueri. l.9, t.21, p.771, d.15, n.1
Reus sufficienter etiam conuictus ad detegendos socios in atrocioribus criminibus quæstioni subiicitur. l.9, t.21, p.771, d.16, n.1
Reus vt reperatur in suis confessionibus quas fecit in tormentis quod tempus expectari debeat. l.9, t.21, p.773, d. 8, n.1
Reus condemnari non debet, sed absolui si sint indicia pro & cōtra. l.9, t.21, p. 771, d.22, n.6, in all.
Rei confessio sola siue spontanea siue in tormentis facta sufficit ad cōdemnationem ordinariam si constet de delicto secus si non constet. l.9, t.22, p.776, d.27, n.1
Reus probare debet suam exceptionem cùm in ea sit actor. l.7, t.14, p.365, d.6, n.2, in all.
Reus non condemnatus de crimine an & quando ad expensas litis condemnari possit in causis criminalibus. l.7, t.18, p.392, d.40, n.1
Reus non potest in carceribus retineri pro expensis litis criminalis etiam si ita dictum sit, si à taxatione appellauerit & satisfdare paratus sit. l.7, t.18, p.396, d.52, n.1

Reum non negare non sufficit vt fateri videatur, nec ad sententiam procedi potest, nisi facta prius contestatione l.7, t.19, p.415, d.18, n.1
Reus criminis nunquam habetur pro confesso ex sola contumacia nisi aliæ sint probationes. l.7, t.25, pa.445, d.7, n.1, 2, &3
Reus de crimine ex ore respondere sine causa iussus, habet iustam appellandi causam sed interim tamen respondere cogitur. l.7, t.26, p.460, d.39, n.1

Sabaudia.

Sabaudię sereniſſimi duces habent iura Imperij, & gaudent priuilegiis omnibus Imperatoris. l.7, t.11, p.350, defi.1, n.1

Sacrilegium.

Sacrilegij crimen est mixti fori & quomodo in eo, aliisque similibus mixti fori criminibus procedendum sit, si ex accusatis quidam sint clerici, quidam laici. l.9, t.17, p.759, d.1, n.1

Satisdatio.

satisdatio solet impedire sequestrationem. l.7, t.19, p.411, d.8, n.2, in all.

Scriptum.

Scriptum esse aliud siquidem est, aliud in scriptis factum esse. l.9, t.14, p.756, d. 1, n.3, in all.

Scriptura.

Scriptura priuata perinde fidem facit ac publica, ex quo scilicet recognita est, maximè verò in præiudicium scribentis. l.9, t.13, pag.754, d.11, num.1, in all.
Scriptura quam notarius imperitus donauit nomine codicillorum non eo minùs valet iure testamenti si habeat omnes sollemnitates testamentorum, Et de clausula codicillari. Et, An ei qui egit quasi ex codicillis liceat variare. l.6, t.5, p.127, defin.1.3, num.1, ad 19
Scriptura credendum est quoties à notario scriptum est iurasse testatorem nisi qui negat paratus sit de crimine falsi instituere accusationem. l.6, t.5, p.132, d.10, n.6

Senator. Senatus.

Senatus personam repræsentat ac maiestatem Principis. l.9, t.28, p.799, d.5, n. 4, in all.
Senatores quæ priuilegia habent, non tam dignitatis, quàm solius officij ratione non transeunt ad eorum viduas, aut liberos. l.9, t.28, p.805, d.25, n.1
Senatus potest iudicare secundum conscientiam & non semper secundum allegata & probata. l.7, t.14, p.363, d.7 n.1,
Senatu autore qui nactus est possessionem beneficij condemnari potest ad restitutionem fructuum omnium exinde perceptorum. l.7, t.18, pa.396, d.53, n.1
Senatus decreto non debent esse eluſoria. lib.7, t.23, pag, 443, d.15, num. 5, in all.
Senatus decretum licèt causam habuerit à consensu falsi procuratoris impedit appellationem tanquam ab abusu si nullus impertantis dolus interuenerit. l.7, t.28, p.468, d.2, num.1, & 2
Senatus quod fieri iussit sub certæ pœnæ coniunctione præcisè faciendum est, sed non facilè mulcta irroganda nec nisi ex magna causa. l.7, t.23, p.44, d.1, n.1

Senex.

Senex dum ne decrepitus torqueri potest, & cùm non potest torqueri, tamen terreri potest, si crimen sit ex atrocioribus. lib.9, t.21, pag.773, d.24, n.1

Sententia.

Sententia non pendet ab executione, sed executio a sententia. l. 7, t. 7, p. 339, d.29, n.12, in all.
Sententia prouisionalis, itémque diffinitiua an & quando possit mandari executioni non obstante & *si lua nihi* lominus appellatione. l.7, t. 15, p.368, d.2, n.1
Sententia prouisionalis tollitur per diffinitiuam, sed requiritur si à diffinitiua sit appellatum. l.7, t.15, p.372, d.16, n.1
Sententia prouisionalis non nisi per diffinitiuam potest reuocari, reuocata autem nullius effectus, quamuis à definitiua fuerit pronuocatum. l.7, t. 19, p.408, d.3, n.1
Sententia inter alios lata parit exceptionem rei iudicatæ quoties eadem est causa vincendi & idem status causæ apud eundem iudicem si, qui nunc agit, priori liti adfuit, secus si non adfuit. l.7, t.19, p.408, defi. 4, n.1
Sententia lata de fructibus iure dominii petitis nocet quandoquidem condemnato fundum ipsum vindicanti. l.7, t.19, p.410, d.5, n.1
Sententia lata de nobilitate ab vno magistratu an pariat exceptionem rei iudicatæ coram alio magistratu & contra tertium l.7, tit. 19, pagin. 411, d.7, n.1
De Sententia contra curatorem hereditatis data. lib. 7, tit.19, pagin.413, d. 12, n.1
Sententia contra Syndicos etiam non nominatos lata ipso iure tenet & afficit vniuersitatem. l.7, t.16, p.413, d. 13, n.1
Sententiæ etiam iniquæ, à qua non fuit appellatum, standum est, sed ita vt postea appellandi facultas non præripiatur. lib.7, tit.19, pagin.413, d. 14, n.1
Sententia potest quidem ipsa esse incerta sed non executio sententię. l.7, t.20 p.420, d.10, n.1, in all.
Sententia contra patrem lata potest mandari executioni contra filium tanquam heredem, sed in bonis patris, non in bonis filii. l.7, t.20, p.428, d.30, n.1
Sententia diffinitiua pro eo lata qui iam obtinuit prouisionalem non potest mandari executioni, si ab ea sit appellatum ne quidem prouisionaliter. Ipsa tamen prouisionalis sententia mandari potest executioni. lib.7, tit.20, pagin.430, defi. 34, n.1
Sententia lata contra tutorem qui non satisfecit, potest interdum mandari executioni contra pupillum, adeóque in propria ipsius bona, etiam pro debito illius; cui pupillus heres *sit cum beneficio legis & inuentarij*. lib.7, tit.20, pagin.431, d. 36, n.1
Sententia lata contra tutorem non aliter pupillum afficit, quàm si victor probet fuisse *verum tutorem*. l.7, t.22, p.439, d.3, n.1

Sententia

sententia lata contra fratem qui tā suo, quàm fratris nomine condemnatus est, si neque mandatum neque ratihabitatio intercesit, fratri non nocet lib.7. tit.22. pag.440. d.7. numer.1
Sententia lata in causa appellationis contra eum, qui cum procuratore iurisditionalis in prima instantia obtinuerat an noceat procuratori iurisditionali l.7. t.22. pag.440. d. 8. num. 1
Sententiæ executionem contra alium qui impedit, tertio faciendā est exhibitio non tantum sententiæ, sed etiā omnium instrumentorum litis l.7. t. 22. p.440. d. 9. n.1
Sententia lata pro legitima contra heredem non potest mandari executioni contra tertios possessores, nisi facta prius liquidatione & excussione bonorum contra hęredem condemnatum l.7. t.22. pag. 441. d. 10. nu.1
Sententia lata contra prælatum nocet successori in beneficio, nisi lata sit in collusionem aut contumaciam decessoris lib.7. tit.22. pag.441. defi.11. nu.1
Sententia inter alios lata pro hetede cum beneficio legis nocet creditoribus etiam non vocatis l.7. t.25. p. 446. d.1. n.1
Sententia contra alios lata aliquando aliis nocet, etiā minoribus, aut absentibus, & indefensis l.7. t.25. p.447. d.5. nu.1
Sententia lata contra priorem emphyteutam potest mandari executioni etiam contra nouum possessorem, sed eo ante omnia citato l.7. t.25. p. 448. d.6. n.1
à Sententia contra alium lata sufficit vt intra decennium ex die notitiæ appelleri is, cuius interest l.7. t.26. p. 452. d.10. n.1
Sententia quæ plura capita continet, potest pro parte valere, & pro parte non valere, si modo non sint connexa l.7. t.26. pag.454. d.20. nu.1. in all.
Sententia nulla transit hodie in rem iudicatam, si ab ea non appelletur l. 7. titu.27. pag.466. defin. 13. num.1. & 2.
Sententia à non suo & incompetenti iudice lata valere non potest l.7. t.2. p.470. d.6. n.8. in all.
Sententiæ acquiescere non videtur qui patitur aduersarium iurare in supplementum probationis ex sententia iudicis l.7. t.29. p.479. d.9. nu 1
de Sententia lata super possessorio simul & petitorio l.8. t.3. pag.505. d.19
Sententia stricti iuris est, semperque strictè interpretanda l.8. t.15. p.561. d. 1. n.6

Sequestratio.

Sequestratio per iudicem facta interdum spoliatio est. Et quibus remediis emendanda sit. l.8. t.3. p.504. d. 16. n.5. & 6
Sequester factus per iudicem, si spoliatus sit restitui potest ab eodem iudice contra spoliatorem etiam alterius fori. l.8. t.3. p.504. d.18. num.2. & 3
Sequestratio fit requirente procuratore generali antequam constet, cui prouisum sit de beneficio, vt interim œconomus constituatur qui ecclesiam curet, ac faciat vt diuinus cultus non negligatur. l.7. t.18. p.397. d. 53. n.1. in all.
Sequestratio à Senatu fieri iussa non potest impediri oblata satisdatione & satisfandi facultate. l.7. t.19. pag. 411. d.8. n.1

Seruus.

Seruus etiam inuitus libertate donari potest. l.7. t.1. p.309. d.2. num.1. in all.

Sexus.

neque Sexus, neque communio dominij eximit violentum inuasorem à pœna legibus constituta. l.8 t.3. p. 508. d.28. n.5

Signum.

Signum non sufficit, nisi etiam adsit res signata. l.7. t.7. p.332. d.7. num.5. in all.

Simulatio.

Simulationis aut vsuræ sola allegatio restitutionis remedium non excludit. l.8. t.3. pag.509. defin.29. num.1. 2. & 3

Simulatum.

Simulata pro infectis habere debent. lib.7. tit.32. pag.491. d.19. num.16. in all.

Socius.

Socius non potest prætextu communionis intercedere quo minùs pars socij etiam ante diuisionem capiatur pignori ab eo qui socium habet condemnatum. l.8. t.11. p.555. d.2. à n.1. ad 10

Solutio.

in Solutione quotæ decimæ spectanda maximè est loci consuetudo, etiam quæ possit materiam fraudis præbere, dum ne quid per fraudem fieri aut factum esse probetur. l.8. t. 33. p.697. d.3. n.1.2. &3
Soluens marito contra legem in dote ad dictam non liberatur. l.5. t.7. p. 30. d.19. n.3. & 4
de Solutione dotis profectitiæ facta patri habenti penes se instrumentum dotis, siue dos illa fuerit communis patri & filiæ, siue propria filię ex eius stipulatione. l.5. t.8. p.49. d. 18. à n.1. ad 14
Solutione tantùm debiti non etiam confusione ex acquisitione dominij extinguitur in totum hypothecaria. lib.8. tit.6. pag.517. defin.1. num.3.4. & 5
Solutionem à fideiussore factam esse probatur contra tertium creditorem ex sola chirographi possessione. l.8. t.27. p.642. d.21. n.1,
ex Solutionis prorogatione debitori facta inscio fideiussore non liberatur fideiussor: secus est si prorogata fuerit obligatio puta ex causa tacitę reconductionis. l.8. t.27. p.643. d.25. n.1. & 2

Solūendum est legatum in ea monetę bonitate quæ fuit tempore testamenti siue melior moneta tum fuerit siue deterior. l.8. t.29. p.674. d.44. n.1. 2. & 3
Solutio facta apparitori quamuis nullum ad solutionem accipiendā mandatum habenti liberat soluentem, si modo facta sit iusto metu carcerum, & quid si apparitor acceptam pecuniam non statim reddat creditori. lib.8. tit.29. pag. 675. defin.48. numer.1
Solutio facta creditori suppositi per reum criminis liberat debitorem qui fraudem non participauit & cui nihil potest imputari. l.9. t.2. pa. 728. d.8. n.1
Soluere de suo videtur, qui rem suam vendi ad soluendum patitur. l.8. t.36. p.713. d.13. n.9. in all.
Solutio eius præstationis, quam sufficiam vocāt, prodest ad inchoandam ingenuitatis præscriptionem, non autem ad dandam ingenuitatem & plenam libertatem. l.7. t.4. p.324. d. 4. n.1.
Solutio non potest allegari post, quo fuit pronuntiatum de non solutione siue expressim de eo renunciatum sit, siue per relationem ad sententiam. lib.7. tit.14. pag.363. defin.6. num.1
Solutio probanda est ab eo qui allegat quoniam est facti. l.7. t.14. p.363. d.6. n.1. in all.

Sordiditas.

Sordiditas patris non nocet filio qui nobilitatem trahit ab auis. l.9. tit. 28. p. 800. d. 14. n.1

Soror.

Soror dicitur esse in cōmunione cum fratre propter legitimam, at non etiam liberi cum parentibus. l.7. t.1. p.303. d.7. n.1

Sortilegium.

Sortilegia & maleficia quomodo credenda & quibus probationibus crimen hoc detegi, ac pro vero haberi possit l.9. t.21. p.749. d.2. n.1
Sortilegio vsus qui reperitur ad vini tormentorum eludendam, hoc ipso quasi ex nouo iudicio iterum torqueri debet lib. 9. tit. 21. pag.768. d.3. num.1

Spurius.

Spurij & bastardi ex iure communi viles sunt & infames non nobiles ex consuetudine vero nobiles apud pleraſque gentes lib.9. t.28. p.804. d. 20. num.1

Stipulatio.

Stipulatio non contrahitur inter inuitos aut ignorantes l.8. t.36. p.714. d.13. n.15. in all.
ex Stipulatione vna quæ semel commissa fuerit, sæpiùs agi non potest lib.7. titu.1. pag.304. defin.8. nu.3. in all.

Stuprum.

Stuprum simplex in vidua im-

punitum est,in virgine autem quomodo sit puniendum l.9.t.7.p.740 d.5.n.1.

Stuprum probari non potest per testes domesticos,sed illos tantummodo iudicium facere l.9.t.7.p.742.d.5.n.11.in all.

Subreptio.

Subreptionis & obreptionis allegatio non potest remorari executionem rerum à Senatu iudicatarũ sed post factem iudicati executionem reuocandum est arrestum per viam supplicationis & mulctandus ille qui obrepsit Senatui l.7.t.20.p.425.d.18 n.1.2. & 3

Subhastatio.

Subhastatio fieri non potest quin possessori *sua* aufferatur possessio per lenationem vt vocant id est per ipsam pignoris capionem l.8.t.3.p.507.d. 24.n.5.in all.

ex Subhastatione nulla nec dominum transfertur nec possessio.tota autem subhastatio nulla est si quid in ea vel minimum peccatum sit contra formam statuti. Sed hoc quantum ad ceteros non quantum ad debitorem ipsum l.8.t.16.p.564.d.4.à n.1 ad 12

Subhastatio etiam nulla, si modo pro debito facta sit,tenet contra quoslibet debitores l.8.t.16.p.565.d.5.n.1. 2. & 3.

Subhastatio facta pro indebito an & quando valeat l.8.t.16.p.565.d.6.n.1. 2.3.4.5. & 6

Successor Successio

Successionis causa nihil commune habet cum persecutione criminis & vindictæ l.9.t.1.p.725.d.2.n.7.in all.

Successor melioris conditionis non est quàm ipsius autor fuerit l.9.t.29.p. 812.d.4.n.3.in all.

Sumptus

Sumptus litis mulieri quæ perperam & temerè litigauit præsertim contra liberos nõ sunt restituendi, quamuis futurum sit vt dos minuatur l.5.t.7. p.40.d.45.n.3. & 4.

Sumptus frustra facti per errorẽ & culpam procuratoris,beo præstãdi sunt qui constituit procuratorem l.7.t.18 p.397.d.55.n.1. & 2

Sumptus qui non præstantur nisi officio iudicis sublata obligatione & actione principali peti non possunt l.7.t.18.p.403.d.71.n.1.2. & 3

Sumptus facti à creditoribus in discussionis instantia imputantur aliquando iis qui bonam causam non habuerint,aliquando hereditati l.7.t. 18.p.392.d.33.n.1

Sumptus contumaciales qui ante omnia refundendi sunt,sufficit refundi per compensationem l.7.t.18.p.387.d. 19.n.1

pro Sumptibus litis etiã criminalis nõ potest condemnatus retineri in carceribus, sed in careres detrudi potest si iussus soluere non pareat l.7.t. 18.p.384.d.16.n.1.

Supplicatio

Supplicatio ciuilis interdum necessaria est contra arrestum etiam ei, qui nec auditus,nec vocatus fuit l.7.t.14 p.364.d.8.n.1

Supplicatio ciuilis necessaria est ad impugnandum arrestum etiam nullum nisi facti error allegetur l.7.t.14 p.361.d.1.n.1.

Supplicatio contra Senatusconsultum non admittitur quin priùs mandatum illud sit executioni l.8.t.3.p 504.d.15.n.2.in all.

Suspicio.

Suspicio ferè pro veritate habetur in crimine falsi l.6.t.15.p.754.d.11.n.3. in all.

Suspicandum nihil est in malam partem de eo,qui bonam habet famam l.9.t.13.p.731.d.2.n.2.in all.

Suspicionem quantulancúmque à posteriore testamento abesse necesse est l.6.t.5.p.134.d.14.n.7

Suum.

Suum potest quis dicere id quod cum alio commune habet l.9.t.28.p.798 d.3.n.4.in all.

Suum cuique factum alteri nocere non oportet l.7.t.4.p.327.d.2.n.11.in all.

Syndicus.

Syndicus pro debito vniuersitatis potest ex iudicato detrudi in carceres post neglectum præceptum iudicis l.7 t.20.p.422.d.16.n.1

Syndicus an & quando pro vniuersitatis debito possit proprio nomine ex iudicato conueniri l.7.t.22.p.438.d. 1.n.1.

Syndici confessio in ea re de quà non habeat speciale mandatum non nocet vniuersitati l.7.t.24.p.444.d.4. n.1.

Syndicus ad cessionem bonorum non admittitur contra fiscale debitum, licet debitum sit vniuersitatis l.7.t. 31.p.483.d 7.n.1

Talliabilis.

Talliabiles inter omnes sufficit durasse communionem inter aliquos vt possint succedere etiam illi qui diuiserunt nõ tamen videtur diuisisse, quæ partem suam dati dedit l.7.t.1. p.305.d.13.n.5.

Talliabilium in successione incapax fit capax per capacem l.7.t.1.p.307.d.16 n.1.

Talliabiles non habent testamenti factionem actiuam nisi inter se l.7.t. 1.p.308.d.17.n.1

Talliabilis potest cogi vt patiatur se manumitti,non etiam cogere dominum vt manumittat l.7.t.1.p.319.d. 21.n.1.

Talliabilis plurium dominorum potest ab vno ex dominis etiam inuito altero manumitti l.7.t.2.p.319.d.1. n.1.

de Talliabilibus ad misericordiam & de adscriptiis, qui bona aliqua acceperunt vt se tales profiterentur,& an relictis bonis possint libertatem recuperare l.7.t.3.p.321.d.3.n.1

Talliabilitatis geminata processio si modò facta sit ex interuallo inducit, probátque talliabilitatem l.7.t.3.p. 322.d.4.n.1.

Talliabilis aut Ligius duorum in solidum nemo esse potest. potest tamẽ esse talliabilis vnius & iurisditionabilis alterius l.7.t.3. pag.322. d.6. n.1.

Talliabilitatis professio per patrem facta nocet liberis postea quæsitis sed non iam natis nisi sint patris heredes & de iis specialiter pactus sit pater l.7.t.3.p.332.d.7.n.1

Taxatio.

Taxatio sumptum & liquidatio fructuum fieri potest non citato eo qui propter suam contumaciam fuit cõdemnatus l.7.t.18.p.399.d 59.n.1.2. 3. & 4.

Tempus.

Tempus redimendi ex contractu non currit quandiu probabiliter dubitari potest de viribus & validitate contractus l.7.t.13.p.361.d.22.n.1

Tempora pacti de retrouendendo currunt viuo herede etiam in præiudicium fideicommissarij l.7.t.13.p.361 d.23.n.1.

Tempus.

Tẽpus mortis inspicitur in æstimando eo quod coniugi plus donatum est.Et quod excedit applicatur liberis. l.5.t.5.pag.13.d.11.num.1.2.3.4. & 5

qui Tempore prior est etiam in prætorio pignore potior est in iure. l.8. t.12.p.555.d.1.n.1.2.& 3

Testis.

Testes singulares regulariter non probant,nisi in certis casibus. l.6.t.2.p. 123.d.5.n.1.in all.

de Testium triplici singularitate. Et an & quando tales testes possint cõiungi vt fidem faciant? l.6.t.2.p.123. d.5.n.3.in all.

Testes testamentarij semper rogari debent quæ sollennitas nunquam remitti debet. l.6.t.5.p.129.d.3.n.4. in all.

vt Testes audiantur valet consuetudo etiam post didicita testificata & in quacumque parte litis. l.8.t.33.pag. 698.d.6.n.1.2.& 4

Testis.

Testes plures regulariter requiruntur in testamento, quàm in donatione l.8.t.37 p.717.d.2.n.1

Testis vnus sufficit ad condemnandum nõ ad pœnam criminis, sed ad sumptus litis l.9.t.2.p.726.d.3.n.1

Testes non sunt audiendi pro reo antequam sit in vinculis & de crimine responderit l.9.t.2.p.729.d.11.n.1

Testi suum officium non debet esse damnosum l.9.t.20.p.765.d.4.n.1.in all.

Testis quoties de falso est suspectus torqueri potest l.9.t.21.p.768.d.1.n. 4.in all.

Testis vnus etiam integer non facit indicium ad torturam,multò minus criminis socius nisi in crimine lesæ maiestatis l.9.t.21.p.769.d.7.n.1

Testis infamis nullam potest fidem facere sine tortura l.9.t.21.p.775.d.23 n.1.in all.

Testamentum.

in Testamento nuncupatiuo potest quis sibi adscribere, si modò probetur illud per testes non per scripturam. Item quibusdam aliis casibus. l.9.t.14.p.756.d.1.n.1

Testamẽtum per codicillos neque reuocari neque confirmari potest. l.6. t.5.p.127.d.1.n.1.in all.

Testamenti nomen aliud est,aliud codicillorum. l.6.t.5.p.127.d.1.num.6. in all.

Testamentum factum adhibito minore quàm quinque testium numero; etiam ab eo qui vel parochum vel notarium plurésve testes adhibere voluit, nec potuit, nullius est momenti. l.6.t.5.pag.128. d.2.à num.1. ad 22

Testamentum factum per nuncupationem herede non nuncupato, non potest valere iure testamenti in scriptis, licèt habeat sollennitates requisitas nec si adsit clausula omni meliori modo.l.6.t.5.p.129.d.4.n.1. 2.3.4.& 5

Testamentum tempore pestis non pauciores quàm quinque testes requiret,nisi factum sit à Syndico,aut alio publicum officium gerẽte. Testes tamen semper rogatos esse oportet. l.6.t.5.p.130.d.5.à n.1.ad 9

in Testamento facto tempore pestis debẽt testes esse puberes & masculi non fœminæ, si masculi inueniri possint. Et in eo quoque debet relinqui legitima titulo institutionis. l.6.t.5.p.130.d.6.n.1.2.3.4.5.& 6

in Testamento fœminæ quandoque sic dem faciunt.Et quando?l.6.t.5.p.130. d.6.n.2

Testamentum propriis viribus subsistere non ab alterius voluntate pendere debet.l.6.t.5.p.130.d.6.num.6. in all.

Testamẽtum priùs valere debet quàm vt heres quisquam ex eo esse possit. l.6.t.5.p.130.d.6.n.6.in all.

Testamentum militare cùm iure militari factum est, iure directo valet. l.6.t.5.p.130.d.7.n.6

Testamentum nuncupatiuum allegãs, non scriptum, debet exprimere annum, mensem, diem, & locum, sed non testes. l.6.t.5.p.131.d.8.à n.1.ad 6

Testator qui duo testamenta condidit si posteriore affirmarit se non recordari verborum clausulæ derogatoriæ,quid faciendum? l.6.t.5.p.132.d. 10.à n.1.ad 7

de Testamento, vt vocant, iurato, & quid si posterius etiam sit iuratum? l.6.t.5.p.132.d.11.à n.1.ad 14

Testator qui contrà quàm iurauerat aliud testamentum facit periurus est, si non impetret absolutionem. l.6.t.5.p.132.d.12.à n.1.ad 6

Testamentum posterius factum in fauorem eius cuius odio fuerat in priore inserta clausula derogatoria, non potest valere, maximè factum in domo ipsius instituti.l.6.t.5.pag. 133.d.13.à n.1.ad 12

Testator si rationem expresserit cur se pœniteat prioris testamenti, posteriore testamẽto scriptus heres præferetur.l.6.t.5.p.134.d.14.num.2.3.4. & 5

Testamentum ex causa ingratitudinis reuocari potest. l.6.t.5.p.134.d.14.n 4.in all.

Testamenti prioris in quo plures heredes fuerant instituti reuocatio valet, etiamsi in posteriore non nisi vnius facta sit mentio. l.6.t.5.p.135.d. 16.à n.1.ad 10

Testamento reuocato tota defuncti voluntas quæ in eo scripta fuerat, irrita constituitur. l.6.t.5.p.135.d.16. num.10

Testamentum non potest pro parte valere & pro parte non valere. l.6. t.5.p.135.d.16.à.6.in all.

Tormentum.

Tormentorum patientia purgat indicia nisi habita sit quæstio sine præiudicio iudiciorum, quo tamen casu mutanda est pœna ordinaria in extraordinariam.l.9.t.21.pag.775. d. 25.n.1

Tortura.

Tortura non est inferenda quoties pro delicto non imponitur pœna corporalis.l.9.t.21.pag.768.d.1.num.2. in all.

Torqueri non debet iterum quasi ex mendacio qui tormentis ipsis, vel statim post tormenta reuocat suam confessionem. l.9.t.21.pag.769.d.5. num.1

Torqueri quis potest, sed moderatiùs ex longis & grauibus inimicitiis. l.9.t.21.p.771.d.11.n.1

Torqueri possunt hodie illi quos ius commune tormentis subiici prohibet:sed non alm facilè. l.9.t.21.pag. 771.d.13.n.1

Torqueri non potest in socios quantumcumque graue sit crimen de quo agitur, qui gratiam criminis habuit à Principe. l.9.t.21.p.771.d. 14.n.1

Torturæ subiici potest aliquis prius etiã quàm de corpore mortuo constet maximè verò in crimine affinatus. l.9.t.21.p.771.d.17.n.1

Tortura est præparatorium ad mortem vel naturalem, vel ciuilem,vel saltem ad pœnam corporalem. l.9. t.21.p.771.d.17.n.5.in all.

Tortura facit personã testis integram quæ alioqui non esset integra. l.9. t.21.p.775.d.23.n.1

Traditio.

Traditio calami non prodest ad transferendam possessionem & quo iure dominium bonorum sub hasta venditorum transferatur in emptorem. l.7.t.7.p.332.d.7.n.1

Traditio annuli, vel calaupi, vel pilei non transfert possessionem,sed tantùm possessionis propria authoritate adprehendæ potestatem. l.7.t.7. p.332.d.9.n.1

Transactio.

Transactio cum quibusdam ex vniuersitate facta, neque possessio secuta in executione transactionis nocet cæteris ex vniuersitate ne quidem in possessorio. l.7.t.13.p.357.d.13.n.1

Tributum.

Tributum iudicati debetur ad ratam petitæ quantitatis quoties implicita est quæstio dominij vel pignoris. l.7.t.18.p.386.d.24.n.1

Tributum nullum iudicati debetur pro sumptibus funerum.& inuentarij adiudicatis in instãtia discussionis. l.7.t.18.p.387.d.26.n.1

Tutor.

Tutor qui appellationem pro pupillo à se interpositam deseruit, semper quidem condemnandus est ad pœnam desertionis, sed non semper ad expensas litis. l.7.t.18. p.405. d.80. num.1

Tutor loco domini est.l.7.t.20.p.431. d.36.n.5.in all.

Tutor condemnatus tanquam tutor non potest cogi, vt iudicati executionem in suis bonis patiatur,etiamsi proprio nomine fuerit obligatus. l.7.t.20.p.436.d.52.n.1

Tutor datus non debet appellare: sed se primùm excusare, postea si excusatio non admittatur, tum demum appellare. l.7.t.26.p.451.d.8.n.1

Tutori qui consuluit peritiores nihil imputari potest. l.7.t.26.p.461.d.41. n.2.in all.

Tutor.

Tutor verus solus domini loco habetur,nõ etiam is qui pro tutore gerit. l.8.t.3.p.503.d.13.n.2.in all.

Variatio.

Varjatio non potest esse sine contradictione & euidenti mendacio.l.9.t. 21.p. 769.d.5.n.3

Venditor. Venditio.

Venditor potest intercedere executioni sententiæ contra emptorem redditæ, si non fuerit emptor vocatus. l.7.t.25.p.447.d.3.n.1

Venditio non potest fieri precio incerto l.7.t. 20.p.436.d.51.n.6.in all.

Venditori qui sibi pro precio retinuit ius prælationis & possessionis non potest discussionis instantia obiici adeóque nec offerri si dominium sibi reseruauerit l. 7.t.32.p.488.d. 12.n.1.& 2

Venditionis precium quod marito & vxori simul solutum fuit, an præsumatur totum ad maritum peruenisse,siue bona fuerint dotalia, siue paraphernalia l. 5.t.7.pag. 26.d.8.n.3. 4. 5. & 6

Venditio pignoris facta creditori neque posterioribus nocet quamdiu tenet quominus offerre possint, neque ipsi emptori, quominus iura sua salua habeat si pignus postea euincatur. lib. 8. t.11.p.554.defin.4. num.5.6.& 7

Qui Venditioni pignoris consentit fideiubendo pro emptore erga venditorem non ideò ius sui pignoris remittere intelligitur. l.8.tit.14.p. 558.d.6.n.1.2.3.& 4

Venditiones pignorum sub hasta fieri solitæ non valent, si ab eo die quo pignora capta sunt ad eum vsque qui primus ex tribus faciendæ venditioni dictus est plures quàm decem dies interceserint. l.8.t.16.p. 564.d.3.n.1

Quantum interfit an Vendatur id quod semel tantum tradi debeat,an quid annuum cuius tradendi obligatio singulis annis renascatur l.8. t.30.p.685.d.13.n.1.2 &3

Venditore non valente satisdare tradenda est precij pecunia idoneo mercatori qui vsuras legitimas præstet venditori in vicem fructuum l. 8.t.30.p.692.d. 39.n.1 2.& 3.

Venditio post litem creditore facta sub hasta illum obligat non quidem de euictione. sed ad id quod interest emptoris, si cõdemnatus fit emptor ob vicium subhastation is.ecus si ob culpam propriam. l. 8. t.3.pag. 694.d.4.n.1.2.& 3.

Verbum.

Verba generalia sunt ciuiliter & fauorabiliter quantũ fieri potest intelligenda. l.7.t.3.p.323.d.7.n.8.in all.

Veritas.

Veritas facti semper attendi debet,potiùs quàm forma procedendi l.7. t.15.p.369.d.3.n.8.in all.

Vestis.

Vestes vxori à marito traditæ siue nuptiarum tempore, siue constante matrimonio quando reddendæ sint marito aut eius hæredi l.5.tit.1.p.2. d.2.n.3.& 4.

Vicium.

Vicia realia sequuntur rem quocumq; ierit & afficiunt quemlibet possessorem l.8.t.3.p.508.d.26.n.15.in all.

Victor. Victus. Victoria.

Victus non debet ad expensas litis cõdemnari victori cui aliquid potest imputari l.7.tit.18.p.379.d 4.n.1

Victus tenetur aliquando ad alias expensas quàm quæ factæ sint post publicatas testationes. l.7.tit.18.p. 387.d.28.n.1

Victoria duplex excusat ab impensis secundæ appellationis, sed non ab impensis priorum instantiarum l.7. t.18.p.392.d.41.n.1

Victus ex iureiurando aduersarij non eò minùs condemnandus est in expensas si actor non de sua in-

stantia iurauerit, sed de exceptione rei. l.7.t.18.p.404.d.16.n.1

Victori quibus remediis succurratur contra appellationem quam appellans non fuit intra tempora persecutus lib.7.tit.29.pag.479.d efin. 10.num.1

Victoris interest quandiu sibi solutum non fuit aut plenissimè satisfactum lib.7.tit.38.p.481 d.4.num. 13.in all.

Vidua luxurioſè viuens etiam intra annum. luctus non amittit dotem, sed liberalitates quas à viro habuit, amittit. lib.5.tit.7.pag.25. d. 7. num. 1.2.3.&4

Vidua.

Vidua secundò nubens præsumitur eandem dotem secundo viro quam primo dedisse. lib. 5. t. 7.pag.38.d. 37.num.2

Vidua censetur eandem dotem dare posteriori marito tacita constitutione, sed non æquè dotis augmentum quod à priore viro habuit. l.5. tit.8.pag.53.d.24.n.1.2.3.& 4

Vis.

Vim facere dicitur quisquis ius suum non per iudicem reposcit. l.8.t.3.p. 499.d.2.n.1.in all.

Vi facit, qui prohibitus facit: clam verò qui celato aduersario. l.8.t.3.p. 505.d.20.n.2. **in all.**

Vinum.

Vinum consistit in mésura, & est ex earum rerum numero quæ functionem recipiunt in suo genere l.8.t. 3.p.506.d.23.n.10.in all.

Vita.

Vitæ conseruandæ & redimendi sanguinis quælibet ratio honesta est l. 9.t.28.p.798.d.3.n.6.in all.

Vocatus.

Vocatus ad iudicium vt respondeat ex ore ad fines ciuiles tantùm non censetur esse in vinculis & potest abire sine venia lib. 9. tit. 4.p.734. d.3.num.1

Voluntas.

Voluntas semper potior est voce dicentis, nedum scriptura scribentis. l.6.t.5.p 128.d.1.n.14.in all.

Voluntatis mutatio quocumque probationis genere probari potest, etiam per coniecturas & indicia. l. 6.4.5.p.134.d.14.n.2 in all.

Voluntas testatoris ex testamento reuocato non potest colligi l.6.t.5.p. 135.d.16.n.10.in all.

Voluntas non minùs tacito quàm expresso actu declaratur. lib. 7. t. 1.p. 306.d.14.n.5.in all.

Vnio.

Vnio beneficij quod fit de iure patronatus laicorum nunquam potest fieri per Papam inuito patrono laico. l.6.tit.1.p.121.d.8.n.1.& 2

Vnio semel facta semper durat. l.6.t.1. p.121.d.8.n.2

Vniuersitas.

Pro Vniuersitatis debito non possunt inquietari singuli, nec si debitum fiscale proponatur l.7.t.33.p.493. d.1.& n.1.ad 9

Vsufructuarius.

Vsufructuarius qui vt proprietarij possessionem interteret accepit fundum in emphytensim à domino directo, nullam contra eum habet actionem de eiectione possessionis, nec vllo casu, nisi de precio. l.8.tit. 30.p.684.d.12.n.1.& 7

Vsura.

Vsuræ nec veniunt in prouisionalem condemnationem, nec id quod interest, secus in augmento monetæ l. 7.t.15.p.372.d.13.n.1

Vsurarum legitimum modum nonnunquam excedere potest id quod interest l.7.t.18.p.379.d.4.n.1

Vsurarum & sortis petitio eodem libello concludi potest, eodémque iudicio terminari debet l.7.t.18.p. 385.d.22.n.1

Vsuræ expensarum taxatarum debentur à die interpellationis si appellatum non sit, sin appellatum sit ex die confirmationis l.7.t.28.p.404. d.7.num.1

Vsuræ dotis quæ promissa fuit à muliere debentur ex die nuptiarum, non ex lapsu biennij: secus si dos ab extraneo sit promissa l.5.tit.6.p.19. d.6.n.1.2.3.& 4.

Vsuræ dotis quæ non fuerunt promissæ quibus casibus marito ante biennium debeantur l.5.tit.7.p.31. d.22.n.1.2.3.4.& 5

Vsuræ dotis non debentur marito si neque mora neque conuentio vlla præcesserit l.5.t.7.p.39.d.42.n.1.& 2

Vsuræ dotis à marito quamdiu vixit non petitæ ab herede ipsius exigi non possunt, tanquam donatæ l.5. t.7.p.43.d.55.n.1

Vsuræ nullæ dotis restituendæ mulieri debentur pro anno luctus: sed interius ei alimenta præstanda sunt. l.5.t.8.p.45.d.6.n.4.& 5

Vsuræ dotis sua die non restitutæ debentur mulieri viduæ siue diuiti sine inopi. lib.5.t.8.pag.47.defi.11. num.1.& 2

Vsuræ non debentur nisi ex mora. l 8. t.27.p.641.d.19.n.3.in all.

Vsurarum aliarúmque accessionum augmentum monetale nullum vnquam debetur. lib. 8.t.29.p.674.d. 45.n.1.2.& 3

Vulneratus.

Vulnerati assertio non facit indicium ad condemnationem, nec ad torturam, sed tantùm ad inquirendum & hæredem excusandum l.9. t.21.p.77.6.d.26.n.1

Vxor.

Vxor non potest accusari crimine expilatæ hæreditatis, quia nec furti cum ea agi potest. l.9.t.19.p.762.d. 1.n.4.in all.

FINIS.

Errata definitionum sic corrigito.

Pag.4.l.2.augmentum conuentionale.Ibid. & l.3.restituatur.Dubitationem p.7.d.7.l.5.pœna capitis p.9.d.1.l.18. in puberta-tis p.15.l.1 in bona paterna,materná que p.16.d.17 in summar.Parens qui conuolat d.1.l.3 quæ matris l.5.& 6 paternum fit,vt dotet p.17.d.3.l.11 patrísque facultatibus d.4.l.4 referri noluerat p.19.d.5.l.8 id fieri d 7.l.4 videretur l.11 Quam Iustiniani p.20.l.1 impetrata l.11 ât in persona p.21.d.9.l.1 Pater filio l.30 nimis durum l.40 non interueniente p.24.d.2.l.6 obligata persequatur p.26.l.1 amitti p.27.d.11.l.14 etsi neque p.29.d.17.l.4.& 5 tolle verba illa Quid si maritus ei exceptioni renunciauerit & pone l.7 post verbum largiantur p.30.d.19 in summar.non liberatur l.6 vt libereturr p.31.d.22.l.5 cónstituetur p. 39.d.40.l.13 mulieri p.41.d.4.l.1 posse retentionem p 45.d.7 in summar.restituenda p.46.d.8.l.18 possessori p.48.d.14.l.10 vt dici non possit p.53.d.24.l.6 circa dotem d.26.l.9 ab aduersario p.55.d.6.l.4 personis faciliùs id admitti p.57.d.11.l.8 à socero suo p.60.d.3.l.10 qui cum viuo p.62.d.8.l.2 Perinde l.5 Alioqui si factus p.68.d.5.l.vlt. descriptio facta esset p. 70.d.8.l.3 heres habere videatur l.10 Constante p.72.d.12.l.1 quasi heredibus p.74.d.2.l.4 liberationem d.3.l.2 in eam rem p.75.d.4.l.3 receptius est l.29 ad ferenda p.77.d.3.l.7 vel noluerit p.78.d.4.l.1 tibi vendiderat p.79.d.6 in summar.non solùm p.80.d.1.l. 1 ex inuenerata p.85.d.2.l.1 si neget p.90.d.3. l.1 inuentarium bonorum p.91.d.4.l.2 in profitenda d.5.l.10 tam ad Sempronij, quàm ad pupilli bona p.92.d.2.l.8 aduersus eam p.97.d. 2.l.8 Iisque l.15 Quanquam & p.101.d.2 in summar.facienda fit editio p.103.d.2.l.9 tibi datum l.22 Numquam p.121.d.8.l.4 Pontificis d.8.l.2 laicorum pro ea vitæ p.126.d.3.l.2 partem hereditatis p.131.d.8.l.4 non aliter d.9.l.12.fuisse testatorem p.133.d.12.l.18 non suspectissimum d.14 deest caput,summarium & prima linea,quæ sic concipienda fuit.Nullius momenti est clausula derogatoria si probetur testator in posteriore testamẽto summarium verò ita, clausula derogatoria inutilis est si probetur secuta mutatio voluntatis p.138. d.19.l.4 Itaque si quis p.140.d. 27.l.1.filias verò l.21 parabatur p.141.d.11.l.5 nullos liberos l.11 Nam quin ex p.143.l.22 dicere confirmari p.144 d.5.l.1 ab vniuersali p.147.d.9.l.5 ex quo p.148.l.12 quàm fideicommissa p.154.l.5 si modò clausula p.155.d.11.l.14 hereditas à Sempronio l. 17.vt si patris p.156.d.12.l.8 nascentur p.162 l.5 iisque iam l.17 non erat p.164.l.7 positi in conditione p.166.d.6.l.13 si eo p. 167.l.8 sed iis verbis l.12 parcubus d.1.l.5.vlla nisi deducto p.168.d.3.l.7 in primo gradu l.10 tricennium l.12 tricennij p.170. l.8.ritéque iudicatam l.9.non sunt p.174.d.19.l.1.& 2 consilium inire p.181.d.39.l.2 ante declaratam p.183.d.42.l.8 priùs acquirere p.187.d.5.l.6 sed tamen l.6 sed tamen l.12.& 13 oporteret p.188.d.7.in summar.& probatur p.189.d.11.l.3 curator,quod ad p.191.d.14.l.3 ex ea expilatione d.15 in summar.hereditas neque iacet p.194.l.24 dato bonis p.196.d.4.l.15 de testamenti viribus l.25 Nulla p.201.d.2.l.14 auferendum sit p.204.l.27 euenire vt p.215.d.16.l.1 vterinæ in potestate p.218.d.21.l.4 tantam quantitatem p.220.l.1 masculina d.6.l.3 aut fideicommissariam p.221.l.3 inducat d.9.l.31 intercideret p.224.d.17.l.2 quàm qui d.18.l.3 à iure p.225.d.22.l.35 in legato non contineri p.233.d.16.l.12 fideicommissa verò p.234.l.14 rupto p.235.d.19.l.6 alterutro defuncto p.237.d.24.l.2 morerentur p.238.d.27.l.13 ex latere p.241.d.30.l.19 erit sublata d.31.l.10 à testatore vt ius l.11 filias verò p.242.d.34.l.11 agnoscere p.243.d.37.l.1 ante alterum l.16 verba tractum p.244.d.38.l.12 alij p.245.d. 39.l.10 quòd p.246.d.42.l.10 primùm oneri p.250.d.4.l.5 propter nuptias constituenda p.255.d.10.l.4 liberis decesserit d.11. tibi legauerat p.257.d.11.l.18 ita eis p.258.d.4.l.10 fœminas ad fideicommissum p.260.d.9.l.7 transmittererur p.261.l.2 præstitisse quos l.22 in veram volit p.262.d.11.l.2 in omnium personis d.13.l.5 in eáque p.263.d.14.l.3 si testatoris filius p.264. d.18.l.11 cui satisfacere l.12 ne tam l.14 marito se coniunxisse p.267. d.5.l.1. An fructus percepti p.268.d.6.l.7 habere malis l.8 debitum iri d.7.l.2 vsuræ legati p.269.d.8.l.3.& 4 ipse adfuerit p.271.d.15.l.1 & ab eo tempore d.16 l.4 Nam siue tota p.272.d.3.l.6 hîc enim euenit p.277.d.13.l.pen.Senatoris & fratrum Dauisę p.279.d.18.l.1 non veniant p.282.d.25. l.4 eóque iure vti nos p.283.d.28.l.3 rogatus quis proponatur p.285.d.1.l.2 transmittrant ad descendentes, adeóque interdum p.287.d.3.l.10 sed etiam p.288.d.2.l.15 & ex stipulatione d.1.l.1 superstite certantibus l.6 remotiores cum proximioribus p.289.d.4.l.3 eúmque à reliquis l.9 parentis vindicare p.290.l.10.& 11 relicti inspecto l.12.& 13 aut conditione d. 5.l.4 quoties talia sunt p.291.d.7.l.5 merentur p.292.d.9.l.6 si data fides sit p.298.d.9.l.1 neque peculium vllum d.10 in summar.fundum emente p.299.d.12.l.12.& 13 donantis adiicere p.300.d.14.l.1 ex filio prædefuncto l.4 vt non alia portionis l.8.& 9 extingueretur p.302.d.5.l.17 ita fieret p.306.d.15.l.7 Alteruտram p.308.d.17.l.1 his p.308.d.19.l.10 Ita & p. 310.d.13.l.18 quandiu p.312.l.7 Moriente patre p.316.l.49 posset p.319.d.2.l.4 eo ipso, p.322.d.4.l.5 Intercedit p.325.d.5. l.10 obuiandum p.344.d.1.l.2 non eò p.348.l.338 aliena malitia p.349.d.6.l.20 Nemine tum iis p.351.l.4 favor qui regij p. 353.d.3.l.10 an conuentionalis præscriptionis p.357.d.13.l.6 singulis inita p.358.d.16.l.11 publicatum esset edictum l.12 visum est ea quoque debita excipienda esse quæ sic iudicata essent p.359.d.19.l.5 Iure quo nunc vtimur ex p.360.l.9 nullo professionis vel fauore p.361.d.22.l.1 Pecunia solueretur l.7 plerique p.364.l.4 licet non probatum d.8.l.1 procuratore generali d.9.l.1 quibus Senatusconsulti l.18 locus nullus p.367.l.1 inferiorum vasallorum p.379.d.3.l.6 frustra verebitur p.383.d.15.l.3 ipsi non soluerint p.385.d.22.l.3 idémque de fundo p.388.l.11 vel bene factam p.389.d.32.l.8 prohibere poteris p.390.d.34.l.3 quamuis probabilem p.392.d.40.l.7 referre debere l.8 habere aduersarium p.393.d.44.l.12 aut ad æqualitatem p.399.d.60.l.6 cognosci oporteat d.61.l.3 vt iniquam faciat p.404.d.64.l.15 id à Senatu p.412.d.11.l.1 bonorum separationem p.416.d.2.l.12 Senatus noster indulgebat l.17 compelli patereтur p.419.d.10.l.1 Sententiæ p.425.d.23.l.1 creditor propria autoritate p.426.d.25.l.23 si secuta sit condemnatio p.428.l.5 de arresti viribus p.429.d.32.l.4 tolle. Quod si &c. p.430.d.34.l.13 quia in præiudicium l.14 attentari videatur l.20 prouisionalis tamen sententia p.432.d.41.l.1 idem est per instrumentum p.437.d.1.l.6 pro virili suscipitur p.439.d.5.l.13 & pro se ipso p.449.d.3.l.4 respondere placet p.453.d. 15.l.6 non facti quæstio est p.454.d.20.l.5 vtrique tamen casui p.455.d.21.l.2 statim appelletur d.22.l.8. Cæterum si prior p.461.d.42.l.9 regulas communes p.463.d.37.l.1 contractum postulauerat p.464.d.6.l.1 cum debitore p.466.d.13.l.5 obtineat autoritatem p.470.d.6.l.1 de prouocatione p.478.d.6.l.2 vllam interponant p.480.d.1.l.2 prodesse iis p.482.d.3.l.1 si paratum dicat l.5 beneficium cessionis p.485.d.5.l.13 iudicis factam p.496.d.1.l.1 item an &c. p.500.d.7.l.1 is qui totam p.503.d.15.l.1 aduersus Senatusconsultum p.504.d.18.l.3 ad id quod p.505.d. 20.l.8 curare iudex p.508.l.4 vel per vim p.509.d.32.l.5 post donationem l.24 facto constituroris p.511.d.37.l.1 interdictum p.519.d.8.l.5 hæc adiectio p.524. d.21.l.6 quid dicemus l.24 quòd si æquitatem p.536.d.1.l.3 tertio intelligeretur p.538.d.5 in summario in integrum per anteriorem l.8 creditorum qui subsistente p.559.d.5.l.12 audiri iubebit p.560.d.8.l.6 obligatio fuisset p.561.d.2.l.9 quod sciret &c. p.564.d.3.l.3 vt infra decem. p.565.d.6.l.11 In debito offerat p.566.d.8.l.18 restituí oporteret p.567.d.10.l.4 eo pretio p.569.d.26.l.11 de debiti certa quantitate p.574.l.17 eadem æquitas p.574.d.29.l.2 in eam rem l.5 qui parêre d. 31.l.5 nisi nimis crassa l.7.visum est tenere p.576.l.2 ad solutionem debiti p.577.d.2.l.6 iam à se soluto p.581.l.11 In eam rem porrigi p.587.l.18 rerum dominia p.587.d.22.l.12 cessionario vel alio p.597.d.4.l.10 mihi factæ l.16 necesse soluere p.605.d.11.l.4 nec debitor l.10 paratos se dicant p.607.l.5 repelli eum p.615.d.37.l.9 de iure emptoris p.657.d.42.l.4 quoties Bona p.618.d.44.l.7 modò annalis dilatio l.13 autorem laudauerat p.614.d.5.l.3 absente parte p.636. d.4.l.7 sed etiam corpus pignori p.652.d.44.l.5 quæ fideiussioni p.654.d.5.l.4.an præter centum p.667.d.2.l.3. deberi ostendat l.7 sit pro eo l.13.pristinæ subsistentia l.23 quæ chyrographum p.671.d.37.l.3 locorum ac gentium l.11 excusse essent p.673.d.43.l.5 ante edictum p.676.l.5 quo casu fatentur l.11 minùs fauorabilem esse l.17 quacumque ex causa p.683.d.9.l.1 rem pupillarem p.690 eum non satisfeciſſe p.693.d.1.l.5 vt postea l.5 res euinceretur p.694.l.15 suisque iuribus p.695.d.1.l.2 in promptu haberet l.2 prehendendi tamen p.712.d.11.l.5 eo tempore p.713.d.13.l.1 non secutum implementum l.33 ne donationis p. 715.d.18.l.6 de iudice p.736.d 4.l.1 faciat indicium p.746.d.6.l.2 minùs teneris p.747.d.10.l.9 occidendi filij p.752.d.5.l. 8 perorunt instrumenta p.757.d.2.l.5 pro bona p.762.d.3.l.4 erisque condemnandus p.771.l.2 satis non probet p.777.l.7 gloriam compararint l.27 quæ vel repugnantibus p.778.l.6 ea res in causis criminalibus l.27 incertum litis l.47 natura suam constituerit cognationem l.67 ad eum modum p.788.d.6.l.2 ad extraordinariam p.790.d.13.l.7 existimabantur l.17 inquirere debuerint p.805.d.23.l.1 defuncto Senatore p.809.l.9 ita labi contigerit.